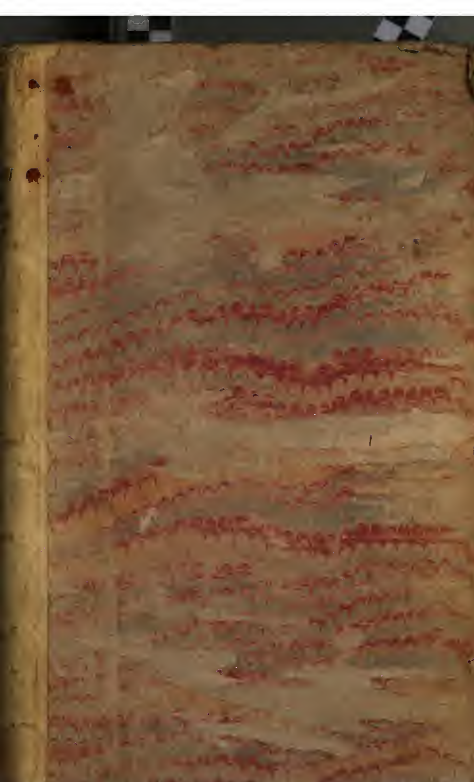
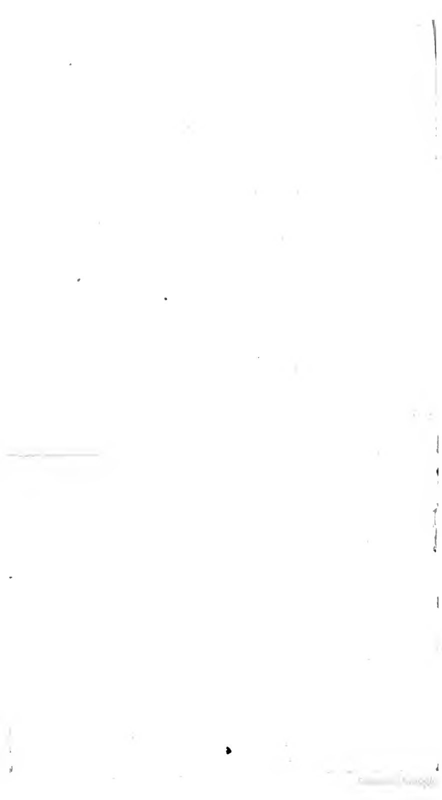

7.30

COLLECTIO CONSTITUTIONUM IMPERIALIUM;

Hoc est,

DD. NN. IMPERATORUM CÆSARUM, AC REGUM AUGUSTORUM, SACRI IMPERII GERMANO-ROMANI,

RECESSUS, ORDINATIONES,

DECRETA, RESCRIPTA, MANDATA, ET EDICTA, IN PUBLICIS COMITIIS PROMULGATA, AUT ALIAS EDITA; INDE AB INSTAURATIONE PRIMA Monarchia Germanæ usque ad D. N. IMP. CÆS. MATTHIAM P. F. AUG. P. P. inclusivè, sub Sacratissima Majestatis ejus auspiciis collecta, & partim ex publicis monumentis, partim ex Ordinum Imperii Archivis, in lucem reducta.

IN QUIBUS QUIDQUID DE JURISDICTIONE IMPERII ET ECCLESIÆ, POTESTATE IMPERATORIS ET PAPÆ, AUCTORITATE ET LIBERTATE REGUM, ET cæterorum Imperii Occidentalis Ordinum, per Magnam Germaniam, id est, Theutoniam, Franciam, Italiam, Hispaniam, Angliam, Hungariam Poloniam, Bohemiam, Daniam, &c. de juribus civilibus & feudalibus, Pace religiosa ac profana, aliisque rebus omnibus ad Ecclesiam & Politiam spectantibus, ab Anno orbis conditi MDCCCXII. usque ad Annum MDCXIII. Christi nati, constitutum & sancitum est, ferè comprehenditur: adjunctis etiam iis, quæ antea à CAROLO MAGNO usq; ad CAROLUM V. & Reformationem religionis, & inde usq; ad RUDOLPHUM II. Imp. Aug. prodierunt, nunc recensita, & ex variis Archivis in integrum restituta, completa, amplificata, atque ab infinitis mendis repurgata.

Editio hæc recentior, & ut QUARTO nunc TOMO, hactenus peculiari volumine exhibito, eoque in DUAS rursum CLASSES digesto, auctior, ita prioribus longe nitidior atque castigatior.

TOMUS PRIMUS.

Hisce turbulentis rebus & præsentibus controversiis decidendis apprimè commoda.

Industria atque studio

VIRI NOBILISSIMI

MELCHIORIS GOLDASTI HAIMINSFELDII,

CONSILIARII SAXON. VINARIENS. ET HOLSATO-SCHAUMBURGICI.

Cum Repertorio Juris constituti locupletissimo juxta ordinem materiarum digesto.

FRANCOFURTI AD MOENUM,

EX OFFICINA ZUNNERIANA,

Sumptibus JOHANNIS ADAMI JUNGII,

Typis ANTONII HEINSCHEIDTII, Anno 1713.

DIVO IMPERATORI CÆSARI MATTHIÆ, A DEO CORONATO, FIDELI CHRISTI VICARIO,

MANSUETO, MAXIMO, BENEFICO ET PACIFICO; SACRAtissimo Romanorum Principi; Invictissimo ac Gloriosissimo Moderatori Germanorum, Gallorum & Italorum; Sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Advocato Universali; Pio, Felici, Inclyto, Victori ac Triumphatori Semper-Augusto; Præserenissimo Regi Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Ramiæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæ, &c. Superillustrissimo Archiprincipi Electori & Archipincernæ S. Rom. Imperii; Archiduci Austriæ; Magno Duci Burgundiæ, & Silesiæ; Duci Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limpurgi, Lucemburgi, Geldriæ, Wirtambergæ, &c. Landgravio Alsatiæ, Brisgoviæ, Suntgoviæ, Nellenburgi, &c. Marchioni Moraviæ, Lusatiæ, Histriæ, Burgoviæ, & Sacri Romani Imperii; Comiti Principi Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Goritiæ, Ciliæ, Arthesiæ, &c. Comiti Palatino Burgundiæ, Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ, Phireti, Kiburgi, Namurci, & Zutphaniæ, &c. Principi Sueviæ, Domino Frisiæ, Marchiæ Venetorum, Portus-Naonis, Molhoi, Salinarum, Ultrajecti & Mechliniæ, &c. Patri Patriæ perpetuum colendo,

VITAM & VICTORIAM,

Domine Praeclementissime,

QUIBUS TE nominibus saluto & adoro, ea Numini Majestatique Tuæ priva sunt ac propria. Etenim *Dominus es, hoc est nomen tuum: gloriam tuam alteri non dabis, nec laudem tuam sculptilibus*, ait in Oraculo a Esaiæ Vatis, Deus Deorum & Dominus Dominantium, Cœlestis ille Imperator, qui tibi vices suas in mari & terrâ concessit: a *Cap. 42.* *Sculptilibus*, inquam, id est, tyrannis & usurpatoribus, cujusmodi sunt ficti, simulati & imaginarii Præstites, qui sese super omnia, quæ Dei, id est, tua Imperatoris sunt, arroganter & superbè extollunt. Nihil impiè, nihil profanè dico: rectè & verè, id est, pro homine Catholico & Orthodoxo facio, qui sic de Majestate Tua sentiam. Enimverò *Divus* es, & hoc pacto Te cum priscis illis Christianis Imperatoribus appellare nefas esse nec beati illi veteris Ecclesiæ Patres arbitrantur: sive mavis cum Sacrosancta Scriptura *Deus* indigetari, *Exod.* 22. & *Psalm.* 82. Si quidem talem TE Romanis Jova Optimus maximus constituit, *Exod.* 7. Cujus Spiritus dixit; *Deus es & filius Altissimi*, Psalm, 6. Et iterum; *Quis similis Deo in filiis Dei*? Psalm. 89. ubi Divos Imperatores vocat *filios Dei*, innuens indubiò eos Imperium à solo Deo immediatim tenere, seu beneficium aliquod & feudum fideicommissarium, *Daniel.* 9. *Proverb.* 21. *Deuteron.* 2. in quo vices ejus visibiles (ut cum vulgo loquar) administrent, *Deuteron.* 17. & 1. *Samuel.* 17. Per quem regnare seu imperare dicuntur, *Proverb.* 8. & à quo cuncta illis potestas & virtus, *Sapient.* 6. Unde etiam Imperator dicitur *Dei & Christi Vicarius* in terra, Sapient. 6. ubi Lyra in gloss. & Conradus II. cognomento Salicus Imp. infra fol. 230. hujus nostræ Collectionis; quin, quod magis est, Imperator ab ipso Cœlesti Oraculo nuncupatur *Christus Dei*, ac *Domini*, ut de Saule Rege 1. *Reg.* 24. & 26. & 2. *Reg.* 1. & 23. de Davide Rege, 2. *Reg.* 19 & 23. *Psalm.* 20. & 132. Denique de Cyro Imperatore Persarum, *Esaia* 45. scriptum esse legimus.

Hinc ergo est, quòd *Sacratissimum* TE homines appellent, quasi unctum & con-

(*) 2 secratum

ſecratum à Domino. Imò ipſum etiam *Sanctitatis* nomen in jus ac poteſtatem tuam tranſivit, ut *Sanctus*, interim etiam *Sanctiſſimus*, in tractatibus ſanctorum Patrum & veterum Scriptorum paſſim vocitareris. Quid? Annon TIBI *Imperium Sacrum*, *Sacra & Divalis Majeſtas*, *Cæleſte Oraculum*, *Leges ſacræ & divinæ*, *ſacra & divinæ juſſiones*, &c. in Jure utroque tribuuntur? Ut mihi nec ſacrilegè, nec ſuperbè feciſſe priſci illi Catholici & Orthodoxi Imperatores, videantur, qui titulis ſuis honorem *Pontificis Maximi* præſcripſerunt, quo indicarent, datam ſibi poteſtatem à DEO Supremo Imperatore & Cœlico Monarcha in omne hominum genus, ſacrum profanum, ſub Imperio ſuo degentium.

Quæ cùm ita ſint, IMPERATOR AUGUSTE, monitu ſapientiſſimi Iſraëlitarum Regis Salomonis, per cujus labia Spiritus S. eſt profatus; [a] *Ne des alienis honorem tuum*: ſed vindica S. Majeſt. Tuæ jura ac privilegia in eos, qui uſurpare & incubare conatu ſacrilego auſi ſunt; quemadmodum ad id impetrandum & efficiendum ſacramento nexus & vadatus es. Non eſt mens animi noſtri, nec cujuſquam (quomodo mihi perſuadeo) ſaniter in Imperio ſapientis, ut in Pontificem Romanum graſſeris, cui, ut Imperialis Tuæ Sedis & Capitalis Urbis Romanæ Archimetropolitano, & ea re ſummo Imperii Tui Occidentalis Antiſtiti atque Archipatriarchæ, eam reverentiam ac obſervantiam debes, quam jura legesq; ἀμοιβαίως ab utroque veſtrûm exigunt: nec ut in Ordinis Eccleſiaſtici libertatem, quam illibatam & intemeratam præſtare verbis conceptis promiſiſti, violenter inveharis; multò minùs ut confinium Regum, aliorumque in Sacro Imperium Principum & Statuum, juſtas poſſeſſiones miſcendo & turbando invadas: verùm ut Magnum illum Romanorum Imperatorem Pompejum imiteris, de quo Plutarchus [b] in hunc modum ſcribit; *Phreati Parthorum Regi per Legatos poſtulanti, ut Euphratem Romanæ ditionis terminum eſſe vellet: immò, inquit, illud magis poſtulandum, ut Romanorum fines à Parthorum Regno juſtitia dirimat; ſignificans, Romanis non eſſe præſcribendum, quouſq. debeant proferre Imperium, à quo propagando non montes aut flumina debeant arcere: ſed ibi demùm fore fines Romanæ ditionis, ubi jus non eſſet ulteriùs procedere.* Quæ igitur nullo jure aut titulo S. Majeſtati Tuæ, ô IMPERATOR, ſive Regio ſeu Imperatorio, debentur, ea non meo (quis enim ego ſum, ut Chriſto Domini, & Domino meo conſilium perhibeam?) ſed Magni Pompeij judicio, nec tangere aggredieris nec infeſtare, ſi longum Imperium & fortunam felicem à Jova Opt. Max. ſucceſſibus Tuis optas. Ea verò, quæ à ſanctiſſimis majoribus & anteceſſoribus Tuis optimè conſtituta, & ab omnibus Imperii Ordinibus, aut majori eorum parte, conſentienter comprobata ſunt, & ab aliis injuſtè turbata, ùt jure quodam Tuo Imperatorio iterum aſſeras, atque in priſtinum vigorem reſtituas, Auguſtum S. Majeſt. Tuæ officium requirere, quod ab augendo & in majorem ſtatum evehendo nomen poſſidet, videtur.

Quod officium quibus in rebus præcipuè conſiſtat, nemo Conſiliarius S. Majeſtati Tuæ meliùs exponet, quàm muti illi Magiſtri, quas LEGES & CONSTITUTIONES IMPERII vocamus. Quum enim ab iis profectæ ſint, qui S. Majeſtatem Tuam in pari eodemque jure & gradu Auguſtali præceſſerunt, nec corruptæ præmiis eſſe, nec gratiam aucupari in aſſentando, nec veritatem ſupprimere ex timore, quem æqualis libertas & parrhiſia ignorat, æſtimandæ ſunt. Vel eò etiam magis, quoniam Tuæ S. Majeſtati enitendum eſt profectò, ut omnes illæ Leges & Conſtitutiones Imperii quàm rectiſſimè ſeſe habeant: in primis autem hæ, *per quas* (ut ait [c] Demoſthenes) *parvum aut magnum licet eſſe Imperium tuum.* Magnum licebit eſſe, ſi Principibus fortiter facientibus, aut benè præclaréque de communi ſalute merentibus, præmia decernas, eorumque conſilio & conſuetudine in Republica reformanda & gubernanda, præſertim avito Hungariæ Regno & Imperio Conſtantinopolitano ab infidelibus Turcis vindicando, in poſterum uteris. Parvum erit, ſi æqualitatem inter Ordines Imperii ac Regnorum ſuſtuleris, & ſive in exteri alicujus ſeu Principis inteſtini favorem, hos non modò gratia & quotidiana converſatione, ſed etiam officiorum ac munium publicorum diribitione fovebis; illos contrà non tantùm invidia atque odio proſequeris, quæ Imperator procul habere debet, verùm etiam averſaberis, & longè ab Aula Tua ſemovebis atque ſpernes. Hæc ſunt fundamenta Conſtitutionum Imperialium, IMPERATOR AUGUSTE, & per eas ipſiuſmet Imperii, cu-

[a] Proverb. 5.

[b] In Apophteg.

[c] In Orat. ad Lept.

rii, cujus gubernationem felicissimo Tuo regimini supremus ille in coelis Imperator commisit. Unde etiam non ineleganter & verè à peritis ac prudentibus solent Leges fundamentales Imperii Tui appellari, quibus illud ajunt ab initio institutum, auctum & stabilitum fuisse.

Earum Constitutionum præcipua capita S. Majestati Tuæ, quam paucissimis potero, non Jurisconsultorum aut explicantium more, sed relativè, breviter, strictim & quasi per satyram enarrabo: ut quid S. Majest. Tuæ ego nunc adoleturus venerim, ceu in speculo quodam contemplari queat. Et primum quidem caput est de Tua ac Imperii majestate, honore, dignitate, præcellentia, & auctoritate. Quæ omnia ac singula per universum hoc Constitutionum corpus sparsa & disseminata sunt; quibus ve servatis ac stantibus, felix faustumque semper fuit Imperium Tuum: & iterum neglectis ac labentibus, simul ipsum Imperium ruere, in contemptumque abire coeptum est. Vide Majores & antecessores Tuos Imperatores Augustos, Theodoricum, Clodovæum, Carolum Magnum, Arnulphum, Ottonem Magnum, Henricum III. Fridericum I. Henricum VI. Fridericum II. & (ut cæteros silentio prætereeam) propatruum tuum Carolum V. Imp. qui rebelles in Italia Ordines cum ipsa Roma in jus ac ditionem Imperii redegerunt: Turcas & Saracenos Hispaniâ, Italiâ, Siciliâ, & ipsâ adeò Syriâ expulerunt; subacta Regna Imperio Germanico conjungentes, eorum provincias & agros inter Principes ac Milites distribuerunt. Hinc illi verè Augusti, ab augendo dicti, qui Imperium, quod lateritium acceperant, aureum posteris suis reliquerunt. Quin eo pietas quorundam processit, ut Regna hæreditariò ad se devoluta cum Imperio univerint, & Reipub. Germanæ (ut plebejo verbo utar) incorporaverint, eorumque Ordines in numero Liberorum Imperii Statuum reposuerint. Quod de Ottone Primo, qui Longobardiam; de Henrico III. qui Burgundiam, & Regnum Arelatense; de Henrico VI. qui Siciliam & Apuliam; de Friderico II. qui Syriam; de Carolo IV. qui Silesiam & Poloniam; de Sigismundo, qui Hungariam; de Carolo V. qui Belgium, jure uxorio conquisita, Germanico, id est, Fraterno corpori, propter antiquas Imperii prætensiones, iterum inseruerunt. Quorum comitate & beneficio tam latum & amplum Imperium factum est, ut ejus vires subinde auctæ, universo terrarum orbi tremorem incuterent. Nunc autem pudet dicere, & dicendum est tamen, ut olim Samnium in Samnio, ita & Imperium est in Imperio quærendum. In promptu caussa est, quia leges, quæ de excellentia ejus latæ fuerant, sunt eversæ: quibus sublatis & amissis, ipsa quoque Respubl. profligetur & pereat necesse est, ut tradit a Aristoteles optimus prudentiæ civilis magister, & Alexandri M. in Macedonica sive Græca Monarchia instituenda auctor & conformator. a *Lib. 5. de Republ. c. 6.*

Alterum Constitutionum caput est, ne Jus in avulsas ab Imperio provincias negligatur, aut temerè in usurpatores earum & incubatores privativè (ut loquuntur) & absolutè, pacto quocunque, transferatur in præjudicium Imperii. Hoc enim formulæ Legum istarum publicarum præcisè interdicunt. Ecce enim S. Maj. Tuæ ternus est in Imperio Archicancellarius; unus per Germanias; alter per Gallias; tertius denique per Italias. Quamobrem rectè atq; ordine à nobis factum est, ut more prisco dicaris *Moderator Germanorum, Gallorum & Italorum.* Talis namq; reverà habitus es jam inde à prima Imperii Germanici origine; & eos titulos Tibi Tuisq; successoribus proprios adq; perpetuos esse Leges nostræ sanciverunt. Addere debebam, Pannonû quoque & Sarmatarum, nisi eos populos majoribus Tuis & antecessoribus placuisset in Germanicum jus & civitatem, officiumque Archicancellarii Moguntini adscribere; quemadmodum Siciliam & cæteras insulas marinas in Coloniensis, & partes Hispanicas in Treverensis. Quod si per fatum necdû potes esse, quod dicetis; patieris æquo animo, ut exspectes occasionem temporis, quæ perturbatissimas sæpe, & afflictissimas atq; desperatissimas res minimè opinantibus reconcinnavit. Et quod hodie non es, cras eris; sic Imperium truditur. b *Morus novissima omnium germinat, & tamen parit inter primas; ita qui tempus idoneum opperiuntur rei conficiendæ, etiamsi seriùs cœperint, tamen maturius conficiunt.* Et si ulla in re verum est dictû Græci illius c Comici: b *Plinius Nat. hist. lib. 15. cap. 24.* c *Menandri.*

Σύμβουλος οὐδείς ἐστι βελτίων χρόνου,

Nullus tempore melior consiliarius,

in re certè publica verissimum esse comperitur.

Καιροὶ δὲ καταλύουσι τὰς τυραννίδας.

Occasiones enim dissolvunt tyrannides,

ut habet sententia ejusdem longè optimi Sophi, qua Imperatorem monere voluit, ut sibi notaret statum præsentis Reip. ejusdemque difficultatem, donec occasio rei benè gerendæ & redintegrandæ opportunam aliquam & præstabilem commoditatem objecerit. At dicet fortasse aliquis; a *pulchrum esse inimicos ulcisci. Id neque majus neq; pulchrius cuiquam, atque mihi, esse videtur: sed si liceat Republica salva eos persequi; sed quatenus id fieri non potest, multo tempore, multisque partibus inimici nostri non peribunt, atque uti nunc sunt, erunt potiùs, quàm Respublica profligetur atque pereat.*

a *Verba sunt sapientissimæ fœminæ, Corneliæ Gracchorum matris ad filium.*

Tertium est, libertas Imperii & omnium atq; singulorum ejusdẽ Ordinum. b Agathonis Apophthegma esse memorant, *Principem oportere triũ meminisse; primum, quod imperet hominibus; deinde, quod secundum leges; tertiò, quòd non semper imperet.* Prorsus ad conditionem Imperii Germanici: cujus libertas primùm consistit in patriæ legibus: quibus qui utitur, eum demùm optimum esse Principem, sapientissimus Græcorum c Bias autumabat. Et germani hoc ingenio comparati sunt, ut de d Heracliti sententia putent, se non minùs oportere pugnare pro legibus, quàm pro mœnibus. Et profectò sic fieri suetum in Imperio tuo plurimis exemplis observavi, ut illis Imperatoribus & Regibus Ordines semper promtissimam obœdientiam præstiterint, qui & ipsi legibus, ad quas obstricti sunt, parêre voluerunt. Et senserunt prudentissimi majores nostri, e *suam Rempublicam conservari nequaquam posse, ubi ex utraque parte legum fiat neglectus.* Quare deliberatis consiliis statuerunt, ut partiri Imperator operas cum Ordinibus, & ex eorum usu, consulto & consuetudine res gerendas instituere haberet. Per mihi semper jucundum & volupe fuit legere illud acre & mansuetum Theopompi judicium super libertate regnicolarum, quod Plutarchus, qui civilis disciplinæ palmã inter Græcos obtinet, hisce verbis refert pariter & exornat; *Theopompus interroganti, quo pacto quis Regnum tutò possit tueri? Si, inquit, amicis concedat justam libertatem, pro virib. nihil interim advigilans, ne subditi afficiantur injuria. Multis Principibus exitiosum, quòd amicis non permitterent, cives injuria affectos negligerent. Hic temperantia adhibenda est, ut Princeps nec amicos alienet tyrannicâ sævitiâ, nec patiatur illos Regia familiaritate abuti ad quidvis audendum præter jus adversus plebejos, qui nimiùm irritati sæpè Reges suos excusserunt.* Hæc ille cordatissimus scriptor nec ineptè ad honorem ac dignitatem Cæsaris: quæ longè præstantior censeri solet in libertate, quàm in servitute eorum qui parent. Hinc B. Gregorius Magnus Pontifex Romanus, in Epist. ad Phocam Imperatorem noviter electum; *Reformetur jam singulis sub jugo Imperii pii libertas sua. Hoc namq; inter Reges gentium & Reipublicæ Imperatores distat, quod Reges gentium, domini servorum sunt; Imperatores verò Reipublicæ, domini liberorum.* Pro cujus sanctissimi Papæ verbis, verissimè olim D. Maximilianus I. Aug. Sacræ Majest. Tuæ abavus, Princeps optimus & fortissimus, dicere solitus erat, se tanto digniorem esse Rege Franciæ, quanto dignioribus imperaret; se enim liberis imperare, hunc servis. Quin potestas etiam non modo amplior & augustior, verum etiam constantior & durabilior est in libertate. *Quo* enim *minor potestas est eorum, qui imperant, eò diuturniùs stabiliùsve omne stat Imperium,* f ait Politicorũ princeps Plato. Nec desunt S. Majest. Tuæ exempla Divorum antecessorum, quæ Cæsareæ Celsitudini longè potius erit æmulari, quàm odiosa nescio quorum novorum hominum præcepta. Namque g Trajanus Imper. qui OPTIMI cognomen à Senatu Populoque Romano ex mansuetudine commeruit, quum gladio Præfectum Prætorio, cui nunc Electores æquiperantur, pro ritu & more solemni accingeret, ad eum dixit; *Accipe hunc ensem; quo, si rectè & secundùm leges imperavero, pro me uteris; sin minùs, contra me vertes.* & Hadrianum Imperatorem h ferunt in Senatu Romano frequenter dicere solitum; *se sic gesturum Principatum, ut sciret rem populi esse, non suam privatam.* Et i Theodosius Imper. ac Valentinianus Cæsar, *reverà majus Imperio esse submittere legibus Principatum* rescripserunt. Accedat his k Pericles Atheniensium Princeps, qui quotiescunq; belli Dux creatus esset, chlamydem induens, apud se dicere consuevit; *Attende, Pericles, quòd gesturus es Imperium in liberos, in Græcos, & in Athenienses. His dictis se vir cordatissimus hortabatur, ut moderatè gereret Principatum. Magni ingenii est,* addit Plutarch. *imperare liberis. at Græci* (ut nunc Germani) *plusquàm liberi tum erant; postremò inter Græcos liberrimi Athenienses.* Et post eos Spartani, de quibus Agidis Regis dictum refert idem l Plutarch. non incongruum, quod hoc loco re-

b *Stob. Serm. de Magist.* e *Idem Serm. 64.* d *Laert. lib. 9. c. 1.* e *Stob. Serm. 41. Antonius in Meliss. par. 1. serm. 67. maximus serm. 50.*

f *Lib. 5. de Repub. cap. 11.*

g *Spartianus.*

h *Dio.* i *L. 4 C. de legib.* k *Plutarch. in Apophteg.*

l *in Lacõ.*

eo repetatur. Is enim à quodã interrogatus, *quod disciplina genus potissimùm exercitarent Reges Lacedamoniorum? scire, inquit, imperare, & ferre imperium.* O divinos Principes, & veros patriæ patres! Quos ille demum Imperator lubens merito imitabitur, qui cum animo suo reputaverit, se non modo liberis hominibus, ut Periclem, sed liberrimis Regibus, ut S. Majestatis Tuæ abavus dictitare solebat, id est, Principibus atque Ordinibus imperare; quorũ familiaritate uti in magnis negotiis tractandis & conficiendis, ad summum Imperii decus, & excellens generosæ magnanimitatis Cæsareæ culmen, convenire inprimis videtur.

Affine huic caput est, pax publica. a *In hoc enim gratia Regis extollitur & servatur,* (non hæc mea sunt, sed Theodorici Imperatoris verba) *si in aquitate pacis populum dirigat, & in justitia vigore conservet. Hac enim est bonarum artium mater decora; hac mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores extollit, & tantarum rerum ignarus cognoscitur, qui eam minimè quasisse sentitur.* Et iterum pro caussa litigantium Imperii Principum componenda sic scribit ad pares & æquales eorum principes, quibus caussam illã judicandã committit, b *Decet Regalis apicis Curiam, generalitatis custodire concordiam, quae ad laudem Regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur. Quid est, quod Principem meliùs pradicet, quam quietus populus, concors Senatus, & tota Respublica morũ honestate vestita?* Et in fine Sacri mandati ad eosdem Principes; *debet enim de talibus viris* (sc. Imperii Principibus, Comitibus, &c.) *esse cura pracipua, qui dare possunt minoribus evidenter exempla. Nam qui inter pares summos viros litem negligit abolendam, hos imitari reliquos sine dubitatione permittit.* O aureum dictum & Germano Imperatore dignissimum! Ille, qui absolutissimam in Imperio Romano-Germano habebat potestatem, & omnia poterat, quæcumque volebat, non tamen licere sibi soli putabat judicium in Principes discordantes sumere, sed eorum cognitionem Viris Illustribus commendat, quos consuevimus nostris moribus Pares Curiæ appellare. Rationem facto suo ipsemet Imperator assignat, nimirum hanc, quo & illis sua libertas, & pax atque concordia in Imperio conservetur. Multo plurima in eam rem à Divis Imperatoribus & Regibus, tuis in Imperio & Regno prædecessoribus, feliciter decreta atque sancita fuerunt, quæ ordine atque per exempla commemorare nimis longum foret. Exinde enim tot præclaræ & æternum deprædicandæ Constitutiones *de pace publica, de Pace servanda, de Manutentione Pacis, de pœna fracta pacis, de Pace Religiosa,* & id genus aliæ consimiles non paucæ emanarunt. Et sanè, si verum dicere velimus, tota legum vis in hoc uno versatur & consistit, ut pax in Imperio conservetur ac custodiatur. *Nam nec privatos focos,* (verbis utor c Ciceronis eloquentissimi & potentissimi Romanorum Consulis) *nec publicas leges, nec libertatis jura chara habere potest, quem discordia, quem cades civium, quem bellũ civile delectat: eumq; ex numero hominũ ejiciendũ, ex finibus humana natura exterminandũ puto. Itaq; sive Sylla, sive Marius, & sive quis alius civile bellum optavit, eum detestabilem civem Respubl. natum judico. Nihil igitur hoc cive, nihil hoc homine tetrius, si aut civis aut homo habendus est, qui bellum civile concupiscit.* Hoc quum maximè præsenti tam afflicto & exacerbato Reipubl. statu, in quo distracti civium animi ob diversitatem religionis facilè ad suspiciones, ad indignationes, denique ad arma commoveri possent. Cui malo cavere, aut mederi, nemo melius, nemo commodius, nemo justiùs, quàm Imperator, debet ac potest. d Diotogenes Pythagoricæ sectæ Philosophus, lyræ suis nervis decenter ac omnifariam instructæ compatat legibus bene constitutam Rempubl. eandẽq; mundi pulchram illam harmoniam imitari dicit, si Dei officium inter homines administrans Rex, aut Princeps bonus, rationis & æquitatis arte moduletur in eadem, ritè scilicet, ut in concentũ dulcem varias hominum dissentientium voluntates, ac discrepantes opinionum tonos congruenter aptet, inq; consensum suavissimum salutis publicæ & communis utilitatis redigat. Atqui oggeret fortean aliquis, hoc fieri nequit, stãte religionũ discrepãtia, quarum altera priùs erit eliminanda & è medio tollẽda, quàm concentus ille nervorum Reip. congruenter aptari & concordari possit. Errat toto cœlo (pace ipsius dixerim) quisquis hac opinione preceptus ita sentit. Priscum illud Rom. Imperium, quo nec majus umquàm nec sanctius Sol illuxit alterum, æquis oculis intueatur. Videbit Christianos cum Gentilibus, & hos cum illis otiosè degere, pacificè vivere, convenienter consuescere, concorditer militare sub unius Principis imperio, nunc Pagano, nunc Christiano; nunc Catholico, nunc Hæretico, sine ulla injuria publica. Est etenim Imperator non Dominus animorum & cordium, in quibus fi-

a *Cassiod. lib. 1. ep. 9*

b *Idem epist. 11.*

c *in Phil.*

d *Steph. Pighius in Hercul. Prodic.*

des residet, sed membrorũ & corporũ, quorũ ope auxilio eget. Horum convenientiã & concordiam mutuam instituere habet & debet, si amat esse, quod dicitur, id est, Imperator. Potestas autem illustrandi & conciliandi animos in fide & religione, est summum Imperii Cœlestis regale, quod sibi supremus ille Imperator Jova soli reservavit, nec ejus vices Imperatori, quamquàm Christo & Vicario suo immediato, in terra delegavit. Vocare, allicere, suadere, verbis, edictis, cõcionibus, præmiis potest per ministros suos Episcopos & Sacerdotes, sine cæde & sanguine, & salva interim Republica: cogere fas non est, neq; tenetur; quia res nec motu & turba publica caret, & sine periculo ac dispendio cõmunis salutis non tentari, nedum peragi umquã potuit. Est siquidem Imperium Politia mundana & secularis Monarchica, ad finẽ naturalem instituta, regimine aristocratico, quod omnium optimum & naturæ convenientissimum est, temperata, & Imperatori cum Electoribus cæterisq; Ordinibus Maximis, Medioximis; , Minimis commendata à summo ejus auctore & rectore Domino nostro Jesu Christo. Cujus hoc est divinum mandatum, Spiritus sancti ope Apostolo dictatum; *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum; sive Regi* (i.e. Imperatori Ethnico, cui tunc orbis parebat) *quasi præcellenti, sive Ducibus* (olim Præfectis prætorio & Præsidibus Ethnicis, nunc Electoribus ac cæteris Principibus, cujuscumque sint Religionis) *tamquam ab eo missis: quia sic est voluntas Dei, ut benè* (i.e. rectè) *facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quasi liberi, & non quasi velamẽ habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei,* &c. 1. Reg. 2. *Ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate,* h.e. innocentia, puritate vitæ & integritate, 1. Tim. 2. Quo verbo omnia comprehendit Spiritus Sanctus, ob quæ cœlestis ille Imperator S. Maj. Tuæ vices terreni Imperii desuper concessit. Quare, qui hoc facit, quod Spiritus S. hoc loco præcipit, is me Deus, & verus civis haberi debet, & nervus concinnus in lyra Reipublicæ. a *Quemadmodum* igitur *moderatus non occidit bestias, si absit morsus periculum; sic nullus Legislator* (ne quidem Imperator) *pœnam decernet contra injustos* (faciamus ita esse Protestantes) *quiescentes, sed quoties moventur & exercent injusta opera.*

a *Philo Iudæus in lib. de Resipiscent. Noe, fol. 202.*

Postremum caput est, gravaminum Imperii blanda acceptatio, matura cognitio, & quoad ejus potest festina medicatio, id est, aut moderata manifestorum relaxatio, aut æqua intolerabilium abrogatio, aut saltem quorundã nimis durorum relevamen. Nam & hæc ad libertatem Imperii Germani cum primis spectare contenduntur. Inde scil. fontẽ esse & scaturiginem omnium publicorum malorũ, quæ hactenus Sacrum Imperium quassarunt & collabefecerunt. Quibus in posterum persanandis repertum est à S. Majest. Tua promptum remedium & patabile pharmacum, nempe facilitas in audientia caussarum reorumque incunctanter largienda, parilitas in personis acceptandis, æquabilitas in justitia, ratio qualitatis & idoneitatis in muneribus & officiis publicis distribuendis, ut S. Majestas Tua possit summos cum infimis, Catholicos & Protestantes pari jure retinere, & simul cavere, ne b legibus antiquis fundatum Imperium, novis legibus evertatur.

b *Plin. in Panegyr. ad Trajan. Imp.*

Hæc est summa, Imperator Auguste, si jus publicum spectes, harum Constitutionum Imperialium, quas non Græculi leves, non alienigenæ Reges, non Protestantes Principes, multo minus inferiorum subsellium & minorum gentium Ordines, tulerunt; sed Germani illi Monarchæ Indigetes & Autochthones, gentiumque nostratum satores & auctores, illi (inquam) majorum nostrorum Dii majores, Reges item & Imperatores, quibus partim avito jure, (nam duodecim Romanorum Imperatores ac Reges ex Majoribus Tuis Habspurgiæ Comitibus electos fuisse commemorant: quorum tametsi Rudolphum Rheinfeldium, Berchtholdum Zæringium, & Fridericum Austriacum, Ludovici Bavari æmulum, nonnulli non reponant in Catalogo Romanorum Principum, tamẽ absque historiarum monumentis foret, satis diplomata & instrumenta eorum typariis signata fidem abundè præstarent, quibus nunc S. Majestas Tua decimus tertius accedit) partim succedanea electionis auctoritate in Imperio & Regno substitutus es, condiderunt. Quanto studio hæc inquisita, quàm diligenti industriâ à me investigata, quam incredibili sumptu comparata, quàm denique ærumnabili labore descripta & in ordinem redacta sint, ut Imperio Tuo prodessem, norunt ii, qui me non perfunctoriè noverunt. Et tamen exstiterunt quidam maleferiati & facerrimi in hoc ipso tuo Imperio, cui me, meaque studia jam pridem olim devovi, vitilitigatores, qui quæ

optimè

optimè & sanctissimè à majoribus Tuis constituta & sancita sunt, in contumeliam atque injuriam S. Majestatis Tuæ perducere conantur. O sacrilegos! sed præstat contemnere. Scit Tua Sacra Majestas, scimus nos omnes, quotquot sunt Tui & Sacri Imperii fideles atque obœdientes, majorum Tuorum leges minimè esse contemnendas, quarum latores usque adeo sancti & pii inter mortales habiti fuerunt, ut commercium eum Diis immortalibus habuisse crediti sint, eorumque nonnulli Deorum nomen ac cultum vivendo quoque sibi comparaverint. Nam Tuisto, unde adhuc *Theutones*, Teutschen; Hermino, unde *Chermani* seu *Germani*; Francus, unde *Franci* (refero invereratas vulgi nostratis opiniones) nuncupamur, Dei à majoribus nostris etiamtum Gentili errore infectis appellati sunt; & Clodovæus Primus, Carolomannus II. Carolus Magnus, Ludovicus Pius, Lotharius Primus, Carolus III. cognomento Crassus, Otto Magnus, Henricus II. ab iisdem majoribus nostris jam rum Christianis in Sanctorum Cœlitum numero repositi. Quod si tantum & legibus & earum latoribus à veteribus illis tributum est, nonne & nos majorum nostrorum vestigia sequentes, eas & observare & venerari debemus, illisque semper parere? Namque ad Sacri Imperii & Ordinum ejus atque civium commune emolumentum conditæ ac perlatæ sunt.

Verum enim vero, inquiet fortè unus aliquis eorum vitilitigatorum, quos modò tetigi, vetera hæc esse, & à moribus nostris remota. Ego vero Sacræ Majestati Tuæ audacter confirmo, longè vetustiora & à moribus nostris multo esse remotiora, quæ in Corpore Juris Justinianei, quam quæ in hac Collectione, comprehenduntur. Nam mutato Reipubl. Romanæ statu per Populum Germanum, Leges illæ Romanæ, quæ de jure publico loquuntur, pariter mutatæ fuerunt: At hæ Constitutiones fundamentales sunt Imperii Tui, quibus totus Reipubl. Germanæ status tamquam solidis quibusdam basibus firmiter innititur ac fulcitur.

Erunt itidem alii, qui S. Majestati Tuæ persuasuri sint, obsoleta hæc jam & antiquata esse, pridemque olim in desuetudinem abiisse, nec ullum amplius usum in Imperio Tuo obtinere. Parcat mihi genius S. Majest. Tuæ, ó IMPERATOR, non patieris tibi ab infrunitis & insensatis hominibus id imaginari, quod illi frustrà sunt, dum nituntur ostentare. Dicant enim, si volunt, quibus temporibus, à quibus Imperatoribus, in quibus Comitiis vel Curiis, queis contrariis Decretis, aut receptis consuetudinibus (de communibus & generalibus loquor, non de iis, quæ à Pseudoregibus aut seductis quibusdam Ordinibus in particularibus conventiculis & conciliabulis statuta fuerunt, & à nobis quoque, ne quid eorum prætermitteremus, quæ ad statum Reip. illustrandum pertinent, in his Tomis reposita) hæ constitutiones, quæ generales sunt, & de quarum veritate, promulgatione ac universitate certò constat, aut sublatæ, aut abrogatæ, aut saltem derogatæ fuerint. Quod dum nullis rerum argumentis possunt evincere, sinant quæso suam Divorum majorum Tuorum & antecessorum legibus sanctitatem esse intemeratam, quarum vigorem apparet esse ex usu, commodo, honore, dignitare, atque adeo conservatione Imperii tui, sineque quibus nec stare illud sartum tectum umquam, nec diu poterit in suæ magnitudinis robore atque splendore perdurare.

Confugient rursus alii ad Novellas Imperii, atque ex Recessibus & Ordinationibus novissimis tentabunt priscas istas Constitutiones eludere, in quibus ajunt diversas prorsus Sanctiones, & cum illis veteribus è diametro pugnantes reperiri. Verum ne horum quidem ratio satis locuples & idonea fidis tuis beneficiariis censetur, quæ debeat ullo modo à S. Tua Majestate attendi; quum vanè & inaniter in ventum verba fundant, & quid dicant ignorent, in tantum ut cum aëre pugnare Juris Imperialis periti videantur. Et sanè erubescere debent, quicunque id sine legum auctoritatibus audent affirmare, juxta regulam ipsius Justiniani Imperatoris traditam in *Novella* 18. *cap.* 5. Quòd enim expressè non mutatur, cur stare prohibeatur, causam non esse Divi antecessores Tui statuerunt. Itaque cum istæ constitutiones tam veteres quàm recentes, quæ verbi gratia de potestate Imperii & Ecclesiæ, de libertate Ordinum, de Pace publica, de Comitiorum auctoritate, denique de Processu judicii Cæsarei, per Novellas in Corpus Recessuum

Imperii

Imperii relatas, exfertim abrogatæ aut mutatæ non legantur, fed è contrario non obfcurè haud uno loco confirmari videantur, inter utrafque interpofitam interpretationem Auguftæ Tuæ Majeftati foli & oportet & licet infpicere, ex recepto & approbato decreto Conftantini Imp. in *l. 1. C. de legib.* non autem judicio Cameræ, non Curiæ Rotuillanæ, non Pallantiæ Magdenburgenfi, non Judicio Vehmico, non Judiciis Provincialibus, nec Curiis Principum atque Ordinum, multò minùs uni alicui ex plebe Legulejorum, quamvis de jure refpondendi poteftatem acceperint. Nihil ergò dubito, quin Illuftriffimi, Illuftres ac Prudentiffimi S. Majeftatis Tuæ Domeftici, atque Ordines Imperii, tanquam Ejufdem Majeftatis perpetui Confiliarii, Novellas noftras, ut leges pofteriores, ad priores iftas & antiquiores Conftitutiones, juxta [a] Pauli & [b] Tertulliani veterum Confultorum præcepta, per interpretationem tracturi fint. Etenim fic præceperunt etiam Divi prædeceffores tui, Imppp. Leo, Alexander & Conftantinus, Auggg. quorum hæc funt verba; [c] *Antiquiores leges etiam ad pofteriores trahi folent*; fcilicet ubi de interpretatione earum, non correctione agitur, ut eleganter notant Interpretes ad *l. 28. D. de legibus*. Et Matthæus de Afflictis, præftantiffimus Italiæ fuæ Confultus, & Fridinandi Regis Catholici, abavi tui materni, Confiliarius, in facto verè & peritè refpondit ad hunc modum; [d] *Super ifto dubio emanavit c. Imperator Lotharius, quod decidit hoc dubium in favorem patrui. ergo ftandum eft huic decifioni. Et fi dicatur, quod ifta Conftitutio* (fcil. Friderici II. Imper.) *eft pofterior dicto c. Imperator Lotharius; refpondeo, quod lex generaliter & fimpliciter loquens recipit diftinctionem & limitationem per leges veteres, ut eft Gloff. communiter approbata in l. fciendum, ff. qui fatifd. cogant. ubi dicunt Angel. & Paul. de Caftro, quod ftatuta nova indiftinctè loquentia, non corrigant jura antiqua cum diftinctione loquentia, etiamfi in talibus novis legibus dicatur*; Non obftantibus quibufcunque aliis, *quia debet intelligi de illis, quæ non poffunt cum iftis fe compati. Gloffa eft fingularis in Auth. de hæred. quæ ab inteft. in pr. voluit Bart. in Extravag. ad reprimendam, in verf. non obftantibus.* Cui confentaneè fcripfit Jacobus à Saa JC. Lufitanus, & Regis Portugalliæ Confiliarius, in hæc verba: [e] *Accedat Regula pofita per Paulum Confultum, quòd leges pofteriores per priores recipiant declarationem & interpretationem; & priores per pofteriores, quando funt ambigua aut dubia.*

a *l. 26. & l. 28 D de legib.*
b *l. 27. D. eod.*
c. *l. 7. tit. 3. in Legum Compend.*
d *in Comen. ad Conftit. Neapol. lib. 3. rub. 24. n. 42.*
e *in tract. de Primogenit. num. 41.*

Hæc habui, IMPERATOR CÆSAR, quibus S. T. Majeftati, cui poft Deum foli pecco, fi quid pecco, aliquam inftituti mei rationem explicarem. Tanti enim res eft, ut hæc fcire S. Majeftatem Tuam, cui omnium actionum mearum cauffas reddere, ut Domino meo, teneor, magno interfit opere. Quid namque majus aut pulchrius cuiquam, atque S. Tuæ Majeftati, effe debet amplitudine, auctoritate, eminentia, fplendore, dignitate & integritate Imperii tui? quorum omnium aut vehementer falfi funt omnes Sapientes, aut fundamenta funt hæ majorum tuorum & in Imperio anteceffortum divinæ fanctiones, quibus Imperium Germanum firmiffimè fundatum, robuftè ftabilitum, longiffimè prolatatum, & feliciter confervatum fuit. Nec ulli umquã Imperatores (fidem omnium Hiftoricorum appello) aut infauftiores & miferiores, aut contemtiores cùm apud fubditos, tum vicinos fuos Principes fuerunt, quàm quijura Imperii fui neglexerunt. Quæ jura cujufmodi fint, ubertim hæc Collectio docet, cui pleraque omnia, quæ de jure publico à Divis anteceffortibus tuis laudabiliter inftituta funt, à me fideliter inferuntur. Quæ ubi fanctiffimæ memoriæ patri tuo D. Maximiliano II. fi D. Ferdinando avo, fi D. Carolo V. propatruo, fi denique (ut alios compendi faciam) D. Maximiliano Primo abavo, Imperatoribus Auguftiffimis, videre contigiffet, numquid non auro contrà chariora habituri fuerant? quum certum fit, conftetq; ex domefticis eorum Hiftoriographis, abavum D. Maximilianum tanti æftimaffe antiquitates Imperii Romani, earumque peritos interpretes, ut undiquaque perquirere, & præmiis honeftiffimis alere atque remunerari folitus fit. Nec minori ftudio D. Carolus V. propatruus bellum in Italia gefturus incubuit in jura Imperii & regalia, & eorum gnaros ac ftudiofos paffim invitavit ingentibus promiffis, quorum confilio in rebus maximè arduis & perplexiffimis uteretur. Et fuper D. Ferdinando avo relatum à fide dignis commemini, Conftitutionem Ludovici Bavari Imp. de Juribus & Excellentia Imperii editam, & S. Majeftati ejus à Seldio Cancellario prælectam, tanta cum reverentia

bentia suscepisse, ut osculo admotam adoraverit. De S. Majestatis Tuæ patre, D. Maximiliano Aug. sanctissimæ & desideratissimæ memoriæ Principe, unico Imperatoriæ mansuetudinis exemplo, cujus nunc anima placidissima feliciter regnat in æterno Imperio, notior res est, quàm ut à me prolixius explicari debeat.

Quorum divorum Majorum tuorum exemplo, SACRATISSIME IMPERATOR AUGUSTE, ubi S. Majest. Tuæ Sublimitas imitata, hancce meam Collectionem Imperialem placidè acceperit, & collaudandam annuerit, jam obtinuero, quod affectabam, nimirum ut S. Majestati Tuæ, Sacrove Imperio, studia mea qualiacumque comprobarem. Sin autem quid (quod ne Deus sineret, id eum ardentissimis precibus rogavi) sive S. Tua Majestas, cujus omnimodæ voluntati ac jussioni cuncta mea studia venerabundus subjicio, aut ejus Illustres & Excellentissimi Consiliarii, in quorum censura & arbitrio lubens meritoque acquiescam, in hac Collectione offenderint, quod aut injurium, aut positum esse minus considerate pro conditione horum temporum videatur, illud ego nunciam pro non dicto, nec scripto, neque posito haberi volo. Nam si quisquam est, qui sese studeat prodesse Reipub. & quàm minimè multos lædere, in eorum numero ego nomen meum primo loco profiteor. Ideoque cum salus Reipublicæ, & cunctorum ejus Ordinum, cum incolumitate S. Majestatis Tuæ conjuncta sit, à sacro oris tui oraculo totus pendere cupio, ut quidquid D. valis tua jussio mihi super hoc negotio mandaverit, illud ego factum putari velim. Tuus siquidem sum, o IMPERATOR, non meus: & qui es Dominus Reipublicæ, idem etiam es corporis mei, tamquam membri cujusmodicumque, si qua fides antecessorum tuorum placitis est habenda: quibus ego quum sponte voluntatis meæ & naturali quadam in Dominum ac Imperatorem meum inclinatione, tum Spiritus sancti doctu & ductu, æquo animo assentior. Etenim *data est à Domino potentia tibi, & potestas ab Altissimo*, Sapient. 6. Et *ubicunque verbum* (id est mandatum, praeceptum,) *Regis est, ibi dominatio: ecquis dicat ei, quid facis?* Ecclesiast. 8. Et alibi monet B. Paulus, tuis mandatis parère, *non solum propter iram*, seu formidine pœnæ, *sed etiam propter conscientiam*, sive amore virtutis, Rom. 13.

TE igitur huic cœpto, penes quem Dei hominumque consensus, maris ac terræ regimen esse voluit, certissima salus patriæ nostræ, IMPERATOR AUGUSTE, invoco; cujus sollicita providentia Constitutiones, quas offero, benignissimè foventur; transgressiones earum severissimè vindicantur. Nam si prisci illi Scriptores ab Jove Cretensium Monarcha, si alii à numine suorum Principum principia traxerunt: mea parvitas eò justius ad favorem S. Majestatis Tuæ decurrerit, quòd illorum divinitas opinione tantùm collecta fuit; Tua verò Divalis Majestas præsenti fide paterno avitoque sydere par videtur: quorum eximio fulgore multùm Imperio nostro inclytæ claritatis accessit. Deum enim vetum invisibilem credimus & confidimus: Tibi ejus Vicario conspicuo adhæremus, Tibi ministeria nostra devovemus, Tibi fortunas nostras sacrificamus, qui pro S. Majestatis Tuæ Patriæque Reipubl. sospitate vitam & sanguinem fundere, si opus fiet, parati sumus. Cujus mei animi testem esse volo hanc Divalium Constitutionum Collectionem; quam uti ea mansuetudine, comitate, benignitate, clementia, placiditate & moderatione accipias, qua me nomine Illustrissimorum meorum Principum solus solum differentem, in arcano tuo conclavi, supra integram horam, non modò audire, verùm etiam sacris affatibus colloqui dignatus es, id S. Majestatem tuam adorabundus veneror.

Valer. Maximus in Præfat. ad Tiberium August.

N. M. Q. T.

Devotus,

MELCHIOR GOLDASTUS

Haiminsfeldius, C. S.

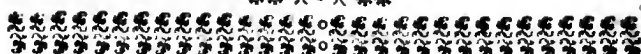
II. PARALIPOM. IX.

Sit benedictus Dominus Deus tuus, qui delectatus est te, ut collocaret te in solio suo Regem, ut exerceres judicium & justitiam.

PSALM. CXVIII.

A Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris.

ORDINES

ORDINES

Videantur Mameran. in tractat. de investitura regalium Mauritii Electoris Saxoniæ, Paurmeist. lib. 2. de Jurisdict. c. 1. numer. 17. Schonbor. lib. 5. Politicor. cap. 6. Hedio in Chro. Eccl. Rauvven in Cosmogra. fol. 697. Munsterus in Cosmograph.

SACRI IMPERII ROMANO-GERMANI, SIVE STATUS LIBERI, QUI INTRA ANNOS CIRCITER QUADRINGENTOS CIVITATI GERMANÆ ADSCRIPTI,

jus suffragiorum ferendorum in Comitiis, legum condendarum generalium, tam civilium, quàm canonicarum, & Magistratuum adipiscendorum in Imperio, obtinuerunt. Desumpti ex Tabulis publicis, quas FRIDERICUS III. IMP. AUG. in Comitiis Ratisponensibus A. C. 1471. conscribi, & in Acta Imperialia referri mandavit; nec non ex Recessibus & Matriculis (quas vocant) Imperii variis, tàm veteribus quàm novis.

IMPERATOR CÆSAR AUGUSTUS.
REX ROMANORUM AUGUSTUS.

Archiprincipes Electores.

Archiepiscopus Moguntinus, S. Romani Imperii Archicancellarius per Germaniam.
Archiepiscopus Trevirensis, S. Romani Imperii Archicancellarius per Galliam & Regnum Arelatense.
Archiepiscopus Coloniensis, S. Romani Imperii Archicancellarius per Italiam.
Rex Bohemiæ, S. Romani Imperii Archipincerna.
Comes Palatinus Rheni, S. Romani Imperii Archidapifer.
Dux Saxoniæ, S. Romani Imperii Archimarescalcus.
Marchio Brandenburgiæ, S. Romani Imperii Archicamerarius.

Reges.

Rex Franciæ sub Anglis.
Rex Hungariæ.
Rex Poloniæ.
Rex Angliæ.
Rex Scotiæ.
Rex Hiberniæ.
Rex Daniæ.
Rex Sueciæ.
Rex Norvvegiæ.
Rex Dalmatiæ.
Rex Croatiæ.

Archiduces.

Archidux Austriæ, qui solus hoc titulo præcellit.

Magni Duces.

Magnus Dux Burgundiæ.
Magnus Dux Lithuaniæ.
Magnus Dux Silesiæ.

Patriarcha.

Archiepiscopus Aquilegiensis Patriarcha, solus.

Primates.

Archiepiscopus Magdeburgensis Primas Germaniæ.
Archiepiscopus Lugdunensis Primas Galliæ.

Archiepiscopi.

Archiepiscopus Salisburgensis, Legatus Sedis Apostolicæ.
Archiepiscopus Bremensis in Saxonia.
Archiepiscopus Bisantinus in Burgundia.
Archiepiscopus Gneznensis in Polonia.
Archiepiscopus Lundensis in Dania.
Archiepiscopus Rigensis in Livonia.
Archiepiscopus Pragensis in Bohemia.

Magnus Magister.

Magnus Magister Ordinis Theutonici in Borussia.

Episcopi.

Episcopi.

Episcopus Babenbergensis, qui est immediatè sub Romano Pontifice.
Episcopus Misnensis, qui etiam est immediatè sub Romano Pontifice,

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Moguntinenses:
Episcopus Herbipolensis, qui & Wirceburgensis.
Episcopus Vangionum, qui Wormatiensis.
Episcopus Nemetum, qui Spirensis.
Episcopus Argentinensis, qui Strasburgensis,
Episcopus Aureatensis, qui Eychstetensis.
Episcopus Pragensis } Sunt à Carolo IV, Imperatore in Archiepiscopa-
Episcopus Olomucensis } tum Bohemicum translati.
Episcopus Constantiensis, qui & Mersburgensis ad Lacum Podamicum,
Episcopus Curiensis in Rhætia.
Episcopus Verdensis in Saxonia.
Episcopus Augustanus in Vindelicia,
Episcopus Hildesheimensis in Saxonia,
Episcopus Paderbornensis in Westphalia,
Episcopus Halberstatensis in Saxonia,

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Trevirenses;
Episcopus Mediomatricum, qui Metensis.
Episcopus Virdunensis,
Episcopus Leucorum, qui Tullensis,

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Agrippinenses seu Colonienses,
Episcopus Tungrorum, qui Leodiensis,
Episcopus Mimingerodensis vel Mimingardefurdensis, qui Monasteriensis in Westphalia.
Episcopus Trajectensis in Hollandia, qui Ultrajectinus.
Episcopus Mimindouensis, qui Mindensis in Westphalia.
Episcopus Osenabrugensis in Westphalia.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Aquilegienses seu Forojulienses:
Episcopus Tarvisinus in Marchia Veneta, quæ imperitè vulgò dicitur *Vandalica*
Episcopus Polensis vel Polanensis in Histria,
Episcopus Tergestinus, qui Triestensis, in Histria.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Parthenopolitani seu Magdenburgenses:
Episcopus Martisburgensis, qui Merseburgensis,
Episcopus Mæsianus, qui Michsnensis.
Episcopus Neapolitanus, qui Naumburgensis, olim Citicensis.
Episcopus Brennopolitanus, qui Brandenburgensis,
Episcopus Havelburgensis,

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Juvavenses seu Salisburgenses;
Episcopus Reginoburgensis, qui Ratisbonensis.
Episcopus Laureacensis, qui Pataviensis seu Passoviensis,
Episcopus Tridentinus.
Episcopus Brixinensis,
Episcopus Fruxinensis, qui Frisingensis,
Episcopus Chiemensis, qui & Chiemseensis,
Episcopus Goricensis, qui & Gurcensis in Carinthia,
Episcopus Seccoviensis, qui & Segoviensis.
Episcopus Lubianus, qui Laventinus in Carnia.
Episcopus Fabianensis, qui Viennensis in Austria: Relatus legitur à quibusdam Matricularìis, in Austriaco Imperii Circulo,
Episcopus Neostadianus, qui Nevustatensis; nondum tamen sessionem in Comitiis, quod sciam, tenuit.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Hammaburgenses sive Bremenses;
Episcopus Vagrianus, qui Lubecensis, olim Aldenburgensis.

Episcopus Swerinensis in Megalopolia.
Episcopus Libussinus in Brandenburgia.
Episcopus Schlesvvicensis in Dania.
Episcopus Caminensis in Pomerania.
Episcopus Racemburgensis in Megalopolia Obotritorum.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Bisantinenses vel Burgundici:
Episcopus Rauracorum, qui Basiliensis.
Episcopus Aventicorum vel Antuatum, qui Lausannensis.
Episcopus Bellicensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Gneznenses seu Polonici:
Episcopus Vratislaviensis, qui Breslensis in Silesia.
Episcopus Plocensis in Masovia.
Episcopus Vlatislaviensis, nunc Leslavvensis, in Cuiavia.
Episcopus VVarmiensis in Borussia.
Episcopus Cracoviensis | *in Polonia*, sub Alberto I. Imp. & Wenceslao
Episcopus Poznaniensis | Rege Bohemiæ & Poloniæ inter Ordines
Episcopus Lublinensis | Imperii relati memorantur.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Lundenses vel Danici:
Episcopus Ripensis.
Episcopus Arusiensis.
Episcopus Othoniensis, qui & Ottonis Swigensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Rigenses seu Livonici:
Episcopus Curiensis, qui & Curlandinus.
Episcopus Revaliensis.
Episcopus Oseliensis.
Episcopus Tarpatensis, qui Derptensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Pragenses vel Bohemici:
Episcopus Olomucensis in Moravia.
Episcopus Luthomischlensis.
Episcopus Blyzymenikianus, de quo tamen nihil lego in Recessibus & Actis Imperialibus.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Rhemenses sive Belgici:
Episcopus Camerocensis, qui nunc est Archiepiscopus Belgii, sed ab Imperatore & Ordinibus nondum confirmatus, nec pro tali habetur in Comitiis, ubi inter Episcopos adhuc locum suum tenere cogitur.
Episcopus Atrebatensis, qui Arrosensis.
Episcopus Morinensis, qui Tervanensis, in Britannia.
Episcopus Tornacensis.
Episcopus Sancti Andamori in Flandria.

Qui sequitur, est Suffraganeus Viennensis in Provincia:
Episcopus Gebennensis, qui Genevensis.

Qui sequitur, est Suffraganeus Tarentasiensis in Gallia:
Episcopus Sedunensis, qui & Vallesianus, & Sittensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Lugdunenses in Gallia:
Episcopus Cabillonensis, qui Chalanensis vel Schalonensis.
Episcopus Matisconensis in Burgundia.

Qui sequuntur, sunt sub Magno Magistro Ordinis Theutonici D. Mariæ, qui in Borussia obtinet dignitatem Archiepiscopi:
Episcopus Ermlandia.
Episcopus Heilspergensis.
Episcopus Culmseensis, qui & Culmensis.
Episcopus Premislaviensis.
Episcopus Pomezaniensis.
Episcopus Sambiensis, qui & Samlandia.
Episcopus Risenburgensis.

Sub

Sub Carolo IV. Imp. legitur Decretis Imperialibus subscripsisse, *Henricus Episcopus Lumundensis*, qui cuias fuerit non queo divinare, nisi quod putem, nomen esse corruptum.

In Matriculis Maximiliano Primo imperante conscriptis, taxati & censiti leguntur sequentes Episcopi, de quorum mihi diœcesibus & suffraganeatibus nihil constat:

Episcopus Amarsfordensis: Sed hæc civitas spectat ad Episcopatum Trajectensem.

Episcopus Camorinensis.

Episcopus Sanctianus, Bischoff von Sanctia.

Episcopus Daventrianus. sed & hæc civitas spectat ad Episcopatum Trajectensem.

Comirons Abts: quem Episcopum in tribus notavi Matriculis hoc modo scribi.

Sigismundus Imperator allaborabat, ut Ordines Hungariæ cum Germanis reuniret. Itaque in Recessibus sub eo factis subscripsisse inter Ordines Imperii leguntur:

Archiepiscopus Strigoniensis, qui Granensis.

Archiepiscopus Colocensis.

Episcopus Tragurienſis.

Episcopus Agriensis.

Et hi quidem tanquam origine Germani, & in provincia Germaniea residentes, ad decernendas gravissimas Imperii controversias adhibiti fuerunt, in quarum decisionibus atque decretis variis expresse asseritur, eas nullibi quàm apud Germanos Principes, jure & stylo Germanico esse judicandas & determinandas. Hinc etiam Archiepiscopus Strigoniensis, tanquam Germanici Imperii Princeps, receptus est in Archiepiscopum simul Salisburgensem. Et Præpositus Strigoniensis fuit Aulæ Cæsareæ Vicecancellarius in Imperio simul & Regno. Sed & Agriensis Episcopus Recessui Nurembergensi, Anno 1431. inter Germaniæ Episcopos subscripsit.

Episcopi Angliæ numquam proprio suo nomine in Comitiis Imperii comparuerunt, sed Regis sui locum & personam semper repræsentarunt, tanquam Legati & Mandatarii.

MAGISTRI ORDINUM EQUESTRIUM,
qui sunt Principes Imperii.

Magister Ordinis Dominorum Theutonicorum per Germaniam & Italiam.

Magister Ordinis Theutonici in Livonia.

Magister Ordinis Johannitarum per Germaniam.

Abbates Principes.

Abbas Fuldensis, Primas Germaniæ & Galliæ, & Archicancellarius Imperatricis.

Abbas Campodunensis, qui Kemptensis in Suevia.

Abbas Murbacensis in Alsatia.

Abbas Hersfeldensis in Hassia.

Abbas Augiensis, qui Reichenavvensis.

Abbas Sancti Galli in Helvetia.

Abbas Agaunensis, sive Sancti Mauritii in Vallesia.

Abbas Agaunensis, sive Sancti Mauritii in Vallesia.

Abbas Altorphensis, qui & Weingartensis.

Abbas Stabulensis, qui & Stabelasianus.

Abbas Tudensis.

Abbas Prumiensis, qui Pfrimensis.

Abbas Monasterii Sancti Cornelii apud Indenos.

Abbas Sancti Vedasti in Flandria.

Abbas Corbeiensis in Saxonia.

Abbas Cluniacensis in Burgundia.

Abbas Salfeldensis in Saxonia.

Abbas Verdensis in Westphalia.

Abbas Gorseensis in Gallia.

Præpositi Principes.

Præpositus Weissenburgensis in Alsatia inferiore ad Rhenum.
Præpositus Elevvangensis in Suevia Norica.
Præpositus Berchtholsgadensis in Bavaria.

Abbatissæ Principes.

Abbatissa Tigurina, seu Thuricensis.
Abbatissa Quintiliborgensis vel Quedelburgensis in Saxonia.
Abbatissa Essensis, quæ & Essendiensis.
Abbatissa Gandersheimensis in Saxonia.
Abbatissa Gerenrodensis in Saxonia.
Abbatissa Herfordensis, vel Herevordensis in Saxonia.
Abbatissa Andelaviensis in Lotharingia.
Abbatissa Buchoviensis ad Federseam.
Abbatissa Sacconiana, quæ Seckingensis, in Rauracis ad Rhenum.

Duces.

Angrivariæ Dux, qui nunc Engeria.
Araschoti Dux, non est receptus inter Liberos Ordines Imperii, sed eximitur ab Archiprincipe Belgii.
Barrensis Dux in Gallia.
Barthiæ Dux in Pomerania.
Bavariæ Superioris Dux.
Bavariæ Inferioris Dux.
Bergensis Dux, qui & Montensis.
Brabantiæ Dux.
Brigensis Dux in Silesia.
Britanniæ Dux in Gallia.
Brunnensis Dux in Moravia, von Brynn.
Brunsvigiæ Dux.
de Brys Dux. †
Bullionensis Dux in Belgio.
Buthuniensis Dux in Silesia.
Caballorum vel Chablasii Dux apud Allobroges.
Carinthiæ Dux.
Carniæ vel Carniolæ Dux.
Carnoviæ Dux in Silesia, id est, Iegerndorphii.
Cassubiorum Dux.
Cliviæ Dux.
Crosnæ Dux in Silesia.
Cujaviæ Dux in Polonia.
Dalmatiæ Dux.
Dithmarsiæ vel Dithmaringiæ Dux.
Divionensis Dux in Burgundia.
Falckenbergensis Dux in Silesia.
Franconiæ Dux.
Geldriæ Dux.
Glogoviæ Dux in Silesia.
Holsatiæ Dux.
Iavvrensis Dux in Silesia.
Iuliacensis Dux.
Lignicensis Dux in Silesia.
Limburgiæ Dux.
Lotharingiæ Dux.
Lotharingiæ Inferioris vel Lotharichiæ Dux.
Lovanii Dux in Brabantia.
Lovvenburgiæ Dux in Saxonia.

Lucen-

Lucenburgia Dux.
Lunenburgia Dux.
Masoviæ Dux in Polonia.
Massa Dux, qui Matriculis est, von Massa, *Politicographis* von der Mos.
Megalopolensis vel Meckelburgia Dux.
Meraniæ Dux.
Munsterbergensis Dux in Silesia.
Olsensis vel Olsnensis Dux in Silesia.
Oppelia vel Opulia Dux in Silesia.
Osvvicensis Dux in Silesia.
Plocensis Dux in Polonia seu Masovia.
Pomerania Dux.
Ratiboria Dux in Silesia.
Ratzevilia Dux in Lituania: qui tamen ad Comitia non vocatur, quia præter nudum titulum, nihil ab Imperio in feudum possidet.
Sabaudia Dux.
Saganensis Dux *in Silesia.*
Sandomiria Dux *in Polonia.*
Schlesvvicensis Dux *in Dania.*
Schvveidnicensis Dux in Silesia.
Sedinorum vel Stetinensis Dux.
Stenavia Dux in Silesia.
Stiria Dux.
Stormaria Dux.
Strelicensis Dux in Silesia.
Suevia Dux.
Teckensis Dux in Suevia.
Teschinensis Dux in Silesia.
Troppavia Dux in Silesia.
Valdimontii Dux in Lotharingia.
Vendia vel Vinidarum Dux.
Uratislavia Dux in Silesia.
Westphalia Dux.
Wirtembergia Dux.
Wolgasti Dux *in Pomerania.*
Zbaravia Dux in Russia: de quo tamen nihil notavi in Actis Imperialibus, nisi quod Imperator illi scribat; *Illustri Principi, nostro & Sacri Imperii fideli dilecto.*
Zeringia Dux.
Znoymensis Dux *in Moravia*, von Znam.

Landgravii, qui sunt Principes.

Landgravius Alsatia.
Landgravius Thuringia.
Landgravius Hassia.
Landgravius Leuchtenbergia.
Landgravius Francania.

Marchiones, qui sunt Principes.

Marchio Misnia.
Marchio Ostlandia, id est, Orientalis Misnia.
Marchio Landspergensis.
Marchio Muravia.
Marchio Lusatia.
Marchio Budissinensis.
Marchio Gorlicensis.
Marchio Badensis.
Marchio Hachbergensis.
Marhio Roetelensis.

Marchio Cambensis, qui & Vochburgensis, in Bavaria.
Marchio Histria.
Marchio Burgovia.
Marchio Segusianus, qui nunc Suzensis, ad pedes montium Italiæ.
Marchio Stadensis in Saxonia.
Marchio Antuerpianus, qui vulgò, Sacri Romani Imperii.
Marchio Nummeuta in Lotharingia.
Marchio Franchimontis in Belgio.
Marchio Pontamussoni in Lotharingia.
Marchio Salutiarum, inter Germaniæ Senatores receptus fuit, sub Ludovico Bavaro Imperatore.

Principes, simpliciter sic dicti.

Princeps Delphinatus, vel Delphinus Viennensis, qui est Primogenitus Franciæ.
Princeps Anhaltinus.
Princeps Hennenbergiæ.
Princeps Rugiæ.
Princeps Cabillonensis in Burgundia, vulgò, de Chalon vel Schalon.
Princeps Aureatensis, qui nunc Vrania vel Orangia, in Aquitania, inter Germaniæ Senatores cooptatus fuit, sub Ludovico Bavaro Imperatore.
Princeps Sedani vel Essedani in Gallia.
Princeps Pedemontii, ad pedes montium Italiæ.
Princeps Verona & Vincentia.
Princeps Suevia.
Princeps de Chinay in Belgio, qui tamen nunquam suo nomine Comitiis interfuit.
Princeps Arenbergia in Belgio.
Princeps Rosenbergia in Bohemia.
Princeps Transsylvania in Hungaria; quem appono, quia Serenissimus Sigismundus Princeps nuper mihi confirmavit, se ab Imperatore omnia jura sedendi & suffragandi in Comitiis nactum esse, quæ cæteri Imperii Principes habent.
Waivvoda Walachia } sunt inter Principes Imperii allecti, sed sub patro-
Waivvoda Moldavia } cinio Principis Transsylvaniæ, à quo eximuntur. Quanquam id in præsentia ipsius supradicti Principis, me rogante, Illustriss. Dominus Caspar Waivvoda Valachiæ negaverit, asserens Principatui Valachico esse eadem jura ab Imperatore concessa, quoad suffragia & dignitates consequendas, quæ ipsi Serenissimo Transsylvano.
Princeps Mansfeldiæ qui tamen morte præventus nihil principaliter in civilibus Imperii negotiis gessit, dignitate cum persona exstincta.
Princeps Liechtensteins, qui putatur ab Ordinibus recipiendus.

Burggravii, qui sunt Principes.

Burggravius Norimbergensis.
Burggravius Magdenburgensis.
Burggravius Zerbeckensis.
Burggravius Misnensis.

Comites, qui sunt Principes.

Altisiodorensis Comes & Princeps in Gallia, sub Ottone IV. Imp.
Altorphensis Comes & Princeps in Suevia.
Arthesia vel Atrebatum Comes & Princeps.
Ascania Comes & Princeps.
Bolonia seu Bononia Belgica Comes & Princeps.
Burgundia Comes & Princeps: vulgò, Hoch-Burgund, Gallis: *la Franche Conté.*
Campania sive Trecensis Comes & Princeps in Gallia.
Cilia Comes & Princeps.

Croatia

Croatia vel Crabatia Comes & Princeps, qui videtur esse idem cum Ciliano.
Flandria Comes & Princeps.
Goritia Comes & Princeps.
Habspurgia Comes & Princeps.
Hannonia Comes & Princeps.
Hennenbergensis Comes & Princeps.
Holandia Comes & Princeps.
Kiburgia Comes & Princeps.
Mersburgensis Comes & Princeps in Saxonia.
Nivernensis Comes & Princeps in Gallia: qui nunc est Dux.
Pictaviensis Comes & Princeps in Aquitania.
Provincia Comes & Princeps.
Scepusiensis Comes & Princeps in Hungaria.
Schirensis Comes Palatinus & Princeps in Bavaria.
Selandia Comes & Princeps.
Siculorum Comes & Princeps in Hungaria, Zackler Graff / in persona Sigismundi Bathorii.
Sultzbacensis Comes & Princeps in Bavaria.
Tyrolis Comes & Princeps.
Weimensis Comes & Princeps in Saxonia.
Wirtembergensis & Montbelgardi Comes & Princeps.
Wittelsbacensis Comes Palatinus & Princeps in Bavaria.

Domini, qui sunt Principes, aut æquiparantur.

Dominus Rostochiensis.
Dominus Stargardiensis in Megalepolia.
Dominus Frisia.
Dominus Marchia Venetorum, vulgò perperam *Vandalorum*.
Dominus Portus-Naonis in Foro Julij.
Dominus Mechlinia in Belgio.
Dominus Molini in Burgundia.
Dominus Salinarum in Burgundia.
Dominus Pressa in Gallia Lugdunensi.
Dominus Zerbesta in Saxonia.
Dominus in Badenvveiler.
Dominus Neoburgiani Principatus in Bavaria.
Dominus Neostadiani principatus in Palatinatu.
Dominus Simmerens principatus in Hunnorum terga.
Dominus Grubenhagiani principatus in Brunsuigia.

Abbates, qui non sunt Principes:

Quæ nomina asterisco notata sunt, videntur esse depravata.

Alensbacensis Abbas.
Alpensis Abbas, qui nunc Herrenalbensis.
Bulenszabergensis Abbas. †
Bayenhofensis Abbas. †
Bebenhusanus Abbas.
Beckenburgensis Abbas.
Blanckenburgensis Abbas.
Blaubeurensis Abbas.
Brinnensis Abbas. †
Cæsarensis Abbas, qui & Kaisserheimensis, & Keishemensis.
Capellensis Abbas in Helvetia.
Castellensis Abbas.
Crucelingensis Abbas.
Dissentissensis Abbas in Rhætia Curiensi.
Ebersheimmonasteriensis Abbas in Alsatia.
Echternacensis Abbas.
Elchingensis Abbas.

Erbacensis Abbas infra Moguntiam.
Ersmitanus Abbas, qui Einsidelensis.
Fabariensis Abbas, qui Pfeffersensis.
Gengenbacensis Abbas.
Grenszlingensis Abbas.
Hailbrunnensis Abbas, qui & de Fonte Salutis.
Helmstettensis Abbas in Brunsuigia.
Herdesshusensis vel Hedeshausensis Abbas.
Himelhausensis Abbas: alii habent Hundelshausensis.
Hirsaugiensis Abbas.
Holtzhausensis Abbas.
Ileishelmensis Abbas. †
Ilerzelingensis Abbas. †
Ilorferanus Abbas. †
Ilompkomensis Abbas. †
Isnensis Abbas.
Kunigsbrunnensis Abbas.
Kunszlingensis Abbas.
Luderensis Abbas.
Luneburgensis vel Sancti Michaëlis Abbas.
Maidbrunnensis Abbas.
Marchthalensis Abbas.
Maulbrunnensis Abbas.
Maurimonasteriensis Abbas in Alsatia.
Menbacensis Abbas.
Minderavvensis Abbas, qui & Weissenavvensis.
Monasteriensis in Valle Sancti Georgii Abbas.
Munchenrodensis Abbas.
Murensis Abbas in Helvetia.
Ochsenhusensis Abbas.
Patermacensis Abbas, nunc Peterlingensis in Helvetia Gallica.
Pegaviensis Abbas in Saxonia.
Petershusanus Abbas Constantiensis.
Reckenriedensis Abbas.
Rickenhausensis Abbas.
Richlinghausensis Abbas.
Rittershusensis Abbas.
Rockenburgensis Abbas.
Redensis Abbas.
Rotenhausensis vel Rockenhausensis Abbas.
de Salbelly Abbas. †
Salmansvvilerensis Abbas, qui & Salomonisvillanus.
de Sant Biagio Abbas. †
Sancti Blasii Abbas ad Sylvam Herciniam.
Sancti Egidii Abbas Norimbergensis.
Sancti Hemmerani Abbas Ratisponensis.
Sancti Johannis Abbas.
Sancti Johannis Abbas in Thurtalo, id est, Valle Thuri fluminis in Helvetia.
Sancti Lucii Abbas Curiensis in Rhætia.
Sancti Matthia Abbas Treverensis.
Sancti Maximini Abbas Treverensis.
Sancti Petri Abbas in Hercinia.
Sanctorum Ulrici & Afra Abbas Augustanus.
Sancti Urbani Abbas in Helvetia.
Scaphusianus Abbas.
Schussenriedensis Abbas.
Schuternensis Abbas.

Schvarta-

Schvvartzachensis Abbas.
Seesteinensis Abbas.
Steinensis Abbas ad Rhenum.
Tegernseensis Abbas.
de Vadsaer Abbas. †
Vrspergensis Abbas.
Walckenriedensis Abbas.
Waltsachsensis Abbas.
Wettingensis Abbas ad Limagum.
Trsinensis vel Trseensis Abbas.
Zinnensis Abbas.
Zvvifaltensis Abbas.

Præpositi, qui non sunt Principes.

Præpositus Salecensis ad Rhenum.
Præpositus Wormatiensis.
Præpositus Aquisgranensis, qui & Aquensis.
Præpositus Odenheimensis.
Præpositus Walskirchensis.
Præpositus Wettenhusanus.
Præpositus Chamburgensis.
Præpositus Veteris Oetinga.
Præpositus Xantensis.
Præpositus Tigurinus.
Præpositus Saloduremsis.
Præpositus Lucernanus.
Præpositus Beronensis seu Monasteriensis in Ergavia Helvetiorum.
Præpositus Interlacensis, nunc Interlappensis in Helvetia Gallica.
Præpositus Burschedensis apud Aquisgranum.
Præpositus Arnvelensis prope Sarbruccam.
Præpositus de Embedis. †

Abbatissæ, quæ non sunt Principes.

Abbatissa Lindaviensis ad Lacum Potamicum.
Abbatissa Superioris Monasterii Ratisbonensis.
Abbatissa Inferioris Monasterii Ratisponensis.
Abbatissa Rotomonasteriensis.
Abbatissa Schennisensis.
Abbatissa Hegbacensis.
Abbatissa Baindtensis.
Abbatissa Guttencellensis.
Abbatissa Kauffingensis.
Abbatissa Wunschdorffensis.
Abbatissa Torensis.

Balivi, seu Commendatores Provinciales Ordinum Equestrium.

Commendator Provincialis Balivatus Confluentiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Alsatiæ & Burgundiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Austriæ.
Commendator Provincialis Balivatus ad Athesim.
Magister Ordinis Johannitarum per Marchiam, Saxoniam, Vendiam & Pomeraniam.
Commendator Provincialis Balivatus Hassiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Austritziæ. †
Commendator Provincialis Balivatus Ladessa. †
Commendator Provincialis Balivatus Franconiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Thuringiæ.
Commendator Theutonicæ Domus Altshausensis.
Commendator Johannitarum Domus VVeselensis in Wetteravia.

Comites

Comites.

Agennensis Comes. †
Albonii Comes in Burgundia.
Alendorphii Comes.
Aleenburgi Comes, qui nunc Oldenburgensis.
Altorphii Comes in Bavaria.
Aadechsia Comes.
Aquila pennata Comes, von Arlen/ Gallicè, *de Penne aigle.*
Arberga Comes in Helvetia.
Arenberga Comes in Belgio.
Arnsperga Comes in Westphalia.
Arnstadsanus Comes in Thuringia.
Badensis Comes in Helvetia.
Ballenstadianus Comes.
Barbia Comes.
Battenburgi *Comes.*
Beichsteinensis *Comes.* †
Beylsteini *Comes.*
Benthemi *Comes.*
Berga *vel Bergensis Comes.*
de Bene *vel* Bers *Comes.*
Bernburgi *Comes.*
Beuchlingi *Comes.*
Bibenbachi *Comes.*
Bibersdorphii *Comes.*
Bilsteonum *seu* Bellitzensis *Comes.*
Bitschii *Comes.*
Blanckenburgi Comes.
Blanckenheims Comes.
Bobenhansanus Comes.
Bodwideli Comes.
Bogensis Comes.
Brandisii Comes.
Breda Comes.
Brennensis Comes.
Breuberga Comes.
Brigantii vel Bregentianus *Comes.*
Bruchensis Comes.
Bruchhausanus Comes in Saxonia.
Brunckhorsti Comes.
Budingeni *Comes.*
Burckhausanus *Comes in Bavaria.*
Burensis *Comes.*
Calbensis vel Calvvensis Comes *in Suevia.*
Castellanus Comes in Franconia.
Cattimeliboccorum vel Catzenelnbogensis Comes.
De Chavv Comes in Bavaria. †
De Chiny Comes in Belgio.
Claramontanus Comes. Fortè, *Helbergensis.*
Dagsburgi Comes.
Dassellanus Comes.
Delmenhorsti Comes.
Dietzensis Comes.
Diepholtzii nobilis Comes.
Dillingensis Comes.
Duisburgi Comes in Westphalia.
Duna Comes; fort. Dhun *vel* Daun.

Doren-

Dorenberga Comes.
Eberſteins Comes.
Eckhartsberga Comes.
Egeſsheims Comes.
Egmondanus Comes.
Eilenburgi Comes
Embſanus Comes, nunc *de Hohenembs*, olim *Amyſi Dominus.*
Erbacenſis Comes.
Falckenſteini Comes ad Rhenum.
Falckenſteini Comes in VVedderavia.
Finnenſis Comes in Dania, de Fünen.
Fiſtingia Comes in Lotharingia.
Fravvenfeldia Comes in Helvetia.
Friburgi Comes in Brisgovia.
Froburgi Comes.
Furſtenberga Comes.
de Geex Comes in Helvetia Gallica.
de Geiln & Ruch Comes. †
de Genevois ſeu Gebenneſianus Comes, qui & Genevenſis.
Gengenſis Comes,
de Gera vel Geravv Comes in Saxonia.
Gleichenſis Comes.
Gleiſsberga Comes.
Granſeenſis Comes in Helvetio Gallica.
de Groyz vel Groitzſch Comes.
Gronsfeldianus Comes. † an *Kranichsfeld* in Saxonia?
Gruemberga Comes in Bavaria.
Grüningenſis Comes.
de Gryers Comes in Helvetia.
de Gutzgavv Comes.
Haimarsperga Comes.
Haga Comes in Bavaria.
Haigenlochi Comes in Suevia.
Halſenſis Comes in Bavaria.
Hamburgi vel Homburgi Comes in Saxonia.
Hanovia Comes in VVedderavia.
Hardecki Comes in Auſtria.
Hartenſteini Comes.
Hartzefeldenſis Comes.
Haſtburgi Comes. †
Heiligenberga vel Sancti Montis Comes.
Helffenſteini Comes.
Herenberga Comes in Suevia.
Hirsperga vel Hirtzberga Comes.
Hochſtadianus Comes.
Höenlohenſis Comes.
Hohenberga Comes ad Nicrum.
Hoia Comes.
Holenſteini Comes in Bavaria.
Holſteins Comes in Saxonia.
Homberga Comes in Rauracis.
Homburgi vel Honburgi Comes.
de Honde Comes. †
Honſteini vel Hohenſteini Comes.
Horburgi vel Horrenburgi Comes.

Horna-

Hornanus Comes.
de Hufpch Comes. †
Ifenbergi Comes in Saxonia.
Ifenburgi Comes ad Rhenum.
Kefernburgi Comes.
Kirchberga Comes in Suevia.
Kirchberga Comes in Bavaria.
Kirchberga Comes in Thuringia : qui numeratur rectiùs infrà inter Burggravios.
Klettenburgi Comes.
de Kuke vel Kule Comes.
Kulenburgi Comes.
Künigsteini Comes.
Lauffenberga Comes ad Rhenum.
de Laxin Comes. † Forte, *Rapin.*
Leiningensis Comes.
Leissneckt Comes.
Lentzburgi Comes.
Leonsteini vel Levvensteini Comes.
de Lieberavve Comes in Bavaria.
Liechtstalli Comes.
Liechtenberga Comes in Alsatia.
Liechtenberga Comes in Thuringia.
Limpurgi vel Lünburgi Comes.
de Lindavv & Tappin Comes.
Linthelberga Comes.
Lippia Nobilis Comes.
Lobdeburgi Comes in Misnia.
Lohens Comes in Belgio.
Lohra Comes in Saxonia.
de Loritingen Comes. † Forte, *Justingen*
Losensteini Comes.
Luckensis Comes. †
Lupfensis Comes.
Lutzelsteini Comes in Lotharingia.
Manderschiedi Comes.
Mansfeldia Comes.
Marca vel Marcha Comes
Masaxia Comes.
Matisconensis Comes in Burgundia.
Melingensis Comes.
Messershusensis Comes in Bavaria.
Metschensis Comes in Rhætia Curiensi.
Mettburgi Comes.
Moersia Comes.
Montalti vel Montisalti Comes in Rhætia Curiensi.
Montisfortis Comes in Rhætia Curiensi.
Morensis Comes.
Mosburgi Comes in Bavaria.
Mullingensis Comes in Saxonia.
Namurci Comes.
Nassovia Comes.
Neoburgi Comes in Helvetia Gallica, vulgò *Welschenneuvenburg*, Gallicè, *Neufchastel.*
Neoburgi vel Nevvenburgi Comes in Rhætia Curiensi.

Neoburgi

Neoburgi vel Nevvenburgi Comes ad Danubium.
Neonars vel Nevvenars, id est, *Nova Aquila Comes.*
Neostadii seu Villa nova Comes.
Nidda Comes in Wedderavia.
Nydovia Comes in Helvetia.
Obersteini Comes in Alsatia. Fortè, *Ebersteini.*
Obersteini Comes in Saxonia.
Ochsensteini Comes.
Oetinga Comes.
Orba Comes in Helvetia Gallica.
Orlemundi Comes.
Ortenburgi Comes in Bavaria, qui nunc dicuntur *Antiquiores Comites de Ortenburg*, respectu eorum qui à Carolo V. Imp. creati sub Austriacis degunt, sed inter Ordines liberos & Comitiales non computantur.
Ostfrisia Comes.
Pfullendorphii Comes.
Phalagia Comes in Bavaria.
Phirreti Comes, qui & Ferraria, in Alsatia.
Plaini Comes.
Plessensis Comes.
Putina Comes.
Querfurdia Comes & Nobilis Dominus.
Radenbachi Comes. Fortè infrà inter Barones, *Radenach.*
Rapini Comes.
Raprechtsvvileri Comes.
Ravenspurgi Comes in Westphalia.
Remontii vel Romuntii, id est *Rotundimontis Comes in Sabaudia.*
Retzensis Comes.
Rheingravii, seu Comites Rheni.
Rheinsteini, qui & Regensteini, Comes.
Rhineckia Comes in Helvetia.
Rhineckia Comes in Franconia.
Rifferschiedi Comes.
Riperga Comes.
Rochlitzii Comes.
Rordorphii Comes.
Rorensis Comes.
Rersheimi Comes in Frisia.
Rotenburgi Comes ad Rusam in Helvetia.
Rotenburgi Comes ad Nicrum in Suevia.
Roteneckia Comes.
Rotenfelsa Comes.
Rugravii, seu Comites Asperi.
Runckelii Comes.
Rutschenfordia Comes.
Ruxingensis Comes.
Salbini Comes. †
Salmensis Comes.
de Sano Comes. †
Sarbrucka vel Sarabrugarum Comes.
Sarunetum vel Sarganſi Comes.
Sarvverda Comes.
Schardfeldii Comes.
Schavvenburgi Comes in Saxonia.
Schinensis Comes. †

Schlick à Passaun Comes.
Schmaleneghia Comes.
Schrapelovia Comes.
Schwanenberga Comes.
Schwartzenburgi Comes in Thuringia.
Schwartzenberga Comes in Franconia.
Schweinsheuti Comes. †
Schwerini Comes.
Seynensis Comes.
Scnogallisensis Comes.
Solmsensis Comes.
Sondershusanus Comes.
Sonnenberga Comes in Suevia.
Spanheimi Comes.
Spiegelberga Nobilis Comes.
Steinfordia Comes.
Sternenberga Comes.
Stolberga Comes.
Straffberga Comes in Helvetia.
Sultzensis Comes.
Sumersburgi Comes in Saxonia.
Tickelnburgi Comes.
Tetnangia Comes.
Thierfteini Comes.
Thuri Comes ad Ararim in Helvetia.
Tieffensis Comes.
Tillenburgi Comes.
Teggenburgi Comes.
Torgavia Comes in Saxonia.
Thrunhendingensis vel Wasserttruhendingia Comes.
Valdutia aut Vadutzia Comes in Rhætia Curiensi.
Valendysi aut Valangini Comes in Helvetia Gallica.
Velberga & Chlamsnea Comes.
Veldentia aut Validentia Comes.
Veldkirchia Comes in Rhætia Curiensi.
Veringia Comes.
Viandeni Comes.
Viennensis Comes in Provincia.
Vinaria seu Weimaria Comes.
de Vinplingen & Varad Comes. †
Urachi Comes.
Warlea vel Warlea Comes.
Wagria Comes.
Waldeckia Comes.
Waldenberga Comes. †
Walsea Comes in Saxonia.
Wanga Comes in Waggenthala.
Wasserburgi Comes in Bavaria.
Weissenfelsia Comes in Saxonia.
Werdenberga Comes in Helvetia.
Weringeroda Comes.
Wertheimi Comes.
Westerburgi Comes.
Westfrisia Comes.
Wieda Comes.

Wildgra

Wildgravii, id est, *Comites Sylvestres.*
Willsjevia Comes.
Wincenburgi Comes.
Windeckea & Gasterni Comes.
Winterthuri vel Vitoduri Comes.
Wisbadæ Comes.
Witgensteini Comes.
Warda Comes.
Wolfratzhusia Comes.
Wunsdorphii Comes.
Zigenhani Comes.
Zimbria vel Sigmaringia Comes.
Zolleranus vel Hohenzolleranus Comes.
Zutphaniæ Comes.
Zweybrukia Comes.

Landgravii, qui non sunt Principes, sed in Comitum dignitate.

Barensis Landgravius, in der Baar.
Brisgoviæ Landgravius.
Burgundiæ Landgravius, seu Burgundia Helvetica, in Burgenden.
Kletgoviæ, seu Kleckovia Landgravius.
Nebelgovia seu Ranckwila Landgravius.
Nellenburgi Landgravius.
Sisgovia Landgravius.
Stefrungensis Landgravius.
Suntgovia Landgravius.
Susenberga Landgravius.
Tullingia vel Stuelingia Landgravius.
Turgoviæ Landgravius.
Walgovia Landgravius.

Burggravii, qui non sunt Principes, sed in Comitum dignitate.

Altenburgi Burggravius in Misnia.
Altzea Burggravius.
Beckelnheimi Burggravius.
Bisantii Burggravius in Burgundia.
Dhona Burggravius.
Fridberga Burggravius in Wedderavia.
Geilnhusa Burggravius.
Kirckberga Burggravius in Thuringia : qui nunc vivit, est ultimus suæ stirpis, & improlis.
Ratisponæ Burggravius in Bavaria.
Rheineckia Burggravius.
Rotenburgi Burggravius.
Rotenberga Burggravius.
Starckenberga Burggravius.
Stromburgi Burggravius.
Wethini Burggravius in Saxonia.

Barones & Liberi Domini.

Aarvvangensis Baro.
Abensperga Baro.
Abnsensis & Landevianus Baro.
Alendorphus Baro.
Alpensis Baro.
Altenburgi Baro *prope Mersburgum in Saxonia.*
Apolda Baro.
Appermontii Baro *in Lotharingia.*
Arbona Baro *in Helvetia ad Lacum Potamicum.*
Arburgi Baro.
de Archo Comes *in Carnia.*
Armontis Baro.
Arnshaga & Lobdenburgi Baro.
Aspermontis Baro *in Rucantiis Rhetia*, von Ruchenberg Germanicè dictus.
Aurspachs Baro *in Misnia.*
Babenhausensis Baro *est Fuggerus.*
Balomphenberga Baro *in Austria.* †
Bappenheimus *Marescalcus* Baro.
Barrs Baro *in Alsatia.*
Battenberga Baro : *qui & Comes Battenburgi.*
Baumgarten *in Schvvangavv & Erbach* Baro.
Bechburgi Baro.
Bellmontis seu Bellimontis Baro *in Rhatia,*
de Belp Baro. †
Berga & *Valla* Baro : *id est, de* Bergen & *VVallen*; sed supra numeratur inter Comites.
Bibersteini Baro.
Bickenbachs Baro. an est, qui supra inter Comites vocatur, *Bibenbach?*
Billschdorphis Baro.
Blanckenberga Baro, suprà inter Comites vocatur, *Blanckenburg.*
Blanckensteins Baro, an est, qui suprà *Comes Blanckenheims?*
de Blangeio Baro *in* Burgundia.
Blavvensteins Baro ad Blavam *in Rauracis.*
Blesingi Baro. †
Blameneckia Baro.
de Bannl Baro.
Bonstettensis Baro.
de Boves Baro *in* Belgio.
de Brance Baro *in* Burgundia.
Brandensteins *in Ranis* Baro.
Bredenrodii Baro *in Hollandia.*
Brevvberga Baro.
Bruckberga Baro.
Brunneckia Baro.
Bubenberga Baro.
Buchegkia Baro.
Buchheims Baro.
Bulachs Baro.
Burgels *seu* Bergavia Baro.
Burglensis Baro *in Turgovia.*
Bussnangi Baro.
Chemnatensis *seu Kemnatensis* Baro.
Coldicii Baro *in Saxonia.*
Dachstuls Baro.
Degenberga Baro.
Diessenhofensis Dapifer Baro *in Helvetia.*
Droyssiga Baro.
Eberstalls Baro.
Eckia vel de Ecker Baro.
Eckertsavva Baro.
Ehrenfelsia Baro.
Einskirchi Baro.
Elbrecht Schirschensis Baro.
Elgkovia Baro.
Ellerbachs Baro.
Eltzius in Pirmontis Baro.
Enda Baro.
Eppsteins vel Eppensteins Baro.
Eschonbachs Baro.
Etsendorphis Baro.
Ezsgelheims Baro.
Falckenberga Baro *in Rauracis.*
Falckensteins Baro.
Falckensteins Baro *in Helvetia.*
Falckensteins Baro *supra Herciniam.*
Farvvangensis Baro.
Feuchsvvangensis Baro.
Finstingensis Baro *in Helvetia.*
Fleckensteins Baro.
Fluminus sive de Flums Baro.
Fraunberga vel Frauvvenberga Baro.
Freyensteins Baro.
Freybergius : vide *Justingen.*
Fridovia Baro.
Fronhofensis Baro.
Fronspergius : vide *Mindelheim.*
Fruetingensis Baro.
Fryberga Baro. Fortè *Friburgi*, qui nunc Comes.
Gehmensis Baro, zu Gemen.
Geravva Baro : qui suprà inter Comites.
Geroltzeckia Baro, *qui nunc Hohengeroltzeckius*
Gevera Baro, zu Jeuern.
Giersberga Baro.

Girbadensis

Girbadensis Baro.
de Gmant vel Gmont Baro Camerarius. †
de Gœskon vel Goesken Baro.
Gradetzii Baro.
Graßburgi Baro: an est, qui supra inter Comites *Straßberg?*
Graveneckia Baro.
de Greytz Baro: qui supra inter Comites *Greytz.*
Grimmensteini Baro.
Grunenberga Baro: an qui supra inter Comites est, *Gruemberg?*
Gundelfingia Baro.
Gutenburgi Baro.
Guttingensis Baro.
Habachi Baro.
Hagenovia Baro in Bavaria.
Hagenberga Baro.
Harussianus Baro.
Hasenburgi Baro in Rauracis ad Blaviam.
Haslen: vide infrà *Resle.*
Hansensis Baro in Kintzinger thal.
Hewvvigii Baro.
Heideckia Baro
Heldrungia Nobilis Dominus.
Helingsberga Baro.
Henchovia Baro. †
Herchenfeldia vel Herchenfelsia Baro.
de Hersii Baro. †
Hevvensis vel Hebenhevvensis Baro.
Hilgeslebeni Baro.
Hinsberga Baro.
Hoheneckia Baro.
Hohenfelsius in Reupoltzkirch Baro.
Hornberga Baro.
Hunenberga Baro.
Illungius in VVolckenburg Baro.
Itzsteini Baro.
Justingensis Baro est Freybergius.
Keyserstuli Baro.
de Kien Baro. † an est *Kain* in Austria?
Kienburga vel Kienberga Baro.
Kirchberga Baro est Fuggerus, qui numeratur suprà inter Comites.
Klingensis Baro, qui & de Altenklingen & Hohenklingen.
Klingenberga Baro.
Kniphausanus Baro.
Kranichfeldia Baro.
Kriechingia Baro in VVestria.
Königsberga Baro, qui nunc de Hohenkönigsberg.
Königseckerberga Baro.
Kunigseckia Baro.
de Lautern sive Scala Baro in Bavaria.
de Landefeld Pincerna Baro. †
Landsperga Baro in Bavaria ad Lycum.
Langenberga Baro.
Langensteini Baro.
Leckia Baro.
de Lengenmriers Baro. †
Leuchtenburgi & Elsterburgi Baro.
Limburgi Baro in Suevia.
Limburgi Pincerna Baro in Franconia.
Lindenius in Rechum Baro. †
de List Baro. Fortè *de Lich in Wedderavia.*
Lobra Baro.
Lotthofenus Baro.
Marckdorphii Marescalcus Baro.
Mechfelreinus in VValdeck Baro.
Mersberga & Beffortii Baro.
Meßkirchi Baro.
Milschlingius in Burgmilschling Baro.
Mindelheimi Baro, olim Fronspergius, nunc Fuggerus.
Mintzenberga Baro.
Montenachi Baro.
de Montz Baro. †
de Mulens Baro in Burgundia.
Mynsingensis Baro in Helvetia.
Neiffensis Baro.
de Nernesen Baro. †
Oberhofeni & Rieda Baro.
Orangia Baro in VVestria.
Palma Baro in Helvetia.
Pemelberga Baro.
Pirfftingensis Baro.
Plavia seu Plavveni Baro est Reussenus.
Pirmont: vide *Eltzius.*
Plantaterra seu Plana terra & Tuburgi Baro.
Plessa Baro in Hassia.
Pflugius in Schvveinberg Baro.
Polegii Baro in Burgundia.
Polheimi Baro in Austria.
Polvveili Baro in Alsatia.
Prisingensis Baro. †
de Prunes Baro.
Pudlitzii Baro in Marchia.
Puschasii Ravensperg Dapifer Baro.
Quadius in Reckhumb Baro.
Radeberga Baro.
Radeckia Pincerna Baro.
Radenachi vel de Radenacker Baro. Fortè qui suprà inter Comites, *Radenbach.*
Rappolsteini Baro.
de Raren vel Raron Baro.
Ratzünezii vel Retzüntzii, i.e. *Rhatiensis Baro.*
Ravensteini Baro.
Rechberga Baro, qui nunc *de Hohenrechberg.*
Regendorff: vide *Rogendorph.*

Regensperga Baro.
Reichensteini Baro.
Reiffeaberga Baro in VVedderavia.
Reigelsperga Baro.
Reßberga Baro. †
Resti in Hasle Baro.
Reachtelberga Baro.
Renpoltzkirch: vide suprà, *Hohenfels.*
Renssen: vide suprà *Plavia.*
Rieaeckia Baro. an qui suprà inter Comites? & iterum inter Burggravios?
Ringkenberga Baro.
Rinaenberga Baro. Fortè *Rosneaburgi.*
Rinburgi Baro. †
Recea vel Rupium Baro ia Burgaadia.
Rogendorphii Baro.
Rorbachi Baro.
Rosenetkia Baro.
Reßlavia Baro.
Ruffegeberga Baro. †
Rußeckia Baro.
Sainsheimi & Kottenheimé Baro.
Sangerhausanus Baro.
Saltzo Baro.
Samerhofensis Baro. †
Saxi Baro, qui nunc Hohensaxensis vel de Alto saxo.
Schaffenburgi Baro.
Schaltzvvilensis Baro.
Scharpfeneksa Baro.
Schaamburgi vel Schomburgi Baro in Bavaria ad Anasim.
Schelklingensis Baro in Suevia.
Schellenberga Baro in Rhatia.
Schleidensis Baro.
Schlevvitzii Baro.
Schnabelberga Baro.
Schromberga Baro.
Schtralenberga Baro. †
Schvvabachi Baro ia Nertgovia.
Schvvandensis Baro.
Schvvanfeldia Baro.
Schvvartzenberga Baro in Helvetia.
Schvvartzeaberga & Hohealandsperga Baro ia *Francoaia.* sed suprà refertur inter Comites.
Schvveadius in Schafhausen Baro.
de Semerusf Baro. †
de Scaserchea Pincerna Baro. †
de Sepf Boro. †
Sibenberga Baro *in Belgio.*
Sidavvia Baro.
Signovvia Baro.
Schœnbargi Baro in Misnia.
Soiburgi Baro. †
Spiegelberga Baro in Helvetia.
Stabeleckio Baro.
Stahenvverchi Baro. †
Starckenberga Baro in Saxonia.
Stauffensis Baro.
Stauffeaberga Baro. an est *Stubenbergensis* in Austria?
Sternenberga Baro in Bohemia.
Stiffelmostingia Baro.
Stoeffelio Baro.
Strattliageasis Baro in Helvetia.
Stralavvia Baro.
Taranti Baro.
Tantenberga Pincerna Baro.
Tegerfeldio Baro.
de Thurn & Fruetingen Baro.
de Tharn & VVallis Baro.
Torberga Baro.
Torringia Baro.
Tosvvachi Baro. †
de Travvsnicht Baro.
de Trimß sea Hohentrimß Baro in Rhatia.
Trinberga Baro.
Trogensis Baro ia Helvetia.
Trackburgi vel Trusburgi Baro.
Taffensis Baro.
Taffenberga Baro.
Vatzii Baro ia Rhatia.
Vergii Baro ia Burgundia.
de Villars Boro.
Vilspiburgi Baro. †
Viteadorphii Baro.
Vlamontii Baro ia Westria.
Vizingeasis Baro.
Wolsburgi Dapifer Baro.
Waltsea Baro in Saevia.
Wannenberga Baro.
Warberga Nobilis Baro.
de Wart Baro.
Wartenberga Baro in Rauracis ad Rhenum.
Wartenberga Baro ia Bohemia.
Wartenfelsia Baro.
Wasserburgi Baro est Faggerus.
Wasserstelzii Baro.
Wedischvvils Baro.
Weiasperga Baro.
Weissenhorns Baro.
VVeißkirchi Baro.
VVerda Baro apud Helgenstat in Bavaria.
de VVermant Baro. †
VVevelinghofensis Baro.
VVietlichspachi Baro.
VVildensteins Baro.
VVildenfelsio Baro.
VVinneuberga Baro.

VVipo?

Wipera Baro.
de Wissen Baro.
Wissenburgi Baro.
de Witte Baro.
de Wittermulen Baro. †
Wolckensteini Baro.
Woldenburgi Baro.
Wolffsteinius in Obersultzburg Baro.
Welhusensis Baro.
de Weltemrotsa Baro. †
Wisslingensis Baro.
Wurmenstettensis Baro.
Zamovia Baro.
Zelkingia Baro in Carinthia.
Zolnselberga Baro †
Inburg : vide *Planaterra.*

Advocati, Vögt / qui Baronibus æquiparantur.

Advocatus Augustanus in Vindelicia.
Advocatus Aquensis vel Aquisgranensis.
Advocatus Turegiensis in Helvetia.
Advocatus in Hunolstein.
Advocatus de Monte.
Advocatus Bethuna in Flandria.
Advocatus in Wendelstein.

Equites, Ritter / qui Baronibus æquiparantur.

Societas Sancti Georgii in Suevia.
Orde Equestris in Hegovia.
Equites de Gerlassee.
Equites de Fridberg.
Equites de Baden.
Equites de Gelnhausen.
Equites Aurei Velleris in Imperio.
Equites de Andlovv.
Equites de Meldingen.
Equites de Strondeck.
Equites de Fresenberg. †
Pincerna de Winterstetten.
Nobiles de Planitz in Misnia.
Nobiles de Plashorn Saxonia.
Nobiles de Erenberg.
Nobiles de Stainach.

Civitates Liberæ Imperiales & Provinciales, quæ immediatè Imperatorem; salvis cæteris Juribus, recognoscebant, & partim adhuc recognoscunt: exscriptæ ex Matriculis & Actis Imperialibus.

Abbatiscella.
Azilsfeldia vel Alisfeldia. †
Altenburgum in Misnia.
Alena.
Amarsfordia.
Amsterdamum.
Andelavia.
Andernacum.
Antuerpia.
Aquilegium.
Aquisgranum.
Arelatum.
Argentina.
Asburg, qua & Hasenburg. † Fortè est *Aschenburg*, quæ sequitur.
Aschaffenburgum.
Augusta Vindelicorum.
Bacheracum.
Bamberga, qua Bapeberga, & Babeberga.
Basilea.
Berma. † Fortè *Brema*, vel *Berna*, quæ sequitur.
Berna.
Bernheimum.
Bibracum.
Biela, qua & Bienna, & Bipennis.
Bingia.
Bisantium in Burgundia.
Benna.
Bopardia.
Bopfinga.
Brackela.
Brema.
Bremgartum.
Brisacum.
Brixina.
Brunsuigia.
Bucherna.
Buchovia.
Budissinum in Lusatia.
Cameracum in Flandria.
Campena in Hollandia.
Campodunum.
Cella in Hamersbacho.
Chemnitium in Misnia.
Colonia Agrippina.
Columbaria.

Confluentia ad Rhenum.
Constantia ad Lacum Podamicum.
Corbeia in Saxonia.
Cracovia in Polonia.
Curia Rhætorum.
Dantiscum in Berussia, quæ & Gedanum.
Daventria.
Dirpachum.
Dinckelsbuhela.
Donavverda.
Duchatum.
Duisburgum.
Egra ad Sylvam Bohemicam.
Ehenheimum superius.
Eimbeca.
Eisenacum in Thuringia.
Elbinga in Berusfia.
Erfordia.
Esselinga.
Essenum vel Essendia.
Forchheimum
Franckensteinum.
Franckofordia ad Mœnum.
Franckofordia ad Oderam.
Freistadium Sueverum.
Friburgum in Brisgovia.
Friburgum in Uchelandia.
Fridberga in Wedderavia.
Frideslaria.
Fruximum, quæ Frisinga.
Fulda.
Geilnhusa.
Gemunda in Suevia.
Geneva.
Gengenbacum.
Gerenrodia.
Gienga.
Glarona.
Goslaria.
Gottinga.
Gotzavva.
Griphisvvaldia.
Groninga.
Grunberga, alii habent *Gumberga*; in *Hassia.*
Hala Suevia.
Hala Saxonia.
Halberstadium.
Hamburga.
Hannovera.
Heidelberga.
Heidersfeldia.
Heilbrunna.
Hemgo, alii habent, *Hunigovv.* Fortè, *Lemgovv.* de qua infra.
Herbipolis, quæ & Wircëburgum.
Hersfeldia.
Hervordia.
Hildesheimum.
Hirna.
Ingelhemum superius.
Ingelhemum inferius.
Isenum in Suevia.
Kauffbeura.
Kauffmansfarbrucka.
Keissersberga.
Landavia.
Lauginga.
Lausanna.
Lautera seu Keisserlautera.
Lauternburgum vel Lauterbuch.
Lemgovia.
Leodium.
Leuthkirchum.
Limpurgum ad Rhenum.
Lindavia.
Loupa.
Lubecca.
Lucerna.
Lugdunum Galliæ.
Luneburgum.
Magdeburgum.
Marcodurum.
Marpurgum.
Martispurgum vel Mersburgum in Thuringia.
Mechlinia.
Memminga.
Metis seu Mediomatrices.
Mindenum.
Moguntia.
Monasterium in Westphalia.
Monasterium in Valle S. Georgii.
Mulhusium in Suntgovia.
Mulhusium in Hassia.
Mulhusium in Thuringia.
Narva in Livonia vel Russia.
Naumburgum.
Neostadium nescio an in Franconia, an ad Hardam.
Neoburgum in Rauracis ad Rhenum.
Neomagum in Geldria.
Norimberga.
Northeimum.
Northusium.
Nortlinga.
Nugardia in Russia, vel Novogradum.
Nussia vel Novesium.
Oderheimum.
Offenburgum.
Oppenheimum.
Oselia in Livonia.

Padelbrouna.
Patavium vel Passavva.
Pfullendorphium.
Praga in Bohemia.
Quedelinburgum.
Ratispona, vel Regenspurgum.
Rastadium.
Ravenspurgum in Suevia.
Revalia in Livonia.
Reutlinga.
Rhinfeldia.
Riga in Livonia.
Rosheimium.
Rostochium.
Rotenburga ad Tuberim.
Rotvvila.
Rubeacum, vel Ruffachum.
Salisburgum.
Solodurum.
Sanctigallum, quæ & Gallopolis.
Scaphusia.
Schlesvvicum in Dania.
Schvvemfordia.
Sedunum in Vallesia.
Selestadium.
Seligenstadium ad Mœnum.
Spira Nemetum.
Stadenum in Saxonia.
Suitium in Helvetia.
Sunda, quæ & Stralesunda.
Suolla in Hollandia.
Susatum.
Tarbatum in Livonia.
Thorunum in Borussia.
Tigurum.
Tremonia.
Treveris.
Tridentum.
Tuzium.
Tulum.
Turckheimum in Alsatia.
Valentiana in Hannonia.
Vberlinga.
Veltkirchum.
Verda Saxonia.
Verda Suevia, quæ vulgò Donavverda.
Verdunum Lotharingia.
Vesalia superior ad Rhenum.
Vesalia inferior apud Julsacos.
Vienna Austria.
Vienna Provinciæ.
Vlma.
Vltrajectum Hollandia.
Vndervvaldia, quæ & Sylvania.
Urania.
Vratislavia in Silesia.
Walkenrieda.
Wangena in Algovia.
Warburga vel Wartburga.
Wetzflaria.
Wila vel Villa Turgovia.
Wila vel Villa Suevia, quæ & Weilerstadium.
Weissenburgum in Nortgovia.
Weissenburgum ad Rhenum.
Wimpina.
Windeshemum.
Wismaria.
Wormatia.
Zossena.
Zvvickavia.

COR-

CORPUS

Sacri Imperii Romano--Germani, in sua membra & officia Quadripartitum, quorum Status ex cunctis totius Imperii Occidentalis Gradibus & Ordinibus, cùm in eum modum aucti essent, ut difficilè & nimis impendiosum foret in unum omnes convocari, rerum publicarum deliberandarum, & legum generalium sanciendarum caussa, delecti fuerunt, ut vice cæterorum omnium consultarent.

IV. Electores Ecclesiastici.
- a *Papa Romanus, S. Rom. Imperii Archipatriarcha Oecumenicus seu Universalis.*
- *Archiepiscopus Moguntinus, S. Rom. Imperii Archicancellarius per Germaniam & Sclavonias.*
- *Archiepiscopus Trevirensis, S. Rom. Imperii Archicancellarius per Gallias & Regnum Arelatense.*
- *Archiepiscopus Coloniensis, S. Rom. Imperii Archicancellarius per Italias & Insulas Marinas.*

IV. Electores Laici, *qui ex Decreto Sigismundi Imperatoris sunt* Archiprincipes,
- *Rex Bohemiæ, S. Rom. Imperii Archipincerna.*
- *Comes Palatinus Rheni, S. Rom. Imperii Archidapifer.*
- *Dux Saxoniæ, S. Rom. Imperii Archimarescalcus.*
- *Marchio Brandenburgiæ, S. Rom. Imperii Archicamerarius.*

IV. b Reges: Die vier Hohen Königreich/
- *Romanorum.*
- *Franciæ.*
- *Poloniæ.*
- *Hungariæ.*

IV. Patriarchæ,
- *Romanus.*
- *Constantinopolitanus.*
- *Aquilegiensis.* } hi duo successerunt in vicem Orientalium: { *Alexandrini.* / *Antiocheni.*
- *Ravennas.*

IV. Primates,
- *Magdeburgensis.*
- *Lugdunensis.*
- *Strigoniensis.*
- *Gnetznensis.*

IV. Cancellarii,
- *Toletanus per Hispaniam.*
- *Cantuariensis per Britanniam.*
- *Strigoniensis per Pannoniam.*
- *Gnetznensis per Sarmatiam.*

IV. Archiepiscopi,
- *Salisburgensis.*
- *Rhemensis.*
- *Mediolanensis.*
- . . . .

a Videatur Auctor Chronic. Colonien. folio 103. Georgium Alten in Chron. Noribergens. Behem in Chronic. Augustan. Munsterus libro 3. Cosmograph. Hertzog in Chron. Alsat. fol. 14. Stumpfius in Chron. Helvet. lib. 2. in pr. Albinus in Chronic. Misniæ, fol. 121. Rauwenaus in Cosmograph fol. 696 Abraham Saurius in Penu Notarior. in pr. a Hir primo loco ita ponitur in typo Coloniensis figuræ de anno 1587.

b Hos habet Saurius dicto loco.

IV. Episcopi,	*Babenbergensis.* *Misenensis.* *Vratisponensis.* *Herbipolensis.*
IV. Duces, Die vier Hohen Hertzogthumb/	*Saxonia*, vel, *Brunschvvigia.* *Bavaria*; aliis, *Austria.* *Suevia*; aliis *Pfallantia, vel Palatinatus*; *Lotharingia*; aliis, *Burgundia.*
IV. Archipalatini, Die vier Ertz Pfaltzgraven/	*Rheni.* *Saxonia.* *Francia.* *Hungaria.*
IV. Vicarii, *ex Reformat. Sigismundi Imp. lib. 2, c. 20, §. 2.*	*Austria.* *Mediolani.* *Sabaudia.* *Burgundia.*
IV. Vicarii, *ex vulgari Typo Colonensi,*	*Brab antia.* *Inferioris Saxonia.* *Westria.* *Si esia.*
IV. Landgravii, id est, Comites Provinciales,	*Thuringia.* *Alsatia.* *Hessia.* *Leuchtenberga.*
IV. Marchiones, id est, Comites Limitanei,	*Moravia.* *Brandenburgia.* *Misnia.* *Badensis.*
IV. Burggravii, id est, Comites Castellani,	*Norimberga.* *Magdenburgi.* *Rheineckia.* *Stromberga.*
IV. a Hægravii seu Heregravii, id est, Comites militares, *seu verius*, Belli Duces.	*Brabantia.* *Normannia.* *Ungaria.* *Ferraria.*
IV. Comites, Die vier Schlechtgraven/ sive Einfachgraven/	*Clivia.* *Sabaudia.* *Schvvartzenburgi.* *Cilia*; aliis, *Gracia*, vel *Goritia*;
IV. b Pannerheri, id est, Bannerarii, seu Bandophori, qui sunt Vexilliferi,	*Bavaria.* *Mediolani.* *Austria.* *Polonia.*
IV. c Pfallantzgravii seu Comites Palatini,	*Suevia.* *Bavaria.* *Franconia.* *Saxonia.*
IV. Liberi Domini seu Barones, Die vier Freyherrn/ vel Semperfreyen/	*Limburgi in Franconia.* *Westerburgi.* *Thusis & Rhara.* *Aldenvvaldia.*

a Hos quatuor ita ponit Hertzog. in Chron. Alsat. fol. 143.

b Idem Hertzog. d. lo & Ravven in Cosmograph. folio 696.

c Hi 4. confirmantur auctoritate Speculi Saxonici, & Wichbildi Magdeburgensis.

IV. Strenui

IV. Strenui Comites, Die vier Ritterliche Graven/ qui à quibusdam etiam vocantur Heergraven/	*Flandria.* *Tyrolis.* *Altenburgi.* *Ferraria:* Fortè, *Ferreti,* id est, Pferdt.
IV. Domini Provinciales, Die vier Landtherren/	*Mirandula.* *Scala, id est, Verona.* *Padua seu Patavii,* *Mediolani.*
IV. Abbates.	*Fuldensis.* *Campodunensis.* *Weissenburgensis.* *Murbacensis.*
IV. Domus, Die vier Häuser/	*Austria.* *Saxonia.* *Braunschvvigia.* *Bavaria.*
IV. Insulæ.	*Sicilia.* *Anglia.* *Suecia.* *Cyprus.*
IV. Milites vel Equites, Die vier Ritter/ aliis Erbritter/	*Andelavia.* *Meldinga.* *Strundeckia.* *Fravvēberga.* in quorum decessorum loco surrogati sunt. *Weisbach in Misnia.* *Carlvvitz in Misnia.*
IV. Marescalci, Die vier Haupt-Marschälck/	*Pappenheimi.* *Julsaci.* *Misnia.* *Finstingia*; aliis, *Friesingia.*
IV. Ambacti seu Ministeriales, Die vier Diener/ sive Amptleuthe/	*Misnia,* apud Albinum in Chron. Misn. fol. 321. *Rheinfeldia,* apud Stumpfium in Chron. Helvet. lib. 12. cap. 12. in princ. ....
IV. Advocati, Die vier Landvoigte/ sive Landvögt/	*Misnia,* apud Albinum, dict. loc. ....
IV. Venatores, Die vier Ober-Jäger/	*Carinthia,* apud Munsterum in Cosmograph. fol. 690. in princ. ....
IV. Venatores inferiores.	*Horni, sive Hurni.* *Vrachi.* *Schomburgi.* *Metschi in Rhætia Curiensi.*
IV. Officiales hæreditarii, Die vier Erbämpter/	*Waldburg Dapifer.* *Radach Pincerna.* *Marckdorff Marescalcus.* *Kemnat Camerarius.*
IV. Servi vel Ministeriales, Die vier Knecht/	*Waldeck.* *Hirten à Fulch*; aliis, *Herren à Filchen.* *Arnsperg,* vel *Arensperg.* *Rabuavv,* vel *Rabenavv,*

IV. Dapiferi hereditarii, Die vier Erbtruckſeſſen/
- *VVellerswalde*, apud Albinum fol. 321.
- . . . .
- . . . . . .
- . . . .

IV. Coquinarii, id eſt, Magiſtri Coquinæ, Die vier Erb-Küchenmeiſter.
- *Seldeneck.*
- . . . .
- . . . . . .
- . . . . . .

IV. a Civitates Inaugurales, Die vier Cronſtädt/
- *Aquiſgranum.*
- *Arelatum.*
- *Mediolanum.*
- *Roma.*

IV. Civitates Imperiales, b κατ' ἐξοχὴν ſic dictæ, Die vier Hauptſtätte/
- *Augusta.*
- *Aquiſgranum.*
- *Metum.*
- *Lubeca.*

IV. Civitates Regales, Die vier Königliche Stätte/
- *Neapolis.*
- *Lutetia.*
- *Cracovia.*
- *Buda*; aliis, *Hafnia.*

IV. Civitates Electorales, Die vier Churſtätte/
- *Praga.*
- *Heidelberga*; aliis, *Amberga.*
- *VVittenberga.*
- *Caſtrinum.*

IV. Emporia, die vier Handelſtätt/
- *Maſſilia.*
- *Moguntia*; nunc, *Francofurdia.*
- *Venetia.*
- . . . . . nunc *Antuerpia*, vel *Amſterodamum.*

IV. Burgi, id eſt, Caſtra,
- *Altenburgum.*
- *Magdeburgum.*
- *Rotenburgum ad Tuberim.*
- *Meckelburgum*; alüs, *Lucelburgum.*

IV. Pagi, Die vier Dörffer/
- *Bamberga.*
- *Ulma.*
- *Hagenovia.*
- *Seleſtadium.*

IV. Vici, Die vier Flecklein/
- *Ingelheim.*
- *Altdorff*; aliis, *Altrip.*
- *Liechtenavv.*
- *Denckendorff*; aliis, *Deckendorf.*

IV. Villæ, Die vier Weiler/
- *Orlamunda*, apud Albinum fol. 321.
- . . . .
- . . . .
- . . . .

IV. Bergæ, id eſt, Montes, Die vier Bergen/
- *Munſterberga.*
- *Fridberga.*
- *Heidelberga.*
- *Norinberga.*

IV. Ruſtici, Die vier Bauren/ ſive Baumänner/
- *Colonia.*
- *Ratiſpona.*
- *Conſtantia.*
- *Salisburgum.*

a Niem in Nemor. unionis, lib. 6. c. 33 fol. 484.
b Baurmeiſt. lib. 2. cap. ult. num. 26.

ELENCHUS
CONSTITUTIONUM IMPERIALIUM
HOC PRIMO TOMO COMPREHENSARUM, INDE A PRIMORDIO IMPERII GERMANI USQUE AD PRÆSENTEM ÆTATEM.

30. Clo-

102. Se-

170. Ejus-

Imperii

271. Con-

LECTO-

LECTORI CANDIDO
ET BENEVOLO.

NON dubito fore plerosque, Lector Candide & Benevole, qui hoc genus Collectionis leve, & non satis dignum Constitutionum Imperialium nominibus judicent, quum relata legent Tuistonis instituta, & Herminonis, & Franci, & ejusmodi consimilia, de quorum fide & auctoritate parum constans & incerta fides est. Sed hi erunt ferè, qui expertes rerum publicarum, ne dicam bonæ mentis, nihil rectum, nisi quod ipsorum distorto judicio conveniat, putabunt. Hi, si didicerint, Leges non demonstrationibus constare, sed [a] opinionibus, atque ad usum & commodum hominum singulorum esse inventas, easque solis majorum institutis judicari, non admirabuntur, nos in Monarcharum nostrorum constitutionibus colligendis opiniones vulgarias esse secutos. Nam ad Tuistonem (sic enim apud Tacitum est legendum) & Herminonem, &c. auctores, constantissimo omnium Historicorum consensu referuntur, quæ nos ex Aventino & Trithemio Abbate verbatim exscripsimus: non quòd ita esse arbitraremur, sed quia summis illis viris sic visum fuisse videbam, ut primam legum nostrarum originem ad Deos referrent, more cæterarum nationum. Etenim [b] apud Ægyptios quoque Minos suatum legum Mercurium auctorum finxit, Minos apud Cretenses Jovem, Lycurgus apud Lacedæmonios Appollinem, Zamolxis apud Getas Vestam, Numa Pompilius Romanorum Rex à Dea Ægeria, vel (ut alii volunt) ab una ex Musis leges accepisse dicitur. Et semper persuasio seu Divinitatis vel Sanctitatis visa fuit habere singularem & propè unicam energiam in obedientia hominum, qui nulla re magis quàm religiositate moveri possunt. Si quid autem in veris Imperatorum & Regum nostrorum Constitutionibus dubietatis occurrerit, de qua certior fieri cupias, fac sodes (mi Lector) ut ex te rescifcam; & dabo operam, ut tibi omnem objectum scrupulum ex animo expectorem tuo, tibique fidem & integritatem meam ita comprobem, quò ex incerto fias certissimus. Interim vale, & operâ meâ (si placet) utere.

[a] Giphanius apud Piccartum in Isagog. in lection. Aristot. &c. fol. 217.

[b] Steph. Niger in Exposit. Carm. Pythag.

MARQUARDUS FREHERUS CONSILIARIUS ARCHIPALATINUS ELECTORALIS, IN COMMENT. AD CONSTITUTIONEM ADOLPHI IMPERATORIS.

IN Curiis Cæsarum, quæ rogante Cæsare, & pro tribunali sedente, liberrimis ordine suffragiis in commune ferebantur Leges, aut super quæstionibus ex facto ortis sententiæ dicebantur, legis vim & ipsæ habituræ, & similium deinceps caussarum fata compositura (ut Imp. Theodosius loquitur l. 3. C. de legib.) eas non ineptè Curiatas indigitare possimus, non eo quidem sensu, quo olim Curiata apud Romanos Comitia dicebantur, sed tamen à Curiis nihilominus nomen trahentia. Atque utinam hoc genus Curiatæ, quarum in tot Curiis per aliquot sæcula magnum numerum natum esse credibile est, plures emergerent, non dubitaremus eas eodem loco habere, quo Novellas illas Cæsarum Orientalium, de quibus recuperatis habet res litteraria, quod gratuletur; & quo Extravagantes pauculas Friderici & Henrici, quas Corpori Juris adjicere, & glossis commentariisque amplissimis illustrare dignata est superior ætas. Mallemus certè etiam dubiosis & controversis quæstionibus in foro obortis, decisionem è talibus petere, quàm è nescio quibus Consultoribus & rhapsodis.

TUISCONIS

TUISCONIS MONARCHÆ GERMANORUM ET SARMATARUM

Anno Mundi 1910.

LEGES ET INSTITUTA.

SACEROOTIBUS duntaxat animadvertere, vincire, verberare permisit: non quasi in pœnam, aut Ducis jussu, sed velut Deo imperante.

2. Virorum fortium facta, quæ exemplum posteris essent, carminibus celebrare instituit.

3. Lucos & nemora, in quibus res divina perpetraretur, consecravit. Arbitrabatur, cœleste numen pro magnitudine sua, nec parietibus cohiberi, nec in ullam humani oris vultusque fluxæque rei speciem adsimulari debere: cùm secretum illud ab omni contagione fecis terrenæ sola reverentia videatur, cujus effigiem formamque quærere, imbecillitatis sit humanæ.

4. Auspiciorum sortiumque disciplinam edocuit, ex quorum observatione Sacerdos publicè prius Deum precatus, cœlum suspiciens, futuros eventus interpretetur.

5. Jussit & ædificia magis necessaria pro cœli injuria vitanda, quam ambitiosa, extruere; oppida condere parva, attamen munitis natura locis.

6. Qui inter suos jus dicerent, Principes regionum atque pagorum constituit; controversiasque minuere præcepit.

7. Nulli certum modum agri, aut fines proprios habere permisit: sed Magistratus ac Principes in años singulos gentibus cognationibusque hominum, qui unà coïerunt, quantum eis, & quo loco visum erat, attribuebant agri: atque anno pòst, aliò transire cogebant, ne latos fines parare studerent, potentioresq; humiliores possessionibus expellerent: nève accuratiùs ad frigora atque æstus vitandos ædificarent, ne qua oriretur pecuniæ cupiditas. qua ex re factiones, dissensiones nascerentur, ut animi æquitate plebem continerent, cum suas quisque opes cum potentissimis æquari videret.

8. Victum & amictum parabilem comparari jussit, ut quæ in lacte, caseo, carne, pellibus, & parvis rhenorum tegumentis consisterent.

9. Adulteria præsenti pœna cohibuit: nulla publicatæ pudicitiæ venia.

10. Ab parvulis duritiæ ac labori studere sobolem præcepit, ut qui diutissimè impuberes permanerent, maximam inter suos ferrent laudem. hoc ali staturam, ali hoc vires, nervosque confirmari putabat.

11. Intra annum vicesimum fœminæ noticiam habuisse, in turpissimis haberi jussit rebus, quò sera juvenum ætas, eoque inexhausta pubertas foret: nec virgines festinarentur, sed eadem juventus, similis proceritas, pares validique miscerentur, ut robora parentum liberi referrent.

HERMINONIS MONARCHÆ GERMANORUM

Anno Mundi 2070.

LEGES ET INSTITVTA.

DISCIPLINAM militarem instituit, remque militarem ita colere docuit. Quotannis aliquot millia armatorum bellandi causa suis ex finibus educebantur. reliqui, qui domi remanserant, se atque illos alebant. Hij rursus invicem anno pòst in armis erant: illi domi remanebant. Sic neque agricultura, neque usus belli intermittebatur.

2. Mercatoribus dabat ad subditos aditum magis eò, ut quæ bello ceperant, quibus venderent, haberent, quàm quò ullam rem ad se importari desiderarent.

3. Vinum ad eos omninò importari non sinebat, quòd ea re ad laborem ferendum remollescere homines atque effœminari arbitrabatur.

Anno Mundi 3547.

MARCOMIRI. I. REGIS FRANCORUM

INSTITVTVM DE MONARCHIA IMPERII FRANCICI.

Ex Trithemio.

ANno Regni sui xx. MAROCOMIRUS Rhenum transgressus, cum Gallis Cisrhenanis bellum habuit, plures occidit, terram occupavit, quam fratri Sunnoni tuendam, ut Duci vel Subregulo, commendavit.

Anno Mundi 3562.

ANTHENORIS. I. REGIS FRANCORUM

CONFIRMATIO INSTITUTI MARCOMIRIANI.

Ex Trithemio.

ANNO ANTHENORIS XII. Sunno patruus ejus obiit, qui reliquit duos filios, Marcomirum & Hectorem; quorum primus in Rheno obiit, secundus loco patris sub Rege Anthenore Comitatum *a* administravit trans flumen Rheni. Priamus à fratre Anthenore Rege constitutus est Princeps terræ Septentrionalis, quam noviter acquisierant, id est, circa mare Germanicum. Ex his multi Principes sunt nati, per successum temporis, quorum Hunibald plures commemorat, alii Duces, alii Comites, sed omnes sub nutu permanebant unius Regis.

a sc. Holandiæ.

2. Reliquit Sunno & alios quatuor filios, ex quatuor aliis concubinis procreatos, qui non computantur inter Duces, lege Sicambrorum vetante, quæ interdixit liberis de prima uxore superstitibus, filios sequentium Principes vel esse vel nominari, quam legem *b* CAMBRA ludit Regina, ne Regnum confunderetur.

b Hæc fuit Anthenoris coniunx.

Anno Mundi 3698.

BASANI REGIS FRANCORUM

LEGES ET INSTITUTA.

Ex Trithemio.

REgis imperio nemini contradicere etiam in minimo licebat sub pœna mortis indubitata.

2. Restem seu funem, ubicunq; pergebat, sibi anteferri iussit, & gladium, in signum iustitiæ, quam adeò tenaciter servabat, ut nec filio, nec fratri, nec Principibus, nec Ducibus, imò nulli parceret, qui vel modicum contra legem æquitatis, quam posuerat, commisisset.

3. Rapinam, furtum, adulterium, dolum, fraudem, & omnem injuriam sive contumeliam inter Sicambros fieri sub pœna mortis lege notavit, omnesq; vel parum in his contra legales sanctiones peccantes, sine aliqua misericordia punivit.

4. Filium habuit juvenem nomine Sedanum. Hic cum juvenili concopiscentia abstractus, cum uxore cujusdam viri humilis conditionis perpetrasset, quod lege patris novit prohibitum, accusatus à marito fœminæ judicatur ad mortem. Et cum proceres rogarent pro filio, pater respondit; Nolite viri contra justitiam militare. facilius est ventum retinere in aëre flantem, quàm Basani mentem a lege, quam tulit, revocare sive deflectere. Hæc audientes Sicambri Pricipes tacuerunt. Rex ad filium inquit; Non ego te fili occido, sed lex, quam sciens prævaricatus es, apprehensumque filium propria manu truncavit.

5. Accurrens mater truncati adolescentis lachrymans & furens contra Regem intemperantia muliebri exagitata clamavit: O crudelis tyranne, non Rex, qui crudelitatem sub legis titulo exerces, quomodo parces aliis, qui proprium filium interemisti? Cui Rex coram omni populo dixit: Mulier tuum est obedire marito, Regi non exprobrare. Juro tibi per Deum meum Saturnium Jovem, quoniam nisi essem ira commotus, & te hac ipsa interficerem hora, quæ mihi semper fuisti charissima. Post dies octo Rex judicio Principum & Procerum Regni mulierem repudiavit, & ad patrem Regem Orchadarum remisit.

6. Sacra renovavit, Sacerdotes in templo Jovis constituit, viros Græcè & Germanicè doctissimos in vaticinio, in somniis, in judicio stellarum, in ethicis, in physicis, & in metaphysicis, qui consilium sanum & rectum Diis inferentibus, dare possent cunctis interrogantibus eos in quacunque necessitate.

7. Rege, qui summus erat Pontifex, absente, penes Sacerdotes summa decretorum erat potestas, persona Regis excepta, in quam non judicabant.

8. Ad templum Palladis Venerisq; Tritoniæ Deæ solas virgines constituit Sacerdotes, ad quas certis temporibus ingredi viris passim cunctis licebat, uxoribus non copulatis, & agere in templo

Veneris, quod ipsum nomen ejus sonat. Quæcunque sacerdos tali concubitu concepisset, fœtum Palladi offerebat non occidendum, sed perpetuo ad serviendum. Qui ex his talibus Tritonicæ sacerdotibus consecutus fuisset uxorem, post puerperium sanctus & Diis proximus laudabatur. Post primum partum unaquæq; templum deserere cogebatur, quia jam Veneri suam pudicitiam sacerdos marer obtulit, & cui voluisset nubere potuit.

CLODOMERI I. REGIS FRANCORUM

Anno Mundi 3720.

RESCRIPTUM AD GALLOS TERRAM occupatam repetentes.

Clodomer Rex Magnus, Sattapis & populis Gallicanis. Miramur de vestra temeritate, quòd terram à nobis quæritis recipere, quam progenitores nostri olim à vestris jure belli, sicut ab inimicis suis, à quibus multas acceperunt injurias, justa vicissitudine obtinuerunt. Cogitate vires vestras nostris impares, & cessate ab hac temeritate vestra. Quòd si contra nos venire vultis, statuimus vobis non fracti animis occurrere, & defensare gladio, quòd gladio majores nostri acquisiverunt. Ex Trithemio.

ANTHENORIS II. REGIS FRANCORUM

Anno Mundi 3807.

LEX DE NON IMMOLANDIS HOMINIBUS.

Prohibuit homines & filios hostium, Diis immolari. Quæ constitutio, quia Sacerdotum consilio & assensu decreta fuit, inviolabilis permansit.

FRANCI REGIS FRANCORUM

Anno Mundi 3949.

EDICTUM DE NOMINE FRANCORUM.

Populus a Regem postulavit & Principes, quatenus perpetuo sancirent edicto, se non ampliùs Sicambros vocari, sed Francos. Placuit hæc postulatio Regi, utpote qui nominis sui cuperet immortalitatem consequi, & suo gentem vocabulo insigniri.

CLOGIONIS I. REGIS FRANCORUM

ANNO Christi, 11.

REPETITIO INSTITUTI DE MONARCHIA FRANCICA.

Anno Regni sui X. Clogio Rex filium suũ secundogenitum, nomine Phrisum, ad instantiam matris & principum, Ducem constituit illius regionis, quæ posteà ex nomine ejus dicta est Phrisia usque in præsentem diem contra Cimbrorum & Orchadum incursiones.

2. Post annos X. permittente Glogioni Rege cunctisque Francorum proceribus, phrisus in Regem fuit sublimatus, ea tamen conditione, ut reges Phrisiæ omnea, sicut & reliqui Duces, Regi Francorum perpetuò manerent subjecti, & ut tributum Francis penderent annis singulis boves CCLX. butyri puri talenta XX. & caseorum Regalium tria milia; & cum Francis more cæterorum amicorum, contra hostes quoscunque dimicarent.

Anno Mundi 3547.

MARCOMIRI. I. REGIS FRANCORUM

INSTITVTVM DE MONARCHIA IMPERII FRANCICI.

Ex Trithemio.

ANno Regni sui xx. MAROCOMIRUS Rhenum transgressus, cum Gallis Cisrhenanis bellum habuit, plures occidit, terram occupavit, quam fratri Sunnoni tuendam, ut Duci vel Subregulo, commendavit.

Anno Mundi 3562.

ANTHENORIS. I. REGIS FRANCORUM

CONFIRMATIO INSTITUTI MARCOMIRIANI.

Ex Trithemio.

ANNO ANTHENORIS XII. Sunno patruus ejus obiit, qui reliquit duos filios, Marcomirom & Hectorem; quorum primus in Rheno obiit, secundus loco patris sub Rege Anthenore Comitatum *a* administravit trans flumen Rheni. Priamus à fratre Anthenore Rege constitutus est Princeps terræ Septentrionalis, quam noviter acquisierant, id est, circa mare Germanicum. Ex his multi Principes sunt nati, per successum temporis, quorum Hunibald plures commemorat, alii Duces, alii Comites, sed omnes sub nutu permanebant unius Regis.

a sc. Holandiæ.

2. Reliquit Sunno & alios quatuor filios, ex quatuor aliis concubinis procreatos, qui non computantur inter Duces, lege Sicambrorum vetante, quæ interdixit liberis de prima uxore superstitibus, filios sequentium Principes vel esse vel nominari, quam legem *b* CAMBRA ludit Regina, ne Regnum confunderetur.

b Hæc fuit Anthenoris coniunx.

Anno Mundi 3698.

BASANI REGIS FRANCORUM

LEGES ET INSTITUTA.

Ex Trithemio.

REgis imperio nemini contradicere etiam in minimo licebat sub pœna mortis indubitata.

2. Restem seu funem, ubicunq; pergebat, sibi anteferri iussit, & gladium, in signum iustitiæ, quam adeò tenaciter servabat, ut nec filio, nec fratri, nec Principibus, nec Ducibus, imò nulli parceret, qui vel modicum contra legem æquitatis, quam posuerat, commisisset.

3. Rapinam, furtum, adulterium, dolum, fraudem, & omnem injuriam sive contumeliam inter Sicambros fieri sub pœna mortis lege notavit, omnesq; vel parum in his contra legales sanctiones peccantes, sine aliqua misericordia punivit.

4. Filium habuit juvenem nomine Sedanum. Hic cum juvenili concupiscentia abstractus, cum uxore cujusdam viri humilis conditionis perpetrasset, quod lege patris novit prohibitum, accusatus à marito fœminæ judicatur ad mortem. Et cum proceres rogarent pro filio, pater respondit; Nolite viri contra justitiam miltare. facilius est ventum retinere in aëre flantem, quàm Basani mentem a lege, quam tulit, revocare sive deflectere. Hæc audientea Sicambri Pricipes tacuerunt. Rex ad filium inquit; Non ego te fili occido, sed lex, quam sciens prævaricatus es, apprehensumque filium propria manu truncavit.

5. Accurrens mater truncati adolescentis lachrymans & furens contra Regem intemperantia muliebri exagitata clamavit: O crudelis tyranne, non Rex, qui crudelitatem sub legis titulo exerces, quomodo parces aliis, qui proprium filium interemisti? Cui Rex coram omni populo dixit: Mulier tuum est obedire marito, Regi non exprobrare. Juro tibi per Deum meum Saturnium Jovem, quoniam nisi essem ira commotus, & te hac ipsa interficerem hora, quæ mihi semper fuisti charissima. Post dies octo Rex judicio Principum & Procerum Regni mulierem repudiavit, & ad patrem Regem Orchadarum remisit.

6. Sacra renovavit, Sacerdotes in templo Jovis constituit, viros Græcè & Germanicè doctissimos in vaticinio, in somniis, in judicio stellarum, in ethicis, in physicis, & in metaphysicis, qui consilium sanum & rectum Diis inferentibus, dare possent cunctis interogantibus eos in quacunque necessitate.

7. Rege, qui summus erat Pontifex, absente, penes Sacerdotes summa decretorum erat potestas, persona Regis excepta, in quam non judicabant.

8. Ad templum Palladis Venerisq; Tritoniæ Deæ solas virgines constituit Sacerdotes, ad quas certis temporibus ingredi viris passim cunctis licebat, uxoribus non copulatis, & agere in templo

Veneris

Veneris, quod ipſum nomen ejus ſonat. Quæcunque ſacerdos tali concubitu concepiſſet, fœtum Palladi offerebat non occidendum, ſed perpetuo ad ſerviendum. Qui ex his talibus Tritonicæ ſacerdotibus conſecutus fuiſſet uxorem, poſt puerperium ſanctus & Diis proximus laudabatur. Poſt primum partum unaquæq; templum deſerere cogebatur, quia jam Veneri ſuam pudicitiam ſacerdos mater obtulit, & cui voluiſſet nubere potuit.

CLODOMERI I. REGIS FRANCORUM

Anno Mundi 3720.

RESCRIPTUM AD GALLOS TERRAM occupatam repetentes.

CLODOMER Rex Magnus, Satrapis & populis Gallicanis. Miramur de veſtra temeritate, quòd terram à nobis quæritis recipere, quam progenitores noſtri olim à veſtris jure belli, ſicut ab inimicis ſuis, à quibus multas acceperunt injurias, juſta viciſſitudine obtinuerunt. Cogitate vires veſtras noſtris impares, & ceſſate ab hac temeritate veſtra. Quòd ſi contra nos venire vultis, ſtatuimus vobis non fracti animis occurrere,& defenſare gladio,quòd gladio majores noſtri acquiſiverunt.

Ex Trithemio.

ANTHENORIS II. REGIS FRANCORUM

Anno Mundi 3807.

LEX DE NON IMMOLANDIS HOMINIBUS.

PROHIBUIT homines & filios hoſtium, Diis immolari. Quæ conſtitutio, quia Sacerdotum conſilio & aſſenſu decreta fuit, inviolabilis permanſit.

FRANCI REGIS FRANCORUM

Anno Mundi 3949.

EDICTUM DE NOMINE FRANCORUM.

POPULUS Regem poſtulavit & Principes, quatenus perpetuo ſancirent edicto, ſe non ampliùs Sicambros vocari, ſed Francos. Placuit hæc poſtulatio Regi, utpote qui nominis ſui cuperet immortalitatem conſequi, & ſuo gentem vocabulo inſigniri.

CLOGIONIS I. REGIS FRANCORUM

ANNO Christi, u.

REPETITIO INSTITUTI DE MOnarchia Francica.

ANNO Regni ſui X. CLOGIO Rex filium ſuũ ſecundogenitum,nomine Phriſum, ad inſtantiam matris & principum, Ducem conſtituit illius regionis, quæ poſteà ex nomine ejus dicta eſt Phriſia uſque in præſentem diem contra Cimbrorum & Orchadum incurſiones.

2. Poſt annos X. permittente GLOGIONE Rege cunctiſque Francorum proceribus, phriſus in Regem fuit ſublimatus,ea tamen conditione,ut reges Phriſiæ omnes, ſicut & reliqui Duces,Regi Francorum perpetuò manerent ſubjecti, & ut tributum Francis penderent annis ſingulis boves CCLX. butyri puri talenta XX. & caſeorumRegalium tria milia;& cum Francis more cæterorum amicorum, contra hoſtes quoſcunque dimicarent.

Anno Christi 23.

HERIMERI REGIS FRANCORUM

LEX DE NEGLIGENTIA DUCUM, & eorum pœna.

IN potestate Ducali constitutus sub rege Francorum Princeps, diligenter provinciam tueatur sibi commissam. Quod si cujus negligentia hostes terram nostram vastando invaserint & gentem læserint, aut si rebus spoliaverint incolas terræ, marsupio Regis communi dimidium pendat bonorum suorum, & amplius ne sit Dux Princeps, sed privatus vivat honore. Si volens introitum hostibus permisit, sepeliatur vivus, aut capite plectatur, & uxores cum liberis & bonis rebusque omnibus Regis ministerio cedant.

Anno Christi 309.

CLOGIONIS. II. REGIS FRANCORUM

FILIIS HELENO ET RICHIMERO MInorennibus, in Regno fuit prælatus patruus eorum CLODOMER, quia

LEGE Francorum erat interdictum, ne quis promoveretur in Regem, priusquam quartum atque vicesimum complevisset annum ætatis.

Anno Christi 321.

CLODOMERI. II. REGIS FRANCORUM

& Procerum Regni

RESCRITUM AD PETITA TURINgorum auxilia contra Suevos.

a qui primus Dux Franconiæ.

DUCE a Genobaldo fratre nostro charissimo referente, dudum intelleximus, quæ fuerit inter vos, amici Doringi, & Suevos caussa dissidii, & earum, quæ hodie foribus instant, occasio turbationû. Vobis nos ex multo fatemur tempore confœderatos, & jus contracti violare fœderis nec volumus quidem ullatenus, nec debemus. Sed vos ipsi luce jam clarius, optimi Doringi, cernitis, in quantis Regnum Francorum versetur periculis, quoniam nobis Romani cum Gallis quotidie præ foribus imminent, diligentissimè observantes introitum nostrum, simul exitum, si qualibet occasione Regnum queant subvertere nostrum, quod progenirores nostri, multi sanguinis effusione vix tandem acquisitum stabilire potuerunt. Propterea cautum Francorum nequaquam est visum consilio, his præsertim periculosis temporibus, populum dividere, neglectisque propriis aliena defensare, cum ad alterum Diis propitiantibus forsan possimus sufficere; utrumque autem, hoc est, nostrum Regnum & vestrum his diebus ab hostium incursione tueri nostra non sit in potestate. Nimia denique locorum distantia nos plurimum impedit, ne vobis contra Suevos tam crebrò possimus conferre suffragium, cum illi principium Rheni fluminis teneant & ortum, nos verò ultima ostia & occasum. Veruntamen ne vobis omninò videamur defuisse amicis, nostro consilio placuit, ut Nuncios ad Suevos dirigamus nostros atque Legatos, per quos triennales rursum vobis inducias obtineamus & treugas. Intereà consilium habeant Doringi, ut eum Suevis vel pacem consequi valeant æternam, vel alio quocunque medio necessarium defensionis murum interponant, hoc est, vel ex suis vel ex alienis gentibus amicis.

Anno Christi 395.

DAGOBERTI. I. REGIS FRANCORUM, DUCUM POPULIQUE REGNI

RESCRIPTUM AD VALENTINIANUM IMPER. ROmanorum, tributa exigentem, pro libertate Francorum.

FRANCORUM sempiterna libertas tributum imponere nationibus cæteris consuevit, non solvere. Tu autem, qui robore Francorum absente, cum paucitate inermi pugnâsti, & dolo non fortitudine

titudine vicisti, si te à Francis exigendi tributum ius habere confidis, veni cum volueris, & gla dio nos liberrimos & esse semperque fuisse, & te servum ostendemus. His te facimus certiorem, ne super hac re quenquam ad nos mittas inermem, quippe qui vitam potiùs dare contendimus, quàm perdere libertatem.

GENSERICI REGIS ET IMPERATORIS CARTHAGINENSIS
Anno Christi 471.

CONSTITVTIO DE PRIMOGENITVRA REGNI.

GIZERICUS iam senex decedens testamentum condidit, in quo quum alia multa Vandilis mandaret, tum ut per manus eius Regni successores illi propinquiori ex genere virilis prolis traderentur, & ex his qui ætate præcederent. Procopius lib. 3.

THEODORICI REGIS AUGUSTI ROM. LEGES.
Anno Christi 492.

IUBEMUS milites eum Romanis civiliter vivere: Provincias ab incursatione hostili defendere. 2. Ducibus imperamus, ut armis creditos populos tutentur: abstinentiam iustitiamque sectentur, æmulenturque veterum Romanorum prudentiam, uti Provinciales plané intelligant atque sentiant, eos à principe Romano datos esse Rectores.

THEODORICI REGIS AVGVSTI ROM. SACRA
Anno Christi 509.

AD BVRGVNDINORVM, HERCVLORVM, VARINORVM, & Turingorum Reges; pro pace & mutua auxilij unitate adversus æmulum Imperij Francorum Regem.

PRINCEPS absq; iusticia nil aliud profectò est, quàm gentium latro publicus. Quippe ubi leges regi, non regere solent, pro iure libido & licentia invadit, malitiosus, fallax, versutus, sapiens nominatur: calliditas & astutia, prudentia appellantur; pro æquitate superbia, pro abstinentiâ avaritia, pessima vitia sub specie virtutum dominantur. Ambæ pestes invident, rapiunt, opprimunt, aliorum opibus inhiant, omnes pro hoste ducunt, cuncta sibi servire adpetunt.

2. Hac via nuper ATTILA grassatus, etsi Vessogetarum robore fractus, furoris tamen sui heredem & successorem reliquit a LVDOVICUM Regem Francorum, qui iam pridem (ut est natura mortalium avida imperii, & præceps ad explendam animi cupidinem) animo Imperium orbis invasit, & tantos sibi spiritus, tantam sibi arrogantiam sumpsit, ut neminem secum dignitate exæquari velit. ALARICO Vessogetarum Regi, citra affinitatis affectum, vinculo societatis, fidei sacramento violato, nefandum & impium indixit bellum. Nemini dubium esse potest, quin superatis Gothis, signa victricia in vos convertat.

a Clodoveum.

3. ENRICUS genitor Alarici non solùm opibus, pecunia, stipendiis vos adiuvit, verum etiam ab hostium impetu & oppugnatione defendit: vires Romanas à cervicibus vestris avertit. Obsecro itaque atque obtestor per ea beneficia, uti eum amicis meis, vestri quoque ad Francos, LVDOVICVMQ; legentur, qui verbis omnium nostrûm, utpote maximorum & opulentissimorum Regum, nuncient, velle & censere, eos ab armis discedere, ita seque illisque dignum esse.

ANASTASII IMP. AUG. ET THEODORICI REGIS AUG. ROM. LEGATIO
Anno Christi 515.

AD THEODONEM DUCEM ET CAETEROS Bavariæ Proceres, ut se Imperio Romano subijciant.

ETSI Imperatores Romani, rerum præsides, rectoresq; mundi, iniuriæ contumeliæque haud temerè obliviscantur, & his duntaxat, qui promeruerint, amicitiam dare consueverunt, sanctissimus tamen atq; felicissimus Imperator ANASTASIUS Cæsar Augustus, memor rerum humanarũ, nec ignarus ludi fortunæ, & quòd illi, qui aliena iniustè invaserunt, Deo optimo maximo pœnas reddide-

reddiderunt, gratiam facit, pacem & societatem ultrò vobis, ô Boii Proceres, offert: provinciam, quam occupastis, licet armis & ferro recuperare facile esset, ut humano parcatur sanguini condonat. Vos in clientulos accipit, Reipublicæ Romanæ sociosascifcit, quos omnibus viribus defendet ac tutabitur, atque ab injuriis Barbarorum adseret. Pro his beneficiis, sicuti certæ pignus amicitiæ, sanè exiguum est, quod postulat, annuum nimirum munusculum. Quid stolidius est, quàm quæ citra periculum comparare possis, malle sanguine tuorum tentare, & incerta pro certis amplecti. Consuevit Deus summus & imortalis, quo gravius ex commutatione rerum homines doleant, his secundiores interdum res concedere. Nemo igitur compos mentis victoriâ insolenter gloriari solet. Quàm fragiles, quàm incertæ sint res humanæ, quotidie videmus: ipsæ sæpius in adversa commutantur, & tum maximè, ubi quæ ultro offertur secunda fortuna sordescit.

2. Proinde ne quid temerè committatur, Dux vester Theodo cum paucis ad THEODERICUM in Italiam proficiscatur, ibi de communibus negociis consultabitur. Nihil esse æquius ac utilius, nemo vestrûm est, qui inficias ibit aut ambiget. Haud credo vos tam superbos esse, qui hanc benignitatem atque clementiam ultrò oblatam flocci faciatis: quæ omnibus modis, si negaretur, ambienda foret. Diuturniorem impunitatem haud unquam suprema & æterna illa cœli majestas hostibus Imperii Romani concessit. Sacrosancta est Roma, curia superûm; Princeps Romanus Deus & Dominus est orbis terrarum. ALARICUS & ATTILA, qui lædere Romanam majestatem ausi fuerunt, subitò interierunt, rapti ad inferos æternis suppliciis mactantur.

Anno Christi 526.

GILIMERIS REGIS ET IMPERATORIS CARTHAGINENSIS

RESCRIPTVM AD IVSTINIANVM IMP. *de depositione Regis, & primogenitura Regni.*

IMP. CÆS. FL. JVSTINIANVS AVG. Gilimeri Regi salutem. Impiè facis minimeque dignum Gizerichi testamento, quod Ildericum legitimum Regem in custodia teneas, quum brevi post tempore tibi liceret ex lege omnino succedere: nunc verò ut modicum prævenias tempus, jura prodis, & regni nomen in tyrannidem convertis. Hunc igitur hominem sine donec vivat regni saltem imaginem habere, ageque tantum quod regem deceat, & avi tui Gizerichi mandatum circa regni successionem expostulat, ut quod nunc injustè possides, ex æquo retineas. Hoc si in animum induxeris, & res tibi felicius & nostra simul amicitia provenerit.

IMP. CÆS. FL. JVSTINIANVS AVG. Gilimeri Regi salutem. Nos cùm te minime nostris monitis adversaturum putaremus, priorem tibi Epistolam scripsimus: quando verò tibi placet regnum hoc pacto habere, tibi habe quod fortuna ex ipso tribuerit. Tu autem Ildericum & Amerem luminibus cassum ejusque fratrem ad nos mitte, solarium habituros quale poterunt, qui regno aut oculis sunt privati: quod si minimè feceris, nos profectò coges amicitiâ relictâ, fœdereque, quod cum Gizericho ejusque successoribus gessimus, soluto, te non solum armis petere, sed pœna quali possumus persequi.

GILIMER REX JVSTINIANO IMPERATORI salutem. Neque Ego per vim regnum accepi, neque contra meos propinquos quicquam injustum perpetravi. Ildericum enim nova quærentem in familiam nostram, Vandilorum Gens magistratu dejecit, meque tempus & ex lege ætatis honor in regnum vocavit. Talem enim quendam virum bonum regnum expostulat, qui nec alienas ab re curas persequatur. Tu verò item rex curiosè facis ac injustè, aliena curare: quod autem fœdera solves nobis bellum inferendo, te spondere sum paratus, quibus potero viribus obtestans atque fidem expostulans, simul & jusiurandum Zenonis cujus tu successor existis.

Anno 527.

EIVSDEM RESCRIPTVM, QVOD IMperatore Germano indignum sit, ut se Græcorum Regis potestati & imperio subiiciat.

a sc. Iustiniano Imperatori.

GILIMER REX Pharæ Duci salutem, Quod mihi das consilium multas habeo tibi gratias: Servire tamen *a* inimico, qui magnopere me læsit, nequaquā existimo tolerandum, à quo pœnas potius optaverim sumere, si Deus propitius fuisset, qui nunquā neq; ingratū aliquid à me nec mali quicquam passus; belli adversus me occasionem omni culpa vacantem sumpsit, Meque ad hoc fortunæ compulit. Belisarium non video cur etiam feram, quamquam & ipsi, pariterque & Imperatori quum sint homines, non absurdum aliquid accidere posse, quod fortasse nolint. Ego verò tibi plura scribere non habeo, præsens enim fortuna omnem mihi eripuit cogitationem. Sed vale mi care Phara. Datum in Pappua apud Maurusios.

ATHALARICI REGIS AUG. ROMAN. RESCRIPTUM.

Anno Christi 528.

PRO GOTHIS AD BELISARIUM, SUPER provinciis legitimo jure belli quæsitis.

LITERAS quas nuper optime Belisarie scripsisti, monitionem quidem veram ad alios fortâsse quosdam homines, non autẽ ad nos Gothos præ se ferre videntur. Nos enim nihil ex Imperatore Justiniano possidemus, neq; ita insani sumus. Siciliam namq; omnem nostram existentem belli jure acquisivimus, cujus promontorium unum Lilybei est arx. Si autem Theoderichi permissu soror ejus Vandilorum regi locata hanc cuidam in Siciliæ mercatu tribuit utendam, nihil ad rem, neque hoc quodcunque hujuscemodi vobis conquerendi occasionem præbere debet. Tu igitur Dux ex æquo nobiscum age, si non ut hostis, sed amicus esse cupis his qui nobis fœderis solutionem dissuadent. Refert enim quum amici quidem in pace aut inimici in pugna decernere sunt apti. Nos Justiniano Imperatori de his cognoscendis curam permisimus, ut quæ sint legitima & justa judicet. Cupimus ut tua consilia salutaria atque optima sint, ac Imperatoris tui celeriter expectare sententiam.

THEODAHATI REGIS AUG. ROMANOR.

Anno Christi 536.

PACTUM CUM IUSTINIANO IMPERATORE, de tradendis et Imperii Occidentalis habenis.

NON equidem ipse ad id regium culmen, ut adventitius & peregrinus perveni, quippe qui ex avunculo rege sim genus sortitus, & pro ejus nutritus hic dignitate, bellorum verò ac bellicæ turbulentiæ sum equidẽ non omnino peritus. Cum.n.in audiendis literarum optimis disciplinis exercitus sim, & in eas studium meum omne contulerim, contigit sane, ut à bellicis hisce perturbationibus quã longe semotus, ad id demum venerim, ut haud quaquam decere me ducam, pro terrestris Imperii & bonorum præsentium cupiditate, vitã ut in discrimine agam, sed ab his potius ut procul absint: nimirum cui neutrum sit voluptati, tum quia alterum satietate metimur, nam & suavitudinum omnium satietas est: tum quia insolentia ipsa desuetudoque in anxietates plerunque & turbas inducunt. Ipse igitur, si modo mihi prædia sint, quæ aureos ducentos & mille quotannis ferant, parvi equidem sum regnum facturus, tibique statim Gothorum & Italorum permissurus Imperium, ut qui longe malim terræ cultor sine negotio esse, quam in imperatoriis curis vitã hanc ducere, vicissim in pericula transmittentibus. Remittes ergo quam celerrime hunc ad nos virum, cui cum Italiam ipsam, tum & res cæteras tuo sim nomine traditurus.

Propter has literas ignaviæ & perfidiæ notatus Rex postea a suis desertus & occisus est. Non enim Iustiniano Græco Cæsari, sed Ordinibus Regni Imperium resignare debebat.

JUSTINIANUS IMPERATOR THAODAHATO Regi. Sapientem te esse ante hac auditu & fama perceperam, nunc verò experientia doctus intelligo, quandoquidem animo destinaveris tuo, belli eventum non operiri: quod utique plerique perpessi, elusi demum in rebus maximis sunt, & te quidem haud quaquam de cætero pœnitebit, ex hostibus nos tibi amicos fecisse: à nobis verò quæ postulas, impetrabis, & ad hæc quidem accedet, quod honoris causa, Romanorum omnium primus describi imposterum poteris. Nunc itaque Athanasium Petrumque misimus, ut confessione inter utrosque nostrum res confirmentur. Venturus & statim est ad te Belisarius, omnibus inter nos rebus conventis finem interpositurus.

VITTIGIS REGIS AUG. ROMANOR.

Anno Christi 536.

ORATIO AD PROCERES DE PROVINCIIS Imperij remotioribus in instanti periculo dedendis.

NON equidem, o viri sanguine mihi propinquiores, quæ grata potius sint quàm utilia commonefacturus, vos huc convocavi. Sed ut benigne auscultando præsentibus de rebus pro vestra nunc dignitate in medium consulatis: His namq; quibus facta idcirco non ex voto procedunt, quia necessitati haud quaquam, cum opus est, parent, profecto ut moderari eundem in modum præsentia velle, nil prorsus conduxerit. Cætera quidem ad bellum parata nobis egregiè sunt. Sed Franci obstant, quibus jam pridem nobis hostiliter adversantibus, etsi cum magna nostra ut corporum, ita & rerum jactura ad resistendum tunc vires fuere, cum aliunde nobis nil occursaret hostile; nunc tamen eum in alios ire omnino cogimur hostes, cum Francis inceptum necessario solvendum est bellum, & ea primum de causa, quia si hostes nobis sint hi permansuri, cum Belisario contra nos arma sine mora consociabunt: Nam qui unum eundemque habent hostem, ut invicem & benevolentem concilient & fœdera inter se jungant, rerum natura ipsa induxerit. Proinde si in hostiles utrosque totius seorsum & ipsi partitis copiis bellum his intulerimus, id procul dubio relinquetur, ut ab u-

trisque vine amur. Satius itaque erit, ut paulo imminuti, maiorem nostri Imperii partem firmius tueamur, quam omnia possidere dum cupimus, cum totius Imperii viribus, hostium insultibus pereamus. Censeo igitur Francis ut Gallias sibi finitimas ultrò dedamus, & pecunias insuper omnes, quas Theodatus his se daturum promiserat, non solum ut concepta in nos odia Franci deponant, sed nobiscum unà id bellum suscipiant. Quemadmodum verò succedentibus rebus recuperaturi Gallias simus, nemo vestrûm nunc animo agitet: vetus nimirum me subit dictum, quod utique præsentibus rebus, ut consulatur, iniungit.

EIVSDEM RESCRIPTVM AD GOTHOS
Auximi obsessos, ne fidem deserant.

NEmo vestrûm, ô omnium amantissimi viri, existimet ita me animo concidisse, neque eo venisse malignitatis, ut præ ignavia atq; socordia res ipsas Gothorum neglexerim. Mihi siquidem nuper ad exercitum apparatu quàm maximo educendum summum studium fuit, Uraias deinde, quem Mediolanum antea miseram, per me revocatus iam venit. Francorum tamen insultus ex insperato incidens omnem nobis conatum interturbavit, cuius rei haud quaquam ipse sum incusandus: nam quæcunque supra humanas sunt vires, vel his, qui ipse nonnunquam sua fallantur, veniam præbent, & ut crimine vacent, efficiunt, fortuna semper ad seipsam trahente rerum gestarum delicta: nunc verò ubi & Theodibertum à nobis procul abiecisse compertum habemus, si Deo id placitum sit, cum universo Gothorum exercitu paulo post affuturi vobis auxilio sumus. Oportet igitur ut præsentem strenuè fortunam feratis: & vos ipsos necessitati accommodetis, vestræ imprimis habita rationе virtutis, cuius ob gratiam Auximi vobis, ut planè delectis, custodiam demandavi: & Gothorum de vobis expectationem ut vereamini, qui vestram salutem suæ Ravennæque anteponunt.

Anno Christi 536.

VITIGIS REGI S AUG. ROMAN.

ORDINATIO DE OBEDIENTIA PAPAE
Senatus Populiq; Romani Imperatori Germanico debita.

Ex Leon. Aretini lib. 1. de bello Italico adversus Gothos.

POST electionem VITIGIS Romam venit, Senatumque & Populum alloquutus, beneficia Theoderici memoravit, eosque hortatus est, ne quid novi moliantur, magnas Gothorum vires per Italiam esse docuit, nec ea quæ accidissent incomoda propter imbecillitatem geotis accidisse, sed propter discordes erga Theodatum animos. Nune autem conspirantibus in unam eandemque voluntatem Gothis, contrarios effectus esse sequuturos. Itaque neminem sine sua pernicie per Italiam res novas moliturum esse. Hæc autem cum Liberio Romanæ urbis præsule egit. Et quoniam novum erat eius regnum, iureiurando sibi populum & Pontificem obligavit. Ex senatu verò & ex populo Romano permultos delegit, quos obsidum loco constituit: Urbi autem Romæ quendam ex proceribus suis Luderim præfecit, eique delectorum militum quatuor millia reliquit, quibus Romam custodiret.

Anno Christi 540.

HILDOVALDI REGIS AUG. ROMANOR.

ORATIO AD PROCERES DE BELLO NON TEMERÈ suscipiendo: habita Ravennæ post electionem suam.

CUm satis intelligam, ô viri commilitones, ex diuturna iam belli experientia multorum certaminum vos esse peritos, haud quaquam opportunum nunc duxerim, derepente ac temere ut in bella ruamus, cum satis constet hæsitabundã & formidolosam peritiã egregium aliquid audere nequaquam consuevisse. Æquum itaque fuerit pristinos casus omnes vos meminisse, & de præsentib. ut postmodum consulatis: nam plerique vestrûm præteritorum obliti, non suo & decenti in tempore præ insolentia forsan extuleriot animos, ita ut maximis in rebus falli sæt queant. Vitiges itaque nec vobis qoidem invitis nec repugnantibus io hostium manus pervenit. Sed tunc sanè desperatis adversis fortunæ casibus, utilius fore existimâstis Belisario ad vos domum accito parêre, quàm de summa rerum periclitari. Nunc igitur cum ex Italia decessurum hunc acceperitis, & navigaturum Byzantium, profectò & alia quædam de integro esse hunc aggressurum non ignoratis. Sed illud est vestrûm singulis advertendum, non omnia mortalibus ad vota succedere, sed aliter sæpius evenire ac visum his sit: nam ex inspetato nonnunquam & temerè fiunt nonnulla: id ferme si Belisario sit occursurum quandoque haud quaquam videri absurdum debet. Consultius itaque fore existimaverim, si prius quid sibi is velit rogemus, tentemusque utrum ad priores huic placeat redire conventiones: hoc deinde pacto ad ea progrediemur, quæ secundo sunt loco gerenda.

TOTILÆ

TOTILÆ REGIS AUG. ROMAN. *Anno Christi 543.*

ORATIO AD NEAPOLITANOS, DE PARcendis & Recipiendis in gratiam civibus per vim ab imperio abalienatis.

NIHIL ipsi vel crimioationis vel causæ in vobis oacti, viri Neapolitani, ad urbem hanc obsidendam coocessimus, sed ut ab infensissimis omnium dominis, vos denique in libertatem vindicaremns, & cuiqne vestrûm gratias quandoque possemus & pro arbitrio teddere pro vestris erga nos in bello hoc beneficiis, proque his quæ à Romano ante hac hoste perpessi fuistis. Soli namque Italicensium omnium maxime erga Gothorum hanc geotem benevolentiam prætulistis, & compertum sat babeo, in hostium vos ditionem vel invitos quidem venisse: unde quia cum illis unà & vos obsidere nunc cogor, vestræ erga nos fidei pudet, tamctsi non Neapolitanorum malo urbem nunc obsidemus: noo igitur quia obsidionis mala ægrè nuoc fertis, odio Gothos habendos esse in præseotia censeatis: siquidem qui amicos afficere beneficiis conniruntur, nullo pacto sunt per bos incusandi, vel si per ea quæ nonnunquam injucunda forsitan sunt, his gratiam facere videantur: hostium autem formido nulla vos subeat, nec prætetita teccnsendo, relaturos ex nobis illos victoriam existimate: nam quæ in vita hac mirabiliter & fortuito nonnunquam vel insperato contingunt, temporis processu deflnere solent ac labi. Nos igitut ea erga vos benevolentia sumus, ut vestri ob gratiam vel Cononem præfectum ac milites cæteros malorûm prorsus immuoes abire quò velint, & suis cum rebus permissuri nunc simus, si vobis tradita urbe binc statim abscesserint: pro his vero Proque Neapolitanorum salute, nihil impedict, quo minus jusjurandum fidemque demus.

EIUSDEM RESCRIPTUM AD ROMANOS, de injurÿs hostiliter illatis emendandis.

QUICUNQUE finitimis injuriam inferunt, sive id ignorantiâ egerint, sive oblivione, meritò debent in eos se clementiores præstare, qui ab se sint mala perpessi: nam peccandi quæ inciderit fortuito causa, maximam delicti his adimit partem & deprecatur. Si quis verò præmeditatus injuriam infert, huic certè nil reliqunm fict, quo ejus facta excuset: quippe quem non solum rei patratæ crimen, sed voluntatis etiam culpam ut ferat, par erit. Quum igitur hæc ita se habeant, vobiscum animis agitate, qoo pacto sint per vos excusanda quæ in Gothos gesseritis. Num ne Tbeoderici & Amalassuothæ in vos beneficia ignotatis? an temporis diuturnitate, & vestra oblivione, nullius momeoti fuisse ea sunt visa? tametsi istorum neutrum sit: non enim levibus & vanis quibusdam in rebus, in majores vestros in vosque nuper gratos quondam nostri se Principes ostenderunt, sed in gravibus quidem & necessariis. Atqui in suæ ditioois homines quidnam virtutis exerceant Græci, vel auditione percepisse reor, vel experientia didicisse. Proinde Gothorum & Italiceosium bona istorum forc decernitis, quibus & vos inhæsisse existimo. Sed quæ nam ab his sitis hospitibus & amicis adepti, vos forté non præterit, si qna ipsi in parte eorum nunc meministis, quæ Alexander Romanorum præfectus facturum se animo destinârat, ot milites ipsos omittam, & militum duces, quorum benevolentia & animi magnitudine fruebamini, & eorundem de causa ad id fortunæ res pervenere. Me verò vestrûm existimet nemo, barbarorum ot Principem per jactantiam bis verbis nunc uti: Nam illud pro indubitate asseveraverim, quempiam ab his esse facinorosis pœnas denique exacturum. Quin potius quo pacto non fote id absurdissimum videatur, quum Deus ipse pro illata tam multis injuria, militibus istis præfectisque sit supplicia deniq; illaturus, vos verò in istorum ram fœde facta libentius concedatis, oec eximi malis vos patiamini quæ á sceleratis hominibus inferuntur. Occasionem itaque aliquam præbetote, qua apud Gothos ipsos rem vestrâm excusatius tueamini, & ipsi vobis errati ut veniam demus. Sed ad hanc consequendam occasionis estis tunc aliquid præbituri, si belli fine non expectato, quum adbuc quippiam est reliquum spei, quæ potiora sunt, delegeritis, & emendatione deniqoe facta, ea insuper farciatis, quæ per vos sunt indecentius gesta.

EIUSDEM RESCRIPTUM AD IUSTINIANUM Imp. de Societate Imperÿ post captam Romam. *Anno 546.*

QUæ in urbe Roma ad hunc diem cootigerint, cum te fuisse edoctum jam putem, silentio prætereunda videntur. Ea verò quorum de causa ad te Oratores hos miserim, statim intelliges bona pacis tute ut deligas, vobisque tradas imprimis deposcimus. Quorum ipsi admonumenta quàm optima, & simul exempla Anastasium & Theodericum habemus, qui paulo ante regnârunt, paceque & cæteris bonis sua tempora compevere. Si igitur hæc tibi placita erunt, merito mens pater vocabere, & belli nos socios in quoscunq, libitum fuerit, babebis.

EIUSDEM EDICTUM DE NON LAEDENDIS CIVIBUS DEDItitiis & imbellibus: de justicia correctione ad Gothos: & de pœna in Romanos ob perfidiam in capta iterum urbe. *Anno 547.*

TOTILAS, capta urbe, à Laterano ubi per noctem constiterat, movens ad beati Petri ecclesiam *Ex Aretini*
profectus est, quasi votum exoluturus. Iter faciebat per urbē stipatus catervis ferocissimorū ho- *l. 3. de bello*
minū, qui nodis gladiis ac sanguine distillantibus qooscunq, obvios sine ulla distinctione occi- *Gothico.*
debant.

a Nomine Vigilii Papæ

debant. Emenso totius urbis spatio, quum in Vaticanum ad beati Petri limina pervenisset, a Pelagius Diaconus Ecclesiæ Romanæ, præsentiam ejus formidans, soléni religionis habitu indutus Evangelia Christi tenens in manibus ac genua submittens: Parce, inquit, rex supplicibus tuis. Totilas autem superbo nimium aspectu quasi dedignans, Nunc inquit Pelagi mihi supplicaturus venis? Ad quem Pelagius, Nunc inquit, quando Deus te mihi dominum esse voluit. Miserere igitur Domine servorum tuorum. Ex hoc Totilas quasi lenita ira præcepit, ut nemo posthac feriretur, sed finis esset licentiæ gladiorum & cædibus. Præcepit etiam ut nulla ingenua fœmina, seu mulier, seu virgo, seu nupta, seu vidua foret, violaretur, idq; severè cum omni diligentia custodivit. Bona duntaxat Romanorum civium in prædam militibus concessit, corpora libera esse jussit.

Volens autē Gothorū mentes victoria elatas deprimere, in concione postridie vocatos in hunc modum alloquutus est, an quisquam vestrûm, commilitones, tantas mutationes inruens, quantæ per hos annos contigerunt, non formidet rerum humanarûm fragilitatem? & unde mutationes istæ perveniant, nō facile deprehendat? Omitto Romam dominatricem quondam orbis terrarum in vestras manus nunc devenisse, hæc enim antiquiora sunt, ruinaq; hujus urbis non nunc primū incœpit. Ego nostra commemorare malo. Quid potentius ante hoc bellum fuit, quam Gothorum gens per Italiam? ducenta milia bellatorum ponebat in campo, armis, equis, opibus, auro & argento affatim structa, Italiam universam cum Sicilia, Corsica, Sardinia, & Dalmatia possidebat. Hanc tantam potentiam quis unquam putâsset ab septem militibus Græcorum, nec enim plures ab initio in Italiā venerunt, fuisse subvetsam? Quid autem postea tenentibus omnia Græcis ac planè dominantibus, quisquam ne putâsset vos admodum paucos & inopes adversus viginti milia Græcorum Italiam recuperâsse, quum ab initio quatuor equitum millia conficeretis, ac præter Papiam, Veronam & Tarvisium nihil per Italiam teneretis, Romam nunc tandem caput rerum cepisse, quam Vitigis ducentorum milium exercitu, & annua obsidione subigere nequivit? Maxima sunt hæc commilitones, ac digna admiratione non parva. Atqui mutationū istarum causæ, si attendere velimus, manifestissimæ sunt. Quamdiu enim Gothi æquitatem ac justitiā inter se colere voluerunt, res eorum ac potentia floruit: quum verò plus habendi cupiditas transversos egit, tunc seditiones domesticæ, cædesq; intestinæ & proditiones clandestinæ inter se ipsos coortæ, ruinam pepererunt. Rursus verò quum in justiciā ducis hæ ipsæ labes transiverunt, vos jam emēdati facilè eos superâstis. Hæc igitur considerantes in hac victoria vestra minime superbire debetis, sed Deum vereri, ac mutabilitatem fortunæ expavescere: Illud intelligere, Imperia ac potentias omnes perfacile amitti, nisi per justiciam, & providentiā, & industriam conserventur. Maximam igitur adhuc vobis commilitones laboris partem restare scitote. Nam tueri quæsita dificilius est quàm acquirere. Quoniam in acquirendo ignavia possidentis sæpè plus confert quam propria virtus, Tueri autem quæsita sine propria virtute nemo potest. Hæc tūm à Totila dicta sunt, Gothi autem sapientiam regis sui laudaverunt.

Post hæc Romanis ad se vocatis, illorum ingratitudinem erroresq; redarguit. Quod cum prius fuissent in manibus Odoacri, opera Theoderici & Gothorum liberati ab illius tyrannide, tanta suscepissent beneficia, quanta vix scivissent optare, propter quæ divites atq; beati multos annos vixissent. Demum verò nulla injuria, nullaq; contumelia accepta, contra fidem ac jusjurandum ad Græcos defecissent, homines levissimos & sine ulla virtute. Qui statim obsessi à Vitige nunquam prodire in aciem ausi fuerint, sed intra mœnia inclusi ac fame macerati omne dedecus toleraverint. Qui postquam non armis, sed proditionibus & fallaciis facti sunt domini civitatum, publicanis exactoribusq; & delatoribus omnia retulerunt. Qui civitates populosq; Italiæ mirabili acerbitate ad solutionem eorum tributorum compulerint, quæ jam multis annis à Theoderico cæterisq; regibus fuerant eis condonata atq; remissa. Qui rationes administratorū sub eisdem regibus à populis privatisq; hominibus repoposcerunt, ut imperatoris sui inexplebilis avaritia impleretur. Dicite inquit, Romani, si quid unquam mali à Gothorum Regibus passi fueritis, dicite rursus, si quid boni à Græculis istis accepistis unquam? Qui vobis amicis plura mala, quàm hostibus intulerunt, genus viciosum ac maleficum, & nulla re magis quàm mentiendo efficax. Atqui Gothi in Italia nati, & unà vobiscum educati sunt. Vobis autem peregrini & ignoti magis placuerunt quàm vestrates & noti, usq; adeo quos amare debebatis, odistis nova optantes, & quietem fastidientes, quemadmodum equi ocio & affluentia calcitrosi fiunt. Vos igitur his contra rectam fidem contraq; utilitatem vestram patratis, pœnas meritò luistis hactenus & luetis.

Anno Christi 555.

CLOTHARII I. REGIS AUG.

EDICTUM

De tributo à bonis Ecclesiasticis exigendo.

INdicimus, ut omnes Ecclesiæ Regni nostri tertiam partem fructuum fisco dissolvant. Quod Edictum omnes Episcopi consenserunt & subscripserunt.

CLOTHA-

CLOTHARII. I. REGIS AUG.

Anno Christi 560.

DECRETUM

De electione & depositione Episcopi.

TUronici facto consensu in Eufronium Presbyterum, ad Regem pergunt, dataq; suggestione respondit Rex: Præceperam, ut Cato Presbyter illic ordinaretur, & cur est spreta jussio nostra? Responderunt ei: Petivimus eum, sed noluit venire. Hæc illis dicentibus, advenit subitò Cato Presbyter, deprecans Regem, ut ejecto Cautino Episcopo, ipsum * Arverno juberet institui. Quod Rege irridente, petiit iterum ut Turonis ordinaretur, quòd antè despexerat. Cui Rex ait: Ego primùm præcepi, ut Turonis te ad Episcopatum consecrarent: sed quantum audio, despectui habuisti Ecclesiam illam; ideoque elongaberis à dominatione ejus.

* Claremontana.

CHARIBERTI REGIS AUG.

Anno Christi 566.

DECRETUM

De electione & depositione Episcopi.

APud urbem Sanctonicam *a* Leontius congregatis Provinciæ suæ Episcopis, Emerium ab Episcopatu depulit, adserens non Canonicè eum fuisse hoc honore donatum. Decretum enim Regis CLOTHARII habuerat, ut absque Metropolitani consilio benediceretur, qui non erat præsens. Quo ejecto consensum fecere in Heraclium tunc Burdegalensis urbis Presbyterum, quod Regi CHARIBERTO subscriptum propriis manibus per nuncupatum Presbyterum transmiserunt. Qui Regis præsentiam adiens hæc effatus est: Salve Rex gloriose: sedes Apostolica eminentiæ tuæ salutem mittit uberrimam. Cui ille: Numquid, ait, Turonicam adisti urbem, ut *b* Papæ illius nobis salutem deferas? Pater, inquit presbyter, tuus Leontius cum provincialibus suis salutem tibi mittit, indicans Emerium ejectum ab Episcopatu, pro eo quòd prætermissa Canonum sanctione urbis Sanctonicæ Episcopatum ambivit: ideoque consensum ad te direxerunt, ut alius in loco ejus substituatur: quò fiat, ut dum transgressores Canonum regulariter arguuntur, Regni vestri potentia ævis prolixioribus propagetur. Hæc eo dicente Rex eum à suis conspectibus extrahi jussit, & plaustro spinis suppleto imponi desuper, & in exilium protrudi præcepit, dicens: putásne quòd non est super quisquam de filiis Chlotharii Regis, qui patris facta custodiat, quòd hi Episcopum, quem ejus voluntas elegit, absque nostro judicio projecerunt? Et statim directis viris religiosis, Episcopum in loco restituit, dirigens etiam quosdam de Camerariis suis, qui exactis à Leontio Episcopo mille aureis, reliquos juxta possibilitatem condemnarent Episcopos.

a archiepiscopus Burdegalensis.

b i. archiepiscopi.

CHILPERICI REGIS AUGUSTI

Anno Christi 579.

MANDATUM DE ASYLIS.

CHILPERICUS Rex Francorum Gregorio Turonensis Ecclesiæ Archiepiscopo salutem. Meroveum filium meum, qui contra fas legemq; Canonicam, uxorem patrui sui accepit, & relicto sacro Presbyterali ordine apostatans in beati Martini templum confugit, ejice de sancta Basilica: sin autem aliud, totam regionem illam igni succendam.

EIUSDEM LEX CANONICA.

Anno Christi 580.

Episcopus in homicidio, adulterio, & perjurio deprehensus, à sacerdotio divellatur.

EIUSDEM DECRETUM IN ECCLESIASTI-
cos heribannitos.

CHILPERICUS Rex de pauperibus & junioribus Ecclesiæ vel Basilicæ bannos jussit exigi, pro eo quod in exercitu non ambulassent, nec exsolvissent publicam functionem.

EIUSDEM STATUTUM DE DESCRIPTIO-
nibus censuum fiscalium.

Anno Christi 583.

STatuimus, ut possessor de propria terra unam amphoram vini per aripennem reddat.

• Similiter tam de reliquis terris, quàm de mancipiis, functiones publicæ exigantur.

EIUSDEM INDICULUS DE SUMMA TRINITATE.

Anno Christi 583.

SANCTA Trinitas non in personarum distinctione, sed tantum Deus nominetur. Indignum enim est, ut Deus persona, sicut homo carneus, nominetur. Ipse enim est Pater, qui est Filius: idemque ipse est Spiritus sanctus, qui pater & Filius, Sic Prophetis & Patriarchis apparuit: sic eum ipsa Lex nunciavit, Et sic volumus ut Archiepiscopi, Episcopi & reliqui Doctores Ecclesiarum credant ac doceant.

EIUS-

Anno Christi 584.

EIUSDEM EDICTUM DE LITERIS ALP HABETO ADDENDIS.

ADDIDIT literas literis nostris, id est Ω, sicut Græci habent, ac, the, vuui: quarum characteres subscripsimus, hi sont; O. Ψ. Z. Π. Et misit Epistolas in noiversas Civitates Regni sui, ut sic pueri docerentur, ac libri antiquitus scripti, planati pnmice resctiberentur.

Anno Christi 586.

EIUSDEM SANCTIO CONTRA REgiorum mandatorum contemptores.

SI quis Judicum præcepta nostra, quæ ad eos pro nostris utilitatibus ditigimns, cootemserit, oculorum avulsione mulctetur.

EIUSDEM REVOCATIONES IN OFFICIOsarum donationum Episcopis & Ecclesiis factarum.

ECCE pauper remansit fiscus noster, ecce divitiæ nostræ ad Ecclesias sunt translatæ. Nulli penitus, nisi soli Episcopi, regnant. Petiit honor noster, & translatus est ad Episcopos Civitatum. Hæc agens assiduè, testamenta, quæ in Ecclesiis conscripta erant, plerunque disrupit, ipsasq; patris sui præceptiones sæpe calcavit.

Anno Christi 587.

GUNTHCRAMNI REGIS AUGUSTI SANCTIO IN PARRICIDAS REGUM.

*f. nonam.

GUNTHCRAMNUS Rex juravit omnibus Optimatibus, quòd non modò ipsum Ebetulfum Cubicularium, Chilperici Regis fratris sui interfectorem, verum etiam progeniem ejus in* nnvam genetationem deleret, ut per horum necem consuetudo auferretur iniqua, ne Reges ampliùs interficerentnt, Factum Parisiis in Conventu Priocipum tam Ecclesiasticorum quàm Secularium,

Anno Christi 588.

EIUSDEM MANDATUM IN ECclesiasticos heribannitos.

EDICTUM â Rege datum est, ut qui in expeditione contta hostem tardi fuerint, â Judicibus damnarentur. Sed & Episcopi, & ipsi hnmines Ecclesiastici precia dissolverent pro eo, quòd Regis imperium neglexerint.

Anno 588.

EIUSDEM DECRETUM DE GRASSATIONIBUS MILITUM.

GUNTHCRAMNUS Rex convocatis Episcopis & Majoribus laicorum ad Basilicam S. Symphoriani Martyris, Duces atque Comites discutere cœpit super sceleribus per viam, homicidiis, prædis, direptionibus per regionem gestis, & segetibus provinciæ igni succensis, dicens: Qualiter nos hoc tempore victoriam nbtinere possumus, qui ea, quæ patres nostri consecuti sunt, nõ custodimus? Illi verò ecclesias ædificantes, in Deum spem omnem ponentes, Martyres honorantes, Sacerdotes veoerantes, victorias obtinuerunt, geotesque adversas divino opitulante adjutorio, in ense & parma sæpiùs subdiderunt. Nos verò oon solum Deum ooo metuimus, verumetiam sacra ejus vastamus, Ministrns interficimus, ipsa quoque Sanctorum pignera in ridiculo discerpimus ac vastamus. Non enim potest nbtineri victoria, ubi talia perpetrantur. Ideò manus nostræ sunt iovalidæ, ensis tepescit, oec clypeus nos; ut erat solitus, defeodit ac protegit. Ergò si hoc meæ culpæ adscribitur, jam id Deus capiti meo restituat. Certè si vos Regalia jussa contemnitis, & ea, quæ præcipin, implere differtis, jam debet securis capiti vestro submergi. Erit enim documentũ omni exercitui, cùm unus de prioribus fuerit interfectus: verumtameo jam experiri debemus, quid agi oporteat. Si quis justitiam sequi destinat, jam sequatur. Si quis contemnit, jam ultin publica cervici ejus imioeat. Satius est enim, ut pauci cnntumaces pereant, quàm ira Dei super nmnem regionem depcodat innoxiam.

2. Hæc Rege diceote, respnnderunt Duces: Bonitatis tuæ magnanimitas, Rex optime, oarrarĩ facile noo potest: qui timor tibi in Deum sit, qui amor in ecclesias, quæ reverentia in Sacerdotes, qoæ pietas in paupetes, quævè dispensatin in egenos: sed quia nmnia, quæ gloria vestra profert, recta veraque esse censentur. Quid faciemus, quòd populus omnis in vitia est dilapsus: Omnemque hominem agere, quæ sunt iniqua, delectat, nullus regem metuit; nullus Ducem, nullus comitem reveretur. Et si fortassis alicui ista displicent, & ea pro longævitate vitæ vestræ emendare conatur, statim seditio in populo, statim tumultus exoritur, & in tantum unusquisque contra Seniorem sæva inteotione grassatur, ut vix se credat evadere, si tandem silere nequiverit.

3. Ad hæc Rex ait: Si quis sequitur justitiam, vivat: si quis legem mandatumque nostrum respuie, jam pereat, ne nos diutiùs hoc blasphemium prosequatur.

GUNTHE-

GUNTHERAMNI, ET CHILDEBERTI. II. REGUM, ET BRUNICHILDIS REGINÆ FRANCORUM.

Anno Christi 591.

CONSTITUTUM.

PACTIONIS DE PACE PUBLICA, IN *Comitiis Andelavensibus sancitum.*

Recessus Comitiorum Andelavensium.

CUM in Christi nomine præcellentissimi Domini GUNTHERAMNUS, & CHILDEBERTUS Reges, & gloriosissima Domna BRUNICHILDIS Regina, *Andelaum charitatis studio convenissent, ut omnia, quæ undecunque inter ipsos scandalum poterant generare, pleniori consilio definirent: id inter eos mediantibus Sacerdotibus atque Proceribus, Deo medio, charitatis studio sedit, complacuit, atque convenit, ut quamdiu eos Deus omnipotens in præsenti seculo superesse voluerit, fidem & charitatem puram, & simplicem, sibi debeant conservare.

*Andlaw in Alsatia, olim Civitas Imperialis, nunc sub ditione Ducis Bipontini.

2. Similiter quia Domnus GUNTHERAMNUS juxta pactionem, quam cum bonæ memoriæ Domno Sygiberto inierat, integram portionem, quæ est de regno Chariberti, illis fuerat consecutus, sibi diceret in integrum redhiberi, & pars Domni Childeberti, ea quæ pater suus possederat, ad se vellet ex omnibus revocare, id inter ipsos constat fixa deliberatione finitum, ut in illam tertiam portionem de Parisiensi civitate cum terminis & populo suo, quæ ad Domnum Sygibertum de regno Chariberti conscripta Pactione pervenerat, cum castellis Duno & Vindocino, & quicquid de pago Stampensi, vel Carnoteno in pervio illo antefatus Rex cum terminis & populo suo perceperat, in jure & dominatione Domni GUNTHERAMNI, cum eo quod superstite Domno Sygiberto de regno Chariberti antea tenuit, debeant perpetualiter permanere: pari conditione civitates Meldonenses, & duas portiones de Silvanectis, Turonos, Pictavos, Abrincatas, vicum Juliensem cum Sorannis, Lapurdo & Albige, Domnus Childebertus Rex cum terminis à præsenti die suæ vindicet potestati. Ea igitur conditione servata, ut quem Deus de ipsis Regibus superstitem esse præceperit, regnum illius, qui absque filiis de præsentis seculi luce migraverit, ad se integritatem jure perpetuo debeat revocare, & posteris suis, Domino auxiliante, relinquere.

3. Illud specialiter placuit per omnia inviolabiliter conservari, ut quicquid Domnus Gunthcramnus Rex filiæ suæ Chlothieldi contulit, aut adhuc Deo propitiante contulerit, in omnibus rebus atque corporibus, tam in civitatibus, quàm agris vel reditibus, in jure & dominatione ipsius debeant permanere: & si quid de agris fiscalibus, vel speciebus atque præsidio pro arbitrii sui voluntate facere, aut cuicquam conferre voluerit, in perpetuo auxiliante Domino conservetur, neque à quocumque ullo unquam tempore convellatur, & sub tuitione ac defensione Domni Childeberti, cum his omnibus, quæ ipsam transitus genitoris sui invenerit possidentem, sub omni honore & dignitate secura debeat possidere.

4. Pari conditione repromittit Domnus Guntheramnus Rex, ut si, ut habet humana fragilitas, quod divina pietas non permittat, nec ille videre desiderat, si contigerit Domnum Childebertum, eo superstite, de hac luce migrare, filios suos THEODOBERTUM & THEODORICUM Regē, vel si adhuc alios ipsi Deus dare voluerit, ut pius pater sub sua tuitione & defensione recipiat, ita ut regnum partis eorum sub omni soliditate possideant: & genitricem Domni Childeberti, Domnam BRUNECHILDEM Reginam, vel filiam ejus Chlodosuindam, germanam Domni Childeberti Regis, quandiu intra regionem Francorum fuerit, vel ejus Reginam Faileubam, tanquam sororem bonam, & filias, in sua tuitione & defensione, spirituali dilectione recipiat, & sub omni honore & dignitate cum omnibus rebus earum, cum civitatibus, agris, reditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis, tam quod præsenti videntur tempore possidere, quam quod adhuc Christo præsule justè potuerint augmentare, sub omni securitate & quiete possideant: ut si quid de agris fiscalibus vel speciebus atque præsidio pro arbitrii sui voluntate facere, aut cuiquam conferre voluerint, fixa stabilitate in perpetuo conservetur, nec à quibuscunq; voluntas illarum ullo tempore convellatur.

5. De Civitatibus verò, hoc est, Burdegala, Lemonica, Cadurco, Benarno, & Begorra, quas Galesuindam germanam Domnæ Brunichildis, tam in dote, quàm in morganegiba, hoc est, matutinali dono, in Franciam venientem certum est adquisisse: quas etiam per judicium gloriosissimi Domni Guntheramni Regis, vel Francorum superstitibus Chilperico & Sygiberto Regibus, Domna Brunichildis noscitur adquisisse: ita convenit, ut Cadurcum civitatem cum terminis & cuncto populo suo, Domna Brunichildis de præsenti in sua proprietate percipiat: reliquas verò civitates ex hac conditione superius nominatas Domnus Guntheramnus, dum advivit, possideat, ita ut quandoque post ejus transitum, in dominationem Domnæ Brunichildis hæredumque suorum cum omni soliditate Deo propitio revertantur. Nec superstite Domno Guntheramno, neque à Domna Brunichilde, neque à filio suo Childeberto Rege, filiisque suis, quolibet ingenio, vel tempore repetantur.

6. Simili modo convenit, ut Silvanectum Domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertia Domni Guntheramni exinde debita competit, de tertia Domni Childeberti, quæ est in Rossoutensi, Domni Guntheramni partibus compensetur.

7. Simili modo convenit, ut secundum pactiones inter Domnum Guntheramnum & bonæ memoriæ Domnum Sygibertum initas, leudes illi, qui Domno Gunthramno post transitum Domni Chlotharii sacramenta primitus præbuerunt, & si posteà convincentur se in parte alia tradidisse, de locis, ubi commanere videntur, convenit ut debeant removeri. Similiter & qui post transitum Domni Chlotharii convincuntur Domno Sygiberto sacramenta primitus præbuisse, & se in aliam partem transtulerunt, modo simili removeantur.

8. Similiter quicquid antefati Reges ecclesiis aut fidelibus suis contulerint, aut adhuc conferre cum justitia, Deo propitiante, voluerint, stabiliter conservetur, & quicquid unicuique fidelium in utriusque regno per legem & justitiam redhibetur, nullum ei præjudicium patiatur, sed liceat res debitas possidere, atque recipere. Et si aliquid cuicunque per interregna sine culpa sublatum est, audientia habita restauretur. Et de eo, quod per munificentias præcedentium Regum unusquisque usque ad transitum gloriosæ memoriæ Domni Chlotharij Regis possedit, cum securitate possideat. Et quod exinde fidelibus personis ablatum est, de præsenti recipiat.

9. Et quia inter præfatos Reges pura & simplex est in Dei nomine concordia inligata, convenit ut in utroque regno utriusque fidelibus, tam pro causis publicis quàm privatis, quicunque voluerit ambulare, pervium nullis temporibus denegetur.

10. Similiter convenit, ut nullus alterius leudes nec sollicitet, nec venientes excipiat. Quod si forsitan pro aliqua amissione partem alteram crediderit expetendam, juxta qualitatem culpæ excusati reddantur.

11. Hoc etiam huic addi placuit Pactioni, ut si qua pars præsentia statuta sub quacunque calliditate, tempore quocunque transcenderit, omnia beneficia, tam repromissa, quàm in præsenti conlata, amittat, & illi proficiat, qui inviolabiliter omnia suprascripta servaverit: & sit de sacramentorum obligatione in omnibus absoluta.

12. His itaque omnibus definitis, jurant partes per Dei omnipotentis nomen, & inseparabilem Trinitatem, vel Divina omnia, ac tremendum diem judicii, se omnia, quæ superius scripta sunt, absque ullo dolo malo, vel fraudis ingenio inviolabiliter servaturos.

13. Facta Pactio sub die quarto Kalendis Decembris, anno vicesimo sexto regni Domni GUNTHERAMNI Regis, Domni CHILDEBERTI verò duodecimo anno.

Anno Christi 594.

CHILDEBERTI. II. REGIS AUGUSTI

DECERTUM

De divisione hereditatis inter matrem & filiam.

INIMICITIA orta inter Ingeltrudem, & filiam ejus Berthegundem, dum sæpiùs Regis præsentiam adeunt, & hæc res patris defensare cupiens, hæc verò Berthegundis donationem* Bertheramni germani sui ostendit, dicens: Quia hæc & hæc mihi germanus meus contulit. Sed mater ejus non admittens donationem, omnia sibi vendicare cupiens, misit qui effracta domo ejus, omnes res illius cum hac donatione diriperet. Unde seipsam genitrix reddidit comprobatam, cùm de rebus ipsis insequenti filiæ quædam repetenti districta restituit. Sed cùm sæpiùs Gregorius Turonensis Archiepiscopus & Maroveus Pictavensis Episcopus, acceptis Regalibus epistolis, ut eas pacificare deberent, Berthegundis advenit Turonos. In judicium quoque accedentem coëgerunt eam, in quantum potuerunt, rationem sequi: mater verò ejus flecti non potuit. Tunc accensa felle ad Regem abiit, quasi filiam exheredem datura de facultate paterna. Ac in præsentia Regis exponens causas, filia absente, judicatum est ei, ut quarta parte filiæ restituta, tres cum nepotibus suis, quos de filio uno habebat, reciperet. Factum Decretum in urbe, quam Strataburgum vocant.

* Burdegalensis Archiepiscopi defuncti.

EIUSDEM SANCTIO DE ASYLIS.

SEPTIMINA & Droctulfus, qui nutritores erant infantum Regis, delati ad Regem de parricidio in eum & Reginam matrem, atque Reginam conjugem machinato, conscientia terrente, latebram intra ecclesiarum septa petiêre. Quibus Rex mandatum misit in hæc verba: Egredimini in judicium, ut cognoscamus de his, quæ vobis objiciuntur, si vera sint, an falsa. Nam (ego ut opinor) in hanc ecclesiam fuga dilapsi non fuissetis, nisi vos conscientia terruisset. Verùm tamen promissionem habete de vita, etiamsi culpabiles inveniamini. Christiani enim sumus. nefas est enim vel criminosos ab ecclesia eductos punire.

Anno Christi 724.

CAROLI MARTELLI PRINCIPIS FRANCORUM ET PATRITII ROMANORUM

EDICTUM

De fide publica vel salvo conducto dato, Bonifacio Episcopo Moguntino Legato Sedis Romanæ in Franciam venienti, ea ratione, ut justitiam redderet, & ut similiter justitiam acciperet.

DOMINIS sanctis & Apostolicis in Christo Patribus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Domesticis, seu omnibus Agentibus, Junioribus nostris, seu Missis decurrentibus, & amicis nostris, Illustris Vir CAROLUS Majordomus, bene cupiens vester. Cognoscatis, qualiter Apostolicus vir in Christo pater Bonifacius Episcopus, Missus Sancti Petri, ad nos venit, & nobis

nobis ſuggeſſit, quod ſub noſtro mundiburdio vel defenſione eum recipere deberemus. Quod ita nos gratanti animo feciſſe cognoſcite. Proinde nos taliter viſi, ſecimus ei manum noſtram roboratam dare, ut ubicumque, ubi & ubi ambulare videtur, cum noſtro amore vel ſub noſtro mundiburdio & defenſione quietus vel conſervatus eſſe debeat, in ea ratione, ut juſtitiâ reddat; & ut ſimiliter accipiat. Et ſi aliqua cauſatio vel neceſſitas ei advenerit, quæ per legem definiri non potuerit, uſque ad nos quietus vel conſervatus eſſe debeat, tam ipſe, quàm qui per ipſum ſperare videntur, ut ei nullus ullam contrarietatem vel damnationem adverſus eum facere non debeat, niſi omni tempore ſub noſtro mundiburdio vel defenſione quietus vel conſervatus reſidere debeat. Et ut certiùs credatur, manu propria ſubterfirmavimus, & de annullo noſtro ſubterſigillavimus.

CAROLOMANNI. I. FRANCORUM PRINCIPIS ET Patricii Rommanorum EDICTUM

Anno Domini 742.

DE REFORMATIONE COLLAPSAE RELIGIONIS Chriſtianæ, & diſciplinæ Eccleſiaſticæ, & morum Cleri ac populi.

IN nomine Domini Dei noſtri Jeſu Chriſti. * CAROLOMANNUS Dux & Princeps Francorum, anno à nato Chriſto Servatore & authore noſtro, ſeptingenteſimo quadrageſimo ſecundo, undecimo Calendas Maii: ſuaſu & conſilio Sacerdotum Dei Optimi Maximi & amicorum meorum, Pontifices Regni mei, maximos, minores, cum Preſbyteris, nimirum Bonifacium Archiſmyſten, Burchardum, Reginofridum, Vitanum, Wilevaldam, Dadanum, & Addanum, cum collegis eorum, & ſacrificulis, ritu Chriſtiano convocavi, ut mihi conſulant, quo pacto juſtitia & Chriſtiana devotio inſtauretur, quæ negligentiâ & ignaviâ ſuperiorum Principum labefactata, collapſa, terris depulſa corruit. Qua denique induſtria populus Chriſti, à falſis & pravis ſacerdoribus hactenus deceptus, & per anfractus contragoſos & devios ſeductus, ad veritatis ſemitam reducatur. Juxta igitur religioſorum Sacerdotum, & Procerum meorum conſilium rogavimus, juſſimus, decrevimus, voluimus, hæcque placita præſcripſimus.

*Hic ab Italis inter Imperatores numeratur, ut docuimus in Replicat. pro Cæſ. Majeſtate, adverſus Greſer. cap. 31. fol. 321.

1. Epiſcopi omnes, quos per civitates deſignavimus, Bonifacio Archiflamini, Nuncio Chriſti, & Legato Divi Petri, dicto audientes ſunto.

vide Tom. III. infra fol. 717.

2. Quotannis Concilia celebrentur. in hiſce pietatem Chriſtianam, candoremque germanum, à malis Sacerdotibus pollutum expiato.

3. Decimas, bona Eccleſiaſtica, occupata à prophanis, reſtituimus.

4. Falſi Diaconi, preſbyteri, ſacirficuli adulteri, ſcortatores, ſacris opibus nequaquam alantur, quos omnes in ordinem redegimus, atque exauguravimus; ad pœnaſque pro criminibus luendas compulimus.

5. Nemo ſacris initiatus, divinoque miniſterio mancipatus, arma omninò ferat, aut in bellum, aut in hoſtem pergat. Unus, aut ad ſummum duo Epiſcopi, delecti ſuffragio cum ſuis Sacerdotulis Principem comitentur ad bella, ſacrificandi comprecandique cauſa. Cuique tribuno unus duntaxat à ſacris, pœnitentia & confeſſionibus eſto.

6. Initiati, canes, accipitres, & hujuſmodi aves ad venandum nequsquam alunto. Aris & templis deſtinatus, venatus ſi fuerit, diris devotus eſto.

7. Quiſquis Sacerdos Epiſcopo ſuo pareat, in quadrageſima rationem ſuſcepti muneris reddat.

8. Ignoti Preſbyteri, Epiſcopi (niſi in conventibus ſolennibus eruditio eorum, & mores comprobati fuerint) repulſam ferant.

9. Quisquis Pontifex det operam, præfectus (quem Franci *Graphionem* vocant) ſummo ſtudio adnitatur, uti incantationes, auguria, ſortilegia, & hujuſmodi Præſtigiæ impunè non abeant: quæ etiam auſpicio Dei Optimi Maximi Divorumque ejus fiunt: quos hujuſcemodi contaminationibus magis ad iracundiam provocari certum eſt.

10. Sacerdos ſcortator, libidiniſque mancipium in carcere, pane & aqua paſtus, pœnas luat.

11. Hocquoq; conſenſu Myſtarum & populi Chriſtiani ſcivimus, ut propter crebra bella, & feraciſſimatum gentium, quibus undiq; cingimur, aſſiduas in nos incurſationes, pars Eccleſiaſticæ pecuniæ, nempe duodeni denarii, quem *ſolidum* vocamus, contribuantur mihi, quò militibus noſtris præmia condigna laboribus ſolvantur.

Imperator quo pacto tributum ex bonis Eccleſiaſticis exigere poſſit ad bellum Turcicum.

12. Adulteria, inceſta matrimonia ſeveriùs cohibeto.

CAROLOMANNI. I. ET PIPINI EDICTUM

Anno Chriſti 745.

DE METROPOLI MOGUNTINA.

GERVILIONEM Monguntinum pontificem, qui quod hominis cæde pollutus ſit, ſacerdotio fungi non poteſt, & quòd cum avibus & canibus luſerit, quod Epiſcopo fas non eſt, cum omnium Epiſcoporum calculis exauctoravimus ac depoſuimus.

2. Eo autem depoſito, Bonifacium Moguntinæ Sedi præfecimus. Et ut ejus dignitas eſſet eminentior, ſtatuimus hoc perpetuo edicto,ut Eccleſia Moguntina amplius alteri ſubjecto non ſit, ſed in totius Germaniæ caput ac metropolim levata exiſtat. Actum in Synodo.

Anno Christi 767.

PIPINI REGIS AUGUSTI DECRETA ECCLESIASTICA

COMITIORVM IN GENTILIACO HABITORVM SVB Anno Domini DCCLXVII. contra errores Græcorum de proceſſione Spiritus ſancti, & adoratione imaginum.

ORTA quæſtione de ſancta Trinitate, & de Sanctorum imaginibus,inter Orientalem & Occidentalem Eccleſiam, id eſt, Romanos & Græcos,Rex PIPINUS Conventu in Gentiliaco villa congregato, Synodum de ipſa quæſtione habuit.

2. De Trinitate, utrum Spiritus Sanctus,ſicut procedit à Patre, ita procedat à Filio:Et Patres in præſentia Regis definierunt, proceſſionem Spiritus Sancti ex Patre & Filio æquè fieri, ideoque rectè in Symbolo adiectum eſſe FILIOQUE.

3. De Sanctorum imaginibus,utrumnè fingendæ an pingendæ eſſent in eccleſiis? Et Patres decreverunt,Sanctorum imagines fictas aut pictas ita ad ornatum & decus eccleſiarum ferri poſſe, ut ad cultum, venerationem & adorationem, quod idololatræ faciunt, non habeantur.

Anno Christi 774.

CAROLI MAGNI IMPER. AUG. FORMULÆ JURAMENTORUM.

IURAMENTUM DUCUM IN ITALIA.

PROMITTO, me Domino meo CAROLO, & filiis ejus fidelem futurum in tota vita, ſine fraude, doloque malo.

IVRAMENTVM COMITVM, CAPITANEORVM VALVASORVM.

IURO per hæc ſancta Dei Evangelia, me in poſterum fidelem ei futurum, ut vaſallum Domino, nec id quod mihi ſub nomine fidelitatis commiſerit, enunciaturum in ejus detrimentum ſcientem.

IURAMENTUM CIVITATUM.

PROMITTO, me Domino meo CAROLO,& filiis ejus fidelem futurum in tota vita ſine fraude, doloque malo: & vitam,membrum, mentem, & rectum ejus honorem ſervaturum.

Anno Christi 774.

SENATUS CONSULTUM ROMANUM

DE LEGE REGIA, QUA A PAPA SENATU POPULOQUE ROMANO JUS OMNE ET POTESTAS CAROLO MAGNO & in eum confertur: idem de electione Romani Pontificis, & inveſtituris Epiſcoporum, &c.

CUM SCHOLIIS
THEODORICI ANIEM EPISCOPI VERdenſis & Cameracenſis, Protonotarij Apoſtolici, &c.

ROMÆ conſtituta eſt Sancta Synodus à beato Adriano Papa in *a* Patriarchio Lateranenſi,videlicet in Eccleſia ſancti Salvatoris,quæ reverendiſſime celebrata eſt à centum & quinquaginta trib. viris religioſis, Epiſcopis,& Abbatibus,Judicibus etiam & legis Doctoribus,ab univerſis regionibus & ordinibus hujus almæ Urbis,à cuncto etiam Clero hujus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ: exquirentibus uſus,leges,& mores ejuſdem Eccleſiæ & Imperii; quemadmodum etiam hæreſes & ſeditiones aboleri poſſent de Apoſtolica Sede & dignitate Patriciatus & Romano Imperio,ex quibus omnibus nimius error creſcebat in univerſo orbe, populus itaque Romanus legem condebat more ſolito.Sed difficile erat pro unoquoque negocio totiens in unum congregari:unde ſua in ius & poteſtatem Imperatori conceſſerunt,quemadmodum legitur.populus itaque Romanus conceſſit ei,& in eum tanſtulit omne jus ſuum, & poteſtatem.

c. Hadrianus, 22. diſt. 63. a. al. Palatio.

SCHOLIUM.

Nota qualiter Adrianus Papa cū Clero & populo & univerſa ſancta Synodo, cōceſſit eidem Carolo Regi ius eligendi

gendi summum Pontificem, ut habetur 63. dist. Adrianus. Et illud privilegium renovatur & confirmatur per Papam, & Cardinales, & Populum Romanum, ac generale Concilium, in personam Otthonis Primi Magni Augusti, suosque successores in Romano Imperio in perpetuum, ut sequitur inferius.

2. Ad eorum quoque exemplum præfatus Adrianus Papa eum omni Clero & Populo, ac universa Sancta Synodo, concessit CAROLO Augusto omne suum ius & potestatem eligendi Summum Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem, dignitatemque Patriciatus: insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias ab eo accipere investituras diffinivit. Post hoc verò consecrationem accipiant, unde pertinet. *a* Unde tamen abolita sit veterum scientia, moresque in posterum, quatenus nemo per cognationem, vel amicitiam, aut per pecuniarum acceptionem, sibi eligat Episcopum: sed soli Regi Romanorum huiusmodi reverentiæ tribuatur facultas. Verumtamen si ab universo Clero & cuncto Populo aliqua præsumptione & religionis causa eligatur Episcopus, nisi à Rege laudetur & investiatur, à nemine consecratur.

a al. Et ita abolita sit veterum sententia, mor.

3. Ex hoc prolatis sententiis ab universis, qui in hac Sancta Synodo congregati fuerunt, In nomine Sanctæ Trinitatis, ADRIANUS Papa pro omnibus hoc concessit, laudavit, & affirmando constituit. Ad hoc etiam totum roborandum decrevit, ut si quis posthæc contra hanc Sanctam Synodum temerator repertus fuerit, sive contra hoc totum, quod prædiximus, repugnaverit, cuiuscumque sit gradus, ordinis, vel officij, aut dignitatis, vel generis, sciat se in iram beati Petri Principis Apostolorum, & omnium Sanctorum, & prædecessorum nostrorum, casurum, & anathematis vinculo damnatum perpetualiter victurum, excommunicationem quoque universalis Ecclesiæ & cuncti Populi Christiani incursurum. Insuper, nisi à malo resipuerit, irrevocabili exilio prematur, vel ultimis supplicijs feriatur, & bona eius publicentur. Qui verò pio intuitu custos horum & observator in omnibus extiterit, benedictionis gratiam vitamque æternam à Deo cum omnibus Sanctis suis sine fine habere mereatur in secula seculorum. Amen.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 786.

DE METALLIFODINARUM PRIvilegio Comitibus Glichensibus concesso.

CAROLUS divina favente gratia Romanorum ac Francorum Rex &c. Terræque Saxonum & Thuringorum Dominator, Dilectis ac Nobilibus filiis, Ludoico seniori, Equiti & Militi nostro Christiano, exercitusque enim Capitaneo generali in Hispania contra incredulos: necnon eiusdem hæredibus Carolo & Ludoico salutem.

Considerata devotione vestra, quam geritis circa Deum, propter quam non tantum laborum & rerum, verum etiam proprii sanguinis effusione ad propulsandos & extirpandos Saracenos & evacuandum gentilitatis errorem, Tu fili, dilecte Ludoice, indifferenter te exposuisti, ideoque ob hanc T. strenuitatem non minora commoda Imperio, nobis & Ecclesiæ præparasti, Comprobatâ igitur & expertâ fidelitate tuâ, quam indefessam invenimus, operæ pretium nobis facturum iudicamus, tuis expensis & laboribus Imperiali nostrâ authoritate & munificentiâ subvenire. Propterea tibi tuisque hæredibus concedimus. Tractum Regionis in saltu nostro Thuringiaco ad 20. Milliaria in longitudine & 10. in latitudine Jure hæreditario possidendum & facultatem damus in territorio districti illius dominationis quærere & fodere aurum argentumque, atque omnia alia Metalla uti debeatis & possitis. Donamus etiam oppida Glichou & Aschk eum omnibus requisitis & Regaliis, quæ ad nos obitu viri Nobilis Siebardi, Domini in Gleicho pervenêre. Et ad evidentiam & Perpetuitatem omnium promissorum præsentem hanc paginam nostri Sigilli magni appensione munitam vobis decernimus indulgendam. Datæ ad portum Naonis in Francia. Anno incarnatæ salutis. 746.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. ET ORDINUM IMPERII

Anno Christi 788.

DECRETUM IN REBELLES IMPERII ET læsæ Maiestatis reos, Thessalonem Boiorum Regem, & socios eius, latum in Comitiis Ingelheimensibus, Anno DCCLXXXVIII.

CAROLUS Concilium Aogilemos cogit: Pontifices maiores, minores, Sacerdotes, prophanos, Regulos, Duces, Tetrarchas, Præfectos, Cives, Oppidanos, ad se venire iubet: in te maxima eorum consilio opus esse. Nemo non paret: omnes certatim iussa capessunt. Nobiles, ignobiles; sacri, prophani, quicunque in aliquo numero aut honore erant, die dicto frequentes coëunt atque conveniunt. Illuc quoque Thessalonus proficiscitur: quem etiam paucis post diebus Litopyrga uxor eius subsequitur. Præstò fuit & Boiorum, ut iussa erat, legatio. Posteaquam consedere Duces, Oratores Boiorum introducti, in consessu Procerum paucis ita locuti sunt:

 Non

Non tam impudentes nec ram obstinati sumus, Patres Consultissimi, ut ea, quæ luce clariora sunt, omnibusque parent, more perditorum negemus: illud oramus, ne perpaucorum crimen in omnes diffundatur. Maxima pars adhuc syncera est, quæ dum iustitiæ & æquitati omnes nervos intendit, & fidem Regi optimo servare connititur, capitis periculum adivit. Aut malos fieri necesse est, aut extorres patria sine pignore, sine lare, sine tribu errabimus, nisi quid vestra providentia prospiciat. Linquenda tellus, domus, uxor, liberi. Esse fidum, nefas esse ducitur. Regi à Deo optimo maximo cœlitùs demisso patere crimen est. Pax exulat, arma parantur: cum hostibus crudelissimis fœdus ictum est amicis bellum indicitur. Bonorum omnium vita in extremo versatur discrimine. Dux & autor horum malorum, quò magis pudeat, fœmina est: ille, quem prohibere oportetet, uxorius est, & nostra consilia aspernatur. Suasu coniugis suæ Hunnos & Avares nostræ religionis acerrimos hostes, & sanguinis nostri avidissimos, adversus pientissimum Principem concitat. Huius amicis insidiæ struuntur, mors denique intentatur. sæpiùs data fides Regibus optimis, sæpius (nullo nostro merito, nulla culpa, omnibus bonis dissuadentibus) fracta, nunquam servata est. Meliora fortitan speranda sunt. Illud ultimò, quod in concione omnes audivimus, præterire non possumus, satius esse decem filios amittere, quàm obsequium Regi præstare, in servitutemque (ita adpellat) redigi. Fallitur, egregio quisquis sub Principe credit servitium: nunquam libertas gratior extat, quàm sub Rege pio.

Hæc ubi dicta sunt, & Thessalonus ire inficias non potuit, quippe quæ restibus præsentibus comprobata erant, ex Codice lex recitata est, qua fidem Regi non servare, cum hostibus fœdus adversus Regem inire, capitale erat. Secundum legem itaque Salicam ex veteri instituto Thessalonus criminе læsæ maiestatis reus peractus, capitali supplicio condemnatur, Boiaria Regi adiudicatur. Ubi hæc sententia ritu solenni renunciata est, Thessalonus ad genua CAROLI accidit. CAROLUS eundem tolli iubet, rogatque quidnam facturus sit, si vita donetur? Ille se in contubernio Monachorum omnem ætatem acturum, scelera sua atque crimina deprecaturum. CAROLUS igitur ipsum tonderi more Religiosorum iubet, in monasterium Divi Nazarij in Bergostrassa, Wormatiensium agro situm, Laureacum literatores vocant, relegat. Theodo filius Thessaloni sacris initiatur, Sacerdotum tribui cooptatur. Uxor Lytopyrga in sacratarum fœminarum cœtu degere iussa est. Pauri Boiotum, qui cum Thessalono senserant, in exilium acti sunt.

Anno Christi 794.

CAROLI MAGNI IMP. AUG.
DECRETA ECCLESIASTICA

COMITIORVM FRANCONOFORTENSIVM, IN QVIBVS CCC. circiter Episcopi Elipandum & Felicem, eorumque hæresim de Filio Dei condemnarunt; actaque Nicæni Concilij II. Pseudoseptimi in causa imaginum infirmarunt. A. D. 794.

CAPITVLVM I.

CONVENIENTIBVS, Deo favente, Apostolica auctoritate, atque piissimi Domini nostri CAROLI Regis iussione, anno vigesimo sexto Principatus sui, cunctis Francorum seu Italiæ & Aquitaniæ Episcopis ac Sacerdotibus, Synodali Consilio, inter quos ipse mitissimus sancto interfuit Conventui. Ubi in primordio capitulum exortum de impia ac nefanda hæresi Eliphandi Toletanæ Sedis Episcopi, & Felicis Orgelitanæ, eorumq; sequacibus, qui malè sentientes in Filio Dei adserebant adoptionem. Quam omnes, qui suprà, sanctissimi Patres respuentes, una voce contradixerunt, atque hanc hæresim funditùs à sancta Ecclesia eradicandam statuerunt.

CAPITVLVM. II.

ALLATA est in medium quæstio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habetur, ut qui imagines sanctorum ita ut Deificam Trinitatem servitio aut adoratione non impenderent, anathema iudicarentur. Quam omnes, qui suprà, sanctissimi Patres nostri omnimodis, & adorationem & servitium respuentes, contempserunt, atque consentientes condemnaverunt.

CAPITVLVM. III.

HIs peractis,

CAROLI MAGNI, REGIS FRANCORUM, &c.

Anno Christi 794.

CONSTITUTIO.

DATA FRANCOFURTI IN CONCILIO CCC. EPISCOPORUM EX ITALIA. LIGURIA, ÆMILIA, HESPERIA, Gallia, Aquitania, Britannia, Germania, & Anstria Provinciis à Rege Convocatorum, Anno Domini DCC. LXXXXIV.

CONTRA HÆRESIN ELIPANDINAM ET FELICIANAM, asserentem, Christum secundum carnem esse Dei Patris filium adoptivum.

CAROLUS GRATIA DEI REX FRANCORUM ET LONGObardorum, ac Patritius Romanorum, Filius & defensor sanctæ Dei Ecclesiæ, Elipando Toletanæ Civitatis Metropolitano, & cæteris in partibus Hispaniæ Consacerdotibus, Orthodoxæ fidei & fraternæ caritatis in Christo Dei Filio proprio & vero optamus salutem.

GAUDET pietas Christiana divinæ scilicet atq; fraternæ per lata terrarum spatia duplices ca-
ritatis alas extendere, ut materno foveat affectu, quos sacro genuerat baptismate. Et maxima
est sanctæ matris Ecclesiæ exultatio suorum adunatio filiorum, ut sint consummati in unum,
qui redempti sunt ab uno, dicente eodem Redemptore nostro Jesu Christo: *Pater sancte serva eos in* Joan. 17.
nomine tuo, quos dedisti mihi, ut omnes unum sint, sicut & nos unum sumus. Unde & in Cantico Cantico-
rum de sancta dicitur Ecclesia: *Terribilis ut castrorum acies ordinata* Constipata exercitus ordinatio Cantic. 8.
& unanimis bellatorum fortitudo magno solet hostibus esse terrori; sic filiorum sanctæ matris Eccle-
siæ intra murum Catholicæ fidei pacifica adunatio aëreis potestatibus nimiùm constat terribilis, &
ignitis malignæ perfidiæ spiculis omninò impenetrabilis extat, sicut & verissimus Gentium prædica-
tor & fortissimus Ecclesiæ prœliator præcipit, dicens: *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis* Ephes. 6.
omnia tela Nequissimi ignita extinguere, & hoc sæculum nequam libero ad cœlestia volatu evadere.
Sine fide enim *impossibile est placere Deo:* impossibile est, quòd omninò ab homine fieri non potest, Hebræ. 11.
Principium est salutis nostræ Fides, qua intemeratâ & integrâ sanitate confirmata, totius vitæ cur-
sus per bonorum vestigia operum feliciter finetenus currit *Per fidem* enim (sicut idem præfatus do- Hebræ. 11.
ctor in epistola ad Hebræos testatur) *omnes sancti placuerunt Deo.*

2. Hanc igitur Fidem Orthodoxam & ab Apostolicis traditam Doctoribus, & ab universali
servatam Ecclesia, nos pro virium nostrarum portione ubique in omnibus servare & prædicare con-
fitemur; quia non est in alia aliqua salus, nisi in illa, quam pacifica ab initio salutis nostræ unanimita-
te semper servabat Ecclesia. Pro qua etiam, viri fratres, & vestra bona devotio, quam vos habere de-
cet in Domino, his partibus fidei vestræ litteras dirigere * curastis, nempe & generales ad Sacerdota- * fort. curavit.
les sanctissimas aures, ad nos quoque speciales: in quarum utique serie litterarum non satis nobis e-
lucebat, an quasi ex auctoritate magisterii vos vestra docere disposuistis, an ex humilitatis discipula-
tu nostra discere desideratis; tamen sive hoc sive illud vestris inesset animis, petitionem vostram, ca-
ritate Christianæ religionis cogente, non spernendam esse censuimus, valde desiderantes, Deumq; ex
intimo cordis affectu deprecantes, quatenus in veræ fidei soliditate firmiter utrimq; permaneamus,
contra fluctivagos hujus sæculi æstus, Spiritu Sancto navigium vestri cursus regente, ad portum per-
petuæ tranquillitatis pervenire mereamur.

3. Ad hanc tranquillitatem capiendam oculus cordis fide purificandus est, & assiduis sanctarum
orationum precibus mentis acies illustranda, ut puræ veritatis lumen, omni errorum nube expulsa,
contemplari valeat, ne in opiniones noxiæ falsitatis temeritas inordinata incautiùs gradientes præ-
cipitet. Non pudeat Christianum, ubi hæsitat, quærere; ubi nesciat, discere: quoniam pia humilitas
discendi sapientiæ intrat secreta: & melius est, discipulum esse veritatis, quàm doctorem existere
falsitatis. Ille ad altiora semper provehitur; iste ad inferiora semper dilabitur, & inde magister effi-
citur erroris, unde auditor contempsit esse veritatis. Hanc igitur, Fratres, perniciosam devitantes e-
lationem, sanctorum Patrum & sanctorum Doctorum sacris inhæreamus sensibus: discamus, quæ
scripserunt; credamus, quæ docuerunt, & non declinemus ad dexteram neq; ad sinistram, sed per vi-
am regiam ad Regem & Redemptorem & Deum & Dominum nostrum Jesum Christum concordi
fidei & veritatis curramus professione. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salu-* Rom. 10.
tem, eodem attestante Apostolo. *Justus autem ex fide vivit:* si justus ex fide vivit, quomodo, qui fidem Rom. 1. Hebr. 10.
non habet rectam, se vivere æstimat? *Nos* nempe *non sumus infidelitatis filii in perditionem, sed filii ad* Habac. 2.
acquisitionem animæ. Sequamur sanctorum Patrum venerabilia in caritate præcepta. Hebr. 10.

4. Decet enim ut omnium Christianorum una sit fides & unus animus, sicut est *unum ovile &* Joan. 10.
unus pastor. Qui enim extra Ecclesiastici ovilis septa invenientur, lupina rabie devorabuntur, qui vo-
cem boni pastoris non audiunt, qui ante suas oves ingreditur & egreditur, ut eos ad pascua vitæ
perducat æternæ. Nobis itaq; dictū intelligamus, quod egregius prædicator suis carissimis filiis præ-

1. Cor. 1. eipiebat, dicens: *Obsecro vos per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut unum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata Situs autem perfecti in uno sensu & in eadem sententia.* Hæc halientes Apostolicæ au-
ctoritatis præcepta, concordate nobiscum. Diligimus vos: hoc vobis volumus in Domino, quod &
nobis: quia perfecta, quam habemus in Christo, catitas congregare gaudet non spatgere, adunare
Joan. 19. non seindete, & ineonsutilem Salvatoris nostri tunicam integram servare non dividere, prævidentes
hoc idem in pace Christi custodite, quod milites in passione ejus obsetvabant.

5. His ita prælibatis, vestris in Domino valde congaudemus profectibus, ita ut in cordibus no-
stris fraterno vulnerati amore vestram, quam patimini, lachrymabili gemitu condoleamus oppres-
Rom. 9. in pr. sionem; sed majore multò tristitia lugemus, si aliquid Diabolica fraude interiùs oppressionis per in-
fidelitatem vel cujuslibet schismatici erroris patimini cordibus. Ipse est continuus dolor pectoribus
a Psalm. 146. nostris, & penè irremediabile vulnus, nisi per ejus misericordiam, *a qui sanat contritos corde, & b vult*
b 1. Tim. 2. *omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis pervenire*, illi nos lætificent, qui tristaverunt. Ve-
stra igitur correctio, nostra est lætificatio, Desiderantes vos socios habere in fide Catholica, & coope-
Joan. 14. 16. ratores in prædicatione veritatis, ut gaudium, quod Christus suis promisit discipulis, babitet in no-
bis, & gaudium nostrum implcatur in vobis.

6. Ad impletionem verò hujus gaudii, fraterna cogente caritate, jussimus sanctorum Patrum Synodale ex omnibus undique nostræ ditionis Ecclesiis congregari Concilium, quatenus sancta omnium unanimitas firmiter decerneret, quid credendum sit de adoptione carnis Christi, quam nuper novis assertionibus, & sanctæ Dei universali Ecclesiæ antiquis temporibus inauditis vos ex vestris scriptis intulisse cognovimus; immò & ad beatissimum Apostolicæ Sedis Pontificem de hac nova inventione nostræ devotionis ter quaterq; direximus Missos, scire cupientes, quid sancta Romana Ecclesia, Apostolicis edocta traditionibus, in hac respondere voluisset inquisitione. Necnon & de Britanniæ partibus aliquos Ecclesiasticæ disciplinæ viros convocavimus, ut ex multorum diligenti consideratione veritas Catholicæ Fidei investigaretur, & probatissimis sanctorum Patrum hinc & inde roborata testimoniis absque ulla dubitatione teneatur.

7. Idcireo vobis per singulos libellos dirigere curavimus, quid prædictorùm Patrum pia unanimitas & pacifica perscrutatio auctoritate Ecclesiasticâ invenire, statuisset, confirmaret, Primò quid Dominus Apostolicus cum sancta Romana Eeclesia, & Episcupis in illis partibus quaquà versum commorantibus, & Catholieis Doctoribus, sentiret, sub unius libelli tenore statuimus, Deinde secundo loco, quid Ecclesiastiei Doctores & Sacerdotes Ecclesiarum Christi de propinquioribus Italiæ partibus cum Petro Mediolanensi Archiepiscopo, & Paulino Forojulianensi vel Aquilejensi Patriarcha, viris à Domino valde venerabilibus, intelligi vel firmiter credi voluissent, suis propriis responsionibus exaratum posuimus libellum; quia ipsi quoq; præsentes nostro Synodali Conventui adfuerant. Post hæc tenet & tertius libellus Orthodoxorum sanctorum Patrum Episcoporum & virorum venerabilium fidem, qui in Germaniæ, Galliæ, Aquitaniæ, & Britanniæ partibus, dignis Deo deserviunt officiis, vestrisq; objectionibus sanctarum scripturarum testimoniis roboratas obtinet responsiones. Deinde quarto loco meæ propriæ unanimitati cum his sanctissimis prædictorum Patrum decretis, & Catholicis statutis consensum subnexui, sicut vosmetipsi in vestra epistola, quam meo specialiter designastis nomini, rogare curastis, id est, ne subdolis paucorum assertionibus consentirem, sed plurimorum testimoniis roboratam fidem tenerem.

8. Facio certissimè, Deo Domino meo Jesu Christo donànte, horum me sanctissimæ multitudini & probatissimæ auctoritati veræ fidei professione associans, nec vestræ me paucitati in consensione hujus novæ assertionis socium admitto, sed Apostolicæ Sedi, & antiquis ab initio nascentis Ecclesiæ & Catholicis traditionibus, tota mentis intentione, tota cordis alacritate conjungo. Quicquid in illorum legitur libris, qui divino Spiritu afflati, toti urbi à Deo Christo dati sunt Doctores, indubitanter teneo, hoc ad salutem animæ meæ sufficere credens, quod sacratissimæ Evangelicæ veritatis pandit historia, quod Apostoliea in suis epistolis confirmat auctoritas, quod eximii sanctæ Scripturæ tractatores & præcipui Christianæ Fidei Doctores, ad perpetuam posteris scriptum reli-
querunt memoriam. Cum his quoq; Doctoribus, & sanctæ Ecclesiæ Pastoribus veram prædico fi-
Matth. 28. dem, quos in præsenti tempore ille nobis dedit luminaria, qui dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus*
diebus usque ad consummationem sæculi. Hi sunt propugnatores fidei nostræ, hi sunt rectores per di-
versas sedes civitatis Christi, cujus antemurale est Fides Catholica, & caritas firmissim⁹ murus, & pro-
Esai. 26. pugnacula divinarum testimonia scripturarum, & divitiæ salutis in ea sunt *sapientia & scientia*, &
spes portarum custodia, quæ quatuor clavibus, id est prudentia, justitia, fortitudine, & temperantia piis aperiuntur animis. Hujus verò civitatis ipse Dei verus & proprius filius, Deus verus homo verus Jesus Christ⁹ Dominus noster Regali præsidet potentia, cujus gratia totam illius civitatis structuram regit, defendit, & exaltat, Quisquis ad hanc civitatem, recta sibi præviante fide, manus bonorum operum habens plenissimas pervenire festinat, apertas inveniet portas, & Regem Regum cum millibus sanctorum agminum obviare sibi gaudebit.

9. Sed & gratias vobis agimus de instantia orationum vestrarum, quibus memoriam nostri
assiduè vos habere dixistis, optantes ut preces vestræ acceptabiles sint Domino Deo Salvatori nostro;
& ut ipse per suam misericordiam dignos vos efficiat exaudiri, & ad unitatem sanctæ suæ Ecclesiæ
Lucæ 13. revocare dignetur, & ejusdem pietatis humeris in sanctæ matris Ecclesiæ reportet ovile, qui de cœ-
lis veniens ovem requirere perditam, inventamque cum triumpho gloriæ ad sedem paternæ Maje-
statis revexit.

10. Illud

10. Illud quoq; quod vobis nostram pietatem flagitare placuit, quatenus in præsentia nostrâ libelli vestri legeretur textus, & perscrutante plurimorũ consilio, quid in eo rectæ fidei sanctionibus consentiens inveniretur, fecimus sicut petistis, collectisq; undiq;, veluti præfati sumus, Ecclesiasticis Doctoribus & populi Christiani Rectoribus, nobisq; omnibus pacifico unanimitatis choro considentibus, eundem libellum â capite cæterenus per distinctiones uniuscujusq; sententiæ, & per interrogationes & responsiones, prout cuiq; libuit, perlegere jussimus. Quid verò de illo libello Præsules Ecclesiarum Christi, Fideiq; Catholicæ Doctores intellexissent, non est opus mihi in hac mea iterate epistola, dum illorum libellus proprius hoc vobis evidenter ostendet.

11. Scriptam itaq; in epistola vestra hujusmodi obsecrationem invenimus: *Poscentes vos per eũ, qui pro te in cruce manus innoxias extendit, & pro te sanguinem pretiosum effudit, & pro te mortem pertulit & sepulturam, ad liberandum electos ad infernũ descendit, & pro te resurgens tibi viam ad cælos revertendi, scilicet ad cælestem patriam, demonstravit, ut per teipsum arbiter sedeas, &c.* Ecce ego vestris petitionibus satisfaciens, congregationi Sacerdotum auditor & arbiter adsedi. Discernimus, & Deo donante decrevimus, quid esset de hac inquisitione firmiter tenendum: sed modò per eamdem obsecrationem vos iterum atque iterum obtestor, ut in pacifica unanimitate & Catholicæ Fidei professione, nobiscum firmiter maneatis, nec vos doctiores existimetis universali sancta Dei Ecclesia. Eam fidem tenete, quam Orthodoxi Patres in suis nobis *symbolis scriptam reliquerunt; & nolite *l. 7. §. 4. C. de Sum. Trinit. & fid. Cathol. plùs sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem; nec ratiocinando humano ingenio divina vos mysteria investigare arbitremini, sed magis credendo honorare, quæ humana fragilitas temere perscrutando invenire non valet.

12. Exemplum mihi Constantini Imperatoris proposuistis, cujus initium beatum Isidorum laudasse dicitis, & finem doluisse: quod ne mihi accidat, per quendam Beatum (quem per antiphrasin cognominastis) benignè suadetis. Hoc etiam, divina miserante gratia, præcavere satago, non ab illo tantummodo, sed etiam ab omnibus, qui aliquid rectæ fidei contrarium docere videntur: assiduaq; devotione Dominũ deposco, & *quoscumq;* ex filiis sanctæ matris Ecclesiæ valeo, mihi in hac petitione adjutores convoco, ne me alicujus verbosa adulatio, vel fraudulenta laudatio decipiens à via veritatis avertat, sæpiùs cum Propheta decantans: *Corripiet me justus in misericordia & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Psalm. 140.

13. Vos verò vobismetipsis cavete, quos vos fraterno monuistis amore, procurantes diligentissimè, omnipotentisq; Dei vobis assiduis precibus clementissimam convocare gratiam, ne callida antiqui hostis versutia sensus vestros in aliqua parte corrumpat, & pejus fiat interiùs Diaboli servitium quàm exteriùs gentis inimicæ: eumque expectate Redemptorem, quem salutis vestræ habuistis auctorem. Illum glorificate in corde & portate in corpore, & dignam in vobis illi præparate habitationem in fide, quæ per dilectionẽ operatur, quatenus vos illius gloriosa potentia & ineffabili misericordia ab utriusq; servitutis molestia, exteriore scilicet & interiore, liberet & custodiat, & in magno Judicio ante conspectum gloriæ suæ cum multiplicibus laboris vestri divitijs stare concedat, & vocem optabilem cum operatoribus Apostolicæ Fidei audire faciat: *Venite benedicti Patris mei,* Matth. 25. *percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Paratum igitur vobis regnum ab origine mundi indubitata veritatis professione speratis, si Catholicæ Fidei unanimitati vosmetipsos adjungere curetis: exteriores servitutis molestias interna fidelitatis spe consolamini: oculos mentis vestræ ad eum dirigite, qui vos eripuit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ.

14. Hactenus antequam hujus adoptionis in Christo nomen à vobis exortum nostros non offenderet animos, vos germanitatis amore dileximus; & si nos vestrum corporale servitium contristaret, rectitudo tamen Fidei Catholicæ lætificavit in nobis. Nunc verò duplici pro vobis afficimur mœrore, Diabolica fraude deceptis in corde, & inimica servitute opressis in corpore. Sed redite, obsecro, ad unitatem sanctæ matris Ecclesiæ, ut vos eruat de angustia servitutis terrenæ, qui vos per baptismi gratiam à vinculo liberavit originalis peccati. Expoliastis veterem hominem: quomodo iterum fraude decepti malignâ induimini illum? Adoptionis filii Deo Patri facti estis per eum, qui non est adoptivus sed proprius. State per fidei inviolabilem confessionem in libertate filiorum Dei, & nolite infidelitatis jugum subire: expellite vincula Diabolicæ deceptionis de cordibus, quatenus Deus Christus, qui solvit compeditos, excutiat catenam gentis inimicæ de manibus vestris. Habetis nos, divina auxiliante gratia, cooperatores gaudii vestri, si vos nobiscum Catholicæ Fidei vultis esse prædicatores. Certissimum namque erit divinæ miserationis auxilium, ubi una est totius Ecclesiæ caritas, & una veræ fidei confessio.

15. Ad multitudinem populi Christiani & ad Sacerdotalis Concilii unanimitatem revertimini. Si enim duorum vel trium sancto pioque consessui, secundum suam promissionem, Dominum esse præsentem non dubitamus, quanto magis ubi tot sanctissimi fratres, tot filii matris Ecclesiæ in nomine illius pacifica conveniunt unanimitate, eum adesse medium non est dubitandum, & illorũ regere consilia, qui sui nominis laudem quærere dignoscuntur? Ad confirmandum igitur corda vestra in fide & veritate, hanc nostri nominis, fraterna instigante caritate, epistolam scribere curavimus, optantes ut nostra, quam habemus pro fide Catholica, proficiat devotio, & vos divina clementia ad Fidem reducat Catholicam.

16. Antè igitur, quàm hujus sæpè dicti scandali à vobis oriretur offensio, duplici caritate (sicut prædiximus) dileximus vos, id est in orationibus nostris per omnes regni nostri Ecclesias habuimus

ſocios,& veſtri memoriam quotidie facientes: itidem quoq;,& Deo auxiliante, voluntatem habuimus vos liberare à ſervitio ſæcularis neceſſitatis ſecundum temporis oportunitatē, & veſtri conſilii adhortationem: nunc verò hac duplice caritate (quod ſine dolore non dicimus) fraudaſtis vosmetipſos, non intelligentes, fraude Diabolica eſſe deceptos, ut utroque juvamine vos denudaret, id eſt, participatione fidei & orationum noſtrarum, vel ſolatio auxilii noſtri: Videte, videte, quàm grande malum adverſus vosmetipſos habetis factum, quod nequaquam auſi ſumus orare pro vobis, ſicut pro fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ filiis, nec vos adjuvare, quomodo fratres in veſtris maximis neceſſitatibus. Quapropter revertimini ad hanc duplicem conſolationem, & abjicite à vobis hanc malignam Diabolicæ fraudis verſutiam, ut poſſitis nobiſcum conſortium habere in omni caritate & gaudio opportuno.

17. Poſt banc verò correctionem ſive admonitionem Apoſtolicæ auctoritatis & Synodalis unanimitatis, ſi non reſipiſcitis ab errore veſtro: ſcitote omninò vos pro Hæreticis haberi, nec ullam vobiſcum communionem pro Deo audeamus habere. Currite dum lucem habetis, ne tenebræ vos anathematis comprætendant, unde non poteſtis pedes veſtros explicare, ſed interna damnatione irretitos eſſe lugebitis. Adhuc enim pia mater revocat vos in gremium ſuæ miſericordiæ, volens vos Deo nutrire in filios. Tantum nolite vos abſtrahere ab ejus pietate, *qui vos vocavit in regnum filii dilectionis ſuæ. * Galat. 5.

18. Credimus in Deum unum, Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inviſibilium.

19. Credimus & in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium Dei unigenitum, natum ex Patre ante omnia ſecula, & ante omnia tempora; lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; natum, non factum; naturalem, non adoptivum; per quem omnia condita ſunt cæleſtia & terreſtria; unius eſſentiæ & unius ſubſtantiæ cum Patre.

20. Credimus & in Spiritum S. Deum verum, vivificatorem omnium, à patre & filio procedentem, cum patre & filio coadorandum & conglorificandum.

21. Credimus eandem ſanctam Trinitatem, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, unius eſſe ſubſtantiæ, unius potentiæ & unius eſſentiæ tres perſonas, & ſingulam quamque in Trinitate perſonam, plenum Deum: & totas tres perſonas unum Deum omnipotentem; Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum ſanctum procedentem ex patre & Filio: nec patrem aliquando cœpiſſe, ſed ſicut ſemper eſt Deus, ita ſemper & pater eſt, quia ſemper habuit filium. Æternus Pater, æternus Filius, æternus & Spiritus ſanctus, ex patre filioque procedens. Unus Deus omnipotens, pater & filius & Spiritus ſanctus: ubique præſens, ubiq; totus. Deus æternus, ineffabilis, incomprætenſibilis. In qua ſancta Trinitate, nulla eſt perſona vel tempore poſterior, vel gradu inferior, vel poteſtate minor: ſed per omnia æqualis patri Filius, æqualis Patri & Filio Spiritus ſanctus divinitate, voluntate, operatione & gloria. Alius tantummodò in perſona pater, alius in perſona Filius, alius in perſona Spiritus ſanctus. Non aliud, ſed unum, natura, potentia, & eſſentia Deus pater, & Filius, & Spiritus ſanctus.

22. Credimus ex hac ſancta Trinitate Filii tantummodò perſonam, pro ſalute generis humani de Spiritu ſancto & Maria Virgine incarnatam: ut qui erat in divinitate Dei patris Filius, eſſet & in humanitate hominis matris filius; perfectus in divinitate Deus, perfectus in humanitate homo: Deus ante omnia ſecula, homo in fine ſeculi; verus in utraq; ſubſtantia Dei filius; non putativus, ſed verus; non adoptione, ſed proprietate. Una perſona Deus & homo, unus mediator Dei & hominum: in forma Dei æqualis patri, in forma ſervi minor patre: in forma Dei creator, in forma ſervi redemptor. Unus in utroq; Dei filius proprius & perfectus, ad inplendam humanæ ſaluris diſpenſationem, paſſus eſt vera carnis paſſione, mortuus vera corporis ſui morte. Surrexit vera carnis ſuæ reſurrectione, & vera animæ reſumptione: & eodem corpore, quo paſſus eſt, & reſurrexit. Aſcendit in cælos, ſedens in dextera Dei patris: & in eadem forma, qua aſcendit, venturus judicare vivos ac mortuos. Cujus regni non erit finis.

23. Prædicamus unam ſanctam Dei Eccleſiam toto orbe diffuſam, locis ſeparatam, fide & charitate conjunctam: & veram remiſſionem peccatorum in eadem Eccleſia, ſive per baptiſmum, ſive per pœnitentiam, divina donante gratia, & bona voluntate hominis cooperante.

24. Credimus & omnes homines reſurrecturos eſſe, & ſingulos ſecundum ſua opera judicari: impios æternis ſuppliciis damnandos cum Diabolo & Angelis ejus; ſanctos verò æterna gloria coronandos cum Chriſto & ſanctis Angelis ejus in ſecula ſempiterna.

Epheſ. 4. 25. Hæc eſt Fides Catbolica, & ideò noſtra: optamus etiam & veſtra: quia una eſt fides, & unum baptiſma, & unus Dominus noſter Jeſus Chriſtus, qui eſt Deus verus & verus homo, verus Deus
1. Thimoth. 2. & verus Dei filius, in utraq; natura *unus idemque mediator Dei & hominum, homo Jeſus Chriſtus, qui*
Rom. 9. *eſt Deus benedictus in ſecula.*

26. Hanc fidem vos, Fratres cariſſimi, firmiter tenere in commune prædicamus: & ſi aliter antè in quolibet verbo ſenſiſtis, corrigite vosmetipſos, & ad unitatem ſanctæ Dei Eccleſiæ pura fide feſtinate, & contentiones nominum novitatesque vocum devitate, quia juxta Apoſtolum, non eſt 1. Tim. 1. & 6.
Hæreticus niſi ex contentione. Vos igitur, quia pauci eſtis, unde putatis vos aliquid verius invenire potuiſſe, quàm quòd ſancta & univerſalis toto orbe diffuſa tenet Eccleſia? Sub tegmine alarum illius requiſcite, ne vos avida Diaboli rapacitas (ſi foris invenerit) nefando gutture devoret. Redite ad pium

pium matris Ecclesiæ gremium;illa vos foveat & nutriat,donec accutatis in virum perfectum, & in plenitudinem corporis Christi. Habete nos coopetatores salutis vestræ, Catholicæ pacis auxiliato- res; & societas vestra sit in Christo Jesu Domino nostro, qui vos nobiscum incorruptos & immacu- 1. Joan. 1. latos fide pariter & opere custodiat, & constituat ante conspectum gloriæ suæ incontaminatos & ir- reprehensibiles,& perpetuæ hæreditatis hæredes pariter perficiat in ætetnum, AMEN.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. *Anno Christi 794.*

CAPITVLARE

De non adorandis imaginibus,

CONTRA CONSTANTINI VII. IMP. CONSTANTINOPOLITANI ET HIRENÆ MATRIS DECRETUM ET SYNODUM

Nicænam II. Pseudoseptimam Oecumenicam sive universalem: compositum & publicatum in Concilio Francofordiensi, & Hadriano Papæ missum, Anno Domini DCC XCIV.

IN NOMINE DOMINI ET SALVATORIS NOSTRI JESU CHRISTI.

INCIPIT OPVS.

INLUSTRISSIMI ET EXCELLENTISSIMI SEU SPECTABILIS VIRI KAROLI NUTU DEI, REGIS FRANCORUM, GALLIAS, GERMANIAM, ITALIAMQUE, SIVE HARUM FINITIMAS PROVINCIAS DOMINO OPITULANTE REGENTIS, CONTRA SYNODUM QUÆ IN PARTIBUS GRÆCIÆ PRO ADORANDIS IMAGINIBUS STOLIDE SIVE ARROGANTER GESTA EST.

PRÆFATIO.

ECCLESIA mater nostra, preciosissimo sponsi Christi sanguine tedempta,& regeneratione sa- lutaris gurgitis lota,& salutifeto edulio corporis,& haustu sanguinis satiata,& nectarei liquoris unguine delibuta,& per universum orbem terrarum in pace diffusa : aliquando externa, ali- quando intestina perpetitur bella, aliquando exterorum concutitur incursibus, aliquando civium pulsatur tumultibus. Nonnunquam videlicet incredulorum vel hæreticorum impellitur infestatio- nibus,nonnunquam vero schismaticorum vel arrogantium turbatur simultatibus. Est enim arca sal- vandas intra se continens animas,cujus typum antiqui illius patris arca gerebat, quæ in hujus seculi sævissimas diluvii absq; naufragii periculo transigit procellas,& nescit mortiferis præsentis seculi al- luvionibus cedere, nec infestantium diversarum potestatum obsidione fatiscere, sed illo pro ea & maxime in ea pugnante,qui positus est in ea murus,dicente propheta, *Vrbs fortitudinis nostra Salva-* Esai. 26. *tor,ponetur in ea murus,& antemurale,& qui super ejus muros constituit custodes,qui tota die & tota no- cte in perpetuum non tacebunt:* adversariis resistens,& tumultiferas inquietudines tolerat, & ad veræ fidei confessionem convolantibus in gremio susceptis, & eidem cõfessioni obstinata mente reluctan- tibus abdicatis,inconvulsa & intemerata perseverat,& cum David canere non cessat, *Sæpè expugna-* Psalm. 129. *verunt me a juventute mea, dicat nunc Israhel,sæpè expugnaverunt me a juventute mea,etenim non po- tuerunt mihi:* quæ incessanter per partes trinæ orationis mysterium sanctæ trinitatis exponit, dum & verba sua auribus divinæ majestatis percipienda,id est,psallendi melodiam, quam sine intermissio- ne exhibet,deprecatur; & clamorem intelligendum,id est,cordis affectum, qui non auribus carnali- bus,sed ineffabilibus divinæ majestatis auditibus mirabiliter excipitur,devota mente exorat,& ora- tionis suæ vocem intendendam exposcit,ut scilicet declaret hanc esse orationem perfectam, quam mentis affectus ardentis inflammat. Et quamquam metaphoricos mutatis verbis sensus nostros im- misceat,divinam tamen naturam credit non partibus membrorum discernenda discetnere, sed una virtute cuncta peragere,qui ea quæ à nobis videntur audit, & quæ cogitavimus sive cogitaturi su- mus, intrò inspicit: nec quicquam ejus ineffabili lumini potest abscondi. Auribus etenim ver- ba percipere, clamorem intelligere,voci orationis intendere,quamquam iteratè sub varietate ver- borum, per id locutionis genus, quod à rhetoribus metabole dicitur,proferantur: trina tamen re- petitio unum idemque significat, quæ etiam in invocatione regis & Dei sive Domini, dum dicit, *Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine.* Tres personas & unam substantiam in Psal. 5. & 48. divinitate se credere & fateri demonstrat, cum trium nominum invocationi, non pluralia, sed singularia verba interserit. Est enim sancta matet, est immaculata, est præclara, est incorrupta, est & fœcunda, quæ & virginitatem amittere nescit, & filios generare non desinit: quæ quan- tò amplius mundi adversitatibus feritur, tantò auctioribus sive excellentioribus virtutibus di- latatur;& quantò plus premitur,tantò altiùs exaltatur,quã propheta per ethopœiam Deo sic intro- ducit loquentem, *Cum invocarem te,exaudisti me Deus justitia mea,in tribulatione dilatasti me,* Cujus Psalm. 4. quoniam in sinu regni gubernacula domino tribuente suscepimus, necesse est, ut in ejus defensione, & ob ejus exaltationem,CHRISTO auxiliante, toto annisu certemus, ut ab eo boni servi & fidelis nomi-

nomine censeri valeamus. Quod quidem non solùm nobis, quibus in hujus seculi procellosis fluctibus ad regendum comissa est, sed etiam cunctis ab ejus uberibus enutritis sollicitè observandum est: ita tamen ut ab ejus unione, qui ejus membrum esse dinoscitur nullatenus abscedat. Quoniam qui cum ea non est, adversus eam est: & qui cum ea non colligit, spargit. Hujus ergo rei causâ loqui compellit, quod non sine quodam animi mœrore prosequimur, quippe qui cum infirmantibus infirmari, & cum scandalizantibus uri Apostolico perdocemur exemplo. inflamavit igitur venrosæ arrogantiæ inflata ambitio, & vanæ laudis insolentissimus appetitus, quosdam orientalium partium non solùm reges, sed etiam sacerdotes, adeò ut postposita sana sobriaque doctrina, & parvi pendentes illud
Galat. 1. Apostolicum, *Si quis Evangelizaverit vobis, præter id quod Evangelizatum est, & si Angelus sit, anathema sit*, & transgredientes contra propheticam institutionem terminos majorum, per infames & ineptissimas synodos Ecclesiæ inferre conentur, quod nec Salvator, nec Apostoli intulisse noscuntur: & dum sublimare conantur suæ laudis fastigium, magnú adcumulent suis animabus deliquium: dumq; suorum gestorum ordinem volunt mandare memoriæ posteritatis, discindunt vinculum Ecclesiasticæ unitatis. Gesta sanè est ante hos annos in Bithiniæ partibus quædam synodus tam incautæ tamq; indiscretæ procacitatis, ut imagines in ornamentis Ecclesiæ & memoria rerum gestarum ab antiquis positas incauta abolerent abdicatione: quodq; Dominus de idolis præcepit, hoc illi de cunctis imaginibus perpetrarent: nescientes, imaginem esse genus, idolum verò speciem: & speciem ad genus, genus ad speciem referri non posse. Nam cùm penè omne idolum imago sit, non omnis imago idolum. Alterius & longè alterius definitionis est idolum, alterius imago: cùm videlicet istæ ad ornamentum vel ad res gestas monstrandas fiant: illud autem nunquam nisi ad miserorum animas sacrilego ritu, & vana superstitione injiciendas: & imago ad aliquid, idolum ad seipsum dicatur. Qui nimirum tantæ cæcitatis caligine obtenebrati fuerunt, ut cunctis, qui eas habere in Ecclesiis noscebantur, vel habituri erant, anathematizatis, inter cæteros errores hoc etiam suo errori insererent, quòd Rex eorum Constantinus eos ab idolis liberâsset; & ei qui exultavit, ut gigas ad currendam viam de quo
Apocal. 5. dictum est, *Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David*, & triumphanti mundi spolia secum reportavit, Victoriæ titulum derogare cupientes, Regi suo adnecterent: cùm non de eorum rege, sed de vero tri-
Esai. 19. umphatore Christo propheta prædixerit, *Ecce Dominus ascendit super nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur simulacra Ægypti à facie ejus*: Nubem levem, corpus videlicet humanum, quod ex virgine adsumpserat, nulla humanæ comixtionis sorde prægravatum: Ægyptum mundum volens intelligi: quod & per Hieremiam penè iisdem verbis se dudum facturum esse promise-
Ezech. 30. rat, dicens, *Disperdam simulacra, & cessare faciam idola de Memphis*. Gesta præterea est fermè ante triennium & altera synodus illis in partib⁹, ab eorum qui priorem gesserant successoribus, vel à plærisque, qui in priore fuisse narrantur: quæ tamen quamquam à priore distet voto, non tamen distat errore: & si dispar est negotio, est tamen compar flagirio: & cùm sit posterior tempore, non tamen est posterior crimine. Nec immeritò in unius baratri cænosum lacum, quamquam per diversa fluitantes, confluere videntur, quæ ab unius jactantiæ & vanæ laudis fonte scaturiisse creduntur. Hæc enim, anathematizata & abominata cum suis auctoribus priore, imagines, quas prior nec etiam cernere permiserat, adorare conpellit: & ubicumq; sive in divinæ Scripturæ locis, sive in sanctorum patrum commentariis, quamcunque reperetunt imaginum mentionem erga suæ voluntatis arbitrium vertunt in adorationem. Nec minoris absurditatis spiris hi connectuntur in habere & adorare, quàm illi connexi sunt in imagine & idolo, cùm illi imaginem & idolum, isti habere & adorare, unum esse putârunt, quæ tamen à se invicem distant, & diversitate rei, & societate prædicamenti: quippe cùm unum illorum sit habitus, alterum agere. Nam illa etsi magna distent differentia, tamen in eo junguntur, quòd unum species, alterum genus est: hæc verò nec genere, nec specie, nec ulla hujuscemodi societate sibi cohærent, cùm & adorari possint, quæ non habentur, & haberi, quæ non adorantur. Sicque rejectis moderaminis retinaculis, & neglecto quod ab antiquis non incongruè dictum est proverbio, *Ne quid nimis*, mediocritatis calle transmisso, per devia gradiuntur: veluti siquis cuidam multiloquio vacanti, temperamentum in loquendo indicere curans, ille è contrario adeò silentio studeat, ut mutus efficiatur, & cui dedecus ingerebat inordinata loquacitas, dedecus nihilominus ingerat desidiosa taciturnitas. Aut si quis medicus ægrotantem temulentiæ arguat, ille putans, se medici parere dictis, non solùm vini, sed etiam laticum sibi interdicat humorem: adeò ut qui dudum languebat nimio vini haustu madefactus, omni sibi liquore interdicto, languear siti arefactus; cum tamen, etsi diversa sit causa languoris, unus tamen sit effectus desidiosi erroris. Interea cùm in neutra parte neque isti, neque illi temperantiæ teneantur habenis, sed utrique præcipites per abrupta discurrant, & dispari cursu ferantur: uno tamen occursu spon-
Cant. 2. sæ Christi Ecclesiæ, cui ipse dicit in Canticis Canticorum, *Tota speciosa es amica mea, & macula non est in te*, maculam inferre conantur: dum & illi ei benè habita abjicere, & isti benè habitis malè uti suadent: dum scilicet & illi ei ornamenta auferre student: & isti eam ornamenta adorare permovent: quæ duo mala, ut præfati sumus, de jactantiæ fonte pullulârunt. Dumque volunt humanos favores, & vocari ab hominibus Rabbi, & suas laudes suis apicibus præfigunt, nec attendunt, quòd
Proverb. 27. per quendam sapientem dicitur: *Laudent te alii, & non os tuum, extraneus, & non lingua tua*: relictis priscorum Patrum traditionibus, qui imagines non colere sanxerunt, sed in ornamento Ecclesiarum habere siverunt, novas & insolitas Ecclesiæ nituntur inferre constitutiones, quibus ei maculam potiùs quàm decorem adscribant. Nam si novas constitutiones Ecclesiæ ingerere jactantia est,

schisma

ſchiſma eſt: quod tamen in Eccleſia fieri non debet, quod ſi ſchiſma eſt, macula eſt quæ in ſponſa
eſſe negatur. Si igitur novas conſtitutiones Eccleſiæ ingerere jactantia eſt, macula proculdubio eſt,
quæ in ſponſa eſſe negatur. Unde datur intelligi non eum eſſe amicum ſponſi. qui adeò ſuæ laudis
vult cumulare cacumen, ut per errorum notas non vereatur Eccleſiaſticum obtundere acumen: ac
per hoc ſi ſponſam macula non decet, eam ei nullus conari debet imprimere: quam ſi nullus conari
debet imprimere, qui conatur, ſponſo injuriam facit. Si igitur ſponſam macula non decet, & revera
non decet, qui conatur imprimere, ſponſo iniuriam facit. Nos denique Propheticis, Evangelicis
& Apoſtolicis Scripturis contenti, & ſanctorum orthodoxorum patrum, qui nullatenus in ſuis
dogmatibus ab eo, qui eſt via, veritas & vita deviârunt, inſtitutis inbuti, & ſanctas & univerſales ſex
ſynodos, quæ pro variis hæreſeorum infeſtationibus à ſanctis & venerabilibus patribus geſtæ ſunt,
ſuſcipientes, omnes novitates vocum, & ſtultiloquas adinventiones abjicimus: & non ſolùm non
ſuſcipimus, verùm etiam tanquam purgamenta deſpicimus, ſicut & eam, quæ propter adorandarum
imaginum impudentiſſimam traditionem in Bithiniæ partibus geſta eſt, ſynodum. Cujus Scripturæ
textus eloquentia ſenſuque carens ad nos uſque pervenit. Contra cujus errores ideò ſcribere
compulſi ſumus, ut ſicubi fortè aut manus tenentium, aut aures audientium inquinare tentaverit,
noſtri ſtyli divinarum Scripturarum authoritate armati invectione pellatur: & inertem, vel potiùs
inermem orientali de parte venientem hoſtem occidua in parte per nos favente Deo allata ſanctorum
patrum ſententia feriat. Quod opus adgreſſi ſumus cū conhibentia ſacerdotum in regno à Deo
nobis conceſſo Catholicis gregibus prælatorum, non arrogantiæ ſupercilio, ſed zelo Dei & veritatis
ſtudio: quoniam ſicut juſtis & honeſtis rebus inhærere ſanctum, ita nimirum peſſimis & inordinatis
rebus animum adcommodare peccare eſt. Unde & David, quòd ſocietates malorum fugerit,
Deo quaſi purum ſacrificium offert, cùm dicit, *Odio habui congregationes malignantium, & cum impiis non ſedebo.* Pſalm. 26.
Et Joſaphat Rex Juda, eo quòd Iſraeliticæ gentis peſſimo regi amicitiis junctus ſit, à Domino 2. Paral. 19.
arguitur per prophetam. Cùm igitur præfatarum duarum ſynodorum conditores, nec illius
imperitiæ ſermonem habeant, qua ſe Apoſtolus imperitum dicit ſermone, ſed non ſcientia: nec illius
eloquentiæ cum ſpiritali ſenſu nitorem, de quo ex perſona ſanctorum prædicatorum, in Canticis
Canticorum Eccleſiæ dicitur, *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento:* mirū ducimus Cantic. 1.
quur tantæ vanitatis vento inflati ſint, ut eas non ſolum agitare præſumpſerint, ſed etiam ſex venerabilibus
ſynodis adnumerare conati ſint; quarum neutra quomodo non ſeptima poſt Nicenam, ſed
aut tertia, priore ſervata poſt Ariminenſem, aut ſecunda priore deſtructa conputari debeat, in ſequentibus,
cùm res exegerit, diligentiùs adnuente Domino diſputabimus, quæ ſcilicet haud ſecus ſex
ſynodis æquiparanda ſunt, quam Rubenitarum & Gaditarum, & dimidiæ tribus Manaſſe altari, quod
per legiſlatorem Domino jubente conditum eſt, æquiparari potuit: cujus autores Iſraëlitici gladii
furor vaſtaret, niſi fraternas iras ſupplex confeſſio mixta precibus præveniret. Nos denique E-
ſaiæ vaticinio docti, qui dicit, *Hæc via, ambulate in ea, non declinabitis ab ea, neque ad dexteram, neque* Eſai. 30.
ad ſiniſtram: & doctoris gentium prædicatione admoniti, qui nos viam regiam tenere inſtituit, imagines
in ornamentis Eccleſiarum & memoria rerum geſtarum habentes, & ſolum Deum adorantes
& ejus ſanctis oppurtunam venerationem exhibentes, nec cum illis frangimus, nec cum iſtis adoramus,
ſed illius ineptiſſimæ ſynodi Scripturam, quæ non ſolùm illa locutione caret, qua parva ſubmiſsè,
mediocria temperatè, magna granditer proferuntur; ſed etiam pedeſtris ſermonis modum
negligit, abnuentes, inſtitutoris noſtri, ſermonis videlicet Dominici nitimur fieri uſquequaque ſequaces.
Quoniam igitur & patrum anathematizantium filios, & filiorum anathematizantium patres,
mixtim in præfata ſynodo hebetudinis continentur diſcurſus, mixtam utriſq; reprehenſionem
noſter, favente Domino, digeret ſtylus, nihil indiſcuſſum, nihil intactum, nihil ſilentii cavernis obſtruſum
præteriens: niſi fortè quod aut difficultas inordinati ſermonis noſtro intellectui impertire
negaverit, aut puerilis dicti ineptiam reverentia cohibente noſter ſermo perſequi deſpexerit.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De eo quod Conſtantinus & Herena in ſuis ſcriptis dicunt, Per eum qui conregnat nobis Deus.

PLERUNQUE humana fragilitas ſuæ impoſſibilitatis metas excedit, & quantò ſe ultrà quàm debet extollit, tantò ab eo, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cælo & in terra, recedit: quantoq; ad eum, qui excelſus ſuper omnes gentes eſt, per ſublimitatem adpropinquare conatur, tantò ab eo propenſius elongatur. Quæ ſi modum ſuæ conditionis non negligat, & ſuperiora petere nitens, ad humiliora ſe devota mente ſubmittat, poterit ſe inclinando eò conſcendere, à quo ſe exaltando noſcebatur deſcendere: & quantò ſe proſtraverit humo, tanto fiat proxima cælo. Cùm ergo noſtrum eſſe tantùm diſtet à Dei eſſe, & noſtrum vivere ab ejus vivere, & noſtrum regnare ab ejus regnare, dolenda potius quàm admiranda eſt illorum vecordia, qui inter cætera quæ ſibi indiſcretè uſurpant, Deum ſibi conregnare etiam dicunt. Illius enim eſſe, eſſe tantùm novit:

fuisse vel futurũ esse,non novit.Non habet.n.partẽ æternitatis,quam nos tempus dicimus,& in præ-
sens.præteritum & futurum dividimus, sed totius æternitatis in suæ essentiæ inconmutabilitate in-
Exod. 3. tegritatem habens,esse tantum ei est.Unde & sancto Moysi dixit:*Ego sum,qui sum*,&.*Qui est,misit me*
ad vos.Nostrum autem esse,quibus præterita in recordatione,præsentia in intuitu,futura in expecta-
tione,illius essentiæ conparatum non esse est.Vivere namq; ejus,nec initium,nec finem,nec mutabi-
Esai. 49. litatem ullo modo sentit.Unde & in prophetis scribitur;*Vivo ego,dicit Dominus*,& quidam sanctorũ,
Vivit Dominus dicere ausi sunt,id est, qui in ea vita vivit,quam nec initium cœpit, nec mutabilitas mo-
vet,nec finis intercipit.Nostrum autem vivere,ortum & occasum & mutabilitatem patitur;quãquam
anima inmortalis sit,tamen mutabilis esse dinoscitur: quæ mutabilitas ei plærunque pro morte ad-
Gen. 1. 2. scribitur.Unde & primo homini dictum est,*In quacunque die comederis ex eo,morte morieris*.Nõ quòd
statim ut præceptum Domini est transgressus,carnis sit morte multatus, sed quia ab ea sanctitate, in
qua Deo proximus stabat, per animi mutabilitatem sit longè digressus. Porrò ejus regnare à nostro
regnare,non minùs quàm ejus esse à nostro esse, & ejus vivere à nostro vivere distat:quippe cujus
essentia sicut semper habuit esse & vivere,ita etiam & regnare. Nostrũ enim regnare à nostro esse &
vivere præceditur, à nostro interire succeditur: quæ dum ita se habeant, magnæ præsumptionis est,
Deum sibi quempiam dicere conregnare:cùm hoc nec David dicere ausus est, de quo Dominus di-
Psalm. 89. xit,*Inveni virum secundum cor meum*:& illud,*Inveni David servum meum: oleo sancto meo linivi eum*:
2. Paral. 1. nec Salomon.cui à Domino dictum est, *Sapientia & scientia data sunt tibi,divitias autem, & substan-*
Prov. 30. *tiam & gloriam dabo tibi,ita ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui*: qui de se
quoq; ipse loquitur confidenter.*Deus docuit me sapientiam,& intellectum sanctorum cognovi.* Nec
quisquam de regibus,nec de his,quos meritorum prærogativa suffultos,nec de his,quos superbia i-
sos fuisse Scriptura conmemorat,tale quid legitur dixisse.Interea con syllaba in conponendis verbis
secundùm eos,qui literariæ sollertiam disciplinæ non nesciunt, penè nihil aliud quàm simul signifi-
Levit. 8. cat ut est,*Congregetur omnis Ecclesia Israhel: & conveniat ad diem festum*.id est,simul in gregem glo-
Dan. 3. meretur, simul veniat: & Apostolus,*Si tamen conpatiamur,ut & simul glorificemur*,id est, conglo-
Rom. 8. rificemur;& illud,*Super vitrei marginem fontis uterq; consedit*,id est,simul sedit: & *consessor* dicitur si-
mul sedens.*Simul* namq; quædam juxta eos,qui sagacissimæ logicæ arcana scrutantur,tribus modis
dicuntur:tempore,naturâ,& genere,tempore,ut ait beatus Augustinus, cum quælibet simul ex stu at
uno tempore vel apparent,ita ut neutrum de duobus vel prius sit,vel alterũ consequatur, sed utriq;
ortus videatur esse communis.Secundùm quem modum,nobis simul minimè regnare dicendus est:
quippe cùm ille sit sempiternus,nos temporales.Ille sine initio,nos cum initio.Naturâ,cùm quædam
naturaliter simul sunt,nullum tamen eorum præest alteri: ut verbi gratia simplum & duplum pona-
mus,necesse simul esse naturaliter:sed neq; duplum facit ut simplum sit, neq; simplum efficit duplũ.
Sed nec secundum hunc modũ nobis simul regnare dici potest; cum tot distantiis natura ejus nostræ
naturæ prior sit,totq; modis creatrix creatam præcedat.Genere,quotiens ex eodem genere manan-
tia simul videntur esse natura,sed specie discernuntur,ut est animal Nam & pedestre & aquatile ani-
mal dicitur,sed specie discernitur;nullumq; alteri abud prius est,sed simul omnia ab animali,id est,ab
uno genere orta noscuntur.Qui tertius modus non minus quam præcedentes duo,cum nobis simul
regnare reluctatur:cum nullatenus natura nostra & ejus quadam substantiæ unitate conjuncta dino-
scatur,& quadam specie discernatur: qui dum per potentiam divinitatis ubiq; sit,tamen non alicui
conregnare dici rectè potest.Aliud est enim ubiq; esse,aliud cum quoquã simul esse:aliud ineffabili-
ter regnare.aliud cuiquam conregnare. Conregnare igitur & consedere & plurima huiuscemodi si
absolute proferantur,nec quisquam cuiquam consedere vel conregnare dicatur, simul duos vel plu-
res conregnare vel consedere designat:Si verò quis cuiquam conregnare vel consedere dicatur, sig-
nificat eum præcedere cui conregnatur vel consedetur:illum verò ejus participem fieri, qui conreg-
Rom. 6. nat & consedet,dicente vase electionis Paulo,*Consepulti estis Christo*:& iterum,*si consurrexistis Christo*,
Coloss. 3. *quæ sursum sunt quærite*.Unde datur intellegi eum præcedere, qui sepelitur & surgit: eos verò parti-
cipare ei cui consepeliuntur & consurgunt. Nisi enim redemptor humani generis pro nobis sepultus
fuisset & resurrexisset,nos ei consepeliri & conresurgere minime poteramus.Quo documento colli-
gitur, à cautela remotum esse, Deum nobis dicere conregnare; qui non nobis in regnando partici-
pat, sed sicut omnium auctor est, ita omnes in esse,vivere & regnare præcedit. Quod si forte con-
tentiosus quis hujus verbi adstruere tentans errorem,ea quæ secundum formam servi de unigeni-
to Dei filio dicta sunt in testimonium trahat,dicens,Quur non conregnet nobis cui, secundum A-
postolum,conpatimur,consepelimur,convivificamur,consurgimus? cujus promissionis cohæredes
& concorporales & coparticipes sumus in eodem Jesu Christo per Evangelium,in quo Deus coex-
Act. 1. citavit nos simulq; fecit sedere in cælestibus;de quo & Evangelista dicit,*Convescens elevatus est*:& ite-
Marc. 16. rum, *Illi autem profecti prædicaverunt ubiq; Domino cooperante*: Perpendat abstersa nebulosæ men-
tis caligine,non hoc ex sua divinitate,sed ex nostra humanitate esse in quo nos ei conpatimur, con-
sepelimur,convivificamur. Sicut n. pati,sepeliri,vesci,in quo nos ei consepelimur, conpatimur,& il-
le nobis convescens dictus est,propriè humanum est: ita & regnare propriè divinum est, Psalmista
Psalm. 148. adtestante, qui ait,*Exaltatum est nomen eius solius*,& iterũ, *Domini est regnum & ipse dominabitur gen-*
Psalm. 21. *tium*: & item,*Regnũ tuum Domine regnũ omniũ seculorum, & dominatio tua in omni generatione & proge-*
Psalm. 145. *nie*.Dicimur.n. & nos regnare sed abusivè non propriè. Nam regnare, immortalem & veracem esse
illi est naturale:cæteris verò qui hæc cõsequuntur, illius largitione est adtributum,qui verè regnat,
Rom. 3. solus inmortalis & verax est,doctore gentium prædicante,qui ait, *Est enim Deus verax,omnis autem*
1. Tim. 3. *homo mendax*:& rursus,*Qui solus habet immortalitatem*:non quo, ut ait beatus Hieronymus, & an-
geli

geli & cæteræ rationales creaturæ inmortalitatem non habeant, & veritatis sint amatores: sed quo
ille solus naturaliter sit & inmortalis & verax, cæteri verò inmortalitatem & veritatem ex largitio-
ne illius consequantur: & aliud sit habere per semet, aliud in potestate donantis esse quod habeas. Si
ergo rectè dici possumus Deo commori & conpati, qui immortalis & inpassibilis est: ita & rectè di-
ci potest Deus nobis conregnare. Et si illud manifesta ratione dici contemnitur, & istud prudenti in-
dagatione repudiatur. Conpatimur enim Christo quando in ejus amore, qui pro nobis crucis passio-
nem perpessus est, carnem nostrã crucifigimus, id est, mundũ cũ vitiis & concupiscentiis, & morimur
mundo. & conmorimur Christo, & sic carnem, id est, corpus crucifigimus, ut desideria ejus calcemus.
Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quemadmodum Christus resurrexit
à mortuis per virtutem patris: ita & nos in novitate vitæ ambulemus: & sic baptizati consepulti su-
mus ei, ut decetero hanc vitam sequamur, in qua Christus resurrexit. baptismus resurrectionis pig-
nus est & imago, ut jam in præceptis Christi manentes, ad præterita denuo non revolvamur. Con-
vivificamur autem & consurgimus ei, si similitudini mortis ejus sumus conplantati, id est, si in bap-
tismo omnia vitia deponentes in novam vitam translati decetero non peccemus. Similitudo enim
mortis similem præstavit resurrectionem. Cohæredes autem & conperticipes ejus sumus, non quo
aliqua inter nos possessio dividatur, sed quo ipse sit Dominus, hæreditas nostra atque possessio. *Do-* Deut. 18.
minus quippe, ait, hereditas vestra est: & alibi, *Dominus pars mea & hereditas mea.* Cõcorporales enim, Psalm. 16.
quia quamquam diversas habeant gratias hi qui in Christo crediderunt, in uno tamen sunt Ecclesiæ
corpore conglobati. Simul ergo sanctos fecit sedere cum Christo in cælestibus, non quo ei sancti cõ- Eccle. 45.
sedeant, quamdiu in hoc mundo sunt & peregrinantur ab eo, sed quo juxta præfati doctoris sententi-
am, mos iste sit Scripturarum, ut interdum futura tempore præterito declinentur per schema, quod
dicitur prolepsis: verbi causa de cruce Domini, *Foderũt manus meas & pedes:* & alibi de passione ejus, Psalm. 22.
Quasi ovis ad victimam ductus est: vel certe secundum spiritualem sensum, quo modo nequaquam in Esai. 53.
carne sancti sint, cum vivant in carne, & habeant conversationem in cælestibus, cum gradiantur in
terra, caro esse desistentes, toti vertantur in spiritum: ita eos in cælestibus sedere cum Christo, re-
gnum quippe Dei intra nos est, & ubi fuerit thesaurus noster, ibi erit & cor nostrum: firmique & sta-
biles sedemus cum Christo, sapientia, verbo, justitia, veritate. *Prædicabant autem Apostoli Domino* Marc. 16.
cooperante, id est, ad bona opera exercenda eis adminiculum præbente: & id circo tantam vim illorum
operatio habuit, ut ad eorum prædicationem tot millia hominum crederent, & naturæ viribus fra-
ctis & mortui vitam, & cæci oculos, & surdi aures acciperent. Cooperatur enim Dominus omnibus
sanctis, secundum Apostolum, qui dicit, *Factus sum minister secundum donum gratiæ, quæ data est mihi* Coloss. 1.
juxta operationem virtutis ejus. Peccatoribus autem inquantum peccant, neque cooperari, neq; con-
regnare ullo modo credendus est. Si ergo & illud quod Apostolus dicit, *Si sustinuerimus & conregnabi-* 2. Tim. 2.
mus, putat sibi aliquod adminiculum in hac parte præstare, sentiat hoc ab eo quod ille dicit, tripertì-
ta ratione distare, id est, persona, tempore, merito: persona, quia non ille sanctis, sed illi sancti conreg-
naturi dicuntur. Tempore, quia non conregnasse, nec conregnare, sed conregnaturi
dicuntur. Merito, quia non quilibet, sed solummodo sancti ei conregnabunt. Ait enim, *Si susti-* 2. Tim. 2.
nuerimus & conregnabimus, id est, si in hoc seculo sustinuerimus, in futuro conregnabimus: vel certe
post judicium, cum jam eum non per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem contuebimur.
Nam si adhuc in hoc mundo sumus, adhuc sustinemus: Si adhuc sustinemus, necdum conregnamus.
Si igitur adhuc in hoc mundo sumus, necdũ conregnamus. Deinde si cõregnamus ei, jam venit quod
perfectum est: si jam venit quod perfectum est, jam evacuatum est, quod ex parte est. Non autem eva-
cuatum est, quod ex parte est, non igitur conregnamus ei. Si ergo sancti quam diu in hoc mundo
sunt non conregnant ei: multo minus ille conregnat eis, cujus est regnum & imperium, & cujus re-
gni non erit finis; & si sanctis non conregnat, nullo modo peccatoribus conregnare dicendus est.
Quando autem sancti ei conregnabunt, Apostolo Joanne docente didicimus. Ait enim; *Charissi-* 1. Joan. 3.
mi, nondum adparuit quod erimus: scimus quoniam cum adparuerit, similes ei erimus, quoniam videbi-
mus eum sicuti est; ut dum adparuerit quod erimus, id est, inmortales & gloriosi, in quo similes ei eri-
mus. Similes dixit, non æquales. Similes videlicet non in corporis similitudine, sed in interiore homi-
ne, dicente beato Augustino in epistola ad Italicam virginem; *Quis autem dementissimus dixerit cor-*
pore nos vel esse vel futuros esse similes Deo? in interiore igitur homine ista similitudo est. Videbimus ergo
eum sicuti est, cum secundum suam pollicitationem diligentibus se manifestaverit se ipsum sine fi-
ne existente; in quo Deum videbimus infinite, celebrantes perpetui Sabbati soleñitatem, dicente no-
bis Domino; *Vacate & videte, quoniã ego sum Dominus*, quæ omnia non antea conplebuntur in sanctis, Psalm. 46.
nisi juxta Apostolum cum mortale hoc induerit inmortalitatem, & corruptibile hoc vestierit incor-
ruptionem. Nam si conregnamus ei, jam adparuit quod erimus: si jam adparuit quod erimus,
jam similes ei sumus: si jam similes ei sumus, jam videmus eum sicuti est: Non autem videmus eum
sicuti est, nondum igitur conregnamus ei. Regnat ergo ille in nobis, non conregnat nobis: regnat
videlicet, secundum beati Augustini sententiã, in credentibus, quia usque ad crucem & mortem in-
firmatus est: hoc autem modo filius propriè regnat in fide credentium. Non enim pater dici aut
credi potest vel incarnatus, vel judicatus, vel crucifixus, per speciem autem qua æqualis est patri, re-
gnat in contemplantibus veritatem, non conregnat nobis: quia scilicet non participat nobis in re-
gno. Ipsius enim propriè regnum est, sicut superius disputavimus. Nondum enim conregnamus ei,
quamdiu hujus mortalitatis tunica induti sumus: quod tunc nos facturos esse, per ejus misericor-

diam speramus, cum secundum contemplationem supernæ veritatis ad obtinendam beatitudinem nullo motu animi, nulla parte corporis resistente, nemine amante propriam potestatem, erit Deus omnia in omnibus.

CAP. II.

De eo quod Constantinus & Herena in epistola ad venerabilem Papam Apostolicæ sedis Adrianum directa scripserunt, Elegit nos Deus, qui in veritate quærimus gloriam ejus.

SECUNDUM veritatis sententiam, qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Quam prorsus hi, qui in adorandis imaginibus exarserunt, adeo videntur quærere & amplecti, ut prodecessores suos vel parentes cum actibus eorum non vereantur asperuari. Despectis enim illis atq; spretis, jactant se in veritate gloriam Dei quærere, quos utiq; recte spernunt si ab ea veritate quæ
Joan. 14. dixit, *Ego sum via, veritas & vita*, ullatenus deviaverunt. qui ideo *via* dicitur, quia per incarnationẽ bonis præbet vivendi exemplum. Dicitur etenim *veritas* Christus propter judicium quod in veritate exercet, sive quod in eo falsitas ulla penitus inveniri non possit. *Vita* propter deitatem, per quam est vitæ origo atque ei omnia vivunt. Est enim recte ambulantium via ad vitam ducens æternam: à qua via nos deviare Propheta dissuadet cum dicit, *Adprehendite disciplinam ne quan-*
Psalm. 2. *do irascatur Dominus & pereatis a via justa.* Cui viæ de qua idem sanctus dicit, *Quoniam novit*
Psalm. 1. *Dominus viam justorum*, auctor mortis contrarius est, de quo subjungitur, *Et iter impiorum peri-*
ibid. *bit.* Nam si à veritate recesserunt, mendacio adhæserunt: mendaces effecti sunt. Si igitur à veritate recesserunt, mendaces effecti sunt. Ergo secundum denominativorum regulam ut à veritate verax, a justitia justus, à pietate pius, à bonitate bonus: ita è contrario à mendacio mendax dicitur. Nam cum mendaces veritatem docere aut vix aut numquam possint, mirandum est unde hi tam veraces tamq; veritatis sectatores effecti sint: qui videlicet secundum suam opinionem à mendacibus docti & geniti sunt. Non ergo gratiam Dei in ea veritate quærunt, de qua pia veritas & vera
Joan. 8. pietas dixit, *Si permanseritis in verbo meo, cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Sed in imaginibus artificum industria formatis, quæ spectatores suos plerumq; ob rerum gestarum memoriam inducunt in admirationem, adoratores vero semper in errorem. Non enim mediocris est error cum aliud adoratur religionis cultu, quam is qui dixit, *Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies.*
Deutor. 6. Veritas semper intemerata & inviolata perseverans unius modi est. Istæ vero pro voluntate artificis plura se demonstrant agere cum nihil agant. Nam cum videntur homines esse cum non sint, pugnare cum non pugnent, loqui cum non loquantur, audire cum non audiant, cernere cum non cernant, innuere cum non innuant, palpare cum non palpent, &c. hujuscemodi, constat figmenta artificum esse, non eam veritatem de qua dictum est, *Et veritas liberabit vos.* Imagines namque
Joh. 8. eas sine sensu & ratione esse, verum est: homines autem eas esse falsum est. quas & si quis secundum æquivocorum rationem homines dici posse adfirmet, ut Augustinus fuit summus philosophus, & Augustinus legendus est, & Augustinus pictus in Ecclesia stat, & Augustinus illo loco sepultus est, animadvertat hæc omnia quamquam ab uno fonte, id est Augustino processerint, hunc solum fuisse verum Augustinum, de quo dictum est *summus philosophus*, cetera vero aliud esse codicem: aliud imaginem, aliud corpus sepultum. Inter hominem autem pictum & verum, hoc principaliter interest, quod unus illorum est verus, alter falsus: nec uspiam nisi in nominis societate junguntur. nam cum hic verus sit, qui hac definitione definiri potest ut dicatur, animalis, rationalis, mortalis, risus sensusq; capax, necessario ille falsus habendus est, qui horum nihil habet: & si ille, qui iis omnibus caret falsus non est, nec ille verus est, qui iis omnibus regulis subjacet. Ecce cernuntur plures stare imagines, quarum quædam sunt colorum fucis coopaginatæ, quædam auro argentove conflatæ, quædam in ligno cælatoris scalpellu figuratæ, quædam in marmore incisæ, quædam in gypso vel testa formatæ, in quibus quidem quantum in illis est, & imaginis similitudo, & superscriptio nominis una est: verbi gratia & imago Pauli est, & superscriptio, *sanctus Paulus*. Sciscitandum ab eis est, qui tanto errore laborant, ut eas pro arbitrio suo & veritatem & sanctas & veras, & non potius secundum venerabilium patrum traditionem sanctorum imagines dicunt, quæ cunctis comparata sanctior vel verior, quæ omnium sanctissima aut verissima esse credenda est, quas dum eos æquales dicere pro materiarum & magnitudinum vel operum discretione ratio non permiserit, & quasdam quibusdam sanctiores, & quarundam sanctissimas fateri conpescuerit, profiteri conpelluntur secundum veritatis indagatricem rationẽ, nec veritatis capaces nec sanctas dici debere: quoniam quidem & precio sunt inæquales, quo sibimet per conparationis gradus præferuntur, & sanctitatis & veritatis merito æquales, qua omnes omnino carent. Sicut enim pretiosa imago pretiosiorem & pretiosissimam admittit, ita sancta & vera sanctiorem & veraciorem, sanctissimam & veracissimam posset admittere, si tamen esset positivus gradus à quo conparativus & superlativus valerent emergere. Esto, insit depictæ imagini sanctitas: ubi antequam fieret fuit? an in ligno quod ex silva ad usus sumitur, cujus residuum ignibus mancipatur? an in coloribus, qui plerumque rebus inpuris conficiuntur? an in cera quæ & colorum & sordium capax est? Si in ligno, cur id quod secure retundente, ascia remordente, runcina radente abstrahitur, rogo consumptum, in favillas redactum, aut de coloribus manu artificis in diversa dilapsum, aut de cera nimio calore ignis liquefactum guttatim destitutum perit, cum sanctitas perire nesciat? Aut si in his quæ executi sumus sanctitas non est, & revera non est, quærendum unde ei postquam ex pluribus materiis conpaginata est, accedat;

cedat; quæ dum neq; per manus inpositionem, neq; per aliquam canonicam consecrationem ei ac-
cedere inveniatur, nec inesse credenda est Quæ si inesset, quæri poterat, utrum ea vetustate fatiscente
cũ ea fatisceret: an ad aliam quæ ex rudimentis cõficeretur transiret? Nam si ei inesset, aliunde veni-
ret: si aliunde veniret, ad aliam transiret. Non autem ad aliam transit. Nõ igitur ei inesse credenda est.
Quæ dum ita se habeant, quisquis eas veritatem dicit, & in eis se gloriam Dei quærere asserit, longe à
veritate discessit. Non autem in imaginibus manufactis gloriam Dei David senserat cùm dicebat,
Super cælos gloria ejus, neque cælestis ille exercitus cum psallebat, *Gloria in excelsis Deo*; sed neq; in va- Psalm. 113.
stissima eremo populo Dei in quadam imagine gloria Domini apparebat cum dicitur, *Apparuit glo-* Luc. 2.
ria Domini: & illud, * *Operuit tabernaculum gloria Domini*. Multa enim contra hujus capituli non Exod. 15.
mediocre deliramentum secundum sanctarum Scripturarum auctoritatem & secundum veritatis Levit. 9.
indagationem dici poterant; sed hæc breviter pro tempore dicta sufficiant, nec ad alia properantibus No. 14. 16. 20.
hæc obstaculo sint. * Exod. 40.

CAP. III.

De eo quod Constantinus & Harena gesta vel scripta sua Divalia *nuncupant*.

PRISCÆ gentilitatis obsoletus error Christi adventu repulsus quoddam cernitur in his reliquis-
se vestigium, qui se fidei & religionis Christianæ jactant retinere fastigium, qui & intra Ecclesiam
novas & ineptas constitutiones audacter statuere affectant: & se *Divos* suaq; gesta *Divalia* genti-
liter nuncupare nõ formidant. Unde fit ut quod protoplasti perpetravere flutigera in sede virosa ser-
pentis promissione inlecti, hoc isti perpetrent in Ecclesia antiqui hostis fraude decepti: cum videlicet
& isti per inanis gloriæ celsitudinem se *divos* nominare non renuant, & per avaritiæ rapacitatem per
quam vanæ laudis culmen adire tentant, Ecclesiæ novũ aliquod inferre contendant. Quicunq; ergo
alta plusquàm ordo exposcit appetit, & extraordinarie plus esse cupit quàm est, ab eo qui humilia re-
spicit & alta à longè cognoscit dejectus, minus incipit esse, quàm est. Quod illorum exemplo adpro-
bari potest, quorum dum alter sedem suam ab aquilone ponere disponens, angelico honore & con-
sortio privatus tenebris caliginis hujus est deputatus: alter inobediens divinis præceptis & esse cupi-
ens sicut Deus, deliciosissima sede ejectus inmortalitate amissa ad hujus mortalitatis labores & ærum-
mnas est destinatus. Quorum si vitandi sunt casus, fugiendi sunt actus: si fugiendi sunt actus, humili-
tatis amplectendus est usus. Si igitur vitandi sunt casus, humilitatis amplectendus est usus, per quem
cum cæteris bonorum operum instrumentis & di possumus fieri, sicut ille cui dictum est, *Ecce con-* Exod. 7.
stitui te Deum Pharaonis; & filii Dei, juxta illud quod scriptum est, *Quotquot autẽ receperunt eum de-* Joan. 1.
dit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus. Nam cum essentialiter Deus dicatur cre-
ator omnium, juxta illud, *Quoniam Deus magnus Dominus & Rex magnus super omnem terram*: al- Psalm. 95.
alius modus quo abusivè di & superæ potestates & homines di vocantur, dicente Apostolo, *Et si sunt* 1. Cor. 8.
qui dicantur di, sive in cælo, sive in terra, nobis tamen unus est Deus pater: & Psalmista, *Ego dixi di estis*: Psalm. 82.
tertio namq; modo secundũ sacrilegam superstitionem aëriæ potestates di nuncupantur, juxta illud,
Quoniam omnes di gentium dæmonia. Nam primo modo nullus essentialiter Deus dici potest, nisi ille Psalm. 96.
qui est ineffabilis, inconmutabilis, sempiternus, omnipotens, qui est summum bonum, singularis a-
pex, trinus in personis, unus in natura, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Secundo mo-
do & angeli & homines di dici possunt: ad quod dignitatis nomen non nisi Deo obediendo, & humi-
litatem amplectendo, & arrogantiam spernendo, & ei per bonum opus inhærendo pervenitur. Ter-
tius modus plures habet species: nam & dæmonia di à gentibus, & sidera sive plura de creaturis mun-
di di putabantur & dicebantur; & mundanarum quarundam artium inventores, & urbium condito-
res, vel sceptra imperialia retinentes, post mortem in Deos credebantur transferri, & divi vocaban-
tur, & simulacra illorum di nuncupabantur. Quæ nomina aspernato vero Deo, contempta humilita-
te, dæmonica vel humana sibi arrogantia usurpavit: quæ ita Christianus odisse debet, sicut odit au-
ctorem, quisquis enim auctorem mendacii sprevit, mendacium spernere debet: & qui mendacium
sprevit, mendax quoq; nomen spernere debet. Qui igitur auctorem mendacii sprevit, mendax quoq;
nomen spernere debet: auctor autem mendacii ille est de quo dictum est, *Ab initio mendax fuit & in* Joan. 7.
veritate non stetit. Mendax nomen *Divale* non inmerito est, quod peccatores pro suis meritis æternis
suppliciis mancipatos divinitatem astruere nititur esse adeptos. Si ergo huius nominis amatores hoc
ad divinitatem minime pertinere fatentur, audiant ipsos gentiles, qui hoc nomine familiarius in su-
is literis utebantur, & *divos* pro dis, & *Deos* pro divis pene indifferenter ponere consuevisse: *divos* pro
dis, ut est illud,

- - *Tu das epulis accumbere divûm*: & iterum, Virgilius.
- - *Quæ sint ea numina divûm Flagitat*. - - id est, Deorum.

Deos autem pro Divis, ut est illud,

An Deus inmensi venias maris, ac tua nautæ
Numina sola colant. - -

Octaviano enim dictum est, quem post mortem in Divum transferri putabant. Cesset igitur,
cesset falsi nominis ambitio, destituatur antiqui erroris vestigium, facescat cæcæ superstitionis voca-
bulum, abdicetur procacis nominis supercilium, pellatur a fidelibus in divos transferendorum ho-
minũ gentile mendacium. Jam veritas de terra orta est, jam ortus est fidelibus sol justitiæ, iam qui
sedebat in tenebris vidit lucem magnam, jam habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est.
Omnia falsa, veritate veniente, cassata sunt. Nam si falsorum Deorum gentilis opinio falsa est, post
mortem in divos transferendorum hominum fabula falsa est. At si post mortem in divos transferen-

dorum hominum fabula falsa est, divalis nominis nuncupatio vana est. Si igitur falsorum deorum gentilis opinio falsa est, divalis quoq; nominis appellatio vana est. Liquido ergo patet, rē falsam falsum nomen habere, & falso nomine eos, qui veritatis discipuli sunt nuncupari non debere. Nam etsi qui forte Catholici defunctos quoq; *divæ memoriæ* nuncupasse uspiam reperiantur, manifestum est eos usum fuisse secutos gentilitatis, sicut nomina dierum & mensium gentilium vanitatibus plerunq; nominantur. Sed hæc & his similia Romana potius ambitio quam Apostolica admisit traditio. Nos deniq; qui & veritatis sectatores, & ab ipsa veritate redempti sumus, sicut sprevimus gentilium deorum mendacium, spernere debemus gentilia vocabula, Apostolo docente, qui ait, 2. Cor. 6. *Quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial?* A qua conventione ipso annuente liberemur, qui nos ereptos de tenebris & umbra mortis, transtulit in regnum filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem in remissionem peccatorum.

CAP. IV.

De eo quod Constantinus & Harena in epistola sua venerabili Papæ Adriano urbis Romæ scripserunt,
Rogamus tuam paternitatem & maximè Deus rogat, qui nullum hominem vult perire.

QUi Deum sibi *conregnare* procaciter, & sua gesta *Divalia* superbe & gentiliter dicere audet, indubitanter & Deum, cujus est regnum & imperium, quempiam *rogare* dicere audebit: ut dum sibi temeratiam celsitudinem protogat, divinæ majestatis imperio quiddam derogare cōtendat. Nec mirandum est cur sua præsumat attollere, cum divina verbis indoctis nitatur submittere. Deus enim imperando lucem condidisse legitur, & aquas ab aquis discrevisse, & limitem his, ne denuo confunderentur, firmamētum posuisse, & terram multigenis seminib. fœcundasse, & cælū splendifluis siderum fulgoribus perornasse, & aquas natatilibus, aëra volatilibus complevisse, & hominem sive omnium rerum creationem patrasse: & isti dicunt, *Rogamus tuam paternitatem, & maxime Deus rogat, qui nullū hominē vult perire.* Exod. 40. De Moyse legitur eo quòd *fecerit quod Dominus imperarat:* & idē Num. 9. scribit, *Ad imperium Domini movebant castra filii Israhel, & ad imperium Domini ponebant ea:* & iste dicit, *maxime quidē Deus rogat:* utpote qui incommutabilis, ineffabilis, sempiternus est, & omniū visibilium & invisibilium naturam imperio creavit, imperioq; gubernat, *rogare* incipiat. Quod quidem verbum nō potestatis, sed deprecationis est, non auctoritatis, sed necessitatis, non imperantis, sed obsecrantis. Nam cum in Deo indigentia nulla sit, & *rogare* obsecrantis sit, & *obsecrare* indigentis, quisquis igitur Deum rogare quid dicit, ei procul dubio indigentiam adscribit. Cui si indigentia inest, & necessitas. Si necessitas inest, omnipotentia deest. Omnipotentia autem illi est, igitur indigentia deest. Psalm. 113. De eo enim scriptum est, *Excelsus super omnes gentes Dominus, & supra cælos gloria ejus.* Quòd si fortè ei convenire posse dicunt rogare, propter personam filii, qui secundum Apostolum *semetipsum* Philip. 2. *exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo:* audiant Joan. 11. eum dicentem, *Lazare veni foras:* & iterum, *Tolle grabatum tuum & vade:* & iterum, *Talita cumi:* Joh. 5. & 11. & rursus, *Adolescens tibi dico surge,* & cætera hujusmodi, quæ non rogantis, sed imperantis; non po- Marc. 5. stulantis, sed jubentis verba sunt: cujus imperii potestatem in ejus nomine etiam Apostolos legimus Luc. 7. habuisse. Ait enim Pastor Ecclesiæ cum Æneam curasset, Act. 3. *In nomine Jesu Nazareni surge & ambula.* Ecce in nomine Jesu Petrus imperat, & illi Jesum rogare debere dicunt: servus imperio in Domini nomine dat languido sanitatem, & illi dicunt eum rogare debere sacerdotem. non hoc prudentiæ, sed summæ amentiæ deputandum est. Qui si ad sui erroris munimen illud fortè usurpare velint, quod Joan. 14. ipsa veritas dicit, *Ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis.* & illud, Joan. 12. *Pater clarifica nomē tuum:* perpendant non eum hoc dixisse secundū divinitatem, in qua unius cum patre substantiæ æqua- Joan. 10. lis patri permanet: de qua dicit, *Ego & pater unum sumus:* sed secundum humanitatem, qua Joan. 1. *Verbum caro factum est & habitavit in nobis,* & de qua dicit, Joan. 14. *Pater major me est.* Qui dum in forma servi minor sit patre, in forma Dei æqualis ei procul dubio creditur: unde & Apostolus ait, Philip. 2. *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo,* id est, non ei fuit tanquam rapina, quasi alienum appeteret: qui sicut coæternus, ita coæqualis est patri: quem idem Apostolus verum hominem & verum Deum confitetur cū Rom. 9. dicit, *Quorum patres, & ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Cui si secundum istorum socordiam quempiam rogare necesse est, alicui subest. & si alicui subest, non est super omnia. Super omnia autem est: non igitur ei quempiam rogare necesse est. Audiant ergo, audiant hujusce dicti auctores, quid beatus Ambrosius cōtra quosdā fidei hostes de hoc verbo dixerit: *Sed lectum est, quia rogavit disce, distantiam, rogat quasi filius hominis, imperat quasi Dei filius. An non defertis hoc Dei filio, quod etiam Diabolus detulit, & vos majore sacrilegio derogatis? Ille dicit, Si filius Dei es, dic lapidi huic ut fiat panis. Ille dicit, impera: vos dicitis, obsecra. Ille credit quod jubente Dei filio elementorum rerumq; in adversum natura vertatur: vos creditis quod nisi roget Dei filius, nec voluntas ipsius impleatur.* Hoc quidem pugione lorica fidei munitus ecclesiæ præliator contra hostes fidei dimicavit. Inter quos quisquis numerari formidat, talis dicti insaniam fugiat. Dicat interea sanctus Evangelista quid Dominus discipulis formidantibus, cum jam navicula operiretur fluctibus, fecerit. *Tunc surgēs,* Matth. 8. inquit, *imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Dicat etiam quid Centurio Domino Marc. 4. ad domum suam pergere & puerum curare disponenti dixerit, Luc. 8. *Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Matth. 8. O infausta locutio! O execrabilis error! O superbia tumorem potius quam fortitudinem ingerens, inflationem potius quæ vires augmentans! Centurio inludendum, flagellandum, passurum, mortem gustaturum, ad inferna descensurum verbo tantum imperii puerum sanare credit, & tu eum sedentem ad dexteram patris in cælestibus super omnem principatum, & potestatem, & virtutem & dominationem & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro quempiam rogare dicis. non igitur ei necesse est rogare qui cælestium, terrestrium & infernorum creditur potestatem habere.

CAP.

CAPUT V.

Quod non parvi sit piaculi scripturas sanctas aliter intellegere quam intellegendæ sunt, & ad hos sensus usurpatas adcommodare quos illæ non continent: sicut in erronea synodo quæ in Bithinia, regnante Constantino, mediante Herena matre ejus, residente Tharasio Constantinopolitano episcopo gesta est.

SACRA legis docente didicimus oraculo, quòd percussa petra, latices sitienti profluxerint populo, & eandem petram Christum sentire debere documento instituimur Apostolico. Qui dum sit petra, cujus fluentis arentia corda inrigantur; & flumen, cujus impetus lætificat civitatem Dei; & fons vitæ, à quo credentibus perpetua vita manat; & panis cælestis, qui æternæ famis inediam à fidelium cordibus eradicat: quisquis ejus spirituales potus, & spirituales escas aliter quàm ille dat, percipit, divinas videlicet scripturas alio sensu, & non eo quo à sancto spiritu traditæ sunt interpretari nititur, ab ejus pascuis alienus esse convincitur. *Eloquia namq; domini* ait Propheta, *eloquia casta, argentum igne examinatum*: Psalm. 12. quorum castitatem ille procul dubio adulterina labe vitiare appetit, qui ea ad extranei sensus conmixtionem sociare cōtendit. Qui enim propter arrogantiæ & vanæ laudis appetitū ad sui erroris muoimen adstruendum, divinarum scripturarum adtrahit testimoniū, quid aliud facit nisi castitatem divini eloquii probrose captivat in adulterium? & argentum igne divini spiritus examinatum ad aliorum metallorum, id est, extraneorum sensuum, protrahit inquinamentum. De talibus dominus ita quæritur per prophetam, *Dedi eis argentum & aurum, & illi fecerunt Baal:* Ose. 2. id est, spiritualis intelligentiæ dignitatem & eloquii venustatem ad pravorum sensuū & inanis gloriæ verterunt inmanitatem. Nam cum legislator dicat, *In dextera domini ignea lex*, mirandum est Deuter. 33. quantæ sint hebetudinis, qui nec ejus mulcentur candore, nec ejus terrentur ardore. Sicut enim eos qui ad eam intellegendam puro sensu & devota mente accedunt, perlustrat sui splendore candoris, ita è contrario qui ad eam sibi temere usurpandam adpropinquant, perurit sui magnitudine ardoris. Sicque qui ei inhærent humili mente & sacratis sensibus, gressus habent munitos in præsentis vitæ stadio illius lampadis inluminatione: illi verò qui eam petunt cum extraneis & temerariis sensibus, æterni ignis cremantur adustione: quod figuratum est in quatuor filiis Aaron. Nam cum Eleazar & Itamar juxta institutionem Moysi ignem sanctuarii domino offerentes sacerdotalis infulæ dignitatem indepti sunt: Nadab verò & Abiu ignem alienum domino offerre nitentes, formidolosissime atrocissimo mortis genere multati sunt, quorum quisquis vult vitare periculum, debet fugere exemplum. Quem ergo, quem in hoc facto qui bene dicta male interpretari arripiunt, imitantur? nisi eum qui quod de simplici viro justo dictum est, in mediatore dei & hominum interpretari conatur, cum dicit, *Scriptum est enim, Quoniam angelis suis mandavit de te ut in manibus tollant te, ne* Matth. 3. *forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Ut enim validius esset sui tentamenti argumentum, divinorum apicum traxit exemplum, quo libentius adhauriretur suæ tentationis poculum, si sanctarum scripturarum haberet condimentum. Nam nisi interpretandis scripturis imitandus est, & in facilibus tentamentis sequendus: Et si in fallacibus tentamentis sequendus est, & in cæteris moribus amplectendus: non autem in cæteris moribus amplectendus est: non igitur in interpretandis scripturis imitandus. Ait enim beatus Hieronymus, *Male diabolus scripturas interpretatur:* Si quidem & hæretici & schismatici, qui ejus utiq; sequaces sunt, male divinas scripturas intellegunt, pejus interpretantur, pessime vero observant. Catholici autem veritatis eruditi exemplis & antiqui hostis resistunt tentamentis, & hæreseorum obsistunt machinamentis, & divini verbi manna puro & sano sensu suscipientes, ejus dulcibus aluntur alimentis: quibus non inportune collectum manna vermes ebullit, id est, non ejus conscientiæ arcana, & sensuum intima, superbiæ stimulis confodit. Discussis itaque quæ vel arroganter vel indoctè à Constantino & Hærena ad venerabilem Papam urbis Romæ Adrianum scripta sunt, sive quam brevissime digestis qualiter scripturæ sanctæ non aliter intellegendæ, vel interpretandæ, vel pro suo cuiq; arbitrio proprio sensui adcommodandæ sint, sed secundum sanam sobriamq; doctrinam intellegi debeant: nunc testimoniorum ordinem qui à sanctis scripturis sive à sanctorum patrum tractatibus digestus est, & inordinate sive non propriè ab his qui in præfata synodo sedisse noscuntur, usurpatus, ordine competenti domino favente exsequamur: ponentes duntaxat summatim quid sanctorum patrum de his definierit sententia, vel quomodo à venerabilibus viris prolata sint, quæ ad suum errorem adstruendum illorum adglomeravit amentia: quibus pro tempore in præsentib. duobus primis voluminibus enumeratis, quid proprio sensu minus docte & contra sanctorum patrum institutionem ob adorandarum imaginum superfluam protulerint constitutionem, sequentium duorum librorum series domino annuente discutiet, præmittentes in sequenti capitulo, qualiter sancta Romana ecclesia inter cæteras ecclesias maxime veneratione habita, pro causis fidei sit consulenda.

CAP. VI.

Quod sancta Romana, Catholica & Apostolica Ecclesia cæteris ecclesiis prælata, pro causis fidei, cum quæstio surgit omnino sit consulenda.

ANtequam discutiendorum testimoniorum, quæ absurde orientales in sua synodo taxaverunt, sylvam ingrediamur, dignum duximus, ut qualiter sancta Romana ecclesia cæteris ecclesiis à Domino prælata, & a fidelibus consulenda sit, prosequamur præsertim cum non ab aliis scripturis, nisi ab his, quas illa inter canonicas recipit, testimonia sint sumenda: nec aliorum doctorum, nisi eorum qui à Gelasio, vel cæteris illius sanctæ sedis pontificibus suscepti sunt, dogmata sint amplectenda: nec aliter atque aliter pro cujuslibet arbitrio, sed sanè sobrieque, quæ ab illis dicta sunt, sint intellegenda. Ait enim B. Augustin.

cum institueret, quæ scripturæ essent recipiendæ vel qualiter intelligendæ: *Erit igitur divinarũ scripturarũ solertissimus indagator, qui primò totas legerit notasq; habuerit scripturas, etsi nondũ intellectu, jã tamẽ lectione, duntaxat eas, quæ appellantur canonicæ. Nam cæteras securius leget, fide veritatis instructus, ne præoccupent imbecillũ animũ, & periculosis mendaciis atq; phantasmatis eludentes præjudicent aliquid contra sanam intelligentiam. In canonicis autẽ scripturis ecclesiarum catholicarũ quamplurimum auctoritatẽ sequatur: inter quas sanè illæ sint quæ apostolicas sedes habere & epistolas accipere meruerunt.* Nam cum hic cunctis per orbem constitutis sedib. apostolicas generaliter præferat sedes, multo magis illa omnib. præferenda est, quæ etiam cæteris apostolicis sedib. prælata est. Sicut igitur cæteris discipulis apostoli, & apostolis omnib. Petrus eminet: ita nimirum cæteris sedib. apostolicæ, & apostolicis Romana eminere dinoscitur. Hæc enim nullis synodicis cõstitutis cæteris ecclesiis prælata est, sed ipsius

Matth. 16. domini auctoritate primatum tenet, dicentis, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferni non prævalebunt adversus eam: & tibi dabo claves regni cælorum, & quodcunq; ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunq; solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Cui non incongrue B. Pauli doctoris gentium est adtributa societas, ut illius sanctæ ecclesiæ omnino firmaretur auctoritas: quatenus altero ad piscandas animas electo ex piscatore, altero ad muniendam ecclesiam ex persecutore: ut in altero Dei filii vera confessio, in altero appareret divini verbi sacra prædicatio: cum alteri concesserit idem dei filius claves regni cælorum, alteri clavem aperiendorum legalium verborum: utriq; tamen virtutẽ signorũ, quo alter ad eum cruce, alter gladio pergens, fidelibus arrabonem corporalis sarcinæ relinquentes, & exempli fulgore, & verbi decore, & sancto cruore supradictam ecclesiam Romanam ei dicarent, quam supra solidissimam petram fundatam nec descendens pluvia, nec venientia flumina, nec flantes venti ruere compellerent. Hæc ergo sanctæ fidei spiritualib. munita armis, & à fonte lucis & origine bonitatis, salutarib. satiata fluentis, & horrendis atrocibusq; hæresum obsistit monstris, & mellisflua prædicationis pocula catholicis per orbem ministrat ecclesiis. Nam beatissimus Hieronymus vir divinis legib. & multarum linguarum peritia eruditus, dum Bethleemiticis moraretur in arvis, & à B. Papa Damaso Romæ posito de difficilib. consuleretur quæstionibus, eum pro causis fidei versa vice consuluisse dinoscitur, & sive tacendarum sive dicendarũ hypostaseon, vel quibus in orientalibus partibus cõmunicare debeat humillimis apicibus ut apices accipiat deprecatur. Mira res & magnis prædicanda præconiis. Interrogat à quo interrogatur: cõsulit à quo cõsulitur: qui magistrum se in interpretandis divinis scripturis sentit, in causis fidei venerandi pontificis se discipulum minime erubescit. & cui sacræ legis quæstionum nexus enodat, utrum hypostasis dicere debeat, quibusve in oriente cõmunicare, efflagitat. Unde datur intelligi, sanctos & eruditos viros per diversas mundi partes prædicationis & scientiæ lampade coruscantes, non solum à S. Romana ecclesia non recessisse, sed etiam tempore necessitatis ob fidei corroborationẽ ab ea adjutorium implorasse. Quod regulariter, ut præfati sumus & exemplis docuimus, omnes catholicæ debent observare ecclesiæ, ut ab ea post Christum ad muniendam fidem adjutorium petant, quæ non habens maculam nec rugam & portentuosa hæresum capita calcat, & fidelium mentes in fide corroborat. A cujus sancta & veneranda cõmunione multis recedentib. nostræ tamen partis nunquam

Iacob. 1. recessit ecclesia, sed ea apostolica eruditione instruente, & eo *a quo est omne donũ optimũ & omne datũ perfectum*, tribuente, semper suscepit reverenda charismata. Quæ dum a primis fidei temporib. cum ea perstaret in sacræ religionis unione, & ab ea paulo distaret, quæ tamen contra fidem non est, in officiorũ celebratione, venerandæ memoriæ genitoris nostri inlustrissimi atq; excellentissimi viri, Pipini regis cura, & industria sive advẽtu in Gallias reverentissimi & sanctissimi viri Stephani Romanæ urbis antestitis, est ei etiam in psallendi ordine copulata: ut non esset dispar ordo psallendi, quibus erat compar ardor credendi: & quæ unitæ erant unius sanctæ legis sacra lectione, essent etiam unitæ unius * modulationis veneranda traditione: nec sejungeret officiorum varia celebratio, quas conjunxerat unicæ fidei pia devotio. Quod quidem & nos, conlato nobis a deo Italiæ regno fecimus, S. Romanæ ecclesiæ fastigium sublimare cupientes, & reverẽtissimi papæ Adriani salutarib. exhortationibus parere nitentes: scilicet ut plures illius partis ecclesiæ, quæ quondam apostolicæ sedis traditionẽ in psallendo suscipere recusabant, nunc eam cum omni diligentia amplectantur: & cui adhæserant fidei munere, adhæreant quoq; psallendi ordine: quæ non solũ omniũ Galliarum provinciæ, & Germania, sive Italia, sed etiam Saxones & quædam Aquilonaris plagæ gentes per nos, Deo annuente ad veræ fidei rudimenta conversæ, facere noscuntur, & ita B. Petri Sedem in omnibus sequi curant, sicut illò pervenire, quò ille clavicularius exstat, desiderant. Ad quam beatitudinem nos pervenire, & in sanctæ ecclesiæ consortio & unione ille nos faciat perseverare; qui ecclesiam suam in Petro dignatus est fundare: & ipso interveniente, cujus cathedræ sumus sequaces, regni cælorum, cujus ille claviger factus est, mereamur effici compotes.

* al: modulaminis.

CAP. VII.

Gen. 1. Quod non ad adorandas imagines pertineat quod scriptum est, *Creavit deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.*

IN hoc testimonio inconsequenter, & ultra quã inconsequenter, ab illis in sua synodo ob adorandarum imaginum adstruendum errorẽ posito, non nostro ingenio plurimum est sudandum, cum tot indiciis ab eorum sit adsertione alienum: quoniam ubi nulla est verisimilitudo, non magna in discernendo oritur disputatio. Quia ergo à nullo, in quo sanæ mentis viget acumen, illi rei creditur pertinere, cui illi hoc nituntur accõmodare, sed spirituale dictum spirituali discernendum est indagatione:

ſtat ut quid [illegible]o ſanctorum patrum protulerit ſtylus, ſententiali brevitate notemus: quate-
d ab illis eſt neglegenter uſurpatum, & à viris venerabilibus & ſpiritu ſancto repletis ſpiritua-
latum, lectoris induſtria ſit diligenter acceptum, ait enim B. Ambroſius, *In principio ipſius*
atrem & filium eſſe audio, & unum opus cerno: audio loquētem, agnoſco facientem. ſed & patris &
n imaginem, unam ſimilitudinem lego: ſimilitudo hæc non diverſitatis, ſed unitatis eſt. Non enim
imaginem dei niſi per imaginem dei eſſe poteſt. Imago ergo dei ex interioris hominis nobilitate eſt
nda: primo quidem, ut ſicuti deus unus ſemper, ubiq; totus eſt, omnia vivificans, movens & guber-
t Apoſtolus confirmat, quod in eo vivimus, movemur & ſumus: ſic anima in ſuo corpore ubique
s vivificans illud, movens & gubernans. Nec enim in majoribus corporis ſui membris major & in
n minor, ſed in minimis tota, & in maximis tota: & hæc eſt imago unitatis omnipotentis dei quam
ibet in ſe: quæ quandam ſanctæ trinitatis habet imaginem: primo in eo, quia ſicut deus eſt, vivit &
a & anima ſecundum ſuum modum eſt, vivit & ſapit. Eſt quoque & alia trinitas in
ad imaginem ſui conditoris perfecta quidem & ſumma trinitatis quæ eſt in patre, filio
n ſancto condita: & licet unius ſit illa naturæ, tres tamen in ſe dignitates habet, id eſt,
m, voluntatem & memoriam, quod idem licet aliis verbis in evangelio deſignatur dum
Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, id eſt, ex Deut. 6.
lectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Iam ſicut ex patre generatur filius, ex patre filioque
Spiritus ſanctus, ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria,
le à ſapiente quolibet intelligi poteſt. Nec enim anima perfecta eſſe poteſt ſine his tribus, nec horum
um aliquod, quantum ad ſuam pertinet beatitudinem, ſine aliis duobus integrum conſtat: & ſicut
r, deus filius, deus & ſpiritus ſanctus eſt, non tamen tres dii ſunt, ſed unus deus tres habens perſonas,
ima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen animæ tres in uno corpore, ſed una
es habens dignitates. Atque in his tribus ejus imaginem mirabiliter gerit in ſua natura noſter
homo. Similitudo vero in moribus cernenda eſt: ut ſicut deus creator, qui hominem ad ſimilitudi-
m creavit, eſt charitas, eſt bonitas, & juſtus, patiens atque mitis, mundus & miſericors, & cetera
ſanctorum inſignia quæ de eo leguntur, ita homo creatus eſt, ut charitatem haberet, ut bonus
juſtus & patiens atq; mitis, mundus & miſericors foret: quas virtutes quanto plus quiſque in
let, tanto propius eſt deo, & majorem ſui conditoris gerit ſimilitudinem. Beatus quoque Augu-
a hominem ad imaginem & ſimilitudinem dei factum eſſe diſſeruit: *Cum exteriorem & inte-*
hominem divina ſcriptura commemoret & tantum eos diſcernat, & ab Apoſtolo dictum eſt, Et ſi
homo noſter corrumpitur, ſed interior renovatur de die in diem: quæri poteſt, utrum unus horum
d imaginem & ſimilitudinem dei? nam illud quærere ſtultum eſt, ſi unus, quis eorum dubitat, cum
ui renovatur quam eum qui corrumpitur dicere: utrum autem ambo, magna quæſtio eſt nam ſi
homo eſt Adam, & interior Chriſtus, bene ambo intelleguntur, ſed cum Adam ſicut à deo fa-
onus non manſerit, & diligendo carnalia carnalis effectus ſit. non abſurde videri poteſt hoc ipſum
cadere, imaginem dei & ſimilitudinem amittere: ac per hoc ipſe renovatur, & ipſe etiam interior
ergo eſt ipſe & exterior ac ſecundum corpus, ut interior ſit ſecundum animam & interior ſit reſur-
renovatio. quæ nunc fit ſecundum mortem prioris vitæ, id eſt. peccati, & ſecundum regenerationem
id eſt, juſtitiæ, quos idem duos homines ſic appellat, ut unum veterem quem debemus exuere, al-
vum & eum induendum commemoret: quorum rurſus illum appellat imaginem terreni hominis,
dum peccatum primi hominis geritur qui eſt Adam: alterum imaginem cæleſtis hominis, quia
juſtitiā ſecundi hominis geritur, qui eſt Chriſtus: exterior autem homo qui nunc corrūpitur futura
ione renovatur, cum iſtam mortem perſolverit quam naturæ debet, lege illa quam in paradiſo per præ-
ita eſt. Quomodo autem non ſit incongruū, quod dicitur etiam corpus factum ad ſimilitudinem dei,
telli[g]it qui diligenter adtendit, quod dictum eſt, Et fecit deus omnia valde bona. Nemo enim dubitat Gen. 1.
pſe primitus bonus. multis enim modis dici res poſſunt ſimiles deo, aliæ ſecundū virtute & ſapientiam
ain ipſo eſt virtus & ſapientia non facta: aliæ in quandum ſolum vivunt, quia ille ſumme & prime
a in quantū ſunt, quia ille ſumme ac primitus eſt. Et ideo quæ tantū modo ſunt. nec tamē vivunt aut
non perfecte, ſed exigue ſunt, ad ſimilitudinē ejus, quia & ipſa bona ſunt in ordine ſuo cū ſit ille ſu-
a bonitas quo bona ſunt. omnia vero quæ vivunt & non ſapiunt, paulo amplius participant ſimili-
quod enim vivit etiam eſt, non autem quicquid eſt etiam vivit. Iam porro quæ ſapiunt ita illi ſimi-
ſunt proxima, ut in creaturis nihil ſit propinquius. Quod enim participat ſapientiæ & vivit, &
autem vivit neceſſe eſt ut ſit, non neceſſe eſt ut ſapiat. Quare cum homo poſſit particeps eſſe ſapien-
dum interiorem hominem ſecundum ipſum ita eſt ad imaginem, ut nulla natura interpoſita for-
ideo nihil ſit deo conjunctius. & ſapit enim & vivit & eſt: qua creatura nihil eſt melius. quod
r homo, vita illa accipitur quæ per corpus ſentimus quinque notiſſimis ſenſibus, quoscum pecori-
nus communes (nam & iſta moleſtiis ſenſibilibusque perſecutionibus ingeruntur corrumpi poteſt)
ertio & ipſe homo particeps dicitur ſimilitudinis dei: non ſolum quia vivit, quod etiam in beſtiis
, ſed amplius, quod ad mentem convertitur ſe regentem, quam illuſtrat ſapientia, quod in beſtiis
ſt ratione carentib. corpus quoque hominis quia ſolum inter animalium terrenorum corpora non
in alvum proſtratum eſt, cum ſit viſibile & in tuendum cælum erectum, quod eſt principium viſi-
quanquam non ſua, ſed animæ præſentia vivere cognoſcatur, tamen non modo quia eſt & inquan-
tique bonum eſt, ſed etiam quia tale eſt ut ad contemplandum cælum ſit aptius magis in hoc ad
m & ſimilitudinem dei quam cætera corpora animalium facta jure videri poteſt: tamen quia ho-
ita non recte adpellatur, non corpus ſolus homo exterior, neque ſola vita quæ in ſenſu eſt corporis,
m quæ ſimul rectius fortaſſe intellegatur. Neque inſcitè diſtinguitur, quod aliud ſit imago & ſimili-
tudo

dei, qui etiam filius dicitur, aliud ad imaginem & similitudinem dei [...]it hominem factum accipimus. Sunt etiam qui non frustra intellegant duo dicta esse, ad imaginem & similitudinem: cum si una res esset, & unum nomen sufficere potuisse asserunt, sed ad imaginem mentem factam volunt, quæ nulla interposita substantia ab ipsa veritate formatur, quæ etiã spiritus dicitur: non ille spiritus sanctus

1.Cor. 2.

qui est ejusdem substantiæ cujus pater & filius, sed spiritus hominis. nam ita hos discernit Apostolus; Nemo scit quid agatur in homine nisi spiritus hominis: & nemo scit quid agatur in deo nisi spiritus dei. Itẽ de spiritu hominis dicit; Salvũ faciat spiritum vestrũ, animam & corpus. & iste enim factus est à deo sicut & cætera creatura. Scriptũ est enim in Proverbiis hoc modo; Scito quoniã dominus corda hominũ novit, & qui finxit spiritum omnibus ipse scit omnia. Ergo iste spiritus ad imaginem dei nullo dubitante factus accipitur, in quo est intelligentia veritatis, hæret enim veritati nulla interposita creatura, cætera hominis ad similitudinem facta videri volunt, quia omnis quidem imago similis est: non autem omne quod simile est etiam imago propriè, sed fortè abusive dici potest. Sed cavendum in talibus, ne quid nimis adseverandum putetur illis re sane salubriter custodita, ne quoniam corpus quodlibet per localia spatia porrectum est, aliquid tale credatur esse substantia Dei. Nam res quæ in parte minor est quã in toto, nec dignitati animæ convenit, quanto minus majestati Dei? Ecce quam subtiliter quamque salubriter sancti viri hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse, imaginem videlicet in anima, in qua est intellectus, voluntas & memoria: similitudinem in moribus, id est, in charitate, justitia, bonitate & sanctitate, quæ omnia incorporea sunt, intelligentes disseruere: â quorum sensu & doctrina quantum distent qui hoc testimonium imaginibus artificum manu formatis adcommodant, non nostro est disserendum eloquio, sed lectoris reservandum judicio: ut quantæ in hac parte sint vecordiæ non noster eum stylus, sed suus permoneat sensus. Quisquis igitur ita hominem ad imaginem & similitudinem dei factum, sicut ad imaginem hominis imaginem ab artifice formatam esse credit, aliquid in deo corporeum, quod credere nefas est, credere se ostendit. Nam si id quod homo ad imaginem & similitudinem dei factus est, manufactis imaginibus convenit, secundum corpoream speciem homo ad imaginem dei factus est: & si homo secundum corpoream speciem ad imaginem dei factus est, corporeus est deus: incorporeus autem deus est: non igitur id, quod homo ad imaginem & similitudinem dei factus est, manu factis imaginibus convenit.

CAP. VIII.

Quæ sit differentia imaginis & similitudinis sive æqualitatis.

Gen. 1.

QUONIAM opitulante deo secundum sanam sobriamque doctrinam sanctorum patrum sententiis inbuti, qualiter intellegendum sit, quod *deus hominem ad imaginem & similitudinem suam creaverit*, exequuti sumus: nunc operæ pretium est, ut quæ sit differentia imaginis & similitudinis seu etiam æqualitatis breviter exsequamur: quatenus & illi qui ob adorandas imagines per patentes inanium adsertionum campos effrenes feruntur, horum trium, quæ illi omnia pene unum putant, differentiam cognoscentes, in quanto sint errore perpendant: & studiosi quique hoc legentes ad quasdam intelligentiæ utilitates accedant. Hæc ergo tria distinguenda sunt, quia omne quod imago est similitudo est, non tamen omne quod similitudo, imago est: & cum imago nunquã similitudine careat, similitudo verò multoties imagine careat, plerunque & similitudo & imago æqualitate carere noscuntur. quæ etiam æqualitas nonnunquam & imagini & similitudini copulari potest quæ tria quanquam unius sint categoriæ quæ relatio dicitur, habent tamen inter se quasdam proprietates, quibus aliæ carent. Nam imagini proprium est, ut semper ab altero expressa sit: similitudini vero & æqualitati proprium est, ut in sua substantia permanentes, non ab altero expressæ, sed aliis rebus, adsimilatæ vel coæquatæ hoc nomine censeantur: & imago magis vel minus non sibi admittat, similitudo verò & æqualitas admittant. sicut enim dicitur magis similis vel minus similis, magis æqualis vel minus æqualis, non sic dici potest, magis imago vel minus imago. Nã & in conversione earum quæ Græcè antistrophe dicitur, subtilis quædam repugnantia est: quæ omnia persequi longum est, verumtamen ut horum trium nominum differentia lucidius pateat, beati Augustini verba ad medium deducenda sunt. Ait enim; *Ubi imago, non continuo similitudo, non continuo æqualitas: ubi æqualitas, continuo similitudo, non continuo imago: ubi similitudo, non continuo imago, non continuo æqualitas, ut in speculo est imago, quia de illo expressa est, est etiam necessario similitudo, non tamen æqualitas: quia multa desunt imagini, quæ insunt illi rei de qua expressa est. Ubi æqualitas, continuo & similitudo, non continuo imago: velut in duobus ovis paribus quia inest æqualitas, inest similitudo. Quæcumque enim adsunt uni, adsunt & alteri: imago tamen non est, quia neutrum de altero expressum est: ubi similitudo, nõ continuo imago, non continuo æqualitas. Omne quippe ovum omni ovo inquantum ovum est, simile est: sed ovum perdicis, quamvis inquantum est ovum, simile sit ovo gallinæ, nec imago tamen ejus est: quia non de illo expressum est: nec æquale, quia brevius est: est & alterius generis animantium. sed ubi dicitur, non continuo, utique intellegitur, quia esse aliquando potest; potest ergo esse aliqua imago in qua sit etiam æqualitas; ut in parentibus & filiis inveniretur imago, & æqualitas, & similitudo, si intervallum temporis defuisset. Nam & de parente expressa est similitudo filii, ut rectè imago dicatur, & potest esse tanta, ut rectè etiam dicatur æqualitas, nisi quod parens tempore præcedit, ex quo intellegitur & æqualitatem aliquando non solum similitudinem habere, sed etiam imaginem: quod in superiore exemplo manifestum est. Potest etiam aliquando esse similitudo & æqualitas, quamvis non sit imago, ut de ovis paribus diximus: potest similitudo & imago, quamvis non sit æqualitas, ut in speculo ostendimus: potest & similitudo esse, ubi & æqualitas & imago sit, sicut de filiis commemoravimus, excepto tempore quo præcedunt parentes.* His igitur hujus differentiæ regulis breviter prolatis ad ea quæ incœpta sunt ordine competenti transeamus, & divinæ legis testimonia ab illis non rectè usurpata, à nobis venerabilium patrum documentis rectè sint promulgata: quatenus & illorum volatus, his alis fractis quas sibi arroganter adcommodaverunt, tabescat, & studiosorum lectorum, qui his bene uti desiderant sensus ad alta conscendat.

CAP.

CAP. IX.

Quomodo intelligendum sit quod scriptum est, *Abraham adoravit populum terræ, filios Heth,* five quod Moyses Jetro legitur adorasse: quibus exemplis hi qui propter adorandas imagines synodos faciunt, suum errorem fulcire affectant: & quia nec Jacob Pharaonem, nec Daniel Nabuchodonosor regem, ut illi dicunt, uspiam legantur adorasse. Gen. 23.

ILLI qui in adorandis imaginibus æstuant, hoc peculiariter atque familiariter exemplo utuntur, quod Abraham filios Heth, & Moyses Jetro sacerdotem Madian adorasse leguntur. Quorum quidem adoratio tantum distat à pictæ imaginis adoratione, quantum pictus ipse homo à veri hominis ratione. quantum enim verus homo à picto, rationalis ab irrationali, sensibilis ab insensibili, animatus ab inanimato in sui definitione secernitur, tantum procul dubio & huius adoratio ab illius adoratione discernitur. Aliud namque est hominem salutationis officio & humanitatis obsequio adorando salutare, aliud picturam diversorum colorum fucis conpaginatam, sine gressu, sine voce vel cæteris sensibus nescio quo cultu adorare. Fraternitatem autem diligendam, & dilectionē erga proximos exhibendam, & humilitatis gradum amplectendū, per quæ nos mutuo salutantes adoramus, pene omnium sanctarum scripturarum perdocemur exemplis: imagines verò adorare, vel salutare, vel quasdam insensatas nænias colere inhibemur potius, quam instituimur, pene in cunctis divinæ scripturæ locis. Nam, ut cæteros taceam, sacratissimus pastor, super quem solidissimam petram ecclesia sancta fundata est, non ait imagines, sed *fraternitatem diligite:* nec *subditi estote* picturis, sed *omni humanæ creaturæ*, & Dominum Christū sanctificare non imaginibus, sed in cordibus nostris instituit. Dementissimum sane & ab omni ratione seclusum est hoc ad astruendam imaginum adorationē in exemplum trahere, quod Abraham populum terræ, & Moyses Ietro sacerdotem Madian leguntur adorasse: cum videlicet plerumq; sancti viri per humilitatem qua Deo placuerunt homines salutationis gratia adoraverint, plerumq; ne ab aliis adorarentur humiliter refugerint, plerumq; rigore suæ sanctitatis erecti superbos quosq; adorare contempserint. Imagines verò nusquam nec tenuiter quidē adorare conati sunt. Nam in eo quod Abraham sive Moyses homines humiles suis utilitatibus necessarios, adorasse leguntur, & Mardocheus Aman hominem arrogantem, & in populi Dei interitum inhiantem adorare contempsisse reperitur, hoc evidenter ostenditur, quòd sancti viri erga humiles sive ut eos ad meliora hortentur, sive ut ejusdem summæ virtutis munera nō amittant, per eandem humilitatem sunt socii, contra pravorum verò nequitias sive ut malorum societates declinent, sive ut eos resipiscere conpellant, fortiter sint erecti. In eo igitur, quod Iohañes in Apocalypsi ab angelo cohibetur ne se adoret, dicente eodem angelo, *Vide ne feceris: conservus tuus sum:* & Pastor ecclesiæ Petrus blande Centurionis adorationem vitaverit, dicens, *Surge frater, & ego homo sum, sicut & tu:* & vas electionis Paulus cum Barnaba Lycaonum adorationē valida reluctatione spreverit, procul dubio omni creaturæ adoratio quæ solum deum decet, qui solus adorandus, solus colendus est, inpendenda esse vetatur, salva tantummodo salutationis causa per quam humilitas demōstratur. Dicat igitur nobis, dicat sanctissimus Augustinus quid de hac adoratione Abrahæ & Moysi senserit. ait enim; *Insinuatur hic etiam humilitatis exemplum, quod Moyses cum quo deus loquebatur, non fastidivit neque contempsit alienigenæ soceri sui consilium, quanquam & ipse Ietro, cum Israelita non fuisset, utrum inter viros deū verum colentes religiosèque sapientes habendus sit, quemadmodum & Iob cum ex ipso populo non fuisset, merito quæritur, imo credibilius habetur (ambigue quippe posita sunt verba) vel utrum sacrificaverit deo vero in populo ejus quando vidit generum suum, vel utrum eum adoraverit ipse Moyses. Quanquam de adoratione etiamsi expresse positum esset, honor videretur socero redditus eo modo quo solet hominibus honorificentiæ causa exhiberi a patribus: sicut de Abraham scriptum est, quòd adoraverit filios Heth.* Sed nec illud silentio prætereundum est, quod dicunt Jacob Pharaonem adorasse, sive Daniel Nabuchodonosor regem, quod quidem nec in Hebræo habetur, nec in nostris Latinis codicibus, qui a beato Hieronymo ex Hebraica veritate translati sunt, uspiam reperitur. Non enim amplius quam semel Jacob in conspectu Pharaonis fuisse legitur; quod quidem hoc modo scriptura narrat; *Post hæc introduxit Ioseph patrem suum ad regem, & statuit eum coram eo, qui benedicens illi, & interrogatus ab eo, quot sunt dies annorū vitæ tuæ? respondit Iacob, Dies peregrinationis & vitæ meæ, centum triginta annorum sunt parvi & mali, & non pervenerunt usque ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt: & benedicto rege egressus est foras.* In quibus verbis non eum adorasse, sed benedixisse monstratur. Quod quidem & si fecisset, non ideo faceret ut inde adorandarum imaginum exemplum sumeretur: sed ut humilitas sancti patriarchæ deum timentis, regem honorificantis monstraretur. Quæ dum ita se habeant, reor quòd illi arbitrentur divinam scripturam illo familiarissimo illorū loquendi genere, quod quidam acyrologiam nuncupant, uti, ut *benedicere* posuerit pro adorare, qui loquendi modus tanto eis peculiaris est, ut & *habere* & *salutare* & *osculari* & *venerari* pro adorare & ipsi ponant, & ab aliis positum accipiant, & ut ita dixerim pene omnia eis huiuscemodi verba in adorare conversa sint. Sancta vero scriptura sicut cæteros errores, ita etiā hunc loquendi modū abauit, sed puris ppriis, fixis sive prudentibus sēper verbis;

1. Pet. 2.
Rom. 13. & 1. Pet. 2.
Apocal. 19. & 22.
Act. 10.
Gen. 47.

verbis, sive sententiis utitur, Propheta adtestante, qui ait; *Lex domini inreprehensibilis* : quæ si *benedicere* posuit pro adorare, inpropriis dictionibus utitur. Si inpropriis dictionibus utitur, reprehensibilis est; est autem inreprehensibilis: non igitur *benedicere* posuit pro adorare. Dic ergo tu, dic sancte Danihel, dic vir desideriorum, dic scrutator archanorum, dic indagator scripturarum, dic propheta qui redemptorem mundi in eo apertius cæteris dixisse probaris, quia non solum scribis eum esse venturum, quod est tibi commune cum cæteris: sed quo tempore venturus sit doces, & reges per ordinem digeris, & annos enumeras ac manifestissima signa prænuntias; dic utrum Nabuchodonosor, ut illi garriunt, adoraveris. Non in meo volumine hoc, inquam, fecisse me legis: quod quidem & si fecissem, nulla ex parte inde illorum adsertio fulciretur: ego proposui in corde meo ne pollueret de mensa eius, neque de vino potus eius, & illi me dicunt eum adorasse. Cadentem ergo in faciem suam, & me adorantem, & hostias & incensum sacrificare mihi præcipientem, & deum deorum, & dominum regum & revelatorem mysteriorum, qui potest aperire sacramenta confitentem, & eum in me potius ob signorum magnitudinem, cuius ego habitaculum sum, quam me adorantem blandis alloquiis affatus sum, & ab eo ut misericordiam semper exerceret in genere Israhel, sive ut concaptivos meos, Ananiam, Azariam, & Misaelem constitueret super opera provinciæ Babylonis postulavi, non adulatoriè adoravi. Quem quidem & si adorassem, non rem quandam insensatam adorarem, sed per humilitatis officium sublimiori potestati subditus manens, sciens non esse potestatem nisi à Deo, rationalem hominem salutando adorarem. Nam cùm tam felicem quondam habuerim conversationē, ut quæsitis occasionibus ex latere regis quibus accusari possem ab invidis, & non in alio nisi in legitimis Dei mei accusatus fuerim, & in lacum leonum projectus, & nunc accuser adorasse quem non adoraverim, & à falsis testibus dicar egisse quod non egi, restat ut cum David
Psalm. 27. clamem, *Insurrexerunt in me testes falsi, & mentita est iniquitas sibi.* Cùm ergo ob imaginum amorem & Iacob patriarcham & Danihelem prophetam criminentur, & scripturarum divinarum sensus ad peregrinas intellegentias convertere nitantur, & suos prodecessores sive parentes contra legis imperium aspernentur, superest ut his tantum contenti sint, & earum patrocinio, si errorem suum corrigere nolunt, sicut & ipsi credunt, muniantur. Atque illi glorientur in imaginibus: nos autem gloriemur in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem nobis mundus crucifixus est, nosque mundo.

CAP. X.

De eo quod Iohannes presbyter & legatus Orientalium incautè imaginum adorationem stabilire nitens, dixisse legitur. *Erexit Iacob titulum* (Gen. 35.) *Deo, quatinus & benedixit eum.*

NON mediocris socordiæ est hoc etiam ad imaginum adorationem adstruendam exemplum proferre, quod Iacob lapidem erexit in titulum, sicut Iohannes presbyter & legatus Orientalium protulisse in eadem synodo, quæ pro adorandis imaginibus agitata est, legitur: quoniam ille lapis non alicuius præteritæ rei imago vel similitudo fuisse creditur. Qui si ob alicuius præteritæ rei memoriam ab eiusdem rei similitudine expressus, & à sancto patriarcha ad adorandum fuisset erectus, quoddam fortassis posset illis ferre adminiculum, qui tanti erroris subire non formidavere periculum. Sed dum aliud sit quædam per patriarcham fieri ad præfigurationē futurorum, aliud à pictore pingi quædam ob memoriam præteritorum gestorum: aliud sit spiritu sancto esse repletū, aliud pictoria arte inbutum: aliud iste gerat cælesti munere fretus, aliud ille operandi usu expertus: aliud sit Iacob in titulum erigere lapidem, aliud quendam pictorem in pariete statuere imaginem: aliud secundum typicam figuram desuper oleum fundere, aliud secundum vaniloquam adsertionem adorare iubere: inutile & ultra quàm inutile est hoc ad adstruendam aliquam rem in exemplum proponere, quod ab illa re omnium argumentationum diverticulis videtur distare. Numquid nam Iacob illum lapidem ut adoretur erexit, aut alicuius rei in eo imaginem depinxit? Nam dum imagines pene nullum officium aliud, nisi mentibus per sui intuitum memoriam inferendi habeant, lapis qui à patriarcha erectus est tria insignia & summo honore digna creditur officia habuisse. Primum, quod cervicem Israheliticam fulcierit, & pulvillis carenti patriarchæ pulvilli vicem præstiterit, & ejus capite fuerit oneratus, qui non solum scalam à terra usque ad cælum pertingentem, & angelos per eam ascendentes & descendentes, sed etiam ipsum dominum bona sibi pollicentem cernebat. Secundum, quod in insigne & titulum, quo sanctus patriarcha illius sancti loci reminisceretur, erectus est, quo rediens prolis & coniugum affectu exhilaratus, & magna rerum opulentia ditatus, sua domino vota qui hæc sibi cuncta concesserat redderet. Tertium, quod typum gerebat nostri mediatoris, qui factus est in caput anguli, & est mirabilis in oculis nostris: qui unctus est a patre oleo lætitiæ præ consortibus suis: quem & Danihel lapidem abscisum dicit de monte sine manibus præcidentium, absque coitu &
Psal. 17. humano videlicet semine ex utero virginali genitum. Quem & David petram nuncupat dicens, *Do-*
Esa. 28. *minus petra mea & robor meum & salvator meus.* De quo etiam in Esaia propheta scribitur; *Ecce pono in fundamentis Sion lapidem summum, angularem, probatum, electum, pretiosum, & qui crediderit in eum non confundetur.* Qui idcirco angularis dicitur, eo quod duos parietes ex adverso venientes, ex circumcisione videlicet & præputio, vel etiam duo testamenta in se summo, probato, electo & pretioso lapide conjungit, & in uno sanctæ ecclesiæ cætu, cuius ille caput est, connectit. De quo & per prophetam

phetam Zachariam paterna voce dicitur, *Ecce ego adducam filium meum orientem: quia lapis quem* Zach. 3.
dedi coram Iesu septem in eo oculi sunt. In quibus septem oculis septiformis gratiæ spiritus, qui à
patre filioque procedit, evidenter ostenditur: & per Esaiam prophetam, *Spiritus Domini spiritus sa-* Esai. 11.
pientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini
nominatur. De quo etiam angulari lapide petra ecclesiæ ait; *Sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine* 1. Petr. 2.
dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem: si tamen gustastis quàm dulcis est Dominus, ad quem
accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum: &
post pauca, *Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem lapis, quem reprobaverunt ædificantes,* Ibid.
hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis & petra scandali his qui offendunt verbo nec credunt in
quo & positi sunt. Quo documento monstratur illum & honorum fortitudinis credentibus, & scandalum duritiæ incredulis esse. Quod etiam per justum Simeonem hoc sensu prædictum est. Ait
enim, *Positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israhel:* in ruinam scilicet incredu- Luc. 2.
lorum, in resurrectionem verò credentium: qui etiam ignis nuncupatur, sive quod in se credentes
æterni luminis fulgore perlustrat, sive quod incredulos æterni ignis ardore torrebit. De unctione
verò hujus lapidis & paulo superius David oraculis prolatum est, & nunc præfati pastoris ecclesiæ
testimonio proferendum est, qui ait, *Iesum Nazarenum quem unxit Deus spiritu sancto & virtute.* Act. 10.
Quia ergo spiritus sanctus plerumque in divinis scripturis olei nomine innuitur, Johannes Apostolus testis est qui dicit, *Sicut unctio ejus docet nos de omnibus.* Cujus si inenarabilis nectaris 1. Johan. 2.
unctione delibuti sunt ob imaginum adorationem stabiliendam, synodos agitare & scripturas
sanctas ad extraneos sensus usurpare nequaquam debent.

CAP. XI.

De eo quod præfatus Johannes dixit, In hominis forma luctatus est cum ipso, & vocavit eum Israhel, quod est interpretatum, mens videns Deum.

SEd nec illud quidem à reprehensione vacat quod idem Johannes presbyter & legatus Orientalium inter cætera deliramenta de Jacob dixisse fertur, *In hominis forma luctatus est cum ipso, & vocavit eum Israhel, quod est interpretatum, mens videns Deum:* cum hoc dictum & à te proposita longe distet, & in nominis interpretatione usitatiorem quandam omittens, pene inusitatum quid personet. Nam dum quidam id nomen interpreterentur, *vir videns Deum*, quidam verò, *fortis cum Deo*, nonnulli etiam veracius, *princeps cum Deo*, nescio tamen an ullus eorum qui in canone recipiuntur, reperiatur hoc, *mens videns Deum*, interpretatus fuisse: unde non solum ille reprehendendus est qui usitatioribus interpretationibus prætermissis pene inusitatum quid protulit, sed & omnis illa synodus, quæ ei in pluribus somnianti adsensum præbuit, quæ non solum dicenti non restitit, sed etiam dicta in volumine taxavit. Cum ergo sancta ecclesia secundum sanctorum patrum institutionem omne quod inreprehensibile est recipiat: omne verò quod reprehensibile abiciat, hanc quoque eorum synodum, quæ utrique reprehensibilis est, abicit: & si hanc quæ reprehensibilis est non abicit, neque eas quæ inreprehensibiles sunt suscipit: suscipit autem eas quæ inreprehensibiles sunt: hanc igitur quia reprehensioni paret, penitus suscipere non debet. Illas enim synodos sancta & universalis recipit ecclesia, quæ pro diversis fidei, sive religionis causis diversis locis, seu temporibus, à doctis & catholicis viris celebratæ, à sana sobriaque doctrina nullatenus deviare perhibentur. Præterea tanti patriarchæ cum angelo luctatio non quandam imaginum adorationem, sed dominicam præfigurasse dicitur in eodem populo passionem: qui populus & ei luctando prævaluit, quia crucifixit: & ab eo benedictionem in his qui in cum crediderunt accepit: & in his claudus qui in eum credere contempserunt, remansit, dicente beato Augustino, *Quod ab illo angelo desiderat benedici Jacob cui luctando prævaluit, magna est de CHRISTO prophetia. Nam eo ipso ammonet mysticum aliquid sapere, quia omnis homo à majore vult benedici. Quomodo ergo ab eo iste voluit quem luctando superavit? prævaluit enim Iacob Christo, vel potius prævalere visus est per eos Israhelitas à quibus crucifixus est Christus: & ab eo tamen benedicitur in eis Israhelitis qui crediderunt in Christum, ex quibus erat qui dicebat, Nam & ego Israhelita sum ex genere Abrahæ & tribu Benjamin. Unus ergo atque idem Iacob & claudus & benedictus. Claudus in latitudine fæ-* Rom. 11.
moris tanquam in multitudine generis, de quibus dictum est, Et claudicaverunt à semitis suis: benedi- Psal. 18.
ctus autem in eis de quibus dictum est. Reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Rom. 11.

CAP. XII.

Quod non ad adorationem imaginum pertineat, nec in nostris codicibus qui ex Hebraica veritate translati sunt, inveniatur, quod illi in sua synodo dicunt, Jacob suscipiens à filiis suis vestem talarem tabefactam Joseph osculatus est cum lachrymis, & propriis oculis inposuit. Genes. 37.

NOn mirandum est si Iacob accusetur ab illis tunicam Ioseph osculatus fuisse, & oculis inposuisse, à quibus etiam Pharaonem accusatur adorasse. Accidere etenim plerumque solet, ut qui semel falli cœperit, crebro fallatur: & qui semel à via recesserit, & tramitem sui itineris ducē sequi neglexerit, per abrupta & invia affatim errore duce feratur. Tunica enim Ioseph nec in

Hebræis codicibus, nec in Latinis qui ex Hebraica veritate translati sunt, à patre osculata vel ocu-
lis inposita fuisse narratur. Quod quidem & si factum fuisse narraretur, nullo modo in hoc facto
vel tenuiter imaginum adoratio innueretur: eum tamen aliud sit adorare, aliud osculari, quod illi
acyrologice unum putant: atque aliud pictam imaginem adorare, aliud à paterno affectu vestis
filii qui extinctus credebatur dolore conpellente madescentibus fletu oculis inponi: aliud cuidam
similitudini colla submittere, aliud præ cæteris dilecti filii vesti interna pietate osculum dare.
Adeo itaque sanctus patriarcha angebatur animi procella turbati, ut non solum vestem filii quem
inclementia mortis raptum credebat, oscularetur, vel oculis inponeret: sed etiam consolatione
postposita funereis vocibus lugubriter mala sua exaggerans, se etiam fore post hunc ad infernum
descensurum ediceret. Qualiter ergo beatus Jacob tunicam filii non osculatus fuisse, aut oculis
inposuisse, sed vidisse tantum & cognovisse credatur, hoc ordine sancta scriptura commemorat.
Gen. 37. Ait enim; *Tulerunt autem tunicam ejus, & in sanguine hædi quem occiderant tinxerunt, mittentes qui
ferrent ad patrem, & dicerent, Hanc invenimus, vide utrum tunica filii tui, an non. Quam cum agno-
visset pater, ait, Tunica filii mei est: fera pessima comedit eum, bestia devoravit Joseph.* Denique quid
hæc illius sancti viri tunica, per quam illi imaginum adorationem adstruere nisi sunt, typicis præ-
figuraverit sacramentis & tacitis innuerit mysteriis, oportet ut breviter exsequamur: quo & illo-
rum vana adsertio destituatur, & lectoris animus mulceatur. *Joseph* namque, qui *augmentum* in-
terpretatur, & ab Ægyptiis *salvator mundi* est nuncupatus, illius typum gessit, qui & genus huma-
num sua morte salvavit, & mundum spiritali frumento refecit, & in tantum augmentum suæ fidei
semen crescere fecit, ut & totum mundum impleret, & per eandem fidem terrena cælestibus copu-
laret. Ejus vestis hædi sanguine tincta est, quia in similitudine carnis peccati secundum Aposto-
lum apparuit, & de peccato damnavit peccatum: vel etiam hostia pro peccatis effectus, peccata
nostra portavit in corpore suo super lignum, ut à malis liberati cum justitia vivamus: cujus vul-
nere sanati sumus, qui velut oves errabamus. Est etiam & vestis ejus sancta ecclesia, quæ est cor-
Coloss. 1. pus Christi, Paulo adtestante qui ait; *Gaudeo in passionibus meis, quia expleo ea quæ desunt passionum
Christi in carne mea propter corpus ejus, quod est ecclesia:* quæ vestis polymita sive varia est: quia vi-
delicet sancta ecclesia de diversarum gentium sive linguarum varietate colligitur, Psalmographo
Psalm. 45. docente qui ait: *Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumamicta varietate.* Solet etiam
eadem vestis quæ talaris fuisse describitur, sanctorum virorum qui utique membra Christi sunt,
perfectionem designare, qui perceptum boni operis indumentum ad talos, id est, ad finem usque
perducunt.

CAP. XIII.

De eo quod indoctè & inordinatè dicunt, Si calumniaris me, quoniam ut Deum adoro lignum
crucis, quur non calumniaris Jacob adorantem summitatem virgæ Joseph?
sed manifestum est, quoniam non lignum videns adoravit,
sed per lignum Joseph, sicut & nos per
crucem Christum.

ILLUD sane quod dicunt, Jacob etiam summitatem virgæ Joseph adorasse, non est omittendum:
quoniam quidem magnum se ob adorandas imagines in hac re gratulantur habere exemplum:
Gen. 47. cum videlicet in Latinis codicibus non legatur, *Adoravit summitatem virgæ Joseph:* sed in qui-
Hebr. 11. busdam, *Adoravit super caput virgæ*, & in Hebræa veritate, cui potissimum fides adhibenda est, nul-
lam penitus vel tenuiter mentionem virgæ faciat, sed dicat tantum, *Adoravit Israhel Deum con-
versus ad lectuli caput, in quo* utique, ut ait beatus Augustinus, *senex jacebat;* & sic positum habe-
bat ut in eo sine labore quando vellet oraret. Quia ergo, ut præfati sumus, quidam Latinorum co-
dicum habent, *Adoravit super summitatem virgæ*, necesse est ut memorati doctoris documentis
qualiter i[illegible]legendum sit explicemus. ait enim; *Quod habent Latini codices, Et adoravit super caput
virgæ ejus, nonnulli emendantes habent. Adoravit super caput virgæ suæ, vel in capite virgæ suæ, sive in
cacumen, vel super cacumen. Fallit enim eos Græcum verbum, quod eisdem litteris scribitur sive ejus sive
sua: sed accentus dispares sunt, & ab eis qui ista noverunt in codicibus non contemnuntur. Valent enim
ad magnam discretionem, quamvis & unam plus litteram habere posset, si esset suæ, ut non esset αὐτοῦ, sed
ἑαυτοῦ, ac per hoc merito quæritur, quid sit quod dictum est. Nam facile intelligeretur, senem qui vir-
gam ferebat eo more quo illa ætas baculum solet, ut se inclinavit ad Deum adorandum, id utique fecerit
super cacumen virgæ suæ, quam sic ferebat ut super eam caput inclinando adoraret Deum. Quid est
ergo, Adoravit super cacumen virgæ ejus, id est, filii sui Joseph? an forte tulerat ab eo virgam quan-
do ei jurabat idem filius, & dum eam tenet post verba jurantis, nondum illa reddita, mox adoravit
Deum? Non enim pudebat eum ferre tantisper insigne potestatis filii sui, ubi figura magna rei fu-
turæ præsignabatur.* Dicant ergo, dicant, quid contra hæc dicturi sunt, qui ob adorandas ima-
gines tantum patriarcham criminari non formidant, & scripturas sanctas vesana mente permu-
tare affectant. Ecce Hebraica veritas eundem patriarcham Deum adorasse ad caput lectuli cla-
mat: ecce Latinorum bibliotheca eum aut super caput virgæ, aut in capite, aut in cacumine, vel su-
per cacumen adorasse denuntiat: ecce vir eruditissimus Augustinus, & divini muneris flamine affla-
tus, solerti indagatione eum aut in suæ, aut in filii virgæ summitate Deum, non eandem virgam, nec
eundem filium adorasse personat. Dicant, quis sanctæ legis translator eum summitatem virgæ filii,
& in

& in eadem virga filium adorasse transtulerit: quis sanctæ legis studiosissimus indagator eum virgam filii vel filium potius quàm Deum adorasse tractaverit: & cum hunc invenire nequiverint, depravatricem, sive refragatricem potius, quàm indagatricem suam intellegentiam divinarum scripturarum esse persentiant. Iam verò quia pene omnis divinæ legis series ab illis ob imaginum adorationem aut mutilatur aut permutatur, nova necesse est post Moysen legis tradatur scriptio: nova post Ezram legis repetiatur restauratio: nova post septuaginta interpretes, Theodotionem & Symmachum & Aquilam, sive etiam beatum Hieronymum legis quæratur translatio: nova post Apostolos & Apostolicos viros Spiritu sancto repletos scrutetur tractatio, quæ adeo divinis scripturis refragari queat, ut omnes imaginum adorationem spernentes anathematis vinculo nectat. Quæ sit præterea differentia crucis Christi & imaginum pictorum arte pictarum, vel quanto mysterio crux imaginibus emineat, sive quumodo humanum genus non per imagines, sed per crucem Christi redemptum sit, quæ duo illi vel paria vel æqualia putant, in sequentibus loco suo Domino favente explicabimus.

CAP. XIV.

Non pertinere ad imaginum adorationem, ut illi dicunt, quod scriptum est, Jacob Pharaonem benedixit. Gen. 47.

QUon sæpe memoratus patriarcha Jacob Pharaonem non adorasse, sed benedixisse legatur, superius dictum est. Nunc vero quia in alia ejusdem vanissima synodi lectione *benedictio* quodammodo posita est pro adoratione, breviter exsequendum est. Quoniam quidem tantis est illius vanitatis scriptura ignorantiæ obsita caliginibus, ut nec sequentia præcedentibus, nec præcedentia convenire videantur sequentibus, & ut se habet vanitas mendacium, semper fugitiva, semper caduca, semperque labentia sequitur, dicente Salomone; *Qui incumbit mendaciis, hic* Proverb. 10.
pascit ventos, ipse autem sequitur aves volantes. Ut ergo imaginum adorationem, in quarum amore eorum mens pendet, & totius sanctitatis propositum est, stabiliant, plurima verba vel sensus quæ ad aliud pertinent, in adorationem mutare affectant. Nam & hæc, quod idem sanctus vir Pharaonem benedixit, nun ad eandem benedictionem pertinere putant, quam solent plerumq; exsules civibus, subditi prælatis, pauperiores ditioribus, & quam maxime senes, qui sibi quędam commoda inpendunt exhibere, sed ad nescio quam adorandarum imaginum picturam: quæ nimirum tanto inutilis est, quanto minus suæ utilitatis efficaciam potest loquendo edicere. Ajunt enim, *Benedixit Jacob Pharaonem*, sed non ut Deum benedixit: adoramus nos imaginem, sed non ut Deum adoramus. O inconveniens conparatio! O hebes conjectura! O stolidissima dictio! Similem dicis benedictionem, quam sanctus patriarcha regi exhibuit, qui præ cæteris dilectissimo filio insigne contulit potestatis: qui sibi cum universa prole uberem ad inhabitandum glebam concessit: qui sibi non cujuscunque provinciæ portionem, sed totius sui imperii terræ donavit optionem, adorationi quam imaginibus exhibes? quæ adorantibus nihil præter rei memoriam cujus sunt, exhibere valent. Benedixit itaque Jacob Pharaonem, non ut Deum quem omnis creatura benedicit & laudat, neque ut picturam quam manus artificis aptat, sed ut hominem cui propter sublimitatem concessæ à DEO potestatis honor est exhibendus. Benedixit, inquam, eum, non ut imaginem insensatam, sed ut rationalem hominem: non ut industria pictoris conpaginatum, sed ut ad Dei imaginem & similitudinem conditum: non ut in parietibus inmobiliter stantem, sed ut sibi vel proli prospera commodantem: & ut ita dixerim, benedixit Israhel regem qui ejusdem spiritus nectare delibutus erat: qui postmodum per Apostolum dicturus esset, *Benedicite & nolite maledicere:* qui non solum pro eo qui Rom. 12.
se & sobolem opulentia rerum ditabat, sed pro calumniantibus & persequentibus orare deberet. Non itaque hujuscemodi benedictio, quæ profecto bonæ retributionis causa extitit celebrata, imaginum adorationi congruit: quæ neque se adorantibus, neque adorare spernentibus quandam pro qualitate meritorum possunt inferre retributionem.

CAP. XV.

Quam absurde agant qui ad confirmandas imagines exemplum divinæ legis proferunt dicentes, propitiatorium & duos cherubim aureos & archam testamenti præcipiente Domino Moysen fecisse.

FEcisse sanctus Moyses, præcipiente Domino, propitiatorium & archam testamenti, & duos cherubim aureos, necnon & excidisse tabulas lapideas legitur: non tamen adorare jussisse, nec ea ob præteritarum quarundam rerum memoriam, sed ob futurorum mysteriorum sacratissimam præfigurationem creditur condidisse. Quæ dum ita se habeant, quantæ sint absurditatis quantæque dementiæ illi qui his sacratissimis & summo honore dignis rebus, præcipiente Domino, à legislatore conditis, imagines æquiparare conantes, illarum adorationem his exemplis stabilire moliuntur, nec ferrea vox explicare, nec nostri sensus existimatio poterit indagare: præsertim cum illa sacratissimorū sensuum exuberent archanis, hæc parum utilitatis habeant, excepta recordatione rei cujus sunt. Cum ergo archa testamenti Domini de lignis Setthim, jubente Domino, per legislatorem

rem condita & inaurata sit,& introrsus habeat tabulas nihilominus fœderis & manna sive virgam
Aaron: propitiatorium verò sit aureum in modum tabulæ, quod superinponebatur archæ, ejusdem-
que longitudinis & latitudinis, tantæque formæ fieri sit jussum, qua & archa, ut eodem propitia-
torio archa tegeretur, & duo cherubim aurei ductiles super ipsum propitiatorium essent, hinc at-
que inde alterutrum adtendentes, ita ut vultus eorum in propitiatorium essent, & pinnis suis
obumbrarent propitiatorium, & inde Deus loqueretur ad Moysen, de propitiatorio videlicet sive
de medio cherubim: quis tam hebes tamque est demens, ut non solum habendarum, sed etiam
adorandarum imaginum insolentissimum usum, horum tam terribilium tamque insignium my-
steriorum conparatione conetur adstruere? Nam dum istæ nihil aliud innuant, nisi interdum re-
rum gestarum ordinem, interdum non gestarum, sed fictarum mentiantur errorem: illa vero sem-
per sanctis & excellentibus radiant mysteriis & rutilant sacramentis. Archa namque fœderis se-
cundum quosdam Dominum & salvatorem nostrum, in quo solo fœdus pacis apud patrem habe-
mus, designat: qui post resurrectionem suam ascendens in cælum carnem quam adsumpserat ex
virgine, in patris dextera conlocavit. In quo sunt duæ tabulæ legis, duo videlicet testamenta: in
quo est virga Aaron, quæ fronduerat ei, quia ipse est rex & sacerdos: Rex, quia de eo scriptum est;
Psalm. 110. *Virgam virtutis suæ emittet Dominus ex Sion, & dominabitur in medio inimicorum suorum.* Sacerdus
Psal. 110. & vero, quia de eo scriptum est; *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech:* in quo est
Hebr. 5. manna, cælestis videlicet pabuli edulium, de quo edulio David egregius propheta dicit; *Panem*
Psalm. 78. *de cælo dedit eis, panem angelorum manducavit homo:* sicut & ipse in Evangelio dicit, *Ego sum pa-*
& 4. Edr. 1. *nis vivus qui de cælo descendi.* Cui propitiatorium superponitur, quia scilicet legalibus sive evan-
Ioan. 6. gelicis præceptis, quæ in eo fundata sunt, supereminet misericordia ejusdem mediatoris, per quam
non ex operibus legis quæ fecimus nos, neque volentes, neque currentes, sed ejus miseratione sal-
Psalm. 89. vamur: de quo etiam voce paterna dicitur, *Veritas mea & misericordia mea cum ipso, & in nomine*
Osee 6. *meo exaltabitur cornu ejus*; & qui per Prophetam dicit, *Misericordiam volo & non sacrificium:* &
Matth. 9. cui per Psalmistam dicitur, *Miserationes tuæ multæ Domine:* qui secundum Apostolum *propitiatio*
1. Ioan. 2. *est pro peccatis nostris.* In quo sunt duo cherubim, scientiæ videlicet plenitudo, quæ in duobus testa-
mentis, ejus revelatione, monstrata est: qui invicem se adtendunt, quia lex & evangelium magnam
Matth. 5. inter se consonantiam habent, dicente Domino, *Non veni legem solvere, sed adimplere.* Qui cheru-
him ideo versos vultus habent in propitiatorium, quia duo testamenta spem semper in Dei miseri-
cordia ponendam omnino commendant. Desuper quo propitiatorio, id est, de medio cherubim
Ioan. 1. loquitur Deus, quia idem filius est verbum patris, *per quem facta sunt omnia:* & cùm sit unius cum
Ioan. 10. patre substantiæ, sicut ipse in evangelio ait, *Ego & pater unum sumus*, sive ut Philippo ait, *Qui videt*
Ioan. 14. *me, videt & patrem*, Dei patris in eo semper de medio duorum testamentorum vox audıtur: secun-
dum plerosque verò divinæ legis doctores qui hæc moraliter tractant, *aurum* sapientiam signifi-
cat, *archa* secretum Dei. In archa jussa sunt poni lex & manna & virga Aaron. Per *virgam* potestas
significatur, per *manna* gratia: quia nisi cum gratia non est potestas præcepta faciendi. Verumta-
men quia lex à quovis proficiente non ex omni parte conpletur, propitiatorium est desuper: ad
hoc enim opus est, ut propitius sit Deus: & ideo desuper ponitur, quia superexaltat misericordia
judicio. Duo verò cherubim pinnis suis obumbrant propitiatorium, id est, honorant velando,
quoniam mysteria ista sunt, & invicem se adtendunt, quia consonant. Duo quippe ibi testa-
menta figurantur, & vultus eorum sunt in propitiatorium: quia misericordiam Dei, in qua una
spes est, valde commendant. Denique hinc se promisit locuturum Deus ad Moysen, de medio
cherubim, desursum propitiatorii. Porro si creatura rationalis in multitudine scientiæ, quoniam
hanc interpretationem habent cherubim, duobus ipsis animalibus significatur: ideo duo sunt ut
societatem charitatis commendent: ideo pinnis suis propitiatorium obumbrant, quia Deo, non
sibi tribuunt pinnas suas, id est, Deum honorant virtutibus quibus præstant. Et vultus eorum
non sunt nisi in propitiatorium: quia cuicumque profectui ad multitudinem scientiæ spes non
est, nisi in Dei misericordia. Quia igitur tabulæ per quas duo testamenta significari superius
diximus, nullo terrore dantur, nullo strepitu ignium, nulla commotione nubium, nullo mugitu
tubarum, sicut illæ quæ prius à Domino datæ & à Moyse comminutæ fuisse leguntur: quæ dum da-
Exod. 20. rentur Moysi, à populo dictum est; *Loquere tu nobiscum, & non loquatur ad nos Deus, ne fortè mo-*
riamur: hoc evidenter innuitur, quòd priores vetus testamentum in quo terror erat, significave-
rint: posteriores verò novum, in quo dilectio. Quod verò priores opus Dei fuerint, secundæ o-
pus hominis: & illæ conscriptæ digito Dei, istæ scriptæ ab homine narrentur, hoc apertissimè de-
claratur, quòd in illis vetus testamentum, ut præfati sumus, significatum est, quia Deus ibi præce-
pit, sed homo non fecit. Lex enim posita est in veteri testamento, quæ convinceret transgressores:
Rom. 5. unde & egregius prædicator ait, *Lex autem subintravit, ut abundaret peccatum.* Non enim imple-
batur timore, quæ non inpletur nisi charitate: & ideo dicitur opus Dei, quia Deus legem consti-
tuit, Deus conscripsit: nullum opus hominis, quia homo Deo non obtemperavit, & eam potius
reum lex fecit. In secundis autem tabulis homo per adjutorium Dei tabulas facit atque conscri-
bit, quia novi testamenti charitas legem facit. Unde mediator Dei & hominum legem non sol-
Rom. 13. vere sed adimplere venit. Dicit autem & idem egregius prædicator, *Plenitudo legis charitas & fides*
quæ per dilectionem operatur. Factum est itaque homini facile in novo testamento quod in veteri
difficile fuit, habenti fidem quæ per dilectionem operatur: atque illo digito Dei, hoc est spiritu
2. Cor. 3. Dei, intus eam in corde scribente, non foris in lapide. Unde dicit Apostolus, *Non in tabulis la-*
pideis,

pideis, sed in tabulis cordis carnalibus: quoniam charitas Dei qua veraciter impletur præceptum, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hoc est ergo quòd primo data est lex, ubi significatur vetus testamentum, quod est opus tantummodo Dei, & conscriptio digiti Dei, quod Apostolus dicit, *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum & justum & bonum.* Lex ergo Rom. 7.
sancta & bona Dei opus est, ubi homo nihil agit: quia non obtemperat, sed reatu potius premitur lege minante atque damnante. *Peccatum enim,* inquit, *ut appareat peccatum per bonum mihi operatum* Ibid.
est mortem: beatus autem homo est, cùm hoc mandatum sanctum & justum & bonum adimplet. Est etiam opus ejus, sed per gratiam Dei. Hic enim sensus aptatur translationi veteri, in qua secundæ tabulæ à legislatore scriptæ fuisse memorantur. Cæterum quia in Hebraica veritate utræq; primæ videlicet & secundæ à Deo scribuntur, hoc significatur, quia & vetus & novum testamentum sancti Spiritus gratia, qui digitus Dei dicitur, conscriptum est, & in illo accipitur spiritus servitutis in timore, quia Deus iugum legis homini inponit, homo ferre non valet. In isto verò ubi tabulæ ab homine fiunt, à Deo scribuntur, homo obœdiendo accipit spiritum adoptionis. Hæc igitur insignia, archa videlicet & quæ in ea sunt, propitiatorium sive cherubim, semper à nobis spiritali intuitu cernantur, & tota mentis intentione quærantur. Nec ea in depictis tabulis sive parietibus quæramus, sed in penetralibus nostri cordis mentis oculo aspiciamus: & qui secundum Apostolum, revelata facie gloriam Dei speculantes in ejusdem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tamquam à Domini spiritu non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis: non jam veritatem per imagines & picturas quæramus, qui spe, fide & charitate ad eandem veritatem quæ Christus est, ipso auxiliante pervenimus.

CAP. XVI.

Quod nec inde adorandarum imaginum usus adstrui possit, ut illi stultissime & irrationabiliter dicunt, eo quod in lege scriptum est: Ecce vocavi ex nomine Beseleel filii Ur filii Hor de tribu Iuda, & replevi eum spiritu sapientiæ & intellegentiæ, ad perficiendum opus ex auro & argento, & dedi ei Ooliab Achisama. Exod. 31.

LEX, ut ait Apostolus, *spiritalis est.* Est enim nobis in præsentis seculi caliginoso itinere ad diri- Rom. 7.
gendos nostrarum mentium gressus à Deo conlata, cujus jubare mentis acies perlustrata mysticorum sensuum possit intueri secreta. *Præceptum namq; Domini lucidum,* ait Propheta, *inlu-* Psal. 19.
minans oculos: atque idem, *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis.* De hac Psalm. 119.
itaque per quendam sapientem dicitur; *Lucerna est mandatum legis, & lux vita, & increpatio & disciplina.* Et Esaias dicit, *De nocte spiritus meus vigilat ad te Deus: quia lux præcepta tua sunt super terram,* Esa. 26.
Cujus lucis cùm omnes eam non rectè intellegentes expertes sint, hi nimirum prorsus expertes esse creduntur, qui ob nescio quam imaginum adorationem eam violenter ad suos sensus flectere nituntur, & in suo errore eam quodam̃odo sibi adminiculari affectant; cùm ex ea, quamquam ad tem non pertinentia, tamen utcunque testimonia proferre tentant. Quia ergo Beseleel ad faciendum opus ex auro & argento à Domino sit electus, & spiritu sapientiæ & intellegentiæ & scientiæ repletus, ita hoc illi ad suum errorem muniendũ in testimonium trahunt, ac si ea quæ per eum Domino jubente fiebant, & mysteriorum typicas figuras redolebant, adoranda forent. *Beseleel* igitur interpretatur, *in umbra Dei: Ur, ignis* dicitur: *Hor, lumen* intellegitur. Cujus ergo iste *Beseleel,* qui, ut diximus, *in umbra Dei* interpretatur, typum gessit? nisi illius cui semper ecclesia clamat, *Sub umbra alarum tuarum* Psal. 17.
protege me: & *Sub umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas:* & de quo in Canticis Canti- Psalm. 57.
corum sponsa dicit, *Sub umbra ejus quam desiderabam sedi.* Hic enim filius Ur filii Hor dicitur: quia Cant. 2.
est splendor inenarrabilis, Deus ex Deo, lumen ex lumine: de quo per Abacuc prophetam dicitur,
Splendor ejus ut lumen erit. Deus namque, ut ait Moyses, *ignis consumens est:* quod & Apostolus Paulus Hab. 3.
in epistola ad Hebræos iisdem verbis adfirmat: & idem Dominus per Zachariam Prophetam dicit, Deut. 4. & 9. Hebr. 12.
Absque muro habitabitur Hierusalẽ præ multitudine hominum & jumentorum, & ego ero in circuitu ejus Zach. 2.
murus & ignis. Qui cùm sit unius cum patre substantiæ, & ad Moysen in igne loquitur, & ad discipulos in Evangelio ait, *Ignem veni mittere super terram: & quid volo nisi ut ardeat?* Numquid non illo Luc. 12.
igne illorum pectora inflammata erant qui dicebant, *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum* Luc. 24.
loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Is ergo Beseleel ex nomine vocatur, quia ei paterna voce per Esaiam Prophetam dicitur, *Et vocavi de nomine tuo, meus es tu:* & de quo per Moysen dicitur, Esa. 43.
Ecce mittam angelum qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat ad locum quem præparavi. Exod. 23.
Observa eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaveris, & est nomen meum in illo. Sed nec genus hujus Beseleel, qui ex nomine vocatus est, tacetur. Ait enim scriptura, *Filium Ur Filii Hor de tribu Iuda.* Hic est enim de quo Israhelitica voce antè prædictum
est; *Catulus leonis Iuda ad prædam fili mi ascendisti:* id est, in crucem prædaturus infernum, *requiescens* Genes. 49.
accubuisti ut leo, id est, in sepulchro: *& quasi leana, quis suscitabit eum?* quia per virtutẽ patris tertia die
à mortuis resurrexit. Per virtutem autem patris illum resurrexisse audi Apostolum dicentem; *Hunc* Actor. 10.
Deus suscitavit post diem tertium, & dedit illum manifestum fieri non omni populo. Dic, rogo, sancte Iohañes, qui supra mediatoris Dei & hominum pectus recumbens, de æterni luminis fonte luciflua pocula

cula hauriebas, unde quotidie ambrosei liquoris nectar, Christicolis mentibus propinas, si nosti
Apoc. 5. unde genus ducat iste Beseleel, cujus typum ille antiquus legalis quondam Beseleel gerebat. *Vidi,*
inquam, *in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem: &*
vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis dignus est aperire librum, & solvere signacula
ejus? & nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque subtus terra aperire librum, neque respicere
illum: & ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum. Et
unus de senioribus dixit mihi; Ne fleveris; ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum,
& solvere septem signacula ejus. Nam dum iste Beseleel, quem Christi figuram gestasse diximus,
tantis virtutum prærogativis ornetur, ut & à Deo electus, & ex nomine vocatus, & Spiritu sancto
repletus, & cujus filius vel de qua stirpe sit describatur, incassum ob imaginum adorationem fir-
mandam in exemplum trahitur: cùm videlicet cunctis pictoribus excellentior, cunctisque artifi-
cibus imagines formantibus credatur fuisse præstantior: cujus si operibus pictura vel cujuslibet
opificio imagines conditæ adsimilandæ sunt, illi quoque pictores vel cujuslibet artis opifices
imagines condentes adsimilandi sunt: & si illi pictores vel cujuslibet opificii homines imagines
condentes adsimilandi sunt, ipsi quoque opifices sive ab his conditæ imagines futurorum insi-
gnem præfigurationem gerunt: non autem pictores vel cujuslibet opificii homines nec opera eo-
rum futurorum quandam præfigurationem gerunt: non igitur illius operibus pictura vel cujusli-
bet opificio imagines conditæ adsimilandæ sunt. Quia vero iste novus Beseleel, redemptor vide-
licet humani generis, spiritum sapientiæ, scientiæ & intellegentiæ habuerit, qui utique unius cum
patre & filio substantiæ est, & à patre filioque procedit: Esaias Propheta testis est. Ait enim,
Esa. 11. *Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice ejus ascendet & requiescet super eum spiritus Domini, spiri-*
tus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replevit eum
Esa. 61. *spiritus timoris Domini.* Et idem Dominus per eundem Prophetam dicit, *Spiritus Domini super me*
propter quod unxit me. Hic ergo quod facit ex auro & argento, facit in ornamentis tabernaculi:
cum videlicet sanctos viros *auro coruscantes*, id est, interiori intellegentia, *argento nitentes*, id est,
Rom 10. divinis eloquiis ornatos, & ut ita dixerim, aurum in corde habentes, juxta illud, *Corde creditur ad*
justitiam: argentum in confessione oris, juxta illud, *Ore autem confessio fit ad salutem:* in taber-
naculo Dei, sancta scilicet Ecclesia, ad æternam patriam transituros constituit. Quæ duo *aurum*
Rom. 10. *& argentum*, id est, fidem & confessionem, Apostolus quærebat cum dicebat. *Quia prope est verbum*
in ore tuo & in corde tuo: quia si confessus fueris Dominum Iesum Christum, & credideris in cor-
de tuo quod Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris. Quæ etiam ad exornandum taberna-
Exod. 35. culum Moyses quærebat, cum dicebat, *Sumite à vobis ipsis emptionem Domino: omnis qui conceperit*
corde, offerat initia Domino, aurum, argentum, & cætera. Qui etiam cum sit sapientia Dei patris, in
sanctis hominibus spiritali sensu exuberantibus habitare dinoscitur, dicente Scriptura, *Sapientia*
Dei super lapides pretiosos est, habitatio ejus in vasis aureis. De qua sapientia aliâs per Salomonem
Proverb. 3. dicitur, *Beatus homo qui invenit sapientiam, & affluit prudentia; melior est adquisitio ejus negotiatio-*
ne argenti & auro primo: fructus ejus pretiosior est cunctis opibus: & omnia quæ desiderantur huic non
valent comparari. Quia ergo in argento eloquiorum divinorum nitor intelligitur, Psalmistæ te-
Psalm. 11. stimonio adprobandum est dicentis, *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igni examinatum ter-*
ra purgatum septuplum. Huic namque Beseleel ad peragendum opus in adjutorium datur Achisa-
ma. Quem namque Achisama iste qui adjutorium Christo præbet, nisi sanctos Apostolos & Aposto-
licos viros significat? qui nimirum dum per prædicationem, studia & bonorum operum exempla
homines in ecclesiæ gremio & virtutibus coruscare faciunt, & ad æternam patriam pertrahunt,
1. Cor. 3. Christo adjutores existunt. De quibus profectò erat ille qui dicebat, *Dei adjutores sumus: Dei*
agricultura estis: Dei ædificatio estis. Quæ igitur omnia dum allegoricis plena sint sensibus, & tro-
picis per legislatorem prolata figuris, non solum dementissimum, sed etiam insanissimum est ea
imaginibus, quas unusquisque opifex pro captu ingenii sui quales voluerit, immo quales potue-
rit, effecit, adsimilare conari.

CAP. XVII.

Quòd non rectè sentiant qui dicant, Si secundum Moysi legitimam traditionem præcipitur populo purpura hyacinthina in fimbriis, in extremis vestimentis poni ad memoriam & custodiam præceptorum, multò magis nobis est per adsimilatam picturam sanctorum virorum videre exitum conversationis eorum, & eorum imitari fidem secundum Apostolicam traditionem.

TOTUM hoc capitulum summaticè est considerandum, & per singula unicuique particulæ respondendum: quoniam quamquam ad unius erroris tendat propositum, ex multis tamen particulatim est erroribus conpaginatum. Primo namque discutiendum est, cur purpuram hyacinthinam in eodem capitulo dixerint: cum videlicet alius color sit purpureus, & alius hyacinthinus: & sicut non potest rectè dici rubeus candor & candens rubor, velut si quis dicat argenteum aurum vel aureū argentum, ita nec rectè dici potest purpura hyacinthina, ut converso ordine dici queat

queat purpurea hyacinthus: quoniã talis derivatio reciprocata nullius sensus vigore manere pote-
rit inconvulsa: quoniam quidem, ut præfati sumus, alius color est hyacinthinus & alius purpureus,
testis est ipsa lex à Domino per Moysen data, quæ singillatim hæc quatuor, hyacinthum videlicet,
purpuram & coccum seu etiam byssum ad indumenta pontificis conficienda, vel cætera quæ ad sa-
crarium præparandum essent offerenda, designat: quibus quatuor materiis majores nostri quatuor
elementorum figuram, ex quibus mundus sive humanum corpus constat, significari dixerunt, &
singulas tropologicè virtutes innuere docuerunt. Hyacinthum ergo ad aërem referunt, quod & i-
pse indicat color, sicut & coccum ad ignem: purpuram aquæ accommodant, eo quod de aquis ac-
cipiat fucum: byssum terræ, quia oritur ex terra. Denique & illud discutiendum est quod imaginum
usum exemplo fimbriarum hyacinthinarum munire nituntur: cum præsertim illas priscæ legis in
mysterium series in extremis vestibus poni jubeat: istas verò ut adorentur nec veteris nec novi testa-
menti pagina uspiam in sacrariis poni præcipiat. Neque enim tanti erroris hoc exemplo valet ad-
strui insania: quod per legislatorem idcirco conlatum est, ut quædam arcani sensus innueret indi-
cia; nec res bene jussa beneque gesta tanto deliramento poterit convenire conlata. Inlatis igitur Do-
minus per Moysen mandatis legis ad extremum intulit, *Ligabis ea in manu tua & erunt immota ante* Deut. 6.
oculos tuos. Quæ nos spiritualiter dum opere conplemus in manibus inmota tenemus: & cum die ac
nocte meditamur in eis, ante oculos conlocata gestamus. Jussit quoque fimbrias hyacinthinas fieri
in quatuor angulis palliorum, sive ad dinoscendum populum Israhel, ut essent signum in veste, sicut
circumcisio signum in corpore: sive ut nos, qui spiritalis Israhel sumus, habeamus pro indumento
justitiam & sanctam conversationem: hujus indumenti extremitas fimbriis hyacinthinis sit ornata,
quatenus vita nostra sanctarum scripturarum sit testimoniis erudita. Hic enim fimbriarum bonus
usus & bene per legislatorem sive illi carnali Israheli, sive nobis spiritali bene concessus, male ab il-
lis abusus potius quam habitus est. De quibus veritas in evangelio dicit, *Dilatant enim phylacteria &* Matth. 23.
magnificant fimbrias. Cujus quæso isti, cujus exemplum tenent? nisi Pharisæorum qui dum volunt
vocari ab hominibus Rabbi, & quærunt primas in foro salutationes, primas in conventibus cathe-
dras, dumque per appetitum vanæ laudis sua dicta vel facta cupiunt mandare memoriæ posterita-
tis, imagines quæ bene à quibusdam in basilicarum ornamentis constitutæ fuerunt, per ineptas &
inutiles synodos male & ipsi adorant & alios adorare conpellunt. Illi per inanem gloriam fim-
brias magnificant, isti nihilominus per jactantiam imagines adorant: illi bene institutas male ma-
gnificando dilatant, isti bene conditas male adorando exaltant: illi putant Moysi præceptis parere
fimbrias magnificando, isti putant se sanctis omnibus placere imagines adorando: ac per hoc
quanquam per diversa discurrant & diversa diversis modis sequantur, ad unius erroris destina-
tam vesaniam tendere noscuntur: nec inmerito, cùm horum effectuum causæ sive efficientia nil
aliud sint nisi ventosæ laudis gloria sive arrogantia. Ut ergo istius vanissimi capituli quod discute-
re commaticè proposuimus, error expressius discutiatur, necesse est ut illius textus ex ordine repe-
tatur. Garriunt enim, *Si secundum Moysi legitimam traditionem præcipitur populo purpura hyacinthina
in fimbriis in extremis vestimentis poni, ad memoriam & custodiam præceptorum, multo magis nobis est per
adsimilatam picturam sanctorum virorum videre exitum conversationis eorum.* Hoc quod dicunt,
multo magis, quod pertinet ad *præcipitur*, ut subaudiatur, si populo præcipitur, multo magis nobis,
nullum nec levem sensum quidem habere potest: quippe cum non solum multo magis non præci-
piatur, sed nec æque quidem nec minus uspiam hic error præcipi videatur. Quod vero dicunt,
Per adsimilatam picturam videre exitum conversationis sanctorum virorum, quantæ sit absurditatis
quantæque dementiæ, pene infinitum est persequi: cum videlicet in imaginibus non possit sanctæ
conversationis virtus videri, sed solummodo illæ materiæ quibus ipsæ imagines formatæ sunt.
Num quidnam virtutes & meritorum insignia, quæ illis utique in subjecto fuerunt, hoc est in ani-
mo, in his velut in subjecto quodam videri possunt? cum tamen in his non sit anima quæ subjacens
esse possit virtutibus, in subjecto autem istis hoc est in materiali corpore quodammodo colores
sunt, virtutes autem his nec de subjecto, nec in subjecto esse possunt. Numquid igitur sapientiam,
& eloquentiam in istis cernere possumus, quam plerique illorum habuerunt? num quidnam pruden-
tiam aspicere in istis valemus, per quam agnitio veræ fidei & scientia divinorum apicum in illis fuit?
per quam trimodum illud intelligentiæ genus in divinis libris à prudentibus intellegitur. Quorum
primum est, per quod quædam ita accipiuntur historialiter, sepositis ænigmaticis vel allegoricis figu-
ris, ut est decalogus legis. Secundum, per quod quædam in scripturis mysticè accipiuntur, tam secun-
dum fidem rerum gestarum, quam etiam juxta figuram allegoricorum sensuum: sicut petra ex qua
legislator latices elicuit & historialiter cautis fuit, & aquas evomuit, & allegoricè Christi figurã ges-
sit, qui cum sit lapis in fundamento Sion fundatus, mellifluo spiritualis vitæ poculo credentium men-
tes satiat. Tertium genus est, quod tantum spiritualiter accipitur, sicut de canticis canticorum, in
quibus nil historialiter, sed tantum spiritualiter accipiendum est. An justitia in istis intueri potest? per
quam sancti Deum timebant, religionem venerabantur, cunctis prodesse, nulli nocere curabant, fra-
ternæ charitatis vincula amplecti, sive aliena pericula suscipere, vel etiam opem ferre miseris, nec-
non & boni accepti vicissitudinem rependere, seu æquitatem in judiciis conservare studebant. An
illorum fortitudinem in pictorum coloribus perspicere possumus? per quam magnanimes adversa
æquanimiter toleravêre, & his patienter cessêre, & spretis inlecebris fortiter restitêre: per quam
mordaces gazas & gloriæ appetitus effugerunt: per quam etiam nec adversis frangebantur, nec ele-

vabantur secundis: cujus lorica induti fortes ad labores existentes, ad pericula contra inprobos molestiis nullis cedentes, animos paravere. An illorum temperantia in his imaginibus cernitur? per quam affectionem carnis moderantes restringebant apetium. Cum ergo nil horum quæ prædiximus in istis videri possit, magnæ est temeritatis dicere, *In adsimilata pictura videre exitum conversationis sanctorum.* Sequitur in eodem vanissimo capitulo, *Et eorum imitari fidem secundum Apostolicam traditionem.* Num quidnam eorum fides quæ secundum Apostolum per dilectionem operatur in imaginibus imitari potest? Sicut ergo non potest videri in his exitus conversationis sanctorum, sic nec fides imitari: quoniam quæ illis desunt in his nec videri nec per has imitari possunt. Omne quod caret vita, caret sensu: omne quod caret sensu, caret fide: omne igitur quod caret vita, caret fide. Nam cum sint spes fides & charitas invisibiles & incorporalis qualitatis secundum proprietatem suæ substantiæ, in vero homine qui has habet, videri non possunt, nisi fortè in operibus demonstrentur: sedes enim earum sicut & ceterarum virtutum, in anima est, quam constat esse invisibilem. Et si in vero, qui has utique habet, videri non possunt, multo minus in picto videri poterunt, qui non solum his, ut præfati sumus sed etiam vita caret: & si in his videri non possunt, multo igitur minus imitari poterunt, unde datur intellegi, vanam esse eorum fidem qui per imagines sanctorum fidem imitaturos se dicunt. Iam vero quia dicunt, secundum Apostolicam traditionem, dicant ubi ab Apostolis aut exemplis aut verbis traditum sit, Per imagines videre exitum conversationis sanctorum & eorum imitari fidem. Exitum ergo conversationis sanctorum hoc modo demonstrat Apostolus, cum dicit, [Hebr. 11.] *Sancti omnes juxta fidem defuncti sunt non acceptis repromissionibus, sed a longe aspicientes & salutantes & confitentes qui peregrini & hospites sunt super terram:* sive cum dicit, *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, extinxerunt impetum ignis, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello,* vel cetera quæ sequuntur. Quid ergo debeamus imitari evidentissime idem [Ephes. 5.] Apostolus demonstrat, cum dicit, *Estote imitatores Dei sicut filii charissimi:* & in alio loco dicit, [1. Cor. 11.] *Imitatores mei estote sicut & ego Christi.* Unde liquido patet banc esse Apostolicam traditionem, ut non in picturis, sed in virtutibus videri possit sanctorum exitus conversationis, & eorum imitari fides, non imaginum fucis, sed in operibus bonis.

CAP. XVIII.

Quod vana sit spes eorum qui salutem suam in imaginibus ponunt, dicentes, Sicut Israheliticus populus serpentis ænei inspectione servatus est, sic nos sanctorum effigies aspicientes salvabimur.

[Rom. 8.] SPES eorum qui salutem suam in imaginibus ponnnt ab Apostolo reprobatur qui spem non in his quæ videntur, sed in his quæ non videntur esse disserit. ait enim, *Spes quæ videtur non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.* Nam dum æneus serpens præcipiente Domino à Moyse conditus, & in sublimi fuerit, non ut adoraretur, positus, sed ut ad tempus ignitorum serpentium virosis obsisteret morsibus, falsæ spei ludificatione deluduntur, qua ita se manu factarum imaginum inspectione sanandos arbitrantur, sicut Israhelitieus populus illius ænei serpentis iospectione ab ignitarum pestium mortiferis ictibus sanabatur: præsertim cum ille ut fieret, Moysi à Domino imperatum est: hæ vero ut fiant nullius scripturæ textu sit institutum. Quid ergo serpens ille, cujus inspectione à serpentibus vulnerati sanabantur, significaverit ipso [Ioan. 3.] redemptore nostro docente cognovimus qui ait, *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis:* quem videlicet dum sedula mente internis oculis aspicimus, malignorum spirituum mortiferis tentationum morsibus superatis, æternæ mortis pericula evitamus. Præterea sicut in divinæ legis verbis ea quæ à sancto Spiritu bene in lege, Prophetis, evangelio sive Apostolis dicta sunt, plerumque perversa inteotione ab schismaticis male intelleguotur, ita etiam pleraque quæ idcirco à patribus ut prodessent instituta vel facta sunt, decursis prolixorum temporum curriculis, à posteris malè habita & in perversum mutata fuisse creduntur, sicut de phylacteriis & fimbriis, de quibus paulo superius dictum est, vel etiam de æneo serpente, de quo nunc dicere instituimus, qui, ut præfati sumus, ad tempus ut vulneratis à serpentibus prodesset, fuit necessarius, per quem postmodum inolevit excelsorum insolentissimus usus: cui cum vidisset Ezechias rex justus incensa adolere & quasdam culturas exhibere, magnaq; ex parte populum periclitari, tanto persuasum errore, cum non distulit frangere, quem & per legislatorem ad profectũ noverat conditum fuisse, & à populo cernebat celebrari vano cultu & superstitiosa religione. Laus ergo ejusdem Ezechiæ sanctissimi regis eo quòd vanas superstitiones abstulerit, eundemq; serpentem [2. Reg. 18.] cõtregerit, hoc modo in divinis literis habetur: *Fecit, inquit, Ezechias quod bonum erat coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater suus: ipse dissipavit excelsa & contrivit statuas & succidit lucos, confregitq; serpentẽ æneũ quẽ fecerat Moyses: siquidem usque ad illud tempus filii Israhel adolebant ei incensũ, vocavitq; eũ Naastan. In Domino Deo Israhel speravit, itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Iuda, sed neque in his qui ante eũ fuerunt: & adhæsit Domino, & nõ recessit a vestigiis ejus, fecitq; mandata ejus quæ præceperat Dominus Moysi, & erat Dominus cum eo & in cũctis ad quæ procedebat sapiẽter agebat.*

Hæc

Hæc præterea & hujusmodi superstitiones, quas se quidem putant ob amorem Dei facere: sicut hi qui ob sanctorum amorem imaginibus luminaria accendunt, easque adorant. Hoc modo beatus Hieronymus dum de fimbriis & phylacteriis Pharisæorum sancti evangelii lectionem exponeret, reprehendit dicens, *Hoc apud nos*, inquit, *superstitiosa muliercula in parvulis evangeliis & in crucis ligno & in istiusmodi rebus, quæ habent quidem zelum Dei sed non juxta scientiam usque hodie factitant, culicem liquantes, & camelum glutientes.* Iam vero quia se imaginum inspectione salvandos credunt, sicut serpentis inspectione Israheliticus populus à serpentium morsibus sanabatur, si qua forte eis quædam corporis inclementia accesserit, recurrant ad imagines, easq; aspiciant, quatenus dum illarum inspectione minime sanati fuerunt, revertantur ad Dominum, & per sanctorum intercessiones ab eo sanitatem se accepturos credant, qui totius sanitatis & vitæ est auctor.

CAP. XIX.

Quod magnæ sit temeritatis dicere, Sicut Iudæis tabulæ & duo cherubim: sic nobis Christianis donata est crux & sanctorum imagines, ad scribendum & adorandum.

SÆPE in hoc opere dicere conpellimur, quòd neque tabulæ neque duo cherubim, nec cætera hujuscemodi ad adorandum in veteri testamento factâ fuisse credantur: quæ quidem isti omnia relicto mediocritatis & rectitudinis calle in eo ultra quàm ordo exposcit, extollunt, quod ea ad adorandum fuisse conlati proclamant: in eo verò ultra quàm res exigit submittunt, quod illis imagines æquiperare affectant. Cum ergo dicunt, *Sicut Iudæis tabulæ & duo cherubim, ita nobis Christianis data est crux & sanctorum imagines ad adorandum & ad scribendum*: quid aliud faciunt, nisi ut imagines exaltent, Christianorum res extenuent? præsertim cum illos qui sub lege erant dicant habuisse duos cherubim à Moyse conditos, de quorum medio Deus loquebatur, nos autem qui sub gratia sumus dicant habere cruces, quæ à quibuslibet artificibus efficiuntur: illos qui umbram legis sequebantur habuisse fœderis tabulas, continentes legis decalogum, nos qui veritatem quæ Christus est sequimur, habere opera quorumlibet artificum: illos qui spiritum servitutis acceperunt, in timore dicant habuisse ea quæ Moyses faciebat, Domino insinuante, nos qui spiritum adoptionis accepimus, in quo clamamus Abba pater, habere imagines quas quilibet pictor condit, mundanæ tantum artis experientia perdocente. Nos enim, qui non sequimur literam mortificantem, sed spiritum vivificantem, qui non carnalis, sed spiritualis Israhel sumus, qui spretis visibilibus invisibilia contemplamur, non solum imaginibus majora mysteria, quæ omni mysterio carent, sed ipsis tabulis seu duobus cherubim majora & eminentiora mysteriorum insignia à Domino accepisse nos gratulamur: cum videlicet tabulæ & duo cherubim exemplaria fuerint futurorum: & enim Iudæi habuerint carnaliter, resque typicis opertæ figuris præfigurationes fuerint futurorū, nos habemus in veritate spiritaliter ea, quæ illis exemplaribus sive præfigurationibus carnalibus præfigurabantur. Quantum ergo eminet umbræ corpus, imagini veritas, figuræ res gesta, tantum eminet veteri testamento novum: quippe cum illud dedicatum sit à Moyse cùm lecto omni mandato legis universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum cum aqua & lana coccinea & hyssopo: ipsum quoque librum &
omnem populum aspersit dicens, *Hic sanguis testamenti quod mandavit ad vos Deus:* istud vero dedi- Exod. 24.
catum sit à mundi redemptore Domino nostro Iesu Christo, qui *in qua nocte tradebatur, accepit pa-* 1. Cor. 11.
nem & benedixit ac fregit deditq; discipulis suis dicens, Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem: similiter & calicem postquam cœnavit, dicens, Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorū. In illo sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus coinquinatos sanctificabat, ad emundationem carnis: in isto sanguis Christi qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, & mundat conscientias nostras ab operibus mortuis, ad serviendum Deo vivo & vero. In illo agnus per
familias occidebatur, eiusque carnibus pascha celebrabatur; in isto agnus Dei *qui tollit peccata mundi*, Ioan. 1.
qui est verus agnus inmaculatus, Deo etiam est in sacrificium oblatus, dicente Apostolo, *Pascha no-* 1. Cor. 5.
strum inmolatus est Christus. In illo Cananitidis gentis regnum rerumque corporalium affluentia pollicetur: in isto vita æterna regnumq; cælorum conceditur. In illo promittitur terra quæ lacte & melle fluit: in isto pollicetur patria cælestis, in qua datur quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. In illo neomeniæ, id est, novæ lunæ principia colebantur: in isto nova creatura in
Christo accipitur. vase electionis Paulo adtestante, qui ait, *Si qua nova in Christo creatura, vetera tran-* 2. Cor. 5.
sierunt, ecce facta sunt nova. In illo sabbati otium & requies celebratur: in isto sabbati requies, in
Christo habetur qui dixit, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam, &* Matth. 11.
invenietis requiem animabus vestris. In illo pecoribus inmolatis carnis & sanguinis hostiæ offerebantur: in illo sacrificium carnis & sanguinis Christi offertur, quod per illa animalia figurabatur. In illo jugum grave legis cervicibus inpositum faciebat servos: in isto jugum Christi leve & onus suave per spiritum adoptionis facit filios. His ita se habentibus perversum & ultra quàm perversum est, ut alternatim converso ordine præstantioribus deteriora, deterioribusve præstantiora dentur, & adeo imaginum usus magnificetur ut Christianorum res quodam modo extenuentur.

CAP. XX.

CAP. XX.

Quod non minus omnibus, sed pene cunctis plus Tarasius delirasse dinoscitur, dicens: Sicut veteres habuerunt cherubim obumbrantem propitiatorium; & nos imagines Domini nostri Jesu Christi & sanctæ Dei genetricis & sanctorum ejus habeamus obumbrantes altare.

NOn est inconsequens ut Tarasius, qui, ut fertur, à populari conversatione ad sacerdotale culmen, à militari babitu ad religiosum, à circo ad altarium, à forensi tumultu ad prædicarioocm, ab armorum strepitu ad sancta mysteria peragenda extraordinarie provectus est, subditarum sibi plebium mentes ab spiritualibus ad carnalia, ab iovisibilibus ad invisibilia, à veritare ad imaginem, à corpore ad umbram, ab spiriru vivificante ad literam mortificantem, ab spititu adoptionis ad spiritum timoris, denuo redire conpellatur quoniam ille spretis his quæ ei fortasse inlicita oon erant in laicali conversatione, ad sacerdotalis culminis gradum coovolavit, quod ei inlicirum erat ob subitancam conversarionem, ei etiam subditæ plebes à licitis spiritualium observationum mysteriis ad inlicitas corporalium rerum observantias convolent per ejus prædicationem. Quia ergo melioribus cootemptis, pejoribus uti hortatur, & quia veteres habuerunt cherubim qui per Moysen facti fuor, de quorum medio loquebatur Deus, obumbrantes propitiatorium: ideo fideles hortatur habere imagines, quæ à quibuslibet opificibus cōduntur obumbrantes altare. Faciat archam quæ non sit de lignis Setthim, sed salicum: nec sit auro tecta, sed plumbo: quæ non babeat circulos aureos, sed æneos: in quibus non sint vectes de lignis Setthim, sed fagorum: in qua non sint tabulæ quæ habeant decem verba legis, sed uodecim quibus transgressio legis significetur: iu qua non sit virga Aaron, sed cujuslibet baculus illius prodecessorum qui ab illo anathematizantur, vel à quibus ille anathematizatus est. io qua sit urna, noo quæ babear manna, sed cujuslibet germinis grana. Faciat & candelabrum ex plumbo purissimo, & mensam propositionis panū, quæ non appelletur sancta. scribat & librum legis, qui cuilibet manus cito inponere jubeat, & neophyros ad episcopatum promoveri percenseat: qui etiam similitudines horum quæ in cælu & quæ in terra sunt, fieri, colere & adorare perdoceat. Decursis igitur breviter his, quibus Tarasius ideo non recte prædicet, quia nec recte, ut fertur, sacerdotii culmen conscendit, & quia dixit, *Pro cherubim habeamus imagines*, quibusdam per eundem loquutionis modum, qui à quibusdam astismos uuncupatur, prolatis, nuoc qualiter intra sanctam ecclesiam propitiarorium duobus cherubim obumbretur, sive secundum tabernaculi constitutionem quod in eremo à Moyse constitutum est, sive secundum templi ædificationem quod à Salomone Hierosolymis structum est, Domino auxiliante, spiritualibos spiritualia conparantes expediamus, ne ab insipientibus quiddam sanctis scripturis derogare videamur, eo quod imagioes non adoramus. Primo quærendum est cur Moyses cum tabernaculum faceret duos cherubim aureos fecerit: & in propitiatorio quod erar super archam posuerit, Salomon vero alios duos multo majores addiderit? quibus in templo politis sub eorum alis arcbam in medio coolocaverit cum propitiatorio & cherubim prioribus, & in tabernaculo duo cherubim, io templo vero quatuor fuerint? ad unam igitur eandemque significationem utrique pertinent, nisi tantum quod Salomon qui *pacificus* interpretatur, & figuram Christi gessit, auctius sive latius duorum cherubim magnitudinem sublimavit. Quo in facto innuitur eo quod post iocarnationem Dominicam Ecclesia latius esser ex diversarum gentium congregatiooe sublimanda, & superois civibus copulanda: qui sic conditorem de conlato sibi munere beatitudinis conlaudant, ut de oostra quodam modo ereptione atque ad eandem beatitudinem introductione congaudeant. Cherubim oamque, sicut propheta Ezechiel evidentissimè demonstrat, angelicæ dignitaris vocabulum est, numeroque singulari cherub, plurali verò cherubim dicitur. Unde & non iocongrue in figuris cherubim quæ in oraculo erant facta, evangelica ministeria intelleguntur, qui cooditori suo in cælis adsistentes de sua perpetua beatitudine lætantur. Alas enim ad invicem super archam extendunt, cum ad laudem Domini salvatoris referunt bonum omne quod acceperunt. Alteras alas ad oraculi parietes extendunt, cum sanctos etiam homines in sua societate videntes lætantur, eosque velut alarum suarum summitatibus tangunt, qnos profecto consortes atque sequaces extitisse in bac vita suæ puritatis exultant. Duos autem æquè parietes suis tangunt alis, quia fideles utriusque populi, Iudæorum scilicet & gentium conpotes secum habent aulæ cælestis: non quod in illa parria inter utrumque populum sit quædam distinctio localis, sed quia major fiat festivitas internæ beatitudinis de consortio adunatæ fraternitatis. Extendunt ergo cherubim ad utrumque parierem oraculi alas suas, quia lærantes in cælesti patria justos utriusque plebis visione quoque suæ gloriæ ad laudem creatoris excitant. Nec solum de illorum quos secum intus habent bominum justorum felicitate lætantur agmina cælestia, verum etiam nostri qui foris adhuc positi de profundis ad Dominum clamamus, continuam curam gerunt. De quibus cherubim bene etiam in libro Paralipomenon scriptum est:
a.Paral. 3. *Ipsi autem*, inquit, *stabant erectis pedibus, & facies eorum versa erant ad exteriorem domum.* Stabant etenim erectis pedibus cherubim; quia numquā a via veritatis in qua mox ut conditi sunt positi fuerunt,

runt, quodammodo aberrasse creduntur. Facies eorum erant versæ ad exteriorem domum: quia nos ab hujus peregrinationis ærumna ereptos ad suum desiderant pervenire consortium. Stabant ergo erectis pedibus, alas ad auro textos oraculi parietes extentas, & facies habebant versas ad domum exteriorem: quia videlicet ita angeli suam perpetuò innocentiam conservant: sic de animarum sanctarum in cælis beatitudine congaudent, ut eis quoque, quos in terris adhuc peregrinari conspiciunt electis opem ferre non desinant, donec & illos ad cælestem patriam introducant. Possunt etiam, sicut jam in superiori capitulo exsequuti sumus, per duos Cherubim duo testamenta significari. Ideo igitur in oraculo sunt facti, quia in consilio divinæ provisionis nobis utique inaccessibili atque inconprehensibili ante seculа dispositum est, quando & qualiter quibusve auctoribus sacra scriptura conderetur. De lignis vero olivarum sunt facti, sive quia per viros misericordiæ unctione Spiritus sancti inlustratos divini conscripti sunt libri: sive quia lucem scientiæ tribuunt, juvante flamma charitatis Dei, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris. Decem cubitis sunt alti, quia per observantiam decalogi legis Deo serviendum prædicant: quia Deo fideliter servientes, denario se remunerandos esse regni cælestis ostendunt. Geminas habent alas, quia testamenta per aspera æque & prospera indefesso proposito semper ad cælestia tetendisse ac pervenisse declarant: quia hoc idem suis auctoribus faciendum esse demonstrant. Quinque cubitorum ala cherub una, & quinque cubitorum ala cherub altera: quia in omni labentium rerum varietate sancti universos corporis sui sensus in obsequium sui conditoris extendunt, oculos habentes semper ad Dominum, audire desiderantes vocem laudis ejus, & enarrare universa mirabilia ejus, dulcia faucibus suis habentes eloquia illius super mel & favum ori suo currentes in odore unguentorum ejus & donec superest halitus in eis, & Spiritus Dei in naribus ipsorum, non loquentes labiis iniquitatem, nec in lingua sua stultitiam personantes: sicque per arma justitiæ à dextris & à sinistris incedentes ad perceptionem cælestis denarii, quem summus paterfamilias cultoribus suæ vineæ repromisit, perveniunt. Quia ergo opus unum erat in duobus cherubim, hoc innuebat, quia utriusque instrumenti scriptores una eademque castitate operis & charitatis devotione Deo serviebant, una & consona Deum voce ac fide prædicant. Quæque novum testamentum de dominica incarnatione, passione, resurrectione, ascensione, gentium vocatione, Judæorum expulsione, multimoda ecclesiæ tribulatione facta narrat: hæc eadem vetus testamentum si recte intellegitur veraciter facienda prædicebat. Adventum verò Antichristi, finem seculi extremi, discrimen judicii & æternam bonorum gloriam, pœnamq; reproborum, concordi utrumque testamentum veritate prosatur. Alæ igitur cherubim interiores super archam se invicem contingebant, quia testamenta pari de domino adtestatione consentiunt. Item alis exterioribus iste unum parietum, ille alterum contingebat: quia vetus testamentum propriè antiquo Dei populo scriptum est: novum vero nobis qui post incarnationem dominicam ad fidem venimus, & secundo pariete, hoc est, septemtrionali, recte couparamur, quibus post figurā ac tenebras idololatriæ lucem veritatis cognoscere datum est. Nam etsi primitiva ecclesia maxime de Judæis effloruit, & omnis Israhel circa finem seculi salvandus esse credatur, plurimi tamen fidelium hujus temporis de gentibus congregantur ad evangelii suscipienda sacramenta. Quibus hoc etiam divinitus donatum est, ut revelatis oculis sui cordis manifeste cognoscant literam veteris testamenti evangelicæ gratiæ plenam esse mysteriis. Versas habentes facies cherubim ad exteriorem domum: quia nos qui adhuc foris stamus non re ipsa, sed spe salvi facti sumus. Divini sunt libri conditi, quia scriptores eorum jam regnantes cum domino illumq; conlaudantes in cælis curam nostræ gerunt salutis proque nostris erratibus apud ejus pietatem interpellant. Circūdati sunt auro cherubim, quia præclaris scriptorum suorum operibus confirmatur auctoritas testamentorum, manifestata autem per orbem cognitione divinarum scripturarum, sive interna gloria cælestium agminum. Uterque enim cherub, ut diximus, & angelos & testamenta designant.

CAP. XXI.

Quod non bene Iohannes presbyter senserit qui ut imaginum adorationem adstrueret, dixit, Et Iesu Nave duodecim lapides statuit in Dei memoria.

Cum in eadem synodo quæ pro adorandis imaingibus facta est, cujus nos errores summatim discutiendos arripuimus, nullum testimonium ex divinis apicibus prolatum ad eandem rem pertinere constet, nec hoc quoque pertinere constat, quod Iohannes presbyter & legatus orientalium protulit dicens, *Iesu Nave duodecim lapides statuit in Dei memoria.* Quorum si historialiter quur ab amnis alveo educti & in Galgalis fuerunt positi, causa quæratur, ab eodem Iosue aperitur: qui his non ad adorandas imagines instruendam fore Israhelitarum posteritatem edocuit, sed memorem stupendo miraculo arefacti fluminis esse debere permonuit, qui ad posteros hanc sine voce legationem proclamantes deferrent: *Nos quos cernitis liquentis quondam elementi fuimus habitatores, qui arida terra nunc sumus exsules, quique tot seculis Jordanis fuimus indigenæ, ejus exempti gurgitibus telluris nunc sumus advenæ. Quoniam cum ante faciem archa domini, immo ante faciem Dei Iacob, sacerdotum perstrepentibus catervis, & populi cum magna exultatione admirantibus cunctis,*

cunctis,novum ille pateretur dissidium,inferiorem partim fuga lapsam æquoreis undis immergeret,superioremq; in aera fastigiaret,obstupescentibusq; populis lymphaticos ad alta montes sustolleret & plantis insolitum Israheliticis transitum arentis alveo præstaret ab antiquis sumus sedibus educti, & istic Israhelitarum humeris adlati isticq; positi, isticq; sumus diu permansuri. Si verò typice quid isti lapides præfiguraverint quæratur,novo Iosue,Domino videlicet & salvatore nostro IESU CHRISTO qui æternæ nobis patriæ habitationem distribuit docente, panditur, qui ut baptismi sacramentum per quod ad æter-
Matth. 26. nam patriam pervenitur,stabiliret, duodecim Apostolos elegit,quibus & dixit, *Euntes docete omnes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti:* qui usque in perpetuum sanctæ Ecclesiæ posteritati perhibent testimonium, dum eam ad cælestia regna provocant per baptismi sacratissimum sacramentum. Per alios ergo duodecim nihilominus lapides qui in Iordanis alveo positi sunt,sanctorum patriarcharum & prophetarum profectò figura prætenditur;qui nimirum dum baptismi sacramentum sub umbra legis positi non aperte prædicaverint, sed per quasdam mysticas & obumbratas figuras innuerint, quasi flumineis fluctibus obruti sunt: quia videlicet quanquam aperte non videantur baptismum instituisse,non tamen creduntur ejus mysterio caruisse.pro quibus patribus sanctæ ecclesiæ nati sunt filii, id est, Apostoli, quos constituit principes super omnem terram qui memores sunt nominis Domini in omni progenie & generatione;ut tam per illos quam etiam per istos sacrosanctis charismatibus referta & dogmatibus edocta,non imaginum fucis vel quibuslibet superstitiosis rebus,sed fide & operibus dominum quærere non desistat.

CAP. XXII.

Quod non sit æqualis adoratio ut illi dicunt, Nathan prophetæ erga David regem, adorationi imaginum.

2. Reg. 12. NON esse æqualem adorationem,quam Nathan propheta David æque prophetæ regique sanctissimo exhibuit,adorationi quam quidam imaginibus exhibent, non necesse est multis adprobare documentis: quoniam evidentissimis est adprobatum indiciis, nec nostra indiget disputatione res quæ tam aperta tamque clara elucet ratione. Sed ne hoc silentio præterisse videamur,oportet ut quiddam inde strictim breviterque exsequamur. Adoravit, inquam, Nathan propheta David regem,non ut colorum fucis conpaginatam imaginem,sed ut à Deo in regni apice sublimatam potestatem. Quippe qui ejusdem doni cælestis munere satiatus erat, quo ille satiandus fo-
Rom. 13. ret, qui dicturus erat: *Omnibus potestatibus sublimioribus subditi estote. Non est enim potestas nisi a Deo, quæ autem sunt à Deo,ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati,Dei ordinationi resistit:qui autem resistunt ipsi sibi damnationem adquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis,sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac,& habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum,si autem malum feceris time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideoq; necessitati subditi estote non solum propter iram, sed propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt,in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita:cui tributum,tributum:cui vectigal, vectigal: cui timorem,timorem:cui honorem,honorem: nemini quicquam debeatis nisi ut invicem diligatis.* De hac etiam re idem vas electionis per spiritum sanctum discipulum Titum sic in-
Tit. 3. struit, *Admone illos,principibus & potestatibus subditos esse,dicto obedire, admone ad opus bonum paratos esse,neminem blasphemare,litigiosos non esse,sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.* Adoravit itaque propheta regem:spiritu sancto repletus, spiritu sancto repletum; vaticinii munere fretus,vaticinii munere fretum; meritorum insignibus coruscans,meritorum insignibus coruscantem. Non enim in eo quandam insensatam rem superstitiosæ vanitatis cultu adoravit, sed virum inventum secundùm cor Domini,virum sacri unguinis liquore delibutum,virum in Dei laudibus supra omnes excitatum,virum qui de Christi incarnatione,passione, à mortuis resurrectione,in cælum ascensione, cunctis præcellentius prophetavit: virum qui non solum Dei filium venturum prophetavit,sed eius etiam typum gessit:virum qui non solum ejus typum gessit,sed etiam secundum formam servi germinis prosapiam ministravit. Dilectionis affectu,humilitatis obsequio,prælationis debito,officiosa adoratione honorificavit, quem si non esse subdendo ejusque monitis parendo ho-
1. Pet. 2. norificaret,illi spiritui contraire videretur,qui per pastorem ecclesiæ dicturus erat, *Subditi estote omni humanæ ordinationi propter Dominum,* sive regi tamquam præcellenti,sive ducibus tamquam ab eo in hoc ipsum missis ad vindictam malorum,laudem verò bonorum:quia sic est voluntas Dei ut benefacientes obmutescere faciatis stultorum hominum ignorantiam: ut liberi, non ut velamen malitiæ habentes libertatem,sed sicut servi Dei. Omnes honorate,fraternitatem diligite, Deum timete,regem autem honorificate. Cùm ergo tot indiciis, tantisque Apostolorum prædicationibus reges honorificandi sint, absurdissimum est adorationem, quæ imaginibus qualiter fit,adorationi quæ sanctissimo regi per prophetam fiebat,æquiparare velle: cùm videlicet ille Dei famulum, & ut ita dixerim,sancti spiritus habitaculum & divinæ incarnationis ministrum salutando adoraverit:isti verò in imaginibus nil aliud nisi easdem materias,de quibus illæ fiant adorent. Nam si æqualis est adoratio quæ David à propheta exhibita est,adorationi quæ imaginibus exhibetur,ipse quoque David imaginibus æqualis est:& si imaginibus æqualis est, non solum tot meritorum insignibus, sed etiam ipsa humana ratione caruisse credendus est:non autem tot meritorum insignibus, nec ipsa humana ratione caruisse credendus est: non igitur æqualis est adoratio quæ illi a propheta exhibita est, adorationi quæ imaginibus exhibetur.

CAP. XXIII.

CAP. XXIII.

Quòd in eo quod scriptum est, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: *sive*, Vultum tuum Domine requiram, *nihil manu facta imaginis intellegendum est, ut illi dicunt.*

NIL ad manufactarum imaginum vultus pertinet, quod Psalmographus dicit, *Signatum est su-* Psal. 4.
per nos lumen vultus tui Domine: nec illud, *Vultum tuum Domine requiram*, ut in ejusdem va-
nissimæ synodi lectione habetur, quæ pro adorandis imaginib. facta est: cujus textus nil aliud
quàm materia est, ubi stultitia magnitudinem suam exertuit. Nam si hic vultus cujus super nos lu-
men signatum esse prophera decantat, & quem se requisiturum esse denunciat, in manufactarum
imaginum vultibus intellegendus est, quærendum magnopere est, quale lumen habeant, aut quo
modo id lumen super nos signatum sit, aut ubi idem Propheta talem requisierit vultum. In corde
etenim idem sanctus vir Deum non in manufactis vultibus quærebat, cùm dicebat: *In toto corde meo* Psal. 119.
exquisivi te. Deus, ne repellas me à mandatis tuis. Vultus ergo Dei cognitio Dei est, id est, filius, per quem
ad cognitionem divinitatis pervenimus. Est etiam imago Dei, dicente Apostolo, *Qui est imago Dei* Coloss. 1.
invisibilis: ideo videlicet imago, quia de illo est. Est enim, secundum eundem Apostolum, *splendor glo-* Hebr. 1.
riæ & figura substantiæ ejus. Ideo splendor, quia dum sit pater lux, ita filius ab eo inseparabiliter quasi
splendor ex luce procedit; ideo figura, quia suscipiens formam servi, operum virtutumque similitu-
dine patris in se imaginem atque similitudinem designavit. Est enim & facies Dei, quia per eum se
pater hominibus manifestavit, dicente eodem Domino Iesu Christo, *Qui videt me, videt & patrem.* Ioan. 14.
Hunc ergo vultum se David quæsiturum, non manufactas imagines pollicebatur, cùm dicebat, *Vul-*
tum tuum Domine requiram. hanc divinæ cognitionis claritatem exorabat, cùm dicebat, *Inlumina* Psalm. 119.
faciem tuam super servum tuum, & doce me justificationes tuas. Ad hujus cognitionem per legem, non
per imagines, pervenire anhelabat, cùm ajebat, *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Psalm. 115.
Hanc divinæ majestatis manifestationem non cujuslibet picturæ compaginationem nos quærere
hortabatur, cùm dicebat, *Quærite Dominum & confortamini, quærite faciē ejus semper.* Quod quidem Psalm. 105.
emolumentum adepturi sint quærentes Dominum, in alio Psalmo evidenter ostendit, cum dicit, *In-* Psalm. 34.
quirentes Dominum non deficient omni bono. Qui quasi quæreremus ab eo, qualiter Dominum inquire-
re deberemus, subjunxit, *Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos.* Eum etenim inquirendum
docuit per Domini timorem, non per imaginum adorationem: & eum qui vult vitam, & cupit vi-
dere dies bonos, non imagines adorare, sed labia à dolo & linguam à malo instituit cohibere. Nec
picturam colere docuit, sed declinare à malo, & facere bonitatem, inquirere pacem & sequi eam us-
quequaq; permonuit. Lumen ergo vultus Domini quod super nos signatum est, non in materialibus
imaginibus est accipiendum, quæ utique sicut & cæteris dignitatibus, ita etiam lumine carent; sed in
vexillo crucis, quod accepto baptismatis sacramento per sacrosanctum unguinis liquorem nostris
frontibus inprimitur, & per id sancto Spiritui, qui est lumen inenarrabile, qui etiam super discipulos
in igne apparuit, ad nos veniendi aditus aperitur. In crucis etenim inpressione lumen est vultus Dei,
id est, spiritus, qui à patre filioque procedit; quia semper in eis noscitur radiare, qui suam innocen-
tiam vel sanctitatem pravis operibus non patiuntur violare. Ut ergo ejus in nobis habitaculum non
violemus, admonet nos Apostolus, dicens, *Nolite contristare spiritum Dei sanctum, in quo signati estis in* Ephes. 4.
die redemptionis. Quia igitur dicunt, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, ad imaginarium Psalm. 4.
vultum adtinere, dicant quò adtinet quod in eadem periodo scribitur, *Multi dicunt, Quis ostendit no-*
bis bona? cum videlicet hæc duo commata ita sibi invicem & sensu & verbis cohæreant, ut unum sine
alio vix intellegi possit. Est enim figura locutionis quæ à rhetoribus πεῦσις, id est, percontatio; cui
confestim sine introductione personarum responsio subjungitur, quæ etiam à quibusdam soliloqu-
um nominatur: cùm ad interrogata sibi à se cuiq; respondetur: cùm quasi inputativè interrogantti-
bus, *Quis ostendit nobis bona?* à seipsis respondeatur, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine:*
ut sit sensus, Multi enim adhuc carnaliter sapientes dicunt, quod nec pauci quidem dicere debuis-
sent, *Quis ostendit nobis bona?* illa scilicet quæ prædicat semper ecclesia, resurrectionem esse ventu-
ram, in qua justi omnes æterna præmia consequuturi sunt. Promittitur enim nobis quod penitus
non videmus; desideramus, quæ hic consequi non valemus. Quibus respondendo beneficium in-
dicatur, quod etiam in præsenti seculo possidetur, *Signatum est*, inquit, *super nos lumen vultus tui*
Domine, Quia per vexillum crucis & lumen Spiritus sancti ita sumus muniti, ut antiqui hostis frau-
dulenta machinatio & portentuosa versutia non valeat superare tentatos, quos habebat primi ho-
minis suasione captivos.

CAP. XXIV.

Quòd non ad ullam manufactam imaginem pertineat quod scriptum est, Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis, *sicut illi autumant.*

SED nec illud quod scriptum est, *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*, de quodam ma- Psalm. 45.
nufacto vultu intelligendum est: præsertim cùm manufacti vultus, ideo nō deprecandi sint, quia
nec exaudire queunt: Omne quod deprecatur ideo deprecatur ut exaudiat; & omne quod ex-

E ** audit

audit inrationale esse non debet: omne igitur quod deprecatur inrationale esse non debet: quod si
deprecari non debet, multò minus adorari: cùm videlicet adoratio deprecationi emineat. Nam si
manufacti vultus deprecandi & adorandi sunt, ut illi garriunt, necesse est ut deprecantes exaudire, &
adorantibus favere credantur: & si deprecantes exaudire, adorantibusque favere creduntur, necesse
est ut vita eis sensuum capax inesse credatur. Non autem inest eis vita sensuum capax; non igitur, ut
illi garriunt, adorandi vel deprecandi sunt. Nam hæc duorum membrorum, quæ quidem commata
Ibid. nuncupant, sententia, id est, *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*, non Deo cujus imago &
vultus filius est, sed ecclesia quæ corpus Christi est, per Prophetam dicitur. Dixerat enim superius
Ibid. per energian, *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum, & domum patris
tui: quoniam concupivit rex speciem tuam, quia ipse est dominus meus: & adorabunt eum filiæ Tyri in
muneribus*, & in eadem energia perseverans subjunxit eidem cujus speciem concupisse regem dixe-
rat, dicens, *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*. Vultus ergo ecclesiæ doctrinæ spiritualis
eruditio est: quæ ideò a divitibus deprecari dicitur, quia multi propter eam omnibus pompis se-
culi & divitiis renunciaverunt, qualiter ad eam pervenire & per eam ad æternam patriam convolare
valerent: hæ sunt enim filiæ Tyri adorantes in muneribus; hi divites plebis, qui ejus vultum depre-
cantur. Una enim est ecclesia cujus vultus deprecatur, & à quibus deprecatur, mater videlicet cum
filiis, una sponsa, una regina, omnes ad Christum unum caput pertinentes, qui est æternus & inmor-
1. Tim. 6. talis sponsus: cujus amicus erat ille, qui eosdem divites plebis sic alloquebatur; *Præcipe divitibus
hujus mundi, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo qui præstat nobis
omnia abundanter ad fruendum*: hi semper à sanctis prædicationibus exhortantur, ut thesaurizent
sibi fundamentum bonum in futurum, ut adprehendant veram vitam adorando in muneribus.
Vultum ergo hujus reginæ deprecantur divites plebis, cum ad eam concurrunt, & in ejus sinu elee-
mosynas faciunt, ne extra ejus collegium fiant. Hujus itaque reginæ vultum, non imaginum fucos
deprecabantur, qui ad eam in muneribus veniebant, & ea quæ portabant ad pedes Apostolorum
ponebant hujus reginæ vultus desiderio, non alicujus picturæ, adluabant illi, eamque in muneribus
Actor. 2. non aliquam insensatam imaginem deprecabantur. De quibus scriptum est, *Multitudinis vero cre-
dentium erat cor & anima una, & nemo eorum quæ possidebat quicquam suum proprium esse dicebat, sed
erant eis communia omnia*. Hujus reginæ vultum, non alicujus tabulæ colores divitum opibus de-
Luc. 12. corare volebat sponsus, cùm dicebat; *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: facite vobis sac-
culos qui non veterescunt, thesaurum non deficientem in cælis, quo fur non adpropinquat, neq; tinea corrum-
Luc. 11. pit: ubi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit & cor tuum*: sive cùm dicebat, *Verumtamen date eleemosynã,
& ecce omnia munda sunt vobis*. Quia ergo ad eandem reginam divites in hypocrisi cum falsis mune-
Matth. 6. ribus quasi vultum ejus deprecaturi venire non debent, ipsa veritas inhibet, cùm dicit, *Cavete facere
justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis*. Quia verò ejus vultum semper clariorem & in
Matth. 5. propatulo splendidiorem fieri delectet, evidenter ostendit, cùm dicit, *Luceant opera vestra coram ho-
minibus, ut videant bona vestra, & glorificent patrem vestrum qui est in cælis*. In quibus omnibus non
imaginum adoratio, nec deprecatio, nec earum gloria, sed aut sponsi qui caput est, aut sponsæ quæ
corpus est, indubitanter ostenditur. A quibus sensibus & à quorum ornamentorum insignibus
Psalm. 45. quam expertes sint qui, *Vultum suum deprecabuntur omnes divites plebis*, ad manufactarum imagi-
num vultus referunt non nobis est judicandum, sed lectoris arbitrio reservandum.

CAP. XXV.

Inopportuna & deliramento plena dictio Leonis Fociæ Episcopi, qui in eo quod ad imaginum adorationem conversus est, sibi versiculum Psalmistæ accommodat dicentis, Convertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & circundedisti lætitia.

CUm penè nullum divinorum apicum testimonium competenter in sæpissime memorata syn-
odo fuerit positum, nec hoc quoque competenter à Leone Fociæ episcopo constat esse pro-
latum: qui videlicet si quiddam sale conditum aut ad rem pertinens proferret, cæteris appa-
reret dissimilis, cunctorumque sententiis refragator existeret, sed dum se inaniter flevisse fassus est,
eo quòd imagines non adoraverit, & lætari, eo quòd inanius se ad earum adorationem diverterit,
quàm sit delirus, quamque cæterorum consortio nexus evidentissimè adparuit. Habuit enim, ut
idem præfatus est, sine damno tristitiam, sine profectu lætitiam, sine perditione lachrymarum de-
cursus, sine adquisitione cachinnabiles risus, iras sine calumniis, placationes sine honorificentiis: ut-
pote puer in quædam ludicra peragenda inhians, si à nutrice coërcetur, singultibus verba interci-
pientibus ejulat, ad quæ perpetranda si ei fuerit à nutrice concessa facultas, semiplenis vociferando
sermonibus exultat: sicq; coërcitus habet vanos fletus, & ea peragere permissus vanos nihilomi-
nus risus: cùm videlicet nec in prohibitione fuerit causa deflendi, nec in data licentia causa ridendi.
Psalm. 30. Versiculus namq; iste, quem ille sibi in hac parte incassum adcomodavit, id est, *Convertisti planctum
meum in gaudium mihi, & conscidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitia*, in persona totius eccle-
siæ à Propheta per ethopœian dictus est; quæ scilicet dum in hujus seculi mortalitate & ærumnis
versatur,

versatur, plangere dicitur: cùm verò ad æternam remunerationem pervenerit, tunc lætitia præcingetur. Unde & idem sanctissimus Prophetarum in eodem Psalmo paulo superius dixit, Ibid. *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*, vesperum scilicet hanc nostri temporis ætatem, in quo fines seculorum devenerunt, sive extremi judicii diem: matutinum verò resurrectionis tempus & sanctorum retributiones volens intellegi. Quod & per Esaiam Prophetam sanctis hoc modo promittitur, Esai. 61. *Sancti in terra sua duplicia possidebunt*, id est, post resurrectionem in æterna patria animæ & carnis jucunditate fruentur: unde & subditur, *Lætitia sempiterna erit electis meis, dum dedero opera eorum in veritate.* Tunc ergo saccus noster conscindetur, & præcingemur lætitia, cùm secundum Apostolum, corruptibile hoc indutum fuerit incorruptela, & mortale hoc indutum fuerit immortalitate, & fuerit sermo qui scriptus est, 1. Cor. 15. *Absorpta est mors in victoria:* sive cum in his membris, quæ nunc mortificamus super terram, Christo adparente vita nostra, nos quoque adparuerimus cum illo in gloria.

CAP. XXVI.

Quòd non pertineat ad imaginum adorationem contemnentes illud quod Psalmographus cecinit, Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum, labia dolosa in ore, &c.

OMNE quod sine profectu est, inutile est: & omne quod inutile est, vanum est: omne igitur quod sine profectu est, vanum est. & omne quod inofficiosum est, profectu caret: & omne quod profectu caret, vanitate non caret: omne igitur quod inofficiosum est, vanitate non caret. Quoniam ubi nulla utilitas, nullum emolumentum: ubi nullum emolumentum, summa vanitas: ubi igitur nulla utilitas, summa vanitas est. In imaginum ergo adoratione ubi nullus profectus, nullum emolumentum, nulla utilitas est, summa vanitas esse credenda est. Ob quam statuendam & muniendam quicunq; conventus faciunt, & concilia adgregant, & eas prorsus adorare instituunt, proculdubio vana loquuntur, unusquisque ad proximum suum. Nam neque in eo à vanitate sejunguntur, quòd divinorum apicum testimonia ad suos sensus violenter inflectere nituntur. Sicut & hunc Psalmistæ versiculum, quem quidem ille alio sensu divino afflatus spiritu cecinit, alio isti vanitatis supercilio inflati intellegunt. Si ergo quærimus de quibus Propheta dixerit, Psal. 12. *Vana locuti sunt unusquisq; ad proximum suum, labia dolosa in ore, & corde locuti sunt mala*; relegamus sanctorum evangeliorum textum, & inveniemus Pharisæos & Sadduceos, vel cæteras Judæorum catervas semper Dominum tentasse, & adversus eum consilia vana iniisse. Qui dum obstinata mente in Christum credere renuerunt, vana loqui non desierunt. De quibus & in alio Psalmo legitur, Psal. 64. *Quia exacuerunt ut gladium linguas suas: intenderunt arcum, rem amaram, ut sagittent in occultis immaculatum: subito sagittabunt eum, & non timebunt.* Linguas enim acuere, & labia dolosa habere, unum est quia & uno dicendi genere dictum est, quo plerumque aut per id quod continet hoc quod continetur, aut per hoc quod continetur id quod continet demonstratur. Item in alio Psalmo de eisdem scriptum est; Psalm. 14. *Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum, quorum os maledictione & amaritudine plenum est.* *Sepulchrum* ergo *patens eorum*, ora mendacia dixit, qui exitiabile malum contra Dominum loquentes, mortem ei infligere cupiebant. quod ideo patens dictum est, propter eorum apertam nequitiam, quæ fœtorem potius quàm odorem exaggerabat. Est enim rerum dissimilium facta comparatio per tropum qui nuncupatur parabole à Grammaticis. *Vana*, inquit, *locuti sunt unusquisque ad proximum suum.* Hæc est ergo vanitas Psalm. 12. omnes vanitates excellens, hic est dolus omnibus dolis tenacior: cùm & redemptor mundi non creditur, & iisdem ab hominibus iniquis, quamquam ad aliorum salvationem, ad illorum tamen damnationem crucifigitur. Potest etiam hic versiculus & de hæreticis sive schismaticis intellegi; qui dum sint mundanæ sapientiæ versutia inbuti, & ad vanas investigationes & superfluas contentiones potius quàm ad credendum prompti, vana loquuntur unusquisque ad proximum suum: quoniam dum malè de Christo aut de ecclesia sentiunt, ad eundem errorem proximos suos, id est, cæteros hæreticos invitare non desinunt, quatenus majori infestatione ecclesiam quæ Christi vinea est, demoliri possint. De quibus in Canticis Canticorum dicitur, Cant. 2. *Capite nobis vulpes parvulas quæ demoliuntur vineas.* nam vinea nostra floruit: quia videlicet dum hæreses sive earum sequaces, hæresei hæreseorumve discipuli à sanctis & catholicis viris in suis erroribus capiuntur, vinea domini, id est, ecclesia, sacrosanctis charismatibus semper magis magisque exuberat: quatenus suo agricolæ qui pro ea sanguinem fudit, nectarei odoris pocula perpetim ministret.

CAP. XXVII.

Quòd non ad eorum parentes pertineat, sicut illi dicunt, Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam. Psalm. 12.

VERSICULUM etiam quem Psalmographus de perfidorum Judæorum labiis dolosis & lingua magniloquis protulit, qui consilium inierunt, ut salvatorem mundi dolo tenerent & occiderent, illi in sua synodo propriis parentibus adscribunt: qui quanquam fuerint eujusdam

 temeri-

temeritatis in imaginibus ab ornamentis ecclesiæ abolendis, majoris tamen & inconparabiliter majoris non dicam temeritatis, sed etiam crudelitatis illi fuerunt in Domino crucifigendo. Isti enim habuerunt zelum Dei, sed non secundum scientiam, cùm imagines penitus abdicaverunt: illi simulantes se habere zelum legis, habuerunt zelum livoris & perfidiosissimæ iniquitatis, cùm Dominum patibulo adfixerunt: isti ecclesiarum indiscretè ornamenta quassavere, illi malitiose semetipsus Dominum contemnentes fregere. Labia ergo dolosa & linguam magniloquam perfidiosissima Judæorum cohors habebat, cum dicebat;
Johan. 9. *Scimus quia Moysi locutus est DEVS, hunc autem unde sit, nescimus.*
Johan. 19. Nonne magniloquam, & ut ita dixerim, magiloquam linguam habebant? cùm dicebant, *Nos legem habemus, & secundum legem mori debet, quia filium Dei se fecit.* Nonne magniloquam linguam
Johan. 7. habebant, cùm dicebant? *Et hunc scimus, & unde sit scimus: Christus autem cum venerit, nemo scit*
Johan. 19. *unde sit.* Nonne magniloquam linguam habebant, cum dicebant? *Nolo scribere regem: nos non habemus regem nisi Cæsarem.* Unde liquido patet, quod probroso imaginum instigantur amore, qui ob earum abolitionem ea quæ de perfidis Judæis per Prophetam dicta sunt, parentibus suis non erubescunt adnectere, & eisdem jaculis cives perfodere, quibus Propheta ecclesiæ, immo Christi hostes noscitur perfodisse.

CAP. XXVIII.

Psalm. 9. *Quod non in eorum parentibus, ut illi dicunt, impletum sit, quod scriptum est,* Inimici defecerunt framea in finem, & civitates eorum destruxisti.

SEn nec hujus versiculi, ut illi ajunt, prophetia in eorum prodecessoribus sive parentibus, eo quòd imagines abdicaverint, est completa: qui etsi inèaurè loca divinis cultibus mancipata ornamentis expoliavere, longè tamen ab antiqui hostis nequitia, de quo hæc prophetia est, distavere: quippe cum nequitia quæ per ejus suasionem accidit humano generi, minor sit nequitia ejusdem, qui & suæ humanæ auctor est artificia fraudulenti, qui sicut est natura subtilior, ira & sagacitate calidior: & quem non gravat corporis fragilitas, acuit vafræ perversitatis iniquitas. Hujus ergo inimici framea defecerunt in finem, quia tentamenta nequissima mox ut ad Christum qui est finis legis ad justitiam omni credenti, qui est finis sine fine: ad quem cum venerimus, nihil ulterius quod
Psalm. 137. quæramus habemus, conlata fuerint, omnino deficiunt. Et ideo Propheta beatum dicit, *qui parvulos,* id est, cogitationes irrationabiles, *ad lapidem,* ad Christum videlicet qui est lapis angularis, *allidit:* sive etiam, ut quidam volunt, inimici defecerunt framea in finem; quando gladius quo antiquus hostis bacchatur in consummatione seculi omnipotentis Dei gladio interimendus est: de quo in alio
Psalm. 7. Psalmo dicit, *Nisi convertamini, gladium suum vibrabit:* & de quo per Prophetam Ezechielem di-
*imo per Moysen Deut. 32. v. 41.] cit, *Vivo ego, dicit Dominus, acuam sicut fulgur gladium meum, & reddam ultionem inimicis meis.* *Framea* namque Hebraicus sermo est, quo in hoc loco antiqui hostis gladius innuitur. *Inimici* igitur in hoc loco non nominativus pluralis, ut plerique arbitrantur, sed genitivus singularis est, id est, inimici diaboli defecerunt framea, & est schema quod prolepsis nuncupatur, id est, præoccupatio sive præsumptio, per quam ea quæ sequi debent anteponuntur. Quæ & in exordio Ezechielis
Ezech. 1. Prophetæ invenitur, cùm dicit, *Et factum est in tricesimo anno.* Et in Psalmo habetur, cùm dici-
Psalm. 87. tur, *Fundamenta ejus in montibus sanctis.* Civitates igitur destructas non in hoc loco Psalmographus, ut illi arbitrantur, eorum prodecessores sive parentes pro imaginum abolitione eversos decantat, sed infideles populos, sive malorum operum acervos, quos diabolus tanquam suæ civitatis mœnia inhabitat, Christi manifestatione dicit esse dirutos. Inanis igitur & vanus imaginum amor illorum pectora invasit, qui ut illarum adorationem statuant, ea quæ de antiquo hoste vel de incredulis Judæis prophetata sunt, de suis parentibus sive prodecessoribus dicta fuisse existimant.

CAP. XXIX.

Quomodo intellegendum sit quod scriptum est, Domine dilexi decorem domus tuæ, *quem decorem isti imagines intellegunt.*

DOMUS Dei aut secundum allegoriam ecclesia est, aut secundum anagogen cælestis patria, aut secundum tropologiam anima hominis: & idcirco in plerisq; scripturæ sanctæ locis cùm domus Dei legitur, non parietes nec quædam materialis ædificatio, sed spiritalis & inæstimabilis Dei intellegenda est habitatio: quorum sensuum archanis illorum mens penitus jejunat, qui decorem domus Domini non ecclesiæ existimant virtutes, sed materiales imagines. Numquid nam idem eximius vates quasdam imagines, vel certe parietum pulchritudines, aut ministeriorum
Psalm. 26. pretiosissimos apparatus viderat, cùm dicebat, *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Num quidnam locus habitationis gloriæ Domini in manufactis quoquam credendus esse? habet ergo sancta ecclesia *decorem* quem Propheta diligebat, id est, spiritales virtutes: habet *aurum,* id est, fidem sive interiorem sensum: habet *argentum,* id est, confessionem sive eloquii venustatem: habet *columnas argenteas,* id est, sanctos viros patientia rationabili & eloquiorũ pulchritudine comptos;

quæ

quæ columnæ habent bases argenteas,cùm supra stabilitatem verbi Dei quod per prophetas & apo-
stolos nobis traditur,conlocantur. Hæ etiam habent capnt deauratum, quia caput aureum fides est
Christi,Apostolo adtestante qui ait,*Omnis namq; viri caputChristus est*.Habet etiam pro lignis impu- 1. Cor. 11.
tribilibus scientiam quæ per lignum venit,sive incorruptionem castitatis quæ vetustatem nescit Ha-
bet & pro bysso virginitatem,pro cocco confessionis gloriam: pro purpura charitatis fulgorem, pro
hyacintho spem regni cælnrum. His materiis ejus sacerdotes induuntur, juxta David vocem, qui
ait,*Sacerdotes tui induantur justitiam*:quos & Paulus his verbis hortatur,cum dicit,*Induite vos viscera* Psal. 132.
misericordiæ,habent etiam ejus sacerdotes alia nobiliora indumenta, quæ idem vas electionis desi- Coloss. 3.
gnat,cum dicit; *Induite vos dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis in concupiscentiis* Rom. 13.
vestris, habet & bibliothecam,id est, sanctos viros divinæ legis documentis eruditos: de quibus per
Prophetam dicitur,*Beati inmaculati in via,qui ambulant in lege Domini: beati qui scrutantur testimo-* Psal. 119.
nia ejus,in toto corde exquirunt ea: & iterum beatos dicit eos qui memoria tenent mandata ejus vt fa-
ciant ea. Habet decem atria distensa,cum non in uno tantum verbo legis,neq; in duobus aut in tri-
bus,sed in toto decalogo legis spiritalis intellegentiæ amplitudine dilatatur: sive cum fructum spiri-
tus,id est,gaudium, pacem,patientiam,benignitatem, bonitatem, modestiam, fidem,continentiam,
adjecta quæ est major omnium charitate profert. Habet etiam altare, id est firmitatem fidei, in qua
orationum hostias & misericordiæ victimas offert Deo: in qua continentiæ cultro superbiam quasi
taurum immolat,iracundiam quasi arietem iugulat,luxuriam omnemq; libidinem tanquam hircos
& hœdos litat: ex quibus dextrum brachium & pectusculum & maxillas sacerdotibus separat,id est,
opera bona,opera dextra, in quibus sinistrum quiddam nullatenus reperitur. Habet & candela-
brum luminis,sive quia Dominus lumen ejus est,sive quia sancti viri quorum lucernæ sunt ardentes
& lumbi adcincti,qui expectant dominum suum quando revertatur à nuptiis, lucivoma in ea præ-
dicationis dogmata fundunt. Quod candelabrum lucernarum in austrum habet conlocatum ut ad
aquilonem respiciat.id est,ut sancti viri vigilanter & sollicitius intueantur semper astutias diaboli,
& pavida mente aspiciant unde sit ventura tentatio: quia & Propheta vidisse se dicit succensum le-
betem vel ollam & faciem ejus à facie aquilonis; & in alio loco dicitur, *Ab aquilone enim pandetur* Ierem. 1.
malum super universam terram. & Petrus Apostolus dicit,*Quia adversarius vester diabolus,sicut leo* 1. Petr. 5.
rugiens circuit quærens quem devoret. Habet & mensam propositionis habentem duodecim panes
conlocata in parte aquilonis quæ respicit ad austrum,id est,duodecim Apostolos quos quotidie in-
desinenter jubetur adponere quæ ad austrum respicit, quia videlicet quotidie adventum Domini
præstolatur. *Dominus enim*,ait Propheta,*ab austro veniet*. Habet altare incensi,quia de ejus fidei fir- Hab. 3.
mitate semper orationum sanctarum fumus in conspectu Domini ascendit,& quotidie cum David
clamat,*Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*:sive quia secundum Apostolum, *Christi* Psalm. 141.
bonus odor sumus Deo. Habet propitiatorium & archam & duos cherubim, de quibus superius in 2. Cor. 2.
quodam capitulo disputatum est. Habet & pontificem summum de quo Paulus Apostolus dicit, Hebr. 9.
Christus autem adsistens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non ma-
nu factum,id est,non hujus creationis,neque per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium
sanguinem introivit semel in sancta æterna redemptione inventa:sive cui per Psalmistam dicitur, *Tu* Psalm. 110.
es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: qui est vestitus podere byssino, cum sancti
ejus qui utique ei adhæreant castitatis lampade vestiuntur. Habet & humerale gemmatum, quia
electi ejus operum fulgoribus coruscant, quorum opera videntes homines glorificant patrem eorum
qui in cælis est; qui habet in pectore logium,quod rationale dicitur, quaterno lapidum ordine di-
stinctum, quo sermo evangelicus significatur, qui quadruplicato ordine veritatem fidei nobis &
manifestationem trinitatis exponit. Habet & auri laminam in fronte resplendentem, quod peta-
lum appellatur,id est,divinitatem qua unius cum patre substantiæ est: quoniam sicut in metallis
nil conparatur auro, ita & in creaturis nil conparari potest creatori. Qui etiam pontifex habet in
interioribus partibus operimenta sua, quia mysterium incarnationis ejus investigari difficile est,
Johanne adtestante qui ait, *Cujus ego non sum dignus solvere corrigiam calceamenti*. Habet etiam Marc. 1.
per indumenti circuitum tintinabula quæ in extremo ejusdem vestimenti posita sunt, ut semper Luc. 3.
sonitum dent: quia videlicet sancti prædicatores,qui ejus utique indumentum sunt, de extremis
temporibus & fine mondi reticere nesciunt, sed semper nos de futuris admonent, adtendentes illud
quod per quendam sapientem dicitur, *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æter-* Ecclef. 7.
num non peccabis. Habet etiam hæc domus Dei, id est, ecclesia cujus decorem brevissime enume-
ramus, sancta sanctorum: quia videlicet in præsenti seculo pro sanctis habet sanctā conversationē
pro sanctis verò sanctorum, in quæ semel tantummodo intratur,transitum ad cælum,quando vi-
sibilibus contemptis ad invisibilia transit. De quibus Apostolus dicit, *Charissimi nondum apparuit* 1. Iohan. 3.
quod erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.
Hunc excellentissimum ergo & cælestis patriæ decorem dilexerat vir ille sanctissimus, non imaginum
& colorum fucos,non materialium picturarum similitudines. ob hunc decorem,non ob materiales
figuras quasi quodam intolerabili desiderio resolutus erat, cum dicebat,*Hæc memoratus sum & effu-* Psalm. 42.
di in me animam meam, quoniam ingredior locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. De
hac domo, non de his visibilibus parietibus Apostolus dixit; *Scimus quoniam si terrestris domus no-* 2. Cor. 5.
stra hujus habitationis dissolvatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æter-
nam in cælis,Hunc decorem Esaias,non pictorum opera respicienda considerabat, cum dicebat, *Re-*

Esai. 33. *spice Sion civitatem solennitatis tuæ: oculi tui videbunt Hierusalem, habitationem opulentam tabernaculum quod nequaquam transferri potest.* De hac domo per David dicitur, *Beati qui habitant in do-*
Psal. 84. *mo tua, in secula seculorum laudabunt te.* Num quidnam sancti Patres, ut cæteros taceam, Paulus, Antonius, Hilarion, vel omnis Anachoritarum sive Eremitarum caterva, qui decorem basilicarum sive imaginum depictasum non habuerunt, sed in quibusdam tuguriolis suas Deo animas dedicaverunt, ideirco sancti non sunt? & ideo aut non diligebant decorem domus Domini, aut locum habitationis gloriæ Dei flagranti pectore contemplari non desiderabant, quia imagines non habebant nec adorabant? Intra se etenim sicut & cæteræ sanctæ animæ templum Dei & locum
1. Cor. 3. habitationis gloriæ ejus habebant, dicente vase electionis, *Templum enim Dei sanctum est quod estis vos.* Plurimi præterea ex divinarum scripturarum aureis pratis colligi ambrosei flores poterant, quibus & secundum tropologiam, & secundum allegoriam, & secundum anagogen sanctæ ecclesiæ decor monstraretur, si brevitatis cui studemus, non præpediremur habenis. Hi ergo pauci pro pluribus prolati sufficiant, quibus diligens lector cætera quæ hic prolata non sunt indagare curabit, & domus Dei decorem, non in imaginibus materialibus, sed in virtutibus spiritalibus refulgentem esse videbit.

CAP. XXX.

Quod non pro manu factis imaginibus per Psalmistam, ut illi ajunt, dictum est,
Sicut audivimus ita & vidimus.

QUONIAM igitur manufactas imagines se vidisse gratulati sunt, Psalmistæ sibi versiculum
Psal. 48. accomodaverunt dicentes, *Sicut audivimus ita & vidimus*, dicant quæso, dicant ubi hoc ante audierint quod modo in imaginibus vident: dicant quis Patriarcharum Prophetarumve aut Apostolorum hoc illorum auditui intulerit, quod modo illorum visibus patet: dicant quis illis hoc privilegium prædixerit, quod imagines non solum visuri, sed adoraturi forent, cujus pollicitationis compotes effecti merito dicant, *Sicut audivimus ita & vidimus*. Nos autem qui opitulante Deo Psalmorum prophetiam spiritaliter pro viribus intellegimus, non hoc comma de manufactis imaginibus dictum, sed de insignioribus & eminentioribus mysteriis prophetatum fuisse sentimus; quæ videlicet sicut in lege de Christi adventu audivimus, in evangelio videmus: sicut in Prophetis de ejus incarnatione comperimus, in novi testamenti nunc serie cernimus: sicut in hagiographis & in cunctis sacris literis de ejus nativitate, passione, resurrectione, ad cælum ascensione typicis videbamus præfigurarum fuisse mysteriis, nunc peracta cuncta fuisse in sanctis videmus evangeliis: qui etiam eo annuente ad æternam patriam venturi, & in ea visuri sumus quæ in hujus mortalitatis ærumna de ejus felicitate audivimus, dicturique sumus, *Sicut audivimus ita & vidimus*, id est, Sicut audivimus mortales, videmus nunc inmortales; sicut audivimus corruptibiles, videmus nunc incorruptibiles; sicut audivimus in ærumnosa peregrinatione, videmus nunc in vivorum felicissima regione: quod audivimus cum patiebamur procellosissimas tempestates seculi, videmus nunc cum potimur suavissima securitate paradisi: quodque audivimus cum timebamus periculosissimum naufragium, videmus nunc cum pervenimus ad cautissimum & nobis longe ante desideratissimum portum. In hoc sane articulo huic primum librum cludendum esse putavimus, ut quoniam de portu mentionem fecimus, illum quoque in hoc loco, ad portum deducamus, ut retroacta navigatione fatigati aliquantisper in portu spatiantes, resumptisque viribus, ad secundi libri navigationem Domino auxiliante vela tendamus.

EXPLICIT LIBER PRIMUS

PRÆFATIO LIBRI SECUNDI.

TRACTATIS in superiore libro quam brevissimè divinæ legis quibusdam commatibus, quæ, ut crebrò memoravimus, illi contra quos huic nostro stilo conflictus est, ob suæ vanitatis materiam fulciendam protulisse noscuntur, vel etiam quibusdam in eodem libro prolatis capitulis, quæ de eorum reprehensione non inconsequenter proferenda erant, necesse est ut in præsenti, secundo videlicet libro, & divinæ legis sane sobrieque residua commata tractaturi, & quorundam sanctorum Patrum male nihilominus sententias ab illis usurpatas propriis sensibus reddituri, Domino favente, adgrediamur. In quo etiam libro quædam capitula inserentur quæ eorum errori ad mentes fidelium transeundi aditum intercipiant, quo res sanctitate sive auctoritate carentes sacratissimis rebus & ab ipso Domino institutis æquiparare nituntur: ut in his duobus voluminibus per duorum testamentorũ in salutaria arma eorũ vanissimis næniis obnitentes, ad tertium in cujus principio nostræ fidei fundamentum erit, liberius accedamus, ut quoniam sanctæ in eo & unicæ trinitatis confessio continebitur, tertii quoque libri numerus habeatur exorneturque sacratissimo numero qui exornandus est sanctæ fidei mysterio: omnem siquidem nostræ disputationis sive cæterorum actuũ spem non inmundanarum artium argumentosis allegationibus, sed in eo conlocantes, qui & per præsen-
Matth. 10. tiam corporalem ait, *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis:* &
Psalm. 81. quondam per Prophetã dixerat, *Dilata os tuum & ego adimplebo illud.* Ideo igitur per quendam gradiendi

diendi ordinem hujus nostræ disputationis quibusdam librorum intercapedinibus distinximus gressum, ne indistincti itineris tramitē inordinata prolixitas efficeret fastidiosum, nec libuit nobis quiddam afferre inconpositum vel indigestum, ne operis inordinata congeries lectori perturbata vociferatione rusticum quendam præberet tumultum: quia & iter carpentes congruis quibusdam temporibus spatiari non renuunt, & agrorum, vinearum vel etiam hortorum cultores per quasdam camporum intercapedines, vel etiam per agrorum dimensiones limites statuere consueverunt.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

Quòd non propter eos scriptum sit qui imagines adorare contemnunt, sicut illi dicunt qui eas adorant, quod in Psalmo legitur, Quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis.

EST quoque & illud non mediocris insaniæ quod ea, quæ de his longe ante prædicata sunt qui urbem Hierusalem everterunt, & templum Domini incenderunt, isti de illis intellegunt qui imagines adorare contemnunt: præsertim cum aliud & longe aliud sit, de templo mare æneum & duos cherubim & vasa cæteraque ornamenta tollere, & aliud manufactas imagines non adorare: aliud urbicremis ignibus templi pulchritudinem mācipare, aliud imaginum adorationem vitare: aliud crudeliter sancta sanctorum diruere, aliud prudenter picturis colla deflectere inhibere. Denique quisquis nosse cupit de quo Psalmista dixerit; *Quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis*, Psal. 47.
non solum libri Regum historiis, & Romanorum gestis perdocetur, quæ præteritum urbis Hierusalem & templi excidium narrant, sed etiam ipsius David egregii Prophetæ vaticinio instruitur, qui futuras clades præfatæ urbis & eversionem sacratissimi illius templi per schema, quod prolepsis dicitur, futura quasi præterita modulavit dicens, *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt* Psal. 79.
templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem velut pomorum custodias, & cætera. & in Psalmo, cujus
hic versiculus est, de quo nunc agimus, dicit; *Quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis, & gloriati* Psal. 47.
sunt omnes qui te oderunt; in medio atrio tuo posuerunt signa sua signa, & non cognoverunt tanquam in via super summum, tanquā in silva lignorum securibus exciderunt januas ejus, bipenne & ascia dejecerunt ea: incenderunt igni sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. quod etiam in alio Psalmo expressius dicto dicit; *Exterminavit eam aper de silva, & singularis ferus depastus est eam.* Sed nequem moveat quod non dixit, *Quanta malignati sunt inimici*, sed, *Quanta malignatus est*, advertat
hoc per figuram locutionis dictum fuisse, quæ syllepsis nuncupatur, per quam & pro unu multi po- Matth. 27.
nuntur, ut in evangelio, *Et latrones qui cum eo crucifixi erant inproperabant ei*: sive, *Defuncti sunt enim* Matth. 2.
qui quærebant animam pueri: & pro multis unus, ut in Exodo legitur, *Ora ad Dominum ut auferat à no-* Num. 21.
bis serpentem: & in Psalmo, *Misit in eis muscam caninam & comedit eos, & rana exterminavit eos.* Quod Psal. 78.
& si quis secundum mysticam intellegentiam subtilius scrutetur, non incongruè sanctam ecclesiam advertet & malignanter in ea hæreticos intelleget, qui eam semper pravis dogmatibus infestare nituntur: verumtamen à nullo eorum qui sanum sobriumque intellectum habent de imaginum adorationem contemnentibus intellegetur. Quanto ergo illi sani sensus expertes sunt, qui hunc versiculum de eis dictum fuisse autumant, tanto nimirum hi in sui sensus vigore permanent qui imagines non adorant.

CAP. II.

Quòd nec illud ad hanc rem pertineat, ut illi dicunt, quod scriptum est, Quoniam non est jam Propheta & nos non cognoscet amplius.

NAM & hic quoque versiculus in ejusdem Synodi lectione inconpetenter positus est: quoniam quidem nec nostra vox est qui Patrem in Spiritu & veritate adoramus: nec illorum qui Deum ejusque sanctos in imaginibus adorare conantur: quia Prophetam magnum habemus Jesum
Christum Dominum nostrum de quo per Moysen dicitur, *Suscitabit Dominus Deus Prophetam vo-* Deut. 18.
bis, ipsum audietis: quem etiam secundum Apostolum, *advocatum habemus apud patrem*, quem coti- Act. 3. & 7.
die spiritalibus oculis intuemur, & cujus vaticiniis sedule perdocemur: sed Judæorum excidium & 1. Johan. 2.
dispersiones & clades & mortes gentis suæ, nec non etiam diruptionem templi, ceremoniarum abolitionem, à prophetia & à Dei cognitione recessionem deflentium & dicentium, *Quoniam non est jam* Psal. 74.
Propheta & nos non cognoscet amplius: quod etiam per Osee Prophetam prædictum est qui ait, *Quia* Ose. 3.
diebus multis sedebunt filii Israhel sine rege & sine principe, & sine sacrificio & sine altari, & sine Ephod, & sine Seraphim: qui etiam eorum ad fidem conversionem quam circa finem mundi fore credimus, subsequenter adjunxit, *Et postbac revertentur filii Israhel & quærent Dominum Deum suum, & David Regem suum, & pavebunt ad Dominum, & ad bonum ejus in novissimo dierum.*

CAP. III.

Quomodo intellegendum est, Domine in civitate tua imaginem illorum ad nihilum rediges; *quod quidem capitulum sicut & cætera, illi alter quam dictum est intellegunt.*

CIVITAS Dei figuraliter in sacris literis interdum anima hominis, quæ à Deo inhabitatur, di-
Psalm. 5. cente scriptura; *Habitabo in eis:* & iterum, *Anima justi sedes sapientiæ*, accipitur: interdum præ-
Psalm. 136. sentis temporis ecclesia, quam fluminis impetus lætificat, & cui per Prophetam dicitur, *Si oblitus fuero tui Hierusalem, oblivisc atur me dextera mea:* plerumque cælestis Hierusalem, quæ Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum martyrum, confessorum vel cæterorum fidelium agminibus constructa intellegitur; de qua per Apostolum dicitur, quæ autem sursum est Hierusalem, libera est,
Esai. 60. quæ est mater omnium nostrum: cui etiam per Esaiam Prophetam à Domino pollicetur, *Non enim in*
Apoc. 21. *occasum tertium veniet sol, & luna tibi non deficiet in æternum tempus:* quam etiam Johannes in Apocalypsi vidisse se dicit descendentem de cælo, ornatam monilibus suis: de cujus beatitudine pene innumerabilia poterant dici, quæ hujus brevitatis stilo non valent digeri. In hac civitate imagines impiorum ad nihilum redigentur: quia illorum aspectus divinis non poterit adparere conspectibus: sed sicut polluerunt in se imaginem Domini in præsentis vitæ curriculo, ita in cælesti Hierusalem illorum non adparebit imago, qui æterno quidem mancipabuntur incendio: de quibus alias per Psalmistam
Psalm. 49. dicitur, *Et homo cum in honore esset non intellexit, conparatus est jumentis insipientibus & similis factus est illis:* quia videlicet cum in tanto honore esset quòd ad imaginem & similitudinem Dei conditus erat, non intellegendo, ad tantam labem vitiorum est devolutus, ut non inmerito jumentis inrationalibus esset conparatus. Ad nihilum ergo impiorum imagines rediguntur, quando se eis ipsa veritas subtrahens ab ejus luce alienantur, nec similitudinem valent retinere, cujus beatitudinis expertes noscuntur usquequaque manere. Propter dolositatis itaque eorum adposita eis in superioribus dixerat mala: quia Deus judex justus reddit unicuique secundum opera sua. Dixerat etiam eos dejecisse cum allevarentur, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Dixerat eos subito defecisse & perisse propter iniquitatem suam, velut somnium exsurgentis: quia sicut quibusdam præstigiis mortalium pectora in somnis eluduntur, & optata quæque subito se nanctos fuisse gratulantur, cum aut desiderato quis potitur regno, aut cupito sublimatur aliquis ministerio: aut paupertate fugata aliquis subito ditatur, aut optato aliquis fruitur conjugio, aut debilis aliquis amissos artus se recepisse gratulatur, aut criminosus aliquis honorabilem se gaudet, aut aliquis ignobilis nubilem, aut insipiens sapientem se putat: & subito amittit evigilans quod adquisierat dormiens, & patefactis se dolet non videre oculis quæ gaudebat videre clausis: sic felicitas impiorum quasi per somnium quodammodo videtur, quia post modicum tempus non videbitur: & sicut evigilantes ea quæ subito per somnium adquisierant perdunt, sic morientes ea quæ habere videbantur amittunt: quoniam & illi præstigiosa lætitia quam sternentes nacti sunt, in momento carent, & isti vana, & ut ita dixerim, fumea mundi gaudia diu tenere non valent. Ob quorum impietates quasi quadam severitate accen-
Psalm. 73. sus Propheta subjunxit, *Domine, in civitate tua imaginem illorum ad nihilum rediges:* ut videlicet qui in se tui characteris decus malis operibus inquinaverunt, illorum facies in tua civitate non videantur, in qua est æterna felicitas, sum̃a beatitudo, perpetuum gaudium: in cujus palatiis regnat rex, cujus regni non erit finis, cujus subsellia Patriarcharum senatu resplendent, cujus curia Prophetarum tutilat cuneis, cujus mœnia martyrum numerosa militia exornantur, cujus portæ Apostolicis decorantur cœtibus, cujus plateæ redundat virgineis choris, cujus domicilia confessorum plena sunt legionibus: quæ non indiget sole, quia Dominus lux ejus est, per cujus omnes vicos Alleluja cantatur.

CAP. IV.

Psalm. 85. *Quomodo intellegendum est quod Psalmographus cecinit*, Misericordia & veritas obviaverunt sibi, justitia & pax se conplexæ sunt: *quod temere & adolatorie à Johanne presbytero & legato orientalium in participatione venerabilis Papæ Adriani & Tarasii Patriarchæ dicitur esse completum.*

MISERICORDIAM & veritatem sibi mutuo obviasse, justitiam & pacem invicem se conplexas fuisse David vatum luculentissimus eleganter decantat: quod tandem constat esse conpletum, cum post incarnationem Domini duo testamenta in unius conpagem copulationis sunt adducta. Quoniam quanquam inter se diversa quodam̃odo cernantur, ad unum tamen bivium in Christo qui est pax nostra, qui fecit utraq; unum, cõvenire noscuntur. In novo.n. misericordia est, in qua per gratiã genus humanũ liberatur: in veteri veritas, ubi legis & Prophetarũ adnunciatio cõtinetur. Hæc autẽ duo sibi mutuo obviasse dicuntur, non ad cõtrarietatem exercendã, sed ad gratiam promissæ perfectionis implendã: unum quippe cõstat factũ quod tẽporibus probabatur esse divisum:

& ut

& ut genus ipsum fœderis hymnidicus David evidenter exprimeret, hoc ipsum varia nominum iteratione geminavit, amplexu scilicet quodam dilectionis duas res, id est, justitiam & pacem, in mutuam protinus venisse concordiam: quem quidem versiculum, & secundum somatopœian, id est, corporis adtributionem, per quem loqutionis modum rebus incorporeis corpora tribuuntur, dictum esse constat: & per metaphoran, id est, rerum verborumque translationem, per quam plerumque à rebus animalibus ad animales, ab inanimalibus ad inanimales, ab inanimalibus ad animales translatio fit, quæ duæ locutionum figuræ ita inter se differunt, quòd una rebus incorporeis corpora, altera & rebus corporeis membra & motus, & incorporeis & membra & motus & formas tribuit. Hunc denique versiculum temerariè & adolatoriè Johannes presbyter in participatione venerabilis Papæ Adriani, & Tarasii Constantinopolitani Episcopi protulit, qui tamen presbyter quamquam Episcopis in eadem synodo residentibus minor fuerit honore, non tamen legitur minor fuisse errore, qui & si præcedebant eum gradus sublimitate, superabantur tamen ab eo multiloqua procacitate: nec superari potuit à prælatis subjectus intemerariis loquacitatibus, qui subjectus à prælatis superabatur pontificalibus dignitatibus. Qui præsertim duplex in hac parte creditur patrasse deliquium: sive quia verba mysteriorum arcanis plena ab Spiritu sancto prolata ad res humanas inflectere nisus sit superstitiosa intentione adorandarum imaginum: sive quia eadem perversa intentione excæcatus in adolationis miserabile corruerit vitium: quod vitium adolationis expavit Prophetarum ille nobilissimus, qui dixit, *Corripiet me justus in misericordia & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Psal. 141. Unde bene etiam & alia Scriptura dicit, *Melius est autem objurgari à justo quàm a peccatore laudari:* & iterum, *Qui vos felices felices dicunt, in errorem vos mittunt:* quoniam adolatores ut iniiciant laudant, non ut ad æternam felicitatem provocent, quæ quidem felicitas nullo bono indiget.

CAP. V.

Quòd non ad adorationem imagiaum pertineat, ut illi dicunt, quod scriptum est, Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctus est. Psal. 99.

HOc Psalmistæ versiculo error qui ob adorandas imagines adeo in quorundam pectoribus inolevit, ut ad eum statuendum synodos faciant, & ad eum muniendum scripturarum sanctarum sibi testimonia usurpare contendant, tueri se posse credit: cum scabellum pedum Domini adorandum audit: hac casside apicem corporis munitam habere arbitratur, ne coruscientis inlisiones persentiat. hac lorica cæterum corpus munitum habere se putat, ne pilorum ictibus suæ stabilitatis jacturam incurrat: hoc clypeo tutelam se nactum esse credit, per quam spiculorum missilium volatus vulnificos non pertimescat: sed ita aut obcumbendo fatescet, aut delitescendo aufugiet his muniminibus expoliatus, sicut his est incassum & inutiliter abusus, & tantum sentiet spiritalis gladii per sanctos viros inlati rigorem, ut nec tenuem quidem sibi credat inesse vigorem. Numquid quia scabellum pedum Domini adorari præcipitur à Propheta, ideo erit imaginum adoratio statuenda? quæ est ergo similitudo scabelli pedum Domini & materialium imaginum? aut quæ communicatio inenarrabilibus Dei operibus & imaginibus à quibuslibet conditis artificibus? aut quæ societas tam excellenti tamque præclaro mysterio & figuris insensatis humano patratis ingenio? aut ubi institutum est ut imagines adorentur, sicut institutum ut scabellum pedum Domini adoretur? Non enim ait David, *Adorate imagines quorundam sanctorum:* sicut ait, *Adorate scabellum pedum Domini:* sed nec Dominus ait, Opera manuum hominum sedes mea sunt, imagines autem scabellum pedum eorum, sed ait, *Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.* Esa. 66. Audi igitur dementissime vel potius insanissime error, audi inconparabilis dementia, audi ridiculosa segnities, audi beatum Ambrosium docentem quid sit scabellum Domini, aut quomodo adorandum sit. Actor. 7. Ait enim, *Adoraverunt Apostoli Dominum, quia detulerunt fidei testimonium, acceperunt fidei magisterium: adoraverunt & angeli de quibus scriptum est; Et adorent eum omnes angeli ejus. Adorant autem non solum divinitatem ejus, sed etiam scabellum pedum ejus quoniam sanctus est.* & post pauca; *Sed ne forte propositum aliquod præterfugere videatur exemplum, qua ratione ad incarnationis Dominicæ sacramentum spectare videatur, quod ait propheta; Et adorate scabellum pedum ejus, consideremus. Non enim ex usu hominum æstimare debemus scabellum: neque enim corporalis Deus, aut non inmensus, ut tamquam fulcrum pedibus ejus scabellum subjectum putemus: neque adorandum quicquam præter Deum legimus, quia scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli servies: quomodo ergo adversus legem Propheta* Deut. 6. *præciperet, sub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio: & ideo diligentius consideremus quod sit scabellum. Legimus enim alibi, Cœlum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorũ:* Esa. 66. *sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen an terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Jesus in carnis adsumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Jesu, ut supra diximus, adorarunt. Neque enim divisus Christus, sed unus: neque cum adoretur tamquam Dei filius, natus ex virgine negabatur. Cum igitur incarnationis adorandum sit sacramentum, incarnatio autem opus Spiritus sancti sit, sicut scriptum est, Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.* Luc. 1. Hoc etiam scabellum pedum Domini sanctus Augustinus diligentissimus exquisitor,

corpus

corpus Domini, quod de Maria virgine sumpsit, scabellum divinitatis ejus asseruit sentiri debere, propter naturam humanitatis quam est dignatus adsumere: quod utique illi virtuti sic est subjectum
1. Cor. 1. atque unitum, ut constet id omnibus creaturis esse excelsius, sicut dicit Apostolus, *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*, & alibi de eodem mediatore Dei & hominum homine Christo Jesu Apo-
Philip. 2. stolus dicit; *Propter quod Deus exaltavit illum & donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum*. Per pedum igitur Domini magnificentiam in hoc versiculo stabilitas divinitatis, quæ semper in naturæ suæ omnipotenti gloria, tamquam pedum indefessa firmitas perseverat, intellegitur. Possunt etiam tropologicè pedes Domini extrema temporum, quando Dominus incarnari dignatus est, designari. unde & Iohannes evangelista
1. Joh. 2. dicit; *Filioli novissima hora est*. Paulus quoque Apostolus dicit; *Cum venisset plenitudo temporum misit*
Galat. 4. *Deus filium suum natum ex muliere factum sub lege* Notandum sane quia non dixit; Quoniam sanctū
Psal. 99. est, sed *quoniam sanctus est*: scilicet ut corpus Domini à divinitate non discernatur, salva utriusq; na-
Ioh. 1. turæ proprietate, sed ad unam personam referatur. Unde dicit Evangelium, *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Hæc de scabello pedum Domini breviter promulgata sufficiant: nunc ad cætera transeamus.

CAP. VI.

Quòd nec de eo imaginum adoratio adstrui possit, ut illi putant, quod scriptum est, Adorate in monte sancto ejus.

Psal. 99. SED nec in eo quoque imaginum adoratio adstrui potest, ut illi fatentur, quod per eundem sanctum Prophetam, *Adorate in monte sancto ejus*, cantatur: cum scilicet non montem, sed in monte sancto adorandum Dominum, idem sanctus vir harmonica modulatione decantet. Qui & si montem adorandum præciperet, non idcirco imaginum adoratio, sed Domini Jesu Christi à lapis mentibus intelligeretur, qui est mons cunctis montibus sublimior: cujus videlicet altitudo & virtus omnium sanctorum altitudinibus & virtutibus eminet: de quo per Esaiam prophetam dicitur,
Esa. 2. *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles,*
Psal. 99. *& fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi*. Dicatur ergo, *Adorate in monte sancto ejus*, quia videlicet, non hic montem, sed in monte sancto Dominum, Propheta præcipit adorare, quod ad montem Sion qui est ecclesia, referri posse non dubium est, quæ est mons montium, & sancta sanctorum: cujus ipse habitator est Christus. Unde bene sanctum Dominum in sancto monte præcipit adorandum, quoniam sicut laus ejus non convenit ori pravo, ita nec ejus culturæ loci potest congruere turpitudo. Adoramus igitur in monte sancto ejus, non imagines vel quasdam superstitiosas res, sed eundem Dominum, qui illius montis caput est, & ut eundem montem adquireret, non solum nasci,
Psal. 78. sed mori dignatus est. de quo per Prophetam dicitur; *Adduxit eos in montem sanctificationis suæ,*
Exod. 15. *montem hunc quem adquisivit dextera ejus*: & de quo per Legislatorem dicitur; *Introduc & planta eos in monte hæreditatis tuæ, in præparata habitatione tua quam præparasti tibi Domine: sanctuarium tuum Domine quod præparaverunt manus tuæ Domine, qui regnas in æternum & in seculum seculi & adhuc.*

CAP. VII.

Psal. 125. *Quòd non, ut illi glorìantur, propter illos dictum est qui imagines adorant,* Quoniam non derelinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.

NON mirandum est, si fallantur in minimis, qui falluntur in magnis; nec in eo amplius illorum error admirandus est, quod ideo se justos, quia imagines adorant, esse gloriantur, nos autem qui eas adorare contemnimus, peccatores fateantur: cum ob illarum amorem & scripturarum divinarum puritatem violare conentur, & potissimum suæ fidei emolumentum in his esse arbitrentur; & eos qui spretis his sive cæteris hujuscemodi vanitatibus soli Deo serviunt, cumque colentes adorant, anathematizare obstinata mente nitantur. Quomodo ergo hujus versiculi textus, non ad eandem rem pertineat, ob quam ab illis prolatus est, qualiterve eorum sensui reluctari credatur, quantisve ab eorum opinatione distet indiciis, non solum simplicibus lectoribus, sed etiam idiotis patet: quippe qui postpositis ænigmaticis sive allegoricis involucris apertè demonstret, quod non diu permittat Dominus flagellari justos ab impiis, ne in desperationis labem corruant diutinis addicti flagellis, sed si ad tempus ad probationem quibusdam eos adversis macerat, secundis eos denuo diuturnitate temporis interrupta sublevat, qualiter eorum innocentia inconvulsa permaneat.

CAP. VIII.

CAP. VIII.

Quod non propter illos qui imaginum adorationem spernunt, ut illi delirant, per Prophetam dicatur, Declinantes ad obligationem adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Psal. 125.

IDEO namque hunc versiculum singillatim nobis in nostro opere ponere libuit, quia etsi est cum superiore in unius Psalmi textu, distat tamen ab eo in sensu: & quamquam ad unum errorem adstruendum ab illis sit prolatus, diverso tamen loco in sæpe memoratæ synodi lectione hunc constat esse positum. Declinantes igitur ad obligationem non illi credendi sunt, qui imaginum superstitiosam contemnunt adorationem, sed qui antiqui hostis retinaculis irretiti proni sunt ad iniquitatem, quantoque amplius peccare noscuntur, tanto nimirum strictius diabolicis spiris nectuntur. Unde profecto per quendam sapientem dicitur, *Funibus peccatorum suorum unusquisque constringitur*: Prov. 5. de qua etiam obligatione sanctus Propheta Esaias dicit, *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.* Esai. 5. Eos itaque qui ad hanc obligationem declinant, adducet dominus cum operantibus iniquitatem: quia videlicet cum quibus in hoc peccant seculo, cum his damnabuntur in futuro: & ad eum ignem qui auctori criminum & angelis ejus præparatus est, ibunt, cujus in hoc seculo retinaculorum obligationem rumpere neglexerunt. A cujus obligatione ille nos liberos efficiat, qui nos in libertatem redemit, & nobis sedentibus in tenebris suæ claritatis lucem magnam ostendit, sive habitantibus in regione umbræ mortis ipse lux vera exortus est: atque idem ejus severissimæ damnationis nos reddat expertes, qui suæ clarissimæ fidei speique & charitatis fecit esse sequaces.

CAP. IX.

Quòd non ab eo quod Salomon dicitur in templo fecisse boves & leones, imaginum adoratio firmari possit, ut illi somniant, qui in earum adorationem anhelant.

SALOMON in templo boves & leones legitur condidisse: quorum conditione nos qui secundum Apostolum legem spiritualem esse scimus, quibusdam mysteriorum arcanis instruimur: illi verò qui imaginum adorationem diligunt suæ vecordiæ vanitatem firmare moliuntur: nos mysticis sensibus perdocemur, illi in sui erroris magnitudine firmantur; nos admoniti per umbram indagamus veritatem, illi decepti per rem bene gestam ad rem non gerendam sumunt auctoritatem. Quum ergo eos Davidica proles, quū Israhelitice rex, quum sapientium sapientissime fecisti? Feci, inquam, eos non ut adorari deberent, sed ut quædam mystica significarent: non ut errori faverent, sed ut mysteriorum arcana monstrarent; non ut offendiculum cæcis mentibus essent, sed ut magnum quiddam subtilia subtiliter scrutantibus innuerent. Cui si ideo succenseri debet, quia per ea quæ à me bene gesta sunt, a pravis pravum exemplum sumitur, legislatori nihilominus succentendum est, qui rem quidem multorum visibus necessariam, in eremo exaltavit, qua prava hominum voluntas pravè postmodum utebatur. Non igitur nos effigies ob memoriam rerum gestarum & venustatem conditas basilicarum quodammodo abdicamus, cùm per Moysen & Salomonem, quamquam in typicis figuris, eas factas fuisse sciamus, sed earum insolentissimam vel potius superstitiosissimam adorationem cohibemus, quam neque per Patriarchas, neque per Prophetas, neque per Apostolos, neque per Apostolicos viros uspiam institutam esse reperimus. Sed ut ad proposita redeamus, Salomon in templo boves & leones fecit, quia & Christus in ecclesia Apostolos eorumque successores constituit, qui juxta beati Gregorii sententiam, *bene agentibus per humilitatem sunt socii contra delinquentium vitia, per zelum justitiæ erecti, quatenus & istos mansuetudo bovis sustentet, & illos veritas leonis stimulet.* quod utrumque pastoris ecclesiæ exemplo colligi potest, qui & Cornelium humilitate utentem blandis alloquiis delinivit, & contra Ananiam & Sapphiram fraudulenter agentes se vehementer erexit. Sancti igitur viri aliquando mansuetudinem boum, aliquando ferocitatem habent leonum: quia & virgam tenent qua fortes fortiter regnant, & baculum quo infirmorum debilitates sustentent.

CAP. X.

Quomodo intellegendum est, quod in Canticis Canticorum scribitur, Ostende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam: quoniam vox tua suavis est mihi, & facies tua speciosa: *quod quidem capitulum illi impudentissimè ad imaginum visionem protulerunt.* Cant. 2.

FACIES ecclesiæ quam Christus blandis nominum varietatibus alloquitur, modo eam columbam, modo formosam, modo amicam vocans; quam surgere, id est, credere, properare, in operibus bonis excrescere, venire, ad æternam remunerationem accedere jubet, non corporalis, sed spiritualis

ſpiritualis eſt:quia & cætera quæ de ea in iiſdem Canticis Canticorum ſcribuntur,non carnaliter, ſed ſpiritualiter intelligenda ſunt. Nam ſi hic verſiculus cuidam corporali rei adcommodari poteſt, ut illi ſomniant,qui hunc ad imaginum viſionem protulerunt:ergo & omnia quæ deſponſæ Chriſti eccleſiæ membris ſcribuntur, corporalia credenda ſunt: & ſi hæc omnia non membris viſibilibus,ſed virtutibus conveniunt inviſibilibus:ergo & facies ejus, virtus potius inviſibilis quàm cujuſdam debet intelligi viſus imaginis. Facies itaque eccleſiæ cognitio virtutum ejus eſt, cujus pulchritudinia venuſtate ab ſponſo diligitur: cui bene per Prophetam dicitur, *Quoniam concupivit rex ſpeciem tuam.* Hortatur ergo Chriſtus eccleſiam, ut faciem ſuam ei oſtendat, id eſt, ut ſemper eum contempletur
3. Reg. 17. fide & operibus,ut cum Elia dicere poſſit,*Vivit Dominus,in cujus conſpectu ſto*:ne ſit de illis quos per
Ierem. 2. Prophetam denotat dicens,*Verterunt terga ad me & non faciem.* Hortatur etiam ut vox ejus ſonet
Pſal. 34. in auribus illius,quia paratus eſt ad exaudiendum ſanctos ſuos Pſalmiſta adteſtante qui ait *Clamaverunt juſti & Dominus exaudivit eos,& ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.* Vocem ejus dulcem & faciem dicit eſſe decoram,quia orationes ſanctorum ſemper Deo acceptæ ſunt, eorumque grata præſentia qui de Chriſti lumine acceperunt,ut in decore juſtitiæ permanerent. Eſto,con-
Cant. 2. venit ut ad imaginum viſionem aptari poſſit hic verſiculus, *Oſtende mihi faciem tuam*, ſive *facies tua ſpecioſa*, quid de voce dici poterit, quam & ſuavem Propheta decantat,& auditam ſibi fieri hortatur? Quæ utique ſi anima non vegetantur,multo minus voce fruuntur: & ſi voce non fruuntur, multo minus vocis ſuavitate potiuntur: ſi igitur anima non vegetantur,nec vocis dulcedine potiuntur.Unde liquido patet, ut ſicut in cæteris ex hoc negotio adſertionibus illorum ad rem non pertinentia dicta fruſtrantur,ita etiam & in hac parte fruſtrentur: præſertim cùm nec de earum faciei viſione rectè dici poſſit,*Oſtende mihi faciem tuam*:neque de earum voce qua protſus carene, *Et auditam fac mihi vocem tuam,quoniam vox tua ſuavis eſt,& facies tua ſpecioſa.*

CAP. XI.

Eſa. 19. *Quomodo intellegendum eſt quod per Eſaiam Prophetam ſcribitur*, Erit altare Domini in medio terræ Ægypti: *quod capitulum illi ſtolidè & minus doctè ad imaginum adorationem referre nituntur.*

HANC prophetiam Ioſephus in Onia ſacerdote qui profugus in Ægyptũ plurimis Iudæorum vallatus catervis deſcendit,altareque ibi & templum conſtruxit, impletam fuiſſe narrat: nos verò qui ea quæ de Chriſti adventu & vocatione gentium prophetata ſunt,non ut futura autumamus,ſed ut præterita devota mente tenemus, & credimus, non hanc prophetiam completam fuiſſe ſentimus per Oniam ſacerdotem,ſed per Chriſtum Dominum,Dei & hominum mediatorem. Qui videlicet fidem in hoc mundo,qui plerumq; *Ægypti* nomine deſignatur, conſtituit, in cujus ſoliditate à fidelibus orationum ſacrificia & ſanctorum meritorum libamina Domino litantur: juxta cujus terminum titulum poſuit,id eſt,evangelium ſive Apoſtolicam doctrinam,quibus mentes fide-
Eſa. 19. lium ad peragenda bona opera informantur. Quod verò ſubjungit; *Et erit in ſignum & in teſtimonium Domino exercituum in terra Ægypti*, ſignum & teſtimonium Dominicæ voluit paſſionis myſterium intellegi. *Tunc* hi qui crediderint *concurrentibus Ægyptiis,contra Ægyptios, & pugnante viro contra fratrẽ ſuũ,& civitate contra civitatẽ dimicante*, cùm perſecutionis ſcil. tempus ingruerit,*implorabunt Domini miſericordiam,ſtatimq; ſalvator adveniet*,id eſt Ieſus, (hoc enim in lingua noſtra ſonat) *& cognoſcetur Dominus ab Ægyptii*,& cognoſcent eum ſive perſequutores qui fuerunt ſuperati,ſive credentes præſenti auxilio liberati. Cum igitur iſte ſit ſenſus prophetici ſermonis, & hic ſit intellectus tituli & altaris,quis hunc ad imaginum adorationem adſeverandam proferat,niſi quẽ ſuæ vecordiæ caligo excæcat? quisve per propheticum bene ab Spiritu ſancto prolatum ſermonem ſuum audeat adſtruere niti errorem, niſi quem erroris magnitudo ſuum uſquequaqne feeerit eſſe ſequacem? quomodo ergo quoddam vel leve quidem ex his ſancti Prophetæ verbis adminiculum poterit ſumere imaginum adoratio? cum conſtet ea non ut hiſtorialiter in quodam altari ſive titulo complerentur,ſed ut ſpiritualiter in Chriſti fide & evangelio à fidelibus haberentur, dicta fuiſſe. Quæ tamen etſi de corporali altari ſive titulo hiſtorialiter dicta fuiſſene,non idcirco imaginum poterat adſtrui adoratio: cùm ſcilicet illa non adoranda fore, ſed fore tantummodo Propheta prædixerit, aliud enim eſt,*erit*,aliud adorabitur:aliud *altare Domini*, aliud cujuslibet imago: aliud *titulus juxta terminos*,aliud ſimilitudo in quibuslibet materiis. Non ergo ait, Erit tempus quando nullus niſi imaginum adorator Deo placebit: nec ait,Tantus imaginum cultus inoleſcet, ut quisquis eas non adoraverit,neque thure & luminatibus ſive quibuſdam primitiis honoraverit,anathemate dignus erit,ſed ait, *Erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus juxta terminum ejus Domini, eritq; in ſignum & in teſtimonium Domino exercituum in terra Ægypti*, ac ſi patenter diceret,Erit fides in mundo, & evangelii prædicatio, per quam Dominicæ paſſionis & noſtræ redemptionis manifeſtatio declarabitur,

CAP. XII.

Adſurdiſſime & incaute contra eos qui imagines adorare contemnunt, ab his qui eas adorant, prolatum teſtimonium ſancti Evangelii, Nemo accendit lucernam & ponit eam ſub modio. Matt.5.Marc.4.Luc.11.

ORes inconſequens & riſu digna, quòd quædam neſcio quo ſenſu in ejuſdem vanitatis lectione de nobis qui imaginum adorationem ſpernimus, ſcribuntur, ex his quæ dominus diſcipulos ad prædicandum mittens, inſtituit ut magnam haberent fiduciam prædicandi, & ne perſequentium terrore exterriti deliteſcerent & ſimiles eſſent lucernæ ſub modio, ſed omni metu poſtpoſito totis libertatis inſignibus ſe proderent, & quod audierant in cubiculis in tectis prædicarent. Illi ergo lucernam ſuam, id eſt, imaginum culturam adorando in ſuæ fidei faſtigio ponant: nos vero ſi quis nobis ſcientiæ ſplendor eſt, in Chriſto, qui eſt lucis origo conlocemus: quatenus nobiſcum in ſanctæ eccleſiæ domo manentibus, & verbi & exempli ſplendorem exhibere valeamus.

CAP. XIII.

De eo quod ad ſuum errorem confirmandum dicunt beatum Silveſtrem Romanæ urbis anteſtitem Apoſtolorum imagines Conſtantino Imperatori detuliſſe, cum tamen eas non legatur adorare juſſiſſe.

SÆpe in hoc noſtro ſpeciali de imaginibus opere fateri cogimur, quod illæ non haberi ſed adorari à nobis inhibeantur: nec illarum in ornamentis baſilicarum & memoria rerum geſtarum conſtitutarum fugienda ſit viſio, ſed inſolentiſſima vel potius ſuperſtitioſiſſima execranda ſit adoratio. Unde ſicut in cæteris ita & in hoc exemplo adſertio fruſtrabitur, qui ſuum errorem in adoratione imaginum enitentem in eo fulcire conentur, quòd Silveſter Romanæ eccleſiæ præſul Conſtantino Imperatori, Apoſtolorum imagines detuliſſe legitur. Detulit ergo eas illi ad videndum, non ad adorandum: detulit non ut adorare, quem à ſimulacrorum cultu abſtrahere & ad ſolius dei adorationem convolare hortabatur, conpelleret: ſed ut idem Imperator quos in ſomnis viderat, eorum vultus in picturæ fucis cognoſceret. Detulit, non ut ab idolorum cultura fugientem imaginum adorationi cedere informaret, & ab hoſtili gladio liberatum inteſtini enſis rigore perimeret, ſed ut per res notas ad res ignotas ejus mentem extolleret: ut quos non poterat mentis oculo cernere, nec dum gentilitatis maculis exutus, ſpiritalibus miraculis cerneret, nimirum eorum imagines corporalibus conditas inſtrumentis. Has igitur ei & ſi adorare juſſiſſet, cum tamen non juſſerit, ideo fortaſſis juberet, ut enim qui viſibilium cultor erat, per viſibilia ad inviſibilia provocaret, non ut nos de inviſibilibus ad viſibilia revocaret: nec ideo nobis qui ad percipiendum ſolidum cibum vires accepimus, ad lacteam eſcam lactentium more infantium redeundum eſſet: ſi illi cui necdū per fidei teneritudinem ſolidus cibus inpertiri poterat, *ſine dolo lac concupiſcendum* daretur in quo creſceret. Unde & Apoſtolus novellæ eccleſiæ ex circumciſione & gentilitate venienti, ſpiritalis lactis & olerum cibum dabat, id eſt, faciliora ad intellegendum documenta, & leviora ad explendum præcepta, quibus carnales mentes quaſi in quadam infantiæ teneritudine enutritæ ad percipiendum ſpiritalium archanorum cibum capaces efficerentur. Libro igitur actuum beati Silveſtri, ubi de imaginibus Conſtantino Imperatori delatis ſcribitur, ideo obniti poteſt, quia quanquàm à pluribus catholicis legatur, non tamen ad ea quæ in quæſtionem veniunt adfirmanda plene idoneus perhibetur: quod in libro beati Gelaſii Romanæ urbis anteſtitis qui inſcribitur, *Decretalis de recipiendis ſive de non recipiendis codicibus*, apertius demonſtratur. 1.Pet.2. diſt.15.c.3.

CAP. XIV.

Quod non ita intellegenda ſit ſententia beati Athanaſii Alexandrinæ urbis epiſcopi, ut illi eam intellegendam putant, qui hanc ad adorationem imaginum adcommodare nituntur.

SENTENTIA nempe beati Athanaſii Alexandrinæ urbis Epiſcopi, quam illi inconſequenter, ſicut & cætera divinarum ſcripturarum teſtimonia, ad ſuum errorem adſtruendum protulerunt, prorſus huic rei extranea eſſe detegitur: cum non in ea quædam ejuſlibet imaginum adorationis vel tenuiter mentio fiat, ſed ad comparationem rei de qua ſermo fiebat ſaltus ſit imagines in eadem materia atque elemento recuperari poſſe, dicens; *Sicut ea quæ ſcribitur in lignis forma abolita exterioribus ſordibus, iterum neceſſe eſt in idipſum recuperari atque unius hu cujus eſt forma, ut innovari poſſit imago, in eadem materia atque elemento. per ejus enim formam & ipſa materia ubi & conſcribitur, non dicitur, ſed in ea ipſa configuratur.* Dicant ergo quod eis adminiculum hæc ſententia præbeat: dicant ubi imagines adorare percenſeat: & cum hoc adſeverare nequiverint, reſtat ut ita à ſanis mentibus intellegatur ſicut à venerabili viro prolata eſt.

CAP. XV.

Quid male ad suum errorem adstruendum sententiam beati Ambrosii Mediolanensis urbis episcopi quam ex libro tertio capitulo nono esse mentiuntur, usurpent, qui per eam imaginum adorationem firmare cupiunt.

FACILLIME namque sanctorum prædicatorum sententias criminari audebunt, qui divinæ legis & prophetarum oracula criminari non metuunt, nec formidabunt, ob sui erroris materiam stabiliendam, juniorum documentis quandam inferre violentiam, qui seniorum doctrinis immo senioribus non formidant inferre injuriam. Beati igitur Ambrosii Mediolanensis ecclesiæ sacerdotis sententiam ut illorum errori faveret, ordine, sensu verbisque turbasse perhibentur. Ordine scilicet, quia non in libro tertio capitulo nono, ut illi somniant, sed in libro nono exarata reperitur: Sensu, quia cum ille dixerit, *Nunquid cum & divinitatem ejus adoramus & carnem Christum dividimus?* Illi dixerunt, *Nunquid ne cum & deitatem & carnem ejus adoramus dividimus Christum?* Quæ quidem particula subjunctivæ conjunctionis, *ne*, tantam huic sententiæ permutati sensus ingerit jacturam, ut eam prorsus confiteri compellat quod illa negare contendit. Verbis, quod in sequenti commate, ubi ille posuit, *veneramur*, illi, *adoramus*, posuisse deteguntur: & ut apertius nostræ disputationis sensus pateat, qualiter hæc sententia ab inlustri viro & eloquentiæ coturnis cum spiritali sensu compto prolata, qualiterve ab illis falsata sit singillatim ponamus. Ille enim ut in duarum naturarum proprietatibus unam domini verique hominis personam adseveraret, ait, *Nunquid cum & divinitatem ejus adoramus & carnem, Christum dividimus? Nunquid cum in eo imaginem dei crucemque veneramur dividimus eum?* Isti vero ex hac sententia imaginum adorationem adstruere nitentes dixerunt, *Nunquid ne quando deitatem & carnem ejus adoramus, dividimus Christum? aut quando in ipso & dei imaginem & crucem adoramus dividimus eum?* per imaginem scilicet dei quæ Christus est, & per crucem ejus, quæ in hoc loco propter mortalitatem carnis ejus posita est, imaginum introducere cupientes obstinata mente adorationem.

CAP. XVI.

Quòd non pro materialibus imaginibus, ut illi ajunt, beatus Augustinus dixerit. Quid est imago Dei nisi vultus Dei in quo signatus est populus Dei?

1. Iohan. 4. Iohan. 1. Exod. 33. DEUM *nemo vidit unquam*, ait Johannes Apostolus, *nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris:* & Moysi eadem summa majestas, dixit; *Non enim videbit me homo & vivere potest:* qui si invisibilis est, immo quia invisibilis est, necesse est ut incorporeus sit: & si incorporeus est, necesse est ut corporaliter pingi non possit: igitur si invisibilis est, & incorporeus prorsus corporalibus materiis pingi non potest. Unde sollicitius nobis quærendum est, quid sit imago dei: quidve vultus ejus, in quo signatus est populus dei. Interrogemus ergo egregium prædicatorem, forsitan ab eo docti nosse valebimus quid sit imago Dei. Dic vas electionis, dic doctor gentium

Coloss. 1. quid sit imago dei. *Gratias*, inquam, *agentes deo patri, qui dignos fecit nos in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem in remissionem peccatorum, qui est imago dei invisibilis.* Dixi de imagine, dico

Hebr. 1. etiam de figura. *Novissimis diebus istis loquutus est nobis deus in filio quem constituit heredem universorum, per quem fecit & secula, qui est splendor gloriæ & figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo veritatis suæ.* Ecce, Paulo Apostolo docente, didicimus Christum esse imaginem dei: & illi hortantur materiales imagines hanc intelligere debere. iste dicit eundem filium qui est unius cum patre substantiæ imaginem esse dei & splendorem gloriæ & figuram substantiæ ejus: & illi dicunt opificum industria præparatas figuras imaginem esse dei. O execrabilis error, ô impudens dementia, ô improvida vecordia, tanto imaginum amore exæstuans ut ea quæ de unigenito Dei filio dicta sunt, materialibus figuris conferre non erubescas. Dicat etiam sanctissimus Augustinus, quid sit imago dei, qui ab illis hanc materialem existere dixisse criminatur. Ait enim, *In deo conditio temporis vacat. non enim potest recte videri deus in tempore generasse filium per quem condidit tempora: consequens autem est ut non solum imago ejus sit, quia de illo est, & similitudo, quia imago est, sed etiam æqualitas tanta ut nec temporis intervallum inpedimento sit.* Dic itaque etiam tu sanctissime Ambrosi, quid de hac imagine sentire te conster. defende beatum Augustinum per te favente deo ad fidei rudimenta conversum, quem vides nunc ab imaginum adoratoribus infauste criminatum. Præbe ei adminiculum, ut exuatur tanti criminis mole, qui quondam per te exutus est hæretici dogmatis errore. *Propheta*, inquam, *dicunt Christum qui est imago patris invisibilis & figura substantiæ ejus, quod ipse sit splendor lucis æternæ, & speculum sine macula dei majestatis, & imago bonitatis illius.* Hoc ergo modo cum prophetis & apostolis Augustino meo, immò vero dei cultori tutelam conferre curabo. Vide quanta dicantur: splendor, quod claritas paternæ lucis in filio sit: Speculum sine macula, quod pater in filio: imago bonitatis, quod non corpus in corpore, sed virtus in filio tota cernatur.

Imago

Imago docet non esse dissimilem, character expressum esse significat, splendor signat æternum. Imago itaque non vultus est corporalis, non fucis conposita, non ceris, sed simplex de deo, egressa de patre, expressa de fonte: per hanc imaginem Philippo patrem dominus monstravit, dicens, *Philippe, qui me videt, videt & patrem: & quomodo tu dicis ostende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me est. Vidit enim in imagine patrem qui vidit in filio.* Vide quam imaginem dicat. imago veritas est, imago ista justitia est, imago ista dei virtus est: non muta, quia verbum est: non insensibilis, quia sapientia est: non inanis, quia virtus est: non vacua, quia vita est: non mortua, quia resurrectio est. Vides ergo quia dum imago dicitur, patrem significat esse, cujus imago sit filius, quia nemo potest ipse sibi imago sua esse. Quoniam igitur imaginem dei non materiales imagines, ut illi garriunt, sed dei filium sanctorum patrum sententiis adprobavimus, restat ut qualiter in eo signati simus breviter explicemus. Signati itaque sumus in eo, quando secundum Apostolum in morte ejus baptizati sacrosancti unguinis liquore delibuti sumus, & accepimus Christiani nominis prærogativam, juxta illud quod ei in canticis canticorum dicitur, *Oleum effusum est nomen tuum:* impleturq; divinum per Esaiam prophetam quondam promulgatum oraculum, quo ait, *Servientibus verò mihi vocabitur nomen novum.* Signamur ergo in eo qui secundum Apostolum signavit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris, in quo etiam spiritus pignore signati sumus in die redemptionis: signati autem sumus spiritu dei sancto, ut & spiritus noster & anima inprimantur signaculo dei, & illam recipiamus imaginem ad quam in exordio conditi sumus, quam peccando nec in totum amisimus, nec in totum in nobis intemerata remansit: quia si hanc in totum amisissemus, nequaquam diceretur, *Quanquam in imagine ambulet homo, tamen vanè conturbatur:* & si hanc in totum intemeratam conservassemus, nequaquam Apostolus diceret, *Reformamini in novitate mentis vestræ:* & illud, *In eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem.*

Joan. 14.
Cant. 1.
Esa. 62.
Psal. 39.
Rom. 12.
2. Cor. 3.

CAP. XVII.

Quod Gregorii Nysseni episcopi, ex quo illi ad suum errorem adstruendum testimonia trahunt, & vita nobis & prædicatio sit incognita.

QUid in hac parte nobis observandum sit, Apostoli *Pauli monitis perdocemur, qui ait, *Probate spiritus an ex deo sint:* & iterum, *Noli credere omni spiritui, sed proba mentem:* nam dum, ut præfati sumus, Gregorii Nysseni Episcopi & vita nobis & prædicatio sit ignora, testimonia quæ de ejus opusculis proferuntur ad res dubias confirmandas, minus cernuntur esse idonea: unde ejus doctrina nec à nobis est insigni laude præferenda nec admodū reprehendenda, sed illius dogmate cum cæterorū dogmatibus quos ignoramus postposito, restat ut post propheticas & evangelicas sive Apostolicas scripturas inlustrium etiam Latinorum doctorum, quorum nobis & vita & prædicatio innotuit, sive Græcorum qui & catholici fuerunt, & à catholicis æque in nostram linguam translati sunt, tantum dogmatibus contenti simus.

*Imò Joannis, 1. Joan. 4. in pr.

CAP. XVIII.

Quod non ad adorationem imaginum pertineat testimonium, quod de sexta synodo protulerunt.

TExtus sanè testimonii quod de sexta synodo in eadem nugarum adglomeratione, quæ pro adorandis imaginibus scripta est, taxasse perhibentur, talis est: *In quibusdam venerabilium imaginis pictura agnus digito præcursoris monstratus designatur, quod in signum relictus est gratiæ, verum nobis per legem præmonstrans agnum, Christum dominum nostrum.* Qui tamen quanquam non ita ab illis prolatus sit, sicut in eadem synodo habetur, nec sic quidem, ut ab illis usurpatus est, cujusdam imaginum adorationis quandam fecisse dinoscitur mentionem: sed cùm penè nullum habeat Latinæ integritatis vigorem, sensuque sit tepidus, verbisque inlepidus, & quadam ex parte ratione nudatus, nullum tamen eorum errori adminiculum præbere monstratur.

CAP. XIX.

Quod sententia Johannis Constantinopolitani Episcopi, quam illi in testimonium adorandarum imaginum trahunt, non ad id quod illi putant, pertinere dinoscitur.

SEd neque sententia Johannis Constantinopolitani Episcopi, quamquam ab illis mutilata sit, sicut & cæteræ sanctorum patrum sententiæ, quas in ejusdem synodi scriptura depravatas ab illis repetimus, quoddam illorum errori deferre creditur adjutorium: quippe cum in eadem non illarum imaginum quædam mentio sit, quæ in basilicis esse consueverunt, sed illarum quas gentili & superstitioso ritu Romanorum Imperatores ostentabiliter ob sui favoris arrogantiam adorare censuerunt. Quam quidem sacrilegam impietatem ita nullos antiquorum regum reperimus habuisse, sicut & penè nullam gentem tantæ crudelitatis tantorumque idolorum servitiis subditam, ut illam, uspiam legimus extitisse. Magnæ ergo crudelitatis & reveta magnæ crudelitatis & fortitudinis quondam fuit, quæ à propheta Danihele in expositione quadrifidæ statuæ, quæ quatuor fortissimorum mundi regnorum præsagium fuit, post caput aureum, quod Assyriorum sive Chaldæorum regnum signavit: pectus verò argenteum, quod Medorum Persarumque regnum figuravit: fœmora verò ærea, per quæ Macedonum regnum monstratum est; in cruribus ferreis de-

signata est: & quomodo ferrum conterit & domat omnia, ita hæc pene omnia regna edomuit. quæ etiam à præfato propheta in quatuor bestiarum visione post leænam, per quam Babyloniorum regnum monstratum est, & ursum per quem Medorum & Persarum regni successio designata est, sive pardum per quem Macedonum regnum figuratum est, quarto nimirum loco sicut in statua in cruribus ferreis, ita etiam in bestiis quædam terribilis ac formidolosissima bestia dentes ferreos habere describitur, de qua nunc dicere longum est: in qua non sunt, sicut in cæteris bestiis, singula, sed omnia quæ in superioribus fuére crudelitatis indicia, quæ gentes quas delevit, devorasse, quas verò tributis addixit, pedibus conculcasse dicitur, & intantum dæmonum culturis inservivit, ut quarundam gentium quas subegerat idola suis nihilominus idolis socians infeliciter adoraret. Unde vanissimum & ab omni ratione seclusum est, ab ea re intra sanctam ecclesiam sumere exempla quæ propter gentilitatis maculam prorsus à catholicis creditur abdicata: nisi fortè illud in hac parte concedatur, ut ab errore error fulciatur, & res vana rem nihilominus vanam habeat in exemplum, resque obliqua à re non recta putetur accipere posse munimen. Textus igitur sententiæ Iohannis (si tamen ejusdem Iohannis est) hoc modo in eadem dementissima synodi lectione taxatus habetur, *Nonne enim qui inducetur injurias? nescis quia si quis imaginem imperatoris injuriat, ad eum ipsum imperatorem principaliter dignitati ejus affert injuriam? Nescis, quia si quis imaginem ex ligno aut ex colore detrahet, non sicut ad elementum sine anima ausus judicatur, sed sicut adversus imperatorem dissegregata imaginem totidem imperatoris gestans es, injuriam ad imperatorem deducit?* Et iterum idem de eodem patre, sermone in quinta feria paschæ, *Omnia facta sunt propter gloriam dei: usu vero nostro nubes ad imbrium ministerium, terram ad fructuum abundantiam, mare navigantium, absque invidia omnia famulantur homini, magis autem imagini dei. neque enim quando imperialis vultus & imagines in civitates introducuntur, & obviant judices & plebes cum laudibus non tabulam honorantes, neque effusa cera scripturas, sed figuram imperatoris, sic & creaturam non terrenam speciem honorat, sed eadem ipsam cælestem figura reveretur.* Quæ sententia quanquam loquutionem phaleris & verborum eruditione careat, & procul à negotio cui inposita est, evagari credatur, nec illorum adsertioni eam præbere solatium, nec nostræ constat quoddam conferre dispendium: nec aliquod Christianæ religionis sensibus inculcare dissidium: præsertim quæ ne divinæ imaginis charecterem in nobis malis operibus inquinemus, néve ei ad cujus imaginem & similitudinem conditi sumus peccando ejusque imaginem & similitudinem polluendo injuriam inrogemus, hoc dicere videatur: ut quisquis imperatoris imagini injuriam inrogat, non imagini, sed eidem imperatori injuriam inrogare credatur. Quod autem dixit, *Nubes*, terram sive mare famulari imagini domini, non hoc pro manufacta & inrationabili imagine dixit, si tamē idem quem illi dicūt aut quislibet catholicus dixit, sed aut pro Christo qui est imago dei, cui flectitur omne genu cælestium, terrestriū & infernorum, aut pro homine, qui utique ad dei imaginem conditus pene omnibus visibilibus creaturis prælatus est. Quod si quis contentiosus pro insensatis dictum fuisse arbitretur imaginibus, adseveret, quo pacto quòve modo, quâve familiaritate nubes, terra, mare imaginibus famulentur, & mox adsertionem suam magna ex parte fultam habere dinoscetur. Si ergo vulgus partim lætitiæ bacharu effrenis, partim secularis pompæ novitate arcessitus, partim ventosi honoris inflatione cupidus, partim adolationis vitio famulatus, partim publicæ securis metu perterritus, imperatorum imagines vanis & perniciosis laudibus honorat, quid ad nos qui gloriamur in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem nobis mundus crucifixus
2.Cor.6. est, nosque mundo: quorum conversatio in cælis est, qui cum Apostolo dicimus, *Nobis quibus Christus crucifixus est, quid nobis cum foro?* qui tanto errori obniti potius quam adsensum præbere debemus, qui non solum ab eo exemplum ad adorandas imagines minimè sumere, sed etiam eum cum suis sequacibus prorsus exsecrari debemus.

CAP. XX.

Quòd non ad adorationem imaginum pertineat, ut illi adserunt, sententia B. Cyrilli in expositione evangelii secundum Matth.

IN eo etiam quod dicunt B. Cyrillum Alexandrinæ urbis antestitem dixisse, *Depingitur enim fides quod in forma dei exsistit verbum, sicut & nostra vita redemptione oblatus est deo, secundum nos similitudine & factus homo*, quanquam aut interpretis inperitia, aut scriptoris vitio semiplenum sensum habere videatur, non tamen ibi quodammodo imaginum adoratio innuitur: sed neque in eo quædam hujus erroris, non dicam adfirmatio, sed nec etiam mentio fit, quòd dicunt eum post pauca dixisse, *Imaginum nobis explent opus parabola significantium virtute, cui quomodo & oculorum adhiberi & palpatu manus afferri in vestigiis mentibus inadparabiliter habens visionem.* Quoniam ergo hic liber apud nos non habetur, qui utique Græco sermone editus esse à præfato doctore perhibetur, hujus capituli sensus in inconpositis & in inpropriis dictionibus ita nobis per conjecturam sensus quærendus est, veluti quis in pulvereis vel in cujuslibet materiæ sordidis involuctis nummos quærat. Hoc enim ut conjicimus, hujus capituli textus significare videtur, Quòd dum Christus in forma dei existens verbum, nostræ carnis similitudine indutus & factus est homo, & pro nostræ vitæ redemptione oblatus deo in se vera patris imagine ejusdem patris visionem nobis
Ioan.14. ostendit: juxta illud, *Qui videt me, videt & patrem.* & in parabolarum imaginationibus, ita nostris sensibus mysteriorum significavit archana, sicut in imaginibus earum rerum, cujus sunt imaginatio quodammodo monstratur: hoc quidem juxta conjecturæ ambiguitatem. cæterum exclusis dubietatis ambagibus nullam hîc imaginum adorationem designari manifestum est.

CAP

CAP. XXI.

Quod non sit contra religionem Christianam, ut illi dicunt, non colere & non adorare imagines.

MAgna quidem sunt Christianæ religionis instrumenta, quæ quanquam ex fidei soliditate &
ex dilectione dei & proximi pendeant, singillatim enumerare longissimum est: inter quæ
nullum penitus locum imaginum cultus & adoratio tenent, quoniam quidem nullo anti-
quitatis instituuntur documento, vel fulciuntur exemplo, sed penè cunctarum divinarum scri-
pturarum abdicantur eloquio. solum namque Deum colere, ipsum adorare, ipsum glorificare de-
bere, totius divinæ scripturæ tuba terribilis intonat. Unde cavendum illis est, & modis omni-
bus pertimescendum, ne dum imaginum cultum & adorationem Christianæ religioni ingerere ni-
tuntur, singularem unius dei cultum & adorationem frustrari videantur. Quæ duo ita inter se mutuo
reluctantur, ut si unum steterit, aliud stare non possit. Si enim singularis cultus soli & uni deo debi-
tus inconvulsus erit, & revera inconvulsus erit, imaginum cultus modis omnibus cassabitur: & si ima-
ginum cultus nõ convellatur, soli & uni deo cultus debitus non erit singularis. Ac per hoc si religio-
nis Christianæ arx sive munimen, & gloriosum insigne unius dei cultus & adoratio est, immo quia est
hanc imaginibus vel quibuslibet rebus exhibere contra religionem Christianam est: & si has non ad-
orare seu colere contra religionem Christianam est, ut illi delirant, solum deum adorare seu colere,
ejusque cultus & adorationis arcem singularem esse fateri contra religionem Christianam erit. Solus
igitur deus colendus, solus adorandus, solus glorificandus est, de quo per prophetam dicitur, *Exalta-* Psalm. 148.
tum est nomen ejus solius: cujus etiam sanctis qui triumphato diabolo cum eo regnant, sive quia viri-
liter certaverunt, ut ad nos incolumis status ecclesiæ perveniret, sive quia eandem ecclesiam assiduis
suffragiis & intercessionibus adjuvare noscuntur, veneratio exhibenda est: imagines verò omni sui
cultura & adoratione seclusa, utrum in basilicis propter memoriam rerum gestarum & ornamentum
sint, an etiam non sint nullum fidei catholicæ afferre poterunt præjudicium: quippe cum ad pera-
genda nostræ salutis mysteria nullum penitus officium habere noscantur.

CAP. XXII

Quod non bonam habeant memoriam, qui ut non obliviscantur sanctorum vel certe ipsius domini, idcirco imagines erigunt.

M*Ihi autem*, ait Proheta, *adhærere deo bonũ est:* qui cum sit spiritus, juxta illud, *Dominus deus spi-* Psalm. 73.
ritus est, & in spiritu & veritate adorari debeat, non ei carnaliter, sed spiritaliter quis adhære- Ioan. 4.
re potest, nec corporalibus ei sensibus sed rationali animæ intuitu jungi valet. Quamobrẽ,
ut ait sanctissimus Augustinus, *saluberrime admonemur averti ab hoc mundo qui profecto corporeus est
& sensibilis, & ad deum, id est, veritatem quæ intellectu & interiore mente capitur, quæ semper manet, et
ejusdem modi est quæ non habet imaginem falsi, à quo discerni non possit, tota alacritate converti.* At con-
templandũ itaque Christum qui est dei virtus & dei sapientia sive ad intuendas virtutes quæ ab eo in
sanctis ejus derivatæ sunt, nõ corporeus nobis visus, quem cõmunem cũ irrationalibus animantibus
habemus, sed spiritalis est necessarius, quem sibi impertiendũ propheta à domino postulabat cũ dice-
bat, *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Hunc ergo spiritalem auditũ non carnales Psalm. 119.
aures Dominus quærebat cũ dicebat, *Qui habet aures audiendi audiat.* His sensibus privari pro culpa Matth. 11. 13.
perfidiæ populum Israhel, non membris debilitari jubet, cum Esaiæ prophetæ dicit, *Excæca cor po-* Marc. 4. Luc.
puli hujus, & aures ejus adgrava, & oculos ejus claude, ne forte videant oculis suis, & auribus suis audi- 14.
ant, & corde suo intellegant. Quæ dum ita se habeant, magna se cæcitate obrutos esse fatentur, qui vim Esa. 6.
illam animæ, quæ memoria nuncupatur, ita se vitiatam habere demonstrant, cui nisi imaginum ad-
miniculum suffraget, ab intentione servitutis dei & veneratione sanctorum ejus recedere compella-
tur: nec se idoneos arbitrantur mentis oculum supra creaturam corpoream levare ad hauriendum
æternum lumẽ nisi creaturæ corporeæ adjutorio fulciantur. Sed ne forte sui erroris murum his ten-
tent tueri munitionibus eo quòd & nos ob memoriam rerum gestarum imagines quibuslibet ha-
bendas esse concedimus, his à nobis eorum firmitas arietibus, tantis veritatis quatietur impulsibus
quòd aliud est eas habere oblivionis timore, aliud ornamenti amore: aliud voluntate, aliud indigen-
tia: aliud idcirco videre, ne dei & sanctorum ejus valeat quis oblivisci, aliud ideo spectare, ut gesta-
rũ rerũ possit reminisci: aliud est eas res videre, quæ nisi videantur, nõ obsunt: aliud eas quæ nisi vide-
antur officiunt, cum videlicet sine imaginum intuitu homo salvari possit, sine dei verò notitia o-
mninò non possit. Cum ergo mens hominis ita ei inhærere debeat, ad cujus imaginem condita est,
ut nulla creatura interposita ab ipsa veritate quæ Christ⁹ est, formetur, dementissimum est eam inter-
positis materialib. imaginib. ne ejus oblivionem patiatur admoneri debere, cum videlicet hoc in-
firmitatis sit vitium, non libertatis indicium. Quia verò descensio Christi ad inferos, sive ascensio ejus
ad cœlos, sive spei nostræ fructus non in rebus visibilibus sed in corde tantum quærendus sit, Paulus
Apostolus testatur cum dicit, *Spes quæ videtur non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? si autem* Rom. 8.
quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus: & iterum, *Ne dixeris in corde tuo, Quis ascen-* Rom. 10.
*dit in cælum? id est Christum deducere: vel quis descendit in abyssum? hoc est Christum ex mortuis revocare.
Sed quid dicit scriptura? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo, hoc est, verbũ fidei quod prædicamus,
quia si confitearis in ore tuo dominũ Iesũ, & in corde tuo credideris, quod deus illũ suscitaverit à mortuis,
salvus eris. corde enim creditur ad justitiã, oris antẽ confessio fit ad salutem.* Multa quidem ad rem perti-
nentia & huic negotio necessaria in hoc capitulo dici poterant, si brevitas cui studemus permitteret.

CAP. XXIII.

Quod contra beati Gregorii Romanæ urbis anteſtitis ſententiam inſtitutum ſit imagines adorare ſeu frangere.

IMAGINES ſane quarum inſolentiſſimæ adorationis amor Conſtantino & matri ejus Hærenæ nec non & Taraſio Conſtantinnpolitann Epiſcopo exercendæ ſynodi cauſa extitit, quorum diſcutiendus error præſentis nobis diſputationis materiam præbuit, à beato Gregorio Romanæ urbis anteſtite & adorari prohibentur,& frangi,qui non longe, à cauſa vagantibus verbis nulliſque dubietatis ambagibus involutis ſermonibus,ſed proprie ac pure quid in hac parte obſervandum quidve cenendum ſit Serenn Maſſilienſi Epiſcopo ſuis mandavit apicibus. Nam dum iſti prodeceſſnres ſive parentes ſuos qui eas fregêre,ex ſecrabiliter damnare perhibeantur,& illi iſtos qui eas adoraturi eranc abnminabiliter damnaſſe credantur,inter bas diverſi erroris acies ad unius ſocordiæ bivium tenentes medium,ſe præſatus interponit anteſtis,& utrique parti inter ſe mutuo confligenti arma præbet,cùm & iſtos qui eas adorant cum illis qui eas fregêre: & illos qui eas fregêre cum iſtis qui eas adorant pontificalis teli cuſpide ferit. Et iſtis hinc adorantibus, illis inde frangentibus ſpretis, noſtræ partis ſibi eccleſiam adſiſcit,quæ mediocritatis callem recti intineris carpens, & in ornamentis ob memoriam habere concedit, & iſtos hinc adorantes, illos illinc frangentes deſpiciendo poſtponit;ſic enim præfatum Serenum & laudaſſe quia adnrare prohibuerit,& reprehendiſſe quia fregerit idem venerabilis
" Papa perhibetur. *Perlatum*, inquit, *ad nos fuerat quod inconſiderato zelo ſuccenſus ſanctorum imagines*
" *ſub hac quaſi excuſatione ne adorari debuiſſent,confringeres: & quidem quia eas adorare vetuiſſes omnino*
" *laudavimus, fregiſſe verò reprehendimus:*& poſt panca,*Frangi ergo non debuit quod non ad adorandum*
" *in eccleſiis, ſed ad inſtruendas ſolummodo mentes fuit neſcientium conlacatum. Et quia in locis venerabi-*
" *libus ſanctorum depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit,ſi zelum diſcretione condiſſes,& ea quæ*
" *intendebas ſalubriter obtinere & collectum gregem non diſpergere, ſed potius poteras congregare.* Putabat enim idem venerabilis præſul in imaginum comminutione populares animos perturbatos, & ideo puſillorum ſcandalum pertimeſcens hæc inferebat. Unde & in ſubſequentibus eum inſtruit qualiter eas & habere in eccleſiis quibuslibet permittat,& adorare modis omnibus devitet. Ait enim, *Convocandi ſunt diverſi eccleſiæ filii eiſque ſcriptura ſacra eſt teſtimoniis oſtendendum quia omne manu factum adorare non liceat:quoniam ſcriptum eſt,Dominum deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies:ac deinde ſubjungendum,Quia pictura imaginum quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, ut neſcientes literas ipſam hiſtoriam intendentes quod dictũ ſit diſcerent,tranſiſſe in adorationem videras,idcirco commotus es ut eas imagines frangi præciperes:atque eis dicendum, Si ad hanc inſtructionem ad quam imagines antiquitus facta ſunt habere vultis,in eccleſiis eas modis omnibus & offerri & haberi permittas, atque indica quod non tibi ipſa viſio hiſtoriæ,quæ pictura teſte pandebatur diſplicuerit, ſed illa adoratio quæ picturis fuerat inconpetenter exhibita. Atque in his verbis eorum mentes demulcens eos ad concordiam tuam revoca: & ſi quis imagines facere voluerit, minime prohibe, adorare verò imagines omnibus modis devita.* Ecce quo magiſterio quòve documento venerandi pontificis inbuti imagines in eccleſiis habere non renuimus,ſed earum adorationem prorſus abdicamus. eujus inſtitutis enntraire ſe, quiſquis eas vel frangit vel adnrat, modis nmnibus recognoſcat.

CAP. XXIV.

Cum præter deum ſolum nihil aliud debeat adorari, aliud eſt hominem adorare charitatis & ſalutationis officio, aliud imagines manufactas.

ADEO genus humanum deus dilexiſſe credendus eſt, ut in ipſo conditionis ejus exordio nnn utcumque,ſed ad ſuam imaginem & ſimilitudinem id condiderit,& creaturis cæteris prætulerit,& à florigeræ ſedis felicitate per peccata ad hujus mortalitatis ærumnas tranſmiſſum ſtupendis miraculis & luculentis vatum oraculis erudire per momenta temporum nnn deſierit: & angelis qui utique ab eo peccando diſceſſerant, perpetua damnatione multatis,ut id denun civib. æthereis pro quorum ſocietate condiderat, ſociaret,hnminem adſumere non deſpexerit,dicente Apoſto-
Hebr. 2. lo;*Nuſquam enim angelos adprehendit,ſed ſemẽ Abrahæ adprehendit.* Unde datur intellegi aliud & longe aliud eſſe hominem adorare ſalutationis gratia,qui tot meritnrum prærogativis pollet, aliud imagines quæ his omnibus carent. aliud eſt hoc homini humilitatis gratia exhibere qui opus dei eſt, quam imagini quæ opus artificis eſt. aliud eſt illam naturam humilitatis officio adorare quæ in cæli rege ab angelis & archangelis adnratur:aliud illam quæ uſibus non ſolum hominum, ſed & cæterorum animalium adhibita famulatur. Quantum ergo npera dei eminent humanis operibus, efficientia effectis,rationabilia inratinnabilibus,ſenſibilia inſenſibilibus, viventia non viventibus,tantum adoratio,quæ, ut prædiximus, humilitatis & ſalutatinnis nfficio erga homines agitur, adoratinne quæ imaginibus ſuperſtitioſe & ſuperflue exhibetur.

Qunniam quidem homines deus non imagines diligere juſſit:propter homines filium ſuum in mundum,non propter imagines miſit.ab hominibus pater vncasc,nnn ab imaginibus voluit: & do-
Matth. 18. minus in evangelio nnn ait, *Nolite ſcandalizare* unam de imaginibus iſtis,ſed,*unũ de puſillis iſtis: quo-*
1. Petr. 2. *niam angeli eorũ ſemper vident faciẽ patris mei qui in cælis eſt:* & Apoſtolus invicem nos *honore prævenire.*

nire, non imagines hoorare hortatur. Quia ergo melior sit opifex opere & efficiens effectis, liber Sapientiæ testatur. ait enim, *Nemo enim sibi similem homo poterit Deum fingere: cum sit enim mortalis* Sap. 15. *mortuum fingit manibus iniquis.* Melior est eoim ipse his quos colit, quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem ounquam. & beatus Augustinus ait, *Fateor tamen altius demersos esse, qui opera hominum deos putant, quam qui opera Dei.* Hoc quidem de idolis eorumque cultoribus. Cæterum illi qui intra sanctam Ecclesiam in sacro eloquio solum Deum adorandum solumq; colendum prædicant, & ut imagines adorentur synodos adgregant, videant ne forte domesticam pacem intestino bello perturbeot & prosperitatem rerum nostrarum, isto errore, quasi quodam civili bello conmaculent. Quod facillimè vitare poterunt si intra metas Propheticæ & Evangelicæ, sive Apostolicæ prædicationis contineantur, & exclusis vocum novitatibus sanctorum patrum solummodo institutis contenti sint.

CAP. XXV.

Quod nusquam ab Apostolis exemplis aut verbis, ut illi garriunt, imagines adorare institutum sit.

ECCLESIASTICÆ norma institutionis Prophetarum & Apostolorum vel ipsius Domini aliquando nobis commendatur verbis, aliquando exemplis, aliquando obumbratis, aliquando patefactis monstratur oraculis, nonnunquam etiam figuratis; nonnunquam simplicibus perdocetur eloquiis: inter quæ omnia omoinm rerum adoratione inhibita, salva adoratiooe qua nos mutuo salutantes adoramus, solius Dei adoratio instituitur. Nam dum hanc imaginibus hi, qui illarum cremantur amore exhibendam ab Apostolis fateantur esse traditam, dicant necesse est quibus ab illis exemplis sit institutum, quibusve documentis constet esse promulgatum. An forte Petrus hanc imaginibus exhibendam instituit, qui Cornelium ne se adoraret blande conpescuit? An Johannes, qui angelum adorare cupiens, ne id faceret, sed ut Deum adoraret audivit? An Paulus, qui hanc superstitiose Lycaonibus sibi inferre cupieotibus expavit? An Baroabas, qui hanc pariter cum Paulo refugiit? Cum ergo angelus & Apostoli se adorari prohibeant, quis tam vecors tamque vesanus est, qui dicere audeat eos imagines adorari instituisse? præsertim qui etsi se adorari deberent: cum videlicet alterius meriti alteriusve definitionis sint angeli sive homines, & alterius imagioes. Si igitur Angeli sive homines, ut præsentis exempli ratio docet, minime adorandi sunt salva adoratiooe quæ charitatis & salutationis officio exhibetur: multo minus imagines quæ rationis expertes sunt, oec salutatione nec adoratione dignæ eo quod insensatæ sint, adorandæ sunt: quæ si adorandæ non sunt, nec salutatiooe nec adoratione dignæ eo quod insensatæ sint, adorandæ sunt: quæ si adorandæ non sunt, immo quia non sunt, duplex illi in hac parte deliquium patrare perhibentur, sive quia eas adorant, sive quia ut hoc facerent ab Apostolis sibi traditum esse mentiuntur. Apostolus denique Paulus, Evangelicus ille stabularius, qui à visione patriæ cœlestis genus humanum digressum, & ad hujus defectionis ærumnas dilapsum, & à maligois spiritibus vulneratum, à custode omnium ad saoandum prædicatioois verbis lenibus & austeris accepit, cui redemptor duplicis scientiæ sive duorum testamentorum pecuniam concedit, & si quid ad erudiendum redemptum populum consilium dans supererogaverit, redditurum se ei esse promittit, nec in his de quibus libere præcepta dat, nec in his de quibus supererogans coosilium dat, sicut de virginibus fecisse perhibetur, oihil tale de imaginum adoratione, ut illi somniant, uspiam instituisse vel præcepisse reperitur. Nam & idem doctor gentium cum discipulis Timotheo & Tito scriberet, instruens eos & docens de ordinatione episcopatus, presbyterii & diaconii & omnis Ecclesiasticæ disciplinæ, sive de spiritali conversatione & hæreticis vitandis, ideo imaginum adoratiooem minime instituit, quia hanc à religiooe Christiana alienam esse cognovit: qui & in cæteris epistolis quas universo orbi scripsit, quę vitanda esseot quęve sequenda edoeens, hanc penitus rem parvi pendit, quam nec abnoere qoeodam errorem, nec statuere quandam credidit esse virtutem. Qui ergo his non adorare scelus, has autem adorare inter prima fidei sacramenta ab Apostolis institutum esse delirant, perpendant quoniam idem vas electionis nec eas speroere inter scelera enumetat, cum dicit; *Ma-* Gal. 5. *nifesta sunt autem opera carnis quæ sunt fornicatio, inmunditia, inpudicisia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contensiones, æmulationes, ira, rixæ, dissensiones, secta, hæreses, invidia, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.* Nec eas adorare ioter spiritales fructus enumerat, cum dicit, *Fructus au-* Ibid. *tem spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia: adversus huiusmodi non est lex: qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Sed oeq; in eadem eloquentiæ venustate, qua sensus suos quibusdam rivulis per membra & cæsa & decentes circuitus rhetorico de flumine derivans ab anaphora incipit, & per ἀντιστρεφομένων decurrit, & cootraria contrariis per topicorum argumentationem quam philosophi à contrariis oominant opponens, pulcherrimis antithetis orationem suam honestat: ubi hujus vitæ tempus acceptabile, pœnitentiæ videlicet aptum & dies salutis, id est, ad bene agendum aptos denuntiat, inter cæteras quas enumerat virtutes hujusce adorationis quandam vel levem fecisse noscitur meotionem. Ait enim, *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: nemini dantes* 2. Cor. 6. *ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceri-*

bus,

bus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, ut seductores, & veraces: sicut ignoti, & cogniti; quasi morientes, & ecce vivimus: ut castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia possidentes. In quo virtutum catalogo, ut præfati sumus, idem egregius prædicator imaginum adorationem insereret, si hanc harum sociam Ecclesiæque proficuam esse decerneret, quam dinumerare ideo distulit, quia hanc utilem minime esse persensit.

CAP. XXVI.

Quod non parvi sit erroris manufactas imagines archa testamenti Domini coæquare conari, ut illi in sua synodo facere conati sunt.

MAGNÆ absurditatis immo temeritatis est, archæ testamenti Domini imagines coæquare conari: cum tot mysteriorum indiciis ab illa noscantur differre; & rei quæ condita est Dominicæ vocis imperio res adsimilare quæ cujuslibet artificis conduntur arbitrio. Siquidem illa condita est Domino imperante, istæ conduntur artis industria juvante: illa à sancto viro Moyse, istæ à quolibet opifice: illa à legislatore, istæ à pictore: illa redundet mysteriis, istæ colorum tantummodo fucis: illa & præsentibus fuerit in miraculorum stuporem, & de futuris mystica quædam & archana significarit: istæ & præsentibus miraculis, & futurorum significationibus nudæ rei cujus sunt, tantum memoriam ingeraot. De cujus typicis præfigurationibus sive horum quæ intra eam sunt, in superiore libro monstratum est: nunc vero quantum à manufactis imaginibus differat, breviter exsequendum est. Qui igitur materiales imagines à quibuslibet opificibus conditas, archæ testamenti Domini, quæ Domino imperante, Moyse obediente, condita est, æquiperare contendunt, inveniant, si queunt, opificem qui Moysi meritis æquiperari queat, qui fluminéis sit fluctibus expositus, cujus salus inter lymphaticos cursus Deo soli relinquatur, à quibus exceptus & matri restituatur, & ab his quibus perimi jussus fuerat, deliciosissime ali jubeatur: qui omni sapientia Ægyptiorum eruditus sit, qui videat arboreos ramos incendia pati & non uri, qui miretur fragilem materiam admirabili igne nec modicum nulla ei dando alimenta pati dispendium, vel potius inde voce emissa se ex nomine vocari, & mystica sibi præcepta & spem liberandæ gentis, & adipiscendæ paternæ promissionis dari: qui obstupescat suæ virgæ rigorem in sinuosum conversum esse draconem, cujus administratione Nilicolæ decem prodigiosis feriantur plagis, qui Ægyptiis opibus ditatis cuneis, & æquoreos fluctus pede sicco transmeantibus, dux fieri valeat: qui amaras aquas in dulcem convertat saporem, & jejunam silicem ictu virgæ undifluum cogat evomere liquorem: qui extensione manuum hostiles tumultus vinci conpellat, & suos victoria potiri concedat: qui inter terrificos tubarum strepitus, & fulminum coruscationes, & nubis densissimæ obumbrationem, & crepitantium ignium rogos exterritus & tremebundus montem conscendat, legem accipiat, & inter DEUM & homines verus interpres à Domino promulgata præcepta populis observanda demonstret: qui secundum exemplar quod ei in monte monstratum fuerit, tabernaculum faciat, quod cum ingressus fuerit gloria Domini operiat: qui sit mitissimus super omnes, qui morantur in terra, ad quem loquatur Deus facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum: qui donec sol quater decies ortum occasúmque perficiat, omni cibo penitus potúque careat, cujus facies nimio splendore vix intueri queat, qui de duobus regibus mirabiliter triumphet, qui quater triceois annorum cursibus exemptis nec oculorum caliginem, nec dentium motionem patiatur: qui faciat ex qualibet materia imaginem, quæ tot redundet mysteriis & exuberet sacramentis, ut in ejus superficie tremenda audiantur oracula: ante cujus conspectum hostica terrore quatiantur agmina, & per medium sui areotem præstent transeuntibus tramitem flumina, & antiquæ urbis in momento funditus eversa pugnacibus legionibus ingressum undique præbeant mœnia, quæ vocetur scabellum pedum Dei nostri: ad cujus introitum pavendis hostium regio feriatur flagellis, quam indomitæ contra naturam vaccæ vitulis post terga relictis ad Israheliticam terram plaustri novi gestamine trahant, ad cujus regressum stupendis indigenæ terreantur miraculis, ante quam egregius propheta & rex infulatus magoa cum exultatione ludere non erubescat, & eam ad locum destinatum in musicis concentibus hymnorumque suavisonis modulaminibus introducat: quæ dum & suis & opificis tot signorum emicuerit prærogativis, non inmerito archæ testamenti Domini poterit coæquari. Cum ergo nec tanti meriti opifex, nec tantæ gloriæ opificium reperire valuerint, restat ut legislatorem nostræ ætatis hominibus, & archam testamenti Domini manufactis imaginibus modis omnibus anteponant: nec res tam viles tamque mysteriis nudas rei tam sublimi totque mysteriorum insignibus exuberanti æquiperare conentur. Nam si, ut illi delirant, imagines archæ testamenti Domini adsimilari queunt, necesse est ut quiddam sit circa eas quod propitiatorio adsimilari queat: necesse est ut metuenda inde oracula deotur. Non autem inde quædam oracula dantur: non igitur, ut illi desipiunt, imagines archæ testamenti Domini adsimilari queunt.

CAP.

CAP. XXVII.

Quòd magnæ sit temeritatis ingentisque absurditatis, sæpe memoratas imagines corpori & sanguini Dominico æquiperare velle, sicut in eadem vanitate quæ pro aliis scripta est legitur.

QUUM Dominus in Evangelio dicat, *Veri adoratores adorabunt patrem in Spiritu & veritate*, Joan. 4.
miramur eorũ vesaniam, qui in adorandarum imaginum tantam exarsere socordiam, ut cum eas nec Spiritum nec veritatem esse constet, non solum adorare, sed etiam corpori & sanguini dominico æquiperare eas præsumant dicentes, *Sicut corpus dominicum & sanguis à fructibus terræ ad insigne mysterium transit, ita & imagines, artificum industria compaginatæ ad earũ personarũ, in quarum similitudinem compaginantur, transeant venerationem.* Cum scilicet corporis & sanguinis dominici sacramentum ad cõmemorationem suæ passionis & nostræ salutis nobis concessum ab eodem mediatore Dei & hominum, per manum sacerdotis & invocationem divini nominis conficiatur: imagines verò nullius manus impositionis vel consecrationis mysterio indigentes, non ab aliis nisi ab his, qui pictoriæ artis experientiam inbuti sunt, & conficiendorum colorum peritiam habent, vel ab his, qui fabrilis vel cælaturæ vel certæ alicujus artis conperta institutione, & cognita vi materiæ vultus conponunt, formari & conpaginari noscantur. Et nimirum ad horum consecrationem sacerdos infulatus, circumstantis populi deprecationes suis precibus miscens, cum interno rugitu memoriam faciat dominicæ passionis, & ab inferis resurrectionis, nec non & in cælos gloriosissimæ ascensionis, & hæc perferri per manus angeli in sublime altare Dei, & in conspectum majestatis deposcat: pictor verò patrandi operis loca congrua appetens, in harum formatione colorum tantùm venustatem, & operis supplementum quærat. Nimium igitur nimiumque à veritatis, rationis & discretionis tramite distat, qui corpori & sanguini dominico imagines æquiperare conatur. Nam Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, in typo dominici corporis & sanguinis, non imaginem quandam, sed panem & vinum legitur obtulisse. Nam & Mosaico ore in præfiguratione nostri redemptoris, cujus carnem in remissionem peccatorum sumimus, & sanguinis tinctione percutientis angeli impetũ evadimus, Agnus per familias comedi jubetur, & colendarũ vel adorandarũ imaginum usus omnino abdicatur. Psalmographus quoq; & panem angelorum, Christũ videlicet, ab hominibus manducandũ, & imaginum conditores similes his quæ conduntur imaginibus fieri, suavisona modulatione cantavit, ipse namque auctor humani generis, qui pro salute nostra carnem nostri causa non est dedignatus accipere, cum & veteris Testamenti terminum & novi, adpropinquante suæ sacratissimæ passionis die salutiferum constitueret initium, & in se lapide angulari duos ex adverso parietes connectens, & secundum Apostolum faciens utraq; unum, accepto pane, benedicto ac fracto, hoc salutare discipulis dedit præceptum: *Accipite*, inquit, *& manducate, hoc est corpus meum: similiter & calicem postquam* 1. Cor. 11.
cœnavit accipiens, dedit discipulis suis dicens, Accipite & bibite: hic est enim calix sanguinis mei novi & æterni testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis. Cum ergo istius evidentissimi & sacro sancti mysterii & per veteris Testamenti mysticas figuras, & per novi institutionem salutiferum & luce clarius teneat ecclesia documentum, adorandarum imaginum huic non est coæquandus insolentissimus usus, qui videlicet non solum fieri non jubetur, verum etiam & per paginam veteris instrumenti interdicitur; & in novi serie Testamenti non solum non conceditur, verum etiam reprehenditur. Qui enim dixit, *Caro mea* Joan. 6.
vere est cibus & sanguis meus vere est potus: &; qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo, non dixit; Imago mea vere est vita, & pictura nomini meo adscripta vere est salus, & qui pingit meam similitudinem, & adorat meam imaginem manufactam, in me manet & ego in illo, & qui dixit, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebi-* Ibid.
tis vitam in vobis: non dixit, Nisi depinxeritis meam imaginem, & adoraveritis meã pictoria arte constructam similitudinẽ, non habebitis vitam in vobis. Qui igitur dixit, *Ego sum panis vivus, qui de cælo* Ibid.
descendi, si quis ex ipso manducaverit non morietur, sed habebit vitam æternam, & ego suscitabo eum in novissimo die: & iterum, *Sicut misit me vivens pater, & ego vivo propter patrem, & qui manducat me, ipse vivit propter me*: & iterũ, *Hic est verus panis Dei, qui de cælo descendit, & vitã tribuit mundo: qui manducaverit ex eo permanet in æternũ, & panis quẽ ego dabo ei caro mea est pro mundi vita qui credit in me non esuriet neque sitiet unquam*, nihil tale uspiam de imagine legitur dixisse: cum videlicet, ut præfati sumus, cõmemorationẽ suæ sacratissimæ passionis non in artificiũ, nõ inmundanarũ artiũ opificiis, sed in consecratione sui corporis & sanguinis constituerit, nec fide & confessionẽ suã in picturis, sed in ore & corde fieri decreverit, dicente Scriptura, *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Rom. 10.
Cum enim dicit, *Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint*, evidentissime ostendit, non ima- Joan. 15.
gines in nobis & nos in imaginibus permanere debere, sed nos in se per fidem, & verba sua in nobis per lectionis studium & operis conplementum necessario mansura designat, Paulus quippe Apostolus, vas electionis, corporis & sanguinis Dominici sacramentum non omni sacramento æquiperandum, sed pene, omnibus præferendum esse conspiciens dicit, *Probet enim se homo, &* 1. Cor. 11.
sic de pane illo manducet, & de calice bibat. Qui autem manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit. Cum ergo tantæ solicitudinis studio probandos eos, qui ad hæc sumenda acce-

accedunt, ostendat, & qui neglegenter & indigne ad hæc percipienda conveniunt, tantæ animadversionis telo feriat, nihil huic simile de his, qui imaginum adorationem refugiunt profert, sed è contrario de his, qui male imaginibus utuntur dicit, *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis*, & cætera. Multum igitur & ultra quam mentis oculo perstringi queat, distat sacramentum dominici corporis & sanguinis ab imaginibus pictorum arte depictis: cùm videlicet illud efficiatur operante invisibiliter Spiritu Dei, hæ visibiliter manu artificis: illud consecretur à sacerdote divini nominis invocatione, hæ pinguntur à pictore humanæ artis eruditione: illud angelicis manibus in sublime Dei deferatur altare, hæ humanis manibus per artem structæ ad mirantium intuitus ponantur in pariete: per illud peccata remittuntur, per has si incaute abutantur adicimtur: illud in virtute nec quo crescat habet, nec ullo modo minuitur, hæ pro artificis ingenio in pulchritudine & crescunt & quodammodo minuuntur: illud confirmat nova antiquitas & antiqua novitas, has plerumque corrumpit cariosa vetustas: illud est vita & refectio animarum, hæ cibus tantummodo oculorum: illud ducit per esum ad cælestis regni introitum, hæ rerum gestarum deferunt memoriam per intuitum: illud aboleri ab ecclesia nec in persecutionibus potuit, harum interdum colorem guttarum inluvies abluit: & cum sine illius perceptione nemo salvetur, sine istarum verò observatione omnes qui rectæ fidei sunt salventur, constat eas à nullo eorum, qui sanæ mentis intellegentiam habent, tanto mysterio æquiperandas. Qui ergo absolute omnes imaginum adoratione carentes anathematis vinculo nituntur obligare, quærendum ab eis est, quid de Apostolis sentiant, quos nulla docet Catholicæ Scripturæ series imagines uspiam adorasse? & tamen nullus fidelium ambigit, non solum eos, sed etiam eorum sequipedas cælestia regna penetrasse; quidve de martyribus, qui à fonte baptismatis confestim per lictorum manus sine adoratione imaginum ad cælestia regna migrabant? quidve de infantibus, qui originali noxa per lavacrum regenerationis abluti, & necdum per corporales sensus aliquid hujuscemodi agere valentes, pene ante cælestia regna quàm terrenorum gressuum efficaciam appetere meruerunt? Si omnes imaginum adoratione carentes secundum illorum falsissimam opinionem pereunt, infantes baptismatis unda loti, & corporis dominici edulio & sanguinis haustu satiati, qui necdum imagines adorare valuerunt, & sic è seculo migraverunt, pereunt: & si pereunt, veritatis verbum cassatur dicentis, *Sinite parvulos venire ad me: talium est enim regnum cælorum.* non autem veritatis verbum infantibus regnum cælorum promittentis cassatur; non igitur pereunt omnes imaginum adoratione carentes.

Rom. 1. — Matth. 18. — Marc. 10.

CAP. XXVIII.

Quanta ratione mysterium dominicæ crucis ab imaginibus distet, quas quidem illi eidem æquiperare contendunt.

QUot excellentiæ prærogativis, quotve virtutum insignibus mysterium dominicæ crucis manufactis imaginibus, quas illi temere ei æquiperare affectant, emineat, operæ pretium est breviter pandere; quamquam nostra prosecutione prorsus explicari nequeat. Hoc enim vexillo antiquus hostis, non imaginibus, victus est: his armis, non colorum fucis, Diabolus expugnatus est; per hanc, non per picturas, inferni claustra destituta sunt: per hanc, non per illas, humanum genus redemptum est. In cruce namque, non in imaginibus, pretium mundi pependit. Illa itaque ad servile supplicium, non quædam imago, ministra extitit: hoc est nostri regis insigne, non quædam pictura quod nostri exercitus indesinenter aspiciunt legiones: hoc est signum nostri imperatoris, non coopaginatio colorum, quod ad prælium nostræ sequuntur cohortes. Non igitur quædam materialis imago, sed dominicæ crucis mysterium est vexillum, quod in campo duelli, ut fortius confligamus, sequi debemus: arma, quibus libertatem tueri valeamus: munitio, qua infestantium hostium incursus evitemus. Est enim cassis, qua diabolici ensis impulsio quatitur: est clypeus, qui ad resistendū illius missilibus telis opponitur: est thorax, quo illius spiculorū sive pilorum inlisio ignita frustratur. Hoc est munimē, quo illius flexuosæ fraudis mæandros, & callida machinamenta devincimus, ne vincere valeat tentatos, quos primi hominis tenuit suasione captivos. Per crucis lignū, non per imagines, antique illius sceleris facinus diluitur, quod in protoplasto per ligni esum contractū est. In crucis hamo, non in quadam pictura, criminum auctor captus est, cùm ratione potiùs quàm dominatione, & justitia potiùs quàm potentia constrictus prædam conpulsus est evomere, quam absorptam jam dudum noscebatur tenere. Non ergo per materiales ab opificibus conditas imagines, sed per crucis mysterium, quæ à Judæis putatur scandalum, à gentibus stultitia, superba seculi & inflata sapientia corruit. Nec per picturam quandam, sed per crucem patuit, quod stultum Dei est quanto sit hominibus sapientius, & quod infirmum Dei est, quanto sit fortius hominibus. Interrogemus igitur doctorem gentium, interrogemus egregium prædicatorem: dicat nobis utrum in
Gal. 6. imaginibus, an in cruce Christi glorietur. *Mihi*, inquit, *absit gloriari nisi in cruce Domini nostri*
Gal. 2. *Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est & ego mundo.* Dicat etiam utrum ut Deo viveret, imaginibus, an cruci confixus sit. *Ego*, inquit, *per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam, Christo confixus sum cruci: vivo autem jam non ego, vivit verò in me Christus.* Dicat etiam utrum in intellegendis colorum fucis, & imaginum formis, aut materiarum qualitatibus, an ad intellegendum quæ sit latitudo crucis & longitudo, sublimitas & profundum inluminatos cordis oculos habere de-
Ephes. 3. beamus. *Ut possitis*, inquit, *comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo & longitudo & sublimitas & profundum.* In exponendis igitur his tanti prædicatoris verbis nec nostros sensus temere ostentare

tare,nec alienos furari debemus,ſed hos quos à beato Auguſtino in libris de doctrina Chriſtiana poſitos reperimus,nos quoque ponamus. Latitudo ergo eſt, tranſverſum lignum quo extenduntur manus:altitudo,quæ à tranſverſo ligno incipiens ſuperius eminet , ubi fuit caput : longitudo verò eſt, quæ à tranſverſo ligno incipiens oſque ad terram definit: profundum verò, quod terræ infixum abſconditur,ex quo ligno crucis omnis vita ſanctorum deſcribitur,qui tollentes crucem ſuam & mortificantes membra ſua quæ ſunt ſuper terram, Chriſtum ſequuntur : quorum qoanto exterior homo corrumpitur,tanto ioterior renovatur de die in diem,& ſpe æternæ requiei gaudentes cum bilaritate bonis operibus inſiſtunt, Hanc hilaritatem ſignificat crucis latitudo in tranſverſo ligno , ubi figuntur manus.pet maous enim opus intellegitur:per latitudinem, hilaritas operantis, quia triſtitia facit anguſtias;porro per altitudinem crucis,cui caput adjungitur, expectatio ſempiternæ retributionis de ſublimi juſtitia Dei ſignificator , ut & ipſa opera bona,non propter beneficia Dei terrena ac temporalia facienda credantur, ſed potius propter illud quod deſuper ſperat fides quæ per dilectionem operatur. Jam vero per longitudinem , qua totum corpus extenditur , ipſa tolerantia figoificatur,ut looganimes permaneamus;unde longanimes dicuntur , qui tolerant. profundo autem,hoc eſt, parte illa ligni quæ in terræ abdito adfixa latet , ſed inde conſurgit omne quod eminet, inſcrutabilia indicantur judicia Dei , de quibus orculta ejus voluntate vocatur homo ad participationem tantæ gratiæ,alius ſic,alius aotem ſic. Sed quid tantum in Apoſtolicis ſermonibus inmoramur ? quid tantum per ejus ſenſus latiſſimos campos evagamur ? Veniamus ad Dominum , ſedeamus cum Maria ad pedes ejos,audiamus verbum ex ore ejus , audiamus eum in ſeipſo , quem hactenus in Apoſtolo loquentem audivimus. Audivimus ergo quid de cruce dixerit doctor gentium, audiamus quid dicat creator gentium : audivimus egregium prædicatorem, audiamus rerum omnium conditorem. *Si quis*,inquit, *vult poſt me venire,abneget ſemetipſum , & tollat crucem ſuam & ſequatur me.* O mirum præceptum,ô ſalutifera exhortatio , ô vitale tonitruum , dixiſti ô fons lucis, dixiſiſti ô origo booitatis,eo quod deponeotes veterem hominem cum operibus ejus , denegemus noſmetipſos,tollamusque unuſquiſqoe crucem ſuam , & mundo crucifigamur, mundusque nobis crucifigatur,ut per carnales cruciatus & per mortificationem membrorum noſtrorum quæ ſunt ſuper terram, vivamus tibi vel potius tu vivas in nobis:& tanto myſterium crucis extuliſti,ut & tu per eam principatus & poteſtates, & omnem inflationem mundi evacuares , & in crucis nomine, quæ quotidie te ſecuturis portanda eſt,ardorem tuæ dilectionis vel cæterarum virtutum eu olumenta deſignares, Dic etiam quod de imaginibus præceptum , quas quidam ſacratæ cruci æquiperare nituntur,conſtituas, *Reddite*,inquam,*quæ ſunt Cæſaris Cæſari,& quæ Dei Deo.* Si ergo crucem tollere & te,qui per crucem triumphans terrena cæleſtibus ſociaſti,ſequi,& imaginem Cæſaris Cæſari reddere debemus , non ſunt imagines croci æquiperandæ, non adorandæ, non colendæ, ſed huic mundo cum cæteris quæ mundi ſunt relioquendæ, & to ſolus adoraodus, tu ſolus ſequendus,tu ſolus colendus es qni in unitate ſubſtantiæ eum patre & Spiritu ſancto perpetim regnas.

Matth. 16. Luc. 9.

Matth. 22. Luc. 22.

CAP. XXIX.

Quod præſumptivè & indoctè eas Taraſius cum ſequacibus ſuis ſacratis vaſis æquiperare non formidet.

FACILE quiſque ſalletur in minimis qui ſacillime fallitur in magnis : nec mirandum ſi brevium & pene inviſibilium erroris jaculorum inevitabiliter perferat ictus , qui evitare nequit inmanes & ad evitandum ſaciles pilorum inpulſus. Quid itaque mirandum eſt, ſi ſacris vaſis Taraſius &,eui præfuit,ſynodus,imagines æquiperare nitatur,cum archæ teſtameoti Domini , & omnibus quæ in ea & quæ circa eam fuiſſe noſcuntur, ſive myſterio dominicæ crucis,nec non corporis & ſanguinis dominici evidentiſſimo & noſtræ ſalutis aptiſſimo ſacramento, eas æquiperare conetur. Cujus videlicet in coæquandis his ſacris vaſis error ,cum magno poterat admirari ſtupore , niſi tanto præveniretur errore. Quanta ergo excellentia vaſa divino cultui mancipata imaginibus eminеant,divinæ legis inſtrumenta demonſtrant : cum utique illa præcipiente Domino per Moyſen in teſtimooii tabernaculo coodita, & inſtituente vatum ſanctiſſimo David per Salomonem in templo Hieroſolymis condita atque dicata,& typicorum ſenſuum arcana ſignificaverint, & in his quæ ad Dei cultum pertinent diuturni miniſterii officium geſtaverint. Hæ autem ſalva ratione cherubim , ſive boum & leonum,qui non ad adorandum,ſed ad rerum futurarum ſignificationem conditi ſunt,ooo ſolum à quoquam ſanctorum non enditæ vel dedicatæ,ſed pene cunctorum divinæ legis oraculorum teſtimoniis uſquequaque ſuot abdicatæ. Hæc quoque vaſa quæ ad peragenda noſtræ redemptiouis myſteria ſancta habet eccleſia , ſemper ſunt fidelibus neceſſaria , ſemperque in divino cultu officioſa. In vaſis igitur Deo ſacrificium , oon in imaginibus offertur,in vaſis thymiamata, luminaria vel cætera divinis cultibus apta,nooin imaginibus dedieaotur : in quibus tamen & ſi quædam imagines ſunt , non ideo ſunt ut adorentur,aut quaſi ſioe his ſacrorom chariſmatum muous vileſcere queat,ſed ut pulchrior his inpreſſis materiarum qualitas fiat: deniq; ſine imaginibus & lavacri unda , & ſacri liquoris unctio percipi , & thymiamata adoleri , & luminaribus loca ſancta perluſtrari , & corporis & ſaoguinis dominici conſecratio effiri poteſt: ſine vaſis verò nuuquam. Nam & noſtræ ſalutis auctor eum & veteri Teſtameoto terminum , & novo

ioitium

initium poneret, non imaginem, ſed calicem accepiſſe perhibetur, & per prophetam Dominus
Eſa. 52. non ait, *Mundamini qui fertis imagines*, ſed, *Mundamini qui fertis vaſa Domini.* Babylonicus ergo rex non ob alicujus injuriam imaginis corripitur, ſed quia vaſa divinis cultibus officioſa, quæ abavus de Judæa adlata in delubris ſuorum poſuerat idolorum, religionis ſiquidem & reverentiæ cauſa, inter commeſſationes delubris eximi, & uſibus humanis exhibita peregrinari cenſuerit, & præſago miraculi ſtupore adtonitus, quæ ſibi ventura eſſent audivit, & inter hoſtiles cuneos vitæ pariter regnique jacturam ſenſit. Qui prophetas ſcit, ea, quæ dicimus cognoſcit.

CAP. XXX.

Contra eos qui dicunt, Sicut divinæ Scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus, noſtræ fidei puritatem obſervantes.

SI hic error quo divinæ Scripturæ libris imagines æquiperare, nituntur, cæteris eorum erroribus conparetur, quamquam erga ſe ſit magnæ enormitatis, aliis vero conparatus, quibus eas & archæ Domini, & corporis & ſanguinis Dominici ſacramento, & crucis myſterio æquiperare niſi ſunt, minor procul dubio reperitur, preſertim cum nec illis, nec iſtis rite æquiperari poſſint: cum videlicet illæ ſolius Dei altiſſimo archanoque ac præſago judicio ſint ante ſecula prædeſtinatæ, & per momenta ſeculorum ad humanæ ſaluris emolumenta clementi exhibitione conceſſæ, habeantque auctores ſanctos ac venerabiles viros virtutum lampadibus & miraculorum inſignibus coruſcantes, vel certe ipſum Dominum, qui corporis & ſanguinis ſui myſterium ſive crucis ſacramentum noſtræ ſaluti congruum conceſſit: iſtæ vero & gentilium auctorum vanitate prolatæ ſint, & nullam ſalutis exhibitionem, nullam ſacramenti alicujus mortalibus prærogativam adducant, ſed oculis tantummodo faveant, per quos quaſi per quoſdam legatos geſtarum rerum memoriam cordibus mandent. Eo etenim tempore quo Moyſes cum populo Dei in eremo morabatur, & præcipiente Domino ſacræ legis doctrinam & ceremoniarum ſacratiſſimos ritus populo tradebat, & genus humanum ad divini cultus eruditionem informabat, Cecrops quidam rex Athenienſium dæmonico inlectus veneno, rudes gentilium mentes ad imaginum ſimulacrorumq; & ad vanorum Deorum culturas excitavit: & quo tempore populus Dei mandata vitæ percepit, hoc ille inliciendis animabus perpetuæ mortis pocula & diuturni erroris ſeminaria præparavit: de quo eſt illud Sedulii,

Quos letale malum quos vanis dedita curis,
Attica Cecropes ſerpis doctrina veneni.

Unde imaginum uſus, qui à gentilium traditionibus inolevit, ſacræ legis libris æquiperari nec debet nec valet: quia in libris non in imaginibus, doctrinæ ſpiritalis eruditionem diſcimus. Non e-
Rom. 15. nim ait Paulus Apoſtolus, *Quæcunq; picta ſunt, ad noſtram doctrinam picta ſunt*, ſed ait, *Quæcumq; ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt*, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habea-
2. Tim. 3. mus ad Deum. Nec ait, Omnis pictura, ſed, *Omnis Scriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum, ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus.* Quinquageſimo denique die poſt agni immolationem, & maris rubri tranſitum, Dominus in montem Synai deſcendens, legem, non pictam, ſed ſcriptam Moyſi dedit, & in tabulis lapideis non imagines, ſed apices qui indices rerum ſive ſigna verborum eſſe perhibentur, tradidit. Idem quoq; Moyſes originem mundi non pingendo, ſed ſcribendo edocuit, & omnia quæ per ſpiritum prophetiæ ſive de præteritis cognovit, ut ea quæ de mundi principio, de creatione hominis, de diluvio, ſive de cæteris Patriarcharum per ordinem hiſtoriis promulgavit, ſive quæ præſenti ſibi tempore fiebant, ut ea quæ per Balaam, ſive Balaac, ſive per cæteros, qui illi abſentes erant, agebantur, conperit, ſive ea quæ de futuris Spiritus ſancti flamine afflatus intellexit, ut eſt illud quod de prævaricatione populi Judæorum, ſive de eorum captivitate vel etiam de adventu Chriſti dixiſſe legitur: in quinque libris adnotans non pingendo, ſed
Deut. 31. ſcribendo ſeculis pòſt futuris Domino imperante mandavit: nec de eo ſcribitur, Accepit picturas, ſed,
Hebr. 9. *Accepit librum Moyſes & recitavit in aures populi verba libri.* Unde & Apoſtolus ſcribit, *Lecto enim omni mandato legis a Moyſe univerſo populo: & poſt pauca. Ipſum quoq: librum & omnem populum aſperſit*, ut noſſe poſſimus legislatorē non fucatis picturis, ſed ſaluberrimis Scripturis uſum fuiſſe. Joſue etiam ſucceſſor ejuſdem Moyſi, qui cum populo Dei Jordanen ſicco pede tranſiit, & Cananitidis gentis proſtratis regibus repromiſſionis terram filiis Iſrahel ſorte diviſit, typumq; mediatoris Dei & hominum geſſit: qui trānſactis veteris legis ritibus per baptiſma populum Dei ad terram repromiſſionis adducit, & proſtratis vitiorum ſive aeriarum poteſtatum tyrannis, patriæ cœleſtis fidelibus prædia confert cuncta, quæ tempore ſuo ſibi vel populo cui præerat, contigerunt, ſcribendo potiùs quàm pingendo memoriæ poſteritatis mandavit. Samuel quoque magnæ ſanctitatis & excellentiæ vir, qui matri petenti poſt magnam orationis inſtantiam divino munere conlatus eſt, & ab ipſis cunabulis in Domini tabernaculo militia prophetali militavit, & in deliniendis regibus exemplar extitit, hiſtorias Judicum ſive Ruth vel etiam Regum uſque ad David non imaginibus, ſed apicibus prænotavit. Et poſt hunc per David res ſuo tempore geſtæ conſcriptæ, ſive cæterorum regum hiſtoriæ, aut per reges, aut per prophetas, qui tunc temporis fuēre, conſcriptæ, uſque ad Hieremiam, qui omnes regum hiſtorias in unum colligens, Malachim totum edidit ad noſtram uſque memoriam, non per picturam, ſed per Scripturam, delatæ ſunt. Prophetæ etiam ſinguli, qui libros habent, prophetias ſuas pòſt futuris ſeculis profuturas, non in picturis, ſed in Scripturis conſtituere. Unde & Danihel non incoloratis figuris, ſed in libris intellexit numerum annorum

norum quo populus Dei in captivitate Babylonica detineri deberet. Ait enim, *Ego Daniel intellexi* Dan. 9.
in libris numerum annorum, in quo factus est sermo Domini. David quoq; sanctissimus prophetarum,
qui de Christi incarnatione, nativitate, passione, morte, resurrectione, gloria, regno, sicut cæteris
patribus in ejusdem Domini secundum humanitatem genealogia prælatus est, ut videlicet idem
Dominus filius David nuncupetur, ita etiam cæteris uberius apertiusque cantavit: ita in persona
Christi dixisse legitur, *in capite libri scriptum est de me.* Non enim ait pictum, sed scriptum: nec in Psalm 40.
capite parietum sive tabularum, sed in capite libri. In capite itaq; libri Geneseos, qui utiq; cuncto-
rum librorum caput est, ita scribitur, *In principio creavit Deus cælum & terram:* in principio, id est, Gen. 1.
in filio. ipse enim Judæis interrogantibus quis esset, respondit, *Ego sum principium, quia & loquor* Joan. 8.
vobis. Potest etiam & in hoc versu primi Psalmi principium intellegi, qui de Christi incarnatione
adoritur, & per octavam speciem definitionis quam Dialectici κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est, per
privantiam contrarii ejus quod definitur, Christum *non abisse in consilio impiorum*, id est, detestabiles Psal. 1.
cogitationes quas sibi genus humanum peculiariter vindicat, non habuisse demonstrat: *& in via* Ibid.
peccatorum non stetisse, id est, actus vitiosæ conversationis penitus evitasse, sed in mundo venien-
tem mundi vitia immaculata conversatione transisse prædicat: nec eum in cathedra pestilentiæ se-
disse, id est, doctrinas abhominabiles, quæ pestilentis dogmatis venena disseminant, sed mundi
vulnera medicabili prædicatione sanasse declarat: eumq; tribus illis modis quibus humanos con-
stat provenire errores, cogitatione, facto videlicet & dicto, modis omnibus caruisse commemorat,
declaratque eum nec impium fuisse, qui in Deum peccasset, eo quòd nequaquam in Deum pecca-
verit, qui semper utique voluntatem patris fecerit: nec peccatorem, qui in se deliquerit, qui utique
ait, *Venit enim princeps mundi hujus, & in me non invenit quicquam:* nec pestilentem, qui numquam Joan. 14.
proximum depopulatus sit atque læserit, qui in hoc venit, *ut salvum faceret quod perierat.* Hæc Luc. 19.
enim figura apud Grammaticos pro eo, quod singula verba singulis quibusque aptè clausulis ibi
subjunguntur, ἐπέζευξις, & pro eo quod dictiones plures simili modo finiuntur, ut, *abiit, stetit, sedit,*
ὁμοιοτέλευτον nuncupatur. Merito igitur hic Psalmus, qui est caput libri, & in cujus capite de Christo
scriptum est, titulo caret: sive quia capiti nostro quod est Christus, nihil præponi debet, qui est ver-
bum, principium: sive quia hic Psalmus cæterorum Psalmorum tituli, & ut ita dixerim, præfatio-
nis locum tenet. quoniam quamquam alii Psalmi de Christo multa dicant, nullus tamen de ejus,
quæ fuit in terris conversatione tam evidenter loquitur: qui cum eum per octavam speciem defi-
nitionis, per ea quæ non fecerit, beatum definierit, protinus ad secundam nihilominus definitionis
speciem, quæ ab artigraphis ἐννοηματικὴ, id est, *notio* dicitur, convolavit: & per ea quæ egit quasi per
quædam signa in notitiam devocata non quid sit, sed quid egit specialiter indicavit dicens, *Sed in* Psal. 1.
lege Domini fuit voluntas ejus, & cætera. Quia verò paulò longius capitis libri dulcedine capti à
causa secedentes evagati sumus, restat ut ad propositum redeamus. Veniamus nunc ad Evangelia,
videamus utrum Evangelistæ, an ipse Dominus imaginum, an scripturarum fecerint mentionem.
Ait enim Evangelista, *Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ.* Scriptum dixit, non pi- Luc. 4.
ctum, & in libro, non in quadam materia: & idem Dominus ac redemptor noster dum antiqui
hostis machinamenta destrueret, sive in plurimis suæ prædicationis locis, scripturarum, non pictu-
rarum exempla protulisse perhibetur: & dum mulier in adulterii reatu conprehensa, eique stipan-
te caterva ablata fuisset, & Pharisæi illius deceptione pleni syllogismi, qui à secularium literarum
magistris ἄφυκτος, id est, *inevitabilis*, nuncupatur, cornua evitans, qui nec crudelis esset sanguinisq;
effusionem consentiens, qui per severitatem legalis rigoris adulteram lapidare jussisset, nec legis
transgressor peccatorumque fautor, qui contra legis sententiam eandem indemnem dimittere
jussisset, sed justus & mansuetus gravissimæ eos propositionis telo, utpote cælestis Philosophus per-
culisset, illis sua quibusque facinora audire timentibus altero post alterum abeuntibus, digito in
terra non pinxisse, sed scripsisse perhibetur: ut cujus digito olim in lapide propter significandam
duritiam cordis Judæorum lex scripta est, ipsius nihilominus digito in terra cordis gentilium,
quæ divini verbi semina accipiens fructus dignos suo conditore quotidie affert, Evangelica lex
scriberetur, quatenus & per lapideas tabulas rigor veteris Testamenti & duritia Israhelitica gen-
tis, & per terram quæ digito Domini scripta est gentilium ad credendum & ad fructus adfe-
rendos mollia corda sive suavitas Testamenti novi innueretur. Apostoli denique, de quibus per
Prophetam dictum est, *Quàm pulchri sunt pedes, qui adnunciant pacem, & prædicant salutem*, qui Esai. 52.
euntes ibant & flebant mittentes semina sua, qui per multas videlicet temporales tribulationes
divini verbi semina jaciebant, & cum exultatione venturi sunt ad illud generale examen, portan-
tes manipulos, populos videlicet per suam prædicationem ad fidei documenta conversos, non
imagines, sed epistolas ad diversas mundi partes destinasse leguntur: nec per picturas genus hu-
manum ab idolorum cultibus ad veræ fidei puritatem revocavêre, sed per Scripturas quibus re-
demptor sensum aperuit, non ut intellegerent picturas, sed Scripturas. Scriptum est enim; *Tunc* Luc. 24.
aperuit illis sensum, ut intellegerent Scripturas. In Evangelio quoque legitur, *Multa quidem & alia*
signa fecit JESUS *in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem* Joan. 21.
scripta sunt, ut credatis quoniam JESUS *est Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Jo-
hannes quoque, qui de archano dominici pectoris nectarea hauriens fluenta, cælestia pocula aren-
tibus cordibus propinavit, dum Cæsareis jussibus in Patmos insula relegatus dominici calicis gu-

stum antè sibi promissum acciperet, & cælestibus plenus mysteriis secreta quædam Domino revelante audiret seu cerneret, scribere ea in libro, non pingere jussus est. Et in septem Ecclesiis unam sanctam Catholicam sive Apostolicam Ecclesiam septiformis gratiæ Spiritu plenam non pingendo, sed scribendo admonuit.
Apocal. 1. Dictum enim illi supernæ vocis tonitruo est, *Quod vides scribe in libro, & mitte septem Ecclesiis*. Unde datur intellegi, non picturas, sed Scripturas ad nostræ fidei eruditionem esse concessas. Quàm ergo sit incautum, quamque à ratione remotum dicere, *Sicut divinæ Scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus*, facile intellegere potest quisquis divinarum Scripturarum cognitionem habet. In illis inveniuntur arma, quibus contra adversa confligatur, quibus vitia reprimantur, quibus virtutes erigantur, quibus gulæ concupiscentia vigiliis & conpunctione cordis reprimatur, quibus fornicatio contritione cordis & corporis afflictione, orationum instantia, laboris exercitio, metuque suppliciorum vel amore æternæ patriæ refrenetur: quibus invidia amore fraternæ dilectionis & cælestis regni desiderio, quod non nisi concordes adipiscuntur, superetur: quib⁹ ira modestissimæ patientiæ gravitate & acumine rationis & æquanimitatis munere frangatur: quibus avaritia eleemosynis & spe æternæ retributionis calcetur, quib⁹ tristitia fraternis alloquiis, assiduis lectionibus vel orationibus pellatur; quibus arrogantia metu amittendarum virtutum, cum qua illæ haberi non possunt, & accessus vanæ gloriæ, qui est virtutum inimicus secluditur: in quibus superbia metu diabolicæ ruinæ & exemplo humilitatis Christi conteritur. In illis inveniuntur instrumenta fructus justitiæ, id est, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia. In illis invenitur medela, qua nec sapientes in sua sapientia gloriantes, nec fortes in sua fortitudine confisi periclitentur, nec simplices sive infirmi sua inpossibilitate deiciantur: qua nec lætos nimia lætitia extollat, nec tristes nimia animi contritio afficiat: qua nec divites rerum opulentia elatos efficiat, nec pauperes rerum indigentia frangat. In illis invenitur norma per quam instruitur qualiter prælati erga subditos, & subditi erga prælatos agere debeant, qualiter conjugia diligantur, qualiter secularia consilia prudenti deliberatione tractentur, qualiter patria defendatur, hostes pellantur, extranearum domesticarumque rerum administratio habeatur, & ut cuncta breviter conplectar, in illis & animæ perpetuus cibus, & præsentis vitæ doctrina & sapientia quæ decor est vitæ, & vitæ perpetuæ documenta continentur. Est enim thesaurus nullo bono carens, omnibus bonis redundans: ad quem quisquis devotus accedit, quicquid fideliter quærit, feliciter se adquisisse gaudet. Esto mundanæ sapientiæ & secularis scholæ quemquam amor oblectat, accedat ad divinæ legis armaria, quæ sapientes mundi sicut meritorum celsitudine, ita etiam tempore præcedit, & liberalium studiorum profunditates, quas scit cognovisse, & quas nescit invenisse se gaudeat. Illic inveniet & rectæ loquutionis decorem, etymologias nominum, schematum varietates, tropicas perplexiones: de quibus beatus Augustinus ait, *Sciant autem literati modis omnium loquutionum, quos Grammatici Græco nomine tropos vocant, auctores nostros usos fuisse*: quos tamen tropos, id est, modos loquutionum, qui noverunt, agnoscunt in literis sanctis, eorumque scientia ad eas intellegendas aliquantulum adjuvantur: inveniet etiam historias, metra, quæ omnia proprie artis grammaticæ sunt. Sed dicet fortassis aliquis. Non illic metrorum scansiones & temporum certas dimensiones invenio: cognoscat multa in divinis Scripturis metra, plures rhythmos esse, sed translatio linguæ non eadem sinit habere temporum intervalla in peregrina, quæ habentur in propria: cum tamen eosdem sensus easdemque rerum proprietates habeat. quia & si quis nobis debitor aurum reddat, non multum distat cum non unius sit monetæ cum illo quod acceperat, si tamen unius sit ponderis uniusque fulgoris. Nam ut beato Hieronymo Hebraicæ linguæ peritissimo docente didicimus, quædam divinæ Scripturæ Hebræo dactylo spondeoque, quædam anapæsto, quædam verò jambo juxta artis rigorem decurrunt. Illic etiam inveniet nitorem & copiam eloquentiæ, genera causarum & status: illic exordia quibus benevoli, dociles vel attenti auditores fiunt: illic narrationes apertas & breves, causas etiam & longas, quæ non nisi Spiritu sancto reserante panduntur: illic conclusiones quibus proprietas rerum monstratur: argumentationes quibus animi audientium concitantur ad implenda ea quæ dicuntur: illic legis sive sententiæ, illic magna granditer, parva summisse, mediocria temperate promuntur: illic prosopopœiam, ethopœiam vel omnes figuras locutionum quæ à rhetoribus traduntur: inveniet, & plures illis angustiores, quæ percepisse se gaudebit ad quas nec grammaticorum nec rhetorum schola pertingere potuit: illic quoque inveniet isagogas quæ ad inquirendas res lectorem utiliter introducunt, categorias quæ prædicamentorum utilitate ad investigandas res excellunt: definitiones vel modos syllogismorum, quæ subtili indagatione ea de quibus dubitatur adfirmant: topica quæ dum sint fontes sensuum & origines dictionum, omnibus communiter grammaticis videlicet, poëtis, oratoribus vel etiam Philosophis argumenta præstant: quæ non solum scholastico, sed etiam vulgari & tumultuoso sermoni perpetuò cohærent. Nam quamquam tumultuosus, quamquam vulgaris sit sermo, si pro quibuslibet vitæ utilitatibus profertur, ad topica veniet: per ea quasi per quædam magisteria locales regulas quibus evagari, aut non possit, aut non debeat, inveniet: in illis etiam terminum, qui sine sensus dispendio transgredi difficile sit, se reperisse cognoscet. Et ut cuncta breviter dicam, omnis sermo, nisi ad topica venerit, indefinitus proculdubio remanebit. Illic περὶ ἑρμηνείας, quarum scrupulosis semitis & laciniosis diverticulis profunditas inveniendorum sensuum dubiorumque adfirmatio invenitur, quibusque syllogismorum vel cæterarum argumentationum silva exoritur: quæ

omnia

omnia propriè artis sunt Dialecticæ. Illic in numeris per arithmeticam artem archana sensuum
profunditatesq; reperiet: quoniam, dicente eadem Scriptura, *Omnia in mensura & numero & pon-* 3. Esdr. 8.
dere Deus fecit. Illic etiam musicæ non solum consonantias instrumentaque, quibus plerique
sanctorum patrum usi sunt, sed etiam repertorem inveniet.

Inveniet quoque terrarum situs dimensionesque, quæ propriè artis sunt geometricæ. Necnon
& quorumdam siderum cursus, & positiones, & temporum varietates, mensium annorumque sive
horarum curricula, diem etiam & causam conditionis siderũ, quæ propriè artis sunt astronomicæ,
illic reperisse se studiosus quisque cognoscet. Sed dicit forte aliquis, Nec nomina principaliter
disciplinarum, nec uniuscujusque disciplinæ singillatim partes, nec uniuscujusque partis membra
singillatim in sacris literis inveniuntur. quibus breviter respondendum est, Omnia in scriptura-
rum sanctarum amplissimis pratis per partes inveniri posse, quæ artigraphi in suorum hortorum
areolis posuêre: inveniuntur, inquam, virtute sensuum, non in promulgatione verborum, in radi-
cum profunditatibus, non in foliorum lapsibus. Sic enim in profunditate divinarum scriptura-
rum liberales artes ab studiosis quibusq; cernuntur, sicut vina in vitibus, segeres in seminibus, fron-
des in radicibus, fructus in ramis, arborumque magnitudines sensu contemplantur in nucleis. Est
plane divina Scriptura verax, est fixa, est casta, est cælestis magisterii instrumentum, & æterna præ-
dicatio purissimo nitens eloquio, est lux mortalium, dicente Propheta, *Lucerna pedibus meis verbum* Psalm. 119.
tuum Domine, & lumen semitis meis: est vivax & mori nesciens, dicente Apostolo, *Vivus est Dei sermo*
& efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus: est
tenebrarum discussio, Salomone adtestante, qui ait, *Lucerna est mandatum legis & lux vita & incre-* Proverb. 6.
patio & disciplina: de quo per Esaiam dicitur, *De nocte spiritus meus vigilat ad te Deus, quia lux præ-* Esa. 26.
cepta tua sunt super terram. Semper enim vitalia jubet, noxia prohibet, terrena removet, cælestia
persuadet. Est, inquam, fons æthereo de margine scaturiens, de quo quanto amplius hauritur, tan-
to minus expenditur, & quanto in plures partes derivatur, tanto amplius in sensibus argumenta-
tur: est pecuniæ marsupium, de quo nec ea quæ dantur amittuntur, nec diminutionem assiduus
dandi usus adfert, sed quanto inde amplius dandi devotione eicitur, tanto illud magis magisque
completur. Nihil igitur horum quæ perstrinximus, sive his similium, quæ brevitatis studio præ-
termisimus, in imaginibus, ô imaginum adorator, ô rerum insensatarum cultor invenire posse te
constat, quæ dum his omnibus meritorum prærogativis careant, dolendus potius quam mirandus
es, quur eas divinæ Scripturæ libris, in quibus tot bona reperiuntur, æquiperare affectes? Tu qui
fidei tuæ puritatem in imaginibus conservare te dicis, supplex eis adstare memento cum thymia-
matibus: nos præcepta Domini solerti indagatione perquiramus in divinæ legis codicibus. Tu
luminaribus perlustra picturas: nos frequentemus divinas Scripturas. Tu fucatorum venerator
esto colorum: nos veneratores & capaces simus sensuum archanorum. Tu de pictis demulcere ta-
bulis: nos divinis mulceamur alloquiis. Tu figuris rerum insta, in quibus nec visus, nec auditus,
nec gustus, nec odoratus, nec tactus est: nos instemus divinæ legi quæ est inreprehensibilis, in qua
testimonium Domini, justitiæ sive præcepta, timor sive judicia ejus inveniuntur. Quæ singula
pulchrè Psalmographus per septimam definitionis speciem quam dialectici κατὰ μεταφοράν, id
est, per *translationem* vocant, eo quod rem aliquam brevi præconio quæ sit ostendit, sub se-
narii numeri perfectione, qui juxta arithmeticæ experientiam disciplinæ perfectus habetur, eo
quod suis partibus dimensus, & his iterum in unum redactis, absq; ullo detrimento aut incremento
sui in se redit: ita definivit dicens, *Lex Domini inreprehensibilis, convertens animas, testimonium Do-* Psal. 19.
mini fidele, sapientiam præstans parvulis; Justitia Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini luci-
dum inluminans oculos: Timor Domini sanctus permanens in seculũ seculi, judicia Domini vera justificata
in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum.
Quæ omnia ideo senarii numeri perfectione decorantur, quia quamquam quodammodo inter se
distare videantur, singula tamen ad perfectionem legis, qua viri sancti perfecti efficiuntur, perti-
nent. E quibus sicut uno subtracto sextus numerus minime adimpletur, ita si aliquid detraha-
tur, perfectionis integritas mutilatur. Lex enim inreprehensibilis est, quia perfecta veritate con-
sistit, quæ per Salvatorem non reprehensa, sed potius probatur impleta: *Non veni*, inquit, *legem* Matth. 5.
solvere, sed adimplere. Et ut nosse possemus Evangelium quoque legem Domini esse, & duobus
testamentis novo videlicet & veteri legem consistere, adjunxit, *Convertens animas*: quoniam ve- Psalm. 19.
teris Testamenti pagina rigorem habet inreprehensibilis severitatis: novi verò convocationem &
mansuetudinem, per quam errantes corrigantur, & ad Christi gratiam animarum conversio fiat.
Testimonium ergo Domini fidele, quoniam quæcumque pollicetur Deus, plenissima veritate con-
plentur. Quod testimonium sapientiam præstat parvulis, non utique superbis nec tumida se ela-
tione jactantibus, sed his parvulis de quibus Apostolus dicit, *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia* 1. Cor. 14.
parvuli estote. Dat itaque testimonium pater, dat filius, dat & Spiritus sanctus: & sicut sunt unius
essentiæ & naturæ, ita etiam in reddendo testimonio sublimes. De parte in Evangelio legitur,
quòd testimonium de filio perhibuerit: de filio autem Apostolus ad Timotheum
scribit, *Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub* 1. Tim. 6.
Pontio Pilato: de Spiritu quoque sancto idem Apostolus dicit, *Nam & ipse Spiritus testimonium*
perhibet Spiritui nostro. Justitiæ itaque Domini rectæ ideo dicuntur, quia non aliter cognoscitur
fecisse quàm docuit, nec aliud illi in ore, alind in opere est. *Lætificantes sunt corda, quia* Psalm. 19.

justorum mentes æternorum præmiorum contemplatione demulcent: quorum præmiorum perceptione
2. Tim. 4. confisus erat ille, qui dicebat, *De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in
illa die justus judex.* Nam præceptum Domini rectè *lucidum* dicitur, sive quia à patre luminum pro-
cedit, sive metonymicè, quòd lucidos efficiat. Inluminat etiam oculos, non carnales, quos nobis-
cum animantia communes habere noscuntur, sed interiores, qui divini muneris jubare spiritali-
ter perlustrantur. *Timor* autem *Domini sanctus permanens in seculum seculi*, mixta est cum pavore
dilectio, quæ usu seculari reverentia nuncupatur. In omni ergo sanctitate versatur, qui suum judi-
cem & timere cognoscitur & amare. Inter timorem namque Domini & formidinem humanam
1. Joan. 4. hoc interest, quòd formido humana cum tempore commutatur: de ea, ni fallor, dictum est, *Per-
fecta charitas foras mittit timorem.* Timor autem Domini à proprio statu nulla temporali conver-
sione mutatur: sed in idipsum sinceritate bonæ conscientiæ perseverat. Porro judicia Dei, quæ &
vera & justificata in semetipsa à propheta describuntur, mandata sunt ejus, quæ in veteri & novo
Testamento conscripta habentur, quia revera ex judicio sunt prolata. Vera, inquam, metonymice
& justificata, quia veraces & justificatos observatores suos efficiunt. Inter judiciū tamen Dei & judi-
cia ejus hoc interest, quod judiciū numero singulari illud generale examen est; judicia verò ejus nu-
mero plurali sacramenta sunt quę in duobus testamentis, non in imaginibus nec in picturis inveni-
untur: quæ idem Psalmographus per schema quod Græce αὔξησις, id est, *augmentū*, eo quod paulatim
Psal. 19. ad superiora concrescat, ita expressit dicens; *Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum
& dulciora super mel & favum*: Sicut enim lapides preciosi auro præferuntur in precio, ita nimirum
auro & lapidibus preciosis mel & favum dulcedine præfertur. Per hanc enim figuram idem Psal-
mista susceptorem suum, gloriam etiam & exaltantem caput suum Dominum esse decantat dicens,
Psalm. 3. *Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea & exaltans caput meum*: Et Apostolus ait, *Quis nos
Rom. 8. separabit a charitate Christi? tribulatio an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an pericu-
lum? an gladius?* in qua per augmenta nominum rei magnitudo sensim succrescit. Cui quam-
quam vicina sit figura, quæ Græce κλίμαξ, Latine *gradatio* dicitur, quando positis quibusdam gra-
dibus, sive in laude, sive in vituperatione semper accrescit, ab ea tamen plurimum
distat: quod αὔξησις sine ulla iteratione nominum, rerum procurat augmenta, κλίμαξ vero postre-
mum verbum, quod est in primo commate positum, in sequenti membro modis omnibus repetit:
Rom. 5. sicque velut catena aliud semper in alio nectitur, ut est illud Apostoli, *Scientes quod tribulatio pati-
Rom. 3. entiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit*: item illud, *Nam quos
præscivit & prædestinavit, eos & vocavit; & quos vocavit, illos & justificavit; quos autē justificavit, illos &
glorificavit.* Nam si forte tu amator vel potius adorator imaginum interiore pectoris rancore sub-
murmures dicens, Quid necesse est tantum per schemata evagari? cognosces ea nobis amabi-
liora imaginibus sive pictis tabulis tuis esse, & ideo tantum in illis evagatos esse. Has etenim dul-
cedines, has refectiones in Scripturis sive in scripturarum schematibus, nos sive cæteros scriptu-
rarum amatores reperire cognosce, quas tu sive socii tui in figuris, neque in tabulis, in quibus cor-
dis tui puritatem servare te dicis, penitus non reperies.

CAP. XXXI.

*Quod contra dominicæ vocis imperium faciunt hi, qui parentes suos anathematizant: & si secun-
dum eorum opinionem prædecessores eorum hæretici fuēre, isti ab hæreticis geniti, docti & consecrati
sunt: sive de non judicandis his, qui de seculo recesserunt: vel quantum istorum error
à parentum errore dissentiat, cum videlicet illi imagines frangere,
isti adorare consuerint.*

DENIQUE illi qui eas corpori & sanguini dominico coæquare præsumunt, tanto illarum in-
stigantur amore, ut etiam parentes suos, qui eas sprevisse noscuntur, anathematizare non
dubitent, errorem errori nectentes: cum videlicet & illis incongruam & inordinatam
exhibeant adorationem, & his vel à quibus per carnis materiam propagati sunt, vel hos per quo-
rum consecrationem & baptismi sacramentum & cætera charismata sumpsēre, inopportunā inge-
rant exsecrationem. Nam si secundum illorum vesaniam omnes imaginum adoratione carentes
hæretici sunt, constat majores eorum, qui eas non adoravēre hæreticos fuisse: qui si hæretici fuē-
re, neque consecrationes faciendi, neque manus inponendi potestatem habuerunt: qui si hanc non
habuerunt, hi qui ab eis hanc se accepisse putant, neque consecrationem, neque manus impositio-
nem habent. Item si prodecessores eorum, ut illi ajunt, anathematis colligatione digni fuerunt, li-
gandi solvendique potestatem non habuerunt: quam si non habuerunt omnia quæcunque ab eis
in ecclesia gesta sunt cassanda sunt: si omnia abnuenda sunt, gradus & ordinationes abnuenda
sunt: si igitur prodecessores illorum anathematis colligatione digni fuerunt, istorum gradus & or-
dinationes cassanda sunt. Non enim schismaticis & anathematis vinculo conligatis ligandi sol-
vendique, sed idoneis & Catholicis potestatem à Domino legimus esse concessam. Parentibus in-
terea honorem inpendendum, non solum legalis, Prophetica & Apostolica, verum etiam Evange-
Matth. 15. lica admonitio docet, dicente Domino, *Honora patrem tuum & matrem tuam.* Qui enim & per
Exod. 20. paginam veteris instrumenti, & per sui corporis præsentiam hoc salutare præceptum contulit, idem
Deut. 5. Mosaico ore promulgavit dicens, *Benedictus, qui honorat patrem suum & matrem suam*; & è con-
*Exod. 21. trario, * *maledictus, qui non honorat patrem suum & matrem suam.* Unde perpendendum est &
Matth. 15.
Marc. 7. magnopere animadvertendum, quantæ sit arrogantiæ quantæque temeritatis &, ut ita dixerim,
Prov. 20. sceleris, parentes anathematizare, si ille maledictioni subjacet, qui eos convincitur non ho-
norare

norare. Nam cum lex dicat, *Non reveles turpitudinem patris tui*, & Apostolus, *Filii obedite parentibus* Levit. 18.
vestris, isti utrique præcepto reluctari videntur: cum nec turpitudinem celare, nec bonorem nituntur Ephes. 6.
inpendete. Sacri igitur canones de non contemneodis parentibus omni occasione seclusa, bane videntur ptotulisse seotentiam; QUICUNQUE FILII A PARENTIBUS SUB PRÆTEXTU ORVINI CULTUS ABSCEOUNT NEC DEBITAM REVERENTIAM REPENOUNT ILLIS, ANATHEMA SINT. Si vero hi, qui eis debiram reverentiam non inpendunt, anathematizantur, quo putas damnatioois vinculo, qui eos anathematizant connectantur? Saluberrimus namque à sanctis patribus ecclesiis traditus usus est, pro defunctorum spiritibus Dominum deprecari, quem nos cum sancta omni Catholica & universali ecclesia amplectentes, non solum pro nostrorum parentum, verumetiam pro amicorum fidelium, qni nos in pace dominica præcessetunt, spititibus, clementissimam Domini pietatem exposcimus. Cui venerandæ & ecclesiasticæ constitutioni non mediocriter contraire videntur, qui defunctorum parentum Spititus non orationibus adjuvare, sed anathematis vinculo conligare nituntur: & qui orare etiam pro inimicis Apostolicæ eruditionis documento jubentur, pro suis hoc facere parentibus reluctantue. Nos nostris secundum ecclesiasticum usum per orationum & eleemosynarum instantiam deposcimus veniam: illi suis per inanium conciliorum conventus exoptant pœnam. Nos nostris quietam exposcimus per missarum solennia: illi suis ingerunt convicia per inordinata concilia. Nos nostrorum memoriam facimus in oratione, illi suis anathema jaciunt cum quadam abdicatione. Nos nostrorum Spiritus requie potiri oramus in sinu Abrahæ: illi suorum optant damnari animas cum Arrio, Sabellio, Dioscoro, Nestorio, & Enthycete. Nos nostros conlocari postulamus pareotes inter agmina beatorum: illi suos inter obstinatas turbas hæteticorum. Quæ cum ita se habeant, constat eos duplex in hac parte patrare deliquium, cum & parentibus bonorem derogent contra dominicæ vocis imperium, & contra Apostoli senrentiam his, qui à seculo migraverunt, temerarium conentur inferre judicium. Quod non sit ergo temere judicandum de his, qui jam è seculo migraverunt, vel de rebus ad Deum solũ pertinentibꝰ, hæc est beati Pauli sententia, *Nemo nostrûm sibi vivit, & nemo sibi moritur: sive enim vivimus* Rom. 14.
Domino vivimus, sive morimur Domino morimur: sive enim vivimus, sive morimur Domini sumus. In hoc enim Christus resurrexit à mortuis, ut & vivorum & mortuorum dominetur. Tu autem quid judicas fratrẽ tuum, aut quare spernis fratrẽ tuum? omnes enim stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim, Vivo Esa. 45.
ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Itaq; unusquisq; nostrûm pro se rationẽ reddet Deo. Non ergo amplius judicemus: sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculũ fratri vel scandalum. De qua re etiam sanctæ ecclesiæ Romanæ antestis Anastasius Anastasio Imperatori sic pethiberur scripsisse; *Ne quod sit in hoc offendiculum in ecclesia, dum, quod facere non possumus, de his qui jam transierunt judicare conemur, observandum esse tranquillitas tua cognoscat.* Quia ergo nec à filiis parentes inhonorandi, nec à viventibua mortui temerè judicandi sunt, divinarum scripturarum paginis prolatum est. Nunc mentis oculo sollicite intuendum est, quantum in supra memoratarum imaginum abolitione vel veneratione filiorum erroe à parentum errore dissentiat: cum utrimque sibi & istorum & illorum etror repugnare non desinat. Illi enim eas convellendas atque contemnendas esse censuerunt ab ecclesia perpetua abdicatione: isti eas non solum habendas, verumetiam venerandas student supplici adoratione. Illi eas mancipavere crepitanribus ignibus: isti honorant odoriferis thymiamatibus. Illi eas effugiebant etiam cernere: isti non cessant amplecti. Illi effodêre ad otnamentum ecclesiæ ab antiquis constitutas in parietibus: isti nuper conditas oblatis perlustrant luminaribus. Illi eas studebant prorsus abominari: isti sanciunt omnino osculari. Illi anathematizabant habentes: isti è contrario non adotantes. Quæ duo mala cum alterutrum sibi contraria sint, & à recto tramite remota, restat nobis ut viam regiam secundum Apostolum gradientes, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinemus: ut nec cum illis prorsus abolendas dijudicemus, nec cum istis adorandas decernamus: sed solum Deum adorantes, & ejus sanctos venerantes secundum antiquam patrum & ecclesiasticam traditionem eas in ecclesia in ornamento & memoria rerum gestarum, si libet, habeamus, & cum justitia hinc severitatem, illinc adorationem contemnentes: cum prudentia hinc versutiam, illinc hebitudinem declinantes: cum temperantia hinc libidinem, illinc inseosibilitatem spernentes: cum forritudine, hinc timiditatem, illinc audaciam abicientes; cum sanctis patribus, qui eas in ornamento solummodo esse ecclesiæ siverunr, istis hinc adorantihus, illis hinc abominantibus postpositis, viam mandatotum Domini teneamus, qualirer ad eum qui est via, veritas & vita, ipso opirulante pervenire valemus.

EXPLICIT LIB. II.

PRÆFATIO LIB. III.

CONSTAT hujus nostri operis stilum sive in supecioribus, qui jam Deo annuente digesti sunt libris, sive in præsenti in cuius inceptionis adorimur articulo, sive etiam in eo quem postmodum Domino opitulante digesturi sumus, adversus eorum insaniam vigilate, qui quamquam diversis temporibus diversisque voluntatibus synodos, aut ut abdicari, aut ut adorari imagines in ecclesia censeant, adsolent adgregari. Er quoniam illius insaniæ Scriptura, quam inani desidetio Septimæ synodi vocabulo censeri ambiunt, propriorum sensuum erroribus quasi membris concreta, & divinæ legis testimoniorum inconpetenter sibi adhibitorum commatibus quasi quibusdam

 pinnis

pinnis cernitur esse suffulta: libuit nobis in præcedentibus libris pinnarum subsidia ei, quibus incassum fulciri arbitratur, demere: in sequentibus verò eam vanorum conpage membrorum, quibus subsistere se posse suspicatur, destituere: ut præcedentes ab ea pinnarum remigia auferant, sequentes ejus artus frustratim dirimant: præcedentes eam volatu, sequentes privent gressu: ut videlicet spiritalis intellegentiæ & divini eloquii pinnis, quibus enormiter vehi putabatur, abscissis, & propriis sensibus à quibus violenter in aliis peregrinari conpellebantur restitutis, & Catholicæ fidei fortis & inexpugnabilis pugni inpulsione, qua satis vacuarum & ratione carentium adsertionum acervis, & congruis sensibus & divinorum apicum testimoniis carens, omnibus appareat enervata, quæ non ab omnibus creditur esse digesta: quoniam quidem dum suorum intentat auctorum in sublime laudis insigne efferre, prosperitatem rerum domesticarum civili non formidat certamine perturbare: dumque pessum ad quarundam rerum interdictam cives adorationem provocat, civium in se domestica arma territat, & spiculorum ictus quibus & libertas debuit tueri & hostili globo obniti in indigenas, prò dolor, conpellit intorqueri. Hanc igitur non versutis cavillationibus, non forensi facundia, non procul à causa vagantibus loquutionum phaleris, non lepore lenociniosi coturni, non callidæ exsequutionis nodosis argumentationibus, jactanter enervare decrevimus, sed puræ ac simplicis orationis ambitu divinorum eloquiorum tenacibus nervis concreto, & sanæ sobriæque doctrinæ eloquentia colorato, qui elationis ostentatione carens ecclesiæ sanctæ potius profectus amator, quam suæ vel nostræ sit ventosæ laudis sectator. Quoniam igitur in præsentis libri textu, in quo nunc adoriri nos liquet, illorum sententias discutientes, qui aliter quædam quàm à sanctis patribus tradita sunt in sua synodo posuêre, de fide quodammodo disputaturi sumus, ordo exposcit ut primum nostræ fidei fundamentum jaciamus, hoc videlicet de quo ait A-
1. Cor. 3. postolus, *Fundamentum enim aliud ponere nemo potest præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Cujus venerandæ fidei sinceritatem, mox ut sicut corde credimus, ore protulerimus, & tanti fundaminis firmitate futuri operis primordia munierimus, liberius nostra fabrica surgens rectius solidiusve struatur, & illorum sicubi minus recte minusve solide surrexerit, facilius deiciatur. Quia ergo primum nos munire nostraque firmare, & post contra adversa confligere, & oppositis resistere debemus, non solum sacrarum literarum perdocemur documentis, sed etiam ipsius *Romani
*Sc. Ciceronis. auctoris eloquii monemur institutis, qui ait, *Argumentandum est ita ut primum nostra firmemus, dehinc adversa confringamus.*

LIBER III.

CAP. I.

Confessio fidei Catholicæ quam à sanctis patribus accepimus, tenemus, & puro corde credimus.

CREDIMUS in Deum patrem omnipotentem cunctorum visibilium & invisibilium conditorem. Credimus & in Dominum nostrum Jesum Christum per quem omnia creata sunt, verum Deum, unigenitum & verum Dei filium, non factum aut adoptivum, sed genitum & unius cum patre substantiæ, atque ita per omnia æqualem Deo patri, ut nec tempore, nec gradu, nec potestate esse possit inferior: tantumque esse confitemur illum, qui est genitus, quantus est ille, qui genuit. Non autem quia dicimus genitum à patre filium, divinæ & ineffabili generationi aliquod tempus adscribimus, sed nec patrem aliquando cœpisse nec filium. non enim aliter confiteri possumus æternum patrem, nisi confiteamur etiam coæternum filium: ex filio enim pater dicitur, & qui semper pater fuit, semper habuit filium. Credimus & in Spiritum S. Deum verum ex patre & filio procedentem, æqualem per omnia patri & filio, voluntate, potestate, æternitate, substantia: nec est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihil quod inferius superiusve dici possit, sed tota Deitas sui perfectione æqualis est, ut exceptis vocabulis quæ proprietatem personarum indicant, quicquid de una persona dicitur, de tribus dignissime possit intellegi: atque ut confundentes Arrium unam eandemque dicimus trinitatis esse substantiam, & unum in tribus personis fatemur Deum, ita impietatem Sabellii declinantes, tres personas expressas sub proprietate disjungimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum Spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam patris, aliam filii, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel ut Græci exprimunt, ὑποστάσεις, hoc est, subsistentias, confitemur. Nec pater filii aut sancti Spiritus personā aliquando excludit: nec rursus filius aut Spiritus sanctus patris nomen personamque recipit, sed pater semper pater est, filius semper filius, Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus: itaque substantia unum sunt, personis ac nominibus distinguuntur. Ipsum autem Dei filium, qui absq; initio æternitatem cum patre & Spiritu S. possidet, dicimus in fine seculorum perfectum naturæ nostræ hominem suscepisse ex Maria semper virgine, & verbum carnem esse factum adsumendo hominem, non permutando Deitatem: nec, ut quidam sceleratissime opinantur, Spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo unam filii esse personam, ut dicamus duas perfectas atque integras esse substantias, id est, Deitatis & humanitatis, quæ ex anima continentur & corpore: atque ut condempnamus Fotinum, qui solum & nudum hominem confitetur in Christo, ita anathematizamus Apollinarem & ejus similes, qui dicunt Dei filium minus aliquid de humana suscepisse natura, & vel in carne, vel in anima, vel in sensu adsumptum hominem his propter quos adsumptus est fuisse dissimilem, quem absq; sola peccati macula quæ naturalis non est, nobis confitemur esse conformem.

mem. Illorum quoq; similiter exsecramur blasphemiam, qui novo sensu asserere conantur à tempore susceptæ carnis omnia quæ erant deitatis in hominem demigrasse: & rursum quæ erant humanitatis in deum esse transfusa, ut quod nulla unquam hæresis dicere ausa est videatur hac confusione utraq; exinanita substantia scilicet deitatis & humanitatis, & a propria statu in aliud esse mutata: qui tam deum inperfectum in filio quàm hominem confitentur, ut nec deum vere nec hominem tenere credantur. Nos autem ita dicimus, susceptum à dei filio passibile nostrum, ut deitas inpassibilis permaneret. Passus enim filius non putative sed vere, omnia quæ scriptura testatur: Id est esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem & cætera hujusmodi secundum illud passus est quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quæ adsumpsit, sed secundum illam quæ adsumpta est. Ipse enim dei filius secundum deitatem suam inpassibilis est ut pater, inconprehensibilis ut pater, invisibilis ut pater, inconvertibilis ut pater. Et quamvis propria persona filii, id est, dei verbum suscepit passibilem hominem, ita tamen ejus habitatione secundum suam substantiam deitas verbi nihil passa est, ut tota trinitas quam inpassibilem necesse est confiteri. Mortuus est ergo dei filius secundum scripturas, juxta id quod mori poterat, resurrexit tertia die, ascendit in cælum, sedet ad dexterâ dei patris, manente ea natura carnis in qua natus & Passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, in æternum cum deitate mansura. Accepta ergo à patre potestate omnium quæ in cælo sunt & in terra, venturus est ad judicium vivorum ac mortuorum, ut & justos remuneret, & puniat peccatores. Resurrectionem carnis ita credimus, ut dicamus nos in eadem in qua nunc sumus veritate membrorum esse reparandos, qualesque semel post resurrectionem fuerimus effecti, in perpetuo mansuros: unam esse vitam sanctorum, sed præmia pro labore diversa: è contrario pro modo delictorum peccatorum quoque esse supplicia. Baptisma unum tenemus, quod hisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus esse celebrandum. Hominem si post baptismum lapsus fuerit, per pœnitentiam credimus posse salvari. Novum & vetus testamentum recipimus in eorum librorum numero, quem sanctæ catholicæ ecclesiæ tradidit auctoritas. Animas à deo dari credimus quas ab ipso factas dicimus, anathematizantes eos qui animas quasi partem dei divinæ dicunt esse substantiæ. Eorum quoq; condemnamus errorem, qui eas antè peccasse vel in cælis conversatas fuisse dicunt quàm in corpora mitterentur. Exsecramur etiam eorum blasphemiam qui dicunt, inpossibile aliquid homini à deo esse præceptum, & mandata dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse servari: vel qui primas nuptias cum Manicheo, aut secundas cum Cataphrygis damnant. Anathematizamus etiam illos qui dei filium necessitate carnis mentitum esse dicunt, & eum propter adsumptum hominem non omnia facere potuisse quæ voluit. Joviniani quoque damnamus hæresin, qui dicit, nullam in futuro meritorum esse distantiam: nosque eas ibi habituros virtutes quas hic habere neglexetimus. Liberum sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos semper dei indigere auxilio: & tam illos errare qui cum Manicheo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Joviano asserunt hominem non posse peccare: uterque enim tollit arbitrii libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, ut semper nos liberi confiteamur esse arbitrii. Hæc est catholicæ traditionis fidei vera integritas, quam syncero corde credimus & fatemur, & in hoc opere beati Hieronymi verbis expressam taxavimus. Hæc est vera fides, hanc confessionem conservamus atque tenemus, quam quisque inconvulse & intemeratè custodierit, perpetuam salutem habebit.

CAP. II.

Quod Tarasius ab errore errorem linire conatus sit, & quod ab ægritudine ad ægritudinem dilapsus sit, cùm videlicet repente ex laico conversus & ad episcopatum promotus nititur hoc emendare in imaginum adoratione, quod admisit in repentina consecrationis susceptione.

PERITORUM vetus iste medicorum mos est, sic unius ægritudinis molestiis medicaminibus crebris curando instare, ut tamen alterius pestis nequitiæ non videatur adminicula præstare: quoniam quædam res sicut unius vires extenuant, ita adhibitæ alterius viribus alimenta ministrant: & spiritualis vineæ cultorum est, sic quorundam convellere vitiorum stirpes, ut tamen aliorum nullis convalescant incrementis radices: quoniam quorundam vitiorum pestifera plantatio aliorum abolitione vitiorum inolescit, sicque alii pesti subsidia præbens agro mentis officit. quæ per se officere non valens suis viribus extirpata fatescit. Quorum utrorumque præstantibus moribus, sive peritorum medicorum, sive spiritualium cultorum, non mediocriter Tarasius perhibetur obniti, qui per rem penitus interdictam & nullatenus proficientem nititur emendare rem penitus interdictam & prorsus officientem. Et veluti si quis lutulentum quid ingesta inpuritate eluere cupiens, dum lutulentis nihilominus elucre nititur aquis, quo magis abluere appetit, eo magis eisdem impuritatibus inficit: ita idem ex laico repente ad episcopatum, ut fertur, promotus, dum repentinam tanti gradus susceptionem per insolentem nisus est emendare imaginum adorationem, inlicitum inlicito adposuit: & quanto unum errorem altero errore linire putavit, tanto se majoribus errorum nexibus præpedivit. Nam si inportuna imaginum adoratione inoportuna ordinatio stabiliri potest, facile res inlicitæ rebus poterunt firmari inlicitis, & si res inlicitæ rebus poterunt firmari inlicitis, facillime inpura quæque quibusdam inpuris ablui poterunt. Non autem inpura quæque quibusdam inpuris ablui poterunt: non igitur inoportuna

tuna ordinatio adoratione inoportuoa nihilominus imaginum qnoquomodo poterit stabiliri. Et si ecelesiasticæ ordinationis regula à sanctis patribus tradita intemerata servanda est, immo quia servanda est, omoino eorrumpi non debet: & si omnino corrumpi non debet, nec pro utili quadam re eorrnmpi quidem debet: & si pro ntili quadam rc nullatenus eorrumpi debet, multo ergo minus pro inutili corrumpi debet: cùm videlicet utrumq; & imagines adorare, & sine ordine graduum pontifiealem cathedram subire inutile sit, Sed quorsum ista? accedamus ad Apostolum, veniamus ad vas electionis, interrogemus egregium prædieatorem, intonet nobis quid de ordinatione episcopi eense at:
1. Tim. 5. qui proculdubio respondebit, *Manus cito nemini inposueris.* Et rursus, *Non neophytum, ne in superbia*
1. Tim. 3. *elatus in judicium incidat diaboli:* ne videlicet dum putat se non tam ministerium humilitatis quàm administrationem secularis potestatis adeptum, eondemnatione superbiæ sicut diabolus per jactantiam deiciatur. Unde periculosissima est talis ordinatio, in qua diaboli judicium suspicatur: & formidolosissimum est, ejus doctrina, qua imagines adorare censet, uti, in quo tam atrocis cxempli ruina formidatur: cùm prohibitum sit popularem hominem sacerdotii magisterium adimplere debere, cujus nee officium tenuisse, nec disciplinam creditur aguovisse: & eum ea docere posse, quæ constat eum nequaquam antea didicisse. De tali itaque ordinatione hæc est beati Gregorii Romanæ urbis antestitis scotentia, *Quidam desiderio honoris instati defunctis episcopis tonsurantur, & repentè fiunt ex laicis sacerdotes, atque inverecundè religiosi propositi ducatum arripiunt, qui nec esse adhuc milites didicerunt. Quid putamus, quid isti subjectis praestaturi sunt? qui antequam discipulatus limen adtingant, tenere locum magisterii non formidant? Qua de re necesse est, ut & si inculpati quisque sit meriti, ante tamen per distinctos ordines ecclesiasticis exerceatur officiis: videat quod imitetur, discat quod doceat, informetur ad id quod teneat, ut postea nõ debeat errare, qui eligitur viam errantibus demonstrare. Diu ergo religiosa meditatione poliatur, ut placeat: & sic lucerna super candelabrum posita luceat, ut adversa ventorum vis inruens conceptam eruditionis flammam non extinguat, sed augeat: nam cùm scriptnm sit, ut prius quis probetur, & sic ministret, multo amplius antè probandus est, qui populi intercessor adsumitur, ne fiant causa ruina populi sacerdotes mali. Nulla igitur contra hoc excnsatio, nulla potest esse defensio, quia cunctis liquido notum est, qua sit in hujus rei diligentia sancta egregii sollicitudo doctoris, qna neophytum ad ordines vetat sacros accedere. Sicut autem tunc neophytus dicebatur, qui initio sancta fidei erat conversatione plantatus, sic modo neophytus habendus est, qui repente in religionis habitu plantatus ad ambiendos honores sacros inrepserit. Ordine ergo ad ordinem accedendum est. Nou gradum sacrum rectè appetit, qui ad summa loci fastigia postpositis gradibns per abrupta quærit ascensum: & cùm idem apostolus doceat inter alia sacri ordinis instituta discipulum, manus non esse cuiquam citius inponendas, quid hoc celerius, quidve præcipitantius quàm ut exoriatur a summitate principium, nt antè esse incipiat episcopus quam magister?* Contra quam ecclesiasticæ institutionis normam dum superius memoratus Tarasius saeerdotale culmen, ut ajunt, contendit, turbare potius quàm gubernare dinoscitur plebes. Nec mirandum est si non rectè prædicet, qui ad prædicationis officium non rectè perveoit. De cujus inordinata consecratione multa sanctorum patrum poni testimonia poterant, quæ tamen brevitatis causa omissa sunt. Hæc tantum de hac re posuisse sufficiat.

CAP. III.

Vtrum Tarasius rectè sentiat qui spiritum sanctum non ex patre & filio secundum verissimam sancta fidei regnlam, sed ex patre per filium procedentem in sua credulitatis lectione profiteatur.

NOSTRIS memorialibus nequaquam subtraxit oblivio sensibus, quod in primordiis hujus oostri operis polliciti sumus, nihil nos indiscussum relicturos, nihilque silentio præterituros, quod in eadem synodo quæ pro adorandis imaginibus gesta est, reprehensione dignum inveniretur: nisi fortè quod aut difficultas inordinati sermonis nostro intellectui impertire negaret, aut puetilis dicti ineptiam reverentia eohibente nostra disputatio persequi despiceret. ideoque non est consequens ut ab hoc oostra suspendatur disputatio, quod Tarasius spiritum sanctum non ex patre tantum, sieut quidam qui quamquam eum ex filio procedere quodam̃odo taeuerint, tamen ex patre & filio procedentem omnino crediderunt: neque ex patre & filio, sicut omnis universaliter cõfitetur & credit eeclesia eum procedere, sed ex patre per filium in suæ fidei professione procedere eonfessus est. In qua professione nisi puritas & synceritas cordis sit, quæ credat eum non creaturam esse, sed ereatorem, nee patre filioq; minorem, sed eis æqualem & consubstantialem & ab utroq; procedere, perniciosum virus poterit exoriri. Omniũ ergo rerum definitio talis esse debet, ut omnibus obscuritatibus seu ambiguitatibus explosis, ad demonstrandæ rei recto tramite tendant indicium, & si aliarum rerum defioitio tam perspicua tamq; debet esse dilucida, ut ea quæ demonstranda sunt, evidenter demonstret, multo magis fidei definitio dilucida & perspieua & omoi ambiguitate sive tortuositate carens esse dehet. In qua si aliquid aut tortuosum aut ambiguum, aut quodam nubilo verborum obductum fuerit, magnam affert dicenti vel audiendi jacturam. Ex patre enim & filio spiritum sanctum, non ex patre per filium procedere, rectè creditur, & usitatè confitetur: quia non per filium utpote creatura quæ per ipsum facta sit, neq; quasi posterior tempore aut minor potestate, aut alterius substantiæ procedit, sed ex patre & filio ut coæternus, ut consubstantialis, ut coæqualis, ut unios gloriæ, potestatis atque divinitatis cum eis existeos procedere ereditur. Alteram namque vim habet, *ex*, præpositio & alteram, *per*. Unde & dei filius natus ex homioe noo per hominem creditur, id est, noo per eoitum, non per humanam operatiooem, sed ex virgine carnem adsumendo

natus.

natus. Et idcirco quæri potest, utrum rectè dici queat, *spiritus sanctus à patre per filium procedere*, ne
dum incautè hæc præpositio, *per*, in tanti mysterii professione ponitur. Arriani illius erroris virosum
cuiquam poculum ministret, qui spiritum sanctum creaturam esse, & per filium sicut & cætera quæ
creata sunt, creatum esse blasphemat: qui etiam sui baptismatis tinctionem non juxta fidem evange-
licam, *in nomine patris & filii & spiritus sancti*, sed *in nomine patris per filium in spiritu sancto* infelici- Matth. ult.
bus quibusq; ad se conversis impertivit. Spiritus namq; sanctus non creatura, sed creator esse his testi-
moniis adprobatur. Ait enim David, *Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eo-* Psal. 33.
rum, & Salomon dicit, *Ipse creavit ea per spiritum sanctum*. item David, *Emitte spiritum tuum & crea-* Psalm. 104.
buntur, & renovabis faciem terræ. & in libro Iob scribitur, *Spiritus divinus est*, inquit, *qui creavit me*. & Iob. 33.
in libro Judith, *Tibi*, inquit, *serviet omnis creatura tua: quoniam dixisti & facta sunt, misisti spiritum tu-* Iudith. 16.
um & ædificavit. Tantæ enim potestatis sive virtutis spiritus sanctus ostenditur, ut ipso cooperante
corpus domini nostri Iesu Christi, quod est nostra redemptio, in utero virginis formaretur, Evange-
lista dicente, *Ne timeas Ioseph accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum est de spiritu san-* Matth. 1.
cto est. item, *Inventa est in utero habens de spiritu sancto*: non quod salvatoris nostri spiritus sanctus pa- Luc. 2.
ter dicendus est, ut duo patres credantur, sed quod patris & filii idem spiritus sanctus cooperator &
unius potestatis cum eisdem esse credatur, domino adfirmante; *Ite*, inquit discipulis, *baptizate omnes* Matth. ult.
gentes in nomine patris & filii & spiritus sancti. Sicut enim dominus Apostolos ad prædicandum desti-
navit, pari etiam modo spiritus sanctus facere declaratur. Scribitur enim in Actibus apostolorum,
quòd Petro cogitante de visione, dicit ei spiritus sanctus; *Ecce viri quærunt te, exurgens vade cum eis* Act. 10.
nihil dubitans, quia ego eos misi ad te. & item, *Segregate mihi Paulum & Barnabam ad opus quod elegi e-* Act. 13.
os. & item; *Attendite vobis & universo gregi in quo vos spiritus sanctus constituit episcopos*. Nam & uni- Act. 20.
versa cum patre & filio, ut ostensum est, procreavit, & deus esse unius cum iisdem essentiæ his testi-
moniis adprobatur. David enim ait; *Audiam quid loquatur in me dominus deus*. Luce itaque clarius
constat, quòd omnes prophetæ non nisi per spiritum sanctum adnuncient vel loquantur, domino
adtestante, qui ait; *Cùm venerit spiritus ille sanctus quem pater mittet in nomine meo, ipse vos docebit &* Ioan. 15.
ventura adnuntiabit vobis. item per Prophetam dominus dicit; *Noluerunt audire sermones meos quos
mandavi in spiritu meo per os prophetarum priorum, dicit dominus*. Paulus quoque Apostolus ad He-
bræos scribens ait; *Testificatur nobis spiritus sanctus, & hoc est testamentum quod disponam ad eos post dies il-* Hebr. 10.
los, dicit dominus. In Actibus quoque Apostolorum ad Ananiam dixisse pastorem ecclesiæ legimus;
Ut quid Satanas implevit cor tuum mentiri te spiritui sancto? & ostēdens eum Deum esse, in subsequen- Act. 4.
tibus dicit, *Non es mentitus hominibus, sed Deo*. Paulus quoque vas electionis ad Corinthios scribit; *Di-* 1. Cor. 12.
*visiones autem donationum sunt, idem verò spiritus: & divisiones ministeriorum sunt, idem ipse dominus:
& divisiones operationum sunt, idem verè deus, qui operatur omnia in omnibus*. Quibus apostolicis ver-
bis spiritus sanctus idem deus, idem dominus declaratur. idem verò dominus in evangelio dicit, *Spi-* Ioan. 4.
ritus est deus. item ad Corinthios Paulus scribens ait, *Dominus autem spiritus est*. & ad Ephesios, *Noli-* 2. Cor. 3.
te, inquit, *contristari spiritum sanctum dei*: item ad Corinthios, *An nescitis*, inquit, *quia membra vestra* Ephes. 4.
templum sunt spiritus sancti quem habetis à deo? & eum deum in humanis corporibus habitantem o- 1. Cor. 6.
stendens adjungit, & dicit; *Glorificate ergo & portate deum in corpore vestro*. Qui dum his testimoniis
& creator & deus adprobetur, & ex patre & filio ab omni catholica ecclesia procedere credatur, quæ-
rendum est utrum necesse sit eum per filium à patre & non potius ex patre & filio procedere profi-
teri, cùm hujuscemodi professio neque in Niceno neque in Chalcidonensi symbolo à sanctis patri-
bus facta inveniatur. Per filium enim super Apostolos in igne apparuit: per filium hominibus datus
est, quoniam ab omnibus spiritus sanctus accipi non nisi per filium poterat. Per filium verò eum a
patre procedere profiteri, synodicæ confessioni musitatum est: quoniam Sp. S. ut à patre procedat
non eget alterius adjutorio, ut per aliquem procedat: cùm utique sit tertia in eadem sancta trinitate
persona & unius cum patre & filio sit potestatis atque essentiæ. Qui cùm à se deus sit, ad nos autem
relativè donum est, distribuens singulis prout vult gratiarum dona. Nam & prophetias quibus vult
impertit, & peccata quibus vult dimittit, quæ sine illo non donantur. qui inde propriè charitas nun-
cupatur, vel quia naturaliter eos à quibus procedit conjungit, & se unum cum eis esse ostendit: vel
quia in nobis id agit, ut in deo maneamus, & ipse in nobis: unde in & donis dei nihil majus est chari-
tate, & nullū est majus donum dei quàm spiritus sanctus: ipse est & gratia, quæ quia non meritis no-
stris, sed divina voluntate gratis datur, inde gratia nuncupatur. Sicut autem unicum dei verbum pro-
priè vocamus nomine sapientiæ, cùm sit universaliter & spiritus sanctus & pater ipse sapientia: ita
spiritus sanctus propriè nuncupatur vocabulo charitatis, cùm sit & pater & filius universaliter cha-
ritas. Est enim spiritus patris adtestante domino, qui ait, *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus* Marc. 13.
patris vestri qui loquitur in vobis. Est & spiritus filii, Paulo adtestante qui ait, *Quisquis autem spiritum* Rom. 8.
Christi non habet, hic non est ejus, ac per hoc spiritus amborum dicitur, quia ex patre & filio procedens
unius probatur esse substantiæ & naturæ: qui si ingenitus diceretur, duo patres profiterentur: si ge-
nitus, duo filii inconpetenter dicerentur. Sed quia nec pater est nec filius, ideo nec ingenitus nec
genitus, sed ex utroque procedens dicitur. Pater enim solus non est de alio, ideo solus appellatur
ingenitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine disputantium & de re tanta sermonem
qualem valuerint ad præsentium sive futurorum profectum proferentium: filius solus de patre
est natus, ideo solus dicitur genitus: Sp. S. solus de patre & filio procedit, ideo solus amborum nun-
cupatur spiritus. Procedit enim ex utroque non nascendo, ut alicujus filius dici possit. Di-
ceretur autem filius patris & filii, si, quod abhorret ab omnium fidelium sensibus, eum
ambo genuissent: non igitur ab utroque est genitus, sed procedit ab utroque amborum spiri-
tus. A patre illum autem procedere dominus noster Iesus Christus discipulos docuit dicens, *Cum au-*

tem ve-

Ioan. 15. *cum venerit*, inquit, *paracletus, quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille
testimoniū perhibebit de me. & rursum ipse dei & hominum mediator dominus Iesus Christus post re-
surrectionem suam, ut ostenderet à se procedere spiritum sanctum sicut & à patre, insufflans in di-
Ioan. 20. scipulos suos ait, *Accipite spiritū sanctum:* qui nisi ab eo procederet, nequaquam eum insufflans discipulis daret. Unus ergo est spiritus patris & filii, unus, ut supra memoravimus, amborum spiritus. Quòd si quis quærat, quomodo filius à patre nascendo procedit, spiritus verò sanctus procedendo non nascitur: aut quur non uterque sint filii, cum uterque à patre procedant: aut quur non & spiritus sanctus dicatur ingenitus, sicut pater: aut quomodo ab utroque procedat, aut quur filius dicat,
Ioan. 5. *Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit filio vitam habere in semetipso*, quasi antea sine vita idem filius extiterit, & hanc patre dante susceperit: aut quomodo pater numquam sine filio, & tamen pa-
Ioan. 16. ter genuit filium: aut quomodo filius numquam sine spiritu, & tamen ait, *Nisi ego abiero, paracletus non veniet ad vos:* aut quomodo filius non de se, sed de patre est, nec tamen ei est posterior de quo est: aut quomodo spiritus sanctus de patre procedit & filio, nec tamen ab eis præceditur à quibus procedit: sciat hæc & his similia humanæ fragilitatis sensibus inscrutabilia & inconprehensibilia esse. Quis enim ista consideret? quis ista conprehendat? si enim humanæ nativitatis Christi secreta non capimus, divinæ naturæ mysteria quomodo capiemus? Verum quia in illa coæterna & æquali & incorporali & ineffabiliter inmutabili atque inseparabili trinitate difficillimum est generationem à processione distinguere, sufficiat hoc credere, hoc firmiter tenere, hoc toto corde fateri patrem ingenitum, filium genitum, Spiritum verò sanctum nec creatum nec genitum, sed ex patre & filio procedentem: ita duntaxat ut in confessione fidei omnes opinationes, omnes verborum novitates caveantur: & his verbis, hisque sententiis fidelium confessio roboretur, quæ sanctæ & universales synodi in symbolo taxaverunt.

CAP. IV.

Utrum Theodorus Episcopus Hierosolymorum rectè sentiat, qui cum patrem sine principio penitus & sempiternum se credere dixerit, filium nescio sub qua ambage verborum non aliud principium, quàm patrem agnoscentem & ex ipso subsistentiam habentem professus sit.

ET superiore quidem capitulo executi sumus, in sanctæ fidei confessione dilucidam & perspicuam definitionem fieri debere, & nunc necessario idipsum exsequimur. Quoniam nisi recto tramite, omnibus ambagibus hinc inde postpositis, ad demonstrandam rei veritatem sermo gradiatur, & de ejus à quo profertur fidei integritate ab audientibus dubitatur, & hæreticæ pravitati & si non voto, sono tamen adpropinquare videtur. Unde cavendum est, ne in professione fidei Theodori Episcopi, qui dum patrem dicat sine principio, & filium non aliud principium quàm patrem agnoscentem, & ab ipso subsistentiam habentem, pater filium, aut tempore, qui sibi consempiternus est: aut substantia, qui sibi consubstantialis est: aut honore, qui sibi æqualis est, præcedere suspicetur. Quod quidem etsi à præfato viro rectè & catholicè creditur, ita tamen ambiguè positum est, ut legenti de ejus fide possit oriri suspicio, quod plerunque non infirma credulitas, sed sermonis solet efficere difficultas. Quoniam igitur in hac professione non elucet evidēter, utrum ejus fides aut probari aut improbari debeat, cùm eam probandam potius quàm improbandam esse nostra mallet intentio, restat ut quæ de hac re à sanctis patribus percepimus, credimus & tenemus, breviter exsequamur. Hoc enim in tali professione expavescendum est, ne dum pater sine principio dicitur, & filius nō aliud principium quam patrem agnoscere, antiquior pater filio quia genuerit, & filius posterior patre quia genitus sit suspicetur: cùm videlicet nihil sit in sancta trinitate anteriùs posteriùsve, ubi nihil ex tempore inchoatur, ut consequenti perficiatur in tempore. Quoniam sicut tres personæ consubstantiales sibi sunt, ita etiam consempiternæ. Et sine tempore generatio filii de patre intelligitur, sine tempore etiam processio spiritus sancti de utroque. Est enim pater filio principium non creando, sed gignendo, non tempore procedendo, sed ineffabilis pater ineffabilem filium sine quo numquam fuit, ineffabiliter sibi consempiternum generando. Est & filius principium non patri, sed rebus à se conditis: est & spiritus sanctus principium omnibus quæ ab eo creata sunt: quia nullo modo separari potest ab appellatione creatoris Sunt pater & filius principium spiritui sancto non gignendo, quia non est filius, neque creando, quia non est creatura, sed dando quia ab utroq; procedit. Est item pater & filius & spiritus sanctus unum principiū, omnibus quæ à se solo & uno creatore creata sunt. Et cum sit pater principium, & filius principium, & spiritus sanctus principium, non tamen tria principia, sed unum est principium, una divinitas, una substantia, una omnipotentia. Hæc enim quæ breviter perstrinximus, prædicatoris egregii Augustini verbis adprobanda sunt. Ait enim, *Dicitur ergo relativè pater, idemq; relativè dicitur principium, & si quid forte aliud ipse pater ad filium dicitur: principium vero ad omnia quæ ab ipso sunt. Item dicitur relativè filius, relativè dicitur & verbum, & imago, & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur. Et principium filius dicitur: cum enim diceretur ei, Tu quis es? respondit, Principium quia & loquor vobis. Sed numquid patris principium? creatura se quippe ostendere voluit, cum se dixit esse principium, sicut & pater principium est creaturæ quod ab ipso sunt omnia. Nam & creator relativè dicitur ad creaturam, sicut dominus ad servum. Et ideo cum dicimus & patrem principium, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus, quia pater & filius simul ad creaturam unum principium est sicut unus creator, sicut unus deus. Si autem quicquid in se manet & gignit aliquid vel operatur, principium est ei rei quam gignit vel ei quam operatur, non possumus negare etiam Spiritum sanctum rectè dici principium*

cipium, quia non eum separamus ab appellatione creatoris: & scriptum est de illo, quòd operetur, & usque in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutatur & vertitur, & quæ operatur fide. Unicuique, ait Apostolus, datur manifestatio spiritus ad utilitatem: alii quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem spiritum, & reliqua. item idem post panca, *Nam & singillatim si interrogemur de spiritu sancto, verissimè respondemus, quod deus sit, & cum patre & filio simul unus deus est.* Unum *ergo principium ad creaturam dicitur deus, non duo vel tria principia, ad se autem invicem in trinitate, si gignens ad id quod gignit principium est, pater ad filium principium est, quia genuit eum.* Uerum *autem & ad spiritum sanctum principium sit pater, quoniam dictum est, De patre procedit, non parva quæstio est: quia si ita est, non jam principium ei tantum rei erit quam gignit aut facit, sed etiam ei quam dat, ubi & illud elucescit, utpote quod solet multos movere, cur non sit filius etiam spiritus sanctus, cum & ipse à patre exeat sicut in evangelio legitur. Exit enim non quomodo natus, sed quomodo datus: & ideo non dicitur filius, quia neque natus est, sicut unigenitus, neque factus, ut per gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos. Quod enim de patre natum est ad patrem solum refertur, cùm dicitur filius, & ideo filius patris est non & noster: quod autem datum est & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque spiritus sanctus non tantum patris & filii qui dederunt, sed etiam noster dicitur qui accepimus: sicut dicitur domini salus quia dat salutem, eadem etiam nostra salus est qui accepimus.* item idem post pauca; *Si ergo & quod datur principium habet eum à quo datur, quia non aliunde accepit illud quod ab ipso procedit, fatendum est patrem & filium principium esse spiritus sancti, non duo principia, sed sicut pater & filius unus deus: & ad creaturam relative unus creator & unus dominus, sic relative ad spiritum sanctum unum principium, ad creaturam verò pater & filius & spiritus sanctus unum principium, sicut unus creator & unus dominus.*

CAP. V.

Quod Tarasius non rectè spiritum sanctum contribulum patri & filio dixerit, cum sufficeret dicere coæternum, consubstantialem ejusdemque essentiæ & naturæ.

DIXISSE quoque In suæ fidei professione spiritum sanctum *patri & filio contribulum* Tarasius perhibetur: quod absurdissimum & dictum & à catholicæ fidei confessione penitus convellendum, non solum ab eorum sensibus qui literariæ solertiæ disciplinam non nesciunt, sed etiam ab eorum qui communibus tantum utuntur literis prorsus respuitur, & modis omnibus abdicatur. Est enim in promptu animadvertere, quòd sicut *consanguinei* dicuntur qui sunt unius sanguinis, & *consortes* qui sunt unius sortis, & *coætanei* qui sunt unius ætatis, qui etiam *coævi* dicuntur, & *conformes* qui sunt unius formæ, ita *contribuli* dicuntur qui de una tribu sunt. Quoniam loquelaris ista præpositio hanc vim obtinet ut ubicumque in conpositione verborum ponitur, diversa quæq; cohærere demonstret: sicut & in hac conpositione duos aut plures homines cum *contribulos* vocamus, evidenter eos de una tribu esse ostendimus. Est enim *tribus* multitudo hominum quæ aut ab una stirpe genus ducit, sicut ab Iacob duodecim tribus processisse noscuntur: aut uno ministerio fungitur, sicut in exordio Romanæ urbis in tres ordines ab ejusdem urbis conditore Romanus populus dispertitus est, in senatoribus videlicet, militibus sive plebibus. Unde hactenus hujus nominis etymologia servatur, & qui eis præsunt *tribuni* vocantur: in deo autem qui est summum bonum, unus apex, rerum singulare cacumen, unus in substantia, trinus in personis, nequaquam contribuli nomen inveniri potest, quia non alibi contribulus inveniri potest, nisi ubi invenitur & tribus. Spiritus autem sanctus non patri & filio contribulus sed consubstantialis est. Qui si contribulus est, tribus tantummodo aut adfinitatis societate, quod profanum est dicere, jungitur: si, quod credere non solum absurdum, sed etiam impium est, tribus tantummodo aut adfinitatis societate conjungitur, non est consubstantialis: est autem patri & filio consubstantialis: non igitur eis contribulus credendus est aut dicendus. In tanti enim mysterii confessione spretis dictionum novitatibus suffecerat dicere Spiritum sanctum patri & filio coessentialem, coæternum, coæqualem, unius potestatis & gloriæ: ita ut in tribus personis unitas substantiæ, potestatis & gloriæ summi dei credatur & à catholicis confiteatur, qui est super omnia deus benedictus in secula. Legat igitur quisquis hoc nomen in sancta trinitate rectè nominandum putat, & assertionibus fulrire affectat, lib. XII. B. Hilarii, & XV. sanctissimi Augustini de eadem sancta & ineffabili trinitate, subtilissime disputantes & viriliter intonantes, in quibus cum hoc nomen sanctæ trinitati aptatum minime repererit, id ei minime aptare præsumat: quoniam si ullatenus sanctæ fidei confessioni conveniret, tot disputationum silvas effugere nequiret, nec esset tam eloquentibus tamque Latinitatis peritia eruditis viris in disputando alienum, si errori esset extraneum. Legat etiam cæterorum catholicorum patrum de Fide opuscula, & cum hujusce nominis mentionem in tam sublimi tamque præclaro negotio non repererit, hanc supervacue alibi se invenisse cognoscat. Quoniam sicubi extra horum disputationes in sanctæ fidei confessione invenitur, aut ineloquentiæ, quæ inperitiæ de fonte procedit, aut alterius linguæ proprietati deputandum est, quæ plerumque dum ad aliam linguam transit, vim suam amittit.

CAP. VI.

De eo quod Basilius Anc[illegible] episcopus in sua fidei lectione post confessionem patris & filii & spiritus sancti imaginum, & lipsanorum osculationem & adorationem inseruerit, fidem se habere dicens participare ipsis sanctificatione: remissionem vero peccatorum, sive carnis resurrectionem, seu vitam futuram omnino tacuerit.

REMISSIO peccatorum quæ à Basilio Anchiræ Episcopo in suæ fidei confessione est præter-
missa, inter summa ecclesiasticæ dignitatis est charismata numeranda. Hanc Propheta insigni
Psal. 32. laude præfert, cum eos beatos dicit quibus fit; *Beati*, inquiens, *quorum remissa sunt iniquitates
& quorũ tecta sunt peccata.* Hanc vox verbi, vox sapientiæ, amicus sponsi inter prima evangelicæ tubæ
Luc. 3. tonitrua intonavit, sicut scriptum est; *Et venit in omnem regionem circa Iordanem prædicans baptismum
pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Hanc mediator dei & hominum, agnus dei qui tollit peccata
mundi, pietate qua mundum redimere venerat dedicavit, cum & quibusdam ante passionem pecca-
ta remisit, & ut totius mundi peccata dilueret: se deo patri in sacrificiũ obtulit: & ut hanc perpetim
ecclesia consequi valeret, spiritus ei ineffabile donum & sui characteris insuperabile signum, & sa-
Symbol. Apostol. crosancti baptismatis salutiferum sacramentum concessit. Hanc Apostoli in conlatione fidei, quam
ab invicem discessuri quasi quandam credulitatis & prædicationis normam statuerunt, post confes-
sionem patris & filii & spiritus sancti posuisse perhibentur: & in tanti verbi brevitate de quo per Pro-
Esa. 10. phetam dictum est, *Verbum adbreviatum faciet dominus super terram*, hanc ponere minime distule-
Rom. 9. runt: quia sine hac fidei sinceritatem integram esse minime perspexerunt. Nec cohibuit eos ab ejus
professione illius symboli brevitas quam exposcebat sacræ fidei integritas, tantique doni veneranda
sublimitas. Fit enim per spiritum sanctum per quem remittuntur peccata, sive sanguinẽ Christi qui
à nobis in sacramento sumitur, & pro nobis effusus est in remissionẽ peccatorum. Fit & per aquam
1. Ioan. 5. baptismatis, in qua originalis noxæ antiquum & obsoletum vulnus diluitur. Unde & Apostolus tres
dicit testimonium perhibere, spiritum, sanguinem, & aquam, & tres unum esse: quia & per spiritum
sanctum & per sanguinem Christi & per aquam baptismatis ad unum compitum, id est, ad remissio-
nem peccatorum pervenitur. Hanc quidam doctorum cum quid sit *canticum novum* luculenter dis-
sereret, inter cæteras novitates, quas in Christi incarnatione dixit esse completas, enumeravit dicens;
*Novum est filium dei hominem fieri, novum est eundem ab hominibus morti tradi, novum est die tertia
surgere, novum est cum corpore ad cælum ascendere, novum est remissionem peccatorum hominibus dari.*
Novum itaq; dixit remissionem peccatorum hominibus dari, quæ sicut in novo testamento datur,
in veteri non dabatur. Pagina enim instrumenti veteris peccata non diluit, sed ostendit. Carnis quoq;
resurrectio quam credere & fateri Christianorum, non credere verò Sadducæorum est, quam præfa-
tus Episcopus in suæ fidei professione reticuit, & veteris instrumenti lectione monstratur, cum & per
Iob. 19. Iob virum evangelicum potius quam legalem dicitur, *Scio quod redemptor meus vivat, & in novissimo
de terra surrecturus sim, & rursus circumdabor pelle mea & in carne mea videbo deum: quem visurus
sum ego ipse & oculi mei conspecturi sunt & non alius:* & per Danihelem virum sanctissimum & archa-
Dan. 12. norum dei scrutatorem monstratur dicentem; *Multi de his qui dormiunt in terra pulvere resurgent,
alii in vitam æternam, alii in obprobrium ut videant semper.* & ipsa veritate ad terras pro salute generis
humani descendente, omnino cõmendatur qui eam & prædicationis suæ sacrosanctis oraculis edo-
cuit, & suæ resurrectionis salutari exemplo monstravit. Si verò aliquis dicat, Iob in hac sententia su-
am solumodo resurrectionem, non generalem omnium hominum dixisse, audiat eum in alio loco
Iob. 14. generalem omnium resurrectionem adfirmantem & dicentem, *Lignum habet spem, si præcisum fue-
rit rursũ virescit, & rami ejus pullulant: si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit trun-
cus ejus, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatum est: homo vero cum
mortuus fuerit & nudatus atque consumptus, ubi quæso est? quomodo si recedant aquæ de mari, & fluvius
vacuefactus arescat, si homo cum dormierit non resurget, donec adteratur cælum, nec evigilabit, nec con-
surget de somno suo.* Quod totum ita intellegendum est, Numquid lignum habet spem virescendi &
homo non habet resurgendi? numquid quomodo si recedant aquæ de mari & fluvius vacuefactus
arescat, sic homo cum dormierit non resurget? numquid donec adteratur cælum non evigilabit, nec
consurget de somno suo? quibus verbis non suam solummodo, sed totius humani generis resurre-
Symb. Apost. ctionem generalem demonstrat. Sequitur. Hanc etiam Apostoli cum diversas quidem nationes non
diversa fide, diversis linguis inbuti, non diversas constitutiones tradituri peterent, omnibus gentibus
inter cætera mysteriorum spiritualium archana tradiderunt: & ne oblivione dilueretur aut hæretica
pravitate cassata per temporum incrementa frustraretur, in symbolo posuerunt, & in tam authenti-
1. Cor. 15. co fidei indicio, in quo totius fidei integritas admirabili brevitate conplectitur, locaverunt. Hanc u-
nus illorum qui fera gentium corda sacri stili doctrina perdomuit, inter cætera quæ de ea professus
est, in momento, in ictu oculi fore prædixit. Vita quoque futuri seculi, quam idem Basilius neglegen-
ter reticuisse dinoscitur, & ab ipso nobis domino pollicetur, & pene in omnibus sanctarum scriptu-
rarum oraculis prædicatur: quippe cum sine ea carnis resurrectio nil valeat, & ob eam adipiscendam
totius nostræ religionis desudet intentio. Unde datur intellegi non eum mediocriter delirasse, cum
in suæ fidei confessione res tantis mysteriis plenas, & severa mysteriis plenas, sine quibus Christiana
cre-

credulitas stare non potest, silentio prætererit & in earum loco res non necessarias & risu dignas protulerit. Non igitur ei ideo tantummodo succensetur quia eas profiteri distulit, si tamen eas corde credit, cum plerumque quædam aut brevitatis studio, aut quadam occasione in dicendo prætermittuntur quæ in credendo firmiter tenentur: sed quia in earum loco id intulit, quod à nullo sanctorum patrum in fidei professione inlatum fuisse perlegit: quia & miles qui quondam pugnavit, aut quandoque pugnaturus est, non ideo arguitur si ad tempus non pugnet: sed si fuga lapsus & suam nobilitatem ignobilitet, & sociorum vires inutili exemplo enervet. Dixit enim præfatus Episcopus, postquam imaginum adorationem & osculationem inter prima suæ fidei munimenta fassus est, *fidem se habere participare illis sanctificatione.* Nec inmerito rebus insensatis & non solum sanctificatione, sed etiam vita carentibus participare dignus, qui post confessionem sanctæ & unicæ trinitatis in talibus næniis fidem se habere dixit: & ea quæ inter prima Christianæ religionis charismata enumeranda sunt, remissionem videlicet peccatorum, carnis resurrectionem & vitam futuri seculi desidiose prætermisit. Esto denique, utile quiddam est imagines adorare, quid adimitur Christianæ religioni si inter primas fidei professiones illius quoque rei professio non detur? cum pleraque sint quæ inter cæteras ecclesiasticæ institutionis traditiones fidelibus tradita sunt, quorum etsi in fidei confessione professio tacetur, nihil tamen ideo sanctæ religioni adimitur. aut in quo præjudicat, si earum adoratio taceatur, fidei integritati? cum à sanctis patribus inhibita potius quàm instituta credatur. Non enim eo modo præjudicat prætermissio imaginum adorationis sacræ fidei puritati, quæ interdicta potius quàm instituta est, sicut præjudicant remissio peccatorum, carnis resurrectio & vita futuri seculi si in confessione prætermittantur, quæ utique & in omnium scripturarum sanctarum serie prædicantur, &c, ut præfati sumus, ab Apostolis in symbolo laudabili brevitate connexæ tenentur.

CAP. VII.

***De eo quod Theodosius Amori Episcopus desidiose fidem sancta & unica trinitatis tacuerit, de imaginibus verò incaute & extraordinarie dixerit*, Confiteor & promitto & suscipio & osculor & adoro imagines: *& post pauca*, Qui non instruunt diligenter omnem Christo dilectum populum adorare & venerari sacras & honorandas imagines omnium sanctorum qui à seculo deo placuerunt, anathema.**

BASILIUM Anchiræ Episcopum in superiore capitulo arguendum recte ostendimus, eo quod suæ fidei jacto fundamine in ædificio tam excellentis mysterii res valde necessarias superædificare neglexerit, & vice earum res ab omni penitus religionis fabrica abnuendas superædificare nisus sit: in præsenti vero Theodosium Amoti Episcopum rectius conpetentiusque arguendum decernimus, qui nullo suæ fidei in præfata synodo posito fundamento, res tantum inanes & ratione seclusas inaniter & inrationabiliter ædificare cœpit. In illius enim ædificio si id quod inaniter surrexit deiciatur, saltim id quod bene fundatum est remanebit: in istius verò si omne quod inane & frivolum est destituatur, nil quod remaneat erit: si ergo illi recte succensetur qui sanctæ & unicæ trinitatis confessioni imaginum adorationem inseruit, multo rectius huic succensebitur qui illius summi & ineffabilis mysterii confessione postposita, de illarum adoratione frivola nescio quæ tantummodo somniavit. Ita enim exorsus est, *Confiteor, & promitto, & suscipio, & osculor, & adoro imagines.* O mira confessio Episcopi! O pulchra dictio sacerdotis! O laudanda devotio præsulis! Tacet confessionem excellentissimæ majestatis, & insonat confessionem insolentissimæ vanitatis. Ab ejus confessione pedem retrahit qui dixit, *Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui est in calis:* (Matth. 10. Luc. 12.) & in imaginum confessionem totis segressibus infert. Tacet quod & ille fateri, & cæteros ut faterentur debuit hortari: & fassus est quod nec ille fateri, & ne cæteri faterentur debuit reluctari: & qui opponere murum pro domo Israhel debuit & stare in prælio in die domini, ipse ad deditionis dedecus, pro dolor, sponte dilabitur: quia videlicet qui debuit à prava confessione & à ridiculoso errore aliorum mentes coërcere prædicationis studio, ipse primum illis errandi via efficitur pravæ confessionis exemplo. Quod verò anathematizat omnes qui non instruunt omnem Christo dilectum populum adorare & venerari imagines omnium sanctorum qui à seculo deo placuerunt, quàm absurde quamque incaute agat, prudens lector advertat, præsertim qui anathema quod aliis temeraria præsumptione inferre contendit, in se suosque inrevertenter intorquet, & telum quo sui erroris extraneam nititur perfodere partem, in suam civiumque deflectit necem. Nec liberat imaginum adoratio ab anathematis conligatione suos, quæ nectere tantummodo nitebatur exteros. Anathematizat enim qui non instruunt omnem Christo dilectum populum adorare imagines. nunquid nam, ut cæteros taceam, in sibi commissa plebe omnes instruunt omnem Christo dilectum populum imagines adorare, qui nec instruendi habent officium, nec prædicationis gradum? nunquid & ipse omnem Christo dilectum populum instruit? cum videlicet pene totus mundus Christi populo plenus sit: quoniam desiit tantummodo in Judæa notus esse deus, sed in omnem terram exivit sonus Apostolorum, & repleta est omnis terra gloria domini, & omnes gentes veniunt & adorant in conspectu domini, juxta Malachiæ vaticinium in verbo domini dicentis, *Ab ortu solis usq; ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur mihi hostia munda:* (Malach. 1.) & pastor ecclesiæ, cui in figura disci diversorum animantium generibus pleni totus orbis diversis gentibus plenus ad dei gratiam vocandus ostenditur, dicit, *In veritate conperi, quoniam non est personarum acceptor* (Act. 10.)

deus, sed in omni gente qui timet eum & operatur justitiam, acceptus est illi. Nam si secundum ejus deliramentum quicumq; non instruunt omnem Christo dilectum populum, anathemate digni sunt, neque ipse idem, neque coëpiscopi qui in eadem synodo fuisse perhibentur, neque illis subditæ plebes anathematis vinculo carere quibunt, quia etsi instruunt duarum aut trium vel certe plurimarum provinciarum gentes, non tamen omnem Christo dilectum populum instruunt, cum per tam prolixas tamque vastas mundi partes sit catholica ecclesia, quæ utique Christi dilectus populus est, diffusa, & tam per inaccessas & ignotas nationes su domino largiente dilatata. Aut ergo omnem Christi ecclesiam ab oriente usque ad occidentem, à septentrione usque ad meridiem, se suosque in imaginum adoratione instruere perdocebit, aut secundum suæ vanitatis sententiam cum sociis sive subditis anathemati subjacebit: quoniam etsi omnem populum instruere possent, non igitur omnium sanctorum qui à seculo deo placuerunt, imagines in quarum adorationem universitatē populi instruerent, habere poterant: quorum multitudo tanta est, ut de his per Prophe-
Psal. 139. tam ex persona filii ad patrem dicatur, *Nimis honorati sunt amici tui, deus, nimis confertatus est principatus eorum: dinumerabo eos & super arenam multiplicabuntur.* Quod etsi hyperbolice dictum sit, tanta eorum qui ab initio deo placuerunt sunt agmina, ut nec pingi nec dinumerari possint ab alio, nisi ab eo in cujus libro eorum scripta habentur nomina. Nam si à se prolati idem Episcopus anathematis jacturam vitare cupit, necesse est ut omnium sanctorum qui per diversas mundi partes ab initio deo placuerunt, imagines & habeat & adoret: & si eas præ multitudine sui habere nequiverit, immo quia nequibit, à se ergo prolato anathemati colla submittat.

CAP. VIII.

Quòd pene de omnium fide ambigitur, cum spiritum sanctum quidam à patre tantum, quidam vero neque à patre neque à filio procedentem confessi sint.

EX patre & filio spiritum sanctum procedere, quantum adtinet ad brevitatem hujus stili cui studemus, domino annuente in superioribus monstratum est. Nam cum pene omnes in præfata synodo hoc aut penitus tacuerint, aut ambigue protulerint, nos quasi homines humana inbecillitate cogitationum, & eorum quæ nec audimus nec legimus ignari, nec eorum fidei testimonium perhibemus qui hoc silentio præterierunt, nec eorum qui ambigue protulerunt, nec ideo eorum credulitatem abouimus, quia hoc tacuerunt vel ambigue protulerunt. Quoniam qualiter tenéant nescimus, sed hanc rem & indiscussam prætetire, ne eis tacendo adsensum præbere videamur, & quia non patenter elucet quid velit, inprobare timentes, illius examini reservamus quem occulta non fallunt. Scimus denique eos haud procul ab errore esse, qui si ab eo ideo elongantur, quia bene de hac re sentiunt, ideo tamen ei adpropinquant, quia quod recte sentiunt recte fateri neglexerunt, quod autem recte corde creditur ad justititiam, recte ore debet profiteri ad salutem.

CAP. IX.

De eo quod si forte aliquis error in præfatorum Episcoporum sententiis de fide prolatis indiscussus remanserit, propter difficultatem & enormitatem sermonis illorum remanebit, qui plerumque tanta ignavia obsitus est, ut quid significare velit quæve sensus in eo intellegendus sit, minime pateat.

CUM multa eloquutionum sint genera, quæ à grammaticis sive à rhetoribus copiose ac varie traduntur, omnium tamen sermonum sive dictionum series quadripertita ratione dividitur. Omnis aut sermo aut sapiens est & dissertus, aut sapiens & non dissertus, aut dissertus & non sapiens, aut nec sapiens nec dissertus. Sapiens ergo est & dissertus, sicut plurimi divinarū scripturarum libri, & ut cæteros taceam, ut est liber Esaiæ prophetæ: cujus sermo & sapiens est, utpote quem Spir. S. dictaverit, & dissertus, quia ab inlustri & urbano viro prolatus est. Sapiens autem & non dissertus, ut quidam in ipsis etiam divinis scripturis habentur. Sapiens videlicet in sententiarum celsitudinibus divini flaminis nectare promulgatis, indissertus verò aut simplicitate sanctorum virorum, à quibus prolatus est, qui sensuum potius quam verborum venustatibus uti maluerunt, aut indigenarum loquendi usu, inter quos sancti viri divini verbi latores nati aut conversati fuisse noscuntur: sicut de B. Hieremia Hieronymus dicit, quod simplicitas sermonis de loco ei Anatoth in quo natus est accesserit. Dissertus ergo & non sapiens, sicut gentilium scriptorum est, qui etsi venustus est humanarum artium eruditione, insipiens tamen est, quia & veri dei notitia & salutifera caret exhortatione. Est & quorundam hæreticorum sermo dissertus, nec tamen sapiens, qui etsi humanorum ingeniorum industria est expolitus, sapientiæ veritate & virtutum documentis est omnino nudatus. De dissertis verò nec tamen sapientibus per Esaiam prophetam
Esa. 33. dicitur, *Populum enim inprudentem non videbis, populum alti sermonis, ita ut non possis intellegere dissertitudinem linguæ ejus in qua nulla est sapientia.* Nec dissertus ergo nec sapiens est, sicut plurimorum qui temere ad quælibet docenda accedunt, antequam sacratissimorum sensuum dapibus reficiantur, & eloquentiæ ornamentis imbuantur, vel etiam ut istius synodi scriptura est, cujus errores discutere nitimur, in cujus sententiis nec sensuum reperitur ornatus, nec ex eloquentiæ flumine quidam deducitur rivulus: & cum omnis scriptura aut culta sit & aperta, aut culta & non aperta, aut inculta & aperta, aut nec culta nec aperta: & hæc duabus primis istis speciebus est aliena, & duabus sequentibus omnino conserta: quia nec sermonum cultu aut eloquentiæ cothurno adtollitur, nec puritate apertæ loquutionis texitur, quod in altero ob sui puritatem ad intellegendum promoveat: nec culta est & non aperta, quia non longis periodis involvitur, non variis topicorum perplexitatibus exornatur, nec lubricis syllogismorum conclusionibus ex industria dialecticæ ar-
mis

mis venientibus catenatur: quæ omnia & culta sunt, utpote quæ sophistico poliunter cylindro: & non aperta, quia à simplicium lectorum sensu procul remota eruditissimorum tantummodo se inferunt ingenio: sed aut aperta est, quæ eruditione carens omnibus legentib⁹ sive audientib⁹ patet: aut inordinate & incompte digesta, & solœcismis mutilata, barbarismis corrupta, cæteris vitiorum nubilis obducta, & luculenta oratione carens, & ordine texendorum sensuum exploso, nec culta est nec aperta. Ideoque si forte aliquis error in sententiis de fide prolatis indiscussus remanserit, his à nobis se tuebitur armis, quia se talibus inconpositarum dictionum abdidit involucris: & à nobis ideo deprehendi nequivit, quia ad nos difficultate sermonis quasi quodã pallio obsit⁹ advenit.

CAP. X.

Ridiculose & pueriliter dictum in sententia fidei Theodori Episcopi, Mirabilis deus in sanctis suis, *& continuo*, sanctis qui in terra sunt ejus mirificavit omnes voluntates meas inter illos, *tamquam hic versiculus illum priorem subsequatur.*

ID vero quod Theodorus Episcopus hos duos psalmistæ versiculos ita interjecta particula adverbii *continuo*, in unum protulit, quasi alter alterum nulla intercapedine aliorum versuum interposita subsequatur, cum videlicet hic versiculus quem illum *continuo* subsequi dicit, non solum confestim non subsequatur, sed etiam ferme ante quinquaginta psalmos, cui postponitur præcedere noscatur: non ideo nobis reprehendere libuit quòd fidei quoddam præjudicium afferat, sed quia ridiculo sui reprehensioni subjaceat & reprehendentibus deridendi materiam conferat, pateatque talem scripturam non esse idoneam, ut magna absque errore instruat, quæ in parvis absque vigore titubat: nec habere eam vim res dubias adfirmandi & incognitas docendi, quæ non habet ingenium res non dubias narrandi & notas proferendi. Quomodo ergo illius synodi poterit recipi doctrina, cujus in tot locis reprehenditur scriptura? aut quomodo cum cæteris synodalibus à sanctis patribus digestis vel susceptis scriptis societatis poterit adipisci dignitatem, quæ earum sensuum & verborum fugit societatem? Illæ enim in nullo reprehenduntur, & ideo in omnibus suscipiuntur: hæc verò quia in multis reprehenditur, non inmerito pene in omnibus repudiatur.

CAP. XI.

Quòd inutiliter & incaute Græci ecclesiam catholicam anathematizare conati sint in eorum synodo, eo quod imagines non adoret: cum utique prius debuerint omnino scrutari quid uniuscujusque partis ecclesia de hac causa sentire vellet.

ECCLESIASTICÆ tubæ prædicatio intonat, peccantem fratrem primo clam corripiendum: qui si audire noluerit, seorsum adhibitis fratribus vel corrigendi studio, vel conveniendi testimonio admonendus est: qui si & illos audire contempserit, tunc multis res notescenda est, ut detestationi eum habeant, & qui nequivit salvari pudore, saltim obprobriis salvetur: qui si neque multorum admonitioni adsensum præbuerit, ethnicorum sive publicanorum more detestandus est. Cui prædicationi non mediocriter illorum ecclesia contraire videtur quæ totius mundi ecclesias priusquam more ecclesiastico per epistolare eloquium consulendo sive scrutando alloquatur, præsumptive sive incaute anathematizare conatur. Debuerat enim ad circumjacentium provinciarum ecclesias legationem sciscitativam facere, utrum imagines adorari aut non adorari deberent: ut juxta cujusdam sapientis vocem, per consilium & sequenda sequens & vitanda vitans, non eam postmodum pœnitere constaret, sed quicquid de hac re plures secundum apostolicam institutionem tenere vellent ecclesiæ, ipsa quoque teneret: & quæ pluribus consentientibus antiquis institutionibus obniti tentaret & obstinata mente ab universitate ecclesiastici corporis se dirimere vellet, hanc detestationi multaret. Nam quis furor est, quæve dementia ut unius partis ecclesia rem quæ neque ab Apostolis, neque ab eorum successoribus statuta est, nitens statuere, totius mundi ecclesias conetur anathematizare, & conpellantur aut apostolicis institutis contraire, aut ab illis prolato vanissimo anathemati subjacere: sed cum illorum dementissimum anathema illis potius quam nobis jacturam inpertiat, dicente Apostolo, *Neque maledici regnum dei possidebunt*, etiamsi quodammodo lædere posset, tolerabilius nobis esset illud perpeti quam Apostolorum sive cæterorum sanctorum patrum monitis obniti, quippe qui cum Susanna dicimus, *Melius est incidere in manus hominum, quam derelinquere legem dei nostri*: & pastoris ecclesiæ verbis perdocemur, *obedire oportere deo magis quam hominibus.* Sicut enim cuilibet civium sive principis societate fruenti à seditiosis quibusdam qui contra principem & cives agunt, tolerabilius est ab illis inlata convicia sustinere, quàm cum eis in seditionem conspirare, ita nimirum tolerabilius nobis est, ab illis exsecrari qui etiam suos parentes exsecrari non formidant, quam cum illis res insensatas contra divinarum scripturarum instituta adorare. Exsecratio namque sine ratione, & ira sine potestate, & damnatio sine auctoritate, quantum eos contra quos inhiant minime lædunt, tanto auctores suos majoribus tædiis afficiunt, & magis desides & inpatientes esse produnt. Nisi ergo eos vetusta pernicies & antiqua lues, dux mortis, radix malorum, quæ & angelos ab æthereorum civium societate, & homines à florigeræ sedis dignitate expulit, stimulis suæ nequitiæ inflammaret, nec synodum ob adorandas imagines sine conhibentia plurimarum catholicarum & deo fidelium ecclesiarum, adgregatam universalem nominare curarent, nec tot tantasque ecclesias quæ utique corpus Christi sunt, tam insolenter anathematizare auderent, nec rerum insensatarum culturam &

1. Cor. 6.

Dan. 13.

Act. 5.

adnratinnem contra divinarum apicum institutionem statuere tentarent. *Nemo enim,* ait Aposto-
1.Cor. 12. lus, *in spiritu dei loquens dicit, Anathema Jesu.* Unde cavendum est, ne dum ecclesiam quæ est corpus
Christi inconsulte & incaute anathematizare nituntur, illi qui ejus caput est injuriam inferre videantur. Tanta itaque dilectione sibi Christ⁹ ecclesiam adscivit, ut inseparabiliter ei, utpote caput corpori, præemineat, & illa ei perpetim, utpote corpus capiti cohæreat, ut nequaquam corpori aut injuria aut honorificentia exhibeatur quod non ad caput referatur. Ecclesiæ etenim persecutionem à Judæis inlatam suam Christus referebat, cum rapaci lupo Saulo, nec dum Paulo, mane prædam in vastationem ecclesiæ comedenti, vespere spolia in saluberrima prædicatione sive epistolarum mis-
Act. 9. sione divisurn, dicebat, *Saule Saule, quid me persequeris?* Non quod ille Christum persequeretur in
æthetiis arcibus regnantem, sed ecclesiam jam tunc pullulantem & in hujus seculi horrisonis fluctibus natitantem. Christus ergo in corpore suo quod est ecclesia, etiam nunc persecutionem sustinet, non quidem corporaliter, ut dudum pro mundi salute, sed quadam pietatis miseratione, qua suorũ membrorum, id est, fidelium in unitate sanctæ ecclesiæ comanentium semper miseretur, de
Coloss. 1. quibus erat ille qui dicebat, *Gaudeo in passionibus meis, quia expleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea propter corpus ejus quod est ecclesia.* Hanc passionem quam Christus in sanctis suis sustinet,
2.Reg. 6. David præfigurabat cum dicebat, *Adhuc ludam & vilior apparebo:* quia dum se humilians usque ad
mortem ad crucis perveniret mysterium, & à synagoga, quæ sterilis extunc remansit, despiceretur, in sudore sangnineo membrorum suorum passiones ostendebat esse futuras, ac contrà ecclesiæ exhi-
Matth. 10. bitam honorificentiam suam esse testatur cum dicit. *Qui vos recipit, me recipit.* Et, *quamdiu fecistis*
Matth. 25. *uni de minimis istis, mihi fecistis.* Si ergo illi de quibus sermo est, custodem virtutum, magistram bonorum humilitatem amplecterentur, nec corpus Christi quod est ecclesia, inpudentissime anathematizare tentarent, nec ob suæ immò vanæ laudis appetitum pro re tam inutili tamque inofficiosa synodum adgregarent.

CAP. XII.

Quòd magna ex parte mansuetudinem & patientiam abjecerint in non continendo os suum & inordinate loquendo.

ADGREGATA igitur synodo si in ea ecclesiastico more egissent, res necessarias & fidelibus profuturas pertractantes, omnes vocum novitates & inordinatas loquutionum nænias evitarent, & mediocritatis callem tenentes neq; ab apostolicis doctrinis, neque ab antiquarum synodorum institutionibus dissentirent, sed patientię & mansuetudinis ornamentis ornati, nequaquam dicentes bonum malum, & malum bonum, ponentes amarum dulce, & dulce amarum, prophetico sermoni contrairent: & ea quæ necessario statuenda erant prudenter statuerent, & quæ dicenda diligenter dicerent, & spreto supervacuo & extraordinario anathemate, res utiles perdocerent, res vero ambiguas aut certe inutiles silentio multarent, & nostræ partis sive cæterarum mundi partium ecclesiæ eorum statutis parerent: sed quoniam inpossibile est & eorũ statutis adsensum præbere, & antiquis patrum institutionibus parere, cum videlicet inter se diversa sint, & quantum lux tenebris, vita morte, visio cæcitate, probitas inprobitate, puritas inpuritate, sanitas ægritudine, tantum eorum instituta à sanctorum patrum institutis distent, idcirco deterioribus spretis, potioribus contenti sumus, & contemtis fallacibus diverticulis certum ac regium tramitem tenere desideramus. Ubi quæso præstantissima virtus mansuetudo? vel tu fortissima furiis sive cunctis levibus incitamentis inimica patientia? quo abieratis? quo discesseratis, cum tam incautas tamque perversas constitutiones à tot sacerdotibus patrari videretis? cum ecclesiæ tot anathematum vincula inferre cerneretis? quur non saltim in duobus vel tribus hospitium habuistis? quur omnes sprevistis? quur cunctis vestram absentiã præsentastis? quur non eos à tot nugis vestri moderaminis conpescuistis frænis? quur non à tot deliramentis vestræ industriæ coërcuistis habenis? stimulante namque jactantia sive ventosæ laudis appetitu, & ministram suam, oris videlicet incontinentiam, contra nos pugnaturam inpellente, quæ omnia ut cætera malorum fomenta non incongrue nostræ legiones respuunt, ab eis abscessimus, & apud eos tandem hospitari nequivimus, quos talium errorum tumultibus invasos esse conperimus. Nulla enim est societas luci & tenebris, nec quædam communicatio Christi & Belial: quoniam juxta cujusdam sapientis sententiam, spiritus dei, qui utique nostri exercitus dux est, effugiet fictum, non habitabit in corpore subdito peccatis. Non enim nos in medio ejus, nec ille in medio nostri habitavit qui facit superbiam. Quoniam juxta ver-
Ecclesi. 10. ba Jesu filii Sirach, *odibilis coram deo & hominibus superbia, & synagoge superborum non erit sanitas: frutex enim peccati radicabitur in illis.* Tanto enim in eorum synodo discipula superbiæ, oris scilicet incontinentia, viguit, quanto modestia sive prudentia vigere debuit, & cujus nec extrema quidem manus in tali actu duci debuit, principatum, pro dolor, tenuit: & quæ principatum tenere debuit, nec extrema quidem ejus manus illorum cœtibus interfuit. Tuo itaque instinctu, ô incontinentia
Psal. 139. oris, quæ gressus hominum in terra viventium dirigi prohibes, dicente Propheta, *Vir linguosus non*
Proverb. 10. *dirigetur super terram:* & cujus anni sui peccatum non deest, juxta illud, *Ex multiloquio non effugies peccatum, parcens aut labiis sapiens eris:* & per quam anima læditur, juxta sapientis vocem dicen-
Ecclesi. 20. tis, *Qui multis utitur verbis, lædit animam suam:* & quæ non solum respondere antequam audias,
veruntetiam sanctam ecclesiam anathematizare, antequam adloquatur tuos sequaces, conpellis,
Proverb. 18. juxta illud; *Qui respondet verbum priusquam audiat stultitia est illi & obprobrium:* te urgente ita penitus nostrum abnuêre consortium, ut nostra societas in eorum mentibus nec leve quidem posset inprimere vestigium. Nos enim sequi, decor vitæ est, & nos spernere, error insaniæ, & secundum
Ecclesi. 24. magistræ nostræ sapientiæ vocem; *Exitus nostri exitus vitæ sunt.* Nisi enim legislator nostrorum monitorum sequax fuisset, & nostri moderaminis retinaculis gressus suæ mentis connexos habuisset

set, dicente scriptura; *Et erat Moyses mansuetus præ omnibus hominibus qui sunt super terram*, nequa- Num. 12.
quàm tantoties divinis alloquiis frueretur: neque tot mysteriorum archanis domino insinuante in-
bueretur, nec de eo ab eodem rerum omnium domino diceretur; *At non sicut servus meus Moyses ad* Num. 12.
quem loquor facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Patientiæ itaq; & mansuetudinis
virtus & ab illis prorsus abjecta esse perhibetur, qui pessum & extraordinarie ad catholicam eccle-
siam anathematizandam synodum adgregare nisi sunt: & eam quæ benedictione perpetua benedi-
cta est, maledicere insanis ausibus conati sunt, & à nobis fidei brachio & dilectionis manu & cordis
amplexu modis omnibus est adeunda & perpetim retinenda. Ait enim Psalmista; *Dulcis & man-* Psal. 24.
suetus dominus, propter hoc legem statuit delinquentibus in via: diriget mites in judicio, docebit mansue-
tos vias suas. Unde datur intellegi, quod qui mansueti domini sequax esse desiderat, mansuetudi-
nem non debet spernere, sed ut de viis domini doceatur, eam ei convenit amplecti: in Proverbiis
quoq; scribitur; *Mansuetus vir cordis medicus est: tinea autem ossibus cor intelligens.* item ibi; *Melior est* Proverb. 16.
mansuetus cum humilitate, quam qui dividit prædam cum contumeliosis. In Ecclesiastico quoq; legitur; Ibid.
Fili in mansuetudine opera tua perfice, & ab omni homine diligere. item ubi supra, *Esto mansuetus ad au-* Eccles. 13.
diendum verbum, ut intellegas, & cum sapientia loquere responsum verum. Nam & præfectus Jesus filius Eccles. 5.
Sirach ita intonat, *Fili in mansuetudine serva animam tuam, & da illi honorem secundum dignitatem* Eccles. 10.
suam. Doctor itaq; gentium ita ad Ephesios scribit, *Obsecro vos ego vinctus in domino, ut digne ambu-* Ephes. 4.
letis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum magnanimitate, subportantes
invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. & Jacobus Apostolus dicit,
Quis prudens & sciens vestrum, monstret de bono opere conversationem suam in mansuetudine & pruden- Jacob. 3.
tia. quibus omnibus præceptis illi proculdubio renisi sunt qui propter imaginum adorationem ec-
clesiæ ausi sunt anathema inferre, quæ utique tanto est immunis ab eorum maledictione quæ in-
justa est, quanto à Christo qui eam redemit delinitur unctione lætitiæ, quæ inmarcescibilis & per-
petua est. De prudentia quoq; & patientia & continentia oris scriptum est, *Qui parcit verbum pro-*
ferre durum, prodest ei: patiens autem vir sapiens est. Quod enim verbum potest esse durius anathe-
mate? quod si proferre incaute parcerent, non longe à via discederent. Aut quæ patientia aut pru-
dentia in hoc negotio illis utilior esset, quàm ut ecclesiam per diversas mundi partes constitutam
suis apicibus consulerent, & quod omnium adsensus decrevisset, prudenter & patienter sancirent?
Dicitur enim per quendam sapientem, *Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.* In quo dicto dum me- Prov. 4.
ronymice per palpebras providens ante acta consilium, & per gressus ipsas actiones significet, no-
bis perspicaciter innuit, ut semper nostrarum actionum exercitia provida & prudentia præveniant
consilia, ut antea mentis oculus prævideat in quibus se postmodum actus extendat. A multiloquio
igitur quo illi in sua synodo usi sunt, his verbis Psalmista se coërcitum esse decantat, *Dixi custodiam* Psal. 39.
vias meas ut non delinquam in lingua mea, posui ori meo custodiam: & ut coërceri ritè valeat, his preci-
bus dominum inplorare contendit, *Pone domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis:* Psal. 141.
ut non declines cor meum in verba malitiæ. Si ergo omnia quæ per patientiam & mansuetudinem à
sanctis patribus sive in veteri, sive in novo testamento gesta sunt innumeremus, & è contrario quæ
per superbiam sive oris incontinentiam à perditis quibusque perpetrata sunt, edicere curemus, &
quibus testimoniis hoc vitium perhibeatur, non dicam unius capituli, sed nec quidem unius libri
textus cuncta poterit continere. Nunc autem monstratis ex parte quæ egerint, quæve agere debue-
rint, & illorum nugis ex parte discussis ad alia quæ huic operi necessaria sunt, domino accedamus.

CAP. XIII.

Quia mulier in synodo docere non debet, sicut Herena in eorum synodo fecisse legitur.

CUm pene in omnibus illa synodus quæ pro adorandis imaginibus adgregata est, divinarum
scripturarum saluberrimis institutis refragetur, in hac quoque parte oppido refragari illis
videtur, quòd mulierem institutricem sive doctricem habuisse perhibetur: quod quidem non
solum divinæ legis documentis, sed ipsius naturæ lege inhibetur. Non enim eam sexus fragilitas si-
ve animi mobilitas doctrinæ sive prælationis super viros apicem tenere permittit, sed tamquam
infirmius vas & ad decipiendum facilius subditam & virili auctoritate repressam esse conpellit.
Unde & divinis legibus sancitum est, quædam fœminarum vota virili deliberatione cassari pos-
se, & humanis constitutum est, fœminas inuptas, quamvis provectæ sint ætatis, propter ipsam animi
levitatem in tutela consistere debere. Novimus enim fœminam causa prolis, causa adjutorii, causa
incontinentiæ viro concedi solere: causa verò docendi nusquam penitus legimus. Causa inquam
prolis, ut in Genesi legitur; *Et benedixit eos dicens, Crescite & multiplicamini.* Hoc est enim matri- Gen. 1.
monium quod neque secundum Pelagium peccatum esse putandum est, neque secundum Jovinia-
num virginitati coæquandum: sed virginitas illi præferenda est propter munditiæ sanctitatem &
corporis integritatem, dicente Apostolo; *Nupta cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro: virgo* 1. Cor. 7.
autem cogitat quæ sunt Domini, quomodo placeat domino, ut sit sancta corpore & spiritu. Illud verò quam-
quam altero sibi prælato non est abiciendum, neq; omnino postponendum, sed cum gratia his qui-
bus conpetit adperendum, quoniam est & erga se non extraordinarium & erga virginitatem secun-
dum. est enim virginitatis seminarium, quia sicut uva non aliunde nisi ex vite nascitur, ita & vir-
ginitas non aliunde nisi ex matrimonio gignitur: & quamquam sit virginitas centesimus fructus,
habet tamen infra se tricesimum, id est, matrimonium, inter quos medius sexagesimus est, qui in vi-
duis non inconpetenter accipitur. Causa itaque adjutorii fœmina viro concessa est, dicente domi-
no, *Non est bonum hominem solum esse, faciamus ei adjutorium simile sibi.* Causa verò incontinentiæ, Gen. 2.
juxta illud Apostoli; *Qui incontinens est, nubat*: & iterum, *Melius est nubere quàm uri.* Interro- 1. Cor. 7.
gemus ergo Apostolum, dicat egregius prædicator, dicat vas electionis, utrum fœminas docere

 permit-

1. Tim. 2. permittat, an in viros dominari. Ait enim ad Thimotheum; *Mulier in silentio discat cum omni subjectione docere aut mulieri nō permitto, neq; dominari in virum, sed esse in silentio.* Qui quasi interrogaretur,
Ibid. quur eam & docere & dominari in virum prohibuerit, *Adam*, inquit, *primus formatus est, inde Evæ:* & Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit: ut nosse possemus idcirco ei & doctrinæ & dominationis dignitatem ab Apostolo in virum minimè esse concessam, quia non ut doceret, sed ut adjuvaret virū, nec ut ei præesset, sed subesset, condita esse perhibetur: sive quia a-
1. Cor. 11. nimo est infirmior & ad tentandum facilior. *Non enim*, ut ait Apostolus, *vir propter fœminam, sed fœmina propter virum creata est.* Nam si quis fortè tanti erroris præsumptionē hoc ancili tueri nitatur,
1. Tim. 5. quod idem Apostolus, cùm de habitu & continentia anuum ageret, ait; *Bene docentes, sed prudentiam doceant*, perpendant quod nō eas docere quandam insaniam vel quandam traditionē sacrosanctis patrum institutionibus resistentem, vel certè cujusdam insensatæ rei adorationem, sed prudentiam & bene vivendi exempla permiserit: nec eas id facere in ecclesia, neq; in conventu, neq; in synodo, sed privatim longævæ ætatis experientia & explosis propter ævi maturitatem vitiorum incentivis, inter domesticos permiserit: nec omnes, sed eas quæ in operibus bonis testimonium habent, quæ hospites recipiunt, quæ sanctorum pedes lavant, quæ tribulationem patientibus subministrant, quæ omne opus bonum subsecutæ sunt, quarū & ipse incessus, motus, vultus, sermo, silentium, quandam sacræ continentiæ gestet honestatem. Aliud est enim matremfamilias domesticos verbis & exemplis erudire, aliud antestitibus sive omni ecclesiastico ordini vel etiam publicæ synodo quædam inutilia docentem interesse: cum videlicet ista quæ domesticos exhortatur, eorum & suum in cōmune adipisci cupiat profectum: illa verò in conventu ventosæ tantū laudis & solius arrogantiæ ambiat appetitum. Sicut igitur caput viri Christus est, ita nimirum caput mulieris vir: ac per hoc si mulier viris præesse debet, jam eorum caput est: & si illa corū caput est, illi necessario caput Christi erunt.
1. Cor. 11. non autem ullus caput Christi præter patrem esse potest, secundum Apostolum qui ait, *Caput Chri-*
Cant. 5. *sti deus*: & de quo in Canticis canticorum dicitur, *Caput ejus aurum optimum.* non igitur mulier viris se præferendo eorum caput esse debet, ne dum sexus inferior ultra se quam ordo exposcit, attollitur, & superiori sexui præfert, caput quod præéminere cæteris membris debet, infima petat, & pedes qui cæteris membris præeminentibus infima loca tenent, cæteris præeminentes ad superiora tollantur, sicque naturæ ordo permutatis ac potius perversis legibus fœdetur. Nam si fortè aliquis his sacrosanctis apostolicis institutionibus obniti tentans, mulieres viros docere, virisque præesse, & synodos instituere debere, ideo adfirmare nisus fuerit, quod secundum evangelicæ tubæ præconium mulieres crebro mediatori dei & hominum ministraverint, ad pedes scilicet ejus sedentes, & verbū ex ore ejus audientes, ac circa frequens ministerium satagentes, & lachrimis pedes ejus rigantes, & capillis tergentes, & corpus ejus miro unguentorum liquore linientes, eumque ad passionem pergentem sequi non distulerint, & post resurrectionem ejus ad ejus monumentum recurrentes ejus sacratissimæ resurrectionis gloriosum mysterium & primæ cognoverint & discipulis nunciarint: animadvertat quòd aliud sit ad pedes domini sedere, & cætera quæ præmisimus agere, aliud synodos statuere, in conventibus viros docere: perversas constitutiones tradere, & viris præferri appetere. Illæ etenim typum sanctæ ecclesiæ gestantes domino ministravêre, & sacratissimis ejus alloquiis inhæsêre: istæ verò si quæ sunt, Athaliæ nimirum exempla sequuntur, quæ dum viris præesse inconpetenti desiderio appetit, pene omne semen regium extinxit, & sui nefandissimi capitis interitu ad ultimum indignam vitam digna morte finivit. Fœmina verò idcirco domini & salvatoris nostri resurrectionis nunciatrix esse existimatur, ut quia fuerat ei fœmina de cælis ad terras venienti iter, fieret etiam ei à terris ad cælos redeunti index: & quem venientem Maria virgo mundo edidit, redeuntem nimirum Maria à domino sanata discipulis nunciaret. Qui mediator dei & hominum non idcirco de fœmina natus esse perhibetur, ut fœmineum sexum viris præferret, sed ut utrumque sexum in culpam lapsum suæ incarnationis mysterio redimeret: virum videlicet, quia vir
Zach. 6. fieri pro nostra salute dignatus est, juxta illud propheticum, *Ecce veniet vir, oriens est nomen ejus:* de
Act. 2. quo scribitur. JESUM *Nazarenum virum adprobatum à deo virtutibus & signis, quæ fecit per illum dominus:* fœminam verò, qua de fœmina sine ullo masculini sexus contagio nasci dignatus est, & utriusque sexus sicut verus conditor, ita etiam verus permanet restaurator.

CAP. XIV.

Contra eos qui dicunt, Dei cooperantes nos direximus congregare vos, *sive* congregavit vos deus consilium proprium statuere volens.

IN primo hujus operis libro in prima parte libri, cum eorum error discuteretur, qui dicunt *deum sibi conregnare*, aliquantulum disputatū est, unde hic quoque error quo se *dei cooperantes* superciliose jactant, cassari potest: quoniam & deum sibi conregnare, & dei cooperantes esse, non humiliter, non sanctorum regum exemplis contenti, non sanctarum scripturarum institutionibus instructi, sed perperam & fastu arrogantiæ elati delirant: & dum appetunt id sibi usurpare quod non conpetit, timendum est ne id amittant quod conpetit: quia quisquis ambit inlicita, amittere solet adquisita. Sed quoniam, ut præfati sumus, in superioribus hic error ex parte discussus est, nunc ad id quod ideo illos qui in eadem synodo fuisse noscuntur congregatos dicunt, ut per eos deus consilium suum statueret, nostræ disputationis vertamus articulum. Dicunt enim, *Congregavit vos deus consilium proprium statuere volens*, quasi non scriptum sit, *Qui vivit in æternum creavit omnia simul:* & quasi deo quædam nova voluntas
Psal. 148. quæ antea non accesserat, accedat: de quo per Prophetam scribitur, *Statuit ea in æternum & in*

in seculum seculi, preceptum posuit, & non preteribit: aut quasi ullius adminiculo indiguus idcirco alios
congreget, ut plurium deliberatione quid agere debeat statuat. Est enim *consilium* à consulendo di-
ctum, quo aliquid aut faciendi, aut non faciendi assidua consideratione decernitur. Est enim genus
causæ quod oratores deliberativum dicunt, in quo genere de quibuslibet vitæ utilitatibus quid aut
debeat aut non debeat fieri tractatur. Sunt enim in eo suasio & dissuasio, id est, de expetendo & fugi-
endo, de faciendo & nōn faciendo. In suasione autē duo sunt fortiora, spes & metus. Quia igitur Deus
omnipotens est, ideo nullius est indiguus: ideoque nec alterius suasione ad ea, quæ non vult peragen-
da promovetur, nec ab his quæ agere vult ullius dissuasione removetur: nec quodā metu ab aliquibus
quæ agere vult agenda hortatur, nec cum alio consilii sui deliberationem statuit. Quibus omnibus si
indigeret, necessitatem pateretur, omnipotens non esset: est autem omnipotens, nullam igitur indi-
gentiā habet: ac per hoc incautū est dicere, *Congregavit vos Deus consiliū propriū statuere volens*. Consi-
lium namq; Dei filius est, qui non statutus est à patre quadā deliberatione, sed genitus ante secula in-
effabili nativitate: quem pater genuisse, & sine quo numquam fuisse à fidelibus creditur. Est enim sa-
pientia Dei patris quæ ei consempiterna est, & quæ dicit, *Ante colles ego parturiebar, adhuc terrā non fe-* Prov. 8.
cerat, quando parabat cælos aderā illi: dum vallaret mari terminū, & legē poneret aquis, ego cum illo eram.
Quæ etiā celsitudinē suam his verbis demonstrat dicens, *Ego in altissimis habitavi & thronus meus in* Eccl. 24.
columna nubis: & iterū, *Girū cæli circuivi sola, & in fluctibus maris ambulavi, in omnē gentē & in omnē
populum primatū tenui*: & iterū, *Ego quasi terebinthus expandi ramos meos. ego feci ut oriretur lucifer in
cælo. ego omnes qui me amāt diligo. exitus enim mei exitus vitæ sunt.* De hoc enim consilio Psalmogra-
phus dixit, *Consilium Domini manet in æternum, cogitationes cordis ejus in seculum seculi.* Qui ideo Psal. 35.
consilium dicitur, eo quod incarnationis ejus archanum ad consulendum humano generi sit con-
cessum, quod consilium nulla ætate dissolvitur, sed in æternum manet; quia triumphalis mors do-
mini diabolicum perenniter extinxit exitium. Cogitationes namq; cordis ejus prædestinationem
interni ejus judicii innuunt, in quibus cuncta reposita sunt, quæ vel fuerunt vel sequentibus secu-
lis futura succedunt. Hominum etenim consilia plerumq; frustrantur: domini autem consilium
permanet in æternum. Homo enim mortalis caduca sapit, æternus dominus numquam repre-
hendenda constituit. Unde & hoc consilium quod illi dicunt quod per eos dominus statuisset,
ideo à domino statutum esse minime creditur, quia dominicis præceptis contraire dinoscitur; cum
videlicet & per veteris & per novi Testamenti paginam Deus se solum adorari seu coli institue-
rit: isti autem quasdam res insensatas adorandas sive colendas esse absurdissima deliberatione per-
censeant. Non enim Deus commutabilis est, ut quæ antea inhibuerat modo peragenda concedat:
sed quod ante secula in consilio suo, hoc est, in filio, constituit, semper stabilia esse permittit, Esaia
adtestante, qui ex persona Dei patris ait, *Omne consilium meum stabile erit, & omnia quæcumq; cogitavi* Esa. 46.
efficiam. Hoc etenim consilium, id est, filius, & testamentum dicitur: unde & Hieremias ait, *Si non esset
testamentum meum in custodia die ac nocte, præcepta cæli & terræ non dedissem.* De quo testamento dici-
tur, *Et testamentum pacis erit in Hierusalem.* Quomodo ergo Deus illos ideo congregaret, ut per eos
consilium proprium statueret, ut illi somniant? in quo tanta est scientia ut nec præterita ei quædam,
nec futura, sed omnia præsentia sint: cujus substantiam sicuti est, nulla potest adtingere opinio, nulla
conplecti definitio: quoniam plus est quam quicquid dici aut cogitari potest. Est enim spiritus natu-
ra simplex, lux inaccessibilis, invisibilis, inæstimabilis, infinitus, perfectus, nullius egens, æternus, in-
mortalis, cui omnia vivunt, à quo omnia initium consequuta sunt, venerandus, diligendus, metuen-
dus, extra quem nihil est, immo in quo sunt omnia quæq; sunt sursum, deorsumve, summa & ima,
omnipotens, omnia tenens, vere in omnibus dives, quia nihil est, ubi non sit, nec aliquis ei locus ab-
sens est, exceptis impiorum cordibus, ubi quamvis sit per potentiam, non est tamen per gratiam, qui
ubique esse his divinæ legis testimoniis conprobatur. Ait enim Psalmista, *Quò ibo ab spiritu tuo, & à* Psal. 13
*facie tua quo fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es. & si descendero in infernum, ades: si sumpsero pinnas
meas ante lucē, & habitavero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me & tenebit me dextera
tua* In Esaia quoque legitur, *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est terra gloria maje-* Esa. 6.
statis tuæ. per Hieremiā quoq; dicit, *Deus adpropinquans, ego sū, dicit Dominus, & non Deus de longinquo:* Jerem. 23.
quod si absconsus fuerit homo in abditis, ego eum videbo. Nonne cælum & terram ego impleo? dicit Dominus.
Liber quoq; Sapientiæ dicit, *Sanctus enim Spiritus sapientiæ & non liberavit maledictum à labiis suis:* Sap. 1.
*quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius speculator est verus, & linguæ auditor, quia Spiritus
Domini replebit orbē terrarū.* In Ecclesiastico quoque scribitur, *Quoniam multa sapientia Dei, fortis in* Eccl. 17.
*potentia, videns omnes sine intermissione: qui bonitate sua eū, qui non erat, creavit, justitia eū, qui peccaverat
condēnavit, misericordia immo magna misericordia eū, qui perierat restauravit.* De quo per Prophetā
dicitur, *Magna opera Domini exquisita in omnes volūtates ejus: confessio & magnificentia opus ejus, & ju-* Psal. 111.
stitia ejus manet in seculum seculi. & iterū, *Universæ viæ domini misericordia & veritas*: & cui per eundē Psal. 25.
Prophetam dicitur, *Et tu Domine Deus miserator & misericors, patiens & multæ misericordiæ & verax.*
Num quid eū quē dominationes adorant, tremunt potestates, & cælestibus hymnis lætabunda ange-
lorū conlaudat militia, quē cherubim & seraphim, sublimes virtutes ejus sciētia repletæ, ejus amore
ardentes, sensu minime conprehendere valent, quem nemo novit nisi filius, qui utiq; unius est cū eo
substantiæ, credere oportunū est ut alterius consilio egeat? & ideo alios convocet ut per alios consi-
lium suum statuat? O dementissimum dictū, ô inlusa loquutio, ô verba cunctis divinis verbis obni-
tentia! quæ si ab his quibus dicta sunt defendantur, insaniæ vicina sunt: si nō defendantur, ignorantiæ
& ignaviæ deputanda sūt. Adhærere enim deo quis potest bonis actibus insistēndo, sicut ille cupiebat
qui dixit, *Mihi autē adhærere Deo bonū est*: consiliū autē illi dare nemo potest, est enim auctor & fons

Psal. 147. omnium honorum,&,ut crebro diximus,nullius indiguus, *Magnus*,ait Propheta, *Dominus noster, &*
magna virtus ejus,& sapientiæ ejus non est numerus. Dic quæso,sancte Esaias, dic nobilissime vatum,
dic dominicæ incarnationis & gentium vocationis Evangelice potiùs quàm Prophetice narrator,dic
Esai. 40. utrum aliquis sensum Domini cognoscere potest, aut ei consiliarius effici valet? *Quis enim cognovit*
sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? cum quo iniit consilium,& erudivit eum scientia,& viam
Ibid. *prudentiæ ostendit illi?* item,idem Propheta dicit, *Numquid nescis & non audisti? Deus sempiternus Dominus,qui creavit terminos terræ,non est deficiens,neque laborans, nec est investigatio sapientiæ ejus.* Di-
Rom. 11. cat etiam magister gentium quid de hac re sentiat. Ait enim, *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei quàm inconprehensibilia sunt judicia ejus & investigabiles viæ ejus!* Cujus enim judicia inconprehensibilia & viæ investigabiles sunt, nullo modo credendus est alterius consilio ad res deliberandas egere: quia sicut natura,ita & sapientia super omnes est,& sicut coæquari ei quis nequit per naturam,ita nec ejus scientiæ potest aliquid conferri per consilium, Consilium enim ab eo quæritur, qui aut per naturam,aut per intellegentiam socius est. Deo enim nullus æqualis,nullus socius est,dicente
Exod. 15. Moyse, *Quis similis tibi in diis Domine? quis similis tibi,honorificus,sanctus,mirabilis, in majestatibus fa-*
Psal. 89. *ciens prodigia?* De quo etiam per Psalmistam dicitur, *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino,aut quis similis erit Deo inter Filios Dei? Deus qui glorificatur in consilio sanctorum,magnus & metuendus super omnes,qui in circuitu ejus sunt. Domine Deus virtutum, quis similis tibi? potens es Domine & veritas tua in circuitu tuo.*

CAP. XV.

Contra eos, qui dicunt, Si enim imperialis effigies & imagines emissas in civitates & provincias obviabunt populi cum cereis & thymiamatibus, non cera perfusam tabulam honorantes, sed imperatorem; quanto magis oporter in Ecclesiis Christi depingi,imagines Salvatoris nostri Dei & intemeratæ matris ejus & sanctorum omnium?

QUISQUIS alicujus artis sedula meditatione cupit habere peritiam, non inperitorum, sed peritorum artificum monitis adhærendo discendæ arti præbet instantiam, nec affectar eorum sibi magisterium usurpare, quos videt in propria arte minus doctos & despicabiles esse: ne dum desiderat instanti opere ex adepta arte adipisci laudem, incassum & suum deperdat opus, & cæteris sit in subsannationem. Hoc à liberalium artium sectatoribus, hoc à medicis, hoc à metallorum conflatoribus sive sculptoribus, hoc à lignorum lapidumque cæsoribus, hoc ab agrorum cultoribus fixa ratione observatur: solum ab his observare neglegitur, qui ut imagines adorare instituant à pravis rebus exempla sumere affectant, & rem tam inutilem tamque perversam nonnunquam bonis rebus inconpetenter, plerumque perversis astruere nituntur inpudenter: & in modum temulenti, qui nimio madefactus mero trementibus membris, titubantibus gressibus, nudatis sensibus, modo barbaris, modo latinis utitur verbis, modo ignium caloribus, modo pruinarum delectatur algoribus, modo insensate jacere, modo enerviter delectatur ludere & in nulla parte fixam habens intentionem, huc illucque nutabundam & rationis egenam efferre non desinit mentem; ita isti modo divinarum scripturarum testimoniis inconpetenter adhibitis, modo suarum adsertionum deliramentis, modo mala, modo malarum quarundam rerum malorumq; actuum exemplis suum nituntur usquequaq; firmare errorem Nam quis furor est quæve dementia, ut hoc in exemplum adorandarum imaginum ridiculum adducatur, quod imperatorum imagines in civitatibus & in plateis adorantur, & à re inlicita res inlicita stabiliri paretur? Doctor enim gentium non vos imperatorum imitatores,
1. Cor. 11. sed suos, imo Christi fieri hortatur dicens, *Imitatores mei estote sicut & ego Christi:* & ut imperatorum
1. Cor. 6. fasces sive vulgi bacchatus à Christicolarum mentibus dirimeret, ait, *Nobis quibus Christus crucifixus est, quid nobis cum foro?* Jam vero quia de forensibus sive publicis actionibus exempla sumere intra sanctam Ecclesiam affectant, quur non scenicas mimicasq; nugas, vel etiam crudelitates quæ in theatris sive in orchestris de ludis gladiatoriis infeliciter fiunt sibi usurpant? Quur non clerus cum antestite more sequutoris populum velut retiarium insectatur? Quur non tota circi gentilia vel potius infelicia exempla sectatur, qui Christi custodit ecclesiam? Sed absit Catholica religione, ut actiones perversas quas pridem proterva gerebat gentilitas, nunc Christiana imitetur & servet gravitas.
Phil. 3. *Nostra enim conversatio*, ait Apostolus, *in cælis est.* Ideoque quisquis illò tendere desiderat quò caput nostrum Christus præcessit, non debet fieri sectator forensium vel publicarum actionum, sed ipsius capitis nostri Christi, aut ejus membrorum, Apostolorum videlicet sive Apostolicorum virorum. Exempla enim prava ita Catholicis vitanda sunt, sicut & seductio malorum ho-
Psal. 139. minum sive societas injustorum, dicente Domino, *Non audies auditum vanum, non consenties cum injusto fieri testis injustus, non eris cum pluribus in malitia.* Odisse enim debet Christianus exemplo Psalmistæ eos, qui oderunt Dominum & super inimicos ejus tabescere. Neque enim Tobias vir probabilis & Deo charus filium suum exempla perversa sectari horrabarur, cum
Tob. 4. dicebat, *Vide fili ne sequaris iter iniquorũ, & multitudo peccantiũ non suadeat te, quoniam stipendia eorũ mors est: tu autẽ si operatus fueris veritatẽ, erit respectus Dei in operibus tuis, & cum omnibus qui faciunt justitiã hæreditabis vitã æternã.* Quisquis ergo videns imagines imperatorũ adorari à populorum frequentiis, hoc exemplo munitus imagines adorare percenset in basilicis, huic sancti viri præcepto nõ
Psal. 26. mediocriter reluctari cõvincitur; nec cum David dicere poterit, *Non sedi in consilio vanitatis, & cũ iniqua*

qua gerentibus non introibo: odio habui congregationem malignorum, & cum impiis non sedebo: lavabo inter innocentes manus meas & circumdabo altare tuum Domine. Sed si fortasse hujusce erroris defensor dicet, Imperatorum imagines adorare peccatum non est, perpendat quanta gloria tribus pueris id facere nolentibus inflagrante camino angelo cælitus emisso, edacis rogi flammam excutiente & salutiferum rorem illis inpertiente conlata sit, quantoque miraculo Babylonicus princeps intar eos se vidisse similem filio Dei testetur, non ad suam, sed ad illorum gloriam vel etiam ad suam pertinaciam refutandam. Audiat etiam beatum Hieronymum in commentario quem in libro Danihelis edidit taliter dicentem, *Ecce enim,* inquit, *Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, rex, liberare. Unde putaverat se terrere pueros, inde cernit in eis materiam fortitudinis. Nec in longum differunt, sed præsens sibi pollicentur auxilium dicentes, Ecce enim Deus noster quem colimus, ipse nos & de eo quod minaris incendio, & de tuis potest manibus liberare. Quod si noluerit: pulchre ad id quod dixerat, Potest eripere nos, non intulit contrarium, Si non poterit, sed, Si noluerit: ut non impossibilitatis Dei, sed voluntatis sit si perierint; Notum tibi sit rex, quod Deos tuos non colimus & statuam auream quam erexisti non adoramus, sive statuam ut Symmachus, sive imaginem auream ut cæteri transtulerunt, voluerimus legere, cultores Dei eam adorare non debent. Ergo judices & principes seculi, qui imperatorum statuas adorant & imagines, hoc se facere intelligant quod tres pueri facere nolentes placuerunt Deo. Et notanda proprietas, Deos coli, imaginem adorari dicunt: quod utrumq; servis Dei non convenit.* Ecce sancti viri documentis instruimur, imperatorum imagines adorari minime debere: & quis tam perversus eas non solum adorare decernat, sed ab earum adoratione exempla perversitatis ad aliarum nihilominus imaginum adorationem adsumat? Et si homines mortales protervia vanitatis inflati, pompa seculari elati, honorum ambitione cupidi, jactantia pleni, loco circumscripti, situ contenti, quia non ubiq; esse poterant, ideo imagines suas hominibus adorandas mandavere, quia in seipsis non ubiq; poterant adorari, quid necesse est Deum in imagine adorare, qui incircumscriptus est? qui ubiq; totus est? ubique mirabilis? qui loco non continetur, situ non circumscribitur? quem, sicut ait Salomon, *cælum & cæli cælorum non capiunt*, quem non capit mundus, sed ille capit 2. Paral. 6.
mundum. Cum enim tanta sit ejus virtus, tanta gloria, tanta potentia, non est quærendus in imaginibus, sed in mundis & sanctis pectoribus: non est adorandus in depicta tabula, sed in aula sancta, dicente Propheta, *Adorate Dominum in aula sancta ejus*, qui non invenitur per picturam statutis lo- Psal. 29.
cis, sed per opera à mentibus piis, quem non in loco, non in pictura, non tabulis Helias quærebat, sed ubique cum præsentem sciebat ei, qui se instantia bonorum operum præsentem exbibuerat cum dicebat, *Vivit Dominus in cujus conspectu sto.* In tabulis ergo Deum, qui inlocalis & omnipotens est, ad- 3. Reg. 17.
orare velle, sicut gentiles reges suos locales sive mortales adorabant, profanum est, & incredulitati vicinum. Nullam enim hoc scelus fecisse legimus gentem, nisi Babylonios & Romanos, vel eas gentes quæ ab his aut subactæ, aut finitimæ fuère, aut ab his exempla sumpsère: ut sicut in ferocitate, sive in fortitudine hæc duo regna cæteris mundi regnis eminuisse noscuntur, ita etiam in colendis idolis & adorandis proniora fuisse credantur. Fuit itaque inter hæc duo fortissima regna magna concordantia, magna similitudo, magna crudelitas, magna etiam fortitudo, & revera fortitudo quæ cæteris mundi regnis suo tempore imperaverit. Nam ut illud ab oriente, ita nimirum istud eminuit ab occidente: illud mundo pubescente, istud jam mundo senescente. Nam omnem, ut ajunt historiæ, Babylonii regni hæreditatem & apicis cumulum Romanum suscepit imperium. & intea hæc duo regna quasi inter patrem senem, qui jam posse desierit, & filium parvulum, qui necdum dominandi vires acceperit, duo regna vice tutoris Persarum videlicet sive Macedonum fuisse traduntur: at dum hæres, id est, Romanum imperium, adolevit, hoc quod tutoris locum tenebat abcessit, & suscepit hæreditatem filius adolescens quam pater amiserat veteranus: quorum duorum regnorum consonantias sive concordias persequi longum est. Nam, ut cætera taceamus, in hac parte non minima eorũdẽ regnorũ cõsonantia est, quòd utraq; reges suos in statuis sive imaginibus per campos, sive plateas adorare censuerint, & hæc facere nolentibus diversa supplicia intulerint. Nam hoc malum cum cæteris malis quæ Christi adventu frustrata sunt, frustrari omnino debet, & non solum ab eo ad alia peragenda exempla sunt sumenda, sed idipsum à Christicolis radicitus est extirpandum: ne qua, secundum Apostolum, *radix amaritudinis rursum pullulet & inquinet multos.* Nam cùm Apostolicis instrua- Hebr. 12.
mur documentis, nullam nos dare debere occasionem maligno, quur talem gentilibus occasionem demus mortalium regum imagines adorando, & ab his exempla sumendo? ut nobis ingerere possint dicentes, Nos eorum simulachra vel imagines adoramus quos vel vera religione Deos credimus, vel antiquorum traditionibus docti Deos non esse nescimus: vos vero quibus istud abominatio est, quur imagines hominum vel ceris pictas vel metallis conflatas sub regum reverentia etiam publica adoratione veneramini, & ut ipsi prædicatis, Deo tantum honorem debitum etiam hominibus datis? quod si inlicitum legique contrarium est, quur hoc facitis Christiani? aut quur vestri non prohibent sacerdotes? ne id quod id ignorantibus nobis pro sacrilegio adscribitis, scientes sub officii excusatione subeatis. Quæ dum & his similia primis fidei temporibus à Philosophis gentium nostris inlata fuissent, nostri taliter respondisse feruntur; Hoc namque quod dicitis, nec debemus probare, nec possumus: quia evidentibus Dei dictis, non elementa, non angelos, nec quoslibet cæli ac terræ vel aëris principatus adorare permittimur. Divini enim speciale hoc nomen est officii, & altius omni terrena veneratione vel reverentia, sed sicut in hujusmodi malum primum adolatio homines impulit, sic nunc ab errore consuetudo vix revocat. In quo tamen incauto obsequio quamquã divinus non deprehendatur cultus, sed propter similitudinẽ amabilium vultuum gaudia intenta plus faciant, quã aut hi forte exigant quibus defertur, aut persungi oporteat deferentes: reverentiores ta-

men

gneo & districtiores hanc consuetudinem perhorrent Christiani, quibus taliter inlatis noo apparet eos tunc regum imagines adorare censuisse, quamquam rudes adhuc & necdum solidæ ad percipiendum solidum cibum mentes hominum fuerint de gentilitate cooversæ. Jam vero, quia dicunt exemplo imperialium imaginum imaginem Dei, vel sanctæ Dei genetricis Mariæ, vel omnium sanctorum adorari debere, quàm sit absurdum quamve inutile in promptu est, etiam sive in hoc capitulo, sive in aliis ex parte monstratum est. Nullus enim præter Deum omoipotentem omnium san-
Psal. 139. ctorum imagines, vel oomina habere vel retinere potest, dicente Propheta; *Nimis honorati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum: dinumerabo eos & super arenam multiplicabuntur.*
Gen. 15. Et Dominus Abrahæ dixerit, *Si possunt stellæ cæli numerari præ multitudine, semen quoque tuum numerari poteris:* semen autem Abrahæ omnes credentes esse, omnibus manifestum est. Ipse enim est pater gentium, in cujus semine, id est, in Christo, benedicentur omoes geotes: qui, secundum Apostolum, ooo ex circumcisione, sed ex credulitate amicus Dei vocatus est; oec ei observatio legis, sed credulitas fidei ad justitiam reputata est.

CAP. XVI.

Contra eos, qui dicunt quòd imaginis honor in primam formam transit.

USITATISSIMUM & oppido familiarissimum illis, qui in adorandis imaginibus æstuant, hoc est, ut credant & asserant imaginis honorem in eandem formam posse transire cujus imago est. Quod quidem quomodo fieri valeat, & utrum fieri valeat, nulla ratione percipitur, nec divinorum eloquiorum testimoniis adprobatur. Numquidnam saocti, qui pro meritis suis cælestia regna conscendere valuerunt, quorum illi inofficioso obsequio imagines adorare percensent, superstitiosos aut supervacuos honores ambierunt? Numquid adorari se permiserunt? quidam enim ex
Psal. 84. illis abjecti esse cupiebant, ut Domini gratiam mererentur: de quibus erat ille, qui dicebat, *Elegi abjectus esse in domo Dei magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum:* quidam verò flagellari potiùs quàm venerari maluerunt; testis est ille, qui dixit, *Ego autem non solum alligari, verumetiam mori pro Christo paratus sum.* Non enim eos honorum appetitores, sed spiritali vigore flagrantes & contra adversa muoitos atque igne tribulationis decoctos & muudanis adversitatibus fortiores effectos, doctor gentium fuisse commemorat: cum quosdam ex illis dicit tentatos, ut Achiam: quosdam lapida-
Hebr. 11. tos, ut Zachariam & Stephanum: quosdam illorum sectos, ut Esaiam, qui per figuram syllepsis pluraliter ponitur: quosdam in occisione gladii mortuos, sicut plures propbetarum fuisse ooscuntur: quosdam circuisse in melotibus, in pellibus caprinis, sicut Heliam & Johannem: quosdam angustatos sive egentes fuisse illisq; dignum non fuisse mundum, sicut de penè omnibus sanctis passim credendum est, commemorat, quibus exemplis monstratur non eos honorum, sed virtutum desiderio æstuasse. Nam si ambitione honorum dum mortaliter viverent, uterentur, non hodie in cælestibus tanta gloria fruereotur. dum ergo sit illis à Domino honor perpetuus adtributus, non sunt transitoriorum honorum iodigui. Honor itaque digne sanctorum corporibus, reliquiis sive basilicis exhibitus, & omnipotcoti Deo & sanctis ejus maoet acceptus: inconpetens vero & indecens, nec DEO, nec sanctis ejus manet acceptus.

Hinc est quod beatus Joseph post prophetiam ossa sua cum adjuratione filiis Israel ad terram repromissionis venturis secum descrenda percenset: nedum Ægyptii memores essent illius, sive administrationis qua in magna egestate Ægyptum gubernaverat, ejus ossibus inutilem exhiberent veoerationem: & qui erat io Dei creatoris devotione firmatus, & à vana superstitione Ægyptiorum omoino alienus, eo propensius suam ostenderet sanctitatem, quo & vivens humiliter & recte Deo servierit, & post obitum cineribus suis inconpetens obsequium exhiberi recusaverit. Cum ergo sancti viri & Deo per omnia accepti vana obsequia hominum devitaverint, sicut Paulus & Barnabas Lycaonum superstitiosa obsequia devitasse noscuntur, & Petrus Cornelii devotam venerationem spreverit, angelus etiam in apocalypsi Johannem ne se adoraret prohibuerit, quis eos credat imaginum adoratione delectari? aut picturarum obsequiis demulceri? aut qualiter ad eos honor picturis exhibitus quæ nec de illorum corpore, seu vestibus sunt, sed pro captu ingenii cujusque ab artificibus præparaotur, poterit pervenire? Non enim deliniuntur pictorum operibus, qui eum Christo regnant in cælestibus, nec ambiunt ab opificibus in tabulis sive in parietibus pingi, qui à Christo in libro vitæ meruerunt adscribi. Dicant igitur quibus hoc tàm peculiare est dicere, quòd imaginis honor in primam formam transit: dicaot ubi hoc legerint aut quibus valeant testimooiis ad-
Matth. 25. Matth. 10. probare. Dominus namque & Salvator noster non ait, Quamdiu fecistis imaginibus, sed, *Quamdiu*
Rom. 13. & *fecistis uni de minimis istis, mihi fecistis:* nec ait, Qui imagines, sed, *Qui vos recipit me recipit:* nec Apo-
1. Petr. 1. stolus ait, Diligamus imagioes, sed, *Diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est:* nec imaginum one-
Gal. 6. ra, sed oostra alterutrum mutuo vehenda percensuit dicens, *Alter alterius onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Nam cum imagines plerumque secundum ingenium artificum fiant, ut modo sint formosæ, modo deformes, nonnunquam pulchræ, aliquando etiam fœdæ, quædam illis quorum sunt simillimæ, quædam vero dissimiles, quædam novitate fulgentes, quædam etiam vetustate fatescentes, quærendum est quæ earum sint honorabiliores, utrum eæ quæ precisiores, an eæ quæ viliores esse noscuntur: quooiam si pretiosiores plus habent honoris, operis in eis causa vel materiarum qualitas habet venerationem, ooo fervor devotiooís; si vero viliores eæ quæ minus similes sunt illorum quibus aptari putantur, injustum

stium est, cum hæ quæ nec opere, nec materia præcellunt, nec personis similes esse noscuntur, anctius propensiusque venerantur. Nam dum nos nihil in imaginibus spernamus præter adorationem, quippe qui in basilicis sanctorum imagines non ad adorandum, sed ad memoriam rerum gestarum & venustatem parietum babere permittimus: illi vero pene omnium suæ eredulitatis spem in imaginibus conlocent, restat nt nos sanctos in corum corporibus vel potius reliquiis corporum, seu etiam vestimentia venercmur, juata antiquorum patrum traditionem: illi vero parietes & tabulas adorantes in eo se arbitrentur magnum fidei habere emolumentum, eo quòd operibus sint subjecti pictorum. Nam etsi à doctis quibusque vitari possit hoc quod illi in adorandis imaginibus exercent, qui videlicet non qui sint, sed quid innnant venerantur, indoctis tamen quibusque scandalum generant, qui nihil aliud in his præter id quod vident venerantur & adorant. Unde cavendum est ne Evangelicam sententiam subeant, qui tot pusillos ad scandalizandum inpellunt, quoniam si is, qui unum de pusillis scandalizaverit, formidolosissimæ sententiæ subjacet, multo magis exitiabili ille ferietur severitate, qui penc omnem Christi ecclesiam aut ad imagines adorandas iupellit, aut imaginum adorationem spernentes anathemati submittit. Quod utrumque cum magna cautela vitare necessarium est, nedum in utramlibet partem plus se quis quam ordo expnscit, inpegerit, jacturam suæ salutis evitare non possit.

CAP. XVII.

Quod infauste & precipitanter sive insipienter Constantinus Constantia Cypri Episcopus dixit, Suscipio & amplector honorabiliter sanctas & venerandas imagines secundum servitium adorationis, quod consubstantiali & vivificatrici trinitati emitto, & qui sic non sentiunt neque glorificant, à sancta Catholica & Apostolica Ecclesia segrego, & anathemati submitto, & parti qui abnegavernnt incarnatam & salvabilem dispensationem Christi veri Dei nostri emitto.

QUAM præcipitanter, & ut ita dixerim, insipienter Constanstinus Constantiæ Cypri Episcopus cæteris consentientibus se suscepturum & amplexurum honorabiliter imagines dixerit, & servitium adorationis qnod consubstantiali & vivificatrici trinitati debetur, ei si redditurum garrierit, non est plurimum nostra disputatione discutiendum; quoniam omnibus qui boc vel legunt vel audiunt liquido patet, illum non modici erroris voraginibus immersum: quippe qui servitium soli debitum creatori eahibere se fatetur creaturis, & dum cupit favere picturis reluctatur cunctis sacris Scripturis. Quis ergo unquam sani capitis talem absurditatem, vel dixerit, vel dicenti consenserit, ut in tanto honore babeatur picturarum varietas, quanto sancta, vivificatrix & omnium creatrix trinitas? & talc inpendatur servitium picturæ, quale exhiberur Domino totius creaturæ? ant quis illum talia nauseantem potiùs quàm loquentem audire pateretur? aut quæ aures tanti facinoris noaam non abdicare potiùs quàm percipere niterentur? quoniam quidem perversum est, ut quibuslibet rebus insensatis tale inpendatur servitiũ adorationis, quale Deo omnipotenri cui non est similis, cui per Salomonem dicitur, *Domine non est tibi similis in cælo sursum nec in terra deorsum.* Cum 2. Paral. 6.
qna ergo fronte, nt de cæteris taceam, hoc unum coma divinæ legis, audit, *Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies*, Deut. 6.
qui hoc spreto non solum creaturis servit, sed earum servitium servitio Deo debito æquiperare contendit? Stet namq; Episcopus in Ecclesia & legat, *Dominũ Deum tuum adorabis & illi soli servies*, & mox ut in conventu sederit dicat, *Suscipio & amplector honorabiliter sanctas & venerandas imagines, & illis servitium adorationis quod consubstantiali & vivificatrici trinitati debetur inpendo*, sicq; se in divinis verbis instabilem, se aliud ore profitentem, aliud corde credentem, aliud divinis paginis legentem, aliud in antro pectoris sui tenentem, & divinis verbis obnitentem, & suas nugas dominicis præceptis præferentem demonstret. Nã cum sibi suisq; dinoscatur in sua perversa professione obesse, nobis è contrario, qui illorum nugis reniti cupimus, dioofcitur prodesse: cum videlicet errorem detegit infaustum, quem illi videntur plebibus ingerere palliatum. Ajunt enim, *Non adoramus imagines ut Deum, nec illis divini servitii cultum inpendimus, sed dum illas aspicimus & adoramus, illo mentis nostra acumen defigimus, ubi eos quorum illæ sunt, esse non ignoramus*: at contrà iste illorum detegens errorem & suam pandens absque ulla obumbratione cogitationem, fatetur se quale sanctæ Trinitati, tale illis exhibere servitium, talemque adorationem: sicque absurditatem quam illi introsus retinent latenter, hanc iste egerit patenter. Nec latere quempiam potest illorum ignavia, cum hanc pandat hujusce professionis sententia. Quia ergo nmnes, qui suo errore dissentiunt à sancta Catholica & Apostolica Ecclesia segregare & anathemati submittere, & illis qui Domini JESU CHRISTI incarnationem salutiferam credere recusaverunt, admittere nititur, quantæ sit fatuitatia cunctis legentibus liquet aguoscere: quippe qui suæ ignaviæ demersus baratro, dum cæteros ad se secum talia passuros protrabit, si quos tanti periculi voraginem vitate conspicit, eos convitiis, & contumeliolis affatibus objurgare contendit. Nam quæ insania, vel quæ amentia est, ideo CHRISTI plebem ab Ecclesiæ matris uberibus conari convellere, eo quod servitium soli Deo debitum rebus sensu carentibus obnititur exhibere? aut quæ perversitas est æquales judicare illos, qui mediatoris DEI & hominum CHRISTI JASU vivificatricem incarnationem obstina-

obstinata mente credere recusant, illis qui spreto secundum divinæ legis imperium creaturarum
omnium servitio soli Deo cui omnia famulantur, servire desiderant. aliud est enim mundi redem-
ptionem non credere, aliud soli Deo velle servire: aliud est salutem mundi spernere, aliud imaginum
adorationem contemnere: aliud est salutiferis monitis refragari, aliud vanis & superstitiosis obse-
quiis reniti. Idem namq; Dominus & Salvator cum & per paginam veteris Testamenti imagines ad-
orare inhibuerit, & per corporalem præsentiam imaginem Cæsaris Cæsari potius reddendam quàm
Joan. 6. adorandam censuerit, talia in se credendi præcepta contulit dicens, *Qui credit in me, habet vitam æter-*
Joan. 10. *nam*, & iterum, *Ego sum ostium & vita, si quis per me introierit, salvabitur, & ingredietur & regredietur*
Joan. 3. *& pascua inveniet*. & iterum, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum*
cælorum. Veritas hoc dicit, salus mundi hoc testatur, redemptor generis humani hoc profatur: &
quis tam hebes tamque segnis patrem illum judicet, qui his tam authenticis monitis contradicit, illi
qui contemptis divinis eloquiis res sine sensu adorare contemnit? Esto, imagines adorare virtus &
bonum opus est: nunquidnam fidei æquari potest? cum tamen cunctis bonis operibus insistendum
sit. Nullum opus bonum ad perfectam salutem quemquam adducere valet, nisi fidei fundamento
superponatur & ejus munimine fulciatur. Abraham denique non ex operibus, sed ex fide justifica-
tus est: Moyses fide grandis factus est: Sancti per fidem vicerunt regna, & sancti omnes juxta fidem
Psal. 33. defuncti sunt. & Propheta dicit, *Omnia opera ejus in fide*. & Dominus in Evangelio, *Fides tua te*, inquit,
Marc. 10. *salvum fecit*. item, idem, *Amen dico vobis, si habueritis fidem & non hæsitaveritis, non solum de ficulnea*
Matth. 21. *facietis, sed & si huic monti dixeritis, Tolle & jacta te in mare, fiet: & omnia quæcumque petieritis in ora-*
tione credentes accipietis. Unde datur intellegi cæteris virtutibus fidem præeminere: & quamquam
ei spes & charitas connectantur, tamen per fidem ad eas pervenitur: nec pari damnatione judican-
dus est, qui in cæteris operibus, quam qui in fide delinquit: quoniam quidem cum nullus absque fide
imagines adorando salvari possit, innumerabiles in cælesti patria sunt legiones, quæ sive per marty-
ria, sive per innocentiam, sive per solitudinum conversationes, cum imagines penitus nec habuerint,
nec adoraverint, per fidei tamen observantiam cælicolis cœtibus societati perpetuis gaudiis perfru-
untur.

CAP. XVIII.

Quòd Eutimius Sardensis Episcopus à præfati Constantini errore, non multum dissentit in eo quod ait.
Ex toto corde suscipio venerandas imagines cum condecenti honore & amplectibili
adoratione. Illos enim qui aliter aut contrarie sentiunt, aut dogmati-
zant contra sanctas imagines alienos Catholicæ Eccle-
siæ deputans & prædico & hæreticos
adnuntio.

CUM Eutimius Sardensis Episcopus Constantino Constantiæ Cypri Episcopo pene par sit in
confessione, non est ambiguum parem eos habere fidem paremque adepturos retributionem,
nisi emendatio in utro illorum præcesserit. Ex toto enim corde uterque se confitetur suscipere
imagines cum summo honore, & amplectibili adoratione. O demens Episcoporum confessio! ô insa-
na præsulum prædicatio! Ecclesia Catholica voce præsulum incarnationis Christi mysterium se sus-
Ecclesia. cepisse congratulans Domino dicit, *Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui*: & isti di-
cunt, *Suscipimus & adoramus imagines*. Caterva credentium Christum, qui est pax nostra, qui fecit u-
Ecclesia. traque unum, Apostolos sive Apostolicos viros suscipere precatur dicens, *Suscipiant montes pacem po-*
puli tui: & isti dicunt, *Suscipimus imagines adoratione amplectibili*. Cum ergo isti pene omnem auxilii
sui spem in imaginibus defigant, non mediocriter à sancta & universali dissentiunt ecclesia, quæ spem
auxilii sui non in picturæ fucis, non in manufactis artificum operibus, sed in Deo omnium creatore
defigit, quæ habet adjutores Apostolos & Apostolicos viros, qui pro ea cotidie Dominum interpel-
lant, & susceptum dono sancti Spiritus de supernis sedibus imbrem sanctæ prædicationis, utpote al-
tiora in Ecclesia loca fidelibus plebibus sive rectoribus diffundunt, secundum Johel vaticinium di-
Joel. 3. centis, *Et erit in illa die, distillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac*: quod etiam his verbis Eze-
chiel intonat dicens, *Vestri autem montes Israhel facient uvam, & fructum vestrum quem vos mandu-*
cabitis populus meus. Quæ uva, & qui fructus, quamquam Christus Dominus intellegatur, qui de mõ-
tibus Israhel processit, à Patriarchis videlicet hominem adsumens, potest etiam dulcedo prædicatio-
nis veteri & novo Testamento conpaginata intellegi, quæ diffunditur per humilium fidelium men-
tes, & incredulorum corda ad credendum & ad fructum afferendum mollificat, & rectorum sensus
æternæ spei retributione lætificat, eosque justitia indui & cum subjectis plebibus Deo hymnum cane-
Psal. 65. re exhortatur, impleturque illud Propheticum, *Campi tui replebuntur ubertate, pinguescent fines*
deserti & exultatione colles accingentur: induti sunt arietes ovium & convalles abundabunt frumen-
Psal. 121. *to: etenim clamabunt, & hymnum dicent*. Levat enim oculos suos ad eos, cum dicit, *Le-*
vavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi. Non enim ait, Levavi oculos meos ad
res insensatas, ut ab his adjutorium adipiscerer, sed, *Levavi oculos meos ad montes*, ad eos vide-
Psal. 87. licet montes super quos Ecclesia Christi fundata est, dicente Propheta, *Fundamenta ejus in*
montibus sanctis: qui etiam videntes liberari populum Dei à servitute Ægyptia, & ad terram repro-
missionis conscendere, id est, mundi hujus ærumnosam servitutem, fideles quosque spernere, &
ad æter-

ad æternam patriam convolare exultant, dicente eodem sanctissimo Prophetarum, *Montes exultaverunt ut arietes, & colles sicut agni ovium.* Psal. 114. Quisquis ergo ad hos montes spreta cum cæteris vanitatibus creaturarum adoratione, soli Deo servitium exhibens, mentis oculos somno infidelitatis depulso, levat, cùm aëriæ potestates sive earum sequaces superbi quique ad exitiabiles Erebi densitates descenderint, non timebit, & cum cæteris hujuscemodi hominibus cum summa jubilatione cantabit; *Propterea non timebimus dum conturbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.* Psal. 46. *Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ ejus, conturbati sunt montes in fortitudine ejus.* Quia igitur antiquus hostis, cujus satellites in sacris literis plerumque *montium* nomine designantur, illorum indubitanter montium, malignorum videlicet spirituum, de quibus per Naum prophetam dicitur, *Montes commoti sunt ab illo, & colles tremuerunt*: Naum. 1. & de quibus Apostolus dicit, *Si habuère omnem fidem ita ut montes transferam*, 1. Cor. 13. omnium malorum suasor, & è contrario omnium bonorum dissuasor, idcirco hominibus persuasit creaturas colere, ut eos à creatore averteret, illius persuasionibus pessimis actum est, ut creaturarum adoratio inolesceret, quæ sub prætextu quodammodo religionis & reverentiæ sanctorum, magnum in his locum tenet, qui imagines se ex toto corde suscipere & adorare fatentur. Nam dum amborum error pene par, ut præfati sumus, sit, in eo namque quodam modo dispar esse dinoscitur, quod Constantinus eos, qui servitium soli Deo debitum creaturis inpeodere recusant, infideles & incredulos, judicat; Eutimius verò non eos ut incredulos, sed ut hæreticos damnat, qui tamen sunt, ut ait Sedulius de quibusdam.

Ambo errore pares quamquam diversa sequentes,

Qui videlicet ob unius erroris insaniam sanctam Catholicam partim incredulam, partim hæreticam mentiuntur Ecclesiam. Nam si nos omnes generaliter Christiani, qui spretis creaturarum culturis servitium soli Deo debitum illi soli inpendere cupimus, cui merito soli debetur, ideo hæretici, quia imaginibus non servimus, ab istis judicamur, illi proculdubio, sive ante adventum redemptoris, sive post adventum, qui creaturis inserviebant, omnino Catholici judicabuntur: & si illi increduli, & revera increduli, quia pro creatore creaturas colebant, modis omnibus judicantur, nos qui uni & soli Deo spretis vanitatibus servimus, & ejus sanctis consequens, & congruum obsequium inpertimus, Catholici & fideles habebimur & judicabimur.

CAP. XIX.

Inutile & dementia prolatum & risu dignum dictum Agapis Cæsareæ Cappadociæ Episcopi reprehenditur in eo quod dixit, Scriptum est in nostris divinis Scripturis.

ET plerumque inperitia sons est, & insons: sed inperitia sons crebro ut officiat laborat, inperitia verò insons officere nulli affectat, sed dum utrumque genus non sit peccato subjectum, utrumq; tamen est reprehensioni obnoxium: quoniam inperitia sons & peccato subjacet, utpote quæ probrosa officiendi inpellitur voluntate, & reprehensioni, sive quia peccatum non caret reprehensione, sive quia quod vel profatur vel operatur, & insipienter id facit & inerudité: inperitia verò insons etsi in eo peccato careat, eo quòd neminem lædit, reprehensione tamen non caret, quia omne inperitum ineruditum est, & omne ineruditum reprehensioni succumbit: ac per hoc ridiculosissimum dictum Agapii Cæsareæ Cappadociæ Episcopi, quod dixit, *Scriptum est in nostris divinis Scripturis*: aut eidem reprehensioni quæ peccato obnoxia est, aut eidem quæ inperitiæ subjacet, cedere conprobatur: quoniam aut eo peccato obnoxia est, quod quo pacto principes eorum dum sint homines, cæteris mortalitate non dissimiles, Deum sibi conregnare dicunt, & se *divos* suaq; gesta vel dicta *divalia* nuncupant, eo nimirum pacto *suas Scripturas divinas* nuncupant: aut in eo reprehensioni succumbit, quòd eloquentiæ inscius, loquendi venustatis ignarus dum dicere debuerat, in nostris codicibus divinas Scripturas continentibus, aut aliquid hujuscemodi, id è contrario inconposité & ridiculosè dixisse fertur, *in nostris divinis Scripturis*: quod quidem, sicut præfati sumus, arrogantiæ fastu, quo & Deum sibi conregnare, & se divos nuncupare præsumunt, protulisse creduntur, insania est: si verò aliud dicere cupientes, aliud dixêre, nec tanta in eis acuminis vis est, ut quæ corde concipiunt, vix certis ac propriis verbis significare queant, ignavia est; ac per hoc in utramvis partem per devia aut superbia feruntur elati, aut ignorantiæ caliginosis retinaculis creduntur addicti. Quis ergo unquam sani capitis tale quid dixerit? quis sanæ mentis tale quid protulerit? quæ vecordia, quæve sit amentia hominem mortalem, passionibus subjacentem dicere? *Scriptum est in nostris divinis Scripturis.* Si ergo *nostris*, quomodo *divinis*? & si *divinis*, quomodo *nostris*? ab homine ergo derivatur *humanus*, à Deo derivatur *divinus*. Nostræ etenim Scripturæ humanæ sunt, Dei Scripturæ divinæ sunt: de codicibus tamen sanctæ legis dicere nos ratio permittit, *nostri codices*, de Scripturis verò divinis non aliter nisi divinas Scripturas recté & convenienter secundum rationem dicere valemus. Esto, hoc dictum rationabiliter stare poterat, cùm tamen non possit, quo nec de jactantiæ fonte scatutisse nosceretur, nec de inperitiæ barathro manasse crederetur: in eo denique reprehendi modis omnibus poterat, quod cùm sit inutile inutiliter ad rem inutilem, ad imaginum videlicet adorationem adstruendam, prolatum fuisse monstratur. Nec refragari ei potest quodam modo simplicitas, quæ plerumque rectis quibusque inhærere solet: cùm id non pura, non recta, sed perversa voluntate prolatum esse constet. Si enim ex rusticitate sancta quæ sibi solum interdum proficit, simpliciter & innocuè, & non ad aliquid inlici-

rum adferendum processisse dinosceretur, à Deo, qui scrutator cordis & renum est, qui plerumque voluntates potiùs quàm actus considerat, ei proculdubio ignosceretur. Sicut enim mala voluntas etsi non aliquid mali opere perpetret, tamen pro actu plerumque tenetur: ita nimirum bona voluntas pro bono opere semper accipitur. Quod ut exemplis inlustremus, & Balaam mala voluntas quæ populum Dei maledicere cupiebat, quamquam ad id quod desideraverat non pervenerit, à culpa non fuit indemnis, & David bona voluntas quæ templum Domino ædificare cupiebat, quamquam opere non fuerit expleta, divinis tamen est conlaudata oraculis.

CAP. XX.

De eo quod Johannes presbyter Theodosio Abbate monasterii sancti Andreæ recitante verba Johannis Chrysostomi, & dicente, Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum multitudinem, *dixit,* Quis est iste angelus, nisi de quo scriptum est? Quoniam angelus Domini percussit centum octuaginta quinque milia Assyriorum in una nocte in circuitu Hierusalem exercitantium.

DIXISSE Johannem Chrysostomum Theodosius Abbas monasterii sancti Andreæ in sæpe memorata vanissima synodo, quæ pro adorandis imaginibus gesta est, refert, *Vidi angelum in imagine persequentem multitudinem barbarorum.* Nam dum hi, qui in eadem synodo fuisse memorantur, Patriarcharum, Prophetarum cæterorumque sanctorum & inlustrium virorum verba ob imaginum adorationem stabiliendam perturbare nitantur, eos deniq; Patriarchas quędam egisse quæ non egerint mentiantur, non est mirandum si etiam Johannem Chrysostomum talia dixisse criminentur. Numquid enim præfatus vir tam eloquens tamque eruditus diceret, *Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum multitudinem*, cùm sciret angelorum immortalem naturam nequaquam, ut ab hominibus videatur picturarum esse indignam. Sunt enim natura Spiritus, officio angeli, qui ut ab hominibus videri possint, corpora ex lucidissimo æthere, nec ex pictorum opificiis adsumere creduntur. unde non est credendum ut à Johañe viro eloquentissimo tale dictum sit prolatum, quod nec verbis sit expolitum, nec sensu lucidum, nec ulla ratione subnixum. Est enim in eo vitium quod Gramatici amphibolian, id est, ambiguitatem dictionis nuncupant: quia dum dicitur, *Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum aciem*, non evidenter elucescit, utrum angelum in imagine viderit, qui alibi persequeretur barbarorum multitudiné, an angelum alibi visum fuisse & in imagine barbarorum persequi multitudinem: quod quidem dictum & si hoc vitio careret, aliis quoque indiciis tanti viri non esse adpareret, qui dum ejusdem non fuerit ætatis, ridiculosissimum ac potius falsissimum esset eum dicere, *Vidi angelum barbaros persequentem*, qui ni fallor, vidisse se in pictura eandem historiam ab artifice depictam, quą angelus barbarorum pridem cuneos prostraverat, prosequutus sit. Multi etenim diserti & eloquentissimi viri in suarum disputationum vastissimis campis, prout ordo & ratio dictat, sicut & cæterarum rerum, picturarum etiam & imaginum faciunt mentionem. Quod dum illi, qui illatum adorandarum æstu uruntur legentes repererint, totum pervertere ad earum conantur adorationem: ut videlicet inde contra nos, qui Domino annuente veri sumus adoratores in spiritu & veritate patrem adorantes, suam inermem armatam efficere affectent assertionem, quod ab eloquentissimis viris quandam imaginum factam fuisse reperiant mentionem, quasi de omnibus quorum mentio in tractatibus fit, continuo præcepta dentur. Johannes igitur presbyter, cui dum præfatus Theodosius Abbas Johannem Constantinopolitanum Episcopum dixisse mentiretur, *Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum multitudinem*, protinus subjunxisse fertur & dixisse, *Quis est iste angelus, nisi de quo scriptum est? Quoniam angelus Domini percussit centum octuaginta quinq; milia Assyriorum in una nocte in circuitu Hierusalem exercitantium*, jam in pluribus illius vanæ lectionis locis quæ ex hoc negocio ab illis digesta est, plura notabiliter & incautè locutus fuisse deprehenditur. Pene omnibus enim ibi incautius loquutus fuisse notatur, & quanto velocior in sermonibus, tanto nimirum segnior adpro-
Prov. 29. batur in sensibus, dicente Salomone; *Si videris virum velocem in verbis suis, scito quia spem habet insipiens magis quàm ille*. Nam dum de pictura dixisse referatur, *Quis est iste angelus nisi de quo scriptum est? Quoniam angelus Domini percussit* C L X X X V. *milia Assyriorum*, & cætera, quàm fueris incautus, quamque delirus apparuerit, cùm non Assyrios ille angelus percusserit pictus, sed ille qui ad hoc explendum fuerit missus. Quod verò ait, *In circuitu Hierusalem exercitantium*, tamquam ita scriptum habeatur & in hoc sicut & in cæteris ineruditus esse detegitur: quoniam nusquam hoc ordine verborum scriptum esse reperitur. quamquam enim Sennacherib rex Assyriorum pene omnes civita-
4. Reg. 18. tes Juda munitas ceperit, dicente Scriptura, *Et factum est in quarto decimo anno regni Ezechiæ ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Juda munitas, & cepit eas*, nequaquam tamen ad Hierusalem pervenit, nec in circuitu urbis machinis murum feriturus castra posuit, sed de Lachis Rabsacen ad Hierusalem misit, qui stetisse legitur in aquæ ductu piscinæ superioris, in via Agri fullonis: quod iisdem verbis liber verborum dierum, qui Hebraicè דברי הימים, Græcè Παρα-
2. Paral. 32. λειπομένων dicitur, qui est Chronicon divinæ legis, testatur: *Misit Sennachrib Rex Assyriorũ servos suos Hierusalem. Ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis.* Nam id quod præfatus Johannes more

suo

suo usurpasse dinoscitur, tamquam inibi scriptum sit, *In circuitu Hierusalem exercitantium*, in nullo
sanctæ legis authenticorum codicum invenitur. Quod ut lucidius conprobetur, ipsa sanctæ le-
gis verba, prout in codicibus habentur, per ordinem ponenda sunt. Ita enim in libro Regum
legitur; *Factum est igitur in nocte illa, venit angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum* CLXXXV. 4. Reg. 19.
*milia: cumq; diluculo surrexisset vidit omnia corpora mortuorum, & recedens abiit, & reversus est Sen-
nacherib rex Assyriorum, & mansit in Ninive.* Liber quoque sanctissimi ac disertissimi vatis Esaiæ
hoc modo hanc texit historiam; *Egressus est autem angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum* Esa. 37.
CLXXXV. *milia, & surrexerunt mane, & ecce omnia cadavera mortuorum, & egressus est, & abiit,
& reversus est Sennacherib*, & cætera. Liber quoque verborum dierum, qui cùm sit, ut præfati su-
mus, totius divinæ legis chronicon, historias tamen regum è latere libri Regum, quæ in eo præ-
termissæ sunt, enucleatim edisserit, hoc modo hanc narrat historiam; *Et misit Dominus angelum,* 2. Paral. 35.
*qui percussit omnem virum robustum & bellatorem & principem exercitus regis Assyriorum, reversus-
que est cum ignominia in terram suam.* In quibus exemplis, hoc quod à Johanne usurpatum est,
minimè invenitur.

CAP. XXI.

*Quod nulla auctoritate vigeat, neque in ullo authenticorum librorum reperiatur quod illi dicunt,
per imaginem cujusdam Polemonis quendam ab adulterii perpetratione coercitum fuisse: quod
quidem æquare nituntur miraculo quod fimbria dominicæ vestis actum
est, quam mulier contingens exoptatam recepit
sanitatem.*

INTER cætera quæ ob suum errorem adstruendum deliramenta in ejusdem vanissimæ synodi le-
ctione conglomerasse deteguntur, hoc illis est familiarissimum, quòd per imaginem cujusdam
Polemonis quendam adseverant ab adulterii perpetratione coërcitum, quòd quidem gestum, si
tamen gestum esse credatur, quamquam in nullo vel veteris vel novi Testamenti authenticorũ co-
dicum sit repertum, nec ab ullo eorum doctorum, qui à sancta Romana Catholica & Apostolica
Ecclesia recipiuntur, sit prolatum, tamen id & ad suum errorem fulciendum, quasi quoddam pro-
batissimum miraculum, proferunt: & miraculo quod dominicæ vestis fimbria gestum est, æquipa-
rare non metuunt. Quod quidem si, ut illi adseverant, gestum est, salutaribus dominicis gestis, nec
debet, nec potest coæquari: quoniam quanta est distantia inter nescio quem Polemonem, & Dei &
hominum mediatorem, tanta nimirum distantia est inter gesta præfati Polemonis ejusque imagi-
nis & sanctissima miracula Domini Salvatoris: nec possunt similes actus habere, qui nimium ni-
miumque sunt dissimiles in virtute. *Quis in nubibus*, inquit Propheta, *æquabitur Domino? aut quis* Psal. 89.
similis erit Deo inter filios Dei? de eo etiam dicitur in Canticis canticorum. *Caput ejus aurum opti-* Cant. 5.
mum: quoniam sicut auro nullius potest metalli coæquari natura, ita creatori omnium, qui caput
utique Christi est, nulla potest coæquari creatura: de quo etiam in eisdem Canticis canticorum
ab sponsa dicitur; *Sicut malum inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios*: quoniam sicut ma- Cant. 2.
lum cùm sit pulchrum aspectu, odoreque suavissimum præeminet lignis sylvarum, ita nimirum re-
demptor noster, qui est odor vitæ in vitam, quem quotidie Ecclesia in odore sequitur unguento-
rum, cunctis præeminet cœtibus sanctorum: qui idcirco filiorum nomine censentur, quia non
mundo cui nati sunt, sed Christo cui renati sunt, adhærere noscuntur. In Apocalypsi quoque
viginti quatuor seniores coronas suas ante agnum projecisse leguntur, quia videlicet omnes sancto-
rum virtutes cunctæque illorum victoriæ, quibus ipso opitulante claruerunt, ejus virtutibus &
victoriæ conparatæ minores esse cernuntur: quoniam & rivulus à perenni fonte derivatus minor
esse perhibetur eidem fonti conparatus, & vilis pampinus vitis vivacibus radicibus vel etiam fru-
ctiferis palmitibus vilior omnino creditur conparatus. Esto, factum est, & credi possit, ut virtus
Polemonicæ imaginis ab adulterii scelere quendam conpesceret, num ideo omnes imagines ado-
randæ sunt? numquid quia pecualis animantis lingua rudis humanas loquelas profundens arioli
cujusdam perversam intentionem, qua benedictum populum maledicere nitebatur, conpescuit,
angelicosque terrificos ictus irrationale animal rationali homini vitare concessit, ideo animalia
sunt pecualia adoranda; aut quia atrocium ferarum vulnifica ferocitate puerilis turba virum Dei
vanis insultationibus lacessens est prostrata, ideo est ursorum rabies adoranda? plerumque etenim
casuali eventu res quodammodo accidentes noxiarum rerum perpetrationem quibusque perpe-
trare cupientibus inhibent, sed non ideo easdem res per quas hæc fiunt, adorare ratio permittit. Si
ergo hoc quod de Polemone & imagine ejus dicunt, cujus adminiculo suum errorem fulcire cupi-
unt, in veritate gestum est, ideo imagines adorandæ non sunt, quia secundum exempla quæ brevi-
ter præmisimus, non omnes res quibus quædam utilia mortalibus inferuntur adorandæ sunt: si ve-
rò in veritate gestum non est, ut & nos arbitramur, nec illi plenè rationabili auctoritate proferunt,
qui nullis hoc in veritate gestum authenticis adprobant indiciis, nec ideo vanissima sensu caren-
tium rerum est adoratio stabilienda, quia mendaciis nec mendaciorum exemplis res quæ rationa-
biliter & in veritate fieri debet, nusquã legitur esse statura: quoniam sicut veritas numquam men-
daciis adsentiri dinoscitur, ita nimirum mendacia veritati semper refragari creduntur: quæ duo
ita sibi è diverso venientia cernuntur opponi, ut sibi mutuo semper credantur reniti. Sicut ergo
ignis fomitem nemo potest aquarum fluentis nutrire, vel è contrario aquarum fluenta nemo potest

igneis somitibus augere, ita etiam nemo potest veritatem, ut illi facere adpetunt, mendaciis comprobare. Decussis igitur breviter & ex parte probatis quod gestum imaginis Polemonis, si tamen, ut illi falsi sunt, gestum est, gesto dominicæ fimbriæ coæquari nec debet nec valet, sive, quòd prorsus ambigitur, utrum gestum sit, quod illi gestum fuisse dicunt, an non, sive quod etiam si gestum fuerit, non idcirco imaginum adoratio adstrui valebit, nec non & id quod mendaciis adprobari seu constitui veritas nequeat: nunc operæ precium est, ut quid fimbria dominicæ vestis, quam illi imagini Polemonis coæquare contendunt, typicis innuerit archanisque mysteriis, breviter exequamur. Fimbria namq; dominicæ vestis fides est incarnationis, cujus adtactu gentilitas ægritudinem amisit idolloatricæ fœditatis. Sicut enim fimbria ad conparationem corporis sive totius indumenti pars minima est, ita nimirum incarnatio redemptoris divinæ & ineffabili generationi qua à patre ante secula genitus est, conparata, minima esse videtur: de qua generatione per Esaiam dicitur,
Esa. 53. *Generationem ejus quis enarrabit?* ubi sub auditur, nullus. humanam autem ejus generationem ita
Matth. 1. Evangelista enarrat, *Liber generationis Jesu Christi filii David.* Mulier ergo post tergum fimbriam dominicæ vestis adtingens exoptatam sanitatem, quam medicorum industria longa per tempora negaverat, recepit, quia post passionem & resurrectionem sive in cælum ascensionem Domini gentilitas credulitatis sanitatem, quam nec Patriarcharum, nec Prophetarum ei prædicatio quiverat inpertire, dominicæ vestis fimbriam tangendo, incarnationis videlicet ejus mysterium credendo, percepit: & cùm ad ipsius Domini prædicationem vix modica discipulorum turba crediderit, ad prædicationem tamen Apostolorum tanta multitudo celerrimo fidei ardore succensa est, ut una die quinque milia hominum, alia tria credidisse perhibeantur: quod & ipsa veritas discipulis pro-
Joan. 14. misit dicens, *Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & majora horum faciet.* Quod quidem & in miraculo quod per Petrum à Domino gestum est, quidam intelligi posse putant: quoniam dum Dominus imperio verbi sive tactu infirmos sanaverit, Petrus umbræ suæ tantum attactu infirmos legitur sanasse. Dominus ergo ad filiam archisynagogi suscitandam pergens, fimbriæ attactu fœminam à profluvio sanguinis liberat: quia videlicet dum synagogam, quæ utique Patriarcharum & Prophetarum de stirpe descendit, somno incredulitatis evigilandam adpetere tendit, gentilitatem à dæmonum insolentissimo cultu suæ fidei cognitione sanavit, & bonum quod illa perfidiæ culpa irretita percipere neglexit, ista fidei devotione percipere meruit. Ad synagogã ergo liberan-
Matth. 15. dam se Dominus venisse testatur, cùm & per præsentiam corporalem dicit, *Non sum missus nisi ad oves quæ perierant domus Israhel:* sive cùm discipulos in vias gentium abire, & in civitates Samaritanorum cohibet introire: & quondam allegoricè per Salomonem in Canticis canticorum ad Israheli-
Cant. 6. ticæ gentis hortum se descensurum promittit dicens, *Descendi ad hortum nucum ut viderem poma convallis:* quia scilicet dum ad Judaici populi hortum in quo erat lex in cortice pandens acerrimam austeritatem, in nucleo occultans inconparabilem suavitatem, per carnis susceptionem descendit, gentilicæ convallis abjecta opera invisit, eamque sibi fidei integritate adscivit. Porro quod sanata in itinere fœmina ad domum archisynagogi à Domino venitur ejusque filia mortis vinculis destitutis suscitatur, synagoga quandoque somnum suæ diffidentiæ discussura, & Christo per fidem re-
Rom. 10. surrectura, & ei perpetim victura monstratur: quandoquidem mox ut *plenitudo gentium* secundum Apostolum *subintraverit*, cæcitatem quæ ei ex parte in non credendo in mediatorem Dei & hominum contigit, à se discutiendo, & in eum credendo, qui sibi per Patriarchas & Prophetas sacrorum oraculorum tonitruis olim adnunciatus est, credens, sic omnis Israhel salvus erit. Cùm igitur his & his similibus mysteriis, quæ in dominicæ fimbriæ gesto innuuntur, Polemonis imago penitus careat, non eo modo ut dominici indumenti fimbria habenda est: nec debet ei coæquari in honore, quæ æquari nequit in tot mysteriorum fulgore.

CAP. XXII.

Quòd judicet qui in præfata synodo fuerunt, insolenter & incongruè artem pictoriam extollere conati sunt, dicentes, Pia enim est ars pictoris, & non rectè eam quidam insipienter detrahunt. ipse enim pater pictorem piè agentem commendat.

SI pestilens humor arcem corporis, id est, caput obsederit, facilè ad cætera membra transfunditur: nec mirandum est, si ad pedum ima transfusus eos vehementer lædat, si eum jam caput quod omnibus membris præeminet, læsisse constet. Vesania igitur adorandarum imaginum quæ Canstantini & Hærenæ matris ejus, sive etiam Tharasii Constantinopolitani Episcopi cæterorumque illarum partium sacerdotum mentem inrepsit, non est plurimum magnipendenda, si ad judicum sive plebium usque mentes subripiendas descendit: quoniam ut superiori exemplo monstratum est, cùm caput insolentia cujusdam rei invaditur, facilè cætera invaduntur, quæ capiti sub-
Esai. 1. esse monstrantur. *Omne caput languidum,* ait Propheta, *& omne cor mœrens, à planta pedis usq; ad verticem non est in eis sanitas:* quia videlicet dum à regibus & à sacerdotibus, qui exemplar bene vivendi subjectis plebibus esse debent, rectè vivendi recteq; agendi studium prætermittitur, de interna sanitate subjectarum plebium quodammodo dubitatur. Cùm ergo in eadem synodo tot sacerdotum fuerint obsitæ mentes erroribus, quomodo non poterat error judicum inhærere mentibus? aut quis ab errore reducat oves, si errandi ducatum teneant pastores? sacerdotes etenim qui in errore subditas plebes inducere noscuntur, talibus per Hieremiam prophetham increpationibus ar-
Jerem. 23. guuntur; *Propterea hæc dicit Dominus ad pastores, qui regunt populum meum, Vos dispersistis oves meas, & expulistis eas, & non visitastis eas:* ubi protinus quanta sit cura Dei erga populum, qualiterve

amotis

amotis negligentibus studiosiores populo Dei dentur rectores, protinus subinfertur; *Ecce ego vin-* ibid.
dico in vos secundum mala studia vestra, & suscitabo illis pastores, qui pascant eas, & ultra non timebunt
neque terrebuntur, dicit Dominus. In Ezechiel quoque Propheta de talibus, quod quidem non sine
ingenti animi angore prosequimur, qui stipendiis ecclesiasticis utuntur, & exemplis erroneis &
incautis populum in errorem inducere creduntur, sicut hi fecisse perhibentur, qui in vanam ima-
ginum adorationem exarserunt, & populum subditum prælati sibi in errore professionis sociave-
runt, ita scribitur; *Et ideo pastores audite verbum Domini, Oves meas devoratis, & lanis earum vos* Ezech. 34.
cooperitis, & quod crassum est jugulatis, & oves meas dispersistis: quod infirmum erat non confortastis, &
quod male habebat non curastis, & contritum non alligastis, & quod errabat non convertistis, & quod pe-
rierat non requisistis, & fortem oppressistis labore, & dispersæ sunt oves meæ, eo quod non sint pastores, &
factæ sunt in devorationem omnibus bestiis agri, & dispersæ sunt oves meæ super omnem montem & in
omnem collem altum, & super faciem totius terræ dispersæ sunt, nec erat, qui eriperet, neque qui revocaret.
Non ergo in hujus negocii vanissima professione tanta est nequitia judicum, quanta perversitas sacerdotum: sed in istis deprehenditur ignavia, in illis ingens redundat insania: præsertim cum illi se imagines adoraturos, eisque servitium quod sanctæ trinitati debetur, exhibituros profiteantur: isti pictorum artem piam esse, & non debere subsannari, & pictorem piè agentem à patre commendari professi sint dicentes, *Pia enim est ars pictoris & non recte eam quidam insipienter detrahunt: ipse enim pater pictorem pie agentem commendat.* In quibus utrorumque professionibus evidenter ostenditur, tanto sacerdotes præeminuisse judicibus in errore, quanto nimirum præeminent per gradus sublimitatem in honore, nec coæquari potuisse laicos præsulibus in absurda professione, qui non coæquari possunt in sacerdotalis cathedræ sessione: sed dum in neutra parte reperiatur quod recte queat laudari, in utraque tamen parte cernatur quod merito possit vituperari, & præsulum error, qui se imagines adoraturos eisque servitium soli Deo debitum exhibituros fassi sunt, ex parte discussus sit, restat ut judicum etiam error quo artem pictoriam piam esse adseverant, nostri stili invectione discutiatur. Dicunt enim artem pictoriam piam esse, quasi non cum cæteris mundanis artibus communionem pietatis aut impietatis sortiatur. Quid enim ars pictorum amplius habet pietatis arte fabrorum, sculptorum, conflatorum, cælatorum, latomorum, lignariorum, terræ cultorum, vel cæterorum opificum? Omnes enim quas præmisimus artes, quæ non nisi discendo possunt adtingi, & pie & impie possunt ab his quib' exercentur haberi, nec in eas pietas aut impietas cadit, sed in hominibus, qui earum sunt sequaces, qui plerumque aut vitiorum procacissimis tumultibus coartantur, aut virtutum salutiferis cœtibus exornantur. Si ergo idcirco ars pictorum pia esse perhibetur, quia per eam plerumque piorum hominum actus & pia quædam gesta pinguntur, ergo & ideo impia perhibebitur, quia plerumque per eam impietates multæ, id est, trucidationes hominum, atrocitates bellorum, crudelitates sceleratorum, inmanitates ferarum, impetus bestiarum vel cætera his similia depinguntur: & si ideo impia nullatenus esse creditur, quia hæc quæ exsecuti sumus adumbrationibus vel etiam lineamentis quibusque humanis visibus inpertiuntur: nec ideo pia erit, quia per eam bonorum hominum gesta signantur. Sicut enim ferrum nec ideo impium dicitur, quia ex eo homines interimuntur: nec ideo pium, quia ex eo quædam instrumenta fiunt quibus & ensium vibrantium inlisiones quatiantur, & homines tueantur, & à medicis saluti humanæ consulitur; ita & ars pictorum nec ideo impia, quia per eam crudelia, nec ideo pia, quia clementia quædam pinguntur. Quod vero ei non recte, à quibusdam insipientibus detrahi suspirant, à nullo qui sanæ mentis est ambigitur eos in hac quoque parte sicut & in cæteris dementiam sequi: quippe cum nullus sani capitis neque imaginibus detrahat, neque arti pictoriæ, sed eorum, qui eas adorant eisque servitium inconsequens exhibent, abominetur vesaniam. Non enim vinum quia ebrietatem generat, reprehenditur, cum plerumque Deo in sacrificium libetur: nec sylvæ quæ furibus hospitium præbent, quia plerumque hominum usibus multa quæ expediunt administrant: nec ideo igni inputatur, quia interdum edaciter domos vel cætera humanis stipendiis apta devorat, cum mortalium vitæ multis adminiculis suffragetur. Porro quod dicunt, *Ipse enim pater pictorem pie agentem commendat,* cur pater, aut ubi scriptum sit, pictorem commendet, nec illorum est adprobare, nec nostrum credere: quippe cum in nullo oraculorum divinorum volumine pictorum laus perhibeatur inesse. Reperiant ergo illi in quolibet divinarum scripturarum loco, in quo etiam secundum propriam adseverationem pictoris, ideo quod conponendis imaginibus insistent conlaudet, & nos reperiemus qualiter eis respondere valeamus: quia omnipotens Deus non opera, sed devotionem operum, nec actus, sed voluntates actuum, nec res, sed causas rerum, nec quisquis faciat, sed qua mente id faciat, plerumque aut probat aut inprobat.

CAP. XXIII.

Inutile & mendacio plenum dictum Johannis presbyteri & legati orientalium dicentis, Non contraeunt pictores Scripturis, sed quidquid Scriptura dicit hæc demonstrant, quatenus concordes sunt scripturarum.

SI omnia Johannis presbyteri & legati orientalium deliramenta quæ in eadem synodo, in cujus inofficiosæ lectionis reprehensionibus noster stilus versatur, prorulit, singillatim à nobis discutienda in unum fuissent congesta, magnorum voluminum tantæ disputationis sylva esset indi-

gua:sed nos ea partim brevitatis studio, cui prorsus studemus, partim ordinem ipsius lectionis servantes, quo non singulorum singula seorsum, sed quorundam passim per ordinem, prout quisq; loquutus est, vel etiam in eodem codice posita inveniuntur, discutienda in nostra disputatione ponentes, & brevissimæ disputationis cuncta articulo coartare conpellimur, & non singula seorsum, sed pene omnia sparsim, prout ordo dictavit, exsequimur: est interea operæ precium diligenter discutere, qualiter, ut idem profatus est, pictores haudquaquā credantur Scripturis contraire: aut qualiter quicquid Scriptura dicit demonstrent, qualiterve concordes sint scripturarum. Quamvis enim non eluceat de quibus Scripturis ille hoc dixerit, credendum est tamen eum de sacris Scripturis dixisse, quas usitate *Scripturas* solemus vocare, ut est illud in Evangelio, *Tunc aperuit illis sensum ut intellegerent* Luc. 24. *Scripturas*. S.R. Picturæ interea ars cum ob hoc inoleverit, ut rerum in veritate gestarum memoriam aspicientibus deferret, & ex mendacio ad veritatem recolendam mentes promoveret, versa vice interdum pro veritate ad mendacia cogitanda sensus promovet, & non solum illa quæ aut sunt aut fuerunt aut fieri possunt, sed etiam ea quæ nec sunt, nec fuerunt, nec fieri possunt visibus defert. Mendacium enim aut de his est quæ non sunt, sed fieri possunt, aut de his quæ nec sunt, nec fieri possunt, de quibus in periermeniis à philosophis acutissima sive subtilissima disputatio est, quam huic operi interponere longissimum est. Nam dum dicat non contraire pictores Scripturis, & multa à pictoribus pingantur quæ Scripturæ divinæ tacent, & ab hominibus non solum à doctis, sed etiam ab indoctis falsissima esse conprobentur, quis non ejus dictum ridiculosissimum vel potius falsissimum esse fateatur? Nonne divinis Scripturis contraire noscuntur, cum abyssum figuram hominis fingunt habere, & lympharum inundationem affatim fundere? Nonne divinis Scripturis eos contraire haud dubium est, cum tellurem in figura humana modo aridam sterilemve, modo fructibus adfluentem depingunt? Nonne divinis Scripturis eos contraire manifestum est, cum flumineos amnes in figuris hominum aut situlis aquas fundere, aut alios in alios confluere depingunt? Nonne cum solem & lunam & cætera cæli ornamenta figuras hominum, & capita radiis succincta habere fingunt, sanctis Scripturis modis omnibus contraeunt? Nonne cum duodecim ventis singulis singulas formas pro qualitate virium adtribuunt, aut mensibus singulis pro qualitate temporum quid unusquisq; deferat quibusdam nudas quibusdā seminudas, quibusdam etiam indutas diversis vestibus figuras dant? aut dum quatuor tempora anni singula diversis figuris depingunt, aut floribus vernantem ut ver, aut æstibus exustam, vel etiam segetibus onustam ut æstatem, aut vindemiæ labris vel botris oneratam ut autumnum, aut modo frigorib9 algidam, modo ignibus se calefacientem, modo animantib. pabula præbentem, modo nimiis frigorib. marcidas volucres capientem ut hyemem, Scripturis divinis in quibus hæc ita minimè continentur contraire noscuntur? quomodo ergo à pictoribus, qui poëtarum vanissimas fabulas plerumq; sequuntur, sanctis Scripturis minime contraitur? Finguntur. n. per eos interdum res in veritate gestæ in alias atq; alias incredibiles nænias; finguntur etiam quæ nec factæ sunt, nec fieri poterant, sed aut mystice à philosophis intelliguntur, aut inaniter à gentilibus venerantur, aut veraciter à catholicis respuuntur. quæ omnia quamquam gentilium habeantur in literis, à divinis tamen prorsus sunt aliena scripturis. An non divinis literis alienum est quod ab illis Chymæra triceps à Bellerophonte fingitur interfecta? cum Bellerophon non bestiam, ut illi mentiuntur, prostraverit, sed montem, ut pleriq; intelligunt, habitabilem fecerit. An nō divinis scripturis alienum est, quod Vulcani claudi & Terræ filius Erichthonius esse, & in monte Æthna ferrum coquere, ejusq; fornax Vesuvius mons Campaniæ esse fingitur, qui perpetuis ignib9 ardere perhibetur? An nō divinis scripturis aliena sunt, quod Scylla capitibus fingitur succincta caninis? & Phyllis ob amorem juvenis cujusdam in arborem fingitur esse conversa? & altera Scylla eo quod Nisopatri crinem absciderit purpureum, una cum patre, & Itis ob stuprum materteræ à patre gestum, & homicidium matris sive materteræ in se ipso patratum, una cum parentib9 sive matertera in volucres finguntur fuisse cōversi? aut cum Syrenes ex parte virgines, & ex parte volucres finguntur? aut cum Ixion illusione Junonis, cum Nube coiens Centauros fingitur generasse? aut cum Neptunus tridenti armatus marinis fingitur fluctibus dominari? An non divinis Scripturis alienum est, quod Perseus tres sorores Gorgonas adjutorio Minervæ interfecisse, aut cū alatus aversus volare fingitur, aut cum de sanguine ejus nascā fertur Pegasus, equus alatus, qui ungula sua fontem rupisse Musis depingitur? An non divinis Scripturis contrarium est, quod Prometheum homines ex luto finxisse inanimatos fingunt, & eundem Prometheum à Minerva in cælum levatum inter oras septemplicis clypei, & dum omnia cælestia vidisset, fingunt eum ferulam Phœbiacis adplicasse rotis, ignemq; esse furatum, & pectusculo hominis quē finxerat applicato animatum reddidisse corpus? An non divinis scripturis contrarium est, quod Tantalum fingunt in inferno in quodam lacu depositum, eiq; fallacem aquam gulosis labia titillamentis adtingere, pomaq; fugitivis cincrescentia tactibus desuper facietenus pendula apparere, eiq; esse locupletem visum & pauperem effectum? An non divinis scripturis alienum est, cum Phineus cæcus fingitur. cujus cibos Harpyiæ rapuisse, ejusq: prandia stercorib. fœdasse pinguntur, quas Zetus & Calais Aquilonis venti filii fugasse à conspectu ejus mendaciter finguntur? An non divinis scripturis cōtrarium est, cum Admetus rex Græciæ, ut Alcestæ conjugio frueretur secundum propositū soceri leonem & aprum ad currum simul junctos, Apollinis & Herculis adjutorium habuisse pingitur? aut cū Hercules Cerberum tricipitem canem inferorum interemisse pingitur? An non divinis scripturis cōtrarium est, quod Actæonem quendam venatorem eo, quòd Dianam lavantem viderit, in cervū fingunt esse conversum, & à canibus suis non agnitum, eorumq; morsibus devoratum? An non divinis scripturis contrarium est, quod Berecynthia puerum formosissimum Atyn amasse, eumq; zelotypiæ vanitate succensa castrasse, & semimasculum fecisse depingitur? An non divinis scripturis contrarium est,

est, quod Orpheus Euridicen nympham amasse & sono cytharæ persuasam uxorem duxisse pingitur, quæ etiam dum Aristei pastoris persequutionem non ferens fugeret, & in serpentem incidens mortua esset, eamq; maritus insequens ad inferos descenderet, & legem acciperet ne eam conversus aspiceret, hanc conversus aspexisse & denuo perdidisse fingitur? An non divinis scripturis alienum est, quod Venus cum Marte concubuisse & à Sole deprehensa, & Vulcano prodita, & ab illo adamantinis catenis una cum Marte pingitur fuisse religata? Hæc & his similia, quæ & nobis ad retexendũ sunt fastidiosa, & poëtis sive philosophis gentium vel ad cantandum suavia, vel ad tractandum mystica, & pictoribus ad formandum familiaria, prorsus sunt, ut præfati sumus, à divinis literis aliena. Nam, ut cætera taceamus, si quis pictor duo capita in uno corpore, aut in duobus corporibus caput unum, aut alterius animantis caput, alterius cætera membra, ut Hippocentaurum toto corpore equino & capite humano, & Minotaurum semibovem semivirumque affectet pingere, nunquid non scripturis dicitur contraire? ecquid est dicere, *Non contrueunt pictores scripturis?* quasi non aliqua à pictoribus possint depingi quæ sacris literis credantur refragari. in sacris etenim literis, nihil vitiosum, nihil inconveniens, nihil inputum, nihil falsum, nisi forte id quod perversos quosq; dixisse vel fecisse sancta scriptura commemorat, penitus invenitur: in picturis autem plura falsa, plura vitiosa, plura inconsequentia, plura inconvenientia, &, ut singula taceam, pene omnia sive possibilia, sive inpossibilia, ab eruditis pictoribus depinguntur: quibus documentis Johannes presbyter, & legatus orientalium in hac quoque parte, sicut & in cæteris delirasse convincitur. Quod autem presbyter idem ait, *pictores quidquid scripturu loquitur demonstrare*, quam sit falsum quamque inutile, prudens lector advertat. Numquidnam divinæ cuncta legis præcepta quæ à domino per Moysen data sunt, ut est illud, *Audi Israhel, dominus deus tuus deus unus est*, & cætera hujuscemodi, in quib⁹ nihil sonant, quæ pingi possint à pictoribus demonstrantur? Nunquidnam omnia verba prophetarum, in quibus doctrinæ, exhortationes, redargutiones, contemplationes, minæ, vel cætera his similia continentur, in quibus crebro invenitur, *Hac dicis dominus*, aut, *Juravit dominus*, aut his similia, quæ ab scriptoribus potius quàm à pictoribus exarantur, pictura secundum ejus vanitatẽ demonstrare valet? Numquidnam verba ipsius domini, & Apostolorum singula à pictoribus possunt demonstrari? Pictores igitur rerum gestarum historias ad memoriam reducere quodammodo valent: res autem quæ sensibus tantummodo percipiuntur & verbis proferuntur, non à pictoribus, sed ab scriptoribus comprehendi, & aliorum relatibus demonstrari valent: ac per hoc absurdum est dicere, *Non contrueunt pictores scripturis: sed quicquid scripturu loquitur, hoc demonstrant.* Porro quod ait, *Concordes sunt scripturarum*, quàm sit insulsum, quamque absurdum, multis potest approbari indiciis. Qualem enim concordantiam possunt habere cum scripturis sacris, cum illæ veraces sint, isti plerunque falsa confingant? & de illis dicatur, *Eloquiu domini eloquia casta*, isti interdum fingant inpura & incæsta? ille semper suadeant honesta & salubria, isti multoties inhonesta & ludibria? illæ semper instent humanæ saluti, isti plerumq; vanitati? illæ semper hortentur ad cælestia dona, isti crebro depingant terrestria quæque & caduca? Quanta enim concordantia est inter id quod semper veritati innititur, & id quod plerumque veritatem, plerumque falsitatem insequitur, tanta nimirum concordantia est inter scripturas divinas quæ semper puras & fixas regulas tenent, & pictores qui mortalium more plures permutationes habent.

Deut. 6.

Psal. 12.

CAP. XXIV.

Quòd non sint coæquandæ imagines reliquiis sanctorum martyrum & confessorum, ut illi in sua erronea synodo facere nituntur, eo quod reliquiæ aut de corpore sunt, aut de his quæ in corpore, aut de his quæ circa corpus cujusdam sancti fuerunt: imagines vero nec in corpore, nec circa corpus fuisse vel fore creduntur illis quibus adscribuntur.

SICUT igitur sacratis rebus sive quæ per legislatorem, sive quæ per dei & hominum mediatorem sacratæ sunt, sive etiam quæ cotidie à sacerdotibus divini nominis invocatione sacrantur, & in mysterium nostræ redemptionis sumuntur, imagines nequaquam coæquandæ sunt, ita etiam nec sanctorum martyrum seu confessorum reliquiis, quæ apud fideles ipsorum amore venerationi habentur coæquandæ creduntur. Quas quidem illi qui in earum adorationem exarserunt cum omnibus sacratis rebus & mysteriis plenis æquiperare nitantur, reliquiis etiam sanctorum martyrum insolenter atque absurde æquiperare nituntur. Cum ergo sanctorum corporibus aut certe corporum reliquiis, necnon & vestibus aut his similibus, quibus sancti dum mortaliter viverent usi sunt, isti picturas aut cælaturas sive sculptilia vel conflatilia quæque ab artificibus quibusque formata coæquare in honore moliuntur, non modicam sanctis injuriam inferre monstrantur: cum præsertim sanctorum vestes, & his similia ideo veneranda sint, quia aut in corporibus eorundem sanctorum, aut circa corpora fuisse, & ab his sanctificationem ob quam venerentur percepisse credantur, necnon & sanctorum corpora vel etiam corporum reliquiæ, quoniam quanquam nunc in pulverem redacta facescant, juxta mundi terminũ cũ gloria sunt resurrectura & cum Christo perpetim regnatura: imagines vero, quas illi inani voto his quæ præmisimus coæquare cõtendunt, ideo his minime coæquari queũt, quæ neq; id sunt, quod sanctorũ corpora, neq; in eorum corporib⁹ vel circa eorũ sacratissima corpora fuêre, sed pro captu uniuscujusq; ingenii, vel instrumẽtis artificii, modo formosæ, modo deformes, plerũq; etiã rebus inpuris fiunt. Unde datur intellegi non eos mediocriter errare qui illas sanctorũ

reliquiis nituntur æquiperare. Sanctorum itaque corpora venerari, eorumq; reliquiis honorem exhibere non sine causa vetustas admisit. Nam Abraham pater gentium vir fide plenus, devotione summus, obœdientia præcipuus, in præceptis domini strenuus, non in quolibet loco, sed in agro studiose empto, conjugem legitur sepelisse, & ossa sua non in loco quolibet, sed in spelunca pulcherrima, in cujus interiore parte protoplastus sepultus fuit, juxta suum imperium à filiis tumulatus legitur fuisse. Isaac quoque utero senili profusus, atque deo in sacrificium in figura nostri redemptoris ad offerendum ductus, virque sanctitate & castimonia clarus juxta patrem secundum propriam jussionem creditur à filiis fuisse sepultus. Jacob quoque vir magnæ patientiæ divinis affatim roboratus oraculis, & crebris repromissionibus exhortatus, cum famis inopiam vitare, & dulcissimum pignus quod extinctum crediderat cernere cupiens, cum clara progenie Niliacas descendisset in oras, non se ibidem sepeliri permisit, sed corpus suum ad terram sibi patribusque suis repromissam, juxta ossa patris aviq; sepeliendum advehi sanxit: & quia quartus in eadem spelunca, in cujus interiore parte Adam sepul-
Genes. 50. tus fuerat, juxta avum patremque sepultus est, loco nomen *Arbee*, id est, quatuor dedit. Joseph quoq;
Ibid. qui typicis mysteriis à gentilibus *salvator mundi* appellari meruit, & mira sanctitate inter fratres enituit, ossa sua filiis Israel ad terram repromissionis vehenda præcepit: quod quidem legislator idcirco minime agere distulit, quia id haudquaquam contra fidem esse cognovit. Viri itaque sancti corpus qui de Juda ad arguendam nequitiam Israhelitici regis in Bethel venerat, dum propter inobœdientiam, quia cibos civitatis inhibitos sumpsit, à leone fuisset extinctum, ab eodem nimirum leone legitur custoditum, sed culpa inobœdientiæ mortis acerbitate soluta, non præsumpsit crudelis fera sanctum corpus prophetæ contingere, quem atrociter præsumpserat interimere. Prophetes itaq; Bethel, nisi sanctis ossibus venerationem exhibendam sciret, nunquam se juxta ossa viri sancti sepeliri
3. Reg. 13. præciperet dicens, *Sepelite me juxta ossa Prophetæ*. Vir itaque sanctus Josias & antequam nasceretur ex nomine nuncupatus, idolorumque dissipator, & paternarum legum strenuus observator duorum prophetarum ossa, cum plurimorum hominum ossa ob altare profanum polluendum comburcret, nequaquam intemerata servare præciperet, nisi sanctis ossibus venerationem exhibendam sciret. Ecce quibus exemplis, ut cætera taceamus, monstratum est sanctorum cineribus venerationem exhiberi debere: dicant illi ubi unquam jubeamur imagines adorare. Sanctis ergo corporibus honorem impendere, magnum est fidei emolumentum: quo præsertim & illi in cælestibus sedibus cum Christo vivere, & eorum ossa quandoque resurrectura creduntur. Imaginibus ergo quæ nec vixisse unquam creduntur, nec resurrecturæ, sed aut ignibus aut carie consumendæ perhibentur, adorationem soli deo debitam impertire, aut segnitiæ est si utcumque agitur, aut insaniæ vel potius infidelitatis si pertinaciter defenditur. Nos itaque nec cum Vigilantio ejusq; sequacibus reliquias abnuentes, nec cum Simone ejusque complicib⁹ imagines adorantes, & reliquiis sive sanctorum corporibus opportunum obsequium exhibemus, & basilicas prout libet sanctorum imaginibus, sive etiam auro argentove exornamus, & servitium adorationis sive culturæ soli deo cui soli debetur ipso opitulante impendimus.

CAP. XXV.

Quòd non ideo adoranda sunt imagines quod per eas, ut illi dicunt, nonnulla signa monstrata fuisse putentur, cum tamen non omnes res adorentur per quas vel in quibus miracula adparent.

HOc etiam illis ad suum errorem adstruendum familiare est, quod per quasdam imagines nonnulla miracula facta fuisse perhibent: quod tamen nec veteris nec novi testamenti pagina demonstrat, quæ quidem & si uspiã visa vel audita fuisse probarentur, dubitandum erat, ne forte tortuosi serpentis flexuosissimis mæandris viderentur vel audirentur: qui cum sit teterrimus & tenebris suæ nequitiæ obsitus, transfigurat se in angelum lucis, audens se dicere lucem. Multa etenim signa, multaq; miracula, per angelos refugas, vel etiã per eorum sequaces fiunt, qui dum sint spiritales potentiæ, &, ut ita dixerim, spiritales nequitiæ, & prophetias infelicibus quibusq; inpertiunt, & vir-
Matth. 7. tutes multas per suos satellites faciunt: de quibus erunt illi qui dicturi sunt, *Domine domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?*
* internus. *quibus * æternus arbiter dicturus est, Nescio vos.* Quia igitur signa plerumq; diabolico instinctu fiunt, ideo beatissimus Gregorius sanctæ Romanæ ecclesiæ antestes dixit. *Nolite fratres mei amare signa quæ possunt cũ reprobis haberi communia.* Sanctissimus quoq; Augustinus, à dæmonibus miracula fieri, similia miraculis quæ fiunt per sanctos servos dei his verbis testatur, ait enim, *Non oportet moveri cum magicis artibus, miracula fiunt plerumque similia miraculis quæ fiunt per sanctos servos dei: sicut scriptum est in Exodo, quod Magi Pharaonis fecerunt nonnulla similiter sicut fecit Moyses.* Non ergo hæc oportet mirari, quia omnia quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aëris hujus non absurde fieri posse creduntur. Sed hoc interest, quod cum sancti talia faciunt in nomine dei domini omnium rerum, de sublimioribus apparatibus jubetur inferiori creaturæ; cum autem mali homines magicis artibus operantur similia in manus suas dantur cum exaudiuntur à dæmonibus. Digni sunt enim qui tali exauditione decipiantur, ut pœna illis fiat hoc quod videntur impetrare beneficium: cum eis exhibent quasi privatim inferiores potestates, quædã miracula, ut eos habeant subjugatos, permissu tamen divino pro meritis animarum sua cuiq; tribuuntur. Unde signa & miracula quæ illi dicunt in imaginibus apparuisse, si nõ apparuerunt, sicut

& nulla

& nulla hoc authentica tradit historia, mendacium est, & mendacio quicumq; veritatis sunt servi uti
non debent: quoniam ut ipsa veritas ait, *Nemo potest duobus dominis servire*: quæ si apparuerunt, & per Matth. 6.
phantasticas quasdam obumbrationes ad inliciendas mentes apparuerunt, periculosissimum est, ne
forte calliditatis suæ astu antiquus hostis dum mira quædam demonstrat, ad inlicita peragenda frau-
dulenter suadeat. Si vero apparuere in veritate signa, quod tamen fieri nullius certis lectionis proba-
tur documentis, & nec mendacio illorum in hac parte sententia subjacet, nec fraudulentis hostis
machinationibus secundum exempla quæ superius monstrata sunt, sed dei operatione gesta proban-
tur, cui cuncta sunt possibilia, cui nihil inpossibile est, animadvertendum summopere est, quod cum
multa & stupenda nutu dei per quasdam creaturas, vel etiam in quibusque creaturis peracta fue-
rint, non omnia in quibus vel per quas facta sint adoranda credantur: quoniam quidem omni-
potens deus signa pleraque quæ mortalibus ostendit, quæ per res quasdam visibiles & tractabiles
fecit, quatenus visibilium & mortalium hominum duritiam rebus visibilibus molliret, non ideo
fecit, ut quarundam rerum celebrandam statueret adorationem: quippe qui se solum adorare, so-
lum præcepit & colere. Numquidnam quia dominus de rubo in igne Moysi locutus est, ideo rubi
adorandi sunt? non enim ideo in rubo apparuit, ut rubi materiam adorandam percenseret, sed
ut per ejus spinas peccata pro quibus lex venerat demonstraret. Quia ergo rubus radicem non ha-
bet spinis armatam, cum in superioribus spinis densetur, in eo evidenter peccata non esse ex natura
monstrantur. Quæ ideo ab igni non est combusta, ut innueret per legem peccata non esse delenda,
sed tantummodo ostensa. Lex enim, peccata tantummodo ostendit: gratia autem quæ per Chri-
stum data est, peccata quæ lex monstraverat curavit. Quia ergo in igne dominus apparuit, non ideo
ignem adorandum decrevit: sed in ea natura apparere voluit, quæ semper ad alta conscendere con-
tendit. Quia igitur in monte dignatus est apparere, non montium adorationem creditur statuisse,
sed quia rationabiliter factum est ut cælorum rex in ea re appareret quæ semper alta appetit, & non
in humili, sed in alto loco: ut & se altissimũ demonstraret, & suos sequaces ad alta conscensuros evi-
dentissime ostenderet. Numquid quia circuncisione acutissimo lapide facta legislator tremendi
judicis iram & mortis interitum evasit, lapides adorandi sunt? Merito enim legislator angelum in
se tam infestum vidit, quia habitans in terra Madian, filium circumcidere neglexit, & qui dei Abra-
hæ nuntius erat, signum fidei Abrahæ in filio non ferebat, in quo gloriari Judæos sciebat: qui non
ideo lapide circumciditur, ut lapidum ex hoc facto adoratio firmetur, sed ut per Christum qui est la-
pis angularis, peccata amputanda & mortis pericula evadenda ostendantur. Numquid quia virga to-
ties in serpentem conversa, toties legitur in virgæ rigorem redacta, quæ typicis figuris Christum de
vita in mortem, de morte innuit redisse ad vitam, aut quia eadem virga quam Christi diximus ge-
stasse figuram maris rubri, baptismatis videlicet, unda divisa ad terram repromissionis, id est, ad cæ-
lestia regna populo dei pergenti transitum præbuit, ideo virgæ adorandæ sunt? Numquid quia a-
quæ amaræ ligno indulcatæ leguntur, quæ legem non immerito Christi ligno indulcatam, & spiri-
tali dulcedine populorum mentes satiandas innuunt, ideo ligna adoranda sunt? Numquid quia ser-
pentis ænei inspectio, qui Christi mortem præfiguravit in ligno populum à serpentum morsibus, id
est, ab spirituum inmundorum mortiferis persuasionibus salvavit, ideo aut æs aut serpentes adoran-
di credũtur? Numquid quia percussa silex exustis in arvis laticum fluenta produxit, & sitientem po-
pulum sitis ariditate liberavit, quæ nimirum Christi figuram gessit, qui est lapis de monte abscisus si-
ne manibus præcidentium, qui evangelicæ prædicationis fluentis sitim incredulitatis à fidelium mẽ-
tibus fugat, qui cotidie intonat, *Si quis sitit veniat ad me & bibat*, ideo aut lapides creduntur adorari, Joan. 7.
aut latices? Numquid quia virga Aaron, qua beatæ virginis partus innuitur naturali lege calcata,
nulla humanæ operationis inrigatione fœcundata, floruit & fronduit, & protulit nuces, ideo virgæ
adorandæ creduntur? Numquid quia sancto Hierobaal sicca area madido vellere, aut madens area
sicco vellere apparuit, quo miraculo totius mundi gentilitatem cælesti rore immunem Israhelitici
solummodo generis, vellus madidum divini verbi imbre, ac postmodum pro culpa perfidiæ eundẽ
populum suæ infidelitatis siccitate arentem, mundique gentilitatem sacræ fidei rore perfusam signi-
ficari manifestum est, ideo aut areæ, aut vellera adoranda sunt? Numquid quia Samson mandibula
asini mille viros peremit, cjusdemque mandibulæ molare evulso aquarum fluentis satiatus est, typũ
gerens nostri mediatoris, qui morte sua aërias potestates devicit, & spiritalibus fluentis fidelium, qui
utique membra ejus sunt, arentia corda inrigavit, ideo mandibulæ, aut molares adorandi sunt? Num-
quid quia Helias pallio suo, per quod dominicæ incarnationis mysterium figuratum est, per quod
Jordanis, baptismatis videlicet unda, introitur, Jordanem divisisse legitur, ideo pallia adoranda cre-
duntur? Numquid quia Naaman Syrus in flumineo lavacro lepræ contagio ablutus est, per quem
gentilitas Christi baptismate ab idolorum contagione abluta figurata est, ideo flumina adoranda
sunt? Numquid quia viro sancto Helisæo Spir. S. adventus eatenus dilatus est, quatenus psaltes ap-
plicaretur; applicato verò psalte spiritus sanctus illius se profudit præcordiis, per quem Judaicus po-
pulus significatur qui spiritus sancti adventum ideo nunc minime recipit, quia & incarnationem
redemptoris minime in credendo suscipit, quam cum mox ut circa mundi terminum perceperit
Spir. S. flamine, & omnium charismatum donis exornabitur, ideo psaltes adorari debebit? Numquid
ergo quia fimbria dominicæ vestis, cujus attactu fœmina sanitatem recepit, quam dominicæ incar-
nationis credulitatem per quam gentilitas sanata est significare superius jam diximus, ideo fim-
briæ adorandæ sunt? Aut quia Petri umbra infirmi sanati sunt, ideo umbræ adorandæ sunt?

Non

Non igitur, ut superius præmisimus, omnes res per quas vel in quibus miracula quædam dei ordinatione monstrata sunt, quodammodo adorandæ creduntur. Quod si hæ res in quibus miracula apparuêre adorandæ non sunt, multo minus imagines adorandæ creduntur, in quibus vel per quas quædam miracula apparuisse, nulla authentica lectione monstratur.

CAP. XXVI.

Quod Theodorus Mirensis episcopus ridiculosè & pueriliter egerit, qui ut imaginum adorationem adstrueret somnia archidiaconi sui in eadem synodo retulit.

CUM in eadem vanitatis lectione quam illi Septimæ synodi nuncupatione censeri æstuant, pene omnia somniorum imaginationibus & phantasticis quibusdam obumbrationibus similia sint, & pene nihil sit ibi quod non aut somnii vanitatem, aut alterius cujusdam delirameoti hebitudinem redoleat, cunctaq; interiori palato degustata, insapidum insulsumque quendam saporem referant, speciali tameo deliramento Theodorus Mirensis Episcopus somnia Archidiaconi sui ibidem legitur retulisse: ut errorem, quem nec divinarum scripturaruoi auctoritatibus nec ullis sanctorum patrum doctrinis vel exemplis valuit fulcire, saltem somniorū delusionibus valeret adstruere; nec inmerito ad tam frivolum tamque vecors stabiliendum negotium dignum, & pene par exhibens adminiculum Quanquam igitur somniorum usus nec io totum sit ad probandus, quia plerumque dæmonum fallaciis exhibetur; nec in totum inprobandus, quia interdum per eum quædam mysteria revelantur: ad astruendas tamen res dubias, & ea quæ in contentionem veniunt adfirmanda, nunquam idoneus invenitur. Quis enim unquam somnio suo rem dubiam valeat adfirmare; cum utrum ita ut se vidisse profatur viderit, nullius testis testimonio valeat adprobare. Ad rem ergo dubiam, & quæ in quæstionem venit roborandam, non somniorum ludificatrix vanitas, non apocryphorum acerbissima procacitas, non levium & inutilium verborum falsitas, sed divinorum librorum sive catholicorum patrum authentica est requirenda auctoritas. Nam sicut res profuturæ & mysteriorum archanis comptæ, cum per somnia innuuntur, per angelos revelantur: ita è contrario, dum res noxiæ & omni utilitate carentes per somnia demonstrantur, à dæmonibus demonstrari creduntur. Unde si somnium, quod ille in synodo retulit, ad imaginum adorationē stabiliendam ab angelo Archidiacono ejus demonstratum est, imagines adorare proficuum est: & si imagines adorare proficuum est, cæteras res sensu carentes adorare proficuum est. Est aūt res sensu carentes adorare noxium: non igitur Archidiacono ejus somnium quod retulit ad imaginum adorationem stabiliendā ab angelo demonstratum est, Liquido namq; patet id ei, cum ab angelo demonstratum non sit, ab incentore spiritu qui semper vanitatibus & rebus noxiis iullat, inlatum fuisse: quod ut lucidius pateat, rationabili argumeoto firmandum est: quoniam si incentor spiritus id ei minime iotulir, angelus proculdubio intulisse credēdus est: & si angelus intulisse credēdus est, consensum rebus prohibitis angeli exhibent. Nō aūt angeli rebus prohibitis vel noxiis seu divinis monitis obnitentib' consensū exhibēt: spiritus igitur incentor id ei intulisse credēdus est. Cū ergo probatū sit id ei ab angelo sancto minime fuisse exhibitū, eo quod cum spiritus in lui conditoris laude continua permanentes, & peccato prorsus carentes, res inpuras & delictis obooxias penitus abnuaot, restat ut aut delusione nequissimi spiritus id sibi fateatur exhibitum, aut se prorsus testetur fuisse mentitum, quod utrumque servis dei nō
Jacob. 4. convenit. Nam & spiritibus inmundis catholico cuiq; resistendum est, dicente Apostolo, *Resistute Diabolo, & fugiet à vobis:* & mendacium spernendum est, dicente scriptura, *Noli velle mentiri omne mendacium, assiduitas enim illius non bona.*
Ecclef. 7. Probandi interea, juxta Apostoli seotentiā, spiritus snnt, an ex deo sint: & juxta veritatis vocem à fructibus suis cognoscuntur. Unde ex fructu suo quo imaginum adorationem affectat, id somnium fulcire evidentissimè depreheoditur ille spiritus qui id intulit, ex deo non esse. Sed ne fortè nostris solummodo argumentationibus hoc videamur edicere, recurramus ad divinas scripturas: interrogemus legislatorem, dicat utrum somnia recipienda siot: dicat qnaliter nobis erga somniatores agendum est. Dic oro sancte Moyses, dic mitissime virorum, dic vir nobilis & archanorum dei strenue inspector, dic vir clementissime, & ineffabilis dei fidelissime interpres, qui legem in monte peccatis contrariam & vitiis inimicam accipiens, glorificata facie vultum intolerabilem peccatori populo adduxisti: ut sicut lex quam deferebas peccatis contraria erat, ita nimirum vultus tuus spectantibus terribilis esset. Dic vir inclite, qui typum veri redemptoris gerens, mediator inter deum & homines extitisti. Da præceptum utrum qualibet somnia credenda sint. Fare utrū
Deut. 13. quibuslibet inlusionibus cōsensus exhibeudus sit. *Si surrexerit in medio tui propheta, aut somniator qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum aliquod atq; portentum, & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi, Veni & sequamur deos alienos quos ignoras, non adtendas verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos dominus deus vester, ut palam faciat utrum diligatis eum ex toto corde vestro an non.* Ecce legislatoris auctoritate perdocemur quod verba somniatorum, quanquam effectum habeant, non
Ecclef. 5. adtendantur. Dicat nunc Sapieotia, quid de somniis sentiat. Ait enim; *Ubi multa sunt somnia, plurimæ vanitates, & sermones innumeri: tu vero deum time.* Nam & Ægyptios somnia perturbasse creduntur,
Sapient. 18. dicente scriptura, *Somnia enim quæ illos turbaverunt;* hæc significabant, ne inscii essent quare mala paterentur. Manifestum est enim divinæ legis auctoritatibus somnia & auguria vana esse: & quanto quis ea amplius timuerit, tanto cor ejus amplius fallit. Unde modis omnibus reprehendendum putavimus, quod præfatus Episcopus, cui divinæ legis armis contra somniatores vel cæteras nænias confligendum erat, somnia Archidiaconi sui ad rem inutilem roborandam in synodo retulit. Hæc enim parvi pendenda non solum divinæ legis oraculis, sed & in ipsis gentilium reperitur literis. Ait enim philosophus Cato,

Somnia

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
Cum vigilat sperat, per somnum cernit idipsum.

Nam si quis forte nobis succensere nitatur, eo quod gentilium verba nostro inseruimus operi, legat primum libros beatissimorum atque eruditissimorum virorum, Hieronymi sive Augustini, & mox ut in illorum opusculis, non solum philosophorum, sed etiam poetarum gentilium quædam verba repererit, nos magistros & auctores, quorum vestigia sequimur, habere cognoscet: cum quibus nec culpari abnuimus, nec reprehendi erubescimus. Nam ut altius repetamus, vas etiam electionis quiddam de gentilium verbis suis inseruit operibus, ut est illud, *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.* Tit. 1. Præterea cum somniorum observationes, vel potius vanitates discutimus, non penitus illorum usum abdicandum esse testamur; cum & patriarchis & prophetis, quædã sacratissima mysteria in somnis, vel potius in visionibus monstrata sint: & Magi tres in somnis moniti ne ad truculentum redirent tyrannum, alterius callis tramitem terentes proprias repedaverunt ad sedes, & viro sancto Joseph in somnis angelus apparuisse, & ei mysteriorum archana multis retro seculis à prophetis adnuntiata legitur demonstrasse. Unde ne quis his, & his similibus exemplis somniorum insolenter appetat usum, & eas sequi vel credere, vel inconvenientibus recitare, aut ab his more Theodori res in contentionem venientes adfirmare præsumat, idcirco est ut paulo superius præmisimus, à sanctis scripturis probibitum. Legimus etiam infidelibus ac profanis quibusque regibus quædam archana per somnia demonstrata, quæ non illis revelata sunt ullis propriorum meritorum prærogativis, sed ut viri sancti qui ea illis Spir. S. revelante monstravêre, honoribus sublimarentur, & suis valerent prodesse concaptivis. Quamquam ergo & visiones & somnia mixtim dici consuetudo admiserit: inter visiones verò & somnia hoc quidam distare dicunt, quod somnia ea sunt quæ plerunque falluntur: veniunt ergo nonnunquam ex revelatione, multoties verò aut ex cogitatione, aut ex tentatione, aut ex aliquibus his similibus. Visiones verò dicunt, quasdam veraciores revelationes; quarum tria sunt genera, corporale videlicet, & spiritale, sive etiam intellectuale. Corporale igitur est, quod fit per corpus; spiritale, cùm imagines eorum quæ videmus, in memoria condimus: intellectuale nempe, cum ea quæ corporaliter videmus, & imaginaliter in memoria retinemus, intellectu discernimus. Intellectu igitur discernimus, quod illud sit corpus, illud similitudo corporis. Hunc quoque intellectum bestiæ & pecora atque volatilia nullatenus habent. Vident & ipsa per corpus, & eorum quæ vident imaginaliter spiritus informantur: unde & pecora præsepia recognoscunt, & aves ad nidos suos redeunt: sed nec seipsa intellegunt, nec illa quæ oculis cernunt. Postremò corporalis ista visio, sine spiritali esse non potest. Ergo cùm avertimus oculos ab eis quæ vidimus, imagines eorum quæ non vidimus, in memoria retinemus. Spiritalis verò visio sine corporali esse non potest; unde absentes homines recordamur, & in tenebris ea quæ non videmus, imaginaliter cernimus. Intellectualis nempe nec corporali indiget, nec spiritali. Intellectu nec corpus videmus, nec imaginem corporis: per hunc quippe videtur justitia, charitas, ipse deus, ipsa mens hominis quæ nullum corpus habet, nullam soliditatem corporis. Hic interponendum de quinque generibus visionum, juxta Theodosium Macrobium. Cum ergo somniorum ac visionum tot tantaque sint genera è diversis partibus venientia, solerter intuendum est ne dum quis quid se in somnis vidisse cognoscit, statim ea firmiter teneat, atque ad res dubias deliberandas quasi quandam authenticam authoritatem in synodo proferat: nedum vanitatem vanitatibus corroborare conatur, ipse, quod absit, in vanitatem labatur.

CAP. XXVII.

Quod cum deus inlocalis sit, illi minus doctè dixerint, Veneramur & adoramus sicut locum dei.

DICUNT etiam venerandas & adorandas imagines sicut locum dei: quod si pro templo dei dicunt, quod plerumq; abusivè locus dei dicitur, vehementer errant. In templo enim domini sacrificia, non in imaginibus, offeruntur: in templo, non in picturis, missarum solennia celebrantur: in templo populus stans, & precum suarum deo libamina offerens, nõ in depictis tabulis, exauditur. a *Dominus in templo sancto suo*, ait David, non in imagine sancta sua, nec in picturis, sed *in cælo sedes ejus.* Nec ait, b *Oculi ejus* in arrogantes sive vanæ laudis sectatores, sed, *in pauperem respiciunt:* in pauperes videlicet, de quibus ipsa per se veritas dicit, c *Beati pauperes spiritu.* Et iterum, d *In templo ejus*, ait idem sanctissimus prophetarum, non in imaginibus *omnes dicent gloriam:* & rursus, e *Adorate dominum*, non ait, in picturis, sed *in aula sancta ejus.* Quantum enim distat inter templum quod multorum hominum capax est, & imaginem quæ præter memoriam visionis quam intuentibus infert, nullis est congrua officiis, tantum distare venerationem sive adorationem imaginum, à veneratione, quæ templo dei exhibetur, multis patet indiciis. Si verò locum dei animam justi hominis dicunt, quæ familiarius locus dei dici potest, quam dominus sanctificando inhabitat, & inhabitando sanctificat, in hoc quoque vehementissimè errant. Pro salute enim animarum non pro salute imaginum deus legem dedit: ad liberandas animas, non ad imagines redemptor mundi ad terras descendit: propter homines qui animarum nomine plerumque tropicè designantur, non propter imagines quæ ab artificibus formantur, patri dixit, *Quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & ipsi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me.* Joan. 17. Cũ igitur deus primum hominibus naturalem legem dederit, qua ab hominibus corrupta, dederit postea scriptam: qua etiam violata sese per præsentiam corporalem videndum exhibuerit, & ante legem, & sub lege, & sub gratia semper humanæ saluti credatur consuluisse: nunquam uspiam tale aliquid imaginibus creditur contulisse. Ac per hoc venerationi quæ hominibus charitatis causa est exhibenda, imaginum veneratio nullatenus est coæquanda. Hoc quidem de loco dei, aut de templo quod abusivè, aut

a Psal. 11.
b Psal. 10.
c Matth. 5.
d Psal. 29.
e Psal. 29.

de ani-

de aoima bominis justi,quæ convenientius locus dei dicitur,quibus nullatenus imagines secundum
illorum vesaniam coæquandæ sunt,breviter dixisse sufficiat. Cæterum de loco dei qui localis non est,
qui loco non continetur,quia omnia continet,& locus non est,cui nihil de sex illis partibus loci acci-
dit,cui nihil anterius posteriusve,dexterius aut sinistrius,superius vel inferius est, disputare subtilio-
ris intellegentiæ est. Quamquam igitur decem illorum prædicamentorum, quæ à philosophis per-
tractantur,ordo de eo videatur adscribi,ut pro *usia* ejus,quæ ineffabilis est, dicatur *dominus deus,de-*
a 1.Paral.16. *us unus, deus fortis,deus potens*: pro quantitate ejus quæ inmensa est, a *magnus dominus & laudabilis*
b 2.Mac. 1. *valde*: pro qualitate ejus quæ inenarrabilis est,dicatur b *bonus omnium conditor*:pro relatione dicatur
c Ephes. 4. c *dominus omnium in se credentium pater*:pro situ, d *qui sedes super cherubim*: pro tempore, e *& anni*
d Psal. 80. *tui non deficient*: pro loco,f *dominus in cælo paravit sedem suam*:pro babitu, g *abyssus sicut pallium ami-*
Esa. 37. *ctus ejus*:pro agere, h *suscitat à terra inopem,& de stercore exaltat pauperem*: pro pati, *laborare me feci-*
e Psal. 102. *stis in peccatis vestris*: tamen bæc omnia & his similia humano more de deo, de quo nihil dignè dici à
f Psal. 103. mortalibus potest,dicta monstrantur. Est enim substantia nulli ad indagandum facilis,& ideo ineffabilis,quia nulli iovestigabilis. Est sine quantitate magnus, sine qualitate bunus, sine relatione o-
g Psal. 104.
h Psal. 113.
mnium dominus,& cætera his similia,quæ uberioris disputationis materiam quærunt. Nam ut de
loco Dei aliquid dicamus,sancti Augustini verba ponenda sunt,qui deum inlocalem esse unius tan-
tummodo quinque partiti syllogismi perplexionem probavit. Ait enim; *Deus non alicubi est: quod a-
licubi est enim continetur loco:quod continetur loco corpus est. Deus autem non est corpus: non igitur alicu-
bi est.* ubi in sequeotibus in alio syllogismo probavit eum & locum non esse,& omnia in illo esse. Ait
enim, *Et tamen quia est & in loco non est, in illo sunt potius omnia, quam ipse alicubi: nec tamen ita in il-
lo ut ipse sit locus. Locus enim in spacio est quod longitudine, latitudine, altitudine corporis occupatur:
nec deus tale aliquid est: & omnia igitur in ipso sunt,& locus non est.* Ubi in sequentibus parvo decen-
tissimo conatu,locum dei abusivè dici asseruit templum dei, sed animam hominis melius posse di-
ci: *Locus tamen dei*, inquit, *abusivè dicitur templum dei,non quod contineatur,sed quod ei præsens sit,id
autem nihil melius quam anima munda intellegitur.* Cum igitur illi ita venerandas dicant imagines,
ut locum dei,an pro templo dei,an pro anima justi hominis hoc dicant,utrumque non convenit. Si
verò in eo verbo aliquid de deo locale sentiunt, multum illorum sensus à veritate dissentit. Nos
ergo utpote cogitationum ignari,cum quo affectu quove sensu hoc dixerint nesciamus, ea tantum
discutimus, quæ apicum indicio percepimus.

CAP. XXVIII.

Inutile & demens & errore plenum dictum quod dicunt, Qui deum timet honorat
omnino, adorat & veneratur sicut filium dei Christum deum
nostrum, & signum crucis ejus, & figuram sanctorum
ejus.

EST quoque & in hoc insanissimum & ab omni penitus cautela remotum quod dicunt, *Qui
deum timet,honorat omnino,adorat seu veneratur sicuti filium dei & signum crucis ejus,& figuram
sanctorum ejus.* Quantum ergo distet mysterium dominicæ crucis,ad quod intellegendum re-
velatos nos docet oculos habere Apostolus,ut intellegamus quæ sit altitudo,& longitudo, & lati-
tudo crucis Christi,& profundum, in superioribus hujus operis partibus, domino opitulante mon-
stratum est: & quantum distet adoratio,& cultura soli deo debita ab adoratione & cultura quam il-
li imaginibus exhibendam asseverant, in hoc tertio libro verba Constantini Constantiæ Cypri Epi-
scopi, seu Eutimii Sardensis Episcopi, discuteremus, prout nobis dominus opem ferre dignatus
est, disseruimus: nunc verò quantum timor domini ab adoratione imaginum di-
stet, breviter domino auxiliante disseramus. Dicunt enim, *Qui timet deum, adorat
omnino imagines sicut filium dei.* Numquidnam omnes patriarchæ & prophetæ, quia ima-
ginum adorationem sprevêre,ideo deum credendi sunt non timuisse? aut Apostoli,quia nusquam le-
guntur celebrasse imaginum adorationem,ideo dei non habuisse dicendi sunt timorem? aut sancto-
rum martyrum,anachoritarum,seu etiam cunctorum generaliter ecclesiasticorum virorum turbæ,
quos constat in dei servitio devotissimè militasse, ideo timorem domini putandi sunt non habuis-
se,eo quod imaginum adorationem nusquam leguntur vel probantur celebrasse? Non enim san-
ctissimus vatum David adorationem imaginum se docturum, sed dei timorem dicebat, cum cre-
dentes omnes in Christi persona filios nuncupans blandis exhortationibus ad se venire hortabatur
Psal. 34. dicens; *Venite filii, audite me, timorem domini docebo vos.* Nec uspiam imaginum cultum, sed timorem
Psal. 19. domini sanctũ testatur dicens; *Timor domini sanctus permanens in seculum seculi.* Nec quempiam qui
Psal. 112. imagines adorat,sed qui deum timet beatum nuncupat dicens, *Beatus vir qui timet dominum, in mã-
Psal. 128. datis ejus cupiet nimis*:& iterum, *Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis ejus.* Non enim
Psal. 112. ait,ut illi absurdissimè delirant, *Qui timet dominum,adorat imagines*, sed ait, *Qui timet dominum, in
mandatis ejus cupiet nimis.* Unde liquidissimè patet timorem domini non in adoratione imaginũ,sed
in voluntate & instantia mandatorum dei esse. Non enim idem sanctus vir oculos domini super eos
Psal. 33. qui imagines adorant,sed super eos qui timent eum testatur,cum dicit, *Ecce oculi domini super timen-
tes eum,& in eos qui sperant in misericordia ejus*: nec ait, *Adorate imagines,quoniam nihil deest adoranti-
Psal. 34. bus eas*; sed ait, *Timete dominum omnes sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eũ*: sed neq; initium sa-
Eccles. 1. pientiæ imaginum adorationem, sed dominus testatur timorẽ dicens, *Initium sapientiæ timor domini.*

Quod

Quod quidem præceptum Dominici timoris ita per Moysen legitur institutum; *Post Dominum* Deut. 13.
Deum vestrum, inquit, *pergite, & ipsum timete, & præcepta ejus custodite, & vocem ejus audite, & ad-*
quiescite ei. Inter quæ salutaria præcepta nusquam imaginum adoratio legitur instituta. Cum ergo
imaginū adoratio in divinis eloquiis inveniatur prohibita, timori Domini qui tot divinæ legis ora-
culis commendatur, nullatenus est coæquanda. Flores igitur quibus timor Domini haberi jubetur,
quos per vastissimos divinæ legis campos inpigro ungue decerpsimus, ordo exposcit ut sub brevitate
digeramus, quibus & lectoris animus mulceatur, etsi quis illis rerum sensu carentium adorationem
æquare conatur, pudore & reverentia indui cogatur. In Proverbiis namq; dicitur; *a timor Domini adi-* a Prov. 10.
ciet dies: anni autem impiorum minuentur. Item in Proverbiis; *b Munitio justi, timor Domini: contritio* b Prov. 10.
autem operantibus mala. Item in Proverbiis; *c Timor Domini viro in vitam: qui autem sine timore est,* c Prov. 14.
commorabitur in loco quem non visitat scientia. Item in Proverbiis; *d Timor Domini disciplina sapien-* d Prov. 15.
tiæ: & gloriam præcedit humilitas. Item in Proverbiis; *e Non æmuletur cor tuum peccatores, sed in timore* e Prov. 23.
Domini esto tota die. Item in Proverbiis; *f Beatus qui metuit omnia per timorem: nam qui duro est cor-* f Prov. 28.
de incidet in mala. Item in Ecclesiastico; *g Initium sapientiæ timor Domini, & cum fidelibus in utero* g Eccles. 1.
concretus est, & cum electis feminibus creatur, & cum justis & fensatis agnoscitur. Item in Ecclesiastico;
h Timor Domini scientiam agnoscet, sanctitatem castitas custodiet, & justificabitur, cor jocunditatem, h Eccles. 1.
atque gaudium dabit. Item in Ecclesiastico; *i Timenti Dominum bene erit, & in diebus consummatio-* i Eccles. 1.
nis illius benedicetur: plenitudo sapientiæ timere Dominum, & plenitudo de fructibus ejus omnem domum
illius implevit a generationibus, & receptacula de thesauris ejus: corona sapientiæ timere Dominum, utra-
que autem sunt dona Dei. Item in Ecclesiastico; *k Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore* k Ibid.
est, non poterit justificari. Item in Ecclesiastico; *l Non sis incredibilis timori Domini, & ne accesseris ad* l Ibid.
eum duplici corde. Item in Ecclesiastico; *m Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo ejus: &* m Eccles. 2.
qui diligunt illum conservabunt viam ejus: qui timent Dominum parabunt corda sua, & in conspectu
illius sanctificabunt animas suas: qui timent Dominum custodient mandata ejus, & patientiam habebunt
usque ad inspectionem ejus: timor Domini non despicere justum hominem pauperem, & non magnificare
virum peccatorem divitem. Item in Ecclesiastico; *n Omnis sapientia timor Domini, & in illa timere* n Eccles. 19.
Deum. Item in Ecclesiastico; *o Non est in timore Domini minoratio: timor Domini sicut Paradisus be-* o Eccles. 40.
nedictionis. Item in Ecclesiastico; *p Si non timorem Domini tenueris instanter, cito subvertetur domus* p. Eccles. 27.
tua. Item in Ecclesiaste; *q Finis omnis verbi auditor Dei. Deum time, & mandata ejus custodi, quoni-* q Eccles. 12.
am hoc est omnis homo: quia omne hoc opus adducet Deus in judiciū in omni despectu sive bonū sive malū.
Item in Proverbiis; *r Timor Domini odit malum, etiam contumeliam, & superbiam, & vias malorum.* r Prov. 8.
Hic ergo timor qui his testimoniis non imaginum adorationis est indicium, sed bonorum operum
incrementum, à fidelibus est tenendus: est & alius timor, de quo dicitur; *s Perfecta charitas foras mit-* s 1. Ioan. 4.
tit timorem: quia videlicet hic timor inpellit hominem ad omnia bonorum operum exercitia: ille
vero quem charitas foras abigit, nec tolerare sinit vigilias sive jejunia, vel cætera hujuscemodi, nec
perpeti pro Christi nomine veneranda martyria. Sicut enim duo sunt genera tentationum, unum
videlicet quo quis decipitur, unde est illud; *t Deus neminem tentat, ipse autem intentator malorum est:* t Jac. 1.
aliud quo quis divina examinatione probatur, unde est illud, *u Tentat vos Dominus Deus vester,* sive, u Deut. 13.
x Tentavit Deus Abraham; juxta quem modum multa in scripturis sanctis diligenti indagatione x Gen. 22.
pervestigata inveniuntur. Ita nimirum duo sunt timores, unus quem charitas foras mittit, & alter
qui est bonorum operum initium, quem charitas nutrit. Nam si initium timoris Domini imagines
adorare est, ut illi garriunt, constat omnes sanctos qui utique Deum timuisse creduntur, imagines
adorasse: & si omnes sancti qui vere Deum timuisse creduntur, imagines adoravêre, constat eos crea-
toris monitis contraisse, qui creaturas adorare inhibuit seque solum adorare instituit. Non autem
creatoris monitis in adorando creaturas contraisse credendi sunt: non igitur initium timoris Do-
mini, ut illi garriunt, imagines adorare est. quo documento adprobatur initium timoris Domini,
non in adoratione rerum sensu carentium, sed in observatione esse dominicorum præceptorum.
Ille etenim veraciter Deum timet qui cunctis vanitatibus spretis illi se soli fide & operibus servi-
turum exhibet.

CAP. XXIX.

Dementissimum & ratione carens dictum Johannis presbyteri orientalium, in eo quod ait, quod non adsistente imperatore imago ejus honoratur: non enim inhonoratur, quatenus & nunc dominatorem omnium Jesum Christum visibiliter nobis non apparentem, invisibilis enim est carnalibus nostris oculis: sicut enim Deus ubique inest honorandam ejus imaginem, sicuti & imperatorem pater sensit.

De eo quod generaliter omnes aut dixisse aut dicentibus consensisse perhibeotur, quod exem-
plo imperialium imaginum, quas in civitates emissas obviant cunei populorum cum cereis
& thymiamatibus, imago quoque salvatoris sive sanctorum omnium adoranda sit, in præce-
dentibus jam disputatum est, & quia judicum & imperatorum imagines e quibus illi exempla su-
mere moliuntur, adorandæ non sint, beati Hieronymi verbis adprobatum est. Nunc autem specialiter
verba Johannis discutienda sunt, qui in hoc negatio reperitur & crebrius cæteris locutus fuisse, &
non minus delirasse: quoniam quidem quamquam generalem omnium errorem sequatur, speciale

tamen aliquid eidem errori augere conatur, & ut reor, generalibus nugis ideo suas magis magisq; nugas adsociare curavit: quia omnium vanitates huic tanto errori adcumulando sufficere minime credidit. Quasi igitur imperatoris modo deus localis sit, & dum uno loco est alio esse nequeat, idcirco ejus imaginem sicut imaginem imperatoris adorandam adstruere affectat: quod penitus omnis ratio vetat. Deus enim nusquam absens est: qui si usquam absens est, localis est: si localis est, nec omnia continet, nec omnia implet. Omnia autem & complet, & implet: nusquam igitur absens est: quæ dum ita se habeant, non est in materialibus imaginibus adorandus vel quærendus, sed in corde mundissimo semper habendus. Nam dum imperatoris imaginem adorare perversum, ejusdem quoque imaginem qui localis est, imagini Dei qui inlocalis est adsimilare profanum sit, illum proculdubio profanum & perversum esse constat, qui à re inlicita rem inlicitam conroborare affectat, & errorem passibus quasi quibusdam gradib⁹ dum suæ mentis seu linguæ modetamen habere nequit, enervitet, pro dolor, ad deteriora decurrit. Quod autem ait, *Christi imaginem honorandam sicuti & imaginem imperatoris pater sensit*, quærendum est, ubi, aut quando, ut quur, aut quemadmodũ hoc pater senserit, aut quid sit, sensit. Num quidnam cum ab alio jussum esset, aut ab aliis fieret, ita pater sensit? Quia ergo nos non eorum errores qui in verbis sunt discutimus, quod inmensum esset, & ad peragendum difficile, quippe cum pene nullus ibi verborum ordo sensum legenti adferat: sed eorum solummodo sensus seu sententias reprehendendo percurramus: restat ut non quid dicant, cum præsertim ita ut dictum est, nullum pene sensum habeat, sed quid dicere velint pertractemus. quod ait *honorandam ejus imaginem sicuti & imperatorem pater sensit*, hunc vult habere sensum, ut dicat, Pater jussit imaginem Christi adorare sicuti Imperatorem. Quod quidem ubi, quando, quur, quemadmodum gestum sit, ab omni penitus catholico ignoratur. Non enim pater imaginem ejus, sed ipsum eundemque honorare & audire jussit, cum ad fluenta Jordanis sancta
Matth. 3. trinitas in unitate substantiæ, pater videlicet in voce qua intonuit, *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite*: filius in corpore, spiritus vero sanctus in specie columbæ mirabiliter claruit. Esto, pater juberet honorandam Christi imaginem sicut imperatorem, nunquid non rectius esset imperatorem honorandum decernere, sicuti imaginem Christi, ut imago Christi eminentiorem in tali ratione locum teneret? non ergo pater imaginem Christi quoquam legitur aut depingere aut adorare aut honorare jussisse: quippe qui se solum adorari sibique soli servire instituit. Quia ergo imperatores & reges sunt à subditis honorandi quibusdam divinæ Scripturæ exemplis potest adprobari. Si enim honorandi minime essent, nequaquam David, vir sanctus Saulem,
1.Reg. 26.& 2.Reg. 1. postquam Deus ab eo recesserat, *Christum Domini* vocaret. Non enim erat nescius præfatus vir divinam esse dispensationem in officio ordinis regalis: idcirco Saulem in eadem adhuc dignitate positum honorificat, ne Deo injuriam facere videretur, qui his ordinibus inpertiendum honorem decrevit. Quam diu ergo in ea dignitate est, honorandus est, si non propter se, vel propter ordinem.
Rom. 13. 1.Petr. 1. Unde & Apostolus, *Omnibus*, inquit, *potestatibus sublimioribus subditi estote. Non est enim potestas nisi à Deo.* & in alio loco, *Deum timete, regem honorificate.* Uberior namque ex hac ratione disputatio oriri poterat, sed quia jam aliquantulum ex ea in superioribus hujus operis est partibus disputatum, nobis nunc est his prætermissis ad ad alia transeundum.

CAP. XXX.

De eo quod apogryphas & derisione dignas nænias suis locutionibus interposuerunt.

SI quis ligneam domum ædificans si parietes cupit marmoreis exornare tabulis, aut variare multicoloribus vitri frustulis, dum cernit ligno eadem metalla per naturam minime posse cohærere, spretis his metallis quæ ligno per naturam cohærere nequaquam possunt, lignis denuo conatur perficere: aut si quis stagneum vas facere cupiens, si ejusdem materiæ ei supplementum desit, non aliorum preciosorum metallorum materias, quæ stagno cohærere nequeunt, sed idem stagnum ad perficiendum cœptum opus quærit: ita nimirum illi in sua synodo cum erroris sui instrumentum, scripturam videlicet, quæ pro adorandis imaginibus composita est, amplificare nisi sunt, scripturasque divinas ei cohærere minime posse senserunt, ad apogryphas quasdam & risu dignas nænias dictandi pedem verterunt: & cum viderent divinæ legis testimonia inconpetenter eidem operi adhibita nequaquam posse cohærere, tales eidem sententias aptavêre, quæ ei sensu verbisque nequaquam possent distare: quoniam sicut ferreo annulo preciosissima smaragdus inserta, aut cilicino tegumento auro textæ vestis fascia minime convenit adsuta, ita penitus divinorum eloquiorum testimonia illorum operi nequaquam conveniunt adhibita. Res ergo dubia & in contentionem veniens non debet adstrui apogryphorum næniis, sed aut divinæ legis oraculis, aut eorum doctorum qui à catholica & apostolica ecclesia recipiuntur, salutaribus monitis, & luculentissimis documentis. Sed fortasse aliquis hujusce erroris scrupulosissimus adseverator dicet, Non illi apogryphorum librorum sententias suo operi inseruêre ad rem propositam confirmandam, sed insultantes ad quorundam hæreticorum vesaniam subsannandam: cui noster stilus facillimam potest inferre responsionem. Numquidnam cum Polemonis imaginem, quod nulla authentica lectio narrat, dicunt quendam ab scelere coërcuisse, alicui insultant? Sunt itaque in eadem lectione quædam, quæ illi ad rem propositam adfirmandam posuêre: sunt etiam pleraque quæ quamquam insultando posuerint, ita sunt involuta, ita inordinate, ita enormiter prolata,

prolata, ita permixtim digesta, ut pene vix deprehendi valeat, vixque lectoris mentem adtingat, utrum ea quæ dicuntur verba sint insultantium, aut his quæ dicuntur fidem exhibentium. Quæ res & si à doctis quibusque ita ut dicitur, intellegitur, indoctis verò quibusdam scandalum generare perhibetur, nec immerito, quæ ita inperitia tegitur ut vix intellegatur.

CAP. XXXI.

Deliramentum errore plenum quod de Retruso quodam dixerunt qui Dæmoni jurasse, & idipsum juramentum irritum fecisse perhibetur, cujus Abbas non mediocriter delirasse dinoscitur diceat, ei commodius esse omnia in civitate lupanaria ingredi, quàm abnegare adorationem imaginis Domini aut ejus sanctæ genetricis.

SÆPE in hoc opere cogimur dicere à rebus noxiis exempla minime debere sumere: & hoc ideo tam crebro repetimus, quia eos ob suum errorem adfirmandum id crebro fecisse reperimus. Sicut enim ordine conpetenti bonis actibus adminiculum præbent bonorum nihilominus actuum exempla, ita nimirum illi erroneis actibus erroneorum actuum quærunt suffragia. Ad propositum namque errorem stabiliendum Retrusi cujusdam proferunt exemplum: qui si ita gessit ut illi asseverant, tripertitū noscitur in ea parte partasse deliquium: sive quia dæmonico sponte paruerit alloquio, sive quod eo inliciente se jure jurando constrinxerit, sive etiam quia id juramentum irritum fecerit: quæ tria non solum in exemplum minime sunt adtrahenda, verum etiam ab omni catholico penitus abdicanda: quoniam multis divinæ legis sunt testimoniis interdicta. Societates ergo & seductiones non solum dæmonum, sed etiam malorum hominum pluribus divinorum eloquiorum præceptis inhibentur. Scribitur enim in Exodo, *Non audies auditum vanum:* & in Proverbiis, *Fili, non te seducant viri impii.* Si ergo malorum hominum seductiones vitandæ sunt, multo magis malignorum spirituum alloquia & adsensus vitanda creduntur: quoniam cum sint humanitatis inimici, & nobis semper infesti, tanto semper debemus de eorum esse deceptione suspecti, & contra eorum nequitias erecti, quanto eos subtilioris esse scimus naturæ vel ingenii. In eo quoque quod dæmoni juravit, divinis verbis quibus juramenta prohibentur contraiit. In Ecclesiastico namque scribitur, *Iurationi non adsuescat os tuum: multi enim casus in illa. sicut enim* Eccles. 23. *servus interrogatus assidue à livore non minuetur, sic omnis jurans & nominans in toto à peccato non purgabitur. Vir multum jurans inplebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga.* ipsa quoque veritas in Evangelio dicit; *Ego autem dico vobis, ne omninò juretis, neque per cælum, quia sedes Dei est,* Matth. 5. *neque per terram, quia scabellum est pedum ejus, neque per Hierosolymam, quia civitas est magni regis, neque per caput tuum jurabis, quia non potes unum pilum facere album aut nigrum: sit autem sermo vester, est est, non non: quod autem amplius est, à malo est.* Porro quod eidem dæmoni se pejerasse perhibetur, & in hoc absurde egisse detegitur. Ait enim Dominus per Muysen, *Non jurabis in no-* Levit. 19. *mine meo injuste, & non profanes nomen sanctum meum: ego sum Dominus Deus vester.* & in Zacharia Propheta legitur, *Et juramentum falsum nolite diligere, quia hac omnia odivi, dicit Dominus omnipo-* Zach. 8. *tens.* Cum ergo idem Retrusus hæc tria divinis verbis obnitentia perpetraverit, ejus Abbas nihil in eo correctionis exhibuit, sed ei deteriorem peccandi viam ostendit dicens, *Commodius tibi est omnia in civitate lupanaria ingredi, quàm abnegare adorationem imaginis Domini, aut ejus sanctæ genetricis.* O inconparabilis absurditas! O exitiabile malum! O vesania multis vesaniis præferenda! Commodius dicit perpetrare rem & per legem, & per evangelium interdictam, quàm abstinere se à re quam neque per legem, neque per evangelium constat esse institutam. Commodius dicit facinus perpetrare, quàm à facinore abstinere. Commodius dicit in profundo cœno sese ultro inmergere, quàm viam recti tramitis inoffenso pede tenere. Commodius dicit templum Dei violare, quàm rerum insensatarum adorationem spernere. Commodius dicit tollere membra Christi & facere membra meretricis, quàm contemnere adorationem operis cujuslibet artificis. Dicat ergo, si uspiam reperire potest, dixisse Dominum, *Non abneges adorationem imaginis,* sicut dixisse eum manifestissimum est, *Non mœchaberis.* Dicat, si alicubi reperire valet, dixisse Dominum, *Si videris* Exod. 20. *imaginem & non adoraveris eam, peccasti,* sicut apertissime dixisse eum constat, *Si viderit mulierem ad* Matth. 5. *concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde tuo.* Quæ cum non repererit, vehementer se errasse persentiat qui rem tam probrosam perpetrare ob evitandam rem infructuosam concessit. Nam dum Dominus & per legem accingere lumbos super ubera, in corde videlicet libidines resecare, & per evangelium lumbos accingere, & lucernas tenere, castitati scilicet bona opera adsociare percenseat, & in divini eloquii libris castitatis præcepta dentur, nusquam tale aliquid de imaginum adoratione jussum fuisse reperitur. Unde dum Retruso illi Abbas suus, qui ei utiq; ducatum salutis præbere debuit, peccandi habenas laxavit: & qui eum ab erroris laqueo quo dæmoni juraverat retrahere debuit, ipse quoq; cum eo in erroris voraginem, qui ei gravissimū facinus ait esse commodius perpetrandum, corruit: proculdubio evangelicum illud implevit, *Si cæcus,* inquit, *cæco ducatum præ-* Matth. 15. *beat, ambo in foveam cadent.* Quisquis ergo tali exemplo suam vult fulcire assertionem, non suam insaniam mediocrem sed cæteris demonstrat esse validiorem. Quia igitur illorum absurditatis instantia & nugarum continuitas sive etiam deliramentorum congeries nullis in eorum volumine, cujus errores discutimus, intercapedinibus requiescunt, saltim librorū istorū intercapedine qui inter unius

finem & alterius initium est requiescat, qun sicut illorum error, ita etiam eorundem errorem assidua disputatiooe discutitur, cootinuitas librorum intervallo quodammodo dirimatur.

EXPLICIT LIBER III.

PRÆFATIO LIB. IV.

TRIBUS hujus nostræ disputationis libris Deo auxliante decussis, in quibus quædam divinæ legis testimonia,& si breviter propriis tamen secundum sanctorum patrum doctrinam sunt sensibus restituta,& nostræ fidei confessio,quamquam pedestri sermone,sincera tamen est Apostolicæ traditionis firmitate exarata,& illorum qui oovas institutiones ecclesiæ inferre nitentes, res sensu carentes adorare percensent,vesania quodammodo est discussa: ad quartum nunc librum nos peraccedere ratio cogit: in quo si qua de illorum vanitatibus capitula remansere,Domino opitulante sunt discutienda: quoniam quidem tumultusum inordinatumque dicendi genus evitantes,librorum numerositatem ordinavimus, & brevitati studentes non amplius quàm ad quatuor libros hujus nostri operis sermonem proteodimus: & paucorum prolixitatem pluriumque dimiautiooem fugientes, in hoc numero nostræ disputationis pedem firmavimus, quem prorsus divinorum eloquiorum testimoniis sacratum esse comperimus. Quaternarius ergo oumerus,& à Physicis io elemeotorum ac totius mundanæ molis, vel etiam ratione humani corporis laboriosissima indagatione, de quibus nunc dicere longū est,usitatus adprobatur,&à divinis literis quæ plura facrara,& ad mysterium pertineotia eodem numero coartata esse testantur,sacratissimus demonstratur.Quatuor etenim flumioa de uoo Paradisi fonte emanantia, & quatuor evangelia de fonte lucis & origine bonitatis procedentia , & quatuor virtutes, prudentia videlicet, fortitudo, justitia, seu temperantia, humanam vitam honestissimis regulis moderantes esse describuntur. Quadratis etiam lignis archa fabricata est, in qua humani generis sive omnium animantium vita aquis cuncta vastantibus reservata est : nunc quoque archa sanctæ ecclesiæ, quæ in hujus seculi procellosis tentationum innatat undis, quæ electorum reproborumque capax est, quadratis lignis, sanctis scilicet viris patientiæ virtute decoratis,fabricata firmatur: quorum vita quocumque vertitur firmiter stat: quia nec in adversis deiciuntur,nec in prosperis sublevantur. Quorum nos vestigia sequentes,& vocum novitates vitantes,& rerum sensu careotium adorationem spernentes, solique Deo cultum servitutis exhibeotes , ejusque sanctis competentem honorem inpendentes, in patientia nostra possessuros nos speramus animas nostras.

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

Falsissimum & risu dignum dictum Johannis presbyteri,qui non minus cæteris in imaginum adoratione insanisse dinoscitur. Ait enim, Qui adorat imaginem, & dicit, quoniam hic est Christus filius Dei, non peccat.

MAGNAM nobis in hoc opere disputandi materiam Johannes presbyter & legatus orientalium dedit, qui inter cæteras suæ professionis adsurditates oec falli in hoc negotio de quo fermo est vitavit, nec fallere timuit,nec mentiri seu ad mendacium alios hortari erubuit. Falli etenim non vitavit, cum sanctarum scripturarum calle quæ unius & solius Dei cultum & adorationem censent,postposito, per abrupta & devia errans mentis suæ pedem ad res sensu carentes adorandas divertit. Fallere non timuit,cum callem recti itineris à se prætermissum aliis prætermittere, & secum per invia errare multis adsectionibus ac potius vanitatibus persuasit. Mentiri quoque & ad mendacium alios exhortari non erubuit,qui rem inlicitam perpetrare,& mendacium proferre peccatum non esse asseruit. Ait enim, *Qui adorat imaginem, & dicit,quia hic est Christus filius Dei,non peccat.* Cui vanitati facillima argumentatione hoc modo potest reniti,quoniam si id dicere quod non est,mendacium non est,neque id dicere quod est verum esse potest: ac per hoc si mentiri vitium non est,neque veritatem proferre virtus est: etsi veritatem proferre ac sectari virtus est,proculdubio mentiri meodaciumque sequi vitium est. unde cum dicit quis picturam Christum esse Dei filium,mentitur: & cum meotitur,perperam agit: & cum perperam agit,peccat:cum igitur picturam dicit esse Christum Dei filium,peccat. non enim pictura qualibet nostræ salutis causa hominē adsumpsit eundemq; flagellari & pro nobis cruci adfigi permisit,nec imago qualibet mortis imperio destituto Erebique profundo spoliato de sepulchro surrexit: nec cujuslibet terreni artificis opus Apostoli salutaribus monitis institutis,& per totius mundi compita ad prædicationem destinatis,cum corpore ad cælum ascendit,& ad Dei patris omnipotentis dexteram sedit.Hæc enim omnia oon pictura quælibet,sedChristus qui est unicus Dei patris filius ante secula à patre ineffabiliter genitus, in fine seculorū ad terras humanæ salutis causa missus peregit: qui est unctus à patre oleo lætitiæ præ consortibus suis,qui secundum Apostolum pacificavit omnia per sanguinem crucis suę,sive quę in cælis,sive quæ in terris sunt,cui flectitur omne genu cælestium,terrestrium,& inferno-

adorans dicit, *Hic est Christus filius Dei*, non solum peccat, sed etiam insaniens scelestè agit qui rei tam sublimis excellentissimum nomen (si tamen res dici fas sit, & non potius rerum omnium origo vel causa) tam vili rei tamque abjectæ, & non solum mysteriis sed & vita carenti aptare contendit. Sicut enim imago quælibet Christo in natura coæquari nequit, ita etiam in nomine coæquari minime poterit. Quod si quis forte æquivocorum nominum in hanc partem rationem arbitretur posse cadere, sciat hanc quam nunc discutimus sententiam ab æquivocorum nominum ratione longe distare. Aliud est enim dicere, homo pictus & verus, leo pictus & verus & cælestis, atque aliud imaginem fateri Christum filium Dei esse: cum videlicet illic nominis sit tantum consonantia, hic perspicuæ professionis plena sententia, quoniam æquivocorum ratio in solo tantundem nomine communionem habet, mox verò ut ad definitionem pervenerit, quod nominis communio sono solùm modo vocis tegebat, definitio solertissime pandit. Aliud namque, ut præfati sumus, & longe aliud est, picturam quandam nomine tantummodo illius rei nuncupare, cujus imago est secundum æquivocorum nominum rationem, atque aliud rem insensatam adorare, & eandem rem plena sententia Christum Dei filium profiteri & dicere, *Hic est Christus filius Dei*. Nam si tale mendacium proferre, ut ille fassus est, peccatum non est, inlicita quæque perpetrare nullum peccatum est; & si inlicita quæque perpetrare nullum peccatum est, sanctarum scripturarum vigor, quæ utique ab inlicitis abstinere censent, tabescere credendus est. Non autem sanctarum scripturarum vigor quæ ab inlicitis quibusque abstinere censent, tabescere credendus est: est igitur tale mendacium proferre peccatum. Nam dum pene omne mendacium quod fallendi studio profertur peccatum sit, multo magis hoc tale mendacium peccatum esse potest: cum tam vilem rem tanti nominis confessione nuncupare studet, & confessionem quam pastor ecclesiæ eidem redemptori protulit, quamque quotidie ei omnis sancta catholica & universalis profert ecclesia, per quam & salvatur & suæ salutis specimen adipiscitur de re insensata quis proferre conetur? Sicut ergo cætera vitia, ita etiam mendacii vitium divinarum scripturarum documentis est inhibitum. Unde quisquis ejusdem Johannis monitis paret, ut & imagines adoret & easdem Christum Dei filium appellet, & supervacuitatem nequam exercet, & se indisciplinatum esse demonstrat. Si ergo hoc scelus, ut ille professus est, perpetretur, implebitur illud quod Hieremiæ vaticinio voce Domini dicitur; *Mendacium & non fides invaluit super terram: quia à malis mala exierunt, & me non cognoverunt.* Paulus quoq; egregius prædicator mendacium deponere & veritatem loqui his verbis persuadet. Ait enim in epistola ad Ephesios, *Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisq; cum proximo suo: quia* Ephes. 4.
sumus invicem membra. item idem ad Colossenses; *Nolite mentiri invicem, spoliantes vos veterem ho-* Coloss. 3.
minem cum actibus suis. Johannes quoque Apostolus ait; *Omne mendacium non est de veritate.* Unde 1. Joan. 2.
liquido patet, si pictura, ut ille fateri hortatur, Christus Dei filius non est, mendacium sit id quod dicitur: & si id quod dicitur mendacium est, juxta Apostoli vocem de veritate non est. Cum igitur talis professio mendacium sit, proculdubio de eadem veritate non est, quæ ait; *Ego sum via &* Joan. 14.
veritas & vita. Cultus enim adorationis soli Deo, & confessio filii Dei illi soli qui vere ejus filius coessentialis est, non adoptivus, exhiberi debet. si verò *Hic* particula in eodem loco pro adverbio loci, non pro pronomine, posita est, utcumque hæc sententia stare potest, quia Deus ubique est,

CAP. II.

De eo quod idem Johannes non rectè dixit, Per imaginem quæ per colores apparet, adoratur fortitudo ejus, & glorificatur, & ad memoriam venie-mus de ejus in terra præsentia.

HANC quoq; dementiam sæpe memoratus Johannes presbyter suis frivolis addere non distulit, ut diceret, *Per imaginem quæ per colores apparet, Domini fortitudinem adorari*, quasi Dominus alicujus rei sit indigus, & per aliquam rem suam fortitudinem quæ nullam habet indigentiam, faciat adorari. Numquidnam cum cæli sive lucis nomine, primam omnium creaturam, angelicam condiderit naturam, quæ ab ipso creationis suæ exordio Dei fortitudinem & adorasse creditur & laudasse, quia necdum homines erant, qui de quibusq; materiis, nec quædam materiæ erant in quibus imagines pingi possent, ideo Domini fortitudinem nec adorasse credendi sunt, nec laudasse? ait enim Scriptura; *Quando creata sunt omnia sydera, simul laudaverunt me omnes angeli mei.* ubi jam evidenter ostenditur, non per imaginem quæ per colores apparet, sed per suam ineffabilem potentiam Dei fortitudinem semper fuisse laudatam & adoratam. Numquidnam post conditionem hominum, cum necdum pictoria ars in mundo inolevisset, fortitudo Domini minimè fuit à sanctis quibusque adorata? Denique neque Abel justus, neque Enoch, neque Noe, neque ullus sanctorum qui in illa ætate fuisse leguntur, per imaginem, neque per colores Domini fortitudinem adorasse creduntur: quippe cum in rudi adhuc mundo necdum quarundam mundanarum artium experientiæ haberentur. Cum ergo sint plures mundi partes, in quibus homines pictoriæ artis sint ignari, numquidnam ibidem fortitudo Domini minimè creditur adorari? Adoratur ergo fortitudo Domini non per imaginem quæ per colores apparet, ut ille somniat, sed per ejus ineffabilem potentiam qua omnis mundi compago condita esse dinoscitur. Adoratur etiam fortitudo ejus non per quasdam materias, sed per verbum suum, filium videlicet, quem ante secula ineffabiliter genuit, & per quem & in quo universa creavit, qui est dextera & fortitudo

patris,per quam fortitudinem ſicot univerſalis creaturarum conſtar eſſe patrata creatio, ita etiam perpetua & ab angelis & ab hominibus ei celebratur adoratio: qui nimirum ſicut cauſa eſt omnis creationis,ita etiam cauſa eſt juſtiſſimę & decentiſſimę adorationis.Sancta igitur & univerſalis eccleſia non per imagines,quæ ex coloribus fiuot,ut ſæpe memoratus Johannes nauſeaſſe dinoſcitur, Deum adotare nos mortales homines,neq; ætberias poteſtates,ſed perChriſtum Dominũ confitetur, cum ſuæ redemtionis myſteria celebrans dignum & juſtum æquumq; & ſalutare dicit eſſe,ut nos ei ſemper& ubique gratias agamus,per qoem ineffabilem patris majeſtatem angelos laudare, dominationes adorare, poteſtates tremere,cælos cælorumque militiam ſupplici confeſſione hymnum gloriæ cooſtat ſuaviſona modulatiooe cantare. Adoratur ergo fortitudo ejus noo per coloriferam imaginem ejus, ſed per ſacratiſſimam, & vivificatricem ejus incarnationem. Adoratur ejus potentia non per picturam,ſed per ſua opera: per hæc videlicet, quibus formam ſervi accipere,de virgine naſci,ſurdis auditum,mutis eloquium, clandis greſſum, leproſis ſive cæteris ægritudinum moleſtiis adgravatis ſanitatem, mortuis vitam, cœcis lumen reddere, inferna exſpoliare, mortis imperium deſtruere,de ſepulchro ſurgere, ad cælos aſcendere dignatus eſt. Hæc ſunt enim inſtrumenta quibus à catholicis forritudo Domini adoratur: hæc munimina quibus fides eccleſiaſtica tuetur: hæc confeſſio à qua, ſi quis diſſeotit,periclitatur: quam ſi quis corde retinet,ſalutem perpetuam adipiſcitur: boc memoriale perpetuum, quo Cbriſtum fidelium mentes interioribus oculis ſemper intuentur, ad quarum rerum plenam cognitionem non per picturam venitur, ſed per fidem,ſpem & dilectiooem. Quia igitur idem Jobannes inperitiæ ſuæ nubilo obſitus, ut reor,aliud dixit,dum tamen aliud dicere vellet,hæc contra ea, quæ dixit,dicta ſufficiant: cæterum ad ea quæ dicere voluit hujus diſputationis pes vertendus eſt, ut & quid oolens aſſeveravit, & quid volens dicere ſtuduit,hujus ſtili pugno rationabilibus armis munito quatiatur, quatenus oos & diceoda quæ inpropriis verbis obſita ſunt ſenſiſſe,& dicta quæ intellegere in promptu ſunt,diſputando cootriviſſe lector agnoſcat. Cum enim ait; *Per imaginem quæ per colores apparet,adoratur fortitudo Domini*,ut conicimus,dicere voluit,Viſa imagine colorum fucis compaginata, fortitudo Domini adoratur: quod quidem & io ſequentibus pene patefecit, cum ait,*Et ad memoriam veniemus de ejus in terra præſentia.* Cui propoſitioni hoc facillimè poſſumus obicere, quod nec ſcripturarum ſanctarum lectione, nec patrum exemplis eſt inſtitutum, Deum in manufactis quibuſdam
Pſalm.119. debere quærere. *In corde meo*, inquit David,non imaginibus, *abſcondi eloquia tua: in toto corde meo*
exquiſivi te Deus, ne repellas me à mandatis tuis. & Moyſes dicit,*Ponite verba Domini in cordibus ve-*
Ioel.2. *ſtris.* & Dominus per Prophetam, *Convertimini ad me ex toto corde veſtro:* & è contrario de reprobis
Eſai.29. ait, *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me.* Unde datur intellegi, quòd non
in rebus viſibilibus,non in manufactis,ſed in corde Deus eſt quærendus: oec carnalibus oculis, ſed mentis ſolummodo oculo aſpiciendus. Nam quæ veſania eſt dicere, *Per imaginem quæ per colores apparet,adoratur fortitudo ejus,& ad memoriam veniemus de ejus in terra præſentia?* Infelix memoria, quæ ut Chriſti memoretur, qui numquam à pectore juſti hominis recedere debet, imaginariæ viſionis eſt indigua: nec aliter poteſt Chriſti habere in ſe præſentiam,niſi in patiete, aut in aliqua materia ejus viderit imaginem pictam: quoniam talis memoria quæ imaginibus fovetur, non venit ex cordis amore, ſed ex viſionis neceſſitate: quia videlicet non hanc internus amor ad memorandum Chriſtum incendit, ſed neceſſitas, qua etiam res exoſas mox ut videmus pictas, utcumque ad mentem viſione duce reducimus. De talibus ergo qui tanta neceſſitate arctantur, ut niſi picturas viderint,Chriſti difficile memorentur, timendum eſt, niſi fortè ant communem hanc locem quadam corporis moleſtia urgente viventes amiſerint, aut picturis quodam caſu, quæ tamen non ſemper haberi poſſunt,caruerint, Chriſti prorſus qui ſemper ante oculos babendus eſt, obliviſcantur.

CAP. III.

De eo quod dicunt, oon ſcandalizandum quendam, eo quòd ante imagines ſanctorum luminaria fiant, & odoris thymiamata.

DENIQUE cùm eadem ſynodus, cujus lectionem inculcandam arripuimus,plura ſuadear,quibus oullus ſanæ mentis adſenſum prębere audebit,plura diſſuadere nitatur,à quibus nullus ſani capitis greſſum operis retorquere tentabit,plura vituperet quæ prorſus ſunt laudanda, & è contrario plura laudet quæ penitus ſunt vituperanda,admonet etiam ne quis ſcandalizetur,eo quòd ante imagines luminaria concinnantur,& thymiamata adoleantur:quaſi ooo illi ſcandalizati ſint,qui rebus luce carentibus luminaria incendunt,& odore carentibus odorifera thymiamata offerunt. Illi etenim ſcandalizantur,qui ea quę Deo digoè offereoda ſunt,reb⁹ ſenſu carentibus offerunt,& offerre hortantur: & nos ſcandalizandos autumant,à quibus ſuam veſaniam ratiooabiliter ſubſannandam formidant: & dum ſe à nobis reprehendeodos exiſtimant, ooſtram ſalutē zelari ſe jactant. Nos itaque in hac parte ſcandalum pati formidant,& ſe boois operibus inſtare putant:ſed tanto nobis hujuſce partis ſcandalum valebit obeſſe,quanto & illis ipſius inſoleotis obſequii exhibitio prodeſſe:quia nimirum ordo expoſcit,ut talem illis præfatæ imagines inlati obſequii retributionem inpertire cogantur,qualem inpertiti hoooris ſenſum, cum ſint penitus inſenſatæ, percipere noſcuntur. Sed fortaſſis haoc noſtram aſſertionem fruſtrari cupientes diceot, Cur eos imaginibus

tribus ſenſo carentibus luminaria concinnantes,& thymiamata adolentes,ſubſannatis,cùm & oos in baſilicis æque ſenſu carentibus,& lumioaria concinnemus,& thymiamata adoleamus? Quibus facilis poteſt oboriri objectio; quoniam aliud eſt loca divinis cultibus mancipata lumioaribus perluſtrari, & in eiſdem locis & orationum & thymiamatum Deo fumum offerri,& aliud, imagini oculos habenti & nihil cernenti lumen offerre,& nares habenti & nihil odoranti thymiamata adolere:aliud eſt loca divioo cultui mancipata venerari, aliud picturis quibuslibet coloribus comptis lumioaria & thymiamata offerre: aliud domum majeſtatis Domini à fidelibus quibusque ædificatam & à pootifice dedicatam ſolenniter venerari,atque aliud & longè aliud,imagines à pictoribus quibusque compoſitas oblatis muoeribus inrationabiliter oſculari. *Domus* enim *mea*, ait Dominus, *domus orationis vocabitur*:item alibi, *Munera accepta erunt ſuper altare meum, & domus orationis mea honorabitur.* Esai. 56. Esai. 60. Multis namque bonoribus locus ille ſublimandus eſt, ubi à fidelibus populis undique coovenitur, & eorum ſupplicationes Deo miſerante exaudiuntur, & ooſtræ ſalutis myſteria celebraotur, & Deo ſacrificium laudis offertur, ubi ad perferenda Deo ſacrificia à fidelibus populis per manus ſacerdotum inlata, angelicus fit concurſus, ubi crebro ſuaviſonus pſallentium reboat coocentus, ubi divinæ lectionis arentia corda inrigantes perſonant fluctus. Denique in eorum pleriſque locis, qui ſe imaginibus luminaria & thymiamata offerre gloriantur, à quibus nos qui id facere contemnimus, ſcandalum pati putamur, ita loca divino cultui mancipata deſpicabilia ſunt, ut ſicut Legatis noſtris ſive illis qui tempore reverendæ memoriæ inluſtriſſimi viri patris mei, ſive eis qui à nobis illas ſunt deſtinati in partes,refereotibus comperimus, pleræque baſilicæ in eorum terris non ſolum luminaribus & thymiamatibus, ſed etiam ipſis carent tegminibus:quippe cum in regno à Deo nobis conceſſo baſilicæ ipſo opitulante,qui eas conſervare dignatur, affluenter auro argentoque,gemmis ac margaritis cæteris venuſtiſſimis reduodent adparatibus, & qui imaginibus lumioaria concinnare & thymiamata adolere reſpuimus, loca divinis cultibus mancipata rebus precioſiſſimis exornamus.

CAP. IV.

De eo quod dicunt, Ejuſdem criminis eſt, qui imagiaes ſpernit, cujus & Nabochodonoſor qui oſſa regum Juda protulit è ſepulcbris, & Judaici regis oculos occiſis filiis eruit, & Cberubim de templo abſtulit.

IMAGINES namque, ut crebro jam diximus, ſpernendo frangere, luminaribus & thymiamatibus offerendo adorare, nulla penitus authentica lectione cenſetur,neq; ullius ſancti exemplo fieri debere mõſtratur:cùm præſertim frangere eas ſive adorare à quibuſdam ſanctisPatribus ſit prohibitum:& ooo inmerito,quia à cautela eſt omnino remotum, quod utrumque illi perpetrant qui ſynodos faciunt,aut ob earum noo oeceſſariam abolitionem, aut etiam ob earum inoportunam adorationem. Dicunt ergo eos qui eas ſperount ejuſdem criminis eſſe, cujus Nabuchodooofor qui peccatis Iſraheliticæ gentis invaleſcentibus tremendi arbitrii ira urgente Judææ regnum deſtruxit, muros ſanctæ quondam civitatis evertit, & diruta totius templi venuſtate,cberubim quoque dejecit. Quod quidem ſi ita eſſet, non in oos hoc crimen poſſet cadere, qui eas in ornamentis eccleſiæ habere permittentes, modis omnibus ſpernimus adorare,ſed in eorum prodeceſſores vel parentes qui eas ornamentis baſilicarum ab antiquis adhibitas fregêre, & penitus abolendas ſanxêre. Tam anceps itaque hujuſce partis in eos ſententia pendere cernitur, ut quicquid ex ea moleſtius execrabiliusque protulerint, aut ſe aut prodeceſſores ſuos inevitabiliter damnare videantur. Cùm igitur illi majores ſuos ob earum abolitiooem ſpernant, ſeque ob earum adorationem magnam meritorum prærogativam habere jactent, nec iſti coæquari queuot ædificatoribus illius venerandi templi in laude,nec illorum majores ejuſdem everſoribus eo æquabuntur in crimine:quoniã quanta eſt diſtantia inter templum ſumi Dei quod ædificatum eſt tempore propbetarum à viris inluſtribus, & quaſdam imagines quæ à quibuslibet fiunt artificibus, tanta proculdubio diſtantia eſt inter ejuſdem templi everſores,& imaginum contemptores. Sed dum nos & iſtos vera ratione, qui eas inopportunè adorandas decernunt, & illorum majores qui eas incautè prorſus abdicaverunt, reprehendamus, reſtat ut templi Domini everſores majoris multoque majoris criminis oexibus irretitos fuiſſe, quàm earum ſpretores perdoceamus. Non enim talium imagioum abolitionem quales illi ſe adorare gloriantur, Propheta deflebat, ſed templum quod necdum fundatum erat, & urbis quæ cæteris urbibus eminebat, everſionem propbetico ſpiritu longè pòſt futuram reſpiciens, velut præteritam cantando deplorabat dicens; *Vt quid repuliſti nos Deus in finem, iratus eſt furor tuus ſuper oves gregis tui: memento congregationis tuæ quam creaſti ab initio.* Psal. 74. Nec imaginum contemptorem, ſed ejuſdem ſacratiſſimi templi everſorem inimicum vocat, cum ſubinfert; *Quanta malignatus eſt inimicus in ſanctis tuis, & glorsati ſunt omnes qui te oderunt.* Ibid. Nec in picturis, ſed in atrio Domini ſigoa ſua, vexilla videlicet hoſtilia Chaldaici ſive Romani exercitus poſita, deplorat dicens; *In medio atrii tui poſuerunt ſigna ſua, & ſigna non cognoverunt tanquam in via ſupra ſummum.* Ibid. Nec pictorum jannas,ſive quorundam artificum vel etiam pictarum tabularum materias, ſecuribus & aſciis dejectas fuiſſe, ſed templi Domini, in quo

Ibid. erant sancta sanctorum, sacratissimas januas hostilibus cuneis incisas deflet dicens; *Tamquam in sylva lignorum securibus exciderunt januas ejus, bipenne & ascia dejecerunt ea.* Nec combustionem sive
Ibid. inquinamentum quarundam imaginum, sed sanctuarii Domini animi angore prosequitur; *incenderunt*, inquiens, *igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui.* Nec cum his similia in alio Psalmo flebili modulatione cantabat, super imaginum contemptores iram Domini effundendam, sed super urbis sive templi eversores, vel etiam totius Israhelitici populi vastatores orabat
Psal. 89. dicens; *Usquequo Domine irasceris in finem? an in finem exardescet velut ignis zelus tuus? effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt, & in regna quæ nomen tuum non invocaverunt, quia comederunt Jacob, & locum ejus desolaverunt.* Nec de picturarum contemptoribus, sed sub nomine Idumæorum de cũ-
Psal. 13. ctis gentibus Israhelitico populo infestis dicit; *Memento Domine filiorum Edom in die Hierusalem, qui dicunt, Exinanite, exinanite quousque ad fundamentum in ea.* Nec imaginum adorationem contemnentibus, sed sub nomine filiæ Babylonis Chaldaicæ sive Quiritiũ genti comminatur; *Filia*, inqui-
Psal. 137. ena, *Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui tenebit & allidet parvulos tuos ad petram:* de imaginum verò contemptoribus nihil tale uspiam reperitur. Multa his similia Prophetarum oraculis de templi Domini sive Hierosolymæ urbis eversoribus dicta inveniuntur, quæ à nobis brevitatis studio prætermittuntur: Dominus quoque & redemptor noster ejusdem templi sive civitatis ruinam pòst futuram flevisse legitur. Quæ omnia quamquam mysticis obumbrata figuris, de ecclesiæ, sive animæ eversoribus possint intellegi, qui virtutes animæ velut quosdam muros quarum munimine contra vitia pugnatur, & fidem in pectore collocatam in qua Deo sacrificia munda litantur, quasi quoddam templum semper insectantes evertere moluntur, & cogitationes mundas sive quædam bonorum operum exercitia velut quendam populum prostrare nituntur, tamen historialiter de præfati templi eversione dicta fuisse accipiuntur. Unde liquido patet, majores eorum quamquam in abolendis à basilicarum ornamentis imaginibus quodammodo fuerint incauti, subversoribus tamen sacratissimi ac reverentissimi illius templi nequaquã sunt coæquandi: quoniam in istis quidem fuit levitas, in illis verò atrocitas; in istis imperitia, in illis nequitia: isti Deo se obsequium præstare arbitrantes eas ab ornamentis basilicarum abstulerunt, illi Deum qui populo suo erat iratus in se ad iracundiam provocantes ejus domum crudeliter diruerunt, quibus nos utrimque, Deo opitulante, postpositis, & loca divino cultui mancipata exornamus, & soli Deo servitium adorationis inpendimus.

CAP. V.

Quòd epistola, quam illi sancti Symeonis stultè dicunt, missa ad Justinianum Imperatorem, multum distet à divinis scripturis, sive a sanctorum patrum documentis, in eo quod ait præfato imperatori, Pro quibus commemorantes referimus divinis vestris auribus: *sive in eo quod eidem imperatori misericordia uti prohibuerit.*

SOLET plerumque hæreticorum versutia probrosa quædam & errorem suadentia apicibus adnotare, & sanctorum quorundam probabiliumque virorum nominibus prætitulare, quatenus virosum poculum mellis inlitum sapore facilius valeant ad potandum nescientibus quibusque porrigere. Unde timendum est, ne epistola quam illi cujusdam sancti Simeonis dicunt, ea qua testimonia ad suum errorem stabiliendum adducunt, non verba sint viri sancti, sed cujusdam machinamenti versuti. Quoniam quidem ideo de ea à nobis sive à cæteris quibusque orthodoxis dubitatur, quia ejus sermo in quibusdam locis sanctarũ scripturarum documentis refragatur, nec præsumimus ejus lectionem in testimonium ad res dubias firmandas sumere, quam novimus divinæ legis institutis contraire. Non enim nos ex ejus textu amplius uspiam legisse meminimus, nisi id quod ab illis in eorum codice taxatum repperimus. Quod quidem quamvis sensuum verborumq; venustate careat, & insulsum nescio quid rusticumve redoleat, libet tamen nobis ita id texere, ut constat nos in eorum codice reperisse. Dicunt enim præfatum sanctum Symeonem, cujus vita nobis & prædicatio manet ignota, pro quibusdam Samaritanis, imaginibus injuriam inferentibus Justiniano Imperatori taliter scripsisse; *Pro quibus commemorantes referimus divinis vestris auribus:* & iterum; *Non habeo quod dici talia præsumentes ne una in eis facta humanitate quatenus precamur victoriosam vestram fortitudinem, ne faciat misericordiam in eis qui hoc præsumpserunt, neque parcere illis, neque quodlibet rogum aut responsum suscipere pro illis.* & post pauca; *Sed conjuro vos Domine per Emanuhel Deum excelsum non morari neque ad medicum fieri ducentem vindictam.* & iterum; *Quos & suscipiet, propinquitates eorum tenebræ in condemnationem, qui expectat eos consumere inextinguibilem & tenebrosum ignem, & anathematizet eos in inferiora abyssi ipse sanctus & omnipotens spiritus Jesu Christi Domini nostri qui ex Patre procedit, ad perdendum illos in infinita perditione.* & post pauca; *In ipso qui conregnat pietati vestræ.* In quibus stolidissimis verbis & non solum eloquii venustatem, verumetiam communem loquendi sensum fugientibus & barbarismis ac solœcismis concretum nescio quid resonantibus, hæc prorsus reprehenduntur, quòd Justiniani Imperatoris hominis æque mortalis atque passibilis, & cunctis humanis permutationibus subjacentis, aures divinas nuncupaverit, eundemq; misericordia uti prohibuerit, & ad reddendum malum pro malo facilis fuerit, & patiẽter ac mansuetè agere in eadem causa neglexerit; & qui debuerat pro damnatorũ ereptione laborans iram regis refrænare, illius iram magis magisque succenderit, eumq; atrociter ad irascendũ inpulerit, nec ejus exemplo usus sit qui neminem vult perire: & qui pro lucrandis animabus invigilare debuerat, anathema &

nos

maledicta iojecerit,& eidem Imperatori Denm cooregnare dixerit. Quæ verba dum in tot locis re-
prehendantur,ad roborandam adoratiooem imaginum minus idonea reperiuntur:quoniam diffici-
le potest per præcipitia currere,qui io planis cernitur titubare:nee valet in ambiguiadiverticulis dux
esse itineris,qui publici tramitis viam tenere nequit in patentibus viis: & à liberalium disciplinarum
subtilissimo magisterio reprobatur,qui communium literarum usitatissimam notitiam minimè ha-
bere reperitur. Nam dum de eo qnod illeImperatoris aures divinas dixit,eiq; Deum conregnare pro-
fatus est, contra eorum deliramenta qui hactenus talibus adbuc nugis utuntur, plenissimè in supe-
rioribns bujus operis partibus à nobis affatim disputatum sit:nûc ordo exposcit ut de cæteris,de qui-
bus nunc sermo est, divinorum eloquiorum testimoniis gressus sermonum nostrorum munientes,
prout Dominus dederit, disputemus. Cùm enim misericordia uti imperatorem probibuisse reperi-
tur,quid aliud facit,nisi omnibus sanctis scripturis quæ misericordiam habendam percensent, relu-
ctari dinoscitur? Unde periculosissimum est talium literarum præcepta sequi, quæ divinis scripturis
videntur obniti. Ait enim Dominus io evangelio, *a Estote misericordes sicut & pater vester misericors* a Luc. 6.
est. & iterum; *b Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* & doctor gentium ait; *c* b Matth. 5.
Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes vobismetipsis sicut & Deus in Christo donavit vobis. c Ephes. 4.
& Psalmograpbus dicit; *d Dominum misericordiam diligere*; &, *e misericordia Domini plenam esse o-* d Psal. 33. e Psal. 119.
mnem terram. & idem Dominus per Prophetam dicit; *f Quia misericordiam volo & non sacrificium.* f Ose. 6.
Nam dum misericordia tam autbenticis habenda censeatur præceptis, & eam se in æternum can-
taturum Propbeta testetur, *Misericordias tuas*, inquiens, *Domine in æternum cantabo*, & ita à Domino
dicatur diligi, quisquis ea uti prohibet, eamq; habere contemnit, & Deum convincitur non diligere,
& ejus præstantissimis moniis penitus contraire. Unde & ipsa veritas legisperito dicenti, ipsum esse
proximum qui fecit misericordiam, respondit, *Vade & tu fac similiter.* Quo documento monstratur, Luc. 10.
non solum à nobis bomines qui unius noöiscum naturæ sunt diligendos, sed etiam angelos qui
quamvis alterius sint naturæ, in eo tamen quod misericordiam erga nos exercent, & proximi esse cre-
duntur, & diligi prorsus ab eo qui Deum & proximum diligere sanxit, omnino jubeotur, in eo etiam
quod tam facilis ad reddendum malnm pro malo fuerit, divinis prorsus monitis contradixit. Nec il-
le enim ad exercendam vindictam tam severus esse, oec imperatorem ad hanc exercendam inpellere
debuit: quippe cujus ministerium noo fuerit vindictam exercere, aut exercendam jubere, sed opera
misericordiæ amare, & amanda cæteris prædicare. Ait enim Dominus in Exod. *Si occurreris bovi ini-* Exod. 23.
mici tui aut asino erranti, reduc ad eum. Cui præcepto nullatenus paruit cum errantes præfatos Sa-
maritanos, si tamen errasse creduntur, ab errote minimè revocavit, sed ut in eodem errore perirent,
imperatoris mentem postulando concitavit: & quos vidit sub onere peccatorum cecidisse, non solom
non erexit, sed sub eodem onere atrociter perire permisit, dicente Domino, *Si videris asinum odientis* Ibid.
jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis eum eo. in Proverb. quoq; scribitur; *Si esurierit inimi-* Prov. 25.
cus tuus ciba illum, si sitit potum da illi: hoc enim faciēdo carbones ignis congeres super caput ejus, Deus au-
tem retribuet tibi: quia videlicet quos peccando inimicos sciebat, & spiritualium ciborum eduliis &
salutaris poculi egeoos, si divinorum verborum esca sive potu saturaret, carbones ignis qui & pecca-
torum rubiginem consumerent, & eos ad dilectionem Dei & proximi accenderent, super capita, men-
tes scilicet eorum, congereret. Vindictam ergo quærere & misericordiam spernere iramque servare,
quæ omnia superius positæ literæ præfatum imperatorem hortatæ fuisse perhibeotur, his Ecclesiasti-
ci libri documentis cohibeotur; *Qui se*, inquit, *non vindicat, à Deo inveniet vindictam, & peccata illius* Eccles. 28.
servabit. relinque proximo nocenti te, & tunc petenti tibi solventur peccata. Homo homini servat iram, &
a Deo quærit medelam: in hominem sibi similem non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur:
ipse retinet iram, & propitiationem petit à Deo, quis deprecabitur pro delictis ejus? item Esaiæ vaôs ora-
culo pro malis mala reddere hoc modo probibetur; *Audite*, inquit, *verba Domini, qui timetis nomen*
ejus: dicite, Fratres nostri estis qui vos oderunt & abominantibus vos, ut nomen Domini magnificetur, & ap-
pareat ipsis in jocunditate eorum, & illi confundentur. Dominus quoq; in evangelio inimicos sive pra-
vè agentes, noo iram suscitandam, nec vindictam exercendam, nec maledicta congerenda præcepit,
sed dilectionem erga eos exhibendam his sacratissimis verbis instituit; *Diligite inimicos vestros, & ora-* Matth. 5.
te pro eis qui vos persequuntur: benedicite maledicentes vos, benefacite eis qui vos oderunt, ut sitis filii patris
vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Nam
si illi voce veridica diligendi potius quàm maledicendi & exsecrandi sunt qui nos oderunt & perse-
quuntur, qui utiq; imago Dei sumus, multo minus illi maledicendi seu plectendi sunt, qui picturis
injurias injecisse feruntur. Vas quoq; electionis nulli malum pro malo reddendum esse his verbis ad-
monet. ait enim in Epist. ad Rom. *Nolite prudentes fieri apud vosmetipsos, nulli malum pro malo redden-* Rom. 12.
tes, providentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, si fieri potest: quod ex vo-
bis est, cum omnibus hominibus pacem habete, non vosmetipsos defendentes, sed date locum iræ. scriptum est
enim, Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Si ergo nosmetipsos egregii prædicatoris docu-
mento defendere minimè debemus, quis furor est, quæve dementia ut rerum insensatarum secun-
dum exhortationem earuodem literarum quæ Justiniano missæ sunt, injurias defeodere studeamus;
& pietatis opera quæ oec pro nostris quidem calumniis amittere debemus, pro picturarum cootu-
meliis, quas illæ minimè sentiunt, amittamus? Noo igitur in hac parte scriptor ejusdem epistolæ sao-
cti viri Stephani protomartyris exempla secutos est, cum videlicet ille dum lapidum grandine undi-
que sibi misso atrociter quateretur, flexis popliôbus pro persecutoribus oravit: iste verò imaginū in-
jurias quæ ab illis minimè sentiuntur nō ferens, ejusdē injuriæ perpetratores perniciter & absq; mise-
ricordia magoa sub adtestatione interimēdos esse rogavit, eorūq; animas anathematis vinculo nexas
ad

ad perpetua supplicia destinare curavit, neglexit interea earundem literarum scriptor patienter si-
ve mansuetè in hac parte agere, sprevitque ejus prædicationem adimplere, qui ad Thessalonicenses
Thessal. 5. scribit; *Patientes estote ad omnes, videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est,*
Prov. 16. *invicem sectamini & in omnes:* illiusque monitis contempsit parere, qui ait; *Melior est mansuetus cum*
humilitate, quam qui dividit prædam cum contumeliosis: & dum debuit in eripiendis miseris iram regis
Prov. 24. refrænare, dicente Salomone; *Erue eos qui ducuntur ad mortem, & redime qui interficiuntur, ne parcas:*
si autem dixeris, Non novi hunc, scito quia Dominus corda hominum novit, & qui finxit spiritum omni-
bus, ille scit omnia, qui reddet unicuique secundum opera sua: versa vice ad interfectionem & crudeli-
tatem exercendam imperatoris animum suis literis excitavit. Quia ergo hi qui injuriam patiuntur,
Ecclef. 4. liberandi sunt, liber Ecclesiasticus demonstrat. Ait enim; *Libera eum qui injuriā patitur de manu pro-*
tervi, & agre feras in anima tua: in judicando esto pupillis misericors ut pater, & pro viro matri illorum:
& eris velut filius altissimi obediens, & miserebitur tibi magis quàm mater, per Esaiam quoque pro-
Esa. 1. phetam ita de hac re dicitur; *Inquirite judicium, eripite injuriam accipientem, & judicate pupillo, &*
justificate viduam, & venite disputemus, dicit Dominus: & si fuerint peccata vestra ut phœnicium, ut ni-
vem dealbabo: si autem ut coccinum ut lanam albam efficiam: eripite direptum de manu injuriantis eum.
Unde si quis vult fieri velut filius altissimi Dei, utiq; operibus bonis instando, & cupit sui à Deo mi-
fereri, & peccatorum sordibus ablui, his potius debet saluberrimis monitis uti quàm illius epistolæ
perversitatem crudelissimam sequi. Porrò quòd ad irascendum imperatoris animum inpulit, & in
hoc quoque crudeliter egit, & sacris literis penitus in hac parte sicut & in cæteris contraiit. Dicitur
Prov. 12. enim per quendam sapientem, *Anima benedicta omnis simplex: vir autem animosus vel iracundus non*
Prov. 22. *honeste agit:* ita & per eundem, *Noli esse amicus viro animoso: cum amico autem iracundo noli commora-*
ri, ne fortè discas vias ejus, & sumas laqueū animæ tuæ: quæ viæ cum à sapiente disci prohibeantur, mul-
to magis docere & sub adtestatione hortari prohibentur. Liber quoque Ecclesiasticus taliter de hac
Ecclef. 28 re intonat; *Homo iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medium pacem haben-*
Ecclef. 7. *tium immittet delaturam.* Nam & Ecclesiastes hæc præcepta dat; *Noli festinare in spiritu tuo irasci, quia*
Ephes. 4. *ira in sinu stultorum requiescit.* Doctor itaq; gentium ita ad Ephesios scribit; *Irascimini & nolite pec-*
Ibid. *care, sol non occidat super iracundiam vestram:* item idem *Omnis amaritudo,* inquit, *& ira, & indigna-*
tio & clamor, & blasphemia auferatur a vobis cum omni malitia. idem quoque; *Nunc autem,* inquit,
Coloss. 3. *deponite omnem iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, multiloquium:* quæ quidem penè omnia,
si liquidius indagentur, in præfatæ epistolæ textu reperientur. Dicat ergo justissimus vir & Deo cha-
rus Jacobus Apostolus, utrum juxta istius epistolæ exhortationem velox quis ad irascendum esse de-
beat: intonet utrum huic epistolæ consentiendum sit, quæ imperatorem citatum ad iracundiam fore
Jacob. 1. sanxit. Ait enim; *Scitis fratres mei dilecti, sit autem omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquē-*
dum, tardus quoque ad iram: ira enim viri justitiam Dei non operatur. Dicat etiam ipsa veritas, quid de
hac re ejus membra sequi debeant; dic, inquā, sancte Matthæe, quid de paradisi fonte perpetuo hau-
Matth. 5. riens tui fluminis vitalibus rivulis profudisti. Ait enim fons perennis, fons vitæ, fons luminis; *Omnis*
qui irascitur fratri suo reus erit judicio. Cum vero tot divinæ legis exemplis, tantisq; divinorum elo-
quiorum oraculis ira, quæ inter principalia vitia enumeratur, dicitur exsecranda, in promptu est in-
tellegere quod hæ literæ ad res in quæstionem venientes roborandas non sunt idoneæ, per quas im-
peratori sub magna adtestatione, ac supplici adjuratione committitur habenda & opere perpetran-
da. Debuerat sane auctor ejusdem epistolæ quos videbat periclitari ad pœnitentiam exhortari: qui
si forte pœnitentiam contempsissent, poterat imperatorem supplicibus precibus convenire, ut eos
ad convertendum cogeret: forsitan id sui profectus bonum sequerentur coacti, quod contempse-
1. Tim. 2. rant spontanei, quoniam Deus omnipotens neminem vult perire, Paulo attestante, qui ait; *Hoc enim*
bonū & acceptum coram salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri & in agnitionē veri-
tatis venire. Si enim lucrandis animabus insisteret, illos magis quos errasse videbat ad pœnitentiam
debuit provocare, quàm principis animum ad effundendum sanguinem incitare: quoniam pœnitē-
tiæ virtus non est cæteris virtutibus postponenda, sed optimis quibusque æquiperanda: quippe quæ
quasi quoddam medicamentum fracta consolidet, languida sanet, perdita restituat, & plerumq; post
lapsum peccatores ad pristinum statum reducat. Hanc enim Psalmographus commendat, cum dicit;
Psal. 32. *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitias meas non operui: dixi, Pronunciabo adversum me justi-*
tias meas Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Hanc Esaias habendam præcepit, dicens; *Me-*
mores estote horum & ingemiscite, pœnitentiam habete qui erratis, convertimini ex corde. Hæc Hiere-
Jerem. 3. miæ vatis oraculis censetur dicentis; *Convertimini filii revertentes, & sanabo contritiones vestras.* In
alio quoque loco idem dicit; *Avertatur jam nunc unusquisque a via sua mala, & meliora facite stu-*
Joel. 2. *dia vestra.* Johel quoque voce Domini intonat, dicens; *Convertimini ad me ex toto corde vestro, &*
ex tota anima vestra in jejunio & fletu & planctu, & disrūpite corda vestra & non vestimenta vestra, &
convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia misericors & patiens est, magnanimis & multum mise-
Ecclef. 2. *ricors & patiens in benignitatibus.* Liber etiam Ecclesiasticus dicit; *Si pœnitentiam non egerimus, incide-*
mus in manus Domini secundum magnitudinem ejus, & misericordia ejus cum ipso est. In Actibus nempe
Actor. 2. Apostolorum scribitur; *Pœnitentiā agite & convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Pastor quoq; ec-
2. Pet. 3. clesiæ in epistola secunda dicit; *Non tardat Dominus sui promissi sicut quidam existimant, sed exspectat*
quoque vos, nolens aliquē perdere, sed omnes exspectat in pœnitentia locum reverti. Quanto igitur hæc præ-
minet virtus ad salvandum, quam ille errantibus prædicare neglexit, tanto proculdubio cæteris
nequitiis præeminet hæc sævitia ad nocendum; quia ille & misericordia uti principem prohibuit, &
eum

eum ad irascendum & ad vindictam exercendam gravibus obtestationibus inpulit. Si ergo juxta Dominicam sententiam grave scelus est unum de pusillis scandalizare, quàm grave putas sit non pusillum quendam, sed regem qui caput utique plebium est ad scandalizandum promovere? Nam & in eo quod præfatæ epistolæ scriptor inter cæteras sævitias, quas erga eos, quos errare conspexit, exercuit, maledictis usus est, non mediocriter errasse & sacris eloquiis contraisse deprehenditur, dicente vase electionis; *Benedicite & nolite maledicere.* item alibi; *Neque maledici regnum Dei possidebunt.* Petra etiam ecclesiæ maledictis uti his verbis prohibet. Ait enim in epistola prima; *Quapropter omnes consentanei estote, unanimes, conpatientes, fraternitatis amatores, misericordes, humiles, non reddentes malum pro malo vel maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis ut benedictionem hæreditate possideatis.* Sed ne quis nos putet aliquem judicare, aut cuidam cujus meriti sumus ignari, detrahere, cognoscat nos non vitam alicujus justi, non meritum discutere, sed verba solummodo ventilabro divinorum eloquiorum studiose ventilare, quæ inconpetenter ad errorem nutriendum ad medium sunt deducta, cum sint errorum nervis usquequaque concreta. Nec enim alia ejusdem Symeonis verba discutimus, quæ, ut superius diximus, nusquam nos legisse meminimus, sed ea solummodo quæ eorum apicibus narrantibus sensu percepimus: & cum nesciamus utrum ejusdem Symeonis, ut illi fatentur, aut alterius cujusdam verba sint in ejus nomine prænotata; novimus tamen ea omni ambiguitate postposita à sanctarum scripturarum sensibus aliena, & merito ab omni ecclesiastico dogmate abdicanda.

Rom. 12.
1. Pet. 3.

CAP. VI.

De eo quod omnibus hæreticis Samaritanos deteriores, & Samaritanis deteriores eos dicunt qui imagines destruunt, cum parentes eorum secundum illorum opinionem omnibus hæreticis deteriores fuerint, qui utique imagines destruxêre.

NON sufficiebat illis prodecessores sive parentes eorum formidolosis anathematibus abdicare ac diversis conviciis lacerare, nisi eos omnibus hæreticis dixissent deteriores fuisse: qui quanto eos atrocioribus injuriis exsecrari contendunt, tanto amplius divinis monitis contradicunt. Dicunt enim Samaritanos omnibus hæreticis deteriores, eisque in crimine præferunt eos qui imagines destruunt. Constat enim majores eorum imagines destruxisse, & secundum eorum opinionem qui imagines destruunt Samaritanis deteriores sunt, & Samaritani, ut illi ajunt, omnibus hæreticis deteriores sunt: omnibus igitur, ut illi fatentur, hæreticis majores eorum deteriores fuêre, quos constat imagines destruxisse. nam dum sint, ut ipsi adseverant, ab omnium hæreticorum deterioribus aut per carnis materiam propagati, aut in scripturarum dogmatibus educati, aut per manus inpositionem ad peragenda Christianæ religionis mysteria consecrati, mirandum est qui se cæteris catholicis in constitutionibus exhibendis, & ecclesiæ traditionibus statuendis eminentiores existiment, tantamque se auctoritatis prærogativam habere jactent, cum hanc eos habere nec propriorum actuum sive documentorum exercitia, nec majorum suorum exempla probent. Nam si isti ob imaginum adorationem omnibus catholicis præferendi sunt, jam non in ecclesia virtutum sectatores, sed imaginum adoratores eminentiorem locum tenebunt: & si imaginum adoratores intra sanctam ecclesiam aminentiorem locum tenebunt, jam non virtutibus, sed erroribus est utendum: est autem virtutibus non erroribus utendum: non igitur isti ob imaginum adorationem omnibus caholicis præferendi sunt. Samaritani namque, quos illi dicunt omnibus hæreticis deteriores, non sunt hæretici Christianorum, sed Judæorum: nec se novum testamentum, sed vetus tenere fatentur: qui cum Judæi resurrectionem corporum credant, prophetas sive hagiographa recipiant, illi & resurrectionem spernunt, & exceptis quinque legis libris omnes scripturas & veteris & novi testamenti postponunt. Sunt autem reliquiæ gentium quas Sennacherib rex Assyriorum decem tribubus Israhel in Medos translatis, ad custodiendam terram Israhel misit. Qui dum leonibus cæterisq; pessimis feris vel quibusdam rebus incommodis in terra Israhel vastarentur, & legationem regi facerent, se in eadem regione perdurare minime valere, nisi legitima Dei terræ custodirent, quidam de Levitis ad eos missi fuisse perhibentur, à quibus legis cerimonias docerentur: quibus ex parta susceptis & in pluribus hæreseos partibus usurpatis, adeo eorum barbara gentilitas cordis tumore inflata est, ut postpositis Judæis, qui utique de Jacob germine processisse creduntur, se solummodo filios Jacob esse glorientur; atque ita Judæorum communionem sicut & cæterarum gentium spernere fastu inpellente cogantur: de quorum stirpe erat Samaritis fœmina, quæ ad puteum Dominicis conloquiis communicans, inani jactantia patrem suum Jacob qui sibi puteum dedisset; & redemptorem mundi eo majorem non esse eum magna cervicositate adserebat, majoresque suos non Hierosolymis, sed in monte adorasse dicebat. Quam cervicositatē simul cum hydria & incredulitate deposuit, & salutaribus monitis adquievit. Quæ quid typicis innuerit mysteriis si breviter exsequamur, non est inconsequens. Gessit ergo typum totius humani generis, quod senescente jam mundo ad Dominum venit, qui sexta utiq; ætate mundi ad puteum sedit, qui mundi hujus terrenum laborem & errorem tenebrosa profunditate significat, sedit, inquam, humilitatem carnis pro nobis susceptæ fatigatus, infirmitatem ejusdem carnis significans, quamvis alio intellectu sessio ejus magisterii & doctrinæ dignitatem demonstret. Sitivit non tantum aquam, sed fidem gentium haurire cupiens. Unde & disci-

& discipulis manducare hortantibus cibum se dixit habere quem illi nescirent. Sitiebat ergo fidem gentilium ut faceret in ea voluntatem patris,& perficeret opus ejus. Promisit ergo se illi daturum aquam vivam, spiritum videlicet quem accepturi erant credentes in eum. Dixit ergo eam quinque viros habuisse,id est,quinque carnalibus sensibus usam fuisse,& sensum quem tandem haberet pro Christo creditura erat,cum quo legitimum posset habere connubium, jam non suum esse: nam & post quinque carnales responsiones sexta responsione nominat Christum. Prima namque ejus re-
Joh. 4. sponsio est, *Tu cum sis Judæus quomodo a me bibere petis?* secunda, *Domine neque hauritorium habes & puteus altus est:* tertia, *Domino da mihi hanc aquam ut neque sitiam,neque veniam huc haurire:* quarta, *Non habeo virum:* quinta, *Video quia Propheta es: patres nostri in monte hoc adoraverunt:* nam ista responsio carnalis est. Carnalibus enim datus fuerat locus terrenus ubi orarent,non ut locum aut rem aliquam in eo positam adorarent,sed in eodem loco adorarent Dominum, spiritales autem in spiritu & veritate, non in imaginibus,non in picturis,non in rebus sensu carentibus oraturos Dominus dixit. quod posteaquam locutus est, sexta mulieris responsio Christum fatetur omnium
Ibid. istorum esse doctorem. Dicit enim, *Scio quoniam Messias venit qui dicitur Christus, cum venerit ipse adnunciabit nobis omnia.* Sed adhuc errat,quia eum quem venturum sperat,venisse non videt,qui
Ibid. error misericordia Domini dicentis, *Ego sum qui tecum loquor*, tanquam adulter expellitur. quo audito nihil respondit, sed relicta hydria,cupiditate videlicet atque amore seculi hujus, quo sibi homines de tenebrosa profunditate & terrena conversatione hauriunt voluptatem, qua percepta de-
Ibid. nuo in ejus adpetitum inardescunt,sicut dictum est, *De aqua illa qui biberit sitiet iterum:* iit in civitatem, quia videlicet mundo prædicavit quod credidit, corde credens ad justitiam, ore confitens ad salutem. Quia ergo paulo longius à re proposita digressi sumus,ad propositum denuo revertamur. Samaritani namque cum sint gentiles,& ficte Judaismum tenere videantur, non amplius cæteris incredulis contra ecclesiam sævire noscuntur: quos quidem isti dum hæreticos Christianorum putent, omnibusque hæreticis nequiores existiment, quadam eis clementia favent, cum majores suos in nequitia illis præferendos esse perdocent. non enim est omnium deterrimus, cui in culpa alius quilibet invenitur præferendus.

CAP. VII.

De eo quod quanto plura exempla hæreticorum & imagines spernentium vel despicientium trahunt, tanto parentes suos majoribus conviciis & injuriis inhonorant, quos procul dubio eorum sequaces in hac parte fuisse profitentur.

VETUSTISSIMUS non solum philosophorum, sed etiam oratorum mos est, cum aliquid adprobare velint, aut in ipso negotio de quo agitur, aut ex rebus aliis, aut certè extrinsecus probandæ rei argumentationem adsumere. Quos isti dum in cæteris inperitia interveniente sequi contemnunt, in hac nimirum parte sequi omnino contendunt, cum prodecessores sive parentes suos ob imaginum abolitionem, aut ex ipso negotio, aut aliunde aut extrinsecus argumenta sumentes damnare statuunt,& conviciis lacerare, anathematibus exsecrare, insanissimis verbis inhonorare non metuunt: quantoq; plura quorundam hæreticorum exempla in testimonium trahunt, quorum eos sequaces fuisse profitentur, tanto & eos gravioribus exsecrationibus abdicant,& se di-
Exod. 20. vinis monitis quæ parentibus honorem inpendendum sanciunt, contraire demonstrant. *Honora*, inquit Dominus, *patrem tuum & matrem tuam ut bene sit tibi.* Quod quidem præceptum tanta auctoritate viget, ut & in tabulis digito Domini scriptum sit, & ab Apostolo primum mandatum
Ephes. 6. nominetur. Ait enim; *Honora patrem & matrem, quod est mandatum primum in promissione*, in ea videlicet promissione qua statim subjecit, *Ut sis longævus super terram & bene tibi sit.* Animadvertendum sane est quantæ sint damnationis, qui parentes conviciis lacerant, aut anathematibus exsecrantur, cum tanti sint meriti, tantamq; repromissionem habeant qui eos juxta Dominicæ vocis imperium honorant. Quoniam quanto eos qui huic præcepto parent optima demulcet promissio, tanto illos qui eidem Dominico imperio reluctantur, formidolosa deterrere debet damna-
Levit. 19. tio. in Levitico quoque scribitur; *Unusquisque patrem suum, & matrem suam timeat.* in Ecclesiasti-
Eccles. 3. co quoque de honorandis parentibus scribitur; *Qui honorat patrem suum, longiori vita vivet: & qui obaudit patrem, refrigerat matrem, & quasi Dominus serviet his qui se generaverunt, in opere & sermone*
Ibid. *& omni patientia, & benedictio ejus in novissimo manet.* Item in Ecclesiastico; *Fili sustine senectam patris tui, & non contristes eum in vita ipsius: & si deficit sensu da veniam, & ne spernas eum in tua vir-*
Ephes. 6. *tute. Non est tibi gloria, sed confusio:* Doctor etiam gentium dicit; *Filii, obedite parentibus per omnia, hoc enim placet Domino.* Si enim honorem impendere, sive obedire parentibus Deo placet, convitia eis & exsecrationes ingerere modis omnibus displicet: & si id non displicet, neq; illud placet. grave ergo & formidolosum est parentes non honorare: gravissimum verò & formidolosissimum eos abo-
Exod. 21. minari, aut anathematizare, dicente Domino; *Qui malè dixerit patri suo, aut matri suæ, morte moria-*
Deut. 27. *tur.* & iterum, *Maledictus homo, qui non honorificat patrem suum, aut matrem suam, & dicet omnis po-*
Prov. 20. *pulus, fiat, fiat.* In Proverbiis quoq; scribitur, *Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna ejus*
Prov. 28. *in mediis tenebris.* Item ibi; *Qui repellit patrem suum & matrem suam, & æstimat se non peccare, hic particeps est viro impio.* Unde sciendum est, non eos esse mediocris insaniæ, qui pro rebus sensu carentibus in majores suos maledicta non pertimescunt congerere, & dum imaginibus volunt favere, nec

paren-

parentes pertimescenut inhonorare, nec divinis oraculis contraire. Nos quidem hæc dicentes, non illorum majoribus favemus, quos in hoc quoque negotio absurdè egisse comperimus, sed quanta sit istorum præsumptio, in talibus ausis divinæ legis testimoniis demonstramus.

CAP. VIII.

De eo quod secundum Demetrii Diaconi dictum, incautè & inordinatè, parentes eorum egerunt, duos libros inargentatos, eo quòd quiddam de imaginibus in his continebatur, comburentes, & alterius libri duo folia præciderunt.

CUm in neutra parte moderâmen habentes, neque isti rationis coerceantur, neque illorum prodecessores coerciti fuisse credantur habenis, sed utriq; convincantur per abrupta & invia ferri effrenes rerumque prohibitarum & profectu carentium sequaces; dum videlicet, sicut crebro jam dictum est, isti imagines suppliciter censeant adorare, illi inpatienter censuerint frangere, ut Demetrius eorũ diaconus ait, *incaute & inordinate inter cætera egerunt, duos libros inargentatos eo quod quadam in eis imaginum mentio haberetur, comburentes, & alterius libri duo folia præcidentes*, quasi non aliter imaginum possit mentio fieri, nisi protinus censeantur adorari. Nam dum nullus recipiendorũ codicum vel tenuiter imagines adorare percenseat, in pluribus tamen illarum mentio quodamodo fit. Qui si omnes in quibus illarum mentio fit, conburendi sunt, multa prorsus scripturarum instrumenta peribunt. Primum namque nnaquæque res probanda est, & postea judicanda. quod cum pluribus sive divinarum sive mundanarum legum exemplis possit adprobari, ipsorum quoq; rhetorum documentis potest adstrui, qui primum genus posuerunt deliberativum, secundum demõstrativum, tertium judiciale: ut videlicet quicquid deliberatio aut abnuendum, aut sequendum repererit, demonstratio id aut laudabile, aut reprehensibile demonstret, judiciale, aut pœnis, aut præmiis sententiam decerne si non judiciale hæc duo sequentia genera præcedant, versis in contrarium causis deliberationis examine præposito, demonstrationis ordine neglecto, aliter res quælibet quàm justum est judicetur. In omnibus igitur rebus moderatio sive mediocritas habenda est, & memoria retinendum est illud philosophicum; *Ne quid nimis*, quæ moderatio probationis semper societate mulcenda est. non enim ait Apostolus, *Omnia absque moderatione & absque probatione conburite*, sed, *Omnia*, inquit, *probate & quod bonum est retinete*. 1. Thess. 5.

CAP. IX.

De eo quod in eodem libro in tabulis argenteis Leontius à Secreta imagines cernens acutissimum & ingeniosissimum sui erroris emolumentum invenisse gloriatus est.

IN eo denique libro, in quo duo folia ob quandam imaginum mentionem in eorum priore synodo quæ ob abolendas imagines gesta est, præcisa fuerant, habebantur in tabulis argenteis quædam imagines sicut in vasculis sive in pluribus rebus baberi solent, quas in secunda eorum synodo quæ pro adorandis imaginibus adgregata est, mox ut Leontius à Secreta conspexit, magnum se sui erroris emolumentum invenisse putavit, eosque insignis fuisse dementiæ judicavit, à quibus in eodem libro ubi imagines erant, ob imaginum mentionem duo folia abscisa fuisse cognovit: sicque idem liber per intervalla temporum variis eventibus disparibusque modis & ab illis est propter imaginum mentionem abscidi judicatus, & ab istis propter imagines quæ habebantur in tabulis adorari jussus: ab illis foliorum jacturam injuste perpessus, ab istis adoratione inlicita sublimatus: illis auferentibus quod habebat & habere debuerat, inconpetenter amisit, istis exhibentibus quæ nec habebat nec habere debuerat, inconsequenter adquisivit: qui nec pro ullis instantibus culpis folia perdidit, nec pro quibusdam insignibus meritis adorationem invenit; & quanto meruit rectè habita amittere, tanto nimirum meruit inhibita adquirere. Numquidnam omnes libri in quibus auro argentove vel etiam quibuslibet coloribus historiæ inter scripturas pictoria arte insertæ sunt, quia imagines habent aut ab illis sunt comburendi sive præcidendi, aut ab istis colendi sive adorandi? Numquidnam sericæ sive quarumlibet materiarum vestes sive pallia humanis usibus apta, aut divinis cultibus mancipata, figuris quibusdam decorata, variisq; coloribus fucata, eo quod imagines habent, aut ab illis sunt concremanda, aut ab istis adoranda? Numquidnam metalla sive ligna quibuslibet utilitatibus formata, eo quod sculptorio vel etiam cælatorio opere quibusdam imaginibus decorantur, ideo aut ab illis conburenda aut frangenda, aut ab istis sunt adoranda? Infelix mens quæ semper aut in exsecrandis, aut è contrario in adorandis imaginibus æstuat. Infelix sensus, qui semper in abdicandis rebus quæ sine offensione haberi queunt, & sine offensione adorari nequeunt, anhelat. Infelix consuetudo quæ mediocritatis recto tramite aspernato, fixam tenere regulam nesciens, huc illucq; semper nutabunda deflectitur, modo inordinate abdicans quod nequaquam est abdicandum, modo infauste adorans, quod non est penitus adorandum, modo ultra quàm ordo exigit rem minime deiciendam deicit, modo ultra quàm ordo exposcit rem non nimium extollendam extollit, & rebus necessariis omissis rebus non necessariis instans, aut ob imaginum abolitionem, aut ob earum adorationem, quod utrumq; non convenit, synodos adgregat, quasi Christianæ religioni aut in habendo,

aut in non adorando quoddam possint afferre præjudicium: cum videlicet imagines nihil si non ha-
bentur derogant, nihil si habentur prorogant, eum tamen abdicatæ quandam incautam levitate ra
aflerant, adoratæ vero culpam inurant.

CAP. X.

Quòd nulla evangelii lectio tradat Jesum ad Abgarum imaginem misisse, ut illi dicunt.

EVANGELIUM est bonum nuntium, & revera bonum nuntium, quoniam qui id suscipiunt fi-
lii Dei vocantur. Est enim amnis quadrifluus ab uno ineffabili Paradisi fonte progressus, & in
quatuor amnes insigniter derivatus, & ad arentia corda inriganda salubriter emissus. Est via
quæ ducit ad vitam; est lux à tenebris vitiorum reducens & inoffenso calle gressus mortalium ad cæ-
lestia dirigens. Est urbis florentissimæ munimentum, in quo firmiter stare præstantissimum vitæ e-
molumentum, à quo recedere periculosissimum detrimentum est. Sunt fluenta veritatis, quæ falle-
re fallique nesciunt, in quorum vastissimis amnibus cum plura dominicorum gestorum insignia ha-
beantur, eundem dominum Abgari cujusdam regis epistolam suscepisse, eique reciprocam destinasse
minime habetur. quæ duæ epistolæ cum à sancti evangelii lectione sint penitus extraneæ, & à beato
Gelasio Romanæ urbis antestite, vel à cæteris æque catholicis & orthodoxis viris inter apocryphas
scriptutas prorsus deputatæ, non sunt in testimonium quodammodo producendæ, quia ad ea quæ
in quæstioné veniunt adprobanda vel inprobanda sicut & cæteræ apocryphæ scripturæ minus sunt
idoneæ. Harum ergo tcatus cum sit ab evangelistis minime in codicibus evangeliorum taxatus, &
merito à catholicis inter apocrypha deputatus, & ab istis ob adorandarum imaginum errorem ad-
struendum in synodo adlatus, nec suis quidem vel tenuiter favet sequacibus præsertim cum ibidem
nequaquam Abgarus domino imaginem quandam adoraturus postulasse legatur, aut idem omnium
dominus eidem Abgaro quandam imaginem adorandam destinasse perhibeatur. Si verò hi qui ea-
rum lectione suum errorem fulcire moliuntur easdem epistolas, unam à domino susceptam, alteram
missam adfirmare velint, dicentes, Non omnia scripta in evangelio quæ à Domino dicta vel facta
Joan. ult. sunt, & utantur testimonio Johannis dicentis, *Multa quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu disci-*
pulorum suorum quæ non sunt scripta in libro hoc, advertant hoc de miraculis non de epistolis, de signis
non de constitutionibus intellegi posse. Quod vero ipsæ epistolæ ab evangelica lectione remotæ & à
catholicis inter apocrypha deputatæ sint, & in earum lectione adorandarum imaginum nulla docu-
menta habeantur, manifestum est. Nos & imaginum adorationem spernimus, & eas inter apocrypha
legentes omnia probamus, & quæ bona sunt retinemus.

CAP. XI.

Quòd illi libri gestorum patrum, quorum auctores ignorantur, non prorsus idonei sint ad testimonia danda, & ad hæc quæ in contentionem veniunt adfirmanda.

APOSTOLICA nos admonet prædicatio, omnia probare, & ea quæ bóna sunt retinere. Quod
de doctrinarum diversitatibus quam maxime intellegi potest. Non enim nos omnium actu-
um vel etiam rerum gustum capere permisit, ut quasi prægustantes omnia bona solummo-
do retinentes mala quæque abiciamus, quod fieri absque quadam inlicitorum perpetratione ne-
quaquam potest, sed probare nos jussit, & spiritali palato degustare omnes doctrinas & eas quæ
à viris probatissimis inlatæ, interna satietate mentes reficiunt solummodo retinere, cæteras verò o-
mnes cum suis auctoribus abicere. Unde cum penè in omnibus hujuscemodi scripturis hæc re-
gula prorsus sit observanda, in libris quoque qui gesta quorundam sanctorum patrum retinent,
penitus est custodienda. Quoniam & magna illorum est multitudo, & varia narratio diversaque
prædicatio, & tanto plerumque de illorum dictis à fidelibus dubitatur, quanto nimirum co-
rum auctores ignorantur, atque ideo non omnes sunt ad res dubias adfirmandas in testimoni-
um proferendi, quia nec omnes auctorum suorum sunt prætitulatione muniti, aut virorum
fortium & eloquentissimorum stilo digesti. Venerabilis itaque Gelasii Papæ cæterorumque Pa-
trum doctrinis instituimur, vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis vel cæterorum quæ a beato
Hieronymo aut editæ sunt, aut de Græco in Latinum translatæ sermonem, aut illorum docto-
rum sunt stilo digestæ quorum cætera opuscula à sancta catholica & apostolica ecclesia suscipiun-
tur, cum omni honore suscipere; cæteras vero quarum auctores ignorantur, inter apocryphas scri-
pturas deputare. Cum ergo illi imaginum adorationem modo divinorum eloquiorum comma-
tibus inconpetenter adhibitis, modo ignotorum quorundam doctorum dictis, modo apocrypho-
rum næniis adprobare adfectent, animadvertere debent rem se inpossibilem agendam arripuisse: cum
videlicet nec divinorum eloquiorum testimonia ad peregrinos sensus violenter nec valeant nec de-
beant usurpari, nec ignotorum prædicatio, quorum spiritus necdum probati sunt an ex Deo sint, in
testimonium debeat produci, nec apocryphorum frivolis rebus ambiguis & necdum deliberatis fir-
mitas valeat exhiberi: quoniam si cujuslibet verba falsitatis fuco nequaquam vitianda sunt, multo
minus divina eloquia, quæ sunt eloquia casta, argentum igne examinatum, quodammodo ad alias
res quàm ordo se habet usurpanda sunt; & cum in humanis negotiis viles sive ignotæ personæ ad
ea

ea quæ in quæstionem veniunt ad probanda, minime admittantur, multo minus in tantis rebus quæ cælestis magisterii eruditione indigent, incognitorum doctorum aut apocrypharum scripturarum testimonia sunt admittenda. Probandæ namque sunt scripturæ & subtili examinatione perscrutandæ, & sanctorum Patrum testimoniis roborandæ, quæ ad res dubias adfirmandas intra sanctam ecclesiam in testimonium sunt producendæ; quoniam & servus nequam in evangelio, eò quod pecuniam nummulariis non dederit, à Domino arguitur: unde dare nobis convenit pecuniam nummulariis, ne forte cum eodem servo arguamur, quam tunc numulariis inpendimus, cum scripturas quaslibet sanctorum Patrum examini discernendas inpertimus. Pecuniam namq; nummularii quadripertito modo examinant, utrum aurum probatum sit, utrum purum, nec aliquo fuco falsitatis introrsus vitiatum, an regis potius quàm tyranni inscriptione signatum sit, vel etiam plenissimi ponderis æqualitatem gerat: quæ omnia in magni patrisfamilias pecunia, id est, in nostri redemptoris doctrinis à numulariis, à sanctis videlicet & eloquentissimis viris, superni ignis examine perquiruntur. Quæritur ergo in uniuscujusque scripturæ nummo, utrum aurum probatissimum sit, unde archa Domini valeat exornari, vel etiam totius sanctuarii opus resplendeat, ut videlicet in ea spiritalis intellegentiæ nitor emineat, quo divina lex intellegatur & totius ecclesiæ pulchritudo coruscet. Quæritur utrum purum sit & nullo falsitatis fuco introrsus vitiatum, ne forte alicujus hæreseos perversum dogma nitore eloquentiæ tectum, & quasi spiritalibus sensibus inmixtum interius lateat obumbratum, & dum putat se quis divini verbi percipere nummum, virosi dogmatis percipiat exitiabile malum. Quæritur an regis in eo sit inscriptio, an tyranni, quia scilicet hoc à doctissimis viris in hujusmodi scripturis sollertissima indagatione perscrutatur, utrum ad salutem animæ pertineant, & regis nostri qui salvator vel salutaris dicitur, salutaria monita habeant, ne forte postpositis his antiquis hostis quædam noxia machinamenta habeant, & dum sequendus sit is, qui ait, *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra*, qui per humilitatem terrena cælestibus sociavit, ille, quod absit, sequatur qui dum per tyrannidem similis altissimo arroganter esse voluit, divino justissimo judicio ad inferiora dilapsus infeliciter ruit. Quæritur etiam à talibus nummulariis: utrum tanti patrisfamilias nummus plenissimi ponderis æqualitatem gerat, id est, utrum doctrina quælibet Propheticis atq; Apostolicis doctrinis concordet, ne forte illis quodammodo dissentiens aut superflua quæque aut minus plena promulget; quoniam & donaria auri & argenti quæ in opere tabernaculi à populo offerebantur, à legislatore ad pondus sanctuarii adpensa suscipiebantur. Unde datur intellegi eas scripturas sive doctrinas, vel etiam opera à vero legislatore, mediatore videlicet Dei & hominum, veraciter intra sanctam ecclesiam esse suscipienda, quæ à pondere sanctuarii, id est, ab antiquorum Patrum norma nequaquam sunt sensibus vel operibus disgregata. Hæc ergo omnia dum singillatim sive in libris qui inscribuntur GESTA PATRUM, sive in omnibus passim dogmatibus fuerint prudenti examine quæsita & summa industria reperta, confidenter sunt eorundem librorum dogmata vel testimonia ad res dubias confirmandas in medium dedueenda; nec poterit talis pecunia à quolibet inprobari, quæ per tales trapezitas tanti examinis indagatione valuit adprobari.

Matth. ult.

CAP. XII.

De eo quod Dionysius presbyter ecclesiæ Ascalonitanæ in eadem Synodo retulisse fertur, quendam monachum coram imagine sanctæ Mariæ semper virginis lucernam inluminasse, & post tertium vel quintum seu etiam sextum mensem redeuntem inextinctam reperisse.

LEGITUR denique in ejusdem synodi lectione Dionysius presbyter ecclesiæ Ascalonitanæ in sæpe memorata synodo retulisse quendam monachum coram imagine beatæ Dei genetricis Mariæ lucernam concinnasse, & post quartum vel quintum necnon & sextum mensem in extinctam reperisse. Qui relatus dum, sicut & cætera quæ ibidem relata sunt, non ob aliud fuerit adlatus, nisi ob imaginum stabiliendam adorationem, nec de eo sicut nec de cæteris eadem imaginum adoratio quendam poterit obtinere vigorem: quippe cum & de ejus fide qui id retulerit, & de facto utrum factum sit, & de tempore, quando factū sit, & de loco ubi factum sit, & de modo quemadmodum factum sit penitus dubitetur. Nam dum prorsus an id quod retulit idem presbyter in veritate gestum sit ignoretur, etiā si in veritate gestum fuisse probaretur, sollicitius indagandū esset quonam modo gestum fuisse perhiberetur: quoniam quidem miracula interdū per reprobos, interdum etiam per aërias potestates, plerumq; tamen per sanctos quosque sive per angelica ministeria fiunt. Quod si quodam antiqui hostis flexuosissimo machinamento actum est, non solum ex eo minime poterit imaginum adoratio adstrui, sed etiam eum auctore suo cunctisq; ejus inlusionibus perpetno debet abiei: si vero per angelicos apparatus gestum est, ut pleraq; signa fieri solent, nec ex eo quidem rei eujusdam inrationalis adoratio poterit inolescere: quoniam credibilius quidem est hoc miraculū loci sancti reverentia potius quàm alicujus imaginis præsentia gestum fuisse, si tamē gestum est. Venerabiliores enim sunt basilicæ imaginē, & reverentiora sunt loca cultibus mancipata divinis, quibuslibet picturis, Domino adtestante, qui majus dixit esse altare quam munus quod in eo offertur, majusque esse templum auro quod in eo est, quia templo & altari aurum sive munera consecrantur. Legimus namq; beatum Gregorium dixisse quod in quadam basilica ingruente insolentissima aquarum alluvione earundem aquarum incursus usq; ad fenestras pervenerint, easq; intus Domini virtu-

te resistenre minime intrare potuisse, & luminaria quæ à custodibus basilicæ dudum fuerant extincta, ab eisdem custodibus postmodum inluminata reperta fuisse: quod quidem miraculum non imaginis cujuslibet, sed sancti loci reverentia factum fuisse perhibetur. Si ergo id miraculum quod Ascalonitanæ ecclesiæ presbyter erga imaginem apparuisse retulit, ob eandem imaginem apparuisse constaret, non ideo imagines adorandæ forent, quoniam non omnia per quæ vel in quibus miracula apparuere adoranda creduntur: si ergo omnia in quibus vel per quæ miracula quædam apparuere adoranda sunt, pene nihil remanebit quod non adoretur: quippe cum tot tantisque modis pene in omnibus creaturis divina miracula ostensa sint, in quibus huic nostræ disputationi inmorari otiosum est, quoniam in superioribus hujus operis partibus ex hac re aliquantulum Domino annuente disputatum est.

CAP. XIII.

Quòd hæc synodus nullatenus æquiperari possit Nicænæ synodo, quanquam in eodem sit agitata loco, sicut Johannes presbyter adolanter dixisse perhibetur, quippe cùm ab ea non solum in cæteris, sed & in symbolo discrepare noscatur.

QUANQUAM igitur hæc synodus in Nicæa Bithyniæ urbe sit agitata, nequaquam secundum illorum ostentationem, & secundum Joiannis presbyteri adolationem æquiperari valet sanctæ Nicænæ synodo: quoniam cum in pluribus ab ea discordet, nec in symbolo quidem ei omnino concordat. Habet enim hæc in suæ fidei professione nova verba quæq; & inusitata quæ à sancta Nicæna synodo nequaquam in symbolo sunt adnotata, de quibus in tertii hujus operis libri exordiis prout valuimus Domino opitulante disputavimus. Habet etiam post confessionem sanctæ trinitatis confessionem quoq; adorandarum imaginum inditam, quam neq; in Prophetarum oraculis, neq; in evangeliorum tonitruis, neque in Apostolorum dogmatibus, neq; in anteriorum sanctarum synodorum relatibus vel quorumlibet orthodoxorum Patrum Doctrinis uspiam reperimus insertam. Longe quippe & ultra quàm dici potest longe ab illa hæc distat, præsertim cum illa ecclesiam catholicam ab errore reducat, ista è contrario in errorem inducat: illa à periculosissimo Arrii naufragio eam depellat, ista eam in adorandarum imaginum naufragium coactam impellat: Illa filium patri esse consubstantialem & coæternum perdoceat, ista res insensatas adorare percenseat: illa secundum divinitatem coæqualem patri filium adfirmet, ista quaslibet picturas archæ testamenti Domini, cruci Dominicæ, corporis & sanguinis Dominici sacramento, vel cæteris sacratissimis rebus coæquales esse deliret: illa in tribus coæqualibus, coessentialibus, coæternis personis unam divinæ majestatis substantiam adorandam saluberrime sentiat, ista imagines secundum servitium sanctæ trinitatis adorandas impudenter dicat: in illa damnentur Arriani dogmatis errores, in ista nihilominus abdicentur istorum majores: in illa axsecrentur eorum blasphemiæ qui filium coëssentialem patri pertinaciter nec credunt, nec fatentur, in ista abominetur eorum puritas qui spreta picturarum adoratione soli Deo se servituros strenua mente & devoto pectore profiterentur: in illa post confessionem sanctæ trinitatis remissio peccatorum, carnis resurrectio & vita futuri seculi à pontificibus perdocetur, in ista post confessionem ejusdem sanctæ & unicæ trinitatis imaginum adoratio inconpetenter statuitur: in illa sive in cæteris synodis pro defunctis fidelibus Deo sacrificium offerri non prohibetur, in ista defunctis prodecessoribus sive parentibus à filiis vel successoribus anathemata ingeruntur; & ut cætera taceamus quæ recensere longum est; in illa cccxviij. fuere potifices, in ista, ut ipsi adseverant, cccvj. Unde non immerito hæc ab illa duodenario numero subtracto distat, sive quia idem numerus duos in se perfectos numeros habet, sive quia in ternario quem quater habet, & in quaternario quem ter habet, mysterium sanctæ trinitatis in quatuor evangeliis & quatuor evangeliorum fontem eandem sanctam trinitatem esse demonstrat: sive quia idem duodenarius numerus omnem disciplinam dinoscentem & discernentem creaturam atque creatorem & ad superna ducentem, quæ illi synodo penitus deest, hoc modo demonstrat.

Rom. 11. Est autem creator Deus, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, dicente Apostolo, *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*, & ideo trinitas pater & filius & Spiritus sanctus: creatura verò partim est invisibilis, sicut anima, partim visibilis, sicut corpus, invisibili ternarius numerus

Deut. 6. tribuitur: quare diligere Deum tripliciter jubemur, *ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente:*

Levit. 19. corpori quaternarius propter evidentissimam naturam ejus, id est, calidam & frigidam, humidam & siccam. Universæ ergo creaturæ septenarius, cui adjuncta sanctæ trinitatis cognitione denarius numerus perficitur, in quo est omnis sapientiæ disciplina, quæ ad homines erudiendos pertinet, creatorem creaturamque dinoscere, & illum colere dominantem, istam subjectam fateri. Ac per hoc adjunctis huic disciplinæ duobus eminentissimis præceptis, dilectionis Dei videlicet & proximi, duodenarius numerus perficitur. Nam etsi præfato septenario numero, in quo humanam naturam partim visibilem, partim invisibilem demonstrari diximus, quinque legis libri per quos ad Dei cognitionem & ad dilectionem Dei & proximi venitur addantur, duodenarius nihilominus numerus complerur: cui si quatuor evangeliorum libri adjungantur, ad sextumdecimum numerum ordo protenditur: quoniam & idem duodenarius partibus suis multiplicatus ad sextum decimum numerum pervenit. adsumpti enim sex quos bis habet, & duo quos sexies habet, & tres quos quater habet, & quatuor quos ter habet, & unus quem duodecies habet, sextum decimum numerũ efficiunt: ut per has quinq; partes in quibus quinque librorum figura tenetur: & septem in quibus

creatura

creatura visibilis & invisibilis demonstratur, & quatnor in quibus sancta evangelia designantur, ad sextumdecimum numerum perveniatur: ubi & in decem decalogi præcepta, & in sex totius perfectionis luma quæ in novo testamento per mediatorem Dei & hominum data est, ostenditur, ut per duodecim Apostolorum, & per quatuor evangeliorum, & per sedecim nobilissimorum vatum qui libros habeut tonitrua, ad unius solummodo Dei culturam & adorationem spretis cunctis vanitatibus mortalium, mentes erigantur. Cùm ergo sint duodecim Patriarchæ, duodecim minores Prophetæ, duodecim etiam Apostoli, & plures hujuscemodi qui in divinis literis ab studiosis lectoribus indagari possunt, sunt etiam in codem numero multa quæ ad physicos pertinent conlocata. Sunt namque in zodiaco circulo duodecim signa, quæ illum quasi quidam gemmarum ordines ambiunt; sunt duodecim venti mundum in circuitu ternatim per quatuor cæli partes perflantes; sunt duodecim menses, quibus annus perficitur; sunt duodecim horæ quibus dies conpletur, & plura hujuscemodi quæ ab eruditis viris & secundum seenlarium literarum cognitionem indagantur, & spiritaliter secundum ecclesiasticam doctrinam intelleguntur. Nam si fortè aliquis hujus nostri operis obtrectator nos mordere nitatur, eo quod de physicis, de his videlicet quæ in mathematica habentur, exempla posuimus, legat beatum Hieronymum, & nos aut cum eo mordeat, aut ejus doctrinam cæterorumque patrum sequentes literarum non nescios recognoscat. Ait enim idem doctor dum de veste sacerdotali disputaret; *Rationale in medio positum terram edisserunt, qua ad instar puncti licet omnia in se habeat, tamen à cunctis vallatur elementis: duodecim lapides vel zodiacum interpretantur circulum, vel duodecim menses, & singulis versiculis singula adsignant tempora, & his ternos deputant menses. Nec alicui gentilis videatur expositio. Non enim si cælestia & Dei dispositionem idolorum nominibus infamarunt, idcirco Dei neganda est providentia, qua certa lege currit & fertur & regit omnia: & in Job. Arcturum & Orionem & Mazuroth, hoc est, zodiacum circulum, & cætera astrorum nomina legimus, non quod eadem apud Hebræos vocabula sint, sed quia nos non possumus quæ dicuntur nisi consuetis vocibus intellegere.* Est quoque hic numerus multis mysteriis consecratus, quæ singula retexere brevitatis studio non valemus, & ut nosse possimus, ideo huic istorum synodo duodecim pontifices minus fuisse quàm illi sanctæ Nicænæ synodo, quia duodecim Apostolorum sacratissima prædicatione sive auctoritate, quibus illam prorsus constat esse munitam, istam constat esse in plerisque extraneam: & quibus illa adhibitis quasi quibusdam inexpugnabilibus turribus exornata ad altiora consurgit, his ista minus inventis mutilata ad deteriora decurrit: illa his duodecim gemmis in quibus duodecim tribuum nomina, antiquorum Patrum videlicet notitiæ vel exempla virtutum, scripta sunt, exornatur, quibus ista penitus carere dinoscitur: his duodecim portis illius pulcherrimæ civitatis, sacratissimarum scilicet constitutionum, archana penetrantur, quæ in ista nequaquam habentur. Nullam ergo inter illam & istam meritorum reperire quivimus concordantiam, præter nominis solummodo consonantiam, ut & illa eò quòd in metropoli Bithyniæ urbe Nicæa ad profectum ecclesiæ agitata est Nicæna, & ista quia ibidem, quamquam alio voto disparique merito gesta est, appelletur nihilominus Nicæna. Non enim nominum consonantia unam semper vim habere creditur, quoniam pleraque sanctorum & inlustrium virorum nomina quibuslibet ignobilibus hominibus indita reperiuntur: quippe cùm nequaquam nomen meriti inroget æqualitatem, sed meriti æqualitas nominis protoget dignitatem. Cùm ergo ideo eam magnis adtollere meritorum insignibus affectent, quod in eodem quo pridem sancta synodus fuerat, hæc quoque sit agitata loco, advertant non unum semper esse sicut nec nominis alicujus, ita etjam nec loci cujuslibet meritum. Quoniam cùm non homines pro locis, sed loca pro hominibus sicut & cæteræ terrenæ creaturæ facta sint, non eis præbent emolumenta situs locorum, sed eminentia meritorum: nec plurimum valet loci cujuslibet sanctitas, si tamen in hominibus sit actuum meritorumque inpuritas. Possunt enim in his eisdemque locis & à pravis prava quæque, & à rectis recta quæque peragi. Nam in urbe quæ fuit metropolis Ægypti quæ à Titanibus, id est, à Gigantibus condita fuisse perhibetur, & ab eis Thanis vocata, multa atque stupenda à Moyse divini nominis invocatione sunt peracta miracula, & à Magis Pharaonis aëriarum potestatum insolentissimis exercitiis multa Peracta præstigia, in ejusdemque Thaneos suburbiis, & à sanctis viris Moyse videlicet & Aaron memoranda sunt gesta prodigia, & à dæmonum cultoribus nefariis quibuslibet consecrationibus sive invocationibus infausta figmenta: sicque loci communio nullum illis valens afferre præjudicium, & istis pia quæque agentibus, & illis probrosa quæque perpetrantibus, commune præbuit hospitium. Urbs itaque Samariæ Luza, quæ à sancto Patriarcha Jacob Bethel, id est, domus Dei, vocabulum sortita est, in qua idem Patriarcha scalam de terra ad cælum usque tangentem, angelosque Dei ascendentes & descendentes per eam vidit, postmodum vitulos aureos in offendiculum domus Israel habuit, quos ibi regum pessimus Hieroboam colendos constituit, & locus de quo vir sanctus ait; *Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam*: & quem stupore magno admirans terribilem esse dixit, Genes. 28.
nec aliud ibi esse nisi domum Dei & portam cæli, postea factus est domus idoli, & Israheliticæ genti causa periculi: nec erecti à Patriarcha lapidis consecratio, nec sacri unguinis delibutio, nec reverendi nominis appellatio nefandi regis Hieroboam nequitiam à perversa actione cohibuit, sed locum quem à tanto patriarcha admiratum scivit, idolis polluere non formidavit. Unde datur intellegi, facilè potuisse in Nicæa Bithyniæ urbe, ubi pridem sancta fuerat synodus celebrata, perversum adorandarum imaginum constitui dogma, si in Bethel à nequissimo rege Hieroboam potuerunt idola poni, ubi Jacob domum Dei esse dixit & portam cæli: & si illic in posterum tanti Patriarchæ consecratione nullum valuit locus obtinere vigorem, nullam his temporibus Bithyniæ

urbs in hac parte antiquorum Patrum valebit habere defensionem, sed hominum diversissimis huc illucque vergentibus permutationibus loca pro hominum qualitatibus & à sanctis posse sanctificari, & à peccatoribus pollui manifestum est. Legimus domum Dei in Silo ab Eleazaro & Phinees sacerdotibus archæ testamenti Domini sive tabernaculi conlocatione sacrificiorumque jugibus oblationibus consecrata, & postmodum ab Ophni & phinees filiis Heli sacerdotibus perpetratione nefandorum operum inquinatam. Legimus quoque Salem nobilissimam quondam urbem, quæ postea Jehus sive Solyma, quæ nunc per derivationem Hierosolyma vocitatur, primam post diluvium à sancto viro Sem, qui postea, ut ferunt, Melchisedech vocatus est, conditam & inhabitatam, & postmodum ab exsecrabili gente Jebusæorum subactam, & longo tempore usque ad David possessam. Legimus quoque sacratissimum ac reverentissimum templum Domini à David sanctissimo vatum dispositum, & a Salomone dedicatum, angelorũ excubiis frequentatum, divinis oraculis inlustratum, sacratissimarum ceremoniarum perpetuis observationibus præparatum, quod ob tot charismatum insignia ab antiquis Patribus fuerat veneratum, à subsequentibus quibusque ejusdem generis pessimis regibus idolorum sordibus cæterisque flagitiis, pro dolor, inquinatum, & ubi Dominus sanctuarium suum & locum habitationis gloriæ suæ constituerat, Manasses rex duodecim signis omniq; militiæ cæli aras erexit. Post restaurationem quoque sui & Aggæi sive Zachariæ prophetiam eandem quoque domum à Græcorum regibus legimus fuisse profanatam, nec à perpetrandis rebus inlicitis illarum ætatum homines loci compescuit reverentia, quorum mentes diabolicarum inlecebrarum infecerat sævitia. Judæorum nempe catervæ quæ meritorum insignibus carentes templi solummodo se munitione tueri arbitrabantur, his per Hieremiam à Domino
Jerem. 7.
verbis arguuntur; *Nolite*, inquit, *confidere in verbis mendacii*, dicentes, *Templum Domini*, *templum Domini*, *templum Domini est*, & cætera. Si ergo ad novi testamenti tempora veniamus, easdem quoque sanctorum locorum à pravis hominibus profanationes perpetratas fuisse reperiemus, cum videlicet in crucis rupe sive in loco resurrectionis vel etiam in specu Bethleem, ubi Dominus parvulus vagiit, idola posita fuisse à gentilibus perhibeantur. Ait enim beatus Hieronymus; *Ab Adriani temporibus usque ad imperium Constantini per annos circiter clxxx. in loco resurrectionis simulachrum Jovis, in crucis rupe statua ex marmore Veneris à gentilibus posita colebatur, existimantibus persequutionis auctoribus quod tollerent nobis fidem resurrectionis & crucis, si loca sancta per idola polluissent: Bethleem nunc nostram & augustissimum orbis locum, de quo Psalmista canit; Veritas de terra orta est, lucus inumbrabat Tamuz, id est, Adonidis: & in specu ubi Christus quondam parvulus vagiit, Veneris amasius plangebatur.* Si ergo nativitatis Christi Locum Adonidis lucus potuit inquinare, quid mirum si sanctæ synodi locum perversæ conventionis turba potuit ad res inlicitas statuendas usurpare? Etsi Calvariæ montis locum, quem Christus ad crucis trophæum pergens glorioso calle calcavit, à gentilibus positum Veneris simulachrum fœdavit, quid mirum si locum quem quondam sanctorum Patrum insignis caterva ad fidem catholicam roborandam insedit, demens postea sacerdotum multitudo ad novas & ecclesiæ contrarias constitutiones roborandas appetiit? Et si locum resurrectionis quem Christus resurgendo angelicosque cœtus mortalibus ostendendo dicavit, Jovis simulachrum profanavit, quid mirum si imaginum adoratio à dementibus quibusque in eadem sit statuta urbe Bithyniæ, in qua Christus pridem à venerandis præsulibus prædicatus est unius cum patre esse substantiæ? His itaque documentis potest adprobari quod non secundum illorum jactantiam locorũ quædam vis unam possit habere semper constantiam, quia nec homines cum sint mutabiles, unius semper retinentur tenacitatis rigore constricti: præsertim cum & Judas qui quondam fuerat Apostolus, postmodum effectus est Apostata; & Paulus qui quondam fuerat Saulus & persecutor, postea effectus est doctor gentium & prædicator: & loca quæ pridem fuerant divinis cultibus mancipata, postea fuerint à gentibus profanata: & explosis plerumque profanationibus loca quæ inpura credebantur, divinis postmodum cultibus mancipentur. Insolenti præterea desiderio tam isti quam eorum prodecessores synodum ambiunt agitare, eamque sex venerabilibus synodis quæ pro quibusdam ecclesiæ utilitatibus diversis temporibus, sed non diversa fide à sanctis viris agitatæ sunt adsociare, & Septimæ synodi nuncupatione censeri. Nam dum & illi & isti in hac re inportune credantur inhiasse, neque illi neque isti hanc ad suæ ambitionis effectum valuerunt perducere. Cupientes ergo illam quæ ab eorum prodecessoribus incaute & enormiter gesta est abolere, & suam quæ inepte & stolide nihilominus gesta est statuere, paradigma cujusdam retulere. Qui sex aureis nummis septimum volens adsociare, dum admittere nisus est aureum, æreum loco aurei dicitur admisisse: quo isti expulso aureum aureis se gloriantur adsociasse: qui si diligenter advertant dum nisi sunt loco ærei ingerere aureum, intulisse creduntur stanneum, & septimum synodi numerum quem prodecessores eorum ænea synodo voluerunt complere, stannea isti nihilominus synodo adplicata moliuntur adimplere, sed repulso à septimi numeri mysterio nummo æreo, abacto quoque stanneo, soli tantummodo sex remanebunt: quos & numeri perfectio & fulgor catholicæ eruditionis inlustrat: in quibus & in fidei puritate purissimũ aurum rutilat, & in numero perfectionis gloria regnat: quoniam in senario numero qui utique perfectus est, perfectionem ecclesiasticæ prædicationis habere videntur, ut in tribus, quod est ejus medietas, sanctæ trinitatis confessio declaretur, in duobus, quod est ejus tertia pars, duorum testamentorum sive duorum talentorum, intellectus videlicet & operationis munus à sancta & unica trinitate concessum innuatur: porro in uno, quod est sexta ejus pars, sive veteris hominis conditio, qui sexto die formatus est, sive novi adsumptio, quem pro salute mundi sexta ætate seculi filii persona suscepit, evidentissime demonstratur: sicque in his sex sacratissimis

et atissimis synodis & sanctæ trinitatis mysterium prædicatur,& duorum testamentorum consonantia vel intellectus & operationis munus habetur,& Dominicæ incarnationis pro humana salute fides perdocetur: & quia nihil horum illis deest, senarii numeri perfectione muniuntur. Jam vero quia tam ardenti desiderio suam synodum antiquis synodis cupiunt adsociare, adsociari hæc quidem antiquæ cuidam Ariminensium synodo atque adnumerari potest: quoniam sicut in illa ὁμοουσίου confessio abdicatur, ita in ista solius Dei cultores & veri adoratores execrantur: & sicut in illa diversarum in trinitate substantiarum perniciosissimum dogma statuitur, ita in ista diversarum rerum cultus & adoratio soli Deo debita percensetur. Sit ergo in hujuscemodi numero prima synodus Ariminensium: secunda illa quæ ab istorum prodecessoribus pro basilicarum abolendis ornatibus gesta est: tertia hæc quæ ab istis ob imaginum cultum & adorationem in urbe Nicæa agitata est: ita dumtaxat ut prima sit nummus æreus, secunda stanneus, tertia plumbeus: quoniam cum habeant inter se temporum distantiam magnam, tamen habent quorundam errorum consonantiam. At si istorum fastu & ostentatione secunda abicitur, nosquoque eis ad eam ex hoc numero abiciendam adminiculum præbeamus, & prima sit, ut præfati sumus, Ariminensium, secunda verò hæc quæ ab istis gesta est, prima videlicet, ut præfati sumus, nummus æreus: & quia illa contemnitur, secunda istorum, quæ plumbei nummi locum tenet, computetur: atque his postpositis, sex tantummodo nos sanctis universalibus synodis & localibus conciliis, quæ ab his nec fide nec prædicatione dissentiunt contenti simus, & ad tremendi examinis ultimique diei nos fidei integritate & bonorum operum incrementis omnino terrificum præparemus adventum, qui ejus glorioso reditu celebrabitur, de quo ab angelis, Apostolis dictum est, *Viri Galilei quid statis aspicientes in cælum? hic Jesus qui adsumptus est à vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Actor. 1.

CAP. XIV.

De eo quod Gregorius Neocæsareæ episcopus ait, Lætentur & exultent & præsumant qui veram Christi imaginem benigno animo facientes & diligentes & venerantes ad salutem animæ & corporis offerentes, quam ipse sacrificii perfector & Deus nostram ex nobis ex toto suscipens massam secundum tempus voluntariæ passionis in signum & in memoriam manifestam suis tradidit discipulis.

GREGORII igitur Neocæsareæ Episcopi inutile dictum & inperitiæ nubilo tectum ac ineptiæ involucris obsitum, in eo quoque reprehenditur quod ait, *Lætentur & exultent, & præsumantur qui veram Christi imaginem facientes & diligentes & venerantes ad salutem animæ & corporis offerunt,* & cætera. Quid namque in hac dictione, *Lætari & exultare,* sit in promptu est intellegere: quid verò sit quod adjunctum est, *Et præsumantur*, nullius penitus sensus lectori ingerit indicium, quia & à sensuum regulis est alienum, & à Latine locutionis integritate penitus extraneum: quippe cum si de præsumptione dicere voluit, non duobus præcedentibus, hoc tertium valeat in sensus sapore cohærere: nisi forte illos dixit lætari & exultare qui rem inlicitam & à sanctis Patribus prohibitam adorare præsumunt, & qui tantæ præsumptionis instigantur stimulis, ut in adoratione rerum sensu carentium cunctis contraire videantur authenticis scripturis. O demens episcopi dictio & risu digna! quæ quam dixerit veram Christi imaginem non evidenter ostendit. Qui si hanc dixit veram quæ ab artificibus ex diversis materiis fit, absurdissime & inconpetenter loquutus est: cum præsertim liquido pateat neminem mortalium veram Christi posse formare imaginem. Cum enim vera dicitur, multum ab hac quæ ab artificibus fingitur elongatur: quoniam quantum veritas à falsitate differt, tantum vera Christi imago ab ea distat, quam artificis docta sive indocta manus pro captu ingenii format: si vero de corporis & sanguinis Dominici mysterio, quod quotidie in sacramento, à fidelibus sumitur, dicere voluit, quod inter ipsam quidem suarũ nugarum conglomerationem pene patefecit, cum ait, *Quam ipse sacrificii perfector & Deus nostram ex nobis ex toto suscipiens massam secundum tempus voluntariæ passionis in signum & in memoriam manifestam suis tradidit discipulis,* & in hoc quoque non mediocriter erravit. Non enim imaginem aut aliquam præfigurationem, sed semetipsum Deo patri pro nobis in sacrificium obtulit: & qui quondam sub umbra legis in agni immolatione, sive in quibusdam rebus imaginariè præfigurabatur offerendus, veraciter ea consummans quæ de se vatum oraculis prophetata sunt, Deo patri est victima salutaris oblatus: nec nobis legis transeuntibus umbris imaginarium quoddam indicium, sed sui sanguinis & corporis contulit sacramentum. Non enim sanguinis & corporis Dominici mysterium imago jam nunc dicendum est, sed veritas, non umbra sed corpus, non exemplar futurorum sed id quod exemplaribus præfigurabatur. Jam secundum Canticum canticorum *adspiravit dies, & amota sunt umbræ:* jam finis legis ad justitiam omni credenti, Christus advenit: jam legem adimplevit: jam qui sedebat in regione umbræ mortis, lucem magnam vidit: jam velamen faciei Moysi decidit, & velum templi scissum, archana nobis & ignota quæque ostendit: jam verus Melchisedech, Christus videlicet, rex justus, rex pacis, non pecudum victimas, sed sui nobis corporis & sanguinis contulit sacramentum. nec ait, Hæc est imago corporis & sanguinis mei, sed, *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: &, Hic est sanguis meus qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Cum ergo, ut præfati sumus, nec artificum opus vera

Cant. 2.

Matth. 26.

Chriſti pnſſit imago dici,nec corporis & ſanguinis ejus myſterium quod in veritate geſtum eſſe conſtat non in figura, meritò aut in quolibet horum aut in utroque Gregorius Neocæſareæ epiſcopus reprehenditur, qui tnt indiciis tantiſque documentis talem ineptiam protuliſſe convincitur. In en ergo quod idem epiſcopus ait de Chriſto, ***Quam ipſe ſacrificii perfector & Deus noſtrum ex nobis ex toto ſuſcipiens maſſam,*** juſta eſt reprehenſio: quoniam cum maſſa perditionis genus humanum dicatur eum originali peccato, incaute nnſtram ex nobis ex toto Chriſtum ſuſcepiſſe maſſam idem epiſcopus profatus eſt: quia videlicet quamquam Chriſtus totam humanam naturam, carnem videlicet cum ſenſibus ſuis, & animam eum ratione ſua,non divinitate in humanitatem converſa, neque humanitate in divinitatem mutata, ſed permanente utriuſque naturæ proprietate,Deus verbum hominem in unitate perſonæ ſuſceperit, hominis tamen originale peccatum non ſuſcepit: ac per hoc abſurdum eſt dicere noſtram ex nnbis ex totn eum ſuſcepiſſe maſſam. Ideo ergo noſtram ex nobis totam minime ſuſcepit maſſam, qui originalis peccati, quo omne hominum genus ante baptiſmum connexum tenetur, nequaquam ſuſcepiſſe credendus eſt noxam. Tanta ergo illius antiqui peccati eſt eum quo naſcimur maſſa, ut ſi particulatim diligenti conſideratione dividatur,omnia in eo criminalia poſſint invenire peccata. Nam & ſuperbia eſt illic,quia bomo in ſita potius eſſe quàm in Dei poteſtate dilexit:& ſacrilegium, quia Deo non credidit: & homicidium, quia ſe præcipitavit in mortem: & fornicario ſpiritualis, quoniam integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſinne eotrupta eſt: & furtum, quia cibus prohibitus uſurparus eſt: & avaritia,quia plus quàm ſufficere illi debuit,adpetiit. Quibus nmnibus tanto eſt humanum genus in-
Pſal. 51. retitum,ut de legitimo etiam matrimonio procreatus dicat, ***In iniquitatibus conceptus ſum,& in peccatis peperit me mater mea.*** Chriſtus ergn Dei virtus & Dei ſapientia naturam hominis, non peccati maſſam ſuſcepit. Sed ut ad id redeamus unde digreſſi ſumus, de ejuſdem epiſcopi profeſſione aliquantulum à nobis ambigitur,qui totam ex nobis noſtram Chriſtum ſuſcepiſſe maſſam dixiſſe perhibetur: quoniam aut màgna eum hoc profiteri ineruditio coëgit,aut inmanis error id eum proferre inpulit. Nam dum nos eum & eruditum & nrrhodoxum eſſe velimus, exemplo Dnmini neminem cupientes perire, ſi utrumvis iſtorum illi deeſt, & revera deeſt, mallemus id quod profatus eſt imperitiæ potius quàm ſchiſmati deputare.

CAP. XV.

De eo quod Epiphanius diaconus imaginum adorationem adſtruere volens dixit, Quoniam bic titulum erigens Domini, & ſe ipſa tangens fimbriis tituli ſicuti quidem venitur ſanctum evangelium, qunniam ſalutem adepta eſt inter medium ille & Domini imaginis, herba quædam germinavit quæ adprnpinquans pedem tituli omnes infirmitates eurat.

SÆPE jam in hoc opere diximus, quod & perſpicue apparet,pene nmnes eorum ſententias, quas ob imaginum adorationem in ſua ſynodo protulerunt, quodammodo tantis eſſe ignaviæ caliginibus interpolatas, ut eloquentia ſenſuque earentes difficile earum ſenſus lectorum attingat mentes.Cum ergo illarum ineptiſſimi textus compago haudquaquam ea quæ profari cupiunt, evidenti ſermone exprimat, habet tamen inter eadem verborum nubila quædam perſpicua indicia nominum videlicet, ſeu rerum notiſſimarum mentiones, veluti eum inter denſas tenebras quorundam torrium igniculi interlucent,ut per rerum vocabula & res notiſſimas lectoris animus ea quæ exprimere volunt perſentiat. Exprimere etenim ni fallnr in prolata ſententia Epiphanius diaconus niſus eſt, Mulierem à profluvio ſanguinis Dominicæ veſtis fimbriæ tactu ſanatam,titulum ſive imaginem in ejuſdem Domini honorem erexiſſe, ejuſdemque imaginis fimbrias ſe denuo tetigiſſe, ſubter quam imaginem herbam quandam ortam fuiſſe,quæ ſi paulatim ſuccreſcens ſummitate ſua pedem contigerit erectæ imaginis, eunctis ægritudinibus medetur. In quo quidem facto,ſi tamen factum eſſe credatur,nulla imaginum adoratio commendatur. Si ergo illa mulier fœminei ſexus facilitate & quadam animi levitate percepto ſanitatis beneficio,utpote Domini ſemper præſentiam quærens, eumque ubique eſſe poſſe ignorans, imaginem erexit, quis tam vecors perceptis ſacræ fidei chariſmatibus,eumque ubique eſſe non neſciens, ut ejus habere queat præſentiam,idcirco imaginem eriget eamque adorabit? Et ſi illa mundo nec dum ab idolorum cultibus liberato viſis mortuorum quorundam hominum in urbibus ſtatuis ob quarundam rerum memoriam ſive cultū erectis,ſimiliter, prout valuit, agere ſtuduit, quis ſanæ mentis ejus actibus adſenſum præbebit,&Dominum non in manu factis,ſed in cœlo vel potius ubique eſſe credens talia agere curabit? Aut ſi forte illa ſuperſtitioſo ritu habuit zelum Dei,ſed non ſecundum ſcientiam,quis catholicus in fide roboratus ex ejus actibus in hac parte exempla ſumet,hiſque ſimilia faciet? Aut ſi forte illa rudimento converſionis ſuæ quæ necdum ſolido cibo veſci poterat,ideo tenero cibo utebatur,ut ad percipiendum ſolidum cibum paulatim ſumptis viribus creſceret:ſcilicet ut per rem viſibilem & tractabilem ad inviſibilis & ineffabilis Dei cultum accederet,quis ejus in hoc facto imitator effectus, ſpreta ſolidi eibi fortitudine,ad infantiæ denuo cibos cupiat eſſe redactus? In miraculo igitur quod in herba fit, ſi tamen factum fuiſſe credatur, quæ, ut ille faſſus eſt, cunctis ægritudinibus medetur, haudquaquam poterit illorum aſſertio quodammodo fulciri: quoniam non ut herbæ aut imagines adorentur id factum fuiſſe perhibetur, ſed ut infidelium mentes ſpretis vanitatibus idolorum ad

veræ

veræ fidei rudimenta converterentur: qnoniam fecnndum Apoftolnm figna non pro fidelibus, fed pro infidelibus data fuiffe creduntur. Ecclefia namque catbol:ca, ut ad fidem crefceret, miraculis erat nutrienda,& ut ejus novella plantatio convalefceret, affiduis erat inrigationibus fovenda.

CAP. XVI.

Inutile dictum Epiphanii diaconi reprehenditur, in eo quod ait; Multa quæ in nobis facrantur orationem facrata nun fufcipiunt: *& poft pauca*, Nec plurimum ficut veneranda & honoramur & amplificamur: ipfe enim fignum vivificæ crncis fine oratinne fatnr à nobis, ver anda eft; & fufficiemur fignum ejus accipere fanctificationem per quæ facta à nobis ad eum adorationem quidam in fronte fanctificatione, & quæ in aëre per digitum factum fignnm effugari dæmones fperamus, fimiliter & imagine per nomen figoifichtionis ad primam formam honoris deducimus, & ofculantes eam & honorabiliter honorantes accipiemus fanctificationem. nam & facra diverfa vafa habentes bas ofculamnr & amplectimur, & fanctificationem quandam fperamus.

SI videris, inquit Scriptnra, *virum velocem in verbis fuis, fcito quia fpem habet infipiens magis quam ille: &, in multiloquio peccatum non deerit.* Prov. 29. Secundum hanc ergo facræ fcripturæ fententiam Epi- Prov. 10. phanius diaconus, qui in eadem fynodo velox in verbis & multiloquio ufus fuiffe perhibetur, & fpem habere infipientem magis quàm fe oftendit, & in mnltiloquio errata quæque contraxit. Nam dum in fuperiori capitulo in ejus nugis à nobis aliquantulum difputatum fit, in hoc nihilominus aliquantulum difputandum eft. Difpofuimus quidem in earum profeffionibus non verba, fed fententias difcutere, nec literaturam fed fenfus ventilare; quoniam literaturæ ordinem in his infinitum eft quærere, quippe cum nulla fententia in ejufdem lectionis prolixo textu per eam poffit ftare, in raris autem verborum erratibus & eruditionis lima nec dum politis facile inter fenfuum errata difputatur. Ubi ergo in prolixa lectionis ferie nec fenfuum eft puritas, nec verborum integritas, difficile de fingulis difputatur; quoniam in infinitum difputationis ordo protenditur. Si enim de fingulis verborum erratibus difputetur dum debent archana rimari, & ea quæ ad ecclefiafticas res pertinent folerti indagatione fcrntari, grammaticæ artis multiplices regulæ, quæ in fcholis difcuntur, tradi videbuntur. Sed dum in hoc opere noftri itineris greffus plurimum impediatur, five quia eorum fermonis difficultate nonnulla quid fignificare velint difficile deprehendantur, five quia eorum enuntiationes barbarifmis ac folœcifmis cæterisque vitiis Infectas noftris difputationibus coacti, quia res exigit, interferimus, five quia cum inter corrupta eorum verba corrupti nihilominus fenfus fint, & nos verborum reprehenfiones prolixitatis caufa omittentes, fenfuum folummodo feriem inculcemua & laboriofe id, quippe cum unum pendeat ex altero alterumque fit infertum in altero, faciamus, reftat ut annuente Domino poftpofita reprehenfione quæ verborum vitiis accidit, fenfuum tantum inordinatas conglomerationes fpiritalis pugni inlifione quaffantes, cœptum iter & magna ex parte peractum pergamus. Ait enim præfatus Epiphanius diaconus, cujus fententiam difcutere cœperamus; *Multa quæ in nobis facrantur orationem facratæ non fufcipiunt.* quod quidem eum ita, ut dicitur, nullum plenum fenfum habeat, hoc eum conicimus volniffe fignificare nt diceret, Multa funt in nobis facrata quæ per facerdotis oratiouem vel manus impofitionem minime facrantur. quod fi ita eft, qualiter verum effe poffit non fatis elucefcit; quoniam quæcumque in ecclefia facrantur, five ecclefiaftici ordines, five facrandorum templorum dedicationes, five cæteræ hujufcemodi conftitutiones, per facerdotales ecclefiaftico more confecrationes fiunt: quippe cum ad ipfam Chriftianæ fidei nobilitatem per quam ad cæteros gradus acceditur, in ipfis infantiæ rudimentis per facerdotum manus impofitiones & ad Deum orationes veniatur. Si vero de locis five vafis vel quibuslibet utenfilibus divinis cultibus mancipatis dicere voluit, in boc ejus dictio fruftrari poteft; quoniam pene nihil eft in his quæ enumeravimus, quod non per facerdotum orationes & confecrationes confecretur: fed & exorcifmis & falis & aquæ afperfione uti confuevit ecclefia; quorum omnium confecrationes vel inftitutiones ab ipfis ecclefiæ rudlmentis ab ecclefiarum præfulibus traditæ fuiffe nofcuntur, & in libris facerdotalibus exaratæ babentur. Cum ergo id idem diaconus ideo intulerit nt imagines, quarum adorationem illi prorfus roborare æftuant, de quarum utique confecratione nulla eft ecclefiaftica inftitutio, vafis vel cæteris rebus divinis cultibus mancipatis adfociaret, hoc introducere moliens, ut ficut bæc fine orationibus confecrata, ita illas quoque fine orationibus confecratas effe perdoceret, in co ejus molimen caffari poteft, quòd iftorum confecrandorum in libris facerdotalibus fcripta habetur, & per facerdotes folenniter celebratur prifca tradito: illarum vero neque confecrandarum, neque adorandarum ulla ufpiam in his quæ ab ecclefia recipiuntur babetur inftitutio, inoo verò quod ait; *Nec plurimum ficut veneranda & honoramur & adplicamur: ipfe enim fignum vivificæ crucis fine oratione facra fatur a nobis veneranda eft,* id eum puto voluiffe dicere, quod fignum venerandæ crucis, quod nos honorifice nobis indimus abfque quadam facerdotum oratione vel confecratione, eft, & tamen facratum habetur: in quo nimirum dicto, ficut & in cæteris, non mediocrem fuam demonftrat infaniam, quod fignum crucis non aliam quærit confecrationẽ quam eam quæ per Dei & hominum facta eft mediatorem. Quod verò fubjunxit; *Et fufficiemur fignum ejus accipere fanctificationem per quæ facta a nobis ad eum adorationem quidam in fronte fanctificatione, & quæ*

quæ in aere per digitum factum signum effugari dæmones speramus, ad id quod superius inlatum est pertinet. Crucis igitur signum magnum in se habere mysterium, eiq; imagines non esse æquiperandas evidentibus est indiciis manifestum, & in superioribus hujus operis partibus, prout Dominus donare dignatus est, demonstratum. Nam dum imagines, ut superius diximus, nulla oratione vel manus impositione sacrentur, crucis signum ubicumq; ingeritur divini nominis invocatione infertur: & dum hæ consecrationem quandam nec habeant nec habere queant nec debeant, illud vero adeo est à redemptore mundi sacratum, ut non solum cujuspiam consecratione indigeat, sed divini nominis invocatione inlatum alia quæque consecret & benedicat. Porro quod ait; *Similiter & imaginem per nomen significationis ad primam formam honoris deducimus, & osculantes eam & honorabiliter honorantes accipiemus sanctificationem*, quam sit absurdum quamque à ratione alienum liquido patet. Dixit enim, imaginem per nomen significationis ad primæ formæ honorem, id est, ad sancti in cujus nomine prætitulatur, venerationem posse deduci: quod fieri posse nullius rationis indiciis evidentibus potest adprobari. Si nominis tantummodo inscriptio eas ad eorundem sanctorum quorum nomina superscribuntur, honorem deducit: ergo quælibet res, cui sancti cujusdam nomen superscribitur, ad ejusdem sancti honorem conscendit. Ergo lapides, ligna, vestes, sive animalia quædam quorundam sanctorum nominibus superscripta, ad eorundem sanctorum honorem transeunt, quorum sunt nominibus prænotata: & si nomina superscripta hæc, quæ enumeravimus, ad eorum quorum nomina sunt honorem perducere minime queunt, nec illas quoque nominum inscriptiones ad sanctorum honorem quodammodo perducunt: & si istud prudenti consideratione abnuitur, & illud solerti indagatione abicitur, offeruntur cuilibet eorum qui imagines adorant, verbi gratia, Duarum feminarum pulchrarum imagines superscriptione carentes, quas ille parvipendens abicit, abjectasq; quolibet in loco jacere permittit, dicit illi quis, Una illarum sanctæ Mariæ imago est, abici non debet: altera, Veneris, quæ omnino abicienda est, vertit se ad pictorem quærens ab eo, quia in omnibus simillimæ sunt, quæ illarum sanctæ Mariæ imago sit, vel quæ Veneris? ille huic dat superscriptionem Sanctæ Mariæ, illi verò superscriptionem Veneris: ista quia superscriptionem Dei genetricis habet, erigitur, honoratur, osculatur: illa quia inscriptionem Veneris Æneæ cujusdam profugi genetricis habet, deicitur, exprobratur, exsecratur: pari utræque sunt figura, paribus coloribus, paribusque factæ materiis, superscriptione tantum distant. Dicat mihi, quæso, Epiphanius diaconus, qui per nominis inscriptionem imagines ad honorem primæ formæ deduci posse dixit, ubi hæc sanctitas hujus antequam superscriberetur fuit? vel ubi illius exprobratio priusquam superscriberetur extitit? Superscriptio itaque, quæ imaginibus indi solet, secundum morem literarum, quibus tanta vis est ut tacite loquantur, & nonnumquam dicta absentium, nonnumquam verò præsentium sine voce edisserant, notitiam inferre valet: illis vero imaginibus quibus inditur, sanctificationem exhibere non potest. Sanctificatio enim rationalibus creaturis bonorum operum exhibitione & meritorum prærogativis conceditur: rebus verò inrationalibus & sensu carentibus, utpote sunt vasa divinis cultibus mancipata, & his similia non superscriptione qualibet, sed sacerdotali consecratione & divini nominis invocatione accedit. Ac per hoc evidenti ratione monstratur, nullam imaginibus inhærere posse sanctificationem per quamlibet superscriptionem: quoniam ista quæ beatæ Dei genetricis Mariæ superscriptionem sortitur, & quæ quondam despicabiliter abjecta jacuit, nunc venerabiliter adornatur, quantum valuit contemptoribus suis spreta jacens obesse, tantum nihilominus valet cultoribus suis erecta & adorata prodesse; & illa quantum posset juvare si erigeretur, tantum potest lædere cum spernitur. Quod vero ait; *Et osculantes eam & honorabiliter adorantes accipiemus sanctificationem*, tantum valeret quantum si diceret, Osculamur eam & honorabiliter adoramus sanctificationem ab ea accipere cupientes, quam nec illa habet, nec nobis impertire valet. Quanto ergo potest cœco lumen reddere, cum ipsa non videat; odoris sensu carenti odorem, cum ipsa eodem sensu careat; surdo auditum, cum non audiat; muto eloquium, cum ipsa non loquatur; debili manibus tactum, cum ipsa nihil palpare queat; claudo gressum, quo illa penitus caret; mortuo vitam, cum ipsa non vivat, tanto nihilominus nobis sanctificationem ingerere valet qua ipsa penitus caret. In parvo verò commate, quod superest, non est diutius immorandum, quoniam pene totum in superioribus commatibus per partes videtur esse connexum. Ait enim, *Nam & sacra diversa vasa habentes has osculamur & amplectimur & sanctificationem quandam speramus*. Non enim ad homines per vasa, sed ad vasa per homines divini nominis invocatione & sacrorum mysteriorum celebratione sanctificatio venit: nec vasis imagines coæquandæ sunt, quoniam in vasis, non in imaginibus, Deo sacrificium offertur. Nam si à vasis, quæ utique sanctificata sunt, hominibus sanctificatio, ut diximus, minime impertitur, multominus ab imaginibus impertietur, quæ nec sanctificare nec sanctificari possunt.

CAP. XVII.

Ridiculosissimum dictum Epiphanii reprehenditur, in eo quod ait, Ex proprio ventre locutus.

QUod in eadem synodo scribitur eo quod præfatus Epiphanius de quodam dixit, *Ex proprio ventre locutus*, quamquam rebus ad fidem pertinentibus nullum afferat præjudicium, & huic negotio de quo sermo est nec quicquam vel inroget vel deroget, ideo tamen à nobis non est prætermissum, quoniam indoctum quid sonat & insulsum: & quia nec debent nec possunt tali scri-

ptura

ptura novæ quælibet constitutiones ecclesiæ prorogari, quæ tot modis potest reprehendi. Omne enim quod inreprehensibile est, hoc recipit sancta catholica ecclesia: quod autem in pluribus reprehenditur, hoc ab ecclesiastico dogmate abdicatur. Nec debet illius lectionis quæ reprebensionibus & talibus nugis est plena, de adorandis imaginibus observari censura. Dixerunt nempe quendam ex proprio ventre locutum. Quod dictum non solum à doctis verum etiam ab indoctis auribus respuitur, & veluti anile quoddam deliramentum abnuitur. Ex corde enim ea, quæ mens concepit, linguâ interprete producuntur; ex ventre ea administrantur quæ in secessum missa egeruntur: & sicut non potest *cor*, quod plerumque & in divinis literis, & in consuetudine loquentinm pro mente sive sensu ponitur, escas conficere, humorum collectiones habere: ita non potest venter cogitationes concipere, easque per verba producere. Habent ergo singula membra officia sua, ut quinque sensus quinque membrorum partibus distributi sint, excepto tactu, qui quamvis in manibus sedem habere putetur, per cætera membra diffusus est. Et secundum philosophorum experientiam in corde est timor, in splene lætitia, in jecore voluptas, in tribus ventriculis cerebri, in anteriore qui est ad faciem, sensus, in eo qui posterior ad cervicem est, motus, in eo verò qui inter utrumque est, memoria vigere demonstratur, in pulmonibus anhelandi, voces modificandi, spiritum ducendi officium habetur: ventrem autem, quem maris constat habere figuram, escarum tantum confectionibus humorumque collectionibus manifestum est inservire. Nam si forte hujusce dicti errorem his velint adminiculis fulcire, quod plerumque ventris mentio in sacris literis reperiatur, ut est illud, *a Venter meus conturbatus est*, sive, *b Ventrem meum doleo*, & cætera hujuscemodi, advertant num- [a Thren. 1] quam hujus membri vocabulum pro loquutione, sed pro aliis atque aliis rebus quæ per ventrem si- [Hab. 3.] gnificantur, tropicè positum, de quibus nunc disputare longum est. Illud enim sicubi dictum est, [Eccles. 10.] tropologicum est, istud vero acyrologicum: per illud obumbratur allegorice veritas, per istud muti- [b Eccles. 37.] latur sensus puritas: illud nitet mysteriis, istud squalet ineptiis. Cæterum si de Pythonibus dicere voluerunt, quos septuaginta *ventriloquos* transtulerunt, de quibus in Deuteronomio legitur; *Non inve-* [Deut. 18.] *nietur in te lustrans filium suum aut filiam in igne, & divinans divinationem, augurans & aruspicans & medicaminibus infuscans, incantator, ventriloquus, & portenta inspiciens, & interrogans mortuos*: nec hoc reprehensione caret: quoniam cum illi quendam hominem ex proprio ventre loquutum fuisse dixerint, ut Pythonem, nec ab ipsius quidem Pythonis ventre homo, sed malignus loquitur spiritus: ita dumtaxat ut eodem Pythone, qui ventriloquus dicitur, per os humano more loquente de ventre ejus spiritus inmundi voces audiantur, & responsa dentur, quos quidem ventriloquos in Assyriorum sive Ægyptiorum gentibus, apud quos magicæ artes copiosæ sunt, plures esse manifestum est.

CAP. XVIII.

Contra eos qui dicunt, Qui imaginem idolorum dixerunt dæmoniorum imaginibus similem, accusent Abel & Noe & Abraham & Moysen & Samuhel & David, quòd ipsi aliena & pagana sacrificia Deo libaverunt.

QUANTUM in hoc capitulo sonat & nos ex aliis eorum dictis experti sumus, hoc introducere nituntur, ut quia à paganis quondam occisorum pecudum sacrificia dæmonibus litabantur, nec tamen ob hoc à sanctis viris in veteri lege prætermittebatur, quin & ab illis occisorum pecudum Deo victimæ offerrentur, nec ideo sit prætermittendum quin intra sanctam ecclesiam imagines adorentur, pro eo quòd à gentilibus idola colebantur, sed sicut in aliis ex hoc negotio adsertionibus eorum objectiones incassum adhibitæ frustrantur, ita etiam hæc quoq; objectio incompetenter adhibita prudentis adserrionis objectu frustrabitur. Manifestum namq; est pridem & à sanctis viris Deo omnipotenti, & à gentilium sacerdotibus occisorum pecudum sacrificia dæmonibus oblata fuisse; & antiquitus nefandorum hominum simulacra dæmonico instinctu posita in delubris, & quorundam sanctorum imagines ob rerum gestarum memoriam & ædificiorum pulcbritudines, à catholicis habitas fuisse in basilicis. Sicut ergo occisorum pecudum sacrificii usus & à sanctis ante legem patribus legitur celebratus, & in lege à Domino per Moysen est traditus, dicant ubi adorandarum imaginum usus aut ante legem à Patriarchis, aut in lege per legislatorem, aut in novo testamento à Domino & salvatore, aut ab Apostolis vel ab Apostolicis viris sit institutus, & cum illorum celebratio tam authenticam habeat traditionem, dicant quem istarum adoratio obtineat vigorem. Qui dum hoc dicere nequiverint, rem se inutilem protulisse erubescant, & inaniter sanctorum sacrificiorum oblationi adorationem imaginum adsociare nisos fuisse resipiscant atque cognoscant. Quomodo ergo potest credi imagines à catholicis ad adorandum conditas, cum nec ipsa quidem gentilium simulacra primum ad adorandum perhibeantur condita fuisse? Simulacrorum itaque usus exortus est, cum ex desiderio mortuorum quorumlibet virorum fortium aut regum aut quarundam urbium conditorum, aut quarumlibet artium inventorum imagines vel effigies ab his qui eos dilexerant conderentur, ut posterorum vel dilectorum dolor haberet aliquod de imaginum contemplatione remedium: sed paulatim hunc errorem persuadentibus dæmonibus ita in posteros inrepsisse, ut quos illi pro sola nominis memoria pingendos censuerant, successores deos existimarent atque colerent, & in his sibi dæmones sacrificare inlectos quosque miseros percenserent.

Hoc

Hoc etiam exemplo adeo eernimus imaginum uſum inoleſcere, ut quæ prius ob ornamentum baſilicarũ & memoriam etant compaginatæ rerum geſtatum, inoleſcente paulatim nefario uſu adeo nunc à catholicis quibuſque extollantur, ut adorentur, eisque luminaria, thymiamata, primitiæ vel quædam munuſcula offerantur, & qnod nequius eſt, ut in Græciæ partibus factum legimus, pontifices qui ſolum Deum adorandum, ſolumq; colendnm, illiq; ſoli ſeviendum prædicare debuerant, & ipſi eis ſe ſervituros fateantur, easq; colant & adorent, & earum contemptores ſoliusq; Dei cultores, verosq; adoratores ob earum contemptum & hæreticos judicent, & anathematizare affectent. Uno namque & pene pari modo, ut præfati ſumus, adorandorum & colendorum ſimulachrorum vel potius dæmonum & gentilibus neqniſſimus uſus inolevit, & catholicis, quod non ſine quodam animi mœrore proſequimur, adorandarum imaginũ ineptiſſima conſuetudo adcreſcit, & res ad aliud conditæ, ad aliud videntur uſurpatæ. Nõ enim nos imagines in baſilicis poſitas idola nuncupamus, ſed nc idola nuncupentur, adorare eas & colere eisq; ſervitium inpendere recuſamus, quoniã plerumque non res, ſed cauſa rei pro ſcelere reputatur: dum videlicet multa quibus bene poteſt uti male uſa in flagitium convertuntur, ſicq; una eademq; res bene utentibus non eſt cauſa piaculi, & malè utentibus eſt cauſa periculi. Sollicitè ergo præcavendum eſt & ſumma induſtria procurandum, ne dum quidam noſtrorum quaſdam res ultra quàm ordo expoſcit ſublimare affectant, vetuſtiſſimi illius & carioſi errotis redivivi illis cineres convaleſcant, & victoriam quam in campo adepti ſunt, intra urbis mœnia perdant, ſubigatq; civilis belli inſuſpicabiliter doloſa inluſio, quos ſubigere externi hoſtis aperta nequivit inpulſio. Cum ergo illi accuſandos garriant ſanctos patres, Abel videlicet, Noe & Abraham, Moyſen, Samuhelem & David, non eos nobis accuſare libet, ſed landare, dicente Eccleſiaſtico; [Ecclef. 44.] *Landemus viros glorioſos, & purentes noſtros ingeneratione ſua, multum gloriam fecit Dominus magnificentia ſua, à ſeculo dominantes in poteſtatibus ſuis homines magni virtute & prudentia ſuis præditi in dignitate prophetarum, & imperantes in præſenti populo, & in virtute prudentia populi ſanctiſſima verba, & cætera.* Quis ergo tam proſanam habeat mentem, ut Abel, qui ab ipſo Domino juſtus appellatus eſt, accuſare audeat? cujus ſanguis de terta ad Dominum clamaſſe legitur, qui exemplar & norma eſt omnium juſtorum, qui primus perſequitionem paſſutis ſanctis prævius extitit, & civitatis Dei quam fluminis impetus lætificat, primus ſundamenta jecit. Aut quis Noe virũ juſtum accuſare præſumat? quem Dominus gratiam cotam ſe inveniſſe teſtatur: qui ſecundus poſt Adam humani generis pater orbis extitit reparator, & in typo Chriſti qui eccleſiam diverſis gentibus plenam inter mundanorum fluctuum inmanes procellas gubernaturus erat, archæ diverſis animantibus plenæ, inter horriſonorum fluctuũ inliſiones extitit gubernator, qui tot meritorum exornatur inſignibus, ut ille tantum cum Danihele & Job in die judicii liberandus dicatur, Ezechiele adteſtante, qui ait; [Ezech. 14.] *Si peſtilentiam inmiſero ſuper terrum illam, & effudero indignationem meam ſuper eam in ſanguinem, ut auferam ex ea hominem & jumentum, & Nohe & Danihel & Job fuerint in medio ejus, vivo ego, dicit dominus Deus, quia filium & filiam non liberabunt, ſed ipſi juſtitia ſua liberabunt animas ſuas.* In quibus tribus ſanctis omnis ſanctorum multitudo ſignatur, ut per Noe eccleſiæ gubernatores, per Danihelem virgines & continenres, per Iob conjugati & pœnitentes innuantur. Aut quis Abraham patriarcham accuſare affectet? qui eſt prima credentium via & beati ſeminis ſerus pater, cui non legalis obſervantia, ſed fides credulitatis eſt ad juſtitiam reputata: qui trinitatem in typo videns, & unitatem in myſterio venerans, divini judicii archana, & de conjuge anu ſuſcipiendæ ſobolis ſtupendum miraculum audire promeruit: qui fidei cujus ipſe ſpecimen tenuit, futuras circa finem mundi anguſtias figuraliter ſenſit, cùm circa finem diei terror nimius & tenebroſus ſuper eum inruit. Aut quis Moyſen legislatorem accuſare præſumat? de quo ſcriptum eſt, quòd eſſet mitiſſimus ſuper omnes qui morabantur in terra, qui in typo Chriſti mediator inter Deum & homines conſiſtens devicto nequiſſimo hoſte populum de ſervitute Ægyptia ſignis ac prodigiis terribilibus liberavit. Aut Samuhelem? qui ab ipſis cunabulis Domino conſecratus uſque ad decrepitã ſenectutem in Domini militia militavit. Aut David? qui vir dicitur ſecundum cor Domini inventus, & in eo meritis ſanctorum prælatus, ut & de Chriſto apertius cunctis prophetarit, & ſecundum formam ſervi ejus pater ſit nuncupatus. Quorum ſi laudes & myſteria ſingillatim proſeramus, ante dies quàm verba, ceſſabit. Non enim illi offerebant Deo ſacrificia pagana, ſed myſteriis plena: quia necdum à pagis Athenienſium *pagani* nuncupabantur, quando jam ab illis Deo ſacrificium offerebatur, & ut ita dixerim, necdum Athenarum urbs condita erat, nec Cecrops offerendorum ſacrificiorum inſtitutiones & ararum erectiones & dæmonum appellationes gentilibus tradiderat, cum jam Abel & Noe & Abraham Deo ſacrificia obtulerant. Offerebant, inquam, ſancti ſive ante legem, ſive ſub lege, ſacrificia typicis myſteriis obumbrata, quæ in novo teſtamento per mediatorem Dei & hominum expulſis obumbratis præfigurationibus ſunt completa, & eccleſiæ tradita, quibus uſq; in finem ipſo auxiliante erit contenta. Quur ergo antiqui Patres viſibiliter ſacrificaverint & carnalia ſacrificia Deo litaverint, beati Auguſtini verbis lector agnoſcat. Ait enim, *Quæ ſunt etiam ſacra ſpiritalia, quorum imagines carnalem populum celebrare oportebat, ut præfiguratio novi populi ſervitute veteris fieret, quorum duorum populorum differentiam etiam in unoquoque noſtrum licet advertere, cùm quiſque ab utero matris veterem hominem neceſſe eſt agat, donec veniat ad juvenilem ætatem, ubi jam nõ eſt neceſſe carnaliter ſapere, ſed poteſt ad ſpiritalia voluntate converti & intrinſecus regenerari. quod ergo in uno homine recte educato ordine naturæ diſciplinaq; contingit, hoc proportione in univerſo genere humano fieri per divinam providentiam, peragiq; pulcherrimum eſt.*

CAP. XIX.

CAP. XIX.

Contra eos qui dicunt; Si sanctus Epiphanius imaginum destructor fuit & earum abominator, quomodo ejus discipuli imagines depingebant in Cypriorum insula, in templo quod ejusdem patris nomine titulaverunt: *cum videlicet multa pingantur, quæ non adorantur, & plerumque à bonis magistris mali discipuli oriantur.*

MAGNA se in hac parte illi de quibus sermo est, ad suum errorem tuendum armorum reperisse gratulantur instrumenta, eo quod in insula Cypro à cujusdam sancti viri Epiphanii discipulis basilica dicatur fuisse depicta, quasi nulla res possit pingi quæ non continuo debeat adorari. Cùm ergo imaginum habendarum vel non habendarum usus non præjudicet catholicæ fidei puritati, constat eundem Epiphanium sive alium quemlibet sanctum virum, nec imaginum fuisse destructorem, nec earum adoratorem, discipulosq; ejus vel quoslibet catholicos viros non ideo basilicas colorum fucis depinxisse, ut picturæ adorarentur, sed ut ex eis parietibus pulchritudo insereretur, & rerum gestarum aspicientibus memoria ingereretur. Non enim quia Epiphanii discipuli in insula Cypro basilicam depinxisse perhibentur, idcirco imagines adorabuntur, quoniam non omnia quæ pinguntur protinus adorantur. Quæ si singula adorari deberent, paucæ admodum creaturæ quæ non adorarentur, remanerent. Cernimus namq; in metallis conflatorio sive sculptorio opere, in gemmis insignibusque lapidibus mira sculptoris arte, in marmoribus cæterisque lapidibus latomorum sive sculptorum industria, in lignis cælatoris scalpello, in lithostrotis diversorum colorum per artificem conpaginatis crustulis, in sericis, laneis nec non & lineis multicoloribus vestibus plumario polymitarioque opere formatas imagines. Numquid quia præfati viri, sancti scilicet Epiphanii, discipuli in Cypro basilicam depinxerunt, idcirco omnes adorandæ sunt? aut quia illi diversis materiis locum exornaverunt divino cultui dedicatum, ideo ad singulas materias quas præmisimus pro imaginibus quæ eis in subjecto sunt curvatis poplitibus, flexis cervicibus, crebrescentibus suspiriis, sublevatis reverenter ac plerumque semiclausis luminibus, à fidelibus est currendum? Non igitur consequens est, ut pro eo quòd illi basilicam pinxisse dicuntur, imagines adorentur. Potest etiam huic illorum objectioni aliud rationabiliter opponi, ut illorum adsertio sicut aliis objectionibus nequivit muniri, ita etiam nec hac quoq; depicta ab Epiphanii discipulis basilica valeat adstrui: præsertim cùm etsi ejusdem sancti viri discipulorum consensus à se inditas parietibus picturas adorare censuisset, nullam ejus vim censura haberet; quoniam plerumque à bonis magistris bene discipuli educati, postmodum neglecta institutione magistrorum efficiuntur perversi. Quòd si solerti indagatione quæratur, sacrarum literarum exemplis adprobabitur. Helisæi igitur viri sancti & duplicis Heliæ spiritu ditati discipulo tant' pecuniæ amor inrepsit, ut percepto alienigenæ munere à magistro spreto exitiabilis etiam ægritudo eum fœdarit. Non illum prophetica alloquutio, non magistri eruditio, non signorum terribilium ostensio, non tanti prophetæ communis habitatio à tantæ pestis, id est, avaritiæ labe compescuit, sed avaritia quæ eum invasit, lepram quoque ei cum Syri censu iussit. Judam, etiam, de quo
per prophetam scriptum est; *Homo pacis meæ qui edebat panem meum ampliavit adversum me sup-* Psal. 41.
plantationem: cui quondam dictum est, *Tu verò homo unanimis, dux meus & notus meus, qui simul me-* Psal. 55.
cum dulces capiebas cibos, neglecta boni magistri eruditione, & revera boni, qui de seipso dixit, *An ocu-* Matth. 20.
lus tuus nequam est, quia ego bonus sum? & cui per David dicitur; *Bonus es domine, bonitatem tuam doce* Thren. 3.
me: de quo etiam per Hieremiam dicitur; *Bonus est dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum:* adeo capacis vel maximè rapacis avaritiæ furor arripuit, ut magistrum prodere non distulerit, quem non verba cælestia, non vitæ fontis inundatio, non signorum exhibitio, non apostolica societas, non apostolici nominis dignitas à tanti sceleris perpetratione cohibuit; qui cognita sui sceleris nequitia indignam vitam digna morte finivit: de quo ait Sedulius,

Tunc vir apostolicus, nunc vilis apostata factus.

Nicolaus quoq; discipulus Apostolorum & inter septem unà cum beato Stephano in diaconi ministerium consecratus, neglectis postmodum bonorum magistrorum doctrinis, sive bonorum condiaconorum societatibus, hæresiarches est effectus, & qui bonorum operum exercitia exemplis sive verbis, utpote discipulus Apostolorum, instituere debuit, permutatis in contrarium vicibus ipse nefandæ
hæresis scelus instituit, de qua in Apocalypsi scribitur, *Sed hoc habes quòd odisti facta Nicolaitarum,* Apocal. 2.
quæ & ego odi. Si ergo boni prophetæ malus discipulus propter avaritiam reprobatur, & boni magistri, domini scilicet & salvatoris nostri, discipulus fur & proditor effectus abominatur, & sanctorum Apostolorum malus discipulus propter impium dogma à se institutum exsecratur, quid mirum si à bono magistro Epiphanio picturarum adorationem instituendo mali discipuli efficiuntur? & hoc dicentes non eos reprobos judicamus, quippe cùm eorum vitam & conservationem nesciamus, sed proposita conditionali particula, si picturas adorare censuerunt, in eo eos erroneos adseveramus. Aspiciamus ergo Novatum Cypriani episcopi presbyterum Novatianam hæresem condidisse, & suum arbitrium sequutum sancti magistri monita sprevisse; Arrium quoque à catholico magistro eruditum novimus fuisse, & postmodum exitiabilis dogmatis grana seminasse. Quid de singulis referam? pene omnes hæresiarchas catholicorum constat fuisse discipulos, quia nequaquam in suo nomine poterat hæresim quis titulare, nisi illam suo arbitrio reperisset. Quibus exemplis colligitur, nil sancti Epiphanii discipulis magistri sanctitatem profuisse, si ab ecclesiasticis constitutionibus spreta boni magistri eruditione creduntur deviasse.

CAP. XX.

Quòd adolatoriè Imperatorem suum sivè matrem ejus apostolis coæquare nisi sunt dicentes, Sicut olim salutis nostræ rector & perfector Jesus proprios suos apostolns sancti spiritus induens virtute emisit, sicut & nunc suos placabiles & apostolorum similes fideles nnllros imperatores erexit de eodem spiritu prudentes factns, & idnneos existentes virtute ad perfectionem nostram.

SESSUROS cum domino Apostolos ad judicandum ejusdem domini veridica voce reperimus,
Luc. 22. *Vos*, inquit, *qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israhel:* eosque se elegisse de mundo, ut de
Joan. 15. mundo non essent, sed ut fructum plurimum adferrent, ipse dominus adtestatur, *Ego vos*, inquiens, *de*
Matth. 5. *mundo elegi, ut de mundo non essetis, & ego elegi vos ut fructum plurimum adferatis, & fructus vester maneat in æternum:* illos esse *sal terræ*, condimentum videlicet populi, quo insulsa quæque condiuntur, & insapida saporantur: eos lucem mundi, qui veræ lucis, hoc est, Christi, fulgore suæ prædicationis verbis mundi tenebras, diffidentiæ videlicet caliginem, inradiarunt, manifestum est: illis à dòmino & in terra per insufflationem datur, & è cælo in igne linguarumque divisione spiritus sanctus ad innuendam dei & proximi dilectionem emittitur: illis solvendi ligandique, peccata remittendi & retinendi, mortuos suscitandi, dæmones eiiciendi, infirmos curandi, cæteraque hujuscemodi opera faciendi datur potestas, & omnes gentes docendi, & in nomine sanctæ trinitatis baptizandi confertur auctoritas: illis gaudere jussum est, quòd nomina eorum æternæ vitæ cælestis liber inserta teneat: illis
Luc. 10. dictum est, *Beati oculi qui vident quæ vos videtis, & aures quæ audiunt quæ auditis*, quia videlicet secundum ejusdem domini & salvatoris nostri JESU CHRISTI veracissimum testimonium, *multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ illi videbant, & audire quæ illi audiebant:* quoniam omnium patriarcharum & prophetarum egregii cœtus, quamquam redemptorem mundi venturum pro salute mundi prophetiæ spiritus eruditione scirent, eumque interioris intuitus oculo quodammodo cernerent, cum tamen quem corporaliter venturum sciebant, corporaliter cernere æstuabant. Qui dum tot meritorum insignibus emineant, totq; beatitudinum excellentia polleant, incassum eis illi quorum errores discutimus, imperatores suos adsimilare affectant. Liquido namq; patet apostolos prophetis prælatos esse, si apnstolis imperatores eorum, ut illi somniant, similes sunt, prophetis præferuntur, qui CHRISTUM quem corporaliter venturum sciebant, corporaliter non viderunt: si prophetis præferuntur redemptorem mundi corporaliter viderunt, redemptorem autem mundi eos corporaliter non vidisse, evidentissimè patet: non igitùr prophetis imperatores eorum præferuntur, nec apostolis, ut illi dicunt, similes sunt. Quomodo ergo apnstolis queant adsimilari, cùm non solum non sint eis similibus meritis æquiparari, similique sanctitatis nitore præditi, verumetiam eorum sacratissimis prædicationibus in pluribus videantur obniti? aut quomodo poterunt eorum esse similes, quorum neglegunt esse sequaces? Illi sectati sunt cælestia perpetimque mansura, isti sectantur terrestria quæque & caduca: illi spreto mundo domino adhærere maluerunt, isti mundi pompis ejusq; fumeis gaudiis adhærentes plerumque domini præcepta spernunt: illi persequutionem propter justitiam patiebantur, isti plerumque propter injustitiam persequuntur: illi tradebantur in conciliis, & flagellabantur in synagogis, isti prædicantur in subjectis urbibus, & conlaudantur in populis: illorum epistolæ æternæ vitæ commercia gerentes ducebantur legendæ per provincias & regiones, istorum imagines & effigies gentilicum & obsoletum quendam errorem referentes adorandæ circumferuntur per vicos & civitates: illi beati fore à domino dicti sunt, cùm eos odissent homines, & persequuti fuissent, & omne malum adversus eos mentientes dixissent, isti in eo se beatos putant,
Matth. 5. quòd se diligi sibique parere, seque conlaudari ab hominibus videntur: illis dicitur; *Beati qui nunc*
Prov. 14. *fletis quia ridebitis*, istis dicitur; *Risus dolore miscetur, & extrema gaudii luctus occupat:* illi gaudente mundo contristati sunt, contristato denuo mundo gavisuri sunt, isti gaudente mundo gaudent, contristato mundo contristabuntur: illi euntes in mundum, cujus figuram præterituram prædicabant, ejus noxios actus flebant, mittentes æterni fructus semina, isti in mundo fundati de prosperitate mundi gaudentes, amplexantur præsentis vitæ prospera: illi venientes ad judicium venient in exultatione, securi de æterna remuneratione, portantes manipulos hominum per suam prædicationem conversorum, isti venient cum magno tremore reddituri rationem operum suorum. Sed quid amplius immoramur? quid longius evagamur? quid de ingentibus sylvis modicos flores colligimus, quorum nec millesimam quidem partem colligere valemus? Tanta est distantia inter apostolos & imperatores, quanta inter sanctos & peccatores, & cum apostoli emineant novi testamenti sanctis omnibus, multo amplius eminere creduntur peccatoribus. O adolatio, quur tanta præsumis? O oleum rancoris potiùs exuberans nidorem, quam lenitatis aut nectaris nitorem! à sacerdotibus venderis, à præsulibus inlectorum quorundam capita inlinis, & quod Propheta sibi adbiberi exhorruit; *Oleum*,
Psal. 141. inquiens, *peccatoris non impinguet caput meum*, id pontificum cœtus imperatorum capitibus indit, & quod evangelicæ virgines emendum dixerunt à venditoribus, hoc, pro dolor, fideles & maximè populi rectores emunt à præsulibus. Quod ergo ex eodem spiritu, id est, à sancto spiritu eosdem imperatores prudentes & idoneos factos esse virtute ad perfectionem suam fatentur, manife-

manifestum est omnes fideles qui veraciter Christiani sunt, sanctum habere spiritum, dicente Apostolo; *Quisquis spiritum Christi non habet, hic non est eius*, quod spiritus sancti donum & post baptismum per manus inpositionem infunditur, & vitæ munditia secundum meritorum distantiam singulis distribuitur, dicente vase electionis; *Vnicuique data est gratia secundum mensuram*. Quamquam igitur in alio loco scribatur; *Non enim ad mensuram dat deus spiritum*, ad mensuram tamen fidelibus quibusque impertitur; quod autem ait; *Non enim ad mensuram dat deus spiritum*, hoc de solo filio qui consubstantialis est patri & spiritui sancto intellegatur, cui non ad mensuram spiritus datur: quoniam juxta Pauli vocem; *In ipso habitare corporaliter omnis plenitudo divinitatis creditur*. Quod autem ad mensuram dari spiritus & singulis singula distribuere, prout vult, dicitur, hoc de fidelibus quibusque dictum esse absque ambiguitate accipitur. Sed quamvis unumquemque catholicorum constet habere spiritum sanctum, juxta quod superius memoravimus, & exemplis inlustravimus, nullum tamen nostræ ætatis hominem secundum Apostolicæ mensuræ gratiam spiritum sanctum accepisse dicere audemus, aut adfirmare valemus.

Rom. 8. Ephes. 4. Joan. 3. Coloss. 2.

CAP. XXI.

De eo quod dixerunt, Habet enim prophetia, Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium; hanc autem prophetiam in imaginem nos videntes, videlicet virginem in ulnis ferentem quem genuit, quomodo sustinebimus non adorare & osculari? Quis indisciplinatus mente resistere audebit? in tale osculum dignos enim nosipsos faciamus adorationis, ut non accedentes indigni Ozæ supplicium subeamus. Esa. 7.

PROPHETIA, quæ virginem concepturam & filium parituram intonat, non jam in incertis & ambiguis est quærenda, sed in pectore retinenda, nec ejus archana mysteria sunt in picturis, sed in divinis literis earumque explanatoribus, Apostolis videlicet eorumque successoribus, investiganda, & fide potius quàm oculis intuenda. Non enim idem nobilissimus vates Esaias evangelii nobis potius quàm prophetiæ referens saporem, ait; *Nisi pinxeritis & adoraveritis imagines, non permanebitis*, sed ait, *Si non credideritis, non permanebitis*. Manifestum itaque est, eum qui in mandatis divinis fidei integritate vult permanere, & ad æternam remunerationem venire, instrumenta per quæ ad hæc veniat non in parietibus, non in tabulis, non in picturis, non in quibuslibet visibilibus rebus, sed in corde per fidem, in ore per confessionem, in opere per bonorum actuum exhibitionem habere debere, & credere virginem quæ salvatorem protulit mundi, non in mundanorum artificum operibus, sed in æterni & inenarrabilis artificis opere, id est, in cælestibus sedibus esse. Unde necesse est ut quisquis eam adorare desiderat, non in colorum fucis, non in materialibus opificiis, non in quibuslibet officinis, sed illò mentis aciem figat, quò eam cum Christo regnare constat. Nam dum illi diaerint, *Hanc autem prophetiam in imaginem nos videntes, videlicet virginem in ulnis ferentem quem genuit, quemodo sustinebimus non adorare & osculari? quis indisciplinatus mente resistere audebit?* & nos pene eadem verba sono non sensu sequuti ingerimus? Hanc autem picturam in tabula aut pariete cernentes, virginem videlicet depictam puerum in ulnis ferentem, quomodo præsumemus rem insensatam adorare, & opus cujuslibet artificis osculari? quis indisciplinatus tale facinus perpetrare audebit, ut adorationem soli creatori debitam creaturis inpendat, & dum vult favere picturis, sacris renitatur scripturis? Esto, imago sanctæ dei genetricis adoranda est, unde scire possumus quæ sit ejus imago, aut quibus indiciis à cæteris imaginibus dirimatur? quippe cùm nulla in omnibus differentia præter artificum experientiam, & eorum quibus operentur opificia, materiarumque qualitatem inveniatur. Cum ergo depictam pulchram quandam fœminam puerum in ulnis tenere cernimus, si superscriptio necdum facta sit, aut quondam facta casu quodam demolita, qua industria discernere valemus, utrum Sara sit Isaac tenens, aut Rebecca Jacob ferens, aut Bethsabee Salomonem jactana, aut Elisabet Johannem bajulans, aut quælibet mulier parvulum suum tenens? & ut ad gentiles fabulas veniamus, quæ plerumque depictæ inveniantur, unde scire valemus, utrum Venus sit Æneam tenens, an Alemena Herculem portans, an Andromacha Astyanacta gerens? Nam si pro alia alia adoratur, dementia est; si tamen ea quæ adoranda penitus non est, adoratur, vesania est: quod utrumque cavendum est. Pingitur etiam eadem beata virgo qualiter asselli gestamine vecta, puerum in ulnis ferens Joseph prævio in Ægyptum descenderit, qualitèrve ex Ægypto ad terram Israhel redierit (in pluribus namque materiis hæc historia inditur, & non semper in basilicis, sed interdum in vasis escariis sive potatoriis, interdum in sericis indumentis, plerumque tamen in stragulis) numquidnam hæc omnia adoranda sunt? Cùm ergo in quolibet horum imago sanctæ virginis puerum tenens pecualis animantis tergo suscepta adoratur, numquid non ipsius animantis cum ea imago adoratur? nullo enim pacto in adorando utriusque imaginis, virginis videlicet sive animantis, quædam potest fieri diremptio; præsertim cùm unius sint materiæ, unoque artificis ingenio conpaginatæ, aut utriusque adoratio est spernenda, aut utræque sunt adorandæ. Sed dicet fortasse spinosulus aliquis; Hæc adsertio adorandi animantis frustranda est: quoniam cùm quemlibet hominem cathedra susceptum aut baculo innixum causa salutationis adoramus, non cum eo cathedram neque baculum adorare monstramur, sed homine salutato illa insalutata remanere creduntur. Cujus spinulæ hoc

Esa. 7.

modn quassandæ sunt; Alia est definitio hominis, alia baculi sive cathedræ: quoniam quidem homo definitur ita, *Homo est animal rationale, mortale, risibile,* & cætera hujuseemodi: cathedra verò vel baculus non eodem modo definiantur, sed ut res sensu vitaq; carentes, pro artificis experientia vel volunrate ad officia quibus necessaria sunt præparata, & cætera hujuscemodi: ubi liquido patet aliud esse rationalē hominē salutādo adorare, aliud cathedrā vel baculū, utpote res insensatas, insalutata relinquere. In definitione verò virgineæ sive pecualis animantis imaginis, cū utræq; sint sensu vitaq; carentes, ex una materia factæ, uno eodemq; artifice formatæ, ita sibi mutuo cohærentes, ut sine materiæ, in qua in subjecto sunt, discidio ab invicem nequeant separari, pene nulla est in definiendo distantia. In quibus cum tanta sit parilitas, tanta societas, tanta materiæ unio, aut utriusq; adoratio est suscipienda, aut utriusq; spernenda. Cum ergo altera ab altera dirimi sine discidio nequeat, & utræque, ne forte animantis imago adoretur, adorari non debeant, restat ut utræque adorationis honore careant, & ornamentorum solummodo in basilicis aut in quibuslibet locis loca teneant, & aspicientibus rerum gestarum memoriam præbeant: quoniam cum tot diverticulis in tantos errores imaginum adoratio vergat, nulla eam stare intra sanctam ecclesiam perspicua ratio monstrat. Hortantur ergo illi se mutuo, ut digni efficiantur ad oscula sive adorationes rerum sensu carentium dicentes; *In tale osculum dignos enim nosipsos faciamus adorationis, ut non accedentes indigni Oza supplicium subeamus.* Nos denique dignos nos faciamus ad adorandam divinam majestatem, immo ab eo digni efficiamur à quo est bene velle & perficere, & ut veri adoratores nō secundum eorum vanitatem adoremus dominum in quadam imagine, sed in spiritu & veritate, dicente ipsa veritate; *Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.* Quod verò se ideo ad oscula & adorationes imaginum dignos effici monent, ne forte Ozæ pœnam luant, videant ne illius præsumptionis causa, qua & ille archam domini absque suo adminiculo casuram putavit, & isti nihilominus divini cultus religionem absque imaginum adminiculo frustrandam putant, ejus exitiabilis pœnæ sententiam subeant: quippe cum nec illa ne rueret, ejus fulcimine indiguerit, nec ista ut firmius stet, illarum fulcimine indigeat: & sicut illa nullam deu indigentiam patiente absque aliquo sui casu Ozæ sustentaculo vacante inlapsa ferebatur, ita nimirum ista domino gubernante absque ullo naufragio imaginum opitulatione postposita intemerata servatur. Quid ergo est archæ testamenti domini quæ a domino gubernabatur, ne casum pateretur, manum velle supponere, nisi catholicæ religioni quæ a domino utiq; regitur, ne inter hujus vitæ itinera titubet, imaginum adorationem velle admittere? aut cui assimilari potest Oza, qui absque sacerdotum & conlevitarum consilio quadam præsumptibili cura novum archæ domini voluit sustentaculum præstare, nisi istis qui absque sanctorum patrum doctrina & consacerdotum per diversas mundi partes constitutorum consensu arrogantia quadam & superciliosa intentione novam Christianæ religioni imaginum adorationem nituntur inserere? perdidit igitur vitam qui archam dei tumide sustentare affectavit, quia qui deum qui ubique totus est, ubique mirabilis, re aliqua indigere in qua adoretur credit, eumque in rebus visibilibus adorat, cavendum est ne tunc vitam perdat, cum ejus vitalibus monitis procaci mente resistit. Levites ergo isdem recte *Oza* dicitur qui robustus interpretatur, quia præsumptores quique, nisi audaci mente robustos se crederent, nequaquam synodos in quibus adurandarum imaginum nova constitutio censeretur, agitarent.

Ioan. 4.

CAP. XXII.

De eo quod nec sibiipsis parcunt, cum parentibus suis injuriam inferunt dicentes, Pro vero tritico zizania ecclesiasticis agris seminaverunt, vinum miscuerunt aquæ, & proximum potaverunt subversionem turbulentam, & lupi Arabici existentes pellem ovium subsannaverunt induci, & veritatem prætereuntes mendacium amplexi sunt, sed ova aspidum jactaverunt, & tela aranei secundum prophetam texuerunt, & qui sperat ova eorum comedere, confringens caudam inveniet, & in eo basiliscum venenum & flatum mortiferum repletum.

INTEMPERATA eorum vecordia sicut in cæteris ita & in hoc quoque deliramento reprehenditur, eo quod majores suos pro tritico zizania sevisse ecclesiasticis agris, vinumque aquæ miscuisse & proximos potasse turbulento potu dixerunt, præsertim cum in hoc negocio penè in omnibus in quibus illi deliquisse creduntur, isti non solum ea non emendasse, verumetiam amplius deliquisse perhibeantur: denique secundum poëtam qui ait,

Virgil. Eclog. 5. *Pro molli viola, pro purpureo narcisso,*
Carduus & spinis surgat paliurus acutis,

istorum majoribus pro tritico surrexerunt zizania, istis verò pro tritico zizaniis nec dum evulsis paliurus surrexit: quia videlicet propheticæ & evangelicæ sive apostolicæ prædicationis neglecto tritico, in qua & loca divinis cultibus mancipata exornari censentur, & solius dei cultus & adoratio commendatur, aut in ornamentorum à basilicis abolitione, aut in eorundem ornamentorum adoratione, zizaniorum amentium & paliuri spinosi perniciosum dogma percepisse monstrantur: & qui debuerant frumento, divini verbi mentes fidelium illius satietatis quæ sine fastidio est, plenitudine reficere, illo dogmate eas, quod ingenti fastidio & amentiam nutrit & errorum aculeos ingerit, nituntur inficere. Vino etiam aquam majores suos miscuisse turbulentumq; potum proximis professi sunt propinasse: quibus non absq; ratione obici potest, quod majores eo-

res eorum vinum ſacri eloquii quo nti debuetant, aquæ permixtione inſapidum effecerunt, cum ornamenta à baſilicis abolenda ſanxerunt: iſti verò ejuſdem vini potum à prodeceſſoribus aqua vitiatum veoeno acuerunt, cum ſe imagines adoraturos eiſque ſervitium exhibituros profeſſi, earumque adorationem ſpernentes anathematibus condemnare conati ſunt. Deinde turbulentum potum utrique proximis propinare non erubeſcunt, cum prædicationem ſuam, quam ſacris eloquiis & bonorum operum exemplis exurnare debuerant, vanis & extraordinatiis conſtitutionibus vitiare non differunt, eamq; & præſentibus vita vel actu monſtrare & memoriæ poſteritatis ſcriptis mandare non metuunt. Quòd vero eos ſub pellibus ovinm lupos cælare, & ſpreta veritate mendacium amplecti aſſeverant, idipſum in ſe ipſis fieri conſpicient, ſi diligenter advertant. Nam dum illi magnam ſe ſanctitatem habere fingentes, ejua quaſi zelo accenſi imagines ab eccleſiis utpote ne adorentur quæ non ad adorandum ab antiquis poſitæ fuerant abdicaverunt, & iſti eas quaſi nimiæ ſanctitatis amore accenſi adorandas ſtatuunt, nec ſibi catholicæ fidei chariſmata ſufficere putant, niſi eis ſervitium adorationis exhibeant, cum tamen utrique vanæ laudis appetitu id agant, quid aliud faciunt niſi ſub pellibus ovium lupos tegunt? quia nimirum dum foris aut zelum aut ſtudium ſanctitatis ſimulant, introrſus lupinam rabiem qua cæteris eminere ambiunt, eoſque anathematum dentibus rodunt habere ſe monſtrant; veritatem itaq; prætereuntes mendacium utrique amplectuntur, quia dum ſuperbe & arroganter nova quæque conſtiruere anbelant, nec humilitate duce antiquorum patrum exempla ſequuntur, ab ea veritate quæ fallere fallique neſcit abſceduat, illique mendacio adhærent de quo ſcriptum eſt; *Ab initio mendax fuit & in veritate non ſtetit.* Quid ergo eſt veritatem præterire, niſi Christi monitis qni auctor humilitatis eſt per jactantiam contraire? quid eſt mendacium ſequi, niſi ejus qui auctor ſuperbiæ eſt exempla in novis & in inlicitis cooſtitutionibus inliciendo, & antiquis ac ſalutiferis traditionibus obnitendo ſectari? Quod quidem utriq; tunc faciunt, cum ſuperbiæ vento inflati aut frangendarum aut adorandarum imaginum errorem arriptunt. Porro quod majores ſuos ova aſpidum protuliſſe, & telam araneæ texuiſſe aſſerunt, non medioeres ſibi in hac parte contumelias inferunt: quippe cum ideo eorum ova ſint, quoniam aut ab illis ſunt per carnis materiam propagati, aut ſtudiis quibuslibet inbuti, aut certe per manuum inpoſitionem in eccleſiaſticis ordinibus conſecrati; & ideo eorum tela ſunt, quia ab illis aut ex traduce corporaliter, aut ex doctrina ſpiritaliter ſunt orditi. Ova ergo aſpidum & telam araneæ ſe non inmerito nuncupant, quia & aures ſuas obduranr, ne ſcripturarum verba interiore aure audiant, quæ unius & ſolius dei cultum & adorationem inſtituunt, & ad capiendas ſive inliciendas aoimas novarum & inutilium conſtitutionum telam prædicatione ordiri, & opere texere non metuunt, & ſecundum ſuam profeſſionem, qui eadem ova eſſe deſiderat, baſiliſcum introrſus inveniet, quia videlicet quicumq; eorum prædicationc uti appetit, mortiferæ in eis traditionis flatum repcrit: & dum cupit ſamem verbi prædicatione ſolaturus quoddam reperire remedium, vitam perditurus internæ ſalutis reperit diſpendium. Ideo igitur eis in noſtra diſputatione parcere parvipendimus, quia eos ſibimet in ſua diſputatione peperciſſe minime reperimus, ſed accepta ab illis reprehendendi materia ſuis eos ſpiculis jaculamur. Quæ omnia non ſine dilectione facimus, ſed hæc agimus, quia eorum ab errore converſionem inimus, ſi forte aliquando erroris ſui portenta ſequi contemnant, & viam quæ ducit ad vitam perpetim tenendam appetant. Joan. 8.

CAP. XXIII.

Inutilis & inerudita interpretatio eorum qui dum adorare & oſculari unum eſſe adfirmare vellent, dixerunt, Quique ſaoctorum principium noſtræ doctrinæ & eorum ſocceſſores egregium patrum noſtrorum, & has adorari videlicet oſculari, idipſum enim utrumque, communem vero Græcæ antiquæ loquutionis oſculari & amplecti deſignatur, & voluntatis extenſionc aliqua ſignificat amoris, ſicuti ſero & offero, firmo & confirmo, participo & adoro quod demonſtrat oſculum & extenſionis amicitiæ. quod enim quis diligit & adorat, & quod adorat omnino & diligit.

IN differentia *oſculi* & *adorationis*, quæ duo illi unum eſſe putant, non eſt plurimum laborandum: qooniam hæc duo oomina tanto inter ſe diſtant, quanto & hæ res quarum hæc nomina ſunt inter ſe diſcrepant: & neceſſario magnam habent ab alterutro diſcretionem, cum & ipſæ res plerumq; magnam ioter ſe babeant diremptionem: præſertim cum interdum & quod adoratur non oſculetur & quod oſculatur non adoretur. Adoratur enim deus, ſed non oſculatur: venerantur ſancti qui è ſeculo cum triumphis meritorum migraverunt, ſed nec adorari debent cultu divino, nec oſculari poſſunt. Oſculantur è contrario conjuges, liberi, necnon & ſervi, nec tamen adorantur. Manifeſtum namq; eſt oſculum & adorationem duarum rerum nomina eſſe. Quomodo ergo erit nominum tanta io ſenſu unitas, eum rerum in intellectu ſit tanta diverſitas? aut cur ooo poſſint vocabula differri in ſenſu, cum poſſint vocabulorum origines differri in actu? noo enim res ſunt conditæ propter nomina, ſed nomina propter res, nec credendum eſt ut res aptentur nominibus, ſed nomina potius aptentur rebus: quoniam & protoplaſto animantia adducta à domino fuiſſe ut videret quid vocaret ea, leguntur. rebus enim à deo conditis idem humani generis pater nomina dedit, non nominibus à ſe conditis rea quibus ipſa nomina inderet ad ſe adductas perſpexit. Plato denique pbiloſopbus nomina naturalia eſſe conſtituit; & boc hinc probare contendit, quòd quædam ſupellex & quodammodo inſtrumentum ſint invicem ſenſa prodendi, naturalium vero ſupellectiles ſunt naturales, ut oculi

instru-

instrumenta quidem sunt videndi, qui visus res naturalis est; quare oculos quoque naturales esse necesse est: ita etiam oratio rerum naturalium supellex est atque instrumentum, id est, sententiarum, quare ipsa quoque est naturalis. Aristoteles autem dicit, non secundum naturam esse orationem, sed secundum placitum, quocirca nec esse orationem supellectilem naturalem. Quod enim dicit non esse instrumentum, non dicit non per hoc instrumentum sensa proferri, sed tantum rem esse, orationem secundum positionem, per quam proprias sententias demonstremus. Idem quoque philosophus, cui in hac parte fides potissimum adhibenda est, in libro Perihermeniarum; *Nomen* dicit *esse vocem significativam secundum placitum sine tempore*, id est, nomen esse vocem. sed vocum aliæ sunt quæ significant, aliæ quæ nihil significant. nomen autem significat id cujus nomen est: nomen igitur est vox significativa. Vocum significativarum aliæ sunt naturaliter, aliæ non naturaliter. Naturaliter est vox significativa, ut ea quæ dolores naturaliter monstrat aut gaudia, ut sunt interjectiones: non naturaliter vero significativæ voces sunt, quas secundum positionem esse dicimus. Secundum positionem verò sunt, quas ipsi sibi homines posuerunt, sicut in superiore exemplo, quod de Genesi sumpsimus, monstratum est: quæ singula sequi longissimum est. *Osculum* interea & *adorationem*, sive *osculari* & *adorare*, duas res esse plurimum interdum inter se distantes manifestum est. Secundum secularium literarum magistros tria sunt, ex quibus omnis conloquutio disputatioque perficitur, res, intellectus, voces. Res sunt quas animi ratione percipimus intellectuq; discernimus, ut est adorare, vel osculari, vel aliquid hujusmodi. Intellectus verò est quidam animi vigor quo res ipsas addiscimus, & quid inter se distent discernimus. Voces quibus id quod intellectu capimus significamus, ut pro eo quod est adorare dicimus adoratio, pro eo quod est osculari dicimus osculum. Est aliud quiddam quod significat voces. hæ sunt literæ. harum enim scriptio, vocum significatio est. Cum igitur hæc sint quatuor, res, intellectus, vox, litera, rem concipit intellectus, intellectum verò voces designant, ipsas vero voces literæ significant, unde & præfatus Aristoteles in perihermeniis suis ait; *Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum quæ sunt in anima passionum notæ; & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. & quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eadem voces. quarum autem hæ primum notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt: & quarum hæ similitudines, res etiam eædem*, intellectus videlicet, juxta eruditissimi viri Boetii explanationem, animi quandam passionem designans; *quoniam*, ut idem Boetius ait, nisi *quandam similitudinem rei quam quis intelligit, in animæ ratione patiatur, nullus est intellectus. Cum enim video orbem vel quadratum, figuram ejus mente concipio & ejus mihi similitudo in animæ ratione formatur, patiturq; anima rei intellectæ similitudinem. Unde fit ut intellectus & similitudo sit rei & animæ passio.* Harum autem rursus quatuor, duæ sunt naturales, duæ secundum hominum positionem. Voces namque & literæ secundum positionem sunt: intellectus autem & res naturaliter. hoc illò adprobatur, quòd apud diversas gentes diversis vocibus utitur & literis, idcirco quoniam ipsi voces quibus uterentur, & literas quibus scriberent, conposuerunt: intellectus autem & res nullus posuit, sed naturaliter sunt. Neq; enim quod apud Romanos equus est, apud barbaros cervus, sed apud diversas gentes eadem rerum natura est. Propterea non quod nos intelligimus esse equum, eandem barbari putant, sed eadem apud diversissimas gentes substantiarum intellectuumq; ratio est constituta. Quare duæ harum sunt secundum hominum positionem, id est, voces & literæ, duæ secundum naturam, res & intellectus. quibus documentis monstratur non ideo adorationem & osculum unam rem esse, quamvis apud Græcos quandam hæc duo nomina habeant consonantiam. Plerumque ergo duo vel plura nomina secundum synonyma unam significationem habent, plerumque etiam unum nomen secundum homonyma duas vel plures res significat, nec tamen ideo rerum ordo confunditur, aut quodammodo mutilatur, si eis ab hominibus secundum placitum diversissimis modis nomina dantur. Adjungunt interea his duabus rebus tertiam rem, ut *adorare, osculari* & *amplecti* unum omnia sint, sed sicut illa duo ab alterutro dirimuntur, ita nimirum hoc tertium ab illis duobus dirimitur: quia videlicet quædam, ut superius memoravimus, adorantur, nec continuo osculantur, quædam osculantur nec continuo adorantur, pleraq; amplectuntur quæ nec adorantur, nec osculantur. Amplectitur quislibet quodam eventu lignum aut lapidem aut quamlibet rem, cui osculum ferre superfluum est, nec tamen eam adorat. Osculatur etiam aliquem priorum, ad quem reverentia cohibente vix accedere præsumit, nec tamen eum amplectitur. quanto enim hæc tria inter se mutuo in sensu distare cernuntur, tanto nimirum à ratione eadem exempla quæ ab illis ad ea unum esse probanda posita sunt distare noscuntur: quippe cum & illa inter se plurimam habeant distantiam, & ista cum ratione nullam habeant consonantiam. Dicunt enim; *Quiq; sanctorum principum nostræ doctrinæ, & eorum successores egregium patrum nostrorum & has adorari videlicet osculari, idipsum enim utrumq;: communem verò Græca antiqua loquutionis osculari & amplecti designat, & voluntatis extensione aliqua significat amoris, sicuti fero & offero, firmo & confirmo, participo & adoro quod demonstrat osculum & extensionis amicitia.* O sensus confundens potius sententias, quam ordinans, frangens potius verba quam proferens! O acumen omni pistillo retunsius! O machæra plumbea prius aciem retundens quam rem incidat cui incidendæ adhibetur! O ensis mallei potius referens tunsionem quàm gladii sectionem, frangens potius materias, quàm secans! O argumentatio nil adfirmare præter suos auctores dementes esse valens, nil propositæ rei firmitatis exhibens, sed solummodo latores vecordes esse pandens! Ab eo quod est *fero* & *offero* adorare, osculari & amplecti unum esse adstruere nititur, & præpositionum vires ignorans, quæ plerumque alias partes corrumpunt, plerumque ab aliis partibus corrumpuntur, plerumque & corrumpunt & corrumpuntur, interdum nec corrumpunt nec corrumpuntur, eisq; significationes aliquando augent, aliquando minuunt, aliquando per-

permutant dum vana quædam adstruenda appetit, vanis ea quibusdam assertionibus adprobare contendit. Quis ergo ignoret *offero, adfero, infero, confero, aufero, defero, refero, suffero, differo, profero, præfero, pefero,* & cætera, si qua sunt his similia, quanquam ab eo verbo quod est *fero* veniant, adhibitis & quasi ex parte corruptis præpositionibus diversissimis effectibus inter se in sensu distare? Aut quis nescit quod *participo* & *adoro* pene nullam sensus concordantiam habeant? *firmo* namque & *confirmo* quanquam in sensu sint communia, ab ea tamen re, cui ab illis adhibentur, prorsus videntur esse extranea. De quibus omnibus si singillatim à nobis disputetur, ita ut in scholis Grammaticorum discitur, hæc solummodo res vix unius libri textu tenebitur. Sed nec illud prætereundum est, quod vanissimam argumentationem suam quadam frivola & inani conclusione, quasi quodam conversibili sylgismo, conficere nisi sunt dicentes, *Quod enim diligit quis & adorat, & quod adorat omnino & diligit*, nescientes ideo hæc duo vicissim minime posse circumverti, quod inæqualia inter se sint, latius de *diligere* quàm *adorare* possit progredi. diligit enim quis uxorem sive prolem, nec tamen adorat eam; diligit servum, ancillam, equum, canem, accipitrem & cætera hujuscemodi, nec tamen adorat ea. Sicut ergo verum est cum dicit, *Quod adorat quis & diligit*, non ita verum esse potest cum dicit *Quod diligit quis & adorat*, non enim hæc circumversio rationabiliter stare potest: quoniam & unum illorum latius, ut diximus, protenditur, & nulla est in his tanta proprietas ut mutuo circumvertı cedantur. Sicut ergo dici potest converso ordine, Quod hinnibile est equus est, & quod equus est hinnibile est, non sic recte dici potest, *Quod diligit quis & adorat*, & *Quod adorat & diligit*: quoniam & in eisdem topicis, ex quibus hæc argumenta procedunt, in eadem argumentatione quæ à consequentibus nominatur, in qua propositam rem aliquid inevitabiliter consequitur, ut id quod de hinnibili & equo diximus, pleraque circumverti possunt, nonnulla verò circumverti nequaquam possunt. Circumverti namque possunt hæc, ut si quis dicat, Si risibile est, consequens inevitabiliter est ut homo sit, & si homo est necessario risibile est, & cætera his similia. Circumverti autem nequaquam possunt hæc, ut si quis dicat, Si dies est lucet, consequens quippe est, ut si dies est luceat: si satiatus est, consequens est ut comedisse credatur: si ebrius, necessario potasse eum constat: si doctus est, consequens est ut didicisse dicatur: si adorat, consequens est, ut id quod adorat diligat. non enim dici potest converso ordine, si lucet necessario dies est; si comedit, consequens est ut satiatus sit; cum plura luceant, nec tamen dies sit, & plerumque comestio, nec dum ad satietatem perveniat: nec illud, si bibit ebrius est, si didicit doctus est si diligit adorat; cum interdum, nec potatio ad ebrietatem, nec disciplina ad magisterium, nec dilectio ad adorationem pertingat. Ponantur ergo singula secundum dialecticorum experientiam, ut facilius adpareat quantum inter se hæc duo distent, vel qualiter hæc circumversio stare non possit. Sunt enim quatuor propositiones inter se quodammodo affectæ, quas philosophi in quadrata formula spectandas scribere consueverunt, ita videlicet ut primæ duæ sint, *Omne quod diligit quis adorat*, & *Nihil quod diligit quis adorat*, cæteræ duæ, *Quiddam quod diligit quis adorat*, *Quiddam quod diligit quis non adorat*. & primæ duæ dicantur adfirmatio universalis & negatio universalis, cæteræ duæ adfirmatio particularis & negatio particularis: duæ superiores omnino sibi contrariæ sunt, cæteræ verò duæ inferiores subcontrariæ sibi mutuo sunt, & adfirmatio universalis sive particularis subalternæ, & negatio universalis & particularis subalternæ nihilominus dicantur. Ducantur deinde sensus indagationes quasi quædam lineæ angulares duæ, una ab hac adfirmatione universali, *Omne quod diligit quis adorat*, ad hanc negationem particularem, *Quiddam quod diligit quis non adorat*: altera ab hac particulari adfirmatione, *Quiddam quod diligit quis adorat*, ad hanc universalem negationem, *Nihil quod diligit quis adorat*, & sint inter se contrariæ vel oppositæ: & his ita inter se pugnantibus cum utræque, id est, adfirmatio universalis & negatio particularis, sive adfirmatio particularis & negatio universalis veræ esse non possint, una erit falsa, altera vera: sicque vera perimet falsam, & si illa fuerit vera, alia mox à veritate discedet, dicente Apuleio Philosopho Platonico Madaurensi, qui de hujuscemodi syllogistica industria in libro, qui inscribitur, *De perihermenias Apulei*, subtilissime disputavit. *Universalis*, inquit, *utravis particularem suam conprobata utique confirmat, revicta non utique infirmat: particularis autem versa vice universalem suam revicta utique infirmat, probata utique confirmat*. Sunt ergo in hac argumentatione duæ superiores universales, id est, *Omne quod diligit quis adorat*, & *Nihil quod diligit quis adorat*, falsæ; quoniam, ut superius dictum est, multa diligit quis quæ non adorat, & aliqua de his quæ diligit quis adorat; & sunt duæ inferiores particulares, id est, *Quiddam quod diligit quis adorat*, &, *Quiddam quod diligit quis non adorat*, utræque veræ; quoniam diligit quis Deum juxta illud; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, & adorat eum; ex cujus sanctissima dilectione omnium virtutum nutrimenta procedunt. Diligit quis proximum & salutationis officio adorat eum, & in eo adprobatur vera esse propositio, *Quiddam quod diligit quis adorat*: adprobatur etiam & hæc vera esse, *Quiddam quod diligit quis non adorat*, juxta exempla conjugis, prolis, equi, canis, accipitris, & cætera quæ superius prolata sunt, quæ singula diliguntur, nec tamen adorantur. Universales & inferiores particulares alternatim positæ opponuntur sibi. Nam si falsa est hæc adfirmatio universalis, *Omne quod diligit quis adorat*, vera est hæc negatio particularis, *Quiddam quod diligit quis non adorat*: & si hæc particularis negatio falsa est, adfirmatio universalis vera est. & rursus si hæc negatio universalis, *Nihil quod diligit quis adorat*, falsa est, hæc adfirmatio particularis, *Quiddam quod diligit quis adorat*, vera est: & si ista vera non est, neque illa falsa est. Sunt autem duæ inferiores omnino veræ: duæ igitur superiores penitus falsæ esse credendæ sunt. De conversione denique talium propositionum, da quibus & nos Levit. 19.

superius aliquantulum disputavimus, ita præfatus Philosophus dicit, *Conversibiles propositiones dicuntur, universalis abdicativa & alterutra ejus, id est, particularis dedicativa, eò quod particulæ earum, subjectiva & declarativa, possunt semper inter se servare vices, permanente conditione veritatis aut falsitatis: nam ut est hæc vera propositio, Nullus prudens impius, ita si convertis partium vices, verus erit, Nullus impius prudens. item ut falsum est, Nullus homo animal, ita & si convertas falsum erit, nullum animal homo pari ratione & particularis dedicativa convertitur, Quidam Grammaticus homo est; & contra, Quidam homo Grammaticus est. quod duæ cæteræ propositiones semper facere non possunt, quanquam interdum convertantur, nec tamen idcirco conversibiles dicuntur. Ergo unaquaque propositio per omnes significationes reperienda est, an etiam conversa congruat: nec innumera sunt ista, sed quinq; solæ. Aut enim proprietas declaratur alicujus aut genus, aut differentia, aut finis, aut accidens.* Ad hanc igitur illorum dictionem frustrandam, & nostram assertionem muniendam multa hujuscemodi argumenta adhiberi poterant, & id quod adhibitum est latius poterat differri, sed brevitatis causa hæc & his similia omittuntur. Ideo namq; argumentis ex industria Dialecticæ artis venientibus illorum assertionem cassare domino auxiliante paravimus, quia eos nescio qua conversione, quasi quadam syllogistica argumentatione, deliramenta sua roborare voluisse comperimus.

CAP. XXIV.

De eo quod superciliose & indocte dixerunt, Similiter & qui ab oriente venerunt conjunximus in eadem Nicæa metropoli, & præsidentibus omnibus nobis caput fecimus Christum.

SUPERCILIOSISSIMUM ac potius absurdissimum eorum dictum, qui se sibimet caput fecisse
Christum gloriati sunt, dicentes, *Præsidentibus omnibus nobis caput fecimus Christum*, oppido re-
prehenditur: quippe cum idem dominus, qui est caput Ecclesiæ eandem Ecclesiam ut sibi corpus
esset adsciverit, non ab eadem Ecclesia ut caput esset adscitus sit. Ipse enim Apostolis testatur dicens,
Joan. 15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Nam si secundum illorum socordiam Christus ab eis caput fa-
ctus est, ab eis utique electus est: & si ab eis electus est, præfata ejusdem domini sententia enervatur.
non autem præfata domini sententia enervatur: non igitur secundum eorum vanitatem Christus ab
eis caput factus est. unde cavendum est, ne forte isti ab ejus sint immunes electione, qui eum se glori-
antur fecisse caput: quoniam quidem, ut conicimus, si ab eo electi essent non suam, sed ejus gloriam
quærerent, nec rerum insensatarum, sed unius Dei adorationem prædicarent. Ex fructibus enim ar-
bor, juxta veritatis sententiam, cognoscitur & plerumque in rerum naturis ab effectis efficientia co-
gnoscuntur, Cum enim quis fumum videt, ignem subesse non ambigit, aut cum vestigium alicujus
animalis conspicit, idem animal transisse non nescit, & cum quis bonum opus videt, id à Deo, qui o-
mnium bonorum auctor est, esse non dubitat: & cum pravum quis conspicit, id antiqui hostis machi-
namentis esse perpetratum credit. Hoc quidem dicentes non de eorum electione aliquid temere ju-
dicamus: cum plerumq; bene condita male inveniantur depravata, sed id penitus adfirmamus, non
eos ideo electos esse ut per eos novæ Ecclesiasticis rebus constitutiones inolescerent, & se Christum,
qui omnium in se credentium vita est, sibi fecisse caput jactarent. Esto, ab eo electi, ab eo in sacerdo-
tium constituti sunt, quur non eum in humilitate sequuntur? quur non ejus potius quàm suam glo-
riam quærunt, qui se non suam, sed ejus qui se misit gloriam quæsisse testatus est? Quur supercilium
deponere negligunt? quur alta inconpetenter apperunt? quur Ecclesiæ prosperitatem civili quodam
bello perturbant? qui si antiquorum patrum documentis vel exemplis contenti esse vellent, nec do-
mesticam pacem erroneis constitutionibus irrumperent nec sociorum, qui secum contra hostes pu-
gnaturi essent in se arma detorquerent. Hoc etenim inutile dictum, quo se Christum caput sibi fecis-
se somniant, quanquam fidei nil deroget, reprehensione tamen non caret. Neq; enim eos tam inma-
nis insaniæ credimus, ut eos id ita dixisse arbitremur, quasi ab illis idē dominus sit factus. Quod qui-
dem nullæ fideles aures audire patiuntur: sed quia aliud significare volentes aliud significaverunt, li-
buit nobis & id discutere quod sunt profati, & id indiscussum minime dimittere quod voluisse putā-
tur profari. Voluerunt namq;, ni fallimur, dicere; Præsidentibus nobis, qui membra Christi sumus, o-
mnem operis & spei nostræ firmitatem in eo locavimus, qui est caput nostrum, eumq; sequi decrevi-
mus, vel si quid est hujuscemodi quod conici potest, & eò quod dicere voluerunt imperitiæ viribus
a Joan. 1. sibi sublato, dixerunt se Christum sibi fecisse caput, & de quo Johannes Evangelista dicit, *a Omnia per*
b Symbol. Nicen. *ipsum facta sunt*, à se dicunt factum. In synodicæ namq; constitutionis symbolo de eo dicitur, *b Natū,*
c Rom. 1. *non factum.* & Apostolus dicit, *c Qui factus est ei ex semine David*: quod ita solvitur, quia inquantum
Eccl. 2. Deus est, omnia per ipsum facta sunt, inquantum autē homo & ipse factus est, dicente Salomone; *Sa-
pientia ædificavit sibi domū*, id est, sapientia Dei patris, sine qua pater numquā fuit, quæ non est ab eo
facta sed nata, filius videlicet, qui unius est cum patre substantiæ, ædificavit sibi in virginis utero cor-
Joan. 2. pus, quod templū nominavit, dicens, *Solvite templū hoc*, & cætera. Sed ne forte hæc sententia illi sen-
Matth. 1. tentiæ refragari videatur quæ dicit; *Quod enim in ea natū est de Spiritu sancto est*, animadvertendū est
quod inseparabilia sint opera trinitatis, & quod facit pater, facit filius, facit & Spiritus sanctus, & sic-
ut sunt unius majestatis, unius substantiæ, unius voluntatis, ita etiam sint unius operationis. Tota e-
nim trinitas operata est in incarnatione domini, sed sola filii persona suscepit carnem. Nam si effectu
Spiritus sancti factum est corpus, quod & domum dici posse arbitramur, quare ad personam Christi
relatum

celatum est, quæri potest. Factum filii factum patris est, quia utriusque una virtus est, simili modo etjam factum Spiritus sancti factum filii Dei est, propter naturæ & voluntatis unitatem. Sive enim pater faciat, sive filius, sive Spiritus sanctus, trinitas est quæ operatur, & quicquid tres fecerint, Dei unius est operatio. Potest etiam & Ecclesia domus Christi accipi, quam ædificavit sibi sanguine suo, ornavitque virtutum gemmis & documentorum comptissimis ornamentis: quibus isti non contenti, dum quiddam novum prorogare ejus pulchritudini appetunt, fœditatem ei potius quàm pulchritudinem ingerere noscuntur.

CAP. XXV.

Contra eos qui dicunt, quòd Epiphanius octuaginta capitula digessit de hæresibus, qui tamen, si imagines adorare hæresem sciret, id quoque inter hæreses conputaret.

IN hoc etiam magnum se munimen adoratores seu cultores imaginum invenisse rati sunt, eò quòd Epiphanius quidā, qui hæresum varietates in LXXX. capitulis distinxit, si imaginum adorationē hæresem sciret, earundem imaginū adoratores inter hæreticos conputaret. His armis nos, qui solius Dei cultu & adoratione contenti sumus, plectere nisi sunt, his jaculis nos confodere moliti sunt, his hastis nos debellare conati sunt, his ensibus nostræ libertatis inruptores se fore crediderunt: ut quasi quodam argumento à genere per quandam reflexionem sumpto dicerent; Si ille, qui generaliter de cunctis hæresibus disputavit, hoc hæresem sciret, hoc quoque inter cæteras hæreses suæ dubitationi insereret: non autem id inter hæreses posuit quas digessit, non igitur pro hæresi tenendum est. Quibus nos è contrario respondendum putavimus, eosque propriorum armorum instrumentis domino annuente debellare disposuimus, eademque pila, quæ ab illis ad nos missa sunt, illis vibrantia detorquentes dirigere non gravabimur, dicentes; Si idem Epiphanius eos, qui imaginum adorationem spernunt, hæreticos sciret, in sua generali de hæresibus disputatione eos inter hæreticos proculdubio conputaret: non autem inter hæreticos conputavit: non igitur eos hæreticos credidisse credendus est. Quod autem idem Epiphanius non solum imaginum adorationem spreverit, verumetiam eas in Ecclesiis haberi noluerit, his indiciis declaratur. In epistola namque, quæ ab illo ad Johannem Episcopum missa est, & à Hieronymo de Græco in Latinum eloquium translata, ita habetur; *Audivi quosdam murmurari contra me, quando simul pergebamus ad locum sanctum, qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more ecclesiastico facerem, & venissem ad villam quæ dicitur Anablata vidissemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogassem, qui locus esset, didicissemque esse Ecclesiam, & intrassem ut orarem, inveni ibi velum pendens in foribus ejusdem Ecclesiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quasi Christi vel sancti cujusdam: non enim satis memini cujus imago fuerit. cum ergo hoc vidissem in Ecclesia Christi contra auctoritatem Scripturarum, hominis pendere imaginem, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus ejusdem loci, ut pauperem mortuum eo obvolverent & efferrent: illique contra murmurantes dicerent, Si scindere voluerat, justum erat ut aliud daret velum atque mutaret. Quod cum audissem, me daturum esse pollicitus sum, & illico esse missurum. Paululum autem morarum fuit in medio, dum quæro optimum velum pro eo mittere. arbitrabar enim de Cypro mihi esse mittendum. nunc autem misi quod potui reperire, & precor ut jubeas presbytero illius loci suscipere velum à latore, quod à nobis missum est, & deinceps præcipere in ecclesia Christi istiusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniunt non adpendi. Decet enim honestatem tuam hanc magis habere sollicitudinem & scrupulositatem, quæ digna est Ecclesia Christi, & populis qui tibi crediti sunt.* Hanc enim sententiam de hoc negotio Epiphanii invenimus, quæ utrum laudanda an vituperanda sit lectoris arbitrio conceditur. Cæterū veniatur ad beatum Augustinum, interrogetur vir sapientissimus, inquiratur doctor eximius, dicat utrum quædam hæresis imaginum adoratione utatur. Fecit enim idem vir venerabilis librum de octuaginta novem hæresibus, inter quas duæ imaginum adorationem censuerunt, Simoniani videlicet & Carpocratitæ. quod ut manifestius fiat, præfati doctoris sententiæ ita ut in eodem libro habentur, singillatim ponuntur, ait enim; *Simoniani a Simone Mago, qui baptizatus à Philippo diacono, sicut in Actibus Apostolorum legitur, pecunia voluit à sanctis Apostolis emere, ut etiam per inpositionem manus ejus daretur Spiritus sanctus. hic magicis fallaciis deceperat multos. docebat autem detestandam turpitudinem, indifferenter utendi fœminis, nec Deum mundum fecisse dicebat. negabat etiam carnis resurrectionem, & adseverabat se Christum, idemque Jovem se credi volebat, Minervam verò meretricem quandam Selenen, quam sibi sociam scelerum fecerat, imaginesque & suam & ejusdem meretricis discipulis suis præbebat adorandas: quas & Romæ tamquam deorum simulachra auctoritate publica constituerat. in qua urbe beatus Apostolus Petrus eum vera omnipotentis Dei virtute extinxit. Dixerat enim se in monte Sina legem Moysi in patris persona dedisse Judæis, tempore Tyberii in filii persona putative apparuisse, postea se in linguis igneis Spiritum sanctum super Apostolos venisse: Christum autem nec venisse, nec a Judæis quicquam pertulisse.* Sicut enim hæresis, quæ ab eodem Simone exorta est, quæ Simoniaca vocatur, omnino à fidelibus spernitur; ita quoque adorandarum imaginum usus penitus spernendus est: Altera quoque hæresis est, quæ hunc errorem percenset, quam ita præfatus doctor scripsit. *Carpocratitæ, à Carpocrate cœperunt, qui docebat omnem turpem operationem, omnemque adinventionem peccati, nec aliter evadi atque transiri principatus & potestates quibus hæc placent, ut possit ad cælum superius perveniri. Hic etiam Jesum hominem tantummodo & de utroque sexu natum putasse perhibetur: sed accepisse talem animam, quæ sciret ea quæ superna essent atque nuntiaret. resurrectionem corporis simul cum lege abiciebat. negabat à Deo factum, sed à quibusdam virtutibus mundum. Sectæ ipsius fuisse traditur socia quædam Marcellina, quæ colebat imagines Jesu & Pauli & Homeri & Pythagoræ, adorando incensumque ponendo.* Nam si forte aliquis hujusce erroris asseverator dicet, Ideo imagines adorare

adorare, inter hæreses beatus Augustinus conputavit, quia gentilium quorundam, id est, Simonis & Selenæ, seu etiam Homeri & Pythagoræ adorabant imagines, advertat quod etiam imagines Jesu & Pauli adoraſſe dicuntur, & id ipſum inter hæreſes à præfato viro conputatum eſt. Nam ſi idem vir eximius imagines manufactas Domini ſive Apoſtolorum vel etiam quorumlibet ſanctorum adorandas ſciret, numquam Jeſu & Pauli imaginum adorationem inter hæreſes conputaret.

CAP. XXVI.

Contra eos qui imagines ſanctas & ſacratas dicunt, easque in viis ſive in plateis, quæ plerumque polluta ſunt, poni jubent.

JUNGUNT itaq; hi, de quibus ſermo eſt, in hoc negotio duas res, quæ ſibi utrimq; repugnant: cum videlicet ſæpiſſime memoratas imagines ſanctas & venerandas nuncupant, easque in viis ſive in plateis, quæ plerumque pollutæ ſunt, ponendas eſſe aſſeverant. Sicut enim non convenit luci & tenebris, calido & frigido, ita nimirum non convenit ſanctitati & contaminationi, puritati & inpuritati. Unde magna ex parte eos errare conſtat, cum eas & ſanctas eſſe aſſerunt, & in locis contaminatis ſtatuendas eſſe decernunt. Pateſcit namque quodammodo in hoc eorum cenſura, qui eas in viis ſive in urbium vicorumq; plateis poni percenſent, quod hæc ſanctitate careant, ſicuti & carent cum ſcilicet ſi ſanctæ eſſe crederentur, in locis ſanctis poni cenſerentur. Omne ſanctum mundum eſt, nihil mundum inpurum, nihil igitur ſanctum inpurum: & ſi hæc inpurorum locorum ſedes ſecundum illorum cenſuram quærunt, inmunditiam, quæ ſanctitati contraria eſt, non ſpernunt: & ſi inmunditiam non ſpernunt, nequaquam ſanctæ dici poſſunt. Si igitur inpurorum locorum ſedes quærunt, ſanctæ nuncupari nequaquam poſſunt. nam ut cætera exempla taceamus, quibus doceri poteſt, unamquamque rem non inconvenienti, ſed convenienti potius rei adhibendam eſſe debere, ipſorum etiam eloquentiæ principium præcepta proferamus, qui in eloquentia hoc obſervandum penitus cenſuerunt, ut res, locus, tempus, perſona conſideretur, ne dicantur gravia levibus, ne verecunda inverecundis, ne laſciva ſeriis ne inpudica pudicis, ne ineaſta caſtis, ne ridicula triſtibus, ne profana religioſis, ſed omnia in eloquentiæ arte ita eſſent convenientia, ut nil incouveniens, nil repugnans, ſed ſingula pro locorum & temporum qualitate moderata manerent. Si ergo in eloquentiæ arte hoc ab oratoribus obſervari juſſum eſt, multo magis nobis in noſtræ religionis cultibus obſervandum eſt, ut ſingula quæque ad religionem pertinentia ita obſerventur, atque ita habeantur, prout ratio ſive ordo expoſcit.

CAP. XXVII.

Quòd malè pictis imaginibus imaginum cultores falli poſſunt, ſive inquirendum ab eis, qui pene omnem fidei Chriſtianæ prærogativam in imaginum adoratione ſive cultu exiſtimant, quid pauperibus faciendum ſit, qui artificibus per quos imagines ſiunt, omnino carent?

OMNIUM artium inſtitutio varia habet exercitia, pictura autem ars eſt, picturæ igitur inſtitutio varia habet exercitia, & hanc exercentes, qui pictores vocantur, alii plus, alii minus eam intellegunt, alii pulchriora, alii fœdiora in ea exercent opera: alii formoſas, alii deformes conponunt imagines. Unde nimirum colligitur. quòd illi qui pene omnem fidei ſuæ firmitatem in imaginibus ponunt, earumq; adorationem inter bonorum operum inſtrumenta adnumerare non erubeſcunt, & modò pulchras, modò fœdas adorant imagines, quodammodo fallantur. Nam ſi quælibet imago quanto pulchrior eſt, tanto ampli⁹ habet ſanctitatis atq; virtutis, neceſſe eſt ut ea quæ fœdior eſt, minus habeat ſanctitatis atq; virtutis: & ſi ea quæ fœdior eſt minus habet, neceſſe eſt ut fœdiſſima quælibet, aut nihil, aut modicù habeat: & ſi ea quæ pulchrior eſt. ideo adtentius adoratur, eo quòd cauſa pulchritudinis amplius habet virtutis, jam nō ejus ſanctitas ex quadā religione, ſed ex artificis venit operatione. Et ſi ea quæ minus pulchra eſt, vel ea quæ nihil habet pulchritudinis, adoratur, valde earum adoratores falluntur: cum videlicet tes pulchritudine carentes adorare percenſent, Si ergo omnes & pulchras & minus pulchras, & nil pulchritudinis habentes æqualiter adorare conſequens eſt, juſtitia quæ unicuiq; ſuum tribuit, de rebus auſeratur neceſſe eſt. Nam cum pulchras adorant imagines, caſu aliquo quo putant ſe aliquid ſanctum adorare, falluntur; cum verò deformes adorant picturas, conſultò falluntur: quippe cum res deformes pro ſanctis rebus adorant. Sive igitur caſu eas, ſive conſultò adorent, falluntur. Falluntur verè, & meritò falluntur, qui eum Deus creator omnium ſe ſolum adorari cenſuerit, res quaſdam ſenſu carentes adorare nituntur: & dum putant ſe in adorandis imaginibus quandam ſanctis exhibere venerationem, ſoli divinæ adorationi quandā prorogant comunionem. Quia igitur ſolus Deus adorandus ſit, martyres verò vel quilibet ſancti venerandi potius ſint quàm adorandi, & in hoc opere jam diximus, & egregii doctoris Hieronymi documentis adprobandum eſt: qui dum contra Vigilantium quendam hæreticum, qui martyrum reliquias nequaquam dicebat eſſe venerandas, ſcriberet, inter cætera ait; *Quis unquam, ô inſanum caput, martyres adoravit?* Si ergo ſecundū ejuſdem ſententiam martyres non adorantur, multo minus eorum imagi-

imagines à fidelibus adorandæ sunt. Quod verò in libro Regnorum Saul legitur Samuhelem suscitatum a Pythonissa adorasse, deprehendi potest, non Samuhelis anima fuisse suscitata, sed quædam præstigiosa diabolicæ fallaciæ imago Regi Sauli apparuisse, sive in eo quod se adorari permiserit, quod utique vir sanctus facere non permitteret, sive etiam quia pessimo regi dixit, *Crastina mecum eris:* cum videlicet idem inmanissimæ nequitiæ rex non cum Propheta moriens, sed cum diabolo futurus erat: qui quos in hoc seculo ad mala opera perpetranda inlicit, secum in futuro ad æternas pœnas trahit. Rex itaque inmanis meriti audiens, in quo habitu esset excitatus, intellexit hunc esse Samuhelem, quid intellexerit retulit, & quia non bene intellexit, contra Scripturam alium adoravit quàm dominum: & putans Samuhelem, adoravit diabolum, ut fructum fallaciæ suæ haberet Satanas. Hoc enim nititur ut adoretur quasi Deus. Si enim verè Samuhel illi apparuisset, non utiq; vir justus permisisset adorari, qui prædicaverat dominum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum pestilentiæ dignum ardore gehennæ, *Cras mecum eris?* His duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prodidit inprovidus Satanas, quia & adorari se permisit sub habitu & nomine Samuhelis, quod puto Samuhel non permitteret, & virum peccatis pressum, cùm magna distantia peccatorum & justorum sit, cum Samuhele justissimo futurum mentitus est, verum potest videri, si de Samuhelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat. ad eum enim transmigravit, quem adoravit. quamquam & à beato Augustino & ab aliis doctoribus diversa de hac re opinentur, & liber Ecclesiasticus ad laudem Samuhelis referat, eo quòd mortuus prophetarit. Jam verò illi, qui pene omnem fidei Christianæ prærogativam in imaginum adoratione sive cultu esse existimant, interrogandi sunt, utrum ideo quilibet pauperes fidei suæ patiantur jacturam, eò quòd census indigentia pressi non habeant facultatem qua suscipiant picturam? Si ergo inops quilibet ideo bonorum meritorum erit expers, quia rebus, quibus imagines adipiscatur, caret, locuples ideo auctioris meriti prærogativam subiet, eò quòd rebus quibus picturæ emantur abundat. & si iste pro rebus, non pro meritis, aut pœnas, aut præmia suscipiet, & ille pro indigentia non pro operibus judicabitur, imaginum adoratio magnam in Christiana religione arcem conscendet, & justitia quæ merita cujuslibet, non res explorat, vires magna ex parte amittet. Quæ omnia dum nulla rerum consequentia adprobari possint, restat ut imaginum cultus nullum in Christiana religione tenere credatur principatum. 1. Reg. 28.

CAP. XXVIII.

Quòd frustra suam synodum universalem nominant, quam tamen constat ab universali non fuisse adgregatam Ecclesia.

INTAR cætera deliramenta quæ in eadem synodo vel gesta vel scripta dicuntur, hoc quoque non omnibus eorum deliramentis minus est, quod eandem synodum universalem nuncupant, cum neque universalis fidei inconvulsam habeat puritatem, neque per universarum Ecclesiarum gesta constet auctoritatem. Sicut enim Ecclesia universalis est quæ Græco eloquio Catholica dicitur; ita nimirum omne, quicquid ab ejus unitate non discedit, Catholicum nuncupari potest. Omnis enim doctrina Christiana vel quælibet constitutio sive traditio talis esse debet, ut universali conveniat Ecclesiæ, quod nequaquam hæretici observaverunt, qui per diversas mundi partes aliquibus regionum partibus coartati conventicula quædam statuerunt, quibus & se & quam * plures ab ecclesiasticæ unitatis consortio segregaverunt. Cum ergo duarum & trium provinciarum Præsules in unum conveniunt, si antiquorum canonum institutione muniti aliquid prædicationis aut dogmatis * statuunt, quod tamen ab antiquorum patrum dogmatibus non discrepat, Catholicum est quod faciunt, & fortasse dici potest universale: quoniam quamvis non sit ab universis orbis præsulibus actum, tamen ab universorum fide & traditione non discrepat; quod crebro factum in plerisque mundi partibus, quibusdam necessitatibus incumbentibus, scimus. Multa enim concilia gesta sunt, quorum institutionibus sancta munitur & corroboratur Ecclesia. Si vero duarum aut trium provinciarum Præsules in unum convenientes nova quædam statuere cupientes, conventicula quædam faciunt, quia non cum universi orbis Ecclesia sentiunt, sed ab ea quadam ex parte dissentiunt, non est Catholicum quod faciunt, & ideo universale nuncupari non potest. Omne quod Ecclesiasticum est, Catholicum est: & omne quod Catholicum est, universale est: omne autem quod universale est, profanis vocum novitatibus caret: omne igitur quod Ecclesiasticum est, profanis vocum novitatibus caret. * Nam si hæc synodus vocum novitatibus careret, & antiquorum patrum dogmatibus contenta esset, universalis dici poterat. Non autem antiquorum patrum dogmatibus contenta est, non igitur universalis dici potest. Universitas namque ab uno cognominatur, quod uno multotiens verso propagatur. Nam multitudo unitatum vertendo in unum collecta universitas efficitur. Universalem plane eandem synodum non cunctaremur profiteri, nisi eam universalis Ecclesiæ dogmatibus sentiremus refragari.

al. plurimos.

instituunt.

* Et si,

CAP. ULT.

SCIAT Dominus Apostolicus & Pater noster, & cuncta simul Romanorum Ecclesia, ut secundum quod continet in epistola beatissimi Gregorii, quam ad Serenum Massiliensem Episcopum direxit. Permittimus imagines Sanctorum quicumque eas formare voluerint, tam in Ecclesia, quamq;

qnamq; extra Ecclesiam, propter amorem Dei & Sanctorum ejus: adorare verò eas neqnaquam cogimus; qui noluerint: Frangere vel destruere eas, etiamsi quis voluerit, non permittimus. Et quia sensum sanctissimi Gregorii sequi in hac epistola, universalem Catholicam Ecclesiam Deo placitam, indubitanter liberè profitemur......

EXPLICIT FELICITER

Anno Christi 803.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. RESCRIPTUM

AD NICEPHORUM IMP. CONSTANTINOPOLITANUM de Pace inter utrumque Imperium.

CUM in omni humanæ actionis initio Domini sit auxilium invocandum, maximè in hoc, quod modò inter nos Deo mediante agitur, negotio, Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi omni modo sunt imploranda suffragia, ut qui nomine illius signati sumus, & in dispensatione passionis ejus ab æterno mortis periculo nos redemptos esse confidimus, ea quæ ipso inspirante inchoamus, ad honestum & utilem perfectionis terminum perducere mereamur, in cujus nomine atque bonore Legatum fraternitatis tuæ, quem ad bonæ recordationis filium nostrum PIPINUM Regem misistis, Arsatium scilicet gloriosum Spatarium ad nos eum verbis & literis ..... tuæ, benigne atque honorificè suscepimus. Et quamvis ad nos missus non fuisset, veluti ad nos missum, adhibita diligenti cura, & audivimus, & cum eo de his, quæ detulit, quia prudentem animadvertimus, colloquutionem habuimus. Nec immeritò; cum tanta esset non solum in literis, quas artulit, sed etiam in verbis, quæ ex ore illius nostris auribus insonuerunt, optatæ ac semper optandæ pacis copia, ut valde nobis, & quibuscunque Deum amantibus hujuscemodi Legatio placere potuisset; quæ utiq; tanto suit charitatis ac pacis favo respersa, ut in palato cordis cujusq; fidelis veram possent sapere dulcedinem, possetque judicari penitùs insipiens, cui talia videntur insipida.

2. Propter quod postquam illum in fines Regni nostri pervenisse comperimus, veluti præscii optimæ ac Deo complacitæ Legatis ejus, temperare nequivimus, oportunè eum ad nostram præsentiam venire fecimus; maximè tamen, quod is, ad quem illum missum constabat, dilectus filius noster PIPINUS Rex, divino judicio jam rebus humanis excesserat, neque nos illum eum infecto negotio tanto, ad quod perficiendum directus erat, vacuum reverti, pati potuimus.

3. Et non solum propter boc, sed etiam quod ex tempore, quo primo Imperii tui anno, Michaëlem Metropolitanum, & Populum, Assiduum Abbatem, Callistumque gloriosum Candidatum, ad constituendam nobiscum pacem, & fœderanda atque adunanda hæc duo in Christi charitate Imperia, longæva tua misit dilectio.

4. Velnti in specula positi, longa fuimus expectatione suspensi, præstolantes sive per Legatum, sive per epistolam, quando meritorum scriptis nostris, amabilia fraternitatis tuæ responsa susciperem. Jamque, ut se habet humanæ mentis infirmitas, prope desperatio cordi nostro incipiebat ob-
1. Thess. 3. oriri; sed fidentes, sperabamus in eo, qui nunquam deserit sperantes in se, quod secundum Apostolum labor noster in ipso vacuus & inanis esse non deberet; ac desiderium nostrum, quod, ut confidimus, ipsius inspiratione concipimus, secundum divitias misericordiæ suæ, complere, & quandocunque ad effectum perducere deberet. Idcircò audito adventu memorati Legati dilectionis tuæ, Arsatii gloriosi Spatarii, magnopere gavisi sumus, confidentes, nos de rebus incertis ad optatam certitudinem perventuros, & de his, quæ prædictis Missis tuis ad te perferenda dedimus, responsum esse recepturos. Et verâ ita factum est. Sensimus enim ex parte mea, quod desiderabamus, ad completionem votorum nostrorum, divini favorem auxilii, & in verbis ac literis, quæ per Legationem memorati Legati perlata sunt, quamvis ad filium nostrum scripta & directa essent, non minimam nos desideratæ responsionis accepisse portionem.

Philip. 2.

5. Proinde omnipotenti Deo, non quales debuimus, sed quales potuimus, gratias agimus, quod cordi dilectionis tuæ, quam quæsivimus, ac desiderabilem pacis voluntatem inspirare dignatus est, orantes secundum Apostolum, ut Deus, qui vobis in hac pace velle tribuit, ipse perficere tribuisset. Propter quod nihil morantes, sed omni cunctatione ac dubitatione penitus abjecta a Legatos nostros præparavimus ad tuam amabilem fraternitatem dirigendos.

a Heitonem Abbatem Augiæ & Episcopum Basileæ cum Hugone & Hajone Comitibus.

CARO-

CAROLI MAGNI IMPERATORIS AUGUSTI

Anno Christi 806.

CONSTITUTIO

De pace constituenda & conservanda, & divisione Regni facienda inter filios: edita in Comitiis Theodonis villanis.

al. De pace in Theodonis villa.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

IMPERATOR Cæsar CAROLUS, Rex Francorum invictissimus, & Romani Rector Imperii, Pius, Felix, Victor ac Triumphator, semper Augustus, omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & cuncto populo Catholico, præsenti & futuro, geotium ae natioourn, quæ sub nostro imperio ac regimine constitutæ sunt.

al. ejus.

1. Sicut omnibus vobis notum esse, & oeminem vestrum latere credimus, quomodo nos divina clementia, cujus nutu ad occasum tendentia sæcula per successiones * generationum reparantur, tres nobis dando filios, magno nos miseratioois ac benedictionis suæ ditavit munere, quia per eos secundum vota nostra & spem nostram de Regno confirmavit, & curam oblivioni obnoxiæ posteritatis leviorem fecit. Ita & hoc vobis ootum fieri volumus, quod eosdem per Dei gratiam filios nostros Regni à Deo oobis *a* concessi, donec in corpore sumus, & post oostrum ab hac mortalitate discessum hujus à Deo conservandi Regni vel Imperii nostri hæredes relinquere, si sic divina Majestas annuerit, optamus. Non ut confusè atque inordinatè, aut sub totius Regni dominatione jurgii controversiam eis relioquamus; sed trina partitione totum Regni corpus divideotes, quam quisquis illorum tueri vel regere debeat, portionem *b* distribuere & designare voluimus, eo videlicet modo, ut sua quisque portione contentus juxta ordinationem oostram & fines Regni sui, qui ad alienigenas extenduntur, cum Dei adjutorio nitatur defendere, & pacem atque caritatem cum fratre custodire.

* al. generationum reparationes generantur.
a al. conservati.
b al. describere.

2. Divisiones verò à Deo conservati & conservandi Imperii vel Regni nostri tales facere placuit, ut Aquitaniam totam *c* & Vuasconiam (excepto pago Turonico) & quicquid inde ad Occidentem atque Hispaniam respicit, & de civitate Nivernis, quæ sita est super fluvium Ligerim cum ipso pago Nivernense, pagum *d* Avalensem, atque Alfcosem, Cabillionensem, Matisconensem, Lugdunensem, *e* Gabojam, Moriennam, Tarentasiam, Mootem Cinisium, Vallem Gegusianam usq; ad Clusas, *f* & inde per terminos Italicorum montium usque ad mare, vel usque ad Hispanias continetur, hoc est, illam portionem Burgundiæ, & Provinciam ac Septimaniam, vel Gothiam, Ludovico dilecto filio nostro consignavimus.

c al. usq. Vasc.
d al. Ananen.
e Saubaudia.
f al. & inter term.

3. Italiam verò, quæ & Loogobardia dicitur, & *g* Bojoariam, sicut Tassilo tenuit, exceptis duabus villis, quarum oomina sunt Ingoldestar, & Luttrahahof, quas *h* nos quondam Tassiloni beneficiavimus, & pertinent ad pagum, qoi dicitur Nortgouue, & de Alamannia partem, quæ in Australi ripa Danubii fluminis est, & de ipso fonte Danubii, currente limite, usque ad Rhenum fluvium in confioio pagorum Cletgouue & Hegouue in locum qui dicitur Auge: & inde per Rhenum fluvium sursum versus usque ad Alpes, quicquid intra hos terminos fuerit, & ad Meridiem vel Orieotem respicit, unà cum Ducatu Curiensi & pago Burgouue, Pipino dilecto filio nostro ordinamus.

g al. Bajoar.
h al. quas quondam Tassilo beneficio nostro tenuit.

4. Quicquid autem de Regno nostro extra hos terminos fuerit, id est, Franciam & Burgundiam, excepta illa parte, quam Ludovico dedimus, atque Alemanniam, excepta portione quam Pipino * adscripsimus, Austriam, Neustriam, Thuringiam, Saxoniam, Frisiam, & partem Bajoariæ, quæ dicitur Northgonue, dilecto filio nostro Carolo concessimus, ita ut Carolus & Ludovicus viam habere possint in Italiam ad auxilium * faciendum fratri suo, si ita necessitas extiterit, Carolus per vallem Augustanam, quæ ad Regnum ejus pertinet, & Ludovicus per vallem Segusiaoam, Pipinus verò & exitum & ingressum per Alpes Noricas atque Curiam.

* al. dedimus.
* al. ferendum.

5. Hæc autem tali ordine disposuimus, ut si Carolus, qui major est natu, priusquam ceteri fratres, diem obierit, pars Regni quam habebat, dividatur inter Pipinum & Ludovicum, sicut quondam divisum est regnum inter nos & fratrem nostrum Carolomannum, eo modo ut Pipinus illam portiooem habeat, quam frater noster Carolomannus habuit, Ludovicus verò illam partem, quam nos in illa partitione suscepimus. Si verò Carolo & Ludovico viveotibus, Pipinus debitum humanæ * naturæ compleverit, Carolus & Ludovicus dividant inter se Regnum, quod ille habuit. Et hæc divisio tali modo fiat, ut ab ingressu Italiæ per Augustam civitatem accipiat Carolus Eboreiam, Vercellas, Papiam, & inde per Padum fluvium termino currente usque ad fines Regiensium & ipsum Regium, & Civitatem Novam, atque Mutinam usque ad terminos sancti Petri. Has civitates cum suburbanis & territoriis suis, atque Comitatibus, quæ ad ipsas pertinent, & quicquid inde Romam * pergenti ad lævam respicit de regno quod Pipinus habuit, unà cum Ducatu Spoletano, hanc portionem, sicut prædiximus, accipiat Carolus.

* al. sortis.
* al. per Genuam.

6. Quicquid autem à prædictis civitatibus vel Comitatibus Romam eunti ad dexteram ja-

cet de prædicto regno, id est, portionem quæ remansit de * regione Transpadana, una cum Ducatu Tuscano usque ad mare Australe, & usque ad Provinciam * Ludovicus ad augmentum sui regni sortiatur. Quod si ceteris superstitibus Ludovicus fuerit defunctus, eam partem Burgundiæ, quam regno ejus adjunximus, cum Provincia & Septimania sive Gothia usque ad Hispaniam Pipinus accipiat, Carolus verò Aquitaniam atque Vuasconiam.

al. regno Transpadano. al. Ludovico cedat.

7. Quod si talis filius cujuslibet istorum trium fratrum natus fuerit, quem populus eligere velit, ut patri suo succedat in regni hæreditate, volumus ut in hoc consentiant patrui ipsius pueri, & regnare permittant filium fratris sui in portione regni, quam pater ejus eorum frater habuit.

8. Post hanc nostræ auctoritatis dispositionem placuit inter prædictos filios nostros statuere atque præcipere propter pacem, quam inter eos perpetuò manere desideramus, ut nullus eorum fratris sui terminos vel regni limites invadere præsumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus, vel marcas minuendas, sed adjuvet unusquisque illorum fratrem suum, & auxilium ei ferat contra inimicos ejus juxta rationem & possibilitatem, sive intra patriam, sive contra exteras nationes.

9. Neque aliquis illorum hominem fratris sui pro quibuslibet causis, sive culpis ad se confugientem suscipiat ad intercessionem pro eo faciendam: quia volumus, ut quilibet homo peccans & intercessione indigens intra regnum Domini sui vel ad loca sancta, vel ad honoratos homines confugiat, & inde justam intercessionem mereatur.

10. Similiter præcipimus, ut quemlibet liberum hominem, qui Dominum suum contra ejus voluntatem dimiserit, & de uno regno in aliud profectus fuerit, neque ipse Rex suscipiat, neque hominibus suis consentiat, ut talem hominem recipiant, vel juste retinere præsumant: hoc non solùm de liberis, sed etiam de servis fugitivis statuimus ordinandum, ut nulla discordiis relinquatur occasio.

11. Quapropter præcipiendum nobis videtur, ut post nostrum ab hac mortalitate discessum, homines uniuscujusque eorum accipiant beneficia unusquisque in regno Domini sui & non in altero, ne forte per hoc, si aliter fecerit, scandalum aliquod accidere possit. Hæreditatem autem suam habeat unusquisque illorum hominum absque contradictione in unoquoque regno, quam eum legitimè habere contigerit.

12. Ut unusquisque liber homo post mortem Domini sui licentiam habeat se commendandi inter hæc tria regna ad quodcumque voluerit: similiter & ille, qui nondum alicui est commendatus.

13. De traditionibus autem & venditionibus, quæ inter partes fieri solent, præcipimus ut nullus ex his tribus fratribus suscipiat de regno alterius à quolibet homine traditionem, vel venditionem à quolibet homine, hoc est, terrarum, vinearum, sylvarum, atque libertatum, servorumque qui jam casati sunt, sive cæterorum, quæ hæreditatis nomine censentur, auro, argento, & gemmis, armis, ac vestibus, necnon & mancipiis non casatis, & his speciebus, quæ propriè ad negotiatores pertinere noscuntur: cæteris verò liberis hominibus hoc minimè interdicendum putamus.

14. Si quæ autem feminæ, sicut fieri solet, inter partes & regna fuerint ad conjugia postulatæ, ne denegentur justè poscentibus, sed liceat eis vicissim dare & accipere, & affinitatibus populos inter se sociari. Ipsæ verò feminæ potestatem habeant rerum suarum in regno, unde exierant, quando in alio propter mariti societatem habitant.

15. De obsidibus autem, qui propter credentias dati sunt, & à nobis per diversa loca ad custodiendum destinati sunt, volumus ut ille Rex, in cujus regno sunt, absque voluntate fratris sui, de cujus regno sublati sunt, in patriam eos redire non permittat, sed potius in futurum in suscipiendis obsidibus alter alteri mutuum ferat auxilium, si frater fratrem hoc facere rationabiliter postulaverit. Idem jubemus & de his, qui pro suis facinoribus in exilium missi vel mittendi sunt.

16. Si causa vel intentio controversiæ talis inter partes propter terminos & confinia regnorum ortæ fuerint, quæ hominum testimonio declarari vel definiri non possint: tunc volumus ut ad declarationem rei dubiæ, judicio crucis, Dei voluntas & rerum veritas * exquiratur, nec umquam pro tali causa cujuslibet generis pugna vel campus ad examinationem a judicetur. Si verò quilibet homo de uno regno hominem de altero regno de infidelitate contra b Dominum suum accusaverit, mittat eum Dominus suus ad fratrem suum, ut ibi comprobet, quod de homine illius dixit.

al. inquiratur. a al. indicatur. b al. fratrem Domini sui.

17. Super omnia autem jubemus, ut ipsi tres fratres curam & defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam ab avo nostro Carolo & beatæ memoriæ genitore Pipino Rege, & à nobis posteà suscepta est, ut eam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur, & justitiam suam quantum ad ipsos pertinet & ratio postulat, habere faciant. Similiter & de ceteris Ecclesiis, quæ sub illorum fuerint potestate, præcipimus, ut justitiam suam & honorem habeant, & pastores & rectores venerabilium locorum habeant potestatem rerum, quæ ad ipsa pia loca pertinent, in quocumque de his tribus regnis illarum Ecclesiarum possessiones fuerint.

18. Quod si de his statutis atque convenientiis aliquid casu quolibet vel ignorantia (quod non

non optamus) fuerit irruptum, præcipimus ut quàm citissimè secundum justitiam emendare studeant, ne forte propter dilationem majus damnum possit accidere.

18. De filiabus autem nostris, sororibus scilicet prædictorum filiorum nostrorum, jubemus ut post nostrum ab hoc corpore discessum, licentiam habeat unaquæque eligendi, sub cujus fratris tutela & defensione se conferre velit. Et qualiscumque ex illis monasticam vitam elegerit, liceat ei honorificè vivere sub defensione fratris sui, in cujus regno degere voluerit. Quæ autem justè & rationabiliter à condigno viro ad conjugium quæsita fuerit, & ei conjugalis vita placuerit, non ei denegetur à fratribus suis, si & viri postulantis & feminæ consentientis honesta & rationabilis fuerit volnntas.

19. De nepotibus verò nostris, scilicet filiis prædictorum filiorum, qui eis vel jam nati sunt, vel adhuc nasciturі sunt, placuit nobis præcipere, ut nullus eorum per quaslibet occasiones quemlibet ex illis apud se accusatum sine justa discussione atque examinatione aut occidere, aut membris mancare, aut excæcare, aut invitum tondere faciat; sed volumus ut honorati sint apud patres vel patruos suos, & obedientes sint cum omni subjectione, quam decet in tali consanguinitate esse.

20. Hoc postremò statuendum nobis videtur, ut quicquid adhuc de rebus & constitutionibus, quæ ad profectum & utilitatem eorum pertinent, his nostris decretis atque præceptis addere voluerimus, sic à prædictis dilectis filiis nostris observetur atque custodiatur, sicut ea quæ de his jam statuta & descripta sunt, custodire & observare præcipimus.

21. Hæc autem omnia ita dispo[s]uimus, atque ex ordine firmare decrevimus, ut quam diu divinæ Majestati placuerit nos hanc corporalem agere vitam, potestas nostra sit super à Deo conservarum regnum atque Imperium istud, sicut hactenus fuit in regimine atque ordinatione, & omni dominatu Regali atque Imperiali, ut obedientes habeamus prædictos dilectos filios nostros, atque Deo amabilem populum nostrum cum omni subjectione, quæ patri à filiis, & Imperatori ac Regi à suis populis exhibetur. AMEN.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. LEGES.

DISCIPLINAM militarem severius exercuit. Militibus, qui gnaviter fecerant, præmia constituit: negligentes ignominia notavit: ubique virtutis spectator extitit. Disciplina militaris.

2. In Saxonico bello cum duo gregarii milites, facta testudine munitissimæ urbis aggeres dissipassent, ac portas effregissent, ambos ad se vocatos pro concione laudavit, & ipsis Præfecturam inter Rhenum Alpesque dedit.

3. In eodem itidem bello duos tyrones, licet vulgo conceptos, fortiter in medio hostium agmine depugnantes, inter cubicularios stipatoresque suos esse jussit.

4. Item duorum Regulorum filii adolescentes jussi ante portorium noctu excubare, quòd largius æquo vino indulserant, somno gravi opprimuntur. CAROLUS, ut ejus mos erat, evigilat, noctu cum paucis clam castra circuit, explorat, num omnia ritè fiant. ubi somno præditos offendit, præterit quidem, ad tabernaculum redit. Postridie tamen concilio vocato, sciscitatur quidnam is commeruerit, qui Principem & caput Francorum, hostium manibus prodiderit atque exposuerit. Illi primi sententiam rogati suo se ense jugulant: hujuscemodi hominem capitali pœna condemnant. CAROLUS illos graviter increpitos, ignominiaque notatos exauthorat, cætera incolumes dimittit.

5. Milites datis nominibus sacramento adacti in ejus verba jurarunt, se illi secundum Deum devotissimos fore: nec mortem pro ejusdem atque Reipubl. salute recusaturos.

6. Vetuit, ne quicquam amicorum, præter herbam, ligna, aquam, à militibus inter proficiscendum adtingeretur.

7. Neve alius alium ad bibendum provocaret aut cogeret. ebrium in exercitu de cætero aquam potare compulit.

8. Capitali animadversione eos punivit, qui absque missione castra atque militiam deseruissent.

9. Militiam, sacramentumque detrectantes, prædiis, villis, agris, donis militaribus privavit, ea in alios contulit.

10. Censum, Chunigosteuram & Vanolehen vocant, quinque denarios modius frumenti quotannis pensitat. Contributiones.

11. Is qui militiam detrectabat, morbo aut senectute æs illud mulcticium militareque pendebat. Nam munia bellica censumque quàm accuratissimè exegit, quem Germanicis vocabulis, herischuldam ipse, & heribannum ab exercitu, vulgus raisogeltum ab expeditione nuncupat.

12. Et ut salubrem magis, quàm ambitiosum Principem scires, ne templis quidem munia bellica, æs militare, utpote nervos, sine quibus Respubl. nequaquam salva esse possit, condonavit.

Ea tempestate Sacerdotes paucis, victu, vestitu levi, parabili ac parco, ad naturæ desideria implenda, contenti fuerunt, decimis victitarunt, de quibus nemini quicquam contribuerunt.

13. CAROLUS, non solùm prædia stipendiaria, agros, prata, vineas, villas, molas, lateraria, calcarias, & hujusmodi redditus, vectigaliaque: item jumenta, pecudes, mancipia, verùm & propriam supellectilem Præfectorum, Præsidum, Pontificum, Fœminarum sacratarum, & Virorum, descriptam habuit. Juxta multitudinem jugerum, agrorum, opum, certus numerus militum, auri, argenti, jumentorum, boum, pecudum, rhedarum, vehiculorum, annonæ, vestimentorum, paludamentorum, armorum, cataphractarum, galearum, gladiorum, scutorum, hastarum, arcuum, sagittarum, pharetrarum: item ferramentorum (quæ sunt palæ, bidentes, ligones, rastra, cophini, dolabræ, secures, asciæ, serræ) indictus & definitus est.

Æqualitas monetæ, &c.

14. Vetustissimæ Francorum Legi Salicæ capita quædam addidit, quasdam ex integro sanxit: ut de moneta, mensura, ponderibus, quæ per totum Romanum Imperium ad æqualitatem redegit.

Cameræ sive Parlamenta Imperii.

15. Galliam in quinos Conventus divisit, Viennensem, Lugdunensem, Senonensem, Rhotomagensem, Rhemensem. His cætera oppida contributa. Unumquodque jus in finitimo sibi Conventu petere jussum. Apud Germanos, quos Cæsar vocat Cisrhenanos, qui in Gallia Belgica Celticaque habitant, juridici Conventus instituti sunt, Vesontinus, Mogontinus, Treverensis, Agrippinensis, Cameracensis.

Ordinatio Cameræ Imperialis.

16. Sanxit CAROLUS, ut in primaria cujusq; regionis urbe, quam Metropolim Græca voce dicunt, Pontifex & Prætor ter quotannis, Aprili, Octobri, Januario, jus dicerent, responsa redderent. & primùm pauperes, viduas, pupillos, dato his prudentissimo patrono, diligentissimè audirent, inimicos reconciliarent. Vetuit insuper, ne illi lites in diem differrent, neve calumniis locum facerent. Opulentos quidem ac locupletes, Pontifices, Præfectos, si qui in concordiam redire nollent, ad se haud aliò delegarent. Sumptuarium decretum hujuscemodi juri dicundo intentis promulgavit. quotidie Pontifici quadraginta panes, gallinastras tres, porcellum unum, ova quindecim: de potu modios tres, de aveno caballis modios tres: Prætori panes triginta, modios duos, cætera tantundem statuit.

17. Ebrietatem inhibuit, neve alius alii propinaret.

18. Sine discrimine universos ad Evangelica oracula, ad placita Christi Domini Deique nostri sectanda coëgit.

19. Nundinas diebus festis ademit.

20. Edixit quoque prophanum plusquam ter in anno de sacrosancto convivio, quod Eucharistiam nuncupamus, vesci non placere.

Festi dies.

21. Festos & solennes statosque dies Christo Servatori nostro dicatos, nimirum Natalem ejus, Calendas Januarias, quando more Judæorum circumsectus est, Epiphaniorum sacrificium ante octavum diem ejusdem mensis solenne, & Lustrationis quarto Idus Februarii: annales verò ferias, quibus idem Christus revixit, mortem atque inferos superavit, ac hisce triumphatis cœlos ascendit, & deinde in Legatos suos Spiritus æthereus illapsus est, tantum celebrandas esse scivit. Præterea sacros religiososque dies in æstate, Divo Johanni Baptistæ, Divis Petro & Paulo: in hyeme Divo Martino (cujus sacra secum ferre consuevere Reges Franci) Andreæ, Stephano, Johanni Evangelistæ, & Infantibus ab Herode contrucidatis adjecit.

Scholæ.

22. Præcepit etiam, ut Monachi, Sacerdotes, literis operam sedulò darent, emendatè & rectè scriberent. In omnibus contuberniis Monachorum, Episcoporum ædibus pueros docerent.

Mendici.

23. Mendicis palantibus vetuit quicquam tribui suos quamque regionem inopes alere: sanos, validos, labore victum quæritare, ac desiderio sufficere manus jussit. Idcircò opes Ecclesiasticas in locupletioribus templis in tres divisit partes, duas egenis, tertiam Sacerdotibus attribuit. In ædibus augustioribus donaria æquâ lance inter egenos & Sacerdotes bipartitus est.

Sacer Ordo.

24. Autor & aliarum Legum fuit, in quibus cavit: Ne temerè & passim sacrificiis interdiceretur: neve cadavera in fanis humarentur: neu Sacerdotes avaritiæ, Venerique dediti essent.

25. Ut Pontifices officio publicè in templo docendi plebem fungerentur.

26. Ut Sacerdotes avaritiam, gulam, cauponas, negotia prophana, familiaritatem mulierum evitarent, aut Sacerdotio cederent, aut tribu moverentur.

Asyla.

27. Ut fures, homicidæ, & hujusmodi crimina committentes, si ad asylum templumve fuga elapsi forent, repeterentur, atque vi eriperentur. Quòd si quis Monachorum, Pontifexve Præfectusve illos reddere recusaret, satisdaret damni infecti compensandique præstaret, promitteret, si illorum quispiam aufugisset, id non sua opera esse factum juraret.

28. Jus assiduè summa diligentia dixit, nonnunquam manè, dum indueretur, tanta temporis jactura apud eum erat.

29. Nulli plures Ducatus, Præfecturasque aut Sacerdotia concessit, dictitans, sibi & alios demerendos, beneficiisque oppignerandos esse.

Episcopi.

30. In Episcoporum Senatum haud temerè quempiam adlegit: eruditionem atque bonitatem in cooptandis illis potissimùm spectavit. Neminem nisi anteà sibi probatum & cognitum creavit

vit. Nam cum ordinem ad pristinum modum & splendorem à D. Paulo præscriptum reduxit. Curiosè cavit, ne quis avarus, aut ambitiosus, luxuve perditus, unquam Pontificalem apicem adipisceretur.

31. Hildegardæ Reginæ petenti pro Sacrificulo suo, idem Proceribus Aulæ rogantibus respondit: Idoneo, etsi pauperi, jam destinavi. Imperatorem mentiri, aut falli non decet, ut obtrudat superis, cujus vitam, mores, ingenium ignoret, & tantone oneri par sit, compertum non habeat.

32. Episcopum Mogontinum, quòd lituum aureum, distinctum gemmis, instar Cæsarei Sceptri usurpasset, severissima coërcuit oratione: eidem avaritiam & superbiam pro concione propalam exprobravit, indignabundus & clamitans: En, ait, Pastores nostros, crucem Christi professos, qui spreta cura & pascendarum ovium solicitudine, ostentatione, opibus, luxu, Imperatorem quemvis opulentissimum lacessant.

33. Quendam pridie feriarum D. Martini designatum Episcopum, quòd is auctus tanta dignitate, amicis cœnam exhibens, & uti fit, mero sese nimiùm onerans, somno deinde oppressus, nocturnis divinis rebus non interfuisset, rursus Sacerdotio movit: intolerabilem negligentissimumq; fore ratus, qui primo die sibi non temperaret, ut sui compos Deum ad iracundiam non provocaret.

34. Item alium lætiorem ob Pontificatum donatum, atque gestientem, & ab humo in equum absque scamno sive suppedaneo, uno impetu subsilientem, revocavit: Vales, inquit, ut video, viribus, & eques haud malus es: tua opera in bellis, ubi tua virtus eniteścat, indigeo. Proinde ignobili & imbecillo oves & gregem pecudum relinque.

35. Pueros, quos Clementi Scoto commiserat, epistolis, versibus, carminibus, orationibus, panegyricis, scriptis, ut periculum de eorum ingenio atq; indole faceret, sibi exhiberi jubet. Ubi tenuiores præter spem profecisse, Nobiles verò gaudiis corporis deditos, cultum animi neglexisse deprehendit, illis ad dextram segregatis: Vos quidem macti virtute, inquit, estote filioli pientissimi, qui nostro Imperio gnaviter defuncti estis. Vestra erunt Sacerdotia locupletissima, & Pontificatus maximi. Ego vos in Aulam adscisco; ex vobis Senatores cooptabo; vos in album Prætorum & Patrum curiam adlegam. Deinde ad Nobilium liberos, quos à læva collocarat, vultu haud iram dissimulans, ait: At vos comatuli & delicatuli, freti opibus & splendore parentum, nostram Majestatem conspre vistis; vitia, otia, luxum, & inertiam bonis literis virtutibusque, contempto decreto nostro prætulistis. Jubeo, & Deum immortalem testor, nihil penitus commodi, honoris, ne obolum quidem ab Imperatore vestro, cujus jussa aspernati estis, expectate. Faxim, ut omnibus moralibus ludibrio vivatis: & in vos exempla edam, nisi resipueritis, & negligentiam diligentia expiaveritis. Scholares.

36. Universos Veteris ac Novi Instrumenti libros, librariorum imperitia, lectorum oscitantia, interpretum inscitia, & incuria temporum depravatos, ad amussim & veritatem fontis correxit. Extat publicum Decretum; nec sivit in divinis lectionibus templisque inter sacra officia inconditos solœcismos barbarismosque inconcinnos obstrepere. Biblia sacra.

LUDOVICI PII IMP. AVG. DECRETA

Anno Christi 814.

COMITIORVM AQVISGRANENSIVM

de anno DCCCXIV.

IMPERATOR LUDOVICUS Augustus in Conventu Procerum Imperii ad Aquas Graneas, Sacramenta apud se dicere, maximè Prætores, prorsus nihil munerum accepturos, jubet.

1. Ipsis pauperes summoperè commendat. Vetat insuper, ne populum extraordinariis tributis, novisve servitutibus expilent.

3. Nulli delegavit officium, ut non adjiceret: Vide quid agas: non hominis, sed Dei Optimi Maximi minister es, ejusdem Sacramento authoratus es: & agamus, ne quis popularium nos accuset. quodcunque judicabis facturusve es, in te redundabit. ita tecum agetur, quemadmodum cum alio egeris. Non est enim apud Dominum nostrum iniquitas, aut cupido, acceptiove personarum. Rex Deus omnibus idem, qui nos ad tantum humanarum fastigium provexit, ut inopes plebemque suam ab injuria potentiorum, servituteque divitum defendamus & adseramus, non ut populi labore atque sudore partis abutamur ditemurque. Cardo & summa religionis Christianæ in amandis, promerendis egenis consistit. Hi cœlos possident, ab ipsis locupletes & potentissimos quosque mercari oportet. Exiguo conceditur misericordia, potentes potenter tormenta patientur. Honoratissimus atque maximus titulus, quem Deus peculiariter sibi vendicat, usurpat, pauperum propugnator, pupillorum tutor, viduarum curator.

Huic administrati Imperii sui reddemus rationem.

CONSTITUTIONES

Anno Christi 817.

LUDOVICI PII IMP. AVG. DECRETA

COMITIORUM AQUISGRANENSIUM

de anno DCCCXVII.

LUDOVICUS Imperator ad Aquas Graneas reversus, Conventum Primorum Regni, more Francorum, agit. Interfuere filii ejus, PIPINUS Rex Aquitaniæ, LOTHARIUS Rex Bojorum.

1. De Sacerdotum ibi luxu Imperator leges tulit, quibus Pontificibus, Monachorum Patribus, universis denique Sacerdotibus, vestimenti preeinsi, ferici, gemmarum, auri, argenti etiam, in balteis, cultris, vaginis, phaleris, calcaribus, & hujusmodi, usus interdicitur. Dicere solebat Imperator, portentum abominabileq; inferum ludibrium, aris addictum, devotumq; sacris, qui paupertatem Christi amplecti, crucem ejus portare deberet, ad gloriam luxumq; prophanorum aspirare.

2. Eodem Concilio Imperator eum quoque diem, quo Deipara Virgo terris relictis in Senatum Cœlitum adlecta est, fastis addit, celebrarique præcipit.

Anno Christi 817.

HLUDOVVICI PII IMPERATORIS AUGUSTI

MANDATUM

De reformatione abusuum Cleri: ex Concilio Aquisgranensi missum

AD ARNONEM SALZBURGENSEM ARCHIEPISCOPUM.

IN NOMINE Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, HLUDOVVICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus, venerabili Arnoni Salzpurgensi Archiepiscopo in Domino salutem.

Sacrum & memorabile Concilium divino nutu nostroque studio in Aquisgrani palatio nuper aggregatum, in quo multa ad propagandam Ecclesiasticam dignitatem, præcedente & subsequente gratia Christi, diligenter tractata atque instituta sunt, tuam nullatenus credimus latere sanctitatem. Sed quia contigit eidem sancto & venerabili Concilio tuam non interfuisse paternitatem, ad tuam destinare decrevimus beatitudinem per præsentem missum nostrum, nomine Nothonem, *Formulas Canonicæ institutionis* ab eodem Sacro conventu ex sanctorum Patrum sparsim digestis sententiis collectas, atque in unum congestas. Quam etiam idcirco penes palatium nostrum diligenter scribi fecimus, ut nihil in se scriptorum vicio depravationis aut detruncationis habens ad te usque incolumis perferretur. Quapropter volumus atque decernimus, ut juxta Metropolitanæ sedis tibi canonicè collatam dignitatem, nostræque auctoritatis sanctionem, dioceseos tuæ Episcopos & cæteros Ecclesiæ Prælatos tempore & loco congruenti ad te arcessere facias, & his coram misso nostro memoratas institutionis formulas perlegi jubeas: & quid ob exaltandum Ecclesiastici culminis fastigium & animarum salutem idem sacer conventus crediderit, liquidò demonstres. Sed & his, qui in uno collegio canonicè degunt, tenendam observandamq; coram memorato misso nostro percenseas. At si alicujus cordis obtusio eam intellegere nequiverit, huic sive abs te, sive ab aliis Episcopis, conprovincialibus scilicet, ejus doctrinæ fulgore nitentibus, sobriè tradatur. Sed & in hoc nihilominus circumspectā monemus esse tuam prudentiam, ut ab his, qui eas transcripturi sunt, ita transcribantur, ut nec depravata vicio scriptoris, nec detruncata ab aliquo fiat, sed sicut prædicto misso nostro eis demonstratum fuerit, absque aliqua depravatione vel detruncatione transcribatur. Noveris etiam, quia ideo illius exemplar apud armarium palatii nostri detentum est, ut eo probari patenter possit, quis eas incuriosè transcripserit, vel quis aliquam ejus partem detruncaverit. Omnes ergo tuæ dioceseos Episcopi, & cæteri, eas vigilanti cura transcribere, solerti studio intellegere, instantissimæ assiduitatis exercitio divinitùs adjuti operibus conplere decertent, ut cùm nos hujus rei gratia inquirendæ veritatis Kalendis Septembribus, sicut eidem sacro & memorabili Concilio meminimus nos dixisse facturos, missos nostros per Imperium à Deo nobis collatum destinaverimus, remota cujuslibet difficultatis oppositione, ejusdem salutiferæ institutionis, prout Dominus eis posse dederit, strenui inveniantur operatores. Quoniam diligenti indagine, vita comite, perquirere jubebimus, quis injunctum sibi officium strenuè peregerit, vel quis in Claustris Canonicorum & cæteris habitationibus construendis, & in necessariis stipendiis eis tribuendis, & in domibus ad receptacula pauperum reparandis Sanctioni nostræ paruerit, quisve Clerum suum eadem Institutione & cæteris spiritalibus documentis instruere curaverit; vel quis causa avariciæ eos, quos in Christi militia rationabiliter alere poterat, propulerit. Quia unius anni spacium dedimus, ut ea, quæ promissa sunt, absq; ullius difficultatis excusatione perfici, ubi necdum facta erant, facilimè possent. Nos quoq; præfatum missum nostrum ad tuam sanctitatem ideò direximus, ut tuum, cæterorumque Ecclesiasticorum in tua dioecesi consistentium, diligenter atque subtiliter in hoc negotio intueretur studium, & ut opem in cæteris commonendis ferret: qui etiam nobis referret, qualiter Prælati & Prælatæ eam libenter susceperint, diligenter transcribere studuerint, & de-

*Quas habes tom. 3. hujus collectionis, fol. 164.

votè adimplere juxta vires curaverint. quoniam tam diu illum in tua vel conprovincialium tuorum dioceli morari & discurrere unà cum misso tuo jussimus, donec ab omnibus memoratæ formulæ transcriberentur: ut videlicet cuncta procurans, diligenterque perficiens, cùm ad nos illum redire opere expleto tempus permiserit, cuncta, quæ acta sunt, vestro utrorumque scripto notentur, atque per ipsum tuumque missum nostræ dinoscentiæ intimentur, ut sciamus, quibus gratiarum actiones referre, quosque etiam dignis correptionibus corrigere debeamus. Legatus Imperatoris ad redigendos in ordinem Clericos & Monachos.

Si verò aliquis tuæ dioeceseos eidem Institutioni, vestræque admonitioni, procaciter reniti voluerit, & eam, quæ ab eodem sacro & venerabili Concilio constituta atque decreta est, quantum Dominus ei posse dederit, observare contempserit, præcipimus ut, si anteà hujuscemodi non se correxerit, quicumque ille est, ante præsentiam nostram tua vel missi nostri admonitione venire festinaret, quatenus à nobis juxta quantitatem culpæ dignè corrigatur. Direximus præterea tibi pondus & mensuram, secundum quæ Clericis & sanctis Monialibus panis & potus æqualiter tribuenda sunt. Quæ ut ab omnibus firmissimè atque inviolabiliter teneantur, decernimus; & ne quid incrementi aut detrimenti à quoquam patiantur, modis omnibus inhibemus. Diarium Clericorum.

Tuam igitur in calce hujus epistolæ admonemus sanctitatem, ut secundum ministerium tibi divino munere collatum, nostræ in hoc negocio saluberrimæ admonitioni obedienter & inexcusabiliter pateas, & cæteris in parendo exemplum bonum tribuas. Dignum quippe justumque est, ut quanto sublimius sacerdotii dignitate aliis superemines, & à nobis venerabiliter diligeris, tanto magis ad Dei nostramque voluntatem exequendam, devotiorem te atque promptiorem exhibeas. Vale in Domino, & ora pro nobis.

LUDOVICI PII IMP. AUG. ET ORDINUM IMPERII

Anno Christi 818.

DECRETUM IN REGEM ROMANORUM ET COMPLICES EIUS, REbelles Imperio & læsæ majestatis reos, latum in Comitiis Aquisgranensibus, Anno DCCCXVIII.

IN Italia BERNARDUS nepos Imperatoris ex fratre, quorundam pravorum consultorum consiliis obsequens, aditus omnes in Italiam patruo præcludit: universas urbes in sua verba jurare cogit. Authores hujus conspirationis Episcopi erant, Anshelmus Mediolanensis, Wolfoldus Cremonensis, Theodolphus Aurelianensis: Proceres verò Aulæ, Egideus amicorum Regis primus, Reginhartus Cubiculi Præfectus, Reginharius Mæginharii filius, cujus avus Hartradus olim in Germaniæ Francia cum multis ex ea regione Nobilibus adversus CAROLUM MAGNUM conspirarat. Celtæ & Itali BERNARDO: Belgæ & Germani AUGUSTO favebant. Ad hos motus comprimendos Imperator ex omni Germania Galliaque comparato quam celerrimè exercitu, in Italiam contendit. Bernardus à suis desertus, rebus suis diffidens, armis abjectis, apud Cabillonem Heduorum urbem Burgundiæ patruo se dedit. Quem cæteri secuti, non solùm se tradunt, sed ultrò etiam non admoti quæstionibus, omnem technam hujus rebellionis detegunt. Augustus omnibus adversariis in suam potestatem redactis, in annum sequentem, qui fuit restituti orbis octingentesimus duodevicesimus, ad Aquas Graneas, cum ibi hyemasset, in Majum mensem, Conventum Imperii indicit. Ubi Procerum sententia juxta leges Romanas Salicamque, Rex cum sociis omnibus & consciis adfectatæ tyrannidis, læsæ majestatis reus peragitur, capitalique supplicio condemnatur. Verùm Imperator nepotem vita donatum, luminibus duntaxat privari, monasterio concludi jubet: bona publicata confiscataque sunt. Episcopi decreto tribu Sacerdotum moti sunt, in cœnobiaque relegati.

MICHAELIS BALBI ET THEOPHILI IMPP. CONSTANTINOPP.

Anno Christi 824.

EPISTOLA

DE NON ADORANDIS IMAGINIBUS, AD LUDOVICUM Pium Imperatorem Romanum, de anno Domini DCCCXXIV.

IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI, UNIUS SOLI VERI DEI.

MICHAEL & THEOPHILUS fideles in ipso Deo Imperatores Romanorum, dilecto & honorabili fratri HLUDOVVICO glorioso regi Francorum & Langobardorum & vocato eorum Imperatori.

Notū esse non ambigimus vestræ spiritali dilectioni, scriptum esse, a *omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens a patre luminum.* Et iterum ait Spirit' sanctus per sanctissimum Salomonem: b *Per me reges regnant, & potentes scribunt justitiam.* Et per quendam Prophetam ait: c *Ego suscitavi eis cum justitia regem.* Nam quidem hæc à Deo data Domini & Salvatoris nostri dona suscepimus, propterea hoc dignum putamus omnibus unius tribus nostræ fidelibus & orthodoxis Christianis, & maximè vestræ Christo dilectæ & pacificæ gloriæ, omnia, si possibile est, subtiliter adnuntiare. Attamen ut non multa loquamur, brevem in sermone hoc rationem vobiscum facie-

a Jacob. 1. b Proverb. 8. c Isa. 45.

faciemus. Duo enim capitula magna & præcipua est nobis cordi intimare. Unum, quia dispositor omnium bonarum rerum dominus Jesus Christus verus Deus noster adduxit ad Imperii dignitatem. Alterum, quod permisit propter quædam peccata subjecti populi sui provenire quasdam tribulationes. Sed ut faciliùs intelligi possit, breviori sermone comprehendi potest. Attamen necesse nobis videtur, ut initium rei quam prosequuturi sumus, tractare incoemus hoc modo.

Igitur tempore Leonis, qui ante nos hoc imperium tenuit, quidam homo, Thomas nomine, antiqui diaboli discipulus, & ejus operum promptus perpetrator fuit. Is cùm esset cuidam ex maximis Patriciis subjectus, tempore quo Herena imperium tenuit, fraudem operatus est in dominum suum, scilicet concubuit cum uxore domini sui. Cùm hæc res ad notitiam pervenisset, profugit in Persas, timens legalem subire sententiam. Qui cùm illic moras fecisset, à diebus præfatæ Herenæ, usque ad prædictum Leonem, fidem Christi abnegans, & hoc modo proditor fidei Christianæ fuit, quò faciliùs potuisset multos infideles Sarracenorum & cæterarum aliarum gentium ad suam perducere voluntatem. Suggerebatq; eis quod ipse esset Constantinus, filius sæpè dictæ Herenæ Imperatricis, & quod alter pro eo esset oculis privatus, & ipse inlæsis oculis sanus evasisset. Pro qua re prædicti gentiles ei adhæserunt. Primùm quidem cœpit eum eis exercere latrocinia & alios vi sibimet sociare, quosdam vero * perditione pecuniarum, quosdam quidem honorum & dignitatum promissionibus solicitavit. Et ut hæc compendiosiùs expediam, idem Thomas eaieus de Perside eum Sarracenis & Persis, Hiberis, Armeniis & Avasgis & reliquis gentibus alienigenarum tempore prædicti Leonis subitò cum prædicta manu valida perpræliaret, direptione sibi subdidit totum Armeniæ Ducatum, simul & Ducatum Chaldeæ, quæ gens montem Caucasum incolit, nec non & Ducem Armeniacorum cum manu valida devicit.

* fort. præbitione.

His ergo ita gestis, ut plurima omittamus propter superfluitatem verborum, quæ in hac tempestate tribulationum contigerunt, cujus tyranni impetum non valens memoratus Leo Imperator sustinere, & in his angustiis constitutus de recuperatione desperans, à quibusdam improbis conjuratione in eum facta subitò occisus est. Quo interfecto, & cùm nemo tunc imperâsset, per adjutorium patris & filii & spiritus sancti, unius consubstantialis divinitatis, & per intercessiones dominatricis & intemeratæ Dei genetricis & omnium sanctorum, convenit universa multitudo secundum antiquum morem, videlicet beatissimus Patriarcha, gloriosi Patricii nostri, inlustres senatores & Principes, qui illic tunc affuerunt diversarum provinciarum, quorum omnium consensu ad hoc imperium elevati sumus, maximè propter imminentes angustias & tribulationes, quas faciebat homicida ille & proditor patriæ. Fuimus enim noti inlustribus Principibus nostris & cari.

Hoc modo ad imperium provecti, invenimus Christianos divisos & discordantes, & ut verius dicamus, plurimos invenimus illius impii Tyranni errorem & impietatem sequentes, & ob hoc non potuimus facilè illos fideles nostros Christianos ad hoc adunare, ut eum expugnare valuissemus. Quibus casibus nos impediti, ille hac occasione accepta, solicitando sibi plurimos sociavit, & ex classibus nostris & dromoniis collectis potestatem habuit veniendi partibus Thraciæ & Macedoniæ, & sic festinus veniens civitatem nostram obsedit, & navali exercitu circundedit eam in Mense Decembri av. Indictione. Nos autem, quamvis nobiscum paucitas militum & pugnatorum esset, non prætermisimus, quin semper eum eis congrederemur in certamine, & eos à civitate repelleremus. Sed cùm ille, (ut superiùs dictum est,) hostium validam manum habuisset, non solùm de his, quos supra memoravimus, sed etiam de Asiæ & Europæ partibus Thraciæ, Macedoniæ, Thessaloniæ & circumjacentibus Sclaviniis; hæc causa prolongavit obsidionem nostram, hæc eadem obsidio modò propior modò longior usque ad unius anni spatium perseveravit.

Nos autem videntes illius diaboli & homicidæ longam pertinaciam & ignaviam, & seductionem Christianorum, qui ab eo seducti sunt, posuimus spem nostram & virtutem in Christum verum Deum nostrum adjutorem & corroboratorem, atque cum sincera fide civitatem nostram ingressi sumus adversus illum tyrannum, qui tunc ferè triginta milibus ab urbe nostra residebat. Cumque prælium committeremus, ipse Dominus Deus noster, qui semper adjutor & protector imperii nostri est,

Josu. 1. misit principem militiæ virtutis suæ, sicut legitur fecisse Jesu Nave, & dissolvit ac dissipavit virtutem eorum, & prævalere nos fecit adversus eum. Volentes Christianis parcere, receptui canere jussimus, & nostros à cæde coërcuimus. Et hac occasione pagani & alienigenæ, qui cum Thoma perditionis eorum auctore fuerant, evaserunt, & in fugam versi sunt, & à nobis persecuti, in quadam civitate provinciæ Thraciæ nomine Arcadiopoli inclusi sunt. Quidam autem ipsorum dispersi in montibus se occultaverunt. Pars autem eorum intraverunt in Panadus civitatem.

Nos autem, missis exercitibus nostris, eos obsideri fecimus. Sed ipsa civitas, in qua Deo odibilis & immemorabilis erat, cum suis sequacibus per quinq; menses obsessa est, volentes sicut diximus populo nostro parcere & civitati, vivum tum cepimus, & omnes, qui cum eo erant, tam contribules quam etiam alienigenas. Et ipsum quidem Thomam, amputatis manibus & pedibus, patibulo suspendi jussimus. Duo verò, qui dicebantur ei filii esse adoptivi, alter eorum in Asia à fidelibus nostris interemtus est, & alterum eadem morte, qua pseudopatrem ejus, condemnare jussimus. Et hoc modo

Psal. 9. deleta est memoria eorum de terra in seculorũ secula, juxta id quod scriptum est; *inimici defecerunt frameæ in finẽ.* Sarracenos quoq; omnes & Armenios & reliquos, qui de prælio evaserunt, omnes vivos cepimus, & secundũ Dei dispositionẽ nos in eis ulti sumus. Deinde profecti pervenimus ad castellum, quod dicitur Panidus, in quo suprà memoratam partem inimicorum nostrorum confugisse diximus,

ximus, quibus nos vitam promisimus, si ad fidem nostram venire voluissent. Sed illi nostris jussionibus parere nolentes, quia magis mori quàm in deditionem venire maluerunt, immisit eis Deus terræmotum, qui concussit civitatem, à quo muri ejus diruti sunt, sicut de Hierico accidisse legitur, Josu. 6. & eo modo traditi sunt in manus nostras. & hoc omnipotentis Dei miraculum in nobis factum est, quod miraculum nequaquam existimavimus esse celandum, sed ubique gloriam Dei & magnalia ejus adnuntiandum. Et hoc modo cum triumpho victoriæ ad palatium nostrum reversi sumus.

Et ex eo tempore omnes Christiani imperii nostri ad unitatem pacis & pristinam concordiam redierunt, glorificantes & magnificantes propugnatorem nostrum, Dominum Jesum Christum, qui ad unitatem fidei coadunare populum suum dignatus est, in subjectionem, quod ab eo est, imperii nostri. Quocirca dignum existimavimus, hæc quasi pacifico amico & spiritali fratri nostro, & ut credimus socio gaudii à Deo imperii nostri manifesta facere, quæ nobiscum acta sunt, ut pariter, sicut unius ejusdemque fidei & religionis cultoribus facere oportet, laudibus & hymnis conlaudemus & glorificemus Salvatorem nostrum Dominum Jesum Christum. Oportuerat enim statim in exordio imperii nostri sicut spiritali fratri nostro & pacifico amico, per veros apices nostros, quæ erga nos gesta sunt, vobis manifestare: Sed, sicut suprà dictum est, præfati tyranni & rebellis ac turpi morte condemnati Thomæ seditio nos facere prohibuit.

At verò nunc dedit Deus nobis hoc præsens opportunum tempus, post ejus interfectionem, & coadunationem & concordiam populi nostri. Et ideò justum existimavimus, mittere ad vestram gloriam Theodotum Protospatharium nostrum & Stratigon, Nicetam sanctissimum Metropolitanum Myrdensem Liciæ, Fortunatum Archiepiscopum Venetiæ, Theodorum reverendissimum Diaconum & Oeconomum istius sanctissimæ Dei Catholicæ & magnæ Ecclesiæ sanctæ Sophiæ, & Leonem nostrum Candidatum. Et non tantùm per has syllabas, sed & per ipsos viros adnuntiamus vestræ gloriæ omnia, quæ præposita sunt, ut tam per eos, quàm quæ & per missos vestros iterum scire possimus vestræ dilectionis sanitatem, simulque fidelium vestrorum incolumitatem, nec non & omnium rerum vestrarum apud vos consistentium prosperitatem. Porrò nunc per has nostras veras & fideles syllabas corroboramus & confirmamus priorem pacem & amicitiam inter vos & nos constitutam, deprecantes mediatorem ejusdem pacis Dominum qui dixit; *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis,* Joan. 14. eandem pacem & charitatem splendidiorem & robustiorem facere, & ostendere temporibus & potestatibus præteritis, quoniam & nos sic tenemus & speramus, quòd & vestra gloriosissima potestas ita consentiat, sicut & nostra. Charitas enim & pax utramque potestatem secundum Dominicam vocem potest & servatrices mandatorum ejus efficere. Dixit enim; *Qui* Joan. 14. *diliget me, mandata mea custodit.* Ex iterum; *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectio-* Joan. 15. *nem habueritis ad invicem.*

Sed & hoc vestræ Christo amabili dilectioni manifestamus, quia multa de Ecclesiasticis seu & laicis viris alieni de apostolicis traditionibus facti, & neque paternos terminos custodientes, facti sunt inventores malarum rerum. Primum quidem honorificas & vivificas cruces de sacris templis expellebant, & in eadem loca imagines statuebant, ponebantq; lucernas coram eis, simul & incensum adolebant, atque eas in tali honore habebant, sicut honorificum & vivificum lignum, in quo Christus verus Deus noster crucifigi dignatus est propter nostram salutem. Psallebant & adorabant, atque ab eisdem imaginibus auxilium petebant. Plærique autem linteaminibus easdem imagines circundabant, & filiorum suorum de baptismatis fonte susceptrices faciebant. Alii verò religiosum habitum monasticum sumere volentes, religiosiores personas postponebant, qui priùs comam capitis eorum suscipere solebant, adhibitis imaginibus quasi in sinum earum decidere capillos eorum sinebant. Quidam verò sacerdotum & clericorum colores, de imaginibus radentes, immiscuerunt oblationibus & vino, & ex hac oblatione post missarum celebrationem dabant communicare volentibus. Alii autem corpus Domini in manus imaginum ponebant, unde communicare volentes accipere fecerunt. Nonnulli verò spreta Ecclesia, in communibus domibus, tabulis imaginum pro altaris utebantur, & super eas sacrum ministerium celebrabant, & alia multa his similia illicita, & nostræ religioni contraria, in Ecclesiis fiebant, quæ à doctioribus & sapientioribus viris satis indigna esse videbantur.

Propterea statuerunt orthodoxi Imperatores, & doctissimi sacerdotes, locale adunare Concilium ad inquisitionem super his habendam, qui in idipsum convenerunt, sancto spiritu inspirante. Talia ubiq; communi consilio fieri prohibuerunt, & imagines de humilioribus locis efferri fecerunt, & eas, quæ in sublimioribus locis positæ erant, ut ipsa pictura pro scriptura haberetur, in suis locis consistere permiserunt, ne ab indoctioribus & infirmioribus adorarentur, sed neque eis lucernas accenderent, neque incensum adolerent, prohibuerunt. Quemadmodum & nos nunc sentimus & tenemus abjicientes de Ecclesia Christi eos, qui hujusmodi malignis inventionibus student.

Propterea quidam illorum, qui noluerunt suscipere Concilia localia, & à veritate redargui, fugerunt hinc, & venerunt ad antiquam Romam à Deo conservatam, injuriam & calumnias ecclesiæ inferentes, & veræ religioni detrahentes, quorum pessima verba & blasphemiis plena postponentes nostra potius orthodoxa gloriæ tuæ manifesta facimus, quia nos symbolum sanctatum & universalium sex Synodorum, quod ab omnibus orthodoxis Christianis tenetur, non tantùm prædicamus, sed etiam inviolabiliter corde tenemus.

Trinitatem in tribus personis divisam colimus, unitatē unius divinitatis naturam confitentes, ex vir-

ex virgine temporalem Verbi nativitatem prædicamus, divinitatis & humanitatis duas voluntates & operationes * gloriamur: Postulante intercessiones & interpellationes inviolatæ dominatricis nostræ Dei genitricis semper virginis Mariæ & omnium Sanctorum, Gloriosas autem & sanctas reliquias eorum cum fide veneramur, & quicquid aliud à beatissimis Apostolis traditum, & à sanctissimis Patribus in eisdem sex synodis constitutum est, & confitemur & tenemus.

* Baron. glorificamus.

Unde honorem ecclesiæ Christi quærentes, fecimus literas ad sanctissimum Papam antiquæ Romæ, & eas misimus per prædictos missos nostros ad eum, dantes eis evangelium aureum ex lapidibus pretiosis ornatum, similiter & patenam auream, & ipsam ex lapidibus pretiosis ornatam, & calicem simili modo ornatum, ambobus inscripta imperii nostri nomina, ut Deo jubente illuc pervenientes offerant ea ad templum sanctissimi & beatissimi Apostolorum principis Petri, qui intercedat pro nobis & vobis.

De cætero ordinet vestra spiritalis dilectio, ut eum omni honore & illæsione ad eum veniant, auxilium eis ferentes in his, quæ Deo placeant, & ad honorem ejus pertineant in satisfactionem caritatis, quæ inter nos est, jubentes ei, ut si amodò manifesti fuerint quidam seductores Pseudochristiani ecclesiæ calumniatores, illuc eos expellere, ut quod scriptum est, de his adimpleatur. Dicit enim scriptura; *Ejicite malum de medio vestri*, ut non tantùm in republica ad invicem concordemus, sed etiam & de magna re, quæ ad salutem animæ pertinet, id est, ecclesiastica & Deo amabilia consentiamus.

Deut. 21. 22.

Causa memoriæ dilectionis, quæ inter nos est, misimus per prædictos Missos nostros prasinovultim unum, milinovultim unum, tyrea duo blattas veras duas * dirodina duo, diventa duo.

* sive, bidapha.

*Absoluta mens. April. die x. Indict. 11. à Deo * conservata regia urbe.*

* al. consecrata.

Anno Christi 825.

LUDOVICI PII ET LOTHARII IMPP. AUGG.

SYNODUS PARISIENSIS

De cultu imaginum, habita sub Anno Domini DCCCXXV.

SYNODUS PARISIENSIS,

EXCELLENTISSIMIS AC VICTORIOSISSIMIS DEOQUE AMABILIBUS AUGUSTIS DOMINIS HLUDOVVICO & HLUTHARIO Serenissimis Imperatoribus.

NOs servi ac fidelissimi oratores vestri, qualiter proximis Kalendis Novembris apud Parisiorum urbem juxta præceptum vestræ magnitudinis in unum convenimus, qualiterque de negotio à vestra pietate nobis injuncto, de causa videlicet imaginum, egerimus, ad memoriam vestræ celsitudinis reducimus. Sed ut meliùs nobis manifestum fieret, ob quam causam vestra pietas, quæ erga Dei sanctæque suæ ecclesiæ amorem ardentissimè flagrat, ad hoc inquirendum primùm accensa fuerit, necessarium duximus, initium hujusce rei cognoscere, & ideò primum epistolam domini Hadriani Papæ, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino Imperatori & Herenæ matri ejus ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, & quantum nostræ parvitati res patuit, sicut justè reprehendit illos, qui imagines Sanctorum temerario ausu in illis partibus confringere, & penitus abolere præsumserunt, sic indiscretè noscitur fecisse in eo, quòd superstitiosè eas adorare jussit, pro quarum etiam causa synodum congregari præcepit, & sua auctoritate sub jurejurando censuit, ut erigerentur & adorarentur, & sanctæ nuncuparentur, cùm eas erigere licitum, adorare verò nefas sit. Inseruit etiam in eadem epistola quædam testimonia sanctorum patrum, quantum nobis datur intelligi, valdè absona, & ad rem de qua agebatur, minimè pertinentia.

Ex hujus namque epistolæ textu, Imperator & clerus, simulq; & populus, auctoritatem sumentes synodum fecerunt, in qua sicut illi multum deviaverunt, qui imagines Sanctorum in illa alia Synodo, quæ sub Constantino avo memorati Constantini facta est, penitus abdicandas esse decreverunt: sic isti non mediocriter erraverunt, qui eas non solùm coli & adorari, & sanctas nuncupari sanxerunt: verùm etiam sanctimoniam ab eis se adipisci professi sunt. Et ut id verum esse quod nitebantur adstruere, demonstrarent, quædam sanctarum scripturarum testimonia & sanctorum patrum dicta ad suum superstitiosum errorem confirmandum violenter sumserunt, & eidem suo operi incompetenter aptaverunt, quoniam non eo sensu, quo dicta, nec eo intellectu, quo à sanctis patribus exposita ab illis esse produntur prolata vel intellecta.

Eandem porrò synodum cum sanctæ memoriæ genitor vester coram se suisq; perlegi fecisset, & multis in locis, ut dignum erat reprehendisset, & quædam capitula, quæ reprehensioni patebant, prænotâsset, eaq; per Angilberrum Abbatem eidem Hadriano Papæ direxisset, ut illius judicio & auctoritate corrigerentur, ipse rursus favendo illis, qui ejus instinctu tam superstitiosa tamq; incongrua testimonia memorato operi inseruerant, per singula capitula in illorum excusatione respondere quæ voluit, non tamen quæ decuit, conatus est. Talia quippe quædam sunt, quæ in illorum objectionem opposuit, quæ remota pontificali auctoritate, & veritati & auctoritati refragantur. Sed licet in ipsis objectionibus aliquando absona, aliquando inconvenientia, aliquando etiam reprehensione digna testimonia defensionis gratia proferre nisus sit, in fine tamen ejusdem apologiæ sic se sentire & tenere & prædicare ac præcipere de his quæ agebantur, professus est, sicut à beato Papa Gregorio institutum esse con-

esse constabat. Quibus verbis liquidò colligitur, quòd non tantum scienter, quantum ignoranter, in eodem facto à recto tramite deviaverit. Nisi enim in conclusione objectionum suarum retinaculis veritatis, beati scilicet Gregorii institutis, adstrictus iter devium præcavisset, in superstitionis præcipitium omninò labi potuisset.

His igitur pro captu ingenii animadversis & intellectis, ut plenius etiam nobis cuncta patescerent, fecimus epistolam nobis relegi, quam vobis Legati Græcorum anno præterito detulerunt. Venerabilis namq; Freculfus Episcopus subtiliter prudenterque, qualiter ipse & Adegarius socius illius, de hac re cum domino Apostolico & cum venerandis Episcopis & ministris illius egissent, viva voce parvitati nostræ innotuit. Sed cùm prudenti relatu illius cuncta cognovissemus, qualiter partim veritatis ignorantia, partim pessimæ consuetudinis usu hujus superstitionis pestis illis in partibus inolevisset, & priora & posteriora studiosissimè consideràssemus, intelleximus, quantum nobis res patuit, quo zelo ad hæc consideranda vestra sancta devotio excitata fuerit. Non enim ignoramus, animum vestrum magno tædio posse affici, cùm illos à recto tramite quoquomodo conspicitis deviare, qui summa auctoritate præditi, deviantes quosq; debuerant corrigere. Illo nempe zelo accensi estis, de quo beatus Paulus Apostolus dicit; *Quis scandalizatur, & ego non uror?* Cùm enim duos in periculo constitutos conspexistis, & à via regia declinantes, unum scilicet ad sinistram in abruptum confringendarum imaginum prolapsum: alterum verò ad dexteram in superstitiosam videlicet earundem imaginum adorationem proclivem, voluistis vos affectu pietatis medium opponere, & utriusque partis morbo salutiferam medicinam conferre. 2. Cor. 11.

Sed quoniam maximum vobis in eo obstaculum erat, eò quòd pars illa quæ debebat errata corrigere, suaque auctoritate hujusce superstitionis errori obniti, ipsa prorsus eidem superstitioni non solùm resistere, verùm etiam incauta defensione contra auctoritatem divinam & sanctorum patrum dicta nitebatur suffragari: aperuit vobis dominus ostium juxta optatum vobis desiderium, ut licentia vobis ab eadem tribueretur auctoritate tantæ rei cum vestris quærendi familiariter veritatem, ut quoniam inerat vobis voluntas consulendi, & deerat auctoritas quærendi, ejus auctoritate quæreretis veritatem, cujus auctoritas deviare videbatur ab ipsa veritate, quatenus sancto vestro desiderio ac vigilanti studio veritas patefacta, dum se in medium ostenderet, etiam ipsa auctoritas volens nolensque veritati cederet atque succumberet. Verum quoniam fratrum salus non est negligenda, & eminens auctoritas non est facilè reprehendenda, visum est extremitati nostræ, ut omnis vestræ serenitatis sermo ad illos specialiter ex Apostolicarum auctoritate literarum dirigatur, quorum primum causâ ad hæc quærenda estis excitati, & quicquid reprehensione in utrisq; partibus dignum cognoscitur, ad illorum personam potiùs referatur, qui liberè admoneri possunt, & quorum scandalum, si pro veritate ortum fuerit, faciliùs tolerari potest.

Credimus itaque, quod illos reprehendendo, illisque compatiendo, istos vero demulcendo, laudandò & præferendo, eorumq; auctoritatem magnis laudum præconiis efferendo, & sanctæ Romanæ ecclesiæ condignam laudem deferendo, veritatem tamen ex testimoniis sanctarum scripturarum & sententiis sanctorum patrum in medium proferendo, & veraciter sobrieque exponendo, poterit vestra sanctissima devotio, sicut optat, utrisq; consulere. Sic quippe refragator vinculis veritatis modò blandiendo, modò honorando, modò secundùm rationem veritatem demonstrando subtiliter adstrictus, non audebit aliter docere, quàm quod veritas habet, nec poterit aliter tenere, quàm quod veritas habet, nec poterit aliter tentare, quàm quod veritatis documento aliis tenendum tradiderit.

Tali nempe modo visum est nostræ mediocritati, ut utriusque partis saluti commodissimè prodesse, magnamque vobis à Domino remunerationem hujus rei gratia præparare possitis. Credimus sanè, quia quanquam aliqua ex parte superstitiosam sibi consuetudinem fortè vindicare velint, nullatenus tamen ab eadem Sede aliter quàm auctoritas & veritas se habet, mandare in aliquam partem præsumet. Verebitur siquidem, potestatem vestram, auctoritatem Sedis, & testimonia veritatis. Cùm igitur à vestra sancta devotione ita peracta fuerint, licèt, quod non optamus, in aliquo aut isti aut illi deviare voluerint, & vestram saluberrimam admonitionem, quæ tota ex auctoritate veritatis profertur, audire contempserint, non minor ob id vobis à Domino recompensatio fiet, quia totum secundùm verba beati Heliæ Prophetæ, *quod vestrum fuit facere studuistis.* 3. Reg. 19.

Nos denique servi vestri, sicut superiùs præmissum est, in unum convenientes, & de nobis injunctis pro captu intelligentiæ nostræ familiariter conferentes, testimonia ex auctoritate divina & sententias sanctorum patrum, quas prout temporis angustis permisit, collegimus, & coram nobis legi fecimus, & quicquid in his de negotio, de quo agitur, necessarium aptumq; judicavimus, & in unũ congerere studuimus, vestræq; imperiali potentiæ per venerabiles viros Halitgarium & Amalarium dirigere præsumsimus, ut videlicet vestra à Deo vobis conlata sapientia ex his eligat, quicquid necessarium dignumq; ad idem negotium pertinens judicaverit. Obsecramus itaq; humiliter abundantissimam pietatem vestram, ut non nobis adscribatur, quicquid ibi minus aut indecens, aut inventum fuerit. Verè enim fatemur, quia angustia temporis præpediente, nec quanta voluimus, nec quanta potuimus, collegimus: sed tantùm vestris sacris jussionibus, ut decet & oportet, totis nisibus parere cupientes, quæ parvo in tempore ad manus nobis occurrere potuerunt, breviatim collegimus, & huic operi usq; ad vestram sagacissimam examinationem inseruimus. Nam quidam nostrorum de longè venientes non habuerunt spatium temporis quærendi: quidam verò nec causam, pro qua ad hunc conventum venire jussi sunt, donec pervenerunt, veraciter nosse potuerunt. Modoinus namq; infirmitate, in qua diutissimè laborat, detentus venire nequivit.

Scit

Scit itaque plenissimè excellentia vestra; quia illud, quod per omnes catholicorum libros indagari necessitas urget, prolixi temporis spatio ad legendum indiget. Nam si sufficiens spatium temporis nobis tributum fuisset, tanta dominoopitulante poteramus colligere, quæ huic operi copiosè poterant abundare. Tamen in his, quæ collecta sunt, summam hujus negotii, de quo agitur, discretè comprehensam esse juxta auctoritatem divinam & sanctorum patrum sententias arbitramur, ita videlicet, ut unusquisque fidelis ea perlegens animadvertere queat, quòd imagines sanctorum stulta præsumtione non sunt confringendæ, & ad injuriam sanctorum abolendæ, & penitus dispiciendæ: nec assertione superstitiosa colendæ aut adorandæ, sed potius hujuscemodi superstitione remota, juxtà veram religionem memoriæ & amoris causa, ob recordationem eorum, quorum imagines habendæ, sicut à beatissimo Gregorio satis carbolicè perspicueque dictum declaratur.

Quia igitur nos his, qui in sacra sede beati Petri Apostoli resident, dignam honoris reverentiam jure tribuendam non dubitamus, & illorum erga imagines superstitiosam venerationem quidam visu, omnes verò aliorum relatu cognoscimus, voluimus primùm contra illos sententias ponere, quòd imagines præsumtiosa temeritate confringere præsumserunt, quatenus inde isti animati aliorum errata valentiùs vobiscum corrigerent, & ad suam superstitionem cognoscendam veritatis testimonia suscipienda animum facilius flecterent. Sicut igitur nobis videtur, & superiùs præmisimus, apertè sermo vestræ correctionis contra illos usquequaque dirigi potest, à quibus vobis illa epistola, quam relegimus, directa esse cognoscitur. quoniam ejus textu utramque partem reprehensione dignam demonstravit, & illam scilicet, quæ indebito ac superstitioso cultu imagines venerabatur, & illam, quæ ab inferioribus locis easdem imagines evertere ac delere præcepit. Et ideò credimus, quanquam cætera alia secundùm auctoritatem veritatis, sicut in suis scriptis continetur, idem Imperator fecerit, propter hoc tamen factum quosdam illarum partium infirmos scandalizâsse, nec non quosdam nostræ urbis Romanæ perturbâsse.

Ad exaltationem & pacem sanctæ suæ ecclesiæ humilimam Deoque amabilem, ac Christianæ religioni necessariam Dominationem serenitatis vestræ Dominus Jesus Christus incolumem à cætera suæ pietatis tueri, ac felici protectione per immensum conservare, & post hujus vitæ cursum supernis civibus consortem dignetur efficere.

CAPUT PRIMUM.

CONGRUUM NECESSARIUMVE JUDICAVIMUS PRIMUM SENTENTIAS SANCTORUM PATRUM COLLIGERE CONTRA EOS QUI IMAGINES NON SOLUM AB ÆDIBUS SED ETIAM A SACRIS VASIS INDISCRETE ABOLERE PRÆSUMUNT.

Ex libro Eusebii Ecclesiasticæ historiæ VII. Cap. XV.

VERUM *quia urbis hujus fecimus mentionem, justum videtur commemorare etiam illud in ea gestum quod historia dignum duximus, mulierem quam sanguinis profluvio laborantem à Salvatore curatam Evangelia tradiderunt, hujus urbis civem constat fuisse, domusq; ejus in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus vero domus ipsius basis quadam in loco editiore collocata monstratur, in qua mulieris ipsius velut genibus provoluta palmasq; simpliciter tendentis imago are videtur expressa. Adstat vero alia are nihilominus fusa statua habitu virili stola comta circumdata, & dexteram mulieri porrigens. hujus ad pedem statua, è basi herba quadam nova specie nascitur, qua cum exorta fuerit, excrescere usq; ad stola illius areì indumenti fimbriam solet, quam cum summo vertice cresceret herba contigerit, vires inde ad depellendos omnes morbos languoresque conquirit, ita ut quacumq; illa fuerit infirmitas corporis haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino virium gerens, si antequam area fimbria summitatem crescendo contigerit decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem vultus* JESUS *formatam tradebant, qua permansit ad nostra usq; tempora, sicuti ipsi oculis nostris inspeximus, & nihil mirum si hi, qui ex gentibus crediderunt, pro beneficiis qua à Salvatore fuerant consecuti, hujusmodi velut munus videbantur offerre. Cum videamus etiam nunc & Apostolorum Petri & Pauli vel ipsius Salvatoris imagines designari, tabulisq; depingi, sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdam conservatas nos vidimus. Quod mihi videtur exgentili consuetudine indifferenter observatum, quod ita soleant honorare quot honore dignos duxerunt. insignia etenim veterum reservari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum vero amoris indicium est.*

In Actibus Sylvestri Papæ leguntur.

APPARUISSE *Constantino Imperatori in visione Apostoli Sanctus Petrus & Paulus eique ita dixisse: Quoniam flagitiis tuis posuisti terminum & effusionem innocentum sanguinis horruisti, missi sumus a Christo illorum domino, dare tibi sanitatis recuperanda consilium. Audi ergo monita nostra, & fac quacumq; indicamus tibi. Sylvester Episcopus civitatis Romana ad montem Syrapti persecutiones tuas fugiens, in cavernis petrarum cum suis clericis latebram fovet. Hunc cum ad te adduxeris, iste tibi pietatis piscinam ostendet, in quam dum te tertio merseris, omnis te valetudo ista deseret lepra. quod dum factũ fuerit, hanc vicissitudinem tuo Salvatori compensa, ut omnes jussu tuo per totum orbem Romanum Ecclesia restaurentur, tu autem in hac parte purifica te, ut relicta superstitione idolorum, Dominum unum, qui solus & verus est, adores & excolas, & ad ejus voluntatem attingas. Exsurgens itaq; à somno, statim convocat eos qui observabant palatium & secundum tenorem somnii sui, misit ad montem Syrapti, ubi sanctus Sylvester in cujusdam Christiani agrũ persecutionis causa cum suis clericis receptus lectionibus & orationibus insistebat. Ac ubi à militibus se conventũ vidit, credidit se ad martyrii corona evocari. Et cõversus ad cle-*

ad clerum qui cum eo erat dixit: Ecce nunc tempus aspectabile, ecce nunc dies salutis. Profectus itaque ut dictum est, pervenit ad regem, cui nuntiatus cum tribus presbyteris & duobus diaconibus ingressus dixit: Pax tibi & victoria de cœlo ministrentur. quem cum rex alacri animo & vultu placidissimo suscepisset, omnia quæ illi facta, quæ dicta sunt, quæ etiam relata secundum textum superius comprehensum exposuit. Post finem vero narrationis suæ, percontabatur qui isti essent dii Petrus & Paulus qui illum visitarent, ob quam causam salutis suæ, ejus latebrā detexissent. Sylvester respondit; Hos quidem Dominus noster sibi idoneos servos Christi, & Apostolos elegit ab eo missos ad invitationem gentium, ut credentes salutem consequantur. Cumque hæc & his similia Augusto diceret Papa, interrogare cœpit Augustus, utrumnam istos haberet aliqua imago expressos, ut ex pictura disceret hos esse quos revelatio docuisset. Tunc sanctus Sylvester misso diacone imaginem Apostolorum exhiberi præcepit, quam Imperator aspiciens ingenti clamore cœpit dicere ipsos esse quos viderat, nec debere jam differre episcopum ostensionem piscinæ, quam istos promisisse suæ salutis memorabat.

Joannes Chrysostomus in Homilia de superscriptione Psalmi quinquagesimi.

Pictores imitantur arte naturam & colores coloribus permiscentes visibiles corporum depingunt imagines, & faciunt homines, & animalia, & arbores, & reges, & rusticos, & barbaros, & pugnas, & rixas, torrentes sanguinum, & lanceas, & loricas, & scuta, & sedem regalem, & Imperatorem sedentem & barbarum subditum, & gladium acutum, & fluvios decurrentes, & campos variis floribus adornatos, & omnia quæ videntur per artem imitantes, mirabilem historiam videntibus præstant.

Paulinus lib. 9. * *De natali S. Felicis Nolani.*

Nunc volo picturas fucatis agmine longo
Porticibus videas pauloque supina fatiges.
Colla reclinato dum perlegis omnia vultu.
Qui videt hæc vacuis agnoscens vera figuris,
Non vacua fidem sibi pascit imagine mentem.
Omnia namque tenet serie pictura fideli,
Quæ senior scripsit per quinque volumina Moses,
Quæ gessit Dominus signatus nomine JESUS.

Et post pauca:

Forte requiratur quanam ratione gerendi.
Sed sit hæc nobis sententia pingere sanctas
*Raro domus animantibus * assimulatis?*
Accipe & paucis tentabo exponere causas.
Quos agit huc sancti Felicis gloria cœtus
Obscurum nulli; sed turba frequentior his est
Rusticitas, non cassa fide neque docta legendi.
Hæc assueta diu sacris servire profanis,
Ventre dum tandem convertitur advena Christo,
Dum sanctorum opera in Christo miratur aperta.
Cernite quam multi coëant ex omnibus agris,
Quamque pie rudibus decepti mentibus errent.
Longinquas liquere domos sprevere ruinas,
Non gelidi fervente fide, & nunc esse frequentes
Per totam vigiles extendunt gaudia noctem,
Lætitia somnos, tenebras funalibus arcent.

Et Paulo post:

Dum fallit pictura famem sanctasque legendis
Historias castarum operum subrepit honestas,
Exemplis inducta piis potatur hiantis
Sobrietas, nimii subeunt oblivia vini,
Dumque diem ducunt spatio majore tuentes
Pocula rarescunt, quia per miracula tracto
Tempore jam pauca subeunt epulantibus horæ.

Et infra:

De Genesi precor hunc orandi collige sensum, Genes. 1.
Ne maneam terrenus Adam, sed virgine terra
Nascar, & exposito veteri nova former imago.

Beatus Gregorius Nicenus Episcopus, inter cætera, ubi de Abraham sermonem instituit:

Vidi, inquit, *imaginem passionis, & non fine lacrymis visionem præterii, opere artis ad faciem deducens historiam, &c.*

Item idem in interpretatione Cantici Canticorum:

Qui, inquit, *imaginem conspicit, ex eadem arte per colores completā tabulam, non lectionis prafert contemplationem, sed ad visionē depictā conspicit tantummodo quam per colores magister demonstravit.*

Augustinus in lib. 16. de Civit. Dei:

Quosdam sine cervice oculos habentes in humeris, & catera hominum, quasi genera hominum, qua in maritima platea Carthaginis musivo picta sunt, ex libro depromta velut curiosioris historia.

Item ipse post pauca:

Quapropter ut illa qua & alia de quibusdam gentibus scripta sunt, omnino nulla sunt, aut si sunt, homines non sunt, apparet liquido, quoniam sicut per picturam utiles & vera recordationes ad memoriam aliquando redeunt, qua compunctionem ingerant, ita & jam nociva falsa, humanis mentibus semper imagines ludificando ingerunt.

Item Augustinus in libro de Decem chordis, inter cetera sic ait:

Quomodo facio ipsi domino injuriam? corrumpis teipsum. & unde facio injuriam domino, quia corrumpo meipsum? unde tibi facit injuriam, qui voluerit forte lapidare tabulam tuam pictam, in qua tabula imago tua est, in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns, si quis illam lapidet, nonne tibi facit contumeliam?

In lib. Tripartitæ historiæ 10. cap. 30.

Neque enim sanctus Paulus dum venisset Athenas, & civitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit, sed ratione ignorantiam redarguit, veritatis jura monstravit.

Item in eod. lib 6.

Illud quoque quod sub Juliano provenit, narrare non sileo. Fuit enim signum quidem virtutis Christi, & judicium contra principem iracundia domini. Cum enim agnovisset in Casarea Philippi civitate Phœnicia, quam Paneam vocabant, insigne Christi esse simulacrum, quod sanguinis liberata profluvio constituerit, eo deposito, suam sibi statuam collocavit. qua violento igne de cœlo cadente, circa ejus pectus divisa est, ut caput cum cervice una parte dejectum atque in terra fixum, reliqua vero pars hactenus restitit, atque fulminis indicia reservavit. Statuam vero Christi tuncquidem pagani trahentes confregerunt. Postea vero Christiani colligentes in ecclesiam recondiderunt, quod hactenus reservatur.

CAPUT SECUNDUM.

NUNC QUALIS DISCRETIO SIT TENENDA ERGA SANCTORUM IMAGINES HABENDAS, ET HISTORIARUM PICTURAS, SANCTISSIMI ET EGREGII ATQUE ADMIRABILIS TOTIUSQUE CATHOLICÆ ECCLESIÆ DOCTISSIMI VIRI BEATI GREGORII PAPÆ SEQUENTIA DICTA DECLARANT.

Scribit autem ad Serenum Massiliensem Episcopum:

INDICO, inquit, *ad nos dudum pervenisse, quod frater Nitasuram, quosdam imaginum adoratores aspiciens, easdem ecclesiis imagines confregit, atque projecit. Et quidem zelum vos, ne quid manu factum adorari possit, habuisse laudavimus, sed frangere easdem imagines non debuisse judicamus. Idcirco enim pictura in ecclesiis adhibetur, ut hi, qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, qua legere in codicibus non valent. Tua ergo fraternitas, & illa servare, & ab eorum adoratu populum prohibere debuit, quatenus & literarum nescii haberent, unde scientiam historia colligerent, & populus in pictura adoratione minime peccaret.*

Item idem ad eundem:

Perlatum, inquit, *si quidem ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, Sanctorum imagines, sub hac quasi excusatione ne adorari debuissent, confringeres. Et quidē quia eas adorare vetuisses omnino laudavimus, fregisse vero reprehendimus. Dic frater, a quo factum sacerdote aliquando auditū est quod fecisti? si non aliud, vel illud te debuit revocare, ut despectis aliis fratribus solū te sanctū & esse crederes sapientem? Aliud est enim picturam adorare, aliud pictura historia quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis prastat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes vident quid sequi debeant; in ipsa legunt qui literas nesciunt, unde pracipue gentibus pro lectione pictura est, quod magnopere ad te, qui inter gentes habitas, attendi decuerat, ne dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit, quod non ad adorandum in ecclesiis, sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum. & quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit si zelum discretione condisses, sine dubio & ea, que intendebas, salubriter obtinere, & collectum gregem non dispergere, sed potius poteras congregare, ut pastoris in te merito nomen excelleret, non culpa dispersoris incumberet. hinc autem dum in hoc animi tui incaute nimis motus exsequeris, ita tuos scandalizasse filios perhiberis, ut maxima eorum pars à tua se communione suspenderet. Quando ergo ad ovile Dominicum errantes oves adducas, qui quas habes detinere non prævales? Proinde hortamur ut vel nunc studeas esse sollicitus, atque ab hac te præsumtione compescas, & eorum animos, quos à tua disjunctos unitate cognoscis, paterna ad te dulcedine, omni adnisu, omniq; studio revocare festines. Cōvocādi enim sūt diversi ecclesiæ filii, eisque scriptura sancta testimoniis ostenden-*

dendum, quia omne manu factum adorare non liceat, quoniam scriptum est; Dominum Deum tuum adorabis, & illi servies. *Ac deinde subjungendum, quia pictura imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, ut nescientes literas, ipsam historiam intendentes quod dictum sit discere, transisse in adorationem viderat. Idcirco commotus es, ut eas imagines frangi præciperes, atque eis dicendum, si ad hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus factæ sunt, habere vultis in Ecclesiis, eas modis omnibus, & offerre, & haberi permittat. At judica, quod non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur displicuerit; sed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. atque in his verbis eorum mentes demulcens eos ad concordiam tuam revoca. Et si quis imagines facere voluerit, minime prohibe; adorare vero imagines omnimodis devita. Sed hoc sollicite fraternitas tua ammoneat, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adorationem solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.* Deuter. 6. & Matth. 3.

Item idem ad Januarium Episcopum:

Judæi, inquit, *de civitate vestra huc venientes, questi nobis sunt, quod synagogam eorum, quæ Taralis sita est, &c. Petrus, qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Domino volente perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismatis sui, hoc est, Dominica ipsa festivitate Paschali cum gravi scandalo sine vestra occupaverit voluntate, atque imaginem illic genitricis Domini nostri, & venerandam crucem vel birrum album, quo fonte surgens indutus fuerat, apposuisset.*

Et post pauca;

Considerantes, inquit, *hac de re vestræ voluntatis intentum, ac magis judicium, his hortamur affectibus, ut sublata exinde cum ea, quia dignum est veneratione, imagine atque cruce debeatis, quod violenter ablatum est, reformare.*

Item idem, ad Secundinum servum Dei inclausum:

Imagines, inquit, *quas à nobis tibi dirigendas per Dulcidium diaconum tuum rogasti, valde nobis tua postulatio placuit, quia illum in corde tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut visio corporalis quotidiana reddat exercitum, ut dum picturam vides, ad illum animo inardescas cujus te imaginem videre consideras. abs re non facimus, si per visibilia invisibilia demonstramus. sic homo qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amando desiderat, quam videre conatur, si contingit eam ad balneum ire, aut ad ecclesiam procedere, festinus in via se præparat, ut de visione hilaris recedat. scimus quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei, ut in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre consideras; & nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut passum, vel in throno sedentem recordamur, & dum nos ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filii Dei reducimus, animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione mulcet. Ideoque direximus tibi syrtersas duas, imaginem Salvatoris, & sanctæ Mariæ Dei genitricis, beati Petri & Pauli Apostolorum per supradictum filium nostrum diaconem, & unam crucem cum clavo pro benedictione, ut ab ipso maligno defensus sis, cujus sancto ligno te esse munitum credis.*

CAPUT TERTIUM.

HÆC CONTRA EOS, QUI IMAGINES SANCTORUM ABOMINANDO EVERTUNT, BREVITER DICTA SUFFICERE CREDIMUS. NUNC CONTRA EOS, QUI INDEBITO CULTU EAS COLUNT, ET ADORANT, ET SANCTAS NUNCUPANT, ET SANCTIMONIAM SE PER EAS ADSEQUI FATENTUR, SICUT IN ILLA SYNODO GRÆCORUM INSERTUM INVENIMUS, SANCTORUM PATRUM DICTA ADNECTENDO SUBJECIMUS. SED UNDE PRIMUM ADORANDARUM IMAGINUM ORIGO INOLEVERIT PONERE NECESSARIUM JUDICAVIMUS.

Scribit itaque beatus Augustinus in libro de diversis hæresibus:

SIMONIANI, *à Simone Mago, qui baptizatus à Philippo Diacono, sicut in Actibus Apostolorum legitur, pecunia voluit à sanctis Apostolis emere, ut etiam per impositionem manuum ei daretur Spiritus sanctus. hic magicis fallaciis deceperat multos. Docebat autem detestandam turpitudinem indifferenter utendi fœminis, nec Deum mundum fecisse dicebat, negabat etiam carnis resurrectionem, & asseverabat se Christum, idemque Jovem se credi volebat, Minervam vero meretricem quandam Helenam, quam sibi sociam scelerum fecerat, imaginesque & suam & Helenæ discipulis suis præbebat adorandas, quas & Romæ tanquam Deorum simulacra auctoritate publica constituerat. in qua urbe Apostolus Petrus eum vera virtute Dei omnipotentis exstinxit.*

Item idem post pauca:

Secta Carpocratis fuisse creditur quædam Marcellina, quæ colebat imaginem virorum & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando incensumque ponendo.

Item ipse in Epistola ad Dioscorum inter cætera:

Demonstrat quondam Epicurus per imagines plures se finxisse & suis tradidisse. Democritus etiam juste reprehenditur, qui per imagines quamvis aliter quam Epicurus sentiret, ad interiorem cultum pervenire arbitratus est.

Item post pauca:

De Epicuro, qua tamen ut cogitet, imagines dicta ab ipsis rebus, quas atomis formari putat defluere, atque in animum introire subtiliores quam sunt illa imagines, qua ad oculos veniunt. Nam & videndi causam hanc esse dicit quasdam imagines, ita ut universum mundum complectantur extrinsecus.

Item post pauca:

Ille quare non vidit, non opus esse, nec fieri posse, ut incorporeus animus, adventu atque contractu corporearum imaginum cogitet, de visu certe oculorum ambo pariter redarguntur.

Item ipse in lib. 8. de Civit. Dei:

Ermes Ægyptius, quem Trismegisten vocant, sensit ita & scripsit: Quoniam ergo prosvi nostri increduli, & non animadvertentes ad cultum religionemque divinam, invenerunt artem, qua efficerent Deos, cui inventæ adjunxerunt virtutem de mundi natura convenientem, eamque miscentes, quoniam animas facere nō potuerunt, evocantes animas dæmonum vel Angelorum, eas indiderunt imaginibus sanctis divinisque mysteriis, per quas idola, & bene faciendi & male, vires habere potuissent.

Item ipse in Epistola ad Marcellinum:

Quando primum insuevit exercitus populi Romani armare, portare signa, tabulas pictas, vasa celata, miranica, privatim & publice rapere, tunc cœpit perire laudabile illud decus salusque reipublica.

Item ipse in lib. 7. de Civitate Dei.

Vnum verum Dominum, id est, omnis anima corporisq; creatorem, colere quisque contendat, non ideo peccat, quia non est colendus quem colit, sed quia colendum, non ut colendus est colit. Qui vero & rebus talibus, id est, turpibus & scelestis, & non dominum verum, id est, anima corporisque factorem, sed creaturam, quamvis non vitiosam colit, sive illa sit anima, sive corpus, sive anima simul & corpus, bis peccat in Dominum, quod & pro ipso colit, qui non est ipse, & talibus rebus colit, qualibus nec ipso colendus est.

Et paulo post:

Vnde remotis constat ambagibus nefarios dæmones atque immundissimos spiritus hac omni civili theologia invisendis: stolidis imaginibus, & per eas possidendis, & jam stultis cordibus invitatos.

CAPUT QUARTUM.

HÆC DE INITIIS ADORANDARUM IMAGINUM DICTA SINT. NUNC VERO QUID NOSTRI DOCTORES DE INDEBITO SUPERSTITIONIS CULTU SENTIANT, BREVITER EXSEQUENDUM EST.

Origenes in Homilia 8. de initio Decalogi, inter cætera:

Ego sic arbitror accipiendum quod verbi causa, si quis in quolibet metallo auri, vel argenti, vel ligni, vel lapidis facit speciem quadrupedis, alicujusve serpentis vel avis, & statuat illam adorandam, non idolum sed similitudinem fecit, vel etiam si picturas ad hoc ipse statuat, ipse nihilominus similitudinem fecisse dicendum est.

Et infra:

SermoDei universa complectens simul abjurat & abjicit, & non solum fieri idolum vetat, sed & similitudinem omnium, qua in terra sunt, & in aquis & in cælo. addit autem & dicit; Non adorabis ea, neq; coles. *aliud est colere, aliud adorare. Potest quis & interdum & invitus adorare, sicus nonnulli regibus adulantes, cum eos in hujusmodi studia deditos viderint, adorare se simulant idola cum in corde ipsorum certum sit, quia nihil sit idolum. Colere vero, est toto vis affectu & studio mancipare. Vtrumque ergo resecat sermo divinus, ut neque affectu colas, neque speciis adores.* Exod. 20.

Hieronymus in expositione Daniel. Prophetæ:

Notum sit tibi, inquit, *rex, quia Deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti non adoramus, sive statuam, ut Symmachus sive imaginem auream, ut cæteri transtulerunt, voluerimus legere, cultores Dei eam adorare non debent. Ergo judices & principes seculi cum Imperatorum statuas adorant, & imagines hoc se facere intelligant, quod tres pueri facere nolentes, placuerunt Deo. & notanda proprietas, Deos coli, imaginem adorari dicunt, quod utrumque servis Dei non convenit.*

Idem Origenes in Homilia 6. de Cantico quod cantavit Moyses:

Licet Apostolus Joannes dicat; Filioli nondum scimus quid futuri sumus. Sin autem revelatum nobis fuerit de Deo, *scilicet dicens,* similes illi erimus. *Similitudo tamen hac non ad naturam, sed ad gratiam revocatur. Verbi causa, ut si dicamus picturam similem esse ejus cujus imago in pictura videtur expressa, quantum ad gratiam pertinet, visis similis dicetur, quantum ad substantiam longe dissimilis. Illa enim species carnis est & corporis vivi, ista colorum fucus est, & cera tabulis sensu carentibus superposita.*

Isidori ex libr. Etymologiarum:

Pictura autem est imago exprimens speciem rei alicujus, quæ dum visa fuerit, ad recordationem mentem reducit. Pictura autem dicta quasi fictura. Est enim imago ficta, non veritas, hinc & fucata, id est, quædam fuco illita, nihil fidei & veritatis habentia, unde & sunt quædam picturæ, quæ corpora veritatis studio coloris excedunt, & fidem dum augere contendunt ad mendacium provehunt.

Item ipse post pauca:

Picturam autem Ægyptii excogitaverunt, primum umbram hominis lineis circumductam, itaque initio talis, secunda singulis coloribus, postea diversis, sicque paulatim sese ars ipsa distendit, & invenit lumen atque umbras differentias colorum, &c.

Item Hieronymus in expositione Ezechiel. Prophetæ:

Et septuaginta viri de senioribus domus Israel & Jechonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas, & unusquisque habebat thuribulum in manu sua, & vapor nebula de thure consurgebat. Quando dicit septuaginta viros fuisse de senioribus domus Israel, qui tenerent thuribula manibus, ostendit multos & alios fuisse probos qui hoc non faciebant, sed forsitan peccatis aliis tenebantur, unumque nomen Jechoniam filium Saphan stetisse in medio eorum quasi principem sceleris eorum atque sacrilegii, qui omissa religione Dei colebant idola, & in templo non adorabant Deum, cujus erat templum, sed picturas parietum.

Firmianus Lactantius in libr. 1. de falsa religione, inter cætera inquit:

Illa quæ sunt extra hominem, quid opus est ea colere quibus careas? Virtus enim colenda est, non imago virtutis, & colenda est, non sacrificio aliquo, aut thure, aut precatione solenni, sed voluntate sola atque proposito. nam religio ac veneratio nulla alia nisi unius Dei tenenda est. Quod igitur opus est, o vir sapientissime, tantos sumtus vel fingendis vel colendis imaginibus impendere? firmius & incorruptius templum est pectus humanum: hoc potius ornetur: hoc veris illis numinibus impleatur. has enim falsas consecrationes sequitur quod necesse est, qui enim sic virtutes colunt, id est, qui umbras & imagines virtutum consectantur, ea ipsa, quæ vera sunt, tenere non possunt, & cætera.

Augustin. in libr. Quæstion. veteris & novi testamenti:

Christiani, utpote pauperes, quos stultos vocant, unum Deum colunt in mysterio, ex quo sunt omnia: nec aliquid quod ab eo conditum est, venerantur. ipsum enim solum sufficere sibi & abundare sciunt, ad salutem.

Item idem post pauca:

Non ergo nobis videtur, ut quod homo fecit, adorari debeat. factor enim à factura, non factura à factore adorari judicatur.

Item Firmiani Lactantii de falsa religione libr. 2.

Duplici ergo ratione peccatur ab insipientibus, primum, quod elementa, id est, Dei opera Deo præferunt. Deinde quod elementorum ipsorum figuras humana specie comprahensas colunt.

Item ipse in eodem libro:

Nihil aliud adoremus, nihil colamus, nisi solius artificis, parentisque nostri unicum nomen.

Item ipse in eodem libro:

Supra ergo non infra est Deus, nec in ima potius, sed in summa religione, quæ credendus est.

Et infra:

Nihil potest esse cœleste in ea re, quæ fit ex terra. quicquid enim simulatur, falsum esse necesse est, nec potest unquam veri nomen accipere, quod veritatem fuco & imitatione mentitur.

Item ipse eodem libro:

Ut intelligas nihil colendum esse, quod oculis mortalibus cernitur.

Augustin. in libro psalm. 113.

Noli ergo addere manus hominum, ut ex eo metallo quod fecit verus Deus, velis facere falsum Deum, imo falsum hominem, quē pro vero venereris Deo, quem quisquis pro vero homine in amicitiam reciperet, insaniret. Ducit enim & affectu quodam infirmo rapit infirma corda mortalium forma similitudo & membrorum imitata compago.

Fulgentius in libr. de fide ad Donatum:

Quia ipse Deus sibi soli præcipiens tantummodo serviendum, seque jubens à fidelibus adorandum, prorsus interdixit, ne quis audeat creaturam adorare, creaturaque servire. propterea in fine primi illius præcepti de omnibus, quæ creavit ita loquitur; non adorabis ea, nec servies eis. Exod. 20.

Et post pauca:

Vera enim religio in unius constat Dei servitio.

Item ipse post pauca:

Sic veraciter unum Deum cum patre filium vera fides adorat, qua sic Deo novit à creaturis omnibus serviendum, ut noverit creatura non deberi divinæ servitutis obsequium.

Augustinus in epistola ad Maximum Grammaticum:

Sciet à Christianis catholicis, quorum in vestro oppido etiam Ecclesia constituta est, nullum coli mortuorum, nihil denique adorari, quod sit factum & conditum a Deo, sed unum ipsum Deum qui fecit & condidit omnia.

Item Augustinus in libr. de Quantitate animæ:

Deus autem immortalem animam fecit, ut opinor, nisi forte tibi aliter videtur. Ergo tu velles .... talia fieri dixerim, sed quemadmodum ipse immortalis immortale quiddam fecit ad similitudinem suam, sic & nos immortales facti a Deo, ad similitudinem nostram quod facimus immortale esse deberet, recte diceres si ad ejus imaginem pingeres tabulam, quod in te immortale esse credis: nunc vero in ea exprimis similitudinem corporis, quod profecto mortale est. Quomodo ergo sum similis Deo cum immortalia nulla possum facere ut ille? quomodo nec imago corporis tui potest hoc valere, quod tuum corpus valet, sic anima non miraadum est, si potentiam tantam non habet, quantam ille ad cujus similitudinem facta est, &c.

Si enim imago humani corporis nec tantum valere asseritur, quantum veraciter ipsum corpus valere perhibetur, qua causa sibi suffragari posse putant nonnulli reprehensione digni, qui in illa Synodo Græcorum mediationem imaginum, sibi necessariam esse dicere præsumserunt?

August. lib. 8. de civitate Dei:

Quapropter merito homo deficit ab illo qui eum fecit, cum sibi præficit ipse quod fecit. Demonstrat enim idem Ermes, quod homines mortui divino colebantur honore, velut Æsculapius atque Mercurius, quem suum esse dicit avum, & reliqui. Hac enim occasione accepta, dæmones ut intercessores exsisterent apud bonos Deos, quos nos Angelos sanctos, seu Archangelos, vel Potestates dicimus, tali enim ratione, nubiloso velamine sapientes gentilium sua numina obtexere nitebantur.

Ambrosius in expositione epist. ad Romanos:

Numquid tam demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, ut honorificentiam Regis vindicet Comiti, cum de hac re si qui etiam tractare fuerint inventi jure ut rei damnantur majestatis, & isti se non cogitant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ & relicto domino conservos adorant, quasi sit aliquid quod plus reservet domino. Nam ideo ad Regem per Tribunos aut Comites itur, quia homo utique est Rex, & nescit quibus debeat rempublicam credere. Ad Deum autem promerendum, quem nihil utique latet, omnium enim merita novit, suffragatione non est opus, sed mente devota.

Item Augustinus in libro de Vera religione, inter cætera dicit:

Ad percipiendam veritatem nihil magis impedire quam vitam libidinibus deditam & falsas imagines rerum sensibilium, quæ nobis ab hoc sensibili mundo per corpus impressa, varias opiniones erroresque generant. Nec errorem ullum in religione esse potuisse, si anima pro Deo suo non coleret animam aut corpus, aut phantasmata sua, quæ nihil sunt aliud, quam de specie corporis corporeo sensu attracta figmenta.

Item in eodem:

Non sit nobis religio humanorum operum cultus, meliores enim sunt ipsi artifices, qui talia fabricant, quos tamen colere non debemus. Non sit nobis religio in phantasmatibus nostris. melius enim qualecunque verum, quam omne quicquid pro arbitrio fingi potest, & tamen animam ipsam, quamvis anima vera sit, cum falsa imaginatur, colere non debemus. melior est vera stipula, quam lux inanis cogitatione pro suspicantis voluntate formata, & tamen stipulam quam sentimus, & tangimus, dementis est credere colendam.

Item idem libro decimo de Civitate Dei:

Multa denique de cultu divino usurpata sunt, quæ honoribus deferrentur humanis, sive humilitate nimia, sive adulatione pestifera, ita tamen ut quibus ea deferrentur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi. si autem eis multum additur, adorandi. quis vero sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit.

Item August. in libr. Quæst. 84.

Minoribus rebus intenta anima, quas per corpus corporaliter facit, minus inhæret ipsi summæ sapientiæ, qui vero talia opera colunt, quantum deviaverint à veritate, hinc colligi potest, quia si ipsa animalium corpora colerent, quæ multo excellentius fabricata sunt, & quorum sunt ea imitamenta, quid eis infelicius diceremus?

CAPUT QUINTUM.

QUA RATIONE QUAVE AUCTORITATE IMAGINES SANCTORUM ADORANDÆ SINT, EISQUE, UT FERTUR, IN CENSUM PONENDUM, CUM IPSI ANGELI VEL SANCTI HOMINES VIVOS SE ADORARI NOLUERINT.

Unde

Unde beatus Augustinus in libr. 11. de Civitate Dei sic ait:

Putaverunt quidem deferendum angelis honorem vel adorando, vel sacrificando, qui debetur Deo, & eorum sunt ammonitione prohibiti, jussiq; hoc ei deferre, cui nas fas esse noverunt, imitati sunt angelos sanctos, & jam sancti homines Dei. Nam Paulus & Barnabas in Lycaonia facto quodam miraculo sanitatis, putati sunt Dii, eisq; Lycaonii victimas immolare voluerunt, quod à se humili pietate removentes, ei in quem crederent annunciaverunt Deum.

Et post pauca:

Quecumq; igitur mortalis potestas quantalibet virtute prædita, si nos diligit sicut seipsam ei vult esse subditos, ut beati simus, cui & ipsa subdita beata est. Si ergo non colit Deum, misera est, quia privatur Deo. Si autem colit Deum, non vult se coli pro Deo. illi enim potius divinæ sententiæ suffragatur, & dilectionis viribus favet, quia scriptum est; sacrificans Diis, eradicabitur, nisi Domino soli. *Nam ut alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obsequium, quo colitur Deus, sacrificium certe nullus hominum est, qui audeat dicere deberi nisi Deo.*

Item idem in Psalm. 96. inter cætera:

Homines autem sanctos attendite, qui sunt similes angelis. cum inveneris hominem aliquem sanctum servum Dei, si volueris illum colere & adorare pro Deo, prohibet te, non vult sibi arrogare honorem Dei, non vult tibi esse pro Deo, sed tecum esse sub Deo.

Et post pauca:

Sic & sancti angeli illius gloriam quærunt quem diligunt, ad ejus cultum, ad ejus orationem, ad ejus contemplationem omnes quos diligunt rapere & inflammare student, ipsum illis adnuntiant non se, quoniam angeli sunt, & quia milites sunt, non norunt gloriam quærere nisi Imperatoris sui.

Item post pauca:

Nemo dicat, Timeo ne irascatur mihi angelus, si non illum colo pro Deo meo. Tunc tibi irascitur, quando ipsum colere volueris. bonus est enim, & Deum amat. quomodo dæmones irascuntur, si non colantur, sic angeli indignantur, si pro Deo colantur.

Item libr. 10. de Civitate Dei:

Non itaq; debemus metuere, ne in mortales & beatos uni Deo subditos, non eis sacrificando offendamus, quod enim non nisi uni vero Deo deberi sciunt, cui & ipsi adhærendo beati sunt, proculdubio neque per ullam significantem figuram neque per ipsam rem, quæ sacramentis significatur, exhiberi sibi volunt. Dæmonum est hæc arrogantia, superborum atque miserorum, à quibus longe diversa est pietas subditorum Deo.

Item idem in eodem:

Non autem martyribus nostris non templa sicut Diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt species fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus, sed uni Deo, & martyrum & nostro; ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui mundum in ejus confessione vicerunt, suo loco, vice & ordine nominantur. Non tamen a sacerdote, qui sacrificat, invocantur; Deo quippe non ipsis sacrificat; quamvis in memoria sacrificet eorum, quia Dei sacerdos est, & non illorum; ipsum vero sacrificium corpus est Christi, quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi.

Item August. in sermone Evangelico, de potestate quam dedit dæmonibus, ut abirent in porcos:

Noli inclinari angelis, ut eis sacrificandum putes, nec bonis & sanctis, nolunt enim, quando facis non diligunt; diligunt autem, si cum eis adores quem adorant.

Item idem in libro de Quantitate animæ:

Homo autem quilibet alius quanquam sapientissimus & perfectissimus, vel prorsus qualibet anima rationis compos atque beatissima est amanda tantummodo atque imitanda est, eiq; pro merito atque ordine quod ei congruit deferendum. Nam Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.

Origenes in epist. ad Romanos:

Cum possent homines Deum agnoscere ab ejus cultu declinantes ad imagines hominum adorandas, & animalium deverterunt. ut enim breviter & omni in unum collecta definitione dicamus, adorare aliud præter Patrem & Filium & Spiritum sanctum, impietatis est crimen.

Item August. in lib. de Vera relig.

Non sit ergo nobis religio cultus corporum æthereorum atque cælestium, sed ejus, cujus contemplatione beati sunt. Neque enim & nos videndo angelum beati sumus, sed videndo veritatem, qua etiam ipsos diligimus angelos, nec invidemus, quod ea paratiores, & nullis molestiis interpedientibus perfruuntur, sed magis eos diligemus, quoniā & nos tale aliquid sperare à communi Domino jussi sumus. quare honoramus eos caritate, non servitute, nec eis templa construimus. nolent enim sic honorari a nobis, quia nos ipsos cum boni sumus templa summi Dei esse noverunt.

Item ipse in libr. 8. de Civitate Dei:

Sane nec martyribus templa, sacerdotia. sacra & sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus; honoramus sane memorias eorum tanquam sanctorum hominum Dei, qui usque ad mortem corporum suorum pro veritate certarunt, ut innotesceret vera religio, falsis fictisque convictis, quod etiamsi qui antea sentiebant timendo reprimebant, quis autem audivit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare, &

jam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumque constructum dicere in precibus; Offero tibi sacrificium Petre vel Paule, vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis cœlesti honore sociavit? ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem invocato in auxilium ex illorum memoria renovatione adhortemur. Quacumque igitur adhibentur religiosorum obsequia in martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia mortuorum tamquam Deorum.

Hieronymus ad Riparium presbyterum:

Acceptis primum literis tuis, non respondere superbia est, respondere temeritatis. De his enim rebus interrogas, quæ & proferre & audire sacrilegium est. Ais Vigilantium, qui κατ᾽ ἀντίφρασιν hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectius diceretur, os fœtidum rursus aperire, & putorem spurcissimum contra sanctorum martyrum proferre reliquias, & nos, qui eas suscepimus, appellare cinerarios & idolatras, qui mortuorum hominum ossa veneramur. O infelicem hominem, & omni lacrymarum fonte plangendum, qui hæc dicens non se intelligit esse Samaritam & Judæum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam vasa quæ in eadem domo fuerint polluta suspicantur, sequentes occidentem literam, & non spiritum vivificantem. Nos autem non dico martyrum reliquias, sed ne Solem quidem & Lunam, non angelos, non archangelos, non Seraphim, non Cherubim, non omne nomen quod nominatur, & in præsenti seculo, & in futuro colimus & adoramus, ne serviamus creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in secula: honoramus autem reliquias martyrum, ut eum cujus sunt martyres adoremus: honoramus servos, ut honor servorum redundet ad dominum, qui ait qui vos suscipit, me suscipit.

Idem ipse adversus Vigilantium:

Actor. 14. *Quis enim, ô insanum caput, aliquando martyres adoravit? quis hominem putavit Deum? nonne Paulus & Barnabas cum Lycaonibus Jupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt, non quo meliores non essent olim mortuis hominibus Jove atque Mercurio, sed quod sub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur, quod & de Pe-*
Act. 10. *tro legimus, qui Cornelium se adorare cupientem manu sublevavit & dixit;* Surge, nam & ego homo sum.

Augustinus in lib. de Solutione quæstionum cap. 3.

Proinde sicut impia superbia sive hominum, sive dæmonum, sibi hos divinos honores exhiberi vel jubet vel cupit, ita pia humilitas vel hominum vel Angelorum sanctorum, hæc sibi oblata recusavit, & cui deberentur ostendit.

In libr. 19. De civit. Dei dicit Augustinus:

Sed Deus ille, quem coluerunt sapientes Hebræorum, & jam cœlestibus sanctis angelis & virtutibus Dei, quos beatissimos tanquam cives in hac nostra peregrinatione mortali veneramur & amamus, sacrificari vetat & coli, intonans in lege sua, sacrificans Diis eradicabitur.

CAPUT SEXTUM.

HÆC CONTRA EOS, QUI ANNORUM NUMERO SUPERSTITIONEM IMAGINUM VINDICARE VOLUNT, CONSUETUDINEM SEQUI CUPIUNT POTIUS, QUAM VERITATIS AUCTORITATEM.

Augustinus in lib. Quæstion. veteris & novi Testamenti:

I*Rrationabile,* inquit, *vulgus, aut apparentes umbras, aut dæmonia, aut simulacra mortuorum, ut Deos colere cœperunt. quæ res in consuetudine vetustatis deducta arbitratur rationis sibi veritatem posse defendi, cum veritatis ratio non ex consuetudine atque ex vetustate, sed ex Deo sit, quia non vetustate Deus probatur, sed æternitate. quamobrem fides non cœpta res, sed sine initio est. In Deum enim credere nostrum incipere est: nam quod creditur æternum est.*

Et post pauca:

Quod colunt Pagani post Deum est, opus post opificem est, pagani colunt opera, nos opificem, illi creaturam, nos creatorem, factus homo cœpit venerari suum conditorem, quia & dignum est, & causa hoc exegit.

Hieremias Propheta:

Post Baalim, inquit, *abierunt, quos didicerunt à patribus suis.*

Unde Hieronymus:

Ergo nec parentum, nec majorum error sequendus est, sed auctoritas scripturarum, & Dei docentis imperium.

August. in Psalm. 113.

Videntur autem sibi purgatioris esse religionis, qui dicunt, nec simulacrum, nec dæmonium colo, sed effigiem corporalem ejus rei signum intueor quam colere debeo.

Item post pauca:

Audent respondere, non ipsa corpora colere, sed quæ illis regendis præsident numina.

Si enim, sicut præmissa sanctorũ Patrũ documẽta declarant, sancti angeli & sancti viri nõ sunt colẽdi nec adorãdi, hoc enim & ipsi refugiũt, sed sola caritate, nõ autẽ servitute honorãdi, nec sanctis martyribus tem-

pla

pla, sacra & sacrificia sed soli Deo constituenda, præsertim cum honorandi sint propter imitationem, non adorandi propter religionem, qua ratione antiqua auctoritate adoratio, incensum, luminaria, & cætera, quæ in epistola Græcorum adnumerantur eis exhibenda sunt? Quapropter omissa omni superstitione convenit sanctæ Catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ religioni erga Sanctorum imagines hanc discretionem tenere, sicut eximius doctor beatus Papa Gregorius docuit, & in suis scriptis nobis tenendū sequendūque reliquit.

CAPUT SEPTIMUM.

NE IGITUR EX SUPERSTITIONE AUT EX QUALIBET ALIA OCCASIONE SCANDALA INFIRMIORIBUS FRATRIBUS PROVENIRE POSSENT, HOC SUMMOPERE SANCTI VIRI PROVIDA CONSIDERATIONE VITARE STUDUERUNT, ET DICTIS FACTISQUE SUIS NOBIS VITANDUM USQUEQUAQUE EVIDENTER OSTENDUNT.

Hinc enim beatus Augustin. in lib. 4. de Civit. Dei.

MAJORES, inquit, *nostri, superstitionem à religione separaverunt.*

Item idem in lib. 10. de Civit. Dei ejusdem operis.

Legimus serpentum morsus mortiferos pœnam justissimam peccatorum in ligno exaltato atque prospecto æneo serpente sanatos, ut & populo subveniretur afflicto, & mors morte destructa, vel ut crucifixa mortis similitudine signaretur. quem sane serpentem propter facti memoriam reservatum, cum postea populus errans tanquam idolum colere cœpisset, Ezechias rex religiosa potestate Deo serviens cum magna pietatis laude contrivit.

Tale quid & beatum Epiphanium virum sanctissimum & doctissimum zelo divino succensum, in epistola quam ad Joannem Constantinopolitan. Episcopum scribit, & beatus Hieronymus de Græco in Latinum sermonem transtulerat, legimus fecisse:

Audivi, inquit, *quosdam murmurare contra me, quando simul pergebamus ad sanctum locum, qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more ecclesiastico facerem, & venissem ad villam, quæ dicitur Anablata, vidissemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogassem qui locus esset, didicissemque esse ecclesiam, & intrassem ut orarem, inveni ibi velum pendens in foribus ejusdem ecclesiæ, tinctum atque depictum, & habens imaginem quasi Christi, vel sancti cujusdam. Non enim satis memini cujus imago fuerit. Cum ergo hoc vidissem in ecclesia Christi contra auctoritatem scripturarum hominis pendere imaginem, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus ejusdem, ut pauperem mortuum eo obvolverent & efferrent, illique contra murmurantes dicerent, si scindere voluerit, justum erat ut aliud daret velum, atque commutaret, quod cum audissem me daturum esse pollicitus sum, & illico se missurum, paululum autem moratum fuit in medio, dum quæro optimū velum pro eo mittere, arbitrabar enim de Cypro mihi esse mittendū. Nunc autem misi quod potui reperire, & precor ut jubeas presbytero ipsius loci suscipere velum à lectore, quod à nobis missum est, & deinceps præcipere in Ecclesia Christi istiusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniunt non appendi.*

1 Nam & beatus Paulus Apostolus in Epistola prima ad Corinthios ob scandalum infirmiorum fratrum vitandum ita scripsit:

De his autem quæ idolis sacrificantur, scimus, quia omnes scientiam habemus, & quia idolum nihil est. Quod B. Ambrosius ita exponit: *Hi*, inquit, *inflati erant per scientiā, qui idolo contra salutem fratrum imperitorum carnes sacrificatorum edebant, scientes licere carnem edere, & quod nihil est idolum, ideo non contaminare edentem, hi scandalum fratribus erant, caritatem præ oculis non habentes, quia plus erat carnem contemnere, quam fratri scandalum facere.* Et post pauca: *Propter quod si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ut non fratrem meum scandalizem, in tantum caritati studendum docet, ut licita pro inlicitis habeantur, ne obsint fratri, quantum enim mali est per illicita non delinquere, & per ea quæ concessa sunt offendere, ut lex servetur in illicitis, & in licitis non custodiatur, dum inconsiderate eduat.* Unde B. Apostolus dicit: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* 1. Cor. 6. & 10.
Quod B. Augustinus ita exponit: *Potest ergo aliquid licere & non expedire. Expedire autem quod non licet non potest, ac per hoc non omnia licita expediunt, omnia autem inlicita non expediunt. Sunt quippe licita, quæ non expediunt, sicut Apostolo teste didicimus, sed id quod inter illicitum est, & ideo non expedit, atque quod licitum est, nec tamen expedit, quid intersit, aliqua universali regula diffinire difficile est.* Et infra: *Quapropter quia verum dixisse Apostolum dubitare non possumus, & aliqua peccata esse licita dicere non audemus, restat ut dicamus fieri aliquid, quod non expediat, & tamen si licitum est, non esse peccatum, quamvis quoniam non expedit, non sit utique faciendum.* Et post pauca: *Ut igitur si possumus enitamur inter id quod licet & non expedit, & id quod non licet, atque ideo nec expedit, aliquo certo fine distinguere, ea mihi videntur licere, & non expedire, quæ per justitiam quidem quæ coram Deo est permittuntur, sed propter offensionem hominum ne impediantur a salute vitanda sunt, ea vero non licere, & ideo non expedire, quæ hic ipsa justitia vitantur, ut facienda non sint, etiamsi ab eis, quibus in notitiam fuerint perlata non laudentur.* Item post pauca: *Expedit tunc, quando non solum per justitiam quæ coram Deo est, permittitur, sed etiam hominibus nullum ex hoc impedimentum salutis infertur. Tunc autem non expedit id quod licitum est, quando permittitur quid, sed usus ipsius potestatis affert impedimentum salutis.*

Hæc ideo inseruntur, ut hi qui imagines erigunt memoriæ causa & amoris, illud caveant, ne quod ab illis forte devote & licitè fit, infirmis in scandalum evenire contingat, ut sic suæ devotioni satisfaciant, quatenus salutem infirmorum non obliviscantur, & infirmam conscientiam fratrum, occasione superstitionis præbendæ, commaculent.

CAP.

CAPUT OCTAVUM.

PROPTER EOS AUTEM QUI SIBI OB HOC SUFFRAGARI AD ADORATIONEM IMAGINUM PUTANT, QUOD DICUNT ADORASSE JACOB JOSEPH FILIUM SUUM, VEL CERTE ADORASSE FASTIGIUM VIRGÆ EJUS, NECESSARIUM DUXIMUS, QUALITER ID A BEATO HIERONYMO ET BEATO AUGUSTINO EXPONATUR, SUBNECTENDUM.

Scribit itaque beatus Hieronymus in libro Hebraicarum Quæstionum:

POSTQUAM, inquit, *juraverat ei filius, securus de petitione quam rogaverat, adoravit Deum contra caput lectuli sui, sanctus & Deo deditus vir, oppressus senectute, habebat lectulum positum, ut ipse jacentis habitus absque difficultate ulla ad orationem esset paratus.*

Augustinus in lib. Quæst. Genes. cap. 62.

Quod habent Latini codices, & adoravit super caput virgæ ejus, *nonnulli emendantes habent*, adoravit super caput virgæ suæ, *vel* in capite virgæ suæ, *sive* in cacumẽ, *vel* super cacumẽ. *Fallit enim eos Græcum verbum, quod eisdem literis scribitur sive* ejus, *sive* suæ, *sed accentus dispares sunt, & ab eis qui ista noverunt in codicibus non contemnuntur. valent enim ad magnam discretionem, quamvis & unam plus literam habere posset, & si esset sua, ut non esset αὐτοῦ, sed ἑαυτοῦ, ac per hoc merito quæritur, quid sit hoc quod dictum est. nam facile intelligeretur, senem, qui virgam ferebat, eo more quo illa ætas baculum solet, ut se inclinavit ad Dominum adorandum, id utique fecerit super cacumen virgæ suæ, quam sic ferebat, ut super eam caput inclinando adoraret Deum. quid est ergo*, adoravit super cacumen virgæ ejus. *id est, filii sui Joseph: & is forte tulerat ab eo virgam, quando ei jurabat idem filius. & dum eam tenet post verba jurantis nondum illam redditam, mox adoravit Deum. non enim pudebat eum ferre tantisper insigne potestatis filii sui, ubi figura magnæ rei futuræ designabatur: quamvis in Hebræo facillima hujus quæstionis absolutio esse dicatur, ubi scriptum perhibent.* & adoravit Israhel ad caput lecti, *in quo utique senex jacebat, & sic positum habebat, ut in eo sine labore quando vellet adoraret.*

CAPUT NONUM.

CONTRA ILLOS, QUI HOC SE ADJUVARE PUTANT, QUOD DICITUR IN REGUM, QUIA ADORAVIT NATHAN PROPHETA DAVID, ALIQUID RESPONDENDUM EST.

De hac enim adoratione ita beatus Gregorius in lib. 10. explanationum in Job loquitur.

PENE *ergo lex Dei multiplex dicitur, quia nimirum cum una eademque sit caritas, si mentem plene cœperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit, cujus diversitatem breviter exprimimus, si in electis singulis bona illius perstringendo numeremus. Hæc namque per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctando toleravit. Hæc Enoc & inter homines vivere spiritualiter docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit.*

Et paulo post:

Hæc Nathan, & contra peccantem regem auctoritate libera increpationis sustulit, & cum regis culpa deesset, in petitione humiliter stravit. Claret namque quod talis esset hæc adoratio, sicut & nos ante honorabiliores personas, cum eas salutamus, prosternimur humilitatis gratia, & eas adorasse dicimur, dum eis nullum divini honoris cultum exhibemus, eodemque modo adorasse Jacob Esau fratrem suum haud dubium non est.

CAPUT DECIMUM.

CONTRA ILLOS ETIAM, QUI IMAGINES ADORARE SE PROFITENTUR, QUIA SACRA AB ILLIS NUNCUPANTUR, ET SACRIS VASIS EAS ÆQUIPARANT, ALIQUID DICENDUM EST.

August. in Psalm. 113.

SIMULACRA, *inquit*, gentium, argentum & aurum, *sed Deus fecit argentum & aurum*, opera, *inquit*, manuum hominum. *Hoc enim venerantur, quod ipsi ex auro argentoque fecerunt, sed enim & nos pleraque instrumenta & vasa, ex hujuscemodi materia, vel metallo habemus in usu celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur, in ejus honore cui pro salute nostra inde servitur. & sunt profecto etiam ista instrumenta vel vasa quid aliud quam opera manuum hominum? verumtamen numquid os habent, & non loquuntur, numquid oculos & non videbunt, numquid eis supplicamus, quia per eas supplicamus Deo? illa maxima causa est impietatis insana, quod plus valet in affectibus miserorum viventi similis forma, quæ sibi efficit supplicari, quam quod eam manifestum est non esse viventem, ut debeat à vivente contemni.*

CAPUT UNDECIMUM.

CONTRA EOS ETIAM DICENDUM EST, QUI, PRO IMAGINUM ADORATIONE DUO CHERUBIM ADSUMUNT IN TESTIMONIUM, QUÆ IN SIGNO MYSTERII DUCTA FUERUNT.

Unde

Unde beatus Augustinus in libro de Doctrina Christiana tertio, inter cætera, inquit:

MISERABILIS est animæ servitus signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream, oculum mentis ad hauriendum æternum lumen levare non posse, quæ tamē servitus in Judæorum populo longè à cæterarum gentium more distabat, quandoquidem rebus temporalibus ita subjugati erant, ut unus eis in omnibus commendaretur Deus, & quanquam signa rerum spiritalium pro ipsis rebus observarent nescientes quo referrentur, id tamen insitum habebant, quod tali servitute uni omnium, quem non videbant, placerent Deo, quam custodiam tanquam sub pædagogo parvulorum fuisse scribit Apostolus, & ideo qui talibus signis pertinaciter inhæserunt, contemnentem ista Dominum, cum jam tempus revelationis eorum venisset, ferre non potuerunt, atque inde calumnias, quod sabbatho curasset, moliti sunt principes eorum populusque signis illis tanquam rebus adstrictus, non credebat Deum esse, vel à Deo venisse qui ea sicut à Judæis observabantur, nolebat attendere, sequi crediderunt ex quibus facta est prima Ecclesia Hirosolymitana. satis ostenderunt, quanta utilitas fuerit eo modo sub pædagogo custodiri, ut signa quæ temporaliter imposita erant servientibus, ad unius Dei cultum, qui fecit cœlum & terram opinionem observantium religarent. si ergo signū utiliter institutū pro ipsa re sequi, cui significandæ institutum est, carnalis est servitus, quanto magis inutilium rerum signa instituta pro rebus accipere, quæ si retuleris ad ea ipsa quæ his significantur eisque colendis animum obligaveris, nihilominus servili, carnalique onere atque velamine non carebis: quamobrem Christiana libertas eos quos invenit sub signis utilibus tanquam prope inventos interpretatis signis, quibus subditi erant, elevatos ad eas res quarum signa sunt liberavit. Ex his factæ sunt Ecclesiæ sanctorum Israelitarum. quos autem invenit sub signis inutilibus, non solum servilem operationem sub talibus signis, sed etiam ipsa signa frustravit, removitque omnia, ut à corruptione multitudinis simulacrorum deorum, quam sæpe ac propriè Scriptura fornicationem vocat, ad unius Dei cultum gentes converterentur, nec sub ipsis jam signis utilibus servitura, sed exercitatura potius animum in eorum intelligentia spiritali. Sub signo enim servit, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nesciens quid significet. qui vero aut operatur aut veneratur utile signum divinitus institutum, cujus vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius quo talia cuncta referenda sunt. Talis autem homo spiritalis & liber est, etiam tempore servitutis quo carnalibus animis nondum oportet signa illa revelari, quorum jugo edomandi sunt. Tales autem spiritales erant Patriarchæ & Prophetæ, omnesque in populo Israel, per quos nobis sanctus Spiritus, ipsa scripturarum & auxilia & solatia ministravit. hoc vero tempore posteaquam resurrectio Domini nostri manifestissimum judicium nostræ libertatis inluxit, ne eorum quidem signorum, quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati sumus, sed quædam pauca pro multis eadem quæ factu facillima, & intellectu augustissima, & observatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina, sicuti est baptismi sacramētū & celebratio Corporis & Sanguinis Domini, quæ unusquisq; cum percipit quo referantur imbutus agnoscit, ut ea non carnali servitute, sed spiritali potius libertate veneretur: ut autem literam sequi, & signa pro rebus quæ his significantur accipere servilis infirmitatis est, ita inutiliter signa interpretari male vagantis erroris, qui autem non intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur servitute. melius est autem vel premi incognitis, sed utilibus signis, quam inutiliter ea interpretando à jugo servitutis eductam cervicem laqueis erroris inserere.

CAPUT DUODECIMUM.

DE CULTU DEBITO QUEM GRÆCI LATRIAM DICUNT, VEL RELIGIONE CULTUQUE QUÆ UNO VOCABULO GRÆCI THRESCIAM VOCANT, VEL QUOD NON SIT MANUFACTUM, COLENDUM NEC ADORANDUM.

Augustinus in lib. 10, de Civit. Dei:

HIC est enim divinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus, propter quem uno verbo significandum, quoniam mihi satis idoneum non occurrit latinum græco, ubi necesse est insinuo quod velim dicere. Latriam, *quippe nostri ubicunque sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt servitutē: sed ea servitus quæ debetur hominibus secundū quam præcepit Apostolus servos dominis suis subditos esse debere, alio nomine græce nuncupari solet.* Latria *vero secundū consuetudinem qua locuti sunt, qui nobis divina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, aut pene semper ea dicitur servitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde si tantummodo cultus ipse dicatur non soli Deo deberi videtur. dicimur enim colere etiam homines, quos honorifica vel recordatione, vel præsentia frequentamus, nec solum ea quibus nos religiosa humilitate subjicimus, sed quædam etiam quæ subjecta sunt nobis perhibentur coli. nam ex hoc verbo, &* agricolæ, *&* coloni, *&* incolæ *vocantur, & ipsos deos non ob aliud appellant cœlicolas, nisi quod cœlum colant, non utique venerando, sed inhabitando tanquam cœli quosdam colonos, non sicut appellantur coloni, qui conditionem debent genitali solo propter agriculturam sub dominio possessorum. sed sicut ait quidam latini eloquii magnus auctor,* Urbs antiqua fuit Tyrii tenuere coloni. *Ab incolendo enim colonos vocavit, non ab agricultura. Hinc & civitates à majoribus civitatibus, vel populorum examinibus conditæ coloniæ nuncupantur. ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo propria quadam notione verbi hujus omnino verissimum est* Virgilius.

Item Augustin. lib. Locutionum in Genesi de lapide quem erexit Jacob, ita dicit:

Quod statuit lapidem Jacob quem sibi ad caput posuerat, constituit eū titulum, & perfudit illū oleo, non aliquid idolatriæ simile fecit, nō enim vel tūc vel postea frequētavit lapidē adorādo vel ei sacrificādo, sed signū fuit in prophetia evidētissima cōstitutū, quæ pertinet ad unctionē, unde Christi nomē à chrismate est.

Post pauco:

Sumsit autem Jacob lapidem & constituit eum titulum. Diligenter animadvertendum est, quomodo istos titulos in rei cujusq; testimonium constituebant, nō ut eos pro Diis colerent, sed ut aliquid significarent.

CAPUT

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

CONTRA EOS ETIAM, QUI EADEM AUCTORITATE IN ILLA SYNODO GRÆCORUM SE IMAGINES ADORARE PROFESSI SUNT, SICUT ET VIVIFICAM CRUCEM DEBITO HONORE ET TROPHÆO VIRTUTIS, PAUCA INSERENDA NECESSARIUM JUDICAVIMUS, UT CONVINCANTUR, NON SE HAC OCCASIONE SUÆ SUPERSTITIONI POSSE SUFFRAGARI.

De Cruce, Ecclésiastica Historia pauzit, cap. 9. de Constantino:

ERAT quidem jam tunc Christianæ religionis fautor verique Dei venerator, nondum tamen, ut est solemne nostris initiari, signa Dominicæ passionis acceperat. Cum igitur anxius & multa secum de imminentis belli necessitate pervolvens iter ageret, atque ad cœlum sæpius oculos elevaret, & inde sibi divinum precaretur auxilium, vidit per soporem adorientis partem in cœlo signum crucis igneo fulgore rutilare, cumque tanto visu fuisset exterritus, ac novo perturbaretur aspectu, adstare sibi vidit angelos, dicentes: Constantine, in hoc vince. *Tum vero lætus redditus, & de victoria jam securus, signum crucis, quod in cœlo viderat, in sua fronte designat, & ita cœlitus invitatus ad fidem, non mihi videtur illo inferior, cui similiter de cœlo dictum est:* Saule, Saule, quid me persequeris? ego sum Jesus Nazarenus,
Actor. 9. *nisi quia hic non adhuc persequens sed etiam ex consequens invitatur. Exin signum, quod in cœlo sibi fuerat demonstratum, in militaria vexilla transformat, ac Labarum, quem dicunt, in speciem crucis Dominicæ exaptat, & ita armis, vexillisque religionis instructus, adversum impiorum arma proficiscitur. Sed & in dextra sua manu signum nihilominus crucis ex auro fabrefactum habuisse perhibetur.*

Item in Tripartita Historia, lib. 1. cap. 4.

In his igitur solicitudinibus constitutus in somno, vidit crucis signum cœlo splendide collocatum, mirantique visionem, adfuerunt Angeli, dicentes; O Constantine, in hoc vince. *Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signum crucis monstrasse ac præcepisse, ut figuram similem faceret, & in præliis auxilium hoc haberet, quo victoriam jura conquireret. Eusebius itaque Pamphili, cum jurejurando ipso Imperatore dicente audisse se refert, quia circa meridiem declinante jam sole crucis signum ex lumine factum, & scripturam conservatam ei dicentem,* in hoc vince, *vidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. pergenti namque aliquo cum exercitu, per iter hoc in quo ei miraculum est ostensum, dumque cogitaret quid esset, nox superveniit & dormienti Christus apparuit cum signo quod vidit in cœlo, jussitque ut fieret ejus signi figuratio, quæ foret auxilium in congressibus præliorum.*

Legitur in eod. lib. cap. 5.

Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat, eo quod Imperatorem præcedere & adorari eum à militibus moris esset. unde præcipue Constantinum reor nobilissimum decus Imperii Rom. in signum mutasse crucis, ut frequenti visione atque cura desuescerent à priore more subjecti, & eum solum arbitrarentur Deum, quem coleret Imperator, & quo duce & auxiliatore uterentur adversus hostes. semper enim hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maxime laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. constituit itaque certos signiferos, qui in cœlo laborarent, quorum opus erat ut vicibus humeris eum veherent, & omnes acies ita instrarent. Fertur enim quod aliquando quidam ferens hoc signum repente hostibus invadentibus expavisset, dedissetque illud alteri vehendum, cumque se de prælio subtraxisset, & jacula declinasset, subito percussus interiit, ille vero qui sacrum suscepit tropheum, multis se jaculantibus permansit illæsus. mirabiliter enim divina regente virtute, sagitta hostium figebantur in signo, à signifero autem protinus inter pericula evolabant. Dicitur autem neque alium, quam hujus signi ministrum, ut solet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captivitatis perpessum.

Item in eod. lib. 2. cap. 18.

Dicitur autem quia etiam mortuus crucis tactu surrexit. de hoc ligno Sybilla dixit apud paganos,
O ter beatum lignum in quo Deus extensus est.

Item in eod. lib. cap. 9.

Audivi enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum crudeli podagra passione detentum ibi doloribus liberatum, eique apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cum enim dudum paganus esset factus, postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur, totius vero salutis causam, id est, sacratissimam crucem nolebat adorare. hanc habenti sententiam divina virtus apparens signum monstravit crucis, quod erat positum in altario ejus ecclesiæ, & aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ crucis gesta non essent, neque ab Angelis sanctis, neque à piis hominibus.

Legitur in eod. lib. 2. cap. 46.

Ea siquidem tempestate plurimi inter Episcopos effulgebant, sicut Donatus curiæ Epyri, de quo dum provinciales miracula multa testentur, maximum tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica jacens cibum habebat, oves, capras, equos, boves & homines arripiens devorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine quolibet jaculo veniens, dum illa levasset caput, quasi voratura virum, tunc ille vexillum crucis ante faciem ejus digito designans in aere, in os ejus exspuit, bestia vero sputum mox ore suo suscipiens exspiravit.

Joan Chrysostom. in Homil. 11. de Cruce & latrone.

Hodierna die noster Dominus pependit in cruce, & nos festivitate eximia lætitiam celebramus, ut discamus crucem totius spiritalis gratulationis esse substantiam. etenim ante ipsum, vocabulum crucis pœna

pœna fuit, sed nunc ad gloriam nuncupatur; antea condemnationis ferebat horrorem, nunc salutis indicium est. Crux enim nobis totius beatitudinis causa est: hæc nos à cæcitate liberavit erroris: hæc & ex tenebris reddidit luci: hæc rebellatos quieti sociavit: hæc alienatos Deo conjunxit, longe constitutos proximos præsentavit: hæc peregrinantes cives ostendit: hæc discordiæ amputatio est: hæc pacis firmamentum: hæc bonorum omnium abunda largitio.

Et post pauca in eadem Homilia:

Volo & alia ratione cognoscas, crucem suam non reliquit in terra, sed secum eam levavit ad cœlum. Sed ais, hoc unde demonstratur? & ideo audivi, quod cum ipsa veniet, cum ipsa secundum gloriam suam præsentiam faciet, ideo gloriosam Crucem *nuncupavit.*

Item post pauca in eadem Homilia:

Et tunc signum videbitur filii hominis in cœlo. *Vidisti gloriam signi, id est, crucis, solis lumen redditur obscurum, luna non dabitur gratia, sed illud radiabit & lucet, & sicut Imperatorem regalis pompa procedit, & militaris ordo præeunte vexilla humeris portare consuerunt, & his ejus declaratur adventus, sic Domino de cœlo veniente, Angelorum cœtus & Archangelorum multitudo, illud signum humeris portant excelsis, & regalem nobis adventum nuntiant. Sola enim Christi crux est, quæ dissolvit tenebras, & regnum dæmonum dissipavit, & omnem terrorem malignantium abstulit, Crux sanctitatem providit, Crux nobis sol justitiæ facta est, ut inluminati misericordia ejus glorificemus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, in secula seculorum, Amen.* Lucæ 21.

Item Joan. Chrysostom. in Homilia 13. de Cruce Dominica:

Et si nosse desideras, carissime, virtutem Crucis, & quanta ut possum ad ejus laudem dicere, audi:

Crux spes Christianorum, Crux resurrectio mortuorum, Crux cæcorum dux, Crux desperatorum via, Crux claudorum baculus, Crux consolatio pauperum. Crux refrenatio divitum, Crux destructio superborum, Crux male viventium pœna, Crux adversus dæmonas triumphus, Crux devictio diaboli, Crux adolescentum pædagogus, Crux sustentatio inopum, Crux spes desperatorum, Crux navigantium gubernator, Crux periclitantium portus, Crux obsessorum murus, Crux pater orphanorum, Crux defensor viduarum, Crux justorum consiliarius, Crux tribulatorum quies, Crux parvulorũ custos, Crux virorum caput, Crux senum finis, Crux lumen in tenebris sedentium, Crux regum magnificentia, Crux scutum perpetuum, Crux insensatorum sapientia, Crux libertas servorum, Crux Imperatorum Philosophia, Crux lex impiorum, Crux Prophetarum præcentio, Crux annuntiatio Apostolorum, Crux martyrum gloriatio, Crux monachorum abstinentia, Crux virginum castitas, Crux gaudium sacerdotum, Crux ecclesiæ fundamentum, Crux orbis terræ cautela, Crux templorum destructio, Crux idolorum repulsio, Crux scandalum Judæorum, Crux perditio impiorum, Crux invalidorum virtus, Crux ægrotantium medicus, Crux emundatio leprosorum, Crux paralyticorum requies, Crux esurientium panis, Crux sitientium fons, Crux nudorum protectio. Nuditatem autem cum dixero, non corpoream æstimes, sed infidelitatis per pœnam: cum autem in Christum crediderit, vestitus invenietur.

Item Augustinus in lib. 22. de Civit. Dei:

In Carthagine Innocentia religiosissima fœmina de primariis ipsius civitatis, in mammilla cancrum habebat. hujus morbi, ut ferunt, omnis omittenda est curatio. Hæc illa à perito medico acceperat, & ad solum Deum se orando converterat. Admonetur in somnis propinquante Pascha, & in parte fœminarum observantia ad baptisterium quæcumque illi baptizata primitus occurrisset, signaret ei locum, signum crucis Christi fecit, confestim sanitas consecuta est.

Sedulius in 4. lib. Paschalis carminis:

Pax Crucis ipse fuit, violentaque robora membris
Illustrans propriis pœnam vestivit honore,
Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
Ipsaque sanctificans in se tormenta beavit.
Neve quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Quæ dominum portavit ovans ratione potenti,
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis:
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous,
Occiduo sacra labuntur sidere plantæ,
Arcton dextra tenet, medium læva subrigit axem:
Cunctaque de membris vivit natura creantis,
Et cruce complexum Christus regit undiq; mundum.

Item Paulinus in lib. 8. Natalis Felicis:

Nos Crucis invictæ signum & confessio munit,
Armatique Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quanquam membris videamur inermes,
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.

Item idem in lib. 10.

Ipse domum remeans modicum, sed grande saluti
De crucis æternæ sumtum mihi fragmine lignum,
Promo tenensq; manu adversis procul ingero flammis,
Et clypeum retinens pro pectore quo tegerem me,
Arceremque hostem collato umbone relisum,

Credite, nec donate mihi, & reddite Chriſto
Grates, & juſtas date laudes omnipotenti:
Noſtra ſalus etenim in cruce Chriſti & nomine conſtat:
Inde fides nobis & in hac cruce nixa periclo,
Profuit, & noſtram cognovit flamma ſalutem.
Nec mea vox aut dextra illum, ſed vis crucis ignem
Terruit, atque loco, de quo ſurrexerat ipſo,
Ut circumſcriptam præſcripto limite flammam
Sidere, & exſtinguì fremitu moriente coegit,
Et cinere exortam cineri remeare procellam.
Quanta crucis virtus, ut ſe natura relinquat,
Omnia ligna vorans ligno crucis uritur ignis,
Multa manus crebris, tunc illa incendia vaſis
Aſpergens largis cupiebat vincere lymphis.
Sed licet exhauſtis penſarent fontibus imbres,
Vi majore tamen laſsis ſpargentibus omnem
Vicerat ignis aquam, nos ligno exſtinguimus ignem,
Quamque aqua non poterat, vicit brevis aſtula flammam.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

CONTRA EOS, QUI SIGNUM SANCTÆ CRUCIS IN TESTIMONIUM ASSUMUNT, UT EIS ITA LICITUM SIT ADORARE IMAGINES, SICUTI LIGNUM SANCTÆ CRUCIS.

CULTORES igitur imaginum venerationem, adorationem ſeu exaltationem ſanctæ Crucis in defenſionem ſenſus ſui opponere ſoliti ſunt, cur non ita imagines ſicut cruces adorari liceat? quibus primo reſpondendum eſt, quia Chriſtus non in imagine, ſed in cruce ſuſpendi elegit, quando genus humanum redimere voluit. & ideo ſancta mater Eccleſia toto orbe terrarum inter cætera innumera Crucis ſacramenta, quæ à ſanctis Patribus multipliciter longe lateque per univerſum mundum enumerata ſunt, decrevit licitum eſſe univerſis Catholicis ob amorem ſolius paſſionis Chriſti, ubicunque eas viderint, inclinando ſi voluerint venerari, & inſuper die ſancto quo paſſio Domini in univerſo mundo ſpecialiter celebratur, cum omni devotione univerſum ordinem, ſacerdotalem ſeu cunctum populum proſtratum adorare. Deinde etiam illud ſpecialiter, non contra licite habentes, ſed contra illicitum cultum imaginibus exhibentes, opponendum eſt, quod ſupradicta univerſalis Eccleſia tam ſacris fontibus conſecrando, quamque etiam baptizandis vel baptizatis eodem ſigno ſanctæ crucis conſignando vel benedicendo uti decrevit, omniumque fidei catholicæ cultoribus frontes & pectora ſua poſt abrenuntiationem Satanæ pompis & operibus ejus certiſſima fide contra omnes inſidias Diaboli munire docuit, gladioque inexpugnabili dextras cunctorum fidelium armare ſtuduit. Dic, quæſo, contra fas eccleſiaſticum adorator imaginum, quid tale huic ſimile ab Eccleſia catholica in toto orbe terrarum de imaginibus ſanctum eſt? & licet hæc magna ſint, quid de conſecratione corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti dicturi ſumus, quæ utraq; in ſacris miſſarum ſolemniis, ex quo conſecrari cœperint, uſque in finem pene ſine intermiſſione crucis ſignaculo benedicantur, nec eſt quiſquam tam ſapiens vel inſipiens, qui ullo modo hanc conſecrationem aliter ſe poſſe perficere Deo placite præſumat, niſi hoc ſemper ejuſdem ſanctæ crucis ſignaculo conſecrare ſtudeat? Quid etiam ſicut de univerſo humano genere, ita pene de cunctis humani generis operibus ſeu cotidianis actibus ejus complectendo dicere valebimus, in omnibus quæ die, nocte, mane, veſpere, & melius fortaſſe dicitur omni tempore agere conſuevit? Quid eſt quod in his omnibus quod ad ſalutem ejus ſive in hoc ſeculo, ſive in futuro, pertinere poſſit, ſine ejuſdem crucis ſignaculo incipere, actitare vel conſumare velit?

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

HÆc tibi hactenus, imaginum ſi quis es indiſcretus cultor. & hæc tibi inante, & contra ſi quis es intemperans deſtructor, vide ne hæc audiens putes temeritati tuæ licentiam dari, ut ubicunque non propter inlicitum cultum, ſed propter diſcretum, & ob hoc propter licitum mentis affectum pictas vel fictas ſimilitudines ſanctorum viderit, ut illas aut deſtruas, aut irridendo ſubſannare debeas.

Quamobrem uterque monendus eſt, ut neuter, ſicut quondam Bardoſanus novarum inventionum ſuperſtitioſus amator, ſed ſicut vere Catholicus, ſtudioſiſſime matrem virtutum diſcretionem in omnibus ſervans, zelumque Dei non ſecundum ſatuitatem inſipientium, ſed ſecundum virtutem ſapientium in Domino habens, nec ille diligendo, nec iſte contemnendo ultra quam oportet dextra levaque tranſiliendo viam rectitudinis amittat, ſed quia ita plerique pertinaces ſunt ut ratione flecti nequaquam poſſint, hi merito ſancta auctoritate quaſſandi ſunt, ut ſaltem fracti medicinam quærant.

EPISTO-

EPISTOLA BEATI GREGORII PAPÆ.

Gregorius Sereno Episcopo Massiliensi.

Literarum tuarum primordia, ita sacerdotalem in te esse benevolentiam demonstrabant, ut major nobis fieret de fraternitate tua lætitia, sed tantum earum finis à suis dissensit initiis, ut non unius, sed diversarum mentium talis crederetur epistola. Et post pauca in eadem scribitur epistola: *Perlatum quidem ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confringeres, & quidem, quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus: fregisse vero reprehendimus. Dic frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? si non aliud, vel illud te non debuit revocare? despectis aliis fratribus solum te sanctum, & esse credis sapientem? Aliud est enim picturam adorare, aliud picturæ historia quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt, qui literas nesciunt. Unde præcipue gentibus pro lectione pictura est, quod magnopere à te, qui inter gentes habitas, attendi decuerat, ne, dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit, quod non ad adorandum, sed instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum, & quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historiam, non sine ratione vetustas admisit.* Et post pauca sequitur:

Convocandi enim sunt diversi Ecclesiæ filii, eisque scriptura sacra est testimoniis ostendendum, quod omne manu factum adorare non liceat, quoniam scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies, *ac deinde subjungendum, quia picturas imaginum quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, ut nescientes literas ipsam historiam intendentes, quid actum sit discerent.* Et item: *Si ad hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus factæ sunt, habere vultis in ecclesiis, eas modis omnibus & fieri, & habere permittas, atque indica, quod non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur displicuerit, sed illa adoratio quæ picturis fuerat incompetenter exhibita, atque in his verbis eorum mentes demulcens, ad concordiam tuam revoca, & si quis imagines facere voluerit, minime prohibeatur, adorare vero imagines omnimodis devita. Sed hoc sollicite fraternitas tua ammoneat, ut ex visione rei gestæ ardorē compunctionis percipiant, & in adorationē solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.* Deuter. 6.

Item Gregorii Papa.

Gregorius Secundino servo Dei Inclauso.

Dilectionis tuæ literas suscepi, quæ in meo sensu amoris melle condita sapuerunt, & cæt. Et post quædam interposita, inquit: *Imagines enim quas nobis tibi dirigendas per Dulcidium Diaconum tuum rogasti, valde nobis tua postulatio placuit, quia illum in corde tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut visio corporalis quotidiana semper reddat exertum, ut dum picturam vides ad illum animo inardescas, cujus te imaginem videre consideras. Ab re non facimus, si per visibilia visibilibus invisibilia demonstramus, sic homo qui aliū ardenter videre desiderat, aut sponsam amando desiderat, quā videre conatur, si contingit ut ad balneum ire, aut ad ecclesiam procedere existimet, viam tendentibus se præparet, ut de visione hilaris recedat. Scimus namq; quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre consideras, & nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsas prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem, aut natum, aut passum, vel in throno sedentem recordamur, & dum nos ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filii Dei reducimus animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione emulcet. Ideoque direximus tibi surtaria duo, imaginem Salvatoris & sanctæ Dei genitricis Mariæ, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, per supradictum filium nostrum Diaconem, & unam crucem cum clave pro benedictione, ut ab ipso maligno defensus, crucis sancto ligno munitum esse te credis,* & cætera.

Item Gregorii Papa.

Gregorius Januario Episcopo.

Judæi de civitate vestra huc venientes questi nobis sunt, quod synagogam eorum quæ Carali sita est, Petrus, qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Domino volente perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismi sui, hoc est, dominica ipsa festivitate Paschali, cum gravi scandalo sine vestra occupaverit voluntate, atq; imaginem illic genitricis Dei, Dominiq; nostri, & venerandam Crucem vel byrrum album, quo fonte surgens indutus fuerat, posuisse, & cætera. Et post pauca inquit: *Considerantes hac de re vestræ voluntatis intentū ac magis judiciū hortamur affatibus, ut sublata exinde cum ea qua dignū est veneratione atque crucem, debeatis, quod violenter ablatum est reformare,* & cætera.

Item Epistola Gregorii Papæ, ad Germanum Patriarcham Constantinop.

Qualis & quā libatio meum sic sancte lætificarit animum sicut de te venerabili nempe mihi, & super laudabile nomen sanctissima & Deo dilecta gratificata nunciationis, &c. Deinde post quædam interposita adjunxit: *At abi sic cœpisti conflictus sicut ipse Deus tibi monstravit, præesse præcipiens in castra Christi, & regni gloriosum certe & notum signum, vivificam dico Crucem, magnum adversus mortem ejus magnitudinis triumphum, ubi mundi quadripartitis orbem terrarū perscripsi, distinguens perscriptis, ita & sanctam imaginem omnium dominæ, & sanctæ Dei genitricis, cujus vultū deprecantur divites plebis. Etenim sancta, sicut patribus videtur, quæ sic a vobis pie honorata, donavit retributionis. Nam imaginis honor ad primam formam transit secundum magnum Basilium, & sicut inquit Chrysostomus: Ego & ceram perfusa dilexi picturam pietate repletam.* Et post pauca in eadem Epistola: *Si enim prophetica dispositiones non acceperunt finem, non scribantur causa ad ostensionem, quæ nec dum facta sunt, videlicet nisi incarnatus est Dominus non signetur, quæ secundū carnem signatur, sancta imago ejus nisi natus est in Bethlehē, de semper gloriosa Virgine & Dei genitrice, & Magi munera obtulerunt, & pastoribus apparuit Angelus, & multitudo cœlestis militiæ nato laudem retulit, nisi in ulnis genitricis, ut infans porrectus, qui portat omnia, & lactis*

Psal. 136. *nutrimento pastus est*, qui dat escam omni carni, *neque hoc signetur, nisi mortuos suscitavit, & paralyticos erexit, & leprosis purgationem dedit, & oculos cæcorum aperuit, & dæmones effugavit, & nisi aperuit aures surdorum, & omnia operatus est, quæ gloriose & Dei miracula perfecit non scribantur, nisi passionem voluntarie suscepit, & infernum exspoliavit, & surgens in cœlos ascendit, qui venturus est judicare vivos & mortuos, non scribantur, neque designentur, quia hæc recitantur, & per literas & per colores scriptura & historiæ. Si enim hæc omnia facta sunt, & magnum est pietatis mysterium, utinam fuisset possibile, cælum & terram, & mare, & animalia omnia, enarrare ea & per voces, & per literas, & historias, non existentium enim designantium idolica scriptura nominatur, quæ non fuerunt in essentia delirato factura, & ne una condescensio Ecclesiæ Christi cum idolis? absit, neque enim vitulos adoravimus, neque vitulum in Choreb fudimus, neque Deum nobis mundum existimavimus, neque iterum in sculptilis inclinate sumus, & Beel Phegor consecrati sumus, neque filios nostros aut filias aliquando dæmonibus immolavimus, non sunt hæc nobis, non sunt, nullus accusetur, quoniam nihil, quæ exsistunt aut facta sunt, præter nomen quod est super omne nomen, vivificam Trinitatem, populus Christi usque hodie servivit, aut veneratus est, absit. Si enim quis judaice motus ad calumniandum, quæ olim idolorum culturis acclamantia profanatur, & idolorum cultura adscribere Ecclesia nostra de venerabilibus imaginibus divinis & mirabilibus ad meliora directis existimemus, nihil aliud aut canē latrantem, ac sua infunaibula procul ejicientem, audiat sicut Judæus, utinam esses, & Israel per visibilium quam deputatus est, offerre Deo orationem, & per exempla memorari factorum, & non vitulum tenero & muscas super tabulas testamenti, utinam sanctum altare diligeret, & non vitulas Samariæ. Bonum illi esset simul & justum rectissimam divinam petram amplectere, & non Beel, utinam esset ille ad virgam Moysi magis aspicere, & ad urnam auream, & arcam, & propitiatorium Lammina Ephod, mensam, tabernaculum interius & exterius, quæ omnia in gloriam facta Dei & si manufacta, sed magis sancta sanctorum dicebantur, & Cherubin sculpta, quorum memoriam fa-
Hebr. 9. ciens *Apostolus inquit*, Cherubin gloriæ obumbrantis propitiatorium, *quibus & divina vegetari gloria, & scriptura docemur, si istis attenderes, nunquam idolis inclinaretur. Omne enim quod in nomine Domini factum pretiosum & sanctum dictum est*, &c.

Item Gregorii Papæ in Synodica epistola:

Si contraria sentientibus & irrita facere quærentibus antiquas patrum traditiones salutis occurreret conversio, sufficerent utique ea, quæ superius a nobis ex Patrum testimoniis vel sacris acta sunt documentis. Sed quia videmus, quod mærentes dicimus plerosque turbatis mentibus statuta conturbare Ecclesiæ, ideo fratres carissimi, extendatur sermo, & cupimus ad compescendam erroris insaniam adhuc ex veteribus
Exod. 25. *documentis aliquid dicere, forsan resipiscent inquieti. In libro enim Exodi sic legimus:* Locutus est
Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias ab omni homine, qui
offert ultroneus accipiatis eas. hæc sunt autem quæ accipere debetis, *& cætera per ordinem usque*
Ibid. *ad duorum Cherubim*, qui erunt super arcam testimonii, cunctaque mandabo per te filiis Israel. Et
iterum: *Mandato Dei a Salomone constructo templo, inter alia fecit in oraculo duo Cherubim de lignis*
3. Reg. 6. *olivarum.* Et infra: Et sculpsit in eis picturas Cherubim, & palmarum species, & anoglypha valde
prominentia, & texit ea auro, & operuit tam Cherubim quam palmas, &c. *Ecce, carissimi fratres, consideremus quid Deo mandante Moyses effecerit, quidve Salomon sapientissimus divino jussu construxerit, & cætera, quanto debemus puro corde annisu ipsum Christum Dominum nostrum sanctamque semper virginem ejus genitricem Mariam, Apostolos quoque vel omnes sanctos Dei, per eorum sacras effigies atque imagines colere, adorare, & ad propitiandum nobis petere, & relaxare delicta. Nos non ob aliud nomen imagines facimus & adoramus, sed pro nobis incarnato verbo Dei. si autem manufacta omnia abjicienda sunt, neque arcam fœderis, neque aurea & celata Cherubim ejus debuerant recipi, quæ per Beselcel & Eliab facta sunt juxta præceptum Dei. Si vero illa sicut similia invisibilia facta sunt, ita & hæc finali modo secundum visiones & revelationes Prophetarum coloribus distincta efficiuntur*, & cætera.

Item Joannis Archiepiscopi Constantinopolitani, qui & Chrysostomi.

Joannes Chrysostomus in sermone Cœnæ Domini.

Omnia facta sunt propter gloriam Dei, usus autem nostro nubes ad imbrium ministerium, terra ad frumenti abundantiam, mare ad negotiationum copiose, absque invidia omnia famulantur homini, magis autem imagini Domini. Neque enim quando imperiales vultus & imagines in civitates introducuntur, & obviam judices & plebes cum laudibus, non tabulam honorantes, neque effusa ceræ scriptura, sed figuram Imperatoris, sic & creatura non terrenam speciem honorat, sed eandem ipsam cælestem figuram reveretur.

Item beati Joannis Chrysostomi de Parabola seminis.

Indumentum imperiale si injuriaveris, nonne eum qui induitur injurias? nescis, quia si quis imaginem Imperatoris injuriat, ad eum ipsum Imperatorem principaliter dignitati ejus adfers injuriam? Nescis, quia si quis imaginem ex ligno aut ex colore detrahit, non sicut ad elementum sine anima ausus judicatur, sed sicut adversus Imperatorem disgregatam imaginem tottdem Imperatoris gestans ejus injuriam ad Imperatorem deducit.

Sancti Basilii ex libro ad Amphilochium, de Spiritu sancto, in cap. 17.

Quoniam Imperator dicitur, & Imperatoris imago, & non duo Imperatores. Neque enim fortitudo scinditur, neque gloria dividitur. sicut enim quæ tenetur noster principatus & potestas una, sic & quæ erga nos glorificatio una, & non multa, quoniam imaginis honor ad primam formam transit.

Item sancti Basilii in Epistula ad Julianum Imperatorem missa:

Secundum id, quod divinitus datam hæreditariam nobis immaculatam Christianorum fidem confiteor & promitto. Credo in unum Deum Patrem omnipotentem. Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, unum Deum, hæc tria adoro & glorifico. Confiteor autem & Filii incarnati dispensatio-

sationem, & Dei genitricem, quæ secundum carnem eum genuit, sanctam Mariam: suscipio vero & sanctos Apostolos, Prophetas & Martyres, & ad Deum deprecationem, quæ per eos (scilicet illis mediantibus) propitiatorem mihi efficit misericordissimum Deum, & remissionem mihi factorum condenari, pro quo & figuras imaginum eorum honoro & adoro, specialiter hoc traditum tam à sanctis Apostolis & non prohibiturn, sed in omnibus ecclesiis nostris eorum designantes historiam.

Item ipse in Serm. sanctorum 40. martyrum.

Nam & bellorum triumphos, ac victoria & sermonum conscriptores multotiens & pictores significant, quidam autem verbo adornantes, quidam vero tabulis præsignantes; & multos uterq; ad virilitatem exercuerunt. quæ enim sermo historia per auditum, hæc conscripta silens admonitio per imitationem demonstrat.

Item sancti Athanasii.

Interrogatio Antiochi ad Sanctum pro imaginibus. Quomodo lex & prophetæ dicentes, Statuas & similitudines non adoretis. Quare ergo vos facitis imagines, & adoratis eas?

Responsio Athanasii.

Non ut Deos imagines adoramus, nos fideles sicut pagani, absit. Sed tantummodo affectu & caritatis nostræ animæ ad vultum faciei imagines apparentes. unde multoties vultu deleto sicut lignum purum atq; commune jam, quod dudum fuerat imago, comburimus. Sicut enim Jacob approximans morti, summitatem virgæ Joseph adoravit, non virgam honorificans, sed qui eam tenebat, sic & fideles non pro aliquo alio modo imagines adoramus, non pro desiderio effigie declarata.

Item beati Cyrilli Alexandrini Episcopi, in sermone Matthæi Evangelistæ:

Depingitur enim fides quod in forma Dei exsistit verbum, sicut & nostra vitæ redemtione oblatus est Deo secundum nostram similitudinem indutus & factus homo. Et idem ipse post pauca: Imaginum nobis explent opus parabolæ significantium virtutem, cuidam, quomodo & oculorum adhiberi & palpatu manus afferri, in vestigiis, mentibus, inapparibiliter habens visionem.

Item sancti Cyrilli:

Quemadmodum imaginem quis designatam jucundam respexerit, mirabitur quidem regis figuram, & quæ illo apparet, hac & ejus noscens conscriptionem pariter cernens delectabitur, ut ipsum regem aspiciat, &c.

Item sancti Epiphanii Episcopi Constantiæ Cypri.

Etenim Imperatores pro eo quod habent imagines, non duo sunt Imperatores, sed Imperator unus cum imagine.

Item sancti Stephani Episcopi Bostron ad quosdam, de imaginibus sanctorum.

De imaginibus sanctorum confidimus, quoniam omne opus quod fit in Dei nomine bonum est & sanctum. Aliud est enim imago, & aliud simulacrum, id est, statunculum. quando enim Deus Adam plasmavit, videlicet & condidisset, dicebat, faciamus hominem ad imaginem nostram & similitudinem, & fecit hominem imagini Dei. Genes. 1. quid enim? ergo quia imago est homo Dei, idolatria est, id est, idolorum cultura est & impietas? nequaquam fiat. Si enim Adam imago dæmonum, abjectus fuit & inacceptabilis, sed quia imago Dei est, honorabilis est, & acceptabilis. Omnis enim imago in nomine Domini aut Angelorum, aut Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyrum, aut justorum, sancta est. non enim lignum adoratur, sed is qui in ligno commemoratur, & contemplatus honoratur. Omnes enim nos honoramus judices & salutamus, etiam si peccatores sint. quid ergo, nunquid non debemus adorare sanctos Dei servos, & propter memoriam eorum constituere & erigere imagines, quod non obliviscantur? Sed dices, quia ipse Deus præcepit & non adorare nos manufactos. Dic itaque ô Judæe, quare super terram non est manufactum post facturam Dei, quid ergo? arca Dei quæ ex lignis Sethim fabricata est atq; constructa, non fuit manufacta? & altare & propitiatorium, & urna, quæ habuit manna, & mensa, & lucerna, & tabernaculum interius, & exterius, non fuerunt, ex operibus manuum hominum quæ Salomon fecit? Et cur sancta sanctorum vocantur manufacta exsistentia? ita Cherubim & senarum alarum in circuitu propitiatoris non fuerunt statuæ & imagines Angelorum opera manuum hominum? & quomodo non abjiciuntur? sed quia per præceptum Dei imagines sanctæ sunt Angelorum, sacta sunt, licet statuæ fuerint. etenim idola gentium, quia imagines fuerunt dæmonum, Deus prohibuit & condemnavit eas. Nos autem ad memoriam sanctorũ imagines facimus Abrahæ, Moysi, & Eliæ, Esaiæ, & Zachariæ, & reliquorum Prophetarum, Apostolorum, & Martyrum sanctorum, qui propter Deum interemti sunt, ut omnis, qui vidit eos in imagine, memoretur eorum, & glorificet Deum, qui glorificavit eos. decet enim eis honor & adoratio & commendatio secundum justitiam eorũ, ut omnes qui videns eos festinent, & ipsi imitatores fieri actionũ eorum. quæ enim est adoratio nisi honor tantummodo? sicut & nos peccatores adoramus, & salutamus nos alterutrum secundum honorem & dilectionem. Etenim Deum nostrum aliter adoramus & glorificamus, & contremiscimus. Imago est similitudo ejus qui in ea conscriptus est; impii autem qui bonum non agunt, neque sanctorum commemorantes, non prohibeant, neque scandalizent eos qui benefaciunt: & honorant sanctos & servos Dei, & commemorantur eorum, mercedem enim bonæ operationis accipient; impii vero secundum quod cogitaverunt, habebunt desolationis inhonorationem, sicut id quod justum negligentes, & à Domino recedentes, propter memoriam. namque in imaginibus conscribuntur, & honorantur, immo & adorantur sancti sicut servi Dei, ut pro nobis divinitatem sint exorantes, atque implorantes, dignum enim est commemorari doctorum nostrorum, & gratias referende.

Item sancti Dionysii Areopagitæ Atheniensis Episcopi, in Epistola quam scripsit ad sanctum Joannem Evangelistam, inter cætera inquit:

Quid mirabile, si Christus verax, &, discipulos, inquit, de civitatibus ejiciunt, ipsi digne sibi ju-

dicantes, & de sacro scelerati interdicunt, & recedentes à veritate & manifestè imagines sunt visibiles invisibilium, nec enim in seculis supervenientibus culpabilis erit ex ejus justitia respectus Dei.

Item ejusdem de Cœlesti militia, & infra:

Prædicta enim incorporea agmina diversis coloribus effigurantur, compositionibus variis, quatenus sic tacite nosmetipsos per sacratissimas effigies ad simplices & incorporales pia mente transeamus. Etenim impossibile est nostræ menti ad incorporea illa pertingere, cœlestis militia imitationem visionemque, nisi si per elementorum poterimus visibilem decorem ad invisibilem pulcerrimamque attingi effigiem, & visibiles odoriferasque imagines rationali traditione invisibiles præfulgi, & cætera.

In Definitione sancti sexti & magni Concilii, Cap. 82.

In quibusdam venerabilium imaginum picturis, agnus digito præcursoris monstratus designatur, qui in signum relictus est gratiæ, verum nobis per legem præmonstrans Agnum Christum Deum nostrum, qui abstulit peccata mundi. Et post pauca: *Secundum humanam figuram, & in imaginibus nunc pro veteri agne retitulari decernimus, per ipsum humilitatis altitudinem Dei Verbi considerantes, & ad memoriam quæ in carne actionis quoque passionis ejus & salutiferæ mortis manibus educati, & quæ ab hinc facta est mundi redemtio*, &c.

Unde & beatus Augustinus in 92. Psalmo inquit:

Si autem non adoras in Christo ista terrena, quamvis de illis similitudo quadam data est, ad significandum sanctos de quacunque creatura ducta fuerit similitudo, tu intellige similitudinem creaturæ, & adora artificem creaturæ, & cætera.

Item sancti Athanasii Episcopi Alexandrini, de Humanatione Domini, cujus initium:

Sufficienter quidem de his multis pauca sumentes intimavimus. Et post: *Sicut ea quæ scribitur in lignis forma abolita exterioribus sordibus, iterum necesse id ipsum recuperari atque uniri is cujus est forma, ut innovari possit imago in eadem materia atque elemento. per ejus enim formam & ipsa materia ubi & conscribitur non dejicitur, sed in ea ipsa configuratur.*

Item beati Ambrosii Mediolani episcopi ad Gratianum Imperatorem, ex lib. 3. cap. 9.

Numquid ne, quando & deitatem & carnem ejus adoramus, dividimus Christum? aut quando in ipso & Dei imaginem & crucem adoramus, dividimus eum? absit.

Item beati Gregorii Niseni Episcopi, inter plura, ubi de Abraham sermonem instituit.

Vidi imaginem passionis, & non sine lacrymis visionem transivi, opere artis ad faciem deducens historiam, &c.

Item ipse in interpretatione in Cantica Canticorum.

Sicut vero conscripta doctrina, materia quadam est, ita omnino in diversis tincturis, quæ complent animantis imitationem, qui vero ad imaginem conspicit ex eadem arte per colores completam tabulam, non tincturis præfert contemplationem, sed visionem depictam conspicit tantummodo, quam per colores magister demonstravit.

Leontii episcopi Neapoli Cypri, in quinto sermone propter Christianorum responsum adversus Judæos, & de imaginibus sanctorum.

Nunc vero de venerandis pictisque imaginibus responsum faciamus, ut obstruantur ora loquentium
Exod. 25. *iniquitatem. Legalis enim & hæc traditio, & audi Deum dicentem ad Moysem*; Imagines duas Cheru-
Ezech. 40. bim aureas insculptas construe obumbrantes propitiatorium. *Et iterum, templum quod ostendit De-*
3. Reg. 6. *us Ezechieli*; Facies, *dixit*, palmarum, & leonum & hominum, & Cherubim à pavimento ejus, usque ad cameram tecti, *certe terribilis sermo, qui præcepit Israeli ne faceret quodlibet sculptile, neque imaginem, neque similitudinem quæ sunt in cœlo, & quæ sunt in terra, ipse præcepit Moysi facere sculptilia animalia, & Cherubim. unde & Salomon ex lege suscipiens signum plenum fecit templum ære & sculptile, & fusile, leonum, boum, & palmarum, & hominum, & non est reprehensus à Deo. Si enim me reprehendere vis pro imaginibus, reprehende Deum qui hæc fieri jussit, in memoria ejus esse erga nos. Judæus dixit, sed non adorabantur illæ, sicut Dii similitudines, sed memoria tantummodo fiebat. Christianus dixit, bene dixisti, neque à nobis ut Dii adorantur sanctorum effigies & imagines & signa. Si enim ut Deum adorant lignorum imagines, debebant omnino & cætera ligna adorare. Si vero ut Deum adorarent lignum, non omnino deleta effigie imaginem incenderent.*

Et iterum.

Damus quæ sunt annexa duo ligna Crucis, adoro signum propter Christum qui in ea crucifixus est, at ubi divisa fuerint ab alterutrum, projicio ea & incendo, & sicut qui jussionem Imperatoris suscipiens, & osculatus est signum, non lutum honorat aut chartam, aut plumbum, sed Imperatori salutem & venerationem reddidit, sic & Christianorum pueri signum crucis adorantes, non naturam ligni veneramur, sed signum & figuram Christi, ipsum videntes per ipsum, qui in ea crucifixus est osculamur & adoramus, & cætera. Et post pauca: *Sicut enim virgam Christi crucem adoramus, sicut enim sedem & lectum ejus sanctum sepulcrum, sicut enim domum, præsepium, & Bethlehem, & cætera sancta ejus tabernacula, sicut enim amicos ejus, Apostolos ejus, & sanctos Martyres, & reliquos sanctos, Christi vero passionem in ecclesiis & in domibus, & in plateis, & in imaginibus, & in velis, & in cubiculis, & in vestibus, & in omni loco designamus, ut definenter aspicientes hæc recordemur, & non obliviscamur, sicut tu oblitus es Domini Dei tui, & sicut*

tu adorans

tu adorans librum legis, non naturam pellium & atramenti adoras, sed verba Dei quæ in eo continentur.
Sic & ego imaginem Christi adorans, non naturam lignorum aut colorum adoro, absit, sed inanimata in fi-
guram Christi tenens, per eam Christum spero tenere & adorare. Et infra sequitur: Nam & ipsos filios no-
stros, & patres factos existentes, & peccatores sæpius osculamur, & non in hoc condemnabimur, non ut Deos
eos osculamur, sed amorem nostræ naturæ, quem erga eos habemus per osculum ostendimus. Sicut enim mul-
toties dixi, Mens scrutatur in omni osculo, & in omni adoratione, & cætera. Sic, ô homo, Christianorum
populi quanticumque, signa crucis & imaginum osculantur, non ipsis venerationem ligni aut lapidibus pro-
ferunt, aut auro, aut corruptæ imagini, aut lipsanis, sed per illa Deo creatori, qui & eorum, & omnium crea-
tor est, gloriam & osculum, & venerationem offerunt. Et infra: Qui enim diligit amicum suum, aut re-
gem, & magis bene merentem sive filium ejus videns, sive virgam, sive sedem, sive coronam, sive domum, sive
servum tenens osculatur & honorat per hos benefactorem, & magis Deum. Quando enim videt Christianos
adorantes crucem, cognosce, quoniam crucifixo Christo adorationem proferunt, & non ligno. Nam si natu-
ram ligni venerati essent, omnino & arbores, & nemora adorarent, sicut & tu aliquando Israel adorabas
dicens arbori & ligno, Tu mihi es Deus, & tu me genuisti. Ergo non sic dicimus cruci, neque figuris san- Jerem. 2.
ctorum, Dii nostri estis, non enim sunt Dii nostri, sed similitudines & imagines Christi, & sanctorum ejus,
& ad memoriam & honorem, & decorem Ecclesiarum adjacentium & adorantium. Qui enim honorat
Martyrem, Deum honorat, & qui martyrem ejus honorat, ipsi Deo honorem offert, & qui Apostolum ho- Matth. 10.
norat, qui misit eum honorat, &c.

Item beati Augustini, de eo quod apparuit Deus Moysi, & de Virga & manu colorata,
& aqua in sanguinem, & post quædam interposita subjunxit:

Sicut Moyses exaltavit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit
in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. hoc est, quicunque percussus fuerit a serpentibus peccatorum,
Christum intueatur, & habebit sanitatem in remissionem peccatorum.

Item ejusdem sancti Augustini super Joannem Evangelistam, de eodem sermone
Homilia inter cætera:

Interim modo, fratres, ut à peccato sanemur, Christum crucifixum intueamur, quia, sicut Moyses ex- Joan. 3.
altavit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis. hoc enim interest inter figuram sive
imaginem & rem ipsam: figura præstabat vitam temporalem, res ipsa, cujus ipsa figura erat, præstabat vi-
tam æternam, & cætera.

Item sancti Augustini de libro tertio sanctæ Trinitatis, inter cætera:

Nam sicut unctio lapidis, Christum in carne, in qua unctus est oleo exultationis præ participibus suis,
ita virga Moysi conversa in serpentem, ipsum Christum factum obedientem usque ad mortem ejus, unde ait,
sicut exaltavit Moyses serpentem in eremo. Et post cætera: Si intuentes illum serpentem exaltatum in
eremo, serpentum morsibus non peribunt, vetus homo noster crucifixus est cruci cum illo. per serpentem au-
tem mors intelligitur, quæ facta est a serpente in paradiso, modo locutionis per efficientem id quod efficitur.
Demonstrante ergo virga in serpente, Christus in morte, & serpens rursus in virga, Christus in resurrectio-
ne, totus in corpore suo quod est ecclesia, &c.

Item beati Augustini in libro Exodi, inter cætera:

Facta credimus, quemadmodum facta legimus, & tamen ipsa facta umbram fuisse futurorum, Apo-
stolica doctrina cognoscimus. Putamus ergo spiritaliter esse investiganda quæ facta sunt, facta tamen esse ne-
gare non possumus, & cætera.

Item ipse in Psalmo 73.

Imo jam in nomine Christi venire gaudeamus, jam tenentes sceptrum subduntur ligno crucis, jam fit
quod prædictum est, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient illi. Jam enim in fron- Psalm. 71.
tibus regum pretiosius est signum crucis, quam gemma diadematis.

Item Augustini, de filio Abrahæ ducto ad sacrificium, inter cætera:

Non enim frustra moti estis, cum hoc dicerem, Crux cornua habet: sic enim duo ligna compinguntur
in se in speciem crucis ut reddant. Sicut ergo imagine crucis multis locis videmus, ut fiant duo cornua, quibus
infigantur manus, cornibus hærentem arietem crucifixum Dominum video, &c.

Item sancti Severiani Gabalensis, de sermone sanctæ Crucis, inter cætera:

Putas non erat justum dici, si quis vestrum morsus fuerit, respiciat in cœlum sursum ad Deum & sal-
vabitur? Ut enim & attendi cœlo relinquat, non potuit dicere, si quis morsus fuerit, aspiciat lucernam lu-
minis, & salvabitur? aut aspiciat ad mensam propositionis sanctorum panum, & salvabitur? aut ad altare,
aut ad velum, aut in arcam, aut in imaginem Cherubim, aut in propitiatorium, sed nihil horum ad medium
adduxit Legislator magnus, sed solam fixit crucis imaginem, & hanc per maledictum serpentem. Dic mi-
hi ut fidelis famulus, quod interdicis facis, quod abrenuntias, ædificas, qui dicis, Non facies sculptile, & fu- Exod. 20.
sile, sculpsi serpentem? Sed illa quidem lege posui, ut materias abscindam impietatis, & populum hunc e-
ruam omni idolorum cultura. Nunc autem effundo serpentem, ut præfigurem imaginem Salvatoris, &
cætera.

Item sancti Augustini ad Dulcidium. in quæst. 6. de Samuelis imagine:

Solent enim in scripturis imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt, sicut omnia, quæ pinguntur atq; finguntur ex aliqua materia metalli, aut ligni, vel cujuscunque rei apta ad operam hujusmodi, quæ etiam videntur in somnis, & omnes fere imagines earum rerum quarum imagines sunt, appellari nominibus solent. Quis enim est, qui hominem pictum dubitet vocare hominem? quandoquidem & singulorum quorumq; picturam cum aspicimus, propria quoque nomina incunctanter adhibemus, velut cum intuentes tabulam aut parietem dicimus, ille Cicero est, ille Salustius, ille Achilles, ille Hector, hoc flumen Symois, illa Roma. Cum aliud nihil sint, quam picta imagines, unde cherubim cum sint cœlestes potestates, facta tamen ex metallo, quod imperavit Deus, super aream testamenti magna rei significandæ gratia, non aliud quam Cherubim illa quoq; figmenta vocitantur. Item quisquis videt somnium, non dicit, vidi imaginem Augustini aut Simpliciani, sed vidi Augustinum aut Simplicianum, cum eo tempore quo tale aliquid vidit, nos ignoraremus. usq; adeo manifestum est, non ipsos homines, sed imagines eorũ videri, & Pharao spicas se vidisse dixit in somnis, & boves, non spicarum & boum imagines. Si igitur liquido constat nominibus earum rerum, quarum imagines sunt, easdem imagines appellari, non mirum est quod scriptura

1. Reg. 28. *dicit,* Samuelem visum, *&c.*

Item Augustini in libro de doctrina Christiana secundo.

Signum est enim res præter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire, sicut vestigio viso, transisse animal cujus vestigium est cogitamus, & viso fumo, ignem subesse cognoscimus. Signorum igitur alia sunt naturalia, alia data. Signa data sunt, quæ divinitus in scripturis sanctis continentur per homines nobis indicata sunt, qui ea conscripserunt, & cætera. *Ante omnia igitur opus est Dei timorem converti ad cognoscendam ejus voluntatem quid nobis appetendum fugiendumque præcipiat.* Et infra: *Illud quod est secundum institutiones hominum, partim superstitiosum est, partim non est. Superstitiosum est quicquid institutum est ab hominibus ad facienda & colenda idola pertinens, vel ad colendam sicut Deum creaturam.* Et post pauca sequitur in eodem libro:

Appetunt tamen omnes quandam similitudinem in significando, ut ipsa signa, in quantum possunt rebus, quæ significantur similia sint, sed quia multis simile aliquid alicui potest esse, non constant talia signa inter homines, nisi consensus accedat, in picturis vero & statuis cæteris hujusmodi simulatis operibus, maxime peritorum artificum nemo errat, cum similia viderit, ut agnoscat quibus sint rebus similia, & hoc totum genus inter superflua hominum instituta, numerandum est, nisi cum interest quid eorum, qua de causa, & ubi, & quando, & cujus auctoritate fiat, &c.

Item Augustini in libro 3. ejusd.

Qui vero aut operatur, aut veneratur utile signum divinitus institutum, cujus vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius quo talia cuncta referenda sunt, talis autem homo spiritalis & liber est, etiam tempore servitutis, quo carnalibus animis nondum oportet signa illa revelari, quorum jugo edomandi sunt. Tales autem spiritales erant, Patriarchæ ac Prophetæ, omnesq; in populo Israel, per quos nobis Spiritus sanctus ipsa scripturarum & auxilia & solatia ministravit, &c.

Item sancti Athanasii in Sermone 4. adversum Arrianos.

Arriomanitæ, ut dictum est, judicantes semel transgressores fieri. Et post cætera: *Hoc & ab exemplo imaginis Imperatoris attentius quis considerare poterit. Igitur in imagine Imperatoris, similitudo & forma est & in imperatore quidem quæ in imagine similitudo est, immutabilis enim est forma quæ in imagine Imperatoris similitudo, quatenus qui conspicit imaginem, vidit in ea Imperatorem, & iterum qui vidit Imperatorem, cognoscit, quoniam hic est qui in imagine. Ideo quod non immutetur similitudo qui voluerit cũ imagine videre Imperatorem, dicat namque, Ego & Imperator unum sumus, ego enim in eo sum, & ille in me, & quod conspicis in me, hoc in illo vides, & quod vidisti in illo, hoc vides in me qui enim salutat imaginem, in ipsa salutat Imperatorem. Enimvero illius forma & species est imago,* & cætera.

Item sancti Athanasii episcopi Theopoleos, ad Symeonem episcopum Bostræ:

Si, patres, oportet secundum eloquium, ut tu asseris interrogare, insuper autem & seniores. Et post pauca: *Sicut enim absente quidem Imperatore, imago ejus pro eo adoratur, præsente ergo ipso superfluum est relinquere primam formam, & adorare imaginem, nonne quia præfertur propter præsentiam pro quo adoratur, inhonorari eam oportet?* Et iterum: *Sicut enim qui injuriat imaginem Imperatoris, pœnam justam sustinebit, sicuti eum ipsum Imperatorem inhonorans. Etenim imagine nihil aliud existente nisi lignum cum coloribus cera mixtis & contemperatis, simili modo, qui signum cujuslibet inhonorat, in eum ipsum, cujus signum est, refert injuriam,* &c.

In Historia Tripartita lib. 6. cap. 1. Zosomenus inquit:

Illud quoque quod sub Juliano provenit narrare non sileo. Fuit enim signum quidem virtutis Christi, & indicium contra principem iracundiæ Dei. Cum enim agnovisset in Cæsarea Philippi civitate Phœniciæ, quam Paneam vocabant, insigne Christi esse simulacrum, quod sanguinis liberata profluvio constituerat, eo deposito, suam ibi statuam collocavit, quæ violento igne de cœlo cadente, circa ejus pectus divisa est, & caput cum cervice una parte dejectum, atq; in terra fixum, reliqua vero pars hactenus restitit, & fulminis indicium reservavit, statuam vero Christi tunc quidem pagani trahentes confregere, postea vero Christiani colligentes, in ecclesiam recondiderunt, quo hactenus reservatur.

Item

Item ipse cap. 42.

Hoc itaque simulacrum, sicuti refert Eusebius, omnium passionum & ægritudinum noscitur esse medicamentum, juxta quod quædam herba germinat, cujus speciem nullus nostræ terræ medicus licet expertus agnovit, mihi namque videtur, quia adveniente Domino nullum miraculum, nullumque beneficium putari debet incredulum, &c.

In Historia Anglorum lib. 1. cap. 25. cujus initium:

Roboratus confirmatione beati patris Gregorii Augustinus cum famulis Christi, qui erant cum eo, rediit in opus verbi, pervenitque Britanniam. Erat eo tempore rex Edilbereth in Cantia potentissimus. Et post pauca in eadem sequitur Epistola: *Post dies ergo venit ad insulam rex, & residens sub divo, jussit Augustinum cum sociis ad suum ibidem advenire colloquium. Caverat enim ne in aliquam domum ad se introirent vetere usus augurio, ne superventu suo, si quid maleficii artis habuissent, eum superando deciperent. at illi non dæmonica sed divina virtute præditi, veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, litaniasque canentes pro sua simul & eorum propter quos & ad quos venerant, salute æterna Domino supplicabant.*

Item sequitur:

Fertur autem quia appropinquantes civitati more suo cum cruce sancta, & imagine magni Regis Domini nostri Jesu Christi, hanc litaniam consona voce modularentur: Deprecamur te Domine in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus, & ira tua à civitate ista, & à domo sancta tua, quoniam peccavimus, *& cætera.*

In Epistola beati Germani Patriarchæ Constantinopolitani, ad Joannem episcopum Synadorum, postquam literas beati Gregorii Papæ suscepit, inter cætera inquit:

Epistolam vestræ sanctitatis suscepi, in qua referebatur de episcopo Natholiæ: significamus enim nunc vobis, sicut & pridem quam susciperemus literas vestræ sanctitatis, conjungente hic eodem Deo amabili episcopo in verbis, venimus cum ipso sciscitantes sensum ejus, unde nobis relatum fuerat de illo, ipse vero nobis hunc dedit responsum. Opportunum enim est singillatim omnia intimare vestræ sanctitati, quoniam audiens divina scriptura dicente, Non facies tibi omnem similitudinem, ut adores ea, quanta in cœlo sur- Exod. 20. sum, & quanta in terra deorsum, *secundum hoc dixi, quoniam non debetur manufactis adoratio. nam sanctos Christi martyres, qui vera sunt margaritæ fidei, omni honore dignos putamus, & intercessiones eorum invocamus. ad hæc quidem nos illi responsum dedimus, Quoniam Christianorum fides venerationem & adorationem ad unum & solum Deum refert, sicut scriptum est:* Dominum Deum tuum adorabis, & Deuter. 6. illi soli servies. *Glorificatio enim nostra & servitium ipsi soli offertur.* Et post pauca: *In sanctis vero qui in cœlis sunt, & in invisibilibus & incorporeis virtutibus sancta laudatur & glorificatur Trinitas, in singulari dominatione & divinitate, sicut & unus Deus à nobis confitetur, & non est præter illum, qui dominetur in virtute sua in æternum.* Et post pauca: *Neque enim divinæ dominationis venerationem in conservulos transferimus, neque enim Imperatores aut Principes in terra adorantes similitudinem, ut ad Deum adorationem facere videmur, neque imaginum facturam, quæ per ceram & colores designantur, in transmutationem divinæ venerationis suscepimus: neque enim invisibilem Deitatem imagine, aut similitudine, aut habitu, aut forma aliqua designamus, etiam neque ipsorum Angelorum quibus existunt ordinibus aut sentire vel investigari ullo modo possunt, sed quoniam unigenitus filius, qui est in sinu patris, revocans propriam creaturam a morte judicio bonæ voluntatis Patris & Spiritus sancti,* homo fieri dignatus est, *sicut inquit Apo-* Philipp. 2. *stolus,* per omnia similis nobis factus absque peccato, *humanum ejus vultum, & secundum carnem ejus humanam similitudinem imagine designantes, & non incomprehensibilem aut invisibilem ejus deitatem,* &c. *Simili enim modo secundum carnem ejus incontaminatæ matris sanctæ Dei genitricis ipso modo similitudinem demonstrantes, quoniam mulieris natura existente, & non aliena nostra massa facta, Deum invisibilem & omnia manu continentem in suo concepit utero & genuit incarnatum. etenim ut proprie & vere matrem Dei veri veneramur eam & magnificamus. Sanctos enim Martyres Christi, Apostolosque & Prophetas miramur & beatificamus, & ad memoriam fortitudinis eorum similitudines imaginum ipsorum describimus, non ut divinæ naturæ socios eos æstimemus, neque quæ debetur, deitatis gloria quidem & potestati, honorem & adorationem illis impendimus, sed amorem nostrum, quem in ipsis habemus, per hæc manifestamus, & ea quæ per auditum veraciter credidimus, designamus. Nam & ipsi sancti Dei in unum & solum Deum servitutem & glorificationem & adorationem observantes, & ad hoc omnes convocantes atque docentes eorum effuderunt sanguinem, & in veritate confessionis coronam adepti sunt. Iste est modus in imaginum picturis, & non sicut invisibili deitati in Spiritu & veritate adorationem immutamus in manufactis imaginibus, sed charitatem nostram, quam juste habemus ad servos Dei nostri tali modo ostendentes, & in eorum honore glorificatur Deus, qui glorificavit eos,* &c.

In actione septima de significatione adorationis.

Adoratio multis modis intelligitur. Est enim adoratio secundum honorem & amorem, & timorem, sicuti adorantur principes & illorum potestas.

Est alia adoratio timoris proprie, sicut Jacob adoravit Esau. Genes. 33.

Est iterum adoratio secundum gratiam, sicut Abraham propter agrum quem accepit à filiis Seth, in Genes. 23. *sepulturam Saræ mulieris ejus, & adoravit eos.*

Est iterum adoratio, cum creditur aliqua protectio adipisci à supereminentibus, sicut Jacob Pharao- Genes. 47. *nem.*

Est vera & certissima adoratio, quæ soli debetur omnipotenti & divinæ majestati, sicut dicit Scriptura: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. *Hanc autem adorationem ad nullam creaturam* Deut. 6. *licet transferre, nec in manufactis immutare,* &c.

August.

Auguft. in lib. 1. Sanctæ Trinitatis, cum de Spiritu fancto loqueretur, inter cætera inquit:

Patri & Filio prorfus Spiritus fanctus æqualis & in Trinitatis unitate confubftantialis & coæternus, maxime vero illo loco fatis apparet, quod Spiritus fanctus non fit creatura, ubi jubemur non fervire creaturæ fed creatori, non eo modo quo jubemur per caritatem fervire invicem, quod eft Græce δυλεύειν, *fed eo modo quo tantum Deo fervitur, quod eft Græce* λατρεύειν, *unde idololatræ dicuntur, qui fimulacris eam fervitutem exhibent quæ debetur Deo. Secundum hanc enim fervitutem dictum eft,* Dominum Deum tuum adorabis, & illi foli fervies. *Nam hoc diftinctius in Græca Scriptura invenitur,* λατρεύσεις *enim habet. Porro fi tali fervitute creaturæ fervire prohibemur, quandoquidem dictum eft:* Dominum Deum tuum adorabis, & illi foli fervies: *Unde Apoftolus deteftatur eos, qui coluerunt & fervierunt creaturæ potius quam creatori. non eft itaq; creatura Spiritus fanctus, cui ab omnibus fanctis talis fervitus exhibetur, dicente Apoftolo:* Nos enim fumus circumcifio Spiritui Dei fervientes, *quod eft in Græco* λατρεύοντες. *Plures enim codices etiam Latini fic habent,* qui Spiritui Dei fervimus. *Nam Græce Latria, Latine fervitus dicitur, quæ quantum ad veram religionem attinet, non nifi uni & foli Deo debetur,* & cætera.

Deut. 6.

Philip. 3.

Item Auguftini in libro de Quantitate animæ.

Deus autem immortalem animam fecit, ut opinor, nifi forte tibi aliter videtur. Ergo tu velles talia fieri ab hominibus, qualia Deus fecit? non equidem hoc dixerim, fed quemadmodum ipfe immortalis immortale quiddam fecit ad fimilitudinem fuam, fic & nos immortales a Deo facti ad fimilitudinem noftram, quod facimus immortale effe deberet, recte diceres fi ad ejus imaginem pingeres tabulam quod in te immortale effe credis: Nunc vero in ea exprimis fimilitudinem corporis, quod profecto mortale eft. quomodo ergo fum fimilis Deo, cum immortalia nulla poffum facere ut ille? quomodo nec imago corporis tui poteft hoc valere, quod tuum corpus valet, fic anima non mirandum eft, fi potentiam tantam non habet, quantam ille, ad cujus fimilitudinem facta eft, &c.

Etymol. l. 19. c. 16.

Ifidori Epifcopi, de pictura.

Pictura autem eft imago exprimens fpeciem rei alicujus, quæ dum vifa fuerit ad recordationem mentem reducit.

Item:

Picturam enim Ægyptii excogitaverunt: Primum umbrã hominis lineis circumductam. itaq; initio talis, fecunda fingulis coloribus, poftea diverfis, ficq; paulatim fefe ars ipfa diftinxit & invenit lumen atq; umbras differentiafq; colorum. Unde & nunc pictores prius umbras quafdam & lineas futuræ imaginis ducunt, deinde coloribus complent, tenentes ordinem inventæ artis.

Item:

Colores autem dictos, quod calore ignis vel folis perficiantur, five quod initio colabantur, ut fumma fubtilitatis exfifterent, &c.

Item Auguftinus in lib. de Magiftro.

De his quæ intelliguntur interiorem veritatem ratione confulimus, quid dici poteft, unde clareat verbis nos aliquid difcere præter ipfum qui aures percutit fonum. namque omnia quæ percipimus, aut fenfu corporis, aut mente percipimus, illa fenfibilia, hæc intelligibilia, five ut more auctorum noftrorum loquar, illa carnalia, hæc fpiritalia nominamus. De illis cum interrogamur refpondemus, fi præfto eft ea quæ fentimus, velut cum a nobis quæritur intuentibus lunam novam, qualis aut ubi fit, hic ille qui interrogat fi non videt, credit verbis, & fæpe non credit. Difcit autem nullo modo, nifi & ipfe quod dicitur videat, ubi jam non verbis, fed rebus ipfis & fenfibus difcit: nam verba eadem fonant videnti, quæ non videnti etiam fonuerunt. Cum vero non de his quæ coram fentimus, fed de his quæ aliquando fenfimus quæritur, non jam res ipfas, fed imagines ab eis impreffas, memoriæq; mandatas loquimur, cum omni quomodo vera dicamus cum falfa intueamur ignoro: nifi quia non nos ea videre ac fentire, fed vidiffe ac fenfiffe narramus, ita illas imagines in memoriæ penetralibus rerum antecefsarum quædam documenta geftamus, quæ animo contemplantes bona confcientia non mentimur cum loquimur, fed nobis funt ifta documenta. is enim qui audit, fi ea fenfit atque affuit, non difcit meis verbis, fed recognofcit ablatis fecum & ipfe imaginibus. Si autem ille non fenfit, quis non eum credere potius verbis, quam difcere intelligat? Cum vero de his agitur quæ mente confpicimus, id eft, intellectu atque ratione, ea quidem loquimur, quæ præfentia contuemur, in illa interiore luce veritatis, qua ipfe qui dicitur homo interior illuftratur & fruitur, &c.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

VNDE PRIMVM EXORTA SIT IN ECCLESIIS ORIENTALIVM imaginum deftructio.

Ex Nicæn. Concil. II. act. 5. Adde Theophan. in Mifcell. & Damafcen. de Hæref. & Zonar. Annal. tom. 3.
* al. Tiberiade.
† al. Sarantapechys.

TYRANNUS quidam fuit Seleman nomine, Aggarenus genere, quo defuncto, fucceffit Humarus in regno. cui iterum fucceffit Ezidus, vir valde levis & infipiens. Hujus enim temporibus erat quidam in *Beriade maleficus ac divinus, † Serantapicus nomine, præceptor iniquorum Hebræorum, & inimicus Dei Ecclefiæ, qui, ut comperit levitatem Ezidi Protofymboli, acceffit ad eum, cœpitq; illi quædã divinare ac prædicere. Illi autem ex hoc acceptabilis factus, ac non multo pòft ei dicere cœpit: Benignitati tuæ exponere volo, unde me fi audias, addatur tibi longitudo vitæ, & perfeveres in hoc Principatu annos triginta, fi quidẽ impleveris fermones meos. Ille verò infipiens tyrannus, obfcurat⁹ mente defiderii longæ vitæ; Quicquid mihi, inquit, præceperis, parat⁹ ad perficiendũ exfifto. Et fi confecut⁹ fuero, quod pollicit⁹ es, maximos tibi honores retribuã. Malefic⁹ verò & divinus ait

nus ait ad eum: Jube mox generalem ſcribere epiſtolam, quatenus omnis imaginaria pictura deleatur in omnibus Chriſtianorum eccleſiis, ſive in parietibus, ſive in vaſis ſacris, & in veſtibus altarium; & non ſolùm hæc, ſed quæ in civitatum plateis ſunt adornatæ. Quod audiens perfidus ille tyrannus, præcepit omni Præfecturæ, in cuncta locia, eccleſiarum imagines & cæteras ſimilitudines abolere, & ita exornavit eccleſias Dei. Abhinc enim cœperunt corruptores imaginum inveniri. Sed ipſe tyrannus anno altero mortuus eſt, & imagines in priſtinum ſtatum reſtitutæ cum honore. *& cætera.*

Hic deſunt nonnulla.

Epiſtola nomine Ludovici Imperatoris ad Pontificem Romanum.

. . . .

. . . . QUIA ergo per caritatem Dei quæ ab ipſo largiente diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, univerſæ Eccleſiæ notum eſſe non dubitatur, quod omnia quæ intra eandem ſanctam Dei Eccleſiam ad perennem capiendam ſalutem pertinentia aguntur, ita per ejuſdem ſancti Spiritus gratiam caute agenda ſunt, ut illud præcipuæ caritatis privilegium conſervetur, quod ipſe auctor & largitor omnium bonorum Dominus de mundo corporaliter abſceſſurus pro ſummo atque altiſſimo munere fidelibus ſuis dando pariter & relinquendo largiri dignatus eſt, dicens: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Illud etiam Apoſtoli pariter attentiſſime cogitandum: *Pacem ſequimini & ſanctimoniam ſine qua nemo videbit Deum.* Joan. 14. Hebr. 12.
Et idcirco valde neceſſe eſt, ut quiſquis ad illam patriam deſiderat pervenire, ubi nunquam diſcordia potuit vel poterit introire, illud ſummopere agere ſtudeat, per quod & ipſe illam Deo placitam caritatis pacem cum omnibus habere ſtudeat, & omnes contra illam pacem diſcordantes ad veram concordiam revocare contendat.

Certum eſt enim quia ſicut quiſquam ſi eandem caritatem illam Deo placitæ fraternitatis caritatem ſervare poterit, & noluerit, ad palatium caritatis pervenire non poterit. Ita ſi illos quos contra eandem dilectionis unitatem diſſidentes cognoverit, & illos ad tantæ beatitudinis viam revocare poterit, & virtute qua valet non certaverit, ipſe ſibi ejuſdem beatitudinis januam ſeris validiſſimis claudit. Similiter quoq; juſtiſſimo Dei judicio eandem calcandi ſemitam obſtaculum ſibi opponit, ſi ſecundum qualitatis ſuæ modum omnes in Deo unanimes, ne in baratrum diſcordiæ corruant, quantum teniti prævalet viriliter non contendit. Hæc ad hoc non humana argumentatione reperta, ſed divina tota orbi terrarum docente auctoritate diffuſa, atq; notiſſima ubiq; valere debent, ut ubicunque fuerint diſcordantes, ad concordiam revocentur, concordes vero ne in diſcordiam proruant ab univerſis qui prævalent tueantur.

His ita ſummatim præmiſſis, ſeries hujus dictionis poſtulat, ut ſubſequens ſermo cur talia præmiſſa ſint lucide pandat.

Quia igitur ut univerſo eccleſiaſtico ordini revelante Spiritu ſancto notum eſt inter cætera pietatis documenta, teſtante Apoſtolo, Fides, Spes, Caritas præeminent, ipſæq; rurſum virtutes per prudentiam, temperantiam, fortitudinem, atq; juſtitiam auctore Deo inviolabiliter conſervantur: ita rurſus illæ quatuor ad humanam derivatæ ſobriam converſationem per rationem, diſcretionem, honeſtatem, atq; utilitatem habentur atque utuntur, nulluſq; iſtis carens illas perfecte habere potuit, nec eis rite iſtis ſpretis aliquando uti prævaluit, & quamvis ſint quædam ex eis humanam rationem excedentes, ut ſunt nonnulla, quæ ſola fide attingi poſſunt, & ob hoc ineffabilia vel incomprehenſibilia dicuntur, auctoritate tamen divina in ſacris voluminibus, ſanctorum etiam Catholicorum Patrum edictis, Deo revelante, qualiter eadem tenenda vel confitenda ſint, ſufficienter reperiuntur; ideoque pene ab omnibus deſideratur, optatur, quæritur, ut ratione præeunte, comitante, vel ſubſequente, in omnibus, vel de omnibus unde certus eſſe deſiderat, ſalva & antepoſita ſemper & ubique divina auctoritate, non prius qualibet humana adinventione opponatur, quam ulli ratione inſtruatur, & undecunque certus eſſe deſiderat, pleniter imbuatur.

Idcirco ergo ſummopere cavendum eſt, ne homini rationali rationem deſideranti atq; poſcenti ullo modo ratio interdicatur, niſi tantum in his, ut ſupra commemoratum eſt, ineffabilis tanta ac talis occurrat ſublimitas, cui merito univerſa humana ſe ſubſternat ratiocinationis humilitas. Quia vero uno pretio Chriſti videlicet ſanguine redemti fratres ſumus, & ipſo miſerante, cujus miſericordia id ſumus, cognoſci metuimus, cum omni mentis affectu, ut ſupra commemoratum eſt, neceſſitatem fratrum noſtrorum, totius ſcilicet Imperii Orientalium Romanorum, ad intima cordis noſtri viſcera admittere debemus, quorum inviolabilem caritatem ob nullam aliam diſceptationis occaſionem, nimis duriter, & ut multis videtur, inrationabiliter ſciſſam eſſe cognovimus, niſi quod quidam illorum una cum Michaele & Theophilo Imperatoribus cariſſimis fratribus noſtris imagines ſanctorum non habere volunt: quidam vero è contra ex eadem ſancta plebe non ſolum habere, ſed etiam adorare volunt. Quorum altercationis diſcordiæ ſumma talis eſt, ut nolentes illas habere, volentes nec habere conſentiant: volentes vero nolentes etiam adorare compellant, qui hinc & inde in diverſa tendentes adverſus alterutrum, ſive humana argumentatione, vel ratione, ſive etiam ex divina auctoritate, vel ſanctorum Patrum ſcriptis, voluntati ſuæ excerpta vel coacervata habent, ut utriſque videtur congrua plurima teſtimonia, quibus & iſti ſuam, & illi è contra vindicare & obtinere ſuam putant poſſe ſententiam.

Unde ſicut dignum & vere dignum & juſtum eſt, ut præeunte Spiritus ſancti virtute, ille inter eos in nomine Domini talia correcturus, & ad viam veritatis ſanctiſſimo moderamine reductu-

rus

rus primus in hominibus arbiter occurrat, quem Deus omnipotens in sede Apostolica collocare, eorumque vicarium eidem sanctæ suæ Ecclesiæ dare dignatus est, & ob hoc ei nomen speciale in toto orbe terrarum ab eadem sancta Dei Ecclesia præ omnibus Pontificibus decretum est, ut solus non sua abusione, sed tantorum Apostolorum auctoritate universalis Papa dicatur, scribatur, & ab omnibus habeatur. Et qoia, sicut omnibus notum est, dicente Joanne Apostolo, *hora novissima est*; et Paulo: *Nos in quos fines seculorum devenerunt*. & ideo tempus instat, dies judicii absque ulla diuturna dilatione appropinquat, nulli dubium quin diabolus inter reliqua perditionis suæ argumenta illud præcipue contendit, ut in novissimo die sanctæ Dei Ecclesiæ caritatem mutuam scindat, unanimitatem per quamlibet occasionem scindat, viscera dilectionis corrumpat, ut eam non in pace superius commemorata, sed discissam & laceratam dies ille horrendus inveniat.

s. Joan. 2. 1. Cor. 10.

Sed nec illud latet, quod ipse infelix infelicium miserrimusque omnium miserorum non curat, per quamlibet occasionem corporalem, spiritalem, mundanam, ecclesiasticam id efficere possit, dum tamen quolibet argumento ejus Deo placitam mutuam in diligendo soliditatem scindere valeat: & cum universus ei ecclesiasticus ordo merito obviare debeat, nullus tamen sub hac conditione majori constringitur debito, quam ille qui tanto in sede Apostolica illorum auctoritate pro eorum reverentia in universali mundo, ac tali honorari meruit privilegio. Qui tamen universalis merito non dicitur, si pro universali Ecclesiæ statu viribus, quibus valet, non agonizatur.

Hæc, domine Pater, ac toto mundo venerande atque reverende sanctissime Pontifex, ad insinuandam in tanta re mentis nostræ devotionem præmittere studuimus.

Ab hinc vero, si adeo conservanda almitas vestra ita elegerit, non insinuando sed admonendo, qualiter communis Legatio nostra ad illam sanctam Dei Ecclesiam corrigendam dirigi possit, subnectere curabimus, non ut sanctæ & à Deo datæ sapientiæ vestræ, quod absit, altius sublimiusq; progrediendi terminum ponere præsumserimus: sed ne id, quod exinde nobis omnipotentis Dei omnipotenti misericordia ad obsequium vestrum, salutem nostram conferre dignata est, silentio tegeremus, sicut filium decet patris in gremio examinis vestri collocavimus, confisi in Domino, quod ipse vobis exinde, quod sibi placitum & acceptabile est, inspirare dignabitur.

Nos tamen non synodum congregando, sed, quemadmodum à vobis postulavimus, licentiamque agendi percepimus, una cum familiaribus nostris filiis vestris, quantum pro multiplicibus sollicitudinibus regni diversis occupati per intervalla potuimus considerare, studuimus, quid almitati vestræ de tanta necessitate significare potuissemus, qualiter idem populus à Deo per vestram conservandus orthodoxam sanctitatem ad veram concordiam revocari potuisset, ut vera pace conglutinari, & in hoc, & in futuro seculo omnium Domino placere potuissent. Et quicquid exinde salubre Domino inspirante invenire potuimus, paternitati vestræ per præsentes filios vestros, fratres nostros, quædam dictis, quædam scriptis intimando direximus.

EPISTOLA NOMINE ROMANI PONTIFICIS AD MICHAELEM atque Theophilum Imperatores Græcorum.

. . . .

. . . . ORo autem & obsecro in universo mundo, (ut beati prædecessoris mei Domini Gregorii Papæ utar verbis,) fratres, & domini mei, in quantu peccatores, fratres mei; in quantum justi, domini mei; quantum ex me, humiliter supplico, quantum vero ex tanta auctoritate, sublimiter moneo, ut nemo me hoc loco propter me despiciat, quia & si ad invitandum nequaquam dignus appareo, magna est tamen virtus caritatis, pacis & unitatis, ad quam vos alta potestate in vice beatorum Apostolorum Petri & Pauli, in nomine Domini nostri Jesu Christi invitare præsumo. Cum enim Paulus veridica voce dicat, *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, quia sine illa nemo videbit Deum*, quid felicius, quam & in hoc seculo desiderando, & in illo fruendo Deum videre? quid è diverso infelicius, quam nec in hoc seculo feliciter optando, nec in illo felicius fruendo videre meruerit Deum? Et cum hujus assertionis vel veritatis in universo mundo tanta sint testimonia, quæ in præsenti tempore nulla evolvere prævaleat lingua, nullusq; mortalium præscire valeat, quando vel uniuscujusque, vel (quod majus est) totius mundi occasus terminusve fieri debeant, magna me, ut in omnibus notum est, urget necessitas, ut id, quod ex debito reddere debeo, diutius * deterre non audeam, ne forte tanto caritatis debito subtracto, in conspectu æterni judicis pro vobis omnibus reus appaream.

Hebr. 12.

* differre.

Baro. primi mei.

Quamobrem oro vel moneo, ut * primo me summi Dei Ecclesiæ filii Michael & Theophilus, gloriosi vero & sublimiter à Deo exaltati Imperatores Romanorum, una cum universo catholico nobilissimoque senatu ac populo vobis à Deo ad gubernandum credito, ut ea, quæ pro salute vestra ex auctoritate beati Petri, cui Dominus & Deus noster Jesus Christus claves committere dignatus est regni cœlorum, dicens; *Quodcunque ligaveris super terram, ligatum erit & in cælis, & quodcunque solveris super terram, solutum erit & in cælis*, admonere & exhortari, & insinuare necessarium duximus, patienter audiatis, animumque Deo placitum vestrum, non ad contemnendum, sed ad obediendum & conservandum præparare studeatis. Ideo autem ad obediendum nobis hortamur, quia omnia, quæ vobis de hac causa dicturi sumus, tribus hoc capitulis principaliter & ordinare & confirmare parati sumus, id est, ratione, auctoritate & consilio, videlicet rationem texendo, & eandem rationem, in quantum rationabilis, discreta, honesta & utilis fuerit, auctoritate firmando: eandem vero auctoritatem secundum catholicæ fidei veritatem & rectitudinem salubriter intelligendo.

Matth. 16.

gendo. Ad ultimum vero quid in his ad salutem universalis Ecclesiæ tenendum sit, consilium Deo placitum dando, & idem consilium confirmando. Et quamvis, ut dignum est, divina præcellet auctoritas, primo tamen ad mitigandos atque ad adunandos animos in diversa tendentes, ratiocinando omnibus satisfacere volumus, ut eo facilius & divinam auctoritatem secundum sanum Catholicæ fidei intellectum concordes suscipiant, ac deinde certum nobis consilium suavius amplectantur, amplexumque in futuro custodiant.

Apud omnes igitur hujus sanctæ Occidentalis Ecclesiæ, quæ se auctoritate beatorum Apostolorum Petri & Pauli, largiente Domino fidei, spei, & charitatis sumsisse exordium gloriatur, ita hactenus per eosdem Apostolos protegente Spiritu sancto, & ipsis intercedentibus ac protegentibus, ab omni hæresi inlibata, nunc usque conservata est, ut non solum ipsa ad quodlibet erroris diverticulum minime declinaret, sed potius omnes à recto fidei tramite quoquo modo deviantes, per orthodoxos eorumdem successores toto orbe terrarum ad rectitudinem potius revocaret. Testis enim hujus rei non quilibet angulus, sed orbis terrarum universus, quia quotiens tales per mundum* perceptiones motæ sunt, quæ ad periculum fidei universalis Ecclesiæ imminere putabantur, * persecutiones. ob inveniendam inventamque conservandam catholicæ fidei veritatem, semper hoc universalis Ecclesia, præsente ob hujus sanctitatem Sedis Pontifice, aut certe cum consensu illius verbis vel literis porrecto corrigere, porrectumque ad conservandum statuere consuevit.

Simili modo etiam & in his, quæ ad conservandum in humanis actibus ejusdem Ecclesiæ incontaminabilem statum, moderante non qualibet dolosa vel sophistica, nec non duplici calliditate, sed veritate subnixa, simplici ratione, ipsaque discretione, honestate, utilitate, pariter inradiata ratione, non solum noxia vel nociva, verum quoque & ipsa superflua & non necessaria resecare consuevit, & ea, ut prædictum est, quæ ad salutem totius Ecclesiæ pertinere, & insuper merito cavere non debuisset, differendo & ordinando sancire solita fuit. & hoc non tantummodo de causa fidei, vel, sicut præmissum est, de statu humani generis, vel cursu rectitudinis, verum quoque de omni dissensione in sancta Dei Ecclesia, quæ pacem illam turbare videbatur, quam Dominus Apostolis & per Apostolos nobis omnibus vicariam præsentiæ suæ dereliquit, dicens; *Pacem* Joan. 14. *meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Ubicunque per quodlibet pietatis argumentum pertingere potuit, semper hujus sanctæ sedis vicarii Apostolorum quædam mulcendo, quædam vero, si ita res poposcisset, sublimi ac veneranda auctoritate, ut dignum erat, docendo pariterque prædicando ad pacis concordiam revocare studuit.

Quorum vicem, qualescunque simus, ministerium tamen auctoritate subeuntes, caritate pariter & eadem auctoritate roborati dissensionem illam, quæ* infra ipsam semper Deo amabilem * inter. Romanorum Græcorumque ecclesiam exortam durius eandem ecclesiam, quam saluti illius ullo modo convenire possit, scindentem diuturno tempore cognovimus non audemus declinare, ut non illam ex auctoritate tantorum Apostolorum ad pacis concordiam ipsis mediantibus non debeamus advocare. Maxime vero in eo quod ejusdem miserrimæ dissensio ea sit materia, sine qua, sicut multis videtur, salva per fidem, spem, & caritatem incunctanter & in hoc seculo, & in futuro salvari potest ecclesia. Quorum sensus & sententia talis est. *Quid fides, spes, & caritati obesse potuisset, si imago nulla toto orbe terrarum picta vel ficta fuisset?* Et quanquam idem filii nostri, qui hæc dicunt, rationabiliter se ostendere posse nullatenus* dubitant, melius illud nunquam fuisse, * dubitabant. sine cujus cultu perfecta fide, spe, & caritate universalis sancta Dei Ecclesia salva potuisset consistere, quam sub hac occasione non dubium, sed certissimum illud malum discordiæ debere incurrere, quod nisi correctum fuerit, nullatenus cum hac dissensione ad Dominum, qui est pax, omnium sibi placitam pacem habentium, nunquam in perpetuo posse pertingere. Et quamvis devotio illorum hoc constanter postulet, ut eis ratiocinando qualiter de ipsis imaginibus discrete & rationabiliter sentiant, postea disserere liceat. Quod si est, qui suscipere justu moderamine velit, salubre omni homini esse non dubitant, ad comparationem tamen tanti mali eandem imaginum causam pro nihilo computant, si pax illa, quæ ad æternam vitam, qui est via, veritas, & vita, ducit, ad eandem vitam, veritatemque perducta non fuerit.

Et idcirco cunctus chorus sacerdotum, necnon & omnis Senatus totius gentis seu Imperii Francorum, & universa ecclesia per totam Galliam cum cæteris provinciis eidem à Deo conservando Imperio subditis, audita fama deleudæ dissensionis fratrum suorum, irrevocabiliter postulant, ut prius per istius sanctæ Sedis à Deo conservatam in futuroque usque in finem seculi, sicut ipsi indubitanter, & nos omnes per merita Apostolorum confidimus, conservandam auctoritatem, illud summopere quærere festinemus, ut quia auctore Deo hæc duo regna in toto orbe terrarum principalia mutua sibi Deo placita caritate devincta sunt, illud Diaboli telum ab eadem Ecclesia dissipetur, ut pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, in eadem beata plebe pleniter restituatur.

Vociferantur enim in cœlum uno ore & uno corde omnipotentis Dei judicium inevitabiliter nobis incumbere, si anctoritate summorum in toto orbe terrarum Apostolorum, quorum doctrinis & consilio universus flectitur mundus, discordiam vestram ad veram concordiam non certamus reducere. Dicunt etiam, quid acturi erunt de tam præcipuo coram Deo amisso solatio, si illos, quos post hujus sanctæ sedis immutabilem tuitionem, illud in tam præcipue carissimis fratribus solatium perdiderint qui simile in universa Ecclesia nullum habebunt? Si enim eum illis veram fidem, integrumque caritatis ardorem non servaverint, quid in judicio Domini tanta neglecta caritate & in nomine Domini certissime confirmata neglexerint? Sed nos diuturnæ lectio-

* fastidio.

ni vestroque * fastigio in legendo parcentes, ubi tanta ab eis caritate urgente, de Deo placita mutua dilectione vestra, plorando, immo lugendo conquesti sunt, quæ in unum colligi difficile possunt, omissis, ad eandem seriem detexendam, quam ipsi de imaginum reddenda ratione spoponderant, redeamus. Ajunt enim:

Epistola Francorum & Gallorum ad Pontificem Rom.

Oramus ergo sanctissime atque beatissime Pontifex, ut nobis antiquorum patrum nostrorum hac de causa vitæ cursum recitare liceat, simulq; prout rationis ordo poposcerit, sensus sui affectum in hac duntaxat re, cur ita vel ita tenuerint interserendo adjungere. Nec vobis tædium fiat, si ad ostendendam rationem veritatis, veritatemque rationis sese paulo longius sermo protraxerit, dummodo linea veritatis, quæ ab antiquis patribus nostris usq; ad nos inflexibiliter ducta est, beato Dionysio scilicet, qui à sancto Clemente beati Petri Apostoli in Apostolatu primus ejus successor extitit, in Gallias cum duodenario numero primus prædicator directus, & post aliquod tempus una cum sociis suis huc illucq; prædicationis gratia per idem regnum dispersis martyrio coronatus est. Et quanquam plures existant, quidam martyres, quidam etiam confessores, quorum merita, qualia apud Deum habeantur, quamvis quotidianis miraculis coruscent, quia tamen propter longitudinem terrarum vobis minus cogniti fortasse existunt intermissis, sanctum tamen Hilarium antiquum ecclesiasticum doctorem, nec non & beatum Martinum toto orbe venerandum, vobis notissimos esse minime dubitantes, ad memoriam reducere necessarium æstimamus, quorum vitæ magisterio edocti, hæc ita tenenda atque servanda suscepimus. Sed quia apud nos vel majores nostros, ex quo ulla præsens ætas recordari potest, nunquam ejusmodi quæstio mota vel ventilata fuit, ideo semper talis exinde mos ex prædictis antiquis temporibus retentus, in universa istius regni ecclesia extitit, ut nullus, ac si ex auctoritate ejusdem sanctæ Dei ecclesiæ juberet, nullus cuicunque imaginem volenti pingere aut fingere prohiberet. Unde usque hodie eadem apud nos consuetudo tenetur, ut quia hoc auctoritas nulla jubet, nemo jubeat; similiter quia auctoritas nulla prohibet, nemo prohibeat. Quia vero propter præmissam rationem aliter esse non potest, nisi ratio inde habeatur, fortasse eadem ratio tale exordium non inconvenienter habere poterit. Si igitur imago in toto orbe terrarum nulla picta vel ficta esset, numquid aliquid fidei, spei, vel charitati sanctæ Dei ecclesiæ obesset? Rursus si ita, ut in quibusdam locis, maxime ecclesiis seu palatiis principum, ob nullum alium catholicæ fidei seu religionis cultum, sed tantummodo scientibus pro amoris pii memoria seu ornamento eorundem locorum; nescientibus vero pro ejusdem pietatis doctrina pictæ vel fictæ sunt, ita per reliqua ejusdem imaginibus congrua domicilia ad eundem sensum pertinentes pictæ vel fictæ essent, quid præfatis virtutibus unquam aut usquam obesse potuisset? Et ideo quia res ita se habet, quid superest, nisi ut qui nolunt, ita non faciant, ut tamen eis, qui illas eo sensu (ut præmissum est) habere volunt vel faciunt, in faciendo vel habendo minime contradicant. Et illi similiter, qui illas habere volunt, nolentes ad habendum vel faciendum nullatenus cogant. Atque ita auctore Deo, uterque inlæsus servatur, dum & habere volens * propter cautelam inliciti cultus, & habere nolens propter cautelam inliciti contemtus salvus permanere indubitanter poterit. Atque ita miserante Deo majorum nostrorum imaginibus vel picturis morem imitantes, in jubendo vel prohibendo, in habendo vel non habendo, in colendo vel non colendo, inlæsus hactenus hac de causa Domino opitulante nos transisse, & ipso gubernante transituras nequaquam dubitamus. Quamobrem monendi sunt omnes, qui illas habere volunt, ne amando, vel quolibet modo orando vel complectendo, ultra quam oportet, cultum eis inlicitum ullatenus impendant. Similiter * & illis, qui eas habere noluerunt, sicubi eas aspexerint, qualibet ignominiosa vel probrosa detestatione spernere, contumeliare, vel lacerare præsumant. Hinc ergo indubitanter colligi potest, quæ illum ratio hoc cum periculo quocunque compellat habere, quod illum procul dubio sine ullo periculo licet non habere. Ideo ergo totius hujus rationis talis est summa, ut qui volunt propria memoria vel sana doctrina, in locis competentibus absque ullo inlicito cultu pictas vel fictas habeant imagines. Qui autem nolunt absque ullo inlicito contemtu taliter habentes, vel habitas imagines nullatenus spernant.

* præter.

* nec illi.

Essent utique plura, quæ hic ratiocinando, his per omnia congrua dici vel scribi potuissent, si aut brevitas temporis permitteret, aut id aliqua, si ea confirmando scribi necessitas poposcisset.

AUCTORITAS.

His etiam pro satisfactione prædictorum fratrum nostrorum, vel Ecclesiæ superius commemorati regni, in sua, quia aliter esse non potuit, separatim relatione vel serie competenter præmissis, ut quicunq; ratiocinando animo suo satisfacere voluerit, cur eadem Ecclesia tali se moderamine hac in re ex antiquis temporibus in habendis vel non habendis imaginibus tractare voluerit, tanto compendiosius facere possit, quanto non sparsim, sed simul sensum illorum opportune collectum legendo addiscere poterit. Modo autem eadem ratio docet, sicut supra significatum est, ut nunc ad auctoritatem sanctorum Patrum, qui inde aliquid scripserunt, nobisq; scriptum reliquerunt redeamus, & videamus, si eadem auctoritas præmissam rationem congruendo affirmare debeat, an non. Videtur igitur nobis, quamvis plures inde in reliquis * contractibus suis, quos de statu sanctæ Dei Ecclesiæ inspirante Spiritu sancto studiose texuerunt, nonnulla interserant, juxta quod sensus ille postulat unde agebatur: merito tamen illi ad hujusmodi examinationem primi ponantur, qui de hac re specialiter & ob hanc solummodo solvendam quæstionem scripsisse reperiuntur

* for. tractatibus.

untur. E quibus nobis beatus Papa Gregorius hujus sanctæ Dei Ecclesiæ Pontifex primus occurrit, qui ad Serenum Massiliensem episcopum hoc specialiter scripsit, sicut & in epistola illius ad eum facta in armario sanctæ Dei nostræ ecclesiæ continetur, eo quod audiret illum propter, ut sibi videbatur, superfluum imaginarium cultum, tali zelo succensum, omnes imagines, quas in ecclesia sua receperat, deposuisse, confregisse, & extra eandem ecclesiam funditus projecisse, ut hoc facto à cultura vel adoratione inlicita populum compesceret. Qua de re, nihil congruentius in hac causa posse fieri arbitrati sumus, quam ut prima eadem epistola huic nostro operi, quod maxime ob amorem veræ pacis sanctæ Ecclesiæ texere, ordinare, de meritis beatorum Apostolorum confisi, fideliter adgressi sumus, credentes per eos posse obtinere, ut tam per necessarium ecclesiasticum opus à Deo placitam consummationem debeamus perducere. Scribit enim ita.

Indico, inquit, *ad nos dudum pervenisse, quod fraternitas vestra quosdam imaginum adoratores aspiciens, easdem ecclesiis imagines confregit, atque projecit. Et quidem zelum vos, ne quid manufactum adorari posset, habuisse laudavimus, sed frangere easdem imagines non debuisse judicamus. Idcirco enim pictura in ecclesiis adhibetur, ut hi, qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Tua ergo fraternitas, & illa servare, & ab eorum adoratu populum prohibere debuit, quatenus & literarum nescii haberent, unde scientiam historiæ colligerent, & populus in pictura adoratione minime peccaret.*

Item idem ad eundem:

Perlatum, inquit, *siquidem ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confringeres, & quidem quia eas adorare vetuisses, omnino laudavimus, fregisse vero reprehendimus. Dic, frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? Si non aliud, vel illud te non debuit revocare, ut despectis aliis fratribus solum te sanctum, & esse crederes sapientem? Aliud est enim picturam adorare, aliud picturæ historia quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt. Unde præcipue gentibus pro lectione pictura est, quod magnopere à te, qui inter gentes habitas, attendi decuerat, ne dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit, quod non ad adorandum in ecclesiis, sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias, non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretione condisses, sine dubio & ea, quæ intendebas, salubriter obtinere, & collectum gregem non dispergere, sed potius poteras congregare, ut pastoris in te merito nomen excelleret, non culpa dispersoris incumberet. Hinc autem dum in hoc animi tui incaute nimis motus exsequeris, ita tuos scandalizasse filios perhiberis, ut maxima eorum pars à tua se communione suspenderet. Quando ergo ad ovile dominicum errantes oves adducas, qui quas habes, detinere non prævales? Proinde hortamur, ut vel nunc studeas esse sollicitus, atque ab hac te præsumtione compescas, & eorum animos, quos à tua disjunctos unitate cognoscis, paterna ad te dulcedine omni adnisu omnique studio revocare festines. Convocandi enim sunt diversi ecclesiæ filii, eisque scripturæ testimoniis ostendendum, quia omne manufactum adorare non liceat, quoniam scriptum est:* Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Deut. 6.
Ac deinde subjungendum, quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, ut nescientes literas, ipsam historiam intendentes, quod actum sit discerent, transisse in adorationem videras, idcirco commotus es, ut eas imagines frangi præciperes, atque eis dicendum, si ad hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus factæ sunt, habere vultis in ecclesiis, eas modis omnibus & offerri & haberi permittas. At indica, quod non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur, displicuerit, sed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Atque in his verbis eorum mentes demulcens, eos ad concordiam revoca, & si quis imagines facere voluerit, minime prohibe. Adorare vero imagines, omnimodis devita. Sed hoc sollicite fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adorationem solius illius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.

Item idem ad Januarium Episcopum:

Judæi, inquit, *de civitate vestra huc venientes questi nobis sunt, quod synagogam eorum, quæ Caralis sita est, Petrus, qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Deo volente perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismatis sui, hoc est dominica ipsa festivitatis Paschalis, cum gravi scandalo sine vestra voluntate occupasset, atque imaginem illic genitricis Dei, Dominique nostri & venerandam crucem vel byrrum album, quo fonte surgens indutus fuerat, apposuisset*, & cætera. Et post pauca inquit: *Considerantes hac de re vestræ voluntatis intentum ac magis judicium his hortamur affectibus, ut sublata exinde cum ea, qua dignum est, veneratione imagine atque cruce debeatis quod violenter ablatum est reformare.*

Item idem ad Secundinum servum Dei Inclusum:

Imagines, inquit, *quas à nobis tibi dirigendas per Dulcidium diaconem tuum rogasti, valde nobis tua postulatio placuit, quia illum in corde tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut visio corporalis quotidiana reddat exortum, ut dum picturam vides, animo inardescas, cujus te imaginem videre consideras. Abs re non facimus, si per visibilia invisibilia demonstramus, sic homo, qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amando desiderat quam videre conatur, si contingit, aut ad balneum ire, aut ad ecclesiam procedere, festinus in via se præparat, ut de visione hilaris recedat. Scimus quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei, ut in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre consideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut na-*

tum, aut passum, vel in throno sedentem recordamur. Et dum nos ipsa pictura, quasi scriptura, ad memoriam filii Dei reducimus animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione mulcet. Ideoque direximus tibi fysterias duas, & imaginem Salvatoris & sanctæ Mariæ Dei genetricis, beati Petri & Pauli Apostolorum, per supradictum filium nostrum Diaconem, & una cruce clavem pro benedictione, ut ab ipso maligno defensus sis, cujus sancto ligno te esse munitum credis.

Huc usque epistola Gregorii.

Sed quia hic ordo verborum ita præposterus atque à oon intelligentibus confusus videri potest, ut nisi caute consideretur, ita à nonnullis minus capacibus intelligi possit, quasi beatus Gregorius id, qnod prius omnibus inlicitum esse prædixit, se fecisse, sibiq; faciendi licitum esse testetur. quod quam absurdum, quamque contra saoctæ Dei ecclesiæ religionem de tanto ecclesiastico doctore sentire indignum sit, nullus, qui dicta ejus scrutando vel legendo cognovit, ignorare permittitur. Nam ut sibimetipsi cootrarius esse debeat, justitia vel rectitudo sanctæ Dei maximeque Romanæ ecclesiæ sustinere non valet, quod & si paupertas insipicotiæ nostræ id intelligere non valet, melius ut contra insipientiam, quam contra tantam à Deo datam sapientiam insurgere præsumat. Sed & si ipsum modicum seosum oostrum virtus misericordiæ Dei aliquantulom inluminare dignatur, quomodo idipsum contrarium sibi oon sit facilime intelligitur. Nam quia ab imaginum adoratione adorantes compescuerit, nulla dubitatio est. In eo verò, quod ad Secundinum scripsit, *nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem natum, aut passum, vel in throno sedentem recordamur*, ubi ut præmissum est, ac sibimet contraria dixerit, intelligeotiæ nostræ se caligo coofuodit. Sed ne oos non necessaria ignorantia id noo intelligendo diutius torqueat, sensus ejusdem sententiæ talis est.

Nos quidem ante ipsam non prosternimur, quasi ante divinitatem, sed illum adoramus, *& cætera.* Quod tale est, ac si regi in throno sedenti dicas: Nos quidem, ô Rex, non quasi ante divinitatem ante te prosternimur, sed illum adoramus, quem per imagioem tuam, quia homo es, Dominum Jesum Christum hominem recordamur natum, aut passum, vel in throno sedentem, cujus imitator es tu sedens in throno. nunquid tali dicto mox consequens est, ut eundem regem adorare compellar sedeotem in throno? Ita nec in eo, quod dicitur: *Nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus,* & cætera: ad imagionm adorationem invitamur, quia sicut in multis divinæ auctoritatis voluminibus sententias ordine verborum præpostero scriptas invenimus, ita quoque factum esse eo sensu, ut supra dictum est, hoc in loco minime dubitamus.

Cum enim ibi scriptum sit: *Nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur,* quis noo animadvertat, idipsum magis refutando, quam imperando, vel adorando, eandem adorationem imaginum dictum esse, ita ut dictum est? quanto magis, sicut supra factum est, ordo verborum suo restituatur in ordine, omnem quemcumque ob nimiam simplicitatem errantem, in eo quod beatum sanctæ Dei ecclesiæ doctorem adversum seipsum sensisse æstimabat, corrigere poterit. Insuper etiamsi quemqnam subtilius iotelligentem hoc oegligeotius minusve intente legere contigisset, facilime seipsum dijudicaote, cur aliquando aliter senserit, ad sobrium intellectum revocare poterit. Si quis autem, quod quidem à sane sapientibus omnibus absit, magis suum sensum sequeodo illum voluerit condemnare quam se corrigere, oulli dubium, quin merito ab universa, maxime tamen à sancta Dei Romana ecclesia debeat coodemnari. Nequaquam enim fieri potest, ut hæ duæ sententiæ sibimet contrariæ non exsistant, una qua populus ab adoratione imaginum, ne criminis id ageodo reus appareat, prohibeatur: altera verò, quæ illum id ipsum egisse, cæterosqoe ut hoc faciant docuisse perhibeatur. Sed absit hoc à tanto talique generali catholicæ ecclesiæ magistrò, ut qui universas perplexas scripturæ quæstiones, quæ sibi contrariæ videbantur, eique ad explanandum vel tractandum occurrerent, ounquam dissidentes relinquere consuevit, sua sibimet dicta discordantia reliquisset.

His ita propter vitandam hujusmodi temeritatem summatim præmissis; nunc videndum, utrum ei quisquam Catholicorum Patrum, quamvis ei specialiter fortasse talis scribeodi necessitas minime incumberet, io cæteris tractatibus suis tale aliquid inditum habeat, in quo ejusdem patris seosui de imaginibus concors esse videatur.

Ecce enim beatus Ambrosius antiquus ecclesiæ Dei probabilis doctor, ita in epistola Pauli ad Romanos tractans ait: *Qua ratione, quave auctoritate imagines Angelorum, vel aliorum Sanctorum adorandæ sint, cum ipsi sancti Angeli vel sancti homines vivos se adorari noluerunt?*

CONSILIUM.

Auctoritate ergo, ut propofuimus secundo loco inserta, non qoidem quantum ex thesauro uberrimo ecclesiastico potuit: sed quaotum epistolaris brevitas rite permisit, monere vos & exhortari, ô venerandi mundi Principes, cum universa sancta Dei, quam Domino dispensante & committente gubernatis, Ecclesia, ut ea quæ vobis non quælibet temeritas, sed vera humilitas nostra intimare studuerit, attentius audiatis, & ob illorum revereotiam, qui cum Domino ipso promittente in die novissimo totius mundi venturi sunt judices reverenter suscipiatis, & ad salutem omnium vestrûm strenue conservare studeatis. Præmisimus enim paulo superius, ut post redditam rationem, post insertam auctoritatem, propter adunandam, quam Domino Deo ordinante regitis, Ecclesiam, consilium vobis noo nostra adinventione, sed divina auctoritate illud dare debuissemus per quod eadem sancta mater Ecclesia ita sibi mutuo in vera pace fœderari debuisset, qualiter & in hoc seculo, & in futuro ei placere potuisset, qui

ascensu-

afcenfurus de mundo fuis promifit dicens, *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.* Et quia atte- Joan. 14.
ftante Paulo inter cætera verum eft, *Si quis tradiderit corpus fuum ut ardeat, charitatem autem non* 1. Cor. 13.
habuerit, nihil eft. Ideo prædictam fanctam Dei ecclefiam in veræ pacis concordiam adunari totis viribus optamus, quia quomodo fine illa charitatem mutuam habere poffit, nullo modo intelligimus. Poteft enim fieri, ut aliquis cum altero ex parte vel fictam pacem temporaliter habeat, quomodo autem fine vera mutua pace habita cum altero veram poffit habere charitatem, nulla docet auctoritas. Unde magnopere confiderandum eft, quanta temeritate, quantave audacia ad æternam ille pervenire fe poffe exiftimat, qui præfentem in hoc feculo pacem Domini per quamlibet occafionem fciffam reftaurare cum proximo non curat, quam primum munus humano generi conlatum Angeli nuntiant mox nato Domino in mundo, eandemque noviffime fidelibus fuis in vice fua idem Dominus reliquit difceffurus de mundo. Et quanquam multa & pene innumerabilia effent, quæ de tanta re fubtiliter, fublimiter, & nimis terribiliter dici potuiffent, cavendum eft unicuique, ne hoc quifquam de illa folummodo pace intelligendum putet, quæ habetur in cœlis. Quia & Dominus recedens ait: *Pacem meam relinquo vobis.* Et Angeli præmittentes; *Gloria* Joan. 14.
in excelfis Deo, mox non *in cœlis* fubjungunt, *fed in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Cogita igi- Luc. 2.
tur tecum, ô plebs & populus Dei, fi ad perpetuam vis pervenire falutem, ut in hoc feculo non fictam, fed veram habere mutuam ftudeamus pacem.

Sed minus fortaffe prodeffe poterit, libet merito tanta talifq; auctoritas caufa confilii fufficere debuiffet, neceffe erit, ut huic affertioni cætera adjungantur, quæ nequaquam jufte adderentur, fi à Deo ab initio catholicæ fidei data vobis fapientia, ficut oportuit, pro vobis follicita effe ftuduiffet. Dicit enim Apoftolus, *Judæi figna petunt, Græci fapientiam quærunt,* ubi eft ergo fapientia veftra, qui 1. Cor. 1.
propter quamlibet occafionem illud habere contemnitis, fine quo ad regna cœleftia pervenire nullo modo valebitis? Et hæc non arguendo vel increpando, fed ammonendo interim dicimus, ut vos ad interiorem hominem veftrum, in quo Deus per fidem, fpem, & charitatē inhabitare confuevit, revocemus. Quem fi ita fecundum, ut fupra dictum eft, fapientiam vobis à Deo datam, cogitare, diligere, vel metuere vultis, mirum eft, quomodo cum fratribus invicem tanto jam tempore fcandalum & difcordiam habere non metuitis. Ecce etenim, fi non amplius, jam annus eft, ex quo hanc inter vos miferrimam diffenfionem pullulaffe audivimus. Quam videlicet difcordiam Deo (ut dignum eft,) femper odibilem, diabolo verò, ut ei decet, femper amabilem, omnes antecelfores mei ad corrigendum prout eis poffibile fuit, multum laboraffe non ignoratur.

Hæc in paucis ad excitanda Deo amabilia corda veftra ideo præmittere curavimus, ut ea, quæ * fort. acriores. Baron.
vobis ftudiofius pro falute omnium animarum noftrarum dicenda providimus, * auctiores vos avidiores.
ad audiendum & per omnia follicitos in Domino redderemus. Sed ficut non folum facta auctoritate difcimus, verum quoq; & humana quotidiana bene confuetudine agendo cernimus, quia arbor fructus malos faciens, nullo modo falubrius exftirpatur, quam fi radicitus evellatur: melius fæpe dictam difcordiam veftram omnipotente Domino opitulante una vobifcum, qui huic miferrimæ nimiumque infelici conditioni proftrati non fuccumbitis, fed auctoritate bonorum omnium Domino Deo tantæ fpurcitiæ cello in cacumine præeminentis corrigere valemus, fi quæ fit hujus perditionis origo vel fomes detegendo pandamus.

Nullus nempe fana fapientium fideliumq; in Domino fratrum veftrorum dubitare permittitur, effe plures in hac fancta & à Deo confervanda Ecclefia, qui tantæ miferiæ fuccumbere dedignentur, licet eis manus humana validior, ne id, quod exinde juftum effe non dubitant, reftaurare vel perficere valeant, obfiftat. Quamobrem amabiliter ammonendi eftis, ut totis viribus omnipotentem Dominum exorare ftudeatis, ut tantam ab hoc regno infelicitatem amovere jubeat, & illam, quam mundus dare non poteft, pacem fua vobis immenfa clementia concedat.

Et quia tantæ auctoritatis ordo, vel tantæ fublimitatis ratio necdum pofcebat, ut priusquam illa omnia, quæ merito præmittenda erant, præponerentur, ut facilius quovis in loco fecundum fui qualitatem haberentur illa, quibus falva fide, fpe, vel charitate totius Ecclefiæ ftatus carere potuiffet, propter fatisfactionem tamen in hoc opere laborantium principalis hujus fæpedictæ difcordiæ veftræ, caufa imaginum exftitiffe traditur. Ejusdem quoque caufæ origo in eo contigiffe fertur, quod Imperator confiderans quofdam in eadem plebe indifcreto zelo inflam̄atos ultra quam oportuiffet, vel unquam prius actum effet, in imaginum cultura, veneratione vel adoratione ultra progredere, quam ut antea unquam in univerfa ecclefia factū effet, volens ut tunc fibi cum illis, qui ei favebant, eandem fuperftitionem qualifcunque effet, ab Ecclefia penitus amoveret, poftpofita hac in re falubri difcretione, fine qua omnis humanæ actionis virtus in vitium vertitur, elegit præmiffam fuperftitionem aliter emendari non poffe, nifi omnes imagines penitus delerentur. Atqui fi ita erat, ut dictum eft, inlicitum cultum in hominibus, vel ab hominibus compefcendum erat, non in imaginum deftructione, quæ nihil peccaverunt: immo eo fenfu, quo fupra præmiffum eft, fcientibus pro pia memoria, nefcientibus verò pro doctrina utiles erant, * infrangendo vel dif- *infringendo.
fipando finiftram extendit pro dextera. & qui ita hac in re incautos reducere debuit, ficut forte, quia recens erat caufa, facilime potuit, inftigante qui nunc late patet, ecclefiafticæ pacis vel charitatis inimico.

Hanc ei * ac fi luculentiffimam oftendit femitam, heu quam longe ab illa finiftris anfractibus * efſi.
incedentem, quæ de femetipfo ait: *Ego fum via, veritas, & vita,* quid putas quam dulcia quamq; Joan. 14.

religiosissima, imò sanctissima satagebat fingere itinera, ut per illa ad hæc, quæ nunc omnes plangimus, pertrahere potuisset discidia? sed nec hoc ullo modo aliter æstimatur peragere potuisse, nisi illum prius cum sequacibus suis illins impiæ dulcedinis demulcendo cor tangeret, cujus idem diabolus pestifero telo perforatus, de cœlo meritò cecidisset.

Sed quid agimus, quid dicimus? Ad comparationem namque malorum omnium, quæ hic congruente spatio, quod omnino non deest, non solum de diabolo, sed etiam de ipso Imperatore cum fautoribus suis dici poterant, nihil est quod dicimus. Universa denique mala, quæ ex eo usque in præsentem diem per hujusmodi discordiam in vobis perpetrata sunt, hinc sumsere principium. Quamvis enim propter singultum plorationis tacere non permittamus, licet propter arctissimum temporis spatium, & propter innotmitatem earundem miseriarum, ut lugentibus mos est, inouere ad dicendum flebilia occurrerint, paucis ad incoationem hujus infelicitatis * redire placet, ut contueamur diabolum in hujus vitæ excursu in bivio stantem, ubi Imperator è duobus unum ad eligendum indeclinabiliter cogitur, aut cultui inlicito favendo imaginibus contra jus ecclesiasticum cervicem flectere, aut certe hujusmodi cultoribus contradicendo, vel non favendo ingratus exsistere. & qui facilius poterat ad imitationem antiquiorum principum vel patrum suorum, & istos ab inlicito cultu revocare, & cum cæteris omnibus motem antiquum sine offensione Dei prosequentibus pacem vel charitatem leniter retinere; persuasit cum prædictus pacis semper & charitatis inimicus, illud iter in destruendis imaginibus arripere, per quod omnes per discretionem sane sapientes atque servantes perturbando confunderet, & illos, qui sæpe dicta discretione vel temperantia, quæ una de cardinalibus ecclesiasticis virtutibus esse cognoscitur, spreta, elegit ultra quam unquam Deo placuit, vel placere debeat, imaginum cultui deservire, ut eisdem, qui hoc electum habebant, potuisset placere. Non considerans illud quod terribiliter scriptum est, *Qui hominibus placent confusi sunt, quoniam Deus sprevit illos.*

* agere.

Psalm. 52.

Sicque factum est, ut ex die illo ab eodem unquam semper Deo placens populo fidelium exilia non cessarent, cruces & cruciatus non quiescerent, &, ut fertur, membrorum detruncationes, *ipsa* etiam homicidia, causa earundem imaginum, nimia perpetrata sint. Et hæc diu cucurrerunt, quousque idem humani generis antiquus hostis, quasi in hac parte satiatus, converterit se ad alia perditionis argumenta, ut denuo suscitaret sibi contra cultores imaginum, Herenam videlicet cum filio, tam pestifera inlusione decipiens, ut absque ulla misericordia vel metus superinspicientis omnipotentis Dei majestate, talis ab eis promulgaretur sententia, ut omnis homo eorum ditioni subjectus imagines adoraret, aut certe exilio pœnisve diversis cruciaretur, & si non adquiesceret, ab universali Ecclesia anathematis vinculo sequestratus religaretur. Sed quid nunc denuo è diverso agat, ad priorem iterum recurrens semitam, præsentem denuo incitans Imperatorem, ut eas pictas vel scriptas habere quempiam volendo permittat. Quis igitur tam eloquens sub cœlo habetur, qui hanc pestiferam cladem enumerare prævaleat? Quis tam ferrea habeat præcordia, cui non dico scribendi, verum quoque per defectum lacrymarum vocem non tollat ejulandi?

. . . .

Cætera desunt.

SANCTISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMNO ET IN CHRISTO PATRI EUGENIO SUMMO PONTIFICI, ET UNIVERSALI

Papæ HLudovicus & HLotharius, divina ordinante providentia Imperatores & Augusti, spiritales filii vestri sempiternam in Domino nostro Jesu Christo salutem.

QUIA veraciter nos debitores esse cognovimus, ut his quibus regimen ecclesiarum, & ovium dominicarum cura commissa est, in omnibus causis ad divinum cultum pertinentibus opem atque auxilium pro qualitate virium nostrarum & intellectus nostri capacitate feramus. Idcirco prætermittere nequivimus, quin nunc, quando Legati Græcorum nobis manifestaverunt, qualem ad vos deberent perferre legationem, summa cura ac solicitudine tractaremus, quale vobis adjutorium in hoc negotio cum Dei auxilio exhibere potuissemus. Et ob hoc à vestra sanctitate petimus, ut sacerdotibus nostris liceret de libris sanctorum Patrum sententias quærere atque colligere, quæ ad eandem rem, pro qua idem Legati vos consulturi erant, veraciter definiendam convenire potuissent.

Quas cum illi juxta concessam etiam à vobis licentiam solerter inquirerent, & divina opitulante gratia quicquid invenire tam brevi temporis spatio potuerunt, collegissent, nobis ea perlegenda direxerunt. Quibus perlectis, ea vestræ sanctitati legenda atque examinanda per hos legatos nostros Hieremiā scilicet & Jonam, venerabiles Episcopos, mittere curavimus, Cum quibus si vestra paternitas dignum duxerit, de eadem legatione, quæ in Græciam à vobis mittenda est non inutilem, sed potius proficuā conlationē habere potestis, quia & in sacris sunt literis admodum eruditi, & in rationibus

bus disputatoriis non minimum exercitati. Quos non ob hoc ad vestræ almitatis præsentiam commemoratis sententiarum collectionibus misimus, ut hic aliquo velut magisterii officio fungerentur, aut hoc docendi gratia directi putarentur: quia, sicut jam commemorati sumus, nos debitores existere, ut huic sacratissimæ sedi in quibuscunque negotiis auxilium ferre debeamus. Ideo & hos Missos, & quas deferunt literas, si quid vobis adjutorii conferre potuissent, mittere dignum duximus. Hos vestræ sanctitati commendamus, ut & benignam apud vos receptionem, & familiariter vobiscum loquendi locum inveniant.

Novit quippe sanctitas vestra, qualiter populus Græcorum in hac imaginum veneratione divisus sit. Ideo rogamus, ut almitas vestra curam & diligentiam adhibere dignetur, quomodo per vestram saluberrimam doctrinam atque admonitionem magis ad concordiam & unitatem revocetur, quam propter hoc ad majorem discordiam & dissensionem impellatur. Et ideo cautissime considerare debetis, ut legatio vestra, quam illuc dirigere disponitis, tanta prudentia, tantoque moderamine suffulta sit, ut à nemine neque à Græco neque Romano juste valeat reprehendi: sed talis fit, qualem semper decet in omnibus causis ab ista sacratissima Sede proficisci. Et si vestræ sanctitati placet, ut pro hac ipsa legatione Missi nostri simul cum vestris illas in partes dirigantur, & hoc nos tempore congruo scire permittite. Et non solum hoc, sed etiam si ituri sunt, ubi & quando cum vestris Missis se jungere debeant. Non ideo tamen de nostris Missis illuc dirigendis interrogamus, quasi necessarium nobis videatur, aut nos vestros Missos hanc legationem per se perficere dubitemus, sed potius propter hoc eos vobis offerimus, ut sciatis nos in omnibus esse paratos, quæ hujus sacratissimæ sedis necessitas aut voluntas postulaverit. Optamus sanctam & venerabilem, ac tuam paternitatem vestram, semper in Christo bene valete, & nostri acnostrorum omnium in sacrosanctis orationibus meminisse, sanctissime ac beatissime Pater.

Hieremiæ & Jonæ venerabilibus Episcopis in Domino salutem.

Venerunt ad præsentiam nostram Halitgarius & Amalarius Episcopi VIII. Idus Decembris, deferentes collectiones de libris sanctorum Patrum, quas in conventu apud Parisios habito simul positi collegistis quas etiam coram nobis perlegi fecimus. Et quia placuerunt, ad id, propter quod collectæ sunt, necessariæ atque utiles à nobis judicantur, sub omni celeritate censuimus dirigendas. Idcirco admonendo præcipimus solertiæ vestræ, ut priusquam de his aliquid Domno Apostolico indicetis, diligenti cura eadem vos recensere curetis & ea quæ melius & aptius præsenti negotio convenire inveneritis, excerpere atque describere, illique ad legendum offerre studeatis, quia enim, ut nostis, nos ab eo petere voluimus licentiam, quatenus has collectiones à sacerdotibus nostris fieri permitteret: & ideo non poterit prætermitti, quin ostendatur, quod ex ipsius permissione collectum est.

Illud tamen summopere prævidete, ut ea illi de his ostendatis, quæ rationi de imaginibus habendæ per omnia conveniunt, & quod ipse vel sui minime rejicere valeant. Sed & vos ipsi tam patienter ac modeste cum eo de hac causa disputationem habeatis, ut summopere caveatis, ne nimis ei resistendo eum in aliquam inrevocabilem pertinaciam incidere compellatis, sed paulatim verbis ejus quasi obsequendo magis quam aperte resistendo ad mensuram, quæ in habendis imaginibus tenenda est, eum deducere valeatis. Et ideo potius efficere contendatis, ut negotium, de quo agitur ad meliorem, quam ad pejorem statum cum Dei adjutorio perducatur.

Postquam vero hanc rationem de earundem imaginum causa consummaveritis, si tamen hoc ad nihilum Romana pertinacia permiserit, ut ratio inter vos habita, aliquo bono & convenienti fine claudatur, & ille vobis indicaverit, quod Legatos suos ob eandem causam in Græciam permittere velit, volumus, ut eum interrogetis, si ei placeat, ut nostri legati pariter cum suis in Græciam pergant. Et si hoc ei melius visum fuerit, seque hoc omnino velle responderit, tunc volumus, ut sub omni festinatione literis vestris à vobis ad nos directis nos inde certos faciatis, simulque & de vestro adventu ad nos. ut eo tempore, quo ad nostram veneritis præsentiam, Halitgarium & Amalarium nobiscum inveniatis. Vos autem cum Domno Apostolico considerate, ubi ille vel quando velit, ut sui ac nostri Legati ad navem conscendendam se jungere debeant, & hoc nobis per vosmetipsos cum, Deo volente, veneritis, adnuntiare potestis.

LOTHARII I. IMPERATORIS AUGUSTI

Anno Christi 825.

CONSTITUTIO

De Electione Romani Pontificis, & Legibus Romanorum.

VOLUMUS ut ad electionem Pontificis nemo audeat venire neque liber neque servus, qui aliquod impedimentum inferat, exceptis illis tantum Romanis, quibus antiqua fuit consuetudo concessa per constitutionem sanctorum Patrum eligendi Pontificem. Quod si quis contra nostram jussionem facere ausus fuerit, exilio afficiatur.

*Leg. Longobard. lib. 11. tit. 57.
a al. & tali lege, quali lege vivere professi sunt, vivant. Illiq;.
b al. si offensionem contr.
c al. qua profit. vivere, per dispensationem Pontificis & nostram sub.
al. absque.

2. * Volumus ut cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege velit vivere, *a* ut eâ, qua professus sit vivere velle, vivat; eiq; denuntietur, ut hoc unusquisque sciat, tam Duces, quàm Judices, vel reliquus populus. Quod si *b* in offensionem suam contra eamdem legem fecerint, eidem legi, *c* quam profitentur, ex constitutione Pontificis & nostra subjacebunt.

3. De rebus Ecclesiarum injustè occupatis per occasionem, quasi licentia accepta à Pontifice, & de iis quæ necdum redditæ sunt, & tamen fuerunt * à potestate Pontificum occupatæ, volumus ut per Legatos nostros restituantur.

4. Placet nobis ut cuncti Judices, sive ii qui cunctis præesse debent, per quos judiciaria potestas in hac Urbe Roma exercetur, aut in cæteris provinciis exerceri debet, in præsentiam nostram veniant. Volumus numerum & nomina eorum scire, & singulos de munere sibi credito admonere.

5. Novissimè admonemus, ut omnes homines, sicut Dei gratiam & nostram habere desiderant, ita præstent in omnibus obedientiam ac reverentiam huic Pontifici.

Papæ ut omnes Romani obediant in Ecclesiasticis, tanquam suo Episcopo.

Anno Christi 833.

DECRETA COMITIORUM IMPERIALIUM,

Pro confirmanda Libertate Germanica & Gallicana contra LOTHARII *Cæsaris & Gregorii IV. Papæ machinationes in* LUDOVICUM PIUM *Imperatorem.*

Papirius Massonus JC. in Synopsi vitæ & doctrinæ Agobardi Lugdunensis Episcopi.

Defectio Lotharii abripuerat omnem penè Italiam, Pontificem, multosque etiam Episcopos Gallos, quorum ope Patri eriperet Imperium. Veri Galli recalcitrant, citant Agobardum; recusat. Habent conventum; cujus hæc fuerunt Capita, adversum ipsius contumaciam, pro confirmanda Gallicana Libertate.

EPISCOPUM Romanum, vocandum *Papam, Fratrem*, non autem *Patrem*, neque *Summum Pontificem.*

2. Imperialem Majestatem plus posse in administranda Ecclesia, quàm Pontificiam.

3. Cæsarem non dehonestandum præsumptuosa excommunicatione.

4. Posse unum aliquem Pontificem abjici sine injuria Sedis Apostolicæ.

5. Episcopos in causa Fidei jusjurandum præstare solitos Imperatori.

6. Agobardum Primatem Aquitaniæ, nullam deinceps habiturum potestatem in excommunicando, nullamque jurisdictionem in cæteras Parochias, si obediret potiùs Pontifici quàm Cæsari.

7. Privandum Episcopum consortio & honore, qui potius Pontifici quàm Ecclesiæ Gallicanæ Concilio obedierit.

Anno Christi 834.

LUDOVICI PII IMPER. AUG. SACRA

De Colligendis & transferendis S. Dionysii monumentis.

Baronius Annal. tom. 9. anno 834. n. 5.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, LUDOVICUS divina propitiante clementia Imperator Augustus Hilduino venerabili Abbati monasterii sanctissimorum Martyrum ac specialium protectorum Dionysii pretiosi, sociorumq; ejus, æternam in Christo salutem.

1. Quantum muneris atque præsidii non modò nobis ac prædecessoribus, seu progenitoribus nostris, verum etiam totius Imperii nostri populis, Domini providentia, per beatissimum Dionysium sæpenumero, immò continuè in magnis gratiarum ubertatibus contulerit, cunctæ per transacta tempora Gallicæ nationes senserunt, quæ ejus insigni Apostolatu Fidei rudimenta sumpserunt. Prædecessores autem nostri gloriam hujus eximii testis & amici Dei non inaniter coluerunt: qui dum ejus sacras exuvias in terris ob amorem & honorem Domini nostri Jesu Christi, opibus, quibus poterant, honoraverunt: per ejus preces dignissimas, honoris privilegio potiri & in terris, & cælestibus meruerunt. Ut videlicet unus ex priscis Francorum Regibus Dagobertus, qui eumdem pretiosissimum Christi Martyrem veneratus non mediocriter fuerat, & immortali est vita sublimatus, & per ejus adjutorium (sicut divina ac cælestis ostensio perhibet) à pœnis est liberatus, inque vita perenni desiderabiliter constitutus.

2. Progenitores quoque nostri mellifluum nomen Domini Dionysii (sic enim verbis & scriptis suis eum appellare consuevêre) non incongruè pia dilectione & dilectissima pietate amplexi sunt. Quia proavus noster Carolus Princeps Francorum inclytus, per orationes ipsius excellentissimi Martyris indeptum se fuisse gratulatus est apicem Principatus, eidemque decurso mortalitatis tempore, quod carius potuit habere depositum, corpus scilicet proprium in magni die judicii suscitandum, & animam Domino præsentandam fideliter commendavit, ac pro hoc maximè devotionem atque fiduciam cordis sui erga peculiarem patronum patenter ostendit.

3. Sanctæ nihilominus recordationis avus noster Pipinus propter altare, quod ante sepulchrum sæpè

sæpè fati, sæpiusq; dicendi domini Dionysii, per divinam & memorabilem revelationem, jussu ipsius sanctissimi Martyris, in honorem Dei & Apostolorum Petri & Pauli, qui præsentes ostendebantur, à beato & Angelico viro Stephano summo Pontifice dedicatum est, intra sacra Missarum solemnia, uoà cum duobus filiis Carolomanno videlicet & divæ memoriæ domino ac genitore nostro Carolo, jure prænominato Magno, ab eodem Apostolico Papa in Regem Francorum unctus superni muneris benedictionem percepit. Quique cùm quanta se humilitate ante limina basilicæ SS. Martyrum, defuncto ipsius vitæ curriculo, sepeliri præceperit, titulus etiam ipsius conditorii innotescit.

4. Sed & nos multis ac frequentibus largitionibus beneficia ejus sumus experti, præcipuè tamen in humanæ varietatis eventu, quo Dei (ut semper fatendum est) justo judicio in virga eruditionis suæ visitati & baculo speciosæ misericordiæ ejus ante præscriptum altare per merita & solatium domini ac piissimi patris nostri Dionysii virtute divinâ erecti & restituti sumus, cingulumque militare judicio atque auctoritate Episcopali resumpsimus, & usque ad præsens ipsius gratioso adjutorio sustentamur.

5. Idcirtò, venerabilis custos ac cultor ipsius provisoris & adjutoris nostri domini Dionysii, monere te volumus, ut quicquid de ejus noticia ex Græcorum historiis per interpretationem sumptum, vel quod ex libris ab eo patrio sermone conscriptis, & auctoritatis nostræ jussione, ac tuo sagaci studio, interpretumque sudore in nostram linguam explicatis, huic negocio inseri fueris congruum; quodque etiam Latinis codicibus jam inde habes inventum, adjunctis eis quæ in libello ejus passionis continentur, nec non illis quæ in tomis vel chartis vetustissimis armarii Parisiacæ Ecclesiæ, sacræ videlicet sedis suæ prolatis inveneras, & obtutibus nostræ serenitatis ostenderas, secundùm quod rerum, causarum etiam & temporum convenientiam noveris, in corpus unum redigas, atque uniformem textum exinde componas; quatenùs devotis compendiosius valeat innotesci, & fastidiosis minusve capacibus vel studiosis lectionis possit tædium sublevari, pariterque omnibus ædificationis utilitas provideri.

6. His ita contextis, volumus ut * revelationem ostensam beato Papæ Stephano in Ecclesia ejusdem sanctissimi Dionysii, sicut ab eo dictata est, & gesta quæ eidem subnixa sunt, unà cum hymnis, quos de gloriosissimo Martyre atque Pontifice habes, & officium nocturnale subjungas. Sed & differenter ac cum integritate sua quæcumque ex eo reperta sunt, in altero volumine colligas; nobisque distinctè & correctè transcripta quantocyus dirigas, aut præsentes: quoniam maximum, valdeque dulcissimum pignus desiderabilis præsentiæ illius domini & solatiatoris nostri, ubicumque simus, habere nos credimus, si cum eo, vel de eo, aut ab eo dictis, oratione, collatione, lectione colloquimur. Vale in Christo vir Dei, in sacris orationibus jugiter memor nostri.

* Quam vide apud Reginonem in Chronic. anno 755. & commentum, quo toe Regibus impositum fuit, detestare.

EX EDICTIS PIISSIMORUM IMPERATORUM

De electione Episcopi.

JURENT majores civitatis ad Evangelia de persona electa ad Episcopatum, quòd neque uxorem habuerit procertam, neque concubinam, neque sit curialis vel taxiota; sed sanctus & litteratus, & Canonicas leges intelligens, & in Clero vel Monasterio nutritus, & tunc ordinetur. Sin autem hi, qui debent Episcopum eligere, talia decreta intra sex menses non fecerint, tunc Metropolitanus propter periculum animæ suæ omnibus his exquisitis, quæ diximus, ordinet & consecret sua potestate clero & populis Episcopum.

Extat hæc constitutio in Paralipom. opusculorum à Jo. Busæo Jesuit. editorum 1 in Hincmari epist. 1. in fin.

Nescio, an Ludovicum & Lotharium intelligat: quanquam stilus non sapiat hanc ætatem Francicam, sed priscos illos Imperatores redoleat. vide l. 53. in pr. C. de Episcop. & Cleric. Novel. 123. c. 15.

LOTHARII. I. IMP. AUG. EDICTUM

Anno Christi 840.

DE RESTITUTIONE ARCHIEPISCOPI IN SEDEM ET DIOECESIM suam ex crimine infidelitatis amissam.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni: LOTHARIUS divina ordinante providentia Imperator Augustus. Quia confessio delictorum non minus in adversis necessaria est, quàm in prosperis, & cor contritum & humiliatum Deus non despicit; gaudium etiam esse Angelorum, in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente non dubitamus: Nos mortales in terris eos nequaquam despicimus, pro quibus gaudere Angelos in cœlo, divino testimonio, non ignoramus. Accusantes & reprehēdentes in excessibus semetipsos divina nos benignitas non condemnare, sed recreare docuit, qui meretricem non solùm à legali damnatione eripuit; verùm etiam publicanum humiliatum & accusantem se non condemnavit; sed magis justificando exaltavit. qui non dixit, *omnis qui se humiliat* condemnabitur, sed *exaltabitur*. Potestatem ergo, quam pro causa nostra raptus perdidisti, repetentibus Ecclesiæ tuæ filiis, præsentibus quoque, adstantibus ac decernentibus Præsulibus, sedem ac diœcesim Remensis urbis tibi, Ebo, restituimus, ut pristino sanctæ largitatis Apostolicæ pallio indutus concordiam atque gratiam divini officii *a* nobis, cum humili satisfactione expleta solenni nostra à largitate recipiendo exerceas.

a al. nobiscum hum. sat. expleas, solenni nostra larg.

Drogo

Drogo Episcopus Metensis
Otgarius Archiepiscopus
Hecti Archiepiscopus
Amaluuinus Archiepiscopus
Audax Archiepiscopus
Joseph Episcopus
Adalulphus Episcopus
David Episcopus
Rodingus Episcopus
Giselbertus Episcopus
Flotarius Episcopus
Badaradus Episcopus
Hagano Episcopus
Hartgarius Episcopus
Ado Episcopus
Samuel Episcopus
Rambertus Episcopus
Haiminus Episcopus
Ratoldus Presbytet vocatus Episcopus
Amalricus vocatus Episcopus,

} assensi

cum cæteris plutimis Presbyteris ac Diaconis poblicè assistentibus. Actum in Engilenheim palatio publico, in meose Junii, VIII. Kal. Julii, regnante & imperante Domoo LOTHARIO Cæsare, auno revetsionis ejus ptimo cum esset successor factus patris in Francia, indictione III.

Anno Christi 842.

LUDOVICI. II. ET KAROLI. II. REGUM AUGUSTORUM

COMPOSITIO

Pro tuenda Regnorum Germania & Gallia libertate contra usurpationem & oppressionem LOTHARII *Imperatoris Romanorum, facta in Comitus Argentinensibus,*
A. D. DCCCXLII.

ERGO XVI. KAL. Martii HLODVVICUS & KAROLUS in civitate, quæ olim Argentaria vocabatur, ounc autem Strazburg vulgò dicitur, convenerunt, & sacramento, quæ subternotata sunt, HLODVVICUS Romana, KAROLUS verò Teudisca lingua juraverunt. Ac sic ante sacramenta circumfusam plebem alter Teudisca, alter Romana allocuti sunt.

2. HLODVVICUS autem, quia major natu, prior exorsus sic cœpit: Quotiens † LOOHARIUS me & hunc fratrem meum post obitum patris nostri iosectando usque ad internecionem delere conatus sit, nôstis. Cùm autem oec fraternitas, nec Christianitas, nec quodlibet iogenium, salva justicia, ut pax inter nos esset, adjuvare posset, tandem coacti rem *ad judicium omnipotentis Dei detulimus, ut suo nutu, quid cuique deberetur, contenti essemus. In quo nos, sicut oostis, per misericordiam Dei victores extitimus. Is autem victus unà cum suis, quò valuit, secessit. Hinc verò fraterno amore correpti oecnoo & super populum Christianum compassi, persequi atque delere illos noluimus, sed hactenus, sicut & anteà, ut saltem deinde cuique sua justicia cederetur, mandavimus. At ille posthac non contentus judicio divioo, sed hostili manu iterum & me & hunc fratrem meum persequi noo cessat. Insuper & populum nostrum incendiis, rapinis, cædibusque devastat. Quamobrem ounc necessitate coacti convenimus. Et quoniam vos de nostra stabili fide ac firma fraternitate dubitare credimus, hoc sacramentum ioter nos io conspectu vestro jurare decrevimus. Non quahbec iniqua cupiditate illecti hoc agimus, sed ut certiores, si Deus nobis vestro adjutorio quietem dederit, de communi profectu simus. Si autem, quod absit, sacramentum, quod fratri meo juravero, violare præsumpsero, ab subditione mea, necoon & à juramento, quod mibi jurastis, unumquemque vestrûm absolvo.

† Qui monarchiam in regnis Francorum juxta ordinationem paternam, & superioritatem in fratres Reges prætendebat.
* i.e. ad aleam belli in prælio Fontanetensi.

3. Cumque KAROLUS hæc eadem verba Romanâ linguâ perorasset, LOOHVVICUS, quoniam major natu erat, prior hæc deinde se servaturum testatus est: *Pro don amur, & pro Xristian poblo, & nostro commun salvament, dist di en avant, in quant Deus savir & potir me dunat, si salvarai eo cest meon fradra* KARLO, *& in adjudha & in cadhuna cosa, si cum hom per dreit son fradra salvar dist, sno quid il mi altre si faret, & ab* LUOHAR *nul plaid nunquam prindrai, qui meon vol cist meon fradre* KARLE *in damno sit.*

4. Quod cùm LUOHVVICUS explesset, KAROLUS Teudisca lingua sic hæc eadem verba testatus est: *In Godes minna, ind durh tes Xristianes folches, ind unser bedhero gehaltnissi, fon thesemo dage frammordes, so fram so mir Got gevvizci indi mahd furgibit, so hald ih tesan minan bruodher ...... soso man mit rehtu sinan bruoder scal, inthiu thaz er mig soso maduo, indi mit* LUTHEREM *inno theinni thing ne gegango, zhe minan vvillon imo ce scadhen vverhen.*

5. Sacramentum autem, quod utrorumque populus quique propria lingua testatus est, Romanâ lin-

nâ linguâ sic se habet: *Si* LODHUVVIGS *sacrament, que son fradre* KARLO *jurat, conservat, & Karlus meo sendra de suo part non los tanit, si io returnar non lint pois, ne io, ne neuls cui eo returnar int pois, in nulla adjudha contra* LOOHUVVIG *nun li iver.*

6. Teudisca autem lingua: *O ba* KARL *then eid, then er sinemo bruodher* LUDHUVVIGE *gesuor, geleistit, inde* LUDHUVVIG *min herro, then er imo gesuor, forbrihchit, ob ih ina nes arvvenden nemag, noh ih, noh thero thein hes irvvenden mag, imo ce follusti vvidhar* KARLE *ne vvirdhit.*

KAROLI. II. REGIS AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 847.

De rebus Ecclesiæ ablatis restituendis, & in posterum ad seculares usus non transferendis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, KAROLUS Rex. Si ea, quæ à prædecessoribus nostris vel fidelium devotione benè tradita, statuta ac confirmata sunt, nostris oraculis roboramus; si etjam illa, quæcunque necessitate corrupta sunt, Regia nostra auctoritate corrigimus, & in melius commutamus, saluti nostræ consulimus, & Regium ministerium susceptum à Domino exercemus. Proinde noverit omnium fidelium Dei ac nostrorum solertia, quia res ex Episcopatu Remensi, quas magna necessitate, & per omnia inviti, dum à Pastore sancta sedes illa vacaret, fidelibus nostris ad tempus, unde temporale quoddam solatium in nostro haberent servitio, commendavimus, ordinato & electo, munere sancti Spiritus, per Dei & nostram dispositionem in eadem sancta Sede Hincmaro Archiepiscopo, hoc nostræ auctoritatis præcepto cum integritate, quidquid exinde nos fidelibus nostris beneficiavimus, præsentaliter restituimus, sive etiam illa omnia, quæ tam Clerici quàm Laici, qui in nostra dominatione aliquandiu fuerunt, quosque jam dicto Episcopo commendavimus habebant.

2. Et, ut in calce omnia concludamus, quidquid ex eodem Episcopatu, quando de manu N. illum recepimus, alicui præstito beneficio concessimus, per hanc nostræ confirmationis auctoritatem in conspectu Dei, coram cœtu fidelium nostrorum tam Ecclesiastici quàm laicalis ordinis, testamento præsentialiter casæ S. Mariæ & S. Remigii, atque Hincmaro Archiepiscopo, cum omni integritate reddimus vel restituimus, ut absque ulla refragatione cassatis quibuscunque aliis conscriptionibus easdem res per hanc nostram auctoritatem recipiat, ut, sicut res Ecclesiæ Dei, tam ipse quàm successores ipsius disponant.

3. Quam auctoritatem, in qua nos ulterius tale quiddam erga ipsam casam Dei non acturos spondemus, &, ut nemo successorum nostrorum agere moliatur, per omnipotentem Dominum ejusdem Virginis filium obsecramus, ut per ventura tempora certior habeatur, & contra æmulos ipsius Ecclesiæ sui noticia valeat, manu nostra subter firmavimus, & annuli nostri impressione roborare decrevimus. Data Kal. Octobris, anno VI. regnante KAROLO glorioso Rege, Indictione VIII. Actum in pago Andegavensi in villa N...

LUDOVICI. II. REGIS AUG. ET POSTEA III. IMP. ROM. DECRETUM

Anno Christi 850.

Comitiorum Moguntinensium, de Anno DCCCL.

LUDOVICUS maximum Concilium sacratorum & prophanorum Moguntiaci cogit. Singulorum controversiæ auditæ, causæ cognitæ, lites diremptæ sunt. Pax per universam Germaniam jurejurando firmata. Interfuere Bulgarorum, Sclavorum Legati.

ALIUD DECRETUM.

IN Saxonia Conventum juridicum ad amnem Visurgim agit, prædia Regia, quibus Procerum quidam incubabant, neque quicquam tribuebant, recuperat, fiscoque adjecit.

Leges Saxonum emendat, Judices avaritia notatos, jura vendi tare, munera accipere solitos, albo Prætorum eradit, bona eorum confiscat, institutorum veterum atque legum peritos, pecuniæ contemptores, provinciis juris dicundi præfecit.

DECRETUM COMITIORUM ERDFURTENSIUM.

ERdfurdiæ apud Turogos Concilium gentis cogit. Ibi vetiti sunt Magistratus patrocinia vendere, aut cuiquam in sua Præfectura adesse. Diminutæ sunt Causidicorum merces, quorum perfidia nihil venalius.

LOTHA-

Anno Christi 853.

LOTHARII I. IMP. AUG.
RESCRIPTUM

AD LEONEM IV. PAPAM DE PRESBYTERO ECCLESIAM SUam relinquente per Papam citato ad Synodum.

. . . .

VESTRÆ denique Serenitatis industria cognoscat de *a* Anastasio Presbytero, cur ad vos non pervenerit, nostro satis animo displicuisse: quem nunc per clarissimos Missos nostros, Joseph videlicet reverendissimum *b* Episcopum, atque dilecti filii nostri Archicapellanum, necnon & Petrum sanctæ sedis Spoletinæ venerabilem Episcopum, & Aldegisum illustrem Comitem nostrum præsentialiter vobis mittimus: quidquid canonicè & secundum Deum per illum vestra deliberaverit sententia, nihil contradicentes. Tantum solicitè cavere ac prudenter tractare curate, ne hoc facto divina voluntas offendatur in aliquo.

a Cardinali Romano ad Aquilegiensem Patriarcharum ab Imperatore promotum.
b Eporodiensem.

RECESSUS

Anno Christi 860.

COMITIORUM CONFLUENTANORUM, DE PACE PUBLICA, ET CONCORDIA INTER REGES FRANCORUM STABILITA,

LUDOVICUM II. REGEM GERMANIARUM ET SCLAVONIARUM, CAROLUM *II. Regem Galliarum*, LUDOVICUM *Imperatorem Romanorum & Regem Longobardorum*, LOTHARIUM REGEM *Lotharingiæ, & CAROLUM Regem Burgundiæ ac Provinciæ.*

HÆc sunt nomina Episcoporum, qui Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo sexagesimo, Nonis Junii, in Secretario basilicæ S. Castoris consideraverunt cum Nobilibus Laicis firmitatem, quam gloriosissimi Regea nostri Ludovicus, Carolus, atque Lotharius inter se fecerunt octavo Idus Junii in eodem Monasterio, & qui hæc capitula ab omnibus observanda acceptarunt,

Hincmarus,	Theudericus,
Juntherius,	Leutbertus,
Alefridus,	Gedebartus,
Salomon,	Christianus,
Adventius,	Vulfadus Abbas,
Atto,	Witgarius Abbas.

Hæc nomina Laicorum:

Conradus,	* Exstangarius,	Luitharius,
Everhardus,	Arnulphus,	Luthardus,
Vicarenarius,	Berengarius,	Hunfriardus,
Leuthulphus,	Rithuenus,	Adalbertus,
Hernodulphus,	Bernoldus,	Sigeri,
Adalardus,	Burchardus,	Harmainus,
Luitfridus,	Hessi,	Wigricus,
Gislebertus,	Arnustus,	Atto,
Huto,	Hynodulphus,	Christianus,
Matfridus,	Ratbotus,	Herimannus,
Boso,	item Chuanradus,	Sigardus.

* Archangarius.

1. Ludovicus & Rex Carolus frater ejus, neposque eorum Lotbarius cum primatibus suis in Confluenta castello convenientes, pacem inter se & fidelitatem mutuam singuli juramento confirmarunt, cujus sacramenti series hujusmodi fuit: Amodo & quamdiu vixero, istum fratrem meum Carolum, & nepotes meos Ludovicum & Lotharium atque Carolum, ad Dei voluntatem & sanctæ Ecclesiæ statum & honorem atque defensionem, & ad nostram communem salutem & honorem, & ad populi Christiani nobis commissi salvamentum & pacem, & ad legis & justitiæ & rectæ rationis conservationem (quantum mihi Dominus scire & posse donaverit, & ipsi me obaudierint) vero consilio, & secundum quod mihi rationabiliter & salubriter possibile fuerit, recipiens, sincero auxilio adjutor ero ad regnum illorum continendum, & nec in vita, nec in membris, neq; in regno illorum eos forsconsiliabo in hoc, ut ipsi erga me similem promissionem faciant, & conservent, sic me Deus adjuvet & istæ sanctæ reliquiæ.

2. Ut omnium præteritorum malorum, & contrarietatum, & supplantationum, atque malarum machi-

machinationum, atque molitionum, seu nocumentorum invicem actorum abolitio, ita inter nos & apud nos fiat, & à nostris cordibus penitus avellatur communi malitia & rancore, & nec in memoriam ad retribuendum duntaxat mali, vel contrarietatis, atque exprobationis, seu improperii de cetero exinde quidquam veniat.

3. Ut tanta inter nos, Domino cooperante, veræ charitatis benignitas abhinc inante semper manet de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, sine dolo & simulatione, ut nemo suo fratri suum regnum, aut suos fideles, & quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem Regum pertinet, discupiat, aut forconsiliet, aut per occultos susurrones libenter composita mendacia seu detractiones accepter.

4. Ut unusquisque fideliter suum fratrem, ubicunq; necessitas illi fuerit, & ipse potuerit, aut per se, aut per filium, aut per fideles suos & consilio & auxilio adjuvet, ut regnum fidele, prosperitatem, atque honorem regium debitè valeat obtinere, & veraciter unusquisque erga alterum certatim demonstret, quia in fratris sui adversitate, si sic venerit, fraterno modo contristetur, & in prosperitate illius lætetur; & talem fidem sicut inter nos modò abhinc inante conservaturos confirmatum habemus, sic unusquisq; infantibus fratris sui, si obierit, qui superfuerit, conservabit.

5. Et quia per vagos & tyrannica consuetudine irruentes homines pax & tranquillitas regni perturbari solet: volumus, ut si ad quemcumque nostrûm talis venerit, ut in his quæ egit, rationem ac justitiam subterfugere non possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat & retineat, nisi ut ad rectam rationem & debitam emendationem perducatur. Etsi rationem rectam subterfugerit, omnes in commune, in cujus regnum venit, illum persequantur, donec ad rationem perducatur, aut de regno deleatur. Similiter de eo agendum est, qui pro aliquo capitulo & publico crimine à quolibet Episcopo corripitur & excommunicatur, aut de excommunicatione crimen faciens, regnum & Regis regimen mutat, ne debitam pœnitentiam suscipiat, ut susceptam legitimè peragat; interdum etiam incestam propinquam suam, aut sanctimonialem, & raptam, sive adulteram, quam illic ei non licebat habere, fugiens secum duxit: hic talis cùm Episcopus, ad cujus curam pertinebit, nobis notum fecerit, diligenter perquiratur, ne morandi & latitandi locum in regno alicujus nostrum inveniat, & Dei ac nostros fideles suo morbo inficiat, sed à nobis & ministris Reipub. constringatur, ut & simul cum diabolica præda, quam secum duxit, ad Episcopum suum redeat, & de quocumque crimine publico pœnitentiam, ut susceptam legitimè peragat, compellatur.

6. Ut nemo Episcoporum hominem peccantem ab Ecclesia Christiana alienet, donec illum secundum Evangelicum præceptum, ut ad emendationem & pœnitentiam redeat, commonitum habeat. Qui peccans si commonitus inobediens & incorrigibilis permanserit, & ad emendationem redire noluerit, Regiam & Reip. potestatem per se ipsos & per ministros suos adeant, ut constringatur, & ad emendationem & pœnitentiam peccator redeat. Qui etiam si ita ad correctionem perduci nequiverit, tunc secundum leges Ecclesiasticas medicinali separatione communionis Ecclesiasticæ segregetur.

7. Ut illis hominibus, qui in talibus perturbationibus (sicut in his præteritis annis accidit) in Deum & in sanctam Ecclesiam atque in eos peccaverunt, si ex veritate recognoscentes veniam petierint, & deinceps nobis veraciter fideles esse voluerint, & in regnis nostris pacifici & quieti, & legibus ac justitiæ obedientes extiterint, rationabilis misericordia impendatur, non solùm in indulgentia commissorum & in concessione proprietatum, verum etiam & in largitione honorum secundum nostram rationabilem possibilitatem.

8. Ut de rapinis ac deprædationibus, & de conspirationibus, ac seditionibus, & de raptis fœminarum, sicut Ecclesiasticæ & Christianæ leges atque progenitorum Capitula continent, ita in omnibus & ab omnibus conserventur.

9. Ut alia etiam Capitula eorundem progenitorum nostrorum de sanctæ Ecclesiæ honore & immunitate ac conservatione, & de Regis etiam honore, & populi nobis commissi lege & justitia in omnibus & ab omnibus conserventur.

10. Ut nostri fideles unusquisq; in suo ordine & statu veraciter sint de nobis securi, quia nullum abhinc inante contra legem, justitiam, & auctoritatem, ac justam rationem aut damnabimus, aut dehonorabimus, aut opprimemus, & indebitis machinationibus affligemus, sed illorum scilicet veraciter nobis fidelium communi consilio, secundum Dei voluntatem & commune salvamentum, ad restitutionem sanctæ Dei Ecclesiæ, & ad statum regni, & ad honorem Regium, atque pacem populi commissi pertinenti assensum præbebimus in hoc, ut non illi solùm non sint nobis contradicentes & resistentes ad ista consequenda, verùm etiam sic sint nobis fideles & obedientes, ac veri adjutores atque cooperatores vero consilio atque sincero auxilio ad ista peragenda quæ præmisimus, sicut per rectum in suo ordine ac statu suo Principi & Seniori esse debent.

11. Ut sic simul & conjuncti & nos fratres & nepos noster ad invicem, & nos cum fidelibus nostris, & fideles nostri nobiscum, & omnes simul cum Deo nos conjungamus, & ut nobis sit propitius, illi pro devoto munere offeramus, & unusquisque omnium nostrûm absque sua propria excusatione & justificatione recognoscamus, in quibus aut sigillatim, aut communiter, aut contra illius mandata, & decreta suorum Sanctorum fecimus, aut consensimus in ordine Ecclesiastico & statu regni, & per singula in medium illa producamus; & nemo nostrûm suo aut amico aut propinquo & confœderato, imò nec sibiipsi sæculariter parcat, ut spiritualiter & salubriter parcere possit;

sit; quoniam, sicut præmisimus in præcedenti capitulo, vero consilio & sincero auxilio illa in commune certatim emendari totis viribus procuremus, quantocyus rationabiliter poterimus.

12. Et si aliquis de subditis in quocúmque ordine & statu de hac convenientia exierit, aut se retraxerit, & huic communi decreto contradixerit; Seniores eum veraciter fidelibus suis hanc secundum Dei voluntatem & legem & justam rationem, velit nolit ille, qui divino consilio & decreto, & huic convenientiæ resistens & contradicens fuerit, exequantur. Et si aliquis de Senioribus de hac convenientia exierit, aut se retraxerit, & huic communi decrero (quod absit) contradixerit; complurium Seniorum nostrorum concilio, & Episcoporum judicio, ac communi consensu, qualiter de eo, qui debitè admonitus incorrigibilis perseveravit, agendum sit, favente Domino decernatur, & ut obnixius suprascripta Capitula à nobis, auxiliante Domino inviolabiliter observentur, & nos illa observaturos ut certiùs credatur, manibus propriis subterfirmavimus.

ANNVNTIATIONES DOMNI LVDOVICI REGIS apud Confluentem, lingua Theotisca.

13. Vos scitis, quid in isto Regno evenit, Et ideò huc convenimus, ut de Dei voluntate, & sanctæ ejus Ecclesiæ statu & nostra ac vestra communi salute & honore, & de pace populi Christiani cum Dei adjutorio & fidelium nostrorum consilio tractaremus. Et misimus hoc super Episcopos & cæteros fideles nostros, ut illi hoc invenirent, qualiter nos ad hæc quæ diximus exequenda adunaremus. Et volumus ut sciatis, quia sicut illi invenerunt, & scripto nobis nunciaverunt, ad Invicem adunati sumus, sicut fratres per rectum esse debent, & vos simul cum isto nepote nostro, & ille nobiscum, & etiam suos fratres & nepotes nostros in hac adunationis firmitate nobiscum recepimus, ita tamen ut si ipsi hanc firmitatem erga nos fecerint & observaverint.

14. Et sciatis, quia non volumus, ut ullus inter nos abhinc inante alia verba portet nisi talia, quæ Deo sint placita, & ad nostram communem salutem & ad nostrum honorem pertineant; ut sic simus sicut fratres invicem, & patrui cum nepotibus, & nepotes cum patruis esse debent. Et si aliquis fuerit, qui hoc facere tentaverit, perducatur in medium ad rationem, & taliter inde castigetur, ut nemo alius similiter agere tentet.

15. Volumus, ut Ecclesiæ & Casæ Dei, & Episcopi, & Dei homines, Clerici & Monachi & Nonnæ, talem mundeburdem & honorem habeant, sicut tempore nostrorum antecessorum habuerunt.

16. Et volumus, ut vos & cæteri homines fideles nostri talem legem & rectitudinem, & tale salvamentum in regnis nostris habeatis, sicut antecessores vestri tempore antecessorum nostrorum habuerunt: & justitia & lex omnibus conservetur; & pauperes homines talem defensionem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum lex & consuetudo fuit, & sicut fideles nostri communiter consenserunt, & scripto nobis demonstraverunt, & nos cum illorum consilio consentimus, & communiter volumus. Et si aliquis hoc perturbare voluerit, à nullo nostrûm recipiatur, nisi ad rectam rationem aut rationabilem indulgentiæ concessionem deducatur.

17. Sed de istis rapinis & deprædationibus, quas jam quasi pro lege multi per consuetudinem tenent, ab hoc die & deinceps de Dei banno & nostro bannimus, ut nemo hoc amplius præsumat, sed unusquisque intra patriam cum pace & sine oppressione pauperum & circummanentium consistat, & in hostem, & ad placitum, seu ad curtem veniens de suo sicuvarintaes, & de domo sua moveat, ut cum pace venire & nobiscum stare, & ad domum suam redire possit. Et qui hoc transgressus fuerit, sicut tempore antecessorum nostrorum fuit, & in illorum Capitulis continetur, volumus ut hoc in illis transgressionibus emendetur.

18. Similiter & de conspirationibus, & de raptis fœminarum tam viduarum quàm puellarum atque nonnarum, bannimus ex Dei & nostro verbo, ut nullus hoc in nostris regnis agere præsumat. Et si quis hoc præsumpserit, secundum legem & sicut in Capitularibus progenitorum nostrorum continetur, sic hoc emendare cogatur.

19. Hæc eadem CAROLUS Romana lingua pronuntiavit, & maxima parte lingua Theotisca recapitulavit.

20. Posthæc Domnus Ludovicus ad Domnum Carolum fratrem suum lingua Romana dixit: Hoc si vobis placet, vestrum verbum habere volo de illis hominibus, qui ad meam fidem venerunt. Et Domnus Carolus excelsiore voce lingua Romana dixit: Illis hominibus, qui contra me fecerunt, &, sicut scitis, ad meum fratrem venerunt, propter Deum & propter illius amorem, & pro illius gratia totum perdono quod contra me nimis fecerunt; alodes de hæreditate & de conquisitu, & quod de donatione nostri Senioris habuerunt; excepto illo, quod de mea donatione venit, illis concedo, si mihi firmitatem fecerint, quod in regno meo pacifici sint, & sic vivant sicut Christiani in Christiano Regno vivere debent: in hoc si frater meus meis fidelibus, qui contra illum nihilo minus fecerunt, & me, quando opus fuit, adjuverint, similiter illorum alodes, quos in Regno illius habent, concesserit. Sed & de illis alodibus, quos de mea donatione habuerunt, & etiam de honoribus, sicut cum illo melius considerabo, illis, qui ad me retornabunt, voluntariè faciam.

21. Et Domnus LOTHARIUS lingua Theotisca in supraannunciatis Capitulis se consentire dixit, & se observaturum illa promisit. Et tunc Domnus Carolus iterum lingua Romana de pace commonuit, ut cum Dei gratia sani & salvi irent, & ut eos sanos revideret oravit, & annuntiationi finem imposuit.

LUDOVICI. II. ET CAROLOMANNI REGG. AUGG.

Anno Christi 863.

Recessus SYNODI *Wormatiensis, contra cultum imaginum à Græcis & Papa Rom. assertum.*

ECCLESIASTICUS conventus Tentonum & Venedorum, jussu Regis, apud Vangiones actus est. Mystæ & Pontifices Germaniæ, Græcorum ineptiis, quas ad eos Romanus Episcopus retulerat, responsa reddiderunt. *Aventin. fol. 326.*

LUDOVICI. II. REGIS AUG. DIFFIDATIO

Anno Christi 870.

Decreta in Comitiis Francofurtensibus contra CAROLUM CALVUM *Gallorum Regem, Regni Lotharingici invasorem & usurpatorem.*

LUDOVICUS Calendis Februariis Francofordiam festinat. Confugiunt ad eum plerique omnes ex Gallia, Germania, Belgio & Celtica, quibus Rex CAROLUS acordi non erat. Luitpertus Archiepiscopus Moguntinus, Adelfridus Saxonum Hyldeshaimensis Pontifex, vitæ probitate, morum sanctimonia, sapientiaque nobilissimi, ad CAROLUM Legati proficiscuntur: hancque orationem habuerunt: Quoniam hactenus tibi ludibrio fuimus, tuque animo indulgens consilia, postulata nostra floccifacis, neque ulla juris, pietatis, sanguinis ratione habitâ aliena intercipis, nihil ultra, verbis frustra tempus teremus, factis opus est, armis prærepta repetemus, vi ablata ferro adseremus. Vulgò apud nos dici solet: Qui aliena appetit, sui est negligens: & nimis multa concupiscens, perpauca adipiscitur. Proinde pacem & bellum hîc offerimus. Utrum vis, mox tibi sume. aut continuò cum omnibus comitibus in tuum Regnum, quo vis gentium ex hisce discede terris, aut jam aciem instrue. Jamjam invictissimus Rex noster, Regiique juvenes, CAROLUS, LUDOVICUS, CAROLOMANNUS, fulmina belli, victrices copiæ aderunt. Ingruent cum his bellicosissimi & ferocissimi Germaniæ pugnacis populi, nationesque ne sociis satis quidem notæ, Sclavi, Venedi, Cimbri, Dani, Nordmanni, Abroditæ, Bojemi, Zechi, Sorabes, Moravi, Bolii, Velatabi, Turogi, Franci, Saxones, Boii, Suevi, Chariones, & cæteri, quos scrupulosiùs referre supervacuum est. Hi, superis faventibus, frenos aviditati imponent, te ferro docebunt, quidnam periculi sit fratrem fallere, & alienam hæreditatem præripere.

EJUSDAM

DECRETUM CONCILII COLONIENSIS DE anno DCCCLXX.

COgitur VI. KL. Octobris jussu Regis Conventus Ecclesiasticus apud Coloniam Agrippinensem. Interfuere Archiepiscopi Luitperdus Moguntinus, Bertulphus Treverorum, Willebertus Agrippinensis, Adelvinus Juvavensis, cum Episcopis, Sacrificulis, Sacerdotibus, Monachis suis. Divi Pauli ad Timotheum Titumque de libro epistolæ recitatæ sunt. Sacerdotes, Episcopi, avari, Veneri ventrique dediti, ignominia notati, tribuque mori sunt. Cæteri jussi sunt vivere juxta Christi Servatoris nostri placita. Imperatum Mystis, ut literis sacræ philosophiæ operam darent, ut oves pascerent, néve gregem à Deo creditum malis exemplis trucidarent, neu lac consumerent, de lanis se contegerent. Ante omnia ut curam pauperum agerent Episcopi, Parrochique, præceptum fuit.

LUDOVICI. II. IMP. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 871.

AD BASILIUM IMPERATOREM CONstantinopolitanum.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni, LUDOVICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus Romanorum, dilectissimo spiritualique fratri nostro Basilio gloriosissimo ac piissimo æquè Imperatori Novæ Romæ.

1. Probabile quidem & laudabile constat, aliquem fratrem fratris monitis, quasi quibusdam flatibus ad ignem charitatis accendi: probabilius autem est, sic ipsius ultroneæ voluntatis ad hoc motibus inflammari; sed probabilissimum est, quandocumque viam quemquam virtutis arripere, & magis magisque mitis successibus in sublime proficere. Nam ille semper miles à Duce magis diligitur, qui post veniens hostium vires fortiter premit, quàm is qui maturus quidem accessit, sed fortè aut nihil, aut certè modicum gessit. Secundum quam regulam divinitùs stabilitum Imperium nostrum, ex die qua cœpit erga fraternitatem tuam dilectionis radicem in corde suo plantare, multiplices fructus exhibere non destitit, non minus quæ vestra tanquam quæ nostra sunt procurans & vendicans. Quamvis quæ circa Missos nostros in causa familiaritatis & benignitatis te gloriatis egisse: nos priùs erga Joannem famosissimum Patricium gessisse patescat; quem reverà non sicut amicum, vel quemadmodum fratris, id est, Imperii tui hominem, sed quasi consanguineum nostrum, & tanquam excellentiæ tuæ sobolem tractavimus & diliximus: nec hunc penes nos positum aut tarditas umquam temporis, aut intima locorum à penetralibus nostris fecere extorrem.

2. Cæterùm spiritualem fraternitatem tuam miramur, tot sermonum ambages contentiosiùs ad-

1.Corinth.11. versus Apostolum prætendentem, qui dicit; *Si quis vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus*: nec Ecclesia Dei, cùm Imperii dignitas apud Deum non in vocabuli voce, sed in culmine pietatis gloriosa existat; nec nobis quid appellatu mirandum, sed quid sumus providendum. Verùm quia de Imperatorio nomine multa nobis scripsisti, cogimur & nos quoque ad scripta tua quædam rescribere, ne si usquequaque super hoc siluerimus, non ut contentionem vitantes, sed quasi ratione convicti siluisse ab insipientibus videamur.

*Deut.19. 3. Indicat itaq; dilectio tua, se * maledictum legis pavescere, & idcireo terminos æternos transferre, & veterum Imperatorum formas commutare, ac præter Canonica & paterna præcepta conversari, rennuat & recuset. Et tamen qui sunt illi, vel ubi, aut unde fuerunt prolati termini æterni, vel veteres formæ, aut illa Canonica & paterna præcepta, minùs apertè declarat. Nisi forte super Imperatoris nomine velit hæc cuncta sentiri. Verùm apud nos multa lecta sunt, multa quidem indefessè leguntur, nunquam tamen invenimus terminos positos, aut formas, aut præcepta prolata, neminem appellandum BASILEA, nisi eum, quem in urbe Constantinopoli Imperii tenere gubernacula contigisset, cùm gentium singularum monumentis interim postpositis, sacræ nobis affluenter historiæ monstrent, plurimos fuisse Basileos nuncupatos, & non solùm electos quosque, quales fuêre Melchisedech & David, verùm etiam reprobos, quales primores Assyriorum, Ægyptiorum, Moabitarum, & cæterarum nationum, quas enumerare longum est, extitisse probantur.

4. Ergo cùm ita sit, frustrà causandum ducit prudentia tua, alios præter se Basileos appellandos nisi forte radendos ducat totius codices mundi, in quibus pene cunctarum gentium Principes à priscis temporibus & deinceps Basilei inveniuntur scripti. Et certè, ut de Latinis codicibus interim taceamus, si Græcos & noviter editos revolvas codices, invenies proculdubio plurimos tali nomine vocitatos, & non solùm Græcorum, sed & Persarum, Epirotarum, Indorum, Bithyniensium, Parthorum, Armeniorum, Sarracenorum, Æthiopum, Vuandalorum, & Gothorum, & aliarum gentium Prælatos Basileorum appellatione veneratos. Intuere igitur, Frater, & considera, quod multi fuerunt, qui Basilei diversis temporibus, & in diversis locis & nationibus nuncupati sunt, vel hactenus nuncupentur: & noli vel nobis, quod dicimur, invidere, vel tibi singulariter usurpare, quod non solùm nobiscum, sed & cum pluribus Præpositis aliarum gentium possides. Grave namque vitium est singularis dignitatis fastigium, quod qui in principio ambierit, quid ei ambiendo talia contigerit, commemorare nolumus, ne fraternitas tua commemoratum ad injuriam suam existimet.

5. Dicis autem, quod quatuor Patriarchales sedes, unum Imperium inter sacra mysteria memorati, à Deiferis Apostolis usque nunc traditum habeant; moxq; hortaris, ut persuadeamus eis, quòd nos Imperatorem appellent. quod tamen nec ratio dictat, nec est opus. Primò quidem, quia nobis non congruit, alios quomodo nos vocent instruere; deinde verò, quia nobis etiam minimè suadentibus, tam Patriarchas singulos, quàm cæteros homines, qui sub cœlo sunt, excepta fraternitate tua, tam honoratos quamque privatos, tali nos nominis appellare cognomine, quoties eorum accepimus epistolas & litteras, invenimus. Præsertim cùm & ipsi patrui nostri, gloriosi Reges, absque invidia Imperatorem nos vocitent, & Imperatorem esse proculdubio fatentur, non profectò ad ætatem, qua nobis majores sunt, attendentes, sed ad unctionem & sacrationem, qua per summi Pontificis manus impositionem divinitus sumus ad hoc culmen provecti, & ad Romani Principatus Imperium, quo superno nutu potimur, aspicientes. Porrò si unum Imperium Patriarchæ inter sacrosancta sacrificia memorant, laudandi sunt, non utique inconvenienter agentes. Unum est enim Imperium Patris & Filii & Spiritus sancti, cujus pars est Ecclesia constituta in terris, quam tamen Deus nec per te solùm, nec per me tantùm gubernari disposuit, nisi quia tanta sumus ad invicem charitate connexi, ut non jam divisi, sed unum esse videamur.

6. Non autem credimus, sanctissimos Patriarchas sic tui mentionem facere, ut aliorum quoque
1.Timoth.2. Principum (ut omittamus nostram) mentionem prætereant, cùm pro hujusmodi etiam * Apostolus orare jusserit, cùm persequerentur Ecclesiam, ut securam & tranquillam vitam agerent cum omni pietate, præsertim cùm eos etiam pro impiis orare non diffidamus, sub quorum ditione consistunt,
Baruc.1. sicut Judææ quoque populus in Babyloniam ductus pro Rege Babyloniæ per * Jeremiam jubetur orare. Nam in illorum pace etiam populi constituit pacem.

7. Illud autem mirari meritò possumus, quòd sublimitas tua ad novam & recentiorem appellationem aspirare nos autumat; cùm quantum ad lineam generis pertinet, non sit novum vel recens, quod jam ab avo nostro non usurpante, ut perhibes, sed Dei nutu, & Ecclesiæ judicio, Summique Pontificis per impositionem & unctionem manus obtinuit, sicut in codicibus tuis invenire facilè poteris. Verùm quid mirum, si novum sit, cùm omne vetus à novo principium habeat, & non novum à veteri? Et certè cum primi Romani Principes imperare cœperunt, novum fuit, sed de die in diem devenit in vetustatem. Non ergò quæcumque novitas in culpa est, scilicet irreprehensibilis novitas. Unde & Apostolus cùm dilecto filio scriberet, non ait vocum novitates devita, sed
1.Timoth.6. *profanas vocum novitates devita*. Sanè antiquam esse Imperii nostri dignitatem nullus ambigit, qui vel nos successores antiquorum Imperatorum esse non nescit, vel divinæ pietatis divitias non ignorat. Nam quid mirum, si in fine temporis palam exhibuit, quod ante tempora in abdito consilio suo prædestinavit?

8. Sed nec hoc admiratione caret, quod asseris, Principem Arabum Protosymbolum dici, cùm in voluminibus nostris nihil tale reperiatur, & vestri codices modò Architon, modò Regem, vel alio
Psalm.71. quolibet vocabulo nuncupent. Verùm nos omnibus litteris Scripturas sanctas preferimus, * quæ per David non Protosymbolos, sed Reges Arabum & Saba perspicuè confitentur. Chaganum verò non Prælatum Avarum, non Cazarorum, aut Northmannorum nuncupari reperimus, neque Principem Bulga-

Bulgarum, sed Regem vel Dominum Bulgarum. Quæ omnia idcircò dicimus, ut quàm aliter se habeant, quæ scripsisti, legens in Græcis voluminibus ipse cognoscas. Quos nimirum suis cognominibus acquiescere perhibes, nec tamen propria ipsorum cognomina recolis. Verùm idcircò ab iis & ab omnibus Basilei debitum vocabulũ adimis, ut hoc tibi soli non tam propriè quàm violenter inflectas.

9. Illud autem ridere libuit, quod de IMPERATORIS nomine dixisti, neque paternum esse, neque genti convenire. Quomodo enim paternum non est, quod jam in avo nostro paternum fuit? Quomodo autem genti non convenit, cùm sciamus (ut de cæteris brevitatis causa taceamus) ex Hispanorum, Isaurorum, & Cazarorum gente Imperatores Romanos effectos? Neque enim veraciter asseverabis nationes has gente Francorum aut religione aut virtutibus clariores, & tamen admirrere non rennuis Imperatores, & eos prædicare non despicis. Porrò de eo quod dicis, non in tota nos Francia imperare, accipe, Frater, breve responsum. In tota nempe imperamus Francia, quia nos procul dubio retinemus, quod illi retinent, cum quibus una caro & sanguis sumus, & unus per Dominum spiritus.

10. Prætereà mirari se dilecta fraternitas tua significat, quòd non Francorum, sed Romanorum Imperator appellemur; sed scire te convenit, quia nisi Romanorum Imperator essemus, utique nec Francorum. A Romanis enim hoc nomen & dignitatem assumpsimus, apud quos profectò primo tantæ culmen sublimitatis & appellationis effulsit, quorumque gentem & Urbem divinitùs gubernandam, & matrem omnium Ecclesiarum Dei defendendam atque sublimandam suscepimus, ex qua & regnandi prius, & postmodùm imperandi auctoritatem prosapiæ nostræ seminarium sumpsit. Nam Francorum Principes, primò Reges, deinde verò Imperatores dicti sunt, ii duntaxat qui à Romano Pontifice ad hoc oleo sancto perfusi sunt, in qua etiam Carolus Magnus abavus noster unctione ejusmodi per Summum Pontificem delibutus, primus ex gente & genealogia nostra, pietate in eo abundante, & Imperator dictus, & Christus Domini factus est. Præsertim cùm tales sæpe ad Imperium sunt adsciti, qui nulla divina operatione per Pontificum ministerium, propositi solùm à Senatu & populo, nihil horum curantibus, Imperatoria dignitate potiti sunt; nonnulli verò nec sic, sed tantùm à militibus sunt clamati, & in Imperio stabiliti sunt, ita ut etiam eorum quidam à fœminis, quidam autem aut hoc aut alio modo ad Imperii Romani sceptra promoti sunt.

11. Porrò si calumniatis Romanum Pontificem, quod gesserit, calumniari poteris & Samuel, quòd spreto Saule, quem ipse unxerat, David in Regem ungere non renuerit. Verùm super hoc si est, qui Summo Pontifici saltem unum faciat mutum, congruum profectò illius non carebit responso. Sed interim si paginas revolvas Græcorum Annalium, utique discriminatos ab alienis, per quos nequaquam defensi: & si quæ à vestratibus Pontifices Romani pertulerunt, perscruteris, profectò invenies unde illos justè non valeas redarguere. Verùm hæc illi, quæ extrinsecus agebantur, facilè parvipenderunt, nisi & intrinsecus, quæ per diversas hæreses perimere conantium molimina deprehenderunt. Unde meritò apostatis desertis (quæ enim * communicatio Christi cum Belial?) adhæserunt genti adhærenti Deo, & ipsius regni fructus facienti: quoniam non est personarum acceptor Deus, sed (ut eximius Apostolorum * innuit) *in omni gente, qui timet Deum, acceptus est illi.* Ergo cum ita sit, cur nos satagis reprehendere, quoniam ex Francis oriundi, Romani moderamur habenas Imperii, cùm in omni gente, qui timet Dominum, acceptus est illi? Et certè Theodosius major, & filii Arcadius & Honorius, & Theodosius minor Arcadii filius, ex Hispanis ad Imperii Romani culmen assumpti sunt, & non invenimus quòd aliqui clamaverint vel reprehenderint Theodosium, quòd non Romanus, sed Hispanus existeret, vel restiterint, vel prohibuerint filios ejus in locum patris & honores succedere, quemadmodum (ut cum tua pace dicamus) nunc tua conari videtur diligenda fraternitas & sustinenda dilectio, quasi gens Francorum non pertineat ad hæreditatem, de qua Pater ad Filium loquitur; * *Postula* (inquiens) *à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,* &c. Et alibi; * *Glorificantes me glorificabo.* Et alia innumerabilia.

1. Cor. 6. Actor. 10. Psalm. 2. 1. Reg. 2.

12. Ergo, Frater charissime, desine in hoc contentiosiùs agere; desine adulatoribus quibuscunque aures tuæ puritatis inflectere. Denique gens Francorum justos & fœcundissimos Domino retulit fructus, non solùm citò credendo, verùm etiam multos alios salutiferè convertendo. Verùm vobis à Domino jure prædictum est; * *Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Sicut ergo potuit Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ, ita potuit de Francorum duritia Romani suscitare successores Imperii. Et sicut, si Christi sumus, secundùm * Apostolum, Abrahæ semen existimus, ita si sumus Christi, omnia possumus per gratiam ipsius, quæ possunt illi, qui evidenter existunt Christi. Et sicut nos per fidem Christi Abrahæ semen existimus, & Judæi per perfidiam Abrahæ filii esse desierunt, ita quoque nos propter bonam opinionem, id est orthodoxiam, regimen Imperii Romani suscepimus; Græci verò propter cacodoxiam, videlicet malam opinionem, Romanorum Imperatores existere cessaverunt: deserentes scilicet non solum urbem & sedem Imperii, sed & gentem Romanam, & ipsam quoque linguam penitus amittentes, atque ad aliam urbem, sedem, gentem, & linguam per omnia transmigrantes.

Matth. 21. Gal. 3.

13. Sed ne, Frater desiderabilis, tristitia cor tuum repleat, audi sequentia, quia * *non repulit Deus plebem suam, quam præscivit.* Dic ergo, *nunquid sic offenderunt, ut caderent? Absit: sed illorum delictum* honor noster, & diminutio ipsorum plenitudo nostra effecta est. Cùm enim fracti sunt rami, nos inserti sumus in illis, cùm oleastri quidem amodò fuissemus, & socii radicum & pinguedinum olivæ sumus effecti. Dicimus ergo: Fracti sunt rami, ut nos inseramur. Et bene. Non enim nisi propter credulitatem non rectam fracti sunt. Nos autem fide stamus. Qui habet aures audiendi, audiat. Rom. 11.

14. Sed dicis, quòd esset tempus secundùm quod fraternitati nostræ promiseris, quando & hac

potiremur appellatione, si Deus ad finem ea, quæ consiliati sumus, perducere voluisset. Equidem de consilio quod asseris, quæ diximus, hæc ipsa & nunc dicimus. Non enim est in nobis, Est & Non; & à verbo nostro neque ad dexteram neque ad sinistram divertimus, sed in ipso immoti persistimus: appellationem autem illam, sicut hactenus nec nos nec patres nostri per carnem & sanguinem possedisse dignoscimur, ita quoque de cætero non immerito possidere contendimus. Per patres etenim nos non per filios consuevimus honorari, & apud nos gloria non à filiis ad patrem, sed à patribus in filios derivatur. Quod enim nos * *à patre luminum, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum* sumpsimus, neque à filio, neque per hominem aut ab hominibus accipere volumus.

Jacob. 1.

* ῥῆγα, id est, Regem.

15. Postremò scito, quia qui * Rigs quemque appellat, quid dicat, nec ipse novit. Si quidem etiam si linguis omnibus, more Apostolorum, immò Angelorum, loquaris, cujus lingoæ sit Riga, vel cui dignitati sonus ille barbarus congruit, quod Rex dicitur, interpretari oon poteris. Nihil enim fortè ad idioma propriæ linguæ, tractum Riga, Regem significare monstraveris. Quod si ita est, quia non jam Barbarum, sed Latinum est, oporret ut cùm ad manus vestras pervenerit, in linguam vestram fideli translatione vertatur. Quod si factum fuerit, quid aliud nisi hoc nomine βασιλεῦ; interpretabitur? Quod non solùm veteris, sed & novi Testamenti omnes Interpretes atrestantur. Unde si in alienis personis hoc detestaris vocabulum, stude ex omnibus tam Latinis libris quàm Græcis, sive Regis, sive βασιλέως nomen eradere,

16. His igitur super hoc ita prælibatis, obstupescimus in iis, quæ Serenitas tua prosequitur, dicens, suis, id est Græcis Barim ex parte sua debellantibus, & elidere decertantibus, nostros vel solùm intuitos, vel prandiis dissolutos nullum auxilium præstitisse; hancque adeò civitatem minimè capi potuisse; cùm nostri sive intuendo tantùm, sive prandendo, sive aliud quid agendo Barim tamen licet perpauci, & fineтenus impugnasse, & ope divina cepisse noscantur. Vestri autem sicut bruchi multitudine apparentes, & sicut locustæ primum impetum dantes, eo ipso, quo conatum suum in prima fronte monstraverunt, pusillanimitate superati, protinus infirmati sunt, & more locustarum repentè quidem salierunt, sed confestim fatigati, quasi à nisibus volandi deciderunt, ac per hoc neque intuendo, neq; prandendo, neq; bellando, quibuslibet insignibus triumphi monstraris, motu subitaneo & clandestino recesserunt & inefficaces; nonnulli è contra, Christianis solummodò captivatis, ad propria repedarunt. Ergo, Frater, noli de cætero Francos ridere, quia etiam inter mortis vicina student & prandia & omnia charitatis indicia proximis exhibere, & tamen à proposito non lentescere, quoniam, secundùm * Apostolum, sciunt abundare & penuriam pati, & saturari & esurire. Et (ut compendio dicamus) omnia possunt in eo, qui illos confortat.

Philip. 4.

17. De paucitate verò, quid miraris si pauci fuerunt, & tamen multa lucra detulerunt? Præterea qua de re pauci fuerunt nostri, pridem patefecimus dilectioni tuæ. Sed quoniam nos super hoc pulsasti, denuò nostrum sume responsum. Cùm enim diu demorante * stolo fraternitatis tuæ, & illius jam minimè præstolaremur adventum, & in anno ipso de obsidione Bari nihil omninò fieri putaremus, omnes ad sua redire permiseramus, his solùm retentis, quos ad prohibitionem recipiendorum alimentorum sufficere credebamus. Et hoc est quòd stolus insperatus apparens, non nisi paucos nostros invenerunt. Verumtamen isti pauci & adhuc pauciores, quibusdam horum diverso languore gravatis, effecti, antequam Baris caperetur, tres Ammiredas, qui totam Calabriam depopulabantur, & numerosam multitudinem Sarracenorum prostraverunt, & magnam vestratibus salutem divino beneficio contulerunt. Quare non solùm Calabritanorum Ismaelitarum ingens ex tunc facta est diminutio, sed & Barensium potestatu omnimodò dissoluto, ac per id ad capiendum facilis adinventio. Cujus facti trophæa vestros credimus tuo Imperio retulisse, & opera Dei, quæ taceri non debent, mirabiliter enarrasse.

* i. classe, armada.

18. Cæterùm fraternitatis tuæ dilectionem rogamus, nullam Nicetæ Patricio molestiam irrogare, pro eo quòd nostrum insolenter offenderit animum. Nam licet adeò protervus & contumax in nostrum fuerit Imperium, ut fidelium quoque nostrorum numerosa multitudo in eum severiore mente commoveretur, nisi à nobis causâ tui honoris pariter & amoris præventa compesceretur, tamen malum pro malo retribuere non tulimus, nec debemus. Et idcircò deposcimus, si quid minarum super ipsum potestatis tuæ fortassis imminet, celeri benignitatis tuæ manu pro nostro removeatur amore.

19. Non autem tales Apocrisarios Apostolicæ Sedis esse, vel professio docet, vel eruditio dictat, vel conversatio anteacta demonstrat: quales illos scripta prædicant, quæ nobis fraternitas tua direxit. Electos enim & approbatos eos tam spiritualis pater noster Summus Pontifex, quam Ecclesia per diuturna tempora scientes, & Ecclesiasticæ correctionis negotia strenuè peragentes, ad preces sublimis à Deo servandi Imperii tui illos direxisse noscuntur. Unde & decuerat excellentiam tuam ita munitos eos remittere, ut in nullos vel piratarum vel aliorum pravorum incursus inciderent. Grave namque contra te super hæc tam spiritualis patris nostri Apostolici Papæ, quàm totius Ecclesiæ Romanæ murmur accenditur, eò quòd illos à Sede Apostolica tam desiderabiliter expetieris, sed tam improvida dispensatione remiseris.

20. Et Nicetas quidem Patricius, Hadriatici freti servator, cum classibus destinatus, accepta quasi per hujusmodi rem occasione, multas prædas ab ipsis Sclavinis abstulit, & quibusdam castris direptis eorum homines captivos abduxit, nec tamen quæ præfati venerabiles Apocrisarii perdiderunt, hactenus restituta sunt. Sanè spiritalem tuam nolumus ignorare fraternitatem, super castra nostra destructa, tot populis Sclavoniæ nostræ in captivitate sine qualibet parcitate subtractis, supra quam dici potest animum nostrum commotum. Non enim congruè gestum est, ut iisdem Sclavinis nostris

stris cum navibus suis apud Barim in procinctu communis utilitatis consistentibus,& nihil sibi adversi aliunde imminere putantibus, tam impiè domus suæ quæq; diripere̅tur, sibiq; contingerent, quæ si prænoscerent, nequaquam prorsus incurrerent. Qua de re desiderabilem dilectionem tuam hortamur & admonemus,ut mox id corrigere jubeat, & ipsos captivos ad propria cũ suis reduci præcipiat,si charitatis vinculum numquam inter nos fore cupiat dissolvendum. Nullus mortalium hactenus Imperium vestrum talia commisisse recolit, ac per hoc nisi correctionem jussio tua præveniat, justæ severitatis nostræ proxima ultio proculdubio subsequatur; nec poterit remanere penitus impunitum, quod in contemptum nostrum tanta temeritate constat fuisse patratum.

21. Nihilominus etiam te existimare scimus, obstupuisse nos talia de Missis nostris audientes, qualia tuæ nobis dulcedinis litteræ intimarunt; adeò quippe illos inordinatè significans ambulasse, ut semper evaginato gladio deportato, non solùm jumenta sed & homines interficerent. Quæ res si ita se habuit, mansuetudini nostræ valde displicet,& ut ad certitudinẽ perducatur,vehementer exoptat. Verùm & ipsi diligenter à nobis inquisiti, tale quid egisse modis omnibus negaverunt. Et quia non est, qui illos in faciem arguat, non est profectò eis neque convictis neque confessis justæ correctionis aliquid ingerendum. Verùm nos illos nec ita educavimus,nec ita docuimus,ut ad talia,qualia perhibes,laberentur;& ideò de illis quidquam eorum credere non facilè judicamus. Cæterùm inde eorum sonuit, quod fraternitas tua perhibuit, dicens, non gladiis sed dentibus nostros dilaniandos esse,nisi causa timoris tui minimè coercerentur; cùm si non essent in Imperio tuo,nihil tale sibi prætenderent.Sed nec in regno tuo positi quidquam horum penitus formidarent, quin immò nec tanti numeri viros & adhuc alios totidem,Deo gratias,expavescerent.

22. Postremò de Neapoli nobis in Christo fraternitas tua monuit, quasi miserimus populum nostrum ad incidendas arbores,& messes igne cremandas, & hanc ditioni nostræ subdendam. Cùm licet ab olim nostra fuerit,& parentibus nostris,piis Imperatoribus,tributa persolverit;verùm nos ab ejus civibus præter solitas functiones nihil exegimus, nisi salutem ipsorum, videlicet ut desererent contagia perfidorum,& plebem desisterent insequi Christianorum.Nam infidelibus arma,& alimenta,& cætera subsidia tribuentes, per totius Imperii nostri litora eos ducunt, & cum ipsis toties beati Petri Apostolorum Principis fines furtim deprædari conantur: ita ut facta videatur Neapolis Panormus vel Africa sedes Sarracenorum.Cumq; nostri quiq; Sarracenos insequuntur,ipsi ut possint evadere,Neapolim fugiant. Quibus non est necessarium Panormum repetere, sed Neapolim fugientes, ibidemq; quousq; perviderint latitantes, rursus improvisò ad certamina redeunt.Super quibus sæpe illos monuimus,sed ex admonitione pejores effecti sunt,adeò ut Episcopum proprium (quoniam eos,ut vitarent consortia malignorum,monitabat) ex urbe projicerent, illustres ac proceres civitatis compedibus obsignarent. Ergo si societatem non dissolverint infidelium (secundùm Apostolum, qui præcepit dicens; *Nolite jugum ducere cum infidelibus*) & Episcopum proprium & pastorem non receperint,portionem eorum ponemus cum iis,quorum libenter amplexi sunt unionem,& uno lance appendemus utrosque.Quoniam non solùm qui faciunt talia,sed qui consentiunt facientibus, dignos morte judicat memoratus insignis Apostolus, præsertim cum unanimiter arma contra Christianos ferant,& dimicent,& si quos fidelium capere possunt, Sarracenorum manibus tradant, cum ipsis ad bella uno impetu procedentes.

De Athanasio Episcopo Neapolitano expulso.

2. Corinth. 6.

Roman. 1.

23. De cætero,Frater charissime noveris,cum virtute summi Opificis nostri exercitum nostrum ordine prænotato,Bari triumphis nostris submissa,Sarracenos Tarenti pariter & Calabriæ mox mirabiliter humiliasse,simul & comminuisse,ac hos celeriter,duce Deo,penitus contriturum, si à mari prohibiti fuerint escarum admittere copias,vel etiam classibus à Panormo vel Africa suscipere multitudines. Quapropter spiritalis fraternitas tua, *a* quia per totum nostrorum cunei populorum in utrisque locis vix aut numquam studeat,necesse est sufficientem stolum destinare, qui illos ab accipiendis alimentis à mari coerceat:& si plurimas contigerit (sicut sæpe nuntiatur) pessimæ gentia advenire catervas,faciliùs illis resistere,divino munitus brachio,valeat. Nam iste *b* stratigus Georgius licet solerter invigilet,& strenuè pro suo posse decertet, non tamen sufficit obviare, si plures inimicorum naves ex parte qualibet apparerent, non videlicet nisi pauca prorsus *c* chalendina possidens. Et quia nonnulli Sarracenorum Panormi latrunculi cum *d* sagenis, solatio & refugio jam memoratorum Neapolitanorum freti, per Tyrrhenum mare debacchantur, oportet ut ad hos capiendos tuæ fraternitatis stolus sine dilatione mittatur. Isti sunt,qui cum Calabritanis Sarracenis indefessa stipendia præbent,& iis,qui Panormi sunt,auxilia quotidiana ministrant.Unde si capiantur sagenæ, maxima ex parte Sarraceni tam Panormi quàm Calabriæ constringentur.

a. Locus depravatus.

b. στρατηγὸς i. magister militum.

c. Navigii genus.

d. i. navibus.

24. Nos enim Calabria,Deo auctore,expugnata, Siciliam disposuimus, secundùm commune placitum,libertati restituere, quod tantum erit utrumq; facilius,quantum illi, divina dextera captis navibus & latrunculis, fuerint ampliùs & celeriùs infirmati. Nulla ergo tarditas, nulla mora, Frater charissime,in mittendo stolo proveniat,ne vel per escarum à mari receptarum abundantiam, vel per adventantium Agarenarum classium numerositatem horum vires non infirmentur, sed roborentur: & sic roborentur,ut posteà difficilius infirmentur,sed & frustrà nostræ per siccum indefessè certamen arripient, si sic ipsi per æquora fuerint aliqua stipendia vel copiosam multitudinem consequuti.

25. Postremò misimus desiderabili fraternitati tuæ Autprandum fidelem & familiarem hominem nostrum, qui quædam, quæ huic desunt epistolæ, viva voce tuo à Deo tuendo Imperio referabit, qui à diligenda nobis in Christo fraternitate tua susceptus benignè, non, exceptis octo diebus, quæsumus ullo modo retardetur,sed celeriùs ad nos,quia ita convenit,nulla impediente mora,Christo propitio, remittatur.

Anno Christi 871.

CAROLI. II. REGIS AUG.
RESCRIPTUM

DE POTESTATE REGIA SEU IMPERATORIA, auctoritate Papæ, & jurisdictione utriusque regiminis.

* ejus nominis Secundo.

SANCTISSIMO ac reverentissimo Patri * Hadriano, Summo Pontifici & Papæ, CAROLUS Dei gratia Rex & Spiritualis filius vester.

Legimus in libro Paralipomenon, filios Israel *mente pacifica ivisse ad prœlium*, quia non livoris vindicta, sed obtinendæ pacis gratia dimicaruot. Quod rursum dicimus, quia cogitia nos, indecentibus porestati Regiæ lireris vestris inhonoratum, inconvenientibus Episcopali modestiæ vestræ mandatis gravatum, contumeliis & opprobriis dehonestatum, aliter quàm vellemus mente pacifica rescribere, ur tandem animadvertatis, quanquàm perturbationibus humanis obnoxium, in imagine tamen Dei ambulantem esse nos hominem, habere sensum paterna & avita successione, Dei graria, Regio nomine ac culmioe sublimatum; & quod his majus est, Christianum, Catholicum, fidei orthodoxæ cultorem, sacris litteris ac legibus, tam Ecclesiasticia quàm Sæcularibus, ab infaotia eruditum, nullo crimine publico in audientia Episcopali legaliter ac regulariter accusatum, mioimè autem convictum. Et ut quæ superaddere poteramus, alia taceamus, ne nos potiùs jactare quàm vera dicere
2. Corinth. 11. videamur, licet legamus Apostolum plura de se dixisse ob aliorum salutem necessitate compulsum: quoniam sæpe humiliter vobis locuti, benigna & pacifica atque honorabilia nobis scripta impetrare nequivimus, ut quietem pacis & venerationem, quam apud antecessores vestros nostri decessores & nos habuimus, quoquo modo obtioere possemus. Scripsimus vobis per Actardum Episcopum & mansuetudinis nostræ Legatum singillatim ac viritim, quàm inconvenientia pro Hincmaro quondam Laudunensi Episcopo ex nomine vestro nobis scripta fuerunt: quæ nos à vobis processisse oon credebamus, putantes nos ratione comperta ab iocompetentibus, quæ aliorum instinctu nobis eatenus scripta fuerunr, calamum revocare. Sed spe vaoa frustratis aliter nobis, quàm sperabamus, evenit. In capite quippe litterarum, quas per præfatum Actardum Episcopum nobis vestra direxit paternitas, auditam laudabilem charitatis & sapientiæ nostræ magnitudinem vos prætulisse invenimus, & mox de comperto murmure & tumultuoso clamore indebitæ reprehensionis adversus paternitatem vestram nos denotatos reperimus: sicque auditam nostram sapientiam collaudastis, ut quasi honestiùs & reverà onustiùs nos solitis contumeliis afficere volueritis, quem non per insipientiam, sed per industriam in murmuratione & clamore contra debitam charitatem delinquere demonstrabaris, & quasi ad ora vasculi melle illiti, & de eodem fonte, quo & ante missæ litteræ istæ posteriores, nobis perniciosum poculum propinaverunt, fatentes illa, quæ aliorum instinctu & non à vobis processisse credebamus, vestra fuisse.

2. Nam in præcedentibus litteris nos perjurum, tyrannum, ac perfidum, & distractorem rerum Ecclesiasticarum, non confessum nec ordine judiciario legaliter ac regulariter convictum, vocastis: in istia autem murmurationis crimen nobis impegistis, & tumultuosi clamoris nævum imposuistis,
Esai. 5. arguente Domino carnalem Israël per Prophetam, unde nos coarguitis; *Quia non fecerit judicium sed*
Ephes. 4. *clamorem*. Et Apostolus; *Omnis*, ioquit, *clamor & indignatio tollatur à vobis*. Et non levius malum est
1. Corinth. 10. murmurario his, quibus nos anteà denotastis, dicente Apostolo; *Neque murmuraveritis, sicut quidam illorum murmuraverunt, & à serpentibus perierunt*. Et, ut beatus dicit Gregorius; *Nullus murmurans regnum Dei intrare permittitur*. Hinc colligendum est, quantum peccatum sit murmuratio, quæ re-
Galat. 5. gnum Dei intercludit; sicut & illa peccata gravia, post quorum enumerationem dicit Apostolus, *qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt*. Et non, ut scripsistis, tumultuoso clamore paternitatem vestram indebite reprehendimus, sed quæ oobis ex vestro nomine scripta fuerunt, non multorum vocibus, quibus tumultus fieri solet, sed nostra tantum voce rescripsimus. Et quoniam talia vos misisse, & à sancta Romana Ecclesia, in omnibus semper discretissima atque cautissima, dictata fuisse nequaquàm credidimus: quia ipsa sancta Sedes cum modestia & discretione semper corripere, & salubriter corrigere, secundum uniuscujusque persooam & ordinem solita sit, suggessimus. Igitur si malè locuti sumus, testimonium perhibere de malo; si autem bene, quid nobis succensetis?

3. Scriptum est, Abraham licet saoctum, ot à Deo sanctificatum hominem, tamen eidem Deo
Genes. 18. dixisse: *Num perdes justum cum impio? non hoc est tuum, qui judicas omnem terram:* & non ingratè hoc
Matth. 5. a. Actor. 23. v. Dominum suscepisse. Et nos arguitis, quoniã humili placatione vobis suggessimus, non esse vestrum
5. Rom. 13. & non confesso vel legaliter ac regulariter convicto, Regia etiam potestate (gratia Dei) prædito, talia
1. Pet. 2. sicut plebeio & de criminibus confutato, scribendo impingere: scientes, quàm grave sit fratri (quod
b. 1. Reg. 24. & nobis impactis minus est) dicere *fatue*, nullique detrahendum, vel contra fas maledicendum: minimè
25. autem Regi, *a* Apostolica doctrina, atque *b* sancti David in Saulis jam à Domino reprobati reveren-
c. Sapient. 1. tia, & *c* Salomonis Sapientia, ac *d* Nabuhæ prodit historia.
d. fort. Nabalæ.
4. Invenimus etiam in eisdem litteris nobis datum consilium, (si fortè dici potest consilium, quod
ex 1. Reg. 25. est Domini exemplis contrarium, & Decretis Sanctorum invenitur adversum) scilicet (ut verbis ve-
adde & 2. Reg. stris dicamus) *omnia, quæ à Sede Apostolica, cui per Dei gratiã præsidetis, directa sunt, alacri mente perci-*
16. & 3. Reg. 2. *pere, animo grato amplecti, & humili semper debemus intẽtione recipere*. Scriptũ est enim nobis ex vestro nomine,

nomine, nos perjurum, tyrannum, ac perfidum, & distractorem esse rerum Ecclesiasticarum. Et hæc alacri mente percipere, animo grato amplecti, & humili semper debemus intentione recipere? Nisi scriptor forte velit nos cum vulgo *Æthiopes* vocare argenteos: & ideò quis nobis pulcher videatur, qui à nomine *Bellus* vocatur, & sibi cantare cum Persio Satyr. 5. v. 40.

- - - Quicquid calcaverit hic, rosa fiat:* * al. calcaveris, rosa.

Illudque Propheticum incurrere; *Væ his, qui ponunt amarum in dulce*: cùm Dominus dicentibus ad se Judæis; *Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & Dæmonium habes?* quod recognovit tacendo consensit; & patienter repulit, quod fallaciter audivit, dicens; *Ego Dæmonium non habeo.* Cujus pro modulo nostro in hoc exemplum secuti, qui nos dedignatus est ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui ex virtute divinitatis poterat peccatores justificare: de his, quæ in nobis non recognovimus, humiliter & patienter apud paternitatem vestram excusavimus, ne si penitus taceremus, tales, quales denotabamur, tacendo & consentiendo esse nos fateremur, & quasi confessi & nostra confessione convicti judicaremur. Esai. 5. Johan. 8. v. 48. ibid. v. 49.

5. Et hoc hortamentum, quod in litteris ex nomine vestro ab Actardo Episcopo nobis delatis invenimus, scilicet ut *omnia, quæ à Sede Apostolica nobis veniunt, humili semper debeamus intentione recipere*, non solùm (ut præmisimus) Evangelicæ veritati sed etiam decretis Sanctorum invenitur adversum. In quorum Decretis legimus, eum absolvi non posse, qui in se ipsum dixerit mortis causam, qua edicta in alium puniretur, *falsum videlicet testimonium: cùm omnis, qui sibi fuerit mortis causa, major homicida sit. Et hinc decreverunt, ut quicumque sub ordinatione vel Diaconatus vel Presbyterii vel Episcopatus, mortali crimine dixerint se esse pollutos, à supradictis ordinationibus submovendos. Et nos, si ad talia nobis impacta tacendo consentiremus, non solùm à regimine Regio, verùm & à Catholicæ Ecclesiæ communione nos ipsos sequestraremus. Non igitur talia nobis ex parte Sedis Apostolicæ & nomine vestro scripta, *mente alacri percipere, & animo grato amplecti, & humili semper debemus intentione recipere*, quæ, sicut in eisdem litteris ex sententia Salomonis subjungitur, *quasi stimuli & sicut clavi in altum defixi* esse viderentur, quia culpas delinquentium nesciunt palpare sed pungere. Cui sententiæ item † Sapientis verba * referimus, quibus dixit: *Priusquam interroges, ne vituperes quemquam; & cùm interrogaveris*, (id est, probaveris) *corripe justè.* Sicut † Nathan David Regem prius interrogavit, & interrogatione probatum corripuit; & cùm causa correptionis defuit, humiliter adoravit, veluti in sacra Historia legimus. Mandate & scribite, quæ vestro & nostro ministerio congruunt, ut decessores vestri nobis & nostris decessoribus mandaverunt, atque scripserunt, & alacri mente gratoque animo accipiemus. * c. 7. dist. 50. c. 4. 7. 8. & per totam d. dist. 50. Ecclesiast. ult. † sc. Jesus Sirachi, Ecclesiastic. 11. * fort. regerimus. † 2. Reg. 12.

6. Litteræ autem ex nomine vestro semper sine interrogatione, id est probatione, nos pungunt, & peccata, pro quibus invitum pungunt, sponte confessa vel ordine judiciario legaliter ac regulariter comprobata, non ostendunt; & cùm peccata manifesta & probata desint, fomentis benignæ adhortationis & allocutionis non refovent: reprehendente hinc Domino populorum Rectores asperos, atque dicente: *Vos autem cum austeritate imperabitis eis & cum potentia.* Quibus Apostolus regulam dedit commonitionis, singulis dicens: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina, misceas temporibus tempora, terroribus blandimenta.* Dirum magistri, & pium patris ostendentes affectum, id est indisciplinatos & inquietos debent duriùs arguere; obedientes autem ac patientes, ut in melius proficiant, obsecrare; negligentes autem & contemnentes debent utique increpare atque corripere; & de criminalibus peccatis aut ultrò confessos, aut ordine judiciario comprobatos atque convictos, secundùm modum culpæ legaliter ac regulariter judicare. *Noluit Apostolus*, inquit beatus Augustinus, *hominem ab hoc homine judicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario usurpato judicio: sed potius ex lege Dei secundum ordinem Ecclesiæ*, sive ultrò confessum, sive accusatum atque convictum. Alioquin illud cur dixit: *Si quis cùm frater nominatur, aut fornicator, aut idolis serviens* &c? nisi quia eam nominationem intelligi voluit, quæ fit in quemquam, cum sententia ordine judiciario atque integritate profertur. Nam si nominatio sufficit, multi damnandi sunt innocentes; quia sæpe falsò in quemquam crimen nominatur. Plerique autem boni Christiani propterea tacent & sufferunt aliorum peccata, quæ noverunt, quia documentis sæpe deseruntur, ut ea quæ sciunt, judicibus Ecclesiasticis probare non possint. Quamvis autem vera sint quædam, non tamé judici facilè credenda sunt, nisi certis indiciis demonstrentur, nisi ordine judiciario comprobentur, ut, si per judicium mali ab Ecclesiæ communione auferri non possunt, tolerentur potiùs, ne perversè malos evitando quisque ab Ecclesia ipse discedens, eos, quos fugere videtur, vincat ad gehennam. Ezechiel. 34. 2. Tim. 4.

7. Quod scriptum est in eisdem ex nomine vestro litteris, quia sanè non patienter Pontificii vestri monita & correctiones nos audisse comperistis, liquidò patet adhuc perfectæ aliquid charitatis minus duntaxat habere, de qua dicit Apostolus: *Charitas patiens est, benigna est, non inflatur, non irritatur, non agit perperàm, omnia suffert, omnia sustinet.* Cujus charitatis modum & perfectionem in benignitate ac patientia, in humilitate & sufferentia, exemplo sanctæ paternitatis vestræ in litteris vestris discere admodùm cuperemus, si Deus nos inde honorare dignaretur. 1. Corinth. 13.

8. Quod & in hoc possemus addiscere, si in his, quæ ex nomine vestro nobis scripta sanctitati vestræ rescripsimus, sustineretis modicũ quid insipientiæ nostræ, & supportaretis nos, sicut magnus Petrus, Apostolicæ & primæ Sedis primus Episcopus non solũ patiẽter sed & gaudẽter adeò suscepit reprehẽsionem suã à coapostolo suo Paulo sibi ostensam, ut ejus epistolas, in quibus se reprehensũ legerat, cum maximo favore laudaverit. Non enim ita supputatè eas laudare poterat, nisi legisset; & quia Galat. 2. 2. Petr. 3.

legit ſcriptum, reprehenſum ſe in eis invenit; & quoniam eas tam granditer laudavit, quàm gratanter juſtam reprehenſionem ſuam accepto tulerit patienter, oſtendit. Et cùm à minoribus ſuis reprehenſus fuit, cur ad Gentiles intraverit, non eis nudo & tumido ſermone reſpondit, ut omnia, quæ egerat, patientiſſimè ſuſtinerent; nec aliquid in eorum querela de ſua poteſtate dixit, ſed humili ejus ratione placavit, atque in cauſa reprehenſionis ſuæ etiam teſtes adhibuit. *Quia ſi in querela fidelium*, ut beatus dicit Gregorius, *aliquid de ſua poteſtate diceret, profectò doctor manſuetudinis non fuiſſet.*

Act. 11.

9. *Si* igitur *paſtor Eccleſiæ Apoſtolorum Princeps, ſigna & miracula ſingulariter faciens, non dedignatus eſt in cauſa reprehenſionis ſuæ rationem humiliter reddere, quanto magis*, inquit Gregorius Apoſtolicæ Sedis Pontifex, *nos peccatores, cùm de re aliqua reprehendimur, noſtros ratione humili placare debemus?* Litteræ autem ex nomine veſtro nobis directæ non humili nos ratione placarunt, ſed indebita increpatione os noſtrum oppilare ſtuduerunt, quum, Deo gratia, libera adhuc fronte de his, quæ nobis per litteras ex nomine veſtro directas impacta ſunt, loqui poſſimus.

10. Scriptum eſt etiam in præfatis litteris nobis ex nomine veſtro directis de Hincmaro, hoc modo: *Volumus & auctoritate Apoſtolica jubemus, ipſum Hincmarum Laudunenſem Epiſcopum, veſtra fretum potentia, ad limina Sanctorum noſtramq; venire clementiam. Quo ſanè veniente, veniat pariter accuſator idoneus, qui nulla poſſit auctoritate legitima reſpui. Et tunc in præſentia noſtra, & totius Sedis Romanæ Synodali Collegio, cauſa illius prudenti ventilata examine, ac diligenter inquiſita, ſecundùm Deum & ſacrorum canonum conſtitutiones Spiritu Dei prolatas, ſine protelatione aliqua finietur.* Quæ relegentes, licet contra morem deceſſorum ac prædeceſſorum veſtrorum hoc dictum invenerimus, id eſt, ombroſum ſeculi typhum inducere in Eccleſiam ſuam, quæ lucem ſimplicitatis & humilitatis diem Domini videre deſiderantibus præfert, tamen de voluntate non dubitavimus. Quia humano animo facilè poteſt ſubripi, quod ex deliberatione conveniat immutari. Sed valde mirati ſumus, ubi hoc dictator epiſtolæ, nobis per Actardum Epiſcopum delatæ, ſcriptum invenerit, eſſe Apoſtolica auctoritate præcipiendum, ut Rex corrector iniquorum & diſtrictor reorum, ac ſecundum leges Eccleſiaſticas atq; mundanas ultor criminum, reum legaliter ac regulariter pro exceſſibus ſuis damnatum, ſua fretum potentia, Romam dirigat; maximè autem illum, qui & ante depoſitionem contra cuſtodiam publicam & contra quietem moliri in tribus Synodis extitit deprehenſus, ſicut in Geſtis Epiſcopalibus paternitati veſtræ directis continetur; & poſt depoſitionem ſuam, & per ſe & per quoſcumque potuit, à ſua pervicacia non quievit. Sed non miramur, ſi in poſterioribus litteris ex nomine veſtro nobis directis, eſt inſulcitum, ut legaliter ac regulariter damnatus, qui nullis legibus decernitur à quoquam gradu ſeu rebus ac facultatibus redonandus, ante quam ſi contra cuſtodiam & pacem publicam moliri non fuerit deprehenſus, renovato Apoſtolicæ Sedis auctoritate judicio in Provincia, qua fuerat judicatus, fortè inveniatur innoxius, Regia noſtra potentia ad veſtrum veniat fretus, cùm ſe auctore damnato debeatur zelus rectitudinis, non clementia reſolutionis. Quæ ſi non de eodem foramine, de eodem tamen conamine manarunt, de quo & anteriores fluxerunt, in quibus continetur, ut res omnes Hincmaro commiſſæ Eccleſiæ, donec ad propria reverteretur, nobis committeretis, ut indemnes conſiſterent, & aliquod diſpendium non incurrerent.

11. Unde, ſicut vobis reſcripſimus, & nunc iterum vobis ſcribere non piguit, ſed exigente cauſa neceſſarium eſt: quia Reges Francorum, ex Regio genere nati, non Epiſcoporum Vicedomini, ſed terræ domini hactenus fuimus computati. Et, ut Leo ac Romana Synodus ſcripſit, *Reges & Imperatores, quos terris divina potentia præcepit præeſſe, jus diſtinguendorum negociorum Epiſcopis ſanctis juxta Divalia conſtituta permiſerunt*, non autem Epiſcoporum villici extiterunt. Et ſanctus Auguſtinus dicit: *Per jura Regum poſſidentur poſſeſſiones*, non autem per Epiſcopale imperium Reges villici fiunt actoreſque Epiſcoporum. Et Dominus, *a Quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo reddi* præcipit, qui etiam *b* Cenſum Regi reddidit. Et *c* Apoſtolus voluit ſerviri * Regibus; voluit honorari & non conculcari Reges: *Regem*, inquit, *honorificate*. Et iterum: *d Omnis*, inquiens, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*. Et: *Reddite ergo omnibus debita*. Et paulò ſuperiùs: *Ideò neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam*. Et ſi revolveritis Regeſta deceſſorum ac prædeceſſorum veſtrorum, talia mandata, ſicut habentur in litteris ex nomine veſtro nobis directis per Actardum Epiſcopum, deceſſores noſtros à deceſſoribus veſtris accepiſſe nullatenus invenietis. Unde pauca de pluribus vobis ſcribere neceſſarium duximus.

a. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.
b. Matth. 17.
c. 1. Petr. 2.
* al. legibus.
d. Roman. 13.

12. Sanctus Gregorius meritò vitæ & ſapientiæ doctrina Apoſtolicæ Sedis Pontifex, & toti orbi colendus ac imitandus, Francorum Regibus Theodorico & Theoberto, prædeceſſoribus noſtris, de præjudicio cujuſdam Epiſcopi non ita, ut vos nobis ſcripſiſtis pro eo, qui pro meritis ſuis legaliter ac regulariter juſtè depoſitus eſt, ſcripſit hoc modo: *Frater & Coepiſcopus noſter Urſicinus, Taurinæ civitatis Antiſtes, in parrochiis ſuis, quæ intra Regni veſtri ſunt terminos conſtitutæ, grave omninò dicitur præjudicium ſuſtinere, adeò ut contra Eccleſiaſticam obſervantiam, contraque ſacerdotalem gravitatem, & contra ſacrorum canonum definita, nullo ejus exigente crimine, alter illic meruerit ordinari. Et quia parum viſum eſt, ſi illicitis non jungerentur illicita, etiam res Eccleſiæ ſuæ, ut fertur, ablatæ ſunt. Quod ſi ſe veritas habet, quoniam nimis intolerabile eſt, ut virtute opprimeretur, cui culpa non nocuit, præmiſſo paternæ ſalutationis alloquio petimus, ut quòd Excellentia veſtra, amore Eccleſiaſticæ reverentiæ & æquitatis contemplatione, ſponte poteſt impendere, noſtra ſtudeat benignius interceſſioni concedere, & juſtitiam illi, ſicut de æquitatis ejus bono confidimus, faciat in omnibus cuſtodiri,*

custodiri, atq; patefacta veritate, quod illicitè actum est, corrigi. Pro utilitate ergo animæ vestræ hæc apud vos nostra exhortatio locum inveniat, &c.

13. Sed & ad Romanum Exarchum, minoris dignitatis quàm sumus Dei gratia Regiæ potestatis, de quodam Episcopo scripsit hoc modo: *Pervenit ad nos, Blandum Ortonensis civitatis Episcopum, longo jam tempore in civitate Ravennati à vestra Excellentia detineri: & fit ut Ecclesia sine rectore, & populus quasi sine pastore grex sit: & ibidem infantes pro peccatis absque baptismate moriantur.* Et rursus: *Quia non credimus, quòd eum Excellentia vestra, nisi ex aliqua probabili excessus causa tenuerit, oportet ut habita Synodo palàm fiat, si quod in eum crimen intenditur, & si talis in eo culpa reperitur, quæ adusque degradationem Sacerdotii deducatur: aliam ordinationem necesse est inquiramus, ne Ecclesia Dei in his, sine quibus eam Christiana non patitur esse religio, inculta ac destituta maneat. Sin autem Excellentia vestra aliter se habere, quàm de eo quod dicitur esse, perspexerit, eum ad ecclesiam suam reverti concedat, ut officium suum in commissis sibi animabus adimpleat.* Quibus mandatis beati Gregorii prædecessoris vestri de his, qui necdum judicio Synodali legaliter ac regulariter pro criminibus suis fuere depositi, collatis cum scriptis ex nomine vestro nobis directis, ex eo qui legaliter ac regulariter pro suis excessibus judicio Synodali habetur depositus, ut eum nostra fretum potentia Romam mittamus, quæ potiùs sequenda sint, judicate. Nos autem autoritatem vestram judicaturam potius credimus, ut ea sequamur, quæ decessores ac prædecessores vestri secundum scripturarum tramitem prædicationemque majorum scripserunt, quàm illa, quæ scriptor sæpe dictæ epistolæ ex nomine vestro nobis directæ, confinxit.

14. Ait enim beatus Augustinus libro ad Januarium: *Omnia talia, quæ neque sanctarum scripturarum autoritatibus continentur, nec conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universalis Ecclesiæ roborata sunt, resecanda existimo.* Et sanctus Leo de his, *quæ à sacris canonibus habentur ita præfixa, & eisdem Apostolicæ Sedis sunt promulgata decretis, ut nulla possint ratione convelli, constituitur ut omne penitus autoritate sit vacuum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum.* Ac si cum Paulo diceret, quia sibiipsi Apostolica Sedes in suis constitutionibus non potest esse contraria, licet *nos aut* Gal. 1.
Angelus de zelo evangelizet vobis, præter quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sed, ut in controversia Quintiliani legitur, *floribus vafricia nebulonum veneficatis apes mortuas, quibus mellificandum fuerat.* De scripturis sacris beatus Petrus agi demonstrat, loquens de Pauli epistolis; *quæ indocti &* 2. Petr. 3.
instabiles, inquit, *depravant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem.* Et de traditionibus Ecclesiasticis sanctus Innocentius: *Dum*, inquiens, *unusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc existimat esse tenendum, inde diversa in diversis locis vel ecclesiis aut teneri aut celebrari cernuntur, ac fit scandalum populis: qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut Ecclesias non convenire, aut ab Apostolis vel Apostolicis viris contrarietatem inductam.* Contra quem morbum sanctus Cælestinus salubre cunctis celebravit antidotum, dicens: *Nulli* dist. 38. c. 4.
sacerdoti suos liceat canones ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum regulis possit obviare. Quæ enim a nobis res dignè servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu, licentia populis permissa, frangatur? Et sanctus Gelasius in Decretis suis: *Patres nostri, Catholici videlicet & docti Pontifices, in unaquaque secta quolibet tempore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione Catholica atque Apostolica, secundum scripturarum tramitem prædicationemq; majorum, facta semel congregatione sanxerunt, inconvulsum voluerunt deinceps firmumque constare, nec in hac eadem causa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recenti præsumptione permiserunt.*

15. Videndum est igitur, quid hic trames sanctarum Scripturarum & prædicatio majorum definiant. Scriptum quippe legimus in sacra Historia, dixisse Dominum per Prophetam Josaphat Regi: *Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia jungeris: & idcirco iram quidem Domi-* 2. Paralip. 19.
ni merebaris, sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Juda. Et in Evangelio se- Matth. 18.
mel & secundò ac tertiò monitum & non obedientem ad correctionem debitam, Dominus sicut Ethnicum & publicanum jubet haberi.

16. Et beatus Gregorius in Decretis suis, sicut in gestis Synodi invenire potestis, pervasorem non solùm rerum alienarum, sed etiam ecclesiæ sibi commissæ, anathematizatum definit: verùm & si alius hoc egerit, is qui præest ecclesiæ, si hoc vel ipse fieri præcipit, vel sine sua præceptione factum digna punire animadversione neglexerit, eum anathematizat. Satis ergo mirari non possumus, unde scriptor epistolæ nobis ex nomine vestro delatæ hanc legem apud se auro sculptam produxit, quam Dominus digito suo non scripsit, nec scribendam cuiquam inspiravit, neque ordinatam per Angelos in manu Mediatoris illius dedit: quam non Paganus indixit, non Christianus seduxit, non Ecclesiasticus vir decrevit, quæ de se sub isto cœlo sicut non atramento manu justiciæ, ita nec Spiritu Dei vivi scripta personuit: qua me Regem à Deo constitutum, & gladio ex utraque parte acuto, ultore scilicet nocentium & defensore innocentium insignitum *ad vindictam malefactorum*, ut exponit Apostolus, 1. Petri 2.
laudem verò bonorum, rei atque damnati atq; anathematizati fautorem esse præcipit, jubens ut Hincmarum sacrarum legum prævaricatorem, sanctiSacerdotii vituperatorem, Regiæ dignitatis contra regulam Apostolicam dehortatorem, regni perturbatorem, perjurum, & seditionum authorem, Ecclesiæ sibi commissæ afflictorem, facultatum ecclesiasticarum sacrilegii fundatorem, ac stirpatorem Episcoporum, ac totius populi nostrarum partium scandalizatorem, alienarum rerum pervasorem, & veniendo contra subscriptiones & professiones suas à scripto damnatum, potentia Regia fretum Romam venire faciamus.

17. Quis igitur hanc inversam legem Infernus evomuit? Quis Tartarus de suis abditis & tenebrosis

nebrosis cuniculis eructavit? Contra quam litteris sacris ostensa nobis est via, quam sequamur, apposita formæ, cui imprimimur. *Clamavit*, inquit, *Propheta ad Regem Israël, & ait: Servus tuus egressus est ad prœliandum cominus, cumq́; fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, & dixit: Custodi virum istum, qui fuerit lapsus, erit anima tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes. Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subitò non comparuit. Et ait Rex Israël ad eum: Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevisti. At ille statim abstersit pulverem de facie sua, & cognovit eum Rex Israël, quòd esset de Prophetis, qui ait ad eam: Hæc tibi dicit Dominus: quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus. Reversus est igitur Rex Israël in domum suam audire contemnens, & furibundus venit in Samariam.*

3. Reg. 20.

Virgil. Eclog. 2.

--- *Quæ* nam *vos dementia cepit?*

Proverb. 8.

scientes dixisse Christum, Dei virtutem & Dei sapientiam; *Per me Reges regnant, & conditores legum justa decernunt?* Et sacri Canones, sicut credimus, & in Apostolicis litteris sæpiùs legimus, Spiritu Dei conditi, & totius mundi reverentia sunt consecrati. Propterea videamus, quid de hujusmodi sancti Canones & sacræ Leges decernant.

infra §. 23.

18. Ait enim sanctum Aphricanum Concilium: *Et illud petendum, quin apud terra Principes statuere dignentur, ut si quis cujuslibet honoris Clericus judicio Episcoporum quocumque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab ecclesiis, quibus præfuit, sive à qualibet homine defensari, interposita pœna damni, pecuniæ & honoris; quo nec ætatem nec sexum excusandum esse præcipiaat.*

*l. 14 C. de Episcop. & Cleric. l. 36. C. Theod. li. 16. tit. 2. unde & huc est translata. a. d. l. 14. conturbaverit. b. dd. ll. rescripta. c. al. permoveant. d. C. Th. reprehensione.

19. Et tunc Valens, Gratianus, & Valentinianus constituerunt, ut * *quicumq́; residentibus Sacerdotibus fuerit Episcopali loco detrusus & nomine, si aliquid contra custodiam publicam vel contra quietem moliri fuerit deprehensus, rursumq́; sacerdotium petere, a quo videtur expulsus, procul ab urbe, quam a infecit, secundum legem divæ memoriæ Gratiani, centum millibus vitam agat; sit ab eorum cœtibus separatus, à quorum est societate discretus; sitq́; hujusmodi personis illicitum, hujus legis tenore, sacra nostra adire secreta, & impetrare* b *scripta; omnibus abjectis per culpam sacerdotio personis, quæ impetrata sunt, infecta* c *permaneant, scituris his, quorum defensione nituntur, absque sui* d *prehensione non futurum, si hoc eis polliceatur suffragium, qui divinum non videntur meruisse judicium.* Unde & Leo Papa apud Principalem potestatem petiit de Eutyche scandali & pravitatis authore, ut ab eo loco, qui Constantinopolitanæ urbi nimis vicinus erat, longiùs transferretur, ne frequentioribus solaciis eorum, quos ad impietatem suam traxit, uteretur.

20. Et Gregorius Paulum Diadinæ civitatis quondam Episcopum quousque omne, quod dilapidavit vel de substantia tulit Ecclesiæ, restitueret, in Monasterium mittendum esse decrevit. Et si fortè post depositionem suam inverecundè ac mente perversa aliquando de Episcopatu loqui, aut rursus ad hoc qualibet aspirare præsumptione tentaverit, Dominici corporis & sanguinis comunione privatum, in Monasterio eum usque ad diem obitus sui ad agendam pœnitentiam retrudi, studio Joannis Primæ Justinianæ Episcopi jussit, ut perpetrati sceleris maculas dignis disceret fletibus emendare, juxta legem Justiniani Imperatoris; qui in libro Constitutionum decrevit, ut *si quis Episcopus explesus ausus fuerit ingredi civitatem, de qua repulsus est, vel exire de loco, in quo degere jussus est, jubemus eum in Monasterio in alia provincia constituto tradi, ut quæ in sacerdotio peccavit, degens in Monasterio corrigat.*

Novel. 123. C. 11. in fi. aut. si quis Episcop. C. de Episcop. & Cleric.

21. Quas leges ab Imperatoribus & Regibus, nostris videlicet prædecessoribus, promulgatas & decretas nos immutilatè & irrefragabiliter convenit conservare, sicut Apostolicæ Sedis Antistites ad Dominos & terræ Principes scripserunt. Ait enim Leo ad Leonem Augustum: *Debes*, inquiens, *incunctanter advertere Regiam potestatem tibi non ad solum mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, quæ bene sunt statuta, defendas, & veram pacem his, quæ sunt turbata, restituas.* Et Gelasius ad Anastasium: *Etenim Imperator Auguste, si contra leges publicas aliquid (quod absit) quispiam fortasse tentaret, nulla id ratione potuisset admitti.*

Papa legibus Imperialibus subjectus.

22. Quas etiam leges Principali authoritate promulgatas non solùm à quibuscumque Episcopis, sed etiam ab ipsis Apostolicæ Sedis Pontificibus, ipsius primæ Sedis Antistites observari debere scripserunt, sicut B. Leo ad Leonem Augustum scribens demonstrat, dicens, non se refragari debere edicta Imperialia vel ea, quæ sui decessores secundùm tramitem scripturarum prædicationemque majorum statuerant: *Si quæ*, inquiens, *destruxi, hæc ædifico; prævaricatorem me constituo, & eis me ultroneum conditionibus subdo, quas non solum authores beatæ memoriæ Principis Martiani, sed etiam ego mea consensione firmavi.* Et sanctus Gelasius ad Anastasium Imperatorem: *Si*, inquit, *quantum ad ordinem publicæ pertinet disciplinæ, cognoscentes Imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religionis Antistites, ne vel in rebus mundanis exclusæ videantur obviare sententiæ: quo, oro te, affectu eis convenit obedire, qui pro erogandis venerabilibus sunt attributi mysteriis?*

Imperii & Ecclesiæ distincta officia.

23. Quod & nos, juxta hortamentum B. Gelasii, incunctanter atque libenter exequi cupimus in his, quæ ad suum ministerium pertinent, cunctis generaliter Sacerdotibus rectè divina tractantibus, & potissimæ Sedis illius Præsulis, quem cunctis Sacerdotibus divinitas summa voluit præeminere, & subsequens Ecclesiæ jugiter pietas celebravit: sicut nostri decessores ac progenitores orthodoxi Imperatores & Reges egerunt, ut & Apostolicæ Sedis Pontifex, & reliqui Domini Sacerdotes, nobis, quæ à Deo sunt consecuta, exhibeant: scientes, sicut idem B. Gelasius dicit, quoniam Christus memor fragilitatis humanæ, quod suorum saluti congrueret, dispensatione magnifica temperavit, sic actionibus propriis dignitatibusque distinctis officia potestatis utriusque discrevit, suosque volens medicinali humilitate salvati, non humana superbia rursus intercipi; ut & Christiani Principes pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro temporalium cursu rerum Imperialium dispositionibus

fitionibus oterentur, quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incursibus: & ideò militans
Deo minimè se oegotiis secularibus implicaret; ac vicissim non ille rebus divinis præsidere vide-
retur, qui esset oegotiis secularibus implicatus, ut & modestia utriusq; ordinis curaretur, ne ex-
tolleretur utroqne suffultus, & compereus qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur.
Omnis Pontifex, inquit Apostolus, *ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt* Hebr. 5.
ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis, videlicet ooo solùm pro populi, sed *quia & ipse cir-
cumdatus est infirmitate*, pro suis. Et Regis est, regui oegotia dispensare, sicut inculcant litteræ divi-
nitus inspiratæ. Quia ergo sanctarum Scripturarum tramite, & prædicatione majorum osteoditur,
sancto etiam attestante Gelasio, quia *duo sunt, quibus principaliter mundus hic regitur, authoritas sa-* c. 10. dist. 96.
cra Pontificum & Regalis potestas: & per Regem Regum, ac Summum Pontificem cunctotum Pon-
tificum, qui solus Rex & Sacerdos fieri potuit, cooditores legum justa decernunt. Quas leges Prin-
cipales potestates appellaverunt *æternas*: & sacri Canones Spiritu Dei sunt conditi, & totius mun- suprà §. 27.
di reverentia consecrati. Et, ut B. Ambrosius ad Valentinianum dicit; *Leges Imperator, quas primus
ipse custodiat, quia quod præscripsit aliis, præscripsit sibi, ne cui esset liberum aliud judicare.* Et B. Augusti-
nus dicit; *Quia postquàm leges subscriptæ fuerint & firmatæ, non licet judici de ipsis judicare, sed secun-
dum ipsas.*

24. Quia secundùm Pontificale ministerium vestrum Regio ministerio nostro mooita vestræ pa-
ternitatis obedienter ac libeoter cupimus obaudire, patimini nos ea servare, quæ prædecessores ve-
stri ac oostri de hujusmodi, unde agitur, constituerunt; & roborantes servando, quæ gesta sunt, rata
doceamus esse debere quæ gerimus. Nam quomodo leges Principum ritè vocabuntur æternæ, si
transeuntibus Principibus unà cum eis constitutio legis transibit? Et Papa Symmachus ad Eonium:
Dum, inqnit, *ad Trinitatis instar, cui una est atq; individua potestas, unum sit per diversos Antistites sa-
cerdotium, quomodo priorum statuta à sequentibus convenit violari?* Huc accedit, quòd si hæc eveniat
sententiarum varietas, ad ipsam sacrosanctam religionem credimus pertinere, cujus omnis pote-
stas infringitur, nisi universa, quæ à Domini Sacerdotibus semel statuuntur, perpetua sint. Quid
aliàs contingere poterit, si successor decessoris actibus noo tribuerit firmitatem, & roborando
quæ gesta sunt, faciat rata esse quæ gesserit? Quanta enim Vicariis B. Petri Apostoli judicabitur esse
reverentia, si quæ in sacerdotio præcipiunt, eisdem transeuntibus dissolvantur? *Universa*, inquit,
perpetua sint, quæ à Domini sacerdotibus statuuntur: qui, ut Moyses, ea, quæ statuunt, ab Oraculo di-
vino suscipiunt: non quæ ab his statuuntur, de quibus per Prophetam dicitur: *Væ his, qui condunt* Esai. 10.
leges iniquas, & scribentes injustitiam scripserunt. Ea nihilominus, quæ à Vicariis B. Petri constituun-
tur, maoeant inconvulsa: quia, ut Leo dicit, *nec nimia est severitas vel remissio, ubi nihil constituitur,
nisi quod ex B. Petri æquitate profertur.*

25. Hæc enim scimus esse canonicè, scimus esse Apostolica authoritate roborata, & Apostolicæ
Sedis decreta, quæ, ut Gelasius dicit, *Unamquamq; Synodum & sua autoritate confirmat, & continua
modo ratione custodit, pro suo scilicet principatu, quem B. Petrus Apostolus Domini voce perceptum Ec-
clesiam nihilominus subsequente & tenuit & semper retinet.* Et paulò superius: *Confidimus, quod nullus
jam veraciter Christianus ignorat, uniuscujusq; Synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit
assensus, nullam magis exequi sedem præ cæteris oportere quam primam.* Et item idem: *Cumq; nobis con-
tra salutarium reverentiam regularum cupiamus temerè licere, & cùm Sedes Apostolica su-
per his omnibus, favente Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio devotoq; studeat tenere propo-
sito, satis indignum est, quemquam vel Pontificum vel ordinum subsequentium hanc ob-
servantiam refutare, quam B. Petri Sedem & sequi videat & docere, satisq; conveniens sit, ut totum cor-
pus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quam illic videre conspiciat, ubi Dominus Ecclesiæ to-
tius posuit principatum.* Et de sacris Legibus, quas unà cum sanctis Canonibus Catholica observat
Ecclesia, idē Gelasius, ut præmisimus, dicit in epistola ad Anastasium Imperatorem: *Quantum*, inqui-
ens, *ad ordinem publicæ pertinet disciplinæ, cognoscentes Imperium tibi superna dispositione collatū, legib.
tuis ipsi quoq; parent religionis Antistites, ne vel in rebus mundanis exclusæ videantur obviare sententiæ.*

26. Et cum ita sacræ leges, tam Ecclesiasticæ quàm mundanæ, de damnato Episcopali & Synodali
Concilio decernant, non est nostri Regii ministerii, reum & sacrorum Canonum judicio conde-
mnatum, atque Apostolicæ Sedis definitione, sicut in gestis Synodi invenire potestis, anathemati-
zatum, oostra potentia fretum quoquam dirigere: cùm apertissimè sacri Canooes definiant, & le-
ges Justiniani, ac cæterorum Imperatorum Catholicorum edicta, qualiter, & pro quibus, & à qui-
bus debeat Episcopus jodicari; & post judicium, quid, & qualiter, & per qoos sit inde Apostolicæ
Sedis agendum. quæ non abnuimus, sed incunctanter ac competenter annuimus. A quibus defini-
tionibus nulli est licitum deviare, quia, ut S. Hilarius dicit, *non minus in sanctarum traditionum de-
linquitur sanctiones, quam in injuriam ipsius Domini prosilitur.*

27. Quocirca, quia Dominus dicit per Prophetam: *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem* Malach. 2.
requirent ex ore ejus, quia Angelus (id est, nuncius) *Domini exercituum est*: nolite permittere oobis
scribi ex vestræ authoritatis nomine, quæ in legibus sacris Dei sapientia conditis, & in sanctis regu-
lis ejusdem Spiritu promulgatis noo cootinentur, dicente item Propheta, id est Sacerdoti præ- * Visiones, ut
cipiente; *Audiens nunciabis eis ex me. ex me*, inquit, & non, *ex te*: & redarguuntur, qui de corde suo sunt Constan-
loquuntur: quoniam qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Nolite igitur, ut præmi- tini Magni, &
simus, ex vestro nomine vel Apostolicæ Sedis authoritate, * visiones vel excommunicationum io- Stephani Pa-
tentationes contra sacrarum Scripturarum tramitem, prædicationemque majorum, ac sacrarum pæ, quas hic
legum sanctorumque Canonum constitutiones, nobis de cætero scribi cujoscumque instinctu per- non obscurè
mittere precamur. perstringit.

28. Quia scitis, & scimus, totum esse irritum, quicquid ab eorum fuerit constitutione diversum. *Dicitur*, inquit sanctus Leo, *à Domino beatissimo Petro: Tibi dabo claves regni cœlorum, & quæcumq; solveris super terram, erunt soluta & in cœlis. Transivit quidem etiam in alios Apostolos jus istius potestatis, & ad omnes Ecclesiæ Principes decreti hujus constitutio commeavit: sed non frustrà uni commendatur, quod omnibus intimatur. Petro enim ideò hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma præponitur. Manet ergo Petri privilegium, ubicumq; ex ipsius æquitate fertur judicium.* Qua sententia constat, quia non manet Petri privilegium, ubi ex ipsius æquitate non fertur judicium. Cùm enim *ubicumq;* dicitur, sicuti nullus locus, ita nemo rector Ecclesiæ, ex Petri æquitate judicium ferens, excipitur: vel contra illius æquitatem judicium proferens, commendatur. Et quia *ubicumq;* sine ulla exceptione non manet Petri privilegium, ibi ex ipsius æquitate non fertur judicium prolatum, obaudiemus jussum, vel recipiemus judicium, quod non ex Petri æquitate fuerit prolatum, ac per hoc ipsius privilegio fuerit destitutum. De quo Episcopali judicio quid cunctis Episcopis sequendum, & quid Ecclesiæ filiis sit tenendum atque servandum, B. Gregorius sufficienter inculcat.

1. Corinth. 6.
Ephes. 6.
Num. 22. & seqq.

29. Ergo jubere & judicare privilegio magni Petri, juxta æquitatis ejus judicium, quæ jubenda & judicanda sunt, *ne*, ut dicit ejus coapostolus, *vituperetur ministerium vestrum:* quia & nos secundùm Regium ministerium nostrum, quantum ex nobis est, cupimus servare quod scriptum est: *Filii, obedite parentibus vestris in Domino*, videlicet quod fuerit jussum vel indicatum à Domino, dicente illo singulis, qui pro patribus Apostolis Ecclesiæ nati sunt filii Apostolici viri: *Tu autem audiens nunciabis eis ex me.* Divina quippe nos lectio docet, quia nec etiam Balaam satis superque à Rege Balaach petitus, licet medicamento avaritiæ delinitus in consilio dando corruptus ostenderit, ullo tamen aut ullius instinctu in judicio justitiæ aliud loqui adversus Israël persuaderi vel extorqueri potuit, quàm quod à Domino audivit.

30. De eo quod in litteris ex nomine vestro nobis directis habetur, ut veniente Hincmaro Romam, *veniat accusator idoneus, qui nulla possit authoritate legitima respui*, rescribimus: quia licet hæc commendatio nulla sit ratione atque authoritate suffulta, si fortè apud vos exlex solus Hincmarus nova lege, priscis tam publicis quàm ecclesiasticis contraria, imò ordine novoque more habetur, ut non nisi à vobis & Romæ valeat judicari pro his excessibus, de quibus habentur certa sacrorum canonum ac legum decreta, *quæ*, ut Leo ait, *nulla possunt ratione convelli*, cùm etiam *de causa fidei*, ut dicit Gelasius, *cuicumq; Pontifici licet secundum regulam erroris antè damnati quemlibet Catholica communione discernere*: & ego ita exors ab omnibus accusationibus non solum ab his, quibus legaliter & regulariter accusandi adversus seipsum denegatur licentia, verùm & ab his, quibus in propriis causis accusatio non negatur: ut sicut leges & regulæ jubent in Provincia, in qua sunt orta negocia, terminari non valeant, & secundum Antiochenos canones, Provincialium Synodorum non debeant experiri examen; si vobis vias cum voluntate & consensu dilectissimi nepotis nostri, Imperatoris vestri, contra cujus dilectionem & debitum honorem, si tamen mutuam dilectionem & congruum honorem nobis exhibere studuerit, illuc ire non volumus, obtinueritis, cooperante Domino, pace in regno nostro contra Paganos virtute vel quacumq; dispositione Dei obtenta, Romam venire congruo tempore non differemus. Et quia illum legaliter aut regulariter in Synodo Episcoporum plurimarum Provinciarum de certis causis accusavimus, idoneum nos accusatorem illius ostendemus, & tantos testes idoneos diversi ordinis ac dignitatis nobiscum ducemus, cum quibus cum legaliter ac regulariter nos accusasse & comprobasse sufficientissimè comprobabimus.

Imperatore invito Rex Francorum Romam ad accusationem venire recusat.

31. Tandem quia vos non legisse vel audisse collegimus ex litteris ab Actardo Episcopo nobis delatis, quæ anteà per illum paternitati vestræ direximus, iteratò scribimus ea, quæ tunc scripseramus, deprecantes vos in omnipotentis Dei honore, & sanctorum Apostolorum veneratione, ut tales inhonorationis nostræ epistolas taliaque mandata, sicut hactenus ex nomine vestro suscepimus, nobis & regni nostri Episcopis ac primoribus de cætero non mandetis, & non compellatis nos mandata & epistolas vestras inhonorandas contemnere, & Missos vestros dehonorare, qui nobis in his, quæ ad vestrum ministerium pertinent, si tamen ministerium vestrum cupimus obtemperare .....
..... Quæ pro vestri honore privilegii vobis dicimus: quia vobis, sicut revera Vicario B. Petri Apostolorum principis, in omnibus debitè ac competenter obedire desideramus, & ne aliter eveniat cavere per omnia cupimus, ac vestram sanctitatem id ipsum cavere humili prece deposcimus: ne nos & nostros satis invitos ad id cogatis convertere, quod in Quinta universali Synodo à Sede Apostolica, ut in Apostolicis litteris, præcipuè autem in Synodica B. Gregorii ad quatuor Patriarchas, & in aliis ejus epistolis unà cum quatuor præcedentibus, legimus collaudatum atque susceptum, invenitur nobis tenendum: quod adhuc nostris litteris ad exemplum inserere noluimus, donec sciamus, si duritiam mandatorum vestrorum erga nos aliter ad benignitatem inflectere poterimus. Quia quod ex Apostolicæ Sedis nomine secundum sanctarum scripturarum tramitem prædicationemq; majorum & orthodoxorum decreta scribuntur, sequendum & tenendum non ignoramus; & quod secus à quoquam fuerit compilatum sive confictum, non solùm respuendum, sed & redarguendum esse cognoscimus. Si deniq; aliter, quàm & nos & vos decuerat, reverentissimæ paternitati vestræ rescribendo factus sum insipiens, vos me coegistis. Petimus autem omnipotentem Dominum, ut inspiret cordi vestro sic nos benignè tractare, quatenus ulteriùs nobis non sit necesse vobis ita rescribere; sed, ut cupimus in venerationem Apostolorum, Apostolico Pontificio vestro humiliter ac devotè colla & corda summittere. Deus omnipotens, ad honorem & salvationem atq; exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ, vos per multa annorum curricula conservare dignetur, Domine sanctissime & reverentissime Pater in Domino.

Papa sacris scripturis, Decretis Patrum & Legibus Imperialibus contraria præcipiens non est audiendus.

ADDITIO.

ADDITIO.

SANCTISSIMO AC REVERENTISSIMO PATRI HADRIANO SVMMO Pontifici & universali Papa, CAROLUS *Dei gratia Rex & spiritualis filius vester*.

QUIA litteris ex nomine sanctæ paternitatis vestræ ab Actardo venerabili Archiepiscopo nobis delatis, necessitate cogente, prolixiùs respondere compulsi sumus, contra morem nostrum in quaterniunculo annulo nostro signato, responsionem nostram scribere necessarium duximus, quatenus legi planiùs valeat, & quæ vobis ratio respondere coegit, legenti pleniùs innotescat. Quam responsionem sancta paternitas vestra non aspernanter sed benignè suscipiat, quæ à nobis non est contumaciter sed mente pacifica, ut in eodem quaterniunculo invenietis, contexta. Deprecamur autem vos in omnipotentis Dei honore, & sanctorum Apostolorum veneratione, ut tales inhonorationis nostræ epistolas, taliaque mandata, sicut hactenus ex nomine vestro suscepimus, nobis & regni nostri Episcopis ac Primoribus de cætero non mandetis: sed liceat nobis Apostolico Pontificio vestro, in veneratione Dei & sanctorum Apostolorum, humiliter ac devotè, ut cupimus, colla & corda summittere. Deus omnipotens ad honorem & salvationem atque exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ, vos per annorum curricula conservare dignetur, Domine sanctissime atque reverentissime pater in Domino.

LUDOVICI BALBI IMPERATORIS ET REGIS FRANCORUM CONSTITUTIO

Anno Christi 878.

CONTRA SACRILEGOS: LATA IN CONCILIO TRECASENSI coram Joanne VIII. Papa & LIII. Episcopis.

QUISQUIS inventus fuerit reus sacrilegii, Episcopis, vel Abbatibus, sive personis, ad quas querimonia sacrilegii justè pertinuerit, triginta libras examinati argenti purissimi componat. c. 21. caus. 17. q. 4.

2. Sacrilegium committitur, si quis infregerit ecclesiam, vel triginta ecclesiasticos passus, qui in circuitu ecclesiæ fuerint, vel domos, quæ intra prædictos passus fuerint, aliquid inde diripiendo vel auferendo: seu qui injuriam, vel ablationem rerum intulerit Clericis arma non ferentibus, vel Monachis, sive Deo devotis, omnibusque ecclesiasticis personis. Capellæ, quæ sunt intra ambitum murorum, castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione. Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.

3. Si quis domum Dei violaverit, & aliqua sine licentia illius, cui commissa esse dignoscitur, inde abstulerit, vel ecclesiasticis personis injuriam fecerit, donec in conventu admonitus legitimè satisfaciat, sciat se communione privatum. Si verò post secundam & tertiam conventionem coram Episcopo satisfacere detrectaverit, sacrilegii periculo ab omnibus obnoxius teneatur, ita ut secundum Apostolum, nemini fidelium misceatur. 1. Cor. 5.

4. Si qui monasteria, & loca Deo dedicata, & ecclesias infringunt, & deposita, vel alia quælibet exinde abstrahunt, damnum novies componant, & emunitatem tripliciter, & velut sacrilegi canonicæ sententiæ subigantur. Dat. Trecassibus, Anno Domini DCCCLXXVIII. Indict. II.

CAROLI. III. IMP. AVG. CONSTITUTIO

Anno Christi 881.

DE EXPEDITIONE ROMANA.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis.

KAROLUS divina favente gratia, Rex Francorum & Romanorum.

1. Si prædecessorum nostrorum morem sequimur, non solùm præsentibus, sed & succedentibus subvenire nitimur. Hac de causa universorum cognoscat experientia, qualiter dum pro nostra consecratione coronæque perceptione proficiscendi tempus ad Apostolicam Sedem instaret, cum quàm multis Principibus annum Vnormatiæ transegimus, ibique omnem Reipublicæ statum utilem & honestum confirmare; nocivum atque contrarium radicitùs extirpare decrevimus. Interim dum hæc agerentur, casu contigit, Principes cum Militibus de Romana expeditione, quæ tunc instabat, acerbè contendere, constringentes eos multò plures halspergas de beneficiis suis ducere, quàm illi farentur se posse vel jure debere. Sed quando hoc non ab aliquo antecessorum nostrorum terminatum fuerit, duximus dignum, ut eorum altercationi finem commodum imponeremus, atque decretum & certam aliquam legem super omni ROMANA EXPEDITIONE concederemus.

2. Statuimus ergo & decrevimus cum consensu tam Spiritualium quàm Sæcularium Principum, ibidem nobiscum assidentium, quando pro corona nostra vel aliqua regni utilitate aut honore Ro-

mina expeditio à nobis vel à successoribus nostris præparetur, ad omnium nobiscum euntium præparationem annus cum sex hebdomadibus pro inducias detur,& per totum taliter regnum fidelibus nostris indicetur. Cuicumque autem secundum hanc legem eadem expeditio imperetur,si ad Curiam Gallorum, hoc est,in Campum,qui vulgò Rungalle,Dominum suum non comitetur,& ibi cum militari apparatu non repræsentetur, feodo,præter bos,qui cum gratia Dominorum suorum remanserunt,in conspectu nostro absque spe recuperationis privetur.

3. Qui autem per hominium sive liberi sive famuli Dominis suis adhæserint,quot decem mansos in beneficio possideant, tot brunias cum duobus scutariis singulas marcas accipiant: & sic eundo & redeundo cum hoc stipendio sine omni Dominorum damno vel expensa, nisi quantum ipsis Dominis placuerit, fideliter serviant.

4. Si autem forte (quod absit) accidat, ut iidem Milites diversos Dominos propter diversa beneficia acquirant,ne aliquod beneficium indebitum vel sine servitio remaneat, singuli singula debita singulis Dominis persolvant: videlicet quantum ab ipsis,si itent, accepturi erant, tantum se daturos cognoscant,vel in præfato loco (ut dictum est) feodum amittant: sed stipendia,nisi voluntate Dominorum,non prætermittant.

5. Similiter de Ecclesiarum filiis vel domesticis, id est ministerialibus, vel quorumcumq; Principum clientela,qui quotidie ad serviendum parati esse debent, statuimus,ut quicumque quinque mansos in beneficio possideant, Domino suo,ad quem pertinent,bruniam cum uno scutario ducant; & hoc in arbitrio Dominorum pendeat, quos ducant, à quibus stipendia accipiant, quibus halspergas concedant. Ipsis & ad itineris præparationem quinque libræ suæ monetæ in stipendium tribuantur, & duo equi, unus currens, alter ambulans,addantur; ac duobus sociis soumarius victualibus bene oneratus comitatur,qui ab ipsis ad opus Dominorum diligenter custodiatur. Ipsi quoque in Dominorum tam diu vivant procuratione,quàm diu in incœpta vadant expeditione: & quicquid à rebellibus regni pugnando acquisierint, partes duas ad Dominos deferant,tertiam sibi pro consolatione retineant. Quos autem non pascunt Domini, ad ipsos reportent tertiam partem sui acquisiti.

6. Singuli verò Principes suos habeant officionarios speciales, Marscalcum, Dapiferum,Pincernam, & Kamerarium. Qui quatuor quanto plus sunt laboraturi,tanto plus in stipendio,in vestitu, in equitatu,præ cæteris sunt honorandi scilicet; & unicuique istorum decem libræ cum tribus equis tribuantur; quartus Marscalco addatur: quorum unum ad præcurrendum, alterum ad pugnandum,tertium ad spatiandum, quartum ad loricam portandum. Isti verò tales remanere cupientes,si apud Dominos imperrare valeant, quot mansos possideant.......... monetæ, vel totum fructum feodi in illo anno pro stipendio persolvant.

7. Ut autem nostrum Imperium ab omnibus habeat supplementum, hoc constituimus & firmiter præcipimus, ut singuli buringi decem, cum duodecim funibus de canapo, solidos Dominis suis impendant, & insuper soumarium cum capistro concedant, quem,si Domini voluerint, ipsi ad primam navalem aquam usque perducant. Mansionarius quinque solidos, Absarius triginta denarios, Bunajarius quindecim,quorumlibet larium possessores sex suppleant.

8. Et ut hæc nostri Decreti auctoritas inviolabilem & incorruptam in Dei nomine apud omnes successores nostros obtineat emunitatem,cunctis Principibus, qui aderant, astipulantibus, manu propria subter eam roborare decrevimus, & annuli nostri signo assignari jussimus.

Signum Karuli gloriosissimi Regis.

Hernustus Notarius ad vicem Lutuuardi Cancellarii recognovi. Data VIII. Idus Iunii,anno ab incarnatione Domini N. I. X. DCCCXC. Regni autem ejus XXII. ante consecrationem. Actum Vuormatiæ feliciter, Amen.

Anno Christi 890.

ARNULPHI IMPER. AUG.

DECRETUM COMITIORUM FRANCOFURTENSIUM IN REBELLES Imperio Reges ac Tyrannos per Galliam & Italiam.

BERENGARIUS Forovilianus Præses Italiam intercipit, se Regem adpellat. Ranulphus Aquitaniæ sibi diadema imponit. Radulphus Dux Galliæ Lugdunensis, superiorem Burgundiam inter Juram montem & Alpes Cottias invadit,Rex salutatur. Galliam Narbonensem Ludovicus Arelatensis Comes ambit. Belgis inhiat Vido Dux Spoletanus. Otto Franciæ Occidentalis Procurator à Celtis Galliæ Logdonensi imponitur. ARNULPHUS Imp. intellecta perfidia hominum,Francofordiæ Concilium agit: superiores Tyrannos, nisi ad præscriptum diem præstò Wormatiæ sint,proscribit: eos contra Rempublicam Francorum fecisse videri judicat.

Anno Christi 895.

EJUSDEM

EDICTUM AD PRINCIPES IMPERII IN EXPEDITIONE Romana.

INVICTI orbis Christiani Proceres,* meretrix impudica,paucorum scelere,Romam terrarum caput,mercedem stupri tenet: Pontificem Maximum,communem mundi parentem,in vinculis habet,vestrasque victrices dextras scortum contemnit. Agite Principes & Milites Optimi more vestro,

* Angeltruda Imperatrix, Lamberti Imp. mater, figura Papæ hodierni.

vestro, facious antehac inaoditum, ne syncera pars trahatur, ad vivum ferro resecate. Quæ su imbecillitas adversariorum, satis fœmina imbellis, quæ eis dominatur, ostendit. ipsi ne vultum quidem vestrum atque aciem oculorum, nedum arma ferre poterunt modò expugnationem simulate, & diffugient.

ARNULPHI IMP. AUG.

CONFIRMATIO

CONTRACTUS CONCAMBIALIS, CUM ECCLESIA FACTI, QUI sine auctoritate Imperatoris ratus esse non poterat.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. ARNULPHUS divina favente elementia Imperator Augustus. Regalem eondecet dignitatem, ut facta fidelium suorum, quæ communi ipsorum congruunt utilitati, & piè eis consulendo prospiciat, & in posterum mansura gratanter corroboret. Inde omoium Christianæ religionis fidelium, instantis temporis ac futuri, agnitum esse volumus ooticiæ, qualiter Tuto hooorabilis Radesponensis Ecclesiæ Præsul, & commissi gregis oomine ac merito tutissimus provisor, & femina quædam N. quandam complacitationis ioter se more populari perpetratæ ehartam nostris præsentarunt obtutibus, supplicantes nostri edicti tenore eam eoosolidari: quod ita fieri decrevimus. Jussimus igitur hoc præsens muniminis nostri præceprum inde fieri, per quod decernimus, atque omninò præcipimus, ut hujusmodi complacitationis confirmatio à oullo unquam successore oostro violetur, sed in Christi nomine usque in finem consolidetur, manu nostra subtus eam roborantes, annulo nostro jussimus insigniri.

ZUENDEBOLDI REGIS AUG.

Anno Christi 898.

DECRETUM

DE RESTITUENDA POSSESSIONE PER INIUSTITIAM ablata.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis.

ZUENOEBOLDUS a divina providentia b Rex. Si antecessorum nostrorum, gloriosorum Regum, pium morem sequentes, ecclesiarum statum Regalis auctoritatis rigore inviolatum servamus, ac servorum Dei utilitatibus provida dispositione consulimus, id oobis ad tranquillitatem Regni nostri, & ad beatitudinem æternam promerendam liquidò credimus profuturum.

1. Noverit igitur omnium nostrorum fidelium, præsentium & futurorum, notitia, qualiter de Abbatia S. Servatii Trajectensis Monasterii, in pago Haspaoiensi juxta Mosam, & in Comitatu Maseland, quam Dominus genitor noster ARNULPHUS gloriosus Rex ad Ecclesiam B. Petri Trevericæ sedis, Regiæ potestatis jure tradiderat, ac perpetua stabilitate firmaverat, Rathbodus ejusdem Ecclesiæ venerabilis Archiepiscopus in generali placito nostro quetelosis se precibus proclamavit, plangens eam à Ragenoario sub obteoto precariæ contra libitum suum suorumque fidelium usurpatam, ae de supradicta Ecclesia violeoter abstractam. Protulit quoque quomodo in supradicto Monasterio Missi nostri accepti per potestatem, in Numagam ad nostram præsentiam deducti, ibiq; minis territi & violentia oppressi ob assensum ex sua parte, illo Cleroque sibi commisso nesciente, hujusеemodi usurpativæ precariæ invitè assensum præbuerunt, ae per argumentosas suggestiones (id) nostra auctoritate retulit firmatum.

2. Nos verò omnia transacta per ordinem recolentes, fallentium jaio calliditatibus detectis, querimoniam illius veram esse agnovimus. Perpendentes igitur & vetentes, ne forte (quod absit) de eleemosyna genitoris oostri detrimentum animæ nostræ faceremus, pro conservanda ejus pietatis munificentia ipsam Abbatiam eum consilio & judieio Episcoporum & Comitum nostrorum memoratæ Treverensi Ecclesiæ reddidimus, & venieotes ad ipsum Monasterium, in quo B. Servatii corpus quiescit, manu propria cum assistentibus pluribus fidelibus nostris restituimus, & hos nostræ redditionis ac confirmationis apices exinde fieri jussimus, per quos enixius jubemus firmiterque sancimus, ut neque in præsenti, oeque per soccedentia tempora ullatenus alicui in precariam concedatur, nee aliquo alio ordine cuiquam ex ea quidpiam largiatur, præterquam iis, qui eidem Treverensi Ecclesiæ deservierint: & qui dederit, & qui acceperit, anathematis periculo perpetualiter constriogator. Ut autem præsens nostræ reformationis scriptum inviolabilem per succedentia tempora in Dei oomine obtineat stabilitatem, manu propria subter eam firmavimus, & sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum Domini ZUENOEBOLDI gloriosissimi Regis.

Waltgerus Notarius ad vicem Rathbodi Archiepiscopi Archiquecancellarii recognovi.

a Arnulphi Imperatoris filius, vivente patre à Principib. in Conventu VVormatiensi electus, 1594.

b Reges Franciæ Orientalis, Carolomannus, Ludovicus III. Carolus Crassus, Arnulphus, Zuentiboldus, Ludovicus IV. Conradus I. & cæteri abinde consequi ἁπλῶς & κατ' ἐξοχὴν quandam REGES sese scribebant, ut apud Græcos Persarũ Reges Βασιλεῖς. Hic autem Zuentiboldus Rex dicitur, qui olim Cæsar, hodie Rex Romanorum, ob tyrannidem tamen rejectus fuit, & frater ejus Ludovicus puerulus coronatus.

Data 3. Idus Maij, ipsa die S. Servatii festivitatis, anno Dominicæ incarnationis DCCCXCVIII. Indict. prima, anno verò Regis piissimi quarto. Actum Aquisgrani palatio: investitura verò, in ipso Monasterio à Rege cum multitudine populi facta, in Dei nomine, Amen.

Anno Christi 904.

LUDOVICI IV. IMP. AUG.
LEGES PORTORIÆ,

SANCITAE IN COMITIIS RASVELSTADIANIS, LOCVMTENENTE Aribone Marchione Austriæ, cum frequentissimo Consilio Episcoporum & Optimatum Regni; Anno Domini DCCCCIV.

MERCES, naves improfessæ publicæ sunto.

2. Navis, quæ ab Occideotali Regno venit, posteaquam sylvam Bathavensem prætergressa est, sive Rosdorphii, sive alibi venundandi gratia appellitur, semidrachmam, hoc est, unum scuratum peodat: si infra Lintzium tendit, semimodios tres, hoc est, tres scaphulas salis solvat: copia posteà sit cuique, quò libet versus Boiemiam, distrahendi gratia vehi.

3. De maocipiis cæterisque rebus nihil penditur. Boius domum salem trausvehens, nihil pendit. Boii, Sclavi, bobus, caballis, clitellis, ut victum emant commeantes, immunes sunto.

4. Naves *a* Tranorum nihil præstant.

a eorum, qui ad Traunum amnem habitant.

5. Carri, clitellarii, qui Anassum transeunt, scaphulam præbent.

6. Veoedi, qoi de Rugiis, Boiemis mercandi gratia veniunt, de clitella unum seutstum tribuunt: de mancipio, eaballis venditis, saicam unam. Veneda verò in Boiaria incolentes, ementes, vendeotes nil tribuunt.

7. Naves salioariæ sylvam Bathavensem egressæ, nihil pendant, donec ad Ebersperg veniant. si quis ad Moraviam navigat, de nave solidum solvat.

8. Mercatores, Judæi, undecumque sint, de rebus & mancipiis justum pendant vectigal.

Anno Christi 916.

CONRADI I. IMPER. AUG.

DECRETA CONCILII ALTHAIMENSIS de anno DCCCCXVI.

QUISQUIS Regi fidem non servarit, aut eidem rebellare conatus fuerit, diris devotus esto.

2. Erchingerus quandoquidem cum sociis vitæ Regis, Domini sui, & Christi Dei insidiatus est, à classibus Reipublicæ armorumque exors esto, in monasterio captus perpetuò arctioris religionis disciplina scelus expiato.

3. Riehuinus Argentoratensis ædis occopator Herigero Moguntino Archimystæ satisfacito. Quod si contempserit, curia Sacerdotum exaugurator.

4. Episcopi Saxoonm, qui præstò esse recusarunt, sacrificiis abstinentor, donec Romam ad eluendum facinus perveniant.

5. *a* Erchingerus, *a* Berchtoldus, *b* Burckhardus, *c* Arnulphus, quòd nostro Decreto non steterunt, nec dicto audientes fuerunt, in numero impiorum atqoe sceleratorum habentor: nemo non eorum aditum atque sermonem defugito, ne quid ex contagione incommodi accipiatur.

a Duces Sueviæ, fratres. b Dux Alamanniæ. c Dux Bavariæ.

Apud Althaim in pago Rhetiæ, anno ab orbe servato, ooningentesimo soper sextumdecimum, Indictione quarta, duodecimo Calendas Octobris, Regni CONRADI piissimi & Christianissimi Regis quinto.

CHUONRADI I. IMP. AUG.
CONFIRMATIO

CONCAMBII PRAEDIORVM CVM ECCLESIA INITI, QVOD SINE licentia Imperatoris ratum esse non poteras.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, CHUONRADUS Dei gratia Rex. Si Dei Ecclesiis nostro videlicet regimine procurandis dignos adhibere curamus honores, non solùm terreni, sed & cœlestis regni non dubitamus hoore & fastigio nos sublimari. Inde volumus in nostrorum, præsentium futurorumq; perveoire noticiam, qualiter convenit inter Venerabilem virum Radesponensis Eeclesiæ Episeopum Tutonem, & quendam *a* hominem nostrum, ut aliquas res eorum inter se, pro ambarũ opportunitate partium, coneambire deberent; quod & fecerunt. Tradidit igitur N.. proprietatem suam sancto Emmerammo Martyri, qualem visus est habere, cum omnibus ad prædictum locum ritè pertinentibus, in maoum Episeopi & Advocati sui N.. in perpetuam proprietatem: è contrario verò terradeote eodem Advocato unà cum manu Episcopi accepit prædictus N. de rebus S. Emmerammi locum N.. cum omnibus appeodiciis in perpetuam proprietatem. Et ut hujus concambii præce-

a i. vasallum, ministerialẽ.

præceptum firmum ſtabileq; permaneat,manu propria ſubtus illud firmavimus, annuliq; noſtri impreſſione ſignari juſſimus.

HAINRICI I. IMP. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 918.

DE SUA ELECTIONE ET PROMOTIONE AD IMPERIUM,

Arnulpho Duci Boiariæ, rebelli ac æmulo ſuo.

NON te tam barbarum aut imperitum religionis noſtræ exiſtimo,quin planè intelligas,Regem non à fortuna temerè dari, nec à fatis imponi, ſed à ſupremo cœli numine conſtitui. Cujus mandata qui non facit,is haud dubiè cœlo naturæque repugnat. Senatus,Proceres,populus, plebes, quæ multorum capitum bellua eſt,me Regem uno omnium conſenſu declararunt. Horum mentibus niſi unus & ſummus Deus author pacis & concordiæ incubaret atque moderaretur , haud unquam fieri poſſet,ut non ſuus cuique mos eſſet:non tot ſententiæ,quot homines eſſent. Undique inimici imminent,Galli,Burgundi,Itali,Ugri lacerant,diripiunt,in nos ſæviunt,incurſant. Si quis gregem ab immortali majeſtate ſibi creditum non tueretur,non univerſa ad plebis utilitatem,veluti parens communis à Deo datus refert, nihil aliud quàm latro, & ejus Regnum publicum eſt latrocinium. Proinde ſi Senatus Populusq; Francus me hoc faſce levarit , tibique hoc oneris impoſuerit, libens ceſſero,libentiſſimè tibi paruero.Atque ut apertè tute ſentias, quàm nihil minus mihi cordi, quàm dominandi libido ſiet, non ſolùm Boiariæ Regnum locupletiſſimum , Nariſcos, Alemannos, Chamabos.Boëthos,Sudinos,Iliſſos,Marcomannos, Quados, Vindelicos, Noricos, Auſtriacos, Tyrollios,Atheſinos,Vennonas,Stirios,Charinos,Venedos,Carnos,Pannonias tibi,ſicuti poſſides, permitto; verùm ſacratarum ædium quoque,opum eccleſiaſticarum, Epiſcoporum, Sacerdotum, Myſtarum, Monachorum , Antiſtitum omnium curatorem te eſſe jubeo & patronum.illos tibi in clientulos dico,modò nomen Regis inutile abdicato ; Cuncta alia tibi habeto. Quid nunc aliud tibi vis? Quid ultrà deſideras ? quæ concupiſcis ? quæ poſtulas? Univerſa tibi favore & gratia mea abſque periculo,ſine vi,ſine armis obtinere licet.

HENRICI I. IMP. AUG. INSTITUTA.

Anno Christi 924.

JUBEMUS ex militibus, qui in villis ſunt,nonum quemque in oppidis collocari, cui reliqui agrum colendo victum quærant: nonus tertiam omnium frugum partem conditam aſſervet, ſuisque ſociis intra muros,hortea & domicilia extruat: ſed vice cæterorum ipſe, quoties opus erit, militet ; & pro patriâ pericula ſuſcipiat,aliis domi ſervantibus. Hujus inſtituti commoda hæc ſunt,primùm, ut propter incurſiones perpetuas,agris ſpoliatis,non ſit timenda penuria : deinde ut in urbibus miles ne deficiat,quæ bellis jam pluribus exhauſtæ habitatoribus ſunt.

2. Suburbia jubemus eſſe nulla,aut exigua: ruri caſas raras & viles.

3. Conventus ſolennes volumus eſſe tantùm in oppidis ; quales ſunt dierum feſtorum , nuptiarum,encæniorum,mercatuum:ut ea ratione oppidorum incrementa fiant: quæ aut diruta refici , aut minùs firma præcipimus muniri.

4. E fratribus natu maximum militare volumus, ut homines certos & exercitatos habeat.

5. Cives itaq; faciendo opere cotidiano,in pace diſcant eas artes,quibus neceſſitate compulſi, ad ſui incolumitatem utantur. Diſciplina enim & labor magnum ad virtutem afferunt momentum.

HENRICI I. IMP. AUG.

Anno Christi 938.

STATUTA ET PRIVILEGIA LUDORUM EQUESTRIUM,

ſive Haſtiludiorum.

PRIMÙM,ut urbs,oppidum,civitas,municipium, pagus,locus denique quicunque,ludis hujuſmodi deſignatus,hoſpitiaque ipſius,non intra muros tantum,ſed extra muros etiam,quà ſe jus & limites ejus porriguntur , liberè pateant omnibus & quibuſcunque ludos illos concelebrare, ſpectareve cupientibus , exceptis hæreticis,latronibus & proditoribus. Aliis omnibus cujuſcunque ſtatus hominibus immunitas ſit,& liber commeatus,non tantum iis diebus,quibus ludi edentur,ſed & quatuordecim antè,ac totidem poſt eoſdem ludos; de quo voce præconis omnes ſint admonendi.

II. Inde ut area ludorum , octo diebus ante ſolennem & indictum eorum diem , ſepiatur & muniatur;infernèque etiam æquetur,præparetur,ſternatur,ut ſepiri,muniri,æquari,præparari,ſterni loca ſimilia ab omni tempore moris eſſet.

III. Ut eodem hoc temporis ſpatio non alio jure decurſuri , quàm equeſtribus ludis ſolito & familiari utantur; exceptione adverſus eos tuti, qui aliud eos ſubire jubeant.

IV. Uti ne quis ſub ſacramenti violatione areæ equeſtri decurſurus ſe immittat , qui non priùs peccata ſua expiaverit , & Deo ſe reconciliaverit.

V. Uti ne quis ignobilis galeam sortitioni offerat, aut ad decurrendum se præparet; nisi incurrere velit pœnam viginti marcarum argenti; præter armorum, & equi jacturam; quorum hic cedet familiæ, illa Heroltis sive Regibus armorum.

VI. Ut qui à stirpe nobilis duxerit uxorem imparem, & non ex nobilitate; perinde sciat interdictos sibi hos ludos, atque ignobilibus, impunitate data, si talis aliquis eis se inmiscuerit, hunc more solemni verberibus mulctandi, & aliis consuetis pœnis afficiendi, cum neque filii ex hujusmodi inæqualibus nuptiis nati, neque nepotes in tertiam usque stirpem ad eosdem ludos admittendi, conantesque se intrudere, iisdem quibus parentes pœnis plectendi sint: nisi si hi tales fratrem aut consanguineum habeant, ludorum jure fruentem, quod ex insignium ratione palam fit, quo casu is vicem agnati sui luere poterit.

VII. Ut in ludis singulis singuli quoque ex unaquaque familia tantum admittantur, nisi si qui alii erunt, qui jam antè equestri dignitate condecorati, pro se rem peculiariter gerant, cùm alii pro familiæ suæ fama & gloria in certamen prodire cogantur.

VIII. Uti in ludis, communibus expensis & sumptibus, nemo comitatior prodeat, quàm sextus in equo, si Comes sit; quartus, si Baro; tertius, si Eques; secundus, si ex Nobilitate quilibet; præter quos si plures quis adduxerit, privatis eos sibi sumptibus alendos ne ignoret.

*Quos habes tom. 2. hujus Collectionis.

IX. Uti si quis ratæ nobilitatis erit, qui in unum aut plures * Duodecim Articulorum, in ludis equestribus observandorum, commiserit, & nihilominus cum reliquis decurrere præsumat, pro familiæ suæ gloria: hunc Sodalitii, in quo nomen dederit, servus publicus uni ex Heroltis indicet; ut simul insignia ejus in harenâ conspecta fuerint, verberibus de more mulctetur; nisi si quis ex eadem familia culpam consanguinei sui purgare paratus erit; quod Heroltus Regi Circuli, sub quo succedaneus is censetur, indicare tenetur, ut ita cum priore illo mitiùs agatur. Similiter idem Heroltus, ubi arma insigniaque ejus agnoverit, qui pro altero pœnæ & decursioni se offert, proclamare debet, talem aut talem, adjecto nomine & cognomine ejus, pro alio consanguineo suo, cum & subhis armis pœnæ & juri equestri se submittere; ut spectatores, & præcipuè matronæ virginesque Aulicæ pro alio eum hæc pati, non pro se, intelligant. Quod si verò aliquis animadversione dignus pro se ipse decurrere velit, ejus rei facilè ei fit gratia; sed ita, ut priore loco de incursa pœna admoneatur. Cujus devitandæ causa si mox emanserit, & decursum, ut spoponderat, non venerit, ad proximos inde ludos citatur. quos si item non obierit, rursum ad alios proximos ludos citatus familia ejus universa, admonita, ut aut ipsum emansorem, aut ejus loco duos alios suæ familiæ, nominis & insignium, pœnæ ludorum sistat; sciens, si secus fecerit, se jure decurrendi in talibus ludis in posterum spoliandam. nec se tantum, sed & eos, qui ex ea conjuges sibi optaverint, liberosque ex tali conjugio natos; licet primi illi retrò in ludis hujusmodi certaverint. in quibus deinde admittendi non sunt, nisi ritè Regi sui Circuli se purgaverint, & digni venia visi fuerint; quod cùm accidit, perinde ac si nunquam ludis adhuc decurrissent, pro novitiis excipiendi & septis inducendi sunt.

X. Die verò ipso ludorum, tenentur decursuri ad suum quisq; Regem devenire, & nomen profiteri, non minus tribus Heroltis præsentibus, ut illud matricibus inscribatur. atque ibi monentur, ne in ludis equo mordaci, calcitroso, sternaciq; utantur; nisi pœna huic rei statuta, & verberibus mulctari velint: deinde ita aptata omnia sua arma habeant, ut nemini illa nocere possint, aut extantibus acuminibus, præacutisque extremitatibus lædere quenquam valeant. Telis etiam non aliis utantur, quàm clava equestri, & gladio; quæ ipsa quoque ad solitum ludis morem baberi & inspici debeant. Hæc qui ita, ut diximus, providerit, is demum galeam sortitioni offerre, in certamen descendere, & observato ludorum jure ac cerimoniis, cum quovis decurrere, & vires suas periclitari poterit.

XI. Atque hactenus de iis, quæ ante decursionem fieri par est; quæ ubi erit celebrata, rursum quisque ad sui Circuli Regem accedet, testimonium decursionis scripto comprehensum petiturus; quod tamen non nisi duobus Regibus ludorum, duobusque Heroltis præsentibus datur, qui in hac re ei, qui ipse non decurrerit, sub perjurii & violati sacramenti pœna gratificari prohibentur. Scriptum autem hujusmodi ipsi Reges, cum adjectione Circuli, cujus nomine præsident, nominis sui subscriptione muniunt. Sed hoc Regiæ, Ducalis, aut Principalis dignitatis personæ non indigent; quoniam Reges sui Regni corona, Principes & Duces serto caput adumbrate contenti, non solent perinde ut alii in his ludicris pugnis illud adornare; quemadmodum nec sodalitati ulli se inserere; quod tamen inferioris dignitatis omnes non solum faciunt, verum etiam facere tenentur.

2. Post solemnes autem hos ludos, qui sunt gravis armaturæ; aliæ quoque digladiationes sequi solent, & puris hastis concursiones, deque cursu certamina. Chori item, & tripudia, ad numerosque saltationes.

3. Præterea gratiarum actiones dicuntur, & bravia donantur iis, qui de singulis Circulis armorum laude primi judicati fuerint.

4. Reges quoque ludorum, novis ad hoc officium designatis, administrationis suæ rationes reddunt; præsentibus ex quoque Circulo minimum tribus, qui iis ludis decurrerint; quorum etiam est acta Regum suorum suis subscriptionibus & signis communire.

XII. Hoc quoque observandum, ut omnibus jam ad ludos exhibendos præparatis, deligantur ex singulis Circulis duo, quorum quatuor disciplinæ ludicræ, quatuor septorum custodiæ deputentur. ut hi, ordinibus jam partitis & distributis, funes incidant, atq; ita viam decursuris aperiant, animadvertantq; in eos, qui animadversione dignum aliquid admiserint, isti cum videbitur signû receptui

tuba

tuba dari jubeant; quo audito depugnantes omissis clavis suis, gladiis rem gerere incipiant, & aliā aliorum elenodia conscindere & diloricare contendant, quo facto septa recluduntur, utpote ritè omnibus, quæ ad ludorum solemnia pertinent, administratis. Statutum in Maidenburgo, die Sabathi post Octavam Trium Regum, Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXXXVIII. in præsentia omnium Procerum & Optimatum Imperii ex Germania, Gallia & Sclavorum gentibus convocatorum, quorum hæc sunt nomina juxta distributionem exercituum, quos Imperator contra hostes Imperii ordinaverat ad ejus magnitudinem conservandam & augmentandam:

HENRICUS IMPERATOR ET REX FRANCORUM.

Duces & Principes.

Gotschalcus Dux Hollandiæ,
Barnimus Princeps Pomeraniæ & Vinidarum,
Arnoldus Palatinus Saxoniæ,
Joannes Palatinus Thuringiæ,
Fridericus Burggravius Meydburgensis,
Theodo Princeps & Comes VVittensis,
Bilmarus Princeps Russiæ,
Boleslaus Princeps Delmantziæ,
Reinerus Comes Provincialis Thuringiæ,
Otho Comes Limitaneus seu Marchio Stadensis,
Otho Comes & Princeps Ascaniæ.

Comites & Barones.

Ulricus Comes Aldenburgensis,
Philippus Comes Valesius,
Reinerus Comes Harracortius,
Guntherus Comes Schvvartzburgensis,
Ernestus Comes à Weissenfels,
Sigismundus Comes à Gleichen,
Joannes Burggravius à Leisneck,
Wilhelmus Comes à Greutsch,
Ludovicus Comes ab Eberstein,
Joannes Comes ab Eysenburg,
Rupertus Comes Retelius,
Henricus Comes à Winssenburg,
Fridericus Comes à Wunsdorff,
Wilhelmus Comes Ufensis,
Wilhelmus Comes à Lonnenrode,
Theodorus Comes à Rochlitz,
Henricus Comes Pedemontanus,
Sigismundus Comes Alenconius,
Henricus Comes à Brenn,
Joannes Comes à Leisneck,
Rudolphus Rhaugravius à Cassel,
Ernestus Comes à VVoldenburg,
Bruno Comes ab Eckersberg,
Erricus Comes à Pein,
Wilhelmus Comes ab Arnshag,
Andreas Comes à Lobdiburg,
Philippus Comes Norttingensis,
Wernerus Comes à Ployssigk.

CONRADUS PALATINUS RHENI.

Duces ac Principes.

Eberardus Dux Alsatiæ,
Paulus Dux Barrensis,
Antonius Marchio Pontamousonii,
Arnoldus Dux Borboniorum,
Joannes Dux Limburgensis,
Ligorius Comes Burgundiæ,
Henricus Comes Mollesinii.

Comites & Barones.

Weckerus Comes Bipontinus,
Joannes Comes à Sarbrucken,
Dieterus Comes à Witgenstein,
Fridericus Comes à Lone,
Paulus Comes ab Horn,
Wilhelmus Comes Limburgensis,
Wilhelmus Comes à Deckelnburg,
Wilhelmus Comes Solmensis,
Wilhelmus Comes à Manderscheid,
Philippus Comes à Veldentz,
Wilhelmus Comes à Diest,
Joannes Comes à Blanckenburg,
Wolffgangus Comes Dagsburgensis,
Wolffgangus Comes Benthemius,
Philippus Comes à Rheingravenstein,
Henricus Comes Salmensis.

HERMANNUS DUX SUEVIÆ.

Duces ac Principes.

Etticho Dux Bavariæ superioris,
Henricus Dux Lotharingiæ,
Princeslaus Dux Croatiæ,
Fridericus Dux Arduennæ,
Gerardus Marchio Juliacensis,
Gotwaldus Comes & Dominus Hennebergensis,
Radeboto junior, Dux Meronis & Comes ab Andechs,
Carolus Princeps Ascaniæ,
Ludovicus Comes Montisbeliardi.

Comites & Barones.

Fridericus Comes ab Helffenstein,
Joannes Comes Pedemontanus,
Rodolphus Comes à Zollern,
Ulricus Comes ab Urach,
Georgius Comes à Feldkirch,
Ludovicus Comes Tubingensis,
Wilhelmus Comes à Msfax,
Wilhelmus Comes à Justingen,
Joannes Dominus à Brandis,
Rudolphus Comes à VVerdenberg,
Emichus Comes Gruningensis,
Ernfridus Comes ab Herraberg,

Ludovicus

Ludovicus Comes à Phirdt & Dominus à Rochio,
Wilhelmus Comes ab Achelm,
Henricus Comes à Dalfaltz,
Gotfridus Dominus à Stoeffeln,
Fridericus Dominus ab Hohenstauffen.

BERCHTOLDUS DUX BAVARIÆ.

Duces ac Principes.

Eberardus Dux Bavariæ,
Albertus Landtgravius Alsatiæ,
Joannes Princeps Sampaniæ,
Arnoldus Princeps à Scheyern,
Wenceslaus Dux Bohemiæ,
Melchior Marchio Istriæ,
Otho Princeps Uchtlandiæ,
Ludovicus Marchio Sessæ, & Comes Sabaudiæ.

Comites & Barones.

Reinerus Comes Hanoniæ,
Fridericus Comes ab Hohenvvard,
Conon Comes à Reinfelden,
Haugvvaldus Comes à Kiburg & Thuling,
Rupertus Comes Andegavensis & Parisiorum,
Joannes Comes à Thrumberg,
Burchardus Comes à Veringen,
Fridericus Comes ab Hohendruchading,
Eberhardus Comes à Sempt,
Ernestus Comes ab Hirsberg,
Eberardus Comes Oningensis,
Conradus Comes à Lutzelstein,
Philippus Comes ab Eberstein,
Echertus Comes Veromanduæ,
Fridericus Comes à Veldentz,
Radebotto Comes ab Hohenbogen,
Ludovicus Comes à Sarvverden,
Albertus Dominus ab Eynenberg.

CONRADUS DUX FRANCIÆ ORIENTALIS.

Duces ac Principes.

Vicetislaus Dux Bohemiæ,
Dedo Dux Westphaliæ,
Henricus Dux Meronis,
Etthico Dux ab Engern.

Comites & Barones.

Arnoldus II. Comes Flandriæ,
Claudius Comes Tholosanus,
Fridericus Comes Montisbeliardi,
Wilhelmus Comes Vaudemontius,
Henricus Burggravius Neoburgensis,
Otho Comes à Rineck,
Fridericus Comes Alpermontensis,
Albertus Comes à Firnenberg,
Rupertus Comes Schlusselburgensis,
Arnoldus Comes Hollandiæ,
Joannes Comes Genevensis,
Antonius Comes Bononiensis,
Ludovicus Comes Armeniacus,
Joannes Comes à Castel,
Otho Comes Arnsbergensis,
Wilhelmus Comes Pfavvenburgensis,
Ulricus Comes ab Hanavv,
Wolffgangus Comes ab Hohenloë,
Wilhelmus Comes Waldeccensis,
Eberhardus Comes Raffenspergensis,
Philippus Comes Montici,
Henricus Comes à Kammerstein.

OTHO DUX THURINGIÆ, MAJOR NATU FILIUS IMPERATORIS.

Duces ac Principes.

Voldemarus Dux Jutlandiæ,
Vatislaus Dux Croatiæ,
Artuvinus Dux Surbensis,
Philippus Comes Artesiæ,
Radebotto Dux Russiæ,
Vinceslaus Princeps Rugiæ,
Carolus Marchio Pontamonsonii,
Fridericus Comes Eylnburgensis, Burggravius à Seusseltz.

Comites & Barones.

Wilhelmus Comes Niversius,
Rodolphus Comes Avergnius,
Otho Comes Altenburgensis,
Fridericus Comes à Rietberg,
Georgius Comes Homburgensis,
Siboldus Comes à Ringelen,
Henricus Comes à Biberstein,
Fridericus Comes à Kolditz,
Henricus Comes Hoyæ,
Wernerus Comes à Gutsgavv,
Otho Comes Mansfeldiæ,
Philippus Comes Bliessensis,
Wilhelmus Comes à VVolckestein,
Gerardus Comes à Seyn,
Reinerus Comes Zutphaniæ,
Wilhelmus Comes à Diessalden,
Wilhelmus Comes à Bryanny,
Wiprechtus Comes à Leiningen,
Wilhelmus Comes à Kirburg,
Ernestus Comes à Spigelberg,
Henricus Comes ab Arnstein,
Ernestus Dominus Marbergensis,
Ernestus Dominus à Waringrod.

ARNOLDUS DUX BAVARIÆ.

Duces ac Principes.

Rupertus Dux Burgundiæ,
Fridericus Dux Barrensis,
Otho Marchio Franciæ Orientalis & Nortgoviæ,
Crotomislaus Marggravius à Merhern.

HENRI-

HENRICUS DUX SAXONIÆ, ALTER IMPERATORIS FILIUS.

Duces ac Principes.

Rodolphus Dux Bavariæ superioris,
Efico Princeps Ascaniæ,
Joannes Burggravius à Zorbick,
Aldebertus Comes à Morsberg,&c.

PRINCIPES IMPERII SEORSIM VOCATI.

Uratislaus Dux Silesiorum,
Eberardus Dux Lotharingiæ,
Messico Dux Poloniæ,
Gotfridus Dux Thuugrensis & Bullonensis,
Mestebæus Princeps Vinidarum,
Uratislaus Dux Pomeraniæ & Vinidarum,
Nestrico Dux Silesiæ,
Uratislaus Dux Bohemiæ,
Rudigerus Marchio Austriæ,
Polislaus Marchio à Merhern,
Vislaus Princeps Milsiniorum.

COMITES IMPERII SEORSIM VOCATI.

Theodoricus II. Comes Hollandiæ,
Efico Comes Ascaniæ,
Gunthramus Comes Habspurgensis,
Wilhelmus Comes Montfortensis,
Couradus Comes à Kalb,
Ludovicus Comes à Furstenberg,
Henricus Comes Werthemiæ,
Henricus Comes Hennenbergensis,
Arnoldus Comes Cliviæ,
Otho Comes Nassaviensis,
Wolffgangus Comes à Katzenelnbogen,
Adolphus Comes à Reineck,

PROCESSUS IN OTTONIS I. IMP. AUG. INAUGURATIONE AQUISGRANENSI OBSERVATUS, Anno Domini DCCCCXLVI.

Anno Christi 946.

ANNO Dominicæ Nativitatis DCCCCXLVI. Indictione X. OTTO Primus per manus Hildeberti Archiepiscopi Moguntini, Aquisgrani in Regem unctus est. Cum enim duo Pontifices, Treverensis videlicet & Coloniensis inrer se contenderent, quis hoc munus consecrationis jure peragere debuisset, Procerum judicio ad Hildebertum Moguntinum Pontificem delatum est.

Ex Trithemii Chronic. Hirsaugiensi, fol. 29.

2. Qui accedens ad altare, & sumens inde gladium Imperialem cum baltheo, conversusque ad Regem ante se genua flectentem, dixit: *Accipe hunc gladium, in quo dejicias omnes adversarios, barbaros, & malos Christianos, tibi authoritate divina traditum, cum omni potestate totius Imperii Francorum, ad firmissimam pacem omnium Christianorum, Amen.* Deinde sumptis armillis & chlamyde induit eum, dicens: *His cornibus humerotenus demissis, monearis quo zelo fidei fervere debeas, & in tuenda pace usque in finem constans perseveres.* Exinde sumpto sceptro baculoque, dixit: *His signis monitus esto, quatenus paterna castigatione subjectos corripias, primumque te Dei Ministris, deinde etiam viduis, orphanis & pupillis protectorem ac defensorem semper exhibeas, eisque manum misericordia clementer porrigas.* Posthæc fuso super caput ejus oleo consecrationis, ait; *Unxit te Dominus in Regem super populum suum, ut nunquam de capite tuo oleum miserationis deficiat, quo hic & in futuro misericordiam ab ipso creatore tuo consequaris, Amen.* Postremò imposuit capiti ejus Regalem coronam, dicens: Coronavi te corona justitiæ, qua monearis te justitiam debere subditis, quatenus hoc ornamento Regali præmunitus, & tuis reverendus, & inimicis terribilis appareas, & post hujus vitæ terminum sempiterno cum Angelis præmio coroneris, Amen.

3. Completa benedictione Pontificis, Regem in solium Regale cum omni lætitia posuerunt.

OTTONIS I. IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 947.

DE LOCATIONE ET PRIVILEGIO CAMERÆ IMPERIALIS Magdenburgensis.

IN nomine Domini, amen. Nos OTTO, Romanorum Imperator Semper Augustus, significamus hoc scripto nostro omnibus, qui illud vel visuri vel audituri fuerint, quòd accedentes nostram Cæsaream Majestatem fideles ac strenui, Imperii Romani subditi egregii Saxones declararunt constituisse in animo, in tranquillitate Dei sedes simul locare suas, civitatemque extruere, ubi & auctoritate nostra locum sibi delegerunt, quem colere inhabitareque vellent, supplicantes, ut gratiæ prærogativis primùm condonati, simul & perpetua pace firmata à Majestate nostra, legibus quoque &

juribus

juribus instituerentur. Nos illorum precibus moniti, simulque expendentes, tum illorum amorem & ardorem, quem erga fidem Christianam gerunt, tum etiam illorum strenuè gesta atque indefessa obsequia, quæ & nunc præstant, & antea Romano Imperio præstiterunt, cum scientia sanctissimi Patris nostri Papæ Martini, qui ad hæc auctoritate sua & Sancti Petri, pacem suam largitus est, quam & nos confirmamus de scitu & consilio Principum Imperii, & accedente consensu terræ; eisdemq; Saxonibus, fidelibus nostris dilectis, facultatem concessimus concedimusque civitatem extruendi ac muniendi, atque in ea jus municipale instituendi, ita ut antiquitus jus municipale observari solitum est.

2. Concedimus præterea fidelibus nostris dilectis atque illorum successoribus, perpetuam in ea civitate pacem, gratiam & libertatem, quòd eo jure, prout à nobilibus & generosis CONSTANTINO & CAROLO, egregiis Saxonibus atque Provinciæ datum est, uti & frui debeant ad honorem & emolumentum civitatis, secundum juris formam, generaliter & specialiter, nisi forte quis juribus carere declaratus fuerit, jureque existat privatus.

3. Insuper liberos pronunciamus illos perpetuò à nobis & successoribus nostris, ita ut civitas atque ejus incolæ perpetuò liberi sint ab Imperio, quamdiu ipsi suam libertatem, ut juris est, servaverint.

4. Adhæc illi civitati, quæ Maydeburgum vocatur, ex nostra concessione liberum esse volumus, ut quidquid illius Præfecti cum insigniorum ac prudentium consilio & populi assensu, ad civitatis honorem, emolumentum, tum & tranquillitatem statuerint, id firmum & stabile esse debebit, perinde ac si ab ipso Imperio concessum & statutum foret, atque illud ipsum plebiscitum, si annum & diem duraverit, servari debet, si ipsimet voluerint. Quod si pacificè post id tempus judicialiter servatum sit, robur juris scripti obtinebit, siquidem non repugnet juri scripto & sacrosanctæ fidei Christianæ.

5. Quare auctoritate nostra Cæsarea mandamus omnibus Principibus nostris & Imperii subditis, Dominis, Equitibus Auratis, Ministerialibus, & omnibus Officialibus tam spiritualibus quàm sæcularibus, ne eandem civitatem Maydeburgensem atque ejus incolas, in illorum jure, libertatibus & immunitatibus à nobis gratiosè concessis impediant, aut ulla ratione gravent, sive violentia, mandatis, exactionibus, sive etiam bellicis subsidiis, aut aliis quibusvis gravaminibus.

6. Damus insuper illis potestatem dominandi jure municipali, circa quod conservare illos volumus; & proinde nemo huic contravenire audeat. Alioquin quisquis id fecerit, succumbet potestati nostræ Cæsareæ: & si quid præjudicii eis inde accideret, volumus nos & successores nostri, eandem civitatem atque ejus incolas indemnes reddere.

7. Ceterum damus eidem civitati atque ejus incolis in verum tutorem, sacrosanctum jus, justitiam, Romanum denique Imperatorem cum Principibus, [Electoribus] spiritualibus & sæcularibus, qui adstent clypeo militari in omnibus utilitatibus atque emolumentis.

8. Ad perpetuam igitur memoriam, cum assensu sacri Romani Principum Imperii, cumque voluntate terræ, juxta illorum laudum, omnes gratiarum prærogativas, libertates, jura, articulos, instituta, & plebiscita confirmavimus, ratificavimus, & obsignavimus sigillo aureo Majestatis nostræ Cæsareæ, quod appensum est. Datum à Nativitate Christi, anno noningentesimo quadragesimo septimo; Imperii nostri anno secundo, die septima mensis Junii, eo in loco, ubi nunc civitas Maydeburg situata est.

Anno Christi 954.

LUDOLPHI REGIS ROMANORUM

SVPPLICATIO AD OTTONEM I. IMP. VNDE LIQVERE POTEST, *in quantum Rex Romanorum debeat esse Imperatori fidelis & subjectus.*

UNDE initium dicendi faciam? nam, quod solet ad deprecandum aliis esse subsidio, nomen paternum; id me nunc exhorrescere facit. Filii tui nomine indignus sum, qui nullam filio dignam pietatem præstiti. Tu mihi, Pater, honores Regni dedisti: tu Imperium daturus eras: sed omnibus beneficiis contra te usus sum. Membrum Imperii appellari non debeo, qui * gentes externas, & immanes barbaros in mediam Germaniam immisi: qui meâ manu sacra prophanaq; violavi; qui nulli dignitati aut religioni peperci; qui armis impiis urbes exhausi, cæde agros & urbes vastavi. Nullus hostis tantum mihi dedecoris infligere, tantum turpitudinis afferre potuit, quantum mea mihi temeritas & insania nunc conflavit: nec peccati excusationem, nec maleficiorum prætextum invenio. Utere tu (audebo enim seriò dicere) Pater, tuo summo jure in me, modò supplicis preces non planè averseris: & quo pacto satisfacere tibi debeam, per infimum aliquem ex ministris tuis, qui meæ miseriæ hic sunt spectatores, nutu significa: modò tantum veniæ impetrem, ut in tua gratia moriar.

*Ungarorum.

OTTONIS

OTTONIS I. IMPER. AUG. RESPONSUM

Anno Christi 963.

DE IOHANNIS XII. PAPÆ ROMANI INIQVITATE, datum Legatis ejus Leoni S. Rom. Eccl. Protoscriniario, & Demetrio Optimati Romanæ Civitatis.

PRo correctione ac motum immutatione, quam promittit, gratias ago. De *a* promissis verò fidem motare, cujus me arguit, an verum sit, ipsi perpendite. Omnem terram sancti Petri, quæ nostræ potestati subjecta est, Ecclesiæ promisimus reddere; atque id rei est, quòd ex hac *b* munitione BARENGARIUM cum omni familia pellere laboramus. Quo enim pacto *c* terram hanc ei reddere possumus, si non prius eam ex violentorum manibus ereptam potestati nostræ subdamus?

a. factis super restituendis terris Ecclesiæ.
b. Montis feretrati.
c. Ravennatensis Exarchatus.

2. Leonem Episcopum, & Joannem Cardinalem Diaconum, suos infideles, quos nos suscepisse accusat, his temporibus non vidimus, neque suscepimus. Constantinopolim Domino Papa eos ad injuriam nostram proficiscentes dirigente, Capuæ sunt, ut audivimus, capti. Quibus cum etiam Saleccum, natione Bulgarum, educatione Hungarum, Domini Papæ familiarissimum, & Zachæum virum reprobatum, divinarum atque humanarum inscium literarum, à Domino Papa Episcopum noviter consecratum, & Hungaris ad prædicandum, ut super nos irruant, destinatum, eodem captos esse loco audivimus.

3. Hæc Dominum Papam nullis narrantibus fecisse crederemus, nisi literæ fidem admitterent, quæ plumbo signatæ ejus nominis characteres monstrant.

RECESSUS CONCILII ROMANI PRÆSIDENTE OTTONE I. IMPERATORE AUGUSTO CELEBRATI

Anno Christi 963.

Anno Domini DCCCCLXIII.

Super depositione IOHANNIS XII. PAPÆ, & electione LEONIS VIII.

POST triduum rogantibus tam Romanis Episcopis, quàm plebe, magnus in sancti Petri Ecclesia fit Conventus: sederuntque cum Imperatore Archiepiscopi.

Concilii Patrum nomina.

Ab Italia:

Pro *a* Angelfrido Aquileiensi Patriarcha, quem in Urbe languor repente (ut fit) mortus arripuerat,

a al. Engelfrido.

Rodulphus Diaconus,
Walbertus Mediolanensis,
Petrus Ravennas.

A Saxonia:

Adeltac Archiepiscopus, Hamaburgensis,
b Landohardus Episcopus Numedensis.

A Francia:

Otgerius Episcopus Spirensis,
c Buprus Paderbornensis.

Ab Italia:

Loitprandus Cremonensis,
d Hermelandus Regensis,

A Tuscia:

Conradus Lucensis,
Everartus Aricienfis,
Pisanus * Senensis,
Florentius Pistoriensis.

e Ex aliis Italiæ locis:

Petrus Camerinensis,
Romanus Spoletinus,
Gregorius Albanensis,
Sico Ostiensis,
Benedictus Portuensis,
Lucidus Cannensis,

b al. Landolardus Episc. Mindensis.
c al. Bubrus Bremensis al. Parmensis.
d al. Hermenaldus,
* al. Saonensis.
e hæc verba desunt aliis.

Theophylactus Prænestinus,
Wido Silvæ Candidæ,
Leo *f* Velitrensis,
Sico *g* Blerensis,
Stephanus *h* Senensis,
Joannes Nepesinus,
Joannes Tiburtinus,
Joannes *i* Forojuliensis,
Romanus Ferentinensis,
Joannes *k* Hormensis,
Joannes *l* Verulensis,
Martinus Sutrinus,
Joannes Narniensis,
Joannes *m* Sabinensis,
Joannes Gallacensis,
. . . . Phalarensis,
. . . . *n* Alattensis,
. . . . *o* Hortanus,
Joannes Anagniensis,
. . . . Trebensis,
p Salibatinus Tarraconensis.

f al. Velitriensis.
g al Blebensis.
h al. Serensis.
i al. Forocludensis.
k al. Normensis.
l al. Berulensis.
m al. Sapiniensis.
n al. Alaterensis.]
o al. Ortanus.
p al. . . . . . Salibatinus, ... Tarraconensis.

Cardinales :

Stephanus Cardinalis Archipresbyter titulo Balbinæ,
Dominicus titulo Anastasiæ,
Petrus titulo Damasi,
Theophylactus titulo Chrysogoni,
Joannes titulo Eqoitii,
Joannes titulo Susannæ,
Petrus titulo Pammachii,
Adrianus titulo *q* Callisti,
Joannes titulo Cæciliæ,
Adrianus titulo *r* Lucinæ,
Benedictus titulo Sixti,
. . . . titulo Quatuor Coronatorum,
Stephanus titulo Sabinæ,
Benedictus Cardinalis Archidiaconus,
Joannes Diaconus,
s Bonfilius Diaconus Cardinalis Primicerius,
Georgius Secundicerius,
Stephanus Adminiculator,
Andreas Arcarius,
Sergius Primicerius Defensorum,
Joannes Sacellarius,

q al. Calixti.
r al. Luciniæ.
s al. Bonofilius.

Stephanus, Theophylactus, Adrianus, Stephanus, Benedictus, Azo, Adrianus, Romanus, Leo, Benedictus, item Leo, & Leo, } Scriniarii.

Leo Primicerius Scholæ Cantorum,
Benedictus Subdiaconus & Oblationarius,

Azo, Benedictus, Demetrius, Joannes, Amicus, Sergius, Benedictus, Urso, Joannes, } Subdiaconi.

Benedi-

Benedictus Subdiaconus & Subpulmentarius,
Stephanus * Archiacolythus, cum omnibus Acolythis & Regionariis.

* al. Archidiaconus.

Ex Primatibus Romanæ civitatis:

Stephanus filius Joannis Superista,
Demetrius Meliosi,
Crescentius Caballi Marmorei,
Joannes cognomento Nuzina,
Stephanus de Muza,
Theodorus de Rufina,
Joannes de Primicerio,
Leo de a Carmizuli,
Richardus . . . .
Petrus de Canaparia,
Benedictus cum Bulgamino filio suo.

a al. Camirzuli.

Ex plebe:

Petrus, qui & Imperiola est dictus, astitit cum omni Romanorum militia.

1. His itaque residentibus, silentiumque summum tenentibus, ita sanctus est Imperator exorsus: Quoniam decorum esset, tam claro sanctoque Dominum Papam Joannem interesse Concilio, quur tantum declinaverit cœtum, vos, ô sancti Patres, consulimus, quibus communis labor Ecclesiasticus, ac commune negotium existit.

2. Tunc Romani Pontifices, [Episcopi scilicet Suffraganei,] & Cardinales Presbyteri ac Diaconi cum universa plebe dixerunt: Miramur sanctissimam prudentiam vestram nos hoc velle percontari, quod nec Ibericos, nec Babylonicos, nec Indicos incolas latet. Non hic jam de illis est, qui veniunt in vestimentis ovium, intus autem sunt lupi rapaces: ita apertè Diabolica pertractat negotia, ut nihil circuitionis utatur. Imperator respondit: Justum nobis videtur, ut accusationes nominatim exprimantur. Deinde quod agendum est, communi consilio pertractetur.

Inclusa desunt aliis.

3. Tunc consurgens Petrus Cardinalis Presbyter, se vidisse illum missam celebrasse, & non communicasse, testatus est. Joannes Episcopus Narniensis, & Joannes Cardinalis Diaconus, se vidisse illum, Diaconum ordinasse in equorum stabulo non certis temporibus, sunt professi. Benedictus cum cæteris Condiaconis & Presbyteris dixit; se scire quòd ordinationes Episcoporum faceret pretio, & quòd annorum decem Episcopum in Tudertina civitate ordinarit. De sacrilegio non est necesse percontari, c quia plus videndo quàm audiendo scire potuissemus. De adulterio dixerunt, quod oculis non viderant, sed pro certo scirent, viduam d Rainarii, & Stephanam patris concubinam, & Annam viduam cum nepte sua abusum esse, & sanctum Palatium lupanar & prostibulum fecisse. Venationem dixerunt publicè exercuisse. Benedictum spiritualem patrem suum lumine privasse, & mox mortuum esse. Joannem Cardinalem Subdiaconum, virilibus amputatis occidisse: incendia fecisse; ense accinctum, galea & lorica indutum fuisse, testati sunt. Diaboli in amorem vinum bibisse, omnes tam Clerici quàm Laici, acclamarunt. In ludo aleæ, Jovis, Veneris, cæterorumque Dæmonum auxilium poposcisse dixerunt. Matutinas & Canonicas horas eum non celebrasse, nec signo Crucis se munisse professi sunt.

c al. dixit, quia.
d al. Rainerii. al. Raineriam.

4. His auditis Imperator, quia Romani ejus loquelam propriam, id est Saxonicam, intelligere nequibant, Luitprando Cremonensi Episcopo præcepit, ut Latino sermone hæc Romanis omnibus, quæ sequuntur, exprimeret. Surgens itaque sic cœpit:

5. Persæpè contigit, & nobis expertis credimus, ut in dignitatibus constituti invidorum infamia maculentur. Displicet bonus malis, quemadmodum & malus bonis. Atque hoc rei est, quòd hanc in Papam accusationem, quam modò Benedictus Cardinalis Diaconus legit, & vobiscum tecit, amphibolam retinemus, incerti utrum è zelo justitiæ, an impietatis livore prorupetit. Unde mihi indigno secundum concessæ dignitatis auctoritatem omnes obtestor per Deum, quem fallere, etsi vult, nemo potest, sanctamque ejus Genitricem intemeratam Virginem Mariam, perque pretiosissimum Apostolorum Principis corpus, in cujus hæc recitantur Ecclesia, ut nulla in Dominum Papam jaculentur convicia, quæ non sint ab ipso patrata, atque à viris probatissimis visa.

6. Tunc Episcopi, Diaconi, Clerus, & cunctus Romanorum populus, quasi vir unus, dixerunt: Si non & quæ per Benedictum Diaconum lecta sunt, hisque turpiora & ampliora Joannes Papa indigna commisit facinora; non nos à peccatorum vinculis absolvat Apostolorum Princeps B. Petrus, qui verbo cœlum indignis claudit, justis aperit: simus anathematis vinculo innodati, atque in die novissima in sinistra parte positi cum eis, qui dixerunt Domino meo: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Quòd si fidem nobis non adhibetis, exercitui Domini Imperatoris saltem debetis credere, cui ante quinque dies ense accinctus, clypeo, galea, lorica indutus occurrit. Solus Tyberis, qui interfluxit, ne sic ornatus ab exercitu caperetur, impedivit. Mox S. Imperator dixit: Tot sunt hujus rei testes, quot sunt nostro in exercitu bellatores. S. Synodus dixit: Si placet Domino Imperatori, mittantur litteræ Domino Papæ, ut adveniat, seque ex his omnibus purget. Tunc eidem sunt litteræ destinatæ, quæ sic se habent:

Publica omnium conclamatio de facinoribus Papæ.
Job. 21.

SVMMO PONTIFICI ET VNIVERSALI PAPÆ DOMINO IOANNI, OTTO divina respectu Clementia Imperator Augustus, cum Archiepiscopis Liguriæ, Tusciæ, Saxoniæ, Franciæ, in Domino salutem.

7. Romam ob servitium Dei venientes, dum filios vestros Romanos scilicet Episcopos, Cardinales, Presbyteros, Diaconos, & universam plebem de vestra absentia percontaremur, & quid causæ esset, quod nos Ecclesiæ vestræ vestrique Defensores videre noluisseris, talia de vobis tamque obscena protulerunt, ut si de histrionibus dicerentur, *a* nobis verecundiam ingererent. Quæ ne magnitudinem vestram lateant omnia, quædam vobis sub brevitate describimus, quoniam si cuncta nominatim exprimere cuperemus, dies nobis non sufficeret unus. Noveritis itaque, non à paucis, sed ab omnibus tam vestri quàm alterius ordinis, vos homicidii, perjurii, sacrilegii, & ex propria cognatione, atq; ex duabus sororibus incesti crimine esse accusatos. Dicunt & aliud auditu ipso horridum, Diaboli vos in amorem vinum bibisse: in ludo aleæ, Jovis, Veneris, ceterorumq; Dæmonum auxilium poposcisse. Oramus itaq; paternitatem vestram obnixè, venire, atque ex his vos omnibus purgare non dissimuletis. Si fortè vim temerariæ multitudinis formidatis, juramento vobis affirmamus, nihil fieri præter sanctorum canonum sanctionem. Data VIII. Idus Novembris.

a. al. vobis.

8. Hanc epistolam quum legisset, hujusmodi apologeticum scripsit.

Papæ bruta rescriptio ad Synodum.

IOANNES Episcopus Servus servorum Dei, omnibus Episcopis.

Nos audivimus dicere, quòd vos vultis alium Papam facere. Si hac feceritis, excommunico vos de Deo omnipotenti, ut non habeatis licentiam nullum ordinare, & missam celebrare.

9. Quum hæc epistola in sancta Synodo legeretur, advenerunt, qui priùs defuerant, religiosi à Lotharingia, Henricus Trevirensis Archiepiscopus, ab Æmilia & Liguria Wido Mutiensis, Geao Tertonensis, Sigulfus Placentinus. Quorum consilio Domino Papæ ita rescribunt:

SVMMO PONTIFICI ET VNIVERSALI PAPÆ DOMINO IOANNI, OTTO divina respectu Clementia Imperator Augustus, sed & sancta Synodus Romæ ob servitium Dei congregata, in Domino salutem.

10. Præterita Synodo, quæ celebrata est octavo Idus Novembris, litteras vobis direximus, in quibus accusatorum vestrorum verba atque accusationis causæ continebantur. Rogavimus etiam iisdem litteris magnitudinem vestram, quemadmodum justum est. A vobis, non quales temporis qualitas, sed inconsultorum vanitas exposcit hominum, litteras accepimus. Non veniendi ad Synodum rationabilis esse excusatio debuit: sed & præsentes magnitudinis vestræ debuerunt Nuntii interesse, qui aut ægritudinis, aut certæ difficultatis causa satisfacerent sanctam vos Synodum declinasse. Est & aliud vestris in litteris scriptum, quod non Episcopum, sed puerilem ineptiam scribere deceret. Excommunicastis enim omnes, ut non habeamus licentiam canendi missam, ordinandi Ecclesiasticas dispositiones, si alium Romanæ Sedi constitueremus Episcopum. Ita enim scriptum erat: *Non habeatis licentiam nullum ordinare.* Nunc usque putavimus, immò credimus, duo negativa unum facere dedicativum, nisi vestra auctoritas priscorum sententias infirmaret auctorum. Nos verò intentioni vestræ, non verbis, respondeamus. Si ad Synodum venire, & objecta purgare non distulertis, auctoritati vestræ proculdubio obediemus: sed si (quod absit) venire, & objecta vobis capitalia crimina purgare dissimularis, quum præsertim vos venire nihil impediat, non maris navigatio, non corporis ægritudo, non itineris longitudo; tunc excommunicationem vestram parvipendemus; eam potiùs in vos retorquebimus, quoniam quidem justè facere possumus. Judas Domini nostri Jesu Christi proditor, immò venditor, cum ceteris priùs ligandi atque solvendi potestatem à Magistro in hæc verba acceperat: *Amen dico vobis, quæcumq; ligaveritis super terram*, &c. Quamdiu enim bonus inter discipulos fuit, ligare atque solvere valuit: postquàm verò cupiditatis veneno homicida factus, vitam occidere voluit, quem posteà ligatum solvere, solutum ligare potuit, nisi seipsum, quem infelicissimo laqueo strangulavit? Data x. Kalend. Decemb. & missa per Hadrianum Cardinalem Presbyterum, & Benedictum Cardinalem Diaconum.

Excommunicatio Papæ pueriliter inepta.

Matth. 18.

11. Qui quum ad Tyberim pervenissent, eum non invenerunt (Pharetratus enim in campestria jam abierat:) nec quisquam erat, qui his ubi ipse esset, indicare posset. Quumque eum invenire non possent, cum eisdem litteris ad sanctam Synodum, quæ tunc tertiò est habita, sunt reversi.

12. Mox Imperator ait: Expectavimus adventum ejus, ut præsente eo, quod nobis egerat, quereremur. Verùm quoniam eum non affuturum certò scimus, quàm perfidè nobiscum egerit, ut diligenter agnoscatis, etiam atque etiam flagitamus. Notum itaque vobis facimus Archiepiscopis, Episcopis, Presbyteris, Diaconis, reliquoque Clero, necnon & Comitibus, & Judicibus, omnique Plebi, quod idem Joannes Papa oppressus à Berengario atque Adelberto rebellibus nostris, misit in Saxoniam Nuntios, rogans, ut pro amore Dei in Italiam veniremus, & Ecclesiam S. Petri ac seipsum ex faucibus eorum liberaremus. Nos verò, Deo adjuvante, quantum fecerimus non est necesse dicere, ut in præsentiarum videtis. Ereptus verò mea opera ex eorum manibus, & honori debito restitutus, oblitus juramenti & fidelitatis, quam mihi supra corpus S. Petri promisit, eumdem Adelbertum Romam venire fecit, & contra me defendit, seditiones fecit, & videntibus nostris militibus Dux belli fact⁹, lorica & galea est indutus. Quid super hoc sancta Synodus decernat, edicat.

Imperatoris de Papa accusatio.

13. Ad hæc Romani Pontifices, [Suffraganei scilicet Episcopi] reliquusque Clerus, & cunctus Populus dixerunt. Inauditum vulnus inaudito est cauterio exurendum. Si corruptis moribus sibi

Sententia contra Joannem Papam.

sibi soli, & non cunctis obesset, quoquo modo tolerandus esset. Quot prius casti, hujus facti sunt imitatione incesti? Quot probi, hujus exemplo conversationis sunt reprobi? Petimus itaque magnitudinem Impetii vestri, monstrum illud nulla virtute redemptum à vitiis, à sancta Romana Ecclesia pelli, aliumque loco ejus constitui, qui nobis exemplo bonæ conversationis præesse valeat, & prodesse sibi: rectè vivat, ac bene vivendi nobis exemplum præbeat.

14. Tunc Imperator. Placet, inquit, quod dicitis; nihilque gratius nobis, quàm ut talis, qui huic sanctæ & universali Sedi præponatur, inveniri possit.

15. His dictis omnes una voce dixerunt: Leonem venerabilem sanctæ Romanæ Ecclesiæ Protoscriniarium, virum approbatum, ad Summi Sacerdotii gradum nobis in pastorem eligimus, ut sit Summus & Universalis Papa Romanæ Ecclesiæ, reprobato ob mores improbos Joanne Apostata. Quum hoc omnes tertio dixissent, annuente Imperatore, nominatum Leonem ad Lateranense Palatium, secundum consuetudinem eum *a* Cardinalibus ducunt, & certo tempore in Ecclesia sancti Petri ad Summum Sacerdotium sancta consecratione attollunt, & fideles se ei affuturos jurejurando promittunt.

Imperator confirmat Papam electum.
a al. laudibus.

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

Anno Christi 964.

DE LEGE REGIA, QUA A PAPA SENATU POPULOQUE Romano jus omne & potestas OTTONI. I. Imperatori & in eum confertur: item de electione Romani Pontificis, & investituris Episcoporum, &c.

CUM SCHOLIIS THEODORICI A NIEM EPISCOPI
Verdensis & Cameracensis, Protonotarii quondam Apostolici &c.

CONVENIT Apostolico moderamini, petentibus benevola compassione succurrere, & poscentium animis alacri devotione præbere assensum. Ex hoc enim lucri potissimum præmium apud conditorem omnium reperitur. Deinde quoque & cunctum Clerum, & omnem populum asserimus esse concordem, & ad meliorem statum fore productum. Atque ideò, quia justè & rationabiliter vestra humilitas à nostro Apostolatu humiliter postular, quatenus gratulanter peragentes sanctam Synodum vestro consilio congregatam in Patriarchio Lateranensi, in Ecclesia sancti Salvatoris constitutam à pluribus viris Catholicis, Episcopis, & Abbatibus, insuper Judicibus & Legis Doctoribus, promulgantes qualiter quietè & pacificè stare & vivere valeamus, præsentibus omnibus & singulis regionibus hujus almæ urbis Romæ, & ex omnibus ordinibus Cleri & populi, asserentibus & confirmantibus per omnia, ut hæresi & altercatione ac omni errore expulso (quoniam his temporibus error ex hoc accrescere cernitur,) discernatur tam de Romano Imperio, quàm de Apostolica Sede ac dignitate Patriciatus, & de investituris Episcopatuum. Idcirco ad exemplum beati Adriani, Sedis Apostolicæ *b* hujusmodi Episcopi, cujus vitam & actionem satis discretam audivimus, & rationabilem admodùm in suis spiritualibus sanctionibus recognovimus. Idem enim sanctus vir sanctam Synodum congregavit, & in præsentia omnium, eorumq; auctoritate, Domino CAROLO invictissimo Regi Francorum & Longobardorum, ac Patricio Romano, suisque successoribus, Regnum Italiæ, Patriciatus dignitatem ac ordinationem Sedis Apostolicæ concessit: insuper & Episcopatuum investituras, velut ipsi cum discretione & reverentia libitum fuerit, [præter quos tam Pontifici summæ Sedis, quàm Archiepiscopis ipse Carolus reliquit.]

b al. Apostolicæ sedis Antistitis.
c inclusa desunt apud Niemium.

2. Igitur nos LEO Servus servorùm Dei, Episcopus, ad idem exemplum beati Adriani, cum cuncto similiter Clero & universo populo Romano, omnibusque ordinibus hujus almæ Urbis, sicut in suis scripturis apparet, constituimus, confirmamus, & corroboramus, &* per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus atque largimur Domno Otthoni Primo Augusto, Teutonicorum Regi providentissimo.

* vet. cod. per manum Apostolicam, dignitatem.

SCHOLIUM.

*Vocat eum Otthonem Primum, quia voluit esse certus, quòd regnum Italia sibi suisque successoribus, Imperatoribus Germanis, qui essent pro tempore atq; in perpetuum, per eundem Papam & suos successores, etiam qui essent pro tempore, nunquam posset aut deberet conferri. Nihil enim aut modicum invenit, quod spectaret ad jus & proprietatem Romani Imperii, dum illud in se assumpsit. Erat enim propter impotentiam & negligentiam Gallicorum, descendentium ab ipso Carolo Rege, Græcis & Barbaris nationibus atque Paganis illud ubique impugnantibus, quasi totaliter dissipatum atq; confusum. Eratq; iste Ottho Primus Augustus, filius Henrici Primi, ad quem Ludovicus tunc Imperator & Rex Francorum, qui ultimus fuit de successione dicti Caroli Primi Augusti, tunc debilis, accersivit * Encardum Comitem Elzatiæ, & quarundam vicinarum partium, dicens ei: Frater charissime, video res nostras de die in diem malè procedere, & Saxonum negocia multivariè prosperari. Fac igitur, quod tibi mando, & accede ad Henricum Ducem Saxoniæ, & illi insignia veterum Regum Francorum mei parte præsenta, quia meliorem & utiliorem eo ad defendendum Rempublicam non cognosco * modò. Qui quidem Comes fraternum sequendo mandatum, dictum Ducem ad oppidum Frizlanen Maguntinæ diocesis convocavit: cui*

* Eburhardum Com. Francorum vocant alii.
* al. modum.

venenti illic mentem dicti fratris sui aperuit, eumq; rogavit ut tantum donum sibi oblatum nullatenus refutaret. Ipse autem Henricus, convocatis illic Prelatis & Proceribus regni Galliæ & Saxoniæ, & eorum omnium accedentibus exhortationibus & precibus, se de regimine Imperii & regni Gallio intromisit. Noluit tamen in Regem ungi, asserens non mereri ungi, pro eo quòd dicto regno obvius aliquando extitisset. Qui sic assumpto in se regno, laudabiliter & strenue ipsum rexit Imperium, Almaniam reintegrando quoad omnia dominia, quæ priùs Reges Francorum & Imperatores illius nationis in ipsa Germania aut jure belli vel aliòs quomodolibet usque ad illa tempora tenuerunt. Et ulteriùs dictus Ottho Primus Augustus, filius (ut prædicitur) dicti Henrici Primi, tanquam fidelis & constans Imperator, suo addidit Imperio Lotharingiam, & etiam regnum Burgundiæ in partibus Gallicanis, quæ extunc sub jure & proprietate Romani Imperii hucusque permanserunt.

3. Spirituali in Christo filio nostro, ejusque successoribus hujus regni Italiæ in perpetuum, tam sibi facultatem eligendi successorem, quàm summæ Sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi: ac per hoc Archiepiscopos seu Episcopos, ut ipsi tantùm ab eo investituram accipiant, & consecrationem ubicunque pertinuerit, exceptis his, quos Imperator Pontifici & Archiepiscopis concessit. Ita demum asserimus, quòd nemo deinceps, cujuscunque gradus vel conditionis, aut dignitatis seu religionis, eligendi Regem vel * Patricium sive Pontificem summæ Sedis Apostolicæ, aut quemcunque Episcopum, vel ordinandi habeat facultatem, *a* sed soli Regi Romani Imperii hanc reverendam tribuimus facultatem, quam absque omni pecunia disponet.

*al. Principem.

a al. absque consensu ipsius Imperatoris, quod tamen absque omn.

SCHOLIUM.

Nota, quòd semper excipitur Simonia in concessionibus Episcopatuum, & etiam majorum sedium. Et cum ita sit, cur igitur ita introductum sit per Ecclesiam & Ecclesiasticos, qui Romanæ Ecclesiæ præfuerunt, scilicet Papam & Cardinales, qui tunc in Avinione resederunt, quòd per eos promovendi in Archiepiscopos, Episcopos & Abbates concordarent cum Camera Apostolica, & pro communi servitio Dominorum Cardinalium: & alias nulli extunc providebatur, vel nullus creabatur Antistes, nisi hæc solveret, seu se sub horribilibus pœnis ad id obligaverit?

4. Ac reget, utpote Rex, & Patricius Romanus. Quòd si à cuncto Clero & universo populo quis eligatur Episcopus, nisi à dicto Rege laudetur & investiatur, non consecretur. Si quis contra hanc regulam, & authoritatem Apostolicam & traditionem aliquid molitus, aut temerator in aliquo repertus fuerit, sive contra hoc nostrum *Concilium agens, sciat se in iram sancti Petri Principis Apostolorum, & filii nostri Domini Otthonis, ejusque successorum, & omnium prædecessorum nostrorum censuram, & anathematis vinculum incursurum, ac per hoc excommunicationi universalis Ecclesiæ omnisque populi Christiani eum subjacere decernimus. Insuper, nisi à malo resipuerit, irrevocabili exilio puniatur, vel ultimis suppliciis feriatur. Qui verò pio intuitu custos & observator in omnibus extiterit, benedictionis gratiam vitamque æternam cum omnibus Sanctis sine fine mereatur habere in secula seculorum, Amen. In his actis interfuere Senatores, Proconsules, Exarchatus Vicemtenentes, Regionarii Scholæ Græcorum,

*al. Consilium.

SCHOLIUM.

Et nunc est titulus Cardinalis prædicta Schola, & olim in ea legebantur Septem artes liberales, & præcipuè Rhetorica. Et etiam in ea legit quandoque beatus Augustinus, & Joannes vocatus de Anglia. Et fuit mulier de Maguntia nata, quæ studuit Athenis sub virili habitu, & in tantum profecit in artibus ipsis, quòd tandem veniens ad Romam, & per biennium in eadem Schola artes ipsas liberales legit, & adeò sufficiens fuit, quod etiam majores & nobiliores Urbis ejus lectiones frequenter audiverint. Et posteà in Papam eligitur concorditer a Romanis, & Papatum biennio & amplius tenuit. Sed tunc diutius otio & deliciis vacans non potuit continere, sicut prius fecit, dum ardenter in paupertate posita literarum studio insistebat. Unde dum quadam die in rogationibus cum Clero Romano, sicut tunc moris erat, in solenni processione incederet, Papalibus ornata divitiis, edidit filium suum primogenitum, ex quodam ejus Cubiculario conceptum, prope templum Pacis in Urbe, ut adhuc vetus statua marmorea illic posita figuratevè monstrat. Unde Summi Pontifices, dum ad Lateranensem de basilica Principis Apostolorum & è contra vadunt, illud rectum iter non faciunt, imò per alias vias per indirectum transeunt, illud aliquantulum prolongando.

5. Arabum, Judæorum, & Paganorum, & de majoribus omnium platearum: insuper Cardinales, Archiepiscopi, omnes Presbyteri & Episcopi de finitimis civitatibus, Processionarii, Notarii, Cancellarii, & ex omni plebe Romani Imperii. Datum in Patriarchio Lateranensi, indict. VI. anno *** & dicti Domini Otthonis secundo, fœliciter.

Anno Christi 964.

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

DE RESTITUENDIS ROMANO IMPERIO OMNIBUS TEMPORALIBUS, quæ per Reges ac Imperatores Ecclesiæ Romanæ in damnum Imperii simul & ipsius Ecclesiæ collata fuerant.

CUM SCHOLIIS

THEODORICI A NIEM EPISCOPI VERDENSIS & Cameracensis, &c.

NOS LEO, servus servorum Dei, Episcopus, OTTHONI spirituali filio nostro in Christo, Imperatori Augusto, & omnibus successoribus suis Imperatoribus ac Regibus regni Italiæ.

1. Quæ-

1. Quæcumque Dominus Karolus Rex Francorum & Longobardorum, & Patricius Romanus, necnon Pipinus pater ejus, de regalibus regni Italiæ tribuerunt in sancta Romana Ecclesia beato Petro Apostolo, sive per instrumenta, quæ scripta fuerunt per Etherium Notarium suum, sive per * sacram, sive donationes, seu per alios modos sibi obvenerunt à Justiniano Imperatore, & Atiperto Rege: hæc omnia largimur & diffinimus vobis Otthoni Imperatori, & Alheidæ conjugi tuæ regnique consorti, vestrisque utriusque successoribus regni Italiæ in perpetuum, præsentibus sacrosanctis Evangeliis, & patrociniis plurimorum sanctorum, (videlicet

* al. sacramenta vel donat.

SCHOLIUM.

Nota, quomodo Papa in generali Concilio super istis venerabilibus reliquiis abjuravit perpetuò illa regalia & temporalia, quæ transtulit in ipsum Otthonem Primum Augustum ejusq; successores, ac Romano Imperio restituit irrevocabiliter & in perpetuum. Et advertendum est, cum quanta authoritate & solennitate etiam illa restitutio processit, propter rationes & causas potissimè, prout habetur in textu: sed fuerunt multa alia majores & potiores, sicut præcipuè in Gestis Saxonum continetur.

2. De Cruce Domini, & de Caligis pedum suorum, & de vestimento inconsutili, & super Corpus beati Petri, cum terribilibus sacramentis, à Papa prædicto & suis Cardinalibus,) per consensum & authoritatem totius populi Romani, tam Clericorum quàm Laicorum, de omnibus ordinibus Romanis ex unaquaque regione præsentibus, laudantibus & confirmantibus pro nimia persecutione Paganorum.

3. Et Deus omnipotens tibi victoriam largiri dignetur, & expellere eos de Provinciis Romani Imperii. Prædictas autem donationes, quas specialiter hîc nominabimus, & perpetualiter in regalibus rebus subjacere volumus per nostram Apostolicam traditionem: Surrianum, Montem Bordensem, & Lunæ insulam, Corsicæ regnum, Parmam, Mantuam, Montenselete, insulam Venetiarum, DucatumFerrariæ, Gavellum, *a* Caniodam, Ducatum Histriæ, Dalmatiam, Exarchatum Ravennætensem, Faventiam, Cesenam, castrum Tiberiatis, Roccam Modilianam, Roccam Comiza, Roccam Cornicularìam, Civitadellam, arcem Mediolanam, arcem Comensem, TerminumTerimium, castrũ Ceperianum, terram Cornulariam, Roccam Favillam, Petram de Appla seu castrum Tusinianum, Petram *b* Mauri, Cernutullam, Ducatum Arimini, Contam, montem Ferretum, montem *c* Capiniam seu Olympicum, castrum Exforii, Bobium, Eugubium, Urbinum, Forum Semporii, Galli & Senogalli, Anconam, Auximanam, Gosam, Ducatum Perusii, Urbenetam & Tudertum, Amelia, Ortum montis Sarapti cum oppidis suis, castrum Cimianum, castrum Gallera, castrum Sutrianum, Castellanum, Tiburtinum, Ducatũ Spoletanum, Marcham Marsii & *d* Anchat, *e* Theanum, Locumbarem terram, Termulanensem, Drogonajam, Lisima montis Gargani, & Capitenacam Apuliam, Calabriam, *f* Bat, Theantrum, Ducatum Neapolim, Ducatum Beneventi, Capuam, Salernum, Ottenti insulam, Sardiniam insulam, Mesanam, Aticiæ insulam seu montis Lucteti, montis Argentarii, territorium Cusitanum, territorium Prænestinum, & Cornetum prope mare cum multis castris, terram Silandis, terram Clusinam prope Perusiam, terram Fundanam, terram Cassipate, terram *g* Vegetanensem, terram Claudianam, terram Camisinam, terram Sabinensem, terram *h* Siram, terram Coranii, terrã Portuensem cũ insula Archis, terrã Ostiensem cũ maritimis, castrum Lucolis, & Montisbobinum cum tota Campania, civitatẽ Fundis, civitatem Aquinensem, Ferentiũ & Terracium, civitatẽ Lamentum, & Suffortariam, *i* Lisuuairas, Septimi, *k* Franucicies, civitatem Nephisii, civitatem Falisenam, Fidenam, Villam magnam, Feretrum, Clyternam, Vitrialam, Pontealongum, Gessum, Roccam Betgalli, Roccam Farianam, Roccam Pallioli, castrum ruptum, Alborum, castrum Rubeum, Neapolim, *l* Galiopolim, Cotronum, Regium *m* Almæ Sitonis, Transpadum, caput Apuliæ, Melphim, *n* Bellcũ, Pineum, Fortomini, civitatem Maritimam Tetriranensem in regno Trinacriæ, Patarensem, Metanensem, *o* Cataniensem, Athenarium, Monasterium sancti Benedicti in monte Casino, Monasterium Farsense, Monasterium Imbellimarum, Monasterium sancti Vitalis Ravennæ, Monasterium sancti Hilarii, Monasterii sancti Archangeli Bononiensis, Monasterium Aula Regia, Monasterium Novanculæ, Monasterium Martyrum constitutum in Tuscia; ut hæc omnia habeatis, teneatis,

a. Camaclum.
b. al. Mauri Servutealni.
c. al. Carpimini.
d. al. Zangar.
e. Theatinum.
f. al. Borteranttum.
g. al. Vegetanam.
h. al. Suaniensem.
i. al. Lisuuinas.
k. al. Framicies civit. Nephisii civ.
l. al. Saliopolim.
m. al. Almesiconis.
n. Belbuise.
o. al. Cachamensem Athenarum.

SCHOLIUM.

Quare igitur ista sunt oblata eidem Imperio Romano, & nunc per diversos tenentur occupata, tanquam si sint de jure & proprietate Ecclesiæ Romanæ? Et illa forsan est causa, quare iam sinistrè procedunt in capitibus negotia Catholicæ fidei.

Ablatio dictorum dominiorum.
m. Fidei Catholicæ negotia quare infeliciter succedant.

4. Et possideatis in perpetuum ad usus Curiæ & militiarum vestrarum ad bellandum & expugnandum contra prædictos Paganos, & contra rebelles Romani Imperii. Ideoque per hujus nostri authoritatem instrumenti confirmamus, & corroboramus in omnibus progeniebus vestris, de generatione in generationem in perpetuum. Quod si quisquam hanc authoritatem nostram destruxerit, & hujus violator esse repertus fuerit, sive contra hoc agens, sciat se in iram beati Petri Principis Apostolorum, & nostram nostrorumque prædecessorum casurum. Insuper, nisi à malo resipuerit, * subjacebit Legi Juliæ, reus Regiæ Majestatis & Reipublicæ, ut hij, qui contra Rempublicam, vel contra Imperatoriam Majestatem aliquid moliti fuerint, animæ amissionem sustineant, & bona eorum publicentur. Fiat, fiat.

* al. subjaceat L. I. & ejus Reg. potestati.

Actis istis interfuere Archiepiscopi, Episcopi, & alii de vicinis Comitatibus.

5. Archiepiscopus Calaritanus.
Ciconatus Episcopus.

a Eustasius Albanensis Episcopus.
Gratiosus Prænestinus Episcopus.
[Martinus Narniensis Episcopus.]
Benedictus * Tudertinus Episcopus.
b Boardus Castrensis Episcopus.
Joannes c Perusiensis Episcopus.
Georgius d Ortensis Episcopus.
Andreas e Mamentanensis Episcopus.
Georgius Tudertinus Episcopus.
Valentinus * Merenensis Episcopus.
Theodosius f Melitensis Episcopus.
g Savianus Feranensis Episcopus.
Albertus h Lucerinensis Episcopus.
Damianus Alanus, Episcopus.

Hi omnes Archiepiscopi & Episcopi in his actis interfuere.

Cardinales Presbyteri.

i Georgius Cardinalis ad vincula.
Benedictus Cardinalis de Præsepe sanctæ Mariæ.
Cardinalis Presbyter Leo sanctæ Hierusalem.
Januarius Presbyter Cardinalis sanctæ Cæciliæ.
Cardinalis Presbyter Faustinus sancti Petri Apostoli.
k Marcus Presbyter Cardinalis Patriarchatus Lateranensis.
Julianus item Lateranensis Presbyter.
Hi omnes Cardinales his actis interfuere.
* Omnes Scholæ Romanæ.

a. al. Eustachius. Hic deest in exēplari Niemiano editionis Basiliensis per Schardiū. * al. Tiburtinus. b. al. Beardus. c. al. Perusinus. d. al. Ottenensis. e. al. Nomentanensis * al. Menēsis. f. al. Miletensis. g. al. Sanc. Feranſ. h. al. Lucerinus. i. al. Geordinus. k. al. Andreas. * al. subscriptio Romanorum civiū.

Deinde Proscrinarii, Satellarii, ex omni Ordine Romanensi, atque minoris populi Romani.

Item:

Faustinus, caput Senatus Exconsul.
l Probinus, Exconsul de Palatio Luciano.
m Romanus de Forma Trajana.
Paulus de templo n Palatioo.
Joannes de Via o Claudia.
Leo de Via Salaria.
Remigius de Via p Amelia.
q Scaniphus de Via Mamertina.
Romulus de Via r Ardeatina.
Sardus de Via Flaminia.
Marcus de Via Portuensi.
Garbus de Via Latina.
Savinus de Via Appia.
s Marianus de Via Tiburtina.
Gardus de Macello Lydiæ.

l. al. Frotribunus. al. Probonus Exc. Palatinus. m. al. Lucian* Romanensis. n. al. Palatii. al. Palatini. o. al. Claudiana. p. al. Aurelia. q. al. Scāphus. al. Stephanus. al. Scanphus. r. al. Ardeatium. s. al. Menanus. al. Mecianus.

In his actis etiam interfuere de omnibus istis Regionibus.

Regio t Vico Patricii.
Regio u Violata.
Regio Caput Tauri.
Regio x Cælimontis.
Regio Rivi Argentarii.
Regio Prima Aventini.
Regio ad duos montes.
Regio Urbis Ravennæ.

Regio Octava sub Capitolio.
Regio ad Gallinas albas.
Regio * Labanrica.
Regio * Horea.
Regio * Fuctim.
Regio * Secunda Mamertini.
Regio secus * Portam Metroni.

t. al. Vicoprincii. u. al. Violeta. x. Celimonte. al. Celiomonte.

al. Lybanr. al. Herca. al. Sictim. al. Fundana. * al. Pormentronii.

Januarius ex y Neta Græcorum.
z Trajanus de Monte Molbio.
Joannes Consul de a Palatio Sosaritano.
Amacius Consul de Palatio Vaticano.
b Joannes de Moote aureo.
Petrocius de c Cirto.
Gregorius de Cella nova.

Scripta per manum Gregorii Archinotarii nostri. Datum in Patriarchio Lateranensi, tertio Kalend. Maij, Indict. VI. Anno Sedis nostræ secundo, & dicti Domini Otthonis Secundo, fœliciter.

y. al. nota. z. al. Trojanus de Ponte Molbis. reg. Mulvio. a. al. Palio Soforitan. al. Sofort. b. al. Jobian*. c. al. Cuto. al. Circo.

OTTO-

OTTONIS I. IMPER. AUG. *Anno Christi 966.*

DECRETA COMITIORUM WORMACIENSIUM.

ANno Christi supra noningentesimum sexagesimo sexto, Imperatot Principes Germaniæ Wormaciam vocat. Ibi de rebus duabus præcipuis consultatum est: primùm de confirmatione OTHONIS filii in Imperio: deinde de nova rursus in Italiam expeditione. Prima deliberatione itum est in sententiam Imperatoris, quam ipse proposuit, nullo homine dissentiente: altera decretum, ut Principes Imperatorem in Italiam sequantur, aut dignos Legatos mittant.

EIUSDEM EDICTA ROMÆ PROPOSITA. Eodem anno.

NE quis aut Imperatoris aut Pontificis jussa decretáve violet, aut otium Urbis turbet, aut factiones alat, aut clandestina arma inferat, aut loca munita sine consensu teneat.

2. Similiter pœnas statuimus capitales in contumaces, seditiosos, rebelles.

3. Qui Magistratus aut Decuriones potestate sua publica nimis libidinosè utuntur, neque præscripto legum, sed suo libitu agunt, non solùm in civitate, sed etiam in ecclesia, factis ipsorum & impunitate examinatis debito rigore justitiæ, nocentes reperti restibus jugulentur.

4. Qui remplis Divorum, aut laribus domesticis, aut fortunis civium vim infert, capite luat.

5. Qui tanto obscœnitatis furore & licentia abripitur, ut nec corporibus hominum ingenuorum parcendum putet, propter criminis fœditatem strangulatus flammis è medio populi Dei auferatur.

OTTONIS I. IMPERAT. AUG. EDICTUM *Anno Christi 968.*

AD DUCES ET PRÆFECTOS GERMANIÆ.

OTTO divino nutu Imperator Augustus, Hermanno & Theodorico *Ducibus, cæterisque publicæ rei nostræ Præfectis omnia amabilia. *Sc. Saxoniæ.

Deo volente, salus omniaq; prosperè succedunt. Cæterùm nuncii Constantinopolitani Regis dignitate satis insignes nos adeunt, pacem (ut intelleximus) admodum quærentes. Quoquo modo res geratur, bello, Deo volente, nos nullo modo temptare audebunt. Apuliam & Calabriam provincias, quas hactenus tenuere, nisi conveniamus, dabunt. Si verò voluntati nostræ paruerint, præsenti æstate conjugem cum æquivoco nostro Ottone scilicet Juniore in Franciam dirigentes, per Fraxinetum ad destruendos Sarracenos, Deo comite, iter arripiemus, & sic ad vos disponemus.

Præterea volumus si *Redares (sicut audivimus) tantam stragem passi sunt, (scitis enim quàm sæpe fidem fregerint, quas injurias attulerint) ut nullam nobiscum pacem habeant. Unde hæc cum Hermanno Duce ventilantes totis viribus instate, ut in destructione eorum finem operi imponatis. Ipsi, si necesse fuerit, ad eos ibimus.

*Gens Sclavica nunc sub ditione Electoris Brandeburgii, ut putatur.

Filius noster in Nativitate Domini coronam à Domino Apostolico in Imperii dignitatem suscepit. Scripta decimo quinto Kal. Febr. in Campania, juxta Capuam.

OTTONIS II. IMPER. AUG. CONSTITUTIO *Anno Christi 978.*

Super confirmatione juris municipalis Maydeburgensium, ac prærogativa Scabinorum.

NOS OTTO Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus, significamus publicè per præsentes, quòd honesti & fideles civitatis nostræ Maydeburgensis incolæ ad nos venientes, humiliter declararunt nobis, patrem nostrum vita functum, Cæsarem OTTONEM Magnum, civitatem Maydeburgum jure municipali instituisse, ad utilitatem & emolumentum regionis Saxoniæ, ut Dei atque Imperii nomine illud jus manuteneant, & injustitiam comprimant omnium civitatum & terrarum, quæ à Maydeburgo initium & fundationis originem ducunt suam, utique omnibus jura petentibus sententiam suam pronuncient; rogaruntque nos, ut ea illis confirmaremus. Nos itaque habentes rationem illorum fidei & prudentiæ confirmamus Maydeburgensibus, & potissimum terræ Saxoniæ, omnes libertates & privilegia, quibus sunt nominatim à patre nostro instituti: & præsertim concedimus illis, quòd debeant civitatis comodo consulere, & civitatis nostræ officia sub juramento conferre; quod equidem juramentum seniores & prudentissimi quique ejusdem civitatis suscipere debent ea cum auctoritate, perinde ac si nos præsentes adessemus.

2. Adhæc concedimus ejusdem civitatis Scabinis eam facultatem, quòd possint & debeant feudum suscipere ab Episcopo, siquidem ille sua regalia seu feudum à Romanorum Rege collatum habuerit.

3. Porrò

3. Potrò Scabini nulla ratione à functione sua rejiciendi sunt, nisi eorum quispiam contra jura sua deliquerit, vel jus amittat suum. Verùm ad Sedem Scabinalem succedere debent jure feudali.

4. Quin eam quoque gratiam illis concedimus. Si contingat Scabinales sententias reprehendi, illos non posse propterea ad ulla alia loca prottahi, præterquam ad Palantiam nostram, ante Principes nostros, qui ad eam citandi sunt, quòd si Principes non comparuerint, Imperio erunt obnoxii.

5. Præterea hac prærogativa & auctoritate eos insignitos esse volumus, quòd propter latas sententias nihil prorsus damni perpeti cogantur; imò quicquid ipsi pro jure invenerint, huic nos & omnes successores nostri assensum præstare, & id pro rato habere volumus.

6. Quare mandamus omnibus Imperii subditis, sive sint spirituales, sive sæculares, ne supramemoratæ Civitatis juribus & libertatibus voluntate, verbis, operibus aut permissione aliqua incommodent. Omnes verò edictum hoc nostrum transgredientes, pœna corporis & facultatum omnium erunt mulctandi, perinde ac si convicti forent.

7. Et ad perpetuum hujus rei testimonium præsens hoc privilegium cum appensili Majestatis nostræ sigillo corroboravimus. Datum cum consilio Præfectorum Imperii, & prudentissimorum quorumvis, denique cum consensu etiam terræ, anno post Christi nativitatem DCCCCLXXVIII. anno primo Imperii nostri, feria secunda ante Pentecosten, in Palantia Maydeburgensi.

Anno Christi 982.

OTTONIS II. IMPER. AUG.

DECRETA COMITIORUM VERONENSIUM.

IMPERATOR in Conventu Veronensi, quò Principes vocari præceperat, calamitate *a* publica exposita, Principes rogat & hortatur, in commune ut consulerent: ne Respublica domi forisque afflicta majoribus incommodis afficeretur, aut magna ex parte interiret. Capita deliberationis erant, quo modo esset Italia defendenda; & quibus rationibus possit Germania esse salva. Una omnium Principum mens & sententia fuit, non deserendam Italiam: & Germaniam viro alicui virtute & meritis spectato, tanquam Imperatoris Vicario committendam.

a Illata per Saracenos in Italia, & Sclavos in Germania.

2. In hæc verba cum consensissent Duces & Præsules; & essent operam, industriam, fidem se dignam, polliciti: Imperator se in Italia mansurum dicit: ipsis suum commendat *b* filium, & nominatim Othoni Suevo, & Bernhardo Luneburgio, viris fortunatis & fortissimis.

b. Othonem III. Regem Rom.

3. Matri Adelheidi Papiam habitandam concedit: eique custodes ac ministros præsidiaque assignat, & potestatem in Insubres tribuit.

4. Henrico patrueli Bavariæ Duci, ne quid novi suo more agitaret, metum omnem demit, eique planè ignoscit: tum filio ejus *c* Henrico jus succedendi in avita ditione tradit.

c. Qui postea imperavit hoc nomine Secundus.

5. Othonem Sueviæ Ducem, cum potestate Legati atque Vicarii remittit in Germaniam.

6. Deliberatis aliis rebus quàm plurimis, & constituto Reipublicæ statu, cùm valedixisset singulis & universis Imperator, patriam eis summa gravitate & contentione comendat: ipse Romam cum selecta manu militum proficisci statuit, ut retineret in officio Italiam; & hostibus religionis Saracenis terrori in propinquo esset.

Anno Christi 997.

OTTONIS III. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO.

De otiosis Civibus.

SANCIMUS, ne otiosi in civitate locum habere permittantur. Dat. Florentiæ ad mandatum Imperatoris.

Hugo Marchio Brandenburgensis & Vicarius Imperii in Tuscia & Hetruria.

Anno Christi 998.

OTTONIS III. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

De jure ac potestate Imperii, de donatione Constantini & Caroli Calvi, de assignatione bonorum, quibus Pontifices Romani ad jus suum, Ecclesiæ sustentationem uti frui debeant.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. OTTO servus Apostolorum, & secundum voluntatem Dei Salvatoris Romanorum Imperator Augustus. Romam caput mundi profitemur: Romanam Ecclesiam matrem omnium Ecclesiarum esse testamur; sed incuria & inscientia Pontificum, longè suæ claritatis titulos obfuscâsse. Nam non solùm, quæ extra Urbem esse videbantur, vendiderunt, & quibusdam colludiis à lare sancti Petri alienaverunt, sed (quod absque dolore non dictmus) si quid in hac nostra urbe Regia habuerunt, ut majori licentiâ evagerentur, omnibus indicantes

pecunia

pecunia in commune dederunt, & sanctum Petrum & sanctum Paulum, ipsa quoque altaria spoliaverunt,& pro reparatione semper confusionem duxerunt. Confusis vero Papaticis legibus,& jam abjecta Ecclesia Romana, in tantum quidam Pontificum irruerunt, ut maximam partem Imperii nostri Apostolatui suo conjungerent, jam non quærentes quæ & quanta suis culpis perdiderunt,non curantes quanta ex voluntaria vanitate effuderunt;sed sua propria,utpote ab illis ipsis dilapidata,dimittentes,quasi culpam suam in Imperium nostrum retorquentes ad aliena,id est, ad nostra & nostri Imperii,maximè migraverunt.

2. Hæc sunt enim commenta ab illis ipsis inventa, quibus Johannes Diaconus cognomento Digitorum mutuis præceptum aureis literis scripsit, sub titulo magni Constantini, longi mendacii tempora finxit. Hæc sunt etiam commenta, quibus dicunt quendam *a* Carolum sancto Petto nostra publica tribuisse. Sed ad hæc respondemus ipsum Carolum nihil dare jure potuisse,utpote jam à *b* Carolo meliore fugatum,jam Imperio privatum,jam destitutum & annullatum.Ergo quod non habuit,dedit;sic dedit,sicut nimirum dare potuit,utpotè qui malè acquisivit,& dici se possessurum non speravit.

a Eo nomine II. cognomento Calvum.
b Qui integrè vocabatur Carolomannus, qui patri Ludovico II. in Imperio successit, & heredem reliquit fratrem suũ Carolum III cognomento Crassum.

3. Spretis ergo commenticiis præceptis & imaginariis scriptis,ex nostra liberalitate sancto Petro donamus,quæ nostra sunt; non sibi,quæ sua sunt,veluti nostra conferimus.Sicut enim pro amore sancti Petri Dominum Silvestrum,magistrum nostrum, Papam elegimus, & Deo volente ipsum serenissimum ordinavimus & creavimus,ita pro amore ipsius Domini Silvestri Papæ, sancto Petro de publico nostro dona conferimus,ut habeat magister, quod principi nostro Petro à parte sui discipuli offerat. Octo igitur Comitatus pro amore Magistri Domini Silvestri Papæ,sancto Petto offerimus & donamus,ut ad honorem Dei & sancti Petri cum sua & nostra salute habeat & teneat,& ad incrementa sui Apostolatus nostrique Imperii ordinet. Hos autem sibi ad ordinandum concedimus,Pisaurium,Fanum,Senogalliam,Anconam,Fossabrum,Callium,Hesium,& Ausimum, ut nullus unquam ei & sancto Petro audeat aliquam inquietationem facere, aut eum aliquo ingenio fatigare.Quicumque vero præsumpserit, omnia, quæ habet, amittat; & sanctus Petrus,quæ sua sunt, recipiat.

4. Ut hoc autem in æternum ab omnibus conservetur,hoc præceptum manu nostra diu (Deo adjutore) victura confirmavimus, & nostro sigillo præcepimus insigniri, ut sibi suisq; successoribus valeat. Datum Romæ, &c.

Signum Domini Ottonis invictissimi Romanorum Imperatoris Aug.

In autographo Bulla est appensa plumbea,in cujus una parte scriptum,ODDO IMPERATOR ROMANORUM.

In altera caput est hominis cum pilis crispis cumq; spatulis & inscriptione, AUREA ROMA.

HENRICI II. IMP. AUG.

RESPONSUM AD CONSILIARIOS, SUADENTES, UT HERIMANno Duci Alemanniæ æmulo suo, & Episcopo Constantiensi, qui Argentinam spoliarant, in Constantiæ direptione recompensaret.

Anno Christi 1002.

ABsit,ut pro Herimanni insania in *a* illum retorqueatur vindicta, à quo mihi Regni est concessa corona. Fortassis etsi pro Argentina Constantiam vastarem,non mihi damnum minuerem,sed *b* duplicarem.Insuper malè comparat Regnum, qui in ejus adeptione animæ postponit detrimentum. Coronavit me Deus non ad violationes Ecclesiarum,sed ad puniendos violatores earum.

a i. in Deum, cujus sunt res Ecclesiarum.
b Quia Constantia æque fuit civitas Imperii quam Argentina.

HENRICI II. IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1014.

De Regalibus beato Petro concessis.

IN nomine Domini Dei omnipotentis,Patris,& Filii, & Spiritus sancti,Amen.

Ego HENRICUS,Dei gratia Imperator Augustus,spondeo atque promitto per hoc pactum confirmationis nostræ, tibi beato Petro Principi Apostolorum & clavigero regni cælorum, & per te Vicario tuo Donno Benedicto Summo Pontifici & universali Papæ,sicut à prædecessoribus vestris usque nunc in potestate vestra ac ditione tenuistis & disposuistis, civitatem Romanam cum Ducatu suo,& suburbanis,atq; viculis omnibus,& territoriis ejus,montanis,ac maritimis *a* litoribus ac portubus,seu cunctis civitatibus,castellis,oppidis,ac viculis Tusciæ *b* partibus, id est Portum, Centumcellas, *c* Ceram, Bledam, *d* Maturianum, Sutrium, Nepem, Castellum, *e* Gallicense, Orthem, Polimartium, *f* Ameriam, *g* Tudam, Perusiam,cum tribus insulis suis, id est, *h* Majorem & Minorem, Pulvensim & lacum, Narniam & Utriculum, cum omnibus finibus & territoriis ad supradictas civitates pertinentibus;necnon & Exarchatum Ravennatem sub integritate, cum *i* urbibus, civitatibus, *k* oppidis, & castellis, quæ piæ recordationis *l* Dominus Pipinus, & *l* Dominus Carolus, & *l* Dominus Ludovicus, & Otto, & itidem Otto filius ejus, prædecessores videlicet nostri beato Petto Apostolo, & prædecessoribus vestris jamdudum per donationis *m* paginam con-

a al. lateribus.
b al. pertinentibus.
c al. Caram.
d al. Marturiam. al. Maturanum.
e al. Galisense.
f al. Ameliam.
g al. Tudertũ.
m gratiam.

h al. Majore & Minore. i omnibus urbibus. k al. civit. pertinentibus, necnon & opp. l al. Donnus ubique.

contulerunt, hoc est civitatem Ravennam, & Æmiliam, Bobium, Cesenam, Forum *a* populi, Forum Livii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, *b* Comaclum, Adrianis, atque Gabellum, cum omoibus finibus, territoriis atque insulis terra mariq; ad supradictas civirates pertinentibus, simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, *c* Pensaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, *d* Ausimum, Humanam, *e* Esim, Forum Sempronii, montem Feltri, Urbinum, & territorium *f* Baluense, *g* Callem, *h* Luciolis, & Eugubium, cum omnibus finibus & territoriis ad easdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense, sicut à prædictis Imperatoribus antecessoribus nostris beato Petro Apostolo per donatioois scriptum concessum est sub integritate, & est in partibus Tuscis Longobardorum, castellum Felicitatis, Urbem Veterem, Balneum Regis, Ferenti castrum, Viterbium, Orthem, Martam, *i* Bledam, Tuscaoam, Suanam, Populonium, *k* Roselles, cum suburbanis atq; viculis, & omnibus territoriis, ac maritimis oppidis, seu finibus omnibus. Itemq; *l* Almus cum insula Corsiea in Suriano, deinde in montem Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regium, exinde in Mantua, atq; in monte Silicis, atque Provincia Venetiarum, & Istria, necnon & cunctum Spoletanum Ducatum, seu Beneventanum, una cum Ecclesia sanctæ Christioæ posita prope Papiam juxta Padum IV. milliario. Item in partibus Campaniæ, *m* Sora, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam, necnon & patrimonium, ad *n* potestatem & ditionem vestram pertinentia, sicut est patrimonium Beneventanum & Neapolitanum, atque patrimonia Calabriæ superioris & inferioris. De civitate autem Neapolitana cum castellis & territoriis, ac finibus & insulis sibi pertinentibus, sicuti ad *o* easdem aspicere videntur: necnon patrimonium *p* Siciliæ, si Deus nostris illud tradiderit manibus. Simili modo civitatem Cajetanam, & Fuodum, cum omnibus earum pertinentiis.

2. Super hoc confirmamus vobis *q* Fuldense monasterium, & Abbatis ejus consecrationem, atque omnia monasteria, curtes & villas quas in *r* Ultramontanis partibus sanctus Petrus habere dignoscitur, *s* absque Aterna, Vumiteringa, sive Wilmbach, quæ à sancti Petri Ecclesia per conventionis paginam Episcopo nostro Babembergenii collatæ sunt: pro quibus sæpedictæ Ecclesiæ sancti Petri transcribimus, concedimus & confirmamus omnem illam terram, *t* quæ inter Narniam Teramnem, vel Spoletum ex regni nostri parte habuimus.

3. Sub tuitione prætereà sancti Petri, & vestra vestrorumque successorum prætaxatum *u* Episcopum Babembergensem offerimus; unde sub pensionis nostræ debito equum unum album phaleratum ex ejusdem loci Episcopo *x* vos annualiter susceptnros *y* sancimus.

4. Offerimus insuper, firmamus, & corroboramus tibi beato Petro ac Vicario tuo Domno Benedicto, & successoribus ejus, prout bonæ memoriæ Papæ Joanni, suisque successoribus à prædecessoribus nostris Ottonibus factum est, civitates & oppida cum piscariis suis, Reatem, Amiternum, *z* Furconem, Narsiam, Balvam, & Marsiam, & alibi civitatem Teramnem cum pertinentiis suis.

5. Has omnes supradictas provincias, urbes, & civitates, oppida, atque castella, viculos, ac territoria, simulq; patrimonia pro statu regni nostri, cunctoq; Christianorum populo conservando jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre, Vicarioq; tuo Benedicto ac successoribus ejus, usq; in finem sæculi eo modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu atq; ditione. Simili modo per hoc nostræ delegationis pactum, confirmamus donationes, quas piæ recordationis Pipinus Rex, & postea Domnus Carolus excellentissimus Imperator, ac deinceps Ottones pissimi beato Petro Christi Apostolo spontanea voluntate contulerunt; necnon & censum, vel pensionem, seu ceteras *a* donationes, quæ añuatim in *b* Palatio Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, sive de Ducatn Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, & inter sanctæ memoriæ Hadrianum Papam & Domnum Carolum Imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem *c* de supradictis Ducatibus, id est, Tuscano & Spoletano, suæ auctoritatis præceptum confirmavit, eo scilicet modo, ut annis singulis prædictus census ad partem Ecclesiæ sancti Petri persolvatur, salva super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem subjectione. Ceterùm, sicut diximus, omnia suprascripta nomina ita ad vestram partem per hoc nostræ confirmationis pactum *d* corroboravimus, ut in vestro permaneant jure, principatu, atque ditione; & neq; à nobis, neque à successoribus nostris, per quodlibet argumentum sive machinationem, in quacumque parte vestra potestas immiouatur, aut à *e* vobis inde aliquid subtrahatur.

6. De supradictis verò provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, territoriis, ac patrimoniis, necnon & pensionibus, atque censibus, sed potius omnia, quæ superiùs leguntur, id est provinciæ, civitates, urbes, castella, oppida, terræ, patrimonia, atq; insulæ, censusque, & pensiones, ad partem Ecclesiæ beati Petri Apostoli, atq; Pontificum in sacratissima Sede illius residentium, nos io quãtum possumus defeosores esse *f* teneamur, ad hoc ut eam illi ditionem ad ntendum atque disponendum firmiter valeant obtinere, salva in omnibus potestate nostra posterorumque nostrorum, secundùm quod in pacto & constitotione ac promissionis firmitate Eugenii Pontificis successorumq; illius continetur, ut omnis Clerus & universi populi Romani nobilitas propter diversas necessitates, & Pontificum irrationabiles erga populum sibi subjectum asperitates retundendas sacramento se obliget, quatenus futura Pontificum electio, quantum uniuscujusq; intellectus fuerit, canonicè & justè fiat, & ut ille, qui ad hoc *g* sanctum regimen eligetur, nemine *h* consentiente consecratus fiat Pontifex, priusquam talem in præsenna Missorum nostrorum vel universæ *i* generalitatis faciat promissionem pro omnium satisfactione, ac futura conservatione, qualem Domous & venerandus spiritualis Pater ooster Leo spoote fecisse dignoscitur.

7. Præ-

a al. Pompilii. *b* al. Comaclum. *c* al. Pinsaurum, al. Pisaurum. *d* al. Auximũ. *e* al. Esium. *f* al. Balnense. al. Baluclem. *g* al. Callis. *h* al. Tuceolos. *i* al. Pledam. *k* al. Roscellas. *l* al. Alunis, al. alimentis. *m* al. Sira. *n* al. pot. nostram, & dit. vest. *o* al. ad Ecclesiam vid. & tenentur. *p* al. in Sicilia. *q* al. Fundense. *r* al. Ultramarinis. *s* atq; Amensura, Umixringa. *t* al. quam i. N. Interamnẽ & Spol. *u* al. Episcopium. *x* al. nos. *y* al. sanximus. *z* al. Furcovium.

a al. dationes. *b* al. Palatium. *c* al. pro tempore de sup. *d* al. corroboramus. *e* al. nobis. *f* al. tenemur. al. testamur. Electus Pontifex non consecretur sine Imperatoris confirmatione. *g* al. Apostolicum. *h* al. contrariante. *i* fort. gentilitatis, i. nobilitatis.

7. Præterea alia minora huic operi *a* inserendum prævidimus, videlicet ut in electione Pontificum neque liber neque servus ad hoc venire præsumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per *b* constitutionem sanctorum Patrum *c* antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram constitutionem *d* venire præsumpserit, exilio tradatur.

8. Insuper etiam, ut nullus Missorum nostrorum cujuscumque impeditionis argumentum componere audeat *e* in præfatam electionem, prohibemus.

9. Nam & hoc omnimodò instituere placuit, ut qui semel sub *f* spirituali defensione Donni Apostolici sive nostra fuerint suscepti, impetrata justè utantur defensione. Quod si quis in quemquam illorum, qui hoc promeruerunt, violare præsumpserit, sciat se periculum vitæ suæ esse *g* incursurum.

10. Illud etiam confirmamus, ut *h* Donno Apostolico justam in omnibus servent obedientiam, seu Ducibus & Judicibus suis, ad faciendam justitiam.

11. Huic enim institutioni hoc necessariò annectendum esse perspeximus, ut Missi Donni Apostolici seu nostri semper sint constituti, qui annuatim nobis renuntiare valeant, qualiter singuli Duces ac Judices populo justitiam faciant.

12. Hanc Imperialem constitutionem quomodo observent, qui Missi, decernimus ut primùm cunctos clamores, qui per negligentiam Ducum vel Judicum fuerint inventi, ad noticiam Donni Apostolici deferant, & ipse unum è duobus eligat, aut statim per eosdem *i* Missos fiant necessitates emendatæ, aut Misso nostro nobis renuntiante per nostros Nuntios à nobis directos emendentur.

13. Hoc ut ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & vestris firmum esse credatur, propriæ manus signaculo, & nobilium Optimatum nostrorum subscriptionibus hoc pactum confirmationis nostræ roboravimus, & sigilli nostri impressione assignari jussimus.

✝ Signum Donni Henrici gloriosissimi *k* Romanorum Imperatoris Augusti.
Signum *l* Erchandildi Maguntini Archiepiscopi.
Signum Heriberti Coloniensis Archiepiscopi.
Signum Bobonia Trevirensis Archiepiscopi.
Signum Thiederici Metensis Episcopi.
Ego Eberhardus Bambergensis *m* Ecclesiæ Episcopus *n* Romanæ Sedia subditus *o* subscripsi.
Ego *p* Mazelinus Wirzeburgensis Episcopus subscripsi.
Ego Walterius Spirensis Episcopus subscripsi.
Ego *q* Ruodardua Constantiensis Episcopus subscripsi.
Ego *r* Rodalricus Curiensis Episcopus subscripsi.
Ego Adelbertus Basiliensis Episcopus subscripsi.
Ego Hemmo *s* Werdunensis Episcopus subscripsi.
Ego Walter Heichstedensis Episcopus subscripsi.
Signum *t* Richardi Fuldensis Abbatis.
Signum Arnoldi *u* Hersfendensis Abbatis.
Signum Brucardi Abbatis.
Signum Gottifridi Ducis.
Signum Beringardi Ducis.
Signum Thiederici Ducis.
Signum Simonis Comitis.
Signum *x* Welphonia Comitis.
Signum Cunonis Comitis.
Signum Kunradi Comitia.
Signum Ottonis Comitis.
Signum *y* Bobonis Comitis.
Signum Frederici Comitis.
Signum Bezelini Comitis.
Signum Ezonis Comitis Palatini.
Signum Frederici Camerarii.
Signum *z* Ezonis Infertoris.
Signum *a* Henzonis Pincernarii.
Signum *b* Huzis.
c Alimunbereger.
Adilman.
Adilbero.
Ego Wizelius *d* Astrazburgensis Episcopus.
Signum Ryodhois Fluvanensis Abbatis.

Gratian. dist. 63. c. 132. v. 2.
a al. inferenda.
b al. institutionem.
c al. aliqua.
d al. facere.
Gratian. d. dist. 63. c. 132. in pr.
e al. in electione Romani Pontificis comp. aud. omninò prohib.
f al. speciali.
g al. incursurum.
h al. in dominio.
i al. Nuntios.
k al. Romani.
l al. Erkinbaldi Maguntinensis.
m al. addunt, Apostolicæ Eccl.
n al. Apostolicæ.
o al. addunt, Servus.
p al. Marcelinus Wirtumbergensis Episc. servus sub.
q al. Rodonardus.
r al. Joldaricus. al. Zadalricus.
s al. Verdunens.
t al. Ricaldi Faldensis.
u leg. Hersfeldensis.
x al. Vulponis.
y al. Boybonis.
z al. Mezonis infertorum. al. infercore.
a al. Heimonis. al. Eunponis.
b al. Huctis.
c al. Alumnum Roriger.
d leg. Strazaburgensis.

Anno Christi 1022.

HENRICI. II. IMPERAT. AUG.

DECRETA COMITIORVM ALSTETENSIVM.

IMPARATOR Conveotum indicit Alsteram: ibique & cum Principibus aliis, & in primis cum Saxoniæ Ducibus deliberat, de Italia vendicanda, cum victi ante annos decem Saraceni, novos jam motus eievissent.

2. In illis Comitiis, cùm alia multa cum Saxonibus est honorificè locutus, tum illud dixit præcipuè, se post sceptrum Imperii, nihil habere in terris genre Saxonnica carius.

3. Facta deinceps mentio est collocutionis, quæ ante biennium super Carum fluvium habita fuerat, inter Imperatorem & Robertum Galliæ Regem: in qua de coostituenda & conservanda pace in Italia fuerat actum. ejus fœderis Regem rursus esse admonendum Principibus placuit.

* Quæ sita est in Campania Italica.

4. In Saracenos arma decreta, qui urbem * Trojam denuò tentaverant.

Anno Christi 1024.

CHUNRADI. II. IMPER. AUG.

RESPONSUM

Quod Imperator justitiam petentes audire & judicare rebus relictis omnibus debeat.

* Moguntiæ, ubi consecratus fuit.

IN * processione Regis ad coronationem, tres veoerunt ante illum, cum singulis querimoniis; unus erat colonus Ecclesiæ Moguntinensis; alter pupillus fuit; & quædam vidua. Dum Rex eorum causas audire cœpisset, quidam de Principibus suis avertebaot eum, dicentes, ne consecrationis suæ aliquam motam faceret, & maturè divina officia audiret; respiciens ad Episcopos, ut Vicarius Christi, Christianissimè respondebat; Si meum est regimini insistere, & id viri constantis est, nequaquam differre, quod aptè fieri valet, rectius videtur mihi facere quod debeo, quàm quid facieodum sit audire ab alio. Memini vos sæpe dixisse, ooo auditores legis, sed factores justificari. Si autem ad coosecrarioooem, ut diciris, festinandum est, tantò cautiùs in opere Dei gressus meos convenit mihi firmare, quantò me arduæ dignitati cognosco propinquare. Hæc dicens, in eadem statione moratus, ubi primùm occurrerant illi calamitosi, passibus immotis legem præfecerat illis.

2. Hinc paululum procedens, venit ante illum quidam, dicens, se expulsum esse patria omninò sine culpa, quem Rex per brachium apprehendens, super omnes circumstantes attraxit usque ad solium suum, ibique causam miseri, cuidam Principum suorum diligenter commendavit. Moguntiæ in die Coronationis.

Anno Christi 1025.

CHUNRADI. II. IMPER. AUG.

DECRETUM

In Papienses rebellionis reos, quòd Palatium Imperiale destruxerunt.

ERAT in civitate Papiensi palatium à Theodorico Rege quondam miro opere conditum, ac posteà ab Imperatore Ottooe III. nimis adornatum. Cognito obitu Imperatoris Heinrici, antecessoris CHUONRADI Regis, statim Papienses inconsultò ad imbellem aulam ruentes Regia mœnia fregerunt, totumque palatium usque ad imum fuodamenti lapidem eruebaot, oe quisquam Regum ulteriùs infra civitatem illam palatium ponere decrevisset. Ex qua audacia diu magna controversia * inter Regem & Papienses habita est. Dicebant Papienses; Quem offendimus? Imperatori nostro fidem & honorem usque ad terminum vitæ suæ servavimus. qoo defuncto, cum nullum Regem haberemus, Regis nostri domum destruxisse non jure accusabimur. Econtrario Rex; Scio, inquit, quod domum Regis vestri non destruxistis, eum en tempore nullum habereus; sed domum Regalem scidisse non valetis inficiari. Si Rex periit, Regnum remansit: sicut navis remanet, cujus gubernator cadit. Ædes publicæ fuerant, non privatæ; juris erant alieni, non vestri. Alienarum autem rerum invasores Regi sunt obnoxii. Ergo vos alienæ rei invasores fuistis. Igitur Regi obnoxii estis. Actum in Constantia civitate Alemanniæ post diem sanctum Pentecostes.

* sc. in Comitiis Constantiensibus.

Anno Christi 1028.

CONRADI. II. SALICI IMP. AUG.

RESCRIPTUM

Quod virtute hostes, & non fraude sint superandi.

MILZKO Polonus, pulso fratre Ottone, Regem se appellat: & Ulricus quoque Bojemus, occiso fratre suo Jacomaro, nova molitur. Hi ambo jugum Imperii nostri rigida cervice excutere, & sui juris esse conantur. Otto à fratre Polonia pulsus ad CONRADUM fugit, ab eoque armis restituitur. Milzko externæ opis egens in Bojemiam ad Ulricum Regulum aufugit, quem cùm Ulricus CONRADO Augusto prodere, ab eoque gratiam inire vellet, Imperator rescripsit, solere Germanos virtute cum hostibus, non fraude certare, nihilque acrius, quàm perfidiam ulcisci, sceleribus ooo omnini hostium irasci: oportere armatum esse, quem oderint.

SENA-

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

Anno Christi 1040.

DE LEGE REGIA, QUA A PAPA SENATU POPULOQUE Romano jus omne & potestas HENRICO *III. Imperatori & in eum collata est: item de electione Romani Pontificis, & investituris Episcoporum, &c.*

NEGARI non potest, quòd pater Domini Regis Henrici piæ memoriæ HENRICUS Imperator, factus est Patricius Romanorum, à quibus accepit in electione super ordinando Pontifice principatum. Hùc accedit, quòd Nicolaus Papa hoc Domino Regi *a* HENRICO privilegium, quod ex paterno jam jure susceperat, præbuit, & per *b* Synodalis insuper Decreti paginam confirmavit.

Ex disceptatione Synodali inter Regium Advocatum & Romanæ Ecclesiæ Defensorem, cujus auctor habetur Petrus Damiani Cardinal. Rom.

a Ejus nominis Quarto.

b c. 1. dist. 23.

HENRICI III. IMP. AUG. CONSTITUTIO

De justitia Babenbergensium ministerialium.

SI quem ex his Dominus suus accusaverit, de quacunque re, licet illi juramento se cum suis coæqualibus absolvere, exceptis tribus; hoc est, si in vitam Domini sui, aut in Cameram ejus consilium habuisse arguitur, aut in munitiones ejus. Cæteris verò hominibus de quacunque objectione, absque Advocato cum suis coæqualibus juramento se poterit absolvere. Et cæteris hominibus non plus debent, quàm septem personas; suis verò sociis duodecim.

2. Si occisus fuerit, recompensatio ejus, decem libræ sunt, quæ ad alios non pertinent, nisi ad cognatos occisi.

3. Si beneficium ab Episcopo non habuerit, & repræsentaverit se in ejus ministerio, & beneficium non potuerit obtinere, cui vult, militet, non beneficiarius, sed liberè.

4. Si absque liberis obierit, & uxorem prægnantem habuerit, expectetur dum pariat. Et, si masculus fuerit, ille habeat beneficium patris. Si non, proximus agnatus defuncti loricam suam, vel equum, quem meliorem habuerit, Domino suo offerat, & beneficium cognati sui accipiat.

5. In expeditionem iturus ex suo sumptu ad Dominum veniat: deinceps ex ejus impensa alatur. Si expeditio in Italia est, Dominus per singulas loricas unum equum det, & tres libras. Si verò aliò, duo ex illis tertio dent impensas.

6. Beneficium habentes à Domino suo non constringantur, nisi ad quinque ministeria, hoc est, ut aut dapiferi sint, aut pincernæ, aut cubicularii, aut marschalci, aut venatores.

HENRICI IV. IMPERAT. AUG. RESCRIPTA

Anno Christi 1056.

I.

Pro dimissione & recompensatione haranscara.

HEINRICUS Dei gratia Rex, Alberto sanctæ Babebergensis Ecclesiæ venerando Pontifici, suo scilicet dilecto *a* nepoti, gratiam suam & debitum dilectionis donum. Si omnia vestra prosperitatis tenore diriguntur, ut justum est, congaudemus: & si quid adversi vobis occurrerit, quod divina repellat obumbratio, ut decens est, condolemus: & hanc eandem charitatis vicem vos erga nos servaturum, non dubitamus. Quapropter dilectionis vestræ rogamus privilegium; quia quidam militiæ vestræ N... nomine, misericordiam nostram & auxilium petens venit, ut sibi illam haranscaram cum vadimonio, quam vobis jurejurando promisit, nostri amoris & rogatus causa dimittatis; ut ego ex parte mea vobis compensem, *b* patremque meum, ut & ipse vobis compenset, instigem.

a Neve. erat enim Comes à Bogen.

b Henricum III. Imp.

II.

De Comitiis Moguntinis pro dissensionibus Imperii componendis.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ruperto Babebergensis Ecclesiæ Episcopo gratiam & omne bonum. Notum est tibi, quanto periculo tota fluctuat Ecclesia; quantus error in omni surgit Saxonia; quantaque desolatione nobilis illa Metensis penitus destruitur Ecclesia. Et non solùm ibi, sed & in diversis partibus Ecclesia nostri dividitur Imperii. Igitur consilio nostrorum fidelium statuimus fieri Moguntiæ colloquium in Dominico die ante proximum S. Andreæ festum. Huic Colloquio omnes Regni Principes nostri fideles intersunt: & præterea omnes, quorum nobis utilis declaratur aut fides, aut consilii providentia. Ad quod venire te quàm intimè rogamus, quia nullatenus tam ardua negotia Regni & divisio Ecclesiæ, coadunari poterit sine tua maxima sapientia, & egregio consilio & fide, quæ hactenus nobis frequenter in necessitatibus, & in hujusmodi controversiis, Regni, prout nos voluimus, & res exaggerat, præstò fuit. Ad quod Colloquium omnes Saxones nostri fideles venient, rogantes summoperè,

nus in Saxoniam venire, & hos novos errores componere. Metenses autem è contrario Metam clamant nos transire, quatinus illic tandem pax & securitas reddatur Ecclesiæ.

2. Nos quoque, invitante Archiepiscopo, Coloniæ nativitatem Domini celebraturi sumus. Et idcircò statuimus hoc Colloquium ante fieri, ut hujusmodi dissensiones Regni priùs componeremus, quàm nos in remotiora transiremus loca. Sed idcircò prædictam expeditionem distulimus, quatinus communi omnium nostrorum consilio, quæ nobis agenda sint, considerentur.

3. Ergo rogamus te per eam, qua compater nobis effectus es, dilectionem, ne te corporis ægritudo, vel quælibet alia res impediat, quin ad præfatum Colloquium tempore statuto venias; & ibi juxta magnam sapientiam, & solitam fidem tuam, de nostra & Regni utilitate, quæ necessaria sunt nobiscum disponas.

III.

De fide Imperio servanda; & de controverso feudi decreto per Imperatorem facto.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Hartuuico Magdeburgensi Archiepiscopo, gratiam & omne bonum. 1. Laborem tuum & studium circa honorem nostrum quàm maximum esse audivimus: ideoque dignas tibi gratias, prout justum est, referimus, nunc quidem paucis verbis, multis autem factis, cùm (Deo annuente) ad te venerimus. Tu tantum, sicut cœpisti, in tantum pro obtinendo nobis Regni honore in his partibus sis solicitus. Nos enim, qui specialem tibi præ cæteris fidem habemus, proximè, quando à te discessimus, omnia nostra tuæ fidei commisimus. Quod quia fideliter erga nos hactenus observasti, & adhuc te conservaturum veraciter credimus. Fac igitur ut bonus ac discretus, & fidem, quam in te firmam esse credimus, usque ad finem perduc in omnibus. Nos verò in loco intimi amici te habemus: & quodcumque habet perfecta fides, de te nobis fieri confidimus. In hujus itaque fidei testimonium, iterum tibi nos & omnia nostra committimus, ut ita agas in omnibus, sicut bene tibi confidimus.

2. Beneficium autem N. Præpositi, fidelis nostri, quod & anteà tibi commisimus, iterum tibi committimus, ut ad utilitatem ejus illud conserves, & illi, qui injustè tenet, ex nostra parte interdicas; quia dominus ejus, qui modò beneficium sibi illicitè usurpavit, nobis, dum querimonia inde esset, reddidit.

IV.

De hostibus & bannitis Imperii persequendis.

* scr. Boemiæ.

HEINRICUS Dei gratia Imperator Augustus, A. glorioso * Duci & Amico fideli, quidquid in amici affectibus poterit esse fidelius. 1. Cum aliquis privatum commodum suum postponit, & in amici utilitatibus insudat, ea est firma amicitia. Quam amicitiæ benevolentiam te nobis impendisse gaudemus: &, sicut optimo fideli & intimo amico, dignam facere remunerationem intendimus. Nam cùm velles contra Græcos ire, & cum Dux Poloniæ, tuus & amicus & consanguineus, auxilium tuum contra hostes suos peteret, propter nos, sicut amicus fidelissimus, remansisti, ut nostris inimicis resistens, tuum commodum pro nihilo computans, tantummodò nostram causam promovendo adjuvares. Quid igitur restat, nisi maximas tibi grates referentes, sicut nostro optimo fideli, votis omnibus exoptemus eam nobis dari occasionem, qua tibi amantissimè vicissitudinem meritam rependamus: Et sicut in nos bono usus es principio, ita rogamus dulcedinem tuæ dilectionis, ut perseveres, & deleas & conculces adversarios nostros; non parcas eis, donec ex toto conterantur. Nam nos, simili modo, sicut tuos amicos amplectimur, ita inimicis tuis erimus infestissimi inimici: & fœdus, quod cum patruo tuo inivimus, ab hac die inanteà volumus tibi illibatum servare omni tempore vitæ nostræ.

2. Rogamus & te charissime, ut te interveniente frater tuus futura opera emendet, si quid hactenus propter suas necessitates in causa nostra negligentiùs egit. Et quia victrici dextera suas angustias recuperavit, ad nostras injurias, sicut fidelis amicus, respiciat. Nam quia se cum præsidio in illas partes contulit, ubi inimici nostri morantur, & bona eorum sita sunt; ecce locus, ecce occasio, qua & inimicis nostris nocere, & sibi nos poterit amicissimos comparare. Tu ergo, Dilectissime, id modis omnibus, quibus vales, fratri tuo persuade, ut * N. non Ducem, sed judiciario ordine abjudicatum persequatur, & in omnibus ei adversetur, sicut infestissimo hosti nostro.

* Intelligit Othonem Bavariæ Ducem, quem Imperator proscripserat & Ducatu privarat.

3. Quicumque autem de familia Salzeburgensis Archiepiscopi, & aliorum fidelium nostrorum, ducti sunt captivi, rogamus ut causa nostræ dilectionis facias *a* reddi.

a sc. a fratre.

V.

De obedientia urbis Romæ Imperio debita.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum *b* Rex, Consulibus, Senatui, populo Romano, majoribus & minoribus, gratiam suam cum bona voluntate. Divina disponente gratia, postquam Regnum patrium nostrum intravimus, Urbem, caput & sedem nostri Imperii pio affectu visere optavimus, & eam, more *c* majorum prædecessorum exaltare, honorare, ditare, ut Dominus fideles, ut pater filios, ut civis concives decrevimus. Hujus autem propositum desiderii, non voluntatis, iterum diversa diuque disturbata retardavere Regni negocia. Quibus tandem Dei nobis favente clementia sedatis, compositis, subjectis, expediti in Italiam venimus, illamque præ cæteris terris discordem & divisam pro tempore, ad justitiam & concordiam coegimus. Ad vos ergo properantes, & jam diu desideratum inceptum ad effectum perducere conantes, ut Legati nostri, jussu nostro, laudaverunt, nosque invitati sumus, Ecclesiæ & ab Ecclesia, vobis & à vobis pro facienda & recipienda justitia, pacificè venimus. Volumus, quatenus idoneos Nuncios, vestræ voluntatis providos, & nostri honoris devotos, nobis obviam mittatis, quorum consilio & nostrorum unito, ad vos vobis commodè & nobis apertiùs veniamus.

b Imperator.

c al. Magorum.

VI.

VI.

De beneficio vacante per Episcopum non concedendo sine Imperatoris scitu & voluntate.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Rnperto Babebergensi Episcopo gratiam & omne bonum. Qunniam semper nobis fuisti fidelis, quemadmodum debuisti, & nostrum honorem sicut vir sapiens & fidelis egregius retinere & amplificare studuisti; grates tibi quàm maximas referimus; & inde procul dubio scias, dignam tibi facere remunerationem intendi mus. Tuam igitur rogamus fidelitatem confidenter, ut beneficio, qnod fuit Oudalrici *a* divitis, nullam pnmissionem vel concessionem alicui facias, dnnec nobis loquaris, aut inde nostram sentias certis litteris voluntatem. Si enim hoc attenderis, nos faciemus propter tuam charitatem, qund nns rogasti in tuis litteris. Et tu stude honnri nostrn, sicut in te confidimus providere.

a Comitis.

VII.

De beneficio paterno in filium conferendo.

HEINRICUS Dei gratia Rnmanorum Imperatnr Augustus, Rnperto Babeburgensium Episcopn gratiam suam & omne bonum. Novit optimè Dilectio tua, quanto tempore quàm optima fide nobis servierit Oudalricus, & filius ejus G... qui nuper miseranda omnibus bonis, quia immatura morte recessit à seculn. Urget itaque nos tam humanitatis compassin, quàm Justitiæ necessitudo, ut in parvulos ejusdem G... avitæ & paternæ *b* servitutis memores simus, & orbitati eorum debitæ pietatis suffragio consulamus. Unde te solicitè commonemus, & summis precibus obsecramus, ut filio ejus, patris beneficium benignè prn respectu Dei, & nostra interventione concedas, nulla hoc differens occasione, nulla excusans vel abnuens ratinne. Commendationem autem pueri usque in præsentiam nnstram ut differas rngamus, sicut de nobis curas.

b i. servitii, ministerii; obsequii.

VIII.

De Custodia Ecclesiæ, & alio beneficio vacante.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ruperto reverentissimo, & patrino suo in Christo dilectissimn, gratiam suam & plurimam in Christo salutem. Cùm præ omnibus maximam habeam in te fiduciam, miror quòd totiens te pro una eademque re rogavi, & nihil mihi dignum prn mea spe respondisti; præsertim cùm nihil unquam ita sit arduum, quod putaverim abs te mihi denegari. Sed & adhuc iteratas preces ingeminando irentidem Dilectinnis tuæ dulcedinem velim exnratam, ut de Custodia Ecclesiæ tuæ inclinatiùs mihi aurem præbeas, & eam mihi per præsentem Nuncium transmittas.

2. Prætereà quia Comea Oudalricus obiisse dicitur, non aliter te rogo, quàm ut revocem tibi in memoriam, siquid prn amore & voluntate tua fecerim, ita ut apertè in hac petitinne experiar, quantum me diligas. Nec te rogo, nisi talia, quæ hnnori & proficuo tuo erunt profutura. Rngo, inquam, ut beneficia, quæ ex te habuit, nulli prnmittas, nec aliquid inde facias, sed totam ipsius rei actionem differas usque ad nostram utriusque ad invicem præsentiam.

IX.

De Præposito vel Custode Ecclesiæ.

HEINRICUA Dei gratia Imperator Augustus, Rupetm venerabili Episcopo & dilecto compatri, gratiæ suæ optimam vnluntatem. Quia in Custodia Babebergensi per effectum npetis nnstram implesti voluntatem, magnas tibi grates, sicut optimo fideli nnstro, referimus. Quod superest, rogamus, & firmiter tibi præcipimus, ut prohibeas, ne ejusdem Ecclesiæ Custos alicujus inde aut calumniam in bonis suis patiatur; & illos, qui se de illa Custodia beneficiatos asserunt, Episcopali autoritate constringe, beneficia de ipsnrum manibus excute, & restitue. Nam id Principum nostrorum decretn indultum atque concessum & confirmatum est, ut nullus Præpnsitus vel Custos Ecclesiæ, potestatem habeat quidquam de bonis Ecclesiæ in beneficium alicui præstare: &, si factum fuerit, irritum haberi.

X.

De officio Episcopali.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ottoni Babenbergensis Ecclesiæ Episcopo, gratiam, dilectionem & omne bonum. Perfectus amor, cum utique domesticus cordis sit, non ad oculum tantùm valet, non ad oculum spectat, non pendet ex tempore, per quem absentes quantò longiùs separantur, tantò arctius mutua pro se snlicitudine constringuntur. Nos certè absentis tui ampliorem, quàm dum *c* affuisti, curam gerimus, eodem, quo te proveximus, animo cuncta tibi prospera cupientes; adversa, etsi non accidant, quia possunt accidere, verentes. Unde maximo nobis gaudio est, quod adhuc de rebus tuis nptata comperimus, te videlicet ab Ecclesia tua honorificè receptum, grata nmnibus responsionum habitibus, & actuum temperantia placuisse, & in præstandis beneficiis necessariam laudabiliter exhibuisse cautelam. Qua de re consulimus, hortamur, & petimus, ut quod facis facias, ne primitias bonæ famæ, si manum remiseris,

c Fuit enim Cancellarius Imperatoris.

ſetis, perdas, quia bona inceptio ſine fine, ſpecioſi corporis inſtar eſt ſine capite. Nemo te à delectu Eccleſiaſticæ ſecundum juſtitiam utilitatis terrore detorqueat, precio flectat, ſuadendi fellito melle ſeducat; quoniam tentatus his omnibus, ſi probatus fueris, facilè omnia propulſabis. Si quid autem grave tuis viribus æſtimabis, ad nos tibi proculdubio ſuccurſuros ex noſtri diſſetas occaſione præcepti.

XI.

De Comitiis Imperialibus Spiram indictis pro reformando ſtatu Romani Imperii.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, Ottoni Babenbergenſium dilecto Epiſcopo gratiam abundè & omne bonum. Româ noſtri Nuncii rediere, & Dei gratia ex parte maxima nobis læta & proſpera retulere. Mandant etiam nobis noſtri fideles, quòd tempus habemus acceptabile, ut Romanæ Sedi & Reipublicæ conſulamus. Quapropter neceſſariò noſtros Principes convocamus, ut inde, ſicuti juſtum eſt, eorum conſilium & auxilium habeamus. Ad quod plurimum indigemus tuæ fidei præſentia, & tui conſilii prudentia; quoniam & te cordetenus diligimus, & tibi de omni honore noſtro, prout nobismetipſis, indubitanter confidimus. Confidenter igitur & intimè tuam rogamus dilectionem, ut die Veneris poſt proximum feſtum ſanctæ Mariæ, venias ad nos Spiram, & ibi ſuper his tuo & aliorum noſtrorum Principum conſilio ad Dei honorem & Regni, & Chriſtianæ pacis ſtatum tractabimus. Et hilariter facias hoc, ſciens quòd te citò dimittemus. Et hoc libenter tibi parceremus, niſi tam alti negocii nos urgeret inſtantia.

2. Prætereà mandamus tibi, ut mittas pro Comite N... quem tibi commiſimus, & eum nobis repræſentes.

XII.

De expeditione Imperiali in rebellem Comitem Flandrenſium.

Anno Chriſti 1102.

a Lotharichiæ, ſive Lotharingiæ inferioris; aut certè Brabantiæ.

b An Boloniæ.

c Flandrenſium ſive Atrebatum.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, Ottoni Babenbergenſi Epiſcopo, ſuo fideli chariſſimo gratiam & omne bonum. Cum Dei providentia & magnæ pietatis ejus conſilio de noſtro Regno ubique pacificato gauderemus, advenerunt nobis nuncii ex parte Godefridi *a* Ducis, & Balduini *b* Comitii, aliorumque fidelium noſtrorum Marchiæ Flandrenſis, intimantes eos diutius non poſſe ſuſtinere moleſtias Roberti *c* Comitis, qui Regnum noſtrum invaſit, & ad ignominiam omnium, qui in eo ſunt, ſibi noſtrum Cameracenſem Epiſcopatum uſurpavit. Unde, quemadmodùm res hortabatur, noſtros Principes convocatos conſuluimus, & ab eis ſapienter re notata, conſtituimus eorum conſilio nos facturos expeditionem in Flandriam ſupra tam præſumptuoſum hoſtem, qui noſter miles debet eſſe, ne diutiùs de imminutione & dedecore Regni noſtri impunè ſuperbiat. Hoc ſiquidem tam manifeſtum & tam commune Regni noſtri dedecus tibi fieri, ſi tuum honorem diligis, penſare debes cordetenus. Ut igitur fideliter hoc facias & prudenter, rogamus te ſub ſpe remunerationis gratiſſimæ, & per fidelitatem, quam nobis & Regno debes, monemus, ut omni occaſione deſtructa, ſicut honor eſt Regni atque tuus, ad expeditionem venias; ſciens quod in proximo feſto Sanctorum omnium Tungris juxta Leodium conveniemus, parati ſuper Flandriam equitare. Nec mireris, mutatum eſſe adventum noſtrum Radiſponam, ſicut intellexeras, quando nobiſcum eras; quia hujus rei neceſſitas intervenit, & utiliter ad dedecus Regni firmiter eſt laudata ab omnibus noſtris expeditio noſtra ſuper hoſtes in Flandriam.

XIII.

Ad Epiſcopum Bambergenſem, ut in fide perſiſtat; & beneficium quoddam Eccleſiaſticum in quendam Imperii fidelem conferat.

Anno Chriſti 1105.

a Propter rebellionem filii Henrici Regis Rom qui tyrannidem Imperii invaſerat.

b Preces Imperiales pro beneficio Eccleſiaſtico.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Othoni Babenbergenſi Epiſcopo, ſuo dilecto & certo fideli, gratiam & omne bonum.

1. Nunc imminente *a* neceſſitate debet apparere, qui ſint fideles nobis, & ipſa evidentia reâ manifeſtandum eſt, quantum nos diligant & honorem noſtrum. Scias igitur, quòd nos uſque Wirzeburc venimus cum multis militibus; & adhuc ibidem plures exſpectamus, cupientes cum Dei adjutorio inimicos noſtros invadere, & caſtrum noſtrum Nurenberc, quod obſident, liberare. Quapropter tibi, ſicut optimo fideli, rogando mandamus, ut ad nos venire feſtines cum omnibus, quos habere poteris, ſicut tibi confidimus.

2. Inſuper etiam diligenter te *b* rogamus, ut in præſenti noſtram conſideres neceſſitatem, & A... qui nobis eſt neceſſarius, concedas beneficium, quod à te poſtulat, animadvertens, quòd modò nos præſens periculum compellit multis ſupplicare, & eorum voluntatem faciendo ipſos in noſtra fidelitate confirmare; & hac ratione conſtrictos, de his & de aliis multis oportet nos te rogare aliter, quàm vellemus: ſed nos, Deo volente, ſi proſperitas advenerit, te & Eccleſiam tuam, ſicut dignum eſt, reſpiciemus. De hac re fac, ſecundum quod tibi dicet N... ex noſtri parte.

XIV.

Pro fide legitimo Imperio ſervanda adverſus Tyrannum invaſorem.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, Othoni Babenbergenſi Epiſcopo gratiam & omne bonum.

1. Scimus, quia legationibus filii noſtri frequenter fatigatis, ſicut nobis per tuũ Nunciũ mandaſti. Confidimus autem de tuæ bonitatis fide, quod nec precibus, nec minis, nec perſuaſionibus, nec blandiciis,

diciis, acquiescas nostris contra nos inimicis, sed semper fideliter nobiscũ permaneas. Quantascunq; autem persecutiones ab inimicis nostris sustineas, nullatenus tamen terrearis, sed certus esto, quòd te non deseremus sive in pace, sive in periculo, & fiduciam habeas in omnipotente Domino, quòd nobiscum citò à præsenti liberaberis periculo. Sicut ergò de te confidimus, & per Nuncium tuum tibi mandavimus, ad diem & locum, quem condiximus, venire non dubites.

2. Igitur per fidem, quam nobis debes, neque precibus, neque minis aliquatenus terrearis, ut ad filium nostrum transferaris: & ab omni Ecclesia, atq; per omnes Congregationes tibi commissas, orationes sine intermissione fac fieri ad Deum pro nobis.

3. Castrum etiam tuum ita diligenter custodiri facias, ne aliquis ex custodibus ab eo descendat.

4. Nuncium etiam tuum ad consolandos mittas Nurenbergenses.

HENRICI IV. IMPERATORIS AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1069.

Ut Abbas propter contumaciam Abbatia Imperialis abdicetur.

HEINRICUS Dei gratia Rex, Udalrico Monacho.

Miramur, quo ausu cujúsve solatio Abbatiam nostram contra nos retinere volueris, nec nobis inde serviens, nec patrono nostro * Adelberto, cui hanc dedimus, quicquam subjectionis impertiens. Quapropter volumus, firmiterque tibi sub interminatione propriæ salutis præcipimus, ut absque morâ nostra relinquere non differas, nec ulterius aliquid de hisce intromittere præsumas. Virgam quoque Nuncio nostro portandam tradas. Dat. &c.

* Archiepiscopo Bremensi.

EJUSDEM MANDATUM

Anno Christi 1069.

Ad Monachos Laureshamenses de obedientia Abbatis depositi nullatenus ulteriùs exhibenda.

SICUT de vestra semper obedientia accepimua, sic & modò probare volumus. Præcipimus quidem Udalrieum quondam dictum Abbatem vestrum, quem nos propter inobedientiam & malum exemplum, temerarium judicavimus, nihil vobis debere jubere, nec vos ultrà ei obedire debere. Ergo si nostræ voluntati obsecundatis, in nullo sibi amplius obediatis.

DECRETA COMITIORUM WORMATIENSIUM IN CAUSA HENRICI V. IMPERATORIS, & GREGORII VII. P.R. celebratorum Anno Domini M. L X X V I.

Anno Christi 1076.

HENRICUS, Dei gratia Rex, * gratiam, salutem, dilectionem non omnibus sed paucis eandem. In maximis negotiis, maximis maximorum opus est consiliis, qui & facultatem habeant exterius, & voluntate non careant interius, ut rei, cui bene cupiunt, bene consulere, & velint & possint. Quia in cujuslibet profectu nec facultas sine voluntate, nec voluntas sine facultate proderit. Quod utrumque Tu N. fidelissime, ut arbitramur, æqualiter possides; vel, ut veriùs dicamus, licet maximo tibi maxima non desit facultas, major tamen adhuc maxima facultate, si bene te novimus, & fidem tuam diligenter notavimus, in nostram & regni utilitatem exuberat voluntas. De præteritis enim fideliter exhibitis, in futuris crescit spes fideliùs exhibendis. Tuæ autem dilectioni committimus, ne *spei nostræ desit fidea tua, quia de nullius regni Principum vel Episcoporum fidelitate, quàm de tua, majora speramus; sicut hactenus non modò in præteritarum rerum exhibitione, verùm etiam in sperandarum promissione tua gavisi sumus. Assit ergo in tempore hoc opportuno tua cum facultate voluntas, quam non modò nostra, verùm etiam omnium Coepiscoporum fratrumq; tuorum, immò totius oppressæ Ecclesiæ exoptat necessitas. Non enim hanc oppressionem ignoras, tantùm vide ne oppressæ Ecclesiæ solatium subtrahas, sed Regno & Sacerdotio condoleas: quo utroque sicut hucusque Ecclesia est exaltata, ita nunc heu humiliatur utroq; viduata. Nam unus dum utrumque sibi vendicavit, utrumque dissipavit; nec in uno profuit, qui in neutro prodesse voluit nec potuit. Et ne diutiùs notati nomine te suspendamus, accipe quem dicimus, * Hildebrandum scilicet, Monachum quidem habitu, dictum Apostolicum, non pastoris cura sed invasoris violentia; Apostolicæ Sedi præsidentem, & de sede pacis Catholicæ, pacis unicæ vinculũ dissipantem, ut tibimet ipsi in promptu est scire. Ut enim de pluribus pauca referamus, Regnum & Sacerdotium Deo nesciente sibi usurpavit, in quo piam Dei ordinationem contempsit, qui non in uno sed in duobus duo, id est Regnum & Sacerdotium principaliter consistere voluit: sicut ipse Salvator in passione de *a* duorum gladiorum sufficientia typica intelligi innuit. Cui cum diceretur: *b Domine, ecce duo gladii hic:* respondet, *Satis est*; significans, hac sufficiente dualitate spiritualem & *c* materialem gladium in Ecclesia esse gerendum, quibus omne nocivum foret amputandum; videlicet Sacerdotali, ad obedientiam Regis pro

* Hoc diploma generale est ad omnes Episcopos Imperio fideles. Exstant etiam specialia ad singulos hiisdem ipsissimis verbis. Ut unum, cujus initium: Henricus Dei gratia Rex, Hildolpho Coloniensi Archiepiscopo gratiam, salutem & dilectionem. In max. &c.

* al. spes nostra major sit fide tua.

* Qui se Gregorium VII. ab electione nominavit.

a vide Specul. Saxon. initio.

b Luc. 22.

c al. carnalem.

Deo; Regali verò gladio, ad expugnandos & expellendos Christi inimicos exteriùs, & ad obedientiam Sacerdotii interiùs, omnem hominem docens fore *a* constringendum, ut ita de alio in alium charitate redderetur, dum nec Sacerdotii Regnum, nec Sacerdotium Regni honore privaretur. Hanc Dei ordinationem qualiter Hildebrandica confuderit insania, tu ipse nosti, si scire novisti, vel voluisti. Nam nullum ejus judicio licet esse Sacerdotem, nisi qui hoc à fastu suo emendicaverit. Me quoque, quem Deus in Regnum, non autem illum vocavit ad Sacerdotium, quia me de Deo, & non de illo regnare velle vidit, quia ipse me Regem non constituit, Regno privare studuit, minitans Regnum animamque mihi se tollere, quorum neutrum concessit. Hæc & iis similia quum sæpiùs in nostram, ut ipse nosti contumeliam struxerit, non tamen adhuc sufficere credit, qui de die in diem nova & exquisita confusionis genera nobis ingerit, ut in nostris Nunciis noviter argumentum dedit. Nam charta exponere non sufficit, qualiter eosdem nostros Nuncios tractaverit, quam indignis modis affecerit, quàm crudeliter eos incarceraverit, & carceratos nuditate, frigore, fame, siti, ac plagis contriverit, sicque demum ad exemplum per medium civitatis circumductos omnibus spectaculum præbere jusserit, ita ut eundem cum Decio tyranno insanire, & Sanctos afflare credas & dicas. Unde ne pigeat, Charissime, communi nostrûm, scilicet meæ & Coëpiscoporum tuorum, petitioni satisfacere, ut in Heptacosten Wormaciam venias, & ibi plura, quorum pauca docet Chartula, cum centum Principibus audias, & quid agendum sit doceas, rogatus per dilectionem Coëpiscoporum, oratus per utilitatem Ecclesiæ, obligatus per vitæ nostræ & Regni totius honorem. Valete.

a. al. castigandum.

DILECTIS IN CHRISTO FRATRIBUS ET DOMINIS, ARCHIEPISCOPIS, EPISCOPIS, PRINCIPIbus, Romani Imperii Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Majoribus & Minoribus, Clero & Populo, Sanctæ Ecclesiæ Cultoribus, THEODORICUS VERDUNENSIS EPISCOPUS Dei gratia, id quod est, fraternam dilectionem, debitam servitutem, perpetuam in Domino Salutem.

REGNI nostri perturbatio &, ut veriùs dicam, nisi Dominus avertat, proxima nimis annullatio, in maximum dolorem nos excitat, in lachrymas vocat, in miserabilem querimoniam coram Deo & hominibus nos animat. Hildebrandus, qui dicitur caput, jam ex cauda Ecclesiæ: qui fundamentum, jam detrimentum est Ecclesiæ. Hic dispergit, qui dicebatur congregare: hic Ecclesiam odit, qui dicebatur diligere: jam usque ad omnimodam hæresim infirmat, qui dicebatur Ecclesiam Sanctam confirmare. O inaudita arrogantia hominis, supra omnem Ecclesiam in se gloriantis, supra omnem maliciam malè agentis, unitatem Ecclesiæ scindentis; quod inauditum est, Regnum & Regem Catholicum destruere præsumentis, impios justificantis, pios injustissimè damnantis, Decreta Patrum pervertentis, * Regem adulterinum extollentis, Regem liberum & legitimum etiam cum memoria nominis Regii extinguere meditantis. Perjuria, fidelitatem dicit; fidem, sacrilegium facit, imoque ab initio fuit mendax * pater ejus, per omnia mentitur, & in omnibus veritati contradicit. Videat Deus & judicet: videte vos, & judicate. Hominem impium, hominem abominatum, membra Ecclesiæ subvertentem, caput nostrum faceremus? Nos omni Ecclesiastico honore verissimè destituentem, patrem nobis constitueremus? Vita sua illum accusat, perversitas damnat, obstinatio maliciæ illum anathematizat. In qua re vobiscum esse, vobiscum facere, vobiscum laborem subire, assensum, consilium, auxilium vestrum non recuso. De eligendo autem Pontifice, qui errata corrigat, qui destructa restituat, qui hujusmodi fortia confundat, Deo cooperante vobiscum operabimur, Deo consentiente vobiscum sentiemus, & pro honore Ecclesiæ, & pro recuperatione Regis & Regni, in nullo vobis deerimus. Valete.

* Lotharium II.

* sc. Diabolus Johan. 8.

PATRIBUS NON FRATRIBUS; DOMINIS NON AMICIS, ENGELBERTUS DESIGNATUS Treverensis Episcopus Ecclesiæ, devotissimas Orationes in Christo.

FERRE sententiam contra Apostolicum, non est tutum; imò insanum & omnino nefarium, aliquid audere in illum, qui in vice sancti Petri fungitur legatione ipsius Christi. Iste autem, qui invasit sedem Apostolicam, qui inaudita elatione effertur, qui prophanis novitatibus studet, amplo nomine delectatur, quem neque Christianum appellem, quia non habet characterem, id est pacem & charitatem, quam *b* Christus suis militibus impressit, qua Christus suos notavit: non occurrere contra hunc, non insurgere, magnum sanctæ matris Ecclesiæ est periculum, & planè est contra Deum. Quis enim nescit, ex hoc quasi fonte omnis dissensionis, & capite omnis schismatis, exclusa pace Ecclesiæ, discordiam totius mundi emersisse? Quis, inquam, non videt, per hunc quasi signiferum, tantum sanguinem mundi effusum esse? De multis rationibus, qui non sequitur Christum, nequeo verè appellare Christianum: ita certè nec Papam, quem video toties & tam manifestum homicidam. En bonus & sanctus Papa, cujus cõsiliis, cujus instinctu & ductu, membra Christi tot & tam perditis modis sunt dilacerata. En bonus pastor, qui in illos tanta crudelitate grassatur, pro quibus Christ⁹ in cru-

b. Joh. 13.15. & 1. Johan. 2.

ce pe-

te pependit, quos ipse proprio sanguine redemit. En vetus Pontifex, & justus Sacerdos, qui sicut dubitat, si illud quod sumitur in Dominica mensa sit verum corpus & sanguis Christi, ita non pœnitentibus etiam ea, quæ justè fracta sunt, condonat sacramenta. Nihil certè ita est impium & nefarium, nihil ita detestabile & execrabile, quod ipse curet, dum alios contra Regem armet; dum alios ad bellum, quod ipse omnibus intendit, excitet. Inter has multiplices calamitates & miserias, quas patitur & conqueritur sancta Ecclesia, mihi quoq; illata est ab eo tam superba quàm violenta injuria. Cùm enim Treveris pati consensu tam Cleri quàm plebis essem electus Episcopus, tamen eo impediente, nullam culpam obtendente, ferè per biennium consecrationem obtinere non potui, omnibus ejusdem Ecclesiæ filiis & Suffraganeis intercedentibus, & inusitatam suæ Metropoleos viduitatem multum querentibus. Nihil mihi profuit syncerus introitus, & legitima mea electio apud illum, nihil valuit consona authoritas Episcoporum, & studiosa loci intercessio. Ut taceam mea, ut prætermittam privata; quia malus & non purus ejus introitus, quæ minatus est, pervenit ad perditissima exempla. Ne plus per hunc sancta, quæ modò extremum trahit spiritum, periclitetur Ecclesia, ecce me dico, quòd nullam ei obedientiam posthac servabo, nec meo judicio amplius sedebit in loco & in vice sancti Petri, quem ipse non sequitur olistupendâ abusione novitatis suæ, & inauditi * decreti. * Quo abdicavit Imperio Imperatorem.

SENTENTIA EPISCOPORUM IMPERIALIUM, DAMNANS HILDEBRANDUM PAPAM.

Sigifridus Moguntinus, } Archiepiscopus.
Udo Treverensis,
Wilhelmus Trajectensis,
Herimannus Metensis,
Henrichus Leodiensis,
Richardus Verdonensis,
Bibo Tullensis,
Huzmannus Spirensis,
Burcardus Halberstadensis,
Wernherus Strasburgensis,
Borckhardus Basiliensis,
Otto Constantiensis,
Adelbero Wirtzburgensis,
Rudbertus Babenbergensis, } Episcopus
Otto Ratisponensis,
Elingardus Frisingensis,
Udalricus Eystettensis,
Fridericus Monasteriensis,
Eilbertus Mindensis,
Hezil Hiltioesheymensis,
Beno Osenebuigensis,
Eppo Neapolitanus,
Imardus Paderbrunnensis,
Thiedo Braodenabrugensis,
Burckhardus Losannensis,
Bruno a Uoensis, a. An Verdensis? an Genevensis?

HILDEBRANDO fratri &c. Cum primùm Ecclesiæ gubernacula invasisses, etsi bene nobis cognitum esset, quàm illicitam & nefariam rem contra jus & fas familiari tibi arrogantia præsumpsisses, dissimulanda tamen, dispensatoria quadam taciturnitate, tam vitiosa introitus tui exordia putavimus, sperantes videlicet tam criminosa principia consequentis regiminis tui probitate & industria emendanda, & aliquatenus obliteranda. Verum nunc, ut lamentabilis universalis Ecclesiæ status clamat & deplorat, malis initiis tuis per pejores actionum decretorumque tuorum progressus, infœlici respondes tenore & pertinacia. Cum enim a Dominus & Redemptor noster, pacis a. Joh. 13. & 15. & 1. Joan. & charitatis bonum quasi singularem fidelibus suis characterem impresserit, cujus rei testimonia existunt plura, quam ut epistolari brevitate comprehendi valeant; tu è contrario, dum prophanis studiis novitatibus, dum magis amplo quàm bono nomine delectaris, dum inaudita elatione distenderis, velut quidam signifer schismatis, omnia membra Ecclesiæ, quæ secundum Apostolum quietam & tranquillã vitam ante hæc tua tempora agebant, superba crudelitate, crudeliq; superbia lacerasti: flammasq; discordiæ, quas in Rom. Eccl. diris factionibus excitasti per omnes Ecclesias Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & Hispaniæ furiali dementia sparsisti. Sublata enim, quantũ in te fuit, omni potestate ab Episcopis, quæ eis divinitus per gratiam Sp. S. qui maximè in ordinationibus operatur, collata esse dinoscitur, omniq; rerum Ecclesiasticarũ administratione plebeio furori per te attributa, dum nemo jã b alicui Episcopus aut Presbyter est, nisi qui hoc indignissima assentatione à fastu tuo emẽdicaverit, b. al. alicubi.

omnem

omnem Apostolicæ institutionis vigorem, illamque pulcherrimam membrorum Christi distriburionem, quam Doctor gentium toties commendat & inculcat, miserabili confusione miscuisti: sicque per hæc tua gloriosa decreta (quod sine lachrymis dici non potest) Christi ferè nomen periit. Quis autem illud pro indignitate rei non stupeat, quòd novam quandam indebitamque potentiam tibi usurpando arrogas, ut debita universæ fraternitati jura destruas? Asseris enim, cujuscunque nostrûm Parrochiani aliquod delictum ad te vel sola fama perveniat, ultra jam non habere quemquam nostrûm aliqnam potestatem vel ligandi vel solvendi, præter te solum aut eum, quem tu specialiter ad hoc delegeris. Quæ sententia quòd omnem insaniam excedat, quis in sacris literis eruditus non videat?

Gregorius VII. Papa Romanus condemnatur. a. ejus nominis Tertio.

Quia ergo per hos aliosque præsumptionum tuarum spiritus Ecclesiam Dei tam graviter periclitantem, imò ferè pessundatam, diutiùs tolerare omni malo deterius judicavimus, placuit, ut communi omnium nostrûm consilio tibi, quod hactenus tacuimus, innotescat, quamobrem nec modò possis, nec umquam potueris Apostolicæ sedi præesse: Tu ipse bonæ memoriæ *a* HENRICO Imperatori teipsum corporali sacramento obstrinxisti, quòd numquam vivente ipso Imperatore, aut filio ejus Domino nostro glorioso Rege, qui modò summæ rerum præest, Papatum aut ipse susciperes, aut alium, quantum in te est, suscipere patereris, absque assensu & laudamento vel patris, dum viveret, vel filii, dum ipse viveret. Atque hujus sacramenti sunt hodie testes plerique Episcopi, qui hoc tunc & oculis suis vidêre & auribus audiêre. Illud etiam recordare, quomodo tu ipse aliquos ex Cardinalibus, cùm ambitio Papatus titillaret, ad tollendam æmulationem hac occasione & conditione, ut ipsi hoc idem facerent, sacramento te obligasti, quòd numquam Papatum habiturus esses. Utraque hæc sacramentorum quàm sanctè, quàm cantè observaveris, tu videris. Prætereà cùm tempore Nicolai Papæ Synodus celebraretur, in qua centum viginti quinque Episcopi consederant, sub anathemate id statutum & decretum est, ut nullus unquam Papa fieret, nisi per electionem Cardinalium, & approbationem populi, & per consensum & authoritatem Regis. Atque hujus Consilii seu Decreti tu ipse author & persuasor subscriptorque fuisti. Ad hæc quasi fœtore quodam gravissimi scandali totam Ecclesiá replesti de convictu & cohabitatione alienæ mulieris familiariori quàm necesse sit. In qua re verecundia nostra magis quàm causa laborat; quamvis hæc generalis querela ubique personuerit, omnia judicia, omnia decreta per fœminas in sede Apostolica actitari, denique per hunc fœminarum novum Senatum totius orbis & Ecclesiæ jura administrari. Nam de injuriis & contumeliis Episcoporum, quos fornicarios & filios meretricum, & cætera id genus indignissimè appellas, nulla querimonia sufficit. Quia ergo & introitus tuus tantis perjuriis initiatus est, & Ecclesia Dei tam gravi tempestate per abusionem novitatum tuarum periclitatur, & vitam per conversationem tuam tam multiplici infamia dehonestati, obedientiam, quam tibi nullam promisimus, nec de cætero ullam servaturos esse, renuntiamus. Et quia nemo nostrûm, ut tu publicè declamas, tibi hactenus fuit Episcopus, ita tu quoque nulli nostrûm amodò eris Apostolicus.

Anno Christi 1077.

DECRETA
COMITIORUM FORCHEIMENSIUM
DE LEGE REGIA, ET NE IMPERIUM PROCEDAT
successione, sed electione,

*STATUTA A RUDOLPHO REGE, AB ARCHIEPISCOPIS, EPIscopis, Ducibus, Comitibus, * Majoribus & Minoribus electo in Conventu apud Forcheim, Anno Domini MLXXVII.*

* Herren und Knechten. vel, Baronibus & civib.

SAXONES & Suevi Forcheim conveniunt, sed & de aliis regionibus Legati aderant, quicqnid isti de Republica commodè definierint, idem laudare suos indicant. Aderat etiam Legatus Apostolici, qui cuncta, quæ de Regno Principes utiliter disponerent, Apostolicæ sublimitatis auctoritate firmaret. Ex multis, quos probitate dignos in electione proposuerunt, tandem RODULFUM Ducem Suevorum Regem sibi Saxones & Suevi concorditer elegerunt.

2. At cum singuli deberent eum Regem laudare, quidam voluerunt aliquas conditiones interponere, ut hac lege eum super se levarent Regem, quatenus sibi de suis injuriis specialiter promitteret justificationem. Otto namque *a* Dux non prius volebat eum sibi Regem constituere, nisi promitteret honorem sibi injustè ablatum restituere. Sic & *b* alii multi suas singulares causas interponunt, quas ut ille se correcturum promitteret, volunt. Quod intelligens Apostolici Legatus fieri prohibuit, & ostendens eum non singulorum, sed universorum fore Regem, ut universis justum se promitteret, satis esse perhibuit. Ait etiam, si eo modo, quo cœptum fuerat, promissionibus singillatim præmissis eligeretur, ipsa electio non sincera, sed hæresis Simoniacæ veneno polluta videretur.

a. cui Henricus Imp. Bavariam ademit, & in Welphonem contulit.
b. quos inter Bertholdus Carinthiæ & Zeringiæ Dux, cui Imp. Carinthiam ademerat.

3. Tamen quædam sunt ibi causæ specialiter exceptæ, quas quod injustè viguerant, deberet emendare; scilicet ut Episcopatus non pro precio nec pro amicitia daret, sed unicuique Ecclesiæ de suis electionem (sicut jubent Canones) permitteret.

4. Hoc etiam ibi consensu communi comprobatum, Romani Pontificis auctoritate est corroboratum, ut Regia potestas nulli per hæreditatem, sicut ante fuit consuetudo, cederet, sed filius Regis, etiamsi valde dignus esset, per electionem spontaneam, quàm per successionis lineam, Rex proveniret: si verò non esset dignus filius, vel si nollet eum populus, quem Regem facere vellet, haberet in potestate populus.

5. Hæc

5. Hæc omnia legaliter constituta sunt in conventu apud Forcheim, anno Dominicæ incarnationis M L XXVII. anno IV. Venerabilis Papæ Gregorii in hoc nomine Septimi, Indictione XV. Idibus Martii.

Hæc ita commemorat Bruno in Histor. Belli Saxonici, pag. 134. & seq. qui quidem Bruno cum Episcopo suo Constantiensi ipsi Conventui interfuit. Hujus Conventus & Decretorum etiam meminit Paulus Bernriedensis in Vita Gregorii Papæ VII. pag. 214. hisce verbis:

Facto Conventu apud Forecheim, Legati Romanæ Ecclesiæ (Bernhardus Cardinalis Diaconus, & Bernhardus Abbas Massiliensis, cum Christiano posteà Aversanæ Ecclesiæ Episcopo) literas Apostolicas in medium protulerunt: quàm parum Dominus Papa de promissione Regis lætatus fuerit, cum adversarii Ecclesiæ plus audaciæ quàm terroris ex præsentia Regis acciperent. Ad hoc, ajebant, eum petere, ut novi Regis electionem, de qua audierat, in adventum ejus differrent, si hoc sine periculo fieri posse perpenderent.

Peracta igitur Legatione, Archiepiscopi, Episcopi, Duces, Marchiones, Comites, Majores atque Minores, debitam reverentiam Legatis impendentes, per consessum singuli surrexerunt; &, quot contumeliis, & quot periculis jam à HENRICO Rege affecti essent, vel se afficiendos fore non dubitarent, Legatis lamentari cœperunt, seq; totiens insidias ejus inter ipsa pacis oscula vix evasisse, ut nec juramento ejus deinceps aliquam fidem exhibere possent: hoc quoq; addentes, se tamdiu eum post depositionem tolerasse, non utiq; ut correctionem ejus, utpote penitus desperatam, exspectarent, sed ut quibusdam occasionem calumniandi auferrent, qui fortasse ei, si non tamdiu exspectaretur, correctionem interclusam fore conquererentur, totaque illa die cum hujusmodi querimoniis transacta, nec medietatem injuriarum sibi illatarum enumerare potuerunt.

In crastinum vero iterum ad hospitia Legatorum convenientes, pro sua necessitate sublevanda, eos consuluerunt, suggerentes eis periculosissimum & irrevocabile schisma in toto Regno futurum, nisi in eodem Conventu, ut deliberaverant, in alicujus novi capitis sublevatione Confœderati illud anticipare festinarent. Legati autem Legationis suæ non immemores, satis compendiosè ad hæc responderunt, sibi quidem optimum videri, si Regis constitutionem, juxta eorum Legationem, in adventum Domini Papæ sine periculo differre possent. Cæterùm provisione Regni non tam in eorum consilio, quàm in Principum arbitrio sitam esse dixerunt, qui Rempublicam in manibus tenerent, ac totius Regni damnum sive proficuum optimè prænossent. Itaq; Principes Regni de adventu Papæ incerti, sed de maxima dissensione eventura, & periculo, si differrent, certissimi, accepta licentia à Legatis apud Moguntinum Archiepiscopum convenerunt, & quid eis agendum esset, singulari diligentia invicem tractaverunt; considerantes quidem, se ad nullam dilationem ab Apostolico coactos, sed hoc in eorum arbitrio positum esse; nec alicui, nisi sibi ipsis deinceps imputandum fore, si dilatio noceret.

Insuper se nullius subjectionis exhibendæ HENRICO Regi obnoxios, imò per Apostolici banni transgressionem damnandos, si aliquam subjectionem Regi deinceps exhiberent. Nam Papa, priusquam eum anathematizaret, ex parte omnipotentis Dei, & S. Petri, & sua, illi Regnum interdixit, & omnes Christianos juramento, quod * sibi fecissent, vel facturi essent, absolvit; &, ut nullus ei, ut Regi serviret, interdixit, qui posteà ab eo communionem tantum, non Regnum, falsa correctionis promissione recuperavit.

* pro, illi, sc. Henrico.

Hoc igitur Principes Regni diligentissimè perscrutati, se quidem à Regis HENRICI potestate penitus, ut prædictum est, emancipatos, nec se illi plus, quàm illum illis, alicujus fidelitatis vel subjectionis obnoxios, ut liberi homines, RUDOLPHUM Ducem Suevorum frustrà multùm renitentem, frustraq; vel unius horæ inducias ad consulendum petentem, Regia dignitate sublimaverunt, virum sanè in humilitate præcipuum, Regio honori ætate & moribus idoneum, cique se debito fidelitatis sacramento subdiderunt. Qui utique Regnum non ut proprium, sed pro dispositione sibi creditum reputans, omne hæreditarium jus in eo repudiavit, & vel filio suo se hoc adoptaturum fore penitus abnegavit, justissimè in arbitrio Principum esse decernens, ut post mortem ejus liberè, non magis filium ejus, quàm aliū eligerent, nisi quem ad id culminis ætate & morū gravitate dignum invenissent.

Hunc igitur RUDOLPHUM tam legitimè electum Archiepiscopi a Moguntinus & b Magdeburgensis cum eorum Suffraganeis Legatis Sedis Apostolicæ præsentibus, & Regni Principibus, Regali inunctione consecrarunt. Electus est autem ab Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Majoribus atq; Minoribus, in Conventu apud Forcheim anno Dominicæ incarnationis MLXXVII. anno IV. venerabilis Papæ Gregorii in hoc nomine Septimi, indictione XV. Idibus Martii.

a. Sigefridus, b. Wecil.

HENRICI. IV. IMPERATORIS AUG.

Anno Christi 1077.

IURAMENTUM GREGORIO VII. P. R. CORPORALITER *præstitum in oppido Canusii.*

EGO HENRICUS Rex de murmuratione & dissensione, quam nunc habent contra me Archiepiscopi, & Episcopi, Duces, Comites, ceteriq; Principes Regni Teutonicorum, & alii, qui eos in eadem dissensionis causa sequuntur, infra terminum, quem Dominus Papa Gregorius constituerit, aut justitiam secundum judicium ejus, aut concordiam secundum consilium ejus, faciam, nisi certum impedimentum mihi vel sibi obstiterit. Quo transacto ad peragendum idem paratus ero.

Item si idem Dominus Papa Gregorius ultra montes, seu ad alias partes terrarum ire voluerit, securus erit ex mei parte, & eorum quos constringere potero, ab omni læsione vitæ aut membro-

membrorum ejus, seu captione, tam ipse quàm qui in ejus conductu & comitatu fuerint, seu qui ab illo mittuntur, vel ad eum de quibuscumque terrarum partibus venerint, in eundo & ibi morando seu inde redeundo: neq; aliud aliquid impedimentum habebit ex meo consensu, quod contra honorem suum sit. Et si quis ei fecerit, cum bona fide secundum posse meum illum adjuvabo.

Actum Cannsii, quinto Kal. Februarii, Indictione decima quinta.

Anno Christi 1079.

HENRICI IV. IMPERAT. AUG. ET RUDOLPHI PSEUDO-REGIS ROMANI

Ex Actis Concilii.

IVRAMENTA IN CONCILIO ROMANO præstita.

* * *

*

His itaque piè & feliciter actis, inter multas proclamationes conquesti sunt Legati Regis Rudolphi super Henrico, quòd nulli loco nullique personæ parcens, * regionem Transalpinam contereret & conculcaret; neminem debitus honor, vel reverentia, vel dignitas tueretur: & ceu vilia mancipia non modò Sacerdotes, sed etiam Episcopi Archiepiscopiq; caperentur, vinculisque manciparentur, partimque trucidarentur. Decreverunt ergo quam plures Concilii, in illius tyrannidem gladium Apostolicum debere evaginari: sed distulit Apostolica mansuetudo. Juraverunt igitur Legati Henrici Regis illud, quod in sequentibus scriptum reperitur.

*al. religionem.

SACRAMENTVM NVNTIORVM HENRICI REGIS.

Legati Domini mei Regis ad vos venient infra terminum Ascensionis Domini, exceptis legitimis soniis, id est morte, vel gravi infirmitate, vel captione, absque dolo, qui Legatos Romanæ Sedis securè ducent & reducent. Et Dominus Rex obediens erit illis in omnibus, secundum justitiam & judicium illorum. Et hæc omnia observabit absque dolo, nisi quantum ex jussione vestra remanserit. Et hæc jure ex præcepto Domini mei Regis Henrici.

ITEM IVSIVRANDVM NVNTIORVM RVDOLPHI REGIS, ITIDEMQVE RVDOLPHI, QVOD SEQVITVR.

Si colloquium ex vestro præcepto constitutum fuerit in partibus Teutonicis, loco & tempore à vobis definito ante præsentiam vestram, vel Legatorum vestrorum, Dominus noster Rex Rudolphus vel ipse veniet, vel Episcopos & fideles suos mittet, paratusque erit judicium, quod sancta Romana Ecclesia decreverit, de causa Regni subire, nulloque malo ingenio conventum à vobis sive Legatis vestris constitutum impediet. Et postquàm certum, inde vestrum Nuntium videbit de pace in Regno constituenda & confirmanda, studebit ut Legatio vestra provenire ad pacem Regni & concordiam possit. Hæc omnia observabuntur, nisi quantum ex vestra certa licentia remanserit, vel ex impedimento legitimo, scilicet morte, vel gravi infirmitate, vel captione, sine dolo.

Anno Christi 1080.

RUDOLPHI REGIS ROMANORUM ET PRINCIPUM IMPERII

PROPOSITIO

IN SYNODO ROMANA CONTRA HENRICVM IV. Imperatorem.

Nos ex Legatione Domini nostri Regis Rudolphi, & Principum ejus, conquerimur Deo & Sancto Petro, vestræque Paternitati, & cunctò huic sanctissimo Concilio, quod ille Henricus, quem vos Apostolica auctoritate deposuistis à Regno, idipsum Regnum contra vestrum interdictum tyrannicè invasit, omnia circumquaque ferro, præda, incendio devastavit; Archiepiscopos, Episcopos, de Episcopatibus suis impia crudelitate expulit, & eorum Episcopatus suis fautoribus in beneficia distribuit. Per cujus etiam tyrannidem piæ memoriæ Werinharius Magdeburgensis Archiepiscopus occisus est: Adelbertus Wormaciensis Episcopus adhuc ab eo contra Sedis Apostolicæ præceptum in captione cruciatur. Multa hominum millia ejus factione sunt occisa; quàm plures Ecclesiæ, ablatis reliquiis, incensæ, ac penitus destructæ.

2. Innumerabilia quidem facinora sunt, quæ idem Henricus in Principes nostros perpetravit, eò quod sibi contra Sedis Apostolicæ decretum, ut Regi, obedire noluerunt: & Colloquium, quod vos pro inquirenda justitia, & pace componenda fieri decrevistis, ex culpa Henrici, & fautorum ejus, remansit.

3. Quapropter vestram humiliter imploramus clementiam, ut nobis, imò sanctæ Dei Ecclesiæ, decretam sacrilego pervasori Ecclesiarum justitiam faciatis.

Actum Romæ, anno ab Incarnatione Domini M L X X X. Pontificatus verò Domini Gregorii Papæ Septimi anno VII, Indictione III.

DECRE-

DECRETUM
COMITIORUM BRIXINÆ NORICÆ CELEBRATORUM,

Anno Christi 1080.

CONTRA GREGORIUM VII. PAPAM.

ANNO DOMINI MLXXX, cùm apud Brixinam Noricam triginta Episcoporum conventus, nec non & Optimatum exercitus non solum Italiæ sed & Germaniæ, jussu HENRICI Regis congregaretur, factus est omnium consensus adversus Hildebrandum Papam, cognominatum Gregorium Septimum, quem Pseudomonachum, totiusque væsaniæ pestiferum principem, & præcipuè sanctæ Romanæ Sedis invasorem affirmantes, ab Apostolica Sede depellendum, quamvis absentem, dijudicabant; & Wigbertum Ravennensem Archiepiscopum ipsi subrogandum eligebant.

Hujus Decreti conclusio hæc est: Quia, inquiunt, illum constat non à Deo electum, sed à seipso in fraude ac pecunia impudentissimè objectum: qui Ecclesiasticum subvertit ordinem, qui Christiani Imperii perturbavit regnum, qui Regi Catholico ac pacifico corporis & animæ intentat mortem; qui perjurum defendit* Regem; qui inter concordes seminavit discordiam, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter conjuges divortia, & quicquid quietè inter piè viventes stare videbatur, concussit: nos, authore Deo, congregati in unum, legatis ac literis freti decem & novem Episcoporum, die sancta præteritæ Pentecostes Moguntiæ congregatorum contra eundem Hildebrandum procacissimum, sacrilegia ac incendia prædicantem, perjuria & homicidia defendentem, Catholicam & Apostolicam fidem de corpore & sanguine Domini in quæstione ponentem, Hæretici Berengarii antiquum discipulum, divinationum ac somniorum cultorem, manifestum necromanticum, Phytonico spiritu laborantem, & idcirco à vera fide exorbitantem, judicamus canonicè deponendum & expellendum: & nisi ab ipsa Sede his auditis descenderit, in perpetuum condemnandum. Facta sunt hæc VII. KAL. Julii, feria V. Indict. III.

* Rudolphum Rheinfeldensem.

HENRICI. IV. IMPERAT. AUG. SENTENTIA

Anno Christi 1080.

CONTRA HILDEBRANDUM PAPAM LATA in Comitiis Brixinensibus.

Qui Gregorius VII.

HENRICUS non *a* usurpativè, sed pia Dei ordinatione Rex, Hildebrando non jam Apostolico, sed falso Monacho.

a al. usurpatione.

1. Hanc talem pro confusione tua salutationem promeruisti, qui nullum in Ecclesia ordinem prætermisisti, quem confusionis non honoris, maledictionis non benedictionis participem non feceris. Ut enim de multis pauca & egregia loquamur: Rectores sanctæ Ecclesiæ, videlicet Archiepiscopos, Episcopos, vel Presbyteros, non modò tangere sicut Christos Domini, non timuisti, quin sicut servos, nescientes quid faciat Dominus eorum, sub pedibus tuis calcasti. In quorum conculcatione tibi favorem ab ore vulgi comparasti, quos omnes nihil scire, te autem solum omnia nosse judicasti. Qua utique scientia non ad ædificationem, sed ad destructionem uti studuisti: ut jure hoc beatum Gregorium, cujus nomen tibi vendicasti, de te credamus prophetasse, sic dicentem: *Ex affluentia subjectorum plerumque animus Prælati extollitur; existimat se plus omnibus nosse, cum se videt plus omnibus posse.*

2. Et nosquidem hæc omnia sustinuimus, dum Apostolicæ Sedis honorem conservare studuimus: sed tu humilitatem nostram timorem fore intellexisti; ideoque in ipsam Regiam potestatem nobis à Deo concessam exurgere non timuisti, quam te à nobis auferre ausus es minari, quasi nos à te regnum acceperimus, quasi in tua & non in Dei manu sit Regnum vel Imperium. Quia Dominus noster Jesus Christus nos ad Regnum, te autem non vocavit ad Sacerdotium. Tu enim his gradibus ascendisti, scilicet astutia & fraude, quodque Monachica professio abominatur, pecunia favorem, favore ferrum, ferro Sedem pacis adisti, & de Sede pacis pacem turbasti, dum subditos in Prælatos armasti, dum Episcopos nostros à Deo vocatos tu non vocatus spernendos docuisti; dum Laicis *b* ministerium eorum super Sacerdotes usurpasti, ut ipsi deponant vel condemnent, qui ipsos de manu Domini per impositionem manuum Episcoporum docendos acceperant.

b usus.

3. Me quoque (licet indignus inter Christianos sim ad Regnum unctus) tetigisti, quem sanctorum Patrum traditio soli Deo judicandum docuit; nec pro aliquo crimine, nisi à fide (quod absit) exorbitaverimus, deponendum asseruit. Ipse verò quid verus Papa beatus Petrus clamat? *Deum timete, Regem honorificate.* Tu autem, quia Deum non times, me constitutum ejus inhonoras. Unde beatus Paulus, ubi Angelo de cœlo, alia si prædicaverit, non pepercit, te quoque in terris alia docentem non excepit. Ait enim: *Si quis vel ego, vel Angelus è cœlo, præter id quod* 1. Petr. 2. Galat. 1.

 evangeli-

evangelizavimus vobis, evangelizaverit, anathema sit. Tu igitur hoc anathemate, & omnium Episcoporum nostrorum & nostro judicio damnatus, descende, vendieatam tibi Sedem Apostolicam relinque; alius in solium beati Petri ascendat, qui nulla violentiam religione palliet, sed beati Petri sanam doctrinam doceat.

Ego Henricus Rex Dei gratia, cum omnibus Episcopis nostris, tibi dicimus; Descende, Descende.

HENRICI IV. IMPERAT. AUG. EDICTUM

AD CLERVM POPVLVMQVE ROMANVM, ut à Papa obedientia recedant, ex Comitiis Brixinensibus.

Anno Christi 1080. HENRICUS Dei gratia Rex, universæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ Clero & Populo gratiam, salutem, & omne bonum.

Hæc fides firma & inconcussa creditur, quæ semper & eadem & præsenti servatur & absenti, nec diuturna ejus, cui debetur, absentia nec longi temporis tædio immutatur. Quam talem vos nobis servare scimus, & gratias agimus: &, ut eadem perseveret, petimus, videlicet ut (sicut facitis) amicis nostris amici, inimicis nostris inimici jugiter existatis. Inter quos scilicet Hildebrandum Monachum notantes, vos in ejus inimicitiam exeitamus, quòd hunc & Ecclesiæ invasorem & oppressorem, & Romanæ Reipubl. vel Regni nostri insidiatorem comprehendimus, ut in subsequenti epistola sibi à nobis directa pernoscere in promptu est.

HENRICUS DEI GRATIA REX, HILDEBRANDO.

Anno Christi 1080. QUUM hactenus à te ea, quæ sunt Patris, expectarem, tibique in omnibus magna fidelium nostrorum indignatione obedirem; recepi à te vicissitudinem, qualem oportebat ab eo, qui vitæ regnique nostri perniciosissimus hostis esset. Nam quum primùm omnem hæreditariam dignitatem, quæ mihi ab illa Sede Apostolica debebatur, superbo ausu rapuisses; longiùs inde progrediens, regnum Italiæ pessimis artibus alienare tentasti. Neque hoc contentus, in reverendissimos Episcopos, qui nobis velut dulcissima membra uniti sunt, manum mittere non timuisti, eosque superbissimis injuriis acerbissimisque contumeliis contra divina & humana jura (ut ipsi ajunt) exagitasti. Quæ omnia quùm ego quadam patientia dissimularem, tu hoc non patientiam sed ignaviam æstimans, in ipsum caput insurgere ausus es, mandans quæ nosti, scilicet (ut tuis verbis utar) quod *aut tu morereris, aut mihi animamque regnumque tolleres.* Hanc inauditam contumaciam ego non verbis sed re confutandam dijudicans, generalem conventum omnium Regni Primatum, ipsis supplicantibus, habui. Ubi, quum ea quæ hactenus metu & reverentia tacebantur, in medium deducta fuissent, veris assertionibus illorum, quas ex ipsorum literis audies, palam factum est, te nullatenus in Apostolica sede posse persistere. Quorum sententiæ, quòd justa & probabilis coram Deo hominibusque videbatur, ego quoque assentiens omne tibi Papatus jus, quod habere visus es, abrenuncio, atque ut à sede Urbis, cujus mihi Patriciatus, Deo tribuente, & jurato Romanorum assensu, debetur, descendas edico.

HVCVSQVE EPISTOLA.

2. Hæc series nostræ epistolæ ad Hildebrandum Monachum. Quam idcirco & vobis scripsimus, ut & vobis nostra voluntas, & nobis, immò Deo & nobis vestra satisfaciat caritas. Exurgite igitur in eum fidelissimi, & sit primus in fide primus in ejus damnatione. Non autem, ut sanguinem ejus fundatis, dicimus (quippe quum major sibi sit post depositionem pœna, vita quàm mors) sed ut eum, si nolit, descendere cogatis, & alium communi omnium Episcoporum & vestro consilio à nobis electum in Apostolicam Sedem recipiatis, qui, quod iste in Ecclesia vulneravit, curare velit & possit.

HERMANNI REGIS ROMANORUM JURAMENTUM,

Anno Christi 1082.

Principibus Imperii præstitum in electione.

AB hac hora & deinceps fidelis ero per rectam fidem, beato Petro Apostolo, ejusque Vicario beato Gregorio, qui nunc in carne vivit, & quodcunque ipse mihi præceperit, sub his videlicet verbis, PER VERAM OBEDIENTIAM, fideliter, sicut oportet Christianum, observabo.

2. De ordinatione verò Ecclesiarum, & de terris, vel Censu, quæ CONSTANTINUS Imperator, vel CAROLUS sancto Petro dederunt, & de omnibus Ecclesiis, vel prædiis, quæ Apostolicæ Sedi ab ali-

ab aliquibns viris vel mulieribus aliquo tempore suot oblata, vel concessa, & in mea sunt vel fuerint potestate, ita conveniam cum Papa, ut periculum sacrilegii, & perditionem animæ meæ non incurram, & Deo sanctoq; Petro, adjuvante Christo, dignum honorem & utilitatem impendam.

3. Et eo die, quando illum primitùs videro, fideliter per manus meas miles sancti Petri & illius efficiar.

HENRICI IV. IMP. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1083.

DE RECEPTIONE CLEMENTIS PAPÆ, ET

Rejectione Hildebrandi Antipapæ.

REX HANRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus Theodorico * Episcopo dilectionem nulli majorem. In primis te scire volumus, quia nulli melius, quàm tibi, confidimus, nec Episcopum Trajectensem fidei monitorem, sed ad honorem Regni tractandum tibi misisse cooperatorem. Deinde ad singula, quæ mandasti, negotia, singula damus responsa, sed brevissima, quia infinita tibi reservamus ore ad os dicenda.

* Virdunensi.

2. Sed quidem hoc, quod in margine epistolæ tuæ de Romano negotio nobis mandasti, in primis tibi dicimus: Romam in die S. Benedicti intravimus. Qualiter à Romanis recepti sumus, qualiter cum Romanis steterimus, qualiter à Romanis recesserimus, ab aliis multis te audisse credimus. Tum etiam literis nostris tibi indicamus, quas te nondum vidisse putamus: sed etiam mallemus alio quam nostro ore te rescisse, quæ nobis Dominus fecit. Incredibile enim videtur, quod verissimum probatur. quod factum est in Roma, ut ita dicam, cum decem hominibus, in nobis operatus est Dominus, quod antecessores nostri si fecissent cum decem milibus, miraculum omnibus esset. Nam cum in Theutonicas partes de acquirenda Roma jam desperantes redire vellemus, ecce Romani missis Legatis, ut Romam intraremus, rogaverunt, seque in omnibus nobis obedituros promiserunt, quod & fecerunt. Summo namque gaudio nos intrantes receperunt, summo studio secum manentes adjuverunt, summo triumpho & fide ab eis recedentes prosecuti sunt, in tantum ut in Domino fiducialiter dicamus, quia tota Roma in manu nostra est, excepto illo castello, in quo inclusus est Hildebrant, scilicet in domo Crescentii.

3. Quem Hildebrandum legali omnium Cardinalium ac totius populi Romani judicio sciat abjectum, & elatum Papam nostrum Clementem in Sede Apostolica sublimatum, omnium Romanorum acclamatione, nosque à Papa Clemente ordinatum, & consensu omnium Romanorum consecratum in die sancto Paschæ Imperatorem, totius populi exultatione.

4. His itaque factis benedictione Dei & S. Petri omnium gaudio à Roma recessimus, & qua tocius possumus ad has partes properamus: & in via reditus invenit nos tuus nuncius. Gaudeant, qui velint; doleant, qui velint: nos, Deo propitio, assumus.

5. Dominus *a* ille quid agat, scire non curamus, sed quod tu monuisti, libenter, ne nobis damnum faciat, providebimus. De Saxonibus vero, de *b* Salzburgense Archiepiscopo, de Comite *c* Adelberto, & de aliis ad nos redire volentibus, id tibi respondemus, quia consiliis tuis libenter acquiescimus, ut tantummodo pax vera fiat in nostris temporibus, videlicet ut fideles sint, cum ad nos redierint.

6. Tu autem si non gravaris facere quod volumus, Augustam ad nos venire post festum Apostolorum Petri & Pauli rogamus, quia Deo volente in festivitate eorum Ratisponæ erimus. Studeas ergo ad nos venire, ut tuo adventu possis lætificare.

7. Insuper mandat tibi Apostolicus Clemens & Imperator HENRICUS, ut sicut nos diligas, ita Archiepiscopum Treverensem consecrare properes. Vale.

a Hermannus Lutzelburgensis Comes, a Pontificiis electus Romanorum Rex contra Henricum Imp.
b Gebehardo.
c de Kalvve in Suevia.

HERMANNI REGIS ROMANORVM ET PRINCIPVM IMPERII RECESSUS

Anno Christi 1085.

COMITIORVM GOSLARIENSIVM, DE ABDICATIONE HENRICI IV. Imperatoris.

HERMANNUS Rex Nativitatem Domini Goslare celebravit, ad quem Ostiensis Episcopus Apostolici Legatus post Epiphaniam pervenit in Saxoniam, & Colloquio interfuit, quod Saxones contra HEINRICI fautores condixerunt, ut hoc illis probarent, se jure HAINRICUM vitare ut excommunicatum. Quod & facto Colloquio, decimo quinto post Epiphaniam, firmissimè probaverunt: ea videlicet ratione, quia Romanus Pontifex illum eis à se in Romana Synodo anathematisatum, literis denunciavit.

Ex Bertholdo Constantiensi in Append. ad Hermannum Contract.

2. Adversarii autem eis objecerunt, quod Papa eum nequiverit excommunicare, eò quòd expoliatus non potuerit vocari, judicari, sive damnari. Ad hæc Saxones responderunt, se judicium Sedis Apostolicæ nec debere retractare, nec posse; hoc cum illo potius tractandum, qui illum damnaverit, non cum Saxonibus, quòd damnationi ejus non interfuerint, qui Sedis Apostolicæ judicio nullam retractationem, sed obedientiam debuerint. Ita ergo soluto Colloquio discessum est ab invicem. Actum anno Domini MLXXXV.

DECRETA COMITIORUM QUEDELNBURGENSIUM DE ANNO MLXXXV.

Anno Christi 1085.

Bertholdus Constantiensis in Chronic ad hunc annum.

HERMANNUS Rex in Quintilinebnrg Pascha celebravit, ubi & Legatus domini Apostolici in ipsa Paschali hebdomada, generalem synodum cum Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus, S. Petri fidelibus, solenniter celebravit. Interfuit autem huic Synodo, Gebehardus reverendissimus Juvaviensis Archiepiscopus, item venerabilis Hartvvigus Magideburgensis Archiepiscopus, cum suis suffrageneis. item suffragenei Moguntinæ sedis de Saxonia. Nam Wiccebargensis & Wormatiensis, Augustensis quoque & Constantiensis de Alemannia, quique ipii canonica necessitate impediti, venire non potuerunt, per legationem suam se S. Concilio repræsentaverunt; seque per omnia ejusdem synodi statutis assensuros, mandavernnt. Rex etiam Hermannus cum suis Principibus eidem Synodo interfuit.

2. Cum ergo omnes juxta ordinem suum consedissent, prolata snnt in medium decreta sanctorum Patrum, de primatu sedis Apostolicæ, quòd nulli unquam liceat ejus judicium retrectare, & de ejus judicio judicare. Quod de totius synodi publica professione laudatum & confirmatum est: & hoc utique contra Heinricianos, qui fideles S. Petri constringere voluerunt, ut excommunicationem domini Papæ Gregorii, super Heinricum cum illis retrectare præsumerent.

3. Quidam autem Babenbergensis clericus, nomine Gunibertus, Romani Pontificis primatui derogare volens, in mediam synodum se contulit, asserens, Romanos Pontifices hunc sibi primatum asscripsisse, non aliunde concessum hæreditasse, videlicet, nt nullus de eorum judicio judicare debeat, nec illi alicujus judicio subjaceant. Qui cum apertè à tota synodo confutaretur, præcipue tamen à quodam laico convictus est, per illud Evangelicum: *Non est discipulus supra magistrum.* Cum enim hoc generaliter in omnibus ecclesiasticis ordinibus observandum deputetur, ne major à minore judicetur: quis hoc Vicario S. Petri denegare potuit, quem omnes Catholici pro domino & magistro venerantur?

4. In eadem synodo ordinatio Wecilonis, Moguntini invasoris, & Sigefridi Augustensis & Norberti Curiensis, imò omnes ordinationes & consecrationes excommunicatorum, penitus irritæ judicatæ sunt, juxta decretum sanctorum Patrum Innocentii, Leonis primi, Pelagii, atqne ejus successoris Gregorii primi.

5. Item secta prædicti Weilonis ejusque sociorum, sub anathemate damnata est, quæ asserit, seculares suis rebus exspoliatos ecclesiastico non subjacere judicio, nec excommunicari posse, pro suis excessibus: quæque excommunicatos absque reconciliatione recipi posse, contendit.

6. Statutum autem est ibi, nt quicunq; ab Episcopo suo, nec officio nec communione privato, ex communicatus esset, etsi injustè; nullatenus tamen reciperetur ad communionem, nisi absolutus ecclesiastico more. Similiter & pro sacrilegio excommunicatos decrevit sancta synodus non recipiendos, absque solita reconciliatione, & nisi dudum, quæ sacrilegè sibi vendicaverant, reddidissent. In eadem synodo, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, perpetua, juxta decretum sanctorum Patrum, indicta est continentia.

7. Item statutum est, ne laici pallas altaris & sacra vasa contingant.

8. Item, ne laici decimas sibi vindicent in proprietatem, nec etiam in beneficium, nisi concessione legitimorum possessorum.

9. Item, ut vernum jejunium in prima hebdomada Quadragesimæ, æstivum in Pentecoste semper celebretur.

10. Item, ne quis Caseum & ova comedat in Quadragesima.

11. Item synodali judicio confirmata & laudata est ordinatio domini Gebehardi Constantiensis Episcopi, imò omnia quæ præfatus sedis Apostolicæ legatus, cum esset Constantiæ ordinavit.

12. Item, ibi mota est quæstio, de consanguinitate Regis & uxoris suæ. Unde & Rex in media synodo surrexit, seque de hac re judicium S. Synodi, per omnia observaturum professus est. Sancta autem synodus hanc causam in præsenti canonicè examinari non posse judicavit, eò quod legitimi accusatores non essent.

13. In fine autem synodi sententia anathematis cum ardentibus candelis promnlgata est, in Guibertum hæresiarcham, sedis Apostolicæ pervasorem, & in apostatas S. Petri, Hugonem Albanensem, Johannem Portuensem Exepiscopos Petrum Excancellarium. item in Leomarum Bremensem, Utonem Hisdinesheimensem, Ottonem Constantiensem, Burchardum Basiliensem, Huzmannum Spirensem, Exepiscopos. item in Wecilonem Moguntinum invasorem, Sigefridum Augustensem, Noitbertum Curiensem, in hos (inquam) & in omnes eorum complices, inevitabilis sententia anathematis promulgata est. Suscripbserunt per se aut per Legatos suos:

Hermannus Rex Romanorum.
Otto Monachus Cluniacensis, Legatus Gregorii Papæ.

Gebhardus Salisburgensis, } Archiepiscopi.
Hardvvicus Maydenburgensis, }

Adalbero Wirtzburgensis, } Episcopi.
Altmannus Barhavensis, }
Bernardus Metsburgensis, }
Guntberus Citicensis, }
Benno Mœsianus, }

Albertus

Albertus Vangionus,
Burckhardus Halberstatensis,
Hermannus Mediomatricus,
Reginardus Mindensis,
Wigoldus Augustanus,
Gebhardus Constantiensis,
Heinricus Bambergensis,
} Episcopi.

Eckbertus Marchio Saxonum Brunovicensium.
Heinricus Crassus, filius Ottonis Ducis Bavariæ.
Conradus Comes à Beuchlingen.

DECRETA COMITIORUM MOGUNTINENSIUM ANNO DOMINI MLXXXV.

Anno Christi 1085.

MENSE Majo Moguntiæ, ubi constitutum fuerat, HEINRICUS Imperator, Proceres, Duces, freqnentes coëunt. Item Petrus Portuensis Episcopus, duo Flamines Romani, Legati CLEMENTIS Tertii Pontificis Maximi Archimystæ hi atque minores Pontifices Galliæ, Germaniæ,

Ex Aventino lib. 5. Annal. Bojor. fo. 465.

Wexilo Moguntinus,
Angelbertus Treverensis,
Segivinus Agrippinensis,
Luitmarus Bremensis,
} Archiepiscopi

Theodericus Virdunensis,
Hainricus Leodiensis,
Conradus Trajectensis,
Udalricus Aichftetensis,
Meginardus Fruxinensis,
Otto Reginoburgensis,
Rupertus Bambergensis,
a Hermannus Spireosis,
Otto Constantiensis,
Burckhardus Losaniensis,
Sigefridus Augustanus,
Gebhardus Pragensis,
Uto Hildeshaymensis,
Hainricus Badeborneosis,
Erpho Monasteriensis,
Volckmarus Mindensis,
Bibo Tullensis,
Burckhardus Basiliensis,
Otto Argentoratensis,
} Episcopi

a Leg. Hermannus.

Conveniunt. Adsunt Legati aliorum Pootificum Galliæ, Italiæ, Germaniæ. Communi consensu Hyldebrandi secta pietati Christianæ repugnans, explosa, exibilata est. Ottonem, qui & Urbanus, superiores Patres, sacrilegii, irreligiositatis accusant, coovincunt, in numeroque impiorum computant. Superioris quoque Conciliabuli quatuordecim Episcopos albo Pontificum eraduot, senatu Sacerdotum movent; crimine perduellionis, perjurii, perfidiæ, homicidii, parricidii, eosdem condemnanr. Hermannum Regem, Eckbertum Saxonem, Welphonem Bojum, proscribunt, eadem censura devovent. Senatusconsultum proscribitur tale: Devota capita, quæ numeravimus, velut contagio ab omnibus vitentur Christianis: quandoquidem à nobis secessionem fecerunt, non oos ab illis. Ad concionem sacram, quemadmodum promisere, venire detrectant; pietatem Christianam pollnunt; concordiam contaminant; ovibus desertis ad hostes Reipublicæ profugiunt; ad bella, incendia, homicidia, parricidia, latrocinia, rapinas non solùm cohortantur, verùm etiam duces sunt. Crebrò benignè vocati, reverti noluerunt; versutos, obscuros, veteratores, vafros se esse factis produnt, & nos experimentis sentimus. Egregii sanè pastores, quibus gregem tuum crederes. Nemo oves persequitur, nullo viso lupo tamen fugiunt. Quidnam designasseot, si eos fortuna ad tempora Domitiani Deciique servasset?

Hildebrandi Papæ secta explosa.

Urbanus Papa impietatis damnatus.

Hildebrandinorum scelera.

In eodem Concilio Pragensis ditio, sicut ab Imperatore Ottone Secundo, Benedicto Octavo Pontifice Maximo, consensu D. Wolffgangi Regiooburgensis Episcopi instituta fuerat, certis limitibus describitur, in quibus Cracovia quoque comprehendi repetitur. Clemens Papa atque Heinricus Augustus diploma dederunt.

Urarislaus qnoque Bojemiæ atque Poloniæ Rex constitutus est. Ipsum cum oxore Snatava, Pragæ XVII. Calendas Julii, Angelbertus Archimysta Treverorum jussu Cæsaris inauguravit, acclamante Senatu, Equitatu, populoque Bojemo: *Vratislao pacifico Bojemiæ atque Poloniæ Regi, à Deo coronato, vita, laus, victoria.*

RECESSUS

COMITIORUM ULMENSIUM, CUJUS DECRETA HISCE VERBIS REFERT BERTHOLDUS CONSTANTIENSIS

in Chtonic. Anno MXCIII.

Anno Christi 1093.

GEBEHARDUS [a] Constantienfis Epifcopus, & Apoftolicæ Sedis Legatus, Welphonem Ducem Bajoariæ per manus in Militem accepit, ficut & proprium fratrem Bertholdum Ducem [b] Alemanniæ jam dudum fecit. Cum quibus & teliquis Alemanniæ Principibus magnum Cooventum apud Ulmam habuit.

1. In quo Conventu fitmiffimè Jaudatum eft, ut Conftaotienfi Epifcopo omnimodè fecundum ftatuta Canonum obediretur, & ot Duci Bertboldo & Comitibus fecundum Legem Alemanorom obfecundaretur.

2. Deinde firmiffimam pacem ram Duces quàm Comites, tam majores quàm minores, fe obfervaturos à VII. Calend. Decembris ufque in Pafcha, & à Pafcha in duos annos juraverunt, videlicet omnibus Monachis fuis converfis & Clericis, Catholico Epifcopo fubjectis, Ecclefiis & earum atriis, & doti earum, mercatoribus, & omnibus eodem juramento obligatis: excepto [c] Arnoldo invafore Conftantienfis Ecclefiæ, & omnibus ejus fautoribus. Hanc pacem finguli Principes, qui convenerunt, unufquifque per poteftatem fuam ufquequaque viritim jurare fecerunt.

a ex familia Ducum Zeringenfium.
b id eft, Helvetiæ & Suoviæ.
c Sunt hæc Decreta Papifticorum Principum, Nam Arnoldus non fuit invafor, fed legitimus Epifcopus ab Imperatore, ordinario Domino ac patrono, legitimè inveftitus.

DECRETUM

COMITIORUM CONSTANTIENSIUM ANNO DOMINI MXCIV.

Anno Christi 1094.

GEBEHARDUS Conftantienfis Ecclefiæ Epifcopus, magnam Synodum Conftantiæ, in hebdomada majore ante Pafcha, cum Abbatibus & Clericis innumerabilibus, & cum prædictis Ducibus, (Welpbone Bajoatiæ, & Bertholdo Alemanniæ ac Carinthiæ) & teliquis Alemanniæ Principibus canonicè celebravit, ibique multa, quæ corrigenda erant, correxit.

2. Ibi etiam incootinentiam Presbyterorum & violentiam Symoniacotum adeò prohibuit, nt etiam populum ab eorum officio fub banno prohibuiffet, fi ipfi in tali facinore pofiti contra fas & jus miniftrare præfumpfiffent.

3. Statuir etiam ibi juxta ftatuta fanctorum Patrum, ut jejunium Martii in prima bebdomada Quadragefimæ, & jejunium Junii in hebdomade Pentecoftes femper celebretur.

4. Item ftatuit, ur tam io hebdomada Pentecoftes, quàm in hebdomada Pafchali, tres taotùm dies feftivè celebrarentur. Nam ufque ad illud tempus Conftantienfis Epifcopatus morem Comproviocialium non eft fecutus, videlicet integram feptimanam in Pafcha, & uoum diem tantùm io Pentecofte obfervando: quamvis utræque feptimanæ ejufdem obfervationis effe debuerint, & quamvis alii Epifcopatus penè omnes prædictam conftitutionem jam ab antiquo tenuerint. Hæc, inquam, ipfe in proprio Epifcopatu, & ex Epifcopali authoritate, & ex Apoftolica legarione, canonicè potuit inftituere. Nam Legatus fuir Sedia Apoftolicæ, per totam Teutonicam terram ufquequaque.

Fuit hoc conventiculum Principum Hildebrandinæ hærefi faventium, & invito Imperatore congregatorum. Decreta autem ifta referuntur a Bertholdo in Chronic.

5. Querimonia Praxidis [a] Reginæ, quæ dudum ad Welphooem Ducem Italiæ à [b] marito fuo difceffit, ad Conftaotienfem Synodum pervenit. Quæ fe tantas tamque inauditas fornicatiooum fpurcitias, & à tantis paffam fuiffe conquefta eft, ut etiam apud inimicos fugam fuam facillimè excufaret, omnefque Catbolicos ad compaffionem tantarum injuriarum fibi conciliaret.

6. In hac Synodo venerabilis Abbas Sigefridus [c] de Cella fancti Salvatoris fuper Dudonem obedieutiarium fuum fe proclamavit, qui fe & bona fua * ad aliud Monafteriom liberè contradixit: fed non multò poft facrilegè, fe & fua inde penitus abalienare tentavit. Unde fancta Synodus juxta ftatuta Canooum judicavit, ut vir ille abfque omni contradictione ad obedieotiam Abbatis fui rediret, eique cum fuis bonis jure perpetuò bumiliter fubjaceret, & de tranfacta ioobedientia juxta præceptum Abbatis dignam pœnitentiam exequi ftuderet. Sicque factum eft, ut Synodus faciendum effe judicavit.

a i. e. Imperatricis.
b Henrico IV. Imp.
c id eft, Scaphufenfis.
* fot. ad illud.

CONRADI REGIS ROMANORUM PACTUM CUM ROMANO PONTIFICE.

Anno Christi 1095.

CONRAOUS Rex, filins HEINRICI IV. Impetatoris, Domino Papæ URBANO, Cremonam venienti, obviam progreditur, eique ftratoris officium exhibuit, quarto Idus Aprilis.

2. Deinde fecit ei fidelitatem juramento, de vita, de membris, & de Papatu Romano.

3. Dominus autem Papa in filium fanctæ Romanæ Ecclefiæ recepit illum, eique confilium & adjntorium ad obtinendum Regnum, & ad coronam Imperii acquirendam, cotam populo firmiffimè promifit, falva quidem juftitia illius Ecclefiæ & ftatutis Apoftolicis, maximè de inveftituris in fpiritualibus officiis à laico oon ufurpandis.

DECRE-

DECRETUM COMITIORUM AQUISGRANENSIUM, DE DEPOSITIONE CONRADI REGIS

Anno Christi 1096.

Romanorum, Papæ Urbano contra Imperatorem adhærentis; & electione HAINRICI V. Regis, Anno Domini MXCVI.

HAINRICUS IV. Cæsar Augustus, ubi filium CONRADUM, sibi instinctu Machthyldis a Comitissæ & Urbani Papæ rebellantem, ad sanitatem reducere non potuit, VIII. Idus Januarii ad Aquas Graneas, ad Conventus Procerum Imperii agendos concedit. Ibi habito eorum, quibus venire, sententiam dicere jus erat, consilio, in Senatu ita verba fecit:

O fidissimi civium, piissimique amicorum Romani Imperii Proceres, Christianæque familiæ columen, id vos oro & per Deum immortalem, per majestatem Imperii, per salutem & dignitatem vestram, per jurisjurandi religionem, qua nobis & Reip. astricti estis, obtestor, ut positis gratia atque odio, in commune consulatis, & Rempub. capessatis; pietatem, pacem jam pridem, factione atque perfidia paucorum terris depulsam, vestro labore vestraque industria reducem stabilite; sævior tempestas rursus fluctibus obruit. Me in Imperio natum educatumque, quem Deus summus rerum arbiter, & vos Imperatorem rebus humanis imposuistis, non inimicus, neque hostis, sed quod falsum esse, & neminem credere percupiam, filius meus illecebris fœmineis captus, quem genui, participem Regni feci, successorem declaravi, contra jus gentium, adversus jus naturæ & sanguinis necessitudinem, contra divinum edictum, immemor beneficiorum, oblitus naturæ, non solùm dignitate, sed & vita privare conatur parentem; cui vitam, dignitatem, quidquid denique habet, acceptum referat necesse est, extinguere connititur. Dux facti fœmina est: diutiùs, quàm filio placet, me Deus servat. Vitam, quam natura mihi donat, proles mea mihi invidet. Expectare senis fata recusat. Quæ sanè nostræ sunt injuriæ, nihil ad vos. Verùm nunc vestrum duce fœmina occupavit b Regnum, vi & armis tenet. Vos in mea injuria despecti estis; vestra beneficia mihi erepta sunt; non me, sed vos contemnit. Vestra res agitur, audaciam hominum spectate. Non opus est malis Geniis, homini ex homine plurima mala. Uni animalium homini ambitio honoris, avaritiæ immensa cupido: nulli rerum major libido, nulli rabies acrior. Quid reliquum est, nisi ut cæteri omnes ab hoc quasi in loco illustri constituto exempla sibi sumant, parricidia passim impunè committant? Si ulla apud vos est memoria CONRADI avi atque HAINRICI parentis mei, majorumque vestrorum, nolite pati, Imperium vestro sanguine atq; sudore partum, per scelus & parricidia tabescere; per amplitudinem, salutemq; vestram, per immortalem majorum gloriam obsecro, auferte procul in ultimas terras ex Germania, victrice gentium, flagitiū hocce, hactenus inauditum. Defessum tot civilibus prœliis orbem Romanum asserite à vitiis, scelere immanissimo Rempub. Christianam vindicate, pœnas impietatis scelerati reddant, sentiant sacrilegi impostores, Germanicam virtutem nondum à majoribus degenerasse; vos majorum vestigiis inniti decet, terrori pessimis quibusque, bonis patrocinio esse. Quod tum fiet, si uno consensu filium meum minorem natu, majore ob scelera exhæredato atque proscripto, Cæsarem declaraveritis.

Hæc ubi Augustus dixit, pauci, quibus omnia alia, atque fides & Respublica, chariora erant, contrà nitebantur. Cæteri omnes indignitate facinoris commoti, æqua postulare Augustum censent, ejusque postulatis annuunt. ex consilii decreto more majorum, HAINRICUM filium Augusti impuberem adhuc, Cæsarem consalutant; isque se nunquam à patre defecturum solenni ritu jurat.

Ex Aventino lib. 5. Annal. Bojor. fol. 471.

a Quæ fuit Marchionissa Tusciæ.

b sc. Italiæ.

DECRETA NORTHUSENSIA HENRICO V. IMPERATORE,

Anno Christi 1105.

Anno Domini M C V.

HAINRICUS nominis illius Quintus Rex, Episcopis atque Clericis Conventum generalem in villam Regiam, quæ Northusum dicitur, quarto Kalendas Junii, ubi super Ecclesiasticæ institutionis jam depravata disciplina tractaretur, indixit.

1. In quo Consilio super sententiis instantibus Patrum decretis primò relictis, quæque poterant ad præsens laudabiliter corrigebantur; quædam verò, quæ & graviora videbantur, ad Apostolicam audientium differebantur.

2. Simoniaca quippe hæresis Patrum consuetudine condemnata; Nicolaitarum quoque fornicaria commixtio ibidem est ab omnibus abdicata.

3. Jejunium mensis Martii hebdomada Quadragesimæ; jejunium verò mensis Junii in ipsa hebdomada Pentecostes Romano more celebrandum, à præscriptis Præsulibus Apostolica authoritate indicitur.

4. Et Pax Dei confirmatur.

5. His verò, qui à Pseudoepiscopis fuerant consecrati, per Catholicam manus impositionem reconciliatio proximo jejunio danda fore promittitur.

6. Inter hæc Rex HEINRICUS, cùm servorū Dei Conventui non nisi vocatus interesse vellet, (ingens n. ibi cū Episcopis & Clericis, et Abbatūatq; Monachorū Ecclesiasticā sitiens unitatē turba cōfluxerat) tandem

Henricus iste Cæsar à Papa & Papisticis in Imperio Principib. adversus Dominum ac Imperatorem suum ut rebellaret inductus, Cōventiculum hoc in Saxonia celebravit, Papisticū magis quam Imperiale. Extat in Chronic. Abbatis Svvarzahēsis, qui ipsi Synodo interfuit.

tandem in abjecto prodnctns habitu, locoque stans editiori, omnibus juxta Principum decreta, suas leges atque jura rationabiliter innovavit: si qua verò irrationabilia rogabantur, mira ac ultra suos annos prudenti responsione, & avita magnanimitate confutavit: in omnibus his & sibimet miro modo servans adolescentiæ verecundiam, & Christi sacerdotibus dignam exhibens reverentiam.

7. Inter hæc obortis lachrymis, ipsum Regem cœli, cunctamque militiam cœli testabatnr, se nulla regnandi cupiditate paternum sibi regimen usurpare: neque Dominum & patrem suum à Romano deponi Imperio exoptare, imò debitam pertinaciæ & inobedientiæ ejus semper compassionem exhibere: sique sancto Petro suisque successoribus lege Christiana subjici velit, sive regno cedere, sive serviliter ipsi se subesse promisit. Quod auditum omnis multitudo collaudans, lachrymas simul & preces, tam pro patris conversione, quàm pro filii prosperitate fundere cœpit, voce magna *Kyrie eleison* declamans.

8. Eadem hora Uto Hildinishcimensis, & Heinricus Paderbrunensis, ac Fridericus Halberstatensis, Præsules vestigiis Metropolitani prostrati, ipsius atque Regis stantis totiusque præsentis Ecclesiæ testimonio, Apostolicæ se dederunt obedientiæ. Quorum etiam commissa Apostolico nihilominus judicio reservantur, sub officii sui tantùm suspensione.

Anno Christi 1106.

HENRICI IV. IMP. AUG.
RESCRIPTUM
AD FILIUM HENRICUM V. REGEM ROMANORUM, NE PAPÆ & ejus asseclis obediat impia & innaturalia suadentibus.

SI interrogem te, Fili dulcissime, traditio hominum an mandatum Dei præstantius, magisque tenendum sit, respondebis, nisi à vero deductus sis, similem esse jumentis, qui cœlestia terrenis, humanis divina non præferat. Cur ergo magis audis eos, qui tibi suggerunt, *persequere patrem tuum*, quàm verbum ipsius Dei, *honora patrem tuum?* Isti te decipiunt non instruunt: isti honori tuo non provident, sed invident: isti sub specie fidei, perfidiæ laqueos nectunt, non aliter pervenire potuerunt ad destructionem honoris tui nisi per destructionem nostri. Fuerit sanè, ut peccatis meis exigentibus (quæ sententia adversariorum meornm est) abjecerit me Deus, ne regnem; attamen tuum non erat, in abjectionem meam operam dedisse, & Regnum, quod tibi paraveram, mihi præripuisse. Barbara Regna tam inhumanum facinus damnant ac devovent, ipsi Pagani abhorrent, & qui Deum nesciunt, quid in diligendis hominibus naturæ debeant recognoscunt. Sed quid mirum, si maligna surreptio sednctilem & immaturam ætatem decepit, cum etiam senes & firmum animi statum ad malum mala consilia nonnumquam inflectant? Fortuna mea alieni potius, quàm tui sceleris est. Nam tu in manibus suadentium eras, non ille in tuis. Si autem injuriam addideris, non jam excusari poteris, cum & factam crimen esse scias, & infectam non facere queas.

2. Audivi enim, quòd Pascha Leodii celebrandum decreveris: quo in loco fides & pietas Episcopi me recepit, cum non esset, qui vel beneficiorum nostrorum recordaretur, vel fortunæ compateretur: cujus profectò beneficiis in me te decet Regia liberalitate respondere, tantoque certior de ejus fide poteris esse, quanto fidelius erga nos probatur egisse Hie, nisi te fortè domo receperit, me secum in festivitate Paschali retinendum decrevit. At dicis, dignum & conveniens esse, ut ea festivitas nos jungat potius quàm dividat: te velle, te cupere, ut ibi tecum agam dies Paschalis lætitiæ: quod quidē & ego cuperem, si non esset, quod timerem. Neque enim non possum timere eos, quos mihi vitam permisisse pœnitet, dum in manibus eorum mors & vita fuisset. Omnia mihi suspecta sunt, omnia timenda sunt, maximè in turba, ubi tanto difficilior est periculi cautio, quanto major sceleris occasio. Inde est, quod ex medio eorum, qui me oderunt, longe recessi, & in extremis Regni tui finibus me contraxi, ut vel secessu loci tutus sim, vel si fortuna mea postulaverit extraneam humanitatem expetere, citius Regno tuo cedere possim. Precor ergo ut causa patris tui Paschalem Curiam alibi disponas, & in domo ejus, qui me humanitatis gratia recepit, cum non liceat Imperatorem, saltem hospitem esse sinas, ne vel in meum ludibrium, vel in tuum opprobrium narretur, quòd in solẽnitate Dominicæ Resurrectionis incerta hospitia fortuna mea quærere cogatur. Si feceris, quod postulo, maximas grates habeo; sin autem, malo villicus esse in extremis Regnis, quàm ludibrio haberi in Regnis quondam meis. Ex Leodio.

Anno Christi 1106.

HENRICI. V. CÆSARIS AUG.
EDICTUM
DE VINDICANDIS INIURIIS IN CÆSAREAM MAIESTATEM illatis.

HENRICUS REX PRINCIPIBUS IMPERII.

SI per invasionem Regnum occupassem, tamen resistentes potestati nostræ retunderem, in quantum possem. Nunc autem cum in sumpta Regni dignitate vestris paruerim præceptis, ausus est quispiam impunè in publicam cõtumeliam Regnũ & Nos armis vexare. Cum n. Leodium ituri, ubi

ubi nobis Curia Paschalis habenda fuerat, ad fluvium Mosam venissemus, Episcopus Leodiensis & Dux Henricus, de quorum fide & obsequii devotione multum præsumebamus, nobis lateuter insidias posuerunt, & oostros inscios & ad pugnam imparatos cædebant, capiebant, fugabant. Quæ & quanta cladea ibi aeciderit, tam pudet referre, quam inultum dimittere. Igitur coustrictus & eventus asperitate & temporis articulo Coloniam diverti. Quæ cùm me recipere satis superbè refutaret, apud villam Bonnam sanctum diem Paschæ utcunq; peregi. Cui unquam Regiæ personæ tanta contumelia facta est? Nec solùm me perit bæc contumelia, vos despecti estis; isti præsumptores decreta vestra authoritatem babere nolunt, sua tantùm statuta firma esse volunt; denique in quos totum Regni poodus se reclinet, haberi cupiunt; Regem, quem constituistis, destituere parant, ut nihil eorum, quæ voa decernitis, ratum sit. Igitur bæc injuria mea Regni potius est, quàm mea. Nam uniua capitis licet summi dejectio, reparabile Regni damnum est; Principum autem conculcatio, ruina Regni est. An hæc impunè feremus? & ex ignobili paticotia nostra magis rumebit eorum superbia? Absit, ut qui dicimur inbonorati, dicamur & inulti; pauca dixisse sat est; desides animi prolixæ cohortationis stimulo opus habent. In strenuis causa magis ad incitamentum facit, quàm verba. Quia igitur contra tam superbos hostes, R. P. viribus urendum est, expeditionem vobis & rogando præcipimus, & præcipiendo rogamus; cujus collectioni tempus ad Calendas Julias, locum Wirtziburgensem urbem præfinimus.

HENRICI IV. IMP. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1106.

AD FILIUM HENRICUM V. REGEM DE PERFIDIA ET impietate ejus in se Imperatorem patrem.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, HANRICO filio suo. Si ea nos debita affectione tractasses, qua deberes, lubentissimè tecum loqueremur, & paterna tibi mandaremus: verum quia longè alius quàm paternæ affectionis & humanitatis circa nos animua tibi fuit, nequimus aliter tecum loqui, quam quod ipsa rei manifestissimæ veritas habet. Tu enim ipse scis, sicut ipse publico experimento facti tibi conscius es, qualiter data fide & securitate personæ & honoris nostri, omni affectione devotionis promisisti nos ducere Moguntiam coram Principibus, & inde nos securissime reducere quocunque vellemus. Hac fiducia cum tecum amanter & indubiranter ascenderemus, contra datam fidem apud Bingam nos eepisti, ubi nec paternæ lacrymæ, nec patris mœror, nec tristitia, qua ad pedes tuos aliorumque advolvebamur, te commovit ad misericordiam, quin nos caperes, & captum mortalibus inimicis illudendum & custodiendum traderes, ubi multimodo genere contumeliæ & terroris afflicti, compulsi sumus fermè venire usq; ad ipsum mortis articulum.

2. Ante captivitatem abstulisti nobis Episcopatus, & quicquid de hoore Regni potuisti, & prædia oostra, & ipsam familiam: in captivitate verò quicquid residuum erat, ut Lanceam, & Crucem, & omnia Regalia insignia vi & timore mortis, ut ipse bene scis, & omni ferme ootum est Christianitati, à nobis extorsisti, relicta vix ipsa vita. Cum hoc tibi de nobis non sufficeret, postea semper ubicunq; fuimus, modis omnibus, quibus potuisti, nos persequi non cessasti, ut vel perderes vel de Regno expelleres.

3. Verùm nos satis mirari non possumus, qua ratione vel occasione tam obstinatè facias, cum de Domino Papà & Romanâ Ecclesiâ nulla tibi residua sit occasio. Nos enim Nuncio Domini Papæ & Romanæ Ecclesiæ te præsente parati sumus & sumus obœdire, & omnem debitam obœdientiam & reverentiam ei coràm & semper exhibere, & coosilio Principum, & spiritualis patris oostri a Hugonis Cluniacensis Abbatis, aliorumq; Religiosorum virorum de statu Ecclesiæ & hoore Regni libentissimè agere. a al. Henrici.

4. Te ergo rogamus pro honore Regni, & tua & paterna devotiooe, & per autoritatem Romani Pontificis & Romanæ Ecclesiæ, ut de injuria nobis illata, & de his, quæ nobis vi & injustè abstulisti, justitiam facias. Rogamus etiam, ut cum nil rationis tibi sit, quare nos prosequaris, nos & fideles nostros cesses infestare, imò permittas nos pacificè & quietè vivere, ut integrè & cum tranquillitate possimua omnia supradicta agere. Recognosce etiam, & tecum cogita, quia Deua justus judex est, cui commisimua causam nostram & vindictam: cujus etiam judicia sunt occulta, velut abyssus multa. Quoniam quanrumcunque super afflictionem & iosortunia glorieris, & super humilitatem te extollas, forsitan de sede sancta sua inter me & te gratuita misericordia aliud jam definivit, intercedeote justitia, quàm tu ipse cugires & disponas. Quod si nulla alia vel reverentia vel intercessio nobis valet, opto ut justitiam consequi possimua, vel ut tuæ persecutionis impetus cesset. Ad hoc idem Romanum Pontificem, & sanctam universalem Romanam Ecclesiam appellamus.

HENRICI IV. IMPER. AUG. PROTESTATIO

Anno Christi 1106.

AD PRINCIPES IMPERII, Super injusta sua depositione.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, a Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, cæterisque Regni Principibus, gratiam & dilectionem, dignantibus eam recapere.

a al. Archiepiscopis, & cæteris Saxoniæ Principibus, ac etiam reliquo populo, grat.

Con-

Conquerimur Deo omnipotenti, & Dominæ meæ sanctæ Mariæ, & beato Petro Principi Apostolorum, patrono nostro, & vobis Principibus omnibus, quòd injustè & inhumanè & crudeliter, confisi in illa fide, in qua dubitare non debueramus, tractati sumus, & tam honore Regni quàm prædiis & omnibus, quæ habebamus, contra divinum & humanum jus, ad infamiam & a improperium Regni, ita expoliati sumus, ut nihil penitus præter solam vitam nobis relictum sit. Ubi cum fermè omnes esseris, magna pars vestri visa est dolere & contristari: sed (proh dolor) nihil nobis vestra contulit tristicia, quin de nobis sibi satisfaceret voluntas inimicorum nostrorum odiosa. Et quia cum consilio & rogatu filii nostri, fide & securitate vitæ & honoris ab eo primùm accepta, fiducialiter & desideranter Moguntiam in præsentiam Legati Romani & Principum tenderamus, ut eorum dispositione ageremus tam de statu Ecclesiæ & honore Regni, quàm de salute animæ nostræ, ipse non est veritus in hac voluntate & obedientia nos contra datam fidem capere, & usque ad articulum mortis fermè ducere, non ausi sumus ita nos illi credere, ut injuriis & contumeliis nos pro voluntate sua, sicut prius, valeat tractare.

a al. vituperium.

Quapropter multum rogamus vos, & obnixè precamur, ut pro timore Dei, & honore Regni, & honestate vestra dignemini studere, quomodo de injuria in manibus vestris nobis illata per vos possimus recuperare justiciam. Nos b quoque pro consilio vestro & aliorum, qui nos odio non habent, religiosorum virorum, parati sumus tam fillo nostro, si in aliquo eum offendimus, quàm alicui in Regno, libenter c emendare. Præterea sicut Domino Papæ in præsentia Legati sui & vestra obedire parati fuimus, ita & nunc parati sumus ei omnem debitam reverentiam & obedientiam sincero corde & devotione præsentialiter exhibere, & tam consilio vestro quàm spiritalis patris nostri, d Hugonis Cluniacensis Abbatis, ac aliorum religiosorum virorum, de statu Ecclesiæ & honore Regni, quantum in nobis est, disponere.

b al. autem.

c al. rationem date.

d al. Henrici.

Cùm igitur ad hæc omnia parati simus, rogamus vos & obnixè deprecamur, quatenus pro Deo & honore Regni & vestro instanter moneatis filium nostrum, quum secundum præfatam sententiam nulla ei adversum nos residua sit occasio, amodò desistat nos & fideles nostros persequi, & quietè & pacificè vivere permittat, ut supradicta integrè & cum tranquillitate perficiantur. Quod si noluerit, rogamus vos per authoritatem Romanæ Ecclesiæ, cui nos committimus, & honorem Regni, ne super nos & super fideles nostros veniatis: quia manifestum est eum non divinæ legis zelo, vel Romanæ Ecclesiæ dilectione, sed concupiscentia Regni, patre injustè eo privato, hoc incepisse. Apud quem si interpellatio vestra, nullaque alia interventio ad præsens prodesse poterit, appellamus Romanum Pontificem, & sanctam universalem Romanam Sedem & Ecclesiam. Ex Leodio.

Anno Christi 1106.

PRINCIPUM IMPERII RESCRIPTUM

AD HEINRICVM QVONDAM IMPERATOREM,

Ex Castris apud Coloniam Agrippinam,

POST inveteratam, id est, per annos circiter quadraginta, discissionem Imperii Romani, quæ tam divinas quàm humanas jam penè leges abolevit & exceptis mortibus omnimodis, sacrilegiis, perjuriis, rapinis, & incendiis, ipsum regnum nostrum non tantùm in solitudinem, sed etjam ad apostasiam Catholicæ fidei, sive in ipsum Paganismum, prope modum redegit: respiciente tandem suam Ecclesiam divina clementia, nos, ejusdem CHRISTI sponsæ filii, per Spiritum sanctum in unitatem fidei æquanimes resipuimus; ipsum incorrigibile schismatum illorum caput, HEINRICUM scilicet, dictum Imperatorem nostrum, zelo Dei & Apostolicæ fidei obedientia abdicavimus, Catholicum nobis (licet ipsius de semine natum) Regem elegimus. Cujus regni principiū sui finem esse conspiciens, etiam ipse tanquam voluntarius, sed (ut jam ejus fatentur literæ) nimis invitus collaudavit, regalia reddidit, filii curam cum regno nostræ fidei lachrymando commisit, de reliquo nullam se regni pompam, sed animæ potius suæ medelam ulteriùs affectaturum spopondit.

At nunc ecce pristinis se reddens tergiversationibus, præjudicium se passum per orbem terrarum conqueritur: Gallorum, Anglorum, Danorum, cæterarumque finitimarum gentium gladios cordibus nostris infigere meditatur: super illatis etiam injuriis recuperari sibi justiciam precatur: consiliis quoque nostris amodò promptum obedire se pollicetur. Re autem vera solitis argumentis castra hæc Domini dispergere, Christi exercitum exarmare conatur, & (ut in proparulo est) vineam Domini, quæ jam serò florescere cœpit, tam per se singularem utique ferum denuò depascere, quàm per vulpes, illos nimirum, qui sibi adhærent, pestilentes homines, demoliri, ac per sacrilegia Sacerdotum Belial anathemati reciduo reddere, imò (quod dictu nephas est) Christum jam iterum in Ecclesia sua resurgentem in omnium cordibus crucifigere meditatur.

Quapropter placet tam * Regi quàm universis Regni Principibus, imò cuncto exercitui orthodoxo, quo senior idem, ne ulla sibi pateat adversum nos justa querela, quacunque elegerit se cu-

* Heinrico V. hujus filio.

ritate

ritate, quacunque maluerit statione, coram præsenti Senatu, simul & Populo, causam suam agat, justiciam suscipiat, justiciam & reddat, quatenus ab ortu schismatis, omnibus seditionum causis, acsi nihil inde jam fuerit diffinitum, undique discussis, tam filio quàm patri sua justicia respondeat: Ecclesiæ verò Regnique status, non ut ipse more suo proponit, post longas inducias, sed in præsentiarum his controversiis diremptis, vacillare desinat. Ex Castris.

HENRICI. IV. IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM

Anno Christi 1106.

AD PRINCIPES. IMPERII.

HENRICUS Dei gratia Imperator Augustus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, cæterisque Regni Principibus gratiam & dilectionem, dignantibus ea recipere.

1. Rogamus filium nostrum, & vos multùm precati sumus, ut dimisso exercitu ordinaretur, quomodo possemus convenire, ut de injuria nostra & pace componenda ad honorem Regni posset dignè & decenter definiri. Placuit vobis remandare. Unde nobis longè gravior priori oritur querimonia, quòd dimissa obsidione Coloniæ vultis super nos & fideles nostros sub specie colloquii cum exercitu venire, datis induciis octo dierum: quæ numquam datæ sunt homini alicujus conditionis, ut benè scitis, usque ad hanc diem pro legitima definitione alicujus minoris negotii, nedum pro tanta re, secundum legem divinam vel humanam, vel etiam secundum usum hominum. Oportet enim nos habere, si vobis placeret, saltem tales inducias, intra quas possemus convocare, & precibus invitare ad hanc eandem causam, ut sint vobiscum, Moguntinum, & Trevirensem, & Bremensem Archiepiscopos; Frisingensem, Augustensem, Curiensem, Basiliensem Episcopos; Ducem Magnum cum Duce Theodorico, & Ducem Bohemicum, & Comitem Flandrensem cum Comite Burgundiæ, & alios, qui ad præfatum negocium, ut bene scitis, sunt valde necessarii.

2. Quapropter, sicut priùs, rogamus & obnixè precamur, quatenus pro Deo & anima vestra, & pro appellatione Domini Romani Pontificis Paschalis, & Romanæ Ecclesiæ, & pro honore Regni dignemini apud filium nostrum efficere, ut dimisso exercitu cesset nos persequi, & ordinetur quomodo securè & absque omni ambiguitate possimus nos cum cæteris supradictis ad agendum de nostra injuria, & pace in regno componenda, quietè & pacificè convenire. Quod si nullatenus cessare voluerit, proclamationem inde fecimus, & semper facimus, Deo, & sanctæ Mariæ, & beato Petro patrono nostro, & omnibus Sanctis, & omnibus Christianis, & vobis maximè, omni devotione precantes, ut dignemini cessare eum prosequi ad persecutionem tantæ injuriæ, & vos eum imitari.

3. Appellavimus, & tertiò appellamus Dominum Romanum Pontificem Paschalem, & sanctam & universalem Sedem & Romanam Ecclesiam.

4. Quod si hoc tantum nobis, & ad hoc, ut ipse cesset nos persequi, prodesse non poterit, committimus nos omnipotenti Patri & Filio sanctoque Spiritui Paracleto, & beatæ Mariæ perpetuè Virgini, & beato Petro & Paulo, & sancto Lamperto, omnibusque Sanctis, ut divina miseratio, omniumque sanctorum intercessio, humilitatem nostram respicere, nosque contra tantum tamque injuriosum imperium defendere dignetur, Amen.

HENRICI V. IMP. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1109.

Contra impia & turbulenta decreta Paschalis Papa & Conciliabuli Tricassini.

PASCHALIS Papa Augustobonæ in Trecassiorum & Galliæ Lugdunensis urbe, conciliato sibi Galliæ Episcoporum favore, ad captandam plebis auram, leges turbulentissimas rogat atq; perfert. Cæsarem de creandis Pontificibus ad disquisitionem vocat: ipsum Pontificalibus Comitiis excludit, ea ad plebem transfert; nempe communem omnium *a* Pastorem, communiter omnium suffragio capiendum esse statuit, pollui religionem, si quisquam sacris addictus cœlestis atque immortalis imperatoris cæremoniarum consors sit, terreno atque mortali Regi se in clientelam atque servitutem dicaverit. Sacerdotiorum administrationem ad Pontificem Maximum, armorum ad Cæsarem pertinere. A singulis igitur Episcopis jusjurandũ exactũ, futuros in potestate Romani Pontificis.

Ex Aventino lib. 6. Annal. Bojor. fol. 485.

a i. e. Papam Romanum.

HAINRICUS Quintus Cæsar Augustus per edicta ita obnunciat: Non licere Gallis curiosis aliena, quæ nihil ad eos attinent, curare: cuilibet facile esse de alieno largiri. Christiani orbis Imperium sibi à Deo optimo maximo impositum esse; proinde se de veteri more & ritu priscæ religionis, sacris supremæ Majestatis placitis non defuturum, daturumque jure suo operam, ne quid Respublica detrimenti capiat, extare vetustissimam sanctissimorum Patrum legem, tempore CAROLI MAGNI perlatam, qua Paschalis, atq; cum eo sentientes, per omniũ Sacerdotum religiones devoventur, atq; proscribuntur. Nullo pacto fas jusq; esse fastuoso Pontifici, levissimis Gallis, magis superstitiosis quã religiosis, tot Divos, tot piëtissimos, Pontifices maximos, minores, Mystas, Monachos, Reges, Imperatores, superos atq; cœlites impietatis condemnare, se quoad vita suppetat, non passurum, ut instituta

ſtituta à majoribus accepta, per tot annos hactenus obſervata, fraude & aſtu paucorum, cum maxima Chriſtianorum morum pernicie, obliterentur: Pontifices, Epiſcopos, Myſtas, Monachos ab Imperatoribus atque Regibus collocupleratos eſſe. Ubi his pares opibus facti ſunt, more perditorum quò plura donata fuerint, plura concupiſcere; illiſque ſordere prima quæque, ubi majora ſperatint, titulo honeſto libertatis Eccleſiaſticæ fraudulentos homines graſſari, illud conari, ut ſe excluſo, paulatim etiam populum, Sacerdotes, Epiſcopos, alios in ordinem atque ſervirutem tandem redigant, atq; arma in eos, quorum beneficia poſſident, ne hæc aliquo pacto repeti queant, vertant. Pontifices Romanos orbis Imperium animo cogitare, Regnum Chriſtiani populi adfectare, non quieturos, donec oppreſſo Cæſare, omnibus jugum ſervitutis, quod ipſi excuſſere, imponant: Chriſti cruciamenta declarare, quænam ſit rabies Sacerdotum; adverſus imodicam concupiſcentiam, cui ſe ſemel animus devoverit, nullum ſtare terminum: ſe ſanè impuberem, imperitum omnium rerum ab illis egregiis Paſtoribus dolo circumventum in patrem chariſſimum concitatum eſſe, armaq; horum conſilio ſumpſiſſe. Nunc genitore oppreſſo, adverſus ſe conſpiraſſe, neque modum ambitioni ponere, niſi alios omnes dignitate, honore expolient, &, quò ipſis quidquid lubeat, liceat, ab ſingulis juramentum, ſe futuros in eorum poteſtate, quicquid illi dicant, pro legibus habituros, atque tandem pro Deo adoraturos, exigant.

Anno Chriſti 1110.

HEINRICI. V. IMP. AUG.

RESCRIPTUM

Ad Paſchalem Papam, ut Eccleſiaſtici regalia & feuda ſua Imperio ac Cæſari reſignent, & decimis contenti in Eccleſia vivant.

CÆſar Paſchali Papæ noviſſimè reſcripſit: quamvis veterem conſuetudinem atque ritum, à tot ſanctiſſimis Patribus per tot annos obſervatum, jure atque armis retinere poſſit, nihil tamen ſua referre, ſi *a* Pontificalibus Comitiis excidat, modò Epiſcopi, Myſtæ, Monachi, prædia ſtipendiaria, fiſcos, nervos Reipublicæ, arces, civitates, urbes, oppida, vicos Regios, caſtella, Reipublicæ atque Cæſari reddant, decimis contenti vivant, Dei & pauperum, populique cauſam, philoſophiam divinam interpretando, vota illuſtrando, crucem Chriſti præferendo, agant; atq; univerſis Chriſtianis paupertatem atq; ſimplicitatem Servatoris noſtri, *b* Comitum ejus æmulando præluceant.

Convenit itaque inter Pontificem maximum atque Cæſarem, uti Sacerdotes, Flamines, Pontifices Maximi, minores, medioximi, omiſſis bujuſcemodi Reipublicæ (ut Chriſtus magiſter noſter appellat) ſpinis, victu parabili ac parco contenti, Chriſti præceptoris noſtri, quoad liceat, modeſtiam, paupertatem ſectentur, ſtudio literarum operam navent.

a Id eſt, electionibus, collationibus & inveſtituris Papæ, Epiſcoporum, Abbatum, &c.
b ſc. Apoſtolorum.

PACTUM

Anno Chriſti 1110.

HENRICI. V. IMPERATORIS ET PASCHALIS II. PAPÆ

DE PACE ET IVRIBVS IMPERII ET ECCLESIÆ.

INter Nuntios Imperatoris, & Petrum Leonis & cæteros Nuncios Pontificis, in Porticu ſancti Petri convenit, ut Imperator die Coronationis ſuæ omne malè uſurpatum Eccleſiaſticum jus in manibus Pontificis, aſtante Clero & populo, per ſcriptum deponeret, cum ipſum Papa de negociis regalibus faceret, idque ſacramento firmaret, dimitteret Eccleſias liberas cum oblationibus & poſſeſſionibus ſuis, quæ ad Regnum non pertinent, abſolveret Papa ab juramentis populos, quæ contra Epiſcopos facere compulſi ſunt; patrimonia poſſeſſioneſque beati Petri reſtitueret, ſicuti à Carolo, Ludovico, Henrico, aliiſq; Imperatoribus conceſſa ſunt libera, ſervaretq; ea beato Petro pro juribus; nihil faceret aut diceret ut Papa Pontificatum amittat, nihilq; ipſe patiatur in vita vel in membris, vel capiatur mala captione, aut per ſe, aut per ſuſpectam perſonam, nec ipſe, nec fideles ejus, qui pro ipſo fidem ei dederint, id eſt, Petrum Leonis cum filiis ſuis, quorum bona nullum patiantur detrimentum, & ſi quis malum fecerit, Rex fideliter ipſos adjuvaret. Pro bujuſmodi obſervandis Pontifici prædes dabit

Fridericum ſororis ſuæ filium,
Engilbertum & Theobaldum Marchiones,
Herimannum & Gotfridum Comites,
Fridericum Palatinum Comitem Saxonum,
Berengarium de Bajoaria,
Fridericum Saxonem,
Albertum Cancellarium,
Cononem Berengarii fratrem,
Siceboth Bajoartum,
Henricum Carinthiæ Ducem,
Bertulfum Bertulfi Ducis filium,

Qui jurabit Papæ ſecuritatem de vita, de membris, de Papatu, de captione. Quæ niſi Imperator ſervaret, ad Romanam Eccleſiam cum ſuis honoribus teneretur. Obſides pro ſecuritate Pontificis Rex dare pollicitus eſt proxima V. feria, eoſq; ſecurè ad inſulam mittere in poteſtatem Papæ,

Frideri-

Fridericum Ducem nepotem suum,
Brunonem Episcopum Spirensem,
Conradum oepotem Comitis Herimanni, & filium ejus,
& Henticum Friderici Comitis fratrem.

Obsides si tecepisset, eos redderet in die Coronationis suæ, ponte transmisso: & si fortè coronatus non fuisset, aut ooo transisset, similiter redderet apud Castellum Sancti Angeli. Legatos, quos ad eum Papa dirigeret, dum irent & redirent, securos à se suisque redderet, & si eis scienter aliquid injuriæ illatum esset, emendaturum fideliter.

2. Quæ postquam omnia impleverit Rex, Papa juberet Episcopis adstantibus in die Coronationis ejus, ut regalia Imperatori dimittereot, quæ à temporibus Caroli, Ludovici, Henrici, aliorumque prædecessorum ad Regnum pertinebant; scripto firmaret sub anathematis pœna, auctoritate sua, ne quia eorum vel præsentium vel absentium, vel successores eorum Regni se intromitterent juribus, neque invaderent civitates, Ducatus, Comitatus, monetas, vectigalia, mercata. Advocationes Imperii, Ceoturionum jura, curtesque essent Imperii cum pertineotiis suia, & militaria Imperii castra. Nec ipse Imperatorem, nec Romanum Imperium, super his ulterius ioquietaret, & privilegio sub anathemate ista confirmaret, ne posteri sui ultra inquietare præsumerent. Imperatorem benignè & cum honore susciperet, & more prædecessorum ipsius Catholieorum Imperatorum, seienter & oon *a* sub tecto eoronaret, & ad renendum Imperium officii sui juvaret auxilio. al. subtracto. Hoc si Papa oon implerer, Petrus Leonis cum suis omnibus se ad Imperatorem reneret. Obsides, nisi effugerent, altero post Coronationem die restitueret: si ex ipsius Papæ parte remanserit, ut non eoronetur, similiter redderet. Hæc ita constituta jurejurando firmavit Imperator,

Albertus Cancellarius,
Herimannus, Fridericus & Gothfridus Comites,
Fridericus Saxo,.
Cono Berengarii frater,
Siceborb de Bavaria,
Henricus Cariothiæ Dux,
Bertulfus Bertulfi Ducis filius.

Hi omnes post Imperatorem eo ordine jurarunt, ut si Imperator hæc implere nollet, ipsi cum omnibus suis cum Romana Ecclesia tenerent.

TRANSACTIO INTER HENRICUM V. IMPERATOREM ET PASCHALEM II. PAPAM

Anno Christi 1110.

DE INVESTITURIS ECCLESIASTICORUM.

EX verbo Pontificis juratum est in agro juxta Pontem Mammeum, qui Romaoos Teutonesque dirimebat, hoc videlicet modo: Quod ulterius non inquietaret Imperatorem ejusque Imperium de præsumpto detemerato Ecclesiarum jure, & de injuria sibi suisque irrogata in persona Imperatoris, ae bonis malum aliquod sibi vel alieui persooæ noo redderet, neqoe pro hac causa Imperatorem unquam anathemati subderet, eidemque Imperatori privilegio sub anathemate confirmaret, ut Episcopos, & Abbates liberè electos absque Symonia, idem Imperator anulo & virga investiat, Episeopusque sic investitus liberè consecrationem ab Arebiepiseopo, ad quem pertinuerit, sumat. Si quis vero à populo & Clero eligatur, & non ab Imperatore investiatur, à nemine consecretur, & Archiepiseopi & Episcopi libertatem habentem sicurandi ita amissos ab Imperatore, Regnumque & Imperium ae Principatum officii sui auxilio illa conservabit.

2. Et cum hæc sacramento firmasset, Imperator deinum, quòd eundem Pontificem cum Episcopis & Cardinalibus, & omnes, qui cum eo vel pro eo eapti esseot, obsidesque & securos perduceret intra portas Transtyberinæ civitatis, neque ulteriùs aut caperet aut capi permitteret, juravit his, qui in fide Sedis Apostolicæ manerent, & Populo Romano tam per se, quam per suos, pacem servaret, eundem Papam fideliter juvaret, ut Papatum securè & quietè teoeret, patrimonia & possessiones Ecclesiæ Romanæ restitueret, cætera, quæ de jure babere debet, more anteeessorum reeuperare ae teoere adjuvaret bona fide, & eidem Poorifiei fideliter obediret, salvo honore Imperii & Regni, sicuti Catholiei Imperatores Catholicis Romanis Pontificibus solent. Post hæc

Friderieus Coloniensis Arehiepiscopus,
Gebehardus Tridentinensis,
Burcardus Monasteriensis,
Bruno Spirensis,
} Episeopi,
Albertus Caneellarius,
Fridericus,
Herimannus,
Albertus,
Fridericus,
} Comites,

Berengarius,
Fridericus,
Gothfridus, } Comites,
& Guarnerius
ac Bonifacius Marchio,
in hunc modum juraverunt.

Anno Christi 1111.

HENRICI. V. IMPER. AUG. ET PASCHALIS II. PAPÆ CONVENTIONES

DE PACE PVBLICA, ET INVESTITVRIS ECclesiasticorum.

JURAMENTUM IMPERATORIS.

EGO HENRICUS Imperator liberos dimittam quarta vel quinta feria proxima Domnum Papam Paschalem,& Episcopos, & Cardinales, & omnes captivos & obsides, qui pro eo & cum eo capti sunt, & liberos securè produci faciam intra portam Transtiberinæ civitatis: nec ulteriùs eapiam, aut capi faciam vel permittam eos, qui in fidelitate Domni Papæ Paschalis permanent: & populo Romano, & Transtiberinæ insulæ civitati pacem & securitatem servabo tam per me quàm per meos, & in personis & in rebus, qui pacem mihi servaverint.

2. Patrimonia & possessiones sanctæ Romanæ Ecclesiæ,quæ abstuli,restituam; & cuncta,quæ habere debet,more antecessorum meorum recuperare & tenere adjuvabo bona fide. Et Domno Papæ Paschali obediam,(salvo tamen honore Regni & Imperii) sicut Catholici Imperatores Catholicis Pontificibus Romanis. Hæc omnia observabo bona fide,sine fraude & malo ingenio.

Et isti sunt juratores ex parte Imperatoris HENRICI:

Fredericus Coloniensis Archiepiscopus,
Gebehardus Tridentinensis Episcopus,
Bruno Spirensis Episcopus,
Bruchardus Monasteriensis Episcopus,
Albertus Cancellarius,
Herimannus a Comes, *al.* Dux.
Berengarius Comes Sultzbachensis,
Fredericus Comes Palatinus,
Item Fredericus Comes,
Bonifacius Marchio Tusciæ,
Albertus Comes de Blandriaco,
Godefridus Comes Palatinus Rheni,
Warnetius Marchio.

CONCESSIO PAPÆ DE INVESTITVRIS Episcopatuum.

DOMNUS Papa PASCHALIS concedit Domno Imperatori HENRICO, & Regno ejus, privilegio suo sub anathemate, & confirmabit,& corroborabit, Episcopo vel Abbate liberè electo sine symonia assensu Imperatoris, quòd Domnus Imperator eum annulo & virga investiat. Episcopus autem vel Abbas ab Imperatore investitus liberè accipiat consecrationem ab Episcopo, ad quem pertinuerit. Si quis verò à Clero & à populo eligatur,nisi ab Imperatore investiatur, & à nemine consecretur,& Archiepiscopi & Episcopi libertatem habeant consecrandi ab Imperatore investitos. Super his etiam Domnus Papa Paschalis non inquietabit Imperatorem HENRICUM, nec ejus Regnum & Imperium.

SACRAMENTVM EX PARTE PAPÆ.

DOMNUS Papa PASCHALIS non inquietabit Domnum Imperatorem HENRICUM, nec ejus Regnum, de investitura Episcopatuum & Abbatiarum, neque de injuria sibi illata & suis in personis & bonis, neque aliquod malum reddet sibi vel alicui personæ pro hac causa; & penitus in personam Imperatoris HENRICI nunquam anathema ponet, nec remanebit in Domno Papa, quin coronet eum, sicut in * Ordine continetur, & Regnum & Imperium officii sui auxilio eum tenere adjuvabit pro posse suo. Et hæc adimplebit Domnus Papa sine fraude & malo ingenio.

* Ordo Romanæ Ecclesiæ, qui hodie vocatur Ceremoniale Romanum.

Hæc sunt nomina illorum Episcoporum & Cardinalium, qui præcepto Domni Papæ Paschalis privilegium & amicitiam sacramento confirmaverunt Domno Imperatori HENRICO:

Petrus Portuensis Episcopus,
Centius Sabiniensis Episcopus,
Robertus Cardinalis Sancti Eusebii,
Bonifacius Cardinalis Sancti Martini,

Anastasius

Anastasius Cardinalis Sancti Clementis.
Gregorius Cardinalis Apostolorum Petri & Pauli.
Item Gregorius Cardinalis Sancti Chrysogoni.
Joannes Cardinalis Sanctæ Potentianæ.
Risus Cardinalis Sancti Laurentii.
Rainerus Cardinalis Sanctorum Marcellini & Petri.
Vitalis Cardinalis Sanctæ Balbinæ.
a Dinzo Cardinalis Sancti Marci. a al. Cuzo. for. Cunzo.
Theobaldus Cardinalis Joannis & Pauli.
Joannes Diacones Sanctæ Mariæ in Schola Græca.
Leo b Diaconus Sancti Vitalis Martyris. b al. Decanus.
Abbo c Diaconus Sanctorum Sergii & Bachi. c al. Decanus.

PRIVILEGIUM

PASCHALIS PAPÆ, QUOD FECIT IMPERATORI HENRICO, DE INVESTITURIS EPISCOPATUUM ET ABBATIARUM.

Anno Christi 1111.

PASCHALIS Episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio, HENRICO Teutonicorum Regi, & per Dei omnipotentis gratiam Romanorum Imperatori Augusto, salutem & Apostolicam benedictionem.

1. Regnum vestrum sanctæ Romanæ Ecclesiæ singulariter cohærere dispositio divina constituit. Prædecessores siquidem vestri probitatis & prudentiæ amplioris gratia Romanæ Urbis coronam & imperium consecuti sunt. Ad cujus videlicet coronæ & imperii dignitatem, tuam quoque personam, Fili carissime HENRICE, per nostri sacerdotii ministerium Majestas divina provexit. Illam igitur dignitatis prærogativam, quam prædecessores nostri vestris prædecessoribus Catholicis Imperatoribus concesserunt, & privilegiorum paginis confirmaverunt, nos quoque tuæ Dilectioni concedimus, & præsentis privilegii pagina confirmamus, ut Regni tui Episcopis & Abbatibus liberè præter violentiam & symoniam electis, investituram virgæ & annuli conferas; post investionem verò canonicè consecrationem accipiant ab Episcopo, ad quem pertinuerit.

2. Si quis autem à Clero, vel à Populo præter assensum tuum electus fuerit, nisi à te investiatur, à nemine consecretur: [exceptis nimirum illis, qui vel in Archiepiscoporum, vel in Romani Pontificis solent dispositione consistere.] al. Clero & populo. inclusa desunt in editione Jureti.

3. Sanè Archiepiscopi & Episcopi libertatem habeant à te investitos Episcopos & Abbates canonicè consecrandi.

4. Prædecessores enim vestri Ecclesias Regni sui tantis regalium suorum beneficiis ampliarunt, ut Regnum ipsum Episcoporum maximè & Abbatum præsidiis oporteat communiri, & populares dissensiones, quæ in electionibus sæpè contingunt, regali oporteat Majestate compesci. Quamobrem prudentiæ vestræ & potestati cura debet sollicitiùs imminere, ut & Romanæ Ecclesiæ magnitudo, & cætera salus, tuis (præstante Domino) beneficiis & servitiis conservetur.

5. Si qua igitur Ecclesiastica vel Secularis potentia aut persona hanc nostræ concessionis paginam sciens contra eam temerario ausu venire tentaverit, anathematis vinculo, nisi resipuerit, innodetur, honorisque ac dignitatis suæ periculum patiatur. Observantes autem hoc misericordia divina custodiat, & personam ac majestatem potestatemque tuam ad honorem suum & gloriam fœliciter imperare concedat.

CONFIRMATIO.

HÆc sunt verba, quæ dixit Domnus Apostolicus Domno Imperatori HENRICO in communione corporis & sanguinis Christi, die Coronationis suæ: Domne Imperator HENRICE, corpus Domini natum ex Maria Virgine, passum in cruce pro nobis, sicut sancta Catholica tenet Ecclesia, damus tibi in confirmationem veræ pacis & concordiæ inter me & te, Amen. Anno Verbi incarnati MCXI. hoc confirmatum est in basilica Sancti Petri, XVI. Cal. Martii, regnante in cœlis Domino nostro Jesu Christo cum Patre æterno & Spiritu sancto, Amen.

HENRICI V. IMP. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1111.

DE INVESTITURIS ECCLESIASTICORUM.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, omnibus Christi fidelibus in Ecclesia.

1. Notum esse volumus dilectioni & discretioni vestræ ea, quæ inter nos & Dominum illum

lum Paschalem erant, quomodo incepta tractata sint: scilicet de conventione inter me & ipsum, de traditione Romanorum in me & meos, ut audita intelligatis, intellecta examinetis, examinata dijudicetis.

2. Igitur dum in eo totus essem, ut me ad Ecclesiæ utilitatem & ipsius votum, si justum esset, componerem, cœpit exaltationem & dilatationem regni super omnes antecessores meos promittere. Studebat tamen subdolè, quomodo Regnum & Ecclesiam à statu suo discinderet, tractare. Quod sic facere aggressus est. Regno quidem jam à Carolo quadringentis & amplius annis, & sub sexaginta tribus Apostolicis investituras Episcopatuum, eorundem authoritate & privilegiorum firmitate tenenti, absque omni audientia auferre volebat.

3. Et quum per Nuncios nostros ab eo quæreremus, quid de Nobis fieret, in quo Regnum nostrum constat, quomodo ferè omnia antecessores nostri Ecclesiis concesserunt & tradiderunt, subjunxit: *Fratres, Ecclesiæ decimis & oblationibus suis contentæ sint: Rex vero prædia & regalia, quæ à Carolo & Ludovico, Ottone & Henrico Ecclesiis collata sunt, sibi & successoribus suis recipiat & detineat.* Ad hoc quum nostri responderent, Nos quidem nolle violentiam Ecclesiis inferre, nec ista subtrahendo tot sacrilegia incurrere, fiducialiter promisit, & sacramento pro eo firmavit Dominica *Esto mihi*, se omnia hæc cum justitia & authoritate Ecclesiis auferre, Nobisque & Regno cum justitia & authoritate reddere. Nostris itidem firmantibus, si hoc, ut præmissum est, ita complesset, quod tamen nullo modo fieri posse sciebat: me quoque, uti quærebat, investituras Ecclesiarum resignaturum: sicut in Charta conventionis plenius poteritis videre.

HÆC EST CHARTA CONVENTIONIS EIVS AD ME.

DOMINUS *Papa præcipiet Episcopis præsentibus in die coronationis Regis, ut dimittant regalia Regno, quæ ad Regnum pertinebant tempore Caroli, Henrici, & aliorum prædecessorũ ejus; & scripto firmabit sub anathemate, ne quis eorum vel præsentiũ, vel absentium, vel successorũ eorum, intromittant se ullo modo, vel invadant eadem regalia, id est civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, monetas, teloneũ, more atum, Advocatias, omnia jura Centurionum, id est Villicorum, turres & villas, quæ Regni erant, cum omnibus pertinentiis suis, militiam & castra. Nec ipse Regem & Regnum super hiis ulterius inquietabit, sed privilegio suo sub anathemate confirmabit, ne posteri sui inquietare præsumant: Regem benignè & honorificè suscipiet, & more prædecessorum suorum Catholicorum sciente non subtractò coronabit, & ad tenendum Regnum eum hiis omnibus officiis suis auxilio adjuvabit.*

Si Dominus Papa hæc Regi non adimpleverit; ego Petrus Leonis juro, quòd tota potentia mea tenebo ad Dominum Regem. Obsides autem, nisi effugerint, reddemus altero die post coronationem Regis. Si per Papam remanserit, ut non coronetur, similiter reddemus Dominico die quum Rex ad processionem venerit. Obsides dabo Gratianum filium meum, & filium Vizonis filii, & filium sororis meæ, si eum habere potero.

HÆC SVNT SACRAMENTA EX PARTE DOMINI *Papæ*:

EGO *Petrus Leonis juro vobis, quia Dominus Papa proximo die Dominico adimplebit Regi, quod in Charta conventionis scriptum est.*

HÆC SVNT SACRAMENTA EX PARTE REGIS:

Ego Comes Hermannus:
Ego Comes Gotfridus:
Ego Volmarus:
Ego Adelbertus,

Juro vobis, quia Dominus Rex proxima quarta vel quinta feria ita Principes jurare faciet, & obsides dabit, sicut in Charta conventionis scriptum est. Et sic observabunt Domino Papæ, eo tenore, si Dominus Papa proximo die Dominico sic adimpleverit Regi per omnia, sicut in Charta conventionis scriptum est.

4. Ego verò, ut ostenderem, nullam Ecclesiarum Dei disturbationem ex velle nostro procedere, in cunctorum oculis astantium & auribus hoc Decretum promulgavi:

Ego Henricus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, affirmando & beato Petro, omnibus Episcopis & Abbatibus, & omnibus Ecclesiis omnia, quæ antecessores mei Reges vel etiam Imperatores eis concesserunt vel tradiderunt, & quæ illi pro spe æternæ retributionis obtulerunt, do. Ego peccator pro timore terribilis judicii ullo modo subtrahere recuso.

5. Hoc Decreto à me lecto & subscripto, petii ab eo, ut, sicut in Charta conventionis ejus scriptum est, mihi adimpleret. Quum ergo supradictæ postulationi insisterem, scilicet ut cum justitia & authoritate, promissa mihi conventione, firmiter universis in faciem ejus resistentibus, & Decreto suo palàm hæresim inesse clamantibus, scilicet Episcopis, Abbatibus, tam suis quàm nostris, & omnibus Ecclesiæ filiis: hoc, si salva pace Ecclesiæ dici potest, privilegium proferre voluit.

PASCHALIS PAPÆ DECRETVM.

PASCHALIS *Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio* HENRICO *Regi, & ejus successoribus Imperatoribus*, &c.

Divina legis institutionibus sancitum est, & sacris canonibus interdictum, ne Sacerdotes curis secularibus occupentur, neve ad Comitatum, nisi pro damnatis eruendis, atq; pro aliis, qui injuriam patiuntur, accedant. Unde & Apostolus Paulus inquit: Judicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia,
1.Corinth.6.

illos

illos constituere ad judicandum. In vestri autem Regni partibus Episcopi vel Abbates adeò curis secularibus occupantur, ut Comitatum assiduè frequentare, & militiam exercere cogantur: quam mirum aut vix aut nullo modo sine rapinis, sacrilegiis, incendiis, aut homicidiis exhibetur. Ministri verò altaris, ministri curiæ facti sunt: quia civitates, Ducatus, Marchionatus, monetas, turres, & cætera ad Regni servitium pertinentia à Regibus acceperunt. Unde etiam mos Ecclesiæ intolerabilis inolevit, ut electi Episcopi nullo modo consecrationem acciperent, nisi prius per manum Regiam investirentur. Aliquando etiam vivis Episcopis investiti sunt.

His & aliis plurimis malis, quæ per investituram plerumque contigerant, prædecessores nostri Gregorius Octavus & Urbanus Secundus, felicis memoriæ Pontifices, excitati, collectis frequenter Episcopalibus Conciliis, investituras illas manus laicæ damnaverunt: & si qui Clericorum per eam tenuissent Ecclesias, deponendos; datores quoque communione privandos percensuerunt, juxta illud Apostolicorum Canonum capitulum, quod se ita habet: Si quis Episcopus seculi potestatibus usus Ecclesiam per ipsos obtineat, Can. 29. *deponatur, & segregetur, omnesque qui illi communicant. Quorum vestigia subsequentes & nos eorum sententiam Episcopali Concilio confirmamus.*

Tibi itaque fili charissime Henrice Rex, & nunc per officium nostrum Dei gratia Romanorum Imperatori, & Regno regalia illa dimittenda præcepimus, quæ ad Regnum manifeste pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis, & cæterorum prædecessorum tuorum. Interdicimus etiam & sub anathematis districtione prohibemus, ne quis Episcoporum seu Abbatum, præsentium vel futurorum, eadem regalia invadant, id est civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, monetas, teloneum, mercatum, Advocatias, jura Centurionum, & turres, quæ Regni erant, cum pertinentiis suis, militiam & castra: & ne se deinceps, nisi per gratiam Regis, de ipsis regalibus intromittant. Sed nec posteris nostris liceat, qui post nos in Apostolica Sede successuri erunt, aut Te aut Regnum super hoc inquietare negocio.

Porro Ecclesias cum oblationibus & hæreditariis possessionibus, quæ ad Regnum manifeste pertinebant, liberas manere decrevimus, sicut in die coronationis tuæ Omnipotenti Domino in conspectu totius Ecclesiæ promisisti. Oportet enim Episcopos curis secularibus expeditos, curam suorum agere populorum, nec Ecclesiis suis abesse diutius. Ipsi enim, juxta Paulum Apostolum, pervigilant, tanquam rationem pro animabus eorum reddituri.

6. De traditione verò in nos vel in nostros, sic se res habet. Vix portas civitatis ingressi sumus, cùm nostris infra muri mœnia securè vagantibus, quidam vulnerati, alteri interfecti, omnes verò spoliati aut capti sunt. Ego tamen quasi pro levi causa non motus, bona & tranquilla mente usque ad Ecclesiæ beati Petri januas cum processione perveni. Quod sic gestum fuisse, rei veritas multorum astipulata testimoniis, qui interfuere, protestatur.

HENRICI. V. IMPER. AUG.

EDICTUM

UT ARCHIEPISCOPO PROPTER REBELLIONEM ET perfidiam per Imperatorem damnato, nulla obedientia præstetur.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Præpositis & Decanis, & omni congregationi, cunctis etiam Moguntiensis Ecclesiæ civibus, tam majoribus, quàm minoribus sibi fidelibus, gratiam & omne bonum.

1. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum, quia non est prudentia, non est sapientia, non est consilium contra Dominum: qui, sancti Spiritus inspirante gratia, jam convertit corda patrum in filios, & corda filiorum ad patres ipsorum. Unde & nos non cessamus Deo gratias agere pro vobis, cujus gratiâ & dono amara vestra dulcia facta sunt nobis. Et ideò, licet per ineffabilem divinæ pietatis inspirationem luctum nostrum in gaudium, & amaritudinem verteritis in dulcedinem, pro antiqua tamen fidelitate, quam in cordibus vestris divinitùs jam incaluisse cognovimus, dilectionem vestram admonere potiùs, quàm rogare decernimus.

2. Memores esse debetis in omnibus, qua fide, quo pacto, quibus sacramentis & obsidibus a Adelbertum illum perjurum & traditorem, qui non meritis, sed nomine dicitur Episcopus, fidelitati vestræ diligentissima conventione tradiderimus. Et cùm vos omnia bona promitteretis nobis ab eo, & nos ex vestro promisso nihil, nisi bonum, speraremus, ab ipso exspectavimus pacem; & ecce turbatio. Postquàm enim Spiram ad nos redintegrata sibi corporis & honoris sui potestate veniens obsides suos manu ad manum ipse nobis præsentavit, & suis sacramentis vestra firmavit, statim inde discedens, missis ubique literis ac nunciis, nos & honorem nostrum impugnavit, ac per totam Saxoniam & Turingiam, Bavariam & Alemanniam, amicos nostros, tanquam inimicos, contra nos ubique solicitare cœpit; sicque quasi canis, qui revertitur ad vomitum, antiquæ suæ perfidiæ recepit venenum, quod quasi vipera, quæ virus resumit post coitum, à mari usque ad mare per totum Regnum diffudit & Imperium. Pro his igitur & aliis malis, nobis responsurum, statutis induciis eum ad nos venire jussimus, & non venit. Sed insuper apponens iniquitatem super iniquitatem, Spiram, quod in cor nostrum altiùs ascendit, armatâ manu & erectis militaribus signis violenter invadere voluit; sed frustrato (Deo gratias) labore rediens, & congregatis, quos potuit, castrum nostrum Stroumburc funditùs destruxit. deinde alia castra nostra contumaciter obsedit. Invasorem Virdunensis Ecclesiæ contra jus & fas consecrari fecit: Regnum nostrum & Imperium rapinis & homicidiis, cæde & incendiis, quasi aper de silva sicubique devastavit, ut nihil jam in diversis ipsius restet erroribus, nisi ut fiant novissima hominis pejora prioribus.

a Archiepiscopum Moguntinum, qui ab Imperatore ad Papã defecerat.

PROFESSIO PAPÆ.

EGo CALIXTUS servus servorum Dei, tibi dilecto filio HEINRICO Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto. Concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici Regni, qui ad Regnum pertinent, in præsentia tua fieri absque simonia & aliqua violentia; ut, si qua inter discordia emerserit, Metropolitani & Provincialium consilio vel judicio, saniori parti assensum & auxilium præbeas. Electus autem regalia per sceptrum à te recipiat, & quæ ex his jure tibi debet, faciat. Ex aliis verò partibus Imperii, consecratus infra sex menses regalia à te per sceptrum recipiat, & quæ ex his jure tibi debet, faciat; exceptis omnibus, quæ ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur. De quibus verò mihi querimoniam feceris, & auxilium postulaveris, secundum officii mei debitum, auxilium meum præstabo. Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore hujus discordiæ. Data anno MCXXII. nono Calendas Octobris.

FORMULÆ

JURAMENTORUM FIDELITATIS ET HOMAGII, QUÆ A FIDELIBUS IMPERII IN

Italia exigere mandavit Imp. HENRICUS V. Aug.

ADIURATIO SEU PROMISSIO, QUÆ REGIBUS DEBET FIERI.

AB hac hora inanteà fidelis ero N. Imperatori per rectam fidem, secundùm meum scire & posse. Non ero in consilio, ut vitam aut membra perdat, Italicum Regnum, & suam rectam potestatem adjutor ei secundùm meum scire & posse, ad tenendum & defendendum contra omnes homines, qui sibi tollere voluerint.

ALLOCUTIO EIUS, QUI IURAVIT.

SI ea, quæ supra scripta sunt, jurasti, aut juraveris, & per rectam fidem adimpleveris, Senior meus neque per se, neq; per subjectam personam tollet tibi vitam, aut membra, nec te capiet propter hoc, quòd usque modò contra eum fecisti; nisi inanteà sis contra eum, & convictus fueris.

2. Prædia & proprietates, quæ justè & legaliter habes, non tibi tollet, nisi justo judicio per veram legem sit judicatum.

3. Si beneficium de Regno aut de Ecclesiis non habueris, & legem & justitiam ante Missum mei Senioris feceris, non te distringet ad curtem venire, nisi tu sponte volueris.

PRINCIPUM IMPERII EDICTUM

Anno Christi 1126.

DE OBITU IMPERATORIS HENRICI V. AUG. ET NOVA electione facienda.

Adalbertus Moguntinus,
Fridericus Coloniensis,
Ondalricus Constantiensis,
Buggo Wormatiensis,
Arnolphus Spirensis
} Per Dei misericordiam Archiepiscopi:
Oudalricus Fuldensis Abbas:
Henricus quoque Dux [Bavariæ,
Fridericus Dux [Sueviæ,
Godefridus Palatinus Comes,
Beringerus Comes de Sultzbach,

Hinc discimus, jus eligendi Imperatorem seu penes universos Imperii Principes extitisse, non verò penes solos Septemviros Electores, ut hodie.

& cæteri utriusq; *b* professionis Principes, qui exequiis Imperatoris intererant, Venerabili fratri Ottoni Episcopo [Babebergensi.] hinc fraternas in Christo orationes, inde fidelissimum devotæ servitutis obsequium.

b id est, tam Ecclesiastici quam Seculares.

1. Postquam Domnus Imperator viam universæ carnis ingressus est, & nos exequias ejus cum justa devotione & reverentia complevimus, ipse ordo rei, & temporis qualitas, exigere videbatur, ut de statu & pace Regni aliquid conferremus, si non abesset præsentiæ vestræ consilium, & aliorum Principum, tanto negocio utile & pernecessarium. quam exspectare quia grave erat & difficile, sedit omnium nostrûm sententiæ, si vestræ tantùm non displicet concordiæ, Curiam in festo B. Bartholomæi apud Moguntiam celebrare, & ibidem convenientibus Principibus de statu & successore Regni, ac negociis necessariis, prout Spiritus Sanctus aspiraverit, ordinare. Nullum tamen præjudicium deliberationi & voluntati vestræ facientes, nihil nobis singulare ac privatum in hac re usurpamus; quin potiùs discretioni vestræ hoc apprimè intimatum esse cupimus, quatenus oppressionis, qua Ecclesia cum universo Regno usque modò laboravit, dispositionis divinæ providentiam invocetis, ut in substitutione alterius personæ, sic Ecclesiæ suæ & Regno provideat, quod tanto servitutis jugo amodò careat, & suis legibus uti liceat, nosq; omnes cum subjecta plebe, temporali perfruamur tranquillitate.

2. Contestamur etiam Dilectionem vestram, ut pacem credito nobis cœlitus populo, infra præscriptum Curiæ terminum, & ultra ad quatuor hebdomades ordinetis, quatenus omnibus tutior fiat concursus ac reditus, & ut curialiter, more videlicet antiquorum Principum, cum propria impensa, neminem pauperum lædentes conveniatis.

Ex Andrea Abbate in vita Otton. l. 3. c. 32.

LOTHARII III. IMPER. AUG.

MANDATVM AD EPISCOPVM BAMBERGENSEM, VT AD Ecclesiam suam redeat, sub pœna confiscationis, bonorum Ecclesiasticorum.

LOTHARIUS Rex auctoritate sua Otthoni Episcopo, ut celerius *a* redeat, præcipiendo simul & petendo mandavit; adeò, ut jurejurando affirmaret, se res Ecclesiasticas in suum redigere velle dominium, nisi quantocyus sponsam suam Ecclesiam Babebergensem diu viduatam pastoris pius desiderato reditu, consolando recrearet.

Apostolus itaque Pomeranorum his legationibus *b* contraire non valens, antequam responsum Archiepiscopi Danorum reciperet, ad sedem suam redire compulsus est.

a Ex Pomerania, ubi gentilibus evangelium prædicabat.

b Oportuit ergò magis obedire Imperatori, quàm Papæ, qui eum bullis suis imbutum ad Sclavos miserat.

Anno Christi 1139.

LOTHARII III. IMPER. AUG.

PROCESSUS

IN EXAMINATIONE ABBATIS CASINENSIS à Fratribus accusati.

IMPERATOR direxit Hannonem Abbatem Cœnobii Lunæburgensis, & Petrum Diaconum ad Monasterium, per eos Fratribus mandans, ne quid incompositum aut indisciplinatum in habitu, in incessu seu locutione præferrent: venturum se ad Monasterium cum Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Principibus, Ducibus, Religiosisq; ex omni Imperio viris. Ac siquidem invenirent Rainaldum tanto ordine indignum, confestim eum removeret, atque in B. Benedicti sede idoneum præponere omni studio quæreret.

2. Residente itaque Imperatore in Capitulo, cum Imperii Proceribus, consedente quoque Peregrino Aquilegiensi Patriarcha cum Archiepiscopis, Episcopis, Cardinalibus, Abbatibus, jusserunt Electum Abbatem introduci; multa contra eum proferentes, rebellem hostemque Imperii clamantes. Tunc quidam exurgens in medium dicere cœpit, eum posteaquam cum Henrico Duce convenerat, hostem Pontificis atque Imperatoris claruisse. Contradicente illo, jubet Imperator utramque partem Capitulum ingredi, ut cum Patriarcha & Cardinalibus inde consultaret. Tunc Peregrinus Patriarcha, Aimericusque Diaconus Cancellarius, dixerunt, illum tanto Cœnobio præesse non posse multis ex causis, quòd scilicet à * filio Petrileonis Subdiaconus ordinatus esset, sacramentumque Rogerio *a* Regi præbuisset; tum quia contra præcepta Canonum, excommunicati eligere non potuissent. Postremò quod contra Ecclesiastica instituta Subdiaconum elegissent, proferentes Eugenii Papæ capitulum ita scribentis: *Abbates per monasteria tales eligantur & ordinentur, qui Sacerdotali vel Levitico honore sint praditi*, &c. Sed cum jam Sol ad occasum vergens noctem indiceret terris, Imperatore jubente solutus conventus est.

* Pseudopapa.

a Siciliæ.

3. Die altero, Imperatore residente in Capitulo cum Prælatis atque Magnatibus, Electus in medium surgens cum vellet objecta diluere, priusquam verba finiret, surgentes Fratres accusare illum cœperunt, sicut & prius, dicentes, electionem ejus seditiosè non canonicè fuisse celebratam. Hi autem, qui ex parte ejus erant, eos mendacii insimulabant, sicque coram omnibus variis se verborum contumeliis afficiebant. Imperator his motus surrexit, & manu silentium indicens, multum se mirari dixit tantam congregationem adeò inordinatè loqui, negociaque sua tam indisciplinatè agere. Præcepit itaque, ut rationabiliter negocia sua exequerentur. His dictis resedit, & reliquis consedere jussis Congregationem ita affari cœpit; electionem Abbatis in tanta discordia se plenè examinare non posse, nisi ambæ seorsum partes audirentur, jussitque ut omnes Archiepiscopi, Episcopi & Abbates, parsque quæ Electo favebat, januis obseratis convenirent. Quod cum factum esset, Hanno Episcopus Basiliensis dixit: Si quid contra Electum habetis, rationabiliter & non tumultuosè proferte. Tunc quidam ex eis illum accusare cœperunt, quòd electionem suam munere linguæ & manus promissione redemisset. His ita prosequentibus Pandulfus Vesterarius exurgens dixit; Sunt quidem multa, quæ adversus Electum proferri possunt, sed illud intolerabile, quod à filio Petrileonis ordinatus est, indignumque valde ducimus, ut in tanta Ecclesia, quæ Monasteriorum omnium caput ac mater est, Abbas Subdiaconus sit, qui nec Missarum solemnia celebrare, nec possit à delictis absolvere. Tunc Anselmus Episcopus: Multa (inquit) adversus Electum proferuntur, sed hoc potissimùm ad deponendum illum objicitur, quia teste Domino fundamentum, quod super arenam collocatur, durare non potest. Unde, si placet, sepositis cæteris, hoc unum teneamus. Quod cum placuisset, cæteris Fratribus egredi jussis, Rainaldum cum suis ad se purgandum introduci præcipiunt. Et cum diu moras traherent, mandat Imperator his, qui ad discutiendum convenerant, ut Electo suaderent, se ipsum

in po-

in potestatem Imperatoris ac Pontificis ponere, ut quicquid illi statuerent, hoc ipse absque dilatione sequeretur. Ad hæc ille diu cunctatus tandem consensit, seque illis liberè ex toto promisit. Post hæc omnibus ad Imperatorem reversis Basiliensis Episcopus gesta omnia cunctis per ordinem pandit. Demum Imperatore sciscitante, an qui Electo faverant, idem facere vellent? ad omnia eos paratos invenit: sicque secundi diei conventus solutus est. Acta sunt hæc quartâ & quintâ feria tertiæ hebdomadis, mense Septembrio, secundo post festum S. Crucis die.

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

Anno Christi 1140.

DE RECUPERANDIS IMPERII ROMANI IURIBUS PER ELECTUM Imperatorem, ab injusta Papa usurpatione & tyrannide.

EXCELLENTISSIMO ATQUE PRÆCLARO URBIS ET ORBIS TOTIUS DOMINO, CONRADO DEI GRATIA ROMAnorum Regi Semper Augusto, S. P. Q. R. Salutem & Romani Imperii fœlicem & inclytam gubernationem.

REGALI excellentiæ per plurima jam scripta, nostra facta & negotia diligenter exposuimus, quo modo in vestra fidelitate permaneamus, ac pro vestra Imperiali corona exaltanda & omnimodò augenda quotidie decertemus. Ad quæ, quia Regalis industria, ut postulavimus, rescribere dignata non fuit, planè tanquam filii & fideles de Domino & patre satis miramur. Nos enim quicquid agimus, pro vestra fidelitate & honore facimus Et quidem Regnum & Imperium Romanorum, vestro à Deo regimini concessum, exaltare atq; amplificare cupientes, in eum statum, quo fuit tempore Constantini & Justiniani, qui totum orbem vigore Senatus & Populi Romani suis tenuere manibus, reducere, Senatu pro his omnibus Dei gratia restituto, & eis, qui vestro Imperio semper rebelles erant, quique tantum honorem Romani Imperii subripuerant, magna ex parte conculcatis, quatenus ea, quæ Cæsari & Imperio deberentur, per omnia & in omnibus obtineatis, vehementer atque unanimiter saragimus atque studemus. Et ob hujus rei effectum, bonum principium ac fundamentum fecimus. Nam pacem & justiciam omnibus eam volentibus observamus; fortitudines, id est, turres & domos potentum Urbis, qui vestro Imperio unà cum Siculo & Papa resistere parabant, cepimus; & quasdam in vestra fidelitate retinemus, quasdam verò subvertentes solo coæquavimus.

Sed pro his omnibus, quæ vestræ dilectionis fidelitate facimus, Papa Frangipanes, & filii Petri-Leonis, homines & amici Siculi, excepto Jordano nostro, fidelitate in vestra vexillifero & adjutore, Tolomæus quoque & alii plures undique nos impugnant, ne liberè, ut decet, Imperialem Regio capiti valeamus imponere coronam. At nos, quoniam amanti nullus labor gravis est, licet inde plurima damna sustineamus, pro vestro amore & honore gratanter patimur. Scimus namque nos à vobis proinde prœmium, sicut à patre, accepturos; vosque in eos, sicut in Imperii hostes, vindictam daturos.

2. Cum tanta igitur nostra in vobis fidelitas sit, tantaque pro vobis sustineamus, precamur ne spes ista nobis deficiat, ne Regia dignitas nos vestros fideles & filios despiciat. Neque si in Regalibus auribus aura sinistra de Senatu & nobis flaverit, in eam intendat aut respiciat. Qui enim de nobis vestræ Altitudini mala suggerunt, de vestra & nostra (quod absit) dissensione lætari volunt, & utrosque (ut soliti sunt) callidè opprimere moliuntur. Sed circa hæc, ne fiant, Regalis prudentia, ut decet, solicita sit & provida: reminiscaturque vestra solertia, quot & quanta mala Papalis Curia, & dicti quondam cives nostri, Imperatoribus, qui fuerunt ante vos, fecerint, & nunc deteriora vobis cum Siculo facere tentaverunt. Sed nos Christi gratia in vestra fidelitate viriliter eis resistimus, ac plures ex illis ab Urbe, sicut pessimos hostes Imperii, ut sunt, pepulimus.

3. Appropinquet itaque nobis Imperialis celeriter vigor. Quoniam, quicquid vultis, in Urbe obtinere poteritis: &, ut breviter ac succinctè loquamur, potenter in Urbe, quæ caput mundi est, ut optamus, habitare, toti Italiæ ac regno Teutonico, omni Clericorum remoto obstaculo, liberiùs & meliùs quàm omnes ferè antecessores vestri, dominari valebitis. Sine mora ergo precamur, ut veniatis; & interim de statu vestro, quem semper desideramus salubrem & prosperum, de his Regalibus literis ac nunciis nos lætificare dignemini. Sumus enim per omnia vestræ voluntati semper obtemperare parati.

4. Sciatis prætereà, quia pontem Mylvium extra Urbem parum longè per tempora multa pro Imperatorum contrario destructum, nos, ut exercitus vester per eum transire queat, ne Petri-Leones per castellum Sancti Angeli vobis nocere possint, ut statuerant cum Papa & Siculo, magno conamine restauramus, & in parvo temporis spacio muro fortissimo & silicibus juvante Deo complebitur. Concordiam autem inter a Siculum & b Papam hujusmodi esse accepimus. Papa concessit Siculo virgam & annulum, dalmaticam & mitram atque sandalia, & ne ullum mittat in terram suam

a Petrum-Leonem antipapam, qui se Anacletum nominari voluit.

b Innocentium II.

ſuam Legatnm,niſi quem Siculus petierit: & Siculus dedit ei multam pecuniam pro detrimento veſtro & Romani Imperii,quod Dei gratia veſtrum exiſtit.Hæc omnia ſolicitè veſtra animadvertat,optime Rex, prudentia.

Rex valeat, quicquid cupit obtineat,ſuper hoſtes
Imperium teneat,Roma ſedeat,regat orbem,
Princeps terrarum cen fecit Juſtinianus.
Cæſaris accipiat Cæſar,quæ ſunt ſua Præſul,
Ut Chriſtus juſſit, Petro ſolvente tributum.

Nos de cætero Legatos noſtroa precamur , nr benignè recipiatis, & quod vobis dixerint, credatis, quia ſcribere cuncta nequivimus. Sunt enim Nobiles viri,Guido Senator , Jacobus filius Sixti Procuratoris,& Nicolaus eorum ſocius.

Anno Chriſti 1142.

CONRADI III. IMPERAT. AUG.
RESCRIPTUM
AD. JOANNEM COMNENUM IMPERATOREM
Conſtantinopolitanum.

CONRANUS Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, Joanni eadem gratia Conſtantinopolitano Imperatori ſalutem & dilectionem fraternam, amicitiam,honorem,& gloriam.

1. Ut parentes noſtri,videlice: Romanorum Imperatores ,anteceſſores noſtri,ad anteceſſores veſtros, ſcilicet regnum & populum Græcorum conſtituerunt, conſtituo:& ſicut ſervaverunt, conſervabo.

2. Non eſt gens,regnum,ant populus,qni non noverit, noſtræ Romanæ Reipub. veſtram novam Romam & dici & fore filiam,ex hujuſque radice ramos & fructus ejus proceſſiſſe. Propter quod hæreditatem,quæ à matre debetur filiæ,conſtituimus, æternamque volumus; & eò amplius, quod quæ matri debentur,filiam velle cernimus, ſcilicet ut auctoritas materna præcinat conſilio, auxilio; reſpondeat autem gloria & honore filiaſtina dilectio.

3. Sint ergo res utriuſque communes,utriuſque amicus idem,idem inimicus, ſive in terra ſive in mari: & cognoſcat ac timeat matris virtutem & valentiam , qui non honoraverit filiam, ſive Nortmannus,ſive Siculus, ſive quis alter quicunque, nbicunqne. Neque enim obliti ſumus,vel ego vel Principes noſtri Imperii , quoſcnnque hoſtium noſtrorum incurſus vel invaſiones in Imperium & magnificentiam Romanam. Sed cùm divina clementia ſubveniet , retribuemus nnicuique ipſorum ſecundũ multitudinem ipſorũ malitiæ, Videbit ergo & audiet univerſa regnorũ latitudo,quàm facili mann proſternentur latrones,qui inſurrexerunt in utriuſq; Imperii noſtri monarchiam:quia cooperante Deo,ſi alas excutiemus, hoſtem modò volitantem capiemus, & cordis ejns eviſcerabimus audentiam,quæ modò extollitur contra utriuſque Imperii noſtri honorem & gloriam. Conſervamus igitur quæ juſta & amicabilia ſunt ad vos,eadem vos ad nos: & tanto ſtudioſiùs,quanto per conjugium ſororis dilectiſſimæ conjugis noſtræ, Imperatricis videlicet nobiliſſimæ, & filii tui confœderati ſumus propinquiùs.

4. Verùm quia de noſtris hilareſcere ſucceſſibus, dilectionis & nobilitatis tuæ credimus experientiam, quid poſt diſceſſum prudentiſſimorum Apocriſiariorum tuorum, in generali & ſolenni curia cum univerſis Imperii noſtri Principibus celebrata, cui eos intereſſe voluimus, Deo auxiliante actum ſit,tibi ſicut unico fratri noſtro & amico dilectiſſimo dignum duximus intimare. Noveris igitur, quòd omnes, qui Imperium noſtrum offendiſſe videbantur, cooperante Deo,potenter in noſtro Imperiali jure inclinavimus, eoſque in plenitudinem gratiæ noſtræ ſuſcipientes, nniverſas Imperii noſtri partes abundanti pace ditavimus. Adhoc Francia & Hiſpania , Anglia, Dania, cæteraque regna Imperio noſtro adjacentia, quotidiana legatione ſua, cum debita reverentia & obſequio nos frequentant, ad ea, quæ Imperii noſtri mandata ſunt, ſe prompta eſſe tam obſidibus quàm Sacramentis affirmantes.

5. Nolumus etiam latere diſcretionis tuæ prudentiam, qnòd Dominus Papa,totaque Apulia, Italia, & Longobardia, de die in diem adventum noſtrum deſiderant: & ut noſtra eis Imperiali ſubveniamus potentia, cum omni devotione expoſtulant.Hujus rei gratia dilectiſſimum & præcordialem Imperii noſtri Principem Embriconem, venerabilem Herbipolenſem Epiſcopum, amicum tuum, ad exquirendam Domini Papæ voluntatem Romam miſimus. Cognita verò ipſius circa nos voluntate, communicato Principum noſtrorum conſilio, ea quæ ad utriuſque Imperii noſtri honorem ſpectant, per cariſſimos & prudentes Nuncios noſtros, Robertum ſcilicet Principem Capuanum, illuſtrem utique virum ac nobilem nobiſque fidelem,necnon Albertum dilectum Capellanum noſtrum & in fide conſtantem, tuæ ſignificamus nobilitati.

6. Hos igitur tanqnam nos audias, & quæ tibi dixerint, ſicut decet excellentiam tuam, & ſicut de te ſperamua & credimus, ad effectum perducas, & boneſtos & idoneos Apocriſiarios tuos unà cum Nunciis noſtris ſine dilatione ad nos remittas.

7. Prærerea de Rutenis, qui ad contemptum Imperii noſtri occiſis hominibua noſtris, pecuniam noſtram ſibi uſurpaverunt,ſicut convenit in cauſa amici & propinqui tui,& ſicut nobis ſcripſiſti, ita facias.

8. Militibus quoque Imperii noſtri, Alemanis ſcilicet, qui apud te ſunt, ſicut decet excellentiam tuam , benignus exiſtas.

9. Nihilomi-

9. Nihilominus etiam te rogamus, ut hominibus Imperii nostri Teutonicis videlicet, qui Constantinopoli morantur, locum, in quem ad honorem Dei Ecclesiam ædificent, concedas, tum respectu divinæ remunerationis, tum & interventu & petitione nostræ dilectionis. Recordari quoq; debet tua discretio, quòd nos in literis prioribus, per præfatum Capellanum nostrum tuæ nobilitati præsentatis, hoc idem à te pro Dei amore & honore petivimus: quia si ipse, qui dat salutem Regibus, fuerit io medio nostri, certum est quòd non gaudebunt inimici nostri.

Datum XVIII. Kal. Aprilis, M C X L I I. Ratisponæ, in Christo feliciter, Amen.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1156.

DE IURIBUS IMPERII, ET POTESTATE IN PAPAM, CARDInales, & ceteros Status Ecclesiasticos.

EPISTOLA PAPÆ.

HADRIANUS Episcopus, servus servorum Dei, FRIDERICO Imperatori salutem & Apostolicam benedictionem. Lex Divina, sicut parentes honorantibus longævitatem promittit, ita maledicentibus patri & matri sententiam mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia *omnis, qui se exaltat, humiliabitur*. Quapropter, Dilecte in Domino Fili, super imprudentia tua non mediocriter admiramur, quòd beato Petro & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, non quantam deberes, reverentiam exhibere videris. In literis enim ad nos missis nomen tuum nostro præponis: in quo insolentiæ, ne dicam arrogantiæ, notam incurris. Quid dicam de fidelitate beato Petro & nobis à te promissa & jurata, quomodo eam observes? quum ab hiis, qui *Dii sunt, & filii Excelsi omnes*, homagium requiris, fidelitatem exigis, & manus eorum sacratas manibus tuis innectis, & manifestè nobis factus contrarius, Cardinalibus à latere nostro directis non solùm Ecclesias, sed & Civitates Regni tui claudis. Resipisce ergò, resipisce, tibi consulimus. Quia, dum à nobis consecrationem & coronam merueris, dum inconcessa captas, ne concessa perdas, Nobilitati tuæ timemus. Vale.

RESCRIPTUM IMPERATORIS.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, Hadriano Romanæ Ecclesiæ Pontifici, omnibus illis adhærere, quæ *a* cœpit Jesus facere & docere.

1. Lex *b* justitiæ unicuique, quod suum est, restituit. Non enim parentibus nostris derogamus, quibus in hoc Regno nostro debitum exhibemus honorem, à quibus & Regni dignitatem suscepimus & coronam. Numquid tempore CONSTANTINI Sylvester regale aliquid habuisse dignoscitur? Sed ejus pietatis concessione libertas data est Ecclesiæ, pax restituta, & quicquid regale Papatus vester habere dignoscitur, largitione Principum obtinet. Unde cùm Romano Pontifici scribimus, jure & ex antiquo nomen nostrum præponimus, & ad justitiæ normam eidem nobis scribenti concedimus. Revolvite Annales, & si lectum neglexistis, quod asserimus, illic invenitur.

2. Ab hiis autem, qui Dii sunt per adoptionem, & regalia nostra tenent, cur homagium & regalia sacramenta non exigamus? cùm ille noster & vester institutor, ab homine Rege nihil accipiens, sed omnia bona omnibus conferens, tamen pro se & Petro *c* censum Cæsari persolvit, & exemplum vobis dedit, ut & vos ita faciatis. Docet itaque vos, dicens: *d Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Aut igitur regalia nostra nobis dimittant, aut si hæc sibi utilia judicaverint, quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari persolvant.

3. Cardinalibus utique vestris clausæ sunt ecclesiæ, & non patent civitates; quia non videmus eos Cardinales, sed Carpinales; non prædicatores, sed prædatores; non pacis corroboratores, sed pecuniæ raptores; non orbis reparatores, sed auri insatiabiles corrasores. Cùm autem viderimus eos, quales requirit Ecclesia, portantes pacem, illuminantes patriam, assistentes causæ humilium in æquitate, necessariis stipendiis & commeatu eos sustentare non differemus.

4. Humilitati autem, quæ est custos virtutum, & mansuetudinis vestræ, non minimam notam inuritis, cùm hujusmodi quæstiones, religioni non multum conferentes, secularibus personis proponitis. Provideat itaque Paternitas vestra, ne, dum talia movet, quæ indigna ducimus, offendiculum ponat illis, qui velut ad imbrem serotinum ori vestro aures suas arrigere festinant. Non enim non possumus respondere auditis, cùm superbiæ detestabilem bestiam usque ad Sedem Petri reptasse videamus, paci Ecclesiæ bene semper providentes. Valete.

a Act. 1.
b l. 10. D. de just. & jur. §. 3. Instit. eod.
c Matth. 17.
d Matth. 11.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1157.

DE IURIBUS ET DIGNITATE IMPERII ATQUE ECCLESIÆ vindicandis à tyrannide Papæ & Cardinalium ejus.

CUM divina potentia, à quo omnis potestas in cœlo & in terra, nobis Christo ejus regnum & imperium regendum commiserit, & pacem Ecclesiarum Imperialibus armis conservandam ordina-

ee Ecclesiarum, debita solicitudine tractaremus, Apostolicus scripto nobis mandavit, quòd præ oculis mentis haberemus, quomodo ipse nos in thronum Regni coronaverit, & neque inde pœnituerit eum, si majora etiam beneficia nostra Excellentia ab eo suscepisset. Ecce audistis blasphemiam. Recolite librarios, & percunctamini antiquarios vestros, & videte si auditum sit hujuscemodi verbum in diebus eorum, in diebus antiquis. Sed nec patres nostri annunciaverunt nobis, quòd unquam Regnum alicui Augustorum ab aliquo Apostolicorum beneficiatum sit, sicut iste vesanæ mentis vir scripsit, se nos inbeneficiasse, pro eo solo, quòd solùm unctionem per reverentiam B. Petri ab eo accepimus.

5. Ecce schisma, quod, nisi Deus avertat, inficiet totum corpus Ecclesiæ, juxta illud; *Necesse est ut veniant scandala.* Sed quid sequitur? *Væ autem illi, per quem veniunt scandala.* Per nos igitur non veniunt, sed per illum, qui se dicit Vicarium Petri, & non est. quia si in viridi ligno hoc facit, quid in arido fiet? Tribus toxicatis nos de Mammona iniquitatis suæ appetiit, videlicet, quòd nos in Regnum coronaverit, & neque inde pœnituerit eum, si majora beneficia ab eo suscepissemus. Videamus igitur si hæc vera sunt.

6. Certè nobis coronam per electionem Principum imposuimus: nihil nisi solam unctionem ab eo accepimus: & ubi est beneficium, quod ab eo consecuti sumus? Quæ est ergò illa pœnitentia? & ubi sunt majora beneficia? An potest esse majus beneficium, quàm Romanum Imperium? Nos ipsi nobis coronam imposuimus, & quomodo tum coronavit, dum coronam Regni nobis ipsi imposuimus? Regnum non ab eo, sed à Deo suscepimus. Videte ergo, qualiter mentitus sit. Sed quia ipse sibi beneficia usurpavit, sine consensu nostro; & Viterbium, Cameram Regni, sibi fecit sedem, præponens caudam capiti, & ancillam præferens dominæ.

7. Et quia, te teste, nusquam pejùs agitur divinum servitium, quàm Romæ, ubi domus Petri facta est spelunca latronum, & habitatio Dæmonum; & ubi ille alter Simon hæresiarcha, quærens sua non quæ Jesu Christi, cuncta spiritualia habet venalia: nos judicabimus eum in virga Regni nostri, & requiremus ab eo, quæ nostræ ditionis sunt, urbes & castella, munitiones & oppida, quæ in tota tenet Apulia, & videbimus, quis liberet de manu nostra.

8. Excommunicationem ejus non timebimus, quæ ter tantum apud suos vilipenditur, despicitur, negligiturque. Numquid potest nos excomunicare paries dealbatus? tumens in supercilio Pharisæorum, mortificans animas, quæ non moriuntur, & vivificans quæ non vivitant. Nonne magis secundùm B. Gregorium ligandi solvendique potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus, non pro subjectorum meritis exercet? Quid ejus cis Alpes timemus excommunicationem? dum trans Alpes ipsi volgares parvi pendunt suam excommunicationem. Romæ in sede sua vilipenditur cum sua excommunicatione; & nobis tam gravis est sua indignatio?

9. Ecce qualis subsannatio? Certè vos ipse vidistis & audistis, quàm derisui nos habuerint, vocantes nos stultos Allemannos, quòd ad præceptum ejus staremus subjecti, quorum dexteras totus orbis ferre non posset. Igitur quia vos Primas estis cis Alpes, & cor Regni, & Metropolis illa vestra, Treveris inquam inclyta, quæ inconsutili præpollet tunica Domini, vestro consilio & auxilio summam & mysterialem inconsutilem tunicam Domini, id est, Emath, de manu illius Amorrhæi, videlicet Apostolici, à quo hucusque scissa & divisa sorte, & in jus Ægyptiorum iterum vendita est, eruemus. Non enim per ostium, sed aliunde ascendit in ovile: fur quippe est & latro.

10. Nos in brachio Regni & arcu extento eam eruemus: & vobis, qui ideò secundæ Romæ præestis, ut si ille deviaverit, vos conversus confirmetis fratres vestros: quod & vobis in baculo suo Petrus tradidit, sicut ipse à Domino accepit, ut solus sitis inter omnes post Petrum, sicut ipse post Christum; Emath Dei regendam in vice Petri Imperiali authoritate committimus, ut omnes de Regno nostro cis Alpes, non Viterbii ad novam Romam, sed Treverim ad secundam Romam veniant, qui in causa sua secundum judicium & justitiam, non nummo cooperante, sicut Romæ, ubi nummus regnat & imperat, quæstiones suas exequantur, dum Deus tantùm sit in causa; & ideò Deus merces operis.

11. Nonne & hoc Petrus factis ostendit, dum vobis baculum suum præscius futurorum tradidit? quòd adhuc tota dignitas Apostolici ad vos tantùm Metropolitanum quasi hæreditario jure derivaretur. Nonne ideò adhuc Apostolicus sine baculo est, ut vos sitis in baculo ejus? Igitur hæres Petri contra eum, qui se dicit Vicarium Petri, & non est, insurgite, & Suffraganeus vestros, Metensem, Tullensem & Virdunensem, ut vobis & Regno subscribant, efficite: & vos columna Regni, pro Regno, quod jam titubat, viriliter state, & stando, quis & quid sitis, factis ostendite, ut per vos cæteri nobis fideliter assistant, & filiis Belial unanimiter, prout Dominus dederit, resistant.

FRIDERICI I. IMP. ET EPISCOPORUM IMPERIALIUM

Anno Christi 1158.

RESCRIPTA

De distinctione Imperii & Ecclesiæ; & quòd Imperium non habeatur à Papa.

HADRIANUS IV. PAPA AD EPISCOPOS GERMANIÆ.

QUOTIES *aliquid in Ecclesia contra honorem Dei & salutem fidelium attentatur, fratrum & Coepiscoporum nostrorum, & eorum præcipuè, qui spiritu Dei aguntur, cura debet existere, ut ea, quæ malè gesta sunt, gratam Deo correctionem debeant invenire. Hoc autem tempore, quod absque*

 nimio

nimio mœrore non dicimus, carissimus filius noster, FRIDERICUS *Romanorum Imperator, tale quid egit, quale temporibus antecessorum suorum non legimus perpetratum. Cùm enim nos duos de melioribus fratribus nostris, Bernhardum tit. S. Clementis & Rolandum Cancellarium nostrum tit. S. Marci Presbyteros Cardinales ad ipsius præsentiam misissemus, ipse cùm primùm ad ejus præsentiam pervenerunt, alacriter visus est eos recepisse. Sequenti verò die cùm redissent ad eum, & litera nostra in ejus auribus legerentur, accepta occasione cujusdam verbi, quod ipsarum literarum series continebat,* insigne *videlicet* coronæ beneficium tibi contulimus, *in tantam animi commotionem exarsit, ut convicia, quæ in nos & Legatos nostros dicitur conjecisse, & quàm inhonestè ipsos à præsentia sua recedere, ac de terra sua velociter exire compulerit, & audire opprobrium & lamentabile sit referre. Eis autem ab ipsius præsentia excedentibus, facto edicto, ne aliquis de regno vestro ad Apostolicam Sedem accedat, per omnes fines ejusdem regni custodes dicitur posuisse, qui eos, qui ad Sedem Apostolicam venire voluerint, violenter debeant revocare. Super quo facto licet aliquantulum perturbemur, ex hoc tamen in nobis ipsis majorem consolationem accipimus, quòd ad id de vestro & Principum consilio non processit. Unde confidimus eum à sui animi motu, consilio, & persuasione vestra facilè revocandum. Quocirca, Fratres, quoniam in hoc facto non solùm nostra, sed vestra & omnium Ecclesiarum res agi dinoscitur, caritatem vestram monemus & exhortamur in Domino, quatenus opponatis vos murum pro domo Domini, & præfatum filium nostrum ad viam rectam quàm citiùs reducere studeatis: attentissimam sollicitudinem adhibentes, ut à Reinaldo Cancellario suo, & Palatino Comite, qui magnas blasphemias in præfatos Legatos nostros, & matrem vestram sacrosanctam Romanam Ecclesiam evomere præsumpserunt, talem & tam evidentem satisfactionem faciat exhiberi, ut sicut multorum aures amaritudo sermonis eorum offendit, ita etiam satisfactio multos ad viam rectam debeat revocare. Non acquiescat idem filius noster consiliis iniquorum: consideret novissima & antiqua, & per illam viam incedat, per quam Justinianus & alii Catholici Imperatores incessisse noscuntur. Exemplo siquidem & imitatione illorum & honorem in terris & felicitatem in cœlis sibi poterit cumulare. Vos etiam, si eum ad rectam semitam reduxeritis, & beato Petro Apostolorum Principi gratum dependetis obsequium, & vobis & Ecclesiis vestris conservabitis libertatem. alioquin noverit antedictus filius noster ex admonitione vestra, noverit ex promissionis Evangelicæ veritate, quod sacrosancta Romana Ecclesia super firmissimā petram, Deo collocante, fundata, quantocunq; ventorum turbine quatiatur, in sua firmitate, protegente Domino, in seculum seculi permanebit. Nec autem, sicut nostis, deceret eum tam arduam viam absq; vestro consilio attentasse. Unde credimus, quòd auditis admonitionibus vestris facillimè poterit ad frugem sanioris studii, sicut vir discretus & Imperator Catholicus, revocari.*

Anno Christi 1158.

ARCHIEPISCOPORUM ET EPISCOPORUM GERMANIÆ RESCRIPTUM AD PAPAM.

QUAMVIS sciamus & certi simus, quòd Ecclesiam Dei fundatam supra firmam petram neq; venti neque flumina tempestatum possint dejicere: nos tamen infirmiores & pusillanimes, si quando hujusmodi contigerint impetus, concutimur & contremiscimus. Inde nimirum graviter conturbati sumus, & contriti super his, quæ inter vestram sanctitatem & filium vestrum devotissimum Dominum nostrum Imperatorem, magni mali, nisi Deus avertat, seminarium præbitura videntur.

2. Equidem à verbis illis, quæ in literis vestris continebantur, quas per Nuncios vestros prudentissimos & honestissimos, Dominum Bernhardum & Dominum Rolandum Cancellarium, venerabiles Presbyteros Cardinales, misistis, commota est universa Respub. Imperii nostri: aures Imperialis potentiæ ea patienter audire non potuerunt, neque aures Principum sustinere; omnes ita continuerunt aures suas, quòd nos, salva gratia vestræ sanctissimæ paternitatis, ea tueri propter sinistram ambiguitatis interpretationem, vel consensu aliquo approbare, nec audemus nec possumus, eò quod insolita & inaudita fuerunt usque ad hæc tempora.

3. Literas autem, quas nobis misistis, debita cum reverentia suscipientes & amplectentes, commonuimus filium vestrum, Dominum nostrum, Imperatorem, sicut jussistis; & ab eo responsum, Deo gratias, accepimus tale, quale decebat Catholicum Principem, in hunc modum.

FRIDERICI IMPERATORIS RESCRIPTUM AD EPISCOPOS GERMANIÆ.

DUo sunt, quibus nostrum regi oportet Imperium, leges sanctæ Imperatorum, & usus bonus prædecessorum & patrum nostrorum. Istos limites Ecclesiæ nec volumus præterire nec possumus. quicquid ab his discordat, non recipimus. Debitam patri nostro reverentiam libenter exhibemus: liberam Imperii nostri coronam divino tantùm beneficio ascribimus; electionis primam vocem Moguntino Archiepiscopo, deinde quod superest, cæteris secundum ordinem Principibus, recognoscimus. Regalem unctionem Coloniensi, supremam verò, quæ Imperialis est, Summo Pontifici: quicquid præter hæc est, ex abundanti est, à malo est. Cardinales in contemptum dilectissimi & reverendissimi Patris nostri & consecratoris, à finibus terræ nostræ coegimus non exire: sed cum his & pro his, quæ & scripta & scribenda ferebant, in dedecus & scandalum Imperii nostri, ultrà eos prodire pati noluimus. Introitum & exitum Italiæ nec clausimus edicto, nec claudere aliquo modo volumus peregrinantibus, vel pro suis necessitatibus rationabiliter cum testimonio Episcoporum & Prælatorum suorum Romanam Sedem adeuntibus: sed illis abusionibus, quibus omnes Ecclesiæ regni nostri gravatæ & attenuatæ sunt, & omnes pene Claustrales disciplinæ emortuæ & sepultæ, obviare intendimus. In capite orbis Deus per Imperium rexaltavit Ecclesiam: in capite

orbis

orbis Ecclesia (non per Deum, ut credimus) nunc demolitur Imperium. A pictura cœpit: ad scripturam pictura processit: scriptura in auctoritatem prodire conatur. Non patiemur, non sustinebimus: coronam antè ponemus, quàm Imperii coronam unà nobiscum sic deponi consentiamus. Picturæ deleantur, scripturæ retractentur, ut inter Regnum & Sacerdotium æterna inimicitiarum monumenta non remaneant.

HVCVSQVE EPISTOLA.

4. Hæc & alia, utpute de concordia Rogerii & Guilhelmi Siculi, & aliis, quæ in Italia facta sunt, conventionibus, quæ ad plenum prosequi non audemus, ab ore Domini nostri Imperatoris audivimus.

5. Absente autem Palatino Comite, & in præparatione expeditionis in Italiam præmisso, à Cancellario ibidem adhuc præsente aliud non audivimus, nisi quod humilitatis erat & pacis, præter quod eis pro periculo vitæ, quod à populo imminebat, pro viribus suis astiterit, cunctis, qui ibi aderant, hujus rei testimonium ei perhibentibus.

6. De cætero sanctitatem vestram suppliciter rogamus & obsecramus, ut nostræ parcatis infirmitati, ut magnanimitatem filii vestri, sicut bonus pastor, leniatis scriptis vestris scripta priora suavitate mellitâ dulcorantibus, quatenus & Ecclesia Dei tranquilla devotione lætetur, & Imperium in suæ sublimitatis statu glorietur: ipso mediante & adjuvante, qui mediator Dei & hominum factus est, homo Christus Jesus.

HADRIANUS PAPA IMP. FRIDERICO AUG. DE SENTENTIA EPISCOPORUM COGITUR INTERPRETARI, quomodo Imperium dicatur & sit beneficium Papæ.

Anno Christi 1159.

EX quo universalis Ecclesiæ curam, Deo (prout ipsi placuit) disponente, suscepimus, ita in cunctis negociis magnificentiam tuam honorare curavimus, ut de die in diem animus tuus magis ac magis in amore nostro & veneratione Sedis Apostolicæ debuisset accendi. Unde sine grandi admiratione non ferimus, quòd cùm audito ex suggestione quorundam animum tuum aliquantulum contra nos fuisse commotum, duos de melioribus & majoribus fratribus nostris, Rolandum scilicet Cancellarium tit. S. Marci & Bernhardum tit. S. Clementis Presbyteros Cardinales, qui pro euæ Majestatis honore in Romana Ecclesia solliciti semper extiterant, pro voluntatis tuæ cognitione ad tuam præsentiam destinavimus, aliter quàm Imperialem decuerit honorificentiam, sint tractati.

2. Occasione siquidem cujusdam verbi, quod est *Beneficium*, tuus animus (sicut dicitur) est commotus, quòd utique nedum tanti viri, sed nec cujuslibet minoris animum meritò commovisset. Licet enim hoc nomen, quod est *Beneficium*, apud quosdam in alia significatione, quàm ex impositione habeat, assumatur: tunc tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, & quam in institutione sua noscitur retinere. Hoc enim nomen ex *bono* & *facto* est editum, & dicitur *beneficium* apud nos non feudum, sed bonum factum. In qua significatione in universo sacræ Scripturæ corpore invenitur, ubi ex beneficio Dei non tanquam ex feudo, sed velut ex benedictione & bono facto ipsius gubernari dicimur & nutriri. Et tua quidem magnificentia liquidò recognoscit, quòd nos ita bene & honorificè Imperialis dignitatis insigne tuo capiti imposuimus, ut bonum factum valeat ab omnibus judicari. Unde quòd quidam verbum hoc, & illud scilicet, *contulimus tibi insigne Imperialis coronæ*, à sensu suo visi sunt ad alium retorquere, non ex merito causæ, sed de voluntate propria, & illorum suggestione, qui pacem Regni & Ecclesiæ nullatenus diligunt, hoc egerunt. Per hoc enim vocabulū, *contulimus*, nil aliud intelleximus, nisi quod superius dictū est, *imposuimus*.

3. Sanè quòd postmodùm personas Ecclesiasticas à debita sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ visitatione (ut dicitur) revocare jussisti, si ita est, quàm inconvenienter actum sit, tua, Fili in Christo carissime, discretio (ut credimus) recognoscit. Nam si aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuntios & literas tuas nobis fuerat intimandum, & nos honori tuo curavissemus, sicut filii carissimi, providere. Nunc igitur quoniam ad commonitionem dilecti filii nostri Henrici Bajoariæ & Saxoniæ Ducis, duos de fratribus nostris, Henricum tit. S. Nerei & Achillei & Jacinctum tit. S. Mariæ in Cosmidin Diaconos Cardinales, prudentes siquidem & honestos viros, ad tuam prudentiam destinavimus, Celsitudinem tuam monentes & hortantes in Domino, quatenus eos honestè & benignè recipias, & quod ab eis ex parte nostra tuæ magnificentiæ fuerit intimatum, à sinceritate cordis nostri noverit tua Excellentia processisse, ac per hoc cum eisdem filiis nostris, mediante jam dicto filio nostro Duce, ita Celsitudo tua studeat convenire, ut inter te ac matrem tuam sacrosanctam Romanam Ecclesiam nullius discordiæ seminarium debeat remanere.

FORMULA SACRAMENTI FIDELIUM IMPERII.

Anno Christi 1158.

EGO N. juro quòd amodò inanteà ero fidelis Domino meo FRIDERICO Romanorum Imperatori contra omnes homines, sicut jure debeo Domino & Imperatori, & adjuvabo eum retinere coronam Imperii, & omnem honorem ejus in Italia, nominatim & specialiter civitatem illam, & quicquid in ea juris habere debet, vel in omni virtute Comitatus vel Episcopatus N. Regalia sua ei non auferam ibidem, nec alibi; & si fuerint ablata, bona fide recuperare & retinere adjuvabo. Neq;

bo. Neq; in consilio ero neque in facto, quod vitam, membrum, vel honorem suum perdat, vel mala captione teneatur. Omne mandatum ejus,quod ipse mihi fecerit, per se vel epistolam suam, aut per Legatum suum,de facienda justicia,fideliter observabo,& illud audire vel recipere vel complere nullo malo ingenio evitabo. Hæc omnia observabo fide bona sine fraude: sic me Deus adjuvet, & hæc sancta quatuor Evangelia.

Anno Christi 1159.

FRIDERICI I. IMPERATORIS AUGUSTI

LEGES CASTRENSES, LATÆ APUD BRIXIAM IN Conventu Principum Imperii Anno Domini M.C.LVIIII.

STATUIMUS, & firmiter observari volumus,ut nec miles, nec serviens,litem audeat movere. Quòd si alter cum altero rixatus fuerit,neuter debet vociferari signa castrorum,ne inde sui concitentur ad pugnam. Quòd si lis mota fuerit,nemo debet accurrere cum armis, gladio scilicet, lancea,vel sagittis: sed indutus lorica, scuto, galea, ad litem non portet nisi fustem, quo dirimat litem. Nemo vociferabitur signa castrorum,nisi quærendo hospitium suum. Sed si miles vociferatione signi litem commoverit,auferetur ei omne suum harnascha,& ejicietur de exercitu. Si servus fecerit, tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, vel Dominus suus redimat eum cum omni suo harnascha.

2. Qui aliquem vulneraverit, & hoc se fecisse negaverit,tunc si vulneratus per duos veraces testes,non consanguineos suos,illum convincere potest, manus ei abscindatur. Quòd si testes defuerint, & ille juramento se expurgare voluerit,accusator, si vult, potest juramentum refutare, & illum duello impetere.

3. Si quis homicidium fecerit, & à propinquo occisi,vel amico,vel socio,per duos veraces testes non consanguineos occisi convictus fuerit, capitalem sententiam subibit. Verùm si testes defuerint,& homicida se juramento expurgare voluerit,amicus propinquus occisi duello eum potest impetere.

4. Si extraneus miles pacificè ad castra accesserit,sedem in palefrido sine scuto & armis,si quis eum læserit,pacis violator judicabitur.Si autem sedens in dextrario,& habens scutum in collo,lanceam in manu,ad castra accesserit, si quis eum læserit,pacem non violavit.

5. Miles,qui mercatorem spoliaverit, dupliciter reddet ablata,& jurabit quòd nescivit illum mercatorem. Si servus,tondebitur,& in maxilla comburetur,vel Dominus suus reddet pro eo rapinam.

6. Quicunque aliquem spoliare Ecclesiam vel forum viderit,prohibere debet,tamen sine lite: si prohibere non potest, reum accusare debet in curia.

7. Nemo aliquam mulierem babeat in hospitio. Qui vero habere præsumpserit, auferetur ei omne suum harnasch, & *excommunicatus habebitur, & mulieri nasus abscindetur.

i. exauctoratus.

8. Nemo impugnabit castrum, quod à Curia defensionem habet.

9. Si servus furtum fecerit,& in furto fuerit deprehensus,si priùs fur non erat,non ideo suspendetur,sed tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, & ejicietur de exercitu, nisi Dominus redimat eum cum omni suo harnasch. Si priùs fur erat, suspendetur.

10. Si servus aliquis culpatus non in furto fuerit deprehensus, sequenti die expurgabit se judicio igniti ferri, vel Dominus juramentum pro eo præstabit. Actor verò jurabit,quòd aliam ob causam non interpellat eum de furto, nisi quòd putat culpabilem.

11. Si quis invenerit equum alterius,non tondebit eum,nec ignotum faciet,sed dicet Marscalco,& tenebit non furtivè,& imponet ei onus suum. Quòd si ille,qui amisit equum,in via deprehenderit oneratum, non dejiciet onus illius,sed sequens ad hospitium recipiet equum suum.

12. Si quis verò villam vel domum incenderit,tondebitur,& in maxillis comburetur,& verberabitur.

13. Faber non comburet carbones in villa,sed portabit ligna ad hospitium suum, & ibi comburet. Quod si in villa fecerit,tondebitur,verberabitur,& in maxillis comburetur.

14. Si quis aliquem læserit,imponens ei quòd pacem non juraverit,non erit reus violatæ pacis, nisi ille probare possit duobus idoneis testibus,quòd pacem juraverit.

15. Nemo recipiet servum,qui sine Domino est. quod si fecerit,reddet in duplo,quicquid ille abstulerit.

16. Quicunque foveam invenerit,liberè fruatur ea. Quod si ablata fuerit ei, non reddet malum pro malo,non ulciscetur injuriam suam,sed conqueretur Marscalco justiciam accepturus.

17. Sed si mercator Teutonicus civitatem intraverit, & emerit mercatum,& portaverit ad exercitum,& cariùs vendiderit in exercitu, Camerarius auferet ei omne forum suum, & verberabit eum,& tondebit,& comburet in maxilla.

18. Nullus Teutonicus habeat socium Latinum,nisi sciat Teutonicum: sed si habuerit,auferetur ei quicquid habet.

19. Si

19. Si miles militi convicia dixerit, negare potest juramento: si non negaverit, componet ei X. libras monetæ, quæ tunc erit in exercitu.

20. Si quis invenerit vasa plena vini, vinum inde extrahat ita cautè, ne vasa confringat, vel ligamina incidat vasorum, ne ad damnum exercitus totum vinum effundatur.

21. Si castrum aliquod captum fuerit, bona, quæ intus sunt, auferantur: sed non incendatur, nisi fortè hoc Marscalcus faciat.

22. Si quis venatus fuerit cum canibus venaticis, feram, quam invenerit, & canibus agitaverit, sine alicujus impedimento habebit.

23. Si quis per canes leporarios feram fugaverit, non erit necessariò sua, sed erit occupantis.

24. Si quis lancea vel gladio feram percusserit, & antequam manu levaverit, alter occupaverit, non occupantis erit, sed qui occiderit eam, sine contradictione obtinebit.

25. Si quis birsando feram balista vel arcu occiderit, ejus erit.

26. Hanc treugam Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, datis pro se dextris firmaverunt, & violatores pacis Pontificalis officii severitate coercendos promiserunt.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.
EDICTUM

De rebellibus Imperii per Italiam in ordinem redigendis: & de honore Germanici Imperii tutando & conservando contra Papisequas.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto suo Alberto Frisingensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum. Cùm cœli stupeant, & totus orbis contremiscat, & cuncta turbari constet elementa à facie scelestissimæ perfidiæ, à nece piacularis malitiæ, ab auditu nefandæ traditionis, quam quædam * civitates Longobardiæ, Mediolanum scilicet, Placentia, Cremona, Bergomum, Brixia, Parma, Mantua, & Marchia Veronensis, contra nostram Majestatem, contra Imperii honorem, sine causa, sine aliqua præcedenti culpa commiserunt, super re tam horrida credimus nimirum * fidem tuam condolere, & omnia viscera tua conturbari. Non enim in nostram solummodò redundat rebellio personam, quia jugo dominationis nostræ projecto, Teutonicorum Imperium, quod multo labore, multisque dispendiis, ac plurimorum Principum & Illustrium virorum sanguine emptum, & hactenus conservatum est, refutare & exterminare conantur, dicentes; *Nolumus hunc regnare super nos, nec Teutonici ampliùs dominabuntur nostri.* Quia verò, antequam nostris temporibus Imperium destrui patiamur, & in posteros nostros tantæ confusionis & jacturæ dispendia transmittamus, malumus honestam mortem, ...

[* Quas Papa Hadrianus in suas partes pertraxerat, & contra Imperium concitarat.]

[* i. e. fidelitatem.]

FRIDERICI I. IMPERATORIS AUGUSTI

Anno Christi 1159.

CONSTITVTIO

De pactis conventionis & conditionibus pacis cum Mediolanensibus facta.

IN nomine Domini nostri JESU CHRISTI. Hæc est conventio, per quam Mediolanenses in gratiam Imperatoris redituri sunt & permansuri.

1. Cumas & Laodam civitates ad honorem Imperii relevari non prohibebunt, & amodò non impugnabunt, nec destruent; & à fodro, & viatico, & ab omnimoda exactione se ibidem per omnem eorum ditionem continebunt, & ultrà se non intromittent, ut sint liberæ illæ civitates, sicut Mediolanenses ab ipsis sunt liberi: excepto respectu juris Ecclesiastici, quod habent ad Archiepiscopum & Ecclesiam Mediolanensem.

2. Omnes Mediolanenses communiter à minoribus usque ad majores, ab annis * XIV. & supra usque ad annos LXX. fidelitatem Domino Imperatori jurabunt, & sine malo ingenio, & observabunt.

[* leg. XVIII. Cujac. ad lib. 5. Feudor.]

3. Palatium Imperiale ad honorem Domini Imperatoris arbitratu bonorum elevabunt, & cum debito honore bona fide observabunt.

4. Pecuniam pro emendatione injuriarum Domino Imperatori, vel Dominæ Imperatrici, sive Curiæ promissam, statutis temporibus persolvent, hoc est tertiam partem infra xxx. dies, ex quo hæc pactio confirmata fuerit: aliam verò tertiam partem infra octavam beati Martini: tertiam autem residuam partem infra octavas Epiphaniæ. Hisque sic persolutis, nullis privatis teneantur promissionibus. Pecuniæ promissæ summa hæc est; novem milia marcarum argenti sive auri vel monetæ ejusdem æstimationis & precii.

5. Pro his tantùm prætaxatis capitulis bona fide complendis & conservandis, c c c. obsides dabunt Capitaneos, valvassores, populares, quales approbati fuerint à Domino Archiepiscopo Mediolanensi, & Comite Blandratensi, & Marchione Guilhelmo Montisferrati, & tribus Consulibus, si hæc Domino Imperatori placuerint, juramento astrictis ad hanc electionem fideliter faciendam. Obsides verò in partibus Italiæ omnes serventur, præter L. vel pauciores, per interventum Regis

Bohemorum Ladeslai & aliorum Principum, ultra montes, si Domino Imperatori placuerit, deferendos. Quibus autem commissi fuerint obsides in Italia, jurent in præsentia Mediolanensium ad hæc prædestinatorum, quòd præfixo tempore transacto infra octo dies, ex quo requisiti fuerint à Mediolanensibus, eos eis liberè reddant, ut illi securè eos habeant, si prætaxara capitula ab eis observata fnerint. Tres verò Principes Alemaniæ dextras dabunt, quòd obsides illi, qui ultra montea deferentur, si qui erunt, eodem pacto fideliter reddentur.

6. Consules verò, qui nunc sunt, ex auctoritate & concessione Domini Imperatoris usque ad Kal. Februarii proximè venturas perseverent, & pro Consulatu suo Domino Imperatori jurent. Venturi verò Consules à populo eligantur, & ab ipso Imperatore confirmentur quorum medietas ad ipsum veniat, dum in Longobardia fuerit: alibi autem eo existente, duo ad eum ex Consulibus veniant, & juramento facto officium Consulatus sui à Domino Imperatore recipiant pro se & sociis suis facturis idem juramentum Domino Imperatori coram communi suæ civitatis. Si autem Legatus à Domino Imperatore destinatus fuerit in Italiam, eadem coram ipso & per ipsum fiant.

7. Legati verò Domini Imperatoris in Italiam directi, si civitatem adierint, in Palatio sedeant, & placita ad eos delata ad honorem Imperii diffiniant.

8. Antequam castra ab obsidione moveantur, captivi omnes reddantur in potestatem Regis Boemorum, qui & securitatem per se & honestos Principes eis faciat, quòd captivos illos Domino Imperatori reddat, si eis Dominus Imperator pacem fecerit cum Cremonensibus, Papiensibus, Novariensibns, Cumanis, Laudensibus, Vercellensibus; non solùm antem Mediolanensibus, verùm etiam confœderatis eorum, Terdonensibus, Cremensibus, & Insulanis: salvo bonore Domini Imperatoris, & illibatis amicitiis Mediolanensium, & in suo statu permanentibus. Si verò pax ei cum prædictis civitatibus facta non fuerit, captivi veteres eis reddantur, nec ub id gratia Domini Imperatoris ipsi & amici eorum priventur.

9. Regalia, veluti monetam, telonium, pedaticum, portus, comitatus, & alia similia, si qua sunt, commune Mediolanensium dimittet, & ultrà se non intromittet: & si quis per violentiam hæc obtinere voluerit, & justicism inde coram Domino Imperatore vel Nuncio ejus facere noluerit, Mediolanenses vindictam de eo pro sua possibilitate sument in persona & possessione, & regalia Domino Imperatori restituent sine fraude & malo ingenio.

10. Hoc pacto & ordine Dominus Imperator Mediolanensea & Cremenses cum c x x. marcarum emendatione in gratiam suam recipier, & eos & amicos eorum in plena curia publicè à banno absolvet. & captivos eorum omnes, veteres & novos, eis reddet statim postquam obsides Imperatori dederint, & captivos tam veteres quàm novos in manum Regis Boemorum reddiderint.

11. Datis autem obsidibus & captivis, altera die vel tertia exercitus ab obsidione recedet, & Dominus Imperator Mediolanenses & eorum res clementer tractabit.

12. Commune Mediolani præfatas conditiones servabit plenariè, bona fide, sine fraude & malo ingenio, quantum non permanserit per justum impedimentum, & per parabolam Friderici Romanorum Imperatotis, vel Nuncii ejus, aut ejus fnceessoris.

13. Collectam prædictæ pecuniæ liceat modò facere Mediolanensibus ab his, quos in sua societate habere consueverant, præter Cumanos, Laudenses, & eos qui de Comitatu Sefrensi fidelitatem Domino Imperatori nuper juraverunt.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.
EDICTUM

De electione novi Pontificis Romani; & de concordia Germanorum, Francorum & Anglorum.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto & fideli suo, Eberhardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Intimamus Dilectioni tuæ auribus, quòd Nuncium tuum ideò tamdiu detinuimus, ut aliqua nova de negotiis nostris, quæ per Legatos nostros Romæ tractabantur, per apicea nostros tuæ charitati panderemus. Cùm autẽ essemus in eorũ quotidiana exspectatione, & interim Nuncii Papæ cum ipsis de verbo pacis & concordiæ agerent, divina providentia, quæ in sui dispositione nunquam fallitur, ipsum *a* Papam in nocte beati Egidii de medio transtulit. De cujus obitu literas accepimus; & verò substituenda necessariò esset talis persona, quæ ad universorum salutem fidelium, Ecclesiarum Dei statum in unionem pacis reformaret, & ipsum Imperium ac Fideles Imperii bonestius tractaret.

a Hadrianum IV.

2. Pro electione Pontificis facienda, jam in Romana Ecclesia partes esse audivimus, & plurimùm inde dolemus. Inde est, quod pro hujus rei novitate tibi nuncianda, Nuncium tuum Dilectioni tuæ remittimus, fidelitatis tuæ sinceritatem commonentes, intimè hortantes, & quàm maximè rogantes, ut si fortè pro aliquo Romanæ Sedis electo assensus discretionis tuæ requisitus fuerit, non statim, quasi præcipitata ratione, vel nobis inconsultis, favorem tuum adhibeas, sed ne Imperium nostris temporibus in se ipsum divisum desoletur, ad unitatem nobiscum studeas operam dare. Idem quoque tuis Suffraganeis & Coepiscopis nunciandum & præcipiendum attentiùs rogamus.

3. Prætereà Dilectionem tuam volumus non latere, quod juxta petitionem Regis Francorum, Vene-

Venerabilem Legatum nostrum Papicensem Episcopum, prudentem ac discretum magnæq; sanctitatis virum, à Curia nostra transmisimus, qui duo tanti nominis Regna, Anglorum videlicet ac Francorum, ipsosque Reges ad firmam pacem & stabilem amicitiam vice nostra cnmmoneat, auctoritate reformet, & supra firmissimum dilectionis & amicitiæ nostræ fundamentum cum omni plenitudine & integritate stabiliat. Noveris etiam, quòd hæc *b* tria Regna in tantam nnstræ voluntatis & dilectionis unitatem inclinata firmabuntur, quòd ex quo primùm stabilita fuerunt, nunquam in tam concordi pace ligata manserunt.

b sc. Alemannicum, Francicum & Anglicanum.

4. De cætero noster prædictus Legatus hoc verbum electionis de Romano Pontifice in cordibus eorum ita firmabit, ut ipsi unà nobiscum unum inde velint sapiantq;, nec in aliquam personam favorem suum tam subitò ponant, nisi quam nostrûm trium unicus laudaverit assensus.

5. De his autem omnibus per Alemanniam & *c* Burgundiam & Aquitaniam apices nostros direximus, universitatem fidelium boc scire volentes, quòd ad Kathedram tanti regiminis, aliam personam nullatenus recipere intendimus, nisi quam ad honorem Imperii, & quietem & unitatem Ecclesiæ, unanimi & concordi assensu fideles elegerint.

c sub nomine Burgundiæ & Aquitaniæ intelligit Regnum Arelatense, cujus Archicancellarius est Trevirensis Archiepiscopus.

6. Post reditum verò Legatorum nostrorum, quæcunque de negotiis Imperii & Ecclesiæ nobis attulerint, per majores Nuncios nostros fidelitati tuæ insinuabimus, & ex consilio discretionis tuæ universa tractabimus. Data in obsidione Cremæ, 16. Kal. Octobris.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. EDICTUM

De destruenda rebelli civitate.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper-Augustus, dilecto suo Reimundo Gurcensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum. Dilectioni tuæ significare dignum duximus, quòd Cremam 6. Kal. Febr. divina nobis auxiliante dextera, devictam funditùs destruximus, ita tamen, quòd habitatoribus suis, vitam tantùm suppliciter à nobis postulantibus, in persona propria pepercimus. Quod quia tibi gratum esse indubitanter scimus, mandamus tibi, quàm intimè rogantes, quatenus unà nobiscum omnipotenti Deo grates condignas agas, & ut is, qui salutem dat Regibus, hostium victoriam nobis tribuat, incessanter implores. Præterea te scire vnlumus, quòd in omnibus gravaminibus & adversitatibus tuis tibi, tanquam dilecto ac fideli nostro, condnlemus, & in reditu nostro, vita comite, omnia mala tibi adversantia sedare intendimus. Data in triumphn Cremæ, 6. Kalend. Februarii.

FRIDERICI I. IMPERAT. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1159.

De indictione Concilii Papiensis ad schisma Papale tollendum.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus, Herimanno Brixinensi Episcopo salutem & omne bonum.

1. Quòd in passione sua Christus duobus gladiis contentus fuit, hoc in Romana Ecclesia & in Imperio credimus mirabili providentia declarasse, cùm per hæc duo rerum capita & principia totus mundus tam in divinis quàm in humanis ordinetur. Cumque unus Deus, unus Papa, unus Imperatnr sufficiat, & una Ecclesia Dei esse debeat, quod sine dolore dicere non possumus, duos Apostolicos in Romana Ecclesia habere videmur. Defuncto itaqne Adriann Papa in Kal. Sept. Cardinales, qui columnæ immobiles esse videbantur, quibus sancta & universalis firmissimè inniteretur Ecclesia non quæ Dei sunt sed sua quærentes, & unitatem Ecclesiæ scindentes, duos Pontifices elegerunt, & ambos consecraverunt. Pro tanta namque & tam perniciosa Ecclesiæ jactura, tota nimirum Italica Ecclesia conturbatur, & dissensionis schismate otto in capite, jam in inferiora membra defluxisset, & totum Ecclesiæ corpus defœdasset, nisi nos consilin & auxilio Religiosorum virnrum, qui spiritn Dei aguntur, tam impudicæ iniquitati justiciæ rigorem opposuissemus.

2. Ne itaque in tantæ discrimine discordiæ universalis Ecclesia periclitari possit, Romanum Imperium, quod ad remedium tam perniciosi morbi divina Clementia providit, universorum saluti debet sollicitè providere, & ne tanta mala in Ecclesia Dei præmineant, futuris casibus solerter obviare.

3. Coadunatis itaque in unum omnibus Episcopis, tam Italicis, quàm Teutnnicis, cæterisque Principibus ac viris religiosis, qui zelum Dei & Ecclesiæ habere videbantur, quod facto opus esset diligenter investigavimus, ex decretis Romanorum Pontificum & statutis Ecclesiæ veraciter accipientes, quòd exorto schismate in Romana Ecclesia ex duorum Apostolicorum dissensione, ambos vocare, & secundum sententiam & consilium orthodoxorum litem decidere deberemus.

4. Ex consilio itaque omnium, qui aderant, Episcoporum, cæterorumque Principum, curiam solennem & generalem conventum omnium Ecclesiasticorum virorum, in octava Epiphaniæ, Papiæ celebrandam indiximus; ad quam ambos, qui se dicunt Romanos Pontifices, vocabimus, omnesque Episcopos Imperii nostri, & aliorum regnorum, Franciæ videlicet, Angliæ, Hispaniæ, atque Ungariæ, ut entum in præsentia nostra justo declaretur examine, quis illorum regimen universalis Ecclesiæ de jura debeat obtinere.

5. Quia verò ad unitatem Ecclesiæ reformandam sapientia admodùm nobis necessaria est, ut ea nequaquam carere valeamus, dilectionem tuam attentissimè rogamus, & rogando commonemus, quatenus pro fidelitate Ecclesiæ & Imperii ad prædictam curiam omni occasione remota venias, ut in adventu tuo unitas & pax & tranquillitas Ecclesiæ reformetur. Interim autem prædictæ scissuræ in neutram partem assensum tuum declines, nec tanquam justam & rationabilem aliquatenus recipias. Data Cremæ, 2. Kalend. Novembris.

Anno Christi 1159.

FRIDERICI I. IMPERAT. AUG. MANDATUM

AD PSEUDOPAPAM ET CARDINALES ROMANOS, ut se sistant in Concilio Papiensi, ubi de justitia electionis novi Papæ cognoscatur.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus, Rolando Cancellario, cæterisque Cardinalibus, qui cum elegerunt Romanum Pontificem, salutem & omne bonum.

1. Quoniam divina præordinante Clementia, Romani Imperii gubernacula suscepimus, oportet nt in omnibus viis nostris ipsius legem custodiamus, cujus munere, cujus nutu tanter dignitatis nostræ apicem adepti sumus.

2. In hoc itaque sacratissimo proposito constituti, cum omnibus Ecclesiis in Imperio nostro constitutis debeamus patrocinari, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ tantò propensiùs debemus providere, quanto ipsius cura & defensio à divina providentia creditur nobis esse commissa specialiùs.

3. Ea propter de discordia, quæ in substituendo Romanum Pontificem inter vos suborta est, plurimùm dolemus, timentes ne occasione hujus schismatis Ecclesia Christi sanguine redempta debeat dilacerari, præsertim cùm rebus Ecclesiæ foris titubare videatur, quoniam unitas ipsius scissurâ domesticâ interiùs dilaniatur.

4. Ut autem huic pesti competens & Deo gratum exhibeamus remedium, Religiosorum virorum consilio generalem curiam & conventum, in octava Epiphaniæ, Papiæ indiximus celebrandam. Ad quam evocavimus totius Imperii nostri & aliorum regnorum, scilicet Angliæ, Franciæ, Ungariæ, Daciæ, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & viros religiosos ac Deum timentes, quatenus remoto omni seculari judicio hoc tam magnum Ecclesiæ negocium Ecclesiasticarum tantùm personarum sententia ita sepiatur, ut & Deo debitus exinde honor deferatur, & Ecclesia Romana suâ integritate & justitiâ non possit à quoquam privari; vel status Urbis, quæ caput Imperii nostri est, inquietari.

5. Proinde eruditioni vestræ mandamus, & ex parte Dei omnipotentis & totius Ecclesiæ Catholicæ præcipimus, ut ad eandem curiam sive conventum veniatis, Ecclesiasticarum personarum sententiam audituri & recepturi. Testis enim nobis est Deus, quia in hac curia nec amore nec odio alicujus personæ quicquam aliud quærimus, quàm honorem Dei & Ecclesiæ suæ unitatem.

6. Quòd si ad tam celebrem Ecclesiæ conventum examinationis causa venire volueritis, Carissimi Principes nostri & Ecclesiæ Catholicæ, Hermannus Verdensis, Daniel Pragensis, patres & Episcopi venerabiles, quos de Palatio nostro ad vos transmisimus, unà cum Comite Palatino, consanguineo nostro, aliisque Legatis nostris, securum vobis conductum præstabunt.

7. Si verò justiciam Dei & Ecclesiæ in tam solenni conventu recipere nolueritis, videat Deus & judicet. Nos autem ipsius favente gratia, qui dat salutem Regibus, justiciam Dei, quæ nullum magis quàm Imperatorem Romanum decet, prosequemur.

Anno Christi 1160.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. ET CONCILII GENERALIS PAPIENSIS EDICTA

Super depositione Pseudopapæ, & electione novi Papæ.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus, dilectissimo suo Eberhardo venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, & Suffraganeis ejus, Alberto Frisingensi Episcopo, Hartmanno Brixinensi, & Romano Gurcensi, totique Provinciæ Saltzburgensi, gratiam suam & omne bonum.

1. Si sacro Concilio Papiæ interfuissetis, omnia, quæ ibidem gesta vel in Romana Ecclesia facta sunt, oculata fide cognoscere possetis. Ne autem ab his, qui pravis delationibus & mendaciis jam ferè totum orbem resperserunt, veritas possit obnubilari, vel vestra sinceritas trahi in contrarium, quantò breviùs possumus, seriem totius rei, sine aliqua falsitatis commixtione, mera veritate vobis significare dignum duximus.

2. Luce clariùs constat, quòd Papa Adriano adhuc vivente, Rolandus Cancellarius & quidam Cardinales, non attendentes illud Dominicû; *Sit sermo vester, est est, non non*, conspiratione facta cum Wilhelmo Siculo, priùs ab eis excommunicato, & cum cæteris hostibus Imperii, Mediolanensibus, Brixiensibus, Placentinis, ne fortè per mortem Papæ Adriani tam iniqua factio evanesceret, juramen- (Matth. 5.)

ti vin-

ti vinculo invicem sese constrinxerunt, ut defuncto Papa nullus alius ei substitueretur, nisi qui in eadem conspiratione cum eis convenisset. Hac de causa duodecimo die post electionem Domini Victoris Papæ, eo sedente in Sede beati Petri, jam dicti conspiratores egressi ab Urbe ad Cisternam Neronis, derelinquentes venam aquarum viventium, se contulerunt, & idolum sibi Rolandum Cancellarium erexerunt, dicentes, hunc esse Simonem Petrum, qui Apostolicæ dignitatis apicem tam nefaria invasione attingere præsumebat. Quòd hæc conspiratio facta fuerit, & ille jam dictus Rolandus per eam hoc modo intraverit, non est ficticium, sed religiosis viris ab illo, qui facit manifesta consilia cordium, mirabiliter est declaratum.

3. Dum hæc Romæ agerentur, & nos, quid super tanto schismate agendum esset, viros religiosos, Archiepiscopos videlicet & Episcopos consultaremus, supervenerunt quasi missi à Deo, Tarentasinus Archiepiscopus, Abbas Claravallensis, Abbas Moremundensis, & alii Abbates numero decem, postulantes pacem Mediolanensibus. Qui recepto à nobis verbo, dum Mediolanum pro investiganda eorum voluntate redirent, acceperunt ab eis tale responsum: Domini Patres, nos tenemur astricti juramento Domino Papæ & Cardinalibus, quòd non debeamus redire ad gratiam Imperatoris sine eorum voluntate, & ipsi è contra sine nostra voluntate nullam pacem facere possunt. Responderunt eis Abbates: Vos de cætero non tenemini Domino Papæ, quia mortuus est. Et illi statim subjunxerunt: Si mortuus est Papa, nos ideò non sumus absoluti; quia nihilominus tenemur Cardinalibus, & ipsi tenentur nobis. Hæc prædicti Patres Abbates in responsis à Mediolanensibus testificati sunt coram multis religiosis viris. Præter hæc, multa experimenta factæ conspirationis per literas in via deprehensas accepimus, sicut nuncius iste pleniùs vidit & audivit.

4. Sane ex consilio Orthodoxorum, sicut alia vice meminimus vobis mandasse, generalem conventum Religiosorum Papiæ indiximus, ad quem ambos, qui se dixerunt Romanos Pontifices, non ad judicium seculare, sicut ora mendacium astruunt, sed ad examen Ecclesiæ per duos venerabiles Episcopos, Verdensem videlicet & Pragensem, convocavimus. Alter verò, quòd puriorem haberet conscientiam, Dominus Victor videlicet, judicio Ecclesiæ ultrò se obtulit: altero, videlicet Rolando, contumaciter renitente, & dicente, quia cùm ipse omnes deberet judicare, ipse à nullo vellet judicari.

5. Habito itaque venerabili Concilio, in quo Patriarcha Aquileiensis, & multi Archiepiscopi & Episcopi religiosi convenerant, per octo continuos dies maxima gravitate, diligentissima examinatione, semota omni laica persona, tractatum est, quis ex duobus summi Pontificatus apicem de jure deberet obtinere.

6. Post longam itaque deliberationem, quia illa nefandissima conspiratio, Deo & Ecclesiæ admodum odibilis, manifestis indiciis non solum probata, verùm in facie totius Ecclesiæ coram politæ revelata est: & in Domino Victore nihil reprehensibile inventum est, nisi quòd pauciores numero Cardinales omninò à conspiratione illa exortes, eum pro bono pacis inter Regnum & Sacerdotium conciliando, elegerunt: & invocata S.Spir. gratia, Ecclesia Dei Rolandum Cancellarium, conspiratorem & schismaticum, discordias & lites & perjuria bona esse evangelizantem, condemnavit, & Dominum Victorem Papam in patrem spiritalem & universalem Pontificem confirmavit. Quem nos Ecclesia duce secuti approbamus, & universalis Ecclesiæ patrem & rectorem, cooperante divina Clementia, fore denunciamus.

7. Hoc itaque factum divinis suffultum præsidiis, & in Apostolica stabilitate supra petram, Christum videlicet, firmiter fundatum, à vestra beatitudine, pro pace totius Ecclesiæ & salute Imperii, approbari, & ab omni Ecclesia vestræ sanctitati commissa teneri & conservari rogamus & præoptamus. Data Papiæ, xv. Kalend. Martii.

EDICTUM GENERALE A SYNODO PRÆSIDENTIBUS PER PARTES MUNDI DIRECTUM.

QUIA Sedis Apostolicæ turbatio Christianorum animos admodum sauciavit, nos, qui ad resecanda schismata & pacem Ecclesiæ reformandam, Papiæ fuimus congregati, qualitatem causæ modumque negocii & sacri Concilii dispensationem universitati vestræ plenariè duximus intimandum; quatenus per scripta præsentia merâ veritate monstratâ auditorum animi falsitatem, quam fortè conceperant, vehementer expellant, & amodò per scripta schismatica non seducantur.

2. Cum igitur Orthodoxorum Papiæ congregatorum Universitas in nomine Domini consedisset, causa per * VII. dies continuos, omni remoto seculari judicio, legitimè & canonicè agitata, ac diligenter inspecta, sufficienter & canonicè in conspectu Concilii per testes idoneos est comprobatum, Dominum Papam Victorem, & nullum alium, in basilica beati Petri à saniori parte Cardinalium, petitione populi, & consensu ac desiderio Cleri fuisse electum & solenniter immantatum: quod præsente & non contradicente Rolando quondam Cancellario, in cathedra B. Petri fuerit collocatus: & quòd ibi ei à Cardinalibus & Clero Romano, *Te Deum laudamus*, gloriosè decantatum: & inde ad Palatium cum bandis & aliis Papalibus insignibus est deductus: & Clerus & populus secundum consuetudinem interrogatus per Scriniarium, si placeret? tribus vicibus clara voce respondit, *Placet*.

* leg. VIII.

3. Probatum est etiam, quod Rolandus XII. die post Domini Victoris promotionem ab Urbe egressus, apud Cisternam, in qua Nero Imperator quondam ab Urbe profugus latitavit, primò est immantatus. Probatum est, quòd in secundo die post promotionem Domini Victoris, Rolandus interrogatus à Rectoribus & Clero Romano ac Clericis de sua Cardinalia, si Domino Victori esset obediendum, expressè confessus est, se nunquam fuisse immantatum, & expressè dixit; *Ite & obedite ei,*

quem im-

quem immantatum esse videtis. Super his capitulis fuerunt testes, & sub stola tactis sacrosanctis Evangeliis juraverunt:

Dominus Petrus Christianus, Decanus Basilicæ beati Petri, & in persona sua, & omnium fratrum suorum.

Juraverunt etiam venerabiles Archipresbyteri & Rectores Cleri Romani:

Blasius & Manerius Presbyteri,
Joannes Presbyter Gentilis,
Aimeradus Archipresbyter,
Berardus Archipresbyter,
Joannes Archipresbyter,
Benedictus Diaconus,
Magister Ptolemæus Archipresbyter,
Magister Gerardus, &
Nicolaus, & alii honesti Clerici Romani,

Præterea Petrus Illustris Urbis Præfectus,

Stephanus de Thebaldo,
Stephanus Normannus,
Gimundus de domo Petri Leonis,
Joannes de Stephano, & alii Principes & Nobiles Romani, qui ad vocationem Serenissimi Imperatoris venerant, in conspectu Concilii super jam dictis capitulis, ex maxima parte testimoniū similiter perhibuerunt, & jurare voluerunt. Sed nos, quia religiosorum Presbyterorū multorum testimonium sufficiens & abundantissimum habebamus, duximus laiais in hac parte parcendū.

4. Deinde venerabiles Episcopi, Hermannus Verdensis, Daniel Pragensis, & Otto Palatinus Comes, & Magister Heribertus Præpositus, quos Dominus Imperator ex consilio xxss. Episcoporum, & Cisterciensis & Claravallensis Abbatum, aliorumq; religiosorum tunc præsentium, Romam delegaverat, ut partes ante Concilii præsentiam Papiam evocarent, in Conspectu Concilii testimonium perhibuerunt, quòd Rolandum Cancellarium & partem ejus trinis edictis per intervalla peremptoriè & solenniter, ad præsentiam Ecclesiæ Papiæ congregandæ, *remoto omni seculari judicio, vocaverunt, & quòd* Rolandus Cancellarius & sui Cardinales viva voce & ore proprio judicium vel examen aliquod Ecclesiæ se nolle recipere manifestè dixerunt. Vidimus etiam scripta Henrici Pisani Cardinalis ad Dominum Imperatorem directa, in quibus expressè continebatur, quòd nullum vellent Ecclesiæ subire judicium vel examen. Super hæc omnia idem Henricus, & Otto Cardinalis sancti Nicolai de carcere Tulliano, qui tempore Concilii & antè apud Januam morabantur; & Joannes Anagnius Cardinalis, & Joannes Piozutus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Subdiaconi, qui tunc apud Placentiam erant, per octo dies à Concilio sunt expectati, & per literas & nuncios Concilii sunt vocati, & contempserunt venire.

5. Ex his igitur omnibus sufficienter instructi, & veritate hinc inde plenariè declarara, placuit reverendo Concilio, ut electio Domini Victoris, qui tanquam agnus mansuetus & innocens venerat, Ecclesiæ judicium humiliter suscepturus, approbaretur & confirmaretur, & electio Rolandi penitùs cassaretur. Et factum est ita, Electione itaque Domini Victoris, remoto omni seculari judicio, Sancti Spiritus gratia invocata, confirmata atque recepta, Christianissimus Imperator, post omnes Episcopos & post omnem Clerum ultimus, consilio & petitione Concilii electionem Domini Victoris recepit & approbavit: & post eum omnes Principes, & innumerabilis hominum multitudo, quæ præsens erat, tribus vicibus interrogata, si eis placeret, respondit cum gaudio magna voce, *Placet*.

6. Sequenti die proxima, id est prima sexta feria Quadragesimæ, Dominus Victor cum processione ab Ecclesia sancti Salvatoris extra civitatem, in qua fuerat ejus hospitium, ad Catholicam Ecclesiam religiosè deductus est. Ibi religiosissimus Imperator ante januas Ecclesiæ eum suscepit, & descendenti de equo strepam humiliter tenuit, & apprehensum per manum usq; ad altare conduxit, & pedes ejus est osculatus: & nos omnes Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, & omnes Principes cum universa multitudine, quæ præsens erat, pedes Apostolicos sumus osculati.

7. Proxima autem die sequenti, id est Sabbato, habito generali Concilio, Dominus Papa & nos cum illo, Rolandum Cancellarium schismaticum, & ejus principales fautores accensis candelis anathematizavimus, & *tradidimus eum Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.*

8. Illud etiam discretionis vestræ prudentiam volumus non latere, manifestè esse deprehensum, quòd Rolandus Cancellarius, & ejus sequaces quidam Cardinales, vivente adhuc Papa Adriano conjuraverunt. Fuit autem tenor conjurationis: quòd si eis viventibus Papam Adrianum mori contingeret, Cardinalem unum de illis eligerent, qui in eadem conjuratione esset astrictus.

9. De cætero ex parte Dei omnipotentis, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & omnium sanctorum & virorum Orthodoxorum, qui divino intuitu ad rescindenda schismata convenerunt, universitatem vestram humiliter imploramus & monemus in Christo, ut ea, quæ Ecclesia Dei Papiæ congregata, ad honorem Creatoris & sponsæ suæ, matris vestræ, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ tranquillitatem, & ad salutem omnium Christianorum fideliter ordinavit, vos omni dubio & ambiguitate remota, irrefragabiliter rata & firma teneatis: orantes, ut redemptor noster Christus Jesus universalem Pontificem & Papam nostrum Victorem, de cujus sanctitate & religione omnino confidimus, per tempora longa conservet, & præstet ei omnimodam tranquillitatem & pacem, ita quòd per eum Deus omnipotens honoretur, & Ecclesia Romana, omnisque Christiana religio gratum Domino

no accipiat incrementum. Ut autem omnis actio plenius legentibus elucescat, dignum duximus, ut omnium nostrûm consensus & nomina subscribantur.

Ego Peregrinus Aquileiensis Archiepiscopus cum Suffraganeis meis interfui & consensi.
Ego Arnaldus Archiepiscopus Moguntinus cum XIV. Suffraganeis interfui & consensi.
Ego Artuicus Bremensis Archiepiscopus cum meis Suffraganeis consensi.
Ego Hellinus Treverensis Archiepiscopus cum meis Suffraganeis consensi.
Ego Reinaldus Coloniensis Archiepiscopus cum meis Suffraganeis consensi.
Ego Wickmannus Magdeburgensis Archiepiscopus cum meis Suffraganeis consensi.
N. Bizuntinus Archiepiscopus per Legatum & Episcopum Basiliensem consensit.
N. Arelatensis Archiepiscopus consensit.
E. Lugdunensis Archiepiscopus cum suis Suffraganeis consensit.
N. Viennensis Archiepiscopus cum suis Suffraganeis consensit.
Henricus Rex Anglorum per litteras & Legatos suos consensit.
Ladislaus Rex Boëmorum consensit.
Waldemarus Rex Danorum consensit.
Guido Electus Ravennas Archiepiscopus consensit.
N. Episcopus Firminus consensit.
N. Episcopus Ferentinus consensit.
N. Episcopus Mantuanus consensit.
N. Episcopus Pergamensis consensit.
N. Episcopus Faventinus consensit.
Abbatum verò & Archipresbyterorum multitudo innumerabilis multorum Regnorum interfuit & consensit.
Longobardorum inaestimabilis multitudo interfuit & consensit.
Universi ferè Principes Romani Imperii, tam Teutonici quàm Italici, tam in Urbe quàm extra Urbem, interfuerunt, & assensum cum ingenti desiderio praebuerunt.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.
MANDATA ET RESCRIPTA.

I.

De expeditione Italica adversus Alexandri Papae fautores Imperio Teutonico rebellantes; & de receptione Papae Victoris per Imperatorem confirmati.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto & fideli suo Piligrino Venerabili Aquileiae Patriarchae, gratiam suam & omne bonum.

1. Litteras à tua Dilectione transmissas ea, qua decuit, benignitate suscepimus: quarum tenore diligentiùs inspecto, tuae devotionis desiderio satisfacientes, de statu nostro tibi rescribimus & eventu, ut si fortè aliter, quàm res acciderit, apud te divulgatū fuit, veritatem tu ipse cognoscas & referas.

2. Sumus itaque per gratiam Dei in bono statu, quia salus, & vita, & prosperitas nos & nostra cum
gaudio comitantur. Quia verò secundùm varium eventum belli, diversi diversa referunt, hanc veri-
catem rei de nobis accipias; quod Mediolanenses castrum quoddam, nomine Sarkanum, situm juxta
Cumas, cum sua fortitudine obsederunt, & nos fideles nostros, qui in castro erant, liberare volentes,
congregata multitudine Longobardorum infinita, ad locum accessimus, eosque, qui nostros obsede-
runt, ex omni latere obsedimus, ita quod nullatenus manus nostras evadere poterant, nisi fortè ex
desperatione, vel ex periculo mortis, per nos & per medium exercitum nostrum impetum facerent,
& transire fugientes tentarent. Quod & ita contigit. Mane enim in vigilia B. Laurentii, ipsi armati
per medios nostros irruperunt, & quasdam acies nostrorum Longobardorum violenter penetrave-
runt. Quibus nos cum Teutonicis nostris quamvis paucis, adjunctis & aliquibus Longobardis, au-
dacter & viriliter resistentes obviam venimus, & ex utraque parte multi corruentes interierunt. Prae-
tereà vexillum eorum, quod in a curru superbè erexerant, in lutum dejecimus & destruximus, ibique a carrocio.
plus quàm XXX. eorum milites, qui ad custodiam solius vexilli fuerant deputati, truncavimus, ipsosq;
per Dei adjutorium viribus nostris in fugam convertimus, & ad castra sua retrò cedere compulimus,
campumq; cū honore & victoria tenuimus, quamvis Longobardi innumerabiles à latere nostro per
fugam recessissent, quamvis etiam interfectis aliquibus de nostris magnum damnum recepissemus;
illi profectò tot & tanta damna suorum acceperunt, quod nos damna nostra, respectu illorum, nulla
reputavimus. Cum enim corpora suorum occisorum ipsi recolligerent, LXXV. currus ad civitatē Me-
diolanensium transferrent, non fuit currus aliquis, in quo tres vel quatuor mortui non jacerent. Sic
hostibus fugatis, nos ad Cumanam civitatem cum multis captivis reversi sumus. Qui aliter de nobis
praedicant, scias non esse Evangelii, quod evangelizant.

3. Quicunq; etiā statū Reverendissimi Papae Victoris minorari & attenuari praedicant, scias omni-
nò falsum esse; quia jam multa Regna Hispaniae, Ungariae, Daciae, Boëmiae, Comes quoque Barholi, &
Comes S. Egidii, b cum tota Provincia & Burgundia, ei obediunt, & de die in diem dilatatur & crescit. b i. e. cum toto Regno Arelatensi.

4. Scire praetereà debet tua Dilectio, quod omnes Principes Alemanniae expeditio-
nem nostram promiserunt & juraverunt, omnemque ornatum c garsiorum & variorum c garzionum.
communi consilio postposuerunt, solis cibariis & armis contenti in ipsa expeditione. Un-
de quia, sicut persona tua grata nobis est, ita & necessaria, mandamus Dilectioni tuae & fidem
tuam

tuam monemus, ut de honore Imperii nostri, sicut alii Principes & fideles nostri, cogites & disponas, & XIV. die post Pascha cum honesta militia ad nos Papiæ venias, certus existens quòd nulli Principum expeditionem remittemus, quamvis multi quærant absolvi; & quicunque remanebit, contra nostram voluntatem remanebit. Si verò ante hunc terminum nos videre volueris, gratum valde est nobis. Veruntamen hoc pro constanti habere debes & tenere, quòd ab expeditione tuam personam nullo modo absolvemus.

II.

Super eadem expeditione Italica.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, Eberhardo Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum. Tuam experientiam minimè latere credimus, qualiter non pro cumulandis divitiis ad usum nostrum aut filiorum nostrorum, sed solummodo ad pacis reformationem, & augmentum Imperii, dispendio tam rerum nostrarum, quàm fidelium nostrorum instantia, etiam attritione proprii corporis laborassemus incessanter. Nunc verò, quia contumacia Mediolanensium à primævo pacis inimicorum, & Ecclesiarum temeratorum, bono nostro proposito, instinctu Diaboli, obstare pro viribus nititur, te unà cum aliis Principibus, cæterisque Imperii fidelibus, in subsidium nostrum evocare decrevimus. Unde dilectioni tuæ mandamus, atque sub debito fidelitatis præcipimus, quatenus omni occasione postposita, cùm membrum Imperii censearis, & hactenus sibi fidelis extitisti, ne Regnum aliquatenus in tempore nostro vacillet, & diminutionem sentiat, cum militia tua XIV. die post Pascha Papiæ exercitui nostro accedas. Nam quicunque nobis in auxilium occurrerint, nos & successores nostros ditare & sublimare diligenter intendere incunctanter scias, quia finem toti negocio nostro cum victoria brevi (ut arbitramur) Dei nutu imponemus. Si quis autem se nunc temporis aliquatenus subtraxerit, hunc nec nobis nec Imperio nostro fideles esse censeamus.

III.

De Concilio per Imperatorem Cremæ indicto ad tollendum schisma Papale.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, fideli suo Eberhardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Quanto majori largitate antecessorum nostrorum, Regum & Imperatorum, Ecclesiam Saltzburgensem decoratam, fuisse cognovimus, eò majori pietate & ampliori dilectione, dignitatem Saltzburgensis Ecclesiæ semper fovere studuimus, & omnibus modis promovere. Inde cùm nos de te, tanquam de excellentiori & clarissimo Principe nostro, plurimum speraremus, & in tuæ sanctitatis Reverentia, in necessitatibus sanctæ Ecclesiæ Dei & Imperii, non modicam fiduciam haberemus, cum status Ecclesiæ Dei in pendulo nutaret, ad Papiensem Curiam, ubi tam Ecclesiastici Principes quam Seculares, pro gloria Dei & honore Imperii promovendo solenniter convenerant, tuam personam sacris apicibus nostris & nunciis evocavimus; & quare non veneris, admodum nos admirati sumus.

2. Præterea indicto generali Concilio pro necessitatibus Imperii & Ecclesiæ celebrando in Dominica *Vocem jucunditatis* tuam sanctitatem, tuam reverentiam scriptis & nunciis iteratò sollicitavimus, & attentissimè rogavimus, ut diligenter perspectis schismatibus & pressuris, in quibus sancta Dei Ecclesia fluctuans laborabat, tuam laudabilem præsentiam sacro Conventui exhiberes, & ad tollenda de medio tanti mali scandala prudentiæ tuæ consilium opemque necessariam negocio tam arduo non negares; sed ne sic tuam personam evocare valuimus.

3. Unde quia — *tua res agitur, paries cùm proximus ardet*, & quia publica res ista fuit, non privata, (nam de animarum salute agebatur) miramur nos primitùs, mirantur & universi Principes nostri, tam Seculares quàm Ecclesiastici, qui ad excolendam vineam Dei non timuerunt portare pondus diei & æstus, quare te subtraxeris, & magna suspicione te suspectum habent, quòd in tempore tribulationis te ipsum quasi murum inexpugnabilem pro domo Israël non opposueris. Mandamus itaq; tuæ discretioni, monentes & studiosius te rogantes, ut remota omni occasione & dilatione tuam ipsius præsentiam in proxima Nativitate sanctæ Dei Genetricis Mariæ nobis & Curiæ nostræ exhibere non differas Cremæ, assumpto tecum fideli nostro Venerabili Episcopo Brixiensi.

IV.

Archiepiscopus ad expeditionem evocatur sub pœna proscriptionis & depositionis.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, Eberhardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Cum sacri Imperii nostri dispositio consilio Principum, & maximè Religiosorum, frequenter indigeat, cur toties rogatus à nobis & diligenter invitatus, semel saltem ad festum beatæ Mariæ Virginis venire nolueris, de prudentia tua satis mirari non possumus, sed & universis Principibus Imperii admodum videtur extraneum.

2. Præterea cum Saltzburgensis Ecclesia tanto amplioris servitii debito teneatur Imperio, quanto ampliùs ab Imperiali munificentia præ cæteris ditata & exaltata, collatis sibi beneficiis & honoribus gaudere dinoscitur, miramur, & de ratione non videmus, quare in summis Imperii necessitatibus, quibus tanto jam tempore tam fortiter, auxiliante Deo, insudavimus & insudamus, tanti servitii intolerabilem defectum perferre debeamus.

3. Cùm igitur quantumcunque Religiosi ab ipsa veritate, quæ sunt Cæsaris, Cæsari reddere jubeantur,

antur, & tua dignitas non solùm qualicunque pecunia, sed & personis & armatura laboribus nostris adesse debeat; per hæc Imperialia scripta tuæ fidelitati tam præcipiendo quam rogando mandamus, quatenus ad proximum Pascha pro magnitudine facultatis & debiti, cum militia nobis succurras, & xv. die post diem Paschæ in campo Veronæ cum reliquis exercitibus te præsentes, teq; ita factutum nunc statim in mano præsentium latoris, Capellani & Nuncii nostri Burensis Colon. fideli & firma promissione certificare non differas. Quòd si animum prudentiæ tuæ ab his averteris, & omninò nolueris venire, indubitanter scire te volumus, quòd nos, favente & semper nos præcedente Dei clementia, cum consilio Principum & Religiosorum ita de Saltzburgensi Ecclesiâ ordinabimus, ut & honor Dei & religio non imminuatur, & debitum servitium Imperio de cætero rationabiliter exsolvatur.

V.

Super eadem re.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, fideli suo A. Venerabili Gurcensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Cùm ab ipsa veritate omnis bono, sed & quantumcunque Religiosus, quæ sunt Cæsaris, Cæsari reddere jubeatur; & Saltzburgensis Ecclesia quàm maximi servitii debito, sacro teneatur Imperio, mirati non sufficimus, quare Saltzburgensis Archiepiscopus toties rogatus & vocatus non ad consilium, non ad expeditionis auxilium venire voluerit, & terminum, quem per proprium Capellanum suum nobiscum in festum B. Mariæ condixerat, tam incuratè neglexerit. Nunc autem per præsentium latorem, fidelem Capellanum nostrum, Burens. Colon. iterum ad expeditionis auxilium cum personis & armaturis ipsum evocavimus, & ut tua diligentia ad id faciendum eum studiosè commoneat, solerter & intensissimè rogamus. Quòd si pro consuetudine sua venire noluerit, de contemptu & injuria tam tuæ dilectioni conquerimur, quàm & omnibus Imperii Principibus ibi conqueri necessarium habemus.

2. Nos autem, si necesse fuerit, de Saltzburgensi Ecclesia ita cum consilio Principum & Religiosorum ordinabimus, quod & honor Dei non diminuetur, & religio Ecclesiæ non subvertetur, si (Deo volente) Imperio debitum servitium exsolvetur. Novit Deus, qui corda scrutatur, quod nos virtutem in quolibet homine, magis autem in eo, cujus propositum in virtutibus decoratur, diligimus & reveremur; &, nisi supremis injuriis coacti, ad molestiam cujusquam, non nisi multùm inviti provocamur.

3. De cætero præfatum Capellanum nostrum dilectioni tuæ committimus, ut ex parte nostrâ diligenter audias, & ad ea, quæ ei dedimus in præceptis, ipsum consiliis & conductu adjuves, quatenus & pro his & pro omnibus fidelibus servitiis tuis & multa dilectione tua, vobis ad promerendum semper sumus attenti.

VI.

Ut Archiepiscopus ad Curiam Imperialem evocatus se in persona Imperatori sistat, nec ulla pecunia absentiam suam redimere possit.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, Eberhardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum. Inter anxias & innumeras tribulationes, quibus, exigentibus peccatis hominum, jamdiu universalis laborat Ecclesia, consilium religionis tuæ multo tempore requisivimus, ut discretio tua, quæ directo tramite ad summum bonum attingere nititur, iter salutis nobis ostenderet, & ab errore minùs eruditorum animos declinaret. Non solùm autem præsentiam tuam admodùm necessariam Imperio subtraxisti, verùm nos & omnes Principes & fideles nostros, secus quàm decet honestatem tuam immoderatis verbis cum offensione aggravasti. Sanè cùm legationis tuæ Nuncius ad nos venisset, & servitium pecuniæ tuæ pro redemptione expeditionis nobis obtulisset, nos communicato cum Principibus nostris consilio, pecuniam tuam cum honore non potuimus accipere, quia nostræ consuetudinis non est alicujus pecuniam accipere, & odium etiam inter eum retinere. Cùm autem, sicut decet Imperialem Excellentiam, nobis personam tuam exhibueris, tunc nos magis de tuo adventu gaudere poterimus, & de instante necessitate Imperii & Ecclesiæ, tecum & cum cæteris Imperii Principibus tuo consilio salubriùs tractare poterimus & ordinare.

VII.

In rebellem Imperio Civitatem Mediolanensem lata, & de forma executionis in recipiendis deditiis rebellibus.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, Eberhardo Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Dignum æstimamus, ut hi, qui tribulationibus nostris & Imperii, personarum servitio & rerum dispendio hactenus fideliter communicaverunt, à Domino, qui consolatur nos in tribulatione nostra, consolationis gaudia recipiant, & felicissimis eventibus nostris, ac gloriosissimis triumphis, quales nulli antecessorum nostrorum concessos esse credimus, grata vicissitudine participent & congratulentur. Tuæ ergo dilectioni, quæ omnem honorem nostrum sitibundo pectore anhelare, luce clariùs constat, significandum duximus: quia in virtute Dei, *per quem Reges regnant, & potentes faciunt justitiam,* felicem & gloriosam de Mediolano victoriam cum plenitudine honoris adepti sumus. In Kal. enim Mart. prima videlicet die mensis, hostis Imperii Mediolanum, submota omni simulatione fraudis, qua in prima deditione dolosè nos circumvenit, summa necessitate famis & inediæ coacti ad Curiam nostram apud Laudam venerunt, & nudos gladios in cervicibus

ſuis deferentes, & Majeſtati noſtræ reos ſe eſſe profitentes, perſonas, res, ipſamque civitatem abſque omni tenore, & ſine aliqua conditione interpoſita, in noſtram poteſtatem cum plena deditione reddidêre.

2. Præterea IV. Nonas ejusdem menſis, Mediolanenſes cum omni militia & viribus civitatis ad nos redeuntes, vexilla & univerſa ſigna bellica, claveſque civitatis, & Conſulatus dignitates Majeſtati noſtræ reſignaverunt, refutantes omnia genera armorum, omnem poteſtatem, niſi quam cum gratia & permiſſione noſtra poſſent obtinere. Juraverunt inſuper, quæcumque eos jurare fecimus, ſcilicet quod univerſa mandata noſtra, ſicut de perſonis & rebus & de ipſa civitate ordinaremus, bona fide & ſine fraude obſervarent; & de his omnibus obſervandis CCCC. obſides *a* meliores & majores de civitate nobis dederunt.

a i. e. nobiliores & magis primarios.

3. Ex ſententia ergo divina, cujus judicia abyſſus multa, quæ frangit omnem ſuperbum, ne de cætero prædictis hoſtibus occaſio malignandi, & facultas rebellandi præſtetur, foſſata complanamus, muros ſubvertimus, turres omnes deſtruimus, ipſamque civitatem in ruinam & deſolationem damus: ſicque ad promovenda alia negotia, & ad plenariam Imperii reformationem, exercitum noſtrum & victrices aquilas feliciter convertemus.

4. De cætero, dilectos & fideles noſtros Nuncios O. Veronenſem Epiſcopum, & C. Capellanum noſtrum in occurſum ſibi apud Tridentum tranſmittimus, qui juxta magnificentiam Imperii & honorem tuum ad Curiam noſtram te perducant.

VIII.

Super eadem re.

Anno Chriſti 1162. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Auguſtus, dilecto ſuo Romano Gurcenſi Epiſcopo, gratiam ſuam & omne bonum.

1. Dignum æſtimamus, ut ii, qui tribulationibus noſtris & Imperii, perſonarum *periculo* & rerum diſpendio hactenus fideliter communicaverunt, ab eo, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, & conſolationis gaudia recipiant, & feliciſſimis eventibus noſtris, ac glorioſiſſimis triumphis quales nulli anteceſſorum noſtrorum conceſſos eſſe credimus, grata viciſſitudine participent & glorientur.

2. Tuæ igitur Dilectioni, quoniam omnem honorem noſtrum ſitibundo pectore anhelare luce clarius conſtat, ſignificandum duximus, quòd in virtute Dei, per quem *Reges regnant, & potentes faciunt juſtitiam*, felicem & glorioſam de Mediolano victoriam cum omni plenitudine honorum adepti ſumus. In Kal. enim Martii, videlicet prima die menſis, hoſtes Imperii Mediolanenſes, ſummota omni ſimulatione fraudis, qua in prima deditione nos circumvenerunt, ſumma neceſſitate famis & inediæ coacti ad Curiam noſtram apud Laudam venerunt, & nudos gladios in cervicibus ſuis ferentes, & Majeſtatis reos ſe profitentes, perſonas, res, ipſamque civitatem, abſque omni tenore, & ſine conditione interpoſita, in noſtram partem cum plenaria deditione reddiderunt.

3. Ex ſententia igitur divina, cujus judicia abyſſus multa, qui frangit omne ſuperbum; ne de cætero prædictis hoſtibus occaſio malignandi, vel facultas rebellandi præſtetur, foſſata complanavimus, muros ſubvertimus, turres omnes deſtruximus, & totam civitatem in ruinam & deſolationem ponimus; ſicque ad promovenda alia negocia, & ad plenariam Imperii reformationem exercitum noſtrum & Aquilas triumphales, prout voluerimus, convertemus.

X.

De Pace Imperatoris & Regis Francorum.

Anno Chriſti 1161. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, à Deo Coronatus, Magnus & Pacificus, Inclytus, Victor ac Triumphator, Semper-Auguſtus, dilecto conſanguineo ſuo LUDOVVICO eadem gratia Francorum Regi glorioſo, ſalutem & intimæ dilectionis ſinceritatem. Poſtquam divina clementia, *per quam Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt*, ad Romani Imperii nos ſublimavit gloriam, & ex pacis abundantia, quam mundus dare non poteſt, feliciter regnandi felicia nobis conceſſit tempora, deſiderio deſideravimus faciem tuam videre, & familiaritatis tuæ perfrui dulciſſima alloquutione, ſed præpedientibus magnis ac multimodis valde dilacerati Imperii *noſtri* negotiis, quod pia mente concepimus, effectus mancipare non potuimus. Quia verò per Legatos tuos, & per epiſtolam tuam hoc ipſum æque te optare cognovimus & credimus, non modicè gaudemus; ſperantes in eo, qui dat ſalutem Regibus, quod ex noſtra ſalutifera colloquutione, univerſo orbi pacis & tranquillitatis non modicum, & Eccleſiis Dei emergendi, reſpirandi, multiplicandi præbeatur incrementum. Sed quod voluntatis bonæ benignum deſiderium hinc inde nondum compleri potuit, nec tuæ tarditati, nec noſtræ videtur imputandum receſſioni. Nunc autem, quia in præcinctu Italicæ expeditionis jam ſumus, & Principes Imperii noſtri ad eandem unanimiter intendunt, quo in loco, quo tempore convenire & colloqui poſſimus, incertum habemus, niſi forte ſi completa expeditione vita comes fuerit, ſuper hoc cum Principibus noſtris diligentiſſime ordinabimus. Volumus etiam, ut quod tu de nobis, nos de te ſperare ſemper poſſimus. Vera enim amicitia nunquam fallit.

XI.

De Unitate Imperii & Regni Franciæ.

Anno Chriſti 1161. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Auguſtus, dilecto conſanguineo ſuo LUDOVVICO, Illuſtri Francorum Regi, ſalutem & ſinceræ dilectionis affectum. Literas & Legatum Nobilitatis tuæ, qua debuimus alacritate, ſuſcepimus, benigne Imperiales aures accommodantes his, quæ à ſinceritate tua nobis nunciata ſunt. Placet igitur & ſublimitati noſtræ, ut inter nos tan-

quam

quam consanguineos, & inter cognata Regna nostra, detersâ totius rancoris nebula, sinceræ dilectionis splendor refulgeat; & fœdus amicitiæ, quod facit utraque unum, indissolubilem semper conservet amorem. Sane quæcunque necessaria sunt ad conservandam inter nos mutuæ dilectionis integritatem, cum dilecto consanguineo nostro fideli tuo Henrico Comite Trecarum amice & plenarie ordinavimus, & sicut condictum est, inviolabiliter observare curabimus. Datum Papiæ post destructionem Mediolani, 11. Kal. Junii.

XII.

De Pseudopapa in Franciam transfugio.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto amico suo, Venerabili N. Episcopo Suessionensi, & Regis Francorum Cancellario, salutem cum intima & sincera dilectione. In veritate audivimus, quod Rollandus quondam Cancellarius, qui propter fideles nostros circa Romam non habet nec invenit, ubi caput suum reclinet, periculo maris seipsum cum suis pseudosequacibus commiserit, ut terram Francigenarum intret, eamque schismaticæ pravitatis errore, utpote manifestus Dei & Ecclesiæ ac Imperii inimicus, commaculet & spoliet; ut etiam quomodocunque corrodat viginti mille libras, & amplius, unde creditoribus suis debita persolvat; quia sub alieno ære valde graviter ipse laborat. Rogantes itaque tuam dilectionem intimo & pleno affectu monemus, quatinus prædictum Schismaticum, nostrum & totius Imperii atrocem inimicum, nullo modo recipias, nec recipi ab alio permittas, Regiâque Francorum bona fide consulas, ne ipsum, vel aliquem de suis Pseudocardinalibus vel Nunciis recipiat. Tantum enim ac tale odium inter nostrum Imperium & suum Regnum exinde posset oriri, quod non de facili compescere possemus aut sedare. *Anno Christi 1162.*

XIII.

De Concilio in Burgundia inter Imperatorem & Regem Franciæ, & inter utriusque communes Proceres celebrando pro confirmatione electi Papæ.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto suo ** Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum. Inter innumeras & tumescentes tempestatum procellas, quibus jamdiu navicula B. Petri quassata, & inter pressuras diversas, quibus sancta Dei Ecclesia frequenter afflicta & tribulata est, tandem verus ille Mediator Dei & hominum Jesus Christus, qui Ecclesiam suam velut unicam sponsam proprio charactere sui pretiosi sanguinis insignivit & redemit, consolationis gratiam, quam ascendens in cœlum fidelibus suis repromisit, inquiens: *Non relinquam vos orphanos, ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*, evidentibus & manifestis declarat indiciis. Ipse enim sicut stella matutina in medio nebulæ oriens, solita pietate Ecclesiam suam in tribulatione respexit, & surgens imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Pro illa siquidem controversia, quæ inter Nos & Regem Francorum pro schismate Romanæ Ecclesiæ jamdiu agitabatur, aspirante Spir. S. gratia, quæ facit habitare unanimes in domo Domini, mediantibus hinc inde Legatis tandem pari voluntate, & unanimi consensu inter nos convenit, quod nos videlicet una cum Archiepiscopis, Episcopis, & Patribus Orthodoxis ac viris Religiosis, Baronibus & universis utriusque Regni Principibus, IV. Kal. Septemb. in die videlicet Decollationis Joannis Baptistæ, super fluvium Saonam in Episcopatu Bizantino *a* Concilium generale pariter celebraturi sumus, in quo Rex Francorum dilectus consanguineus noster cum universis Archiepiscopis suis, Episcopis, & cum omnibus Regni sui Principibus, & tota Gallicana Ecclesia Reverendum Patrem nostrum Dominum Papam Victorem, sicut per sacramenta & firmissimas securitates præordinatum est, in Apostolicum & Universalem sanctæ Dei Ecclesiæ Pontificem recipiet, & debitam ei exhibebit reverentiam. Verum quia hoc negotium tam arduum, tamque salubre, & jam necessarium, ubi de reconciliatione sanctæ Dei Ecclesiæ, & totius Christianitatis in commune agitur, sine tuæ discretionis cæterorumque Principum ac Christi fidelium præsentia consummari nec debet nec potest, exoramus te & monemus in ea fide, quam debes Imperio, & sanctæ Dei Ecclesiæ, & animæ tuæ, quatinus omni occasione summota cum sapientioribus & magis idoneis & literatis personis tui Episcopatus apud Bisantium, IV. die ante prædictum terminum familiariter, more Curiæ, nobis occurras, ad *b* Concilium nobiscum processurus. Et quia abundans cautela non nocet, milites tui, quos tecum adduces, in armis & clypeis sint muniti. Insuper tentoria deferas, quæ propter domorum raritatem necessaria erunt. Ibi enim per gratiam Dei totum negotium Domini Papæ Victoris ad gloriam Dei, & ad pacem, & unitatem sanctæ Ecclesiæ, & omnimodum honorem Imperii honesto fine terminabitur. *Anno Christi 1163.*

a. Consilium.

b. Consilium.

XIV.

Super eadem re.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto suo E. Venerabili Lugdunensi Archiepiscopo & Primati Galliarum, gratiam suam & omne bonum. Imperialis nostræ sollicitudinis propositum, quod Lugdunensem Ecclesiam ac Civitatem à diutinis laboribus suis exuere, & in antiquæ dignitatis suæ statum reformare decrevimus, pro tua fideli erga nos devotione in pectore nostro incessanter vigilat, quoad usque (Deo opitulante) debitum sortiatur effectum. Unde & propitia divinitas, quæ piis omnium consiliis interesse, & ea promovere consuevit, congruum nobis hoc tempore opportunitatem obtulit, ut partes Burgundiæ, immò ipsam Civitatem Lugdunensem in propria Majestatis nostræ persona quantocyus adeamus, ac ruinas ejus in sta- *Anno Christi 1163.*

tus

tus sui decorem cooperante Deo erigamus. Comes siquidem Treccensis, quum ad Curiam nostram in legatione Domini sui Regis Francorum venisset, & Reverendum Patrem nostrum Papam Victorem humili veneratione honorasset, studiosè à nobis postulavit, quatinus ad Colloquium inter nos & eum Regem habendum accederemus; tantumque huic verbo institit, quoadusque universorum nostrorum Principum consilio Colloquium indiximus, IV. Kalend. Septembris, ad Pontem Laone, inter Divionem & Dolum, cum Archiepiscopis, Abbatibus, aliisque Cleri nostri Prioribus illò venturi. Quia ergo tua diligens prudentia in eodem Colloquio nobis plurimum necessaria est, Venerabilitati tuæ studiose mandando injungimus, quatinus ad idem Colloquium omnes Suffraganeos tuos evoces, & cum universis Prioribus, Abbatibus, & Cleri celebritate, omni remota occasione, venias, quia nos ibidem, divina gratia promovente, super Ecclesiæ Dei restituenda unitate, & super Domini Papæ Victoris confirmatione finem imponemus. Intereà verò consilium non fuit, ut militiam (prout dictum erat) transmitteremus, quia quæcunque sunt in bellicis rebus agenda seu disponenda, per præsentiam nostram convenienter adimplere curabimus. Dominus quidem Papa nobiscum aderit, & oportebit propter defectum domorum in tentoriis habitare.

XV.

Super eadem re.

Anno Christi 1163. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, fideli suo M. Duci Lotharingiæ gratiam suam & omne bonum. Quoniam in schismate, quod est in Romana Ecclesia, universus orbis in se ipsum divisus est, & tota Christianitas inmodica turbatione concutitur, nos tota animi compassione sanctæ Dei Ecclesiæ doloribus condolemus, totius consilii & auxilii propensiorem curam & sollicitudinem adhibere cupientes, ut totius dissensionis discrimine sublato, Ecclesia Dei, sicut in unitate fidei, ita sub unius Pastoris regimine in unum ovile congregetur. Inde est, quod ex consilio Principum, cum dilecto consanguineo nostro LUDOVVICO Illustri Rege Francorum, IV. Kal. Septembris, in die videlicet Decollationis Sancti Johannis Baptistæ, super fluvium Saonam * Concilium celebrare statuimus: in quo, aspirante Spiritu sancto, qui facit unanimes habitare in domo Domini, speramus, ut Ecclesiasticæ pacis & unitatis status reformetur, & Dominus Papa Victor Apostolicæ Sedis gubernacula debeat obtinere. Verumquia hoc negotium tam arduum, tamque salubre, & tam necessarium, ubi de reconciliatione sanctæ Ecclesiæ, & salute totius Christianitatis in commune agitur, sine tuæ discretionis præsentia consummari nec debet, nec potest, exorantes commonemus te in ea fide, quam debes Imperio & sanctæ Dei Ecclesiæ, & animæ tuæ, quatinus omni occasione summota apud Bisantium quarto die ante prædictum terminum familiariter, more Curiæ, nobis occurras, ad Concilium nobiscum processurus, &c.

* Consilium.

XVI.

De Concilio generali apud Bisantium celebrando pro recipiendo Victore Papa per Imperatorem confirmato, ab Ecclesiis Gallicanis.

Anno Christi 1161. FRIDARICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, fideli suo C. Augustanensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Inter varias & tumescentes tempestatum procellas, quibus jam diu navicula beati Petri quassata; & inter pressuras diversas, quibus sancta Dei Ecclesia frequenter afflicta & tribulata est, tandem verus ille mediator Dei & hominum Christus Jesus, qui Ecclesiam suam velut unicam sponsam proprio charactere sui pretiosi sanguinis insignivit & redemit, consolationis gratiam, quam ascendens in cœlum fidelibus suis repromisit, inquiens: *Non relinquam vos orphanos: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*, evidentibus & manifestis declarat indiciis. Ipse enim, sicut stella matutina in medio nunc oriens, solita pietate Ecclesiam suam in tribulatione respexit, & *surgens imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Pro illa siquidem controversia, quæ inter nos & Regem Francorum pro schismate Romanæ Ecclesiæ jam diu agitatur, aspirante Sancti Spiritus gratia, qui facit habitare unanimes in domo, mediantibus hinc inde Legatis, tandem pari voluntate & unanimi consensu inter nos convenit, quòd nos videlicet, unà cum Archiepiscopis, Episcopis & Patribus orthodoxis ac viris Religiosis, Baronibus, & universis Regni utriusque Principibus, IV. Kal. Septembr. in die videlicet Decollationis S. Johannis Baptistæ, supra fluvium Saona, in Episcopatu Bisuntino, Concilium generale pariter celebraturi sumus: in quo Rex Francorum, dilectus consanguineus noster, cum universis Archiepiscopis, Episcopis, & cum omnibus Regni sui Principibus, & tota Gallicana Ecclesia, Reverendum Patrem nostrum Dominum Octavianum Papam, sicut per sacramenta & firmissimas securitates præordinatum est, in Apostolicum Universalem sanctæ Dei Ecclesiæ Pontificem recipiet, & debitam ei reverentiam exhibebit.

2. Verùm quia hoc negocium tam arduum, tamque salubre, & tam necessarium, ubi de reconciliatione sanctæ Dei Ecclesiæ, & totius salute Christianitatis in commune agitur, sine tuæ discretionis, cæterorumque Principum ac Christi fidelium præsentia, consummari nec debet nec potest, exoramus te & monemus in ea fide, quam Imperio & S. Dei Ecclesiæ & animæ tuæ debes, quatenus omni occasione summota, cum sapientioribus & magis idoneis personis tuæ dioceseos apud Bisuntium IV. die ante prædictum terminum familiariter, more Curiæ, nobis occurras, ad Concilium nobiscum processurus. Et quia abundans cautela non nocet, Milites tui, quos tecum adduces, in ar-

in armis & clypeis sine muniti, Insuper & tentoria deferas, quæ propter domorum raritatem necessaria sunt. Ibi enim per gratiam Dei totum negocium Domini Victoris Papæ ad gloriam Dei, & ad pacem & unitatem sanctæ Dei Ecclesiæ, & omnimodum honorem Imperii honesto fine terminabitur.

3. Denique omnibus in Ordine Clericali constitutis scribimus, suadendo & rogando, quatenus ad præfatum Concilium veniant, aut ruentibus rebus suis succurrant.

XVIII.

De exsequendis Decretis Comitiorum Herbipolensium super confirmatione & receptione Paschalis Papæ, & damnatione Alexandri Pseudopapæ.

FRIDERICUS Dei gratia Romanus Imperator & Semper-Augustus, dilecto fideli & consanguineo suo Henrico Comiti Trecarum, gratiam suam & omne bonum. *Anno Christi 1166.*

1. Cunctis populis, quos clementiæ nostræ regit Imperium, jam dudum innotuisse credimus, qualiter exorta quondam inter Ecclesiæ Romanæ Cardinales de Apostolatu discordia, in Reges & Regna impetu pestifero est diffusa, pro qua ad optabila pacis bonum revocanda, quantos post beatæ memoriæ Papæ Victoris electionem ac confirmationem Catholicam, Papiæ, Laudæ, Mediolani, Laone, atque in diversis Imperii finibus, in corpore nostro labores tam nos, quàm invicti Principes nostri pertulerimus, quantas rerum copias zelo justitiæ impenderimus, in extremis quoque mundi partibus jam auditum non dubitamus. Denique beatissimo Papa Victore ad Paradisi gaudia assumpto, & in ejus locum ab Episcopis Cardinalibus almæ Sedis Apostolicæ, Domino Paschali viro Christianissimo in præsentia Episcoporum & Religiosorum Lombardiæ ac Tusciæ, Illustris quoque Præfecti Urbis Romæ, ac multorum Nobilium Romanorum, Catholicè substituto, ipsum etiam Dominum Paschalem, ex Ecclesiæ ac Principum Imperii judicio atque consilio in Papam & Patrem Catholicum solenniter recepimus, debitoque honore venerari semper intendimus. Proinde obstinata Schismaticorum perfidia, mortem viri justi suis successibus aperta fronte adscribens, Syreneis suis blanditiis fidelium quorundam nostrorum animos adeo molita est de novo immutare, ut nisi morbis novis nova maturiùs remedia objicerentur, pars nostrorum non modica videretur ex fiducia nostræ lenitatis seducenda.

2. Igitur zelo reformandi decoris domus Dei ardentius accensi, cum Regem Francorum, qui nulla nostra culpa præeunte, unà cum Rulando Imperii nostri hoste publico, ejusque sequacibus, Imperialem nostrum honorem manifestè molitur auferre, post multos nostros ammonitus irrevocabilem persensissemus, universis Imperii nostri Principibus in sancto Pentecostes Curiam generalem Wirzeburc indiximus, quorum cœtu celeberrimo ibidem solenniter præsidènte, Ecclesiæ Dei statum, ac Domini Paschalis Papæ negotium, seriò ac magnificè duximus roborandum. Invocata igitur devotissimè Spiritus sancti gratia, & universorum qui aderant consilio communicato, ad removendam pro parte nostra omnem ambiguitatem ipsi nos manu propria super Sanctorum reliquias juramentum publicè præstitimus, quod Rollandum Schismaticum, vel ejus successorem, quem pars ipsius elegerit, in Papam nunquam recipiemus, nec ad eum recipiendum assensum unquam alicui præbebimus. Nulli etiam fautorum ejus gratiam nostram unquam * rescindemus, nisi ab errore viæ suæ ad unitatem Ecclesiæ suæ fuerit conversus. Dominum verò Paschalem Papam manutenebimus semper atque promovebimus, eique tanquam Patri Catholico & universali Pontifici obedientiam, honorem ac reverentiam exhibebimus, & ab ipso ejusque parte (vita comite) nunquam recedemus. Electos quoque, qui sub eo aut ejus successore, quem pars ipsius elegerit, consecrationem receperint, honore aut ordinibus suis pro ejus obedientia privari nunquam permittemus, & hujus absolutionem sacramenti nunquam requiremus, nec oblatam recipiemus.

* leg. reddemus.

3. Præterea noster in Imperio successor, quem Principes universi elegerint, hunc honorem Ecclesiæ Dei & Imperio, & hanc partem nostram sub eodem juramento tuebitur semper atque tenebit.

4. Idem quoque juramentum Archiepiscopi omnes & Episcopi, atque Electi, qui interfuerunt numero XL. super sancta Dei Evangelia manu propriâ, unusquisque sub stola sua præstiterunt, & publicè firmaverunt. Nihilo minus Principes seculares universi, Dux videlicet Saxoniæ, ac Bavarus, Marchio Albertus senior, Conradus Palatinus Comes de Rheno, & Ludovicus Landgravius, & reliqui omnes super Sanctorum reliquias publice id ipsum juraverunt. Repente autem Spiritus sanctus mentes omnium adeò fecit unius voluntatis, quod Electi omnes, qui præsentes aderant, primò Reinoldus Coloniensis Electus & Italiæ Archicancellarius, deinde cæteri omnes in Sabbatho Quatuor temporum, ad laudem Dei & honorem Imperii, sacros Ordines devotissimè susceperunt.

5. Firmiter quoque à nobis & ab universis decretum est, ut quicunque supersunt ordinandi, in proximis Quatuor temporibus similiter exequantur: alioquin dignitatis, ad quam electi sunt, honore, omni remota dilatione, priventur.

6. Adhoc Honorabiles Legati Illustris amici nostri Henrici gloriosi Anglorum Regis, ad nos ab ipso transmissi, in totius Curiæ nostræ præsentia, super Sanctorum reliquias ex parte Regis Angliæ publicè nobis juraverunt, quod Rex ipse cum toto Regno suo in parte nostra fideliter stabit, Dominum Papam Paschalem, quem nos tenemus, tenebit: de Rolando autem Schismatico manutenendo nullatenus de cætero se intromittet.

7. Quia verò justitiæ, quam hostes Ecclesiæ ac nostri, sive superbia, sive ex causæ suæ diffidentia devitaverunt, nos semper hactenus stare parati, nunc tandem ad insolita sacramenta, ex eorum

manifesta obstinatione, simus impulsi, à Schismaticorum communione omnis homo, omnis ordo caveat. Favor enim illorum, etsi aliquomodu visus est venialis, in posterum prorsus erit irremissibilis.

8. Ad perfectum verò hujus negotii firmamentum, ex totius Herbipolensis Concilii decreto firmissimè præcipimus, ut si quis ad sui mandatum Antistitis aut Præsidis Provinciæ, vel Domini sui, sacramentum supradictum non præstiterit, si Clericus sit aut Monachus, Ecclesiastico privetur honore; si Laicus, allodia & beneficia, quæcunque possidet, nostra ipsi auctoritate à suo Judice vel Domino prorsus adimantur.

XIX.

De Duce Burgundiæ adversus injurias Regis Franciæ per Imperium tuendo.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Semper-Augustus, dilecto & fideli suo Henrico Comiti Trecarum gratiam suam & omne bonum. Audivimus, unde plurimum gravamur & dolemus, quod Rex videlicet Franciæ in proximo festo sancti Johannis terram Ducis Divionensis, nostri dilecti, & nostri obligati, hostiliter intrare atque destruere proponit. Quod nos nulla ratione possumus aut debemus sustinere. Unde tuam dilectionem, cui plenariè confidimus, toto affectu sollicitamus, & summoperè postulamus, quatious pro nostro amore ipsum Regem ab hoc proposito modis omnibus retrahas, & impedias, & ne per te vel per tuos ipsi Duci aliquod damnum vel gravamen proveniat, te ipsum à consilio & auxilio Regis subtrahas, nec Duci noceas. Quod si Rex ipse ab hac intentione desistere vel supersedere noluerit, scias pro certo, quod non patiemur nec sustinebimus, immò ei resistendo amicum nostrum Ducem cum toto robore Imperii nostri juvare curabimus & defensare. Veruntamen si inter Ducem & matrem ejus aliqua quæstio, quæ tendit ad discordiam, orta est vel fuerit, nos una tecum ad eandem quæstionem componendam satis ex abundanti sufficere possumus.

XX.

De mercatorum pace publica.

De Represaliis contra Regis Franciæ subditos in Imperio concedendis, si Imperiales homines in Francia lædantur.

GLORIOSO & Magnifico LUDOWICO Regi Francorum, N. Christi Dei gratia Imperialis Curiæ Cancellarius, & Legatus Italiæ, salutem & servitium suum. Ratio suggerit, & Principum consuetudo deposcit, ut quemadmodum Regni vestri negotiatores per Romanum Imperium pace & securitate fruuntur, ita versa vice nostri nullatenus sub vestra jurisdictione lædantur. Quia igitur Masconensis Vicecomes quosdam nostros mercatores injustè exspoliavit, & unum ex eis in captivitate retinet compeditum, petimus & ex parte Augusti Serenissimi vestram Excellentiam commonemus, ut hominem & res detentas reddi faciatis. Alioquin si damna illiusmodi per vestros negotiatores fuerint resarcita, aut si novum teloneum ad damnum resarciendum super vestros mercatores fuerit constitutum, vestra discretio non gravetur.

Anno Christi 1166.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. LAUDUM.

Super Ducatu Bavariæ & Marchionatu Superioris Austriæ.

FRIDERICUS divina favente clementia Romanorum Imperator Semper-Augustus. Quanquam rerum commutatio ex ipsa corporali institutione possit firma consistere, vel ea, quæ legaliter leguntur vel geruntur, nulla valeant refragatione convelli; ne qua tamen possit esse gestæ rei dubietas, nostra debet Imperialis auctoritas præcavere.

1. Noverit igitur omnium Christi Imperiique nostri fidelium præsens ætas, & futura posteritas, qualiter nos, ejus cooperante gratia, à quo cœlitus pax missa est hominibus super terram, in generali nostra Curia Ratisponæ, in nativitate sanctæ Mariæ celebrata, in præsentia multorum Religiosorum & Catholicorum Principum, litem & controversiam, quæ inter dilectissimum patruum nostrum Heinricum Ducem Austriæ, & Karissimum nepotem nostrum Heinricum Ducem Saxoniæ, diu agitata extitit super Ducatu Bavariæ, & super Marchia à superiori fluminis parte Anasi, terminavimus hoc modo. Quòd Dux Austriæ resignavit nobis Ducatum Bavariæ & dictam Marchiam, quatenus tenebat. Qua resignatione facta, mox eundem Ducatum Bavariæ in beneficium contulimus Duci Saxoniæ. Dux autem Bavariæ resignavit nobis Marchiam Austriæ cum omni jure suo, & cum omnibus beneficiis, quæ quondam Marchio Liupoldus habebat ad Ducatum Bavariæ.

2. Ne autem in hoc facto honor & gloria patrui nostri charissimi aliquatenus minuatur, de consilio & judicio Principum, Illustri Uladislao Duce Bohemiæ sententiam promulgante, & omnibus Principibus approbantibus, Marchiam Austriæ in Ducatum commutavimus, & eundem Ducatum cum omni jure, præfato patruo nostro Heinrico, & prænobilissimæ uxori suæ Theodoræ, in beneficium concessimus, perpetuali jure sancientes, ut ipsi & liberi eorum post eos indifferenter filii & filiæ eundem Ducatum Austriæ hæreditario jure à Regno teneant & possideant.

3. Si

3. Si autem prædictus Dux Austriæ, patruus noster & uxor ejus absque liberis decesserint, libertatem habeant eundem Ducatum affectandi, cui voluerint.

4. Statuimus quoque, ut nulla magna persona in ejusdem Ducatus regimine sine Ducum consensu vel permissione, aliquam justitiam præsumat exercere.

5. Dux verò Austriæ de Ducatu suo aliud servitium non debet Imperio, nisi quòd ad Curias, quas Imperator præfixerit in Bavaria, evocatus veniat: nullamque expeditionem debeat, nisi fortè quam Imperator in Regna vel provincias Austriæ vicinas ordinaverit.

Cæterum ut hæc nostra institutio omni ævo rata & inconvulsa permaneat, præsentem inde paginam conscribi, & sigilli nostri impressione insigniri jussimus, adhibitis testibus idoneis, quorum nomina sunt hæc:

Pilgrinus Aquilegiensis Patriarcha.
Eberhardus Archiepiscopus Salisburgensis.
Otto Episcopus Frisingensis.
Conradus Episcopus Brixinensis.
Heinricus Episcopus Ratisbonensis, & Tridentinensis.
Dominus Welpho Dux Spoletæ.
Conradus frater Imperatoris [Dux Sueviæ.]
Fridericus filius Regis * Conradi [Dux Sueviæ.] *Eo nomine Tertii.
Heinricus Dux Carinthiæ.
Marchio Engelbertus de Istria.
Marchio Albertus de Baden. [alii habent, de Stachen, sive Staden.]
Dietpoldus Marchio de Voburg.
Otto Comes Palatinus [sc. de Witilinespach] & frater ejus Fridericus.
Gebhardus Comes de Sultzbach.
Engelbertus Comes de Hall.
Gebhardus Comes de Burckhausen:
& alii quàm plures.

Signum Domini FRIDERICI Imperatoris invictissimi.

Ego Reinaldus Cancellarius vice Arnoldi Moguntinensis Archiepiscopi & Archicancellarii, recognovi: regnante Domino FRIDERICO *Rom. Imp. in Christo. Datum Ratisbonæ 15. Cal. Octobr. indiction. quarta, anno Dominicæ Incarnationis MCLVI. anno Regni ejus quinto, Imperii secundo.*

PACTUM
QUOD PEPIGERUNT ROMANI CUM DOMINO FRIDERICO IMPERATORE ET Semper Augusto.

Anno Christi 1167.

JURAVERUNT præsentes, & jurabunt futuri SENATORES & totus POPULUS ROMANUS Domino FRIDERICO Imperatori fidelitatem, & quòd juvabunt eum coronam Imperii Romani retinere, & defendere eum contra omnes homines: & justitias suas tam intra Urbem, quàm extra Urbem juvabunt eum retinere, & quod numquam erunt tam in consilio quàm in facto, ubi Dominus Imperator malâ captione capiatur, vel membrum perdat, vel aliquod detrimentum in persona patiatur: & quod Senatum non nisi per eum vel per Nuncium suum ordinabunt, sine fraude & malo ingenio.

2. Dominus Imperator confirmabit Senatum perpetuo in eo vigore, in quo nunc est, & augebit eum tali tenore, ut Senatus per eum ordinetur, & ei subjectus fiat, & faciet inde privilegium cum sigillo auri, in quo contineantur hæc, videlicet confirmatio Senatus, & quod faciet salva omnia justa testamenta Populi Romani, quantum ad Imperatorem pertinet, quod ea illis non auferet. & bonos usus Urbis, & locationis libellos tertii & quarti generis conservabit, & præcipiet in eodem privilegio non auferri Romanis in toto Imperio suo plateaticum, portaticum, aut ripaticum: & * si auferre præsumpserit, incidat in pœnam centum librarum auri. *fort. qui.

3. Hæc omnia cum subscriptione Principum Curiæ fient.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.
DECRETUM

Anno Christi 1177.

De duobus schismaticis Archiepiscopis Salisburgensibus removendis, & novo ab se confirmato & investito recipiendo.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper Augustus, dilectis suis omnibus Prælatis ac Ministerialibus Salzburgensis Ecclesiæ, & universo clero & populo ipsius Ecclesiæ, per Karinthiam & Marchiam (Stirensem) constitutis, gratiam suam & omne bonum.

1. Cùm Deo pacis auctori & amatori placuit Romanum Imperium in unam vocare concordiam cum Romana Ecclesia, & pacis jocunditate post diutinos labores universam respirare Ecclesiam, subiit animum pro Salzburgensis Ecclesiæ statu sulicitos esse, & ejus restaurationi diligenter intendere. Et quoniam pet duos sibi invicem oppositos Ecclesia graviter distracta fuerat, nec aliqua spes supererat, ut manus, quæ distraxerant, in integrum possent distracta restituere, tam Domno a Papæ, quàm fratribus ejus Domnis Cardinalibus, nobis quoque & majoribus Imperii Principibus, visum fuit utile, utrosque removeri; & alium, per quem faciliùs reformari posset Ecclesia, substitui. Post multam igitur deliberationem, in gratia & beneplacito Domni Papæ ac nostro, uterque super hoc verbo se posuit, suoque juri, quod in Salzburgensi Ecclesia quisque videbatur habere, in manus Domni Papæ ac nostras penitùs abrenunciavit.

a Alexandro III.

2. Vacante sic Ecclesia Prælatos Salzburgenses & alios, qui cum ipsis aderant, de facienda in alium electione diligenter convenimus. Sed, licet nobis magna supplicarent instantia, ut ad vestram usque omnium præsentiam differretur electio, tamen Domni Papæ mandato ac nostro, & omnium Principum consilio, quoniam

——sæpe nocet differre paratis,

ad electionem accesserunt, & de gremio Ecclesiæ Romanæ, Dumnum videlicet Chunradum consanguineum nostrum Palatinum, in Ecclesia vestra enutritum, in Pastorem & Episcopum animarum suarum concorditer & unanimi voce elegerunt. Quam utique electionem Domnus Papa totaque Curia ratam habuit & confirmavit, nosque de regalibus ipsum investivimus cum ea integritate, qua Archiepiscopus Eberhardus decedens illa tenuisse dinoscitur. Nam generali Principum sententia judicatum est, quidquid vel per nos, dum ejusdem Ecclesiæ bona in nostra teneremus potestate, vel per quoslibet alios infeudatum, vel quocunque modo sub hoc tempore est alienatum, inane prorsus esse debere & irritum.

3. Quamvis ergò Majestas nostra sæpenumerò à vobis graviter læsa sit, & acriter ultrà, quam vellemus, provocata, tamen divini amoris intuitu, ac beati Ruodberti reverentia, & ex consueta Imperialis mansuetudinis clementia, tam vos quàm Salzburgensem Ecclesiam serena pietate proponimus respicere, & in antiquum statum nostræ auctoritatis munimine revocare. Universitatem igitur vestram diligenter commonitam esse cupimus, ut, quod tam à Domno Papa, quàm à nobis, ad honorem & restaurationem Ecclesiæ Salzburgensis in spiritualibus & in temporalibus modò factum est, debita reverentia & alacritate recipiatis, ac ratum teneatis; & Domno Chunrado Archiepiscopo vestro, dilecto consanguineo nostro, ea fide & devotione & obedire & servire studeatis, ut nostræ benignitatis affectum meritò super hoc experiri debeatis. Si quis verò, quod non credimus, his, quæ magna consilii maturitate ad utilitatem & reformationem Salzburgensis Ecclesiæ nunc ordinata sunt, contraire præsumpserit, & à Domno Papa excommunicationis sententiam recipiet, & nostræ Majestatis indignationem proculdubio sentiet. Datum Venetiæ, V. Idus Augusti, Anno Dominicæ incarnationis MCLXXVII.

Anno Christi 1177.

FRIDERICI. I. IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

AD EMANUELEM PORPHYROGENETUM, IMPERATOREM Constantinopolitanum,

Quod Græcorum Imperator de jure subditus esse debeat Romano Imperio.

FRIDERICUS divina favente clementia, inclytus Triumphator, Romanorum Imperator, à Deo coronatus, sublimis in Christo, Fidelis, Magnus, Pacificus, Gloriosus Cæsar, Græcorum Moderator, & semper Augustus, salutem & fraterni amoris affectum.

1. Sicut ille Rex Regum, à quo omnis potestas, Romanum Imperium caput totius orbis constituit, ita etiam Sedem Romanæ Ecclesiæ omnium Ecclesiarum unicam matrem, dominam, magistramque ordinavit. quod utique duorum numero gladiorum signavit, quos dixit orbi sufficere ipse author fidei Christianæ.

Luc. 22.

2. Quapropter tuam prudentiam commonemus, quatinus nobis & Romano Imperio honorem debitum recognoscas, & Summo Pontifici, quem nomine *Sanctum* appellas, debitam exhibeas obedientiam & honorem.

Anno Christi 1180.

FRIDERICI. I. IMPER. AUG.

DECRETUM

De translatione fori remittenda: & de libera bonorum traditione ad Ecclesias ab Imperatore obtinenda.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus.

1. Quæ Imperiali constituuntur autoritate, literis competit annotari, ne vel transeuntium temporum antiquitate in oblivionem deveniant, vel pravorum hominum fraudulentis machinationibus indignam sui mutationem incurrant.

2. Noverint igitur universi, tam præsentes, quàm postfuturæ ætatis, fideles Imperii, qualiter dilectus noster Adilbertus Frisingensis Episcopus, ad Majestatis nostræ præsentiá accedens, humiliter nobis

bis conquerendo significavit, quòd Nobilis vir, Henricus de Brunſvvick, quondam Dux Bavariæ & Saxoniæ, forum in Vergen cum ponte, quod Ecclesia sua à longè retroactis temporibus quietè possederat, destruxerit, & illud in villam Munchen violenter transtulerit. Cujus siquidem rei veritas, etsi nostræ constaret Serenitati, ipse tamen eam septem legitimis testibus, in nostra comprobavit audientia. Sunt autem hi: Conradus Saltzburgensis Archiepiscopus, Chuno Ratisbonensis Episcopus, Berchtoldus Marchio Istriæ, Gebehardus Comes de Sultzbach, Otto Palatinus major, & frater ejus Otto minor, Fridericus Burggravius.

3. Consequenter igitur super eadem causa à Principibus Curiæ nostræ, requisita sententia, judicatum est, quòd præfati Henrici factum temerarium in irritum ducere Imperialis deberet autoritas.

4. Quocirca secundum juris tenorem, translationem prædicti fori in vacuum revocantes, ipsum forum cum ponte memorato, fideli nostro Episcopo Frisingensi, suisque successoribus, restituimus, & præsentis scripti privilegio eis & suæ Ecclesiæ in perpetuum confirmamus.

5. Item ad instantem prætaxati venerabilis Episcopi postulationem ex indulgentia Imperialis Clementiæ permisimus, & benevolo approbamus assensu, ut prædia quæcunque sumptibus suis ipse conquisivit, pro libitu suo Ecclesiis vel aliis religiosis locis, seu ad Altaria quælibet possit contradere, & de earundem præ aliorum reditibus pro suo arbitrio ordinare.

6. Et ut hæc nostra constitutio in omne ævum rata permaneat & inconvulsa, per præsentem paginam in memoriam facti conscribi fecimus, & Majestatis nostræ bulla communiri. Testes hujus rei prædictus

Conradus Saltzburgensis Archiepiscopus.
Chuno Ratisbonensis Episcopus.
Berchtoldus Marchio Istriæ.
Otto Palatinus Major, } sc. de Scheiren & Wittelspach.
Otto Palatinus minor, }
Gebhardus Comes de Sultzbach.
Fridericus a Burggravius...... *fort. Ratisbonensis.*
Item alii testes, qui eidem negotio intererant:
Diethpoldus Pataviensis Episcopus.
Henricus Curiensis Electus.
Gessiodonius Mantuensis Episcopus.
Gotefridus Cancellarius Imperialis.
Rudolphus Notarius Imperialis.
Romanus Præpositus Halberstattensis.
Henricus Burggravius.....
Siberto Comes de Nuivvenburg.
Heinricus Comes de Altendorff.
Degenhard Comes de Holenstain.
Courad Burggravius de Nurnberg.
Amelbrecht de Locbhofen.
Heinricus Marschalcb de Papenheim.
Burckhardus Camerarius.
Atzo Camerarius.
Regilo Camerarius.
Rudolphus de Waldecke.
Heinricus Felix Prior.
Adilold de Dombach.
Engelram de Achdorff, & frater ejus Heinricus.
Rudolpbus de Ried.
Hertinus Malscadus.
Berchtboldus de Reihemhausen.
Sibot de Holtzhansen.

Ego Gottfridus Imperialis Aula Cancellarius vice Domini Christiani Maguntia Sedis Archiepiscopi, Germania Archicancellarii, recognovi.

Signum Domini FRIDERICI Romanorum Imperatoris invictissimi.

Acta sunt hæc anno ab incarnatione Domini MCLXXX. indictione XIII. Regnante FRIDERICO Romanorum Imperatore gloriosissimo: anno Regni ejus XXIX. Imperii verò XXVI. Datum Ratisbonæ in solenni Curia, III. Idus Julii, feliciter: AMEN.

ISAACI ANGELI IMPERATORIS CONSTANTINOPOLITANI MANDATUM

Anno Christi 1189.

AD FRIDERICUM IMPERATOREM ROMANORUM,

De Superioritate recognoscenda.

SAcratissimus Imperator Constantinopolitanus, mandat tibi Advocato Romanæ Urbis gratiam suam, si dignaris: eam si dedigneris, scire tamē te oportet, Monarchiam Romanæ Urbis penes eum esse,

esse, eum superiorem tibi imperitare debere, quod nunc ut cedas oportet, quia te & exercitum tuum terminis suæ ditionis tanquam retibus conclusit.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.
RESPONSUM

De superioritate Romani Imperii super Latinos & Græcos, & cunctos orbis populos.

SCIAT ille tuus, quem Sacratissimum Imperatorem vocas, me electione Principum & consecratione universalis Papæ Urbis Romæ, nomen Imperatoris & Romani Imperii dignitatem suscepisse, ab Imperatoribus, avis scilicet meis & proavis, sanguine Ducem, sanctitatis nomen, sicut ille arrogans canis, mihi non ascribere, qui me peccatorem agnosco. Pro peccatis verò meis ob defensionem Christianæ gentis iter hoc aggredior, & nulla prorsus apud eum, sed penes nos, auctore Deo, hic & in omnibus terris Romani majestas Imperii consistit. Retia, quibus nos conclusos applaudit, ac si rela aranearum essent, facilè rumpemus, eoque vilipendimus. Id cani tuo refer, è conspectu nostro celerrimè recedens: quia si Romani offuscaretur gloria Imperii, signum fortitan tu referres, qualia vanitas Domini tui exigit.

Anno Christi 1189.

FRIDERICI I. IMPERAT. AUG.
RESPONSUM

In Regem Græcorum, qui in litteris, quas tribus vicibus Domino Imperatori misit, nomen ejus tacuit, nec eum Imperatorem vocavit, pronunciatum publicè Philippopoli in Imperiali habitu & tribunali, circumstantibus S. Rom. Imperii Principibus, in præsentia Legatorum Græcorum.

NON possumus satis mirari, & indignum valde gerimus, quòd frater noster nomen nostrum, quod multis Regibus, & Principibus, & Provinciis notum est, quod FRIDERICUS dicitur, in literis suis ponere non consuevit. Antecessor verò ipsius piæ recordationis EMMANUEL, & quando inimici eramus ad invicem nomen nostrum expressè posuit in literis suis, nec in aliquo dignitatibus nostræ Majestatis derogavit. Quod & nos ei versa vice fecimus. Prædecessor siquidem noster divæ memoriæ KAROLUS victoria felix monarchiam urbis Romæ obtinuit, & plus quàm quingentis annis sine interruptione ad tempora nostra usque derivat est. Et nos, auctore Deo, & Principum libera electione, celsitudine sacri Romani Imperii fermè XXXVIII. annis potestative gloriamur. In urbe enim Roma, quæ Domina & caput orbis dicitur, coronam & Imperium totius Christianitatis de altari B. Petri Apostolorum Principis accepimus, à Domno Adriano Papa successore Petri solenniter unctus oleo exultationis præ participibus nostris, & nomen nostrum celebre & gloriosum in ea habetur. Hæc idcircò diximus, si fortè Dominus vester nomen & dignitatem nostram ignorat. Scire debetis, de cætero literas ejus non recipiemus, nisi solennitas nominis & Majestatis nostræ expressè in eis contineatur. Nos enim eum nomine suo appellavimus, & appellamus.

a. Dominus vester Sanctum se appellat; mirabilis est sanctitas, quæ sanctos viros, honestos & religiosos, benignè, utpote fideles Nuncios, in osculo pacis exceptos, in quorum ore non est inventum mendacium, nec iniquitas, desubitò consuevit incarcerare, & fame ac nuditate usque ad mortem macerare. Longè faciat à nobis Deus talem sanctitatem.

Anno Christi 1190.

EIUSDEM IMPERATORIS

Responsum Legatis Soldani, & filii ejus, necnon & Admiralis, datum Iconii, communicato consilio Principum.

SOldanus juxta amicitiam diu cum Imperio nostro habitam Legatos suos ad nos misit, & ad terram suam invitavit, & securitatem viæ, & bonum forum, nobis & exercitui nostro pollicebatur. Præterea alii Nuncii ipsius, & filii sui præsentiam nostram Adrianopoli adierunt, uberiora & ampliora prioribus beneficiorum promissa nobis offerentes. Sed, qui nobiscum terram istam ingressi sunt, viderunt nobis pro securitate viæ, arcus & tela, gladios & lanceas, & omne genus armorum, & insultationes & insolitos clamores exhiberi, & pro bono foro nobis sub specie fidelis amicitiæ pollicito, magnus Melech cum omni fortitudine & virtute gentis suæ in manu hostili nos & exercitum nostrum circumdederunt sicut apes, & exarserunt in nos sicut ignis in spinis: & tamen in nomine Domini nostri Jesu Christi, Romanus Imperator & Advocatus specialis terræ Hierosolymitanæ hostium cuneos penetravit securus, & fugato multitudinis vestræ exercitu, tradidit Deus noster civitatem hanc in manum nostram. Sed quia Romanus Imperator, cui collaterales semper esse debent misericordia & veritas, novit magis parcere, quàm ferire; hanc gratiam Dominis vestris & vobis impertiri decrevimus, ut pax nostra sit super vos, dummodò detis obsides ad arbitrium nostrum, quòd in bona pace, & bono foro, terram vestram exire debeam.

HENRI-

HENRICI VI. IMPER. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1195.

De Indicendis Militia Sacra Privilegiis.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Rex Siciliæ & semper Augustus, dilectis ac fidelibus suis Archiepiscopis, Abbatibus, Ecclesiarum Prælatis, gratiam suam & omne bonum.

1. Universitati vestræ duximus significandum, quòd per gratiam Dei regno Siciliæ nobis subjugato, & in bonum statum redacto, ad honorem ejus, qui brachia sua extendit in crucem pro nobis immolatus, recolentea miseriam & angustias, quæ Terra promissionis, peccatis exigentibus, feritate Paganorum intolerabiliter oppressa sustinet, in solemni Curia apud Barum in festo Resurrectionis Domini celebrata pro redemptione ejusdem terræ mille quingentos milites, & totidem sargantos, in expensis nostris à Martio usqne ad annum transmittere decrevimus, & hoc manifestè spospondimus, unicuique militi triginta unciaa auri; & tantum annonæ, quæ ei ad annum sufficiet, daturi. Pecuniam verò, nbicumque naves ascendent, eis dabimus: annonam antem traduci faciemus, & ex illa parte maris, ubi applicuerint, eis præsentabimus.

2. Milites itaque & sarganti jurabunt obedire illi, quem Magistrum eis ac Ducem constituemus: & per annum stare in servitio Dei.

3. Et si aliquem eorum ex hoc mundo migrare contigerit, quidquid de pecunia vel annona ei data teliquerit, nulli assignare poterit, sed pro consilio Magistrorum ac Ducum exercitus alii, qui vicem ejus compleat & pro ipso serviat, assignabitur.

4. Mandamus ergo universitati vestræ rogantea, ut hanc voluntatem nostram militibus & bonis hominibus in diocesi vestra constitutia insinnare curetis: ut si qui eorum ad propulsandas injurias Christo & Christianitati illatas instinctu divino ire voluerint, infra terminum prædictum ad iter se præparent.

Datum apud Tranum, 11. Idus Aprilis.

HENRICI. VI. IMPER. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1197.

IMPERIUM UT PROCEDAT SUCCESSIONE, NON ELECTIONE, & alia quædam capitula.

Recessus Comitiorum Francofurdianorum.

Ex Joanne Monacho refertur ab Auctore Magni Chronici Belgici, pag. 105.

ISTE Imperator HENRICUS videns, Regnum Almanniæ, & Imperium Romanorum, propter frequentes mutationes Imperatorum, multa mala perpessum, priusquam vota Principum in persona Imperatoris possent convenire, ordinavit, ut amplius electio non fieret, sed per solam sanguinis successionem Imperium conferretur, ita, ut qui propinquior Imperatori esset, hæreditariè fieret Imperator.

2. Ut autem HENRICUS à filio suo FREDERICO, quem de Constantia uxore sua habuit, sumeret exordium, a Regnum Siciliæ & Calabriæ, & Ducatum Apuliæ, & Principatum Capuæ, quæ filius ejus ab avis hæres acceperat, Romano Imperio univit, ut perpetuò terrarum istarum unus Dominus esset.

3. Ordinavit etiam, ut mulieres, masculis deficientibus, succederent in hæreditatem.

4. Et ne Imperator mortuas manus Ecclesiasticarum personarum ultra expostularet.

5. Constitutioni igitur huic profuturæ consenrit Curia Romana, & Principes LII. qui Imperatorem eligere consueverunt, quorum sigilla literis super hoc confectis sunt appensa.

a Innuere videtur Epithaphium Porphyreticum Panormi positum: *Imperio adjecit Siculos Henricus utrosq; &c.*

PRINCIPUM IMPERII DIPLOMA

Anno Christi 1200.

DE ELECTIONE OTTONIS IV. IMPERATORIS Augusti.

SANCTISSIMO Patri ac Domino Innocentio, sacrosanctæ Romanæ Sedis Summo Pontifici, PRINCIPES & BARONES Alemanniæ, Clerici & Laici, debitam in Christo reverentiam & sinceritatem obsequii.

1. Cùm placuisset ei, qui aufert spiritum Principum, & magnus & terribilis est super Reges terræ, Dominum HENRICUM Imperatorem de medio auferre, necessarium nobis fuit visum, de substituendo Rege tractatum & colloquium habere. Convenimus ergò sæpiùs, & miserias & oppressiones, quas hactenus

hactenus sustinueramus, recensentes, per universos regni .... animos nostros ereximus,& quid honori Ecclesiæ Dei,& paci ac quieti subjectorum expediret, deliberantes, nunc unum, nunc alium quasi finaliter eligere putabamus. Verùm quia non est prudentia, non est potentia, non est consilium, nisi per Deum, placuit ei, qui Abrahæ filium immolare volenti victimam providit, & David fratribus juniorem de postfœtantes accepit, atque Matthiam ex discipulorum numero ad sortem Apostolatus elegit, Serenissimum Dominum nostrum OTTONEM, quondam Henrici Ducis Saxoniæ filium, ad regimen Romani Imperii de terra peregrinationis suæ ex inopinato offerre nobis. Invocata itaque Sancti Spiritus gratia, prædictum Dominum Ottonem, Christianæ fidei cultorem devotissimum, atque sanctæ Romanæ Ecclesiæ Advocatum & defensorem fidelissimum, & judiciariæ potestatis observatorem justissimum, de longa & antiqua Regum prosapia ex utraque linea specialiter editum, ad Romani Regni fastigium justè & rationabiliter elegimus; & sicut debuimus, ipsius electioni consensimus ipsumque in Augustorum sede à Carolo Magno apud Aquisgranum huic dignitati deputata locavimus, & corona, & regni diademate per manum Domini Adolphi Coloniensis Archiepiscopi ea, qua decuit, solemnitate feliciter coronavimus.

2. Nos autem Principes, qui jam dictum Dominum in Regem elegimus, feuda nostra, quæ ab Imperio tenemus, à manu ipsius recipientes, hominium sibi fecimus, & fidelitatem juravimus. Tantæ igitur dignitatis munus excellentissimus Princeps divinæ potiùs gratiæ, quàm suis meritis, adscribens, primitias hujus honoris afferens Domino, propria voluntate juramento firmavit, in primis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, deinde omnia Ecclesiarum jura bonâ fide servare & manu tenere, & subjectos Imperii, exheredatos maximè & à suis possessionibus violenter ejectos, in sua justitia pro posse juvare & conservare. Pravam illam consuetudinem insuper, quam Imperatores antecessores sui in occupandis rebus mobilibus vel se moventibus decedentium Episcoporum vel Abbatum Principum hucusque servaverunt, penitus extirpans, nos Ecclesiasticos Principes ex hac indebita vexatione Regali benevolentia liberos dimisit, & decedentium bona suis successoribus servanda liberaliter statuit.

3. Paternitati ergo vestræ dignum supplicare duximus, quatenus fidem & devotionem Domini nostri Regis attendentes; merita quoque Illustrissimi patris sui Henrici Ducis Saxoniæ, qui ab obsequio sanctæ Romanæ Ecclesiæ numquam recessit, memoriter tenentes, paci & quieti nostræ & vestræ, intuitu Dei & nostri obsequii, providentes, ipsius electionem & consecrationem auctoritate vestra confirmare, & Imperiali coronatione armare, paterna pietate dignemini. Sanctitatem insuper vestram obnixè rogamus, quatenus Principes & Barones, à tam rationabili electione discordes, Ecclesiastica censura ad concordiam revocetis, & ab illicita fidelitate partis adversæ clavo sancti Petri resolutos, ad præstandam Regi Domino nostro fidelitatem & subjectionem, auctoritate vestra compellatis. Ut autem à Domino Rege nostro jura Romanæ Ecclesiæ (ut prædictum est) integra & illibata serventur, nos in bona fide spondemus, & pro Domino Rege nostro fidejubemus.

✝ Ego Adolphus Coloniensis Archiepiscopus elegi & subscripsi.
Ego Berardus Paderbornensis Episcopus elegi & subscripsi.
Ego Thietmarus Mindensis Episcopus elegi & subscripsi.
Ego Wirichindus * Condejensis Abbas elegi & subscripsi. (* f. Corbejensis.)
Ego Gerardus Tudensis Abbas elegi & subscripsi.
Ego Eribertus Werdensis Abbas elegi & subscripsi.
Ego Henricus Dux Lotharingiæ, qui & Brabantiæ, Marchio Romani Imperii, elegi & subscripsi.
Ego Henricus Comes de Kuke consensi & subscripsi.

Anno Christi 1212.

OTHONIS IV. IMP. AUG.
DECRETUM

De bonis Ecclesiasticis in necessitatem publicam erogandis; de personarum Ecclesiasticarum reformatione; & de bello Papæ ac Regi Francorum inferendo. Facta in Comitiis Valentianis Anno Domini MCC.XII.

SI Rex Francorum non esset, tuti à quolibet hoste in toto mundo haberi possemus, & totum mundum gladiis nostris supponere. Sed hoc solo contra nos favorem impendente, & Cleri causam semper quasi propriam habente, Papa Romanus nos ita præsumit anathemate ferire, atque nostros Proceres fide nostra absolvere. Qui dum Sicamoisti Regi se amicum præstat, audet is vires in nostrũ Imperium extendere, qui semper grassatus est in genus nostrum, & ipsum Regem JOHANNEM, qui tam largus opes & denaria nobis pluit, exhæredare præsumit. Contra hunc igitur solum toto conatu expedit insistere, hic primus coercestur & dometur oportet, qui solus impedit nostros provectus, & se nobis opponit, & in omni hoste, qui se contra nos levat, ipse quoque hostis fit. Quo superato & domito reliquos vincere facile poterimus, Regnumque Francorum jugo Imperii nostri supponere, & ad libitum vobis partiri.

2. Clerum autem & Monachos, quos Rex Francorum PHILIPPUS sic exaltat, amat, protegit, & vigili corde defendit, aut deponamus, aut deportemus oportet, sic tamen ut pauci maneant, quibus satis sit arcta facultas, & qui oblata tantummodo stipe vivant, villas autem & decimas majores Miles recipiat, illique habeant, quibus Respublica curæ est, qui pugnando faciunt populos & Clerum in pace quiescere. Illo quippe die, quo nos Papa Romanus primum Imperiali diademate insigne reddidit, hanc promulgavimus legem, & in scriptis redactam per totum orbem firmiter servari jussimus: a *Ecclesia decimas tantum & oblata munera possideant, villas autem & prædia nobis relinquant, ut hinc populus vivat, & Milites habeant stipendia sua.* a Anno 1210.

3. Nunc quia mihi Clerus in ista lege non paret, nunquid non debemus gravare manus, & illi magnas decimas cum villis licenter auferre? Nunquid non possumus legem superaddere legi? KAROLUS b TUDITES, etiamsi noluit illis villas tollere, quia tamen decimas ipsis tulit, nobis non licebit eisdem villas cum decimis auferre? Qui possumus leges condere & jura novare, qui soli tenemus totius orbis Imperium, non licebit nobis Clerum hac lege ligare, ut primitiis rebusque oblatis contenti, jam discant esse magis humiles & minus superbi? Quantò satiùs, quanto commodiùs, nobis jura novantibus, hæc tam culta novalia, & villas tot delitiis opibusque fluentes, impiger Miles habebit, quàm genus hoc pigrum & fruges consumere natum, quod otia ducit, quodque sub tecto marcet, & umbra, qui frustra vivunt, quorum omnis labor in hoc est, ut Baccho Venerique vacent, quibùs crapula obesis poris colla inflat, ventresque abdomine onerat? Unde nos, quamprimùm Papa nobis in dicta lege rebellis fuit, Montem flasconis, Aquampendentem, Birral, Radichosonem, Arduam, Sancti Quirici castrum, Bisterbium, Biccum, vicosque innumeros & plurima castella, quibus dives Roma circumvallatur, protinus ipsi eripuimus, quæ fortiter potenterque armis adhuc ipso nolente tenemus, diuque tenebimus: quamvis nobis Imperium supplantare laboret, & jus nostrum præsumat FRIDERICO Regi Siciliæ promittere.

b al. Martellus nominatur.

4. Tunc Proceres uno ore concorditer legem confirmantes, bellum fore promittunt, omnesque fideliter jurant, observaturos se quicquid Imperator dixerat.

Otbo Romanorum Imperator semper Augustus subscripsit.
Johannes Rex Angliæ, Franciæ & Hiberniæ per Guillermum Comitem Salesberiensem subscripsit.
Henricus Dux Lotharingiæ & Brabantiæ, Marchio Romani Imperii, subscripsit.
Otho Comes Palatinus Burgundiæ subscripsit.
Ferrandus Comes Flandriæ & Henoniæ subscripsit.
✝ Reginaldus Comes Boloniæ subscripsit.
Willelmus Comes Holandiæ subscripsit.
N. Comes de Limburg subscripsit.
N. Comes Barrensis subscripsit.
Herveus Comes Nivernensis subscripsit.
Petrus Comes Altisiodorensis subscripsit.
Henricus Comes de Kuke subscripsit.
Hugo Baro de Boves subscripsit.

Et multi alii tam Proceres, quàm Comites de Alemannia, de Hononia, de Brabantia, & de Flandria, subscripserunt. Actum in oppido Valencienæ in Comitatu Henoniæ, anno ab Incarnatione Domini MCCXV. anno Imperii Domini OTHONIS invictissimi Imperatoris XV.

FRIDERICI II. ROMANORUM REGIS AUREA BULLA,

Anno Christi 1213.

DE LIBERTATE ECCLESIASTICA.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Amen. FRIDERICUS divina favente Clementia Romanorum Rex & Semper Augustus & Rex Siciliæ.

1. Regnum nostrum tunc stabiliri confidimus, cùm Altissimum, de cujus manu ea, quæ possidemus, bona recepimus, honoramus. Tanto enim Domino, qui bona tribuit nobis, ad offerendas hostias operis & devotionis astringimur, quantò ipsum misericordem in nobis & mirabi-

rabilem experimur. Cognoscentes igitur gratiam, quæ data est nobis ab ipso: habentes quoque præ oculis immensa & innumera beneficia vestra, Domine & reverentissime Pater, protector & benefactor noster, Domine * Innocenti, DEI gratia Summe Pontifex venerande, per cujus beneficium, operam, & tutelam aliti sumus, protecti pariter & promoti, postquàm in sollicitudinem nostram mater noster felicis memoriæ Constantia Imperatrix & Siciliæ Regina ex ipso quasi utero nos jactavit, vobis, beatissime Pater, & omnibus successoribus vestris Catholicis, sanctæque Romanæ Ecclesiæ speciali matri nostræ, omnem obedientiam, honorificentiam, atque reverentiam semper humili corde ac devoto spiritu impendimus, quam prædecessores nostri Reges & Imperatores Catholici vestris antecessoribus impendisse noscuntur, nihil exinde volentes diminui, sed magis augeri, ut major devotio enitescat.

* Ejus nominis III.

2. Illum igitur volentes abolere abusum, quem quidam prædecessorum nostrorum exercuisse dignoscuntur, decretum in electionibus Prælatorum: concedimus & sancimus, ut electiones Prælatorum liberè & canonicè fiant, quatenus ille præficiatur Ecclesiæ viduatæ, quem totum Capitulum, vel major & sanior pars ipsius duxerit eligendum, dummodo nihil desit ei de canonicis institutis.

3. Appellationes autem in negotiis & causis Ecclesiasticis ad Sedem Apostolicam liberè fiant; earum persecutionem sive processum nullus impedire præsumat.

4. Illum quoque dimittimus & refutamus abusum, quem in occupandis bonis decedentium Prælatorum, aut etiam Ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu propriæ voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis & aliis Ecclesiarum Prælatis relinquimus liberè disponenda, ut quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo rectâ distributione reddantur.

5. Super eradicando autem Hæreticæ pravitatis errores, auxilium dabimus & operam efficacem.

6. Possessiones etiam, quas Ecclesia Romana recuperavit, ab antecessoribus nostris seu quibuslibet aliis detentas, liberas & quietas sibi dimittimus, & ipsam ad eas obtinendas bona fide promittimus adjuvare. Quas verò nondum recuperavit, ad recuperandum erimus pro viribus adjutorea; & quæcumque ad manus nostras devenient, sine difficultate ac mora eas restituere satagamus. Ad has pertinet tota terra, quæ est à Radicofano usque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus, terra Comitissæ Mathildis, Comitatus Bertinoris, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Massa Trebaria, cum adjacentibus terris, & omnibus aliis ad Romanam Ecclesiam pertinentibus, cum omni jurisdictione, districtu, & honore suo.

7. Verumtamen cùm ad recipiendum coronam Imperii, vel pro necessitatibus Ecclesiæ ab Apostolica Sede vocati venerimus, de mandato Summi Pontificis recipiemus procurationes sive fodrum ab ipsis. Omnia igitur supradicta, & quæcumque alia pertinent ad Romanam Ecclesiam, de voluntate & conscientia, consilio & consensu Principum Imperii liberè illi dimittimus, renuntiamus, & restituimus; necnon ad omnem scrupulum removendum, prout melius valet & efficacius intelligi, concedimus, conferimus, donamus, ut sublata omnis contentionis & dissensionis materia, firma pax & plena concordia in perpetuum inter Ecclesiam & Imperium perseverent.

8. Adjutores etiam erimus ad retinendum & ad defendendum Ecclesiæ Romanæ regnum Siciliæ, cum omnibus ad ipsum spectantibus, tam citra Pharum quam ultra, necnon Corsicam & Sardiniam, ac cetera jura, quæ ad eam pertinere noscuntur, tanquam devotus filius & Catholicus Princeps.

9. Ut autem hæc omnia memorato sanctissimo Patri nostro Domino Innocentio, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici, ejusque successoribus per nos & nostros successores Romanorum Reges & Imperatores observentur, firma & inconvulsa semper permaneant, præsens privilegium conscriptum Majestatis nostræ aurea bulla jussimus communiri. Testes autem sunt hi:

Sigefridus Moguntinus Archiepiscopus, Sedis Apostolicæ Legatus.
Eberhardus Salisburgensis Archiepiscopus.
Conradus Ratisponensis Episcopus.
Otto Wirzburgensis Episcopus.
Manegoldus Pataviensis Episcopus.
Engerardus * Zisensis Episcopus.
Giadiacus Bohemorum Rex.
Ludovicus Dux Bavariæ.
Leopoldus Dux Austriæ & Stiriæ.
Hermannus Lanthgravius Turingiæ.
Comes Albertus de Eberstein.
Comes Adolphus de Sonneberch.
Comes Burchardus de Mannesvelde.
Berardus Bers. . . . . .
Comes Ludovicus de Vuirtemberg.
Gebehardus * Busclavius Magdeburgensis.
Henricus de Stahenwerch.
Vualterus de Langenberg.
Henricus de Calandina Marescalcus Imperii.

* Citicensis.

* leg. Burgravius.

Vualte-

Walterus de Sepf Pincerna Imperii, & alii quam plures.

Signum Domini Friderici Secundi Romanorum Regis invictissimi, & Regis Siciliæ. ✠

Locus sigilli.

Ego Conradus Dei gratia & Apostolicæ Sedis Metensis & Spirensis Episcopus, Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Domini Sigefridi Moguntini Archiepiscopi, & Apostolicæ Sedis Legati, ac totius Germaniæ Archicancellarii recognovi.

10. Acta sunt hæc Anno Domini nostri Jesu Christi millesimo ducentesimo decimo tertio, indictione prima, regnante Domino Friderico Secundo Romanorum Rege glorioso,& Rege Siciliæ, anno regni ejus, Romani primo, regni verò ejus Siciliæ decimo sexto.

Datum apud Egram per manus Bertholdi de Nise, Regalis Aulæ Protonotarii, quarto Idus Julii.

Post annos sex huic per omnia similem AURIAM BULLAM *dedisse reperitur Honorio Papa Tertio, totidem verbis conceptam, quæ Romæ exstat in Castello S. Angeli, & in Bibliotheca Vaticana.*

FRIDERICI II. IMPER. AUG. *Anno Christi 1219.*

RECESSUS SIVE CONSTITUTIONES

COMITIORUM FRANCOFURDIANORUM de Anno MCCXIX.

Ex Alberico refert Auctor Magni Chronici Belgici, pag. 221.

REx Fridericus Curiam apud Franckfordiam quatuordecim diebus habuit, ubi pluribus adunatis Principibus, multa de statu & utilitate Regni tractata sunt: injusta telonea, injustæ monetæ, bella civilia, nisi de consensu & consilio Regis & Principum, & omnes injustitiæ sub judicio & pœna vitæ, à Regibus & Principibus interdictæ sunt.

2. Ibique coagregato exercitu Italiam intrare Imperator disposuit, ut benedictioni Imperiali sublimaretur.

FRIDERICI II. IMPER. AUG. *Anno Christi 1219.*

CONSTITUTIO

De juribus ac privilegiis Civitatis Norimbergensis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Fridericus Secundus divina favente Clementia Romanorum Rex & Semper-Augustus, & Rex Siciliæ. Cum ex debito Regiæ eminentiæ omnium Imperii fidelium jura piè debeamus & velimus favore tueri atque gubernare ex abundanti Serenitatis nostræ benevolentia eorum intendimus jura non solummodò roborare, verum quoque Regali augere potentia, quorum continua obsequia nobis ex suis meritis grata admodum sunt & accepta.

1. Ad evidentiam igitur specialis gratiæ ac dilectionis, quam gerimus ad charissimam civitatem nostram Nuremberg, antiqua jura à Divis prædecessoribus ac progenitoribus nostris, inclitis Romanorum Imperatoribus & Regibus Semper Augustis eidem loco tradita, non solummodò confirmamus. Imò si quem habere videntur defectum, cum locus ille nec habeat vineta neque navigia, imò in durissimo sit situs fundo, de mera benignitate supplemus.

2. Statuentes & profuturis temporibus incommutabiliter observari sancientes, quòd quilibet ejusdem loci civis, nullum habere debeat Advocatum, præterquam nos & successores nostros Romanorum Reges & Imperatores.

3. Item quicunque civis antedictæ civitatis fecerit se alicujus muntman, tam civis ille, quàm qui hoc modo receperit eum, gratiam nostram demeruit, & in utroque pax non violatur.

4. Item nemo aliquem civem loci illius duello impetere debet in toto Romano Imperio.

5. Item quicunque alicui civi Norimbergensi aliqua bona sua sive prædia, sive feuda obligaverit aut impigneraverit, quocunque illa bona obligata devolventur, sive ad dominos sive ad hæredes, civis ille, cui anteà fuerunt obligata, in quieta permaneat possessione, quousque à successore redimantur.

6. Item quicunque aliquem Norimbergensem bonis suis, sive prædiis, sive feudis quocunque modo inbeneficiaverit; si forte Dominus feudi aliquo tempore illi feudum negaverit, vel si aliquis ipsum civem super hoc impetierit, & civis cum suis concivibus testimonio legitimo comprobaverit se esse inbeneficiatum, in quieta permaneat possessione.

7. Item nullus Dominus aliquem Nurembergensem compellere debet ad jur, quod appellatur *Lehenrecht*.

8. Item quicunque Dominus aut creditor alicui Nurembergensi accommodata reddere renuerit, mansionarius illius aut mercator vel suur vogtman, erit pignus Norimbergensibus.

9. Nullus Norimbergensis sit alicujus hominis gaphant de jure, nec unus mercator pro alio.

10. Item quicquid aliquis Norimbergensis ibidem deliquit, pro quo delicto puniendus esset in persona aut rebus, si satisfecerit Sculteto nostro, nulli ampliùs respondere debet de hoc delicto, & gratiam nostram percipiet.

11. Adhæc civibus ſæpedićti talis gratia pro jure ab omnibus prædeceſſoribus noſtris inclitis Romanorum Regibus tradita & indulta dinoſcitur, quam nos quoque approbamus, ut ſi Dominus Imperii ab ipſis ſteuram exigit, non particulatim ſed in communi quilibet pro poſſe ſuo perſolvere debeat.

a Donavverdenſibus.

12. Item in nundinis a Werde, civis Norimbergenſis cum denariis Norimbergenſibus de jure cambiet & emet aurum & argentum, & nemo prohibebit.

13. Similiter in nundinis Nortlingenſibus cum denariis Nurembergenſibus ement & cambient aurum & argentum; & Magiſter monetæ Nurembergenſis illuc ibit, ſi voluerit, & denarios ſuæ monetæ ibi formabit.

14. Nullus Norimbergenſis in celebratione Curiæ Regalis ibidem de aliquibus rebus ſuis ſolvet theloneum.

b Auf der Aiſch.

15. In b Aſcha Nurembergenſes non magis ſolvent thelonei de rebus ſuis, quàm nauta de navi ſua.

16. De Ratiſpona uſque Pataviam nullum ſolvent theloneum.

17. In civitate Wormacenſi, in feſto Joannis Baptiſtæ, ſi unus Norimbergenſis dabit ibidem libram unam piperis & duas chirothecas, anno illo nihil aliud ſolvent vel amplius Norimbergenſes.

18. In civitate Spirenſi nihil ſolvent Nurembergenſes: èconverſo Spirenſes nihil ſolvent apud Nuremberg.

19. Ut igitur hæc noſtræ renovationis largitas & confirmationis ſanctio perpetuum recipiat vigorem, atque in poſterum inviolabiliter obſervetur, hoc ſcriptum inde fieri juſſimus, ſigillo Regiæ Majeſtatis communitum, ſancientes, & interminatione gratiæ noſtræ diſtrictius, necnon ſub periculo rerum & perſonarum præcipientes, ne ulla omninò perſona alta vel humilis, ſecularis ſive eccleſiaſtica, ullo unquam tempore ei contradicere præſumat, vel aliquo auſu temeritatis contravenire. Teſtes

Eberhardus Saltzburgenſis Archiepiſcopus.
Otto Freiſingenſis Epiſcopus.
Henricus Eyſtetenſis Epiſcopus.
Seyfridus Auguſtanus Epiſcopus.
Aquenſis Præpoſitus.
Ludovicus Comes Palatini Rheni & Dux Bavariæ.
Leupuldus Dux Auſtriæ & Styriæ.
Bernhardus Dux Carinthiæ.
Comes Egeus Junior de Urach.
Henricus Nobilis de Nyfe.
Comes Contadus Burggravius de Nuremberg, Marchio de Baden.
Anshelmus de Juſtingen, Marſchalcus Imperii.
Philippus de Bonnl, & alii plures.

Ego Conradus Metenſis & Spirenſis Epiſcopus, Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Domini Seyfridi ſanctæ Moguntinenſis Sedis Archiepiſcopi ac totius Germaniæ Archicancellarii, recognovi. Actum incarnationis Domini milleſimo ducenteſimo decimo nono: regnante piiſſimo Domino noſtro FRIDERICO II. divina favente clementia Romanorum Rege Semper-Auguſto, & glorioſo Rege Siciliæ, anno Romani Regni ipſius ſeptimo, Siciliæ verò viceſimo ſecundo, feliciter. Datum apud Nuremberg, anno ſupraſcripto VI. Idus Novembris, VII. Indictione.

Anno Chriſti 1220.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.
EDICTUM
De caſſandis ſtatutis adverſus libertatem Eccleſiæ editis.

Exſtat inter Honorii III. Papæ Epiſtolas, lib. 5. epiſt. 485.

NOS FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper Auguſtus, hac edictali lege irritamus, & præcipimus irritari omnia ſtatuta & conſuetudines, quæ civitates, vel loca, Poteſtates, Conſules, vel quæcumque aliæ perſonæ contra libertatem Eccleſiæ, vel perſonas Eccleſiaſticas edere, vel ſervare tentaverint adverſus Canonicas vel Imperiales ſanctiones. Et ea de Capitularibus infra duos menſes poſt hujuſmodi publicationem edicti penitus aboleri, &c. Datum Romæ in die Coronationis, &c.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.
CONSTITUTIO
Pro Eccleſiaſtica libertate.

Anno Chriſti 1220.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper Auguſtus, & Rex Siciliæ, Poteſtatibus, Conſulibus, ac Comitibus univerſorum Comitatuum, & Caſtrorum Italiæ.

Cum divæ memoriæ Imperatores Romani ſacroſanctam Eccleſiam multiplici libertate dotarint, nos diſponente Deo, à quo eſt omnis poteſtas, ad faſtigium culminis Imperialis electi, quæ piè ab illis, & à ſanctiſſimæ Sedis Præſulibus pro ſtatu Eccleſiarum & Eccleſiaſticorum virorum ſunt edita, conſervare volumus inconcuſſa; & illis contraria, ſicut ad nos ſpectare dignoſcitur amputare.

Cùm

Cùm igitur ad aures Celsitudinis nostræ pervenerit, nonnullos vestrûm cupidine cæca seductos quædam detestanda edidisse statuta, præjudicantia Ecclesiasticæ libertati, ac divino & humano juri obviantia manifestè, nos ea tanquàm de radice pravitatis hæreticæ provenientia, auctoritate præsentium cassamus sub pœna mille marcharum, districtiùs inhibentes, ne quis vestrûm illis de cetero inhærere præsumat, aut eorum prætextu Ecclesias & Ecclesiasticos visos contra sanctiones canonicas & legitimas molestare. Quinimmò ea de nostris Capitularibus seu breviariis condemnata penitus abolentes, Ecclesias & Ecclesiasticas personas permittaeis indulta sibi libertate gaudere, si vultis pœnam effugere prænotatam, & indignationem Regiam evitare.

Datum in castris apud sanctum Leonem, anno Domini millesimo, ducentesimo, vigesimo, Indictione octava, Kalendis Octobris.

FRIDERICI II. IMPER. AUG. CONSTITVTIONES

Anno Christi 1221.

CONTRA HAERETICOS.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Semper Augustus, dilectis Principibus, cunctisque populis, quos Clementiæ nostræ regit imperium, salutem & gratiam.

1. Commissi nobis cœlitùs cura regiminis, & Imperiale, cui dante Domino præsidemus, fastigium dignitatis, materialem, quo divisim à Sacerdotio fungimur, gladium adversus hostes fidei & in exterminium Hæreticæ pravitatis exigunt exerendum, ut vipereos perfidiæ filios contra Deum & Ecclesiam insultantes, tanquam materni uteri corrosores, in judicio & justitia persequamur, maleficos vivere non passuri: per quorum a sententiam seducentem mundus inficitur, & gregi fidelium per oves morbidas gravior infligitur corruptela. *a al. scientiam*

2. Statuimus itaque sancientes, ut Hæretici, quocumque nomine censeantur, ubicumque per Imperium damnati fuerint ab Ecclesia, & seculari Judici assignati, animadversione debita puniantur. Si qui verò de prædictis, postquàm fuerint deprehensi, territi metu mortis redire voluerint ad fidei unitatem, juxta canonicas sanctiones ad agendam pœnitentiam in perpetuum carcerem detrudantur.

3. Prætereà quicumque Hæretici reperti fuerint in civitatibus, oppidis, seu aliis locis Imperii, per inquisitores ab Apostolica Sede datos, & alios Orthodoxæ fidei zelatores, ii, qui jurisdictionem ibidem habuerint, ad inquisitorum & aliorum Catholicorum virorum insinuationem eos capere teneantur, & eos captos artiùs custodire, donec per censuram Ecclesiasticam damnatos, damnabili morte perimant, qui fidei sacramenta & gloriam æternæ vitæ damnabant.

4. Simili quoque pœna plecti censemus omnes, quos ad fovendum Hæreticorum errores callidus hostis suscitat advocatos, vel parat illicitos defensores, maximè cùm idem facinus, quos inquinat, æquat, nisi monitione præmissa destiterint, & eorum vitæ duxerint consulendum.

5. Eos prætereà, qui convicti in uno loco de hæresi ad alia loca se transferunt, ut cautiùs possint effundere virus Hæreticæ pravitatis, debitam censemus subire vindictam: ut super hoc per vitos ab eodem errore conversos ad fidem, necnon & per alios, qui eos de hæresi convicerunt, quod & in hoc casu concedimus licitè faciendum, evidens testimonium habeatur.

6. Item mortis sententiæ ducimus addicendos, si quos Hæreticorum ad judicium tractos, in extremo vitæ periculo hæresim abjurantes, postmodùm de falso juramento constiterit & de fide mentita convinci, ac eos contigerit ejusdem morbi spontaneam incurrere recidivam, ut sibi damnabiliùs iniquitas sit mentita, & pœnam debitam mendacium non evadat.

7. Omne insuper proclamationis & appellationis beneficium ab Hæreticis, receptatoribus, & fautoribus eorundem, penitus amovemus, volentes ut de finibus Imperii, in quibus semper debet existere fida fides, Hæreticæ labis germina modis omnibus deleantur.

8. Cæterum quia, quanto majora divinæ nutu miserationis accepimus, & altiorem locum præ filiis hominum obtinemus, tanto devotiora debemus obsequia gratitudinis conferenti. si quando igitur in nostri nominis contemptores nostri culminis excandescat auctoritas, si reos læsæ majestatis in personis eorum & liberorum suorum exhæredatione damnamus; multo fortius justiusque contra Dei blasphematores nominis, & Catholicæ fidei detractores provocamur, eorundem Hæreticorum, receptatorum, fautorum, & advocatorum suorum, ac eorundem hæredes & posteros usque ad secundam progeniem, cunctis beneficiis temporalibus, publicis officiis, & honoribus Imperiali auctoritate privantes, ut in paterni memoria criminis continuo mœrore tabescant, verè scientes, quòd Deus zelotes est, & peccata patrum in filios potenter ulciscens, nec quidem à nostræ misericordiæ finibus duximus excludendum; ut si qui paternæ hæresis non sequaces latentem patrum perfidiam revelarint, quacumque reatus illorum animadversione plectantur, prædictæ punitioni non subjaceat innocentia filiorum. *Exod. 34. Jerem. 32.*

9. Adhæc notum fieri volumus, Fratres Prædicatores & Minores, pro fidei negotio in partibus Imperii nostri contra Hæreticos deputatos; cæteros quoque, qui ad Hæreticos judicandos accesserint, nisi aliqui eorum ab Imperio fuerint proscripti, eundo, morando, & redeundo sub nostri Imperii speciali defensione receptos, & quos apud omnes sub ope ac recommendatione fidelium Imperii esse volumus inoffensos: universitati vestræ mandantes, quatenus quocumque & apud quemcumque vestrum pervenerint, benignè recipiatis eosdem, & personas eorum ab incursu Hæretico-

reticorum eis insidiantium conservantes indemnes, omne consilium, ducatum, & auxilium impendatis, pro tam acceptis coram Deo negotiis exequendis. Hæreticos verò, quos & ipsi vobis ostenderint, in jurisdictione vestra singuli capientes, diligenti custodia detinete, donec post Ecclesiasticæ damnationis judicium pœnam subeant, quam merentur: scituri, quòd in ipsius executione negotii gratum Deo & laudabile nobis obsequium conferetis, si ad expellendam de partibus nostri Imperii novam & insolitam Hæreticæ pravitatis infamiam, opem & operam unà cum eisdem Fratribus præstiteritis efficacem. Et si quis exinde foret negligens vel remissus ac etiam inutilis, coram Deo, & in conspectu nostro poterit meritò culpabilis, apparere. Datum * Paduæ x x i i. Februarii, x i i. Indictione.

ms. Parusiæ.

CONSTITUTIO II.

FRIDARICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, Hierusalem & Siciliæ Rex, dilectis Principibus suis, Venerabilibus Archiepiscopis & Episcopis, aliisque Prælatis Ecclesiarum, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Potestatibus, Scultetis, Burgraviis, Advocatis, Judicibus, Ministerialibus, Officialibus, & omnibus per totum Imperium constitutis, præsentes litteras inspecturis, fidelibus suis, gratiam suam & omne bonum.

1. Inconsutilem tunicam Dei nostri dissuere conantur Hæretici, & vocabuli vicio sævientes, quod significationem divisionis denuntiat, in ipsius indivisibilis fidei unitate nituntur inducere sectionem, & oves à Petri custodia, cui pascendæ à pastore bono sunt creditæ, segregare. Hi sunt lupi rapaces intrinsecus, eo usque mansuetudinem prætendentes ovium, quousque ovile possint subintrare Dominicum, quod post ipsorum interitum desiderant demoliri; hi sunt angeli pessimi, hi pravitatum sunt filii à patre nequitiæ & fraudis auctore ad simplices animas destinati: hi colubri, qui columbas decipiunt: hi serpentes, qui latenter videntur inserpere, & sub mellis dulcedine virus evomere, ut vitæ cibum se simulent ministrare, à cauda feriunt, & mortis poculum velut quoddam dirissimum venenum immiscent. Horum sectæ veteribus, vel ne in publicum prodeant, non sunt notatæ nominibus, vel (quod est fortè nephandius) non *a* contentæ, ut velut ab Arrio Arriani, vel à Nestore Nestoriani, aut à similibus similes nuncupentur: sed in exemplum Martyrum, qui pro fide Catholica martyrium subierunt, Patarenos se nominant, velut expositos passioni.

a al. conceptæ.

2. Hujusmodi verò miseri Patareni, à quibus abest sancta credulitas Divinitatis æternæ, sub uno contextu nequitiæ insimul tres offendunt, Deum videlicet, proximos, & seipsos. Deum, dum Dei fidem & *b* consilium non cognoscunt: decipiunt proximos, dum ipsis sub specie spiritualis alimoniæ, Hæreticæ pravitatis oblectamenta ministrant: crudeliùs etiam sæviunt in seipsos, dum post animarum dispendium, corpora denique severæ mortis illecebris, quam per agnitionem veram & veræ fidei firmitatem possent evadere, vitæ prodigi & necis improvidi sectatores, involvunt, & quod est ipso dicto durissimum, superstites etiam non terrentur exemplo.

b. ms. Filium.

3. Contra tales, Deo, sibi & hominibus sic infestos, continere non possumus motus nostros, quin debitæ ultionis in eos gladium exeramus, tanto ipsos instantiùs persequentes, quanto in evidentiorem delusionem fidei Christianæ prope Romanam Ecclesiam, quæ caput omnium Ecclesiarum judicatur, superstitionis suæ scelera latiùs exercere dinoscuntur, adeò quòd ab Italiæ finibus, præsertim à partibus Lombardiæ, in quibus pro certo perpendimus ipsorum nequitiam latiùs abundare, jamque usque ad regnum nostrum Siciliæ, suæ perfidiæ rivulos derivarunt.

4. Quod acerbissimum reputantes statuimus in primis, ut crimen hæreseos & damnatæ sectæ cujuslibet, quocumque censeantur nomine sectatores, prout * veteribus legibus est indictum, inter publica crimina numerentur, immò crimine læsæ majestatis nostræ debet ab omnibus horribilius judicari, quod in divinæ majestatis injuriam noscitur attemptatum, quamvis in recti judicii potestate alterum alteri non excellat. Nam sicuti * perduellionis crimen personas adimit damnatorum & bona, & damnat post obitum memoriam defunctorum; sic & in prædicto crimine, quo Patareni notantur, per omnia volumus observari, ut ipsorum nequitia, qui quia Dominum non sequuntur, in tenebris ambulant, detegatur. Nemine etiam deferente investigari volumus diligenter hujusmodi scelerum patratores, & per Officiales nostros sicut & alios malefactores inquiri, ac in vinculis detineri inquisitione notatos: & si levis superstitionis argumento *c* tangantur, à viris Ecclesiasticis & Prælatis examinari jubemus. Per quos si inventi fuerint à fide Catholica saltim in articulo deviare, ac per ipsos pastorali more commoniti, tenebrosi diaboli relictis insidiis noluerint agnoscere Deum lucis, sed in erroris concepta * instantia perseverent, præsentis nostræ legis edicto * damnatos mortem pati Patarenos aliosque Hæreticos, quocumque nomine censeantur, decernimus, ut (quod adfectant) vivi in conspectu hominum comburantur, flammarum commissi judicio animarum incendia patiantur. Nec dolemus, quod in hoc ipsorum satisfacimus voluntati, ex quo pœnam solummodò, nec fructum alium consequuntur erroris: volumus tamen, quòd apud nos pro talibus nemo intervenire præsumat. Quod si quis fecerit, in ipsum nostræ indignationis aculeos non immeritò convertemus. Datum Paduæ x x i i. Februarii, x i i. Indictione.

* l. manicheos, C. de hær.
* l. pen. C. ad L. Jul. majest. §. interdum, Inst. de hæred. quæ ab intest. defer.
c al. tegantur.
* ms. tristitia.
* ms. dampnandos fore decernimus Patar.

CON-

CONSTITUTIO III.

FRIDERICUS Dei gratia Imperator Semper-Augustus,&c. Patarenorum complices & receptatores,seu quocumque modo fautores,qui, ut alios à pœna possint eximere, de se velut improvidi non formidant,publicatis omnibus bonis eorum relegandos in perpetuum esse censemus,& ipsorum filii ad honores aliquos nullatenus admittantur. Si tamen aliquis fautorum bujusmodi detexerit aliquem Patarenum,de cujus perfidia manifestè probatur & liquet,in fidei præmium,quam agnovit famæ pristinæ de Imperiali clementia restitutionis beneficium in integrum consequatur.

INCIPIUNT CAPITULA CONSTITUTIONIS CONTRA Patarenos edita per Dominum Fredericum Illustrem virum, Romanorum Imperatorem semper-Augustum, Hierusalem & Siciliæ Regem.

1. Patarenos,Speronistas,Leonistas, Arnaldistas, Circumcisos, Passaginos, Joseppinos, *a* Carracenses,Albanenses, Franciscos, *b* Bennaroles, Comistas, Waldenses, *c* Burgaros, *d* Commimellos, *e* Barrinos & Orrholenos,cum illis de Aqua nigra, Pauperes de Lugduno , & omnes Hæreticos utriusque sexus, quocumque nomine censeantur,perpetua damnamus infamia, diffidamus atque bannimus,censentes,ut bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur,ita quòd filii eorum ad successiones pervenire non possint, cùm * longè sit gravius æternam quàm temporalem offendere majestatem. Qui autem inventi fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad mandatum Ecclesiæ, juxta considerationem suspicionis qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint,tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur,ita quòd si sic banniti per annum permanserint, extunc eos sicut Hæreticos condemnamus.

a al. Garatenses. b al. Bagnorolos. c al. Roncarolos. d al. Cummunellos. e al. Varinos. * c. vergentis, de hæret.

2. Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro,ut † Potestates & Consules seu Rectores, quibuscumque fungantur officiis , pro defensione fidei præstent publicè juramentum, quòd de terris suæ *f* ditioni subjectis,universos Hæreticos ab Ecclesia denotatos,bona fide pro viribus exterminare studebunt,ita quod amodò, quandocumque quis fuerit in perpetuam Potestatem vel temporalem assumptus, hoc teneatur juramento firmare capitulum : alioquin neque pro Potestatibus, neque pro Consulibus, seu consimilibus habeantur, eorumque sententias extunc decernimus inutiles & inanes. Si verò Dominus temporalis, requisitus & monitus ab Ecclesia,terram suam purgare neglexerit ab Hæretica pravitate, post annum à tempore monitionis elapsum terram ipsius exponimus Catholicis occupandam,qui eam exterminatis Hæreticis absque ulla contradictione possideant, & in fidei puritate conservent, salvo jure Domini temporalis,dummodò super hiis nullum præstet obstaculum, neque aliquod impedimentum opponat,eadem nihilominus lege servata contra eos, qui * non habent Dominos temporales Principales.

† Concil. Biterrens. c. 32. f al. jurisdictioni. * Abest negativa in ms.

3. Credentes prætereà,receptatores , defensores, & fautores Hæreticorum bannimus,statuentes,ut si,postquàm quilibet talium fuerit fidelium excommunicatione notatus,satisfacere contempserit infra annum,extunc ipso jure sit factus infamis,& ad publica officia seu consilia,vel ad tractatus aliquos eligendos hujusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis,ut nec testamenti liberam babeat factionem,nec ad hæreditatis alicujus successionem accedat. Nullus ei prætereà super quocomque negocio,sed ipse aliis respondere cogatur. Quòd si Judex extiterit,ejus sententia nullam obtineat roboris firmitatem, nec causæ aliquæ ad ejus *a* notitiam perferantur. Si fuerit Advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si Tabellio autem fuerit, instrumenta confecta per manum ipsius,nullius penitus sint momenti.

a al. audientiam.

4. Adjicimus insuper,quòd Hæreticus per Hæreticum convinci possit; & quod domus Patarenorum,receptatorum,defensorum,& fautorum , sive ubi docuerint , sive ubi aliis manus imposuerint, destruantur,nullo tempore reparandæ. Datum Paduæ,xxii. Febr. xii. Indictione.

Hæreticus per Hæreticum convinci potest.

FRIDERICI II. IMPER. AUG. DECRETUM

Anno Christi 1223.

Proscriptionis Comitum Habspurgensium propter vim Ecclesiæ Beronensi illatam.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, & Rex Siciliæ, universis Principibus Alamanniæ, tam ecclesiasticis quàm secularibus,& aliis Imperii fidelibus, ad quos litteræ istæ pervenerint, gratiam suam & omne bonum. Universitati vestræ tenore præsentium volumus esse notum , quod veniens ad præsentiam nostram Dietricus Beronensis Ecclesiæ Præpositus,fidelis noster,sua Celsitudini nostræ conquestione monstravit,qualiter Wernherus & Hartmannus Comites de Kiburg , eidem Ecclesiæ suæ damna enormia irrogantes, eum & alios Canonicos suos in eadem Ecclesia Domino famulantes , de gremio ipsius Ecclesiæ turpiter ejecerunt , quòd nec ipse, nec aliquis Canonicorum , sex jam annis elapsis , ad serviendum DEO ibidem audeat apparere. Et licet per Constantiensem videlicet Diocesanum Episcopum excommunicationis sententia contra eos propter hoc fuerit promulgata , & terra eorum supposita interdicto , ipsi nihilominus in contemptum DEI & Ecclesiæ adversus ipsum , & Ecclesiam suam in nullo satisfacere procurarunt , in eadem contumacia contumaciter permanserunt , sic quòd eadem

excommunicationis sententia per Summum Pontificem extitit confirmata. Propter quod Præfatus Præpositus in præsentia Venerabilium Cicensis, Tridentini & Brixiensis Episcoporum, & aliorum quàm plurium tam Imperii quàm * Regni Magnatum, Excellentiæ nostræ humiliter supplicavit, ut, quod ad Imperiale spectat officium, exinde prosequi dignaremur. Nos igitur protervam prædictorum Comitum contumaciam attendentes, ad petitionem quoque prædicti Constantiensis Dioecesani Episcopi, cujus censuram ecclesiasticam, Dei timore postposito, dicti Comites per triennium, sicut asseritur, contemnentes, ab infestatione ipsius Ecclesiæ non desistunt, cùm absonum sit Imperio nostro, tam enormes Ecclesiæ Dei violentias irrogari, quas ex collata nobis plenitudine potestatis defensare modis omnibus & fovere tenemur, præsentibus prædictis Principibus & ceteris tam Imperii quàm Regni Magistratibus, prædictos Comites excommunicationis sententiam contemnentes, sententialiter proscriptos denunciamus, mandantes ipsos de cetero velut proscriptos ab omnibus evitari. Prætereà Heinrico Romanorum Regi filio nostro per literas nostras dedimus in mandatis, ut eosdem Comites pro prædictis memoratis excessibus proscriptos denunciet, & ab ipsa proscriptione ipsos decernimus non solvendos, nisi prædicto Præposito condignè satisfaciant & Ecclesiæ suæ, sicut debent. Data in Campania, apud Montem S. Joannis, die XXIII. Februarii, XI. Indict.

* sc. Siciliæ, quod patet ex eo quod jus Henricus VI. Imp. cum Imperio reduniverat.

Anno Christi 1226.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.
PRÆCEPTUM

De Patavienſi Decano, Papæ adverſus Imperium adhærente, capiendo & plectendo.

IMP. FRIDERICUS Augustus, Ottoni Bojorum Duci & Palatino Comiti Rheni, gratiam suam & omne bonum. Certior factus sum literis Eberhardi Archiepiscopi Juvavensis, atque Friderici Ducis Austriæ, a Albertum quendam Sacerdotulum, authoritate Gregorii, qui dicitur Papa, in nos convicia jactare eumque in vicis, oppidis, castellis tuis habitare. Quàm id impium sit, tute existimare potes. Morte moriatur, qui maledicit Principi suo. Te atque tuum avum ex infimo loco, ego & avus meus ad fastigium summum eveximus; hujuscemodi crimini læsæ Majestatis obnoxius exigatur. Data in obsidione Faventiæ, quarto Nonas Octobris.

a Decanum Pataviensem, ex familia de Beham.

Anno Domini 1227.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.
EDICTUM

De Papæ Romani tyrannide & Antichriſtianiſmo, adverſus conjurationem Principum Imperii in Comitiis Budiſſinis congregatorum.

FRIDERICUS Augustus ubi rescivit, plerosque conjuratorum Principum apud * Budesio, ut condictum erat, Comitia Cæsarea habere, Principibus cunctis, maximè Ottoni Bojorum Regulo, Præfectoque prætorio Rheni, literas mittit. Illarum literarum hæc sententia fuit:

* Aventin. Annal. Bojor. lib. 7. fol. 541.

Pleraque crimina sibi objecta à Romano Pontifice negando diluit, alia in illum retorquendo confutat, Pontifices Romanos auctos divitiis & dignitate à se atque cæteris Imperatoribus, æmulos esse pertinacissimos omnium Regum atque Principum, neque parem ultrà ferre posse. Manibus pedibusque, noctes diesque id eos conari, ut non tam se, quàm SS. Romano Imperio, tanquam capite oppresso, facile cæteris membris omnibus servitutem imponant; affectare eos dominationem atq; divinitatem, nempe ut ab omnibus haud aliter, imò magis, quàm Deus timeatur. Nam multos Antichristos inesse Romanensibus illis, nec ullos alios, quemadmodum opera ostendunt, exitio Christianæ religioni esse. Se quidem optimè sentire de Christo atque ejus religione prædicat, nihilq; magis cupere, quàm ut suo tempore Respublica Christiana pristinam majestatem, simplicitatem & pacem recuperet. Quod fieri nequaquam potest, nisi spinæ eradicentur, hoc est, ambitio, superbia, fastus, luxus Sacerdotum Romanorum, subtractis opibus atque divitiis extirpentur radicitùs. Copia rerum sapientissimos quosque corrumpere solet: in rebus divinis non solum Romanum Episcopum, sed unumquemque Sacerdotem sibi patrem fore, modò rebus prophanis sibi commissis abstineat, proponit. Imperium Christianum, cujus ipse caput constitutus sit à Deo, non armis, non vi opprimi posse; sed luxuria, cupiditate, quæ radix omnium malorum est, enervati, adulterari, corrumpi. Quod ne fiat, se obviam itutum, se summoperè pro commisso sibi à Deo negotio, potestate enseque divinitùs tradito contrà enisurum, ut ovili pastorem, populo Pontificem, mundo parentem, detracta persona lupi, Tyranni, atque Domini, restituat; ut eundem abdicata Regnorum, humanarum litium cura, prophanorum negotiorum administratione, quibus illi interdictum sit, ad æmulanda pauperis Christi, cujus Vicarium se jactitat, vestigia cogat: se ampliùs neque passurum, ut Christianæ plebi lupus ovina pelle tectus diutiùs imponat. Opus vel maximum pietatis esse atque charitatis, gratissimum immortali Deo, opes & aurum, irritamenta malorum, Sacerdotibus auferre. Namque hæc (inquit) perniciem esse religionis, adeò ut homo ille, qui dicitur Papa, divitiis nimiùm auctus, maximo pietatis Christianæ detrimento, omnia sibi licere, more Tyrannorum pessimorum putet, rationem actuum nemini, quasi sit Deus, reddere velit. Id quod soli Deo convenit, usurpet; se errare, ullave mendacii religione astringi non posse, credi sibi impudentissimè simulq;

imperio-

imperiosè postulat. Frandes, dolos, commenta, fucum taceri, a sibi ut vicino eum intus & in cute notum esse. Proinde quicumque rem Christianam salvam esse velint, faveant, adsint, & caussam Christi Servatoris nostri, omnium denique Christianorum agenti, bene precetur. Datum in obsidione Æsculi, Julii duodevicesimo die, Indictione tertia decima.

a sc. Imperatori.

In simili forma, mutatis mutandis, ad cæteros Imperii Principes perscripsit, in primis Wenceslaum Bohemiæ Regem, ad quem & aliam adjecit à Legatis perferendam, quæ sequitur.

* *De quibus conjuratorum Comitiis pro electione novi Imperatoris indictis sic scribit Aventinus lib. 7. Annal. Bojor. fol. 536.* Primus Imperatorum, sicuti & in libris Pontificalibus legimus, & diplomata ostendunt, FRIDERICUS ille Secundus tanta immunitate Sacerdotum genus condonavit, quâ mox adversum eum abusi sunt Romanenses. Matthæo igitur Dominicano (ut nihil hoc genus hominum, sicuti vulgò dici solet, non audet) potissimum consultore, dum Imperator Germania rebus intentus, devictâ Austriâ Taurisii hyemat, Romani Flamines cum Jacobo Teupolo Duce Venetiarum, quem Dominum Croatiæ atque Dalmatiæ, quartæ partis & dimidii totius Romani Imperii, in epistola cohortatoria ad eum data, nuncupant: cum Mediolanensibus, Bononiensibus, Brixiensibus Civibus, Episcopis, item cæteris Longobardis, quibus utilius bellum quàm pax videbatur, dato his Gregorio à Montelongo Duce, valentissimè conspirant, occasionem rebellionis faciendæ præstolantur. Et ne Germania suppetias ferre posset, bona concordiæ pellere, discordiæ mala serere, in Germania orbeque Romano decernunt. Principes, Equites, avarissimum quemque & maximè honorum, pecuniæ studiosum, decimis, Ecclesiasticis opibus eisdem distributis, adversus Pontifices concitare constituunt. Hocque consilium magis Gregorium tentare voluisse, quàm quòd æquum aut justum censeret, aut denique ex animi sententia votoque successurum speraret, ejus epistolæ indicant. Quippe conquerente etiam Nuncio suo, Episcopos, quos hîc devoverat, ipse nihilo seciùs benignè datis ad eosdem literis, dissimulata devotione *fratres* suos *venerabiles* appellat. Nec Legatum tanto tempore, efflagitantibus conseiis, virum gravem, aut Senatorem quempiam mittere voluit: maxima ex parte ipse Suevorum conatus frustratus est, complorante id Alberto, institore hujus negotii tragico modo. Posteaquam ergo Italiæ plerique cives, Episcopi, Dynastæ conjurarunt, vulturii Romanenses (res antè cum b filio Augusti tentata non processit) aliâ viâ aggrediuntur. Fridericus Austriacus proscriptus ab Augusto, pulsus patria, exutus urbibus, vicis, castellis, Neostadii in confinio Austriæ, Stiriæ circumsidebatur. Is primus haud gravatim, spe recuperandi perdita, socius accessit. Eadem tempestate Conradus Tulsosius Fruxinensis Episcopus ob limites, uti fit, cum Ottone Regulo Bojorum, Præfecto prætorio Rheni, disceptabat, in suaque ditione omnes non suæ partis à sacris arcebat, clausisque templis, nemine nisi suis admissis, rem divinam fieri præcipiebat. Moguntinus quoq; Archimystes itidem Ottoni ob præreptum sibi c Laureacum, vetustissimum Monachorum contubernium, diras atq; inferias dixerat. Pontifex Romanus, invitis hisce Episcopis, Moguntino atque Fruxinensi, atq; inconsultis, Ottonem ad se provocantem solvit; famâ simul dissipat, Ludovicum patrem Ottonis, Principem in orbe Romano pietate, sapientia, armis, eloquentia, opibus, virtute nulli secundum, crudeliter scelere Imperatoris FRIDERICI, specie amicitiæ, coram familia comitatuque nihil mali ne suspicantem quidem trucidatum esse, ideircò ejus filius Otto, qui principatum inter Germaniæ Regulos obtinebat, credulus his & ob superiora beneficia operam suam pollicetur; plus etiam, quàm petebatur, promittit. Ultrò arces, urbes, castella, quò conjurati tutò se reciperent, atq; ibi de summa rerum consultarent, aperit. Wenzeslaum quoq; Regem Bojemiæ cognatum suum in parteis trahit. Hique antesignani primas sibi parteis conjurationis in Germania sumpsere, sociosque Belum IV. Regem d Ugrorum affinitate; Hainricum Ducem Poloniæ, filium D. Hedvvigæ, sanguine Ottoni conjunctum, adsciscunt. Mater hujus ex Bojaria ab Andechs oriunda erat: ille filiam suam Elisabetham Hainrico filio Ottonis desponderat: & Laodomia mater Ottonis Bojema erat. Filium deinde e Cimbrorum Regis spe Imperii alliciunt. Ottocaro Regis Bojemiæ filio, Friderici Austriaci, qui liberis careret, neptis despondetur, hocque connubio viam sibi ad Austriam, Stiriamq; Bojemi aperiebant. Hi omnes invicem sibi jurejurando sacramentiq; religione fidem astringunt. Ipsis potentia Friderici Augusti atque opes formidolosæ erant. Præterea Pontificum dignitatem atque vires molestè ferebant animo, hoc novo aucupio inescati eorum divitiis inhiabant. Ubi se pares viribus Imperatoris fore existimarunt, Budevissu (oppidum est Bojemiæ) convenire; filium Regis Danorum rebus imponere statuunt: à Pontifice Romano postulant, ut eodem Legatos fortes, graves, sapientes mittat, qui hisce Comitiis Cæsareis intersint.

Conjuratio Pontificia in Imperatorem.

b Conrado IV. Rege Romanor.

c Laurishaim.

d Hungarorum.

e Filius Regis Danorum ad Imperium expetitur.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

MANDATA

Anno Christi 1227. Avent. lib. 7. Annal. Bojor. fol. 542.

Ad Regem Bohemiæ, ut Imperio fidem adversus Papæ tyrannidem & iniquas machinationes conservet.

IMPERATOR cum superiori Epistola Legatos, Conventu in Bojaria indicto, ad Wentzeslaum Regem proficisci jubet, qui illum officii admoneant, beneficia à majoribus Imperatoribus in gentem Bojemiæ collata commemorent. Duces Bojemiæ ab avo patruoque Imperatoribus Regio diademate donatos esse, quorum tertius sit Wentzeslaus; spectandam esse audaciam Romanorum Flaminum, ne horum fallacia seductus, se atque Rempublicam discordiæ malis perditum eat: Pontificem Romanum insidiari * nationi orbis reginæ. Ideò dare a illum operam, ut ejus valentissimas gentes, Bojemos, Teutonas, Venedos, Sclavos, Danos, Cimbros, Ugros, committere quoviis queat modo. Cives adversus cives, Monachos adversus Mystas, hos in Episcopos ab eodem concitari. Præsules Pontificibus, divendito illis cultu, mitra, pedo, lituoque Pontificio æquari; pro-

* sc. Germanicæ.

a sc. Pontificem Rom. Papa per discordiam civilem & bella intestina quærit Imperium Francicũ sive Germanicum destruere.

prophanos, avarissimum quemque atque pecuniæ maximè studiosum, decimis distributis, contra Sacerdotes bene sentientes sollicitari. Qui sint Romanenses illi, opera eorum ostendere. Christum mundo pacem dedisse; illos bella civilia propinare, Duces, Regulos, Tetrarchas, eisdem falsis Christis cohortantibus, invicem sævire, & velut membra Augusto capiti suo repugnare, atque divinæ majestati resistere; Gregorium IX. captum Imperii consuetudine, ut solus regnet, omnia perturbare atque commiscere, cuncta tumultu complere, ut sursum deorsum universa ferantur. Jam pridem eos, qui Babyloniæ, hoc est, Romæ templo Dei incubent, divinitatem affectare, & astutè id dissimulare; solasque Germanicas vires ab his timeri, quas ut spectaculum sibi paria componant, Vulpeculas illas conari: ut Germania illa victrix terrarum, ejus bellicosissimi populi, Venedi, Sclavi, Ugri, Dani, Teutones, suis viribus, mutuis vulneribus corruant, summoperè illos studere. Ita exangues atque defessos prædæ effœminatis illis, libidini atque servituti primarii sacerdotis proculdubio obnoxios fore. Aliter non orbem terrarum, neque cunctas gentes conglobatas, robustissimis Germaniæ gentibus quicquam officere posse. Omnes homines naturâ proclives ad mala; omnia mala exempla ex bonis initiis orta esse. Ubi semel Romanus Sacerdos gladium nactus eduxerit, neminem licentiæ ejus atque furori finem aut modum statuere ausurum, neque illum cessaturum, donec omnes, juxta bonos ac malos, in servitutem redigat. Ac nos tandem sero eventu rerum, malisque nostris edocti sapere cogamur.

Hæc ubi dicta sunt à Legatis, Rex Bojemus commutato animo, alioqui Pontificis Maximi conatus, quòd Legatum *a* petentibus non miserat, suspectos habens, cœpta improbat, se in potestate Augusti atque Cæsaris fore respondet, atque fœdus novis sacramentis, datis obsidibus, Egræ consilio habito, redintegrandum decernit. Idem cæteri Principes censent. Ottonem Bojum, qui aberat, hujus discordiæ auctorem, contra Rempublicam fecisse, crimine perfidiæ, proditæ Majestatis, populi Christiani, accersendum esse *b* statuunt.

a. sc. Principibus ad Comitia Budissina conventuris.

b. sc. in Comitiis Egranis.

Anno Christi 1229.

FRIDERICI. II. IMPER. AUG.
PRÆCEPTUM

De metallifodinis in Comitatu Palatino Rheni.

FRIDERICUS SECUNDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Rex Siciliæ. Dignum est & consentaneum rationi, ut hi, qui ad exaltationem nostram votis fidelibus & servitiis præclara aspirant, à munificentiâ nostrâ ampliora beneficia consequantur. Hac itaque consideratione inducti, universis Imperii fidelibus, tam præsentibus quàm futuris, notum facimus, quòd nos attendentes sinceram fidem & devotionem, nec non & obsequia, quæ dilectus consanguineus noster Ludvvicus Dux Bavariæ Palatinus Comes Reni, Majestati nostræ frequenter exhibuit, & inanteà poterit exhibere, ex vera scientia & de mera liberalitate nostra donavimus sibi & hæredibus suis, & in rectum feudum concessimus, omne genus metalli tam in auro & argento, quàm in aliis, quod in terris patrimonii & feudi sui fuerit repertum, cum omni jure & utilitate exinde perveniente, & quam nos & Imperium percipere deberemus. Statuimus igitur & auctoritate Regia districtè præcipimus, ut nulla unquam persona, alta vel humilis, ecclesiastica vel secularis, contra hanc nostram concessionem venire præsumat; quod qui præsumpserit, offensam nostram & gravem indignationem incurret, & pro pœna temeritatis suæ centum libras auri componat, quarum medietas Cameræ nostræ, altera verò passis injuriam persolvatur. Ad hanc autem nostræ donationis & concessionis memoriam præsens privilegium inde scribi, & sigillo Magnificentiæ nostræ jussimus communire. Hujus rei testes sunt:

Cunradus Ratisponensis Episcopus.
Otto Frisingensis Episcopus.
Otto Dux *a* Moraviæ, Palatinus Comes Burgundiæ.
Comes Cunradus de *b* Sosburch.
Genchardus Landgravius de Lnikenberg.
Diepoldus frater ejus,
Anshelmus Marescalcus de *c* Finstingen.
Ramungus de Svvabach.
Albertus *d* Lupus.
Albertus Rindesmul, & alii quàm plures,

a leg. Merania.
b Sufenberg.
c leg. Justingen.
d Wolf.

Ego Cunradus Metensis Episcopus & Spirensis, Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Domini Sifridi Moguntinensis Sedis Archiepiscopi & totius Germaniæ Archicancellarii, recognovi. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis MCCXCIX. Indict. VIII. regnante Domino nostro FRIDERICO Dei gratia Illustrissimo Romanorum Rege semper-Augusto, & Rege Siciliæ, anno Regni ejus in Germania septimo, & in Sicilia vicesimo secundo, feliciter.

Anno Christi 1232.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.
CONSTITVTIO

De Metallifodinarum privilegio Dominis Plauensibus concesso.

FRIDERICUS II. Dei gratia Romanorum Imperator, semper-Augustus, Hierusolimitanæ & Siciliæ Rex, Dilectis ac Nobilibus sibi Heinrico seniori, Regni nostri Advocato, & exercitus nostri

nostri Capitaneo, Domino de Planen, & Heinrico Juniori, strenuo miliri ejus filio salutem in perpetuum.

Consideratâ devotione vestrâ quam getitis circa Deum, propter quem non tantùm laborum & rerum, verùm etiam proprii sanguinis effusione & prodigi mortibus vos indifferenter exposuistis ad propulsandum & evacuandum gentilitatis errorem, tum maximè cum circa Ratisbonam civitatem nostram, sanctæ Mariæ & matris Ecclesiæ inimicos ex eampo expulistis & occidistis, ad laudem Dei nostri & saeti Imperii, vestræque stirpis ad honôrem, propter quam vestram strenuitatem, multa commoda nobis & Ecclesiæ evenerunt. Comperta igitur fidelitate singulorum & omnium vestrorum progenitorum ex nobilissima prosapia veteranorum Romanorum oriundorum, quam in obsequiis nostris & Imperii indefessam invenimus & probatam. Operæque pretium judicamus vestris expensis & laboribus Imperiali nostra munificentia subvenire. Propterea vobis Heinricis seniori & juniori de Plauen, & omnibus vestris hæredibus facultatem concedimus, & potestatem quærere & fodere aurum & argentum, aliaque omnia metalla uti debeatis & possitis. Et si quæ in præsenti vel in posterum aurifodinæ vel argenti ad cujuscunque æris commoda, vel utilitates in territorio districti Dominationis vestræ supervenerint, hæc vobis & hæredibus cedant cum proventu omnimodo, Nobis nec alieni ulli aliquid inde teneri debere. Insuper indulgentes vobis & hæredibus vestris masculis, ut debeatis & possitis aureos Grossos & Denarios monetare, quæ ab omnibus Christi fidelibus, ut bona moneta tanquam nostra accepta debet esse & rata. Donamus etiam oppida Aschk & Selb cum omnibus eorum requisitis, quatenus per amborum vestram vitam de nostro beneplacito & consensu ea possideatis, & deinceps semper frui possitis. Et si quando contingat, nos ex hac vita decedere præ omnibus aliis hæredibus nostris oppignorari debent. Ad evidentiam autem & perpetuitatem omnium promissorum præsentem paginam nostri sigilli appensione munitam vobis decernimus indulgendam. Datum ad portam Naonis in Carinthia, Anno ab incarnationis Domini 1232. 10. Maii indictione quinta.

Ad mandatum Cæsareæ Majest.

*Uladislaus Rex Bohemiæ. * for. Wenceslaus.

& Albertus de Cesskovitz Archicamerarius Cæs. Majest.

HENRICI VII. CÆSARIS RESCRIPTUM

Anno Christi 1233.

Pro illis, qui apud Liberas Civitates Imperii Monasteriis vel Collegiis obligati essent, ne à Civitatum magistratibus ad exactionum, quæ aut Imperii nomine, aut Republica causa, bellive fieri solent, onera præstanda cogantur.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex & Semper-Augustus, Officiatis & Procuratoribus, ceterisque fidelibus suis in Uren constitutis, gratiam suam & omne bonum. Mandamus vobis, quatenus monasterium de Vettingen, quod sub nostram protectionem recipimus, auctoritate nostra modis omnibus defensetis; nec in possessiones seu in homines ejusdem Monasterii exactiones seu tallias aliquas faciatis. In locis verò, quæ nostræ attinent Advocatiæ, de quibus nobis servicia fieri consueverunt, volumus quod honestè atque modestè eos tractetis, nec pejoris eos condicionis faciatis, quàm temporibus *a* fundatoris sui fuerunt. Siquidem sub nostra dominatione amphori eos volumus pace, atque securitate gaudere. Datum apud Ezelingen, Nonas Junii, Indictione VI. Regni X.

a. sc. Henric Comitis de Raprechtsuiler, qui monasterium Vettingense fundavit.

EJUSDEM CÆSARIS

Aliud rescriptum, eadem ex causa.

Anno Christi 1234.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex, & Semper-Augustus, fidelibus suis *b* Ministro, & universis hominibus Uraniæ gratiam suam & omne bonum. Cùm ex consueta benivolentia nostra Cistertiensem Ordinem sincerius diligamus, jura & libertates Fratrum ejus volumus inviolabiliter observari. Mandamus vobis sub pœna gratiæ nostræ districtè præcipientes, quatenus ab hominibus, Claustri de Vettingen, in valle Uraniæ constituris, nullam prorsus exactionem, vel precariam requiratis. Quoniam nolumus ut fiat aliqua ratione, sed volumus ut gaudeant omni libertate, qua ab antiquo Ordo & Fratres Cistercienses sunt gavisi. Indubitanter scituris, quòd quicunque vestrûm infringere mandatum nostrum præsumpserit in hac parte, in rebus eum proinde & in corpore puniemus, quia dictum Claustrum sub nostram protectionem & Imperii recepimus specialem. Datum apud Hagehovve, VI. Kalend. Maii, Indictione VII. Regni XI.

b. i. Ammano.

HENRI-

Anno Christi 1234.

HENRICI VII. CÆSARIS
DECRETUM

De argentifodinis, & de custodia ferarum, vulgariter Wildban, legitimo Domino suo addicendis.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Rex & Semper-Augustus, universis Imperii fidelibus, quibus præsens littera fuerit ostensa, gratiam suam & omuem benevolentiam.

1. Ut ad nostros successores perveniant firmiter ea, quæ coram nobis aguntur, litterarum testimonio commendamus, ne tractu temporis à labili hominum memoria evanescaut. Meminerint igitur præsentes, & recognoscant futuri, quòd dilectus Princeps noster Heinricus Basilieusis Episcopus, iu solenni *a* Curia apud Fraueofurtum, coram nobis & Principibus, ubi præsentes eraut cum Advocatis suis, Hermannus Marchio de Baden, & Egino Comes de Friburg, contendentes de argentifodinis, & custodiis sylvarum per Brigaugeam, quod vulgariter Wildbann dicitur, obtiuuit & evicit per privilegium suum, ipsas argeutifodinas & custodias sibi & Ecclesiæ suæ attinere; & ipsum Eginonem Comitem de Friburg eisdem ab ipso & Ecclesia sua legitime infeodatum.

a Comitiis, in quibus ejusmodi causæ Principum & Comitum tractari solebant.

2. Nos itaque considerantes ipsius Principis devotionem, & quod sufficienter testimonio probaverat prælibata suæ Ecclesiæ attinere, memoratum Eginouem per suam approbatam de *b* providentia Consilii nostri misimus iu possessionem bouorum præscriptorum; & eadem ipsi Comiti & heredibus suis Regia autoritate confirmamus. Mandantes, & sub intermiuatione gratiæ nostræ firmissimè præcipimus, ut nulla sit persona, alta vel humilis, ecclesiastica & muudana, quæ antefatum Comitem in memoratis argentifodinis & custodiis ferarum impedire sudeat vel gravare: & qui fecerit, gratia nostra sit exclusus.

b Rex Rom. cognoscit de subfeudis Imperii.

3. Ad hujus etiam fidei evidentiam præsens privilegium ipsi Comiti, sigillo nostro communitum fecimus assignari. Testes sunt hujusmodi:

Siffridus Moguntiueusis,
Thitericus Treverensis } Archiepiscopi.
Egibertus † Halberstatensis,
Evigillus Numburgensis,
Siffridus Ratisbonensis } Episcopi.
Conradus Abbas Sancti Galli.
Albertus Saxoniæ,
Otto *a* Moraviæ } Duces.
Heinricus de Burgovv,
Eberhardus & Otto fratres de Eberstain,
Cunradus Burggravius de Nurmberg,
Heinricus & Albertus fratres de Neiffen,
Comes Wolfframus de Veringen } Comites.
Heinricus & Hermauuus fratres de Waldinberg.
Gerlacus de Buttingen.
Heinricus de Eberstal,
Albertus de Tosvvach.
Rudolphus Hagge.
Eberhardus Dapifer de Waldpurg.
Cuuradus Pincerna de Winterstetin.
Eberhardus de Monte,

† ecl, Havelbergensis.

a. for. Meraniæ.

& alii quam plures. Actum apud Francofurtum, anno Domini M CC XXX IV. decimo quinto Calendarum Martii, indictione septima.

Anno Christi 1237.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

DECRETUM in Regem Romanorum ab Imperatore deficientem ad Papam Romanum.

ANNO Domini M CC XXIX. Imperator FRIDERICUS contra HENRICUM filium Regem Romanorum, qui se in Syriam occupato, Regnum Alemaniæ sibi occupare tentaverat, comitia Moguntiæ coegit: eumque majestatis læsæ, sive quòd partes Pontificis tueri videretur, publico judicio damnatum, cum duobus liberis capi jussit, & apud Marturanum Calabriæ oppidum carceri, tenuissimo victu ad mortem usque addixit.

Anno Christi 1238.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.
LEX DE SARRACENIS.

SARRACENOS, qui utilem nobis operam adversus hostes nostros præbuerunt, salvos ubique in Imperio & Regnis nostris esse volumus.

2. Et quia

2. Et quia digni sunt habiti Imperiali honore, volumus ut magistratibus per Italiam & Siciliam gerendis præfecti quierè & pacificè teneant.

3. Et Christiani, qui se Sarracenis illis opponunt, impunè occidantur. Cæsaroum autem Sarracenorum quæstio, si reus captus non esset, in vicinæ regionis populos habeatur, qui æris summa, ac totidem capitum supplicio mulctabuntur.

ROBERTI COMITIS ATREBATENSIS A PAPA ET CARDINALIBUS ROMANIS in Imperatorem Electi

Anno Christi 1239.

RESPONSUM

De depositione FRIDERICI II. Imperatoris injustè per Papam facta, & renunciatione sua electionis.

DOMINUS *a* Papa scripsit Regi Francorum, solennes eidem Nuncios destinando, significans eidem, ut juberet epistolam suam coram ipso & toto Baronagio Franciæ solenniter & memoriter legi & intelligi. Cujus summa & tenor talis fuisse perhibetur. Noverit dilectus filius Ecclesiæ spiritualis, Illustris *b* Rex & totum Francorum Baronagium, nos deliberatione & contractu diligenti omnium *c* Fratrum nostrorum condemnasse, & à culmine Imperiali abjudicasse FREDERICUM dictum Imperatorem, & ROBERTUM Comitem, fratrem Regis Francorum, loco ipsius elegisse substituendum, quem etiam omnibus nisibus Ecclesia non tantum Romana, sed universalis, duxit non segniter adjuvandum, & efficaciter promovendum. Nullo igitur modo tantam sponte oblatam dignitatem apertis brachiis suscipere pigritemini, ad quam opes & operam abundanter effundemus consequendam. Scelera enim prædicti FREDERICI multiplicia, sicut jam novit mundus, eundem irrestaurabiliter condemnarunt.

a. Gregorius IX.

b. Ludovicus IX. in Sanctorum numerum relatus.

c. sc. Cardinalium.

Ad quod, inito consilio, circumspecta prudentia Francorum respondit: Quo spiritu vel ausu temerario Papa tantum Principem, quo non est major, imò nec par inter Christianos, non convictum vel confessum de objectis sibi criminibus, exhæredavit, & ab apice Imperiali præcipitavit? Qui si meritis suis exigentibus deponendus esset, non nisi per generale Concilium cassandus judicaretur? De transgressionibus suis non est hostibus suis fides adhibenda, quorum Papa dignoscitur esse capitalis. Nobis adhuc insons, imò bonus fuit vicinus, nec quid sinistri vidimus de eo in fidelitate seculari, vel fide Catholica. Scimus autem, quod Domino nostro Jesu Christo fideliter militavit, marinis & bellicis se periculis confidenter opponens. Tantum religionis in Papa non invenimus. Imò qui eum debuit promovisse, & Deo militantem protexisse, eum conatus est absentem confundere, & nequiter supplantare. Nolumus nosmetipsos in tanta pericula præcipitare, ut ipsum FREDERICUM tam potentem impugnemus, quem tot Regna contra nos juvabunt, & causa justa præstabit adminiculum. Quid ad Romanos de prodiga sanguinis nostri effusione, dum modò suæ iræ satisfaceremus? Si eum per nos & alios devicerit, omnes Principes mundi conculcabit, sumens cornua jactantiæ & superbiam, quoniam ipsum FREDERICUM magnum Imperatorem contriverit. Sed ne in vacuum Papale mandatum videamur suscepisse, licet magis constet hoc ob odium Imperatoris, quàm nostri dilectionem ab Ecclesia Romana derivasse, mittemus Nuncios prudentes ex nobis ad Imperatorem, qui quomodo de fide Catholica sentiat, diligenter inquirant, nos super hoc certificaturos. Et si nil nisi sanum invenerint, cur infestandus est? Sin autem, & ipsum, imò etiam ipsum Papam, si malè de Deo senserit, vel quemlibet mortalium usque ad internecionem persequemur. Quæ cum audierunt Nuncii Papales, confusi recesserunt.

Adierunt igitur Dominum Imperatorem Francorum Nuncii solennes, ipsi mandata, quæ à Domino Papa receperunt, seriatim nunciaturi. Quod cum audisset Dominus Imperator, de immanitate odii stupefactus respondit, se esse virum Catholicum, Christianum, sanè de omnibus Orthodoxæ fidei articulis sentientem. & addit: Non placeat Domino meo Jesu Christo, ut unquam recedam à fide magnificorum patrum & antecessorum, sequens vestigia perditorum. Judicet autem Dominus inter me & ipsum, qui me ita per orbem tam nequiter diffamavit. Et tendens manus in cœlum, lachrymis obortis, singultando exclamavit: Deus ultionum Dominus reddat ei retributionem. Et conversus ad Nuncios ait: Amici mei & vicini charissimi, verè, quicquid dicat inimicus meus sititor sanguinis mei, & honoris subversor, credo sicut alius Christianus; & si bellum mihi movere disponitis, non miremini, si me defendam ab insurgentibus in me. Spero enim, quod Deus protector innocentium, me potenter liberabit. Novit enim Deus, quod Papa in favorem mihi rebellium, præcipuè Mediolanensium hæreticorum, contra me levat calcaneum, & insurgit ira-

git iracundus. Sed vobis totus in gratiarum actiones assurgo, quod voluistis ante assensum per responsionem meam de præsenti causa certificari. Ad hæc Nuncii: Nolit Deus, ut unquam ascendat in cor nostrum, ut aliquem Christianum sine manifesta causa impugnemus. Nec nos pulsat ambitio: credimus enim Dominum nostrum Regem Galliæ, quem linea Regii sanguinis provexit ad sceptra Francorum regenda, excellentiorem esse aliquo Imperatore, quem sola electio provehit voluntaria: sufficit Domino Comiti ROBERTO fratrem esse tanti Regis. Et his dictis cum dilectione & gratia Imperiali recesserunt. Et sic in hoc proposito conatus Papalis irritus evasit.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

De juribus ac privilegiis Ducatus Austriæ;

CONFIRMATORIA SENTENTIÆ FRIDERICI I. Imperatoris super controverso Ducatu Bavariæ in Comitiis Ratisponensibus publicatæ.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDVAE Trinitatis, Amen.

Anno Christi 1245. in Comitiis Veronensibus.

FRIDERICUS Secundus divina favente Clementia Romanorum Imperator semper-Augustus, Hierusalem & Siciliæ Rex.

Justis Principum nostrorum petitionibus condescendere cogimur: quas nisi favorabiliter audiremus, obaudire quod justè petitur, per injuriam malè audiremus. Ea propter per præsens privilegium noverit tam præsens ætas, quàm successura posteritas, quòd noster excellentissimus Princeps Fridericus Dux Austriæ & Stiriæ, ac Dominus Carniolæ, dilectus Princeps ac consanguineus noster, quoddam privilegium Divi Augusti Imperatoris quondam FRIDERICI, avi nostri scilicet, memoriæ recolendæ, Heinrico quondam Duci Austriæ proavo suo dudum indultum, nostro culmini præsentavit, supplicans attentiùs, ut ei illud innovare, & omnia, quæ continentur in eo, confirmare de nostra gratia dignaremur, cujus tenor per omnia talis est.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDVAE Trinitatis, Amen.

Anno Christi 1156. in Comitiis Ratisponensibus.

FRIDERICUS divina favente Clementia Romanorum Imperator Semper-Augustus.

1. Quanquam rerum commutatio ex ipsa corporali institutione possit firma consistere; nec ea, quæ legitimè geruntur, ulla valeant refragatione convelli, ne qua tamen rei gestæ ulla possit esse dubietas, Imperialis debet intervenire autoritas.

2. Noverit igitur omnium Christi Imperiique nostri fidelium præsens ætas, & futura posteritas, qualiter nos, ejus cooperante gratia, à quo cœlitùs pax missa est hominibus super terram, in generali nostra Curia Ratisponæ, in nativitate sanctæ Mariæ celebrata, in præsentia multorum religiosorum & Catholicorum Principum, litem & controversiam, quæ inter nostrum patruum Heinricum Ducem Austriæ, & inter nepotem nostrum charissimum Heinricum Ducem Saxoniæ, diu agitata extitit super Ducatu Bavariæ, & super Marchia à superiori fluminis parte Anasi, terminavimus hoc modo: quòd Dux Austriæ resignavit nobis Ducatum Bavariæ & dictam Marchiam, quas tenebat. Qua resignatione facta, mox eundem Ducatum Bavariæ in beneficiom contulimus Duci Saxoniæ. Prædictus verò Dux Saxoniæ cessit & renunciavit omni juri & actioni, quas habebat ad dictam Marchiam cum omnibus suis juribus & beneficiis.

3. Ne autem in hoc facto honor & gloria patrui nostri charissimi aliquatenus minuatur, de consilio & judicio Principum, illustri Uladislao Duce Bohemiæ sententiam promulgante, quam cæteri Principes approbant, Marchionatum Austriæ & dictam Marchiam supra Anasum, commutavimus in Ducatum, eundemque Ducatum cum subscriptis juribus, privilegiis, & gratiis omnibus liberalitate Cæsarea contulimus Henrico prædicto patruo nostro charissimo, prænobili suæ uxori Theodoræ, & liberis eorundem, ob singularem favorem, quo erga dilectissimum patruum nostrum Heinricum Austriæ Ducem, ejus conthoralem prænobilem Theodoram, & eorum successores, nec non erga terram Austriæ, quæ clypeus & cor sacri Romani Imperii esse dinoscitur, afficimur, de consilio & assensu Principum Imperii, dictis conjugibus, eorum in eodem Ducatu successoribus, nec non prætractæ terræ Austriæ subnotatas constitutiones, concessiones, & indulta authoritate Imperiali in jura plena & perpetua redactas, donavimus liberaliter vigore præsentium, & donamus.

4. Primò quidem, quòd Dux Austriæ quibusvis subsidiis & servitiis non tenetur, nec esse de-

esse debet obnoxius sacro Romano Imperio, nec cuiquam alteri, nisi ea de sui arbitrii libertate fecerit: eo excepto duntaxat, quòd Imperio servire tenebitur in Hungariam duodecim viris armatis per mensem unum sub expensis propriis, in ejus rei evidentiam, ut Princeps Imperii agnoscatur.

4. Nec pro conducendis feudis requirere seu accedere debet Imperium extra metas Austriæ, verùm in terra Austriæ sibi debentur sua feuda conferri per Imperium & locari. Quod si sibi denegaretur, ab Imperio requirat, exigat literatoriè trina vice. quo facto, justè possidebit sua feuda, sine offensa Imperii, ac si ea corporaliter conduxisset.

5. Dux etiam Austriæ non tenetur aliquam Curiam accedere, edictam per Imperium, seu quemvis alium, nisi ultrò de sua fecerit voluntate.

6. Imperium quoque nullum feudum habere debet Austriæ in Ducatu. Si verò Princeps aliquis, vel alterius status persona, nobilis vel ignobilis, cujuscunque conditionis existat, habetet in dicto Ducatu possessiones ab ipso jure feudali dependentes, has nulli locet seu conferat, nisi eas priùs conduxerit à Duce Austriæ memorato: cujus contrarium si fecerit, eadem feuda ad Ducem Austriæ devoluta liberè sibi extunc jure proprietaris & directi dominii pertinebunt, Principibus Ecclesiasticis & Monasteriis exceptis duntaxat in hoc casu.

7. Cuncta etiam secularia judicia, bannum sylvestrium & ferinarum, piscinæ & nemora in Ducatu Austriæ, debent jure feudali à Duce Austriæ dependere.

8. Etiam debet Dux Austriæ de nullis oppositionibus vel objectis quibuscunque, nec coram Imperio, nec aliis quibuslibet, cuiquam respondere, nisi id sua propria & spontanea voluerit facere libertate. Sed si voluerit unum locare, poterit de vasallis seu homologus, & coram illo secundum terminos præfixos parere potest & debet justitiæ complemento.

9. Insuper potest idem Dux Austriæ, cùm impugnatus fuerit ab aliquo de duello, per unum idoneum non in enormitatis macula detentum vices suas prorsus supplere. & * illum ipse eadem die seu Princeps vel alius quisquam pro alicujus nota infamiæ non potest impetere, nec debet impugnari. * al. illam.

10. Præterea quicquid Dux Austriæ in terris suis seu districtibus seu fecerit vel statuerit, hoc Imperium nec alia potentia modis seu viis quibuscunque debet alio quoquo modo in posterum commutare.

11. Et si, quod Deus avertat, Dux Austriæ sine hærede filio decesserit, idem Ducatus ad seniorem filiam, quam reliquerit, devolvatur.

12. Inter Duces Austriæ qui senior fuerit, dominium habeat dictæ terræ. Ad cujus etiam seniorem filium jure hæreditario deducatur: ita tamen, quod ab ejusdem sanguinis stipite non recedat, nec Ducatus Austriæ ullo unquam tempore divisionis alicujus recipiat sectionem. Primogenitura.

13. Si quis in dicto Ducatu residens, vel in eo possessiones habens, fecerit contra Ducem Austriæ occultè vel publicè, est dicto Duci in rebus & corpore sine gratia condemnatus.

14. Imperium dicto Duci Austriæ contra omnes suos injuriatores debet auxiliari & succurrere quoad justiciam assequatur.

15. Dux Austriæ Principali indutus veste, suppósito pileo Ducali, circundato serto pinnito, baculum habens in manibus, equo insidens, & insuper more aliorum Principum Imperii, conducere ab Imperio feuda sua debet.

16. Dicti Ducis institutionibus & destitutionibus in Ducatu Austriæ suo est parendum.

17. Et potest in terris suis omnibus tenere Judæos, & usurarios publicos, quos vulgus vocat genvettefchin, sine Imperii molestia & offensa.

18. Si quibusvis Imperii Curiis publicis Dux Austriæ præsens fuerit, unus de Palatinis Archiducibus est censendus: & nihilo minus in consessu & incessu ad latus dextrum Imperii, post Electores Principes obtineat primum locum.

19. Dux Austriæ donandi & deputandi terras suas cuicunque voluerit, habere debet potestatem liberam, si (quod absit) sine hæredibus liberis decederet: nec in hoc per Imperium debet aliqualiter impediri.

20. Præfatus quoque Ducatus Austriæ habere debet omnia & singula jura, privilegia, & indulta, quæ obtinere reliqui Principatus Imperii dinoscuntur.

21. Volumus etiam, ut si districtus & ditiones dicti Ducatus ampliati fuerint ex hæreditatibus, donationibus, emptionibus, deputationibus, vel quibusvis aliis devolutionum successibus, præfata jura, privilegia, & indulta, ad augmentum dicti dominii Austriæ plenariè referantur.

22. Et ut hæc nostra Imperialis constitutio omni ævo firma & inconvulsa permaneat, præsentes literas scribi, & sigilli nostri impressione fecimus insigniri, adhibitis idoneis testibus, quorum nomina sunt hæc:

Pilegrinus Patriarcha Aquileiensis.
Eberhardus Archiepiscopus Salisburgensis.

Ottho Frisingensis Episcopus.
Chunradus Bathavensis Episcopus.
Eberhardus Babenbergensis Episcopus.
Hartmannus Brixinensis Episcopus.
a Hartwicus Ratisponensis & Tridentinensis Episcopus.
Dominus Welffo Dux Spoletæ.
Chunradus frater Imperatoris.
Fridericus Palatinus Rheni, filius Regis Chunradi.
Heinricus Dux Charinthiæ.
Marchio Engelbertus de Histria.
Marchio Albertus de Stadenn.
Marchio b Deopaldus de Vochburg.
c Hermannus Palatinus Comes de Rheno.
Ottho Comes Palatinus & Frater ejus Fridericus de Schiernn, & Witelspach.
Eberhardus Comes de Sultzbach.
Rudolfus Comes de Sweinsheut.
d Albertus Comes Hallensis.
Eberhardus Comes de Purchausen.
N. Comes de Putina.
N. Comes de Peilstain. & quàm plures &c. signum Domini FRIDERICI Imp. invictissimi.

a. al. Heinricus.
b. al. Dietpoldus.
c. al. Heinricus Comes Palatinus Rheni.
d. al. Engelbrechtus.

Ego Reynaldus Cancellarius vice Arnoldi Moguntinensis Archiepiscopi & Archicancellarii recognovi, regnante Domino FRIDERICO Romanorum Imperatore Augusto, in Christo. Datum Ratisponæ, quintodecimo Kalend. Octobris, indictione quarta, anno Dominicæ incarnationis M. C. e LVI. feliciter, Amen. Anno regni ejus f quinto, Imperii secundo.

e. al. codd. LXVI.
f. al. codd. quarto.

23. Nos itaque qui fidem & obsequia nostrorum Principum non patimur irremunerata transire, attendentes fidem puram & devotionem synceram, quam prædictus Princeps ad Majestatis nostræ personam & sacrum Imperium habet, pro gratis quoque servitiis, quæ nobis & Imperio exhibuit hactenus fideliter & devote, & quæ exhibere poterit ut inanteà gratiora, ipsius supplicationibus favorabiliter inclinati, suprà scriptum privilegium D. Augusti avi nostri prædicti huic nostro privilegio de verbo ad verbum inseri jussimus, omnia, quæ continentur in eo, de Imperialis præeminentiæ nostræ gratia confirmantes. Igitur competit etiam nostro Imperiali Imperio, illustri Principi nostro prædilecto Friderico, speciali gratia gratiando.

24. Quapropter concedimus ei, & damus eidem illustri Principi Duci Austriæ hæc subscripta, ad habendum pro jure plenario, ut nullus suorum feudalium, aut suarum terrarum inhabitantium, vel possidentium, nulli alteri aliquid juris obediat, excepto etiam sibimetipso nostro prædilecto Friderico Principi Duci Austriæ, ac suas vices supplentibus, sive potestatem habentibus.

25. Concedimus etiam nostro illustri Principi Duci Austriæ crucem nostri diadematis suo Principali pileo sufferendam.

26. Volumus etiam, ut dictus Dux Austriæ omnia sua feudalia sive jura liberaliter suscipiat, datione sine omni.

27. Igitur jura omnia præscripta illustris Dux Austriæ ritè & liberalíter tenere debeat, in omnibus suis terris, quas jam possidet, & in futurum possidebit.

28. Statuimus igitur & Imperiali sancimus edicto, quatenus nullus Rex, nullus Marchio, nullus Princeps, nullus Comes, nullus Prælatus, nulla denique persona alta vel humilis, Ecclesiastica vel Mundana, contra præsentis innovationis & confirmationis nostræ tenorem venire præsumat. Quod qui præsumpserit, indignationem nostri culminis & pœnam mille librarum auri se novetit incurrisse: quarum medietas Cameræ, reliqua verò parti passæ injuriam applicetur.

29. Ad hujus igitur innovationis & confirmationis nostræ futuram memoriam & robur perpetuò valiturum, præsens privilegium fieri, & Bulla Aurea typario nostræ Majestatis impressa, jussimus communiri. Hujus testes sunt:

Conradus Frisingensis Episcopus.
Henricus Bambergensis Electus.
Fridericus filius Illustris Regis Castellæ, [Senator Romani Imperij.]
Rudolphus Nobilis Comes de Habspurg.
Rodomerus Comes de Helffenstain.
Albertus de Nifen, & alii quàm plures, &c.

Signum Domini FRIDERICI Secundi Romanorum Imperatoris invictissimi.

Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis M. C C. XL V. Mense Junio, tertia indictione Imperante Domino nostro FRIDERICO gloriosissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Hierusalem & Siciliæ Rege: Romani Imperii ejus anno vigesimo quinto, Regni Hierusalem vicesimo pri-

mo primo, Regni verò Siciliæ quadragesimo septimo. Datum Veronæ, anno, mense, & indictione prædictis.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

FORMULA

De jure ac privilegio Regis in Imperio.

FRIDERICUS Duci Austriæ & Styriæ, suo dilecto Principi & Comiti Carniolæ, gratiam suam & omne bonum. De fulgore throni Cæsarei, velut ex Sole radij, sic cæteræ prodeunt dignitates, ut primæ lucis integritas minorati luminis non sentiat detrimenta; tantoque magis Imperiale sceptrum extollitur, tanto cura regiminis à sollicitudinibus relevatur, quanto tribunal ipsius dignioris in circuitu circumspicit *a* contribules regiones. Hac igitur consideratione commoniti, qui cœlesti providentia Romani Imperij moderamur habenas, solij nostri decus tam veterum dignitatum ornatibus consovemus, quam novis honoribus ampliamus. a. al. confimiles.

2. Tuis igitur Devotissime Princeps noster, supplicationibus favorabiliter inclinati, nec minus ad exaltationem honoris sacri Imperij nostri respectum habentes, de infrascriptorum Principum nostrorum consilio, videlicet

Conradi Ratisponensis Episcopi,
† Henrici Wormaciensis Episcopi, † al. Ludovici.
Henrici Bambergensis Electi,
& O...... * Brixiensis Electi: * Leg. Brixinensis.
F..... Abbatis Campidonensis:
G.... Abbatis *b* Cluniacensis: b. al. Cliviacensis.
Ottonis Ducis *c* Moraviæ, c. for. Meraniæ.
& B..... Ducis Bavariæ;

Ducatus Austriæ & Styriæ cum pertinentiis suis & terminis, quos hactenus habuerunt, ad nomen & honorem Regni transferentes, te hactenus prædictorum Ducatuum Ducem, de potestatis nostræ plenitudine & magnificentia Principali, promovemus in Regem, eisdem libertatibus & immunitatibus & juribus prædictum Regnum tuum præsentis epigrammatis auctoritate dotantes, quæ Regiam deceant dignitatem: ut tamen ex honore, quem tibi libenter addicimus, nihil honoris vel juris nostri Diadematis aut Imperij subtrahatur: quin immo sicut hactenus tanquam Dux, Princeps & fidelis noster extiteras, sic in posterum Regis decoratus honore, tu & successores tui legitimi, Principes fideles & devoti nobis & successoribus nostris in imperio perpetuò persistatis.

3. Nihilque propterea juri vel honori Imperij in prædictis Regno & terris tuis omninò depereat vel decrescat, quæ hactenus habuit in eisdem, eo specialiter & nominatim expresso, quòd successores tui non per electionem Prælatorum, Ducum, Comitum aut quorumlibet Nobilium eligantur in Regem, sed semper major natu seu senior ex generatione tua, ex te & successoribus tuis legitimè descendentes, in ipso Regno succedant. Nullusque ex eis coronam aut consecrationem in prædicto Regno tuo de manu * cuiusquam accipiat, sed à nobis & successoribus tantùm in Curia nostra, vel ab his, qui speciale mandatum à nobis super hoc habeant, coronationis & consecrationis munus & decus pro tempore consequentur. Alij verò hæredes minores natu non habeant aliud, nisi quod ex Regis gratia poterunt obtinere. * innuit Papam.

4. Illud etiam juri Regio & honori coniungimus, ut si quis Comes, Nobilis, vel ministerialis, aut Miles de Regno tuo contra te & successores tuos, & terram tuam forsitan excesserit, & pro suo excessu castrum vel munitiones suas ab excedente eo per te vel per nunctios tuos peti contingerit, ipseque negaverit, assignare ipsum, ex jure Regiæ dignitatis per sententiam Curiæ tuæ bannire & forbannire valeas, ipsumque extra legem facere, omni juris suffragio, prout est moris Imperii, cariturum.

5. Cæterum, ut pacem & justiciam, quæ sunt Regnorum omnium fundamenta, possis in prædicto Regno tuo constantiùs confovere, præsentium tibi auctoritate concedimus, ut si quis in prædicto regno manifestus extiterit malefactor, tuo videlicet aut Curiæ tuæ justo judicio condempnetur. Cumque aliquis de prædicto Regno tenuerit, foverit vel defenderit eundem, & requisitus tuo judicio noluerit assignare, eadem pœna puniri debeat receptator; eademque defensor, qua malefactor ipse, puniri deberet.

6. Ad decus præterea Regni tui, præsentis privilegii auctoritate promittimus, ut de provincia Carniolæ Ducatum facias, immediatè tibi, & per te nobis & successoribus nostris & Imperio responsurum: & ut in Ducatu ipso cognatum tuum, fidelem nostrum, in Ducem valeas promovere, plenam tibi concedimus potestatem.

Ad cujus rei memoriam & robur perpetuò valiturum, præsens privilegium fieri, & Bulla nostra aurea, typario nostræ Majestatis impressa, jussimus communiri.

Anno Christi 1245.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

DIPLOMA

De usurpatione Papæ Romani in jurisdictione & auctoritate seculari: & quòd Papa non possit instituere aut destituere Imperatorem, Reges ac Principes.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator semper-Augustus, Hierusalem & Siciliæ Rex, Universis præsentes literas inspecturis per Regnum Franciæ constitutis, dilectis sibi, salutem, & omne bonum.

1. Cùm per aliquos retroactos Romanæ sedis Antistites, & præsentem, nos & alios Reges, Principes orbis, & Nobiles, Regna, Principatus, honores quoslibet, & Jurisdictionem habentes, gravatos merito censeamus, ex eo quod ipsi contra Deum, & Justitiam, posse sibi jurisdictionem & auctoritatem usurpant instituendi & destituendi, seu removendi ab Imperio, Regnis, Principatibus, & honoribus suis Imperatores, Reges, & Principes, seu quoscunque Magnates, temporalem auctoritatem in eos temporaliter exercendo, absolvendo etiam à sacramentis, quibus Dominis suis vasalli tenentur, contra dominos, excommunicationis tantummodo sententia promulgata.

2. Quodque quæstione sive dissensione, inter dominos & vasallos, seu inter duos Nobiles & vicinos in vicem contendentes, prout assolet, emergente, prædicti summi Pontifices ad petitionem unius partis tantummodo partes suas temporaliter interponunt, volendo ipsos invitos in se compromittere, vel aliter ad concordiam coërcere, & alligando se fidelibus contra dominos, aut uni de partibus supradictis, quòd non prius pacem cum aliis faciant quàm alligatos sibi ponant in pace, recipiendo similiter promissionem de non faciendo pacem cum dominis à vasallis.

3. Item in eo quod prædicti summi Pontifices, in præjudicium jurisdictionis, & honoris Regum, & Principum prædictorum, ad petitionem Clericorum, seu Laicorum, cognitionem causarum de rebus temporalibus, possessionibus feudalibus, seu burgensalicis, in Ecclesiastico foro tractandas recipiunt, & committunt.

4. Ecce quod nos ad prædictam injuriam documentis evidentibus ostendendam, & ipsam à nobis in eis rationabiliter removendam, Magistrum Petrum de Vinea, magnæ Curiæ nostræ Judicem, & G. de Ocra Clericum, dilectos fideles nostros, ad LUDOVICUM Illustrem Regem Francorum, carissimum amicum nostrum providimus destinandos, affectuosè rogantes, ac ob tuitionem & conservationem jurium nostrorum, & Imperii, Regum aliorum, & Principum, seu quorumcunque Nobilium efficaciter requirentes eundem, ut congregatis coram se Laicis Paribus regni sui, aliisque Nobilibus tanto negotio opportunis, per se cum eis super omnibus prædictis & singulis audiat jura nostra.

5. Cæterum si ipse prædicta non duxerit assumenda, cùm nos, qui auctore Domino Romani Imperii, Regnorum Hierusalem & Siciliæ moderamur habenas, tam enormem injuriam, & tam informem usurpationem diebus nostris tolerare nolimus, Regem eundem justa precum intercessione rogamus, quatenus nobis causam nostram, suam, & aliorum Principum, viriliter prosequentibus se contrarium non opponat; nec de Regno suos aliquos Laicos, seu Clericos, temporaliter nobis opponi permittat; nullumque præsenti summo Pontifici, seu successoribus suis, contra nos, discrimine præsenti durante, in Regno, vel de Regno suo præsidium seu receptaculum tribuat, aut tribui patiatur.

6. Porro si forsitan Rex prædictus unà cum Paribus & Nobilibus Regni sui, prout tantum Regem & Regnum condecet, partes suas interponendas viderit in prædictis, summumque Pontificem sive per justitiæ debitum, vel modo quolibet, ad istud induxerit ut vellit prædicta gravamina nobis, & aliis Christianis Primatibus inrogata, & id specialiter, quod contra nos nuper in Lugdunensi Concilio statuit, quatenus de facto processit, cum prorsus de jure non valeat, revocare.

7. Nos ob honorem & reverentiam Dei & Redemptoris nostri, nec non ob amorem, quem ad Regem & Regnum Franciæ præ cæteris singularem habemus, causam, quæ inter nos, & Summum Pontificem vertitur supradictum, quatenus contingit eandem, in manibus ponimus Regis ejusdem; parati omnia, quæcunque per nos idem Rex de Consilio Parium, Nobiliumque suorum visis & diligenter auditis nostris & Imperii juribus, Ecclesiæ viderit emendanda, corrigere, & in statum debitum integrè reformare, ac deinde pace per hoc inter nos, & Ecclesiam procedente, & reliquis Longobardorum, prout tenentur & debent, vel ad mandatum nostrum & Imperii redeuntibus, vel prorsus ab Ecclesiæ defensione seclusis; promptos nos offerimus, & paratos, vel prædicto Rege ad defensionem Christianitatis & statum pacificum conservandum in Cismarinis partibus remanente, vel unà cum eo, si hoc melius viderit eligendum, ad Transmarinas partes per nos, aut CONRADUM Carissimum filium nostrum Romanorum in Regem electum, & Regni Hierosolimitani heredem, omine prospero transfretare, ad hoc nos obligantes specialiter & expressim: quòd vel cum Rege Franciæ sive sine eo terram totam Hierosolimitanam, & quicquid unquam à diebus antiquis Regno Hierosolimitano pertinuit, ad proprietatem & ditionem regni ipsius, & Christianitatis cultum; nostris, Imperii, & regnorum nostrorum viribus, laboribus, & sumptibus curabimus revocare. Nihilominus tamen, si fortè (quod absit) discrimen præsentis discordiæ inter nos, Ecclesiam, & Lombardos durare contigerit, prædicto Regi, ac omni-

ac omnibus Crucesignatis, cum eo quatenus præsentium negotiorum & temporum qualitas patitur,& tempestas, præsidia nostra, terra marique tam in navibus, quàm victualibus,promtis affectibus offerimus per præsentes; superque omnibus & singulis supradictis,quæ præsentium series continet literarum, auctoritatem & mandatum plenum prædictis Magistro Petro de Vinea,& C. de Ocra duximus conferendum, ratum habentes,& firmum, quicquid per eosdem in his pro parte nostri culminis extiterit ordinatum.

Datum Cremonæ vicesimo secundo Septembris, quartæ indictionis.

PROCESSUS IN WILHELMI REGIS ROMANORUM INAUGURATIONE AQUISGRANENSI OBSERVATUS, ANNO MCCXLIX.

Anno Christi 1249.

ANNO Dominicæ Nativitatis MCCXLIX. WILHELMUS Comes Hollandiæ, apud villam Woroich in Regem Romanorum à Principibus electus, Aquisgrani ad Kalendas Novembres,in festo Omnium Sanctorum,per duos Episcopos Mindensem & Monasteriensem,benedicendum Archiepiscopo Coloniensi in templo præsentatum; duo alii Episcopi Trajectensis & Leodiensis, in modum Diaconi dalmaticâ induerunt, quem præfatus Conradus Archiepiscopus cum magna solennitate in Regem Romanorum unxit & coronavit.

Ex Trithemii Chron. Hirsaug. fol. 188.

2. Consecratione autem peracta, idem Archiepiscopus locavit eum in sedem Regni, dicens: *Super thronum sedis gloriosæ sedeas,& judicium & justitiam in terra facias.*

3. Christianus Archiepiscopus Moguntinus cum oleo sanctificato dexteram ejus foris iounxit, dicens: *Consecrare te dignetur omnipotens Deus in Regem Romanorum, qui David per manum Samuelis Prophetæ inungi jussit super populum Hebræorum.*

4. Arnoldus Archiepiscopus Treverorum manus super caput ejus imposuit, dicens: *Descendat in te spiritus sapientiæ, intelligentiæ,scientiæ, pietatis,fortitudinis & consilii, repleatisq; spiritu timoris Domini.*

5. Ludovicus Comes Palatinus Rheni, Archidapifer Regni globum aureum in manus illius posuit,dicens: *Accipe globum sphæricum, ut omnes terræ nationes Romano Imperio subjicias,& AUGUSTUS gloriosus appellari valeas.*

6. Marchio Brandenburgensis, Camerarius Regis,anoulum in manum tradidit,dicens: *Accipe signaculum Monarchiæ,ut Romanum Imperium in suo vigore conserves,& invicta virtute ab omni Barbarorum incursione defendas.*

7. Dux Saxoniæ,Regis Ensifer, gladium ei dedit, dicens: *Accipe sceptrum Regium, ut rebelles severa correptione potenter affligas, omnesq; benevolos in tranquilla pace gubernes.*

8. Rex autem Bohemiæ,Pincerna Imperii, de consensu Archiepiscopi Coloniensis coronam argenteam capiti Regis imposuit, dicens: *Accipe diadema splendidum,ut sis virtuosis actibus adeo coruscus in terris, quatenus merearis coronam æternæ felicitatis habere in cœlis; Amen.*

9. Posthæc omnes inferiorum partium Principes,& Nobiles obedientiam ei præstiterunt.

FRIDERICI II. IMPER. AUG. ORDINATIO TESTAMENTARIA.

Anno Christi 1251.

EGO FRIDERICUS in primis relinquo pro anima mea, centiesmille uncias auri pro Terra sancta sanctæ Romanæ Ecclesiæ recuperanda,expendenda & exponenda ad voluntatem filii mei CONRADI.

2. Item volo, quòd omnia malè ablata restituantur.

3. Item, omnes captivos de Imperio & Regno relinquo liberos, exceptis proditoribus tantum.

4. Item,relinquo totam terram Ecclesiæ liberam, & volo quòd jura Ecclesiæ restituantur.

5. Item, meum hæredem relinquo, CONRADUM in Imperio Romano,& Regno Siciliæ.

6. Item,relinquo filio meo HENRICO Regnum Hierosolymitanum, & decem millia unciarum,secundum voluntatem CONRADI filii mei.

7. Item, nepoti meo filio scilicet filii mei HENRICI, relinquo Ducatum Austriæ, & decem millia unciarum auri.

8. Item, MANFREDUM filium meum relinquo Ballivum CONRADI in Imperium, à Papia & citra, & Regno Siciliæ, usque ad XXX, annos, excepto quando CONRADUS erit præsens.

9. Item, sepulturam meam eligo apud Panormum, ubi jacuit Rex WILLIELMUS.........

Anno Christi 1255.

ALPHONSI IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

DE OFFICIO BONI REGIS.

ALPHONSUS Dei gratia Electus Romanorum Rex,& Rex Castellæ, Legionis, Galleciæ, Toleti, Murciæ, Cordubæ & Jehenni, Henrico Illustri Regi Anglorum S. Cùm audissemus de moribus tuis,condoluimus in spiritu benignitatis & discretionis. Ideo hortamur te amicè, ut exemplo bonorum Regum ac Principum, quorum titulus ab antiquo talis est: *Erit agnus domesticis & suis commilitonibus, & leo exteris & rebellibus*; talia sequaris,nec sis amplius tuorum oppressor, & alienorum receptor & alimentator. Vale.

Ann. 1257.

RICHARDI IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

Ne bona ad Ecclesiam devoluta à consuetis tributis eximantur: & de aliis capitulis.

RICHARDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, Consulibus & Civibus de N. &c.

1. Specialiter duximus indulgendum, ne aliquis civium filiam vel neptem sive consanguineam in uxorem alieni tradere per nos absque suo pleno consensu aliquatenus compellatur.

2. Insuper quod nullus civium per nos vel per aliquem alium nostro nomine pro aliqua pecunia extorquenda singulariter ab ipso aliquatenus capiatur.

3. Ad hæc statuimus & mandamus, ut omnia bona & prædia, quæ hactenus cum civibus precariam Imperio persolvebant, quomodocunque ad loca religiosorum vel personas alias Ecclesiasticas vel * mundanas prædicta bona devolvi & transferri contingat, bona ipsa ad solvendam precariam, sicut antè, nihilominus teneantur.

* i. e. Principes, Comites, Barones, Nobiles.

Datum Moguntiæ VIII. die Septembris, Indict. XV. anno Domini MCCLVII. Regni verò nostri anno primo.

Anno Christi 1260.

RICHARDI IMPER. AUG.

EDICTUM

DE VIARUM CUSTODIA ET SECURITATE.

BRAVA Domini Regis, eo tamen absente, emanavit ad omnes Duces, Comites & Præfectos, in quorum Ducatibus, Comitatibus & Ballivis solebant viatoribus imminere pericula, ut omnes passus periculosos, tam in viis, cooeavis, & boscis, & haijs, quàm aliis pacis Regiæ perturbationibus faciant videri, & in continenti aut per Dominos locorum aut per semetipsos emendari.

Anno Christi 1262.

RICHARDI IMPER. AUG.

EDICTUM

Quo Civitas Imperialis Tigurina ab iniqua proscriptione eximitur, & Imperio asseritur.

RICHARDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, universis Romani Imperii fidelibus gratiam suam & omne bonum. Sane fideli relatione pervenit ad nostræ Serenitatis auditum, quòd CONRADINUS, olim CONRADI Regis filius, qui se Ducem Sueviæ nominat, ea non contentus injuria, quòd in vanum sibi gloriam alienam usurpat, insuper & cives nostros Turicenses, in nostro & Imperii gremio speciali collocatos, nec ad Ducatum eundem, sed ad Imperium, prout stabilivit antiquitas, & modernitas adprobavit, immediatè spectantes, tanquam subessent memorato Ducatui, proscriptionis de facto (cùm nullo penitus jure posset) sententiam promulgavit. Nos cautelam eisdem civibus (ne aliquid in simplicium oculis eos infamiæ nubilum decoloret) prædictam proscriptionis sententiam, utpote omni robore vacuam, authoritate Regia, ex plenitudine potestatis nostræ denuociamus omninò earere viribus, & decernimus esse nullam, Datæ Hagenoæ, XX. die Novembris, Indict. V. anno Domini MCCLXII. Regni nostri VI.

Anno Christi 1264.

RICHARDI IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

AD DIFFIDATORES REGIS ANGLIÆ.

RICHARDUS Dei gratia Romanorum Rex, Semper Augustus, & EADVVARDUS Illustris Regis Angliæ primogenitus, cæteriq; Barones omnes & Nobiles, prædicto Regi Angliæ constanter sinceræ

ſinceræ fidei & devotionis operibus adhærentes, Simoni de Monteforti, Gilberto de Clara cæteriſq; univerſis & ſingulis perfidiæ ſuæ complicibus.

1. Ex literis veſtris, quas Illuſtri Regi Angliæ, fratri, patri, & Dominn noſtro chariſſimo tranſmiſiſtis, accepimus nos diffidatos à vobis, quamvis hujusmodi verbalis diffidatio ſatisfuit ante nobis realiter veſtra hoſtili in rerum noſtrarum incendiis, & bonorum noſtrorum depopulationibus, perſequutione jam probata. Nos igitur vos ſcire volumus, vos à nobis univerſis & ſingulis, tanquam hoſtes publicos, ab hoſtibus diffidatos. Qui deinceps perſonarum veſtrarum & rerum diſpendiis, ubicunque nobis ad hoc facultas affuerit, totis viribus inſiſtemus.

2. De hoc autem, quod falsò nobis imponitis, quòd nec fidele nec bonum conſilium Regi Domino veſtro damus, nequaquam verum dicitis. Et ſi vos, Domine Simon de Mooteforti, vel Gilberte de Clara, velitis hoc idem in Curia Domini Regis aſſerere, parati ſumus ſecurum veniendi ad dictam Curiam procurare conductum, & noſtræ ſuper hoc innocentiæ veritatem, & veſtrum, ſicut perfidorum proditorum, mendacium declarare per alium nobilitate & genere vobis parem. Omnes autem nos contenti ſumus prædictorum Dominorum ſigillis, videlicet Romanorum Regis, & Domini EADWARDI. Datum apud Levves, 12. die Maij, anno Domini 1264.

CONRADI V. REGIS ROMANORUM &c.

Anno Christi 1268.

EDICTUM

De Injuriis ſibi per Pontifices Romanos illatis.

CONRADUS * Secundus Dei gratia Jeruſalem & Siciliæ Rex, ac Dux Svveviæ univerſis ſacri Principibus Imperii.

Vulgo dicitur CONRADINUS.

1. Ex habundantia cordis os loquitur, & injuriæ nobis illatæ violentia reſerat hoſtium labiorum, quam nequivimus nullatenus patienciæ ſilentio præterire; ſalva tamen in omnibus Eccleſiæ Catholicæ, quam cultu ſacro & debita reverentia toto corde & corpore veneramur, quod ad noſtram cautelam ulteriùs inſidias, verſutias, aſtus, faſtusque altius formidantes coram Deo, qui corda ſcrutatur omnium, coram vobis & Chriſtianis publicè proteſtantes.

2. Cum enim magnificus Rex Conradus, divæ memoriæ pater noſter, teſtamento ſolempniter condito, quodam tempore mortis ſuæ, nos tenellum infantulum in cunabulis vagientem, nondum à nutricis uberibus ablactatum, in manibus ſanctæ matris Eccleſiæ reliquiſſet, ſperans quòd nos benignè ſuſciperet, & in brachiis caritatis tractaret ſuſceptum, & tractatum favorabiliter honoribus promoveret. Sed audite, qualiter iſte Summus Pontifex, qui erat dictus Innocentius, nocuit innoceoti. Nam repente plus quàm decuerit Papam, ut ardentibus deſideriis æſtuabat, quod à patre noſtro in parte remanſerat, & pro nobis pacificè tenebatur, hereditarium regnum noſtrum, quod dudum antiquitùs progenitores noſtri propriis aſſecutum ſanguinibus cum multis quæſivere laboribus, quæſitum poſſidere diutiùs, & poſſeſſum variis decoraverunt ornatibus, & diverſis decoribus ornaverunt, invaſit perſonabiliter cum exercitu numeroſo, & ſub prætextu licito, quod ſe noſtrum in eo bajulum prætendebat, totum ſuo dominio vindicavit confeſtim. verumtamen apprehenſa poſſeſſione prævium intentionis nephandæ propoſitum manifeſtans, & dicti regni tamquã in ejus Regem in ſe præcisè transferens poteſtatem, paulatim nomen ibidem delere noſtrum, extinguere fidem noſtram, & jura populi Regis ſuffocare perpetuò ſatagebat: adeò quod de nobis non ſinebat ibi fieri mentionem; & in terras noſtras munificè diſtribuere cœpit in ſuos conſanguineos & nepotes, velut qui corrigias partiebatur in amplas corium alienum. Ecce qualem in nobis, proh dolor, in nobis exercuit pietatem; Ecce quomodo noſtræ tutelæ decenter officio ſatisfecit. O ſæva patris acerbitas, quæ filium ſine fraude dotis vel filium ſuis curis expoſitum ſine cura poſtpoſuit, qui filium innoxium, ſed potius obnoxium exheredationis pœna perpetua condempnavit.

3. Poſtmodùm verò cùm ille patruus noſter Manfredus Tarentinus Princeps, qui ſorte fide bona pro oobis à principio laborabat, ſufferre diutiùs tantam nequiciam nequiviſſet, potenter reſumſit denuò cauſam noſtram, & ſub ſpecie fidelitatis noſtræ & ſub noſtro titulo bajulatus, poſt multos belli ſtrepitus, poſt diros conflictus, poſt altercationes innumeras, ipſum regnum non propter eorum injuriam directorum ab Eccleſia manibus violenter eripuit, & illud aliquamdiu ſub fide noſtra reſervavit. Qui tandem ſuccedentibus proſperis, quæ frequenter hominum animos ſolent ad inſolentias alterare, oblitus ſui ſanguinis, oblitus Domini naturalis, fide (ſed ſi fidem habuerat) in perfidiam permutata reciprocavit ad ſe negocium dicti regni. Mentitus eſt regnicolis mortem noſtram, & ſophiſticans in eo ſe Dominum, Pſeudoregem ſe fecit, ibi nobis ex hujuſmodi fraudulentia ſupplantaris. Et ibi fuit error pejor priore. Nam graviorem ſe fecit in eo nobis adverſitas præterita reditura. Oh dolor, oh nephas, oh miſeria pupillorum, quibus inde prius offenſio oritur, unde defenſio ſperabatur! O cæca cupido dominii temporalis, quâ ſacra Pontificis, & conſanguinei lenitas ad iniquam fallaciam ſeducuntur!

Papæ fallacia & fraudulentia propter dominium temporale.

4. Exceſſu prædicto taliter ab eodem Manſredo temerè perpetrato, licet bonæ memoriæ Dominus

minus Alexander, qui jam in sede Apostolica præsidebat, contra illum graviter indignatus, non quod à nobis subtraxerat, sed quod ab eis extorserat regnum nostrum, in ejus confusionem vehementer intendere videbatur. Unde ad nos super habendo tractatu venerabilem direxit Episcopum Vetulanensem; nibilominus tamen eodem præsente nobiscum, ad suggestionem forte suorum fratrum de nobis generentium contrariam voluntatem, per nuncios & litteras Reges & Principes alios ad ejusdem regni nostri commercium similiter invitabat, aut quia non erat datum à Deo desuper aut prædestinatum à fatis, ut per eos nansisceremur gratias & honores.

5. Quod quidem apparet & per effectum operum patuit subsequenter in Domino Urbano, qui nobis extitit inurbanus, ad Pontificatus officium elevato. Nam dum inter eum & ipsum Principem de pace diurius ageretur, ventumq; foret ad punctum finaliter, quo firmanda concordia credebatur, pro facto secundum ipsius formam, idem Apostolicus æquus pater ad jus nostrum ipsi Manfredo & ipsius heredibus concedebat, & etiam confirmabat, ultroque stipulabatur eidem, quòd contra nos in regni defensionem sibi juxta posse suum Ecclesia non deesset: ut ob id ligata geminis potentia fidelium bajulorum nostrorum, qua nos ad ejusdem regni solium resurgere non possemus. Ha Deus, non sufficiebat eisdem bajulis pupillum exheredasse solummodò, nisi conjurasti sunt invicem, quòd perpetuò deprimerent nos heredem! Cùm autem tractatus ipse, sicut Domino placuit, caderet incompletus, & dictus Apostolicus in excidium Principis exarderet, non personam nostram, cui regnum rationabiliter debebant, quæ ad illius regimen magis accommoda, magis apta, magisq; sufficiens extitisset, unde sopita quievisset pace tranquilla, populus Christianus gavisus extitisset; at velut qui non venit mittere pacem, sed gladium declararetur in scandalis, ex quibus effusio sanguinis sequeretur, hominem extraneum & de regno prædicto penitus alienum, Karolum scilicet, in nostrum præjudicium, ad nostrum impediendum negocium invocavit ipsum consiliis & auxiliis contra illum.

6. Post cujus felicem obitum iste successor ejus sanctissimus pater noster Clemens non clementism, sed inclementiam potiùs operatus in nobis, constituit in regno prædicto nostrum Camerarium ante Regem, qui demum per omne nephas regnum ipsum obtinuit, ut nobis incognitum non existit. Sed audire pro Deo invidiam per Deum & homines detestandam. Non Sarracenos Luceriæ, contra quos Dominus Papa crucem sumendam fecerat prædicari, & in quorum excidium gentes seductæ fuerant & adunctæ, salvos illæsos servavit, & Christianos miseros non solum exhausit rebus, sed occidit innumeros, & afflixit mille generibus tormentorum. Aperite oculos & videte, qualiter sub specie recti mundum decipiunt & claudunt Presbyteri. Videte, si eis interim in ipso regno sit credendum. Heu heu quantis injuriis, quantis fraudibus, quantisque doloribus hereditas nostra conversa est ad alienos, & regnum nostrum transiit ad indebitum possessorem!

7. Postquam autem in ipsum Manfredum irruit ira Dei propter commissum in nos peccatum, ut firmiter opinamur; fuitque per ipsum Karolum superatus & etiam interemptus, regno perdito nobis & sibi cum sua persona perdita culpa sui: dum nos inter sepem Imperii lateremus, quasi jacentes humiliter attoniti & absconditi sub obscuro, factis seu dictis neminem offendentes, tanquam pupillus verè desperatus & ab omnibus inhonorus, idem Pontifex generalis rimatus est ad instar soliciti venatoris, ubi nos in Germania viventes invenit, ferens abhominabilem vitam nostram, & verens ne caput altiùs aliquo modo levaremus, velut qui quærit manopilum & sioponodum, ut habeat nocendi materiam, & occasionem inveniat malignandi: pro eo quod nostris in litteris regni nostri Siciliæ titulus scribebatur, intendebat (ut audivimus, licet non credamus) contra nos puerum juvenem inculpabilem de pharetra sagittam emittere, & excommunicationis sententiam fulminare, non reputans esse satis, quod contra Deum & omnem justitiam ablatum fuerit nobis regnum illud Siciliæ, nisi finaliter tolleremur à terra. Ha Deus, quomodo sic universi Pontifices in nostri juris injuriam juraverunt? Ha Deus, si hoc in virido, quid in arido fiet nobis? Si hoc in tanta pueritia passi sumus, quid ab eis in antiquitate præstolamur?

8. Adhuc etiam idem Pater à persecutionum instantia non desistens, sed omnem viam & modum excogitans, quibus nos posset perpetuò conculcare; si dici verum liceret, ad illicita manus suas, & falcem mittens in nostram messem, præfatum Karolum per Italiam universam Romani Vicarium Imperii statuit in nostram injuriam manifestam, ut commodiùs vires nostras reprimeret, & accessum nostrum ad ipsum regnum faciliùs impediret. Sed ad id in potestate deficit auctoritas, & in auctoritate potestas inane pro certo redditur nomen & officium ingratum. Quid umquam mali fecimus, ô sancta mater Ecclesia, quod nos tuum devotum filium, olim pupillum tuæ tutelæ commissum per tuos Rectores sic asperè novercaris? In quo umquam te offendimus, ô venerande Pater, quod ita conversus in vitricum multimodè nos persequeris, & injustè forte vastamen tibi reputas & gravamen injuriamque, quod vivimus super terram? Cùm, sciat Deus, nos alia nesciamus.

9. Denique cùm vivere nequiremus ulteriùs contra tot molestias & pressuras, & ignoraremus quid facere deberemus, ille decorus Deus, qui non relinquit in se sperantes, ecce suam aperuit nobis viam, sed in misericordia: quia nostri fideles tam de Imperio quàm de Regno, zelo eximiæ fidelitatis accensi tot & tantas injurias in nobis sustinere ulteriùs nequeuntes, in nostrũ adjutorium unanimiter surrexerunt, exponentes pro nobis nõ solùm bona, sed animas & personas, & nos ad recuperationem nostrorũ jurium magnificè suscitarunt. Qui apertis thesauris suis pretiosa nobis munera obtulerunt, aurum sicut Regi magno pro stipendio gentis nostræ nobis affluentiam monstrantes. Nos igitur

tur cognito quod erat omnino necessarium, munivimus & armavimus justitiam causæ nostræ, ut illud magnificum genus nostrũ,quod jam longis & antiquis temporibus imperavit,nostra non degeneraret in persona, & injuriosè taliter ipsum pessundari non contingat,sed alta potentia nostræ domus,si Deus annuerit,nostris temporibus releventur: non ut adversus ipsum Pontificem generalem, contrarium aliquid cogitemus intendere, quem patrem nostrum reputamus & Dominum, (& utinam ipse nos filium & devotum relatione debita recognosceret ut deberet) sed in eundem Karolum, inimicum nostrum nostrorumq; jurium detentorem,& contra eum volumus omninò martialibus schachis ludere pro nostra justitia, & de nostris juribus in gladiis disputare. Deus autem respiciens è cœlo justiciam foveat, abhominetur superbiam,& ferens de sancto throno suo sententiam judicet æquitatem.

10. Vestram igitur dilectionem precamur attentè,quantum possumus, & hortamur, quatenus super hiis causæ nostræ, quam vobis nudam claramque describimus, cognita veritate penes conscientias vestras habeatis nostram innocentiam excusatam, & ad falsam suggestionem forsitan aliquorum de nobis contrarium non credatis, imò nobis in hac justissima causa dare velitis auxilium, consilium,& favorem: eundem Summum Pontificem per vestras litteras speciales exorando, ut nobis in jure nostro faveat, & ergà nos se gerens benignè rancorem mitigando intuitu vestro temperet motus suos, & ut conceptam erga nos iram suæ indignationis dignetur vobis intercedentibus exarmare ....

RUDOLPHI I. IMPER. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1274.

De diplomatibus & instrumentis linguâ Germanicâ concipiendis.

OMNIA mandata,edicta, privilegia,pacta dotalia, contractus,& id genus alia scripta & instrumenta, in Theutonica lingua, & non, ut anteà, in Latina,concipiantur.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG. RESPONSUM

Anno Christi 1274.

De Coronatione Imperii Romana, quòd sine ea electus à Principibus verus Imperator & sit & nominari debeat; redditum Principibus, qui eum ad instantiam Romani Pontificis sæpe admonebant, quatenus pro corona Imperii Romam proficisceretur.

MULTOS Alemanorum Reges Italia consumpsit: non ibo Romam. Rex sum, IMPERATOR sum; nec minus pro utilitate Reipublicæ me facturum confido,quàm si Romæ fuissem coronatus.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG. DECRETUM

Anno Christi 1275.

De jure eligendi Imperatorem inter Regem Bohemiæ & Ducem Bavariæ controverso.

RUDOLPHUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus,universis præsentia inspecturis in perpetuum declaramus,quòd præsidentibus nobis Curiæ apud Augustam Idibus Maij solempniter celebratæ,& constitutis ibidem in præsentia nostra Illustrium Principum Ottokari Regis Bohemiæ Nunciis, & Henrici Ducis Bavariæ Procuratoribus,suborta; inter eos quæstione super quasi possessione juris eligendi Romanum Regem per Procuratores dicti Ducis Henrici & Illustrem Ludovicum Comitem PalatinumRheni Ducem Bavariæ,filium nostrum charissimum,fuit propositum,ratione Ducatus Bavariæ hoc eis competere ex antiquo. Idemque noster filius Ludovicus coram nobis,cunctisque Principibus,Prælatis,Baronibus,Militibus, & universo populo,qui eidem Curiæ assidebant,extitit publicè protestatus,quòd prædictus Dux Heinricus frater ipsius,olim electioni Incluti RICHARDI Romanorum Regis, nostri prædecessoris, unà cum ipso præsentialiter cum cæteris Principibus Coëlectoribus interfuit, & in eum uterque direxit legaliter votum suum,eundem in Romanum Regem unà cum aliis Conprincipibus jus in hoc habentibus eligendo.

2. Deinde verò electionis tempore apud Franchanfurte de nobis ab omnibus Principibus jus in electione habentibus concorditer celebratæ,per Nuncios & Procuratores ejusdem Ducis Henrici,videlicet Henricum Præpositum Oetingensem & Fridericum Rectorem Ecclesiæ de Landshuet, ipsius absentiam propter impedimenta legitima legitimè excusantes præsente Venerabili Berchtoldo Babenbergensi Episcopo, Procuratore prædicti Regis Bohemiæ, & contradicente quidem ipsis Procuratoribus, sed ipsius contradictione à Principibus Electoribus omnibus tam Ecclesiasticis quàm Secularibus non admissa,in dictum Ludovicum Comitem Palatinum Rheni nostrum filium, unà cum aliis Principibus omnibus, qui in nos direxerant sua vota, prout jam dicti Procuratores in mandatis receperant,concorditer extitit compromissum, qui commissum hujusmodi in se recipi-

recipiens, suo & dicti Henrici Ducis fratris sui, ac omnium aliorum Principum jus in electione habentium auctoritate & nomine, in Romanum Regem solempniter nos elegit, vocibus eorundem fratrum Ducum Bavariæ, Comitum Palatinorum Rheni, ratione Ducatus pro una in Septem Principum jus in electione Regis Romani habentium numero computatis; prout etiam in prædicta Curia Augustensi vivæ nostræ vocis eloquio, utrique ipsorum, in præsentia Nunciorum præfati Regis Bohemiæ, videlicet Venerabili Wernhardo Seckoviensi Episcopo, Magistro Henrico Præposito Werdensi, N. Commendatore Domus Theutonicæ per Austriam, & Wolfingo Magistro Hospitali S. Johannis de Muurperge, ac omnium ibidem præsentium Principum, Prælatorum ac Baronum recognovimus, & recognoscimus manifestè. In hujus rei testimonium, & perennem memoriam prædictorum, præsentes eis literas donavimus, nostro Regali sigillo, necnon subscriptorum testium sigillis munitas. Qui sunt

Hartmannus Augustensis, Hiltprandus Eistetensis, Henricus Tridentinus, Episcopus.
N. de Sancto Gallo, N. de Augea, Abbates.
Rudolfus Cancellarius noster.
Ex Laicis verò filius noster Ludovicus Comes Palatinus Rheni, Dux Bavariæ.
Philippus Dux Karinthiæ.
Meinhardus Comes Tyrolensis.
Fridericus Burgravius de Nurnberg.
Heinricus Marchio de Burgaue.
Ulricus de Helfenstain, Ludovicus de Oetingen, Albertus & Burchardus de Hoehenberg, Henricus de Furstenberg, Tybaldus de Pirrero & Ludovicus de Honburg, Comites.
Henricus & Berchtoldus de Niffen, Albertus de Pruckberch, Hermannus de Hæginberch, Volkmarus de Chemnaten & Marquartus filius suus, Winhardus de Rorbach, Henricus de Prisingen, Barones.

& alii quamplures. Actum & datum Augustæ, Anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo septuagesimo quinto; Regni verò nostri anno secundo.

Anno Christi 1279.

PRINCIPUM ELECTORUM S. ROMANI IMPERII

DIPLOMA

Quo ratificantur donationes Pontifici Romano factæ à RODULPHO IMPERATORE.

LUDOVICUS Dei gratia Comes Palatinus Rheni, Dux Bavariæ; JOANNES & ADALBERTUS Duces Saxoniæ; OTTO Marchio Brandeburgensis, universis præsentem paginam inspecturis salutem in Auctore salutis.

1. Complectens abolim sibi Romana mater Ecclesia, quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terrenæ dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen temporaliter tantùm præsidentium super terram, plantans in ea Principes tanquam arbores præelectas, & rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum tam mirandæ potentiæ, ut ipsius Ecclesiæ auctoritate fulsulti, velut germen electum per ipsorum electionem illum, qui fræna Romani Imperii teneret, germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesiæ per luminare majus CHRISTI Vicarium illustratum. Hic est, qui materialem gladium ad ipsius nutum excutit & convertit, ut ejus præsidio pastorum pastor adjutus, oves sibi creditas spirituali gladio protegendo communiat, temporali refræner & corrigat ad vindictam malefactorum, laudem verò credentium & bonorum.

2. Ut igitur omnis materia dissensionis & scandali, seu etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam & Imperium auferantur, & duo gladii in domo Domini constituti debito fœdere copulati seipsos exerceant, in utilem reformationem regiminis universi, & nos in actu voluntatis & operis inveniamur filii devotionis & pacis, qui tam Ecclesiam quàm Imperium confovere tenemur: quidquid per Dominum nostrum RODULPHUM Dei gratia Romanorum Regem Semper Augustum sanctissimo patri & Domino nostro Nicolao Papæ Tertio, ejusdemq; successoribus, & ipsi Romanæ Ecclesiæ recogni-

recognitum, confirmatum, ratifieatum, innovatum, denuò donatum, deelaratum ſive conceſſum, juratum, & actum ſeu factum eſt per privilegia vel quæcumque alia ſcripta quorumcunqne tenorum ſuper recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, conceſſionibus, & factis ſeu geſtis tam aliorum Imperatorum & Regum Romanorum, Prædeceſſorum Regis ejuſdem, quàm ipſius Regis ſuper fidelitate, obedientia, honorificentia per Romanos Imperatores & Reges Romanis Pontificibus & ipſi Eccleſiæ impendendis, ac poſſeſſionibus, bonoribus & juribns ejuſdem Eccleſiæ, & nominatim ſuper totam terram, quæ eſt à Radicofano uſque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, terra Comitiſſæ Mathildis, Civitate Ravennæ, & Æmilia, Bobio, Ceſena, Foropopuli, Forolivii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclo, Adrianis, atque Gabello, Arimino, Urbino, Monteferetro, territorio Balnenſi, Comitatu Brectonorii, Exarchatn Ravennæ, Pentapoli, Maſſa Trabaria cum adjacentibus terris ſuis, & omnibus aliis ad prædictam Eccleſiam pertinentibus, cum omnibns finibns, territoriis, atque inſulis in terra mariquc, provinciis, civiratibus, territoriis ad prædicta quoquo modo ſpectantibus, nec non ſuper civitate Romana, & regno Siciliæ. cnm omnibus ad eam ſpectantibus tam citra Pharnm quàm ultra, Corſica qnoque atque Sardinia, & ceteris teeris ae juribus ad ipſam Eccleſiam perrinentibns, nos noſtri nomine Principatus in omnibus & per omnia approbamus & ratificamus, ae iiſdem omnibus & ſingulis & quibuſcumque aliis ſuper iiſdem per eundem Regem quoquo modo factis, & in poſterum faciendis voluntatem noſtram, aſſenſum, atqne conſenſum, unaoimiter atque eoncorditer exhibemus & promittimus, quòd contra promiſſa vel aliquod promiſſorum nullo unquam temporc veniemus; ſed ea omnia & ſingula pro poſſe noſtro procurabimus inviolabiliter obſervari. Et ut hæc noſtra volunras, approbatio, ratificatio, aſſenſus, conſenſus, arque promiſſio à nobis eiſdem Romanis Pontificibus & Eccleſiæ in perpetuum obſervenrur, hoc præſens ſcriptum inde fieri fecimus, noſtrorumque ſigillorum munimine roboratum.

Actum & datum anno Domini milleſimo, ducenteſimo, ſeptuageſimo nono, decimoquarto Kal. Aprilis, Indictione ſeptima, regnante prædicto Domino noſtro Rodulpho Romanorum Rege glorioſo, ergni ejus anno ſexto.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG. DECRETUM

Anno Chriſti 1281.

IN ACTIONE EMPTI ET VENDITI CASTRI BECKELHEIMENſis, vertente inter Archiepiſcopum Moguntinum & Comites Sponheimenſes.

RODOLPHUS Dei gratia Rex Romanorum Semper-Auguſtus, notum facimus univerſis ac ſingulis has literas lectnris aut legi audiruris; Quòd nos omnem diſcordiam, litem & contentionem, quæ fuerunt inter dilectos Principes noſtros Wernherum Archiepiſcopum Moguntinum, Eccleſiam ſuam, Henricum frattem Comitis de Sponbeim, cum omnibus amieis & auxiliariis eorum, partibus ea altera, complanavimus, concordavimus & pacificavimus integrafirer, perfectè ac in perpetuum, ſuper omnibus factis commiſſis & perpetratis, in toto tempore illo, quo diſcordia inter eos cœpit & duravir, in bunc modum.

2. In primis caſtro Beckelnheim, caſtrenſibus bominibns & bonis, quæ præfatus Archiepiſcopus emerat, ſicut habetur in literis diviſionis inter Comitem Johannem & Henricum fratrem ejus factæ, renunciavir prædictus Comes Jobannes, cum uxore & fratre ſuo Everhardo, pro ſe & cunctis hæredibus ſuis, coram nobis in perpetuum: debetq; meo judicio, ſub quo dicta bona conſtare noſcuntur, facere omnia & ſingula, quæ ordo juris cum Warandia expoſtulat. Comes Henricus ſua tertia parte ibidem deber eſſe eontentus, quemadmodum hucuſque tenuit eandem; & Archiepiſcopus cum Eccleſia Moguntina in duabus partibus, qnas ei vendidir Henricus frater Comitis Johannis, ſine alicujus eorum moleſtatione in poſſeſſione quieta permanebit.

3. Captivi omnes facto jurejurando pacis, ut moris eſt, liberi dimiſſi ſunt.

4. Omnia præſcripta Johannes & Henricus Comites de Sponheim, ſe firmiter obſervaturos, ſuper ſancta Dei Evangelia juraverunt. Quòd ſi hanc concordiæ & pacis noſtram compoſitionem ad injuriam Archiepiſcopi & Eccleſiæ Moguntinæ præfati Comites violare præſumpſerint, tunc nos unà cum Civiratibus Regni, Francfordia, Fridburg, Wetzlaria, Geilenhauſen, Oppenheim, Weſalia, ac Bopardia, & ipſe nobiſcum adverſus eos, ſæpedicto Archiepiſcopo & Eccleſiæ ejus auxilium ferentes, aſſiſtentiam faciemus. Contra hæc auxilium ferre præfaris Comitibus Johanni & Henrico non debebunt Fridericus Comes de Liningen, neque filius ejus, neque Everhardus Comes de Katzenellenbogen, neque Emicho Comes de Liningen, ſeu aliquis eorum, adverſus Archiepiſcopum & Eccleſiam Moguntinam.

5. Hanc autem concordiæ & pacis compoſitionem de conſenſu & bona voluntate præfatorum, Archiepiſcopi Moguntini, & Comitum Johannis & Henrici de Sponheim fecimus, & ad inſtantiam eorundem ſigillum noſtrum Regium, unà cum ſigillis eorum, & Friderici Comitis de Liningen, & Everhardi Comitis de Katzenelnbogen, his literis fecimus appendi. Actum Moguntiæ, anno Domini MCCLXXXI, in profeſto S. Luciæ.

Anno 1285.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG.

DECRETUM

DE DISTINCTIS BURGGRAVII ET SENATUS POPULIQUE CIVItatis juribus, eorumque concordia & integritate.

NOs RUDOLPHUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, ad universorum Sacri Imperii Romani fidelium, tam præsentium quàm futurorum, notitiam tenore præsentium volumus pervenire, quòd nos inter nostros fideles Milites Castrenses & Cives de Fridberg ordinationem, concordiam & securitatem fecimus cum consensu & voluntate partis utriusque in hunc modum.

1. Quod Cives Castrum in Fridberg nunquam destruent, nec Castrenses de Castro expellent, nec Castrum capient, nec recipient, nec retinebunt, nec talia volentibus facere consilium, auxilium seu favorem præstabunt.

2. Milites etiam civitatem Fridberg nunquam destruent, nec de civitate ipsos cives expellent, nec capient, nec recipient, nec insultum communiter in civitatem facient, nec talia volentibus facere consilium, auxilium seu favorem præstabunt.

3. Et si Milites Castrenses contra Cives vel Civitatem prædictam aliquid fecerint prædictorum, tunc ipso facto omnibus libertatibus, & tam feudis Castrensibus, quàm aliis, & omnibus honoribus & juribus, quæ vel quos ab Imperio tenuerunt, perpetuò carebunt: & in se elegeruot Domioi Papæ excommunicationem & nostram proscriptionem faciendam, quando Cives hoc duxerint requirendum. Et si Cives contra Castrenses Milites vel Castrum aliquid fecerint prædictorum, tunc ipso facto omnibus libertatibus, feudis & omnibus honoribus & juribus, quæ vel quos ab Imperio tenuerunt, perpetuò carebunt: & in se elegerunt Domini Papæ excommunicationem, & nostram proscriptionem faciendam, quando Milites Castrenses hoc duxerint requirendum.

4. Adjectum est etiam, quòd si inter prædictos Milites & Cives, vel eorum familiam aliquæ rixæ vel contentiones seu pugnæ surrexerint, hoc judicari debet secundum quod in ipsa Civitate à retroactis temporibus est consuetum.

5. Promiserunt insuper ex utraque parte, quòd postquam nos viam universæ carnis ingressi fuimus, ipsi Castrenses Milites nullum ad Castrum prædictum intromittent, per quem ipsi Cives vel eorum Civitas lædi valeat vel offendi: hoc etiam ipsi Cives Militibus facient è converso, donec novus Rex creatus fuerit, cui tam Castrenses quàm Cives faciant, ut tenentur.

6. Et nos tam Cives quàm Castrenses Milites, ut prædicta per nos inviolabiliter observentur, unà cum sigillo Serenissimi Domini nostri prædicti Regis, sigilla nostra duximus præsentibus appendenda. Et nos RUDOLPHUS Romanorum Rex sigillo nostro præsentem paginam fecimus communiri. Datum Moguntiæ Idus Julij, Indictione XIII. Anno Domini MCCLXXXV. Regni nostri anno XII.

Anno Christi 1291.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

UT DE CIVIBUS IMPERII NEMO SERVILIS CONDITIONIS, TANquam in homines liberos, judicare possit.

Servilis conditionis homines intelligunturr Ministeriales Monasterium & Collegiorum, quibus opponuntur Liberi, i. Nobiles Imperio immediatè subjecti.

RODOLPHUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, prudentibus viris, universis hominibus vallis in Suitz, liberæ conditionis existentibus, dilectis suis fidelibus gratiam suam & omne bonum. Inconveniens nostra reputat Serenitas, quòd aliquis servilis condicionis existens pro Judice vobis detur. Propter quod auctoritate Regia volumus, ut nulli hominum, qui servilis condicionis extiterit, de vobis de cetero judicia liceat aliqualiter exercere, præsentium testimonio litterarum, quas nostræ Majestatis sigillo jussimus muniri. Datum in Baden, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo, Regni verò decimo octavo.

Anno 1291.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

NE CIVES IMPERIALES EXTRA CIVITATEM AD DUELLUM & extranea judicia provocentur.

RUDOLPHUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, prudentibus viris, Consulibus & Civibus universis de N. dilectis suis fidelibus gratiam suam & omne bonum.

1. Nullus vos vel vestrûm aliquem modo duellico seu per viam duelli extra civitatem Fridberg citare possit, vel debeat evocare.

2. Volumus etiam, quòd nullus vos vel vestrûm aliquem pro ullis bonis vel debitis extra dictam civitatem Frideberg citare possit aliqualiter vel vocare, nisi priùs in civitate Frideberg sibi fuerit justitia denegata.

Datum apud Franckford, 3. Kalend. Junii, Indictione IV. Anno Domini MCCLXXXXI. Regni verò nostri anno XVIII.

ADOL-

ADOLPHI IMPER. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1293.

DE INSULIS RHENI, ET DIVERSIS ALIIS Capitulis.

Recessus Comitiorum Norimbergensium.

NOS ADOLPHUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, recognoscimus per præsentes, quòd nobis anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo tertio, in die beatorum Tiburtii & Valeriani Martyrum, in generali Curia apud Nuremberg pro tribunali sedentibus, ad requisitionem spectabilis viri, Reinaldi Comitis Gelrensis, per communem Principum sententiam est obtentum.

1. Quòd si insula nata est in Rheno vel alio flumine, in Comitatu alicujus Comitis, qui in ipso flumine recipit teolonia & conductus, habetque Comitatum eundem, teolonia & conductum ab Imperio in flumine prædicto; eadem insula potiùs spectat ad Imperium & ad ipsum Comitem, quàm ad alium Dominum, cujus districtus protenditur ad ripam fluminis prælibati.

2. Secundò ad ejusdem Comitis instantiam est obtentum; quòd nulli licitum est munitionem erigere de novo in Comitatu alicujus Comitis, nisi petita ejus licentia & obtenta. Si autem Comes alicui, ædificanti munitionem, præstitit patientiam, quousque ædificaretur munitio, & passus est dominum ejus tamdiu pacificè possidere, donec secundum terræ consuetudinem præscriberentur alia bona contra Comitem, vel alium quemcunque; quod posteà non potest impeti à Comite super ædificio prælibato.

3. Tertiò fuit obtentum; si inter aliquos discordantes super homicidio aliqua compositio intercedat, & à parte, quæ injuriam intulit, parti læsæ satisfactio impendatur, & compositio fiat pro consanguineis omnibus partis passæ injuriam; postmodùm verò pars injuriam passa proponat, quòd non pro omnibus de parte eadem compositio intervenit, sed quibusdam nominatim exceptis; alia parte dicente è contrario, quòd pro omnibus consanguineis læsæ partis compositio facta extitit, & satisfactio subsecuta: partis hoc affirmantis probatio cum duobus testibus (ita quod manus affirmantis sit tertia) potiùs sit admittenda, quàm partis contrarium asserentis.

4. Quartò fuit quæsitum pro ipso Comite; si alicujus Domini familia in oppido, cujus dominium spectat ad ipsum, malè tractatur verbis vel factis, utrum Dominus loci vel Scabini ipsius debeant factum hujusmodi judicare? Et obtentum fuit communi sententia, quòd potiùs spectat ad Dominum judicium hujusmodi, quàm ad Scabinos prædictos: nisi forsan ipsi cives per libertatem concessam ab ipso Domino vel à suis prædecessoribus, contrarium doceant.

5. Quintò sententialiter est obtentum; quòd si aliquis obsidet castrum in terminis Regni Romani, nisi priùs obtinuerit in figura judicii, quòd licitè facere illud posset; Nos obsidenti debeamus dare auctoritate Regia in mandatis, ut obsidionem suam dissolvat, & prosequatur suam justitiam coràm nobis.

6. Sextò sententiatum extitit coram nobis; quòd si debitor dicat, se creditori debitum persolvisse; creditor verò neget; ipsius debitoris, & non creditoris, est super hoc probatio admittenda. Datum anno Domini, die & loco prædictis; Regni verò nostri anno secundo.

ADOLPHI IMPER. AUG. CONSTITUTIO

Anno 1293.

NE BONA AD ECCLESIAM DEVOLUTA A CONSUETIS tributis eximantur.

NOS ADOLPHUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, Consulibus & civibus de N. Præcipimus & Regali sancimus edicto, ut omnia bona infra a districtum Civitatis constituta, quocunque nomine censeantur, quæ sturam seu precariam persolvere consueverunt, ad quorumcunque religiosorum seu aliorum cujuscunque conditionis manus, quocunque alienationis titulo, transferantur, more solito sturam seu precariam in perpetuum contribuant & persolvant, quemadmodum ab Excellentissimo Principe, inclyto quondam RUDOLPHO Romanorum Rege, nostro prædecessore, id ipsum sancitum extitit edictum. Datum in Frideberg, 2. Nonar. Augusti, Indictione 6. Anno Domini MCCXCIII. Regni verò nostri anno secundo.

a terminos, muros. sed omnibus Civitatibus hoc privilegium datum est.

S. ROMANI IMPERII ARCHI-PRINCIPUM ELECTORUM

Anno Christi 1297.

SENTENTIA EXAUCTORATIONIS ET DEPOSITIONIS DN. ADOLphi Romanorum Regis: & de jure Electoris Palatini.

MOGUNTINUS Pontifex, Saxoniæ atq; Brandeburgii Præsides, Legati Regis Bojemiæ, Regulum Saxonum arbitrum honorarium (quippe Rudolphus Præfectus prætorio Rheni, Rectorque Bojariæ, cujus munus est veluti de querimoniis adversus Cæsarem delatis cog-

Aventin. lib. 7. Annal. Bojor. fol. 587.

noscere, jusque dicere, sententiam pronunciare, venire recusarat) capiunt, tribunali imponunt. ADOLPHUM homicidii, stupri in virginem, socordiæ, negligentiæ, perjurii, quòd à Francis Occidentalibus intercepta non repeteret, accusant. Deinde Senatusconsulto eum in ordinem redigunt, à fastigio deturbant, Rempublicam orbam capite esse decernunt. Postremò ne Imperium sine capite, sicut corpus sine anima contabescat, ALBERTUM suis suffragiis rebus imponunt, Cæsarem designant, nuncupant, nonis Kalendis Julius declarant.

Anno 1299.

ALBERTI I. IMPER. AUG.
CONSTITUTIO
NE BONA AD ECCLESIAM DEVOLUTA A CONSUETIS tributis eximantur.

NOS ALBERTUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus, ad universorum notitiam deducimus per præsentes, quòd volumus, præcipimus & mandamus, quatenus omnia bona infra districtum Civitatis Imperialis constituta, quocunque nomine censeantur, ad qualescunque manus devoluta, & quocunque titulo alienata, sive ad religiosos, sive ad alios, quæ steuram seu precariam persolvere consueverunt, eandem steuram seu precariam in præsenti persolvant pariter & in futuro. Datum apud Franckinfurt, XV. Kalend. Martii, Indictione XII. anno Domini MCCXCIX. Regni verò nostri anno primo.

Anno Christi 1300.

S. ROMANI IMPERII ARCHI-PRINCIPUM ELECTORUM
SENTENTIA IN ALBERTUM I. REGEM ROMAN. PROPTER EIUS excessus in injustitia & tyrannide: & de jure Electoris Palatini.

Henric. Stero Monach. Altahensis in Annalib.

ANNO MCCC. circa festum Beati Michaëlis, Dux Rudolphus & Comes Palatinus Rheni præfatus, ab electoribus Imperii, Moguntinensi, Coloniensi & Treverensi Archiepiscopis vocatus fuit ad Rhenum, contra Regem ALBERTUM. Unde iidem Principes contra ipsum ALBERTUM conspiraverunt, eligentes ipsum Rudolphum pro judice: & asserentes, ad Comitem Palatinum pertinere, quod sit officium Palatinæ dignitatis ea quadam consuetudine, de causis cognoscere, quæ ipsi Regi moverentur. Quare contra Regem proposuerunt, quòd Dominum suum proprium, scilicet Regem ADOLPHUM, occidisset: ideò Rea esse non posset, & ad depositionem ipsius cogitabant.

Anno Christi 1303.

ALBERTI I. IMPER. AUG.
CONSTITUTIO
QUA CONFIRMANTUR ET RATIFICANTUR PRIVILEGIA OMNIA per alios prædecessores Imperatores Ecclesiæ Romanæ concessa.

SANCTISSIMO in Christo Patri & Domino nostro, Domino Bonifacio *, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, ALBERTUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, devota pedum oscula beatorum.

*ejus nomini octavo.

Profiteor, Beatissime Pater, me bonorum omnium largitori, ac vobis & sanctæ Ecclesiæ tuæ fore pro innumeris misericordiis & immensis beneficiis obligatum. Profiteor quòd desiderii mei recepi desideratum effectum, & diffiteri non audeo, quòd & plus, quàm desiderasse sciverim, adInveni: mirans sic in præteritiaesse provisum, quod de iis, quæ circa talia in futuro peti poterant, spes miserationis habetur. Assurgens itaque Deo & sanctitati vestræ, ac eidem Ecclesiæ matri meæ ad gratiarum devotissimas & humillimas actiones, totum me devoveo, totum me offero, & expono ad gratificationis debitum per omnia, in quantum humanæ imbecillitatis conditio patitur, exolvendum. Ad hæc licet pridem, antequàm circa negotium electionis de me ad Romanum Regnum & Imperium celebratæ, ac alia, quæ in hac parte incumbebant, esset per sanctitatia vestræ beneficentiam mei status essentia solidata, fecerim infrascripta & super his meas beatitudini vestræ litteras duxerim destinandas, ac in soliditate hujusmodi procuratores mei ad hoc specialiter constituti, & in vestra præsentia renovaverint: ecce nunc tamen, ut gratus reddar, & ipsa in majori firmitate procedant, illa duxi præsentibus innovanda.

vide Clement. tit. 1. de jurejur.

Recognoscens igitur, quòd Romanum Imperium per Sedem Apostolicam de Græcis translatum est in persona magnifici Caroli in Germanos, & quòd jus eligendi Romanorum Regem, in Imperatorem postmodùm promovendum, certis Principibus Ecclesiasticis & Sæcularibus est ab eàdem Sede concessum, à qua Reges & Imperatores, qui fuerunt & erunt pro tempore, recipiunt temporalis gladii potestatem ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: pia devotione & sincero corde profiteor, quòd Romanorum Reges in Imperatores postmodùm promovendi per Sedem eandem ad hoc potissimè & specialiter assumantur, ut sint S. Romanæ Ecclesiæ Advocati, Catholicæ fidei ac ejusdem Ecclesiæ præcipui defensores.

Cætera

Cætera desiderantur, quæ exstant Romæ in Castello S. Angeli, quorum hæc est summa.

SUPERIORIBUS subjicit juramentum fidelitatis solitis formulis exhiberi consuetum. Addit his confirmationem juramenti pariter fidelitatis exhibiti à patre suo Rodulpho, & alia omnia ab aliis omnibus Imperatoribus præstita. Confirmat itidem privilegia ab eodem Rodulpho & aliis Imperatoribus eidem Ecclesiæ Romanæ concessa. Ratificat, quæ statuta & jurata fuerant per Ludovicum Imperatorem Paschali Papæ, & per Ottonem Joanni Pontifici. Et post reverentiam Patri exhibitam, & filialem amorem insinuatum, Ecclesiæ juta defendit, primatum & libertatem ejusdem Ecclesiæ profitetur defensurum adversus quoscumque ejusdem perturbatores, adversus quos bella movere, si opus sit, pollicetur, spondens suum cum exercitu in Italiam adventum, si placeat. Datum habetur apud Noremberg, anno Domini M. CCC. III. Indictione prima, decimosexto Kalend. Augusti: Regni verò anno quinto.

ALBERTI I. IMPER. AUG. DECRETUM

Anno Christi 1305.

DE ABSOLUTIONE REGIS BOHEMIÆ A BANNO Imperiali.

NOS ALBERTUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus, ad universorum notitiam tenore præsentium volumus pervenire. Quòd super discordia, quæ inter nos ex una parte, & illustrem quondam Wenceslaum Bohemiæ Poloniæque Regem ex altera, vertebatur, dum vixit, ad * cum ejus filio Illustri Wenceslao Bohemiæ Poloniæque Rege, avunculo & Principe nostro charissimo, concordiæ, quam cum eo cunctis diebus vitæ nostræ servare bona fide promittimus, devenimus unionem.

1. Primò quòd omnis excessus, si quos ipsius avunculi nostri Bohemiæ & Poloniæ Regis genitor prædictus in nos vel Imperium quocunq; modo commisit, propter quos in ipsum genitorem suum nostra legalis sententia lata, vel bannum promulgata fuissent, quæ ejus se extenderent ad heredes prædictum Venceslaum Bohemiæ & Poloniæ Regem avunculum nostrum, prædicti quondam Wenceslai Bohemiæ & Poloniæ Regis filium heredem & successorem, ac heredes suos, ab ipsis excessibus suis & bannis absolvimus, & in perpetuum auctoritate Regia reddimus & esse volumus omnimodè absolutos.

2. Promittimus præterea in Regia fide prædictum Wenceslaum Bohemiæ & Poloniæ Regem, avunculum nostrum, heredes & successores suos Bohemiæ & Poloniæ Reges in ipsis Bohemiæ & Poloniæ Regnis, & omnibus aliis Principatibus & terris ac juribus, & omnibus aliis, quæ ad ipsum Wenceslaum Bohemiæ & Poloniæ Regem, avunculum nostrum, ex successione paterna vel quocumque alio titulo pervenerunt, nec de jure nec de facto, toto vitæ nostræ tempore aliquatenus impedire, etiamsi aliquod jus, quod vulgariter dicitur Anspruch/ nobis vel Imperio in eis competeret, vel diceremus competere, vel nobis aut Imperio aliqua competere videretur. Sed ipse Wenceslaus Bohemiæ & Poloniæ Rex, avunculus noster, heredes ac successores sui Bohemiæ & Poloniæ Reges, prædicta Regna, Principatus, terras ac omnia supradicta cum pleno dominio, & omnibus Regnorum, Principatuum & terrarum ipsarum titulis, honoribus, juribus, jurisdictionibus, utilitatibus in terra & supra terram, in Regnis, Principatibus ac omnibus prædictis & ex eis provenientibus, feudalia jure feudi, propria verò & hereditaria jure proprietatis & hereditario debent obtinere in perpetuum, & ea liberè & pacificè possidere.

3. Illustres præterea, Ottonem & Stephanum Duces Bavariæ; Ottonem, Hermannum, Joannem & Valdemarum Marchiones de Brandenburg, qui in guerra & discordia prædicta, quæ inter nos & prædictum quondam Wenceslaum Bohemiæ & Poloniæ Regem vertebatur, ipsius Regis Bohemiæ fautores & adjutores fuerint; insuper omnes alios, qui notabiliter & actualiter adjutores vel fautores prædicti Regis Bohemiæ & Poloniæ contra nos in eadem discordia sunt vocati & inventi, sive sint banniti, sive proscripti vel abligati per nos vel per alios, prædictæ concordiæ & unioni includimus, & inclusos esse volumus præsentium tenore, & eos omnibus bonis in prædicta concordia, propter præstitum contra nos prædicto Regi Bohemiæ adjutorium vel favorem eis ablatis, & honoribus & juribus eorum restituimus, & esse volumus, plenè & integrè restitutos; nec quod eis ex hoc in ipsis bonis & eorum juribus & honoribus ulla diminutio vel læsio aut præjudicium aliquod generetur.

4. Promittimus insuper super terris, hominibus, bonis & juribus terræ Uratislaviensis stare dictis & ordinationi Spectabilium virorum, Bertoldi Comitis de Hennenberg & Burckhardi Burggravii de Magdeburg per nos & prædictum Wenceslaum Bohemiæ & Poloniæ Regem, avunculum nostrum, ad hoc concorditer electorum.

5. De munitionibus autem, si quas ipsius Wenceslai Bohemiæ & Poloniæ Regis, avunculi nostri, Progenitores in terra Egrensi, quam cum suis pertinentiis ipse Wenceslaus Bohemiæ & Poloniæ Rex, avunculus noster, ea integritate, quâ ipsa terra genitori suo per felicis memoriæ ADOLPHUM Romanorum Regem, præcessorem nostrum, * olim fuit, compromisit nobis restituere, sua

pecunia comparaverunt, inter nos & ipsum Wenceslaum Bohemiæ & Poloniæ Regem, avunculum nostrum, taliter est ordinatum, ut eædem munitiones discussioni juris subjaceant: utrum videlicet ad nos, vel ad ipsum Wenceslaum Bohemiæ & Poloniæ Regem, avunculum nostrum, debeant pertinere, nisi ipsas idem Wenceslaus Bohemiæ & Poloniæ Rex, avunculus noster, à nobis in feudum voluerit obtinere. In cujus rei testimonium præsentes exinde conscribi, & Majestatis nostræ sigillo jussimus communiri literas. Datum apud Nurmberg, xv. Calend. Septemb. Indict. III. Anno Domini MCCCV. Regni verò nostri anno VIII.

Anno Christi 1307.

ALBERTI I. IMPER. AUG.

MANDATUM DE VINDICANDIS IMPERII provinciis.

a ita appellat Fridericum Lantgravium Thuringiæ, cujus pater Principatum Imperatori vendiderat.

Rex per literas mandat Comitibus Turingicis; ne *a* injusto Principi faverent plus, quàm ipsorum dignitas postularet; ipsos non ignorare, quòd eas provincias ADOLFUS Rex emerit; esse jam expertos, quanto sanguine constiterit pertinax ille favor: satius esse retinere fortunas, & vivere in libertate, quàm novo facinore fortunam incertam tentare, sese enim non posse desistere, quin vindicet ea, quæ sint Imperii. Addit ad extremum minas, nisi resipiscant, & Imperii majestatem observent, cum adjecta pœna ultionis in contumaces.

Anno Christi 1308.

HENRICI VII. IMPER. AUG.

RESPONSUM, QUOD CIVIUM IMPERIALIUM DOMINUS EST solus Imperator, & non magistratus municipalis.

VENIENTIBUS Nunciis Argentinensibus ad Regem, ac proponentibus, se per Dominos suos Argentinenses, pro gratia Regis & privilegiorum innovatione transmissos: nec Spiræ nec Argentinæ ab ipso responsum habebant. Ascendentes autem versus Columbariam ad Regem, edocti à quodam Secretario Regis, dixerunt ei; Cives vestri Argentinenses hoc petunt. Quos Rex, dicens se ante non intellexisse, quorum fuissent Nuncii, cum Dominos Argentinenses nominassent, favorabiliter exaudivit.

Anno Christi 1308.

HENRICI VII. IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

NE CIVITATUM IMPERIALIUM INCOLÆ AD EXTRANEA judicia pertrahantur.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, universis hominibus vallis in Ure, fidelibus suis dilectis, gratiam suam & omne bonum. Vestris inquietudinibus obviare, commoditatibusque prospicere favorabiliter cupientes, dum tamen de vobis querulantibus justitiæ debitum non negetur, vobis per præsentes concedimus gratiosè, quòd ad nullius secularia judicis tribunal, nostræ Majestatis consistorio duntaxat excepto, super quibuscumque causis seu negociis, extra terminos vallis prædictæ pertrahi debeatis, dummodo coram *a* Advocato nostro provinciali intra fines ejusdem vallis parati sitis stare juri, & facere quod dictaverit ordo juris. Datum Constantiæ, anno Domini millesimo trecentesimo octavo, III. Nonas Junii, Indictione VII. Regni verò nostri anno primo.

a Landtvogt.

Anno Christi 1309.

HENRICI VII. IMPER. AUG.

FORMULA

DE OFFICIO FORESTARII.

NOS HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus. Ad universorum Sacri Romani Imperii fidelium notitiam cupimus pervenire, quod nos officium foresti nostri in Nuremberg contulimus Ottuni Forstmeister, fideli nostro dilecto, genero providi viri Conradi dicti Esseler Sculteti nostri Nurembergensis, ac omnibus suis hæredibus talium feudorum capacibus, cum novalibus suis ad ipsum ex successione progenitorum suorum hucusque devolutis, à nobis & ab Imperio deinceps in feudum possidendum. Ita quod ipse Otto præfatus, unà cum servis sibi ad regimen ejusdem officii necessariis, sylvam prænotatam foveat, & in omni loco impignoret, ubi eandem sylvam succisam indebitè viderit aut nocivè. Nulli etiam sine sui demonstratione pro structura aliqua sylvam succidere liceat antedictam: nec coram aliquo Judicum, nisi coram Butiglario nostro apud Nuremberg, qui tunc pro tempore fuerit, justitiam observabit. In cujus rei testimonium hanc literam sibi fieri volumus, sigillo nostræ Majestatis strictiùs roboratam. Datum in Nuremberg, quarto Idus Julii, anno Domini millesimo trecentesimo nono; Regni verò nostri anno primo.

HENRICI

HENRICI VII. IMPER. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1309.

DE REARBORANDA SYLVA IMPERIALI IN AGROS EXCISA.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, Prudentibus viris, Sculteto, Consulibus & Civibus in Nuremberg, fidelibus suis dilectis, gratiam suam & omne bonum. Dignum judicat nostra Serenitas,& congruum arbitratur, quòd ea, quæ nostrum & Imperii honorem ac profectum vestrasque commoditatea & utilitatea respiciunt, affectu benevolo & effectu debito prosequamur. Quapropter vestris consiliis & petitionibus favorabiliter annuentes, fidelitati vestræ districtè committimus & mandamus, sub obtentu nostri favoris vobis nihilominus injungentes, quatenus sylvam nostram & Imperii, sitam propè Nuremberg ex utraque parte ripæ, quæ dicitur Pegnitz, à quinquaginta annis citrà per incendium vel alio modo quocunque destructam seu vastatam, ac postmodum in agros à quibuscunque redactam, in arbores & in sylvam, sicut solebat esse primitùs, auctoritate nostra Regia redigatis. Nos quoque ad hoc, si necesse fuerit, opem & operam dabimus efficacem, præsentium testimonio literarum: sigilli nostri Regii robore signatarum. Datum Spiræ, VII. Calend. Septembt. Anno Domini millesimo trecentesimo nono; Regni verò nostri anno primo.

HENRICI VII. IMPER. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1310.

QUO COMMUNITAS, QUÆ SE A DOMINI SUI POTESTATE justo modo in libertatem vindicavit, in protectionem Imperii suscipitur, & libera Civitas Imperialis efficitur.

NOs HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, ad universorum noticiam volumus pervenire, quòd nos hominibus habitantibus in valle Suitz, qui se de Nobili viro Eberhardo quondam Comite de Habsburg redemerunt, & per pecuniam, absolutionem & litteras testimoniales super eo obtinuerunt, & exhibere potuerunt, ut proponunt, quòd nobis & sacro Romano Imperio pertinent, & pertinere debent de jure, hanc gratiam duximus faciendam, quòd eosdem homines liberamus, prout alii in eadem valle ac circumpositis vallibus existere dignoscuntur, præsentium testimonio litterarum, nostræ Majestatis sigilli robore signatarum, Datum Turego, III. Nonas Maii, anno Domini MCCCX. Regni verò nostri anno secundo.

HENRICI VII. IMPER. AUG. MANDATUM

Anno Christi 1310.

AD FORRESTARIOS ET ZEIDLARIOS, DE FURRENTIS vastatis aut abalienatis restaurandis.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, strenuis ac providis viris, dicto Höranf, Conrado Stromer, Ottoni *, cæterisque Forestariis ac Zeidlariis nemoris nostri & Imperii apud Nuremberg, ab utraque parte fluvii dicti Pegnitz constitutis, fidelibus suis dilectis gratiam suam & omne bonum. * Forstmeister.

Officii nostri requirit debitum, ut bona Imperii distracta illicitè vel destructa, ad jus & proprietatem ejusdem Imperii ac utilitatem & commodum nobis subjectorum & Reipublicæ revocemus. Considerantes igitur, quòd nemus nostrum & præfati Imperii apud Nuremberg per incendia & extirpationes, in nostrum ac Reipub. præjudicium vastatum, & in agros sive novalia à multis retroactis temporibus est redactum: unde fidelitati vestræ, sub Regii favoris obtentu, ac perditione jurium & officiorum vestrorum vobis in ipso nemore competentium districtè præcipiendo mandamus, quatenus infra hinc & festum Omnium Sanctorum proximum certa die collecta vestra coram Sculteto & Consulibus in Nuremberg omnes simul & semel exhibeatis præsentiam corporalem, ac manibus vestris sacrosanctis tactis Reliquiis juramentum publicum faciatis, quod dictum nemus à quinquaginta annis citrà destructum, ut prædictum, modis quibuscunque ac in agros redactum, in statum pristinum, hoc est, in sylvam & arbores, auctoritate Regia redigatis, ac redigi procuretis, non sinentes, quòd aliqui extranei, jus in ipso nemore non habentes, per venditionem aut vias alias capiant vel recipiant aliquem usumfructum, prudentum virorum Civium nostrorum in Nuremberg super præmissis, si necesse fuerit, consilium & auxilium invocantes. Datum in Haimbach, quarto Cal. Septemb. Regni nostri anno secundo.

HENRICI VII. IMPER. AUG. MANDATUM

Anno Christi 1310.

DE RESTAURANDA SYLVA IMPERIALI IN AGROS DESTRUCTA.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, Strenuis ac providis viris, Vito Hœtauff, Conrado Stromer, Ottoni, cæterisque Forestariis ac Zeidlariis nemoris nostri & Imperii

Imperii apud Nuremberg, ab utraque parte fluvii Pegnitz constitutis, fidelibus suis dilectis, gratiam suam & omne bonum. Officiũ nostri requirit debitum, ut bona Imperii, distracta illicitè vel destructa, ad jus & proprietatem ejusdem Imperii, ac utilitatem & commodum nobis subjectorum & Reipublicæ revocemus. Considerantes igitur, quòd nemus nostrum & præfati Imperii apud Nuremberg per incendia & extirpationes, in nostrum ac Reipubl. præjudicium, vastatum & in agros sive novalia à multis retroactis temporibus est redactum. Unde fidelitati vestræ, sub Regii favoris obtentu, ac perditione jurium & officiorum vestrorum, vobis in ipso nemore competentium, districtè præcipiendo mandamus, quatenus infra hinc & festum omnium Sanctorum proximum certa die collecta, vestram coram Sculteto & Consulibus in Nuremberg omnes simul & semel exhibeatis præsentiam corporalem, ac manibus vestris, sacrosanctis tactis reliquiis, juramentum publicum faciatis, quòd dictum nemus à quinquaginta annis citrà destructum, ut prædictum, modis quibuscunque ac in agros redactum, in statum pristinum, hoc est, in sylvam & in arbores, auctoritate Regia redigatis, ac redigi procuretis, non sinentes quod aliqui extranei, jus in ipso nemore non habentes, per venditionem aut vias alias capiant vel recipiant aliquem usumfructum; prudentum virorum civium nostrorum in Nuremberg super præmissis, si necesse fuerit, consilium & auxilium invocantes. Datum in Haimbach, quarto Calend. Septembr. Regni nostri anno secundo.

Anno Christi 1310.

HENRICI VII. IMPER. AUG. MANDATUM

SUPER CORONATIONE REGIA REGNI LONGOBARDORUM.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Rex Francorum & Longobardorum, Canonicis Modoezensibus, devotis suis ac dilectis, gratiam suam & omne bonum. Committimus vobis & mandamus, ut Archipresbyter cum tribus aliis senioribus, qui sciunt, quid opus sit ad collationem Coronæ ferreæ, sine ulla dilatione veniant ad nos, portantes omnia privilegia & instrumenta, quæ apud vos Modoetiæ asservantur. Et super his dabitis fidem Alardo de Rolaes, & Clecumpio de Gemule nostris Capitaneis, qui has præsentes vobis apportant. Datum Mediolani, anno secundo nostri Regni.

Anno Christi 1311.

HENRICI VII. IMPER. AUG. EDICTUM

DE CORONATIONE ROMANA.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, venerabili Abbati *a* Waldsassensi, Cistercienis Ordinis, devoto suo ac dilecto, gratiam suam & omne bonum.

a Joanni de Elnbogen.

1. Magnus Dominus & laudabilis valde, in excelso Divinitatis suæ solio residens, Imperium suum (quod pro meritis ejus inter nationes diversas, quasi cum gentibus à suo Creatore degenerantibus, vacillabat) transire voluit ad Romanos, ut illic præter Imperialis excellentiæ thronus, ubi erat Sacerdotalis sedes & Apostolica affutura: ita quòd in eodem loco Summi Pontificis & Imperatoris auctoritas reniteret.

2. Novissimis quippe temporibus, illo translato in Germanos, postquam plures Principes ad ipsum vocatos Imperium, quorum quidam ipsius Imperii assumpsere diadema, quidam non * divina cooperante clementia, per eos, ad quos spectat, in Romanorum Regem, futurum Imperatorem, ritè & concorditer electi, proposuimus ad Urbem pro coronationis nostræ suscipiendis solenniis proficisci. Ac sanctissimum in Christo Patrem, Dominum * Clementem Summum Pontificem requisivimus, ut ad Urbem accedens, præfata solennia nobis ibidem tradere dignaretur. Qui cùm ex certis causis, juxta nostrum immensum desiderium interesse nequiret: ne dicta coronatio ob suî absentiam impediri valeret, venerabilibus Patribus, Dominis Arnoldo Sanctæ Sedis Apostolicæ Legato, Leonhardo Albanensi, & Nicolao Hostiensi ac Veltrensi Episcopis, ac Francisco Sanctæ Luciæ, necnon Lucæ, Sanctæ Mariæ in via Lata Diaconis Cardinalibus, commisit in hac parte plenariè vices suas, cum clausula, ut si non omnes his exequendis interesse valerent, quatuor, tres, duo, vel unus eorum, dictæ coronationis nostræ negotium expediret.

* videtur aliquid deesse.

* ejus nominis V.

3. Verùm dictis Leonhardo & Francisco de hac luce subtractis, per dictos Dominos Cardinales superstites, die festo Beatorum Petri & Pauli Apostolorum (quem ad hoc, ut poteramus, virtute dictæ commissionis elegimus) in Ecclesia sancti Joannis Lateranensis, præsente Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum Ecclesiasticorum Ordinum Urbis, Ducumque, Comitum, Baronum, Nobilium, ac Romani populi, innumerosa caterva, oleo sacro uncti fuimus, necnon Imperiali diademate coronati, ac aliis debitis ac consuetis solenniis insigniti.

4. Hæc autem devotioni tuæ voluimus intimare, ut de nostris felicibus successibus valeas exultare. Datum Romæ, quarto Kalendarum Julii, Regni nostri anno quarto, Imperii verò anno primo.

HENRICI

HENRICI VII. IMPER. AUG. SENTENTIA

Anno Christi 1312.

PROSCRIPTIONIS ET BANNI, LATA IN ROBERTUM SICILIAE & Apuliæ Regem, Imperio rebellem, Pisis in Comitiis Imperialibus.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, ad certitudinem præsentium & memoriam futurorum.

1. Deus judex justus, fortis & longanimus, omnes secundum merita sua judicans, superbientem illum Spiritum, qui ante suum thronum demens se gloria & honore conspiciens, sedem suam ad Aquilonem, ut esset similis Altissimo, ponere cogitavit; de altis cœlorum fastibus ad infe- Esai. 14. riora terræ in comprobria sempiterna demergens, ipsum omni gratia & spe minimè condigne privando duxit æternalibus ultionibus exponendum. Sic ad præsens justitiam respiciat, & æquitatem videat ipse cœlestium, terrestrium, & infernorum Dominus, qui novit occulta cordium, & apud cujus tribunal omnis cessat calumnia, & veritas nullius nequitiæ tenebris obscuratur. Deponat & nunc de sede potentem, qui tentavit & acerbavit ipsum, & concitavit eum in iram: perdat eum, qui malè quærit, & det illi, qui obstinato animo viam innocentiæ refugit & gloriatur in malitia, comprobrium sempiternum: faciat in eum judicium conscriptum, & sic omnibus sanctis ejus.

2. Nequitiæ siquidem & proditionis alumnus Robertus, natus claræ memoriæ Caroli Secundi, qui se Siciliæ Regem intitulat, & Imperii Romani adipe impinguatus, incrassatus, & dilatatus contra illud (cui etiam causa feudorum multorum & bonorum ipsius Imperii, quæ hactenus tenuit, & quæ injustè principaliter occupat, humiliter obedire debet) vitiis & iniquitatibus eminens, odia, dolos & fraudes pro fidelitate retribuens, ex detestando ingratitudinis vitio calcaneum rebellionis resumpsit erigere: & contra stimulum indurata nequitia recalcitrare non cessat, nefandaque superbia tumefactus sedem ab Aquilone, hoc est, ab opposito Majestatis Cæsareæ, quam ejus Dominam & Magistram revereri & honorare tenetur, supponere satagens, ipsam conviciis & contumeliis provocavit hactenus, & continuo animo protervo continuè provocare præsumit.

3. Ipse namque inter ceteros suæ malignitatis conatus, licet antequàm Imperialis coronationis causa proficisceremur ad Urbem, per suas literas speciales pluries culmini nostro scripsisset, quod ipse (sicut ex causa prædicta debebat, & nos qui nec opere nec verbo gravavimus nec gravare sed potiùs gratiosè tractare intendebamus, eundem ex pravitate conscientiæ credebamus) ad exhibendam nobis debitam reverentiam & honorem, tam in dicta coronatione quam alibi intendebat, & ad id pro viribus se parabat: confœderationes tamen, conspirationes, uniones, & ligas, in offensam & impedimentum processus Cæsarei, unà cum Florentinis, Lucanis, Senensibus, & aliis nostri Romani Imperii subditis per Lombardiam, & ut eos in rebellionis præcipitium excitatos foveat, omne contrarium (sicut expressè dignoscitur) per se suosque procuratores, nuncios & ambasiatores, in nostræ Majestatis injuriam, & offensam & impedimentum processus Cæsarei facere procuravit & fecit. Tractavit etiam, quòd civitas Cremonæ, Parmæ, & Rhegii, quæ sub nostra obedientia consistebant, contra nos & Imperium rebellarent, inducendo tam communia ipsarum civitatum, quàm subditos nostros prædictos ad rebellionem hujusmodi, & eis ad id pollicendo auxilium, consilium, & favorem; & nihilominus dicti Roberti fulti favoribus, suæque nequitiæ conscii & ministri civitatis Astensis, & castra Valentiæ, casalis sancti * Evasii, & alias nonnullas civitates & castra provinciæ Lombardiæ, quæ mandata nostra juraverant, & nos in eorum Dominum recognoverant, & Officiales nostros receperant & habebant, Officialibus ipsis violenter ejectis, nequiter occupatis, & occupatas & occupata pro Roberto detinent suprascripti. Denique Robertus Johannem fratrem & stipendiarios Romam videlicet ea intentione transmisit, ut Urbe (si posset) suæ proditioni dolosè subjecta vel saltem turbata, in ejus periculo nefandæ seditionis immissio dictæ coronationis impediret solemnia, prout dicti Johannis & stipendiariorum in ingressu nostro in Urbem prædictam, quamdiu in partibus illis moram traximus, efficaciter operum argumento probantes, unà cum copiosa subditorum dictorum multitudine, quæ per instigationem dicti Roberti submissi sibi subsidii & defensionis fiducia cum armis & equis ad opponendum se nobis & exercendum per excogitatam malitiam simul cum Johanne stipendiariisque prædictis convenit, ibidem contra nos & gentes nostras hostiliter posuerunt insidias, fecerunt insultus, spoliationes, violentias, & homicidia perpetraverunt, viasque publicas & loca, per quæ ad tendendum ad basilicam Principis Apostolorum de Urbe omnibus religionem profitentibus Christianam liber aditus patere debeat, bellicosis apparatibus claudere nobis ac gentibus nostris ad basilicam ipsam, ne ipsa coronatio celebrari valeret, accessum totis viribus prohibere, ac aliàs omnimodo quo poterat Majestatem nostram offendere procurarunt, aliasque præfatus Robertus committebat, & erat in situ contra nos committendi omnia, quæ ad nostri Imperii damnum tenderent, & ad ea modis omnibus quibus poterat nitebatur.

* s. Gervasii.

4. Hæc siquidem crescente clamore notorio, & in pluribus rerum experientia edocente, licet ipsa tam publica & notoria essent, quod nulla possent tergiversatione celari, & nos, qui subje-

cti non

cti non sumus, contra dictum Robertum propter præmissa eo irrequisito potuissemus procedere: tamen ex Augusta clementia (quæ libentiùs emendat in subditis pœnas quàm puniat; nec exercet ferrum in eos, quos sanare potest mulcebris lenitas medicinæ) post secessum nostrum ab Urbe prædicta, super dicto notorio & prædictis per ipsum Robertum contra nostram Majestatem commissis ad inquisitionem descendimus, quam ut fidei vel amoris scintilla (si qua forsitan remansit in eo) ipsius viscera tangeret, & ipse interim spatium ad cor redeundi haberet, usque in præsens de liberationibus rationis duximus protrahendam, Robertum prædictum citari legitimè fecimus, ut comparere curaret, suam (si posset) innocentiam ostensurus. Verùm idem Robertus in sua protervia perseverans, in terminis sibi ad hoc præfixis, vel eorum aliquo vel per se vel per alium comparere contumaciter non curavit. Quare nos super præmissis in ipsius Roberti contumacia fide dignis & sufficientibus receptis testibus, & eorum dictis in scriptis redactis, & per nos solenniter publicatis, & de mandato nostro à Proceribus nostri Palatii cum diligentia recensitis, & facta nobis de ipsis & per ipsos relatione fideli, per ea, quæ probata fuerunt, prædicta omnia & singula publica & notoria esse, in scriptis interloquendo pronunciavimus & declaravimus exigente justitia, & postmodùm eum requiri & citari sufficienter & peremptoriè fecimus, ut certo termino jam elapso coram nobis (ubicunque essemus) ad hanc nostram sententiam audiendam comparere curaret. Quod ipse præscius & diffisus injuriis & offensis in sua obstinatione & contumacia & fraudibus perniciosis induratus, facere prætermisit.

5. Quia igitur dimissis omnibus & singulis (prout apertiùs in inquisitione continetur) specialiter per dictos testes plenariè nobis constat, nos prædictos & alios prædicti Roberti excessus nefarios & opera detestanda maturo & justo librantes examine, ac illud notissimum nullatenus omittentes, quod ipse Robertus, dum in Urbe prædicta causa prædictæ coronationis essemus, dilectissimi nostri Pisani (qui inter cæteros nostros subditos fidelitatis ac opinionis sinceritate, galeas & gentes ad nostrum servitium & honorem Romam mitteret) galeas ipsas in nostræ Majestatis injuriam invadi, spoliari, & gentes prædictas capi & incarcerari, & in carcere detineri mandavit & fecit, & nihilominus in hujusmodi continuationis terminis perseverando, mala malis addendo, & pejora continuè committendo, dum contra rebelles nostros direximus signa Cæsarea, rebellibus ipsis (sicut publicum & notorium est, & facti evidentia docebat & docet) misit plures armatorum in subsidium, ut eos diutiùs in eorum rebellionis erroribus confoveret, & attendens quòd dum ipse potuit pacem & quietem habere, dum debuit tranquillitatem expectare, à nostra benevolentia & dilectione, quam sibi ex animi sinceritate paraveramus, obtinere noluit, bella quæsivit, iniquitates exercuit, & pro posse curavit, sicut etiam procurare non cessat, in Imperii populos seminare zizanias, suscitare odia, immittere scandala, concitare tumultus, nutrire schismata, & fovere discordias, & sine intermissione in actu committendi continuandique quod potest, contra Imperium nostrum non omisit, non solùm in nostri Imperii contemptum Reique publicæ detrimentum, sed etiam in perturbationem prosperitatis Ecclesiasticæ, quæ ad Imperii statum plurimùm dignoscitur tendere, & in retardationem negotii Terræ Sanctæ, ad quod (teste Deo, qui omnia novit) totis cordibus & affectibus anhelamus, & videntes apertè, quòd dictus Robertus irrevocabiliter in signum erroris prolapsus, & obstinatus in dolis, viam veritatis expiavit omninò, & tanquam aspis
Inclusa videntur spuria & ab hoc loco aliena. surda non obtinens auditum, nec mandata nostra, nec legis pœnam, in quam suis culpis [nam omne, quod est ex Deo, vincit mundum; & hæc est victoria, qua vincit mundum fides nostra, *omni cura custodias cor tuum: nam ab ipso vita procedit*, Proverb. cap. 11.] incidisse ac incidere no-
Proverb. 11. scitur, nec etiam Imperatoriæ plenitudinem potestatis veretur, sed quotidie cervicis durioris efficitur: & quantum ipsum ad pœnitudinem expectamus, tanto majorem assumit audaciam malignandi: considerantes etiam, quod ipse Robertus de Imperii crapulatus pinguedine dilatatur, & ex illicitis sibi laxatis habenis furit, & nobis pro obedientia rebellionem, & pro fidelitatis debito injurias refert, nosque ac quoscumque fideles Imperii nobis obedientes pro posse impugnare conatur, ejusque pœnas non in ædificationem sed in destructionem, non ad fructum & juvamen ut haberet, sed ad pestem esse dignoscitur: & volentes præmissis injuriis & ipsius fraudibus obviare, &
Matth. 3. v. 10. Luc. 3. v. 9. Evangelicam sequi doctrinam, quæ nos monet, quod omnis arbor, quæ fructum non facit bonum, abscindatur & mittatur in ignem, licet fideles Reges & Principes in suorum dignitatis eminentiam libenter condignis honoribus, & gratiosis favoribus prosequamur, tamen ut culpa supplicium timeat, & virtus retributionem expectet, Robertum prædictum, cujus eligimus domare superbiam, & præsumptionem erectam conterere, ipsumque à statu suo quantumcunque sublimi deponere, cum propter præmissa Majestatis criminis reus sit, universis & singulis dignitatibus quocumque titulo comprehensis, quibus se intitulat & decorat, auctoritatibus, honoribus, libertatibus, immunitatibus, & privilegiis, Provinciis, Comitatibus, civitatibus, castris, terris, villis, & aliis feudis, vasallis, bonis, rebus, juribus, & jurisdictionibus universis tam perpetuis quàm temporalibus, quos, quas, & quæ habet, tenet, & possidet, vel quasi, seu habuerunt & possiderunt hactenus ejus quomodolibet ipse vel sui prædecessores, privamus: eundem Robertum rebellum, proditorem, & hostem Imperii, dictæque Majestatis crimine reum, de toto prædicto Imperio exbannimus & diffidamus: ipsum si quo tempore in nostram & Imperii fortiam pervenerit, vita per capitis mutilationem privandum in hisce scriptis sententialiter condemnamus.

6. Statuentes & mandantes, quòd nulla persona cujuscumque nobilitatis, excellentiæ, status, vel conditionis existat, nullaque civitas, castrum, villa, vel universitas eidem contra nos & Imperium præbeat publicè vel occultè, consilium, ausilium, vel favorem, sub pœna centum librarum auri,

auri, pro qualibet civitate libras quinquaginta, pro quolibet castro, villa, Marchione, Duce, Comite, Barone, & quolibet Nobili viginti librarum auri, & pro qualibet alia singulari persona, pro vice qualibet qua contrà fecerint, committenda: quodque cuilibet liceat impunè cives, incolas, habitatores civitatum, castrorum, villarum, & quibuslibet alias singulares personas, cujuscumque status vel conditionis existant, quæ contra nostrum honorem obediant ei, vel darent consilium, auxilium, vel favorem, publicè vel occultè offendere in persona, rebus, & juribus, & ipsos & ea capere, & arrestare, & retinere: inhibentes etiam & præcipientes expressè, ne aliqui debitores ipsius Roberti de bonis, in quibus ei tenentur, in aliquo satisfaciant, vel reddere quomodolibet præsumant, vel alioqnin tantundem Cameræ nostræ persolvant.

7. Ad hæc sine strepitu & figura judicii compellantur universitates & provincias nostras, civitates, villas, & singulares personas cujuscumque præeminentiæ vel excellentiæ, etiamsi Regia dignitate, vel cujuscumque alterius dignitatis, conditionis, vel status existant, quæ ex aliquo pacto vel promissione seu obligatione dicto Roberto, aut prædecessores sui facto, pacto vel pœna, sub qualicumque forma comprehenso, vel comprehensi sint ratione, causa, vel titulo, & specialiter de aliquo servitio faciendo, vel hominum armatorum aliudque subsidium dando, per mare vel per terram, teneretur eidem Roberto, ab ipsis pacto, promissione, obligatione & pœna apposita, vasallos quoque & feudatarios, & omnes & singulos, qui eidem fidelitatis vinculo vel alia quacumque ratione vel causa ad aliqua servitia realia vel personalia tenerentur, ab omni articulo fidelitatis, subjectionis, & obedientiæ ei vel suis hæredibus faciendis absolvimus penitus & in totum: ita quòd nec civitates, castra, villæ, universitates, & personæ prædictæ pacto vel obligatione prædictorum, aut vasalli, aut feudatarii, præfati cives, fidelitatis, subjectionis, & obedientiæ ratione, causa vel titulo sibi vel suis hæredibus quomodolibet teneantur. Ipsas etiam contratas, civitates, castra, villas, feudatarios, vasallos, bona, res, jurisdictiones, servitia, & jura, & quæcumque alia sub nostra contenta privatione & absolutione hujusmodi, confiscamus.

8. Demum omnibus & singulis Militibus, Auditoribus, Judicibus, Jureperitis, & Notariis, qui ejusdem Roberti domestici seu familiares existunt, sive aliis, qui in ejus servitio esse noscuntur, & quibusvis aliis, districtè præcipiendo mandamus, quod ab ipsius Roberti familiaritate, consiliis, directione, & obsequiis quibuscumque infra duorum mensium spatium ab hodie computandum cum effectu recedant, & nunquam ad ejus servitium vel consilium accedere publicè vel occultè præsumant: alioqui ipsos Milites honore ac dignitate militiæ, Judices ac Jureperitos judicandi & assidendi omnibus & singulis privilegiis & immunitatibus, ac Notarios notariatus officio: eos videlicet ex dictis Militibus, Auditoribus, Judicibus, Jureperitis, Notariis, qui hujusmodi mandato nostro non paruerint cum effectu, exnunc prout extunc privamus termino suprascripto, & inhabiles & infames reddimus, ita quòd elapsis mensibus supradictis ad nullos actus legitimos quocumque tempore postmodùm admittantur.

9. Hujusmodi autem privationis, confiscationis, exbannitionis, diffidationis, condemnationis, & absolutionis sententias in his scriptis fecimus, & omnia alia singula facta & incerta facimus existente justitia, & bono Reipubl. requirente, ac ex certa scientia & plenitudine potestatis, supplentes omnem defectum, si quis forsan in inquisitione prædicta, de quibuscumque processibus propterea habitis ob aliquam juris solemnitatem omissam esset habitus, non obstantibus aliquibus legibus, constitutionibus contrariis, vel privilegiis sub quacumque forma verborum concessis: etiamsi de ipsis oporteret de verbo ad verbum in præsentibus fieri mentionem, quæ contra præmissa vel præmissorum aliquod posse quomodolibet obiici non opponi, quibus specialiter derogamus.

Actum Pisis in præsentia nostrorum Principum & Baronum, ac populi multitudine copiosa, VII. Calend. Maij, regni nostri anno quinto, Imperii verò anno primo, quod fuit MCCCXI.

HENRICI VII. IMPER. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1313.

DE OFFICIO SCULTETI IN CIVITATE IMPERIALI, ET DE privilegiis Civium.

HENRICUS Septimus divina favente clementia Romanorum Imperator Semper-Augustus, universis sacri Romani Imperii fidelibus præsentes literas inspecturis, gratiam suam & omne bonum. Dum profectus & commoda fidelium nostrorum debitæ solicitudinis studio procuramus, decus & honorem Imperii multipliciter attollimus, & subjectorum obsequia nostris Imperialibus beneplacitis efficimus promptiora. Disponentes igitur affectu benevolo, dilectorum fidelium nostrorum Civium Nurembergensium, quantum dignè possumus, votivis supplicationibus benignum præbere consensum, infrascriptos articulos specialiter, quo ad eorum Civium & Civitatis Nurembergensis commoditates agendas, statuimus observandos.

1. In primis videlicet, quòd Scultetus Nurembergensis, qui pro tempore fuerit, stratas communes vel Regias vulgariter appellatas defendere, ac per eas securè conducere debeat quoslibet transeuntes.

2. Sculteto etiam Nurembergensi & Civibus liceat sub forma juris, in concivem eorum recipere quemlibet requirentem.

3. Insuper Scultetus Nurembergensis semel qnolibet anno coràm Consulibus Civitatis ejusdem juramen-

juramentum præstet, de faciendo judicium æquanimiter tam panperibus quàm divitibus, secundum rationabilem Scabinorum sententiam.

4. Item Scultetus Civitatis prædictæ quemlibet civem ipsius detentum debeat excredere sub fidejussoria cautione, ac de eo judicare secundum justam & rationabilem sententiam Scabinorum: nisi atrocitas facti seu causa detentionis ipsius aliud exigat & requirat.

5. Cæterùm quòd omnes utriusque sexus homines dictæ Civitatis Nurmbergensis trahi non possint in causis civilibus ad aliena judicia: sed conveniri debeant coram Judice suo, dummodò coram illo querulantibus justitia non negetur.

6. Quicquid etiam Consules & Scabini Civitatis Nurembergensis prædictæ, sub juramento præstito, pro pace ac moderatione rerum venalium intra civitatem eandem statuerint, tam ab extraneis quàm à civibus observetur.

7. Castrum verò & turris in medio ejus sita, à Civitate Nurembergensi in tantum alienari non debent, quin a Castellanus & possessor eorum ipsis civibus cautionem faciat, quòd decedente Imperatore vel Rege Romano ipsum castrum & turris prædicta, ad gubernandum ea, usque ad futuri Regis creationem, devolvatur ad eos.

a Burggraf / i. e. Amptman oder Pfleger deß Reichs auf der Burg.
b Landtgericht zu Nurnberg.

8. Quodque Notarius b Judicii Provincialis à civitate prædicta non alienetur: sed ibidem residentiam faciat, & Sculteto Norimbergensi obediat pariter & intendat.

9. Nemo etiam sententiam in Judicio Provinciali promulget, nisi Milites vel Honesti Cives jurati dictæ Civitatis Nurembtgensis existant.

10. Denuùm quòd universi & singuli Cives Nurembergenses, & eorum bona, à teloneorum & pedagiorum solutione eximantur in civitatibus & locis singulis, quorum cives etiam & bona èconverso apud Civitatem Nurembergensem fuerunt & hact nus exempti pariter & exempta.

11. Præmissos autem articulos omnes de speciali gratia, & Imperialis plenitudine potestatis, in favorem & utilitatem Civium Nurmbergensium prædictorum, tenore præsentium statuimus, & inviolabiliter ab omnibus observari mandamus, firmiter inhibentes, ne quis ipsos cives in præmissis, vel eorum aliquem, contra præsentis paginæ nostræ tenorem, impedire, molestare, vel gravare præsumatur. Quod qui secus facere præsumpserit, indignationem nostram, & pœnam centum librarum auri puri (quarum medietas Cameræ nostræ, reliqua verò passis injuriam perielvatur) se noverit incurrisse. Datum Pisis, III. Idus Junii, Indictione XI. Anno Domini millesimo trecentesimo tertiodecimo: Regni nostri anno quinto, Imperii verò primo.

Anno Christi 1315.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG.
RESCRIPTUM

QVO CIVITATES HELVETICAE AD INSTANTIAM ABBATIS Eremi & Leopoldi Ducis Austriæ à Judicio Rotulensi proscripta, & ab Episcopo Constantiensi excommunicata fuerunt, auctoritate Imperiali absolvuntur, & Imperii societati piorumque cœtibus restituuntur.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, Prudentibus viris vallium in * Underwald, Urach, & in Suitz, fidelibus suis dilectis gratiam suam & omne bonum.

* qui Ludovico electo adversus Fridericum Austriacum adhæserunt.

1. Majestatem noveritis Regiam adversitatibus vestris ex animo condolere. Veruntamen, annuente Altissimo, speramus vestris doloribus brevi in tempore per nos remedia salubria exhiberi. Unde tanquam viri constantissimi adversariorum comminationibus, non sinatis animos vestros aliqualiter demulceri.

2. Prætereà, ut ex scriptis vestris collegimus, vos ex parte cujusdam Abbatis, dicti de Einsidel, ad proscriptionis sententias pervenisse, à quibus vos præsentibus absolvimus, restituentes personas & res vestras in statum pristinæ libertatis.

3. Adhæc de sententiis excommunicationum in vos latis Venerabilis Petrus Archiepiscopus Moguntinensis, Princeps noster dilectus, absolutionem committendam Decanis & Rectoribus Ecclesiarum vestrarum vobis veraciter repromisit, & se eisdem velle suas dirigere litteras authorizabiles, & patentes.

4. Et securos vos reddimus, quòd omnibus Advocatis & fautoribus nostris, tum Nobilibus, tum Civitatensibus, vos defensare & coadjuvare præcipimus & monemus, quotiens & quandocunque per vos fuerint requisiti. Datum in * Nurenberg, VIII. Kal. Junij, Regni nostri anno primo.

* ubi tum prima sua Comitia pro more celebrabat.

Anno Christi 1321.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG.
EDICTUM

DE FIDELIBUS IMPERII CONTRA TYRANNIDEM PAPAE ROmani & Regis Gallorum tutandis ac defendendis.

LUDOVICUS, quod sacramento rogatus, religione jurisjurandi adactus esset, se Majestati Imperii, Reipublicæque nunquam defuturum; inopibus contra fas, præter æquum armis afflictis, ad populi

ad populi Germani libertatem confugientibus, quos sine maximo scelere deserere non posset, Italiæ Tetrarchas vi Pontificiaque servitute & Philippi Valesii copiis oppressos, Cæsareis auspiciis suppetias ferre, vim vi repellere, jure gentium imperat.

Ludovici IV. Imperatoris Augusti EDICTUM

Anno Christi 1328.

Contra injustam excommunicationem Papæ Joannis XXII.

NOS LUDOVICUS, Romanorum Rex, proponimus adversus Joannem, qui se dicit esse Papam, quòd Christi * testamentum de pace malè exequitur, publicam Christianitatis pacem perturbans: nec reminiscitur à sancto Constantino id, quicquid nunc habet, honoria latitanti Sylvastro permissum, malè gratus Romano Imperio: unde desumpsit omnem, quo nunc abutitur, splendorem, &c.

* Joan. 15 & seq.

DECRETUM Comitiorum Ratisponensium de Juribus Regni & Imperii conservandis adversus iniquas usurpationes Papæ Romani.

Anno Christi 1324.

ANno Domini MCCCXXIV. quinto Idus Augusti, Reginoburgii præsentibus Balduino Treverensi, Hainrico Agrippinensi, Mathia Moguntino Archimystis; Joanne Rege Bojemiæ, cæterisque Germaniæ ac Galliæ Episcopis & Proceribus, in conventu per Imperatorem ecto factum est Senatusconsultum, ut Cæsar operam det, ne Germana libertas in servitutem redigatur, & Majestas Imperii à faucibus Tyranni Romani eripiatur.

2. Ex Consilii itaque decreto vene irritaqua esse JOHANNIS XXII. acta declaratum; quicunq; ea tueretur, hostem Reipublicæ, bona ejus publica esse, placuit.

3. Otto Charionum Antistes D. Lamperti, & Tolosanus Monachus Dominicanus, sedis Romanæ Legati, Germaniâ edicto extrusi sunt.

Ludovici IV. Imperatoris Augusti EDICTUM

Anno Christi 1324.

Publice contra Johannem XXII. Papam Romanum in Comitiis propositum Ratispona, & oppidatim affixum; concernens jura Regni & Imperii.

CHRISTUS Servator, Dominus atque Deus noster, ejus legati primarii, Petrus, Paulus, Jacobus, Joannes, tempore periculose, ubi ad cœlum migrarint, nobis imminere cantarunt, & in primis admonuerunt, ut summoperè atque anguium in morem astuti, decrete Pharisæorum, Pseudochristos, Pseudoprophetas, Pseudoapostolos, à mendacio simulatæ religionis ita appellatos, vitaremus. Qui se Mystas Christi ferunt, cum sint nuncii Antichristi. Eos inexplebilis honoris, potentiæ, pecuniæ sitis, atque luxus, avaritiæ, fastus, quæ in proverbium venêre, produnt. Non imus inficias, *a* ingenue fatemur, tempore nostra censuram non ferunt. Jampridem corruptis moribus simplicitas Christiana sordet, longinqua consuetudo potentiur veritate vincit, tamen indignatio silentium rumpit. In altissima humanarum specula cœlitus positi tacere non possumus: ne canes muti, juxta Vatem sacrum, qui latrare non possunt, simus. Et si lupos pelle ovina tectos abigere ob infelicitatem temporum non valemus, resistere tamen, hujuscemodique prodere, munus nostrum est. Quamvis tantundem, ut vellem, non possumus, tamen non assequutis voluisse, ebunde pulchrum atque magnificum est.

a for. ingenuè.

2. Et ut rem in pauce conferam, nec diutiùs ambagibus immorer, circuitioneque utar, remq; apertè dicam, JOANNES ille, qui se Papam Vicesimum secundum nuncupat, qualis sit, oviculis Christi nostro beneficio operæprecium est agnoscare, na deceptæ pelle ovina à sævissimo lupo devorentur. Nempe sanguinem Christianum sitit, discordiæ, seditionum mela ubique gantium inter Christianos serit. In Germania & Italia, literis, pollicitationibus, auro, Principes, Tetrarchas, Episcopos, Sacerdotes, Monachos, Cives corrumpere nititur, inducit, sollicitat, ad arma vocat. Adversus divinam providentiam, supremam cœli majestatem, unde omnis potestas existit, contra charitatem Christianam pugnat, fratres in fratres armat, præcipit, ut Christiani mutuum affectum & amorem, quem solum Pater immortalis à nobis exigit, exuant, arma corripiant, atque in sua viscera vertant, fidem frangant, pacta dissolvant, invicem fraudent, decipiant, imponant, à sacrosancto Imperio deficiant, rebellionem, conspirationem, cædes, incendia, stupra faciant. Nec licet per hunc Antichristum Christianis pacem à Deo datam servare. Tanta est hominis, vel potiùs Sathanæ illius væcordia, publicè pro concione, scelera sua quasi benefacta prædicet. *Cum Christiani*, inquit, *Principes inter se discordant, tum verè Ro-*

manus Sacerdos est. Pontifex Maximus demùm regnat, demùm dominatur, ubi omnibus discordia, seditione, mutuo odio debilitatis formidolosa fit ejus potestas, universi ejus nutus obsequuntur, & vel screatus observant. Seditio atque discordia Germanorum, salus est Romanorum Pontificum. Proinde pro virili enitendum est Pontifici Maximo, si salvus esse velit, ut aeneum serpentem, hoc est, Alemannorum Imperium conterat, in cineres atque favillas redigat. Itidem jactitat, sua opera effectum esse, ut nullus neque Romæ neque in Italia ultrà fiet, qui Imperii rebus vel favear, vel studeat. Et profectò ejus fraude duo rebus impositi sumus, quos ut vel una quidem literula (cum tamen undique aurifugæ atque vultures sui circum volitarent, templa, fana, sacras ædes compilarent) in gratiam redigeret, aut ut jure potiùs, vel apud se, quàm armis disceptare hortaretur: tantum abfuit, ut nos ultrò ad bellum civile concitaret. Nullam operam dedit, ut inter nos pacem componeret, imò magis discordiam aluit, modò mihi, modò Austriaco studebat: nunc FRIDERICO, nunc LUDOVICO favere se simulabar, ut quisque imbecillior erat, ita magis huic operam suam pollicebatur. Ad consecrationem ultrò invitabat, per fallaciam utrique verba dedit, & pronos ad concordiam rursus arma sumere persuasit. Astu hæc omnia egit, ut intereà dum domesticis armis, cognatisque bellis atterimur, Imperium pellundaret, labefactaret; urbes, castella, populos, Rempublicam invaderet, in cujus perniciem conspiravit, populumque Christi in servitutem redigit, adversus Sanctos depugnat.

3. Sacerdotia maxima, infima, sordidissimis quibusque, modò hostes Reipublicæ sint, committit. Neminem publici boni studiosum, aut pacis amantem in curiam Sacerdotum allegat. De Pharisæorum supercilio nimium sibi assumit, nihil pensi babet, modò animo suo atque libidini per fas atque nefas morem gerat.

4. Divina, humana decreta juxtà contemnit, atque conturbat. Jus gentium violat, leges naturæ prophanar, sacra polluit, indictâ causâ, necdum reos condemnat. Sibi licere absque mora actutùm, vel in nos indemnatos sententiam ferre, jactitat. Cùm capitalis sit inimicus, publicusque hostis, tamen in propria causa actor, testis & judex est; id quod nec apud Turcas, neque Judæos, neque Saracenos, neque Sarmatas fieri solet. Eos, qui fidem Cæsari servant, & Christo Servatori nostro præcipienti obtemperant, nec ullam aliam ob causam hæreseos nota inurit. Quicquid libet, licitum judicat; meritor opibus licentiam. Quid igitur cum illo agam? neque jus, neque bonum, neque æquum exequi, scire studet. Nihil videt, nihil facit, nisi quod Jubet.

5. Satbanæ spiritum sibi sumit, se similem Altissimo facit, se adorari, (quod Cœlitum quidam sibi à Joanne fieri prohibuit) pedes sibi osculari, more Diocletiani atqua Alexandri, crudelissimorum tyrannorum, permittit, cùm Christus manceps divinitatis, Dominus & Deus noster, pedes comitum suorum piscatorumque laverit, ut *a* nuncii sui vicissim illis, ad quos missi sunt, faciant. Una majestas, atque divina providentia, ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri, ubique præsens, universis rebus incubat, rebus omnibus per se consulit: nec in manufactis templis habitat. Nos Dei genus in eodem vivimus, movemur, & sumus. Ipse cœli & terræ rector est, nisi forsitan artifex, natura effœta, supremusque rerum parens senio atque labore continuo fessus, Atlantis ritu, (ut est in fabulis Poëtarum) Herculis (qui respiranti interea loci cœlum humeris sustineat) vicariâ operâ, atque sempiternus mortalis auxilio indigeat. Sed nihil fortuitò, nihil humana temeritate aut fit, aut regitur. Imperatores quoque terris neque forte neque casu, neque à mortalibus, neque occulta fatorum potestate dantur, sed à supremo numine eliguntur, atque divinitùs constituuntur, rebusque humanis à patre indulgentissimo imponuntur.

a pro, Apostoli.

6. Porrò Romanus Sacerdos, cujus conversatio in cœlis esse debet, urbes, castella, vicos, regiones, opes, potentiam, tantum splendorem, jus gladii, adventitia non jure suo, sed alieno beneficio occupat, possidet, nempe benevolentia atque liberalitate, ne dicam socordia atque ignavia, Rectorum Germaniæ. At mortalium ingratissimi de optimè meritis pessimè merentur. Ensem, cujus manubrium nostrâ munificentiâ tenent, in nostra viscera, quorum beneficiarii sunt, stringere non verentur. Obscuri, versuti, versipelles, Celtarum Occidentalium freti viribus atque amicitia, gentisque gentilitia infirmitate, hoc est, levitate atque superstitione confisi, libertati Germanæ plagas tendunt, simplicitati Christianæ captiosis aculeis sub magna superficie pietatis imponunt. Darios, Crœsos, Epicuros æmolantur; pauperiem, ignominiam, contumeliam, famam, sitim, æstum, frigus, mortes, vincula, carcerem, crucem pati (sicuti Paulus, & Petrus, & Christus, cui se operam vicariam præsidendo terræ dara gloriantur, fecerunt & docuerunt) non solùm non calleot, sed & pejus flagitio timent. Divitias solas, Imperia, Regna, honorem spectant: anxiùs quàm ulli hominum ea conquirunt; quæ tamen non tantum CHRISTUS & ejus legati contempserunt, verùm etiam Philosophi, Poetæ, Oratores, Historici, alieni à Sacramento veræ religionis, aspernanda esse viro sapienti, præcipuè sacris destinato, constanter præcipiunt, ut quæ absque scelere, & aliorum damno, comparari nequeant; Et ferè malos, nunquam bonos (ut est apud Germanos proverbium) efficiant. Nec sine causa Christus sentes & spinas: Paulus rete atqua laqueos principis Stygii appellavit.

7. Et ut est dissociabile Regnum, omnisque potestas impatiens consortis, jam egregii illi Pastores, opibus & splendore à majoribus nostris aucti, ferre parem nequeunt; Cæsarem Italiâ, Româ, Christum terris extrusere. *a* Illi cœlum quidem permittunt, *b* inferos atque terras sibi asseruere: Deusque terrarum hominumque non solùm dici, sed etiam credi volunt, quasi perinde animis atque linguis (quod ne Deus immortalis quidem tentat) imperare possint, atque divisum cum Jove habeant

a sc. Christo.
b intelligit Purgatorium.

habeant imperium. Repugnant & maximè diversa sunt, Crucifixus & summa potestas, miles & sacerdos, Imperator & pastor, Regnum & patibulum, corporalia & spiritualia, arma & sacra, bellum & pax, Cæsar & nuncius, Princeps & minister, Dominus & servus. *Qui vult esse maximus inter vos*, (ait supremus arbiter cœli legatis suis) *infimus omnium, atque vester servus sit. Cæteris recumbentibus, quemadmodum ego feci, ad cyathum ministret. Unus magister, & Dominus vester in cœlis; vos autem fratres estis.* Bellua multorum capitum, monstrum biceps est, Augustus & Pontifex Maximus. Id quidem fuisse Decium atque Neronem, & hujusmodi Tyrannos, falsorum Deorum cultores, in nomismatis & epigrammatis legimus. Quod de animo & corpore afferunt, nugæ sunt & contortæ conclusiunculæ: ceu verò nesciamus carnem adversus spiritum pugnare, & animam, nisi è corpore emicuerit, interituram. Ludibrium naturæ abominabile, ita Dei, socordia atque ignavia nostra est, Principem Principum servo servire servorum. Si servus servorum Dei est, cur non servit? cur non amat? cur non ministrat? cur non pascit? cur non docet? non nunciat? Si id, quod cupit, esse velit, cur non Christi, Petri & Pauli vestigiis in carceribus & periculis variis æmulatur? Cur mentitur, tergiversatur, fallit, regnat, dominatur? Aviditate potentiæ, pecuniâ ima summis miscet, omnia venalia, Deum & inferos habet. Cur vitam Christi parvipendit? qui de hæreditate à fratribus captus etiam arbiter judicare noluit, sed competitores ad Prætorem Cæsaris rejecit, & tribunal relegavit. Cum populus eidem regnum Palæstinæ ultrò offerret, aufugit, suum regnum in hoc mundo non esse confitetur. Quamobrem Vicesimus secundus non sine maxima sua atque Reipublicæ pernicie, libidine dominandi in præceps abit; aliena, quæ nihil ad eum attinent, curat, usurpat; sua, hoc est, religionem, spiritualia, mores, vitam hominum negligit. Imperium terræ, mortalia, vetante Christo, arripit. Præsides Proconsules, professus crucem atque paupertatem, in aliena ditione *a* obtrudit. Ubi rei ad interregnum redit, penes sa summam potestatem esse comminiscitur. Munus Præfecti Prætorio Rheni, Reguli Bojorum, intercipere, atque in se transferre conatur. Nec verum est, nulli, qui discordantibus inter se Principibus Reges consalutati fuerint, jus esse potestatis tantæ. Id ignaris Annalium, & hisce qui quidnam sit mentiri nesciant, persuadere conetur. *Conradus* & *Lotharius*, *Philippus* & *Otto*, *Richardus* & *Alphonsus*, *Adolphus* & *Albertus*, & nuper EGO & *Fridericus*, licet à diversis delecti Principibus, tamen Reges uterque vocabamur & eramus. Nos quidem ceremonia solenni, ex veteri priscæ religionis instituto, Francofordiæ celebri loco, Comitiis Cæsareis die præscripto habitis, frequenti Senatu, non solùm à pluribus, sed à duabus classibus sacrorum & prophanorum, superis ritè salutatis atque consultis, creati atque renunciati sumus. Atque inde in urbe, quam Aquas-Graneas vocant, in penetralibus ac domicilio sacrosancti Imperii ritè sacra obivimus, diadema, ensem, insignia auspicatò accepimus. Austriacus post Comitia dissoluta, contra decus Imperii, adversus leges, auspicia, contra intercessionem, & institutum majorum, non stata die, nec tempora constituto, obscuro vico, duobus duntaxat pecunia & affinitate corruptis suffragantibus, demùm irrepsit, ultroque se ingessit. Et nostram sanè causam immortalis cœli imperator (à quo in summo rerum fastigio constituti sumus, & ensem ad inopes, vi oppressos vindicandos, & malos perterritandos accepimus) felicitate, fausti ominibus, & victoria approbavit. Idcircò rectè, benè ac sapienter, sicuti legibus cautum est, ex consilii decreto, more majorum Brandenburgensem Ducatum (quem ille homo, qui vulgò Papa dicitur, *Madenburgensem* falsò vocat) filio nostro Ludovico in tutelam atque fidem commisimus.

a Factum id in Italia in præfecturis & civitaribus Imperii ab hoc Joanne XXII.

8. Et cum nostri cives, amici, populares, socii pientissimi in Italia à Flaminibus Romanis, quòd Imperio & nobis fidem servarent, nec ullum aliud propter facinus, armis præter æquum & bonum atterrentur, nobis eos deserere non fuit consilium. Quemadmodum sacramento rogati, religione jurisjurandi promisimus, Regulos Germaniæ clarissimos, de Grayspach, Neyffen, Truhedingen, ad Vicesimum secundum, inde ad Legatum ejus in Italiam, uti pacem componerent fœdus icerent, proficisci nostro jure jussimus. Nihilominus illis rejectis, adversus Majestatem Imperii, populique victoris gentium, Legatus ille Joannis, osor Christianæ charitatis, Mediolanum, Comum, Cremonam, Vercellas, Novariam, Ticinum, Laudem, Mutinam, Veronam, Vicentiam, *b* Felsinam, Placentiam, Parmam, Brixiam, Alexandriam, Terdonam, Lucam, Pisas, Aretium, Cesenam, Genuæ exules, item alias urbes Italiæ; insuper Matthæum Galeatium, Passerinum, Petræ malæ, Montisferrati, Matinæ, Salutiarum *c* limitum Præfectos, cives, Præsides, Proprætores Imperii, Christianissimos atque gravissimos viros, hostili animo cum copiis vastat; agros, vicos incendit; stupra, cædes, sacrilegia, impunè committit. Illos quòd bella civilia abhorrerant, à nobis & Imperio deficere nollent, crimen læsæ majestatis, scelus perfidiæ admittere recusarent, hæreseos notâ inussit. Romanus Princeps, à Deo ad arcenda hujuscemodi flagitia delectus, gladiumque ideò gestans, inopes, insontes cives, clientes Reipublicæ devotissimos (quibus etiam à propinquis opem ferre instituimus) potantia, vi, armis malignorum oppressos, sine summa infamia, absque summo scelere deserere non potuit, opem tulit fidissimis atque Christianissimis amicis. Accusetur illius perfidia, qui prior læsit. Vim vi repellere licet.

b hodie, Bononiam.

c id est, Marchianet.

9. Pascat bonus Pastor oviculas Christi, & amet, non armis oppugnet, vi opprimat. Argutas cavillationes missas faciat; veritatem, simplicitatem Christianam, Christumque, cui verba dare difficile est, amplectatur. Illius conversatio sit in cœlis; spiritalibus deditus, corporalibus sa non contaminet: Nos nostro jure, majorum instituto, sicut jus gentium est, sacra oracula docent, res nostras, nimirum terrenas, caduca, fluxa, fragilia agere sinat, & verbum inter nos non commutabimus. Et tan-

dem definat tam impudenter mentiri, nisi forsitan omnes Germanos (ut Romanenses autumant) stultos, caudices, asinos, stipites, plumbeos existimat.

10. Me hæreticorum (ut ejus verbis utar) fautorem falsò vocat. Christianus sum; at ipsa Hæresiarcha est. Non enim discipulus est Christi, cujus vitam irridet, paupertatem floccifacit, pietatem aspernatur, religionem polluit, sacra prophanat, mores spernit, instituta condemnat, dogmata vilipendit. Nam Divum Franciscum, veritatis divinæ præconem, paupertatis Christianæ antesignanum, consecraneos ejus universos, Avinione VI. Idus Decembris, anno ab orbe servato MCCCXXII. impietatis condemnavit. Audite obsecro quam ob causam. Homo pecuniosus, avidusque Imperii, argentum Evangelio, (ubi opes scelera vocantur) aurum Christi inopiæ præfert; Franciscanos, Fraterculos ignominiosè apud se cognomine, item stultas pecudes, perniciosas vulpeculas, quæ simulata religione mundo imponant, populum fallant, nuncupat. Illorum religionem excindere, quòd Christum, comites ejus nihil possedisse in terris doceant, asserant, prædicent, conatur. Sed contrà cœtus Franciscanorum Perusiæ celebris, universis suffragantibus Theologis, probè ejus facta depinxere, veritatemque factis literis, testimonio divino tutati sunt, quamvis magis carcere & vinculis, quàm disputationibus, hujuscemodi genus hominum castigandum foret. Tamen eundem suis depinxere coloribus, atque insatiabile avaritiæ baratrum & simulachrorum cultorem declararunt. Nam & auri pondus ingens, quod ab orbe Christiano, præcipuè Alemannia, Arelatensi Regno, Italia, sub specie expeditionis Asiaticæ amunxit; Saracanis, ut Christianis Armeniæ, qui ab eo compilati, atque venire detrectarunt, arma inferrent, distribuit. Ut Antichristus non sit, tamen ejus antecursorem atque anteambulonem esse necesse est. A quo ad propugnandum templum Dei, (cujus cura nobis cœlitùs à Deo optimo maximo data est) ad universum totius orbis Senatum Christianum provocamus, &c. Datum Reginoburgii, mense Augusto, Anno Domini MCCCXXIV.

Anno Christi 1328.

Ludovici IV. Imperatoris Augusti
EDICTUM

Est Senatusconsultum Romanum post coronationem Imperatoriam in Synodo generali factum.

De exauctoratione & abdicatione Joannis XXII. Papæ, propter tyrannidem, injurias, fastum, & ambitionem Reipublicæ perniciosam, veritatique Christianæ ac Religioni nostræ exitiosam, publicatum Romæ in Synodo generali, ex totius Concilii decreto, IV. Calendas Maji, Anno Domini MCCCXXVIII.

IMperator LUDOVICUS Quartus, Cæsar Augustus, gentis humanæ, orbis Christiani custos, à DEO electus, germanis & veris Christianis salutem. Cujus parandæ atque constituendæ gratia, relictis focis, aris, patria, genitali solo, pignoribus nondum adultis, in Italiam transivi, ad caput mundi Romam, sacrosancti Imperii domicilium, sedem nostram, pacificè summa omnium quiete atque favore veni, ibique more majorum, veteri instituto *consecrati Imperatoris* prænomen *Cæsaris Augusti* cognomen ritè suscepimus, atque urbi & orbi DEI ope & armis, nostra potentia, victrici & insuperabili dextra præsidemus, excisuri nostro jure divinæ Majestati resistenteis, pacis Christianæ violatores anse, quem obid à supremo Imperatore acceptum gestamus. Hujusmodi autem tumultus atque turbæ discordiarum, perniciosissimaque mala inter Christianos, à malignis Pontificatus Maximi occupatoribus, alioqui fame & inedia morituris, seri & excitari solent. Dum alienis inhiant, alia usurpant, falcem protervam in messem non suam temerè porrigunt, & quod ab altero postulant, in se recusant. Equidem hactenus, ut justitia atque æquitate superaretur, connivi. Et quemadmodum pientissimum Davida (cum filius ejus Adonias regnum ambiret, adversus Solomonem sapientissimum fratrem suum à DEO electum conspiraret) factitasse legimus, scelera patienter tulimus atque dissimulavimus. Verùm na tenuis & infirmi animi, ignoscendo malis, bonos omnes perditum eamus, lethalem ambitum, crimina perditissimorum (qui requiescere, donec animi libidinem expleant, non solent) ad vivum ferro, amore Reipublicæ, cujus cura nobis à cœlesti numine tradita est, resecabimus: lupo pellem ovinam jure nostro detrahamus, & ut paucis, missis ambagibus, rem aperiam, aures arrigite, favete, omnium res agitur.

2. Universi, vulgus sine authoritate, sine gratia, domi atq; fores venales sumus: majestas & authoritas religionis, libertas, Imperiumq; populi Christiani, leges, divina, humana, prodita sunt hosti acerrimo. Quies in seditionibus, in pace turbæ sunt. Homines sceleratissimi, cruentis manibus immani avaritia nocentissimi, & iidem superbissimi: iidem luxu effœminati, atque ambitione perditi, quibus fides, decus, pietas, postremò vitia, virtutes, honesta atque inhonesta omnia, quæstui sunt, arcem Reipublicæ Christianæ occupant, tumultum ex tumultu, bellum ex bello serunt. Caput factionis *Jacobus ille *de Bahurco*, qui se Papam nominat, ingentem vim pecuniæ, quam undique à Christiana plebe fraudulenter corrasit, adversus sanctos DEI, Imperio Christiano devotos, pugnaturus suasu Ruperti Reguli, boni publici hostis, àque Divo HAINRICO Septimo Cæsare Augusto proscripti, expendit. Sicuti Abiathar Sacerdos, anse Cæsareo, nobis à cœli numine commisso, abutitur; temporalibus hujus seculi curis contra divinum præceptum incubat; Regno mundano inhiat; fictus Pastor & personatus, ita mysticus est Antichristus; canis pellicula tectus, in gregem CHRISTI lupina

* qui dicitur Joannes XXII. Papa.

lupina rabie grassatur; vendit scelera; inferos, superos, beneficia cœlestia cauponatur; cum Saracenis Armenios Christianos, quinque annis continenter ejus opem implorantes, infestantibus fœdus societatemque iniit. Borussorum a primerium Præsidem, diras inferiasque comminatus, cum Lituanis hostibus pietatis Christianæ acerrimis, atrocissimis latronibus, inducias facere coëgit, hosti regionem prodidit, fenestram invadendi Brandenburgenses Christianos aperuit. Lituani conjurati *Baburei*, ultrò citrò impunè per fines Brandenburgensium commearunt: Christianos ferro, cæde extinxerunt: vagientes in cunis, in sinu parentum crudelissimè contrucidati sunt. Templa, Cœnobia, Collegia Sacerdotum, Monachorum compilata, incensa, eversa; Virgines sanctæ per vim stupratæ; hostia sacra (quod referens horresco) hastâ transfixâ, insultante hoste, hoc convicio sublata: *En hic est Deus Christianorum*. Liberi à complexu parentum, uxores maritorum ad ludibrium hostium abstractæ; captivorum greges velut pecudum abstracti sunt. Adhuc Brandenburgensis populus vulnus acceptum luget. Atque hæc omnia scelere Vicesimi secundi acta sunt. Quinetiam classem à Franciæ Occidentalis Rege, ad opem Christianis Armeniæ incolis adversus Saracenos ferendam, comparatam astu intercepit. Eadem in Genuensium, qui devotissimi sunt Christiano Imperio, cæde abusus est.

a id est, Magnum Magistrum Ordinis Theutonici in Borussia.

3. Imperii Majestatem, authoritatem Reipublicæ, temerè contra placita Christi usurpando labefactat, polluit, Monstrum biceps, mundanus & spiritalis esse contendit. Christus Servator noster, cui omnis potestas in cœlo atque in terrâ data est, tamen Imperium atque Regnum terrarum, è populo sibi oblatum, suscipere detrectavit. *Regnum meum*, inquit, *non est in hoc mundo*. Atque satis constat inter omnes divinæ Philosophiæ, legum, & Pontificii juris scientissimos, penes Pontificem Romanum nequaquam esse utramque dignitatem, sacram atque prophanam. Omnis potestas ab immortali Deo atque suprema est Majestate; cœleste beneficium, quòd imperamus, non humanum est. Comitiali Conventu delecti, suffragiis Principalibus comprobati, mortalis cujuspiam astipulatione, alióve hominis authoramento nullo pacto indigemus. Sacrosanctum Romanum Imperium, cui Christus, comites ejus, obtemperarunt, & vectigales fuerunt, Sacrificuli fastuosi beneficium esse pernegamus. Caput orbis terrarum è suprema cœli majestate constituti, nulli mortalium, quatenus ad hujus seculi Imperium attinet, rationem reddere debemus.

4. Alia illius *Jacobi* pestilentissimi pessima facinora reticeo. Sacrificulos, qui canes muti latrare non audent, pœnarum metu, ne veritatem dicant, perterritat. Crimen ambitus, sacrilegium, novumque aucupium, æs receptitium, & quòd Avenione habitat, sæpiùs evocatus Romam migrare recusat, quòd omnibus bonis cordi non sit, velut levissima, missa facio; id, quod ad nos spectat, agamus. Jus gladii divinitùs nobis traditum ad eradicenda scelera exerceamus, obviam ire factionis potentiæ, utilitas Reipublicæ, amor religionis atque pietas subigit.

5. *Jacobum* igitur anteà è Sacrarum literarum Antistibus Hæresiarchen declaratum, ex consilii decreto, more majorum, Pontificatu submotum, atque à Christo repudiatum renunciamus. Habemus bonorum exempla, quibus nobis licere id facere, quod illi fecerunt, putamus. OTTO Primus cum Populo Romano, Sacerdotum ejus tribu, Joannem Duodecimum ex albo Pontificum Romanorum ob scelera (quæ si ad flagitia Vicesimi secundi comparaveris, ludus est) erasit, alium Pastorem urbi & orbi imposuit. Idem alios complures Imperatores, optimosque Principes fecisse, in Annales & Fastos relatum est. Proinde *Jacobum* illum crimine veræ irreligiositatis; nota hæreseos anteà è Franciscanis cæterisque Theologis inustum, contemptorem paupertatis Christianæ, Imperii Antichristiani authorem, jure nostro, consilio, sententia, consensu communi Principum, Pontificum, Germaniæ, Galliæ, Italiæ, efflagitantibus Sacerdotibus Populoque Romano, exauguratum, abdicatum, hæreseos condemnatum declaramus, proscribimus; acta ejusdem rescindimus; universi Christiani eundem in numero impiorum atque sceleratorum habeant; ab eo omnes decedant; aditum, sermonem defugiant; velut contagionem, ne quid incommodi accipiant, devitent. Eidem nullus honor communicetur; & ab his, quorum interest, opera detur, ut deprehensus more majorum puniatur. Quisquis adversus hæc fecerit, hostis Reipublicæ esto. Nos confestim cum Sacerdotum curia populoque Romano, urbi atque orbi pastorem, communi consilio atque veterum instituto, juxta sacræ Historiæ leges, allegemus.

6. Hoc edictum ab Imperatore, item Sacerdotum Senatu Populoque Romano signatum est, publicatumque in celeberrimo Mystarum, Populi Romani, Regulorum, Dynastarum, Tetrarcharum, Flaminum, Pontificum Maximorum, Minorum, Antistitum conventu. Datum & factum extra templum augustissimum, Divis Petro atque Paulo legatis Christi dedicatum, octavo decimo die Aprilis, in urbe Romana, cunctis Sacrificis, universo Populo Romano in Regione pro concione publicè ejus rei gratia coacto; Christianæ libertatis anno MCCCXXVIII. Invictissimi Imperatoris LUDOVICI Quarti Cæsaris Augusti, Principis optimi, Regni XIV. Imperii verò primo.

Ludovici IV. Imperatoris Augusti

CONSTITUTIO

Anno Christi 1328.

De officio Comitis Palatii Lateranensis Romani.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, Illustri Castrucio Duci Lucano, Sacri Lateranensis Palatii Comiti, & Romani Imperii Vexillifero, suo & Imperii fideli dilecto, gratiam suam & omne bonum.

1. Dignum

1. Dignum est & Majestati Imperiali proprium, ut, sicut quotidie fidelium augetur substantia & devotio, ita eis Imperiale culmen augeat dignitatis privilegia & honores. Sanè experientia docente novit Imperialis Majestas maximam fidem, devotionem & constantiam tuam, & ante & postè nobis collatos honores, ultra cæteros fideles Imperii de bono in melius quoudia profecisse. Ut igitur præmissorum contemplatione ad ampliores dignitatum apices per Imperiale culmen tua devotio attollatur, de consilio & assensu procerum nostræ Imperialis Aulæ, tibi & successoribus tuis ex te natis, & nascituris, per lineam masculinam in perpetuum, Comitatum sacri Lateranensis Palatii (quem ad fiscum nostrum & sacrum Romanum Imperium justis & legitimis causis devolutum & applicatum pronunciamus & declaramus, & ad omnem dubietatem tollendam devolvimus & applicamus) damus, concedimus, & donamus, & ex certa scientia, & plenitudine potestatis: & te & prædictos successores tuos in perpetuum eligimus, constituimus, præficimus & creamus Comitem & Comites ipsius sacri Palatii Lateranensis, vosque de Comitatu prædicto investimus & infeudamus, tanquam veros fideles Imperii & vasallos: dantes & concedentes, & tribuentes tibi & eis, omnes & singulos honores, & omnia & singula privilegia, & emolumenta, quos & quæ Comites prædicti sacri Palatii habent & habuerunt quoquo tempore, de consuetudine vel de jure.

2. Declarantes & nunc per hoc nostræ Serenitatis indultum, tibi & prædictis successoribus tuis, ex prædicta Comitatus dignitate competere jus assistendi perpetuò benedictioni, sacræ unctioni, & coronationi successorum nostrorum Principum Romanorum, & omnibus & singulis ipsius coronationis solennitatibus: & præcipuè sociandi & deducendi ipsos Romanos Principes, tempore coronationis fiendæ de eis, ad sacram unctionem de ipsis faciendam, & eosdem Romanos Imperatores successores nostros tenendi & juvandi in ipsa sacra unctione & actu ipsius, & eadem unctione perfecta, eos reducendi & sociandi ad altara, & thalamum, prout & quoties principes expediunt redira.

3. Item jus levendi & tenendi Imperiale diadema, de nostro & successorum nostrorum Romanorum Principum capite, tempore quo Imperialis coronationis solennia celebrantur, & etiam quocunque alio tempore, quoties publicè ipsum diadema expediarit elevare de capite nostro & successorum nostrorum Romanorum Principum reponi.

4. Quæ omnia & singula supra scripta valere & tenere volumus, & jubemus ex certa scientia, de plenitudine potestatis, jure aliquo non obstante. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostram paginam in aliquo violare, vel ei ausu temerario contraire. Si quis verò hoc attentare præsumpserit, gravem indignationem nostram se noverit incurrisse. In cujus rei testimonium præsentes conscribi, & sigilli Majestatis nostræ robora, cum annotatione testium subscriptorum jussimus communiri:

Rudolphi Ducis Bavariæ Principis & patrui nostri Carissimi,
Henrici Ducis Brunsvicensis,
Ludovici Ducis de Teck,
Hermanni de Linthelberg Cancellarii nostri,
Alberti dicti Symiel de Linthelberg Mareschalli nostri,
Meinhardi Comitis de Hortenburg,
Othonis Comitis de Corlamende,
Joannis Comitis de Claramonte,
Conradi Comitis de Truchandingen,
Conradi de Zoluselberg:
necnon Nobilium Virorum Jacobi de Columna Sciaræ & Jacobi de Sabellis Senatorum Urbis.

Datum Romæ, 14. die mensis Martii, Indictione 11. Anno Domini 1328, Regni nostri Anno XIV, Imperii verò primo.

Anno Christi 1328.

Ludovici IV. Imperatoris Augusti
FORMULA
De Facultate Civitatis condenda & privilegianda.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Semper-Augustus, singulis & universis, ad quos præsentes devenerint, gratiam suam & omne bonum. Imperialis requirit & exigit præeminentiæ Celsitudo, ut singulos & universos devotè nobis & fideliter famulantes, condignis debeamus præmiorum largitionibus prævenire, ut spe remunerationis ad nostra & Imperii obsequia confidentiùs & ferventiùs animentur. Notum igitur volumus universis, tam præsentibus quàm posteris & futuris, quòd nos advertentes devotionem & fidelitatem dilecti fidelis nostri Secretarii Friderici Burggravii de Nurmberg, suisque petitionibus annuentes, eidem authoritatem, facultatem & plenum posse damus & concedimus, dedimus & præsentibus concessimus civitatem munitam in Grindelach construendi, ædificandi & faciendi, ipsamque muris, fosseis & cæteris munimentis quibuslibet, quibus muniri ut cæteræ sunt solitæ civitates, impedimento nullo prorsus aut contradictione aliqua obstante firmiter muniendi; ibidemque judicium, cum ad id pertinentibus necessariis habendi,

Judicem

Judicem ponendi, qui super universis casibus & excessibus, sanguinem, corpus, motilationem membrorum sive res attingentibus, judicandi plenariam habeat facultatem: hebdomadala forum io eadem civitate, quotiescooqoe id attemptandum decreverit, proclamandi, & nihilominus celebrandi. Volentes siquidem dictam civitatem Grindelach oti & gaudere omni jure, libertate, immunitate & gratia, qoibos nostra civitas Nuremberg hactenus usa est, & ex nonc denoò frui potest & gaudere. Io cujus rei testimonium evidens præsentes conscribi, sigilloque nostræ Majestatis jussimus communiri. Datum Coloniæ apud Sanctum Petrum, vicesima secunda die mensis Aprilis, Indictione undecima, Anoo Domini millesimo trecentesimo vicesimo octavo, Regni nostro anno quarto decimo, Imperii verò primo.

DECRETA

Comitiorum Francofordianorum de Anno Mccccxxxviii. quorum Edictum infrà Tomo III. fol. 410. publicavimus.

An. Chr. 1338.

IMPERATOR LUDOVICUS Augustus & EDUARDUS Rex Anglorum Francofordiam se conferunt: obi frequentes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Angliæ Purpurati & Pontifices coëuot. Carolus Moravici limitis Præfectus, jussus fide publica cum ducentis equitibus apparere, eum qoingentis venit; ibi in verba LUDOVICI jurat, se in ejus potestate fore dat fidem.

2. Cæterùm præsente Anglio Senatusconsultum perscriptum est, Lex lata est: eum qui Imperatorem execratum dicat, aot sentiat, Bullasque hujusmodi Pontificias absque consilii decreto recipiat, cootra Rempubl. fecisse videri.

3. Eadem quoque, quæ Rhenosei à Priocipibus coostituta fuerunt, tutanda esse summâ vi atque ope juratum ab omnibus.

4. Anglius quoque, sententia Procerum, Rex Fraociæ Procuratorque Imperii per Gallias, consalutatus est. Jussi sunt Equites, Milites, Tribuni, Centuriooes, Duces, pro viribus eidem auxiliares esse.

Ludovici IV. Imper. Aug. Rescriptum Apologeticum

An. Chr. 1338.

Contra Joannis XXII, Papa Bullam excommunicationis; concerneas jura Regni & Imperii.

LUDOVICUS Dei gratia Romaoorum Imperator, Semper-Augustus, universis & singulis Regibus Christianorum, ac Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, qoocunque hoooris culmine præfulgeant, & cæteris Ecclesiarum Prælatis: nec non secularibus Principibus, Marchionibus, Ducibus, Comitibus, Barooibus, Capitaneis, Dominis, Potestatibus, Rectoribus, Judicibus, & Officialibus provinciarum, civitatum, & terrarum Romano Imperio subjectarum, & ipsarum quibuscunque incolis & habitatoribus, ac omnibus & singulis Christi fidelibus, tam Ecclesiasticis qaàm Secularibus, ad quos præsentes literæ perveneriot, gratiam suam & omne booum.

1. Fidem Catholicam, quam sancta mater Ecclesia Catholica, extra quam nullus omnioò salvatur, in Symbolis, Conciliis, & traditionibus ipsius Ecclesiæ sacrosanctæ, docet & tenet, firmiter credentes, ac fideliter & firmiter confitentes, & ipsius Ecclesiæ sanctæ doctrinam in sacris Canonibus traditam sequi volentes: quibusdam allegationibus, impugnationibus, & oppositionibus, quæ contra nos, & electiooem ac promotionem de nobis factam ad culmeo dignitatis Imperialis, & contra Imperialem auctoritatem, potestatem, & dignitatem opponuntur, ne simplicium corda possint inficere, secondum sacrorum canonum & legum tenorem in his scriptis duximus respondere, & cootra ipsos impugnantes & opponentes, & eorum dicta procedimus, prout inferiùs continetur.

2. In primis contra Nos & Imperialem authoritatem, & Jus Imperii, allegatur & objicitur quòd potestas & authoritas Imperialis ast à Papa; & quòd electus io Regem Romanorum ex sola electione non est, nec dici potest verus Imperator, nec habet potestatem, jurisdictionem, & authoritatem, antequam inongatur, consecretur, & coronetur à Papa, qui (ut dicunt) tam in temporalibus quàm io spiritualibus habet plenitudinem potestatis. Ad quæ respondemus, hanc opinionem sacris canonibus ac juri & rationi pariter obviare, sicut expressè patet in Decretis, 96. *dist. c. cum ad veram, & canon. duo sunt, & ca. Imperator.* Ubi expressè habetur in hæc verba: *Duo sunt quippe, quibus principaliter hic mundus regitur*, scilicet *authoritas sacra Pontificum & Regalis potestas. Habet* qoippe *Imperator privilegium potestatis sua, quam administrandis legibus publicis divinitùs consecatus est, nec Imperator jura Pontificatus, nec Pontifex jura Imperatoria usurpat.* Hæc ibi: ubi Glossæ Ordinariæ dicunt, *quòd ista potestates sunt diversa, & quòd neutra dependet ab altera, & quòd Imperator non habet potestatem sive imperium a nisi à solo DEO* 93. distinct. c. *legimus*, ubi in textu dicitur, quòd *exercitus facit Imperatorem.* a al. non à Papa, sed à solo.

& Glossa super verbo *Imperatorem* dicit sic: *Ex sola enim electione Principum dicorum verum Imperatorem nuncupari, etsi nunquam à Papa confirmetur, ut dixi 73. dist. quamvis.* Hæc Glossa. Et hoc etiam probatur in *d. can. cum ad verum*, ubi de potestate Imperiali & Pontificiali loquitur in hæc verba: *quoniam mediator Dei & hominum Christus Jesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discernit, ut Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium rerum Imperialibus legibus uterentur: quatenus spiritualis actio à carnalibus incursibus distaret, & Deo militans* (scilicet Papa) *minimè se negociis secularibus implicaret, ac vicissim ille* (scilicet Imperator) *non videretur divinis rebus præsidere, qui esset secularibus negociis implicatus.* Hæc ibi: ubi Glossa Ordinaria de utraque potestate loquens, dicit sic: *Dum ergo potestates istæ distincta sint, est hoc argumentum, quod Imperium non habetur à Papa, & quod Papa non habet utrumque gladium. Nam exercitus facit Imperatorem, 93. dist. c. legimus. Et Imperium à solo Deo habetur, 23. q. 4. c. quæsitum. Alioquin si imperium haberet à Papa, posset in temporalibus ad Papam appellari: quod prohibet Alexander* * III. *quòd illa* (scilicet temporalia) *suam* (sc. Papæ) *jurisdictionē non attingunt, Ext. de Appellat. c. Si duobus. & Qui filii sint legitimi, c. causam, quæ inter, 7. Et ita ego credo istas potestates distinctas esse.* Hæc Glossa. Et 8. *distinct. c. quo jure*, dicitur. Quòd *jura humana per Imperatores & Reges seculi, Deus humano generi distribuit.* Et Lex dicit: quòd *Imperium & Sacerdotium ab eodem principio processerunt in nctum, auth. quomodo oporteat Episcopos & Cleri. ad ordinem perduci*, in principio, collat. 1. *Nec Imperator jurisdictionem Papæ, nec Papa jurisdictionem Imperatoris perturbare debet*, Ext. de Judic. c. *Novit ille.* Ex quibus & aliis pluribus, quæ brevitatis causa dimittuntur, clarè patet, quòd potestas & authoritas Imperialis, est immediatè à solo Deo, & non à Papa; & quòd electus in Imperatorem ex sola electione est Rex Romanorum, & habet authoritatem, jurisdictionem, & potestatem Imperialem, etiam antequam inungatur, consecretur, & coronetur à Papa: & quòd Papa non habet in temporalibus dictam plenitudinem potestatis.

*vulg. IV.

3. Sed objicitur, quòd ille, qui se Joannem Papam XXII. appellabat, per suos processus de facto cassavit, sive nullam, cassam, & irritam pronunciavit electionem de nobis in Regem Romanorum factam, asserens in suis processibus, nos administrare non posse jura Imperii, & quòd administratio Imperii ad ipsum Johannem pertinebat de jure: & alia plura in ipsis processibus asserens & de facto attentans contra nos & jura Imperii, & contra illos & contra jura & potestates eorum, ad quos vacante Imperio pertinet electio Regis Romanorum, & contra jura & libertates Principum Alemanniæ & subditorum Imperii, & contra consuetudines antiquitùs rationabiliter introductas & observatas, prout in ipsis processibus, imò veriùs excessibus, continetur. Insuper post dictos processus, quasdam literas sub bulla sua dicitur fecisse, & per mundum publicè transmisisse, in quibus asserit se totam Italiam ab Imperio & Regno Alemanniæ separasse, insinuans per sua scripta & dicta, quòd Papa, tanquam Dominus universalis, non solùm in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, potest tam de Imperio quàm de omnibus regnis & dominiis temporalibus totius mundi ad suum libitum disponere & ordinare. Ad quæ omnia duximus respondendum, quòd dicti omnes processus, assertiones & literæ, & omnia & singula, quæ per dictum Johannem in prædictis, & contra prædicta, gesta seu attentata fuisse dicuntur, fuerunt & sunt nulla, & nullius valoris & momenti, rationibus infrà scriptis.

Papa an Italiam Germanis adimere, & de regnis mundi disponere possit.

4. Prima ratio est, quoniam Papa quantumcunque Catholicus & legitimus non habet talem potestatem, nec authoritatem aut jurisdictionem in temporalibus, & maximè supra jura Imperii, quod est immediatè à solo Deo, ut evidenter probant Canones & jura superiùs allegata. Unde quidquid prædictus Johannes fecit in prædictis, tanquam à non suo judice factum, nullius fuit momenti, ut probant apertè canones 11. *q. 1. c. pen. &* 2. *q. 1. c. in primis*, juxta fin. & 16. *q. 1. c. frater noster*, & *Ext. de Judic. c. at si clerici*, & *Ext. de Consuet. c. ad nostram*, & *Cod. si non à competenti judice, l. 2. & 3. & ult.* cum similibus.

5. Secunda ratio est ex eo, quòd dicti processus, imò veriùs excessus, fuerunt per dictum Johannem contra nos, & in præjudicium enorme nostrum, & illorum qui nos elegerunt in Regem Romanorum, & aliorum Principum Imperii & Alemaniæ, ex notoriè falsis causis, & nullo fori ordine servato, nobisque & aliis, quorum intererat, absentibus & nullo modo legitimè monitis & citatis. Unde dum sacri canones, & jura divina & humana decernant, sententias & processus quoscunque promulgatos, absentibus iis, quorum causa agitur sive ventilatur, & eis ritè & legitimè non monitis & citatis, nullius existere firmitatis, 3. q. 4. per totum: & ubi etiam legitur sanctos Pontifices definivisse in hæc verba: *Omnia, quæ adversus absentes in omni negocio aut loco aguntur aut judicantur, irrita erunt, & evacuantur omninò, nec usquam obtinent firmitatem*, quia divinæ & humanæ leges hoc fieri prohibent, ut *Ext. de Testib. c. in nomine Domini*, & in *auth. de Testibus, §. hæc verò collat. 7. & ff. Quæ sentent. sine appellat. rescinduntur. l. 1. §. ex hoc edicto, & Cod. Quomodo & quando judex, l. ea qua.* Et maximè in causis, quæ summi Pontificis judicio deciduntur, ordo juris & vigor æquitatis est subtiliter observandus, ut *Ext. de Sent. & re judic. c. in causis.* Sequitur, quod prædicti processus, imò veriùs excessus, fuerunt nulli, & nullius valoris penitus & momenti.

6. Nec obviat, si dicatur, quòd prædictus Johannes in civitate Avinionis provinciæ existens cum sua Curia per * suas literas, quas dicitur ad fores Ecclesiæ majoris Avenionis appendi fecisse, nos absentem citavit: quoniam talis citatio, esto quòd appareret, nullatenus fuit nec est dicenda legitima, rationibus infrà scriptis. Prima ratio: quia sunt canones & jura ad hoc, quòd censeatur & dici possit citatio firma, necesse est quòd habens, qui citandus est, citetur aut personaliter, si inveniri potest; aut si non potest inveniri, publicè citetur ad domum suam. Aliàs, nisi sic citetur, non potest contra ipsum procedi, ut apertè probatur. 4. *q. 5. c. quisquis*, & *Ext. De Dolo & contum. c. causam*, in textu, & in Glossa, & in *c. venerabilis, in fin.* & *De Cleric. non resident. c. Ex tua.* & *Ext. Qui matrimonium accus. poss. c. 1.* & *De eo qui mittitur in*

* al. suam naturam, quam debet, ad fores Eo. a visis ap.

titur in possess. causa rei ser, c. ult. & ff. Ex quib. caus. majores, l. item ait, §. hoc autem, cum similibus. Et si proceditur, processus nullius est momenti, ut dicitur in superiùs allegatis juribus, *3. q. 4. c. caveant, & ff. Quæ sententiæ sine appell. rescind. l. 1. & Cod. Quomodo & quando judex, l. ea qua.* Ex quibus juribus clarè patet, dato sine præjudicio quòd talis (inquam) citatio per literas in civitate Avinioni appensas reperiretur facta fuisse, quòd nihilo minus processus per ipsum Johannem factus fuisset irritus & inanis.

7. Secunda ratio est, quia ad hoc, ut citatio de jure legitima censeatur, & arcter citatum ad veniendum, necessum est quòd assignetur illi, qui citandus est, terminus & locus ad comparendum securus, prout manifestè probant jura, *Ext. De Appellat. c. ex parte tua, & 33. q. 2. c. sive de conjug.* ubi *providendus est locus, in quo nulla vis formidetur multitudinis, nec sit difficile testes producere vel cæteras personas, quatam à sanctis canonibus quàm à venerandis Romanis legibus in hujusmodi controversiis requiruntur.* Hæc ibi: & *3. q. 9. c. hortamur, & Ext. Ut lit. non contestat. c. accedens, & ff. De judic. l. sed locus.* Sed notorium est & indubitatum existit, quod dictus Johannes tam nos quàm Imperii nostri fideles & amicos, odio capitali, & etiam hostili exercitu persequebatur de facto, & civitates & jura Imperii sibi usurpare & subjugare, quantum poterat, conabatur. Civitas quoque Avinionis, in qua idem Johannes cum suo consistorio morabatur, & ad quam nos per suas literas evocabat, & ille, qui illius civitatis dominium detinebat, nos & Romanum Imperium habebat odio notorio & antiquo. Unde patet, quod deciperet, qui diceret vel sentiret, talem citationem nos ad comparendum modo aliquo coarctasse. Quis enim auderet dicere, quòd talis consistorii in tali loco periculoso teneremur subire judicium, & in hostium nostrorum nos ponere sinum, & mortis periculo ultroneo nos offerre? Patet igitur, quòd talis citatio, si facta reperiretur de nobis, foret irrita & inanis.

8. Tertia ratio sumitur ex eo, quòd in sacris canonibus & legibus statuitur, quòd nullus in propria causa possit judicare, vel jus sibi dicere, ut probatur *33. q. 4. c. inter querelas, & 23. q. 5. de occidendis, & 4. q. 4. c. 1. & Cod. Ne quis in causa propria judicet, vel jus sibi dicat.* Sed manifestum adeò est & notorium, ut nulla possit tergiversatione negari, quòd prædictus Johannes de facto contendebat, scilicet quòd ipse non solùm in spiritualibus, sed & in temporalibus, & in nos & in totum Imperium, ac jura Imperii, habeat plenitudinem potestatis: & quòd super hoc contra nos controversiam & litigium de facto movebat, & jura Imperii etiam hostiliter sibi pro viribus usurpare conabatur; & nos & Imperii nostri fideles, quantum poterat, tanquam adversarius & hostis & inimicus noster & Imperii, conteqninitebatur. Unde etiam contra eum, tanquam contre adversarium, inimicum, & hostem nostrum & etiam Imperii, pro defensione nostra & etiam fidelium nostrorum, & juris Imperialis ac fidei, appellamus ad futurum generale Concilium, in loco tuto & securo modo debito & secundum formam sacrorum canonum congragandum. Ex quibus sequitur manifestè, quòd dicti processus, imò veriùs dicti excessus, per dictum Johannem contra nos & contra fideles nostros & jura Imperii facta fuerunt in propria causa, & temerè & perperàm attentati: & quòd ipse in ipsis processibus se judicem simul & partem effecit, ac per consequens, quòd fuerunt irriti & nullius penitus firmitatis.

9. Tertiò objicitur contra nos, quòd dictus Johannes tam in nos quàm in omnes sequaces ac fideles nostros, habentes & tenentes nos pro Imperatore nomine & honore, & nobis tanquam Imperatori obedientes, & reverentiam exhibentes, & in omnibus admittentes nos ad divina, seu nobiscum participantes in divinis, aut divina officia celebrantes coram nobis, & præbentes nobis auxilium, consilium, & favorem, de facto excommunicationis sententiam fulminavit: & Ecclesias & Universitates, quæ contrà facerent, Ecclesiastico supposuit judicio. Unde dicitur, *Quod sententia pastoris, sive justa sive injusta, servanda est & timenda.* Ad quæ respondemus & dicimus, quòd, secundùm sacros canones & jura, hujus sententiæ & processus fuerunt & sunt nullæ ac nullius firmitatis, nulliusque valoris penitus & momenti: nec sunt aliquo modo timendæ nec servandæ, nec timendi nec servandi; quod evidenter ostenditur & probatur rationibus infrà scriptis. Prima ratio sic sumitur: Certum est, quòd cum Prælatus Ecclesiæ in suo mandato excedit formam & potestatem à sacris canonibus sibi traditam, & in contra mandatum hujus facientes excommunicationis in singulares personas, & in Ecclesias, & in Univatsitates, sententias, interdicti promulgat, talem sententiam non tenere, sed nullam ipso jure fore, nullatenusque observandam, ut probatur per id quod legitur & notatur *Ext. De Excessibus Prælatorum, c. cum ad quorundam.* Temerarium enim est & indignum, aliquem sibi sua authoritate usurpare, quod Romana Catholica Ecclesia non concedit, *Ext. De Privileg. c. sanè.* Sed, ut suprà probatum este videnter, sancta Romana Ecclesia Catholica & Apostolica non concedit, sed prohibet Papæ jus Imperii & potestatem in temporalibus usurpare: quia, ut dictum est, ista Papæ jurisdictionem, quæ solùm est in spiritualibus, non contingunt, ut in superiùs allegato *c. Ext. De Appellat. si duobus.* Et maximum est, quòd dictus Johannes per suas antedictas sententias excessit formam & potestatem Papæ traditam; quia jus Imperii & potestatem in temporalibus sibi usurpare conatus est contra sacrorum canonum constituta. Ergo hujus sententiæ sunt & fuerunt nullæ & nullatenus observandæ. Et hic est unus de casibus expressis, in quibus sententia de excommunicatione nullatenus est observanda.

Papalis excommunicationis fulmen brutum.

10. Secunda ratio sic sumitur. Certum est de jure, quòd ubi est error expressus in sententia vel in mandato præsidentis, puta quia præcipit, quòd non obediat suo superiori; vel præcipit aliquid contra Domino, vel statuat contra Deum & Sacram Scripturam, non est audiendus nec timendus.

Papa, si præcipiat contra, non obedire suo timendus.

contra Deum, vel contra sacram scripturam, talis sententia ipso jure nullius est momenti, nec est timenda, nec aliquatenus observanda, ut probatur per illud, quod legitur *Ext. De Sententia excommunicationis, c. venerabilibus*, juxta fin. in Gloss. & 11. *q.* 3. *c. is qui praest*, cum duobus ee. sequentibus. Et idem est, ubicunque sententia est ipso jure nulla, ut probatur apertè per illud quod legitur & notatur. *Ext. De Sententia excommunicationis, c. per tuas, & Ext. De Procurat. c. in nostra præsentia, in fi. & Ext. De Crimine falsi, c. super eo, & Ext. De Sententia & re judicata, c.* 1. Sed manifestum est, quòd dictus Johannes in dictis suis processibus & sententiis expressit, quòd non obediatur nobis, cui omnes Imperio subjecti obedire & reverentiam exhibere secundum divina & humana jura sunt astricti: & quod hoc fecit, volendo sibi jus Imperii & potestatem omnimodam in temporalibus contra Dominum & contra justitiam usurpare, ad quæ non extenditur, ut dictum est, ejus authoritas & potestas. Ergo ipsæ sententiæ sunt & fuerunt nullæ & nullius penitus firmitatis, nec fuerunt nec sunt quomodolibet observandæ.

11. Tertia ratio sic sumitur. Manifestum est, quòd quando sententia excommunicationis vel interdicti prolata est post appellationem legitimam, nulla est, nec est aliquatenus timenda nec servanda, ut apertè probatur *Ext. de Offic. & potestat. jud. deleg. c.* 32. *cum olim*, in fine, & *De Sententia excommunicationis, c. venerabilibus*, in fine, & *Ext. De Appellat. c. ad hoc.* quod & habetur per illud quod legitur & notatur *Ext. De Sententia excommunicationis. c. per tuas*, in Glossa Ordinaria, & per Dominum Hostiensem in *Apparatu super c. solet*, & in *Summa*, super quam alios Doctores. Sed manifestum & notorium est, quòd nos dudum contra dictum Johannem & processus, quos ipse de facto fecit contra nos, ac potestatem & authoritatem Imperialem, & præjudicium & derogationem fidei Catholicæ, quam sancta Romana Ecclesia firmiter hactenus docuit & credidit, & docet & credit & tenet, appellavimus ad futurum generale Concilium, in loco securo & congruo congregandum, & ad sanctam matrem Ecclesiam Catholicam. Quæ appellatio fuit ad ipsius Johannis noticiam deducta, prout notorium est & manifestum; & constat etiam per legitima documenta, & quia ipse Johannes, pòst & contra dictam appellationem promulgavit, & protulit de facto contra nos & fideles nostros, & nos sequentes, & nobis præbentes consilium, auxilium, & favorem, dictas excommunicationes & interdicti sententias, si sic dici possunt. Ergo fuerunt & nullæ, & nullius valoris & momenti, nec sunt aliquo modo timendæ nec observandæ.

Papa an habeat superiorem judicem.

12. Nec obstat, quod dicitur, quòd Papa non habet superiorem. Unde, ut aliqui garriunt, nec potest ab ipso quomodolibet appellari. Et verè non obstat, quoniam manifestum est secundum doctrinam Catholicam & sacrorum canonum, quòd Papa, ubi de fide sive de jure divino agitur, subest Conciliis, ut patet expressè per illud, quod legitur & notatur 15. *dist. c. sicut sancti*, in textu & Glossa, & 25. *q.* 1. *c. sunt quidam*, cum sequentibus capitibus, & 19. *dist. c. Anastasius*, ubi dicit Glossa Ordinaria super verbo *Concilio* dicitur: *Videtur ergo quòd Papa tenetur requirere Concilium Episcoporum; quod verum est, ubi de fide agitur, & tunc Synodus major est quàm Papa.* 15. dist. c. *sicut sancti mei*, dicit Glossa Ordin. *& quod Papa, ubi de fide agitur, habet superiorem in terris, à quo possit judicari:* & per consequens, ad ipsum superiorem valeat appellari. Probatur etiam notanter per illud quod legitur & notatur 40. *dist. c. Si Papa*, ubi expressè definitur, quòd *Papa à nemine judicari potest, nisi deviat à fide Catholica.* Ergo si Papa deviat à fide, habet superiorem in terris, à quo potest judicari: & per consequens ad ipsum potest appellari. Hoc etiam patet per hoc, quod dicit Augustinus in epist. ad Glorium & Eleusium & reliquos Donatistas, ubi de Concilio Papæ & Collegio Cardinalium scribit Dominus sic: *Quasi non eis dici possit, & adhuc justissimè dici, Ecce putemus illos Episcopos, qui Romæ judicarunt, non bonos fuisse. Restabat adhuc universalis Ecclesiæ plenarium judicium, ubi etiam cum ipsis judicibus causa posset agitari, ut si malè judicasse convicti essent, eorum sententiæ solverentur.* Hæc Augustinus. Ex quibus & aliis plurimis authoritatibus, quæ brevitatis causa dimittuntur, evidenter patet, quòd Concilium universale Ecclesiæ Catholicæ, ubi de jure divino aut de fide agitur, majus & superius est Concilio Papæ & Cardinalium, & ipsum solvit & tollit, si ipsi repugnent. Cùm ergo pro defensione juris Imperii, quod est à jure divino, & fidei Catholicæ, appellamus ad generale Concilium in loco tuto & securo congregandum, sequitur quòd appellatio nostra fuit interposita ad superiorem, ad quem legitimè potuit appellari.

13. Plures quoque aliæ rationes & causæ sunt, ex quibus cernitur evidenter, quod prædictæ sententiæ fuerint & sint nullæ, ac nullius valoris sive momenti, nec fuerunt nec sunt timendæ, nec aliquatenus observandæ. Quæ rationes & causæ in appellationibus & provocationibus contra adversantes nobis, & Nos, & Imperium, & fidem Catholicam, quam Sancta Romana tenet Ecclesia, impugnantes solenniter interjectis, seriosiùs explicantur: quas omnes seriatim præsentibus literis explicare, prolixum nimium videretur.

14. Quamobrem denunciamus & dicimus processus & sententias, de quibus superiùs dictum est, fuisse & esse nullas, & nullos, & nullius valoris & momenti, & nullatenus observandas: ac universis & singulis sub nostro Imperio degentibus, cujuscunque status, dignitatis, ac conditionis existant, discretè præcipimus & mandamus, quatenus nulla persona singularis, aut communitas vel universitas, dictas excommunicationis & interdicti sententias præsumat observare, vel facere ac sustinere quomodolibet observari. Quicunque autem contra hoc nostrum mandatum præsumpserit facere, vel venire, eum omnibus feudis, quæ ab Imperio tenet, ac omnibus jurisdictionibus, gratiis, & privilegiis, libertatibus & immunitatibus, à nobis vel prædecessoribus nostris ei concessis, exnunc privamus.

15. In quorum omnium testimonium & fidem præsentes literas fieri fecimus, & nostræ Imperialis Majestatis

Majestatis bulla jussimus & fecimus communiri. Et, ut ipsæ literæ ad communem omnium noticiam deducantur, eas majoris Ecclesiæ de Frankenfurt ostiis appendi sive affigi faciemus, quæ hunc processum nostrum quasi sonoro præconio publicabunt, ita quod nullus possit prætendere, vel ignorantiam allegare, quòd ad eum prædicta non pervenerint, sive quòd ea ignoraverit: cùm non sit verisimile, occultum & incognitum remanere, quòd tam patenter fuit omnibus publicatum. Datum in oppido nostro de Franckenfurt, die VIII. mensis Augusti, Anno Domini MCCCXXXVIII.

Principum Electorum S. Romani Imperii Rescriptum

An. Chr. 1338.

Super Ludovico Imperatore, & discordia Imperii & Ecclesiæ.

Ex Comitiis Reinsensibus, Anno Domini M. CCC. XXXVIII.

SAnctissimo in Christo Patri ac Domino, Domino *a* Benedicto Papæ, vestri devoti filii, HENRICUS Dei & Apostolicæ Sedis gratia Archiepiscopus Moguntinensis, Electorum Principum Decanus, nec non per Germaniam sacri Imperii Archicancellarius; BALDWINUS Archiepiscopus Trevirensis, Cancellarius Galliæ; WALRAMUS Archiepiscopus Coloniensis, Cancellarius Italiæ; WALDEMARUS Marchio Brandeburgensis, Cameranus, RUDOLPHUS Palatinus, Dapifer; RUDOLPHUS Dux Saxoniæ, Portitor ensis Romanorum Regis, & coronandi Imperatoris, legitimi Electores.

a ejus nominis XII.

1. Gravamur non modicè, & turbamur ex intimis, cùm reverendam sacrosanctam Romanam Ecclesiam, matrem nostram, & ipsius Summos Pontifices, quibus reverentiam & honorem exhibere volumus promptis & devotis animis omni vice; ac sacrosanctum Imperium, & Imperatores seu Reges ipsius, quorum defensio ad nos ac omnes alios Coelectores præ cæteris mundi Principibus specialiter pertinere dinoscitur, sicut temporibus præsentibus videmus, ad invicem discordare. Nam ex hoc non potuerunt sibi & populo Christiano proficere & prodesse, & prout est divinitùs institutum, sibi mutuò suffragari. Propter quæ in diversis mundi partibus, provinciis, & terris, ipsis regendas gubernandas commissis, innumera execrabilia pericula animarum, personarum & rerum, & diversa scandala in Dei Ecclesia (quod dolenter referimus) sunt suborta; & majora præsumuntur futuris temporibus, quæ ad planum dici nequeunt vel conscribi, certitudinaliter suborin. Quæ submoveri non possunt, nisi utraque potestas contenta sit suis juribus & consuetudinibus hactenus observatis; & reformentur, quæ una contra aliam attemptavit.

2. Sanctitati vestræ cum omni devotione & in modum, quem possumus, meliorem & humiliorem referimus bono zelo, quod super præmissis & ad consulendum & providendum sacrosancto Romano Imperio, cujus jura, honores, bona, libertates, & consuetudines, prostrata jacent, & à diversis personis Ecclesiasticis & Sæcularibus sunt & fuerunt hactenus in grave præjudicium dicti Imperii invasa, occupata & multipliciter conculcata, xv die mensis Julii, anni xxxvIII. in Reinse super alveo Rheni, ubi Principes Electores super negotiis Imperii tractandis convenire consueverunt ab antiquo, cum aliis omnibos Principibus Electoribus Imperii in unum fuimus congregati, & diversis deliberationibus & consiliis præmissis, sicut divinæ gratiæ placuit, omnes unanimes fuimus, & nullo penitus discrepante pro defensione & recuperatione jurium, honorum, bonorum, libertatum, consuetudinum, sacri Romani Imperii ac totius Christianitatis, ad cujus regimen & defensionem idem Imperium principaliter ordinatum dinoscitur, disposuimus & ordinavimus, pro nobis & successoribus nostris, & firmavimus jurajurando per sacramenta corporaliter à nobis & omnibus Coëlectoribus nostris præstita; quòd jura, honores, bona, libertates, & consuetudines dicti Imperii, & nostra, nobis in electione Imperii competentia ex consuetudine vel de jure, manuteneamus, defendamus, & illibata conservemus toto posse & viribus nostris, contra omnes homines cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, seu status existant; & quòd hoc non obmittamus propter aliqua pericula rerum & personarum, aut præcepta, mandata, processus, per quemcumque aut in quemcumque modum & formam prolati sint, vel inanteà proferantur, contra Imperium & nos vel Coëlectores nostros; per quæ dicto Imperio ac nobis & Coëlectoribus nostris in prædictis juribus, bonis, hominibus, libertatibus, & consuetudinibus præjudicatum sit, vel in futurum posset præjudicium generari.

3. Et tandem super præmisso lamentabili desiderio, & causis originalibus, ex quibus ortum dinoscitur, quod inter sanctam Romanam Ecclesiam, ac sacrum Romanum Imperium & Dominum nostrum LUDOVICUM Romanorum Imperatorem, jam longis temporibus diligenti & sollicita deliberatione præhabita, nos & alii Coëlectores nostri cognovimus, & nobis constitit evidenter ex processibus quondam Domini Johannis Papæ XXII. prædecessoris vestri, quod ipse primò & postea sententias excommunicationis & interdicti (si sic dici merentur) ac alias diversas sententias & processus de facto contra Deum, & justitiam, & juris ordinem fulminavit contra prædictum Dominum nostrum, Dominum LUDOVICUM Romanorum Imperatorem, ac fautores & adhærentes sibi; qui à majori

Papæ processus contra Deum, & justiciam, & juris ordinem.

parte

parte Principum Electorum fuit ritè & rationabiliter in Regem Romanorum electus, in Imperatorem posteà consecrandus; quod sede administratione Imperii intromisit, non approbata per prædictum prædecessorem vestrum ipsius electione, quam in discordia asseruit celebratam. Per quas sententias & processus, cùm juri & consuetudini Imperii præfato Domino nostro LUDOVICO, nobis & aliis Electoribus Imperii maximè derogetur, cùm jure caveatur, & consuetudine, cujus contrarium memoria hominum non existit, sit rationabiliter introductum, & sine cujusvis contradictione legitimè observatum, sicut etiam in prædicto Parlamento per nos & alios Coelectores nostros, præhabita diligenti deliberatione & discussione, ac consilio multorum principum, Comitum, Baronum, & Nobilium est concorditer declaratum, & sententialiter diffinitum; Quòd vacante Romano Imperio is, qui eligitur concorditer, vel à majori parte Principum Electorum, pro Rege Romanorum ab omnibus est habendus: & quòd nec nominatione, approbatione, confirmatione, consensu, vel auctoritate Sedis Apostolicæ, super amministratione bonorum & jurium Imperii indiget, sive titulo Regio assumendo: quodque jura & bona Imperii ammiuistrare & gubernare poterit, & de jure & consuetudine, nulla Sedis Apostolicæ super hoc licentia habita vel obtenta.

Electus Romanorum Rex à principibus habet potestatē plenariam Imperatoriam, non exspectata papæ confirmatione.

4. Quare cùm Sanctitas vestra teneatur præ omnibus Regnis mundi defendere jura Imperii, quòd ad defensionem Sedis Apostolicæ & totius fidei Christianæ est cœlitùs ordinatum, & sine cujus salubri gubernatione & defensione non potest in opulentia pacis persistere Christianus populus, nec bene colere pacis auctorem: clementiæ Sanctitatis vestræ supplicamus, cum omni humilitate & reverentia, qua possumus & valemus, quatenus sententias & processus prænotatos, & quidquid exinde *ad nos secutum est, totaliter & penitus revocetis, tanquam in præjudicium Imperii & jurium ipsius prolatos. Quæ jura illibata pro posse servare tenemur ratione à nobis præstiti juramenti, ut obinde in omni obedientia & devotione Ecclesiæ Romanæ & Sanctitatis vestræ debeamus devotioribus animis perpetuò permanere. Et ne, si secus fieret, nos & alii Coelectores nostri, cum aliis Principibus Ecclesiasticis & Sæcularibus Alamaniæ, cogeremur invenire & quærere contra eosdem processus & sententias, quamvis inviti, remedia opportuna. Super præmissis ad Sanctitatem vestram tales transmittimus, quibus in dicendis & petendis nostro nomine fidem, vestram clementiam petimus adhibere.

al. ob nos.

Principes Imperii minantur papæ contra ejus processus & sententias.

An. Chr. 1339.

Ludovici IV. Imper. Aug.
CONSTITUTIO

De Imperii Juribus & Excellentia, & Potestate Electi Romanorum Regis;

Lata in Comitiis Coloniensibus, Anno Domini MCCCXXXVII.

LICET *a* jura utriusque Testamenti manifestè declarent, Imperialem dignitatem & potestatem immediatè in filio Dei ab antiquo processisse, & Deum per Imperatorem & Reges mundi jura humano generi apertè tribuisse: & quod Imperator ex sola electione eorum, ad quos pertinet, verus efficitur Imperator, nec alicujus alterius eget confirmatione seu approbatione: *b* quoniam in terris, quoad temporalia, non habet superiorem, sed eidem gentes subsunt & nationes. Et ipse Dominus noster Jesus Christus mandavit,* *quæ sunt Dei Deo, & quæ sunt Cæsaris Cæsari reddenda.* Quia tamen nonnulli avaritiæ & ambitionis cæcitate *c* ducti, & nullius scripturæ intelligentiam *d* habentes, sed divertentes à tramite recti sensus in quædam iniqua & prava commenta, & in assertiones detestabiles prorumpunt, contra potestatem & auctoritatem Imperialem, & jura Imperatorum, Electorum, & aliorum Principum & Imperii fidelium committentes, fallaciter asserentes, quòd Imperialis dignitas & potestas est à Papa, & quòd Electus in Imperatorem non est verus Imperator nec Rex, nisi prius per Papam sive Sedem Apostolicam confirmetur, approbetur, & coronetur: & per *e* hujusmodi pravas assertiones, & pestifera dogmata hostis antiquus movet lites, jurgia suscitat, contentiones parit, & seditiones procurat.

a apud Balbum legitur: juris utriusque testimonio m. declaretur.
b al. cùm.
* Matth. 22.
c al. devicti.
d al. se habere dicentes.
e al hujuscemodi.

2. Ideò ad tantum malum evitandum, de consilio & consensu Electorum & aliorum Principum Imperii, declaramus, quòd Imperialis dignitas & potestas *f* est immediatè à solo Deo: & quòd *g* de jure & Imperii consuetudine antiquitus approbata, postquam aliquis eligitur in Imperatorem sive Regem ab *h* Electoribus Imperii concorditer, vel majori parte eorundem, statim ex sola electione est Rex verus & Imperator Romanorum censendus & nominandus, & eidem ab omnibus Imperio subjectis obediri: & administrandi jura Imperii, & cætera faciendi, quæ ad Imperatorem verum pertinent, plenariam habet potestatem, nec Papæ sive Sedis Apostolicæ aut alicujus alterius approbatione, confirmatione, auctoritate indiget vel consensu. Et ea propter hac in perpetuum valitura lege decernimus, ut Electus in Imperatorem concorditer, vel à majori parte Electorum, ex sola electione censeatur & habeatur ab omnibus pro vero & legitimo Imperatore, & eidem ab omnibus subjectis Imperio debeat obediri, & administrationem & jurisdictionem Imperialem, & Imperialis *i* potestatis plenitudinem habeat, & ita habere ac obtinere ab omnibus censeatur & firmiter asseratur.

f B pendet.
g B. tam de jure, quam de consuetudine.
h B. bis quorum interest, stat.
i dignitatis.

3. Quicumque autem contra hæc declarata, decreta, vel definita, aut aliquid eorum asserere seu dicere, aut asserentibus seu dicentibus consentire, vel eorum mandatis, vel literis, vel præceptis obedire

dire præsumpserint, eos omnibus feudis, quæ ab Imperio detinent, & omnibus gratiis, jurisdictionibus, privilegiis, & immunitatibus à nobis vel prædecessoribus nostris eis concessis ex nunc privamus, & ipso jure & facto decernimus esse privatos. Insuper eos crimen læsæ Majestatis decernimus incurrisse, & pœnis omnibus impositis crimen læsæ Majestatis committentibus subjacere. Datum in Colonensi civitate Alemaniæ, die, &c. An. Domini MCCCXXXIX.

Ludovici IV. Imperatoris Augusti

Declaratio

Anno Christi 1341.

Super Divortio Matrimonii inter Illustres vocatos conjuges, Johannem videlicet filium Regis Bohemiæ, & Margaretham Ducissam Carinthiæ celebrato.

AD ampliorem evidentiam tam a dictorum, quàm & dicendorum, ad redarguendum quoque voces, & obstruendas fauces malignorum detractorum quorundam, nunc forte dicentium, & dicere volentium in futurum, nos in præsenti negotio sive judicio processisse de facto tantummodo & non de jure; cum judicium de matrimonii divortio faciendo spirituale sit, & propterea ad auctoritatem nostram minimè pertineat, quemadmodum dicunt Episcopi quidam sive Presbyteri cum suis sequacibus, minus verè; idque à paucis retrò temporibus prædicaverunt, & per quasdam verborum fallacias hoc credere fecerunt plurimos simplices Christi fideles. Ad tollendum etiam scrupulum conscientiæ ab hujusmodi fraude deceptorum, atque zizaniam de cordibus hominum per jam dictos veritatis prævaricatores, ac Romanorum Principum persecutores infestos, & Imperialium jurium usurpatores manifestos, undique seminatas præfatorum Doctorum sententias sub breviloquio, quantum possunt, huic rescripto non inutiliter duximus inserendas.

a Quæ habes infra tom. 2. hujus collectionis fol. 57.

2. Dicunt ergo & scribunt seriosius in suis tractatibus jam dicti Doctores, quòd Christi fideles reguntur & vivunt sub duplici lege, divina videlicet & humana. Lex autem propriè sumpta præceptum coactivum est de fiendis aut omittendis humanis actibus, sub pœna transgressoribus infligenda. Verum Lex divina est coactivum præceptum à Deo factum immediatè, absque humana deliberatione, propter finem in futuro sæculo consequendum, & sub pœna transgressoribus infligenda in eodem tantummodo, non præsenti. Sed Lex humana voluntate seu deliberatione procedens, propter finem immediatè in hoc sæculo consequendum, & sub pœna in eodem solummodo transgressoribus infligenda. Juxta quæ oportet attendere, quod secundum utramque jam dictarum legum sunt quædam affirmativè præcepta, de fiendis videlicet quædam verò negativè, de omittendis scilicet non fiendis, vocata *prohibita*. Sunt & quædam permissa fieri & non fieri, quæ sub præcepto affirmativè vel negativè non cadunt, & in Lege divina quædam vocata *Consilia*. Et sunt jam dicta permissa generaliora præceptis, quoniam omne præceptum est permissum fieri, sed econtra non semper. Similiter quoque prohibitum fieri, permissum est non fieri, quamvis non in omnibus econtra. Similia quoque intelligendum secundum legem humanam in affirmativis præceptis, permissis & prohibitis, quamvis differant sub pœnis; quoniam secundum Legem divinam præcepta & prohibita obligant transgressores ad pœnam æternam, secundum humanam verò ad pœnam temporalem.

3. Est rursum advertendum, quod secundum utramque jam dictarum legum, nomina præcepti & prohibiti duas intentiones sive significationes habere possunt: unam videlicet, quod nomine præcepti sive prohibiti intelligatur actus præcipiendi sive præceptio à præcipiente procedens, quasi activè sumpta. Reliquo verò modo ut intelligatur per prædicta nomina non actus præcipiendi ejus, qui præcipit vel imperat, sed potius actus aut opus, cui aliquid præcipitur seu imperatur, quasi passivè; quo modo dicitur ex usu, *Servum fecisse præceptum Domini*, cum id egit aut agere omisit, quod sibi per dominum suum præcipiebatur fieri vel omitti; verbi gratia, ut equum parare, vinum propinare, ac reliqua servitia talia. Et isto modo significat sive sonat præceptum sive prohibitum idem quod imperatum, non Imperium sive actum præcipiendi sumptum activè, quoniam hunc non fecit servus, in quantum servus, sed solummodo dominus.

4. Amplius est etiam attendendum, quod præcepta tam affirmativa quàm negativa, atque permissa vocata consilia, secundum legem divinam spiritualia sunt essentialiter atque dicuntur. Primum quidem quoniam à Spiritu sancto immediatè tradita & instituta sunt, quemadmodum dicit B. Ambrosius super Apostolum posteriori ad Corinth. cap. 9. *Spiritualia*, inquit, *sunt lex Evangelica & verbum Dei*. Et sunt etiam fortasse spiritualia, gratiæ sive dona Spiritus sancti, quæ fiunt & perveniunt in animabus Christi fidelium à verbis Evangelicis supradictis. Secundò verò dicuntur etiam divina præcepta spiritualia à vivificando, quoniam ad vivificandum spiritum sive animam humanam data sunt. Sane & propter beatitudinem æternam tradita & statuta fuerunt illa, quæ dicuntur præcepta & prohibita legis divinæ activè sumpta. Alia verò spiritualia quædam non sunt essentialiter, sed à quibusdam *spiritualium* vocabulum sumpserunt, propterea quod ad prædicta spiritualia exercenda vel ministranda serviunt, & sunt per homines ordinata, quemadmodum personæ sive corpora Sacerdotum. Sic etiam domus vocatur *Ecclesia*, secundum quandam Ecclesiæ significationem. Sic quoque vestes, vasa, libri, & instrumenta quædam alia ordinata per homines propter cultum divinum. Sic etiam jejunia, eleemosynæ, ac taliqui quidam actus & hominum opera de divinis sive spiritualibus, & circa

vel propter spiritualia, quibus inexistunt, veluti paramenta, spiritualia dicta sunt. De quibus omnibus, quoniam nota, omittuntur exampla propter abbreviationem sermonis. Proportionaliter quoque secundum Legem humanam sunt præcepta, prohibita, & permissa activè sumpta, & alia similiter imperata, quæ omnia dicuntur temporalia, propterea quod ab homine tradita sunt, & immediatè statuta. Et rursus propter vitam hujus sæculi temporalem vocatam, quod tempore clauditur & finitur, talia statuta sunt & fuerunt.

4. Insuper attendere convenit, quod quamvis præcepta, & prohibita, & consilia, secundum Legem divinam activè sumpta, differant à præceptis secundum legem humanam, quoniam ab alio Legislatore, & ad alium finem, & sub aliis pœnis, temporibus & modis eas transgressoribus inferendi, statuta & ordinata sunt talia, tamen personæ cum suis actibus, imperatis & operibus, quibus præcipitur sive imperatur per legem utramque, in omnibus quasi vel saltem in pluribus, eadem esse possunt & sunt. Verbi gratia, furtum non fieri, vel homicidium, vel rapinam, vel fraudem, aut falsum testimonium, & similia reliqua, quæ præcipit tam divina quàm humana Lex non esse fienda. Similiter quoque in cæteris præceptis, ut mutuum restituare, atque depositum. Rursus quod eædem esse possunt personæ, & earum consimiles actus, quibus & de quibus tam temporalia, quam circa spiritualia præcipit utraque lex. Nam circa temporalia & de temporalibus tam per Sacerdotes, Episcopos, sive Presbyteros, Diaconos, & alios spirituales ministros, & similiter per non Sacerdotes, vocatos Sæculares aut Laicos, potest aliquid fieri vel omitti licitum aut illicitum, secundum præcepta vel contra tam divinæ quàm humanæ legis, & justè corrigenda sive punienda tam in statu præsentis sæculi, quàm futuri, per pœnam videlicet transgressores arcendo, qualia sunt crimina, quæ pridem in exemplis adducta sunt. Sic etiam de spiritualibus, & circa spiritualia quomodolibet appellata, potest licitum aliquid per prædictas personas & actus ipsarum, & illicitum similiter fieri vel omitti; veluti hæreses patere. sive actus illicitos docere, & bruta quædam baptisare, dæmonibus satisfacere, quemadmodum faciunt quidam scelerati sortilegi; alia quoque crimina committere, ut vasa, libros, vestes, & reliqua choralia instrumenta cultui divino deservientia rapere vel furari, & reliqua similia hujus, justè in hoc sæculo & futuro punienda per pœnam realem aut personalem, secundùm legem utramque, divinam videlicet & humanam, quamvis differenter & differentibus pœnis, eo judice, loco & tempore, quemadmodum dictum est, & infrà seriosè dicetur.

5. Est adhuc etiam advertendum, quod si præcipit Lex divina fiendum vel omittendum aliquid, quod fieri vel omitti non præcipit Lex humana, sed potiùs oppositum præcipiat vel permittat, debet servari Legis divinæ præceptum, humana Lege vel ejus opposito præcepto vel permisso contempto sive dimisso, quoniam præceptum legis divinæ infallibilem continet veritatem, humanæ verò legis non sic. Rursum quoniam divinum obligat transgressorem ad pœnam æternam, humanum verò ad temporalem sive finitam, & minus ab homine fugiendam.

6. Est amplius attendendum, quod utraque jam dictarum legum habet proprium & diversum immediatum Legislatorem & judicem, ut dictum est suprà. Et rursus quoniam duplex est judex, unus quidem Doctor solummodo, & fortassis etiam de aliquibus operatur, sicuti fidelis est, secundum quamlibet disciplinam, quomodo etiam scripsit famosus ille philosophus Aristoteles nominatus, quod *unusquisque est bonus judex eorum quæ novit, & hoc bene judicat, veluti medicus de sanis & ægris.* Alius verò judex est principans propriè vocatus, cui tradita auctoritas & data coactiva potestas transgressores legum per pœnas arcendi. Et est hic siquidem judex secundum legem humanam, de quo dixit Apostolus, quod *non sine causa gladium portat*, id est, coactivam & armatam potestatem habet, *quoniam minister Dei est, vindex in iram ei, qui malum agit*, esto etiam quod humanarum legum Doctor non existat. Secundum enim divinam judex est coactivus, de quo Apostolus dicit B. Jacobus in Canonica sua, *Unus est legislator & judex, qui potest perdere & liberare.*

7. His itaque suppositis, tanquam veris & notis, dixerunt & scripserunt in suis tractatibus præfati Doctores, quod secundum legem divinam legislator & judex coactivus secundum ipsam est Christus, sicut per beatum* dictum est supra. Ipse enim tulit legem divinam, seu novum Testamentum, per os tam Apostolorum quàm aliorum Sanctorum quorundam. Unde Apostolus: *An experimentum ejus quæritis, qui loquitur in me Christus?* Et B. Petrus in sua Canonica dicit: *Non ab humano spiritu allata est aliquando prophetia, sed Spiritu S. inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Hic autem Legislator statuit secundum hanc legem transgressores judicari, & per pœnas arceri in futuro sæculo tantummodo, non in isto. Unde Scriptura: *Cum venerit filius hominis in sede Majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim*, &c. quod erit in futuro sæculo, sicuti manifestè sonat Scriptura, & exponunt omnes Expositores ejusdem. Sunt rursus judices alii secundum legem divinam, quos nihil prohibet esse plures in statu præsentis sæculi, vocati Doctores, & secundum ipsam quorundam actuum sive operum ministri atque factores, nullam coactivam auctoritatem vel potestatem habentes à Christo seu Lege divina, arcendi quenquam in hoc sæculo, ad aliquid agendum vel omittendum, per pœnam aliquam realem. Unde Christus Marci ultimo tales judices vocavit Doctores, dum ipsis in Apostolorum persona dixit: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptisantes eos.* Et per Malachiam Prophetam: *Labia Sacerdotis custodiunt Scripturam, & legem requirent ex ore ejus.* Et sunt hi judices, Episcopi sive Sacerdotes, vocati Doctores. Carent autem præfati judices, & carere debent auctoritate & potestate coactiva, per quamcunque pœnam arcendi, sicut dictum est pridem; quoniam tali auctoritate Christus in hoc sæculo carere voluit in persona propria, in quantum homo, dum dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo*: ecce quantum ad auctoritatem;

si enim

si enim esset de hoc mundo, declararent utique ministri mei: ecce quantum ad armatam sive coactivam potestatem. Et rursus idem petenti ab ipso divisionem hæreditatis à fratre, respondit: *Homo, quis me constituit judicem aut divisorem super vos, vel inter te & fratrem tuum?* Quasi diceret: tale judicium mihi non convenit exercere. Sic etiam tali auctoritate aut coactiva potestate carere voluit Apostolos, & in ipsorum persona omnes Episcopos sive Presbyteros, successores ipsius, in quantum fuerat Sacerdos humanus, quoniam in quantum Deus erat, nullus sibi hominum successit vel succedere potuit, dum ad ipsos inquit: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Planum est, quod Apostolis interdicitur dominatu*, sicut inquit Bernardus. Sic quoque Sacram Scripturam intellexerunt & exposuerunt concorditer omnes sancti & approbati Doctores, & idem secundum proprias sententias expresserunt. Quod etiam sciens & de spiritualibus loquens, se non habere potestatem quemquam arcendi, & multo minus de temporalibus, unde dicebat Corinthiis: *Non dominamur fidei vestræ.* Super quo verbo, tam Ambrosius, quàm Chrysostomus, senserunt concorditer, & expressè dixerunt. Ambrosius quidem: *Non dominamur fidei vestræ, id est, non quia dominium aut coactionem patiatur fides vestra, quæ voluntatis est, non necessitatis.* Chrysostomus autem: *In Ecclesia non coactum, sed adquiescentem oportet ad meliora converti. Quod admirabilis vir ille sciens*, Apostolus videlicet, *dicebat Corinthiis: Non dominamur fidei vestræ.* Subjungensque Chrysostomus ait: *Non enim à legibus data est nobis.* Episcopis sive Presbyteris scilicet, *talis potestas, ut auctoritate sententiæ cohibeamus homines à delictis: neque si data esset, haberemus ubi exerceremus ejusmodi potestatem, cum Deus noster*, Christus videlicet, *non necessitate*, id est, violentia, *aliquos homines traxerit à peccato, sed sua sese sponte subtrahentes remuneratus sit.* In quibus etiam verbis supponit Chrysostomus, quod omnis coactiva potestas in hoc sæculo datur à legibus sive Principibus. Quod etiam dicit Hugo de Sancto Victore, de Sacrament. lib. 2. Inquit enim: *Quod licet Ecclesia, id est, Ecclesiastica persona, Episcopi sive Presbyteri, jurisdictiones coactivas videlicet in personas sæculares exerceant, hoc ipsum tamen, quod exercent, à Regia potestate se habere cognoscant.* Non ergo à lege divina, sed ab humana lege, convenit cuiquam in hoc sæculo auctoritas & coactiva potestas, præcipuè Episcopo sive Presbytero. Unde Chrysostomus post verba prædicta subinfert: *Homo verò si à fide vestra fuerit abductus, multum imminet Sacerdoti patientia industria exhortationis, quod non potest errantem vi reducere, sed persuadere conabitur, ut ad fidem rectam revertatur, à qua primitus corruit.* Idem quoque senserunt omnes sancti Doctores reliqui, atque Expositores juxta sacram Scripturam, quorum sententias hîc omissas propter brevitatem copiosè videre poterit, cui cura fuerit, in tractatibus novis præfatorum Doctorum.

8. Est etiam similiter secundum legem humanam Legislator, ut civium Universitas, aut ejus pars valentior, vel Romanus Princeps supremus IMPERATOR vocatus. Est & judex coactivus secundum legem eandem, ut Universitas jam dicta, vel Princeps, vel ille vel illi, cui vel quibus Universitas aut Princeps dederit coactivam potestatem, per pœnam realem aut personalem in sæculo legis humanæ transgressores coercendi. Nequaquam verò legislatores humani sunt Episcopi sive Presbyteri, aut reliqui spirituales Ministri, conjunctim vel divisim, in quantum hujusmodi, sed fortassis in quantum pars aliqua civitatis existunt, secundum quod per humanas rationes citatas & per sacram Scripturam evidenter est monstratum, & per jam dictos Doctores nostros, & ut jam convenienter deductum est supra. Sunt & alii judices secundum legem humanam, vocati Jurisperiti sive Doctores, nullam coactivam auctoritatem habentes, in quantum hujusmodi, arcendi quenquam in hoc sæculo, per pœnam aliquam realem aut personalem, ad agendum licitum aliquod, aut illicitum omittendum, sed solummodo ad docendum, & aliquid secundum legem operandum humanam, quemadmodum Episcopi sive Presbyteri secundum legem divinam.

9. Propter quæ manifestius intuendum, quod de humanis actibus & operibus circa divina, & de divinis, similiter quoque modo circa temporalia, & de temporalibus, potest dubitatio contingere duplex, & per consequens interrogatio sive quæstio fieri propter veritatem de dubitatis habendam. Una quidem dubitatio est & quæstio, an videlicet actus illi & opera, de quibus quæritur, sint fieri vel obmitti præcepta vel prohibita, licita vel illicita, tam secundum legem divinam, quàm humanam? Alia verò potest esse dubitatio, quæstio sive interrogatio ex prædictis, utrum videlicet si per quenquam sint tales actus aut opera facta vel omissa, pertineat ad judicium Principantis? judicis videlicet coactivi, cujus auctoritas est arcere per pœnam realem vel personalem, transgressorem legis divinæ vel humanæ, in præsenti sæculo vel futuro.

10. De priori quidem quæstione, dubitatione sive interrogatione, respondere ac judicare seu per judicium diffinire pertinet ad Doctores, seu ad judices doctrinales, hujusmodi siquidem auctoritatem habentes; quales secundum legem divinam sunt vel esse debent omnes Episcopi, sive Presbyteri, quemadmodum ostensum est priùs. & dixit Apostolus ad Timoth. *Oportet Episcopum esse doctorem.* Secundum humanam verò legem pertinet hæc auctoritas sive judicium ad Jurisperitos sive humanæ legis Doctores. Etenim eorum officium est, scire docere si oporteat, prædicare quæ sint & qualia præcepta permissa vel prohibita secundum leges prædictas, licita etiam vel illicita fieri vel omitti in actibus humanis; & similiter de hujusmodi respondere, cum super his & de iis fuerint requisiti, omni tamen auctoritate & coactiva potestate carentes, quenquam cogendi per pœnam in hoc sæculo ad fugiendum vel faciendum aliquid, ut supra sufficienter induximus. Quemadmodum medici de sanitate corporis conservanda vel omissa recuperanda docere habent & operari, secundum artis medicinæ præcepta, nec tamen quenquam cogere possunt utilem servare dietam, aut declinare nocivam, per pœnam aliquam realem aut personalem facientibus vel omittentibus inferendo. Sic quoq; Sacerdotes, qui medici sunt

 anima-

animarum, neminem in hoc mundo per pœnam arcere possunt, secundùm Scripturam. Et propterea quamvis Sacerdotibus liceat condere seu facere ordinationes sive exhortationes, circa bonos mores & opera fienda, & malos & crimina fugienda, non tamen nunc dici debent hujusmodi ordinationes Leges, sed potius documenta seu regulæ. Neque ipsorum judicium per tales regulas circa hominum actus debet appellari jurisdictio sive forum, quia talia nomina propriè sumpta, judicio coactivo convenientia sunt, secundum primam & veram impositionem ipsorum. Potest autem præfatum judicium, quoniam generale est, fieri ignoratis personis, de quibus sive de quorum actibus dubitatur & quæritur.

11. Secunda verò dubitatio, interrogatio & quæstio potest contingere circa prædictos hominum actus & opera, utrum videlicet si per quempiam sint tales actus aut opera facta vel omissa, pertinent ad judicium principantis judicis vel coactivi, cujus auctoritas est arcere per pœnam realem aut personalem legum transgressores in præsenti sæculo vel futuro. Secundum legem divinam verò est in futuro sæculo tantummodo, non isto. Talis judex est Christus solus, & erunt fortasse secum duodecim Apostoli, de quibus legimus in Scriptura: *Cum venerit filius hominis in sede majestatis sua, sedebitis & vos*, &c. Secundum verò legem humanam talis est principans, auctoritate Legislatorum humanorum, coactivam habens potestatem arcendi per pœnam realem aut personalem transgressores legis humanæ, in præsenti tantummodo sæculo, non in illo. Verum ad suum judicium coactivum exercendum non indiget judex secundùm legem divinam inquirere veritatem per testimonium, neq; testes arcere in judicium pro veritate dicenda, quoniam omnia sunt nuda & aperta oculis ejus, non indiget gladio seu armorum ministrorumque potentia coactiva, propter sententiam suam exequendam, pœnam transgressoribus inferendo, quoniam *ipse dixit & facta sunt*. Sic non autem principans coactivus humanus, quoniam ignorare potest, an quis delatus aut accusatus de illicito actu, illum actum commiserit, vel non. Ideoque tam litigantes, quàm testes necesse habet in judicium vocare, ipsosque recusantes per armatam potestatem ad hoc compellere, quoniam per ipsius simplex dictum fortassis non convenirent, rei præsertim, & qui pœnam sibi debitam formidarent infligi.

12. Ex his igitur jamdictis apparere potest responsio ad principale quæsitum, cujus videlicet judicis sit auctoritas judicandi de divortio matrimonii, vel alterius vel utriusque conjugum facta requisitione. Quoniam si fuerit dubium vel quæstio, utrum propositum matrimonium ex aliqua causa illicitum aut prohibitum sit lege divina, est auctoritas judicandi de eo ac respondendi Episcoporum, sive Presbyterorum, & legis divinæ Doctorum ad hujusmodi statutorum, secundum legem honestam, ac consuetudinem regionis, in nullo repugnando coactivæ potestati legis divinæ. Ipsorum enim est scire præcepta, prohibita, & permissa, tam circa matrimonium, quàm circa reliquos actus humanos & opera, de quibus & secundum quem modum licitè habet fieri vel omitti, secundum legem prædictam. Ut si dubium sit, & quæratur ab ipsis, an impotentia unius conjugum ad debitum naturale reddendum suo compari conjugi, sit causa efficiens ad divortium matrimonii licitè fiendum inter ipsos, secundum legem divinam, judicare habent & respondere de hoc supradicti sacræ Scripturæ Ministri atque Doctores: quoniam, ut sæpe diximus, hoc officium est ipsorum; quin immo non facientes hoc punirentur per judicem coactivum secundum legem divinam, quamvis in futuro sæculo, non in isto. Unde Apostolus: *Væ mihi si non Evangelizavero, quod mihi incumbit.* Sed si dubium fuerit & quæratur, an talis defectus, propter quem potest & debet licitè fieri divortium, inexistat alteri conjugum & alter suo compari sive conjugi inexistere asserat, & propterea conjunx non patiens petat velitque ab impotente sive defectum patiente conjuge de matrimonio separari, est auctoritas sive coactivum judicium de hoc Christi sive Dei, secundum legem divinam, ad arcendum per pœnam conjugem non justum in futuro tantum sæculo, non in isto, utpote si alium conjugem justè agentem liberum non permittat, sed violentiam inferens in persona vel rebus ipsum detineat, impediat vel coarctet. Neq; super hoc eget hic judex informari per testes, ad sciendum, utrum talis defectus alteri conjugum inexistat, propter quem de matrimonio debeat separari, quoniam nihil occultum est oculis ejus, quemadmodum dictum est prius. Secundum verò legem humanam, pertinet hoc judicium divortii coactivum, per pœnam in hoc sæculo transgressoribus inferendam, ad principantem auctoritatem legislatoris humani. Nam quamvis ad legislatorem humanum, vel ipsius judicem coactivum, non pertineat statuere aut condere spiritualia sive divina præcepta, prohibita, vel permissa, sive consilia, tamen de actibus hominum & circa ipsa, quantum circa temporalia, licitè vel illicitè factis vel omissis, tam per Sacerdotes seu per spirituales Ministros, quàm per laicos sive sæculares personas, cum spirituales non sint essentialiter, judicare coactivo judicio, & arcere per pœnam in hoc sæculo committentes illicita, ad præfatum pertinet legislatorem humanum & judicem. Unde Apostolus ad Romanos 13. generaliter neminem excipiendo, malefactores seu legis humanæ non repugnantis legi divinæ transgressores, Presbyterum sive non Presbyterum, inquit: *Omnis anima subdita sit potestatibus sublimioribus*, Regibus videlicet, Ducibus & Tribunis, secundum Sanctorum expositionem ibidem. Et scribit: *Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & qui ipsi resistunt, damnationem sibi adquirunt*, æternam videlicet. Et inquit rursus: *Minister enim Dei est, vindex in iram ei qui male agit*, supple, quicunq; sit ille. *Non enim sine causa gladium portat*, id est, habet armatam & coactivam potestatem. Quod de nullo spirituali ministro dixit Apostolus, sed opposuit magis, dum inquit: *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia.* Et rursus ad Timotheum: *Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis*, id est, litigiosis civilibus. Hiis etiam attestatur B. Petrus in sua Canonica, dum omnes indifferenter, neminem excipiens, inquit: *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Dominum*, in Principatu videlicet constitutæ,

tutæ, & Regi tanquam praexcellenti, & Ducibus tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, quia est voluntas DEI.

13. Hoc igitur modo de matrimonio & reliquis spiritualibus, secundum quod ipse, vel hominum actus de ipsis, & circa ipsa, in aliquibus conditionibus referuntur ad statuta legis humanæ facta de ipsis; statuta, inquam, in quantum non repugnantia legi divinæ, sed potius sibi consonata & decentia, statuere legislatorem; & judicare coactivum judicem sæcularem competens est, quinimmo necessitas requirit. Igitur quantum circa matrimonium contrahendum aut jam contractum, interveniunt plurime, quæ per actus hominum possunt licitè vel illicitè fieri vel omitti; quæ siquidem regulari oportet per legislatorem humanum, aut ejus auctoritate judicem coactivum, transgressores arcendo per pœnam. Cujus siquidem rei casum sumendo ponatur, quod alter conjugum post latam sententiam de fiendo divortio matrimonii inter ipsos, ab altero conjuge discedere noluerit, sed secum ipsum per violentiam detinere, aut ipsum etiam personaliter, aut res sive ipsius bona contrectare, quemadmodum durante matrimonio seu ante factum per sententiam divortium contrectabat, puniendus atque cogendus esset per pœnam realem aut personalem, in hoc sæculo, & à judice coactivo, tanquam judicatum sive sententiam non observans. Quædam enim viro licebant supra & contra sibi conjugem mulierem, in persona & rebus ipsius exercere ante factum divortium inter ipsos, quæ sibi post divortium non licent: veluti jam dictam sibi conjugem matrimonio separatam arguere, increpare, ac verbis contumeliosis afficere, carnale debitum ab ipsa exigere, aut eandem quomodolibet aliter corporaliter tractare, impudicè tangendo, aut flagellando, aut de bonis suis dotalibus & aliis præter ejus consensum disponere volendo, & similibus reliquis. Ex quibus multa & periculosa scandala post divortium, si fieret, provenirent. Propter quæ omnia tollenda seu prohibenda, & propter communem & evidentem utilitatem, immò necessitatem, competiit ac debuit, debet & potest legislator humanus de talibus fiendis vel omittendis statuere, judicare atque compellere, videlicet contendentes in judicium convenire, testes similiter pro veritate dicenda vocare, & transgressores ad comparendum arcere per pœnam, reliquum quoque, sententiam diffinitivam super divortio matrimoniali fiendo vel non, proferre. Conformiter tamen in hoc legi divinæ, ipsius videlicet præceptis ac prohibitis nihil per suam sententiam præcipiendo repugnans. Amplius utrumque contendentium sive litigentium in judicio post latam sententiam, ad judicatum per ipsum tenendum & observandum compellere, per pœnam in hoc sæculo transgressori sententiæ inferendam. Non enim de præfatis corrigendis seu regulandis per pœnam in hoc sæculo transgressoribus inferendam, divina lex aliquid ordinavit aut statuit: neque coactivus judex secundum ipsam contra quenquam in hoc sæculo transgressorem, per se, neque per aliquem successorem, sive Episcopum, sive Presbyterum, aut spiritualem Ministrum, conjunctim vel divisim, mandavit aut voluit coactivum judicium exerceri. Nec ex hiis potest propriè inferri, quod humanæ legi subjaceat lex divina, vel legislator ipsius, sed ut potius econtrario. Nam legislator humanus præcipit fiendum, quod statutum est per divinum legislatorem, aut legem divinam, Neque similiter per ipsius judicem coactivum, Christum videlicet, sed potius econtrario. Veruntamen justè præcipit, quod præcipere potest legislator divinus, & ipsius auctoritate judex sive principans coactivus legis humanæ, in istis prædictis & reliquis sæcularibus, nihil illicitum agere circa spiritualia seu de ipsis, nec circa ipsa temporalia vel de ipsis: ac mandet Ministris licita ac sibi debita officia de talibus, ac circa talia exercere, ipsosque rationabiliter in hoc sæculo per pœnam arcere personalem atque realem, si transgressi fuerint humanæ legis præcepta, legis divinæ præceptis non repugnantia. Nam ex officio sibi commisso secundum legis divinæ ac humanæ præcepta tenent Episcopos seu Presbyteros ad docendum, prædicandum, & spiritualia Christi fidelibus ministrandum, ut Baptismum, & reliqua similia fidelibus exhibendum. Propter hoc enim ipsis ministrentur carnalia sive corporalia per Christi fideles. Unde Christus: *Dignus est enim operarius cibo suo.* Et Apostolos 1. Corinth. 9. *Si nos vobis spiritualia seminamus, non est magnum, si vestra carnalia* (id est, temporalia) *metamus,* Propter quod tanquam operarii suscipientes, aut qui susceperunt mercedem, obligati sunt & tenentur, ac arceri possunt per pœnam in hoc sæculo, ac per coactivum humanum judicem, ad docenda spiritualia, & modo debito & tempore ministranda.

14. Ex prædictis igitur evidenter apparet, judicium coactivum sive sententiam proferre, ac exequi per coactivam potestatem, super divortio matrimoniali fieri requisito, ad Romani Principis sive nostram auctoritatem, vel eorum quibus per nos concessa fuerit talis auctoritas sive potestas, solummodo pertinere. Propter quod ad divortium matrimonii consummandum inter Johannem & Margaretam prædictos.

15. Nos LUDOVICUS QUARTUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro tribunali judice sedentes, in causa sive lite divortii seu separationis matrimonii, quæ vertebatur inter Illustres personas, Johannem Regis Bohemiæ filium, requisitum parte ex una, & Margaretam Ducissam Carinthiæ & Tyrolis Comitissam, ex altera parte, tanquam actricem, ac requirentem à dicto Johanne jam vocato conjuge suo de matrimonio separari; Visis & intellectis tam per nos, quàm præfatos Doctores juribus, rationibus, probationibus & testimoniis Margaretæ præfatæ, necnon contumacia jam dicti Johannis, dicimus, diffinimus & determinamus, præfatam Margaretam separari debere seu posse de matrimonio à sæpedicto Johanne, atque converso, cum eisdem vel ipsorum alteri id videbitur expedire. Ipsam quoque Margaretam hoc requirentem instanter, ut supra, separamus, absolvimus. & separatam esse judicamus in matrimonio à jam dicto Johanne per hanc nostram sententiam diffinitivam separantes: ita videlicet, quod de cætero præfatus Johannes supradicta

dictæ Margaretæ in nullo matrimonii debito teneatur; neque similiter præfate Mergarete supradicto Johanni: sed liberum sit utrique de corpore proprio sive persona, & omnibus bonis propriis, juribus ac rebus tam mobilibus quam immobilibus, facere vel disponere, & quod libet ordinare pro suæ propriæ libito voluntatis,

Anno Christi 1348.

Caroli IV. Imperatoris Augusti
Confirmatio,

De Electione Regis Bohemiæ.

CAROLUS Dei gratia Romanorum Rex, ad perpetuam rei memoriam. Innata cordi nostro benignitas circa fidelium & devotorum nostrorum honores & commoda continuis vigilis, votis ipsorum annuentes jugiter nos inducit, quoties poscentium vox est justa. In hoc enim liberalitatis nostræ non errat intentio, sed Regalis sceptri fasti[illegible]m extolli salubriter arbitratur. Sanè ad nostræ Celsitudinis præsentiam venerunt Archiepiscopus Pragensis; Olmucensis, & Vratislaviensis ac Luthomiensis Episcopi; necnon Illustres Johannes Carinthiæ Comesque Tyrolis & Goritiæ, Germanus noster charissimus, ac Nicoleus Opaviæ & Ratiborum Duces, cæterique Prælati, Duces, Principes, Barones, Proceres, & Nobiles Regni nostri Boemiæ, & pertinentiarum ejusdem, præsentiam accedentes, nobis humiliter supplicerunt, ut quasdam literas FRIDERICI Divi Romanorum Imperatoris, prædecessoris nostri, nobis per ipsos exhibitas, quarum tenor & series sequitur in hæc verba:

FRIDERICUS *divina favente clementia Romanorum Imp. Electus & semper Augustus*, &c. confirmare autoritate Regia dignaremur. Nos itaq; præfatorum Prælatorum, Ducum, Principum, Baronum, Procerum & Nobilium, quos honoris & felicis status Romani Regni, & sacri Imperii fideles & sollicitos præ cæteris novimus delatores, ipsumque Regnum Boëmiæ Romani Regni fore membrum nobilius, supplicationibus benigniùs inclinati, præfatas literas & omnia ac singula contenta in eisdem ratificamus, laudamus, approbamus, confirmamus & de novo ex certa scientia de nostræ Romanæ Regiæ plenitudine potestatis, præfatis Regni Prælatis, Ducibus, Principibus, Baronibus, Proceribus & Nobilibus, ac Universitati Regni ipsius, & pertinentiarum ejusdem ad usum & opus Regum Boëmiæ in perpetuum damus tenore præsentium, conferimus & donamus, omnem diminutionem & defectum, si quis in præmissis fuerit, de uberiori dono Majestatis Romanæ Regiæ & plenitudine potestatis reparentes omnimodò & supplentes.

2. Verum cum contra ea contenta literis nonnulli calumniari aut interpretari sinistrè, seu in sensum reprobum declarare; imò veriùs obscurare forsitan niterentur, ad tollendum de medio omne dubium vel obscurum, quibus dictarum series aspergitur literarum, Ut Regni Bohemiæ præfati ipsius incolarum status in syncera Imperii dilectione perseveret concordia & unitatem in vinculo pacis conservet: ac incolæ dicti Regni his, quæ dissentiæ causa & materia esse possent, temporibus profuturis, & animarum ac corporum inde nescituris periculis, rerumque dispendiis proventuris, solerti præventione, antequam oriantur, tam prudenter quam salubriter præcisis, mansueti terram hæreditent, & in pacis multitudine delectentur electionem Regis Boëmiæ in casu duntaxat & eventu, quibus de genealogia, progenie vel semine aut prosapia Regali Boemiæ masculus vel femella superstes legitimus, quod Deus avertat, nullus fuerit oriundus, vel per quemcunque alium modum vacare contigerit, dictum Regnum ad Prælatos, Duces Principes, Barones, & Nobiles, & communitatem Regni Præfati, & pertinentiarum ejusdem: habitaque cum nonnullis Romanorum Regis, futuri Imperatoris, Electoribus, & aliis Principibus, qui tunc temporis nostræ Celsitudinis præsentiæ assistebant, deliberatione matura, ipsorumque sano digesto consilio, volumus, decernimus, pronuntiamus, interpretamur, & præsentis scripti patrocinio declaramus, ritè, justè in perpetuum possidere ipsius Regis Boëmiæ electionem in casu & eventu prædictis, & non aliis, præfatis Prælatis, Ducibus, Principibus, Baronibus, Nobilibus & Communitati dicti Regni & pertinentiarum ejusdem, de nostræ Romanæ plenitudine potestatis, ac ex certa scientia, damus, concedimus, conferimus & donamus, dictamque electionem meliori, salubriori & firmiori, quo potest, modo fieri confirmamus & transferimus in eosdem: volentes etiam, ut quicumque in Regem Boemiæ electus fuerit, ad nos & successores nostros Romanor. Reges & Imperatores accedet, sua è nobis modo debito & solito regalia accepturus: non obstantibus legibus, consuetudinibus, usibus, observantiis, juribus municipalibus vel communibus, statutis & edictis, factis & editis in contrarium quibuscumque, quas & quæ, quantum ad hoc, ac si forent nominatim & de verbo ad verbum scripta præsentibus & inserta, revocamus, cassamus, irritamus, annihilamus, & de dictæ Romanæ Regiæ plenitudine potestatis decrevimus firmitatis fore nullius penitus vel momenti.

3. Insuper ad universorum & singulorum notitiam cupimus pervenire, quòd prædictæ literæ Bulla Aurea typario Majestatis præfati FRIDERICI Romanorum Imperatoris Electi, quo ipse Rex Siciliæ, Dux Apuliæ, & Princeps Capuæ ante coronationem Regni Romanorum solemniter utebatur, prout nobis constat, & sumus plenarie informati: & sicut gloriosæ memoriæ HENRICUS avus noster, quondam Romanorum Imp. sigillo Comitatus Lucemburgensis, & ceteri Divi Romanorum Imperatores Electi prædecessores nostri, suorum titulorum: nosque etiam Marchionatus Moraviæ sigillo autentico ante ipsorum & nostræ coronationis solemnitatem usi fuimus. In ejus Bullæ Aureæ circumferentia

ferentiæ aperte Majeſtatis ſcripta ſunt verba iſta: FRIDERICUS DEI GRATIA SICILIÆ REX, DUX APULLÆ ET PRINCEPS CAPUÆ. Et ab illa parte, ubi eſt impreſſio caſtri, XPS VINCIT, XPS REGNAT, XPS IMPERAT, exiſtunt ſanè & integrè, omni carentes vitio.

4. Nulli ergò omnino liceat hanc noſtræ laudationis, ratificationis, approbationis, confirmationis, donationis, reparationis, ſupplementi interpretationis, declarationis, revocationis, caſſationis, irritationis, & annihilationis paginam infringere, vel ei auſu temerario in aliquo contraire. Contrarium facientes, ſi qui fuerint, quod abſit, ultra indignationem noſtræ Celſitudinis Romanæ, quam ob hoc ſe noverint graviter incurſuros, mille marcas auri puri noſtro & Romani Regni fiſco componant: ipſarum videlicet medietatem noſtræ & ſucceſſorum noſtrorum Romanorum Regum & Imperatorum Curiæ ſeu Cameræ; & reliquam paſſis injuriam, irremiſſibiliter applicandam.

5. In quorum omnium teſtimonium & ad certitudinem pleniorem præſentes fieri juſſimus, & noſtræ majeſtatis ſigilli appenſione muniri. Hujus rei teſtes ſunt:

Gerlacus Archiepiſcopus Moguntinenſis, ſacri Imperii per Germaniam Archicancellarius,
Rudolphus Senior Saxoniæ Dux, ſacri Imperii Mareſcalcus.
Rudolphus Junior Saxoniæ, & Fridericus de Teck, } Duces.
Joannes Burggravius Nurmbergenſis, Ulricus Lendgravius de Lutemberg, Fridericus de Orlemond, Ulrich de Helfenſtein, & Rudolphus de Wertheim, } Comites,
Petrus de Herſii, Crafto de Hohenloh, Gottfridus de Bruneck, Eberhardus & Fridericus de Valſe, Eglof de Friburg, & Burckhardus de Erlbach. } Romani Regni Præfati & Principes Barones.

Datum Pragæ, Anno Domini MCCCXLVIII, indictione prima, VII. Idus Aprilis: Regnorum noſtrorum Anno II.

Caroli IV. Imperatoris Auguſti Reſcriptum,

Anno Chriſti 1353.

De primariis Precibus.

CAROLUS Dei gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus & Bohemiæ Rex, honorabilibus Præpoſito & Conventui Canonicorum Regularium monaſterii in Revengerſhruch Ordinis Sancti Auguſtini Moguntinæ diœceſeos, devotis noſtris dilectis gratiam Regiam & omne bonum. Aſſumpti divinitus, quamvis inſufficientibus meritis, ad culmen regiæ dignitatis, libenter perſonas Eccleſiaſticas promovemus, ipſiſque gratiam à Deo collatam gratioſius impartimur. Cum itaque nobis tam de jure quàm antiqua & approbata conſuetudine, à divis Romanorum Imperatoribus & Regibus prædeceſſoribus noſtris hactenus obſervata, competat, quod ex coronationis noſtræ ſolennitis ad Romanorum Regnum, quæ in nobis nutu divino dudum ſunt completa, in quolibet monaſterio in Imperio conſtituto unam tantum perſonam virtute primariarum precum noſtrarum ad beneficium Eccleſiaſticum facere poſſimus promoveri. Hinc eſt, quid pro dilecto nobis Petro Conradi de Dylle presbytero devoto noſtro dilecto vobis primarias dirigimus preces noſtras, devotionem veſtram attento ſtudio inquitimus, & hortamur, vobis nihilominus per regalia ſceptra mandantes, quatenus præfato Petro aut ipſius procuratori ſe nomine & vice ipſius de beneficio Eccleſiaſtico eum cura vel ſine cura, quod vacat ad præſens, vel quod ptimum vacaverit, ad veſtram præſentationem, collationem, ſeu quamvis aliam diſpoſitionem ſpectans, in quacunque diœceſi aut Moguntina aut Treverenſi, aut aliis quibuscumque diœceſibus hujusmodi beneficium conſtitutum fuerit, autoritate & virtute primariarum precum noſtrarum providere debeatis, quavis contradictione ceſſante, dummodo vobis pro alia perſona prius non direxerimus preces noſtras: jus noſtrum & dictam conſuetudinem in præmiſſis nobis taliter ſervaturi, prout jura, gratias & liberalitates vobis & dicto veſtro monaſterio à divis Romanorum Impp. & Regibus prædeceſſoribus noſtris datas & conceſſas nos delectet non minuere, ſed augere; præſentium ſub noſtro Majeſtatis ſigillo teſtimonio literarum. Datum Spyræ, Anno Domini MCCCL, tertio, Indictione ſexta, 6. Kal. Decemb. Regnorum noſtrorum anno octavo.

Caroli IV. Imperatoris Auguſti FORMULA

Anno Chriſti 1354.

Conceſſa Sedis libera, & Frygraviatus.

CAROLUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Auguſtus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam. Etſi Regiæ dignitatis circumſpecta benignitas univerſos & ſingulos fideles ſuos, quos Romanum ambit Imperium, pio favore perſequitur: ad illorum tamen ſtatum & commoda pro-

da promovenda, specialiùs & ferventiùs espirare tenetur, quos pro exaltandis sacri Imperii honori- bus, fide & opere repererit continua solicitudine, assiduisque laboribus indefessos. Attendentes itaque multa grata servitia & accepta, quæ Venerabilis Theodoricus Mindensis Ecclesiæ Episcopus, Prin- ceps Consiliarius & devotus noster dilectus, nobis & sacro Imperio fructuosè & fideliter hactenus exhibuit, exhibet in præsenti, & exhibiturum speramos fructuosiùs in futurum, volentesq; sibi intui- tu præmissorum gratiam facere specialem, ei in persona & successoribus suis, ac ipsi Ecclesiæ Minden- si duas liberas sedes, quæ propriè & vulgariter Vemeding nuncupantur, unam videlicet ante villam Haleri prope Lubek, & aliam ante villam Walnen prope Mindem, de liberalitate Regia & certa no- stra scientia damus, concedimus & donamus; statuentes, decernentes auctoritate præsentium, & vo- lentes, ut dictus Episcopus successoresq; sui, ac ipsa Mindensis Ecclesia, dictas duas sedes cum uni- versis & singulis jurisdictionibus, honoribus, prærogetivis, juribus, gretiis, utilitatibus, commodis & libertatibus tenere, habere ac ipsis gaudere debeant, quibus cæteri consimiles sedes habentes, sicuti Ducatus Aseeniæ & Westfaliæ gaudent, jure vel consuetudine seu quomodolibet potiuntur. Man- damus igitur universis & singulis Principibus tam spiritualibus quàm secularibus, Baronibus, Nobi- libus, Universitatibus, cæterisq; nostris & sacri Imperii fidelibus cujuscunque dignitatie, conditionis vel status existant, præsentibus & futuris, firmiter & districtè, quetenus prædictum Theodoricum Episcopum, Successores suos, & ipsam Ecclesiam Mindensem, in hac nostra donationis & collatio- nis gratia, non impedient, nec ab aliis impediri permittant, verum eos in ea manuteneant, protegant favorabiliter & conservent. Contrarium facientes pœnam banni Regii & centum marcharum auri puri se noverint irremissibiliter incursuros, quarum medietatem Regiæ Cameræ sive Fisco, residuum vero Venerabilium Episcoporom dictæ Mindensis Ecclesiæ, qui pro tempore fuerint, utilitati & usi- bus volumus applicari, præsentium sub nostræ Majestatis sigillo testimonio literarum. Datum Franckfordiæ, Anno Domini MCCCLIV, Indictione septima, XVIII. Kalend. Februarii, Regnorum nostrorum anno octavo,

Anno Christi 1354.

RECOGNITIO

Quòd Imperatrici imponitur Diadema in Aquisgrano.

UNIVERSIS sacri Imperii Romani fidelibus & subditis, Wilhelmus Dei gratia sanctæ Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopus, sacri Imperii per Italiam Archicancellarius, salutem. Sacris nuper literalibus Serenissimi ac invictissimi Domini CAROLI, Dei gratia Romanorum Semper Augusti & Bohemiæ Regis receptis affatibus, quibus nobis idem Dominus noster demandare curavit, prout etiam nobis apud ipsius Regiam Majestatem personaliter constitutis duxit vivæ vocis oraculo committendum, quatenus Serenissimam Dominam nostram Annam ipsius conthoralem Romanorum Reginam augurare, inungere, consecrare, Regniq; diadema eidem imponese curaremus: Nos in ipsius Dominæ nostræ comitatu ac obsequio, ut decebat, Aquisgranum perreximus, ac ibidem in Ecclesiæ Beatæ Mariæ Aquensis, in qua ex more Divi Romanorum Reges & Reginæ inungi, consecrari & coronari consueverunt, iuxta Missarum solennia, cum ea, qua decuit, solennitate per nos officiosè celebrata, eandem Serenissimam Dominam nostram in Romanorum Reginam cum ceremoniis & solennitatibus debitis & consuetis propensiùs & observatis, inunximus & consecravimus, ipsamque in solio Regiæ Majestatis collocantes, in Reverendorum Patrum & Dominorum, Episcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum, necnon Procerum, Comitum, Nobilium, Baronum, Regni fidelium, populique innumeri multitudinis præsentia, eidem Dominæ nostræ sacri Romaoi Regni imposuimus diadema, in quorum testimonium hanc paginam conscribi, nostrique mejoris sigilli appensione fecimus communiri. Datum & actum in Ecclesia Beatæ Mariæ Virginis Aquensis, Leodiensis diœcesis, Anno Domini MCCCLIV. Dominic. Septuagesima, quæ fuit mensis Februarii die nona.

Caroli IV. Imperatoris Augusti Constitutio,

De Officio Archicancellarii Imperatricis in Coronatione ejus & aliàs observando.

DECERNIMUS, & hoc Imperiali sancimus edicto: quod tu, & omnes tui successores Abbates Fuldenses, dum & quotiens Imperatricem sive Reginam Romanam coronari, aut in veste Imperiali seu Regia sedere vel stare contigerit, tu & dicti successores tui coronam suam, quotiens more vel ordine poscente, è capite ipsius deponi debuerit, & deponendi eandem ac tenendi, & etiam reponendi, quotiens necesse fuerit, fungi debeatis officio, ut ex hoc dictum Cancellariatus officium, nec non insignis Fuldensis Ecclesia, tanquam nobile membrum Imperii, propensiùs honoretur,

CAROLI

Caroli IV. Imperatoris Augusti Confirmatio Constitutionis Ludovicianæ.

Anno Christi 1354.

De Jure & Successione Electorum Palatinorum.

CAROLUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Bohemiæ Rex; notum facimus universis, quòd constitutus in nostra præsentia Illustris Rupertus senior Comes Palatinus Rheni, sacri Imperii Archidapifer & Dux Bavariæ, sororius & Princeps noster dilectus, nobis quasdam literas claræ memoriæ Illustris Johannis quondam Bohemiæ Regis, genitoris nostri dilecti, curavit ostendere, ut de tenore ipsarum dignaremur testimonium perhibere. Quarum tenor sequitur in hæc verba.

Nos JOHANNES Dei gratia Bohemiæ Rex ac Lucenburgensis Comes, notum esse volumus tenore præsentium universis, nos vidisse & plenè perlegisse literas Serenissimi Principis, Domini LUDOVICI Romanorum Imperatoris, & Domini Luduvici Marchionis Brandenburgensis, continentes ordinationem & tractatum de Comitibus Palatinis Rheni, quis ipsorum jus seu vocem electionis in Romano Imperio seu Rege Romanorum quamprimùm eligendo habere meritò deberet. Ex quibus siquidem literis prædictis liquidè apparet, Excellenti Principi Domino Rudolpho Comiti Palatino Rheni ac Duci Bavariæ, quamprimùm opportunitas ad hoc se offeret, ut Romanorum Rex eligi deberet, competere jus & vocem in electione duntaxat, & nulli alteri personæ. Ex igitur per dictum Dominum Rudolphum supplicatum nobis extitit, ut ordinationi præfatæ in prædictis literis contentæ nostrum præbere vellemus consensum benevolum & assensum. Nos itaque, tanquam is ad quem hoc de jure, sicut ad Principem & Electorem Imperii, spectare dinoscitur, supplicationibus prædicti Domini Ducis annuere cupientes, præfatam ordinationem factam per literas prædictas ratificamus, & nostrum ei præbemus consensum, assertionem & assensum expressum, recognoscentes ipsum in prima electione futuri Regis Romanorum eligendi facienda habere vocem eligendi, tanquam Principem & nostrum in ipsa electione Coelectorem, harum nostrarum testimonio literarum. Datum, Franckfurt, quinta feria proxima ante diem Palmarum, Anno Domini MCCCXXXIX.

Nos igitur ad universorum notitiam volumus pervenire, quòd easdem literas sub propriis figuris & elementis, & sub sigillo majori consueto dicti genitoris nostri in vera figura sigillatas vidimus, & de veritate & integritate ipsarum testimonium perhibemus, præsentium sub nostro sigillo testimonio literarum. Datum in Keysersperg, Anno Domini MCCCLIV. xi. Kalend. Junii; Regnorum nostrorum anno octavo.

Caroli IV. Imperatoris Augusti Mandatum,

Anno Christi 1354.

De Jure & Successione Electorum Palatinorum.

CAROLUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Bohemiæ Rex, Rudolpho Saxoniæ Duci, &c. Princeps & avuncule dilecte, literas felicis recordationis Illustris Johannis olim Bohemiæ Regis, genitoris nostri carissimi, vero suo sigillo pendenti sigillatas vidimus, expressè continentes, quod felicis recordationis Illustris Rudolphus, olim Comes Palatinus Rheni & Dux Bavariæ, Princeps & socer noster dilectus, ratione dicti Comitatus sacri Imperii esset Elector, & ex eo justitia suadente rationabiliter declaravimus, Illustrem Rupertum antiquiorem Comitem Palatinum Rheni, & Ducem Bavariæ, sororium & Principem nostrum dilectum, dicti olim Rudolphi soceri nostri germanum, verum Imperii Principem Electorem fore, & unà cum aliis sacri Imperii Principibus Electoribus veram eligendi vocem Romanorum Regem in Imperatorem promovendum habere, prout in litera nostro sub appresso sigillo sigillata præmissa singula lucidiùs contineri videbis. Et quia præscripta rationem sapiunt. Dilectionem tuam attento studio requirimus, exhortamur, ut super eadem materia literas tuo sub sigillo sigillates præfato Ruperto Principi nostro juxta formulam notulæ, quam tibi præsentibus mittimus interclusam, in qua nil aliud continetur, quàm in nostra litera est expressum, eo duntaxat excepto, quòd nos sub certis modo & forma, & tua dilectio sub aliis, loquimur, prout convenit, velis exhibere. Datum Oppenheim, anno Domini MCCCLIV. feria tertia proxima post Ascensionem Domini nostri: Regnorum nostrorum octavo.

Caroli IV. Imperatoris Augusti Constitutio,

Anno Christi 1355.

De Incorporatione Ducatuum Poloniæ & Silesiæ, & Marchionatus Lusatiæ, quòd perpetuò Regno Bohemiæ sint indivisibiliter counita.

IN nomine Domini Sanctæ & individuæ Trinitatis. CAROLUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, &c. ad perpetuam rei memoriam. Insignes laudabiis famæ titulos moderni temporis meretur gloriosa posteritas, si quod prædecessorum Illustrium circumspecta pridem instaura-

instanrevit provisio, vigilanti eura prosequitur, & gratæ solicitudinis munit officio, ut fru&uosi laboris solertia perenni successorum commendentur memoriæ, & ex perfectione bonorum operum, quasi ex relucenti speculo vetustatis surgat de felicibus mortuis felix memoria rediviva.

1. Sanè licet pridem recolendæ memoriæ Divus FRIDERICUS Romanorum Imperator Augustus, prædecessor noster, de singulari suæ benignitatis munere, claræ recordationis Illustri Uladislao quondam Boemiæ Duci, qui Regnum Bohemiæ ante coronationem suam regebat, & suis hæredibus Bohemiæ Regibus censum de terra Poloniæ, quem antecessores ejus Duces Bohemiæ à Polonia multis temporibus accipere consueverant, quemque Poloniæ & Silesiæ Duces sacro Imperio solvere tenebantur, prout in literis Imperatoris præfati evidenter exprimitur, liberaliter duxerit erogandum. Ipsi quoque Duces Poloniæ & Silesiæ eundem censum illustribus progenitoribus, & prædictis nostris Bohemiæ Regibus, in signum subjectionis debitæ, & in recognitionem sui superioris Domini persolverint multis temporibus retroactis: tamen ab abundantius cautelæ præsidium, tractu temporis dicti Duces suorum hæredum & successorum nomine atque vice, Principatus, terras ac dominia sua, à claræ memoriæ Illustri Joanne quondam Bohemiæ Rege, genitore nostro carissimo defuncto, & à Corona Regni Bohemiæ præstiterunt solemnitatis, obedientiæ, homagii, subjectionis & fidelitatis debitæ juramenta corporalia.

2. Et licet insignis Ducatus Uratislaviensis & Silesiæ, cum suis omnibus pertinentiis ad utilem & immediatum Dominum Illustrem quondam Bohemiæ Regem, progenitorem nostrum, & Coronam Regni Bohemiæ spectaverit ab antiquo, sicut hoc literæ recolendæ memoriæ Domini RUDOLPHI Romanorum Regis, prædecessoris nostri, ostendunt. In quarum prima quandam ordinationem inter illustrem Ottocarum quondam Bohemiæ Regem, proavum nostrum carissimum ex una, & Henricum Ducem Uratislaviensem parte ex altera: videlicet quòd dictus Ottocarus Rex eidem Henrico Uratislaviensi & Silesiæ Duci, in casu, si Ducem præmori contigerit, in præmisso Ducatu Uratislaviensi & Silesiæ, terris, & omnibus dominiis suis deberet succedere, per se factum asserit, & in sede ipsarum dicto Henrico Duci jam sublato de medio, prædictum Regem Ottocarum, hæredes & successores suos, Reges Bohemiæ, de Ducatu Uratislaviensi & Silesiæ, terris & dominiis præfatis, tanquam actu vacantibus, propter multa grata servitia, quæ Illustres Bohemiæ Reges sacro Romano Imperio fecerant, solenniter investivit, lucidiùs attestantur: tamen Illustris quondam Johannes Boemiæ Rex, genitor noster præfatus, cum Henrico septimo & ultimo Uratislaviæ & Silesiæ Duce, sororio nostro, dum uterque ipsorum vitam ageret in humanis, quandam ordinationem iniit & tractavit; videlicet quòd dictus Dux Henricus terram & districtum Glacensem cum vasallagiis, feudis, dominiis & aliis omnibus pertinentiis suis, de consensu dicti genitoris nostri, ad vitæ duntaxat tempora habere deberet, ut tamen eo moriente, Ducatus sui, puta Uratislaviensis & Silesiæ, ad prædictum Glacense dominium, ad usum & possessionem genitoris nostri, hæredum & successorum ipsius Regum, & Coronæ Regni Bohemiæ, sine difficultate qualibet revenirent. Sic hoc processù dierum ad finem devenit intentum. Eoque dictus genitor noster dum viveret, moriente Duce præfato, Ducatum Uratislaviensem & terram Glacensem præfatam tenuit & possedit, & nos utrumque de præsenti, velut Bohemiæ Rex, in possessione tenentes, utrobilibet dominamur.

3. Et quamvis Marchia Budisinensis & Gorlicensis, quæ cum cæteris civitatibus, oppidis & pertinentiis suis ad Regnum & Coronam Bohemiæ ab antiquo pertinuerunt, per Illustrem Ottocarum quondam Regem Bohemiæ, proavum nostrum, in personas quondam Illustrium Brandenburgensium Marchionum, ex certis causis & rationibus alienata fuerit: aliquando tamen Marchionibus prædictis absque sexus masculini hæredibus, decedentibus ex hac vita, Nobiles, Milites, Clientes, cives, universique incolæ Marchiæ Budisinensis & Gorlicensis præfatæ, animadversione debita cognoscentes, qualiter ad Coronam & Regnum Bohemiæ, tanquam ad immediatum & naturalem Dominum, dudum pertinuerant, ad subjectionem & obedientiam Illustris Johannis quondam Bohemiæ Regis, genitoris nostri, tanquam ad ordinarium, legitimum & naturalem dominum suum, & ad Coronam Regni Bohemiæ, de cujus gremio jamdudum constiterant, ut præfertur, deliberatione non improvida redierunt.

4. Nos igitur indefessam solicitudinis operam, & diligentiam exquisitam, quam sæpedicti proavus, pater, ac progenitores nostri carissimi, quondam Bohemiæ Reges, ad obtinendum subjectionis vasallagium, & obedientiam Illustrium Silesiæ & Poloniæ Ducum, videlicet Lignicensis, Brigensis, Munsterbergensis, Olsnensis, Glogoviensis, Saganensis, Opuliensis, Falckenbergensis, Strelicensis, Teschinensis, Tolsnensis, Buthuniensis, Stenaviensis, Osuetiensis: Principatus Massoviæ, & Ducatus in Plotzka, Principum & fidelium nostrorum; Principatus seu Ducatus Uratislaviensis & Silesiæ: necnon civitates, videlicet Uratislavia, Novumforum, Franckenstain, Srinaviam, Goravv, & mediam partem Glogoviæ, & pertinentiarum ipsius: & etiam Budisinensem & Gorlicensem Marchiam, ut præfertur, non absque magnis impensis & infinitis laboribus habuerunt, in nostræ Majestatis acie continuò revolventes, ut virtutum ipsorum frequentia, & solicitudo laborum, præteriti sub felice nostro regimine solidetur, sicut dudum de plenitudine Romanæ Regiæ potestatis statuendum duximus, ita & nunc ex certa scientia statuimus de nostræ Imperialis plenitudine potestatis, quod omnes supradictæ sententiæ, & Clementiæ Imperialis & Regalium literarum, quas ad probationum dictarum intentionum adduximus, semper & ubique in judicio & extra, & in singolis actibus publicis & privatis, quotiens tenorem præsentium legi & publicari contigerit, ejusdem efficaciæ, vigoris & auctoritatis

existant

existant, ac si in signis propriis originalia viderentur; & præcipuè cum eadem originalia per nos ac nonnullos sacri Imperii Principes, Barones, Proceres, auscultata & examinata fuerunt diligenter; & demum communicato super omnibus præmissis nonnullorum sacri Imperii Principum, Baronum & Nobilium consilio speciali, prædictis omnibus de verbo ad verbum, prout superiùs exprimitur, intellectis, & in examine deliberatè & providè discussis adductis, ne ex interpretatione sinistra quorumlibet, nostris hæredibus & successorum nostrorum Regum Bohemiæ, & Coronæ Regni ejusdem, juribus, dominibus & statui valeat in posterum derogari: auctoritate Imperiali dictos Silesiæ, Poloniæ, & cæteros prædictos Duces, nostros Principes & vasallos, cum Principatibus, feudis & vasallagiis ipsorum, præsertim cum à Corona Regni præfati immediatè dependeant; dictum quoq; Ducatum Uratislaviensem, cum civitate Uratislavia, Noviforensi, Franckenstein, Stinaviensi, Goransi, Glogoviensi, & cæteris oppidis ibidem; nec non Marchiam Budisinensem & Gorlicensem, cum vasallis, vasallagiis, feudis, feudatariis, utilitatibus, fructibus, obventionibus, jurisdictionibus, judiciis, honoribus, juribus, consuetudinibus, & omnibus dictorum Ducatuum & Marchiæ pertinentiis, velut utile & immediatum dominium nostrum, & Regni Bohemiæ præfati, eidem Regno, & ejus felici Coronæ, in perpetuum adjungimus, incorporamus, invisceramus, adscribimus, adpropriamus, & indivisibiliter conjungimus, counimus.

5. Speciali etiam ex nomine interpretamur, pronuntiamus, diffinimus, protestamur, & dicimus, ac de certa nostra scientia declaramus, quòd præfati Duces Silesiæ & Poloniæ, hæredes & successores ipsorum, in perpetuum, quotiens Ducatus eosdem aut alterum ex eis vacare contigerit, ipsos vel ipsum à nobis, hæredibus & successoribus nostris Boemiæ Regibus, & Coronæ Regni ejusdem, homagii, obedientiæ, fidelitatis & subjectionis debitæ teneantur ac debeant præstare & facere corporalia juramenta, supplentes omnem defectum, si quis in literis vel privilegiis dictorum Imperatorum & Regum Romanorum memoriæ recolendæ, aut etiam in ordinatione seu tractatu dicti genitoris nostri, quam cum præfato Henrico septimo & ultimo Uratislaviensi & Silesiæ Duce habuisse dignoscitur, seu in reditu Nobilium, Militum, clientum, civium, & incolarum Budisinensis & Gorlicensis Marchiæ, quò ad Regnum Boemiæ, ut præmittitur, ex causis legitimis redierunt, vel in præsentibus nostris literis verborum defectus, interpretatione dubia, sententiarum obscuritate, vel alia quavis occasione, compertus fuerit, de certa nostra scientia, ac de prædicta Imperialis plenitudine potestatis, non obstantibus legibus, consuetudinibus, usibus, observantiis, juribus municipalibus vel communibus, statutis seu edictis, publicis, vel privatis, factis & editis in contrarium, quibuscumque; quas & quæ, quantum ad hæc, ac si nominatim de verbo ad verbum præsentibus inscripta & inserta consisterent, etiamsi de his jure vel consuetudine deberet fieri mentio specialis, revocamus, cassamus, irritamus, annihilamus, & de prædictæ Imperialis potestatis plenitudine decrevimus firmitatis fore nullius penitùs & momenti.

6. Nulli ergò hominum liceat hanc nostræ adjunctionis, appropriationis, conjunctionis, incorporationis, inviscerationis, adscriptionis, interpretationis, pronuntiationis, diffinitionis, protestationis, declarationis, discreti defectus suppletionis, revocationis, cassationis, irritationis & annihilationis paginam infringere. Contrarii verò facientes, si qui fuerint, quod absit, ultra indignationem nostræ Celsitudinis, quam ob hoc se noverint incursuros, mille marcas auri puri nostro & Romani Regni fisco componant: ipsarum videlicet medietatem nostræ seu successorum nostrorum Curiæ seu Cameræ, reliquam passis injuriam irremissibiliter applicandam.

Signum Serenissimi Principis ac Domini, Domini CAROLI Quarti Romanorum Imperatoris, Semper Augusti.

Testes hujus sunt:

Venerabilis Ernestus Pragensis Archiepiscopus,

Illustris Rudolphus Senior Dux Saxoniæ, sacri Imperii Archimarschallus, avunculus noster,

ac Venerabiles { Pretzlsus Uratislaviensis, Cancellarius Aulæ nostræ, Johannes Olmicensis, Johannes Luthoniensis, Theodoricus Mindensis, Henricus Lumodensis, } Episcopi,

Illustres { Rudolphus Junior Saxoniæ, & Johannes Opaviæ, } Duces.

Spectabiles { Burghardus Magister Curiæ nostræ, Burggravius Magdeburgensis, & Albertus de* Aochtal, } Comites,

& Nobiles { Johannes de Rosenberg, Johannes de Sternberg, Zttincko da Hasenberg, Gonslaus de Schvvanberg, Burzcko de Coostar, Dinnysius da Rommitz, & Ulricus de Visa;

& alii quàm plures nostri fideles, præsentium sub Bulla Aurea. Datum Pragæ, Anno Domini 1355, Indictione octava, 7, Idus Octobr.

* f. Anhalt.

INFRA

Anno Christi 1355.

Infra scriptæ Literæ sunt obtentæ à Principibus Electoribus in solenni Curia Imperiali, in Nuremberg.

Gerlacus Archiepiscopus Moguntinensis, tanquam Princeps Elector, confirmat incorporationem & declarationem Domini CAROLI Imper. factam super Ducatibus Poloniæ & Silesiæ, & Marchionatu utriusque Lusatiæ.

NOs GERLACUS Dei gratia sanctæ Moguntinensis Sedis Archiepiscopus, & Sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, ad perpetuam rei memoriam, Serenissimus ac Invictissimus Princeps & Dominus, Dominus CAROLUS divina favente clementia Roman. Imper. Semper-Augustus & Boëmiæ Rex, Dominus noster gratiosus, provida sua circumspectione advertens, qualiter insignes & laudabiles famæ titulos moderni temporis meretur gloriosa posteritas, quòd prædecessorum Illustrium circumspecta pridem instaurauit provisio, vigilanti cura prosequitur, ac gratæ solicitudinis munit officio, ut fructuosi laboris solertia, perenni successorum commendetur memoriæ, & ex consequentia bonorum operum quasi ex relucenti speculo vetustatis resurgat de felicibus mortuis felix memoria, rediviva.

2. Licet pridem recolendæ Serenissimus Princeps, Dominus FRIDERICUS Rom. Imp. Semper Augustus, prædecessor præfati Domini nostri Imperatoris, de singulari benignitate claræ recordationis, Illustri Principi Domino Wenceslao quondam Boëmiæ Duci, qui Regnum Boëmiæ ante coronationem suam regebat, & suis hæredibus Regibus Boëmiæ, censum de terra Poloniæ, quem antecessores ejus Duces Boemiæ à Polonia multis temporibus accipere consueverunt, quamq; Poloniæ & Silesiæ Duces sacro Imperio solvere tenebantur, prout in literis Domini Friderici imp. præfati evidenter exprimitur, liberaliter duxerit erogandum, ipsi quoque Duces Poloniæ & Silesiæ eundem censum Illustribus progenitoribus & prædecessoribus prædicti Domini nostri Imperatoris in Regno Boemiæ, eisdem Regni Boemiæ Regibus in signum subjectionis, & in recognitionem sui superioris dominii ritè persolverit multis temporibus retroactis: tamen ad abundantius cautelæ præsidium, tractu temporis dicti Duces, suo, hæredum & successorum suorum nomine ac vice, Principatus, terras ac dominia à claræ memoriæ Illustri Principe, Domino Joanne quondam Boemiæ Rege, genitore dicti Domini nostri Imperatoris, dum viveret, & demùm ab eodem Domino nostro Imperatore CAROLO, tanquam Boemiæ Rege, præfato ipsius genitore defuncto, & à Corona Regni Boemiæ, in feudum cum solemnitate debita susceperunt, dictoque Domino Imperatori, ac ipsius genitori, dum viveret, tanquam Boemiæ Regibus, & Coronæ Regni Boemiæ, præstiterunt solemniter obedientiæ, homagii, subjectionis & fidelitatis debitæ corporalia juramenta.

3. Et licet insignis Ducatus Uratislaviæ & Schlesiæ, cum suis omnibus pertinentiis, ad utile & immediatum dominium illustrium quondam Boemiæ Regum, progenitorum & prædecessorum antedicti Domini nostri Imperatoris & Coronam Regni Boemiæ spectaverit ab antiquo, sicut hoc literæ recolendæ memoriæ Serenissimi Principis Domini RUDOLPHI quondam Romanorum Regis, Prædecessoris dicti Domini nostri Imperatoris, in quarum prima quandam Ordinationem inter Illustrem Principem Dominum Ottocarum quondam Boemiæ Regem, proavum ipsius Domini nostri Imperatoris ex una, & Dominum Henricum Ducem Uratislaviensem parte ex altera; videlicet quòd dictus Rex Ottocarus eidem Domino Henrico Uratislaviensi & Silesiæ Duci, in casu, si Ducem præmori contingeret, in præmisso Ducatu Uratislaviensi & Schlesiæ terris, & omnibus dominiis suis, succedere, pro se factum adserit, Et in secunda ipsarum dicto Domino Henrico Duce jam sublato de medio, prædictum Regem Ottocarum, hæredes & successores ipsius, Boemiæ Reges, de Ducatu Uratislaviensi & Silesiæ terris & dominiis præfatis, tanquam actu vacantibus, propter multa grata officia, quæ Illustres Boemiæ Reges sacro Romano Imperio fecerant, solemniter investivit, lucidiùs attestantur, Cum Illustris quondam Joannes Boemiæ Rex, genitor dicti Domini nostri Imperatoris præfatus, cum Illustri Domino Henrico VII, & ultimo Uratislaviensi & Schlesiæ Duce, sororio ipsius Domini nostri Imperatoris, dum uterque ipsorum vitam ageret in humanis, quandam Ordinationem iniit & tractavit, videlicet quòd dictus Dux Henricus terram & districtum Glacensem, cum vasallagiis, feudis, dominiis & omnibus pertinentiis suis, de consensu genitoris dicti Domini nostri Imperatoris, ad vitæ suæ duntaxat tempora habere deberet, ut tamen eo moriente Ducatus sui, Uratislaviensis & Schlesiæ, ad prædictum dominium Glacense, ad usum & possessionem dicti genitoris Domini nostri Imperatoris, hæredum & successorum ipsius, Regum Bohemiæ, & Coronæ Regni ejusdem sine difficultate qualibet revenirent, sicut hoc processo dictum ad finem pervenit in totum: eò quòd prædictus Rex Joannes, præfati Domini nostri Imperatoris genitor, dum viveret, moriente Duce præfato, & Ducatum Uratislaviensem & terram Glacensem præfatam tenuit & possedit, & ipse Dominus Imperator de præsenti, veluti Boemiæ Rex, possessionem tenens utrobilibet dominatur,

4. Et

4. Et quamvis Marchia Budisinensis & Gorlicensis, quæ cum cæteris civitatibus, oppidis & pertinentiis suis ad Regnum & Coronam Boemiæ ab antiquo pertinuerunt, per Illustrem Dominum Ottocarum quondam Boemiæ Regem, proavum dicti Domini nostri, in personas Illustrium Principum & Dominorum quondam Brandenburgensium Marchionum, ex certis & rationabilibus causis, alienatæ fuerant; aliquando tamen Dominis Marchionibus prædictis, absque heredibus sexus masculini decedentibus ab hac vita, Nobiles, Milites, Clientes, Cives, & universi incolæ Marchiæ Budisinensis & Gorlicensis præfatæ, animadversione debita cognoscentes, qualiter ad Regnum & Coronam Boemiæ, tanquàm ad immediatum & naturale dominium dudum pertinuerant, ad subjectionem & obedientiam dicti Illustris Domini Johannis quondam Boëmiæ Regis, genitoris antedicti Domini nostri Imperatoris, tanquàm ad ordinarium, legitimum & naturalem Dominum suum, & ad Coronam Regni Boëmiæ, de cujus gremio dudum consliterant, ut præscribitur, deliberatione non improvida redierunt.

5. Supradictus itaque Dominus noster CAROLUS Imp. exquisitam & sollicitudinem, quam sæpedicti proavus, pater & progenitores sui quondam Boëmiæ Reges, ad obtinendum subjectionem, vasallagium & obedientiam Illustrium Principū Dominorum Schlesiæ & Poloniæ Ducum, videlicet Lignicensis, Brigensis, Munsterbergensis, Ollnensis, Glogoviensis, Saganensis, Oppoliensis, Falckenbergensis, Strelicensis, Tessiensis, Gozensis. Butinensis, Stinaviensis, & Osuuicensis: Principatus Massoviæ, & Ducatus in Plotzk, Principum & fidelium ejusdem Domini Imperatoris, tanquam Regis Boëmiæ: Principatus seu Ducatus Uratislaviensem & Schlesiæ: necnon civitates, videlicet Uratislaviam, Novumforum, Franckenstein, Stinaviam, Sotovv, Glogoviam, Nambslaviam, & pertinentiarū ipsarum: & etiam Budesinensem & Gorlicensem Marchiā, ut præfertur, nō absque magnis impensis, & infinitis laboribus habuerunt, in sua mentis acie, intima meditatione revolventes, ut virtutis ipsorū frequentia & sicut dudum cum plenitudine Romanæ Regiæ potestatis statuendum duxerat, ita & nunc ex certa sciētia statuit, & de suæ Imperialis plenitudine potestatis, quòd omnes supradictæ sententiæ & clausulæ Imperialium & Regalium literarum, quas ad probationem dictarum intentionum adduxit, semper & ubiq; in judicio & extra, & in singulis actibus publicis & privatis, quotiens tenorem præsentium legi sive publicari contigerit, ejusdem efficaciæ, vigoris & auctoritatis existant, ac si in figuris propriis originalia viderentur; eò præcipuè, cùm eadem originalia per eundem Dominum Imperatorem, nos ac nonnullos sacri Romani Imperii Dominos, Principes, Barones, Proceresq. auscultata & examinata fuerint diligenter: ac demum cōmunicato per eundem dictum Dominum nostrum Imperatorem super omnibus præmissis, nostro & nonnullorum sacri Imperii Principum, Baronum & Nobilium consilio speciali, prædictis omnibus de verbo ad verbum, prout superiùs exprimuntur, & in examen deliberatæ & providæ discussionis adductis, ne ex interpretatione sinistra quorumlibet prædicti Domini nostri Imperatoris, tanquam Regis Boemiæ, heredū & successorum suorum, Regum Boemiæ, & Coronæ Regni ejusdē, juribus, honoribus & statui valeat in posterū derogari, ipse Dominus Imperator auctoritate Imperiali dictos Schlesiæ & Poloniæ & cæteros prædictos Duces, ipsius tanquā Regis Boëmiæ Principes & vasallos, cum Principatibus, feudis & vasallagiis ipsorum, præsertim cùm à Corona Regni immediatè dependeant: dictum quoq; Ducatum Uratislaviensem, cum civitate Uratislavia, Noviforensi: civitates Franckenbergensem, Stinaviensem, Gorensem, Glogoviensem, & cætera oppida ibidem: necnon Marchiam Budesinensem & Gorlicensem, cum vasallis, vasallagiis, feudis, feudatariis, utilitatibus, fructibus, obventionibus, jurisdictionibus, judiciis, honoribus, juribus, consuetudinibus, & omnibus dictorum Ducatuum & Marchiæ pertinentiis, velut utile & Immediatum dominium suum, & Regni Boemiæ præfati, eidem Regno & ejus felici Coronæ, in perpetuum nostro & aliorum Dominorum Principum Electorum accedente consensu, adjunxit, incorporavit, inviscetavit, adscripsit, appropriavit, indivisibiliter & inseparabiliter counivit.

6. Specialiter etiam & ex nomine prædictus Dominus noster Imperator interpretatus est, diffinivit, pronūtiavit, protestatus est, & dixit, ac de certa sciētia sua declaravit, quæ præfati Duces Silesiæ & Poloniæ heredes & successores eorum in perpetuum, quotiens Ducatus eosdem, aut alterum ex eis vacare cōtigerit, ipsos vel ipsum à præfato Domino nostro Imperatore, tanquam à Rege Bohemiæ, ac heredibus & successoribus suis Boemiæ duntaxat Regibus, & à Corona Regni Boemiæ præfati, absq. renitentia seu difficultate in feudum teneantur suscipere, dicto Domino Imperatori, tanquam à Rege Boemiæ ac heredibus & successoribus suis Boemiæ duntaxat Regibus, & Corona Regni ejusdē, homagii, obedientiæ, fidelitatis & subjectionis debitæ teneantur & debeant præstare & facere corporalia juramenta. Supplevit etiam præfatus Dominus noster Imperator omnem defectum, siquis in literis & privilegiis, aut etiam ordinatione seu tractatu dicti genitoris, quem cum præfato Domino Henrico VII. & ultimo Uratislaviensi & Silesiæ Duce habuisse dignoscitur; seu in reditu Nobilium, Clientum, Militum, Civium, incolarum Budisinensis & Gorlicensis Marchiæ, qui ad Coronam Regni Boëmiæ, ut præmittitur, ex causis legitimis redierunt; vel in consiliis tenore, literis suis, verborum defectu, interpretatione dubia, sententiarum obscuritate, vel alia quavis occasione compertus fuerit, de certa sua sciencia, ac de prædictæ Imperialis plenitudine potestatis, non obstantibus legibus, consuetudinibus, usibus, observanciis, juribus municipalibus vel communibus, statutis seu edictis, publicis vel privatis, factis & editis in contrarium quibuscunq; quas & quæ quantum ad hæc, ac si nominatim de verbo ad verbum suis literis inscripta & inserta consisterent, a etiam si de his jure vel consuetudine deberet fieri mentio specialis, revocavit, cassavit, irritavit, annihilavit, & de dictæ Imperatoriæ potestatis plenitudine decrevit firmiter, fore nullius penitùs momenti.

7. Inhibuit etiam præfatus Dominus noster Imperator CAROLUS, quòd nulli hominum liceat sui Imperialis indulti super præmissa editi paginam infringere, seu ei quovis ausu temerario cōtraire

Et voluit auctoritate sua contrafacientes quoslibet pœnam mille marcarum puri auri incurrere, & earum medietatem fisco Romani Imperii, residuam verò Regni Boemiæ & successorum suorum Cameris irremissibiliter applicari, sicut in originalibus literis dicti Domini nostri Imperatoris, quas sub Bulla Aurea, typario suæ Majestatis desuper erogasse dignoscitur, pleniùs & distinctiùs est expressum.

8. Nos igitur, qui suprà, Gerlacus Sedis Moguntinensis Archiepiscopus, ex eisdem rationabilibus & evidentibus causis, quibus antedictus Serenissimus Princeps, Dominus noster Imperator CAROLUS, circumspecta sua providentia motus dignoscitur, & ex omnibus prædictis, tanquam ex motivis legitimis, sacri Romani Imperii statum & augmentum prospicientibus, propensiùs animati, supradictis adjunctioni, incorporationi, inviscerationi, adscriptioni, adpropriationi, communioni, interpretationi, pronnociationi, diffinitioni, protestationi, declarationi, decreto, defectuum suppletioni, revocationi, cassationi, irritationi, annihilationi, pœnarum adjectioni, & omnibus aliis, quæ expressantur, aut sunt expressata superiùs, velut Archiepiscopus Moguntinensis, sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, & Princeps Elector, animo deliberato, & sano procedente consilio, nostrum benevolum consensum & assensum præsentibus adhibemus; ac supra dicta omnia, & eorum quodlibet, singulaq; in omnibus suis tenoribus, sententiis, punctis & clausulis de verbo ad verbum, prout suprà evidenter expressa, ex officii nostri debito, laudamus, approbamus, & de certa nostra scientia confirmamus plenissimè perpetuis temporibus valitura, præsentiũ sub nostro sigillo testimonio literarum, Datum in Nurnberg, anno Domini MCCCLV. in die beatæ Luciæ Virginis.

CONFIRMATIO

Anno Christi 1356.

STATUTI CAROLI IMPER.

QUOD LICEAT PERSONÆ NULLÆ EXTRA REgnum Bohemiæ citari; & quòd Rex tenere debeat aurifodinas, & alterius monetæ.

NOs Gerlacus Dei gratia sanctæ Moguntinensis Sedis Archiepiscopus, Sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, omnibus in perpetuum. Cùm per recolendæ memoriæ Divos Romanorum Imperatores & Reges, Illustribus quondam Regibus Boemiæ claræ memoriæ, ac claro Regno Boemiæ & ejusdem Regni coronæ olim concessum fuerit & indultum sit, quòd in eodem Regno à tempore, cujus contraria hodie non extat memoria, consuetudine laudabili conservata, diuturnitate temporũ, & præscripta moribus utentium, sine contradictionis aut interpretationis obstaculo introductum, quòd nullus Princeps, Baro, Nobilis, Miles, Cliens, Burgensis, nulla denique persona ejusdem Regni, & pertinentiarum ejus ubicunq; existẽtium, cujuscunq; status, dignitatis, præeminentiæ vel conditionis existat, ad cujuscunq; actoris instantiã, extra Regnum ipsum ad quodcunq; tribunal seu alterius jus, præterquã Regis Boemiæ Regalis Curiæ suæ judicium citari potuerit, seu trahi vel vocari debeat, perpetuis inanteà temporibus sive possit. Cumq; Serenissimus & invictissimus Princeps & Dominus, Dominus CAROLUS IV. divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus & Boemiæ Rex Illustris, Dominus noster gratiosus, privilegium, consuetudinẽ & indultum hujus Imperiali auctoritate, & de plenitudine Imperialis potestatis, innovans & confirmans, duxerit statuendũ, ut si quispiam prædictorũ, puta Princeps, Baro, Nobilis, Miles, cliens, civis, burgensis seu rusticus, ac alia quæcunq; persona, ad cujuscunq; tribunal extra Regnũ prædictum Boemiæ in quacunq; causa, criminali, civili, & mixta, seu super quocunq; negotio citatus fuerit, quocunq; tẽpore, vel citata cõparere, vel in judicio respondere nõ teneatur: siq; adversus hujusmodi nõ cõparentes, vel non comparentẽ, à quocunq; judice extraneo extra Regnũ Boemiæ constituto, judicialiter procedi, processus fieri, seu sententias interlocutorias, vel diffinitivã, unã vel plures, in quibuscunq; prænotatis causis sive negotiis quovis modo ferri vel promulgari contigerit, eadẽ auctoritate & potestate citationes, præcepta, processus & sententias hujusmodi, necnon executiones & omnia ex eis, vel aliquo eorũ quovis modo secuta irritaverit penitus & cassaverit: adjiciẽdo expressè & auctoritate simili decernẽdo, ut quemadmodũ in prædicto Regno Boemiæ, à tempore, cujus cõtrarii nõ habetur memoria, jugiter observatũ existit, ita nulli Principi, Baroni, Nobili, Militi, Clienti, civi, burgensi, seu rustico, nulli deniq; personæ seu incolæ Regni Boemiæ sæpedicti, cujuscunq; status, præeminentiæ, dignitatis vel conditionis existãt vel existat, à quibuscunq; processibus, sentẽtiis interlocutoriis vel definitivis, sive præceptis Regis Boemiæ, aut Judicis Curiæ suæ, necnon executionibus eorundẽ contra se in Regali judicio seu coram Regis, Regni & Curiæ prædictorum Judicibus, factis, latis seu habitis, vel ferendis inanteà seu fiendis, ad quocunq; aliud judicium liceat appellare: provocationes quoq; seu appellationes, si quas contra hoc interponi contigerit, eo ipso juribus non subsistere, & apellantes ipsos pœnam perditionis causarum ipso facto statuens incurrisse.

2. Necnon auctoritate Imperiali, & de certa sua scientia declaravit, quòd ipse & omnes successores sui Boemiæ Reges, universas auri & argẽtifodinas, atq; mineras stanni, cupri, ferri, plumbi, & alterius cunq; metalli gravis, ac etiam salis, tam inventas, quàm inveniẽdas, in posterũ quibuscunq; temporibus in Regno suo Boemiæ prædicto, ac terris, dominiis, territoriis & districtibus eidem Regno subjectis & omnibus pertinentiis suis, tenere justè possint & potuerint in perpetuum, & legitimè possidere: necnon Judæos justo titulo habuisse & habere, & telonia à præterito instituta seu indicta percipere,

pere, & nova rationabiliter instituere posse & potuisse: nec non monetas auri & argenti in omni loco & parte Regni sui Boemiæ prædicti, & subditarum eidem terrarum & pertinentiis ubique, si heredes aut successores sui Boemiæ Reges decreverint, ipsisque placuerit inde facere & mandare, sub omnibus modis & forma, in prædicto Regno Boemiæ circa talia usqua ad hæc tempora laudabiliter observari, &c.

3. Quòd virtute Imperialis edicti, & consuetudine diutiùs introducta, liceat Boemiæ Regibus perpetuo tempore à quibuscunque Principibus, Magnatibus, Comitibus ac personis aliisquibuscunque, terras, castra, possessiones, prædia sive bona, emere, comparare, & in donum vel donationem ex quacunque causa, aut in obligationem recipere, sub talium castrorum, terrarum, possessionum, prædiorum, seu bonorum conditione consueta, ut videlicet propria recipiantur & comparentur ut propria, libera ut libera, & ea quæ dependent in feudum similiter emantur in feudum, seu donata ac comparata taliter teneantur. ita tamen quòd ipsi Reges Boemiæ de his, quæ huc modo comparaverint vel receperint, & Regno Boemiæ applicanda duxerint, ad consueta & debita jura de talibus sacro explenda & teddenda Imperio perpetuò sint adstricti, sicut in forma prædicti Domini nostri Imperatoris, quas desuper nostro & aliorum Principum Electorum consilio edidisse dignoscitur, pleniùs est expressum.

4. Nos igitur præmissa omnia, & eorum quodlibet, sicut in solennibus Curiis Nurnbergæ celebratis In commune consilium nobiscum, & cum cæteris Principibus Electoribus nostris habitum, per ipsum Dominum nostrum Imperatorem deducta, multoque studio ventilata, & rationabilia fuerint judicata, recognoscimus de nostro consilio & pleno processisse consensu; ratificantes, ac singula & omnia rata habentes & grata, benevolum nostrum eis adhibemus consensum ex certa scientia, pariter & assensum. In cujus rei testimonium præsentes literas fieri, & nostri sigilli appensione fecimus communiri. Datum in Nurnberg, anno 1356. in crastino Epiphaniæ ejusdem.

CAROLI IV. IMPER. AUG.

DECRETUM.

Anno Christi 1356.

De jure & successione Electorum Palatinorum.

NOs CAROLUS Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus & Bohemiæ Rex, recognoscimus publicè per præsentes, & notificamus cunctis ipsam intuentibus seu legi audientibus, quòd nos cum omnibus Principibus Electoribus, Ecclesiasticis & sæcularibus, & ipsi nobiscum, voluntate communi & unanimiter, in Imperiali nostra Curia Nurenbergæ deliberavimus & concordavimus, & cum jure & sententia invenimus; invenimus, declaramus & pronunciamus pro jure, tanquam Rex Bohemiæ, sacri Imperii Romani Archipincerna & Coëlectus præfatorum Principum; Ex quo magnificus Rupertus senior Comes Palatinus Rheni, sacri Romani Imperii Archidapifer, Dux Bavariæ, est in possessione vocis & electionis, in electione Romanorum Regis futuri Imperatoris, & etiam in possessione & dominio seu usu habet *Principatum Palatinatus*, Archidapiferiam, terras, vassalagia, cum omnibus pertinentiis, super quibus electio & vox Comitatus Palatini Rheni fundata est, sicut hoc nobis & omnibus *Principibus* præfatis & cuilibet liquidum est & notum, sine hæsitatione quacunque; quòd merito dictus Rupertus admittendus est, & nos ipsum de jure admisimus, & admittere volumus & debemus, ad quaslibet causas & ad omnia facta, quæ nos & antefati nostri Coëlectores tractabimus vel faciemus pro honore & utilitate sacri Romani Imperii, & ejus fidelium subditorum, omnimodè sicut de jure & de honesta laudabili consuetudine Comes Palatinus Rheni, Archidapifer sacri Imperii, & Princeps Elector, meritò admitti debet.

2. Etiam invenimus & pronunciamus tanquam jus & pro jure, si ita contingeret, quod aliquis antedictum Ducem Rupertum pro eisdem electione & voce electionis Romani Regis futuri Imperatoris impetere vellet, quòd hujusmodi impetitionem facere non posset nec deberet, nisi priùs impeteret Principatum & terras prænarrati Palatinatus, Archidapiferiam seu officium Dapiferiæ, vassallagia, & quidquid ad hujusmodi palatinatum pertinet, & eam obtineat, sicut juris est. Quia nos cum jure & per sententiam invenimus, quod electio & vox super Principatum, & super terras Palatinatus, & super Archidapiferiam taliter fundatæ sunt, quòd unum sine alio persistere non potest: sed oportet ea simul in omni impetitione tam in damno, quàm in lucro inseperabiliter permanere. Harum testimonio literarum, nostro Imperiali sigillo sigillatarum. Datum Nurmbergæ, anno Domini MCCCLVI. quinta feria post Epiphanias Domini; Regnorum nostrorum anno decimo, Imperii verò primo.

Simili per omnia tenore literas suas ediderunt Electores.

NOS GERLACUS D. g. Archiepiscopus Moguntinus.
REYMUNDUS D. g. Archiepiscopus Trevirensis.
WILHELMUS D. g. Archiepiscopus Coloniensis.
RUDOLPHUS D. g. Dux Saxoniæ Junior, &c.
LUDOVICUS, qui nuncupatur Romanus, Marchio Brandeburgensis.

Anno Christi 1356.

CONSTITUTIONES CAROLI IV. IMPER. AUG. AUREA BULLA.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

Hæc Bulla est cum tribus originalibus aurea bulla sigillatis, sc. Bohemico, Palatino & Francofurdiano; & uno veteri mss. Chartaceo collata, atque exactissimè emendata.

OMNE regnum in seipso divisum desolabitur. nam Principes ejus facti sunt socii furum. ob quod Dominus miscuit in medio eorum spiritum vertiginis, ut palpent in meridie, sicut in tenebris; & candelabra eorum movit de loco suo, ut cæci sint, & duces cæcorum; & qui ambulant in tenebris, offendunt, & cæci mente scelera perpetrant, quæ in divisione contingunt. Dic Superbia, quomodo in Lucifero regnasses, si divisionem auxiliatricem non habuisses? Dic Sathan invide, quomodo Adam de Paradyso ejecisses, nisi eum ab obedientia divisisses? Dic Luxuria, quomodo Trojam destruxisses, nisi Helenam à viro suo divisisses? Dic Ira, quomodo Romanam Rempublicam destruxisses, nisi in divisione Pompejum & Julium sævientibus gladiis, ad intestina prælia concitasses? Tu quidem Invidia, Christianum Imperium à Deo, ad instar sanctæ & individuæ Trinitatis, fide, spe, & charitate, virtutibus Theologicis, roboratum, cujus fundamentum super Christianissimo regno feliciter stabilitur, antiquo veneno, quod velut serpens in palmites Imperiales, & membra ejus propinquiora, impio scelere vomuisti, ut concussis columnis totum ædificium ruinæ subjiceres, divisionem inter septem Electores Sacri imperii, per quos, velut septem candelabra lucentia in unitate spiritus septiformis, sacrum illuminari debet Imperium, multotiens posuisti.

2. Sane cum ex officio, quo Cæsarea dignitate potimur, futuris divisionum & dissensionum periculis inter Electores ipsos, de quorum numero, ut Rex Bohemiæ, esse dignoscimur, ratione duplici, tam ex Imperio, quam electionis jure, quo fungimur, occurrere teneamur: infrascriptas leges, ad unitatem inter Electores fovendam, & electionem unanimem inducendam, ac detestandæ divisioni prædictæ, variisque periculis ex ea sequentibus, aditum præcludendum, in solemni Curia nostra Nurenbergensi, assidentibus nobis omnibus Principibus Electoribus, Ecclesiasticis & Secularibus, ac aliorum Principum, Comitum, Baronum, Procerum, Nobilium, & Civitatum multitudine numerosa, in solio Majestatis Cæsareæ, Imperialibus infulis, insigniis, & diademate decorati, matura deliberatione prævia, de imperialis potestatis plenitudine edidimus, statuimus, & duximus sanciendas, sub Anno Domini Millesimo, Trecentesimo, Quinquagesimo sexto, indictione nona, quarto Idus Januarii: Regnorum nostrorum anno decimo, Imperii verò a secundo.

a Mss. primo.

CAP. I.

QVALIS ESSE DEBEAT CONDUCTUS ELECTORUM, & à quibus.

DECERNIMUS, & præsenti edicto Imperiali perpetuò valituro sancimus, ex certa scientia, & de Imperialis plenitudine potestatis, ut quotienscunque & quandocunque futuris temporibus necessitas, sive casus, electionis Regis Romanorum in Imperatorem promovendi emerserit, & Principes Electores ad Electionem hujusmodi, juxta antiquam laudabilem consuetudinem, habuerint proficisci; unusquisque Princeps Elector, si & quando super hoc fuerit requisitus, quoslibet Principes Coëlectores suos, vel ipsorum nuncios, quos ad electionem ipsam transmiserint, per terras, territoria, & loca sua, & etiam ultra, sicut longius poterit, conducere teneatur, & eis absque dolo præstare conductum versus civitatem, in qua talis electio fuerit celebranda, & ab illa etiam redeundo; sub pœna perjurii ac perditionis (pro illa duntaxat vice) suæ vocis, quam in electione hujusmodi fuerat habiturus. quas quidem pœnas eos, vel eum, qui in præstando memorato conductu rebelles seu rebellem, negligentes seu negligentem se præbuerint, eo ipso decernimus incidisse.

2. Statuimus insuper, & mandamus universis aliis Principibus, feuda à Sacro Imperio Romano tenentibus, quocunque nomine censeantur, nec non Comitibus, Baronibus, Militibus, Clientibus, Nobilibus & Ignobilibus, Civibus & Communitatibus castrorum, civitatum & locorum Sacri Imperii universis, ut eodem tempore, dum videlicet Regis Romanorum in Imperatorem promovendi electio celebranda occurrerit, unumquemque Principem Electorem ab ipsis, vel eorum aliquo, conductum hujusmodi postulantem, vel ejusdem nuncios, quos ad electionem ipsam direxerit, ut præfertur, per territoria sua, & aliàs, quanto possint remotius, absque dolo, modo prædicto conducant. si qui vero huic nostræ constitutioni contraire præsumpserint, subscriptas eo ipso pœnas incurrant. Omnes quidem Principes & Comites, Barones, Nobiles, Milites, & Clientes, ac universi contrarium facientes, reatum perjurii, & privationem omnium feudorum, quæ à S. Romano Imperio, & à quibuscumque aliis obtinent, & etiam omnium possessionum suarum à quocunque habitarum, incurrant. Omnes quoque cives, & communitates contra præmissa facere præsumentes, similiter sint perjuri. & nihilominus universis suis juribus, libertatibus, privilegiis, & gratiis, à sacro obtentis Imperio, sint omnino privati, & cum personis, & bonis suis omnibus bannum & proscriptionem Imperialem incurrant; atq

eosdem

eosdem quos ipso facto ex nunc, prout ex tunc, omni jure privamus, deinceps, cuilibet hominum auctoritate propria, & sine judicio, seu invocatione Magistratus cujuslibet, impune licebit eos invadere; nullamq; pœnam propter hoc invadens ipsos, debebit ab Imperio, seu quovis alio formidare, præsertim cum contra Rempublicam ac Sacri statum Imperii ac dignitatem, ac etiam contra honorem proprium & salutem, tantæ rei temerarii neglectores, tanquam rebelles, inobedientes & perfidi, infideliter & perverse agere convincantur.

3. Decernentes insuper, & mandantes, ut omnium civitatum cives, & communia jam dictis Principibus Electoribus, & eorum cuilibet hoc poscenti, eorumq; nunciis, victualia in communi pretio atq; cursu, pro suis, seu nunciorum prædictorum, hominumque suorum necessitatibus, dum ad prædictam civitatem causa celebrandæ electionis prædictæ accesserint, & etiam dum discesserint ab eadem, vendere seu vendi facere teneantur; nullam in præmissis fraudem quomodo libet adhibendo; alioquin contrarium facientes, pœnas illas volumus ipso facto incurrere, quas in præcedentibus contra cives & communitates duximus promulgandas..

4. Quisquis insuper ex Principibus, Comitibus, Baronibus, Militibus, Clientibus, Nobilibus seu Ignobilibus, Civibus seu Communitatibus civitatum, Principi Electori, ad Electionem de Rege Romanorum celebrandam eunti, vel ab ipsa denuò redeunti, hostiles custodias tendere, seu insidias parare præsumpserit, aut ipsos, vel eorum aliquem in sua, vel suorum personis, aut rebus, invadere vel turbare, seu ipsorum, vel alicujus eorum nuncios antedictos, sive conductum petierint, sive etiam non duxerint exigendum; hunc unà cum universis malitiæ suæ complicibus, ipso facto supradictas pœnas decernimus incurrisse; ita videlicet, quòd quævis persona pœnam incidat, sive pœnas, quas juxta præmissa pro qualitate personarum duximus infligendas.

5. Si vero aliquis Princeps Elector, cum aliquo suo Coëlectore inimicitias gereret, & inter eos quæcunque contentio, controversia seu dissensio verteretur; his nequaquam obstantibus, alter alterum, vel alterius nuncios ad electionem hujusmodi destinandos, præmisso modo conducere sit astrictus sub pœna perjurii, ac perditionis (ea vice dumtaxat) suæ vocis In electione, ut superius est expressum.

6. Si qui verò alii Principes, Comites, Barones, Milites, Clientes, Nobiles & Ignobiles, cives vel communia civitatum, cum aliquo Principe Electore, vel pluribus ex eisdem, adversam gererent voluntatem, seu quævis discordia inter ipsos ad invicem, vel guerra, sive dissensio verteretur, nihilominus omni contradictione & dolo cessantibus, Principi Electori, vel Principibus, seu ejus vel ipsorum nunciis ad electionem hujusmodi destinandis, & redeuntibus ab eadem, talem debeant præstare conductum, prout singuli pœnas jam dictas, per nos videlicet in se latas, voluerint evitare; quas eos, qui secus fecerint incurrisse decernimus eo ipso.

7. Ad præmissorum autem omnium firmitatem, & certitudinem ampliorem, jubemus & volumus, ut universi Principes Electores, & cæteri Principes, nec non Comites, Barones, Nobiles, Civitates, seu ipsarum communitates, præmissa omnia litteris & juramentis suis firmare, & ad ea bona fide, ac sine dolo implenda efficaciter se debeant obligare, quicunque vero literas hujusmodi dare renuerit, pœnas illas ipso facto incidat, quas pro personarum conditione, per præmissa singulis duximus infligendas.

8. Si quis autem Princeps Elector, aliusve Princeps, cujuscumque conditionis, aut status, feudum vel feuda à sacro tenens Imperio, aut Comes, Baro, vel Nobilis, seu successores talium vel hæredes, supra & infra scriptas Imperiales nostras constitutiones & leges adimplere noluerit, aut eis contraire præsumpserit; siquidem talis Princeps, Elector extiterit, ex tunc cæteri sui Coëlectores à suo ipsum deinceps excludant consortio, ipsque voce electionis, & aliorum Principum Electorum loco, dignitate careat atque jure; nec investiatur de feudis, quæ à Sacro Imperio visus fuerit obtinere, alius vero Princeps, aut vir Nobilis, ut præfertur, in has nostras leges committens, similiter non investiatur de feudis, quæ à Sacro Imperio, vel alias obtinet à quocunque; nihilominus omnes præmissas pœnas, suam concernentes personam, incidat eo ipso.

9. Quamvis autem universos Principes, Comites, Barones, Nobiles, Milites, Clientes, Civitates quoq; & Communitates illarum, ad præstandum cuilibet Principi Electori, vel ejus nunciis, præfatum conductum, ut prædicitur, indistincte velimus, & decreverimus obligari; nihilominus eorũ cuilibet singulares conductus & conductores, pro regionum & locorum adjacentia, cuilibet magis, aptos duximus designandos, ut statim per sequentia plenius apparebit.

10. Primò namq; Regem Bohemiæ, Sacri Imperii Archipincernam, conducent Archiepiscopus Moguntinensis, Bamhergensis & Herbipolensis Episcopi; Burggravii Nurembergenses; item illi de Hoenloe, de Wertheim, illi de Bruneck, & de Hanouu; item civitates, Nuremberg, Rotenburg, & Windesheim.

11. Deinde Archiepiscopum Coloniensem, Sacri Imperii per Italiam Archicancellarium, conducere & condcere tenebuntur Moguntinensis & Trevirensis Archiepiscopi; Comes Palatinus Rheni, Landgravius Hassiæ; item de Katzenelnbogen, de Nassoun, de Dierze, Comites; item de Iseaburg, de Westerburg, de Runckel, de Limpurg & Falckenstein; item civitates Wezflar, Geylohausen & Friedberg.

12. Item Archiepiscopum Trevirensem, Sacri Imperii per Galliam, & Regnum Arelatense Archicancellarium, condocent Archiepiscopus Moguntinẽsis, Comes Palatinus Rheni; item de Spanheim,

heim, de Veldentz Comites; item Die Raugraven, Wildegraven, de Nassauu, de Ifenburg, de Westerburg, de Runckel, de Limburg, de Dietz, de Katzenelnbogen, de Eppenstein, de Falckenstein; item civitas Moguntinensis.

13. Deinde Comitem Palatinum Rheni, Sacri Imperii Archidapiferum, conducere debebit Archiepiscopus Moguntinensis.

14. Ducem vero Saxoniæ, Sacri Imperii Archimarescallum, tenebitur conducere Rex Bohemiæ, Moguntinensis, & Magdeburgensis Archiepiscopi; item Bambergensis, & Herbipolensis Episcopi; Marchio Misnensis, Landgravius Hassiæ; item Fuldensis, & Hersfeldensis Abbates; Burggravii Nurenbergenses; item illi de Hohenloe, de Wertheim, de Brunek, de Hanovv, de Falckenstein; item civitates Erffordia, Mülhausen, Nuremberg, Rotenburg, & Windesheim.

15. Et hi omnes proxime nominati, Marchionem Brandenburgensem, Sacri Imperii Archicamerarium, similiter conducere tenebuntur.

16. Volumus autem & expresse statuimus, ut unusquisque Princeps Elector, qui talem voluerit habere conductum, his, à quibus ipsum postulare decreverit, hoc ipsum adeò tempestivè, viamque qua fuerit transiturus, insinuet, & talem conductum exposcat, ut illi, qui ad conductum hujusmodi impendendum deputati, & qui taliter fuerint requisiti, ad hoc opportunè se valeant & commodè præparare.

17. Præmissas vero constitutiones, circa materiam conductus editas, ita sane debere declaramus intelligi, ut unusquisq; superiùs nominatus, vel forsan non expressus, à quo in casu præmisso conductum requiri contigerit, ad præstandum ipsum per suas dumtaxat terras & territoria, ac etiam ultrà, quanto potest remotiùs, absq; dolo, sub pœnis contentis superiùs, sit astrictus.

18 Præterea statuimus, ac etiam ordinamus, ut Archiepiscopus Moguntinensis, qui fuerit pro tempore, singulis Principibus Coëlectoribus suis, Ecclesiasticis & Secularibus, electionem eandem, per suos nuncios, patentibus debeat litteris intimare, in quibus quidem litteris talis dies & terminus exprimatur, infra quem eædem litteræ ad singulos eosdem Principes verisimiliter possint pervenire.

19. Hujusmodi verò litteræ continebunt, ut à die in litteris ipsis expressa, infra tres menses continuos, omnes & singuli Principes Electores, Frankenford super Moganum esse debeant constituti, vel suos Legales ad eundem terminum, atq; locum nuncios destinare, cum plena & omnimoda potestate, suisq; patentibus litteris, majori cujuslibet eorum sigillo signatis, ad eligendum Romanorum Regem in Cæsarem promovendum.

20. Qualiter autem, & sub qua forma, tales litteræ confici debeant, & quæ in eis solemnitas debeat immutabiliter observari, & in qua forma & modo Principes Electores nuncios suos, ad electionem hujusmodi destinandos, ad potestatem, mandatum, seu procuratoria ordinare debuerint, ad finem præsentis libri conscriptum invenitur clariùs expressum; & eandem formam ibidem traditam, mandamus, & de Imperialis potestatis plenitudine usquequaque decernimus observari.

21. Cùm autem ad hoc perventum fuerit, quòd de Imperatoris, vel Regis Romanorum obitu in dioecesi Moguntinensi constiterit, ex tunc infra unum mensem à die notitiæ obitus hujusmodi continuè numerandum, singulis Principibus Electoribus obitum ipsum & intimationem, de quibus præmittitur, per Archiepiscopum Moguntinensem jubemus, & decernimus, suis patentibus litteris declarari. quòd si idem Archiepiscopus in executione, & intimatione hujusmodi, negligens aut remissus fortassis existeret, extunc iidem Principes motu proprio etiam non vocati, pro fidei suæ virtute, qua sacrum prosequi tenentur Imperium, post hoc infra tres menses, sicut in constitutione proxime posita suprà continetur, in civitate Frankenford sæpe dicta conveniant, electuri Regem Romanorum in Cæsarem promovendum.

22. Debet autem unusquisq; Princeps Elector, vel sui nuncii, prædictam civitatem Frankenford cum ducentis equitaturis tantummodò, præfatæ electionis tempore, introire; in quorum numero quinquaginta tantum armatos, vel pauciores, secum introducere poterit, sed non plures.

23. Princeps verò Elector, ad electionem hujusmodi vocatus & requisitus, ad ipsam non veniens, vel legales nuncios cum litteris patentibus, sigillo suo majori sigillatis, plenamq; & liberam, ac omnimodam potestatem continentibus, ad eligendum Romanorum Regem, futurum Imperatorem non dirigens, aut veniens, aut hujusmodi nuncios fortè transmittens, si postea Princeps ipse, aut prædicti nuncii, à prædicto electionis loco recederent, Rege Romanorum futuro Cæsare non electo, nec ad præmissa procuratore legitimo substituto solemniter & relicto, electionis voce seu jure, quod in eadem electione habuit, & tali modo deseruit, careat ea vice.

24. Injungimus autem civibus de Frankenford, & mandamus, ut ipsi universos Principes Electores in genere, & quemlibet eorum, ab invasione alterius, si quid inter eos adversitatis emergeret, & etiam ab omni homine, cum omnibus eorum hominibus, quos ipsi, & eorum quilibet, in præfato ducentorum equorum suorum numero, ad præfatam duxerint civitatem, in virtute juramenti, quod super hoc ipsos ad Sancta præstare statuimus, fideli studio & solerti diligentia protegant, & defendant; alioquin perjurii reatum incurrant, & nihilominus omnia jura sua, libertates, privilegia, gratias & indulta, quæ à sacro obtinere noscuntur Imperio, omninò amittant; bannumque Imperiale cum personis, & bonis suis omnibus incidant eo ipso; & liceat extunc omni homini auctoritate

pro-

propria, ac sine judicio, cives eosdem, quos eo casu exnunc, prout extunc, omni jure privamus, tamquam proditores, infideles, & rebelles Imperii, impunè invadere, ita quod invadentes hujusmodi, pœnam quamcumque à Sacro Imperio, vel quovis alio, nequaquam debeant formidare.

25. Cives insuper antedicti de Franckenford, per omne tempus illud, quo super electione sæpedicta tractari, & agi contigerit, neminem in præfatam civitatem cujuscumque dignitatis, conditionis vel status extiterit, intromittant, vel intrare quovis modo permittant; Principibus Electoribus, eorum nunciis, & Procuratoribus antedictis duntaxat exceptis, quorum quilibet cum ducentis equis debebit, ut prædicitur, intromitti.

26. Si verò post ipsorum Principum Electorum introitum, seu in ipsorum præsentia, in præfata civitate aliquem reperiri contigerit, illius exitum cives ipsi debebunt absque mora, & cum effectu, protinùs ordinare, sub omnibus pœnis contra ipsos superiùs promulgatis, ac etiam in virtute juramenti, quod cives ipsi de Franckeoford super eo, virtute præsentis constitutionis, præstare debebunt ad Sancta, ut in præcedentibus est expressum.

CAP. II.

DE ELECTIONE ROMANI REGIS.

POSTQUAM autem sæpe dicti Electores seu nuncii, civitatem Franckenford ingressi fuerint, statim subsequenti die, diluculò in Ecclesia Sancti Bartholomæi Apostoli, ibidem in omnium ipsorum præsentia Missam *de sancto Spiritu* faciant decantari ad finem, ut ipse sanctus Spiritus corda ipsorum illustret, & eorum sensibus lumen suæ virtutis infundat, quatenus ipsi suo fulti præsidio, hominem justum, bonum, & utilem eligere valeant in Regem Romanorum, futurumque Cæsarem, ac pro salute populi Christiani.

2. Peracta quoque Missa hujusmodi, omnes illi Electores, seu nuncii accedant ad altare, in quo Missa eadem extitit celebrata, ubi Principes Electores Ecclesiastici coram Evangelio Beati Joannis; *In principio erat verbum*, quod illic ante ipsos poni debebit, manus suas pectori cum reverentia superponant: Seculares verò Principes Electores, dictum Evangelium corporaliter manibus suis tangant; qui omnes, cum tota ipsorum familia, tunc ibi debebunt inermes assistere. Ac Archiepiscopus Moguntinensis formam juramenti eis dabit, & unà cum ipsis, & ipsi, vel absentium nuncii, unà cum eo juramentum præstabunt vulgariter in hunc modum.

3. *Ego N. Archiepiscopus Moguntinensis, Sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, ac Princeps Elector, juro ad hæc sancta Dei Evangelia hic præsentialiter coram me posita, quod ego per fidem, qua Deo, & Sacro Romano Imperio sum astrictus, secundum omnem discretionem & intellectum meum, cum Dei adjutorio eligere volo temporale caput populo Christiano, id est, Regem Romanorum in Cæsarem promovendum, qui ad hoc existat idoneus, in quantum discretio & sensus mei me dirigunt, & secundum fidem prædictam; vocemque meam, & votum, seu electionem præfatam, dabo absque omni pacto, stipendio, pretio, vel promisso, seu quocumque modo talia valeant appellari; sic me Deus adjuvet, & omnes Sancti.*

4. Præstito denique per Electores seu nuncios, in forma & modo prædictis, hujusmodi juramento, ad electionem procedant, nec à modo de jam dicta civitate Franckenford separentur, nisi priùs major pars ipsorum temporale caput mundo elegerit, seu populo Christiano, Regem videlicet Romanorum in Cæsarem promovendum.

5. Quod si facere distulerint infra triginta dies, à die præstiti juramenti præfati continuò numerandos, extunc transactis eisdem triginta diebus, amodò panem manducent & aquam bibant, & nullatenus civitatem exeant antedictam, nisi priùs per ipsos, vel majorem partem ipsorum, Rector seu temporale caput fidelium electum fuerit, ut præfertur.

6. Postquam autem in eodem loco ipsi, vel pars eorum major numero elegerit, talis electio perinde haberi & reputari debebit, ac si foret ab ipsis omnibus, nemine discrepante, concorditer celebrata.

7. Sique per tempus aliquod morari, abesse, & tardare contingeret aliquem de Electoribus, seu nunciis antedictis, dum tamen veniret, antequam prædicta esset electio celebrata, hunc ad electionem ipsam in eo statu admitti debere decernimus, in quo ipsa adventus sui tempore consistebat.

8. Et quia de antiqua, approbata, & laudabili consuetudine, tam inconvulse, quam immutabiliter quod subscribitur, semper extitit hactenus observatum; ideoque & nos constituimus, & de Imperialis decernimus plenitudine potestatis, quod is, qui modo præmisso in Regem fuerit Romanorum electus, peracta statim electione hujusmodi, priusquam in aliquibus causis aliis, sive negotiis, virtute Sacri Imperii administret, universis & singulis Principibus Electoribus, Ecclesiasticis & Secularibus, qui propinquiora sacri Imperii membra esse noscuntur, omnia ipsorum privilegia, litteras, jura, libertates, concessiones, antiquas consuetudines, & etiam dignitates, & quidquid ipsi ab imperio usque in diem electionis suæ obtinuerunt & possederunt, absque dilatione & contradictione confirmare & approbare debeat, per suas literas & sigilla; ipsisque præmissa omnia innovare, postquam Imperialibus fuerit infulis coronatus.

9. Confirmationem autem hujusmodi, electus ipse cuilibet Principi Electori in specie, primò, suo Re-

suo Regali faciet nomine; & deinde sub Imperiali tituli innovabit; & in his ipsos Principes omnes in genere, & quemlibet eorum in specie nullatenus impedire, sed potius absque dolo gratiosè tenebitur promovere.

10. In casu denique, quo tres Principes Electores præsentes, seu absentium nuncii, quartum ex se, seu eorum consortio, videlicet Principem Electorem præsentem, vel absentem, in Regem Romanorum elegerint, vocem illius electi, si præsens adfuerit, aut nunciorum ipsius, si eum abesse contingerer, plenum vigorem habere, & eligentium augere numerum, partemque majorem decernimus constituere, ad instar cæterorum Principum Electorum.

CAP. III.

DE SESSIONE a *TREVERENSIS, COLONIENsis & Moguntinensis Archiepiscoporum.*

a MSS. & editio Moguntina habet: Moguntinensis, Coloniensis & Treverensis, &c.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

DECOR, & gloria Sacrosancti Romani Imperii, & honor Cæsareus & Reipublicæ grata compendia, venerabilium & illustrium Principum Electorum concordi voluntate foventur; qui velut columnæ proceres sacrum ædificium circumspectæ prudentiæ solerti pietate sustentant; quorum præsidio dextra Imperialis potentiæ roboratur; & quando mutui favoris ampliori benignitate stringuntur, tanto uberioris pacis & tranquillitatis commoda feliciter profluunt populo Christiano. Ut igitur inter venerabiles Moguntinensem, Coloniensem, nec non Treverensem Archiepiscopos, Sacri Imperii Principes Electores, omnium litium, & suspectuum mala, quæ & qui de prioritate, seu dignitate sessionum suarum in curiis Imperialibus, & Regalibus, suboriri valerent, in posterum perpetuis inanteà temporibus amputentur, & ipsi in cordis & animorum quieta conditione manentes, de opportunitatibus Sacri Imperii concurdi favore, & virtuosæ dilectionis studio convenientiùs meditari valeant, pro consolatione populi Christiani, habita deliberatione cum omnibus Principibus Electoribus, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, & de ipsorum consilio decernimus, & de Imperatoriæ potestatis plenitudine, hac edictali lege perpetuò valitura, sancimus, quod supradicti venerabiles Archiepiscopi, Trevierensis videlicet, ex opposito & liniati directione versus Imperatoris faciem; Moguntinensis verò in suis diocesi & provincia, & extra provinciam suam in toto Archicancellariato suo Germanico, provincia Coloniensi duntaxat excepta; & demum Coloniensis in suis diœcesi & provincia, & extra provinciam suam in tota Italia & Gallia, in dextero latere Romanorum Cæsaris,, sedere possint, valeant, & debeant in omnibus publicis actibus Imperialibus, puta judiciis, collationibus feudorum, & in refectionibus mensarum, ac etiam in consiliis, & in omnibus aliis agendis, propter quæ contingit seu continget eos pro honore seu utilitate Imperiali tractandis mutuò convenire & hunc modum sessionis sub omni eo ordine, sicut expressatur superiùs, ad prædictorum Coloniensis, Trevierensis, & Moguntinensis Archiepiscoporum successores, perpetuò extendi volumus, ut nullo unquam tempore super his quævis dubietas generetur.

CAP. IV.

DE PRINCIPIBUS ELECTORIBUS IN communi.

STATUIMUS insuper, ut quotienscunque Imperialem curiam ex nunc in anteà celebrari *contigerit*, in qualibet sessione, videlicet tam in consilio, quam in mensa, & locis aliis quibuscunque, *ubi* Imperatorem, vel Regem Romanorum cum Principibus Electoribus sedere contigerit, à dextro latere Imperatoris vel Regis Romanorum immediate post Archiepiscopum Moguntinensem, vel Coloniensem, illum videlicet, quem tunc temporis pro qualitate locorum, & varietate provinciarum, juxta privilegii sui tenorem, dicto lateri dextro Imperatoris assidere contigerit: Rex Bohemiæ (cum sit Princeps coronatus & unctus) primum; & post eum continuò Comes Palatinus Rheni, secundum sedendi loca debeant obtinere; ad sinistram vero patrem immediate post illum, quem ex prædictis Archiepiscopis in latere sinistro sedere contigerit, primum locum Dux Saxoniæ, & post eum Marchio Brandenburgensis alterum obtinebit.

2 Cæterùm, quotiens & quando deinceps Sacrum vacare continget Imperium, extunc Moguntinensis Archiepiscopus potestatem habebit (sicut potestatem habuisse dignoscitur ab antiquo) cæteros Principes antedictos, suos in dicta electione consortes, litteratoriè convocandi.

3. Quibus omnibus, seu his, qui potuerint, & voluerint interesse, in electionis termino invicem congregatis, dictus Archiepiscopus Moguntinensis, & non alter, eorundem Coelectorum suorum vota singulariter habebit inquirere, ordine subsequenti.

4. Primò quidem interrogabit à Treverensi Archiepiscopo, cui primam vocem competere declaramus, sicut invenimus hactenus competiisse; secundò, à Coloniensi Archiepiscopo, cui competit dignitas,

dignitas, nec non officium Romanorum Regi primum diadema Regium imponendi; tertiò, à Rege Bohemiæ, qui inter Electores Laicos ex Regiæ dignitatis fastigio, jure & merito obtinebit primatiam; quartò, à Comite Palatino Rheni; quintò, à Duce Saxoniæ; sextò, à Marchione Brandenburgensi, horum omnium vota, præmisso jam ordine, dictus Archiepiscopus Moguntinensis perquiret. quo facto, dicti Principes, sui consortes, ipsum vice versa requirent, ut & ipse intentionem suam exprimat, & ipsis aperiat votum suum.

5. Præterea, in celebratione Imperialis curiæ, Marchio Brandenburgensis aquam lavandis Imperatoris, vel Regis Romanorum, manibus ministrabit; primum vero potum Rex Bohemiæ; quem tamen sub Regali corona juxta privilegiorum Regni sui continentiam, nisi libera voluntate voluerit, non tenebitur ministrare. Comes etiam Palatinus Rheni cibum afferre tenebitur. Dux Saxoniæ Mareschallatus officium exercebit, ut solitum est fieri ab antiquo.

CAP. V.
DE IVRE COMITIS PALATINI RHENI, ET etiam Saxoniæ Ducis.

QUOTIENS insuper, ut præmittitur, Sacrum vacare continget Imperium, Illustris Comes Palatinus Rheni, Sacri Imperii Archidapifer, ad manus futuri Regis Romanorum in partibus Rheni, & Sueviæ, & in jure Franconico, ratione Principatus, seu Comitatus Palatini privilegio, esse debet Provisor ipsius Imperii, cum potestate judicia exercendi, ad beneficia Ecclesiastica præsentandi, recolligendi redditus & proventus, & investiendi de feudis, juramenta fidelitatis vice & nomine Sacri Imperii recipiendi; quæ tamen per Regem Romanorum postea electum, suo tempore omnia innovari, & de novo sibi ipsa juramenta præstari debebunt: feudis Principum duntaxat exceptis, & illis quæ Vanlehen vulgariter appellantur, quorum investituram, & collationem soli Imperatori, vel Regi Romanorum, specialiter reservamus. Ipse tamen Comes Palatinus omne genus alienationis seu obligationis rerum Imperialium, hujusmodi provisionis tempore, expressè sibi noverit interdictum.

2. Et eodem jure provisionis, Illustrem Ducem Saxoniæ, Sacri Imperii Archimareschallum, frui volumus in illis locis, ubi Saxonica jura servantur, sub omnibus modis & conditionibus sicut superius est expressum.

3. Et quamvis Imperator, sive Rex Romanorum, super causis, pro quibus impetitus fuerit, habeat (sicut ex consuetudine introductum dicitur) coram Comite Palatino Rheni, Sacri Imperii Archidapifero, Electore Principe, respondere; illud tamen judicium Comes ipse Palatinus non alibi, præterquam in Imperiali curia, ubi Imperator, seu Romanorum Rex præsens extiterit, poterit exercere.

CAP. VI.
DE COMPARATIONE PRINCIPUM ELECTORUM ad alios Principes communes.

DECERNIMUS, ut in celebratione Imperialis curiæ, quotienscunque illam deinceps perpetuò celebrari contigerit, antedicti Principes Electores, Ecclesiastici & Seculares, juxta præscriptum ordinem atque modum, à dextris & sinistris immutabiliter teneant loca sua; eisque, vel eorum alicui, in quibuscunque actibus ad curiam ipsam spectantibus eundo, sedendo, vel stando, nullus Princeps alius, cujuscumque status, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis existat, ullatenus præferatur; eo signanter expresso, quod nominatim Rex Bohemiæ in celebratione curiarum hujusmodi, in omnibus & singulis actibus antedictis, quemcumque Regem alium, quacumque etiam singulari dignitatis prærogativa fulgentem, quem quovis casu seu causa venire, vel adesse forte contingeret, immutabiliter antecedat.

CAP. VII.
DE SVCCESSIONE PRINCIPVM Electorum.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

INTER sollicitudines illas innumeras, quibus pro felici statu Sacri Imperii, cui auctore Domino feliciter præsidemus, cor nostrum quotidie fatigatur, ad hoc præcipue meditatio nostra dirigitur, qualiter desiderata & salubris semper unio inter Sacri Imperii Principes Electores jugiter vigeat, & corda eorum in sinceræ charitatis concordia conserventur, quorum providentia suo tempore orbi fluctuanti, tanto celerius, tantoque facilius subvenietur, quanto inter eos nullus error surrepserit, & purior fuerit charitas custodita, obscuritate succisa, & jure cujuslibet dilucidè declarato. Sane generaliter longe lateque est publicum, & quasi per totum orbem notoriè manifestum, Illustres, Regem Bohemiæ,

Bohemiæ nec non Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandenburgensem, virtute Regni & Principatuum suorum, in electione Regis Romanorum in Cæsarem promovendi, cum cæteris Principibus Ecclesiasticis suis Coëlectoribus, jus, vocem, & locum habere, & unacum ipsis censeri, & esse veros & legitimos Sacri Imperii Principes Electores.

2. Ne inter eorundem Principum secularium Electorum filios, super jure, voce, & potestate præfata, futuris temporibus, scandalorum & dissensionum possit materia suscitari, & sic bonum commune periculosis dilationibus impediri, futuris auctore Deo cupientes periculis salubriter obviare.

3. Statuimus & Imperiali auctoritate, præsenti lege perpetuis temporibus valitura, decernimus, ut postquam iidem Principes Electores Seculares, & eorum quilibet, esse desierit, jus, vox, & potestas electionis hujusmodi ad filium suum primogenitum, legitimum, laicum; illo verò non extante, ad ejusdem primogeniti primogenitum, similiter laicum, libere & sine contradictione cujuspiam devolvatur.

4. Si vero primogenitus hujusmodi absque hæredibus masculis, legitimis, laicis, ab hac luce migraret, virtute præsentis Imperialis edicti, jus, vox, & potestas electionis prædictæ, ad seniorem fratrem laicum per veram paternalem lineam descendentem, & deinceps ad illius primogenitum laicum devolvatur.

5. Et talis successio in primogenitis, & hæredibus Principum eorundem, in jure, voce, & potestate præmissis, perpetuis temporibus observetur.

6. Et tamen conditione & modo, ut si Principem Electorem, seu ejus primogenitum, aut filium seniorem laicum, mori, & hæredes masculos, legitimos, laicos, defectum ætatis patientes, relinquere contigerit, tunc frater senior ejusdem primogeniti, tutor eorum & administrator existat, donec senior ex eis legitimam ætatem attigerit, quam in Principe Electore decem & octo annos complétos censeri volumus, & statuimus perpetuò haberi; quam dum attigetit, jus, vocem, & potestatem, & omnia ab ipsis dependentia, tutor ipse sibi totaliter cum officio teneatur protinùs assignare.

7. Si vero aliquem ex hujusmodi Principatibus ipsorum Imperio Sacro vacare contingeret, tunc Imperator, seu Rex Romanorum, qui pro tempore fuerit, de ipso providere debebit & poterit, tamquam de re ad se & Imperium legitime devoluta.

8. Salvis tamen semper privilegiis, juribus, & consuetudinibus Regni nostri Bohemiæ super electione Regis in casu vacationis per regnicolas, qui jus habent eligendi Regem Bohemiæ, facienda, juxta continentiam eorundem privilegorum, & observatam consuetudinum diuturnam, à divis Romanorum Imperatoribus, sive Regibus, obtentorem, quibus ex hujusmodi sanctione Imperiali in nullo præjudicari volumus; imò, ipsa decernimus nunc & perpetuis futuris temporibus in omni suo tenore & forma, indubiam tenere roboris firmitatem.

CAP. VIII.

DE REGIS BOHEMIÆ ET REGNICOLARUM ejus immunitate.

CUM per divos Romanorum Imperatores, & Reges, prædecessores nostros, illustribus Bohemiæ Regibus, progenitoribus & prædecessoribus nostris, nec non Regno Bohemiæ, ejusdemque Regni coronæ, olim concessum fuerit gratiosiùs & indultum, sitque in Regnò eodem, à tempore cujus contrarii hodie non existit memoria, consuetudine laudabili, inconvulsè servata, diuturnitate temporum, & præscripta moribus utentium, sine contradictionis aut interruptionis obstaculo introductum, quod nullus Princeps, Baro, Nobilis, Miles, Cliens, Civis, Burgensis, seu Rusticus, nulla denique persona ejusdem regni, & pertinentiarum ejusdem ubicumque existentium, cujuscumque Status, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis existat, ad cujuscumque actoris instantiam, extra Regnum ipsum ad quodcumque tribunal, seu alterius, præterquam Regis Bohemiæ, & Judicum Regalis curiæ suæ judicium citari potuerit, sive trahi, nec vocari debeat perpetuis inantea temporibus sive possit. ideoq; privilegium, consuetudinem, & indultum hujusmodi, auctoritate Imperiali, & de Imperialis potestatis plenitudine, ex certa scientia innovantes, & etiam confirmantes, hac præsenti nostra constitutione Imperiali perpetuis temporibus valitura statuimus, ut si contra privilegium, consuetudinem, vel indultum præfatum quispiam prædictorum, putà Princeps, Baro, Nobilis, Miles, Cliens, Civis, Burgensis, seu Rusticus, aut alia quæcumque persona præmissa, ad cujuscumque tribunal extra Regnum prædictum Bohemiæ, in quacumque causa, criminali, civili, vel mixta, seu super quocumque negotio citatus fuerit, quocumque tempore, vel citata, comparere, vel in judicio respondere minime teneatur. quòd si adversus hujusmodi non comparentes, vel non comparentem, à quocumque Judice, cujuscumque auctoritatis existat, extra Regnum ipsum Bohemiæ constituto, judicialiter proecedi, processus fieri, seu sententias interlocutorias vel definitivas, unam vel plures, in quibuscumque prænominatis causis sive negotiis, quovis modo fieri vel promulgari contingeret, auctoritate præmissa, de plenitudine insuper antedictæ Imperatoriæ potestatis, citationes, præcepta, processus, & sententias hujusmodi, necnon executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo eorum, quomodolibet sequi, attemptari possent vel fieri, irritamus penitus & cassamus.

2. Adjicie-

2. Adjicientes expresse, & edicto Imperiali perpetuò valituro, eadem auctoritate, & de præmissæ potestatis plenitudine decernentes, ut quemadmodum in prædicto Regno Bohemiæ, à tempore, cujus contrarii non habetur memoria, jugiter observatum existit, ita nulli prorsus Principi, Baroni, Nobili, Militi, Clienti, Civi, Burgensi, seu Rustico, nulli demum personæ, seu incolæ Regni Bohemiæ sæpe dicti, cujuscumque status præeminentiæ, dignitatis, vel conditionis existant, vel existat, à quibuscumque processibus, sententiis interlocutoriis & diffinitivis, sive præceptis Regis Bohemiæ, aut quorumlibet suorum judicum, nec non executionibus eorundem, contra se in Regali judicio, seu coram Regis, Regni, seu prædictorum Judicum tribunalibus factis aut latis, habitis vel fercodis inantea seu fiendis, liceat ad quodcumque aliud judicium appellare. provocationes quoque seu appellationes hujusmodi, si quas contra hoc interponi contigerit, eo ipso viribus non subsistant, & appellantes ipsi pœnam perditionis causarum ipso facto se noverint incurrisse.

CAP. IX.

DE AURI, ARGENTI, ET ALIARUM *specierum metalli* *[sic: specierum m neris]*

PRÆSENTI constitutione in perpetuum valitura statuimus, ac de certa scientia declaramus, quod successores nostri Bohemiæ Reges, nec non universi & singuli Principes Electores, Ecclesiastici & Seculares, qui perpetuò fuerint, universas auri & argenti fodinas, atque mineras stanni, cupri, ferri, plumbi, & alterius cujuscumque generis metalli, ac etiam salis, tam inventas quàm etiam inveniendas in posterum quibuscumque temporibus, in Regno prædicto, ac terris & pertinentiis eidem Regno subjectis, nec non supradicti Principes in Principatibus, terris, dominiis, & pertinentiis suis, tenere justè possint & legitimè possidere, cum omnibus juribus (nullo prorsus excepto) prout possunt seu consueverunt talia possideri; nec non Judæos habere; theolonea in præterito statuta & indicta percipere; quodque progenitores nostri, Reges Bohemiæ felicis memoriæ, ipsique Principes Electores, ac progenitores & prædecessores eorum, legitimè potuerint usque in præsens, sicut hoc antiqua, laudabili, & approbata consuetudine, diuturnique ac longissimi temporis cursu præscripta noscitur observatum.

CAP. X.

DE MONETIS.

STATUIMUS præterea, ut Regi Bohemiæ, successori nostro, qui fuerit pro tempore, sicut constat ab antiquo Illustris memoriæ Bohemiæ Regibus, nostris prædecessoribus, licuisse, & in possessione pacifica continua ipsos fuisse juris subsequentis, videlicet monetas auri & argenti, in omni loco & parte Regni sui, & subditarum ei terrarum & pertinentiarum omnium, ubi Rex ipse decreverit, sibique placuerit, cudi facere, & mandare, sub omni modo & forma. In Regno ipso Bohemiæ, in his ad hæc usque tempora observatis, quodque futuris perpetuò Bohemiæ Regibus, hac nostra Imperiali constitutione & gratia perpetuò valituris, à quibuscumque Principibus, Magnatibus, Comitibus, ac personis aliis, quascumque terras, castra, possessiones, prædia, sive bona, liceat emere, comparare, seu in donum vel donationem, ex quacumque causa, aut in obligationem recipere, sub talium terrarum, castrorum, possessionum, prædiorum, seu bonorum conditione consueta, ut videlicet propria recipiantur vel comparentur ut propria, libera velut libera, & ea quæ dependent in feudum, similiter emantur in feudum, seu comparata taliter teneantur; ita tamen, quòd ipsi Reges Bohemiæ, de iis, quæ hoc modo comparaverint vel receperint, & Regno Bohemiæ duxerint applicanda, ad pristina ac consueta jura, de talibus sacro explenda & reddenda Imperio sint astricti.

2. Præsentem nihilominus constitutionem & gratiam, virtute præsentis legis nostræ Imperialis, ad universos Principes Electores, tam Ecclesiasticos quam Seculares, successores & legitimos hæredes ipsorum, plene extendi volumus, sub omnibus modis & conditionibus, ut præfertur.

CAP. XI.

DE IMMUNITATE PRINCIPUM ELECTORUM.

STATUIMUS etiam, ut nulli Comites, Barones, Nobiles, Feudales, Vasalli, Castrenses, Milites, Clientes, Cives, Burgenses, nullæ quoque personæ, Coloniensi, Moguntinensi & Trevirensi Ecclesiis subjecti vel subjectæ, cujuscumque status, conditionis, vel dignitatis existant, ad cujuscumque actoris instantiam extra territorium, & terminos ac limites earundem Ecclesiarum, & pertinentiarum suarum, ad quodcumque aliud tribunal, seu cujuscumque alterius, præterquàm Archiepiscoporum Moguntinensis, Treverensis, & Coloniensis, & Judicum suorum judicium citari poterint temporibus retroactis, vel trahi seu vocari debeant perpetuis inantea temporibus sive possint, sicut in præteritis invenimus temporibus observatum.

2. Quod si contra præsens edictum nostrum, prædictos Ecclesiarum Treverensis, Moguntinensis, seu Coloniensis subditos, vel eorum aliquem seu aliquos, ad cujuscumque instantiam, seu ad cujuscumque tribunal, pro quacumque causa criminali, civili, vel mixta, seu quocumq; negotio, extra territorium

ritorium, limites seu terminos dictarum Ecclesiarum, vel alicujus earum citari contingeret, comparere vel respondere minimè teneantur; & citatio, & processus, & sententiæ interlocutoriæ vel diffinitivæ contra non venientes à talibus judicibus extraneis latæ vel factæ, fiendæ vel ferendæ, necnon præcepta, & præmissorum executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo eorum quomodolibet sequi, attentari possent vel fieri, irrita decernimus eo ipso.

3. Adjicientes expressè, quòd nulli Comiti, Baroni, Nobili, Feudali, Vasallo, Castrensi, Militi, Clienti, Civi, Rustico, nulli demum personæ Ecclesiis hujusmodi subjectæ, seu ejus incolæ, cujuscumque status, dignitatis, vel conditionis existant, à processibus, sententiis interlocutoriis & diffinitivis, sive præceptis Archiepiscoporum & Ecclesiarum hujusmodi, vel suorum Officiatorum temporalium, aut executionibus eorumdem contra se in Archiepiscopali, seu Officiatorum prædictorum judicio factis aut latis, habitis vel ferendis in anteà seu fiendis, ad quodcumque tribunal aliud liceat appellare, quamdiu in Archiepiscoporum prædictorum, & suorum judicio querulantibus non fuerit justitia denegata: appellationes contra hoc factas non recipi statuimus, cassasque & irritas nunciamus.

4. In defectum vero justitiæ, prædictis omnibus ad Imperialem dumtaxat curiam & tribunal, seu Judicis immediatè in Imperiali curia pro tempore Præsidentis audientiam; & etiam eo casu non ad quemvis alium judicem, sive ordinarium, sive etiam delegatum, his, quibus denegata fuerit justitia, liceat apellare. Quicquid vero contra præmissa factum fuerit, sit irritum eo ipso.

5. Eandem constitutionem virtute præsentis legis nostræ Imperialis, ad Illustres Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ & Marchionem Brandenburgensem, Principes Electores seculares sive laicos, successores, hæredes, & subditos eorum, plenè extendi volumus, sub omnibus modis & conditionibus, ut præfertur.

CAP. XII.

DE CONGREGATIONE PRINCIPUM ELECTORUM.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper-Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

INTER illas multiplices Reipublicæ curas, quibus assiduè mens nostra distrahitur, multa consideratione necessarium fore prospexit nostra sublimitas, ut Sacri Imperii Principes Electores, ad tractandum de ipsius Imperii orbisque salute, frequentiùs solito congregentur, qui solidæ bases Imperii, & columnæ immobiles, quemadmodum per longinquas ad invicem terrarum consistunt distantias, ita de incumbentibus regionum sibi cognitarum defectibus referre simul & conferre noverunt, sanisque providentiæ suæ consiliis non ignorant accommodatis talium reformationibus salubriter operam dare.

2. Hinc est, quod in solemni curia nostra in Nuremberg, cum Venerabilibus Ecclesiasticis, & Illustribus secularibus Principibus Electoribus, & multis aliis Principibus & Proceribus, per nostram Celsitudinem celebrata, habita cum eisdem Principibus Electoribus deliberatione, & de ipsorum consilio, pro bono, & salute communi, cum dictis Principibus Electoribus, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, duximus ordinandum, quòd iidem Principes Electores de cætero per singulos annos semel, transactis à festo Paschæ Resurrectionis Dominicæ quatuor septimanis continuè numerandis, in aliqua civitatum Sacri Imperii personaliter congregentur, & ad idem tempus proxime affuturum, seu anno præsenti, colloquium seu curia, & congregatio hujusmodi, in civitate nostra Imperiali Metensi, per nos & eosdem Principes celebretur; ac tunc, & deinceps, die quolibet congregationis hujusmodi locus per nos, quo sequenti anno conveniant, ipsorum consilio statuatur, hac *nostra ordinatione*, ad nostrum & ipsorum dumtaxat beneplacitum duratura, qua durante, *ipsos sub nostro* Imperiali conductu recipimus, ad dictam curiam accedendo, stando, ac etiam recedendo.

3. Prætereà, nec tractatus communis salutis & pacis, per tractum & moram solatii, seu excessivam frequentationem convivii retardetur, ut aliquando fieri est consuetum, concordi voluntate duximus ordinandum, ut deinceps curia seu congregatione præfata durante, generales omnium Principum celebrare alicui non liceat invitatas; particulares verò, quæ agendorum expeditionem non impediant, cum moderamine sint permissæ.

CAP. XIII.

DE REVOCATIONE PRIVILEGIORUM.

PRÆTEREA statuimus, & hoc Imperiali perpetuo sancimus edicto, quòd universa privilegia & literæ, quibuscunque personis, cujuscumque status, præeminentiæ, vel dignitatis existant, *seu* civitatum, oppidorum, & quorumlibet locorum universitatibus, super quibuscumque juribus, gratiis, immunitatibus, consuetudinibus, seu rebus aliis, etiam proprio motu, seu alias à nobis, vel recolendæ memoriæ divis Romanorum Imperatoribus, & Regibus, prædecessoribus nostris, subquibuscum-

buscumque verborum tenotibus concessa & concessæ, sen à nobis vel successoribus nostris Romanorum Imperatoribus & Regibus, in anteà futuris temporibus concedenda seu concedendæ, non debeant aut possint libertatibus, jurisdictionibus, juribus, & honoribus, seu dominiis Princ i pum Electorum Sacri Imperii, Ecclesiasticorum & Secularium, aut alicujus ipsorum in aliquo penit us derogare; etiamsi in talibus privilegiis & litteris quarumlibet personarum cujuscunque præemine ntiæ, dignitatis, aut status extiterint, ut præfertur, seu universitatum hujusmodi expresse cautum sit, vel fuerit in futurum, quòd revocabilia seu revocabiles esse non debeant, nisi de ipsis, & toto in eis comprehenso tenore in tali revocatione fieret de verbo ad verbum seriatim mentio specialis. Hujusmodi namque privilegia & litteras, si & in quantum libertatibus, jurisdictionibus, juribus, honoribus, seu dominiis dictorum Principum Electorum, aut alicujus ipsorum derogare, vel obviare censentur in aliquo, quo ad hoc revocamus ex certa scientia & cassamus, revocataque & revocatas intelligi, reputari, & haberi decernimus de plenitudine Imperatoriæ potestatis.

CAP. XIV.

De his, quibus ut indignis auferuntur bona feudalia.

IN plerisque partibus vasalli, & feudatarii dominorum, feuda seu beneficia, quæ à dominis ipsis obtinent, intempestivè, verbaliter & in fraude renunciant, seu resignant eadem; & facta resignatione hujusmodi, dominos ipsos malitiosè diffidant, suasque inimicitias eis denunciant, damna eis subsequenter gravia inferendo: & beneficia seu feuda sic relicta prætextu guerræ seu inimicitiæ iterum invadunt, & occupant, & detinent occupata. ea propter præsenti constitutione in perpetuum valitura sancimus, quòd talis resignatio, seu renunciatio haberi debeat pro non facta, nisi liberè & realiter facta fuerit per eosdem, ita quòd possessio beneficiorum & feudorum hujusmodi, dominis ipsis corporaliter & realiter assignetur, in tantum, quòd nullo umquam tempore diffidantes ipsi in bonis, feudis, seu beneficiis resignatis, dominos ipsos perturbent per se, vel alios, aut molestent, nec ad hoc, consilium præstent, auxilium, vel favorem. contrarium faciens, seu dominos suos in beneficiis & feudis resignatis, vel non resignatis invadens quomodolibet vel perturbans, vel damna in ipsis inferens, seu consilium, auxilium præstaos talia facientibus, vel favorem, feuda & beneficia hujusmodi eo ipso amittat, infamis existat, & banoo Imperiali subjaceat, & nullus ad feuda vel beneficia hujusmodi pateat ei de cætero, quocunque tempore aditus, vel regressus, nec denovo concedi sibi valeant ullo modo; & facta eis contra hoc illorum concessio, seu investitura sequuta, viribus non subsistat, postremò, omnes pœnas prædictas illos vel illum, qui prædicta resigoatione non facta, contra dominos suos fraudulenter agentes, vel agens, scienter eos invaserint, vel invaserit, diffidatione quacumque prævia vel obmissa, vigore præsentis sanctionis incurrere decernimus ipso facto.

CAP. XV.

De Conspiratoribus,

DEtestandas prætereà, & sacris legibus reprobatas conspirationes & conventicula, seu colligationes illicitas, in civitatibus & extra, vel inter civitatem & civitatem, inter personam & personam, seu inter personam & civitatem, prætextu parentelæ, seu receptionis in cives, vel alterius cujuscumque coloris conjurationes; insuper & confœderationes & pacta, nec non & consuetudinem circa hujusmodi introductam, quam censemus potius corruptelam, reprobamus, damnamus, & ex certa scientia irritamus: quas civitates, seu personæ, cujuscumq; dignitatis, seu conditionis, aut status, sive inter se, sive cum aliis, absq; auctoritate dominorum, quorum subditi vel ministeriales sunt, seu in quorum districtu consistunt, eisdem dominis nominatim non exceptis, fecerint hactenus, & facere præsumpserint in futuro, sicut per sacras divorum Augustorum, prædecessorum nostrorum, leges, prohibitas non ambigitur & cassatas; illis confœderationibus & legis dumtaxat exceptis, quas Principes, & Civitates, ac alii super generali pace provinciarum atque terrarum inter se firmasse noscuntur. Illas enim nostræ declarationi specialiter reservantes, in suo decernimus vigore manere, donec de his aliud duxerimus ordinandum.

2. Personam singularem, quæ de cetero contra tenorem præsentis constitutionis, & nostræ legis antiquæ super hoc editæ, confœderationes, colligationes, conspirationes, & pacta hujusmodi inire præsumpserit, ultra pœnam legis ejusdem, notam infamiæ, & pœnam decem librarum auri; civitatem verò, vel universitatem in hanc legem nostram similiter committentem, centum librarum auri, nec non amissionis & privationis libertatum, & privilegiorum Imperialium, pœnas incurrere decernimus eo ipso, medietate pœnæ hujusmodi pecuniariæ fisco Imperiali; reliqua verò domino districtus, in cujus præjudicium factæ fuerint, applicanda.

CAP. XVI.

De Pfalburgeriis,

CÆterum, quia nonnulli cives & subditi Principum, Baronum, & aliorum hominum, sicut frequens ad nos querela perduxit, jugum originariæ subjectionis quærentes abjicere, imò ausu te-

meratio contemnentes, in aliarum civitatum cives recipi se procurant, & frequentiùs in præterito procurarunt; & nihilominus in priorum dominorum, quos tali fraude præsumpserunt, vel præsumunt deserere, terris, civitatibus, oppidis, & villis corporaliter residentes, civitatum, ad quas hoc modo se transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defensari contendunt, qui in partibus Alamaniæ *Pfalburgerii* consueverunt vulgariter appellari: quoniam autem patrocinari non debent alicui fraus & dolus, de Imperatoriæ potestatis plenitudine, omnium Principum Electorum, Ecclesiasticorum & Secularium, sano accedente consilio, ex certa scientia statuimus, & præsenti lege perpetuò valitura sancimus, quòd prædicti cives & subditi, eis, quib. subsunt, taliter illudentes, in omnibus terris, locis, & provinciis Sacri Imperii à præsenti die in posterum, civitatum, in quarum cives tali fraude recipi se procurant, vel hactenus procurarunt, juribus & libertatibus in nullo potiantur, nisi ad hujusmodi civitates corporaliter & realiter transeuntes, ibique larem foventes, continuè & verè ac non fictè residentiam facientes, debita onera & municipalia subeant munera in eisdem: si qui verò contra præsentis nostræ legis tenorem recepti sint, vel fuerint in futurum, illorum receptio omni careat firmitate; & recepti, cujuscumque dignitatis, conditionis, aut status existant, in nullo casu penitus, sive causa, civitatum, ad quas recipi se procurant, juribus vel libertatibus gaudeant quomodolibet, vel fruantur, non obstantibus quibuscumque juribus, privilegiis, vel consuetudinibus observatis, quantocumque tempore, & obtentis; quas & quæ, in quantum præsenti nostræ legi obveniant, præsentibus ex certa scientia revocamus de prædictæ Imperialis plenitudine potestatis, omnique carere decernimus robore firmitatis.

2. Circa præmissa omnia Principum, Dominorum, & aliorum hominum, quos taliter deseri contigit, vel continget in posterum, juribus circa personas, & bona subditorum quorumcumque, ipsos sæpedicto modo deserentium, semper salvis; hos nihilominus, qui sæpedictos cives, & subditos alienos recipere, contra præsentis nostræ legis dispositionem, præsumpserint, vel recipere in præterito præsumpserint, si eos omnino non dimiserint infra mensem post intimationem præsentium eis factam, centum marcas auri puri pro transgressione hujusmodi totiens, quotiens deinceps factum fuerit, incurrere decernentes; quarum medietas Imperiali fisco nostro, reliqua verò dominis illorum, qui recepti fuerint, irremissibiliter applicetur.

CAP. XVII.

De Diffidationibus.

EOs, qui de cætero adversus aliquos justam diffidationis causam se habere fingentes, ipsos in locis, ubi domicilia non obtinent, aut ea communiter non inhabitant, intempestivè diffidant, declaramus damna quæcumque per incendia, spolia, vel rapinas diffidatis ipsis, cum honore suo inferre non posse.

2. Et quia patrocinari non debent alicui fraus & dolus, præsenti constitutione in perpetuum valitura sancimus, diffidationes hujusmodi quibuscumque dominis aut personis, cum quibus * aliqui fuerunt in societate, familiaritate, vel honesta quavis amicitia conversati, sic factas vel fiendas in posterum, non valere, nec licere prætextu diffidationis cujuslibet quempiam invadi per incendia, spolia, vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter, vel in loco, quo habitare consuevit, publice fuerit intimata, possitque de intimatione hujusmodi, per testes idoneos fieri plena fides. Quisquis secus quempiam diffidare vel invadere modo præmisso præsumpserit, infamiam eo ipso incurrat, ac si nulla diffidatio facta esset; quem etiam tamquam proditorem, per quoscunque Judices pœnis legalibus statuimus castigari.

* Leg. aliequi.

2. Prohibemus etiam & damnamus universas & singulas guerras, & lites injustas; cuncta quoque injusta incendia, spolia, rapinas, indebita & inconsueta thelonea & conductus, & exactiones pro ipsis conductibus extorqueri consuetas, sub poenis, quibus sacræ leges præmissa, & eorum quodlibet, sanciunt puniendа.

CAP. XVIII.

Littera Intimationis.

VObis Illustri & magnifico Principi Domino &c. Marchioni Brandenburgensi, Sacri Imperii Archicamerario, Coëlectori, & amico nostro charissimo. Electionem Romanorum Regis quæ ex rationabilibus causis imminet facienda, præsentibus intimamus; vosque ex officii nostri debito ad electionem præfatam ritè vocamus, quatenus à die tali, &c. infra tres menses continuò computandos, per vos, seu nuncios aut procuratores vestros, unum vel plures, sufficiens mandatum habentes, ad locum debitum, juxta formam sacrarum legum super hoc editarum, venire curetis, deliberaturi, tractaturi, & concordaturi cum aliis Conprincipibus & Coëlectoribus vestris & nostris, de electione futuri Regis Romanorum in Imperatorem postmodum favente Domino promovendi, in eodem mansuri usque ad plenam consummationem electionis hujusmodi, & aliàs facturi, & processuri, prout in sacris legibus super hoc deliberatè editis invenitur expressum; aliàs, non obstante vestra, seu vestrorum absentia, in præmissis unà cum aliis Conprincipibus & Coëlectoribus vestris & nostris, prout legum ipsarum sanxerit auctoritas, finaliter procedemus.

CAP

CAP. XIX.

Forma Procuratoris, mittendi per eum principem Electorem, qui nuncios suos ad electionem faciendam duxerit destinandos.

NOs talis, Dei gratia, &c. Sacri Imperii &c. notum facimus tenore præsentium universis; quòd cum electio Romanorum Regis ex rationabilibus causis imminet facienda, nos de honore & statu Sacri Imperii solicitudine debita intendere cupientes, ne tam gravibus dispendiis periculosè subjaceat, de fide & circumspectionis industria dilectorum nobis &c. fidelium nostrorum obtinentes utique præsumptionis indubiæ fiduciam singularem, ipsos & quemlibet eorum in solidum, ita quòd non sit melior conditio occupantis, sed quod per unum inceptum fuerit, per alium finiri valeat, & licitè terminari, omni jure, modo & forma, quibus meliùs & efficaciùs possumus, seu valemus, nostros veros & legitimos Procuratores, & nuncios speciales facimus, constituimus, & ordinamus, ad tractandum ubilibet unà cum aliis Conprincipibus, & Coelectoribus nostris, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, & cum ipsis concordandum, conveniendum, & concludendum de persona quacumque habili ac idonea, in Regem Romanorum eligenda; ac ipsis tractatibus super electione talis personæ habendis, pro nobis, loco & nomine nostris interessendum, tractandum, & deliberandum, nec non vice & nomine nostris eandem personam nominandum, & in ipsam consentiendum, ac etiam in Regem Romanorum promovendum, ad Sacrum Imperium eligendum, ac in animam nostram præstandum quodcumque juramentum, quod necessarium debitum, seu consuetum fuerit; circa præmissa, & quodlibet præmissorum, alium, vel alios procuratores in solidum substituendum & revocandum, omnia & singula faciendum, quæ in præmissis, & circa præmissa etiam usque ad consummationem tractatuum, nominationis, deliberationis, & electionis hujusmodi, de præsenti faciendæ necessaria, aut utilia fuerint, seu etiam quomodolibet oportuna, etiamsi præmissa, vel eorum quodlibet, mandatum exigant speciale; etiamsi majora vel magis singularia fuerint supradictis, & quæ nosmetipsi facere possemus, si hujusmodi tractatuum, deliberationis, nominationis & electionis futuræ negotiis, præsentes & personaliter adessemus, gratum & ratum habentes, & habere volentes, & nos perpetuò habituros firmiter promittentes, quicquid per antedictos Procuratores, seu nuncios nostros, necnon substitutos, aut substituendos, ab ipsis seu eorum altero, in præmissis seu præmissorum quolibet, actum, gestum, seu factum fuerit, aut quomodolibet ordinatum.

CAP. XX.

DE UNIONE PRINCIPATUUM ELECTORUM, & Jurium eis connexorum.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper-Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

CUm universi & singuli Principatus, quorum virtute Seculares Principes Electores, jus & vocem in electione Regis Romanorum, in Cæsarem promovendi, obtinere noscuntur, cum jure hujusmodi, nec non officiis, dignitatibus, & juribus aliis, eis, & cuilibet eorum annexis, & dependentibus ab eisdem, adeò conjuncti, & inseparabiliter sint uniti, quòd jus, vox, officium, & dignitas, alia quoque jura, ad quemlibet Principatuum eorundem spectantia, cadere non possint in alium, præter illum, qui Principatum ipsum cum terra, vasallagiis, feudis, & dominio, ac ejus pertinentiis universis dignoscitur possidere; præsenti edicto Imperiali perpetuò valituro sancimus, unumquemque Principatuum prædictorum, cum jure & voce electionis, ac officio, cæterisque omnibus dignitatibus, juribus & pertinentiis ad ipsum spectantibus, ita perseverare, & esse debere unitum perpetuis temporibus indivisibiliter & conjunctim, quòd possessor Principatus cujuslibet, etiam juris, vocis, officii, & dignitatis, & pertinentiarum omnium ad illum spectantium, quieta debeat & libera possessione gaudere, ac Princeps Elector ab omnibus reputari, ipseque, & nemo alius, per cæteros Principes Electores, ad electionem, & omnes actus alios pro Sacri Imperii honore, vel oportunitate gerendos, omni tempore assumi, sine contradictione qualibet, & admitti; nec aliquid præmissorum ab altero, cum sint & esse debeant inseparabilia, dividi, vel ullo tempore debeat separari, aut in judicio, vel extra divisim repeti valeat, aut evinci, vel etiam per sententiam separari; nec aliquis unum sine alio impetens audiatur. quod si per errorem, vel aliàs auditus quis fuerit, aut processus, judicium, sententia, vel aliquid hujusmodi contra præsentem dispositionem nostram emanaverit, seu quomodolibet attemptari contigerit, hoc totum, & omnia ex his, & quolibet eorum sequentia, eo ipso viribus non subsistant.

CAP. XXI.

De Ordine Processionis inter Archiepiscopos.

QUoniam autem superius in principio constitutionnm nostrarum præsentium, circa ordinem sessionis Ecclesiasticorum Principum Electorum in consilio, & in mensa, & alias quotiaus Imperialem curiam celebrati, seu Principes Electores deinceps cum Imperatore vel Rega Romanorum, congregari contigerit, sufficienter duximos providendum, super qua priscis audivimus temporibus pluries disceptatum; axpedita credimus etiam processionis & deambulationis inter eos ordinem diffinire.

2. Quapropter hoc perpetuo Imperiali edicto decernimus, ut quotienscumque in congregatione Imperatoris, vel Regis Romanorum; & Principum prædictorum, Imperatora val Regeipso deambulante, insignia ante faciem suam portari contigerit, Archiepiscopus Traveransis in directa diametrali linea ante Imperatorem vel Regem transeat, illique soli medii inter eos ambulent, quos Imperialia vel Regalia continget insignia deportate.

3. Dum autam Imperator, vel Rax, absque insigniis eisdem incessarit, ex tunc idam Archiepiscopus Imperatorem, val Regem præfaro modo præcedat, ita quòd nemo penitus inter eos mediue habeatur; aliis duobus Archiepiscopis Electoribus, loca sna juxta distinctionam proviociarum suarum circa sessionem superiùs declaratam, etiam circa processionem perpetuò servaturis.

CAP. XXII.

De Ordine Processionis Principum Electorum, & per quos insignia depertentur.

AD declarandum autem in Imperatoris, vel Regis Romanorum deambulantis præsentia, processionis ordinam Principum Electorum, da quo supra facimus mantionem, statuimus, ut quotienscumqua in celebratione Imperialis curiæ Principes Electores cum Imperatore, seu Rege Romanorum, in quibuscumque actibus val solemnitatibus processionaliter ambulara contigerit, & Imperialia vel Regalia debuerint insignia deportari, Dux Saxoniæ Imperialem vel Regalem ensem deferens, Imperatoram san Regem immadiatè præcedat, & inter illum, & Archiepiscopum Traverensem medius habeatur; Comes vero Palatinus, pomum Imperiala portans, à latera dextro; & Marchio Brandenburgensis sceptrum daferens, à sinistro latera ipsius Ducis Saxoniæ lineariter gradiantur; Rex autem Bohemiæ Imperatorem seu Regem ipsum immediatè, nullo interveniente, sequatur.

CAP. XXIII.

De Benedictionibus Archiepiscoporum in præsentia Imperatoris.

QUotiens Insuper in Imperatoris, val Regis Romanorum præsantia, Missarum solamnia celebrari, ac Moguntinensam, Treverensem, & Coloniensem Archiepiscopos, vel duos ex eis adesse contigerit, in confessiona, quæ ante missam dici consuevit, ac in porractiona Evangalii osculandi, & Pace post Agnus Dei portanda, nec non & in benedictionibus post finita Missarum solemnia, ac etiam anta mensam faciandis, & in gratiis post cibum accaptum agendis, is inter eos ordo servetur, prout de ipsorum consilio duximus ordinandum, quod prima die hæc omnia & singula, à primo; secunda die, à sacondo; tertia verò, à tertio peragantur.

2. Primum autem, seu secundum, vel tertium hoc casu, secundum quod prius vel posterius quilibet eorum consecratus existit, debere intalligi declaramus, & utsa invicem honota condigno & decenti præveniant, & examplum aliis præbeant invicem bonorandi, is, quam circa præmissa ordo tetigerit, ad hæc altarum convenienti & charitativa inclinatione invitet, & tunc demum ad præmissa procedat, seu quodlibet præmissorum.

CAP. XXIV.

Infra scripta leges promulgata sunt in Curia Metensi per Dominum Carolum IV. Romanorum Imperatorem, & Bohemia Regem Augustum, Anno Domini MCCCLVI. in die Natalis Christi, assistentibus sibi omnibus Sacri Romani Imperii Electoribus, præsentibus Dominis, Venerabili in Christo Patre Domino Theoderico Episcopo Albanensi, Sancta Romana Ecclesia Cardinale, ac Carolo Regis Francia primogenito, Normandia Duce Illustri, ac Delphino Viennensi.

Verba Rescripti Imperatorum Arcadii & Honorii in l. Qui squis C. ad l. Jul. Majest.

SI quis cum Principibus, Militibus, val privatis, seu quibuscumque personis, plebeis etiam, scelestam factionem, aut factionis ipsius inierit sacramentum, vel dederit, de nece Venerabilium, & Illu-

& illustrium Principum nostrorum, & Sacri Romani Imperii, tam Ecclesiasticorum quam Secularium, Principum Electorum, seu alterius eorundem (nam & ipsi pars corporis nostri sunt. Eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum puniri jura voluerunt): ipse quidem, utpote majestatis reus, gladio feriatur, bonis ejus omnibus fisco nostro addictis: filii verò ejus, quibus vitam Imperiali specialiter lenitate concedimus (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hæreditarii criminis metuuntur exempla) à materna vel avita, omnium etiam proximorum hæreditate, & successione habeantur alieni, ex testamentis aliorum nihil capiant, sint perpetuò egentes & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullum umquam honorem, ad nulla prorsus sacramenta perveniant, sint postremò tales, ut his perpetua egestate sordentibus sit & mors solatium, & vita supplicium. Denique jubemus eos esse notabiles sine venia, qui pro talibus umquam apud nos intervenire temptaverint.

2. Ad filias sane ipsorum, quotlibet numero fuerint, Falcidiam tantùm ex bonis matris, sive testata, sive intestata defecerit, volumus pervenire, ut habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum aut nomen hæredis consequantur. mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus.

3. Emancipationes quoque, quæ à prædictis sive in filios, post legem duntaxat latam, sive in filias fuerint collatæ, non valeant, dotes, donationes quorumlibet, postremò item alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel jure factas esse constiterit, quo primò memorati de ineunda factione, ac societate cogitaverint, nullius statuimus esse momenti. Uxores sane prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, ut, quæ à viris titulo donationis acceperunt, seu accipiunt, filiis debeant reservere, tempore quo ususfructus absumitur; omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscant, quæ juxta legem filiis debebantur; Falcidia etiam ex his rebus, filiabus tantum, non etiam filiis deputetur.

4. Idem, quod de prædictis, eorumque filiis cavimus, etiam de satellitibus, consciis, ac ministris, filiisque eorum simili severitate censemus. Sane si quis ex his in exordio initæ factionis, studio veræ laudis accensus, ipse prodiderit factionem, & præmio à nobis & honore donabitur. Is verò, qui usus fuerit factione, si vel serò, tamen incognita adhuc consiliorum arcana patefecerit, absolutione *tantum, ac venia dignus habebitur. * in Origin. est, tamen.

5. Statuimus insuper, ut si quid contra prædictos Principes Electores, Ecclesiasticos vel Seculares, commissum dicatur, etiam post mortem rei, id crimen instaurari posse.

6. In hoc item crimine, quod ad læsam in Principibus Electoribus suis Majestatem pertinet, etiam in caput domini, servi torquentur.

7. Volumus insuper, & præsenti Imperiali sancimus edicto, ut etiam post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit, ut convicto mortuo, memoria ejus damnetur, & bona successoribus ejus eripiantur. nam ex quo sceleratissimum quis ceperit consilium, exinde quodammodo sua mente punitus est.

8. Porrò, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare, neque manumittere eum posse, nec ei solvere jure debitorem, decernimus.

9. In hac causa in caput domini servos torqueri statuimus, id est, propter causam factionis demnendæ contra Principes Electores, Ecclesiasticos & Seculares, ut præmittitur.

10. Et si decesserit quis, propter incertam personam successoris bona serventur, si in *a* causa hujusmodi fuisse mortuus arguatur. *a* causa, est in Origin.

CAP. XXV.

De Integritate Principatuum Electorum.

SI cæteros Principatus congruit in sua integritate servari, ut corroboretur justitia, & subjecti fideles paca gaudeant & quiete, multo magis magnifici Principatus, dominia, honores, & jura Electorum Principum debent illæsa servari, nam ubi majus incumbit periculum, majus debet remedium adhiberi, ne columnis ruentibus, basis totius ædificii collidatur.

2. Decernimus igitur, & hoc perpetuis temporibus valituro Imperiali sancimus edicto, quòd ex nunc in anteà perpetuis futuris temporibus, insignes & magnifici Principatus, videlicet Regnum Bohemiæ, Comitatus Palatinus Rheni, Ducatus Saxoniæ, & Marchionatus Brandenburgensis, terræ, districtus, homagia, vasallagia, & alia quævis ad ipsa spectantia, scindi, dividi, seu quavis conditione dimembrari non debeant, sed ut potiùs in sua perfecta integritate perpetua maneant, primogenitus filius succedat in eis, sibique soli jus ac dominium competat, nisi forte mente captus, fatuus, seu alterius famosi & notabilis defectus existeret, propter quem non deberet, seu posset hominibus principari. in quo casu, inhibita sibi successione, secundogenitum, si fuerit in ea progenie, seu alium seniorem fratrem, vel consanguineum laicum, qui paterno stipiti in descendenti recta linea proximior fuerit, volumus successurum; qui tamen apud alios fratres, & sorores, se clementem & pium exhibebit continuò, juxta datam sibi à Deo gratiam, & juxta suum beneplacitum, & ipsius patrimonii facultates; divisione, scissione, seu dimembratione Principatus, & pertinentiarum ejus, sibi omnibus modis interdicta.

CAP. XXVI.

De Curia Imperiali & sessione.

DIe, qua solemnis Curia Imperialis vel Regia fuerit celebranda, veniant circa horam primam Principes Electores, Ecclesiastici & Seculares, ad domum habitarionis Imperialis, sive Regalis, & ibi Imperator vel Rex ipse omnibus insigniis Imperialibus induetur, & ascensis equis, omnes vadant cum Imperatore, vel Rege, ad locum sessionis aptatæ, & illic quilibet eorum in ordine, & modo supra in lege, *de ordine processionis ipsorum Principum Electorum*, pleniùs diffinito.

2. Portabit etiam Archicancellarius, in cujus Archicancellariatu hæc fuerint, super baculo argenteo, omnia sigilla & typaria Imperialia, & Regalia.

3. Seculares vero Principes Electores sceptrum, pomum, & ensem, secundùm quod superiùs exprimitur, deportabunt.

4. Portabuntur etiam immediate ante Archiepiscopum Trevetensem suo loco transeuntem, primò, Aquisgranensis; secundò, Mediolanensis corona; & hoc ante Imperatorem duntaxat, qui jam est Imperialibus infulis decoratus; quas gestabunt aliqui Principes inferiores, ad hoc per Imperatorem juxta placitum deputandi.

5. Imperatrix etiam, vel Regina Romanorum, suis Augustalibus amicta insigniis, post Regem, vel Imperatorem Romanorum, & etiam post Regem Bohemiæ, qui Imperatorem immediate subsequitur, competentis spacii intervallo, suis associata Procenibus, suisque comitata virginibus, ad locum sessionis procedat. *

* Hic finiunt Decreta Comitiorum Metensium.

CAP. XXVII.

De officiis Principum Electorum in solemnibus Curiis Imperatorum, vel Regum Romanorum.

STatuimus, ut quandocumque Imperator vel Rex Romanorum solemnes curias suas celebraverit, in quibus Principes Electores sua deservire, seu exercere debent officia, subscriptus in his ordo servetur.

1. Primò enim, Imperatore, vel Rege ipso, in sede Regia, sive solio Imperiali sedente, Dux Saxoniæ officium suum agat hoc modo. Ponetur enim ante ædificium sessionis Imperialis vel Regiæ, acervus avenæ, tantæ altitudinis, quòd pertingat usque ad pectus vel antelam equi, super quo sedebit ipse Dux, & habebit in manu baculum argenteum, & mensuram argenteam, quæ simul faciant in pondere duodecim marcas argenti; & sedens super equo, primò mensuram eandem de avena plenam accipiet, & famulo primitus venienti ministrabit eandem. quo facto, figendo baculum in avenam recedet, & Vicemarescallus ejus, puta de Pappenheim, accedens, vel eo absente Marescallus curiæ, ulteriùs avenam ipsam distribuat.

2. Ingresso vero Imperatore, vel Rege ad mensam, Principes Electores Ecclesiastici, videlicet Archiepiscopi, stantes ante mensam cum cæteris Prælatis, benedicent eandem, secundum ordinem, qui circa hæc eis in superioribus est præscriptus. & benedictione completa, iidem Archiepiscopi omnes, si adsint; alioquin duo, vel unus, sigilla & typaria Imperialia, sive Regalia à Cancellario curiæ recipient; eoque in cujus Archicancellariatu curiam ipsam celebrari continget, in medio procedente, & aliis duobus ex alterutro latere sibi junctis, sigilla & typaria ipsa, omnes quidem baculum, in quo suspensa fuerint, manibus contingentes, ea portabunt, & ante Imperatorem, vel Regem reverenter ponent in mensa. Imperator verò, sive Rex eadem ipsis statim restituet; & in cujus Archicancellariatu hoc fuerit, ut præfertur, is majus sigillum collo appensum, usque ad finem mensæ gestabit, & deinceps donec ad hospitium suum perveniat, ab imperiali, sive Regali curia equitando: baculos verò, de quo præmittitur, esse debebit argenteus, duodecim marcas argenti habens in pondere, cujus tam argenti quam pretii partem tertiam unusquisque Archiepiscoporum ipsorum persolvet, & baculus ipse protinùs unà cum sigillis & typariis, debet Cancellario Imperialis curiæ assignari, in usus suos beneplacitos convertendus. Postquam autem is, quem ordo tetigerit, portando sigillum majus ab Imperiali curia ad hospitium suum redierit, ut præfertur, statim sigillum ipsum per aliquem de suis familiaribus prædicto Imperialis curiæ Cancellario remittet super equo, quem juxta propriæ dignitatis decentiam & amorem, quem ad Cancellarium curiæ gesserit, ipsi Cancellario tenebitur elargiri.

3. Deinde Marchio Brandenburgensis Archicamerarius accedat super equo, habens argenteas pelves cum aqua in manibus, ponderis duodecim marcarum argenti, & pulchrum manutergium; & descendens ab equo, dabit aquam Domino Imperatori, vel Regi Romanorum manibus abluendis.

4. Comes Palatinus Rheni intrabit similiter super equo, habens in manibus quatuor scutellas argenteas cibis impletas, quarum quælibet tres marcas habeat in statera, & descendens ab equo, portabit & ponet ante Imperatorem, vel Regem in mensa.

5. Post hoc Rex Bohemiæ Archipincerna, veniat similiter super equo, portans in manibus cuppam seu scyphum argenteum, ponderis duodecim marcarum, coopertum, vino & aqua permixtim impletum; & descendens de equo, scyphum ipsum Imperatori, vel Regi Romanorum porriget ad bibendum.

6. Sicut

6. Sicut autem hactenus observatum fuisse comperimus, ita statuimus, ut peractis per Principes Electores Seculares, prædictis eorum officiis, ille de Falkenstein Subcamerarius, equum & pelves Marchionis Brandenburgensis, pro se recipiat: Magister coquinæ de Notemberg, equum & scutellas Comitis Palatini: Vicepincerna de Limburg, equum & scyphum Regis Bohemiæ: Vicemarescallus de Pappenheim, equum, baculum & mensuram prædictam Ducis Saxoniæ. si tamen ipsi in tali Imperiali seu Regali curia præsentes existant, & eorum quilibet in officio suo ministret; si vero ipsi, vel eorum aliqui à præfata curia se duxerint absentandos, extunc Imperialis vel Regalis curiæ quotidiani ministri vice absentium, puta quilibet in loco ejus absentis, cui in vocabulo seu in officio communicat, sicut gerit officium, sic tollat in præmissis & fructum.

CAP. XXVIII.

DE MENSIS IMPERIALIBUS ET ELECTORALIBUS.

IMPERIALIS insuper mensa vel Regia sic debet aptari, ut ultra alias aulæ tabulas, sive mensas, in altitudine sex pedum sit altiùs elevata, in qua præter Imperatorem duntaxat, vel Regem Romanorum, die solemnis curiæ nemo penitus collocetur.

2. Sedes vero & mensa Imperatricis sive Reginæ parabitur à latere in aula; ita quod ipsa mensa tribus pedibus Imperiali sive Regali mensa sit bassior, & totidem pedibus eminentior supra sedea Principum Electorum, qui Principes suas inter se una eademque altitudine sedes habebunt, & mensas.

3. Infra sessionem Imperialem mensæ pro septem Principibus Electoribus, Ecclesiasticis & Secularibus, præparentur, tres videlicet à dextris, & tres aliæ à sinistris, & septima directè versus faciem Imperatoris vel Regis, sicut superiùs in capitulo *de sessionibus, & ordine Principum Electorum* per nos est clarius definitum; ita etiam, quòd nullus alius cujuscunque dignitatis, vel status existat, sedeat inter ipsos vel ad mensas eorum.

4. Non liceat autem alicui prædictorum Secularium Principum Electorum, peracto officii sui debito, se locare ad mensam sibi paratam, donec alicui suorum Conprincipum Electorum ejus officium restat agendum; sed cum aliquis eorum, vel aliqui ministerium suum expleverint, ad præparatas sibi mensas transeant, & juxta illas standi expectent, donec cæteri ministeria sua expleverint supradicta, & tunc demum omnes & singuli pariter ad mensas suas sibi positas se locabunt.

5. Invenimus etiam ex clarissimis relatibus, & traditionibus antiquorum, illud à tempore, cujus contrarii jam non habetur memoria, per eos, qui nos præcesserunt, feliciter esse jugiter observatum, ut Regis Romanorum futuri Imperatoris, in civitate Franckenford celebraretur electio, & prima coronatio Aquisgrani, & in oppido Nuremberg prima sua Regalis curia haberetur. Qua propter certis ex causis etiam futuris præmissa servari debere temporibus declaramus, nisi præmissis omnibus seu eorum alicui, impedimentum legitimum obviaret.

6. Quandocunque insuper aliquis Princeps Elector Ecclesiasticus, vel etiam Secularis, justo impedimento detentus, ad Imperialem curiam vocatus, venire non valens, nuncium vel procuratorem cujuscunque status, vel dignitatis transmiserit, nullus ipse (licet loco mittentis juxta datum sibi ab eo mandatum, admitti debeat) in mensa tamen vel sede, quæ illi, qui ipsum transmittit, deputata fuerit, non sedebit.

7. Præterea consummatis his, quæ in Imperiali qualibet curia, vel Regali fuerint pro tempore disponenda, recipiet Magister curiæ pro se totum ædificium, sive ligneum apparatum Imperialis, sive Regiæ sessionis, ubi sederit Imperator, vel Rex Romanorum, cum Principibus Electoribus, ad celebrandas solemnes curias, vel feuda, sicut præmittitur, Principibus conferenda.

CAP. XXIX.

De Juribus Officialium, dum Principes feuda sua ab Imperatore vel Rege Romanorum recipiunt.

DECERNIMUS hoc Imperiali edicto, ut Principes Electores Ecclesiastici, vel etiam Seculares, dum feuda seu regalia ab Imperatore vel Rege recipiunt, ad dandum vel solvendum aliquid nulli penitus sint astricti; nam pecunia, quæ tali prætextu persolvitur, Officiatis debetur; cum ergo ipsi Principes Electores, cunctis Imperialis curiæ præsint officiis, suos etiam habentes in hujusmodi officiis substitutos, datos ad hoc à Romanis Principibus & dotatos, videretur absurdum, quòd substituti Officiales, à suis superioribus quocunque quæsito colore exenia postularent; nisi forte ipsi Principes Electores sponte & liberaliter his aliquid largirentur.

2. Porro, cæteri Principes Imperii, Ecclesiastici vel Seculares, dum prædicto modo eorum aliquis feuda sua ab Imperatore Romanorum, vel à Rege, suscipit, dabit Officialibus Imperialis, sive

Regalis curiæ, sexaginta tres marcas argenti, cum uno fertone; nisi eorum aliquis privilegio, seu indulto Imperiali vel Regali tueri se possit, & probare se solutum vel exemptum à talibus, aut etiam aliis quibuscunque, quæ solvi in inceptione feudorum hujusmodi consuevissent. Prædictarum insuper sexaginta trium marcarum, & fertonis divisionem faciet Magister curiæ Imperialis seu Regalis, hoc modo; Primò enim decem marcas pro semetipso reservans, dabit Cancellario Imperialis, sive Regalis curiæ decem marcas; magistris, notariis, & dictatoribus, tres marcas; sigillatori procera, & pergameno unum fertonem; ita videlicet, quòd Cancellarius, & Notarii Principi recipienti feudum, non ad aliud, quam ad dandum sibi testimonialem recepti feudi, seu simplicis investituræ litteram sint astricti. Item dabit Magister curiæ Pincernæ de Limburg, de præfata pecunia decem marcas; Magistro Coquinæ de Nortemberg, decem marcas; similiter Vicemarscallo de Pappenheim, decem marcas; & Camerario de Falckenstein, decem marcas. Tali tamen conditione, si ipsi & eorum quilibet in hujusmodi curiis solemnibus præsentialiter adsint in suis officiis ministrando; si vero ipsi, vel aliqui eorum absentes fuerint, extunc Officiales Imperialis sive Regalis curiæ, qui talibus præsunt officiis, eorum, quorum supplent absentiam, singuli singulorum, sicut vicem, nomenque & laborem sufferunt, sic lucrum & commoda reportabunt.

3. Dum autem Princeps aliquis equo, vel alteri bestiæ insidens, feuda sua ab Imperatore recipit vel Rege, equus ille, seu bestia, cujuscumque speciei sit, debetur superiori Marescallo, id est, Duci Saxoniæ, si præsens adfuerit; alioquin illi de Pappenheim, ejus Vicemarescallo; aut illo absente Imperialis, sive Regalis curiæ Marescallo.

CAP. XXXI.

De institutione Principum Electorum in linguis.

CUm Sacri Romani Celsitudo Imperii, diversarum nationum moribus, vita, & idiomate distinctarum, leges habeat & gubernacula moderari, dignum est, & cunctorum sapientum judicio censetur expediens, quòd Electores Principes ipsius Imperii columnæ & latera, diversorum idiomatum & linguarum differentiis instruantur; ut plures intelligant, & à plurimis intelligantur, qui plurimorum necessitatibus relevandis Cæsareæ Sublimitati assistunt, in partem sollicitudinis constituti.

2. Quapropter statuimus, ut Illustrium Principum, puta Regis Bohemiæ, Comitis Palatini Rheni, Ducis Saxoniæ, & Marchionis Brandenburgensis, Electorum filii, vel hæredes & successores, cum verisimiliter Theutonicum idioma sibi naturaliter inditum scire præsumantur, & ab infantia didicisse, incipiendo à septimo ætatis suæ anno, in *a* Grammatica, *b* Italica, ac *c* Slavica linguis instruantur; ita quòd infra quartumdecimum ætatis annum existant in talibus juxta datam sibi à Deo gratiam eruditi; cum illud non solùm utile, imo ex causis præmissis summè necessarium habeatur; eò quòd illæ linguæ ut plurimum ad usum, & necessitatem Sacri Imperii frequentari sint solitæ, & in his plus ardua ipsius Imperii negotia ventilentur.

3. Hunc autem proficiendi modum in præmissis ponimus observandum, ut relinquatur optioni parentum, ut filios, si quos habuerunt, seu proximos, quos in Principatibus sibi credunt verisimiliter successuros, ad loca dirigant, in quibus de hujusmodi possint linguagiis edoceri, vel in propriis domibus pædagogos, instructores, & pueros consocios in his peritos eis adjungant, quorum conversatione pariter & doctrina in linguis ipsis valeant erudiri.

a Id est, Latina. *b* Voluit exprimere vocem Germanicam Welsch / qua nos utramq; linguam, Gallicam & Italicam, significamus: quam tamen propriè Welsch de Gallis tantùm dicam. Ipsi Galli trium linguarum idioma, scil. Italicum, Gallicum & Hispanicum, vocant Romanum, unde illę linguę fluxerunt. *c* Qua Bohemi, Moravi, Poloni, Lituani, Russi, Moschi, Tartari, ipsi etiam Turcæ utuntur, ut nulla fere ãplior lingua hodie habeatur, atque ista Slavica

An. Chr. 1358.

Caroli IV. Imper. Aug. Constitutio.

De Forestariis & Zeidlariis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen. CAROLUS Quartus divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, & Boëmiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam. Accedentes Majestatis nostræ præsentiam dilecti fideles nostri cives civitatis nostræ Nurembergensis sua nobis conquestione monstrarunt, qualiter literæ & privilegia ipsorum, quas & quæ à nostra Celsitudine, necnon à recolendæ memoriæ Divis Imperatoribus & Regibus Romanorum, prædecessoribus nostris super sylvis & nemoribus ad civitatem Nurembergensem spectantibus, pro ipsarum reformatione obtinent, & obtinuisse noscuntur, per forestarios, custodes, & alios officiales dictorum nemorum, & per nonnullas alias personas, in certis clausulis & articulis earundem literarum temerè violantur, nec ipsis observantur & attenduntur eo modo, prout merito & de jure forent observandæ, in eorundem civium & civitatis, ac nostrum & Imperii præjudicium, & dispendium non modicum & jacturam; eidem Majestati nostræ humiliter & devotè supplicantes, quatenus super præ-

missis

missis gratiosè ipsis consulere, ac de salubri & opportuno remedio providere, literisque ipsorum super eisdem sylvis in urbe Romana, tempore Coronationis nostræ in Imperatorem, per eos à nobis impetratis, & sub sigillo cereo nostræ Majestatis obtentis, sub Imperiali typario & Bulla aurea confirmare, innovare & approbare dignaremur. Quarum tenor per omnia sequitur in hæc verba:

Nos CAROLUS Quartus divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, & Boëmiæ Rex. Notum facimus universis præsentes literas inspecturis, quòd respicientes & considerantes defectus & damna, qui & quæ nobis & Imperio quotidiè proveniunt in nostris & Imperii sylvis & nemoribus prope Nurmberg sitis. Et quia damna eadem ex notoria informatione cognoscimus, auctoritate nostra Imperiali, in loco ubi primò Romæ in * Monasterio S. Petri in Imperatorem coronati fuimus, infra Missarum solemnia donamus & confirmamus civibus de Consilio civitatis Nurembergensis, fidelibus nostris dilectis, omnibusque eorum successoribus, pro custodia & salvamento earundem sylvarum, infrascripta jura, constitutiones & statuta pro juribus perpetuis habendis. * Sanct Peters Münster.

1. Inprimis, quòd omnes Officiales, Forestarii & Mellicidæ, qui *Zeidlaris* vulgariter nuncupantur, super utrisq; sylvis utrobiq; & ex utraq; parte fluvii Pegnitz, quando ex parte Consulum civitatis Nurembergensis requiruntur, singulis annis semel tenentur venire ad Consilium civitatis Nurembergensis, & ad Sanctos jurare, constanter observare & tenere, quicquid prædicti Cives de Consilio civitatis Nurembergensis deliberaverint, pro Imperio & civitate ipsorum, quod utile sit eisdem sylvis: & debent etiam accusare & nunciare per dictum eorum juramentum, quicquid prædictis sylvis poterit esse nocivum & damnosum.

2. Quilibet etiam Forestarius super manso suo forestali, qui vulgariter *forsthub* nuncupatur, tenebitur residere, & non plus. Et idem Forestarius, dum in eodem manso suo forestali resederit, debet impignorare ibidem, & nusquam aliunde: & quicumq; aliunde impignoraret, quàm in manso forestali, super quo residet, illud pro spolio reputari debet & censeri.

3. Prædicti etiam Officiales forestarii, aliique servitores ipsorum, nulli tenentur vendere aliqua ligna de eisdem sylvis, nec alicui dare licentiam ducendi ligna de eisdem sylvis, exceptis illis, qui antiquitùs de eisdem sylvis utebantur, & qui jus in hoc habere noscuntur.

4. Supremi etiam Forestarii in propriis eorum personis in civitate Nurembergensi residere tenebuntur. Si verò vellent extra ipsam civitatem residere, ex tunc nullum jus in prædictis sylvis, neque super Foresterios habere debebunt, donec eos in prædicta civitate contigerit residere.

5. Nullus etiam Officialium seu Forestariorum dictarum sylvarum mansos suos aut jura eorum, quæ in eisdem sylvis obtinent, ullo modo Nobilibus aut militibus vendere debebunt, quoniam illud Imperio & dictæ civitati in eisdem sylvis esset nocivum & damnosum.

6. Volumus etiam, qualitercumq; quolibet anno prædictæ sylvæ per præfatos cives dispositæ fuerint & ordinatæ, quòd eandem ordinationem & statuta præfati Officiales, Forestarii & Mellicidæ earundem sylvarum, vel quicunq; ad easdem sylvas pertinet, easdem constitutiones constanter & firmiter debeant observare. Et si ipsi illud transgrederentur, & nollent esse obedientes, in quibuscunq; articulis priùs scriptis & expressis, vel quæ adhuc pro utilitate sylvarum ordinarentur, & super eo statuerentur, hoc fieret: extunc Judex & Cives prædictæ civitatis Nurembergensis possunt & debebunt eosdem transgressores & inobedientes corrigere, in rebus & personis, prout ipsis videbitur prædictos deliquisse.

7. Castrum etiam *Brun* nuncupatum, & in dictis sylvis situm, & quod ad nos & Imperium spectat & pertinet, prædictis civibus Nurembergensibus committimus omni eo modo & intentione, & cum omnibus juribus, sicut nos castrum nostrum & turrim supra Nuremberg situm ipsis duximos committendum, ut sit ipsis civibus cum eisdem parendum & intendendum, prout in literis, quas eis super hoc dedimus, continetur expressum.

8. Et sicut antedictis civibus nostris Nurembergensibus supradicta jura, statuta, & constitutiones, priùs tanquam Romanorum Rex, & sub sigillo nostro Regali scriptis nostris concessimus & confirmavimus: sic auctoritate Imperiali & ex certa nostra scientia ipsis eadem jura & statuta innovamus & confirmamus, præsentium, sub nostræ Imperialis Majestatis sigillo, testimonio literarum. Datum Romæ, anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto, in sancto die Paschæ, sicut in Imperatorem fuimus coronati, Regnorum nostrorum anno nono, Imperii verò primo.

9. Nos itaq; considerantes gravia & irrecuperabilia damna, quæ nobis & sacro Imperio ac prædictæ civitati Nurembergensi, ex prædictorum nemorum devastatione provenerunt, ac quotidie & incessanter proveniunt & emergunt: volentesq; pro ipsorũ reformatione, melioratione & augmento oportuna adhibere remedia, prædictorumq; civiũ Nurembergensium justis & rationabilibus, ut ipsorum privilegia illibata remaneant, & in omnibus eorũ articulis contentis in eisdẽ inconcussè inviolabiliterq; eis observentur, gratiosiùs annuentes, matura deliberatione Principum & Procerum, aliorumq; nostrorum fidelium præhabita, de Imperialis mansuetudinis nostræ magnificentia suprascriptas literas & privilegia, ac omnia & singula in eisdem contenta in omnibus eorum clausulis, punctis & articulis, prout de verbo ad verbum tenor ipsarum præsentibus inseritur & exprimitur, & de plenitudine Imperatoriæ Majestatis, ac de certa nostra scientia, virtute præsentium approbamus, innovamus, ratificamus, & præsentibus confirmamus: volentes ac decernentes expressè, ut prædictæ literæ, & omnia contenta in iisdem, perpetuis temporibus inviolabilis roboris & efficaciæ obtinere debeant firmitatem, quodq; ab omnibus inconvulsè & inviolabiliter debeant observari; adjicientes expressè, ut si Magistri forestæ, Forestarii aut Mellicidæ, *Zeidlarii* vulgariter nuncupati, aliiq; Officiales & Custodes nemorũ, contra prædictã nostrã confirmationem quicquam facerent & attentarent, prædictisq; civibus eorum literas & contenta in

eisdem

eisdem transgrederentur, vel non observarent, quod extunc ipsi & omnes transgressores ab omnibus eorum officiis & utilitatibus, quæ & quas in dictis nemoribus habuerunt, cadant & sint perpetuò destituti.

10. Volumus insuper, & sub gratiæ nostræ obtentu districtè mandamus, ut quicquid de prædictis sylvis desertis & devastatis, quæ vulgariter *furrent* nuncupantur, supradicti Magistri forestæ, & Forestarii vel Mellicidæ, aut alii Officiales prædictorum nemorum, ultra numerum ducentorum jugerum, quæ *morgen* vulgariter dicuntur, tenentaut occupant; quod illud, & tota excrescentia illa nobis & Imperio ac dictæ Civitati pro reformatione ipsorum nemorum absque contradictione qualibet, liberè jacere dimittant, & ulteriùs de eadem residua excrescentia ultra prædictum numerum se minimè intromittant. Volumus namque ac nostræ intentionis existit, ut prædicta excrescentia devastatorum nemorum, quæ *furrent* dicuntur, ad usus dictorum nemorum redeant & applicentur, successiuis temporibus in nemora crescant & redigantur.

11. Quicquid insuper præfati Magistri forestæ, Forestarii aut Mellicidæ, aut alii Officiales, de jam dictis ducentis jugeribus, aut aliis agris, pascuis, pratis, vel juribus, antiquitùs ad prædicta nemora spectantibus, vendiderunt, aut in hereditatem converterunt, vel quovis alio modo à nemore ipso & proprietate ipsius alienarunt illud totum taliter venditum, vel in hereditatem conversum, vel quomodolibet alienatum, absque dilatione ulteriori qualibet, ad Imperium & ad proprietatem & usum dictorum nemorum liberè reducere & recuperare debebunt & tenentur. Quod si non facerent, extunc præfati cives nostri Nurembergenses, & vice auctoritate nostra & Imperii, de hujusmodi jugeribus & juribus venditis vel alienatis, aut in agros seu hereditatem conversis, se liberè intromittant, & ad proprietatem & usum nemorum ipsorum illicò reducere tenebuntur.

12. Volumus insuper & decernimus districtè, gratiæ nostræ sub obtentu præcipientes, ut sæpe nominati Magistri forestæ, Forestarii, Mellicidæ, vel alii Officiales prædictorum nemorum, officia aut jura ipsorum, quæ nobis & Imperio in prædictis sylvis & nemoribus habent & habere noscuntur, nulli omninò hominum vel personæ, ejuscunque status, dignitatis, conditionis, seu præeminentiæ existat, vel quocunque nomine nuncupatur, vendere, impignorare, obligare, permutare, vel donare aliqua ratione debeant aut præsumant. Et quicunque eorum contra hoc quovismodo faceret vel attemptaret, vel per quemcunque modum attemptare præsumeret: ille ab omnibus officiis & juribus, quæ in dictis nemoribus habebat, vel habere poterat, cadat & eisdem privatus sit & perpetuò destitutus: præfatique cives nostri Nurembergenses extunc de hujusmodi juribus & officiis, tanquam ad nos & Imperium devolutis, auctoritate nostra & Imperii se intromittere tenebuntur.

13. Nulli igitur omninò hominum liceat contra præsentis nostræ confirmationis & innovationis gratiam & indultum, ac omnia suprascripta & eorum quodlibet facere vel venire, vel ausu temerario quomodolibet attemptare. Si quis verò contra præmissa, vel aliquod præmissorum fecerit vel attemptare præsumpserit, gravem indignationis nostræ aculeum, & ultra pœnas superiùs specificè expressas, pœnas alias gravissimas ad arbitrium proprium infligendas se noverit inevitabiliter incursurum.

Signum Serenissimi Principis & Domini, Domini CAROLI Quarti, Romanorum Imperatoris invictissimi, & gloriosissimi Boëmiæ Regis.

Testes hujus rei sunt;

Venerabiles { Johannes Olomucensis, Johannes Argentinensis, Theodoricus Mindensis, Gerhardus Spirensis, & Albertus Svverinensis. } Ecclesiarum Episcopi.

Et Henricus Abbas Fuldensis, Serenissimæ Annæ Romanorum Imperatricis Archicancellarius.

Illustres { Bolko Svvidnicensis, & Przymilaus Teschinensis } Duces

Spectabiles { Burchardus Burggravius Magdeburgensis, Magister Curiæ, Comes de Retz.

Ac Nobiles { Czenko de Lyppa, supremus Marescallus, & Camerarius Regni Boëmiæ, Sdenko de Sternberg, Judex Curiæ, Busko de Wilhartitz, & Hasko de Svveretiz } Magistri Cameræ.

Et alii quàm plures, nostri & sacri Imperii Principes, Nobiles & fideles, præsentium sub Bulla aurea typario Imperialis Majestatis nostræ impressa testimonio literarum. Datum Pragæ, anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo, Indictione undecima, sexto Calend. Novembris: Regnorum nostrorum anno decimo tertio, Imperii verò quarto.

Ego Johannes Dei gratia Luthomuschlensis Episcopus, sacræ Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Reve-

ac Reverendi in Christo Domini, Gerlaci Moguntini Archiepiscopi, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarii, recognovi.

Caroli IV. Imper. Aug. Formula

An. Chr. 1363.

De juribus ac privilegiis Principum Imperii.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen. CAROLUS IV. divina favente clementia Romanorum Imperator Semper-Augustus, & Boëmiæ Rex ad perpetuam rei memoriam. Quamvis rationabili fide dignorum testimonio dudum informata sit nostra Serenitas, qualiter Spectabiles Nurmbergenses Burggravii ab antiquo tempore nobilitate sua Illustribus Principibus parificati sint & fuerint, & adhuc in omnibus & singulis nobilitate Principum potiantur; quia tamen nonnulli prædecessores eorum, hujusmodi libertates & honores in aliqua parte sic neglexisse noscuntur, & eas prosequuti non sint tali diligentia, quòd in hominum communi permanerent notitia, sicut dignitas & honor officii Burggraviatus hujusmodi meritò requirebat. Quapropter attendentes, quòd Burggraviatus Nurmbergensis, sacri Imperii nobile membrum existit, ad hoc intentio nostra ratione suadente dirigitur, quòd iidem Burggravii, hæredes & successores eorum, penes hujusmodi honores gratias & dignitates adjutorio Imperialis clementiæ ritè permaneant in futurum. Et ob hoc animo deliberato Principum, Comitum, Baronum & Procerum sacri Imperii accedente consilio, de certa scientia, & de Imperialis potestatis plenitudine sententiamus, declaramus & dicimus;

2. Quòd Spectabilis Fridericus Burggravius Nurmbergensis, hæredes & successores sui Burggravii Nurmbergenses in perpetuum Illustrium Principum sacri Romani Imperii juribus, dignitatibus, libertatibus & honoribus gaudere & potiri debeant, in Judiciibus & in omnibus aliis causis & negotiis, quæcunque sint, aut quibus valeant specialibus nominibus appellari.

3. Et nominetim quòd potestatem habeant cum Imperii sacri Principibus adinvenire, diffinire & dare juris sententias super omnibus causis & negotiis, sive corpus, res conspiciant vel honores: & hoc in Imperiali Curia vel alibi, ubicunque continget Principes præsidere judiciis, vel loco Scabinorum.

4. Quodque ipsi illustrium Principum jure potiantur & gaudeant, si ad actus duelli appellati vel provocati fuerint, seu ipsimet alios ad actus consimiles duellariter provocarent, qui Illustrium Principum dignitate vel honore quomodolibet potirentur.

5. Sententiamus, declaramus & dicimus etiam, quòd præfatorum & successorum suorum homines in perpetuum, puta Milites, Clientes, Judices, cives & rustici, quilibet in suo statu, omnibus juribus, gratiis & prærogativis frui & potiri debeant, in rebus, honore, bonis, & omnibus aliis causis & negotiis suis, quibus homines aliorum Illustrium Principum Imperii potiuntur, & gaudeant, quemadmodum ipsi Principes & homines eorum, hujusmodi libertates usque ad hæc tempora continuasse noscuntur, antiqua consuetudine vel de jure.

6. Sententiamus, declaramus & dicimus etiam, quod antedictorum Burggraviorum Nurmbergensium, hæredum & successorum suorum homines in perpetuum, videlicet Milites, Clientes, Judices, cives, rustici & omnes servitores ac subsides eorum, & omnia bona & homines ipsorum, coram nullo alio judicio, nisi coram ipsis Burggraviis Nurmbergensibus, & eorum Judicibus, citari possint aut valeant; neque obligati sint alibi comparere aut respondere cuiquam de objectis. Si verò adversus præsens nostræ declarationis Edictum, ad aliqua aliene judicia citarentur, extunc decernimus ipsam citationem, sententias & omnia inde sequentia, carere viribus & nullius esse roboris aut momenti.

7. Nolentes etiam ex hoc dictis Burggraviis, hæredibus & successoribus eorum in perpetuum, necnon hominibus ipsorum conjunctim vel divisim, aliquod præjudicium generari, nisi forsitan actores coram antedictis ipsorum judiciis notoriè justiciam consequi non valerent; tunc & in eo casu licebit ipsis actoribus ad Imperialem provocare Curiam, & ibi querela deposita recipere quod est juris.

8. Considerantes etiam & in nostræ mentis acie solicitè revolventes, grata, fidelia & dudum continuata servitia, quæ nobis & sacro Imperio præfati Burggravii Nurmbergenses, progenitores & prædecessores eorum hactenus fecisse noscuntur, & facere debebunt & poterunt præstantiùs in futurum, ipsis, hæredibus & successoribus eorum in perpetuum de speciali gratia, ac de certa nostræ scientia concessimus, contulimus, concedimus & conferimus in verum ac perpetuum feudum, omnes auri, argenti, cupri, ferri, plumbi, stanni, ac omnium minerarum montana & fodinas, quæ in ipsorum terris & dominiis inventæ sunt hactenus, seu repertæ fuerunt in futurum, conditione tali, quòd ipsi omnes fructus eosdem, in utilitatem & commodum suum proprium convertere & applicare possint & debeant, juxta suæ beneplacitum voluntatis; quodque ipsi hæredes & successores eorum in perpetuum, eadem montana, mineras & omnia ab eis dependentia, sicut ad nostram Majestatem & sacrum Imperium pertinuisse noscuntur, cum omnibus juribus & utilitatibus, in verum & perpetuum feudum omni tempore habere & possidere debeant, impedimento quolibet procul moto.

9. Siquenos vel prædecessores nostri Divi Romanorum Imperatores vel Reges, aliquibus fortè Prin-

Principibus, Comitibus, Baronibus liberis, Ministerialibus, Militibus, Clientibus, Civitatibus, Oppidis, Monasteriis, seu quibuslibet aliis, aliquas tales gratias, jura, & libertates dedissemus hactenus, seu daremus in posterum, quibus antedicti Burggravii Nurnbergenses, hæredes & successores eorum, necnon ipsorum dominia, & judicia provincialia in Nurnberg, debilitata forent aut læsa, in aliquo lædi, vel debilitari possent in posterum; decernimus, quòd eadem donatio seu donationes adversus præsentis nostræ declarationis indultum, nullam vim habeant, seu possint habere aliqualiter in futurum.

10. Revocantes donationes hujusmodi de Imperialis potestatis plenitudine, si & in quantum præfatis Burggraviis, hæredibus & successoribus eorum censentur aliquod præjudicium generare: non obstantibus legibus & statutis Imperialibus publicis, communibus, municipalibus seu privatis, necnon usibus, ordinationibus & observantiis quibuscunque, scriptis vel non scriptis; & specialiter ac expressè non obstante lege Imperiali seu statuto, quam vel quod pridem in civitate nostra Metensi, de consilio Principum fecimus, & conscribi atque sigillari mandavimus, videlicet quòd nulli liceat montanorum vel mineræ prorsus habere dominium, nisi duntaxat Principibus Electoribus, sicut ejusdem legis ac statuti conditio pleniùs declaravit: & non obstantibus quibusve consuetudinibus, quibuscunque modis introductæ noscantur; decernentes, quòd hæc omnia & eorum quodlibet, non debeant antedictis Burggraviis, in præfatis ipsorum dominiis, privilegiis, libertatibus, gratiis, & in omnibus, quæ expressata sunt superiùs, aliquem errorem inducere, seu damnum, impedimentum, aut præjudicium generare, supplentes etiam omnem defectum, si quis in præsentibus nostris literis defectu vel obscuritate verborum aut sententiarum aut solennitatis ubmissæ, vel quovis aliu modo repertus fuerit, de Imperialis plenitudine potestatis.

11. Nulli ergo hominum liceat hanc nostræ diffinitionis, declarationis, decreti, inhibitionis & defectuum suppletionis paginam infringere, seu ei quovis ausu temerario contraire, sub pœna mille marcarum auri purissimi, quam ab eo seu eis, qui contrafecerint, toties, quoties contrafactum fuerit, irremissibiliter exigi volumus: & ejus medietatem nostri Imperialis ærarii sive fisci; residuam verò partem injuriam passorum usibus decernimus applicandam. Qua pœna soluta, vel non, semper nostræ intentionis existit, quòd præfatæ libertates, privilegia, litteræ & gratiæ, sub omnibus modis, ac de verbo ad verbum, prout expressantur superiùs, absque impedimento quolibet, in suo robore perseverent.

Signum Serenissimi Principis & Domini, Domini CAROLI IV. Rom. Imp. invictissimi & gloriosiss. Boëmiæ Regis.

Testes hujus rei sunt: Venerabilis Gerlacus Moguntinensis Archiepiscopus, sacri Imperii per Alemaniam Archicancellarius

Illustres { Rupertus senior Comes Palatinus Rheni, sacri Imperii Archidapifer, / Ludowicus Romanus Marchio Brandenburgensis & Lusatiæ, sacri Imperii Archicamerarius } Principes Electores &c.

Sub Bulla aurea typario Imperialis nostræ Majestatis impressa testimonio litterarum. Datum Nurnberg, anno Domini MCCCLXIII. Indictione quintadecima, XVI. Calend. Aprilis; Regnorum nostrorum anno XVII. Imperii verò VIII.

Ego Johannes Dei gratia Luthomuschensis Episcopus, Sacræ Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Reverendi in Christo Patris, Domini Gerlaci Moguntinensis Archiepiscopi, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarii, recognovi.

CAROLUS.

Joannes de Prusnick.

Ad mandatum Imperatoris

Cancellarius.

An. Chr. 1376.

Caroli IV. Imper. August. Bulla

De Jure & Successione Electorum Saxoniæ.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen. CAROLUS Quartus divina favente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam, quamvis sublimitas Cæsareæ dignitatis, in quam conditur urbis Nos suæ pietatis clementia feliciter collocavit, jugiter mentem nostram sollicitet, ut cura pervigili, & laborum studiis accuratis, nostrorum & Imperii sacri fidelium amputemus incommoda, eisque desideratæ pacis amœnitatem salubriter procuremus: ferventiori tamen affectu cor nostrum accenditur penes ea, quæ sacri decus Imperii

perii, & illuſtres ipſius Principes Electores, quadam ſingularitate concernunt; eos præcipuè, quos generis Nobilitas, multiplicia virtutum inſignia, & præclara fidei devotio, laudabilius recommendant.

2. Sane ſicut aliâs à Principibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Proceribus, ac multis aliis noſtris & Imperii ſacri fidelibus, informationem certiſſimam, ac luce teſtimonia clariora accepit Cæſarea Celſitudo, qualiter felicis memoriæ, Illuſtris Albertus, quondam Saxoniæ Dux, avus illuſtris Wenceslai, moderni Ducis Saxoniæ, ſacri Romani Imperii Archimareſchalli, Principis Electoris, nec non Lunæburgenſis Ducis, avunculi noſtri chariſſimi, velut Archimareſchallus ejuſdem Imperii, & verus Princeps Elector, voluntate, conſenſu, & votis aliorum ſuorum Coëlectorum Principum unanimiter accedentibus, claræ memoriæ sereniſſimos quondam Rudolphum, Adolphum, & Albertum, ejuſdem Rudolphi filium, Ducem Auſtriæ, Romanos Reges, prædeceſſores noſtros, quadam conſequentia ordinata, ritè & rationabiliter, juxta debitam Sacri Romani Imperii obſervantiam, in Romanos Reges elegit, ad Imperatoriam Celſitudinem promovendos; & poſt obitum ipſius Alberti, Romanorum Regis, dum aliquandiu nonnullis erroribus Sacrum Imperium fluctuaret, recolendæ memoriæ Rudolphus, quondam Saxoniæ Dux, dicti Ducis Alberti filius, & moderni Wenceslai, Saxoniæ & Lunæburgenſis Ducis, pater, celebris recordationis ſereniſſimum Principem Henricum, avum noſtrum dilectum, cum ſuis Coëlectoribus, in Romanorum Regem dignoſcitur elegiſſe: qui etiam avus noſter poſt electionem, eandem adeptus fuit feliciter Cæſaream dignitatem. Cumque maniſeſtiſſimum exiſtat, & longè, latè per orbem terrarum luculentiſſime divulgatum, nec unquam poſſit in dubium revocari, quomodo etiam dictus Rudolphus quondam Saxoniæ Dux, moderni Wenceslai, Ducis Saxoniæ & Lunæburgenſis, pater, felicibus noſtris temporibus, cum cæteris ſuis Coëlectoribus Sacri Imperii nos in Romanorum Regem elegit ſolenniter; prout etiam poſt eandem Electionem, auſpice Deo, in Romanorum Imperatorem ſumus promoti, ac feliciter coronati; quemadmodum hæc omnia & ſingula, Principum, & fide dignorum multorum ſunt teſtimoniis fidelibus approbata. Ejuſdem Wenceslai, moderni Saxoniæ Ducis, Sacri Imperii Archimareſchalli, & Principis Electoris, nec non Lunæburgenſium Ducis, tam claro, tamque manifeſto, & notorio jure conſiderato; inſpecto nihilominus & diligentius penſato, qualiter idem Wenceslaus modernus, tanquam Dux Saxoniæ, Sacri Imperii Archimareſchallus, & Princeps Elector, cum aliis Principibus & Coëlectoribus ſuis, & ipſi cum eo Sereniſſimum Principem, Dominum Wenceslaum, Regem Bohemiæ primogenitum noſtrum chariſſimum, in Romanorum Regem unanimiter & concorditer, in Eccleſia collegiata Sancti Bartholomæi Francenford. Moguntinen. diœceſeos, nullo penitus reclamante, Spiritus ſancti gratia invocata, hodie elegerunt.

3. Quodque præfati, Albertus avus, & Rudolphus pater, dicti Wenceslai, quondam Saxoniæ Duces, diuturna temporum præſcriptione inconcuſſa habuerunt, & poſſederunt legitimè, prout etiam ipſe Wenceslaus in præſentiarum ad inſtar illorum, ex ſucceſſione paterna & hæreditaria, dignoſcitur juſto titulo poſſidere jus, vocem, dignitatem, & poteſtatem eligendi Rom. Regem in Imperatorem promovendum, ſano tam Eccleſiaſticorum, quam Secularium Principum Sacri Imperii Electorum *a* conſenſu, & conſilio accedente, non improvide, neque per errorem, ſed animo deliberato, aliorum etiam plurimorum Eccleſiaſticorum, & Secularium Principum, Baronum, Nobilium, & Procerum noſtrorum, & Imperii ſacri fidelium, maturo communicato conſilio, cupientes, autore *b* Domino, futuris obviare periculis, & materiam omnium ſuccidere dubiorum, de certa noſtra ſcientia, & plenitudine poteſtatis Cæſareæ, in his ſcriptis pronunciamus, decernimus, ſtatuimus, declaramus, & etiam hoc Imperiali perpetuò valituro ſancimus edicto, quòd jus, vox, dignitas, & poteſtas eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum, eidem Wenceslao, moderno Duci Saxoniæ, tanquam Imperii ſacri Archimareſchallo, ac Principi Electori, hæredibus, & ſucceſſoribus ſuis legitimis, Laicis duntaxat, ab eo deſcendentibus, quoties caſus hujuſmodi electionis emerſerit, in perpetuum debeat competere, ſicut & ritè ſibi tanquam Duci Saxoniæ, ac Imperii ſacri Archimareſchallo, competit manifeſtè, ac ipſe velut Saxoniæ Dux, Sacri Romani Imperii Archimareſchallus, verus & legitimus Princeps Elector, & poſt obitum ejus, hæredes & ſucceſſores ſui legitimi, modo & forma ſubmiſſis, Ducatum, Principatum, & Comitatum Palatinum Saxoniæ, ac Archimareſchalliam Imperii ſacri, cum omnibus & ſingulis eorum terris, dominiis, proprietatibus, *c* vaſallagiis, libertatibus, honoribus, & pertinentiis, in quibuſcunque rebus conſiſtant, & quibuſcunque ſpecialibus poſſent vocabulis deſignari, necnon jus, vocem, dignitatem, & poteſtatem eligendi Romanorum Regem, in Imperatorem promovendum, ſine impedimento quolibet debeat obtinere.

a al. conceſſu.
b al. Deo.
c al. vaſallitiis.

4. Et ne inter hæredes & ſucceſſores ipſius, eo defuncto, ſuper jure hujuſmodi, futuris temporibus dubitationum, quæſtionum, ſeu litium quævis materia oriatur, decernimus, ſtatuimus, & præſenti Imperiali ſancimus edicto, in perpetuum valituro, quòd poſt dicti Wenceslai Saxoniæ moderni, & Lunæburgenſium Ducis obitum, primogenitus ejus filius; & poſt primogeniti obitum, ejuſdem primogeniti ſenior filius ex ordine geniture, & ſic deinceps à ſeniore filio deſcendentes, ex ordine geniture ſemper ſenior: Si vero primogenitus Ducis Wenceslai præfati deceſſerit, maſculini ſexus, Laicus duntaxat, legitimis hæredibus non relictis, extunc ſecundogenitus filius Wenceslai Ducis prædicti, & poſt obitum ejus, ſecundogeniti filius ſenior, Laicus; & ſi ſecundogenitus ſine hæredibus legitimis, maſculini ſexus, Laicis, deceſſerit, tertiogenitus dicti Wenceslai, & ſenior ejus filius Laicus, poſt mortem ipſius; & deinceps per talem modum, directâ lineâ geniture deſcendentes ab eo, Laici duntaxat,

taxat, jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem, promovendum in Imperatorem, & officium Mareschalliæ, cum omnibus & singulis suis dominiis, honoribus, juribus, privilegiis, dignitatibus, & pertinentiis, perpetuis temporibus obtinebunt, per successionem hæreditariam & paternalem, ut præmittitur, ex ordine geniture.

5. Si verò præfatum Wenceslaum, modernum Saxoniæ, & Lunæburgensium Ducem, sine legitimis, masculini sexus hæredibus, Laicis, de lumbis ejus directa linea geniture descendentibus, mori contingeret, extunc Principatus, & Comitatus Palatinus Saxoniæ, nec non Archimareschallia Sacri Imperii, ac jus, vox, dignitas, & potestas eligendi Romanorum Regem, in Imperatorem promovendum, ad illustrem Albertum, filium Ottonis, quondam Ducis Saxoniæ, Ducem Saxoniæ & Lunæburgensium modernum, patruum dicti Wenceslai, Ducis Saxoniæ & Lunæburgensium, & ad legitimos ejus hæredes, masculini sexus, Laicos duntaxat; ita videlicet, quòd post ejusdem Alberti obitum, primogenitus ejus filius, & post primogeniti ejus obitum, ejusdem primogeniti senior filius, ex ordine geniture, & sic deinceps a seniore filio descendentes, ex ordine geniture, semper senior: Si vero primogenitus Ducis Alberti præfati decesserit, masculini sexus, Laicis duntaxat, hæredibus non relictis extunc secundogenitus filius Alberti Ducis prædicti, & post obitum ejus, secundogeniti filius senior, Laicus: Et si secundogenitus sine hæredibus legitimis, masculini sexus, Laicis, decesserit, Tertiogenitus dicti Alberti, & senior ejus filius Laicus, post mortem ipsius, & deinceps per talem modum directa linea geniture, descendentes ab eo, Laici duntaxat, jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem, promovendum in Imperatorem, & officium Archimareschalliæ, cum omnibus & singulis suis dominiis, honoribus, juribus, privilegiis, dignitatibus, & pertinentiis, perpetuis temporibus obtinebunt per successionem hæreditariam & paternalem, ut præmittitur, ex ordine geniture.

6. Quibus omnibus non extantibus, ad proximiorem hæredem, secundum lineam paternalem, duntaxat Laicum, seniorem Ducem Saxoniæ, pro tempore, ac ejus hæredes secundum modum superius expressatum, in perpetuum legitime devolventur.

7. Et talis successio & devolutio, ne in his committantur errores, futuris temporibus, debet; ut præmittitur, in omnibus & singulis præscriptis, sine innovatione, perpetuò observari inviolabiliter; taliter videlicet, quod si aliquem ex eis, modo præmisso, ab hac luce migrare contingeret, qui masculini sexus hæredes legitimos, Laicos, post se relinqueret, debitæ patientes defectum ætatis, extunc senior frater, nepos, aut consanguineus proximior, in linea geniture, si *a* frater non extiterit, ejusdem defuncti, Laicus duntaxat, dicti pupilli & juvenis, ad quem præscripta devolventur, de jure tutor esse debeat, & curator, tàm diu, donec debitam pertingat ætatem. Cui etiam juveni, quam cito ætatem debitam pertingenti, vocem, jus, dignitatem, & potestatem, prædictæ Electionis, ac omnia & singula ab ipsis dependentia, idem Tutor sine difficultate, & renitentia qualibet tenebitur, & debebit protinus assignare. Ætatem autem debitam, in hoc casu, eligendi videlicet Romanorum Regem, in Imperatorem promovendum, decem & octo annorum censeri volumus, & haberi. In principatibus autem, Ducatibus, & dominiis aliis temporalibus gubernandis, ætatem observandam decernimus, prout à Divis Romanis Imperatoribus, & Regibus, nostris prædecessoribus, est sancitum.

a al. Pater.

8. Portò ne super jure, voce, dignitate, & potestate Electionis hujusmodi, nec non Ducatu, Principatu, & officio Archimareschalliæ prædictis, ullo unquam tempore contingat scandala suscitari, vel attentari valeant novitates, de Imperatoriæ plenitudine potestatis, & de certa nostra scientia, omnia & singula præmissa, prout in suis clausulis, membris, articulis, atque punctis superius designantur, authorisamus, approbamus, ratificamus, & tenore præcedentium, de certa nostra scientia confirmamus. Insuper Wenceslao, & Alberto, modernis Ducibus Saxoniæ & Lunæburgensium prædictis, nec non eorum hæredibus, & legitimis Successoribus, quemadmodum priùs donavimus, sic hujusmodi donationem iterum innovantes, damus, concedimus, conferimus, & donamus authoritate Imperiali prædicta, Ducatum & Principatum Lunæburgensem, cujus, authore DEO, possessionem jam obtinent, cum omnibus & singulis eorum terris, civitatibus, castris, oppidis, fortalitiis, dominiis, proprietatibus, *b* vasallagiis, juribus, jurisdictionibus, usibus, utilitatibus, fructibus, reditibus, proventibus, emolumentis, libertatibus, usufructibus, attinentiis, appendiciis, & pertinentiis universis, in quibuscunque consistant, quibusve possint specialibus, & exquisitis vocabulis designari, nihil prorsus excluso, prout Ducatus & Principatus Lunæburgen. prædictus in suis terminis, finibus, limitibus, & graniciis circumferentialiter antiquitùs est distinctus, non obstantibus legibus, juribus communibus, municipalibus, & privatis consuetudinibus, privilegiis, vel statutis quibuslibet, in contrarium editis, & servatis, etiamsi forent talia, de quibus specialis & expressa præcedentibus esset mentio facienda, quibus omnibus & singulis, in quantum præmissis, aut alicui eorum possent quolibet obviare, de dictæ plenitudine Imperatoriæ potestatis penitùs & omnimodò derogamus, supplentes de præfatæ Imperatoriæ plenitudine potestatis omnem defectum, si quis in præmissis, aut eorum aliquo, ex verborum defectu, sententiarum obscuritate, solennitatum omissione, seu alio quovis modo nunc & inantea reperiretur admissus.

b al. vasallitiis.

9. Nulli ergo penitus hominum liceat, hanc nostræ pronuntiationis, decreti, statuti, declarationis, sanctionis, authorisationis, approbationis, ratificationis, & confirmationis paginam infringere,

aut

aut ei ausu temerario quolibet contraire, sub pœna mille marcarum auri purissimi, quas ab eo, qui contrafecerit, toties, quoties fuerit contrafactum, irremissibiliter exigi volumus, & earum medietatem Imperialis nostræ Cameræ fisco, residuam verò partem injuriam passorum usibus applicari.

Signum Serenissimi Principis & Domini, Domini CAROLI QUARTI, Romani Imperatoris, & gloriosissimi Bohemiæ Regis.

Testes hujus rei sunt

Venerabiles { Ludovicus Archiepiscopus Moguntinensis, Sacri Imperii per Germaniam, Fridericus Coloniensis Archiepiscopus, Sacri Imperii per Italiam, Cuno Trevirensis Archiepiscopus, Sacri Imperii, per Galliam & Regnum Arelatense, } Archicancellarii.

Illustres { Rupertus Senior, Comes Palatinus Rheni, Sacri Imperii Archidapifer, Dux Bavariæ, Sigismundus Marchio Brandeburgensis, Sacri Imperii Archicamerarius, } Principes Electores.

Venerabiles { Joannes Archiepiscopus Pragensis, Apostolicæ Sedis Legatus, Theodricus Metensis, & Ecchardus Wormariensis } Ecclesiarum Episcopi.

Spectabiles { Eberhardus de Wirtenbergk, Theodoricus de Catzenelnbogen, & Heinricus de Spunheim, } Comites.

Nobiles { Petrus de Wartenbergk, dictus de Cost, Imperialis Curiæ nostræ Magister. Thimo de Colditz, Cameræ nostræ Magister.

Et alii quàm plures nostri & Imperii Sacri Principes, Nobiles & Fideles. Pronunciatum sub Bulla aurea, tipario nostræ Majestatis impressa, testimonio literarum. Datum Franckenfordæ super Mogano, anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, Indictione quarta decima, quarto Idus Junii; Regnorum nostrorum anno tricesimo, Imperii vero vicesimo secundo. a al. Super Mœnum.

Et nos Ludovicus Dei gratia Moguntinensis Ecclesiæ Archiepiscopus, Sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, recognovimus.

WENCESLAI IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1378.

De primariis precibus.

WENCESLAUS DEI gratia Romanorum Rex semper Augustus & Bohemiæ Rex, Illustri Ruperto seniori Comiti Palatino Rheni, sacri Imperii Archidapifero, Bavariæ Duci, Principi & consanguineo nostro charissimo, gratiam nostram & omne bonum. Etsi ad quoslibet sacri Romani imperii fideles munificentiæ nostræ gratiam libenter extendimus, ad illos tamen præcipuè, in quibus sanguinis identitatem cognoscimus, & fidei puram constantiam invenimus. Igitur nos integram & inviolabilem fidei firmitatem & devotionis affectum, quos ad nostram personam & sacrum Romanum regnum & Imperium habere dinosceris, favorabiliter attendentes, & de speciali celsitudinis nostræ benevolentia concedendum duximus & concedimus per præsentes, quod tu omnes primarias preces ratione nostræ coronationis in Romanum Regem, hodie videlicet die sexta mensis Julii Aquisgrani divina favente clementia solenniter susceptæ, per civitatem & diœcesim Spirensem & Wormatiensem, tam de jure, quam ab antiqua consuetudine divis Romanorum regibus nostris antecessoribus & nobis competentem. porrigere valeas & debeas in singulis tam Kathedralibus quàm Collegiatis & conventualibus Ecclesiis & monasteriis utriusque sex tàm secularium quàm regularium personarum; nec non ad prælatos & alias personas Ecclesiasticas quascunque: etiamsi Pontificali vel alia præfulgeant dignitate, in dictis civitatibus & diœcesibus, sicuti easdem preces per nos porrigere possemus: jus & potestatem porrigendi hujusmodi preces nobis competentes in tuam personam omni modo, forma & jure, quibus melius fieri poterit, plenariè transferendo. Et si divina nobis suffragante gratia ad apicem Imperialis culminis fuerimus sublimati, volumus & tibi favorabiliter concedimus tenore præsentium. quod tu preces primarias, ratione susceptionis Imperialis coronationis nobis competentes, etiam porrigere valeas & debeas, in singulis Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis & Monasteriis, & apud Prælatos & quascunque alias personas Ecclesiasticas, seculares & regulares dictarum civitatum & diœces. omni

modo, forma & jure, ſicut de Primariis precibus ratione regiæ coronationis noſtræ ſuperius eſt expreſſum. Mandantes ſub obtentu noſtræ gratiæ, nec non ſub pœna privationis omnium & ſingulorum privilegiorum, jurium & gratiarum & libertatum, quæ & quas à divis Romanorum Imperatoribus & Regibus prædeceſſoribus noſtris obtinere dinoſcuntur, diſtrictè præcipientes omnibus & ſingulis Epiſcopis, Prælatis, Capitulis, Conventibus & perſonis Eccleſiarum & Monaſteriorum Præfatorum, & aliis quibuſcunque prædictarum civitatum & diœceſ. ad quos canonicarum & præbendarum dignitatum, perſonarum & officiorum ſeu beneficiorum collatio, præſentatio ſeu receptio pertinet, & quorum ratione dictarum primariarum precium intererit, vel intereſſe poterit quomodolibet in futurum, quatenus dictas primarias preces per te ipſis porrigendas cum promptitudine admittant, ſicut tenentur, ac ſi per nos eis forent exhibitæ ſeu porrectæ. Dantes & concedentes tibi præſentibus plenariam poteſtatem, ut rebelles tibi in præmiſſis, ſi qui ſunt vel erunt, ad admittendum & exaudiendum dictas preces, auctoritate regali & etiam Imperiali compellere & cohercere per te & alios valeas quemadmodum nos facere poſſemus, & prout Romanorum Imperatores & Reges in talibus caſibus cohercere & compellere poterant & etiam conſueverunt. Nec preces hujuſmodi in dictis Eccleſiis & diœceſibus in præjudicium dictæ conceſſionis per nos tibi factæ pro aliquo porrigemus: Et ſi propter importunitatem petentium vel alio quovis modo per nos ſecus factum fuerit, noſtras preces primarias pro aliquo noſtris literis porrigendo, volumus quod tales litteræ tanquam per ſubreptionem obtentæ invalidæ ſint, nec aliquam obtineant roboris firmitatem: præſentium ſub regiæ Majeſtatis noſtræ ſigilli teſtimonio litterarum. Datum Aquiſgrani Anno Domini M. CCC. LXXVI. in octava beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum, regnorum noſtrorum Anno Bohemiæ XIII. Romani verò Primo.

CONFIRMATIO FRIDERICI ET CAROLINÆ CONSTITUTIONIS IN FAVOREM ECCLESIASTICÆ LIBERTATIS PER BONIFACIUM IX. PAPAM FACTA.

Anno Chriſti 1391.

BONIFACIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis beatæ Mariæ Erffordienſi, & ſancti Martini Hingelſtadenſi, Maguntinenſi diœceſi, ac beatæ Mariæ ad Gradus Maguntinenſis Eccleſiarum Decanis, ſalutem, &c. Juſtis & honeſtis ſupplicum votis libenter annuimus, illaque proſequimur favoribus opportunis.

Dudum ſiquidem felicis recordationis Honorius Papa Tertius, prædeceſſor noſter, attentè conſiderans. Quod claræ memoriæ Fridericus Imperator Romanorum, ſemper Auguſtus, ad laudem, Romanæ Eccleſiæ, & ſacri decus Imperii, cupiens, ut expurgatis quorundam erroribus, iniquis ſtatutis penitus deſtitutis, de cætero Eccleſia & Eccleſiaſticæ perſonæ plena vigeant quiete, & ſecura libertate gauderent.

Ac pie & juſte attendens, quod quorundam perverſorum iniquitas adeò abundaret, ut non dubitarent contra Eccleſiaſticam diſciplinam & ſacros Canones ſtatuta ſua confingere adverſus Eccleſiaſticas perſonas & Eccleſiaſticam libertatem edita, tali lege hujuſmudi ſtatuta iniqua irritaverat & præceperat irrita nunciari.

Et omnia ſtatuta & conſuetudines, quæ civitates & loca, poteſtates vel conſules aut quæcunque aliæ perſonæ, contra libertatem Eccleſiæ vel perſonas Eccleſiaſticas hujuſmodi edere, aut obſervare attemptarent. Contra Canonicas vel Imperiales ſanctiones de ipſorum capitularibus, infra duos menſes poſt ipſius legis publicationem penitus aboleri facerent, & ſi de cætero talia attemptarent, illa ipſo jure decrevit eſſe nulla, & eos ſua juriſdictione privatos.

Nec non locum, ubi talia deinceps præſumpta fuiſſent, Banno mille marcarum auri Fiſco Imperiali præceperat ſubjacere.

Poteſtates verò, conſules ſtatutarii & ſcriptores ſtatutorum prædictorum. Nec non conſiliarii locorum ipſorum, qui ſecundum ſtatuta & conſuetudines memoratas judicarent. Extunc eſſent ipſo jure infames, quorum ſententias & actus legitimos ſtatuerint aliqualiter non tenere.

Quodque ſi per annum præfatarum conſtitutionum inventi forent contemptores, bona eorum per totum ſuum Imperium mandavit impune ab omnibus occupari. Salvis nihilominus aliis pœnis. Contra tales, in eiſdem generalibus conciliis promulgatis.

Et inſuper voluit idem tunc Imperator, quod nulla communitas, vel perſona publica, vel privata collectas ſeu exactiones angarias vel perangarias Eccleſiis vel aliis piis locis aut Eccleſiaſticis perſonis hujuſmodi imponere, ſeu invadere Eccleſiaſtica bona præſumeret.

Quod ſi ſecus faceret & requiſita ab Eccleſia vel Imperio hujuſmodi emendare contemneret, triplum refunderet. Et nihilominus Banno Imperiali ſubjaceret, quod ſine ſatisfactione debita nullatenus remitteretur.

Statu-

Statuerat insuper quod quæcunque communitas vel persona per annum in Excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ violatam persisteret ipso jure, similiter dictu Banno Imperiali subjaceret, à quo nullatenus extraberetur nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

Et insuper ordinaverat, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili, ad judicium seculare trahere præsumat, contra easdem canonicas sanctiones & constitutiones Imperiales, quod si secus faceret, actor à suo jure caderet, & judicatum non teneret, & judex foret extunc judicandi auctoritate privatus.

Quodque judices temporales, qui clericis & personis Ecclesiasticis justitiam denegare præsumerent, tertio requisiti suam jurisdictionem amitterent, prout in dicta Imperiali constitutione plenius continetur.

Dictus inquam prædecessor constitutionem ipsam, etiam de consilio fratrum ipsorum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, qui tunc erant, authoritate Apostolica approbans & confirmans, ipsam mandavit inviolabiliter observari, nec non statutarios & scriptores, ac violatores prædictos excommunicatos eadem autoritate nunciari.

Et deinde ad audientiam divæ memoriæ Karoli Quarti, etiam Romani Imperatoris semper Augusti deducto, quod nonnullæ seculares personæ in potestate & officiis publicis constitutæ, videlicet Duces, Marchiones, Comites, Barones, & alii domini temporales, necnon consules Civitatum, villarum & oppidorum, & locorum rectores in diversis provinciis ejusdem Imperii constituti, Dei timore postposito, statuta singularia & iniquas ordinationes motu proprio & de facto contra ipsas personas Ecclesiasticas & Ecclesiarum libertates, ac eorum privilegia condiderant, illisque de facto, & publice utebantur, contra canonicas & legitimas sanctiones.

Utpote, quod nulla bona temporalia in potestatem Ecclesiasticam transferrentur.

Et ne clerici in sacris ordinibus constituti ad agendum & testificandum in civilibus, & maximè in piis causis aliquatenus admitterentur.

Quodque excommunicati laici & publicè denunciati in Civili foro minimè repellerentur.

Et insuper prædicti Domini temporales, consules, & rectores per secularem potestatem res & bona clericorum occuparent, arrestarent, & oblationes Christi fidelium minuerent, atque restringerent.

Exactiones & tallitas indebitas de bonis & reditibus Ecclesiarum exigerent & extorquerent, possessiones Ecclesiarum & personarum earundem devastarent incendiis & rapinis.

Contractus inter clericos & laicos factus legitime ad libros civitatum, villarum & locorum prædictorum inscribere & sigillare recusarent.

Donataque & legata ad fabricas & Ecclesiarum structuras contra prælatorum voluntatem & aliorum quorum intererat, contra justitiam tenere & usurpare præsumarent in fraudem & odium clericorum.

De bonis etiam & rebus eorundem clericorum, quæ non causa negotiationum, sed propriis eorundem usibus per eorum terras ducebant, sed duci faciebant Theloneum exigere & recipere non verebantur.

Et confugientes ad Ecclesias & earum Cæmiteria inde extrahere, contra Canonicas & Imperiales sanctiones hujusmodi præsumpserant & præsumebant, idem Karolus tanquam Imperator Christianissimusque Princeps volens in præmissis providere remedio salutari etiam de Principum, Ducum, Comitum, Baronum, fideliumque aliorum Sacri Imperii consilio & auctoritate Imperiali quæcunque statuta & consuetudines prædictas tanquam per Canonicas, & civiles sanctiones expressè reprobata cassavit, irritavit, & annullavit, ac cassa, & irrita nulliusque esse roboris penitus voluit vel momenti.

Præcipiens sub indignatione Imperialis Banni, universis & singulis principibus, ac Dominis temporalibus, consulibus, potestatibus, & aliis in officiis publicis constitutis, quatenus extunc ipsorum statuta & ordinationes, quæ in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis edita fuerant, omnino revocarent, & de luce tollerent, quodque secundum ea non judicarent amplius, nec sententias dictarent, eisdem in judicio aut extra judicium quomodolibet pro se & contra Ecclesiasticam libertatem potirentur.

Pronunciavit insuper, & eadem Imperiali decrevit auctoritate, quod quicunque laicus, cujuscunque status vel conditionis existeret, ausu sacrilego & propriæ temeritatis audacia sacerdotem vel clericum secularem vel religiosum diffidaret, proscriberet, captivaret, spoliaret, occideret, mutilaret, aut in carcere detineret, aut hujusmodi maleficia perpetrantes scienter acceptaret, vel favorem illis præstaret præter pœnas à sacris Canonibus & legalibus sanctionibus eis inflictas, eo ipso redderetur infamis, ac omni honore privatus. Nec ad placita vel consilia nobilium admitteretur quovis modo. Hortans insuper & requirens in Domino prælatos, in illis partibus constitutos, ut legem Imperialem hujusmodi per eorum Ecclesias & synodos publicarent, ne transgressores hujusmodi per simulatam ignoransiam suas valerent malitias excusare, prout in edita tali lege prædicta plenius continetur.

Cum autem sunt exhibita nobis nuper pro parte dilectorum filiorum Præpositi, Decani & Capituli, ac clericorum perpetuorum beneficiorum in Ecclesia sancti Petri Figlariensis Moguntioensis diocesis, & Prælatorum tam secularium quàm regularium, ac Cleri, consistentium infra limites Præpositura ejusdem Ecclesiæ, petitio continebat, adeò quorundam laicorum, & dominorum temporalium in oppido Figlariensi dictæ diocesis infra eosdem limites ac etiam Figlariensi locis circumvicinis malitia inoleverit, quod hujusmodi Imperiales sanctiones transgredi non verentur, & Ecclesiasticas libertates violare præsumuntur pro parte Præpositi, Decani, Capituli, Prælatorum & Cleri prædicto-

 rum

rum nobis fuit humilitet ſupplicatum, ut eis prævidere ſuper præmiſſis de opportuno remedio dignaremur.

Nos igitur veſtigiis pcæſati prædeceſſoris noſtri inhærentes, hujuſmodi ſupplicationibus Inclinati diſcretioni noſtræ per Apoſtolica ſcripta maudamus, quatenus vos vel duo vel unus veſtrúm per vos vel alium ſeu alios conſtitutiones prædictas in dicto oppido & in aliis locis citeumvicinis auctoritate noſtra faciatis inviolabiliter obſervati; transgteſſores verò ac violatores, & contemptores, ac ſacrilegos prædictos, necnon contradictoces quoslibet & rebelles, per cenſuram Eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita compeſcendo, invocato ad hoc, ſi fuerit opus, auxilio Braechii ſecularis, non obſtante ſi aliquibus communiter vel diviſim à ſede Apoſtolica ſit indultum; quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint, per literas Apoſtolicas non faciendo plenam & expreſſam ac de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi mentionem. Datum, &c.

Anno Chriſti 1398.

WENZESLAI IMP. AUG.
RESCRIPTUM
De impedimentis, cur de ſchiſmate inter Bonifacium IX. & Benedictum Papas cognoſcendo & tollendo nondum inſtituta ſit tractatio.

WENCESLAUS Dei gtatia Romauotum Rex Semper-Auguſtus, & Rex Bohemiæ ac Poloniæ, &c. Setenisſimo Principi, Domino * Karulo Regi Fcancotum Illuſtri, conſanguineo cariſſimo, ſalutem & ſraternæ dilectionis mutuum incrementum.

* Ejus nominis VI.

1. Setenisſime Princeps, conſanguineæ cariſſime. Venientibus ad nos proximè honorabilibus Ambaſiaroribus veſtris, iu facto ſanctæ matris Eccleſiæ hucuſque miſetabiliter laniatæ, deliberavimus ad Seteuitatem noſtram, Serenisſimos Priucipes & Dominos, Sigiſmundum Regem Ungariæ, fratrem noſtrum cariſſimum, ac Wladislaum Regem Poloniæ, *a* Macchiones Moraviæ *b* patruos noſtros cariſſimos, ac Duces *c* Poloniæ, noſtro regno Bohemiæ ſubjectos, alioſque noſtros Impetii ſaeri regnique Bohemiæ Priucipes Eccleſiaſticos & Seculares, Prælatos & Nobiles advocare. Verùm dictorum Regum imminens neceſſitas, & occupatio grandis natalium ſedium, eorum adventum ad nos, quamquam nobis invitis, protraxit. Verumtamen cum eiſdem Regibus & Principibus tali ſumus intentione concordes, quòd ulteriori mora poſtpoſita apud nos in civitate uoſtra Ucatislavia, intra feſtum Natalis Domini debebunt finalitcc convenire. Quibus, auſpice Deo, nobiſcum convenieutibus, ipſocumque conſilio, in facto ſanctæ matris Eccleſiæ, & ſignantec ſuper via ceſſionis, ſicut expedit, communicato: Setenitati veſtræ in hujuſmodi facto per Ambaſiatores noſtros ſolennes finale reſponſum volumus deſtinare. Præſertim cùm etiam à Domino noſtro Apoſtolico, Domino * Bonifacio, de intentione & deſiderio veſtro uondum obtinemus reſponſum.

a Jodocum & Procopium, Marchiones Moraviæ.
b Sobieslaum Ducem & Joannem Marchionem Luſatiæ.
c Id eſt, Sileſiæ.
* Ejus nominis IX.

2. Ideoque eandem Setenitatem veſtram ſtudioſiùs exocamus, quatenus veſtræ dilectio Serenitati noſtræ Regiæ non impntet, quòd hucuſque vobis abſque dictorum Regum & Priucipum, quorum in hac parte res agitur, quorumque conſilia vitare non poſſumus, ne videantur eſſe contempti; *d quodque omnes tangit, debet ab omnibus approbari*; & *e quod à pluribus quæritur, faciliùs invenitur*; reſponſum non voluimus exhibere, ſiugularis in eo vobis amoris gaudium oſtenſuri. Si enim à dictis Regibus, quorum hucuſque adventum, confecti tædio, pcæſtolari ſumus, reſponſum & conſilium participaſſemus, dudum dilectioni veſtræ reſponſum debitum dediſſemus. Datum in Burgelins, die ſexta decima menſis Octobris, Anno, &c. M.CCC.XCVIII.

d c. 29. Ext. de Regul. jur. lib. 6.
e Ex B. Gregorii Moral. lib.

Anno Chriſti 1398.

WENZESLAI IMPERATORIS AUGUSTI, ET CAROLI VI. FRANCORUM REGIS
DECRETUM
De extirpatione Schiſmatis inter duos Papas.

Hoc refertur in Maguo Chronico Belgico Monachi Nuſſienſis, pag. 228.

REX WENCESLAUS ad inſtigationem univerſitatis generalis ſui Studui Pragenſis, anno Domini MCCCXCVIII. ex Bohemie ad civitatem Remenſem venit, ubi CAROLUS VI. tunc Ftancorum Rex cum ſuo Germano Ludovico Duce Aurelianenſi, ſuisque & dicti WENZELAI partuis Joanne Bituriensi & Philippo Burgundiæ Ducibus, certo prævio tractatu convenerant ad conſultandum de extirpatione ſchiſmatis tunc inter Benedictum XIII. & Bonifacium tunc vigentis, ubi concluſum fuit inter cætera, ad id conſequendum ſecutiſſimam & breviſſimam eſſe viam, ut uterque de Papatu contendentes juri ſuo cedant ſive renuncient, & per utrumque Collegium novus

Papa

Papa eligatur. Sic igitur WENZELAUS Cæsare consilio Regis & Principum Franciæ prædictorum misit Legatos suos ad Bonifacium prædictum, & simul Avenionem ad Papam Benedictum, Reverendum Patrem Dominum Petrum de Aliaco Episcopum Cameracensem, qui ab eodem Wenzelao regalia receperat, & M. Nicolaum prothonotarium, ut nomine suo peterent, quò juri suo de Papatu cederent.

PRINCIPUM ELECTORUM SACRI ROMANI IMPERII

Anno Christi 1400.

Sententia Exautherationis & Privationis Domini VVentzlai Romanorum Regis, Lata & pronunciata Anno Domini M. CCCC.

IN nomine Domini, Amen. Nos Joannes Dei gratia sanctæ Moguntinensis Ecclesiæ Archiepiscopus, sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, notum facimus universis, præsentibus & futuris.

1. Quam varia, multiplicia & gravia cùm incommoda tùm dissidia multis abhinc annis, in sanctam Ecclesiam invecta sint, etiamnum durantia, atque in dies uberius pullulantia, in sacri Romani Imperii (quod Ecclesiæ Dei & orbi Christiano præsidio esse debebat) gravissimam convulsionem, inminutionem, & dissipationem: id omne ut scribi nequit, sic mala in dies ingruentia, manifestè satis docent atque comprobant. Eamque ob rem sacri Romani Imperii Domini Electores, intervenientibus sacræ Ecclesiæ, Principum, Dynastarum, civitatum, Provinciarum, & subditorum sacri Imperii, prudentem moderatorem expetentium, ardentibus precibus, Illustrissimum Principem Dominum WENCESLAUM Bohemiæ Regem, tum sua tum amicorum opera, literis denique, jampridem persæpè & seriò nobiscum admonuere, eique diligenter ob oculos posuere, privatim ac publicè indecentes ac detestabiles ejus in imperando mores & actiones, nec non ejusmodi Ecclesiæ orbisque Christiani defectus, incommoda atque dissidia, gravissimas item membrorum sacri Imperii avulsiones diminutionesque, contra nominis sui dignitatem damnosè factas, fierique permissas; nempe quòd pacem in Ecclesia non promoverit, quanquam id summa orbis Christiani necessitas, necnon ipsius ceu Advocati & defensoris Ecclesiæ muuus efflagitaret, & ad id faciendum sæpius rogatus, requisitus & admonitus esset: ipso nihilominus Imperium membris aliquot perniciosè mutilante, & mutilum reddi permittente. In quorum numero sunt Mediolanum & Provincia Longobardiæ, quæ juris sacri Romani Imperii fuerant, redeuntibus inde ad Imperium amplissimis emolumentis, in qua ditione Mediolanensis, veluti minister, sacri Imperii partibus fungebatur: eum is, contrà quam ejus sublimitatem & dignitatem decebat, accepta pecunia Mediolani Ducem & Comitem Papiensem creavit. Complures insuper urbes terrasque, tam in Germania quàm Italia, ad Imperium pertinentes, quarum quædam ad idem redierant, alienavit: parum pensi habens, ut eas sacro Imperio retineret.

Interpretes Christiano Urstisio.

2. Prætereà membranas perplures nudas rasasque, suæ tamen Majestatis sigillo munitas, amicis pecunia vendidit, in quibus cùm illis tùm aliis, in quorum manus istiusmodi membranæ venerunt, sub Regio sigillo, quæ scribere vellent licuit. Qua ex re, ob sacri Romani Imperii jurium & emolumentorum, damnosam immunitionem & dissipationem, graves querelæ subortæ sunt.

3. Controversias porro bellaque, quæ (proh dolor) Germaniam, aliasque sacri Imperii terras, misere afflixerunt & pessundederunt, atque etiamnum pessundant, nil unquam curæ habuit. Hinc prædationes, incendia, & latrocinia orta, adeo funestis vel hodie incrementis, ut nulli neque Clerici neque laici neque agricolæ neque mercatores, neque viri neque mulieres, sive terra, sive mari, tuti versentur: templa, cœnobia, & domus sacræ, quas sacrum Imperium manu afferere atque tueri decebat, rapinis & incendiis pateant, & ad interitum redigantur. Eò res abiit, ut quivis contra juris & æqui rationem, alium pro arbitrio tractarit, ac etiamnum tractet, absque ulla sacræ, spretæque diu, Imperialis auctoritatis reformidatione: sic ut & locus conveniendi quempiam, ubi nomine Imperii juris defensio & patrocinium suscipiatur planè ignoretur.

4. Denique, quod horrendum & immane dictu, cùm propria, tum aliorum facinorosorum, quos secum habet, manu reverendos sacrorum Antistites, Sacerdotes, & spirituales personas, alios item plures honestæ notæ homines, contra juris normam, secus quam Romanorum Regem decebat neci dedit, aquis submersit, igne cremavit, miserabiliter ac truculenter peremit.

5. Quæ quidem memorata, aliaque multa gravia facinora atque damna adeò divulgata sunt & palam nota, ut excusari vel celari nullatenus queant. Nos igitur, ut præscripsimus, sæpius eum perquàm studiosè oravimus, admonuimus, & requisivimus, ut indecenti hac vitæ ratione repudiata, id sibi studii & laboris sumeret, quo sacræ Ecclesiæ, opem ejus veluti Romanorum Regis & Advocati sui multoties implorantis, pacem & tranquillitatem; sacro autem Imperio pristinum honorem, terras, ditiones, emolumenta denique sua recuperaret, in subsidium & consolationem orbis Christiani hoc nomine graviter debilitati atque oppressi.

6. Etsi verò prædicto Domino Wenceslao, hos aliosque graviores defectus, ipsum tanquam Romanorum Regem Imperiumque concernentes, clarissime explicuerimus, ac scriptis exhibuerimus:

auditis tamen illins responsis, reiteratisque seriis nostris exhortationibus, communicatio quinetiam sacræ Sedi Romanæ negotio, nunquam adhuc deprehendimus eum, sicut Romanorum Regem decet, mores composuisse, scilicet ad Ecclesiæ pacem, orbi Christiano summè necessariam; facto item Imperio dignitates, terras ac ditiones suas recuperandas, & fructuosè conservandas, id quod per universas Imperii Provincias est notissimum.

7. Quoniam igitur commemoratos pluresque alios defectus, sacram Ecclesiam & Imperium gravi cum damno gemituque tangentes, ob instantes prædictorum preces, maximè verò sacramenti ratione, quo nos, ceu sacri Imperii proximè superiora membra, eidem obstringimur nec reticere nec sustinere diutius potuimus. Idcircò ex officio debito cogitandum annitendumque nobis fuit, ut sacro Imperio, cujus vecordi & negligenti administratione in commoda isthæc irrepserunt, in orbis Christiani præsidium & consolationem, rectiùs & salubriùs provideretur. Et sanè ut ia parendo nobis rem gratam præstitisset, sic eum sufficienter & seriò vocavimus atque citavimus, adeò ut ei significaverimus, nisi loco & die definitis præsto esset, fore ut cùm exhibitarum nobis precum tùm juramenti nostri respectu, ejusmodi consilia capere & inire cogeremur, quibus sacrum Imperium meliùs constitueretur, literis id nostris clarissimè attestantibus. Ea propter loco & tempore præscriptis, unà cum Coelectoribus nostris sufficienter oratis, cæteris item sacri Imperii Principibus & Urbibus, comparuimus de die in diem expectantes, num præfatus Dominus Wenceslaus compariturus esset, morbis prædictis remedium adhibiturus, ac sacri Romani Imperii rebus rectius deinceps consulturus. At is nec comparere, nec quemquam procuratorio nomine ad nos destinare dignatus est, Quare cum tot prægnantium & perniciosorum defectuum causa, eum crebriùs privatim & benignè; inde verò, cùm nil proficeremus, coram Principibus, Optimatibus & Urbibus Imperii, in diversis conventibus non sine magnis gravibusque expensis absque tamen ullo fructu, admonuerimus & redarguerimus; ideò commemorata omnia ad sacram Sedem Romanam detulimus. Cæterùm cùm nec tum cuncta hæc quicquam pensi habuerit, nil aliud inde conjicere potuimus, quàm eum & Ecclesiæ & Christiani orbis, in primis autem sacri Imperii curam deposuisse. Idcirco malum hoc, toti Christianæ Reipub. exitiale, minimè diutius ferendum & tolerandum censentes, animo bene confirmato, post multos variosque tractatus consultationesque, tum inter nos ipsos tùm etiam cum aliis Principibus & Optimatibus sacri Imperii, seriò habitas, pro Ecclesiæ salute, Christiani orbis consolatione, sacri Imperii bonore & utilitate, præfatum Dominum Wenceslaum, tanquam negligentem & destructorem Imperii, eoque indignum, à sacro Romano Imperio, omnique ejus dignitate hoc tempore penitus removendum esse duximus.

8. Nos itaque Joannes Archiepiscopus, nomine prædictorum Dominorum sacri Romani Imperii Coelectorum, nostroque, tum commemoratis tùm pluribus aliis insignibus defectibus caussisque moti, hac nostra sententia, quam præsenti scripto damus atque ferimus, prædictum Dominum Wenceslaum, ceu inutilem, negligentem, dissipatorem, & indignum sacri Romanii Imperii defensorem, eodem Romano Imperio, omnique ejus gradu, dignitate ac ditione ad idem pertinente, privamus & submovemus: cunctis Principibus, Optimatibus, Equitibus, Ingenuis, Urbibus, Provinciis, & subditis sacri Romani Imperii denunciantes, eos ab omni homagio & juramento, personæ Wenceslai nomine Imperii præstito prorsus esse liberos: requirentes atque monentes eos sub jurisjurandi fide, qua sacro Imperio adstricti tenentur, ne prædicto Domino Wenceslao, tanquam Romanorum Regi, deinceps obediant & obsequantur; neque illi jus ullum, obsequium, censum, reditum aut ullam aliam obventionem, quocunque nomine tandem appellanda veniat, ceu Romanorum Regi, peodant, exhibeant, aut exhiberi permittant: sed ejusmodi debita utili & idoneo Romanorum Regi, divino favente numine deinceps sufficiendo, asservent.

9. In quorum omnium fidem & testimonium, nos Joannes Archiepiscopus Moguntinensis, præsens instrumentum, per subscriptos Notarios, hac forma patenti, confici, & majus nostrum sigillum appendi curavimus.

10. Lecta & renunciata fuit sententia præmissa per nos Joannem Archiepiscopum Moguntinensem, nostro & Dominorum Coelectorum nostrorum antememoratorum nomine, sub castro Lonstein ad Rhenum, Treverensis diocesis, Brubachium versus progressi, è publico solio in tribunalis usum erecto, Dominis Coelectoribus nostris ibidem judicio assidentibus, anno Dominicæ incarnationis millesimo quadringentesimo, indictione octava, feria sexta, die vigesima mensis Augusti, paulum ante Nonarum tempus: Pontificatus sanctissimi in Christo patris ac Domini, Domini Bonifacii Noni, divina providentia Papæ, anno undecimo? præsentibus Illustrissimis Principibus ac Dominis,

Joanne, Illustrissimi Principis ac Domini Ruperti Ducis Bavariæ & Comitis Palatini ad Rhenum filio:

Friderico Burggravio Nurimbergensi:

Nobili Philippo, Domino in Nassau & Sarbrucke, }
Emichone de Liningen, }
Joanne de Zigenhaim, } Comitibus.
Cunrado Burggravio, Canonico nostro Moguntinensi }

Bernhardo à Westerburg, }
Joanne à Limburg, } Baronibus:
Reinhardo de Hanowe }

Domino

Domino Nicolao Brovvin sacræ Paginæ,
Joanne à Witenburg, &
Nicolao Burgman, Decretorum } Doctoribus.
Domino Hermanno Præposito S. Gereo-
nis Coloniensis, Legum
Item, strenuo Equite Sigfrido de Lindovve, Vicedomino nostro in Ringaugia,
Joanne Bossen à Waldeck, Burggravio nostro in Beckelnheim:
Et fidelibus, Henrico Rulmanno à Dadenberg,
Gerardo ab Emenberg, Domino in Lantscron,
Friderico de Sachsenbeim,
Kulmanno à Coneren,
Joanne de Dalburg,
Rudolfo de Zeiffikon,

nec non pluribus aliis Dominis, Equitibus, & Ingenuis, spiritualibus & secularibus, magno numero astantibus, ad supraicripta vocatis atque rogatis.

11. Et ego Nicolaus Berchtolt Fridbergensis, Clericus Moguntinensis diœcesis, Pontificia & Imperiali auctoritate Notarius publicus, ac prædicti Clementissimi Domini mei, Domini Joannis Archiepiscopi Moguntinensis, scriba juratus, quoniam tum temporis, cùm judicialis ilhæc, quam præscripsimus, sententia lata & renunciata fuit, unà cum subscriptis publicis tabellionibus, testibusque commemoratis, præsens interfui, eaque omnia fieri vidi atque audivi: ideò jubente atque petente prædicto Moguntinensi, Domino meo Clementissimo, publicum hoc instrumentum bona fide perscriptum, in publicam redegi formam, illudque consueto mei notariatus signo ac nomine, appenso etiam prædicti Moguntinensis, Domini mei Clementissimi, majore sigillo, in fidem & testimonium prædictorum omnium, subsignavi atque munivi.

Nomina Notariorum sunt:

Nicolaus Berchtoldi Fridbergensis.
Joannes Meier junior Gasterveldensis.
Conradus à Leiborn, Clericus Paderbornensis diœcesis.
Henricus Stalberg Rotenbergensis.
Tilmannus à Honberg.
Conradus Coler Zustensis, Coloniensis diœcesis.

RUPERTI IMP. AUG.

Anno Christi 1401.

CONSTITUTIO

De Vicariatu Imperii Germanici in absentia Imperatoris.

RUPERTUS Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, universis nostri & sacri Imperii fidelibus, ad quos præsentes pervenerint, gratiam nostram & omne bonum.

1. Regiam decet Majestatem illis præcipuè exquisitis intendere laboribus, illis etiam jugibus pervigilis mentis vacare considerationibus, per quæ & Sac. Romanorum Imperium nostris præcipuè temporibus optata suscipiat incrementa, res ipsa publica debitis foveatur subsidiis, & divorum nostrorum more prædecessorum Regiæ Majestatis gladius cunctos vibrantibus terreat aciebus persecutores, & per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat, atque resectis vepribus sub sacro militantes Imperio desiderata pace fruantur.

2. Sanè cum disponente Altissimo pro corona Imperialis diadematis suscipienda ad præsens partes Italiæ simus ingressuri, & ut S. Rom. Imperii status, salubris tranquillitas & Respubl. interim in Germania, Gallia & regno Arelatensi, in absentia nostri copiosius atque fructuosius procuretur, de Illustris & Magnifici Principis LUDOVICI Comitis Palatini Rheni & Bavariæ Ducis, filii nostri charissimi, legalitatis & gratæ circumspectionis industria præsumptionem & fiduciam utique habentes Indubiam, præcipuè etiam advertentes à divis Romanis Imperatoribus & Regibus prædecessoribus nostris hactenus extitisse observatum, ac etiam de jure Comitatus Palatinatus Rheni fuisse & esse, quod cum Romanus Imperator vel Rex ultra montes Italiam ingressus fuerit, in ipsius absentia vicariatum Imperii in Germania, Gallia & Regno Arelatensi ad Comitem Palatinum Rheni pertinuisse & pertinere, eundem dilectum filium nostrum Ludovicum, animo deliberato non per errorem aut improvidè, sed sano & maturo Electorum & aliorum Principum, Comitum & Nobilium nostrorum & Imperii sacri fidelium freti consilio & consensu, de certa nostra scientia & Regiâ plenitudine potestatis per S. Rom. Imperii in Germania, Gallia & Regno Arelatensi provincias, principatus, dominia, districtus, civitates, oppida, castra, villas, & eorundem pertinentias, qualitercunque nominatia omnibus, jure, via & modo quibus melius & efficacius possumus & debemus, facimus, constituimus & ordinamus, nostrum & S. Rom. Imperii in Germania, Gallia & Regno Arelatensi vicarium generalem.

3. Dantes ex nunc & tenore præsentium concedentes eidem plenã, liberam & omnimodam auctoritatẽ, temporalem & generalẽ jurisdictionem, & gladii nutu & providentia Altissimi nobis contraditi potestatẽ, merum

merum & mixtum imperium, ac etiam administrationem & jurisdictionem omnimodam, contentiosam & voluntariam, vice & auctoritate atque nomine nostria in præfati S. Imperii provinciis, principatibus, dominiis, districtibus, civitatibus, oppidis, castris, villis & eorundem pertinentiis qualitercunque etiam nominatis, per se vel per alium seu alios exercendi, animadvertendi, exequendi in facinorosos & delinquentes & reos homines, eosque & rebelles quoscunque puniendi, relegandi, deportandi, ultimo supplicio addicendi & deputandi, & alias cohercendi ratione prævia & mediante justitia, prout criminis qualitas exegerit, & delicti ac culpæ rebellium & excessus. Et ut etiam apud & per eum per se ac suum seu suos commissarios, & ad hoc per eum deputandos merum & mixtum Imperium, administratio & jurisdictio hujusmodi contentiosa sive voluntaria in loca & homines, cujuscunque status, præeminentiæ vel conditionis existant, infra terminos & limites supradictos consistentes vel consistentia (salva tamen semper sacrosancta Ecclesiastica libertate) liberè exerceaotur, secundum quod jus seu ratio persuadeot.

4. Concedentes nihilominus eidem & illi seu illis, quibus hoc commiserit, & in ipsum illum vel illos jure plenario transferentes auctoritatem, potestatem & licentiam generalem, ne suis quis militet stipendiis, collectas & datias, consueta onera realia & personalia & mixta, quocumque oomine censeantur, nobis & nostro Imperio debitas seu debita, debendas seu debenda, nec non omnes census, reditus, jura, proventus, emolumenta, oblationes, conductus, telonea & pedagia principatuum & dominiorum, monasteriorum, civitatum, terrarum, territoriorum, districtuum, oppidorum, castrorum, villarum & locorum ad oos ratione Imperii, & ipsum sacrum Romanum Imperium in Germania, Gallia & Regno Arelatensi, de jure consuetudine aut alias pertinentes & pertinentia, exigendi, levandi & recipiendi, & ad usus suos pro defensione sacri Imperii & pro ipso Imperio ac evidenti expensarum necessitate supportandi & applicandi: pœnas & mulctas ratione prævia imponendi, levandi, & ex causis rationabilibus augmentandi, minuendi, remittendi in judicio & extra: Judæos Cameræ nostræ servos acceptandi & defendendi: bona damnatorum, rebellium & reorum justitia exigente confiscandi & publicandi: officiales quoscunque & præsertim nostri Imperialis judicii (sine eorum juris præjudicio, ipsis in suis officiis competentis, & usque ad præsens in eisdem habiti & quæsiti) instituendi & destituendi: nec oon de omnibus criminibus ordinariis & extraordinariis, enormibus, levibus, publicis & privatis cognoscendi, puniendi, & executionem faciendi tam secundum jura municipalia quàm communia seu legis cognitionem: & decisionem hujusmodi committendi, in integrum restituendi, bannum imperiale pronuntiandi, absolutionem concedendi: infamia tam juris quàm facti notatos publicandi, eamque juris infamiam tollendi & super eam dispensandi: de causis principalibus & appellationum ad nos & sacrum Imperium interpositarum seu interponendarum, quibuslibet tanquam noster & Imperii sacri Vicarius generalis cognoscendi, examinandi, & definiendi, & alia, quæ causarum merita requirunt, exercendi & exequendi: ferias & nundinas instituendi, imponendi, collocandi & concedendi: rebelles S. Rom. Imperii persequendi & puniandi, privandi, & exuendi feudis, gratis, libertatibus, immunitatibus, indultis, juribus quibuscunque temporalibus: infames & inhabiles reddendi, pronuntiandi, declarandi: atque destitutos, privatos vel exutos per se vel alium seu alios, etiam per judicium dictum Stillgericht / aut alia quæcunque judicia damnatos & extra jus (ut moris est) sententialiter constitutos & depositos ad honores, status, officia, jura pristina in integrum liberè restituendi: Decreta, statuta ac provisiones in prædictis omnibus & quolibet faciendi de novo, corrigendi, & in totum tollendi, semel, pluries, & toties quotiens oportunum fuerit & ordo dictaverit rationis.

5. Omnia & singula feuda sacri Imperii vacantia vel cum vacaverint, committendi & conferendi, ac de aliis investigandi & investigandi (exceptis duntaxat feudis insigniis Archiepiscoporum, Ducum & Marchionum, & quæ cum vexillis seu gladiis recepi consueverunt, & de quib. Officialibus Imperialis curiæ de more servitur) & ab illis sic recipientibus feuda, dum & quoties se casus obtulerit, homagii, fidelitatis, obedientiæ & devotionis debita juramenta nostro & sacri Imperii nomine & *vice* postulandi & recipiendi: ad Canonicatus & præbendas ac dignitates, etiamsi curatæ ac *electivæ* & majores post Pontificales in Metropolitanis & Cathedralibus ac principales in Collegiis existant, personatus, Ecclesias parochiales & beneficia & officia Ecclesiastica seu temporalia, dum & quoties vacaverint, personas aptas & idoneas præsentandi, & eas ad ea conferendi: Dotes, dotalicia, sponsaliorum largitates ac donationes propter nuptias admittendi & confirmandi: mente captis, furiosis, & aliis personis, quæ sui juris non existunt, curatores, orphanis, pupillis & viduis tutores & defensores præficiendi, ac tutores & defensores minus legitimè datos confirmandi, devolutiones fiscales quorumcunque dominiorum, prædiorum & agrorum aut hæreditatum, seu etiam rerum mobilium, dummodo jus & ratio illud exegerit, nostri & Imperii nomine exigendi, tenutam & possessionem talium accipiendi.

6. Dantes etiam & Regia concedentes auctoritate & de certa scientia, nostro ac sacri Imperii Romani Vicario generali supradicto potestatem plenissimam, Notarios publicos & tabelliones cum auctoritate & potestate plenariia creandi, faciendi, & de tabellionatus officio instituendi seu investiendi (ut moris est) per pennam & calamarium: recepto ab ipsis prius & eorum quolibet pro nobis ac sacro Imperio debitæ fidelitatis solito juramento: hoc ipsum etiam eadem auctoritate aliis concedendi & committendi, eosque eorum exigentibus demeritis privandi & destituendi: ac etiam naturales manseres, spurios, bastardos, & quolibet de damnato sive illicito coitu procreatos, viventibus seu mortuis eorum parentibus ritè legitimandi: etiamsi forent filii Illustrium Principum, Ducum,

Comitum

Comitum & Baronum, & eos natalibus & omnibus legitimis juribus restituendi, omnemque genituræ maculam & natalium defectum abolendi: ad omnia & singula jura successionum etiam ab intestato cognatorum & agnatorum, honores, dignitates, officia, & ad singulos actus legitimos admittendi & admitti mandandi (sine tamen legitimorum hæredum præjudicio) ac si essent de legitimo matrimonio procreati.

7. Et generaliter omnia & singula liberè faciendi & exercendi, quæ ad verum sacri Imperii Vicarium generalem pertinent: etiamsi qua ex eis jure & consuetudine specialius exegerint mandatum, etiamsi majora fuerint supra & infra expressis, & quæ ad nos & sacrum Imperium faciendi & agendi pertinere dinoscuntur de jure, consuetudine, seu plenitudine Regiæ potestatis: non obstantibus quibuscunque literis datis vel dandis, legibus, constitutionibus, consuetudinibus, statutis & juribus municipalibus & localibus, generalibus & specialibus contrariis, quacunque firmitate roboratis. Quibus omnibus & singulis, in quantum præsentibus obviare seu eis derogare possunt, ac si talia specificè in suis capitulis & punctis de verbo ad verbum hic forent inserta & nominatum expressa, de nostra certa scientia & de plenitudine Regiæ potestatis specialiter derogamus, ac viribus carere decernimus & declaramus.

8. Mandantes nihilominus firmiter & districtè præcipientes universis & singulis Ecclesiasticis & secularibus Principibus, etiamsi Pontificali præfulgeant dignitate, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, ministerialibus, militibus, Clientibus, Vasallis, Civitatibus, Oppidis, & eorum universitatibus, locorum rectoribus & eorum communitatibus, castris, villis, subditis, terrigenis, incolis, habitatoribus, castellanis, custodibus, officialibus, & hominibus quibuscunque, cujuscunque etiam præeminentiæ, dignitatis, status, gradus seu conditionis existant, præsentibus & futuris, quatenus prædictum Ducem Ludovicum filium nostrum carissimum, nostrum & Imperii Vicarium generalem taliter, ut prædicitur, à nobis constitutum, & personam nostram figurantem: benignè & absque difficultate qualibet recipiant, & sibi ac officialibus suis, quos constituet loco sui, omnibus & singulis nostro & Imperii nomine fideliter & effectualiter tanquam nobis in omnibus obediant, pareant & intendant realiter & cum effectu, ut exinde eorum sincera devotio per operum efficaciam elucescat. Sub pœnis per præfatum nostrum & Imperii Vicarium constituendis, infligendis, nec non sub pœnis nostræ indignationis gravissimæ, & mille marcharum auri purissimi: quas ab ipsis, qui secus attentare præsumpserint ausu temerario, totiens quotiens contra factum fuerit, irrevocabiliter per ipsum seu substituendos ab eodem exigi volumus, suisque usibus prout sibi videbitur applicari. Harum sub nostra Regiæ Majestatis sigilli appensione testimonio literarum. Datum Augspurgi tertia feria post Festum Nativitatis Beatæ Mariæ Virginis gloriosæ, Anno Domini M. CCCC. I. Regni verò nostri anno secundo.

Ad mandatum Domini Regis
Johannes Weinheim.

LADISLAI TYRANNI ROMANORUM *RESCRIPTUM*

Anno Christi 1407.

De facto unionis inter schismaticos Papas, ad Dominum Gregorium XII. suæ partis Papam.

BEATISSIME Pater, decet quemplam obedientia filium vel natura, commoti patris monitiones, & dignas increpationes, quæ nequeunt nisi ab effectu & charitatis zelo procedere, patienter & æquo animo tolerare. Nuper siquidem vestræ Beatitudinis literas solita reverentia debitaque devotione recipiens, animadverti nonnihil irati in eis, ac objurgationis & indignationis afferri, quibus hoc responsum humile præsentibus præbeo moderandum, corrigendumque, si meretur, paterna sapientia & virtute.

2. Credo equidem & certus sum, imò certissimus & mihi conscius, Deo teste, me semper sanctam Ecclesiam, & ejus Antistites Apostolicosque Pastores, & ipsam Beatitudinem vestram præcipuè fuisse, ut debui, potuique, & scivi, filiali reverentia veneratum, veneraturumque esse, dum hac mortali vescor vita, ut exinde fruar æterna. Sed ista tam mordaci & intempestiva commemoratione & exprobratione, profectò memores beneficii impensi tam purè, tam liberè, tanto denique sumptu, & (ut Bullæ Apostolicæ verbis utar) profluvio expensis, ad refellendum confutandumque pro mea causa nequeo non moveri, noloque (etsi reminisci & recensere pigeat) conticere: Fateor enim, nec unquam inficiabor, me aliquali matris Ecclesiæ adjutum præsidio, illis primordiis obstitisse, quibus Urbani XI. inhumana severitas res omnes orbis ita commiscuit, & præcipuè Regni hujus in tantum attrivit, ut ingentes adhuc, & utinam non ulteriùs permansuræ reliquiæ illius ruinæ supersint, nec sum aut ero ejus ingratus oblitusque, imò ad instar magni census pecuniam, & maximi exercitus paucos illos pugiles mihi datos computo. Manet, mansitque & manebit mente repositum, quamvis nec illud porrectum gratis fuerit, quod sui non mediocri fœnere & talione mercatus. Sed qui ea tempestate id pauxillum ad tantas opes totque formidabiles copias & terribiles classes, quibus Antipapa abundat largifluè, tam sæpè numero maximo copiarum communis hostis a Andegavensis fultus, & præmunitus, adjumenti ferre potuit, vel vigoris? attamen ad futuri incrementi finem, aliquam principio

a. Ludovici Regis Siciliæ, Ducis Andegavensis.

6. Sed quæso, Sanctissime Pater, compescite hos animi vestri motus, ab aliis forsitan inter nos dissidium procurantibus concitatos, & placidum pii Patris in filium spiritum reassumatis, orans denique eum Propheta; *Domine ne in furore tuo arguas me*, &c. Altissimus Beatitudinem vestram bene dirigat, diutiusque gubernet. Datæ Neapoli, 12. die Octobris, An. Domini M. CCCC. VII.

Ladislai Tyranni Roman.

Mandatum

Anno Christi 1408.

De Unione Schismaticorum Paparum tractanda.

LADISLAUS Romanorum, Hungariæ, Hierusalem, Siciliæ, Apuliæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Remiæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomiriæ, Comaniæ, Bulgariæ Rex, necnon Provinciæ & Fortalquerii ac Pedemontium Comes, Florentinis salutem. Magnifici Domini, amici charissimi, significatum est nobis ab Ambasiatoribus nostris Lucæ morantibus apud Dominum nostrum a Papam, & ab aliis ipsarum fidedignis, quod pro schismate tollendo & unione in sancta Dei Ecclesia reformanda, tam eidem Domino nostro Papæ, quàm alteri parti terras vestras & loca liberè obtulistis. Quamobrem videtur, quod idem Dominus noster ad prædicta perficienda elegerit civitatem Pisarum: de qua quidem electione plurimum contentamur. Nam scimus, & pro certo tenemus, quod si dicta unio in dicta civitate Pisarum, aut alia terra fieret, quod propter antiquam & charam amicitiam, quæ inter nos vosque semper fuit, & erit, agenda & accipienda nostra pro rerum agendarum conclusione taliter disponentur & omninò fient, ac si in terris nostris fieret unio antè dicta; & licet sæpe tentaverimus ab eodem Domino nostro posse certificari, quomodo succedente dicta unione de b statu nostro possemus esse securi, & remanere in secura proprietate dicti c Regni nostri, sicut Domini Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & alii usque ad infimos Clericos, qui possident, debent in eorum dignitatibus, & beneficiis, ut fertur publicè, remanere, nunquam id obtinere potuimus, nec per literas supplicatorias, nec per nostros Oratores ad dictum Dominum nostrum sæpius destinatos, & ob eam causam nostris Ambasiatoribus literis & precibus in nullo proficientibus ad tantam rem, & ne ex neglectu prætermittatur, decrevimus ad quemcunq; locum, ubi unio ipsa fiet, personaliter proficisci, ubi favores à vobis habere credimus nostris præcipuis benevolis & amicis. Cumque parati & expediti sumus, atque in itinere constituti, rogamus Magnificentiam vestram attentè, quatenus nobis intimare placeat, si unio ipsa Pisis, vel alibi in terris vestris fieri debeat, an non, & si ibi eam fieri fortè contingat, hortamur, ut pro nobis & societate nostra victualia & alia necessaria tam ibi, quàm in aliis terris vestris in ipso itinere situatis, mandare placeat præparari ad sufficientiam opportunam, ac ut inveniantur pretio competenti: nec minùs in loco statuto, vel statuendo, aliqua conveniens & decens mansio præparetur, et de omnibus per latorem præsentium, quem ad hoc specialiter transmittimus, nos placeat avisare & reddere certiores, offerentes nos ad quælibet vobis grata. Datum Romæ sub parvo nostro sigillo, die III. Maji, prima Indictione.

a Gregorium XII Benedicti XIII. Antipapam.

b Sc. in dominio Urbis Romæ.

c Romanorum per vim occupati.

Quia similiter venient per mare pro nostra societate nonnullæ galeæ & navigia alia, ideo placeat modo simili amenda competenti pretio victualia facere præparari. Datum, ut supra.

Et quoniam credimus Dominum nostrum cognoscere viam talem unionis, unionem pacificam omnibus Christi fidelibus non perducere, sed pejorem scissuram priore, Nos, prout interest, velut Rex vel saltem ut persona sacra ad tanti boni perfectionem intendimus personaliter interesse, tam etiam pro bono publico, quàm privato, ad quod ultimum non attenderent omnes potiùs, quàm ad primum. Et hoc per vestras literas & nuntios speciales, unum post alium, & alium post unum subitò intimetis, nec pro pecunia omittatis, quin eis satisfaciamus in promptu, ita quod sumus avisati. Nam evisatum non intendimus perdere, nec in verbis quomodolibet detineri. Datum, ut suprà.

Ruperti Imperatoris Augusti

EDICTUM

Anno Christi 1408.

Pro confirmatione Gregorii XII. Papæ, & infirmatione Alexandri V. à Concilio Pisano electi.

FLAMINES Romani à duobus electis in schismate Pontificibus deficiunt, Pisæ conventus agunt, utrique diras inferiasque dicunt, atque dignitatem abrogant, Alexandrum Quintum ovili Romani imponunt. RUPERTUS Cæsar, qui rebus Gregorii XII. favebat, per Edictum denuntiat, irrita hujuscemodi comitia neque libera, Duodecimum verum pastorem decernit esse Christiani gregis, Alexandrum veluti supposititium rejicit.

Anno Christi 1410.

Ruperti Imperatoris Augusti Formula,

Concessa Sedis libera, & Frygraviatus.

RUPERTUS Dei gratia Romanorum Rex semper-Augustus: Notum facimus tenore præsentium universis, quod ed supplicem petitionis instantiam Altgeniti Principis Hermanni Landtgravii Hessiæ, Svvageri nostri dilecti, Henuen Salentiu fidelem nustrum dilectum Frigravium seu Comitem Liberum in sede Fryheholenor vulgeriter nuncupete, sita in domioio Zuschen, constituimus, ipsumque de dicta sede Frygreviatus teuore præsentium investimus, dentes sibi potestatem liberam ibidem de cætero judicandi, & omnia exercendi, quæ ed Fiygraviatus hujusmodi officium spectare noscuntur de consuetudine seu de jure. Quapropter universis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Comitibus, Batooibus, Nobilibus, Ministerialibus, Militibus, Clientibus, Civitatum communitatibus, & signauter Frygraviis seu Comitibus Liberis sub pœne privetionis Frygravietuum officiorum, firmiter inhibemus, ne dictum Hennen in ejusmodi Frygraviatus officio impediant aliqueliter vel molestent, sicut nostram indignetionem Regiam voluerins evitare, præsentium sub Regiæ Majestatis nostræ sigillo testimoniu literarum. Datum Marpurg, Anno Domini M. CCCC. X. die quarta Martii, Regni verò nostri enno decimo,

Ad mandatum Domiui Regie

Johannes Weinheim,

Anno Christi 1413.

Sigismundi Imperatoris Augusti Mandatum,

Ad Regem Franciæ, ut veniat ad Concilium Constantiense, pro tollendo schismate Paparum, & reformanda Ecclesia indictum.

SIGISMUNDUS Dei gretie Romanorum Rex semper Augustus, &c. Serenissimu Principi Cerolu Regi Francorum Illustri, Consanguineo nostro carissimo, & fideli dilecto, &c.

1. Rex pacificus pia miseretione disposuit, ne homo creaturarum dignissime, quem de limo terræ formatum ad imaginem & similitudinem suam fecit, per abusum liberi arbitrii laberetur, & labendo è cognitione sui recederet creetoris, dum pat in perem Imperium non haberet, Præsides suo operi superesse voluit, quorum ducetu vita cujuslibet regeretur, ac ipsorum motibus & præceptis inferiores ceteti obedirent. Sicque statuit duo luminaria super terram, majus videlicet etque minus, ut in ipsis universalis Ecclesiæ consisteret firmamentum, in quibus Pontificalis auctorites & Regalis potentia designantut; une videlicet, quê spiritualie; & altera, quê corporalia tegerentur. Ad subsistentiam igitur machinæ spiritualis, beatum Petrum Apostolorum Principem, & in beato Petro Pontifices successores, summus Pontifex in æternum unigenitus Dei filius JEsus Christus, qui doctrinam humane tribuit generi salutarem, magistros esse voluit & pastores: ed corporelis verò compaginis firmementum, cujus facilis est profecto distinctio, Reges & Principes Rex Regum & Dominus Dominantium idem ipse præesse voluit JEsus Christus, ut illi quidem io executiooe Pontificalis officii spiritualibus vecando uegociis proficerent ed salurem: & hii salubriter in excellentie Regiæ dignitatis corporalia gubernando maliciie hominum obviarent: sicque machina fieret utriusque subjecti stabilior, dum ha-
* 1 Cor 13. beret quodlibet proprium servatorem. Debitum profecto * caritatis, quæ *a non quæ sua sunt quærit*,
a Rom. 16. Philipp. 2. nimirum exposcit, ut uoo solùm is, qui contemplationis specnlam ascendit, sed oportunitate suedente ectionis onera supportans megis necessarius invenietur; quie licet ille sit securior, hic tamen est utilior,
b Luc 10. sibi & aliis commodum effereus & profectum. Licet enim *b* Marie sedentis secus pedes Domini otium, Merthæ ministerio præferetur, & quòd sit status ille tutior, utpote à seculari strepitu segregatus; activa tamen potest utilior judicari esse, quòd sibi prodest & aliis, tribulationes sustinens & pressuras. per
c Roman. 5. quas virtutes suscipiunt incrementum; quoniem, sicut eit Apostolus, *c tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit.* Et plerumque contiogit, quòd virtus in infirmitate perficitur.

2. Sed quia diebus istis novissimis, in quibus super excrescente melitia in immensum refrigescit
d Ovidius l. 3. Amor. caritas, in plerisque proprius appetitus, qui *d nitis semper in vetitum consuevit*, adeò debecchatur in homine, quodam dato quasi libello repudii libertas erbitrii, que boo um malumvè discernitur, exuler extre terminos honestatis, multum oneris multumque sollicitudinis nobis incumbit, ut animarum corporumque periculis ceveatur. Nisi enim melitiis hominum congruis obstaculis obvietur, descensus est prufecto labilis ad excessus, & dum per lubricum iter discriminis abusivè descenditur,

facilis

facilis (proh dolor) relevatio vix habetur. Inter profectò curas varias nostris processibus influentes, sollicitudo cottidiana nos excitat, qualiter generali bono statui totius populi Christiani multifariè multisque modis, nostris temporibus proficere valeamus, ut cùm in die illa novissima, die scilicet districti & tremendi Judicis, discussio venerit, plenam possimus ipsius Dei superfavente elementia de commissis nobis talentis, duplicata Domino importando, reddere rationem. Maximo etenim desiderio jamdudum tenebamur, ut diebus nostris videre possemus unicam Christi sponsam, Catholicam Ecclesiam, feliciter reformatam: posteà verò cùm ad Imperialia gubernacula fuissemus assumpti, id quod erat nobis in desiderio, transivit in præceptum, cùm teneamur sanctam matrem Ecclesiam per Imperiale officium tueri, cujus etiam Canones sanctorum Patrum nos appellant Advocatum & defensorem.

3. Considerantes verumtamen, qualiter & quomodo salubriter id peragere valeamus, cum Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, & Proceribus, aliis quoque prudentibus & peritis nostri & Imperii sacri fidelibus, prout tantæ rei instantia exigebat, accurato & frequenti tractatu præhabito: intereà contigit nos intellexisse, quomodo sanctissimus Dominus noster, Dominus Johannes Papa XXIII. venerabile Concilium * indixisset. Summo itaque studio curavimus, ne quid negligentiæ posset in hoc nobis apud Deum & homines imputari. Et ob hanc rem per litteras & nuncios instituimus apud eundem Dominum nostrum Papam pro edicatione generalis Concilii, loco alibi & tempore congruo deputandis. Qui nostris votis annuens misit ad nos reverendissimos in Christo Patres, Dominos ad titulum sanctæ Cæciliæ Presbyterum & * sanctorum Cosmæ & Damiani Diaconum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Apostolicæ Sedis Legatos, & Nobilem M.., attradita eisdem in prædictis plena potestate. Ipsis verò ad nos pervenientibus, post multa nobiscum habita super his consilia tandem nos cum eisdem pro loco Concilii elegimus civitatem Constantiensem Provinciæ Moguntinensis. Quem locum nos eisdem nominavimus tanquam idoneum, tutum, & communem omnibus nationibus ad Concilium venturis: & in quo, Deo favente, curabimus personaliter interesse, & omni modo posse secundùm nostrum Imperiale officium tueri omnes cujuscumque status ad Concilium venturos in plena libertate: ita quòd omni timore postposito poterunt ad Concilium venire, ibi stare, & recedere pro sua voluntate. Et insuper nos cum prædictis Legatis & nunciis ad initiandum præfatum Concilium assignavimus tempus unius anni, incipiendo die prima mensis Novembris nunc instantis.

* mſ. indixisset.

4. Expedit quippe, ut universi & singuli solicitudine non pigri, fervente spiritu Domino servientes, in * vinea Domini Sabaoth, in qua ex denario diurno & labore convenimus, irrefragabiliter operemus extirpandis vitiorum spinis & peccatorum tribulis, quæ superficiem ejus obumbrasse videntur: necnon plantandis virtutum germinibus, in quibus Dominus delectatur, totis affectibus intendendo illustrare. Illustrem itaque Serenitatem vestram ex Imperiali officio ad tam suave & dulcissimum convivium fraternè vel caritativè invitamus & * * requirimus & hortamur in Domino, ut pro religione Catholica, quam Deo debetis, ad cujus divinæ religionis exaltationem & statum institutum est præmissum Concilium, velitis in præfato Concilio, tempore præscripto, si commodè potestis, per vos; vel si commoditas personalis non patietur, saltem per vestros solempnes Ambasiatores interesse, atque cum effectu disponere & curare, ut Prælati, Doctores, & Magistri, & viri Ecclesiastici, religiosi & seculares, qui sunt in vestro regno & territorio, veniant ad hujusmodi Concilium tempore constituto.

* Matth. 10.

Rex Franciæ vocatur ad Concilium.

5. Ubi dum tantorum Regum, Præsulum, & Principum, quos unitas fidei Orthodoxæ connectit, fuerit honorabili congregatione Concilium ipsum & Comitiva suffultum, ac in ejus nomine, cujus *Spiritus ubi vult spirat*, collecta Ecclesia reparationem, ordinationem, reformationem & stabilitatem sacrosanctæ matris & universalis Ecclesiæ, ac pacem & quietem populi Christiani, sicut casti consilii seminator Altissimus infusionem suæ gratiæ *a* amministrabit..... Illa communi consilio etiam decurando vetustissimi antiqua & antiquata peste diffidii, quo universalis Ecclesiæ unitatem Orientalis seu Græcorum dissensio dampnabiliter secuit, ut in domum Domini individuam sponsæ unicæ, in unitate orthodoxæ *b* collectionis & intemeratæ fidei puritate, (Utinam nostris temporibus cœlitùs infundatur hæc gratia) per providam re integrationem reducatur, & lucis cœlestis illuminatione *c* solidet lumen in revelationem gentium, inveniatur provisio & ejusdem approbatione Concilii roboretur, per cujus salutiferam executionem virtus Altissimi fugatis erroribus, roborata fide, ad tramitem veritatis reductis errantibus, reintegrata ejusdem fidei unitate, extirpatis vitiis, virtutibusq; plantatis, correctis excessibus, moribus reformatis, repressis oppressionibus, libertate solida stabilitate munita, recuperatis deperditis, & ejusdem Ecclesiæ statu prospero recuperato occupata restituat, vastata restauret, & restaurata conservet, viamque aperiat idem ipse qui novit, & facultatem tribuat ipse qui potest; ut sic in præmissis juxta intensum animum nostrum desiderium sibi ministrari salubriter, quod idem verus ejusdem universalis sponsus Ecclesiæ ipsam dilectam suam purgatam maculis, ornatam virtutum monilibus, ac speciosam, unam semper habeat cum unico sponso vero, & formosam, quam in dilecta tabernacula sua virtutum bonus pastor, qui animam suam pro suis posuit ovibus, non habentem maculam neque rugam, in vestitu deaurato circundata varietate introducat ad sui nominis laudem & gloriam, animarum profectum, robur fidei, sanctæ matris & universalis Ecclesiæ exaltationem ac pacem plebis Christianæ, &c.

Joan. 3.

a mſ. prima ministrabit.

b vel collationis.

c fort. solidetur.

Anno Christi 1413.

Confirmatio Friderici & Carolinæ Constitutionis in favorem Ecclesiasticæ libertatis, per Johannem XXIII. Papam facta.

JOHANNES Episcopus servus servorum Dei, Venerabilibus fratribus Olomucensi & Luthomislensi ac Misenensi, Episcopis, salutem, & apostolicam benedictionem. Justis & honestis supplicum votis libenter annuimus, illaque favoribus prosequimur oportunis.

Dudum siquidem Honorius Papa Tertius prædecessor noster attente considerans, quod claræ memoriæ Fredericus secundus Romanorum Imperator semper-Augustus, ad laudem Romanæ Ecclesiæ & sacri decus Imperii, cupiens ut expurgatis quorundam erroribus, & iniquis statutis penitus destructis, de cætero Ecclesiæ & Ecclesiasticæ personæ plena quiete vigerent, & secura libertate gauderent, ac piè & justè attendens, quod quorundam perversorum iniquitates adeo abundaverant, ut non dubitarent, contra Ecclesiasticam disciplinam & sacros Canones statuta confingere, adversus ecclesiasticas personas & Ecclesiasticam libertatem edita tali lege, hujusmodi statuta iniqua irritaverat, & præceperat irrita nunciari, ac omnia statuta & consuetudines, quæ civitates, & loca, potestates vel consules aut quæcunque aliæ personæ, contra libertatem Ecclesiæ vel personas Ecclesiasticas edere vel servare temptarent, contra Canonicas vel Imperiales sanctiones, de ipsorum capitularibus, infra duos menses, post ipsius legis publicationem, penitus aboleri facerent. Et si de cætero similia attemptarent, ipso jure decreverat esse nulla. Et eos sua jurisdictione privandos: nec non locum, ubi deinceps talia præsumpta fuissent banno mille marcarum auri præceperat subjacere. Potestates verò, consules, statutarios & scriptores statutorum prædictorum, necnon Consiliarios locorum ipsorum, & qui secundum statuta, & consuetudines memorata judicarent, extunc essent ipso jure infames, quorum sententias & actus legitimos statuerat aliquatenus non teneri. Quodq; si per annum præfatæ Constitutionis inventi fuissent contemptores, bona eorum, per totum suum Imperium mandavit impone ab omnibus occupati, salvis nihilominus aliis pœnis, contra tales in Concilio generali promulgatis Et insuper voluerat idem Imperator, quod nulla communitas, vel persona publica seu privata collectas sive exactiones, angarias, vel perangarias Ecclesiis vel aliis piis locis aut Ecclesiasticis personis imponerent, aut invadere Ecclesiastica bona præsumerent, quod si secus facerent, triplum refunderent, & nihilominus banno Imperiali subjacerent, quæ absque satisfactione debita nullatenus remitteretur: statuerat insuper, quòd quæcunq; communitas, vel persona per annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ violatam persisteret, ipso jure Imperiali Banno subjaceret, à quo nullatenus extraheretur, nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento. Et insuper ordinaverat, quod nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili trahere ad judicium seculare præsumeret contra canonicas sanctiones & constitutiones imperiales, quòd si secus faceret, actor à jure suo caderet, judicatum non teneret, etiam judex foret extunc judicandi auctoritate privatus. Quodq; judices temporales, qui clericis vel Ecclesiasticis personis justitiam denegare præsumerent, tertio requisiti suam jurisdictionem amitterent, prout in dicta Imperiali constitutione plenius continetur. Dictus inquam prædecessor constitutionem ipsam de consilio etiam fratrum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium apostolica authoritate approbans & confirmans, ipsam mandavit inviolabiliter observari. Nec non statutarios, scriptores & dictatores prædictos, excommunicatos auctoritate apostolica prædicta publicè nunciari.

Et deinde ad audientiam divæ memoriæ Caroli IV. etiam Romani Imperatoris semper-Augusti, deducto quod nonnulli seculares in potestatibus & officiis publicis constituti, videlicet Duces, Comites, Barones & alii domini temporales, necnon consules civitatum, oppidorum, villarum, & locorum Rectores in nonnullis provinciis constituti Dei timore postposito statuta singularia & iniquas ordinationes, motu proprio de facto, contra personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum libertates & earum privilegia condiderant, eisq; de facto & publice insistere præsumpserant, contra Canonicas & legitimas sanctiones, utpote quòd nulla bona temporalia in potestatem Ecclesiasticam transferrentur: Neve Clerici in sacris constituti ad agendum & testificandum in civilibus, & maximè in piis causis aliquatenus admitterentur; quodq; excommunicati laici & publice denunciati in civili foro minime repellerentur. Et insuper cum prædicti domini temporales, Consules & Rectores per secularem potestatem res & bona clericorum occuparent, & arrestarent, ac oblationes Christi fidelium diminuerent & restringerent, exactiones & tallias indebitas de bonis & redditibus Ecclesiarum exigerent & extorquerent, possessiones Ecclesiarum & personarum earundem devastarent incendiis & rapinis: contractus inter clericos & laicos factos legitime, ad libros civitatum, villarum & locorum prædictorum inscribere & sigillare recusarent; donata & legata ad fabricas & Ecclesiarum structuras contra prælatorum voluntatem & aliorum quorumcunque interesset, contra justitiam usurpare præsumerent; & in fraudem & odium clericorum de bonis etiam & rebus clericorum, quæ non causa negotiationis, sed pro eorum usibus propriis per eorum terras ducebant seu duci faciebant, theloneum exigere & recipere non verebantur; & confugientes ad Ecclesias & eorum Cæmiteria inde extrahere, contra sanctiones imperiales præsumebant.

Idem Carolus Imp. tanquam Christianissimus princeps, volens in præmissis providere remedio salutari, etiam de Principum, Ducum, Comitũ, & Baronũ fideliumq; aliorum sacri Imp. consilio & auctoritate im-

tate Imperiali quæcunque statuta & consuetudines prædicta tanquam per Canonicas & civiles sanctiones expresse reprobata, Cassaviæ irritavit, & annullavit, ac cassa & irrita, nulliusque esse roboris penitus voluit vel momenti: Præcipiens sub indignatione Imperialis Banni, universis & singulis principibus & temporalibus dominis, consulibus, potestatibus & aliis in officiis publicis constitutis, quatenus extunc ipsorum statuta & ordinationes, quæ sunt in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis editæ, omnino revocarent, & de luce tollerent, quodque secundum ea non judicarent amplius, nec sententias dictarent, aut eisdem in judicio vel extra judicium, quomodolibet pro se & contra Ecclesiasticam libertatem poterentur. Pronunciavit insuper & eadem Imperiali decravit auctoritate, quod quicunque laicus cujuscunque status vel conditionis existat, ausu sacrilego, & propriæ temeritatis audacia sacerdotem vel Clericum secularem vel religiosum diffidaret, proscriberet, diffamaret, captivaret, spoliaret, occideret, mutilaret, aut in carcere detineret, ac hujusmodi maleficia perpetrantes scienter receptaret vel favorem eis præstaret, præter pœnas à sacris Canonibus & legalibus sanctionibus eis inflictas, eo ipso redderetur infamis & omni honore privatus, nec ad placita vel consilia nobilium admitteretur quovis modo. Hortans insuper & in domino requirens prælatos in illis partibus constitutos, ut legem Imperialem hujusmodi per ipsorum Ecclesias & Synodos publicarent, ne transgressores hujusmodi per simulatam ignorantiam suas valerent malitias excusare, prout in edita tali lege prædicta plenius continetur.

Cum autem sicut exhibita nobis nuper pro parte Venerabilis fratris nostri Episcopi Wratislaviensis & dilectorum filiorum Cleri, Civitatis & diocesis Wratislaviensis, petitio continebat, adeo per versorum quorundam laicorum in Civitate & diocesi Wratislaviensi & aliis locis circumvicinis habitantium malicia inolevit, quod hujusmodi imperiales constitutiones transgredi non verentur, & Ecclesiasticas libertates violare præsumunt, pro parte eorundem Episcopi & Cleri nobis fuit humiliter supplicatum, ut providere eis super præmissis oportuno remedio dignaremur. Nos igitur vestigiis dicti prædecessoris nostri inhærentes, hujusmodi supplicationibus inclinati fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos duo aut unus vestrum per vos vel alium seu alios constitutiones prædictas in præfatis civitate & diocesi Wratislaviensi & aliis locis circumvicinis auctoritate nostra faciatis inviolabiliter observari Nec non statutarios, scriptores & violatores prædictos excommunicatos, publicè nunciari, & ab omnibus aliis arctius evitari. Apostolica auctoritate faciatis transgressores ac violatores, & contemptores ac sacrilegos prædictos, necnon contradictores quoslibet & rebelles per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendo, invocato ad hoc etiam, si opus fuerit, auxilio brachii secularis non obstante, si aliquibus communiter vel divisim à sede apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Romæ apud sanctum Petrum 13. Calendas Martii, pontificatus nostri Anno tertio.

Sigismundi Imperatoris Augusti Edictum.

Anno Christi 1414.

De Salvo Conductu Joannis Hussi.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex, Universis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Ducibus & Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Proceribus, Militaribus, Militibus, Clientibus, Capitaneis, Potestatibus, Gubernatoribus, Præsidibus, Publicanis, Officialibus, quibuscunque Civitatum, Oppidorum, Villarum & locorum Communitatibus, ac Rectoribus eorundem, cæterisque nostris & sacri Imperii subditis & fidelibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, gratiam Regiam & omne bonum.

Venerabiles, Illustres, Nobiles & fideles dilecti: Honorabilem Magistrum Joannem Hus, sacræ Theologiæ Baccalaureum, & Artium Magistrum, præsentium ostensorem, de Regno Bohemiæ ad Concilium generale in civitate Constantiensi celebrandum in proximo, transeuntem, quem etiam in nostram & sacri Imperii protectionem recepimus & tutelam, vobis omnibus & vestrûm cuilibet pleno recommendamus affectu, desiderantes quatenus ipsum cùm ad vos pervenerit, gratè suscipere, favorabiliter tractare, atque in his, quæ ad celeritatem & securitatem itineris ipsius pertinent, tam per terram quàm per aquam, promotivam sibi velitis & debeatis ostendere voluntatem, necnon ipsum cum famulis, equis & aliis rebus suis singulis, per quoscunque passus, portus, pontes, terras, dominia, jurisdictiones, civitates, oppida, castra, villas, & quælibet alia loca vestra, sine ulla solutione tributi, telonii, aut alio quovis solutionis onere, omnique prorsus impedimento remoto, transire, stare, morari & redire liberè permittatis, sibiq; & suis, cùm opus fuerit, de securo & salvo velitis & debeatis providere conductu, ad honorem & reverentiam nostræ Majestatis. Datum Spiræ, anno Domini MCCCCXIV. die Octobr. XVIII. Regnorum nostrorum, Hungariæ, &c. an. XXXIII. Romanorum verò V.

Ad mandatum Domini Regis
Michaël de Pacest, Canonicus
Wratislaviensis.

Anno Christi 1416.

CONSTITUTIONES
Sigismundi, Imperatoris Augusti, Sacra
Directa ad Concilium Constantiense.

Sacrosanctæ Constantiensi Synodo in Spiritu sancto congregatæ.

SUMMA equidem Sapientia rationis suæ lege multiplici, creaturæ à se conditæ jura suaviter disponens, quemadmodum eminens cœlum syderibus ornat, ut vicibus alternatis mundum illustrent, & eorum officiosa diversitas innumero discordet, sed subjectam terrarum latitudinem vernanti rerum * universitate depingat: ita humanos actus & in pacis pulchritudine & justitiæ celebritate providit regulariter, ut alter alteri non injurietur, exemplis de superioribus derivatur ad inferiora. Verùm humani generis inimicus, pacis inpatiens, amator litium, discordiæ seminator, saluti hominum invidens, inter Serenissimos Principes Francorum & Angliæ Reges, fratres nostros carissimos, contentionis materiam (quod dolenter referimus) suscitavit. Quod etiam vestræ notorium est sanctitati, ut molestam admodum & novam etiam sacrosancta mater Ecclesia ex hac experientia dispendiosam sentiret perniciem. Sentit utique, sentit sancta mater Ecclesia tam populi Christiani sibi commissi quàm suam gravem de hujusmodi contentione jacturam. Ex eo namque quàm dirè, quàm graviter materna ejus viscera quatiantur, quòd ipsa tam caros filios, tam inclitos Principes in suo sentiens utero collidentes. Prudenter advertit Christianæ militiæ potentiam in Christi blasphemos, & inimicos nominis Christi, potenter & magnificè, more solito, exercendam, in opprobrium & grande domesticorum fidei detrimentum talibus contentionibus explicati.

* vel unitate.

2. Hæc igitur & alia incommoda dissensionis hujusmodi ex fervore caritatis intrinsecæ, & nos sincero pensantes affectu, vigilamus attentius, attentioneque solita viriliter intendimus, multaque sollicitudine pervigiles laboramus discriminibus tantis occurrere, ipsosque Reges inclitos à discordiarum dispendiis pollletenus præservare, ac glutino solidæ caritatis & concordiæ unire. Quam etiam tractatus, qui super hoc inter ipsos habentur & deducuntur, promittere probabiliter videntur, ut & regnis ipsis & subditis quietis optatæ jocunditas proveniat, perversorum exterminetur malitia, animarum pericula vitentur, Ecclesia sancta in unitate capitis astituti, eorundem Regum præcipuè & ceterorum Catholicorum Principum munita unanimi præsidio & concordi voto, à fluctibus perfecta, ejectaque scissura, largiente altissimo, destructis adversitatibus & erroribus universis respiret, & suorum jurium gaudeat & virium integritate resumpta. Profectò ad id jugiter nostra suspirat intentio: ad id plenis desideriis anxiamur, non proponentes à cœptis desistere, quin circa negotium hujusmodi sub spe illius, qui facit concordiam in sublimibus, qui ventis imperat & mari, & ad ejus nutum stat spiritus procellarum; pacis consilia cogitantes, in quantum ab alto permittitur prosequi, pacis semitas intendimus studiosè. Nimirum id etiam propensiùs desiderat Christianitatis, maximè hiis diebus, miseranda conditio: quam etiam intrinseca plusquàm civilia bella, & inhumaniter effetarum immanitates gentium, & infidelium feritates nationum, affligunt incessanter.

Concilium hortatur ne quid se absente decernat.

3. Quæsumus igitur, Patres sanctissimi, filiali devotione & reverentia, quatenus cùm sciatis, quòd probatio fidei patientiam, quæ vincit malitiam, operatur; patientia autem opus perfectum habet, nostrorum processuum causam, ordinem, ac rectam & puram prætendentes attentionem, vestro prudenti consilio & spiritu quieto discutientes: & procul dubio animus rectæ rationis dictamine dijudicans in illis inveniet, unde rectum prosequendo judicium, omni super præmissæ objectionis & turbationis remota materia, quiescet, nec via quetelæ patebit. Supplicantes devotè, ut quemadmodum nuper per reverendissimum in Christo patrem Dominum N. Archiepiscopum a Girezinensem, amicum nostrum carissimum, & venerabilem Symonem Episcopum Traguriensem, Principem & procuratorem nostrum devotum, fidelem ac dilectum, sanctitati vestræ intimavimus, de conclusione negociorum arduorum & altorum quorumcunque usque ad nostrum adventum supersedere dignemini, gratissimam in eo complacentiam, immò gratiam facientes.

a fort. Gnesnensem,

Wilhelmus Dux Bavariæ & Comes Hanoniæ &c. Imperatorem deducit.

4. Retardatur nempe adventus Illustris Principis, Wilhelmi Ducis Bavariæ Comitisque Hanoniæ, Holandiæ, &c. consanguinei nostri carissimi, propter ventorum contrarietatem, effecit moram tantam in Anglia nobis pausandi, qui jam nudiusquartus advenientes speramus breviter unà cum eodem in tractaribus pacis fine dato bonam facere conclusionem, & per semitas ejusdem Ducis versus Constantiam directo tramite continuabimus gressus festinanter; quoniam jam nostros & comitivæ nostræ equos abhinc remisimus ultra mare, ut ad terram ejusdem Ducis deducantur. Datum in Wystmonter prope civitatem Londoniarum in Anglia, secunda die Junii, regnorum nostrorum, Ungariæ, &c, anno XXX. Romanorum electionis sexto, coronationis verò secundo.

Sacrosanctæ matris & universalis Ecclesiæ Advocatus & filius devotus,
SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum & Ungarorum &c,
Rex semper Augustus.

Respon-

Responsio Concilii Constantiensis.

SAcrosancta Constantiensis, &c. Regi Romanorum, &c. salutem & Dei omnipotentis benedictionem.

Si quantam tuæ Serenitatis litteræ pridem nobis directæ lætitiam attulerint, qualem animis nostris dulcedinem præbuerint, exprimere curaremus, non solùm non liceret, sed si fas esset, in longum nimis protenderetur oratio. At nos cum familiari sermone usuri sumus, dicendi seriem obmittimus. Indicasti quidem spem optimam componendæ pacis inter clarissimos Ecclesiæ filios Carolum Franciæ & Henricum Angliæ Reges illustres, illorumq; inclita regna. Quæ pax non solùm eis, sed cuncto Christiano cœtui summam quietem pollicetur, & Ecclesiæ Dei sanctissimæ peropportuna censenda est. Numquid illorum Regum clarissimorum potentiam vidimus, quam & Barbari etiam plurimumq; formidant? Numquid illorum ingentium regnorum Christiana religio suo robore consistit, & magis ac magis dilatabitur, dum ingentia bella sopientur? Si veterum repetas historias, passim futura auspicia considerare licebit, quibus ut primum eorundem Regum illustrium dissensiones in amicitiam convertentur. Intelligere possumus, fidem Catholicam proinde maxima debere suscipera incremente: Denique Ecclesiam sanctam & sacrum Imperium suis juribus posse consistare. Verumtamen unum singulari gaudio nostris desideriis præesse dignoscatis, Excellentissime Princeps, ut tua hæc opera pro totius orbis salute procedant. Nam non solùm erit tuum nomen etiam apud posteros continuè gloriosum, sed penitus admirabile. Quis enim unquam, ut vetera recenseamus, tanta solercia ac disciplina pro singulorum quiete laboravit? Multi quidem armis, multi reliquis fectionibus, quò suum imperium extenderent, insudarunt: tu verò Princeps Clementissime, id pro tuo Imperio deligis, ut alii legitimè & quietè imperare valeant prorsus invigilas. Itaq; si te suprema dignitate decoratum aspicimus, non minus Regali disciplina imbutum, & apud omnes summa devotione veneratioaq; receptum intelligimus. Deum etiam supplices oramus, elevatisq; ad eum manibus exoramus, ut de tam saluberrima pace & ab omnibus pariter concupita Celsitudo tua hominem emplissimum: nos verò suavissimæ spei, quam in ea pace tuis mediantibus studiis habemus, intentum feliciter consequamur.

Ceterum, Gloriosissime Princeps, si ab hujusmodi concordiæ tractatu ab intimis tui regressum desideriis temperavimus, insidet tamen semper cordibus nostris revisendæ tuæ serenitatis inexplicabilis affectatio, quò tandem pro universalis Ecclesiæ unitate atq; reformatione, quæ instat, perficere valeamus, utq; etiam sacrum istud Concilium solidiùs conservetur. Proinde quantum nostræ exhortationes apud tuam mansuetudinem valituræ sunt, obsecramus ut peractis (& ô utinam feliciter, ut speramus) cum illis inclitis Regibus tractatibus, quantocius eadem Serenitas revertatur. Nec enim facile dictu est, quanta tue præsentia commoda, qualémve jocunditatem omnibus afferet, quaorumq; ex ea hostibus & pacis detractoribus timoris emerget. Et ut paucis agamus, cùm venerit tua inclita Celsitudo, cuncta prosperè, cuncta quietè succedent. Præcipuè autem videris, Catholice Princeps, ne dum te abesse contigerit, in arduis rebus aliud agemus. Nos, que tuis maximè desideriis annuere cupientes, prout & hactenus gestum est: ita in futurum curabimus, ne quid grave & magnum decernantur ee fiat: intenti semper, quantum licebit, singule tuæ Celsitudinis vota cum omni studio mansuetudineque tractare. Datum Constantiæ, VII. Kalend. Julii.

Concilium invito & absente Imperatore nihil promittit decernere.

Sigismundi Imperatoris Augusti & communium S. Imperii Ordinum Avisamenta,

Anno Christi 1416.

Super materia Apostolicarum reservationum, & collatione beneficiorum hactenus per summos Pontifices & Ordinarios Collatores practicanda: per Deputatos Provinciarum Nationis Germanica concepta in Concilio Constantiensi, & posteà per Deputatos ejusdem Nationis audita.

CAPITULUM I.

IN primis ad tollenda illa scandala, quæ hactanus ex diminutione divini cultus Simoniacæ extorsionis pecuniarum, ambitione & cupiditate proventuum Ecclesiasticorum beneficialium, & possessionum eorum desolatione acciderunt in Ecclesia Dei, &c. Pro illorum scandalorum materie resecanda videtur, quòd per hoc sacrum generale Concilium tolli, auferri, & revocari debeant reservationes omnium & singulorum beneficiorum Ecclesiasticorum, tam majorum quàm minorum, quæ saltem in corpore juris non clauduntur: ut sunt videlicet illæ, quæ introductæ sunt in existentia ad regimen, aut per quascumque regulas Cancellariæ, &c. quòd hujusmodi reservationes futuris temporibus nullatenus per quemcumque Summum Pontificem fiant sine declaratione, authoritate, consensu, & approbatione Concilii generalis.

CAPIT. II.

Rom. 2. v. 11 & c. 10. v. 11. Jacob. 2. v. 1.

ITem tollatur hæc nimis exorbitans abusio, quam sibi Domini Cardinales velut pro lege servere conantur, videlicet quo bona Ecclesiastica quæcumq; per Cardinales obtenta, si illa vacare contingat, quòd aliis quàm Cardinalibus conferre non debeant. Quod utique magnum inconveniens esset in Ecclesia sancta Dei: quia introduceret præcisè acceptationem personarum, quam supremus Monarcha in Ecclesie triumphante non admittit. Item, quia id officium dominorum Cardinalium est, Summo Pontifici, cui universalis sollicitudo Ecclesiæ Dei commisse est, secundum suas partes assistere, & in egendis rebus consilium dare, cujus occasione verisimiliter continget, ipsos non nisi in curia Romana decedere, & ex eorum decessu sua beneficia non nisi ibidem vacare. Idcirco ne beneficia dictorum Dominorum Cardinalium, per ipsos jam obtenta, in curia perpetuarentur, in megnum detrimentum illorum beneficiorum & suarum possessionum, & (quod pejus est) divini cultus, & Christi fidelium animarum, illa ad sua remedia & Dei laudem frequentandam instituenuum: statuat hoc generale Concilium, quòd Domini Cardinales habentes Ecclesiastice beneficia, de facto illa obtineant, si saltem velint, quamdiu vivant: sicq; ipsis decedentibus vacare censeantur ipsis Ordinariis Colletoribus, non obstaote c. *licet statutum*, & cap. *præsenti*, *De præbendis*, lib. 6. sicut si ipsi ex Romana curia decessissent.

Reformat. Sigismundi c. 8. §. 2.

2. Et præfatorum Dominorum Cardinalium numero reducto, secundùm quod in aliis reservatoriis articulis est avisatum, nulli Cardinalium tunc inanteà aliquod beneficium Ecclesiasticum majus aut minus, detur vel essignetur, cui in proprie persone præesse, aut ipsum regere non valeat: sed ipsis sicut pro communitate totius laborent Ecclesiæ, ite ipsis secundum decentiam status eorum de omnibus fructibus cameræ Apostolicæ, eur de regnis aut provinciis Christianitatis distinctis provideatur, sie quòd quilibet annuatim pro decentia sui status servandi, cum debita moderatione & superfluorum amputatione, habeat III. vel IV. millia florenorum: secundum quod huic sacro Concilio pro salubri remedio contre fastus, pompæ, embitionis, cupiditatis, & voluptatis morbos (qui à talibus Apostolorum Christi successoribus debent esse longè remoti) visum fuerit expedire.

CAPIT. III.

ITem statuatur & ordinetur, quòd in omnibus beneficiis electivis, sive sint Patriarchatus Archiepiscopatus, Abbatiæ, Præposituræ, Primiceriatus, Prioretus, Archidiaconatus, Archipresbyteratus, Decanatus, eut alia electiva beneficia inferiora, serventur jure de electione & apostolatione in corpore juris contente, cum omnibus eorum capitulis, prout posita & ab antiquo per sanctos Patres practicata sunt, quæ etiam beneficie electiva sub quecumq; expectativa gratie cadere non debeant: sic temen, quod illæ electiones, quotiens occurrerunt faciendæ, postquam factæ sunt, per immediatos superiores secundum formam juris examinentur, & canonicè factæ confirmentur: & quod nullo modo liceet Summo Pontifici quicquam in contrerium ettentare, prætetquam in electis sibi immediatè subjectis, de quibus ha bebit prohibere; vel nisi contingat in præmissis quicquam contre formam juris factam ant esse quomodolibet attentatum, quo sicut ad id tenetur, ita sibi liceat taliter acta vel attenteta retractando sive in melius ordinando reformere, cum potestate corrigendi vel puniendi transgressores.

CAPIT. IV.

ITem, quia seclusis beneficiis electivis, de quibus in proximo capite mentio facta est, reliqua beneficia Ecclesiastica, quæ saltem non sint de jure patronatus Laicorum, sunt edhue in duplici differentia. Nam quædam sunt minora, ut quæ taxam decem marcarum argenti puri non excedunt; elia sunt, quæ communi æstimetione hujusmodi taxam excedunt.

CAPIT. V.

ITem, quædem minore beneficia sint, quæ continuam personalem residentiem, & continuum exercitium divini officii requirunt sic, ut quesi manualia censeantur. Idcircò ut secundùm valorem beneficiorum fiat moderetio telis, ut magis idoneis & benemeritis majore, & minùs bene meritis minora beneficia, secundùm æqualem justitiæ distributivæ regulam, quod melius fieri poterit, conferaotur: statuat & ordinet hoc sectum Concilium, quod sub gratus Apostolicis in forma speciali concessis nullatenus omni cadere debeant benefica memorié, qoæ videlicet taxam decem marcarum argenti non excedunt, vel continuum requirunt exercitium divini officii; ut sunt Vicariæ, Capellaniæ Altaristiæ, & Præmissariæ, tam Cathedralium quàm Collegiatarum Parochialiumq; Ecclesierum, Monasteriorum, & Conventuum ec Hospitalium: & ex adverso sub gratiis in forma peuperum concessis non cadant beneficia mejora, quæ taxam videlicet decem marcarum argenti puri excedent. Et si quæ signaturæ gratierum secus factæ reperiantur, careat impetrens commodo literarum Apostolicarum desuper conficienderum: & ecceptiones & provisiones, super talibus confectis literis fectæ, sint irritæ, cassæ, & ipso jure nullæ.

CAPIT. VI.

Avisam. Mogunt. c. 7. Gravam. Germ. Nat. c. 5. Epitom. Pragm. c. 3. §. 6.

ITem, disponat & ordinet hoc sacrum Concilium, quòd Summus Pontifex futuris temporibus quemcunque Ordinarium Collatorem gravare non habeat, neque debeat, nisi per unicam Apostolicam expectativam in forma speciali ad beneficia majore, quæ taxam decem marcerum argenti puri, ut præmittitur, excedent: & similiter non nisi per unicam Apostolicem expectativam in forme pauperum ad beneficia minora, ut præmittitur. Et ad cavendum multitudinem per variam importuni-

tatem

tatem quandoque impetraotium, ut singulis gratiis expectativis, secundum dispositionem juris communis aotiqui, ponatur hæc clausula: SI PRO ALIO SUB TALI FORMA VEL GRATIÆ SPECIALIS, VEL IN FORMA PAUPERUM, SIT IPSO JURE NULLA. Sic similiter de tertia parte & consequenti, necnon omnia inde secuta nullius sunt roboris vel momenti. Caveatur autem in omnibus, quòd executores Apostolici, secundùm tenorem literarum Apostolicarum, non declarent ullos ad obtinenda Ecclesiastica beoeficia habiles & idoneos, nisi qui districto examine tales de facto repeiiuntur.

CAPUT VII.

ITem, quòd ad providendum universali Ecclesiæ DEI, quæ contra iofideles, Hæreticos, Schismaticos, & bonorum morum eversores, maximè indiget viris literatis & in scientia aruditis, qui in generalibus studiis & aliis patrimonia sua & labores suorum consumunt proventuum, & quibus forsisan per Ordinarios eis ignotos minimè vel saltem tardius provideretur: statuat & ordinet hoc sacrum Cuncilium, reservandi pro viris literatis quartam partem omnium Ecclesiasticorum beneficiorum majorum, videlicet quæ taxam decem marcarum argenti videantur excedere, sic videlicet, ut in qualiber Ecclesia Carbedrali quarta pars Canonicatuum & Præbendarum reservetur pro Doctoribus sacræ Theologiæ, Juris Canonici & Civilis, aut Licentiatis in eisdem. In singulis verò Collegiatis Ecclesiis, quæ saltem præbendas majores & dictam taxam excedeotes habent, similiter quarta pars Canonicatuum, Præbendarum, pro dictis Doctoribus, Licentiatis, aut in Medicina Doctoribus, Magistris in artibus: ac in dictis facultatibus Theologiæ, juris Canonici, Civilis & Medicinæ Baccalaureis, reservetur. Et ita de quarta similiter cujuscunque altarius ordinarii collatoris, sic quòd ad illam nominatam quartam partam talium majorum beoeficiorum omnium Ordinariorum, post dictorum beneficiorum vacationem, sint manus clausæ, sicut per Decreta Summorum Pontificum hactenus fuerunt per unum mensem, per quem dicti Ordinarii Collatores expectare, & præfati Doctores, Licentiati, Magistri & Baccalaurei venire, & ut recipiantur instare, teneantur. Quòd si tales non venerint infra mensem, nec ut recipiantur instent; aut forsitan instent, & dicta beneficia deservire con velint; aut ea etiam deservire volentes aliàs forsan sint inhabiles & indonei: tunc liceat Collatoribus Ordinariis dicta beneficia vacantia aliis personis idoneis, etiam non graduatis, ista vice conferre, sic tamen quia in aliis futuris vacaturis beneficiis, de dicta quarta parte ex stentibus, præfatis Doctoribus, Licentiatis, Magistris & Baccalaureis nullum præjudicium generetur: collationes verò secus aut aliter factæ, sint ipso jure nullæ. Et nihilominus Collatores secus seu contrarium Ecclesiastica beneficia conferentes, ea facto suspensionem à collatione etiam aliorum beneficiorum, si quæ ultrà eoi ferre haberent, & à fructibus suorum beneficiorum, ratione quorum hujusmodi eis collatio debetur, per triennium sint suspensi: & ultra hæc talia tam apud Collatorem, quàm apud eum, cui secus provisum extitisset, in proxima vel in Provinciali vel Episcopali Synodo, & secundum ejus determinationem corrigantur & reformentur, quod cæteris cedat ad exemplum.

Avisament. Mogunt. c. 3 per totum Epitom Prag. Sanct. c. 3. § 10.

CAPIT. VIII.

QUod in hoc sacro Constantiensi Concilio non solùm Episcopi & Principales infulati Abbates habere debeant voces judicativas & diffinitivas, sed Episcoporum & Abbatum, necnon Capitulorum, & universitatum studiorum Procuratores, Monasteriorom & Conventuum Præceptores, Generales, Ministri, Provinciales, & Priores, Magistri, Doctores, & devotorum Christi fidelium Oratores, ex subsequentibus videtur apparere, &c.

Sigismundi Imperatoris Augusti Laudum,

Anno Christi 1417.

In causa vertente inter Archiepiscopum Civitatemque Coloniensem, & Ducem Montensem; super erectione novi thelonii, & exstructione novarum munitionum ad Rhenum.

NOs SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum Rex, Semper-Augustus; Hungariæ, Dalmatiæ & Croatiæ Rex, &c. omnibus & singulis notum facimus, & præsentibus literis testificamur,

Interprete Casparo Ens.

1. Quamvis Regia dignitas, in quam nos divina omnipotentia & mera gratia collocavit, Regium nostrum animum continuò sollicitat atq; urget, ut scilicet omnes nostras curas & cogitationes ad quæcumque incommoda, turbas & bella ab omnibus nostris & Imperii subditis & fidelibus avertenda, ac pacem ac quietem procurandam conferamus: tantò tamen cor nostrum magis accenditur, ac tantò magis sollicitum est, eas dissensiones ac bella, quæ inter præcipua nostra & Imperii membra, Electores nimirum aliosque potentes Principes, exoriuntur, componere atque extinguere, quantò inde nobis & Imperio, atque adeò publicæ saluti majora incommoda & detrimenta existere possunt.

2. Quum ergò bello illo, quod inter Archiepiscopum Coloniensem, sacri Romani Imperii per Italiam Archicancellarium, dilectum nostrum cognatum & Principem Electorem, ejusq; Episcoparum, ut & civitatem ac Cives Colonienses, nostros & Imperii dilectos fideles ab una; & Illustrissimum Principem Adolphum Ducem Montensem, Comitem Ravensbergi, &c. dilectum nostrum cognatum & Principem, ab altera parte exortum & gestum est, publica utilitas longo tempore impedita, regiones vastatæ, & plurimi utriusq; partis subditi tam corpore quàm fortunis plurimum læsi, atq; ad extremam

inopiam redacti sint; Regius noster animus, hisce malis mederi cupiens, ita commotus est, ut Coloniam atq; Aquisgranum coràm, ad dissidium & bellum hoc componendũ, nos contulerimus. Postquàm verò ab utraque parte hujus causæ cognitio nobis permissa fuit, quemadmodum ea quoque jure ad nos pertinet; multa quidem, de quibus contendebatur, capita, communicato cum aliquot nostris & Imperii Principibus, Consiliariis, Comitibus, Nobilibus, & aliis fidelibus, consilio, declaravimus, atque inter utramque partem per sententiam nostram conciliavimus, ut videre est ex litteris nostris Regiis, quas super iis rebus fieri, & utrique parti dari jussimus.

3. Quia tamen duo illa puncta, nimirùm de novo telonio sive vectigali imposito, necnon de novis à præfato Duce Adolpho belli tempore excitatis operibus ac munimentis, tam plenariè decidi ac declarari non potuerunt: duorum istorum capitum cognitionem ac decisionem, de utriusq; partis consensu ac voluntate, Nobis Imperii Conventum in urbe Constantiensi habentibus, reservavimus; sicut etiam in prædictis Regiæ nostræ Majestatis litteris, capitum istorum mentio fit, his verbis: *Ad illud. quod prædictus Adolphus negatur ullum jus habere, nova vectigalia tam terrâ quam aquâ, tam Urbis quàm Episcopatus civibus & subditis imponendi, vi earum litterarum, quas dictus Adolphus, ejusque prædecessores ea de re consignarint, quodque eas idem renovare teneatur; respondit prædictus Dux Montensis, patrem suum jus hoc vectigalium à Romanis Imperatoribus & Regibus nostro* a *Patre &* b *Fratre, necnon alio quodam Romanorum Rege*, c *cognato nostro & fratre, atque insuper* d *alio Romanorum Rege, qui interea fuerit, atque adeo à sacro Romano Imperio eum feudi investitura accepisse, idque litteris se docere posse, quibus nemo excipiatur aut immunis pronuncietur. quæ porrò ad ipsum à patre pervenerint; nec cuiquam licere ipsius vectigalia impedire aut deteriora facere in eo jure, quo feuda imperialia imminuere fas non est.* Super hoc capite pars utraque compromisit & consensit, ut ejus decisio secundùm jus penes nos maneat, atque intra hodiernum diem & festum Purificationis B. Virginis, ab utraque parte legati ad nos Constantiam, vel alio, ubi tum erimus, mittantur, qui ex veris documentis & literis totius rei veritatem clarè nos edoceant; utque nos intra hodiernum diem & festum S. Georgii sententiam definitivam pronunciemus.

a Carolo IV. Imp. b Wenceslao Imp. c Jodoco Imp. d Ruperto Imp.

4. Ad alterum verò controversiæ caput, quo prædicto Duci mandatur, ut nova opera & munitiones tam Mulhemianas quàm Monhemianas, bello hoc durante excitatas, funditùs demoliatur; idem Dux respondit, Mulhemum & Monhemum ex antiqua & paterna hæreditate ad se pervenisse, & utrumq; locum à parentibus & majoribus suis inclusum, munitum & immunitate donatum, & in suo dominio situm esse: ac proinde sperare atq; existimare, quod ibi exstructum atq; ædificatum sit, jure à se exstructum atq; ædificatum esse, neq; ad cujusquam pertinere damnum aut injuriam, eoq; ad ejus demolitionem minimè teneri, sed potiùs æquum esse, ut patrimonii sui jus integrum sibi relinquatur: nihilominus idem Dux consensit, ut dictæ illæ substructiones & munitiones, nostras in manus consignentur, ea conditione, ut pars utraq; amicos sive Legatos suos proximis Calendis Februariis aut circiter ad nos mittat, cum plenis & omnibus eò pertinentibus documentis & testimoniis; utq; nos ante festum S. Georgii litem hanc sive controversiam sententiâ nostrâ ex jure terminemus. Quòd si neutra partium ad designatum illum diem Legatos suos miserit, ut nobis intra præscriptum terminum sententiam ex jure ferre liceat: at si intra constitutum illud tempus id non fiat, nos quidem in sæpedicti Ducis potestatem munitiones illas & substructiones restituamus ac resignemus.

5. Posteaquam ergò intra præfixum illum terminum partis utriusque Legati sive Deputati ad nos Constantiam venerunt, sententiam nostram super duabus illis controversiis sive capitibus audituri; ac nos, assumtis in consilium:

Reverendissimo Archiepiscopo Strigoniensi, sanctæ Romanæ Apostolicæ Sedis Legato, Cancellario nostro,

NB. Hungariæ Episcopi atq; Proceres inter Status Imperii Germanici computantur, & in Senatu Imperiali sessiones & vota habent.

itemq; Joanne Archiepiscopo Rigensi,

Andrea Colotiensi,
Georgio Passaviensi,
Georgio Tridentino,
& Simone Traguriensi, } Episcopis.

Nec non Illustrissimis Principibus { Rudolpho Duce Saxoniæ & Luneburgi, Sacri Romani Imperii Archimarascallo,
Friderico Marchione Brandeburgico, Burggravio Norimbergensi, Sacri Rom. Imp. Archicamerario, } Dilectis nostris cognatis atq; Electoribus.

ut & Ernesto, Gulielmo, Henrico & Othone, Comitibus Palatinis ad Rhenum, Ducibus Bavariæ;
Alberto Duce Saxoniæ & Luneburgi;
Friderico Marchione Misniæ & Landgravio Thuringiæ;
& Bernhardo Marchione Badensi.

Præterea Nobili {
Rudolpho Marchione in Hachberg, Domino in Roetelen & Susenberg,
Ludovico Comite Otingensi,
Gunthero Comite Schvvartzenburgio, Domino in Reims, nostræ Aulæ Præfecto Juridico,
Eberhardo Comite Nellenburgensi,
Conrado Comite Freiburgensi, Domino in Welschenevvenburg.
Joanne Comite Lupfensi, Landgravio in Stulingen, &c.
ac tandem Alberto ab Honlach.

Ste-

Strenuo { Frischansio à Bodmer,
Joanne Conrado è Bodmer Equite,
Huberto Marescalco à Bappenheim,
Vigelio Schenck à Geirn,
Casparo à Clingenberg,

multisq; aliis Nobilibus & Jurisconsultis sive Doctoribus, utramq; partem & eb eis producta instrumenta, testimonia, contradictiones, responsiones, & quidquid ad causam hanc spectat, plenè audivimus, & varia Cæsarea ac Regia diplomata, res judicatas, aliasq; litteras ad vectigalium jus pertinentes, & ab antiquis temporibus hucusq; concessas, diligenter inspeximus ac trutinavimus: animo præmediato, & maturo præfatorum tam Ecclesiasticæ quàm Sæcularis dignitatis Principum, Comitum, Nobilium & Doctorum, nostrorum fidelium, consilio, Deum & justitiam unicè præ oculis habentes, ex jure hanc sententiam pronunciavimus.

6. Primùm, ut quantum ad vectigelia, prædictus Dux Adolphus eas litteras, quasdam ipse, quam ipsiuspater & mater Reverendo in Christo patri Coloniensi Archiepiscopo ejusq; Ecclesiæ & subditis, ut & Civibus Colnniensibus concesserunt, ut & jura super ea re pronunciara & facta, & à sæpe nominato Duce Adolpho per juramentum confirmate, prout ea sonant, & tam ex illis quam ex alus litteris & diplomatis doceri possunt, integra servet, uti frui permittat.

7. De secundo articulo, nimirùm de novis illis operibus & mun tionibus, similiter matura habita cum prædictis nnstris Principibus, Comitibus, Nobilibus & fidelibus, deliberatione, eodem etiam Adolpho nnn ignorante nec invito, ex illa, qua ex compromisso in eundem Adolphum uti nobis licet, potestate, decrevimus ac decidimus, hocq; ipso jubemus, ut omnia ista nova opera & munitiones, tam ab Adolpho Duce Mulhemi & Monhemi ex illa, quàm ipso Archiepiscopo ex altera parte ad Wisselingam, Tuitium, & Rilam constructa ædificie ac propugnacula, funditùs sine ulla mora aut recusatione dejiciantur. Quem in finem certos homines ablegare volumus, qui videant, nobisq; fidem faciant, demolitionem hanc nulla mora interposita, nulloq; excepto, opere ipso plenè completam ac perfectam esse.

8. Ut verò hæc sententie nostra tantò firmior habeatur, semperq; maneat, ex plenitudine Regiæ potestatis, utriq; parti, & earum singulis, hoc ipso seriò mandamus, ut sententiæ huic nostræ & rei judicatæ utrimq; stent & satisfaciant, mandatumque hoc nostrum inviolabiliter servent atque exsequantur, nisi nostram & Imperii indignationem incurrere velint. In cujus rei fidem diploma hoc Regiæ nostræ Majestatis sigillo muniri curavimus. Actum Constantiæ, anno millesimo quadringentesimo decimo septimo, die Jovis ante festum S. Georgii; nostri Regni Hungarici, &c. tricesimo primo, Romani verò septimo.

Mandatum inhibitorium ac demolitorium.

NOs SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus; necnon Hungariæ Dalmatiæ & Croatiæ Rex, &c. Honorabilibus, Consulibus, Senatoribus & universis Civibus Civitatis Coloniensis, nostris & Imperii dilectis fidelibus, significamus, quum non ita pridem latâ sententiâ decretum à nobis & pronunciatum sit, nova illa opera & propugnacula Mulhemi & Monhemi excitata, sine ulla mora aut impedimento penitùs funditusque dejici atq; tolli oportere; eum in finem Strenuum virum, Georgium à Zedelitz, ministrum nostrum & fidelem dilectum harum litterarum latorem, à nobis ablegatum, eiq; in mendetis esse datum, ut actui isti intersit, ac omnia ista nova opera ac substructiones, sive muri, aggeres, sepimenta, ac quodcumq; tale fuerint, nullo penitus excepto, superiori bello de novo excitata, dirui, ac funditùs complanari curet. Quòd si fortè ab iis, qui prædicta propugnacula ac substructiones hactenus nostro nomine tenuerunt ac custodierunt, sumptus aliqui facti, & dictis propugnaculis atq; structuris impositi fuerint: nos verò id in primis satagamus, ut nostræ & Imperii regiones, viæ atq; itinera istis in partibus, quæ ab ejusmodi propugnaculis imminent, periculis & damnis liberentur: eaq; propugnacula vobis admodùm vicina sint: petimus à vobis seriò, ut demolitionem hanc re & consilio juvetis ac promoveatis, atque etiam sumptus, si qui facti sunt, persolvatis, quemadmodum vos facturos, Nobis certò spondemus. In quo nobis quidem rem gratam facietis, ac vicissim vobis ac Civitati Regiam nostram gratiam & favorem pollicemur. Datum Constantiæ, xv. die Maji, nostrorum Regnorum, Hungarici quidem, &c. tricesimo primo, Romani verò anno septimo.

Sigismundi Imperatoris Augusti Constitutio,

Anno Christi 1434.

De Officio Vicarii generalis: & de Jure Primogenituræ.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, ac Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex, Nobili BRUNORIO DE LA SCALA filio quondam Nobilis Gulielmi de la Scala, nostro & Imperii Sacri Veronæ & Vincennæ Vicario generali & fideli dilecto, gratiam Regiam & omne bonum.

1. Nobilis fidelis dilecte, licet æterni providentia Principis in terra sine certa causa propriaq; ratione disponat, sintq; adeò incomprehensibilia judicia & investigabiles viæ ejus, ut imperfectæ humanæ naturæ conditio non solum in causis operum perscrutandis deficiat, sed in ipsis causarum operationibus vix sufficiat admirari; scimus autem quod *universa via ejus misericordia & veritas* sunt, & quod homines *Cooperatores* ejusdem eb Apostolo denuncupantur. Nos etiam, quos cælestis altitudo Consilii ad

lli ad hoc prætulit in Regalis apicem dignitatis, ut oportuna singulis euxilie pro tempore dispensemus illos, quibus præesse non minas quàm prodesse proponimus, nostros Cooperatores cupimus invenire.

2. Sanè considerantes attentius & infra claustra pectotis nostri sadulò revolventes, quod nefande hostis entiqui nequitia, qui semper quærit ut nocear; semper iocircuitn ambnlat, ut offendat, in plerisq; locis Italiæ & Vicinis eisdem discordiarum Zizeniam seminevit, ingessit lites, commovit scandala, odia suscitavit grandia; utiq; dasiderio dncimur inganti, ac modis plurimis excitamur, ut malis hujusmodi molestiis quamplurimum votis nostris efficacibus & oportunis remediis obvietur, ac locis ipsis benigna Regiæ Clamentiæ provisiona provenieote deformata inibi proptiam reformationem recipiant, ee pseva & noxia procul penitus profligentur.

3. Attendantes igirur intemeratæ fidai constantiam firmam, ec maltiplicia devotionis & fidelitatis insignie, quibus nobiles progenitores tui Dominus de la seala Divos Romanorum Imperatores & Reges, ec ipsum Sacrum Romanum Imperium dignis quod studuerint honoribus venerari. Illum quoque fervidum tuæ mantis ardorem, quod ad nostros & Imperii sacri promovendos bonores indefessis qnidem laboribus ettantius inclinaris, & quod gratiatum dator altissimus personam tuam industriæ munere, provideotiæ dono, discretionis virtute, circumspectionis gratia, & eliarum titulis virtutum multipliciter decoravit. Quodq; da tuis laudabilibus meritis à tuis progenitoribus radicitus emanatis, fiduciam obtinere possumus indubiam; & quod nobis obligesti. & juramenti vinculo edstrinxisti te, ac hæredes tuos legitimos semper inantea perenniter & fideliter in omni obedientia, subjactum, & reverentie nostra & successorum nostrorum in Imperio exhibere, ec in eisdem jugiter perseverare. Quodque de omnibus & singulis juribus, servitiis, detis, donatiis, censibus, oneribus & solutionibus tam de jure quam da consuetudine ieu pacto nobis & Sacro Romano Imperio, cum omni promptitudine tenere dignoscaris, actualiter tespondera locis congruis, & temporibus opottunis. Et quod omnia & singula in obligetione per te nobis tredita ettendans observebis inconcussè, & nullo unquem tempore contraveniens, aut contrafacies verbo val facto par te vel per elium seu alios directè vel iodirectè, publicè vel occultè:

4. Teaoimo deliberato, de Principum Magnatum, Comitum, Baronnm & Procerum nostrorum consilio, Imperialis quoque planitudine potestatis, ae de certa nostra scientia ad Vicariatum prædictarum civitatum Varonæ & Vincentiæ, ipsarumque Territoriorum, districtuum ec pertinentiarum, sicut præfati proganitores tui justè tenuerunt, & possederunt, eundem testituimus: ac ut avallas & destruas, dissipes & disperdas, ædifices & plautes in eisdem civitatibus ac earum Tarritoriis, districtibus & pertinantiis ordinavimus, fecimus & creavimus, & de novo constituimus per præsentes nostrum & sacri Romani Imperii Vicarium generalem.

5. Dantes exnunc & concedentes tibi & legitimis heredibus tuis masculis de lumbis tuis descendentibus, plenam, liberam & omnimodam euctotitatem & jurisdictionem generalem & specialem, ae gladii potestatem, merum & mixtum Imperium vice ac autoritate etqaa nomina nostris in præfatis civitatibus, territoriorum, districtuum & pertinentiarum ipsarū limitibus, circumferentiis & fitibus earum per vos vel alium seu alios, cui vel quibus hoc commiseritis exercendum, animadvertendum in facinorosos & reos, coërtionem qnamlibet rationa prævia, & mediente justitia exequendum.

6. Et ut etiem apud vos seu vestros Commissarios merum & mixtum Imperium, jurisdictio siva contentiosa, sive voluntaria in præfatis civitatibus, territoriis, districtibus & pertinentiis ipsatrum, & subditis, incolis & hominibus ibidem, cujuscunq; status, præemineotiæ vel conditionis existant, salva semper in omnibus Sactosancta Ecclesiastice libertata, de rebus, contractibus val quasi contractibus, ultimis voluntatibus, meleficiis, criminibus & dalictis val quesi commissis, & perpetratis, in subditos, incolas & homines præfatos, & per eos seu etiam per elios in dictis civitatibus, territoriis & pertinentiis suis perpetratis, seu etiam perpetrandis, exerceatur liberè, secundum quod jus & ratio persuadebunt.

7. Concedentes nihilominus tibi ea hæradibus tuis, ac illi val illis, cui seu quibus commiseris seu commiserint auctoritatem, potestatem, jurisdictionem omnimodam, & licentiam generalem, collectas & Datia consueta, onera, realia & personelia ac mixta, nec non omnes census, reditus, jura, proventus amolumenta, subvantiones, conductus, telonie & pedegia prædicterum civitatum, territoriorum & pertinentierum ed nos & sacrum Romanum Imperium pertinentes, exigendi & recipiendi, pœnas & mulctas ratione prævia imponandi, levandi, & ex causis rationabilibus augmentendi, minuendi, remittendi, in judicio & axtra: Judæos Cameræ nostræ servos acceptandi, defendendi & tuendi jura Cæsarea collectas, subventiones & steuras ab ipsis (prout hoc honor Imperii & necessitas postulaverit) exigendi in judicio & extra: In causarum cognitiona, ipsum solum DEUM habendo præ oculis, ac de plano & summariè sine strepitu & figura judicii, sola veritate inspecta procedendum, determinandum, sententias exequendum; fugitivos inquirendum & puniandum; maleficos, fures, assassinos & robetores stratarum laqueandum, judicandum, ac piratas maris submergendum juxta secrorum Canonum, legum & jurium communium sacratissimas sanctiones, prout secandum ritum & terræ consuatudinem, municipalia jure & statuta persuaserint; ac proditores decapitandum, suspendandum, ac eos & eorum quemlibet, dum & quoties se casus obtulerit, condemnandum, paniandum, membra truncandum, fustibus cædendum, & in facie bullandum da patria ad tempus, vel perpetuò relagandum, carcerandum, & igne cremandum, mutilandum & debilitandum; bona talium publicandum & infiscendum; officiales instituendum, & da omnibus criminibus ordinariis, & extraordinariis, enor-

mibus

minibus, levibus, publicis & privatis cognoscendum, puniendum & executionem faciendũ tam secundum jura communia quam municipalia decidendum, cognitionem & decisionem hujusmodi committendum, in integrum restituendum, absolutionem quamlibet in judicio vel extra exercendum, infamis m tam juris quam facti irrogandum, abolendum & disponendum: De causis principalibus & appellationibus quibuslibet tanquam judices super bis à nobis specialiter deputari, cognoscendum, examinandum, diffiniendum; Decretum primum & secundum interponendum, jura declarandum & omnia quæ causarum merita requirunt exercendum & requirendum: Ita tamen, quod à tua & officialium tuorum sententia vel sententiis ad audientiam nostri culminis possit liberè totiens, quotiens opportunum fuerit, provocari. Monetas sub vero pondere & caractere aureas & argenteas instituendum: Ferias imponendum, & tollendum; Rebelles sacri Imperii persequendum & puniendum; Decreta, statuta & provisiones in prædictis omnibus & quolibet prædictorum faciendum, de novo corrigendum, jam facta tollendum, semel ac pluries & totiens quotiens oportunum fuerit, & ordo tractaverit, & dictaverit. Rationes, dotes & dotalitia ac donationes propter nuptias admittendum, approbandum & confirmandum; mente captis curatores, & orphanis, pupillis & viduis tutores præficiendum: devolutiones fiscales quarumcunque hæreditatum seu etiam rerum mobilium & immobilium, dum ratio & jus illud exegerit, nostro Regio nomine exigendum, tenutam & possessionem talium capiendum: & generaliter omnia & singula, quæ ad veros & legitimos sacri Romani Imperii in supradictis civitatibus & pertinentiis Vicarios pertinent, ut præmittitur, liberè & absque impedimento quolibet faciendum; etiamsi quae x eis jure vel consuetudine exigerent mandatum magis speciale.

8. Quapropter fidelitatibus vestris ** & districtè præcipiendo mandamus, quatenus ad statum pacificum civitatum, territoriorum, districtuum & pertinentiarum prædictarum ac recuperationem nostrorum & Imperii sacri jurium, in præmissis omnibus & singulis fidem vestram, & sollicitudinem, sicut gratiam nostram charam gratamq; diligitis, sic efficaciter ticq; prompto studio impendatis, ut in nobis sollicitudinis vestræ testimonio electionis nostræ judicium commendetur, dum tales & tanto negocio duximus proponendum, ex quorum fide & justitia serenitatis nostræ salubre propositum de observatione jurium Imperii civitatum & pertinentiarum prædictarum singulariter exprimatur.

9. Præsentium sub nostri Regalis Sigilli appensione testimonio literarum. Datum Budæ Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo, vigesima secunda die Januarii; Regnorum nostrorum, Anno Hungariæ vigesimo quinto, Romanorum vero secundo.

10. Itaq; accedens nostræ Majestatis præsentiam præfatus Brunorius nobis exposuit. Quod quia ipse usque modo caruisset & hodiè careret uxore & prole masculina legitima, & omnis caro esset immemor viam suam, & nihil stabile sub Sole persisteret, supplicavitque nobis quatenus providere dignaremur, in casu quo ipsum sine prole legitima masculina ab hac luce migrare contingeret. Quod ex tunc Vicariatus prædictarum terrarum ac civitatum à domo illa de la Scala non maneret amotus.

11. Nos verò considerantes petitionem hujusmodi honestam, maximè inducti meritis progenitorum suorum, qui officio illius Vicariatus longissimis annorum curriculis glorioso regimine præfuerunt. Ac etiam pensatis fidelissimis servitiis nobis & Imperio sacro à primordio concessionis præfati Vicariatus, omni constantia & intemerata devotione die noctuque per ipsum Brunorium continua cura exhibitis, quibus nostræ gratiæ munificentiam sibi quodam debito vendicavit, volentes annuere votis & petitionibus suis, ac ipsum ad ulteriora nostra, & Imperii sacri servitia incitare.

12. Primò præinsertum privilegium nostrum auctoritate Cæsarea confirmamus & innovamus, ac in omnibus suis clausulis & continentiis approbamus. Et tandem ipsum privilegium animo deliberato sano principum, comitum & fidelium nostrorum accedente consilio, & de nostra certa scientia, tenore præsentiũ, & de plenitudine Imperatoriæ potestatis ampliamus, & in personas Magnificorum Fregnani & Pauli de la Scala fratrum præfati Brunorii, nostrorũ & Imperii sacri fidelium dilectorum extendimus, ipsisq; Fregnano & Paulo, ac heredibus eorum masculis legitimis, de lumbis suis descendentibus, hujusmodi Vicariatum prædictarum terrarum & Civitatum & pertinentiarum earundem in quantum præfatus Brunorius sine filiis legitimis masculis ab hac luce, quod absit, decederet, & non aliter, gratiosius conferentes, decernentesque & hoc Imperiali statuentes edicto, quod ipsi Fregnanus & Paulus, ac eorum heredes legitimi masculi, ipso Brunorio, ut præmittitur, absque filiis legitimis masculis decedente hujusmodi Vicariatum præfatarum terrarum gaudeant, & fruantur omni honore, dignitate, jure & potestate in privilegio præinserto conceptis, quos eis tenore præsentium concedimus quocunq; obstaculo procul amoto: Reservato tamen nobis & successoribus nostris Romanis Imperatoribus & Regibus, ac Romano Imperio debitæ fidelitatis juramento & obedientiæ, tempore suo præstando, quibus eos & heredes eorum, ut præmittitur, semper astrictos esse volumus.

13. Cæterum ad declarationem futurarum successionum, utque de ordine ipsarum à posteris omnis ambiguitas auferatur & tollatur omnis materia quæstionis, confusionisque omnis possibilis dubietas, extirpetur, deinde autem potius clarus & determinatus succedendi in prædictis Vicariatu, ac omnibus suprà concessis stylus & ordo. Hoc præsenti nostro Imperiali edicto in perpetuum valituro statuimus, dicimus & sancimus; Quod primogenitus præfati Brunorii masculus ex legitimo & vero matrimonio natus in Vicariatu præfato, & cæteris omnibus & singulis supra concessis & indultis sibi succedat.

14. Et quod dicto primogenito suo decedente, etiam ipso vivente, filius primogenitus masculus ex legitimo matrimonio ortus dicti primogeniti præferatur aliis quibuscunq; in successione Vica-

tiarus præscripti, & aliorum superius concessorum, quod quoad prædictam successionem in singulis primogenitis masculis ex legitimo susceptis matrimonio descendentibus observari volumus.

15. Deficientibus verò, ut supra, primogenitis & primogenitorum primogenitis, tunc secundogenitus masculus ex legitimo matrimonio ex ipso Brunorio ortus, sive ipse primogenitus ab ipso secundogenito ordinatè & secundum rectam lineam masculinam, prout de successione supra primogeniti dictum est, succedat; & sic in omnibus observetur.

16. Illud idem intelligendo suis tertio & quartogenitis, & sic deinceps intelligendo, etiam quod illi primogeniti succedentes ad regimen Vicariatus præfati sint habiles & idonei, sanimente & ratione: Alioquin repertis illis primogenitis, & his qui ordine suprascripto successuri sunt, in defectum rationis aut mentis & aliis defectibus legitimis & justis, successio in proximiorem post eos, sanum mente & indefectuosum, ut præmittitur, ordine suprascripto transferatur.

17. Deficiente autem præfato Brunorio (quod absit) sine prole & successore, hujusmodi Vicariatus ad fratres suos præfata concessione nostra devoluta, volumus ut Fregnanus & Paulus fratres sui tunc indifferenter & simpliciter ac æqualiter in Vicariatu ipso succedant. Et illeeis & hæredibus ac successoribus pertineat pari modo, nisi alter præfatorum fratrum, videlicet Fregnanus sive Paulus, sine prole legitima procreata masculina decesserit, tunc filii fratris superstitis succedant eo modo & forma, quibus de præfato Brunorio est præmissum.

18. Ad perpetuam autem conservationem charitatis & zeli præfatæ domus de la Scala, concedimus præfato Brunorio & impartimur, quod ipse valeat relinquere cuilibet ex aliis filiis suis legitimis post primogenitum, tantum de fortalitiis & bonis, quæ annuatim ad reditus duorum millium ducatorum se extendant, cum hoc tamen, quod tales filii teneantur illa recognoscere per investituram à primogenito.

19. Et sic quilibet Vicarius de la Scala cæteris ejus filiis de tantis bonis tantorum redituum secundum videre providere valeat, ita tamen, quod semper à primogenito recognoscantur, ut supra.

20. Quibus quidem sic relictis decernimus ipsos omnes ac singulos suprascriptos & venientes ab eis esse tacitos & contentos, ipsis super cæteris, quæ ad hæreditatem illam contingerent, perpetuum silentium imponentes, præsentium sub nostræ Imperialis Majestatis sigillo Testimonio literarum. Datum Ratisponæ. Anno Domini millesimo, quadringentesimo trigesimoquarto: die Octobr. octavo; Romani vicesimoquinto, Bohemiæ quintodecimo, Imperii verò secundo.

SIGISMUNDI REGIS ET IMPERATORIS
BULLA.
De jure & successione Electorum Palatinorum.

Anno Christi 1413. & 1434.

SIgismundus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, ac Ungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; ad perpetuam rei memoriam.

1. Quanquam Imperialis sublimitas dignitatis, in qua conditor orbis nos suæ pietatis clementia feliciter collocavit, jugiter mentem nostram sollicitet, ut cura pervigili & laborum studiis accuratis, nostrorum & Imperii sacri fidelium amputemus incommoda, eisque desideratæ pacis amœnitatem salubriter procuremus: ferventiori tamen affectu cor nostrum accenditur penes ea, quæ sacri decus Imperii, & Illustres ipsius Principes Electores, per quos cœpit, & in quibus consistit nostræ gloriæ Celsitudo, qui & in partem sollicitudinis nobiscum sunt vocati, quadam singularitate concernunt; eos præcipuè, quos generis nobilitas, multiplicia que virtutum insignia & præclara fidei devotio laudabilius recommendant.

2. Sanè cùm aliàs per literas omnium Principum Electorum, & nominatim divæ recordationis Serenissimi Principis & Domini, Domini Caroli Quarti Romanorum Imperatoris & Bohemiæ Regis, genitoris nostri carissimi, velut Regis Bohemiæ; venerabilium Gerlaci Moguntini per *Alemanniam*, Boëmundi Trevirensis per Galliam & regnum Arelatense, Wilhelmi Coloniensis per Italiam, sacri Romani Imperii Archicancellariorū Archiepiscoporum; Rudolphi Ducis Saxoniæ, sacri Imperii Archimarschalli; & Ludovici dicti Romer, quondam Imperatoris Ludovici filii, Marchionis Brandenburgensis, sacri Imperii Archicamerarii: ac etiam à Principibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Proceribus, ac multis aliis nostris & Imperii sacri fidelibus informationem certissimam & luce testimonia clariora, nostra suscepit Imperialis Celsitudo, qualiter felicis memoriæ Illustris Rupertus præsenior, quondam Comes Palatinus Rheni, sacri Romani Imperii Archidapifer, & Bavariæ Dux, patruus Illustris Ludovici Comitis Palatini Rheni, sacri Romani Imperii Archidapiferi, Principis Electoris, necnon Bavariæ Ducis, avunculi nostri carissimi; & post prædictū Rupertum præseniorem, Rupertus senior avus jam dicti avunculi nostri Ludovici; & post eundem Rupertum seniorem Rupertus pater jam dicti avunculi nostri Ludovici, successive tanquā Archidapiferi ejusdem Imperii, & veri Principes Electores ab omnibus aliis eorum Conelectoribus semper habiti & reputati fuerunt: ac etiam voluntate, consensu, & votis aliorum suorū Conelectorum Principum unanimiter accedentibus, claræ memoriæ Serenissimos quondam Romanorū Reges, prædecessores nostros, temporibus suis & rationabiliter juxta sacri Romani Imperii observantiā in Romanorū Reges elegerunt ad Imperatoriā Celsitudinē promovendos, ac subsequenter idē modernus Ludovicus cū aliis Conelectoribus suis modernis retroactis temporibus nos in Regem Romanorum elegit, qui disponente eo, à quo bona cuncta pro-

cta procedunt, Rege Regum & Domino dominantium,* coronam Imperialem suscepimus: Quodq; prædicti, Rupertus præsenior patruus, ac Rupertus pater dicti Ludovici quondam Comitis Palatini Rheni, diuturna temporum præscriptione inconcusse habnerunt & possederunt legitimè, prout etiam ipse Ludovicus in præsentiarum ad instar illorum ex successione paterna & hereditaria dignoscitur justo titulo possidere jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum: quemadmodum in nostris literis *declarationis, statuti ac ordinationis* sub Regali Romanorum titulo desuper editis ac promulgatis pleniùs continetur: Et quod longinquitate sæpe fit temporis, quod res clara præsentibus redditur per oblivionem obscura futuris, prudentum cautela providit, ea quæ adduntur, scripturæ testimonio commendari, ut amplioris autoritatis robore posteritati innotescant: Habet interdum nostræ provisionis industria, ut illa in novatione confirmet, & autoritate fulciat innovata.

* al. die dicto præsentium Aquisgrani corona sumus Regia coronati.

3. Unde sane tam Ecclesiasticorum quam Secularium Principum sacri Romani Imperii Electorum consilio & consensu accedente, non improvidè neque per errorem, sed animo deliberato, aliorum etiam Principum plurimorum Ecclesiasticorum & Secularium, Baronum, Nobilium & Procerum, nostrorum ac Imperii sacri fidelium, maturè communicato consilio, cupientes autore Domino futuris obviare periculis, & materiam omnium succidere dubiorum; de certa nostra scientia & de plenitudine Imperialis potestatis, in his scriptis pronunciamus, decernimus, statuimus, declaramus, & etiam hoc Imperiali perpetuo valituro sancimus edicto: quòd jus, vox, dignitas, & potestas eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum eidem Ludovico Comiti Palatino Rheni, tanquam Imperii sacri Archidapifero ac Principi Electori, hæredibus & successoribus suis legitimis, laicis duntaxat, ab eo descendentibus, quoties casus hujusmodi electionis emerserit in perpetuum debeat competere; sicut & ritè sibi tanquam Comiti Palatino Rheni, ac sacri Romani Imperii Archidapifero comperit manifestè; ac ipse velut Comes Palatinus Rheni ejusdem Romani Imperii Archidapifer, verus & legitimus Princeps Elector & post obitum ejus hæredes & successores sui legitimi, modo & forma submissis Principatum & Comitatum Palatinum ac Archidapiferiam dicti Imperii sacri, de quibus ipsum die * nostræ coronationis in Aquisgrano solenniter infeudavimus & investivimus, ac tenore præsentium infeudatum & investitum profitemur: cum omnibus & singulis eorum terris, dominiis, proprietatibus, vasallagiis, libertatibus, honoribus, & pertinentiis, in quibuscunque rebus consistant, & quibuscunque specialibus possint vocalibus designari, necnon jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum, sine impedimento quolibet debeant obtinere.

* al. supradicta Aquisgrani.

4. Et ne inter hæredes & successores ipsius, eo defuncto super hujusmodi jure futuris temporibus dubitationum, quæstionum, seu litium quævis materia oriatur; decernimus, statuimus, & præsenti Imperiali sancimus edicto in perpetuum valituro, (prout hoc idem per præfatum Dominum Carolum Quartum Romanorum Imperatorem, genitorem nostrum carissimum, omnium ac singulorum Principum Electorum, & multorum sacri Romani Imperii Principum, Comitum, Nobilium, ac fidelium consilio & unanimi consensu accedente, lege & Imperiali edicto in Aurea Bulla publicè sancitum esse dignoscitur) quod post obitum dicti Ludovici Comitis Palatini Rheni & Bavariæ Ducis, primogenitus ejus filius, & post primogeniti obitum ejusdem primogeniti senior filius ex ordine geniture, & sic deinceps à seniori filio descendentes ex ordine genituræ semper senior; si verò primogenitus præfati Ludovici decesserit masculini sexus, laicis duntaxat, legitimis hæredibus non relictis, extunc secundogenitus filii Ludovici Ducis prædicti, & post obitum ejus secundogeniti filius senior laicus; & si secundogenitus sine hæredibus legitimis masculini sexus, laicis duntaxat, decesserit, tertiogenitus dicti Ludovici, & senior ejus filius laicus post mortem ipsius; & deinceps per talem modū directa linea genituræ descendentes ab eo, laici duntaxat, jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem promovendum in Imperatorem & officium Archidapiferi, cum omnibus & singulis dominiis, honoribus, juribus, privilegiis, dignitatibus & pertinentiis, in perpetuis temporibus obtinebunt per successionem hæreditariam & paternalem (ut præmittitur) ex ordine genituræ.

c. 7. §. 2. & c. 25. §. 2.

5. Si verò præfatum Ludovicum modernum Comitem Palatinum Rheni & Bavariæ Ducem sine legitimis masculini sexus hæredibus laicis, de lumbis ejus directa linea genituræ descendentibus, mori contigerit; extunc Principatus & Comitatus Palatinus Rheni, necnon Archidapiferia sacri Imperii, & jus, vox, dignitas, & potestas eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum, ad seniorem fratrem præfati Ludovici per veram paternalem lineam descendentem, & ad legitimos ejus hæredes masculini sexus, laicos duntaxat, devolvantur: ita videlicet, quod post obitum ejusdem fratris senioris primogenitus ejus filius, & post primogeniti obitum ejusdem primogeniti senior ex ordine genituræ, & sic deinceps ex seniore filio descendentes ex ordine genituræ semper senior: si verò primogenitus senioris fratris (ut præfertur) decesserit, masculini sexus, laicis duntaxat, hæredibus non relictis; extunc secundogenitus prædicti fratris senioris, & post obitum ejus secundogeniti filius senior laicus; & si secundogenitus sine hæredibus legitimis masculini sexus laicis decesserit, tertiogenitus dicti fratris, senior ejus filius laicus post mortem ipsius; & deinceps per talem modum directa linea genituræ descendentes ab eo, laici duntaxat, jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum, & officium Archidapiferi cum omnibus & singulis dominiis, honoribus, juribus, privilegiis, dignitatibus, & pertinentiis, perpetuis temporibus obtinebunt per successionem hæreditariam & paternalem (ut præmittitur) ex ordine genituræ.

6. Quibus omnibus non extantibus ad proximiorem hæredem secundum lineam paternalem, duntaxat laicum, seniorem Comitem Palatinum Rheni pro tempore, ac ejus hæredes secundum eundem modum superiùs expressatum, in perpetuum legitimè devolventur. *

al. addit. in futurum.

7. Et talis successio & devolutio, ne in his committantur errores futuris temporibus, debet (ut præmittitur) in omnibus præscriptis & singulis sine innovatione perpetuò inviolabiliter observari, taliter videlicet; quod si aliquem ex eis præmisso ac hac luce migrare contigerit, qui masculini sexus hæredes legitimos laicos post se relinquat debitæ patientes ætatis defectum; ex tunc senior frater, nepos & consanguineus proximior in linea genituræ, si frater non extiterit ejusdem defuncti, laicus duntaxat, dicti pupilli & juvenis, ad quem præscripta devolventur, de jure tutor esse debeat & curator tamdiu, donec debitam pertingat ætatem: Cui etiam juveni, quàm citò ad ætatem debitam pertingerit, jus, vocem, dignitatem, & potestatem prædictæ electionis, ac omnia & singula ab eis dependentia, idem tutor sine difficultate & renitentia qualibet tenebitur & debebit protinus assignare. Ætatem autem debitam in hoc casu, eligendi videlicet Romanorum Regem in Imperatorem promovendum, decem & octo annorum censeri volumus & haberi. In principatibus autem, Ducatibus, & dominiis aliis temporalibus gubernandis, ætatem observandam decernimus, prout à Divis Romanorum Imperatoribus & Regibus nostris prædecessoribus est sancitum.

8. Porrò ne super jure, voce, dignitate, & potestate Electionis hujusmodi, necnon Principatibus & officio Archidapiferiæ & aliis prædictis ullo unquam tempore contingat scandala suscitari, vel attentari valeant novitates; de Imperiali plenitudine potestatis, & de certa nostra scientia, omnia & singula præmissa, prout in suis clausulis, membris, articulis, atque punctis superiùs designantur, auctorizamus: necnon omnia & singula privilegia, donationes & concessiones quaslibet per Divos Romanorum Reges & Imperatores, prædecessores nostros, & Nos, dicti Ludovici progenitoribus Comitibus Palatinis Rheni, & sibi quomodolibet factas, datas, & concessas, auctorizamus, approbamus, ratificamus, & tenore præsentium de certa scientia confirmamus; supplentes de præfatæ Imperialis plenitudine potestatis omnem defectum, si quis in præmissis aut eorum aliquo ex verborum defectu, sententiarum obscuritate, solennitatis omissione, seu alio quovis modo nunc & inanteà reperietur admissus.

9. Nulli ergo penitus hominum liceat hanc nostræ pronunciationis, decreti, statuti, declarationis, sanctionis, infeudationis, & investituræ, auctorizationis, approbationis, ratificationis, confirmationis, & defectum suppletionis paginam infringere, aut ei ausu temerario quomodolibet contraire; sub pœna mille marcarum auri purissimi, quas ab eo, qui contra fecerit, totiens, quotiens contrafactum fuerit, irremissibiliter exigi volumus, & earum medietatem Imperialis nostræ Cameræ fisco, residuam verò partem injuriam passorum usibus applicari. †† præsentium sub Bulla Aurea typario nostræ Majestatis impressa testimonio literarum.

10. Datum Basileæ anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto, die octava mensis Martii, Regnorum nostrorum anno Ungariæ quadragesimo septimo, Romanorum vigesimo quarto, Bohemiæ quarto decimo, Imperii verò primo.

† †

Alterum exemplar sequentia habet ad hunc modum: Testes hujus rei sunt,

Venerabiles, Wernherus Treverensis sacri Imperii per Galliam & regnum Arelatense, Theodoricus Coloniensis per Italiam } Archicancellarii, Archiepiscopi.

Illustres, Rudolphus Dux Saxoniæ & Luneburgensis, sacri Imperii Archimarscalcus;
Reinaldus Dux Juliacensis & Geldriæ;
Fridericus Burggravius Noribergensis.

Georgius Pataviensis, Johannes Herbipolensis, & Rabanus Spirensis } Episcopi.

Adolphus de Clivis, Emerich de Leiningen, Fridericus de Veldentz, Johannes de Catzenelbogen, Johannes de Werthem, & Thomas de Rineck, } Comites & fideles.

Præsentium sub nostræ Majestatis Sigilli testimonio literarum. Datum Aquisgrani anno Domini MCCCCXIV. ipsa die coronationis nostræ, quæ fuit octava Novembris, Regnorum nostrorum anno Hungariæ vigesimo octavo, Romanorum verò Electionis quinto,

ALBER.

ALBERTI II. IMP. AUGUSTI, ET CAROLI VII. REGIS FRANCORUM

Anno Christi 1438.

PRAGMATICÆ SANCTIONIS CAPITULA.

CAPIT. I.

ROMANUS Pontifex quoque decennio generalem Synodum loco, quem volet, posthac congregato. Si negligens erit, potestas esto Patribus id designandi.

2. Convocati Concilii locum, nisi necessum erit, Pontifex non mutato.

Ita breviter hæc capitula comprehendit Rob. Gaguinus Minister Generalis Ordinis Sanctæ Trinitatis in Hist. Franc. lib. 10.

CAPIT. II.

BAsiliensis concionis autoritas, & ipsius constantia Decretorum perpetua est: quæ nemo unquam, nec ipse Romanus Pontifex, tollere, infirmare, aut transferre præsumito.

CAPIT. III.

ROmanus Pontifex majores ecclesias, Metropoles scilicet atque Episcopales Collegiatasq; aut eas, quibus Abbates præficiuntur, & Ecclesiasticas dignitates, quæ per electionem sibi deligere Rectorem consueverunt, nemini reservato: præter eas, quæ jure scripto vel Romani Principatus causâ sibi permittuntur.

2. Huic decreto non contravenito, si intercedet causa præter legem faciendi, id Apostolicis rescriptis exprimito.

3. Idque dum ad Pontificatum quippiam assumetur, se servaturum jurato.

CAPIT. IV.

ECclesiâ pastore destitutâ, ii, penes quos est eligendi potestas, die & loco definito conveniunto: peccatorum suorum confessionem agunto, & eucharistiam sumunto. Mox considentes, præmisso jurejurando, non negligenter, non dolosè, non timidè, eum, qui gerendæ dignitati sit idoneus, eligunto.

2. Principibus fas non esto pro quopiam commendando molestis precibus, aut violenta comminatione, premere aut cogere electores.

CAPIT. V.

ELectionis formam, & electi merita, confirmatores Prælati inquirunto.

2. Scribæ, Notarii, moderatum salarium accipiunto.

CAPIT. VI.

ROmanus Pontifex, quem sanctitatis normam præ se ferre oportet, huic sanctioni nequaquam derogato. Si contemnet, & inde scandalum exurgat, ad subsequens universale Concilium deferatur.

CAPIT. VII.

ELectiones tametsi pro canonum autoritate legitimæ esse videbuntur, si inde aut ecclesia aut patria vel Respublica turbari formidabitur, cum hujusmodi electio ad Romanum Pontificem fortè refertur, & ea diligenter examinata nulla dici merebitur, alteram electionem iis, quorum refert, indicito.

2. Electum vero confirmari aut benedici ab alio, quam ab eo, qui sine medio Electo superior est, fas non esto.

3. Si in Pontificis Curia præsens electus erit, à Pontifice benedictionem, si volet, recipito: juramentum posteà suo superiori præstato. Secus qui faciet, centum aureorum mulcta eum castigato.

CAPIT. VIII.

UNiversali Synodo, ejusque definitionibus & decretis, omnis Catholicus, etiam Romanus Pontifex, eatenus obedito, quatenus fides & scismatum explodenda seditio postulat.

CAPIT. IX.

QUæ Synodus sancto Spiritu autore vocata consedit, eam, sicuti Constantianæ Concionis Patres diffiniere, à Christo Deo autoritatem protinus obtinere credito.

CAPIT. X.

ECclesiis Dei eos Sacerdotes & pastores præficito, qui doctrina sint & vita illustres, ut creditum sibi populum sollicitè instituant, & Deo obedientem gratumque reddant.

CAPIT. XI.

EXpectativis prætereà gratiis, unde plurima oriri mala constat, locum esse non finito.

CAPIT. XII.

BEneficia, vivo eorum Rectore, nemini reservato. Cùm autem administratore vacabunt, eorum, quibus conferre oportebit, mores & merita, graduati ne sint an secus, cognoscito.

CAPIT. XIII.

DEcretum de Theologo, per quasque Metropoles præbendando, ad Episcopales quoque Ecclesias extendito, ut in illis præbenda Theologo conferatur, qui in aliqua generali Academia decennem Literis operam navavit.

2. Beneficio donatus verbum Dei prædicato: & per quasque hebdomadas semel atque iterum sacras literas audire volentibus explanato. Negligenti quotidiana Ecclesiæ stipendia subtrahito.

CAPIT. XIV.

PОrrò de iis, qui gradu alicujus disciplinæ provecti sunt, hunc ordinem servato.

2 Primum post hanc sanctionem vacuum possessore beneficium Doctori vel Licentiato vel Baccalario conferto.

3. Duo deinceps, quæ Rectore carebunt, bene merentibus Clericis concedito.

4. Quod his duobus successivum erit, illud Graduatus obtineto.

5. Igitur Scholastici gradu insignes sua nomina beneficiorum collatoribus, dum Quadragesima agitur, scripta quotannis tradunto.

6. Beneficiorum præter hoc decretum collatio facta, inanis esto.

CAPIT. XV.

E locis, quæ ab Urbe quatuor dierum itinere distant, in jus vocandi Romam, nisi in majoribus causis: fas non esto.

CAPIT. XVI.

QUi damno aut injuria gravabitur, eum, qui proximus est superior, appellato, si tale est damnum, quod per ejus sententiam restitui possit. Alioquin si ad Romanam Ecclesiam judex per exceptionem pertinebit, causam definiendam ad eum, qui ejusdem regionis est, judicem (si metus abest) Pontifex committito.

CAPIT. XVII.

A Gravamine, aut interlocutione judicis secundò non provocato, Eum, qui frustra atque inaniter ante latam sententiam appellat, quindecim florenis, præter cæteras litis impensas, mulctato.

CAPIT. XVIII.

TRiennem alicujus beneficii & quietum possessorem non turbato, nisi hostilitate, metu, vel gravi impedimento tardatus eris, ne per triennium impetere potueris possidentem.

CAPIT. XIX.

CArdinales vigintiquatuor tantum, divinâ & humanâ scientia eruditos, annorum triginta, boni nominis & generis legitimi, qui Reipublicæ Christianæ consulere possint, Pontifex de suorum fratrum consilio præficito.

CAPIT. XX.

DE dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis quibusvis, collatis aut conferendis, nihil prorsus, scilicet neque annatam, neque fructuum primitias, neque (ut vulgò dicitur) deportum Pontifex exigito.

2. Notariis & Scribis mercedem, qui beneficium recipit, solvito.

3. Hujus decreti prævaricatori pœnam symoniacis debitam infligito.

4 Nihil præterea juris aut tituli in beneficiis contra hanc prohibitionem impetratis sibi acquisitum intelligat.

CAPIT. XXI.

CLerici, qui ecclesiarum & divini cultus obsequiis deputantur, rem omnem divinam & Dei laudes sanctè, distinctè & graviter celebranto.

2. Ad Jesu nomen caput reverenter demittunto.

3. Decanos & reliquos per ecclesias Præfectos hujus statuti prævaricatores castigato.

CAPIT. XXII.

COnsuetudinem, qua inductum est, eum, qui in aliqua horarum choro affuerit, omnium distributionum participem esse, tollito: idque ad Decanos & Præpositos, qui suarum prætextu dignitatum rei divinæ non assunt, extendito.

CAPIT. XXIII.

QUos noveris, dum res divina agitur, per ecclesiam, aut juxta illam deambulare, aut confabulari, totius diei, quo hoc fecerint, distributionibus privato.

2 Iterum vero in hoc ipso delinquentes, unius mensis stipendiis mulctato.

CAPIT. XXIV.

TAbulam, ubi designentur ii, qui definitis hebdomadibus sua officia exequi debebunt, in choro appendito. Negligenti totius diei stipem denegato.

CAPIT. XXV.

FIdei Symbulum non truncato, sed ad verbum absolutè decantato.

CAPIT. XXVI.

CAntoenas vulgi in ecclesia canere Laicos prohibeto.

CAPIT. XXVII.

REm divinam, quam Missam appellamus, sine ministro nunquam celebrato. Dum eam facis, vocem exaltato, quæ à circumstantibus exaudiri possit. Secus agentem corripito.

CAPIT. XXVIII.

CAnonicos, qui se creditoribus obnoxios ita constituunt, ut si statuto die debito se non absolverint

rint, interdicto rei divinæ cohibeantur, à ſtipendiis eccleſiæ toto trimeſtri abſtinento : nec quicquam inde, quamdiu divinis abſtinebunt, percipiunto.

CAPIT. XXIX.

SOlennibus diebus, dum major Miſſa fieri debet, Capitulum non cogito; per integram alioquin hebdomadam tranſgreſſores quotidiana ſtipe privato.

CAPIT. XXX.

SPectacula, ludos, comeſſationes, choreas, nundinationes, ludibria, & larvatas perſonas incedere, ab eccleſia & ſacris locis arceto. Contemptorem Clerum trimeſtri proventu abſtinere jubeto: reliquos cenſura eccleſiaſtica cohibeto.

CAPIT. XXXI.

CLerico cujusvis ſtatus, concubinam foventi, à ſecunda hujus ſanctionis promulgatione non reſipiſcenti, beneficiorum ſuorum perceptione menſes tres interdicito, & eos fructus in Eccleſiarum, unde percipiuntur, utilitatem impendito.

2. Hanc autem conſtitutionem in Synodis & Capitulis promulgari quotannis imperato,

3. Nec minus Laicos admoneto, nullam, præter legitimam uxorem, turpi copula contingere.

CAPIT. XXXII.

EXcommunicatos ante latam ſententiam & reverâ denunciatam non vitato, niſi tam notoria excommunicatio erit, quæ non valeat ignorari.

CAPIT. XXXIII.

NUlli omninò genti, Communitati vel loco ſacris interdicito, niſi per ſemet, aut per privatos, aut Officiales, id eſt, per ſuos Magiſtratus, culpam admiſit. Iniquum ſiquidem eſt, ob uniuſcujuſque privati hominis delictum ferire inſontes.

CAPIT. XXXIV.

NUllius literis, quibus quempiam beneficio aut ſuo jure ſe abdicaſſe narratur, niſi teſtibus aut fideli documento id factum eſſe conſtet, credito.

Hæc Legum Capitula Patres Concilii apud Baſileam legitimè congregati, communi omnium ſententiâ ritè digeſta, ſanxerunt; eademque ab ALBERTO II. Imperatore Romanorum, Electoribus Imperii, & CAROLO VII. Rege Francorum admitti, miſſis ejus rei causâ Oratoribus in Hungariam, Moguntiam, & Galliam, petierunt. Et Imperator quidem atque Electores ea in Comitiis Moguntiæ celebratis ſub præſtito inter ſe juramento acceptare & conſervare promiſerunt. CAROLUS etiam Rex Francorum, indicto apud Bituriges Concilio Pragmaticam, quam vocant, Sanctionem tulit: eamque in Parlamenti Senatu promulgari mandavit, Anno Domini M CCCC XXXVIII. Nonis Julii.

FRIDERICI III. IMP. AUG.

Anno Chriſti 1440.

AVISAMENTA,

Quæ tempore Baſilienſis Concilii à Statibus Imperii Moguntiæ in publico Conventu fuere deliberata.

CAPIT. I.

ANno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo, Moguntiæ in materia declarationis animorum ſuper facto diſſenſionis in Eccleſia Dei exortæ, per Dominos Electores facienda, & de cautione facienda Nationi Germanicæ, de ſublatione gravaminum ejuſdem Nationis, fuit aviſatum in dieta inibi tenta circa feſtum Purificationis Mariæ Virginis, quod cuicunque parti adhærendum eſſet, ante omnia provideri deberet, ne authoritas Conciliorum generalium infirmetur, & * Gravamina, quæ dudum præfatæ Nationi fuerunt illata, tollantur è medio, & contra ea caveatur in futurum.

* quæ habes tom. 2. hujus Collectionis fol. 119.

CAPIT. II.

IN primis, quia Baſileæ hucuſque non eſt nominatus aliquis locus pro futuro Concilio celebrando, juxta formam conſtitutionis frequens, ita quod jam [* non] pendeat terminus alicujus Concilii; expedit, quod ille, cui facienda eſt hæc † adhæſio, omnes & ſingulas conſtitutiones olim in Conſtantienſi Concilio ſuper authoritate, honore, & reverentia ſacrorum generalium Conciliorum promulgatas approbet, recipiat, & provideat: & mox in eiſdem literis Bullatis, conficiendis ſuper præmiſſis promittat ſeu polliceatur, ſe Oecumenicum vel ſaltem generale Concilium indicere velle, quantocyus id fieri poterit, in loco rebus gerendis accommodo, ubi perſonaliter, ſi poterit; alioquin ſi nequeat, per Legatos Apoſtolicos plena poteſtate fulcitos, Concilium ipſum proſequatur cum effectu. Promittat inſuper, operam ſe daturum, quod in hujuſmodi celebrando Concilio per Nationes procedatur, ſicut in prioribus Conciliis reperitur obſervatum.

* negativa videtur delenda.

† ergo Electores & Principes Germaniæ tum nullũ agnoſcebant Papã, & tamẽ vitam Chriſtianã degere poterant.

2. Et præmissa omnia videntur honestè & justè peti posse. Nam per hoc veritas prodibit in lucem; & illi, qui ex alia parte, seu sub alia obedientia remanebunt, poterunt aptissimè nobis consolidari. Papa etiam cui adhærebitur, ex hoc authoritatem suam & Apostolicæ Sedis augebit & confirmabit, quando videbitur ab omnibus synceritas sua in factis Ecclesiæ Dei.

CAPIT. III.

ITem de præsenti non potest de loco vel de tempore specificè tractari, neque poterit hoc alicujus arbitrio committi, ne alii fortassis indignentur, quasi non sit habita ratio commoditatis eorum, quantum ad situm vel aliam aptitudinem loci, & ideò non poterit negotium, quo ad hoc, melius specificari.

CAPIT. IV.

DEinde quo ad relevamen gravaminum, avisatum est, quòd cùm dicta Natio plus cæteris nationibus ab Ecclesia Romana sit honoranda, propter auxilia, quæ Ecclesiæ Romanæ multipliciter præstitit, ac propter Imperium Romanum, cujusvis & potestas in eo consistit, quod Ecclesiam Romanam multis dotibus exornavit; ut illi, cui facienda est adhæsio, eidem Nationi in retributionem meritorum suorum pro se & successoribus sanctaque Sede Apostolica, de consensu Cardinalium, propria etiam manuum suarum subscriptione subsequente constituat, ordinet, & in singulare privilegium concedat, per se & successorres suos perpetuis temporibus inconcussè servandum, &c. ut inferius seriatim annotatur.

CAPIT. V.

IN primis siquidem casset, annullet, & irritet omnes & singulas reservationes, tam generales quam speciales sive particulares Ecclesiarum Metropolitanorum, Cathedralium, Collegiatarum, Monasteriorum, dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, quibus pro electione provideri consuevit, sive per extravagantes *Ad regimen*, & *Execrabilis*, aut per regulas Cancellariæ, seu quascunque alias constitutiones aut ordinationes introductæ sint, reservationibus in Corpore juris clausis duntaxat exceptis. Et quod hujusmodi beneficia in corpore juris clausa Romanus Pontifex infra unius mensis spacium, ab ipsius vacationis noticia computandum, conferre teneatur: deinde is, cui collatio facta fuerit, eam infra tres menses continuos ordinariè teneatur insinuare. Si vero collatio vel insinuatio ampliùs retardetur. Ordinarii perinde habeant disponere, ac si nulla reservatio præcessisset.

2. Beneficiis autem & dignitatibus electivis in corpore juris non reservatis, juxta dispositionem juris communis debitè provideatur, postulationibus etiam in dispositione juris communis remanentibus.

CAPIT. VI.

ITem si Episcopus aut Abbas fuerit eligendus, conveniant eligentes, audituri missam Spiritus Sancti: & confessi & contriti, suscepta eucharistia, ad eligendum ingrediantur. Et primo jurabunt in manibus Præsidentis Capituli, & rursus Præsidens in manibus immediatè sequentis, sub hac forma: *Ego N. juro & promitto omnipotenti Deo, & tali Sancto vel Sanctæ sub cujus vocabulo dedicata est Ecclesia, eum eligere, quem credo futurum Ecclesiæ in spiritualibus & temporalibus utiliorem; & non illi vocem dare, quem verisimiliter scivero promissione aut datione alicujus rei temporalis, seu prece per se vel alium interposita, aut alias qualitercunque directè vel indirectè pro se electionem procurare.*

2. Item juramentum præstet, confiteaturque & communicet, qui constituit procuratorem ad eligendum certam personam: necnon & procurator constitui potest, quod etiam juramentum præstent ab iis, in quos continget super electione futuri * Episcopi vel Abbatis fieri compromissum: qui etiam confiteri & communicare teneantur. Quod si prædicta non fecerint, pro illa vice eligendi sunt ipso jure potestate privati.

al. Archiepiscopi.

3. In inferioribus verò dignitatibus eligentes, ad confessionem & communionem nullatenus sint astricti, sed in aliis formam superiùs traditam observare teneantur.

4. Finita autem electione, decretum electionis immediatè superiori, ad quem jus pertinet confirmandi, præsentetur, qui in electionis negocio procedat, formā electionis, & electi merita, omnesq; circumstantias diligenter examinaturus, ita ut si electio confirmanda sit vel infirmanda, judicialiter confirmetur vel infirmetur.

Epitom. Pragm. Sanct. cap. 1. §. 6.

5. Confirmatores autem ratione confirmationis nihil exigere, sed neque etiam sponte oblata recipere ratione confirmationis, sub nomine subventionis, subsidii, gratitudinis, aut alio quovis exquisito colore, prætextu consuetudinis, privilegii, superioritatis, aut reverentiæ, aut alia quavis ratione præsumant.

6. Notariis autem cæterisque ministris emolumentum moderatum taxetur, laborum & operarum habito respectu, non autem Prælaturæ valore.

7. Confirmationes aliter factæ sint ipso jure nullæ, & confirmantes ipsi confirmandi potestate sint ea vice privati.

8. Electiones autem & confirmationes (ut præmittitur) factæ, neque per Papam aut Sedem Apostoli-

Apostolicam, seu illius aut alia quavis authoritate infringi valeant, seu quomodolibet impediti, nisi fortè in perturbationem Ecclesiæ aut privatæ seu publicæ utilitatis electio aliqua vergere timeatur. Quo casu Summus Pontifex, cùm ad ipsum confirmatio delata fuerit, si talem urgentissimam causam subesse agnoverit, ea priùs maturè discussa, & parte plenè defensa, accedendo ratione Ecclesiæ Cardinalium vel majoris partis subscriptione, causam hujusmodi veram sufficientemque fore attestantium, tali ejectione rejecta, ad Capitulum vel Conventum remittat, ut infra competens tempus, juxta loci distantiam, ad aliam, ex qua talia evenire non formidentur, electionem procedant.

9. Omni autem casu, quo electio per mediatum Superiorem fuerit confirmanda, remittatur consecrandus aut benedicendus ad suum Superiorem immediatum, * nec præsens fuerit in Romana curia. Quo casu post benedictionem aut consecrationem similiter remittatur, immediato Superiori debitum juramentum præstiturus.

*Videtur aliquid deesse.

CAPIT. VII.

Rursus avisatum est, quòd cùm ex ineffrenato gratiarum expectativarum Concursu, & antelationum prærogativis à principio vocationis beneficiorum sub gratiis hujusmodi cadentium sciri non potest, & ex hoc Ordinariis, subtractionem ministerii sui molestè ferentibus, intrusionis datur occasio, ex quo lites innumeræ suscitantur: avisatum, inquam, est, quòd ille, cui adhæsio sit facienda, omnes gratias expectativas ac reservationes particulares de beneficiis vacaturis in nostra tollat, & de cætero non concedat, nisi pro toto tempore Pontificatus sui in qualibet collatione, in qua decem fuerint beneficia, de uno; ubi quinquaginta, de duobus duntaxat habeat disponere: in quibus dispositionibus indigena alienigenæ præferatur.

Avisam. Constantiens. cap. 6. Gravam. Germ. Nat. cap. 3.

CAPIT. VIII.

Item ut nullum beneficium nostræ Nationis exteris personis commendetur, aut de ipso pensio concedatur, sine assensu Ordinarii.

CAPIT. IX.

Item ut quæstio de una præbenda in qualibet Ecclesia Metropolitana Theologo assignanda, etiam ad Cathedrales Ecclesias nostræ Nationis extendatur, ita ut collationes præbendarum hujusmodi teneantur Canonicatu, & præbendam Magistro, Licentiato aut Baccalaureo formato in Theologia, qui per decennium in Universitate privilegiata studuerit, & onus residentiæ ac lecturæ & prædicationis subire voluerit: quique bis vel semel ad minus per singulas hebdomadas, cessante legitimo impedimento, legat. Quod si neglexerit, arbitratu Capituli in subtractione distributionum totius hebdomadæ puniatur: & si residentiam deseruerit, de alio provideatur; Nil tamen perdat, si absens fuerit à divinis.

Avisam. Constant. cap. 7. per totum, Epitom. Pragm. Sanct. c. 3. §. 10.

2. Porrò post collatam, ut præfertur, hujusmodi præbendam, duæ immediatè vacantes liberè conferantur: tertia verò posteà vacans, & deinceps semper post duas liberè collatas tertia conferatur Magistro aut Licentiato seu Baccalaureo formato in Theologia, qui per decennium in aliqua Universitate privilegiata studuerit; Doctori seu Licentiato in altero Jurium seu Medicina, qui per septem annos: vel in utroque aut altero Jurium Baccalaureo, qui per triennium, si Nobilis ex utroque parente, & ex antiquo genere; aliás autem per quinquennium, in aliqua Universitate privilegiata studium suum fecerit: qui de gradibus, tempore, & nobilitate supradictis fidem facere teneantur Collatori per legitima documenta.

3. Hoc etiam in dignitatibus non electivis, personatibus, administrationibus, & officiis dictarum Ecclesiarum observetur.

4. Et qui duas præbendas Cathedrales obtinuerit, aut aliàs unum vel plura beneficia in quo vel altero residente ab illo vel ab utroque in omnibus obventionibus ducentorum florenorum Cameræ valorem habere valeat, inter personas prædictas non numeretur.

5. Item in Ecclesiis Parochialibus oppidorum muratorum instituantur personæ, quæ ad minus per tres annos in Theologia, vel altero Jurium, Magistat in artibus, in aliqua Universitate contiguò studentes, si poterint inveniri.

6. Item ut quolibet anno in Quadragesima qualificati sua nomina Collatoribus supradictis exhibeant: alioquin dispositio aliter facta non irritetur.

7. Sin autem tales reperti fuerint, dispositio per quæcunque, etiamsi Cardinalatus, Patriarchalis, Pontificalis, aut alterius cujuscunque dignitatis, aliter, quàm præmittitur, facta, eo ipso irrita sit & inanis: collatio verò, seu provisio, seu quævis alia dispositio ad superiorem proximum devolvatur, qui personæ tali habeat providere. Quod si non fecerit, ad alium superiorem proximum gradatim usque ad Summum Pontificem devolvatur.

8. In Ecclesiis autem, in quibus Illustres, aut Militares, seu certo modo geniture procreati duntaxat recipi consueverunt, quod suprà de literatis aut studiosis personis est expressum, ita intelligatur, si personæ, modo præmisso qualificatæ, inter hujusmodi Nobiles seu Generosos reperiri possint, qui etiam nomina sua Collatoribus habeant exhibere. Quo cessante, provisio aliter facta irritetur.

CAPIT,

CAPIT. X.

ITem ne Romanus Pontifex, aut quivis alius Ecclesiasticus vel Secularis, pro confirmatione, electione, admissione, postulatione, aut collatione, provisione, præsentatione, seu qualibet alia dispositione circa Ecclesiastica beneficia, secularia vel regularia, & pertinentia ad ea, nec non ordinibus, sacra benedictione, ac pallio, de extern quicquam antè vel pòst exigat, ratione literarum pro ipsarum labore competentium salario solvendum.

2. Si quis autem exigendo, dando, vel promittendo contraire præsumpserit, Simoniacorum pœnam ipso facto incurrat, & in beneficio taliter obtento nullum jus nec titulum acquirat. Obligationes quoque, promissiones, censuræ & mandata, & quicquid contra judicium hujusmodi statuti, quacunque etiam Apostolica authoritate contigerit attentari, nullius sint roboris vel momenti.

3. Caveatur, ne illa, quæ tempore receptionis beneficiandorum pro fabrica, ornamentis Ecclesiæ, vel divini cultus decore dare consueverunt, in principio receptionis per hoc aboleantur: dum tamen non ad personarum, sed Ecclesiarum utilitatem convertantur.

CAPIT. XI.

ITem quòd is, cui fiat adhæsio, nullam impositionem vel exactionem faciat in natione nostra, occasione provisionis sibi olim in Concilio Basiliensi promissæ, nisi in alio generali Concilio de expresso consensu nationis.

CAPIT. XII.

ITem quòd in partibus nostræ Nationis, quæ ultra quatuor dietas à curia distant, omnes causæ, majoribus nec non de electionum Ecclesiarum Sedi Apostolicæ immediatè subjectarum exceptis, in partibus terminentur.

CAPIT. XIII.

ITem ne gravati per saltum, etiam ad Romanum Pontificem, omisso medio, sed ad immediatum Superiorem duntaxat, nec à gravamine in quacunque instantia ante diffinitivam appellent, nisi gravamen ipsum in diffinitivia reparari nequiret, tunc enim ad Superiorem immediatum semel tantum liceat appellare. Quæ appellatio si frivola fuerit, appellans appellato ultra expensas in quindecim florenis auri de camera condemnetur.

CAPIT. XIV.

ITem ne possessores non violenti sed colorato titulo beneficia proximo triennio hactenus possidentes, vel qui in futurum possidebunt, neque in petitorio neque in possessorio etiam ratione juris noviter quæsiti molestentur, nisi actor legitimè impeditus, & de boc protestatus juxta Concilium Wiennense duxerit intimandum.

2. Lis autem mota intelligatur, si ad citationem, executionem, jurisque sui in judicio exhibitionem, & terminorum omnium observationem fuerit conessum.

3. Ordinarii autem inquirant, & quem beneficium injustè possidere perspexerint * pridem, & alteri legitimè provideant, vel ipsi possessori, si voluerit, nisi sit intrusus violenter vel aliàs indignus.

* Videtur aliquid desiderari.

CAPIT. XV.

QUia verò protestationibus Dominorum Electorum, &c. durantibus, plures electiones & provisiones factæ, plurima beneficia authoritate ordinariâ collata, sententiæ interlocutoriæ diffinitivè prolatæ, pluraque alia gesta sunt, super quibus possent ad Papam vel Concilium recurrere, nbstantibus protestationibus: ne igitur confidentia protestationum decipiamur, caveatur, quòd ille, cui fiat adhæsio, gesta hujusmodi confirmet ex certa scientia, ac si de verbo ad verbum expressa essent: ita quòd nullus super hujusmodi beneficiis aut aliis gestis *sive actis in* Romana curia vel extrà molestetur, etiamsi lis super eis alibi penderet quàm coram Ordinariis, etiamsi alicui alteri quæsitum diceretur; quibus talibus (scilicet jus habere prætendentibus) silentium perpetuum imponatur: & ipsorum possessorum tituli, sive juris sint sive facti, quos durante protestatione authoritate ordinaria acquisiverunt, confirmet, & authoritate Apostolica approbet; ipsisque possessoribus seu detentoribus, in quantum opus, de illis de novo provideat.

CAPIT. XVI.

LItes verò coram ordinariis Judicibus pendentes, apud nos juxta formam protestationis licuit litigare, coram illis tantummodò prosequatur & terminetur.

2. Sententiæ verò sub authoritate Papali vel à Consiliariis durante protestatione collatæ & nondum executæ, non exequantur; sed acta & quicquid ad boc unaquæque partium babeat, allegare coram Ordinario perducatur, quæ summariè, simpliciter & de plano, sola facti veritate inspecta, procedens, negotium ipsum unica sententia valeat terminari.

CAPIT.

CAPIT. XVII.

ITem de causis durante protestatione motis, & adhuc movendis, pendentibus, quas advocet Papa, similiter in eodem statu committat Ordinariis simili modo terminandis. Et quod ibi cognitum fuerit, Papa ratificet, & authoritate Apostolica ex certa scientia confirmet. Contra facientibus, ac etiam iis, qui *a* eos authoritate ordinariâ beneficia *b* possidentibus sunt assecuti, impetere præsumpserint, seu quomodolibet molestare, perpetuum silentium imponat. a. f. ea. b. f. possidentes.

CAPIT. XVIII.

INsuper omnia & singula, quæ dicta protestatione durante in præjudicium, gravamen, sive læsionem jurisdictionis, juris, vel possessionis Metropolitanorum, diocesium, dominiorum, terrarum, Prælatorum, Collegiorum, personarum, seu rerum quarumcunque eorum, qui hujusmodi protestationi obediunt, obedivenunt, quomodolibet vergentia, Apostolica vel alia quavis authoritate impetrata, seu quomodolibet concessa, vel in posterum concedenda, aut in judicio vel extrajudicialiter quomodolibet obtenta seu obtinenda, casset, irritet, & annullet, & pro infectis penitus habeat: ac illi vel illis, qui taliter impetratis, concessis vel obtentis, concedendis vel obtinendis quomodolibet niterentur, etiamsi ipsis & cuivis eorum jus ex illis quæsitum foret, de Apostolicæ potestatis plenitudine ex certa scientia perpetuum silentium imponat.

CAPIT. XIX.

UT autem præmissa firmiter observentur, polliceatur Papa pro se & successoribus suis, se omnia præmissa & singula inviolabiliter observaturum, & contra ea vel ipsorum aliquod in toto vel in parte nullo unquam tempore innovaturum, decernendo *c* initurum, &c. Pro firmiori subsistentia committet Romano Regi & Principibus Electoribus, & aliis, quos secum duxerint assumendos, super eorum observantia Pragmaticam sanctionem conficiendi, ac pœnis & censuris valandi & corroborandi potestatem. c. al. initurum.

CAPIT. XX.

ITem committet universis Archiepiscopis nostræ Nationis, quòd si unquam per eum vel successores, aut eorum seu alia quavis authoritate, per oblivionem forsan vel inadvertentiam *d* lapsos, vel importunitatem dicentium, aut aliàs qualitercunque in præjudicium vel læsionem eorum, quicquam statui seu concedi contingat, quòd quivis eorum Archiepiscoporum id casset, &c. & pœnas, si quæ fortè desuper quacunque authoritate prolatæ forent, seu proferri contingeret, relaxandi, & omnia in pristinum statum producendi, concedat eis & cuilibet eorum plenam potestatem: & ut præmissa, & omnia postquàm sic statuta fuerint, conservent, manuteneant, & defendant, contradictiones per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendi, toties quoties ipsis visum fuerit, invocato etiam ad hoc, si opus sit, auxilio brachii secularis &c. d. al. lapsis.

CONCLUSIO.

SUper præmissis avisamentis concordent, Serenissimus Dominus Romanorum Rex, Illustrissimi Domini Principes Electores, invicem velle assistere, & alterutrum se defendere contra omnem hominem, eos vel alterum eorum conjunctim vel divisim, occasione præmissorum molestare, invadere, seu quomodolibet perturbare conantem.

FRIDERICI III. IMP. AUG. MANDATUM.

Anno Christi 1440.

*Ad Regem * Franciæ, ut veniat ad Comitia Moguntina pro tollendo schismate & confirmatione Decretorum Concilii Basiliensis indicta.* * Carolum VII.

FRIDERICUS, Romanorum Rex semper-Augustus, Austriæ, Stiriæ, Karanthiæ, & Carniolæ Dux, Comes Tirolis, &c. Serenissimo Principi, Carolo Regi Francorum, Fratri & Consanguineo nostro Charissimo Salutem, & fraternæ dilectionis affectum.

1. Dum ad sacri Imperii fastigia divino vocati munere, tantæ moli gravissimæ gubernationis humeros nostros in Dei nomine, ne suæ videremur ordinationi resistere, syncero corde submisimus. Inter innumera mala, quibus undique orbis terrarum concutitur, hoc maximè, quo certamen agitur, ut ævo nostro sancta scindatur Ecclesia, animum nostrum eò premit ardentiusque sollicitat, quò eidem Ecclesiæ matri nostræ, filiali dilectionis amore & nobili advocationis officio, fortiùs constituimur obligati, ut illi sæva nunc jacula patienti, pro viribus nobis distributis ab alto, diligentia celeri succurramus, atque ad concurrendum in hoc tam necessario ac salutari opere Reges & Principes Christiano nomine gaudentes pura synceritate hortemur. Nihil verò ad id æquè patrocinaturum conspicimus, quàm si Catholici simul conveniamus Reges & Principes Ecclesiastici & Sæculares, ut sentiant quicunque dissidentes unam esse vocem omnium. Tunc enim sperandum, quòd nemo usquam illam irridebit, aut spernet; nemo non reverebitur, neque non timebit.

2. Unde Venerabilium & Illustrium virorum, & Sacri Imperii Principum Electorum Oratoribus, qui pridem decretum electionis de nostra persona ad culmen Imperii celebratæ, conspectui nostro attulerant; aliis quoque Prælatis, Principibus, Comitibus, Baronibus, Proceribus, & viris Consularibus, nostris fidelibus & dilectis, deliberate consulentibus, conventionem seu dietam solennem pro communi constituimus omnium salute in civitate Moguntina, rebus gerendis pluribus ex causis accommoda, in diem festum Purificationis gloriosæ Virginis Mariæ proximè futurum, quæ erit secunda mensis Februarii. Ad quam dextera Dei nobis assistente propriis intendimus personaliter nos transferre, Charissimam fraternitatem vestram puro cordis affectu rogantes, quatenus Orthodoxorum progenitorum vestrorum imitantes vestigia pro laude Dei, pro consolatione Ecclesiæ suæ sanctæ, ac totius populi Christiani salute, ad conventionem seu dietam hujusmodi idoneos vestros oratores de vestræ fraternæ dilectionis proposito, viis quoque & modis, quibus ab imminentibus calamitatibus sancta possit respirare Ecclesia, distinctè instructos, & ad tractandum, consulendum, cooperandum, & concludendum in his plena vestra potestate fulcitos, illic destinare velitis. Si autem fraternitas vestra convocationem & dietam eandem accedere posset & vellet propria in persona, id profectò ingentem gloriam & rebus gerendis fructum uberiorem afferret.

3. Hortamur denique Fraternitatem vestram, advertere velle mente fideli, quæ sit nostra exhortatio, quantaque Ecclesiæ subsit necessitas, & quàm periculosum esset nostrum silentium, & agere libeat, quod expetimus, propter salutem populi ac decus vestrum, respicientes ad illum, cujus causa agitur, qui de cœlo descendit, ut moriturus homo crucem ascenderet, in quo militans fundaretur Ecclesia, quatenus in eâ suborta tollantur dissidia, & à gravioribus periculis eruatur. Datum Viennæ, Anno Domini M. CCCCXL. die XXI. mensis Maij: Regni nostri anno primo.

Ad mandatum Domini Regis

Conradus Præpositus Viennensis,
Cancellarius.

CONCORDATA NATIONIS GERMANICÆ CUM SANCTA SEDE APOSTOLICA,

Anno Christi 1447.

PRO IPSIUS ECCLESIÆ UNIONE, AC PACE & tranquillitate inter eandem & Nationem prædictam perpetuò consovendis, inita, conclusa, & accepta,

cum

GREGORII PAPÆ XIII. DECLARATIONE.

ejus nominis V.

NICOLAUS Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Ad sacram Petri Sedem, divina dispositione sublimati, singulis, quæ pro universalis ecclesiæ unione, ac pace, & tranquillitate, pro futura conspicimus, Apostolicæ providentiæ sollicitudinem libenter intendimus, & ad felicem illorum prosecutionem & consummationem, opem & operam impendimus efficaces. Nuper siquidem charissimus in Christo filius noster, FEDERICUS Romanorum Rex Illustris, & nonnulli alii dilecti filii, ecclesiastici, & seculares Principes inclytæ nationis Germanicæ, ex una; ac dilectus filius noster, Joannes sancti Angeli Diaconus Cardinal. *in partibus* illis Apostolicæ sedis de latere Legatus, per nos ad dictas partes missus sufficienti desuper à nobis, & sede Apostolica auctoritate suffultus, ex alia partibus, Romanæ Ecclesiæ & dictæ nationis nomine, pro ipsius Ecclesiæ unione, pace, & tranquillitate, inter Ecclesiam, & nationem prædictam, perpetuo solidandis & conservandis, diversa rationabilia & utilia, ordinationes & statuta, à partibus ipsis hinc inde approbata, laudata, conclusa, acceptata & concordata, fecerunt ac ediderunt, nobisque humiliter supplicari fecerunt, ut illis pro firmiori eorum subsistentia, robur Apostolicæ firmitatis adjicere, nec non auctoritatem potiorem, & decretum interponere dignaremur. Nos itaque qui statuta, ordinationes, & concordata prædicta, per nonnullos ex venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, magnorum maturitatis, auctoritatis, & literaturæ viros diligenter examinari & discuti fecimus, eaque rationabilia & salubria tam Ecclesiæ quàm nationi præfatæ fore comperimus; de dictorum, & aliorum venerabilium fratrum nostrorum prædictæ Ecclesiæ Cardinalium, consilio & assensu, Apostolica auctoritate, & ex certa scientia approbamus, ratificamus, laudamus, & acceptamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, juxta modum & formam subsequentes.

Federicus Imperator Princip esque Germaniæ, & Legatus Apostolicus ordinationes sive concordata fecerunt.

1. Placet nobis super provisione Ecclesiarum & beneficiorum ecclesiasticorum quorumcunque, juris scripti reservatione, & *Execrabilis*, ac *Ad regimen*, constitutionum, modificatis ut sequitur, Ad regimen

regimeri Ecclesiæ generalis, quanquam immeriti, superna dispositione vocati, gerimus in nostris desideriis, ut debemus, quod per nostræ diligentiæ studium, ad quarumlibet Ecclesiarum & monasteriorum regimina, & alia beneficia Ecclesiastica, juxta divinum beneplacitum, & nostræ intentionis affectum, viri assumantur idonei, qui præsint & prosint committendis eis Ecclesiis, Monasteriis, & beneficiis prælibatis. Præmissorum itaque consideratione inducti, & suadentibus nobis aliis rationalibus causis nonnullorum prædecessorum nostrorum Roman. Pont. vest gia inhærentes, omnes Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales Ecclesias, & etiam Monasteria, prioratus, dignitates, personatus, & officia, necnon Canonicatus, præhendas, & Ecclesias, cæteraque beneficia Ecclesiastica cum cura, vel sine cura, secularia, & regolaria, quæcunque, & qualiacuoque fuerint, etiamsi ad illa personæ consueverint, seu debuerint per electionem, seu quemvis alium modum assumi, nunc apud sedem apostolicam quncuoque modo vacantia, & in posterum vacatura: necnon per depositionem, vel privationem, seu translationem per nos, seu auctoritate nostra factas, & inantea faciendas ub.libet: necnon ad quæ aliqui in concordia vel discordia electi sive postulati fuerint, quorum electio cassate, seu postulatio repulsa vel per eos facta renunciatio, & admissa auctoritate nostra extiterit, seu quorum electorum, vel postulatorum, & inantea eligendorum seu postulandorum electionem cassari, seu postulatiooem repelli aut renunciationem admitti per nos, aut auctoritate nostra continget apud sedem prædictam, vel alibi ubicunque, & etiam per obitum Cardinalium ejusdem Ecclesiæ Romanæ, aut officialium dictæ sedis quamdiu ipsa officia actu aliter tenebunt (videlicet Vicecancellarii, Camerarii, septem Notariorum Auditoris. literarum contradictarum, & apostolici palatii causarum Auditorum, Correctorum, centum, & unius Scriptorum literarum apostolicarum, & viginti quatuor Pœnitentiariæ præfatæ sedis, & vigintiquinque Abbreviatorum, necnon verorum Commensalium nostrorum, & aliorum viginti quatuor Capellanorum sedis ejusdem in epitaphio descriptorum) & etiam quorumcunq; Legatorum, seu collectorum, ac in terris Romanæ Ecclesiæ Rectorum, ac Thesaurariorum, deputatorum seu missorum hactenus, vel deputandorum aut mittendorum in posterum, nunc vacantia, & inantea vacatura ubicunq; dictos Legatos, vel Collectores, seu Rectores, & Thesaurarios antequam ad Romanam curiam redierint seu venerint, rebus eximi contigerit ab humenis, necnon quorumlibet pro quibuscunque negotiis ad Romanem curiam venientium, seu etiam recedentium ab eadem, si in locis à dicta curia ultra duas dietas legales non distantibus jam forsao obierint, vel eos inantea ab hac luce transire contigerit, & etiam simili modo quorumcunque curialium peregrinationis, infirmitetia, seu recreationis, vel alia quacunque causa ad quævis loca secedentium, si eos antequam ad dictam curiam redierint in locis ultra duas dietas ab eadem curia, ut promittitur, non remotis (dummodo eorum proprium domicilium non existat ibidem) jam forsan decesserint, vel in posterum eos contigerit de medio submoveri, etiam nunc per obitum hujusmodi vacantia, vel in posterum vacature: Rursus monasteria, prioratus, dignitates, personatus, administrationes, officia, canonicatus, præbendas, & Ecclesias, cæteraque beneficia Ecclesiastica secularia & regularia, cum cura, vel sine cura, quæcunque & qualiacunque fuerint, etiam si ad illa personæ cońsueverint seu debuerint per electionem, seu quemvis alium modum assumi, quæ promoti per nos seu auctoritate nostra ad Patrietchalium, Archiepiscopalium, & Episcopalium, Ecclesiarum, necnon Monasteriorum regimina obtinebant tempore promotiooum de ipsis factarum nunc quocunq; modo vacaotia, aut in posterum vacatura, necnon etiam per assecutionem pacificam quorumcunq; prioratuum, personatuum, officiorum, canonicatuum, præbendarum, Ecclesiarum, aut beoeficiorum aliorum per nos, seu auctoritate nostrarum literarum immediatè collatorum, seu conferendorum in posterum, præter quam si virtute gratiæ expectativæ assecutio fiet, nunc vacantia & inantea vacatura, plena super præmissis omnibus, & singulis cum fratribus nostris collatione præhabita, & matura deliberatione secuta, ordinationi, dispositioni, ac provisioni nostræ, de ipsorum fratrum consilio, auctoritate Apostolica reservamus, Decernentes ea nunc irritum & inane, si secus super præmissis & quolibet eorum, per quoscuoque, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter, contigerit attentari.

De Ecclesf. & Beneficiis Sedi Apostolicæ reservatis.

2. Item placet nobis, quod in Metropolitanis & cathedralibus etiam immediatè non subjectis Ecclesiis, & Monasteriis immediatè subjectis sedi Apostolicæ, fiant electiones Canonicæ quæ ad dictam sedem deferaotur, quas etiam ad tempus constit. fe. rec. Nicolai Papæ III. quæ incipit, *Cupientes*; expectabimus: & elapso dicto tempore si non præsentatæ, vel si præsentatæ, minus Canonicæ fueriot, providebimus, & si Canonicæ fuerint, eas confirmabimus, nisi ea rationabili, & evideoti causa, ac de dictorum fratrum consilio, de dignioti & utiliori persona duxerimus providendum: proviso quod confirmati prædicti, & per eos provisi, Metropolitaois suis, & aliis præstent debita juramenta, & alia, ed quæ de jure tenentur, etiam in Monasteriis dictæ sedi immediatè non sobjectis, & aliis regularibus beneficiis; super quibus pro confirmatione, vel provisione ad dictam sedem non consuevit haberi recursus, electi, seu illi quibus providendom est, pro confirmatione & provisione hujusmodi ad Curiam Romanam venire non teoebuntur: ipsaque regularia beneficia sub expectativis gratiis noo cadant. Ubi autem pro Monasteriis ad dictam Curiam venire seu mittere consueverint, non aliter confirmabimos vel providebimus, quam superius de cathedralibus Ecclesiis est expressum. Et de Monasteriis Monialium non disponemus, nisi sint exempta, & tunc per commissionem ad partes.

Nicol. III. const. his habes.

3. De cæteris verò dignitatibus & beneficiis quibuscunq; secularibus, & regularibus vacaturis, ultra reservationes prædictas (majoribus dignitatibus post Pontificales, in cathedralibus, & principalibus in collegietis Ecclesiis exceptis; de quibus jure ordinario provideatur per illos inferiores, ad quos

aliàs

aliàs pertinet.) Placet etiam nobis, quod per quamcunque aliam reservationem, gratiam, expectativam, aut quamvis aliam dispositionem, sub quacunque verborum forma per nos vel auctoritate nostra factam vel faciendam, non impediamus nos, quo minus de illis cum vacabunt de Februarii, Aprilis, Junii, Augusti, Octobris, & Decembris mensibus, liberè disponatur per illos, ad quos eorum collatio, provisio, præsentatio, electio, seu quævis alia dispositio pertinebat: reservatione, aliave quavis dispositione, auctoritate nostra factis vel faciendis, non obstantibus quibuscunque. Quotiens vero aliquo vacante beneficio in Januarii, Martii, Maii, Junii, Septembris, & Novembris mensibus specialiter dispositioni dictæ sedis reservatis non apparuerint infra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficii, quod alicui de illo Apostolica auctoritate provisum fuerit, ex nunc & non antea ordinatio collationum beneficiorum non reservatorum, per alternos menses possit per dictam nationem publicari, & omnes qui ea gaudere voluerint, tempus congruum habeant eam acceptandi, tunc quo ad dictam sedem, à Kalendis Junii proximè futuris ipsa currere incipiet, & durabit deinceps, nisi in futuro Concilio de consensu dictæ nationis aliter fuerit ordinatum.

De collatione beneficiorum vacantium in mensibus Sedis Apostolicæ reservatis. In hoc tamen vide declarationem Greg. XIII.

4. Placet similer nobis quod circa provisionem dictæ sedis ordinandam modus annatarum hoc modo currat. De Ecclesiis cathedralibus omnibus & Monasteriis, virorum duntaxat vacantibus, & vacaturis, solvantur de fructibus primi anni à die vacationis, summæ pecuniarum in libris Cam. apost. taxatæ, quæ communia servitia nuncupantur, & si quæ excessivè taxatæ sint, quod provideatur specialiter, in gravatis regionibus secundum qualitatem rerum, temporum, & regionum, ne nimium prægraventur ad quod petentibus dabimus commissionem in partibus, qui diligenter inquirant & retaxent. Taxæ autem prædictæ pro media parte infra annum à die habitæ possessionis pacificæ totius vel majoris partis, solvantur, & pro alia media parte infra annum sequentem, & si infra annum bis vel pluries vacaverint, semel tantum solvantur: nec debitum hujusmodi in successorem in Ecclesia vel Monasterio transeat. De cæteris vero dignitatibus, personatibus, officiis, & beneficiis secularibus ac regularibus quibuscunque, quæ auctoritate dictæ sedis conferentur, vel de quibus providebitur (præterquam vigore gratiarum expectativarum, aut causa permutationis) solvantur annatæ seu medii fructus juxta taxam solitam à tempore possessionis intra annum, & debitum hujusmodi, similiter in successorem in beneficio non transeat. Sed de beneficiis quæ valorem viginti quatuor florenorum auri de camera non excedunt, nihil solvatur: duretque hæc observantia deinceps, nisi eam similiter in futuro concilio de ipsius nationis consensu contingat immutari.

De Annatarum solutione. De quo vide Anne. VIII. const. 1. Apostolicæ, cum ibi not.

5. In aliis autem quæ per fe. re. Eugenium Papam IIII. etiam prædecessorem nostrum pro dicta natione usq; ad tempus futuri generalis concilii permissa, concessa, indulta, & decreta, ac per nos confirmata fuerunt, in quantum illa concordiæ præsenti non obvient, ista vice nihil volumus esse immutatum: & per hoc, quod in concordatis hujusmodi, sive quibusvis aliis eorum occasione conficiendis literis, propter compendiosiorem descriptionem, Alamania specialiter appellatur, natio ipsa censeri non debet à Germanica natione distincta, seu quomodolibet separata.

Alamania.

6. Et præterea quia difficile foret præsentes litteras ad singula, in quibus de eis forsitan fides facienda fuerit, loca deferri, eadem Apost. auctoritate decernimus, quod ipsorum transumpto Metropolitanorum dictæ nationis sigillo munito, tanquam præsentibus, si exhiberentur, literis plena fides adhibeatur, & perinde stetur ac si dictæ præsentes literæ forent exhibitæ, vel ostensæ: & insuper quoque irritum & inane, si secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter, contigerit attentari.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, ratificationis, laudationis, acceptationis, commutationis, reservationis, constitutionis & voluntatis, infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, millesimo, quadringentesimo, quadragesimo septimo, Kalend. Aprilis, Pontific., nostri anno secundo.

An. Christi 1576.

DECLARATIO CONSTITUTIONIS A NICOLAO V. EDITÆ CIRCA COLLATIONES

Beneficiorum Vacantium in Mensibus Sedi Apostolicæ reservatis: juxta formam Concordatorum cum Natione Germanica.

GREGORIUS Episcopus, servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam. Quæ in Ecclesiam Dei incommoda inferunt, nostra nos expedit animadversione removere. Cum itaque per literas fel. record. Nicolai Papæ V. nationi Germanicæ pro illius virtute, & concordia cum Sede Apostolica inter alia concedatur, ut quoties aliquo vacante beneficio Ecclesiastico, in mensibus Januarii, Martii, Maii, Julii, Septembris, & Novembris, in quibus vacantium Germaniæ beneficiorum Ecclesiasticorum dispositio dictæ Sedi specialiter reservata est, non apparuerit intra tres menses à die notæ vacationis, in loco beneficii, quod alicui de illo Apostolica auctoritate provisum fuerit, extunc, & non antea ordinarius, vel alius ad quem illius dispositio pertinet, de illo disponere possit, & sæpenumero contingat, ut antequam inquisitio, quam plerunque etiam in concursu plurium, sive in partibus,

Nicol. V. statuit Ordinarios posse disponere de beneficiis vacantibus in mensib. Sedi Apost. reservatis, nisi fuerit à dicta Sede provisum, ut sup. in ejus const.

partibus, sive apud dictam Sedem fieri oportet in vitam, mores, & doctrinam eorum, quibus de dictis beneficiis per Sedem eandem providendum est, compleri possit, aut antequam de ipsis provisionibus, seu de mandatis, quæ ad inquisitiones, & provisiones hujusmodi faciendas ab eadem Sede impetrantur, vel Motu proprio procedunt literæ Apostolicæ conficiantur, vel etiam antequam mandata ipsa à Judicibus, ad quos directa sunt, recipiantur, vel recepta expediantur, interdum quoque literis Apostolicis expeditis, & gratia purificata, seu mandatis prædictis receptis, & inquisitione completa, antequam omnimoda executio perficiatur, propter diversa impedimenta, quæ frequenter succedunt, tempus trium mensium, ex quo vacatio beneficii in loco ipsius nota est, expiret, ac proinde ordinarii locorum, aut alii ad quos talium beneficiorum dispositio, cessantibus Apostolicis reservationibus, pertinet, ab ipso tempore prædicto, licèt priusquam illud laberetur, provisionis sive alterius dispositionis de illis à dicta Sede jam gratia facta fuerit (quod ipsum ad tribuendum, & quærendum jus satis superque esse certa juris interpretatione frequenter declaratum est) illa tamen conferre contendant: Qua de causa multis Religione, & pietate insignibus, quando ii post ostensum virtutis, & doctrinæ suæ specimen, atque inde immensos labores, & sumptus beneficiis potiri debent, alii præoccupatores obtentu ordinariæ collationis hujusmodi contra adversantur: Nos indignum rati, quod temporis mora; quam ad perscrutandum accuratiùs talium probitatem, industriam & alia requisita intercedere pro utilitate Ecclesiæ necesse est, locum injuriis aperiat, attendentesq; verba prædicta (*in loco beneficii*) cum verbis (*notæ vacationis*) quæ protinus antecedunt, conjungi & ad illa duntaxat referri, ac voluntatem concedentis, sensumque concessionis, & literarum prædictarum sic esse, ut dispositio beneficii intra tres menses à die notæ vacationis à Sede prædicta fieri, deque gratia facta alicubi apparere debeat, quemadmodum re inter utriusque juris interpretes jampridem controversa summa ratione judicatum apparet: vix enim est, ut itineribus non modo infestis, aut prohibitis, quod ferè semper aliquo contingit, sed etiam expeditis, quis ex tam longinquis regionibus ad dictam Sedem profectus, & in ea ad expediendum negotium, vel paulisper moratus, in easdem se recipere tanta temporis angustia possit. Quocirca æquitate, & justitia suadentibus, præsentium auctoritate declaramus concessionem Nicolai Papæ, & literas prædictas locum omnino non habere, quod ordinarii, aut alii collatores prædicti, post lapsum trium mensium ex die notæ vacationis in loco beneficii disponere possint de ullis beneficiis prædictis, aliàs sub concessione, & literis prædictis, comprehensis extra Ro. Cu. in mensibus prædictis quoquo modo vacantibus, vel vacaturis, de quibus intra dictum tempus trium mensium per Romanum Pontificem, ac dictam Sedem qualiscunque gratia, vel dispositio, aut concessio facta fuerit. Ne tamen cuiquam licitum sit factam à Sede prædicta dispositionem hujusmodi in longum obtegere: illi, quibus deinceps gratiæ hujusmodi concedentur, earum concessionum fidem, & testimonium, intra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficii hujusmodi, vel dictis collatoribus significare, vel in ipso beneficii loco publicare quoquomodo teneantur. Decernentes omnes & quascunque dispositiones de dictis beneficiis ab eisdem collatoribus post significationem, seu publicationem hujusmodi pro tempore factas, nullas, & invalidas, nulliusque roboris, vel momenti fore. Sicque in quibusvis causis pendentibus, & futuris judicari debere. Nec non irritum, & inane quicquid secus super his ab eisdem collatoribus, aut quibuscunque aliis scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Quod si fortè quisquam collatorum prædictorum fuerit præsentium violator, eum à beneficiorum, & officiorum collatione tandiu suspendimus, donec ipse veniam petens restitutionis gratiam à Sede prædicta meruerit obtinere. Cæterùm volumus, ut præsentium transumptis, etiam impressis Notarii publici manu, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ obsignatis, eadem prorsus fides in judicio, & extra illud ubique locorum adhibeatur, quæ adhiberetur ipsis præsentibus si essent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergo omnium hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, decreti, suspensionis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, millesimo quingentesimo, septuagesimo sexto, Kal. Novembris, Pontificatus nostri anno quinto,

Hic Pont. modo declarat dictam const. Nicolai V.

Decretum irritans.

Collatorum inobedientium pœnæ.

M. Dat.

C. Glorierius.
A. de Alexiis.

MAXIMILIANI *Imperatoris Romanorum edicto cautum est, ut Concordata Germanicæ Nationis sedulo serventur, apud Leodienses, ita ut nihil pactis & concordatis illis derogetur: si vero quispiam Cæsareo edicto & voluntati ausu temerario contravenire præsumpserit, mulctabitur, quemadmodum latius patet in diplomate, Augustæ die 11. Julii, Anno 1518.*

SIMILI modo per Carolum Romanorum Imperatorem cautum est, ut & Cameracenses servent suprascripta Concordata sub indignationis pœna, & mulcta, quæ ex literis latius patet. Dat. Bruxellæ, Anno 1554. 9. Februarii.

Anno Christi 1492.

FRIDERICI III. IMPERAT. AUG. ET MAXIMILIANI I. CÆS.

RESCRIPTUM

AD REGEM ANGLIAE, S. IMPERII GERMANICI SOCIUM, PRO vindicandis injuriis à Rege Gallorum S. Cæs. Majestati & eidem Imperio illatis in rapienda a sponsa Cæsaris & occupando Britanniæ Ducatu.

a Francisci ultimi Britanniæ Ducis filia Maximiliano Cæsari desponsata. b Friderici III. Imp.

MAXIMILIANUS divina clementia Romanorum Rex Semper-Augustus; Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ, &c. WILHELMUS Episcopus Eistetensis, ac FRIDERICUS Comes de Zollern, Capitaneus Dominii de Hohenberg, S. Imperialis b Majestatis in hoc generali Conventu Confluentiæ habito Vicesgerentes; necnon S. Rom. Imperii Electores, ac alii Principes utriusque status, in eodem Conventu personaliter comparentes, aliorumque Imperii Principum & Communitatum Oratores ac Vices gerentes, Serenissimo Principi, Domino HAINRICO Regi Angliæ & Franciæ, ac Domino Hiberniæ, &c. Nobis Romanorum Regi fratri carissimo, nobisque aliis Domino & amico observandissimo, salutem & prosperitatis incrementa.

1. Serenissime ac potentissime Princeps; Cum egregius vir, Magister Franciscus de Puys Orator ac Secretarius vester, nobis omnibus in hoc Imperiali Conventu congregatis indicaverit, vestram Serenitatem non solùm ob fraternam confœderationem, qua nobis Romanorum Regi constanti fide conjungitur, verùm etiam ob singularem affectum & amicitiam, quæ S. Rom. Imperio omnibusque Principibus ejus, & unicè Illustrissimo Archiduci PHILIPPO Imperiali ac Regio filio vehementer afficitur, cum magna ac potenti classe mare trajecisse, multaque armatorum millia cum machinis ac cæteris quibuscunque castrensibus instrumentis traduxisse, tam in maximarum injuriarum nobis Regi ac sacro Imperio per Francorum Regem (ut nostis) illatarum ultionem, quam in ipsius Illustrissimi Archiducis patriamque ejus defensionem: sanè omnes, ut debuimus, summoperè gavisi sumus, vestræque Serenitati ex tam strenuissimis ac præclarissimis gestis nos omnes plurimum debere censuimus; atque propterea ingentes gratias agimus, non inferiora, cum usus feret, pariter reddituri eandem vestram Serenitatem cum studio exhortantes, ut secundum jam diu concepta perseverare & continuare, ut eam facturam confidimus, non desistat.

2. Nos autem Romanorum Rex nostros jam antea in limitibus hostium ad præoccupandas angustias missos totis copiis sequimur, tot susceptarum injuriarum justam ultionem Deo propicio prosecuturi. Speramus enim æquissimos superos tam æquæ causæ nostræ minimè defuturos.

3. Nos verò tam Imperialis Majestatis Vicesgerentes ea injuria præfato Domino nostro Regi illata affecti percitique, quam non immeritò molestè ferimus, eidem celerem expeditionem tam equitum quàm peditum in præsentiarum fecimus, ac propterea omni cura, fide, solertia, omni denique studio apud universos & singulos S. Rom. Imperii ac Germanicæ Nationis nostræ subditos pro longè ampliori ac communi per Imperium auxilio ferendo nos laboraturos sollicitaturosque polliciti sumus: non dubitantes, vestræ Serenitatis simul accedentibus copiis, omnipotentem Deum, exercituum Dominum, de tam detestabilibus injuriis manifestam vindictam justumque triumphum concessurum: qui vestram Serenitatem indies feliciorem conservet.

4. Ex Imperiali Conventu generali Confluentiæ habito, sub sigillis Regiæ nostræ, & Wilhelmi Episcopi Eistetensis Cæsarei Oratoris ac Vicesgerentis, nostrorum quoque Berchtoldi Dei gratia Archiepiscopi Moguntini, Principis Electoris ac S. Rom. Imperii in Germania Archicancellarii, & Sigismundi eadem gratia Marchionis Brandenburgensis, Stetinensis, Pomeraniæ, Cassuborum ac Sclavorum Ducis Burggravii Nurbergensis, ac Rugiæ Principis, nomine Principum Electorum aliorumque Principum, totiusque illius præmemorati Conventus, die VIII. Mensis Octobris, Anno Domini MCCCCXCII.

Ex Ceremoniali Romani lib. 1. sect. 5.

PROCESSUS ET ORDINATIO IN UNCTIONE IMPERATORIS ROMANORUM, ET IMPERATRICIS, in eorum coronatione & consecratione Romana.

CAPUT I.

De adventu & coronatione electi in Imperatorem Romanorum.

ELECTUS Rex futurus Romanorum Imperator primum consuevit electionem suam per suos solemnes oratores Pontifici summo intimare, & decretum electionis ostendere, devotionem ac fidelem reverentiam exhibere, favorem & gratiam Apostolicæ sedis implorare, offerre se ad quæcunque fidelitatis juramenta Romanæ Ecclesiæ præstanda, & demum unctionem consecrationem & Imperii diadema humiliter postulare. Pontifices verò consoeverunt viso decreto, & examinata electione in sacro senatu, habitaque sufficienti informatione tam super forma electionis quàm super idoneitate & habilitate personæ electi, per commissarios à se constitutos ad instantiam dicti electi ipsum electum in spiritualem filium suum & Ecclesiæ Romanæ suscipere, illique favorem & gratiam

gratiam concedere, & ipsius Regis electi persona idonea reputata, eum nominare, denuntiare, assumere, & declarare Regem Romanorum, ac etiam habilem & sufficientem declarare ad suscipiendam Imperialis Celsitudinis dignitatem, decernere consecrationem & coronationem per manus suas esse impendendas, & supplere omnes defectus &c. Hoc servatum legimus in Carolo IIII. à Clemente VI. & antea in Henrico VII à Clemente V. & in Alberto ejus prædecessore, & Rodolfo patre à Bonifacio VIII & à pluribus aliis, & in Wenceslau Caroli IIII. filio, quem pater adhuc vivens in Romanorum Regem ab Electoribus designari procuraverat: cujus rei approbationem cum Gregorius XI. ad quem delata erat, morte præventus decernere non posset, Urbanus VI. ejus successor legitimè confecit.

CAPUT II.

Quomodo veniente Imperatore mittantur Legati Apostolici.

ELectus igitur Rom. Rex cum statuerit Urbem petere ad imperiale diadema de manu summi Pontificis suscipiendum, primum convenit per nuncios suos cum Romano antistite de modo & tempore intrandi, ut Pontifex rebus opportune consulere possit. Deinde cum Pontifex noverit Cæsarem jam Italiam intrasse, mittit illi obviam duos Legatos de latere, qui illum conveniunt, antequam terras Romanæ Ecclesiæ ingrediatur. Et post gratulationes, salutationem & benedictionem, nomine Pontificis honesto modo exigunt ab illo juramentum solitum præstari ab electis Imperatoribus, antequam intrent agrum Romanæ Ecclesiæ, in forma quæ in Decretis cavetur, videlicet: *Ego R. Rex Romanorum promitto & juro per Patrem & filium & Spiritum sanctum, & per lignum vivifica crucis, & per has reliquias Sanctorum, quod si permittente Domino Romam venero, sanctam Romanam Ecclesiam, & sanctitatem suam rectorem ipsius, exaltabo secundum posse meum, & nunquam vitam, membrum, neq; honorem quem habet, mea voluntate, meo consilio meo consensu, aut mea exhortatione perdet. Et in Roma nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus quæ ad sanctitatem suam aut ad Romanos pertinent, sine vestro consilio. Et quidquid de terra S. Petri ad nostram potestatem pervenerit sua sanctitati reddam. Et cuicunque Italicum regimen commisero, jurare faciam illum ut adjutor sua sanctitatis sit ad defendendam terram S. Petri secundum suum posse. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Evangelia.* Aliquando Oratores electi, quando veniunt ad intimandum electionem, & ad petendum approbationem nomine electi Regis, solent præstare suprà dictum juramentum si ad hoc habent speciale mandatum. Hoc juramentum Fridericus III. Imp. dum Senis esset, in manibus legatorum Apostolicorum anno salutis M. CCCC. LI. præstitit, & antè eum plures alii.

Dehinc, ut primum Ecclesiæ territorium ingressus est Cæsar, consuevit cum sua familia impensis Pontificis ali, quamdiu & Romæ & in agro Romano fuerit. Nicolaus verò quamvis Frederico prædicto cum familiaribus quingentis tantum expensas promiserit, longè tamen plures ære suo aluit.

Ut Sutrium venit Cæsar, vel locum Urbis vicinum, ita ut pridie post applicare ad urbem possit, legati Apostolici illum cum aliquibus Prælatis à Pontifice missis, qui necessaria curent dimittunt, & Romam perveniunt.

Sequenti die electus Imperator Romam missus carpit iter: cui honoris gratia obviam mittuntur à Pontifice Prælati, Barones, & curiales hoc ordine, ut in Friderici adventu servatum est. Primi ad sextum lapidem Columnenses proceres cum suis amicis, & clientelis, & mox Ursini atq; alii Barones urbis: tum Pontificis copiæ, quæ adsunt cum illarum præfectu: Inde Vicecamerarius cum præfecto Urbis, Senatore, conservatoribus officialibus. & aliis nobilibus civibus Romanis: deinde ordines Curiæ, cum regente Cancellariæ, sive alio aliquo Prælato: demum alii Prælati domestici Pontificis cum omni ejus familia: & tandem sacrum Cardinalium Collegium, ad radices montis juxta domum leprosorum Cæsarem expectabunt. Hi omnes distinctis intervallis Imperatori electo obviabunt. Oratores verò Principum si qui in urbe erunt, pro suo libitu obviam procedent. Cardinales ut Cæsarem convenient, congratulationibus & oblationibus factis nomine Pontificis & Collegii, illum habentes medium inter duos primos Episcopos Cardinales, deducent usque ad tentorium, sive alium locum sibi deputatum extra urbem. Nam Cæsar non consuevit ea die qua appulit, Urbem intrare, sed pernoctare saltem una nocte extra mænia in campis. Cardinales & alii omnes postquam Cæsar ad locum deputatum pervenerit, in Urbem revertuntur.

Consueverunt etiam electi Imperatores hac die, antequam ponticulum, qui primus ante ingressum Urbis post descensum montem occurrit, pertranseant, præstare juramentum Romanis in hanc formam: *Ego Rex Rom. futurus Imp. juro me servaturum Romanis bonas consuetudines suas, sic Deus me adjuvet.*

CAPUT III.

De Urbis ingressu Imperatoris.

POstera die Cæsar per portam, quæ est sub arce S. Angeli hoc ordine quasi triumphans ingreditur. Primo die equites vexilla duo Cæsaris portant, alterum S. Georgii, quod ad Suevorum pertinet custodiam, Aquilæ alterum. Hos sequuntur Cæsaris cohortes armatæ, tum nobiles proceres & togati ejus: inde Oratores Regum & Principum, qui adsunt. Tum si quis adest Rex aut maximus Princeps, ut fuit cum Friderico Rex Ungariæ & Bohemiæ Ladislaus. Et tunc sequitur Præfectus Urbis, & Senator. Et ad Præfectum quidem pertinebat nudum ensem ante Cæsarem ferre: Frederico tamen Marescallus suus, non Præfectus, gladium prætulit. Inter istos autem & Cæsarem nemo equitare debet, nisi Marescallus, si Præfectus non præfert ensem. Incedit deinde

Cæsar solus equitans, & post eum Prælati, Consiliarii, proceres inermes, & alii rogati sui. Deinde modico intervallo Imperatricis familia, si uxor virum sequitur, succedere debet. Ante illam Nobiles & Prælati: & post matronæ, virgines & pedissequæ: circa eam verò solam equitantem pedites multi. Ultimò incedunt Ecclesiasticæ copiæ pompam claudentes. Portam ipsam qua sub arce ingrediuntur, nostri Codices falsò Collinam appellant. Collina autem porta non est in novis Leonis Papæ suburbiis, sed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (ut scripsit Varro) à pluribus montibus qui in Quirinali monte continebantur: hodie Salaria nuncupatur, quia inde via salaria itur. In porta igitur quæ sub arce est, non Collina clerus urbis sacris vestibus ornatus, cum crucibus & Sanctorum reliquiis, præsidente Vicario urbis & aliis Ecclesiarum Prælatis infulatis Cæsarem expectant, advenienti cruces deosculandas offerunt, & cum incensant, ac cantantes: *Ecce mitto Angelum meũ*, &c. procedunt usq; ad gradus Basilicæ principis Apostolorum. Principes autem digniores baldachinum supra Cæsaris caput portant, Conservatores freno equum ducunt. Cum verò est in magna area ante gradus, Præfectus & Senator id gerunt: & descendente ex equo Cæsare Præfectus stapham tenet, deinde ante eum præcedit. Inter equitandum autem Cæsaris Camerarius pecuniam spargere consuevit. In plano supra gradus Basilicæ ante primum porticum ad dextram ascendentibus erigitur suggestus ornatus cum throno Pontificali, & sedibus Cardinalium Prælatorum, & aliorum officialium: supra quem suggestum Pontifex pluviali & mitra preciosis indutus ascendit cum ordinibus curiæ paulo antea quàm Cæsar appareat. Electus Imperator cum suis omnibus servato ordine, ut equum descendit per gradus ascendit suggestum. Et ut primum Pontificẽ videt, detecto capite illum genu terram tangens veneratur: & iterum eum appropinquat ad gradus sedis, genu flectit: demum ad Pontificis pedes pervenit, illos in reverentia Salvatoris devotè osculatur. Pontifex hilari vultu Cæsarem aspiciens ad osculum manus & oris recipit. Tum Cæsar iterum genu flexus auri missam ad pedes Pontificis offert, habetque verba ad Pontificem, gratias agens pro honore suscepto, prout ei videbitur. Pontifex benignè respondens illum sublevat, & summæ caritatis declaratione amplectitur. Et stante ibi ad dextram Pontificis Cæsare, Pontifex recipit Imperatricem ad osculum pedis & manus. Regem verò si quis adest, ad osculum pedis, manus & oris: alios autem Prælatos, Proceres & Nobiles Cæsaris ad osculum pedis tantum. His finitis surgit Pontifex, & manu sinistra Cæsarem capiens è suggestu descendit, & pariter ad secundum usque Ecclesiæ porticum cum eo progreditur. Deinde Palatium ascendit, ad Cameram suam reversurus, & Cæsar duobus aut quatuor Cardinalibus sociatus templum ingreditur, Apostolorum sacras reliquias veneraturus cum suis omnibus. Inde ad loca cuique destinata revertuntur. Cæsar postera die oportuno tempore ad Pontificem accedet, & cum eo de incumbentibus ad solennitatem pertractabit. Statuent de die coronationis, & si qua erunt prius peragenda, deliberabunt. Et notandum quod Cæsar, antequam coronetur Imperiali diademate, sedet post primum Episcopum Cardinalem: & si quis Rex adest, sedet tunc post primum presbyterum Cardinalem. Cum verò Cæsar erit coronatus, tunc sedebit in sede sibi parata inter Papam & primum Episcopum Cardinalem: & tunc Rex erit post primum Episcopum Cardinalem.

Adveniente die statuta Imperialis coronationis quæ convenientissima est in Dominica *Lætare* in medio quadragesimæ (ut Durantes in rationali divinorum scripsit, & ita à Nicolao V. in coronatione Friderici III. servatum est) Ecclesia Sancti Petri & capella major erunt decenter ornatæ, ut in maximis solennitatibus cum Pontifex est celebraturus divina, solent ornari: & præter consueta erigantur duo suggestus hinc & inde extra cancellos capellæ, alter pro Imperatore electo ad sinistram venientibus, alter à dextra pro Imperatrice, & ornetur tapetis, auleis, sedibus, scabellis, & aliis oportunis Ecclesia tota, & maximè capella D. Georgii, D. Mauritii, & quæ D. Mariæ in turribus appellata extra Ecclesiam in prima porticu sub turri campanaria est, benè mundentur ornenturque. Imperatrix verò, antequam Pontifex descendat ad Ecclesiam, cum suis ornata perveniens suggestum sibi paratum conscendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus, Prælatis & aliis officialibus, paratis colore tempori & missæ congruis, veluti ad *supplicationem*, & sub baldachino descendat ad Ecclesiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum suis cappis laneis ad Cæsarem, qui eum congruo tempore ad Ecclesiam deducant. Pontifex facta reverentia ante Altare accedet ad sedem, ubi consuevit accipere paramenta, & ibi recipiet ad reverentiam omnes Prælatos paratos. Incipiet tertiam, & accipiet sandalia ut alias & dicta oratione induitur omnibus paramentis Pontificalibus. Interim Cardinales qui sunt cum Cæsare, ut primum cognoverunt Pontificem intrasse Ecclesiam, & ipsi cum Cæsare, & omni sua Comitiva ad Ecclesiam descendant: & egressi primam Palatii portam, per primas Ecclesiæ portas ad capellam quæ vocatur Beatæ Mariæ inter turres. Ibi à Canonicis & Collegio Ecclesiæ occurrenti recipitur. Quo deductus Cæsar ad Altare dictæ Capellæ in manibus primi Cardinalis præsentis, & nomine Pontificis recipientis, Beato Petro summo Pontifici, & suis successoribus solitum juramentum præstabit in forma subscripta, videlicet: *Ego N. Rex Romanorum adjuvante Domino futurus Imperator, permitto, spondeo & polliceor, atque juro Deo & Beato Petro, me de cætero protectorem atque defensorem fore summi Pontificis & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in omnibus necessitatibus & utilitatibus ejus, custodiendo & conservando possessiones, honores, & jura ac jus, quantum divino fultus adjutorio fuero, secundum scire & posse meum, recta & pura fide. Sic me Deus adjuvet & hæc Sancta Dei Evangelia.* Tum indutus superpellicio & almutia, recipitur à Canonicis S. Petri in Canonicum & in fratrem, quos omnes stans ante Altare dictæ capellæ recipit ad osculum pacis. Inde præcedente clero & cantante responsum: *Petr,*

ama

amas me. Tu scis Domine, quia amo te. Pasce oves meas. Vers. *Simon Ioannis amas me plus his. Tu scis Domine quia amo te, Pasce &c.* Alii Cæsaris proceres suo ordine deveniunt ad portam principalem ipsius basilicæ, quæ Argentea nominatur, & ex quinque media est. Interim Episcopi Cardinales post priorem antiquiores, facta reverentia Pontifici, cum suis mitris, & pluvialibus veniunt ad prædictam portam, dum Cæsar adhuc est in dicta Capella inter turres. Et ante eum junior Episcopus Cardinalis stans sine mitra supra Cæsarem genuflexum orantem, dicit hanc orationem: *Oremus. Deus in cujus manu corda sunt Regum, inclina ad preces humilitatis nostræ aures misericordiæ tuæ, & huic famulo tuo Regi veram appone sapientiam, ut haustis de tuo fonte consilii & tibi placeat, & super omnia præcellat, per Christum Dominum nostrũ, Amen.* Finita prima oratione intrant Ecclesiam, Cæsare incedente semper inter duos Diaconos Cardinales prædictos, & immediatè præcedentibus duobus Episcopis Cardinalibus præfatis & flectentes ad sinistram perveniunt ad capellam S. Georgii: ubi Imperator sedens, deposita Almutia primo induit sandalia, deinde stans tunicellam, & demum Imperiale paludamentum. Et mox inde procedens ad medium Ecclesiæ, ubi rota est porphyretica, venit: & ibi ab alio Episcopo Cardinali sibi assistente dicitur super eum alia oratio, videlicet. *Deus inenarrabilis auctor mundi conditor generis humani, gubernator Imperii confirmator regni qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ nostri Abrahæ prælegisti regem seculis profuturum, tu præsentem Regem hunc cum exercitu suo per intercessionem Sanctorum uberi benedictione æternitatis circunda, ut semper maneant læti, & triumphantes in pace victores, per Christum Dominum nostrum, Amen.* Procedunt deinde ad confessionem beati Petri sub altare, ubi procumbit super faldisterium Imperator, & duo Episcopi Cardinales ascendunt capellam, & vadunt ad sedes suas: prior autem Diaconorum, ac prior presbyterorum parati descendunt ad eum, atque hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipse facit Litaniam procumbens ad sinistram, omnibus alta voce replicantibus & flexis genibus permanentibus. Finita Litania surgit prior presbyterorum, & super Cæsarem adhuc procumbentem dicit: *Pater noster, & ne nos. Salvum fac servum tuum Deus meus sperantem in te.* Vers. *Nihil proficiat inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponat nocere ei.* Vers. *Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.* Vers. *Dominus vobiscum, & cum Spiritu tuo.* Oremus. *Prætende, quæsumus Domine, famulo tuo dexteram cœlestis auxilii, ut de toto corde perquirat, & quæ digne postulat assequatur. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præveni & adjuvando prosequere, ut cuncta nostra oratio & operatio à te semper incipiat & per te cœpta finiatur. Per Christum Dominum nostrum, Amen.* Et cum Diacono his finitis revertitur ad locum suum inter alios Cardinales. Dum ultimæ orationes dicuntur per alium presbyterum Cardinalem, prior Episcoporum Cardinalium cum pluviali stola & mitra descendit ad Imperatorem, & simul cum duobus Diaconis finitis orationibus ducit illum ad altare Sancti Mauritii, ubi stans cum mitra inungit brachium dextrum Cæsaris & scapulas, cum oleo exorcizato, in modum crucis: & deposita mitra dicit: *Oremus, Deus Omnipotens, cujus est omnis potestas & dignitas, te supplici oratione atq; humillima prece deposcimus, ut huic famulo tuo N. prosperum Imperatoriæ Majestatis concedas effectum, ut in tua protectione constituto ad regendum Ecclesiam tuam sanctam nihil ei præsentia officiant, futura nihil obsistant: sed inspirante S. Spiritus dono populum sibi subditum æquo justitiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus suis te semper timeat, tibique jugiter placere contendat. Deus Dei filius Jesus Christus Dominus noster, qui à Patre Deo participationis unctus est præ participibus suis, ipse per præsentem sacri Unguenti infusionem Spiritus paracleti super caput tuum infundat benedictionem, eandemque usque ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc visibili & tractabili dono invisibilia percipere & temporali regno justis moderationibus æternaliter conregnare ei merearis, qui sine peccato Rex regum vivit cum Deo patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.* Interea adducitur Imperatrix, si adest, & similiter perungitur in eisdem locis. Deinde dicitur per eundem Cardinalem Episcopum oratio super eam, cum mitra, quia ad eam non ad Deum oratio dirigitur: *Spiritus Sancti gratia nostræ humilitatis officio copiosa in te descendat, ut sicut manibus nostris licet indignis oleo materiali oblinita pinguescis exterius, ita ejus invisibili unctione delibuta impinguari merearis interius, ejusque spirituali unctione perfectissimè semper imbuta, & illicita declinare totamente atque spernere discas & valeas, & utilia animæ tuæ jugiter optare atque operari queas, & opereris auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui cum patre & Spiritu Sancto vivit & regnat Deus &c.* Et hæc quidem fiunt ad altare beati Mauritii: nam ad altare beati Petri nemo inungitur, nemo ordinatur, nisi Romanus Pontifex solus. His completis Imperatrix ad suum suggestum revertitur. Et Cæsar cum Episcopo Cardinali & Diaconis ad Pontificem, Diaconi acceptis suis Dalmaticis & mitris in manibus vadunt ad reverentiam Papæ, qui descendens de sede sua procedit ad altare supplicabundus more solito, & recipit ad osculum oris & pectoris tres presbyteros Cardinales assistentes, genuflexo super suum faldisterium permanente. Facta confessione Pontifex accedit altare, osculatur, & incensat, ut alias: deinde recipit ad osculum oris & pectoris primo Cæsarem, deinde tres suos Diaconos Cardinales. Et mox ad eminentem sedem ascendit, & Cæsar ad suum suggèstum cum suis principalibus & ministris deducitur. Cum Pontifex decessit a latere, ministri Cæsaris afferunt gladium cum sua vagina & cingulo, coronam, sceptrum, & pomum, danda suo tempore Imperatori & Imperatrici: quæ per sacristam & clericum ceremoniarum locantur super altare. Interim verò dum Pontifex facit confessionem, incipit chorus Introitum & kiriel. Pontifex verò in sede eminenti stans sine mitra, legit introitum, & procedit in missa, ut alias usque ad dictam Epistolam & graduale. Sed post orationem diei dicit pro ipso Imperatore hanc orationem: *Oremus. Deus regnorum omnium & Christiani maximè protector Imperii, da servo tuo N. Imperatori nostro triumphum virtutis tuæ scienter recolere, ut qui tua constitutione sit Princeps, tuo semper munere sit potens.* Pro Secreta. *Suscipe Domine hostias Ecclesiæ tuæ pro salute famuli tui N. supplicantis, & protectione fidelium populorum anti-*

qua brachii tui operare miracula, ut superatis inimicis secura tibi serviat Christiana libertate, per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum unigenitum, &c. Post communionem: *Deus qui ad prædicandum æterni regni Evangelium Romanum Imperium præparasti, prætende famulo tuo Imperatori nostro N. arma cœlestia, ut pax Ecclesiæ nulla turbetur tempestate bellorum, per Dominum nostrum Jesum Christum.* Dum cantatur graduale, Cæsar descendens è suggestu venit ad pedes sanctissimi Domini nostri, deducentibus eum duobus Diaconibus Cardinalibus paratis: & unus ex Clericis cameræ ex altari accipit gladium cum sua vagina, & illum ad priorem Diaconorum stantem ante Pontificem ad dextram portat, quem Pontifex vagina extractum de manu ipsius Diaconi accipiens, Imperatori ante se genuflexo in dextra manu tradit, ipse cum mitra sedens ac dicens: *Accipe gladium desuper beati Petri Apostoli corpore sumptum per manus nostras licet indignas, vice tamen & auctoritate Dei omnipotentis & beatorum Apostolorum consecratas, Imperialiter tibi concessum, nostraq; benedictionis officio in defensionem S. Matris Ecclesiæ divinitus ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Et memor esto, de quo Psalmista prophetavit, dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, ut in hoc vim æquitatis exerceas, per eundem molem iniquitatis potentissimè destruas, & sanctam Dei Ecclesiam ejusque fideles propugnes atque protegas, neq; minus sub fide falsos quam Christiani nominis hostes exteras atq; dispergas, viduas atq; pupillos clementer adjuves atq; defendas, Desolata restaures, restaurata conserves, ulciscaris injusta, conserves bene disposita: quatenus hoc agendo virtutum triumphator gloriosus, Justitia cultor egregius cum mundi salvatore (cujus typum geris) in nomine ejus sine fine regnare merearis. Qui cum Patre & Spiritu sancto vivit, &c.* Finita oratione Diaconus accipit gladium, & reponit illum in vagina quam habebat in manu, & simul cum Pontifice accingit illo Cæsarem, dicente Pontifice: *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Et attende, quia Sancti non in gladio, sed per fidem vicerunt regna.* Accinctus gladio Imperator, & miles beati Petri effectus, surgens evaginat gladium, ter illum vibrat, deinde reponit in vaginam, & iterum genuflectit. Cui Pontifex pomum de altari & sceptrum (ut de gladio diximus) ad eam portata, in manu dextra pomum & in sinistra sceptrum ponit, dicens: *Accipe virgam virtutis atq; veritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapsis manum porrigere, disperdere superbos, & relevare humiles. Et aperiat tibi ostium Jesus Christus Dominus noster, qui de semet ipso ait: Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, Qui est clavis David & sceptrum domus Israel, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Sitq; tibi auctor, qui eduxit vinctum de domo carceris, sedentem in tenebris & umbra mortis, ut in omnibus sequi merearis eum de quo David Propheta cecinit: Sedes tua Jesus in seculum seculi, virga directionis, virga regni tui. Et imitando ipsum diligas justitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea unxit te Deus, Deus tuus ad exemplum illius, quem ante secula unxerat oleo exultationis præ participibus suis, Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum eo vivit & regnat Deus, &c.* Demum Imperialem Coronam cum sua Tiara allatum sibi ex altari (ut de aliis diximus) imponit super ejus caput, dicens: *Accipe signum gloriæ & Diadema regni, coronam Imperii, In nomine † Patris † Filii & † Spiritus Sancti, ut spreto antiquo hoste, spretisq; contagiis vitiorum omnium, sic justitiam, misericordiam & judicium diligas, & ita justè, piè & misericorditer vivas, ut ab ipso Domino nostro Jesu Christo in consortio Sanctorum æterni regni coronam percipias, qui cum Patre &c.* Et mox Imperator osculatur pedes Pontificis, & surgens discingitur gladio, eumque armigero suo tradit. Et ipse cum corona, sceptro & pomo procedens, ab illis duobus Diaconibus ducitur ad sedem Imperialem paratam sibi à dextra Pontificis inter Pontificem & priorem Episcoporum Cardinalium, quæ sedes altior erit sedibus Cardinalium, & humilior papali sede, habebitque aureum pannum post tergum & parvum scabellum ad pedes: & ibi sedebit, quousque Imperatrix coronetur. Imperatrix verò ducetur ab eisdem ad Pontificem, qui surgens sine mitra, super eam genflexam dicit hanc orationem: *Deus qui solus habes immortalitatem, lucemq; habitas inaccessibilem, cujus sapientia in sua dispositione non fallitur, qui facis cuncta quæ futura sunt, & vocas ea quæ non sunt, sicut ea quæ sunt, qui superbos æquo moderamine de principatu dejicis, atq; humiles dignanter in sublime provehis: Ineffabilem misericordiam tuam supplices exoramus, ut sicut Hester reginam Israelitica causa salutis de captivitatis suæ compede solutam ad Regis Assueri thalamum regnique sui consortium transire fecisti, ita hanc famulam tuam N. humilitatis nostræ benedictione, Christianæ plebis salutis gratia, ad dignam sublimemque Imperatoris nostri copulam & Imperii sui participatum transire concedas: & ut in Imperialis fœdere conjugii semper permanens pudica: proximam virginitati palmam continere queat, tibiq; Deo vero & vivo in omnibus & super omnia jugiter placere desideret, & te inspirante quæ tibi placita sunt toto corde perficiat, per Christum Dominum nostrum Amen.* Deinde sedens cum mitra, accipit coronam Imperialem de manu prioris Diaconorum Cardinalium ex altari allatam & imponit super illius caput dicens: *Officio nostræ indignitatis N. Imperatrix solenniter benedicta, Accipe coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Episcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur, ut sicut auro & gemmis redimita enites, ita & interius auro sapientiæ virtutumq; gemmis te omnipotens decorari concedat, quatenus post occasum hujus seculi cum prudentibus virginibus sponso perenni Domino nostro Jesu Christo digne & laudabiliter occurrens, regni cœlestis aulæ ingredi merearis januam eodem Domino nostro Jesu Christo auxiliante, qui cum Patre, &c.* Et coronata statim osculatur pedes Pontificis, & surgens inducitur tam ipsa, quàm Cæsar simul ad suos suggestus, ubi in sedibus sibi paratis locantur. Et sedentibus Imperatore & Augusta in sedibus cum Imperialibus ornamentis, prior subdiaconorum Apostolicorum, cum aliis subdiaconis & cum capellanis aulæ Imperialis, descendit ad confessionem beati Petri, alta voce simul cum ipsis facit laudes Imperatori dicens: *Exaudi CHriste.* Scrinarii verò Urbis cum cappis sericeis stantes superius apud Chorum respondent: *Domino Frederico invictissimo Rom. Imperatori & semper Augusto, salus & victoria.* Qua laude tertiò repetita, prior Diaconorum cum suis tribus vicibus dicat: *Salvator mundi.* Scrinarii vicissim dicant: *Tu illum*

adjuva

adjuva. Et deinde iste cum suis duabus vicibus dicat: *S. Maria.* Et illi vicissim respondeant: *Tu illum adjuva.* Et sic deinceps. Posthæc omnibus ad locum suum revertentibus, cantatur Alleluja, vel tractus, & deinde Evangelium, Credo & Offertorium. Deinde Imperator & corona & manto depositis, sine sceptro aut pomo descendit: & ad Pontificis pedes aurum offert, quantum sibi placet. Et similiter post eum facit Imperatrix: quæ deinde non revertitur ad suggestum, sed procumbit super faldisterium à dextra parte altaris sibi paratum, in loco ubi non impediat credentiam, & ibi expectat usque ad concionem. Imperator verò Pontificem ad altare descendentem sequitur, & illi in locum Subdiaconi calicem & patinam cum oblatis offert, deinde aquam infundendam in vino. Et retrahens se ad partem dextram stat usque quo Pontifex ad sedem eminentem communicaturus revertatur, quem Imperator sequitur, & ab ejus manibus ipse primò, deinde Augusta sacram Corporis Christi communionem sumant, postquam Pontifex cum Diacono & Subdiacono communicaverint. Nam Subdiaconus postquam cum Diacono communicavit, de Corpore & Sanguine Christi, accipit de manu Diaconi apud altare cum cautelis & ceremoniis consuetis duas hostias consecratas pro Imperatore & Augusta, & eas ad Pontificem portat. Et percepto Sacramento Imperator quidem Pontificis faciem osculatur, Augusta verò manum: & descendentes ad altare de manu Diaconi vinum purificationis sumitur, & descendant ambo ad duoa suggestus, ibique resumant Imperialia signa. Poterit tamen Pontifex, si ei videbitur, super Imperatorem ante se genuflexum immediate, postquam illum cum Augusta communicaverit, infra scriptas orationes dicere, videlicet: *Respice quæsumus Omnipotens Deus, serenis obtutibus hunc gloriosum famulum tuum N ut sicut benedixisti Abraham, Isaac & Jacob sic illis largiaris benedictionem spiritualis gratiæ cumque plenitudine tua potentia irrigare atque perfundere digneris, ut tribuas ei de rore cœli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei, & omnium frugum opulentiam, & ex largitate divini muneris longæva tempora, ut illo regnante sit sanitas corporis, Imperii pax inviolata sit in regno, & dignitas gloriosa regalis palatii maximo splendore regiæ potestatis oculis omnium fulgeat, luceque clarissima coruscare atque splendescere quasi splendidissimi fulgoris maximo perfusa lumine videatur. Tribue ei omnipotens Deus, ut sit fortissimus protector & consolator Ecclesiarum atque cœnobiorum Sanctorum, maxima pietatis, regalis munificentiæ, atque ut sit fortissimus triumphator hostium, ad opprimendos rebelles & paganas nationes, sitque suis inimicis satis terribilis, maxima fortitudine Regalis potentiæ: optimatibus quoque ac præcelsis proceribus & fidelibus sui regni sit munificus, amabilis & pius & ab omnibus timeatur & diligatur. Et post gloriosa tempora atque felicia vitæ præsentis gaudia in perpetua beatitudine habitare mereatur, per Dominum nostrum Jesum Christum, &c. Benedic, quæsumus, Domine, hunc Principem nostrum N. quem ad salutem populi nobis à te credimus esse concessum, fac eum esse multiplicem, salubri corporis robore vigentem ad senectutem optatam pervenire felicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiam populo, quam Aaron in tabernaculo, Helisæus in fluvio, Ezechias vetulus impetravit in templo. Sit illi regendi auctoritas, qualem Josue suscepit in castris, & David sumpsit in præliis, Petrus accepit in clave, Paulus est usus in dogmate. Et ita pastoris officium perficiat in Christi ovili, sicut Isaac perfecit in fruge, & Jacob est dilatatus in grege. Quod ipse præstare dignetur, qui cum patre Deus æterna gloria sit adjutor tuus & protector: & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat & vitam tuam in longitudinem dierum impleat, thronum regni jugiter firmet, & gentem populumque tuum in æternum conservet, & inimicos tuos confusione induat, & super te sanctificatio Christi floreat, ut qui tibi tribuit in terris Imperium, ipse in cœlis conferat præmium, qui vivit & regnat in secula seculorum, Amen.* Post concionem Pontifex descendit ad altare, & prosequitur missam more consueto. Et in fine dat benedictionem solemnem dicens: *Sit nomen domini.* Et publicantur immediatæ indulgentiæ per unum ex Diaconis assistentibus, sive plenariæ, sive ut Pontifici placuerit. Tum Cardinales & Prælati deponunt paramenta, & accipiunt laneas cappas. Pontifex verò dimissis missalibus indumentis, accipit pluviale, & mitram pretiosam. Et cum Imperatore descendit ad gradus Basilicæ sub eodem baldachino. Si est Dominica *Lætare Hierusalem*, Pontifex sinistra portat rosam auream, dextra benedicit assistentibus atque hinc elevantibus fimbrias Diaconibus. Hanc autem auream rosam Pontifex, antequam ad Ecclesiam descendat, in camera papagalli benedicit cum balsamo & muscho, quod in singulis annis fit in tali die, prout inferius in suo loco plenè scribemus. Si verò esset alius dies, dextra sicut sinistra tenebit dextram Imperatoris. Diaconus à sinistris retro erit inter Papam & Imperatorem, & cum dexteritate elevabit fimbriam à dextris. Caudam verò portabit major Princeps, etsi erit Rex. Principes vel Rex & Prælati, qui venerunt cum Cæsare, dum missarum & coronationis solennia fiunt, semper Cæsarem sequuntur. Et cum ipso in suo suggestu consistunt semper. Et similiter, qui cum Augusta, eam semper comitantur assistuntque. Quæ finita missa, dimissis Pontifice & Imperatore in Ecclesia, ad domum suam cum suis revertitur.

CAPUT IIII.

Processio Pontificis & Cæsaris per Urbem.

CÆsar cum corona in capite, sceptro & pomo in manibus ad latus Pontificis incedens, nisi illius manu ducatur (quia tunc pomum vel sceptrum tantum in sinistra retineret) cum ad finem graduum pervenerit, traditis sceptro & pomo uni ex suis, prævenit ad equum Pontificis, & in honorem Salvatoris nostri Jesu Christi, cujus vices Pontifex in terris gerit, tenet stapham, quoad Pontifex equum ascenderit. Et deinde accepto equi freno per aliquot passus ducit equum Pontificis. Pontifex, dum Imperator hæc civilitatis officia vult exhibere, debet aliquantulùm modestè recusare: & tandem cum aliquibus bonis verbis honorem non in personam suam, sed illius cujus locum tenet,

net, recipiendo permittit illum aliquantulum progredi. Tum firmat se, & nullo pacto permittit Cæsarem ulterius ire. Qui mox conscenso equo suo accedit ad sinistrum latus Pontificis, & sub eodem baldachino equitat, & hoc ordine procedunt. Primum præcedant familiæ Cardinalium, cum suis valisiis: & simul mixtæ familiæ Prælatorum, Principum, & omnium curialium tam Cæsaris quàm Pontificis. Deinde duo cum valisiis Pontificis. Inde familiares domestici Imperatoris, & post eos familiares Papæ. Tum Nobiles, & Barones, & Comites minores utriusque, equus cum scala Papæ: tum vexilla rubea, quæ duodecim cursores portant; Deinde vexillum Populi Romani, vexilla Imperii, vexillum Papæ, vexillum Ecclesiæ, vexillum Crucis, cum vexilliferis armatis & ornatis, ut in coronatione Papæ. Hos sequuntur duodecim equi phalerati sine sessoribus; deinde quatuor nobiles portantes pilea ex cramisino quatuor Papæ cum baculis. Quibus succedunt advocati & secretarii mixtim, secundum prioritatem officii procedentes; cum suis capuciis circa collum, quos etiam præcedunt Secretarii Imperatoris. Tum sequuntur Cubicularii etiam cum suis capuciis: inde Acoluthi clerici Cameræ Apostolicæ, & post eos statim Auditores cum rochetis & cappis. Deinde Subdiaconi cum cruce Papali, cum galero Indici coloris, & cum aliis Subdiaconis cum cappis, ut alii. Tum duo portantes laternas cum lumine ante Sacramentum equitantes: deinde equus albus phaleratus cum tintinnabulo portans Sacramentum: & supra illud Sacramentum baldachinum per cives Romanos portatur, & circa duodecim intorticia quæ portantur per duodecim familiares Papæ, sive per duodecim beneficiatos S. Petri cum superpelliciis, post Sacramentum equitat Sacrista cum ferula alba. Inde si qui sunt maximi Domini, Principes, aut Duces. Principes Electores immediatè ante Cardinales procedunt: & si quis adesset frater aut filius Imperatoris, iret medios inter juniores Diaconos Cardinales. Rex erit à sinistris Episcopi Cardinalis: & si plures adessent Reges, locarentur cum aliis Episcopis Cardinalibus. Sequuntur duo Diaconi Cardinales assistentes Pontifici. Et si cum Cæsare essent duo Principes Electores, qui præferrent gladium & pomum Cæsaris, isti deberent ire immediatè ante Cæsarem, sicut Diaconi ante Pontificem: & quando via esset arcta, irent ante ipsos Diaconos assistentes. Si verò non sint Principes Electores, qui portent illa, videlicet gladium, pomum, seu sceptrum (nam alterum istorum duorum portabit Imperator) illi duo vadant simul cum subdiacono qui portabit crucem, & illum in medio habeant. Sequitur Pontifex sub baldachino, & Imperator cum sua corona & imperiali habitu à sinistris. Post Pontificem sequuntur duo Cubicularii secreti cum serviente & mitra: & duo Medici cum secretario, si non sit Prælatus. Et post Imperatorem duo Camerarii sint cum uno secretario cum umbella. Deinde Prælati assistentes Papæ. Et si quis Archiepiscopus Elector Imperatoris adesset, iret ante assistentes Papæ. Post quos ibunt Prælati assistentes sive Consiliarii Imperatoris, cum cappis & galeris, ut alii Prælati: alias non irent inter cappatos. Sequuntur deinde Prælati, Oratores, Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarii & Abbates, Cappati & Pileati: & demum alii curiales togati, tam Papæ quàm Cæsaris. Hoc ordine recta via per campum Floræ & Judæorum plateam ad Ecclesiam S. Mariæ in Cosmedim. Et ibi Pontifex, si rosam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat: & ad dextram conversus trans Tiberim cum suis omnibus ad Palatium revertitur. Cæsar autem via quæ sibi melius placet, rosam manu gestans, ad pontem Adrianum redit: ubi viros complures & de se optimè meritos equestri dignitate insignire solet.

Quo facto ad Lateranum cum suis progreditur. Canonici & Capitulum Ecclesiæ supplicabundi Cæsari in porta principali occurrentes, illum honorificè suscipiunt, & postquam Crucem & reliquias osculatus fuerit, incensant, & præcedentes atque cantantes; Te Deum laudamus, ad altare majus deducunt: ubi procumbens supra faldisterium orat detecto capite. Deinde surgens osculatur altare: tum resumpta corona recipitur in Canonicum & fratrem Ecclesiæ Lateranensis, & Canonicos omnes recipit ad osculum pacis. Quibus finitis, ascendit ad Palatium Lateranense, & cum suis celebrat solenne convivium suis moribus & ceremoniis. Deinde si placet, recurrit ad Palatium Apostolicum ad cameras suas.

CAPUT V.

De Coronatione Imperatricis sine Imperatore.

Imperatrix si venit Romam pro corona Imperiali suscipienda sine Imperatore, vel quod non potuit venire cum eo, vel quod post ejus coronationem ei est conjuncta, hoc ordine coronabitur. Die qua Urbem intrabit, procedent ei obviam nobiles & officiales Urbis, & ordines Curiæ, ut de Cæsare dictum est. Sacer Senatus ante portam Urbis eam expectabit, & media inter duos Cardinales Diaconos introducetur. In fine autem & sub baldachino, clero cum processione in porta illi occurrente, ducetur ad Pontificem: qui eam in publico consistorio in prima aula ad pedis & manus osculum recipiet, ut alii Reges recipi consueverunt. Non tamen sedebit inter Cardinales; sed post osculum pedis & manus discedet ad suum hospitium. Deinde parabitur in Ecclesia S. Petri suggestus extra cancellos pro Imperatrice: & dicta die Pontifex procedet ad Ecclesiam, supplicatione præeunte sub baldachino, & paramentis tempori congruis ascendit ad altare, orat, sedet. Interim duo juniores Diaconi Cardinales cum suis cappis laneis ducunt Augustam ad Ecclesiam. Et prior Episcopus Cardinalis cum pluviali, stola & mitra accedens in tempore expectat eam in porta Ecclesiæ principali, & ibi super eam genuflectentem deposita mitra legit hanc orationem: *Omnipotens sempiterne Deus, fons & origo totius bonitatis, qui fœminei sexus fragilitatem nequaquam reprobando avertis, sed dignanter comprobando potius eligis; & qui infirma mundi queecunq; ut fortia confunderes, eligenda decrevisti, quique etiam gloria virtutisq; tua triumphum in manu fœmina Judaica olim plebis de hoste sævissimo assignari voluisti: Respice quæsumus ad preces humilitatis nostra, ut supra hanc famulam tuam N. quam supplici devotione Imperatricem*

peratricem eligimus, benedictionum tuarum dona multiplices, eamq; dextera tua potentia semper & ubique circumda: & ut dono tui numinis undiq; firmiter adjuta, ut visibilis seu invisibilis hostis nequitias triumphaliter expugnare valeat; ut una cum sacra Rebecca, Lea, atque Rachele, beatis reverendisque fœminis, fructu uteri sui fœcundari seu gratulari mereatur, ad decorem totius Imp. statumque S. Ecclesiæ regendum nec non protegendum. Per Christum Dominum nostrum qui ex intemerata B. Mariæ virginis alvo nasci, visitare, & renovare dignatus est mundum. Qui tecum vivit & gloriatur Deus in unitate Spiritus S. per immortalia secula seculorum, Amen. Ducitur deinde ad confessionem B. Petri, & procumbit supra faldisterium sibi in eo loco paratum. Et à Subdiacono Apostolico fit Litania: & ea finita prior Presbyterorum cum suis paramentis ad confessionem descendens, stans sine mitra, dicit super eam, *Pater noster:* & deinde: *Et ne nos inducas in tentationem.* Resp. *Sed libera nos à malo.* Vers. *Salvam fac ancillam tuam Domine.* Resp. *Deus meus sperantem in te.* Vers. *Esto ei quæsumus Domine turris fortitudinis.* Resp. *A facie inimici.* Vers. *Nihil proficiat inimicus in ea.* Resp. *Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.* Vers. *Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat.* Vers. *Dominus vobiscum.* Resp. *& cum spiritu tuo.* Oremus. *Prætende quæsumus Domine famulæ tuæ cœlestis dexteram auxilii, ut te toto corde perquirat, & quæ dignè postulat, consequi mereatur. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præveni, & adjuvando prosequere, ut cuncta nostra operatio & oratio à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur, per Christum Dom. nostrum, Amen.* Finitis orationibus revertitur Presbyter ad locum suum, & prior Episcop. Cardinalium procedit ad altare S. Mauritii, quem Augusta media inter Diaconos sequitur. Et ibi ante altare Episcopus ipse inungit illam stantem de oleo exorcisato brachium dexterum & scapulas, stans cum mitra dicens: *Spiritus S. gratia nostræ humilitatis officio copiosa in te descendat, ut sicut manibus nostris licet indignis oleo materiali oblinita pinguescis exterius, ita ejus invisibili unguine delibuta impinguari merearis interius, ejusque Spirituali unctione perfectissimè semper imbuta, & illicita declinare tota mente & spernere discas & valeas, & utilia animæ tuæ jugiter optare atq; operari queas, & opereris auxiliante Domino nostro JEsu Christo: qui cum Patre vivit & regnat in unitate, &c.* Reducitur deinde ad suggestum suum Imperatrix, & Cardinales revertuntur ad Pontificem, & Diaconi quidem depositis cappis capiunt paramenta sibi convenientia, & faciunt reverentiam Pontifici. Deinde Pontifex procedit ad altare per supplicationem, occurrunt tres Presbyteri, cantantur introitus à cantoribus, & proceditur in Missa usque ad graduale. Imperatrix à Diaconis illis quamvis paratis ducitur ante Pontificem: qui surgens deposita mitra super eam ante se genuflexam dicit hanc orationem: *Deus qui solus habes immortalitatem, lucemque habitas inaccessibilem, cujus prudentia in sua dispositione non fallitur, qui fecisti ea quæ futura sunt, & vocas ea quæ non sunt, qui superbos æquo moderamine de principatu ejicis, atque humiles dignanter in sublime provehis, ineffabilem misericordiam tuam supplices exoramus, ut sicut Hester reginam Israelitica causa salutis de captivitatis suæ compede solutam ad Regis Assueri thalamum regnique sui consortium transire fecisti, ita hanc famulam tuam N. humilitatis nostræ benedictione, Christianæ plebis salutis gratia, ad dignam sublimemque Imp. nostri copulam & Imperii sui participatum transire concedas, & ut Imperialis fœdere conjugii semper permanens pudicitia proximam virginitati palmam continere queat: tibique Deo vivo ac vero in omnibus & super omnia jugiter placere desideret, & te inspirante quæ tibi placita sunt, toto corde perficiat, per Christum Dominum nostrum, Amen.* Deinde sedens cum mitra, imponit illi tiaram cum corona Imp. allatam sibi ex altari, ut diximus de Imperatore, & dicit: *Officio nostræ indignitatis in Imperatricem solemniter benedicta, accipe coronam Imp. excellentiæ; quæ licet ab indignis, Episcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur. Unde sicut auro & gemmis redimita nites, ita & interius auro sapientiæ virtutumque gemmis decorari concedat: quatenus post occasum hujus sæculi cum prudentibus Virginibus sponso perenni Dom. JEsu Christo digne & laudabiliter occurrens regni cœlestis aulæ ingredi merearis januam, eodem Domino nostro auxiliante, qui cum Patre, &c.* Coronata Imperatrix mox osculatur pedem Pontificis cum corona, & surgens reducitur à Diaconis ad suggestum: & cum cantatur deinde offertorium, revertatur ad Pontificem, & illi offerat aurum, quantum placet. Deinde si vult communicare de Sacramento altaris (ut congruum est) procumbat supra faldisterium ad partem convenientem situm (ut superius diximus) & oret, quousque sit tempus, sine corona tamen: & cum Pontifex in sede sua eminenti communicaverit, ducatur Imperatrix sine corona ad ejus pedes, & communicet, osculeturque manum Pontificis, & descendens ad altare purificet cum vino. Deinde assumpta corona reducetur ad suum suggestum. Et nota quod Imperatrix deducetur semper eundo, & redeundo ab illis duobus Diaconis, sive paratis sive non paratis: & illam sociabunt sui Prælati, & Proceres, atque Matronæ & aliæ mulieres. Finita missa Imperatrix deducitur ad suum hospitium.

CAPUT VI.

De Coronatione Imperatoris absente Papa.

Siquando autem acciderit, quod propter absentiam summi Pontificis ab Urbe Cæsar non posset ab ipso Pontifice coronari, consuevit Pontifex mittere ad Urbem aliquem Episcopum Cardinalem, qui simul cum legato Apostolico, qui Urbi præest, Imperatorem electum coronet. Si autem legatus esset iste Episcopus Cardinalis, non esset necessarium mittere alium Episcopum, sed quemcunque vellet alium Presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo:

Electus Imperator ad Urbem veniens pro corona Imperiali, habebit obviam Barones, nobiles, officiales, civesque Urbis, & officiales curiæ Romanæ, & remanebit extra mœnia illâ nocte, ut supra

dictum

dictum est. Sequenti die intrabit per portam sub arce S. Angeli, quæ (ut diximus) non est Collina, cum suis Principibus ordine prædicto. Et in porta recipietur à vicario Pontificis, cum Prælatis, & clero Urbis in modum supplicantium paratis. Et deducetur ut supra ad gradus Basilicæ S. Petri, ibiq; non super suggestum sed ante primas portas recipietur ad osculum tantum per Episcopum Cardinalem coronatorem, & legatum, qui ibi aderunt cum aliis Prælatis curiæ parati cum pluvialibus & mitris. Aderunt etiam cum Cardinalibus officiales curiæ, Sobdiaconi, Auditores, Acoluthi, & si qui sunt alii, & etiam Barones, aliique nobiles Romanæ Ecclesiæ. Et electus statim post osculum offeret aurum duobus Cardinalibus, quod offerre debet Pontifici, & dicat hæc verba: *Si sanctissimus Pater Dominus noster N. Pontifex præsens hic esset, offerrem illi aurum istud præsens: sed per ejus absentiam offero ipsum vobis Dominis Episcopo & Legato Cardinalibus, recipientibus illud vice & nomine dicti Domini nostri Papa.*

Quo facto intrabunt porticum, & si tunc erit procedendum ad solemnitatem coronationis, quod commodè & decenter fieri potest, ibi supra altare S. Mariæ in Turribus præstabit juramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et similiter si aliud juramentum esset innovandum seu confirmandum, tunc immediatè innovabit. Deinde recipietur ad Canonicum Ecclesiæ S. Petri, ut superius dictum est. Intrabit deinde Ecclesiam, & ibi ante portam argenteam Episcopus Cardinalis dicet super eum primam orationem. Deinde ducitur ad capellam S. Gregorii ad capienda sua ornamenta, & Episcopus Cardinalis vadit ad altare majus, & ibi super faldisterium capit sandalia, & paramenta omnia Pontificalia. Et nota, quod debet habere expresse facultatem à Pontifice super altare B. Petri celebrandi, ut moris est. Cæsar indutus Imperialibus indumentis venit ad medium Ecclesiæ, & ibi super eum legatus Apostolicus dicet secundam orationem. Veniet deinde ad confessionem B. Petri, & procumbet in faldisterio: & Diaconus qui servit in Missa, facit super eum Litaniam, orationem autem cum versiculis & Pater Noster dicet legatus Apostolicus. Deinde ducetur ad altare S. Mauritii, & ibi inungetur à Cardinali celebrante, tam ipse quàm Augusta, si adest, cum orationibus oportunis. Revertentur deinde ad altare, ut facta confessione Imperator ad suggestum sine osculo pacis, ad faldisterium suum revertitur. Et proceditur in missa usque ad graduale. Dum cantatur graduale, Imperator descendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare stans cum mitra, gladium sumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit, dicens: *Accipe gladium*, &c. Et idem dicit Legatus, submissa tamen voce: Det eidem mox pomum & sceptrum cum sua oratione Ecclesiæ modo. Mitras autem & coronas Imperiales ambo imponent Cæsari & Augustæ. Sed legatus alta voce profert verba: *Accipe signum*, &c. Et celebrans dicit eadem voce submissa.

Coronati Augustus & Augusta revertuntur ad suos suggestus sine osculo pacis: & ad offertorium veniunt cum coronis & habitu Imperiali. Et oblato auro revertuntur ad suggestus, neque ministrabit Imperator calicem & ampullam, sed tempore congruo veniet ad communionem sine manto & coronis. Post communionem Imperatori non dabitur osculum pacis à celebrante, sed revertetur ad suum suggestum.

Imperator finita missa ipse cum suis & cum Legato, si placebit, ibit Lateranum, & ibi perficiet suas solennitates. Ceremoniæ omnes, quæ pertinent ad personam Pontificis, dimittantur, ut oscula pedum, manuum, & oris. Quinetiam nec in missa illi deserviet Imperator, quod Pontifici præstitisset præsenti: nec stapham illi, dum equum inscendit, tenet, nec equum ducit.

Hæc ferè omnia servata fuerunt, cum * Carolus IIII. coronatus fuit Romæ per Dominum Petrum Episcopum Hostiensem, quem ex Avione Innocentius VI. nuncium Apostolicum ad hoc miserat, & per Dom. Ægidium de Albornozio Tit. S. Clementis Presbyterum Cardinalem ac Legatum Apostolicum in Italia, Anno Salutis M. CCC. LVI. sexo nonas Aprilis: ut ex literis ipsius Karoli, quæ adhuc extant, & registratæ sunt in archivis Ecclesiæ, publicè patet. Voluit tamen idem Pontifex, quod Cardinales prædicti publicè protestarentur Domino Imperatori, quod propter omissionem reverentiarum, obsequiorum, & multarum ceremoniarum, quæ pertinent ad personam Romani Pontificis, non esset aliquo modo derogatum privilegiis & honorificentiis Romanæ sedis & suorum successorum: & de hac protestatione & consensu Imperatoris exigerent quadruplices literas regalibus & Imperatoriis sigillis munitas, sicut & factum est.

* Cujus etiam exstant super coronatione Romana tam Imperatoria, quam Imperatricis Constitutiones unæ atque alteræ, quas à Frehero exspectamus edendas.

An. Christi 1510.

MAXIMILIANI I. IMP. AUG.
GRAVAMINA,
Adversus Sedem ac Curiam Romanam.

. . . .

ARTICULUS LI.

De idololatrico ritu in baptisandis campanis.

Hæc Gravamina leguntur infra in Gravaminibus Caroli V Imper. iisdem verbis

ITem suffraganei excogitaverunt, ut solum ipsi & nullus alius sacerdos, campanas baptizent. Credunt deinde simpliciores, ita affirmantibus Suffraganeis, tales campanas baptizatas, Dæmones & tempo-

Sed ad Maximilianum I. Imp. Caroli avum referunt Electores, Principes ac cæteri Ordines Protestantes in Rescripto de recusatione Concilii Tridentini, part. 2. cap. 1. 9. fol. 176. ubi legitur: Qua de re etiam verba fuerunt facta olim apud optimum Maximumq; Imp. Maximilianum I. cum Gravamina, quæ extant, eorum temporum, adversus Romanam Sedem colligerentur. Verba gravaminis hujus ita habent, &c.

tempestates pellere. Quapropter innumeri plerumque adhibentur Compatres, præcipuè verò, qui fortunâ pollent, exorantur, qui baptizationis tempore funem, quâ campana ligata est, tangunt, ac Suffraganeo præcinente (quemadmodum in parvulorum baptizatione fieri solet) omnes pariter respondent, ac campanæ nomen ingeminant, vesteque nova (quemadmodum à Christianis fieri solet) campana induitur. Inde ad sumptuosa properatur convivia, quibus præcipuè Compatres, ut eò largiùs munera offerant, adhibentur: necnon Suffraganei, & eorum Capellani, cum multis aliis ministris, regaliter pascuntur. Nec hoc satis est, sed & Suffraganeo mercedem persolvere necesse est, quam illi munusculum vocare solent. Inde evenit, ut aliquando etiam in parvis villis, centum floreni in tali absumantur & expendantur baptizatione. Quæ res non solùm superstitiosa, sed etiam Christianæ religioni contraria, ac simpliciorum seductio, & mera est exactio. Veruntamen Episcopi, ut Suffraganeos vel vilissima obærare possint mercede, talia, & adhuc absurdiora, tolerant. Res igitur tam nephanda & illicita, meritò aboleri debet.

. . . .

ARTICULUS LXVII.

Quemadmodum plus pecuniæ, quàm pœnitentiæ, peccatoribus imponant.

PATRUM canonibus sancitum est, spiritualibus ac manifestis peccatis spiritualem pœnitentiam seu satisfactionem esse imponendam: ut sic non pecuniæ lucrum, sed potiùs animarum salus quæri intelligatur. At Ecclesiastici Judices & Officiales perperàm animadversis Canonibus, dictam spiritualem pœnitentiam in tantum exasperant, aggravant & augent, ut Laici plerique potiùs, quàm eam satisfactionem acceptare velint, pecunia malint sibi ab ipsis immunitatem comparare. Quare Laici multùm premuntur: Ecclesiastici contrà multùm ditantur, utpute qui in suum privatum commodum & partis agunt munus & judicis; quod tamen omnibus juribus dissonum est. Iidem part. 2 caus. 7. fol. 10 Relatum est inter Imp. gravamina, quorum centum numero optimus maximusque

Princeps Maximilianus I. Imp. adversus Curiam Romanam colligi ad annum Dom. 1510. curavit olim. Verba gravaminis hæc sunt, Articulo 67. &c.

MAXIMILIANI I. IMPER. AUG. ET LUDOVICI XII. REGIS FRANCORUM, EDICTA.

Anno Christi 1511.

De convocatione & celebratione Concilii Pisani, pro necessitate & utilitate Reipublica Christianæ, contra JULIUM *II. Papam, in An. Dom. MDXI.*

EDICTUM MAXIMILIANI IMPERATORIS.

MAXIMILIANUS, divina favente clementia electus Rom. Imperator Semper-Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Dalmaciæ, Croaciæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Comes Palatinus, &c. Conspicientes immensas calamitates quas universa respublica Christiana & ipsa nostra sancta mater Ecclesia ubiq; patitur, ex quo & decrementum orthodoxæ fidei, & incrementum omnium malorum subsequitur, & in dies major confusio in omnibus rebus ac bella intestina inter Christianos oriuntur, & effusio sanguinis Christiani, ad quæ cum non videamus aliud remedium, quam quod juxta sanctorum patrum instituta, Concilium & congregatio universalis fierent, ut ibidem communi Concilio possit omnibus commode provideri: expectantes igitur dictum Concilium debere indici & convocari per beatitudinem Pontificis, & reverendissimorum dominorum S. R. E. Cardinalium, ac alios prælatos, juxta ordinationem Concilii Constantiens. & votum ac debitum eorundem, cessantibus ipsis (ne & nos ab omnipotenti Deo negligentiæ redarguamur) noluimus nos cessare: quum illis negligentibus, nos tanquam Imperator & ejusdem sanctæ matris Ecclesiæ advocatus & protector, & quantum in nobis est subvenire his tantis necessitatibus teneamur. Ideo obviare tot inconvenientibus, sicut tenemur, cupientes etiam sanctæ matri Ecclesiæ opem ferre, confisi de fide, prudentia, dexteritate, & rerum gerendarum experientia magnificorum & honorabilium Don Ferdinandi Tochi ex despotibus Artha: & Cephaleæ, Matthæi Kuen Vicecancellarii in Ispurgk, Viti de Furst Comitis, Hieronymi Nogaroli, Antonii de capitibus Vaccæ, & Ludovici Faelæ Consiliariorum fidelium nobis dilectorum, motu proprio, & ex certa nostra scientia, ac animo deliberato, & omni meliori modo, via, jure, forma, & causa, quibus melius possumus & debemus, ipsos omnes & partem eorum & quemliber ex eis insolidum, constituimus, fecimus, creavimus, & nominavimus, ac tenore præsentium constituimus, facimus, creamus, ordinamus, & nominamus nuncios nostros, & negotiorum infrascriptorum gestores generales: ac procuratores speciales, ita tamen, quod generalitas specialitati non deroget, nec è converso, & quod unus ipsorum inceperit alter eorum prosequi, mediare, & finire valeat, & quod non sit melior conditio primitus occupantis: nec deterior subsequentis, spiritualiter & expresse, ad requirendum nostro nomine, & cum ea qua decet reverentia instandum, & procurandum apud beatitudinem Pontificis, & R. D. Cardinales ut sua Sanctitas, de illorum consilio, convocare & indicere velit Concilium generale universalis Ecclesiæ, in loco convenienti & tuto: ac intra brevius tempus, quod fieri possit, juxta constitutionem Con-

cilii Constantiens. spiritualis juramenti, & voti suæ Sanctitatis: & beatitudine sua id negligente, vel tardante, item apud R. Dominos Cardin. instare, ut ipsi hoc Concilium convocent & indicant: & casu, quo eadem beatitudo Pontificis, & R. Domini Cardin. dictum Concilium congregare recusarent, vel differrent, aut locum tutum & convenientem non assignarent, ad faciendum protestationes Notorias, & convocationem aut indictionem generalis Concilii, simul cum procuratoribus, vel procuratore Serenissimi Principis Domini Ludovici Francorum Regis consanguinei, & fratris nostri charissimi, & reliquorum qui huic intimationi adhærere voluerint: dantes & concedentes eisdem procuratoribus nostris, quod si constaret eis de non tuto accessu vel alias legitimè suspicarentur de personali eorum comparitione coram Beatitudine sua, & R. D. Card. talem actum possint, per Edictum, vel affixionem in aliquo loco convenienti facere ita quod verisimiliter possit pervenire ad notitiam suæ Sanctitatis, & ipsorum R. D. Cardinalium & cæterorum, etiam hoc omni meliori forma, viâ & modo possibilibus, supplentes omnes & singulos defectus tam juris quàm facti, qui in præmissis aliquo modo intervenire potuerint, promittentes quoque, quod nos omnia & singula acta, tractata, & gesta, per dictos Procuratores nostros, vel partem eorum, aut unum ex eis, rata, grata, & firma tenebimus, & servabimus, harum testimonio literarum sigilli nostri appensione munitarum. Datum in oppido nostro Tiburgi, die XVI. mensis Januarii, Anno Domini millesimo quingentesimo undecimo, Regnorum nostrorum Rom. XXV. Hungariæ vero XXI.

Ad mandatum Cæsareæ Majestatis proprium.

Quo lecto, Procuratores Christianissimi Regis Francorum, similiter mandatum suum legendum exhibuerunt, in authentica forma & sigillo regali munitum, tenoris infra scripti.

EDICTUM REGIS GALLIARUM.

LUDOVICUS Dei gratia Francorum Rex, Dux Mediolani, &c. Notum facimus omnibus & singulis præsentibus & futuris, quod cum majores nostri semper non solum fautores & auxiliatores, verùm & pervigiles propugnatores & defensores extremi ac constantissimi Christianæ fidei & S. R. E. In arduis quibuscumque extiterint, nullis parcendo laboribus & periculis: nos vestigiis majorum nostrorum inhærentes, & considerantes quantam reipublicæ Christianæ utilitatem generalia Concilia attulerint, quantumq; detrimenti ex eorum intermissione universalis Ecclesia acceperit: quodque in præsentia magna adest necessitas ipsius Concilii generalis universalis Ecclesiæ congregandi, pro extirpatione hæresium, schismatum, ac divisionum in diversis mundi partibus, ac pro reformatione morum Ecclesiæ; & nimium scandalizantium notoriorum continuorum & incorrigibilium tam in capite quam in membris criminum eversione; pro pace Christianorum stabilienda, & bello contra infideles procurando. Cumque tempus decennii post ultimum universale Concilium jamdudum sit effluxum, & saluberrima decretali constitutione Ecclesiæ, in sacratissimo Constantiensi Concilio edita, quæ incipit, *Frequens*, singulis decenniis universale Concilium sit congregandum, quod unicum remedium, ab universali Ecclesia inventum, & sancitum est, pro medela omnium morborum Ecclesiæ, & summus Ro. Pontifex cui primo curæ esse deberet, illud convocare hoc tanto tempore neglexerit, (maxime cum juraverit & voverit post biennium à creatione sua illud tenere) & non solum negligens, sed & voti & juramenti hujus transgressor, illud non tenuerit, tempusque interpellet pro homine, & nunquam sua auctoritate aut voluntate futurum Concilium credatur celebrandum: cumque de ejus criminibus notoriis, universam Ecclesiam scandalizantibus, & de quibus est incorrigibilis etiam agatur juxtaque Canonicas sanctiones, & sacri Basiliensis decreta Concilii, ad eum hoc casu convocatio Concilii non pertineat, divisumq; etiam sit R. D. Cardinalium Collegium, & hi qui cum S. D. N. moram trahunt, vel quia non sunt liberi, aut alia ex causa, non existimentur convocationi hujusmodi velle assistere: pluresque R. D. Cardinales, qui à Curia Romana legitimis ex causis sunt absentes, & in Mediolano congregati hujusmodi congregationem Concilii efflagitent, & enixe deposcant: nos pro debito quo obligamur Christo Domino Redemptori nostro, sponte ex nostra certa scientia, animoque deliberato, omnibus melioribus, jure, viâ, modo, causâ, & formâ, quibus melius & efficacius possumus & debemus, dilectos nostros Magistrum Joannem de Birago Juris utriusque Doctorem, ac procuratorem nostrum fiscalem in Ducatu nostro Mediolani: & Balthasarem Platum pariter procuratorem nostrum fiscalem: necnon magistrum Franciscum de Vaccis Advocatum nostrum, omnes doctores & Consiliarios nostros, constituimus, creamus, & solemniter ordinamus indubitatos procuratores nostros generales, & nuncios speciales, & eorum quemlibet insolidum, absentes tanquam præsentes; ita tamen quod specialitas generalitati non deroget, nec è converso, & quod unus eorum inceperit, alter ipsorum mediare, prosequi, atque terminare, & ad effectum perducere valeat & finire, ita quod non sit melior conditio primitus occupantis, nec deterior subsequentis, à nomine nostro tantum, seu una cum charissimo fratre nostro Maximiliano sacratissimo Ro. Imperatore electo, necnon cum R. D. Cardinalibus. Multis in Lombardia degentibus, aut cum aliis principibus, Cardinalibus, & prælatis, qui in hac convocatione nobiscum adhærere voluerint, aut alterum ex ipsis per se, seu simul, conjunctim vel divisim; & prout meliùs, decentiùs, & convenientiùs fore videbitur indicendum, seu convocandum generale Concilium, seu assistendum illi, seu illis, & cuilibet supradictorum, qui illud indicendum & convocandum esse existimaverint, seu procuraverint, in loco tuto, & honesto, anno, mense, & die quibus videbitur, sicut præfatis nostris Procuratoribus, seu eorum alteri, aut ipsi sacratissimo Imp. fratri nostro, seu dictis R. Cardinalibus, eorum cuilibet,

qui

qui Concilium ipsum convocandum procuraverit, melius videbitur: necnon per se simul, vel divisim & ut supra ad intimandum, notificandum, & insinuandum ejusmodi deliberationem, ipsi S. D. N. Ipsumque monendum, hortandum, & rogandum, & eidem humiliter supplicandum, quatenus in dicto loco, ut supra eligendo, tempore, anno, & mense quibus supra, ipsi Concilio per se, seu legatos suos speciales, interesse, & cum eis dominis Principibus, Cardinalibus, & Prælatis quibus ipsa deliberatio intimabitur, convenire velit: necnon admonendum & hortandum R. D. Cardin. Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, ac Principes universalis Ecclesiæ, ac omnes habentes facultatem consulendi, & definiendi in Conciliis generalibus, & venire solitos, & obligatos ad universale Concilium per se, aut per solemnes oratores, seu Procuratores (si personaliter interesse non poterint) ad Concilium ipsum, loco & tempore quibus supra, accedant, procuraturi quantum in eis est honorem Dei, Ecclesiæ splendorem, pacem Christianorum, & bellum contra infideles, necnon conjunctim vel divisim monendum, hortandum, & requirendum S. D. N. & R. D. Cardinales, ut à tribus, quæ maxime possent congregationem hujusmodi impedire dignetur abstinere, videlicet à creatione novorum Cardinalium, & à publicatione creatorum (si qui sunt creati) & processu contra antiquos Cardinales ex justis causis absentes, aliosque prælatos, & personas Ecclesiasticas, quæ ad ipsum Concilium accesserint, seu accedere voluerint, & ab impediendo congregationem hujusmodi Concilii, directè vel indirectè, palam vel occulte, quovis quæsito colore, & abalienatione feudorum & terrarum S. R. E. alioquin protestandum de nullitate actus, & quod nos processum seu processus contra memoratos, seu eorum alterum factos, seu per eum, aut mandato suo faciendos (quod non credimus) alienationem terrarum & feudorum hujusmodi, ac creationem Cardinalium, si quam forte fieri contingeret, creatorumque si qui sunt publicationem, pro nulla, & nullis haberi ac nullius valoris, roboris, ac momenti esse existimabimus, ac per Concilium ipsum seu futurum Rom. Pontificem, annullari, cassari, & irritari procurabimus: & quia tutum non esset ipsis oratoribus, Nunciis, & Procuratoribus, dictam protestationem, intimationem, & convocationem in præsentia S. D. N. facere, quia S. R. E. Cardinales, confratres suos, carceribus mancipare, Oratoresque principum Christianorum, vi capere, & funis ictibus torquere, carceribus, aliisque tormentis macerare non erubescit; ideo decrevimus, per affixionem monitionis hujusmodi (quam ipsi Procuratores nostri facere duxerint) in valvis aliquarum Ecclesiarum, & aliis locis propinquis, ex quibus verisimiliter ad notitiam Sanctitatis suæ, & R. D. Cardinalium, & aliorum Prælatorum, venire poterit (quam vim publici edicti habere decernimus) eos perinde arctari, & ad veniendum obligatos esse, ac si personaliter fuisset illis intimata, ac exhibita ipsa monitio: cum non sit verisimile ipsis fore incognitum, quod tam patenter omnibus publicatur. Unum quoque vel plures Procuratorem seu Procuratores, loco ipsius & cujuslibet ipsorum, cum simili aut limitata potestate substituendum, eosque revocandum, & onus Procurationis ejusmodi, se re assumendum toties quoties opus fuerit, & ipsis vel eorum alteri videbitur expedire (præsenti procuratorio nihilominus in suo robore duraturo) & generaliter ad faciendum, dicendum, agendum, gerendum & procurandum omnia & singula, quæ in præmissis & circa ea necessaria fuerint, seu quomodolibet oportuna, & quæ nos ipsi facere possemus, si præmissis & cuilibet præmissorum præsentes personaliter essemus, etiamsi mandatum exigeretur magis speciale, &c. ac quorumdam verbo ad verbum expressa, & individua hic esset facienda mentio specialis. Promittentes in verbo regio, nos rata & firma habituros omnia & singula, quæ in prædictis & eorum circumstantiis ac dependentiis, per præfatos nostros, Procuratores, & Oratores, & eorum quemlibet acta, gesta, & facta fuerint. In quorum fidem & testimonium, has præsentes manu nostra propria subscripsimus, & sigilli nostri appensione muniri fecimus. Datum Blesis, die XV. mensis Februarii, Anno à nativitate Domini M. D. XI. regni vero nostri decimo tertio. LOYS, Per Regem Mediolani Ducem.

COTEREAU.

Quibus mandatis lectis, videntes R. Domini Cardinales præfati, utriusque Principis Procuratores, ad ea quæ in mandatis continebantur exequenda, sufficienti facultate munitos, petierunt primo à Procuratoribus Cæsareis prænominatis ut vellent ore tenus sacratissimi domini Cæsaris mentem super hoc & mandata ipsis à Majestate sua Cæs. tradita aperire. Tunc assurgens nobilis dominus Comes Hieronymus Nogarolus, petita à reverendissimis dominis Cardinalibus præfatis & Collegis suis, quorum etiam nomine loquebatur, licentiâ, hæc vel similia verba proposuit, videlicet: *Quod cum sacratissimo domino suo non esset aliqua spes per medium summi moderni Pontificis, nec R. D. S. R. E. Cardinalium apud Sanctitatem suam moram trahentium, debere congregari generale Concilium universalis Ecclesiæ, pro pace Christianorum, bello contra infideles, & reformatione morum Ecclesiæ & extirpatione heresium, ac errorum: nec eis etiam esset tutum hoc in præsentia à summo Pontifice exquirere, ideo videntes Ecclesiæ maximam necessitatem, & memores præcepti Concilii Constantiensis, de tenendo generali Concilio singulis decenniis, recurrebant ad ipsos dominos Card. in Insubria congregatos, quos intelligebant zelo Dei & Ecclesiæ sanctæ ferventes, desiderantesque restitutionem pristini splendoris ipsius, & ut juxta antiqua tempora & consuetudinem superiorum patrum, ad medicinam omnium morborum Ecclesiæ, & orbis deveniatur (generale videlicet Concilium) Idcirco quantum melius jure poterant, & debebant, requirebant eorum D. R. & alios S. R. E. Card. quos intelligebant in hac causa eis adhærentes, ut dignarentur intendere convocationi & congregationi generalis Concilii universalis Ecclesiæ, in quo, ut & officio quo Ecclesiæ tenerentur satisfacerent, & sacratissimo D. Cæsari, ac Christianissimo Regi Fran-*

Francorum charissimo fratri ejus maxime complacerent, ipsi quoque parati erant similiter cum eis, prout jure melius poterant, convocationem etiam hujusmodi Concilii facere, & intimare, & de hoc requirebant notarios & testes præsentes de testimonio, & instrumentis, &c.

Exposito hoc Majestatis Cæs. sanctissimo proposito, spectabilis Jurisconsultus dominus Jo. Biragus, Christianissimi D. Ludovici Regis Francorum Procurator nomine suo, & Cullegarum, accapta à reverandissimis dominis Cardinalibus dicendi licentiâ, hæc vel similia verba proposuit: *quod in exponenda principis sui Christianissimi mente, & ommissionibus eis verbis & sententiis utebatur quibus usus est Procurator prænominatus Cæsareus, quorum repetitio quia futura esset tadiosa, propter brevitatem omittebatur. Unde solummodo dixit Christianissimum dominum Regem motum causis eisdem quibus sacratissimus dominus Cæsar movebatur, ejusdemque esse, cum Majestate sua Cæsarea, in convocatione hac sancta & notoria Concilii generalis universalis Ecclesiæ, propositi: & propterea hortabatur & requirebat D. Cardin. Reverendissimos, ut vellent hujusmodi convocationi pro definitione causarum à Procuratore Cæsareo nominatarum intendere, quam convocationem ipse etiam erat cum D. ipsis reveren- issimis & sacratissimo domino Cæsare, prout jure melius poterat facturus, & intimaturus.*

Tunc R. D. Cardinales præfati audita conformitate horum Principum Christianitatis circa sanctissimum hoc propositum concurrentium expetentes similem aliorum assa mentem, & timantes in dilatione aliquod periculum, modicum ad partem secedentes, esdem hora per organum Revareodiss. Domini B. Cardinalis sanctæ Crucis responderunt præfatis utriusque Principis Procuratoribus, habentes gratias Deo omnipotenti, quod tam firmum & ganerosum animum inspiraverit sacratissimo dumino Max. E. Rom. Imperatori, Semper-Augustu; & Christianissimo domino Ludovico Regi Francorum, & eundem sperabant aliis Christianis Principibus inspirari, & cummunicari debere. & ipsismet Principibus agebant gratias ingentes, quod memores essent officii sui, & conservatiunis, ae splenduris Ecclesiæ.

Ad hunc tamen actum cunvocationis Concilii, pro quu potissimum ad Insubriam secesserant, tria petebant à suis nobilitatibus & maguificentiis, ut ea procuratotio nomine suorum Principum promitterent servare, & realiter tenere.

Primò, quod promitterent numine Imperatoris & Regis, in eventum convocationis Cuncilii ganeralis, quod eorum Majestates realiter & cum effectu arunt fautores dicti Concilii, & membrorum ejusdem: & cum omnibus viribus eos juvabunt, & custodient, usque ad ultimam Concilii definitionem.

Secundò, quod nunquam erunt in voto nec consentient aliorum sententiæ, in dissolutione aut translatione dicti Concilii, sine consensu majoris partis congregandorum in eo.

Tertiò, quod procurabunt quantum in eis erit, dictum Concilium asse liberum, tutum, & securum, & ad nullius confusionem (nisi secundum justitiæ terminos) & quod in eo teneatur forma Concilii Cuustantiensis. Et quamvis ipsi dumini Cardinales à Principibus ipsis plura assent petituri, pro directione dicti Concilii, quia tamen ad illa non videbatur mandatum oraturum sa extendere, petebant solum hæc tria, sine quibus & oraturum requisitio, & Cardinalium convocatio, irrita videretur.

Tunc domini Cummissarii, & Prucuratores Cæsarei, & Regii, rasponderunt se verè intellexisse mentem sacratissimi Cæsaris, & Christianissimi Regis, esse inclinatissimam ad veram universalis Ecclesiæ directiunem, in dicto Conciliu, & cum ista tria sint annaxa, & necessaria eorum menti & effectui, & cumprehendautur sub requisitiuna & mandatis eorumdem, ideo pure, realiter, & bona fide, nomine & auctoritara dominorum suurum Principalium præfatorum, ista tria sunt polliciti, & promiserunt in verbo fidei & veritatis, Principum eorumdem.

Deinda, Revarandiss. domini Cardin. habita promissione ista, modicum secedentes, communicatu consilio, ne incurrerent maledictum illius qui opus Dei tractat negligenter, per organum Reverandissimi Domini B. Episcopi Sabiniens. Cardinalis Sanctæ Crucis, Patriarchæ Hierosolymitani, accepto themate.

Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, à templo sancto tuo, quod est in Hierusalem, tibi offerent reges munera: Psalm LXVII. ubi notata inspirationa ipsorum dominorum Cardinalium, & Principum, circa splandorem & directiunem Ecclesiæ, quæ inspiratio effectivè à triumphante Hierusalem dependabat, & objectivè militantem respiciebat, & cum factores operum semper illa ament, & consarvari ac confirmari procurent, credebat hoc divinum opus à Domino confirmandum, à quo mirabiliter prucedebat, & tantæ Majestatis & utilitatis erat: & hoc contioebat prima pars illius versiculi (orationem videlicat pro confirmatione istius sanctissimæ inspiratiunis, pro qua nomine universalis Ecclesiæ cum David ab omnibus asset orandum) & in secunda parte versiculi, pro isto divino opere, notabatur gratiarum actio, quæ fiebat cum omni genere munerum, & signanter per Principes Ecclasiæ, & orbis: quorum potissima cura esse debet ista publica & divina (tanquam Deo propinquiores, & immediarores) curare, & nullum majus munus asse poterat offerendum Deo, quàm ista fides, & davotio Principum & ipsorum Reverendiss. D. Cardinalium, qui rejectis multis promissionibus, spretisque multis minis, & periculis postpositis, tam fervanter, tam solidè, hanc Dei inspirationem suis actionibus adjuvabant.

Invucato igitur nomina Dei omnipotentis, ista inspirantis, eum auxilio sancti Spiritus, quem Dominus promisit Ecclesiæ assistentem, visis prius mandatis infrascriptorum aliorum reverendiss. D. Cardinalium, ad convocationem Concilii generalis universalis Ecclesiæ, sub una schedula, quam exhibua-

exhibuerunt, suis & nomine omnium Cardinalium, quorum habentur mandata, aliorumque D. Cardinalium, & aliorum adhærere volentium, devenerunt sub bis verbis videlicet.

CONVOCATIO GENERALIS CONCILII EX PARTE CARDINALIUM.

qua una cum sequenti convocatione Principum (ut prabahita diligenti informatione ex authenticas relationibus probatum est, & notorium existit) per omnes quatuor nationes divulgata & publicata fuit.

TENORE præsentis schedulæ aut instrumenti, cunctis pateat evidenter, & sit notum, quod anno à nativitate Domini M. D. XI. Indictione quartadecima, die vero Veneris XVI. Mensis Maij, Pontificatus sanctissimi Domini nostri Domini Julii, divina providentia Papæ II. anno octavo: Constituti coram nobis notariis publicis, & testibus infrascripris, reverendissimi in Christo Patres & Domini, Domini B. Episcopus Sabinens. & G. Episcopus Prænestinus & F. tt. Sanctorum Nerei & Achillei Cusentinus, S. R. E. Cardinales, suis nominibus, & pro sex aliis Dominis Cardinal. sufficiens mandatum habentes, pro aliis eis adhærentibus, & adhærere volentibus dixerunt, & proposuerunt sequentia verba, videlicet quod considerantes quantam reipublicæ Christianæ utilitatem Concilia generalia universalis Ecclesiæ attulerint, quantumque detrimenti ex eorum intermissione Christiana Resp. sit passa, eumque impræsentiarum conspiciant clare, magnam instare necessitatem universalis Concilii congregandi pro vera pace Christianorum fundanda, & sufficienti Bello contra infideles stabiliendo: necnon potissimè pro reformatione morum universalis Ecclesiæ in capite & in membris plurimum collapsorum, ac emendatione criminum gravissimorum notoriorum, continuorum, ac incorrigibilium universalem Ecclesiam scandalizantium, quorum omnium Ecclesiæ morborum salutaris & unica medicina congregatio universalis Concilii semper fuit habita: cumque tempus decennii post ultimum universale Concilium jamdudum sit effluxum, & saluberrima decretali Constantiensi constitutione edita, quæ incipit *Frequens*, singulis decenniis universale Concilium congregari debeat, & sanctissimus Dominus noster Dominus Julius Papa II. cui primo curæ esse deberet illud convocandi, tanto tempore hoc neglexerit, maximè cum voverit & juraverit post biennium à creatione sua illud tenere, & nedum negligens in præcepto Ecclesiæ, & Concilii, sed & voti, & juramenti hujusmodi transgressor illud non tenuerit, tempusque interpellet pro homine, cumque nunquam sua authoritate aut voluntate futurum Concilium credatur celebrandum: & cum de gravibus Ecclesiæ scandalis in capite agendum sit, quo casu, juxta patrum sanctiones, & ipsius sacri Constantiensis Concilii decreta, ad summum Pontificem congregatio Concilii non attinet: sed secundo loco, ad reverendissimos D. Card. qui Pontifici, in ejusmodi sua negligentia non adhæserint: in similibus casibus, convocatio Concilii spectat, non ad eos qui sunt participes continuæ negligentiæ ejus: zelo domus Dei, quo nos maximè accendimur, post Missam sancti Spiritus invocato, ac reformationem Ecclesiæ in capite & in membris vehementer efflagitantes, & deposcentes ex nostra certa scientia: & spontanea voluntate quanto jure melius possumus, & debemus, nomine sacri R. D. Card. Collegii, quod in nobis repræsentatur, in hoc casu jure & etiam particulariter nomine nostro, & aliorum Cardinalium, quorum habemus mandata, & aliorum Card. & Prælatorum nobis adhærentium, & adhærere volentium: una cum Consiliariis & Procuratoribus sacratissimi Domini Maximiliani electi Rom. Imper. Semper-Augusti; & Christianissimi Domini Lodovici Francorum Regis, Ducis Mediolani, cæterisq; nobis in hoc adhærentibus, & adhærere volentibus, Concilium generale universalis Ecclesiæ indicimus & convocamus, & quantum in nobis est effectualiter congregari monemus, & hortamur futurum, in civitate Pisana, & inchoandum in Calendis Septemb. proximè futuri & ibi continuandum & terminandum, usque ad definitionem superiorum causarum; nisi de consensu majoris partis congregandorum in Concilio aliqua legitima causa ad alium locum commodiorem transferendum sit. Quapropter cum omni reverentia, humilitate, ac instantia, sanctissimum dominum nostrum Julium Papam secundum supplicamus, & per viscera misericordiæ Dei nostri hortamur, ac requirimus, ut huic congregationi Concilii, pro dictis causis, assentire dignetur, & illud personaliter, vel per suos legatos honorare & confirmare: Similiter & R. D. S. R. E. Card. Patriarchas, Archiepis. Epis. Reges, Principes & Potentatus, ac communitates, & Collegia, universitatesque studiorum generalium, ac Religionum generales, & magistros, necnon omnes alios Ecclesiæ Prælatos, & in Conciliis generalibus, authoritatem definiendi aut consulendi habentes, & ad Concilium de jure aut consuetudine venire solitos, & obligatos, convocamus & requirimus; ut per se, vel solemnes oratores, vel Procuratores, (si commodè, personaliter interesse non poterunt ad Concilium ipsum, loco & tempore quibus supra) accedere dignentur, procuraturi quantum in eis erit, ut Concilium sit liberum, tutum & securum, & in eo juxta formam Constantiensis Synodi procedatur ad honorem Dei, & Ecclesiæ splendorem, pacem Christianorum, & infidelium expugnationem, quod nos S. R. E. Cardinales pro viribus offerimus Deo & Ecclesiæ effectualiter procuraturos, & pro viribus facturos. Quare sanctissimum dominum nostrum, & Reverendissimos dominos Cardinales, juxta formam aliorum Conciliorum, enixe supplicamus & hortamur, ut à quatuor causis quæ maximè possent hujusmodi sanctam congregationem impedire, ex nunc abstinere dignentur, videlicet à creatione novorum Cardinalium & à publicatione creatorum (si qui forsan sunt) & processu contra antiquos Cardinales, aliosque prælatos, & personas ad Concilium ipsum accedere volentes, & illi prout decet consentientes, necnon ab impediendo

hujusmodi convocationem Concilii directè, vel indirectè, publicè vel occultè, quovis quæsito colore, & abelienatione feudorum seu terrarum S.R E. In quibus omnibus causis, cum omni humilitate protestamur de nullitate actus (nisi à Sanctissimo domino nostro in dicto Concilio hujusmodi fieri contingeret) & eliter facta vel facienda irrita haberi, ac per Concilium seu prout juris fuit ennullari, & cassari debere protestamur & requirimus. Insuper vos omnes R. D. Cardinales, & Prælatos, Principesq; ac dominos temporales, & personas alias, cujuscumq; status, gredus, conditionis, vel præeminentiæ existaur, hortamur, & monemus, quetenus hujusmodi bono proposito nostro annuere, opportunosque fevores præbere, & à quibuscumque molestationibus, & impedimentis, ac prohibitionibus, contra venientes & venire volentes, ed dictum generale Concilium, quomodocumque, & qualitercumque directè, vel indirectè, sive alio quovis quæsitn colore, vel ingenio, publicè vel occultè desistant, atque desistere velint & debeant; & ab omnibus censuris, cujuscumque qualitatis (prætextu hujusmodi congregationis sacri Concilii) ebstineant Et si secus super his, à quoquam quevis auctoritate scienter vel ignoranter fieri vel attentari contigerit, protestamur de nullitate taliter gerendorum, & de omni remedio habendo, in dicto generali Concilio, ut talia irrita, & nulla declarentur, & de omnibus aliis remediis nobis competentibus, maximè ex forme dictæ Synodi Constantiensis, prout coram notabilibus personis, notariis, & testibus, etiam in scripturis pro nobis edhærentibus, ac volentibus edhærere protestati fuimus, & reclamavimus, prout etiam tenore præsentium protestemur, & pruvocamus. Et quie tutum non est nobis dictam convocationem Concilii, ac protestationem in præsentie sanctissimi domini nostri facere, qui S.R.E. Card. fratres suos & Ecclesiæ universalis Principes carceribus menciperi, & eis minari fecit, oratoresque Principum contra jus gentium detineri: Ideo decrevimus per affixionem hujusmodi schedulæ, sive instrumenti convocationis, monitionis, & protestationis, in valvis Ecclesiarum Mutinensis Rhegiens. & Parmens. (ex quibus verisimiliter ad notitiam sanctitatis suæ, & reverentiam D. Cardinalium, ac Principum Christianorum, & aliorum Prælatorum venire poterit (quam vim publici edicti habere pe[illegible]mus) perinde arctare ad veniendum ad Concilium supre requisitos, & monitos, ac si personaliter illis intimate fuisset ipsa convocatio, monitio, & protestatio: cum non sit verisimile, ipsis fore incognitum vel occultum, quod tam patentee omnibus publicatur. Alioquin dictis Calendis Septembris edvenientibus, & etiam elapsis, indictæ Civitate Pisane, vel alio loco, in quo, ut præfertur, de consensu majoris partis congregandorum, transferri contigerit, ad celebrationem & perfectionem dicti generalis Concilii gradaum & successive procedemus, & procedetur unà cum illis reverendiss. D Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ac dominis, aliisque ut supra citandis, qui nobiscum in dicto generali Concilio convênerint, juxta statuta & decreta in dicto Concilio Constantiensi: aliorum, sicut supra requirendorum & citandorum ebsentiâ, seu negligentiâ, aut contumaciâ, in aliquo non obstante, eisque propter hoc ulteriùs non citatis vel monitis. De cujus præsentis instrumenti, hujusmodi convocationem, monitionem, protestationem, & decreta in se continentis, in locis prædictis & aliis ubi expediens fuerit publicatione, præsentatione, & in valvis prædictis affixione, & dimissione cuilibet hujus instrumenti latori, nuncio, in hac parte nostro, cum jaremento aut instrumento publico, manu Notarii publici confecto, plenem dabimus fidem. Quia vero fidelibus, non est tam de solicita intentione quacumq; fidendum, quàm de instantie orationis humilis & devotæ sperandum: *cum non simus sufficientes etiam cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra*, juxta verbum Apostoli, *ex Deo sit*, ideo omnium vestrum charitates precamur in Dom. quetenus & per vos, & per fideles vestræ solicitudini commissos, humiles preces fundantur ed dominum, & devotis orationibus insistatur, ut ipse qui concordiam operatur in sublimibus, dignetur efficere, ut debita hujus sanctæ nostræ deliberationis, & convocationis provisio & executio, concors, & celer, ac canonice subsequatur, ut Ecclesiæ salus exigit, & totius orbis pax, & utilitas desideret, & exposcit. Et novissime vos R. D. Archiepiscopos hortamur in Domino, ne in tempore hujusmodi convocationis siris deficientes, sed interim suffreganeos vestros, exemptos, & non exemptos, ac elias notabiles personae provinciarum vestrerum requiretis, ut in tempore ac loco designatis, absque diletione, etiam cum deliberetionibus, & evisamentis vestris, & suis circa fidem, pacem, & mores fidelium instructi compereatis, & compareant, quasi coram Domino rationem vestræ villicationis reddituri. De quibus omnibus prædicti R.D.S.R.E. Cardinales petierunt à nobis Notariis infrascriptis, unum vel plura instrumentum atque instrumente fieri, atque confici debere. Acta fuerunt hæc Mediolani in domo modernæ residentiæ prædicti reverendissimi D. Cardinalis Episcopi Prænestini, sita in porta Ticinensi, parochiæ Sancti Georgii in palatio, sub anno, indictione, die, mense, & Pontificatu quibus supra, præsentibus ibidem illustribus dominis Carolo Jafredo, Præsidente reverendissimi Senatus Regii Mediolani, & Galeatio Vicecomite milite, & Senatore regio, testibus idoneis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Nomina autem R. D. Cardinalium, à quibus & quorum mandato hujusmodi convocatio facta fuit, sequuntur.

Bernardinus Episcopus Sabinensis, Cardinalis sanctæ Crucis. Guillermus Episcopus Prænestinus, Cardinalis Narbonensis, Philippus Episcopus Tusculanus, Cardinalis Cœnomenensis. Franciscus tt. sanctorum Nerei & Archilei, Cusentinus. Hedrianus tt. sancti Chrysogoni, de Cornero: Renatus tt. sanctæ Sabinæ, Baiocensis. Carolus tt. sancti Viti in Marcello de Finario. Presbyteri Cardinales, necnon Dominus Federic. sancti Angeli de Sancto Severino, ac Dominus Hypolitus sanctæ Luciæ in silice Estensis S. R. E. Diaconi Cardinales.

Ego Gentilis ex gentilibus Fulginas, publicus Apostolica auctoritate Notarius, de præmissis rogatus, hanc schedulam seu instrumentum fideliter impressum subscripsi & publicavi signo meo apposito consueto in fidem præmissorum rogatus & requisitus.

Ego Petrus Rebe, Clericus Heduensis diocesis, auctoritate Apostolica Notarius publicus, de præmissis rogatus, hanc schedulam sive instrumentum fideliter impressum una cum prænominato Notario subscripsi, & publicavi, signoque meo manuali signavi, in testimonium præmissorum.

CONVOCATIO GENERALIS CONCILII EX PARTE PRINCIPUM.

TENORE præsentis schedulæ seu instrumenti, cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno à nativitate Domini M.D. XI. Indictione XIV. die vero Veneris XVI. mensis Maii, Pontificatus S. D. N. Domini Julii divina providentia Papæ II. anno VIII. constituti coram nobis notariis publicis, & testibus infrascriptis, nobiles viri domini Comes Hieronymus Nogarolus, Anto. de Capitibus vaccæ, & Ludovicus Faella omnes equites Sacratissimi ac Serenissimi Domini Maximiliani Rom. electi Imperatoris Semper-Augusti Procuratores, necnon spectabiles Jurisconsulti Do. Jo. Biragus, Franciscus de Vaccis, & Balthasar Platus Christianissimi & Serenissimi Dom. Ludovici Francorum Regis, & Ducis Mediolani similiter Procuratores, & procuratoriis nominibus ad infrascripta sufficienti mandato suorum Principalium muniti, proposuerunt & dixerunt sequentia verba, videlicet, quod eum Imperatores Romani & Francorum Reges fuerint semper fautores constantissimi Christianæ fidei, & S. R. E & propugnatores indefessi ac defensores acerrimi contra omnia catholicæ fidei & Ecclesiæ Romanæ obstacula ac scandala, nullis laboribus, nullisq; periculis in illarum extirpatione parcentes: & sacratissimi moderni Rom. Imperator, & Francorum Rex supra nominati Dom. nobis observandissimi, officii sui prædicti non immemores, sed majorum suorum inhærendo vestigiis, & considerantes. quantam Reipublicæ Christianæ utilitatem generalia Concilia universalis Ecclesiæ attulerint, quantumque detrimenti ex eorum intermissione Christiana respublica sit passa, quamque impræsentiarum clare conspiciant, magnam instare necessitatem universalis Concilii congregandi, pro vera pace Christianorum fundanda, & sufficienti bello contra infideles stabiliendo, & pro extirpatione hæreseum, & errorum, in diversis mundi partibus, superiorum negligentiâ pullulantium: & similiter schismatum ac divisionum; necnon potissimè, pro reformatione morum universalis Ecclesiæ in capite & in membris, plurimum collapsorum, ac emendatione criminum gravissimorum, notoriorum, continuorum, aut incorrigibilium, universalem Ecclesiam scandalizantium: quorum omnium Ecclesiæ morborum, salutaris & unica medicina, congregatio universalis Concilii semper est habita: quumq; tempus decennii, post ultimum universale Concilium, jamdudum sit affluxum, & saluberrima decretali constitutione universalis Ecclesiæ irrevocabili ac irrevocata in Sacratissimo Constantiensi Concilio edita, quæ incipit *Frequens*, singulis decenniis universale Concilium congregari debeat: & summus Romanus Pontifex modernus, cui primò curæ esse deberet, illud convocandi, tanto tempore hoc neglexerit, maximè cum juraverit & voverit post biennium à creatione sua illud tenere debere: & nedum negligens in præcepto Ecclesiæ & Concilii, sed & voti & juramenti hujusmodi transgressor, illud non tenuerit: tempusque interpellet pro homine, quum nunquam sua auctoritate aut voluntate futurum Concilium credatur celebrandum, cumq; de gravibus Ecclesiæ scandalis in capite agendum sit: quo casu juxta patrum sanctiones, & ipsius sacri Constant. Concilii decreta, ad summum Pontificem, Concilii convocatio non attineat, & R.D.S.R.E. Cardinales, ad quos secundo loco in similibus casibus convocatio Concilii spectaret, divisi videantur; & hi qui cum summo Pontifice moram trahunt, vel quia verè non sunt liberi, aut forsan ex negligentia, vel alia ex causâ non existimentur convocationi hujusmodi pro nunc velle assistere, seu assentire, pluresque R. D. Card. qui à Curia Romana legitimis ex causis sunt absentes, & aliqui eorum in Lombardia congregati, hujusmodi convocationem Concilii pro superioribus causis, sicuti zelatores domus Dei cordialiter efflagitent, & enixe deposcant, quod etiam à nobis Procuratoribus instanter requisiti convocaverunt, & indixerunt. *Pro debito* ergo, quo Principes nostri supradicti Christo domino Creatori & redemptori tenentur, ac splendori sanctissimæ sponsæ suæ Romanæ & universalis Ecclesiæ, ac paci & incremento fidei obligantur, eorum auctoritate & mandato, & de eorum certa scientia, & spontanea voluntate, quantum jure melius possumus & debemus, nomine supradictorum dominorum Concilium generale universalis Ecclesiæ indicimus, & convocamus, & quantum in nobis est effectualiter congregari monemus, & hortamur futurum, in civitate Pisana, ad Calendas Sept. proxime futuri, inibi inchoandum, continuandum, ac terminandum, usque ad definitionem superiorum causarum, nisi de consensu majoris partis congregandorum in Concilio, alia legitima causa ad alium locum commodiorem transferendum sit. Quapropter eum omni reverentia & humilitate ac instantia S.D.N. Julium Papam II. nomine quo supra, supplicamus, & per viscera misericordiæ Dei nostri requirimus, ut huic vocationi Concilii, pro dictis causis assentire dignetur, & illud personaliter vel per legatos suos honorare, & confirmare: similiter & R.D.S.R.E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Reges, & Principes, & potentatus. necnon alios Ecclesiæ prælatos, communitates, & universitates studiorum generalium, Collegia ac Religionum generales, & magistros, & in Conciliis generalibus auctoritatem definiendi aut consulendi habentes, & ad Concilium de jure venire solitos, & obligatos convocamus; & requirimus ut per se, vel per solemnes oratores vel procuratores (si commodè personaliter interesse

non poterunt) ad Concilium ipsum, loco & tempore quibus supra, accedere dignentur: procuratori quantum in eis erit, ut Concilium sit liberum, tutum, & securum, & in eo juxta formam Constantiensis Synodi procedatur, ad honorem Dei, & Ecclesiæ splendorem, pacem Christianorum, & expugnationem infidelium, quod observandissimi ipsi nostri Principes, & domini nobis metuendissimi, pro viribus suis offerunt Deo & Ecclesiæ se effectualiter procuraturos & facturos, necnon eorum nomine & auctoritate S. D. N. & R. D. Cardinalium juxte formam aliorum Conciliorum hortamur, & requirimus, ut à quatuor causis, quæ maximè possent hujusmodi sanctam congregationem impedire, abstinere etiam dignentur, videlicet à creatione novorum Cardinalium, & à publicatione creatorum (si qui forsan sunt) & processu contre antiquos Cardinales, aliosque prælatos, & personas ad Concilium ipsum ecedere volentes, & illi prout decet consentientes, necnon ab impediendo hujusmodi convocationem Concilii directè vel indirectè, publice vel occultè quovis quæsito colore, & ab alienatione feudorum seu terrarum S. R. E. in quibus omnibus eausis, protestantur domini nobis observandissimi principales, de nullitate actus (nisi à S. D. N. in dicto Concilio hujusmodi fierent) & aliter facta, vel faeienda, irrita haberi, ac per Concilium ipsum anoullari, & cassari debere protestantur, & requirunt. Et quia tutum non esset nobis Procuratoribus dictam convocationem Concilii & protestationem in præsentia S. D. N. facere, qui S. R. E. Card. fratres suos & Ecclesiæ universalis Principes carceribus aliquando mancipandos minari fecit. Oretoresq; principum contra jus gentium detinen, prout notorium est, & pro notorio allegatur; ideo decrevimus, per affixionem hujusmodi schedulæ sive instrumenti convocationis, monitionis, seu protestationis hujusmodi, in valvis Ecclesiarum Mutinensis, Rhegiensis & Parmensis (ex quibus verisimiliter ed notitiam sanctitatis suæ & R. D. Cardinalium ac Principum Christianorum & aliorum prælatorum venire poterit, quam vim publici edicti habere petimus & principales domini nobis observendissimi habere decreverunt & voluerunt) perinde arctare ad veniendum ad Concilium supra requisitos, & monitos, ac si personaliter illis fuisset intimata, vel exhibita ipsa convocatio, monitio, & protestatio: qnum non sit verisimile, ipsis fore incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. De quibus omnibus dicti domini Consiliarii, Commissarii & Procuratores, petierunt à nobis notariis infrascriptis unum vel plura instrumentum vel instrumenta fieri atque confici debere. Acta fuerunt hæc Mediolani in domibus habitationis modernæ residentiæ R D domini G Episcopi Cardinalis Prænestini, sita in porta Ticinensi, parochiæ S G. in palatio, sub anno, indictione, die mense & Pontificatu quibus supra, præsentibus ibidem illust. Dominis Galeatio Vicecomite milite magnifico J. U. D. Domino Hieronymo Morono, filio quondam D Jo. Re. Senatoris Mediolani; magnifico D Bernard. Guacio, filio quondam D. Anto. Prætor. Papiæ. & D. Benedicto Abriono, filio quondam Domini Christ. Vicario D. Capitanei justitiæ Mediolani, ac domino Prineivallo de Monte Regio, Secretario Mediolani, testibus idoneis ad præmissa vocatis, & specialiter rogatis.

Ego Gentilis ex gentilibus Fulginas, publicus Apostollca auctoritate notarius, de præmissis rogatus, hanc schedulam seu instrumentum fideliter impressum subscripsi, & publicavi signo meo apposito, consueto, in fidem præmissorum rogatus & requisitus.

Ego Petrus Rebe, Clericus Heduens. Diocesis, auctoritate Apostolica Notarius publicus, de præmissis rogatus, hanc schedulam sive instrumentum fideliter impressum, una cum prænominato Notario subscripsi, & publicavi, signoque meo manuali signavi, in testimonium præmissorum.

SERENISSIMI ROMANORUM IMPERATORIS ELECTI MAXIMILIANI SEMPER-

Augusti Epistolæ, quibus prælibata generalis Concilii indictio recipitur & approbatur.

A TERGO,

Reverendissimis in Christo patribus Dominis Cardinalibus Mediolani constitutis amicis charissimis.

MAXIMILIANUS, divinâ favente clementia electus Rom. Imperator Semper-Augustus, &c. Reverendissimi patres, amici charissimi salutem, cum incremento omnia boni, accepimus complures literas V. Reverendiss. D. quibus nobis significant, quomodo una cum nostris, & serenissimi Regis Franciæ fratris nostri charissimi procuratoribus, indixerunt Concilium, & cum eisdem literis sua accepimus schedulas ejusmodi denunciationis, & copias literarum datarum, ad serenissimum Regem Arragonum fratrem nostrum charissimum, quæ omnia nobis summopere placuerunt, & ea approbamus, sicuti aliquando latius scribimus procuratoribus nostris, ibidem apud D. V. Reverendiss. existentibus, & quoniam jam primo rediit ad nos venerabilis Matthæus Episcopus Gurgens. Princeps & Consiliarius noster devotus dilectus, intellecto ab eo successu omnium rerum, latius scribemus D. V. Reverendiss. & eisdem Procuratoribus nostris, quibus circa omnia resolute mentem nostram significabimus, quæ erit ad omnimodam prosecutionem hujusmodi Concilii, ad laudem Dei, & incrementum suæ sanctæ fidei, & confusionem hostium ejus, datum in oppido Muldorf die quinta mensis Julii, An. Domini M D. XI. Regni nostri Romani XXVI. Per Regem. Ad mandatum Cæs. Majestatis proprium, Jacob. de Bannissis.

A TERGO,

A TERGO.

Nobilibus, fidelibus, nobis dilectis Consiliariis, & Commissariis nostris Mediolani.

MAXIMILIANUS, divina favente clementia E. Rom. Imperator Semper-Augustus, &c. Nobiles, fideles, dilecti, accepimus literas vestras, die XVI. Et postea die XXIII. præteritis, & ex illis intelleximus tractata per vos nomine nostro, cum Reverendiss. D. Card. Mediolani existentibus, ac venerabili Episcopo Parisiensi in causa Concilii universalis Ecclesiæ, cujus indictionis schedulas ad nos transmissas, pariter percepimus, simulque ordinem & modum servatum ad illud indicendum, quæ nobis omnia valde placuerunt, nec satis probare & laudare possumus prudentiam & dexteritatem vestram, quam adhibuistis in explicando tanto negotio, quodque in omnibus feceti fueritis consilium præfati Episcopi Parisiensis, ut vobis erat injunctum, gratum habuimus.

Volumus insuper, & ita vobis committimus, ut à R. D. Cardinalibus præfatis, & ab aliis quibus vobis videbitur, exactam capiatis informationem, & vos ipsi, judiciem vestrum nobis perscribatis, de omnibus quæ videntur esse per nos agenda in prosecutione dicti Concilii, quæ & quales literæ per orbem Christianum scribendæ, & ad quos, quove pacto sit à nobis procedendum, tam in hoc principio quam in progressu, & quomodo cum Papa progredi debeamus, redigatisque omnium opinionem, & consilium de omnibus in scriptis, per bonum ordinem, ut juxta illum procedere habeamus, sicut nostra est intentio. Literas etiam per nos ut supra scribendas, curetis ab eis formari (licet nos aliquas scripserimus & emisetimus in eam quam voluerint sententiam, ad nosque mittetis, ut juxta formulam expediri facete ea valeamus, ad quoscumque opus fuerit. Sed ante omnia, agetis nostro nomine gratias R. D. Cardinalibus, quod ad nostram requisitionem & exhortationem tam promptè & voluntariè reipublicæ Christianæ & universalis Ecclesiæ periclitantis causam amplexi fuerint, denuo hortando eos, ut quo animo inceperunt, sic velint prosequi, pollicendo nos eis fautores, & auxiliatores constantissimos, usque ad finalem Concilii terminationem, de qua, Deo dante, speramus eos meritum apud Deum & laudem apud homines reportaturos, manebitisq; Mediolani, apud reverendiss. D. eorum & præfatum Parisiensem, quandiu ipsi necesse duxerint vos ibi esse, pro rebus dicti Concilii, in quibus vos ea prudentia & fide semper gubernabitis, quam de vobis præsumimus: pro certo habentes nos benemeritorum vestrorum memoriam, & rationem habituros. Agetis insuper gratias præfato Parisiensi Episcopo nomine nostro, de bona intelligentia habita in proximo tractatu, cum venerabili Episcopo Gurgensi, Principe & Consiliario nostro devoto dilecto, & de bonis ac sinceris officiis, & operibus quæ præstitit in communibus rebus nostris, & Serenissimi Regis sui, respiciendo honorem & utilitatem nostram æque ac præfati regis sui, sicuti à præfato Gurgensi nobis scriptum est, & postea relatum, ostendendo nos eorum memores futuros, ac gratos, ubicumq; contigerit nos aliquid posse efficere, quod ad dignitatem & commodum pertineat. Rediit jam ad nos idem Gurgensis, qui inter alia retulit nobis singularem prudentiam vestram, qua cum omni fide & affectu erga nos, astitistis sibi in negotiis nostris, quod & si jampridem pro comperto habeamus, gratum tamen multum fuit, id ab eodem Gurgensi intelligere, hortamurque vos ut sicuti nobis certò persuademus, ita continuè persistere velitis in omnibus rebus nostris, & nos condignam rationem habituri sumus virtutum & meritorum vestrorum. Datum in oppido Muldnef. V. die mensis Junii, Anno Domini M.D.XI. Regni nostri Romani XXVI.

JACOBUS DE BANNISSIS.

CHRISTIANISSIMI FRANCORUM REGIS D. LUDOVICI EPISTOLÆ QUIBUS EADEM indictio approbatur & acceptatur.

A TERGO,

Reverendissimis in Christo Patribus, & Dominis sanctæ Crucis, Narbonensi, & Cusent. S. R. E. Cardinalibus, fratribus nostris charissimis.

REVERENDISSIMI in Christo patres, & fratres nostri charissimi, recepimus literas quibus nos certioratis de indictione sacri Concilii, facta per D. V. Reverendiss. una cum Procuratoribus Serenissimi Rom. Imperatoris E. Semper-Augusti, fratris & consanguinei nostri honorandi, & nostris, accepimusque schedulas dictæ indictionis, quas cum nobis plurimum placuerint, alacri animo approbamus. Ut autem prælibatæ D. V. Reverendiss. intelligant, quanti facimus hujusmodi indictum Concilium, optemusq; illud ad laudem & servitium omnipotentis Dei, utilitatemq;, reformationem, & exaltationem Ecclesiæ sanctæ, ac confusionem inimicorum ejus, debitum sortiri effectum, elegimus copiosum numerum Prælatorum, Theologorum, & Jurisperitorum, de almis Universitatibus Galliarum, ad eumdem, & assistendum in ipso sancto Concilio eomine Gallicanæ Ecclesiæ. Nos quoque pro ipso sacrosancto Concilio, omnes necessarias provisiones, pro virili nostra ministrare curabimus, sicuti à præsentium tabellario & nuncio nostro diffusius intelligere poteritis. Valeant D. V. reverendiss. quas Deus omnipotens assiduè custodiat. Datum Valentiæ, die XVIII. Julii M. D. XI.

LOYS.

ROBERTET.

MA-

Anno Christi 1512.

MAXIMILIANI I. IMP. AUG. EDICTUM,

De vitio ingluviei & ebrietatis.

IN institutis à MAXIMILIANO I. Imper. Trevirensibus Comitiis anno supra millesimum quingentesimum duodecimo, posteà Coloniæ finitis, ob; de gravissimis alioquio Imperii negotiis, de pace nimirum publica conservanda: de auxiliis Imperatori, communi subditorum Imperii contributione præstandis: de schismate Cardinalium non tolerando: de proscriptione Edezardi Comitis Emdani, Imperatoris mandatis non parentis: de Groninga Phrysiæ metropoli, Georgio Duci Saxoniæ restituenda: ita quoque de vitio ingluviei & ebrietatis, radice omnium flagitiorum, præsentibus omnibus Septemviris & Ordinibus Imperii, consultatio diligens instituta est, de qua gravissimè conclusum, edictoque publico confirmatum talem in modum.

Nos MAXIMILIANUS I. Dei gratia, electus Romanorum Imperator, &c. Quamvis ante hæc tempora aliquibus in Conventibus aliquoties de ingluviei vitio, ipsaque adeò ebrietate vitanda, pronunciatum gravissimè sit, tamen id in effectum hactenus nondum deductum.

Quocirca cùm ex immoderata & vitiosa ingluvie cibi potusque ebrietas: ex ebrietate verò, tanquam uberrimo fonte & scaturigine pleoissima, omnis generis impietas, blasphemia, injuriæ, cædes, aliaque scelera quàmplurima, promanent & exoriantur, ac reverà ea sit litium propagatio, furoris genitrix, petulantiæ magistra: experientia insuper testetur, quòd ebrii ex se quasi rapti, non solùm omni præeminentiæ, existimationis, dignitatis, aliorumque honorum fastigio, summo cum dedecore, & ignominia haud contemnenda, seipsos privent, verùm etiam animæ, rationis, sensuum, fortunarum, bonorum, vitæ denique, corporis, ac salutis æternæ jacturam faciant certissimam, irreparabilemque, tenore harum universis ac singulis nostris, & S. Rom. Imp. Regnorum, Dominiorum, Provinciarumq; nostrarum hæreditariarum subditis, cujuscunque status, gradus, ordinis, conditionis, dignitatis, aut præeminentiæ exstant, tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus, seriò mandamus & injungimus, ut contumaces ac violatores hujus nostri Cæsarei mandati, si quos fortè compererint, pœna non contemnenda mulctari, aliisque idoneis ac opportunis mediis coërceri curent, nec id quenquam impunè violare, spernere aut transgredi permittant. Si qui verò è Nobilibus, aut Equestris Ordinis viris ab hoc vitio sibi temperare minimè velint, eos cane pejores & angue abominandos, ac ab officiis & muneribus S. Romani Imperii publicis, aliisque dignitatum tam Ecclesiasticarum quàm politicarum fastigiis removendos ac abdicandos sancimus & volumus, remotosque & abdicatos, neque promovendos, neque ampliùs dignitatibus præficiendos ullis esse, censemus & statuimus. Tenuioris autem fortunæ homines pœna afficiendos *a* capitali pronunciamus. Si quis porrò Magistratus superior aut inferior, in exequenda hac pœna, negligentior aut remissior extiterit, nostram & S. Rom. Imperii indignationem gravissimam, ac mulctam fisco sive ærario nostro Imperiali, omni spe veniæ sublata, irremissibiliter solvendam, ipso facto se noverit incurrisse. Iis verò in locis, ubi hoc ingluviei gulæque vitium consuetudine veteri introductum perspiciant, summa cum animadversione, simili pœna proposita *b* capitali, illud declinent.

a for. corporali.

b for. corporali.

Anno Christi 1512.

MAXIMILIANI I. IMP. AUG.

CONSTITUTIO,

De Notariis & Tabellionibus, eorumque officio: edita in Comitiis Coloniensibus, Anno Domini MDXII.

MAXIMILIANUS divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniarum, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limburgiæ, Lucemburgiæ & Geldriæ; Landgravius Alsatiæ; Princeps Sueviæ; Palatinus in Habspurg & Hannoniæ; Princeps & Comes Burgundiæ, Flandriæ, Tirolis, Goritiæ, Atthesii, Holandiæ, Selandiæ, Firretis, in Kiburg, Namurii & Dusborgi; Marchio Sacri Romani Imperii Antuerpiæ, Super Anasum, & Burgoviæ; Dominus Phrisiæ, Marchiæ Sclavonicæ, Mechliniæ & Salinarum.

1. Gloria Reipublicæ decusque totius Romani Imperii, & subditorum utilitas, in quorum prosperitate utique prosperamur: Nos, qui superna provisione, & non nostris meritis, ad culmen Imperialis seu Cæsareæ Dignitatis, & plenitudinem potestatis, sublimati sumus, inducunt, ut non solùm ad ea, quæ ad augmentum & sublimationem Imperii, sed & ea, quæ ad reformationem deformitatum, correctionem errorum, & defectuum emendationem pertineot, ac periculorum submotionem, quæ in Republica aliquando contingunt, & subditis quotidiè imminent, aciem nostræ considerationis dirigamus, hinc in initio regiminis nostri, & susceptæ administrationis in Imperio pro justitia & pace conservanda, quæ tunc quodammodo in finibus Imperii exolaverunt, certas, per quas celerius causæ in justitia expediantur, & illi qui pacem turbare conantur, acrius quàm antè cohereeantur & comprimantur, edidimus Ordinationes.

2. Verùm

2. Verùm quia nedum pro justitia & pace manutenenda, sed etiam quæ quotidiè in Republica & subditis occurrunt, tabellionatus seu tabellariorum officium perutile & necessarium existat, per quod placita, vota & gesta hominum (ne memoriæ labilitati seu oblivioni subdantur) per scripturæ ministerium certæ & perpetuæ memoriæ traduntur, publicisque firmantur documentis. Et quamplurimi Notarii seu Tabelliones & se saltem officio Notariatus ingerentes in Imperio (ut per experientiam didicimus, multorumque accepimus clamore) defectuosi & indigni inveniantur: tamen ratione conditionis & qualitatis personæ, tum ratione defectus etiam scientiæ & morum, ac qui aliàs multipliciter inutiles existunt, utpote aliqui servili conditioni astricti, alii de falso, præsertim etiam circa tale officium Notariatus convicti, aut etiam aliis criminibus irretiti, seu publicè diffamati, alii negligentes, nonnulli indocti & imperiti, & quorum imperitia, negligentia & malitia innumeros homines defraudari, negligi & gravari non est dubium. Ad obviandum igitur hujusmodi periculis & defectibus, necessarium esse putavimus desuper fieri provisionem, virisque doctrina & harum rerum experientia suffultis mandavimus, qui nostra autoritate præsentem ordinationem compilaverunt. Quam cùm nobis obtulissent, eamque diligenti studio perlegissemus, animadvertissemusque multiplicem ejus fructum & utilitatem, ipsamque nostra Imperiali autoritate de nostrorum ac sacri Romani Imperii Electorum, Principumque & Statuum aliorum, consilio confirmamus, approbamus, atque plenissimum robur attribuimus, atque per universum Romanum Imperium divulgari præcipimus.

3. Hanc igitur salubertimam reformationem & ordinationem studeant Notarii publici, ad quos præcipuè pro Notariatu, officiorum exercitio, & practica ipsa porrigetur, humili devotione amplecti, summaque diligentia servare, ac juxta eandem & alia, quæ suis in juramentis super hujusmodi officiis præstitis, vel etiam à jure communi, vel locorum laudabilibus consuetudinibus, tradita introductaque sunt, officia sua legaliter, fideliter & sincerè exercere, prout ultra damna & interesse, ad quæ aliàs partibus à se neglectis vel defraudatis tenebuntur, nostræ Imperialis Majestatis severam evitare velint correctionem.

CAPITULUM I.

DE PERSONARUM QUALITATE, ET GENERALIBUS Notariorum regulis.

IN primis igitur ordinamus, quòd circa personas approbandorum vel denuò instituendorum habeatur ratio conditionum & qualitatum earundem, ne approbentur vel instituantur prohibiti, utpote infideles, servi, infames, præsentis ordinationis & aliorum requisitorum non informati: Item vel excommunicatione majoris vel Imperialis banni censuris innodati. Et in summa qui à testimonio jure repellantur, quoniam testium vice funguntur.

2. Et cùm sit de jure communique practica & consuetudine introductum, ut servetur circa publica instrumenta eorumque solennitates talis forma, ut videlicet à principio invocato divino nomine, à quo cuncta bona progrediuntur, imponatur annus salutis, indictio, nomen ac annus Principis, dehinc Mensis, dies, hora, locus, loci torus, deinde facti seu actus gesti series, hinc testium adhibitio, quorum singulorum nomina & cognomina clarè designentur, & finaliter signetum, subscriptioque Notarii, qui semper debet de hoc rogari, seu requiri, & de rogatu suo attestari.

3. Mandamus ergò, præcipimus & ordinamus hujusmodi formam ulterius servari, salvis non minus aliis de cujusvis loci consuetudine servandis: Ita tamen, ut saltem in terris sacri Romani Imperii nomen & annus regiminis, seu Imperii Romanorum Imperatoris vel Regis pro tempore existentis, nullo modo sicut hactenus à nonnullis & malè neglectum est, deinceps omittantur.

4. Deinde mandamus, ut quivis Notarius studeat omnimodo habere, & quidem summa cum custodia conservare, ac post se relinquere unum protocollum, in quo per seipsum, non alium, singuli actus coram se gesti, & de quibus rogatur, ordine in scriptis redigantur, instrumentorumque quæ inde edita fuerint, copias de verbo ad verbum concordanter registratus retineat & conservet, ut de perditis antea editis instrumentis, sive ante sive post mortem suam, quando, & quotiens alia instrumenta de novo fuerint edenda, vel prætextu editorum suspitio, error, dubium, vel altercatio occurrit, ad tale protocollum registrumque possit haberi recursus. Hoc autem usque adeo servetur, ut hujusmodi protocollata etiam partibus quæ contraxerunt vel egerunt consentientibus, vel pro infectis nullisque haberi volentibus, seu deleri ex libro vel cancellari petentibus, non saltem pro tanto deleant seu cancellentur, quin non minus legibilia maneant & retineantur. Quid enim si alterius tertii, sive fisci, sive privati interfit, seu interesse cœperit, rem sic esse gestam, & ex Protocollo veritatem apparere posse.

5. Caveant etiam Notarii, ne quis ad quantumcunq; fide dignam relationem quicquam aliud plus vel minus quàm quod coram se & testibus ad hoc adhibitis actum gestumve, atque de quibus tempore actus hujusmodi non antea vel post ex intervallo rogatus fuerit, atque etiam quod corporeis sensibus perceperit, eò quòd officium seu autoritas sua ad alia se non extendat, in Protocollo suo scribat, vel desuper instrumentum edat. Sed in his sensibus est habenda distinctio. Nam in visu & auditu sufficit, Notarius in præsentia testium videat & audiat; in aliis verò, ut gustu, tactu vel odoratu requiritur, quòd testes coram se gustent, tangant vel odorent, & de qualitatibus eorum quæ per hujusmodi sensus

ſenſus perceperint, coram partibus, teſtibus, & ſa Notario atteſtentur. De eiſdem enim ſic atteſtatis, non aotem de proprio ſuo guſtu, tactu vel odoratu Notarius efficaciter poteſt teſtificari. Si tamen Notarius ſe ſimiliter ſic guſtaſſe, tetigiſſe, vel odoraſſe, atque percepiſſe addiderit, non modicum fidei facit.

6. Poteſt autem & Notarius rogari de actu muti, & ſcribere ſigna ſeu nutus ejus, utpote ſic, cùm talis propter accidens loqui non potuerit, interrogatus à me humeris vel capite innuendo conſenſit, & ſimilia.

7. Et licet ex conſuetudine Notarius tolleretur per alium fidelem (quando eſt aliis impeditus facere) ad mundum ſcribera inſtrumentum à ſe dictatum & completum, poſtea per ſeipſum ſubſcribendum & ſignandum, tamen Protocollum ſuum ſeu extenſionem ejus per ſeipſum, non per alium facere: vel ſi ex aliquo accidenti pro tunc ſcribere non poſſit, ea vice alteri extendendum de verbo ad verbum pronunciare, & in ſubſcriptiona de hujusmodi impotentia & alterius ingroſſatura atteſtari debet.

8. Et quamvis non requitatur plena, & tanta extenſio Protocolli, ſicut Inſtrumenti inde extracti, tamen Notarii debent ſaltem brevibus & ſummariis verbis ſubſtantiales clauſulas ipſius actus aut contractus, etiam juxta eujusque contractus ſeu actus naturam, vel loci conſuetudinem ſolitas, & ſignanter clauſulas reſignationum præjudicialium attingere.

9. Nam cùm conſenſus & intentio contrahentis vel agentis ſit da ſubſtantia contractus ſeu actus celebrati, ſingulorumque, de quibus convenerunt partes, etiamſi ſolita ſint apponi, neque talis conſenſus porrigatur ad ea quæ quis ignorat, requiritur quod Notarius coram ſe & teſtibus ſaltem ſummariè recitet ac legat partibus pacta, renunciationes & clauſulas ſingulas, ſuper quibus fundatur Jus ipſius coram ſa geſti, ac conſenſum deſuper exprimi curet. Licet enim Jus præſumat contrahentes ſingulis quæ ſecundum contractus naturam vel loci conſuetudinem ſolent apponi, conſenſiſſe, etiamſi ex Protocollo non appareant, neque à partibus exprimantur, nonnullique velint à Notario hoc non requiri: tamen tutius & æquius eſt ſic obſervari propter multa. Præterea Judicis eſt, non Notarii, ad præſumptionem ſcribere, ſed de his ſolisque corporeis ſenſibus percipiuntur, ut ſuprà dicitur, quum ad inſtar teſtis Notarius ſcribere debeat.

10. Maximè autem iſta ſunt ſervanda in contractibus & actibus, in quibus ſcriptura eſt de ſubſtantia, imò extunc requiritur ut coram contrahentibus & teſtibus de verbo ad verbum ſingula relegantur: quia antequam ſcriptura compleatur, & à partibus pro completa habeatur, contractus non cenſetur perfectus vel efficax. Poſtea verò quicquam addi, detrahi, vel mutari, etiam de partium conſenſu non poteſt.

11. Poterit tamen Notarius de his, quæ partes mutare, addere vel detrahere vellent, denuò rogari, & deſuper facere inſtrumentum, prioribus geſtibus manentibus in Protocollis.

12. Præcipuè autem ſint cauti Notarii à fraudibus & fallaciis aliquorum, ſive coram eis contrahentium, ſive aliorum, qui ſimulantes ſe Notarios à laborum prolixitate relevare velle per ſe vel alios ſubordinatos dictant inſtrumenta ex inbreviatura ipſis edenda, & ad mundum ſcribi faciunt, ac poſtea offerunt Notariis ſubſcribenda & ſignanda. In eis enim ſæpè doloſè & in præjudicium aliorum ſecum contrahentium rei geſtæ detrahunt, vel addunt quæ ſenſum vel ſubſtantiam immutant, quod facile quandoque uno verbo, una ſyllaba, imò interdum una litera fieri poteſt, & tam inadvertenter & ſubtiliter, quòd vel Notarii, vel alii ſecum contrahentes vix, vel nullo modo ſentire poſſunt. Ex quo ipſi Notarii intelligant quàm periculoſum eſſet Protocolla ſeu imbreviaturas ſuas per alios, maximè alteri parti ſuſpectos, vel qui actibus protocollatis non interfuerunt, extendi facere.

13. Secus tamen eſſet, ſi antequam contractus ſeu actus abſolveretur, ſeu concluderetur talis extenſio ſive ab ambobus contrahentibus, ſiva altero eorum fieret, & poſtea coram ipſis & Notario & teſtibus legeretur, & ubi ſic placeret contrahentibus, extunc Notarius rogaretur. Poſſet enim tunc Notarius ſecurè ſcribere, partes juxta iſtam extenſam formam ipſis lectam & approbatam *coram ſe* & teſtibus requiſitis contraxiſſe & egiſſe, ac cæteris protocollis ſuis adjungere atque *poſtea publicare.*

17. In ſumma maximo ſtudio advertant Notarii, ne circa protocollorum ſeu abbreviaturarum impoſitionam feſtinent ſeu præcipitanter agant, ſed cum diligentia & conſideratione clauſulas quaſvis protocollent. Nam tota officiorum, juramentorumque ſuorum deſuper præſtitorum vis & ſubſtantia in hoc conſiſtit, ut benè diligenterque advertant & intelligant coram ſe geſta, & de quibus rogantur, & ea quæ viſu audituque propriis in teſtium ſimiliter animadvertentium præſentia percepetint protocollent, & publicent, ſincerè ac fideliter, ſiva vel veritatis occultatione, vel falſitatis admixtione quavis, adhibitis ſolennitatibus à Jure vel locorum, in quibus inſtrumenta facient, conſuetudinibus introductis, ut ſuprà dicitur.

18. Notarius autem ſeu Tabellio, cùm ſit Reipublicæ ſerviens, virtute ſui officii tenetur de & ſuper his da quibus ſaltem cum mercedis præſtatione rogatur (dummodo aliàs ſint licita, & non prohibita) facere inſtrumenta, niſi ſit factus Doctor, Decurio, Monachus vel Clericus. Veruntamen ubi ſi ſe rogari permiſerint, tenentur imbreviaturas ſuas publicare, valentque inſtrumenta eorum. Poſſunt tamen pro his, quibus ultrò ſe ingerunt, tanquam prohibitioni contrafacientes puniri.

19. Sciant etiam Notarii, eorum nullum poſſe officio ſuo renunciare, niſi in manus Principis

cujus

cujus authoritate est creatus: Vel signetum suum consuetum saltem sine Judicis euthoritate, caosaque rationabili mutare, aut instrumentum alieno signo signare.

20. Et quamvis Notarius Protocollum sive ebbreviaturam suam extendere, & omnia ponere quæ declarant mentem contrahentium vel testatorum citra substantiæ mutationem possit: tamen alterius sive viventis sive mortui protocollum seu abbreviaturam etiam sibi legatam extendere, seu heic quicquam addere vel detrahere, seu aliter quàm de verbo ad verbum in publicam formam redigere sine auctoritate Judicis non potest nec debet cum extenso, & quid sub isto signo &c. vel aliis defectuosis, vel abbreviatis verbis fortè inibi positis comprehendi intelligatur, ad Judicis, non Notarii æstimationem spectet.

21. Advertant etiam Notarii; quod quando in extensione & ingrossatione instrumentorum rasuras maximè notabiles & in locis suspectis, in una vel pluribus rigis faciunt vel verba interlinealia, seu ad margines apponunt, à quibus quantum potest cavendum est, quod extunc in corpore instrumenti, vel saltem subscriptione de his faciant mentionem & approbationem. Et hoc maximè quando talis interlineatura est scripta ad marginem facta; non est manus propria ipsius, qui instrumenti tenorem ingrossavit.

22. Item Notarii caveant, quia præsenti ordinatione prohibentur scribere instrumenta sua nimis abbreviata vel obscura, vel ambigua verba, quæ vitiant instrumenta, nec perziferas, signa, vel notas, maximè non communiter omnibus cognitas, cùm facilè possint mutari & corrumpi, sed scribant per literas integras, communes, legibiles & cognitas, in pergameno, non papyro, in Latina, vel nostra Alemanica lingua.

23. Si casu amittatur alicujus Notarii protocollum, & de hoc doceatur; poterit Notarius agere contra detinentem instrumenta prius inde extracta, vel si haberi non possunt, examinari facere testes, qui interfuerunt, & inde novum facere protocollum.

24. Sint etiam Notarii circa instrumentorum editionem & publicationem diligentes & cauti, ne committant errores, cùm partes inde ad plures incommoditates, pericula, & expensas sæpe deducantur, quas sine dubio ipsi errantes refundere tenebuntur.

25. Quòd si verò sive probabiliter sive improbabiliter contigerit aliquem incidere errorem, sive in solennitatibus, sive nominibus, locis, temporibus, substantia, sive aliis, tutius est ut saltem post editionem, cùm Notarii postea videantur functi suo officio ad evitandas ambiguitates disputationum & altercationes varias, non sua, sed Judicis desuper adiri authoritate errores hujusmodi emendentur.

26. Possunt etiam Notarii actuum coram se gestorum, dum modò tamen ab eo vel his, de cujus vel quorum voluntate dependent actus hujusmodi desuper tempore eorundem actuum rogati fuerint, sine trepidatione alteriusque authoritate, imò tenentur sub pœna in Jure expressa edere instrumenta eis qui rogarunt, seu eorum Procuratoribus, hæredibus, successoribus, universalibus vel singularibus saltem semel. Sed quando sæpius eisdem vel aliis petentibus & prætendentibus sua interesse, maximè ubi quæstio, seu dubium desuper esset vel timeretur, aut aliis periculum seu præjudicium ex tali editione verisimiliter immineret, tutius ac consultius est propter varias in hoc opiniones, ut Notarii faciant citari coram Judice, cujus authoritate vocatis vocandis editionem hujusmodi faciant vel denegent.

27. Notarii autem sciant, se non de nocte, nisi ex urgente causa quam exprimant; vel in locis occultis, seu clam rogari, vel instrumentari debere, cùm hoc non sine suspicione procederet.

CAPITULUM II.

De Testamentis.

DEBENT autem Notarii præcipuè esse solliciti & diligentes circa Testamentorum & aliarum ultimatum voluntatum confectiones, propter magna ex eis imminentia præjudicia. Sunt enim secundum Sacratissimas leges Testamentorum genera duo: alterum quod fit in scriptis seu mediante scriptura, clausa seu involuta: alterum verò & communius, quod per solam nuncupationem sine scriptura, vel aliqua literali solennitate fieri solet, & ideo nuncupativum dicitur, neque scripturam de sua essentia requirit. Item potest & tertium genus adhiberi, quod fit à cæco cæcave per nuncupationem, tamen non sine scriptura, utpote tam à Notario quàm testibus adhibitis, & rogatis propriis manibus subscripta singulorumque solitis signetis signata.

2. Et advertant ipsi Notarii, quòd ad singulorum Testamentorum præmissorum genera conficienda requiruntur secundum leges, testes ad minus septem, incluso ipso Notario. In Codicillis autem, in quibus legata & fideicommissa relinquuntur sine hæredum alicujus institutione, vel in donationibus causa mortis, & in rure, ubi rustici testantur, & plures haberi non possunt testes ad minus quinque. In parentum autem inter liberos, ubi nullum aliud Testamentum procedit, quod infirmandum sit, & in militum castris, non autem bellicis expeditionibus existentium Testamentis remittitur numerus testium usque ad duos.

3. Milites autem in expeditionibus bellicis existentes etiam sine omni solennitate vel teste, quocunque modo velint testari, possunt: non autem existentes in talibus expeditionibus seu castris, Jure communi testantur.

4. Requiritur etiam quòd in Testamentis non solùm rogentur testes, sed specialiter ad actus hujusmodi testandum vocentur, & adhibeantur, vel saltem si casu illinc sint, ad hoc præmoneantur.

5. Item requiritur in omni Testamento, quod testator testatrixve verbis intelligentibus loqui aut scribere sciat. Nam neutri eorum sciens mortuo similis in hoc reputatur, & testari non potest.

6. Præterea etiam requiritur in omni Testamento, etiam nuncupativo, ut singula gesta in notam jam recepta relegantur coram testatore, testibusque, antequam ab invicem recesserint.

7. Caveant ergò Notarii se ab his, qui neque articulatim & intelligibiliter loqui, neque scribere possunt, cùm sint intestabiles.

8. Videant autem Notarii Testamentis adhibiti, & etiam testari volentes, quos adhibeant testes, quia multi prohibentur adhiberi, ut regulariter omnes qui sunt activè vel passivè intestabiles: & præterea mulier, hermaphroditæ, in quibus muliebria præcellunt, in potestate testantis existens hæres scriptus, & cum eodem in eadem existens potestate. Unde consulitur ut ad requisitum numerum testes alii recipiantur, ne propter aliquorum inhabilitatem Testamenta irritentur.

9. Testamenti autem in scriptis (quod magno in usu amplius non est, sed ab eo fit, qui in ejus vita neminem suæ ultimæ voluntatis conscium esse vult) talis est forma: Producit testari volens in medium coram testibus septem ad id specialiter convocatis seu præmonitis & rogatis viris, liberis, puberibus, omnibus simul præsentibus scripturam consignatam vel ligatam, vel tantùm clausam vel involutam, sive ipsius testatoris, sive alterius cujuslibet manu scriptam, offertque illam istis testibus à singulis eorum subscribendam, & signetis suis solitis signandam: dummodò tamen apertè dixerit, suum esse Testamentum quod offertur, ibique coram testibus sua manu propria subscripserit: vel si ipse scribere nesciat, vel tunc non possit, alterius octavi testis manu, nomine & jussu suo, in reliqua parte testamenti subscribi faciat. Tunc eodem die & tempore nullo intervallo, vel etiam actu extraneo, nisi fortè necessitatis causa, & modico interrumpente per singulos septem testes propriis suis manibus subscribitur, & sigillis suis seu signis solis signatur.

10. Testamenti autem nuncupativi forma est: Quia testari volens ejus vel eorum, quem seu quos hæredem seu hæredes suos esse velit, legatariorumque nomina, & ea quæ in eo contineri vult, coram septem testibus ad hoc vocatis & rogatis palam & dilucidè nuncupat & exprimit.

11. In cæci autem testamento requiruntur subscripta, primò quod tam Notarius quàm testes septem ad hoc vocentur, & cujus causa vocati sint, certificentur: Secundò, quod testator hæredem seu hæredes à se instituendos, & nedum nomen seu nomina, sed & dignitates seu conditiones alias eorundem pro tanto, quod propter solam nominis seu nominum expressionem non oriri possit ambiguitas, & præterea aliam suam voluntatem tam circa eorundem hæredum institutiones, quàm substitutiones, fideicommissa atque legata coram ipsis Notario & testibus clare exprimat. Tertiò, quod tabellio, vel si is haberi tunc non possit, octavus testis vocatus vice ejusdem, atque testes singuli per testatorem ad hoc rogati, uno & eodem tempore, loco, & nullo intervallo seu actu extraneo, nisi forte modico, & necessitate naturæ interveniente, sese in fine utpote in margine instrumenti inferiori subscribant, simulque consignent. Potest autem testari volens vel in ipso actu coram testibus, vel si magis placet, antea per alium quemcunque voluntatem vel Testamentum suum dictari & scribi facere, & postea coram testibus & tabellario, prius patefacta, cujus causa vocati sint, chartulam ipsam coram se & testibus recitare: & ubi tenor ejus omnibus notus fuerit, profiteatur testator elogium suum id esse, & ex animi sui, quæ lecta sunt, disposuisse sententia, & in fine sequantur subscriptiones atque signacula, tam testium ut prædicitur singulorum, quàm tabellarii.

12. Potest etiam unus vel plures, si propriis signetis carerent, alterius seu aliorum signo vel signis in hoc uti.

13. Istam autem formam non solùm in Testamenti cæci, sed codicillorum vel aliarum ultimarum voluntatum confectione observari necesse est.

14. Scituris omnibus Notariis, quòd præfatas Testamentorum formas à lege traditas diligenter observare negligentes, præter hoc quòd Testamenta aliter facta de Jure civili non subsistunt, etiam Juris pœnas non evitabunt.

CAPITULUM III.

De insinuatione litterarum Imperialium.

CIRCA Imperialium autem, vel Cameræ nostræ Cæsareæ Judicii litterarum citatoriarum, vel quarumcunque aliarum continentium insinnationes, si quis desuper rogatus fuerit, advertat, ut sub præstito in officio suo fidelitatis juramento literas hujusmodi originales illi vel illis ad quem seu quos diriguntur, retento tamen penes se toto tenore inde descripto, & postea in instrumento insinuationis integrè inserendo, in personam seu personas proprias, vel si commodè haberi non possunt, ad domum seu domos solitæ habitationis eorundem, vel per edictum per Judicem decretum præsentent, legant, insinuent, atque illi relinquant quàm fideliter.

2. Quòd si verò ac quotiens contigerit, aliquas tales literas plures personas in diversis residentibus domibus seu locis continere, quibus singulis facienda sit præsentatio, seu insinuatio earundem, sciant Notarii hujusmodi præsentationem & insinuationem singulis eorum, de quibus rogati fuerint, cum ostensione & lectione originalium esse faciendum, modo & forma præmissis, relicta & cuicunque

cuique eorum copia collationata & concorde, nisi fortè in una civitate seu villa, in diversis tamen ædibus habitantes paucioribus copiis fuerint contenti.

3. Præsentationum autem seu insinuationum suarum hujusmodi & earum dies, menses, annusqoe & loca singula, & si fortè aliquis, cui sit insinuatio, se parere nolle, vel in Imperatoris vel Judicii Cameræ contemptum seu ignominiam irreverenter verba proruperit, instrumentis suis tam his, ad quarum instantiam, quàm illis quibus facta fuerit præsentatio sive insinuatio edendis unà cum literarum insinuatarum tenoribus integris referant & attestentur sincerè & fideliter.

CAPIT. IV.

De constitutionibus Actorum & Procuratorum.

IN constitutionem autem iam actorum, quæ à Tutoribus vel Curatoribus minorennium ante lites contestatas, & quidem cum authoritate & decreti interpositione Judicis fiunt, & fieri debent, quam Procuratorum ad lites, attendant benè Notarii, cùm ad Judicium Imperiale veniant quotidiè instrumenta procuratoria defectuosa, ut quantum tam ad actus specialia requirentes mandata, quàm alias clausulas apponi solitas & consuetas, de quibus etiam vulgaris habetur forma, benè extendantur instrumenta cum clara specificatione quem vel quos constituent, sive in solidum, sive conjunctim, sive divisim Procuratores velit habere, ita, quod non sit melior conditio unius quàm alterius seu aliorum. Sed quicquid unus inceperit, alter id continuare possit, mediare, & finire: videlicet ad agendum, defendendum, libellandum, litem contestandum, jurandum de calumnia, & aliud quodcunque licitum juramentum præstandum, ponendum, articulandum, positionibus adversis etiam per juramentum respondendum; Testes & alias probationes producendum, excipiendum, replicandum, duplicandum, triplicandum &c. concludendum, sententias audiendum, ad appellandum & provocandum: Si ad Judicia inferiora diriguntur, Apostolos petendum, recipiendum, appellationis causas prosequendum, alium vel alios loco suo substituendum, istos revocandum, & iterum totiens quotiens substituendum &c. Et generaliter omnia & singula &c. faciendum cum promissione & cautione solitis de rato & relevando, sub omni constituentis rerum & bonorum obligatione, & hæc omnia in extensa communique forma.

2. Et quia multum nunc inolevit practica, ut juretur de calumnia, idemque juramentum plura in se contineat capitula, quæ plerumque ista in animas suas juranda mandantes ignorant, necesse est ut de his singulis informentur, & in instrumento postea inserantur. Sunt enim capitula à jure tradita, & in Judicio Cameræ exprimi solita, ut tam actor quàm reus per se, vel suum Procuratorem juret, quod credat se justam habere causam litigandi, quod protelandi causa, seu fraudulenter dilationes non petat, quotienscunque interrogatur veritatem non occultet, & quod aliis quàm quibus jus permittit, nil penitus donet vel promittat, quo pro se sententiam obtinere possit, dolo & fraude omnino semotis.

3. Jurat autem articulos seu positiones suas offerens, si petit & vult quod adversarius per juramentum respondeat sic, quod contenta in eis, quantum factum proprium concernunt, vere sint, & quantum alienum continet factum, quòd credat ea esse vera & probabilia.

4. Responsurus autem juret, se responsurum veritatem, utrum credat vel non credat ea quæ sibi objiciuntur esse vera.

CAPIT. V.

De instrumentis Appellationum.

DE Appellatione autem & formalibus suis, in quibus plures & quotidiani occurrunt defectus, Notarii scire debent, quod de Jure civili & ordinatione sacri Romani Imperii omisso medio vel ab interlocutoria seu gravamine, quod postea mediante appellatione à diffinitive est reparabile, regulariter non appellatur. In casu autem præmisso appellare volens ab interlocutoria, eam in scriptis, & cum causarum gravaminis insertione faciat, cùm ex causis aliis justificari non possit.

2. A diffinitiva verò ubi appellari non prohibetur, sine causæ seu causarum gravaminis expressione appellari potest, & quidem verbaliter & sine scriptis, dummodò in continenti post sententiam latam, hoc est, antequam divertatur ad alia, fiat, postea tamen in scriptis redigenda; alioquin autem si ex intervallo appelletur, in scriptis fieri necesse est.

3. Et in summa sciant & advertant omnes Notarii, quod ipsi debent esse Jurisperiti in his saltem, quæ Notariatus officium respiciunt, hoc est, summam Notariæ, ad hoc ut sciant, partes coram se contrahentes seu agentes, de solennitatibus & clausulis ad contractus & actus hujusmodi, earumque validitatem requisitis certificare, & se à contractibus & actibus à Jure reprobatis & prohibitis abstinere, cùm aliàs teneantur de imperitia & partibus læsis ad interesse.

4. De præmissis igitur tanquam pro generalioribus principiis atque cunabulis quibusdam traditis non stent adeo contenti Notarii, quin indies discant & advertant alia à Jure circa tabellionatus officium tradita, & quæ secundum locorum, in quibus actus hujusmodi geruntur, consuetudines in-

troducta sunt, & circa difficultates seu embiguitates in actibus coram se gerendis pro casuum varietate & diversitate quandoque occurrentes ad peritiores recurrant, ne imperitia culpaque eorum alii noceat, quia de his tenentur, ut supra monstratum est.

Datum in civitate nostra Imperiali Coloniensi, octave die mensis Octobris, Anno è Nativitate Domini millesimo, quingentesimo, duodecimo: Regnorum nostrorum, Romani vicesimo septimo,

*Reichs Abschied habet: xxiiii. Hungariæ verò vicesimo * tertio

Per Regem

Ad mendetum Domini Imperatoris proprium

Sernteiner sst.

Anno Christi 1518.

MAXIMILIANI I. IMP. AUG. PROPOSITIO DE BELLO TURCICO,

Ad Principes & Ordines Sacri Rom. Imperii facta in Comitiis Augusta Vindelicorum habitis Anno MDXVIII.

FREQUENTIA vestra, & quæ hoc tempore præcipuè necessaria est Reipublicæ, & mihi pergrata, non obscurè indicat voluntatem vestrem, & studia erga hanc causem, propter quam domo exciti estis. Cum enim tam cupidè edvenaritis, postquam in literis significavi, nos de bello Turcico acturos esse, facile intelligo vos ipsos, ut detet sapientes Principes & viros fortissimos, & intelligere, quid à vobis totus orbis terrarum, universa Christi Ecclesia, dignitas hujus Imperii requirat: & animos vestros ea virture ac fortitudine præditos esse, ut bellum omnium, quæ unquem fuernnt, longè justissimum & gloriosissimum, omnibus votis expectaris. Quare existimo mihi non longe orationa ad vos incitandos opus esse, & expectarià me potiùs classicum ad inferenda signa, quàm hanc io toga & in curia adhortationem. Sed tamen belli magnitudo & difficultas primùm daliberatione quedam eget, non utrum sit inferendum; siquidem etsi hostes nos bello non lacessrent, neque in finitimis locis ac pena in conspectu nostro grassarentur, tamen oportnie nos liberare orbem terrarum hac crudelissime atq; impia barbarie, & ex miserrima servitute tot nationes oppressas eripere: sed illud magis deliberandum esse videtur, cum tantæ sint opes ac vires Turcici Regni, cum exercitus in longinquas regiones traducendi, cum fortassis pluribus locis & longo tempore bellum futurum sit, quantis opus sit eopiis, en una Germanica natio tantos conficere exercitus, tolerare exercitus; arma, equos, stipendia, commeatus suppeditare possit; qui Rages, qui populi, ad societatem hujus pulcherrimæ militiæ edjungi possint; an ita in Europa pax constituta sit, ne me & vos ex medio cursu revocent homines perfidi, qui ut sæpe antè eccidit, vel per occasionem occupare nostre conabuntur, vel turpi aliqua cum hostibus pactione facta metuent, ne fines Imperii proferamus. De his rebus scio à me requiri orationem à prudentibus omnibus. Nem me quidem in hoc Imperii fastigio, non solùm in acie Ducem & Imperatorem esse, sed multò magis hujus publici consilii Ducem atque autorem esse convanit. Quare, nisi de his tantis rebus diu multumque, tot jam exercitatus bellis, & magna fortunæ varietate, cogitassem, profectò reprehensione omnium dignus essem. Sed mihi credite, cum eb euspiciis meis, recupereta Austria, post mortem Regis Hungariæ Matthiæ Hunniadæ, & ingenti expulso exercitu Turcarum ex Croatia, nihil magis in votis mihi fuerit, quàm ut mox exercitus in provincias Turcerum traducerem, nunquam postea de hoc bello cogitare desii. At nunc quidem occasio percommoda erat hujus rei suscipiendæ. Nam post Mahometi mortem magna de successione intar fratres discordie erat. Sisimus etiam armis invadere Regnum conabatur. Quare in his provinciis non satis firma præsidia erant: & ut, quantum possem, providerem ne qui domestici motus nos remorarentur, Legem de vestre sententia tuli in quodam Conventu, de Pace decennali.

Verùm qui me hæc parantem fluctus subitò exceperunt? Galli non solùm me de *possessione* Burgundiæ per seditionem dejicere coneti sunt, sed etiem meo capiti insidias per summum *scelus* struxerunt. Postea Italia, quæ proximis annis singuleri consilio patris mei FRIDERICI *Imperatoris* pacata fuerat, iterum Gallicis armis perturbata ast. Nam proximo enno post mortem *Patris mei*, Carolus VIII. cum ingenti exercitu bonem Italiæ partem hostiliter pervagatus ast. Etenim non modò Neapolitanum Regnum occupere conebatur, sed & Madiolanenses bello adortus est. Qua ex te animadverti potuit, eum totius Italiæ dominationem sibi polliceri. Itaq; & misi euxilia io Italiam ad defendendos Mediolanenses contra Gallum: & eò exercitum ipse addoxi. Ad hæc incommode tumultus Hungarici eodem ferè tempore ecsidebant. Postea dum orta balla undique in Germania & Italia, consilio etque armis sedare contendo, ut postulabat necessitas publica, diutius quàm volebam, differre consiliom de movendo Turcico bello coactus sum. Sed quantum judicare possum, divinitus ita res extracta est. Nam & tempus interea, & hæc bella afferunt nobis magnam facultatem & commoda ad Turcicum bellom. Partim n. sunt domiti armis hi, quorum potentiam absentes formidaturi eramus. Hispaniam ac Neepolim tenet CAROLUS meus nepos: Burgundia tota tranquilla est: Gallum nobis beneficio ac fœdere davinctum, ad societatem belli, ut spero, adjungemus,

3. Quare certam tranquillitatem domi promittere nobis possumus. Hoc caput est negocii. Nam

reliqu

reliqua pars deliberationis multò est facilior. Hæc me cura amplius jam viginti annis exercuit: præcipuè quomodo pacem in Europa firmam constituerem. Hunc mihi finem omnium bellorum semper proposui; non ut latiùs fines Regni extenderem, sed ut pace parta bellum transferrem in Turcicum Regnum. Hanc ob causam victor multa concessi iis, quos armis domui, ut mea moderatione eos ad pacem invitarem. Hæc præfatus sum aliquanto prolixius, ut quæ mea voluntas in his bellis, quæ gessi hactenus, fuerit, planè omnes intelligant, ac sciant, neque anteà me iracundia, aut injusta cupiditate unquam arma sumsisse, neque hoc Turcicum bellum alio consilio parare, quam quia necessarium & pium esse judico. Qua de re ubi pauca addidero, postea reliquam deliberationem de copiis, de commeatibus, deque modo belli gerendi perteaam: quæ domi pace constituta non potest difficilis vobis videri, qui periti estis rei militaris, & quibus Germania satis nota est: denique qui arma & opes, & hanc Imperii dignitatem tenere nos scitis, ut vitam & omnes fortunas nostras, ad defensionem & publicam salutem orbis terrarum conferamus.

4. Nec verò quenquam è vobis quidem arbitror esse, qui Turcicum bellum parum necessarium existimet, aut postulet, ut alii potius Reges, aliæ nationes sibi has partes sumant. Nam etiamsi Turcæ suis finibus jam contenti, non proferrent arma longiùs, nec nobis periculum denonciarent, nos quidem, quibus Deus præcipuè commendavit orbis Christiani defensionem, bellum inferre illis oportebat, ut Græciam & vicinas provincias crudeli servitute liberaremus. Nam si quis putat mitia aut tolerabilia esse Turcarum Imperia, is longè fallitur, nec nobis de Imperii laude cum illis certamen est, sed de religione, de disciplina, de conjugum & liberorum pudicitia, Præcipuè autem grassantur in Nobilitatem, nec solum possessiones certæ victis nullæ relinquuntur, sed etiam lixæ & gregarii milites rapiunt ad stupra nobilissimas atque honestissimas matronas, virgines, pueros; ad hæc multis modis extinguunt ac delent Christianam religionem. An non hæ sunt magnæ & justæ causæ, quæ viris fortibus ad tuendam gloriam Dei, & salutem omnium gentium, arma induant?

5. Quare ingenti dolore afficior, cum cogito Græciam, quæ non solum doctrinarum parens est, sed etiam omni laude virtutem excelluit, & diu florentissima pars Ecclesiæ Christianæ fuit, nunc tali servitute oppressam esse, in qua cùm cætera dictu fœda atque horrenda perferanda sunt, tum etiam religio penitus aboletur, & auget meum dolorem, quod res gestæ præcipuè testantur, Græciam non sponte, aut sine certamine accepisse hoc jugum. Illa verò multos annos fortissimè dimicans tandem concidit, non virtute superata, sed quia sola tantam hostium multitudinem, & tam longum bellum sustinere non poterat. Audio etiamnum tantam esse vim ingeniorum, tantam virtutem Græcæ nationis, ut non alia gens præstantiores duces Turcis suppeditet, quàm Græca, qui (ut audio) quamquam ritibus imbuti Turcicis, tamen memores nostræ nobiscum necessitudinis, inviti bellum gerunt in nostris provinciis. Hanc certe nationem, quæ pulcerrimum Ornamentum nominis Christiani, quæque cum majoribus nostris sanguine, fœderibus, & multis officiis conjuncta fuit, cum ob cæteras causas oportuit nos in libertatem vindicare, tum ob hæc merita singularia, quod aliquot sæcolis immanem illam barbariem fortissimè repressit, & à nostris cervicibus depulit. Nullum enim justius est officium, quàm servatoribus calamitate aliqua fractis rursus opem ferre, & parem gratiam referre.

6. Sed quò me dolor abducit? Tanta est enim non solum regnandi cupiditas, sed multo magis humani sanguinis sitis; tantus furor in Turcis, ut non reliquerint nobis deliberationem de inferendo bello liberam, sed de propulsando bello, de defensione religionis Christianæ, quam ubique terrarum delere conatur illa barbaries, consilium capiendum est; retinenda est hujus Imperii Majestas, tuendæ conjuges & liberi nostri. Nisi enim occurrimus, paulo post domitis viciniagentibus in media Germania videbitis exscindi urbes, inflammari templa, rapi ad omne flagitii genus conjuges & liberos, divelli infantes à complexu parentum atq; interfici, medias secari gravidas mulieres illo acynace barbarico. Fanaticæ religiones, quibus incitati sunt, ne quidem concedunt eis ocium, sed lege cogunt Imp. extendere. Et successus tanti tamq; prosperi, annorum fere ducentorum, addunt eis animos, ut quiescere nullo modo possit Quod si tanta fuit gloriæ atq; Imperii cupiditas, tanta audacia tunc, cum vires haberet admodum exiguas, nec quicquam nisi littus ad Pontum Euxinum tenerent, ut non mari, non montibus, non magnitudine Græci Imp. deterriti sint, quò minus in Asiam & Europam impetum facerent, cum quidem magnas insuper clades acceperant, an nunc adeptos tantam potentiam, tantas vires, & hoc rerum fastigium, existimatis non delectari Imp. gloria? Atqui verò acerrimus est stimulus in bellicosis ingeniis, armorum & Imp. decus, præsertim si aspiret etiam fortuna. Multæ autem nostræ clades numerari possunt inde usq; à prœlio, quod SIGISMUNDUS Imperator cum Turcis infaliciter commisit, cum interea nullam ipsi insignem cladem acceperint. Itaq; in tam felici victoriarum cursu, quàm non cessarint, videtis. Ut enim omittam res gestas superiorum: Mahometus, qui me puero floruit, summa celeritate, ceu fulmen quoddam, magnam Europæ partem pervagatus est. Cùm in Pannoniis infeliciter dimicasset, victus à Joanne Hunniade, nequaquam animo fractus est, sed Constantinopolim adortus, diu obsessam, tandem anno antequam natus sum sexto, vi captam diripuit, crudelissimè interfecto Imperatore CONSTANTINO, cognato nostro, & raptis ad stuprum ejus liberis. Posteà capta Thracia, Mysiam invadit, ac ferè toto Illyrico domito, & occupato regno Bosnæ, Græciam adoritur, Corinthum vi expugnat, & Peloponnesum ditioni suæ adjicit, interfectis Palæologis Demetrio & Thoma fratribus. Tot Regnis ac Provinciis in Europa potitus, adeò non recepit se in ocium, ut subinde majora spe atq; animo conciperet. Constitutis provinciis in Europa, trajicit in Asiam, Trapezuntam expugnat, Rege interfecto. Deinde Mytilenem armis capit; cumq; jam minorem Asiam ac Ponti oram universam teneret, trans-

 fert bel-

fert bellum in Syriam & Ægyptum. Sed cum Sultanus acie victus pacem peteret, quia majoris gloriæ materiam esse vidit in Europa, fœdus cum Sultano fecit, & rediens in Europam, instructa classe, & contractis copiis trajicit in Italiam, & oppugnavit Hydruntem, ac tantum terroris Italiæ incussit, ut jam Romanus Pontifex fugam pararet; omnia erant in Italia & Gallia bellorum plena. Deinde non solum Turcarum vires, sed multo magis Ducis felicitatem, scientiam rei militaris, vigilantiam & celeritatem, omnes gentes formidabant. Memini me puero hunc tanquam Alexandrum alterum prædicari, ejusque virtuti ac felicitati prona omnia videri. In tanta trepidatione nostrorum Deus clementer respexit Ecclesiam suam, & illi Tyranno jam Italiæ aditum tenenti manus injecit, eumq; ne funditus Christianum nomen, aras nostras, & sacratissimam Christianam religionem deleret, è medio sustulit atque extinxit. Quod quidem si agnoscimus, cogitemus nos quidem eò servatos esse, non ut otiosi perpetuò grassari in Ecclesia Turcas sinamus, sed ut excitati nos quoque cura Ecclesiæ liberandæ & defendendæ afficiamur, & sciamus Deum rem tam piam suscipientibus affuturum esse. Nam nos quidem, quibus Reipubl. defensio comendata est, non alium Deo cultum gratiorem præstare possumus.

7. Divinitus & illud accidit, quod nonnihil retardarunt victoriarum Mahometi cursum, fortissimi viri, primùm Joannes Hunniades, deinde Georgius Scanderbegus, & Rex Hungariæ Matthias. Libenter enim commemoro, ut cogitetis salutem Ecclesiæ Deo curæ esse, & ut debitum virtutis testimonium his ducibus optimè meritis tribuamus. Hos enim Antagonistas, ceu murum, opposuit Deus ruenti Mahometo, ne subito impetu universam Europam opprimeret. Primum in Pannoniam ingressus, magno prœlio victus est ab Hunniade. Deinde remorata est eum per multos annos Macedonia. Nam quoad vixit Scanderbegus, repressit Barbarum, & singulari virtute & felicitate patrium Regnum defendit. Hoc mortuo, tandem Macedonia, tam diuturno bello vexata, sine certamine Mahometo cessit. Matthias aliquot prœliis deterruit eum ab Hungaria; ad hæc arcem ei Sabaceam, trucidato exercitu Turcico, eripuit.

8. Extincto igitur Mahometo, paulisper respiravimus. Nam & domestica dissensio mortem ejus sequuta est: sed aliquanto post, sedatis discordiis intestinis, iterum vicinis Regnis bella inferunt. Bajazethes Methonam Venetis ingenti certamine eripuit. Quid nunc Selimum? nonne videtis domita Syria & Ægypto, Hungariæ audacissimè bellum inferre? à qua nisi eum depellimus, quam facile erit Turcis posteà per occasionem irruptiones in Germaniam facere, quoties velint. Ac, mihi credite, non solum fortiter, sed etiam magno consilio Turcæ belligerantur, intenti in occasiones omnes; nec omnia simul occupare conantur, sed arce aliqua bello capta, paulatim tentant vicina loca. Ad hoc accedit assiduitas, qua crevisse magna Imperia præcipuè videmus. Ubi semel pedem posuerunt, inde non facile depelluntur: deinde communitis iis locis, quæ occuparunt, tum demum arma proferunt ulterius. Quare etiamsi Germaniam nondum attingunt, quanquam sæpe jam in Carnos fecerunt irruptiones, tamen ubi Hungaria potiti fuerint, erunt intenti in omnes occasiones, ut nos imparatos, aut distractos intestinis discordiis opprimant. Si, ut Bulgaris & Valachis imperarent, nullos labores, nulla defugerunt pericula, quantò magis Germaniam atq; Italiam, ipsas quidem arces Christiani nominis, appetent, quas si tenerent (quod prohibeat Deus) non solum Imp. magnitudine veteres Romanos æquarent, sed etiam totam Christianam religionem delesse sibi viderentur. Haberent accessionem tantarum virium, ut reliquæ nationes sine ullo certamine cessuræ essent. Et vos, qui nunc arma geritis, ne Christi nomen aboleatur, quiq; veram religionem & libertatem vestram defenditis, postea adversus Christum pronefaria impietate militare, Tyranno servire, & fustes expectare alicujus Scythæ, cogeremini. Qua immanitate domini in conjuges vestros ac liberos usuri essent? Verecundè dici non possunt ea, quæ non tantum in captivos, sed etiam in suos committunt. Illud tamen recitabo: capto Byzantio, Imper. CONSTANTINI caput cervici abscissum est; id Mahometus fixum gestari per urbem jussit in pilo. Ejus verò conjugem & filias, non ita sanctè, ut Alexander Macedo Darii Regis matrem & conjugem, captivas habuit, sed in convivium adductas tradidit flagitiose stuprandas suis satellitibus. Eadem in aliis regionibus accidere captivis credibile. Nunquam dicam fortem esse virum, quem talia exempla non movent, qui non summa animi cupiditate desiderat, ut statim pugnæ signum proponatur.

9. Itaque cum necesse sit nobis tueri veram religionem, libertatem nostram, conjuges, liberos, *leges*, ac disciplinam publicam, adhortor vos ad hujus justissimi ac necessarii belli societatem. *Majores* nostri quantas res gesserunt, ut in Asia reprimerent Mahometicam barbariem? Illi non dubitarunt eundem hostem procul quærere, nunc Turcæ Regnum nobis vicinum invaserunt, nec tam Pannoniæ, quàm Germaniæ bellum denunciant. Multos jam annos Hungarorum virtute barbaries illa est à nostris cervicibus depulsa; nos vicissim nationi bene meritæ defensionem debemus. Manes etiam fortissimorum virorum, qui in acie propter communem libertatem ceciderunt, flagitant, ut suæ patriæ mutuam gratiam referamus, quanquam re ipsa non minus periculi nobis, quàm Hungariæ impendet.

10. Reliqua est altera pars deliberationis, quantis copiis res gerenda sit, quo in loco bellum inferendum, unde commeatus subvehendi. Si animi non abhorrent ab hoc bello, hæc deliberatio facilis erit. Nam Summus Pontifex, Rex Hispaniæ, & Veneti, classem instruent, & civitates in litore Epyri & Peloponnesi sitas, invadent. Noster exercitus cum Gallicis & Anglicis auxiliis in Pannonias ducendus erit. Nam ideo properamus, ut hoc Regnum Turcico latrocinio liberetur. Inde in Illyricum transferri bellum erit commodissimum. Formulam etiam propono, quantum pecuniæ, quantum equitum ac peditum singulis Principibus Germaniæ imperandum esse putem. Commeatus autem ut Danubio convehantur, à me certè providebitur. Quare si, ut spero, hoc bellum expetitis, deliberationem ita instituetis, ut de formula inter vos conveniat: nam propter hanc pro-

pub

pub hic conventus indicta est. Non sumtus, non labores, non pericula detrectabitis, si statuetis Deo vos hoc officium debere, ut hoc bellum sũmo studio suscipiatis. Christus in extremo judicio rationem à nobis poscet, si, cum Imperii summa dignitas sit penes nos, deseremus ceteras nationes, si non suscipiemus defensionem Christianæ Reipublicæ. Hostium vires non extenuavi. Errant enim, si qui putant, Turcas ignavos aut imbelles esse. Tot victoriæ indicant, ais nec scientiam rei militaria, nec fortitudinem deesse. Polliceor tamen lætum belli exitum, quia Deus favet justis & piis consiliis, ac certum est suam conservaturum ecclesiam. Servat autem non ociosoa, sed facientes officium, & seriò opem ejus atque auxilium implorantes. Nec multitudinam hostium, nec vires pertimescemus, sed, ut docet nos Psalmus, *Illi in curribus, & in equis, nos autem in nomine Dei* nostri omnia geremus.

S. ROMANI IMPERII PRINCIPUM ELECTORUM RESCRIPTUM.

Anno Christi 1519.

Datum Cardinali Legato Romani Pontificis, volentis Leges præscribere Electoribus super electione futuri Imperatoris; in conventu Collegiali Vesaliæ ad Rhenum, Anno MDXIX.

LEGATUS, assistenta sibi Archiepiscopo Regino, &c. nomine Sanctissimi Domini nostri post imprecatam Principibus Electoribus salutem, & oblatam Apostolicam benedictionem, proposuit tria, ut sequitur.

Primò, Principes hortando & animando, ut in statu jam fluctuentis Reipubl. Christienæ de optimo Principe, Rege Romanorum in Imperatorem eligendo cogitara vellent, qui auctoritata, potentia, rerum gerendarum peritia valeret, & in omnibus optimum Ducem, optimum Senatorem præ se ferat.

Secundò, ut Regem Neapolitanum, cujus Regni proprietas ad Ecclesiam Romanam spectat, nullo pacto in Romanorum Regem aligant, obstante sibi defectu inhabilitatis & inaligibilitatis ex constitutione Clementis Quarti. Id quod plurimis fortissimis argumentis & afficacissimis rationibus, clarissimis axamplis comprobavit, quæ omnie repetera longum esset.

Tertiò, quia specialiter, immò individualiter sententia sanctissimi Domini nostri Principibus est enudata, petit Legatus, ut similiter, clarè, expresse & individualiter responsum certum, clarum, non involucrum aut ambiguum per affirmationem vel denagationem, & per Principes etiam non collegialiter congregatos detur, ut S. D. N. certiorari de eorum voluntate possit.

RESPONSUM PRINCIPUM ELECTORUM.

REverendissimi & Illustrissimi Principes hîc congregati ob causas urgentissimas & hostiles motus reprimendos, qui in territoriis & dominiia post jam vacens Imperium emersarunt, & ut pejora emergent in dies verentes, huc Waseliam convenetunt: de futuro autem Romanorom Rege aligendo in nullo solliciti. Quara ad petita Reverendæ Dominationis suæ responsum dare non possunt. Sed sibi Reverend. Dominatio sua & omnium proximus sanctissimus Dominus noster Leo Pontifex Maximus persuadaant induhitatissimè, quod ubi ad Romanorum Regis alectionam per Revarandissimas & Illustrissimas Dominationes eorum processum fuerit, eos tunc eum in Regem electuros, qui sit gloriæ & honori Sanctæ Sedi Apostolicæ, utilitati, & emolumento Reipublicæ Christianæ, incremento sacro Romano Imperio, hostibus Christiani nominis formidini, & omni posteritati futurus edmirahilis.

Mirantur non minus Principes Elactoras, sanctissimi Domini nostri institutum, id quod ævo nostro electionum temporibus ab eliquo Romanorum Pontificam auditum est numquam, maximè hoc mudo propositum, ut Elactoribus legam præscribat, jubeat, vetet. Sperant Beatitudinem suam alias clementissimam, futuram illem Romanorum Regis electionem boni æquique consulturam.

CAROLI V. IMPER. AUG. MANDATUM PROCURATORIUM.

Anno Christi 1519.

Ad Principes Electores super sua Electione acceptanda & præstanda.

CAROLUS Dei gratia Rex Castellæ, Arragonum, Legionis, utriusq; Siciliæ, Jherusalam, Navarræ, Granatæ, Toleti, Valenciæ, Gelliciæ, Majoricarum, Hispalia, Sardiniæ, Cordubæ, Corsicæ, Murciæ, Giennis, Algarbii, Algeziræ, Gibraltaris, ac Insularum Canariæ, necnon Insularum Indiarum & Terræfirmæ Maris Oceani; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limburgi, Lucenburgi, Geldriæ, Calabriæ, Athenarum, Neopatriæ; Comes Flandriæ, Habspurgiæ, Tyrolis, Barchenonæ, Arthesii, Burgundiæ; Palatinus Hannoniæ, Holandiæ, Seelandiæ, Ferretris, Kiburgii, Nemurii, Rossilionis, Ceritaniæ, & Zutphaniæ Lendgrevius Alsatiæ; Marchio Burgoviæ, Oristani, & Goceani, ac sacri Rom. Imp. Princeps Cathaloniæ, Asturiæ, &c. Domin⁹ Frisiæ, Biscajæ, Molinæ, Salinarum, Mechliniæ, &c. Notũ facim⁹ tenore præsentiũ universis & singulis, ad quos præsentes nostræ literæ pervanerint, quæ cum nunc post molestiss. obitum Cæs. Majest. Domini atq; avi nostri colendissimi, alius Romanorũ Rex sive Imperator sit eligendus, & sacri Rom. Imperii Electores pro hujusmodi electione facienda, fide dignorum testimonio convenire intelligimus, possetq; contingere, cum

nos e Germana sangoine orti simus, & tot tantaque dominia nunc in Germania, tanquam Archid. Austriæ, possideamus, & prædecessores nostri Romanorum Imperatores hoc ipsum Romanum Imperium in multis annis bene & feliciter administraverunt, atque etiam quòd nos, si hanc Imperialem dignitatem Regnis atq; opibus nostris conjunctam haberemus, non solum sacrum Romanum Imperium auge e & sustantare, sed universæ Reipubl. Christianæ, cui nunc Selimus Turcarum Rex, Asia Africaq; devictis, hostis imminat, saluti prospicere & consuleta possimus, ut iidem sacri Romani Imperii Principes de nobis electionem in Regem Romanorum facerent, & ex antiqua consuetudine quilibet Rex, Princeps sive Dominus, qui per eosdem Electores Romanorum Rex electus fuerit, a futurum Romanorum Imperatorem coronandus, quàm primum post electionem factam absque omni protractione & mora immediatè debeat in electionem hujusmodi consentire, ec decretum super ea eb eligentibus petare, & acceptare, juramentum debitum & consuetum præstare; necnon ipsis Principibus Electoribus, priusquam se ingerat administrationi Regni sive Imperii, omnia eorum privilegia confirmare & approbare; necnon quædam alia obire, facere & adimplere, quæ approbata sunt frequenti & solito usu circa hujusmodi tempus electionis fieri debere.

Nos verò admoniti divino oraculo; *Honorem tuum alteri ne dederis*, si & in quantum electio præfata de nobis fact. fuerit, divina aspirante gratia, à qua omnia emanat dignitas & potestas, pro beneficio totius Christianæ Reipublicæ, pace & tranquillitate ac decore Nationis Germanicæ, hujusmodi honorem & fastigium solii Romanorum Regis acceptare, omniaq; & singula præmissa & alia facere & præstare, quæ fieri debent & consueverunt ratione electionis deliberavimus. Et cùm id propria persona nequeamus, de probitate fidei, constantia atq; rerum experientia Reverendissimi in Christo Patris, Domini Matthæi Sancti Angeli sacræ Rom. Ecclesiæ Diaconi Cardinalis Gurcensis, Coadjutoris Saltzburgensis, ac Illustrium Principum Friderici Comitis Palatini & Ducis Bavariæ, & Casimiri Marchionis de Brandenburg, & Reverendorum Dominorum in Christo Patrum Principum Eradi Episcopi Leodiensis, Ducis de Bullion ac Comitis de Los, & Bernhardi Episcopi Tridentini, & Illustris Heinrici Comitis de Nassavv, Consanguineorum nostrorum; ac etiam Magnificorum, Nobilium, Spectabilium, fidelium nobis dilectorum, Maximiliani de Berges, Domini de Senenbergen, Militis Ordinis nostri Aurei velleris, Burcardi de Plana Domini de Larocha, Cypriani de Serentein Cancellarii nostri Tyrolensis, Pauli de Arnsdorff, Commendator Ordinis S. Jacobi de Spata, Jacobi Villinger, Nicolai Ziegler, & Joannis Renner, Cameratinrum, Consiliariorum & Oratorum nostrorum, plenam habentes & indubitatam confidentiam, ex certa nostra scientia, omnibus melioribus modo, via, jure, casu atq; fortuna, quibus meliùs & efficaciùs possimus & valemus, fecimus & constituimus & ordinavimus, ac facimus & constituimus tenore præsentium eos & quodlibet tres eorum in solidum nostros veros ac certos & legitimos ac indubitatos mandatarios, procuratores, actores, factores, & præmissorum ac infra scriptorum negotiorum gestores ac nuncios generales & speciales, cum plena facultate substituendi totiens, quotiens eis opportunum visum fuerit, & quicquid magis & melius dici & esse potest, ita quòd ipsi omnes, aut major pars, vel tres saltem ipsorum, vel alii ab eis substituti nostro nomine, loco & vice (sicut eis vel saltem tribus eorum nostram omnimodam & plenam potestatem, facultatem, auctoritatem, tenore præsentium damus, concedimus, elargimur, & datam, concessam & elargitam esse dicimus & volumus) in præfatorum sacri Imperii Principum Electorum omnium vel eligentium sive majoris eorum partis de nostra persona factam electionem & creationem in Romanorum Regem liberè & apertè consentiant, & voluntatem nostram præstent, decretumq; super hujusmodi electione petant & exigant, petitumq; & obtentum accepteni, & super acceptato in animam nostram corporale juramentum in Romanorum Regem Electo cum omnibus & singulis clausulis, articulis & verborum expressionibus in tali juramento comprehensis, debitis & consuetis, ac etiam quæcumque alia necessaria juramenta præstent & faciant: circaq; administrationem & Regni gubernationem tempora absentiæ nostræ cum eisdem Electoribus prosequantur & convaniant.

Quodq; omnium Principum Electorum tam Ecclesiasticorum quàm Secularium, omniaq; eorum privilegia, literas, jura, libertates, gratias, immunitates & consuetudines, dignitates & prærogativas, & omnia quæ ipsi & quilibet eorum pro se usq; ad diem electionis de sacro Romano Imperio obtinuit, consecutus est, possedit, & in usu habuit, obtinent, possident & utuntur per literas sub nomine & sigillo nostro, quod eorum fidei commisimus, confirment, approbent & roborent, Nosq; obligant & devinciant, quod nos, postquam Imperiali diademata coronati fuerimus, iterum hujusmodi confirmationem sub titulo Imperialis Majestatis nostræ renovare, ac etiam tanquam Romanorum Rex & futurus Imperator prænominatos Principes Electores Ecclesiasticos & Seculares in communi, & quemlibet eorum in speciali, in eorum privilegiis, juribus, jurisdictionibus, minimè impedire, aut ea diminuere, sed potiùs omnia & singula clementer adaugere juxta continentiam Aureæ Bullæ & obligationem desuper factarum. Et quòd hæc omnia præmissa quàm primùm ad sacri Imperii loca in Germania pervenerimus, denuò confirmare, renovare & ratificare per manus nostræ subscriptionem debeamus & velimus.

Et generaliter omnia alia & singula, quæ ad augmentum sacri Imperii & Germanicæ nationis ac conservationem & securitatem liberæ electionis præfatorum Electorum exnunc in antea perpetuis futuris temporibus concernunt, spectant & attinent, faciant, promittant, obligant, gerant, adimpleant, & præmissis omnibus & singulis, & eorum quolibet, necnon connexis eorundem & emergantibus, ut veri, legitimi & indubitati mandatarii, procuratores, negociorum gestores & nuncii tam gen...

geia

quàm speciales, & amplam potestatem habentes, facere & genere possunt, & quæ nos ipsi, si personaliter adessemus, prout negociorum merita, status & conditiones ac obligationum quarumcunque tenor requirunt, facere & gerere possemus. Et si mandatum exigant magis speciale, quod eisdem vel tribus eorum in solidum, ec si de verbo ad verbum to debitis & requisitis clausolis præsentibus insertum foret, traditum & concessum esse volumus, promittentes, in verbo Regio, & sub bona fide nostra, ratum & gratum habituros, quicquid per præfatos nostros mendatarios, procuratores & nuncios, vel ab eisdem substitutos, in præmissis vel circa, actum, factum, promissum & conventum, obligatum & gestum fuerit, fideliter observaturos, necullo tempore directè vel indirectè, clam vel palam, contraventuros, Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri appensione roboratarum. Datæ in civitate nostra Barchinone, die octava mensis Martii, Anno Domini MDXIX. Regnorum nostrorum quarto.

CAROLUS.

per Regem.

Hannart.

CAROLI V. IMPERATORIS AUG.
JURAMENTUM POST IMPOSITAM
Sibi Coronam Regiam Aquisgranensem.

Anno Christi 1520.

PROFITEOR & promitto coram Deo & Angelis ejus, amodò & deinceps legem & justiciam pacemque sanctæ Dei Ecclesiæ servare, populoque mihi subjecto prodesse, & justitiam facere, & conservare jura Regni salvo condigno divinæ misericordiæ respectu, sicut cum consilio Principum & fidelium Regni atque meorum meliùs invenire potero.

2. Sanctissimo Romano Pontifici, Ecclesiæ Romanæ, cæterisque Pontificibus & Ecclesiis Dei condignum & canonicum honorem volo exhibere.

3. Ea etiam, quæ Imperatoribus & Regibus, Ecclesiis seu Ecclesiasticis personis collata sunt, & erogata, inviolabiliter ipsis conservabo, & faciam conservari.

4. Abbatibus & Ordinibus, vasallis Regni honorem congruum volo exhibere, Domino nostro JEsu Christo mihi præstante auxilium, fortitudinem & decorem.

CAROLI V. IMPER. AUG.
EDICTUM,
CONTRA LUTHERUM, PROMULGATUM IN COMITIIS Wormatiensibus, Anno Domini, M. D. XXI.

Anno Christi 1521. Vulgò EDICTUM WORMACIENSE. Interprete Johanne Cochlæo.

CAROLUS Quintus, divina favente Clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex: Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ: Comes Habspurgi, Flandriæ, & Tyrolis, &c. Universis & singulis sacri Romani Imperii Electoribus, aliisque Principibus, tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus: Archiepiscopis, Episcopis, Prælatis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Præfectis, Præsidibus, Judicibus, Sculteris, Burgimagistris, Consulibus, Scabinis: Civitatum, Oppidorum, Villarum, Terrarum, & quorumvis aliorum locorum Communitatibus: necnon Universitatum, Studiorum sive Gymnasiorum Rectoribus, & Locumtenentibus, seu Officialibus eorundem, ac cæteris quibuscunq; nobis, tam jure sacri Imperii quàm hereditario, aut alio quocunq; modo subjectis: & fidelibus dilectis, cujuscunque status, gradus, aut conditionis sint, & ad quos præsentes, vel earundem exemplum, nostro, vel alicujus Prælati Ecclesiastici sigillo, sive etiam publici Notarii manus subscriptione, communitum pervenerit, gratiam Cæsaream, & omne bonum.

1. Ad veri Romanorum Imperatoris officium pertinet, non solum fines hujus sacri Imperii, quod prædecessores nostri, Germaniæ Principes, ob defensionem sanctæ Romanæ & Universalis Ecclesiæ, suo suorumque sæpius effuso sanguine, per divinam gratiam, sibi quæsierunt, ad Orthodoxam viam adductis, vel expulsis infidelibus, propagare: verumetiam, ne qua hæreseos labes aut suspicio, in jam sibi subditis Nationibus sacrosanctam Religionem nostram commaculet, summo studio providere: ac si qua jam oriri cœperit, eam omni ope, omnique cura, juxta normam, à Sancta Romana Ecclesia hactenus observatam, delere penitus & extinguere. Quod si quis elius è Majoribus nostris, tanto nos magis præstare debemus, quanto Dei Opt. Maximi immensa benignitatis Nobis plura Regna & Dominia, pluresque & magis bellicosos populos, majoresque vires, quàm jam multis sæculis alicui Principi, qui hisce titulis sit potitus, ad suæ sanctæ fidei tutelam & incrementum, elargiri dignata est. Accedit, quòd quum ex paterno genere, è Christianissimis Imperatoribus & Archiducibus Austriæ, Ducibusque Burgundiæ: Ex materno verò, Catholicis, Hispaniarum, Siciliæ, & Hierusalem Regibus, simus orti: quorum omnium, pro fide Christiana, res præclarè

gestas,

gestas, nulla unquam delebit oblivio: Non sine gravi conscientiæ nostræ onere, & perpetua nominis nota, quadamq; veluti nebula, fœlicibus ineuntis Principatus nostri auspiciis offusa, factum crederetur, si, quæ jam abhinc triennium pullulare in Germania cœperunt, novas quasdam hæreses, imo verius jam sæpe olim per Concilia, & summorum Pontificum decreta, approbante Ecclesia, damnatas, & nunc denuo, veluti ab Inferis, erutas, altiores jacere radices, ulla nostra negligentia passi esse videamur.

2. Sane, vestrum neminem ignorare existimamus, quibus erroribus & hæresibus, ab Orthodoxa fide longe alienis, quidam frater Martinus Lutherus, Ordinis S. Augustini, Religionem Christianam, in hac præsertim Inclyta Germanica Natione, omnis infidelitatis & hæresum perpetua oppugnatrice, ita inficere conetur, ut nisi maturè occurratur, tota hæc Natio, & deinde serpente contagione universa Christiana Respublica, in abominandum schisma, & bonorum morum pacisque, ac tandem detestandam sui perniciem, prolapsura videatur. Quapropter, non immerito commotus Sanctissimus in Christo Pater, Dominus Leo X. Sacrosanctæ Romanæ & Universalis Ecclesiæ Summus Pontifex, ad quem fidem Catholicam, & Ecclesiæ Sacramenta curare spectat, prædictum Martinum à principio clementer & paternè monuit, & hortatus est, ut à nephandis hujusmodi inceptis desisteret, & jam sparsos errores revocaret. Quod cum ille neglexisset, & pejora semper prioribus adderet: idem Beatissimus Pater, ad opportuna, neque tamen insueta remedia procedere statuit. Itaque convocatis sæpius Reverendissimis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, Episcopis, ac aliis Prælatis, necnon Regularium ordinum Prioribus seu Ministris generalibus, accersitisque pluribus scientia & probitate præstantibus viris, & in omni doctrinarum & linguarum genere eruditis, ac diversarum Christianorum Nationum Doctoribus & Magistris: prædicto tamen Martino prius vocato ac citato, ac in contumacia persistente, ipsius scripta, tam Alemanico quam Latino sermone edita & edenda, ut perniciosa, & fidei unitatique Ecclesiæ contraria, authoritate sua Apostolica, præfatorumq; ad hoc accedente Cardinalium consilio & assensu, ac Episcoporum & Prælatorum, Doctorumque & Magistrorum matura deliberatione, damnavit, & ubiq; locorum comburenda, prorsusque abolenda censuit & decrevit. Martinum verò ipsum, nisi infra certum expressum terminum, à publicatione Decreti sanctitatis suæ, mutata sententia, se errores suos revocasse, & ad pœnitentiam redisse, docuisset: ut inobedientiæ & iniquitatis filium, ut schismaticum & hæreticum ab omnibus avitandum, &, prout jura postulant, puniendum declaravit, sub pœnis & censuris, quæ in Apostolicis literis Bulla plumbea communitis, & super hac re æditis, latius continentur. Quas ad Nos, utpote Christianæ fidei verum & supremum propugnatorem, & Sedis Apostolicæ, sanctæque Romanæ & Universalis Ecclesiæ Primarium filium, & Advocatum, per suum, & dictæ Sedis spiritualem Nuncium & Oratorem, honorabilem virum nobis dilectum, Hieronymum Aleandrum, ejusdem Sedis Protonotarium, & Apostolicæ Bibliothecæ Præfectum, dedita ad hoc opera, misit: petens atque requirens, ut pro officio ac debito Imperialis dignitatis, in universo primùm Romanorum Imperio, deinde (quod Catholicum Regem & Christianum Principem decet) in cæteris etiam Regnis, Dominiis, & Provinciis nostris, & præsertim in Germania, præstito in auxilium fidei Catholicæ brachio sæculari, omnia & singula in jam dictis literis Apostolicis contenta, inviolabiliter observari, & executioni mandari juberemus.

3. Post quas quidem prædicto Martino factas à Summo Pontifice, Monitionem, Vocationem, Citationem, & ipsius tandem Condemnationem, necnon præsentatas Nobis ejusdem Beatissimi Patris literas, Bullamq; Apostolicam, per varia & diversa loca Germaniæ publicatam, & nostro jussu & mandato, non solum Lovanii in Inferioribus Dominiis nostris: verum & Coloniæ, Treveris, Moguntiæ, Leodii, executioni demandatam, tantum abfuit, ut idem Martinus resipisceret, errataque sua revocaret, & petita absolutionis venia, in gratiam cum Summo Pontifice & sancta Ecclesia redire procuraret, ut etiam detestabiliores perversi ingenii sui fructus indies ederet, & perinde, ac in manifestam Ecclesiæ perniciem, furens rueret, complures acervatim libros, non modo novarum, sed etiam à sacris Conciliis olim condemnatarum hæresum plenos: nec solum Latino, verumetiam, ut facilius vulgus perverteret, Alemanico sermone à se compositos, vel saltem suo nomine editos, ferè quotidie divulgaret. In quibus (bone Deus) observatum ab Ecclesia jam tot sæculis, septem Sacramentorum numerum, ordinem, usum, dissipat, confundit, deturpat: inviolatas Matrimonii leges miris modis fœdissime inficit: Extremam Unctionem cum Wiclepho fictionem dicit: Communicandæ sacratissimæ Eucharistiæ ritum, ad damnata Bohemorum revocat instituta. Ad saluberrimam contaminatis peccato mentibus Confessionem primum ita involvit, ut confusionem eam è Confessione fecerit, mox etiam magna in parte convellit: postremo, adhuc pejora se de ea scripturum minatur. Unde nonnulli jam (ut accepimus, quod vel auditu est intolerabile) sumpta hinc occasione, de Confessionis instituto & modo cœperint subdubitare. Alii mutilatam & truncam fecerint: Alii vero (proh scelus) & confiteri ipsi destiterint, & nequaquam esse confitendum publice asserere sint ausi. Porro sacerdotalem ordinem, & per quod sacrosanctum Christi corpus sanguisq; conficitur, divinum illud munus claviumq; cœlestium potestatem, non solum vilissimi pendit Lutherus, & Laicis pueris; atq; adeo fœminis ipsis, communia facit: sed & eosdem Laicos, ad lavandas sibi in Sacerdotum sanguine manus, incitat. Ipsum verò summum nostræ Religionis Sacerdotem, divi Petri successorem, & veri utriusque Christi Vicarium, non nisi infamibus & probrosis nominat verbis, & frequentissimis atque indignissimis invectivis contumeliis, & blasphemiis obsectatur. Liberum arbitrium prorsus nullum esse, do-

Lutheri dogmata.

mma

mnie certa lege stare, ex Manichæl quidem & Wiclephi penu depromit: sed tanquam irrefragabili argumento Ethnicorum Poëtarum carminibus confirmet. Missæ venerabile Sacramentum neque defunctis, neque vivis altis, quam soli celebranti suffrageti scribit. Jejuniorum & Oretionum institutionem, & consuetudinem, eb Ecclesia observatam, invertit & corrumpit.

4. De Purgatorio, & Animarum, quæ in eo expiantur, statu, deque divini sactificii & veniarum suffragiis, quæ à nobis fideles defuncti expectaot, cum Waldensibus & Wielephistis contra Ecclesiam seotit. De Ecclesia vero ipsa militante, eum Pelagianis & Hussitis. At Sanctorum Patrum autboritates & seripta, ab Ecclesia recepta, pro nihilo habet. Est ubi etiam sæpe deridet. debitumq; illis cultum & devotionem deterit & diminuit. Obedientiam, & Regimen omne prorsus tollit. Unde populi ad defectionem & rebellionem à suis, tam spirituelibus quam temporalibus Dominis faciendam, ad rapinas, cædes, incendie, eum magno & maoifesto Christianæ Reipublicæ discrimine, provocentut. Quinimmo, quum vitam quantam solutam, licentiosam, atque ab omni lege explicitam, & verè ferinam inducere conetur, ita exlex homo leges ipsas omnes damnat & contemnit, ut Decreta sanctorum Patrum, & sacros Caoones, publico igoi comburere non formidavetit: facturus pejora Civili juri, si non magis sæculi gladiom, quam Pontificis excommunicationes & censuras metuisset.

5. Jam verò secrosanctia Conciliis palam contradicere, & pro suo arbitratu detrabere, non erubescit. E quibus potissimum Constentiense illud, quod cum perpetue Inclytæ Germanicæ Nationis gloria, pecem & tranquillitatem dissidenti Ecclesiæ dedit: ita ubique mordet, & impuro sceleratoq; ore lacerat, ut in megnum nniversalis Ecclesiæ dedecus & offendiculum, sed Germanicæ præsertim Nationis opprobrium & ignominiam Concilium ipsum nunc pessimè omnium errasse scribat: nunc Synagogam Sathanæ quique in eo convenerant, & Joannem Hussitam hæresiarcham comburi jusserant. Johannes Huss. Sigismundum utique fœlicis recordationis Imperetorem, & Sacri Imperii Principes, Antichristum, & suos Apostolos, bomicidasque & Phatisæos, vocet. Quid, quod demnata in eodem Concilio omnia Joannis Hussitæ errate, Evangelica & Christiena esse, & se recipere, probaturumque profitetur: Approbatos vero ejusdem Hussitæ articulos nequequam edmitit. In tantamq; protupit mentis væsaniam, ut si semel Joeones Hussita fuerit hæreticus, se plus decies hæreticum Martinus gloriatur: homo usq; adeo novarnm rerum ac potiùs perditionis humanæ cupidus, ut nihil fere scripserit, vel saltem suo nomine divulgaverit, cui non aliqua pestis, aliquis lethalis iosit aculeus: præter illos libros, ne nominandos quidem, ob execrandam eorum materiam, ipsius tamen titulo editos, & eb eo cum reliquis ut suos agnitos, quorum siogula verba, singula venena meritò quis dicat. Et ne omnia, quæ innumerabilia sunt Lutheri errata, singulatim percenseantut, tanquam si hic unus, non homo, sed Diabolus ipse, sub bominia specie, ed perniciem humani generis, assumpta. Monachi cuculla, quàm plurimorum hæreticorum damnatissimas bæreses, jamdiu sepultas, in nnam sentinam congesserit, & eliquas etiam novissime de suo excogitaverit, sub simulata prædicatione fidei, quam ad prætexendos suos dolos, tam sæpe, tantoque opere objicit: Fidem veram prorsus destruit, sub libertatis, quam promitrit, specie: Diaboli jugum & servitutem inducit, & sub Evengelicæ professionis oomine, omnem Evengelicam pacem & charitatem, omnemque rerum ordinem, & pulcherrimam denique totius Ecclesiæ faciem invertere, labefactare, & penitus pessundere molitur.

6. Quibus omnibus per Nos, & consilia nostra omnium Nationnm nobis subditarum, sæplus & diligenter attentis & considereris, & præsertim in hac parte ab eudem Beatissimo Patre requisiti: absq; insigni macula nostra, atq; Orthodoxæ Religionis injuria & detrimento, rem tanti ponderis negligere nequequam potuimus, nt etiam non debuimus, neq; voluimus: sed potius prædecessorum nostrorum, Romanorum Imperatorum, vestigiis insistentes, corumq; pto libertate Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ perpetuò laudabilia facta, ac pias & sanctas, super puniendis & exterminandis hæreticis, constitutiones observantes, eonvocatis sæpius ad præsentiam nostram, ptopter hoc præcipue, Electoribus: necnon universis sacri Romani Imperii Ordinibus & Statibus, in hoc Wormeciensi Conventu congregatis, de eorum omnium & singulorum unanimi consilio, matura deliberatione & consensu, in hanc tandem devenimus sententiam & conclusionem; Ut quamvis hominem, ita à Summo Pontifice & Sede Apostolica condemnatum, & in sua obstinata perversitate obduretum, etque ab usu Catholicæ Ecclesiæ aliennm, & notorium hæreticum andire, omni jure exceptnm esset: tamen ad tollendem omnem cavillandi ansam (idq; quia nonnnlli plærosque libros Martino escriptos, ipsius esse apertissime inficiebantur) complutes endiendum à Nobis priùs bominem, quam in eum ad executionem Pontificii Decreti ulterius procederemus, asseverabant, Martinum sæpedictum, misso ad ipsum, dedita opera, unn è Ceduceatoribus seu Præconibus & Heraldis nostris, Sub libero bue veoiendi & hinc recedendi salvo conductu, accersiri juberemus: Quod & factum fuit. Non ut nos de boc negocio judicaremus, eut cognosceremus (quum id dubio procul ad Romanum Pontificem, & Sedem Apostolicam pertineat) neq; nt res sacrosanctæ fidei nostræ, nunc tandem, post tot sæcule, per novas altercationes, cum magno fidelium scandalo & pertutbatione, ac infidelium derisione, in controversiam tevocari pateremnt: sed ut cum vnlgi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus & suasionibus, ad rectam semitam (si fieri posset) seduceremus.

7. Itaque Lutherum in nostra, & sacri Imperii Electorum, Principum, Prælatorum, & Statuum, præsen-

præsentia constitutum, juxta formam Imperialis mandati, super hac re nuper editi, interrogari jussimus. Primum; Nunquid ipse multos libros sibi ob oculos adductos, & titulatim nominatos, & alios item, qui sub suo nomine circumferuntur, composuisset. Deinde, an ea, quæ in ipsis libris contra sacra Concilia, Decreta Patrum, ritus & consuetudines, à nostris majoribus ad hunc usque præsentem diem observatas, scripserit, revocare vellet, & ad sinum & unitatem universalis Ecclesiæ redire, adhibitis ad hoc nostro & Imperii nomine admonitionibus & adhortationibus, quæ obstinatissimum hominem (etiam lapide duriorem) emollire, & convertere potuissent. Qui sane statim libros ipsus antedictos ut suos agnovit, & confessus est, & nunquam se id negaturum protestatus: immo & adhuc alios se composuisse dixit, quorum copia cum nobis non fuisset facta, idcirco in medium non fuerunt allati. Quantum verò ad revocationem attinet, terminum sibi ad respondendum dari petiit, qui quamvis merito negari potuisset, tum quia novitates & errores in fide nulla sunt dilatione tractandi, sed statim penitus resecandi: tum quia ex mandato nostro sibi legitimè insinuato, necnon etiam litteris, quas ad eum dederamus, optimè admonitus, quam ob causam vocaretur, non nisi statim respondere paratus, ad tantum Imperialis Conventus consessum venire debuisset: tamen ex nostra clementia & benignitate, unius adhuc diei terminum ad respondendum sibi dedimus. Quo elapsu, cursus coram Nobis, & prædictis Ordinibus Imp. comparens, & similibus adhortationibus sæpiùs, ut ad cor rediret, efflagitatus, pollicentibus etiam nobis, si resipisceret, erroresque suos agnosceret, & quæ in suis libris damnata & mala essent, revocaret: facile nos impetraturos, ut à Beatitudine Pontificis in gratiam benigne reciperetur, & adhibito fideli, æquo, & diligenti examine, ex ipsius libris, quæ mala scripserat, secernerentur: quæ vero bona, Authoritate Apostolica approbarentur. Sed ne verbum quidem in suis libris mutaturum, imprudentibus simul & impudentibus verbis, orisq; & corporis gestu, quod vis potius, quàm religiosum aut sanum hominem præ se ferente, apertissime negavit. Quinimmo, in nostram & sacri Imperii faciem, Summorum Decreta Pontificum, & Concilia ipsa sacrosancta, errasse sæpiùs, & sibiipsis contradixisse, & tandem nullius apud se momenti fore, asseveravit: seque nihil ex his, quæ scripserat, revocaturum, nisi evidenti sibi ratione, & sacræ scripturæ authoritatibus, ad suæ conscientiæ animiq; satisfactionem & assensum fuerit convictus: illud subinde repetens & inculcans (quo fraudum suarum virus, jam multis detegi cœptum, occultaret) conscientia sibi illæsa & integra neque velle se, nec posse verbum Dei immutare. Mala mens, malus animus. Quasi vero Nos id ab eo peteremus, ut verbum Dei immutaret, ac non potiùs, ut juxta verbum Dei verum, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, à qua tam impiè quàm turpiter defecerat, rediret. Cujus authoritatem, quum tantam voluerit esse
Math. 15, Dom. idemque Deus noster JEsus Christus, ut qui Ecclesiam non audierit, tanquam Ethnicus & Publicanus sit habendus. Idcirco non immerito vel eam solam omnibus inventionibus & vafrramentis hæreticorum longe anteferendam nemo unquam, nisi perditissimus & vere hæreticus, & Lutherus judicavit, qui ut tandem egregia sua hic acta condigno fine clauderet, & quod pessimè incœperat, pejus terminaret, & quid animi habeat, & quàm fidelium clade exulter, vel in nostro & sacri Imperii conspectu dissimulare non potuit. Nam detorta (ut hæreticis mos est) à vero sensu ad suam im-
Math. 10. pietatem Evangelica illa sententia: *Non veni mittere pacem, sed gladium.* Omnium sibi, dixit, jucundissimam istam in rebus faciem videri, ob verbum Dei, studia, & dissensiones fieri: Id est (quod utinam ne experientia videremus) ob dissidentes ab Ecclesiæ ritu Lutheri opiniones, quas verbi Dei falso titulo prætexit, verè studia contraria, & dissensiones, & dissidia, & schismata, & bella, & cædes, & rapinas, inter Christianos concitari. Tali igitur, & tam subdola, atq; hæreticis omnibus peculiari responsione, Nobis, & sacro Imperio à Luthero data, etsi decreveramus, ipso statim remisso, ad ulteriora progredi (id quod ex sententia nostra, manu nostra scripta, & postera die publicata, nemini non constare potest) Tamen ad preces omnium Imperii Ordinum inclinati, adhuc ipsi triduum ad resipiscendum concessimus. Quo tempore duo Electores, duo Episcopi, duo Principes Sæculares, duoq; Civitatum nomine, Universos Ordines, & Status sacri Rom. Imp. repræsentantes, & ad hoc communi omnium jussu & nomine deputati, vocato ad se Martino prædicto, nullum non admonendi & adhortandi eum, ut tandem resipisceret; & nisi id faceret, quæ ipsum à Nobis, & sacro Imperio, legumq; constitutionibus pœnæ manerent, declarandi officium frustra insumpserunt. Unus etiam ejusdem sacri Imperii Elector, adhibitis secum duobus Doctoribus, pietate & scientia præclaris, non solum adhortationibus: sed etiam multorum errorum evidentibus redargutionibus, ad ipsius usque obmutescentiam factis, mox seorsim ipsum prudenter & humanè commonefecit, ut ad Summi Pontificis, & Sedis Apostolicæ, Nostrumq; & sacri Imperii Statuum, & cæterarum fidelium Nationum, sanam sententiam, juxta continuatum tot sæculis Ecclesiæ ritum, potiùs, quàm ad suam unius opinionem, respiceret. A qua si recedens, in ordinem redire vellet, id se primum nonnullorum sanctorum patrum, qui & ipsi aliquando erraverunt, laudabili exemplo, deinde salvis, anima, corpore, & honore, facturum cognosceret. Ad quæ Martinus antedictus, etsi varia pleraq; & diversa, cumq; eis, quæ scripserat, pugnantia: nihilo tamen meliora, aut saniora, privatim respondit, quàm publicè, coram Nobis, & sacro Imperio, fecerat. Atq; adeo se, non omnes modo supra memoratos, sed & Concilium ipsum generale (si quod fieret) suspectum habere protestatus est. Et (ut certissimo, & omni exceptione majori testimonio nobis constat) pollutissimo & sceleratissimo ore profari non est veritus, res Evangelii & Catholicæ fidei nunquam fuisse in Conciliis generalibus bene tractatas. Unde non injuria plurimum nobis mirari subiret, cur nam à Summi Pontificis sententia, ad generale Concilium nuper provocarit, quum tam impiè de Conciliis ipsis loquatur & scribat, nisi manifestè sciremus, ut nihil est hæreticis æquè formidab-

dabile, atque œcumenicum Concilium: ita nihil illis iisdem magis proprium esse, quàm ut dictis factisque & scriptis, secum ipsi dissideant. Quod si usquam alibi, præcipuè in Lutheri libris (divina providentia sic operante, quo ipsius vana ædificia per se ruant) passim legere & videre est.

8. His omnibus & singulis, sic omnino, ut præmittitur, se habentibus, quum prædictus Martinus, tam perversè & obstinatè, in suis adeo manifestè hæreticis opinionibus persisteret, ut ab omnibus iis, qui sapiunt, partim demens, partim etiam malo aliquo obsessus spiritu, judicaretur. Nos, juxta tenorem salvi conductus, ipsum statim à conspectu nostro missum fecimus, datoq; sibi in comitatu uno ex Heraldis nostris, & præscripto termino, à die vicesima quinta mensis Aprilis, qua ex Wormacia discessit, ad viginti deinde proximè futuros dies, quibus peractis, unà salvus conductus peractus & extinctus censeretur. Nunc tandem ad reliquas opportunas medelas, huic pestilentissimo morbo necessarias, in hunc, qui sequitur modum, procedere decrevimus.

9. Primùm omnium, ad honorem Dei omnipotentis, Romaniq; Pontificis, & sanctæ Sedis Apostolicæ debitam reverentiam, pro Imperialis dignitatis officio ac debito, nec non zelo & studio, quo nostrorum majorum more, & ingenita etiam nobis vi, ad defensionem Catholicæ fidei, sanctæque Romanæ & universalis Ecclesiæ honorem, tutelam & protectionem, omnes nostras vires & facultates, Imperium, Regna, Dominia, amicos, vitam denique & animam ipsam nostram, exponere sumus parati: Ex Imperiali & Regia authoritate, necnon consilio & assensu Electorum, & omnium sacri Rom. Imp. Principum, Ordinum, & Statuum, in hac celeberrima & frequentissima Imperiali Dieta Wormaciæ congregatorum, ad perpetuam rei memoriam. Exequendo sanctissimi domini nostri Papæ, veri in hac parte judicis, sententiam, decretum & condemnationem, in literis Apostolicis (ut supra dictum est) ad Nos directis, contentam, Martinum Lutherum, ut membrum ab Ecclesia Dei abalienatum, ut obstinatum schismaticum & Notorium hæreticum, à Nobis haberi declaramus, & ut talem à vobis omnibus & singulis habendum decernimus & edicimus: Mandantes de eorundem Statuum consilio & consensu, sub criminis læsæ Majestatis, Nostræque & sacri Imperii gravissimæ indignationis, ac etiam amissionis feudorum, Dominiorum, & bonorum omnium, gratiarum quoque & omnium Privilegiorum, à Nobis, & sacro Imperio dependentium, quæ obtinuistis hactenus, aut prædecessores vestri quomodolibet obtinuerunt: necnon proscriptionis ac Banni, & interdicti Imperialis, pœnis: ne quis vestrûm præfatum Martinum Lutherum receptare, defendere, sustentare, fovere, dicto, facto, aut scripto præsumat. Quinimmo post elapsum supradictum viginti dierum terminum, contra eum, ubicunque deprehensus fuerit, & in manu, aut facultate vestra erit, juxta formam Imperialis Banni procedatis, vel saltem personaliter captum, tam diu custodiatis, donec Nos, à vobis de hac re certiores facti, de legitima in eum prosecutione facienda vobis significemus, & vos tam sancti operis & laboris debita præmia, & mercedem etiam uberem, cum impensis ob hanc causam factis, reportetis. Et nihilominus ejusdem Martini complices, adhærentes, receptatores, & quomodolibet fautores & sectatores (nisi se iniquitatis semitam deseruisse, & authoritate Apostolica absolutionis remedium consecutos esse, fidem condignam fecerint) necnon eorum omnia & singula bona, mobilia & immobilia, juxta sacras constitutiones, ac interdicti & Banni Imperialis legem & ordinem, liberè & absque ulla contradictione prosequamini, illosque & illa capiatis, & in usus vestros, optimo & pleno jure convertatis.

10. Mandamus insuper vobis omnibus & singulis præfatis, sub eisdem prænominatis pœnis, ne quis Martini Lutheri scripta, à Summo Pontifice authoritate sua Apostolica (ut præmittitur) damnata, aut alia quæcunque, tam Latino quàm Alemanico, seu alio quovis idiomate, ab eo hactenus composita, vel in posterum componenda, utpote mala, suspecta, & à notorio & pervicacissimo hæretico provenientia, emere, vendere, tenere, legere, describere, imprimere, aut describi vel imprimi facere, asserere, sustentare, prædicare, defendere, præsumat: non obstante, quod in illis etiam aliqua bona (ad fallendas simplicium mentes) immixta essent. In quo præter justam Sedis Apostolicæ sententiam, etiam laudatissimam veterum Patrum institutionem & consuetudinem omnino exequendam duximus: Qui Arrianorum, Priscillianistarum, Nestorianorum, Eutychianorum, & aliorum hæreticorum libros, & in illis contenta omnia, tam bona quam mala, promiscuè exusserunt, & adnihilarunt. Neque id Immeritò. Nam si optimi quique cibi, unius tantum guttæ veneni (quo humanum corpus læderetur) infusione suspecti, penitùs sunt abjiciendi: quanto magis ea scripta, quibus tanta & tam noxia animabus venena passim inserta sunt, non solum nobis cavenda sunt, sed etiam (ne aliis noceant) prorsus destruenda & corrumpenda, atque ab omni hominum memoria veniunt oblitteranda. Accedit ad id, quod quicquid boni in Martini libris repetitur, id antea à sanctis Patribus, quos Ecclesia recepit & approbavit, sæpe dictum & sæpius repetitum, absque ullius periculi aut mali suspicione, legi, & haberi potest.

11. Ea propter, sub eisdem pœnis omnibus & singulis supradictis, vos omnes, & quilibet vestrum, tam Principes quàm alii, ad quos justitiam quomodolibet pertinet ministrare: & alii quicunque in universo Imperio, Regnis, & Dominiis nostris constituti, hujuscemodi pestiferos Martini libros, tam Alemanicos quam Latinos, impressos & imprimendos, aut etiam manu scriptos, ubicunq; reperiantur (utpote magnæ seditionis, schismatis, hæreseos, in Ecclesia Dei fomites) diripiendos, & publico igni consumendos, penitusque abolendos cum effectu curetis, Apostolicisque Nunciis, seu eorum Commissariis, si operam vestram ad hanc rem requisierint, fideliter & diligenter assistatis: & nihilominus in eorū absentia, per vos ipsos hæc sic fieri, nostro nomine & jussu, omnino & reipsa faciatis,

ciatis. In quo omnibus fidelibus, dilectis, subditis nostris, ut vobis ac Nobismetipsis assistant & pareant, tenore præsentium sub eisdem pœnis injungimus & mandamus.

12. Verum, quia maxime cavendum est, ne Martini libri, aut ex illis excerpta mala, suppresso aut etiam mutato authoris nomine, publicentur: quia etiam non sine magna animi nostri offensa, multos quotidie videmus & audimus, cum alibi, tum maxime in Germania, componi & imprimi libros, pluribus malis traditionibus & exemplis refertos: & ne non omni astu & dolo, humanæ naturæ hostis, Christianis laqueos tendat multos, passim divulgari picturas & imagines, non in opprobrium modo privatarum personarum, sed & ipsius Summi Pontificis, & Sedis Apostolicæ contumeliam excogitatas: ex quibus omnibus libris & picturis, Christi fideles in maximos, tam in fide quam vita & moribus, prolabuntur errores, & non solum privata odia, scandala, & simultates (prout experientia docet) multis in locis exorta fuerunt: verumetiam seditiones, tumultus, rebelliones, schismata, in Regnis, Provinciis, & populis, atque universa Dei Ecclesia (nisi provideatur) jamjam excitanda formidantur: Idcirco, ad hanc perniciosissimam pestem extinguendam, & supradictorum Electorum & Statuum concordi animo & sententia, omnibus & singulis supradictis, tam Imperiali quàm hæreditario jure nobis subditis, sub jam sæpedictis omnibus pœnis præcipimus & mandamus, ne quis hujusmodi famosos & pestilentes libros, seu quascunque alias schedas, scripturas, imagines, picturas, contra Orthodoxam fidem, bonos mores, & id quod sancta Romana Ecclesia hactenus observavit: atque etiam invectivas criminationes & ignominias, contra Summum Pontificem, Sedem Apostolicam, Prælatos, Principes, Universitates Studiorum, & eorum facultates honestasque personas, componere, scribere, imprimere, depingere, vendere, emere, tenere, habere; aut imprimi, describi, depingi, vel vendi facere, quavis arte aut dolo audeat, aut attentet. Quinimmo sub eisdem pœnis jubemus omnibus & singulis supradictis, & præsertim iis, qui justitiæ ministerio præsunt, ut ejusmodi libros quoscunque ante hac impressos, vel posthac imprimendos, necnon etiam manu scriptos, cujuscunque sint authoris, aut ubicunque locorum per sacrum Imperium, atque etiam nostra hæreditaria Regna & Dominia, inveniantur; similiter etiam picturas hujusmodi & imagines, nostro jussu & nomine occupent, diripiant, & publico igni comburant. Et nihilominus hujusmodi detestabilium librorum, codicum, schedarum, scripturarum, & picturarum, authores & inventores, ac etiam post præsentis mandati publicationem, Impressores, Emptores, & Venditores, qui contra jussa nostra facere præsumpserint (si modo id legitime constiterit) necnon eorum jura, & bona omnia & singula capiant, apprehendant, & detineant, ac jure bono quicquid sibi libitum fuerit de illis disponant: ita, quod de hoc nulli hominum, tam in judicio quàm extra, respondere sint obligati.

13. Atque ut omnis ejuscemodi & aliorum errorum occasio tollatur, & ne talia scribentium venena longe lateque diffundantur, sed præclarum imprimendi libros artificium in bonos tantum, & laudabiles usus exerceatur; ex certa nostra scientia, animoque deliberato, ac Imperiali Regiaque authoritate, de maturo supradictorum Electorum, & aliorum sacri Rom. Imp. Statuum, consilio, deliberatione, & unanimi consensu, volumus & sub Banni, & Interdicti Imperialis, ac aliis antedictis pœnis præcipimus & jubemus, tenore præsentis Edicti, quod vim inviolabilis legis habere decernimus; Ne quis de cætero Chalcographus, & librorum Impressor, aut alius quivis ubilibet per sacrum Imperium, atque nostra prædicta Regna & Dominia constitutus, libros ullos, seu aliam quamcunque scripturam, in quibus de sacris literis, aut fide Catholica aliquid vel minimum tractatur, non habito prius consensu & voluntate Ordinarii loci, aut ejus ad hoc substituti & deputati, cum authoritate etiam facultatis Theologicæ alicujus propinquæ Universitatis, pro prima videlicet impressione: alios vero cujuscunque rei, & facultatis libros, schædas, & picturas, de consensu saltem Ordinarii, aut ejus ad hoc Substituti, ullo pacto imprimere, vel vendere, aut imprimi, vel vendi facere, directè vel indirectè, quoquo modo præsumat aut attentet.

14. Quod si quis cujuscunque sit dignitatis, gradus, aut conditionis, hanc nostram mentem, decretum, statutum, legem & ordinationem, in omnibus & singulis supradictis, tam Lutheranam, quam impressuriam materiam concernentibus, inviolabiliter observandam, ullo pacto, aut quovis quæsito colore vel ingenio, contrafacere, aut venire, ausu temerario præsumpserit: præterquam quod illud irritum decernimus & inane, etiam in læsæ Majestatis crimen, ac nostram, & Sacri Imperii gravissimam indignationem, proscriptionisque & Banni, ac interdicti Imperialis, nec non alias sæpe dictas pœnas, se ipso facto, incurrisse cognoscat.

Harum testimonio literarum, Sigilli nostri munimine roboratarum. Datum in Civitate *nostra* Imperiali Wormacia, die Octava Mensis Maji, Anno Domini Millesimo Quingentesimo *Vicesimo* Primo, Regnorum nostrorum: Romani secundo: Cæterorum vero omnium Sexto.

Ad mandatum Domini Imperatoris proprium.

CARO-

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI, ET COMMUNIUM S. IMPERII ORDINUM *GRAVAMINA*.

Anno Christi 1522.

Adversus Papæ Romani, & universæ Curiæ Romanæ, ejusque asseclarum, injustas usurpationes & tyrannides.

CAROLUS V. IMPERATOR AUGUSTUS HADRIANO VI. PONT. ROM.

BEATISSIME Pater, Domine Reverendiss. Etsi ea est Sanctitatis vestræ erga nos benignitas, amorque paternus, sitque contrà nostra erga S. Vestram ea observantia & veneratio, ut majora esse non possint; illa tamen omnes & nostræ maximè ditionis populi longè majora, tantaque existimant, ut & nos nihil à beatitudine vestra frustra posse petere, & S. vestram nobis non omnia libenter non concessuram esse arbitrentur. Quæ res nos ea, quæ alioqui non nisi verecundè petere auderemus, liberè, confidenter à B. vestra postulare facit, & maximè, si talia fuerint, quæ publicæ salutis causa à nobis efflag tata videantur.

2. Cum itaque superioribus mensibus in civitate nostra Imperiali Nurnbergensi omnes Ordines sacri Rom. Imperii pro tutela defensioneque Regni Hungariæ convenissent, & Electores cæterique Principes ac aliorum ordinum Status seculares inter cætera animadverterent, Germaniam ad eam egestatem rerum nil inopiam rèdactam esse, ut non modò ipsique quidquam contra Christi fidei hostes trucissimos Turcas dignè gerere possint: Sed nec tantulas superesse S. Rom. Imperii opes & facultates, unde justitiam & pacem tueri & conservare, ac nephariorum hominum scelera & in inferenda injutia audaciam possint cohibere, nisi etiam S. V. liberalitate & paterno favore atque auxilio adjuti fuerint.

3. Itaq; inter cætera cùm meminissent annatas, quas novi antistites Rom. Pontifici solvere consueverunt, ab origine ea maximè ratione concessas esse, ut hujusmodi pecuniis Christi fidei hostes arcerentur: Nuncautem ipsi Turcæ magna parte inferioris Pannoniæ occupata, Germaniæ inhient: æquum esse, ut hujusmodi annatæ in Germania retineri, & illic in hunc usum converti debeant. Præterea cum inter mortales nihil sit sanctius, Deo nihil gratius, quam justitiæ & æquitatis cultus; Qua de re etiam censuerunt, neque Deo ingratum, neque ulla ratione impium dici posse, & si ea quæ solùm divinæ Majest. cultui dedicata consecrataque existimantur, ad justitiæ pacisque constituendæ usum in parte convertantur: Propterea cuperent, nostraque intercessione à S. V. obtinere posse sperant, inprimis ut pensiones, quæ ex sacerdotiis Germanicis curiæ S. V. & Romanæ urbis hominibus persolvuntur, posthac in Germania detineantur. Adhæc cujuslibet Ecclesiæ majoris sive minoris Collegium quotañis decimam proventuum suorum contribueret, vel saltem proximè vacaturæ præbendæ proventus, uti mortuæ & assiduè vacantis conservarentur, nec non cùm Germania ditissimorum monasteriorum plena sit, ut illis quoque tributum imponeretur: Atque etiam ut reliquorum sacerdotum ordines quisque pro facultate & fortunis suis aliquid penderet: Præterea Mendicantium ordinum monasterium quodlibet florenos quinque quotannis conferret. Quodque hujusmodi proventus omnes ad Turcarum impetus reprimendos, ac pro justitia & pace in Germania ac S. Rom. Imperio stabilienda, & in nullum prorsus alium usum converterentur: atque S. V. suprà memorata omnia ad quadriennium concedere & clementer admittere dignaretur.

4. Nobis verò diligenter considerantibus, perpetuos reip. Christianæ hostes Turcas, Hungarorum munitioribus locis & quodammodo propugnaculis captis, jam soli Germaniæ maximè imminere. Præterea S. Imperii proventus & vectigalia tum indulgentiâ, tum prædecessorum nostrorum liberalitate, Ecclesiastico ordine locupletando, adeò esse extenuata atque distracta, ut non modò Turcis resisti, sed nec pax aut justitia in Germania diutius confirmari possit, nisi his atque aliis tributis, quæ Imperii ordines sibi præter hæc ultro imposituri sunt: ea Beatitudinis V. & munificentia & mitissimo animo subleventur.

5. Adhortatur nos & nephariam illam Lutherianam sectam, quam ut tolleremus nullum officium prætermisimus, ita multorum Germanorum animis uti pestiferum virus paulatim obrepsisse, obsedisseque, ut inde quoque incendium Reip. Christianæ extimeamus, nisi prædictis tributis justicia ita roboretur fulciaturque ut aliquando in virulentæ illius doctrinæ sectatores districto gladio possit animadverti. Ad quam rem etiam multorum Germanorum animos, & horum præsertim, qui honestissimi sunt ordinis, pro universalis Rom. Ecclesiæ tranquillitate & auctoritate conservanda erectos incensosque cognoscimus.

6. Quapropter B. V. summopere rogamus, ut divina illa sua mente & mitissimis oculis, quibus Christianum oibem irradiasse vident, hæc omnia clementiùs intueatur, ponatque ante oculos Turcarum infesta signa aciesque jam penè invictas, perniciosi Lutherani dogmatis incendium, quod pessimi cujusque mentem obsedit. Præterea nostram à Germania absentiam: Quodque tantorum malorum imminentes flammæ nullo alio, quàm B. V. æterno illo benignitatis & munificentiæ fonte restingui poterunt: & hæc nobis, deinde S. Romano Imp. & nationi Germanicæ, alioqui de sancta Apostolica

ftolica fede optimè meritæ, pro tot tantisque malis coërcendis clementer ad quadriennium concedere & indulgere dignetur. Quod si S.V. fecerit, uti speramus, feret genti bello invictæ ad furorem Turcarum refrenandam dignas atque optatas suppetias in amplissimo Christiani orbis populo, & regno alioqui inquieto justitiæ cultum & pacem constituet: unico beneficio sibi innumeros & clarissimos Principes conciliabit, Germanis autem reliquis, qui nunc ab ista sancta sede, Lutherianæ hæresi circumducti, non nihil alieni animi esse videntur, uberem occasionem præbebit, hoc munificentissimo & paterno S.V. beneficio illectis, ut quicquid studio, labore, observantia, quicquid fide, diligentia & ingenio, quicquid viribus atque opibus possunt, hoc totum pro B.V. & sacrosanctæ istius sedis Apostolicæ dignitate atque autoritate tuenda deferant & polliceantur. Quemadmodum hæc omnia S.V. ex Oratore nostro, & Dn. Johanne Emanuele, Duce Sesce extensiùs intelliget: & S.V. valere, ac sanctæ Romanæ universalique Ecclesiæ diu feliciter præesse cupimus.

Datum in oppido nostro Vallisoleti, ultim. Octobr. Anno MDXXII. Regnorum nostrorum, Rom. quarto, &c.

CAROLUS.

divina favente clementia electus Rom. Imperator semper Augustus.

ADRIANUS PAPA VI. VENERABILIBUS FRATRIBUS, DILECTIS FILIIS, NOBILIBUS VIRIS, SACRI ROMANI IMPERII PRINCIPIBUS ELECTORIBUS, ET ALIIS PRINCIPIBUS, TAM ECCLEsiasticis quàm Secularibus, ac etiam Communitatum omnium Inclitæ Germanicæ Nationis Oratoribus in Dicta Nurnbergensi congregatis, salutem & Apostolicam benedictionem.

VENERABILES *fratres & dilecti filii: Postquam ad Apostolatus Officium, divina disponente providentia, assumpti fuimus, testis nobis est ille, qui nos ut immeritos, ita nil tale expectantes, promovit, nil nos aliud die noctuq; cogitasse, quàm ut in curando grege nobis credito, tàm in universum, quàm singulatim boni pastoris partes, modis omnibus impleremus: atque adeò nullam existimasse è nostris ovibus tàm morbosam, quam non pro viribus curare: nullam tam vagam, & à cæteris errantem, quàm non perquirere, & ad dominicam caulam reducere summopere cuperemus. Et sanè ab ineunte statim Pontificatu nostro, (quod tunc potissimum expedire videbamus) Christianorum Principum animos, bellum jam inter se diffidentes, ad pacem & concordiam ineundam, deponendaq; arma (aut si bellandum esset, ea in fidei hostes convertenda) tam per diversos nuncios nostros, quàm per quotidianas ferè literas hortari, animare, precari, hactenus nunquam destitimus.*

Et ne verbo tantùm, sed & re ipsa hujus nostri desiderii ederemus exempla, Deus scit, quanto rei nostræ familiaris, his præsertim temporibus incommodo, pecunias, & alia subsidia ad Rhodienses milites strenuos fidei propugnatores, ab immanissimo Turcarum tyranno atrociter obsessos, ac in alia etiam loca in ejusdem hostis faucibus periclitantia, misimus. Mox verò ab externis ad intestina animum advertentes, non sine gravi animi molestia percepimus, Martinum Lutherum (quem sua culpa jam filium nostrum vocare non posse dolemus) hominem veterum, & jam damnatarum hæresum suscitatorem, post sedis Apostolicæ paterna primùm monita, deinde etiam sententiam, non absque consilio optimorum & doctissimorum virorum, & diversarum universitatum legitimè
Edictum Wormaciense. *contra eum latam: post charissimi in Christo filii Caroli nostri Romanorum & Hispaniorum Regis Catholici, in Imperatorem electi, & vestrum Imperiale edictum, super ejusdem sententiæ executione, in proximis comitiis Wormaciæ habitis, maturè decretum; & per totam ferè Germaniam promulgatum: non modo per quos deceret, non punitum, aut per se cohibitum, à pravissimis inceptis non desistere, sed omnis Christianæ charitatis & pietatis Evangelicæ non oblitum modò, sed & impiè contemnentem, novos quotidiè libros, errorum, hæresum, contumeliarum, ac seditionum plenos, sive de suo, sive ab aliis adjutum, divulgare, ac veluti pestem quandam Germaniam, & vicinas regiones longè lateque pervadentem, venenata lingua spiculis bonas & animas & mores inficere & corrumpere conari: &, quod pejus est, horum suorum facinorum non plebejos modò, sed & Nobiles plerosque habere fautores: adeò, ut (quæ fortasse isterum tumultuum primaria fuit causa) in Sacerdotum bona iri, & obedientiam tam ecclesiasticis, quàm secularibus debitam, vilipendi cœptum sit, & tandem inter nonnullos vestrum ad civilia bella deventum.*

Quod quàm malè cadat Christianæ Reipublicæ hoc præsertim tempore, mente & cogitatione facilè pro-
1.Corinth.11. *spicere potestis. Etsi enim prædixit Apostolus:* Oportere hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant; *nullum tamen videas tempus huic rei magis importunum, quàm hoc: aut quod citiùs ab hæresibus, si quæ orta sint, necessariò veniat repurgandum. Quum enim humani generis perpetuus hostis diabolus, sub leonis rugientis specie, per Turcarum vires in Christianas oves continuè debacchetur, non videmus, quo modo contra eantes impetus obsistere possimus, quamdiu eundem diabolum sub draconis subdola forma, istas hæreses domi nostræ disseminantem, interq; fortissimos Germanos nostros discordias & seditiones suscitantem fovebimus. Atq; ut etiam debellare externos hostes maximè possimus, irritus tamen fuerit labor, impensaq;, & animarum saluti minimè utilis, foris hostes vincere, & domi hæresibus, schismatibusq; laborare. Meminimus, quum etiam in minoribus constituti, in Hispania essemus, multa ad nos & varia de Luthero, & ejus perversis dogmatibus frequenter person-*

Quæ

Quæ tum per se durissima audiri, eò nobis duriora videbantur, quod ex ea regione venirent, unde nobis secundum carnem origo est. Sed solabatur nos tum rei ipsius adeò manifesta vel iniquitas, vel stoliditas, ut à nemine diu tolleranda crederetur. Tum illa subinde nobiscum facta reputatio, qua dubio procul confidebamus istas venenatas plantas aliunde in Germaniam translatas, non perventuras ad fructum in ea terra, quæ acerrimos hæresum, & omnis infidelitatis hostes semper protulisset.

Papa Adrianus natione Germanus.

Nunc vero postquam hæc mala arbor, sive divino judicio sic populi sui peccata puniente, sive socordia eorum, qui, ut debebant & poterant, principio non obstiterunt, quos videtis & auditis longè lateque ramos expandere cœpit: Considerandum vobis est Germaniæ principes & populi, ac providendum, ne vos, qui ab initio hujus mali culpa aliunde orta, facilè excusari poteratis, per istam nimiam tolerantiam, & pristinæ virtutis, naturæq́; obliti, & tanto facinori, dum illi non resistitis, consentire videamini. Omittimus quod enormissimum est, tantam, tamq; religiosam nationem per unum fraterculum (qui à Catholica fide & religione Christiana, quam ab ineunte ætate, non solum professus & sequutus est, sed etiam multis annis prædicasse ac docuisse dicitur, novissimè infeliciter apostatavit, ac Deo mentitus est) seduci ab ea via, quæ à redemptore nostro, & ejus sanctissimis Apostolis demonstrata, tot Martyres, tot præclari doctrina & sanctitate viri, & majores denique vestri, omnes hactenus incesserunt: quasi solus Lutherus sapiat & sciat: solus nunc primùm (ut de se hæreticus Montanus gloriabatur) Spiritum sanctum acceperit, & Ecclesia ipsa, cum qua se futurum ad consummationem seculi benignissimus humani generis Redemptor pollicitus est, in tenebris ignorantiæ & perditionis ambagibus semper erraverit, donec novo Lutheri lumine illustraretur.

Matth. ult.

Quæ omnia quanquam apud eos qui sapiunt, perridicula judicantur: Simplicibus tamen animis plurimum sunt perniciosa & iis qui novarum rerum cupiditate omnem ordinem immutatum vellent, plurimas ad ea perpetranda, quæ nunc experimini, causas & fomenta subministrant. An non consideratis Germaniæ Principes & populi præludium esse quoddam hoc eorum malorum, quæ Lutherus & ejus sectatores moliuntur? An non aperte videtis, istud prætensum principio à Lutheranis veritatis Evangelicæ patrocinium detectum, nunc esse merum rerum vestrarum latrocinium? An putatis, aliò tendere istos iniquitatis filios, quàm ut libertatis nomine, omni obedientia sublata, quod cuique libuerit, faciendi licentiam inducant? An illos pensi jussa & leges vestras habituros creditis, qui sacros canones, & Patrum decreta, nec non sacrosancta Concilia, quorum auctoritati Imperatorum leges semper & libenter cesserunt, & promptæ famulatæ sunt, non solum vilipendunt, sed etiam diabolica rabie lacerare & comburere non verentur? Denique qui Sacerdotibus, qui Episcopis, qui Pontifici summo debitam obedientiam detrectantur? An speratis contenturos sacrilegas manus à laicorum bonis, & non omnia potiùs sibi, quæ poterunt, vindicaturos, qui res Deo dicatas, quotidie vobis præsentibus & videntibus, ferunt, aguntque? An denique vestræ cervicibus parsuros, qui non tangendos Christos Domini contemerare, cædere, trucidare ausi sunt? In vos, in vestras res, domos, uxores, liberos, ditiones, dominatus, templa, quæ colitis, hæc miseranda calamitas tendit, nisi maturè obviam eatis.

Proinde fraternitates, nobilitates, & devotiones vestras, omnium & singulorum in Domino hortamur, & per Christianam charitatem & religionem, quam tam sæpe majores vestri suo sanguine & tutati sunt, & auxerunt, obsecramus, atq; in virtute sanctæ obedientiæ, quam Deo & beato Petro, ejusque Vicario omnes Christiani debent, à vobis requirimus, ut depositis, si quæ sunt inter vos simultatibus, ad hoc commune incendium extinguendum, nunc saltem toto animo incumbatis, & Martinum Lutherum, cæterosque istorum tumultuum & errorum auctores, ad rectam sentiendi & vivendi viam (quod nobis gratissimum & jucundissimum esset) omnibus sanctis modis reducere enitamini. Quod si (quod avertat Deus) veluti aspides, obturatis auribus, audire recusaverint, ne quod reliquum, & nunc sanum constat, tum magna & evidenti nationis vestræ macula & totius reipub. Christianæ manifesto periculo inficiatur, ut eos juxta sacras constitutiones, juxta leges à vestratibus Imperatoribus latas, atque adeò recens vestrum super hac re imperiale edictum, severitatis virga animadvertatis. Novit ille, cui sola arcana humanorum pectorum aperta sunt, quam nos, & pro natura nostra, instituoque, & pro pastorali, quod gerimus, officio, ad ignoscendum potiùs, quàm ad ulciscendum simus propensi. Sed ubi tetrum istud cancer ita ulcerosum esset, ut blandis, levibusque medicamentis curari non posset, aspera erunt & ignita cauteria adhibenda, & abalienata membra ab integro corpore penitus resecanda. Sic Deus omnipotens schismaticos fratres, Dathan & Abiron in terra baratrum vivos demersit: & nolentem obedire sacerdotis imperio, capitali supplicio puniri jussit. Sic Apostolorum Princeps Petrus Ananiam & Sapphiram sibi in Deum mentientes, subitò morituros denunciavit. Sic veteres & pii Imperatores Jovinianum & Priscilianum hæreticos gladio seculi sustulerunt. Sic divus Hieronymus Vigilantium item hæreticum optat in interitum carnis tradi, ut spiritus salvus fiat. Sic denique majores vestri de Joanne Hussita, & Hieronymo Pragensi, qui nunc in Luthero revixisse videntur, à quo & in summa habentur veneratione, in Constantiensi concilio debitas sumpsere pœnas. Quorum sancta & præclara gesta si etiam hac in parte (ubi aliter fieri nequeat) fueritis imitati non dubitamus, quin divina clementia ad eundum mox suppetias Ecclesiæ Dei, quæ ab infidelibus vexata, in nationem vestram virtute bellica, & hominum numero facilè præstantem, os, oculosque jamdudum intendit, sensus & corda vestra inspiret. Unde omnipotentis Dei & beati Petri benedictione per nos accepta, & de triumphato dracone ac leone Diabolo, id est, sublatis domo hæresibus, & devictis foris fidei hostibus gloriosam victoriam, & in futuro seculo æternæ salutis præmia reportetis.

Num. 16.
Act. Apost 3.

Vos verò pro compertissimo habeatis, quicquid nobis opum & auctoritatis Altissimus concedere dignatus est, id omne & vitam ipsam pro eam sanctis operibus, & pro salute Commissarum nobis ovium libentissimè exposituros. Cætera quæ tam in hoc Lutherano, quàm aliis negotiis vobiscum particulariter communicata cupimus, dilecto filio Francisco Cheregato, electo Aprutini, quem nuper mense Septembri ad negotia fidei & religionis, nostro nomine vobiscum tractanda, nostrum & hujus sanctæ sedis nuncium, ad insignem istum conventum ire jussimus, vobis latius explicanda commisimus. Cujus verbis hortamur vos, eandem quam nostris haberetis, fidem adhibere. Dat. Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die XXV. Novembr. MDXXII. Pontificatus nostri anno primo.

T. Hezius.

 INSTRU-

INSTRUCTIO
PRO TE, D. FRANCISCO CHEREGATO, DE quibusdam, quæ Prælatis, Principibus, & Civitatum Germanicarum Oratoribus dicere poteris viva voce, ubi & quando oportunum judicaveris.

INprimis declarabit eis maximum dolorem, quo affligimur, ex prosperatione sectæ Lutheranæ: ob id potissimum, quod videmus innumerabiles animas Christi sanguine redemptas, & curæ nostræ pastorali commissas, Bapa natione Germanus. *illius occasione à vera fide ac religione averti, & in perditionem ire: idque in natione, ex qua nobis secundum carnem origo est, quæ ab initio, ex quo ad Christum conversa fuit, usque ad istos proximos annos semper extitit fidelissima ac religiosissima: ac propterea nobis vehementissimum desiderium esse, ut huic pesti celerius occurratur, priusquam Germaniæ ipsi contingat, quod Bohemiæ olim contigit: nosq; paratissimos esse, ad faciendum omnia in hunc effectum, quæ ex parte nostra expectari poterunt: ac summopere desiderare, ut etiam unusquisque eorum hoc ipsum pro viribus facere studeat: utque id faciant, nos quantum possumus unumquemque eorum hortari & rogare. Debebunt autem eos ad hoc movere sequentia:*

Primo, *& ante omnia honor Dei omnibus rebus præferendus, qui per istas hæreses graviter læditur, nosq; cultus consuetus, non solum diminuitur, sed potius ex toto corrumpitur. Item charitas erga proximos, qua unusquisque pro viribus studere debet, proximos errantes ab errore revocare. Quod nisi fecerit, Deus eos, qui sua negligentia pereunt, de manu ejus requiret.*

Germani Christianissimi. Secundo, *movere eos debet infamia nationis suæ, quæ cum semper præ cæteris nationibus Christianissima sit habita, nunc propter eos, qui sectam Lutheranam insequuntur, apud omnes pessimè audit.*

Tertio, *moveat eos respectus honoris eorum proprii, qui maximè læditur, si ipsi, qui apud nationem Germanicam auctoritate & potentia pollent, hæreses istas non totis viribus expellere laborant: tum quia degenerabunt à progenitoribus suis, viris Christianissimis, qui in Constantiensi concilio ex magna parte interfuerunt condemnationi Joannis Huß, & aliorum hæreticorum, quorum aliqui ipsum Joannem Huß propriis manibus ad ignem duxisse dicuntur. Tum quia ipsi, vel major eorum pars, edictum Imperiale, in executione sententiæ Apostolicæ contra Martinum Lutherum & suos latæ factum approbarunt, eiq; auctoritatem suam adhibuerunt; & propterea nisi illud pro viribus executi fuerint, vel inconstantes judicabuntur, vel etiam favere reputabuntur: cum manifestum sit, eos, ubi efficaciter velint, illum exterminari facile posse.*

Quarto, *moveat eos injuria, quæ per Lutherum eis & eorum parentibus, ac progenitoribus infertur. Cum enim ipsorum parentes & progenitores, & ipsimet semper tenuerint fidem, quam ecclesia Romana atque Catholica approbat, & Lutherus, suiq; sectatores, longe diversam fidem teneant, asserendo multa non esse de fide, quæ tamen illi tenuerint esse de fide: manifestum est, illos à Luthero condemnari pro infidelibus & hæreticis, & per consequens secundum Lutherum omnes eorum majores, qui in fide nostra decesserunt, sunt in inferno: cum error in fide homines damnationis reos faciat.*

Quinto, *attendant finem, ad quem Lutherani tendunt, ut scilicet sub colore libertatis Evangelicæ, quam hominibus proponunt, omnis potestas superioritatis tollatur. Nam licet ab initio præ se tulerint, Ecclesiasticam potestatem tanquam tyrannicè, & contra Evangelium occupatam annihilare, seu reprimere velle, tamen cum eorum fundamentum, scilicet libertas, quam prædicant, æquè vel plus militet contra potestatem secularem, quod scilicet illa nullis præceptis, quantumvis justis & rationabilibus obligare possit homines ad parendum, sub pœna mortalis peccati: Manifestum est, eos etiam illam evertere velle: quamvis astutè fecerint illam salvando, ut scilicet principibus secularibus credentibus, machinationem hanc, non contra se, sed duntaxat contra Ecclesiasticos, (quibus laici communiter infensi sunt) dirigi, ac propterea partim in eorum favorem tractis, partim dissimulantibus, seu non contradicentibus, ipsi facilius Ecclesiasticos everterent. Quo facto, dubium non est, quin populi idem contra seculares Principes tentaturi essent.*

Sexto, *moveant eos maxima scandala, turbationes, direptiones bonorum, homicidia, lites, dissensiones, quas secta hæc pessima excitavit, & quotidie excitat per totam Germaniam. Item blasphemiæ, maledicta, scurrilitates & amaritudines, quæ istis semper in ore sunt: quas nisi ipsi sedare curaverint, verendum est, ne ira Dei desolatio veniat super Germaniam, in se tam divisam, immo super ipsosmet principes, qui cum potestatem & gladium à* Jerem 68. *Domino acceperint, ad vindictam malorum, talia in subditis suis fieri permittant.* Maledictus, *inquit* Propheta, qui facit opus Dei negligenter, & prohibet gladium suum à sanguine iniquorum.

Septimo, *considerent Lutherum propè consimili via ad seducendum populum Christianum uti, qua Mahometus ille spurcissimus usus, tot animarum millia decepit; permittendo videlicet ea, ad quæ homines carnales inclinantur, & exinde eximendo eos ab his, quæ in lege nostra graviora videntur: nisi quod Lutherus paulò modestius agere videtur, ut eò efficacius decipiat. Machometus plures uxores habendi, & eas pro arbitrio repellendi, aliasque ducendi licentiam concessit. Iste ut Monachorum & Deo dicatarum virginum ac sacerdotum, lascivia carnis gestientium sibi favorem conciliet, prædicat vota perpetuæ continentiæ etiam illicita esse, nedum non obligatoria: Propterea que licere illis, per Evangelicam libertatem, nubere: immemor verbi Apostoli, cum dicit de viduis adolescentioribus, quod cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia pri-* 1. ad Timoth. 5. *mam fidem irritam fecerunt.*

Quibus per te expositis, & aliis pluribus, quæ in hanc sententiam partim ex litterarum nostrarum exemplo colligere, partim ex tua prudentia excogitare poteris: hortaberis nostro nomine dictos Principes, prælatos ac populos, ut tandem expergiscantur, & excitentur, ad obviandum, & tam grandi injuriæ, quam Lutherani Deo & sacræ religioni ejus, & maximæ ignominiæ, quam toti nationi vestræ Germanicæ, ipsisquemet Principibus, & maxima opprobria atq; contumelia, quam majoribus eorum, quos (ut diximus) in effectu ad gehennam condemnant, inferre noscuntur, & ad executionem sententiæ Apostolicæ ac Imperialis edicti facti, omninò procedant: Attenta

venia

veniabis, qui resipiscere, & errores suos abjurare voluerint: semperq; proniores sint ad miserandum, quam ad vindicandum, exemplo Dei nostri, qui non vult mortem peccatorum, sed magis ut convertantur, & vivant. Ezech. 18. At qui in errore pertinaces permanserint, districtionis virga juxta sacrorum canonum & legum decreta sic puniantur, ut cæteri eorum exemplo, vel in fide recta permaneant, vel lapsi in rectam viam redeant.

Quod si quis fortè dixerit, Lutherum inauditum & indefensum fuisse per Sedem Apostolicam condemnatum, & propterea audiri omnino debere, nec antequam convictus sit, condemnandum esse: Respondebis, quod illa quæ fidei sunt, propter divinam auctoritatem credenda sunt, non probanda. Aufer (inquit Ambrosius) argumenta, ubi fides quæritur: piscatoribus creditur, non dialecticis. Et certè fatemur, ei defensionem negari non debere, in his quæ sunt facti: hoc est, utrum dixerit, nec ne: utrum prædicaverit, vel scripserit, nec ne: super divino jure verò & materia sacramentorum standum auctoritati Sanctorum & Ecclesiæ. Adde, quòd ferè omnia, in quibus Lutherus ab aliis dissentit, sunt per diversa concilia priùs reprobata. Non debet autem revocari in dubium, quod per Concilia generalia & universam Ecclesiam constat esse approbatum, tanquam fide tenendum. Injuriam namq; facit Ecclesiæ Synodo, qui semel rectè disposita nititur in dubium revocare. Quid enim unquam certi esse poterit inter homines? vel quis disputationum contentionumq; finis erit, si præsumptuoso & perverso cuique libertas seu licentia erit recedendi ab his, quæ non unius neque paucorum, sed tot seculorum, & tot sapientissimorum hominum consensu, & Catholicæ Ecclesiæ (quam Deus in his quæ fidei sunt, nunquam errare permittit) determinatione sancita sunt: cum tamen unaquæque civitas leges suas inviolabiliter observari exigat? Quomodo non omnia turbationibus & scandalis & confusione plena erunt, nisi ea, quæ semel, immo sæpius maturo judicio constituta, ab omnibus inconcussè observentur? Cum igitur Lutherus & sui, Concilia sanctorum Patrum condemnent, sacros Canones comburant, & cuncta pro arbitrio suo confundant, ac totum mundum perturbent: manifestum est eos tanquam publicæ pacis inimicos & perturbatores, ab omnibus ejusdem pacis amatoribus exterminandos esse.

Item, dices nos ingenuè fateri, quòd Deus hanc persecutionem Ecclesiæ suæ inferre permittit, propter peccata hominum, maximè sacerdotum & Ecclesiæ Prælatorum. Certum enim est, non esse abbreviatam manum Domini, ut salvare nequeat, sed peccata dividere inter nos & ipsum, & abscondere faciem suam à nobis, ut non exaudiat. Clamant scripturæ, peccata populi derivari à peccatis sacerdotum: Propterea que (ut ait Chrysostomus) Salvator noster curaturus infirmam civitatem Hierusalem, ingressus est prius templum, ut peccata sacerdotum primò castigaret, instar boni medici, qui morbum à radice curat. Scimus in hac sancta sede, aliquot jam annis, multa abominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, & omnia denique in perversum mutata. Nec mirum, si ægritudo à capite in membra à summis Pontificibus in alios inferiores Prælatos descenderit. Omnes nos (id est Prælati & Ecclesiastici) declinavimus, unusquisque in vias suas: nec fu- Psalm. 13.
it jam diu, qui faceret bonum, non fuit usque ad unum. Quamobrem necesse est, ut omnes demus gloriam Deo, & humiliemus animas nostras ei, videatq; unusquisque nostrum, unde ceciderit, & se potiùs quilibet judicet, quàm à Deo in virga furoris sui judicari velit. Qua in re, quod ad nos attinet, pollicceberis nos omnem operam adhibituros, ut primùm Curia hæc, unde fortè omne hoc malum processit, reformetur: ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanavit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet. Ad quod procurandum nos tanto arctiùs obligatos reputamus, quanto universum mundum hujusmodi reformationem avidius desiderare videmus. Reformatio Romanæ Curiæ. Nos (uti aliàs tibi dixisse credimus) Pontificatum hunc nunquam ambivimus, immo, quantum in nobis fuit, longè maluissemus privatam vitam agere, & in sancto otio Deo servire. Et profectò Pontificatum ipsum planè recusassemus, nisi Dei timor, & synceritas electionis nostri modus, nec non schismatis ex recusatione nostra imminentis metus nos acceptare illum coegisset. Subjecimus igitur colla summæ dignitati, non ob dominandi libidinem, neque ad ditandos propinquos nostros, sed ad divinæ voluntati parendum, ad deformatam ejus sponsam Ecclesiam Catholicam reformandam, ad subveniendum oppressis, & doctos & virtute præditos, qui multo jam tempore neglecti jacuerunt, erigendum & ornandum, & denique ad omnia alia agendum, quæ bonum Pontificem & legitimum B. Petri successorem agere oportet. Quanquam nemo mirari debebit, si non statim omnia errata & abusus omnes per nos emendatos viderit. Inveteratus nimium morbus est, nec simplex, sed varius & multiplex: pedetentim in ejus cura procedendum est, & prius gravioribus magisq; periculosis occurrendum, ne omnia pariter reformari volentes, omnia perturbemus. Omnes subitæ mutationes (inquit Aristoteles) in Republica periculosæ sunt. Et: Qui nimis emungit, elicit sanguinem.

Quod autem ultimis literis tuis scribis, questos fuisse tecum Principes istos, quod Concordatis eorum per hanc sedem derogatum sit: dices, nos de his, quæ ante non facta fuêre, culpare nec posse, nec debere, nobisq; ejusmodi derogationes etiam dum in minoribus essemus, semper plurimum displicuisse. Proinde nobis certissimam sententiam esse: etiamsi ipsi non requirerent: illis nostri Pontificatus tempore penitus abstinere: partim, ut unicuique jus suum servemus: partim, quia æquitas & humanitas exposcit, ut inclitam nationem nostram, non solum non offendamus, sed etiam peculiares ei favores impendamus.

De processibus verò, quos à Rota avocari, & ad partes remitti postulant, dices nos cupere eis in hoc gratificari, quantum honestè possimus. Sed propter absentiam auditorum ab urbe pestis gratia, non posse nos de qualitate & habitudine ipsorum processuum ad præsens informari: reversis verò illis, quod, peste jam decrescente, brevi futurum speramus, facturos in gratiam dictorum Principum, quicquid rationabiliter poterimus.

Item, sollicitabis diligenter responsa literarum nostrarum, & requires eos, ad quos scribimus, ut nos literis suis informent, quibus mediis eorum judicio videatur huic pessimæ sectæ commodius obviari posse: ut ea quæ per nos providenda fuerint, celerius providere possint. Et super hoc ipso etiam tute diligentissimè informabis, & nobis plenè perscribes.

Item, quia intelleximus, in Germania esse multos bonos & doctos viros pauperes, aliqua etiam præclara ingenia, quæ ex dignitate Apostolicarum provisionum, histrionibus & stabulariis potius, quam viris doctis fieri solitarum, à sedis hujus devotione aversa: cupimus, ut inquiras, qui nam illi sint, eorumq; nomina ad nos transmittas,

INSTRVCTIO PRO TE, D. FRANCISCO CHEREGATO, DE quibusdam, quæ Prælatis, Principibus, & Civitatum Germanicarum Oratoribus dicere poteris viva voce, ubi & quando oportunum judicaveris.

INprimis declarabit eis maximum dolorem, quo affligimur, ex prosperatione sectæ Lutheranæ: ob id potissimum, quod videmus innumerabiles animas Christi sanguine redemptas, & curæ nostræ pastorali commissas, Bapa natione Germanus. *illius occasione à vera fide ac religione averti, & in perditionem ire: idque in natione, ex qua nobis secundum carnem origo est, quæ ab initio, ex quo ad Christum conversa fuit, usque ad istos proximos annos semper extitit fidelissima ac religiosissima: ac propterea nobis vehementissimum desiderium esse, ut huic pesti celerius occurratur, priusquam Germaniæ ipsi contingat, quod Bohemiæ olim contigit: nosq; paratissimos esse, ad faciendum omnia in hunc effectum, quæ ex parte nostra expectari poterunt: ac summopere desiderare, ut etiam unusquisque eorum hoc ipsum pro viribus facere studeat: utque id faciant, nos quantum possumus unumquemque eorum hortari & rogare. Debebunt autem eos ad hoc movere sequentia:*

Primo, *& ante omnia honor Dei omnibus rebus præferendus, qui per istas hæreses graviter læditur, ejusq; cultus consuetus, non solum diminuitur, sed potius ex toto corrumpitur. Item charitas erga proximos, qua unusquisque pro viribus studere debet, proximos errantes ab errore revocare. Quod nisi fecerit, Deus eos, qui sua negligentia pereunt, de manu ejus requiret.*

Germani Christianissimi. Secundo, *movere eos debet infamia nationis suæ, quæ cum semper præ cæteris nationibus Christianissima sit habita, nunc propter eos, qui sectam Lutheranam insequuntur, apud omnes pessimè audit.*

Tertio, *moveat eos respectus honoris eorum proprii, qui maximè læditur, si ipsi, qui apud nationem Germanicam auctoritate & potentia pollent, hæreses istas non totis viribus expellere laborant: tum quia degenerabunt à progenitoribus suis, viris Christianissimis, qui in Constantiensi concilio ex magna parte interfuerunt condemnationi Joannis Huß, & aliorum hæreticorum, quorum aliqui ipsum Joannem Huß propriis manibus ad ignem duxisse dicuntur. Tum quia ipsi, vel major eorum pars, edictum Imperiale, in executione sententiæ Apostolicæ contra Martinum Lutherum & suos latæ factum approbarunt, eiq; auctoritatem suam adhibuerunt; & propterea nisi illud pro viribus executi fuerint, vel inconstantes judicabuntur, vel etiam favere reputabuntur: cum manifestum sit, eos, ubi efficaciter velint, illum exterminari facilè posse.*

Quarto, *moveat eos injuria, quæ per Lutherum eis & eorum parentibus, ac progenitoribus infertur. Cum enim ipsorum parentes & progenitores, & ipsimet semper tenuerint fidem, quam ecclesia Romana atque Catholica approbat, & Lutherus, suiq; sectatores, longe diversam fidem teneant, asserendo multa non esse de fide, quæ tamen illi tenuerint esse de fide: manifestum est, illos à Luthero condemnari, pro infidelibus & hæreticis, & per consequens secundum Lutherum omnes eorum majores, qui in fide nostra decesserunt, sunt in inferno: cum error in fide homines damnationis reos faciat.*

Quinto, *attendant finem, ad quem Lutherani tendunt, ut scilicet sub colore libertatis Evangelicæ, quam hominibus proponunt, omnis potestas superioritatis tollatur. Nam licet ab initio præ se tulerint, Ecclesiasticam potestatem tanquam tyrannicè, & contra Evangelium occupatam annihilare, seu reprimere velle, tamen cum eorum fundamentum, scilicet libertas, quam prædicant, æquè vel plus militet contra potestatem secularem, quod scilicet illa nullis præceptis, quantumvis justis & rationabilibus obligare possit homines ad parendum, sub pœna mortalis peccati: Manifestum est, eos etiam illam enervare velle: quamvis astutè fecerint illam salvando, ut scilicet principibus secularibus credentibus, machinationem hanc, non contra se, sed duntaxat contra Ecclesiasticos, (quibus laici communiter infensi sunt) dirigi, ac propterea partim in eorum favorem tractis, partim dissimulantibus, seu non contradicentibus, ipsi facilius Ecclesiasticos everterent. Quo facto, dubium non est, quin populi idem contra seculares Principes tentaturi essent.*

Sexto, *moveant eos maxima scandala, turbationes, direptiones bonorum, homicidia, lites, dissensiones, quas secta hæc pessima excitavit, & quotidie excitat per totam Germaniam. Item blasphemiæ, maledicta, scurrilitates & amaritudines, quæ istis semper in ore sunt: quæ nisi ipsi sedare curaverint, verendum est, ne ira Dei desolatio veniat super Germaniam, in se tam divisam, immo super ipsosmet principes, qui cum potestatem & gladium à* Jerem 68. *Domino acceperint, ad vindictam malorum, talia in subditis suis fieri permittant.* Maledictus, *inquit Propheta*, qui facit opus Dei negligenter, & prohibet gladium suum à sanguine ioiquorum.

Septimo, *considerent Lutherum propè consimili via ad seducendum populum Christianum uti, qua Machometus ille spurcissimus usus, tot animarum millia decepit; permittendo videlicet ea, ad quæ homines carnales inclinantur, & exinde eximendo eos ab his, quæ in lege nostra graviora videntur: nisi quod Lutherus paulò modestius agere videtur, ut eò efficacius decipiat. Machometus plures uxores habendi, & eas pro arbitrio repellendi, aliasque ducendi licentiam concessit. Iste in Monachorum & Deo dicatarum virginum ac sacerdotum, lascivia carnis gestientium sibi favores conciliet, prædicat vota perpetuæ continentiæ etiam illicita esse, nedum non obligatoria: Propterea que licere illis, per Evangelicam libertatem, nubere: immemor verbi Apostoli, cum dicit de viduis adolescentioribus, quod cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia pri-* 1. ad Timoth. 5. *mam fidem irritam fecerunt.*

Quibus per te expositis, & aliis pluribus, quæ in hanc sententiam partim ex litterarum nostrarum exemplis colligere, partim ex tua prudentia excogitare poteris: hortaberis nostro nomine dictos Principes, prælatos ac populos, ut tandem expergiscantur, & excitentur, ad obviandum, & tam grandi injuriæ, quam Lutherani Deo & sacræ religioni ejus, & maxima ignominiæ, quam toti nationi vestræ Germanicæ, ipsisquemet Principibus, & maxima opprobria atq; contumelia, quam majoribus eorum, quos (ut diximus) in effectu ad gehennam condemnant, inferre noscuntur, & ad executionem sententiæ Apostolicæ ac Imperialis edicti facti, omninò procedant: detur

venia

venia bit, qui resipiscere, & errores suos abjurare voluerint: semperq; proniores sint ad miserandum, quam ad vindicandum, exemplo Dei nostri, qui non vult mortem peccatorum, sed magis ut convertantur, & vivant. Ezech. 18. *At qui in errore pertinaces permanserint, districtionis virga juxta sacrorum canonum & legum decreta sic puniantur, ut cæteri eorum exemplo, vel in fide recta permaneant, vel lapsi in rectam viam redeant.*

Quod si quis fortè dixerit, Lutherum inauditum & indefensum fuisse per Sedem Apostolicam condemnatum, & propterea audiri omnino debere, nec antequam convictus sit, condemnandum esse: Respondebis, quod illa quæ fidei sunt, propter divinam auctoritatem credenda sunt, non probanda. Aufer (*inquit Ambrosius*) argumenta, ubi fides quæritur: piscatoribus creditur, non dialecticis. *Et certe fatemur, ei defensionem negari non debere, in his quæ sunt facti: hoc est, utrum dixerit, nec ne: utrum prædicaverit, vel scripserit, nec ne: super divino jure verò & materia sacramentorum standum auctoritati Sanctorum & Ecclesiæ. Adde, quòd fere omnia, in quibus Lutherus ab aliis dissentit, sunt per diversa concilia priùs reprobata. Non debet autem revocari in dubium, quod per Concilia generalia & universam Ecclesiam constat esse approbatum, tanquam fide tenendum. Injuriam namq; facit Ecclesiæ Synodo, qui semel recte disposita nititur in dubium revocare. Quid enim unquam certi esse poterit inter homines? vel quis disputationum contentionumq; finis erit, si præsumptuoso & perverso cuique libertas seu licentia erit recedendi ab his, quæ non unius neque paucorum, sed tot seculorum, & tot sapientissimorum hominum consensu, & Catholicæ Ecclesiæ (quam Deus in his quæ fidei sunt, nunquam errare permittit) determinatione sancita sunt: cum tamen unaquæque civitas leges suas inviolabiliter observari exigat. Quomodo non omnia turbationibus & scandalis & confusione plena erunt, nisi ea, quæ semel, immo sæpius maturo judicio constituta, ab omnibus inconcussè observentur? Cum igitur Lutherus & sui, Concilia sanctorum Patrum condemnent, sacros Canones comburant, & cuncta pro arbitrio suo confundant, ac totum mundum perturbent: manifestum est eos tanquam publicæ pacis inimicos & perturbatores, ab omnibus ejusdem pacis amatoribus exterminandos esse.*

Item, dices nos ingenuè fateri, quòd Deus hanc persecutionem Ecclesiæ suæ inferre permittit, propter peccata hominum, maximè sacerdotum & Ecclesiæ Prælatorum. Certum enim est, non esse abbreviatam manum Domini, ut salvare nequeat, sed peccata dividere inter nos & ipsum, & abscondere faciem suam à nobis, ut non exaudiat. Clamant scripturæ, peccata populi derivari à peccatis sacerdotum: Propterea que (*ut ait Chrysostomus*) Salvator noster curaturus infirmam civitatem Hierusalem, ingressus est prius templum, ut peccata sacerdotum primò castigaret, instar boni medici, qui morbum à radice curat. *Scimus in hac sancta sede, aliquot jam annis, multa abominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, & omnia denique in perversum mutata. Nec mirum, si ægritudo à capite in membra à summis Pontificibus in alios inferiores Prælatos descenderit.* Omnes nos (*id est Prælati & Ecclesiastici*) declinavimus, unusquisque in vias suas: nec fuit jam diu, qui faceret bonum, non fuit usque ad unum. Psalm. 13. *Quamobrem necesse est, ut omnes demus gloriam Deo, & humiliemus animas nostras ei, videatq; unusquisque nostrum, unde ceciderit, & se potiùs quilibet judicet, quàm à Deo in virga furoris sui judicari velit. Qua in re, quod ad nos attinet, polliceberis nos omnem operam adhibituros, ut primùm Curia hæc, unde fortè omne hoc malum processit, reformetur: ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanavit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet. Ad quod procurandum nos tanto arctiùs obligatos reputamus, quanto universum mundum hujusmodi reformationem avidius desiderare videmus. Nos (ut aliàs tibi dixisse credimus) Pontificatum hunc nunquam ambivimus, immo, quantum in nobis fuit, longè maluissemus privatam vitam agere, & in sancto ocio Deo servire. Et profectò Pontificatum ipsum planè recusassemus, nisi Dei timor, & sinceritas electionis nostræ modus, nec non schismatis ex recusatione nostra imminentis metus nos acceptare illum coëgisset. Subjecimus igitur colla summæ dignitati, non ob dominandi libidinem, neque ad ditandos propinquos nostros, sed ad divinæ voluntati parendum, ad deformatam ejus sponsam Ecclesiam Catholicam reformandam, ad subveniendum oppressis, & doctos & virtute præditos, qui multo jam tempore neglecti jacuerunt, erigendum & ornandum, & denique ad omnia alia agendum, quæ bonum Pontificem & legitimum B. Petri successorem agere oportet. Quanquam nemo mirari debebit, si non statim omnia errata & abusus omnes per nos emendatos viderit. Inveteratus nimium morbus est, nec simplex, sed varius & multiplex: pedetentim in ejus cura procedendum est, & prius gravioribus magisq; periculosis occurrendum, ne omnia pariter reformari volentes, omnia perturbemus.* Omnes subitæ mutationes (*inquit Aristoteles*) in Republica periculosæ sunt. *Et:* Qui nimis emungit, elicit sanguinem. Reformatio Romanæ Curiæ.

Quod autem ultimis literis tuis scribis, questos fuisse tecum Principes istos, quod Concordatis eorum per hanc sedem derogatum sit: dices, nos de his, quæ ante non facta fuêre, culpari nec posse, nec debere, nobisq; ejusmodi derogationes etiam dum in minoribus essemus, semper plurimum displicuisse. Proinde nobis certissimam sententiam esse: etiamsi ipsi non requirerent: illis nostri Pontificatus tempore penitus abstinere: partim, ut unicuique jus suum servemus: partim, quia æquitas & humanitas exposcit, ut inclitam nationem vestram, non solum non offendamus, sed etiam peculiares ei favores impendamus.

De processibus verò, quos à Rota avocari, & ad partes remitti postulant, dices nos cupere eis in hoc gratificari, quantum honestè possimus. Sed propter absentiam auditorum ab urbe pestis gratia, non posse nos de qualitate & habitudine ipsorum processuum ad præsens informari: reversis verò illis, quod, peste jam decrescente, brevi futurum speramus, facturos in gratiam dictorum Principum, quicquid rationabiliter poterimus.

Item, sollicitabis diligenter responsa literarum nostrarũ, & requires eos, ad quos scribimus, ut nos literis suis informent, quibus mediis eorum judicio videatur huic pessimæ sectæ commodius obviari posse: ne ea quæ per nos providenda fuerint, celerius provideri possint. Et super hoc ipso etiam tute diligentissime informabis, & nobis plenè perscribes.

Item, quia intelleximus, in Germania esse multos bonos & doctos viros pauperes, aliqua etiam præclara ingenia, quæ ex dignitate Apostolicarum provisionum, histrionibus & stabulariis potius, quam viris doctis fieri solitarum, à sedis hujus devotione aversa: cupimus, ut inquiras, qui nam illi sint, eorumq; nomina ad nos transmittas,

ut occurrente beneficiorum Germanicorum vacatione, illos proprio motu providere possimus. Scimus enim, quantum Dei honori & animarum saluti ac ædificationi obfuerit, quòd jam diu beneficia Ecclesiastica, maximè curam & regimen animarum habentia, data fuerunt hominibus indignis.

De subsidio procurando, pro Hungaris, non damus aliam informationem, quàm discedenti tibi dedimus, excepto, quòd te hortamur, ut rem illam summo studio (uti facis) cures. Nos etiam apud principes & respublicas Italicas, missis oratoribus, sollicitabimus, ut pro viribus quisque subveniat.

Adrianus Papa VI.

T. Hezius.

RESPONSIO ILLUSTRISSIMORUM AC REVERENDISSIMORVM PRINCIPVM, NEC NON aliorum Sacri Romani Imperii Ordinum, Pontificio Legato reddita.

SERENISSIMUS & Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus FERDINANDUS, Sacræ Cæsareæ Majestatis Locumtenens, nec non Reverendissimi in Christo patres, Illustrissimi, Reverendi, ac Illustres Principes, Electores, aliorumque omnium ordinum hujus Sacri Romani Imperii conventus proceres, litteras beatissimi in Christo Patris & Domini, Domini Adriani, sanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ Pontificis optimi & maximi, in forma Brevis, simulque ea, quæ vestra Reverendissima dominatio verbo proposuit, tandemq; instructionem, quam scriptis nomine suæ Beatitudinis præsentavit, in negotio Lutheranæ factionis, cum debita honoris & reverentiæ exhibitione, atque non sine singulari animorum gratitudine acceperunt, & diligentissimè intellexerunt.

1. Inprimis, ex quo Serenissimus & Illustrissimus Princeps & Dominus Locumtenens, cæterique Electores, Principes, & hujus Sacri conventus Proceres noverunt, Beatitudinem Pontificis ex nobilissima Germanica natione originem traxisse & natum esse: Cujus eximias ac præstantes animi & corporis dotes virtutesque toto ferè orbe, etiam dum in minoribus esset, celebratas, jam pridem perspicuas habent: Quare de suæ Beatitudinis ad summum Apostolatus apicem concordi ac divina electione & vocatione, incredibili quadam animorum hilaritate & lætitia sunt affecti: aguntq; Deo optimo maximoque summas gratias, quod sanctæ suæ Ecclesiæ de tali ac tam digno, optimoq; pastore providere dignatus est. Ex animoque precantur, & pro sua summa clementia, & perpetua sui nominis gloria, animarumque salute, & Ecclesiæ universalis incolumitate, suæ Beatitudini omnem fœlicitatem rerum atque corporum diuturnam prosperitatem largiri velit: Nihil dubitantes, quòd ea hac tam sancti & virtuosi pastoris concordi electione, sanctæ, Christianæ, Catholicæque Ecclesiæ, plurimum fructus & salutis sit eventurum. Cujus rei evidens facit argumentum, quòd sua Beatitudo iterum atque iterum testatur, nihil se tam die noctuque cogitare, quàm ut in curando grege sibi commisso, boni pastoris partes modis omnibus præstare possit: inprimisque sibi curæ esse, Christianorum Principum animos, jam nimis inter sese dissidentes, ad pacem & concordiam ineundam componere, deponendaque arma (aut si bellandum esset, ea in fidei hostes convertenda) quotidianis ferè literis hortari, precarique hactenus non destitit: Simulque declarando, quanta hujus tam sancti & præclari desiderii (juvando, & subsidia mittendo Rhodianis militibus cum incommodo suæ rei familiaris) re ipsa ediderit exempla. Ex quibus omnibus Sacræ Cæsareæ Majestatis Dominus Locumtenens, cæterique hujus Sacri Imperii ordines, non mediocrem spem & consolationem, cum maxima animorum gratitudine accepêre, planè intelligentes, hanc concordiam Christianorum Principum in omnibus rebus bene gerendis ac ordinandis non minimum momenti habere: sine qua profectò nec respublica Christianæ religionis rectè curari, vel institui, multoq; minùs tyrannidi immanissimi Turcæ commodè obsisti poterit. Quemadmodum hæc ex his, quæ Reverendissimus Dominus suæ Beatitudinis Nuncius Apostolicus nuper, cum pro subsidiis Hungarorum regno decernendis, perorando proposuit, simulque ex his, quæ per Serenissimi Hungarorum Regis & illius regni Legatos lamentabiliter exposita & declarata sunt, quas scilicet calamitates, injurias, & ad extremum usque exitium Hungarorum regnum ab impiis hostibus tulerit, indiesque majora timere habeat, abundè intellecta sunt.

2. Quare Serenissimus Princeps Sacræ Cæsareæ Majestatis Locumtenens, cæteriq; Principes, Electores & Ordines, summo studio ex animo optant: ut sua Sanctitas, in hoc sancto proposito, ea qua cœpit diligentia, ut pius pater & verus pastor pro incumbentis officii sui debito pergat, nihilque intentatum relinquat, quo Christianorum Principum dissidentes animos ad pacem reducat: vel si id in totum fieri non possit, saltem ad tempus, in tanta temporum & rerum necessitate, inducias facere laboret: quo instantibus Christianæ reipub. periculis & Turcæ perfidissimi conatibus, Dei auxilio, communibus Christianorum copiis, & commodiùs faciliusq; obsisti, & Christianus populus ab illius tyrannide liberari possit: pro quo Serenissimus Princeps Locumtenens, aliiq; Principes Germani, una cum cæteris potentatibus omni ope & opera fideliter sunt laboraturi.

3. Deinde suæ Beatitudinis literæ, simulque instructio per suæ beatitudinis Nuncium Apostolicum, coram Ordinibus Imperii oblata, continebant; suam beatitudinem maximo dolore affligi, ex prosperatione sectæ Lutheranæ, ob id potissimùm, quòd innumerabiles animæ, Christi sanguine redemptæ, ac suæ beatitudinis curæ commissæ, illius occasione, à vera religione avertantur, atque in

in perditionem eant: ob id suam beatitudinem vehementissimè desiderare, ut huic pesti celeriùs occurratur, ne deteriora inde contingant; cum explicatione quarundam necessariarum rationum, quæ Principes Germanos ad hæc quàm celeriùs conandum, maximè movere possint, ac debeant: in primisque adhortando, ut sententia per sedem Apostolicam in Lutherum legitimè lata, & post sacræ Cæsareæ & Catholicæ Majestatis edictum, super ejusdem sententiæ executione, in proximis comitiis Wormaciæ habitis decretum; debitæ demandentur executioni. Edictum Wormaciense.

4. Ad hæc sacræ Cæsareæ Majestatis Locumtenens, & Principes, aliique ordines dicunt, se non minùs, quàm beatitudinem Pontificis ex animo dolere de Impietatibus, animarum periculis & incommodis, quæ in Christiana Religione, ex Lutherana Secta, aliisvè provenerint. Quicquid enim auxilii & consilii pro extirpandis erroribus & animarum periculis amovendis sua moderatione præstare unquam poterint, sunt pro summa sua in Christi Religionem devotione & pietate paratissimi: ingenueque agnoscunt, se, & Beatitudini Pontificis, & sacræ Cæsareæ Majestati, ut Christianos decet Principes, ad omnem obedientiam esse obnoxios.

5. Sed quòd sedis Apostolicæ sententia in Lutherum lata, simulque sacræ Cæsareæ Majestatis edictum, non sit debitæ executioni demandatum, non sine maximis, urgentissimisque rationibus; ut puta, ne pejora inde causarentur, &c. hactenus prætermissum est.

6. Majori namque populi parti jam pridem persuasum est, & modò Lutheranis libris ac dogmatibus populorum opinio sic informata, ut jam pro comperto habeant, Nationi Germanicæ à Curia Romana per certos abusus, multa & magna gravamina & incommoda illata esse: ob id, si pro executione Apostolicæ Sedis sententiæ, vel Imperatoriæ Majestatis edicti, quidpiam acerbius attentatum esset, mox popularis multitudo sibi hanc suspicionem animo concepisset, ac si talia fierent pro evertenda Evangelica veritate, & sustinendis, manu tenendisque malis abusibus Impietatibusque. Unde indubiè aliud nihil, quàm gravissimi tumultus populares, intestinaque bella spetanda essent. Quemadmodum ex multis ac variis rerum argumentis Principes, aliique Ordines jam planè didicere, & cognovere. Opportunioribus itaque remediis his malis, in hac potissimùm temporum difficultate, succurrendum esse existimant.

7. Nam quemadmodum & Reverendissimus Dominus Nuncius Apostolicus, nomine beatiss: Pontificis, in sua instructione inter alia piè, christianè, & verè fatetur & agnoscit, quòd Deus hanc Ecclesiæ suæ persecutionem inferri permittit, propter peccata hominum; pollicet urque beatitud. Pontificis omnem adhibiturum operam, ut primùm Romana Curia, unde fortè omne hoc malum processit, reformetur, ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanavit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet.

8. Ad hæc beatissimus Pontifex pio ac paterno amore testatur, sibi etiam dum in minoribus esset, plurimum displicuisse, quotiens Concordatis Principum per Curiam Rom. derogaretur, suæque beatitudini hanc certissimam esse sententiam, etiamsi Principes nunquam requirerent; sui Pontificatus tempore penitùs abstinere, unicuique, & maximè Nationi Germanicæ, jus suum conservare, illique Nationi peculiares favores impendere. Quis itaque ex his omnibus non videt; sanctissimum Pontificem nihil penitùs illorum omittere, quæ vel pius pater & verus pastor ovibus suis unquam vel præstare posset, vel debeat? Quis etiam per hæc ad veram pietatem, filialem amorem, & erratorum suorum emendationem non moveretur, maximè ubi sua Sanctitas hæc tam pia, sanctaque instituta opere ipso, uti cœpit, præstiterit: quemadmodum Serenissimus Dominus Locumtenens, cæterique Principes, & omnium hujus Imperii Ordinum Proceres indubiè sperant, idque pro summa immortalis Dei gloria, animarum salute, ac publica pace & tranquillitate servanda fieri ex animo efflagitant, orantque.

9. Nam nisi istiusmodi abusus & gravamina, simulque certi Articuli, quos seculares Principes juxta hæc specialiter designatos, scriptis exhibebunt, fideliter reformentur, vera pax & concordia inter Ecclesiasticos, seculares que ordines, hujusque tumultus & errorum extirpatio per Germaniam minimè spetanda est. Nam ex longis & variis bellorum tumultibus, quibus Germania nostra multis annis interturbata: Item ob alia gravamina & incommoda, quæ huic Nationi hactenus incubuerunt, hæc Natio pecuniis ac divitiis adeò est extenuata & exhausta, ut etiam jam pro necessaria justitiæ ac pacis conservatione in his deficiat: Multo majori itaque incommodo & difficultate Hungarorum Regno & Croatis pedta auxilia contra Turcam præstare poterit.

10. Cum autem Ordines sacri Romani Imperii nihil dubitent, beatitudinem Pontificis pro comperto habere, Principes Germaniæ in solutionem Annatarum ad aliquot annos sedi Apostolicæ solvendarum, ea lege ac conditione consensisse, ut illa in oppugnationem perfidissimi Turcæ, & defensionem fidei Catholicæ converterentur: Ex quo autem numerus annorum, intra quos annatæ illæ solvi debeant, nunc longo intervallo transactus sit, neq; annatæ illæ à beatitudinis suæ prædecessoribus Pontificibus Romanis in hunc usum, in quem decretæ sunt, conversæ: Ob id, si modò necessitate exigente, communia auxilia in oppugnationem Turcæ per Germaniam essent decernenda & colligenda, causatur inde populus Germanicus, quare annatæ priùs jam multis annis in hunc usum reservatæ, ad hoc opus non applicentur, aversaturque alia in se ob hanc causam gravamina recipere. Ex quo Prælati Ecclesiastici pro annatis sedi Apostolicæ solvendis, utplurimùm suis subditis superinducta, & collectas imponere, & talia ab eisdem recuperare causaverunt. Quare Illustrissimus Princeps Dominus Locumtenens, aliique Principes, & Imperii Romani Ordines vehementer orant,

orant, ut beatitudo Pontificis velit hæc & alia paterno affectu considerare, & illas Annatas, quæ post obitum Episcoporum, aliorumque Prælatorum, seu Ecclesiasticorum, ad Curiam Romanam solvendæ fuerint, in futurum non exigere, sed illas fisco sacri Romani Imperii applicandas relinquere; ut eò commodiùs justitia, pax & tranquillitas Nationi Germanicæ conservari, & Respublica eò meliùs per hæc ordinari, possitque per Germanicam Nationem aliis Christianis Potentatibus contra Turcam communem hostem auxilia & præsidia præstari: quod aliàs & absque eo, minimè sperandum erit.

11. Item cùm beatitudo Pontificis inter alia desiderat informari, quibus mediis huic Lutherano errori commodiùs obviari possit, ut ea, quæ per suam beatitudinem providenda fuerint, celeriùs curari possint: Ad hæc Illustriss. Princeps Dominus Locumtenens, aliique Principes & Ordines dicunt, quicquid hac in re pro pietate & Christianæ Religionis devotione utilitatis & auxilii præstare poterint, sunt, eruntque semper ex animo paratissimi. Ex quo autem hoc seculum in omni statu, tàm Ecclesiastico, quàm seculari, corruptissimos habeat mores, sintque non tantùm ex parte Lutheranæ Sectæ, sed ex aliis causis multi errores, abusus & corruptelæ, quæ ita inoleverunt, ut istis opportunis remediis provideri summopere necessarium sit, ob id simulque propter immensam tyrannidem crudelissimi Turcæ, qua multis jam annis Christianitati multa incommoda & calamitates varias intulit, hodieque majora inferre molitur. Nullum itaque commodius, efficacius & opportunius remedium Illustriss. Dominus Princeps Locumtenens, cæterique Principes & Ordines cogitare possunt, quàm quòd beatitudo Pontificis, accedente ad hæc sacræ Cæsareæ Majestatis consensu, liberum Christianum Concilium ad locum convenientem in Natione Germanica, quanto ocyùs & celeriùs, quoad fieri possit, videlicet vel in Argentoratum, vel Moguntiam, Coloniam Agrippinam, vel ad civitatem Metensem, vel alium convenientem locum in Germania indiceret: nec ultra unius anni spacium (si possibile foret) hæc Concilii convocatio & designatio differetur: & quòd in tali Concilio eis qui interesse deberent, Ecclesiastici, vel laicalis ordinis, non obstantibus quibuscunque juramentis & obligationibus, liberè liceret loqui & consulere pro gloria summi Dei, & salute animarum, proque Republica Christiana, absque aliquo impedimento: quinimò quilibet ad hæc debeat esse obnoxius, ut non dulcia, sed vera & meliora consulat, summa cura & diligentia per salutem animæ suæ, & absque aliqua adulatione doli vel fraudis suspicione.

12. Verùm quibus modis & rationibus interim, & medio tempore isti tumultus & populi errores poterint pacari, intertteneri, & compesci, maxima cura & diligentia Illustrissimus & Serenissimus Dominus Locumtenens, & alii Principes consuluerunt, cùm non minima pars istius negotii ex hac medii temporis intercapedine pendeat.

13. Itaque deliberaverunt in primis, ex quo Lutherus, & aliqui illius Sectatores in ditione ac territorio Illustrissimi Ducis FRIDERICI, Saxoniæ Principis Electoris, &c. agant: Ob id Illustrissimus Princeps Locumtenens, & alii Ordines Imperii, apud prædictum Principem Saxoniæ summa diligentia curare volunt, & per eundem Principem efficere sperant, ne Lutherus & sui Sectatores aliquid amplius scribat, edat, & typis excudi faciat: indubieque sibi persuadent, quòd prædictus Illustrissimus Princeps Saxoniæ, pro sua in Religionem Christianam pietate, & in sacrum Romanum Imperium observantia & obedientia, ut virtute præditum decet Principem Electorem, omnem operam in hac re sit adhibiturus.

14. Curabuntque simul Illustrissimus Dominus Locumtenens, Principes, & Imperii Ordines, ut per omnem Germaniam cum divini verbi concionatoribus, sive prædicatoribus, diligenter agatur, ne in populum Christianum spargant, vel dicant ea, per quæ possit popularis multitudo ad tumultum vel rebellionem moveri, aut in aliquem errorem induci; sed quòd nihil præter verum, purum, sincerum, & sanctum Evangelium, & approbatam Scripturam, piè, mansuetè & christianè, juxta doctrinam & expositionem approbatæ, & ab Ecclesia Christiana receptæ Scripturæ doceant & prædicent, omniaque ab illa omittant, quæ à populo doctiùs & sanctiùs ignorantur, quàm sciantur, quæve subtiliùs indagare, & ad imum usque exigere, minimè expedit: nihilque in populo per concionem disputationum moveant, sed quicquid controversiæ fuerit, usque ad determinationem futuri Concilii reservent.

15. Ordinabunt præterea Archiepiscopi & Episcopi, ac alii Prælati per suas diœceses viros doctos, probos, & sacris literis peritos, qui prædicantibus fideliter & diligenter intendere debebunt. Et si quid ab illis vel erratum, vel minùs idoneè dictum esse offenderint, piè mansuetè, ac modestè eos corrigent, & informabunt, in hunc modum, ne quispiam suspicari possit, ut veritas Evangelica per hoc impediri quæratur. Qui Prædicatores, si tales monitores audire nollent, nec à suis ineptiis abstinere, debebunt per locorum Ordinarios congruis pœnis coerceri & puniri.

16. Præterea in omnibus bibliothecis, & apud typographos diligentissimè, quantum possibile erit, providebunt, ne in futurum aliquid novi typis excudatur: maximè, ne libelli famosi, neque publicè, neque secretè vendantur. Et ordinabuntur apud omnes Potestates, ut si quispiam aliquid novi edere, vendere, vel typis excudere voluerit, ut priùs per aliquos viros probos, doctos, & literarum peritos ista revideantur & recognoscantur: & nisi per eosdem admissum, vel approbatum fuerit, minimè vendatur, excudatur, vel publicetur.

17. Et per hæc media sperant, quòd hoc tempore poterit istis tumultibus, erroribus, & offendiculis comodiùs mederi: maximè, ubi beatitudo Pontificis in istis gravaminibus congruam & debi-

tam

tam faciet reformationem, & provisionem, atque liberum & Christianum designabit Concilium. Per hæc enim maximè satisfieret populari, & nunc fluctuanti multitudini. Et si hic tumultus tam illico in totum forsan per ista sedari non posset, nihil tamen dubitant, quòd major pars istius per hunc modum ad tranquillitatem & pacem moveretur. Indubiè enim multi probi & boni viri Christiani futurum & proximè indicendum Concilium magno desiderio essent expectaturi.

18. Postremò de Presbyteris, qui matrimonium contrahunt, & de religiosis, qui relictis monasteriis, ad seculum redeunt, de quibus reverendissimus Dominus Nuncius Apostolicus, etiam inter cætera meminit, considerant Principes, & Imperii Ordines: ex quo in legibus civilibus nulla pœna specialiter super his sit statuta, ob id congruum & justum ipsis visum est, ut tales per eorum Ordinarios debita pœna, sacris canonum constitutionibus super hoc expressa, utputa amissione Beneficiorum, & privilegiorum, & aliis condignis pœnis puniantur, & coërceantur: & quòd Ordinarii illi à Potestatibus secularibus in ista animadversione & punitione minimè impediantur: Sed quòd pro tuitione jurisdictionis Ecclesiasticæ eis auxilium & favorem impendant, & super his omnibus publica mandata & edicta faciant, ne quispiam Ordinarios in punitione & coercitione talium impediat: sed quando aliâs illi votorum transgressores in ditione & territorio alicujus Principis vel Potestatis secularis delinquerent, quòd extunc debitis & congruis pœnis puniantur & coërceantur.

19. Postremò super his omnibus Illustrissimus & Serenissimus Princeps Dominus Locumtenens, aliique Principes & Ordines vehementer, & ex animo iterum atque iterum orant, ut beatitudo Pontificis, simulque reverendus Dominus orator, ista omnia non aliter accipere & intelligere velint, quàm à bono, pio, sincero, & Christiano animo profecta, cogitata, & dicta esse. Nihil enim est, quod omnes isti Principes & ordines tam ex animo velint, atque cupiant, quàm statum sanctæ, Catholicæ, & Romanæ Ecclesiæ, beatitudinisque Pontificis fœlicem, incolumem, & salvum; ad cujus vota, desideria, & obedientiam, ut fideles filii, se paratissimos offerunt, atque commendant.

REPLICATIO.

Serenissime Cæsareæ M. Locumtenens, Reverendissimi Patres, Illustrissimi Principes, & totius sacri Cæsarei Senatus Ordines amplissimi, cùm pridie mihi longo tempore expectanti, datum fuerit tandem à vobis responsum, in re Lutherana; volui illustrissimis dominationibus vestris non solùm verbo, sed & literis indicare, quàm parum mihi illud satisfaciat, & per subsequens Pontifici maximo, ac universæ Christianitati sit minùs satisfacturum. Et omissis multis, quæ de pietate, fide, & observantia vestra erga sanctissimum Dominum nostrum & sanctam sedem Apostolicam in prœmio vestri responsi habentur, de quibus tamen nomine suæ Sanctitatis vestris illustrissimis dominationibus gratias ago, veniam tandem ad ea, quæ suppletione, correctione & declaratione indigere videntur: reliqua prout stant, quatenus placeant sanctissimo Domino nostro, acceptanda.

Et primò, quantum pertinet ad id, quòd illustrissimæ dominationes vestræ dicunt, & se excusando asserunt, quòd attento quòd populis Germaniæ sit persuasum, quòd ipsis multa gravamina à Curia Romana sint illata, & ab ipsa multa scandala & incommoda indies patiantur; non fuisse visum, sibi expedire, ut sententia Apostolicæ sedis, & Imperiale decretum, debitæ executioni mandetur, ne inde contingat, pejora & acerbiora mala provenire. Ad hoc replicatur, quòd nec sanctissimus Dominus noster, nec Cæsarea Majestas, nec ullus Christianorum Principum expectavit unquam tale à vobis responsum in hac re dari. Nam si Lutherus ante sententiam Apostolicam, tot clarissimorum virorum, ac Universitatum judiciis fundatam, & denique ante Cæsareum decretum ipsiusque edictum erraverat in uno; post eandem sententiam & decretum erravit in longè pluribus, & nihil reliquum fecit, quò minùs tota orthodoxa religio à fundamentis eversa sit. Quapropter cùm pœnæ debeant de jure commensurari delicto, attento quòd inde magis cum suis sequacibus erravit, & errat, ut notorium; debent pœnæ ipsæ augeri, atque gravari, & non diminui, prout ex præsenti vestro decreto fit. Et quantum ad responsum ipsum, ex eo in primis offenditur divina majestas, cujus causa tam segniter curanda proponitur. Offenditur Pontificis & Apostolicæ sedis dignitas: offenditur postremò Imperialis culminis celsitudo, quorum decreta & ordinationes tam impunè suspenduntur, abrogantur, depriminturque: offenditur & pariter communis honor vester, cùm omnes unanimes interfueritis eidem Imperiali decreto decernendo, & vestram auctoritatem præstando. Nec satisfacit illa ratio, quòd propter scandala evitanda, dicta Apostolica sententia, & imperiale edictum, exequi non debeant. Nam non sunt toleranda mala, ut proveniant bona: & magis sunt curanda ea, quæ pertinent ad animæ, quàm ad corporis salutem. Neq; videntur excusandi, qui Lutherum sectari velint, quòd propter sibi inflicta scandala & gravamina à Curia Romana (etiamsi verum illud esset) deberent ab unitate Catholicæ fidei propterea resilire, & in profundum malorum se præcipitare. Nam omnia potiùs mala deberent æquo animo & patienter sustinere, quàm se & animam suam, cum animæ periculo in præcipitium dare. Et si illud in omni tempore præstare debuissent, quantò magis deberent resipiscere? cùm intelligant, Deum optimum maximumq; dedisse Ecclesiæ suæ sanctæ pastorem optimum: pastorem (inquam) sanctissimum, eundemq; Germanum, qui non solùm universam Ecclesiam sit curaturus & instauraturus; sed etiam Germaniam suam ad pristinam pietatem restituturus, ac pluribus & insignibus donis, in his quæ honestè poterit, illustraturus. Quare Principes illustrissimi & excellentissimi, vos tantis affectibus rogo, & vehementer obtestor, ut his rationibus verissimis adducti velitis, antequam hujusmodi celeberrimus vester conventus dissolvatur, omnino statuere, & firmiter deliberare, quòd eadem Apostolica sententia, ac Imperiale edictum exequatur, & executioni mandetur, sine aliqua diminutione: cùm ex hac magna pars, quinimò tota Germaniæ salus dependeat. Et si in aliquibus Germanis populi, ut asseritur, sunt à Curia Romana gravati, illud declarent. Nam semper Apostolica sedes, quæ est mater piissima omnium oppressorum, parata erit, illos sublevare, & pro viribus juvare, & tueri.

Quoad seditiones & discordias, quæ sunt inter Ecclesiasticos, & seculares Principes Germaniæ pacandas, ac ad articulos dandos eosdē moderandos: respondetur, quod sanctissimus D. N. ubi eas seditiones, discordias intellexerit, pro officio humeris suis incumbenti, curabit, ut omnino componantur, & extinguantur: cùm non minùs habeat in filios

filios suos & Ecclesiæ temporales Principes, ac habeat eosdem Ecclesiasticos. Pariformiter moderabitur omnia inter eos, ut unusquisque habeat quod suum est, & neutri injurietur.

Quo ad Annatas non persolvendas Romæ, sed in Germania retinendas, pro sustentatione Imperialis gubernii; habita ea declaratione, quæ facta est verbo difficultate, quæ fieri possit ad eam concedendam: reservatur responsio ipsi Pontifici, quæ dabitur, vel Imperiali regimini, vel futuro Principum conventui, prout magis expedire suæ Sanctitati videbitur.

Quo ad Consilium, quod datur per illustrissimas dominationes vestras, quòd attentis legitimis causis, quas adducunt, sanctissimus Dominus noster debeat convocare œcumenicum generale Concilium: replicatur, quod illud speratur non debere displicere suæ Sanctitati, ob omnes præcipuè illas causas: tamen petitur, ut illud Concilium aliis verbis magis idoneis reformetur: & quòd tollantur ea, quæ possent aliquam umbram facere suæ Sanctitati, prout est, quòd sua Sanctitas debeat convocare Concilium de consensu Cæsareæ Majestatis, quòd sit liberum, & quòd relaxentur juramenta: item quod ponatur magis in una civitate, quàm in alia, & similia, &c. Quia nisi tollerentur ista, videretur Sanctitati Suæ ligari manus per illustrissimas D. vestras, prout in voce declaratum est.

Quo ad prædicatores, qui in posterum fidelibus habebunt prædicare verbum Dei: replicatur, quòd servari debeat illud, quod sanctissimus Dominus noster nuper piè, & sanctè statuit, & ordinavit, de venerabilium fratrum suorum consilio & assensu. Quod est, ut stante ista perniciosa secta in Germania, nullus deinceps possit prædicare verbum Dei per civitatem vel diœcesin alicujus; nisi ille talis priùs fuerit examinatus per Episcopum, vel Officialem suum de doctrina & sufficientia sua, & eadem fuerit ab eo approbata, vel pro pia & Christiana reputata. Et pariformiter, nisi ille talis fuerit ad munus prædicandi, per eundem Episcopum, vel suum Officialem institutus: qui habeat etiam illum amovere & castigare, quando à recta via cecideris. In cæteris placet, quantum de dictis prædicatoribus per illustrissimas D. V. respondetur: id est, quòd prædicent Evangelium cum interpretatione scripturæ, quæ sit per Ecclesiam approbata.

Quo ad impressores & venditores, seu alios divulgatores Lutheranorum librorum, & aliorum, qui sectam suam sustinent & fovent; replicatur, quòd nullo pacto placet data responsio, quòd curabunt illustrissimæ dominationes vestræ providere, quantum possibile erit, ne tales libri imprimantur, vel vendantur, &c. Sed dico in hoc, prout in aliis, totaliter debere exequi sedis Apostolicæ & Imperialis Celsitudinis sententiam: id est, quòd libri impressi & imprimendi comburantur: imprimentes verò & vendentes, seu aliàs divulgantes dictos libros, juxta eandem sententias puniantur. Et in hoc maximè peto, debere adverti: nam in hoc stat tota vis, pro ista perniciosa secta comprimenda, ne tales libri ampliùs inveniantur. Nam ex illorum lectione omnia hæc mala perfecta sunt. Et quantum pertinet ad id, quòd nullus possit in posterum libros novos imprimere, nisi illi tales libri priùs videantur & examinentur per aliquem virum doctum: dico, in hoc non debere recedi à constitutione moderni Concilii Lateranensis, quæ jam est in usu: & est, ut nullus, sub pœnis in ea contentis, possit aliquos libros imprimere, nisi per ordinarium Episcopum loci vel ejus officialem tales libri lecti & examinati, ac pro Christianis reputati & habiti sint.

Lateranensis Concilii decretum de impressione librorum.

Quo ad Clericos, qui uxorem ducunt: replicatur; quòd illa quæ pro responsione scripta sunt, non displicere videntur, quando in cauda aculeum non habeant. Propter quod petuntur illa verba declarari, quæ sunt in fine capituli dicti responsi sub eisdem verbis: Sed quando aliàs illi votorum transgressores in ditione & territorio alicujus Principis, vel potestatis secularis delinquerent, quòd ex tunc debitis & congruis pœnis puniantur, & coërceantur, &c. Dico, quòd si talia verba intelligi debent secundùm prædicta, id est, quòd tales puniantur à suis judicibus Ecclesiasticis, bene stant: sed si referantur, quòd seculares Principes vel potentes illos punire debeant: in hoc dico, & instantissimè peto tale responsum, utpote, contra libertatem & jus Ecclesiæ, omnino corrigi debere, & reduci ad verum sensum. Nam si Principes seculares auderent tales judicare, & in eos jurisdictionem exercere, esset ponere falcem in messem alienam, & tangere eos, qui sunt peculiariter Christo reservati, nec ob transgressionem voti, seu ob apostasiam præsumant credere Principes, tales ad suam potestatem, vel jurisdictionem devolutos esse, si delinquent in suis dominiis, vel territoriis: cùm propter talem transgressionem, vel abusum ordinis sui, non desinant propterea esse de jurisdictione Ecclesiæ. Quia cùm remaneant illis character & ordo, semper sunt in ejusdem Ecclesiæ potestate. Unde in tali casu, quòd in dominiis Principum delinquant, ipsi Principes denuncient illos suis Episcopis, vel aliis superioribus, qui eos castigent, corrigant: &, si opus fuerit, pro viribus suis dictos Episcopos seu superiores brachio suo juvent, & aliis præstò sint.

Super quibus omnibus & singulis petitur per me nuncium Apostolicum, habita matura deliberatione, ab illustrissimis dominationibus vestris, meliùs, clariùs, saniùs, & consultiùs responderi.

DVPLICATIO ILLVSTRISSIMORVM ET REVERendissimorum Principum, &c.

QUamvis Principes, & reliqui ordines Germanicæ nationis, iterum pro verbis verba dare potuissent: quum tamen aliis magis necessariis occupari essent negotiis, Pontificium oratorem priori responsione contentum esse jusserunt; donec gravamina nationis Germanicæ summo Pontifici transmissa forent, ac inde manifestum fieret, num verba ejus tam blanda, facta etiam debita sequutura essent.

SACRI ROMANI IMPERII PRINCIPVM AC PROcerum gravamina centum, quæ adversus Sedem Romanam, ac totum Ecclesiasticum ordinem, Oratori Pontificiæ Sanctitatis, in Comitiis Germanorum Principum Norembergæ, Anno &c. XXII. proposuerunt.

POstquam relatio per Oratorem Sanctitatis Pontificiæ Comitiis prædictis, coram Majestatis Cæsareæ Locum tenente, Electoribus cæterisque Principibus, ac Imperii Statibus, ibidem congregatis, habita, ac Breve, quod vocant, Apostolicum, ejusdem Romani Pontificis, in consul-

consultationem forent deducta, desuperque responsio consulte & conclusa, ac eidem Oratori & Legato Pontificio, in scriptis, nomine totius Romani Imperii tradita, factaque esset, fortè inter alia mentio non infrequens, gravaminum atque onerum Romani Imperii Procerum, quibus iniquiùs, quàm par sit, ab Romanæ Ecclesiæ Cleto premerentur: placuit Principibus, ac cæteris Imperii ordinibus, hæc ipsa, quæ contra Ecclesiæ Romanæ Primores, se in medium adducturos polliciti erant, gravemina, paulo altiùs à Principibus, sigillatim per classes, & quàm potuit maximum per ordinem digesta, repetere, recenserequ, ac ita descripta fusiùs Legato Romeno, ferenda secum trans Alpes, dare, rogareque hunc, ut epud Sedem Apostolicam curere velit, quetenus onera hæc, non ferenda Germanis, è medio tollere, emendareque Sanctitas sua non dedignetur. Quemadmodum prædicta hæc in responsione supra memorata, omnia latiùs continentur. Itaque per compendium, ut sequitur, Germanicæ nationis onera hæc justo gieviora, digesta, ac oratori Pontificio, qui se nomine Sanctissimi Rom. Præsulis, ita syncerè ac Christianè obtulerat, tredita sunt; quo sæpe dictus orator ac Legatus Pontificius, hæc inde Sanctitati legantis referre, ac epud eundem pro Germanis Principibus & Proceribus, totius Imperii Romani ordinibus, interpellare possit. Sunt autem gravemina suprà memerata, quæ per capita nunc sequuntur.

Gravamina Sedis Apostelica, non ferenda Germanis.

CAP. I.

De Dispensationibus are redemptis.

Hæc Gravamina Maximiliano primo Imp. attribuuntur ab Ordinibus Imperii Protestantibus, ut supra in An Christi 1510. videre est. & in Hotomanni Bruto fulmin. cap. 5.

1. Inter reliquæ onera, vel illud minimè postremo loco est collocandum, quòd constitutionibus humanis multa prohibentur, imperantur item multa, quæ nullo divino præcepto, vel interdicta sunt, vel imperata. Quod genus sunt: Matrimoniorum tam innumera excogitata obstacula, ex affinitatis, publicæ honestatis cognatione, spirituali, legalique, & consanguinitatis, tam multis gradibus originem trahentia. Ciborum item usus interdictus, quos Deus tamen ad hominis necessitatem creavit, ac cum gratiarum ectione promiscuè sumendos Apostolus docuit. Hæc nimirum, atque iis similes complures humanæ constitutiones, eousque ligant homines, donec pecunie sibi harum legum gratiam à statuentibus impetrent: ut ita pecunia facier divitibus licitum, quod tenuibus gratis sit prohibitum. Illicitisque his legum ac constitutionum humanarum retijaculis, non modò magne nummorum copie à Germanis est expiscata, è Germania & trans Alpes lata: sed & maxima inter æquè Christianos orta iniquitas, plura offendicula, simultates, dum tenues hisce laqueis vident se illaqueari, non ob aliud, nisi quòd spinas Evangelicas (ita enim Christus divitias non semel appellat) non possideant.

CAP. II.

De tempore interdicto.

2. Pari modo agitur etiam cum celebrandis nuptiarum solennibus, è Dominica Septuagesima, qua cantatur in Ecclesia, *Circumdederunt me*, &c. sub Quadragesimæ usque initium, quo tempore ab Ecclesiæ Romanæ primoribus, undique nuptias celebrari interdictum est. Quum temen interim & ab Ecclesiasticis & à secularibus passim sine discrimine publicè Genialiter vivatur. Sed ita demum interdictum illud procedit, si gratis hoc facere quis intendat. Quòd si nummi spes refulserit, jam quod primò erat prohibitum, impunè ac liberè facere licet. Est enim & hoc grave Germenorum crumenis retjaculum, quo extrahuntur nummi. Nec minus interim grevamen, quòd pauperis divitisque longè diversa, in relaxandis his constitutionibus, sit conditio.

CAP. III.

De oneribus Papalium indulgentiarum.

3. Illud importebile jam olim increbuit Romanarum Indulgentiarum onus, quando sub personæ pietatis, quum aut Basilicas Romanas construere, aut profectionem in Turcas parare polliciti sunt Romani Pontifices, omnem simplicibus, nimiumque credulis Germanis exsuxerunt pecuniarum medullam. Et quod longè majoris est faciendum, per bas imposturas, ec eorum conductitios præcones & prædicatores, profligata est Germana Christianorum pietas; dum qui extrudere volebant venales suas BULLAS, laudes suis mercibus occinebant, miras & inauditas condonari per emptitias has condonationes, nedum noxas præteritas, aut futuras viventium; sed & functorum vita existentium in Porgatorio (quod vocant cantores illi indulgentiarum) ignis: modò numeraretur eliquid, modò tiniat dextra. Atque his mercium nundinationibus, simul & spoliata est ære Germania, & Christi pietas extincta; quando quilibet pro precii, quod in has merces expenderat, modo, peccandi impunitatem sibi pollicebatur. Hinc stupra, incestus, edulterie, perjuria, homicidia, furta, rapinæ, fœnora, ac tota malorum lerna semel originem sibi traxerunt. Quod enim malorum ampliùs jam horrebunt mortales, quando sibi peccandi licentiam ec impunitatem, nedum in vita, sed & post obitum, ære, licet immodico, comparari posse à nundinetoribus illis indulgentiariis, semel persuasum habent? maximè Germani, quibus per bos veræ pietatis fucos, sub religionis persona, nihil non persuaderi difficile est? ut ingenio planè ad pietatem credulo est Germania.

4. Et licet indulgentiæ hæ non semel in hoc ad Germanos missæ sint, quasi ex corrasa earum venditione pecunia, fideles contra barbaros essent tutandi, ac defendendi: Eventu tamen compertum habent Germani, pecuniam hanc, non in rem fidei, aut alioqui reipublicæ Christianæ necessariam, sed in propinquorum luxum, ac sublevandam familiam ipsorum esse versam; quo uno, bina hæc nata sunt perquam maxima incommoda, quòd & offendicula orta sunt simplicibus; & quòd nunc Germani toties sentientes lusam fidem, quum verè jam res postulat, ut contra Turcas instituatur expeditio bellica, nullis rationibus persuaderi se patiuntur, ut credant, quod res ipsa ferè notorium facit; Ita scilicet instare cervicibus nostris crudeles Turcas: suspicantes semper, prioribus simile quippiam agi. Quæ una ratio est, ut tam ægrè manus contra Turcas jungant. Quantorum ergo malorum & in rebus temporalibus, ac Christi fidelium conscientiis, causæ fuerint Romanæ Indulgentiæ, sanctitas Apostolica, pro sublimitate captus sui, exigua opera, vel inde, si non ex re ulla alia, conjectura consequi poterit.

5. Præterea Papalis Sanctitas, cæterique Episcopi, ac Ecclesiæ Romanæ columnæ, casus aliquot suæ tantùm absolutioni reliquos fecerunt; quorum si unum aut alterum commiseris, jam aut numerandum, aut absolutione tibi carendum est: nempe quòd in hoc reservati sint, ut vel inde nummorum aliquid eis accrescat. Quod ex eo conjicere licet, quòd in casibus etiam quantumvis pro tempore honestis, aut necessariis, nunquam tamen, nisi numeretur aliquid, dispensant. At si nihil attuleris, numeraverisve, indispensatus perpetuò maneas oportet.

6. Verùm, si quis, unde numeret, habeat, jam nedum præsentes indulgentur earum constitutionum transgressiones; sed & in futurum impunè, ut eas ipsas transgredi liceat, indulto permittitur. Quo fit, ut ansam inde accipiant ii, cum quibus ita dispensatum est, pejerandi, homicidia, adulteria, & similia flagitia perpetrandi: quando quilibet ex sacerdotum vulgo, absolutionem emptitiam virtute indulti his impartiri potest. Quæ malorum seges tota ex habendi libidine, antique sacra fame, qua nunc Ecclesiasticorum nonnulli misere excruciantur, originem ducit.

CAP. IV.

De Prædicatoribus indulgentiarum Stationariis.

7. Est & aliud Indulgentiis vendendis addictum hominum genus, quos Stationarios vulgò vocant. Hi rusticorum plerunque abutuntur simplicitate, dum omnes vicos, villas, pagos, angiportus, omniaque peragrant castella & oppidula, prædicantes Sancti cujuspiam, Valentini putà, Huperti, Cornelii, Anastasii sive sanctimoniam, ac quantum ad rem familiarem addat, si quotannis hunc vel illum munusculo aliquo, quod eis Stationariis scilicet in commodum cedat, demulceas: Inscribentesque dehinc simplices, sub Sancti alicujus numen ac tutelam, promittentesque, ut hoc aut altero morborum genere vacaturus sit, qui eis annuum censum penderit. Quæ omnia in hoc excogitata sunt, ut simplices illi ad vivum usque exsugantur. Nam primùm hoc negotium à sancto Antonio cœptum, in innumera morborum genera dehinc suevit diduci: ita ut vix supersit morbus nunc aliquis, cui Stationarii non & peculiarem Sanctum, tanquam tabernæ vel negotiationi præposuerint. Processitque eò usque ejus mali serpigo, ut pauperum ac simplicium illorum, Quæstuarii ac Stationarii prædicatores, sanguinem vorent & medullam: dumque illi unà cum liberis suis necessariis spoliantur, in deliciis & luxu plus quàm Sybaritico degunt Stationarii. Quæ res & in primis præsentem sibi Sanctitatis Apostolicæ medicinam postulare videtur, quo interdiceretur Episcopis, cæterisque Ecclesiæ Primatibus, ac eorum Vicariis, ne pro legationis seu functionis hujus admissione quidpiam postbac acciperent precii: nève eas omnino tolerarent ampliùs, aut quantum per eos staret, paterentur.

8. Nec minùs & in hoc à religiosis gravantur propbaoi, maximè pauperes, quibus res est angusta domi: Nempe quòd mendicitas ordinum Mendicantium nihil in rure, neque in urbe sinit non peragratum, dum à terminis, quos pervagantur, Terminarii dicuntur. Quas quidem pervagationes contra ordinis eorum statuta, neque etiam ad necessitatem, per avaritiam insanabilem adinvenerunt. Ita enim fit, ut quum in oppidulo, aliquando non admodum celebri, sed perexiguo, duo, tria, aut eo ampliùs illorum sint conventicula, in quæ omne, quidquid eleemosynæ undique disquiri potest, coofertur, dum tamen interim morbo aut senio confecti cives vel incolæ, qui per ætatem ex laboribus & sudoribus suis, unà cum uxoribus & liberis honestè vixerant, egeant, fame & inedia pereundum necesse habeant. Itaque rogant Sanctitatem Apostolicam, Imperii Principes, cæterique Status, quatenus Sanctitas sua, paterno animi affectu offendicula & gravamina hæc Indulgentiarum, dispensationum, Stationariorum, Terminariorumque è medio tollere, atque ita negotium temperare velit, ne libertas Christiana, servitute humanarum constitutionum penitus extinguatur, illaque enturque conscientiæ Christi fidelium mandatis hominum, quibus nullum est peccatum majus, quàm nummis carere. Non ultrà enim quicquam prohibent, quàm si gratis contravenire quis velit; & dispensant illico quod prohibuerant, numerata scilicet pecunia ampliore. Verùm quòd sinceriùs cum fidelibus Christi, tanquam cum suis ovibus agatur, instruanturque potiùs ad pietatem & charitatem mutuam, ex jussione Christi,

Christi, quàm ad observationem cujusvis traditionis humanæ, formidine pœnæ. Ac si errare eas aliquando labique contigerit, moneantur, & subleventur potiùs fraternè; quàm ita serviliter, ac dure tractentur. Quò omnibus paulo notiùs fiat, pastorem cupere potiùs & quærere salutem ovium, quàm privata compendia, ac earum lanam.

CAP. V.

Quàm iniquè caussæ prophanæ in prima instantia ad Romanum tribunal judiciarium trahantur.

9. Quum nedum juris ratio, sed & res ipsa series postulet, ut distincti sint jurisdictionum limites, & ut quilibet Ordinarius suis sit finibus contentus, alterumque in exercenda jurisdictione non disturbet: minimè tamen Pontifices Romani pro tempore existentes, æquitatem hanc communem consideraruut, sed neglecta hac, ad petitionem personarum Ecclesiasticarum, laicos non rarò in caussis etiam prophanis, putà hæreditatum, aut pignorum, & in prima quidem instantia, coram se Romam citari ac in jus vocari fecerunt. Quæ res nedum ita, ut prædictum est, in jus vocatis, sed & totius Romani Imperii Ordinibus, cedit in jacturam, perniciem, contemptum, ac jurisdictionis dehonestationem, diminutionemque.

10. Item cùm Romæ quispiam, etiam laicus, interposito juramento asserit, se non sperare justitiam apud judicem competentem in Germania assequi posse; protinus ad tale juramentum admittitur, ac citatio ei contra partem adversam decernitur. Sicque processus è judice Ordinario ex Germania Romam, nec judice interpellato, nec perte ad varfe monita, protrahitur: inda juramenti prætextu, nec fori declinatio, nec ulla admittitur probatio, etiamsi planè doceri posset, eutorem illum pejerasse. Quæ res si altiùs radices ageret, et principiis resistaretur, omnes tandem caussæ ad Romanæ Curiæ tribunal devolverentur, ordinariique universi sua privarentur jurisdictione. Quod non solùm contra omnem justitiam, sed etiam intolerabile foret. Ea propter sacri Romani Imperii Status Sanctitatem Apostolicam rogitant, ut prædictum onus in Rom. Curia posthac non toleratur valit; sed curara, ut dehinc nemo vel Ecclesiasticus, vel Secularis, ob caussam prophanem, in prima instantia, Romem in jus vocetur, sed personæ & caussæ hæ ordinario judici, cui immediatè subjacent, relinquantur, ultraque hoc, ampliùs contra æquitatem non graventur.

CAP. VI.

De conservatoribus, ac cæteris Papalibus judicibus.

11. Item est & aliud judicium Papalium, per quos æquè ordinaria attenuatur jurisdictio, genus, quos Conservatores vulgo vocent: eos Episcopi, cæteriqua Ecclesiæ Principes, ex Primatibus, vel Abbatibus suæ Diœcesis, è sede Apostolica in hoc impetrare solent, ut coram his, omnes illorum caussæ, & lites, ques jam olim infinitera cogitant, dirimantur, avocentutque per hos in jus personæ seculares, nobiles & plebei, in caussis omnino prophanis; licet actoribus justitia per ordinarium tribunal nunquem fuerit denegata. Quòd si vocati in jus ire recusaverint, ii contra jus ec fas excommunicatione, licet nulla, feriuntur: cujus rei innumera edduci possint exemple. Ac si, ut cœpit negotium, procederet, brevi eò rerum veniramus, ut omnes caussæ prophanæ, ad Conservatores hos, cæterosque judices Ecclesiasticos, leicis nadum suspectos, sad & alioqui incommodos, pertraherentur. Quod ut est intolerabile Germaniæ Principibus, ita & aperta fronte, cum sacri Romani Imperii pugnat constitutionibus ordinatis, quæ clarè & expressim volunt ac exprimunt, quòd nemo alium ex ordinario ad incompetens tribunal in jus pertrahere debeat. Quapropter Imperii Principes, Proceres, ac Status, Sedi Apostolicæ supplicant, ut gravemina atque onere hæc radicitus, funditusque tollantur & abrogentur.

CAP. VII.

De Papalibus delegatis, ac commissariis.

12. Item Sanctitas Pontificia ad Ecclesiasticarum personarum petitionem, judices delegatos & commissarios, tanquam Ecclesiasticos judices, per Germaniam coocedere solat, ut impetrentes dehinc laicos, cujuscunque etiam dignitatis, vel præeminentiæ, coram iie delegetis, in caussis prophanis, judicio convenire possint. Quod ut de facto sæpenumero præsumunt, ita excommunicationis pœna mendatam sibi intat partes jurisdictionem dafendare conantur. Quæ omnia & in perniciem personarum sæcularium, & in jurisdictionis Germanicæ ac ordinariæ jacturam vergunt, & extenuationem.

CAP. VIII.

Quo pacto Ecclesiæ prælati per sedem Apostolicam, ex Episcoporum ordinaria jurisdictione ac cæterorum suorum defensorum tutela eximantur

13. Insuper & hoc moliuntur summi Pontifices, monasteria aliquot eximendo, ut ab Episcoporum,

porum, eorum ſcilicet ordinariorum, ac defenſorum, protectorumque aliorum, juriſdictione ita exempti, reddantur immunes, immediateque ſubjaceant ſedi Apoſtolicæ: quæ res non tantum prædictis ipſorum ordinariis ac defenſoribus, ſed & toti Romano Imperio cedit in jacturam; tum quando collatio pecuniaria, pro Imperii neceſſitate, virium Imperii Statibus indicitur. Ita enim fit, ut ipſi per ſe ab oneribus publicis exempti, immunitate ſua gaudeant. Dehinc etiam auxiliares manus Epiſcopis ac defenſoribus ſuis (quod antehac facere neceſſum habebant) non porrigent: per quam technam Rom. Imperii attenuantur nervi, ac decreſcunt plus juſto vires. Quapropter & hic Imperii proceres ac Status rogant, præfata onera exemptionum abroganda, tollenda, emendandaque, ac monaſteria hæc Epiſcoporum & defenſorum ordinariæ juriſdictioni relinquenda, Ut vel inde Imperium Romanum, per ſedem Apoſtolicam ita enervatum, vires priſtinas eò celerius recuperare queat.

CAP. IX.

De attenuatione juris, quod vocant, patronatus.

14. Item, quum per mortes poſſeſſorum pro tempore beneficia vacare incipiunt, quorum jus patronatus ad laicos ſpectat, ſeu Eccleſiaſticos, tum conantur & Papalis Sanctitas, & ejus oratores vel legati, juri huic derogare, hoc modo; ut conferant beneficia ita vacantia, Curtiſanis aut aliis quibuscunque libuerit, ita, ut patronis ipſis jus ſuum præſentandi per hoc adimatur, auferaturque, ac interim hoc prætexitur à ſede Apoſtolica, quaſi præventioni hac in re ſit locus, ut qui prior beneficium illud contulerit, quòd hæc teneat collatio; licet patroni tempus quoddam habeant, intra cujus metas beneficia ſua liberè, & à nemine præventi, conferre poſſint. Eam ob rem patronis laicis & Eccleſiaſticis ex fictitia hac præventione multa oritur jactura. Quapropter ſacri Rom. Imperii Status ſanctitatem Apoſtolicam rogitant, ut talia gravamina atque onera aboleantur, & poſthac beneficia vacantia, ſuo quæque patrono relinquantur, nec permittendum Curtiſanis, ut dehinc vel per judiciorum ordinem, vel ſuopte ingenio, ad talia beneficia ſe ingerant: ſed ſtatuto irrevocabili ſanciendum, ſi quid à quoquam contra patronos beneficiorum ordinarios, prætextu imaginarii iſtius juris, præventionis, ut prætenditur, fuerit attentatum, quòd omne id nullius ſit momenti, viribus careat, ſitque ipſo jure nullum, caſſum, & invalidum.

CAP. X.

De Eccleſiaſticis, qui Romæ, vel inter eundum Romam, mortem oppetunt.

15. Item, & tum Curtiſanis, cæteriſque, ut prædictum eſt, inhabilibus perſonis, per ſedem Apoſtolicam vacantia collata ſunt officia ac beneficia, cùm familiares ſanct. ſuæ, aut qui Curiæ ſervirent, vel in anno (quod vocant) Jubileo, inter eundum Romam, aut etiam Romæ agentes, mortem oppetiiſſent; tanquam ſi beneficia hæc ſedi Apoſtolicæ eſſent commiſſa, rectè atque feudorum collatio committitur. Nec conſideratur à Pontificia ſanctitate, talia beneficia vel officia de jure patronatus ſint necne: per quod Eccleſiaſtici & laici patroni feudatarii denuo etiam jure ſuo patronatus ordinario privati ſunt & ſpoliati.

16. Quin etiam aliquando, quum ii qui bonis, aut multis præditi ſunt beneficiis, Romam veniunt, à Curialibus Cardinalium, tanquam officii gratia ad menſam invitantur Dominorum ſuorum, inde clàm adhibentur teſtes & notarius, quorum interventu conficiuntur inſtrumenta: quibus cùm ſuo tempore probari poſſit, tales fuiſſe Curiales Cardinalium, ac ideò beneficia eorum eſſe in perpetuum affecta; quàm doli ac fraudis res hæc ſit plena, unusquisque bonus facilè perpendere poteſt.

CAP. XI.

Quo pacto ſub prætextu familiaritatis Papalis curiæ, multorum Beneficiorum per Curtiſanos impugnetur collatio, etiamſi poſſeſſores illorum longè antehac talibus fuerint beneficiis inveſtiti.

17. Nec minùs & illud ſuatum hucusque fuit, ut ultra prædicta omnia quorundam magni penſi Beneficiorum, ſub nomine officialium vel familiarium Papæ & curiæ Papalis, per idiotas & alioqui inhabiles perſonas ſit impugnata collatio, ac per illos conatum, tentatumque, ſi quo modo fieri poſſet, ut beneficia hæc in Commendas ſeu Proviſiones (ita enim ipſi vocant) vertere, ac cenſibus annuis obnoxia reddere queant: hinc prætendentes, regreſſus, reſervationes, penſiones, & plura alia incompatibilia, ſibi in his competere. Quibus technis ac dolis malis, beneficia illa penitus exuguntur, enervantur, attenuanturque; adhùc perpetuò Romanæ curiæ penſionibus annuis ſerviunt: ſitque, ut Germanorum utcunque habilium, nemo unquam ad hæc aſpirare poſſit.

18. Item, obviam veniunt & tum Germanis non ferendæ à Curtiſanis onera. Ita enim per Germaniam ſubtili ingenio beneficia vacantur, ut conentur viris Presbyteris ætate & integritate vitæ ſpectabilibus, qui beneficia ſua, abſque omni controverſia, juſto titulo, & bona fide,

multos

multos jam annos quietè possederant, in longæva possessione negotium facere, possessionem interturbare, ad Romanam curiam, personaliter ut compareant, in jus vocare, ac mille aliis artibus ita eos adigere, ut translactiones quantumvis iniquas, intra necessum habeant, modò supremos hos annos quietè agere velint. Coguntur enim hoc, quo dictum est modo, à Curtisanis ad pensiones annuas, reservata, & id genus alias præstationes. Atque hoc agunt Curtisani nebulones, non propria, ut ferunt, auctoritate; sed Romanorum suorum statutorum, ac regularum, quas vocant, Cancellariæ. Quæ constitutiones omnes quotidie pro libidine Curtisanorum figuntur, ac refiguntur, cùm derogatur prioribus non admodum, ut videbatur, æquis, & feruntur iniquiores. Quare nedum senio confectis beneficiorum possessoribus, harum decipularum atque fraudum rudibus; sed & beneficiorum collatoribus imponunt mille instructi dolis Curtisani. Nam etsi possidens Beneficiorum Presbyter, cum Curtisano litigatore fictitio, non transigat: tamen ita sibi litem facit præstigiator ille Curtisanus ut si pendente effecta hac controversia, moriatur, beneficii, ut prædictum est, litigiosi possessor, quòd dehinc continuò litem faciens, neglecto Collatoris ordinario jure, in possessionem ejus beneficii mittatur. Eapropter dennò atque iterum sacri Rom. Imperii Status justas sanctitati Apostolicæ fundunt preces, velit enumerata omnia Curtisanorum importabilia onera amendare, ac penitus abrogare: Nève illis posthac permittere, ut beneficia Germanorum libera, per machinationes præfatas, oppugnare impunè audeant.

CAP. XII.

Quomodo provisiones Ecclesiasticarum dignitatum Romam pertrahantur.

19. Item, quæcunque dignitates, seu beneficia pinguia, utputa, Præpositur æ, Decanatus, Cantoratus, ac cætera officia, Canonicatus, Ecclesiæ Curatæ, & beneficia simplicia, quæ sub mansa ordinario, extra Romana mœnia vacare incipiunt, quorum antehac ad jus ordinarium patronatus Ecclesiasticorum & laicorum spectabat collatio, & electio, tum excogitatur à Romana sede, juris patronatus ab ordinariis collatoribus abalienatio: maximè, si possessores pristini beneficiorum aut officiorum dignitatùmve talium, familiares vel officiales Papæ aut Cardinalium fuerunt. Ideò rogant Rom. Imp. Status, prædictum etiam onus è medio tollendum, ac patronos collatores ordinarios apud collationem, electionem, præsentationem, & nominationem talium dignitatum ac beneficiorum (jura scilicet ordinaria) defendendos, ac defensos manutenendos. Nec curandum, utrum familiares, vel officiale Romanæ curiæ fuerint, qui beneficia hæc possederint, regressum accessùmve, aut aliud quoddam jus imaginarium ad ea habuerint: ita quòd tale jus prætensum ordinario patrono ac Collatori, nunc & posthac nullum faciat præjudicium, nullamque generet jacturam, sed per omnia jura ordinaria sinantur illæsa.

CAP. XIII.

De regulis Cancellariæ Papalis, novis technis & reservatis super casibus futuris.

20. Adhæc Cancellariæ Romanæ regulæ, quas ad sua compendia subinde excogitare solent Curtisani, ac toties ferre ac revocare; necnon & aliæ subinde novæ artes excogitari cœperunt, quibus beneficia Ecclesiastica ex Germania Romam eò faciliùs pertraherentur, adgravarenturque: ita, ut si Germanorum quispiam beneficiorum aliquod ambiat, id quod non aliunde, quàm ex Curtisanorum manu, magna numerata pecunia, aut pensione annua reserveta, assequi possit. Neque in hoc Curtisanorum inexplebilis auri sitis contenta quiescit, quin novas quotidie artes excogitet, qualis est & illa: cùm super beneficio aliquo vacaturo, duo aut tria millia aureorum ad futuros casus reservantur collatoribus ordinariis, tam Ecclesiasticis, quàm secularibus, eorumque juri ordinario ac ipsis denique Ecclesiasticis beneficiis in prægrande exitium, perniciem, attenuationem & detrimentum. Nam quum casus aliquis futurarum reservationum existit, adsequiturque, is beneficium, cui priùs tot reservata erant super hoc millia, tum ad supremam opem (technas profectò inauditas) confingunt, permutationum scilicet reservationem, surrogationem, reservantes sibi ingressum, regressum, accessum, atque alias id genus decipulas, quibus jus ordinariorum collatorum ita exhauritur & attenuatur, ut aut nunquam, aut vix tandem post multorum annorum curricula, patroni ac collatores ordinarii ad jus suum patronatus pervenire possint.

CAP. XIV.

De Ecclesiasticis beneficiis, Curatis, & non Curatis, in genere.

21. Nec minùs & illud in Romana curia hucusque observatum est, ut gratiæ & reservatio 311
pectorales, mentales, generales & speciales regressus, accessus, incorporationes, uniones, & commendæ, quod suis vocant excogitatis nominibus, ob pecuniæ & privati lucri amorem, super beneficiis ac prælaturis, præsertim per Germaniam, Curtisanis à sede Romana concederentur. Neque hoc contentus fuit habendi scelestus amor, quin & ea ipsa beneficia ac Prælaturæ prædictæ, societatibus mercatorum potentium ære, cum onere census mediocris, sed ita, ut dehinc latiùs venderentur, conceduntur. Qua futili practica atque techna factum est, quòd plurima, aut certè pinguium benefi-

ciorum, magna, si non maxima portio ex Germanorum manu Romam est tralata; quæ beneficia hinc idiotis inidoneis, ac inhonestis etiam personis, non rarò sunt collata: & quidem nec Germanis, sed barbaris, qui Germanam linguam neque loquantur, nec intelligant, ut inauditum dictu hoc inde sit secutum, quod ovibus Christi præfecti sunt pastores, quorum etsi oves vocem fortè audierint, non intelligant. Verùm gravius etiam inde oritur Germanis onus, quòd qui in beneficia hæc & Parochiales Ecclesias ipsi propria persona neque possidere, neque gubernare possunt (quod tamen pastoris officium in primis sibi postulabat) nimirum ut subditis parochialibus, & integritate ac innocentia morum, egregium de se præberent exemplum, ut oves suas, tanquam oves Christi, doctrina solida, syncera, ac ex puris Evangelii fontibus hausta, quantum ad salutem animarum ovium pertineret, ipsi pastoresmet pascerent. Eorum verò neutrum per pasturas illos subdititios curatur. Primùm enim ipsi, qui beneficia hæc Ecclesiastica à mercatoribus, quo prædictum est, assequuntur modo, quia propria persona possideodum ea sunt minùs idonei: Ideo hæc eadem aliis æquè, aut longè etiam quàm sint, ad onus hoc inhabilioribus, pro annuo censu locant; non secus, atque census ac redditus annui ex agris locantur & emuntur, ut is demum habeatur emptor idoneus, qui pluris mercem licitaverit. Ita planè pro precii quantitate elocantur nunc per Curtisanos Ecclesiastica beneficia. Dehinc quum ferè fiat, ut majus precium annuum offerat, qui ad Ecclesiæ munus quàm minimum sit idoneus; evenit, ut conductitii illi pastores (an prædones rectiùs quis eos dixerit, dubium est) simplici Christi plebeculæ pro Evangelii limpidissimo fonte, turbidas, putridas, ac ruderibus oppletas, propinant lacunas, dum legendas (quas vocant Sanctorum, nec ab Ecclesia receptas, & gentilibus fabulis, quàm Christianæ & Evangelicæ doctrinæ similioribus, ad populum Christi publicè in concione docent. Quid animal aliud docerent indoctè docti, ac idiotæ illi, qui lanam magis, quàm salutem ovium, ut curarent, munus hoc Ecclesiasticum pecunia etiam non modica conduxerunt? ac mercenarii sunt, non (quod Evangelium abominatur) pastores. Ita enim fit, ut Christi simplex plebecula, per supposititios hos pastores, à germana Christi fide, ac in Deum fiducia, in quibus sola requiescit animæ salus, ad hominum superstitiosa somnia ac commenta, per quæ res familiaris mercenariorum conductitiorum, quàm Christi gloria augeatur potiùs, ducatur, trahaturque, ac multiplicibus etiam exactionibus interim gravetur plebs Christi: quando hoc solum curant conductores, ut ultra pensionem locatori pendendam, res ipsa eorum quoque reddatur lautior; expilaturque interea suis nummis ab exteris nationibus, unde nulla nec mutua benevolentia, aut gratiarum actio speranda est, Germania: quanquam beneficia hæc non ad exteros, sed suos, hoc est, Germanos, ut pertinerent, primùm fundaverit. Quapropter sacri Romani Imperii Status obnixè quoque rogant, ut præfata onera ac gravamina, per quæ tam immenso pecuniarum cumulo spoliatur Germania, quæ hinc per Curtisanos malè prodigitur, radicitus ac penitus tollantur & auferantur, ita ut beneficia per Germaniam nemini, quàm natis Germanis, qui personaliter ea possideant (id quod & æquitas & honestas ipsa sibi postulant) posthac conferantur, ac concedantur.

CAP. XV.

Quibus nexibus Archiepiscopi ac Episcopi à suis Capitulis ob collationem beneficiorum sint astricti.

22. Nec tantùm beneficia ac parochiales Ecclesiæ Romæ, ob pecuniæ favoris, aut familiaris consuetudinis amorem, indoctis, turpibus, ridiculis, ac offendiculorum plenis conferuntur personis: Sed & simile quiddam ab Archiepiscopis & Episcopis committitur, qui per eorum Capitulares congregationes ita obligantur, ut omnia præpinguia beneficia, Curata ac non Curata (quæ proculdubio à fundatoribus primùm, ut ad doctos ac integros pertinerent viros, sunt fundata) Capitularibus Canonicis, utcunque ad hoc inidoneis, conferre necessum habeant: qui dehinc talia beneficia simplicia ac Curata, indoctis, ac ludicris personis, modò quàm maximum pendeant censum annuum, elocant, æquè atque suprà de mercatorum societatibus dictum est: ita quòd possessores illi conductitii, majorem partem ex illicitis exactionibus vivant, atque ob id subditos ad ampliùs onerara coguntur. Similiter & cum cæteris Cathedralibus Collegiatisque Ecclesiis, ac earum Capitulis agitur. Item & per Præpositos, reliquosque in dignitate constitutos agitur idem, interim dum sua conferunt beneficia Ecclesiastica.

23. Præterea, qui pinguiora, ita ut prædictum est, habent beneficia, ac Ecclesias Parochiales, utcunque annuas pensiones amplissimas, ex locationis titulo, à conductoribus percipiant, quibus redditibus à laicis fundatoribus beneficia hæc ampliter sunt dotata, tamen committunt locatores, ut domus beneficiariæ, præ neglecta ædificiorum cura, penitus collabantur. Nihil enim aliud curant beneficiorum personati isti possessores, aut locatores, quàm ut pecuniæ æquo majorem summam quotannis à conductoribus recipiant, ac eandem hinc in varios, sed in inhonestos, illicitos, ac offendiculorum, peccatorumque plenos usus convertant: de salute & cura animarum, vel subditorum, vel etiam eorum, quorum ex marsupio vivunt, hoc est, fundatorum, prorsus apud hos nulla mentio, respectus (velut Megarensium olim) planè nullus. Ea propter sacri Rom. Imperii Status, ac Principes & Proceres laici, hic quoq; supplicant, Sanctitas Pontificia velit eam offendiculorum sylvam, turbatum

rerum

rerum ordinem, ac onera hæc justo graviora, tollere, emendareque; ac Archiepiscopos, Episcoposque, ab obligatione, qua ex promissionis prædictæ nexu tenentur, liberare, solutosque reddere, ac edicto cavere, ne posthac Archiepiscopi & Episcopi, talibus adstringantur vinculis; sed ut dehinc nulli beneficium Ecclesiasticum, curam habens animarum, conferatur, qui non sit doctrina, ætateque & moribus ad hoc idoneus, qui & honestam, ac Presbytero dignam vivat vitam, & qui ipse propria illud possidear persona: nec plura quidem, sed unum tantùm beneficium Curatum, seu Parochialem Ecclesiam. Christianè, hoc est sine offendiculis ullis, sed multo, cùm doctrinæ, tum vitæ integritatis fructu administret.

CAP. XVI.

De Prælaturarum commendis, ut vocant, & incorporationibus.

24. Item, & illud hucusque notoriè observatum fuit, ut Abbatiæ multæ, Cœnobia item plura, ac reliquæ id genus domus, seu Ecclesiasticarum personarum congregationes, fundationes scilicet Imperatoriæ ac Principales, Cardinalibus, Episcopis, ac cæteris Prælatis, in tutelam commendarentur Incorporarenturque. Quare factum est, ut per Cardinales, Episcopos ac Prælatos illos, quibus ita, ut dictum est, commendatæ erant Abbatiæ ac Monasteria, ita sint attenuata, exhaustaque, quòd cùm antehac in uno illorum monasteriorum quadraginta, quinquaginta, aut ultra hoc etiam personæ satis commodè potuerunt foveri; ut nunc ægrè quinque, sex, aut decem necessariia provideri possit alimentis. Quæ res omnis in privata compendia ac commoda Cardinalium est excogitata. Unde nedum plura oriuntur offendicula, sed & gravamina oneraque ardua, ac non ferenda Germanis. Ideoque & hìc supplicatur, Abbatias prædictas, Monasteria, ac religiosas cæteras domus, denuo in integrum jus eorum, pristinumque rerum statum restituendas, cavendumque posthac, ne cuiquam tales Commendæ, ut vocant, seu incorporationes concedantur.

CAP. XVII.

De Collegiatis Ecclesiis, quæ super Nobilibus tantum fundatæ sunt.

25. Insuper, licet quædam sint Collegiatæ Ecclesiæ per Germaniam, quæ à Nobilibus, & in hoc, ut Nobiles tantùm summæ atque mediæ sortis ad eas reciperentur, primùm sunt fundatæ, in quibus perdiutinæ observatæ ac præscriptæ consuetudinis privilegium est, ut tantùm Principes, Comites, Barones, aut alioqui Nobiles acceptari possint, & debeant: Attamen laudabiles hæ consuetudines, jura non scripta, privilegia Papalia, nequaquam curantur, manutenentúrve; sed è regione agitur per Curtisanos, ad liberæ electionis Episcoporum, Præpositorum, ac Decanorum, & Canonicorum præpeditionem, ut Coadjutores aliqui, contra capitularium voluntatem ac consensum, efficiantur. Nec rarò Curtisanis, licet indoctis & ignobilibus, parantur ad Canonicatus hujuscemodi accessus, non obstantibus statutis & consuetudinibus, & privilegiis præscriptis: ita quòd nobilibus Germanis beneficia subtrahantur, & hæc eadem ignobilibus; vel ob pecuniam, vel familiarem consuetudinem hoc pacto conferuntur: ut, licet impetrantes ignobiles ad ea non admittantur, obstante sibi consuetudine; tamen si quis Principum, Comitum, Baronum, Nobiliúmve hæc eadem à Curtisanis impetrare velit, cum colore quodam excogitati oneris, ab eisdem vel emere, vel annuo censu redimere cogatur: quamquam subinde alia huic negotio prætexantur vocabula; quæ res ipsa quoque Nobilibus Germaniæ, supremæ atque mediæ conditionis, in magnum cedit onerum ac gravaminum cumulum.

CAP. XVIII.

Inveterata Privilegia manutenenda.

26. Ad hæc, quamvis omnia Ecclesiasticis ac laicis statibus privilegia ac immunitates sint concessæ, Præposituras, aliaque beneficia & officia per se conferendi atque eligendi: attamen per Sedem Romanam novæ subinde excogitatæ sunt technæ ac practicæ, per quas privilegiis prædictis derogatur multifariam; imò ea penitus tolluntur, ac turbantur. Ea propter rogant sacri Romani Imperii Status, hoc emendandum, & in posterum cavendum, ac unumquemque cum suis juribus & privilegiis defendendum, manutenendumque. Id quod rei æquitas ipsa per se sibi postulat.

CAP. XIX.

De Annatis.

27. Quantum ad Annatas, ut vocant, attinet, quas Ecclesiastici Prælati, Romano Pontifici quotannis pendunt, quasque ante aliquot annos Germani Principes Sedi Rom. sub certis usque annorum metis, eo tamen modo, ut persolverentur, consenserunt, quo pecunia hæc ad nihil aliud, quàm contra Turcas parandam defensionem, Romæ tanquam deposita, fideliter adservaretur. Verùm, cùm anni, in quos præfato modo consensum erat per Germanos, jam olim effluxerint, ac annatas dependsas, non contra Turcas, sed aliò experientia Germani Principes didicerint, versas: Ea propter per omnes Imperii ordines illud ipsum pro onere non mediocri huc allegatur, supplicaturque: id quod in responsione generali oratori Pontificio data, ac in primis ex Cæsareæ Majestatis literis, ad Sanctitatem Pontificiam eam ob rem scriptis, liquidò magis reperitur, quam ob causam laici Status Rom. Imp. vel a complicanda consuerunt,

CAP. XX.

De Contributione Ecclesiasticorum, ac religiosarum domuum, contra Turcas; ac pro defensione juris & tranquillitatis publicæ.

28. Item, postquam laicorum Imperii Statuum majores Ecclesias, Monasteria, cæterasque religiosas domus per Germaniam, ad laudem omnipotentis, ita ampliter atque hoc pacto dotarunt divitiis auxeruntque, quod jam laici ipsi vix tertiam aut quartam partes in bonis temporalibus possident; atque ob eam causam, necessitati, tam Ecclesiasticorum quàm laicorum si elevandæ, propugnandæque, ac manu defendendæ paci ac juri publicis; nec non & in Turcas, æterosque Ecclesiæ Catholicæ, ac sacri Romani Imperii hostes parandæ expeditioni, præ rerum inopia vires minùs suppetunt: Ideo negotii ipsius exigit necessitas, æquitasque, quòd sanctitas Pontificia ita æquè ac paternè rem temperet, ut Ecclesiastici etiam, tanquam qui ampliores possident divitias, nedum contra Turcas ad ferendum opem teneantur auxiliares porrigere manus: sed ad tuendum jus publicum, ac tranquillum reipubl. Christianæ statum, quotannis pecuniæ quippiam contribuendum: ita quòd Archiepiscopi & Episcopi, Ecclesiasticis Prælatis ac personis suæ ditioni subjectis, ipsi soli ad ferendum hanc opem, contributionem prædictam indicere, jus ac potestatem habeant.

29. Atque illud eo moderamine agatur, ut Electoras, cæterique Principes & Magistratus laici, ab Ecclesiasticis Proceribus in eorum, Principatibus, Comitatibus, oppidis, ac territoriis, in exercenda jurisdictione non perturbentur, aut præpediantur. Nempè hac re fiet, quòd laici inter Ecclesiasticos jus, ac tranquillitatem publicam tueri; & Ecclesiastici sub laicis degentes, eò faciliùs ac commodiùs etiam jus quemque suum defendere, ac manutenere poterunt, cum Ecclesiastici paria onera una cum laicis Magistratibus ac Gubernatoribus provinciarum ferre, & contribuere jubebuntur, quemadmodum ad idipsum ex Christiana & Germana charitate, ac ob æquitatem, paritatemque servandam, alioqui tenentur, obligarique sunt.

30. Et quandoquidem omnes Ecclasiastici, in primis ac præcipuè, maritò pro viribus contra Turcas, tanquam hostes Christianæ fidei, ad ferendam opem, parandam defensionem, recuperandumque manu, quas olim crudelis ille ferro subjugarat Christianorum Provincias, teneantur: Eam ob rem pro licito, bono, ac pariter Christianæ reipub. utili & necessario, visum placitumque est, ut si quando exigere id necessitas videbitur, quod mundus & preciosior supellex Ecclesiarum cathedralium, monasteriorum, cæterarumque Ecclesiarum ac religiosarum domorum, auri, argenti, unionum, aliorumq; preciosorum lapillorum, denique & campanarum pars non necessaria, pro communem Christianæ reip. utilitatem in medium conferatur: ne thesaurus ille Ecclesiæ Turcis potiùs, quàm nobis custodiatur, adserveturve, id quod & per Græciæ regnum jam olim usuvenisse experientia ipsa docuit. Quæ res Turcis magno cessit lucro, præsidioque, quando reperto hoc Ecclesiæ mundo, seu thesauro, militibus suis comparare potuerunt uberiorem commeatum; ut eò instructiores hinc cæteras Christianorum urbes oppugnarent ac provincias.

CAP. XXI.

Ut personæ Ecclesiasticæ ob perpetrata maleficia commeritam nullam luant pœnam.

31. Item, quicunque Ecclesiasticos recipit ordines, majores seu minores per hoc omnium pœnarum magistratuum secularium, utcunq; magna perpetret malaficia, immunis esse contendit. Neq; hoc ita ordinati temerè præsumunt: quòd ab Ecclesiasticis summæ conditionis statibus in peccandi hac licentia manuteneantur. Sæpenumerò enim compertum est, ut quum ita consecratis, præsertim Sacerdotibus, per jura canonica legitimæ uxores sint interdictæ; quòd dehinc pudicitiam matronarum, virginum, laicorum scilicet uxorum, filiarum, sororumque attentant, ac noctu interdiuque sollicitant Efficiunt quoque per assiduum ac indefessum laborem, partim muneribus, donis ac blanditiis, ut complures honestæ alioqui virgines & matronæ, partim etiam in secretis, quas vocant, Confessionibus (id quod eventu ipso compertum est) diuturna opera labefactentur, ad peccata, offendiculaque commoveantur. Nec rarò etiam evenit, ut ii, uxores ac filias, maritis patribusque detineant, & remorentur; minantes interim, gladio, aqua, ignive, ulturos repetitas uxores: atque tantorum malorum segetem ex libidine insana contrahunt; mirum quid latrociniis, homicidiis, innocentum delatione, igni, rapina, furto, falso cudendo numismate, ac mille scelerum formis, interim contra divina humanaque jura omnia, non sine magno etiam aliorum offendiculo, liberrimè ac impunè quotidie committant, Nempe immunitate ac peccandi sua licentia, quam ex privilegiis canonum sibi usurparunt, in hoc freti. Cùm enim & semel compertum habent, licere eis impunè quidquid libuerit; tum nedum magistratibus civilibus, sed & suis Episcopis ac Superioribus medium ostendunt unguem, quodcunque illi vel jubeant, vel vetent. Et tandem ut in peccatis maleficiisque perpetrandis magis adhuc foveantur, præter omnem æquitatis rationem, aliquatenus interdictum est Archiepiscopis, & Episcopis, ne malefactores hos publicè criminali judicio reos agere possint, nisi priùs degradatos: id quod tantis sumptibus, tantaque pompa celebrari oportet, ut propterea perquam rarissimum unquam illi malefactores merita plectantur pœna. Adhæc adstringuntur, obliganturq;

Episcopi

Episcopi per sua Capitula, ut personas in sacris ordinibus, quod dicitur, constitutas, secundum Canonica etiam jura, pœnis utcumque levibus punita, affligereque non audeant. Quæ res tota ad spectat, ut ex disparitate hac, inter laicos ac Ecclesiasticos simultates, dissidia, atque odia plus quàm Vatiniana oriantur.

32. Illud quoque non mediocriter timendum est, ut si personæ Ecclesiasticæ, jam dicti oneris, aliorumque maleficiorum causa, quæ quotidie perpetrare pergunt, non æqua jura, judices æquos, paresque pœnas habeant; quod eorum vita offendiculosa apud Laicorum vulgus tumultum quempiam, seditionemque pergrandem, nedum contra ipsos, Ecclesiasticos scilicet, sed & contra magistratus, ac superiores omnes, quòd impunita sinant maleficia tam notoria, commotura, excitaturaque sint.

33. Quapropter necessitas, æquitasque ipsa sibi postulant, ut Ecclesiasticarum personarum prædicta præsumpta privilegia abrogentur, aboleantur, è medio tollanturque, ac illarum gratia finaliter sanciatur, caveatur, ac statuatur, quod ordinati in majoribus vel minoribus constituti, unà cum personis laicis, æqua habeant jura, æquos judices, paresque pœnas: ita quòd Ecclesiastici ultra Laicos, in paribus delictis, nullam prætendere possint prærogativam, immunitatémve, sed ut quisque delinquentium Ecclesiasticorum, sub quo deliquit judice, ob commissum suum maleficium, secundùm delicti qualitatem ac mensuram, non secus atque alii malefactores, pœna à jure communi Imperii imposita delicto commensurataque, plecti, puniri, & affici possit atque debeat. Id quod verè Ecclesiasticis, hoc est, probis & eruditis viris, dubio procul, impendio magis arridebit: tantum abest, ut per hoc lædi jus eorum putent. Hac re namque fiet, ut titulo tantùm Ecclasiastici, alioqui improbi nebulones, ad obedientiam majoribus debitam, ac ad bene honesteq; vivendum compellantur; adhæc seditiones, simultatesque inter eos atque laicos præcaveantur, evitenturque. Denique & hoc ipso laici ad observandum, colendumque integræ vitæ Ecclesiasticos eò magis invitabuntur, promovebunturque.

CAP. XXII.

De onere Banni, seu excommunicationis.

34. Item, Romæ cæterisque in locis per Archiepiscopos ac Episcopos, aut certè eorum Ecclesiasticos judices, multi Christianorum ob causas prophanas, ob pecuniæ denique, ac turpis quæstus amorem excommunicantur; multorumque, sed eorum in fide infirmorum, conscientiæ per hoc aggraventur, & in desperationem pertrahuntur; ac denique ob pecuniæ, lucri variarumque, aut alioqui res minimi precii, ad internecionem usque animæ, corporis, honoris, atq; rei familiaris, contra divina humanaq; jura perducuntur. Quando nemo, nisi ob convictum hæreseos crimen, excommunicationis gladio feriendus, aut pro secluso à Christiana Catholiceque Ecclesia, sacris literis testantibus, reputandus est. Ea propter sacri Romani Imperii Principes, Proceres ac Status laici rogant, ut Pontificia Sanct. tanquam fidus Christianus, ac pius pater, velit præfatum onus Banni, seu Excommunicationis, apud sedem Romanam penitus abolere, ac apud cæteros Archiepiscopos, Episcopos, & eorum judices Ecclesiasticos ablegare, tollere, & deniq; ita sancire, cavereque, ut nemo ullam ob causam, quàm manifestum ac convictum hæreseos crimen, & quantum ad Sacrosanctam Christi fidem attineret, excommunicationis fulmine feriatur, aut pro secluso à Christiana ac Catholica Ecclesia habeatur. Periniquum siquidem est, fideles Christi ob temporalium bonorum, lucrive, aut deniq; ullam aliam humanarum constitutionum transgressionem, excepta hæresis perfidia, à Deo Opt. Maximo, suaque Ecclesia Catholica excludi, sejungi, separarique.

CAP. XXIII.

Quo pacto multi cohabitatores oppidorum excommunicati; & ipsi utcunque innocentes excommunicantur.

35. Item & illud in plerisque sæpiusculè evenit, quòd vicinorum excommunicati decem, & eo amplius, quos tamen causa nihil omnino contigit, cum ipso principali excommunicationis pœna aggravantur: & non ob aliud, quàm ut officiales, Ecclasiastici scilicet judices, faciliùs, citiusque pro libidine sua miseram plebeculam depeculentur, ac pro suo libitu, eorum abutantur simplicitate, ipsosque principales ad quascunque etiam iniquas acceptandas transactiones per hoc compellant, adigantque. Nam etiamsi excommunicatus ipse, unà cum uxore, liberisque suis, per intolerabile hoc & iniquissimum Banni onus in exilium ire cogatur, quòd hac in re nullus sit Officialibus modus, neque finis, neque ulla facultatum ratio! Tamen nullius est hominibus illis respectus, num industria, datáve ad hoc opera, & per contemptum; an necessitate ita impellente, vel casu potiùs, vicini cohabitatores, cum excommunicato ipso participarint, commerciumve habuerint; aut sufficiensne hæc fuerit concivibus causa, quare excommunicatum meritò solum vertere jussi fuerant, horum pensi habetur nullum. Sed unum curatur hoc per Officiales, ut, quousque principalis ipse excommunicatus, solvendo non est, concives ac vicini sui, utut culpa vacent, ad solutionem tamen quod superest debiti cogantur. Quod si aliquando Officialibus in os obtrudatur, contra domestica, nempe canonica sua, eos hoc moliri jure, qui pecuniæ causa quempiam excommunicari,

aut

aut interdictum edici vetent: Nihilominus tamen idipsum conantur, causantes interim, non ob pecuniam, sed contumaciam, quæ tantò sit major, quotò, unde sibi originem ducit, minorem habeat causam, tales excommunicati; atque hac decipula, avaritiam suam Officiales, nugando contegere nituntur.

CAP. XXIV.

Item & de illicitis interdictis.

36. Præterea, cum Sacerdos, aut alioqui Ecclesiastica persona, casu occiditur; tum nedum occisor excommunicatur, sed & totum oppidum, aut totus pagus, iniquissimè interdicitur: quod interdictum eousque durat, dum diuq; interrupta pendent publica Christianorum officia, quousque vel occisor, vel tota incolarum ejus loci communitas fecerint homicidii compensationem, homicidiumque expiarint: non considerato eo, dederitne occasionem, ut se gesserit probè, vel nequiter versatus fuerit occisus Sacerdos, vel aliàs Ecclesiastico ordini ascriptus; licet jura canonica ipsa in quibusdam casibus, modum negotio præscribant. Prægravanturque itaque ex delicto unius, centum alii nihil tale commeriti, nedum contra communem æquitatem, sed & contra omnia divina & humana jura.

CAP. XXV.

De abrogatione feriatarum aliquot dierum.

37. Insuper & feriarum festorumque dierum tanta copia laicorum vulgus non mediocriter urgetur. Nimirum, cùm tot sint religiosi facti dies, ut vix ægrè tempus agricolis suppetat, quo fructus agri, tot sudoribus è terra pellectos, aliquando aqua pluvia, immodicóva æstu, non rarò etiam grandine, aliáve tempestate periclitantes, in horrea conferant, quos tamen fructus, si non feriarum solennibus præpediri forent, commodè, ac citra jacturam ex agro legere, domumque ferre potuissent. Adde, quòd feriatis quoque diebus (qui dubio procul bono consilio, ac in Dei O. M. honorem, primùm bene sunt feriati) innumera perpetrantur delicta, peccataque & scelera potiùs, quàm his omnipotens colatur, venereturve. Id quod res ipsa notorium facit: tanti m ob- e t, ut testibus hoc egeat. Eamque ob causam sacri Rom. Imp. Status laici consultius putant, ac Reipubl. Christianæ conducibilius, si effrenis feriarium (quæ animis, quàm externo cultu Christianis, hoc est his, quibus à peccatis semper feriandum est, rectiùs celebrantur) festorumque dierum numerus paulò coërceatur in arctum, minuaturque.

CAP. XXVI.

De Domibus ordinum militarium, ab Baliviis, ut vocant, per Apuliam Siciliamque ordini militari Teutonicorum vi, doloque Germanorum ditioni ereptis.

38. Item licet Dominis ordinis divæ Mariæ virginis, quos vulgo Fratrum Teutonicorum vocant, ex liberalitate Romanorum Imperatorum celeberrimæ memoriæ, item & Principum, Comitum & Baronum, in eos collata, cæterorumque Nobilium contributa auctione, certa bona temporalia, ac redditus & census annui, per Apuliam, Siciliam, reliquamque Italiam, empti sint atque adaucti, non ob aliud, quàm ut contra hostes Christianæ religionis, ad pugnam instructiores forent, haberentque Germani Nobiles pariter & fidei Catholicæ propugnatores, unde commodiùs & honestiùs vitam militiæ semper paratam vivere possent: ea ex bonorum asse Præfecturæ ejus ordinis aliquot, quas vulgò Baliviat, ac à commeatu ordini parando, Commenturas vocant, distinctæ sunt, & determinatæ per classes, quas & quietè sine cujuspiam turbatione, per multa secula possederunt, usurparuntque: Attamen per præcedentes Romanos Pontifices ordini prædicto bona talia erepta, ac Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopisq; illisq; nec Germanis, nec præfati Ordinis militaris existentibus, collata traditaque sunt. Quemadmodum & in hunc usque diem militaris Germanorum Ordo his ipsis, spoliatus, carere cogitur. Insuper priores Romani Pontifices domus ordinis supradicti locatas, nato Italo, nempe Hieronymo Veneto tradiderunt, ac concesserunt: Eumque ordinis sæpedicti insignibus decorarunt; contra Romanorum licet Pontificum ac Imperatorum statuta & Privilegia, toties antehac per eorum prædecessores roborata, quibus ad Germanos tantùm Ordinis milites, ut hæc omnia pertinerent, cautum, sancitumque est.

Deinde & Romanenses cursani, ordinis supramemorati domos per Italiam, Bononiæ putà, Papalibus Bullis ac provisionibus attentare conati sunt: quo facto, ordinum ad litigandum secum Romæ coëgerunt. Id quod non ad mediocrem perniciem & ipsius ordinis, & totius Germanicæ vergit nationis. Demum Germanis Stablore quoque, divi Benedicti Monasterium, contra fundationis quanquam jura, superioribus paucis equidem annis ereptum est, ac in commendam, ut ajunt, Cardinali Columnæ collatum: quæ omnia in perniciem tendunt, ac irrecuperabile Germanicæ nationis detrimentum; attentatumque est, quicquid id est, contra jus & fas, ac æquitatem omnem. Eapropter Imperii Status hîc quoque rogant, Sanctitas Pontificia velit Militari Teutonicorum ordini bona erepta, censusque & redditus ablatos, absque ulteriore mora redhibere, reddere, ac restituere; aut idipsum, ut quantocyus fiat, mandare, curaréve: quemadmodum juris, bonique & æqui ratio hoc sibi postulat.

CAP.

CAP. XXVII.

De oneribus sacri Romani Imperii statuum laicorum, contra Archiepiscopos, Episcopos, cæterosq; prælatos Ecclesiasticos, eorum quoque Capitula, ac suffectos judices, quos vocant, Ecclesiasticos.

39. Præter onera supra memorata, Archiepiscoporum, Episcoporum & Prælatorum, quòd hi, ut prædictum est, à Sede Romana conservatores delegatos, atque id genus alios plerosque Ecclesiasticos impetrant judices, per quos laici non ferendis aggravantur modis; quòd non omnino infrequenter evenit, ut laici in periculum ac perniciem animæ, æstimationis, corporis atque bonorum perducantur, ac quantum per hos stat judices, pertrahantur etiam. Sed hîc nondum finis, Sunt enim complura adhuc alia gravamina, prout sigillatim ea per capita nunc recensebuntur.

CAP. XXVIII.

Primum, quibus modis laicorum bona immobilia ad Ecclesiasticorum manus; & non contrà, ab Ecclesiasticis ad Laicos perveniant.

40. Item, quum à Sede Romana constitutionibus sit cautum ac provisum, ne bona Ecclesiastica præsertim immobilia, regulariter personis laicis, unquam distrahi aut vendi possint; & tamen Ecclesiastici, nulla cogente necessitate, sed tantùm, ut eorum rei familiaris reddatur lautior, crescantque census, nunquam non cessant, laicorum prædia emptionibus, innumerisque aliis modis ad se pellicere, si qua tandem sit possibile via. Quod ipsum quoque Statibus laicis grave, damnosum, ac intolerabile est. Quamobrem sacri Romani Imperii Status laici, reipub. Germanorum utile, necessariumque putaverunt, si omnia bona immobilia, soli scil. quæ posthac aliquo, quocunque tandem titulo, à laicis ad Ecclesiasticos pervenirent, possent à laicis superioribus, quorum ditioni prædia hæc subjecta forent, tandem ab Ecclesiasticis redimi, lui, atque justo precio vendicari: non considerato, quicquid contra hoc privilegiorum prætenderent Ecclesiastici.

CAP. XXIX.

Quomodo Episcopi bona hæreditaria Ecclesiasticorum ad se trahere conentur.

41. Nec rarò & illud facto contigit, quòd quum personæ Ecclesiasticæ bona hæreditario titulo, à majoribus suis, unà cum cæteris cohæredibus, jure hæreditario sibi fortè usurparent; ac si dehinc intestati decessissent Ecclesiastici, tum per Episcoporum nonnullos sibi ipsis bona illa hæreditaria laicorum vendicari cœperunt: non in mediocrem proximorum, venientium ab intestato cognatorum, perniciem ac jacturam. Quæ res ipsa quoque laicis non ferenda, imò, omnimodo onerosa, intolerabilisque est.

CAP. XXX.

Quo ingenio bona quædam laica, quæ Ecclesiis, aut aliis religiosis domibus certis pactionibus vendita sunt, vel hypothecata, ditioni Ecclesiasticæ subjugari conentur.

42. Adhæc, si quando casu ita contingit, quod bona laica temporali jurisdictione subjecta, fructibus, redditibus, censibúsve annuis Ecclesiis, ac cæteris religiosis domibus legentur, vendantur, hypothecentur, aut quovis alio titulo tradantur, vel à laicis erga Ecclesias ac monasteria annuo censu tributaria efficiantur; moliuntur Ecclesiastici, talia prædia laica, ex civili potestate ac ditione in Ecclesiasticam transferre, atq; huic utcunque iniquo illicitóve conatui, Episcopi, Ecclesiasticique patrocinantur prælati, tuenturque rem longè iniquissimam; tantum abest, ut in hoc quemquam revereantur Ecclesiastici.

CAP. XXXI.

De collatione beneficiorum Ecclesiasticorum jam primùm fundatorum.

43. Item, quum beneficium aliquod Ecclesiasticum à laicis summæ vel mediæ conditionis primum fundatur, dotaturque, tunc quidam Episcoporum primam ejus beneficii collationem sibi usurpare nituntur; ac beneficii ipsius dotationem, fundationémve priùs confirmare recusant, quàm eorum intentioni acquieverint, qui beneficia ex suis censibus dotarunt, hoc est, fundatores & patroni secundum jura etiam Canonica Collatores ordinarii.

CAP. XXXII.

De confirmationibus Beneficiorum Ecclesiasticorum non necessariis, atque aliis id genus gravaminibus.

44. Præterea si quis novam fundationem beneficii Ecclesiastici fraternitatisve erigere, atque eandem confirmandam petere velit, quanquam confirmationis hujusce, de jure ac æquitate minimè indigeat: Nihilominus tamen fundatores beneficiorum præter modum, pecuniarum exactionibus, ad vivum usq; adgravantur, exuguntur q; ac per Romanorum statuta, technas ac subtiles practicas, eò adigun-

adiguntur, ut fundationes hæ omnes, quamvis minimi sint precii, necessariò confirmentur. Quod ipsum non mediocre Germanorum Laicorum est onus.

CAP. XXXIII.

De subsidiis, & aliis oneribus, quæ imponuntur Ecclesiasticis, qui collatores habent Laicos.

45. Deinceps, si quando contingit, Ecclesiasticam personam à laico beneficio aliquo dotari, & Episcopo pro investitura accipienda præsentari; tum Episcoporum in spiritualibus, ut vocant, Vicarii, pro investitura tantum erogant æris, præsentatis illis, quantum collatum beneficium in annuo habet proventu, nonnunquam etiam, quantum bimo. Ita enim altera portio exigitur Episcopo, & reliqua interim Archidiacono, aut Archipresbytero pro investitura, vel possessionis traditione.

46. Insuper nimiumq; pro viribus, illicitis exactionibus gravant Episcopi beneficia, subsidiis nimirum; nullæ licet subsint urgentes, aut illud sibi admodum postulantes causæ, hoc est, quod jura vocant, manifestæ & rationabiles: ultra etiam modum quem jura communia in casibus evidentibus & necessariis præscribunt. Illis nempe casibus, quibus solis jura subsidium ab Ecclesiasticis erogari permittunt; sique ejus rei immodico usu, ut Presbyteris vitæ necessaria, vix aut certè ne illa quidem relinquantur. Demum & in totius populi caput hoc redundat onus, quando ita premuntur Sacerdotes, ut respirare eis non liceat; ni vicissim subditam plebeculam arrodant. Ita ex onere seritur onus, eousque, ut nullum gratis, nisi numeretur semper aliquid, ministrent sacramentum, Ecclesiæque Christianæ donum, ad quod tamen præcipuum gratis ut facerent, darentque ea gratis, quæ nullo ære redimi possunt, atque ipsi gratis accepissent, sacrosancti Evangelii attestantibus literis, tenebantur. At illud res ipsa fecit notorium.

CAP. XXXIV.

Quo pacto sæpius, & quidem plures unà indocti atq; inidonei ordinentur sacerdotes.

47. Item Archiepiscopi, Episcopi, & eorum suffecti, quos Suffraganeos vocant, sæpenumerò plures indoctos, idiotas, inhabiles, vilesque ac ludicras personas, ad Sacerdotii functionem ordinant: qui cum ex ministerio Ecclesiæ, ad quod minùs sunt idonei, vivere non possint, tamen neque aliunde vel ex beneficiis, vel propriis hæreditariis bonis, unde vitam Presbytero dignam ducere queant, habent; sed tantum imaginarios & fictitios, aliquando neque illos quidem, secum ferunt titulos: sicque dehinc, aut ex innata malitia, morumve levitate, aut qua premuntur egestate (sicut res est malesuada fames) ut inhonesta exerceant commercia, ac munia sacerdotibus obeant indigna. Quæ res ansam subinde ministrat, verè Ecclesiasticos, ac Christo sacros Presbyteros floccipendendi, nihilique faciendi; quòd illorum vita coram universo populo offendiculis sit quam refertissima. Interim à quibusdam Episcopis, sex corruptis testibus ad hoc adhibitis, dignus ne sit Sacerdotii munere, vel minus, ordinandus, fides adhibetur; qui passim quosque indignissimos simulatis suis vocibus testantur dignos, adque hoc ministerium aptos ferunt & accommodos: licet non rarò nullus personatorum illorum testium, ordinandum, vel de facie, albus an ater sit, noverit; conantur que ita Christianis sanctionibus, sub persona, fuco, atque fictitio tantùm prætextu satisfacere.

CAP. XXXV.

De impensis immodicis, quæ in Ecclesiarum consecratione insumuntur.

48. Insuper quum Ecclesias ac templa, prætenuia quidem, Deo dicant, sacrantque nonnulli Suffraganeorum, subditos utcunque per se egestate laborantes, superfluis, minimeque necessariis sumptibus onerant; neque hoc contenti, quin munera quoque, & illa quidem immodica, à misera plebecula exigant.

49. Item quum laici Ecclesiis altaris donant ornamenta quædam, nec non casulas, & similia, ac in Dei honorem pecunias suas expendunt; nihilominus tamen Suffraganei exigunt, ut talia, priusquam ad altaris convertantur usum, consecrentur, pro qua demum consecratione munera ac dona petuntur innumera. Quapropter æquum est, ut tales abusus deleantur. Etsi suffraganei frustra laborare nolint, ut cuicuique prælato aut plebano talia faciendi permittatur potestas.

CAP. XXXVI.

Quemadmodum cœmiteria nonnunquam superfluè, ac minimè necessariò consecrentur.

50. Demum, si fortè sine armis, pugnis tantùm & capillis in cœmiterio, duo, pluresve manus conserant, aut rixam habeant, ad sanguinis usque quantumvis modici effusionem; tum ad interdictorum severitatem recurrunt Ecclesiastici, nec priùs publica Christianorum redintegrant officia, quàm civium universitas cœmiterium denuo magna pompa, gravibusque nec profectò minoribus impensis consecrari curaverit, quam primùm, ut prædictum est, ex propbano redditus sit sepulturæ is locus sacer. Quæ omnia in caput tandem redundant laicorum.

51. Item,

51. Item, Suffraganei excogitaverunt, ut solùm ipsi, & nullus alius Sacerdos, laicis campanas baptisent: credunt deinde simpliciores, ita affirmantibus Suffraganeis, tales campanas baptisatas dæmones & tempestates pellere. Quapropter innumeri plerumque adhibentur compatres: præcipuè verò, qui fortuna polleot, exorantur, qui baptisationis tempore funem, quo campana religata est, tangunt, et Suffraganeo præeunte, (quemadmodum in parvulorum baptisatione fieri solet omnes pariter respondent, ac campanæ nomen ingeminant, vesteque nova, quemadmodum & Christianis fieri solet, campana induitur. Inde ad sumptuosa properatur convivia, quibus præcipuè compatres, ut eò largiùs munera offerant, adhibentur; nec non Suffraganei & eorum Capellani, cum multis eliis ministris regaliter pascuntur. Nec hoc satis est, sed & Suffraganeo mercedem persolvere necesse est, quam illi monosculum vocare solent; inde evenit, ut aliqoando etiam in parvis villis centum florenı in tali absumantur & expendentur baptisatione: quæ res non solùm superstitiosa, sed etiam Christianæ religioni contraria, ac simpliciorum sedectio, & mera est exactio. Veruntamen Episcopi, ut Suffraganeos vel vilissima obærare possint mercede, talia & adhuc absurdiora tolerant. Res igitur tam nefanda & illicite meritò aboleri debet. Cæterùm si conducere videtur, ut campanæ consecrentur (ita enim Suffraganei baptisationem appellant, quoties à prudentioribus de hac re interpellantur) conveniens erit, ut talis consecratio per unumquenque fiat sacerdotem: quemedmodum cum aqua benedicta, sale, herbis, & similibus fieri solet: idque absque precio & expensis laicorum; ne populus simplex ita seducetur, & damno afficietur, nec non avaritiæ detestandæ præsumptio evitetur.

CAP. XXXVII.

Quemadmodum de nova sancti cujuspiam celebritate partem petant oblationis.

52. Deinceps, si fortè per diœcesin Episcopi alicujus nova effertur Sancti celebritas, ad quem passim concursus fit; tum Episcopi aut Prælati eo loci oblationum omnium tertiam, aut certè quartam partem sibi vendicare præsumunt. Quod tamen domestica eorum, nempe canonica jura, eis non permittunt; quin oblata illa pecunia, potiùs ac meritò, pro totius Christianæ reipub. necessitate, ad contrahendam militum manum, parandumq; expeditionis bellicæ commeatum contra Turcas usurparetur; aut certè in proximi verteretur necessarios usus.

CAP. XXXVIII.

Quo pacto illicitam à Præpositis monasteriorum Deo dicatarum virginum petant pecuniam.

53. Item, quum monasteria aliqua Deo dicatarum virginum, per Præpositos, seu Præfectos gubernentur, qui tamen ad libitum officio hoc muveri possunt (neq; enim perpetua est hæc Præpositura) attamen Episcopi acceptationi aut missioni præpositorum, priùs consensum suum adhibere recusant, quàm à monasteriorum Deo devotarum, simpliciumque puellarum, pecuniæ aliquid numeratum fuerit.

54. Item, quum Abbas quispiam, aut Abbatisse eligitur, coguntur iterum per Suffraganeos consecrari; licet antea ut monachi & moniales satis superq; sint consecrati, Suffraganeumq; cum suis regiè excipere & pascere, ac insuper tanqoam muneris loco, magnam persolvere pecuniam. Quæ res non in parvum damnum cedit monasteriorum; sed etiam illorum, quibus monasteria illa sunt subjecta.

Insuper Pontifices Summi multa ac varia in curia Romana excogitarunt officia, quæ ipsi immani vendunt precio: quod quidem illi persolvere coguntur, qui (ita jubente pontifice) opera talium indigent officialium, seu scriptorum. Hinc evenit, ut natio Germanica, præcipuè verò Episcopi, quoties Pallium redimunt, aut confirmationem à Romano petunt Pontifice, et multi aliì oppidò aggraventur, ac longè plùs, quàm elapsis annis, pecunias suas dilapidare compellantur. Hinc facilè conjicere licet, quot Romæ, quantiq; laquei pro emungendis nummis tendantur. Quapropter talia officia meritò deleri debent.

CAP. XXXIX.

De Archipresbyterorum officialibus, & aliis judicibus Ecclesiasticis.

55. Archipresbyterorum quoq; officiales, ut plurimùm, sunt indocti, inhabiles; insuper & scurrilibus moribus, nihil pensi habentes, nihil aventes, quam pecuniam. Et quàm notoriè in publicis degant peccatis ac facinoribus, quotidiano discitur usu; per quod laici, quos ob admissa debito modo corripere, ac in pietate Christiana eruditiores & meliores reddere debebant, nedum ad meliorem frugem non perducuntur, sed offendiculis onerantur potiùs. Adhæc per leves ac viles has officialium personas in quorum conscientiis, nulla Christianæ pietatis viget ratio, sed tantùm sceleratos habendi amor, laici miserè ad vivum usq; in bonis suis spoliantur, ac deprædantur. Id quod Archiepiscopi & Episcopi, si quidem revera, quod dicuntur, essent, hoc est Christi pastores, dubio procul, diutiùs non tolerarent, ovesq; Christi talibus offendiculosis pastoribus curandas, minimè commendarent, pascendasve committerent.

CAP. XL.

Quàm iniquè laici ad vetitum trahantur Ecclesiasticorum tribunal.

56. Ferè & hoc quoq; accidit, ut laici ad Ecclesiasticorum, licet per iniquè trahantur judicium. Nam etiam si actor sit Ecclesiasticus, qui laicum reum judicio convenire intendit; attamen nihilo magis ordinariæ jurisdictioni reorum deferunt. quin passim Ecclesiastici tales reos, laicos scilicet quascunq; etiam ob causas civiles ac planè prophanas, ad Ecclesiasticum tribunal, refragantibus omnibus etiam juribus, pertrahere adnituntur: quum tamen maximè conveniat, ac jure non ignoto sit, quàm expressim cautum, actorem rei forum sequi debere.

CAP. XLI.

Quo pacto magistratuum civilium subditi, propter debitam pecuniam, ad judicia Ecclesiastica pertrahantur.

57. Præterea Ecclesiastici sæpinsculè laicorum subditos, ob debita pecuniaria, coram Ecclesiastico judice in jus vocant, ac prægravi eorum judiciorum ordine eosdem inibi vexant atq; excutiunt, licet à civili magistratu, adeoq; judice reorum, ordinaria justitia, jurisq; debita executio eis nunquam fuerit vel denegata, vel diutius, quàm par sit, procrastinata: fitq; ita per actorum, ut dictum est, petulantiam, quia conventi judicio Ecclesiastico laici, varios ob casus jus suum non ita examussim, vel deducere per imprudentiam, vel non probare per simplicitatem, noverunt, neq; edocti sunt, ut in prætentam pronuncientur excommunicationem, ac irreparabile rerum suarum perducantur detrimentum, perniciem & jacturam.

CAP. XLII.

Quàm iniquè laicis judicibus prabeatur occasio, ab Ecclesiasticis subditorum suorum petendi remissionem.

58. Insuper & alias ob plures causas illicitas, à judicibus Ecclesiasticis contra personas laicas emittuntur citationes ac monitoria: quanquam tales judices, publica etiam testante fama, indubitanter perspectum habeant, vocatos ita in jus ad ditionis suæ terminos minimè pertinere, illosq; ad ordinarium jus remittendos fore. Quod ipsum quoq; laicorum subjectis, non ferendis modis, grave oneri sumq; est, Nam & si causæ, personæq; tales, ad instantiam magistratuum civilium, ac laicorum superiorum petitionem, tandem ad jus dicentis laici ordinarium remittantur tribunal: nihilominus tamen ita immeritò in jus vocati, gravibus onerantur impendiis, damnis, & expensis, eò quòd superiores suos laicos, quos non rarò ultra centesimum lapidem peregrè abesse contingit, primùm requirere, dehinc literas missionum ab his impetrare, ac tandem eas ipsas judicibus Ecclesiasticis mittere coguntur: interim nunciis ad hoc conductis eroganda est pecunia, cessandum à quotidianis operibus, ferendæ impensæ itinerum atque Advocatorum. Quòd si fortè superiores suos in jus vocati non continuò imploraverint, missionum literas impetrarint, easque judicibus prædictis transmiserint, ac ad monitionem usque processum interea sit: jam Ecclesiastici judices vel requisiti hinc à vocatorum superioribus, quæcunque tandem in jus vocati sit causa, remittera tamen ita vocatos atque admonitos ad ordinarium judicem laicum, recusant.

CAP. XLIII.

Quòd judices Ecclesiastici causas aliquot speciales, licet laicas, ita sua asserant ditioni, ut omnino eas remittere nolint.

59. Quum apud Ecclesiasticum judicem, ob deceptum virginitatis florem: item ob illegitimè natorum, hoc est, naturalium liberorum statum. aut servientium mercedem, viduarumve, quæcunq; etiam judicio ventilantur causæ, contra laicos reos; tum vel interpellati à litigantium laicorum superioribus, judices Ecclesiastici, terminum tamen sistendi jure, nec circumducere, aut ad se in jus vocatos, ordinariæ jurisdictioni ut remittant, precibus induci possunt.

CAP. XLIV.

De aliis illicitis & inutilibus expensis causarum prophanarum, quæ ad Ecclesiasticos judices trahuntur, ac denuo remittuntur.

60. Adhæc quum laicus coram judice Ecclesiastico, ut suprà dictum est, iniquè in jus vocatur, demumq; ad petitionem judicis ordinarii remittitur: tunc temere agentis procurator, qui tam malè in jus vocari fecerat laicum reum, mercedem suam, à convento, qui tamen temerè ad vetitum tractus fuit judicium, petit; cogiturque dehinc excommunicationis pœna innocens ille ultra expensas, quas ob malam in jus vocationem in itinera, procuratores, proque impetrandis & redimendis missionum literis necessariò expenderat. Adde & neglectorum operum æstimationem, jam tandem nulliter & inique emissos judiciarios persolvere, atque ære non immodico, coactus licet, pensare. Namque id si fortè recuset, anathematis præstò est gladius: hoc ei minantur judices Ecclesiastici fulmen, ni persolutis vocationum literis, habendi libidinem ipsorum satiaverint. Ita afflicto additur afflictio,

ctio. Neq; juris ratio, quæ temerè in jus vocato, refundendas dictat expensas, à judicibus his curæ est quicquam: imò judiciarius hic eorum ordo, ex diametro, quod ajunt, cum juris boniq; & æqui ordine pugnat. Eum tamen judiciorum ordinem, non ob aliud (quantum conjectura assequi licet,) hactenus ita religiosè observarunt, quàm ut plurima actorum turba per hoc ad eorum alliceretur tribunal. Ita semper iniquum, ex re, quæ meritò debebat esse æquissima, student facere lucrum.

CAP. XLV.

Quomodo nova per violentiam instituantur decimarum præstationes.

61. Item, etsi laici per multa annorum curricula de certis eorum prædiis, neq; majores, neque exiguas, ut vocant, præstiterint decimas: tamen per Ecclesiasticos judices, apud quos iniquis litigant conditionibus, auctoritate judiciaria, ita eis fit negotium, ut aut petitas judicio decimas, sive quidpiam aliud est, quod ab eis exigitur, præstare, persolvereq;, aut excommunicationis pœnam ferre, necessum habeant. Neq; hoc temerè. Nam etiamsi à sententia, quantumvis iniqua, Romam appellaverint, non eos fugit, quàm onerosus atq; dispar sit & illic litium eventus.

CAP. XLVI.

Quo pacto Ecclesiasticorum officiales ac suffecti, & ipsi laicos ad Ecclesiasticorum tribunal in jus trahere conentur.

62. Ad hæc omnia personæ Ecclesiasticæ, nedum ipsæ per se laicos, quibus dictum est, ac similibus casibus, ad Ecclesiasticos trahunt judices; verùm etiam Ecclesiasticorum officiales, suffecti, procuratores, domestici famuli, famulæque, ac deniq, ipsorum etiam subditi, conantur, admituntur q; idem juris, quod eorum habent superiores, sibi ipsis quoque asserere, usurpareque.

CAP. XLVII.

De causis injuriarum, quæ coram Ecclesiastico ventilantur judicio.

63. Tandem, si quando ex facto evenit, ut Ecclesiasticus contra laicum injuriarum agere, illatas forte verbo injurias, intendat: conatur Ecclesiasticus judex eas ipsas quoq; suæ jurisdictioni vendicare causas quo denuo reus judicio conventus, ordinario juri, suæque eripitur atque eximitur jurisdictioni.

CAP. XLVIII.

Quemadmodum causa prophana, ob interposita juramenta, Ecclesiastico tribunali asserantur.

64. Insuper & id præsumunt officiales, si quando in causis prophanis, ac inter personas Ecclesiæ minimè sacratas, dicasve, sed omnino laicas, data fide, seu præstito juramento, verbo, vel in scriptis, pacta, obligationes, contractus, vel promissiones factæ sint, vel celebratæ: quòd eam ob rem, atq; hujus prætextus ratione, tales prophanæ laicæq; causæ coram ipsis potiùs, quàm ordinario judice agitari debeant. quæ nova Ecclesiasticorum techna usu si increscer et, ac diutius toleraretur, jam actum foret de civili causarum auditorio; quòd omnes prophanæ civilésq; causæ, cōtractuum atq; transactionum, hac via necessariò ad Ecclesiasticos pertraherentur. Quis enim contractus, quæ transactio, quæ denique inter paciscentes conventio, quæ non sit solenni ita stipulatione, aut promissione vallata? Illuc nimirum rerum veniremus, ut in totum civilia eluderentur judicia. Quod nedum contra æquitatem ipsam, contra omnia jura scripta, sed & civili magistratui intolerabile foret. Nam ut demus hoc interim Ecclesiasticis judicibus, de perjurio commisso, notionem ut habeant: nihilo magis per id causæ ipsius principalis, contractus putà, aut transactionis, quamobrem ille pejeravit, judices competentes erunt; quin perjuros illos ob religionis transgressionem manifestariam tantùm judicio convenire possent, ac Canonicam huic indicere mulctam; reservata tamen civili magistratui, qui perjuros pœnali judicio secundùm civiles sanctiones plectere jus habet, commissa sibi ob id pœna.

CAP. XLIX.

Quonam modo reformationes suorum judiciorum nec observent, neq; manu, hoc est, executione debita tueantur.

65. Præterea, nedum rationi consona jura communia, sed & Ecclesiarum aliquot cathedralium propriæ Reformationes notoriæ, in quam plurimis casibus negliguntur, irritaq; fiunt, dum contrarius ex eisdem ducitur sensus. Exequuntur enim hæ contra hos tantùm, quorum potestatem ipsi non reverentur. At si res potentiores, aut eos, quibus manu pares esse non possumus, contingat, tum ex juris sui rigore remittunt quippiam. Nam etsi maximè Episcopi locorum ordinarii, aut eorum officiarii à vim passis, aut bis, quibus contra jus injuriæ illatæ sunt, pro debita justitiæ executione, ac talium gravaminum onerúmve abrogatione interpellentur. Sæpenumero tamen evenit, ut querela hæc, vel Præpositum contingat, vel Decanum, vel certè Capitulum, ac Ecclesiæ canonicos Capitulares, hoc est, eos, contra quos loci hujus ordinarius Episcopus utcunque æquitati favens, remorante enim hac

 via,

via, in alectione præstita, ac promissa fide, metuam transgressionis emendationem atque mulctam præsumere. eisque si figere non audeat.

66. Ad hæc Episcoporum ac Prælatorum nonnulli, pro tempore Ecclesiasticorum judiciorum Synodorumq; ad suum libitum, speciales quasdam & prætentas ferunt sefosmationes, ordinationes, leges atq; statuta, quæ ipsa multifariam à jure communi dissideor, ac seorsim toti civili magistratui & jurisdictiori, eorumq; subditis derogant, atq; perniciem adferunt. Neq; ullam præ se fercona æquitatem, quòd ad Ecclesiasticorom privata compendia, inq; laicorum necem siot excogitata atq; efficta. Eamque ob rem laici ea acceptare, aut his parere minimè tenentur. Nam nequa ipsi Ecclesiastici domesticas has suas constitutiones secundùm rationabilem, synceriorem, ac germanum æquitatis intellectum, observant. Etenim tametsi reformationes hujuscemodi, ut plurimum statuant, coram officialibus, eorumq; Ecclesiasticis consistoriis, manifesta ac notosia tantùm, minimeq; occulta delicta, debere agitari atq; ventilari, considerariq; in primis salutem animatum, & honorem Jesu Christo debitum, potiùs quàm pecuniarum lucsum: Attamen ejus rei oppositum, atque ex psofesso contrarium, negotium ipsum, innumesæq; aliæ conjecturæ ac ciscumstantiæ plus liquido manifestum reddunt; id quod partim ex suprà enumeratis, pastim ex recensendis sequantibus articulis, utcunq; succinctis, euiqua æstimare facile est.

CAP. L.

Quemadmodum plus pecuniæ, quàm pænitentiæ peccatoribus imponant.

67. Patrum canonibus sancitum est, spiritualibus ac manifestis peccatis, spiritualem pœnitentiam seu satisfactionem imponendam esse, ut sic non pecuniæ lucsum, sed potiùs animatum salus quæri intelligatur. Id quod supra etiam memoratum est, At Ecclesiastici judices & officiales, perpesam animadversis canonibus, dictam spiritualem pœnitentiam in tantum exasperant, aggravant & augent, ut laici, priusquam eam satisfactionem acceptare velint, pecunia magis sibi ab ipsis immunitatem comparent: qua re laici multum premuntus, Ecclesiastici contrà multum ditantur, utpute, qui in suum privatum commodum, & partis agunt munus, & judicis; quod tamen omnibus juribus dissonum est.

CAP. LI.

Quem in modum honesti viri & mulieres ex falso rumore sæpenumero graventur.

68. Accidit etiam nonnunquam, quòd viri & mulieres coram Officiali, seu Ecclesiastico tribunali, ut delictorum ac scelerum sontes, sinistru sumore deferuntur, ac non priùs per sententiam innocentes declarantur, quàm ubi sa jurejurando purgaverint: qua purgatione facta, in pristinum æstimationis statum restituuntur. Et quamvis tam sinistrè denunciatis incommoda, damna, impensæ, eam ob rem perpessæ, meritò refundi deberent: nihilominus tamen innocentes ipsi in dictæ restitutionis fidem Officiali, Ecclesiasticóve judici, duos aureos, cum aurei quarta parte, pro absolutosiis literis, nequaquam necessariis, numerare coguntur. Et hoc est, cur Officiales, Ecclesiasticique judices, tam iniquas & illicitas, rumoris falsi, atq; delationis causas, ita adiectentur, ad se evocent, soluq sibi vendicent. Id tamen ipsum non sina magna singulari, ac gravi jactura mortalium committunt Nam sæpius evenit, quòd altercantes mulieras, isa, invidia, seu alio quopiam adfectu commotæ, invicem se maledictis impetant, conviciis proscindant, intantumq; demententus, quòd altera alteram vel adulterii, val magicæ artis ream insimulet. Quod ubi coram Officiali deducitur, tom illa, quæ per iracundiam alteram probris ac contumeliis adfererat, jusisjuraodi sacramento sese excusare, ac purgare cogitur: scilicet, quicquid injuriarum in alteram profudesit, id omna non ex certo animi proposito, sed ira, invidiaque psofectum esse: parique modo altera, quæ adulterii, necromantiæve insimulata est, suam innocentiam, quodq; prædictorum nequsquam sibi conscia sit facinorum, juramento detegere jubetur. Interim verò quilibet apud se facilè conjicare potest, in talibus causis, mulieribus, sive memoratosum scelerum vacuæ sint, siva iisdem criminibus obnoxiæ, jurandum tamen esse, dummodo famam, honorem, ac vitalam spiritum retinere valint. Qua ex re non solùm illicitum pecuniarum lucsum quæritur; sed & deliberatæ pejerationes extorquentus, secularasque jurisdictiones, & judices in eorum mulctandi officio impediuntur. Et si contra rationem, impunita remanere delicta necessarium est.

CAP. LII.

Quomodo Ecclesiastici judices illicitum ex jactatis matrimoniorum causis petant interesse.

69. Deinceps, quum inter virum atq; fœminam de pangendis matrimonialibus sacris illis fœderibus, negotium, quod inter eos fortè agebatur, eousq; processit, quod ab alterutra partium matrimonii contractus, ex pactionibus illis, ratus, perfectusq; prætendatur; at inficietur altara: datumque ast, ab altera alteri personæ vestium, aut alioqui mundi muliebris quidpiam, tanquam arrhabonis loco, adservaodum ac custodiendum: accidatq; deinda, ut asserti contractus. matrimonii scil. contemplatione, contrahantes, ad Ecclesiasticum perveniant tribunal, ac ibidem per sententiam, in diversum ire jubeantur, separenturque: Tum judex ille Ecclesiasticus iniquè hoc sibi in hac causa prætendit interesse:

tereſſe: nimirum, ut omne, quicquid hinc inde arrabonis vice traditum ſit, ut hoc ſibi cedat tanquam commiſſum. Id quod nedum contra omnia jura, ſed & æquitatem atque honeſtatem ipſam proculdubio eſt.

CAP. LIII.

Quibus artibus judices Eccleſiaſtici cauſas promiſcuas, quæ coram civili etiam magiſtratu in judicium deduci poſſunt, ſibi ſolis vendicare conentur.

70. Item, licet complures ſint cauſæ ita promiſcuæ juriſdictionis, ut ſecundùm jura communia, apud Eccleſiaſticos atque civiles judices agitari & puniri poſſint: ſæpiuſculè tamen evenit, ut quum civiles judices, conceſſam ſibi hac in re provinciam & juriſdictionem adminiſtrare atq; exercere velint; quòd id ipſum ne faciant, per judices Eccleſiaſticos, ſub excommunicationis pœna eis interdicitur, prohibeturque. Quod ſi diutius perſtare deberet, brevi Eccleſiaſtici judices à civili magiſtratu, ejuſq; juriſdictione, quaſcunq, etiam cauſas eximerent. ſuæq; aſſererent ditioni, Id quod Cæſareæ Majeſt. cæteriſq; Imperii Romani membris grave eſt, & intolerabile. Et quanquam ſecundùm jura communia. manifeſta perjuria atq; adulteria, maleficiorumq, præſtigiæ, ac conſimiles aliæ cauſæ, per Eccleſiaſticos ac civiles judices, promiſcuum, uter occuparit, civiliter pro tempore plecti poſſint, habeatq; ita præventio hac in re locum: Attamen Eccleſiaſtici judices contra omnia jura, cauſas hujuſcemodi ſolis ſibi, ſuæq; juriſdictioni uſurpare conantur. Quod ipſum juriſdictioni civili non ferendum eſt onus ac gravamen.

CAP. LIV.

Quemadmodum cauſæ prophanæ, ſub prætextu denegatæ executionis, ad Eccleſiaſticorum conſiſtoria trahuntur.

71. Item, ſi quando perſonæ laicæ in cauſis etiam omnino prophanis, à judicibus Eccleſiaſticis citationes impetrare conentur, prætendantq; magiſtratum civilem, debitam ſibi juris executionem facere neglexiſſe; ante quam ſummariè ſaltem per evidens aliquod docuerint inſtrumentum, juſtitiam, ut querimor, ſibi denegatam: citationes tamen, atque alii judiciarii proceſſus à judicibus Eccleſiaſticis, ad ſolam petentium querelam his decernuntur. Quòd ſi deinceps ad petitionem, vel civilis judicis, aut partis in jus vocatæ, cauſæ hujuſcemodi ad ordinarium tribunal remittantur, præfigitur civili judici per breve quatuor hebdomadarum, putà tempus fatale; intra quod actoris intentioni & querimoniæ ex integro, atq; ex aſſe executionis ordine ſatisfaciat. Ac ſi in arctiſſimo ita præſtituto termino, ſententia diffinitiva, aut non fertur, vel executioni lata non mandatur; libertatem dehinc judex Eccleſiaſticus dat actori laico, coram ſuo tribunali, ulterius procedendum: fitque non rarò, (mirum hoc audito) ut cauſa, quæ intra menſis ſpacium coram civili conſiſtorio agitari, peragique debebat, quòd hæc eadem apud Eccleſiaſticum judicem triennio, aut eo ampliùs, pendeat hinc indeciſa.

72. Ajunt præterea judices Eccleſiaſtici, in talibus caſibus, prophanas ad ſe cauſas pertrahere ſibi licere; ſi magiſtratus civilis in adminiſtranda juſtitiæ executione negligens inveniatur: è regione tamen ferre minimè poſſunt, ut in pari caſu idem juris cum eis ſervetur; nimirum ut in cauſis Eccleſiaſticis quiſpiam, de neglecto cultu juſtitiæ ab Eccleſiaſticis apud laicos, aut civiles magiſtratus conqueri, ac juſtitiam ſibi per civiles magiſtratus adminiſtrari poſtulare poſſit: quanquam jura communia in genere diffiniant, ſtatuantque quo pacto canonica civilibus, & è regione canonicis civilia jura opem ſuppetiaſq; ferre debeant.

CAP. LV.

Quo pacto Eccleſiaſtici judices, ſeculares cauſas, prætenſæ præſcriptionis prætextu, in ſe transferre conentur.

73. Neque hoc pleriſque longa experientia rerum ac eruditione doctis probatur, quòd judices Eccleſiaſtici quibuſdam in locis diuturni uſus, quaſi poſſeſſionis, adimpletæq; præſcriptionis prætextu, laicorum controverſias coram ſe dirimendas hactenus præſumpſerunt. Nam ea ex re Cæſarea Majeſt. Romanomq; Imperium haud parum detrimenti patitur: utpute, quòd non minimus Imperii honor, temporalis ſcilicet juriſdictio, memoratæ præſcriptionis velamine minuitur, attenuatur, & penitus ab Imperio ad Eccleſiaſticos transfertur. Quod contra recepta, apertaq; jura, nemo eſt qui neſciat: quibus ſtatuitur & cavetur, ut nulli præſcriptioni, quantumvis longæ, adverſus præeminentem, tum Papæ, tum Cæſaris poteſtatem ſit locus.

CAP. LVI.

Quàm inique homicidæ, aliiq; peccatores, ab Eccleſiaſticis judicibus duplici afficiantur pœna.

74. Quum divina humanaq; jura vetent, ut nemo duabus cædi debeat virgis: meritò pleriq; quibus cerebrum eſt, nonnullarum Cathedralium Eccleſiarum odioſa ſtatuta, perverſoſque mores, quibus utriuſque ſexus homicidas, reliquoſque majorum, minorúmve criminum reos hucuſque vexarunt, deteſtantur, Nam hactenus ſervata eſt conſuetudo, quòd homicidii, ſimiliumq; facinorum, quos

 caſus

casus Episcopis reservatos vocant, rei, peracta in aurem confessione, publicam pœnitentiam, in totius populi conspectu, cum magno suorum ipsorum dedecore, ignominia, infamia, subire coguntur. Quæ quidem pœnitentiæ forma non usquequaque improbanda foret; utpote, quæ ad primitivæ Ecclesiæ Instituta quàm proximè accederet: si hac contenti, non etiam ampliorem justo, peccantibus egregii isti, maleq; officiosi Officiales extorquerent pecuniæ summam, dupliciq; delinquentes punirent pœna. Qua re mirum quàm multi offendantur. Quòd quàm iniquum, quamq; longè à Christi instituto sit alienum, sanæ mentis conjectura assequendum relinquitur.

CAP. LVII.

Quomodo funesta pecunia intuitu Ecclesiastici judices & officiales illegitimas cohabitationes & usuras tolerent.

75. Præterea Officiales, auri sacra pellecti fame, usuras ac pecuniæ fœnus illicitum, nedum non interdicunt; sed & passim permittunt, fovent, ac tutantur. Insuper etiam Clericos, Religiososq; & seculares, accepto ab eisdem annuo censu, publicè cum suis concubinis, pellicibus, & aliis id genus meretricibus, illegitimè cohabitare, liberosq; procreare sinunt. Quæ res ambæ quantum scandali, periculi, detrimenti, fortunis, animabus & corporibus pariant, non est quod recenseatur; quum nemo id, nisi talpa cæcutiat magis, non videat.

76. Præterea contingit aliquando, quòd alter conjugum, belli, votorum, seu alia quapiam caussa peregrè proficiscatur; qui si aliquanto diutiùs, quàm alterius conferat libidini, absit: tum Officialis alteri (pacta tamen numerataq; priùs mercede satis magna) cum alia victitare persona ac cohabitare indulget, non præhabita priùs diligenti vestigatione, superstésne sit abiens conjunx, an naturæ concesserit. Et ne hoc eorum factum à quoquam calumniari posset; tolerantiæ nomen ei, non sine magno mortalium offendiculo, sanctiq; matrimonii contemptu indiderunt.

CAP. LVIII.

Ut officialium delegati, seu Synodales judices, illicitos è domibus census exigant.

77. Et hoc Germanis posthac non ferendum onus est, quòd Synodales judices quarundam regionum oppidula & vicos ostiatim peragrant, censusq; è domibus annuos exigunt: quos ubi tenuis plebecula persolvere nequit, protinus cum excommunicationis jaculis petitur; ad eorum quoq; censuum solutionem cum summa rei familiaris attritione, atq; attenuatione compellitur. Quod si penitus amoveri non potest gravamen, aliquo saltem sub ad æqui boniq; regulam coërceatur.

CAP. LIX.

Quo pacto hebdomadaria pecunia à mechanicis exigatur.

78. Pari modo proximè memorati judices, quibusdam in locis à stabulariis, pistoribus, laniis, propolis, molitoribus, ejusdemque generis mechanicarum artium professoribus, qualibet septimana pecuniam postulant: qua fortè per inopiam non soluta, Ecclesiastico ad id fulmine adiguntur.

CAP. LX.

De iniquis Ecclesiasticorum arrestis, ut vocant, & impedimentis.

79. Non mediocrem item superioritatis & jurisdictionis temporalis jacturam Cæsarea Majest. Romanumque Imperium patitur, ex malè observata hactenus, pluribus in locis, diuturna consuetudine: videlicet, quòd Ecclesiastici judices, ubi inter duos laicos civilis orta est controversia, ad alterius partis petitionem literas inhibitorias emittunt, quibus alteri partium mandant, ne inceptam coram seculari, seu suo judice, litem prosequatur; sed in Ecclesiastico coram sese judicio compareat. Cum mandato ubi pars vocata obtemperat, & se suamq; caussam ad suum ordinarium judicem remitti in judicio petit: tùm primùm libellus, articuli, exceptiones, replicæ, duplicæ, & cæteræ id genus scripturæ, utrinq; producuntur; quibus, reliquisq; actis & agitatis, perlectis, numeratisq; potiùs, quàm ponderatis, tandem interloquuntur, controversiam coram se ventilandam esse. Cui sententiæ propterea, velint, nolint, parere coguntur: etiamsi maximè ea graventur: quòd appellationem ad curiam Romanam interpositam, ob immensos, tum labores, tum impensas prosequi nequeant. Neque enim cuivis commodum est, adire Romam. An verò talibus, similibusque sententiis se suspectos reddant, necne; cuilibet bono viro conjiciendum relinquitur. Unum hoc certum est, quòd ex jam enumeratis casibus, copiosa civilium caussarum sylva, jurisdictioni temporali, ac civili magistratui, indies subtrahitur atque eripitur. Quod non solùm juribus & æquitati, sed etiam rationi contrarium esse dignoscitur.

CAP. LXI.

Ut pleriq; inopia rerum laborantes, judicialium expensarum, variorumq; laborum & expensarum formidine, ad iniquas transactiones compellantur.

80. Neque hoc silentio præteriri potest, quòd Ecclesiastici judices & officiales, miseros ac simplices laicos, multoties ad illicitas, iniquas, sibique penitus nocivas transactiones adigunt. Nam si

quan-

quando eos in jus vocant, magna patronorum, tabularum forensium, scribarum, cæterorumque, quorum opera in judiciario strepitu usi necessum habent, caterva, nullo ære conducta, sed gratuito conquisita, stipati astant, ac pauperibus illis prophanis, egestate pressis, id hominum genus, non nisi magno conducendum est. Quod ubi fortunæ, reique familiaris tenuitas denegat, ni penitus caussa, etiam justissima, decidere velint, transactionem seu compositionem utcunque iniquam inire coguntur. Qua re quantum graventur tenues, nemo est qui non facilè id deprehendat.

CAP. LXII.

In multis Ecclesiasticorum consistoriis, externi causarum patroni & procuratores, quàm non admittantur.

81. Et hoc hactenus Germanis multum adtulit molestiarum, quod per Ecclesiasticos judices, nulli eorum in litigantium partium, aliis uti advocatis & procuratoribus licet, quàm iis, quos sibi suisque tribunalibus, jurisjurandi sacramento obnoxios reddiderunt. Ne tamen nihilominus externi patroni à litigatoribus consulantur; adeò breves præfigunt terminos, ut adiri nequaquam possint. Et ne hoc eorum factum tanquam æquitati contrarium, improbari possit, se id in controversiæ commodum facere adfirmant; quò celeriorem per consistorii juratos procuratores sortiatur exitum. At interim meridiana luce clariùs apparet, qua sinceritate, quâve dexteritate id agatur. Nempe compertum habent officiales, se suósque superiores, à consistorii advocatis & procuratoribus timeri. Et sic miseri clientes patronorum verecundia, dum quod contra Ecclesiasticum judicem, ejúsve superiores, quacunque in parte facere possent, in judicio proponere non audent, ultrà quàm par sit, negliguntur. Quam rem Ecclesiastici Prælati, iique quorum in territorio tale exercetur consistorium, quum prohibere, penitusque eradicare deberant, tuantur, ac defendunt. Et id potissimùm eam ob causam; ut si quando ipsis, subditisve ipsorum in Ecclesiastico judicio experiundum sit, dicti advocati & procuratores contra ipsos, exteris suis clientulis, ea quæ causæ sibi postulat necessitas, consulere, in judicioq; proponere vereantur: ne, si diversum facerent, Prælatos sibi infensos, judicesque sibi malè propitios redderent: talemque advocatorum & procuratorum metum ac formidinem, nemo est, cui vel cerebrum sit, cui læva in parte mammillæ cor saliat, qui inficias ire vel possit, vel audeat; cùm in quotidiana experientia adeò eluceat, ut nemini non, nisi fortè iis, qui nondum ære lavantur, sit exploratissimum. Quotus enim quisque est advocatorum, vel procuratorum qui non amore, spe, timore, invidia, favore, muneribus, similibusve adfectibus, animo non aliquando, rectóque consilio dejiciatur: quum nihilominus vacui etiam prædictorum adfectuum, vix tandem precibus, pretióve inducuntur, ut nihilominus vacui etiam prædictorum adfectuum, vix tandem precibus, pretióve inducuntur, ut nihil diligantiæ, laborum nihil, omnium item clientuli jurium prætermittatur. Enumeratis verò gravaminibus, nulla præsentior adhiberi posset medicina, quàm si litigantibus à certò usque limite, & advocatos, & procuratores vel consulere, vel ad consistorium secum adducere liceret.

CAP. LXIII.

Quàm le[g]ibus ex causis, pauperibus Sacramenta denegentur.

82. Et hoc facinus Christi disciplinam profitentibus penitus abominandum est: quòd iis, quibus est res angusta domi, ubi parochis & Ecclesiis ad diem solutioni destinatum, per inopiam satisfacere nequeunt, corpus & sanguis Christi, sacrosancta, quæ nobis sacramenta in remissionem peccatorum reliquit, denegantur; immò quasi pignus præcluduntur; non attenta ulterioris dilationis, & quidem modicæ, petitione. Quanquam tales similesque caussæ, pro conditione sua, coram secularibus judicibus, meritò finem sortiri deberent.

83. Item, quum agricolæ Autumni tempore vindemiare cupiunt, quemadmodum unicuique ad sui utilitatem facere licet; nihilominus tamen, si vindemia illa displicet spiritualibus (ut vocant) qui eo loci decimas possident, miseris inhibent agricolis, sub excommunicationis, nec non pecuniarum pœna, ne uvas colligant priùs quàm ipsi id permittant: unde evenit, ut sæpe pauperculi illi non parvo afficiantur damno; cùm uvas suas, quas maximis expensis & laboribus per integrum coluerunt annum, vindemiare non audeant. Etiamsi illi interim vel frigore pereant, vel etiam marcescere incipiant; tantummodò ob decimarum lucrum iniquum, sæpius etiam ob invidiam detestandam. Quæ ambo contra jura sunt divina, fas, & & omnem pietatem, ac ideo meritò aboleri debent.

CAP. LXIV.

Ut Ecclesiastici Synodis abutantur.

84. Nec minùs molestum, grave, & Germanorum vulgo intolerabile est: quòd Synodales judices pluribus in locis quotannis id, quod non nisi post annorum intercapedinem ut fiaret, juribus permissum est, obequitant, ac mirum, quid fictitiæ jurisdictionis, aut superioritatis exerceant: hoc interim constat, simplici popello hac via, necessaria subtrahi alimenta: neq; talis peragratio ao fine & ordinatione, qua summis pontificibus instituta est, observatur. Nam pro pœnis & correctionibus, quibus facinorosos & criminum sontes à vitiis deterrere deberent, pecuniam præsentem & numeratam, & quicquid denique eis in lucellum cedere potest, exigunt. Id quod in superioribus etiam partim memoratum est.

CAP. LXV.

De Canonicis Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum, parochis, reliquisque religiosis personis: & primum, Quod iniquis nexibus Episcopi & Prælati à suis adstringantur Capitulis.

85. Illicitum est & hoc, planeque iniquum, quod Canonici Ecclesiarumque Cathedralium præeminentiores, quorum in manu potior Ecclesiasticorum judiciorum, Synodorum, ac censurarum pars sita est; reliquique Collegiatarum Ecclesiarum canonici, quibus eligendi superiorem potestas est, nullum in Episcopum, seu Prælatum eligunt; nisi se prius jurejorando astrinxerit, planeque devoverit; literis quoque interdum, instrumentisque sigillo probè munitis caverit, ipsis ipsorumque ordinatis judicibus ac officialibus in nullo, utcunque gravi, vel inhonesto, intolerabilique proposito, se contrarium fore. Ac si quando eos delinquere contigerit, impunè eis per ipsum, ut hoc sibi liceat.

CAP. LXVI.

De non ferendis ultrà oneribus, quibus misera plebs pro Sacramentorum administratione gravatur.

86. Pleræque item parochiales Ecclesiæ Monasteriis, Prælatis, aliisque Ecclesiarum dotatarum Rectoribus, incorporationis, ut vocant seu alio quopiam jure subditæ sunt: quas & si ipsi juxta canonum constitutiones, per sese providere teneantur, ubi aliis elocant gubernandas, beneficiorum dotem, ac decimas, plerunque sibi ipsis reservant: & præterea tam enormibus absentiarum pensionibus gravant, atque onerant, ut conductitii isti Parochi eorumque Vicarii, Viceplebani, Sacellani, Coadjutores, cæterique conductarum Ecclesiarum administratores, competentem sustentationem, decentiaque alimenta inde habere nequeant. Quo fit, (namunde conductitii isti pastores & mercenarii vivant, habeant oportet) ut illicitis exactionibus, locatas sibi oviculas miserè deprædent, dilanient, omnemque substantiam tantum non absumant. Postquam enim altaris, baptismique sacramenta administranda sunt; Primus, Septimus, Tricesimus, Anniversariusque dies peragendus, auricularis confessio audienda, mortui sepeliendi: & quicquid denique reliquum est, quod ad vita functorum ceremonias observandas operæ precium arbitrantur, id gratuitò faciunt nequaquam, sed tantum exigunt, extorquent, exugunt, quantum misera plebecula vel cum summo suo dispendio præstare difficulter potest: talesque exactiones usque ad summum indies augent atque accumulant; nonnunquam quoque ex communicationis fulmine ad solvendum adigunt: plerosque etiam, quibus per inopiam non licet ad celebranda vita functis obsequia anniversarios, & alias ejus farinæ ceremonias, compellere conantur.

CAP. LXVII.

Ut ob missas cantandas & legendas, pecuniam exigant.

87. Neque hoc præteriri potest, quom non minimum sit, quo Germani premantur, quòd Sacerdotes, unius diei missas, ad quas aliàs fundationis, seu annuæ recordationis jure, celebrandas obligantur, non semel, sed quater, quinquies, pluriesve venundant; unaque missa duobus, tribus, aut pluribus Ecclesiasticis beneficiis satisfacere præsumunt.

CAP. LXVIII.

Quo pacto Parochi, à suis parochialibus subditis, ubi domicilium mutare voluerint, pecunias emulgeant.

88. Item, sicubi curatæ Ecclesiæ subditus domicilium matrimonii, seu alterius cujuspiam negotii caussa, in aliam transferre parochiam, animo secum volutat; non priùs migrandi licentiam à Parocho impetrat, quàm ubi pro testimonialibus literis aureum numeraverit nummum: quem si solvere vel nolit, vel egestate pressus non possit, sacramentorum interdicto, donec satisfecerit, mulctatur. Ex hoc itaque, ac cæteris suprà tactis oneribus & gravaminibus facilè deprehenditur, mirumque in modum emicat, quod omnia Rom. Ecclesiæ sacramenta iis, qui opibus abundant, auro venalia sunt: reliquis verò, quibus minimum suppetit nummorum, & iniquus est Plutus (ille divitiarum Deus) non impartiuntur, sed penitus denegantur.

CAP. LXIX.

Quemadmodum sepultura jus quibusdam mortuorum cadaveribus, magno sit ære redimendum.

89. Papalibus statutum est canonibus, ut iis dumtaxat publici juris Ecclesiastica denegetur sepultura, quos manifestis & planè notoriis, mortalibus, ut vocant, peccatis, ex communi hac mortalium sorte, absque dominici corporis sanguinisve participatione migrasse compertum sit. Verùm Ecclesiastici, non animadversis talibus Pontificum decretis, forte fortuna, aqua suffocatos, gladio, ruina, vel incendio occisos, jugulatos, atque vita casu functos, etiamsi non pateat, peccatis mortalibus obnoxii decesserint, necne, in Ecclesiasticam tumulare sepulturam, non permittunt; quousque tam iniquo fato demortuorum uxores, liberi, amicive, ab ipsis cœmiterium non modico ære comparaverint.

CAP. LXX.

CAP. LXX.

Ut plerique Ecclesiastici, vitam laicam, planeque rixosam agant.

90. Nec minùs etiam Germanis molestum est, quòd potior Parochorum, Sacerdotum, monachorum, aliorumque Ecclesiasticorum pars, in diversoriis, stabulis ac choreis, populorum turbis se immisceat; in plateis item habitu minùs decenti, utpotà gladiis, vestibusque ludicris: præterea rixis, jurgiis, litibus, altercationibus laicos ad iram, & consequenter ad arma provocant, vulnerant, nonnunquam etiam confodiunt. Dein excommunicationis fulmine miseros illos laicos, vel quos læserunt eousque divexant, quousque ad libitum suum laici se cum his composuerint.

91. Item in locis plerisque Episcopi, & eorum Officiales, non solùm Sacerdotum tolerant concubinatum, dummodo certa persolvatur pecunia: sed & Sacerdotes continentes, & qui absque concubinis degunt, concubinatus censum persolvere cogunt; afferentes, Episcopum pecuniæ indigum esse, que soluta, licere sacerdotibus, ut vel cœlibes permaneant, vel concubinas alant. Quàm res hæc sit nefanda, nemo non intelligit.

CAP. LXXI.

Quo pacto nonnulli Ecclesiastici publicas exerceant tabernas, & illicita corrodant lucra.

92. Ecclesiastici item, potissimùm in his locis, ubi jurisdictionem habent, in templorum dedicationibus, publicas exercent tabernas, suisque Sacellanis & Sacerdotibus, taxillos, chartulas lusorias, & quicquid ad ludum pertinet, convivis administrare, ac omni seposito pudore, illicitum inde percipere lucrum student: idque superioritatis quodam jure sibi licere adserunt. Quanquam Pontificum canones, Imperatorum leges, omnesque omnium provinciarum magistratus vetent, ne Ecclesiastici ità à decoro & honesto devient; ut iis se involvant negotiis, circa quæ vix laicos occupatos esse decet.

CAP. LXXII.

Quomodo Ecclesiastici moribundis, ut suos & legitimos hæredes defraudent, persuadeant.

93. Inter cætera etiam hoc obticendum est nequaquam, quum non minimum sit onus, quo Germani præventur; quòd regionum pervagatores, quos vulgò Terminarios ac Stationarios vocant, monachi & sacerdotes, infirmos, animamq; jamjam agentes; ac præsertim eos, quibus æs esse in cista norunt, temporalibúsve bonis abundare compertum habent blandiloquentia, adulatione, verbisq; venustulis (ut ad pessima quæque hoc genus hominum semper plus æquo instructum est, atque paratum) adoriuntur, circumveniunt, persuasionibusque fictitiis eò tandem adducunt, quòd sibi potiorem, & pecuniarum & bonorum partem in testamentis legant. Qua re liberi, agnati, ac cognati, reliquique sui & legitimi hæredes, quibus potiùs tota hæreditas illæsa relinquenda erat, contra omnem æquitatem, mirum quàm jactura adficiantur: interdumque ad miseriam usque adigantur.

CAP. LXXIII.

Quibus mediis innumeram pecunia summam Mendicantium ordines Romam importent, Virginumq; Vestalium monasteria molestent.

94. Quum nemini dubium sit, iis qui jure experiri volunt, pecunia, eaque non modica opus esse; & plerique Mendicantium ordinum regulis addicti, multas causas atque lites in judicialem controversiam, non sine magno ordinariorum, parochorum atque laicorum detrimento, contra fas, ac fasque; immò nulla omnino necessitate exigente, Romam pertrahant: Tribus insuper eorum generalibus, quos vocant, Cardinalitii galeri dignitatem, innumera, ut fertur, pecunia comparaverint: Non parum timendum est, ne non præfati Mendicantium ordinibus subjugati, multa sacrarum virginum; & præsertim ea, ubi se solos dominari norunt; monasteria, in quibus Principum, Comitum Baronū, Nobilium, ac Civium liberi frequenter vitam vivunt, pecuniis expilent, ac depeculentur, & eis dehinc quibuscunq; aliis modis, interitus, perniciei, molestiarum, variorumque incommodorum radix atque origo sint: Interimque miserè, captivas moniales, sub perpetui pœna carceris adigant, ne cuiquam alii, quo secū pacto agant, manifestent: id quod quibusdam in locis plus nimio, proh dolor, compertum est. Quibus verò pharmacis huic morbo mederi possit, cogitandum relinquitur: Num præstaret quòd virginum monasteriis, ac Mendicantium ordinibus, in meri ac mixti imperii jurisdictionibus sitis, quibus hactenus per jurisdictionum magistratus, ac potestates, nulli præfecti essent curatores, seu dispensatores, duo, ætate, moribus, ac probitate perspicua præstantes viri, unicuique tali monasterio seorsim præficerentur, qui omnibus eorum communibus computationibus, acceptorum videlicet & expensorum, interessent; quibusque curæ esset, ne in posterum prædicta virginalia cœnobia, à Mendicantibus monachis, eorum non necessaria præsentia, vel quocunque alio modo gravarentur. Qua una re procul dubio efficeretur, quòd dictorum monasteriorum annui fructus, census, redditus, indies augerentur: monialium personæ in magnum usque excrescerent numerum: & sic multo meliùs, uberiùs, utiliùs, quàm si ipsarum pecunia, vel Romam, vel in alium quempiam locum indecentem, conferatur, sustentari possent,

CAP. LXXIV.

De Romanorum Pontificum legatis & oratoribus nec non Comitibus, quos vocant, Palatinis.

95. Accidit etiam aliquando, quòd legati & oratores Romani, cum Papalibus, ut vocant, facultatibus, in Germaniam mittantur; qui talium facultatum vigore & prætextu, liberos vulgò conceptos, naturales, Bastardos, spurios, damnato ex coitu prognatos aliósque, qui contra Christi instituta, legumque sanctiones in mundum editi atque expositi sunt, legitimos efficere, & ad quoscunque actus legitimos, idoneos reddere; ad successiones item cum legitimis & naturalibus liberis habiles facere & admittere; omnium denique statuum ac dignitatum capacitatem tribuere conantur. Cujus tamen rei in Romani Imperii territorio, nullam omnino habent potestatem. Nec parum inde litium, jurgiorum, errorum, controversiarum, offendiculorumque, in sacrosancto Romano Imperio oritur; quòd ex illicito concessu coitu concepti, cum legitimè editis ad parem admitti debent successionem. Quam rem, ut nimiùm Germanis molestam, Imperii ordines, tolli, amoveri, penitúsque aboleri, summopere petunt.

96. Pari præterea modo à Romana sede jam dictis Legatis, Vicecomites Palatini sufficiuntur, simili potestate legitimandi, ad successionem admittendi, & omnia ad instar legatorum, quorum jam antè mentio facta est, efficiendi, nec non notarios creandi. Qui tamen Vicecomites adeò sunt inidonei, adeò inhabiles, adeò literarum ignari, adeò denique rerum inexpertes, ut minimum etiam, quod ad notariatus artem pertineat, ignorent. Unde non immeritò subsequitur, quòd multo ineptiores, quàm ipsi sint, creent notarios: ut semper dignum, quod in proverbio est, contingit patellæ cooperculum. Quod ipsum Imperii Status, abrogati efflictim rogitant. Præfati item Apostolicæ sedis Nuncii & Legati à jurejurandis, pactis, obligationibus, absolvere: & sic absolutos ad agendum de novo testitutae moliuntur. Qua una re æquitati, fideique humanæ nihil est adversum magis.

97. Conantur insuper beneficia, quæ patronatus juri subsunt, conferre: & sic patronis tam Ecclesiasticis, quàm secularibus in juribus suis derogare, penitúsque eos privare, quod etiam meritò aboletur.

CAP. LXXV.

Utriusque sexus religiosi, in suorum monasteriorum, clausarum fundationum, aliorumque conventuum commodum, succedunt secularibus; quum ipsi vicissim ab illis ad hæreditates neque vocentur, neque admittantur.

98. Neque hoc Germanicorum gravaminum postremum est, quamvis ultimum hîc sortiatur locum. Mos non ampliùs ferendus, hactenus inolevit, pauloque altiùs, quàm par sit, radices egit: videlicet, quòd Monachi, Moniales, Beguttæ Beghardæ, Nolhardi, Conventus, & quicuncunque tandem sunt, qui se religiosos, & à popularibus segregatos profitentur, parentibus, consanguineis, agnatis, ac cæteris amicis, in hæreditariis bonis, aliquando in partem, nonnunquam in totum succedunt: At vicissim eorum cognati, seu necessarii laici, à prætactis religiosis, ad ipsorum hæreditates adeundas, non solùm non vocantur, sed nec admittuntur quidem. Quod Germanis & grave, & molestum; injustum etiam, ac non diu jus tolerandum onus est. Eapropter necessariò, ac summa prudentia curandum est, ut deinceps nemo se memoratorum religiosorum votis vel adstringat, vel addicet, nisi priùs ea de re civiles magistratus certiores fecerit: quorum præsentia, auctoritate & consilio religionem ingredi volentibus, à parentibus & amicis, juxta cujosque fortunam ac facultates, mediocriter provideri debet, ut habeant, unde commodè in monasteriis vivere possint. Et tamen lege, eo pacto & conditione, ut omnibus hæreditatibus, omnibusque parentum, fratrum, sororum, cognatorum, cohæredum, ac quorumcunque aliorum successionibus renuncient: in animumque nequaquam inducant suum, se in posterum hæreditario jure quicquam nedum sperare, tantum abest, ut consequi se posse putare queant. Idemque cum his, qui jam olim religiosorum regulis sese subjecerunt, fieri à sacri Rom. Imperii Statibus, & petitur, & censetur.

CAP. LXXVI.

Quòd & in proximè habitis Wormaciæ comitiis, de hactenus memoratis gravaminibus, tractatum sit.

99. Potior item pars, hactenus enumeratorum articulorum, Romanam Sedem, Archiepiscopos, Episcopos, Prælatos, Officiales, Ecclesiastica consistoria, cæterasque Ecclesiasticas personas concernentium, Cæsareæ Majestati in proximo Principum ac Procerum Wormaciæ celebrato conventu, à laicis Imperii columnis & Statibus, in scriptis, non sine supplicibus oblata est precibus: quò prædicta gravamina, æquitate, necessitateque ita postulantibus, aboleat, atque è medio penitus tollat. Quod ipsum non clam Archiepiscopis, Episcopis, reliquisque Ecclesiasticorum Statibus, in prædictis Comitiis factum est. At hucusque nihil vel immutare, vel emendare cœperunt. Eam ob rem seculares Imperii ordines, necessariò, urgentibusque ex causis adacti sunt, Papali Sanctitati suprà memorata, ac non ampliùs ferenda onera, prout sua Sanctitas, clementi, Christiano, planeque paterno animi adfectu fieri pe-

eri petiit, indicate, atque ſuppliciter rogare, quo prædicta gravamina ſua Sanctitas emendet, atque è medio tollat.

CAP. LXXVII.

Plura adhuc gravamina ob oculos verſantur, indicatu maximè neceſſaria: quæ tamen brevitatis gratia obmittuntur.

100. Quamvis ſæculares ſacroſancti Romani Imperii Ordines, longè graviora, multóque plura adhuc haberent onera, quæ, æquitate interpellante, indicanda forent: At ne juſtæ brevitatis modum excedere videantur, jam recanſitis hoc tempore, reſervatis aliis in magis commodum tempus, contentiſſe volunt: Ea ſpe freti, ea fiducia nixi, ubi hactenus anumerata abolita fuerint gravamina, quòd & reliqua unà corruitura ſint.

Peroratio, ac finalis petitio.

Super hæc omnia, omnium ſacri Romani Imperii ſupremæ atque inferioris conditionis Statuum, ſupplex eſt adhortatio, humiliſque precatio atque petitio, qua Sanctitati Pontificiæ ſupplicant: quatenus Sanctitas ſua, omnia prædicta onera ac gravamina, ſedis Romanæ, ac ſæpe dictorum cæterorum Statuum Eccleſiaſticorum & perſonarum Eccleſiaſticarum (id quod non ſemel in præcedentibus quoque juſtis precibus poſtulatum eſt) clementer tollere, emendare, abrogaréque, & è medio auferre dignetur; ac Archiepiſcopos & Epiſcopos, ſi qua in re per eorum Capitula, gravamina hæc, quò minùs emendata, abrogatæque auderent, obligari forant, à promiſſione, obligationeque tali, mandatis abſolutoriis, ſeveritatem quandam, ſed eam quidem neceſſariam præ ſe ferentibus, abſolvere, liberateque velit: inque omnibus & ſingulis his, ita paternè ac gratioſè ſe gerere & exhibere, quòd talia onera atque gravamina in genere, ſeorſimque, quantocyùs ex radica funditus, ac penitus tollantur, amoveantur, & emendentur. Quod ipſum, & quidem brevi, futurum, curatumque iri, Sacri Romani Imperii Status laici, vel ob Opt. Maximi laudem præcipuam, & honorem; hinc tai quoque ipſios neceſſitatem atque æquitatem maximè, quum, ut prædictum eſt, Sanctitas Pontificia per Oratorem & Legatum ſuum, ita magnificè, ampliter, ac Chriſtianè ſe obtulerit, indubiam, certiſſimamque ſpem animo conceperunt. E regione, ſe Sanctitati Pontificiæ, tanquam obſequentes, morigeroſque filios, cæteris quoque Statibus Eccleſiaſticis, ut in Chriſto fratres, & commembra capitis unius, nimirum Chriſti, ſe devoventes, obligantéſque.

Quòd ſi enumerata onera atque gravamina in præſtituto tempore, non etiam ocyùs ex oculis mortalium ſublata, atque abolita, & abrogata fuerint (id quod Imperii Romani Status laici futurum minimè ſuſpicantur, augurantúrve) tum Sanctitatem Pontificiam latere nolunt, prædicta urgentiſſima, atque intolerabilia, penitusque non ferenda onera, diutiùs eos, neque perferre velle, neque tolerara poſſe: Sed rei ipſius iniquitate & neceſſitate, huc eos adigi, cogi, atque compelli, pro eorum captu ac induſtria, de aliis commodioribus fortè viis & mediis cogitandi, veſtigandi, ac conſultandi, quibus tandem modis, qua arte, qua denique ſolertia, onerum atque gravaminum ſuprà memoratorum, ab Eccleſiaſticis exonerari, liberari, ac tandem in priſtinam immunitatem & libertatem aſſeri, atque vendicari poſſint.

Quemadmodum omnia hæc priusquam Sanctitatis Pontificiæ orator & Legatus à Normberga ſolviſſet, eidem per modum reſponſi hinc legantis Sanctitati referenda, ad longum ſunt expoſita, atque enumerata: eſſentque ita in compendium, & quodammodo per catalogum redacta & recenſita, memorato nuncio atque oratori Pontificio ferenda ſecum Romam tradita; ſi non præter omnium expectationem, abitionem ſuam hinc tantopere maturaſſet, ac inopinatò ita diſceſſiſſet. Verùm ea ob id eò magis Germanorum Principum, Procerum, atque Romani Imperii Statuum conſultatio & concluſio Sanctitatem Pontificiam fugere, vel latere poſſent: tandem placuit, onera ac gravamina, quorum non infrequens tum etiam agente adhuc Legato facta fuit mentio, per capita, ac ſigillatim ita ſcripta, Sanctitati Pontificiæ transmittere, eandemque quàm humillimè ac ſuppliciter, pro abrogandis hiſce oneribus, rogare, obſecrareque; ne deteriora contingant.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM

An. Chr. 1526.

AD CLEMENTIS VII. PAPÆ CRIMINATIONES, CUM APPELlatione, & Generalis Concilii indictionis poſtulatione.

Sanctiſſimo in Chriſto Patri & Domino, Domino CLEMENTI VII. divina providentia Sacroſanctæ Romanæ ac Univerſalis Eccleſiæ Summo Pontifici, Domino Reverendiſſimo,

KAROLUS divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, S.D.

BEATISSIME Pater, Domine reverendiſſime: Eramus profecto in magna mentis noſtræ anxietate, communem totius populi Chriſtiani calamitatem nobiſcum tacita deplorabamus, ob ea quæ à Sanctitate veſtra contra nos, ſtatumque noſtrum, & ſacri Romani Imperii dignitatem

dignitatem moliri audiebamus. Verum hanc nostram anxietatem mirum in modum auxerunt vestræ Sanctitatis literæ, quas vigesimo die elapsi mensis Augusti, ejusdem Sanctitatis Nuncius XXIII. Junii expeditas, legendas nobis tradidit: Quum nihil de his perspicere liceat, quam justiciæ suæ (ut inquit) laudem, nostræ vero ac nostrorum causæ acerrimam damnationem: arma, bella, minas, cædes, pecuniæ, avaritiæ, & ambitionis studium, regnandi, dominandique cupidinem nobis impingi. Quæ profecto nec verum pastorem decent, nec nostræ in Apostolicam Sedem, vestramque Sanctitatem, ac illius dignitatem, devotioni, pietati, ac filiali, observantiæ convenire vidautur. Quinimo ab eo affectu & studio (quo Christianam Rempubl. ad ipsis ineuntis Principatus nostri annis semper complexi fuimus, quo illius pacem, quietem ac incrementum omni conatu concupivimus, ac pro viribus curavimus) prorsus aliena censeantur, ac nos talibus afficiant spiculis, quod ni bonori proprio tacendo detrahere, immaculatamque famam nostram, tacita objectorum approbatione, lædere velimus, cogimur emissa in nos jacula refellere, nostramqoe innocentiam purgare, ac ab his calumniis immunem ostendere.

2. Nos enim, Pater beatissime, nobis ipsi conscii nostræque etiam conscientiæ arcanis perlustratis, nullam objectorum culpam fateri, nullamque horum nobis calumniam ascribere possumus. Testamur enim Deum, nos nihil antiquius unquam habuisse, quam V. Sanctitatem post illius ad sacri Apostolatus apicem felicem assumptionem, velut Christi in terris Vicarium, & innata nobis filiali observantia colere, & venerari. Quem etiam, dum in minoribus ageret, singulari amicitia, & benevolentia continuo complexi sumus, prout & Leonis & Adriani temporibus Sanctitas V. f.tis experta fuit, universoque orbi notum extitit: nullo modo existimantes gradus ad dignitatis augmentum (post Deum, nostrorum etiam assistentia quæsitum) id posse efficere, ut quicquam ab eadem Sanctitate procederet, quod à pristinis suis moribus atque institutis alienum videretur. Et si multa in nos moliri audivarimus, ut dignitati, æstimatinni ac autoritati nostræ detraheretur: ut felicitas, potestas, & magnitudo regnorum ac Principatuum nobis à Deo Opt. Maxim. collatorum minueretur, & si fas esset penitus supprimeretur: hæc tamen nunquam Sanctitati V. adscribenda censuimus: nec etiam contrarium affirmantibus fidem dedimus, nec ideo minus æquo animo pacis vocem semper audivimus, vestramque Sanct. ad illam proponendam & amplectendam, velut rectum Pastorem monuimus, & incitavimus.

3. Semper enim in quacunque fortuna pacis ac quietis cupidi esse studuimus, ad quæ noster animus suapte natura inclinatur. Nec unquam inter Christianos (nisi provocati coactivè) bellum gessimus, nequa tentavimus.

4. Quum enim classem in hostes dispositam haberemus, Menice insula ad deditionem coacta: majora pro fide Catholica tentaturi, Gallorum arte, & copiis undiq; cincti, ad propria tuenda reducimur. Vestræq; etiam Sanctitatis opera & ministerio, cum Leone X. fœdus percussimus ac pro Apostolicæ Sedis, sacrique Imperii juribus, ac dignitatibus tuendis, ipsius Pastoris autoritate & impulsu in Insubria ac Liguria arma movimus, nostrumque exercitum Pontificio (cui tunc V. Sanctitas in minoribus agans, munereque legationis fungens, præfectus erar) adjuoximus. Qoam provinciam profecto, non nisi recta & justa intentione, pro ipsios Christianæ Reipubl. quiete, proque Italiæ liberatione non ex cupiditate, suscepimus. Testis est nostrorum operum Deus, verus scrutator cordium, qui intima perspiciens à longe cognoscit, & qui nostram ob id justam causam semper tutatus est: totque insignibus victoriis comprobavit ac justificavit: testis erit Sanctitas Vest. si præteritorum ratiouem ac memoriam habeat, veraque in lucem promere libeat. Testes sunt ejusdem Sanctitatis V. ministri, sæpius ad pacis ac induciarũ media proponenda transmissi, qui aperte experti sunt, nos semper, rebus etiam nostris secundissimis, quascunque bonestas pacis aut induciarum conditiones suscipere paratos, quibus & bonoris nostri & fœderatorum justa, æqua, ac secura non haberetur. Testantur etiam bæc multiplicia mandata nostra tum Adriani, tum Sanctitatis vestræ temporibus per nos ad Urbem missa, variæque legationes ad id pro tempore dispositæ ac destinatæ, ut nihil à nobis de his quæ ad pacem attinent, ullo unquam tempore prætermissum arbitremur. Qui non minus æquæ ac honestæ pacis studiosi ac zelatores fuimus sumusque. quàm injuriarum alacres ac prompti propulsatores, ac etiam, ubi ratio suadet, clementissimi remissores, hilaresque bonorum pro malis, & conviciis retributores.

5. Ait vestra Sanctitas se consciam nihil prætermisisse, quod, vel ad boni, vel ad honesti Pastoris officium erga universum gregem, vel ad fidelis amici animum in nos speciatim pertineret. Nolumus in boc Vest. Sanctit. officium impugnare, nec de illius conscientia & animo contandere: sed operibus credere, reliqua Deo perscrutanda relinquere. Licet autem sic esset, ut ait, id potius divinæ benignitati, cojus gratuito munere id fit, quam humanis viribus aut cujuspiam industriæ tribuendum foret. Esto quod multa nobis secus relata fuerint quæ apertius respondendo detegentur.

Papæ non verbis, sed operibus credendũ.

6. Quod autem Vest. Sanctit. subjungit suorum bonorum operum, suique erga nos amoris eum exitum consecutum esse, ut & repulsa totiens à benevolentia & conjunctione nostra, nullum indicium veri amoris apud nos invenerit, sive eorum artibus & dolis, qoi eandem Sanctitatem vestram nunquam nobiscum conjunctam esse voluerunt, sive nostra mente oppressionem Italiæ & imminutionem dignitatis Sanctitatis vestræ meditante, Miramur hæc quidem ab ejusdem Sanctitatis vestræ præcordiis emanasse, adeoque intempestivè, rei veritate prorsus alienam pronunciationem

factam

factam. Non enim hi sumus, qui bonorum operum ingrati esse didicerimus, nec qui pro amore odium seu repulsam rependere soleamus. Quinimo reciprocas vices potius reddere, ac etiam pro acceptis beneficiis majora dum licet, impendere; amorisque & benevolentiæ vicissitudinem abunde referre solemus. Nec quippe tantæ imbecillitatis censendi sumus, ut cujuspiam artibus seu dolis à vera conjunctione & amicitia divelli valeamus; ubi perfectus amicitiæ nodus intercesserit, qui contrario operum laqueo, non dissolvatur: minusq; nobis oppressio Italiæ, imo Intuitoque Sedis Apostolicæ, sedis dignitatis ascribi potest; qui (teste Deo) nihil horum tentavimus nec unquam cogitavimus. Verum omnem conatum, omneque studium adhibuimus, ut Italiam liberam ac quietam redderemus, ut Apostolicam sedem in suo decore, velut illius protector & defensor, stabiliremus ac servaremus; utque pacata Christiana Repub. communia Christianorum arma in perfidos Christianæ religionis hostes, communi consilio verterentur. Ubi igitur oppressionis actus nõ intercessit, nil sinistri de nobis præsumendum fuit. Cum in dubiis meliorem præsumptionem sumendam omnia jura testentur; quæ etiam neminem ex præsumptionibus damnant, nisi evidentissimo accedant probationes, aut talis esset præsumptio, adversusquam jura probationem non admitterent. Quod profecto hoc in casu omnino alienum patebit, cum non solum nulla nobis talis obstet præsumptio Juris vel facti, verum omnis sinistræ suspicionis labes, à recta nostra intentione, nostrisque operibus omnino abesse videatur. Nec quippe hanc nostram synceram mentem, nostramque æstimationem lædere potuit Mediolanens. status, per nostri exercitus duces captus, & ut ajunt, occupatus. Hanc enim seriem (omnium recta sentientium judicio) repellandam curabimus, dum suo loco de ea te V.S. objectis particularius respondebimus: omnem rei gestæ seriem non palliatam, non obumbratam, sed mera veritate suffultam, aperte ac palam differentes, ab omnibus recti judicii capacibus videndam, inspiciendam, ac recto intellectum oculo judicandam.

Gladius politicus Papali officio non congruit.

7. Si igitur ex his Sanct. Vest. se compulsam, ut ait, prætendat, ad ea consilia à quibus & natura & voluntate semper abhorruisse se asserit, idq; serius actum dicat quam plurimarum rerum indignitas, aut honoris sui, & publici Italiæ boni ratio postulabat, arma scilicet capere, quæ & justitiæ, & Italiæ libertati, & sibi ipsi possint esse præsidio, videat quæso S.V. quibus fundamentis moveatur: consideret an hæc pastorali congruant officio; an hic sit gladius per V. Sanct. evaginandus exercendusq;, quem Christus in vaginam potius recondendum censuit, & qui etiam in hostes fidei ab ipso Christiani gregis pastore regulariter exerceri prohibetur. Animadvertat V.S. an ex his honoris sui aut publicæ Italiæ boni ratio habeatur? an hæc justitiæ convaniant? an Italiæ libertati seu quieti consulatur? an potius ex opposito sugilletur summi Pastoris honor & autoritas, injuste agatur cum ipso Apostolicæ sedis protectore ac defensore, turbetur Christiana Respubl. universæque ecclesiæ status; Incendatur ignis qui tam facile extingui nequeat: ut tandem Christianorum viribus debilitatis, hostes perfidi, velut lupi rapaces pedetentim Christianum abigant gregem, Noviq; errores indies pullulent, ac demum hæreticorum dogmata magis atque magis invalescant, Christianæ quoq; religioni irreparabile afferant detrimentum.

8 At protestatur S. Vest. in ipso exordio id non offendendi cujuspiam causa, sed tuendi ac conservandi honoris officiiq; sui. Sancta quippe hæc protestatio, si per contrarium non tolleretur ac inefficax redderetur, si in ipsis defensionis terminis staretur, nec ad ea quæ offensionem sapiunt transitus fieret. Qualiter enim defendendi causa parantur arma ubi nullus est offensor, qui V. Sanct. illiusque honorem aut dignitatem lædat? quam potius, si offensa apparuisset, omni conatu totisq; viribus tueri ac protegere studuissemus: nil antiquius in animo habentes quam ea in Apostolicam sedem officia exhibere, quæ ad officium Christianissimi Imperatoris pertinent, quæve Imperiali congruunt dignitati. At si (ut ipsa S.V. protestatur) defendendi duntaxat erat animus, cur priusquam protestatio illa in lucem prodiret ad manusque nostras scripta vestra pervenirent, tenta est offensio in statu Mediolani, sacri Imperii feudo? Laudensi civitate occupata & à nostrorum (nil tale cogitantium) manibus erepta? Cur Vest. S. ac fœderatorum copiis & viribus, nulla etiam præcedente monitione seu diffidatione exercitus noster apud Mediolanum, non impune tamen, impeditur ac invaditur? Hæc si defensionem an potius apertam offensionem sapiant lippis etiam pateret. Verum Vest. S. hanc notam putans evadere, longam exorditur tragœdiam narrans quæ suo congruunt proposito, his tacitis, quæ magis ad veram rei seriem discernendam facere videntur. Unde altius repetendo tota facti series in lucem prodeat: liceatq; unicuiq; animi nostri sinceritatem inspicere.

9. Si ea quæ S.V. nobis, rebusque nostris, dum in Cardinalatu etiam officia præstitit, animadvertamus, id quippe antecessisse dignoscitur, quod vita functo Maximiliano Cæsare, avo nostro paterno felicis recordationis, dum is vivens cum Sacri Imperii Electoribus fundamenta jecisset quibus eidem, in Imperio successor, effici possemus, cumq; cum Gallorum rege, qui filiam suam nobis sposponderat, fœdera arctissimo juncti essemus, ut & nos filium nuncuparet, nilque ab eo, quod ab paterno amore alienum seu indignum videretur, prodere putaremus, his taliter ad Imperii assecutionem allectus incitatusq; extitit: ut etiam cum taxatione personæ proposita inhabilitare ipsius Imperialis dignitatis capessendæ, conatus fuerit variis modis Electores inducere, ut illum eligerent. Imperatoremque designarent (quod non ad ipsius Gallorum Regis promotionem tentatum extitit, sed ut per ejusmodi Galli concuttentiam utroque nostrûm excluso, soluto fœdere tertius subintraret minori potentia præditus, cui potius imperaretur quam imperare posset) nihil prætermittendo, ut ab ipsius Imperii adeptione penitus excluderemur. Et cum hujusmodi conatus irriti facti forent, vicissimq; sacri

** Sf Imperii

Imperii Electorum virtus, qui nec vi, nec metu, nec ullis artibus dimoveri potuerunt, quin Sancto afflante Spiritu, ab omni præambula promissione prius liberati, unanimi omnium consensu ac nemine discrepante, eorum electionis vota uniformiter in nos contulerint nosque Imperatorem solito more designaverint. Quam quidem electionem non tamen voluimus prius acceptare, quam ipsius Leonis Summi Pontificis, V.S. patruelis consensus & auctoritas accederet, cum ea dispensatione, ut eum Imperio nobis etiam Neapolitanum regnum retinere liceret, lege investituræ *minime refragante.

* al. nunc refert. Papæ conatus imperium ad Gallum transferendi.

10. Hinc nova cogitantur media, ut ipsius Imperii sacri dignitas illudatur & illius autoritas deprimatur, viresque nostræ minuantur. Præter id tamen quod tentatum extitit ex litteris & nunciis, variis practicis, ut nostra coronatio apud Aquisgranum differretur impediretur ve, ac inde Wormaciensis conventus protelaretur, seu potius inutilis inefficaxq; redderetur, fuit etiam organo ac medio Alberti Pii Carpen. Comitis, non sine V. San. ministerio & opera (ut fertur) percussum fœdus inter Leonem & Gallum: quo etiam de auferendis à nobis utriusque Siciliæ regnis, deque protectionibus potentatuum ac civitatum Italiæ inter se dividendis, Imperioque Italico penitus usurpando, seu verius enervando & subvertendo agebatur: prout hæc ex nonnullis interceptis literis, quas originaliter in manu nostra servamus, liquide constare poterit. At quum Gallus Rex hujus spe fœderis fretus, cupidus suæ ditionis fimbrias ampliandi, violato fœdere quod prius nobiscum inierat, per Robertum de Marcha, rebellem subditum nostrum, ad ipsius Gallorum regis stipendii conductum, arma in dominia nostra Galliæ Belgicæ movisset: ipsiusque Galliæ Regis duces & milites, in Italia agentes, etiam ipsius Apostolicæ sedis dominia tunc possessa, urbem scilicet Rhegium, clanculum occupare conati fuissent: fatemur tunc Sanctæ. Vest. opera divum ipsum Leonem, Gallorum amplitudinem magis quam nostram potentiam perhorrescentem, de ipsorumque fide hæsitantem, in partes nostras adductum esse, nobiscumque fœdus iniisse, quo suam Sanctitatem, in sua Apostolica dignitate tueri, & Rom. ecclesiam ante occupatam per Gallos restituere & redintegrare, nec non illustrem Franciscum SForciam in paternum solium & statum à rege Gallo detentum reducere convenimus. Quod quidem adeo alacri animo suscepimus: postergatis oblitisq; anterioribus gestis, in status, honoris, ac dignitatis nostræ præjudicium molitis, ut nil aliud putaremus quam duo orbis luminaria Vest. Sanct. opera adeo inseparabiliter coinjuncta censeri, ut inde mutua horum correspondentia, orbis universus illustrari posset, ad perpetuamque unionem reduci. Hoc itaque fœdere freti cum ipsius divi Leonis copiis nostris adjunctis, & ut antea retulimus sub Vest. Sanctitatis præfectura & legatione per nos actum executumque extitit, ut Parma, Placentia ecclesiæ restitutis, ipsoque illustri Francisco SForciæ in paterno solio stabilito, Galli, etiam non sine magna strage ducum nostrorum, virtute illustrium videlicet Prosperi Columnæ Marchionisque Piscariæ ac aliorum nostri exercitus ducum & militum ab Italia omnino expulsi fuerint. Et hæc sunt quæ Leonis tempore Vest. Sanctitas pro nobis egit. Quæ tamen non ita passim irremunerata fuere. Cum & ipsa Romana ecclesia suum eis his auxerit patrimonium, non solum Parmæ & Placentiæ recuperatione, sed etiam novi census onere regno nostro Neapolitano injuncto, Vest. atq; S. (quod non improperandi causa si dictum) aureorum x. millium pensionem annuam super Metropoli Tolerana, nostra quidem liberalitate obtinuit.

11. Quid autem Adriani tempore gestum fuerit, differamus. Novit S. V. quibus tunc favoribus Adrianus in ejus gratiam suscepisset Cardinalem Volaterranum Vest. S. æmulum acerrimumq; adversarium, quot illius artibus & mediis in V.S. caput molitetur, ac qualiter eandem Vest. S. à Florentinæ reipub. administratione excludere conabatur. Novit etiam, nos ita suarum rerum suæq; familiæ ac ipsius reipub. Florentinæ protectionem ac patrocinium suscepisse, etiam cum status sui ac suorum nepotum incremento, ut hic Adrianus ipse, nostro favore nostrique intuitu, non solum Vest. S. in gratiam tunc susceperit, verum tanta gratia prosecutus fuerit, ut nihil in rebus status, qui alicujus momenti censerentur, Vest. Sanctitate inconsulta, tentaret. Hincque Volaterranus, S. V. adversarius cum indignatus nonnulla cum Gallis (suis interceptis literis) moliri videretur, Adriani jussu capitur in vinculaq; conjicitur debitas pœnas daturus, ni Adriano morte prævento, autoritate sacri Cardinalium collegii, pro novi Pontificis electione liberatus fuisset, & inde electione facta eorundem Cardinalium intuitu à V. Sanctitate veniam obtinere meruisset: licet paulò pòst dies suos clauserit extremos. Non diffitemur tamen, ipso Adriano vivente, postquam in illius gratiam Sa. V. reducta extitit, illius operam non modice frugi nobis fuisse, in alliciendo eundem Adrianum ad fœdus illud defensivum, quo medio Galli iterum in Italiam redeuntes Mediolanumque obsidentes, fœderatorum præsidiis denuo victi repulsique fuere. Quod & si in vestræ Sanctitatis Pontificatu fuerit executum, id tamen sub vexillis & copiis ejusdem Adriani, in vimque præambuli fœderis actum extitit. Quod V. Sanct. opus manuum suarum despiciens (novus homo factus novaque dignitate assumpta) nequaquam approbandum seu innovandum censuit: licet ipsius fœderis executionem, in qua cæteri fœderati tunc firmiter insistebant, concurrentibus etiam Venetorum copiis, Vestra Sanctitas, prout ratio suadebat, nequaquam impediendum censuerit: quum & si præsidia ecclesiæ eo tempore cessassent, non ideo minus nostrorum victoria in manu esse videbatur.

12. Non tamen ob id S. Vestræ auxilia atque consilia tunc præstita parvipendenda censemus, verum pro his & gratias tunc egimus & adhuc agimus, simulque nos V. Sanctitati debere, & obnoxios esse profitemur: qui etiam vices non solum reciprocas, sed & multiplicatas & longe majora præsidia, si casus se obtulisset Vest. Sanctitati ipsique Apostolicæ Sedi pro illius tutela & augmento, semper exhibere parati fuimus, & ut filius patri correspondere: à quo etiam proposito quicquid in nos falso

suggestu

suggestu molitum videatur, nequaquam animum nostrum alienavimus: nec alienaturi sumus, nisi major nos urgeat necessitas in occupandis nostris viribus, ad rerum nostrarum tutelam ac defensionem; quam tamen ita moderatam sumpturi sumus, ut ab offensionis limitibus, quantum fas fuerit, abesse videatur. Hoc enim moderatum temperamentum nos Christo, cujus V.S. vices in terra gerit, debere profitemur.

Papæ restricte debes Imperator armis defensivis, non offensivis.

13. Reprehendit V. Sanctitas, quod non fideli consilio exercitus nostri duces in Galliam transiverint, inferens quod ex eo intempestivo (ut ait) transitu, successerit celerior & crassior in Italiam Gallorum irruptio, rege maximi nominis exercitum ducente: ac urbis opulentissimæ Mediolani ab illis receptio. Nos, Beatissime Pater, nec excusamus illius transitus consilium nec impugnamus. Id tamen nobis inconsultis actum non extitit, qui id nulla justa ratione negare potuimus. Illustri consanguineo nostro Carolo duci Borbonii, Anglicis etiam præsidiis freto, pro sui status recuperatione, quo, eo quod nostris se addixit obsequiis, privatus extiterat. Durum enim ac prorsus inhumanum visum fuisset, si eo duce, vicesque nostras in Italiam agente, obtenta de communi hoste victoria, ejectisque inde Gallis, victricia arma, eidem denegassemus ob rerum suarum nostri causa, ut prætendit, occupatarum consecutionem, ubi potissimè ex eo exercitus nostri in Galliam transitu, Italia quietior ac liberior remanere videbatur, à militum quoque gravaminibus & insolentiis, quibus plerunque victores milites uti solent, magis exonerata & exempta reddebatur. Sed cum aliter res tunc successerit, quam putabatur, non quidem nostra, sed ducum culpa, sed belli sorte ita suadente, ut victoria quæ à Deo est, non ita passim pro voto hominum valeat obtineri, valuit saltem ducum prudentia, audacia ac magnanimitas in reducendo opportuno tempore, exercitum illæsum in Italiam, quo ipsorum Gallorum Regis impetus compesci posset, illiusque conatibus obsisti. Qui profecto (ut à fide dignis nobis relatum extitit) à V.S. ejusque ministris ad id fuit persuasus & incitatus (quod tamen pro certo non habemus, nec ita passim credendum putavimus) eam provinciam belli Italici tam acriter impetuoseque tentavit, ut favente altissimo justæ nostræ causæ defensore victus, cum maxima suorum clade nobis per Vice-Regem nostrum Neapolitanum captivus sit redditus: & inde à nobis sub conditionibus V.S. notis, liberatus.

14. Excusat V.S. quod cum duces nostri de defensione illarum regionum spem totam posuissent, ac earum insuper, quæ nostræ erant propriæ periculo commoverentur, eademq; V.S. in magno etiam suarum rerum metu esset, ejus conventionibus occurrere coacta fuerit imminenti periculo, quas ait nos optime nosse. Nos tamen earum conventionum veram notitiam habere non possumus: quæ nobis fuot inscius tractactæ, quasq; numquam vidimus seu legimus: quæ etiam ministris nunquam ostensæ fuere in ipsorum Gallorum relatione stare vellemus, qui aliter rem gestam ajunt, quam S.Vest. suis nunciaverit. Volumus nihilominus potius V S. assertioni confidere. Recolimus enim dum eadem Sanctitas nos de hujusmodi conventionibus (rebus adhuc sub ancipiti Marte laborantibus) suis literis monuisset, asserens nil inde eidem Sanctitati quæsitum quam fidem & securitatem, id exigente, ut ajebat, necessitate, eliciens inde futuræ pacis auspicium. Cum ipsa S. de consueto suo erga nos animo & voluntate nihil omnino temisisse asseveraret, cepimus tunc hæc in benigniorem partem V. Sanct. culpam nequaquam arguentes: nec de ejusdem, ut ajebat, erga nos animo & voluntate diffidentes. Id enim potius quorundam suasionibus tribuendum censuimus, qui vires nostras sua detractione deprimendo, hostium potentiam extollendo V. Sanctitati suaserit res nostras in summo discrimine consistere, hostiumq; vero robur, in excelso culmine florere. Sic pristinam V.S. voluntatem in quandam depictam necessitatem transformantes: licet re vera nulla urgens necessitas subesse videretur. Nec tanta erat in ipsis nostris exercitus ducibus desperatio, aut trepidatio, prout S.V. insinuabant illius fœderis autores, qui S V. terrere studebant, quod ex ipso rei exitu secuta victoria clarius enituit. Ex qua potius quam quod ex eo fœdere pacis auspicium sumendum videbatur in quorundam malignantium artes suis potius passionibus & cupiditatibus, quam saluti reipub. incendentes, sanctum id opus perturbassent.

15. Commemorat V.S. quæ sibi fuerat cura, quæ cautio rerum nostrarum, asserens tunc rebus nostris nihilominus non minus quam propriis cavisse, Gallorum transitum in regni nostri fines multis rebus remoratum fuisse. Merebatur quidem nostra in S.V. devotio, ut Sanctitas ipsa tali officio fungeretur. Idque exposcebat reipub. salus, ne uberior ignis incenderetur, licet ex ipso affecto potius potuerit Gallos ipsos tunc aliquandiu in itinere detentos, ut à sacri Imperii civitatibus Lucensi & Senensi pecuniam ac tormenta ad bellum contra nos & regnum nostrum disponendum extorquerent: ut quietum ipsius Senensis civitatis statum tunc perturbarent: Tyrannos intromitterent, ac pro eorum voto civitatis gubernium mutarent: eam civitatem à sacri Imperii devotione omnino divertere satagentes. Novas interim copias in terris ac patrimonio Rom. ecclesiæ ex ipsis pecuniis ab imperialibus civitatibus extortis, congerentes: quibus ad regni nostri invasionem inimicitiores ac potentiores esse possent: nec tanta erat in his urbanitas, ut ab ejusmodi invasione diutius remorari seu retrahi possent, ni Deus Opt. Max. victoria apud Ticinum collata, eorumq; rege captivo tantum terrorem incussisset: ut non amplius de invasione, sed potius de eorum salute, & fuga cogitare visi fuerint.

Luca & Senæ civitates Imperiales.

16. Sed ait V.S. quod si societatem eorum sequi voluisset, maxima eidem præmia non solum non proponebantur, sed etiam parata essent. Atqui quæ ratio, quæ justa causa, quis honestus color Vest. Sanctitatem, directum ejus feudi dominum, movere debuisset ad juvandum invasionem contra propriũ feudatarium nil tale merentẽ, nec tale facinus cogitantem, absentemq;, nec monitum, nec impe-

tutam, nec de aliqua justa causa subtrahendi feudum convictum. Tenebatur enim Vest. Sanctitas jure feudi, tanquam directus illius dominus, potius nos in feudo tueri, quam invasoribus aditum dare, aut se socium invasionis præstare. Eodem enim ordine, quo tenetur Vasallus pro feudo domino servire, eodem ordine tenetur dominus vasallum in feudo tueri. Et ex quibus causis vasallus feudum amittit, ex eisdem causis dominus directa proprietate feudi, illiusque directo dominio privatur. Est enim ipsius feudi natura, ut ultro citroque obligationem pariat. Facile quidem fuisset improvisum regnum ac ad defensionem non paratum, nil tale metuens aggredi, & forsan in parte occupare. Sed an id fieri licuisset, an hæc pastorali officio convenissent; cogitet S. V. Quæ enim præmia offerri poterant, quæ Christi Vicarium ad tam immane facinus induxissent? Sanctius itaque tunc consultum extitit Vestræ S. ut præmissis illis neglectu non attentaret, quod forsan pro voto non successisset, nec tentatum cœptumve consummari potuisset. Sicque merito (ut inquit S. V.) plus apud eam valuisse debuerunt amicitiæ nostræ merita, quam præmium ullum. Verum & si meliorem præsumptionem amplecti velimus, nilque de intrinsecis Sanctit. Vest. cordis judicare præsumamus, quod vero Christi Vicario non congrueret: non tamen pro comperto habemus, quid cessante victoria S. V. actura fuisset, quæ jam sub ancipiti Marte statum Mediolanum colore sequestri, ac depositi à nostrorum ducum manu & protectione eripere: ac in sua potestate, quamdiu de pace tractaretur, reponere, & reducere conabatur. Quæ etiam, ut ad id nos ac duces ipsos nostros cogeret, illorumque vires minueret, ac necessitatem induceret, asserens antecessoris fœdus successorem non ligare. Curavit (ut ajunt) non solum Florentinorum aliorumque potentatuum præsidia, qui ex Adriani fœdere ad contributionem defensivam tenebantur subtrahi & denegari. Verum & si nostrorum Venetorum præsidia, ad quæ particulari fœdere tenebantur, sustulisse dicitur, his suadendo ne suas copias, ut tenebantur, nostris jungerent: ut sic nostri, omni fœderatorum auxilio destituti, priusquam in campum prodirent, hostesq; adorirentur, coacti fuerint, non sine summo labore, & nostris ac Serenissimi Archiducis fratris nostri impensis, novas tum equitum tum peditum copias ex Germania adducere, & cum his exercitum nostrum augere, quo bellum aggredi speratamq; victoriam nancisci possent.

Papæ simulata amicitia & tempori serviens.

17. Subdit eadem Sanctitas, quod sequuta nostrorum victoria contra Gallos, cum omnis sibi sublata contentio videretur, sine cupiditatis & partium suspicione, nobis etiam fœderis vinculo hærere posset: magnumque in nobis Italiæ beneficium & Christianitatis totius positum arbitraretur: non solum fœdus firmavit, sed quo nostri duces egentes pecuniæ exercitum alere ac sustinere possent: centum illis dederit ducatorum millia, conditione apposita, ut si de fœdere aliqua nobis dubitatio oriretur, illæ Sanctit. Vest. pecuniæ restituerentur. Fatemur quidem, Pater Beatissime, Victoriam illam omnem sibi contentionem merito sustulisse: sineque cupiditatis (à qua semper fuimus alieni) partium suspicione, cujus nulla suberat causa nobis hærere potuisse: omnique ratione arbitrandum fuisse, ea in re totius Italiæ ac Christianitatis beneficium impositum: ni zizaniæ seminator, illius fructum suffocasset. Diffitemur tamen eam in fœdere conditionem appositam, quod si dubitatio oriretur, pecuniæ nostræ ducibus solutæ Vest. Sanct. restituerentur. Quandoquidem ipsius rei gestæ seriem longe aliter se habere constet, nec de tali conditione ulla in ipso fœdere mentio facta appareat, verum in quodam articulo separato & à capitulis fœderis penitus excluso, enarretur. Quod cum Vestra Sanctitas ad satisfaciendum exercitui nostro, in Italia existenti civitatesque & oppida Sanctæ Romanæ ecclesiæ subjecta, ac oppressionibus, militum sublevanda, salutem & tranquillitatem Italiæ custodiendam, summam pecuniæ inter Vest. Sanct. nostrosque oratores expressam, suo & excelsæ Reipub. dominorum Florentinorum nomine se soluturum promisisset, pro tunc ad sexaginta millium ducatorum auri ascensuram. Oratores nostri eidem Vest. S. sub juramento promiserunt, quod casu, quo fœdus cum ipsis nostris oratoribus percussum, & capitula in ipso fœdere contenta, non approbaremus non ratificaremus, omnis summa pecuniæ, quæ per Vestram Sanct. ac per dominos Florentinos soluta fuisset, eidem Sanct. & Florentinis integrè restitueretur: cum ea adjectione, quod donec restitutio integre & plene facta foret, fœdus interea, & omnia ipsius fœderis capitula, ad unguem observarentur. Quum itaque fœdus ipsum, ac singula capitula in eo fœdere comprehensa, quamprimum ad nos delata fuere, rata & grata habuerimus, nostræque ratificationis literas, cum ipsorum capitulorum fœderis insertione in forma debita expeditas Vestræ Sanctitati exhibere fecerimus: quas & vidit & legit, & palpavit, & dando suas reciprocas retinere potuit. Justificare ergo non potest, quin purificata fuerit per nos conditio illa, qua deficiente restitutio pecuniarum erat fienda. Quæ quidem conditio, & particularis conventio, prout illius verba sonant, nequaquam nos urgebant, ad alia extrinsecus à fœdere aut separatim gesta vel tractata. Quinimo potius, & si pecuniarum locus esset restitutioni, cujus tamen contrarium ostenditur, servandum tamen erat fœdus. Interim à quo juxta ipsius separati articuli seriem, sine pollicitorum violatione recedi non potuit, nec ad contraria fœdera licita devenire valuit. Sicque satis erroneæ, & (salva pace sit dictum) præter veritatem refertur, quod idem fœdus non plenè à nobis acceptum, nec probatum fuerit, qui & plane & integre, ut præfertur, omnia in fœdere contenta probavimus, rataque habuimus, nil penitus de contentis in eo, nec etiam syllabam aut literam mittentes. Quod si vestra S. hujusce nostræ ratificationis literas recipere, suasq; reciprocas (ut par erat) tradere renuit: ni simul traderetur ratificatio duorum articulorum, de quibus extra ipsum fœdus per scripta particularia, nobis tamen inconsultis separatim & ad partem tractatum fuerat. Ad quorum approbationem & ex vi fœderis (ut præmittitur) astringebamur. Nil est quod culpæ nostræ ascribi valeat, si fœdus illud minime observatum: sed potius inde violatū extiterit.

Ab hac

Ab hac enim culpa & labe omnino alieni sumus: & ut id plenè liqueat, placet illorum duorum articulorum extrinsecus tractatorum substantiam referre; causasque differere; quibus non ita passim per nos appprobandi viderentur.

18. Ex his enim duobus articulis separatis, alter salem in statu Mediolanen. distribuendum, cum id à nostris oratoribus sua S. exposceret: ut, juxta fœdus per nos cum Leone percussum, curaremus cum duce Francisco SForcia, sal eisdem modis & conditionibus à sede & Camera apost. recipi. Nostrique oratores ad id respondissent: non esse amplius nobis jus utilis dominii ducatus Mediolani, prout ante fuerat cum Leone, data jam per nos eidem duci investitura, sicque rem cum ipso duce necessario dicendum esse. Ipsi autem oratores nostri, non expresso quod id nostro nomine agerent, simpliciter V. S. medio eorum juramento promiserunt quod illustris Vice-rex curaret, ut illustris dux Mediolan. cum Vest. Sanctitate pro hujusmodi sale conveniret. Si igitur hæc promissio, quæ non nisi factis tertii pollicetur de ipsoque tertio, nil ultra promittit: quod tertium illum curaturum, ut dux ad concordiam veniret, nil certi decernendo nos urgere videatur: ut hanc promissionem præcise ratam habere debeamus. Ita, ut sine ea fœderis per nos approbari & ratificari observantia evanescat. Judicet id quicunque mentis compos, quandoquidem nostra sententia, & ut peritorum consilio freti, didicimus: nos nequaquam ad ipsius promissionis observantiam astricti causaremur. Respondimus tum in hoc modestius V. S. quod si hujusmodi Sanct. Vest. desiderium nobis prius innotuisset, quod de ipsa salis distributione in statu Mediolani ad opus serenissimi archiducis, fratris nostri, cum ipso Illustri Francisco SForcia transactum esset, nostram libenter operam navare studuissemus, ut S. V. hujusce voti compos fieret. Verum & si fratri deesse non possemus, nos tamen cum eo curaturos, ut mediante aliqua honesta recompensa pecuniaria, ipse frater noster jus hujusmodi distribuendi salis; V. S. ad illius vitam concederet. Id enim æquum & justum videbatur, ne jus illud, quod eidem fratri nostro, pro recompensa præsidii per eum præstiti ad defensionem status Mediolani, deficientibus viribus ac copiis, Vestræ Sanctitatis, aliorumque fœderatorum, eidem infructuosum redderetur.

19. Alter vero ex his duobus articulis id continebat, quod ad tollendam difficultatem, quæ inter Sanct. V. & nos incidere posset, super controversia Mutinæ & Rhegii, offerebant nostri oratores ut Vestra Sanctitas consequeretur utile ipsarum civitatum dominium superioritatis & directi dominii, jure nobis semper salvo, ita ut S. V. extunc recognosceret, & acceptaret hujusmodi directum nostrum dominium ac superioritatem; vestraque S. nobis aut agentibus nostris, centena millia ducatorum aureorum (post recuperatam possessionem earum quæ illustris dux Ferrariæ à tempore obitus Leonis ecclesiæ subtraxerat) persolvere deberet. Huic propositioni & oblationi respondebat Vest. Sanct. pro se & sede Apost. hujusmodi oblata acceptare, prout proponebantur, excepta superioritate & directo dominio nostro: supradictis civitatibus Vestra S. recognoscere renunciavit, ne juribus & superioritati ab Apost. sede prætensis præjudicium fieret. Offerente tum Vest. Sanct. se contentam esse, ut ipsius superioritatis controversia videretur & decideretur infra três menses tunc proximos per V. S. & illius Vice-regem, aut alios qui ab utraque parte simul eligerentur. Et si hujusmodi superioritas nobis adjudicaretur, Apostolica sedes recognosceret prout ab agentibus nostris fuerat propositum. Si vero Apostolicæ sedi adjudicaretur, V. Sanct. ex sua liberalitate & ex eo amore quo nos prosequi profitebatur, nobis condonaret recompensam de qua deberemus esse contenti. Hanc Vest. S responsionem & oblationem ipsi nostri agentes, ita demum acceptaverunt, ut salva nobis essent omnia Jura superioritatis & dominii directi in ipsis civitatibus competentia pertinentia, quibus ob talem acceptationem præjudicium afferre non prætendebant. Consentientes nihilominus, de hujusmodi juribus cognosci, modis & formis per dictam V. S propositis. Si hæc igitur tam difformiter tam irresolute extra fœderis capitula descripta in ea essent forma, quæ vel ad nos ad ratihabitionem (quam nostri nostro nomine non promiserant) obligaret, vel in nos actionem pararet, qua ad id urgeri possemus, nulla accedente valida stipulatione nec pacto firmiter vestito, ubi etiam tempus decisioni præfixum illum impossibile redderet: consulat in his V. S. peritos & comperiet nos, nec ad hujusmodi ratihabitionem particularem astrictum, nec ex hujus defectu percussi nobiscum fœderis, & per nos indifferenter ac plane approbati, observantiam fuisse deferendam, nec contrario fœdere frustrandam seu irritandam. Ut tamen moderatius cum V. S. pro sua personæ qualitate ageremus, ostendimus ea quæ per nostras orationes in hac retractata fuerant, nequaquam in nostra potestate consistere. Qui nec Imperii juribus prædicare nec jus tertii auferre deberemus, nec in nostra esset potestate illum ducem Ferrariæ urgere ad restitutionem petitorum, nisi is armis offensibilibus coerceretur, qui se Imperii vasallum profitebatur, & ea quæ restitui petebantur, de S. Imperii feudo tenere recognoscebat, durumque videretur pro ea re bellum in Italia instaurare. Supplicavimus ergo V. Sanct. ut pro Italiæ quiete, & ne inde novi motus ibidem causarentur, dignaretur eadem Sanctitas vestra consentire, ut res ipsa, aut per justitiæ tramites, aut per compositionem amicabilem cum ipso duce Ferrariæ fiendam, terminaretur. Et cum hujusmodi oblata Vestræ Sanctitati non placuissent, superveniente postea Reverendissimo Sanctitatis Vestræ Legato, Cardinali dè Salviatis, apud nos transegisse, ut Vestræ Sanctitatis mente percepta, non recedentes à recto justitiæ tramite, cupientesque nihilominus quantum fas esset Vest. Sanctitati gratificari, obtulimus eidem nos operam daturos cum effectu, quod sine præjudicio jurium Sacri Romani Imperii, seu alterius cujuslibet, posset Sanctitas Vestra dum sibi expedire videretur, sine cujuspiam resistentia, sineque armorum apparatu sua sponte, per se aut suos ad id deputandos possessionem recuperare, Rhegii & Ruberiæ cum suis pertinentiis tuendam & possidendam, prout antea tenebat &

Mutinæ & Rhegii utile dominium Papæ concessum ab Imperatore, salva superioritate.

possidebat. Quod tamen Sanctitati vestræ non placuit, licet credere non possemus eum qui Christi vices in terris gerit, vel unius guttæ humani sanguinis jactura, quamcunque secularem ditionem sibi vendicare velle, cum id ab evangelica doctrina prorsus alienum videretur. Quid igitur rebus sic stantibus nobis impingi possit, quum fœdus plane à nobis acceptum seu approbatum fuerit. Quo colore nostræ ratificationis literæ receptæ non fuerint; Quo jure ipsius Vestræ Sanctitatis reciprocæ literæ nobis fuerint denegatæ: Qua fronte fidei religio, quam V. Sanct. in verbo Romani Pontificis super ipsius fœderis observantia personaliter præstitisse dinnscitur, spreta fuerit ac neglecta: cogitet Vest. S. de seipsa, judicet an sic deceret ab eo fœdere discedere penitusque repugnantia pacisci cum his potissime, qui eo tempore pro hostibus habebantur, contra quos potius potenda erat defensio, ad eorum conatus repellendos.

20. Quod autem S.V. ad id subjungit, cum propter æmulationem quorundam ex ducibus & ingrata cæteris consilia, Piscariæ Marchio nonnulla jactare tractareque cœpisset, in nostri status detrimentum V.S. illa etiam consilia audivisse ne fœdere à nobis rejecto penitus aspernata eidem Sanct. deesset, ubi niti ac confidere posset. Non possumus profecto non mirari quæ in hoc Vestra Sanctitas suis literis profitetur, quæ & si nobis sæpius, à nostris ducibus aliisque quamplurimis scripta relataque fuissent, nusquam tamen à nobis credita sunt, ne adhuc crederemus, ni V. Sanct. id asseveraret, cujus confessione & assertione in his potissime, quæ proprium factum concernunt, nulla plenior liquidiorque probatio esse potest. Qualia autem fuerint ea, quæ Marchio Piscariæ in nostri status detrimentum jactare & tractare dicebatur, & quæ Vest. Sanctitas audivisse fatetur, cum in Vest. Sanctitatis literis non specifice declarentur, sed sub verborum involucro res tam nephanda tegi videatur, comprobanda rea erit, per ipsius Marchionis literas, quæ penes nos servantur, ac per aliorum quorundam, adhuc viventium testimonia, qui hujusce facinoris conscii participesq; fuere. Quibus satis aperte detegitur, ipsum Piscariæ Marchionem non ita proprii honoris ac conscientiæ immemorem fuisse quod quicquam in status nostri detrimentum moliri cuperet, sed potius aliter finxisse quam in animo haberet, ut aliorum in nos ac statum nostrum molientium factiones, ac incendia parata, quorum jam fumum senserat, verioribus indiciis ac argumentis detegeret: hincque facilius nobis præmonitos extingui possent. Sicque finxit se de nobis male contentum, ut inde liberius in molitorum partes vocaretur, omnemque rei seriem audire ac funditus intelligere posset. Hicque Marchio ipse ad eam tragœdiam vocatus simulata fide, in eam conspirationem, cum cæteris illius autoribus convenit, atque consensit: perlustratisque omnibus ad tantum facinus parandum dispositis atque paratis, ac totius negocii serie plane perspecta & intellecta, cum in his V.S. principalis esset autoritas, audivissetque Marchio nuncium ad id per V.S. transmissum, eidem sui parte, ut ait, offerentem sub cujusdam Apostolici Brevis Credentia, regni nostri Neapolitani investituram, & possessionem, si is in ejusdem Sanctitatis & fœderatorum, cum copiis nostri exercitus, eidem Marchioni magis affectis transiret atque transfugeret: ut inde communibus fœderatorum copiis, inter quas & Gallorum copiæ, cum ingenti Helvetiorum manu, ad sui regis liberationem Italiæ concitatis, uno jactu atque contextu nostrum exercitum prorsus delerent. Nosque non solum à statu Mediolani, sed etiam à regno Neapolitano ac ab omni imperio Italico excluderent: ut inde S.V. nos etiam ab omni Imperiali dignitate deponeret. Finxit Marchio se contentum his annuere, si id cum honore, sine incursu criminis læsæ majestatis exequi liceret: & ut super ea re peritiores consuleret, petiit quindecim dierum dilationem, quibus pendentibus, illi erat in animo nobis rei seriem ascribere, prout & fecit, nec ideo minus se à practicis abstinuit, qui etiam ad hanc fictionem magis colorandam habuit ex urbe consilium peritorum, quo eidem Marchioni persuadebatur, eundem licite posse, ac sine honoris seu fidelitatis præstita læsione, seu præjudicio, sineque criminis læsæ majestatis, in partes Vestræ S. tanquam supremi domini illius regni transire, feudumque ab eadem sanctitate suscipere, ubi potissime ipsius sanctitatis jussus accederet. Si hæc igitur pater sancte vera sunt, prout narrat Marchio, qui usque ad ultimum vitæ spiritum in ea sententia semper perstitit. Si sunt illa tractata atque jactata consilia, quæ V. Sanct. etiam audivisse fatetur: videat ipsa V. Sanctitas, recto sui intellectus oculo, si hæc tanto pastore digna censerentur: inspiciat qualis fructus inde colligi possit, quale scandalum, quantusque tumultus ex his in ecclesia Dei ac in universa repub. Christiana nasceretur. Miseranda quippe res esset, ac ab omni fideli catholico deploranda, in quæ ita occupatur mentis nostræ judicium, ut quasi somnium illusorium putemus, cui fides tribui non deberet, cum potissime (ut antea liquide ostendimus) esset fundamentum illud satis manifeste erroneum, imo penitus falsum, de fœdere à nobis rejecto, quod nunquam rejectum sed plane acceptatum constat.

Papæ hostiles fraudes & callida machinamenta contra Imperatorem.

Papæ perfidia in temeranda fœderis sanctitate.

21. Sed ait V.S. se à verbis ad facta nullum aditum tentasse. Utinam sic se res haberet, nihilque de facto tentatum esset, quia facilius pro verbis verba reddi possent. Facta autem pro infectis haberi nequeunt. Ad quod V.Sanct. se de eo officio commendat nos admoneri mandasse, ut duces nostros in Italia quorum in manu res nostræ erant, curaremus de nobis esse contentos, hinc probationem eliciens, eidem esse curæ, quietem & stabilitatem rerum nostrarum. Noluimus inficiari id officium à Vest. S. præstitum, eo tamen tempore, quo idem Marchio totius rei seriem nobis aperte disseruerat. Cur autem tunc Vestra S. re jam detecta id nobis nunciandum censuerit, id ejus judicio & conscientiæ commendamus. Voluimus tamen & hoc in benigniorem partem suscipere.

22. At subjungit V. Sanctitas, quod maximo cum gemitu & dolore suo, atque Italiæ totius, cum duces nostri statum nostrum Mediolani occupassent, atque arcem in qua Francisus Maria residebat

circum-

circumvallare instituissent, postulante a nobis curam & securitatem, adversus dignitatem tantam Italiæ periculo, omnibusque notis atque ignotis flagitiosibus patatis qui & auxilia conferrent. Cunctis prope Christianitatis regibus Vestram Sanctitatem animantibus com non videretur posse resistere motitis, querelis precibusque illorum. Cum vos officii vestri debitum Italiæ calamitas & periculum commune commoveret, tamen advenienre per eos dies ab vestra Sanctitate Commendatore, Herrera Nuncio nostro tractandi causa misso relapsa eadem S. in pristinam spem & cupiditatem benevolentiæ nostræ, sibi quovismodo conciliando dimissis consiliis, conspirationibus, oblationibusque cunctorum, gravi omnium indignatione & querela, nobis comparare gloriam pacandæ Christianitatis, & moderationis nostræ omnibus declarandæ. Sicque ea conventionum capitula, paucis (ut air) in locis leviter immutata remisisse ad nos comprobanda, scripsisseque manu sua literas, quibus per Dei misericordiam obsecrando, ut depellere eam suspitionem, quæ de nostra nimia cupiditate omnibus adhærebar, perpetuitatem & fructum amicitiæ suæ nobis pollicebatur, consiliumque fidele dabar, & quæ petenda erant omoi cum humanitate & benevolentia à nobis petebat: securitatem videlicet Italiæ duce Mediolaoi, si quo pacto errasset clementem V. S. amorem. Quæ tot illius opera atque officia erga nos aliaque quamplurima, quæ nobis quotidie postulanti concedebat, ex quibus nobis commodum atque honor accrescebat (ut ait) parvipendimus. His multiplicem querelarum, accusationum, & criminationum fastidium adjungit: quibus tot & tantis (ut inquit) injuriis & causis invita V.S. & gemens de nobis desperare & diffidere & coacta, suamque amicitiam & benevoleotiam, quam totieos (ut asserit) impudiavimus, multis & magnis regibus adjungere, quorum optimum in Christianam rempubl. & sedem Apostolicam animum. Si Vestra Sanct. aspernata esser, non jam pastoris seu communis patris laudem: sed sopetbi & insolentis nomen acquisivisser. Hæc, Pater Sancte, horrenda quidem ac penitus abominanda censerentur, ni scuto veritatis circundari hujusmodi calumoias, convitia, impropetia, crimina, facinoraque nobis objecta refellere ac singulatim suo ordine extirpare & enervare studeremus: non quidem Christiano principe digna (si vera forent) sed potius apud ioteros recondenda censerentur. Ut igitur hujusmodi calumoiarum nobis falso objectarum, fasciculum disrumpamus & colligata spicula in nos conjecta separatim ac gradatim enervemus, cogimur historiam non fabulam recensere, qua rerum gestarum veritas in lucem prodeat. Et cum ab occupatione status Mediolani arcisque obsessione hujusmodi calumniarom principalior sumatur occasio: hincque pendere videantur leges & prophetæ, horum omnium, quæ in nos moliuntur & tentantur. Consequens est, ut pro nostræ villicationis debita ratione reddenda, & nequid occulti remaneat, neve servi nequam nobis nomen ac famam comparemus, sed potius servi fidelis & boni, qui in regnum Domini intrare valeamus, ab ipso stipite initium sumamus, & à capite rationem reddamus oportet, nihil quod ad rem faciat omittentes. Res igitur, ut apertissimis ostenditur documentis, sic se habet.

23. Postquam Franciscus SForcia hujus nominis primus, & moderni Francisci avus paternus: Ducarum ac statuum Mediolani nactus est seu verius occupavit: cum is non intraret per ostium sed per fenestram, nec descenderet à linea vice comitum ducum Mediolani, sed ex persona uxoris ad tale feudum incapacis, jus dicti ducatus prætenderet: Et tanquam strenuos, prudens, ac fortunatus belli dux, non habuerit in ipsius ducatus assecutione contradictorem, nunquam tamen is, neque filius ejus primogenitus Galeacius Maria SForcia, nec ex ipso primogenito nepos Joannes Galeacius SForcia ipsius ducatus Mediolaoi investituram à Sacro Imperio obtinere potuerunt. Successit his Lodovicus SForcia moderni Francisci pater, qui affinitate cum divo Maximiliano Cæsare avo nostro contracta, primus ex SForciania investituram obtinuit pro se & filiis, ac descendentibus suis ordine successivo, gradu primogenituræ servato. Quo Lodovico primo iovestito adhuc vivente, insurrexit adversus eum Lodovicus Aurelianens. dux, inde Francorum rex hujus nominis XII. prætendens, quod si ex fœminea linea quispiam in eo ducatu recte succederet, ipse præferendus foret, qui ex descendenti à Valentina Philippi Mariæ Vicecomitis, veri ducis, filiæ legitimæ ortum trahebat. Pacto etiam io contracta matrimonii adjecto, ut deficientibus masculis, ipsa Valentina succederet: quod vacanti Imperio à Sede Apostolica approbatum dicitur, de cujus tamen approbationis viribus nunc disceptandum occasio non offertur. Ipsa autem familia SForciata ab illegitima posteriore genita originem doceret. Ortum est hinc bellum inter ipsum Ludovicum Aurelianens. Inde Francorum regem, & dictum Ludovicum SForciam, qui Gallorum viribus, & potentia non solum à ducatu & statu ejectus extitit, sed etiam captivus in Galliam ductus est: ubi tandem dies suos clausit extremos. Hinc Ludovic. rex intelligens se non esse tutum in ducatu Mediolani, nisi à Sacro Imperio iovestituram obtineret, inito fœdere cum divo Maximiliano Cæsare avo nostro recolendæ memoriæ, actoque de matrimonio seu sponsalibus contrahendis, inter nos & Claudiam ipsius regis Ludov. primogenitam, revocataque per divum Maximilianum investitura, eidem Ludovico SForciæ & liberis antea concessa, investituram dicti ducatus obtinuit, pro se & dicta Claudia ejus filia, casu quo nobiscum nuberet. Ea lege adjecta de expresso ipsius Ludovici suorumque oratorum consensu. Quod si sine culpa nostra dictum matrimonium inter nos & Claudiam quovismodo effectum non haberet, prout non habuit, redderetur ipsa investitura, dicto regi, & Claudiæ filiæ concessa, penitus inefficax nulliusque momenti. Verum omne jus dicti ducatus & status Mediolani, ex ipsa investitura concessum, in nos recta via transiret. Concessa ex tunc illis consentientibus in eum casum nova investitura, in nostri personam præsentem, ad id & nostro nomine stipulante & acceptante, reliquaque ad id requisita solemnia peragente Serenissimo felicis memoriæ Philippo Castellæ rege patre nostro, quam investituram, in solemni forma conceptam,

 &

& per ipsum divum Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus. Et licet eo fœdere per regem Ludovicum violato, dictaque Claudia ejus filia, matrimonio copulata, cum tunc duci Angolenen. Francis. Moderno Francorum rege, sicque conditione purificata investitura nobis, ut perfertur, conditionaliter concessa, validum robur & effectum obtineretur jus dicti ducatus & status Mediolani in nos translatum censeretur. Ipse tamen divus Cæsar Maximilianus, tum quia publicam potius quam privatam utilitatem curabat, tum quia putabat jus nobis ex investitura prædicta quæsitum salvum esse nullumque præjudicium nobis tunc posse afferri, qui in pupillari ætate constituti sub illius tutela regebamur. Quo tutelæ officio fretus in illud liquidum, quod nobis competebat nec tacite nec expresse remittere poterat. Novam eidem Gallorum regi Ludovico pro se & dictis Claudia filia & Francisco genero investituram concessit, nonnullis etiam conditionibus nequaquam observatis, astrictam ac à nobis, qui jus potissimum prætendere poteramus, nunc approbatam. Qua de re ipse divus Cæsar Maximil. violati fœderis, vindictam prosequens, expulso ab ipso ducatu Mediolani dicto Ludovico Francorum rege, sub colore prioris investituræ, Ludovico SForciæ concessæ, & ut præmittitur revocatæ, nobis iterum in pupillari ætate, & sub illius tutela degentibus, Maximilianum SForciam, ejusdem ducis Ludovici filium primogenitum, ad ipsum ducatum & statum Mediolani admisit & induxit. At is possessor effectus, immemor beneficii in eum collati, plura cum Gallis hostibus in sacri Imperii dedecus & detrimentum molitus est. Indeque inito ac percusso cum his fœdere, prodidit eidem arces & statum, ac ad hostes transivit cessitque ducatui. Ex cujus felonia. Si quod jus in eodem ducatu habuisset, ad sacrum imperium devolvebatur. At cum Modernus Francorum rex, tam ex prætenso jure investituræ Ludovico Regi ejus socero concessæ, quam etiam ex jure cesso per dictum Maximilianum SForciam, ipsius ducatus possessionem, post Ludovici regis mortem nactus esset, nulla per eum seu alium ejus nomine nova investitura ab ipso Maximiliano Cæsare; nec à nobis petita, seu obtenta. Sic nos & sacrum imperium contemnendo, pluraque etiam contra decus & honorem nostrum, ac ipsius sacri Rom. imperii moliendo, & in nos ejusdem feudi dominum cervicem elevando, armaque movendo, prout suis propriis literis ac notoriis gestis innotuit, etiamsi validam antea investituram habuisset, prout non habuit, omni illius commodo omnique jure, ipso facto privatus extitit. Idque totum ad nos & sacrum Romanum Imp. devolutum fuit. Ut sic illustris Franciscus SForcia in eodem ducatu Mediolani, nullum jus posset prætendere, nisi id ex nostra liberalitate & gratia consequatur. Non enim ex investitura prima, jus aliquod habere potest, stante revocatione, ut præmittitur: facta per ipsummet concedentem, eo sc. tempore, quo nondum eidem Francisco duci jus io requisitum dici poterat; sed duntaxat in spe quod facilius tollitur. Ubi potissime plenitudo accedit potestatis, cum cætera ipsius concedentis ac revocantis sententia. Non etiam ex cessione seu renunciatione dicti Maximiliani ejus fratris primogeniti, qui nullam de eo statu habuit investituram, sed simplicem detentionem nullo jure suffultam, cui pariter obstabat paternæ investituræ revocatio. Sicque illius concesso nullius fuit effectus. Nemo enim plus juris in alium transferre potest, quam ipse habeat. Sed demus investituram, eidem Ludovico patri concessam, in suo robore permanere ipsumque ducem Franciscum juxta illius ordinem ad successionem vocandum, non vocatur ex ea nisi post mortem primogeniti, qui adhuc vivit, sicq; non evenit casus, qui ipsum Franciscum admittat. Non enim primogenitus simpliciter refutavit feudum ante feudi adeptionem: ut fieret locus sequenti in gradu, sed optato feudo, ubi de fructibus pro libitu ejus, vita comite, disponere poterat etiam invito propinquiore successore cessit & renunciavit. Et cum id egerit, paciscendo cum hostibus in dominum feudi: totum illud jus, quod eidem Maximiliano primogenito competisset, ad sacrum Imperium devolutum extitit. Sicque nos nullo jure cogebamur, etiam firma stante illa prima investitura hujusmodi ducatum Mediolanensem concedere ipsi illustri Francisco SForciæ. Saltem vita comite ipsius Maximiliani primogeniti. Quinimo jure merito poteramus ducatum ipsum penes nos retinere eoque interim uti frui. Objicietur nobis fœdus percussum cum divo Leone. Super quo tamen nullum validum fundamentum favoris dicti Francisci SForciæ ædificari potest, Res est inter alios acta, nihil ibidem cum duce Francisco tractatum est, nec quispiam pro eo ibidem intervenit, nullusque pro eo stipulatus extitit, cui stipulandi jus esset. Et si inter contrahentes res ageretur, emergeret quæstio, an is qui ex eo fœdere se fundaret, pro parte sua implevisset quod debebat. Sed fatemur omnia solenniter gesta & impleta, ipsumque fœdus percussum, & stipulatum cum ipsomet duce Francisco non datur illi ex eo fœdere plus juris quam antea haberet. Sic enim sonant ipsius fœderis verba. *Item: Quia illustris Franciscus SForcia dux Barri prætendit ducatum Mediolani sibi deberi ex vi investituræ, per felicis memoriæ Maximilianum Cæsarem facta, attentata renunciatione fratris sui primogeniti, per quam se primum successionis locum asserunt obtinere. Actum extitit & conventum. Quod si idem illustris Franc. Sforcia ducatum ipsum recuperaverit, præfati contrahentes, eundem in suis juribus conservare curabunt, ac ab omni violentia tueri nitentur.* Ecce igitur, quod hic nullum aliud prætendat dux Francisc. quam quod supradictum est, abunde tamen enervatum. Ecce quod hic est conventio conditionalis, si ipse dux ducatum recuperaverit, quæ conditio implenda erat in forma specifica æque non impleta, prout ipse implere non poterat, obligatio illa evanescit. Et esto quod foret ipsa conditio firmiter impleta, & purificata. Ecce obligatio illa non disponit nisi de eo conservando in suis juribus. Quæ ut antea ostensum est, nulla sint nulliusque momenti. Si igitur nos tot titulis, totque juribus fulti, qui ducatum ipsum, fœderatorum nostrorum præsidiis freti, nostra tamen ut plurimum impensa, non sine magna nostrorum jactura, totque præclaris ducibus ac militibus amissis, cum tanta Christiani sanguinis effusione, ex hostium manibus recuperavimus, ab eorumq; faucibus eripuimus,

pulmus, & totiens illis redeuntibus, repulsis ac victis servavimus; ac tutati sumus, nulla nos ad id urgente necessitate, sed pro reipub. quiete, ex nostra meta liberalitate ac munificentia, juribus nostris tam claris, tam apertis omnino postpositis ac postergatis, consensimus eundem illustrem Franciscum SForciam, tanto munera dignum facere, eundemq; ad dictum ducatum admittere, ac eidem ipsius ducatus investituram concedere. Quisoam vir sani capitis, nos de cupiditate, de ambitione, de indabita occupatione recte arguere poterit? Quisnam ex his gestis potest elicere sinistram aliquam suspicionem, quod non recto animo intenti videamur ad ea omnia quæ reipubl. Christianæ quietem & tranquillitatem Italiæque libertatem concernere videntur? Adhæc non verbo tantum obtulimus, sed & effectu præstitimus. Fecimus enim ipsum ducem Franciscum totius status possessorem, fecimus in ejus potestate reponi & consignari omnes arces, omnesque civitates, autoritatem & administrationem omnimodam eidem permisimus, ut non solom regere & pro libito administrare posset fructus percipiendo, sed etiam alienando, vendendo ac pro ejus voto disponendo. Cujus etiam alienationis, dom ad id requisiti fuimus tanquam à vero duce factas confirmavimus & approbavimus, fecimus in fœderibus per nos initis, tum cum Adriano, tum eum Venetis, tum etiam cum cæteris, cum quibus tractavimus eundem, tanquam Mediolani ducem nominari & includi, de ejusque tutela & conservatione transegimus: Concessimusq; tandem investituram dicti ducatus, & pertinentiarum in forma amplissima. Quam ad manus equitis Belliæ ipsius ducis Francisci oratoris realiter consignavimus, subcartis conventionibus & obligationibus, per ipsum ducem implendis pro parte impensarum, per nos in ejus beneficium factarum pro adoptione & conservatione dicti status. In quibus taman ita moderate habuimus, ut nec vix quartam ipsarum impensarum partem, per annorum terminos essemus recuperaturi. Hæc profecto scripta patent, nullaque tergiversatione cælari potest, eum jam in Notorietatem transiverint.

24. Insuper, eum de ipsius illustris Francisci morte dubitaretur, physicique quæ de illius salute desperarent, hincque nova oriretur in nos suspicio Vestræ Sanctit. Venetorum, aliorum Italiæ potentatuum, si statum ipsum Mediolanens. per mortem dicti dueis Franeisci ad sacrum Imperium recta via rectoque ordine justitiæ devolvendum, aut in nostra potestate retineramus, aut serenissimo fratri nostro charissimo Ferdinando, Archiduci Austriæ concederemus. Cum & nostram & ipsius fratris nostri potentiam exosam & formidabilem habera viderentur, potius Deo (qui nobis hæc sua clementia & benignitate consulit) ipsique fortunæ invidentes, quam aliqua alia justa caussa perciti. Placuit Vestræ Sanctitati nos per dictum ejus legatum moneri & hortari, quatenus pro Italiæ quiete, ac ad submovendum cujusvis suspicionis scrupulum in casum mortis, dicti illustris Francisci SForciæ, ducatum ipsum Mediolani nequaquam in nostra potestata retineremus; Nec pariter ipsi Serenis. fratri nostro concederemus: sed ipsum ducatum tali personæ traderemus, de qua Italiæ potentatus nullum metum, nulliusque suspicionis objectum habere possent. Ad eumque effectum Vest. Sanct. per dictum legatum alterum duorum nobis ad id proponi fecit, ut ducem Borbonii, aut Georgium de Austria, Cæsaris Maximiliani naturalem filium. Annuimus nihilominus, licet ad id nullo jure astringeremur, quod ducatus ipse in casum devolutionis minime penes nos retineretur, nec etiam ipsi Serenissimo fratri nostro concederetur, obtulimusqua in eum casum dictum ducatum conferre in personam jure merito gratam & acceptam Vestræ Sanctitati, à qua nihil suspicari posset, quod ad turbandum Italiæ quietem tendere videretur. Licet etiam id à Vest. S. acceptatum non fuerit, nec etiam aliis potentatibus gratum extiterit nisi personam, cui in eum casum ducatum conferre vellemus, prius nominaremus ut discerni posset an grata & accepta foret. Non fuimus ab hac instantia alieni. Nominavimus in eum casum ipsum illustrem Borbonii ducem, quem Vestra S. primo proposuarat, in eum quidem investituram conferre parati, non pro commodo aut augmento nostro, sed pro tollenda suspicioois rubigine qua Vest. S. ac potentatuum animi augebantur, pro submovenda ea umbra nostræ magnitudinis, qua intrinsecus premebantur; proque ipsius Italiæ quiete, quæ nobis semper cordi fuit, ut potius Christianæ reipub. causam, quam privatam nostram tueremur. Quid igitur cupiditatis nobis ex his ascribi possit: Si ducatum Madiolani & statum tanti momenti tantique valoris (ut præmittitur) par nos recuperatum quem licite retinera poterimus, tot titulis, totq; juribus fulti, semel illustri Franc. SForciæ concessimus: Iterum si per illius mortem ad nos devolveretur, ad Vest. S. nutum alteri concedare annueremus, ii videlicet, quem V. S. prius nominaverat: Nos tamen justis juribus, tamq; amplo & importanti dominio suffulti (pro quo, si Julius Cæsa reviviscens nostram personam indueret, aut hi qui oobis cupiditatem impingunt, forsan etiam jusjurandum violandum censerent) nos ipsi non coacti, nulloq; juramenti seu cujusvis obligationis vinculo astricti, nostra sponte pro ipsa repub. jus nostrum tam liquidum abrogare, & à nobis auferra consensimus excluso etiam proprio fratre, qui jure merito post nos cæteris omnibus anteponendus videbatur. Cum hunc locu filii haberemus in succedendi gradu proximiorem, cui nulla rationenulloque jure divino, naturali vel civili, extraneus quispiam anteferendus erat, fateamur necesse est, non hic cupiditatem, non ambitionem, non avaritiam, non dominandi seu aliana occupandi appetitum inesse. Sed potius amplissimam uberemq; largitatem, munificentiam, ac, si dicera fas est, prodigalitatem dominandiq; contemptum arguare, quod tamen reipub. causa læto hilariq; animo, ultro, nec non sponte præstabamus.

Papa & Potestates Italiæ recusant Mediolano præfici Ducem, nisi sibi gratum.

25. Sed nunc submovenda restat causa illa gemitus & doloris Sanctit. Vest. ac totius Italiæ, qua V. S. tantum affligitur: occupationis sc. ipsius status Mediolani inde per nostros factæ cum obsessione arcis, in qua dux erat. In qua re licet non omni culpa excludere & liberare possemus, Illam si qua foret

Pischariæ Marchio.

in

in duces belli referendo, quibus dum nos monuissent, de practicis & molitionibus: quæ adversus nos & statum nostrum parabantur. Marchio Pischariæ, ut præfertur, rei conscius, nobis illius seriem radicitus detexisset, affirmans ipsum ducem Francisc. hujusce facinoris reum, ut se statumque illum à nostra obedientia subtraheret, ac fœderatorum viribus non habita ratione investituræ, nec fidelitatis per eum præstandæ, nec impensarum, quæ nobis erant resarciendæ in eo statu de facto potius quam de jure teneretur, atque eo etiam decedente fœderatorum præsidio, nobis exclusis subintraret. In eo statu ejus frater Maximilianus SFortia: quem jam ipso jure privatum diximus, consentiente etiã Gallorum rege, cui jus dicti Maximiliani, si quod habuisset, cessum erat: ut quoq; exercitus noster tumultuantibus populis, ad ipsiusmet ducis Francisci, suorumque agentium, & fœderatorum instantiam & sollicitudinem deleretur, & in ruinam & præcipitium deduceretur: & si fieri posset, omnes ipsius exercitus duces & milites trucidarentur. En etiam signanter adjecto. Quod cum ipse illustris Marchio Pischariæ, habito de ea re cum ipso duce Francisco colloquio, ut magis illius intrinsecum animum tentaret, an firmus in ea factionis practica remaneret, ei duci persuadendo dixisset: quod postquam jam à nobis investituram obtinuerat, eratq; de ejus statu securus, non oporteret amplius eam practicam prosequi: Idem dux respondisse fertur firmius & commodius esse, quod jam practicatum erat atque conclusum, quam quod ex investitura assequi poterat, concurrente ibidem publica salute Italiæ: quæ etiã rei privatæ anteferenda censerentur. Instabant propterea duces ipsi, ut ad has molitiones repellendas, neve majora scandala inde sequerentur, his licentiam præberemus, ut de ipso Francisco duce & statu Mediolani se nostro nomine assecurarent, pro nostri exercitus tutela. utq; exercitum ipsum comminuendum & penè dissolvendum nil tale metuentes: jusseramus, non solum sustineremus, sed etiã augeremus, ni penitus ab Italia excludi vellemus. Nos autem qui hæc non facile credebamus, sed potius conficta simulataq; putabamus: eo quod qui bella tractare solent, potius belli quam pacis media cogitant in hisq; libentius animus eorum adoptant. Arbitramur enim, quod sub eo colore putassent nos cogere & urgere ad ipsum nostrum exercitum integre servandum sustinendumque: dubitantes itaq; ne veluti belli cupidi in id præcipites ruerent ac arma præter nostram voluntatem moverent: Cum etiam nil aliud quam pacem & quietem cuperemus, mandavimus eisdem ne quid novi tentarent in dicto statu Mediolani, nisi in tribus casibus: Si dux Franciscus moveretur: Si Gallicum Helvetiis Italiam intrarent, vel si factionum practicarum executio ex adverso tentaretur, ut hi prius arma contra nos exercitumq; nostrum moverent. In quolibet enim horum trium casuum consensimus, quod pro tutela exercitus noster & rerum nostrarum, se assecurarent in dicto statu Mediolani. Verum cum

Hier. Moronus. Hieronymus Moronus, primarius ipsius ducis Francisci Consiliarius, ac ejusdem factionis fertur principalis minister, multiplicatis suis literis monuisset dictum Marchionem Pischariæ, quem putabat factionis participem habere, ut rem suam disponeret, eidem affirmando reliquos factionis socios, jam dispositos paratosque esse, ut in octo vel decem dierum spacio in nostros irruendum esset. Idem Marchio participato cum cæteris ducibus nostris consilio captoq; Morono, illius habita confessione, totam seriem negotii complectente satis conformi in ea quæ Marchio nobis suis literis insinuaverat, collecto exercitu nostro undique sparso, aliquot civitatibus munitis Mediolanum progreditur, ducem Franciscum interpellat, ut pro securitate nostra nostrique exercitus arces & castra dicti status, in nostrorum manus reponeret, idque custodibus illarum exequendum committeret. Annuit dux ipse ut castra nobis traderentur, prout effectu tradita fuere: Duabus duntaxat arcibus principalioribus, quas ipse muniverat, Mediolani sc. in qua ipse recludebatur, & Cremone exceptis: has enim duas in se reservandas censuit, donec de nostra voluntate certus fieret offerens interim, illas nostro nomine tenere, ac obsides dare, ac per se & per præfectos arcium juramentum præstare, quod ex ipsis arcibus nullum exercitui nostro damnum seu præjudicium fieret. Non placuit hæc securitas ducibus nostris, vident pericula in mora. Si arces illæ magis munirentur liberæque permanerent, posse inde exercitus nostri ruinam succedere resque nostras in evidenti periculo remanere. Interpellant denuo, ac iterum atque iterum requirunt sub rebellionis pœna ac læsæ Majestatis criminis confessi atque convicti, quatenus ipsa arce Mediolani in potestate nostra ac nostrorum posita exiret, suique copiam faceret, & adversus eas, de quibus culpabatur, defensiones ac justificationes, si quas habebat, proponeret, dunsque ejus rei conscios, quos penes se habebat in arce reclusos, dimitteret interrogandos, ad ampliorem rerum gestarum dilucidationem. At cum Dux ipse his non annueret, nisi à nobis mandatum haberet, nostri arcem circumvallant: Interimque de gestis nos admonent, necessarias causas per quas ad hæc coacti fuerant, enarrant approbationem gestorum à nobis expostulant. Instant, ut eidem duci Francisco rescribamus, mandemusq; ut arcem nobis aut nostris tradat. Nos referentes rem hanc præter mentem nostram tentatam, nunquam voluimus nec illorum gesta approbare nec duci (ut petebatur) mandare ut castru dimitteret. Semper enim in animo habuimus, eam accusationem, quæ in ducem ferebatur, debito juris ordine tractandam & terminandam. Nunc profecto ejus rei exitu præteritorum veritas elici potest, cum præparatæ jam diu factionis effectus illuxerit, quo magis deinceps eisdem nostris ducibus credere debeamus, non possumus non laudare & approbare eorum prudentiam & fidem in conservatione dicti status, ipsiusque nostri exercitus illiusque arcis assecuratione ne amplius muniri posset, neve inde majoris mali & incommodi occasio præstaretur. Nec id quidem ita perperam & injuste gestum videtur prout Sanctit. Vest. sibi suadet, dato enim fundamento quod ipse dux Franciscus læsæ majestatis reus accusaretur. Et si unius duntaxat testis adesset depositio, ubi plurium tamen adest testimonium, Ex quibus etiam si essent socii criminis ac factionis participes, poterit jure merito

merito contra ipsum ducem procedi & ad capturam & ad torturam. Et cogit ut sui copiam faceret, ac in vinculis caussam diceret, suasque defensiones & justificationes carceratus adduceret, non autem in arce reclusus audiri debuit. Quinimo contra eum vocatum & non comparentem ac se subtrahentem & resistentem potuit in ejus contumaciam pronunciari, ut pro confesso & convicto haberetur. Sed & priusquam id fiat accusato non comparente, nec sui copiam faciente, licite ad manus curiæ redimentur illius bona, quæ etiam à die ingressi criminis ipso jure publicata confiscataque censentur. Sicque hinc non tanta caussa gemitus & doloris Vest. Sanctitati parata videtur. Si dominus Vasallum ingratum & læsæ majestatis reum puniendum censeat, ni forsan quod in mentem cadere non potuisset, id gemendum dolendumque putent, quod eidem hanc foveam, in quam incidit, sub charitatis specie paraverunt, ipsumque ad hujusmodi discrimen deduxerunt: Sed potius ingemiscere ac dolere deberet non solum V. Sanctitas, sed universa respubl. quod sine justa caussa sineque culpa nostra tam ingens excitetur incendium, quo & turbatur universus ecclesiæ status & tota scandalizatur Christiana religio.

26. Nec sane intelligere possumus quod cuncti prope Christianitatis reges (ut Vest. Sanctit. ait) efflagitarint, agitaverint, nec non partim fuerint in re tanti præjudicii arma & auxilia conferre. Scimus enim & pro certo habemus, nec Ungarum, nec Polonum, nec Portugalensem, nec Danum, hujusce consilii participes seu conscios. Anglus autem & si ejus fœderis conservator & protector nominetur, nobis tamen apertis suis literis significavit se nequaquam in id fœdus consensisse, nec mandatū dedisse, nec talem protectionem acceptasse nec acceptare velle, licet ad id parte V. S. interpellatus ac instanter requisitus extiterit: se pacis quam semper efflagitavimus mediatorem offerendo. Gallus verò & si cum Sanct. V. ac aliis Italiæ potentatibus fœdus percusserit, ut eo medio mitiores si posset quam jam ex nostro fœdere obtinuerit à nobis pacis conditiones exhauriat, liberosque obsides recuperet. Retulit tamen aperto ore, quod Vestræ Sanct. impulsu & suasu, etiam priusquam in regnum suum liber remitteretur, de ipso novo fœdere ineundo sollicitabatur. Et sunt qui affirmant, ut ex quibusdam literis percepimus: quod V. S. ipso etiam Gallorum rege non petente, eidem juramentum relaxaverit, quod nobis præstiterat pro fœdere nobiscum prius inito, quod tamen credere nolumus: quandoquidem res talis omnino à pastore Christi Vicarii aliena esse deberet, ne ipsius jurisjurandi sine causa spreta religio ad deteriora incentivum præberet. Merito tamen V. S. his verbis utitur, *dimissis consiliis & conspirationibus*, si verbis addatur effectus. Si vero omnis conspiratio dimittatur, cum secundum rectam intelligentiam crimen denotet.

Papa Reges Christianos in Imperatorem concitat.

Papa à juramento absolvit, contra jus & officium suum.

27. Quod autem ad ea conventionum capitula, quæ attulit Herrera, videamus qualiter S. V. prætendat illa paucis in locis leviter immutata: si enim bene cuncta rimentur, omnes articuli qui cum ipsius legato sic compositi remanserant cum V. S. concludendi: licet ipsam conclusionem V. S. reservandam assereret, ejus potestate postquam ad nos pervenerat reserata atque restricta, mutati penitus ad nos remissi fuere. Ita ut nullus fere remaneret intactus, qui non aliam substantiam aliumq; sonum præ se ferret. Omnes tamen hujusmodi mutationes obmisimus in quatuor duntaxat articulis, hujusmodi conventionum, videlicet 12. 13. 14. & 15. moderationem petentem.

28. In 12. enim ipsorum articulorū qui rem Ducis Ferrariæ complectebatur, licet omnis substantia, ultra quam tractatum esset, mutari videretur: consensimus tamen nos effecturos cum effectu, quod eadem Sanctitas & intra præfixum tempus, dum sibi expedire videretur, sine cujusque resistentia, sine armorum apparatu recuperare posset, possessionem Rhegii & Ruberiæ tenendam & possidendam, prout antea tenebat, ita quod non intelligeretur præjudicatum juribus Imperii aut cujuslibet alterius prout eadem S. V. admittebat. Id solum addidimus quod ad alliciendum ipsum ducem Ferrariæ, remittendo eidem quasq; pœnas & jus commiss. ac absolvendo eum à censuris forsitan incursis, quod profecto non nisi ad majorem quietem Italiæ petebamus, non ignorantes, ipsum ducem non aliter sine armis cogi posse, ut Rhegium & Ruberiam dimitteret, vel S. V. restitueret, in quibus & jure feudi Imperialis & ratione prioris spolii se potius tuendum censebat. Unde ad providendos novos belli tumultus, & ne remaneret cujusvis incendii scintilla, sed universa Italia in eo fœdere sine quovis scrupulo concurreret, id ita agendum necessario censentes, prout nunc agit V. S. nos etiam sub spe defensivi fœderis jam percussi, ad ipsius ducis Ferrariæ offensionem astringere voluissemus, in qua re novos bellorum tumultus timebamus, quos tamen effugere nequivimus, qui dum ab offensione nos abstinere curamus, defensioni status, dignitatis & autoritatis nostræ intendere cogimur, & inviti trahimur. Qua de re hujusmodi nostram additionem nequaquam respuendam V. S. putabamus, in hoc enim nec V. S. autoritati derogatur. Nec à veri pastoris officio declinabatur: sed potius publicæ quieti consulebatur.

29. In 13. ipsius fœderis seu capitulationis articulo illam salis distributionem in statu Mediolan. continentem, ex quinque correctionibus per V. S. factis eas omnes admisimus, eo duntaxat excepto quod ubi Vest. S. deleri fecerat illa verba ad ejus vitæ decursum, satagens illud jus sibi & successoribus perpetuare. Nos qui duntaxat personæ S. Vestræ ejus vita comite gratificari volebamus, non autem statum ipsum Mediolani Sacri Imperii feudum perpetuo ecclesiæ Rom astringere, & tali onere semper gravatum remanere sine spe libertatis. Nolenteae etiam ipsum Serenis. Archiducem fratrem nostrū jure sibi in ea re concesso perpetuò exclusum remanere. Noluimus illam cancellationem approbare, sed verba illa ad ejus vitæ decursus, prout in Capitulatione, quam attulit Herrera, firma manere censuimus. Ex ultima vero ipsius articuli correctione admisimus eam partem additionis ibidem per San. V. factā ut esset illa conventio absq; præjudicio sedis Apost. Ea autem verba quæ his subjungebantur, videlicet

ipso rege Galli concluderemus, citiusque illum aut alium misissemus, ni V. Sanct. legatum veniente, (ut sic habet) cum amplissimo mandato nobiscum concludendi præstolandum censuissemus, ni etiam post illius adventum viso mandato quod à V. S. habebat, & consilii quod illo uti posset, diutius cum eo de ipsius fœderis capitulis tractantes, tempus inaniter consumptum cognovissemus. Ubi capitulatione jam formata & cum eo propter concordata dum de conclusione ageretur nobis insinuaverit, quod ex quo post ejus à V. S. recessum mutatæ essent negocie intenderet conclusionē differre, donec V. S. consuluisset. Ob quod sentius putavimus capitulationem ipsam, prout formata fuerat ad V. S. per Herreram transmittere, putantes ibidem rem celerius posse concludi, licet spe nostra frustrati fuerimus, S. V. ad alios fines tendente, prout exitus demonstravit.

33. Nunc ad literas manu V. S. conscriptas de quarum responsione conqueritur deveniendum est, ut etiam inde omnem à nobis repellemus culpam. Et enim per V. San. eius responsionis culpa nobis in tribus impingitur. Primo quod V. S. ubi clementiam ducis Mediolani petebat, nos rigorem, justitiæ obtulimus, ad quod satis diffuse responsum dedimus, dum ipsius ducis negotium ante discussimus, ut sic repetitione non egeat. Id solum hic edjicie odum censemus, non videri in hoc justam S. V. querelam. Si justitiæ viē amplectendam censuimus: Sine qua vera pax esse non potest. Cum justitia & pax seinvicem deosculentur, & ut ad clementiā deveniatur prius veritas est habenda. Sunt enim (teste Psalmista) quatuor sorores concatenatæ: *Justitia & pax osculatæ sūt: Misericordia & veritas obviarūt sibi.* Qui igitur misericordiam expectat, reatum fateatur oportet: Qui pacem vult, justitiam amplectatur. Nec ita pessim utendū est clementia, ut delinquendi incentivum præbeatur. Sed potius ad bonū regimē spectat *parcere subiectis & debellare superbos.* Non n. indulgendū videtur his qui contumaciter in rebellione persistunt, his qui in arcib. munitis se continent, his justitiæ executionē satagunt evitare. Psalm. 84 Virgil. 6. Æneid.

34. Secundo redarguitur nostra responsio quod pro culpa quam V. S. in quibusdam esse dicebat, V. S. quodammodo criminaremur, illos immunes criminis fatendo. Sed absit tantus error qui nil ipse responsione quam propria manu conscripsimus legi poterit, quod criminationem sapere videatur, sed potius venerationem & observantiam Vestræ S. quem semper in verum patrem & pastorem præcipuum habuimus. At si id V. S. criminationem putes quod ea afferente: ducem Franciscum in aliquo forsan errore, alios quosdam in vera (ut ajebat) ribaldaria incurrisse ex quibus forsan aliquis jam deo computum reddebat. Nos intelligentes hæc à vestra Sanct. referri ad criminandum Marchionem Pischeriæ tunc vita functum, qui (ut præsertur) antea vivens nobis illius factionis practicam dexerat. Respondimus de mortuis modeste loquendum esse ac in dubio potius bene quam male præsumendum, hominemque mortuum qui per se respondere non poterat, potius laudandum quam vituperandum seu culpandum, Nosque cupere mortuum vivere, ut de seipso rationem redderet. In duce autem non errorem qui in facto proprio cadere non poterat: sed si ea quæ illi erant objecta vera apparerent, crimen potius acerrimum ac exemplari punitione dignum censeri. Hæc quippe nullam in V. S. criminationem afferunt, ni forsan S. V. seipsam dijudicans fateri vellet (quod non credimus) se ejus factionis consciam auctricem que fuisse, prout Marchio vivens nobis retulerat. Quem forsan ob id de ribaldaria agendum censeret, quod præter fidem datam illius factionis sec eta detexisset, qui tamen ex eo fidelitatis debito, quo nobis prius astringebatur, tacere non poterat, quin se ipsum ejusdem criminis reum faceret; ubi propalando tale facinus, veniam præmiumque & laudem jure ita disponente consequebatur.

35. Tertio redarguitur eadem nostra responsio quodque V. S. nobis benigne & large pollicebatur, ea nos tanquam debita & obligata flagitaremus. Sed videamus qualia essent ejusdem Sanctitatis pollicita, qualisque fuerit responsio nostra, ut etiam hanc culpam tramus: hoc. n. V. S. in suis literis sub silentio pertransiit, alijs caussam deterius cogitandam relinquens. Ut igitur horum veritas clare pateat, offerebat nobis V. S. si illius votis quoad ipsum Ducem Franciscum annueremur, se nobis non solū decimas & Cruciatas & pileos & quicquid per spiritualem & temporalem potestatem facultatis haberet præstaturum, sed etiam sanguinem & vitam ad nostram exultationem & satisfactionem exhibiturum: Respondemus non convenire reipub. Christianæ cruciatam tali conditione perstringi, sed potius libere & sponte offerendam, nec congruum videri ut illa differetur. Poteramus n. jam in nostris his regnis concedere eo ordine, quo nostri prædecessores illam semper à vestris prædecessoribus obtinuerant, pro promontoriis in Africa. Qui situs adversus fidei hostes tuendis ac propulsandis, quib. ad eum effectū nusquam fuerat denegata, & minus nobis hujusmodi Ecclesiæ thesaurum à V. S. denegandū seu differendū censebamus: qui ultra res Africanas prout vestræ S. insinuavimus, cupiebamus etiam cū ea pecunia quæ ex ipsa Cruciata colligeretur, rebus Ungaricis adversus Turcas succurrere, prout & religionis & officii nostri & sanguinis ratio incitabat. Pollicebamurque eam pecuniam nequaquam in alios usus impliendam. Quod si ex ipsius cruciatæ denegatione seu dilatione quod sinistri Christianitati contingeret, hostesque fidei quicquam molirentur, cum jam tot bellis contra nos & statum nostrum tentatis exhausti essemus, nec sine cruciata occurrere possemus, protestati fuimus id nequaquam nostræ culpæ ascribendum, sed potius eidem imputandum, qui id denegaret quod sibi non noceret & toti Christianæ reipublic. summe prodesse poterat. De pileis autem, diximus unum duntaxat à vestræ felici promotionis exordio à nobis petitum, quem ubi putabamus tam diu differendum, cum esset prima gratia à V. S. manu etiam nostra conscriptis literis petita ac instanter flagitata. Alter vero pileus petitus non fuerat, sed ultro à V. S. oblatus nostroque consensu acceptatus. Sicque alienum censebamus eos nunc pileos tali conditi- Papæ imputanda Christianitatis noxa.

one perstringi, quos tamen V.S. arbitrio tunc relinquendos putavimus, Pollicentes nos de cætero pro his nec pro aliis quibuscumque pileis ullam facturos instantiam, Reliquas autem ipsius V.S. oblationes non solum gratas & acceptas habuimus, pro ipsisque gratias, ut decebat, retulimus. Sed etiam reciproco, quicquid facultatis haberemus, vitam quoque & sanguinem pro vestræ Sa. bonore ac incremento libere obtulimus.

.63 Hæc sunt, Pater sancte, quæ illis literis V.S. manu conscriptis, nostra etiam manu in effectu respondimus, quas in lucem prodire cupimus, ut utriusque nostrum scriptis bene perspectis plane decerni possit, an justa sit culpa quæ de bis nobis ascribitur, an ne hujusmodi nostra talem redargutionem & criminationem mererentur.

37. Ad eam autem accusationem & querelam, quam (ut præfertur) V.S. proponit de nostrorum in Italia agentium iniquitate & contumaliis, ac oblocutionibus, Id, teste Deo, affirmandum censemus nil tale a nobis nec nostro jussu prodiisse, nec sub generali nostro mandato comprehendi potuisse quicquam, quod crimen seu delictum saperet. Quod si nobis quid tale legitime constitisset, fuissemus de bis us decere edocti vel etiam adhuc edoceremur, non remanerent hæc impunita taliterq; pro justitiæ cultu provideremus, ut nulla horum culpa nobis ascribi posset.

Papa falcem in alienam messem mittit, dum Imperialia affectat.

38. De re aūt Senensi non recte taxamur, nulla enim justa culpa nobis impingi potest, quæ ad ipsius civitatis quietem stabiliendam ac bene regendam egimus, sed quicquid vero ac justo Principi convenire videretur. Est enim civitas illa antiquissima illius respub. Imperiali ditioni subjecta, & supra alias omnes Italiæ civitates adeo ab omni ævo S. Imp. addicta, illiusq; devotioni affecta, ut nil supra desiderari queat, habetque propterea ab ipso S. Imp. nostrisq; prædecessoribus amplissima privilegia etiā per nos confirmata, quibus ipsa respub. regenda ac gubernanda conceditur. Et cum pluribus jam annis præter ipsorum privilegiorum mentem ejusdem reipubl. regimen & gubernium esserā tyrannis usurpatum, qui non amore sed timore, non jure, potentia, ac potius vi illius subditos continebant. Quorum primus Pandolphus Petrucius; Inde eo mortuo Burgesius ejus filius, Ac eo postea autoritate Leonis Pontificis à regimine expulso, falcē in alienam messem mittendo; Sua. S. novum tyrannum instituisset. Cardinalem Petrucium qui eo prætextu quotannis decem aureorum millia eidē Sanctitati persolvere convenerat. Sic eandem remp. Senē. unire satagendo remp. Florentinæ ut inde magis Imperii vires in Italia debilitari seu verius enervari possent. Quem Cardin. tyrannum, nos etiā quandiu vixit, ut potius Leoni & ipsi V.S. quam nobis & sacro imp. ac illi reipub. satis fieret, in eodem regimine passi sumus. Eo autem Cardin. mortuo, dum inter nostros esset contentio quid magis illi reipubl. conveniret, an sub solo gubernatore forent regendi, an sub ordine civium ex moribus dictæ civitatis erigendo: rem V. S. consilio & ordinationi remittendam censuimus: ut nostrorum contentionem tolleremus. Quorum pars una ad unū nullius civitatis regimen deferendum putabat. Altera vero pars civibus & populo committendum satagebat. Electa est tandem inter eos media via, ut nec unus solus, nec reliqui sine capite gubernarent; ad idque civis nostrorū autoritate præfectus extitit. Primo Franciscus Petrucius Borghesius patruus, & cum is V. S. minus idoneus ad id munus esse videretur, Vest. S. cum Fabio Petrucio Burgesii fratre affinitate contracta hunc ipsius civitatis regimini præficiendū pusavit V.S. Franc. Petrucium illius patruū excludere illamq; rempub. ad suæ voluntatis libitum in manu habere consenserunt: ni id nostri qui nil aliud quam S. V. in his & aliis omnibus occurrentibus, nostro jussu morē gerere studebant. Admissus est Fabius ipse Petrucius V.S. intuitu, qui intrans ut agnus & cum omni humilitate receptus: tandem adveniente duce Albaniæ Gallorum duce, illius præsidiis fretus se non agnum sed lupum ustēdit: ipsamque rempub. non Imperiali sed Gallicæ factioni adjicere conatus est: eam cogendo, ut Gallis & pecuniam & tormenta bellica ad regnum nostrum invadendum Neapolitanum erogaret; ipsique duci Albaniæ contra nos, & statum nostrum faverent, & ad illius nutum extorres & seditiosos factionis Gallicæ autores in civitatem reducerent. Et cum annuente altissimo de nostrorum victoria certiores effecti Senen. ipsi a jugo servitutis hujusmodi se excutere curarunt. Franciscus & Fabius & eorum adhærentes, civium, ac populi intentione perspecta, civitatem cum regimine pro derelictis habent; seque ab ipsa civitate absentarūt. Proceditur contra culpabiles, aliqui (ut ajunt) justitia prævia plectuntur, aliqui certis limitibus proscribuntur & confirmantur. Resque eo deducitur, ut civitas & respublica Senen. per seipsam in libertatem proclamet, reipubl. quiete juxta suorum privilegiorū formam intendat: nostræque ditioni, ut par erat, se totaliter devoveat. His Vest. Sanct. (ut ajūt) percita conqueritur suos turbari, maleque tractari, remedium a nobis exposcēs. Nos qui nil aliud cupiebamus quam Vest. Sanct. in his & longe majoribus satisfacere, nostrorumque in Italia agentium opiniones pro debito justitiæ concordare. Commisimus commendatori Herreræ, quem ad Sanctit. Vest. (ut præmittitur) mittebamus, ut is per dictam civitatem Senensem transeūdo in accessu & reditu se informaret: de ipsius civitatis gubernio & regimine, tam antiquo quam moderno, tam cum ipsis civibus in civitate manentibus, quam cum extorribus ante expulsis. Quid magis civitati & reipublicæ convenire videretur, an uni soli regimen conferendum esset, an pluribus civibus ex decurionum decreto hujusmodi regiment esset concedendum, & hujusmodi informationibus secreto sumptis, ut sub debito sigillo secreti ad nos transmissi oportune provideremus. Interea tamen extorres ad suorum bonorum possessionem & fructus, prout prius tenebant, restituendos censuimus. Adimplevit Herrera quod ei commissum fuerat, sumpsit informationes ab utrisq;, tam civibus quam extorribus: providit extorribus super suorū fructuū perceptione, juribus reipubl. salvis. Misit ad nos informationis omnes clausulas sigillatas, Cōperimus melius reipub. convenire præsens civium gubernium,

nium, quam viin tyrannida ntentis. Duximus igitur nil immutandum donec aliter rebus omnibus perspectis ordinandum censeremus. Interim in lucem prodeunt aliquorum factiones, qui pecunia corrupti & civitatem prodere, & extorres & factiosus in eam inducere, & ipsam rempub. subvertere conabantur: jam per subterraneos cuniculos perque alia media hostibus & rebellibus ad civitatem ingressum præparantes: inter quas tres apertissimæ conspirationes, & (ut ajunt) proditiones detectæ sunt, Compertis in factiosorum domibus, muntibus, foveis, scalis, armis, munitionibus, & omnibus aliis ad id facinus perpetrandum dispositis, deprehenduntur ut audivimus hi facinorosi in flagranti crimine capiuntur, fatentur delictum, detegunt factionis practicas, damnantur justitia prævia: debito plectuntur supplicio. Si V. Sanct. inter suos amicos & benevolos annumerandos censuerit, si pro his quæ in eos gesta sunt querelas prætendat, Si ex hiis sibi contumelias & opprobria impingi putat, Si cum his omnem nobilitatem exterminatam censuerit: quæ potius in ipsa virtute consistit, animadvertat Vest. San. ne gravius pondus humeris suis imponat: neve hujusmodi factionum se conscium tacite fateatur: quod nequaquam illius dignitati & officio convenire videretur. Cum potissimum autore cujus nutu cuncta reguntur, ipsa respub. Senen. suæ justæ causæ apertum præstiterit testimonium, à tot invasorum congressibus, se suis solum viribus, liberando.

Papali officio factiones & proditiones non conveniunt

39. Ad illam autem querelam quam Vest. S. profert, quod contra promissum & fidem datam, tot mala per nostros in sanctæ Rom. eccle. terris & locis (ut ait) parata fuerunt. Etsi nostrorum militũ insolentias resque injuste gestas, si quæ sunt, nequaquam approbare, nec excusare volumus quin potius ubi fas erit, debita castigatione compescere. Non possumus tamen non mirari, quod S. V. se promissis & fide data juvare velit, quibus antea contradixit, & quæ etiam per nos ratificata V. S. respuit ac rejicit, nostram ratificationem impugnans, suamque (ut prædiximus) denegans, indeq; ad finem omnino contrarium transitum faciens. In quẽ casum non tantũ exacerbandum videretur, si nostri duces & milites qui sua virtute & viribus Parmam & Placentiam ecclesiæ reddidere ac ab hostium faucibus evulsere, totiensque tutari sunt, ut illis victum quærerent, ac de his prout de reliquis ab hostibus recuperatis disponendum censerent, potissimum cum ita hæ civitates essent ecclesiæ, ex fœdere Leonis consignatæ, tenendæ duntaxat eo jure quo aut per ipsum Leonem tentæ fuerunt. Quod tamẽ nullum erat, quandoquidem ad feudum pertinerent Imperii, essentq; per ducatus Mediolani; & de illis nullum eccl. Romana titulum validum nec ab imperio, nec ab eo qui dare posset, obtinuerit.

40. Quæ autem de Legato & Nuncio objiciuntur, quantum illa à veritate distent, etiam ex legati & nuncii assertione patebit. Quam primum enim Legatus in Curiam nostram pervenit, cum jam Nuncius se mandatum habere profiteretur, ut in pace cum Gallo ineunda & tractanda ministris id flagitantibus & sollicitantibus, impeditus fuerit ipsius Viceregis in Italiam transitus, Quinetiam, ut fertur, St Dom. Hugo illo tempore intra limites ipsius regni Franciæ repertus esset, illum pariter detinari curabant; ut ad Vest. Sanct. pervenire nequiret. Sicque magis colorari posset animi vestræ Sanctitatis nobis alienatio, & apertius inculsari posset ipsius Dom. Hugonis tardatio, quam etiam vestra Sanctitas sine justa ratione accusare nititur: ubi biduo duntaxat in Curia Regis Gallorum apud Viceregem se continuit, ad quem missus erat, ad eum duntaxat finem, ut cum Vicerege (si fas esset) ad iter illud Italicum cum dicto Domino Hugone peragendum excitaret. Quod si illum ad id dispositum seu præparatum non reperiret, reciperet ab ipso Vicerege ulteriorem instructionem, de his quæ in regno Napolitano, post expeditum cum vestra Sanctitate negocium, essent: & inde ipse Dominus Hugo Vicerege dimisso, solus ad exequenda commissa in Italiam transiret: ut sic non recta videatur illatio, quod ibidem se continuerit; ut rerum speculare tur eventum. Minusque iocunda videtur ipsius Domini Hugonis mora in Mediolano facta, quæ quintum diem non excessit, Cujus etiam mora potius coacta censetur quam voluntaria. Cum in illius apud Mediolanum primo congressu apparuerint ipsius ducis Suessæ vices nostras in urbe agentis literæ, quibus nunciabatur fœdus ante per vestram Sanctitatem cum cæteris esse conclusum, eamque non potuisse induci, ut ipsius Domini Hugonis adventum per aliquot dies expectaret. Quinimo resolute respondisse: quod nec per diem non per horam ipsius fœderis conclusionem differret: nunciabat etiam arma jã parata. Exercitum ad iter dispositum, ut nostras adorirentur. Erat quoque rumor publicus & fama, quod clausi essent passus, & aditus ad urbem, quod nostri cursores sive euntes sive venientes ubique detinebantur, literæque omnes intercipiebantur; nullusque erat tutus accessus ad vestram Sanctitatem his rationibus coactus fuit Dominus Hugo ibidem supersedere ac iter suum per eos differre, donec à vestræ Sanctitatis ducibus & ministris salvum conductum impetrasset; prout fecit, Qui sic interim cum duce Francisco tractare visus est, ut si posset illum induceret nostris ut teneatur, obediret mandatis: atque omni rebellione cessante, se nostræ justitiæ & gratiæ, ut par erat, subjiceret. Nosque & ducea nostros de arce in qua continebatur, securos faceret; ne inde rebus nostris ac exercitui nostro damnum aliquod emergeret, seu incommodum afferri posset: Non est igitur cur de his vestra Sanctitas conqueri debeat, cui nulla ob id fiebat injuria. Quinimo ipso duce nobiscum, vel cum dicto Domino Hugone nostro nomine transigente, felicior reddebatur nostra cum vestra Sanctitate conventio, tollebaturque principalior difficultas illius novi fœderis, quod inter nos tractabatur: & quod cum vestra Sanctitate inire putabamus, ni forsan vestra Sanctitas suis cogitationibus atque conatibus obviam ire putaret, Si Franciscus Sforcia sine Sanct. Vest. auctoritate in gratiam reciperetur, illumque sibi obnoxium non haberet.

41. Quod autem asseritur nostros interim Parmam occulta proditione eripere tentasse: id enim no-

nium nobis penitus ignotum, sed nos arbitramur duces nostros rem tam arduam nobis inconsultis non ausos fuisse tentare, credimus potius ab aliquo maligno spiritu ad discordiam seminandam adinventum atq; confectum. Quandoquidem ubi nos Parmam simulq; Placentiam recuperare, feudumque Imperii, prout fuerat antea, reunire & reintegrare voluissemus, id non occulta proditione, sed palam & juste per juris tramites exequendum fuisset: licet nos ita à cupiditate semper alieni fuerimus, ut potius nostra, & Imperii jura negligere, quam publicam quietem turbare maluerimus, & potissimum illam sanctam Apostolicam sedem & catholicam ecclesiam, cui semper (ut par erat) deferre conati sumus. Sicque nostros à prætensa proditione omnino immunes esse censemus, Cum potissime nihil aliud quam de eorum offensione cogitare viderentur, adversus invasionem contra eos præparatum, prout rei exitus demonstravit.

42. Unde ex his omnibus criminationibus & querelis in nos adductis, recto semper his judicio sumpto resultare non possent tales injuriæ seu causæ, quibus vestra Sanct. invita & gemens (ut ait) de nobis desperare aut diffidere debuerit: nec ob id (ut asseruit) suam amicitiam & benevolentiam à nobis repudiatam censere, quam potius semper in summo precio habuimus. Nec propterea nec esse fuerat Vest. Sanctitati se tot magnis (ut ait) regibus adjungere, nec hos in odium nostrum convertere, Qui non bis minorem in Christianam rem & sedem aposto. animum semper habuimus. Et quippe si vestra Sanctitas ab his fœderibus & colligationibus contra nos & statum nostrum ac dignitatem tentatis abstinuisset, non propterea, ut inquit, pastoris seu communis patris laudem amisisset: sed potius magis atq; magis confirmasset & auxisset. Sicque merito cum Psalmista dicere

Psalm. 2. possumus: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, Astiterunt reges terræ & principes convenerunt in unum, adversus*, non inquam dominum & Christum, sed adversus ministrum à domino

Papale & gentium jugum projiciet Deus ab imperio. divinitus institutum ab ipsomet Christo, à quo omnis pendet autoritas & potestas: qui propterea disrumpet vincula, & linguam eorum, & projiciet à nobis jugum ipsorum, prout in suam divinam benignitatem & clementiam recta nostra intentione, & conscientia freti, plene confidimus.

43. Subjungit V.S. cum esset res gesta & fides invicem data, eademque sanctitas fœdere astricta cum illis regibus, accessit tum demum itineribus lente & tarde confectis dictus Domin. Hugo, eidem Sanctitati conjunctionem & conditiones eas afferens, quas cum vestra Sanctitas tam sæpe tamq; vehementer petiisset: totiens (ut ait) repulsa & repudiata fuerit. Quarum tunc excipiendarum occasio, & tempus præterierunt, Duo hæc, Pater Sa. consideranda intuendaque videntur: quæ profecto non nos tantum, sed omnes recte sentientes in summam admirationem debent inducere, & pro quibus nos in Sanctitatem vestram justiores querelas possumus retorquere. Alterum quod Vest. Sanctit. sciens dominum Hugonem præsto venturum, & jamdiu ad iter accinctum cum amplo mandato, & grata resolutione noluerit per aliquot dierum spacium, nostris id summe flagitantibus, ac cum omni instantia requirentibus, illius adventum præstolari, Sed solum illius tarditatem incusando non habito respectu, quod is etiam cursoris more per equum ad id dispositos (quantum illius ætas ac personæ qualitas ferre poterat) die noctuq; iter suum festinabat: V. Sanct. adeo voluntariè prorupexit in hujus damnosi ac ad scandalos fœderis participationem. Alterum vero quod eodem Domino Hugone ad Vest. Sanct. provento & (ut V.S. profitetur) optatas eidem conditiones nostro nomine offerente, priusquam aliqua armorum executio tentaretur: eadem San.ita rejicienda censuerit, ut earum accipiendarum occasionem, tempus præteriisse assereret: non advertens quantum difformiter nobiscum egisset, fœdus, quod antea cum nostris oratoribus inierat, jam hinc inde publicatum, & per nos ratificatum ac approbatum, respuendo, sineq; ulla ratione justa ejus literas ratificatorias nostris reprocas concedere denegando. Nunc econtrario fœdus aliud illi repugnans, sub defensionis nomine penitus offensum sub colore universalis pacis disponendo: pacem jam ubiq; contractam disrumpens atque perturbans: & loco pacis bellum ac arma commovens. Adeo inviolabiliter sustinere conatur V.S. ut etiam optatas (ut ait) conditiones, armorum causam submoventes, reciproce recusaverit. Digne damnata quidem hæc deformitas in ipso pastore & communi patre: qui omnibus æqualis esse debuisset. Esto enim quod in nobis nostrisq; ministris aliqua mora argui potuisset, prout revera non poterat, non tamen ipsius moræ purgatio jure tanti momenti erat deneganda: ubi potissime nullum erat ad id tempus præfixum, nec dies qui interpellaret per horas nullaque pœna ad id adjecta, quæ moræ excluderet expurgationem, nec etiam aderat contrahentium interesse, ubi armorum motibus nondum executis radia procedebatur, ubi publica quies facilius parabatur. Hæc enim, Pater beatiss. non ad propulsandum (ut ait) Italiæ servitutis periculum, Christianitatisque perturbationem: sed potius ad effectus penitus contrarios disposita videntur. Non pro sede apostolica vus exercitu munienda. Quæ illis non indiget, ubi nullus adest offensor: sed potius pro ipsius apostol. sedis munitionibus profundendis, ecclesiarumque thesauro exhauriendo & effundendo, contra ipsumet Christum, ad Christianæ reipublicæ detrimentum, inventa sunt non ad justiciæ & pacis viam (ut inquit) inter omnes æquis conditionibus parandam: sed potius ad omnem justiciam perturbandam pacemque jam paratam infringendam ac quasi desperandam: non etiam videntur hæc consilia seu gesta, quibus S.V. nec coram Deo nec coram hominibus rectam justificationem recipere debeat. Sed potius si fas est dicere, scandalum, ecclesiasticique status gravem perturbationem peperisse videntur.

Imperator solus & unicus Ecclesiæ defensor & conservator. 44. At si hæc Sanct. V. recto sui intellectus oculo, diligentique circumspectione perlustraverit, comperiet profecto nullum esse regem aut principem nobis recto ordine anteferendum, nullum cui apostolica sedes magis debeat, quemve magis tueri fovereque deberet. Nullum à quo magis filialis

filialis observantiæ ac devotionis ista apost. sedes receperit aut recipere possit. Nullum qui magis Romanam ecclesiam apostolicamque sedem stabilire, conservare, ac augere cupiat. Nullum ex cujus regnis ac dominiis magis honoris, commodi ac pecuniæ, ac apnsto. sedem Romanamque curiam affluat. Si eam ad rem recte advertat Vest. Sanctitas, comperiet quod ex Imperio regnisque ac dominiis nostris Hispaniarum, utriusqua Siciliæ, Germaniæ, Galliæ, Belgicæ, ac superioris Burgundiæ, plusquam ex cæterorum omnium regnis, ac dominiis simul junctis, lucri & commodi sedi apostolicæ ac Romanæ curiæ accedit. Non enim patiuntur Reges, alii ita passim & laute ecclesiarum spolia & annatas ex eorum regnis ad Rom. curiam deferri: qualia autem sint ea lucra, ex centum illis Gravaminibus Nationis Germanicæ colligi poterit: quibus tamen ex ea devotione & observantia, qua semper Vest. Sanctitati ac apostolicæ sedi affecti fuimus. nusquam aures præstare curavimus, nec his animum adjicere. Quod si justa aliqua ratione vel causa, apostolica sedes his lucris careret, non essent claves aureæ, quæ bellorum Archinia pro libito aperire, & claudere solent, nec Vest. Sanctitas ex regnorum nostrorum pecuniis, atque redditibus exercitum in nos concitaret, nec temporalia arma moveret, quibus potius justum videretur, ad nostram defensionem uti.

45. Quod Vest. Sanctit. testatur se nunc etiam eo animo esse, si ad æquitatem & humanitatem nos referre voluerimus: illius arma non solum nobis non adversa, verumetiam ad res vere gloriosas perpetuo futura: Si autem in occupanda Italia quotidie magis, & aliis partibus Christianitatis perturbandis, nos non tam naturæ quam cupiditati & consiliis nostrorum obsequi perseveraverimus, Vest. Sanctitatem neque justitiæ neque libertati Italicæ (qua illius sedis tutela continetur) non defuturam, sed justa & sancta arma morturam: non tam ad offensionem quam ad defensionem. Sancta quippe est hæc protestatio si verbis facta respondeant. Habet enim V. Sanctitas ex illis justificationibus quas superius adversus ea, quæ in nos objecta fuerant retulimus: nostram & æquitatem & humanitatem, simulque admixtam justitiam, ut si talis ejusdem sanctitatis sit animus, primam ipsius protestationis partem ad effectum deducere valeat. Quod si fecerit, & à nobis gratias, & à Deo præmium reportabit. Habet etiam ex ejusdem justificationibus late ostensum: nos ab occupatione Italiæ, & Christianitatis turbatione, ab omnique cupiditate alienum esse, nilque unquam injustum, nil Italicæ libertati contrarium, nil quod Apostolicæ sedi tutela non conveniret per nos tentatum: imo nec cogitatum fuisset. Sicque merito cessabit secunda ipsius protestationis pars, ut nec arma juste in nos moveri possint, nec offensione nec defensione opus esse videatur. Nos enim ut omnis à nobis absit suspicio. Si V. Sanctitas ejusque fœderati pro illorum parte arma deponere consentiant, erimus pariter ad ipsorum armorum depositionem promptissimi. Verum quippe hanc & rectam viam censen. & V. Sanctit. in his per viscera misericordiæ obsecrat, & per ipsam spem, quam de nobis (ut inquit) concepit, obviam eat immoderatis cupiditatibus, & magis pub. christianitatis bono condonet, quam & nos ad id attrahendos putet; sed rectis V. Sanct. clavibus oleo charitatis deliniris sedabuntur, & ea cura, quam Vest. Sanct. nobis dicit esse communem, cum ambo à Deo (ut recte inquit) in hanc sollicitudinem pro commissis nobis honoribus sumus vocati. sic agendo facillime expediri quo pariter officio & debito, non minus quam V. Sanctitati non etiam neque defuimus, neque defuturi sumus, quinimo totis viribus atque conatibus anhelamus: ut hæc duo magna luminaria à Deo instituta, ita sibi adinvicem debito ordine correspondeant, & subministrent; ut orbis universus rectam illustrationem recipiat, nec per ipsorum luminarium objectum Eclipsim in Christiana religione & doctrina causari, & generari, seu diutius sustineri valeat, in maximum Christianæ reipubl. detrimentum.

46. Ad quod V. Sanctit. in suarum literarum calce subjungit, sub conditione tamen, quasi rem dubiam seu incertam proponens, dum inquit: Quod si, quæ de nostra in pacem generalem voluntate passim ferebantur, veras prudentiæ & pietatis radices habebant, habemus occasionem declarandi quæ sentiebamus: omnia vere nos ex animo sensisse, atque operibus verba comprobando singularem optimi Principis laudem nobis acquirere: qui si Sanct. vestræ amorem nostrum cupiens, in liberanda Italia, quam suis fœderatis in eorum justis petitionibus satisfacere instituerimus: erit id nostræ famæ & sapientiæ melius multo accommodatum, & paci universali securitatique tam rerum nostrarum, quam totius Christianitatis magis consentaneum. Putamus, Pater beatissime satis dilucide, & aperte ostensum esse, qualis fuerit nostra in pacem generalem voluntas: ut nec ulla in conditione ponanda nec de ea dubitandum videretur: qui nullo unquam figmento, nullave simulatione usi sumus, nil unquam in ore habuimus quod in mente ac voluntate non sederet, omnia vere ex animo sentientes quæ loquebamur operibus verba comprobaturi, si hi quos res tangebat, & sine quibus pax generalis obtineri non poterat, juste nostræ inclinationi (ut decebat) correspondissent. Sed cum ea sit universalis pacis natura, atque substantia, ut in ea omnium consensus universaliter exigatur: omnium voluntas necessarie debeat concurrere; & e converso ab uno solo ex contendentibus, quicunque fuerit dependeat: & in solius potestate ac voluntate consistat. Ipsam universalem pacem impedire & etiam si facta foret turbare bellumque movere, & partem alteram etiam invitam, ad ipsum bellum trahere non potuit, obi' aliis renitentibus, nostraque optima voluntas operibus comprobari. Qui propterea (tanquam omni culpa carentes) non putamus illam optimi principis laudem, à nobis auferendam, seu cujuspiam maledicentia subtrahendam.

47. Si igitur V. S. prout flagitare videtur, consulere intendat pub. quieti, justæque Italiæ libertati, deponat arma, reponatque gladium Petri in vaginam, idque efficiat, ut etiam sui fœderati arma deponant, quod & nos (ut prædiximus) eodem contextu facturi sumus: ut sic juxta canticum Zacha. — Papa Petri gladium reponas.

sine timore ab inimicis nostris liberati, serviamus illi. Hoc enim jacto fundamento, poterit facilius Sanct. Ve. eam superficiam pacis universalis ædificare & laborare (ut inquit Psalmista) *In conveniendo populos in unum, & reges ut serviant domino.* Et cum ea quæ Dei sunt cunctis rebus sint anteponenda, & inde publica privatis justa ratione præferantur, ne privatorum passio perturbet ea, quæ Dei sunt & quæ ad pub. salutem pertinent, consentaneum videtur ut prius ab hostibus fidei, a Christianorum cervicibus propulsandis, & si fas sit ad ovila Christi adducendis: deque Lutheranorum, aliorumque hæreticorum sectis, & erroribus comprimendis, corrigendis atque sedandis, & si licuerit ad ecclesiæ gremium reducendis: de illis quoque omnibus, quæ Rom. ecclesiæ, totiusque Christianæ reipubl. statum, salutem, conservationem & incrementum concernere possunt, tractetur, & conveniatur.

48. Demum de justis (ut ait S. vestra) à ratione & æquitate non alienis, privatorum seu fœderatorum querelis, & petitionibus merito ut transigatur conveniri poterit. In quibus tam publicis quã privatis, Si Vest. Sanctit. recto ordine intendere, ac ad ea animum adjicere velit: veri patris ac pastoris officium assumendo, comperiet nos velut devotissimum ac observãtissimum filium, illi obtemperantem & obsequentem. Ita in omnibus juri, rationi, ac æquitati subnixum: ne nihil injustum aut irritum vel petituri seu desideraturi simus: quin potius justis aliorum petitionibus satisfacturi ac si expedierit, de proprio daturi & dimissuri, pro ipsius Christianæ reipublicæ commodo, proque Christianæ religionis augmento. Pro quo etiam imperium, regna, dominia, & quicquid nobis Deus & natura concessit, ac denique vitam ipsam exposituri sumus. Rursus pollicentes nos hæc verba nostra, (Si vestra Sanctitas rem paterno amore complectatur) factis & operibus comprobaturos nihilque omnino pro parte nostra obmissuros, quod ad rem ipsam recte disponendam ac peragendam facere videatur. Quod si secus quam putamus evenerit, vestra Sanctitas nostras justas rationes & requisitiones obaudiat. Protestamur coram Deo & hominibus, quod si quid inde sinistri Christianæ religioni evenerit, id nequaquam nostræ culpæ ascribi possit; à qua omnino nos immunes servare curabimus, nil tamen prætermissuri de his, quæ ad nostram necessariam defensionem videbuntur pertinere quam totis viribus atque conatibus prosequi cogimur, omnibus illis viis ac mediis, quibus & divino & humano jure nos & nostra tueri licebit: & quibus honor & dignitas nobis salvi & illæsi permaneant: & integre conserventur. Obsecramus igitur Vestram sanctitatem ea reciproca obsecratione, qua erga nos utitur per viscera videlicet misericordiæ Dni nostri, & per eam spem quam de Vest. Sanct. ad Christiani nominis salutem conceperamus. Obsecramus etiam per claves illas, quas dominus noster Jesus, ad parandam Christicolis viam, in regnum cœlorum Petro commisit, quarum etiam administrationem Vestra Sanctitas ut ejusdem Petri successor assumpsit, illis ut decet utendo: Dignetur hæc Christianitatis incommoda & pericula, sua moderatione sedare: ipsamque universalem pacem dirigere, ac perpetuo fundamento stabilire. Habes nunc Vest. Sanctit. veram & apertam actorum & consiliorum nostrorum rationem. Habet ultimas excusationes ac justificationes nostras adversus crimina & opprobria, quæ nobis injuste quidem objiciebantur. Habet nostram sanam, rectamque intentionem, ac voluntatem ad bonum publicum & pacem generalem, quietemque universalem. Habet filialem nostram devotionem & observantiam. Si Vest. Sanct. paterno amore nos ut filium comprehendum censuerit, si ipsas excusationes ac justificationes nostras, tanquam veras & legitimas, ratasque & gratas habeat: hisque se contentam reddat, ac si de culpis nobis objectis satisfactum putet, nosque his culpis carere profiteatur, & sua pronunciatione declaret. Id demum supplicantes ut V. S. non putet: cogitet seu recordetur injuriam seu offensam nobis fuisse illatam, nec arbitretur nos præteritorum memoriam habiturum. Sed V. S. eorum omnium obliviscatur, ut sic recedant vetera novaque sint omnia; cum & nos idem facturi simus. Si V. S. id prout supplicavimus, admiserit.

Papæ imputandum, quo minus Imperator rem Christianam promovere possit.

49. Verum si Sa. V. nos ab his culpis & objectis immunes non censuerit: nostrasque excusationes & justificationes, pro veris & ultimis non habuerit: si arma contra nos continuarit & illorum depositioni non consenserit: si universalem pacem amplecti nolit cum tunc non patris sed partis, non pastoris sed invasoris officium assumeret: si æque rectus eorum judex non censeretur: nullo alio tunc superstite superiore, cui nos & nostra objicere debemus, eaq; omnia quæ nobis objiciuntur aut in posterum objici possent, vel tentari; sive personam, sive Imperium, regnaq; & dominia concernant: simul & ea omnia quæ nobis ex adverso, pro nostra justificatione & innocentia, ad Christianæ reipub. quietem prætendimus, & prætendere possumus ad sacri generalis Concilii totius Christianitatis cognitionẽ & judicium remittenda censuimus. Illique nos & omnia quæ cum S. V. habere possumus, aut deinceps habituri sumus, omniñ subjicimus. Supplicamus præterea eidem vestræ sanctitati illamq; in domino hortamur: quatenus pro suo pastorali officio proq; cura & sollicitudine gregis sibi commissi dignetur ipsum sacrum generale Concilium indicere, & convocare in loco tuto & congruo, cum debita termini præfixione. Nos enim cum ex his & aliis satis notoriis caussis turbari videremus universum ecclesiæ & Christianæ religionis statum, ut nobis ac ipsius reipubl. saluti consulatur, pro his omnibus ad ipsum sacrum universale Concilium, cujus etiam officium per viam querelæ his de caussis implorandum censemus: petentes, cum ea qua decet instantia, apostolos & literas dimissorias semel, bis, ter, & pluries nobis concedi, & de horum petitione testimoniales literas fieri, ac expediri in ea, qua decet forma quibus suis loco & tempore uti valeamus. Et cum ad hæc solenniter peragenda ejusdem solennitatis præsentia minime habere queamus, ut inde forsan futuris gravaminibus occurramus: has nostras ejus Nuncio Apostolico penes nos agenti & legationis munere nomine Ve. S. fungenti, per actum publicum, coram notario & testibus exhibendas, intimandasque censuimus.

Appellatio à Papa ad Concilium.

Datum

Datum in Civitate nostra Granatæ, die decimoleptimn mênsis *Septembris*, Anno M.D.XXVI. Regnorum nnstrorum Romani VIII. Aliorum vero omnium XI.

CAROLUS divina favente clementia, Electus Romanorum Imperator semper Augustus, Rex Germaniæ, Hispaniarum, &c.

EL REY

Alphonsus Valdesius.

CAROLI V. IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

AD CLEMENTEM PAPAM VII.

An. Christi 1526.

BEATISSIME Pater, Domine Reverendissime; Non mediocri cordis dolore ad literas Sanctitatis Vestræ, quas vicesima tertia Junii ad nos dedit, rescripsetamus, quum novissimè ejusdem Sanctitatis Vestræ Nuncius alias literas postridie à priorum data scriptas nobis exhibuit: in quibus licet adhuc videamus Sanctitatem vestram aliam certè opinionem de nostra erga universam Rempublicam Christianam, & sacrosanctam istam Sedem animo atque voluntate retinere, quàm actiones ipsæ nostræ promerentur, non potuimus tamen non lætari, perspicientes in eisdem literis Sanctitatem vestram propensiori æquiorique animo pacem optare, blandiusque quàm anteà nobiscum agere. Atque utinam ita in potestate nostra esset, labantis Christianæ Reipubl. rebus consulere, & pacem universalem denuo componere, prout in aliorum manu bellum movere, & pacatam Christianam Rempub turbare extitit: Videret profectò Sanctitas vestra ac cæteri ejus Fœderati, quàm sit animus noster ab eorum opinione alienus, licet (ut verum fateamur) nequaquam nobis persuadere possumus Sanctitatem vestram (quæ actiones nostras novit) hæc ex animo & verè dicere, sed potiùs terroribus quorundam, quibus Christiana tranquillitas minus expedit, perterrefacta ad hæc impulsa videtur. Speramus tamen Deum Opt. Max. cujus gratuita benignitate justa nostra causa hactenus approbata est, Sanctitatis vestræ animum muraturum, ejusque electi populi saluti potiùs quàm privaus quorundam affectibus atque dolis consulturum: & Nos, qui & meritis & viribus nostris quodammodo semper divisi, in solius Dei præsidio spem nostram collocavimus, ejusque Clementiæ victorias nobis ab eo concessas acceptas tulimus, nostraque ita protecturum, ut evidentiori etiam testimonio animus noster cunctis patefiat, nosque commodiùs & & liberiùs ipsius nomen & gloriam, qua nihil nobis charius unquam fuit, promovere valeamus.

Papa terrore quorundam contra Christianitatem agit.

2. Sanctitatem igitur vestram quanto possumus affectu rogamus, ac per effusum Jesu Christi Redemptoris nostri sanguinem obtestamur, ut Christiani populi calamitatibus prospiciat, nec tot cædes, tot vulnera, totque horrenda mala in Christi corpus, cujus Sanctitatem vestram caput esse profitemur, inferri patiatur. Nos enim, Beatissime Pater, quandoquidem Sanctitas vestra de nostro erga Deum animo (quid enim erga Rempub. Christianam dicemus, quum quicquid vel boni vel mali ejus populo fit, ipsemet vel ingratum vel acceptum ferat?) dubitare videtur, ipsummet Deum immortalem testamur, pro virili semper conaturos esse, ut & Sanctitas vestra cæterique Christiani nominis Principes intelligant, nihil æquè nobis cordi esse, quàm Dei gloriam, ejusque populi salutem pacem, & tranquillitatem ferventiori studio indies stabilire.

Imperator in solius Dei præsidio spem habet.

3. De peculiari verò nostra erga Sanctitatem vestram voluntate ingenuè fatebimur, nos nihil unquam prætermisisse, quod ad obedientis filii officium pertinere possit. Quæ omnia Sanctitas vestra facilè experiri poterit, si non privatis sed publicis rebus consulere, nostrumque animum (qui a Sanctitatis vestræ observantia, dum eam Christi vices gerere recolimus, minimè abesse potest) tanquam communis pater amplecti, Christianisque rebus in deterius prolabentibus, prout latiùs in aliis literis nostris ad Sanctitatem vestam scripsimus, pro studio adesse voluerit. Quod ut faciat, Sanctitatem vestram etiam atque etiam rogamus illique veram à Deo Opt. Max. fœlicitatem ex animo optamus.

Datum in civitate nostra Granatæ, die XVIII, mensis Septembris anno Domini M.D.XXVI. Regnorum nostrorum, Romani octavo, aliorum verò omnium undecimo.

CAROLVS divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniæ, Hispaniarum, &c. Rex.

EL REY

Alphonsus Valdesius.

An. Christi 1526.

CAROLI V. IMPER. AUG.

MANDATUM

AD SENATUM SIVE COLLEGIUM CARDINALIUM, ut negante seu differente Pontifice Generalis Concilii indictionem, ipsi indicant.

CAROLUS divina favente Clementia, &c. Reverendissimis in Christo Patribus, Dominis N. Sa. Rom. Ecclesiæ Cardinalibus, amicis nostris Charissimis, salutem cum incremento omnis boni.

Papæ molimina contra Christianitatis decus & Reip. pacem.

1. Reverendissimi in Christo Patres, amici charissimi, tanto profectò animi dolore mens nostra discruciatur, dum ea, quæ Romanum Pontificem suæ Pontificiæ dignitatis oblitum non contra nos tantùm (id enim æquiori animo pateremur) verùm in maximum Christiani nominis dedecus, contraq; totius Reipub. (quem induxeramus) pacem & tranquillitatem moliri audimus, ut tametsi animo certè perturbato, moderatis tamen verbis mentem nostram vobis aperire, actionum nostrarum (quanta pro rei magnitudine licebit brevitate) rationem reddere, & à Reverendissimis Paternitatibus vestris nostro ac totius Christiani populi nomine auxilium implorare cogamur.

2. Quum enim in ipso Imperii nostri initio à Deo Opt. Max. in tanti Principatus culmine constitutos arbitraremur, non ut Imperii limites cum Christiani sanguinis jactura extendere propagareve studeremus, sed quò Imperialis dignitas autoritate & potentia decorata, & observaretur à multis, & contemneretur à paucis, indeq; Christiana Respub. bellorum injuriis in extremum ferè discrimen adducta, sempiterna tandem Cæsareæ dignitatis beneficio pace frueretur. Hoc itaq; animo relicta Hispania ad Germaniam venimus, ortas ibidem seditiones inter quosdam Principes, divino favore sedamus, nihilq; omittimus, quod (judicio nostro) ab optimo Cæsare sperari poterat.

Gallorum Regis turbæ, & captivitas.

3. Verùm dum nos Christianam tranquillitatem stabilire curamus, ecce Gallorum Rex, quem ut patrem colebamus, nostræ dignitati subinvidens, in statum ac honorem nostrum nihil non moliri conatur, nosq; tandem ad arma provocat invitos. Fatetur hoc Summus Pontifex Leo, fatetur Serenissimus Angliæ Rex, quos pro pace à Gallo obtinenda sæpius sollicitari fecimus, quiq; suis viribus justæ nostræ causæ adesse non negarunt. Fatetur & hoc divina justitia, quæ ita nobis adfuit, ut post tot partas victorias, omni humano tandem auxilio destituti, victis hostibus, eorumq; Rege capto, victores evaserimus. Hinc data opportunitate, qua nostro de Republ. bene merendi studio satisfacere liceret, ab ipsis hostibus victis pacem primi flagitemus, tantumq; petimus, ut quæ à prædecessorum nostrorum manibus eripuerant, & contra jus fasq; occupabant, nobis restituerentur. Æquissima postulata nostra impetramus, pacem inimus, fœdus percutimus, & nihil in eo tantum volumus, nisi quæ ad Dei gloriam, communem Reipubl. pacem, Christianæ religionis decorem & augmentum, & sanctæ Sedis Apostolicæ veram dignitatem pertinere arbitramur. Percusso fœdera, Gallorum Regem captivum nostrum convenimus, omnibus beneficiis, omni humanitate atque benevolentia ejus animum pro Christiana tranquillitate nobis devincire curamus, & mutuò data acceptaque fide, amicitiam firmamus, ac maximo eum honore affectum in Galliam, datis obsidibus, redire permittimus; ad Pontificem cæterosq; Christianos Reges scribimus, ut si Christianam Remp. pacatam optarent, eorum patentes literas ad nostrûm utrumq; mitterent, quibus an hujusmodi fœderis beneficio uti vellent, prout conventum fuerat, declararent.

4. Nondum tamen sempiternam in Christi populo pacem firmessa gloriari cœperamus, quum novos bellorum tumultus pullulare gravissime animi nostri molestia sentimus. At ubi à Pontifice, de nobis (ut ajebant) non bene contento, id manare audimus, Don Hugonem de Moncada Oratorem nostrum mittimus cum facultate amplissimisq; mandatis, ut omnibus mediis, quibus id fieri posset, Pontificem de nobis contentum reddere curaret, ita ut homine audito, nostro animo perspecto, nil aliud à nobis optasse suiipsemet verbis fateretur. Dumq; nil tanto Pastore indignum nobis pollicentes, ejus optimum responsum præstolamur, Pontificis Nuncius literas Sanctitatis suæ in forma Brevis proximè elapsi mensis Junii die XXIII. scriptas, XX. Augusti nobis legendas dedit. quibus perlectis, quum non tantum à summo Ecclesiæ pastore, à communi omnium patre, Christique Vicario, sed etiam à Reverendissimis Paternitatibus vestris sacroq; vestro Ordine, quibus Apostolorum autoritas tribuitur, emanatas esse credamus (nec enim rem tanti momenti vobis inconsultis factam putamus) quo simus animi dolore affecti, vos ipsi judicate. Quis enim non miraretur stuperetq; videns à tanto Pontifice, à tot tantisq; tanta religione, pietate, atque prudentia præditis Patribus tales literas in Christiani Principis, Rom. Cæsaris, atq; Apostolicæ Sedis protectoris, honorem & dignitatem tam inconsultè prodire? in quibus nihil præter bella, seditiones, proditiones, perniciosa consilia, temeraria judicia, improperia, injuriæ, falsæ criminationes, aliaque hujusmodi tam à Pontificià dignitate aliena tractantur, idque in Nos optimè de Republ. Christiana meritos, & qui nullum unquam nec Cæsarem, nec Regem, nec Principem, nec privatum aliquem fuisse fatebimur, qui majori (nec tanta quidem) fide, religione, atque observantia sanctam Sedem Apostolicam veneratus sit, qui cæteris posthabitis majori studio ejus ditionem & dignitatem tutatus sit.

Pontificis contumeliosæ literæ.

5. Parmam enim & Placentiam, à Romani Imperii feudo disjunctas, Sedi Romanæ, nullo jure co-

re coacti, possidendas restituimus; importunasque Germaniæ & universi Romani Imperii preces contra Gravamina & oppressiones, quas à Sede Romana pati, quum in Wormatiensi Conventu essemus, passim conquerebantur, obturatis auribus pro ionata nostra erga Apostolicam Sedem observantia obaudivimus. Subortæ sunt ea de causa variæ rerum difficultates & incommoda; pullulat indies magis Lutheranorum insania; Gravamina ubique divulgantur; omnes unanimes remedium implorant, petunt fieri Generale Concilium, in quo & Lutheranæ impietati, & Romanæ Curiæ (ut ajunt) oppressionibus obviam iri possit. In civitate Spirensi Conciliabulum iodicunt, ut in seditionibus ortis usque ad Generalis Concilii decisionem ordo aliquis statueretur. Vidimus Germanorum animos in Sedem Romanam graviter commotos, verentesque ne hujusmodi Conciliabulum Germaniam à Romani Pontificis obedientia diverteret, Spirensem congregationem gravissimis pœnis prohibemus; eis tamen pollicemur, quanto citius fieri possit, Generalis Concilii indictionem fieri curaturos. De hac re ad Pontificem scribimus, ut Germaniam ab imminenti periculo per hujusmodi Generalis Concilii indictionem liberare dignaretur, instamus. Ipse verò de Conciliabuli prohibitione gratiam habet, Generalis tamen Concilii petitionem in tempus (ut ajebat) magis conveniens differendam censuit, ità ot pro nostra erga sanctam istam Sedem observantia, maluerimus Pontificis affectibus potiùs quàm Germaniæ precibus annuere.

Gravamina Germanicæ Nationis.

Concilium Generale.

6. Nunc verò Sanctitas sua, vestro etiam (si id credendum est) accedente consilio, tot crimina in nos jactitat, ac si penitus Romanæ Ecclesiæ adversarii hactenus fuissemus. Hinc enim de nostro erga publicam pacem animo (nullo profectò recto judicio) dubitat, nosque à Christianæ Reipubl. perturbatione deterret. Quasi verò noster erga Rempub. animus clarior non sit, quàm ut cujuspiam admonitione egeat. Si enim de C. Cæsare judicatum est, quòd maluisset non dimicare quàm vincere, eoque victoria adepta pacis autores libenter audiverit, cur de nostra voluntate à communi omnium patre per contrarium discernitur? Ille pacis autores audivit, nos verò hostibus victis pacem primi obtulimus, nec tantùm hostem captivum Regiæ dignitati restituisse contenti, Lusitaniæ Reginam sororem nostram natu maximam. & in successionis gradu secundam ipsi matrimonio copulavimus, quod profectò ante victoriam minimè a nobis impetrare potuisset. Quanto igitur nostra C. Cæsaris Clementiam excedere deberet, vos ipsi judicate.

7. Adhæc etiam Pontifex consilia nostra ad suæ dignitatis & Ecclesiasticæ libertatis oppressionem tendere, videtur assevesare, quum ea, quæ pro Romana Sede præstita commemoravimus, adrò omnibus nota sint, ut inde nonnihil Germanorum animos à nobis alienaverimus.

8. Perpendite igitur Patres Reverendissimi, an in hoc Pontificis Beatitudo suis, & Apostolicæ Sedis rebus consulat, an sit Pontificiæ dignitatis Christianorum Principum animos adversus Ecclesiæ protectorem ad arma (ut ipsi ajunt) incitare, ac suis stipendiis tot corporibus atque animabus æternum exitium parare. Causam audite, ur subditum nostrum magni sceleris accusatum, nobis jure prævio punire non liceat, ob idque armis nobiscum certare contendit. Quod tamesi ei ex sententia succederet, quid quæso Christi Vicario dignum facturus esses, nisi ut justiciam, quam promovese tenebatur, impediat; Ecclesiæ thesaurum in alins certè usus convertendum exhauriat, ac Romanam Ecclesiam, & universum populum Christianum in extremum discrimen adducat? Hæc ergò atque hujusmodi alia ingenti cordis dolore, perturbato animo pensitantes, publicam Christianam calamitatem nobiscum deplorare cœpimus, atque non nostro tantum honori, sed Christi gloriæ, ejusque electi populi saluti consulere ex animo cupientes, ad Pontificis literas rescribimus, justificationem de his, quæ nobis falsò objiciuntur, damus, petimusque ut Generale Concilium indicat, ac alia faciat, quæ ex incluso literarum nostrarum exemplo vobis videre licebit.

Papa corporibus & animabus æternum exitium parat.

Imperator contra Papam pro Christo & ejus populo.

9. Quæ omnia, Patres Reverendissimi, vos latere noluimus, ut si ex literis Pontificis, ejusve suasionibus sinistram aliquam suspicionem animi nostri erga sacrosanctam istam Sedem non bene dispositi concepistis, justificationibus nostris, recto judicio, perspectis, pristinum vestrum erga nos animum intdustis. ac omnem prorsus iniquam opinionem abjicientes, labanti Christianitatis subveniatis.

10. Agite igitur, Patrea Reverendissimi, & tanti mali causam cognoscite, Romanum Pontificem à tam impio avertite consilio, vestrisque monitis tantum apud eum efficite, ut meminerit se à Deo Opt. Max. non ad perniciem, sed ad salutem sui populi; non ad arma, sed patientiam & humilitatem in Romani Pontificatus solio constitutum; recordeturque nos eadem ratione in Romani Principatus apicem evectos, unde peculiari quodam affectu Christianæ Reip. rebus consulere præ cæteris tenemur, ni à Principe nostro Christo degenesare velimus. Si verò Beatitudo Pontificis votis nostris tam pro nustra justificatione, quam pro Christianæ religionis salute in Generalis Concilii indictinne annuere negaverit, tunc juxta juris ordinem Reverendissimas Paternitates vestras, ac sacrum vestrum Collegium hortamur, requirimus, atque monemus, ut quæ de indictione Concilii à Pontifice petimus, eo negante, aut plus æquo differente, vos debito ordine procedentes, præstare non differatis. Protestantes apud omnipotentem Deum, si quid inde incommodi ac detrimenti Romanæ Ecclesiæ & Reip. Christianæ accesserit, id non nostra, sed eorum culpa futurum, qui suis affectibus potiùs quàm Christi gloriæ, ejusque populi saluti inservire malnerint: quod de vestro erga Christianam Reimp. animo atque voluntate nobis minimè persuadere volumus. Si vesò Reverendissimæ Paternitates vestræ æquissima hujusmodi postulata nostra concedere negaverint, eorúmve exequutionem plusquam decet, ac dignitatis nostræ ratio expostulat, distulerint, nos pro nostra erga Deum gratitudine, proque dignitate nostra Imperiali, qua ejus gratuita benignitate fungimur, quib. licebit remediis, ita in his pro virili providere curabimus, ut nec Christi gloriæ nec justitiæ nostræ, nec Christianæ Reip. saluti, paci, & tranquillitati quovis modo defuisse videamur.

Imperator Christianæ Reip. defensor contra Papæ impietatem.

Imperator, nolentibus Papa & Cardinalibus, Christianæ Reip. provideat.

Datum

Datum in civitate nostra Granatæ, die sexta mensis Octobris, anno Domini M. D. XXVI. Regnorum nostrorum, Romani octavo, aliorum verò omnium undecimo.

YO EL REY

Alphonsus Valdesius.

An. Christi 1526.

CAROLI V. IMPER. AUG. EDICTUM

SUPER CAUSA GALLICA ET CONVENTIONE Madritana.

CAROLUS divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator, Semper Augustus, &c.

Reverendissimis & Illustrissimis Principibus, Sa. Rom. Imperii Electoribus, &c.

* Hoc addit propter Cardinalem Moguntinum.

REVERENDISSIME in Christo * Pater, ac Venerabiles, Illustres Principes, amice & consanguinei charissimi. Quæ nostra hactenus de Reipublicæ salute, pace, quiete, & tranquillitate fuerint consilia, adcò omnibus notum arbitramur, ut nullâ hominum malitiâ, fama honórve noster ulla ex parte lædi posse videatur. Semper enim ejus animi fuimus, ut non fucatis verbis, & a veritate prorsus alienis (ut à plærisque fit) sed raipsa actiones omnes nostras non apud paucos, eosque omnis recti judicii expertes, sed apud Deum ipsum Opt. Max. qui corda etiam scrutatur, & apud universam Rempub. Christianam comprobaremus.

2. Hinc enim (ne vetustiora repetamus) dum proprii commodi, atque etiam gloriæ obliti, Reipub. saluti, & præsertim Germaniæ quieti ex animo consulere optamus, Gallorum Regem, quem (ut omnibus notum est) optimo jure captivum penes nos detinebamus, postquam omni benignitate & Clementia in his nostris Hispaniarum regnis excepimus, magnoque honore à subditis nostris tractatus extitit, tot eum beneficiis affecimus, ut si luæ ipse felicitati non invidisset, in Ticinensi conflictu non modò non cecidisse, sed vicisse ab omnibus videri potuisset. Hostis erat, illi charissimam sororem nostram natu maximam, & in tantorum regnorum successionis gradu secundam matrimonio collocavimus, ut es hoste sororius fieret. Christianæ Reipub. turbator communi omnium judicio habebatur, communis salutis gloriam illi impartiri voluimus. Multa à prædecessoribus nostris tum Hispaniarum Regibus, tum Burgundionum Ducibus, violenter occupaverat, & præter jus fasque detinuerat; jura in his nostra illi concessimus, solumque ab eo petiimus, quæ citra honoris & dignitatis nostræ diminutionem, ac subditorum nostrorum perpetuam indignationem omittere nequivimus, & quæ ipsemet vel non rogatus (si meritò Christianissimus nuncupari vellet) nobis restituere deberet. Hisque beneficiis affectum Regem captivum Regiæ dignitati restituimus, atque (multis licet dissuadentibus, qui minus ejus fidei credendum asseverabant) illi in Galliam abeundi copiam fecimus, maluimusque ejus fidem experiri, ac illi de jure nostro aliquid potiùs cedere, quàm ut ulla Christianæ Reipub. mala, si quæ forsan evenirent, quovis modo crimini nostro nostræve culpæ adscribi possent.

3. Dumque intestinis seditionibus pacatis, iter nostrum (uti inter nos conventum erat) ad Italiam paramus, armaque nostra in sempiternos religionis nostræ hostes communibus auspiciis convertenda disponimus, quibus & Hungaria defendi, & hostes submoveri potuissent, suam fidem ex nostro metientes animo, ille sævissimum bellum in nos parat. initoque cum Romano Pontifice, aliisque nonnullis Italiæ Potentatibus fœdere offensivo, divisoque inter eos regno nostro Neapolitano; dum * alter vanis pollicitationibus omnia, quæ nobis promiserat, se præstiturum asseverat, * alter verò ad Hungariæ defensionem nos invitat, ut nos invaderent incautos, nostra ac sacri Romani Imperii, dominia hostilibus armis aggrediuntur, nullaque nostri nec amoris nec benevolentiæ, nulla Christianæ Reipub. salutis, nulla religionis nostræ honoris ratio in his habita est.

Rex Francorum Franciscus
* Papa Clemens VII.

4. Quorum conatus, quum ex eorum sententia justo Dei judicio minimè succedant, Gallus ipse Rex non contentus armis nobiscum congredi, convicia in nos jactat, eaque cum Regio privilegio typis excusa ubique circumferri curat, nihil veritus omninò contrariis operibus suamet verba irrita facere. Nos verò (tametsi nobis insciis ad illam Apologiam seu potiùs Invectivam, quæ superioribus diebus cum decreto Regio Lutetiæ tum Latinè, tum etiam Gallorum communi idiomate, excusa fuerat, abunde satis responsum extitit) noluimus, immò expressè prohibuimus, ne quid tale in Regnis Dominiisque nostris imprimeretur, maluimusque ipsum virtute quàm conviciis vincere, sperantes fore, ut modestia nostra suam petulantiam compesceret.

Imperator mavult virtute quàm convitiis vincere.

5. Nunc verò quum exemplum literarum, quas Rex ipse ad vos, cæterosque sacri Romani Imperii Status scripsit, ac his, quas ad ipsum pro obtinenda libera ad nos veniendi, atque hinc recedendi facultate pro Nuntiis Imperii nomine ad nos destinandis literas dederatis, occasione assumpta, huc allatum sit, non certè manu descriptum, sed Lutetiæ typis excusum, in eoque ipsum Gallorum Regem suis propriis verbis in nos nostramque dignitatem atque honorem citra modestiam invehi videamus, tametsi eo

etsi eo certè animo simus, ut in his turbatis atque adeò difficillimis temporibus publicam potiùs quam privatam causam agere cupiamus; ne tamen nostra nimia taciturnitate falsis hujusmodi convitiis atque injuriis fidem quodammodo præstare videamur, velimus nolimus, omnibus veritatem aperire cogimur, atque actionum nostrarum rationem reddere.

6. Ad vos igitur * Apologiam illam, seu veriùs Invectivam, unà cum ejus Refutatione pro justificatione nostra edita, his annexam mittimus, ut pleniùs diffusiùsque pernoscatis, quo jure rationéve Gallus suam fidem atque jusjurandum violatum excusare queat: qua ratione se pacis cupidum ostendat, honestaque pacis media se nobis obtulisse prædicet, dum non modò pactis stare noluerit, sed contra fidem ultrò citróque datam atque acceptam, offensivo fœdere contra nos percusso, cujus etiam exemplum cum his transmittimus dominia nostra hostilibus armis invasit. Quo affectu Christianam Rempub. nostræque religionis ornamentum, atque Christi nominis gloriam prosequatur, qui dum sævissimum Turcarum Tyrannum cum magna militum atque instrumentorum bellicorum copia Pannoniam invadere audivit, ille in nos bellum movet, viresque nostras ad Hungariæ defensionem destinandas intra fines nostros pro subditorum nostrorum protectione continere coegit? Quo factum est ut cum maxima Christiani nominis ignominia hostis voto suo potitus sit, firmissimo illo religionis propugnaculo suæ impiæ ditioni subjiciendo, florentissimo Rege extincto, Christique cultoribus a suis ædibus profligatis, tot templis prophanatis, fusoque tot innocentium sanguine, quod certè non absque summo cordis dolore referre cogimur. Et quum his cæterisque Reipub. calamitatibus atque infortuniis ille causam dederit, nunc se ea molestè tulisse prædicat: quasi suis verbis majorem, quàm illius operibus propriisque cujusvis oculis fidem haberi velit. Hoc tamen animo hæc illum scripsisse arbitramur, ut obstrueret ora his qui ejus literis interceptis, sua opera suoque consilio Turcas Hungariam tanto impetu invasisse non cessant asseverare. Verùm aliorum verba omittamus, ad ipsiusque Regis literas tam ficto simulatoque dolore scriptas veniamus.

*Utraque editur in S. Rom. Imp. politicis, quæ congessimus.

7. Si Christianæ Religionis periculum timebat; si Rempub. salvam cupiebat; si ferrum, quod in fidei hostes stringendum erat; si vires, quæ in ipsos vertendæ; si consilia ad eos submovendos exercenda in nosmetipsos converti, si Christianam manum Christianum sanguinem effundere tantopere execrabatur, cur ipsemet novis bellorum tumultibus excitatis, Rempubl. in discrimen adduxit? cur pacatam turbavit? cur armis dominia nostra invasit, à Christianique sanguinis effusione regni sui initium auspicatus est? cur vires & consilia nostra sæpiùs contra communes Religionis nostræ hostes destinata suis machinationibus suisque conatibus à communi salute prorsus alienis ad subditorum nostrorum defensionem revocare coëgit? quur toties victus, divina justitia justæ nostræ causæ favente, toties adversam mavult experiri fortunam cum Christiani sanguinis effusione, quàm Christi gloriæ, suoque honori ac dignitati consulere?

8. Hæc tametsi omnibus omninò nota sint, nihil tamen veritus, an vera an falsa loquatur, omnem in nos culpam convertere conatur, dum multo sanguine exiguum terræ spacium nos quærere ait. Exiguo profectò terræ spacio pro tanti Regis redemptione, Burgundiæ videlicet Ducatu, contenti fuimus, quem etiam nunquam petiissemus nisi jus nostrum, quod in eo habemus, prout ex Gallorum Apologiæ Responsione clarè videre licebit, omnibus notum esset, illiusque contemptus ignaviæ potiùs, quàm aut Religioni aut liberalitati nobis ascribendus esse videretur. Et licet Rex ipse tum in fœdere, tum etiam extra fœdus, suis propriis verbis ex suomet ore prolatis, sanctoque jurejurando confirmatis, promisetit sese illum nobis restituere velle, deindeque a captivitate liberatus in suo regno consistens, sæpius & verbis & literis propria etiam manu ad nos scriptis, se omnia in fœdere contenta ex integro implere servareque velle profiteretur, ac demum mutata sententia hujusmodi restitutioni intendere noluerit, nunquam tamen violati fœderis injuriam persequi, ejúsve dominia invadere, novisve simultatibus publicam tranquillitatem turbare voluimus, verùm tum literis tum Nunciis ejus induratum animum sollicitari fecimus, ut promissa observaret: & si non Reipubl. suo tamen honori atque dignitati consuleret. Ille verò dum mavult Christianam Rempub. in manifesto discrimine adducere, suæque fidei & jurisjurandi oblivisci, ea, quæ ipse commemorat, mala consequuti sumus; intereaque quàm falsè apud nos pro Christiana pace amplectenda protestatum fuisse, dicere non veretur, his quemet verbis utitur, quibus nos sæpe illum hortati sumus, ne fidem jusjurandumque violaret.

Burgundiæ Ducatus ad Austriacos pertinet.

9. Quod igitur variis dilationibus tempus inane consumitur, quod Christianorum agri vastantur, quod urbes diripiuntur, quod incendia vagantur, quod cædes committuntur, quod hostium fines propagantur, eorumque fines in dies accrescunt, debet certè hoc Christiana Respub. Regi Francisco, qui in meditullio Christianitatis constitutus glorians ac jactans se ab hoc Christianitatis incendio, imminentiq; periculo longe abesse, nihil non interturbat, nullum in pace vivere permittit mittenda in Turcas arma in suum caput convertere conatur, Nuncios ad juvandam Remp. destinatos in regno suo detinet, atque inter suos triumphos Turcarum in sororii nostri regno irruptionem annumerat, sibiq; hoc satis esse credit, si à suis Christianissimus nuncupetur, * sororiiq. nostri sortem miserrimam prædicat, qui pro fide, pro religione, pro patria, ac pro Dei gloria Christo Deo Opt. Max. vitam suam devovit, ad fœlicioremq; vocatus, optimi, strenui, atq; magnanimi Principis laudem apud posteros reliquit. Hæc n. sors cuivis sanæ mentis homini non miserrima, sed fœlicissima videri debet: quanto tamen ipsiusmet Franci Regis sors miserior sit, viderit ipse. Nos certè nostram longè magis cum Hungaro, quam cum Gallo commutare vellemus, licet impudenter adeò toties inculcet, sese omnia tentare velle, quibus Christianæ Reip. tranquillitati consuli possit. Si eam salvam cupit, quis eum ad bellum provocat? quis ejus dominia invadit? quis cum eo contendere

Ludovici Ungariæ Regis.

vult?

St. Franciscum & Henricum quorum uterq; ejus nominis secundus.

vult? quis talem cuperet movere Camarinam? Si suos * liberos, quos nobis obsides dedit, recuperare optat, cur impositas leges non servat? Si, quod potest, impossibile asserit, cur ipsemet (uti pollicitus est) ad captivitatem non revertitur? Inveniet profectò nos publicæ salutis suæque dignitatis quàm studiosissimos. Verùm si arma illi continuare libet, erimúsne usque adeò nostri honoris obliti, ut tantum hostem in gregem nobis commissum debacchari permittamus? Hæc igitur admonitio, hæc protestatio, quam nobis fieri vult, illi certè longè magis conveniret. Veruntamen pudet profectò nos ad has nugas inanesq; fabulas tot verbis respondere.

10. Si procul ab omni periculo distat, si jucunda quiete ac pace intra sui regni fines fruitur, eam certè felicitatem nequaquam illi invidemus, imò potiùs ei ex animo gratulamur; magisque gratularemur, si dum sua ipse fruitur quiete, suos etiam finitimos in pace vivere permitteret, nec tot bellorum semina ubique jactaret, nec tot clandestinis conspirationibus omnia niteretur turbare. Hæc licet adeò omnibus nota sint, ut nulla penitus attestatione egere videantur, tamen ad vos scribenda duximus, ne quis existimaret hujusmodi garrulitati fidem aliquam adhibendam esse, nève tot maligna verba ulla ex parte immaculatam famam nostram lædere possent: atque ut sciatis, per ipsummet Regem Gallum stetisse, quo minùs institutum iter, de quo superioribus diebus ad vos scripseramus, perficere quiverimus.

11. Speramus tamen, favente Deo Opt. Max. nos ita res nostras disposituros, ut eo etiam reluctante, suisque conatibus irritis ac superatis, nostro de Republ. bene merendi, de religione purganda & propaganda, studio omninò satisfaciamus. Ad id enim die vigesimo proximi mensis Januarii in hoc nostro Castellæ Regno, in oppido nostro Vallisoleti, quò nunc tendimus, generalem Conventum celebrabimus, ubi tractabitur de mittendo cum ea, qua decet, celeritate ad Germaniam auxilio, quo non modò ipsam defendere, sed hostium conatus infringere, eosque à Christianorum cervicibus submovere valeamus. Hispanorum nanque animi hac injuria commoti & expergefacti, vires, opes, propriumque sanguinem jam ultrò offerre cœperunt: nosque ad hanc expeditionem stimulant, pro qua (si expedire videbitur) non regna tantùm ac dominia omnia nostra, sed personam, sanguinem, atque animam ipsam nostram Christo Deo Opt. Max. nos devovisse profitemur.

12. Si verò intereà Gallorum Regi (Deo inspirante) resipiscere contigerit, ad nostramque amicitiam redire voluerit, non certè omne illius commodum, honorem, atque dignitatem ex animo promovere curabimus, illique injuriam hanc libenter condonabimus, atque de jure proprio illi cedere parati erimus, ut sedatis contentionibus, communibus auspiciis hostes profligare, illosque à suis sedibus submovere, vel (si Deus concesserit) in ovile Christi redigere faciliùs valeamus.

13. Latere vos minimè arbitramur, Amice & consanguinei charissimi, perniciosissimas Gallorum artes, qui, quò suum negotium agant, discordias seminare non cessant. Vestrûm nunc erit, eam ipsorum verbis fidem præstare, ut intelligant tantorum Principum animos sese frustra sollicitare.

Datum in civitate nostra Granatæ, die penultima Novembris, anno Domini M. D. XXVI. Regni nostri Romani octavo.

An. Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.

JURAMENTUM ANTE IMPOSITAM SIBI CORONAM Romanam Bononiæ præstitum.

EGO CAROLUS Romanorum Rex, & brevi Dei gratia futurus Imperator Cæsar, per Deum Divumque Petrum promitto, polliceor, testificor atque juro, me in posterum pro viribus, ingenio & facultatibus meis Pontificiæ dignitatis & Romanæ Ecclesiæ perpetuum fore defensorem, nec ullam Ecclesiasticæ libertati vim illaturum: sed potestatem, jurisdictionem & dominationem ipsius, quoad ejus fieri potest, conservaturum ac protecturum; cujus rei testem voco Deum ipsum & hæc sancta Evangelia.

An. Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.

PROPOSITIO.

In præsentia ejus Majestatis, coram omnibus Electoribus, Principibus & Imperii Ordinibus, in Comitiis Augustanis, die 20. Iunii, Anno M D XXX. per Fridericum Palatinum de scripto recitata.

ROMANA Cæsarea Majestas nequaquam dubitat, Majestatis ipsius amicos, agnatos, fratres ac patrueles, Electores, Principes, & omnes sacri Romani Imperii ordines, recenti memoria etiamnum tenere, quod statim post illud tempus, quod Majestas ipsius, Divina providentia & consilio, ad Romani Imperii dignitatem, fastigium & gubernationem, communi Principum Electorum consensu electa, & Aquisgrani inauguratione confirmata sit, conventum ordinum Imperium Worma-

Wormatiæ indixerit, in quo de omnibus sacri Romani Imperii negotiis, summa diligentia, cura & studio clementissime consultarit, & necessarias deliberationes instituerit, & quod Cæsarea Majestas in illis ipsis vigentibus Comitiis adhuc agens, aliorum bellis sit impedita & irritata, ita quidem & adeò, ut licet is planè fuerit ipsius animus, & ea voluntas, in sacri Rom. Imp. finibus diutius permanere & commorari: tamen coacta fuerit in Hispanias & paterna sua regna redire, quod tamen fecerit & de ipsorum voluntate, & non prius, quàm Imperii res omnes legitime procurasset, constituto nimirum ex septemviris, Principibus & aliis Imperii ordinibus, judicio & senatu, & Fratre Ferdinando, velut altero se, Legato sibi designato per suam absentiam.

2. Qui Legati & Consiliarii, intereà dum abesset, plenam habuerint potestatem omnia statuendi, definiendi & agendi, quæ Imperii Romani necessitas, & alia imminentia pericula postulare & requirere viderentur, non secus acsi Majestatis ipsius præsens, & propria persona rebus agendis interesset.

3. Per quam quidem Majest. ipsius absentiam, Frater ejus Ferdinandus, Commissarii & Oratores, in Imperii administratione, omnia, quæ pro conditione rei, post celebrata Wormatiæ Comitia, necessaria, & edicto in illis promulgato non adversari visa fuerint, tali studio, tantaque cura, solicitudine & diligentia fecerint, ut majori facere non potuerint, ita quidem, ut, quod ad conservandam per Imperium communem pacem atque concordiam, & rectè administrandam justiciam prodesset, nihil in se desiderari passi fuerint. Ob quam etiam causam Cæs. Majest. tranquilliori animo Germaniam deseruit, & in Hispanias ac paterna sua regna est profectus.

4. Interea verò dum in Hispania ageret, Majest. ipsius audivit, non solùm magnas esse per Romanorum Imperium simultates atque dissidia religionis: verum etiam Turcicum Tyrannum, Christiani nominis ac orthodoxæ fidei infestissimum hostem, magno exercitu collecto, nonnullis Christianis finibus, ac præcipuè regno Ungarico, vim & bellum inferre decrevisse, ejusq; rei jam initium fecisse, ac superatis ibi, & in potestatem suam redactis, aliquot propugnaculis, castellis & arcibus, liberum aditum in Germaniam sibi patefecisse.

5. Ob eas etiam impendentes calamitates, Regem Ludovicum Majestatis ipsius fratrem & affinem, ac nationis illius Proceres, insigni legatione ad Majestatis ipsius, per Romanorum Imperii fines designatum legatum, Commissarios & Oratores, tempore Comitiorum Norinbergensium, missum, opem & auxilium Imperii sollicitasse, impendentium periculorum & cladium, à Turca, post superatum Belgradum, & alia nationis Hungaricæ propugnacula, capita, acceptarum, commemoratione addita, eas, quibus nunc ipsi premerentur calamitatibus & miseriis, omnibus Imperii ordinibus & Christianæ Ecclesiæ membris communes, & ingentia illa pericula brevi omnes oppressura esse, affirmantes, ac nisi continenti & durabili belli apparatu & exercitu Hungari instruerentur, ipsos aliđendis hostibus conatibus nequaquam pares futuros, insecutes.

6. Si verò in tempore ipsis succurratur, eos, non tantum vim omnem hostilem depellere: verùm etiam sua se posse recuperare, bonam spem concipere, aliorum auxilio si destituantur, ipsos Turcicæ Tyrannidi subjugatum iri, atque hac ratione futurum, ut & aliis gentibus finitimis, opem ferre non possint, & contra Christianos bellum gerere, ac inimice agere cogantur, ut Legatorum illorum oratio fusius omnia tractavit & commemoravit, de duorum imperiorum, Constantinopolitani & Tragsentini, Dalmatiæ & maximæ partis Croatiæ, aliorumq; multorum regnorum, nationum, urbium, castellorum & arcium, amissione & depopulatione, verba faciens, quod scilicet Turcicus Tyrannus, paucorum annorum spatio, Imperium suum ita extendisset & amplificasset, ut multis ditionibus non numeratis, duo jam subjugarit Imperia ac viginti possederit Regna, quorum incolæ omnes tristissima servitute premerentur, & Tyrannidi Turcicæ subjecti miserabilem vitam agerent.

7. Iis verò Legationis Hungaricæ tristissimis querelis, & non longe post, ad multas alias gentes inundaturis calamitatibus, Cæsar, Majest. ita commotam fuisse, ut quo celerius & commodius auxilia mitterentur, totam illam pecuniæ summam, quam ei, inaugurationis causa, Romam proficiscenti, omnes Imperii ordines communi consensu, in Comitiis Wormatiæ celebratis, pendere promisissent, ad sublevandas Hungarorum calamitates, & elidendos hostiles conatus, in bellum illud converti & erogari clementissime mandarit. Cum verò auxilia illa nec in tempore, nec commode missa & administrata fuerint, Turcicum Tyrannum post superatum Belgradum, alios quoque portus, urbes, arces, & propugnacula, magna cum clade & calamitate Christianorum, cepisse, ac paulò post Rhodum etiam invasisse, ac difficili obsidione, longoq; bello defatigatam subegisse, quæ hactenus velut altera arx Christianorum fuerit & propugnaculum.

8. Deinde ipsum insatiabili regnandi libidine ardentem, Hungarico regno vicissim bellum intulisse, ac multis arcibus, portubus, oppidis, & castellis superatis & captis Ludovici Regis exercitum Turcicæ Tyrannidi & armis violentis resistere volentem profligasse, ac Regem ipsum contrucidasse, ac deinde victoria parta, longius progressum, omnia propugnacula, oppida & castella inter Savum & Dravum flumina vi cepisse, ac Buda Ungariæ metropoli capta, multisque aliis locis & urbibus subjugatis & captis, omnia diripuisse ac incendisse, multis Christianis trucidatis, ac reliquis, cum magna auri & argenti vi, in tristissimam servitutem abductis.

9. Nec trophæis & spoliis reportatis odii crudelitatem placatam in eo esse: se victoriis tantis auctum, Christianarum nationum populandarum, & pii sanguinis fundendi sitientiorem evasisse, ac truculenti animi conatibus, & cogitationibus in Germanicæ nationis interitum defixis, in Illyri-

cum, Cæſ. Majeſt. Regnum & Principatum, impetum feciſſe, ac cum ſupra modum omnem ibi graſſatus eſſe, cædibus, incendiis, rapinis, devaſtationibus agrorum, abduxiſſe illinc, utriusq; generis, triginta hominum millia in miſerabilem ſervitutem, & eos, qui fortè per impedimenta ſequi non poterant, contrucidaſſe.

10. Deinde proxime ſuperiori M.D. XXIX. anno, cum innumerabili exercitu (qualis à tempore Attilæ, qui flagellum Dei dictus ſit, non fuerit numeratus) in Ungariam progreſſum, ea viciſſim ſubjugata, Auſtriam penetraſſe, ac ejus loci Metropolim obſediſſe Viennam, rapinis omnia expilaſſe, & longè lateq; populatum eſſe agros, prope ad Lyncium & Anaſum flumina uſque, nec ullum inhumanitatis genus prætermiſiſſe, nulla nec ætatis neq; ſexus habita ratione, diſſectis ac in fruſta conciſis pueris infantibus, ac honeſtis matronis ac puellis nefariè ſtupratis & more pecudum cum ingentibus ſpoliis, abactis.

11. Itaq; niſi tunc temporis hoſtis obſidionem ſolviſſet, Cæſ. Majeſt. planè conſtitutum habuiſſe, omnibus rebus aliis neglectis & poſthabitis, illò proficiſci cum copiis, & omne ſuum robur eò convertere. Datis etiam literis, tùm ad Ferdinandum Regem fratrem, tum ad Proceres atque belli duces Viennæ circumſeſſos, ut ſuum adventum prorſus exſpectarent & fortiter agerent hortatum eſſe. Cum autem pedem ille referret, mutaſſe conſilium, & multis de cauſis optimum judicaſſe, ut rebus per Italiam pacatis Bononiam proficiſceretur, & cum Pontifice, de ſumma Reipublicæ conſtituenda, deque Religione & fide Chriſtiana, matura conſilia caperet. Quæ omnia in literis indictionis fuſius tractata ſunt & commemorata.

12. Cum etiam Imperator inviĉtiſſimus intelligeret, ſummam neceſſitatem, & præcipuè hæreditarii & immanis Turcici hoſtis rabiem atq; furorem, & Chriſtianæ fidei diſſidia requirere & flagitare, ejusmodi conventus indiceretur, ac optimum etiam judicaret, ut ſtatim poſt acceptum Bononiæ diadema (quo ſine ullis impedimentis, ut omnibus conſtat, etiam Romæ inſigniri potuiſſet) Neapolim proficiſceretur, quod regni illius ſtatus & conditio tum inprimis requiſiverit: tamen majeſtatem ipſius commodo privato poſtpoſito, cogitationem omnem ad communem Chriſtianæ Reipub. utilitatem contuliſſe, cùm ut animum ſuum erga Germanicam nationem omnes cognoſcerent, tùm ut primo quoq; tempore huic conventui adeſſet.

13. Jam verò licet Hoſtis, Divina providentia fortiſ propugnatorum manu ac veteranorum militum egregia virtute repulſus, Viennam capere non potuerit, tamen ingens damnum eſſe datum toti provinciæ & aliis finitimis locis, quod vix longo temporis ſpacio, viciſſim ſarciri poſſit.

14. Et licet tum temporis exercitum ille reduxerit, præſidia tamen atq; Duces reliquiſſe ad fines, qui, ex eo tempore, non modo Ungariam & Croatiam: verum etiam Auſtriam, Stiriam & alia finitima loca aſſiduis irruptionibus, excurſionibus & depopulationibus graviter labefactarint & continenter devaſtarint. Et quandoquidem fines nunc habeat multis in locis conjunctos noſtris finibus, dubium non eſſe, quin ad proximam occaſionem, multo ſit majori cum manu reverſurus, ut ſine intermiſſione, omnes Chriſtiani nominis profeſſores, ad internecionem diſperdat ac funditus eradicet, præſertim in Germania. Atq; ante & poſt expugnatam & captam Conſtantinopolim, uſq; ad has, cum magna Chriſtianarum nationum, urbium, caſtellorum, & locorum devaſtatione & exciſione, illatas Auſtriæ clades, quam multa nobis ademerit, quantum Chriſtiani ſanguinis hauſerit, & quantas in anguſtias orbem hunc noſtrum adegerit, ſupra eſt commemoratum, ac cum omnibus notum ſit, deploratione potius & querimonia, quàm ulla opus eſt explicatione prolixiori.

15. Quæ immaniſſimorum latronum crudelia facta, tanta Chriſtianorum populorum & nationum clade, tantaque ſanguinis effuſione perpetrata, omnium & ſingulorum piorum animos verè ac vehementer afficere, & rerum præteritarum exemplis ita commovere debeant, ut certò ſtatuerent, quòd ſi jam rurſus ut antehac, remiſſè, lentè & cunctanter agetur, neque majoribus quàm huc uſque, copiis atque viribus, obviam ibitur illius furori, aſſiduis irruptionibus & hoſtilibus conatibus, non eſſe, quod deinceps ullam ſalutem ſibi polliceantur: ſed fore, ut alia, poſt aliam, provincia amiſſa, tandem & brevi quidem, in ipſius poteſtatem redigantur omnes, extirpentur ac funditus deleantur.

16. His quidem de rebus, & aliis Sacri Imperii gravaminibus, & præſertim de aſſiduis Turcicã Tyranni eruptionibus impediendis, & elidendis hoſtilibus conatibus, per ſuam abſentiam, crebros fuiſſe conventus ordinum habitos, quibus etiam ipſe optaverit coràm intereſſe: Verùm id ſibi per ſuos adverſarios & bella non fuiſſe integrum. ſicut & literis & legationibus, in omnibus Imperii Comitiis, & aliis etiam conventibus demonſtrarit, & de abſentia ſe excuſarit.

17. Cum quibus quidem adverſariis Majeſt. ipſius, cum propter Imperii & Chriſtianæ Reipub. utilitatem, tùm ut Turcica gravamina commodius levari, averti, componi & tolli poſſent, nunc tranſegerit & pactuaſit, ac omnibus ſuis privatis injuriis & offenſionibus, ubi primum licuit, Reipublicæ condonatis, pacem cum hoſte fecerit, publicæ pacis ac concordiæ cauſa, ac Turcicis devaſtationibus & aliis Sacri Imperii gravaminibus exploratis & diligenter penſitatis, ſuum in Germaniam reditum, longius differre noluiſſe.

18. Igitur relictis Hiſpaniarum regnis & populis florentiſſimis, non abſque magno diſcrimine in Italiam trajeciſſe, & quod ibi reliquum fuerit hoſtium, atque adeò totam Italiam pacaſſe. Quæ quidem res impedimento ſibi fuerint, quominus ad conſtitutum diem hîc adeſſet, id quod anteà quoque literis conſignatum, Electoribus, Principibus & aliis Imperii ordinibus huc cognoſcendum miſit.

19. Cum

19. Cum verò Cæs. Majest. intelligat, in multis hactenus celebratis Comitiis, quædam de durabili & perpetuo belli apparatu consignata, & ad omnes Imperii ordines dimissa esse, ut de iis diligentiores cogitationes susciperent, & cum subditis suis deliberarent, quò, de ejusmodi durabili auxilio, aliquid certè in aliis Comitiis decerni posset: tamen iis nihil actum, sed nonnunquam subitaria tantum auxilia decreta & missa esse, quæ Majest. ipsius sumptibus ac pecunia, ab Imperii ordinibus, ei Romam, inaugurationis gratia, proficiscenti, numeranda militari in atque hæc omnia, propria utilitate posthabita, propter Imperii & Christianæ Reipub. utilitatem, in bellum, contra Turcam gerendum, ut supra etiam dictum est, clementissime erogasse & impendisse.

20. Cum autem hic articulus, de durabili belli contra Turcam apparatu, omnium primus sit ac maximus, & ejusmodi planè, cujus non tantum Imperii, verùm etiam totius Christianæ Reipub. intersit, ac dilatæ, de hac re, deliberationes in omnium oculis positæ sint, ac in posterum etiam magna incommoda & damna præbituræ & daturæ videantur, considerando nimirum, quod gravia & impendentia pericula hoc ipsum requirant & flagitent, cum Christiani sanguinis sitientissimus hostis, de furore & rabie in Christianos concepta, nihil remittat, sed indies majora incommoda & detrimenta Christianæ Reipub. inferat, ac eò spectet, ut in suam servitutem omnes redigat, imò ut extra naturæ fines exterminet: Cæs. Majestatem clementissimè inquirere, & mirum in modum rogare Electores, Principes & omnes alios Imperii ordines, ut nulla interposita mora, de perpetuis & durabilibus contra Turcam auxiliis decernendis, diligenter deliberent, & ut vel conditionibus supra propositis, vel alia via, res transigatur & componatur, summo studio provideat, easque rationes ineant, ne videlicet ullo tempore desit pecunia, apparatus, copiæ, vires, atque hac ratione propositum & consilium immanissimi hostis, de Christianis crudelissimè persequendis & subjugandis, impediatur, ac Christiana Respub. defendi, immanissimo hosti bellum inferri, & amissa regna, ditiones, urbes, castella & arces non solum recuperari, verùm etiam ipsi sua possint eripi atque auferri, atque ita crudeliss. hostis, offensionum & injuriarum tam atrocium & multiplicium justissimam talionem sentiat. Ad quam quidem rem perficiendam, auxilia conferre, Pontificem Max. Cæs. Majest. prolixe & liberaliter pollicitum esse, ita ut quantum facultatibus & opibus possit, illud omne, ad avertenda imminentia pericula, sit erogaturus.

21. Adhæc Cæsaream Majestatem quoque tametsi pecuniam ea promissam, inaugurationis causa, totum in hunc usum concesserit, licet sumptus in hac solenni coronatione solus omnem fecerit, etsi præterea multam auri, argentique vim dependerit: tamen in hoc opere tam sancto ac necessario, cum omnibus suis regnis atque subditis, quod Christiano Cæsare dignum. & in ejusmodi casu necessarium sit, facturam esse: ita ut omnes re ipsa intelligant videant & experiantur, Majestatem ipsius, quantum opera, consilio & auxilio potuerit abundè præstitisse. Idem quoque à fratre Ferdinando, Ungariæ & Bohemiæ Rege, expectandum esse, qui jam orbis Christiani. Germaniæ præsertim, velut propugnaculum quoddam objectum furori Turcico, procul dubio, quantum opibus, facultatibus, opera & studio, cum omnibus suis regnis. ditionibus & subditis possit, indefessè sit facturus, & ut antehac fecerit, eaque omnia feliciter cessisse & bonum eventum sortita esse.

22. Insuper Cæsar. Majestatem bona spe teneri, omnes alios etiam Christiani nominis Reges, Principes, atque Dynastas, in hoc pio, Christiano & necessario opere. non esse defuturos auxilio, sed omnia facturos ex officio, quorum nonnullis jam eo nomine scripserit, & alios etiam sit interpellatura.

ALTERA PROPOSITIONIS PARS DE CAUSA RE- ligionis agens.

23. Porrò, ad religionem quod attinet, inde statim á suscepta Imperii administratione, magno sanè cum animi dolore Cæsar. Majest. audisse, dissidium illud excitatum & distractiones Ecclesiarum maximas, in nonnullis Germaniæ locis ortas esse.. Igitur se, ut Romanum Imperatorem, supremum advocatum, & orthodoxæ fidei, Christianæ religionis, & Ecclesiæ Catholicæ defensorem vigilem & strenuum, ut medicinam in tempore faceret, pro officii sui ratione omnium Imperii ordinum conventum Wormatiæ indixisse, ibique de avertendis his malis, sanandis Ecclesiæ vulneribus, & tollendis ex ea dissidiis ac schismatibus, ne altius insiderent ea hominum pectoribus, & radices firmiores agerent, deliberationes accuratas ac diligentes instituisse, ac re diu multumque deliberata & benè pensitata communi Electorum, Principum, ac reliquorum Imperii statuum decretum, componendum ejusmodi distractionibus, & reconciliandis animis, peridoneum fecisse ac promulgasse, cui si obtemperatum esset, non fuisse tot incommodis & malis patefactam viam, neque tàm diversas, & discrepantes sententias in Ecclesiam irrepsisse.

24. Sed paulò post, se reipsa expertum esse, multos posthabitis ac neglectis tam diligentibus deliberationibus & clementibus actionibus, alias rationes & vias priori actioni multis contrarias excogitasse & proposuisse, ex qua re non tantum existimationis & authoritatis suæ sit secuta imminutio & contemptus, verumetiam Dei Opt. Max. voluntatem, legitimum magistratum in verbo ejus, non tantum instituentem, verùm etiam honore afficere jubentem, pertinaciter fuisse rejectam, & contemptam, id quod non tantum in summam omnium Imperii ordinum contumeliam cesserit, eisque maximo fuerit dedecori ornamento; verùm etiam tot rapinis, incendiis, bellis, devastationibus & nulli non ca-

lamitatum generi, deinde præbuerit occasionem commudam, & magnam aperuerit fenestram, quo quidem in numero, popularis illa seditio, & Anabaptistarum secta principem obtinuerint locum, nec etiamnum ullus earum appareat finis, sed, ut ex multis circumstantiis colligi possit & animadverti, graviora instent & paulò post secutura sint mala.

25. Cum igitur magno sanè cum animi dolore audierit & intellexerit, dissidium hoc indies angeri & latius propagari, majoresque vires sumere, nec tam diligentibus deliberationibus, maturis consiliis & variis actionibus huc usque effectum esse quicquam, se existimasse, ad legitimam causæ cognitionem, dissidium tollendum & animos reconciliandos, suam præsentiam multam habituram momenti. Igitur pro naturæ suæ bonitate & innata mansuetudine, hoc quicquid sit futurum oneris & molestiæ suscepisse, ac tam longum & periculosum iter emensum esse, ut juxta literas indictionis, quam primum de rei summa cognosceret, bona spe concepta, hoc suum consilium plærisque probatum iri, & ad concordiam Ecclesiæ, & Reipub. salutem ac utilem pacem omnes pellectum & invitatum esse, ut hoc facilius res ipsa cognosci & agenda suscipi possit, animi distracti rursum coalescant, & pristina ubique locorum restituatur pax atque concordia, ac denique Cæs. Majest. juvandæ Reipub. & propagandæ gloriæ Dei avidissima, in bono necessarioque proposito constanter pergere, & fideliter perseverare queat, possintque de aliis etiam rebus, omnibus & singulis profuturis, utiles institui deliberationes.

26. His rebus omnibus consideratis, Cæs. Maj. totius negotii seriam suscipere tractationem & actionem decrevisse, ut non tantum de perniciosis ac crudelibus Turcarum in Christianas regiones irruptionibus avertendis, frangendis, debilitandis & imminuendis hostis immanissimi viribus, aa impediendis versutis consiliis: verum etiam de dirimendis Ecclesiæ contentionibus, ac sopiendis tollendisque dissidiis ageretur. Igitur Cæsar. Majestat, amanter, clementer & seriò petere Electores, Principes ac omnes Imperii status, ut, quid hac de re cujusque animi & sententiæ sit, latino & germanico scripto comprehensum, in medium proponant, quo, juxta literas indictionis, eò commodius & celerius res ipsa intelligi diffinirique possit.

27. De abusibus etiam tollendis ineantur rationes, & quales Ecclesiastici erga Politicos, Politici verò Principes vicissim erga Ecclesiasticos sese gerere debeant, concludatur, quæque singuli habeant gravamina, indicetur, ut pristina pax & concordia Ecclesiæ & Reipubl. eò citiùs & facilius restitui queat.

Anno Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AVG. RESOLUTIO

Per Archiepiscopum Moguntinum data ad Orationem Pontificis Legati in Comitiis Augustanis 24. Iunii,

Religionis dissidium.

REVERENDISSIME Domine: Invictissimus Imperator CAROLUS Semper-Augustus; Serenissimus Ungariæ & Bohemiæ Rex FERDINANDUS; Illustrissimi Electores & Principes præsentes, absentium Legati & omnes sacri Romani Imperii Ordines, Dignitatis Vestræ orationem gravem, piam, Christianam, & hisce temporibus, si ullis aliis, maximè necessariam, attentè audiverunt, & diligenter consideratunt. Cumque Invictissimus Imperator sciat, se supremum Ecclesiæ Advocatum, & Reipublicæ Christianæ gubernatorem summum in his terris à Deo constitutum & datum esse, sui quoque officii esse arbitratur, omnia persequi & tentare, quæ ad tollendas Ecclesiæ discordias, componenda Doctorum dissidia, & pristinam pacem restituendam facere & prodesse videntur.

Turcicum bellum.

2. Deinde cùm multos nunc annos, Diabolicam rabiem & lupinam immanissimi Tyranni Turcici sævitiam, maximo cum dolore, sit expertus, extremæ necessitatis rationem habendam esse ducens, imposterum omnes suas vires, omnem auri argentique vim, in bellum contra Turcam gerendum conferre & erogare decrevit, ut pericula Germanicæ Nationi imminentia, & vulnera in Germanicum sanguinem casura, avertat ac prohibeat; & quæ hostis ille efferatissimus Romano Imperio ademit, vicissim recuperet & subjnget. Cujus Majestati Serenissimus Ungariæ & Bohemiæ Rex FERDINANDUS, aliique Romani Imperii Electores, Principes, Comites, Prælati & Ordines, ut curarum, ita laborum quoque socii, sese fideliter sunt adjuncturi, omnes labores & molestias exhaurient; sumptus, quos debent, facient; omnesque, si ita postulaverit, Regnorum ac ditionum suarum opes, seque ipsos pro defendenda ac tuenda Christiana religione, & ex Imperii finibus hoste truculentissimo abigendo exponent, talesque omninò sese exhibebunt, ut consilia & facta sua in primis Deo, deinde & Beatissimo Patri nostro Papæ Clementi Septimo, ovium Christi Pastori, & Petri successori probare, & coram hominibus etiam officio suo satisfacere possint.

Albertus Cardinalis Mogunt. &c. S. Rom. Imperii Archicancellarius.

CARO-

CAROLI V. IMPER. AUG. DELIBERATIO.

An. Christi 1530.

DE MEDIIS CONCORDIAE ET PACIS, INTER utramq; partem usque ad futurum Concilium servandis, per Georgium Truccesium & Cancellarium Badensem Doctorem Vehum proposita in Comitiis Augustanis, 8. Septembr.

I.

PRIMO, ut articuli, de quibus convenit, peculiari tractatu consignentur & conscribantur.

II.

Secundò, ut articuli, de quibus vel omninò, vel aliqua tantùm ex parte nondum convenit, pari diligentia conscripti & Recessui inserti, ad futuri Concilii autoritatem indecisi rejiciantur, quod de iis judicandi, decernendi & definiendi potestatem habeat. Ut autem, quod proponimus, commodiùs fieri possit, quatuordecim eruditione præstantes viros ad eam rem deligendos arbitramur.

III.

Tertiò, ut Monasteriis nondum abolitis, destructis ac demolitis usitatæ cæremoniæ & Regulæ sequendæ ac observandæ relinquantur, neque adusque Concilii futuri tempus, aliquid sacrorum bonorum vendatur, aut in alium usum profanum conferatur.

2. Vacua verò Monasteria, eorumque reditus, sequestri à Cæsarea Majestate delecti & constituti, debita fide atque diligentia administrent, usque ad legitimum Concilium, cui administrationis suæ rationem reddere teneantur, salvo tamen jure patronatus, Electoribus, Principibus, aliisque Collatoribus commisso, ac à Patribus tanquam per manus tradito & accepto.

3. Deinde personæ, quæ ordinem & professionem suam deseruerunt, rursus restituantur, iisque de necessariis vitæ subsidiis ad Concilium usque prospiciatur, & opera detur, ne quid ad benè beateque vivendum necessarium ipsis desit.

4. Quòd si qui Abbas aut Prælatus cum suis Fratribus ex Monasterio ejectus, & in exilium pulsus, restitui, ac in Monasterio vivere, quàm exulare maluerit, ne scilicet aliis Fratribus gravis sit & molestus, qui propter ejusmodi exules majores sumptus sustinere & facere coguntur; quò minus ad suam professionem & ordinem redeat, non prohibeatur. Reditus tamen non ipse, sed alii ad hoc delecti, intereà temporis administrent ea diligentia & fide, ut Monachi & Moniales rerum necessariarum subsidia & adminicula ex iis habere possint.

IV.

Quartò, ad Missas quod attinet, vestibus, cantionibus, aliisque cæremoniis solitis & hactenus usitatis, ac Canone utroque lecto, in posterum etiam fiant ac celebrentur. Ea verò quæ in disputationem cadere possunt, ad Concilii autoritatem indecisa rejiciantur atque reserventur.

V.

Quintò, quod ad Sacramentum Altaris, sub utraque specie laicis etiam exhibendum, & Sacerdotum conjugia attinet, in eo Electores, Principes, & cæteri in causa Religionis his conjuncti Ordines ita sese gerant, exhibeantque ut conscientiam salvam & puram retinere, & Cæsareæ Majestati atque Concilio, præcipuè verò Deo rationem probabilem reddere & exponere possint. Quòd si in Concilio compertum fuerit, ipsos in officio non mansisse, atque adeò aliquid contra conscientiam admisisse, Cæsareæ Majestatis judicio atque censuræ, ut obœdientes Principes decet, sese subjectissimè submittere non graventur.

VI.

Sextò, ne conservandæ publicæ tranquillitatis, & pacis atque concordiæ alendæ & stabiliendæ gratia, in iis, quæ pertinent ad fidem, religionem & Dei cultum, ab Illustrissimo Saxoniæ Electore, & aliis in causa Religionis conjunctis Principibus atque Ordinibus aliquid immutetur seu innovetur, donec Concilium legitimum, generale atque Christianum hac de re deliberaverit, & certi aliquid definiverit atque constituerit.

VII.

Septimò, ne Illustrissimus Dux Elector Saxoniæ, cæterique Principes atque Ordines, alios, quàm suos subditos, in fidem, tutelam ac defensionem suam recipiant.

VIII.

Ultimò, ut commemorati Electores, Principes atque Ordines, cum aliis Electoribus, Principibus atque Ordinibus, Cæsareæ Majestati debitam obœdientiam ac reverentiam in hisce Comitiorum negociis præstent, quorum, ut & aliorum, expressa debet fieri mentio.

An. Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.

SENTENTIA

Pro Decreto Religionis recipiendo, Principibus atque Ordinibus Protestantibus data per Electorem Brandeburgicum, 24. Septembr.

*Quod habes tom. 3. hujus collectionis, fol. 113.

QUOD adeò confidenter affirment, suam doctrinam esse piam atq; sinceram, Cæsaream Maj. se item non satis mirari posse, cùm non solùm confutata jam sit autoritate Scripturæ, verùm etiam superioribus omnibus Conciliis, & ante multam ætatem, condemnata.

2. Quò magis etiam mirari, quòd sibi reliquisq; Principibus errorem & falsam religionem attribuant. Etenim si vera sint, quæ dicant, jam & suos, & reliquorum etiam Principum, & ipsius met Saxonis Parentes atq; majores, qui religionem illam servarint & propagarint, habendos esse pro hæreticis. Itaq; persuaderi sibi non posse, nec etiam fateri se, quod dicant, ipsorum videlicet doctrinam insistere testimonio verbi Divini.

3. Cùm autem singulari quadam clementia, studioq; pacis, Decretum jusserit ad hunc modum conscribi, in eoq; plus æquo sese demiserit; idcircò postulare, ut sicut reliqui Principes, ita ipsi quoque illud recipiant, & secum perpendant, quanti a malis occasionem sint præbituri, nisi faciant, Cujus quidem rei culpam Deo sint aliquando reddituri.

4. Nullis etiam scriptis hoc esse proditum, ut spoliare quem liceat, & posteà sic excusare, quasi fas non sit, eum, qui damno est affectus, restituere.

5. Quod ad scriptum attinet, oppositum Confutationi, jam anteà demonstrasse, nullam se disputationem amplioremn religionis velle permittere; quandoquidem hoc neq; liceat, neque sui sit officii hac omnino de causa illud repudiasse.

6. Nisi enim Decretum hoc admittant, & ratum habeant, capiendum sibi esse consilium ex tempore, & faciundum in eo, quod suam personam atq; munus deceat.

EJUSDEM

Repetita sententia ad Principum atque Civitatum Protestantium replicationem, per eundem Electorem Brandeburgicum proposita.

SAcra Cæsarea Majestas post multam deliberationem vobis respondet: non se fateri neq; credere quod de sua religione jactantis se quoq; de sua salute & conscientia solicitum esse, & à veteri per q; manu tradita religione multò minùs, quàm ipsi, discessurum.

2. In Decreto autem jam facto nihil posse mutari; si quidem illud admittant, rectè; sin minùs, causam sibi præberi, ut cum reliquis aliud faciat Decretum, & rationem ineat, quemadmodùm & hæ sectæ nuper natæ funditùs extirpentur, & pax Germaniæ concilietur, & vetus Ecclesiæ religio, fides atq; ritus valeant, quæ quidem res ad suam curam, officiumq; propriè pertineat. Nisi enim obtempe enti, nunciaturum se omnia Pontifici Maximo, cæ erisq; Regibus, & illorum in ea re usurum esse tum consilio, tum adjumento.

3. Ad illud, quòd nemini se dedisse causam offensionis dicant, non esse nihil, quod objici possit. Nam ipsorum Ecclesiæ Ministros magnum attulisse momentum ad seditionem atq; bellum illud horribile rusticorum, quo propè ad centum hominum millia perierint; & in Pontificis atq; sui & reliquorum Ordinum contumeliam, ludibrium atq; contemptum, multa per ipsorum fines atq; ditionem esse facta. Non igitur ipsos tam vacare culpa, quàm præ le ferant.

4. Principes etiam atque Ordines, nulla privata cupiditate, verùm ex officio suam operam sibi devovisse, præsertim cùm ipsi nullam concordiæ viam admittant. Quàm autem hæc defectia sit honesta, quamque deceat istos, qui Decretum Wormat ense laudarunt olim & approbarunt, non esse obscurum.

5. Postremò, velle etiam atque mandare, ut Abbates, Monachos & alios Ordinis Ecclesiastici, quos ejecerint, in integrum restituant. Nam audire se quotidianos illorum gemitus, & de restitutione quotidiè solicitari.

An. Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.

SENTENTIA

De Confessione Suevica, in Ordinum consessu data Argentinensium & Sociorum Legatis, 17. Octobr.

a Constantiensium, Memmingensium & Lindaviensium.

QUANDOQUIDEM in religione diversam à reliquis omnibus opinionem profiteantur, & gravissimum illum errorem de Sacramento Eucharistiæ probent, statuas etiam è templis ejecerint, & Missam abrogarint, & Collegia Cæsarum atque Regum liberalitate olim constructa subverterint, & varias quoque Sectas foveant, inque vulgus per Germaniam disseminent, editis libellis, qui passim circumferuntur; idcircò ab ipsis denuò te postulare, ut ad sanitatem redeant, & priscam religionem recipiant: alioquin non se prætermissurum esse, quod sui muneris ratio postulet,

EJUS

EJUSDEM.

Repetita sententia, die 20. Octobris data.

EXemplum *a* Confutationis ipsis dari non posse. Nam & Saxoniæ Principi gravibus de causis *b* hoc denegatum; & omnem de fide disputationem esse prohibitam. Si verò conciliationi studeant, & cum Ecclesia redire veliot in gratiam, non recusare, quò minùs repetatur semel atque iterum Confutationis recitatio. Mandare autem, ut idem doctrinæ genus, quod reliqui omnes Principes atque Ordines profiteantur, & adversus Turcam auxilia conferant. Nisi enim à sua protervia desistant, acturum se de consilio Pontificis & aliorum Regum, ut se deceat.

a Qua Faber & Eccius Confessionem Argentinensem sive Suevicam, cujus Bucerus auctor, confutaverant. *b.* sc. exemplum Confutationis ad Apologiam.

CAROLI V. IMPER. AUG.
RESCRIPTUM

Ad Protestantium Principum atque Ordinum Articulos de Pace publica, Cæs. Majestati exhibitos, die Martini, qui fuit 11. Novembris, in Palatio Imperatoris, per Alexandrum Schueissium Cæs. Majest. Secretarium, Friderico Palatino, D. Balthasaro Episcopo Constantiensi, & D. Johanne Reunero præsentibus, recitatum.

An. Christi 1530.

AD primum articulum, in quo Imperatorem publica pace & facto decreto, sicut olim piæ memoriæ Cæsarem MAXIMILIANUM, comprehendi debere perperàm statuerent, Majestatem ejus respondere: Publicam pacem, in qua & ipse comprehendatur, per Imperium in Comitiis Wormatiensibus constitutam & confirmatam, nondum esse abolitam aut irritam, sed suum vigorem & substantiam etiamnum habere. Igitur minimè videri necessarium de nova pace constituenda novas instituere & suscipere actiones. Nec nunc temporis de alia pace actum esse: sed Majestatem suam omnibus Imperii Ordinibus præcepisse, ut publicam pacem & concordiam, quam hoc Decretum & Mandatum præcipuè spectet, præcipiatque, omnes intereà colerent, nec quisquam contrà faceret. Igitur non esse, quod Majestas sua sibimet ipsi pacem præcipiat, aut in Decreto facto comprehendatur.

II. Ad alterum articulum, in quo postularent, ne in causas ad religionem spectantes pertraherentur, nec, si minùs eas observarent, Fisco permitteretur adversum ipsos actio, Cæsaream Majestatem respondere, ipsos neque in illa religionis causa comprehendi, neque in eam pertrahi, his de causis, quòd articulus quidem in ea comprehensus claris ac perspicuis verbis dicat & affirmet, ipsos Decretum de religione factum declinare & repudiare.

III. Igitur Cæsaream Majestatem, exclusis ipsis, utpotè Decretum declinantibus & rejicientibus, cum aliis Electoribus, Principibus, atque Imperii Ordinibus fecisse pactum, non quidem offendendi, sed muniendi sui causa, si qua fortè vis intentabitur iis, qui unà secum eandem profitentur religionem; idque tantùm defensivè, & non offensivè, à Cæsarea Majestate factum esse. Quod autem petant, ne Fisco liceat adversum se experiri, non esse æquum. Hoc enim proprè ad Majestatis suæ pertinere munus, ut jus omnibus administretur: ideoque nolle sibi quicquam in eo præscribi vel derogari.

CAROLI V. IMPER. AUG.
EDICTUM

De Compositione cum Protestantibus.

An. Christi 1532.

ANNO supra millesimum quingentesimum trigesimo secundo, cùm inter CAROLUM V. Imperatorem, & Protestantes ab Alberto Moguntino, & Ludovico Palatino, Pacificatio Suinfurti & Noribergæ institueretur, eidem Johannes Fridericus Dux Saxoniæ, loco parentis Johannis Electoris, unà cum reliquis Principibus, Francisco Luneburgio & Wolfgango Anhaldino, interfuit.

Tali autem modo eadem concluditur: Ne quis intereà sub prætextu religionis, aut ulla alia de causa, alteri bellum indicet aut inferat, aut etiam spoliando, obsidendo, capiendo, aut insuper arces, urbes, oppida, pagos, villas prædiaque per insidias occupando, eidem vim faciat, neque hæc facienda aliis suasor impulsorve sit & existat, aut ulla alia ratione unquam damnum det: sed alter alterum vera amicitia & Christiana charitate complectatur. Quæ pax publica ut eò sanctiùs & certiùs conservetur, Imperator ipse promittit, se omnes processus judiciales, in causa religionis per Imperii Fiscalem & alios, contra Electorem Saxoniæ, eique adhærentes, inchoatos, aut deinceps inchoandos, abrogaturum & suspensurum esse, usque ad futurum Concilium: vel si illud minus procedat, usque ad ulteriorem consultationem Statuum Imperii. Huic cautioni Cæsareæ eò meliùs ratæhabendæ, in Comitiis Ratisponensibus Calend. Martii institutis, quibus aliàs Imperatori contra Turcam, Austriam infestantem, auxilia decreverant, tandem præter Imperatorem & prædictos Principes, qui præsentes transactioni isti interfuerant, subscribunt mense Julio absentium quoque Legati & Mandatorii, utpote:

Nomine Principum;

Georgii Marchionis Brandenburgensis; Wolffgangus Christophorus à wisentau, Præfectus in Suabach, & Sebastianus Heller Doctor.

Ernesti Ducis Brunsuicensis & Lunæburgensis; Johannes à Wick Doctor.

Wolffgangi Principis Anhaldini: Item Gebhardi & Alberti Comitum Mansfeldensium; Johannes Ruelius Doctor.

Nomine Civitatum;

Argentinæ, Jacobus Sturmius, & Jacobus Maier.

Noribergæ; Bernhardus Baumgartner, & Leonhardus Schultes, Hiq; cum mandatis HalæSnevorum, Heilbrunæ, Winshemii, & Wisenburgii.

Lubecæ; Andreas Stolp, cum mandato civitatis Hamburgensis.

Constantiæ: Conradus Zuick, & Sebastianus Geißberg.

Ulmæ, Georgius Besserer Duumvir, & Hieronymus Schleicher, cũ mandato civitatis Isnensis.

Magdeburgæ; Leonhardus Mertz Doctor & Syndicus.

Bremæ; Johannes à Wick Doctor.

Brunsuigæ, Theodoricus Brutenus Secretarius. Et is cum mandatis Civitatum, Goslariæ, Gottingæ & Embecæ.

Northusæ; Benedictus Pauli Doctor.

Eslingæ; Bernhardus MarZbeck.

Reutlingæ; Justus Weys Duumvir.

Memmingæ; Johannes Keller Duumvir.

Lindaviæ; Antonius Hnnle.

Biberaci; Christophorus Greter Duumvir.

Kemptensis: Henricus Seltenhan.

Sequitur ipsa cautio seu confirmatio Imperatoris de Pace publica.

Nos CAROLUS, Dei gratia, Imperator semper Augustus, & Fatemur, & cò testatum facimus hisce literis: Quoniam Reverendo in Deo Patri, & Illustribus, Alberto Sacræ Romanæ Ecclesiæ Pretbytero Cardinali, Archiepiscopo Moguntino & Magdeburgensi, ac Ludovico Palatino Rheni, Duci Bavariæ, &c. nostris amicis, cognatis & Electoribus, inter Nos & Principem Electorem Saxoniæ, & ejusdem filium, ac Georgium Marggravium Brandenburgensem, &c. & ipsorum conjunctos, Comites & Civitates, in controversia religionis amicabiliter partes suas interponendi & tractandi potestatem benignè concessimus, vigore nostri mandati, & instructionis eis hanc ob causam à nobis exhibitæ, ipsique toties eam rem, primum Suinfordiæ, deinde Norinbergæ tentarunt: tandem eò deventum esse, quòd Nos, ut supremum caput Imperii, prædictis nostris amicis, cognatis & Electoribus Moguntino & Palatino consensimus, ut publicam stabilemque pacem inter Nos & omnes Status Imperii Germanicæ ditionis, Ecclesiasticos & Seculares, faciant usque ad generale, liberum & Christianum Concilium, quemadmodum de eo in Comitijs Norimbergensibus decretum est; aut si hoc non procedat, usque donec universi Status Imperii iterum conscribantur, sicut ea de re paulò post peculiari articulo cavatur.

Ita videlicet, quòd infra hoc tempus Synodi, vel quo Status Imperii, ut dictum est, iterum conveniant, & aliter deliberent, nemo propter religionis, aut ullam aliam causam, alteri bellum inferat, indicat, ipsumve spoliet, capiat, invadat, aut obsideat, neve ad hæc facienda per se vel per alium, cuiquam inserviat: arces, urbes, oppida, castella, pagos, villas vel prædia, insidiis occupet, vel contra voluntatem alterius violenter eripiat, dolove malo, incendiis, vel alia ratione alteri damnum det, neque ullis istiusmodi machinationibus, consilio, auxilio, vel alio modo opem ferat, neque eos sciens & intelligens hospitio excipiat, victum, potum, aut receptum præbeat aut toleret, sed unusquisque alterum vera amicitia & Christiano amore complectatur.

Quam pacem publicam jam descriptam, nos Imperator, universis ordinibus Imperii publicamus, annunciamus, & sub expressa gravi & non contemnenda pœna servandam mandamus, volumusque benignè operam dare, ut prædicta Synodus intra dimidium annum indicatur, & postea intra unum annum inchoetur. Si verò hoc non fiet, tunc iterum communes Status Imperii in locum commodum vocentur & conscribantur, ad deliberandum quid in posterum, tùm de Concilio, tum de aliis rebus necessariis, agendum & statuendum sit.

Nos itaque, ut eò firmiùs & certius talis publica & communis pax prædicta conservetur, clementer consensimus & promisimus, nos curaturos, ut omnes processus judiciales, ad causas religionis seu fidei spectantes, per nostrum Fiscalem & alios contra Electorem Saxoniæ & ipsius conjunctos, qui vel jam essent inchoati, vel deinceps inchoandi, suspendantur usque ad futurum Concilium, vel si id non sit processurum, usque ad altiorem deliberationem prædictorum Statuum Imp. Et si Elector Saxoniæ, cum suis conjunctis universis aut singulis, ab alio quisquis is sit, in jus vocetur, tunc ipsi, vel sui conjuncti, Nos, si in Imperio Germanicæ nationis tunc temporis erimus, aut nobis absentibus, eum, quem nostro loco cum mandatis in his negotiis constituerimus, requirant, & in quibus graventur, exponant. Eoque casu debemus & volumus Nos, & nobis absentibus Locum no-

strum

ſtrum tenens, & Commiſſarii noſtri, qui à nobis ad hoc, expreſſum mandatum habeant, tales proceſſus judiciales inhibere & abrogare, ut ſupra dictum eſt: ſicut etiam nos jam ex autoritate & plenitudine Majeſtatis Cæſareæ, & vera ſcientia, nunc ut tunc, & tunc ut nunc, eos exhibemus, ſuſpendimus, & abrogamus, vigore & virtute harum literarum.

Et ſi ultra hoc ab ullo judice aut judicio proceſſum, actitatum, aut ulla lata ſententia fuerit, id in univerſum & ſigillatim nullum, irritum, & invalidum eſſe debet, & eum, eosve, contra quos talia proceſſus inſtituerur, aut ſententia feretur, nequaquàm obliget aut teneat, ullo modo aut ratione; ſine dolo malo, &c. & in ſignum ac teſtimonium horum, ſigillum &c. Ratisbonæ, M.D. XXXII.

CAROLI V. IMPER. AUG.

Anno Chriſti 1541.

FORMULA

DE INSIGNIBUS SIVE ARMIS GENTILITIIS.

CAROLUS Quintus divina favente clementia Romanorum Imperator Auguſtus; & Rex Germaniæ, Hiſpaniarum, utriusque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Inſularum Balearium, Sardiniæ, Fortunatarum & Indiarum, ac Terræ firmæ, Maris Oceani, &c. Archidux Auſtriæ; Dux Burgundiæ, Lothrici, Brabantiæ, Limburgiæ, Lucenburgiæ, Geldriæ, Wirtenbergæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Arthesiæ, & Burgundiæ; Palatinus Hanoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Ferreti, Kiburgi, Namurci, & Zutphaniæ; Langravius Alſatiæ; Marchio Burgoviæ, & Sacri Romani Imperii, &c. Princeps Sueviæ, &c. Dominus Friſiæ, Molinæ, Salinarum, Tripolis, & Mechliniæ. &c. Noſtro & Imperii Sacri fideli dilecto N. N. gratiam noſtram Cæſaream & omne bonum.

1. Etſi omnibus & ſingulis Sacri Romani Imperii ſubditis & fidelibus ad gratiam propenſi ſumus, eosque meritis honoribus & ornamentis honeſtare conſuevimus, Cæſarei tamen eſt officii, & animi noſtri, eos cæteris præferre, qui non ſolùm fide & obſervantia erga nos & Sacrum Romanum Imperium, verùm etiam animi moribus clari, & eximiis virtutibus præſtantes habiti ſunt.

2. Quapropter attendentes in primis egregias animi tui dotes, probatos mores, induſtriamque & vigilantiam, quam optimorum authorum monumentis in gratiam ſtudioſorum ædendis publico bono impendis. Præterea tuam erga nos & Sacrum Imperium fidem & obſequium, quæ nobis hactenus, præſertim in rebus hanc expeditionem noſtram in Galliam concernentibus, tuis labore & induſtria curandis præſtitiſti, & etiamnum præſtas, haud abs re noſtra Cæſarea liberalitate & clementia dignum judicamus, te peculiari ornamento cohoneſtare, atque unà filios & ſucceſſores tuos, quò & ipſi noſtræ erga te beneficentiæ participes efficiantur, hujuſmodi pariter Cæſareæ gratiæ tecum reddere conſortes.

3. Motu itaque proprio, ex certa ſcientia, animoq; deliberato, tibi præfato N. N. hæc infrà ſcripta armorum inſignia, videlicet ſcutum azurei ſeu cœleſtini coloris, in cujus medio gallus nigri coloris, extenſis alis, exerta lingua, corona aurea coronatus conſpicitur. Et ſupra ſcutum galeam confuſam ſive clauſam, azurei ſive cœleſtini, & aurei ſeu crocei, argenteique ſive albi colorum redimitam laciniis, in cujus cono è faſcia tortili azurei ſive cœleſtini, & albi ſeu argentei colorum, galli caput coronatum, ut in ſcuto, eminet; quemadmodum hîc omnia in medio præſentium accuratiùs depicta ſunt, de novo dedimus, conceſſimus, & elargiti ſumus, prout tenore præſentium damus, concedimus & elargimur, volentes & decernentes, quòd tu præfate N. ac filii, hæredes & deſcendentes tui legitimè nati & naſcituri, eorundemque hæredes & ſucceſſores in infinitum utriusque ſexus, ex thoro legitimo ſeriatim deſcendentes, prædicta arma & inſignia habeatis & deferatis, illisque in omnibus & ſignis honeſtis decentibusque actibus & expeditionibus, tam ſerio quàm joco, cæterorum armigerorum more, in torneamentis, haſtiludiis, bellis, duellis, ſingulari certamine, & quibuscunque pugnis, vexillis, tentoriis, annulis, ſignis, ſigillis, ſignetis, aulæis, tapetis, periſtromatibus, monumentia, ædificiis, picturis, ſculpturis, clenodiis, & univerſa ſupellectili veſtra, aliisque in rebus omnibus pro libitu, arbitrio veſtro uti frui poſſitis & debeatis.

4. Aptique ſitis & idonei ad ineundas & recipiendas omnes exemptiones, libertates, privilegia, feuda, vacationes à muneribus & oneribus quibuscunque realibus, perſonalibus, ſive mixtis: jura quoque & conſuetudines, quibus cæteri ejusmodi armorum ornamentis inſigniti gaudent, utuntur & fruuntur, absque alicujus contradictione & impedimento.

5. Quapropter mandamus univerſis & ſingulis Principibus, tam Eccleſiaſticis quàm Secularibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Capitaneis, Præfectis, Procuratoribus, Advocatis, Officialibus, Quæſtoribus, Civium Magiſtris, Judicibus, Conſulibus, Armorum regibus, Heroldis, Caduceatoribus, Civibus, Communitatibus, & denique omnibus noſtris & Imperii Sacri ſubditis, & fidelibus dilectis, cujuſcunque ſtatus, gradus, ordinis vel dignitatis fuerint, ut te præfatum N. N. filioſque, hæredes & deſcendentes tuos antedictos, in perpetuum in hujuſmodi armorum fruitione, nec turbent nec impediant, verùm illis liberè & abſque ullo impedimento & contradictione uti frui, & in iis permanere ſinant

& per

& permittant; quatanus gratiam nostram charam habeant, ac præter nostram & Imperii sacri indignationem gravissimam, pœnam viginti marcharum auri puri cupiant evitare; quarum medietatem fisco ærario nostro Imperiali, reliquam vero partem injuriam passi aut passorum usibus, toties quoties contrafactum fuerit, irremissibiliter decernimus applicandam.

Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri Cæsarei appensione munitarum. Datum in oppido nostro. N. Die quarta mensis Octobris; anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo primo; Imperii nostri vigesimo primo, & Regnorum nostrorum vigesimo sexto.

CAROLUS.

Vt. Naves.

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium.

Obernburger sis.

Anno Christi 1545.

CAROLI V. IMPER. AUG.
CONFIRMATIO.

ARTICULORUM LOVANIENSIUM DE FIDE & religione Christiana.

CAROLUS divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, rex Germaniæ, Castellæ, Legionis, Arragonum, Navarræ, Neapolis, Siciliæ, Majoricarum insularum, Indiarum, & terræ firmæ maris Oceani. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgiæ, Luxemburgiæ & Geldriæ. Comes Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ Palatinus & Hannoniæ, Hollandiæ, Ferretts, Zelandiæ, Hagenaldi, Namurci & Zutphaniæ, Princeps Zweviæ. Marchio sacri Romani Imperii. Dominus Frisiæ, territorii Trajectensis citra & ultra Insulam, Mechliniæ, Salinarum & Groningæ, Et dominator in Asia & in Africa. Universis præsentes literas inspecturis, salutem.

Cum pro nostro erga Deum Optimum Maximum, Christianamque Rempublicam officio, quieteque & tranquillitate subditorum, in nostris inferioribus regionibus consistentium, extirpationi perniciosorum dogmatum, hæresum & errorum, in prætactis regionibus (proh dolor) pullulantiũ & grassantium, diligentissime semper invigilaverimus ac incubuerimus. Quod ut commodius faciliusque fieret, & de noxiis supplicium sumeretur, pleraque salubria ædiderimus, publicaverimusque statuta, frequenter illa innovando, ampliandoque: apposita etiam nonnunquam gravium pœnarum comminatione. Certiores attamen effecti sumus, quod prætactis remediis non proficientibus, naturæ inimico male suggerente, hæreses antedictæ, iniquaque dogmata, neque extincta aut sedata extant, imo publice & privatim magis atque magis indies gliscunt. Quod quidem evenire maxima ex parte compertum est, ob doctrinarum diversitatem, quam concionatores, & alii ad quorum officium spectat verbum Domini ad populum anunciare, spargunt & effundunt. Nonnullis eorundem de literis sacris, uno modo, aliis aliter sentientibus: unde indoctum vulgus persæpe ambiguum, incertum & sæpenumero deceptum fuit. Quibus malis ut obviam eatur, & quantum in nobis est, detur opera, quod sacrosancta mater nostra Ecclesia (quam puram & immaculatam esse oportet) nullis diversarum traditionum maculis aspergatur, usque Christiana nostra pietas & religio, certa constansque, in publicis concionibus de cætero in dubium non revocetur, prædicatoresque determinatam habeant resolutionem, quam populo annunciare teneantur, nonnullos per Decanum aliosque sacrarum literarum professores nostræ Lovaniensis Academiæ, filiæ nostræ, articulos deligi curavimus, quibus dubia per hæreticos in controversiam disputationemque circa Orthodoxam fidem, religionemque nostram hactenus vocata, resolvuntur diluunturque, tenoris infrascripti.

DECANUS ET FACULTAS
THEOLOGORUM LOVANIENSIUM OMNIBUS
in Christo fidelibus, salutem.

MAgnas quotidia vires in his regionibus accipit hæreticæ pestis contagium. ac nisi occurratur, futurum prospicimus, ut hic brevi plena sint omnia, non solum Lutheranorum, Oecolampadianorum & Anabaptistarum, sed istorum etiam, qui nuper adhuc obscuris ominibꝰ emergere cœperunt, nec dici potest, quanto studio teneantur multi clanculũ monstra ista alendi. Quare pro officio, quod in Ecclesia Dei gerimus, verbis paucis cõplexi sumus articulos certos dogmatũ, quæ propter hæreses dictas, valde expedit hoc tempore, à bonis & catholicis concionatoribꝰ populo (nam populi causa operam hanc suscepimus) exponi, fideliterque & diligenter explicari. Quos quidam articulos

a

ticulos aliquando fusius, pauloque altius repetitis principiis, ampliare exponereque potuissemus. verum hoc necessarium nobis visum non est. Quinimo utilius fore credidimus, si quam simplicissime proponerentur, ad captum etiam imperitissimorum. Porro eo libentius rem hanc curavimus, quia certo intelligebamus, eandem Cæsareæ M. magnæ curæ esse, & quæ ipsius egregia pietas est, ultro etiam istiusmodi quippiam expetere.

ARTICULUS PRIMUS.

CRedendum est septem esse Ecclesiæ sacramenta à Christo instituta, quæ sunt, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctio, Ordo & Matrimonium. Per quæ, quamvis externa & corporalia signa, Deus invisibiliter, sive per bonos, sive per malos ministros, nostram salutem operatur.

II.

Baptismus ad salutem omnibus est necessarius, etiam infantibus, per quem peccata plene tolluntur, & fiunt filii Dei, ac hæredes vitæ æternæ: nec unquam est iterandus.

III.

Pœnitentiæ Sacramentum (quod post Baptismum omnibus relapsis est ad salutem necessarium) complectitur Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem.

IV.

Contritio, est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum proposito confitendi & satisfaciendi. non autem (ut quidam hoc seculo perniciose docent) terror conscientiæ, propter apprehensum gehennæ supplicium peccatis debitum. Præparat tamen his terror & gehennæ metus, ad veram animi contritionem.

V.

Confessurus diligentiam legitimam adhibere debet, quo sacerdoti judici suo, manifestet omnia peccata sua mortalia, etiam occulta cordis, ut ab eis per illum absolvatur: cujus absolutionis minister, est solus sacerdos, secundum Ecclesiæ ritum consecratus.

VI.

Satisfactio, est persolutio pœnæ, plerunque adhuc debitæ, remissa jam culpa. Nam omnem pœnam peccato debitam semper condonari culpa remissa, erroneum est, & scripturis sacris adversatur.

VII.

Certa fide tenendum est, hominem habere liberum arbitrium, quo potest male, & cum gratia Dei bene agere, & post mortale peccatum admissum, Deo adjuvante pœnitere, & peccatorum remissionem consequi.

VIII.

Ad justificationem ante omnia necessaria est in adultis fides, qua certo credimus Christum Jesum Dei filium nobis propiciatorem à patre propositum esse pro peccatis nostris in sanguine ipsius, sine qua nullis nostris operibus, nullaque pœnitentia justificatio obtineri potest, sicut nec fide sola, sine pœnitentia & proposito vivendi secundum mandata Dei.

IX.

Fides qua quis firmiter credit, & certo statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, seque possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, imo eisdem adversetur, etiam si firma & certa spe expectare debemus in hac quidem vita, per Sacramentum baptismi & pœnitentiæ, peccatorum remissionem, in seculo autem futuro, vitam æternam.

X.

Itaque, quamdiu inter hostes nostros, & adversarias potestates hic vivimus, nulla nobis est securitas: sed cum timore & tremore juxta sententiam Apostoli nostram salutem operari debemus. Et secundum varias animorum nostrorum affectiones, nunc magis sperare, nunc magis timere. simpliciter tamen magis & frequentius de misericordis domini sperandum est, quam formidandum de severitate.

XI.

Opera bona omnibus adultis sunt ad salutem necessaria, & cum ex fidei & charitatis spiritu proficiscuntur, ita grata sunt Deo, ut eis tanquam justam mercedem vitam retribuat æternam.

XII.

Confirmatio & extrema Unctio Sacramenta sunt à Christo instituta: sed non ut duo præcedentia ad salutem necessaria, ex contemptu tamen illa omittere, mortale peccatum est.

XIII.

In Eucharistiæ Sacramento est re ipsa verum corpus domini nostri Jesu Christi, illud ipsum, quod de virgine natum, & in cruce passum est.

XIV.

In Eucharistia non manent panis & vinum, sed hæc in corpus & sanguinem Christi admirabili potentia verbi ipsius sunt conversa: manentibus tantum panis vinique speciebus, *unde certa fide tenendum est, sacram Eucharistiam sancte à nobis adorari, sive in Missa, sive extra Missam, ubicunque reposita fueris:* aut quoties in supplicationibus publicis à sacerdote circumfertur. Eucharistia adoranda.

XV. Non

XV.

Non est laicis necessaria ad salutem communio sub utraque specie, justisque de causis ab Ecclesia sancitum est, ut illis sub una tantum panis specie Sacramentum communicetur: in quo carnem & sanguinem, *atque ita totum Christum sub unâ specie sumunt.*

XVI.

Sacrificium Missæ ex institutione Christi, tam vivis prodest, quam defunctis.

XVII.

Solis sacerdotibus secundum Ecclesiæ ritum ordinatis, data est à Christo potestas consecrandi verum corpus Christi & sanguinem.

XVIII.

Matrimonium contractum & consummatum inter Christianos, est indissolubile, *qualiscunque fiat alter conjugum, sive adulter, sive sterilis, sive hæreticus.*

XIX.

Nunquam licet Christiano post divortium contrahere matrimonium, vivente eo cum quo prius legitime contraxerat.

XX.

Matrimonia contracta contra Canones ipsa dirimentes, simpliciter sunt irrita & nulla.

XXI.

Firma fide tenenda est, unam esse in terris veram atque catholicam Christi Ecclesiam, eamque visibilem, quæ ab Apostolis fundata, in hanc usque nostram ætatem perdurans, retinet & suscipit, quicquid de fide & religione tradidit, tradit & traditura est *cathedra Petri*, *super quam* ita à Christo suo sponso est ædificata, ut in his, quæ fidei sunt & religionis, errare non possit.

XXII.

Extra hanc nulli speranda est salus: suntque extra eam hæretici, schismatici & excommunicati: unde vehementer formidanda est excommunicatio: nec humana, sed divina est excommunicandi potestas.

XXIII.

Unus est ecclesiæ summus pastor, cui omnes obedire tenentur: ad cujus judicium controversiæ, quæ super fide & religione existunt, sunt referendæ.

XXIV.

Summam hanc præposituram primus omnium gessit *sanctus Petrus*, *verus Christi in terris vicarius & totius familiæ* ejus pastor. Post Petrum vero ex Christi institutione omnes deinceps Pontifices, Petri in cathedra successores.

XXV.

Certa fide tenenda sunt, non solum quæ scripturis expresse sunt prodita, sed etiam quæ per traditionem Ecclesiæ Catholicæ credenda accepimus, & quæ definita sunt super fidei & morum negociis per cathedram Petri, vel per concilia generalia legitime congregata.

XXVI.

Constitutiones Ecclesiasticæ de jejuniis, festis, & abstinentia ciborum, aliisque multis, obligant in conscientia; etiam extra casum scandali.

XXVII.

Recte fit in Ecclesia, quod sanctos in cœlis cum Christo agentes veneramur & invocamus, ut pro nobis orent: quorum etiam meritis & intercessione, Christus nobis hic multa largitur, alias non largiturus: per quos etiam miracula multa in terris operatur.

XXVIII.

Quapropter sancte & religiose faciunt, qui loca eis dicata, una cum ipsorum reliquiis religiosa pietate visitant, & hoc modo ab ipsis opitulationem quærunt.

XXIX.

Gratus est etiam Deo imaginum usus, recteque coram eis procumbimus, invocaturi sanctos, quos repræsentant.

XXX.

Firmiter credendum est, post hanc vitam purgatorium esse animarum: in quo solvitur pœna peccatis adhuc debita. Eisdem tamen subvenitur, sacrificio altaris, oratione, jejunio, eleemosyna, aliisque bonis operibus vivorum, sicut & indulgentiis, quo citius ab ea liberentur.

XXXI.

Animæ defunctorum purgatæ, mox regnant cum Christo in cœlis. Et animæ impiorum hinc migrantes, sempiternis inferni traduntur suppliciis.

XXXII.

XXXII.

Recte vota Deo facimus, tam monastica quam alia, & facta obligant apud Deum, nec adversantur libertati Evangelicæ: quæ à peccatis libertas est, & iis quæ spiritum nostrum quoquomodo impediunt, quo minus totus Deo serviat; non autem à voti vel juramenti obligatione, nec ab obedientia magistratus Ecclesiastici vel secularis.

Ergo quod unum nostræ facultatis est, mandamus Theologiæ studiosis omnibus, quacunque ratione nobis subjectis, & in posterum subjiciendis. Primum, ne quid usquam doceant aut profiteantur, quod dogmatibus his contrarium sit: deinde, ut eadem fideliter, cum locus & occasio postulabit, tueantur & explicent ad veteris & orthodoxæ fidei custodiam & ædificationem Christiani populi. Si qui vero contraria, eos pro modo facultatis nostræ omnino punire decrevimus.

Anno à nativitate domini M.D.XLIIII. Mensis Decembris, die sexta, Facultas Theologiæ congregata per juramentum in collegio Theologorum super articulis præcedentibus, probavit hos articulos sub forma, qua scripti sunt. Sic subscriptum de mandato dominorum Decani & facultatis.

Iudocus de Langhenhove Notarius subscripsit.

Hac proinde causa, cumq; articuli peracti in nostro concilio accurate perlecti, catholici & sancti comperti fuerint, eosdem, quantum in nobis situm est, harum testimonio literarum nostra autoritate decretoque firmamus. Omnes & singulos Episcopos, Ecclesiarumq; prælatos, cujuscunque gradus dignitatisve fuerint, requirentes & exhortantes. Et quantum protectionis & conservationis sanctissimæ fidei nostræ nobis incumbentis provincia exigit, illis mandantes, quatenus singulis eorum vicariis, officialibus & officiatis, articulorū prædictorū authenticū exemplar transmittant Parochialib. Presbyteris, & monasteriis mendicantium, & non mendicantiū, & aliis quibuscunq;, ad quos verbū Christi populo annunciare pertinet, in eorundem Prælatorum diocœsibus constitutis tradendum & porrigendum. aperteq; & absq; verborū involucro populo è suggestu exponendum. Juxta quorum articulorum contenta tam Episcopi, quam clerus, exemptus & non exemptus, non modo in publicis concionibus, verum etiam in privatis communicationibus sese accomodare studebunt. Non permittentes quicquam, ab eisdem articulis dissonum, seu contrarium à suis avulgari, proponi, aut sustineri: adhibita diligenti, de transgressoribus, contraria, pugnantia, seu his discordantia, prædicantibus aut sentientibus, inquisitione: & de noxiis (ut aliis cedant in exemplum) debita animadversione sequuta. Omnibus itaque nostris, nostrorumque vasallorum officiatis, & justitiæ præfectis, districte præsipiendo mandamus, quatenus Episcopis prædictis, Prælatis, & aliis eorundem officiatorum opera egentibus, circa præmissa faveant & assistant, impertito eis, ubi axinde fuerint requisiti, auxiliū secularis brachio. Insuper dilectis & fidelibus nostris, supremo capiti, Præsidenti, & nostris consiliorum privati magnique Consiliariis, Cancellario & Consiliariis, consilii nostri Brabantiæ gubernatori. Cancellario & Consiliariis Geldrensibus, Gubernatoribus, Præsidentibus & Consiliariis Luxemburgensibus, Flandriæ, Arthesii, Insulensis, Duacensis, & Orchiarum. Magno nostro Hannoniæ Ballivo, & Consiliariis nostris in Montibus Hannoniæ. Gubernatori, Præsidenti, Consiliariis Hollandiæ, Frisiæ & Trajecti, Gubernatori & supremo Ballivo Namurcensi, Locumtenenti Transysulano, & Groningæ, receptoribus Zelandiæ Meridionalis & Orientalis, Schaldæ, Præposito Comitis in Valenchenis, Ballivo Turnacensi & Tornacesii, Sculteto Mechliniensi, omnibusque aliis nostris, nostrorumque vasallorum officiatis, & justitiæ præfectis, quibus literæ nostræ dirigentur, & ad quos negocium hoc pertinet & spectat, Damus in mandatis, quatenus præmissa servent, sectentur, & adimpleant, & ab omnibus servari, sectari, & adimpleri, absque contradictione aut contraventione quacunque procurent. In quorum robur, fidemque præmissorum, præsentes literas nostro fecimus sigillo communiri. Datum Bruxellæ, die XIIII. Mensis Martii. Anno Domini M. D. XLV. Imperii nostri XXVI. Regnorum nostrorumque Castellæ, Legionis & aliorum XXIX. Subscriptum per Imperatorem in suo concilio, & signatum Vereyken.

CAROLI IMPER. V. AVG. MANDATUM

Anno Christi 1546.

Quo jubetur Dux VVirtenbergius rebellionis reus, seq; suaq; omnia ultro dedere, aut læsæ Majestatis indignationem pœnamq; perferre.

Interprete Lamberto Hortensio.

QUamvis aliquot antè annis propter bellum, abs te & Lantgravio adversus fratrem meum motum, & agrum Wirtenbergensem, quo mulctatus fueras, receptum, in vos exemplum edere jure potuissem; noxam tamen omnem & injuriam elementer, quia suplex petebas, tibi remisi, omnemque, quam potui, munificentiam atque humanitatem præstiti. Nuper etiam ante hoc bellum susceptum, pari benevolētia re minimè meritū prosequutus fui, cùm tyranidē in tuos finitimosq; Imperii Ordines immaniter exercere, neq; legib. humanis neq; rationis habenis coerceri posses. Legatos ad te misi, à quib. quā ob causā arma ego sumpserim, cognosceres, quicq; tibi, ut ab armorū societate abstineres, edicerent, Tu his omnib. ludibrio habitis, violata fidei quā mihi debes, religione, societatē & amicitiā cum ho-

cum hostib. meis inisti; quos proscripsi, quorũ urbes, oppida, arces, agrosque non hastæ sed armis subjeci, cum his arma ac vires consociasti. Et ne qua contumelia ludibriumque prætermitteretur, confœderatorum tuorum opibus fretus, fratris mei primum, deinde quorundam ex Ordinibus Imperii adeoque mea, quæ ad Imperium pertinent, oppida armis non petiyisti modò sed etiam invasisti. His nondum, quamvis gravibus & atrocibus flagitiis, expletus bellum insuper, qua fuisti amentia, mihi fecisti: Majestatem meam, dictis virulentis imminuisti: meam authoritatem decusque elevasti: omnemque in id operam sedulò navasti, ut me Imperatorio splendore exueres, renunciata ea, qua mihi obnoxius eras, fide, quam sociorum conjurationi posthabuisti. Super hæc copias cum insania tuæ cõjuratis sociis in me armasti, & conscriptas mihi frequenti acie objecisti, prius multis & meis & fra tria clientibus memorabili rerum suarum naufragio afflictis. Eadem proinde mulcta & fuges fortunarum, ut Majestatis reum, quæ alios, te quoque manet.

Hæc quanquam ita se habent, & causæ, cur in te ultimo humanorum supplicio animadvertere possem, compareot, uti meritus es; ne tamen plebs insons, cui plus misericordiæ quàm tuæ causæ spei debetur, rei Principis peccatum luat (huic omninò parcere stat sententia) edico, ut extemplò, simul meas literas acceperis, te ultrò mihi dedas: omnem tuam provinciam, urbes, agros, castella, quantum denique fortunarum tibi est, in jus meum tradas, ut de his ex meo arbitrio consulam. Et ni imperata feceris, ferro & igni populabor omnia, teq; bello, donec oppressero, usq; persequar. Porrò literæ tuæ expurgatoriæ, quas quatuor hinc diebus ad me dederis, non faciunt mihi satis, neq; ejusmodi sunt, ut hoc tuum facinus vel extenuare vel excusare queant. Datæ Rottenburgi ad Neccarum, Anno 1546. mense Decembri.

An. Christi 1548.

CAROLI V. IMPER. AUG.
INTERIM
SIVE

Declaratio Religionis, hoc est, constitutio præscribens, qua ratione sacrosancti Imperii Romani Status in negotio Religionis usq, ad decisionem Concilii generalis, sese mutuò gerere ac excipere debeant, in habito Augustæ Conventu, 15. Maji à Cæs. Majest. publicata, & à Statibus Imperii acceptata, A. D. 1548.

Sacra Cesarea *Majestas*, Dominus noster Clementissimus, sacri Rom. Imperii Electoribus, Principibus, & cæteris Statibus, absentiumque Legatis sequentia jubet intimari.

QUanquam sacra Cæsarea Majestas ab initio sui regiminis nihil magis in votis habuit, quam ut ea tractarentur & promoverentur, quæ universo orbi Christiano, & inprimis sacro Imperio Germanicæ nationis, tanquam dilectæ patriæ suæ, ad honorem, utilitatem, ac felicem statum ipsius, conservandamq; sub alis & felici Majest. suæ administratione, omniũ ordinũ pacem, concordiam & tranquillitatem ullo modo conducere possent; tamen sua Majest. jamdudum satis perspicuis indiciis sensit, & reipsa experta est, absq; Christiana compositione, vel legitima determinatione hujus exorti perniciosissimi controversæ religionis dissidii, ex quo hactenus omnes discordiæ, rancores, bella, angustiæ, & gravamina statuum processerunt, ullam hujuscemodi firmæ pacis, justitiæ & publicæ tranquillitatis spem non superesse: Ideo sua Majest. antea variis super ea re institutis colloquiis & tractationibus nullum non movit lapidem, quo exitiale hoc dissidium ad Christianam concordiam, vel saniorem intellectum promoveretur.

Verùm cum in prosecutione illius operis res ipsa declararet, illud dissidium adeò altas egisse radices, ut jam non solum Germanicam, verum etiam multas alias Nationes attingeret, omnibusque eis commune esse cœperit, ita ut visum sit, huic tam gravi morbo ullo alio convenientiori remedio, quam per viam universalis Catholici concilii, subveniri non posse: impetravit tandem ad preces Statuum sua Majest. post multas in ea re habitas tractationes, quod generale Concilium in Germanica natione Tridenti convocatum & celebrari cœptum sit. Quapropter & horum Comitiorum initio cum Statibus ita egit, eosq; permovit, ut insequentes sanctorum patrum majorumq; nostrorum vestigia, qui in negociis fidei semper ad sacra Concilia recurrere, eisdemq; obtemperare soliti fuere, in adhæsionem & submissionem hujus Concilii communiter consenserint, ac ulterius suæ Majest. liberum permiserint, de Christianis ac convenientibus mediis cogitare, quibus medio tempore usq. ad finem ac determinationem Concilii omnes Status p. è & pacificè simul vivere & habitare queant, ita ut nemo contra jus ac æquitatem gravetur. Et sicut sua Majest. tunc temporis hujusmodi Statuũ consensum ac remissionem clementissimo animo suscepit, ita & nunc nonminus suscipit.

De negocio verò ipso remissionis, tanquã per se gravissimo, sua Majest. hactenus paterno affectu fideliter & cum summa diligentia deliberavit, Statuumq; sententias (sicut ipsimet sciunt) exquisivit: teq; perpensa, non sine dolore animi percepit, quam immensa incommoda huic inclytæ nationi hactenus ex prædicto dissidio fuerit illata: quæ calamitas & pernicies ex eodem impendeat, ita ut inevitabilis necessitas expostulet pro constitutione ac conservatione firmæ pacis, justitiæ, unitatis, ac pro tollendis discordiarum seminibus, hanc rem usque ad progressum & determinationem generalis Concilii, non in præsenti statu & confusione, quasi suspensam relinquere, sed potius ad majorem Christianam concordiam, moderationem, ac saniorem & propiorem intelle-

intellectum reducere, variisque ingruentibus contrariis opinionibus amplius non connivere, vel committere ut per eas publica pax amplius turbetur & impediatur.

Dum igitur Majest. sua in hoc tota est occupata, peropportunè contigit, quòd quidam viri magni status & nominis, proculdubio bono quodam zelo erga Christianam concordiam, pacem & tranquillitatem, & ex vero erga patriam amore, adjunctum hoc consilium & sententiam ipsorum suæ Majest. proposuere, exactius discutiendam tradidere, seque diligenter eam observaturos polliciti sunt.

Id consilium sua Majest. nonnullis egregiis sacræ scripturæ peritis, ac probatis doctoribus, videndum commisit: ex quorum relatione animadversum est, id si in recto Christiano sensu intelligatur, à nostra vera Catholica religione & ecclesiasticis doctrinis, statutis & ordinationibus, exceptis duobus *articulis*, Communionem sub utraque specie, & matrimonium sacerdotum concernentibus, non abhorrere: sed ad promovendam ac impetrandam pleniorem controversiæ religionis Christianæ concordiam, conservandamque in sacro Imperio publicam pacem & tranquillitatem, conducere, quemadmodum & adhuc Majestati suæ, attenta qualitate horum temporum, ita videtur: nihilque magis in votis est, quàm ut omnes ordines sub ipsius cæsareo regimine, sicut ex officio hoc suæ Majestati incumbit, in religione concorditer & pacifice simul vivant, conveniant.

Itaque Majestas sua communes Status, qui hactenus ordinationes & statuta universalis ecclesiæ observârunt, requirit, clementer petens, ut & in posterum ea observent, constanter in iis permaneant, perseverent, nec desciscant, vel quicquam immutent, quod se facturos esse constanter asseruerunt. Reliquos vero Status, qui innovationem instituerunt, pari modo Majestas sua clementer & seriò requirit, ut vel communibus Statibus sese rursus conjungant, & eum illis in observatione statutorum ac cæremoniarum universalis ecclesiæ Catholicæ consentiant: vel saltem in doctrina sua & ecclesiasticis ordinationibus cum prædicto consilio sese omnino conforment, nec ultra illud quicquam instituant, vel attentent. Et casu quo ulterius se intromisissent, per omnia sese præfatu consilio & confessioni conforment, firmiterque in eo permaneant. Et ut omnes Status, ad promotionem publicæ pacis, quietis, & unionis, prædictum scriptum pro nunc tolerent, neque illud impugnent, aut contra illud doceant, scribant, aut concionentur: sed omnes Status universalis Concilii declarationem atque determinationem patienter & obedienter expectent.

Nihilominus Majestas sua omnem diligentiam adhibebit, nihilque intentatum relinquet, quò Concilium universale juxta Statuum requisitionem quàm primum celebretur, & Germanica Natio à præsenti Schismate penitus liberetur.

Similiter & Majestas sua jam tota in eo est occupata, ut Catholica quædam * Reformatio concipiatur, in præsentibus quoque Comitiis ipsis Statibus publicanda: de qua sperandum sit, ipsam usque ad determinationem sæpe dicti Concilii, ad tollendos abusus & scandala, atque ad plantationem & conservationem Catholicæ disciplinæ, rationis vivendi & virtutum, non parum frugiferam esse futuram.

*Quam habes tom. 2. harum Constitut.

Et quum in sæpe nominato consilio, sub rubrica de Cæremoniis, inter alia contineatur, si quid in illis succreverit, ex quo superstitio oriri posset, ut illud tollatur, & cæt. Reservat sua Majestas sibi in eo & aliis articulis, ubi & in quantum opus fuerit, nunc vel deinceps omni tempore potestatem convenienter statuendi ac disponendi. Quicquid enim sua Majestas ad promovendam Dei gloriam, ad componendam controversam Religionem, conservandam firmam pacem, Justitiam & tranquillitatem in sacro Imperio Germanicæ Nationis, denique ad utilitatem & commodum communium Statuum suscipere, instituere, efficere & promovere poterit, in eo sese juxta officium suum Imperiale cum omni clementia exhibet promptissimam.

Atque hæc ad declarandam Cæsareæ Majestatis voluntatem communibus Imperii Statibus clementer & benignè significanda duximus.

CAP. I.

DE CONDITIONE HOMINIS ANTE Lapsum.

DEus creavit initio hominem ad imaginem & similitudinem suam, eumque gratia ornavit, & fecit per originalem justitiam, ut esset omnibus cùm corporis, tum animi viribus tectus, nec agitaretur ullis turpidis & pravis motibus: sed in eo cato spiritui, atque inferiores animi vires superioribus, quæ tantùm ad bonum hortabantur, parerent. Gene. 1.

2. Cum igitur animus hominis tam bene constitutus esset, reliquit eum Deus in manu consilii sui usque eò, ut non minorem haberet vim ad eligendum bonum, quàm malum. Eccle. 15.

3. Quòd si hac libertate sua usus fuisset rectè, & mandatis quæ ipsi Deus dederat, obedisset; bona quæ acceperat homo, atque justitiam sibi & omni posteritati suæ conservasset, nihilque ei ac posteritati ipsius defuisset ad bene beatéque vivendum: non fames, non sitis, non frigus, non æstus, non dolor, non morbus, non mors eum afflixisset; omne denique peccatum atque vitium vitasset: nec ab illis, tanquam peccatorum stipendiis, periculum ei ullum posterisque illius allatum fuisset.

CAP. II.

De conditione hominis lapsi.

Rom. 5. VErùm, postquam primus parens noster contrà, quàm mandaverat Deus, fecit: incidit in pœnam à Deo propositam, & justitiæ originalis donum pulcherrimum amisit: hinc carentia justitiæ hu-
Eph. 2. jus, unà cum vitioso concupiscentiæ habitu, quæ spiritui & superioribus animi viribus perpetuò repugnat. Quod peccatum (hoc est, privationem illius justitiæ, qua parte rationem subditam reddebat Deo) unà cum concupiscentia in omnem posteritatem suam propagavit, ut cum eo omnes, quot-
Job. 25. quot in hanc lucem eduntur, homines nascantur: nec eo vacuus sit ullus, nec unius quidem diei infans, secundum Scripturas.

1. Cor. 2. 2. Hinc illud naturæ nostræ vulnus, ut *animalis homo non percipiat quæ sunt Spiritus*, nec eadem
Rom. 8. ante gratiam expetat atque liberè eligat: cùm *concupiscentia & affectus carnis*, qui in eo dominatur, *inimicitia sit adversus Deum*, & à lege Dei abhorreat; tantoque magis impediat in bono, quantò magis ad malum impellit.

3. Et quanquam retinet hominis libertatem arbitrii, licet infirmam & læsam, ex qua tanquam fonte profluunt & virtutes morales ethnicorum, & harum actiones; tamen ante gratiam Dei & reparationem, ad justitiam quæ coram Deo valeat, aspirare haud potest: sed est potius servus peccati, Satanæ mancipium, inimicus Dei, & malis hujus mundi obnoxius; premitur enim fame, siti, frigore, æstu,
Rom. 5. dolore, morbo, & ad extremum morte ipsa evertitur. *Per unum* enim *hominem peccatum in hunc mundum introivit, & per peccatum mors.* Hæ autem istius primæ prævaricationis pœnæ, tenetis cum peccatoribus communes sunt. Illis tamen à Deo etiam ad exercitium adhibentur; injustis verò & impiis infliguntur ad pœnam.

4. Adde huc quòd in homine tali, quem peccatum originale depravavit, quoad natura tantùm constat, nec per gratiam instauratur, regnat unà cum concupiscentia prava etiam Satan, qui eum vinculis servitutis suæ constrictum tenet, in eoque operatur, ut conversetur in desideriis suis, faciens voluntatem carnis & cogitationum, ac originale, quod à parentibus traxit, peccatum actualibus cumu-
Eph. 2. let, fitque *filius iræ*, secundum Apostolum, ut si in hac miserrima conditione sua moriatur, justo tan-
Esa. 66. dem Dei judicio in gehennam conjectus, æternis ibi suppliciis plectatur, ut *nec ignis ejus*, ut apud Esaiam scriptum est, *extinguatur, nec vermis moriatur.*

CAP. III.

De redemptione per Christum Dominum nostrum.

Joan. 3. DEus igitur, qui dives est in misericordia, nolens perire quos condiderat, Filium suum misit in mundum, ut cùm impossibile esset homini, seipsum liberare, in Domino hoc nostro atque Salvatore haberet *redemptionem per sanguinem ejus*, ut scriptum est apud Apostolum.

Rom. 3. 2. Posuit enim Deus super eum iniquitates nostras, ut in corpore suo peccata ferret in cruce, affi-
Eph. 1. gens ea in ligno. Hic cum innocens pro nobis peccatoribus pateretur atque satisfaceret, redemit
Esai. 53. quidem nos, & Deum Patrem implacavit, ut idem Pater miseros nos & peccatis inquinatos, ob san-
1. Pet. 2. guinem ipsius absolveret, ac sibi reconciliaret. *Verè* enim, inquit Paulus, *erat Deus in Christo, mundum*
2. Cor. 5. *reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum.*

Rom. 3. 3. Et quanquam Deus gratuitò & propter nomen suum propicius est nobis, & iniquitates nostras deleat propter se: tamen ne sine ullo satisfactionis precio peccata remitteret, ad ostensionem justitiæ suæ pro incomprehensibili sapientia & immensa bonitate sua, justitiam cum misericordia miscuit, & voluit, ut precium pro redimendis nobis Filii sui sanguine constitueretur, ut quas nos peccatores dare deberemus pœnas, easdem Agnus ille innocentissimus perferret in cruce, nosque vulneribus ipsius, quod nobis miseris deesset, redemptionis precium mutuari, & ad liberationem salutemque nostram usurpare possemus, ut cùm misereatur nostri benignissimus Pater gratuitò, non tamen misereatur nisi interveniente sanguine Filii sui: ut quod nobis hîc gratis contingit, id tamen merito ac justitiæ
Jerem. 9. Christi acceptum ferre debeamus, ut *quicunque gloriatur, in* hoc *Domino* redemptore & Salvatore no-
1. Cor. 1. stro, *glorietur.*

CAP. IV.

De justificatione.

JAm qui precioso sanguine Christi redimitur, & cui meritum passionis Christi applicatur, continuò is justificatur: hoc est, invenit remissionem peccatorum suorum, à reatu æternæ damnationis absolvitur, & relevatur per Spiritum sanctum, atque ita ex injusto fit justus. Nam Deus quando justificat, non humano tantùm more agit cum homine, ut ei ignoscat duntaxat, peccatum donet, & reum absolvat, sed facit etiam meliorem: id quod homines attribuere nec solent, neque possunt. Communicat namque cum illo de Spiritu suo Sancto, qui purificat cor ejus, & per charitatem in eodem corde diffusam incitat, ut quod bonum ac justum est, expetat: & expetitum, opere ipso persequatur.

Psal. 50. 2. Hæc est vera illa justitiæ inhærentis ratio, quam desidarabat David, cùm hanc emitteret vo-
1. Cor. 6. cem: *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in visceribus meis.* De hac Apostolus scri-
Tit. 3. bit: *Abluti estis, sanctificati estis, justificati estis.* & cùm inquit: *Deum secundum suam misericordiam nos*

salvos

salvos fecisse per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundanter per Jesum Christum salvatorem nostrum: ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

3. Quanquam autem justitia hæc, quæ è fonte legis spiritus profluit, longè est abundantior, quàm Math. 5.
fuit Scribarum atque Pharisæorum justitia; tamen in iis, qui hac præditi sunt, nihilominus concupi- Galat. 5.
scentia repugnat Spiritui, quoad hic vivitur. Et fit, ut iidem illi mente quidem serviant legi Dei; car- Rom. 7.
ne autem legi peccati, & sine peccato non vivant. 1. Joan. 1.

4. Cùm igitur homo plenam justitiæ inhærentis perfectionem, quoad in hac terra vivit, non con- 1. Cor. 10.
sequatur: certè Christus, qui factus est nobis sapientia, justitia, sanctificatio, & redemptio à Deo, no-
bis in hac etiam parte benignissimè succurrit, quatenus & per communicationem justitiæ suæ, justi-
tiam hominis de illa participantis inhærentem ut efficit, ita auget, ut de die in diem renovetur, donec
in æterna patria plenè perficiatur, & per meritum sanguinis sui preciosi atque justitiam, quam consti-
tuit perfectissimam, impetrat homini indulgentiam; ut quod homo per infirmitatem suam minus po- Augustin.
test, id per ipsius Christi perfectionem recuperetur ac condonetur. Hinc illa Joannis consolatio: *Fi-* contra Faustum lib. 19
lioli, hæc scribo vobis, ut non peccetis, sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Chri- c. 7.
stum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris, 1. Joan. 2.

5. Concurrunt quidem Christi meritum & justitia inhærens, ad quam renovamur per donum
charitatis: inhærens, ut ex ea piè, justè ac sobriè vivamus in hoc seculo, expectantes beatam spem
& adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri. Sed meritum Christi, ut sit justitiæ nostræ inhæ- Augustin.
rentis causa, & ut cum in multis labamur omnes, ac propter infirmitatem imperfectionemque no- lib. 19. c. 7.
stram multa occurrant, quæ animos nostros turbare, & desperationem solicitare possint: in eodem contra
merito & precioso Christi sanguine respiremus, ac inveniamus quo ad spem salutis firmissimè niti va- Faust.
leamus. Nam in Christo Jesu Domino Redemptore, & Salvatore nostro, quem induunt pii, & cum Rom. 8.
quo donantur eis omnia secundum Apostolum, *omnia nobis sunt firmissima, solidissima, & perfectissima,* Gal. 3.
ut eisdem ipsis ad spem vivam rectè fulciamur,

CAP. V.

De utilitate & fructibus justificationis.

HAbent quidem justificati pacem ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum. Eis namque
Deus est placatus, misericors & propicius, ut sperare possint, *si, cùm inimici essent, Deus reconcilia-* Rom. 5.
verit sibi ipsos per mortem Filii, multò magis futurum esse, ut reconciliati salventur, ut verbis Apostoli, quæ
consolationis plenissima sunt, utamur.

2. Item qui justificantur, iidem etiam adoptantur Dei Filii: ut hæredes sint Patris æterni in cœlis, Rom. 8.
cohæredes autem *Christi*, autore Paulo, & jam habeant jus adeundæ hæreditatis illius, quæ est vita æterna.

CAP. VI.

De modo, per quem homo justificationem accipit.

ET si Deus non ex operibus justitiæ, quæ fecit homo, sed secundum suam misericordiam justificat
eum, idque *gratis*, hoc est, sine merito ejus, ut *si gloriari velit, in Christo tantùm glorietur*, cujus solius Rom. 3.
merito redimitur à crimine, & justificatur: tamen Deus misericors non agit hîc cum homine, ut cum 1. Cor. 1.
trunco, sed trahit eum volentem, si adultus sit. Talia enim non accipit beneficia illa Christi, nisi præ-
veniente gratia Dei, mens ejus atque voluntas moveatur ad detestationem peccati. Nam cum *pecca-* Esa. 59.
tum separet inter Deum & nos, ut Esaias inquit: nemo ad thronum gratiæ & misericordiæ accedere po-
test, nisi qui prius per pœnitentiam ab eodem peccato fuerit aversus. Itaque Joannes cùm præpararet
viam Domino, dixit: *Agite pœnitentiam, appropinquat enim regnum cœlorum.* Mat. 3.

2. Mox eadem gratia divina movet mentem in Deum per Christum, ut hic modus est fidei, per
quam homo sine hæsitatione credens, Scripturis sanctis & promissionibus quas eædem afferunt, as-
sentitur. Christus enim ipse, cùm primò exegisset pœnitentiam, mox fidem talem requirit, inquiens:
Quoniam impletum est tempus, & appropinquat regnum Dei, agite pœnitentiam, & credite Evangelio. Marc. 1.

3. Qui ita credit, & divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutitur ad considerandam misericor-
diam Dei & redemptionem per sanguinem Christi, est conversus; hic erigitur, & movente gratia Dei,
concipit fiduciam atque spem, ut credat præter spem meriti sui, in spe misericordiæ promissæ, tribuens Rom. 4.
gloriam Deo: atque ita perducitur ad charitatem.

4. Tali in Deum fide, quicunque misericordiæ divinæ ac Christi merito nititur, seque eisdem com- Gala. 3.
mittit, accipit promissionem spiritus, & sic justificatus per fidem in Deum, secundum Scripturam, ut Rom. 3.
ei non solùm remittatur peccatum, sed idem etiam sanctificetur & renovetur per Spiritum sanctum:
ea namque fides impetrat donum Spiritus sancti, quo diffunditur charitas in cordibus nostris. Quæ
quatenus ad fidem & spem accedit, eatenus per justitiam inhærentem verè justificamur. Hæc enim
justitia, fide, spe ac charitate ita constat, ut si aliquam harum justitiæ huic subtraxeris, eandem ipsam
mancam planè reliqueris,

CAP. VII.

De charitate & bonis operibus.

CHaritas autem, quæ est finis præcepti & plenitudo legis simulac justificationem ingreditur, fe-
cunda est, jamque omnium bonorum operum semina intra seipsam includit: quæ ut parata est ferre,

Psal. 1. bonos justitiæ fructus, ita fert eos in justificatos quamprimum, & quoties debet, eique operandi fa-
Galat. 5. cultatem impedimento aliquo non adimitur. Itaq; *fides, quæ per dilectionem non operatur, non videtur viva,*
Jacob. 2. *sed sterilis potius ac mortua,* autore Jacobo. Quinimo *homo quantalibet fide præditus, si ei desit charitas,*
1. Joan. 3. *manet in morte,* ut Joannes testatur, cum præsertim charitas jam esse debeat pars vitæ æternæ in nobis
1. Cor. 13. inchoatæ, & tandem per glorificationem perficiendæ. Quanquam enim fides & spes definent, cum migraverimus in illa æterna tabernacula, charitas tamen manebit, & in eadem ipsa fruemur, ut secundum eam beatissimè vivere, ac Deo, qui tum nobis erit omnia, sempiterno ævo frui possimus. Est tamen fides nihilominus vera, qua Christiani ab infidelibus discernuntur, quatenus scripturis & revelatis à Deo assentiuntur, etsi eadem à charitate disjuncta sit.

2. Ex hoc maximo Dei dono, quod quantò magis in nobis augescit, tantò magis vetustas carnis nostræ imminuitur, quæ manant tanquam è fonte bona opera, ad salutem cujusq; justificati tam ne-
Joan. 15. cessaria sunt, ut qui ea non fecerit continuò gratiam Dei amittat, & tanquam palmes inutilis excin-
Matth. 7. datur à Christo, & in ignem projiciatur, ut Christus ipse in Evangelio suo docet.

3. Et quanquam opera hæc talia sunt, ut Deus jure quodam suo ea à nobis exigere possit, & sancti, etiam si omnia, quæ ex eis præcepta sunt, fecerint, & agnoscere & dicere debeant se esse inutiles servos; tamen cùm ex charitate Dei profluant, & gratiæ Dei effectus sint, ac quia Deus secundum suam voluntatem operantibus mercedem liberalissimè promisit; eadem & temporalium bonorum, & æ-
1. Cor. 15. ternæ vitæ remuneratione dignatur, secundum Apostoli testimonium, inquientis; *Abundantes in omni*
Heb. 6. *opere bono, scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino.* Non enim est *injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ejus.*

4. Ac justificati jam ut servi facti justitiæ, membra sua exhibentes serva justitiæ ad sanctificatio-
Eccles. 1. nem, cooperante gratia, bonis operibus abundant: & quantò magis eisdem abundant, tantò majora
Apocal. 22. justitiæ incrementa ipsis adjunguntur, ut qui justi sunt, justiores fiant. *Ne verearis,* inquit Scriptura,
Joan. 15. *justificari ad mortem.* Item: *Qui justus est, justificetur adhuc.* Et: *Qui in Christo fructuosus est, repurge-*
Jacob. 2. *tur à Patre cœlesti, ut fructum copiosiorem ferat,* ut Christus ipse docet. Et hæc est illa ex operibus justificatio, de qua Jacobus frater Domini.

5. Quod reliquum est, etsi opera à Deo mandata, ut necessaria ad salutem, sunt præcipuè urgen-
Matth. 19. da, juxta illud Christi: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata:* quæ tamen præceptis superaddita aut piè aut honestè suscipiuntur: ipsa etiam commendanda sunt, ne à Spiritu sancto multa horum in Scripturis sanctis commendante, discrepemus: Aliàs relinquere aut vendere omnia, & sequi Dominum. Item
2. Reg. 6. servare virginitatem aut continentiam, bonum & utile non esset. Quinimo David, cùm saltaret ante
2. Cor. 9. arcam, jure fuisset irrisus à Michol: item, Paulus frustra remisisset salarium iis, quibus verbum Dei prædicaverat.

6. Breviter, discernenda sunt opera supererogationis, quæ *supra præceptum* (ut verbo Chrysostomi utamur) *fiunt,* ab iis quæ contrà fiunt. Hæc enim Christus ipse damnat, ut fermentum Pharisæorum:
Ps. 118. at illa Spiritus Sanctus, in Scripturis loquens, commendat, inquiens: *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine.*

CAP. VIII.

De fiducia remissionis peccatorum.

Hic cavendum est, ne aut homines faciamus securos omnis, sibique fidentes, aut anxia dubitatio-
Galat. 2. ne in desperationem impellamus. Itaq; cùm Paulus dicat, se quidem nullius peccati conscium, sed in hoc tamen non *justificatum* esse: homo non potest sine dubitatione propriæ infirmitatis aut indispositionis, credere sibi peccata remissa esse. Sed tametsi non debet se in seipso jactare, non ita tamen terrendus est, ut de promissis Dei deque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet, & desperet se remissionem peccatorum & salutem consequi posse: quin et omnis spes & totius fiduciæ certitudo esse debet in pretioso sanguine Christi, qui effusus est propter nos, & propter nostram salutem: in quo ipso respirare nos atque confidere & possumus certò & debemus, confirmante nos Spiritu S, qui dat testimonium spiritui nostro, quod simus Filii Dei.

CAP. IX.

De Ecclesia.

Nunc de Ecclesia, quæ est universitas Christi fidelium, agendum videtur, in quam Spiritus Sanctus ita contrahit ac jungit renatos atque Christianos, ut sint una domus, unum corpus ab uno
Ephes. 4. baptismo & una fide: quæ (autore Paulo) una est in omnibus Christianis. Itaque necesse est, vitam Christianorum, ut ad perfectum finem, quò tendit Ecclesia, perveniatur, bonam esse ac piam; nemo tamen sibi ipsi persuadeat, ullam vitæ probitatem sibi profuturam esse, nisi se huic fidelium unitati &
Ephes. 1. communioni junxerit atque accommodaverit. Si igitur Ecclesia domus Dei viventis & corpus illud, cujus caput est Christus: *multi* enim *unum corpus sumus in Christo,* inquit Paulus.

2. Pro hac Ecclesia idem Dominus noster Jesus Christus se tradidit, ut eam sanctificaret, mundans
Ephes. 1. ipsam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet sibi gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi: sed ut sit sancta & immaculata.

3. Ac cùm Ecclesia unica sit illa columba & corpus unum, certè ut hanc solam Spiritu suo sanctificat & fovet Christus; ita extra eam bona gratiæ suæ tribuit nemini. Qui igitur in communione hujus

corporis

corporis non est, nihilo magis Spiritu Sancto vivificatur ad salutem æternam, quàm ullum membrum naturale à corpore suo abscissum atque avulsum ad vitam naturalem: eò quòd spiritu vitali ab uno suo capite defluente, non amplius vegetatur. Itaque credendum est, neminem extra Ecclesiam Christianam & communionem ejus spiritualem, vitam æternam consequi posse.

4. Communionis autem hujus eam esse rationem, ut cùm Spiritus Christi ab eo ut capite delabatur in corpus suum, hoc est, Ecclesiam & omnia membra ejus permeet, singula membra percipiant ex eo, Ephes. 1. &
quantum sibi satis sit ad salutem; & quod singolis bonum contingit, id omnibus commodare, atque 1. Cor. 6.
adeò universitati ipsi consulere. Nam (ut ait Apostolus) *crescunt membra charitate per omnia in illo, qui* Ephes. 4.
est caput Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem junctutam subministrationis, secundum operationem uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. In tali conjunctione, atque societate hominum, est summa conjunctio, dum membra 1. Cor. 12.
pro se invicem solicita sunt. Et sive patitur membrum unum, compatiuntur omnia membra: sive gaudet unum membrum, congaudent omnia membra.

5. Et quanquam Ecclesia quatenus constat membris talibus, quæ secundum charitatem vivunt, sanctorum est tantùm, & eatenus spiritualis & invisibilis: eadem tamen etiam sensibilis est, qualem Christus ipse monstrat, inquiens: *Dic Ecclesiæ.* Ad hanc eandem pertinent Episcopi, qui regunt populum, Matth. 18.
quem Christus sanguine suo acquisivit. Pertinent alii item ministri. Dedit namque Deus quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios pastores & doctores. Ephes. 4.

6. Ad hanc eandem Ecclesiam pertinet verbum Dei, quod in aures insluit: pertinent Sacramenta, pertinent claves ligandi atque solvendi, pertinet potestas coercendi per excommunicationem, pertinet jus ordinandi ministros Ecclesiæ, pertinent vocationes ad munera Ecclesiastica, pertinet denique jus sanciendi Canones.

7. Debent autem quæ ad sensibilem & externam Ecclesiæ partem pertinent, servire ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Jam in Ecclesia non solùm sancti, sed etiam mali, ut ejus membra, licet arida, versantur: unde eam Christus modò reti in mare jacto, & tam bonos quàm malos pisces comprehendenti, modò agro seminato, bonas fruges & zizania simul ferenti, comparat. nam qui membra facti sunt Ecclesiæ per baptisma, recidunt sæpe in crimina: faciuntque se servos peccati atque æterna damnationis reos. Et quanquam gratiam communionis sanctorum & spiritualis ecclesiæ amittunt, hærent tamen nihilominus in externa Christianorum societate atque Ecclesia: audiunt verbum Dei, & Sacramenta capiunt, & alia item sensibili cum Ecclesia habent communia, nisi vel per excommunicationem justam, vel per Schisma, vel per Hæresim, vel per defectionem à fide Christiana abscindantur.

8. Misera est quidem conditio eorum, qui ex peccato mortali languent, & à spirituali communione remoti, in periculo æternæ damnationis versantur. Sed quia tamen eis verbum Dei audire, & Sacramentis item uti licet, utiliter hisce tanquam instrumentis divinæ gratiæ in communionem Sanctorum restitui facilius possunt: præsertim cum in Ecclesia etiam externa Spiritus Sanctus salutem per verbum Dei & Sacramenta operetur.

9. Verùm Schismatici, Hæretici, & à fide Christiana desciscentes, quia non solùm à spirituali, sed etiam externa Ecclesiæ societate sejuncti sunt, quandiu in hoc calamitoso sunt statu, non habent quo possint juvari ac recreari. Imo tanquam membra à toto Ecclesiæ corpore abscissa, in suam ipsorum perniciem putrescunt, non digni qui in ulla corporis Christi parte consistant, cujus unitatem tam turpiter scindunt atque lacerant. Hinc illud Apostoli: *Hominem hæreticum post unam & alteram admonitionem devita*, sciens quia subversus est qui hujusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus. Tit. 3.

CAP. X.

De notis & signis Ecclesiæ veræ.

AC quoniam varii sunt cœtus humanæ consociationis, operæpretium est notas & signa, quibus Ecclesia ab aliis societatibus humanis discernatur, nosse; cùm præsertim, qui ab Ecclesia vera deficiunt, schismatici atque hæretici constituunt suos cœtus, eisq; authoritatem & nomen ecclesiæ adjungere non dubitent, & alii eorum alio in loco Christum esse dicant: à quibus ut caveamus nobis, Christus ipse monet. Matth. 24.

2. Sunt igitur signa Ecclesiæ veræ, hoc est, magnæ illius domus, in qua non solùm sunt vasa aurea 2. Tim. 2.
& argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam in honorem, quædam in contumeliam; doctrina sana, & rectus Sacramentorum usus, quibus ab Ethnicorum & Judæorum cœtibus Ecclesia disjungitur: quorum utrique & sana doctrina, & Sacramentis Novi Testamenti carent.

3. Tertium signum est, unitas, quæ vinculo charitatis & pacis continetur, ac membra Ecclesiæ ita conglutinat, ut non solùm quod perpetua Sanctorum consensus ab Apostolis usque ad nos recepit & approbavit, idem sentiant, sed etiam idem loquantur, monente Apostolo: *Obsecro autem vos per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti* 1. Cor. 1.
in eodem sensu, & in eadem sententia.

4. Quartum signum Ecclesiæ veræ est, quod sit Catholica & universalis, hoc est, per omnia loca & tempora diffusa, & per Apostolos eorumque successores continuata usque ad nos, successione propagata

An. Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.
SENTENTIA

Pro Decreto Religionis recipiendo, Principibus atque Ordinibus Protestantibus data per Electorem Brandeburgicum, 24. Septembr.*

*Quod habes tom. 3, hujus collectionis, fol. 513.

QUOD adeò confidenter affirment, suam doctrinam esse piam atq; sinceram, Cæsaream Maj. st item non satis mirari posse, cùm non solùm consutata jam sit autoritate Scripturæ, verùm etiam superioribus omnibus Conciliis, & ante multam ætatem, condemnata.

2. Quò magis etiam mirari, quòd sibi reliquisq; Principibus errorem & falsam religionem attribuant. Etenim si vera sint, quæ dicant, jam & suos, & reliquorum etiam Principum, & ipsiusmet Saxonis Parentes atq; majores, qui religionem illam servarint & propagarint, habendos esse pro hæreticis. Itaq; persuaderi sibi non posse, nec etiam fateri se, quod dicant, ipsorum videlicet doctrinam insistere testimonio verbi Divini.

3. Cùm autem singulari quadam clementia, studioq; pacis Decretum jusserit ad hunc modum conscribi, in eoq; plus æquo sese demiserit; idcircò postulare, ut sicut reliqui Principes, ita ipsi quoque illud recipiant, & secum perpendant, quantis malis occasionem sint præbituri, nisi faciant, Cujus quidem rei culpam Deo sint aliquando reddituri.

4. Nullis etiam scriptis hoc esse proditum, ut spoliare quem liceat, & posteà sic excusare, quasi fas non sit, eum, qui damno est affectus, restituere.

5. Quod ad scriptum attinet, oppositum Confutationi, jam anteà demonstrasse, nullam se disputationem ampliorem religionis velle permittere; quandoquidem hoc neq; liceat, neque suâ sit officii; hac nimirum de causa illud repudiasse.

6. Nisi enim Decretum hoc admittant, & ratum habeant, capiendum sibi esse consilium ex tempore, & faciundum in eo, quod suam personam atq; munus deceat.

EJUSDEM

Repetita sententia ad Principum atque Civitatum Protestantium replicationem, per eundem Electorem Brandeburgicum proposita.

SAcra Cæsarea Majestas post multam deliberationem vobis respondet: non se fateri neq; credere quod de sua religione jactant se quoq; de sua salute & conscientia solicitum esse, & à veteri per eosq; manu tradita religione multò minùs, quàm ipsi, discessurum.

2. In Decreto autem jam facto nihil posse mutari; si quidem illud admittant, rectè; sin minùs, causam sibi præberi, ut cum reliquis aliud faciat Decretum, & rationem ineat, quemadmodùm & hæ sectæ nuper natæ funditùs extirpentur, & pax Germaniæ concilietur, & vetus Ecclesiæ religio, fides atq; ritus valeant, quæ quidem res ad suam curam, officiumq; propriè pertineat. Nisi enim obtemperent, nunciaturum se omnis Pontifici Maximo, cæterisq; Regibus, & illorum in ea re usurum asse tum consilio, tum adjumento.

3. Ad illud, quòd nemini se dedisse causam offensionis dicant, non esse nihil, quod objici possit. Nam ipsorum Ecclesiæ Ministros magnum attulisse momentum ad seditionem atq; bellum illud horribile rusticorum, quo propè ad centum hominum millia perierint; & in Pontificis atq; sui & reliquorum Ordinum contumeliam, ludibrium atq; contemptum, multa per ipsorum fines atq; ditionem esse facta. Non igitur ipsos tam vacare culpa, quàm præ se ferant.

4. Principes etiam atque Ordines, nulla privata cupiditate, verùm ex officio suam operam sibi devovisse, præsertim cùm ipsi nullam concordiæ viam admittant. Quàm autem hæc defectio sit honesta, quamque deceat istos, qui Decretum Wormatiense laudarunt olim & approbarunt, non esse obscurum.

5. Postremò, velle etiam atque mandare, ut Abbates, Monachos & alios Ordinis Ecclesiastici, quos ejecerint, in integrum restituant. Nam audire se quotidianos illorum gemitus, & de restitutione quotidiè solicitari.

An. Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.
SENTENTIA

De Confessione Suevica, in Ordinum consessu data Argentinensium & a Sociorum Legatis, 17. Octobr.

a Constantiensium, Memmingensium & Lindaviensium.

QUANDOQUIDEM in religione diversam à reliquis omnibus opinionem profiteantur, & gravissimum illum errorem de Sacramento Eucharistiæ probent, statuas etiam è templis ejecerint, & Missam abrogarint, & Collegia Cæsarum atque Regum liberalitate olim constructa subverterint, & varias quoque Sectas foveant, inque vulgus per Germaniam disseminent, editis libellis, qui passim circumferuntur: idcircò ab ipsis denuò se postulare, ut ad sanitatem redeant, & priscam religionem recipiant: alioquin non se prætermissurum esse, quod sui muneris ratio postulet.

EJUS

EJUSDEM.

Repetita sententia, die 20. Octobris data.

EXemplum a Confutationis ipsis dari non posse. Nam & Saxoniæ Principi gravibus de causis b hoc denegatum; & omnem de fide disputationem esse prohibitam. Si verò conciliationi studeant, & cum Ecclesia redire velint in gratiam, non recusare, quò minus repetatur semel atque iterum Confutationis recitatio. Mandare autem, ut idem doctrinæ genus, quod reliqui omnes Principes atque Ordines profiteantur, & adversus Turcam auxilia conferant. Nisi enim à sua protervia desistant, acturum se de consilio Pontificis & aliorum Regum, ut se deceat.

a Qua Faber & Eccius Confessionem Argentinensem sive Suevicam, cujus Bucerus auctor, confutaverant. b. sc. exemplum Confutationis ad Apologiam.

CAROLI V. IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

Ad Protestantium Principum atque Ordinum Articulos de Pace publica, Cæs. Majestati exhibitos, die Martini, qui fuit 11. Novembris, in Palatio Imperatoris, per Alexandrum Schweissium Cæs. Majest. Secretarium, Friderico Palatino, D. Balthasaro Episcopo Constantiensi, & D. Johanne Reunero præsentibus, recitatum.

An. Christi 1530.

AD primum articulum, in quo Imperatorem publica pace & facto decreto, sicut olim piæ memoriæ Cæsarem MAXIMILIANUM, comprehendi debere perperàm statuerent, Majestatem ejus respondere: Publicam pacem, in qua & ipse comprehendatur, per Imperium in Comitiis Wormatiensibus constitutam & confirmatam, nondum esse abolitam aut irritam, sed suum vigorem & substantiam etiamnum habere. Igitur minimè videri necessarium de nova pace constituenda novas instituere & suscipere actiones. Nec nunc temporis de alia pace actum esse: sed Majestatem suam omnibus Imperii Ordinibus præcepisse, ut publicam pacem & concordiam, quam hoc Decretum & Mandatum præcipuè spectet, præcipiatque, omnes intereà colerent, nec quisquam contrà faceret. Igitur non esse, quod Majestas sua sibiipsi pacem præcipiat, aut in Decreto facto comprehendatur.

II. Ad alterum articulum, in quo postularent, ne in causas ad religionem spectantes pertraherentur, nec, si minùs eas observarent, Fisco permitteretur adversum ipsos actio, Cæsaream Majestatem respondere, ipsos neque in illa religionis causa comprehendi, neque in eam pertrahi, his de causis, quòd articulus quidem in ea comprehensus claris ac perspicuis verbis dicat & affirmet, ipsos Decretum de religione factum declinare & repudiare.

III. Igitur Cæsaream Majestatem, exclusis ipsis, utpotè Decretum declinantibus & rejicientibus, cum aliis Electoribus, Principibus, atque Imperii Ordinibus fecisse pactum, non quidem offendendi, sed muniendi sui causa, si qua fortè vis intentabitur iis, qui unà secum eandem profitentur religionem; idque tantùm defensivè, & non offensivè, à Cæsarea Majestate factum esse. Quod autem petant, ne Fisco liceat adversum se experiri, non esse æquum. Hoc enim proprè ad Majestatis suæ pertinere munus, ut jus omnibus administretur: ideoque nolle sibi quicqnam in eo præscribi vel derogari.

CAROLI V. IMPER. AUG.

EDICTUM

An. Christi 1532.

De Compositione cum Protestantibus.

ANNO supra millesimum quingentesimum trigesimo secundo, cùm inter CAROLUM V. Imperatorem & Protestantes ab Alberto Moguntino, & Ludovico Palatino, Pacificatio Suinfurti & Noribergæ institueretur, eidem Johannes Fridericus Dux Saxoniæ, loco parentis Johannis Electoris, unà cum reliquis Principibus, Francisco Luneburgio & Wolfgango Anhaldino, interfuit.

Tali autem modo eadem concluditur: Ne quis intereà sub prætextu religionis, aut ulla alia de causa, alteri bellum indicet aut inferat, aut etiam spoliando, obsidendo, capiendo, aut insuper arces, urbes, oppida, pagos, villas prædiaque per insidias occupando, eidem vim faciat, neque hæc facienda aliis suasor impulsorve sit & existat, aut ulla alia ratione unquam damnum det: sed alter alterum vera amicitia & Christiana charitate complectatur. Quæ pax publica ut eò sanctiùs & certiùs conservetur, Imperator ipse promittit, se omnes processus judiciales, in causa religionis per Imperii Fiscalem & alios, contra Electorem Saxoniæ, eique adhærentes, inchoatos, aut deinceps inchoandos, abrogaturum & suspensurum esse, usque ad futurum Concilium: vel si illud minus procedat, usque ad ulteriorem consultationem Statuum Imperii. Huic cautioni Cæsareæ eò meliùs ratæhabendæ, in Comitiis Ratisponensibus Calend. Martii institutis, quibus aliàs Imperatori contra Turcam, Austriam infestantem, auxilia decreverant, tandem præter Imperatorem & prædictos Principes, qui præsentes transactioni isti interfuerant, subscribunt mense Julio absentium quoque Legati & Mandatorii, utpote:

Nomine Principum;

Georgii Marchionis Braudenburgensis: Wolffgangus Christophorus à wisentau, Præfectus in Suabach, & Sebastianus Heller Doctor.

Ernesti Ducis Brunsuiceosis & Luoæburgeusis; Johaunes à Wick Doctor.

Wolffgangi Principis Anbaldini: Item Gebbardi & Alberti Comitum Mausfeldeusium; Iohauues Ruelius Doctor.

Nomine Civitatum;

Argentinæ, Jacobus Sturmius, & Jacobus Maier.

Noribergæ; Beroharduа Baumgartuer, & Leonhardus Schultes, Hiq; cum mandatis HalæSuevorum, Heilbrunæ, Wiushemii, & Wisenburgii,

Lubecæ; Andreas Stolp, cum mandato civitatis Hamburgensis,

Constantiæ: Conradua Zuick, & Sebastianus Geissberg.

Ulmæ, Georgius Besserer Duumvir, & Hierooymus Schleicber, cũ mandato civitatis Isnensis.

Magdebнrgæ; Leoohardus Mettz Doctor & Syndicus.

Bremæ; Johanoes à Wick Doctor.

Brunsuigæ, Theodoricus Brutenus Secretarius. Et is cum mandatis Civitatum, Goslariæ, Gotingæ & Embecæ.

Northusæ; Benedictus Pauli Doctor.

Eslingæ; Bernhardus MarZbeck.

Reutlingæ; Justus Weys Duumvir.

Memmingæ; Johannes Keller Duumvir.

Lindaviæ; Antonius Hunle.

Biberaci; Christopborus Grater Duumvir.

Kemprensis; Henricus Seitenban.

Sequitur ipsa cautio seu confirmatio Imperatoris de Pace publica.

Nos CAROLUS, Dei gratia, Imperator semper Augustus, & Fatemur, & contestatum facimus hisce literis: Quoniam Revereudo in Deo Patri, & Illustribus, Alberto Sacræ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali, Archiepiscopo Moguntioo & Magdeburgensi, ac Ludovico Palatino Rheni, Duci Bavariæ, &c. nostris amicis, cognatis & Electoribus, inter Nos & Principem Electorem Saxoniæ, & ejusdem filium, ac Georgium Marggravium Braudenburgensem, &c. & ipsorum conjunctos, Comites & Civitates, in controversia religioois amicabiliter partes suas interponendi & tractandi potestatem benignè concessimus, vigore nostri mandati, & instructionis eis hanc ob causam à nobis exhibitæ, ipsique toties eam rem, primum Suinfordiæ, deinde Norinbergæ teutarunt: tandem eó deventum esse, quòd Nos, ut supremum caput Imperii, prædictis nostris amicis, cognatis & Electoribus Moguntino & Palatino cousensimus, ut publicam stabilemque pacem inter Nos & omnes Status Imperii Germanicæ ditionis, Ecclesiasticos & Seculares, faciant usque ad generale, liberum & Christianum Concilium, quemadmodum de eo in Comitijs Norimbergeusibus decretum est; aut si boc non procedat, usque donec universi Status Imperii iterum conscribantur, sicut ea de re paulò post peculiari articulo cavetur.

Ita videlicet, quòd infra hoc tempus Synodi, vel quo Status Imperii, ut dictum est, iterum conveniant, & aliter deliberent, nemo propter religionis, aut ullam aliam causam, alteri bellum inferat, indicat, ipsumve spoliet, capiat, invadat, aut obsideat, neve ad hæc facienda per se vel per alium, cuiquam inserviat: arces, urbes, oppida, castella, pagos, villas vel prædia, insidiis occupet, vel contra voluntatem alterius violenter eripiat, dolove malo, incendiis, vel alia ratione alteri damnum det, neque ullis istiusmodi machinationibus, consilio, auxilio, vel alio modo opem ferat, neque eos sciens & intelligens hospitio excipiat, victum, potum, aut receptum præbeat aut toleret, sed unusquisque alterum vera amicitia & Christiano amore complectatur.

Quam pacem publicam jam descripiam, nos Imperator, universis ordinibus Imperii publicamus, annunciamus, & sub expressa gravi & non contemnenda pœna servandam mandamus, volumusque benignè operam dare, ut prædicta Synodus intra dimidium annum indicatur, & posteà intra unum annum inchoetur. Si verò hoc non fier, tunc iterum communes Status Imperii in locum commodum vocentur & conscribantur, ad deliberandum quid in posterum, tùm de Concilio, tum de aliis rebus necessariis, agendum & statuendum sit.

Nos itaque, ut eò firmiùs & certius talis publica & communis pax prædicta conservetur, clementer consensimus & promisimus, nos curaturos, ut omnes processus judiciales, ad causas religionis seu fidei spectantes, per nostrum Fiscalem & alios contra Electorem Saxoniæ & ipsius conjunctos, qui vel jam essent inchoati, vel deinceps inchoandi, suspendantur usque ad futurum Concilium, vel si id non sit processurum, usque ad altiorem deliberationem prædictorum Statuum Imp. Et si Elector Saxoniæ, cum suis conjunctis universis aut singulis, ab alio quisquis is sit, in jus vocetur, tunc ipsi, vel sui conjuncti, Nos, si in Imperio Germanicæ nationis tunc temporis erimus, aut nobis absentibus, eum, quem nostro loco cum mandatis in his negotiis constituerimus, requirant, & in quibus graventur, exponant. Eoque casu debemus & volumus Nos, & nobis absentibus Locum nostrum

ftium tenens, & Commiſſarii noſtri, qui à nobis ad hoc, expreſſum mandatum habeant, tales proceſſus judiciales inhibere & abrogare, ut ſupra dictum eſt: ſicut etiam nos jam ex autoritate & plenitudine Majeſtatis Cæſareæ, & vera ſcientia, nunc ut tunc, & tunc ut nunc, eos exhibemus, ſuſpendimus,& abrogamus, vigore & virtute harum literarum.

Et ſi ultra hoc ab ullo judice aut judicio proceſſum, actitatum, aut ulla lata ſententia fuerit, id in univerſum & ſigillatim nullum, irritum, & invalidum eſſe debet, & eum, eosve, contra quos talis proceſſus inſtituetur, aut ſententia feretur, nequaquam obliget aut teneat, ullo modo aut ratione; ſine dolo malo, &c. & in ſignum ac teſtimonium horum, ſigillum &c. Ratisbonæ, M.D. XXXII.

CAROLI V. IMPER. AUG.

Anno Chriſti 1541.

FORMULA

DE INSIGNIBUS SIVE ARMIS GENTILITIIS.

CAROLUS Quintus divina favente clementia Romanorum Imperator Auguſtus; & Rex Germaniæ, Hiſpaniarum, utriusque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Inſularum Balearium, Sardiniæ, Fortunatarum & Indiarum, ac Terræ firmæ, Maris Oceani, &c. Archidux Auſtriæ; Dux Burgundiæ, Lothrici, Brabantiæ, Limburgiæ, Lucenburgiæ, Geldriæ, Wittenbergæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Arthefiæ, & Burgundiæ; Palatinus Hanoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Ferren, Kiburgi, Namurci, & Zutphaniæ; Langravius Alſatiæ; Marchio Burgoviæ, & Sacri Romani Imperii, &c. Princeps Sueviæ, &c. Dominus Friſiæ, Molinæ, Salinarum, Tripolis, & Mechliniæ. &c. Noſtro & Imperii Sacri fideli dilecto N. N. gratiam noſtram Cæſaream & omne bonum.

1. Etſi omnibus & ſingulis Sacri Romani Imperii ſubditis & fidelibus ad gratiam propenſi ſumus, eosque meritis honoribus & ornamentis honeſtare conſuevimus, Cæſarei tamen eſt officii, & animi noſtri, eos cæteris præferre, qui non ſolùm fide & obſervantia erga nos & Sacrum Romanum Imperium, verùm etiam animi motibus clari, & eximiis virtutibus præſtantes habiti ſunt.

2. Quapropter attendentes in primis egregias animi tui dotes, probatos mores, induſtriamque & vigilantiam, quam optimorum authorum monumentis in gratiam ſtudioſorum ædendis publico bono impendis. Præterea tuam erga nos & Sacrum Imperium fidem & obſequium, quæ nobis hactenus, præſertim in rebur hanc expeditionem noſtram in Galliam concernentibus, tuis labore & induſtria curandis præſtitiſti, & etiamnum præſtas, haud abs re noſtra Cæſarea liberalitate & clementia dignum judicamus, te peculiari ornamento cohoneſtare, atque unà filios & ſucceſſores tuos, quò & ipſi noſtræ erga te beneficentiæ participes efficiantur, hujusmodi pariter Cæſareæ gratiæ tecum reddere conſortes.

3. Motu itaque proprio, ex certa ſcientia, animoq; deliberato, tibi præfato N. N. hæc infrà ſcripta armorum inſignia, videlicet ſcutum azurei ſeu cœleſtini coloris, in cujus medio gallus nigri coloris, extenſis alis, exerta lingua, corona aurea coronatus conſpicitur. Et ſupra ſcutum galeam coſtunem ſive claniam, azurei ſive cœleſtini, & aurei ſeu crocei, argenteique ſive albi colorum redimitam laciniis, in cujus cono è faſcia tortili azurei ſive cœleſtini, & albi ſeu argentei colorum, galli caput coronatum, ut in ſcuto, eminet; quemadmodum hîc omnia in medio præſentium accuratiùs depicta ſunt, de novo dedimus, conceſſimus, & elargiti ſumus, prout tenore præſentium damus, concedimus & elargimur, volentes & decernentes, quòd tu præfate N. ac filii, hæredes & deſcendentes tui legitimè nati & naſcituri, eorundemque hæredes & ſucceſſores in infinitum utriusque ſexus, ex thoro legitimo ſeriatim deſcendentes, prædicta arma & inſignia habeatis & deferatis, illisque in omnibus & ſignis honeſtis decentibusque actibus & expeditionibus, tam ſerio quàm joco, cæterorum armigerorum more, in torneamentis, haſtiludiis, bellis, duellis, ſingulari certamine, & quibuscunque pugnis, vexillis, tentoriis, annulis, ſignis, ſigillis, ſigneris, aulæis, tapetis, periſtromatibus, monumentis, ædificiis, picturis, ſculpturis, clenodiis, & univerſa ſupellectili veſtra, aliisque in rebus omnibus pro libitu, arbitrio veſtro uti frui poſſitis & debeatis.

4. Aptique ſitis & idonei ad ineundas & recipiendas omnes exemptiones, libertates, privilegia, feuda, vacationes à muneribus & oneribus quibuscunque realibus, perſonalibus, ſive mixtis; jura quoque & conſuetudines, quibus cæteri ejusmodi armorum ornamentis inſigniti gaudent, utuntur & fruuntur, abſque alicujus contradictione & impedimento.

5. Quapropter mandamus univerſis & ſingulis Principibus, tam Eccleſiaſticis quàm Secularibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Capitaneis, Præfectis, Procuratoribus, Advocatis, Officialibus, Quæſtoribus, Civium Magiſtris, Judicibus, Conſulibus, Armorum regibus, Heroldis, Caduceatoribus, Civibus, Communitatibus, & denique omnibus noſtris & Imperii Sacri ſubditis, & fidelibus dilectis, cujuſcunque ſtatus, gradus, ordinis vel dignitatis fuerint, ut te præfatum N. N. filiosque, hæredes & deſcendentes tuos antedictos, in perpetuum in hujuſmodi armorum fruitione, nec turbent nec impediant, verùm illis liberè & abſque ullo impedimento & contradictione uti frui, & in iis permanere ſinant

& per

ticulos aliquando fusius, pauloque altius repetitis principiis, ampliare exponereque potuissemus. verum hoc necessarium nobis visum non est. Quinimo utilius fore credidimus, si quam simplicissime proponerentur, ad captum etiam imperitissimorum. Porro eo libentius rem hanc curavimus, quia certo intelligebamus, eandem Cæsareæ M. magnæ curæ esse, & quæ ipsius egregia pietas est, ultro etiam istiusmodi quippiam expetere.

ARTICULUS PRIMUS:

CRedendum est septem esse Ecclesiæ sacramenta à Christo instituta, quæ sunt, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctio, Ordo & Matrimonium. Per quæ, quamvis externa & corporalia signa, Deus invisibiliter, sive per bonos, sive per malos ministros, nostram salutem operatur.

II.

Baptismus ad salutem omnibus est necessarius, etiam infantibus, per quem peccata plene tolluntur, & fiunt filii Dei, ac hæredes vitæ æternæ: nec unquam est iterandus.

III.

Pœnitentiæ Sacramentum (quod post Baptismum omnibus relapsis est ad salutem necessarium) complectitur Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem.

IV.

Contritio, est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum proposito confitendi & satisfaciendi. non autem (ut quidam hoc seculo perniciose docent) terror conscientiæ, propter apprehensum gehennæ supplicium peccatis debitum. Præparat tamen his terror & gehennæ metus, ad veram animi contritionem.

V.

Confessuros diligentiam legitimam adhibere debet, quo sacerdoti judici suo, manifestet omnia peccata sua mortalia, etiam occulta cordis, ut ab eis per illum absolvatur; cujus absolutionis minister, est solus sacerdos, secundum Ecclesiæ ritum consecratus.

VI.

Satisfactio, est persolutio pœnæ, plerunque adhuc debitæ, remissa jam culpa. Nam omnem pœnam peccato debitam semper condonari culpa remissa, erroneum est, & scripturis sacris adversatur.

VII.

Certa fide tenendum est, hominem habere liberum arbitrium, quo potest male, & cum gratia Dei bene agere, & post mortale peccatum admissum, Deo adjuvante pœnitere, & peccatorum remissionem consequi.

VIII.

Ad justificationem ante omnia necessaria est in adultis fides, qua certo credimus Christum Jesum Dei filium nobis propiciatorem à patre propositum esse pro peccatis nostris in sanguine ipsius, sine qua nullis nostris operibus, nullaque pœnitentia justificatio obtineri potest, sicut nec fide sola, sine pœnitentia & proposito vivendi secundum mandata Dei.

IX.

Fides qua quis firmiter credit, & certo statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, seque possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, imo eisdem adversatur, etiam si firma & certa spe expectare debemus in hac quidem vita, per Sacramentum baptismi & pœnitentiæ, peccatorum remissionem, in seculo autem futuro, vitam æternam.

X.

Itaque, quamdiu inter hostes nostros, & adversarias potestates hic vivimus, nulla nobis est securitas: sed cum timore & tremore juxta sententiam Apostoli nostram salutem operari debemus. Et secundum varias animorum nostrorum affectiones, nunc magis sperare, nunc magis timere, simpliciter tamen magis & frequentius de misericordia domini sperandum est, quam formidandum de severitate.

XI.

Opera bona omnibus adultis sunt ad salutem necessaria, & cum ex fidei & charitatis spiritu proficiscuntur, ita grata sunt Deo, ut eis tanquam justam mercedem vitam retribuat æternam.

XII.

Confirmatio & extrema Unctio Sacramenta sunt à Christo instituta: sed non ut duo præcedentia ad salutem necessaria, ex contemptu tamen illa omittere, mortale peccatum est.

XIII.

In Eucharistiæ Sacramento est re ipsa verum corpus domini nostri Jesu Christi, illud ipsum, quod de virgine natum, & in cruce passum est.

XIV.

In Eucharistia non manent panis & vinum, sed hæc in corpus & sanguinem Christi admirabili potentia verbi ipsius sunt conversa: manentibus tantum panis vinique speciebus, *unde certa fide tenendum est, sacram Eucharistiam sancte à nobis adorari, sive in Missa, sive extra Missam, ubicunque reposita fuerit:* aut quoties in supplicationibus publicis à sacerdote circumfertur. Eucharistia adoranda.

XV. Non

XV.

Non est laicis necessaria ad salutem communin sub utraque specie, justisque de causis ab Ecclesia sancitum est, ut illis sub una tantum panis specie Sacramentum communicetur: in quo carnem & sanguinem, *atque ita totum Christum sub unâ specie sumunt.*

XVI.

Sacrificium Missæ ex institutione Christi, tam vivis prodest, quam defunctis.

XVII.

Solis sacerdotibus secundum Ecclesiæ ritum ordinatis, data est à Christo potestas consecrandi verum corpus Christi & sanguinem.

XVIII.

Matrimonium contractum & consummatum inter Christianos, est indissolubile, *qualiscunque fiat alter conjugum, sive adulter, sive sterilis, sive hæreticus.*

XIX.

Nunquam licet Christiano post divortium contrahere matrimonium, vivente eo cum quo prius legitime contraxerat.

XX.

Matrimonia contracta contra Canones ipsa dirimentes, simpliciter sunt irrita & nulla.

XXI.

Firma fide tenenda est, unam esse in terris veram atque catholicam Christi Ecclesiam, eamque visibilem, quæ ab Apostolis fundata, in hanc usque nostram ætatem perdurans, retinet & suscipit, quicquid de fide & religione tradidit, tradit & traditura est *cathedra Petri*, *super quam* ita à Christo suo sponso est ædificata, ut in his, quæ fidei sunt & religionis, errare non possit.

XXII.

Extra hanc nulli speranda est salus: suntque extra eam hæretici, schismatici & excommunicati: unde vehementer formidanda est excommunicatio: nec humana, sed divina est excommunicandi potestas.

XXIII.

Unus est ecclesiæ summus pastor, cui omnes obedire tenentur. ad cujus judicium controversiæ, quæ super fide & religione existunt, sunt referendæ.

XXIV.

Summam hanc præposituram primus omnium gessit *sanctus Petrus*, *verus Christi in terris vicarius & totius familiæ* ejus pastor. Post Petrum vero ex Christi institutione omnes deinceps Pontifices, Petri in cathedra successores.

XXV.

Certa fide tenenda sunt, non solum quæ scripturis expresse sunt prodita, sed etiam quæ per traditionem Ecclesiæ Catholicæ credenda accepimus, & quæ definita sunt super fidei & morum negociis per cathedram Petri, vel per concilia generalia legitime congregata.

XXVI.

Constitutiones Ecclesiasticæ de jejuniis, festis, & abstinentia ciborum, aliisque multis, obligant in conscientia; etiam extra casum scandali.

XXVII.

Recte fit in Ecclesia, quod sanctos in cœlis cum Christo agentes veneramur & invocamus, ut pro nobis orent: quorum etiam meritis & intercessione, Christus nobis hic multa largitur, alias non largiturus: per quos etiam miracula multa in terris operatur.

XXVIII.

Quapropter sancte & religiose faciunt, qui loca eis dicata, una cum ipsorum reliquiis religiosa pietate visitant, & hoc modo ab ipsis opitulationem quærunt.

XXIX.

Gratus est etiam Deo imaginum usus, recteque coram eis procumbimus, invocaturi sanctos, quos repræsentant.

XXX.

Firmiter credendum est, post hanc vitam purgatorium esse animarum: in quo solvitur pœna peccatis adhuc debita. Eisdem tamen subvenitur, sacrificio altaris, oratione, jejunio, eleemosyna, aliisque bonis operibus vivorum, sicut & indulgentiis, quo citius ab ea liberentur.

XXXI.

Animæ defunctorum purgatæ, mox regnant cum Christo in cœlis. Et animæ impiorum hinc migrantes, sempiternis inferni traduntur suppliciis.

XXXII.

XXXII.

Recte vota Deo facimus, tam monastica quam alia, & facta obligant apud Deum, nec adversantur libertati Evangelicæ: quæ à peccatis libertas est, & iis quæ spiritum nostrum quoquomodo impediunt, quo minus totus Deo serviat: non autem à voti vel juramenti obligatione, nec ab obedientia magistratus Ecclesiastici vel secularis.

Ergo quod unum nostræ facultatis est, mandamus Theologiæ studiosis omnibus, quacunque ratione nobis subjectis, & in posterum subjiciendis. Primum, ne quid usquam doceant aut profiteantur, quod dogmatibus his contrarium sit: deinde, ut eadem fideliter, cum locus & occasio postulabit, tueantur & explicent ad veteris & orthodoxæ fidei custodiam & ædificationem Christiani populi. Si qui vero contraria, eos pro modo facultatis nostræ omnino punire decrevimus.

Anno à nativitate domini M.D.XLIIII. Mensis Decembris, die sexta, Facultas Theologiæ congregata per juramentum in collegio Theologorum super articulis præcedentibus, probavit hos articulos sub forma, qua scripti sunt. Sic subscriptum de mandato dominorum Decani & facultatis.

Iudocus de Langhenhove Notarius subscripsit.

Hac proinde causa, cumq; articuli peracti in nostro concilio accurate perlecti, catholici & sancti comperti fuerint, eosdem, quantum in nobis situm est, harum testimonio literarum nostra autoritate decretoque firmamus. Omnes & singulos Episcopos, Ecclesiarumq; prælatos, cujuscunque gradus dignitatisve fuerint, requirentes & exhortantes. Et quantum protectionis & conservationis sanctissimæ fidei nostræ nobis incumbentis provincia exigit, illis mandantes, quatenus singulis eorum vicariis, officialibus & officiariis, articulorũ prædictorũ auctenticũ examplar transmittant Parochialib. Presbyteris, & monasteriis mendicantium, & non mendicantiũ, & aliis quibuscunq;, ad quos verbũ Christi populo annunciare pertinet, in eorundem Prælatorum diocœsibus constitutis tradendum & porrigendum, aperteq; & absq; verborũ involucro populo è suggestu exponendum. Juxta quorum articulorum contextum tam Episcopi, quam clerus, exemptus & non exemptus, non modo in publicis concionibus, verum etiam in privatis communicationibus sese accomodare studebunt. Non permittentes quicquam, ab eisdem articulis dissonum, seu contrarium à suis avulgari, proponi, aut sustineri: adhibita diligenti, de transgressoribus, contraria, pugnantia, seu his discordantia, prædicantibus aut sentientibus, inquisitione: & de noxiis (ut aliis cedant in exemplum) debita animadversione sequuta. Omnibus itaque nostris, nostrorumque vasallorum officiatis, & justitiæ præfectis, districte præcipiendo mandamus, quatenus Episcopis prædictis, Prælatis, & aliis eorundem officiatorum opera egentibus, circa præmissa faveant & assistant, impertito eis, ubi exinde fuerint requisiti, auxilio secularis brachio. Insuper dilectis & fidelibus nostris, supremo capiti, Præsidenti, & nostris consiliorum privati magnique Consiliariis, Cancellario & Consiliariis, consilii nostri Brabantiæ gubernatori. Cancellario & Consiliariis Geldrensibus, Gubernatoribus, Præsidentibus & Consiliariis Luxemburgensibus, Flandriæ, Arthesii, Insulensis, Duacensis, & Orchiarum. Magno nostro Hannoniæ Ballivo, & Consiliariis nostris in Montibus Hannoniæ. Gubernatori, Præsidenti, Consiliariis Hollandiæ, Frisiæ & Trajecti, Gubernatori & supremo Ballivo Namurcensi, Locumtenenti Transysulano, & Groningæ, receptoribus Zelandiæ Meridionalis & Orientalis, Schaldæ, Præposito Comitis in Valenchenis, Ballivo Tornacensi & Tornacesii, Sculteto Mechliniensi, omnibusque aliis nostris, nostrorumque vasallorum officiatis, & justitiæ præfectis, quibus litteræ nostræ dirigentur, & ad quos negocium hoc pertinet & spectat, Damus in mandatis, quatenus præmissa servent, sectentur, & adimpleant, & ab omnibus servari, sectari, & adimpleri, absque contradictione aut contraventione quacunque procurent. In quorum robur, fidemque præmissorum, præsentes literas nostro fecimus sigillo communiri. Datum Bruxellæ, die XIIII. Mensis Martii. Anno Domini M. D. XLV. Imperii nostri XXVI. Regnorum nostrorumque Castellæ, Legionis & aliorum XXIX. Subscriptum per Imperatorem in suo concilio, & signatum Vereyken.

CAROLI IMPER. V. AVG. MANDATUM

Anno Christi 1546.

Quo jubetur Dux VVirtenbergius rebellionis reus, seq; suaq; omnia ultro dedere, aut læsæ Majestatis indignationem pœnamq; perferre.

Interprete Lamberto Hortensio.

QUamvis aliquot antè annis propter bellum, abs te & Lantgravio adversus fratrem meum motum, & agrum Wirtenbergensem, quo mulctatus fueras, receptum, in vos exemplum edere jure potuissem; noxam tamen omnem & injuriam clementer, quia supplex petebas, tibi remisi, omnemque, quam potui, munificentiam atque humanitatem præstiti. Nuper etiam ante hoc bellum susceptum, pari benevolẽtia te minimè meritũ prosequutus fui, cùm tyrãnidẽ in tuos finitimosq; Imperii Ordines immaniter exercere, neq; legib. humanis neq; rationis habenis coerceri posses. Legatos ad te misi, à quib. quã ob causã arma ego sumpserim, cognosceres, quiq; tibi, ut ab armorũ societate abstineres, edicerent, Tu his omnib. ludibrio habitis, violata fidei quã mihi debes, religione, societatẽ & amicitiã

eum hostib. meis iniisti; quos proscripsi, quorũ urbes, oppida, arces, agrosque non hastæ sed armis subjeci, cum his arma ac vires consociasti. Et ne qua contumeliæ ludibriumque prætermitteretur, confœderatorum tuorum opibus fretus, fratris mei primum, deinde quorundam ex Ordinibus Imperii adeoque mea, quæ ad Imperium pertinent, oppida armis non petivisti modò sed etiam invasisti. His nondum, quamvis gravibus & atrocibus flagitiis, expletus bellum insuper, quæ fuisti amentia, mihi fecisti: Majestatem meam, dictis virulentis imminuisti; meam autoritatem decusque elevasti: omnemque in id operam sedulò navasti, ut me Imperatorio splendore exueres, renunciata ea, qua mihi obnoxius es, fide, quem sociorum conjurationi postbebuisti. Super hæc copias cum insaniæ tuæ cõjuratis sociis in me armasti, & conscriptas mihi frequenti acie objecisti, pitus multis & meis & fratris clientibus memorabili rerum suarum naufragio afflictis. Eadem proinde mulcta & iisdem fortunarum, ut Majestatis reum, quæ alios, te quoque manet.

Hæc quanquam ita se habent, & causæ, cur in te ultimo humanorum supplicio animadvertere possem, comparent, uti meritus es; ne tamen plebs insons, cui plus misericordiæ quàm tuæ causæ spei debetur, tui Principis peccatum luat (huic omninò parcere stat sententia) edico, ut extemplò, simul meas literas acceperis, te altrò mihi dedas: omnem tuam provinciam, urbes, agros, castella, quantum denique fortunarum tibi est, in jus meum trades, ut de his ex meo arbitrio consulam. Et ni imperata feceris, ferro & igni populabor omnia, teq; bello, donec oppressero, usq; persequar. Porrò literæ tuæ expurgatoriæ, quas quatuor hinc diebus ad me dederis, non faciunt mihi satis, neq; ejusmodi sunt, ut hoc tuum facinus vel extenuare vel excusare queant. Datæ Rotenburgi ad Neccarum, Anno 1546. mense Decembri.

An. Christi 1548.

CAROLI V. IMPER. AUG.
INTERIM
SIVE

Declaratio Religionis, hoc est, constitutio præscribens, qua ratione sacrosancti Imperii Romani Status in negotio Religionis usq; ad decisionem Concilii generalis, sese mutuò gerere ac excipere debeant, in habito Augustæ Conventu, 15. Maji a Cæs. Majest. publicata, & à Statibus Imperii acceptata, A. D. 1548.

Sacra Cæsarea Majestas, Dominus noster Clementissimus, sacri Rom. Imperii Electoribus, Principibus, & cæteris Statibus, absentiumque Legatis sequentia jubet intimari.

QUanquam sacra Cæsarea Majestas ab initio sui regiminis nihil magis in votis habuit, quàm ut ea tractarentur & promoverentur, quæ universo orbi Christiano, & inprimis sacro Imperio in Germanicæ nationis, tanquam dilectæ patriæ suæ, ad honorem, utilitatem, ac felicem statum ipsius, conservandamq; sub alis & felici Majest. suæ administratione, omniũ ordinũ pacem, concordiam & tranquillitatem ullo modo conducere possent; tamen sua Majest. jamdudum satis perspicuis indiciis sensit, & reipsa experta est, absq; Christiana compositione, vel legitima determinatione hujus exorti perniciosissimi controversæ religionis dissidii, ex quo hactenus omnes discordiæ, rancores, bella, angustiæ, & gravamina statuum processerunt, ullam hujuscemodi firmæ pacis, justitiæ & publicæ tranquillitatis spem non superesse: Ideo sua Majest. antea variis super ea re institutis colloquiis & tractationibus nullum non movit lapidem, quo exitiale hoc dissidium ad Christianam concordiam, vel saniorem intellectum promoveretur.

Verùm cum in prosecutione illius operis res ipsa declararet, illud dissidium adeò altas egisse radices, ut jam non solum Germanicam, verum etiam multas alias Nationes attingeret, omnibusque eis commune esse cœperit, ita ut visum sit, huic tam gravi morbo ullo alio convenientiori remedio, quam per viam universalis Catholici concilii, subveniri non posse: impetravit tandem ad preces Statuum sua Majest. post multas in ea re habitas tractationes, quod generale Concilium in Germanicæ natione Tridenti convocatum & celebrari cœptum sit. Quapropter & horum Comitiorum initio cum Statibus ita egit, eosq; permovit, ut insequentes sanctorum patrum majorumq; nostrorum vestigia, qui in negociis fidei semper ad sacra Concilia recurrere, eisdemq; obtemperare soliti fuere, in adhæsionem & submissionem hujus Concilii communiter consenserint, ac ulterius suæ Majest. liberum permiserint, de Christianis ac convenientibus mediis cogitare, quibus medio tempore usq. ad finem ac determinationem Concilii omnes Status piè & pacificè simul vivere & habitare queant, ita ut nemo contra jus ac æquitatem gravetur. Et sicut sua Majest. tunc temporis hujusmodi Statuũ consensum ac remissionem clementissimo animo suscepit, ita & nunc nonminus suscipit.

De negocio verò ipso remissionis, tanquã per se gravissimo, sua Majest. hactenus paterno affectu fideliter & cum summa diligentia deliberavit, Statuumq; sententias (sicut ipsimet sciunt) exquisivit: req; perpensa, non sine dolore animi percepit, quam immensa incommoda huic inclytæ nationi hactenus ex prædicto dissidio fuerit illata; quæ calamitas & pernicies ex eodem impendeat, ita ut inevitabilis necessitas expostulet pro constitutione ac conservatione firmæ pacis, justitiæ, unitatis, ac pro tollendis discordiarum seminibus, hanc rem usque ad progressum & determinationem generalis Concilii, non in præsenti statu & confusione, quasi suspensam relinquere, sed potius ad majorem Christianam concordiam, moderationem, ac saniorem & propiorem intelli-

intellectum reducere, variisque ingruentibus contrariis opinionibus amplius non connivere, vel committerent per eas publica pax amplius inhiberur & impediatur.

Dum igitur Majest. sua in hoc tota est occupata, peropportunè contigit, quòd quidam viri magni status & nominis, proculdubio bono quodam zelo erga Christianam concordiam, pacem & tranquillitatem, & ex vero erga patriam amore, adjunctum huc consilium & sententiam ipsorum suæ Majest. proposuere, exactius discutiendam tradidere, seque diligenter eam observaturos polliciti sunt.

Id consilium sua Majest. nonnullis egregiis sacræ scripturæ peritis, ac probatis doctoribus, videndum commisit: ex quorum relatione animadversum est, id si in recto Christiano sensu intelligatur, à nostra vera Catholica religione & ecclesiasticis doctrinis, statutis & ordinationibus, exceptis duobus *articulis*, Communionem sub utraque specie, & matrimonium sacerdotum concernentibus, non abhorrere: sed ad promovendam ac impetrandam pleniorem controversiæ religionis Christianæ concordiam, conservandamque in sacro Imperio publicam pacem & tranquillitatem, conducere, quemadmodum & adhuc Majestati suæ, attenta qualitate horum temporum, ita videtur: nihilque magis in votis est, quàm ut omnes ordines sub ipsius cæsareo regimine, sicut ex officio hoc suæ Majestati incumbit, in religione concorditer & pacifice simul vivant, conveniant.

Itaque Majestas sua communes Status, qui hactenus ordinationes & statuta universalis ecclesiæ observârunt, requirit, clementer petens, ut & in posterum ea observent, constanter in iis permaneant, perseverent, nec desciscant, vel quicquam immutent, quod se facturos esse constanter asseruerunt. Reliquos vero Status, qui innovationem instituerunt, pari modo Majestas sua clementer & seriò requirit, ut vel communibus Statibus sese rursus conjungant, & cum illis in observatione statutorum ac cæremoniarum universalis ecclesiæ Catholicæ consentiant: vel saltem in doctrina sua & ecclesiasticis ordinationibus cum prædicto consilio sese omnino conforment, nec ultra illud quicquam instituant, vel attentent. Et casu quo ulterius se intromisissent, per omnia sese præfato consilio & confessioni conforment, firmiterque in eo permaneant. Et ut omnes Status, ad promotionem publicæ pacis, quietis, & unionis, prædictum scriptum pro nunc tolerent, neque illud impugnent, aut contra illud doceant, scribant, aut concionentur: sed omnes Status universalis Concilii declarationem atque determinationem patienter & obedienter expectent.

Nihilominus Majestas sua omnem diligentiam adhibebit, nihilque intentatum relinquet, quò Concilium universale juxta Statuum requisitionem quàm primum celebretur, & Germanica Natio à præsenti Schismate penitus liberetur.

Similiter & Majestas sua jam tota in eo est occupata, ut Catholica quædam * Reformatio concipiatur, in præsentibus quoque Comitiis ipsis Statibus publicanda: de qua sperandum sit, ipsam usque ad determinationem sæpe dicti Concilii, ad tollendos abusus & scandala, atque ad plantationem & conservationem Catholicæ disciplinæ, rationis vivendi & virtutum, non parum frugiferam esse futuram.

* Quam habes tom. 5. harum Constitut.

Et quum in sæpe nominato consilio, sub rubrica de Cæremoniis, inter alia contineatur, si quid in illis succreverit, ex quo superstitio oriri posset, ut illud tollatur, & cæt. Reservat sua Majestas sibi in eo & aliis articulis, ubi & in quantum opus fuerit, nunc vel deinceps omni tempore potestatem convenienter statuendi ac disponendi. Quicquid enim sua Majestas ad promovendam Dei gloriam, ad componendam controversam Religionem, conservandam firmam pacem, Justitiam & tranquillitatem in sacro Imperio Germanicæ Nationis, denique ad utilitatem & commodum communium Statuum suscipere, instituere, efficere & promovere poterit, in eo sese juxta officium suum Imperiale cum omni clementia exhibet promptissimam.

Atque hæc ad declarandam Cæsareæ Majestatis voluntatem communibus Imperii Statibus clementer & benignè significanda duximus.

CAP. I.

DE CONDITIONE HOMINIS ANTE Lapsum.

DEus creavit initio hominem ad imaginem & similitudinem suam, eumque gratia ornavit, & fecit per originalem justitiam, ut esset omnibus cùm corporis, tum animi viribus rectus, nec agitaretur ullis turpidis & pravis motibus: sed in eo caro spiritui, atque inferiores animi vires superioribus, quæ tantùm ad bonum hortabantur, parerent. Gene. 1.

2. Cum igitur animus hominis tam bene constitutus esset, reliquit eum Deus in manu consilii sui usque eò, ut non minorem haberet vim ad eligendum bonum, quàm malum. Eccle. 15.

3. Quòd si hac libertate sua usus fuisset rectè, & mandatis quæ ipsi Deus dederat, obedisset: bona quæ acceperat homo, atque justitiam sibi & omni posteritati suæ conservasset, nihilque ei ac posteritati ipsius defuisset ad bene beatéque vivendum: non fames, non sitis, non frigus, non æstus, non dolor, non morbus, non mors eum afflixisset: omne denique peccatum atque vitium vitasset: nec ab illis, tanquam peccatorum stipendiis, periculum ei ullum posterisque illius allatum fuisset.

CAP. II.

De conditione hominis lapsi.

Rom. 5. VErùm, postquam primus parens noster contrà, quàm mandaverat Deus, fecit: incidit in pœnam à Deo propositam, & justitiæ originalis donum pulcherrimum amisit: hinc carentia justitiæ hu-
Eph. 2. jus, unà cum vitioso concupiscentiæ habitu, quæ spiritui & superioribus animi viribus perpetuò repugnat. Quod peccatum (hoc est, privationem illius justitiæ, qua parte rationem subditam reddebat Deo) unà cum concupiscentia in omnem posteritatem suam propagavit, ut cum eo omnes, quot-
Job. 25. quot in hanc lucem eduntur, homines nascantur: nec eo vacuus sit ullus, nec unius quidem diei infans, secundum Scripturas.

1. Cor. 2. 2. Hinc illud naturæ nostræ vulnus, ut *animalis homo non percipiat quæ sunt Spiritus*, nec eadem
Rom. 8. ante gratiam expetat atque liberè eligat: cùm *concupiscentia & affectus carnis*, qui in eo dominatur, *inimicitia sit adversus Deum*, & à lege Dei abhorreat; tantoque magis impediat in bono, quantò magis ad malum impellit.

3. Et quanquam retinet homo talis libertatem arbitrii, licet infirmam & læsam, ex qua tanquam fonte profluunt & virtutes morales ethnicorum, & harum actiones; tamen ante gratiam Dei & reparationem, ad justitiam quæ coram Deo valeat, aspirare haud potest: sed est potius servus peccati, Satanæ mancipium, inimicus Dei, & malis hujus mundi obnoxius; premitur enim fame, siti, frigore, æstu,
Rom. 5. dolore, morbo, & ad extremum morte ipsa evertitur. *Per unum* enim *hominem peccatum in hunc mundum introivit, & per peccatum mors.* Hæ autem istius primæ prævaricationis pœnæ, renatis cum peccatoribus communes sunt. Illis tamen à Deo etiam ad exercitium adhibentur; injustis verò & impiis infliguntur ad pœnam.

4. Adde huc quòd in homine tali, quem peccatum originale depravavit, quoad natura tantùm constat, nec per gratiam instauratur, regnat unà cum concupiscentia prava etiam Satan, qui eum vinculis servitutis suæ constrictum tenet, in eoque operatur, ut conversetur in desideriis suis, faciens voluntatem carnis & cogitationum, ac originale, quod à parentibus traxit, peccatum actualibus cumu-
Eph. 2. let, sitque *filius iræ*, secundum Apostolum, ut si in hac miserrima conditione sua moriatur, justo tan-
Esa. 66. dem Dei judicio in gehennam conjectus, æternis ibi suppliciis plectatur, ut *nec ignis ejus*, ut apud Esaiam scriptum est, *extinguatur, nec vermis moriatur*.

CAP. III.

De redemptione per Christum Dominum nostrum.

Joan. 3. DEus igitur, qui dives est in misericordia, nolens perire quos condiderat, Filium suum misit in mundum, ut cùm impossibile esset homini, seipsum liberare, in Domino hoc nostro atque Salvatore haberet *redemptionem per sanguinem ejus*, ut scriptum est apud Apostolum.

Rom. 3. 2. Posuit enim Deus super eum iniquitates nostras, ut in corpore suo peccata ferret in cruce, affi-
Eph. 1. geos ea in ligno. Hic cum innocens pro nobis peccatoribus pateretur atque satisfaceret, redemit
Esai. 53. quidem nos, & Deum Patrem placavit, ut idem Pater miseros nos & peccatis inquinatos, ob san-
1. Pet. 2. guinem ipsius absolveret, ac sibi reconciliaret. *Verè* enim, inquit Paulus, *erat Deus in Christo, mundum*
2. Cor. 5. *reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum*.

Rom. 3. 3. Et quanquam Deus gratuitò & propter nomen suum propicius est nobis, & iniquitates nostras deles propter se: tamen ne sine ullo satisfactionis precio peccata remitteret, ad ostensionem justitiæ suæ pro incomprehensibili sapientia & immensa bonitate sua, justitiam eum misericordia miscuit, & voluit, ut precium pro redimendis nobis Filii sui sanguine constitueretur, ut quas nos peccatores dare deberemus pœnas, easdem Agnus ille innocentissimus perferret in cruce, nosque è vulneribus ipsius, quod nobis miseris deesset, redemptionis precium mutuari, & ad liberationem salutemque nostram usurpare possemus, ut cùm misereatur nostri benignissimus Pater gratuitò, non tamen misereatur nisi interveniente sanguine Filii sui: ut quod nobis hîc gratia contingit, id tamen merito ac justitiæ
Jerem. 9. Christi acceptum ferre debeamus, ut *quicunque gloriatur, in* hoc *Domino* redemptore & Salvatore no-
1. Cor. 1. stro, *glorietur*.

CAP. IV.

De justificatione.

JAm qui precioso sanguine Christi redimitur, & cui meritum passionis Christi applicatur, continuò is justificatur: hoc est, invenit remissionem peccatorum suorum, à reatu æternæ damnationis absolvitur, & relevatur per Spiritum sanctum, atque ita ex injusto fit justus. Nam Deus quando justificat, non humano tantùm more agit cum homine, ut ei ignoscat duntaxat, peccatum donet, & reum absolvat, sed facit etiam meliorem: id quod homines attribuere nec solent, neque possunt. Communicat namque cum illo de Spiritu suo Sancto, qui purificat cor ejus, & per charitatem in eodem corde diffusam incitat, ut quod bonum ac justum est, expetat: & expetitum, opere ipso persequatur.

Psal. 50. 2. Hæc est vera illa justitiæ inhærentis ratio, quam desiderabat David, cùm hanc emitteret vo-
1. Cor. 6. cem: *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in visceribus meis*. De hac Apostolus scri-
Tit. 3. bit: *Abluti estis, sanctificati estis, justificati estis.* & cùm inquit: *Deum secundum suam misericordiam nos*

salvos

ſalvos fecisse per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundanter per Jeſum Christum ſalvatorem noſtrum: ut juſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundu ſpem vitæ æternæ.

3. Quanquam autem juſtitia hæc, quæ è fonte legis ſpiritus profluit, longè eſt abundantior, quàm fuit Scribarum atque Phariſæorum juſtitia; tamen in iis, qui hac præditi ſunt, nihilominus concupiſcentia repugnat Spiritui, quoad hic vivitur. Et fit, ut iidem illi mente quidem ſerviant legi Dei: carne autem legi peccati, & ſine peccato non vivant. — Matth. 5. Galat. 5. Rom. 7. 1. Joan. 1.

4. Cùm igitur homo plenam juſtitiæ inhærentis perfectionem, quoad in hac terra vivit, non conſequatur: certè Chriſtus, qui factus eſt nobis ſapientia, juſtitia, ſanctificatio, & redemptio à Deo, nobis in hac etiam parte benigniſſimè ſuccurrit, quatenus & per communicationem juſtitiæ ſuæ, juſtitiam hominis de illa participantis inhærentem ut efficit, ita auget, ut de die in diem renovetur, donec in æterna patria plenè perficiatur, & per meritum ſanguinis ſui precioſi atque juſtitiam, quam conſtituit perfectiſſimam, impetrat homini indulgentiam: ut quod homo per infirmitatem ſuam minus poteſt, id per ipſius Chriſti perfectionem recuperetur ac condonetur. Hinc illa Joannis conſolatio: *Filioli, hæc ſcribo vobis, ut non peccetis, ſed & ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris.* — 1. Cor. 1. Auguſtin. contra Fauſtum lib. 19 c. 7. 1. Joan. 2.

5. Concurrunt quidem Chriſti meritum & juſtitia inhærens, ad quam renovamur per donum charitatis: inhærens, ut ex ea piè, juſtè ac ſobriè vivamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris noſtri. Sed meritum Chriſti, ut ſit juſtitiæ noſtræ inhærentis cauſa, & ut cum in multis labamur omnes, ac propter infirmitatem imperfectionemque noſtram multa occurrant, quæ animos noſtros turbare, & deſperationem ſolicitare poſſint: in eodem merito & precioſo Chriſti ſanguine reſpiremus, ac inveniamus quo ad ſpem ſalutis firmiſſimè niti valeamus. Nam in Chriſto Jeſu Domino Redemptore, & Salvatore noſtro, quem induunt pii, & cum quo donantur eis omnia ſecundum Apoſtolum, *omnia nobis ſunt firmiſſima, ſolidiſſima, & perfectiſſima, ut eiſdem ipſis ad ſpem vivam rectè fulciamur.* — Auguſtin. lib. 19. c. 7. contra Fauſt. Rom. 8. Gal. 3.

CAP. V.

De utilitate & fructibus juſtificationis.

HAbent quidem juſtificati pacem ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Eis namque Deus eſt placatus, miſericors & propicius, ut ſperare poſſint, *ſi, cùm inimici eſſent, Deus reconciliaverit ſibi ipſos per mortem Filii, multò magis futurum eſſe, ut reconciliati ſalventur*, ut verbis Apoſtoli, quæ conſolationis pleniſſima ſunt, utamur. — Rom. 5.

2. Item qui juſtificantur, iidem etiam adoptantur Dei Filii: ut hæredes ſint Patris æterni in cœlis, *cohæredes* autem *Chriſti*, autore Paulo, & jam habeant jus adeundæ hæreditatis illius, quæ eſt vita æterna. — Rom. 8.

CAP. VI.

De modo, per quem homo juſtificationem accipit.

ETſi Deus non ex operibus juſtitiæ, quæ fecit homo, ſed ſecundum ſuam miſericordiam juſtificat eum, idq; *gratis*, hoc eſt, ſine merito ejus, ut *ſi gloriari velit, in Chriſto tantùm glorietur*, cujus ſolius merito redimitur à crimine, & juſtificatur: tamen Deus miſericors non agit hîc cum homine, ut cum trunco, ſed trahit eum volentem, ſi adultus ſit. Talis enim non accipit beneficia illa Chriſti, niſi præveniente gratia Dei, mens ejus atque voluntas moveatur ad deteſtationem peccati. Nam cum *peccatum ſeparet inter Deum & nos*, ut Eſaias inquit: nemo ad thronum gratiæ & miſericordiæ accedere poteſt, niſi qui prius per pœnitentiam ab eodem peccato fuerit averſus. Itaque Joannes cùm præpararet viam Domino, dixit: *Agite pœnitentiam, appropinquat enim regnum cælorum.* — Rom. 3. 1. Cor. 1. Eſa. 59. Mat. 3.

2. Mox eadem gratia divina movet mentem in Deum per Chriſtum, ut hic modus eſt fidei, per quam homo ſine hæſitatione credens, Scripturis ſanctis & promiſſionibus quas eædem afferunt, aſſentitur. Chriſtus enim ipſe, cùm primò exegiſſet pœnitentiam, mox fidem talem requirit, inquiens: *Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquat regnum Dei, agite pœnitentiam, & credite Evangelio.* — Marc. 1.

3. Qui ita credit, & divinæ juſtitiæ timore, quo utiliter concutitur ad conſiderandam miſericordiam Dei & redemptionem per ſanguinem Chriſti, eſt converſus: hic erigitur, & movente gratia Dei, concipit fiduciam atq; ſpem, ut credat præter ſpem meriti ſui, in ſpe miſericordiæ promiſſæ, tribuens gloriam Deo: atque ita perducitur ad charitatem. — Rom. 4.

4. Tali in Deum fide, quicunque miſericordiæ divinæ ac Chriſti merito nititur, ſeq; eiſdem committit, accipit promiſſionem ſpiritus, & ſic juſtificatur per fidem in Deum, ſecundum Scripturam, ut ei non ſolùm remittatur peccatum, ſed idem etiam ſanctificetur & renovetur per Spiritum ſanctum: ea namque fides impetrat donum Spiritus ſancti, quo diffunditur charitas in cordibus noſtris. Quæ quatenus ad fidem & ſpem accedit, eatenus per juſtitiam inhærentem verè juſtificamur. Hæc enim juſtitia, fide, ſpe ac charitate ita conſtat, ut ſi aliquam harum juſtitiæ huic ſubtraxeris, eandem ipſam mancam planè reliqueris. — Gala. 3. Rom. 5.

CAP. VII.

De charitate & bonis operibus.

CHaritas autem, quæ eſt finis præcepti & plenitudo legis ſimulac juſtificationem ingreditur, fœcunda eſt, jamq; omnium bonorũ operum ſemina intra ſeipſam includit: quæ ut parata eſt facere,

córporis non est, nihilo magis Spiritu Sancto vivificatur ad salutem æternam, quàm ullum membrum naturale à corpore suo abscissum atque avulsum ad vitam naturalem: eò quòd spiritu vitali ab uno suo capite defluente, non amplius vegetatur. Itaque credendum est, neminem extra Ecclesiam Christianam & communionem ejus spiritualem, vitam æternam consequi posse.

4. Communionis autem hujus eam esse rationem, ut cùm Spiritus Christi ab eo ut capite delabatur in corpus suum, hoc est, Ecclesiam & omnia membra ejus permeet, singula membra percipiant ex eo, quantum sibi satis sit ad salutem; & quod singulis bonum contingit, id omnibus commodare, atque adeò universitati ipsi consulere. Nam (ut ait Apostolus) *crescunt membra charitate per omnia in illo, qui est caput Christus*: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem uniuscujusque membri. augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. In tali conjunctione, atque societate hominum, est summa conjunctio, dum membra pro se invicem solicita sunt. Et sive patitur membrum unum, compatiuntur omnia membra: sive gaudet unum membrum, congaudent omnia membra. Ephes. 2. & 1. Cor. 6. Ephes. 4. 1. Cor. 12.

5. Et quanquam Ecclesia quatenus constat membris talibus, quæ secundum charitatem vivunt, sanctorum est tantùm, & eatenus spiritualis & invisibilis: eadem tamen etiam sensibilis est, qualem Christus ipse monstrat, inquiens: *Dic Ecclesiæ.* Ad hanc eandem pertinent Episcopi, qui regunt populum, quem Christus sanguine suo acquisivit. Pertinent alii item ministri. Dedit namque Deus quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios pastores & doctores. Math. 18. Ephes. 4.

6. Ad hanc eandem Ecclesiam pertinet verbum Dei, quod in aures influit: pertinent Sacramenta, pertinent claves ligandi atque solvendi, pertinet potestas coercendi per excommunicationem, pertinet jus ordinandi ministros Ecclesiæ, pertinent vocationes ad munera Ecclesiastica, pertinet denique jus sanciendi Canones.

7. Debent autem quæ ad sensibilem & externam Ecclesiæ partem pertinent, servire ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Jam in Ecclesia non solùm sancti, sed etiam mali, ut ejus membra, licet arida, versantur: unde eam Christus modò reti in mare jacto, & tam bonos quàm malos pisces comprehendenti, modo agro seminato, bonas fruges & zizania simul ferenti, comparat. nam qui membra facti sunt Ecclesiæ per baptismum, recidunt sæpe in crimina: faciuntque se servos peccati atque æternæ damnationis reos. Et quanquam gratiam communionis sanctorum & spiritualis ecclesiæ amittunt, hærent tamen nihilominus in externa Christianorum societate atque Ecclesia: audiunt verbum Dei, & Sacramenta capiunt, & alia item sensibili cum Ecclesia habent communia, nisi vel per excommunicationem justam, vel per Schisma, vel per Hæresim, vel per defectionem à fide Christiana abscindantur.

8. Misera est quidem conditio eorum, qui ex peccato mortali languent, & á spirituali communione remoti, in periculo æternæ damnationis versantur. Sed quia tamen eis verbum Dei audire, & Sacramentis item uti licet, utiliter hisce tanquam instrumentis divinæ gratiæ in communionem Sanctorum restitui facilius possunt: præsertim cum in Ecclesia etiam externa Spiritus Sanctus salutem per verbum Dei & Sacramenta operetur.

9. Verùm Schismatici, Hæretici, & à fide Christiana desciscentes, quia non solùm à spirituali, sed etiam externa Ecclesiæ societate sejuncti sunt, quandiu in hoc calamitoso sunt statu, non habent quo possint juvari ac recreari. Imo tanquam membra à toto Ecclesiæ corpore abscissa, in suam ipsorum perniciem putrescunt, non digni qui in ulla corporis Christi parte consistant, cujus unitatem tam turpiter scindunt atque lacerant. Hinc illud Apostoli: *Hominem hæreticum post unam & alteram admonitionem devita*, sciens quia subversus est qui hujusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus. Tit. 3.

CAP. X.

De notis & signis Ecclesiæ vera.

AC quoniam varii sunt cœtus humanæ consociationis, operæprecium est notas & signa, quibus Ecclesia ab aliis societatibus humanis discernatur, nosse; cùm præsertim, qui ab Ecclesia vera deficiunt, schismatici atque hæretici constituant suos cœtus, eisq; authoritatem & nomen ecclesiæ adjungere non dubitant, & alii aliorum alio in loco Christum esse dicant: à quibus ut caveamus nobis, Christus ipse monet. Math. 24.

2. Sunt igitur signa Ecclesiæ veræ, hoc est, magnæ illius domus, in qua non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam in honorem, quædam in contumeliam; doctrina sana, & rectus Sacramentorum usus, quibus ab Ethnicorum & Judæorum cœtibus Ecclesia disjungitur: quorum utrique & sana doctrina, & Sacramentis Novi Testamenti carent. 2. Tim. 2.

3. Tertium signum est, unitas, quæ vinculo charitatis & pacis continetur, ac membra Ecclesiæ ita conglutinat, ut non solùm quod perpetuus Sanctorum consensus ab Apostolis usque ad nos recepit & approbavit, idem sentiant, sed etiam idem loquantur, monente Apostolo: *Obsecro autem vos per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* 1. Cor. 1.

4. Quartum signum Ecclesiæ veræ est, quod sit Catholica & universalis, hoc est, per omnia loca & tempora diffusa, & per Apostolos eorumque successores continua usque ad nos, successione pro-

Ps. 2. Heb. 1. & 5. pagata usque ad finea terræ juxta promissionesDei: *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra.* Item: Matth. 8. *Multi venient ab Occidente & Oriente, & recumbent cum Abraham, Isaac & Jacob, in regno cælorum* Item: Actor. 1. *Et eritis mihi testes in Hierosolyma, & in omni Judaâ, & Samaria, & usque ad ultimum terra.* Item: Joan. 14. *Et ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere.*

5. Hæc duo signa distinguunt Ecclesiam Christianam à Schismaticutum atque Hæreticorum gregibus, qui vinculum pacis rumpunt: & à Catholica uniona seipsos in suam ipsorum perniciem divellunt, dum partem suam toti atque universæ Ecclesiæ anteferunt.

CAP. XI.

De authoritate & potestate Ecclesiæ.

Joan. 10. ET si Scriptura, ut Christus inquit, solvi non potest, & idcirco immobilis & omni humana authoritate major est: tamen fuit penes Ecclesiam authoritas discernendi scripturas veras ab adulterinis. Hinc est ille Canon Scripturarum, qui germanas à falsis, quæ sub nomine Apostolorum atque discipulorum Domini obtrudebantur discrevit.

2. Et ut Ecclesia hujus rei authoritatem potestatemque habuit semper, sic etiam interpretandi atque adeò ex eisdem scripturis eliciendi & explorandi dogmata: quippe cùm huic Spiritus sanctus non desit, qui ipsam *in omnem ducat veritatem*, quemadmodum Christus ipse promisit. Hinc illud Joan. 14. 2. Petr. 1. Petri: *Omnis prophetia Scriptura. propria interpretatione non fit, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* atque hæc interpretandi potestas eum primis necessaria est, in iis præsertim quæ difficilia sunt intellectu: id quod res ipsa docet.

3. Habet præterea Ecclesia traditiones, à Christo & Apostolis per manus Episcoporum ad hæc usque tempora delatas: quas qui convellit, is negat eandem columnam esse & firmamentum veritatis. Hujus generis sunt baptismus parvulorum & alia.

4. Constat item, potestatem coercendi atque excommunicandi esse penes Ecclesiam, idque ex instituto Christi de potestate ligandi, huic consentaneum est illud Apostoli: *Tollite malum ex vobis.* Matth. 16. 1. Corinth. 5

5. Habet item potestatem Jurisdicendi. Nam cui competit jus coercendi, & potestas jurisdicendi deesse non potest.

6. Ac, si quæstiones dubiæ oriantur in Ecclesia, habet quidem hæc potestatem judicandi de eisdem atque decernendi, idque per Synodum. & quod hæc, in Spiritu sancto legitimè congregata, decernit, Spiritus ipse sanctus decernere videtur, juxta illud Concilii Hierosolymitani: Actor. 15. *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Itaque saluberrimam esse Conciliorum autoritatem, dubitare debet nemo.

7. Et quod ex eodem Concilio Hierosolymitano intelligitur, est etiam penes Ecclesiam potestas constituendi Canones: idque ad utilitatem ecclesiæ, cujus potestas omnis est ad ædificationem, & non ad destructionem.

CAP. XII.

De Ministris Ecclesiæ.

HAbet Ecclesia doctrinam divinitus traditam, quæ populo explicanda est. Habet sacra & externa, quæ piè & salubriter ad utilitatem Christianorum tractanda sunt atque explicanda, quo minus ministri, qui muneribus ad has res necessarias funguntur, eidem Ecclesiæ deesse vel possunt vel debent. Ac munera quidem hæc omnibus Christianis communia non sunt: verùm Deus ipse initio dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.

2. Itaque tempore Apostolorum non omnibus data fuit potestas ad functionem munerum Ecclesiæ, sed certis tantùm, iisque ad eadem ipsa segregatis. Nam cùm Antiochiæ esset Barnabas, Lucius, Actor. 13. Manahen & Saulus, *ministrantibus illis Domino* (ut Lucas in Actibus Apostulorum scripsit) *& jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos.* Cavendum est igitur nobis, ne spirituale sacerdotium, quod omnibus Christianis, quos Spiritus sanctus unxit, commune est, cum hoc externo atque ministeriali, quod non omnium est, sed eorum tantùm qui ad hoc vocati atque ritè ordinati sunt, confundamus: quod sine gravi ac perniciosa ecclesiarum perturbatione atque calamitate accidere non potest.

CAP. XIII.

De Pontifice summo & Episcopis.

ATqui ut Ecclesia, quæ est unius capitis, hoc est, Christi unum corpus, eò facilius in unitate contineri posset, etsi multos habet Episcopos, qui populum ejus, quem Christus pretioso sanguine suo acquisivit, regant, idque jure divino: unum tamen in remedium schismatis, qui cæteris omnibus præsit cum plenitudine potestatis, summum Pontificem habet, idque pro prærogativa Petro concessa: quod ipsum quàm utile sit ad avertenda ab Ecclesia schismata, satis constat iis qui non ignorant, à contemptu hujus summi sacerdotis plerumque schismata orta esse, ut Cyprianus scribit, & res ipsa testatur.

2. Qui igitur Cathedram Petri tenet summus Pontifex, eo jure, quo Petrus, accepit à Christo, di-
Joan. 21. cente; *pasce oves meas*, universam Ecclesiam & gubernat, & gubernare debet.

3. Qui

3. Qua tamen potestate sua uti debet non ad destructionem, sad ad ædificationem. Hanc autem plenitudinem potestatis sic videtur Christus Petro, ejusque successoribus dedisse, ut reliquis Episcopis partem solicitudinis ejus commissæ non abstulerit, sed suarum Ecclesiarum & Diœcesium veros jure divino Episcopos esse voluerit. Debent autem Christiani homines & Pontifici summo, & singulis suis etiam Episcopis parêre, juxta illud Apostoli: *Obedite præpositis vestris, qui vigilant pro animabus vestris.* Heb. 13.

CAP. XIV.

De Sacramentis in genere.

SAcramenta duabus potissimùm de causis divina authoritate instituta sunt. Altera, ut sint signa & notæ quædam magnæ illius congregationis, quæ est Ecclesia, in nullum enim nomen coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel Sacramentorum visibilium consortio colligantur. Quamobrem Dominus noster Jesus Christus societatem novi populi, Sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis, colligavit: Baptismo videlicet, Confirmatione, Eucharistia, Pœnitentia. Extrema unctione, Ordine, & Matrimonio.

2. Altera verò est ut non solùm significent, sed etiam sanctificent & conferant invisibilem Dei gratiam, non propria rerum externarum virtute aut merito ministri, sed Domini instituentis ac secretius operantis. Itaque etsi decet bonum esse Sacramentorum ministrum, tamen malus etiam potest ea utiliter dispensare.

CAP. XV.

De Baptismo.

AC primò quidem, quia homini ad salutem necessarium est, ut regeneretur in novam creaturam, cùm aliàs natura sit filius iræ: instituit Christus ipse Sacramentum Baptismi, ut si lavacrum illius regenerationis, quod sanè homini non minus est necessarium ad vitam novam atque spiritualem, quàm nativitas carnalis ad vitam naturalem. Nec salutem quisquam consequi potest, nisi aqua & Spiritu sit renatus, ut Christus ipse testatur. Joan. 3.

2. Hoc igitur Sacramentum abluit nos, sanctificat, justificat: hoc Sacramentum facit, ut consequamur remissionem peccatorum nostrorum originalium atque actualium. Hoc denique Sacramentum tale est omnino, tamque salutare, ut qui eo initiatur, induat Christum, ut Paulus scribit. Gala. 3.

3. Constat autem Sacramentum hoc, verbo Dei & aqua. Nam simulac verbum ad elementum accedit, fit Sacramentum, cujus lavacro regeneramur & mundamur ab omni peccato. Itaque quoties aquam corpus abluentem cernimus foris, toties Spiritum, quem non cernimus, intus plus operari cogitemus.

4. Jam formam verborum, sine quibus mysterium hoc confici non potest, Christus Apostolis tradidit, cùm præciperet ut in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizarent. Huic præcepto Domini, quoties Baptismus confertur, & fides accipientis, si adultus sit, pro infantibus verò, cum suscipientium eos & pro ipsis confitentium, tum totius Ecclesiæ fides & fungentis ministri verbum innititur, quatenus hic ait: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Math. 28.

5. Ac nobis quidem videtur, ad exercitandam fidem, consolationemque adultorum vehementer pertinere, ut intelligant, qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizantur, se jam potestate, virtute & potentia Patris, & Filii, & Spiritus sancti, consecrari ac sanctificari, seque totos reconciliari Deo, & jam peculium Dei fieri, qui est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus; in cujus tutelam jam transeunt, seque fœdere sempiterno cum Deo jungunt, quatenus Diabolo ejusque operibus abrenunciant, promittuntque se Deo militaturos.

6. Quod autem ad munus baptizandi attinet, etsi hoc ad sacerdotes maximè pertinet, tamen laicus etiam rectè & utiliter in casu necessitatis baptizare potest: nec si hæreticus baptizaret, dummodo debita materia, forma ac intentione utatur, Sacramentum hoc iterandum est, cum hoc idem non dignitate ministri, sed veritate verbi divini & Spiritus sancti virtute constat.

7. Quanquam autem Baptismus aufert omnia inquinamenta nostra secundum Scripturas, hîc tamen non omnem vitiatæ naturæ languorem aufert, ut suprà etiam monuimus: relinquit enim concupiscentiam ad malum inclinantem, reatu ipso sublato. Concupiscentia autem illa contra bonum in homine spiritum pugnare non desinit, quoad in hac terra vivimus. Gala. 5.

8. In quo tamen ipsa Baptismi virtus nobis non deest, ut quæ non solùm peccati omnis reatum semel ademit, sed contra concupiscentiam adhuc hærentem in nobis desideriorum bella cientem, firmat vires nostras per Spiritum sanctum, quo ipso ita munimur contra omnem concupiscentiæ vim, ut resistere ei ac prævalere possimus, monente Apostolo: *Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.* Hactenus de Baptismo. Gala. 5.

CAP. XVI.

De Confirmatione.

ATque ut homini ad vitam corporis non solùm necesse est ut nascatur ac sit, sed etiam ut crescat atque nutriatur, ita eidem ad salutem non solùm necesse est regenerari, verùm etiam in bono confirmari, & per virtutem Spiritus sancti augeri; in quam rem institutum est Sacramentum cùm pri-

mis

mis utile ipsa nimirum Confirmatio, quam celebrarunt Apostoli, cùm Samaritanis imponerent ma-
Act. 8. nus, cum utili hujus efficacia, ut in Actibus Apostolorum scriptum est, & quod hîc egerunt Apostoli, Christi nomine fecerunt: & in mysterio hoc inducendo, non aliter quàm in aliis partib. muneris sui, vicem Christi gessisse videntur. Innititur autem mysterium hoc promissionibus Christi de gratia Spiri-
Luc. 24. tus sancti, hujusque missione: *Ego mittam promissionem Patris mei in vos.* Item. *Paracletus autem*
Joan. 14. *Spiritus, quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia.*

2. Et quanquam Sacramentum Confirmationis initio impositione manuum tantùm celebratum fuit, tamen Ecclesia sub ipsis statim Apostolorum temporibus ex eorundem traditione, ut externo signo internam Spiritus sancti unctionem designaret, ritui ejus adhibuit chrisma, cum impressione signi sanctæ crucis: quem morem, eumque pervetustum Ecclesia Catholica approbare non desinit. Et credit, quos famulos suos Deus regeneravit ex aqua & Spiritu, eosdem hoc mysterio ita consignari, ut septiformem Spiritum sanctum paracletum de cœlis, Spiritum sapientiæ & intellectus, Spiritum consilii & fortitudinis, Spiritum scientiæ & pietatis ac timoris, capiant. Hæc cum credat, & in hujus Sacramenti administratione testificetur Ecclesia Catholica, quæ est optima mysteriorum Dei interpres: qui aliter sentit, eandem negat veritatis columnam esse atque firmamentum.

3. Vis igitur Sacramenti hujus est, ut qui eo confirmantur, accipiant Spiritum sanctum, quo in via salutis progredi, perseverare, & tentationibus atque insidiis carnis, mundi, Diaboli, feliciter resistere possint.

4. At quia plerique eorum qui baptizantur, infantes sunt nec fidei professionem per se edunt: convenit ut pueri, cùm jam adulti, de religione Christi jam satis instructi, ad percipiendum confirmationis Sacramentum accedunt, fidem Christi & obedientiam Ecclesiæ suo etiam ore profiteantur:
Conc. Aurelianense. & jejuni atque confessi hoc sacro mysterio initientur, quemadmodum per Concilium Aurelianense constitutum est. Non tamen censemus, propterea parvulos ab hoc Sacramento repellendos esse, cùm
Mat. 19. Christus ipse non dubitarit eis manus imponere, non enim legem hîc damus Ecclesiis.

5. Minister autem hujus Sacramenti sit Episcopus: id quod consensu totius Ecclesiæ catholicæ, & Apostolorum praxi comprobatur.

CAP. XVII.

De Sacramento Pœnitentiæ.

AC quoniam homines renati sæpe in gravia crimina incidunt, instituit Christus Sacramentum Pœnitentiæ, quod post baptisma sit nobis tanquam secunda tabula in naufragio. In hunc enim usū
Joan. 20. tradidit clavem solvendi inquiens; *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Simulac enim peccatorem peccati sui pœnitet verè, idemque cum fiducia accedit ad thronum misericordiæ, & credit hoc Sacramento accipi, quod Christus promisit, fit ei sicuti credit: nec deest Sacramento huic, quod promissum est. Ut enim Sacramenta alia, sic & hoc vim habet sanctificandi. Consistit autem Sacramentum hoc in absolutione sacerdotis, quæ instituto & verbo Christi nititur,
Ibidem. qui in hanc rem potestatem suam delegat Sacerdotibus, inquiens: *Sicut me misit Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

2. Sed quia tamen sacerdos non solùm habet potestatem remittendi, verùm etiam ligandi, cùm utraque simul divinitus tradatur; videtur eatenus potestatem judicandi accipere, quatenus hanc utriusque clavis potestatem accipit: nec eam exercere posse, nisi intelligat utrum remittere an retinere debeat. Tale autem judicium non potest aliunde, quàm ex confessione oris & peccatorum enumeratione, hauriri. Nam cùm pleraque hominum delicta sine teste committantur, occulta autem crimina animam etiam saucient atque obsideant, ac manifestis interdum graviora & periculosiora sint; sacerdos de his non sanè judicare potest, nisi qui commisit, ea recenseat & confiteatur, & hæc sua quasi vulnera ipse aperiat.

3. Itaque quatenus ad sananda hominum delicta pœnitentiæ remedium monstratum est, eatenus etiam confessio pœnitentis, cum enumeratione peccatorum, nobis commendata videtur: quare ut Sacramentum pœnitentiæ tanquam salutare & necessarium probandum est populo Christiano, ita ipsa etiam confessio & peccatorum enumeratio, quæ ut non minus laxanda est, ita vicissim non nimis
Psalm. 18. astringenda. *Delicta enim quis intelligit?* Itaque enumeranda sunt peccata, quæ non quidem anxiè nimis, sed tamen diligenter cogitanti & sese excutienti in mentem veniunt. Quæ autem in mentem non veniunt, generali confessioni rectè includuntur, & nihilo ea minus remittuntur, quàm si ea confitendo enumerasset. Et quoniam hic ex absolutione quæritur venia, non tantum oneris imponit confessio, quantum consolationis absolutio credenti affert.

4. Jam etsi illa satisfactio, quæ culpam & æternam pœnam expiat, soli Christo tribuenda est, Satisfactio tamen, quæ in pœnitentiæ fructibus consistit, maximè autem jejunio, eleemosyna & oratione, sive à nobisipsis suscepta, sive à Parochis & dispensatoribus Sacramentorum injuncta: si ex fide & charitate peragitur, peccatorum causas excindit, & peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat, & in exemplum denique adhibetur.

5. Sed

5. Sed ut ad absolutionem sacerdotis in qua consistit vis Sacramenti pœnitentiæ, redeamus: forma ejus & verbum tale esse debet, ut qui confitetur, audire atque intelligere possit, sibi virtute, merito ac beneficio Christi, peccata remitti, juxta hujus institutum & verbum: *Quorum remiseritis pecca-* Joan. 20. *ta, remittuntur eis.* Nam *hoc munus est Dei, cùm ministerium sit sacerdotis,* ut verbis Ambrosij utamur.

CAP. XVIII.

De Sacramento Eucharistiæ.

QUi jam per Sacramentum pœnitentiæ revixit in Domino, ei item necesse est ali, & in bono spirituali crescere. Instituit igitur Christus Sacramentum Eucharistiæ sub visibili specie panis & vini, quod verum Christi corpus & sanguinem nobis præbet, & hoc spirituali cibo unit nos sibi ut capiti & membris corporis sui, ut in ipso ad omne bonum enutriamur, & cum sanctis in eorumque communione augescamus per charitatem, *Unus* enim *panis unum corpus multi sumus, omnes qui ex uno pane* 1. Cor. 10 *participamus*, inquit Paulus.

2. Forma autem hujus Sacramenti, sunt verba illa solennia, quæ Christus ipse dedit: *Hoc est cor-* Matt. 26. *pus meum.* & iterum: *Hic est enim calix sanguinis mei,* &c.

3. Quod si igitur Christo & verbo ejus tantum tribuimus, quantum debemus: dubium non est, quin simul ac verba eadem accedunt ad panem & vinum, ex his fiat verum corpus & verus sanguis Christi, quatenus panis & vini substantia in verum Christi corpus & sanguinem transmutatur: quod qui negat, idem Christi omnipotentiam in dubium vocat, & eundem ipsum vanitatis insimulat.

4. Quò magis cavendum est, ne indignè hoc Sacramentum sumatur. Scriptum est enim: *Nam* 1. Cor. 11 *qui edit aut bibit indignè, judicium sibi edit ac bibit, non dijudicans corpus Domini. Propter hoc multi inter vos infirmi sunt ac imbecilles, & dormiunt multi.* Indignè autem sumit Sacramentum illud, quicunque aut aliter de eo sentit quàm oporteat, aut non vere resipiscit. Nam, ut Augustinus inquit, *mutet vitam, qui vult accipere vitam: nam si non mutet vitam, ad judicium accipiet vitam: & magis ex ipsa corrumpitur, quàm sanetur; magis occiditur, quam vivificetur.* Itaque probanda est consuetudo Ecclesiæ, quæ hominem non antè ad Sacramentum Eucharistiæ ducit, quàm pœnitentiæ Sacramentum eum repurgarit.

5. Habet Eucharistia vim roborandi in bono spirituali: cui rei non sanè ullus est locus, nisi repurgatio peccatorum antecesserit. In quo ipso imitari debemus bonos medicos, qui non antè præbent quæ roborare ac confirmare possunt, quam malos humores è corporibus ejecerint; quod nisi fecerint, non prosunt ægroto, sed magis obsunt. Jam quanto major hîc adhibenda est cautio, ne indignè sumas; tanto plus consolationis capiunt, qui Eucharistiam dignè ac piè sumunt, & cogitant se pane è cœlo descendente, qui vitam dat mundo, vesci: & ex hoc verum atque spirituale robur contra omnia mala percipere.

CAP. XIX.

De sacra unctione.

SAcramenta, quæ paulò superius posuimus, magnam sane, & multiplicem utilitatem generi humano afferunt: tum aut ex vetustate carnis languentes regenerant, aut regeneratos, in gratia quam acceperunt, confirmant: aut relapsos, in gratiam unde deciderunt, restituunt: aut restitutos Christo firmius uniunt: in quem usum, eumque salutarem, non deest Sacramentis gratia Christi: sed hæc potius per eadem veluti instrumenta hominibus tribuitur. Quanquam igitur horum Sacramentorum utilitas latissimè per omnem vitam patet, tamen ne homo, cùm ægrotat, desideret subsidium peculiare, quod hoc ejus periculosissimo tempore, vel corpori ejus subveniret, vel animam contra ignita Satanæ tela munire possit, instituta est unctio sacra, ad quam oratio Ecclesiæ accedat. Hanc unctionem primi exercuerunt Apostoli, qui mandato Domini ad prædicandum Evangelium missi dæmonia ejiciebant, & oleo ungebant multos infirmos, & sanabantur. Quæ utique sacramentalis et mystica, non Matt. 6. medicinalis aut corporalis, unctio fuit: ad quam inter initia fidei, externa etiam corporis sanitas, quasi quoddam internæ sanationis signum, consequebatur, quemadmodum in aliis sacramentis, ad commendationem & confirmationem rudis adhuc fidei, interna virtus externis & sensibilibus signis & miraculis demonstrabatur. Nunc verò adulta & corroborata fide, signa quæ infirmis dantur, non requirit.

2. Hujus mysticæ & salutaris unctionis à Domino fundatæ ritum, quo administrari eam conveniat, Apostolus Jacobus promulgavit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes eũ oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus,* &c. Jac. 5.

3. Quanti autem in Ecclesia esse debeat testimonium fratris illius Domini, testimonium dicimus imò verò promulgatio, quam cùm fecit legatus atque Apostolus Christi, Christus ut à se factam procul dubio ratam habuit. Qui igitur contemnit hoc sacramentum, Christum ipsum contemnere, & gratiam, quam hîc per unctionem sacram nobis quodammodo porrigit, aspernari videtur: atque hoc fuerit tanto periculosius, quanto gravius est discrimen, in quo ægrotus versatur, non solum corporis, sed etiam animæ, in quod potestates tenebrarum eum adducunt, quatenus in extremo vitæ tempore, omnes quasi machinas ad extinguendam salutem hominis admovent, ejusq; animum terroribus incredibilibus frangere, & in desperationem impellere conantur.

4. Unctio-

4. Unctionem quidem hanc sacram, solis infirmis adhibendam Jacobus Apostolus insinuat, quod reliqui etiam Apostoli servaverunt: non tamen in omnibus, sed periculosis modò infirmitatibus, & ubi vitæ hujus interitus timetur, exercenda est mystica illa unctio.

CAP. XX.

De Sacramento Ordinis.

QUod autem ad ministeria Ecclesiæ attinet, quanto hæc majora sunt, tanto magis dono Dei ac gratia egent. Quamquam enim Christiani omnes sunt sacerdotes, quatenus spirituales hostias Deo offerre, & nomen item ejus in omni loco utiliter invocare possunt: non omnes tamen sunt ecclesiæ ministri, sed jam inde ab ortu ecclesiæ segregati sunt quidam in ministerium ecclesiæ, qui hujus muneribus fungerentur: & eosdem ita distinxit Deus, ne iidem omnia possent, neve ex promiscua illa
1.Cor. 14. ratione perturbatio nasceretur. Neque enim Deus est confusionis author. Institutum est igitur sacramentum ordinis, cum signo impositionis manuum, & aliis huic sacramento congruentibus ritibus, quo qui consecrarentur, ad munera ecclesiæ acciperent gratiam, qua ad eadem ipsa munera admini-
1.Tim. 4. stranda apti, habiles atque idonei efficerentur. Hinc illud Apostoli ad Timotheum: *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.*

Joan. 20. 2. Hoc autem ordinis sacramentum verbis Christi nititur: *Sicut me misit Pater & ego mitto vos: Acci-*
Marc. 16. *pite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Item. *Euntes in mundum universum,*
Math. ult. *prædicate Evangelium omni creaturæ.* Item. *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eas.* Item. *Hoc facite*
Luc. 22. *in meam commemorationem.* Quibus igitur in perpetua Ecclesiæ successione manus imponunt Episcopi, ut ordinibus initientur, potestatem muneris sui exequendi dant: quæ sanè duplex est, ordinis videlicet & jurisdictionis. Sub alteram cadit ministerium verbi divini, administratio sacramentorum, & ecclesiarum ordinatio ad ædificationem: sub alteram verò, potestas excommunicandi, pœnitentes absolvendi. Ordines autem quos Catholica Ecclesia agnoscit sunt hi septem: Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acolytorum, Lectorum, Exorcistarum, Ostiariorum, quibus distincta munera, eaque aut necessaria ecclesiis, aut utilia, assignari debent: ut facile appareat, eum de ecclesia Christiana malè mereri, quicunque ordines hos vel spernit, vel tollit.

CAP. XXI.

De Sacramento matrimonii.

Math. 19. INstituerat Deus in paradiso matrimonium, quo mas & fœmina ad perpetuam & individuam vitæ societatem conjungerentur, juxta verbum Domini: *Quamobrem homo relinquet patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.*

2. Quanquam autem matrimonium ad tam arctam hominum societatem institutum erat, tamen sub lege patrum matrimonia à prima institutione duobus modis degeneraverunt: videlicet ut & unus plures uxores duceret, & ductam, aliquando dato libello repudii, à se dimitteret: quorum prius ex dispensatione Dei permissum, futuri temporis mysterio serviebat, ut per plures unius viri uxores insinuaret, Christum tam ex synagoga quàm ex multitudine gentium, ecclesiam sibi collecturum, & sponsam sibi adjuncturum: & ut fœcunditate plurium uxorum, Christo Salvatori ex eodem semine nascituro servirent.

Deuter. 24. 3. Repudium verò Moyses populo ob duritiam cordis permisit lenius docens, uxorem à viro odio
Math. 19. habitam dimitti, quàm occidi, ut cæde ejus novis nuptiis locum aperiret.

4. Verùm postquam plenitudo gratiæ Dei venit, ut alia, quæ vel in cœlo vel in terra essent, restau-
Math. 19. ravit Christus, sic etiam matrimonium restituit. Hinc illud Christi: *Qui fecit hominem ab initio, mascu-*
Marc. 10. *lum & fæminam fecit eos DEUS.* & dixit: *Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod igitur Deus conjunxit, homo non separet.* Et paulò post: *Moyses ob duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Quamobrem quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem & aliam duxerit,*
1. Cor. 7. *mœchatur.* Quod Apostolus interpretatur, cum ait: *Iis qui matrimonio juncti sunt præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari.*

5. Hæc itaque Christiani matrimonii singulares conditiones, manifestis Scripturæ sanctæ testimo-
Gen. 2. niis comprobantur. Una, ut sit matrimonium duorum tantùm, hoc est, viri unius cum una muliere
Math. 19. conjunctio. *Duo*, inquit, *erunt in carne una.* Nec sic junctis liceat, defraudato conjuge suo, alicui tertio
1. Cor. 7. corporis sui potestatem permittere, prohibente Apostolo & dicente: *Mulier potestatem corporis sui non habet sed vir: similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.* Altera conditio est, ut vinculum conjugii inter duos semel colligatum, nullo amplius divortio, sed sola alterutrius morte, dissolvatur. Nam quòd Christus ob fornicationem dimitti posse uxorem insinuat, hæc separatio thori & mensæ consuetudinem inter conjuges scindit, vinculum conjugii non solvit, ita ut adulterium committat, ut alienam contrectans uxorem, quisquis sic dimissam duxerit.

6. Quoniam igitur Christus matrimonium gratia sua melius fecit, & arctiori quasi vinculo constrinxit, ut quemadmodum Christus unius Eccles. unus est sponsus, idq; indissolubili nexu, sic unius uxoris unus sit

maritus,

maritus, idq; perpetua conjunctione, & similiter atque Christus cum Ecclesia sponsa sua perpetuò jungitur, quare matrimonium non solùm conjunctio est maris atque fœminæ, sed etiam Sacramentum, ob gratiam Christi, quæ ei nunquam deest: ut cùm vir uxorem suam diligere possit, perinde quasi Christus Ecclesiam, sic ille cum hac colat societatem individuam, ut una sit in perpetuum contentus. Nec cum hac invita divortium faciat exceptis causis quæ jure divino explicantur.

7. Ac quoniam Deus fovet matrimonium gratia sua, idemque approbat, quatenus conjuges inter se matrimonium contrahunt, signum datur illustre, ad sperandam consuetudinem ipsorum cùm bonam esse per se, tum Deo gratam. Et quanquam prolis procreandæ causa matrimonium potissimùm contrahi debet, tamen qui contrahit etiam fornicationis vitandæ causa, non peccat. *Habeat* enim *unusquisque uxorem suam propter fornicationem*, inquit Paulus. Vis igitur Sacramenti hujus est, ut intelligant conjuges, se non humana, sed divina authoritate conjunctos, gratiam accepisse, qua ipsis legitimus congressus non imputetur ad culpam: qua item Christianus uxorem gentilem, cum eo manere volentem, sanctificet, & sanctos, hoc est, Deo dicatos filios procreet: qua denique perpetuam fidem conjugi servet, ut sint *duo in carne una*: & qua *mulier fidelis salva fiat in procreatione filiorum, si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cum sobrietate*. Itaque matrimonium honorabile, in eoque thorus immaculatus esse potest. Matth. 19. 1. Tim. 2.

8. Quod cùm Manichæi, Taciani & Encratitæ ignorarent, matrimonium reprehendere non dubitarunt: quam eorum sceleratam temeritatem, à doctrina dæmoniorum profectam, Apostolus Paulus damnat. 1. Tim. 4.

9. Ac quoniam vinculum matrimonii tale est omnino, tantamque vim habet ad conjungendum, ut non sit ullum conjunctionis humanæ vinculum, quod magis constringat: quod cùm agnosceret Adam in Paradiso, sic de muliere, quam Deus è costa corporis ipsius ædificaverat, locutus est: *Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea: ab hoc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est.* Quamobrem *relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Gen. 2.

10. Itaque cùm patria potestas huic inter conjuges conjunctioni suo juri cedat, audiendi non Matth. 19. sunt, qui volunt hoc tempore matrimonium vel sponsalia contracta scindi & irrita esse, si parentum consensus non accesserit. Nihil hic detrahimus obedientiæ, quam liberi parentibus debent, sed nolumus parentes in impediendis aut dirimendis matrimoniis potestate sua abuti. Quia tamen censemus honestatis esse, ut liberi sine consilio & consensu parentum non contrahant, hujus officii sui per concionatores sedulò admonendi sunt.

11. An verò parentibus potestas permitti debeat in hoc casu, liberorum inobedientiam derogatione, aut saltem diminutione dotis, aut aliqua alia vi puniendi, de hac ordinariæ potestati cura relinquenda videtur.

CAP. XXII.

De sacrificio Missæ.

UT religionem, sine qua nulla gens vivit, jus naturæ introduxit, sic etiam cæremonias, sine quibus religio coli non potest, nec solet. In ipsis verò ceremoniis externam oblationem, velut præcipuam, omnes omnium seculorum gentes observaverunt, quæ etsi (teste Cypriano) *circumcisionem velut crudelem & naturæ inimicam horruerunt, non tamen similiter repudiarunt reliqua sacrificia: sed in multis legem naturæ sequentes, expiationum retinuerunt instrumenta, & immolare victimas, & incendere adipes, & libaminibus fundere coram Deo vota & preces, cultu cum ipsa natura hominibus insito, & per omnium animos divinitus purgato*, perseveraverunt. Sed & hoc commune, & omnium animis affixum, omnes gentes tenuerunt, ut externæ oblationis cultu, vim Deo deberi, magno consensu existimarent. Serm. de Circumcis.

2. Nemo enim externa oblatione colendum unquam censuit, nisi quem Deum esse vel scivit, aut putavit, aut finxit, hujus cultus antiquitatem duorum fratrum Cain & Abel sacrificia comprobant, quorum priorem simul & munera ejus aversatus reprobavit Deus, minoris verò oblationem placatus aspexit. Aug. de civit. Dei lib. 10. c. 6.

3. Hunc verò sacrificandi ritum Deus, volens omnes homines salvos fieri, mentibus hominum hac de causa divinitus insevit. Cùm enim propter unius hominis peccatum, universum genus humanum iræ Dei & justæ damnationi obnoxium teneretur, tantoque gravior & periculosior illis damnatio immineret, quanto magis peccata peccatis accumulando, justam Dei iram contra se incitabant: Deus nolens perire quos condiderat, mediatorem & reconciliatorem humano generi destinavit, qui nos cum authore nostro reconciliaret, & justam Dei iram singulari sacrificii oblatione placaret. Deus igitur magnæ dilectionis filium suum carne nostra circumdatum misit in mundum, qui peccata nostra in se suscipiens, in corpore suo ea pertulit in cruce, & semetipsum pro nobis hostiam appendens, per proprium sanguinem in sancta semel ingressus, æternam redemptionem adinvenit. Heb. 9.

4. Hujus preciosissimæ hostiæ nidore delinitus Pater, iram remisit, & homines prius peccatis immersos, impuros & injustos, & damnationi obnoxios, nunc filii sui sanguine ablutos absolvit, justificavit, ac sibi reconciliavit. 1. Cor. 6.

5. Hujus unicæ oblationis virtus atque efficacia, non illi modò tempori serviens, quo Christus in carne hostiam se appendit, sed omnes omnium seculorum ætates complectens, omnium hominum qui ab origine mundi fuerunt, & in finem usque seculi nascituri sunt, delendis peccatis sufficit. *Verè* enim *erat Deus in Christo, mundum sibi reconcilians.* Et: *Ecce agnus Dei qui tollit* 2. Cor. 5. *peccata mundi*, &, *Ipse est propiciatio pro peccatis nostris: & non pro nostris tantùm, sed etiam pro* Joan. 1.

 totius 1. Joan. 2.

totius mundi. Mundus autem non unius temporis, sed omnium ætatum homines comprehen-
dit. Hinc in Apocalypsi Christus agnus dicitur ab origine mundi occisus, quoniam sanguis ejus
Apoc. 5. omnium ætatum jam inde ab initio mundi delicta emundavit.

6. De hac oblatione, quæ ad totius generis humani reconciliationem una sufficit: Paulus ait,
Heb. 10. *Unica oblatione consummavit in æternum sanctificatos.* &, *Quia in ipso complacuit omnem plenitu-*
Coloss. 1. *dinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis, sive quæ*
Ephes. 1. *in terris, sive quæ in cœlis sunt.* &, *Placuit instaurari omnia in Christo, quæ in cœlis & quæ in terra*
Esai. 63. *sunt in ipso.* Et in Esaia; *Torcular,* inquit, *calcavi solus.* &, *Cujus livore sanati sumus.*
Esai. 53.

7. Ut verò hujus tam efficacis oblationis, quæ omnium hominum salutem plenissimè suffi-
cientissimè, & perfectissimè meruit omnes homines participes fierent, & ejus fructum in se trans-
ferrent: Deus ab initio mundi, sub lege naturæ divina inspiratione in animis hominum sacrifi-
candi ritum excitavit, & mox data lege, diversa sacrificia monstravit.

8. Quorum omnium hic usus erat, non ut homines Deo reconciliarent, & salutem ipsa me-
rentur, sed ut per hæc externa sacrificia venturi sacrificii in quo redemptionem omnium Deus
promiserat, memoria in animis hominum subinde excitaretur, fides confirmaretur, & fructus ejus
credentibus, & in virtute venturi sacrificii sperantibus applicaretur. Et ut quoties ista sacrificia
celebrarentur, homines cùm aliorum beneficiorum Dei, quæ continua ejus benignitate accipie-
bant, tum salutis suæ per promissum reconciliatorem accipiendæ, grata animia recordarentur.

9. Nullum itaque sive sub naturæ, sive sub Moysis lege sacrificium per se Deo placebat,
Psal. 49. quippe qui iis, quæ offerebantur, se non indigere sæpe protestatus est. *Si esuriero,* inquit, *non*
dicam tibi: meus est enim orbis terræ & plenitudo ejus: Nunquid manducabo carnes taurorum,
aut sanguinem hircorum potabo? Sed quatenus hæc visibilia sacrificia, invisibilis & futuri sacrificii
Sacramenta erant, si quis ea in fide à Deo promissi Reconciliatoris obtulisset, hoc agens his exter-
nis sacrificiis, ut fidem in venturum Christum ostenderet, & salutaris istius sacrificii fructum,
quem jam & fide conceperat, & firma spe expectabat, in se transferret, & Deo pro tantis beneficiis
animi sui gratitudinem declararet: utque talia sacrificia & Deo grata, & offerenti salutaria erant,
nulla quidem sua propria, sed futuri sacrificii virtute, quam per fidem offerenti applicabant.

10. Et ut ratio sacrificiorum disertè intelligatur, unicum est sacrificium meritorium, cujus
virtus delendis hominum peccatis efficax, homines à Deo alienatos, & iræ ejus ac damnationi ob-
noxios reconciliavit, & æternam salutem & redemptionem toti hominum generi meruit: illa vi-
Heb. 10. delicet Christi victima salutaris, qua pro delictis hominum in cruce se hostiam appendens, in æ-
ternum consummavit sanctificatos.

11. Cujus meritum non accipit augmentum, quia perfectum est: nec diminuitur aut exhau-
Heb. 10. ritur, quia æternum est. Unde & reliqua omnia sacrificia nihil huic sacrificio superaddunt, ni-
hilque ipsa per se merentur: sed unicæ hujus oblationis fructum credentibus applicant, & ad ex-
citandam & retinendam in animis hominum hujus unicæ oblationis memoriam & fidem confir-
mandam, & pro omnibus Dei beneficiis declarandam gratitudinem, serviunt.

12. Sunt autem hujusmodi applicatoria sacrificia quædam legibus omnibus communia, &
promiscuè omnibus hominibus permissa: qualia sunt sacrificium contribulati cordis & humiliati
Psal. 50. spiritus, & ob colendam pietatem susceptæ carnis afflictiones, sacrificium labiorum, precum, gratia-
rum actionis & laudis, & si qua sunt similia.

13. Quædam verò semper fuerunt uniuscujusque legis propria, & certis hominum officiis
1. Reg. 13. alligata, à quorum oblatione alii magnis comminationibus & pœnis arcebantur, primo Regum de-
2. Paral. 26. cimo-tertio, secundo Paralip. vigesimosexto. Nec ulla lex, quemadmodum nunc, nec ulla gen-
Heb. 7. tium religio sacrificiis caruit: hæc enim tria colligata sunt, & se invicem necessariò consequun-
tur: *Lex, sacerdotium, & sacrificium.* Heb. 7.

14. Sic itaque sub lege naturæ justi homines & de Dei promissionibus edocti, in eum quem
futurum sciebant Salvatorem, credentes, sacrificia offerebant: quorum oblatione, futuræ salutis fi-
dem & spem, & pro ea gratitudinem suam declarabant, & ejus quod futurum expectabant, sa-
lutaris sacrificii meritis adjuvari ambiebant. Hunc morem cæteræ gentes, occulta inspiratione
animis eorum insita imitantes, non quidem Deum, sed quem Deum aut putabant aut fingebant,
sacrificiis placare voluerunt.

15. Lex verò per Moysen data, ad legem naturæ accedens, non ut eam tolleret, sed ut me-
liorem redderet, oblationes externas instituit: quæ & præfigurarent futurum Christi sacrificium:
& quoties eas celebrarent Judæi, cum aliorum beneficiorum Dei gratis animia recordarentur,
eum illius venturi sacrificii virtutem in se, credendo & sperando & orando, transferrent.

Matth. 5. 16. Christus qui non venerat legem solvere, quatenus vel naturalis vel moralis erat, sed
Jerem. 31. eam potius adimplere, cùm novam legem suam, de qua jam antè per Jeremiam promiserat, in
mundum induceret, ne eam solam in hac parte, contra præcedentium legum communem mo-
rem, mancam aut imperfectiorem relinqueret, peculiari sacrificio pariter & sacerdotio eam in-
Heb. 7. struxit, siquidem necesse fuit, juxta Apostoli sententiam, succedente nova lege etiam sacrificium
Ibid. 5. huic legi peculiare consequi, Heb 7. & sacerdotes, velut hujus sacrificii ministros, assumi, Heb. 5.

17. In qua legis parte, benè bona, sancta & pia, idem Dominus noster Jesus Christus, ne ecclesiæ
suæ deesset, in ultima cœna cùm gratias egisset Deo, sacramentum corporis & sanguinis sui instituit,
duplicem ejus usum statim commendans; ut à fidelibus velut animæ salutare alimentum sumeretur:

Acci-

Accipite, inquit, *& comedite*: & ut in memoriam passionis suæ offerretur, cujus oblationis ministeriũ Apostolis, velut novæ legis sacerdotibus, contradeos: *Hoc*, inquit, *facite in mei commemorationem.*

Math. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

18. Quemadmodum igitur ante Christi adventum Deus patribus certa quædam sacrificia tradidit, quibus magni istius sacrificii, quod futurum ipsi expectabant, memoriam in animis suis excitarent, fidem stabilirent, & fructum ejus credendo & orando sibi applicarent, & per eorum oblationem beneficiorum Dei gratis animis recordarentur: sic Christus ecclesiæ suæ mundam & salutarem corporis & sanguinis sui oblationem, sub speciebus panis & vini commendavit, quia corporis ejus in cruce pro nobis appensi, & sanguinis effusi memoriam subinde in animis nostris renovaremus, & fructum istius oblationis cruentæ, qua in æternum consummavit sanctificatos, in nos transferremus, hoc est enim facere in memoriam ejus, id est, gratis animis commemorare mortem Domini, & per memoriam & meritum passionis ejus deprecari Patrem, ut nobis reconcilietur.

Hebr. 10.

19. Hæc est munda & salutaris oblatio, illius unici sacrificii, quo omnium salus comparata est, rememorativa, non solum significans, sed re ipsa in se comprehendens veritatem illarum rerum, quas diversorum sacrificiorum oblationes olim præsignabant: eadem nimirum corporis & sanguinis Christi hostia, quæ in cruce est oblata, non alia: idem agnus, non alius, & unus utrobique Christus, sed tunc cruento & passibili modo oblatus est, qua oblatione omnibus credentibus remissionem peccatorum & redemptionem sufficienter impetravit. Nunc verò eundem sub mysterio & modo incruento & impassibili offerimus, non ut peccatorum remissionem & animarum nostrarum salutem jam primùm promereamur, sed ut passionis Dominicæ memoriam recolentes, Deo gratias agamus pro salute nobis in cruce impetrata; & ibi promeritam peccatorum remissionem & redemptionem, fide & devotione nobis applicemus & appropriemus.

20. Hanc tam salutarem victimam in spiritu prævidit Malachias, cum ait: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Quod vaticinium de solis spiritualibus sacrificiis accipi non potest, quæ nullius legis propria, sed omnibus temporibus & hominibus communia existunt, & cum sacrificiis veterum semper commixta duraverunt. At ipsa verborum serie satis convincitur, Prophetam loqui de sacrificio, quod, sublatis veteribus sacrificiis, in locum eorum erat successurum. Undè rectè hæc verba de sacratissimo Christi sacrificio accipiuntur, non illo quidem, quo se in cruce pro peccatis generis humani obtulit (illud enim nec inter gentes, nec in omni loco, sed in Judæa consummatum est) sed quod ex gentibus congregata ecclesia per totum terrarum orbem offert ad recordationem mortis Domini, & ad virtutem ejus in credentes transfundendam: atque hic loci illius intellectus, luculentis Patrum testimoniis roboratur.

Malach. 1.

21. Irenæus lib. 4. contra hæreses ca. 32. *Eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & novi testamenti novam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in universo mundo offert Deo, de quo in 12. Prophetis Malachias sic præsignavit: ab ortu Solis usque ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum nomini meo & sacrificium purum.*

22. Augustinus: *Noverint*, inquit, *qui legunt, quid protulerit Melchisedech quando benedixit Abraham. Et si jam sunt participes eis, vident tali sacrificio nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Unde alius Propheta dicit ad eum, qui secundùm carnem est Israel: Non est mihi voluntas in vobis*, &c.

Aug. contra adversarios legis lib. 1. cap. 20.

23. Ambrosius de hoc novæ legis sacrificio testatur: *Ante agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Christus quasi recipiens passionem, & offere seipsum quasi sacerdos.*

24. Chrysostomus: *Nonne per singulos dies offerimus? offerimus quidem, sed recordationem facientes mortis ejus: & una est hæc hostia, non multa. Quomodo est una, & non multa? & quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorum. Hoc autem sacrificium, exemplum est illius, idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper idipsum*, &c.

25. Athanasius: *In æternum*, inquit, *Christi est sacerdotium: quia quotidie offertur per ministros Dei admonitio, Christum & pontificem habens, & sacrificium.*

26. Hanc vero oblationem, quam Ecclesiæ in recordationem mortis suæ faciendam Christus commendavit, prius ipsum in Cœna exercuisse, & Patri seipsum sub speciebus panis & vini obtulisse, magni testes comprobant: inter quos David, Christum appellans *sacerdotem secundum ordinem Melchisedech*, satis ostendit, Christum sacrificio panis & vini, figuram, quæ in Melchisedech sacerdote præcesserat, adimplevisse, de qua re sanctus martyr Cyprianus lib. 2. ep. 3. *Qui ordo utique est de illo sacrificio veniens, & inde descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Jesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem?* Et mox: *Ut ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset ritè celebrari, præcedit ante imago sacrificii, in pane & vino scilicet constituta: quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit: & qui est plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimplevit.*

Psal. 109. Genes. 14.

27. Arnobius: *Hic*, (inquit, de Christo loquens) *qui per mysterium panis & vini sacerdos factus est in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reverteretur de prælio.*

28. Damascenus: *Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum, qui erat sa-*

cerdos Dei altissimi, illa mensa hanc mysticam præfiguravit mensam, velut & sacerdos ille Christi veri sacerdotis præfiguratam præ se ferebat imaginem. Tu es, inquit, sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Similia multa testimonia inveniuntur apud Hieronymum ad Evagrium, Augustinum de doctrina Christiana libro quarto, cap. vigesimo primo, Ambrosium de Sacramentis lib. 4. Chrysostomum, Theophylactum.

29. Secundum hæc sacræ Scripturæ & sanctorum patrum testimonia, Catholica Ecclesia duo Christi sacrificia agnoscit, eadem secundùm substantiam, sed secundùm rationem & ritum offerendi multum diversa: Unum in cruce cruentum: Alterum, quod in cœna sub panis & vini specie corpus & sanguinem suum ipse sacerdos juxta ordinem Melchisedech Patri obtulit, perpetuum condens novæ legis sacrificium, quod apostolis suis ac successoribus ipsorum, ut ad finem usque seculi in memoriam ipsius facerent, commendavit.

30. Horum ut modus offerendi diversus, sic & usus discretus est, cruento suo sacrificio Christus totius mundi reconciliationem & propiciationem pro peccatis, & plenam omnium redemptionem impetravit. Alterum verò sacrificium, ad recordationem cruenti sacrificii institutum & Ecclesiæ commendatum est, quo Christum impassibili & incruento modo sistimus Patri, non ut remissionem peccatorum & redemptionem de novo mereamur, sed ut in cruce meritam fide & devotione nobis applicemus, Christi jussionem sequentes, qua jussit ut hoc in memoriam sui faceremus: id est, ut per memoriam & meritum passionis suæ, Patrem pro reconciliatione nostri & peccatorum remissione, & animarum nostrarum salute, proque corporum ac rerum nostrarum incolumitate, deprecaremur.

31. Hactenus ostensum est, quibus rationibus & testimoniis sacrificium altaris subnixum subsistat: nunc de ritu pauca subjiciantur.

32. In celebratione sacrificii altaris, nunc laudes Dei, nunc fideles populi preces, nunc gratiarum actiones, nunc scripturarum lectiones subinde admiscentur. Unde & laudis, & gratiarum actionis, & precum sacrificium rectè nuncupatur: quo ritu Catholica Ecclesia Christi exemplum refert, qui in cœnæ sacrificio pro incolumitate Ecclesiæ, quam in terris relicturus erat, multas preces ad patrem fudit, & tandem hymnis & gratiarum actione cœnam mysticam consummavit.

Joan. 17. 33. Sed & hanc Pauli seriam commonitionem, qua inprimis fieri voluit obsecrationes, oratio-
1. Tim. 2. nes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in subli-
mitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate: Ecclesia
Epist. 59 ad in celebratione sacrificii altaris, juxta Augustini sententiam, plenè & examussatim observat: tum ob-
Paulinum. secrationes facit, antequam illud, quod est in Domini mensa, incipiat benedici. Orationes verò, cum
benedicitur & sanctificatur: postulationes autem, seu interpellationes, cùm populus benedicitur, &
misericordissimæ potestati commendatur.

34. Quibus peractis, & participato Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit. Vide Augustinum epist. 59. ad Paulinum, ubi ritum celebrandi sacrificii altaris, qualem hodie observat Ecclesia, perspicuè agnosces.

35. Sed & apud alios omnium ætatum viros Catholicos hunc ritum receptum & confirmatum videre licet, qui admixtas in celebratione hujus sacrificii preces, & gratiarum actiones, & ipsam hostiam solenni prece consecrari solitam, magno consensu meminerunt. De qua re Chrysostomus in Matthæum homil. 83. de Sacerdotio libro tertio. Basilius Magnus de Spiritu sancto cap. 27. Theophylactus in cap. 14. Marci. Gregorius epist. 63. ad Joannem Episcopum Syracusanum, Ambrosius de Sacramentis lib 4. cap. 5. qui & hunc canonem, quo nunc utitur Ecclesia, penè secundum singula ejus verba, passim in libris à se editis recenset.

Cap. XXIII.

De memoria Sanctorum in altaris sacrificio fieri consueta, & de eorum intercessione inibi expedita, & obiter de Sanctorum invocatione.

CUm itaque in hoc altaris sacrificio immensi istius beneficii memoriam recolimus, quo Christus semetipsum pro totius corporis sui mystici, id est, pro omnium credentium incolumitate & salute hostiam fecit, ibique secundum Domini exemplum & Apostoli commonitionem, pro totius Ecclesiæ incolumitate preces ad Deum fundendæ, & pro omnibus ejus beneficiis gratię agendæ sint: Ecclesia intra sese omnia sua membra colligens, eorum etiam memoriam facit, qui hac mortalitate exuti, apud Dominum vivunt, & inprimis grata veneratione Deo dilectos Sanctos complectens, pro his gratias Deo agit, qui eos cùm natura imbecilles essent, gratiæ suæ munere ita roboravit, ut vitia carnis superarent, & contra peccatum, diabolum & mortem non suis, sed Dei virtute fortes, viriliter dimicando, coronam justitiæ à justo judice impetrarent. De hujus gratiarum actionis pro sanctis antiquitate & consuetudine, per totam Ecclesiam divulgata, vide apud Dionysium Areopagitam, Cyprianum lib. 3. epist. 6. lib. 4. epist. 5. Augustin. de civitate Dei lib. 8. cap. 27. lib. 22. cap. 10. contra Faustum Manich. lib. 20. cap. 21.

2. Nec solùm veneramur sanctos, & pro his gratias agimus, sed eorum precibus & meritis in omnibus divinæ protectionis auxilio muniri postulamus, rectè sentientes, eos velut ejusdem communionis cives, & corporis ejusdem membra, etiamnum uno spiritu & vinculo charitatis nobiscum colligatos, salutem nostram appetere, & malis nostris indolere: ideoque pro necessitatibus nostris apud communem Deum Patrem, per Jesum Christum communem omnium mediatorem, interpellare. Quod ut faciant, ipsum jus communionis, qua nobis juncti sunt, simul & præceptum eos addu-

cit.

est. *Orate*, inquit Jacobus, *pro invicem ut salvemini*: & charitas qua erga nos afficiuntur, suadet & mo- Jacob. 5.
net, & ea qua apud Deum nunc pro se securi, & ab infirmitatibus & defectibus immunes vivunt, fa-
cultas non prohibet: quodq; eos in alia vita facere apertis Scripturæ testimoniis cognovimus. 2. Ma- 2. Macha. 15.
cha. 15. ubi Onias conspicitur manus protendens, & orans pro populo: *& alius vir, ætate & gloria*
mirabilis, de quo dicitur: Hic est fratrum amator & populi Israel: Hic est qui multum orat pro populo &
universa sancta civitate Hierusalem, Jeremias Propheta, & Zachariæ primo, Angelus pro civitatibus Zachar. 1.
Juda interpellat: *Domine exercituum, usquequo non misereberis Hierusalem, & urbium Juda quibus*
iratus es.

3. Hac fide, sicut eorum qui nobiscum in carne vivunt, ita & sanctorum apud Deum viven-
tium preces pro nobis postulamus: & ut pro nobis orent, eos nominatim appellamus, nec dubita-
mus quin ei, qui potest omnia, facile sit efficere, sive per Angelorum ministeria, sive alia sibi placita
ratione & via, ut nostras petitiones sancti rescifcant, qui utique hoc præstat, ut Angeli peccato- Luc. 15.
ris conversionem in cœlo cognoscentes, gaudio exultent.

4. Merita verò Sanctorum non talia esse asserimus, qualia in Christo invenimus, qui semetipsum
pro nobis impendens, & sanguinem suum pro nobis fundens, plenam cum Deo reconciliationem
mundo promeruit. Sancti verò merita sua, quibus & ipsi salvati sunt, & nobis suffragantur, ex eo-
dem omnis salutis & totius meriti fonte, Christi videlicet passione, hauserunt. Non enim, si justitiæ
rigorem spectemus, cuiquam Sanctorum operationes suæ, quantumvis fructuosæ, ad propriam sa-
lutem sufficissent, juxta illud: *Non justificabitur, in conspectu tuo omnis vivens*. Et illud Christi: *Si* Psal. 142.
feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: quia servi inutiles sumus. Et illud Pauli: *Non sunt condi-* Luc. 17.
gnæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in vobis. Ex Dei autem misericordia Rom. 8.
& liberalitate & Christi gratia, non solum ipsis ad salutem Sanctorum merita conducunt: sed etiam
nobis ad protectionem & gratiæ divinæ impetrationem prosunt Deo in eis misericorditer complen-
te, quod veraciter promisit, cùm ait: *Ego sum Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitates filiorum in* Exod. 20.
tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia, iis, qui
diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Sic defuncti Abrahami merita, filio Isaac profecerunt: &
Jacob in religione nepotes suos erudiens, nomen suum & patrum suorum super ipsos invocari edo- Genes. 26.
cuit, Genes. 48. quod & Moyses plena fiducia fecit: *Quiescat*, inquit, *ira tua, & esto placabilis super*
nequitia populi tui: recordare Abraham, Isaac & Israel servorum tuorum, Exod. 32. Sic propter gra-
tiam, qua apud Deum valuit David vir secundum cor Dei, tota ejus posteritas indulgentiam Dei
in commodum suum persæpe sensit, 3. Reg. 12. 4. Reg. 19. Esaiæ 37. Exech. 14.

CAP. XXIV.

De memoria defunctorum in Christo.

DOminus noster Jesus Christus, secundum voluntatem Patris hostiam redimendis hominibus
salutarem seipsum in cruce affigens, utique omnes eos, qui hanc victimam suam salvandis ho-
minibus jam inde ab origine mundi destinatam, fide & voto prævenissent, vel in sequentibus tempo-
ribus fide eam amplexuri essent, intra seipsum velut membra sua collegerat, volens passionis suæ fru-
ctum ad omnes pariter qui corporis ejus membra unquam effecti essent, pervenire: unde Ecclesia
communis hujus sacrificii memoriam recolens, omnia sua membra pariter advocare, nec quenquam
eorum excludere debet, qui secundum Domini liberalem voluntatem, utilitatis hujus sacrificii ca-
pax existit. Ideoque, quemadmodum priùs Sanctorum, ita postea etiam reliquorum Christianorum
memoriam circa sacrificium altaris inducit, quos in vera Christi fide decessisse piè credit, de quibus
tamen satis certum esse nequit, utrum satis emundati & purgati hinc emigraverint. Aliam tamen
Sanctorum, & aliam aliorum in somno pacis quiescentium, memoriam servat. Illorum quidem, non
ut oremus pro eis, sed magis ut orent ipsi pro nobis, ut vestigiis eorum inhæreamus: Horum verò, August. in Jo-
ut communi Domino pro eis supplicemus, quatenus Deus omnibus in Christo quiescentibus, lo- an. tract. 84.
cum refrigerii, lucis & pacis indulgere dignetur per Christum Dominum nostrum.

2. Eos verò, qui nos in signo fidei præcesserunt, ut à commercio orationum nostrarum non seclu-
damus, ipsa communionis, quam cum omnibus sanctis confitemur, ratio disertè exposcit: quippe qui
etiam corporibus soluti, spiritualibus tamen nexibus nobiscum cohærent, & uno spiritu velut ejus-
dem corporis membra nobis adglutinantur, & vinculo charitatis connexi adhærent nobis, nec mors
eos corporalis ex mystici corporis Christi compage præscindere aut separare potest.

3. Cùm itaque talem orandi formam nobis Dominus insinuaverit, ut nemo pro sua tantùm, sed
velut magnæ communionis civis, pro omnium utilitate rogare debeat, & per Apostolum præcipiat Jacob. 5.
nos pro invicem orare ut salvemur: magnæ in consortes suos crudelitatis, & contra Dominum dete-
standæ temeritatis fuerit, si quis à commercio orationum nostrarum in Christo defunctos excluserit:
quod eum facere nusquam Scriptura præcipit, & communionis spiritualis, quam cum Sanctis omni-
bus profitemur, ratio disertè vetat.

4. Hanc autem consuetudinem per totam Christi Ecclesiam divulgatam, qua circa altaris sacri-
ficium memoria defunctorum adhibetur, ex Apostolica traditione promanasse, magnis & fide dignis
testimoniis abundè doceri potest. Dionysius Areopagita lib. Ecclesiasticæ hierarchiæ cap. 7. *de prece*
super defunctis facienda, ex divinis ducibus, hoc est, Apostolis traditio pervenit ad nos: ubi & totum
harum precum ordinem & rationem luculenter explicat. *Precatur*, inquit, *oratio illa divinam cle-*

mentiam ut cuncta dimittat per humanam infirmitatem admissa peccata defuncto, eumque in luce statuat & regione vivorum.

Chrysost. ad pop. hom. 69. in primo Cor. homil. 41.

5. Chrysostomus ad populum Antiochenum Homil. 69. *Non temerè*, inquit, *ab Apostolis hæc sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum: cum enim constiterit populus extensis manibus, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes.*

In sermo. de iis qui in fide hinc migraverunt.

6. Damascenus: *Apostoli*, inquit, *discipuli Salvatoris, qui totius mundi circulum cepere prædicando verbum vitæ, quod suis oculis viderant, in tremendis vitalibusque sacramentis, memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt: quod adhuc firmiter, atque adeo sine contradictione, observat Apostolica & Catholica Ecclesia Christi & Dei, à finibus usque ad fines terræ, ab eo tempore usque in præsens & in finem mundi usque.*

Io Enchiridio ca. 10. in quæstio 2. ad Dulie.

7. Augustinus: *Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in ecclesia fiunt: sed hæc eis prosunt, qui, cùm viverent, ut hæc eis prodesse possent, meruerunt*, &c.

8. Similia vide apud Epiphanium lib. 3. contra hæreses, Tertul. ad uxorem de corona militis, Ambrosium in orat. pro Imperatore Theodosio de excessu fratris, Item libro 2. epistolarum ad Faustum, Cyprianum lib. 1. epist. 9. Bernhardum in Cant. r. sermo 66.

9. Post hanc defunctorum memoriam, ubi jam iterum ecclesia communem viventium salutem clementi Domino commendavit, reliquæ preces ad dignam sumendæ sacrosanctæ Eucharistiæ præparationem referuntur: quæ pars Missæ peculiaris est præsentibus, & sacrosanctam Eucharistiam sacramentaliter aut saltem spiritualiter sumentibus: nec in commune admodum servit, cùm nemo sicut pro alio baptizari, ita nec sacramentum sumere utiliter possit. Participato tandem sacramento, & cæteris ritè peractis, *gratiarum actio cuncta* (ut ait Augustinus) *concludit.*

CAP. XXV.

De communione cum sacrificio jungenda.

Aug. de spiritu & litera cap. 2.

De consecra. dist. 2. ca. peracta ca. relatum.

Atque hîc expedierit, cùm verissimum illud & singulare sacrificium offertur, veterem ecclesiæ morem revocare, quo non solùm sacrificans ipse, sed & diaconi & reliqui ecclesiæ ministri, qui diebus solenioribus velut testes tanti sacrificii & necessariorum ministeriorum coadjutores adhibentur, ut perceptionis corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi participes se præberent, seria canonum sanctione jubebantur: sed & fideles omnes pro recolenda mortis Domini & nostræ redemptionis memoria, ad hoc mediatoris nostri sacrificium confluentes, sedulis exhortationibus monendi & excitandi sunt, ut prius explorati, confessi & absoluti, sacrosanctæ communionis gratiam sumant, & divinissimæ eucharistiæ participationem unà cum sacerdote sedulò & devotè frequentent.

CAP. XXVI.

De cæremoniis & usu Sacramentorum.

Cæremoniæ veteres, quæ sacramento baptismatis adhibentur, retineantur omnes, Exorcismus videlicet, abrenunciatio, professio fidei, Chrisma & alia: pertinent enim ad efficaciam hujus sacramenti adumbrandam & significandam.

2. Item in ceremoniis veteribus, quæ ab Ecclesia catholica adhibentur Missæ, nihil mutandum videtur: sunt enim omnes id, quod in Missâ agitur, cum primis aptæ.

3. Et quod ad usum hujus sacri attinet, debent in singulis civitatibus & in singulis ecclesiis (etiam si in una civitate aut loco plures sint) quæ proprios sacerdotes & populi illuc convenientis frequentiam habent, singulis diebus duæ ad minimum Missæ celebrari; altera matutina, cui interesse possint homines qui labore manuum rem quærunt, ut convenientes vel communicent de eucharistia, vel se Deo piè commendent. Altera verò celebrior, quæ canenda circa horam octavam diei antemeridianam, cui eodem modo adsint, qui vel communicare de eucharistia, vel se Deo commendare velint. In pagis autem singulis quibusque Dominicis & festis diebus, singulæ Missæ ad minimum celebrentur.

4. Atque ut populus ad usum Missarum revocetur commodè, Concionatores juxta sententiam de hoc sacro superius explicatam, populum hortari debent, ut eidem libenter intersit, cui etiam præscribendæ sunt certæ meditationes, eæque ad singulas Missæ partes aptæ: & ante præfationem presbyter aut diaconus, si hujus copia sit, ostendat verum Missæ usum, eumque populo ex præscripto, de quo etiam conveniat, commendet pro ratione de sacro hoc superius explicata.

5. Canon item, in quo nihil mutetur, habeat etiam suam succinctam & dilucidam interpretationem, ut inde presbyteri & functionem officii sui eo melius intelligere, & quod intelligunt, populo explicare possint.

6. Ceremoniæ reliquæ Sacramentorum, juxta præscriptum Agendarum veterum, adhibeantur: in quas tamen si quid irrepsit, quod causam dare possit superstitioni, tollatur.

7. Altaria, vestes sacerdotum, vasa Ecclesiæ, vexilla: item cruces, candelæ, imagines, retineantur in Ecclesia. Sed ita tamen, ut sint monumenta: nec cultus latriæ in hoc genus transferatur: nec ad imagines & statuas superstitiosè concursus fiat.

1 Cor. 14.

8. Horæ item Canonicæ, & illa pia psalmodia, quam nobis Apostolus ipse commendavit, ex Ecclesiis minimè tollantur: & ubi sublatæ sunt, restituantur, maximè verò de tempore & Dominica & aliis vetustis & solennioribus festis.

8. Quæ

8. Quæ autem de Sanctis adjecta sunt, ad ea quæ in veteri de Sanctis communi posita sunt, revocanda: & sicubi modum excedunt, corrigenda videntur.

9. Vigiliæ item & exequiæ mortuorum de more veteris Ecclesiæ celebrentur: esset enim immane, in Ecclesia nullam illorum memoriam retinere, quasi animæ ipsorum unà cum corporibus interierint.

10. Festi item dies ab Ecclesia recepti, retineantur, si non omnes, tamen præcipui.
Dominicæ dies.
Natalis Domini.
Circumcisio Domini.
Epiphania.
Palmarum.
Pascha cum duobus sequentibus.
Ascensio Domini.
Pentecoste cum duobus diebus sequentibus.
Corporis Christi.
Festi item dies beatæ Mariæ virginis, & sanctorum Apostolorum.
Sancti Joannis Baptistæ.
Mariæ Magdalenæ.
Stephani.
Laurentii.
Martini.
Michaëlis.
Omnium Sanctorum, & apud singulas Ecclesias eorum sanctorum, qui ibidem singulares patroni habentur, ut in eisdem Sanctorum festis Deum in sanctis honoremus, nosque ad imitationem ipsorum excitemur, & consideremus orationibus ipsorum adjuvari & meritis associari.

11. Dies item Rogationum ante Ascensionem Domini, & Letania in die sancti Marci, & per annum aliæ consuetæ processiones pro veteri more observentur.

12. Similiter in hebdomada sancta & circa reliqua Ecclesiæ festa debitæ solemnitates adhibeantur, & in vigilia Paschæ & Pentecostes aqua Baptismalis per omnes Ecclesias parochiales solenni benedictione præparetur.

13. Ac cum abstinentia carnium, quæ non abominationis, sed temperantiæ causa suscipitur, per se bona & ad carnem castigandam apta sit, ac etiam publica utilitas postulet, ut certis temporibus à carnibus abstineamus, cùm aliàs pecora ad assiduum carnium esum sufficere vix possint, mos & institutum veteris Ecclesiæ diebus jejuniorum, feria sexta & Sabbato à carnibus abstinendo, retineatur.

14. Hanc enim abstinentiam Ecclesia ex nulla superstitione suscepit, quæ à cibis quibusdam certis temporibus abstinet, non ob ullam ciborum immunditiem (sciens omnia munda esse mundis, & nihil inquinare hominem quod per os ingreditur) sed ad edomandam carnem, ut anima à pravis cupiditatibus & à malis motibus melius humilietur: eamque abstinentiam præcipuè diebus feriæ sextæ & Sabbati indixit, ut homines ad cultum Deo debitum persolvendum, ad auditionem verbi Dei, & ad sacrosanctæ Eucharistiæ perceptionem (quæ olim frequentior diebus dominicis servabatur) biduana abstinentia præparati, magis idonei & digniores accederent: & ut hac voluntaria castigatione quasi cum Christo (cujus passionis memoria his diebus potissimùm à fidelibus recolitur) carnem suam crucifigerent.

15. Consueta etiam Ecclesiæ jejunia observentur, sed ita tamen, ut non astringantur quos necessitas excusat: quales sunt, qui gravioribus laboribus exhauriuntur, & peregrinantes, item gravidæ mulieres, lactentes pueri, senes, ægroti.

16. Nec improbetur benedictio earum rerum, quæ exorcismis & orationibus ad usum hominum præparantur, dummodo operationes, quæ inde nascuntur, non rebus ipsis, sed divinæ virtuti tribuantur: & caveatur, ne eædem ad ullum incantationis aut superstitionis genus transferantur.

17. Et quanquam cum Apostolo sentiendum, eum qui cœlebs est, curare quæ sunt Domini, &c. eoq; magis optandum, multos inveniri clericos, qui cum cœlibes sint, vere etiam contineant: tamen quum multi, qui ministerii ecclesiastici functiones tenent, jam multis in locis duxerint uxores, quas à se dimittere nolint: super ea re generalis Concilii sententia expectetur, cùm alioqui mutatio in ea re, ut nunc sunt tempora, sine gravi rerum perturbatione nunc fieri non possit. 1. Corint. 7.

18. Illud tamen negandum non est, etsi conjugium per se honorabile est, juxta scripturam: eum tamen qui non ducit uxorem, & verè continet, melius facere, secundum scripturam.

19. Eadem est ratio usus Eucharistiæ sub utraque specie, cui multi etiam assueverunt, & ab eo avelli sine gravi rerum motu hoc tempore non possunt: & quia Concilium Oecumenicum, cui omnes Imperii Status se submiserunt, proculdubio piam & solicitam curam adhibebit, ut in hoc casu conscientiis multorum & publicæ tranquillitati optimè consulatur, qui usum utriusque speciei antehac receperunt, eumque relinquere nolunt, super ea quoque re deliberationem & sententiam Oecumenici Concilii expectent.

20. Hi tamen, qui utriusq; speciei usum amplectuntur, illam inveteratam sub una specie communi-

municandi consuetudinem reprehendere non debent: nec alteri alteros perturbent donec super ea re Concilium Oecumenicum decreverit.

20. Et quanquam Sacramentum Eucharistiæ sub utraque specie institutum est, non tamen sentiendum est Christum in carne dividi, contrà quàm Scriptura divinitus inspirata tradit, sed sub singulis speciebus integrum contineri.

21. Ac quoniam in Sacramento Eucharistiæ est verum Christi corpus, & verus Christi sanguis, in hoc Sacramento Christum meritò adorari debere.

22. Item Sacramentum Eucharistiæ semel verbo Christi consecratum, etiamsi asservetur diutius, tamen Sacramentum & corpus & sanguinem Christi remanere donec sumatur.

23. Quæ verò ad disciplinam Cleri & populi pertineot, videntur cùm primis necessaria esse ad tollenda ex Ecclesiis scandala, quæ dant magnam causam horum temporum perturbationi, id quod res ipsa loquitur. Itaque si quam Ecclesiis utilem reformationem Cæsarea Majestas procuraverit, tantum abest ut quisquam sanctæ religionis nostræ, & publicæ tranquillitatis studiosus, repudiare eam velit, ut omnes etiam pro ea citius promovenda & procuranda, obnixè & summa ope laborare debeant.

IMPERATOR.

NOs CAROLUS Imperator Semper Augustus, &c. testamur & confirmamus, suprà positam Declarationem, eam ipsam esse, cujus in nostro & sacri Imperii Recessu, dato in hoc præsenti Augustano Conventu, mentio fuit facta: Hujus appensione testimonii, sigilli nostri Cæsarei munimine roborati. Datum in civitate nostra Imperiali Augusta, die ultimo Junii, Anno Incarnationis Christi Domini nostri, millesimo, quingentesimo, quadragesimo octavo: Imperii nostri vigesimo octavo, Regnorum trigesimo tertio.

CAROLUS.

Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus, per Germaniam Archicancellarius, &c. subsst.

Johannes Obernburger subsst.

Anno Christi 1548.

CAROLI V. IMPER. AUG. CONSTITUTIO

DE PACE PUBLICA TENENDA, AUGUSTÆ IN COmitiis declarata, renovata, atque publicata, Anno Domini M. D. XLVIII.

Interprete Justino Goblero JC.

CAROLUS Quintus, Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Rex Germaniæ, Castiliæ, Aragonis, Leonæ, utriusque Siciliæ, Jerusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Navarræ, Granatæ, Toleti, Valentiæ, Galliciæ, Majoricæ, Hispalis, Sardiniæ, Cordubæ, Corsicæ, Murciæ, Giennis, Algarbiæ, Algeziræ, Gribaltaris, Canariarum & Indicarum Insularum, ac Terræ Firmæ, Marisque Oceani, &c. Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carniæ, Cariothiæ, Limburgiæ, Lutzenburgiæ, Geldriæ, Calabriæ, Athenarum, Neopatriæ, ac Wirtembergiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Goriciæ, Barcioonis, Arthois, Burgundiæ; Comes Palatinus Henegoiæ, Hollandiæ, Selandiæ, Phitdæ, Kiburgi, Namurci, Rossilionis, Ceritaniæ, & Zutpheni; Landgravius Alsaciæ; Marchio Burggoiæ, Oristani, Gociani; ac sacri Romani Imperii Princeps in Suevia, Cathalonia, Asturia, &c. Dominus Phrysiæ, *Marchiæ Vindelicorum, Portenoiæ, Biscoiæ, Molinis, Salinarum, Tripolis, & Mechliniæ, &c. Nunciamus universis & singulis nostris & sacri Imperii Electoribus, Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dominis, Equitibus, & Militibus, Capitaneis, Præfectis, Schultetis, Magistris civium, Judicibus, Coosularibus, Civibus & Communitatibus, cæterisque omnibus nostris & Imperii subditis ac fidelibus, cujuscunque dignitatis, status, aut conditionis existant, ad quos hoc nostrum Imperiale scriptum vel ejusdem copia videnda seu legenda pervenerit, exhibitave fuerit, gratiam nostram & omne bonum.

* fort. Marchiæ Vandalorum.

CAP. I.

Pacis publicæ proclamatio.

CUm quondam Maximilianus Cæsar, avus noster præclarâ memoriâ, gravissimis de causis motus, ad sacri Imperii, ejusque subditorum honorem ac salutem, adeoque ad commune Reipublicæ provectum & utilitatem, cum Electoribus, Principibus, & Statibus sacri Imperii de publica pace constituenda se concordasset, obstrinxisset ac obligasset, nosque mox ingressu nostri regiminis sentiremus ac cognosceremus, varias omnisque generis commotiones & adversitates inter alienos & extraneos Primates ac Potestates, sese in Imperii membra eique conjunctos exerere, ex quo non communibus Statibus solum, verum etiam universæ Christianitati difficiles & periculosæ

ticulosæ imminutiones, devastationes, cum jactura a detrimento animarum, honoris, ac dignitatis exorituræ forent, si non gravi deliberatione atque consilio adversum iretur, pax & justitia in sacto Imperio constitueretur, ac firmiter conservaretur. Hinc nos adducti, vestigiis ejusdem avi nostri insistentes tunc quidem in primis * illis nostris Wormatiæ Comitiis cum communibus sacri Imperii Statibus de publica pace constituenda unanimiter tractavimus, ac nos invicem concordavimus, quemadmodum ab avo nostro initio facto, ea Wormatiæ primùm constituta, deinde in aliis Comitiis latius declarata est. Quam publicam pacificationem nos jam in sacri imperii salutem ac utilitatem, & pro firma concordia, tranquillitateque conservanda, aliisque plurimis & gravissimis de causis, deliberatione atque consilio reverendorum atque illustrium nostrorum dilectorum cognatorum & affinium, Electorum & Principum, Ecclesiasticorum & Secularium, Prælatorum, Comitum & Statuum sacri Imperii hisce hîc Comitiis apud nos comparentium denuò renovavimus, constituimus, ac juxta qualitatem & necessitatem temporis & negociorum causarumque auximus ac declaravimus: Renovamus, constituimus, addimus, augemus ac declaramus eandem hisce mediantibus scienter ac virtute harum literarum hoc modo, ut ab hoc tempore publicationis nemo, cujuscunque dignitatis, status ac conditionis fuerit, ullius rei causa, qualecunque nomen habuerit, quove quæsito colore seu prætextu id fieret alteri bellum inferre, armisve eum infestare, oppugnare, spoliare, capere, invadere, obsidere, aut aliquam prohibitam conspirationem seu fœdus contra alium facere feriteve debeat. Nec quis alterum possessione sua, arce, oppido, pago, sacra æde, Monasterio, Sacello, reditibus, pensionibus, decimis, immobilibus mobilibusve bonis, Regaliis, Jurisdictione, judiciis, mero ac mixto Imperio, spiritualium ac secularium, teloniis, vectigalibus, fluminibus, pascuis, aliisve quibuscunque juribus, nullo excepto, vi manuque armata ac de facto temerè privet aut subditos abstrahat, vel ad inobedientiam adversus suos Magistratus conciter, aut eos inscio suo ac nolente Magistratu præter morem hactenus sub prædecessoribus nostris Romanorum Imperatoribus ac Regibus laudatissimæ recordationis, & nobis observatum, tuendos ac defendendos suscipiat. Quinimo quisque alterum in re sua quietum ac impeditum relinquat: Tum & alienos subditos spirituales ac seculares per suum quisque Principatum, ditionem, Comitatum, dominia ac municipia liberè, tutò, ac impeditè commeare, migrare, ac proficisci patiatur: nec suis ullo pacto permittat, illorum honori ac libertati præter jus æquumque, vi, factove derogare, eosve comprehendere, lædere, offendere, aut gravare quovis modo.

Comitia Wormatiensia, Anno 1521. Adde Ordin. Camer. part. 2. tit. 9. in pr.

Videatur Gail. de Pace publ. ad totam hanc constitut.

2. Jam & illi, per quem ejusmodi fractæ pacis facinora patrantur, nemo aut ipse, aut alius suo nomine serviat, ministret, consular, auxiliumve præster, neque arcem, oppidum, munitionem, pagos, villas, curtesve occupet, aut præter alterius voluntatem vi factoque temerè præripiat, aut incendio aliave via damnificet, seu ad id auxilium præstet: nec scienter aut dolosè recepter, hospitium, commeatum, victumve præbeat, aut præberi sustineat: Sed si quis in alium quid habere se putat, de eo experiatur suo loco ac judicio, in quo jam antea aut nunc causæ ex ordinatione nostri judicii Cameræ expedientur, aut deinceps ordine expediendæ fuerint.

Cap. II.

* *Abrogatio omnis diffidationis & Belli.*

ET ob id quidem omnia manifesta & publica bella, bellique denunciationes per universum Imperium abrogavimus, cassavimus & removimus: abrogamus, cassamus & removemus ea ex plenitudine Romanæ Imperialis potestatis, ac virtute harum literarum.

* Hunc §. adducit Hieron. Schurpff cent. 3 Consf. 98. 99. & 100. ubi non incommodè tractat atque explicat.

Cap. III.

Quomodo pax publica conservanda præcepta sit, & sub quibus pœnis.

MAndamus quoque omnibus & singulis Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & Secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, equestro ordini ac civitatibus, aliisque omnibus nostris & Imperii subditis ac dilectis fidelibus, acriter præcipientes mediantibus obligationibus, juramentis, & obedientia, nobis ac sacro Imperio ab ipsis præstitis, ac quæ præstare tenentur, adeoque sub mulcta seu pœna duarum milium Marcarum auri puri, medietatem nostro Imperiali ærario, & alteram medietatem offenso vel læso irremissibiliter solvendam. Tum & sub privatione ac perditione omnium & singulorum Privilegiorum, libertatum ac jurium, quæ quisque eorum à nobis ac sacro Imperio obtinet: ut hanc pacem diligenter juxta ac fideliter conservent, ac ut prædictum est, manuteneant & exequantur, suisque officiatis, mandatariis & subditis medio juramento conservandam præcipiant. Ac huic unioni & obligationi pacis publicæ, ut prædictum est, rectè absque contradictione pareant, & obsequantur, sub gravi nostra & Imperii indignatione, ac præscripta pœna illis ac cuilibet evitanda.

Cap. IV.

* *Pœna pacifractorum.*

QUod si qui verò vel sublimioris vel inferioris secularis status, quicunq; ille vel illi fuerint, adversus prædicta quid egerint, aut agere conarentur, ii quidem da facto, ipso jure, mediantibus

* Videndus Schurpffius in suprà allegato Consf. 98.

aliis

aliis pœnis, in nostrum ac sacri Imperii Baonum inciderunt. Permissumque sit universis & singulis contra eosdem facinorosos ac pacifragos, quamprimùm iidem per oos, aut nobis extra sacrum Imperium absentibus, per dilectum nostrum fratrem Romanorum Regem, aut nostro in Judicio Cameræ præmissa Citatione in prædictum Bannum incidisse declarati fuerint, vim impetumque facere impune tam in ipsorum Bannitorum bona, quàm personas & corpora, nec temerè in eo quisquam aut violenter egisse existimetur. Adhæc omnes literarum obligationes, pacta, aut fœdera ipsos spectantia, quorum nomine actionem habere potuerint, erga obligatos, cassa & in nihilum redacta sint: Feuda quoque seu militaria beneficia, quotquot transgressor possedisset, tenuissetque, dominis cedant: nec eadem feuda, aut eorum partem, quoad pacifragus vixerit, neque ipsi, neque aliis successoribus eorum, aut suam partem, fructumve concedat, seu de ipsis infeudet, investiatve. At dominus feudi tamen fructus eorundem feudalium bonorum, quantum de necessariis impensis quotannis supersit, actori seu læso sub nostra, & nobis absentibus, dilecti fratris nostri Romanorum Regis, aut nostri Judicii Cameræ moderatione præbere atque præstare teneantur, quamdiu pacifragus tempore vixerit, aut donec idem cum læso transegerit, seque concordarit, ac Bannu liberatus & absolutus fuerit.

2. Verùm autem re inter Bannitum & offensum transacta compositaque, dominus feudi Bannito aut pacifrago absoluto restituat. Si verò Bannitus durante Banno moriatur, & sui hæredes feudorum capaces cum læso se concordarint, seque infeudari petierint, ei petitioni locum dabit dominus, eosque infeudare juxta loci cujusque morem tenebitur: agnatorum verò in hoc casu jure suo salvo.

3. Si verò in dominum feudi pax fracta esset, ex jure feudali juxta consuetudinem agatur. Damnificato autem, suisque conjunctis & adhærentibus medio hujus transactionis tempore, tum & priusquam declaratio sequatur, contra eosdem facinorosos ac pacifragos, & eorum auxiliatores & receptores sua defensio ac persecutio incontinenti, aut cum suos amicos & auxiliatores habere possit, idque nunc Electoribus, Principibus ac Statibus Imperii significandi denunciandique, ut cognoscant, potestas reservata sit. Ac iisdem quidem damnum passis ipsorumque conjunctis & auxiliatoribus, facta ejusmodi defensione ac prosecutione (si offensio ac pacis fractio manifesta, aut deinceps comperta fuerit) nulla ob id pœna injungetur, aut temerè quicquam designasse putari debebunt.

Cap. V.

De executione Banni, aliisque pœnis.

CUmque ad conservandam nostram Imperialem pacificationem necessarium sit, in pacifragos & transgressores hujus ordinationis Imperiale Bannum aliasque pœnas, in quas ordine Juris incidisse declarati fuerint, exequi: propterea rationem inivimus cum Electoribus, Principibus, ac Statibus, modumque ac viam dedimus, qualiter in pacisfractores debita executio suscipienda, ac commerita eis pœna irroganda sit, quæ in communi nostra Judicii Cameræ * ordinatione sub sua Rubrica collocata est.

* Ordinat. Cameræ part. 2. tit. 17. & 2. seqq.

Cap. VI.

De Communibus ac levibus spoliis.

QUoniam autem ob vulgaria ac levia spolia ac privationes, absque vi violentiaque attamen præter Jus factas, quæ huic Imperiali pacificationi, ejusdemque pœnis non sunt subjectæ, variæ disceptationes in Imperio ac contentiones oriri atque contingere possent: Veruntamen ad conservandam firmiter pacem & jus æquum necesse sit, spoliatis hoc casu maturè restitutionem suarum rerum præstari, æqua commiseratione erga spoliatos moti, adductique, cum Electoribus, Principibus, & Communibus Statibus modum ac rationem procedendi dictarum spoliationum ergo constituimus, quemadmodum in communi Judicii Cameræ * ordinatione hoc loco publicata suo titulo habetur ac comperitur.

* Ordinat. Camer. part. 2. tit. 8.

Cap. VII.

De constituta publica pace.

POrro, cum prædictis statibus nos jam hoc loco univimus, ac mediantibus juramentis, quibus quisque nostrum sacro Imperio obstringimur, ad servandum id & exequendum consentimus & obligamur, hoc ipsum facientes per præsentes literas, quòd nemo nostrum deinceps alteri suisve fraudulenter subornando, connivendo, aut alterius offensores receptando, contra hanc pacem quicquam moliatur aut machinetur, vel consentiendo, vel faciendo, vel fovendo, aut aliis permittendo, ut suprà dictum est. Quinimò si quis nostrum alterius pacifragos offensores cognoverit, sive innotuerint, sive in ipso facto ac patrato facinore requisitus fuerit, aut illos conquirere aut comprehendere poterit, adversum eos ex incontinenti acriter ac diligenter festinet, procedat, agat, ita, ac si ipsius res sit.

2. Similiter nos ac nostrum quilibet, ut suprà dictum est, apud nostros officiatos, subditos, & addictos acriter curabimus, ac efficiemus, mediantibusq; juramentis ipsos obstringentes ad id quidem ut dictum est, fideliter conservandum ac præstandum, eiq; rei, ut in suis quisque municipiis ac mandata functione diligenter provisionem faciat ac prospiciat, quo publicæ paci pareatur & obsequatur. Et

ejus-

ejusmodi fraudulentæ machinationes & clandestinæ suppetiæ, receptacula & favores præoccupentur, omittantur, ac minimè concedantur, ullo pacto, absque dolo.

3. Ac si quis sacro Imperio subjectus, nos, Electores, Principes, aut alios status, sacro etiam Imperio subjectos, auxilioque Imperio adscriptos contra constitutam publicam pacem, vi, violentiaque impeteret, bello lacesseret, læderet, infestaret, aut res eorum vi, non jure, occuparet, in hoc quidem flagrante crimine atque facinore omnes requisiti, aut ubi ipsis innotuerit, insequi, tueri, deprehendere, ac aliter non agere debent, ac si ipsorummet suorumve res esset.

4. Quòd si verò in flagranie patratoque facinore nihil effectum esset, aut effici potuisset, & facinorosi illi, eorum auxiliatores, adjutores & fautores seu promotores, à nobis, & nobis extra sacrum Imperium absentibus, à dilecto nostro fratre Romanorum Rage, aut nostro judicio Cameræ in Bannum juxta sacri Imperii factam ordinationem denunciati essent: talisque denunciatio vel etiam excommunicatio, quæ ex eadem nostra & Imperii ordinatione in adjumentum atque præsidium denunciationi impetrari poterit: si Actor eam, in cujus voluntate semper situm esse debeat, petierit, nihil auxilii causæ adferret: tunc quidem Princeps is, sub quo patrator seu facinorosus commoratur, ad nostram requisitionem, & nobis extra sacrum Imperium absentibus, dilecti fratris nostri Romanorum Regis, aut nostri judicii Cameræ, aut si qua ei ob justas causas à nobis aut dilecto fratre nostro nobis absentibus, aut judicio Cameræ remissum fuerit: Tune quidem Circulus, sub quo facinorosus ille residet, ad nostram similiter requisitionem vel interpellationem: ac nobis extra sacrum Imperium absentibus, dilecti nostri fratris Romanorum Regis aut dicti nostri judicii Cameræ daclaratum Bannum adversus eundem facinorosum absque recusatione exequator omni eo modo, quo cum Statibus communibus hoc in loco * de executione declarati Banni ac sententiarum latarum convenimus, ac in nostra communi judicii Cameræ ordinatione præsentibus Comitiis, quemadmodum suprà memoratur, claré constitutum est. Quo nimirum publica pax firmiter manu teneatur, ac offensores severè puniantur, salvo nihilominus articulo prædicto, patratorem ipso facto in Bannum incidisse.

* Ordinat. Cameræ part. 2. tit. 9.

CAP. VIII.

De pœna transgressorum hujus ordinationis.

SI quis autem n stram hanc ordinationem, ac obligationem contempserit, nec eam præstiterit; aut ut præstetur, effecerit, aut negligens fuerit: idque palàm constaret, ita, ut nagari non posset, eum eosva pronunciamus, declaramus his mediantibus propter ejusmodi contemptum, pœnam violatæ pacis incidisse: ac tunc quidem contra eosdem, cum denunciatione, declaratione, executione, ac reproductione talium ac aliarum pœnarum per nos, ac nobis extra sacrum Imperium absentibus per dilectum nostrum fratrem, Romanorum Regem, aut nostrum Imperiale judicium Cameræ severè ac irremissibiliter procedatur, agaturque procedi, agique possit ac debeat, prout tenore nostræ publicæ pacificationis, aliasque æquum fuerit.

CAP. IX.

De mandatis judicii Cameræ contra pacifragos, & qua forma procedi debeat.

Ordinat. Camer part. 2. tit. 17. & 25.

QUod si contingat, ut quisquam adversus hanc nostram pacem vi armata atque exercitu, alterum, aliasve violenter invaderet ac oppugnaret: tunc quidam Imperiale nostrum judicium Cameræ ad implorationem ejus, qui de vi armata ac bello inferendo sibi metuit, seque ad competens & æquabile jus offerret, aut Imperialis noster fiscalis plenum mandatum ac potestatem habeat, ei qui in conatu conscribendi exercitus & expeditione est, sub pœna Banni præcipiendi ac mandandi, ut ab ea violentia factoque ac invasione desistat, & jure competenti contentus sit.

2. Si autem ille illive, quibus id mandatum est, non paruerint, Imperialis fiscus noster adversus eumeosve contumaces post prædictum Mandatum ad declarationem absque mora matureque procedere: eosque contumaces per judicium nostrum Cameræ in Bannum, aliasque pœnas publicæ paeis, ut decet, pronunciari ac declarari debebunt: Nihiloque minus judicium nostrum Cameræ contra omnes & singulos illius illorumve, qui, ut prædictum est, in armis ac proposito inferendi belli extiterint, generale scriptum avocationis, sub pœna Banni protinus emittet ac publicabit. Tum & vicinos pro conservatione ac manutentione, ut suprà dictum est, implorabit ac exhortabitur ad auxilia ferenda iis, quibus hoc modo vis violentiaque infertur, ac bello infestantur.

CAP. X.

Pro expensis, ad conservandam pacem atque justitiam factis coram judicio Cameræ agi posse.

AC cùm quispiam pro conservatione & executiona pacis & juris, alteri, tenore publicæ nostræ pacifi ationis armata manu, auxilia, opemque tulerit, ac propterea sumptus expensasque aliquas fecerit, eas facinorosus illi aut patrator refundere teneatur: ejusque auxiliatoris arbitrio sit permissum violatorem mox vi, factoque ad refusionem expensarum adigere: aut per moderationem judicii nostri Cameræ sub pœna Banni illas ab ipso extorquere, cui & Cameræ nostrum judicium maturè opem ferre, eamque minimè denegare debebit.

CAP.

CAP. XI.

* *Coram judicio Cameræ non solùm ad pœnam, sed & pro illatis damnis et spoliatione principaliter agi posse.*

*Hoc cap. citat & enodat Mynsinger. cent. 2. Observat. 29.

*Hunc locum tractat Oldendorpius Enchirid. Exceptionum, num. 10. ubi ait, non ab re voluisse Imperatorem Carolum V. adversus fractorem pacis agi posse tam ad pœnam quàm ad restitutionem damnorum, &c.

VOlumus quoque casu quo alicui Ecclesiastici vel secularis Status, quicunque is fuerit, fracta publica pace damnum daretur, visque facto inferretur, aut suis rebus, quocunque nomine vocantur, nulla excepta, adversus publicam pacem spoliaretur: extunc arbitrio ejus, cui vis illata, damnum datum, spolistioque facta sit, conceditur atque relinquitur, * ad pœnam juris & pacificationis nostræ conjunctim aut divisim, eorumque alterum. Tum quoque de vi illata factaque damnificatione aut spoliatione simul cum prædictis pœnis, aut tantummodo principaliter ac divisim coram judicio nostro Cameræ actionem instituere: cui etiam à judice nostro Cameræ & Assessoribus maturè, ut æquum est, Jus atque justitia ministretur. Salvo tamen in universum Imperiali nostro fisco jure suo, commissam pœnam exigendi.

CAP. XII.

Quod instantia damni ob fractam pacem dati, ac spoliationis in hæredes rei cadat.

QUerela igitur nostro judicio Cameræ præmisso modo dati damni aut spoliationis ergò mediante conjunctaque commissa pœna, aut divisim tantùm, absque commissa pœna annexa, facta, si reus pendente ac nondum finita lite ante vel post litis contestationem moriatur: extunc quidem instantia ac lis dicti damni seu spolii ad rei sive accusati hæredes, & successores prorogetur, ipsique hæredes teneantur, eandem litem atque instantiam eodem statu quo illam invenerunt, continuare: ac quicquid super ea pronunciatum fuerit, præstare & exequi, vel alioquin alia via se cum Actore concordare.

CAP. XIII.

De antiquis fractæ pacis, ac levibus spoliis.

QUod si quoque ante hoc tempus quispiam spoliatus, neque dum restitutus, aut juxta Imperialem nostram resolutionem horum Comitiorum ea res componeretur, sive hæ pacis fractæ, sive vulgares levesque spoliationes existerent, iis quidem actio sua ac restitutio vigore jam antea constitutæ ac modò declaratæ publicæ pacis, aliasve prout de jure agendi prosequendique, his mediantibus, non erepta, verùm omni tempore reservata esse debebit: Reo tamen sua exceptione salva atque permissa.

CAP. XIV.

De potestate judicii Cameræ Bannum ac pœnas ejusdem concernente.

Reservatio & potestas pœnam fractæ pacis in mulctam commutandi: & quòd pœna Banni possit ex justa causa alterari, & in pœnam pecuniariam mutari, hic expressè permittitur, & non ineleganter docet Mynsinger. cent. 2. Observ. 30.

CUm & interdum ea facinorosorum ac pacifragorum conditio seu qualitas sit, ut pœna fractæ pacis contra ipsos absque graviori periculo ac majori dispendio proponi ac statui nequeat, atqui justum & æquum tamen sit (ne maleficia maneant impunita) ut quilibet transgressorum debitam pœnam luat, eaque pœna ex modo ac qualitate sui facinoris seu transgressionis, ejusque circumstantiis moderetur: Ideo reservamus nobis, aut nobis extra sacrum Imperium absentibus, dilecto fratri nostro Romanorum Regi, adeoque Cameræ judicio nostro committimus, ac potestatem damus ex officio, aut ad petitionem partis constitutam pœnam fractæ pacis, in mulctam seu pœnam pecuniariam commutandi: eamque mulctam in publica nostra pace nuncupatam moderandi, aut loco ejusdem ad pœnam juris communis, citra tamen omne fisci nostri præjudicium, sgeodi: veluti quolibet tempore ex nostro atque Imperii communi jure utilius æquiusque fore existimaverint.

CAP. XV.

Quomodo adversus pacis fractæ, aut lati ipsis auxilii suspectos agi, & ad purgandum procedi debeat.

SI verò quispiam ex Electoribus, Principibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, equestro ordine, civitatibus, aliisve, cujuscunq; dignitatis aut conditionis fuerit, Ecclesiastici vel seculares, aut sui, contra hanc publicam pacem aggrederentur, clanculum abducerentur, captivi tenerentur, aliis venderentur, traderentur; Suæ arces, oppida, ac domicilia, clandestinè occuparentur: illegitimis ex proposito factis homicidiis, lattociniis, incendiis, aut aliis modis personam ipsius aut bona contra jus ac publicam pacem nostram læderetur, & vi, violentiaque premeretur: quacunq; via modoq; id fieret: facinorosi autem seu patratores necdum manifesti essent: Actor quoque nec probare vellet, nec posset: illi tamen ex legitimis ac prægnantibus sufficientibus iodiciis suspecti essent: aut de ea re publica vox & fama existeret: Aut si quis ex iisdem indiciis hac suspicione laboraret, quòd facinorosis

illis

illis ac læsoribus adversus dictam publicam pacem, auxilium, opem, præsidia, assistentiam, favorem, commeatum, victum, cibum, potum, aut aliud beneficium præstitisset, exhibuissetve: eosve domicilio suo, hospitiove suscepisset, aut receepisset, neque id dum palam constaret, existeretve: Volumus, quo nimirum in talibus ac similibus casibus accusator ad accusationem suam, & accusatus ad culpæ seu innocentiæ suæ expeditionem maturius ac minori sumptu prævenire possit, læso prorsus potestatem factam, facinoris, auxilii, aut conniventiæ suspectum coram suo (suspecti) ordinario judice, aut coram nobis, aut nobis extra sacrum Imperium absentibus coram dilecto fratre nostro, Romanorum Rege, aut Imperiali nostro judicio Cameræ, ad excusandum se medio juramento, impetendi: Ita tamen ut judici sibi alecto antea articulatim exponat vel indicet, quibus de causis læsorem seu facinorosum suspectum habeat. Ac ubi Judex causas & indicia suspitionis legitima, causæque conferentia, & admittenda existimaverit, Citationem decernat adjectis suspitionis articulis, ac suspectum ad certum præfixumque diem citet, si non Elector aut Princeps existit, personaliter comparendum, ad articulos suspitionis, prout de jure respondendum, seque ipsum personaliter medio juramento purgandum, innocentiamque suam demonstrandam: Simul & cum ea Citatione suspecto loco nostri ac sacri Imperii nomine salvum conductum pro ipso ac sibi assistentibus ea dicta die seu termino ad suum cujusque domicilium securis scripto transmittat. Quæ quidem Citatio casu, quo citato ad oculos aut suum consuetum domicilium denunciari non posset, in duobus aut tribus locis, unde citato verisimiliter innotescat, affigi debet. Ad quam Citationem citatus, si non est Elector aut Princeps, personaliter: Si verò Elector est aut Princeps, per constitutum Procuratorem suum comparere, ac super articulis respondere tenebitur. Quos si negaverit, ac pars agens suspitionem sufficientibus indiciis seu fama rumoreve, aut per unum aliquem fide dignum testem, qui de facto seu facinore, de auxilio, assistentia, aut conniventia testaretur, probaret: aut si suspectus de vulgo leviorisque status: Actor verò gravis ac honesta persona, ejusque fides, status, natalitia, atque conditio nota essent, datosque ad hoc articulos suos medio juramento veros affirmaret: ex tunc suspectus tenebitur, eique per decretum imponatur, ad se medio juramento purgandum, nisi Judex legitimis de causis ipsi in jure propositis moveatur, ad dandum aliquem Commissarium, coram quo suspectus domi suæ, aliove idoneo loco, juramentum purgationis personaliter præstet, quod ipsi harum vigore concedendum est. Si qua verò communitas vel Ecclesiastica vel secularis hoc modo accusaretur, duæ partes Senatus seu Consulatus ejusdem communitatis coram Commissario ad hoc deputato personaliter jurare tenebuntur. Et si aliquæ inter eos personæ consulatus privatim suspectæ essent per Actorem nominatæ, & hæ inter duas illas partes prædictas quoque ad jurandum includantur ac connumerentur. Si autem quidam ejusdem oppidi, civitatis, aut communitatis conjuncti, ut privatæ personæ, sive in consulatu sint, sive extra consulatum, suspitione laborarent, cum illis agatur eo modo, quo cum alia privatis personis, ut dictum est. Sique accusatus tanta & tam gravi suspitione laboraret, ut aliorum quoque purgatione necesse esset, in arbitratu stet judicis, sibi eam velit injungere, nec ne, qui nimirum compurgatores jurabunt, se credere, quòd ille illive, qui se per juramentum excusarunt, rectè vereque juraverint. Hac purgatione facta, à suspicione sit liberatus, ac utrunque juramentum justè præstitum habeatur, donec accusatus in jure de facto seu facinore convictus fuerit. Tunc quidem debet ac potest contra convictum tanquam facinoris reum ac perjurum ad pœnam, aliasque ut æquum est, procedi, agique.

2. Verùm ubi accusatus purgationem aut excusationem quovis modo recusaret, aut citatus ad dictam diem personaliter absque probabili allegata ratione legitimorum impedimentorum non compareret: ejus tunc quidem, cujus suspitione laborat aut accusatus est, facinoris reus habeatur, ac pronuncietur: Accusatori quoque aut Imperiali nostro fiscali Citatio, ad videndum & audiendum se talis facinoris ergò in Bannum ac pœnas publicæ pacis incidisse, declarari ac denunciari, concedatur: Adhæc absque ulteriori probatione insimulati facinoris (nisi accusatus ad docendam suam innocentiam paratus esset, in quo audiendus erit) in pœnas publicæ pacis nostræ declaretur, denuncietur, aliàsque in hoc ut decet, procedatur, agaturque.

3. Si & ob id in Bannum ita declaratus fuerit, neque nos ipsi, neque Electorum, Principum, Comitum, Baronum, Dominorum, Magistratus, aut aliorum quisquam eum scienter in aula sua, Curia, ædibus, aliasve sustentare, hospitio suscipere, pascere, victum seu commeatum præbere, clàm palamve: sed tanto tempore, quanto Bannitus est, evitare, pro infami æstimare, ac habere, debemus, omnesque illi homines in universum adversari poterunt, prout tenore ac vigore publicæ constitutæ pacis fieri æquum est & decet.

4. Ast sicubi is, ut prædictum est, citatus propter corporis sui constitutionem, qualitatemve, aut aliis manifestis de causis personaliter comparere non posset, à suo quidem, aut vicino Domino seu Magistratu probabile documentum, sub ejusdem Domini seu Magistratus Sigillo judici transmittat, sicque causas suæ absentiæ & excusationes proponi faciat, eique Judex ulteriores dilationes (si qua spes seu opinio est impedimenta ac remoras illas brevi cessaturas esse) indulgeat ac præfigat: Vel, si quominus, Commissarios prædicto modo ad procedendum in causa agendumque ordinabit.

5. Si autem suspectus fuerit Elector, aut Princeps, istud juramentum coram judice per constitutum Procuratorem, qui omnino ex nobilibus sit, in animam ipsius præstabit. In quibus causis summariè quemadmòdum Imperii ordinatio pacis fractæ ergò constituta, perhibet, quovis tempore procedatur.

6. Debemus nos quidem ac possumus, aut oobis extra sacrum Imperium absentibus, dilectus frater noster, Romanorum Rex, aut Imperiale nostrum judicium Cameræ, non solùm ad implorationem partis, aut Imperi lis nostri fiscalis, verum etiam proprio motu atque ex officio eas purgationes & excusationes assumere, ac illis prædicto modo suspectis ad faciendum imponere.

7. Permissum quoque sit ac liberum unicuique, qui alterum non modò facti aut auxilii lati, ut suprà dictum est, suspirionis, sed etiam eorundem reum esse, accusate, idque probare voluerit coram nobis, aut nobis, ut sæpe dictum est, absentibus, coram dilecto fratre nostro, Romanorum Rege, aut nostro Imperiali judicio Cameræ, aliisve ordinariis judiciis, quò ejusmodi causæ pertioent, spectantque, ut facere, proponereque possit, ubi & maturè ei jus, justitiaque administrari debebit.

Diffamare cave, quia revocare grave l. diffamari. C. de ingen. manumiss. Ordinat. Camer. part. 2. tit. 25.

8. Quòd si quispiam verò alterum absque justis causis suspectum facere, ac diffamare, nec eam suspitionem in jure prosequi vellet, is, ut jam dictum est, diffamatus, aut in suspitiunem acceptus, potestatem habeat, eum, qui suspectum ipsum facere cooatus est, coram nostro Imperiali judicio Cameræ, aut suo ordinario judicio impetendi, in quo & jus ipsi justitiaque mioistretur. Ac volumus hisce mediaotibus nulli Magistratui, quorum ea potestas est, derogatum cootra maleficii suspectos licere agere, prout quolibet in loco juris est, & consuetudinis.

CAP. XVI.

De purgatione eorum, qui bona sua fraudulenter ac dolosè alienant, aut qui ea hoc modo ab aliis acceptant.

De alienatione bonorum in fraudem. Ordinat. Camer. part. 2. tit. 12.

Similiter declaramus, ordinamus, statuimus ac volumus pro conservanda & exequenda oostra pacificatione, si quis quacunque dignitate, Statu, aut conditione emineat, ex legitimis præsumptionibus vel indiciis hac suspitione laboraverit, quòd arcem, oppidum, castrum, munitiuoem, aut bona sua dolosé commodo suo vendat, alienet, permuter, aut cuiquam tuitionis nomine, aliave de causa doner, tradatve, quoconque colore seu prætextu id fecerit, ac inde pacificatioois constitutionem transgressus fuerit, pacemque fregerit: Tunc quidem potestas erit, licebitque nobis, & nobis fortè absentibus extraque sacrum Imperium constitutis, fratri nobis dilecto, Romanorum Regi, aut judicio Cameræ ex officio, vel ad implorationem offensæ ac læsæ partis, aut nostro Imperiali fisco venditorem & emptorem, alienantem, tradentem, & accipientem, aut protectorem, memoratæ fraudis ac doli suspectos coram se omni modo, ut proximo articulo constitutum est, citate, ac scripto vocare, ad ejusmodi memoratam fraudem, & dolum expurgandum. Quòd si ille aut illi tali modo vocati ac citati personaliter non comparuerint, neque ejusmodi expurgationem fecerint: Tunc quidem ob talem eorum contumaciam vigore prædicti articuli contra ipsos agi ac procedi debebit.

CAP. XVII.

Pacis fractores, & ejusmodi patratores non esse recipiendos: Ac de eorundem salvo conductu.

TAles quoque facinorosos, patratores, & violatores pacis, oemo hospitio domique suæ recipiat, vel commeatum, cibum, potumve aut aliquod adjumentum seu subsidium præster, in suis municipiis, ditione, dominio proprietate, aut territorio, quinimò eosdem comprehendere, & adversus eos acriter tendere ex officio, & ad quorumlibet accusationem contra illos justitiam ministrare: nec hisce adversum tueri, defendere, aut ullas suppetias opemve ferre, nec ulla induita, securitates, præsidia, libertates, aut salvum conductum dare seu concedere, quando horum omnium parte adversa non permittente aut consentiente incapaces sunt, neque talibus prædictis omnibus ullo modo frui debebunt. Quandoquidem in omnibus datis iodultis, securitatibus conditionibus, pactionibus & conductis, à quoquam conferendis, seu præstandis talem pacis violationem volumus exceptam, nec in ea comprehensa esse: teneatur accosator in hujusmodi casibus & lite, paria vincula seu pœnam talionis subire, sed cautionem tantùm sistendi juris, ut æquum est, præstare.

2. Verùm si quis hanc ipsam præstare nequiret, aut alioqui diffamata, peregrina, extraneave esset persona, tum ea io finem litis juxta ejusdem personæ qualitatem honestè ac integré custodiatur: nisi ipse patrator aut facinorosus cum ipsa rapioa prædave deprehensus sit, aut facinus alioqui manifestè ita constaret, ut oulla probatione opus esset, aut ea incontinenti fieri posset; tunc quidem accusator ille opulentus à cautione: & alter ignotus aut diffamatus à custodia seu vinculis liber esto.

3. Volumus quoque, ut omnes Electores, Principes ac alii Status Imperii, in omnibus ac singulis eorum datis indultis, favoribus, securitatibos, concessionibus, ac conductis, in Bannum declaratos ac denunciatos, publicatosque pacis violatores fractoresque oominatim & expresè excipiant & excludant: excepto eo, si ad excusandum, ut suprà dictum est, aut ad transigendum seu amicabiliter componeodum ejusdem rei causa cum consensu partis adversæ conscripti, vocatique fuerint, tunc quidem ipsis, per eos, à quibus ad ejusmodi tractationem vocantur, licebit necessario conductu aot securitate impartiri, cujus ipsi quoque in tali causa capaces esse debeant, atque participes fieri, omni modo, perinde ac si in Baonum declarati denunciative non fuissent. Et si pacifrago plures essent adversarii, iidem quoque pro consensu similis conductus requirantur, quam & scripto præstare illi teneantur. His verò non consentientibus aut deoegaotibus, nihilominus pacifrago ad dictam diem ac inde discedendi salvus detur conductus.

4. Cumq; in imperio multifariã accidat, ut quidã è vulgo ac leves subditi, aut municipes, ob fa-

g cinora

cinora ac delicta à Magistratu suo recedant atque profugiant, jus justitiamque aversantes ac declinantes, aut aliis iniquis de causis magistratui suo ac vicinis insurgentes, negotiumque facessentes, eisdemque minantes, ac pro prætensa ipsorum actione seu jure ordinariam æquamque jurisdictionem & justitiam recusantes: Quibus obviando ordinavimus & statuimus, ut nemo tales sciens, prudensq; deinceps sustineat, ferat, domi suæ, hospitiove recipiat, foveat aut conducat: Sed imò potestas seu magistratus, sub quo tales profugi delitescont, ubi minas eorum senserint, aut perceperint, eò adigere ipsos debent, ut fidejubeant, caveantque, se ordinario juri coram magistratu suo parituros esse, ac factum, facinusque nullum designaturos, quin evitaturos potius. Quos item profugos minantes nullum Privilegium seu libertas tueri, defendereve debebit. Potestas attamen seu Magistratus necessarium conductum illis contra vim violentiamque præbebit, & eum quidem etiam brevi via modoque seu summariè illis ministrabit. Facit huc Caroli V. Const. Criminal. artic. 128. & 129.

5. Quæcuoq; autem Potestas seu Magistratus adversus hæc qoenquam reciperet, foveret, conduceret, aut caveri sibi, ut præfatur, negligeret, omitteretque, adversus eum quidem, ubi admonitus fuerit, unà cum recepto ac conducto veluti contra violatorem pacis ad meritas pœnas procedatur.

Cap. XVIII.

De pacisfractorum receptoribus.

QUod si facinorosi ac transgressores hujus pacis talia latibula, munitiones aut præsidia seu fautores haberent, ita, ut majori vi, militaribusq; copiis necesse fuerit, tunc quidem adversus facinorosum, ejusque receptores, posteaquam in nostrum atque Imperii Bannum ordinaria via declarati fuerint, acri executione obtentæ sententiæ Banni, & pœnarum procedatur, quemadmodum de executione, ex consensu communium Statuum, ceu præfatur, jam hoc loco à nobis clarè provisum atque ordinatum est. Ordinar. Camer. part. 2. tit. 14.

2. Si quis autem ista pacificatione comprehensus, cujuscunque Status, dignitatis seu conditionis fuerit, Ecclesiasticus vel secolatis, à quopiam hac pacificatione non complexo, impeteretur, accusaretur, aliasve læderetur, aut idem facinorusos ac læsores domi suæ soveret, reciperet, aut suppetias, opemve ferret: tale quidem ab ipsis læsis, aut à nostro judicio Cameræ nobis, aut nobis absentibus, dilecto nostro Romanorum Regi, significetur, justam in ea re debitamque provisionem facturis.

Cap. XIX.

De potestate judicii Cameræ contra pacis violatores.

QUod si causæ executiooum contra declaratos pacifragos, aut ipsorum Receptores & auxiliatores tam graviter ac periculosæ contingerent, ut propterea congregationem communium Statuum fieri oporteret, id etiam nobis Judex Cameræ & Assessores, sicubi in imperio Teutonicæ nationis fuerimus, aut nobis absentibus, fratri nostro dilecto, Romanorum Regi protious significabunt, adhoc, quid facto opus sit, deliberandum, statuendumque.

2. Atqui tamen nihilominus Cameræ Judex ooster, judiciumque ad implorationem læsorum, belloque pulsatorum, vel etiam ex officio adversus transgressores & fractores pacis sedulò, ut æquum est, procedere debebunt.

Cap. XX.

Quomodo Accusatori contra Banniti arces, munitionesque auxilium præstetur.

ET si quam Bannitus arcem vel munitionem habeat, quam Elector, Princeps, vel Status, sub quo Bannitus commoratur, accusatori, ut supra dictum est, tradere non posset, tali in casu ipsi accusatori auxilium feretur, eum in modum, * velut de executione Banni & sententiæ, in nostra judicii Cameræ ordinatione hisce Comitiis hoc in loco constitutum, ordinatum atque provisum est. * Ordinat. Cameræ part. 2. tit. 17.

Cap. XXI.

Contra plurium atque communium vasallorum arces.

CUm & jam pridem nobis & hodie graviter conquestum sit, quomodo è communibus quorundam nobilium seu vasallorum castris vel arcibus, ac in eisdem quoque multa ac varia læsio captivorum hominum, rapinarum, prædationum & incendiorum adversus publicam nostram pacificationem crebro contingant, ac frequenter usitatoque moliantur: Ideirco communium Statuum deliberatione, consilio, atque consensu statuimus & ordinamus, idque præsentium tenore facimus, ut si quam declarati Banniti vel fractores pacis in ejusmodi communibus castris vel arcibus partem, commune domicilium, aut jus aliquod habeant eò penitus excidant, nec ante ad id admittantur vel recipiantur, quàm nobiscum, cum Imperio, ac parte adversa de re sua negocioq; transegerint. Quæ declaratio nostra atque constitutio omnibus communibus vasallis & arcibus per hanc nostram Imperialem pacificationem publicata jam denunciataque sit, ac notificata. Sin autem tales communium castrorum seu arcium vasalli spreta hac denunciatione Bannitos, vel pacifragos sua parte, communi habitatione, aut jure abuti permiserint, atque in his contumaces extiterint, declaramus, ordinamus, statuimus ac volumus ipsos ob eandem contumaciam in pœnas hac pacificatione, manutentione ac declaratione contentas incidisse, eisque Bannum denunciari debere. Ordinar. Camer. part. 2. tit. 13.

Cap. XXII.

De Bannitis bona sua dolosè alienantibus, & in tuitionem aliorum conferentibus.

Ordinat. Camer. part. 2. tit. 12.

SImiliter statuimus, ordinamus, ac volumus, hisce acriter præcipientes, si quis declaratus Bannitus aut pacifragus res suas seu bona cuiquam Principi, Potestati, Magistratui, communitati, aut aliis tuitionis, alteriusve rei causa dederit seu tradiderit, hæ res quidem ac bona ab iis Principibus, Potestatibus, Magistratibus, communitatibus aut aliis non recipiantur, neque ipsi ultrò ea ad utilitatem Bannitorum ac pacifragorum accepent. Quod autem si fieret, declaramus, pronunciamus, ordinamus ac volumus, ejusmodi traditionem, dationem aut acceptationem declaratis Bannitis aut pacifragis nequaquam prodesse, aut quicquam ipsis usui utilitative fore. Ac eosdem etiam Principes, Potestates, Magistratus aut communitates ob id de facto in Bannum aliasque pœnas in pacifragos constitutas incidisse, & ita denunciari ac publicari.

Cap. XXIII.

Si Ecclesiasticæ personæ adversus hanc pacificationem deliquerint.

QUod si Ecclesiasticæ personæ, quod minimè arbitramur fore, adversus hanc pacem nostram & mandatum facturi sint, utique Prælati, quibus est immediatè contra illos jurisdictio ordinaria, ad interpellationem læsorum, eos absque mora ad resarcienda rependendaque damna, in quantum facere possunt, adigere, cogereque debebunt, graviterque ob transgressionem punire: Sin verò ipsi cessarent, nec facinorosi corriperentur: ipsos quidem similiter ut facinorosos harum vigore nostra & Imperii gratia ac tuitione omni destituimus atque privamus, eisq; ut pacem impedientibus in ipsorum adversitatibus neque præsidium neque patrocinium aut defensionem ullam præstabimus: nihilominus tamen ad excusandum se, si suspecti essent, velut supra de secularibus positum est, admittentes. Neque contra hanc pacis sanctionem quisquam scripto, jurejurando, aut alio quovis pacto obligetur vel ipse, vel alterum obstringat, quòd hæc omnia virtute Imperialis potestatis nostræ vana, inutilia, & nequaquam fore obligatoria pronunciamus & declaramus: In aliis tamen particulis, punctis & articulis, iisdem literarum obligationibus, juramentis aut confœderationibus ex tenore suo salvis: neque hæc publica pax ulli de suis legitimis debitis, seu creditis, seu literarum obligationibus quicquam vel adimere, vel etiam adferre debebit.

Cap. XXIV.

De privatis equitibus grassatoribus.

CUmque plures equitum ac peditum sint, partim neque dominos habentium, partim quidem habentium, sed alibi agentium: aut quos sibi arrogant vendicantve dominos, ii tamen in illos nihil potestatis seu jurisdictionis habent, quin hinc inde in ditionibus ac municipiis suæ libidinis ac prædationis causa vagantium: Ordinamus, statuimus ac volumus, ut deinceps ejusmodi equites ac pedites in sacro Imperio nequaquam ferantur aut sustineantur, sed undiquaque conquirantur ac veneotur, comprehendantur, & severè interrogentur, propterque sua delicta & facinora graviter puniantur. Et ad minus ipsorum res, facultates, & bona eis auferantur, deprædentur, ac juramentis, fidejussoribus, cautionibusque necessariis devinciantur ac obstringantur.

Cap. XXV.

De peditum Dominis carentium conventiculis, factione, & eorum in agricolas grassatura.

SI quoque in futurum accidat, ut in cujusquam nostrum Electorum, Principum, aut aliorum Statuum Ecclesiasticorum aut Secularium Principatu, ditione, civitate, aut municipio extranei milites, sive sint equites seu pedites, sive singuli sive per cohortes, aliasve magno aliquo numero præter Electoris, Principis, aut Domini cujuslibet loci voluntatem permissionemve delitere ac vagari præsumant: Elector quidem, Princeps aut Status, in cujus principatu, ditione, municipio seu dominio concursum faciunt, congregantneq; ab ipsis requirat, cui domino militent. Et siquidem responderint, se nobis, aut dilecto fratri nostro Romanorum Regi, militare aut conscribi, ejusque rei certum aliquod documentum exhibuerint, suo ipsorum commeatu, atq; impensis abire patiantur: Si quem verò dominum indicare non possent, aut certo quem etiam nuncuparent seu indicarent, is tamen, sit quicunq; velit, citra nostrum mandatum atq; indultum, & absq; manifesta nota, necessaria, legitima causa conscribendorum, ducendorumq; militum jus non habeat, neq; id ita ostendere posset: Tunc quidem Elector, Princeps, aut Status, in cujus Principatu, ditione, municipio, vel territorio existunt, omni diligentia ac sedulitate adhibita ejusmodi factionem, congregationem, atq; concursum sive singulatim, sive gregatim, ut amoveat, avertat, vel etiam prævertat, præveniatq; operam dabit. At si uni id Principi præstare impossibile fuerit, vicinos Electores, Principes, aut Status ilicò requirat, sibi juxta modū ac vim ejus factionis concurrentis, aliorumq; militum & equitum & peditum, aut si quibus opus etiam fuerit, machinis seu tormentis bellicis ocyus adsint, assistantq;, & ejusmodi errones, dubiosq; milites ut suprà dictum est, oratione, persuasioneque, aut facto dissipent, & citra cujusquam incommodum aut damnum

damnom, quantum fieri possit, ditione ac municipiis aliminent: Duces & Capitaneos, si præsentes, aut alibi deprebensi fuerior, cogant, ut non solùm data, factaq; miseris subditis damna resarciant, verùm etiam ejusmodi factionis duces & autores ad pœnam debitè iosligendam maocipent. Et ad id quidem fidelem operam atq; suppetias ferant. Quod ita etiam Elector, Princeps, aut Status requisiti, ut prædictum est, suo ipsius sumptu facere tenebuntur, sub gravi nostra atq; Imperii indignatione, atque etiam mulcta quadraginta Marcarum auri puri nobis irremissibiliter exolvenda. Quam pœnam quoq; Imperialis noster fiscus à contumacibus, ut decet, emulgendi hisce mediantibus potestatem, mandatumque habeat. Ac nihilominus Elector, Princeps, aut Status, qui tali modo pro ferendo auxilio ac tuitione facianda requisitus sit, jus ac potestatem habeat, contumacem suæ ac subditorum suorum læsionis, damnique acceptique ergo coram judicio Cameræ nostro in jus vocare, ubi & respondere, & damnum datum ex moderatione dicti judicii nostri Cameræ refundere tenebitur.

2. Ac sicubi milites istienumeratis jam concessisque rationibus etiam tolerantur, nihilominus Duces ipsorum & Capitanei tamen de solutione ac commeatu fidejubeant, ad quod mediis quoque ipsorum juramentis adigantur ac compellantur.

Cap. XXVI.

De iis qui ultra diem & annum in Banno perseverant.

PORto ordinamus, statuimus, arbitramur, ac volumus, ut quilibet cujuscunque dignitatis, conditionis, aut Status sit, qui ultra anni spacium tempusque temerè in Banno perseveraverit, manseritque, per Archiepiscopum, aut Episcopum, ejusve Vicarium aut Officialem ejus Episcopatus, in quo commoratur, cuive subjectus est, literis compassus, aliisque Processibus mediantibus, ut decat, in Bannum declaretur & aggravetur.

Cap. XXVII.

Qui ob fractam pacem banniuntur.

QUicunque isto modo ob facinus, ut ante positum est, & infrà ponetur, in Bannom veniunt, incidu ntve, à nobis quidem, aut nobis extra Imperium absentibus, à dilecto fratre nostro Romanorum Rege, non absolventur præter læsi voluntatem, si oon inde jure se exemerint aut extricarint.

Cap. XXVIII.

Abrogatio omnium privilegiorum, seu libertatum huic pacificatione adversantium.

SEponimus quoque & abrogamos omnes & singulas gratias, indulta, Privilegia, libertates, consuetudines, fœdera & obligationes, per nos, aut nostros in Imperio antecessores, aliosve ante emissas & conceptas, qnovis modo huic pacificationi nostræ adversantes, contrava facientes seu facturos inposterum, quibuscunque verbis, clausulis, sensu positæ pactæque essent. Quas & quæ omnia nos ex Romanæ Cæsareæ potestatis plenitudine hisce mediantibus, præsentiumque tenore seponimus, volentes, neminem, cujuscunque dignitatis, status, aut conditionis sit, huic pacificationi & mandato adversum, per ejusmodi gratias, indulta, libertates, consuetudioes aot fœdera se tueri, dafeodere, aut excusare debete, aut posse, nullo pacto, modove.

Cap. XXIX.

Pax hæc publica aliis juribus nihil deroget.

AC ista mandata quidem publicam pacem, & ejusdem pœnas complectentia, & concernentia, communibus nostris & Imperii juribus, reliquisque ordinationibus & jussionibus seu præceptis ob id ipsum antea emissis in tantum, non quod per illos articulos non est abrogatum, imminuta, quinimò aucta esse volumus, ita, nt immediatè ac incootinenti unusquisque post harum poblicationem, eandem pacem servare teneatur.

Cap. XXX.

Conservatio ac defensio pacificationis juris, & ordinationis hujus.

QUoniam autem omnes ordinationes, mandata, & juris administrationes seo executiones inefficaces sunt, nisi digna tectaque conservatione ac defensione muniantur, & confirmentur, efficianturque: Idcirco, & quò sacrum Imperinm, Statusqoe sui, & snbditi eam pacem, jusqoe & ejus conservationem alacrius sibi usurpare, congratularique possint, nos quidem, cum Electoribus, Principibus, ac Statibus Imperii jam hic congregatis, ipsique vicissim nobiscum concordavimus, univimus, consensimus, ac obligavimus, mutuoque obstrioximus, dictam pacem, jusque acriter & severè ante omnia conservare, manutenere, idqne efficere ac præstare. Tum & in nostris terris, ditioonibus, mnnicipiis ac dominiis, omnibus nostris officiatis & subditis, mediantibus ipsorum juramentis mandebimus, inque patentibus literis seu diplomatibus nostris præcipiemus, eam manutentionem fieri, quotiesconque necessarium fuerit.

2. Ac quidem si contingat, ut contemptores & transgressores publicatæ pacis nostræ, aut ii qui latis seotentiis ac mandatis nostri judicii Cameræ, arbitrariis transactionibus temerè & contumaciter obsistant, arcibus, munitiooibus, castris, præsidiis, auxiliisve ad sua temeraria facinora uterentur: Tum

& si quispiam hac pacificatione complexus, cujuscunq; status aut conditionis esset, Ecclesiasticus vel secularis ab aliquo hac pace non comprehenso, bello infestaretur aut læderetur, seu læsores fraudulenter receptaret, suppetias, opemve præstaret, adeò ut contra ejusmodi facinorosos seu parratores, ac eorum receptores & auxiliatores ab Electoribus, Principibus, ac Statibus seu ordinariis Circulis effectualis ac evidens executio, quemadmodum in memorata nostri judicii Cameræ ordinatione bis Comitiis, hocq; loco cautum atq; constitutum est, gravibus ac sufficientibus de causis fieri non posset, noster id quidē Cameræ Judex & Assessores, aut læsus ipse nobis, sicubi in Imperio erimus, aut nobis absentibus, dilecto fratri nostro Romanorum Regi istud significent, & si tunc necesse fuerit, debemus ac volumus ipsi, aut jam dictus dilectus frater noster, Electores, Principes, Prælaros, Comites, Barones, ac Status Imperii protinus convocare, ad personaliter, aut justis de causis per suos constitutos seu mandatarios comparendum, nobiscum deliberaturos, consultaturos, acturos, ac finaliter determinaturos, rationemque inituros, qua læsus primùm restituatur, deinde pacifragi ad pœnam & reparationem datorum damnorum adigantur, ac rei judicatæ, si quis executioni ejus temerè obstitisset, satisfaciat.

3. Et si quæ aliàs Christianitatem, sacrum Imperium, communem Rempubl. conservationem hujus nostræ pacificationis, aliaque concernerent, ac proponerentur, in melius suscipienda, statuendaque forent.

4. Debemus quoque ac volumus hujusmodi nostram, & sacri Romani Imperii constitutam ac publicatam pacem, atque ejusdem ordinationem & constitutionem, juris conservationem, & executionem eorundem mutuò ac invicem fideliter continere & observare.

5. Ac si qui forent (nemine excepto) qui adversus ista irent, fecerintque, aut facere præ se tulerint, quovis modo, contra eos quidem mutuum auxilium, consilium, præsidiumque præstabimus, nequaquam alter alterum deserentes.

6. Quocirca mandamus omnibus & singulis Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, Prælaris, Comitibus, Baronibus, Dominis, equitibus ac militibus, Magistris civium, judicibus, consiliariis, civibus, communitaribus, ac aliis omnibus nostris & sacri Imperii subditis ac fidelibus, cujuscunq; dignitatis, Status, aut conditionis sint, acriter ac firmiter vobis ex Romana Imperatoria potestate mediantibus juramentis, quibus nobis præcipuè ac singulariter Imperii nomine devincti atq; obstricti estis, adeoque per obedientiam, quam nobis ut Romano Imperatori debetis, etiam sub amissione privationeque omnium gratiarum, Privilegiorum, ac Jurium, quæ à nobis & sacro Imperio, aut ab aliis etiam tenetis, hisce mediantibus, mandantes, ut hanc præscriptam pacificationem, mandatumque nostrum in omnibus punctis, articulis, & tenore suo, firmiter ac fortiter omni diligentia conservetis; perque ditiones, Principatus, Comitatus, dominia, municipia, quæ quisque gubernat, inque mandatis habet, per vestros præsides, officiatos, vicem gerentes, Vicarios, Præfectos, Administratores, quocunque nomine vocentur, etiam subditis ac municipibus vestris conservanda & exequenda acriter manderis, efficiatis, ac præparetis, nihil in his negligentes, nec in adversum cogitantes, facientesve clàm aut palàm, nulla ratione, sub omnium prædictarum simulque aliarum pœnarum, communium Imperii Jurium, Regiæ reformationis, nostræque gravissimæ indignationis cautela seu evitatione. Ac pax ista, mandatumque communibus nostris & Imperii Juribus, & aliis Ordinationibus ac Mandatis publicatis nihil obesse, nihilque detrahere, sed ea augere, ac immediatè post hanc publicationem quisque eam servare teneatur.

Perpetua sit non temporalis hæc constitutio pacis.

7. His interfuerunt devoti nobis dilecti amici, cognati & affines Electores, Principes, ac Status in maximo numero, & absentium Legati ac Mandatarii, Civitatumque Nuncii, quemadmodum omnes illi his Comitiis hîc Augustæ habitis comparuere, ac in Recessu ejusdem nominatim exprimuntur.

8. Testimonio harum literarum nostri Cæsarei sigilli appensione obsignatum.

9. Ac nos Electores, Principes, Prælati, Comites, & Barones, atque absentium Principum, Prælatorum, Comitum, & Baronum, item liberarum Imperiique Civitatum Legati, Mandatarii, & Nuncii, qualiter omnes in his Comitiis hîc Augustæ habitis comparuimus, atque in Recessu eorundem Comitiorum circa finem nuncupati sumus, fatemur nostro nostrorumque successorum ac hæredum nomine: atque etiam Dominorum & Magistratuum nostrorum nomine, à quibus mandata accepimus, vel ad hæc Comitia missi sumus, eorumq; successorum & hæredum, quicquid præscripta omnia, nempe gratiosissimi Domini nostri Romani Imperatoris obligationem, Ordinationem Majestatis suæ & sacri Imperii Publicam pacem, ejusq; conservationem concernit, ideoq; nostro consilio, facto, & consensu susceptum, renovatum, declaratum, sancitum, atq; constitutum esse: quæ & pro communi Reipublicæ utilitate promovenda provehendaque, ac firma pacis justitiæq; conservatione in sacro Imperio humiliter suscepimus, & cum sua Imperatoria Majestate, adeoque invicem nos ac mutuò obstringimus & obligavimus. Tum & mediante Principali fide nostra addiximus, promisimus, ac stipulati sumus, facientes id quidem scienter, hisce & virtute harum literarum, nostro simul & successorum hæredumq; nostrorum nomine: adeoq; Dominorum & Magistratuum, qui nos miserunt, atque hæredum & successorum ipsorum: videlicet dictam Ordinationem ac pacifactionem obedienter observaturos, eamq; fideliter custodituros ac defensuros esse. Idem quoq; officiatis & subditis nostris secundum hujus Imperialis pacificationis tenorem nostris literis, mediantibus ipsorum juramentis absque mora mandabimus fieri. Omniaq; alia & singula puncta, & articulos ista Ordinatione & Imperiali pacificatione contentos, in quantum nos concernant, fideliter præstaturos, executuros, & eisdem parituros esse, absque omni fraude.

10. Testi-

20. Testimonio horum nos Dei gratia Sebastianos Archiepiscopus Moguntinus, &c. & Fridericus Palatinus Rheni, &c. ambo Principes Electores, nostro meracaliorum nostrorum Coëlectorum Principum nomine: Nos Ernestus confirmatus Salisburgensis, ac Wilhelmus Palatinus Rheni, Dux superioris ac inferioris Bavariæ, nostro ac spiritualium secularium que Principum nomine: Gervvicus Abbas in Weingarten & Ochsenhausen, nostrorum & Prælatorum, Fridericus Comes à Fürstenberg, Heiligenberg, & Werdenberg, &c. nostro ac Comitum Baronumque nomine: Ac nos Civium Magistri & Consulares Augustani nostro & liberarum Imperiique Civitatum nomine, nostra sigilla huic publicæ Pacificationi apponi appendique fecimus.

Datum in nostra Imperatoris CAROLI, & Sacri Imperii civitate Augustana, ultima die Mensis Junii, post Christi Domini nostri nativitatem, anno millesimo, quingentesimo, quadragesimo octavo, Imperii nostri vigesimo octavo, & nostrorum Regnorum tricesimo tertio.

CAROLUS.

Sebastianus Archiepiscopus Mogunt. per Germaniam Archicancellarius, ∫st.

CAROLI V. IMPERAT. AUG. REFORMATIO *POLITIÆ IMPERIALIS.*

Anno Christi 1548.

Pro bono publico in Comitiis Augustanis, Anno Domini M. D. XLVIII.

Interprete Justino Goblero J.C.

CAROLUS divina favente clementia Romanorum Imperator, Semper Augustus, Rex Germaniæ, Castiliæ, Arragoniæ, Legioniæ, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Navarræ, Granatæ, Toleti, Valentiæ, Galliciæ, Majoricarum, Hispalis, Sardiniæ, Cordubæ, Corsicæ, Murtiæ, Giennis, Algarbii, Algeziræ, Gibraltaris, Insularum Canariæ, Indiarumque, & Terræ firmæ, maris Oceani, &c. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Steyriæ, Corinthiæ, Craniæ, Limburgiæ, Lutzenburgiæ, Geldriæ, Calabriæ, Athenarum, Neopatriæ, & Wirtembergæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Goritiæ, Barcinonis, Artbois, & Burgundiæ; Comes Palatinus, Hennegoiæ, Holandiæ, Selandiæ, Pbirdæ, Kiburgi, Namurci, Rossilionis, Ceritaniæ, Zutpheniæ; Landgravius Alsatiæ; Marchio Burgoiæ, Oristani, Gotiani, ac Sacri Romani Imperii Princeps in Suevia, Cathalonia, Asturia, &c. Dominus Phrysiæ, Vandalicorum, Pottenoiæ, Pistaiæ, Molinis, Salinarum, Tripoli, & Mechliniæ, &c. Nunciamus omnibus & singulis nostris, & Sacri Imperii subditis ac fidelibus, adeoque generaliter unicuique Christiano fideli homini, cujuscunque dignitatis, status, conditionisque sit, quibus hæc nostra Reformatio & ordinatio, ejusve antigraphus seu descriptio visa lectave fuerit, clementiam nostram, omneque bonum, ac notum vobis hisce mediantibus facimus.

1. Quandoquidem Deus omnipotens creator noster in Decalogo, decemque præceptis, quæ unosquisque, singulique homines mediante animæ suæ salute observare tenentur, ordinavit ac mandavit, divinum nomen ejus venerari colique, nec vanè usurpari, nominarive, à quoquam mortalium. Cui præcepto nos inhærendo sequendoque prædecessores nostros Sacri Imperii, Romanos scilicet Imperatores, laudatæ ac felicis memoriæ, imitando, tandem quoque in Comitiis Augustanis Anno M. D. XXX. salubriter prævidimus, & acriter severeque præcapimus, ne nomen ejus sanctum, membraque dejerentur omnibus modis caveri ac evitari. Quòd si autem eam admonitionem & mandatum quis transgressus fuerit, ut idem dejerator, omnesque illi, qui talia flagitia audiunt, nec eis contradicunt, aut ad Magistratum deferunt, puniantur, ita, quemadmodum Imperiales constitutiones, nostræque Reformationes & Ordinationes de ejusmodi & aliis facinoribus & criminibus prolixè sanciunt, disponunt, atque declarant. Verùm autem divina illa præcepta, nostrorumque antecessorum constitutiones, ordinationes, & adhortationes, hucusque parum aut nihil profuerunt, quinimò ferè oblivioni traditæ sunt, atque neglectui contemptuique habitæ, adeò quidem, ut per oscitantiam & cessationem Magistratus debitæ justæque pœnæ non fuerint secutæ, neque adhibitæ. Quocirca Deus omnipotens, creator noster, justa ira, meritaque indignatione erga homines commotus & accensus, famem, bella, pestem, aliasque multiplices pœnas in terris grassari permittit, &c. Hæc verò omnia nos unà cum Electoribus, Principibus & Statibus Sacri Imperii, & absentium nonnullis graviter admodum in animum revocantes, his nostris Comitiis hic deliberando consultandoque, qua via modoque ejusmodi dejerationibus atque blasphemiis, aliisque perniciosis criminibus, & prohibitis usurarum contractibus, item helluationibus & frequentibus asotiis, immoderatæ vestium luxuriæ, & similibus ataxiis seu inordinationibus, vitiis & defectibus obvietur & adversum eatur, eaque omnia deinceps prævideantur, evitentur ac prohibeantur, Transgressores verò illorum facinorum & criminum puniantur.

Juxta secundum præceptum Decalogi: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Non enim habebit Dominus insontem eum, qui assumpserit nomen Domini in vanum, Deut. 6.

2. Itaque antecessorum nostrorum Sacri Imperii, nostrasque Reformationes & Ordinationes prædictis in Comitiis Augustanis conclusas, ac typis evulgatas in manus sumpsimus, revidimus, in compendium contraximus, alicubi correximus, auximus, & mutavimus, deliberato maturoque consilio

silio tandem in hanc sequentem Reformationem & Ordinationem redegimus atque conclusimus: quam nos vobis omnibus conjunctim & divisim, privatim ac publicè, generaliter autem & in commune Christi fidelibus hominibus, his mediantibus denunciamus, acriter ac severè mandantes & volentes, ut huic Reformationi & Ordinationi in omnibus suis punctis, totoque tenore, sub pœna cuilibet articulo annexa, strenuè ac firmiter singuli per sese pareatis, vestros eò adducatis & compellatis, ut huic Reformationi ac ordinationi nostræ, sub evitatione ejusdem pœnæ, inviolabiliter pareant & obsequantur.

Cap. I.

De blasphemiis in Deum.

CUm in divinis & canonicis scripturis, ac civili jure, blasphemiæ execratio, seu maledictio nominis Dei, sub gravissimis pœnis prohibita sit, atque per ejusmodi pessimam ac flagitiosam impietatem Deus omnipotens non solùm adversus blasphemos ipsos & vituperatores Dei, suique nominis, verùm etiam contra Magistratus, quos talia prohibere oportebat, ad indignationem, & iræ opera horribilitet, ad temporaneas juxtà ac civiles pœnas infligendas commoveri & excitari soleat. Proinde quo tale præceptum in universo Sacro Imperio diligentius observetur ac custodiatur, neque quisquam ignorantiæ se alicujus excusare possit; sancimus, ordinamus, ac volumus, ut omnes ac singuli Magistratus suis Parochis & Concionatoribus dent in mandatis, plebem omnibus Dominicis diebus diligenter admoneant, à sacrilegis illis conviciis, maledictionibus & infamationibus nominis Dei, sacræque passionis, vulnerum, virtutis, potentiæ ejus, aliarumque similium execrationum & blasphemiarum, sese contineant & abstineant penitus atque omnino, veluti ipsis Parochis & Concionatoribus ejusce consignationis formula per Magistratum præscripta tradetur. Deinde quoque Parochi & Concionatores in cæteris omnibus & generalibus precationibus plebem populumque fideliter commonefaciant & adhortentur ad orandum, quòd Deus omnipotens tales tantasque blasphemias & execrationes à Christiano populo clementer avertere dignetur. Ut autem Magistratus, eorumque Judices eò certius norint atque intelligant, quo modo blasphemiæ & execrationes illæ, quove discrimine rectè mulctandæ poniendæque sint, ex merito & delicto cujusque, statuentes, volumus quemlibet Magistratum & Judicem sequenti Ordinatione nostra instructum esse, eamque in infligendis pœnis observare, ut sequitur.

De contemptu in Deum & blasphemiis in Christum, Sebast. Brandt fol. 77. & 78.

2. Videlicet, si aliquis, cujuscunque dignitatis, statusve fuerit, qui Deo tribueret, quod ejus divinam Majestatem non deceat, aut potestatem, nec ipsi conveniat, aut voce verbisque suis, id quod ad Deum pertinet, detraheret, ac si Deus non posset, nec justus esset, aut similia quædam injuriosa & contumeliosa verba effutiret contra Deum absque medio, & adversus sanctissimam ejus humanitatem, contraque divina Sacramenta evomeret, talis capite damnetur ac puniatur, membris aliquot abscissis, juxta conditionem personæ criminosi deloquentis & blasphemiæ, tum & ex Juris præscripto ordine. Facta autem ejusmodi maledictione & execratione, præsentibus duabus aut pluribus personis, teneantur singulæ id Magistratui indicare confestim, & ad summum intra octiduum proximè subsequens. Simul & indicando eos qui præterea interfuissent, & contumelias illas in Deum audivissent. Quos & Magistratus (nisi ipsimet se indicaverint) vocet, & singulos privatim, aliis absentibus, audiat, atque diligenter examinet, videlicet an execrationes illas seu maledictiones similesve ipse audivisset, & quo id modo, qua forma contigisset, omnibus circumstantiis diligenter percunctandis.

Audientes blasphemiam & non deferentes.

3. Ubi autem Magistratus verè comperiet, rem delationi conforment, & blasphemiam in Deum factam esse, blasphemos utique, sive Clericus, sive Secularis fuerit, per ordinariam potestatem, non loci, ubi delictum patratum est, juxta majus & minus, & qualitatem personæ, mulctetur aut puniatur.

4. Si qui verò maledictionem seu execrationem prædictam audierint, vel in ædibus suis factam tacitè sustinuerint, nec Magistratui loci indicaverint, ii præter id, & absque eo, quòd Deum graviter offendant, etiam à Magistratu suo, secundum qualitatem causæ, mulctentur puniantur ve.

5. Quòd si quis verò prædictam blasphemiam, quam audisset, ad requisitionem ordinariæ potestatis suæ, dolose aut fraudulenter reticuerit, volumus eundem à Magistratu ut collusorem blasphemiæ pro qualitate & conditione facti causæque, in corpore vel bonis graviter plecti.

6. Si quis autem Electoris cujusquam, vel Principis, vel Comitis, vel Domini, aut Communitatis, vel alterius cujusquam Officialis, aut ex Nobilibus, aut aliis, quibus sunt Judicia, vel eis præsunt, propter munera, dona, aut favores illos quos detulerunt, aut comperissent ipsi, blasphemos in Deum fuisse, nec, ut antè dictum est, punirent, sed scientes & prudentes supprimerent ac subticerent, tales quidem Officiati, Nobiles, & cæteri, per suos Magistratus, utpotè Principes, Comites, Dominos & Communitates, confestim simul atque ipsis innotuerit, adeò puniantur severè, quò cognoscatur palàm, ipsis invitis nec consentientibus contigisse. Quòd si verò Elector, Princeps, Prælatus, Comes, Dominus, Nobilis, vel Communitas, suos Amptmannos, Officiatos, Præfectos vel subditos non puniunt, vel ipsi blasphemiam admittunt, adversus eos Fiscalis noster contumaciæ & inobedientiæ ergò tanquam contra permissores & collusores, seu patratores ipsos ejuscemodi blasphemiæ & execrationis, prout æquum est, procedat.

7. Sin autem Magistratus supradictos blasphemos punire nequiret, tunc quidem Cæsareo Fiscali, sub pœna decem Marcarum auri, indicet atque proponat, qui contra eos, ut æquum est, severè procedat,

procedat. Atqui verò si talis blasphemus prædictus à quopiam, cujusnam status, sublimis ne an humilis fuerit, debito modo capitali mortisve pœna plecti non posset, is quidem blasphemus, sicubi blasphemiæ crimine convictus fuerit, infamis propterea erit, & ab omnibus pro tali haberi debet, eaque infamia notari, nec eò minus, quandocunque fieri potest, criminaliter & capitaliter, ut antè dictum est, capitis & membrorum pœnam, juxta qualitatem patrati criminis, luete.

8. Qui item præterea delatos blasphemos, ut suprà ponitur, scienter ac temerè in familiam suam, seu pro ministris ascis cit, cum illis negotiatus aut agit, promovet vel receptat, ne plectantur aut puniantur, sed pœnam ut effugiant, contra eos, seu fuerint sublimis seu humilis status, Cæsareus noster Fiscalis coram Imperiali nostro Judicio Cameræ ad pœnam arbitrariam procedere debet. Si quis verò prædictatum blasphemiatum ergò judicium declinaret, vel profugeret, eo nihilominus contra ipsum & res suas, prout in hujusmodi casibus de jure æquum est, agi procedique docebit.

Cap. II.

De criminationibus & dejerationibus, vel execrationibus nominis divini.

QUandoquidem verò vulgo ac frequenter fit hoc tempore, ut plerique homines, vim virtutemque Dei, & potentiam, corpus, membra, vulnera, mortem, passionem, cruciatus & Sacramenta, Domini nostri ac Salvatoris Jesu Christi sæpe multumque leviter, temerè, praveque dejerent, criminentur & execrentur: ob quod Magistratibus quidem impensius atque attentius æquum est ac decet in illos animadvertere. Quocirca arbitramur, volumus ac jubemus severè, sicubi civis quispiam, seu operarius vel manuarius opifex, aut agricola, seu rusticus, aut hujusmodi privatæ ac cœlibes personæ, incolæ seu extraneæ, supradicto modo semel aut iterum dejeraverint, ab illo, qui audiverit initiò benignè admoneantur, & familiariter rogentur, ut ab ea re desinant atque desistant, & de cætero abstineant, ne Magistratui deferre necesse habeat aut opus sit, quò debita pœna corripiantur. Quòd si verò non desistant, Magistratui vel Majoritati ecclesiasticæ aut seculari, juxta qualitatem personæ indicentur confestim: delinquens autem incarceretur vel mulctetur severè, juxta modum & gravitatem delicti perpetrati.

Cap. III.

De criminatione & blasphemia adversus genitricem Christi, & sanctos Dei.

SI quis adversus matrem Christi Salvatoris nostri, aut dilectos Sanctos Dei malignè dejeraret, is primùm humaniter familiariterque admoneatur, ut cesset atque desistat: quod si non fecerit, nec maledicere desierit, mox absque mora, ut suprà dictum est, indicetur: & delinquens corporeaus ære, juxta conditionem personæ, & qualitatem patratæ & commissæ blasphemiæ, per Magistratum ac superioritatem competentem corripiatur. In his verò pœnis omnibus non solùm magnitudo vel enormitas criminationis & blasphemiæ, seu quantitas ipsa delicti attendatur, verùm etiam, an eædem personæ sæpius in eodem crimine peccaverint, & quoties illud excesserint, qua occasione, quo motu seu instinctu id fecerint: cujus status aut conditionis eæ personæ sint, expendendum erit, ut ita demum pœna ex præscripto & forma Juris magna vel modica irrogetur.

2. Quòd si quisquam Elector, Princeps, aut Status, causa talium blasphemiarum & criminationum aliquod decretum seu constitutionem, hac fortè graviorem severioremve evulgasset, aut in posterum deinceps similem editurus esset, ei quidem per hanc ordinationem nihil derogetur, quin omnibus modis permittatur & concedatur.

3. Magistratus item si existimaverit, ejusmodi pœnam blasphematorum & dejeratorum acuendam & exasperandam fore, ejus rei, ex qualitate negotii, facimus ipsis damusque potestatem.

4. Ne verò ejusmodi criminationes Dei & blasphemiæ reticeantur, quisque Magistratus, puniendi & mulctandi potestatem habens, exploret & expiscetur talia delicta sedulò atque diligenter.

Cap. IV.

De Nobilium, & eorum equitum blasphemiis & criminationibus.

JAm &, quò prædictæ blasphemiæ, apud Comites, Dominos, & Nobiles (quos minus illa quàm vulgum aut plebem decent) & eorum ministros seu familiares cessent ac omittantur, nec cæteri homines per ipsos offendantur: Volumus ac jubemus, ut quisque Electorum, Principum, Comitum, Dominorum, Nobilium, Communitatum, & ipsimet hanc nostram Ordinationem & Constitutionem sub prædicta pœna evitanda observent: similiter & apud suos aulicos ac ministros severè præcipiant atque constituant sub debita justaq; pœna & mulcta, ita ut præfatæ criminationes, dejerationes & blasphemiæ apud suos aulicos, ministros, & familiares, non minus quàm apud reliquos dejeratores & blasphemos, ut suprà dictum & constitutum, evitentur, mulctentur quoque & puniantur.

2. Porrò si quis Comites, Domini, Comunitates, aut Nobiles, peculiariter & in specie, Electoribus aut Principibus non subsint, sed immediatè soliqne nobis & Sacro Imperio attineant: Volumus atq; jubemus eosdem, sub juramentis ipsorum, quibus mediantibus devincti sunt nobis & Sacro Imperio, sese à prædictis blasphemiis & dejerationibus abstineant ipsi, ministri, famuliq; eorum, familiares & conjuges, omnibus modis, prout supra dictum est, de Electoribus, Principibus, Comitibus, Baronibus seu Dominis, Communitatibus, & aliis Nobilibus, qui Electoribus & Principibus subsunt, & eorum ministris & familiaribus, expressè clareq; constitutum est. In quibus omnib. ita sese Electores, Princi-

Principes, Comites, Barones, Domini & alii Nobiles, Clerici & Laici, ſedulos ac diligeotes exhibeatit gerantqne, quò ipſorum juſtis moribus ac vita, honor & gloria Dei, ut diximus, plus promoveatur ac provehatur, minusve impediatur, aut remoretur, quemadmodum alioquin ob ſtatum ipſorum ante tenuiores minoresque perſonas ſacere teneantur.

Cap. V.

De vulgarium militum blaſphemiis & dejerationibus.

Articfels-Brieff vide Maximiliani I. Formul. Articulor. militat.

CUm inter vulgò milites ſeu bellatores in uſu ſit, ſormulis eorum Juramentorum id quoque contineri, ut dejerationes, maledictiones & blaſphemiæ puniantur, eoſce in criminoſos quandoque capitaliter animadvertant, ſed tamen propter prædictas blaſphemias & crimioationes ſeu dejerationes nulla pœna mulctave conſtituta ſit: Idcirco præcipimus & mandamus nos ſeverè omnibus Electoribus, Principibus, Statibus, Commnnitatibus Sacri Imperii, ac militum etiam tribunis, præfectis ſeu capitaneis: & volumus atque jubemus, ſi qni deinceps milites conſcribent ſuſcipientque, ut in omnibus eorum formulis & catalogis articulorum juraris ponant, ſe non ſolùm pœnarum & mulctarum cauſ. erga perſonas, quæ Deum creatorem noſtrum, redemptorem & ſalvatorem, ac Mariam benedictam matrem ejus, & dilectos ſanctos Dei blaſphemaotes, verùm etiam earum dejerationum & blaſphemiarnm nomine, pœnas, ac mulctas, quæ ſtipendiis eorum detrahantur, obſecituros fore, quæ mulctæ quidem deinceps pauperibus privatorum in alimontam, aut virginibus pauperibus conferantur præbeanturque.

2. Capitanei verò, Tribuni, Centuriones, ſeu proviſores militum, ſeverè & acriter dent operam, ſtudeantque, ut blaſphemiæ, criminationes & dejerationes, de qnibus ante mentio facta eſt, ab univerſa, totaque c.lonum & lixarum turba evitetur ſimiliter caveaturque, ſnb pœna capitali.

Cap. VI.

Quæ res in militia ac bello privilegiatæ ſint.

IN veteri militia apud priſcos Imperatores ac Principes exercituum laudabiliter uſitatum eſt, quemadmodum & hiſtoriæ multifariàm perhibent atque demonſtrant, Eccleſias & alia ſacra loca immunia & privilegiata: Sacerdotes item & Eccleſiaſticæ perſonæ, ſenes & ægroti hnmines, agricolæ, gravidæ mulieres, puerperæ, ingenuæ fœminæ, & virgines in rebus & negotiis militaribus ac bellicis non ſpoliatæ nec vi violentiave obrutæ ſint, neque ut ſpolientur, aut violentur, ſeverè & acriter caveri. Propterea & nos præcipimus omnibus Tribunis, Centurionibns & Capitaneis, his mediantibus ſeverè & acriter mandantibus, ut apud omnes eorum milites in formulis articulorum & juramentorum ſtatuant & caveant provideantque, ne Eccleſiæ, aliaque ſacra loca, adeoque Sacerdotes, privilegiatæ perſonæ, ſenes & infirmi, ſeu ægroti, Agricolæ item, gravidæ mulieres, puerperæ, ingenuæ & boneſtæ fœminæ, virgines & infantes, ab omnibus ipſorum calonibus & lixis, totaque calonum turba ſecuræ tutæque ſint, nec deprædentur, nec vim violentiamve patiantur, & nequaquam moleſtentur aut prægraventur. Quicunque verò contrà ſecerint, corpore & capitaliter puniantur.

2. Hujus autem noſtræ ordinationis ſinguli pedites, Tribuni, Centuriones, Capitanei, antigrapha apud ſe habeant ejusdem tenoris, ac militibus unà cum formulis articulorum juratutis legenda præbeant, & ſeverè obſervare præcipiant. Similiter & eorum proviſores horum mandatorum ac præceptorum antigrapha ſeu copias habeant, eaque præcepta ſevera & acriter cuſtodiant atque conſervent.

* Landts-knecht.

3. Si qui * equites autem nullo ſub vexillo, ſignis aut ordine, ſed alicubi in oppidis, vicis, & villis degant ſeu laborent, contra eosdem pœnarum & mulctatum omnium ratione ac modo, quemadmodum & contra incolas ipſos, res gerenda, negotiumque exercendum ſuerit.

Cap. VII.

* Herrnloſen Knechten.

*De * aſcopis & acoironis, id eſt, vagantium militum conventiculis, vulgum plebemque gravantibus,*

SI qua porrò accideret, in Electoris cujnsquam, Principis, alteriusve ſtatus eccleſiaſtici aut ſecularis, principatu ſeu dominio, peregrinos equites aut pedites congregati, ſingulatim, catervatim, aut alio modo, agmine quodam magnoque numero, præter Electoris, Principis, ant Domini, cujusque loci, voluntatem, ac permiſſionem ingredi, vel populari etiam conarentur: ex tunc Elector quidem, Princeps, aut Status, in cujus dominio ſeu territorio ejusmodi milites ſeſe conglomerant, interpeller, quæratque ab eis, cui oam domino militent ac ſerviant, ducanturve: quòd ſi nos aut dilectum fratrem noſtrum, Romanorum Regem, nuncupaverint, idque literis ſeu diplomate aliquo demonſtraverint, obedienter proficiſci ſitis impenſis permittantur.

2. Qnòd ſi verò herum vel autorem non habeant, quem verè indicare poſſent, aut etiamſi nominaverint, ſed eum collectum militem, cujuscunq; nomine ſuerit congregatus, citra noſtram permiſſionem, citraq; cognitas, urgentes & rationabiles cauſas conſcribendi non haberet poteſtatem, ac demonſtrare nequiret: tunc quidem Elector, Princeps, aut Status, ſub cujus dominio ſeu diſtrictu vagantur, omnem navet operam, omnemq; adhibeat diligentiam, cœtum illum ſeu colluviem militum, ſingulatim aut catervatim diſſipandi ac diſpergendi. Si qua verò ipſi per ſeſe id facere impoſſibile foret, tunc in propinquo adjacentes & confidentes Electores, Principes, aut Status ilicò imploret vocetque,

juxta

juxta qualitatem, sibi, juxtaque numerum & vim factionis illius, vi aliisque viribus militaribus auxiliari, aut si necesse fuerit, etiam bellicis tormentis obviare, mox, & quantocyus fieri poterit, eamq; factionem ac militem incertum, ut prædictum est, verbo vel facto, vi vocéve, absque alio um injuria & damno, extra diocesin provinciamque, quantum fuerit possibile, dispellere ac propulsare. Ductores verò seu principales, ubi præstò fuerint, aut postea in aliis locis reperti fuerint, compellantur non tantùm subditæ plebi illata damna resarcire ac restituere, verùm etiam Ductores ipsos, Capitaneos, Autores & concitatores ejuscemodi factionis & turbæ, justis debitisq; pœnis subjicere. Idq; Elector, Princeps aut Status, ad requisitionem, ut præfatum est, suis impensis facere teneantur, sub nostra & Imperii gravi indignatione, insuper & mulcta quadraginta Marcarum auri puri, nobis peodenda exolvendaque. Quam pœnam Fiscalis noster Cæsareus à contumacibus, ut pat æquumque est, his mediantibus exigendi potestatem habeat. Nihilo secius tamen Elector, Princeps aut Status ille, qui sic p o ope auxilioque ferendo interpellasset, adversus contumacem damni passi actionem tam sui-ipsius, quàm subditorum suorum nomine instituere, si quod damnum passus fuisset, idque coram Imperiali nostro Cameræ judicio, ubi contumax quoque respondere tenetur, & damnum passum restituere, ex sententia dicti Imperialis nostri Judicii. Etiamsi verò ex enumeratis causis miles feratur, Capitanei tamen & Ductores pro commeatu & alimoniis fidejubeant caveantque; ad quæ præstanda, mediis suis juramentis, adigantur & compellantur.

CAP. VIII.

De Compotationibus & Ebrietatibus.

CUm & ex ebrietate & compotationibus, ceu quotidiana docet experientia, Deus omnipotens mirificè offendatur & irascatur, multaque vitia & flagitia inde nascantur & emergant: Prætcritis quoque Comitiis propter compotationes & ebrietatum causa constitutum erat, ut quisque Magistratus compotationes abrogaret, & ebrietatibus adversaretur, transgressores verò ac delinquentes severè puniret. Quæ ordinationes quidem ac constitutiones hactenus tamen parum tanto malo profuerunt, quin abusus is & atavia compotationum & ebrietatum magis undique magisque ac frequentius grassata est, ac ceu radices in helluonum fundo egit, ut propemodum extirpari amplius non possit. Ex quo blasphemiæ, criminationes, calumniæ, dejerationes, homicidia, cædes, adulteria, ac similia crimina & flagitia, vitiorumque omne genus, velut ex agmine facto exundarunt, hodieque diim exondant: cùm alioqui ex ebrietate res tacendæ & secretæ quandoque prod ntur, eoque potationis ac bibacitatis vitia Germanis peculiaria, quorum victus tamen apud priscos sæpe laudata, apud exteras modò plerasque nationes vituperio, ludibrioque est.

2. Sæpenumero etiam ex illa inter milites rixæ, contentiones, tumultus, & seditiones exortæ, & adversus principes ac ductores contumaciæ & rebelliones: commeatus quoque & victus sumptusque crescunt & augmentantur: Convivia verò honesta, & societates decoræ, ex quibus olim Germani emptimis laudati fuerant, minuuntur ac evitantur. ut interea sileam, compotationes & ebrietates illas, τῶν πάντων κακῶν, *omnium malorum causam esse*, hominisque vitam simul & animam, felicitatem, decus, honorem, famam, sensus longævitatem, & vires perdere. Quocirca mandamus omnibus & singulis Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, ac cæteris Statibus, cujuscunque dignitatis, conditionis, status aut nationis sint, ut suis subditis exemplo sint, majoremque in eos animadvertendi occasionem habeant, ultrò susque sponte potationes & ebrietatem evitate, ac in aulis suis, satrapis, ministris, familiaribus: cum & in ipsorum principatibus, dominiis, terris, territoriis, omnibus subditis, sub acri severaque pœna ac punitione prohibeant compotationes, quocunque modo fiant vel fingantur, fieri aut fingi possint: ipsimet quoque idem mandatum strenuè conservent atque custodiant. Patresfamilias quoque suis domesticis & familiæ, liberis, servis & ancillis, mandent atque præcipiant, blasphemias, criminationes & dejerationes in Deum, *Deique genitricem*, & sanctos Dei, devitent ac caveant, ac quoque à compotationibus & ebrietatibus omnino abstineant, quemadmodum his mediantibus strenuè atque severè præcipiendo jubemus & mandamus.

3. Volumus item, ut Magistratus suis Parochis & Concionatoribus præcipiat, singulis Dominicis diebus vulgò ac plebi annuncient, ut compotationibus abstineant, enumeratis ac percensitis vitiis & flagitiis, quæ ex compotationibus oriantur, & ex ebrietate sequantur: prout formula illis ejusmodi denunciationis per Magistratum porrigetur.

CAP. IX.

De inordinatione & ataxia vestitus, ejusque luxu seu splendore,

POstquam honestus ac moderatus vestitus ex sua dignitate & statu quenque decet ornatque. Gerat enim unusquisque sese ac vestiat ex modolo dignitatis, bonorum, rerum ac facultatum suarum, quo discrimen sit in cujusque status hominibus. Modus autem vestium ac ornamentorum cùm in tantum luxum devenerit ereveritque inter dominos, equites, nobiles, cives, & colonos, seu agricolas, hoc pacto modoque, ut idcirco non solùm privatæ personæ, verùm etiam nationes & provinciæ inde extenuentur, egeotioresque efficiantur: videlicet, cùm per aurea, argentea, sericaque indumenta, per Dammasena, Attalasena, Byssina, aliosque peregrinos pannos, Mittas, margaritas, uniones, qui hodie abusus ad luxum magnus est multusque in Germanica natione; ex qua trajicitur atque avehitur in peregrinas & alienas regiones ingens pecuniarum copia: ut

interim de livore, odio atque invidia, in diminutiunem ac detrimentum Christianæ dilectionis conticescamus. Quandoquidem igitur in tanta vestium luxutia, &, ut ita dicam, preciositate & prodigalitate immodestia exuberat, sic, ut inter Principem & Comitem, inter Comitem & Nobilem, inter Nobilem & civem, inter civem & colonum sive agricolam, nuilum discrimeo, nullaque agnoscatur differeutia: Idcirco univimus & concordavimus nos cum Electoribus, Principibus, & Statibus, ac ordinationem de vestitu amictuque, boc pacto modoque ut sequitur, constituimus, quam etiam sub pœna & mulcta imposita observati custoditique volumus atque jubemus.

CAP. X.

De civibus, agricolis, & colonis, aliisque subditis.

CUm in civibus & incolis, inque mercatoribus, institoribus & negociatoribus, ac opificibus, in civitatibus, & eorum miuistris, itemque in militibus, adeoque io pagis & colonis, eorumque uxotibus & liberis immoderatus juxta ac inordinatus vestitus seu amictus conspiciatur competiaturque, in ornamentis & cimeliis, maximo Reipublicæ detrimeuto: idque malum patriæ populoque perniciosam radicem egisse: Ad hæc cùm scorta & meretrices, lictores & Judæi tali vestitu utantur, quò honestas supprimitur, & cujusque conditio & status nequit internosci: atqui in ea ipsa re tota commnnis ordinatin ob dispares dissimilesque mores & usus ditionum conscribi non potest: Proinde ordinamus ac volumus, ut eo circa quisque Magistrarus intra annum proximum, sub pœna duarum Marcarum auri puri teneatur, ordinationem bonam, honestam & firmam componere & constituere, eamque ut decet, conservare, contumaces verò, immorigeros atque rebelles punire. Si qui verò Magistratus negligens in his reperiatur, nullamque justam ejus excusationem habeat, adversus eundem quidem Magistratum Fiscalis noster Cæsareus procedet ut æquum est, ad indictam pœnam infligeodam.

CAP. XI.

De Nobilitate ac Nobilibus.

POrro Nobiles, sericas aut carmasinas attlasinas vestes non gerant, eis autem ad summum permittuntur damasinæ, aut similes, quas sex ulnis de serico tantùm, nec amplius, fimbriari poterunt. Similiter poterunt annulos aureos, anreasque vittas seu tiaras, unamque catenam auream gestare, valoris non amplius ducentis aureis, quam tamen filo cingant vel involvant, prout antiquitus factitatum est.

2. Si quis verò principis architriclinus, Magister curiæ, Cancellarius, Marschalcus, aut Consiliarius, oec tamen Nobilis fuerit, poterit se simul cum uxore sua, & liberis, iu modum oobilium, ut dictum est, vestire seu gerere.

3. Milites verò (seu Equites aurati) ab his eximuntur, quibus catenas anreas, absque filo cinctas seu implicatas apertè ae publicè gestare liceat & permittatur, ne tamen eædem valore quadringentos aureos excedant.

4. Quibus & prohibitum non sit, Marderinis pellibus indui ae vestiri.

5. Nobilium item uxoribus coocedantur quatuor sericæ tunicæ, quas gerere palàm ac publicè poterunt, videlicet unam sericam (Sammat) alias tres de Damasco, aut simili serico, ne tamen plures sint quàm quatuor, & quoque sine margaritis, sine argento aut auro. Quas si libeat fimbriari margaritis, aut intexere argenteis telis filisve, superiùs quidem id permittitur, non ultra mediam quartæ ulnæ partem latitudine. Equitis autem (aurati) conjunx fimbrias ejusmodi intexere margaritis, auro, anteisque filis superiùs poterit, nec latiùs unius quartæ ulnæ media parte. Si quæ verò plures vestes prædictis modis habeant, easque suis liberis & filiabus reservare vellent, id liberum ipsis concedetur ac permittetur.

6. Liceat eis quoque tiaras seu Birretas, anteasque vittas gestare, sic tameo ne ligamina & oroamenta addita aureorum quadraginta precium excedant.

7. Fœminæ item oobiles & iugeouæ, catenam, fibulam, torquem, aliaque cimelia præter annulos precio ducentorum aureotum, nec ultra plurisve gestare licebit.

8. Similiter aureas bortas & eingulos, qui preeium quadragiota aureorum oon excedant.

CAP. XII.

De Doctoribus, eorumque Uxoribus.

DOctores irem, & uxnres eorum poterunt, liceatque ipsis vestes & amictum, catenas, aureos annulos, aliaque statui eorum convenientia, privilegiisque conformia gestare.

CAP. XIII.

De Comitibus & Dominis (seu Baronibus.)

COmites, & Domini (seu Barones) non gerant aureas & argeoteas vestes, hoc est, ex aureis & argenteis filis textas, seu amictum, solummodò sericum, vel bombycinum, Sammat/ Carmasioa, aliaque sericis filis texta vestimenta, sed auro non intertexta vel fimbriata, nisi Equites (aurati) fuerint.

2. Eis & catenas gestare licet, quæ tamen quiogentos aureos precio non excedant.

3. Similiter sese Comites & Domini (Barones) amicire poterunt pellicibus, exceptis Zobelinis, aliisque preciosioribus.

4. Conju-

4. Conjugibusquoque eorum liceat fericas vestes auro & ergeuto infimbriatas & intertextas gestare, præter catenas & cimelia, fexcentis aureis preciosiora, præterq; tora eurea aut argentea vestimenta, à quibus pro discrimine ac differentia altioris status, gestare fese abstineant.

CAP. XIIII.

De Ephippiis & ornamentis Equorum.

QUandoquidem in ephippiis etiam & eqoorum ornamentis luxus & sumptus superfluos reperitur ac cernitur, nulli porrò liceat ephippia tribus aureis preciosiora, extra arma, & ea quæ ad armatum pertinent, fulvaq; ephippia gestare ducereve, nisi fuerit Eques (auratus.) Nec Comes quispiam, Dominus, Barove, aot Eques, ejusve minister vel servus, ephippiis fericis, & ex filis bombycinis tex.is (Sammat) utatur, neq; eureis vel argeuteis qualibuscunque, tantum in his, Electoribus, Principibus ac principum similibus exceptis, qui secundum eorum statum ipsi, equiq; eorum ec ministri, quos habent sub suis Marchallis, talibus ephippiis uti poterunt. Huc facit titulus C. Nulli licere io frenis, in equestribus fellis, & in balteis margaritas, smaragdes & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis, lib. 11.

2. Siquis item à suo priocipe, Domino, alteriusve berilis statos aliquo munere, veste, aot cimelio donatus fuerit, ea ipse dona quidem in Principis ac domini sui honorem portare gestareq; nequaquam prohibeatur, eo videlicet casu, ita tamen ne quis dolus malus, frausve aliqua interveniat aut usurpetur.

3. Cùm qooq; hæc ordinetio eo tantùm respectu & ratione suscepta institutaque sit, ut loxus & abundantia vestitus avertatur, arceaturque, si qua porrò Elector aliquis, Principsve aut Status, in sua ditione ac superioritate, vestitus ergò, alteriusve rei causa ordinationem quampiam acriorem hac nostra severioremq; in profectum & uolitatem suæ ditionis ac subditorum, constituere vellet, aut jam anteà constituisset, eidem Electori, Principi ac Statui liberum sit, necisthac ordinatione & constitutione vetetur remoreturve.

4. Neq; teneatur quisquam in elocetione suorum liberorum huic ordinationi directò, omninove parere, sed licebit ei elocare, nuptuique dare, juxta vires sui patrimonii, facultatumq; suarum: haud tamen sumptuosius vestire licebit.

5. Constituimus etiam, volumus ac jubemus singulariter, atq; in specie, uti omnes Electores, Episcopi ac Prælati, Clerum suum & Ecclesiasticos eò perducant, invitentque, habitum ec vestuum ipsorum statoi convenientem atque decentem, in civitate atq; ecclesia, in foro & choro gerant, quomodo id honestas, modestia & pietas sancta sacraq; exigit atque requirit. Immodestia verò & luxus vestimentorum eis prorsus est vitandus.

6. Est & evitandus atq; cavendus inutilis & supervecaneus ille sumptus hactenus in deaurando cupro, ferro, & lapidibus factus: Idque ita aurifabris, pictoribus, aliisq; artificibus ineuranderum rerum solitis & gnaris, sub pœna decem aureorum, nequid porrò ejusmodi ioaurent, Magistratu id acriter & severè vetante. In quo tameo Electoribus & Principibus, & in iis, quæ ad honorem Dei, ministeriaq; sacra spectant, nihil volumus præfinitum aut præscripium esse.

7. Quò verò hæc nostra constitutio & ordinatio, nimii vestitus cultusq; ergò, ac ob cimelia omittenda, firmius observetur & exequatur, sancimus atq; mandamus, omnibus & singulis Electoribus & Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, Prælaris, Comitibus, Baronibus, dominis, Equitibus, ministris, Schultetis. Burgimagistris, Judicibus & consiliariis, hisce mediantibus severè, ac volumus, ut ipsimet hanc nostram constitutionem & ordinationem severè juxtà ae diligenter observent, ac in subditis & officiatis, ac ipsos attinentibus firmiter præstentur & exequantur, ita, ut si quis contrà fecerit, nec mandato nostro obsecutus fuerit paruerive, eum quisque Magistratus sub amissione vestis & cimelii seu clinodii, qond huic ordinatiooi adversum gestatur, unà cum mulcta in duplo tanta puniat, quanta vestis ipsa, aut cimelion æstimetur, illi quidem Magistratui pendenda, cujus est civilis Jurisdictio ejusdem loci. Quòd si verò Magistratus quispiam ipse hanc nostram ordinationem transgrederetur, aut in pœna exigenda, manuque tenenda negligens reperiatur, & noster obid Fiscelis interpellaret pro emendatiooe, at nihilominus tamen in contumacia Magistratus perseveraret, tunc verò Fiscalis ipse noster, contra cessatorem Magistratum, simul & delinquentem subditum, ad exactionem dictæ pœnæ ac mulctæ pergat procedatq; &c.

CAP. XV.

De quibusdam articulis, in quibus Magistratui ordinationem facere mandatur.

CÆterum duximus in animum, plures quandoque impensas, & sumptus nimios, nec admodum necessarios fieri in nuptiis, puerperus (suscipieodorum infantum ex sacro baptismatis fonte) & sepulturis, similibusque aliis minime paucis sumptibus, multum sæpe inutiliter collatis: Prætetquam quòd & in aliis punctis, in ulnis, mensuris & ponderibus, immoderatis diversoriorum & hospitum exactiooibus, item opificum & mercenariorum, nunciorum mercedibus cibisque torcularium, apparandorum vinorum, omnis generis ataxiæ, inæqualitatis & iniquitatis vitiorum modum excedentium in Reipublicæ detrimentum, gravaminum & impedimentorum. Ad hæc opificum quorundam, velut stannifusorum, pannitonsorum, & similium, quos si exteri salutant, & ad operas conducunt, sumptus mox & impensas inutiles ac supervacaneas parant, coovivus adornandis, quos sumptus deinde ad operas reputant atque connumerant, sic, ut & ipsi opifices inter sese

 disside-

dissideant atque cootendant, eò potissimum, quòd uon passim omnibus in locis concordent, sed differentes siot io annis iostitutionum, quapropter ii qui rude donaotur, non ubique admittuntur, nec recipiuntur. Insuper & hoc contingit in opificibus & manuariis, ut omnis generis doli mali, & fraudum in Reipublicæ detrimentum emergant, tum & quotidiè, ut victus mercedisq; causa rixæ & conteotiones suboriantur inter magistros & ministros, inter heros & servos, quibus erroribus ac vitiis omnibus supra dictis remedia maturè quærenda sunt, per quæ illis obviari obstarique possit, ordinatione videlicet ac modo, rationeque aliqua salutari, quam necessitas omnibus modis requirit atque expostolat.

2. Verùm enim verò, cùm expenderimus in cunctis his punctis certam firmamq; ordinationem generalem, propter inæqualitatem regiooum, earumq; usuum, consuetudinum, ac morum: quin & quòd victus, cibus ac potus alicubi in ditione illa mediocriter parari, in hac verò difficulter haberi possit, & annona hic gravis, alicubi mediocris sit, quocirca talium rerum coostitutio, propter non modò inconstantem annorum atq; incertam victus rationem, verùm etiam propter locorum diversitatem, morum ac coosuetudinum, ut dictum est: quin quòd in tali disparitate, discrimine ac differentia, eujusque regionis, ditionis, ac terræ eujusq; natura atq; conditio expendenda sit, & animadvertenda, observandaque. Idcireo operæ precium, oecessariumq; esse duximus, atq; existimavimus, ejusmodi puncta & articulos omnes Magistratui eujusq; loci committcudos esse.

3. Quapropter sancimus, ordinamus ac volumus his mediantibus acriter ac severè præcipientes atque maodantes, ut Electores, Principes, & communes Status in omnibus & siogulis prædictis punctis, articulis, ac propositis defectibus, per regiones, ditiones & territoria sua, juxta qualitatem, conditionem ac usum illorum, bonas, honestas, rectas & firmas ordinationes, formas & modos constituant, universæ Reipublicæ, communiqoe bono conducibiles & salutares, tum & ad amovendos immoderatos ac superfluos sumptus atque expensas, tum ut doli mali fraudesque caveantur & omittantur, aliique abusus & vitia abrogeotur, atq; defectus, quantocyus fieri possit, oempè iotra anni spatium proximè futuri, suis subditis ea omnia denunciantes, ipsoq; opere efficieotes & exequentes, eaque acriter ac firmiter manutenentes & conservantes, contumaces & inobedientes puniendo & mulctando, videlicet duabus marcis auri puri, quas mulctas quisque Magistratus, qui adversus ea quæ prædicta suot, fecerit, nec moram rectè certoq; excusare poterit, Fiscali nostro Imperiali irremissibiliter peodere exolvereque teoeatur.

CAP. XVI.

De Nautis & Aurigis.

Nautæ, caupones, stabularii. D. lib. 4. & de servis fugit. C. lib. 6.

CUm & frequenter nautæ, aurigæ, & vectores, qui vina terra marique, seu fluminibus, pro naulo & mercede transvehuot, in diversoriis, aut suis domiciliis, ac sub dio, & in navibus seu curribus quandoque vina ex vasis auferunt, suo arbitrio, ignorantibus dominis, ac præter voluntatem eorom, quorum illa sunt, infusa aqua, vasisq; aqua rursus repletis. Volumus itaque talibus nautis, aurigis, & vectoribus, vina pro mercede, ut dictum est, vehentibus seu transportantibus, non solum probibitum esse, verumetiam emptoribus vinorum, ac aliò ad revendendum transvehentibus, ne quid tale de cætero contingat: quin & ii pariter etiam eum adjutoribus juxta qualitatem delicti infamia notentur, corporeque suo, & ære mulctentur.

2. Quicunque etiam portò navita, nauclerus vel aoriga, aliusve, quo tandem nomine vocetur, vioa calce miscuerit, aut tale quoddam perniciosum addiderit, injecerit ac falsaverit, is simili modo pœnaque ex qualitate delicti, eriminisq; patrati iofamia notetur, eorpore & ære graviter mulctetur: nos hæc cuilibet Magistratui severè mandantes, ut hujusmodi malus & perniciosus dolus, frausq; nefaria prohibeatur, ac evitetur, transgressores item severè ac atrociter mulctentur.

CAP. XVII.

*De * contractibus fœneratitiis, seu usurariis.*

* Quorum se quæstus in odium hominum incurrunt.

QUandoquidem nobis propositum est, atque innotuit, quomodo hactenus in sacro imperio varii ac multiplices fœneratitii atque usurarii contractus, qui non tantùm iniqui, verum etiam impii, ac minimè Christianos decentes, contra Deum juxtà ac leges, usurpari sint, ac quotidiè dum usurpentur: videlicet, quòd nonnulli quandam pecuniarum summam (ut exempli gratia dicam) octingentos florenos dent mutuò, attamen in contractus, syngrapha seu obligationis litera vel cautione, amplius mille florenos ponant, ex quo plus & supra quinque pro centum pendantur, & in redimendo sic amplius quàm sortem ipsam capiuot. Similiter sint alii, qui brevis moræ ergò, termino solutionis præfixo, immoderatum interesse petant, ac sortis summam augeaot, eamque summam ac sortem versent, (adeoque quod dicitur, versuram faciant. Versuram autem facit debitor, eum pecuoiam mutuò accipit, & per eam pecuniam dimittit priores creditores insolutos. Zasio 10 §. *item si quis*, Institut. *de actionibus*, est pecuniam ad interesse mutuari.)

Inclusa ab Interprete adjecta sunt.

2. Quosdam item siliginem, triticũ, equos, pannos, & similes merces in pecunia emptionis nomine

mine proponere, ac æstimare, & pluris quidem atq; ejusmodi merces unquam æstimari possint, & sic ingens fœnus ex eo, velut omnibus patet, sibi comparare & acquirere soleant.

3. Item alii mutuò dent pecuniam, & de centeni scapiunt nominatim quid: is verò qui mutuò sumit, magnam pecuniam mercedis & servitii nomine, pro quo tamen nihil inserviunt, neq; ministrant, sese devincit atq; obligat. Neque ejusmodi servitii precium seu salarium absq; solutione sortis & capitalis summæ non audent neq; possunt recusare aut denegare adversus obligationem factam & contractum initum.

4. Jam & quòd quidam pecuniam in moneta dent mutuò, attamen cautionis litera aurum præscribit ac continet.

5. Sunt & qui certam pecuniarum summam absque fœnore mutuò dent, atqui tamen mutuò sumens cogitur quandoq; magnas merces illis levi viliq; precio tradere, in quo mutuò dato sortem ac capitalem summam simul cum magno lucro, duplo aut etiam triplo recipiunt.

6. Quidam etiam mutuò dant cum hisce conditionibus & pactis, quòd mutuò accipiens in quatuor nundinarum temporibus nuncupatis pro censu & pensione reddat certam quandam pecuniarum summam, tantam quidem, quæ pro centum excedat viginti.

7. Cùm autem hujusscemodi contractus, aut similes, usurarii & fœneratitii sint, divino & communi jure prohibiti, præterea & nostra atque Imperii ordinatione, Anno millesimo, quingentesimo, Augustæ Vindelicorum graviter vetiti. Idcirco consilio, scientia & voluntate nostra & sacri Imperii Electorum, Principum & Statuum, eandem ordinationem usurariorum contractuum ex vera rectaque scientia renovantes & confirmantes, statuimus, ordinamus, ac volumus, ut tales iniqui ac illegitimi contractus, omniaq; injusta pacta, pactiones, conventiones, negotia, quocunque nomine vocentur, nominati & excogitari possint, omnino ac prorsus evitentur ac omittantur, nec ab aliquo cujuscunq; dignitatis, autoritatis aut status fuerit, præsumantur, vel usurpentur, cum hoc simul omnibus judicibus, ecclesiasticis & secularibus mandantes ac præcipientes, ubi tales usurarii contractus ipsis innotuerint, eos tanquam iniquos, indignos, irritos & invalidos judicent, condemnent & declarent, quemadmodum & nos illos invalidos ac non obligatorios decernimus & declaramus, neq; super eisdem contractibus executionem concedimus aut permittimus.

Quinetiam si quis deinceps post publicationem hujus nostræ ordinationis tali usurario aliquo contractu usus fuerit, amittat quartam partem sortis quoque & capitalis summæ, eaque suo civili Magistratui (alicubi hæreditarium jus appellata) accedat, & pro eadem quarta parte per dictum civilem Magistratum puniatur seu mulctetur.

Qui si quidem in hoc negligens repertus fuerit, tunc eundem magistratum, Fiscalis noster Cæsareus pro certa pœna, velut pro duabus aut tribus marcis auri puri impetere atque accusare debebit.

8. Cùm & census seu reditus cum pacto retrovandendi passim vulgò communiterque usurpantur, centum quidem florenis quinq; tantum, & non amplius annuatim, velut usitatum est, floreni emantur: offerendi verò precii seu redimendi facultas, ex jure redemptionis, penes venditorem, & non apud emptorem existat, non attento cautionis seu scriptæ obligationis ejusdem contractus tenore: & quicquid præterea datum, acceptum, aut tractatum fuerit, volumus ut tale, ac omnia alia iniqua pacta seu conventiones pro usurariis & inutilibus habeantur ac æstimentur, etiam per judicem haud aliter cognoscantur aut judicentur, sed, uti suprà dictum est, puniantur.

9. Si qua verò cautio census annui seu obligatio sub fidejussoribus constituta comprehensaque esset, aut constitueretur, volumus his mediantibus ordinatum esse, eandem cautionem seu obligationem haud extra sacrum Imperium Teutonicæ nationis alienari, aut venditorem, vadesve, aut fidejussores, Imperio subditos, extra illud citari vel vocari. Si verò peremptorem contra fieret, ex tunc quidem vades seu fidejussores comparere, vel obsequi, & venditor illos redimere non obligetur: Transgressor etiam mediam partem summæ principalis in obligatione seu cautione expressæ amittat, de qua medietate quarta venditori, & reliqua quarta pars Magistratui, sub quo venditor commoratur, assignetur, ac vendicetur. Extra Germaniam ne quis pro censu sive usura conveniatur.

CAP, XVIII.

De Monopoliis, & damnosis propoliis.

QUanquam de Monopoliis, dolosis ac fraudulentis negotiationibus, adeoque iniquis propoliis non solum in communibus sctiptis legibus, verùm etiam in publicatis Imperii decretis & Recessibus, sub gravibus pœnis ac mulctis, ut sub amissione, periculo, & perditione omnium rerum bonorumq;, item profligatione ac proscriptione sæpe multumque, satis superq; vetitum est cautumque: talibus tamen constitutionibus, recessibus, decretis & mandatis hactenus minimè paritum est debitè vel obsecutum, quin econtrà paucis in annis plurimæ alicubi societates in mercatorum negotiis, & quædam privatæ personæ, institores & mercatores in Imperio exorti sunt & extitere, qui varias merces & mercimonia, item & vina, siliginem, triticum, & hujusmodi alia similia, à summis ad infimos (in quib. passim hincinde explorationib. & indagationib. undiquaq; valent, præsertim cum merces depereant, vel in majus precium & æstimationem excrescant, idq; priusquam aliis institoribus seu mercatorib. innotescat) in ipsorum manus ac potestatem soli conquirere moliuntur, ad monopolia & propolia exercenda, mercib. illis æstimationem ac precium suo arbitratu imponentes, aut emptori vel venditori condicentes merces eas nemini, præterquam ipsis, vendituros, aut retenturos esse: aut ut venditor, mino-

tis, vel aliter vendere nolit, quàm conventum sit, afficientes his atribus sacrum Imperium, omnesque Status maximodamno atque incommodo, adversus prædictas communes leges scriptas, & omnem honestatem.

2. Econtrà autem ad hæc pro Republica, ejosque commodo, profectu & utilitate juxtà ac ex necessitate ordinamus & constituimus, idq; facimus his mediantibus severè, ac volumus tales dispendiosas negotiationes, propolia, & ob ea factas conventiones & pactiones, contractus & pacta, deinceps esse prohibita, vetita & abrogata, neq; porrò de cætero, neq; per semetipsum, neq; per alios usurpari vel tractari. Quicuoque verò contrà egerint vel fecerint, eorum res bonaq; confiscentur suntque confiscenda, & Magistratui cujuslibet loci, quorum ibi publica sunt, vel criminalia judicia, applicentur ac addicantur. Societates quoq; institores & negotiatores omni salvo conductu in Imperio per Magistratum destituantur ac priventur, neq; illius capaces esse debeant, quibuscunque verbis, sensu, sententia aut clausulis ejusmodi salvus conductus scribatur aut triboatur.

3. Nec tamen per id cuiquam vetitum prohibitumve sit cum aliquo societatem inire ad merces emendas & distrahendas, tantummodo ne id dictæ constitutioni, ordinationi & mandato adversetur, contrave usurpetur.

4. Quisq; Magistratus etiam in sua ditione diligenter atque severè disponat & animadvertat, ut præposita hæc ordinatio rectè observetur, & expediatur.

5. Si quò ea verò à quoquam, quicunque sit, transgrederetur, in eum Magistratus, ibi, ubi transgressio facta, seu delictum patratum fuerit, vi & tenore hujus ordinationis, cum amissiooe rerum, bonorumque suorum, & proscriptione, ac ejectione extra ditionem, irremissibiliter animadvertat, puniatque.

6. Casu autem, quo Magistratus ipse in eo deses & negligens esset, idque nostro Cæsareo Fiscali innotesceret, vel indicaretur, Magistratui vel superioritati ei quidem, sub qua institores, mercatores, aut negotiatores illi commorantur, domiciliave sua habent, significetur commoneantorque, ejusmodi gravia negotia intra Mensis spacium ut emendent ac puniant. Quòd si superioritas illa seu Magistratus in præfixo statutoque tempora non fecerit, vellet ex tunc ac cogeretur ipse Fiscalis ex officio suo contra eum procedere, agereque ut æquum sit, ejus etiam faciendi potestatem tunc atque jus habere, adeoque absque mora facere debet.

7. Quòd si tali in casu cessatio aut negligentia superioritatis, Magistratus, transgressorum, à Fiscali nostro coram nostro Imperialis Cameræ Jodicio agetur ac procedetur, delinquentibus & transgressoribus ejusmodi nullæ prorsus declinatoriæ, aut aliæ exceptiones, vel etiam avocationes ullæ, quocunque modo vel forma illæ proponantur aut fieri possint, concedantur, traosgressores nequicquã relevaturæ, multò minus ut per illa remittantor, aut ut remissionẽ aliquã desuper impetraturi sint.

8. Ad hæc superioritas & Magistratus, qui ad factam accusatiooem in statuto mensis spacio atque tempore in aoimadversione ac ponitione transgressionis cessat, negligensq; reperitur, per Fiscalem coram nostro Cæsareo Cameræ Judicio accusari debet, ac pro centum marcis auri puri irremissibiliter puniri, atq; mulctari.

9. Cùm & vi virtuteque suprà allegatarum legom & jurium, unicuique tales transgressiones & crimina monopolarum & propolarum deferendi & accusandi potestas data commissaq; sit, illi utique, qui tale crimen & delictum patratum superioritati & Magistratui, sub quo factum illud contigit, indicat & defert, aut casu cessationis & negligentiæ, imperatorio Fiscali primùm verè certoq; significaverit, triens seu quarta portio delinquentis bonorum tribuatur, quorum vindicationem superioritas & Magistratus, aut casu, ut suprà dictum est, jodicium imperiale, cæterique Status omnes, provehant atque promoveant.

10. Quòd si primus ille delator, cujus delatio postea vera comperta foret, in simili causa ejusdem quoque ipse delicti reus sonsque existeret, tunc quidem nihil delinquentis ac transgressoris bonorum, neque ulla portio ei tribuatur, alioquin insons & inculpabilis haberi, nullaq; infamia notari, sed pro utilitate ac profectu Reipublicæ sibi imputari debet.

11. In hoc item, ut in cæteris privilegiatis casibus de plano atq; summariè procedatur, Juri quoque & processui sua recta via, suusque cursus, absque ullo impedimento aut remoratione cujusquam restitutionis, supplicationis, inhibitionis, suspensionis, advocationis, alteriusve similis remoræ relinquatur ac permittatur.

12. Similiter præsens hæc ordinatio, constitutio, jussio, mandatum, præceptum, unà cum articulis, & intentione sua, universos in sacro Imperio Teutonicæ nationis mercaturam exerceotes, & negotiantes comprehendat & complectatur, omnesque Principatus, Dominationes, Dominia, Civitates & Communitates vinciat & obliget. In adversum autem, nullus salvus conductus, nulla securitas, aut privilegium, quacunque forma & prætextu id præbeatur aut exhibeatur, quenquam tueatur aut defendat, protegatve. Inchoetur quoq; hæc ipsa ordinario & constitutio intra duos menses, re ipsa effectualiter, post publicationem & denunciationem ejus factam.

CAP. XIX.

De venditione frumentorum & fructuum in agris & prædiis.

QUandoquidem non absq; pernitioso gravamine vulgi plebisq; re ipsa experitur atque cognoscitur, quòd miseræ plebi, vulgoque per quosdam pleonecticos, & quasi frumentarios prædones seu fru-

seu frumentarios negotiatores & avaros homines in specie & prætextu emptionis ac negotiationis ad sata sementaq; eorum in agris: Vinum item ac botros in vitibus, aliosque fructus & frumenta, labores, opera, armenta, æs pecuniamque mutuò dederint, per quæ pauperculi coloni, egenique illi, quæ duro labore, sudoreque acquisierunt, viliori precio, leviorique, quàm alioquin usitato consuetoque more & æstimatione soleat, venundare cogantur. Quæ res non illi pauperculæ plebi & colonis tantummodò damna atq; dispendia irrecuperabilia infert, verùm etiam dominis ipsorum seu proprietariis, quibus eò minus debita & credita præstare reddereque possint, videlicet maximo suo malo damnoque, præterquàm quòd ea adversus sacras & humanas constitutiones, contraq; dilectionem proximi sint, contraque bonos mores pugnent.

Legis frumentariæ meminit Cornific. ad Heren. lib. 1.

2. Quapropter sancimus, constituimus, & ordinamus, ut quisque pauperi plebi in necessitate, & quò agros, prædiaq; sua melius faciliusque excolere possit, aliisq; necessariis victualibus & alimentis opem ferat, pro vinis, frumentis, fructibus, aliisque, communi precio, valore & æstimatione ejusdem temporis expendere, solvereq; debeat, nec de & super eisdem mercib. mutuum dare prohibitum sit. Quòd si verò secus quàm modò dictum est, agatur, & in iis quidquam doli fraudisve fiat, & committatur, volumus atq; decernimus acriter, ut talis emptor seu mutui dator, sortem capitalemq; summam perdat, etiamq; à Magistratu, juxta qualitatem & conditionem causæ, mulctetur & puniatur.

CAP. XX.

De Judæis, & eorum usuris.

CUm alicubi locis quibusdam Imperii Teutonicæ nationis, Judæi usurarii non tantùm ad magnas assecurationes, cautiones, & obligationes, fidejussiones & hypothecas, verùm etiam ad rapinas & furta, quibus usuris vulgum, plebemq; miseram, egentem, & improvidam, suprà quàm quisquam æstimare possit, gravant, onerantque, quin etiam miserabiliter perdunt, & ad pleraque facinora flagitiaq; eis occasionem præbent. Itaque constituimus, ordinamus, ac volumus, nequis porrò Judæos suscipiat, aut ulli suscipere concedatur, præterquàm illis, qui à nobis & sacro Imperio Regalia habent, aut specialia ad hoc ipsum privilegia acceperunt. Quisque item Magistratus, sub quib. Judæi habitant, necessariam justamque provisionem faciant, ordinationem formamq; æquam constituentes, ne qua sui aliorumque subditi per Judæos, eorumque impias & execrabiles usuras tam miserè gravantur, ac perdantur: & in ea re æqualis ordinatio inter extraneos pariter ac incolas observetur.

2. Caveant quoque Judæi, & abstineant sese à furtivis rebus, & rapinis emendis: aut si quæ res ejusmodi apud eos reperiantur, illis, ad quos pertinent, reddantur, ac restituantur, ubi id docuerint, & ad se pertinere probaverint, absq; omni detrimento atque incommodo.

CAP. XXI.

De venditione pannorum laneorum, & ex filis laneis textorum, totorum, aut particulatim ad ulnas conscissorum.

QUoniam & id quidem compertum est, quod in venditione τῶν ὑφασμάτων, *id est*, pannorum laneorum, totorum, vel particulatim, quibus vestimur, & membra cooperimus, multum pleonexiæ & imposturæ usurpatur, & emptor quandoque graviter decipitur: videlicet cùm panni per instrumenta textoria nimium extenduntur, deinde per aquam & humiditatem madidi facti, multum in mensura emptori decedit: interdum etiam panni ferrugine tincti maculosi fiunt, in dispendium ac detrimentum totius Reipublicæ.

2. Proinde statuimus, ordinamus, ac volumus, ne deinceps in Imperio sacro Teutonicæ nationis, ullus pannus ulnatim seu per ulnas mensurando vendatur, nisi anteà tinctus, ac madidus aqua, & tonsus fuerit. Verùm utique toti integrique panni non tensi, attamen tincti vendantur, sub pœna & mulcta amissionis & perditionis ejuscemodi panni. Quòd si verò tincti & tonsi essent, ac iterum bisque tensi reperirentur, iidem illi panni pro damnatis ac perditis in utroque prædicto casu habeantur ac reputentur. Ac mulcta quidem Magistratui sub quo venduntur, & cujus civilis ea est Jurisdictio; absque medio debeatur. Hæc autem ordinatio nostra incipiet in sex mensibus proximis, simul atq; Comitia hæc nostra finita fuerint, se deinceps sic, absque intermissione observetur ac exequatur. Quemadmodum de & super his in sacro Imperio Teutonicæ nationis, sicubi necessarium fuerit, mandata ac præcepta evulgaturi & publicaturi sumus.

3. Si quis verò Magistratus socors in his & indiligens comperiatur, nec in transgressores animadvertat, potestatem facimus cuilibet sontem & transgressorem coram ejus competente Judice, vel eo loci, ubi cum panno repertus fuerit, pro pannis contra ipsos agendi atque impetendi, per quos adversus dictam constitutionem deliquit, sibi actori eosdem pannos ut reddat tradatque, qui etiam sufficienti ex cognitione seu re experta, jure sibi acquirat atque impetret.

4. Cumq; in natione Teutonica boni conficiantur pañi, ita, ut exterarum nationum pañis commodè ac utiliter carere liceat, & pecunia, quæ pro exteris & peregrinis pannis expenditur, in natione Teutonica retineri ac conservari posset: Idcirco Magistratui hoc mediante injungimus atq; præcipimus, hac in re æquã utilemq; ordinationem uti suscipiant, faciantque, providendo, ne lanifici texto-

res lana careant atque indigeant, sed eas æqua justaq; mercede ac pretio venales habere queant, nec lanæ passim tanta copia ad exteras nationes transvehantur.

Fräcofortenses & Argentinenses, in quorum nundinis ne fiant.

5. Quandoquidem in proscenis & textoriis, aliasque ante mercatorum thecas umbraculorum appendices faciunt institores pannicidæ, per quas nec colores, nec lina seu telæ pannorum probè agnosci poterunt, quando sic obfuscantur & obnubilantur: volumus ejusmodi proscenia & tectoria auferri, & per Magistratus deinceps non tolerari pative, ne emptor per ea decipiatur & defraudetur.

CAP. XXII.

De egenis, depauperatis seu decoctoribus, & perditis institoribus & mercatoribus, qui ob æs alienum paupertatem simulant.

Verdorbne Kauffleut und Handtierer.

CUm & frequenter, sæpè multumque per institores, negociatores & mercatores, dolosè ac fraudulenter specie & prætextu fidei ac fidelitatis nummi atq; pecuniæ ab aliis mutuò accipiantur ad exercenda peragendaq; sua negotia: qui quandoq; non bona fruge, sed luxu fastuq; suo, inordinata, immodestaque vita, nec servata aliqua mediocritate, aliisque variis modis, præterquam & absque eo, ut corpore, rebusve suis quidquam adversi, infortuniive, aut incomodi, seu captivitatem, vel exactionem aut λύτρωσιν aliquam passi sint, ad egestatem & pauperiem devenerint: postea surgunt, & profugiunt, aliò se ad alias ditiones & dominos proripientes, & ab iis adversus Magistratum suum, & actores seu creditores, à quibus mutuò pecuniam & merces sumpserunt, salvum conductum accipiunt, receptantur ac provehuntur: Cumq; ejusmodi technæ, doli mali, fraudesque ac noxiæ actiones & conatus, quæ furto comparantur, magno Reipublicæ detrimento sint.

2. Constituimus itaque, ordinamus, ac volumus, ut tales institores, ac negotiatores, qui proposito dolosè ac fraudulenter, non ex casuali aut accidentali publicè noto infortunio aufugiunt, & sedem evertunt profugi deinceps nusquam ab ulla potestate aut Magistratu recipiantur, vel absque voluntate & consensu creditorum salvi conducantur seu sustineantur, vel tollantur: quinimo, ubicunque locorum inveniantur, apprehendantur, & capiantur, actoribus & creditoribus suis de jure responsuri, ac juxta qualitatem negotii causæque puniantur. Ac ubi rursus se domum conferrent, ad nulla honesta munia vel officia, seu dignitates asciscantur. Quòd si verò cognito casuali infortunio, damnum passi, & ob id in egestatem conjecti fuissent, tunc quidem recipi, & salvo conductu uti fruique poterunt, sibi compatiendo, & communi jure adversus eos agando.

3. Quandoquidem etiam plerumque à Romanis Imperatoribus & Regibus Moratoria vel Quinquennalia impetrant ac obtinent, attamen medio tempore, aut post exitum quoque illorum, creditoribus suis haudquaquam satisfaciunt, vel se cum eis componunt, transigendo, &c. Volumus itaque his mediantibus severè, ne hujusmodi Moratoria aut Quinquennalia deinceps illis indulgeantur aut concedantur, nisi nos ipsi, ac subsequentes Romani Imperatores aut Reges, antea rectè informati atque edocti fuerimus à Magistratu, sub quo egeni ac depauperati illi institores, mercatores & negociatores habitaverunt. Velut iidem institores & negotiatores fide digna testimonia edant proponantq; quomodo ex fortuito inopinatoque infortunio & casu in corpore & rebus suis damnum passi, & profugi facti sint, & quod in hujusmodi casibus Moratoria & Quinquennalia locum habeant & valeant. Quæ si verò alio modo, & suppressa tacitaq; veritate impetrarentur & obtinerentur, irrita sint, nullasque vires habeant.

CAP. XXIII.

De venditione Gingiberis.

CUm ad nos quoq; plures querelæ deferantur, quòd in venditione Gingiberis varii doli fraudesque versentur & usurpentur, in præjudicium ac detrimentum Reipublicæ.

2. Volumus, ut deinceps in Imperio non coloratum, se album, nec fucatum Gingiber habeatur aut vendatur, sub pœna mulctaque amittendi ejusmodi Gingiberis: Veluti ea propter in sacro Imperio Teutonicæ nationis, ubi necessitas postulaverit, mandata præceptaque edemus ac publicabimus.

Reutern/ quos Ubertreuter und Wortreuter vocant. Confer cũ tit. D. de servo corrupto, & tit. seq. De fugitivis, juncto cap. 24. cũ seq. Constit. Caroli V. De pace pub.

3. Quò & tales doli fraudesque specierum ejusmodi innotescant, ac patescant, quidem in singulis circis inspectores ordinentur ac deputentur, qui id genus specierum (vel aromatum) inspiciant. Quod si quicquam doli mali fraudisve comperiant, idquidem Magistratui indicent atque denuncient.

CAP. XXIIII.

*De * Equitum servis & ministris.*

QUandoquidẽ & hoc frequenter cõtingit, ut alter alterius ministros & familiares sibi dolo & fraude arroget aut vendicet, vel servi quandoq; & ministri sua petulãtia & temeritate abeant: Volumus igitur, ne quis alterius equestres, servos, aut ministros ad se alliciat, aut etiam suscipiat, nisi testimonium habeat ac monstret, quo doceat missionem heri sui aut nobilis voluntatem atq; honestam

fuisse

fuisse & esse: quod testimonium ministro herus aut nobilis dare teneatur. Quod si verò recusaret aut denegaret, tunc servus illum duobus viris interpellet ac requirat testificationem: quam si denuò herus aut dominus nobilis absq; justa ratione & causa denegaret, & defectus non in ministro comperiatur, censuram æquam agat interponatq; Magistratus, & re quidem comperta ac cognita, ipse Magistratus testimonium perhibeat, præbeatque.

2. Quilibet Magistratus quoque, quantum spectat ad ministros & servos in ditione sua (quandoquidem salaria & mercedes in paucis annis nimium excreverunt) ex qualitate & conditione loci regionisq; constitutionem & ordinationem ad communem Reipublicæ utilitatem & usum componant, ne suo illi arbitratu atq; libidine servitia & ministeria deserant, simul & contumaciæ ipsorum & petulantiæ obvietur, & licentiæ obversetur.

CAP. XXV.

De levi ac inhonesta cohabitatione.

PORRO & cum multæ leves atq; inhonestæ personæ extra matrimonium à Deo institutum cohabitent, ob id quidem ordinamus & præcipimus, ut quælibet Majoritas, Ecclesiastica pariter & civilis, ad quam ea res spectare dignoscitur, æquam advertentiam adhibeant, quò ejusmodi publica crimina & scandala debitè corripiantur, ac strenuè emendentur, nullove modo ad ea conniveatur.

2. Cumq; conjugatæ personæ nonnunquam divertant, alter conjugum alterum relinquendo, & cum aliis levibus personis in manifesto adulterio sese copulent concurrentes, atque cohabitent, conniveute Superioritate & Magistratu, propter quæ flagina Deus omnipotens, cùm ejus divinis mandatis adversentur, & cæteri homines offendantur & scandalizentur, utiq; gravissimè irascitur: Præcipimus itaq; severè, talia manifesta adulteria, ac aliæ illicitæ cohabitationes deinceps nequaquam permittantur vel concedantur, quinimò per Magistratum graviter corpore vel ære mulctentur, juxta qualitatem & conditionem personarum, criminis & delicti perpetrati.

3. Similiter & in illos est animadvertendum, qui personas ejusmodi convocant aut copulant, vel in domicilia sua recipiunt, sustentant, celant, severè quoque puniantur.

CAP. XXVI.

De Mendicantibus, vagantibus, & ociosis.

VOlumus item quemlibet Magistratum, propter mendicos & alios ociosos, severam advertentiam adhibeat, nec cuiquam mendicare liceat aut permittatur, cui nulla infirmitas aut defectus corporalis acciderit, nec indigeat. Quod & mendicorum liberi, cùm suo panem labore parare & acquirere queant, aptiq; sint, à mendicis illis parentibus auferantur, & opificiis addicentur, aut aliis servitiis & ministeriis applicentur, adhibeanturque, ne quotidiè continuoque mendicitati inhæreant. Similiter & Magistratus provideat, ut quælibet Civitas, Oppidum & Communitas, suos ipsa mendicos & egenos nutriat foveatque, nec exteris & peregrinis permittatur, passim & ubiq; locorum mendicare in imperio. Quòd si verò insuper validi mendicantes inveniantur, iidem de jure viaq; juris, alias ve in terrorem & exemplum aliorum corripiantur ac puniantur: nisi quoddam oppidum aut municipium tot mendicantibus gravatum esset, ut eo loci sustentari nequirent, ex tunc quidem idem Magistratus eosdem mendicantes literali & scripto testimonio, aliò & ad aliud municipium transferendi habeat licentiam ac potestatem.

2. Quisque Magistratus item, ubi hospitalia sunt, curam habere debet, ut ea hospitalia diligenter conserventur ac manuteneantur, Administrator aut hospitalis magister, quotannis rationem accepti & expensi reddat: singulis quoq; annis hospitalia ad minus semel à Magistratu visitentur & inspiciantur; eorumq; fructus & reditus in nullum alium usum, aliasque res nullas, quam ad alimoniam, sustentationem, & indigentiam seu necessitatem pauperum, & in pios usus conferantur & usurpentur. Hospitalia.

CAP. XXVII.

De Zygeuneris, hoc est, de præstigiatoribus, & planis.

DE iis, qui se Zygeuneros appellant, hinc inde in terris passim errantes & vagantes, mandamus atq; præcipimus Electoribus, Principibus, ac Statibus, mediantib. eorum juramentis, quibus sacro Imperio devincti sunt, acriter & severè mandantes, ne de cætero tales Zygeuneros, quandoquidem verisimiliter indicatum est, & constat, quòd sint exploratores, proditores, & traditores Christianorum regnorum & nationum, Thurcis & aliis Christianorum hostibus, sinant, ferantve per suas ditiones vagari, commeareve, neque dent illis salvum conductum, vel passagia. Volumus item, atq; præcipimus, dictos Zygeuneros extra Teutonicam nationem confestim & quàm citò expelli & ejici, neq; in illa amplius commorari. Quòd si verò comprehendantur, & quisquam adversum eos vi factove egerit, temerè is aut violenter nihil fecisse vel iniquè patrasse videatur.

CAP. XXVIII.

De Morionibus.

DE illis qui stultitiam simulant, eamque præ se ferunt in Comitiis: volumus & ordinamus, si quis talibus morionibus & eorum stultitia oti velit, ita regat eos geratque, ne aliis damno sint aut noceant. Nemo enim viris aut mulieribus, masculis aut fœminis, qui in servitio aut famulatu ipsius non sint, arme, catenas aut sigoa, appendat vel imponat. Et si qui jam arma, annulos, signa, aut ejusmodi gerant, quæ domini ipsis seu patresfamilias non tradiderunt, ea deponere debent, sub pœna amissionis & perditionis illorum: ne qua vetus mos & consuetudo errorem aliquem oovæ ordinationi inferat.

a. Reliqui verò moriones, qui in Electorum & Principom aulis non serviunt vel famulantur, si contra prædictam ordinationem in Imperio comperiantur, nequaquam ferantur, sed à quolibet Magistratu puniantur.

CAP. XXIX.

De fistulatoribus, & tabulariis seu grammatophoris.

QUisquePrincipum & Magistratuum prohibeat suis fistulatoribus buccinatoribus, & joculatoribus, & cæteris ludionibus, ot deinceps ab aliis hominibus (nisi forsan à subditis suis, qui id perferunt) munuscula & bibalia exigant, neque eos ejus rei nomine interpellent, mediis illorum juramentis injungentes, idque firmiter observent atque custodiant. Cum & tabularii similiter faciant, donaria & munuscula colligendo, idem, ut prædictum est, observetur,

CAP. XXX.

De ambulonibus, cantoribus, & Rhytmologis.

CUm & variæ & leviculæ plebes reperiantur, quæ cantionibus & rhytmis operam dant, per quos Ecclesiasticos & seculares status contumeliis afficiunt, in utranque partem juxtà apti paratique: nimirum si fuerint cum Ecclesiasticis, cantillant de secularibus: & econtrè, si fuerint cum secularibus, canunt de sacrificis. Quæ res ad discordiam, dissidia, & contumaciam vergit tenditque: Itaque severè præcipimus, volentes, ubicunque deprehendantur, à Magistratu puniantur, & cum eis omni modo agatur, prout suprà de morionibus prononciatum est. Illis tamen exceptie, qui magistreles melodias canant. Similiter & mulierculis saltatricibus inhibitum sit, ne de cætero saltent; suamque saltatoriam artem exerceant.

CAP. XXXI.

De Pupillorum & Minorum tutoribus & curatoribus,

Vide de postulatione suspecti actionem primam Oldẽdorp. classis 7. fol. 992. & 996.

QUanquam in jore communi scripto graviter dispositum cautumque est, ut pupillis & minoribus per suos tutores & coratores summe diligentia & cura provideatur, & ipsorum utilitas quæratur ac promoveatur: atqui tamen plerumque usuvenit & contiogit, ut in talibus causie dolosè ac frauduleoter per tutores & curatores eorum versetur, agaturque, in gravem pupillorum & mioorum perniciem.

2. Cùm ergò Magistratum deceat, ad talie respicere & advertere, prout convenit & æquum est, ne pupilli & mioores decipiantur aut defraudentur: Idcirco volumus omnibus ac singulis Electoribus, Principibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dominis, Nobilibus, & Communitatibus, severè præceptum & injonctum esse, ut talem in ipsorum principatibus, ditionibus & Magistratibus providentiam adhibeaot, & ordinationem faciant, ut pupillis & minorennibus quovis singulisq; temporibus, usque ed ipsorum justam & nubilem ætatem, tutores, curatores, & provisores (nisi in Testamentis & ultimis voluntatibus parentum ipsorum, in agnatis & cognatis legitima provisio, ac dispositiu facta fuisset) constituantur: aut si fortè agnati & cognati proximi sese tutelæ & curæ intromittere nollent ex legitimis causis & rationibos, aut ad eam ipsam rem non apti neque idonei existerent vel reputarentur.

3. Ut & singuli tutores & curatores sive testamentarii, sive legitimi, dati vel ordinati judicialiter, non se tutelæ vel curæ, aut ejus administrationi ingerant, nisi à Magistratu anteà ipsis decreta & commissa fuerit.

4. Similiter volomus, & mandamus, ut tutores & curatores post administrationem de omnibus rebus & bonis, immobilibus, mobilibus & creditis & debitis, literis & Registris, Inventaria conficiant faciantque, ac legitimam cautionem præstent, pariter & jurent, ac Sacramento suo confirment, quòd pupillorum ac minorennium suorum rebus ac bonis, personisque eorum, fidam & honestam curam ac providentiam adhibere & in propriam suam utilitatem, usum aut commodom nihil convertere velint: neque eas res etiam ac bona, sine præscientia, cognitione, & decreto Magistratus alienare, impignorare aut gravare velint: aliaque omnia agere, quæ ad quemlibet fidum, fidelemque tutorem & curatorem spectent & pertineant, idque sub hypotheca & obligatione omnium suarum rerum & bonorum.

5. Quoniam autem cum rebus ac bonis Ecclesiasticis, censibus & reditibus quandoque dolosè ac freudulenter agitur per provisores & redituarios illorum: Eapropter volumus potestati & Magistratui, ad

tui, ad quæ hujusmodi pertinent, id commissum esse, ut & ipsi curam agant, & provisionem faciant; provisores & redituarios Ecclesiarum juramentis astringi, Ecclesiis benè ac fideliter præesse, singulisque annirtationem reddant, ut suprà dictum est.

CAP. XXXII.

De Judicibus, Advocatis, & Procuratoribus.

CUm & sæpe contingit, ut inter partes litigantes coram judiciis in litibus & justificatione agentes non absque magnis gravaminibus & incommodis, quandoque per Judices, ac sæpenumero per Advocatos & Procuratores dolosè ac fraudulenter ex proposito lites differantur: Volumus itaque ob id omnibus Magistratibus injunctum esse, ut huc attendant, & deot operam apud Judices eorum, ut quovis tempore ad requisitionem & interpellationem partium expedite eis, & absque remoratione justitiam administrent. Advocatos item & Procuratores acriter commonefaciant, ne lites & causas maligno proposito aut fraudulenter protelent ac remorentur, atque ab injuriis & contumeliis caveant, & sese abstineant, in exhibendis productis proprositionibus & scriptis, sub gravibus evitandis pœnis & mulctationibus irremissibiliter pendendis & præstandis de jure, & secundum qualitatem & conditionem personarum & causarum.

CAP. XXXIII.

De Myropoliis & Apothecis.

QUandoquidem in Myropoliis & Apothecis seu Pharmacopoliis nonnunquam vetera & vetustate corrupta & inefficacia materialia, ac aliæ similes species, quibus in Receptis & medicinis uti solent, inveniantur, quæ ad recuperandam valetudinem plus noceant homini quàm prosint, sicubi illi utatur: Idcirco volumus ac reputamus, ut Magistratus, sub quibus Apothecæ & Pharmacopolia sunt, eas per peritos artis quotannis ad minus semel visitent atque perspiciant, ac in ea re bonam ordinationem ac reformationem instituant, adeoque materialium æquum justumque precium statuant, ut quisque pro sua mercede ac precio recentia & efficacia materialia ac medicinas comparare atque consequi possit.

CAP. XXXIV.

De famosis libellis, picturis, & facturis.

QUanquam anteà in Comitiis quoque cum Electoribus, Principibus & Statibus Sacri Imperii, & cum absentium nunciis nos concordavimus atque constituimus, ordinationes etiam typis excusas evulgavimus, ac publicè edidimus, ut in omnibus Typographiis, & apud omnes Bibliopolas acri diligentia provideatur, ne porrò quicquam novi, præsertim famosorum libellorum, picturarum & similium, publicè vel clam excogitatorum, excudatur aut venundetur, quemadmodum ejusmodi decreta & Recessus amplius perhibent ac docent. Atqui comperimus tamen eam constitutionem nostram ne minimum quidem observari, sed imò, quòd tales famosi libelli, scripturæ, picturæ, & facturæ, eò plus multoq; magis excogitentur, fingantur, imprimantur, vendantur, & publicentur. Quandoquidem autem ad plantandum & conservandum amorem Christianum & concordiam, cavendaq; & vitanda dissidia, contentiones, rixas, aliaq; quæ ea talibus subsequuntur, nos debitores fatemur, & provisores: Idcirco statuimus & ordinamus severè præcipientes, ut deinceps omnes Typographi & librorum impressores, ubicunq. locorum in sacro Imperio commorentur & habitent, sub pœna cessationis ac desertionis eorum officii, subq; gravi mulcta, videlicet N. florenorum ordinariis Magistratibus ipsorum, irremissibiliter solvendorum, nullos libros, parvos vel magnos, quibuscunq; nominibus vocentur, typis excudendos, nisi iidem anteà per ordinarium Magistratum cujuslibet loci, & ad hæc ordinatos inspecti fuerint, & doctrinæ Christianæ Ecclesiæ, similiter ac decretis Comitiorum horum atque Recessibus jam anteà factis datisq; non adversentur, sed conformes existant, comperianturque nec seditiosi, injuriosi, tumultuosive, sublimesne an humiles, publicasne an privatas personas spectent, adeoque approbentur & concedantur. Sub eadem quoq; ac simili pœna omnes supradicti Typographi & impressores librorum teneantur ac obligentur ad omnes libros, quos sic ea permissione Magistratus imprimunt atque excudent, autorem libri, & Typographi nomen, unà cum civitatis & loci, ubi impressus sit, discriminatim nuncupare ac indicare. Typographi.

2. Præterea constituimus, ordinamus ac volumus, ut omnes ac singuli Magistratus, nobis ac sacro Imperio subditi, acriter, & severè attendant, efficiantque, ut non tantùm quemadmodum suprà dictum est, jussui nostro ac mandatis fideliter pareatur, verum etiam ne quid Catholicæ doctrinæ adversum, aut quod discordiæ occasionem præbeat, invehatur: nihil item injuriosi, pasquillici, aut alio modo, quocunque nomine vocetur, huic hoc loco, habito datoque Recessui seu decretò repugnans, sub quocunq; prætextu aut specie id fieri possit, effingatur, scribatur, edatur, pingatur, sculpatur, fundatur aut efficiatur. Quin ubi ejusmodi aut similes libelli, scripturæ, picturæ, fusiles & sculptiles seu res fictiles impressæ, aliasve exstarent, aut in futurum ederentur, publicarentur, circumferrentur, & venderentur,

ex auferantur à venditoribus, ac omnibus modis supprimantur: nec quidem venditor tantummodò, sed & emptor, aliique penes quos ejusmodi libri famosi, aut picturæ, pasquilli, aliive tales scripti, picti, aut impressi reperiantur, in carcerem conjiciantur, & criminaliter vel per quæstionem interrogentur, unde & à quo tales libros, picturas, aut scripturas acceperint. Et si autor ipse aut alius, quisquis fuerit, à quo captivus ejusmodi scripta, picturas, aut libros acceperit, sub eodem Magistratu habitaret, aut commoraretur, illicò idem quoque comprehendatur & incarceretur. Si verò sub alio Magistratu habitaret, ei statim per illum Magistratum, ubi primos venditor aut tentor talium scripturarum deprehensus fuerit, significetur ac indicetur, & is eum tamdiu inquiratur, donec autor ipse inveniatur, qui ex tunc unà cum illis circumstantibus vendentibus, aliasve donantibus, via vique Juris, & juxta qualitatem & conditionem causæ, corripiatur ac puniatur.

3. Si quis verò Magistratus, quisquis ille erit, aut quo nomine vocetur, in exploratione & cognitione talium rerum, aut sicubi indicatum ei fuerit, deses ac negligens in animadvertendo ac puniendo fuerit, reperiaturq; ex tunc Cæsareus noster Fiscalis contra eum ipsum Magistratum, atque infamatorem, Typographum, aut bibliopolam & venditorem, ad justam & debitam pœnam procedat agatque: quam pœnam mulctamque juxta qualitatem & conditionem Imperiale judicium nostrum statuere ac moderari ex suo arbitrio poterit, ejusque statuendæ ac moderandæ potestatem habeat.

4. Attamen si præteritis temporibus fortè ejusmodi libelli, picturæ, aut scripta ad quempiam pervenissent, & sic penes ipsum delituissent, nihil periculi inde patiatur: teneatur tamen, ubi repetierit, non amplius evulgare, donare, aut vendere, neque eo modo priorem injuriam renovare, sed alienare & abdicare, aut ita custodire, & conservare, ne alicui ad injuriam vel ignominiam tendere possit.

CAP. XXXV.

De Aurifabris.

QUandoquidem & argentum non ejosdem nec similis precii aut valoris fabricatur per auri & argenti fabros, & in eodem opificio multum doli mali fraudisque usurpatur, ordinamus, constituimus, & volumus, his mediantibus, severè præcipientes, ut deinceps quælibet Marca, quæ ad manus opusque aurifabri pervenit, quocunque pacto modoque id fiat, non minus quatuordecim lothos puri argenti contineat, & priusquam finiatur exeatque labor seu opera per aurifabrum & opificem, mediante jurejurando ad probam & inspectionem per Magistratum constituatur ac probetur, idque signo sigilloque suo, juxta Domini aut Civitatis, sub qua habitet, signum impresso percutiatur ac signetur. Quod si ad inspectionem, redditionem non faciat, aut idem argentum in operando quatuordecim lothos argenti non teneat, ex tunc opifex aurifaber, à Magistratu ex dolo & fraude operi mulctetur, & puniatur.

CAP. XXXVI.

De Opificibus & Artificibus in genere.

POstquam opifices & artifices in ordinibus & gradibus suis interdum invicem conveniunt & conspirant colludendo, ne quis minoris precii quàm alter opus operamque suam vendat, & sic carius graviusque precium quoddam inducunt, ut hi, qui operas ejusmodi mercari velint, ex illorum æstimatione & censura emant oportet. Ob id volumus & præcipimus severè Magistratibus, ne deinceps talia patiantur aut concedant, sed legitimè provideant ac caveant. Quod si porrò ab opificibus admittatur, Magistratus in delinquentes juxta qualitatem rei & causæ irremissibiliter animadvertat.

CAP. XXXVII.

De opificum filiis, servis, & tyronibus.

CUm etiam in quibusdam locis sit usus, mos, vel consuetudo, ut lini textores, barbitonsores, opiliones, etiam pastores, molitores, & similes opifices seu manuarii in societatibus & conventiculis non ad alia opificia seu artificia quàm suorum parentum admittantur & recipiantur: atqui tamen iniquum putandum, eos, qui sunt honestæ conditionis & vitæ, excludi. Proinde volumus ejusmodi usus, mores & consuetudines, ceu graves ac onerosas, abrogatas & annullatas esse: statuentes, ordinantes, ac volentes, ne lini textores, barbitonsores, opiliones, oviumq; pastores, molitores, telones, fistulatores, Buccinatores, Balneatores, & illi, qui de eorum parentibus orti, oriundique sunt, eorumque liberi, si probè & honestè se gesserunt, deinceps ex ordine, gradibus, officiis & ministeriis ullo modo vel quavis ratione ejiciantur aut excludantur: Quinimò iidem velutialii honesti opifices, manuarii & artifices recipiantur & admittantur. Quicquid verò præter jam dictos, alios communes & vulgares opifices seu manuarios attinet vel concernit, in iis omnibus volumus Magistratui ordinandi & constituendi, juxta ejusque ditionis qualitatem & conditionem, his mediantibus, permissam & concessam esse potestatem, ejusque conservandi datam licentiam & facultatem.

2. Quandoquidem in sacro Romano Imperio Teutonicæ nationis, communiter in Civitatibus & Oppidis, in quib. hactenus docata & indonata opificia servata & retenta fuerūt, causa & nomine filiorum Magistrorum opificum, sociorum, servorum, ac tyronū, pleræq; contentiones, rixæ, controversiæ, adversitates, molestiæ & damna, non inter ipsosmet tantum, verum etiam inter ipsorum opificiorum

ficiotum magiſtros, & alios, qui opera effeciſſent, ocioſos, donaria & impenſa, propter magiſtrorum filios & opificium ſocios, exortæ fueruut, & emerſeruut. Idcirco volomus, ut iis donatis & indonatis opificiis, quotcunque in ſacro Imperio, in Civitatibus, & in Oppidis aliis in uſu ſint, ſocii, quotannis, vel ſingulis menſibus ab alienis & exteris advenientibus ſociis ſervitium ac miniſterium peteotibus, ac ejusmodi ſervitia ſollicitantibus, & ad alia deputatis, auferantur, ac derogentur. Si qui verò alienorum & exterorum opificum ſociorum in Civitates & Oppida conveniant, ſervitia vel heros & magiſtros requirentes, is, iique ſemper magiſtros ſuos, à quibus artificium didiceruot, requirant: & apud miniſtrum ſocietatis & opificii ſeſe indicent, ſive hoſpes, ſive pater is vocetur, qui illi petenti conſilio & auxilio eſſe debet, ſumma fide ac diligentia, ut opificii magiſtrum ac herum acquirat, omnimodo ac via, quemadmodum priores alii opificum ſocii ſocii & ſervi, quovis tempore fecerunt. Veruntamen in his omnibus illa donaria & convivalia aliosque uſus deinceps omiſſos ac abrogatos volumus

3. Mulctæ item ſeu pœnæ prædictorum donatorum opificiorum aut non donatorum ergò, filiorum & ſociorum, de cætero non præſumantur aut uſurpentur, nec alter alterum injurietur, vel vexet, aut infamia notet. Quicunque verò tale quid fecerit, quod tamen fieri non debet, Injuriator id apud Magiſtratum ejusdem loci expediat & exequatur. Si autem in his contumax reperiatur, ab eodem Magiſtratu, juxta qualitatem cauſæ & negocii mulctetur, atque tamdiu bonus honeſtusque habeatur, donec cauſa ipſa, ut ſuprà dictum eſt, expedita finitaque fuerit. Qui verò læſus & injuriatus fuerit, nullo modo ejiciatur aut expellatur, ſed in opificio ſuo ac miniſterio perſiſtat: ſocii item ac miniſtri pariter cum eo, juxtaque eum munia ſua atq; ſervitia ſua obire teneantur, donec & quousque injuriatum actio cauſaque, prout æquum eſt, expediatur. Similiter quid quisque adverſus alterum petere agereque prætendat, in rebus ac negociis iis, quæ opificium ipſum non concernant, quisque id quidem coram eo Magiſtratu, aut oppido, ubi reperti fuerint, aut commorantur, & pro rebus cauſiſque, vel non, concernentibus, coram ſocietatibus, ex honeſto more, uſu & conſuetudine eorundem locorum, uti par æquumque eſt, expediat.

4. Quicunque verò opificum magiſtrorum filii aut ſocii, vel miniſtri talia judicia, ſententias, vel transactiones, aut plebiſcita recuſaverint, nec obſervare voluerint, ii in Imperio Teutonicæ nationis, in Civitatibus & oppidis deinceps ad opificium & labores, vel ad ejusmodi donata vel non donata munia exercenda non admittantur, quinimò expellantur & excludantur. Verùm enimverò, ſi quis hicce gravatus fuerit, ei ablatam ſeu denegatam nolumus, ad proximum Magiſtratum provocandi & appellandi, poteſtatem: quæ omnibus quidem nota eſſe volumus.

5. Nolumus & hoc, ne pactiones faciant aut tranſigant ſervi & miniſtri cum opificiorum magiſtris, quem quovis tempore cibum potumve præbeant: attamen ut magiſtri herique ſervos & miniſtros ſuos ita paſcant, nutriantque, ne querimonia opus ſit, indigeantve. In qua re Magiſtratus quovis tempore juſtam æquamque advertentiam adhibeat.

6. Reſervatis tamen ſingulis Magiſtratibus, ſuis Regaliis, quæ à nobis, & ſacro Romano Imperio acceperunt, & obtinent. Hancque ordinationem juxta cujuslibet ditionis qualitatem & conditionem arctandi, imminuendi & moderandi, ſed nullo modo augendi, vel ampliandi, poteſtatem ipſis Magiſtratibus concedendo vel permittendo.

EPILOGUS.

Quodque omnia & ſingula ſuprà dicta puncta & articuli hujus noſtræ ordinationis, quæ ad provehendam communem Reipublicæ utilitatem, conſilio, ſcientia ac voluntate Electorum, Principum & Statuum, ſuſcepta, inſtituta & promulgata eſt, per ſingulos Status Imperii, cujuscunque dignitatis & conditionis fuerint, ſub cautione ac evitatione prædictarum pœnarum ac mulctarum, acriter ac ſeverè obſerventur ac peragantur. Hæc ipſa eſt noſtra juſſio ſevera atque voluntas, in teſtimonium noſtri ſigilli appenſione confirmata, ac corroborata.

Data in noſtra ac ſacri Imperii Civitate Auguſta, ultima die Menſis Junii, poſt nativitatem Chriſti Domini noſtri Salvatoris, Anno Milleſimo, quingenteſimo & quadrageſimo octavo, Noſtri verò Imperii Anno vigeſimo octavo, Regnorum autem noſtrorum, Anno triceſimo tertio.

CAROLVS.

Ad Mandatum Cæſareæ & Catholicæ Majeſtatis proprium.

Sebaſtianus Archiepiſcopus Moguntinus, per Germaniam Archicancellarius, &c. ſubſcripſit.

Joannes Obernburger ſubſcripſit.

CAROLI V. IMPER. AUG. MANDATUM,

Anno Chr. 1548.

De revocando & inhibendo Conciliabulo Bononienſi per Paulum III. Papam inſtituto.

CAROLUS V. divina favente Clementia, Rom. Imp. Auguſtus, ac Germaniæ, Hiſpaniarũ, utriusq; Siciliæ, Hieruſalẽ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Auſtriæ; Dux Burgundiæ, Brabantiæ,

bantiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolæ, &c. Notum facimus tenore præsentiũ, cùm pro ratione neris nostri, quo Dei Optimi Maximi voluntate fungimur, proque eo zelo, quem erga sacrosanctam fidem & religionem nostram orthodoxam meritò gerimus, & ipsius religionis summa necessitate ita exigente, cogamur contra nonnullos, qui sese asserunt Legationis munere fungi, una cum aliis Prælatis & personis in conventu Bononiensi, cui titulum *generalis Concilii* prætexunt, jam congregatis, & deinceps eo nomine congregandis, justam atque legitimam protestationem facere: id verò ob locorum distantiam coram facere non possumus.

a Francisci de Vargas Licentiati &c. 2. Ea propter de fide, prudentia, & rerum usu, honorabilium, doctorum, fidelium, nobis dilectorum, a N. Licentiati Vargas, Procuratoris generalis Fisci nostri Regni Castellæ, & Martini de Soria Velasco Burgensis, Jurium Doctoris, Consiliariorum nostrorum, plene confisi, eosdem fecimus, constituimus & deputavimus, ac tenore præsentium, ex certa nostra scientia, & sano accedente consilio, facimus, constituimus & deputamus Procuratores & Mandatarios nostros: simul & in solidum dantes eis plenam facultatem & potestatem, ut simul, vel saltem alter eorum qui interesse poterit, protestationem, nostro ac totius sacri Imperii, Regnorumq; & Dominiorum nostrorum omnium nomine, contra præfatos assertos Legatos, aliosque Prælatos & personas, nomine Concilii Bononiæ tam congregatos quàm congregandos, solenniter cum verbo, tum scripto proponere, & adregistrari petere & obtinere: instrumenta superinde necessaria à Notario, seu Notariis publicis, adhibitis seu adhibendis, requirere, & omnia alia dicere, facere, gerere, & exercere possint & valeant, quæ in hujusmodi actibus requiruntur, & necessaria fuerint, seu quovis modo opportuna: & quæ nos ipsi facere possemus & deberemus, si præmissis personaliter interessemus: & secundum à nobis habent in mandatis, promittentes in verbo nostro Cæsareo & Regio, nos ratum gratumque habituros, quicquid per præfatos Procuratores & Mandatarios, vel alterum eorum, factum, dictum gestumque fuerit in præmissis, nec quovis modo illis contraventuros esse, dolo & fraude penitus remotis: harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri appensione munitatum. Datum in civitate nostra Imperiali Augustæ Vindelicorum, die 22. Mensis Augusti, Anno Domini 1548. Imperii nostri 27. & Regnorum nostrorum 37.

CAROLVS &c.

Perrenottus

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium.

Obernburg.

Hic debet sequi Protestatio facta Bononiæ, quæ verbotenus, tantùm in aliquibus locis à Romana dissidet, sed sensu conveniunt, quam maluimus hoc loco inserere.

Anno Chr. 1549.

CAROLI V. IMPER. AUG.

PROTESTATIO,

Contra Conciliabulum Bononiense à Paulo III. Papa congregatum. Facta Romæ per Illustrem Jacobum Mendozam Legatum Cæsareum, Anno Domini M. D. XLVIII.

SAnctissime Pater: Cum Respublica Christiana miserabiliter convulsa esset, religio labefactaretur, mores vehementer corrupti essent, tota ferè Germania ab Ecclesia defecivisset; Invictissimus Dominus meus CAROLUS Cæsar, Romanorum Imperator semper Augustus, cujus ego Oratoris & Procuratoris vices gero, primùm à Leone, deinde ab Hadriano, deinde à Clemente, sanctissimæ memoriæ Pontificibus Maximis, postremo à Sanctitate vestra, Beatissime Pater Paule III. sæpe summis & continuis precibus Universale Concilium efflagitavit, & ratione suæ dignitatis, & ut satisfaceret assiduis supplicationibus ordinum Imperii, ut solum eversarum rerum effugium, ad quod semper in duris Ecclesia accedere consuesset; quas quidem ob causas à Sanctitate vestra primum Mantuam, postremo Vincentiam convocatum est generale Concilium; sed harum civitatum neutra satis apta fuit, in qua diversarum & multarum provinciarum homines, libenter simul & commodè convenirent, Germani præsertim, quibus justis & gravibus de causis eò proficisci non licebat.

2. Demum Imperatoris ipsius voluntate, cæteris etiam Christianis Principibus assistentibus, ipsisque adeo poscentibus Germanis, Sanctitas vestra Tridentum delegit, Germanorum gratia, propter quos id præcipuè Concilium fiebat, quod illam approbaverant civitatem, quemadmodum Imperatori, iisque in publicis eorum Ratisbonæ habitis Comitiis, in provincia Germaniæ celebrandum concesserat eadem Sanctitas vestra, quod locus esset aptissimus ob libertatem, securitatem, & opportunitatem. Ita enim positus est, ut tam Italiæ propinquus quàm Germaniæ situs esset, nec à Gallis aut Hispanis longissimè distare videretur. Cujus civitatis Episcopus esset Christophorus Madrucius, vir sanè probus piusque ac sacri Imperii Princeps, & Sanctitatis vestræ multis nominibus amicus: & quod omnium rerum, quæ ad victum necessariæ sunt, commoditas non desit, Sanctitas vestra in sua Bulla latius declarat,

3. Triden-

3. Tridenti est, inquam, indictum Concilium generale omnium consensu. Legati, Cardinales missi, primùm Reverendiss. Panutius, Moronus & Polus adfuere, qui vices Pontificis repræsentarent: Oratores Imperatoris, admodùm Illustrissimus & religiosissimus Episcopus Atrebatensis, Illustrissimus vir Dominus de Granvella, & ego Jacobus de Mendoza. Sed nondum visum fuit Sanct. Vestræ, ut apparet ex secunda Bulla Sanct. Vestræ, tempus satis idoneum ad inchoandum Concilium, post aliquot dies iterum à Sanct. Vestra missi Sedis Apostolicæ Legati, Cardinales, Reverendus de Monte, Reverendus Sanctæ Crucis, & iterum Reverendus Polus: rursum Oratores, Ego Jacobus Mendoza, & Illustris vir Franciscus Toledo absens: accesserunt nonnulli aliorum Principum indem Oratores, nonnulli erant in itinere, multarum nationum Episcopi etiam ab ultimis terris convenere magnis impensis: magno labore inchoatum est, & petitum ab omnibus Christianis Concilium, & causa religionis & reformationis morum in eo tractari cœpta.

4. Eodem quoq; tempore bellum adversus hostes & S. Imperii violatores Imperator gerebat, in quo suscipiendo potissimùm tuendæ & amplificandæ religionis, idq; interveniente Sanct. Vestra, ratio habita est, ita ut quos ratione flectere non poteramus, armis cogeremus. Cùm res essent in hoc statu, cœpto (ut dixi) religionis negotio, causa morum (quæ totis viribus & consilio indigebat, ad quã legitimè & absolutè prorsus peragendam Sacra Majestas & Germaniæ Ordines à retrò Pontificibus & Sanctit. Vestra jam anteà remedium tam crebrò flagitaverat) sed frigidè nimis & vix tentata. Deinde virtute Imperatoris pacata Germania, in qua recuperanda Sanct. Vestræ & sacrosancto Concilio munus incumbebat, maxima spe & certitudine eorum adventus, tum etiam, tum huc usq; Concilium recusaverant, & eorũ qui in tam necessario religionis negotio adhuc occupati, Imperatori adjutores erat.

5. Ecce Reverendissimi asserti Legati tumultuosè, præter omnium expectationem, Sanctitate Vestra (quod ipsi dicunt) inscia & inconsulta, levissima sane causa procurata & conficta de tralatione Concilii retulerunt ad Patres, nullo consultandi, sed neque cogitandi spatio dato, ita ut pridie proposuerint, postridie decreverint, perendie discesserint cum multis Patribus, atq; iis quidem tum temporis vel unius ferè Italicæ nationis, vel ante adeptum Episcopatus nomen in Italia degentibus.

6. Huic consilio, Sanctissime Pater, plures Episcopi, magnæ fidei & autoritatis viri, quibus religionis & morum causa cordi erat, tanquam callido nimis & immaturo, Christianæq; Reip. periculoso, contravenêre, planeq; & publicè inspirante eis Spiritu sancto, cujus sanè causa inprimis agi debebat, tũ tralationẽ propositã, tum Legatorum assertorum & Patrum, qui eos secuti sunt, injustam esse tralationem Concilii, velleq; se manere Tridenti, libero & legitimo Concilii loco, publicè protestati sunt.

7. Inter hæc Imperator, dum Episcoporũ congregatio Bononiæ maner, hoste ad Albim devicto, Saxonia provincia superata, duobus belli Ducibus, altero pugna, altero deditione captis pacata prorsus Germania, arduum & periculosissimum bellum solus confecit: nec destitit sæpius San. Vest. per Nuncios, per Legatos Sedis Apostolicæ, per Illustriss. virum Joannem Vegam, per me & Majestatis suæ apud S. V. Oratores, & ante & post confectum bellum, magnis & continuis precibus solicitare, juberet Patres, qui Bononiæ persistant, ad Concilium Trident. redire, eandemq; ipsam admonere, prævideat, quot scandala, dissidia, pericula, impendeant Christianæ religioni, si jam cœptum Concilium Tridenti non continuetur & absolvatur.

8. Comitia interim Augustæ Germanis indixit, quæ quidem adhuc celebrantur. In his libero, spontaneo, generali totius Germaniæ Ordinum & Statuum, præterea omnium Civitatum consensu, petente Imperatore, decretum est, Germanos omnes ad Concilium Tridenti convocatum venturos, ut ea, super quibus indictum fuit, tractentur, & sacrosancta Concilii autoritate decidantur: Ipsam sacrosanctam Tridentinam Synodum se suscepturos, idq; prorsus & absque ulla conditione se præstituros, Imperatori sunt polliciti.

9. Legavit Imperator Oratorem ad Sanctitatem Vestram, Illustrissimum & Reverendissimum Christophorum Madrucium, Cardinalem & Principem Tridentinum, quò S. Majestatis & Serenissimi Romani Regis Ordinumq; S. Imperii nomine Sanctitas Vestra pium hoc & sanctum Germaniæ Concilium indiceret, supplicaret, juberet Patres, qui Bononiæ agunt, ad Concilium Tridenti inchoatum reverti: hortaretur & admoneret, ut honestissimam & necessariam occasionem, tot laboribus & periculis tam diu quæsitam, nunc demum partam, susciperet & amplecteretur, in qua & Patres cum dignitate Tridentum redire, & religionis causa generali Christianorum consensu, ipsorumq; Germanorum, quorum potissimùm gratia ipsa sacrosancta Synodus Tridenti convocata fuerat, tractari & confici, & sacrosanctæ Sedis Apostolicæ autoritas magna cum Pontificii nominis Majestate, & ipsius Sanctitatis Vestræ immortali gloria augeri posset: idq; non privatim solum, sed publicè faceret in Reverendissimorum Cardinalium consensu.

10. Præterea jussit me, qui Senas ad componendas illius Reipub. res veneram, idem negotium præstare. Quod si Sanctitas Vestra dilationem aut excusationem aliquam interponeret, neq; præsentem occasionem susciperet, hujusce rei, aut tam justæ petitionis, promptissimiq; erga Christianam religionem Majestatis suæ animi, tam publicè quàm privatim vos ipsos Reverendissimos Cardinales, & omnes omnium Principum Oratores, qui Romæ agunt, testes vocarem, præcepit.

11. Præterea jussit Procuratores & Consiliarios suos, qui Bononiæ expectabant de ea re responsum, & à Patribus ibi congregatis, & à Sanctitate Vestra, si unquam vel ipsi Patres vel Sanctitas Vestra id recusassent, vel dilationem aliquam interposuissent in generali Patrũ cœtu, nomine Majestatis suæ protestari, iniquam fuisse tralationem, & omnia inde facta & secuta ab ipsis Patribus affectata, & nulla esse atq; futura fore. Factum est, beatissime Pater, post requisitiones privatas etiam publicè primũ à

Reverendissimo Tridentino die nona Decembris: deinde à me die 14. ejusdem mensis, hora antemeridiana, in hoc Reverendissimorum Patrum consessu cum debita humilitate instantissimè rogando, idq; per viscera, & per sanguinem Domini nostri Jesu Christi: tempus tamen Sanctitas Vest. interposuit ad consulendos super responso Patres, qui Bononiæ sunt; qui quidem non dissimile secessioni sive (ut ipsi dicunt) translationi consilium dedere vanum, subdolum & captiosum, in gravissimum religionis & universalis Ecclesiæ dissidium, scandalum & detrimentum.

12. Sanctitas autem Vestra id consilium approbasse, illorumq; sententiam suscepisse quodammodo visa est, illegitimam successionem Tridentinam, periculosissimam sane & perniciosam Reipub. Christianæ *translationis* vocabulo, congregationemq; seu illegitimum Conventum Bononiensem *generalis Concilii* nomine appellans: tantumq; ei congregationi autoritatis in suis ad Reverendiss. Cardinalem de Monte, Episcopum Prænestinum, & ad vos qui adestis literis, & suo ad Imperatorem responso tribuere videtur, quantum Episcopi prænominati autoritate propria sibi ipsis arrogare ausi sunt.

13. Præterea responsum ad Cæsarem dat dilatorium & illegitimum, præsenti occasioni & negotio impertinens, ineptum & inconveniens. Quid enim magis alienum, quàm in gravissima causa, in negotio religionis & Spiritus sancti, & causæ cognitionem antevertere, & sententiam ferre, & se judicé constituere, antequam judicium sibi deferatur: & his qui ægrotabant, & sanandi erant, qui hucusque remedium detrectare videbantur, qui nunc religionem, qui morum reformationem, qui unionem publicarum dissensionum petunt à Sanctitate Vestra, (Concilium enim petunt Tridenti, ubi cœptum fuerat, continuari & absolvi, quod omnium bonorum causam futurum certissimè credunt) præsentissimam medicinam tergiversationibus & ambagibus producere & denegare.

14. Et cùm probationem causarum translationis à perspicuis & religiosissimis & probatissimis testibus sumi, conveniens sit, in hac ipsa testibus parum inter se convenientibus, nullius autoritatis de plebe hominibus fidem adhibere: Imperatoris autem & Regis Romani, & Principum Statuumque Germaniæ, qui in publicis Comitiis congregati sunt, qui & per Sanctæ Sedis Apostolicæ Cardinalem atque eundem Sacri Imperii Principem, Sanctitatem Vestram certiorem faciunt, de hoc tam sancto, tam pio Germanorum proposito atque decreto fidem in dubium vertere, quod ex ipsorum & Sanctitatis Vestræ responso, cùm publicè tum privatim dato, intelligi potest.

15. Multa alia à me prætermittuntur, Sanctissime Pater, quæ tempore & loco, si opus fuerit, in hac causa dicentur. Quid præterea desiderabamus à Germanis, quid ab eis petebamus, toties à Cæsare repetitis itineribus, tot impensis, tot laboribus, maximo & ancipiti suscepto bello, atq; confecto? Perdet omnes labores hos S. V. pro religione susceptos: perdet optimam & præstantem sanandæ restituendæq; religionis occasionem, & perdet religionis causam, admonitus & requisitus. Id verò certissimum Concilium universale, ob causas gravissimas & maximè necessarias Tridenti congregatum. Vest. S. indictione, flagitante Imperatore, Principibus Christianis assentientibus, petentibus Germanis, convenientibus Episcopis, jam cœptum nisi summa urgentiq; necessitate, præcedentibus tractatibus, & diligentissima discussione, servato juris ordine, consensu omnium Patrum, aliò mutari, neq; legitimè posse nec licere.

16. Sæpe enim tralationes callido & præcipiti consilio sine causa factæ, in causa esse solent, ut magno religionis periculo, magnis in Repub. Christiana turbis & dissensionibus, interdum populi Christiani perniciosa divisione Concilia dissolvantur. Causa autem tam subitæ translationis nulla fuit, sed arrepta, quæ se primùm obtulit. Occasionem vos Reverendissimi asserti Legati, ut à me dictum est, & reliqui Patres, fecistis, id quod jam pridem meditati fueratis. Febres enim nescio quas & aëris vitium causati, affectatum & procuratum quorundam medicorum, sed præcipuè ancillarum & coquorum, vilissimorum hominum, testimonium recitantes, Tridento præcipites discesserunt, nempe & tunc & deinceps apertissimè patuit, nullam extitisse vanæ formidinis causam.

17. Præterea ut ulla fuerit ratio discedendi, Vestram Sanct. in hac prætensa causa consuluissent, cùm tam parvi temporis mora nihil periculi esset allatura. Neque enim tam repentina res erat, quod exitus morbi, quem causati fuerant, comprobavit. Inconsulta autem Sanctit. Vestra, discessisse illos Episcopos, fassi estis, & Sanctitas Vestra postmodùm affirmavit. Cui quidem Sanctitatis Vest. testimonio multum certè fidei & autoritatis detrahunt vestræ ad Reverendissimum de Monte literæ, & responsiones ad Cæsarem datæ.

18. Imperatore quoque consulto & assentiente, id facere debuissent, cui curæ sunt & tutelæ omnia universalia Concilia, atq; id ex munere officii Augustalis: cujus quanta sit in Conciliis autoritas, manifestum est. Verùm tanta fuit Legatorum assertorum festinatio & simulatio, ut nec ipsi voluerint consulere, nec eos qui dicebant, Sanctitatem Vestram & Imperatorem priùs per Sanctam Synodum certiores fieri oportere, audiendos putarint. Cumq; Imperator ipse pro tuenda & amplificanda religione, pro Ecclesia, pro Concilio laboraret, ipsi vano & inani timore simulato, Imperatore inconsulto, abscesserunt. Atqui sæpe aliàs Imperator per Oratores suos cùm ipsos assertos Legatos, tum Sanctitatem Vestram admonuerat, se neque tralationi Concilii, sed neque suspensioni aut vacationi tacitè vel expressè assentiri posse.

19. Præterea juris ordinem contempserant, & eam causæ cognitionem, quæ in Synodalibus tralationibus Sanctorum Patrum sanctionibus instituta est. Rem enim ferè omnium gravissimam propere sanè & leviter confecerunt. Debuerant certè justas multorum gravissimorum Patrum, qui illis haudquaquam assentari docti, sed ex recta conscientia consulebant, contradictiones libenter audire, eorumque sententias ac rationes animadvertere atque examinare, ac non ipsis neglectis, vixque

auditis,

auditis, rem pro libitu definite: quorum quidem sententiæ, quòd graviores & firmiores erant, saniores que, Reipublicæ, debuissent jure præferri: potuissentq; multarum nationum Patres, etsi multitudine aliis impares, tralationem merè voluntariam, eandemq; Reip. Christianæ perniciosam, impedire. Quam si fieri oportebat, fuerant sacrorum Conciliorum decreta servanda, ne discederetur à terminis ejus regionis, eligendus erat in Germania locus propinquior & opportunior: atq; ob id maximè fieri oportebat, ut de quorum causa præcipuè agebatur, Germani tutò possent ad Concilium venire: quod proculdubio fecissent, omnibus non veniendi subterfugiis, impedimentis & difficultatibus sublatis, ut exitus ipse comprobavit.

20. Illud verò nulla ratione defendi potest, quòd Bononiam in medio Italiæ collocatam, subditam imperio Ecclesiæ, delegerint: quò nemini dubium est non adituros Germanos. Locum itaq; delegerunt, quem possent omnes meritò multis de causis, quæ nunc à me prætermittuntur, recusare, non ut Concilium prosequantur, sed ut summo exitio Christianorum decoloratione & deformatione status Reip. Christianæ Concilium præproperè & ex abrupto dissolvant, aut ex animi eorum sententia conficiant. Ac cùm sit Conciliorum officium dissidia tollere, religionem sustentare, mores emendare, hic recessus, quem ipsi translationem vocant, turbabit Concilium, perdet omnia.

21. Verùm cùm pissimus Imperator, Sanctissime & Sume Pontifex, ut verus & legitimus Romanus Imperator, Ecclesiam omnium matrem augere ac defendere teneatur (quod semper ab initio Regnorum suorum & Imperii fecit) cumq; ab antiquissimis retrò temporibus Imperatori muneris fuerit, universalia Concilia protegere, & eò usq; integra & salva præstare, quoad negotia, quorum gratia congregantur, debito loco & ordine absoluta sint: cumq; Germaniæ dissidia cōponere, eamq; provinciam, partem Imperii potissimam, magnumq; Ecclesiæ membrum, pacare, & ad veram Christianamque religionem reducere constituerit: cumq; ad eundem etiam Hispaniarum, aliorumq; regnorum & statuum suorum, quorum Rex verus ac Dominus est, auxilio Sanctitatis vestræ & Sacrosancti Concilii, corrigendorum, & ad veram Christianam vitam reducendorum, cura pertineat: quæ ita demùm vana non erit, si Sanctitas Vestra Concilium Tridenti indictum, Tridenti cœptum, Tridenti continuaverit, & absolverit.

22. Animadvertens, inquam, Imperator, hunc recessum, seu (ut ipsi dicunt) tralationem, sine ordine legitimo factam, neq; lege, nec ratione, neq; causa, neque consilio inniti, omnem sancti justique propositi sui rationem perturbare: præterea totam Germaniam, ad quam hæc potissimùm causa spectat, Concilium postulare Tridenti, polliceri se Concilio Tridenti affuturam, Sanctam Tridentinam Synodum suscepturam; Sanctitatem Vestram, quam semel atq; iterum obtestatus est, nunc quoq; ut bonus obediensq; Sanctitatis Vestræ & Ecclesiæ filius, maximè contestatur, debita humilitate & Christiana monitione, per viscera Domini nostri Jesu Christi, ne magno labore tamdiu quæsitam componendæ restaurandæq; religionis occasionem prætermittat.

23. Ovibus à Deo Opt. Max. sibi commissis auxilium ferat, jubeat suos assertos Legatos, cum reliquis Episcopis, qui recesserunt, sine mora Tridentum reverti, qui locus visus est Sanctitatis Vestræ approbatione tutus & liber, ipsiusq; Invictissimi & pientissimi Imperatoris fide tutior atque liberior, cujus muneris est, Concilia protegere atque tueri: ibique, ut decet ac necessarium est, sacrosanctum Concilium autoritate Imperatoris, efflagitatione & assensu Principum, Tridenti inchoatum, diuque habitum prosequatur; quod nullo pacto recusare possunt, & sanè id jam anteà polliciti sunt, si utique Germani ad Concilium accessissent, se, quàm primùm illa falsi morbi suspicio refrixisset, esseredituros, atque adeò Sanctitas Vestra idipsum Cæsari per Nuncios sæpe & Legatos promisit.

24. Anno jam ferè elapso, cessante morbo (si quis fuit) re tranquilla & pacata, ablata ratione timoris, postulantibus Principibus & Statibus Germaniæ, iisq; demq; polliceotibus, se liberè & absque ulla conditione aut prætextu Synodum sanctam Tridentinam suscepturos, cur non revertuntur, & intermissum continuant opus, ut cœperant, ut continuare oportebat? Hoc si Sanctitas Vestra fuerit executa, & nunc assertos Legatos Tridentum redire sua autoritate & imperio coëgerit, neque dilationem aut difficultatem ullam interposuerit, rem populo Christiano valde necessariam, & divinæ majestati gratissimam faciet.

25. Sin autem tam justæ petitioni tempore & occasione necessaria, quæ quidem nunc se ultrò præsens offert, assentiri noluerit (quod abhorrendum sanè est ab eo, qui prorsus totius Reip. Christianæ curam gerit, atque adeò ipsius Domini nostri Jesu Christi vices repræsentat) Ego Jacobus Hurtadus Mendoza, nomine pientissimi & invictissimi Domini mei CAROLI Cæsaris, Romanorum Imperatoris, ex illius speciali mandato, ac nomine totius Sacri Imperii, Regnorum & Dominiorum suorum, multiplicatas privatim & publicè Evangelicas requisitiones, monitiones, denunciationes, idq; non solùm (ut superiùs dictum est à me) semel atq; iterum, sed etiam plures in hoc amplissimo & religiosissimo Cardinalium consessu, die Mercurii, hora antemeridiana, 14. Decembr. & in hoc eodem loco rursus, die Martis, hora pomeridiana, 27. ejusdem Dec. præsentibus reverendissimis Patribus & Principum Oratoribus, aliam Protestationem die Lunæ, 16. Mensis Januarii, hora meridiana, à Procuratoribus & Consiliariis Imperatoriæ Majestatis prolatis, in generali cœtu convenientibus, Bononiæ habitam: tandem novissimè protestor, dictam tralationem seu recessionem fuisse & esse illegitimam, & nullam: atq; omnia inde acta, atq; secuta, & quæ posthac quomodocunq; de re qualibet agentur atque sequentur, affectata fuisse, & futuras rixas & contentiones in Ecclesia Dei inducere atque nutrire, ac deinde nullius momenti, nullius effectus, magnam cladem & exitum populo Christiano minari fidem Catholicam & sacrosanctam religionem in periculum adducere, universalem Ecclesiam Dei scandalizare, decolorare, deformare, ejusq; statum & majestatem pervertertere, ac proinde nullius mo-

menti, nulliuseffectus, nullamq; habuisse vim, sed nec habitura vigorem ullum, ullam penitus subsistentiam: neq; eam posse esse autoritatem assertorum Legatorum Sanctitatis Vestræ & eorum Episcoporum, qui Bononiæ sunt, Sanctitati Vestræ majori ex parte obnoxiorum, atque ab illius nutu omninò pendentium, ut in religionis & morum reformationis causa, tanti momenti negotio, universæ Reip. Christianæ, eique provinciæ, præsertim cujus mores & instituta parum eis nota, legem præscribant.

26. Præterea ejusdem invictissimi Romani Imperatoris Semper-Augusti nomine & speciali mandato, prout supra, protestor atque denuntio Sanctitatis Vestræ responsionem illegitimam præsenti negotio & necessitati ineptam & inconvenientem, fuco & figmentis plenam, ac prorsùs delusoriam fuisse & esse, nulloq; jure nullaq; ratione subsistere.

27. Protestor præterea, omnia damna, tumultus, dissidia, clades, ruinas, excidia populorum, adhæc divisiones & scandala in Ecclesia Dei, & religionis pericula, atque Reip. Christianæ detrimenta, quæ inde evenite atq; eveniunt & possunt contingere, Vestræ Beatitudini, non sibi imputanda. Ad quæ quidem facilimè & potuit & debuit, ex forma & essentia Pontificatus usque ad sanguinem, usque ad animam, remedium commodum adhibere.

28. Protestorq; similiter, CAROLUM Romanorum Imperatorem Semper-Augustum, defectu, culpa & negligentia Sanctit. Vestræ, Ecclesiæ procellis & tempestatibus, quas metuit ex hoc facto, videtq; impendere, totis suis viribus obviam iturum, ejusq; protectionem & tutelam omni studio suscepturum: totumq; id, quod sui juris, muneris, officii & dignitatis est, quo Imperator est, quo Rex est, quatenus jus patitur, & legibus sanctorumq; Patrum institutis, & orbis eo consensu decretum atque observatum est, exnunc non omissurum, omniaq; alia, quæ ejusdem Domini mei Imperatoris nomine possum & debeo, quò meliùs expediat atq; conveniat modo & ordine.

29. Protestor vobis etiam, Romani Patres, amplissimi Cardinales, salvo omni jure & facultatibus, quomodocunq; Domino meo Imperatori competentibus, ubi Sanctitas sua in præmissis negligens fuerit, aut quacunq; alia causa instaurationem religionis, unionem provinciarum Germaniæ veram, absolutam & generalem in sancto universali Concilio fieri oportet, morum reformationem omiserit, aut distulerit, vosq; itidem in his negligentes fueritis, eadem omnia, quæ Sanctitati suæ protestatus sum, eodem modo & ordine, nomine invictissimi & piissimi Domini mei CAROLI Romanorum Imperatoris Semper-Augusti, protestor atque denuntio: atq; hanc protestationem, bis, ter, & toties, quoties & ubi mihi visum fuerit, esse necessariam: & quameunque aliam super præmissis & ab eis dependentibus connexis, & demergentibus facturum affirmo, & facultatem mihi reservo. Testes vos omnes, qui adestis huic meæ protestationi, sistens, petoq; à vobis Notariis, & à quocunque vestrûm, ut publica de his omnibus conficiatis instrumenta.

Anno Chr. 1552.

FERDINANDI CÆSARIS AUG. ET SACRI IMPERII STATUUM

TRANSACTIO DE PACE PUBLICA.

Facta Patavia Noricorum, altera die mensis Augusti, Anno Domini MDLII.

Interprete Justino Goblero J.C.

NOS FERDINANDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus; Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ, &c. Rex; Infans Hispaniæ; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniæ, Lucimburgi, Limburgi, Geldriæ, Superioris & Inferioris Silesiæ; Princeps Sueviæ; Marchio Sacri Romani Imperii, Burgaviæ, Moraviæ, Superioris & Inferioris Lusatiæ; Princeps Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Phirt, Kiburgi, Goritiæ, &c. Comes Palatinus Burgundiæ, Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ, Namurci, & Zutphaniæ; Lantgravius Alsatiæ; Dominus Marchiæ Vandalicæ, Portenauiæ, & Salinarum, &c. fatemur; Cùm aliquoties jam antea nobis innotuisset in Germaniæ Sacri Imperii natione hinc inde multifariam comoveri ad bellum arma, palamq; tumultuari, ac id quidem præcipua Generosi Philippi Hessorum Landtgravii, &c. Custodiæ detentionisq; causa: ingenita nobis cupiditate, desiderio, fide, amore, atq; promptitudine erga sacrum Imperium, omnesq; & singulos ejus Status ac membra, cumprimis verò ad communis Reipub. salutem, pacem, tranquillitatem & concordiam conservandam provehendamque, & Christiani sanguinis effusiones, insontium excidia, Patriæ devastationes evitandas ac prohibendas, promptè ac meritò volentesq; adducti, Romanam Imperatoriam Majestatem, dilectum fratrem & Dominum nostrum amanter juxta atque suppliciter requisivimus ac interpellavimus, ut nobis ad dictæi Lantgravii liberationem, aliarumq; appendentium controversiarum, ad bella tumultusq; occasionem præbentium, derivationem, amicam tractationem indulgere, concedereq; dignaretur: quod ita nos quidem & amicè ab ipsa Cæsarea Majestate & fraternè impetravimus & consecuti sumus.

2. Quo factum est, ut unà cum Illustrissimo Principe Domino Maximiliano Rege Bohemiæ, &c. dilecto nostro filio, & Illustriss. Mauritio Duce Saxoniæ, &c. cognato, & Alberto Duce Bavariæ, genero, Electoribus, Principibus, ad proximum Pascha, in civitate nostra Linsensi conveniremus, de rebus hisce benignè atq; confidenter colloquentes, variis deliberationibus & tractatibus inter nos habitis, ac diligenter omnibus perpensis necessarium, operæq; precium fore existimavimus, aliam cõvocationem huc Pataviam (gen Passaw) ad 26. Maji proximam indicere ac præstituere.

3. Simi-

3. Similiter & hos Electores ac Principes ceu nobiscum intercessores & compositores harum amicè transigendarum rerum causa literis nostris evocavimus & accersivimus, talibus divina clementia gravaminibus, litibus atq; discordiis, quibus fieri potest, viis, modisq; obviaturi, ac deniq; finem impositurі.

4. Proinde nos, & infrà memorati Principes, Elector Saxoniæ, &c. huc ad dictam diem cum cæterorum Electorum & Principum Legatis pervenimus, videlicet, Archiepiscopi Moguntinensis nomine Daniel Brendel ab Honburck, majoris ædis Canonicus Moguntiæ, Christophorus Matthias Jurium Licentiatus Cancellarius, & Petrus Echterus. Archiepiscopi autem Coloniensis nomine Henricus Salispurgensis, & Franciscus Burghardus, ambo doctores. Archiepiscopi Trevirensis nomine, Joannes de Petra, Primas inter Archidiaconos Trevericos: Philippus Baro in Winnenberg & Beylstein, ditionis Trevaricæ, aulæq; Magister, & Felix Hornung Doctor, Cancellarius, Palatini verò Friderichi nomine, Ludovicus Comes a Stolberg, Konigstein, & Ruthschefort. Joannes à Dinheim, præfectus in Creucenach, Melchior Drechsel Doctor, & Joan. Koting. Joachimi Marchionis nomine, Adam Trotte Marischalcus, Christophorus Stratius, Timotheus Jung, & Lampertus Distelmeyer, Doctores. Item reverendi & generosi, Ernestus Archiepiscopus Salispurgensis, &c. Mauritius Echsterensis, & Wolffgangus Pataviensis Episcopi, Albertus quoque Palatinus Rheni, Dux superioris & inferioris Bavariæ, in Persona. Item Episcopi Herbipolensis nomine Henricus Comes à Castel Canonicus, & Hans Zobel. Joannis Marchionis Brandenburgensis nomine Adrianus Albinus Doctor, Cancellarius, Andreas Zoch Doctor, & Bartholus à Mandelslo. Henrici junioris Ducis Braunsuigensis nomine, Vitus Grummer. Wilhelmi Ducis Juliacensis nomine, Wilhelmus Kettler. Wilhelmus à Hewenhof, appellatus Ley. Magister curiæ Theodoricus à Schepsted, & Carolus Horstus, Doctores. Philippi Pomeraniæ nomine, Jacobus Zitzevvitz. Doctor & Cancellarius. Et Christophori Ducis Wirtembergensis nomine Johannes Theodoricus à Plenningen, superior Advocatus in Stutgarten, Ludovicus à Fravvenberg. Advocatus superior in Lauffen. Joannes Henricus Hecklin, & Caspar Behem, ambo Doctores hic coram nobis comparentes. Quibus cum vocatis transactoribus rem cœpimus tractandam, ac initio dicti Electoris Saxonici, suorumq; conjunctorum postulata & gravamina duobus specialibus scriptis complexa accepimus, eaq; summa diligentia, fideq; perpendentes, quo ad amicè componi, & ingruentis belli discrimina, pace, tranquillitate, & concordia firmata, in Sacro Teutonicæ nationis Imperio averti possent. Atque sic tandem post multam longamq; tum scripto tum verbo rerum tractationem agitatam, sequentia media, punctaq; ad Cæsareæ Majestatis beneplacitum, ac Electoris Saxonici, suorumq; confœderatorum assensum ac ratificationem relata sunt, deq; iisdem unanimiter tandem in hunc qui sequitur modum conventum est atque conclusum.

CAP. I.

Cessio armata militia, & Philippi Hessorum Landtgravii λύτρωσις seu liberatio.

PRimum Elector Saxonicus, suiq; belli consortes Principes ac Status hanc compositionem amplectentes à cœptis sumptisq; armis prorsus desistent: suosque paratos & conscriptos milites ad undecimum duodecimumve diem Augusti mensis proximum undiquaque dimittant, dissipent atque discurrere, vel nobis Regi Ferdinando ad petitionem stipemq; nostram adjungi vel admoveri sinant: dentq; omnibus modis operam, in quantum fieri potest, ne quid injuriæ damnive dolo malo Cæsareæ Majestati, nobis, aut cæteris Sacri Imperii Electoribus, Principibus, Statibus, & civitatibus illorum discursu, fusioneq; inferatur, quin ita potius dispersi Cæsareæ Majestati, Sacroq; Imperio obsequentes se gerant permaneantq;, remissis illorum Statuum, civitatum, aliorumq; juramentis, quos hactenus oppugnarunt & obsiderunt, aut sibi aliqua adhæsione & confœderatione subdiderunt, idque vigore transscripti jam hoc in loco patentium literarum exemplaris remissionem illam cõtestantium, quemadmodum & earundem, & hujus edicti virtute à suis juramentis protinus liberantur & absolvuntur.

2. Interea quoque temporis Philippus Hessorum Landtgravius sancitam Halæ in Saxonia capitulationem (exceptis jam antea resolutis articulis, puncto de Cassella loquente) ratam de novo habere, ac irrefragabiliter observare debet, adeoque detentionem suam & custodiam haudquaquam vindicare, quin imò Cæsareæ Majestati, Sacroq; Imperio sese principem per dies vitæ suæ obsequentem exhibere, & ad omnia ista Cæsareæ Majestati formula decenti hoc loci præscripta sufficienter astringere, efficereq; tandem, ut idem à filiis, ditioneq; sua nova literarum obligatione præstituta servetur ac teneatur. Capitulatio Domini Landtgravii.

3. Simili modo uterque Electorum Saxonicus & Brandenburgensis, Dux item Wolfgangus Palatinus, &c. obligationes quisque suas jam pridem factas modò renovent, easque scriptas cautiones ad sextum Augusti diem illustrissimæ Principi Dominæ Mariæ Hungariæ & Bohemiæ Reginæ, viduæ, dilectæ sorori nostræ, ejusve præsidenti apud Mechliniam tradantur.

4. Econtra memoratus Landtgravius custodia sua penitus liberetur, & ad dictum Augusti diem undecimum vel duodecimum Rheinfelsium tutò certoq; extra periculum sistetur liber. Jam & ipsa copias suas Cæsarea Majestas diversis in locis in hos Status conscriptas, hanc compositionem acceptantes haudquaquam producat, aut etiam fundendi seu dimittendi mora moleve ulla gravetur. Rheinfelsium arx sancti Goarini.

5. Cœptam quoque Cassellæ munitionem Imperatoria Majestas Landtgravio clementer perficere concedet.

6. Similiter Nassoviensium durante custodia promulgatarum sententiarum executio differatur

ac suspendetur, donec liberato Landtgravio amica inter partes tractetio institui egiq; possit. Casu autem quò minus ea amicabilis progrederetur tractetio, Lendtgrevio tamen quo ad æquum est, testimonie, literarum documente, elieq; necessarie, quæ Advocatorum hucusque defectu, durenteve custodia proferri nequibant, de cætero exhibeantur ac producentur. Etita tunc quidem Electores hi, quos causæ hæc non contingit, ipsimet, seu consiliarii eorum, atque adhuc elii sex minimè particeles Imperii

Ravisio actorum. Principes ex quibus ambæ partes quindenos Cæsareæ Majestati intra mensem, posteaquam Landtgravius fuerit liberetus, nominatim indicent atque proponent. Ex quibus embarum partium nuncupatie Majestas Cæsarea tres Principes deliget, (inter eutem sex illos ed minus tree sint seculares) in persona ptupria, aut etiam ad idem deputati consiliarii, tanquam Cæsareani Commissarii, grevamina illa & exceptiones, contre prædictas letas sententias & executionem debito modo, ac ut decet, recognoscant atque revideant, ecquid ecte tempore custodiæ Landtgravii exhibita tursus assumenda, Sententiæ quoque latæ ac Processus super ejusmodi propositis & adhuc dum proponendis grevaminibus, exceptionibusq; differendi ec suspendendi sint necne, cognoscant, & quid Juris sit, promulgeent. Atque hæc quidem amica tractatio & decisio ed summum intre biennium post conclusionem & detum compositionis seu transactionis hujus certò expediatur ac exequetur.

7. Cæteris verò punctis & articulis omnibus inter memoratos Electorem Principem Saxoniæ, & Wilhelmum Lentgrevium Hessiæ propositis tamdiu, quousque reliqua communiter proposita gravemina expediantur, dilatis etque suspensis.

8. Administrator item ordinis Teutonici, etque Dux Henricus Brunsvigensis, aliiq; Lantgravium præter in Sehmalkaldensis belli censa impetentes, aut porrò impetituri, oessent quoque & quiescant, donec prædicta gravamina resolvatur.

Revisio. 9. Etiam nova superius memoreta grevamina, quæ durante Lantgravii custodie, in Judicio Imperiali, aliasve adversus eum præsumpta fuere, simul cum eorum exceptionibus, eb Electoribus &

Suspensio Processus. Principibus harum controversiarum intercessoribus proximo Comitio, uti decet, recognoscantur revideenturque, ecidem Langrevius pront necesse est, audiatur: In iisdem quoque quod æquum & justum est decernetur, neq; interee tamen in Cameræ Imperielis Judicio procedetur.

CAP. II.

Religionem, pacem, & justitiam concernentia.

VERUM atqui alios sequentes articulos quod concernit, ab Electore Saxoniæ, suisq; conjunctis in hac pacificatione propositis, & quidem primò de Religione, de pace, & justitie, Majestas Cæsarea sponsionem gretiosam nuper ad oppidum Linsium factem, extunc datn responso fideliter præ-

Comitia, Colloquia. stabit, & ut intre dimidii anni spacium Comitia habeantur, in quibus dein qua via, quibusq; modu, nimirum seu Generali seu Nationali Concilio, aut Colloquio, vel communi etiam Imperii conventu Religionis discordiæ commodè atque compendio sopiantur, hæq; ed unionem Christianam redigantur, etque ejusmodi concilietio Religionis ab omnibus Sacri Imperii Statibus, mediante Majestatis suæ ordinatie ope præsidioq; pertractetur.

2. Initio autem Comitiorum ad præparationem concordiæ delectus placidatum prudentumq; personarum constituatur, utriusque Religionis æqueli numero cum Mandeto deliberendi, quibus modis ejusmodi conciliatio etque concordie instituti commodè posset, absque Electorum Principum præjudicio tamen hujus delectus ergò.

3. Et quidem interea temporu nec Cæsarea Mejestas, neque nos, ac Electores, Principes, & S. Imperii Status quempiam ex Augustanæ confessionis Statibus, propter religionem, vi factove, aut aliàs contra ejus conscientiam ac voluntatem cogere, aut ea de causa vi bellove petere, vel invadere, vel

Religionis ergò tranquillitas esto. oppugnare eliquem, eive damnũ eliquod inferre sive per mandata, sive alio quovis modo ipsum gravare vel etiam contemnere, feremus, sed suæ Religioni fideiq; quietè & pacificè stare, cadereq; sinentes.

4. Ob hoc quoq; bellum Status omnes Augustanæ confessionis cæteros Sacri Imperii Status entiquæ religionis Ecclesiasticos & seculates similiter Religionis suæ, Ceremoniarum, constitutionum, retum immobilium & mobilium, ditionum, subditorum, redituum, censuum, superioritatum, & Jurisdictionum causa non gravent, sed pacificè tranquilleq; illis uti fruiq; sinent, nec vi fectove, seu aliàs malignè contra eos quicquam præsumant: Verùm enim verò juxta nostras & Sacrũ Imperii ordinatio-

Pacificatio publica renovata. nes, constitutiones, edicte, decreta, Recessus factæ pacis, singuli erge singulos ordinario jure justitiaq; contenti sint, sub proximè renovetæ pecificationis pœna.

5. Quicquid verò in Comitiis illis à communibus Statibus unà cum Cæsereæ Majestatis ordinario præsidio concludetur ac statuetur, in posterum quidem & rectè & firmiter servetur, neque in contrarium, elieve via diversum agatur.

6. Omne autem quod dictis induciis adversatur, adversative censetur, in nihilo deroget illis, aut quicquam imminuet, idq; à Cæsarea Majestate, nobis item, & Electoribus Principibus ac Statibus respectivè, sufficienter, in quentum fuerit necesse, vigore hujus compositionis seu transactionis cautum,

Formula jurisjurandi Deum & sancta Evangelia. confirmatumq; sit: Prætor quoque Cameræ Judicii & Consessores de iisdem induciis certificentur, mediisq; eorum juramentis, eisdem pateant & obsequentur: Implorantibus etiam partibus non attento eo, cujusnam sint religionis, necessarias & legitimas ferant suppetias: formulam quoq; cumprimis jurisjurandi *Deum & sanctos*, aut *Deum & sancta Evangelia*, consessoribus, aliisq; personis & Partibus deinceps liberam permittendo.

7. In

7. In suffragiis quoque dandis rogandisq; æqualitas servetur, æquum jus partibus, nec iniquum reddendo & conservando: Similiter & in præsentandis Assessoribus, aliisq; pacis & justitiæ articulis hac tractatione placuit, si quod operæpretium ac deliberatione dignum in dicta altera Cameræ constitutione apparuerit, quandoquidem eadem constitutio communi Statuum assensu, Comitioque Imperii sancita est, non etiam nisi per Cæsaream Majestatem, Statusq; communes rebus ita ferentibus ordinaria via, utpote visitationibus, aliisque modis mutari tollique posse. In qua re nos Electorum Legati, comparentes Principes, & absentium nuncii recipimus nos, ac consentimus omnem diligentiam, operamque præstituros, ne qua partium, in Religionis negocio suffragiorum, imparitate sibi præ cæteris metuat, partialitate remota: Augustanæ quoque Confessionis consortes à Cæsareo Cameræ judicio non excludantur, aliaque gravamina, si quæ comperiantur, ex æquitate removeantur: & hæc quidem omnia proximis Comitiis explicentur.

8. Cæterùm & hoc nos unà Electorum Legatis, comparentibus Principibus & absentium nunciis apud Cæsaream Majestatem, amanter, reverenterque cum reverentia petivimus, uti ejus Majestas puncta illa plus necessaria, inter quæ & articuli præsentationis, & ne Augustanæ confessionis conjuncti à judicio Cameræ, ut suprà dictum est, excludantur, continentur: ex plenitudine Majestatis suæ Cæsareæ ad provehendam, retinendamque pacem & concordiam in Imperio, quantocyus fieri posset, resolvere dignaretur.

CAP. III.

Germanicæ nationis libertatem contingentia.

QUod ad gravamina, quæ Germanicæ nationis libertati contraria irrepsisse, ne dicam irruisse, videntur, inter Electoris Saxonici articulos, alio quoque scripto comprehensa attinet: Volebamus quidem unà cum Electoribus, Legatis, Principibus præsentibus, & absentium nunciis prompti paratique ac minimè gravati, illos ipsos, appendicesque suos singulatim protinus & specificè pro amicabili compositione tractanda suscepisse, nisi intellexissemus à Cæsareæ Majestatis ad hanc tractationem lectis destinatisque consiliariis, ipsius Majestatem talium gravaminum hactenus bona ex parte inscium esse, atque ignarum, quamobrem de iis mandata dare consiliariis nequivisse: Adhæc, ea ipsa gravamina tanta, tamq; varia esse & prolixa, econtrà verò tempus hoc perexiguum indictæ diei, ut ipsi Electori quoque Saxonico, suisque conjunctis, donec hæres omnes, quemadmodum necessitas postulat, explicentur, copias suas alendo, immodicos sumptus atque impendia non solùm pariet, verumetiam superioritatibus hinc inde, miserisque subditis gravissimo maximoque damno sit futura. Imperii gravamina Cæsarem latent.

2. Proinde hujuscemodi gravaminum resolutionem ad proxima Comitia, aliumve Imperii conventum hac vice rejicientes, spe bona ex Linsica consensione per Cæsareæ Majestatis consiliarios præbita suffulti, consilium inituram esse, quo sacri Imperii & Statuum publicis & privatis causis consuletur, cùm jam in eo tota Majestas sua elaboret, ut & apud suam Majest. Germanicus Senatus constituatur, & Germanicæ res causæq; per Germanos tractentur ac disponantur, ita, ut omnibus placeat, omnibusque fiat satis. Quandoquidè Germanicæ nationi ceu dilectæ suæ patriæ tam benè velit, ut haud quidem diminutam eam aut debilitatam, verùm multò magis quantum fieri potest auctam, amplificatam atque conservatam cupiat, quæ quidem hoc tempore pollicitatio undiquaque cum gratiarum actione accepta est.

3. Ne autem Elector Saxonicus, suiq; adjuncti metuant hanc tractationem sponsam neglectum iri, aut posthaberi, sine debito non decisam, debemus nos filiusque noster dilectus, Maximilianus Rex, Electores quoq; Principes, & Status sacri Imperii in manus sumere proposita gravamina, atque Cæsareæ Majestati ea offerre, eoque enim atque conatu promovendo, ut quæ ad æquitatis fundamento insistant, visa quoque ut decet, Aurea Bulla, ac aliis sacri Imperii ordinationibus, constitutionibus, veteribusq; laudatis Germanicæ nationis consuetudinibus omnia probè resolvantur ac perficiantur. Reliqua verò ad Cæsaream Majestatem non propriè spectantia gravamina, sed à quibusdam sacri Imperii Statibus & membris privatim allata sunt, aut quæ ipsi inter sese Status disceptant, de forma fortè ac modo communis consultationis tractationisve, aut aliam ob rem quampiam controversam, æqua & illa ut suprà ponitur, Cæsareæ Majestatis tanquam Capitis eorum consilio præsidioque proximi Comitii initio proponi vult atque absolvi, gratiosa nimirum hac piaque Majestatis suæ pollicitatione, ut quæ ad ipsius Majestatem in specie propriéque faciunt, in iis sic se tam gratioso bonoq; animo ac voluntate gesturum esse, ut comunes perspiciant Status, summa ejus Majestatem cupiditate controversias omnes, ut decet, velle atque expetere compositas, & Rempub. privato emolumento longè prælatam fore, cæteraque omnia ita suscipi, instituique, ut omnibus Statibus ex æquo & bono quàm plenissimè fiat satis. Aurea Bulla.

4. Porrò ad articulum Regis Franciæ Oratorum veniendo, media quædam ac puncta pacis publicæ constituendæ, aliorumque negociorum quorundam prætendentium: ita se habet, ut cùm, quæ publicæ sunt pacis in Germanica natione, solummodo Imperatoriam Majestatem nos, & Electores, Principes ac Status sacri Imperii, neminemque præterea concernant, & jam isti contentus harum rerum, utpote publicæ pacis sanciendæ, aliorumque gravaminum amovendorum causa sit institutus idcircò nulla jam alia tractatione fore opus existimatur.

5. Atqui verò privata Regis Franciæ negocia quod spectat, Elector Saxonicus vigore Linsensis decreti seu recessus cum dicto Rege aut suis Oratoribus, si id needum factū est, dein tractare poterit: Linsense decretum seu Recessus.

Si quid idem Rex fortè privatarum causarum adversus Cæsar. Majest. prætendit, poterit & iisdem actiones seu postulationes nobis exhibere, Cæsar. Majestati porrò per nos transmittendas, sa suamque voluntatem desuper declaraturi.

CAP. IV.

Securitatem eorum, qui huic bello conjuncti, & à Cæsarea Majestate Banniti sunt, concernentia.

QUANTUM attinet eos, qui belli præteriti causa, Banno & indignatione Cæsareæ Majestatis nexi sunt ac proscripti, huic militiæ juncti, nihil equidem intermisimus ipsi, simul cum Electoribus, Legatis, præsentibus Principibus, & absentium nunciis, quò minus fidelissimè amantissimeq; & humilimè rem hanc promoveremus, tandemq; impetraremus, ut Albertus Comes à Mansfelt pariter cum filiis suis, Comes item Rheni, Christophorus Comes ab Aldenburg, Johannes Dominus ab Heideck, Fridaricus à Reyfenberg, Georgius à Reckenrod, Sebastianus à Schertle, &c. aliiq; ejus belli causa indignatione incidentes à terris & Comitatibus suis bonisque abacti, nempe Dux Otto Henricus Palatinus, Wolffgangus Princeps ab Anhalt, item Braunsuigenses Principes ac nobiles, cæterique omnes & singuli superioris & inferioris Status, nominati & innominati, ob bellum præteritum insimulati, ac eidem dom adhærent, metu solicitudineque libertari, rursus in Cæsareæ Majestatis gratiam fidemque admitterentur & reciperentur, nunc hujus quidem compositionis vigore reconciliati assumuntur: hoc pacto tamen conditioneque, ut de cætero Cæsareæ Majestati, sacroque Imperio justam debitamque præstent ac servent obedientiam, neque adversus ejus Majestatem, nos, aut Imperium militent, priusquàm hic articulus communibus gravaminibus inferendus resolvatur, cui deinceps transactioni resolutionique stabitur.

2. Jam & reconciliati, inque gratiam recepti, ut suprà dictum est, ac isto jam tempore extra Germanicæ nationis Imperium in Gallia, aliisve locis agentes, & contra Cæsaream Majestatem militantes intra sex septimanas proximas post Datum hujus compositionis se declarent, moxque ab eo tempore adversus Imperatoriam Majestatem, Imperiique Status non militent, neque se ejusmodi militiæ mancipent, utenduve præbeant, tum & ad summum bimestri proximo in Germaniam revertantur, aut hac ipsa reconciliatione & gratia omnino destituantur oportet.

CAP. V.

Abrogatio actionum omnium illorum, quibus hoc bello damnum datum est.

CUmque durante bello pleræque novationes sint obortæ, quidam etiam Electores, Principes, Status & civitates bonis rebusque suis privati damnumq; passi sint, omnia Principes hujus militiæ occupata vel dominia, vel territoria, vel oppida, villasve, hominesve, hæc quidem cuncta Statibus iis, quibus antea fuerant, restituant, juramentaque ipsis, ut suprà dictum est, adhæsionesque remittant, atque de illis absolvant ac liberent, salvis quoque liberarum civitatum Privilegiis & libertatibus, quas deinceps retinebunt.

2. Vicissim Cæsarea Majestas publicæ pacis, aliorumque damnorum evitandorum respectu omnes & singulas actiones, impetitionesque, quas Status hi & civitates, sive etiam privatæ personæ in belli hujus Principes, eorumque hinc inde conjonctos & adhærentes datorum occasione prætendere posseot, abrogat de plenaria Cæsariæ Majestatis suæ potestate, operam nobiscum & cum cæteris Imperii Statibus datura, omnique studio & gratia eò enisura, ut æquis mediis viisque ratio ineatur, quo damna illa perquam graviter accepta, Statibus læsis, civitatibus item & subditis absque hujus militiæ conjunctorum Statuum ope impendioque, oe qua potrò succedentibus motibus occasio detur, & firma pax tranquillitasque retineatur.

CAP. VI.

Ad Palatinum Otthenricum pertinentia.

QUodque Ducis Otthenrici Palatini nomine, perque suos Legatos supplicatum rogatumque est, nempe ut Romanæ Imperatoriæ Majestati commendaretur, sita nos pariter cum Electoribus, Legatis comparentibus Principibus & absentium nunciis promotione apud prædictam Cæsaream Majestatem præstitimus, atque effecimus, ut sua sibi ditio in Principatu Neuburgi suis eum pertinentiis maneat.

CAP. VII.

Generalis omnium militum hujus belli conjunctorum securitas.

ELectores quoque, Principes, Status & oppida hujus belli consortes, sive sint Marschalci, equitummagistri, superiores, officiati, sive alii milites, quocunque nomine vocentur, simul eum omnibus eorum in hac militia conjunctis, adhærentibus, adjutatisve superioris & inferioris Status, nominatis & non nominatis utcunque vacent, in gratiam rorsus suscepti: hocque bellicum negotium, & quæ sub eodem interim gesta sunt, mutuò, alternatimque sublata, sopitaq; esse debent simul ac semel.

conjunctim & divisim, ita ut neutra partium alteram præter jus, justitiamque, clam palamve sinistra mentione carpat, agatve, cumprimis erga Cæsaream Majestatem, erga nos sacrumque Imperium sese, ut decet, obedienter exhibendo.

2. Reinhardus quoque à Solms Comes justa cautione facta, cæterique omnes utrinque capti ad præstitutum diem undecimum sive duodecimum Augusti absque dispendio libertate donentur.

Quòd si Albertus Marchio Brandenburgensis bello cesserit, ac intra tempus præfixum militem dimiserit, hanc quoque transactionem sua parte probaverit, induciasque servaverit, nec ipse cuiquam milesque suus damnum dederit, his etiam complectetur.

4. Quodque postulatum Braunsuigensium procerum eorumq; possessionum restitutionem, quibus à Duce Henrico Braunsuigensi ornati sunt, æsq; alienum spectat, ad cavenda vitandaq; alia majora gravamina inde secutura, contraque componendæ pacis causa, & sacri Imperii tranquillitate conservanda, intercessores dabit seu Commissarios Cæsarea Majestas, utrumque Electorem Saxonicum & Brandenburgensem, Joannem quoque Marchionem Brandenburgensem, & Philippum Ducem Pomeraniæ, plenam eis potestatem cum pleno mandato tribuens, Principales ipsos aptum idoneumque in locum quantocyus fieri potest vocandi, ad transigendam & restitutionis & æris alieni controversiam, idq; summariè prout necessitas postulaverit, quàm quoque accuratissimè fieri poterit. Ac si compe- tiant pacatores & intercessores Ducem Henricum juniorem obligatum proceribus, absque justa exceptione, æquitatis eum commonefaciant. Cæterum autem ubi res alterius, vel etiam utriusq; partis difficultate culpave componi non possit, Cæsareæ Majestatis nomine proceres confestim ac immediatè suis rebus possessionibusque restituantur, trimestri ad summum spacio proximo post conclusam hanc factamque transactionem salvis utrique parti suis actionibus ac petitionibus mutuis post restitutionem loco apto idoneoque, ut decet, proponendis. Ducis Henrici Braunsuigensis & nobilium controversia.

5. Cæsarea Majestas, nosque, ac requisiti Electores, Principes, dictos pacatores seu Commissarios in iis quæ suo mandato effecerint, & publicæ paci prodesse putentur, gratiosè atque amicè, tuebimur, defendemus ac manutenebimus.

6. Ad hæc grande sub Banni, proscriptionisque interminatione edictum exiet in Ducem Henricum à Cæsarea Majestate, ne qua procerum corpori, rebus ac bonis, præsertim autem sylvis eorum Dux, noceat, dum his ab intercessoribus tota audiatur ac componatur, & illi quoque restituantur.

CAP. VIII.

Civitates Goslariam & Braunsuigam concernentia.

Similiter prædictis quatuor Electoribus & Principibus, tanquam delegatis suis seu Commissariis, præcipiet injungetque Cæsarea Majestas, & Ducis Henrici & ambarum civitatum Braunsuigæ & Goslariæ actiones ac petitiones mutuas quantum necesse fuerit exaudiri, atq; ex bono & æquo utrinque litem componi, publico Cæsareæ Majestatis edicto proposito, ut à cœptis armis desistant, vìq; omni inferenda mutuò abstineant, Cæsareanorum delegatorum tractationi parendo, aut omnino actiones suas jure ordinario atque Imperii constitutionum vigore explicando.

CAP. IX.

Ut ad servandam hanc transactionem Cæsarea Majestas se obliget.

Hæc omnia & singula suprà scripta, & in singulis articulis nominatim specificata, Cæsarea Majestas, quoad ipsammet concernunt, vi virtuteq; ratificationis suæ desuper factæ, ex Majestatis suæ dignitate nuncupata lingua pro se, suisq; posteris firmiter, infractè, citraq; contradictionem servare justè, rectèque exequi debet, nec in contrarium vel nunc vel in futurum, sive ex plenitudine potestatis, aut ulla alia specie prætextuve, quocunque id nomine vocetur, quicquam moliri, agere, publicareve, neque cuiquam ulli alii sua causa permittere, non attentis quibuscunque, aliis decretis, factis, edictisve, huic conventioni in aliquo adversantibus: quin potius omnes sacri Imperii Status, singulosque in hac compositione, hisque induciis & articulis aliis comprehensos manutenere, defendere, atque tueri volumus.

2. Si quis quive Status, unus plures ve, alium aliosve quovis modo, quavis specie seu prætextu cogere, oppugnare, lædere, aut gravare suave diripere tentaret, (quod tamen nulla ratione fore speratur) eum eosque Cæsarea Majestas simul cum altera parte, in quam ista coactio, minæ, & pericula protenduntur, Cæsarea ope consilioque veluti ex officio suæ Majestatis addecet, æquumque est, adjuvare, eaque ipsa gravamina amovere satagit.

CAP. X.

Consensio Principum belli in hac transactione seu compositione.

Nos quoq; Elector Saxonicus, Ottohenricus Dux Palatinus, Joannes Albertus Dux Mechelburgensis, & Guilhelmus Landgravius Hessiæ, &c. fatemur publicè, omnia & singula suprà scripta puncta & articulos nostra scientia & voluntate cœpta, decisa, & conclusa esse, consentimus

imus ac pollicemur quoq; communiter & singulatim nostro, nostrorumq; hæredum & posterorum nomine, omniumq; illorum, qui nobis in hoc militari negocio & expeditione adhæserunt, aut etiamnum adhærent, hancq; compositionem ratam habituri sunt, eos ipsos quidem articulos harum literarum vigore, nostro principali honore & dignitate mediante, bona fide, verboque veritatis, quoad singulos tangit, verè, firmiter, validè, integrè & inviolabiliter conservaturos ac secuturos esse, nec adversus ullum Statum in hac pacificatione comprehensum, aut de post ratificantem ulla specie, prætextuve quovis modo, vi factove, clam palamve, per nos ipsos, aliosve nostra causa gratiaturos, oppugnaturos, coacturos, læsuros, aut turbaturos fore, quin magis eos, qui transactionem hanc servant, eique parent, contra verò non servantes, aut in adversum quid machinantes, nostrosve in Status hic comprehensos, quive eam de cætero amplecturi sunt, simili facta assecuratione, vi factove aut aliàs læsuri, aut bello provocaturi, lacessituri, coacturi, turbaturi, seu quicquam gravaminis allaturi essent, fido nostro præsidio consilioq;, vigore communis pacificationis, Imperii constitutionum, hujusque compositionis & induciarum communiter & singulatim tuebimur & defendemus, absque ulla aliqua remora aut impedimento, quod quovis modo excogitari, nosque relevare posset. Quandoquidem omnes nos & singulis omnibus his, qui conventioni huic & transactioni adversari, vel nos relevare posse videantur, quocunque titulo seu nomine censeantur, specialiterve interpretarentur, renunciavimus, omniaqs alia in effectu huic compositioni adversum in meliori firmiorique forma harum literarum vigore ac robore annullando & abdicando.

CAP. IX.

Securitas Regiæ Majestatis atque Electorum Principum ut intercessorum hujus compositionis.

QUo minus multò etiam dubitetur altorutra ex parte, aut aliquis sensus diversus incidat, volumus nos Ferdinandus Rex, & Maximilianus Rex, nosque insuper spirituales & seculares Electores & Principes, qui nomine ex parte causam hanc prædicto modo composuimus atque transegimus, hanc declarationem assensumque profiteri, nimirum Rex uterque nostro, nostrorumque hæredum ac posterorum nomine. Ecclesiastici verò Electores & Principes consilio atque assensu suorum capitulorum: Seculares autem Electores & Principes jam antea suo, suorumque hæredum & posterorum nomine irrevocabiliter, quòd nos unà simulque hanc tractationem non solummodò quantum nos ipsos nostrosque hæredes & successores, regnaque nostra, Archiepiscopatus item & Collegia, terras, diœceses, territoria, populos, subditos, ministros & conjunctos concernit ita servare, & adversum agere nullo pacto velimus, sed etiam si qua partium contra hanc decisionem & conventionem (quod haud forte speratur) jam nunc aut in futurum agat, & alteram partem vi factove clam palamve gravaret, offenderet, urgeretve, nec admonita desisteret, tum quidem nos, illiq; ac nostri suique successores ceu adversariæ parti, quæ contra hanc conventionem & transactionem invaditur, eiusve læditur, & coram nobis illisque, aut nostris, illorumque successoribus, æquas contradictorias rationesque in alteram partem talia recusantem ac violenter agentem, pati posset, illi equidem non solùm consilio præsidioq; nullo adesse, verumetiam eam partem quæ compositionem conditionemq; recipiet, adversus alteram vigore publicæ pacificationis antea sancitæ, Imperiique constitutionum, hujus item transactionis & induciarum opem suppetiasque laturi sumus.

2. In omnibus autem prædictis viis modisque ea pars, quæ putet has inducias per alios fractas aut contra actum esse, vi factove nihil contra eandem præsumat, sed ad nos primum eam rem, aut Electores & Principes ut intermediatores rejiciat: qui protinus amicam instituent tractationem, eamq; definiant, & quicquid per nos, illosve concordatum decisumque fuerit, ea sententia teneat pareantque illi partes utrinque absque recusatione. Quod si non fecerint, præsidia omnibus, ut suprà dictum est, modis ferantur.

3. Iidem autem intercessores ac mediatores jurejurando eodem, quo Cæsareæ Majestati sunt astricti, liberantur, ne quaminus & transigere velint, & parti parenti adversus contumacem, ut æquum est, auxilium præbeant, idque Cæsareæ Majestati nequaquam displicebit.

SIGILLATIO.

QUANDOQUIDEM autem Elector Saxonicus, suique adjuncti & confœderati hanc capitulationem in omnibus & singulis punctis & articulis voluntariè acceptaverunt, & servare promiserunt, tum & Cæsarea Majestas eosdem in Imperii Germanicæ nationis dilectæ patriæ suæ utilitatem profectumque gratiosè approbavit & ratificavit, in quarum rerum testimonium tria sunt scripta diplomata ejusdem sensus atq; tenoris, nostra Regis Ferdioandi, & amborum Electorum Moguntini & Palatini Friderici, similiter & Episcopi Salisburgensis ac Alberti Ducis Bavariæ, cæterorumq; Electorum & Principum tanquam intercessorum seu mediatorum ac Electoris Saxoniæ, & Wilhelmi Landgravii Hessiæ, aliorumque conjunctorum nomine propriis manibus subscripta ac appendentibus sigillis munita: de quibus unum Cæsareæ Majestati, alterum communibus Statibus, tertium dicto Electori Saxoniæ & suis conjunctis tradatur. Actum Pataviæ, altera die mensis Augusti, Anno post Christi nativitatem Millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, Regnorum nostrorum Romani vigesimo secundo, & aliorum vigesimo sexto.

SEQVUN-

SEQUUNTUR ARTICULI DE RELIGIONE, PACE ET JUSTITIA

per Regiam Majestatem, Electorum Legatos, præsentes Principes, & absentium nuncios designati.

Quoad Religionis, pacis & justitiæ articulum, Regia Majestas, cum Electorum Legatis, præsentibus Principibus & absentium nunciis inter Cæsaream & Regiam Majestates, Electores, Principes, & Status Germanicæ nationis, donec controversa Religio tandem concordetur, inducias fieri firmas existimant, sicquidem, ut Cæsarea & Regia Majestates Electores quoque Principes & Status sacri Imperii, nullum ex Augustana confessione Statum, aut qui sectis publicè per Imperii decreta damnatis non adhæreat, vi factove, aut aliis contra conscientiam ac voluntatem rationibus, modisque de sua religione & fide deturbet, dejiciat, propellat, aut bello petat, lædatve, graveve, aut etiam reprehendat, quinimò Religione quemque sua fideq; tranquillè pacificeq; vivere agereque sinat, neq; religionis controversiam aliter quàm amicis placidisq; mediis mudisque ad Christianum concordem intellectum unionemque perduci ferat sustineatque. Conjuncti quoq; hujus belli, aliiq; Status omnes, cæteros sacri Imperii Status tum Ecclesiasticos, tum seculares sua Religione, Ecclesiastico usu, ordine & ceremoniis, atque facultatibus, bonis, diœcesibus, subditis, reditibus, censibus, dominiis, & jurisdictionibus non priveot aut gravent, sed uti frui illis pacificè sinant. neque vi, facto, aliasve malignè adversus eos præsumant: sed per omnia sacri Imperii juri, ordinationibus, decretis, edictis, recessibus, atque publicæ pacis constitutioni quisque stet, pareatque ordine suo, sub interminatione pœnæ in proximè renovata publicæ pacis sanctione comprehensæ. *Induciæ pacis & libertatis Germaniæ.*

2. Ac quæcunque sæpe dictis induciis adversari videbuntur aut existimentur, nihil tamen derogent, sed à Cæsarea & Regia Majestatibus, Electoribus, item Principibus ac Statibus respectivè sufficienter, & ut necesse est, provideri caveriq; debent mediante hujus transactionis Cæsareo quoque judicio Cameræ, & Assessoribus induciæ prædictæ intimentur ac innotescant, ad earum observationem jurejurando suo adactis, omnino illis se ut conformes obtemperantesque gerant, Partibus item implorantibus nulla religionis differentia respectuve habito, prout decebit, opusque fuerit, opem juris justitiæque ferant. Assessorum quoque aliarumq; personarum jurisjurandi per Deum sanctosque, aut Deum, sanctumque Evangelium, formula juraturis liberè concessa.

3. Pro unione autem & pace controversæ Religionis constituenda, Regia Majestas & Electorum consiliarii, tum & præsentes Principes absentiumque nuncii existimant, Cæsaream Majestatem proximo semestri post conclusionem & data harum induciarum & compositionis, Comitia habituram esse, in quibus cum Electoribus, Principibus, & Statibus Imperii, rationem ineat, an Generali aut nationali Concilio, aut Colloquio, aut alio Imperii conventu & congregatione dissectæ Religionis causa instituenda, concordanda, ac definienda sit, & quòd per Cæsaream Majestatem communesque tam Augustanæ quàm contrariæ confessionis Status pro usu ac bono publico statuetur, cum gratia passim omnibus concedatur.

4. Et hoc in mentem venit, ad præparationem ejusmodi unionis ineundæ, in initio eorundem Comitiorum nonnullorum tranquillitatis amantium ac prudentium personarum utriusque Religionis pari numero haberi, quibus injungatur, quomodo concordia talis melius rectiusque suscipiatur, absq; tamen Electorum Principum propter hunc ipsum delectum superioritatis ac præeminentiæ præjudicio.

5. Ubi autem nulla talibus viis concordia consequeretur, nihilo tamen secius prædictæ induciæ ad supremum concordiæ terminum suas habeant vires, perpetuoque valeant atque consistant.

6. Ad suffragiorum autem & justitiæ æqualitatem, tum & præsentationem Assessorum, aliarumq; articulorum pacis & justitiæ, conservandæ quod attinet, deliberatum est, si quid grave mediatione cogitatuque dignum in ordinatione judicii Cameræ oboriatur, cùm ea constitutio communi Statuum assensu facta sit, eam quoque absq; communi Statuum voluntate conditionum respectu, non nisi ordinaria visitationis judicii via, aliasve unà cum prætensis gravaminibus mutari non posse. Cui rei juvandæ Regia Majestas unà cum Electorum Legatis, comparentibus Principibus, & absentium nunciis est operam datura, ne in religionis causa altera partium vel suffragiorum vel partialitatis ergò præ altera sese gravatam queri possit, aut etiam Augustanæ confessionis adhærentes & conjuncti à Cæsareo Cameræ judicio secludi se vereantur. Aliaque gravamina, si quæ innotuerint, ex æquitate proximis Comitiis deciduntur.

7. Dabit quoq; hic operam Regia Majestas unà cum Electorum Legatis, comparentibus Principibus, & absentium nunciis Cæsaream Majestatem amanter juxtà ac reverenter interpellando orandoque, ut puncta cumprimis necessaria, inter quæ & articulus præsentationis atque Augustanæ Confessionis, conjuncti, à Cæsareo Cameræ judicio (ut supra dictum est) ne excludantur, ex plenitudine Cæsareæ ejus Majestatis, pro retinenda conservandaque in Imperio pace & concordia, quantocyus fieri poterit, resolvantur atque expediantur.

FERDI-

Anno Christi 1555.

FERDINANDI CÆSARIS AUG.

DECLARATIO,

Quo pacto Prælatorum Ministeriales sive Nobiles, Civitates & Communitates sub eorum dominio constituti, & Augustanam Confessionem profitentes, in causa religionis in posterum tractari & haberi debeant: Ordinibus Imperii præsentata in Comitiis, Augustanis 14. Septemb.

FERDINANDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus; Germaniarum, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, & Sclavoniæ, &c. Rex; Infans Hispaniæ; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Fatemur, & notum facimus omnibus ac singulis.

1. Quum in hisce Comitiis de Pace Religiosa concilianda & constituenda tractaretur, humiliter nobis Ordines atque Legati Augustanam Confessionem profitentes exposuerunt; quòd si Nobiles, Civitates & Communitates sub quorundam Archiepiscoporum, Episcoporum, & aliorum Ecclesiasticorum ac Prælatorum dominiis constituti, qui jam diu multumque temporis per plurima annorum curricula Augustanæ Confessionis Religioni addicti fuerunt, & hodieque addicti sunt, ab eadem illorum suscepta & per tot annos continuata Religione, per memoratos eorum Dominos atque Magistratus, discedere cogerentur; priusquàm controversum religionis dissidium modis amicabilibus & pacificis ad Christianam sententiam & concordiam redigeretur, nihil inde certiùs sperari posset, quàm diffusiora eademque præsentissima bellorum dispendia inter Dominos sive Magistratus & eorum subditos. Quibus periculis ut occurratur, humillimè nobis supplicaverunt, ut apud Ecclesiasticos authoritate nostra Regia tantum efficere ac impetrare vellemus, quò ipsi suis subditis, ad conservandam Pacem publicam & summè necessariam in sacro Imperio Germanicæ Nationis, sicut hactenus longo tempore, ita in posterum quoque, propter Augustanæ Confessionis Religionem, nullam violentiam aut molestiam inferant, sed liberum ejus exercitium permittantusque ad suprà memoratam controversæ religionis plenam compositionem atque conciliationem: eoque nomine consentiant, ut dictis suis subditis in hac Religiosæ Pacis constitutione, prout necessitas requirit, caveatur. Verùm contra ea nobis Ordines atque Legati nostræ antiquæ Religioni addicti, varias causas & postulata recensuerunt, adeò ut utriusque Religionis Ordines in hoc puncto concordari non potuerint.

2. Quapropter nos, de sacræ Cæsareæ Majestatis, fratris ac Domini nostri, datâ potestatis plenitudine & arbitrationis, declaravimus, constituimus & decrevimus; declaramus, constituimus & decernimus vigore harum literarum, ut Ministeriales sive Nobiles, Civitates & Communitates, sub Ecclesiasticorum dominiis constituti, qui à longo tempore multisq; annis Augustanæ Confessionis Religioni fuerunt addicti, ejusdemque Religionis fidem, ritus Ecclesiasticos, ordinationes & cæremonias palàm observarunt & usi sunt, & ad hunc usque diem observant atque utuntur, eandem suam fidem, ritus Ecclesiasticos, ordinationes & cæremonias relinquere, minimè à quocunque cogi debeant aut possint, sed ut in ea Confessione liberè versari, usque ad prædictam Religionis Christianam ac plenam conciliationem, sine ulla turbatione aut molestia permittantur.

3. Et quò hæc nostra Declaratio firmior subsistat, nec impeti ab aliquo possit, ideò communiter Ordines Ecclesiastici præsentes & absentium Consiliarii atque Legati, nobis humillima observantia consenserunt, ut derogatio illa in Recessu horum Comitiorum, in constitutione publicæ Pacis Religiosæ, cujus tenor, *ne contra dictam Pacem Religiosam ulla declaratio, aut aliud quid, quod eandem impedire aut mutare posset, concedatur, impetretur aut acceptetur; sed concessum, impetratum aut acceptatum viribus non subsistat*: pluribus verbis comprehensa, de prædicta nostra Declaratione & Decreto intelligi non debeat, nec eidem derogare; in cæteris tamen salva & inviolabilis permaneat.

4. Ad cujus rei certitudinem ac confirmationem has literas propria manu subscripsimus, & appenso nostro Regio sigillo roboravimus. Datum in nostra & sacri Imperii civitate Augusta, 24. die Septembris, anno Dominicæ incarnationis 1555. Regnorum nostrorum, Romani 25. & cæterorum omnium 29.

FERDINANDUS mpp.

J. Jonas Doctor Vicecancellarius.

Ad mandatum Domini Regis proprium

L. Khirchslager.

CARO-

CAROLI V. IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Chr. 1555.

De Cessione atque translatione Provinciarum Belgicarum & Burgundicarum Philippo filio facta.

Interprete Wilhelmo Godelevæo.

CAROLUS divina favente gratia Romanorum Imperator & Rex Hispaniarum.

1. Notum facimus singulis & universis hic præsentibus, & hasce visuris, quatenus nos ad animum revocantes, quòd in posterum propter ætatem & invaletudinem nostram aliasque causas, labores, profectiones, & molestias, quas hucusq; longo tempore ob gloriam Domini Dei nostri, conservationem ac defensionem Statuum, Regnorum, nostrorumque subditorum ea incolentium perpessi sumus, sufferre non valeamus; statuerimus ac determinaverimus, regna nostra Hispaniensia revisere, & in iis, quod vitæ reliquum est, in quiete & tranquillitate transigere.

2. Et videntes Philippum Regem Angliæ & Neapolis, filium nostrum charissimum in ætate apta, gubernationi & integræ administrationi regionum Belgicarum, à quibus jam juramento ei obstrictis tanquam unicus noster filius & hæres pro futuro Principe & Domino, cum observatione consuetarum debitarum solennitatum, jam anteà receptus est, & quod ad hæc regnum Angliæ hisce terris vicinum sit: quod propterea ut dicto Domino & nostro filio sit melior opportunitas gubernandi atq; regendi regna & regiones citimas, easque conservandi & defendendi ab invasione & insultu hostium, ei cesserimus dictas terras, & cupiamus hisce de causis, aliisque justis & æquis rationibus, expositis in præsentia nostra, & filii nostri Regis Angliæ in plena & solenni congregatione Procerum & Statuum harum terrarum, nostræ mentis dispositionem atque sententiam in effectum producere, omninò confidentes, eos minimè gravatim nomine nostro præfatum Regem recepturos, utpote cui cessio, relaxatio & translatio harum terrarum proprio motu nostro, libera voluntate, autoritate, & potestate absoluta, facta est, ut & per præsentes cedimus, relaxamus, & transferimus dicto nostro filio, Regi Angliæ & Neapolis, omnes terras citeriores, Ducatus, Marchionatus, Principatus, Comitatus, Baronatus, Dominia, Civitates, Oppida, Castra, Arces, quæ in hisce sunt, cum regaliis, feudis, homagiis, allodiis, patrimoniis, advocatiis, redditibus, provenubus, confiscationibus, mulctis, pertinentiis, & appendiciis ipsorum, & omni jure & actione, quod potuimus aut possumus prætendere ad dictas res: præterea omnes dignitates, præeminentias, prærogativas, privilegia, exemptiones, jurisdictiones, appellationes, & deniq; omnes superioritates, cujuscunq; generis sint, & quacunq; ratione competere possint, seu titulo patrimonii seu alio, nullo fructu vel usu in illa commemoratarum superioritatum ac dignitatum nobis retento vel reservato, quibus usi, fructi, & gavisi hactenus fuimus. Nihilominus tamen volentes, ut id fiat cum transitu obligationis solvendi omnia debita & mutua contracta per nos, aut alios nomine nostro, in rebus concernentibus terras has citeriores.

Angliæ Regnum.

Onera cum honore translata intelligantur.

3. Et per præsentes facimus, creamus, & instituimus ipsum Principem & Dominum dictarum terrarum, consentientes & permittentes, ut abhinc in posterum sine ulla alia licentia aut requisitione ipsemet, aut alii pro ipso, integram & plenam possessionem apprehendat: dantes quoque illi amplam potestatem & liberam autoritatem faciendi de novo quicquid opus fuerit, obstringendi Status & subditos juramento, & renovandi investituras locorum, prout res requisierit; similiter recipiendi juramentum ab ipsis, & obligandi ad omne id, ad quod prioribus juramentis reciprocè tenentur: Consentientes amplius, ut retineat, mutet, deleget, atque instituat in dictis terris Gubernatores, Judices, Justiciarios, tam pro defensione & conservatione ipsarum, quàm pro administratione justitiæ, policiæ, & alterius quàm voluerit rei. Deniq; ut faciat quod verus, supremus, naturalis ac proprius Princeps possit & facere soleat, & non aliter quàm fecerit aut facere potuerit post nostram mortem.

4. Et ad hunc finem quictavimus, absolvimus, & exoneravimus, quictamus, dimittimus, & exoneramus omnes Episcopos: Abbates, Prælatos, & alios Ecclesiasticos, Duces, Principes, Marchiones, Comites, Barones, Gubernatores, Capitaneos, terrarum & belli Præsides, Cancellarios, Præfectos atque Rectores Concilii ærarii, ac rationum aliosque Officiales, Præfectos militum, munitionum, præsidiariorum, eorumque Vicarios, Equites, Scutarios, Vasallos, & denique omnes subditos hujus citerioris terræ & quemlibet ipsorum à juramento fidelitatis, fide, homagio, promissionibus, & obligationibus, quibus nobis tanquam ipsorum Domino & superiori Principi fuere obstricti, volentes, ordinantes, & expressè mandantes unicuique, ut dictum nostrum filium pro vero ipsorum Domino & supremo Principe recipiant, & illi juramentum fidelitatis, homagium, promissiones, obligationes, modo consueto, & secundum qualitatem terrarum, locorum, feudorum, & dignitatum præstent. Adhæc ut illi omnem honorem, reverentiam, obedientiam, & fidem exhibeant, servitia præsteent, eumque tali amore & studio prosequantur, qua bonos & fideles subditos ipsorum verum, supremum, & naturalem Principem & Dominum complecti decet, & prout nobismet ipsis hactenus fecerunt: supplentes omnes defectus & omissiones tam juris quàm facti, qui poterunt in hac cessione atque translatione esse, & derogantes ex plenaria & absoluta potestate omnibus legibus & consti-

Absolutio juramentorum & fidelitatis.

tutionibus, quæ ei obftare poterunt. Nam ita nobis placet: in cujus teftimonium & notitiam præfentes manu noftia proptia fubfcripfimus, easque majoris noftri figilli munimine firmari fecimus.

Datæ in civitate noftra Bruxella, xxv. die Octobris, Anno Dominicæ Incarnationis MDLV.

AnnoChr. 1556.

CAROLI V. IMPER. AUG.
CONSTITUTIO

De abdicatione Imperii, & fubftitutione FERDINANDI Regis.

CAROLUS V. Imper. &c. Joanni Ofnabrugenfi Epifcopo, Cameræ Imperialis Spirenfis Præfidi, atque Affefforibus.

Interprete Wilhelmo Godelevæo.

QUandoquidem jam longo tempore fingularibus, evidentibus, atq; honeftis rationibus nos impellentibus, maximè verò propter extremam decurfamque ætatem, perpetuam in diesq; crefcentem moleftiffimam infirmitatem, qua fummoperè afflicti, atteonati, exhaufti, & omnibus corporis viribus debilitati fumus, manifefta valetudinis noftræ ratione id exigente, in filii noftri dilecti Philippi Regis Hifpaniarum & Angliæ, regnum Hifpanieum, melioris comoditatis ergo, Deo opitulante, nos conferre conftituerimus, atq; ejus propofiti executioni inhærentes jam jamque ab omnibus rebus inftructi fimus. Me itaq; in noftra abfentia aut imbecillitate quid detrimenti (quod Deus avertere dignetur) Imperio accidat, è re cum primis effe duximus, huic aliisq; periculis pro virili maturo confilio occurrere atq; providere, quo facrum Imperium ejusq; graviffima negotia & caufæ, etiam in abfentia noftra rectè adminiftrentur, deliberentur, tractentur, & expediantur; ideò ex fraterna atq; benevola fiducia, quàm de noftro dilecto fratre FERDINANDO Romanorum Rege habemus, ei (utpote qui abfq; eo ordinaria Electorum Imperii electione proximus nofter fucceffor in Imperio conftitutus eft, cuique nobis deficientibus adminiftratio & gubernatio Imperii immediatè & abfque ulla contradictione compet it) in noftra abfentia liberam, plenam, nullisq; limitibus atq; conditionibus circumfcriptam adminiftrationem & gubernationem facri Imperii, in generalibus atq; fpecialibus caufis, ac omnibus quæ Romanorum Imperatori atq; Regi ratione officii, conditionis, dignitatis, & amplitudinis de jure, confuetudine, & æquitate competunt, tradidimus atq; commifimus. Id quod ex Germania difceffuri vobis fignificare, & fimul tanquam noftris ac facri Imperii fidelibus miniftria falutem noftram nunciare voluimus: hoc ipfo benignè atq; diligenter petentes, ut vos confideratis his in futurum, ut hactenus, gloriam Dei atq; juftitiam præ oculis habeatis, eamq; nulli denegatam æquabiliter adminiftretis, nec vos quemquam vel quicquam in mundo ab hoc avesti, excludi, atq; præpediri patiamini, & dicto noftro dilecto fratri Romanorum Regi in omnibus ac fingulis non minus quàm nobis, fi præfentes effemus, fideles, obedientes, atq; morigeri fitis; eum, tanquam veftrum Ducem ac caput, revereamini; ad eum, ut Romanorum Regem, (cui hifce vos fubjectos volumus) re exigente confugiatis, à fua Dilectione convenientia auxilia atque confilia petentes. Viciffim quoq; fua Dilectio vos benignè comendatos habebit, & convenienter in caufis juftis tuebitur, proteget, atq; defendet, omniaque fufcipiet atq; faciet, quæ publica juftitia ac veftra neceffitas atq; conditio requiret, pront id à fua Dilectione fraternè petivimus, eiq; fumma diligentia injunximus. In hoc præterquam quòd id vos decet, præftatis nobis officium pergratum noftra clementia remunerandum. Quod fi etiam in futurum vobis univerfis aut fingulis clementiam cum rerum veftrarum promotione declarare poterimus, obedientiæ veftræ facro Imperio præftitæ perquam benevolè recordabimur, eamq; benigna gratitudine agnofcemus. Gandavi, 27, Augufti, Anno 1556.

Rex Romanorum proximus in Imperio fucceffor.

Vicariatus Imperii libera poteftas.

Cameræ Imperialis officium.

Imperatoris & Regis erga Cameram officium.

AnnoChr. 1556.

CAROLI V. IMPER. AUG.
EDICTUM

De fua adminiftrationis Imperii Romani ceffione, refignatione, & translatione FERDINANDO Fratri facta.

Interprete Wilhelmo Godelevæo.

CAROLUS Quintus divina clementia Romanorum Imperator Auguftus, univerfis & fingulis Electoribus atq; Principibus, tam Ecclefiafticis quàm Secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Equitibus, Nobilibus, Capitaneis, Vicedominis, Præfectis, Vicariis, Magiftratibus, Judicibus, Burgimagiftris, Confulibus, Communitatibus, aliisq; facri Imperii fubditis, & fidelibus dilectis, cujusq; Status, dignitatis & conditionis fuerint, lecturis, aut legi præfentes audituris, amicitiam, gratiam, & omne bonum.

1. Reverendiffimi, Venerabiles, Illuftres, amici & cognati chariffimi; fimiliter Generofi, Nobiles, & Spectabiles, devoti & fideles dilecti: Cùm multis & graviffimis caufis moveamur, & maximè quod ætate ac continua moleftia infirmitatis, debilitatis, omnibusq; virib. corporis ad res obeundas neceffariis deftituti fimus, & jam longo tempore conftituerimus, Sereniffimo Principi Regi Angliæ & Hifpaniæ regna noftra tradere, & confueta noftræ Aulæ fede relicta huc conceffierimus ad naveis: quibus omnibus neceffariis inftructis, cùm venti fecundi afflaverint, velificemur, nullo hoc iter noftrum, nifi folo Deo, impedituro. Unde cùm propter talem abfentiam adminiftratio S. Imperii ad Sereniff. & potentiffimum Principem Ferdinandum Regem Romanorum, Hungariæ, atq; Bohemiæ, & fratrem noftrum

Rex Romanorum legitimus in Imperio & proximus fucceffor.

strum charissimum, ut legitimè electum Romanorum Regem, & post nos in ea, absque ulla contradictione, proximum successorem, pertineat, eique sæpiùs multis retroactis annis in nostra absentia nomine nostro magna fide præfuerit, sustinendo verè, fraterna atque benevola sollicitudine, gravissimum Imperii administrationis onus. Ideo ne Respublica Christiana, maximè sacrum Imperium, nobis procul absentibus, aliquod detrimentum (id quod Deus avertat) patiatur, & quo prædictus noster frater Rex Romanorum negocia Imperii majore autoritate tractare possit: Volumus & constituimus, ut tanquam Rex Romanorum per se absolutè, citra nostram tractationem, habeat potestatem faciendi, tractandi & mandandi quæcunq; ad dignitatem, commodum, & augmentum sacri Imperii necessaria & oportuna videbuntur in modum, quo nos ut Imperator & Rex Romanorum faceremus. *Regis Romanorum absoluta potestas.*

2. Et sanè nihil magis in votis habuimus & expetivimus, quàm ante institutam profectionem in civitate nostra Imperiali Ratisbona comparere, & vobiscum negotia publica deliberata ad exoptatum finem deducere, sacriq; Imperii regimen præfato Regi Romanorum, fratri nostro dilecto, in publico conventu committere, cum dispositione, ut ipse ei nomine nostro præesset, & * commotione ad præstandam illi debitam obedientiam: sed invaletudo nostra, nota cuilibet, passa non est, ut itineri tam longo & maximè terrestri nos committeremus; præterquam, quòd maximè consultum est visum, negligere occasionem, quæ hoc tempore navigationi quàm maximè commoda esse solet. Quare cùm ad indicta Comitia personaliter non venerimus, nec, quod in votis nostris erat, alias susceptas rationes ad constitutum & exoptatum finem perduxerimus, ad omnis voluimus dilectioni & devotioni vestræ, vobisq; hoc edicto institutum animi nostri patefacere, & expresse vobis universis & singulis mandare atq; injungere de potestate Imperiali, tenore præsentium, sub gravissima indignatione & pœna, ut, quemadmodùm dictum est, fidelitatem & obedientiam Regi Romanorum præstetis, & eum vice ac nomine nostro in omnibus edictis, mandatis & actionibus revereamini, nec ei in re ulla repugnetis, sed eum omni cultu prosequamini, non secus ac nos in Imperio existentes observaturi essetis, nec aliter faciatis, aut nobis persuaderi sinatis, in quantum quisq; vestrûm gravissimam nostram indignationem effugere voluerit. Hæc est expressa & ultima voluntas nostra. *Leg. commonitione.*

Datæ sub impressione sigilli nostri, Sudburgi in Zelandia, VI s, die Septembris, Anno à nativitate Christi MDLVI. Imperii nostri XXXVI.

FERDINANDI IMP. AUG.
LAUDUM

Anno Chr. 1557.

In causa Archiepiscopi Rigensis & Sigismundi Regis Poloniæ ex una, & Magistri Ordinis Livoniæ, ex altera partibus.

NOs Wenceslaus de Novo Castro, serenissimi Domini Ferdinandi, Archiducis Austriæ, Camerarius; & Valentinus Saurman à Gelische, serenissimi atq; invictissimi Principis & Domini, Ferdinandi, divinâ favente clementiâ Romanorum, Ungariæ, Bohemiæ, &c. Regis, &c. & Laurentius Otto utriusq; juris Doctor, ac Henningus à Walde in Losen, Illustrissimorum Principum ac Dominorum, domini Barnimi, & Domini Philippi, Ducum Stetinæ & Pomeraniæ, &c. à sacri Romani Imperii Statibus, ad Regiam dignitatem Poloniæ, de motibus hisce Livonicis componendis, commissariorum Oratores notum facimus per præsentes literas, quorum interest, universis: Cum inter Illustrissimum ac reverendissimum Wilhelmum Archiepiscopum Rigensem, Marchionē Brandenburgēsem, Stetiniæ, Pomeraniæ, Cassubiorum & Sclavorum Ducem, Burgravium Noribergensem ac Principem Rugiæ, & Reverendum & magnificum Dominum Henricum de Galen, Magistrum ordinis Teutonici in Livonia, ac Ordines & Status Livoniæ, exortæ nonnullis de rebus controversiæ essent, atq; Illustrissimus & Reverendissimus Dominus Archiepiscopus ab eis bello impetitus, reductusq; in eorum potestatem esset: Regia dignitas Poloniæ, ut pro necessitudine sanguinis, quæ illi cum Illustritate ejus intercedit, atq; pro officio protectionis, ad quam ei Archiepiscopatus, ecclesiaq. Rigensis comendata est, illum ad pristinum statum assereret, & suas offensiones, subditorumq; suorum magni Ducatus Lituaniæ injurias, à Livonibus illatas, armis vindicaret, bellum adversus eos parare cœpit. Cumq; idem Illustris Dn. Albertus senior. Marchio Brandenburg. & Prussiæ Dux, &c. ulciscendæ fraternæ injuriæ causa ageret, Sereniss. & Illustriss. Princeps & Dominus Ferdinandus, Romanorum Rex, atque Romani sacri Imperii Status intercesserunt, per eosque cum Regia ejus dignitate diligenter egerunt, ut, sepositis belli consiliis, rem ad conditiones pacis deduci permitteret. In quo Regia dignitas illius facilè suam ad pacem Christianitatis conservandam propensionem & studium declaravit, simulque testata est, quantum apud se serenissimi ac invictissimi Principis Domini Romanorum Regis, atque sacri Romani Imperii Statuum postulatio valuerit. Assensa quippe est, ut negotium compositionis susciperemus, promittens, cum de restitutione Reverendissimi & Illustrissimi domini Archiepiscopi integrè constitutum per nos esset, passuram sese, ut legatos Status Livonici mitterent, qui de suis offensionibus, subditorumque suorum injuriis satisfaciendis apud se agerent. Itaque cum ex Livonia rediissemus, unaque venissent legati Livonum, atque id, quod confectum per nos de Illustrissimi & Reverendissimi domini Archiepiscopi restitutione esset, apud S. M. illius exposuissemus, tametsi

quidem nihil studii aut operæ, quod quidem à nobis conferri eam ad rem potuit, prætermisissemus, tamen cùm non in omnibus, ad eam formulam, quæ tradita nobis à Regia dignitate illius fuerat, conditiones restitutionis redigi à nobis potuissent, Regis illius dignitas id, quod constitutum erat, habere ratum recusavit. Itaq; pro injuncto nobis à Sereniss. ac Invictiss. Principe Domino Romanorum Rege, & sacri Romani Imperii Statibus munere egimus rursum cum legatis Livonicis, ut in eo, in quo discessum à formula dignitatis illius esset, pacis constituendæ gratia, nova pacta fierent. Quamobrem cum deputatis à dignitate illius eam ad rem consiliariis atq; cum suprà dictis Livonum Legatis, plena mandata ad id habentibus, quæ hic pro insertis haberi volumus.

2. De Reverendiss. & Illustriss. domini Archiepiscopi Rigensis restitutione ad eum modum conventum constitutumq; est. Principio ita in pristinum rerum omnium Statum restituetur, ut integra illi constet & dignitas, & in ditione diœcesiq; sua jurisdictio, superioritas, præeminentia, dominium, possessio, Regalia: reddentutq; illi urbes, oppida, arces, pagi, prædia, omnesq; reditus, qui eorum fructibus atq; emolumentis continentur, ut census & præstationes annuæ, vectigalia, portoria, tributa, quibuscunque nominibus pendi solita, ad quæ quidem ita restitui debebit, ut illi integra sint omnia jura, quæ vel personam dignitatemque; vel ditionem ac res illius attingunt, ita ut ab eo, antequam in potestatem Reverendi domini Magistri & Statuum Livoniæ redigeretur, obtenta sint.

3. Nominatim autem cautum est, ut illi reddatur dimidiata jurisdictio civitatis Rigensis, quatenus in ejus possessione, antequam in potestatem illorum redigeretur, fuerat: neq; in ejus possessione per R. & M D. Magistrum atq; ordinem impediri debebit. Quod si nonnunquam acciderit, ut quidquam controversiæ de ea ipsa jurisdictione, Rev. & Ill. Dn. Archiepiscopo in possessione ejus existente, exoriretur: jure ac judicio legitimo experiri debebunt, neque unquam alter ad alterum oppugnandum armis utetur.

4. Item restituentur illi ea, quæ ad res mobiles illius pertinent; In quo genere primùm sunt, quæ in ipsiusmet Archiepiscopatus atq; Ecclesiæ Rigensis jure fuerunt, ut omnes Ecclesiasticorum Episcopaliumq; ornamentorum apparatus, ad quoscunque usus, & quibuscunq; rebus institutus. Nominatim verò mitra, & baculus Archiepiscopalis, privilegia, diplomata, libri rationum privatarum, & actorum publicorum, & si quidquam eorum interierit, cautum est, ut restauretur ac reficiatur.

5. Reddi ei quoq; debebunt, quæ ad munitiones arcium pertinentia ablata sunt, ut omne armamentorum, armaturæq; genus, bombardæ majores & minores, globi, pulveres, hastilia, ferramenta, loricæ, & omnes bellici apparatus: Commeatuum autem nomine centum lastæ siliginis. Denique & omnes res, quæ propriè Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopi fuerunt, queq; ablatæ sunt, omnes ex Inventario, ita uti inter partes convenit, restituentur. Quæ autem deposita apud Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopum quoq. fuerant, atq; ab illis intercepta sunt, ea si comperiantur, integra reddentur.

6. De fructibus, quos post captivitatem R. & Illust. Dn. Archiepiscopi, antequam bona Archiepiscopatus in sequestrum traderentur, perceperunt, ita convenit. Cùm enim ex iis Illustr. Dn. Christophoro Duci Megapolensi magna pars ad se, familiamq; sustentandam attributa fuisse diceretur: Magna etiam pars Rev. ac Illust. Archiepiscopo ac in arces ipsas familiamq; impensa, ita, ut si quid reliquum ex iis esset, propter incertitudinem difficilis eorum ratio ad restitutionem esset futura: eorum nomine quinquaginta lastæ siliginis dari debebunt. De reliqui autem temporis fructibus, inde scilicet, cum prima sequestratio bonorum Archiepiscopatus facta est, cautum est, ut omnes restituantur, exceptis iis, qui Rev. & Illust. Archiepiscopo & illustri Dn. Christophoro Duci Megapolensi, eorumq; familiæ ad sese sustentandum concessi sunt.

7. Cum autem Regia dignitas Poloniæ, & Illustris Dn. Albertus Marchio Brandenburgensis, & in Prussia Dux, non Rev. & Ill. Dn. Archiepiscopi tantummodò, sed suis etiam causis bellum ab se susceptum, præ se ferrent: existimaretq; Rev. & Magnificus Dn. Magister & Prælati, ac Ordines Livonici, nequaquam sibi integrum esse, ut Rev. & Ill. Dn. Archiepiscopo restituerent, nisi ante omnia eæ causæ consopitæ essent, atq, sibi de pace cautum fieret, ut tum demum Rev. & Ill. Dn. Dn. Archiepiscopo sua omnia restituerent; itaq; constitutum est, ut sequestri ex communi utriusq; partis consensu eligerentur, quibus Archiepiscopatus traderetur, ab illisq; retineretur, quoad de iis causis ac motibus inter Regiam Dignitatem Poloniæ, & Reverendum ac Magnificum Dn. Magistrum, Prælatos & Ordines Livoniæ compositum erit, iisdemq; traderentur omnia reditus commoda, & quicquid in restitutionem veniet, ut ab illis integrè omnes conserventur. Eos autem sequestros utrinq; & Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopus & Reverendus ac Magn. Dn. Magister sibi elegerunt, Reverendissimos Dominos Curlandiæ & Tarbatensem Episcopos; Rev. & Illust. quidem dominus Archiepiscopus Curlandiæ Episcopum; Reverendus autem & Magnificus dominus Magister Tarbatensem, cùm ii ab initio statim tractationis pacis possessionem Archiepiscopatus obtinuerint, illisq; jam essent omnes ejus reditus cogniti: itaque nunc quoq; eosdem elegerunt & confirmarunt. Qui quidem tenebunt arces, villas, curias Archiepiscopatus, præter eas arces, quæ Illust. Dn. Christophoro Duci Megapolensi, & Rev. ac Ill. Dn. Archiepiscopo datæ sunt, ut se ex earum reditibus sustentent, quas quidem illi, usq; dum constituta pax erit, liberè possidebunt. Iidem quoq; domini sequestri tenebunt omnes alias res, quæ ad restitutionem pertinent, & quæ nominatim specificatæ sunt. Eisdem itaq; sequestris, nos tanquam compositores, Sereniss. Principis Dn. Regis Romanorum nomine, ad utriusq; Principis postulationem injunximus, hortatiq; eos sumus, ut pro obedientia, quâ Sereniss. & Invictiss. Romanorum Regiæ Majestati tenentur, atq, pro conservanda pace & tranquillitate communi, id muneris susciperent, præessentq; fideliter,

neque

neq; bona Archiepiscopatus non necessaria familia prægravarent. Præfecti quoq; arcium ad Archiepiscopatum pertinentium, neq; Reverendo ac Magn. Dn. Magistro, neq; Prælatis, aut Statibus Livoniæ, sed solis sequestris parere debebunt.

8. Cùm autem de iis discordiarum causis, quæ inter Regiam dignitatem Poloniæ, & Reverendum ac Mag. Dn. Magistrum, Prælatos ordinesque Livoniæ intercesserunt, transactum erit, atq; cum Regia dignitas Poloniæ, & Illustris Dn. Albertus Marchio Brandenburgensis in Prussia Dux, firmam, indubiamq; pacem cum illis fecerint, habuerintq; ratum hunc contractum: Confestim Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopum in pristinum statum restituent, castra scilicet, villas, curias, atq; omnia, quæ contractu hoc comprehensa sunt. Quicquid autem nominati domini sequestri ad usus Archiepiscopatus è suo, ultra reditus ipsius, in necessarios usus impenderint, id, cum legitimè docuerint, atq; intulerint rationes, in ipsa restitutione ex reditibus ejusdem consequentur.

9. Subditos quoq; Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopi, quos per horum motuum tempus Reverendus & Mag. Dn. Magister, atq; Status Livoniæ comuni consensu & decreto ad fidem suam adegerunt, liberos solutosq; facient, atq; literis datis testabuntur, eos coactos in suam potestatem venisse, tum etjam renunciatio fidei, quam Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopo subditi ejus verbis atq; scriptis fecerunt, irrita erit, atq; ei pristini jurisjurandi sacramento obstricti tenebuntur. Ad novum tamen homagium faciendum cogendi non erunt, cum non sponte, sed inviti à Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopo descive-rint, atque in Reverendi ac Magn. Dn. Magistri reliquorumque Livoniæ statuum potestatem redacti essent.

10. Tametsi autem in iis sunt nonnulli, qui cum adhuc Rev ac Illust. Dn. Archiepiscopus dignitatem statumq; suum obtineret, ad Reverendum & Mag. Dn. Magistrum & ordines ultrò transierint, in quos gravius Rev. & Ill. Dn. Archiepiscopus vindicandum esse putabat, tamen in gratiam Serenissi. & Invictiss. Dn. D. Romanorum Regis, Domini sui clementissimi, ac Regiæ dignitatis Poloniæ, quò firmior pax instituatur, iis quoq; unà cum cæteris subditis suis, Capitulo, Nobilitate, civibus, qui compulsi id fecerunt, ignoscit, promittitq; pro se & successoribus suis, nullam deinceps mentionem ejus rei se, successuresq; suos facturos esse. Vicissim autem Reverendus ac Mag. Dn. Magister & ordines Livoniæ iis, qui Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopo sese adjunxerunt, aut ullo modo adfuerunt, omnem offensionem ex animo remittere debebunt. Et si qui ex subditis civibus Rigensibus servitoribusque Rev. & Illustr. Dn. Archiepiscopi in his motibus exules facti sunt, ii omnes ad bona immobilia restitui debent. Mobilia verò, si quæ extabunt, illis reddentur. Reliqua verò à raptoribus vel detentoribus repetere legitima juris via poterunt.

11. Quod si etiam in vincula conjecti, aut pignoribus fidejussionibusq; & aliis cautionibus obstricti sunt, eos liberos, securos, immunesq; præstabunt, atq; eis, pristinis honoribus ac dignitati restitutis, liberam facient potestatem, sive in Livonia manendum, sive isthinc emigrandum putaverint, neque aliam de non nocendo cautionem, si ab ipsis postuletur, quàm juratoriam præstare tenebuntur.

12. Debebunt item Illust. Dn. Christophorum, Ducem Megapolensem ad commendationem Serenissi. ac Invictiss. Principis & Domini D. Romanorum Regis, ac Regiæ dignitatis Poloniæ, Electorumq; Principum, & Statuum sacri Imperii, atq; eorundem honoris causa, Coadjutorem Archiepiscopatus, ac deinde Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopi cessione vel morte consequuta illum legitimum Archiepiscopum agnoscere, neq; ullis excogitatis rationibus ea in re impedire.

13. Cum autem Reverendus & Illust. Dn. Archiepiscopus provectæ jam sit ætatis, liberum illi, si volet, erit, Illustri Dn. Christophoro, Duci Megapolensi dignitatem atq; administrationem Archiepiscopatus tradere, cum quo tandem de reditibus & comodis ejus comuni arbitrio transiget. Quòd si ea consuetudo est, ut subditi Archiepiscopatus Rigensis, simul atq; quis in Coadjutorem cooptatur, ad ejus fidem per jusjurandum adigi soleant; id quoque Illustri Dn. Christophoro Duci Megapolensi quandocunq; Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopo videbitur, præstituri sunt: sin verò ea consuetudo non sit, sed tum demum id usitatum sit, posteaquam is, qui cooptatus in Coadjutorem est, plenam Archiepiscopi dignitatem consequatur, ne ii quidem id facere tenebuntur, antequam vel per cessionem Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopi, vel ipsius morte integram dignitatem adeptus erit.

14. Debebit autem Ill. Dn. Christophorus, Dux Megapolensis, sufficienter ordinibus Livoniæ cavere, ut integra conservet jura, statuta, ac privilegia, illis à Catholica Cæsarea, & sacra atq; invictissima Regia Romanorum Majest. confirmata, exceptis decretis Recessus Volmariensis, atq; ea parte, qua jus Archiepiscopatus & Ecclesiæ Rigensis convellunt, ad quæ rescindenda, ubi illi videbitur, agere, expeririq; legitimo jure poterit. Cavere item illis debebit, ne Archiepiscopatum in secularem, atq; hæreditarium statum redigat, ne ullum inde detrimentum sacrum Romanum Imperium suscipiat. Ad eundemq; modum, ut benè sese erga Reverendum & Mag. Dn. Magistrum Prælatos, atq; ordines Livoniæ gerat, vicissimq; illi erga eum, & mutua pax & concordia perpetuò conservari possit. Cum autem Illust. Dn. Christophorus, Dux Megapolensis, nondum ætatis maturitatem consequutus sit, si ei Rev. & Ill. Dn. Archiepiscopus dignitatem Archiepiscopatus concedendam putaverit, debebit ipsemet & Rev. & Illust. Archiepiscopus eligere duos ex ordine spiritualium, & duos ex equestri ejusdem Archiepiscopatus, qui Archiepiscopatum administrabunt, quoad legitimam ætatem attigerit, non diutius. Quemadmodum id & Ill. Dn. Christophorus, Dux Megap. & nomine illius etiam Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopus pollicitus fuerat; atq; ut id præsenti Recessui insereretur, assensus est.

15. Quicquid autem civitas Rigensis Capitulo, Ecclesiæq; Rigensi ademerit, id restitui illi debebit, & si quid controversiarum eis intercedat, de iis ordinario judicio experientur. Debebunt etiam

Rev.& Magn. Dn Magister, & Rev. ac Ill. Dn. Archiepiscopus & Prælati, Ordines, Nobilitas, Civitesq; Livoniæ, quæcunq; odia aut inimicitiæ hoc bello inter eos intercesserint, sibi mutuò condonate, atq; oblivisci in posterum, ut certa firmaq; illis perpetua pax constare possit.

16. Quam quidem restitutionis, Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopi transactionem Regi adignitas Poloniæ, atq, idem Illustr. Dn. Albertus Marchio Brandenborgensis, in Prussia Dux, literis suis patentibus comprobare, ratificareq; debebunt, quod ipsum Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopus quoq; facere debebit. In quorum fidem & testimonium manibus nostris præsentibus subscripsimus, & sigilla nostra apposuimus. Datum Pasival ex castris Regiis, die 5. Septembris, Anno 1557.

Anno Chr. 1564.

FERDINANDI IMPER. AUG.

SACRUM MANDATUM

De Methodo articulorum fidei juxta Augustana Confessionem conscribenda & explicanda.

Ferdinandus, divina favente clementia, Electus Romanorum Imperator Semper-Augustus, Honorabili, docto, nostro & sacri Imperii fideli dilecto, Georgio Wicelio, sacræ Theologiæ Doctori, Consiliario nostro, &c.

HOnorabilis, docte, fidelis, nobis dilecte, etsi nobis gratissimum fuisset, quod, sicut abs te clementer postulaveramus, superioribus diebus huc ad nos venisses, & nobis in arduo quodam negotio, ad gloriam Dei Opt. Max. & veritatem ac tranquillitatem Ecclesiæ Catholicæ spectante, potius operam navare potuisses, quam haud dubie pro tua eximia pietate, eruditione, prudentia, ac rerum usu, nobis in animi nostri sententia magna cum utilitate præstitisses, quia tamen propter ætatem & affectam valetudinem venire non potuisti, clementer tibi parcendum duximus, persuasum habentes, te idipsum, quod hic tibi eramus demandaturi, domi quoq; tuæ lubenter atq; commodius exequuturum. Est autem illud, quod à te requirimus, ejusmodi.

2. Recordamur nimirum super articulis Augustanæ Confessionis, quæ à nonnullis sacri Romani Imperii Electoribus, Principibus, & Statibus, Divo fratri nostro, præclarissimæ memoriæ Imperatori Carolo V. Anno 1530. exhibita fuit, unà cum Apologia ejusdem Confessionis, concordiæ & unitatis sarciendæ gratia, antehac in sacro Romano Imperio, diversis locis & temporibus sæpius Conventus, Colloquia, & Tractatus institutos fuisse, & utcunq; tales Conventus & Tractatus non omninò sint fortiti plenum & optatum effectum, interdum tamen inter colloquentes seu disputantes de nonullis articulis non postremis quadantenus convenisse; reliquorum verò, quia adhuc sunt in controversia, non usq; adeò magnum esse numerum: nobisq; à multis piis, doctis, Catholicis & modestis viris non exiguam spem factam fuisse, recuperandæ unitatis & concordiæ in Ecclesia, nec non conciliandorum animorum, qui nunc perniciosissima diffidentia & simultate, ob religionis differentiam, distracti sunt: qui manifestè illi abusus, qui hisce novissimis & calamitosissimis temporibus in Ecclesiam Catholicam irrepserunt, expurgarentur, & è medio tollerentur, & quædam, quæ magis sunt positivi juris quam Divini, concederentur & permitterentur, ac præterea quædam disputationes nimis subtiles & abstrusæ (quarum cognitio cum excedat rudis populi captum, non videtur usque adeò illi ad salutem esse necessaria) ad alia feliciora tempora rejicerentur, modò in cæteris, quæ ad fidem & mores, ac intellectum, & usum Sacramentorum & ceremoniarum pertinent, probè instituerentur.

3. Cum igitur nobis, ut Imperatori Catholico, pro ratione divinitus nobis commissi muneris incumbat, sedulò curare, ut fideles subditi nostri ex errorum & hæresium laqueis, quibus miserrimum in modum sunt irretiti, divina benignitate eripiantur, nosque censeamus, omnem nobis movendum esse lapidem, ut tantum hujusce pii voti nostri compotes reddamur: cupimus proinde abs te compilari primo quoque tempore summarium quoddam doctrinæ Catholicæ, in quo præter antiqua & indubitata dogmata fidei Catholicæ, in Confessione Augustana comprehensa, quæ semper fuerunt extra controversiam posita, in primis explicentur illi Articuli dictæ Augustanæ Confessionis, qui jam hinc inde inter eruditos utriusque partis ad concordiam fuor deducti, vel pro constituenda unitate & quiete adhuc possunt, salva veritate Catholica, concedi & indulgeri. Addendis præterea rationibus brevibus & substantialibus, cur in reliquis, qui fortè superfuerunt, Ecclesia Catholica cedere non possit.

4. Deinde colligantur illi quoq; articuli, qui nunc quidem ab iis, qui Augustanam Confessionem profitentur, contra religionem Catholicam vocantur in controversiam, quibus tamen ipsa Confessio Augustana saltem expressè non contradicit, vel quos etiam ex parte approbat.

5. Postremò recitentur etiam succinctè aliæ quædam opiniones, partim reprobatæ, partim etiam fanaticæ, quarum nonnullæ quidem ante editam Augustanam Confessionem, multò major verò pars ab eo tempore circa orbem Christianum invasère, quæ nec ipsi Confessioni Augustanæ, multò minus Catholicæ religioni congruunt, ita, ut tale summarium sit quasi Methodus quædam, ad quam Parochi & Concionatores, in regnis atque provinciis nostris existentes, doctrinam suam tanquam ad regulam dirigant, atq; accommodent, adeoq; probatam & sanam doctrinam ab adulterina & perniciosa internoscere atque distinguere, & quid ipsis tam in prædicatione verbi Dei, quam in administratione

tione Sacramentorum, ac reliquis ceremuoils Eeelesiasticis sequendum vel fugiendum sit, clarè discernere possint. Quæ Methodus quò plausibilıur erit, & quò longius à eootentiune fuerit remuta, eò gratiorem & utiliurem quoque futurem, diffidendum non est.

6. Desideramus autem ut hoc opus absque omui mura in Del nomine aggrediaris, & perfectum Illicò ad nos transmittas. Ite namque extrema postulat reguorum & dominiurum nostrorom necessitas. Neque dubites huoc tam insigoem leborem Deo, eujus res egitur, acceptum fore, quem nus senè omni erga te benignitate recognoseemus. Datum in Civitata nostra Vienna, die vicesimu octavo, mensis Maij, Anno Domini millesimo quingentesimu sexagesimo quarto, Regnorum oostrutum Rumani 34. aliurum verò 38.

FERDINANDUS.

Ad mandatum Sacra Cæsarea Majestatis proprium

Ut Jo. Bap. Weber D.

M. Singkmofer.

MAXIMILIANI II. IMP. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1564.

De Via Regia reformandi abusus in Ecclesia & fide Catholica obortos.

MAXIMILIANUS Secundus, divina favente elementia, Electus Romanorum Imperetor Semper Augustus, &c. Honorabili, docto, nostro & Sacri Imperii fideli dilecto, Georgio Wicelio Sacræ Theologiæ Doctori.

HONORABILIS, docte, fidelis, nubis dilecte: Allatum nubis est seriptnm, qond ad benignam petitiunem & jussionem quondam Serenissimi ac Potentissimis Principis, FERDINANDI Electi Rumanurum Imperaturis, Augustæ memuriæ, Domini & genituris nostri observandissimi, Io negutiu religionis composuisti, & præclarum studium operamque tuam, quam pia (ut appaiet) intentione ac bonu zelo in illo impendisti, perquàm clementi & gratu absie enimu aecepimus. Quin etiam à ta elementer postulamus, ut deineeps quoque de hoc negutio aeeurate & sedulò pergas cogitare: & si quid tibi, quod ad hoc propositum, sarciendæ in religione euneordiæ, & optatæ uniratis ac quietis in Ecclesia restaurendæ, pertinere videbitur, id ad nos itidem quoquo tempore perscribas, & vicissim à nobis eendem gratiem ac benignitatem, qua te Divus Parens nuster prosecutus est, expectes. Id quod tibi in præsentia gratiosè significandum duximus. Datum in Civitate nostre Vienna, die 23. mensis Augusti, Anno Domini 1564. Regnorum nostrorum Romani 2. Hungariæ 1. Bohemiæ 16.

MAXIMILIANUS.

Ad mandatum Sacra Cæsarea Majestatis proprium

Ut. Joh. Bap. Weber D.

M. Singkmofer.

FERDINANDI IMPERAT. AUG. SACRUM MANDATUM,

Anno Christi 1564.

De Methodo articulorum fidei juxta Augustanam Confessionem conscribenda & explicanda.

FERDINANDUS divina faventeelementia Electus Rumanorum Imperatur Semper-Augustus: Huootebili, docto, nostru & Sacri Imperii fideli dilecto Georgiu Cassandru Theologo.

1. Hunurabilis, fidelis uobis dilecte. Accepimus literas tuas Duiburgi die XXVIII. Junij datas, quibus te exeusas, quod propter adversam veletudinem, qua te majorem anni partem in lecto detineri ostendis, nun possis, sicuti nos summopere cupiebamus, hoc tempore ad nos venire. Id quod nobis valde molestum aecidit, eum propter magnitudioem negotii, In quo tua decrevimus uti upera, tum etiam, quod pru ea benignitate, qua te complectimur, dulemus, te uti virum, cujus pietas, doctrina & ardentissimum juvandæ Reipubl. studium nobis summopere commeodetum est, morbo impediri, quo minus desideriu tuo juvandæ & pacificandæ valeas io hac parte satisfaeere. Itaque haud gravatim acquiescimus bumili & nimis necessariæ excusatiuni tuæ, qua utique vellemus tibi noo fuisse opus. Cum verò nobis in hae re absens quod possis & velis inservire vel seribendo, vel eum aliquo eruditu & piu viro, qui ea ad nus referat couferendo nos idipsum benigno abs te animu suscepimus, siquidem illud etiam futurum nubis est gratum, si quod hic fieri vulebamus, domi tuæ conficias, licet fortassis præsentia tue ad rem bena gerendam plurimum momenti allatura fuisset. Est autem illud, quod à te requirimus ejusmodi.

2. Recordamur nimirum super Articulis Augustanæ Confessionis, quæ à nonnullis S. Romani Imperii Electoribus, Principibus & Statibus Divo fratri nostro præclarissimæ memoriæ Imperatori Carolo Quinto, Anno millesimo quingentesimo trigesimo exhibita fuit, una cum Apologia ejusdem Confessionis Concordiæ & unitatis faciendæ gratia, ante hac in S. Romano Imperio diversis locis & temporibus sæpius conventus, colloquia & Tractatus institutos fuisse, & utcunq; tales conventus & Tractatus non omnino sint sortiti plenum & optatum effectum, interdum tamen inter colloquentes seu disputantes de nonnullis articulis non postremis quatantenus convenisse, reliquorum verò qui adhuc sunt in controversia, non usque adeo magnum esse numerum, nobisq; à multis piis, doctis, Catholicis & modestis viris, non exiguam spem factam fuisse recuperandæ unitatis & concordiæ in Ecclesia, nec non conciliandorum animorum, qui nunc perniciosissima diffidentia & simultate ob Religionis differentiam distracti sunt, si manifesti illi abusus qui hisce novissimis & calamitosissimis temporibus in Ecclesiam Catholicam irrepserunt, expurgarentur, & è medio tollerentur, & quædam quæ magis sunt positivi juris, quam divini concederentur, ac præterea quædam disputationes nimis subtiles & abstrusæ, quarum cognitio, cum excedat captum rudis populi, non videtur usque adeo illa ad salutem esse necessaria, ad alia feliciora tempora rejicerentur, modò in cæteris, quæ ad fidem & mores ac intellectum & usum Sacramentorum & ceremoniarum pertinent, probe institueretur.

3. Cum igitur ut Imperatori Catholico, pro ratione divinitus nobis commissi muneris incumbat, sedulo curare, ut fideles subditi nostri ex errorum & hæresium laqueis quibus miserrimum in modum sunt irretiti, divina benignitate eripiantur, nosque, censeamus omnem nobis movendum esse lapidem, ut tandem hujusce pii voti nostri compotes reddamur. Cupimus proinde abs te compilari primo quoque tempore summarium quoddam doctrinæ Catholicæ, in quo præter antiqua & indubitata dogmata fidei Catholicæ in Confessione Augustana comprehensa, quæ semper fuerunt extra controversiam posita imprimis explicentur illi omnes articuli dictæ Augustanæ Confessionis, qui vel jam hinc inde inter eruditos utriusque partis ad concordiam sunt deducti, vel pro constituenda unitate & quiete adhoc possunt salva veritate Catholica concedi & indulgeri: adductis præterea rationibus brevibus & substantialibus, cur in reliquis, qui fortè supererunt, Ecclesia Catholica cedere non possit.

4. Deinde colligantur illi quoque Articuli, qui nunc quidem ab iis, qui Augustanam Confessionem profitentur, contra religionem Catholicam vocantur in Controversiam, quibus tamen ipsa Confessio Augustana saltem expresè non contradicit, vel quos etiam ex parte approbat.

5. Postremo recitentur etiam succinctè aliæ quædam opiniones partim reprobatæ, partim etiam fanaticæ, quarum nonnullæ, quidem ante editam Augustanam Confessionem, multò major verò pars ab eo tempore citra orbem Christianum invasere, quæ nec ipsi confessioni Augustanæ, multo minus Catholicæ Religioni congruunt. Ita ut tale summarium sit quasi Methodus quædam, ad quam parochi & Concionatores in Regnis atque provinciis nostris existentes, doctrinam suam tanquam ad regulam dirigant atque accommodent, adeoque probatam & sanam doctrinam ab adulterina & perniciosa internoscere atque distinguere, & quid ipsis tam in prædicatione populi Dei, quam in administratione Sacramentorum, ac reliquis ceremoniis Ecclesiasticis tenendum vel fugiendum sit, clarè discernere possint. Quæ methodus quò plausibilior erit, & quo longius fuerit à contentione remota, eò gratiorem, & utiliorem quoque futuram diffidendum non est.

6. Desideramus autem ut hoc opus absque omni mora in Dei nomine aggrediaris & perfectum ilico ad nos transmittas, ita namque extrema postulat Regnorum ac Dominorum nostrorum necessitas, neque dubites, hunc tam insignem laborem Deo, cujus res agitur, acceptum forte, quem nos sane erga te Cæsarea nostra beneficentia recognoscemus.

Nunc verò jussimus tibi à Commissario nostro Spiræ existente Georgio Lang numerari centum florenos, quos ab eo accipies, gratiam nostram de cætero quoque expectaturus. Datum in Civitate nostra Vienna, die xv. Julii, Anno Domini MDLXIV. Regnorum nostrorum Romani xxxiv, aliorum verò xxxviii.

Ferdinandus.

Ad mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium

Ut. Joh. Bap. Weber.

M. Singkhmoser.

MAXIMILIANI II. IMP. AUG. SACRA,

Super eodem negocio.

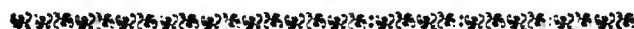
MAXIMILIANUS Secundus Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, &c. Reverendo Johanni Archiepiscopo Treverensi, Sacri Romani Imperii per Galliam & Regnum Arelatense Archicancellario, cognato nostro dilecto & Principi Electori.

Reverende,

Reverende dilecte cognate & Princeps Elector. Postquam Cæs. Majest. Domino & patri nostro charissimo & nobis causæ oblatæ sint, ob quas honesto & docto Georgio Cassandro, qui nobis tanquam pius, eruditus, discretus, & in sacris literis valdè bene versatus commendatur, opus habemus & is hoc tempore, sicuti nobis relatum est, vel in nostra & S. Imperii Civitate Colonia, vel apud tuam Dilectionem se contineat; eum singulari nostro scripto (quòd rectà Coloniam mittimus) ad nos huc accersimus. Itaq; clementer & amicè à T. Dilectione petimus, ut si dictus Cassander jam apud T. D. præsens sit vel brevi expectetur, T. D. eum statim lectis his literis omnibus convenientibus mediis & via eò hortari, persuadere & impellere velit, ut omni exceptione postposita, se rectà & ilicò ad iter paret, & profectionem ad nos huc in Dei omnipotentis nomine suscipiat, id quod per Rhenum Wormatiam usque commodè fieri poterit, inde verò terrestri itinere Ulmam & Ulma porrò per Danubium expeditum descensum ad nos inveniet. Et non dubitamus quin T. D. una cum duobus sociis Ecclesiasticis Electoribus pro honorifica vestra erga Cæs. Majest. & nos obedientia, quantum ad vos attinet, vestro hac in parte muneri minimè defuturi sitis, præsertim cum Cæsar. suæ Majestat. & nobis hoc homine in causis quas speramus ad communis Christianitatis salutem Dei benignitate evasuras, ut decretum sit. Quamobrem illi ad hoc iter conficiendum per nostrum ministrum Georgium Langen necessarium viaticum & commeatum Spiræ assignavimus. In eo T. D. Cæs. Majest. & nostræ voluntati satisfaciet, nosque ejus in aliis erga T. D. omni amore & clementia memores sentiet. Datum Viennæ 20. Maij, Anno, &c. 64 Regnorum nostrorum Romani secundo, Hungarici primo, Bohemici sexto decimo.

Maximilianus II.

Ad mandatum Domini Regis proprium.

RUDOLPHI II. IMPER. AUG. EDICTUM,

Anno Christi 1609.

De Pace religionis concessa Bohemis & conjunctarum provinciarum incolis Silesiis, Moravis, Lusatis, &c.

RUDOLPHUS II. Dei gratia Imperator Augustus, Rex Hungariæ, Bohemiæ, &c. Notum facimus & testamur ad æternam rei memoriam. Postquam omnes tres Regni nostri Bohemici Status, qui corpus & sanguinem Christi Jesu, sub utraque specie in Cœna participant, subditi nostri dilecti, in Comitiis Anni 1608. in arce Pragensi habitis, id humili observantiæ studio petierunt, uti Confessionem suam Augustanam ab aliquibus dictam, & MAXIMILIANO Cæsari, nostro felicissimæ memoriæ parenti exhibitam, ab eoq; Ordinibus permissam, retinere, & religionem suam liberè exercere sibi permitteretur; Nos verò tum propter negotia alia, quorum causâ Comitia ista instituta fuerant, quæque procrastinationem & dilationem nullam pati potuerant, petitionis istius approbationem & ratificationem ad hæc usque Comitia differre consultum judicaverimus: Ordines isti & Status jam denuò congregati, petitionem istam suam repetentes, indesinenter, adhibitis etiam Illustrium quarundam personarum intercessionibus, satisfieri sibi cupivarunt, & uti, qua ratione tam sub una quàm utraque specie communicantibus nostris subditis in Regno Bohemiæ consuleretur, deliberationem cum Consiliariis nostris instituetemus, tandem effecerunt.

2. Cùm igitur voluntas suasit, ut inter omnes omnium trium Regni Bohemiæ Status subditos tam sub una, quàm sub utraq; specie communicantes, his & futuris temporibus, pax & amicitia pro amplificando Regno isto conservetur, utraq; pars religionem suam, unde salutem æternam consequi sese posse sperent, liberè & absque ullo impedimento exerceant, & Recessui Comitiorum de anno 1608. Mandatoq; nostro non ita pridem publicato (quo Ordines istos sub utraque communicantes & Confessioni isti subscribentes pro fidelibus nostris subditis, ad quos jura & immunitates Regni Bohemici pertinent, agnovimus, & etiamnum agnoscimus) per omnia satisfiat, de communi Consiliariorum aliorumque Officiariorum Regni istius consilio, decernimus, ut & sub una & sub utraq; specie communicantes, concorditer & amicè invicem vivant, & pars altera alteram nec injuriâ afficiat, nec calumniis, proposita proscriptionis, secus facientibus, quæ in jure Municipali expressa est, pœna.

3. Deinde cum sub una specie communicantes libero per omnia religionis suæ exercitio in Bohemiæ Regno fruantur, potestatem facimus & volumus, ut sub utraque etiam specie communicantes, Status nimirum Evangelici omnes, cum omnibus, qui Confessionem Bohemicam, MAXIMILIANO quondam Cæsari, parenti nostro in Comitiis publicis Anno 1575. celebratis, & nobis jam denuò exhibitam, amplectuntur, religionis suæ exercitium ubique & in omnibus Regni istius locis habeant, & absque ulla alterius turbatione, donec universalis in universo Regno religionis unio & dissidiorum omnium compositio constituatur, retineant.

4. Præterea hanc etiam Evangelicis Statibus præstamus benevolentiam, quòd Pragense Consistorium inferius illis permittimus, potestatemq; illuc juxta Confessionem suam constituendi facimus, ut Sacerdotes suos tam in Bohemica quàm in Germanica lingua ordinare, & ecclesiis suis absq; ullo Pragensis Archiepiscopi impedimento, præficere jure optimo possint,

5. Quin

5. Quin & Academiam Pragensem, quæ à multis annis ad Status sub utraque pertinuit, illis restituimus, facta ipsis potestate eam iterum aperiendi, doctis & eruditis suæ Confessionis viris exornandi, honestis legibus condecorandi, & certos ex suo consortio Defensores tam Consistorio quam Academiæ præficiendi, quos nobis à Statibus designatos & electos nos, sine ulla vel cunctatione & mora, vel alia, quàm à Statibus acceperint, instructione & informatione, in officio isto confirmare, & pro legitimis Defensoribus declarare volumus, ita tamen, ut si interveniente forsitan graviorum quorundam negotiorum impedimento, id duarum septimanarum spacio non possit, Defensores ibi nihilo minus maneant, & demandati sibi officii munere æquè ac si confirmati in officio isto fuissent, fruantur. Quin & uno atque altero ex eorum numero demortuo, alios in eorum locum Statibus sufficere; & si præter ea, quæ jam tenent & possident templa, plura adhuc alia, Scholasve aliquas pro instituenda juventute erigere & ædificare velint, facere id ipsis tam in urbibus quàm in oppidis & pagis, liberè & absque ullo impedimento liceat.

6. Quandoquidem porrò etiam in aliquibus Regni Bohemiæ civitatibus utriusque religionis homines, hoc est, tam sub una, quàm sub utraque specie communicantes conjunctim habitent, mandamus & volumus, ut pro pace & tranquillitate conservanda, pars quælibet religionem suam liberè colendo, & Sacerdotibus suis obtemperando, alteram partem nullo modo vellicet vel conturbet; multò minùs verò sepulturas in templis & cœmeteriis, cum campanarum pulsu & sonitu peragere prohibeat, aut aliquem cujuscunque status & conditionis sit, sive in civitatibus sive in oppidis & pagis habitet, à religione sua avertere & per vim in sua castra suamq; sententiam pertrahere satagat.

7. Nos enim id spectamus unicè, ut pax & tranquillitas conservetur, & amor mutuus inter omnes tres Status vigeat, quo fine quidem pro nobis & heredibus nostris, subsequentibusq; Bohemiæ Regibus, hæc omnia Statibus Evangelicis, ad quos communis etiam ista pax, quam vocant, Religionis tanquam ad principale Imperii membrum, pertinet, frustrà vel politicis vel ecclesiasticis personis quibuscunque repugnantibus, inviolabiliter perpetuis temporibus servatum iri, in fide & verbo Regio affirmamus & pollicemur, ita quidem, ut nullum mandatum contrarium vel à nobis vel ab ullo hæredum & successorum nostrorum adversus Status Evangelicos publicetur, vel publicatum ab aliquo ratum & validum habeatur. Insuper etiam omnia adversus Status istos sub utraque specie communicantes, publicata hactenus Edicta, invalida, annihilata & sublata omninò hisce literis pronunciamus; nec quicquam eorum, quæ, dum confirmationem hujus articuli quærerent, facta à Statibus Evangelicis sunt in malum ipsis cedere & vitio verti à quoquam in æternum volumus.

8. Mandamus igitur omnibus cum imperio passim in Bohemia constitutis, ut trium istorum Statuum, omniumque Confessionem istam Bohemicam amplectentium patrocinium & defensionem suscipiant, & nec molestiam ipsis circa religionis suæ exercitium creent, nec ab aliis creari patiantur. Nos enim & futuri Bohemiæ Reges in omnes contra has Majestatis nostræ literas, quas ad futuram memoriam actis Comitialibus publicis inseri volumus, delinquentes, sive ecclesiastici illi sint sive politici, tanquam in pacis publicæ perturbatores gravissimè animadvertemus. Datum Pragæ, die 11. Julii, Anno 1609.

Anno Chr. 1612.

MATTHIÆ IMPER. AUGUSTI
MANDATUM,

De tollendo novo vectigali, atque intermittenda ac demolienda nova munitione ad Rhenum.

Interprete Caspare Ens.

NOs MATTHIAS Dei gratia, Electus Romanorum Imperator Semper-Augustus; Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ; Comes Habspurgi, & Tirolis, &c. Illustribus, Ernesto Marchioni Brandenburgensi, a Stettini, Pomeraniæ, Cassubiorum & b Vandalorum Duci, Burggravio Nornbergensi, & Principi Rugiensi c: necnon Wolfgango Guilielmo Comiti Palatino ad Rhenum, Duci Bavariæ, Comiti Veldentiæ & Sponheimi, dilectis nostris cognatis & pibus Principum: etiam sequentibus nominatim expressis privatis personis, Gotefrido, à Stein Præfecto in Lulstrop, N. Luning Præfecto in Portz, Guelmo Bapst, Legum Doctori, Joanni Geich, Petro Christiani, Stephano Lespiere, Joanni le Fere, Henrico Veldthausen, Joanni Flagelet, Alberto Steinvvegh. Niccolao Rutz, Gerardo Neukirchen, N. Sonnemann, Jeremiæ Petersonio, N. Grefradt Christiano Quintino, Christiano Willoquian, Petro, Joanni & Henrico à Bruck, Henrico, Petro & Gerardo à Creutz, Reinhardo Gartzvveiler, Joanni Brull, omnibusq; aliis mercatoribus, nautis, fabris, fabricensibus, operariis ac communiter omnibus ac figulis, qui ad Mulhemianas substructiones operas suas locarunt, aut vel rem, vel consilium, vel quamcunque aliam opem aut operam ad easdem promovendas contulerunt, aut porrò forsan collaturi sunt; Notum facimus, Honorabiles, nostros & Imperii dilectos fideles, Consules & Senatum Civitatis Coloniensis quàm humilimè supplicando nobis conquestros esse:

1. Quamvis & legibus & multis Sacri Imperii constitutionibus, in primis verò Aureâ Bullâ sub

gravi

a Omittit Borussiam, propter jus Magistri Theutonici in eam provinciâ ab Imperio alienatam.
b Rectius, Vinidorum
c Cur non addit: Equestri Joannitarum per Marchiam, Saxoniam, Pomeraniâ & Wandaliam Ordinis Magistro? quia talis ab Imperatore, tanquam Lutheranus, non agnoscitur.

gravi pœna interdictum sit, ne quis sive superioris sive inferioris ordinis, propriâ auctoritate ulla vectigalia aut cujuscunque nominis exactiones, terra aut mari instituat, multo minùs vi armata extorqueat: quamvis etiam scriptis legibus salubriter illud constitutum & sancitum sit, ne cum certo periculo, damno atque interitu propinquarum Imperialium Urbium, regionum, provinciarum, ulla nova oppida, castra, aut munitiones, unde motus aliquis existere aut publicæ securitati impedimentum afferri posset, exstruantur, sed si quid tale exstructum fuerit, sine ulla mora dejiciatur.

2. Præterea quamvis nostra & Imperii Civitas Coloniensis, jam ab antiquis temporibus, ad majorem securitatem, non solùm à Romanis Imperatoribus & Regibus, eam in rem insignibus privilegiis donata sit, verùm etiam cum Ducibus Montensibus pro se ac successoribus pactum perpetuum inierit, ne ullo umquam tempore ullum castrum aut munitio in utraque Rheni ripa intra Rheindorp & Sudendorp fiat, aut fieri permittatur: Cæsaris insuper SIGISMUNDI, nostri in Imperio prædecessoris in Concilio Constantiensi, de præsentium Electorum, Principum & Statuum Imperii consilio, cum plena caussæ cognitione, latâ atque etiam executioni demandatâ sententiâ decretum fuerit, ut Mulhemi & Monhemi excitatæ munitiones atque opera dejicerentur: immò quamvis superioribus annis Gulielmo Duci Juliacensi, dicto loco idem ferè molienti, in Camera Imperiali ab iisdem lis mota, atque etiam posthabitis exceptionibus de inhibendo & demoliendo decretum injunctum fuerit.

3. Nihilominus Vestras Dilectiones grave admodùm vectigal omnibus, quæ per terram aut aquas importantur, vel exportantur, mercibus imposuisse; eumque in finem Mundorpii supra Coloniam, armatam vim collocasse, ubi quidem omnes mercatores, nautæ & viatores ad dictum vectigal solvendum vi cogantur, multiplicibus Coloniensium precibus, ipsius Cæsareæ Majestatis, fratris nostri quondam dilectissimi, seriis mandatis, & nostris etiam atque Electorum Imperii intercessionibus atque admonitionibus de tollendo quam primùm ejusmodi prohibito vectigali, neglectis atque posthabitis.

4. Sed & ulteriùs progressas Dilectiones Vestras mense Martio præsentis anni millesimi sexcentesimi duodecimi, typis publicato programmate omnibus notum fecisse, constituisse vos Mulhemum, cujus paullò antè facta est mentio, in civitatis amplitudinem ac formam redigere, immunitatibus & privilegiis donare, portum ibi & stationem navibus accommodam, cæteraque mercibus exponendis atque imponendis idonea exstruere; in primis verò ejus loci incolis cujuscunque materiei ad cujusvis generis opificia necessariæ, necnon earum rerum, quæ ad victum & alimenta pertinent, propolii licentiam sive prærogativam præ aliis exteris concedere. Inde etiam factum esse, ut Dilectiones Vestræ non solùm edixerint, ne materialia ejusmodi Coloniam advehantur, Rhenumque altera armata navi obsederint; sed etiam Dilectionum Vestrarum supradictos Præfectos, Gothofridum à Stein, Luningium, ut & Doctorem Bapstium, tanquam hanc ad rem deputatos Commissarios & Directores, institutum hoc in opus produxisse, & eum in finem tam vobis supranominatis personis, quàm aliis civibus & mercatoribus, quàm plurimas areas domibus exstruendis destinatas vendidisse atque tradidisse, architectos atque operis magistros accersivisse, tum operarios, qui fossas magno tractu per patentem campum, ut ex schematismo nobis exhibito videre est, extensas, nec non valla, loricas atque alias munitiones perficiant, magno numero advocasse atque conduxisse.

5. Licet verò iidem Colonienses, Dilectiones vestras, ut institutum illud opus intermitteretur, humiliter rogarint ac requisiverint, operariis etiam, & quibusdam è vobis supranominatis personis, in opere præsenti per Notarium & testes diversis vicibus, novum opus ex legum præscripto nunciarint, atque ab opere, tamquam per se illicito ac prohibito per interdictum revocarint, nihilominus tamen magno apparatu institutum opus indies magis ac magis urgeri ac continuari, ita ut inde aliud colligi nequeat, quàm Vestras Dilectiones id unicè constitutum habere, atque in eo totos esse, ut dictus ille locus, ad meram Coloniensis Civitatis æmulationem ac maximum detrimentum ac præjudicium, in civitatis formam quàm primùm redigatur.

6. Super hoc prædicti Colonienses nobis quàm humilimè supplicarunt, obsecrantes, quum hæc omnia, quæ suprà sunt exposita, non solùm juri ac legibus, & Sacri Imperii constitutionibus, Aureæque Bullæ, verùm etiam notis Coloniensis civitatis privilegiis, initis cum superioribus Juliaci & Montium Ducibus, contractibus & pactis perspicuis, diversis sententiis ac rebus judicatis, itemq; Cæsareorum Mandatorum exequutionibus, apertè repugnent, neque ullo juris colore, præsertim post factam & spretam nunciationem, defendi aut ullo modo excusari possint: prætereà res tota ita comparata sit, ut nihil inde aliud, quàm sæpedictæ Coloniensis Civitatis interitus atque exitium, atque ita non leve Sacri Imperii detrimentum, exspectari possit: ut nos, tanquam modò regnans Imperator, & Sacri Imperii immediatè supremum Caput, Cæsareâ nostrâ ope ipsis succurramus, & quod par est remedium adhibeamus.

7. Quandoquidem ergò, quum ex Cæsareo nostro, quo fungimur, officio, tum etiam naturali affectu jus & justitiam unicuique tribuere atque administrare cupimus; Electores insuper, qui electioni nostræ interfuerunt, matura habita deliberatione, præter eas, quæ à Coloniensibus allatæ sunt, caussas, totum hoc negotium ita comparatum deprehenderunt, sæpedictam Coloniensem Civitatem, ex instituta illa munitione in præsentissimo versari periculo, ut cujus civibus & inquilinis quotidianus inde victus intercludatur, & Rheno obsesso omnia commercia tam ad subditorum perniciem,

niciem, quàm Electorum, præsertim quorum ditiones ad Rhenum sunt, insignem contumeliam, divertantur, itinera, & viæ publicæ infesteotur: immò quum multorum aliorum Statuum multum hac in re interfit, verendum esse, ne ad arma veniatur. Quibus de caussis ab iisdem Electoribus, præter humillimas Coloniensium preces, amicè commoniti & rogati sumus, ut, tamquàm supremum Imperii Caput, negotium hoc diligenter consideremus, & quæ tam ad ipsorum, quàm aliorum Imperii, Statuum securitatem pertinent, procuremus, in primis ne quis eorum novis atque inusitatis vectigalibus aut indictionibus gravetur, neque uni ab altero vis fiat aut injuria, sed pax & quies in Imperio ab omnibus colatur, ejusque leges ac salubres constitutiones inviolatæ conserventur.

8. His de caussis hodierno die, rebus omnibus diligenter ac maturè discussis & consideratis, Mandatum hoc pœnale, sine ulla exceptione exequendum, contra vos decretum est. Hoc ergo ipso Dilectionibus vestris ex Cæsarea potestate, itemq; per viam juris & justitiæ, sub pœna centum marcarum auri puri, quarum semissis una fisco nostro Imperiali, altera Coloniensibus cedat, seriò mandamus, jubemus ac volumus, ut tam Vestræ Dilectiones quàm earum in Juliacensibus regionibus Vicarii, post hujus Cæsarei nostri Mandati insinuationem, statim atque è vestigio institutas Mulhemi munitiones atque substructiones planè intermitti jubeatis, neque simile quidquam tam illo quàm alio quovis Coloniensi Civitati tam propinquo loco, contra nota Coloniensium privilegia, porrò vel minima ex parte moliamini, sed omnia in priorem statum restituatis, & in eo relinquatis, tum etiam ne Colonienses ampliùs rerum ad victum & alios usus necessariarum prohibito commeatu gravetis, sed eam in rem facta & promulgata edicta abrogetis, neq; in posterum renovetis: similiter ut illegitima & in Imperio prohibita vectigalia & indictiones tollatis, naves ad ea extorquenda in Rheno collocatas quàm primùm abducatis, & ab iis reducendis in posterum omninò abstineatis. Vobis etiam principio hujus Edicti nominatis, aliisque omnibus, qui Mulkemianam substructionem consilio, ope, opera, juverint, aut quocumque alio modo participes ejus sese fecerunt, aut pòst facient, sub pœnâ suprà expressâ, atque etiam demolitionis vestris ipsorum sumtibus faciendæ, seriò mandamus ac volumus, ut quàm primùm Mandatum hoc nostrum Cæsareum, aut collatum ejus cum originali apographum (cui non minus, quàm ipsi Originali fidem haberi volumus) vobis insinuatum fuerit, ab omni ædificatione abstineatis, atque deinceps penitùs supersedeatis, nisi nostram indignationem & constitutam in hoc pœnam, ipso facto incurrere velitis.

9. Vestras denique Dilectiones & vos, ex plenitudine Cæsareæ nostræ potestatis, & hujus Mandati virtute, citamus, & jubemus, ut intra triginta sex dierum spacium, postquam Cæsareum hoc Mandatum vobis insinuatum fuerit, quorum duodecim pro primo, duodecim alii pro secundo, & duodecim pro tertio judicii termino vobis ponimus peremptoriè, aut si is judicialis dies non fuerit, proximè sequenti die judiciali in Cæsarea nostra Aula, ubicumque ea tum fuerit, vel ipsi vel per delegatos vestros compareatis, ac restatum faciatis, Cæsareo huic nostro Mandato, & quæ eo continentur, omnibus & singulis capitibus paritum & satisfactum esse; aut si paritum & satisfactum non fuerit, videatis atque audiatis pœnam huic Cæsareo mandato insertam facto ipso vos incurrisse, decerni ac declarari: ac totius caussæ omniumq; judicialium dierum ac terminorum eventum & conclusionem præstolemini. Sive ergò dilectiones vestræ & vos tum comparestis, sive non, nihilominùs ac conquerentis partis, aut ejus delegatorum instantiam in caussa progressus fiet, & quod justum fuerit decernetur. Datum in nostra & Sacri Imperii Civitate Francofurti ad Mœnum, die 2. Julij, Anno 1612. nostrorum Regnorum, Romani primo, Hungarici quarto, & Bohemici secundo.

MATTHIAS.

Ad mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium

J. R. Pucher.

F I N I S.

REPER-

REPERTORIUM
RERUM MEMORABILIUM IN PRIMO TOMO CONTENTARUM, JUXTA
ordinem materiarum alphabeticum digeſtum.

B.

De Bannitis & proscriptis.

De Baronibus ac Dominis Rom. Imperii, quorum hic fit meotio.

De nomine Basileos.

De bello.

De Beneficiis & feudis.

De Beneficiis & Præbendis.

Benefi-

De Burgraviis Romani Imperii, quorum fit mentio.

C.

De Cacodoxia.

De Calumnia.

De Calumniatoribus.

De Canonibus.

De Canonicis.

De Capitulis.

De Captivis.

De Carbonariis.

De Cardinalibus.

De Caritate.

De Castris.

De Castris sive Arcibus.

De Causis judicialibus.

De Christo & Christianis.

De Citatione.

De Civitate.

De Civitatibus Imperialibus in Italia, quarum fit mentio

De Civitatibus Imperialibus in Germania, quarum fit mentio.

Rugrauen :

De Emancipatione.

De Episcopis in genere.

De Episcopis Rom. Imperii, quorum hic fit mentio.

De Equis.

De Exactionibus.

De Excommunicatione.

De Hæ-

Imperator

eorum-

De Re-

De Regibus in genere.

De Rege Romanorum.

De Regina Romanorum.

De Regibus Rom. Imperii, & aliis quorum fit mentio.

De Reliquiis.

De Reservationibus.

De Resurrectione.

De Roma & Romano populo.

De Romipetis.

FINIS.

